

БАЙНИЯЗОВ Аябек БАЙНИЯЗОВА Жанар

**ТҮРІКШЕ - ҚАЗАҚША
СӨЗДІК**

**Editör
Kenan KOÇ**

Байниязов А.Ж.

Байниязова Ж.Т.

ТҮРІКШЕ-ҚАЗАҚША СӨЗДІК

(50 мыңға жуық сөз бен сөз тіркесі қамтылған)

Editör
Kenan KOÇ

Алматы 2007

ББК 81.2 Тур-Каз

Б 20

ISBN 9965-840-42-3

Сарапшылар тобы: К.Ш.Хұсайын, ф.ғ.д., проф., А.Аманжолов, ф.ғ.д., проф.,
С.Хизметли т.ғ.д. проф., З.Каймаз ф.ғ.д., проф.,
М.Малбақов ф.ғ.д.

İnceleyenler: Prof.Dr. Köbey HUSAYIN, Prof.Dr. Altay AMANJOLOV, Prof.Dr. Sabri
HİZMETLİ, Prof.Dr. Zeki KAYMAZ, Doç.Dr. Mirzabergen MALBAKOV

Editör : Yard. Doç. Dr. Kenan KOÇ, Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi

Байниязов А.Ж., Байниязова Ж.Т.

Түрікше-қазақша сөздік. Алматы, 2007, 808 бет.

ISBN 9965-840-42-3

Бұл сөздік екі тілді сөздіктер сияқты қазақ жұртшылығына қазіргі түрік тілінің сөз байлығын, сөздік қорын игеруге, түрік тілінен қазақ тіліне аударма жасаушыларға, түркі тілдері бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысушыларға, жалпы түрік және қазақ тілін үйренушілерге арналған.

Баспаға Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
Шымкент институтының ғылыми кеңесі (хаттама N11,31.05.2006) ұсынған.

Б 4602020400
00(05)-07

ББК 81.2 Тур-Каз

ISBN 9965-840-42-3

© Байниязов А., Байниязова Ж.
© Алматы, 2007

AYABEK BAYNİYAZOV CANAR BAYNİYAZOVA

TÜRKİYE TÜRKÇESİ – KAZAK TÜRKÇESİ
SÖZLÜĞÜ

(50 000 KELİME VE DEYİM)

Editör
Kenan KOÇ

ALMATI 2007

*Baskı giderlerini karşılayarak uzun zamandan beri ihtiyaç duyulan böylesine değerli bir çalışmanın Türkoloji sahasına kazandırılmasını sağlayan **Sertaç YENER Bey'e** teşekkür ederiz.*

*Екі туыс халықтың мәдени байланыстарының дамуына үлес қосып, еңбектің шығуына демеушілік еткен **Жамбыл облысы Шу ауданы Төлеби ауылының тұрғыны кәсіпкер Дәлібаев Көшкінбек Нұрбекұлына** алғысымызды білдіреміз.*

АЛҒЫ СӨЗ

Ұсынылып отырған “Түрікше-қазақша сөздік” түбі бір түркі тілдерінің біріне жататын түрік тілінің сөз байлығын қазақ жұртшылығына таныстыруды көздейді. Сөздік түрік тілін үйренгісі келетін әрбір оқырманға, түркі тілдерін зерттеп жүрген тілші-ғалымдарға арналған.

Сөздіктің сөз қорына түрік тілінің екі томдық нормативті сөздігі “*Türkçe Sözlük*” TDK, /Анкара, 1998/ негіз болып, 50 мыңға жуық сөз бен сөз тіркесі қамтылды. Еңбекте қоғамдық өмірдің әр алуан саласында жиі пайдаланылатын сөздермен қатар, ғылыми-көпшілік әдебиетте, мерзімді баспасөзде кеңінен қолданылатын терминдер мен атаулар, тұрақты тіркестер енді.

Сөздікті түзу барысында түрік тілінің нормативті сөздігінде берілгендей жеке сөздермен бірге толық атаулық мағынада жұмсалатын күрделі сөздер де атау сөз ретінде реестрге алынып, ал сөздерді іріктеуде кейбір көне сөздердің орнына, соңғы он жылда тілдік айналымға енген жаңа қолданыстағы сөздерді енгізу назарда ұсталды.

Сөздікті пайдаланушыға көмек ретінде кірме сөздердің қай тілден келгендігі, есім сөздердің қай сөз табына, терминдердің де қай ғылым саласына қатыстылығы мен етістіктердің қандай септік жалғауымен меңгерілетіндігі көрсетілді.

Сөздікке енген сөздердің қазақша әдеби нұсқасын, синонимдік қатарын бергенде Т.Жанұзақовтың редакциясымен шыққан “Қазақ тілінің сөздігі”, ал кейбір терминдердің анықтамасын бергенде Н.Сауранбаев пен Ғ.Мұсабаевтың редакциясымен шыққан “Орысша-қазақша сөздік” атты еңбектерден де пайдаландық. Қазақша сөздерді ережеге сай жазу мәселесінде редакциясын Р.Сыздықова басқарған “Қазақ тілінің орфографиялық сөздігі” негізге алынды.

Бұл еңбек келешекте екі туыс халықтың игілігіне жараса деген игі ниетті авторлар сөздіктің кемшілігі болса, кешіріммен қарап, келесі басылымдарда ескеру үшін сіздердің құнды пікірлеріңізді күтеді. Алдынала алғысымызда айта отырып, барлық ой-пікірлеріңізді aybek1@mail.ru пошта адресіне жолдауларыңызды сұраймыз.

Авторлар
2007 жыл

Сөздікті пайдалану туралы

1. Сөздікке енген атау сөздер әліпби тәртібімен берілді. Барлық басқы түрікше сөздер бас әріппен қара шрифтпен басылды:

ADAMCIL; ADAMOTU т.б.

2. Сөздік мақалалардағы басқы түрікше сөздердің тұсына стилистикалық белгілері мен грамматикалық анықтамалары қойылды (қысқартылып алынған сөздерді қараңыз). Сөздік мақалалар төмендегі компоненттерден тұрады:

а) басқы сөз 1. **AD BİLİMİ** *is. gr.* Ономастика;

2. **AÇALYA** *is. Yun. bot.* Азалия;

ә) басқы сөздің қай сөз табына қатыстылығы— *is.- зат есім*;

б) басқы сөздің қай тілден келгендігі — *Yun.-грек тілі*;

қай ғылым саласына қатыстылығы— *gr.-грамматика*;

bot.-ботаника;

в) басқы сөздің аудармасы—1. Ономастика;

2. Азалия.

3. Басқы сөздер сөздік мақалада берілген мысалдарда толық жазылды:

AÇIK, -*ği s.* Ашық, жабылмаған. *Açık pencere.* Ашық терезе;

4. Омонимдер жеке басқы сөз ретінде беріліп, реттері жақша ішінде рим цифрымен белгіленді:

AĞ (I) *is.* Ау, балық ұстайтын үлкен тор, сүзгі;

AĞ (II) *is.* Ау (шалбардың, ішкіімнің).

5. Кейбір терминдердің қазақша аудармасынан кейін сызықша қойылып, негізгі сөздің лексикалық мағынасы туралы мәлімет берілді:

AKAN YILDIZ *is. astr.* Аққан жұлдыз, метеор — аспан әлемінен жер атмосферасына енетін заттардың жарқырауы.

6. Еркін тіркестер мен тұрақты тіркестер қазақ тіліне аударылғанда, түрік тілінің нормативті сөздігінде берілгендей түрікшесі де, қазақшасы да кіші әріппен басталып, соңына нүкте қойылды:

akıl almak кеңесу, ақылдасу, ойласу. *akıl almamak* ақылға сыймау,

көңілге қонбау. *akıl almaz* ақылға сыймайтын, көңілге қонбайтын.

akıl danışmak кеңесу, ойласу, ақылдасу. т.б.

7. Кейбір тұрақты тіркестердің тікелей аудармасынан кейін сызықша қойылып, жұмсалатын негізгі мағынасы берілді:

cebi delik (kimse) қалтасы тесік — тіленші; кедей, жарлы.

8. Басқы сөздің мағынасын айқындай түсетін сөйлем түрлері берілгенде, бас әріппен басталып, сөйлем соңына нүкте қойылады:

Asabiyetle parmaklarını cıllattı. Ашумен саусақтарын сыртылдатты.

9. Басқы сөз етістіктен болса, өзінен бұрын қандай септік жалғауларымен менгерілетіндігі берілді:

ÖĞRENMEK (-i) 1. Оқу, үйрену....

ÖĞRETMEK (-i, -e) 1. Үйрету, оқыту....

10. Басқы сөз есім сөзден болса, қай сөз табына қатысты екендігі көрсетілді:

PAHALI s. Қымбат, бағалы, құнды.

PAHALICA zf. Қымбаттау, қымбатырақ.

11. Кірме сөздердің қай тілден келгендігі көрсетілгеннен кейін, оған жалғанған қосымша я сөздің де қай тілге қатысты екендігі де қатар берілді:

AFYONKEŞİS. ves. Yun. Far.; **ZEHRETMEK (-i) Far. T.**

12. Тұрақты тіркестерден кейін келіп, оның мағынасын контекст ішінде айқындай түсетін сөйлемдердің алдына қос нүкте қойылды:

zerre kadar түйіршіктей: **Bunun zerre kadar faydası yok.** Мұның титімдей пайдасы жоқ.

13. Басқы сөзге қатысты мағынаны аша түсетін жеке сөздер мен сөз тіркестері жақша ішіне алынды:

BEŞİBİRLİK, -ği is. Алтын бес лира тағылған алқа (әйел әшекейі).

14. Сөздікте зат есімдерге қатысты төмендегідей фонетикалық ерекшеліктер көрсетілді:

— сөз соңындағы **ç, k, p, t** қатаң дауыссыздарының ұяндануы:

AVUNÇ, -cu; ARMUT, -du; CEP, -bi; TABAK, -ğ

— дауыссыз дыбыстардың түбірдің соңғы буынында түсуі:

AĞIZ, -ğz ; VAKİT, -kti;

— кейбір араб тілінен енген дауыссыз дыбыстардың сөз соңында қосарлануы:

HAT, -ttı ; RET, -ddi ; ZAM, -mmı

15. Бірнеше варианты берілген басқы сөздерге сілтеме жасалды:

AD CÜMLESİ is. gr. bk. *İsim cümlesi.*

AD ÇEKİMİ gr. bk. *İsim çekimi.*

Қыстартылып алынған сөздер

alay alay yollu — кекесін сөз
Alm. Almanca — неміс тілі
anat. anatomi — анатомиялық
ant. antropoloji — антропология
Ar. Арапça — араб тілі
argo argo — арго сөз
ark. arkeoloji — археология термині
ask. askerlik — әскери термин
astr. astronomi — астрономия
bağ. bağlaç — жалғау
biy. biyoloji — биология термині
bot. botanik — ботаникалық
Bulg. Bulgarca — бұлғар тілі
Cerm. Cermence — герман тілі
cogr. coğrafya — география термині
ç. çoğul — көпше түрі
den. denizcilik — теңізшілік
-de -de hâli — жатыс септік
-den -den hâli — шығыс септік
d.b. dil bilimi — лингвистикалық
e. edat — шылау
-e -e hâli — барыс септік
ed. edebiyat — әдебиет термині
ekon. ekonomi — экономикалық
Erm. Ermenice — армян тілі
esk. eskimiş — көнерген сөз
Far. Farsça — парсы тілі
fel. felsefe — философиялық
fiz. fizik — физика термині
fizy. fizyoloji — физиологиялық
Fr. Fransızca — француз тілі
geom. geometri — геометриялық
gr. gramer — грамматикалық
hkr. hakaret yollu — тұрпайы сөз
hlk. halk ağzında — диалектизм
huk. hukuk — заң термині
-i -i hali — жатыс септік
İbr. İbranice — ескі еврей тілі
İng. İngilizce — ағылшын тілі
is. isim — зат есім
İsp. İspanyolca — испан тілі
İt. İtalyanca — итальян тілі
jeol. jeoloji — геологиялық
kaba kaba konuşma — дөрекі сөз
kim. kimya — химия термині
Lât. Lâtince — латын тілі
-le ile edatıyla — көмектес септ.

KISALTMALAR

man. mantık — қисын термині
mat. matematik — математика
mec. mecaz — ауыспалы мағына
meteor. meteoroloji — метеорология
mim. mimarlık — архитектуралық
min. mineraloji — минералогия
müz. müzik — музыкалық
(nsz) nesnesiz — толықтауышсыз
öz. özel — жалқы есім
Osm. Osmanlıca — осман түрікшесі
ped. pedagoji — педагогикалық
Port. Portekizce — португал тілі
psikol. psikoloji — психологиялық
Rus. Rusça — орыс тілі
s. sıfat — сын есім
sin. sinema — кинотану
Sl. Slávca — славян тілі
sos. sosyoloji — әлеуметтану
sp. spor — спорт термині
şaka şaka yollu — әзіл сөз
T. Türkçe — түрік тілі
tar. tarih — тарихи сөз
tek. teknik — техникалық
tıp tıp — медициналық
tic. ticaret — сауда термині
tiy. tiyatro — театртану
tkz. teklifsiz konuş. — сөйлеу тілі
TV. televizyon — теледидар
ünl. ünlem — одағай
vb. ve benzeri — т.б.
yar. yardımcı fiil — көмекші ет.
Yun. Yunanca — грек тілі
zf. zarf — үстеу
zm. zamir — есімдік
zool. zooloji — зоологиялық

Библиографиялық көрсеткіштер

Türkçe Sözlük. TDK, Ankara, 1998.

Çağdaş Türkçe İngilizce Sözlüğü. Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1983.

Aksoy, Ömer Asım. Atasözlüğü Sözlüğü. TDK, Ankara, 1981.

Ахметов М. Тағам гигиенасы терминдерінің орысша-қазақша сөздігі. Алматы, 1999.

Бектаев Қ. Үлкен қазақша-орысша орысша-қазақша сөздік. Алматы, Алтын қазына, 2001.

Болғанбайұлы Ә., Бизақов С. Синонимдер сөздігі. Алматы, 2001.

Кеңесбаев І. К., Жанұзақов Т. Лингвистикалық терминдердің қысқаша орысша-қазақша сөздігі. Алматы, 1956.

Кеңесбаев І. К. Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігі. Алматы, 1977.

Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. Алматы, 1-том, 1959; 2-том, 1961.

Қазақ тілінің орфографиялық сөздігі. Алматы, Дайк-Пресс, 2001.

Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі. Алматы, 1-том, 1974; 2-том, 1976; 3-том, 1978; 4-том, 1979; 5-том, 1980; 6-том, 1982; 7-том, 1983; 8-том, 1985; 9-10 том, 1986.

Қазақ тілінің сөздігі. Алматы, 1999.

Қазақша-орысша сөздік. Алматы, Дайк-Пресс, 2001.

Қалиұлы Б. Өсімдік атауларының орысша-қазақша және қазақша-орысша сөздігі. Астана, 2005.

Қоныспай Қ. Агроинженерлік атаулардың орысша-қазақша сөздігі. Алматы, 2000.

Махмудов Х., Мусабаяев Г. Казахско-русский словарь. Алматы, 1954, 1987.

Мустафаев Э.М., Щербинин В.Г. Русско-турецкий словарь. Москва, Русский язык, 1996.

Мұсақұлов Т. Биология терминдерінің орысша-қазақша сөздігі. Алматы, 1960.

Орысша-Қазақша Сөздік. Алматы 1954, том I, 1978; том II, 1981.

Оразалин С.Ш., Айымбетов М.А., Бодаубай Б.К., Ақыпбекұлы Ә. Заң терминдерінің сөздігі. Алматы, Жеті жарғы, 2006.

Словарь иностранных слов. Москва, Русский язык, 1989.

Тілемісов Х., Рамазанов Е. Орысша-қазақша ауыл шаруашылығы сөздігі. Алматы, 1992.

Түрік әліпбиі

Türk Alfabeti

Aa

Bb

Cc

Çç

Dd

Ee

Ff

Gg

Ğğ

Hh

Iı

İi

Jj

Kk

Ll

Mm

Nn

Oo

Öö

Pp

Rr

Ss

Şş

Tt

Uu

Üü

Vv

Yy

Z

- А,а (I)** 1. Түрік әліпбиінің бірінші әрпі және сол әріптің жазылу таңбасы. Езулік және жуан дауысты дыбыс. 2. *müz.* “ля” нотасының әріппен белгіленген түрі. *a'dan z'ye kadar* “а” дан “я”ға дейін, басынан соңына дейін, толығымен.
- А (II)** *ünl.* Таңданғанда, қорыққанда, қуанғанда, қатты сасқанда, қайғырғанда, еске түсіргенде сөйлемнің басында немесе соңында айтылатын дыбыс, үн. *A, ne güzel! A, қандай әдемі! A, қандай керемет! A, sen burada mıydın? A, сен осында екенсің ғой! A, сен осында ма едің?*
- А (III)** *ünl.* Етістіктің 2-жақ шартты райынан кейін келіп, мағынаны күшейтеді: *Okusana.* Оқысаңшы, оқысайшы. *Gelsene.* Келсеңші, келсейші.
- АВ** *is. Far.* Су.
- АВА** *is. Ar.* 1. Жүннен тоқылған қалың мата. 2. Осы матадан тігілген жағасыз сырт киім, аба. *Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım (мақал).* абамды қай жерге төсесем, сол жер төсек (жер талғамайтын адам жайында). *abayı yaktmak* ғашық болу, ұнатып қалу.
- АВАСІ** *is.* Аба жасайтын, абадан киім тігетін немесе оны сататын адам.
- АВАСІЛІК, -гі** *is.* Аба жасау, абадан киім тігу немесе оны сату ісі.
- АВАЖУР** *is. Fr.* Абажур.
- АВАЖУРСУ** *is.* Абажур жасаушы немесе оны сатушы адам.
- АВАЖУРСУЛУК, -гі** *is.* Абажур жасау ісі.
- АВАЖУРЛУ** *s.* Абажуры бар, абажурлы.
- АВАКÜS** *is. Fr.* Есепшот.
- АВАЛІ** *s.* Абасы бар, аба киген.
- АВАНДОНЕ** *s. ve is. Fr.* Жекпе-жекте өлсіреген (боксшы). *abandone etmek* жекпе-жекте титықтату, шаршату, өлсірету. *abandone olmak* жекпе-жекте титықтау, шаршау, өлсіреу.
- АВАНМАК (-e)** 1. Бүкіл дене салмағымен бір нәрсенің не біреудің үстін басып қалу. 2. Бір нәрсеге, не біреуге асылу, сүйену, таяну. 3. *argo* Біреуге жүк болу, біреудің арқасында күн көру.
- АВАНОЗ** *is. Far. bot.* 1. Эбен ағашы, тропиктік жақта өсетін ағаштың бір түрі. 2. Эбен ағашынан жасалған тақтай. *abanoz gibi* қап-қатты, өте қатты. *abanoz kesilmek* беріктігі, мығымдығы арту, қатаю.
- АВАНОЗЛАШМАК (nsz)** 1. (ағаш не ағашқа ұқсас заттар) Көп уақыт су ішінде қалып қараю. 2. *tec.* (адам) Ұзақ уақыт күн астында қалып, күнге күйе, қараю.
- АВАРТИ** *is.* Ұлғайту, арттыру, асырып жіберу, асырып айту, көтеру, өсіреу.
- АВАРТИСІ** *is. ve s.* Бір нәрсені асырып айтатын, түймедейді түйедей қылып көрсетуші (кісі), өсіреуші.
- АВАРТИЛІ** *s.* Асырып айтылған, өсіріп көрсетілген. *Abartılı söz.* Асырып айтылған сөз.
- АВАРТИЛМАК (nsz)** Асырып айтылу, ұлғайтып көрсетілу.
- АВАРТИСІЗ** *s.* Асырып айтылмаған, ұлғайтып көрсетілмеген.
- АВАРТИШ** *is.* Асырып жіберу я ұлғайтып көрсету ісі.
- АВАРТИМАСІ** *is. ve s. bkz. Abartıcı.*
- АВАРТИМАК (-i)** Асырып айту, өсіреу, түймедейді түйедей етіп көрсету.
- АВАРТИМАЛІ** *s.* Асырып айтылған, ұлғайтып көрсетілген.
- АВАРТИМАСІЗ** *s.* Асырып айтылмаған, ұлғайтып көрсетілмеген.
- АВАСІЗ** *s.* Абасы жоқ, аба кимеген.
- АВАТ, -ді** *s. Far.* 1. Бай, берекелі, абат. 2. Өркендеген, гүлденген. *abat etmek* бақытты ету, молшылыққа кенелту; *abat olmak* молшылыққа кенелу.
- АВАЗА** *öz. is.* Абхазияның негізгі тұрғын халқы, абхаз.

ABAZACA *öz. is.* Абхаз тілі.

ABAZAN *s. argo* 1. Қарны аш, ашыққан (кісі). 2. Ұзақ уақыт әйелсіз қалған (еркек). *abazan kalmak* ұзақ уақыт жыныстық қатынасқа түспеу, әйелсіз қалу.

ABBASÎ *öz. is. Ar.* Аббаситтер әулеті—750-1258 жылдары арасында Аббас-бин Абдулмуталиб тайпасынан шыққан орталығы Бағдат болып, Орта Азия мен Солтүстік Африкада билік құрған

ABDAL *öz. is. tar.* 1. Иранда Сафевилер дәуірінде өмір сүрген түркі тайпасының атауы. 2. Анадольда өмір сүрген кейбір тайпаларға берілген ат: *Geygel Abdalları*. Гейгел Абдалдары.

ABDAL *is. Ar.* 1. Бұрынғы кезде ел кезіп жүрген кейбір дәруіштерге берілген ат. 2. Диуана.

ABDEST *is. Far.* 1. Дәрет—намаз оқитын адамның шарифат заңына сәйкес жуынып-шайынуы. 2. Кіші дәретке отыру, зәр төгу не үлкен дәретке отыру. 3. Намаз оқыр алдындағы жуыну дәстүрі. *küçük abdest* кіші дәрет, *büyük abdest* үлкен дәрет. *abdest almak* дәрет сындыру, түзге отыру. *abdest bozulmak* дәреті бұзылу. *abdest tazelemek* қайтадан дәрет алу. *abdesti gelmek* дәреті келу. *abdestinde namazında* діндар, діншіл.

ABDESTBOZAN *is. zool.* Ішеккұрт, солитер.

ABDESTHANE *is. Far.* Дәретхана, әжетхана, туалет.

ABDESTLİ *s.* Дәреті бар, дәрет алған, дәреті бұзылмаған.

ABDESTLİK, -ği *is.* 1. Дәрет алынатын жер. 2. Дәрет алғанда киелетін жеңсіз койлек. 3. *s.* Дәрет алуға пайдаланылатын (нәрселер).

ABDÜLLEZİZ *is. Ar. bot.* 1. Бұршақ тұқымдасына жататын бір жылдық шөне көп жылдық боп бөлінетін жөптесін өсімдік. 2. Осы өсімдіктің жемісі — жержаңғақ, арахис.

ABDESTSİZ *s.* Дәреті жоқ, дәрет алмаған.

ABECE *is. bk. Alfabe.*

ABECE SIRASI *is. bk. Alfabe sırası.*

ABES *s. Ar.* 1. Сандырақ, былшыл, қисыны жоқ (сөз). 2. Болмашы, түкке тұрмайтын, кәкір-шүкір. *abes bulmak* түкке тұрмайтын, керексіз деп табу. *abes kaçmak* ерсі көріну. *abesle uğraşmak (abesle iştigal etmek)* керексіз, пайдасыз істермен шұғылданып уақытын босқа өткізу.

ABİHAYAT *Far. Ar.* Абылхаят (әбілхаят) суы — мифологиялық ұғым бойынша бұл фраза мұхиттың қиыр шетінде терең, тұнғық иірім болады, мұның суын ішкен адам өлмейді-міс деген нанымнан туған. *abıhayat içmiş* жасының қартан тартуына қарамастан жас көрінетін (адам).

ABİKEVŞER *is. Far. Ar.* Сенім бойынша жұмақтағы көусар бұлағының аты.

ABİRÜ *is. Far.* Намыс, ар, абырой, адамгершілік.

ABİDE *is. Ar.* Ескерткіш, монумент.

ABİDELEŞMEK (*nsz*) Халықтың көңілінен мәңгілік орын тебу, құрметпен еске алу.

ABİDEMSİ *s.* Ескерткішке ұқсас, ескерткішке ұқсайтын.

ABİDEVİ *s. Ar.* 1. Ескерткішке ұқсас, ескерткіш сияқты. 2. Айбынды, ұлы, сәулетті, маңғаз.

ABİYE *is. Far.* Кешкі көйлек, кешкі киім — әйелдердің той-томалаққа, театрға барғанда не қыдырғанда киетін көйлегі.

ABLA *is.* 1. Әпке, апа. 2. Апай — жасы үлкен әйелге құрмет білдіре, карата айтылады.

ABLAK, -ğı *s.* Дөңгелек бетті, дөңгелек жүзді.

ABLAKÇA *zf.* Жүзі (беті) дөңгелекше, жүзі (беті) дөңгелек тәрізді.

ABLALIK, -ğı *is.* Әпкеге, апаға тән қылық, үлкендік. *ablalık etmek* әпкеге тән жақындық, үлкендік, қамқорлық көрсету.

ABLÂTİF *is. Fr. gr.* Шығыс септігі.

ABLUKA *is. İt.* Қоршау, блокада — бір елді я қаланы күшпен қоршап, не

саяси, не әскери, не экономика жағынан сырт елмен я басқа қаламен қатыстырмай бөліп тастау.

abluka altında tutmak блокада жасау
abluka etmek 1) көбінесе теңізден келетін жолды жабу; 2) қарсылас жақты қамап алу, қамауға түсіру.
ablukayı kaldırmak күштеп жүргізілген блокада шараларын тоқтату, блокаданы, қоршауды бұзып шығу.

ABONE *is. Fr.* 1. (газет, журнал) Жазылу, жазылым. 2. Жазылушы. 3. Пайдаланушы, тұтынушы. 4. *tec.* Бір жерге баруды әдетке айналдыру.
abone etmek газетке т.б. жазу, жазып қою.
abone olmak жазылу, алу.
abone yapmak жаздыру.

ABONELİK, -ği *s.* Жазылатын, жазылып алып тұратын.

ABONMAN *is. Fr.* Абонемент.

ABORDA *is. İt.* Теңіз кемесінің басқа бір кемеңің жанына не айлаққа (кеме, қайық тоқтайтын арнаулы орын) жанымен такалып тоқтауы.
aborda etmek жанымен, бүйірімен такалу:
Gemi rıhtıma aborda etmişti. Кеме айлаққа бүйірімен такалған еді.

ABRAKADABRA *is.* 1. Ерте заманда кейбір ауруларға шипа болады деп сенілген сиқырлы сөз. 2. Сиқыршылардың жиі қолданатын сиқырлы сөзі.

ABRAŞ *is. Ar.* 1. Теңбіл, шұбар, тарғыл; ала (жылқы түсі). 2. Түссіз, өңсіз. 3. *s.* Қисық, бүгілген, иілген. 4. *s.* Дөрекі, көргенсіз, о жар, оспадар.

ABRİL *is. Yun. hlk.* Сәуір.

ABSTRAKSİYONİZM *is.* Абстракционизм—реализмді мүлде жоққа шығаратын кескіндемедегі жалған ағым.

ABSTRE *s. Fr.* Дерексіз, дерексізденген, абстрактілі.

ABSÜRT *s. Fr.* Сандырақ, жөнсіздік, мағынасыздық.

ABU *ünl. hlk. A!* Ойбай! — сасқан, сасқалақтаған, қауіптенген, таңырқаған, қорыққан кездерде айтылатын одағай сөз. *Abu, neler*

oluyormuş! Ойбай, не боп жатыр өзі!

ABUK SABUK *s. ve zf.* Қисынсыз, мағынасыз, бос (сөз). *abuk sabuk konuşmak* қисынсыз сөйлеу.

ABUK SABUKLUK, -ğu *is.* Шалағайлық, қисынсыздық, үстірттік.

ABULLABUT *s.* 1. Дөрекі, тұрпайы, нойыс, аңғарсыз, тез түсінбейтін. 2. *s.* Үйлесімсіз, жарасымсыз киінетін (адам).

ABUR CUBUR *is.* 1. Дөміне, құнарлығына қарамай, қалай болса солай араластырып желінген нәрселер. 2. *s.* Қағылған-соғылған, қашқан-пысқан (адам).

ABUS *s. Ar.* Қабағы ашылмайтын, түнеріңкі, қабағынан қар жауған (адам). 2. Түнерген, қарауытқан, бұртиған, қабағы түскен (бет-өлбет).

ACABA *zf. Ar.* Шын ба? Шынымен? Рас па? Солай ма? *Acaba gelmeyecek mi?* Шынымен, келмейтін болды ма?

ACAR *öz. is.* Аджар.

ACAR *s. Ar.* 1. Батыл, жүректі, ер жүрек, қайсар, қайтпас, өжет. 2. Күшті, мықты, қайратты, қуатты. 3. Жаңа. *eskisi olmayanın acarı olmaz* (мақал). Өткені жоқтың бүгінгі болмас.

ACARLAŞMAK (*nsz*) *hlk.* 1. Батылдану, қайсарлану, өжеттену. 2. Күшті болу, мықты болу, қайратты болу.

ACAYİP, -bi *s. Ar.* 1. Оғаш, өдеттен тыс, ақылға қонбайтын, ақылға сыймайтын; таңғаларлық. *Dişlerinin arasından ıslık gibi acayip sesler çıkarmaya başladılar.* Тістерінің арасынан ысқырық төрізді өдеттен тыс дыбыстар шығара бастады. 2. Ғажап, таңғалатын. *Öyle dedi ha? Acayip!* Солай деді ме? Ғажап! *acayip olmak* жатсыну, бөлексіну, бөлекпін деп сезіну. *acayibine gitmek* таңғалдыру, таңдандыру.

ACAYİPLEŞMEK (*nsz*) Бөтенсіну, жатсыну, жатырқау, тосырқау.

ACAYİPLİK, -ği *is.* Таңданарлық, ақылға сыймастық, оғаштық.

ACELE *is. ve s. Ar.* 1. Асығыстық, жеделдік, шұғылдық. 2. *zf.* Тез, жылдам, жедел, дереу, шұғыл,

- шапшаң. *acele etmek* 1) асығу, тез қимылдау. 2) сабырсыздану, тағатсыздану, тыпыршу. *acele işe şeytan karışır* асыққан сайтанның ісі. *aceleye gelmek* жеңіл-желпі, қалай болса солай, немқұрайды қарау. *aceleye getirmek* атүсті, жол-жөнекей, асығыс, үстіртін жасау.
- ACELE ACELE** *zf.* Тез-тез, жылдам, асығыс, шапшаң.
- ACELECI** *s.* Шыдамсыз, дегбірсіз, тағатсыз, сабырсыз.
- ACELECİLİK**, *-ği is.* Шыдамсыздық, дегбірсіздік, тағатсыздық, сабырсыздық.
- ACELEŞTİRMEK** *(-i)* Асықтыру, аптықтыру, жеделдету, жылдамдату, тездету, шапшандату.
- ACEM** *öz.is. Ar.* 1. Парсы. 2. *s.* Парсыларға тән. 3. *is.* Парсы жері.
- ACEMBORUSU** *is. bot.* Бегония — сәндік, өсемдік ретінде өсірілетін оңтүстіктегі қызыл ала жапырақты өсімдік.
- ACEMBUSELİK**, *-ği is. Ar. Far.* Классикалық түрік музыкасында қолданылатын өуен, мақам.
- ACEMCE** *öz. is. hlk.* Парсыша, парсы тілі.
- ACEM HALAYI** *is.* Оңтүстік Анадолы аймағының халық биі.
- ACEMİ** *s. Ar.* 1. Жанадан келген, әлі үйренбеген. 2. Тәжірибесіз, ысылмаған, шорқақ. 3. Бөтен, жат, бөгде, бейтаныс.
- ACEMİCE** *zf.* Ебедейсіз, епсіз, икемсіз, тәжірибесіз.
- ACEMİ ÇAYLAK**, *-ği s. ve is.* Тәжірибесіз, шорқақ, ысылмаған.
- ACEMİ ER** *is.* Жаңа шақырылған, әскери қызметке бірінші рет алынған әскер.
- ACEMİLEŞMEK** *(nsz)* Шорқақтық көрсету, абыржу, кобалжу.
- ACEMİLİK**, *-ği is.* Тәжірибесіздік, ысылмағандық. *acemilik çekmek* тәжірибесі жеткіліксіз болу, ептілігі кем болу. *acemilik etmek* тәжірибесіз әрекет ету, епсіз қимылдау.
- ACEMİ OCAĞI** *is. tar.* Осман әскеріне есік күзетушілерін дайындау үшін құрылған мектеп.
- ACEMKÜRDİ** *is. Ar. Far.* Классикалық түрік музыкасының мақамы.
- ACEMLEŞMEK** *(-i)* 1. (өнер және мәдениет саласында) Парсы халқынан үлгі алу. 2. Парсыланып кету, парсыларға тән қасиетке ие болу.
- ACEMLEŞTİRMEK** *(-i)* (өнер және мәдениетте) Парсы халқынан үлгі алдыру, парсы мәдениетін насихаттау, жаю.
- ACENTE** *is. it.* Агенттік.
- ACEZE** *ç. is. Ar.* Әлсіздер, күшсіздер, нашарлар.
- ACI** *is.* 1. Ащы дәм, ащы. 2. *s.mec.* Ащы, сүйектен өткен. *Acı çığlık.* Ащы айқай. 3. Ауыру, сыздау, қақсау. 4. *mec.* Жөбірлейтін, қорлайтын, тіл тигізетін (сөз). 5. Қайғы, қасірет, уайым. *acı çekmek (duymak)* қайғы жеу, қасірет шеру. *acı gelmek* ауыр тию, жайсыз болу, көңіліне алу. *acı görmüş* қасірет шеккен. *acı söylemek* шындықты көзіне айту, бетке айту. *Dost acı söyler (Atasözü).* Дос жылатып айтады. *acısı içine (yüreğine) çökmek* қасіретін тарту, уайымы қабырғасын қайыстыру. *acısını bağına basmak* сары уайымға салыну. *acısını görmek* жанына бату, қатты күйзелу.
- ACI ACI** *zf.* Қайғы басып, қайғы жеп, қасірет тартып.
- ACI AĞAÇ**, *-сі is.bot.* Ащы квассия ағашы.
- ACI BADEM** *is. bot.* Ащы бадам.
- ACI BALIK**, *-ği is. zool.* Кекіре балығының бір түрі.
- ACI CEVİZ** *is. bot.* Солтүстік Африкада өсетін жаңғақтың бір түрі.
- ACI KAVAK**, *-ği is. bot.* Тау терегі.
- ACIKLI** *s.* Аяныш туғызатын, қайғылы, қасіретті.
- ACIKLI KOMEDİ** *is. tiy.* Трагикомедия— драмалық шығарманың бір түрі.
- АСИКМАК** *(nsz)* Ашығу, қарны ашу. *Acıkan doymam, susayan kanmam sanırım (мақал).* Қарны ашқан тоймаймын

деп, шөлдеген қанбаймын деп ойлайды.

АСИҚТИРМАК (-i) 1. Ашықтыру. *Bu hava, bu su insanı çabuk acıktırır.* Осы жердің ауасы мен суы адамды тез ашықтырады. 2. Аштан-аш қалдыру, тамақтан тарықтыру.

АСИЛАНМАК (nsz) 1. Ашы болу, тілді қуыру. *Ağzım acılandı.* Аузым ашыды. 2. *tec.* Қайғыру, шерлі болу, қамығу.

АСИЛАШМАК (nsz) Қышқылдану, қышқыл тарту, ашып кету. *Yağ acılaştı.* Май ашып кетті. 2. *tec.* Аянышты күйге түсу, мұңды болу. *Sesi gerçekten acılaştı.* Дауысы шынымен-ақ аянышты шығып еді.

АСИЛІ s. 1. Ауызды, тілді дуылдататын ашы. 2. *tec.* Мұңды, қайғы басқан, қайғылы. *Acılı kadın.* Қайғылы әйел.

АСИЛІК, -ғы *is.* 1. Ауызды, тілді қуырып (ашытып) жіберетін дәм. 2. *tec.* Қайғы-қасірет, басқа түскен шерлі, мұңды ауыр жай. *Yüregінде derin bir üzüntüyle acıklık vardı.* Жүрегінің түбінде ауыр қайғы-мұң бар еді.

АСИМАК (nsz) 1. Қышқылдану, ашып кету. *Yağ acıdı.* Май ашып кетті. 2. Ауыру, жанына бағу. 3. Жаны ашу, аяу, есіркеу, мүсіркеу. 4. Өкіну, іші ашу, санын соғу. *Çantayı yitirdiğime acıttım, ama içinde evrakım vardı.* Сөмкемді жоғалтқанымға өкінбеймін, бірақ ішінде құжаттарым бар еді.

АСІ MARUL *is. bot.* Сүтшөп, латук — көкөніс тұқымдас өсімдік.

АСИМАСИЗ s. Мейірімсіз, жүрексіз, тас жүрек, қатыгез.

АСИМАСИЗСА *zf.* Аяусыз, қатыгез.

АСИМАСИЗЛІК, -ғы *is.* Мейірімсіздік, рақымсыздық, қаталдық.

АСИМІК, -ғы *is. bot.* Көктікен, василек — егін арасында өсетін ашық көк гүлді арам шөптердің бір түрі.

АСИМЦИ s. 1. Ащылау, қышқылтым. 2. *tec.* Аянышты, жабырқаңқы.

АСИМТИРАК s. Ащылау, қышқылтым.

АСИНДИРМАК (-i, -e). Аянышты күйге түсу, мүсәпірсу, бейшара болғансу.

ACINILACAK s. Аянышты, бейшара күйге түскен.

ACINMAK (-e) Жаны ашу, есіркеу, мүсіркеу.

ACIRAK s. Ащылау, қышқылтым.

ACIRGA *is. bot. hlk.* Ақжелкек, желкек — тамыры тамаққа салынатын өсімдік.

ACI SAKIZ *is. bot. hlk.* Қарағай сағызы.

ACISIZ s. 1. Ащысы жоқ, ашы емес. 2.

Аурусыз, ауыртпай. *Acısız doğum.* Жеңіл босану. 3. *tec.*

Ауыртпалықсыз, қиындықсыз, қайғысыз. *Acısız bir yaşam.*

Ауыртпалықсыз өмір.

ACI SÖZ *is. tec.* Ашы, уытты, өткір сөз.

ACI TATLI s. *ve zf.* Жақсылы-жаманды, ашылы-тұшылы. *Acı tatlı günler geçirmek.* Жақсылы-жаманды күндер өткізу. *Acı tatlı yaşayıp gidiyoruz.* Жақсылы-жаманды өмір сүріп жатырмыз.

ACITMAK (-i) 1. (дәм) Ашы болу. *Kara biber yemeği acıttı.* Қара бұрыш тамақты ашы қылып жіберді. 2. Ауыртып алу, соғып алу.

ACI YİTİMİ *is. tıp* (үсіктен, нерв жүйесінің бұзылуынан, көп дәрі қабылдағаннан) Ауырған жерін сезбеу.

ACİBE *is. Ar.* Сирек кездесетін зат, таңғажайып нәрсе.

ACİL s. *Ar.* Асығыс, тығыз, шұғыл, тез, қауырт. *Acil işleri varmış.* Тығыз шаруалары бар екен. *acil şifalar dilemek.* тез сауығып (жазылып) кетуіне тілектес болу.

ACİLEN *zf. Ar.* Жедел, тығыз, тез.

ACİL SERVİS *is.* Жедел жәрдем көрсетілетін орын.

ÂCİZ, -ci *is. Ar.* 1. Әлсіздік, дәрменсіздік, шамасыздық, күшсіздік. 2. Қабілетсіздік, олақтық. *aciz içinde olmak* әлсіздік таныту, дәрменсіздік көрсету, күші жетпеу. *acze düşmek* шарасы жоқ, амал айласы қалмау.

ÂCİZ s. *Ar.* 1. Әлсіз, дәрменсіз, күшсіз. 2. Қабілетсіз, олак. *âciz kalmak* босқа өуре болу, қолынан келмеу.

ÂCİZLİK, -ği *is.* Кабілеті жоқтық, кабілетсіздік, икемсіздік. *Âcizliğinden başı belâdan kurtulmuyor.* Кабілетсіздігінен басы ауыртпалықтан арылмайды.

ACUBE *is. Ar.* Елден ерекше адам.

ACUN *is.* Әлем, дүние, жиһан.

ACUZE *is. Ar. hlk.* Ешкіммен сыйыса алмайтын, долы, кәрі әйел.

ACUO *is. İt. tic.* 1. Ажио — ақша курсының тұрақты құнынан қымбаттауы. 2. Бір құнды қағаздың жаңартылуында алынатын делдалдық ақша.

АÇ *s.* 1. Аш, ас ішпеген, тамақ жемеген.

2. *is.* Жарлы, кедей, қу тақыр адам.

3. *tec.* Қомағай, жемпаз, қанағатсыз. *Ne aç adam.* Қандай қанағатсыз адам.

4. *tec.* Аса құмар, әуесқой. *aç açık kalmak* үйсіз-күйсіз, баспанасыз, аш-жалаңаш қалу. *aç acına* аштанаш.

aç bırakmak аш-жалаңаш, тамақсыз қалдыру. *aç doymam, tok acıktam sanır* аш тоймаймын деп, ток ашықпаймын деп ойлар.

aç doyurmak жарлы, кедей адамдарға көмектесу, қол ұшын беру *aç kalmak*

1) аш қалу, ашығу; 2) кедейлену, жоқшылыққа ұшырау, жарлылану.

aç karnına аш қарын, аш қарында *aç kurt gibi (yemek, üşüşmek veya saldırmak)* аш қасқырдай бас салу, аш кенедей жабысу.

aç susuz kalmak әл-ауқаты төмендеу, жоқшылыққа ұшырау.

АÇАСАК, -ği *is.* (банк, консерві) Ашқыш. 2. *hlk.* Кілт.

АÇАЛҮА *is. Yun. bot.* Азалия — тауда болатын түрлі-түрлі декоративті өсімдік.

АÇЕЛҮА *is. bot. bk.* Аçalуа.

АÇ GÖZ *is. tec.* Аш көз, ашқарак, қомағай.

АÇ GÖZLÜ *s.* Ашқарак, мешкей, тойымсыз, қанағатсыз.

АÇ GÖZLÜLÜK, -ği *is.* Қомағайлық, ашқарактық, тамақсаулық. *aç gözlülük etmek* қомағайлану, ашқарақтану.

АÇИ mat. 1. Бұрыш, мүйіс. 2. *tec.* Көзқарас, назар, ой-пікір.

АÇИCИ *s.* Ашатын, сергітетін, жадырата-
АÇИCИ *s.* Ашатын, сергітетін, жадырата-
тын. *İç açıcı sözler.* Жұбататын сөздер.

АÇИК, -ği *s.* Ашық, жабылмаған. *Açık pencere.* Ашық терезе. 2. Кедергісіз, бөгетсіз, тосқауылсыз. 3. Жалаңаш, лыпасы жоқ, киімсіз. *Açık baş.* Жалаңбас. 4. Таза, жазылмаған. *Kâğıtta açık yer kalmadı.* Қағаздың жазылмаған таза жері қалмады. 5. Бос орын, вакансия. *Açık kadro.* Бос орын. 6. Жұмыс істеп тұрған. *Açık dükkân.* Ашық дүкен. 7. Анық, айқын. *Açık söz.* Ашық әңгіме. 8. Әйгілі, жария түрде, жасырын емес. *Bu adamın her işi açıktır.* Бұл адамның істеген істері жасырын емес. 9. Жайдары, ақжарқын. 10. Бояу — қою емес, ашық. *Açık mavi.* Ашық көк. 11. (порнографиялық кітап, сурет, фильм) Ашық түрде жазылған, көрсетілген. 12. Бұлтсыз, жауын-шашынсыз (күн, аспан). *Erken kalktığım açık, bulutsuz sabahlar herkes gibi bana da çocukluğumu hatırlatır.* Ерте тұрған кездерімдегі танертенгі ашық ауа ел қатарлы менің де балалық шағымды еске түсіретін. 13. Ірқусіз, бүтүсіз, шын ниетпен. *açık konuşmak* ашық әңгімелесу. *açık alınla* абыроймен, мінсіз. *(birine) açık bono vermek tec.* шектеусіз мүмкіндік беру, шектеусіз өкілдік құқын беру. *açık kapı bırakmak* іс-әрекеттің жалғасуы үшін әйтеуір бір мүмкіндік қалдыру. *açık konuşmak* бетке айту, шындықты көзіне айту. *açık saçık konuşmak* аузына келгенін оттау, ойланбай сөйлеу. *açık söylemek* пікірін бүкпесіз айту, ашық айту. *açık vermek* 1) кірісті шығыстың жаппауы, табысты шығынның жаппауы. 2) *tec.* жасырын бір құпияны байқамай айтып қою. *açık yürekle* ақ көңілмен, адал ниетпен, шын көңілмен. *açığa alma* бір қызметкерді уақытша қызметтен босату. *açığa alınmak*

қызметтен босатылу. *açığa almak* қызметтен босату. (*birini*) *açığa çıkarmak* жұмыстан шығару. *açığını kapatmak* кем-кетігін түгендеу. *açıkta bırakmak* жұмыс бермеу, далаға тастау.

АÇИК АÇИК *zf.* Бүкпесіз, жасырмай, қалтқысыз көңілмен. *Açık açık anlattı.* Бүкпесіз айтты, түсіндірді.

АÇИК АҒИЛ *is.* Қаша, төбесі ашық мал қора.

АÇИК АҒИЗЛИ *s.* Ақымақ, көк ми, әпербақан.

АÇИК АРТИРМА *is.* Аукцион — көпшілік алдында кім бағаны асырса, соған сатылатын бөкесе сауда.

АÇИК БІЛЕТ *is.* Мерзімі көрсетілмеген барып қайту билеті.

АÇИК BONO *is. tic.* Қол қойылып, мөлшері көрсетілмей ұсынушыға берілген чек.

АÇИК BÖLGE *is.* Бейтарап аймақ.

АÇИКÇA *zf.* Ашық, әшкере, қалтқысыз.

АÇИКÇАСИ *is.* Дұрысы, турасы.

АÇИК ÇЕК *is. tic.* Ақша мөлшері жазылмаған ашық чек.

АÇИК DURUŞMA *is.* Ашық сот, халыққа ашық сот отырысы.

АÇИК ELLİ *s.* Жомарт, қолы ашық, береген.

АÇИК ELLİLİK, -ği *is.* Жомарттық, қолы ашықтық, берегендік.

АÇИК FİKİRLİ *s.* Ойын мүлтіксіз көпшілікке жеткізе алатын (адам).

АÇИКGÖZ *s.* Пысық, ширақ, тындырымды.

АÇИКGÖZLÜK, -ği *s.* Пысықтық, ширақтық, еті тірілік.

АÇИК HAVA *is.* Ашық күн, бұлтсыз, жауын-шашынсыз күн.

АÇИК HAVA SİNEMASI *is.* Жазда я ауа райы жылы аймақтарда құрылатын жан-жағы қоршалған, ашық аспан кинотеатры.

АÇИК HAVA TİYATROSU *is. tiy.* Жазда я ауа райы жылы аймақтарда құрылатын жан-жағы қоршалған, ашық аспан театры.

АÇИК HЕСЕ *is. gr.* Ашық бұын.

АÇИК HЕСAP, -bı *is. tic.* Нақты ақшасыз немесе чексіз жасалған саудасаттық.

АÇИК KREDİ *is. tic.* Кепілсіз несие (банк).

АÇИКЛАМА CÜMLESİ *is.gr.* Түсіндірмелі салалас құрмалас сөйлем.

АÇИКЛАМАК (-i) 1. Түсіндіру, ұғындыру. 2. Мәлімдеу, білдіру.

АÇИКЛАМАЛИ *s.* Түсіндірмесі, анықтамасы берілген, түсіндірілген.

АÇИКЛАНМАК (nzs) Түсіндірілу, ұғындырылу.

АÇИКЛАR LİVASI *is.* Жұмыссыз жүрген адам.

АÇИКЛАŞМАК (nzs) 1. Айқындала түсу. 2. Ону, бояуы қайту, өңі, түсі кету.

АÇИКЛАТМАК (-i, -e) Түсіндіруін, ұғындыруын қамтамасыз ету.

АÇИКЛАЙИСИ *s.* 1. Түсіндірмесі, анықтамасы берілген. 2. Оңашаланған айқындауыш — өзі қатысты сөзден кейін, ерекше әуенмен айтылып, анықтайтын сөзінің заттық, шақтық т.б. мағынасын дәлдеп көрсететін айқындауыш. *Atatürk yeni Türkiye'nin kurucusu, daima saygı ile alınacaktır.* Ататүрік, жана Түркияның негізін қалаушы, әрдайым құрметпен еске алынатын болады.

АÇИКЛИК, -ği *is.* 1. Ашықтық, айқындылық, анықтылық. 2. Алыстық, қашықтық. 3. Еш нәрсе жоқ, бос жер, алаң. 4. Жариялық, құпия болмаушылық, әйгілілік. *açıklığa kavuşturmak* анықтау, бір нәрсенің басын ашып алу, айқындау.

АÇИК LİMAN *is. den.* Ашық порт — кемелер оңай кіріп-шығатын, бөгетсіз аялдайтын порт.

АÇИК MAVİ *is.* Ашық көк, ақ-көк.

АÇИК МЕКТУР, -bu *is.* 1. Ашық хат, желімденбеген конверттегі хат. 2. Біреуге не бір мекемеге арнап жазылып, мекен-жайына тапсырылмай, баспасөзде жарияланған хат.

АÇИК ОТУРУМ *is.* Ашық мәжіліс.

АÇИК ОУ *is.* Ашық дауыс — сайлау кезінде ашық түрде берілетін дауыс.

АҢКІ ӨҒРЕТІМ *is.* Сырттай оқу — дәрістердің радио, теледидар және пошта арқылы берілетін оқу түрі.

АҢКІ PAZAR *is. ekon.* Ашық базар (нарық) — түрлі мемлекеттердің тауарларын кеденсіз сататын мемлекет я қала.

АҢКІ PEMBE *is.* Қызғылт, қызғылтым.

АҢКІ SAÇIK, **-ği** *is.* Жалаңаш-жалпы, келіссіз, әдепсіз.

АҢКІ SARI *is.* Ашық сары, ақ сары.

АҢКІ SAYIM *is.* Сайлау қорытындыларын жариялы түрде көпшілік алдында санау.

АҢКІ SEÇİK *s. ve zf.* Ал-айқын, айдан анық, егжей-тегжейлі.

АҢКІ SÖZLÜ *s.* Аңқылдақ, ойын бүкпесіз айтатын, ашық мінезді.

АҢКІ SÖZLÜLÜK, **-ği** *is.* Аңқылдақтық, ашық мінезділік.

АҢКІKTAN *zf.* 1. Алыстан, ұзақтан. 2. Сыртынан қызметке орналастырып, қызметке тағайындап. 3. *mes.* Еңбек сіңірместен, бейнеттенбестен. *açıktan para kazanmak* бейнетсіз мал табу.

АҢКІKTAN AÇIĞA *zf.* Көзін бақырайтып қойып, көз көріп отырып.

АҢКІKTAN TAYİN *is.* Жоғарыдан жасалған тағайындау, атағы мен кезегі ескерілместен жасалған тағайындау.

АҢКІ TAŞIT *is.* Үсті ашық көлік.

АҢКІ TRİBÜN *is.* Үсті ашық мінбе — стадион т.б. жерлерде тамаша көруге келгендер отыратын үсті ашық отырғыштар.

АҢКІ YARA *is.* Жазылмаған, аузы ашық жара.

АҢКІ YEŞİL *is.* Ашық жасыл.

АҢКІ YÜREKLİ *s.* Адал, ақ ниетті, таза ойлы.

АҢКІ YÜREKLİLİK, **-ği** *is.* Адалдық, шыншылдық, ақ ниеттілік.

АҢКІLİŞ KONUŞMASI *is.* Кіріспе сөз.

АҢКІLİŞ TÖRENİ *is.* Ашылу салтанаты.

АҢКІLMAK (*nsz*) 1. Ашылу. *Dükân açıldı.* Дүкен ашылды. 2. Өңі ағарып кету, бояуы оңып кету. 3. Жақсару, түзелу, тәуірлену, жадырау. *Ateşi düşünce hasta açıldı.* Аурудың ыстығы түсісімен беті бері қарады. 4. (кеме)

Жөнеліп кету, ұзап шығу, ұзап кету. 5. (ұжым, мекеме үшін) Бір істің алғаш я қайтадан басталуы. 6. Кенею, көлемі үлкею. *Ayakkabısı açıldı.* Аяқкиімі кеңейіп кетті. 7. (тұман, бұлт) Сейілу, тарқау, таралып кету. 8. Сырын ашу, көңілдегі құпиясын ақтару. 9. (жүзгенде) Жағадан ұзап кету. *açılıp saçılmak* 1) (әйел) жартылай жалаңаш киіну. 2) (әйел) ұшқалақтық, жеңілтектік, жеңіл мінезділік көрсету.

АҢКІM *is.* Ашылым, ашылу салтанаты.

АҢКІMLAMAK (*-i*) Жору, түсінік беру, топшылау.

АҢКІORTAY *is. mat.* Биссектриса — үшбұрышты төбесінен қақ жарып, екіге тең бөлетін тура сызық.

АҢКІÖLÇER *is.* Бұрыш өлшеуіш.

АҢКІ ÖLÇÜM *is. geom.* Бұрыш өлшеуде қолданылатын әдіс.

АҢКІŞ *is.* Ашылу, бастату.

АҢКІŞ KONUŞMASI *is.* Кіріспе әңгіме, кіріспе сөз.

АҢКІ *is.* 1. Өңдеу, жылтырату, 2. Үскі, бұрғы, тескіш.

АҢКІCİ *is.* Бұрғышы, тескіш—бұрғымен бұрап тесетін жұмысшы.

АҢКІLAMA *is.* Бұрғылау ісі.

АҢКІLAMAK (*-i*) Жылтырату, өңдеу.

АҢКІLANMAK (*nsz*) Жылтырлану, өңделу.

АҢКІLATMAK (*-i*) Жылтырлату, өңдету.

АҢКІLİ *s.* Өңделген, жылтырланған.

АҢКІSİZ *s.* Өңделмеген, жылтыратылмаған.

АҢКІК, **-ği** *is.* 1. Аштық, тоқ еместік. 2. Ашаршылық, жоқшылық. 3. Кедейлік, жарлылық. 4. Ынта, құлшыныс, бір нәрсеге ауған ықылас. *açlık çekmek* жоқшылық көру, кедейлену. *açlıktan gözü (veya gözleri) kararmak (veya dönmek)* қатты ашығу, қарны қабысу. *açlıktan nefesi kokmak* кедейлену, жоқшылық тарту. *açlıktan ölmeyecek kadar* (тамақ) аштықтан өлмейтіндей, өте аз.

АҢКІК GREVİ *is.* Аштық жариялау, тамақ ішпей.

АҢМА *is.* 1. Ашу. 2. Тоқаш — май, сүт, жұмыртқа, қант қосып пісірген дөңгелек тоқаш.

АҢМАСИ *is.* Тоқаш пісіретін я оны сататын адам.

АҢМАҚ, -ar (-i) 1. Ашу, жабық тұрған нәрсенің бетін шалқайту, аңқайту. *Каруи ақмақ.* Есікті ашу. 2. Бір нәрсенің бетінде, үстінде тұрған затты алып тастау. 3. Қазу, жерді бір нәрсемен ою, шұқылау. *Çukur ақмақ.* Шұқыр қазу. 4. Орауын шешу, тарқату. *Yumağı ақмақ.* Шумақ жіпті тарқату. 5. Жаңадан ұйымдастыру, күру. *Okul ақмақ.* Мектеп ашу. 6. (бою) Қоюлығын азайтып, ақшылдандыру. 7. Келісу, жарасу, ашу. *Bu renk odayı ақти.* Бұл түр бөлмені ашты. 8. Ұйымдастыру, жасау. *Yarışма ақмақ.* Жарыс ұйымдастыру. 9. Жаланаштау, ашып қою. *Kollarını, göğsünü ақмақ.* Қолдарын, кеудесін жаланаштау. 10. Телефон соғу, шылдырлату. *Telefonu ақмақ.* Телефон соғу. 11. Қосу, жүргізу. *Televizyonu ақмақ.* Теледидарды қосу. *ақти ағзını, yumdu göğsünü* аузынан ақ ит кіріп, көк ит шықты, аузына келгенін оттады.

АҢМАЗ *is.* 1. Қиын жағдай. 2. Қиын жағдайға тап болу. *ақмаза getirmek (veya düşürmek)* алдап соғу, алдап отырғызып кету.

АҢТИРМАҚ (-i, -e) Ашқызу, аштыру. *ақтирма kutuyu, söyletme kötüyü* жынын келтірме, ызылдандырма.

AD *is.* 1. Ат, есім. 2. Атақ, даңқ. *ad koymak* ат қою, есім беру. *ad takmak* ат қою. *ad vermek* 1) ат қою. 2) атын атау. *adı (veya ismi) gibi bilmek* бір нәрсе жайында өте жақсы білу. *adı batası (veya adı batasıca)* аты өшсін, аты өшкір. *adı batmak* ұмыт болу, ескерусіз қалу. *adı belirsiz* көпшіліктің аузына ілінбеген, көпке белгісіз. *adı çıkmak* жаман атақпен атағы елге жайылу. *adı geçmek* аты аталу, атын атау; еске алу. *adı kalmak* атын қалдыру, артына өлмейтін

атақ, даңқ қалдыру. *adı karışmak* жаман атаққа қалу, ілігу. *adı kötüye çıkmak* жаман аты шығу, жаман қылығы әйгілі болу. *adını ağzına almatmak* атын ауызға алмау.

ADA *is.* Арал.

ADACIK, -ği *is.* Шағын арал.

ADA ÇAYI *is. bot.* 1. Сәлбен, шалфей (дәрі шөп). 2. Осы дәрі шөптен дайындалған шөй.

ADAK, -ğı *is.* Уәде, діни ант. *adak adamak* құрбандық шалу.

ADAKLAMAK (nız) Төй-төй басу, жас баланың аяғын басып жүре бастауы.

ADAKLANMAK (nız, -le) Некелесу.

ADAKLI *s.* 1. Ант берген, уәде еткен. 2. Некелі.

ADAKLIK, -ğı *s.* 1. Құрбандық, құдайға, аруақ жолына бағышталған мал. 2. Құрбан шалынатын жер.

ADALE *is.* Бұлшық ет.

ADALELİ *s.* Бұлшық етті.

ADALESİZ *s.* Бұлшық еті дамымаған.

ADALET *is.* Әділ сот, әділеттілік. *adalet dağıtmak* азаматтардың заңда көрсетілген құқықтарын қайтару. *adalete teslim etmek* қылмыскерді ұстап, заңды орындарға табыс ету. *adalete teslim olmak* қылмыскердің өз еркімен заңды орындарға берілуі, сотқа барып қылмысын мойындауы. *adalete sığınmak* біреудің әділ төрешілігіне, әділ үкіміне, әділдігіне жүгіну.

ADALETLİ *s.* Әділетті, әділ, дұрыс, түзу.

ADALETLİLİK, -ğı *is.* Әділеттілік, әділдік, туралық.

ADALET SARAYI *is.* Сот үйі.

ADALETSİZ *s.* Әділетсіз, әділдігі жоқ, қиянатшыл.

ADALETSİZLİK, -ğı *s.* Әділетсіздік, қиянатшылық, озбырлық.

ADALI *s. ve is.* Аралдық, аралда тұратын (адам).

ADAM *is. Ar.* 1. Адам, кісі. 2. Ер адам. 3. Инабатты, өнегелі, зиялы адам. *adam almatmak* (көшеде адамдар) құжынау, араның ұясындай сапырылысу, қаптау. *adam başına* кісі басы,

- адам сайын, әрбір адам. *adam beğenmemek* ешкімді менсінбеу, ешкімді ұнатпау. *adam değilim* сөзінде тұра алмаған жағдайда “адам болмай кетейін” мағынасында айтылатын сөз. *adam etmek* 1) адам қатарына қосу, жұрт санатына жеткізу. 2) шашылып жатқан жерді жинастыру не бұзылған бір затты жөндеу. *adam gibi* 1) көргенді, әдепті, тәрбиелі. 2) адам сияқты, кісі тәрізді. *adam içine çıkmak* адам қатарына қосылу, адам болу. *adam olmak* 1) саналы азамат қатарына қосылу, адам болу. 2) өнегелі, көргенді азамат болып өсіп жетілу: *adam olacak çocuk bokundan belli olur* болар бала боғынан. *adam yerine koymamak* кісі орнына көрмеу, адам ғұрлы көрмеу. *adama dönmek* жақсару, түзелу: *Badanası vurulunca ev adama döndü.* Үй әктелгеннен кейін жанарып қалды. *adamdan saymak* біреудің пікірімен санасу, пікіріне құрмет көрсету. *adamın alacası içinde, hayvanın alacası dışında* адам аласы ішінде, мал аласы сыртында. *adamına göre* 1) бірдей көрмей, алалап, бөлектеп. 2) әркімнің қабілетіне қарай.
- ADAMAK** (-i, -e) 1. Құрбандық беру, құдайға, аруақ жолына мал шалу. 2. *тес.* Ант ету, анттасу.
- ADAMAKILLI** *zf.* Тым жақсы, нағыз, шын.
- ADAM AZMANI** *is.* Ірі тұлғалы, алып денелі.
- ADAM BOYU** *is.* Кісі бойы, кісінің бойымен бірдей биіктік.
- ADAMCA** *zf.* Кісідей, кісі сияқты, адамша.
- ADAMCAĞIZ** *is.* Сорлы, байғұс, бейшара, мүсәпір.
- ADAMCIL** *s.* Қолға үйретілген, адамға үйір.
- ADAMLIK**, -ği *is.* Адамгершілік, адамшылық. *adamlık sende kalsın* таспен ұрғанды аспен ұр, арсызбен арсыз болма.
- ADAMOTU** *is. bot.* Мандрагора.
- ADAM SARRAFI** *is.* Адамдардың мінез-құлқын ажырата алатын, кісі танитын адам.
- ADAMSIZ** *s.* 1. Адамсыз, кісісіз, көмекшісіз. 2. Ер адамы жоқ, еркексіз.
- ADANA KEBABI** *is.* Турамаға (тартылған етке) көп мөлшерде ащы бұрыш қосылып дайындалған кәуап.
- ADAP**, -bı *ç. is. Ar.* 1. Әдет-ғұрып, салт-сана. 2. Жол-жоба, қағида.
- ADAP ERKÂN** *is.* Жол-жоба, қағида.
- ADAPTASYON** *is. Fr.* 1. Адаптация, үйрену—организмнің қоршаған ортаға бейімделуі. 2. Әдеби шығарманы аударғанда, сол тілде сөйлеушілердің әдет-ғұрпына бейімдеу.
- ADAPTE** *s. Fr.* Бейімделген мәтін (текст). *adapte etmek* бейімделдіру, дағдыландыру, жаттықтыру. *adapte olmak* бейімделу, дағдылану.
- ADAPTÖR** *is. Fr.* Адаптер — граммафон пластинкасына жазылған дыбысты радиоқабылдағыштың репродукторы арқылы өткізетін аспап.
- ADA SOĞANI** *is. bot.* Теңіз пиязы.
- ADAŞ** *is.* Аттас, есімдері бірдей, бір есіммен аталынатын.
- ADAŞLIK**, -ği *is.* Есімдері бірдей болған, бір есіммен аталынатын, аттас болу.
- ADA TAVŞANI** *is. zool.* Жабайы қоян.
- ADAY** *is.* Кандидат, үміткер. *aday göstermek* кандидат етіп ұсыну. *aday olmak* үміткер болу.
- ADAY ADAYI** *is.* Кандидатура, бір орынға, қызметке лайықты деп табылған адам.
- ADAYLIK**, -ği *is.* Кандидаттық, үміткерлік. *adaylığını koymak* кандидатурасын ұсыну.
- AD BİLİMİ** *is. gr.* Ономастика — тіл білімінің жалқы есімдерді зерттейтін бөлімі.
- AD CÜMLEŞİ** *is. gr. bk.* *İsim cümlesi.*
- AD ÇEKİMİ** *gr. bk.* *İsim çekimi.*
- AD ÇEKME** *is.* Жеребе, шекатар. *ad çekmeye girmek* жеребе салуға қатысу.
- ADDETMEK** (-i) Есептеу, ойлау, санау.
- ADDOLUNMAK** (*nsz*) Есептелу, саналу.
- AD DURUMU** *is. bk.* *İsim hâli.*

ADEM *is. Ar. esk.* Өмірдің жоқтығы, болмыстың жоқтығы.

ÂDEM *öz. Ar.* 1. Адам ата — Тәураттың айтуынша, ең алғаш жаралған адамның аты. 2. *esk.* Адам, адамзат. 3. *s. мес.* Адамгершілігі мол, адамгершілігі жоғары.

ADEMİMERKEZİYET *is.* Орталықсыздану, децентрализация — жергілікті мекемелерге орталық мекемелердің кейбір басқару міндетін тапсыру жүйесі.

ÂDEMİYET *is. Ar.* 1. Адамзат, адам баласы. 2. Адамшылық, адамдық, адамгершілік.

ÂDEMOĞLU *is.* Адам, кісі.

ADET, **-di** *is. Ar.* 1. Сан, белгілі бір заттың, құбылыстың есеп мөлшері. 2. Дана, біртектес көп заттардың жекесі, біреуі.

ÂDET *is. Ar.* 1. Әдет, машық, дағды. 2. Әдет, әдет-ғұрып, салт-сана. 3. Етеккір, менструация. *âdet edinmek* әдетке айналдыру, әдеттену. *âdet görmek* (әйел) етеккірі келу.

ÂDETA *zf. Ar.* Сияқты, тәрізді. *Âdeta karnım acıktı.* Қарным ашқан сияқты.

ADETÇE *zf.* Сан жағынан.

ADIL *is. gr.* Есімдік.

ADIM *is.* 1. Адым, қадам. 2. Аттам, шамамен 1 метрге тең қашықтық өлшемі. 3. Қарқын, екпін, қарыштау. *adım atmak* 1) адымдау, аяқты алшақ басу. 2) алғашқы адым, өуелгі іс, бастама. *adımını geri almak* бас тарту, істемейтін болу. *adımlarını açmak* адымын шапшандату, тездету. *adımlarını sıklaştırmak* қысқа адымдармен тез ілгерілеу, шапшан адымдау.

ADIM ADIM *zf.* Баяу адым, бәсең жүріс. *adım adım gezmek* көп жерді аралап кезу, шарлау.

ADIM BAŞI *is.* Өте жақын жерде, аралары қарға адым жер.

ADIMLAMAK *(-i)* 1. Адыммен өлшеу. 2. Бір жерде ілгері-кейін адымдау, қадамдау.

ADIMLIK, **-ği** *s.* 1. Аттам жер. *Çankaya buradan iki adımlık yer.* Чанкая бұл

жерге екі аттам жерде. 2. Қадамдай, адым шамасындай.

ADÎ *s. Ar.* 1. Жай, қатардағы, көдімгі. 2. *мес.* Пасық, көргенсіз.

ADİL *s.* Әділ, тура. *Çok adil bir mahkeme.* Әділ сот.

ADİLÂNE *zf. Ar. Far.* Әділ түрде.

ADİLEŞMEK *(nsz)* 1. Жұпыны, көдімгі, қарапайым болу. 2. *мес.* Пасықтану, көргенсіз болу.

ADİLİK, **-ği** *is.* 1. Жұпынылық, қарапайымдылық, нашарлық, сүреңсіздік. 2. Көргенсіздік, әдепсіздік, пасықтық.

ADÎ SUÇLU *is. huk.* Жеңіл қылмыс жасаған адам.

ADLANDIRMAK *(-i)* 1. Ат қою, есім қою, атау. 2. Бейнелеу, сипаттау, мінездеме беру.

ADLANMAK *(nsz)* 1. Аталу, аталыну, атану. 2. Жаман атпен атағы шығу.

ADLI *s.* 1. Атты, есімді, ныспылы. 2. Атақты, әйгілі, белгілі.

ADLI SANLI *s.* Әйгілі, даңқты, атақты.

ADLÎ *s.* Сотқа жататын, сотты.

ADLÎ MAKAM *is.* Сот инстанциясы.

ADLÎ MERCİ *is. huk.* Сот органы.

ADLÎ SİCİL *is. huk.* Сот сауалнамасы, біреудің қылмысын тексеру үшін арнайы дайындалған сұрауларға жауап бере отырып толтырылатын сот анкеті.

ADLÎ TATİL *is. huk.* Сот демалысы—20 тамыз-5 қыркүйек аралығы, заңда көрсетілген жағдайлардан басқа, сот процесінің тоқтап, сотқа байланысты істердің қаралмайтын мерзімі.

ADLÎ TIP, **-bbi** *is.* Соттық медицина.

ADLİYE *is. Ar.* 1. Әділет министрлігі. 2. Сот үйі.

ADLİYECİ *is.* Әділет басқармасының қызметкері, заң қызметкері.

ADLİYE TEŞKİLÂTI *is.* Әділет басқармасы.

ADLÎ YIL *is.* Соттың бір жыл ішіндегі жұмыс мерзімі.

ADRENALİN *is. Fr.* Адреналин.

ADRES *is. Fr.* Адрес. *adres bırakmak* (*göstermek veya vermek*) адрес тастау (көрсету я беру).

ADRES DEFTERİ *is.* Адрестер жазылган дәптер, адрес дәптері.

ADRES RENBERİ *is.* Адрестер жазылган анықтама кітабы, адрес мағлұматнамасы.

ADSIZ *s.* Атыз, есім қойылмаған, есімсіз, аты жоқ.

AD TAMLAMASI *is. gr. bk. İsim tamlaması.*

AEROBİK, -ği *is.* Гимнастика, дене шынықтыратын қимыл жаттығуларының жүйесі.

AERODİNAMİK, -ği *is.* Аэродинамика, аэродинамик.

AF,-ffī *is. Ar.* 1. Кешірім, амнистия. 2. Кешірім, кешу. *af çıkarma* кешірім жасалу, жоғары үкіметтің қылмыстылардың жазасын жартылай я бүтіндей кешірім жасауы. *af dilemek* кешірім сұрау, кешіруін өтіну. *affa uğramak* амнистияға іліну, кешірілу. *affınıza sığınarak* кешіретініңізге сеніп, кең пейіліңізге сыйынып.

AFACAN *s. ve is.* Тентек, сотқар, ақылды тентек (бала).

AFACANLAŞMAK (*nsz*) Тентектік істеу, сотқарлық жасау.

AFAK *ç. is. Ar.* Көкжиек, төңірек, айнада, маңай.

AFAKÎ *s. ar.* 1. Бос, бекер, құр (өңгіме). *afakî söhbet* бос сөз, мылжын сөз. 2. Объективті.

AFAL AFAL *zf.* Абыржыған, сасқан, саскалақтаған күйде.

AFALLAMAK (*nsz*) Абыржу, сасу, сасып қалу, не істерін білмей абдырау.

AFALLAŞMAK (*nsz*) Саскалақтап қалу, не істерін білмеу, асып-сасу.

AFALLAŞTIRMAK (*-i*) Састыру, таңғалдыру.

AFALLATMAK (*-i*) Асып-састыру, саскалақтату, есенгірету.

AFAT *ç. is.* Апаттар, ауыртпалықтар, бақытсыздықтар.

AFAİRİN *ünl. Far.* Жарайсың, бәрекелді, бөлі—біреуді мадақтау, мақтау, көңілін көтеру, рух беріп көтермелеу үшін айтылатын сөз.

AFET *is. Ar.* 1. Апат, қирау, ауыртпашылық, бақытсыздық. 2. *tec.* Қасы-

көзі қиылған, асқан сұлу.

AFETZEDE *s. Ar. Far.* Жапа шеккен, зәбірленген, шығынға ұшыраған, қазаға ұшыраған.

AFEDİLME *is.* Кешірім, айыбын кешіру.

AFEDİLMEK (*nsz*) *Ar. T.* Кешірілу, кешірім жасалу.

AFETTMEK,-der (*-i*) *Ar. T.* Кешіру, кешірім ету. *affedersin (veya affedersiniz)* 1) айыпқа бұйырмаңыз, ғапу етіңіз мағыналарында қолданылатын сөз. *Affedersiniz, size bir şey soracağım.* Кешіріңіз (ғапу етіңіз), сізден бір нәрсе сұрайын деп едім. *affetmemek* кешірмеу, ғапу етпеу, кешпеу.

AFETTİRMEK (*-i*) *Ar. T.* Өзін кешірттіру, ғапу еттіру.

AFEYLEMEK (*-i*) *Ar. T.* Кешіру, кешірім ету.

AFOLUNMAK (*nsz*) *Ar. t.* Кешірілу, кешірім жасалу.

AFGAN *öz. is.* 1. Ауған, Ауғанстанның негізгі халқы. 2. *s.* Ауғанстанға не ауған халқына тән.

AFGANLI *öz. s.* Ауған, ауғандықтар.

AFİF *s. Ar.* Таза, адал, мінез-құлқы таза, бейкүне.

AFİFE *s. Ar.* Адал, намысты, намысқор, қадірлі (әйел).

AFİŞ *is. Fr.* Афиша, жарнама, құлақтандыру. *afiş asmak* жарнама ілу.

AFİŞÇİLİK, -ği *is.* Жарнама ісімен шұғылданду.

AFİŞE *s. Fr.* Жарнамаланған, хабарланған. *afişe etmek* жарнамалау, дөріптеу, жариялау. *afişe olmak* жарнамалану, дөріптелу.

AFİŞLEMEK (*-i*) Жарнамалау, құлақтандыру, жапсырып хабарландыру, жаю.

AFİYET *is. Ar.* Денсаулық, есен-саулық, ауру-сырқаудан аман болушылық. *afiyet bulmak* денсаулығы түзелу, жақсару. *afiyet olsun* ас болсын. *afiyet şeker olsun* асыңыз дәмді болсын. *afiyetle* сүйсініп, рахаттанып. *afiyetle yemek* сүйсініп тамақ жеу.

AFORİZM *is. Fr.* Нақыл сөз, афоризм.

- AFOROZ** *is. Yun.* Шіркеуден аластап шығару, аластап қуу. *aforoz etmek* 1) шіркеуден аластау. 2. *tec.* біреумен достық қатынасты ұзу, байланысын кесу, араласпау.
- AFOROZLAMAK** (-i) Бір жерден кетіру, аластау, қуу.
- AFRA-TAFRA** *is.* Төкаппарлық, менмендік.
- AFRİKALI** *öz. is. ve s.* Африкалық, Африка тұрғыны.
- AFSUN** *is. Far.* Сиқыр, арбаушылық, балгерлік, жәдігер.
- AFSUNCU** *is.* Сиқыршылық, алдап-арбаушылық, көз байлаушылық.
- AFSUNLAMAK** (-i) Сиқырлау, сиқырлық жасау, көз байлау.
- AFSUNLANMAK** (*nsz*) Сиқырлану, көзі байлану.
- AFSUNLU** *s.* Сиқырлы, сиқыры бар, алдап-арбалған.
- AFŞAR** *öz. is.* Афшарлар — 24 оғыз тайпасының бірі.
- AFTOS** *is. Yun. argo* Ашына-жай, көңіл-дес.
- AFYON** *is. Yun.* Апиын, көкнәр қауашағынан алынатын шырын. *afyon çekmek* апиын тарту.
- AFYONKEŞ** *is. ve s. Yun. Far.* Апиыншы, апиынды үнемі қолданатын адам.
- AFYONKEŞLİK**, -ği *is.* Апиынға құмартушылық, әуестік.
- AFYONLAMAK** (-i) Апиын беріп естен тандыру, есінен айыру, есенгірету.
- AFYONLU** *s.* Құрамында апиын бар, апиын қосылған.
- AGNOSTİK** *is. Fr.* Агностик — агностицизмді жақтаушы.
- AGNOSTİSİZM** *is. Fr.* Агностицизм — объективтік дүниені тану мүмкіншілігін бекерге шығаратын идеалистік философиялық ілім.
- AGROFOBİ** *is. Yun.* Агрофобия — кеңестіктен, биіктіктен, кең алқаптан т.б. қорқушылық.
- AGRANDİSMAN** *is. Fr.* (фотосурет) Ұлғайту, үлкейту.
- AGRANDİSÖR** *is. Fr.* Ұлғайтқыш, үлкейткіш.
- AGREMAN** *is. Fr.* Агреман — шетел ұсынған кандидатты елшілік өкілі ретінде қабылдау ризалығы.
- AGU** *ünl.* Ау, абу, агу — кішкентай бала көңілденгенде шығаратын одағай сөз.
- AGUCUK**, -ğu *is.* 1. Нәресте, жас бала, сәби. 2. *ünl.* Құлыным, балапаным — еркелету мағынасында балаға айтылатын сөз.
- AĞ (I)** *is.* Ау, балық ұстайтын үлкен тор, сүзгі. 2. Өрмекшінің торы. 3. *tec.* Тор, жүйе, тармақ. *Demiryol ağı.* Теміржол тармағы. *ağ atmak* (veya *birakmak*) ау құру, суға тор салу. *ağ çekmek* ау тарту, ауды судан шығару. *ağına düşürmek* тұзаққа түсіру, құрығына ілу.
- AĞ (II)** *is.* Ау, шалбардың, ішкіімнің екі балағының түйіскен жері.
- AĞA** *is.* 1. Қожайын, жеке меншік жер иесі. 2. Халық арасында беделді ер адамдарға көрсетілген құрмет. 3. Аға, ағайынды адамдардың жасы үлкені. *ağının eli tutulmaz* қолының ашықтығы, жомарттығы айдан анық.
- AĞABABA** *is.* Ата, әкенің әкесі, үлкен әке.
- AĞABEY** *is.* 1. Аға, ағайынды адамдардың жасы үлкені. 2. Жалпы жасы үлкен ер адам.
- AĞABEYLİK**, -ği *is.* Ағалық, жасы үлкендік. *ağabeylik etmek* (veya *yarpmak*) ағалық ету, қамқорлық көрсету.
- AĞAÇ**, -cı *is.* Ағаш, дарақ. *ağaç olmak* агро ұзақ тосу, сарыла күту. *ağaç yaş iken eğilir* баланы жастан. *ağacı kurt, insanı dert yer* ағашты құрт, адамды уайым жейді.
- AĞAÇÇILIK**, -ğı *is.* Ағаш өсіру ісі. *Meyvaya ağaççılığı.* Бақ өсіру.
- AĞAÇ ÇİLEĞİ** *is. bot.* Танқурай, малина.
- AĞAÇKAKAN** *is. zool.* Тоқылдақ.
- AĞAÇ KAPLAMA** *is.* Фанер — бірнеше жұқа қабаттардан біріктірілген тақтай.
- AĞAÇ KURBAĞASI** *is. zool.* Бақа — ағашқа өрмелейтін бақа.
- AĞAÇ KURDU** *is. zool.* Ағаш құрты.

АҒАÇЛАМАК (-i) Көгалдандыру, ағаш, гүл отырғызу.

АҒАÇLANDIRMAK (-i) Ағаш отырғызу, көгалдандыру.

АҒАÇЛИ s. Ағашты, ағашы мол.

АҒАÇЛИК, -ғи is. 1. Орманды, ағашты. 2. Орманды жер.

АҒАÇ MOBİLҮА is. Жиһаз, ағаштан жасалған үй жабдықтары, мебель.

АҒАÇ ОУМА is. Ою-орнек жасау әдісі.

АҒАÇ SAKIZI is. Шайыр — теректердің қабығынан алынатын тұтқыр шайыр.

АҒАÇСИ is. Ағаштай, ағаш сияқты, ағашқы ұксаған.

АҒАÇСИЗ s. Ағашы жоқ.

АҒАЛАНМАК (nsz) Ағасыну, өзін-өзі аға санау, мұрнын шүйіру.

АҒАЛИК, -ғи is. 1. Ағалық, жасы үлкендік, ағаға тән қасиет. 2. Кең пейілдік.

АҒАРИК s. Ақшылдау, ағырақ, ақтау. *Ағарық қағлар*. Қастары ағарған.

АҒАРМАК (nsz) 1. Ағару, ақ түске айналу, бозару. 2. Таң бозарып, жарық түсу, ағару.

АҒАРТИ is. Ұзақтан ағарандап көрінген нәрсе.

АҒАРТИЛМАК (nsz) Тазартылу, ағартылу.

АҒАРТМАК (-i) Ағарту, ақтау.

АҒСИ is. Аушы, ау құрып балық ұстайтын адам, балықшы.

АҒСИЛИК, -ғи is. Ау құрып балық ұстау кәсібі.

АҒДА is. Ar. Қою жеміс шырыны, сироп.

АҒДАЛАНМАК (nsz) Қоюлану. *Reçel aғдалandı*. Тосап қоюланды.

АҒДАЛАШМАК (nsz) Қоюлану, қою тарту, қойылу.

АҒДАЛИ s. Қоюланған.

АҒИ is. У, зәр. *ағи gibi* 1) зәрлі, ащы (сөз). 2) удай, өте ащы.

АҒИ АҒАСИ is. bot. Талгүл, олеандр — мәңгі жасыл болып тұратын тал тәрізді өсімдік.

АҒИ ÇИÇЕҒИ is. bot. bk. *Аға ағаси*.

АҒИЛ is. 1. Қаша, төбесі ащық мал қора.

АҒИЛАМАК (-i) 1. Улану, у беру. 2. Бір нәрсеге у қосу, араластыру.

АҒИЛАНДИРМАК (-i) Уландыру.

АҒИЛАНМАК (nsz) Улану.

АҒИМ is. Адамның аяғының алқымы.

АҒИМЛИ s. Алқымы биік (аяқ).

АҒИНМАК (nsz) Аунау, аунап жату (мал, хайуан).

АҒІР s. 1. Ауыр, зілдей. 2. *теc.* Ақырын, байсалды, жай. 3. Қымбат, бағалы. *Ағір hediyeler*. Бағалы сыйлықтар. 4. Ауыр, күшті. *Ағір tank*. Ауыр танк. 5. Ауыр, ұнамсыз. *Ағір hava*. Жағымсыз иіс. 6. Байсалды, салмақты, ауыр мінезді. 7. Қорытылуы қиын (ас). 8. Керең, саңырау. *kulağı ағір* құлағы керең. (*бір іші*) *ағір almak* баяу қимылдау. *ағір басмак* ауыр тарту, ауыр басу. *ағір durmak* сөзге саран, сабырлы, салмақты болу. *ағір ol!* 1) сабырлы, салмақты бол! 2) асықпа, асығыстық жасама! *ағір söylemek* жанға бабатын, намысқа тиетін сөз. *ағірдан almak* жайбарақаттыққа салыну, арқаны кеңге салу, енжарлыққа бой ұру. *ағіріна gitmek* көңілге ауыр алу, ренжу, өкпелеу.

АҒІР АҒІР zf. Ақырын-ақырын, біртіндеп, жайлап.

АҒІР АҮАК s. Аяғы ауыр, екіқабат, жүкті.

АҒІРБАШЛИ s. Мінезге ауыр, ауыр мінезді.

АҒІРБАШЛИЛИК, -ғи is. Байсалдылық, салмақтылық, байыптылық.

АҒІРСА s. ve zf. Әжептәуір, едәуір ауыр.

АҒІР CАНЛИ s. Жайбасар, жұмысты сылбыр істейтін, шабан.

АҒІР CEЗА is. huk. Қатаң жаза.

АҒІР HAPIS CEZASI is. huk. Қатан жазаға тарту, 2-24 жыл не өмір бойы қамауға (түтқын етуге) үкім шығару.

АҒІР HASTALIK, -ғи is. Ауыр науқасқа ұшырау, денсаулығы бұзылып, қатты ауырып қалу, сырқаттық.

АҒІРКАНЛИ s. psikol. 1. Сылбыр, енжар. 2. Жайбасар, жұмысты сылбыр істейтін, шабан.

АĞИРКАНЛИК, *-ғи is.* Жайбасарлық, шабандық, сылбырлық.

АĞИР КАҒИР, *-би is.* 1. Өлім-жітім, қаза, шығын. 2. Шығынға ұшырау, шығынға белшесінен бату, көп шығындану. *ağır kayba uğramak* материалдық және моральдық шығынға ұшырау.

АĞИРЛАМАК (*-i*) Сый көрсету, сыйлау, қонақ ету.

АĞИРЛАШАК (*nsz*) 1. Күн бұзылу, ауа райы бұзылу. 2. Денсаулығы нашарлау, төмендеу, бұзылу. *Hasta ağır-laştı*. Аурудың жағдайы нашарлады. 3. Бәсендеу, баяулау, ақырындау. *Yürüyüşü ağır-laştı*. Жүрісі бәсендеді. 4. (жүкті әйел) Босанатын күні жақындау. 5. Ауыр мінезді, салмақты болу. 6. (азық, тағам) Бұзыла бастау, бұліну.

АĞИРЛАШТИРМАК (*-i*) Қиындату, ауырлатып жіберу, шиеленістіріп алу. *işi ağır-laştırmak* істі асқындыру, күрделендіру.

АĞИРЛИК, *-ғи is.* 1. Ауырлық, салмақ. *Taşın ağır-lığı*. Тастың салмағы. 2. Бағалылық, құндылық. *Hediye-nin ağır-lığı*. Сыйлықтың құндылығы. 3. Байсалдылық, байыптылық, ұстамдылық. 4. Қиындық, бейнет, ауырлық. 5. Ұйқыда бастығырылу, түншығып жаман түс көру. 6. Таразының тасы, гирдің тасы. *ağır-lık başmak* 1) көзіне ұйқы тығылу, ұйқы қысу. 2) ұйқыда бастығырылу, түншығу. *ağır-lık olmak* біреуге жүк болу, ауырталығын түсіру.

АĞИРЛИК MERKEZİ *is. fiz.* 1. Ауырлық ортасы, центрі. 2. *mec.* Бір істің ең маңызды, назар аударылатын, келелі бөлігі.

АĞИР PARA CEZASI *is.* Үлкен ақшалай жаза, айыппұл.

АĞИРСАМАК (*-i*) 1. Біреуге суық қабақ көрсету, жақтырмау, ұнатпау, жаратпау. 2. Қиынсыну, қиын көру, ауырсыну.

АĞИР САНАЙІ, *-і is.* Ауыр индустрия.

АĞИР СИКЛЕТ *is. sp.* Ауыр атлет, ауыр салмақты көтеруші спортышы.

АĞИР СӨЗ *is.* Ауыр сөз, қатты айтылған сөз.

АĞИРШАК, *-ғи is.* 1. Ұршық білік. 2. Дөңгелек, шенбер.

АĞИР ТОП *is. mec.* Атақты, көпке данқы, аты жайылған адам.

АĞИР УYКУ *is.* Терең ұйқы.

АĞИР VASITA *is.* Жүк таситын транспорт.

АĞИТ, *-ді is. ed.* Жоқтау — қазаға ұшыраған адамның артында қалған жақындарының қайғылы сарынмен айтатын жыры. *ağıt yapmak (veya tutturmak)* жоқтау айту.

АĞИТÇИ *is.* Өлген адамға жалдамалы жоқтау айтушы.

АĞИТÇИЛИК, *-ғи is.* Жалдамалы жоқтау айтушының ісі немесе кәсібі.

АĞИЗ, *-ғзи (I) is.* 1. Ауыз. 2. Бір нәрсенің ашық жағы. *Ağzı dar şişe*. Аузы тар бөтелке. 3. Бір жылғаның, өзеннің теңізге, көлге құятын жері. *Çay ağzı*. Арықтың аузы. 4. Жүз. *Viçağın ağzı*. Пышақтың жүзі. 5. Жол түйісі, көшенің түйіскен жері, қиылысы. 6. Бір тілдің сөйлеу ерекшеліктері, говор, диалект. *İstanbul ağzı*. Стамбул говоры. *ağız açtmak* аузын ашпау, жұмған аузын ашпау, ләм-мим демей. *ağız açtırmamak* аузын аштырмау, сөйлеуге мүрсат бермей. *ağız ağıza vermek (veya konuşmak)* сыбырлау, күбірлеу, сыбырласып сөйлесу. *ağız aramak (veya yoklamak)* аузын күзету, сұрап біту. *ağız birliğı* бір ауыздан. *ağız tadıyla* сүйсініп, ләззаттанып. *ağza almamak* атын ауызға алмау. *ağızdan ağıza dolaşmak (veya geçmek)* ауыздан ауызға тарау, көпке жайылу. *ağzı açık (veya ağzı bir karış açık) kalmak* таңғалу, танырқау. *ağzı dili bağlanmak* тілі байлану, тілден қалу. *ağzı kulaklarına varmak* екі езуі екі құлағында, екі езуі екі құлағына жету, мәз болу. *ağzı sulanmak* аузының суы құру, ынтасы ауу, құмарту. *ağzı süt kokmak* емшек сүту аузынан кеппеген, жас, тәжірибесі жок. *ağzı varmamak* аузы

бармау, айтуға батылы бармау, жүрегі дауаламау. *ağzına baktırmak* шешен сөйлеп елді аузына қарату. *ağzına gevelemek* күмілжу, нақтылы ойын анық айтпай қипақтау, кібіртіктеп сөйлеу. *ağzına (veya diline) sağlık* аузына май, айтқаның келсін, дегенің болсын. *ağzından düşmemek (veya düşürmemek)* аузынан түспеу, жиі айту. *ağzından girip burnundan çıkmak* алдап-сулап иландыру, сендіру, нандыру. *ağzını sıkı (veya pek) tutmak* сыр шашпау, құпия сақтау, аузына бекем болу, тісінен шығармау. *ağzının içine baktırmak* елді аузына қарату. *ağzının kokusunu çekmek* біреудің ұнамсыз, жағымсыз қылықтарына төзу, шыдау. *ağzı yantmak* аузы күйу, опық жеу, беті қайту. *ağzından yel alsın* жағыңа жылан жұмыртқаласын.

AĞIZ (II) *is.* Уыз — жас төлдеген малдың алғашқы 2-3 күнгі қою сүті.

AĞIZ BİRLİĞİ *is.* Бір ауыздан, бір ауыздылық, ынтымақ. *ağız birliği etmek* ынтымақтасу, ұйымдасу.

AĞIZ DALAŞI *is.* Бажылдасу, балағаттасу, жаман сөзге келу, ақырып-бақырысу.

AĞIZDAN AĞIZA *zf.* Ауыздан ауызға, тілден тілге.

AĞIZ KALABALIĞI *is.* Бос сөз, керексіз, пайдасыз әңгіме.

AĞIZ KAVGASI *is.* Бажылдасу, ақырысу, балағаттасу.

AĞIZLIK, -ğı *is.* 1. Мүштік, папирос тартатын түтік. 2. Ауыздық, сулық.

AĞIZLIKÇI *is.* Мүштік жасайтын немесе сататын адам.

AĞIZ TADI *is.* (отбасы немесе қоғамда) Татулық, достық, ынтымақтастық.

AĞIZ ÜNLÜSÜ *is. gr.* Ауыз қуысы дауыстысы.

AĞ İPLİĞİ *is.* Ау тоқитын жіп.

AĞLAMAK (*nsz*) 1. Жылау, еңіреу, егілу. *Ağlamaktan gözleri kızarmak.* Жылай-жылай көзі ісіну, қызару. 2. Біреуге мұң-мұқтажын айтып шағымдану, шағыну. *ağlamak para etmez* жылағаннан пайда жоқ. *ağladı ağlayacak* жылауға жақын,

жылайтындай. *ağlamayan çocuğa tete vermezler* жыламаған балаға емшек жоқ — өзі талпынбаса, біреуге біреу қол ұшын бермейді.

AĞLAMAKLI (I) *s.* Жылаулы, жылап-сықтаған, қайғылы, қасіретті.

AĞLAMAKLI (II) *s.* Жыламсыраған, жылауға шақ қалған. *ağlamaklı olmak* жыламсырау, көңілі босау, жыларман болу. *Sesi ağlamaklı çıkıyordu.* Даусы жыламсырап шығып жатты. *Biz zayıf insanlor, yabancı bir yerde ağlamaklı oluyoruz.* Біз, әлсіз адамдар, шет жерде жылағыш (жылауға бейім) боламыз.

AĞLAMALI *s.* 1. Жыламсыраған, жылауға шақ қалған. 2. Жыланып отыратын, жылауық. *Ağlamalı bir sesle.* Жыламсыраған үнмен.

AĞLANMAK *nsz.* Сыңсу, жылап-сықтау, қайғыру. *Atatürk'ün arkasından çok ağlandı.* Ататүрктің өліміне көп көз жасы төгілді.

AĞLAŞMAK (*nsz,-le*) Жыласу, жыласып-сықтасу.

AĞLATA AĞLATA *zf.* Жылатып-еңіретіп, жылатып-сықтатып.

AĞLATICI *is.* Жылататын, көңілін босататын. *Ağlatıcı gaz.* (көзден) Жас ағызғыш газ.

AĞLATMAK (*-i*) Жылату, жылатып-еңірету, жылатып-сықтату.

AĞLAYA AĞLAYA *zf.* Жылай-жылай, қайғырып-қапаланып, жасын төгіп.

AĞLAYICI *is.* Қайтыс болған адамның артынан ақшамен жалданып жылайтын (жоқтау айтатын) адам, жалдамалы жылаушы. *Eskiden tabuilar arkasında para ile tutulmuş ağlayıcılar giderdi.* Ертеде табыт артынан ақшамен жалданған жылаушылар жүретін.

AĞMAK (*nsz,-e*) 1. Салбырап тұру, салбырап түсу, салбырау. *Asma duvardan aşağı asmış.* Жүзім сабағы дуалдан төмен қарай салбырап түсіпті. 2. Көтерілу, жоғары көтерілу, шығу.

AĞNAM *ç. is. Ar.* Ұсақ малдан (қой, ешкі) алынатын салық, уақ мал салығы.

AĞNAMAK (*nsz*) (мал, жануар) Аунау,

жотасымен біресе оң жағына, біресе сол жағына бірнеше дүркін ауысу.

AĞNAMCI *is. esk.* Ұсақ мал салығын жинайтын адам.

AĞRAZ *ç. is. Ar.* Арамдық, залымдық, арамзалық.

AĞRI *is.* 1. Ауыру, сыздау, қақсау. *ağrısı tutmak* 1) (жүкті әйел) толғағы қысу. 2) (дене мүшесі) ауыра бастау.

AĞRIKESEN *is. ve s. tıp* Ауруды басатын (дәрі).

AĞRIKESİCİ *is. tıp* Ауырғанды, сыздағанды басатын дәрі.

AĞRILI *s.* Ауырғыш, аурулы, сырқаулы, ауру. *Ağrılı diş.* Ауру тіс.

AĞRIMAK (*nsz*) Ауыру, жанына бату. *Başı ağrımak.* Басы ауыру, басы солқылдау. *Dişi ağrımak.* Тісі ауыру, тісі қақсау.

AĞRISIZ *s.* 1. Аурусыз, ауыртпай. 2. *tac.* Уайымсыз, уайым-қайғысыз, мұңсыз-шерсіз, қайғысы жоқ. *ağrısız baş* уайым-қайғысыз адам. *ağrısız başına dert açmak* сау басына сақина тілеу, сау басын саудаға салу—өзіне-өзі ауру, азап сұрап алу, дауға ілігу.

AĞU *is. Y.* Заһар, зәр.

AĞULAMAK (*-i*) Уландыру, улау.

AĞUSTOS *is. Lât.* Тамыз, сүмбіле — жыл мезгілінің сегізінші айы, жаз айларының бірі. *Ağustos ayı.* Тамыз айы.

AĞUSTOS BÖCEĞİ *is. zool.* Цикада — насекомдардың бір түрі.

AĞYAR *ç. is. Ar.* Жат адамдар, бөтен кісілер.

AĞ YATAK, *-ği is.* Гамак—жату үшін ағашқа я бағаналарға керіп байланған аспалы тор.

AĞZI AÇIK *s.* 1. Ашық ауыз, аңқау, сенгіш. 2. *çf.* Аузын ашып, танданып, таңырқап. *ağzi açık kalmak* аузы ашылып қалу а) тандану, таңырқау; ә) есесін жіберіп, алданып қалу.

AĞZI GEVŞEK *s.* Сырға берік емес, сырын сақтай алмайтын, сырын сыртқа шашатын.

AĞZI KALABALIK *s.* Мылжын, езбе, сөзқұмар, мылжыңбай. *ağzi kalabalığma getirmek* не болса соны сөйлеп, көк езулікке салыну,

мылжындау.

AĞZI PEK *s.* Сырға берік, сырын сыртқа шашпайтын, өз сырына мықты.

AĞZI SIKI *bk. Ağzi pek.*

AH *ünl.* Ах, ой — дауыстың өуеніне қарай қапыда қалу, өкініш, арман, сағыныш мәніндегі одағай сөз. 2. Ауырып, мазасы кеткенде айтылады. 3. Қарғыс, лағынет, теріс бата. *Ah alan onmaz* қарғыс алған оңбайды. *ahı olmak* қарғыс алу, лағынет есту: *Ana baba ahı almak doğru değildir.* Ата-ананың теріс батасын алған жақсы емес. *ah çekmek* аһылау, үһілеу, күрсіну, аһ ұру.

AHA *ünl. hlk.* Әне, әнеки, анау. *Bizim köyü aha şuracıkta.* Біздің ауыл ана жерде.

AHASICIK *ünl. hlk.* Әне, әнеки, мынау—өте жақын деген мағынада қолданылатын сілтеу есімдігі.

AHALI *ç. is. Ar.* Халық, тұрғындар. *Sivil ahali.* Жай халық. *Yerli ahali.* Жергілікті тұрғындар.

AHBAР, *-bı is. Ar.* Таныс, дос, дос-жар, тамыр. *Bir ahbabımız.* Досымыз, достарымыздың біреуі. *Ahbaptırlar.* Олар айрылмас дос, жан дос. *ahbar çıkmak* бұрыннан танитын, таныс болып шығу. *ahbar olmak* дос болу, достасу.

AHBAРÇА *çf.* Досша, дос сияқты, досқа ұқсап. *ahbarça konuşmak* досша сөйлесу.

AHBAРЛІК, *-ği is.* Достық, дос-жарлық. *ahbaplık etmek* дос болу, досша сөйлесу.

AHÇI *is.* Аспаз, ас пісіруші, аспазшы.

AHÇIBAŞI *is.* Бас аспаз.

AHÇILIK, *-ği is.* Аспаздық, аспазшылық.

AHDETMEK (*-e*) *Ar.* 1. Бір істі орындаймын деп өзді-өзіне сөз беру, уәде беру, міндеттену. *Tek erkek sevmeğe ve bu erkeği kendime aşık etmeğe qhdetmişim.* Тек бір еркекті сүйуге және сол еркекті өзіме ғашық етуге сөз берген едім. 2. Аңт ету.

AHENK, *-ği is. Far.* 1. Сөйкестік, үйлестік, үндестік. 2. *tac.* Келісім, үйлесім. 3. Шаттық, сауық-сайран,

- ойын-күлкі. *ahenk kurmak* бір пікірге келу, келісімге келу. *ahenk sağlamak* үйлесім табу.
- АНЕНК КАІДЕСІ** *is.* Сингармонизм — сөз ішіндегі дауыстылардың бірыңғай не жуан, не жіңішке болып әуендесіп-үндесіп айтылуы.
- АНЕНКЛІ** *s.* Үйлесімді, ретке салынған, ретті. *Ahenkli çalışma.* Тәртіпке салынған жұмыс. *Ahenkli ev.* Тату отбасы.
- АНЕНКСІЗ** *s.* Үйлесімсіз, үндеспейтін.
- АНЕНКСІЗЛІК, -гі** *is.* Үйлесімсіздік, сәйкессіздік.
- АНЕСТЕ** *s. Far.* Баяу, бәсең, ақырын, жай.
- АНЕСТЕ АНЕСТЕ** *zf.* Ақырындап, асып-саспай, жайлап.
- АНЕСТЕ БЕСТЕ** *zf.* Жайлап, саспай, асықпай-үсікпей.
- АНІР** *is. Far.* Ат қора, мал қора. *ahıra çekmek* қораға қамау. *ahıra çevirmek* мал қораға айналдыру — ластау, былғау, кірлету.
- АНІ** *öz. is.* Осман императорлығы кезіндегі мұсылман қолөнершілер бірлестігінің мүшесі.
- АНІ** *s.* Жомарт, мырза, қолы ашық.
- АНІЛІК, -гі** *öz. is.* Жомарттық, мырзалық, қолы ашықтық.
- АНІР** *s.* 1. Соңғы, ақырғы. 2. *zf.* Ақыр аяғында, ақыр түбінде.
- АНІРЕН** *zf. esk.* Соңғы күндерде, соңғы, ақырғы уақыттарда.
- АНІРЕТ** *is. bk. Ahret.*
- АНІРЕТЛІК** *is. bk. Ahretlik.*
- АНІР ВАКІТ, -kti** *is.* Адам өмірінің өлімге жақындаған кезеңі. *Ahir vaktinde sıkıntı çekti.* Өмірінің соңын таршылықпен өткізді.
- АНІР ЗАМАН** *is. din. b.* 1. Соңғы кездерде, кейінгі уақытта. 2. Ақыр заман — діни наным бойынша дүниедегі тіршілік атаулының құруы, қиямет-қайым.
- АНІТ, -hdi** *is. Ar.* 1. Ант, серт, уәде. *ahdinde durmak* уәдеде тұру, антын ақтау, сертін орындау. 2. Шарт, келісім.
- АНІZE** *is. Ar.fiz.* 1. Қабылдағыш. *Ahize*
- istansyonu.* Телефон станциясы. 2. Телефон тұтқасы. *Ahizeyi kaldırmak.* Телефон тұтқасын көтеру.
- АНКÂM** *ç. is. Ar.* 1. Үкімдер, жарлықтар, келісімдер. 2. Пікір, тұжырым, шешім. *ahkâm çıkarmak* бірқатар тұжырым жасау, бірсыпыра шешім қабылдау. *ahkâm kesmek* үзілді кесілді пікір айту.
- АНЛÂK** *ç. is.* 1. Этика — белгілі бір қоғамдық топ үшін қағида болып табылатын мінез-құлық, тәртіп нормасы, әдептілік. 2. *fel.* Этика — идеологияның бір түрі болған мінез-құлық жайындағы ілім. 3. Мінез, мінез-құлық, пиғыл. *Ahlâk ilmi.* Этика. *ahlâğı bozuk* 1) адамгершілікке жат мінезді. 2) қазымыр, ұрысқак. *ahlâk sahibi* адамгершілігі мол адам.
- АНЛÂKÇI** *is.* Моральшы, моралист.
- АНЛÂK DIŞI** *is. fel.* Этикаға жат, әдепсіздік.
- АНЛÂKEN** *zf.* Этика тұрғысынан, моральдық жағынан.
- АНЛÂKI** *s. Ar.* Этикаға қатысты, этикалық.
- АНЛÂKİ VAZİFE** *is.* Этикалық норма, мінез-құлық ережелері.
- АНЛÂKLI** *s.* Әдепті, ізетті, инабатты, биязы, сыпайы. *iyi ahlâklı* 1) өнегелі, парасатты; 2) жақсы мінезді, мінезге бай.
- АНЛÂKSIZ** *s.* 1. Әдепсіз, өнегесіз, көргенсіз, тәрбиесіз. 2. Арсыз, ұятсыз.
- АНЛÂKSIZCA** *zf.* Әдепсіздерге ұқсап, дөрекі түрде, көргенсіз тәртізді.
- АНЛÂKSIZLIK, -ği** *is.* Әдепсіздік, көргенсіздік, ұятсыздық. *anlâksızlık etmek* әдепсіздік көрсету.
- АНLAMAK** *(nsz)* Күрсіну, аһылап-үһілеу. *Sabahıtan beri sıkıntudan ahladı durdu.* Таң атқаннан бері аһылап-үһіледі.
- АНLAT (I)** *is. Yun. bot.* 1. Жабайы алмұрт. *Ahlat ağacı.* Жабайы алмұрт ағашы. 2. *argo* Дөрекі, тұрпайы адам. *ahlatın iyisini ayılar yer* алмұрттың тәттісін аюлар жейді — еңбек етпей мал тапқандар үшін

айтылады.

AHLÂT (II) Дене құрылысының негізін құрайтын сұйықтар (қан, өт).

AHMAK, -ği s. Ar. Ақымақ, сана-сезімі кем, ақылсыз. *ahmak yerine koymak* ақымақ қылу.

AHMAKÇA s. Ақымақ сияқты, ақымақ тәрізді.

AHMAKISLATAN is. Сіркіреп жауған жанбыр. *Ahmakislatan hâlâ kesilmiyor.* Сіркіреп жауған жанбыр әлі басылған жоқ.

AHMAKLAŞMAK (nsh) Ақымақтану, есерлену.

AHMAKLIK, -ği is. Ақымақтық, есуастық, ақылсыздық. *ahmaklık etmek* ақымақтық жасау.

AHRAZ is. Ar. Мылқау, құлағы естімейтін, сөйлеу қабілетінен айырылған кісі.

AHRET is. Ar. Махшар—діни ұғым бойынша өлгеннен кейінгі адам баласының күнәсі тексерілетін жер, ақырет, о дүние. *ahreti boylamak* о дүниеге аттану, қайтыс болу. *ahrete gitmek (veya göç etmek) varmak* о дүниеге сапар шегу, о дүниеге кету. *ahret yolculuğu* ақырет сапары, өлім. *ahrette on parmağı yakasında olmak* о дүниеде жауап беру, кегін, есебін о дүниеде сұрау.

AHRET ADAMI is. Осы өмірден қол үзіп, құдай жолына түскен адам.

AHRET SUALI is. Ақырет сұрағы—орынсыз жерде қойылатын қажетсіз және кісіні жалықтыратын сұраулар.

AHRET YOLCULUĞU mec. Өлім, ажал.

AHŞAP, -ы s. Ағаш, ағаштан жасалған. *Ahşap köprü.* Ағаш көпір. *Ahşap ev.* Ағаштан салынған үй, ағаш үй.

AHTAPOT is. Yun. zool. 1. Сегізаяқ, спрут — ұзын сегіз аяғы бар теңіз жәндігі. 2. Қатерсіз ісік, полит, ісік. *ahtapot gibi* ығыр қылатын, зеріктіргіш, мазасыз, беймаза адам.

AHU is. 1. Бөкен, антилопа — аша тұяқты жайран түстес түз жануары. 2. mec. Әдемі, сұлу, көрікті әйел. *ahu gibi* өте сұлу, өте әдемі.

AHUDUDU is. bot. Таңқурай.

AHU GÖZLÜ s. Құралай көз, құралайдың көзі сияқты әдемі көз.

AHVAL, -li is. 1. Жай-күй, жағдай, ахуал. *Ahval ne merkezde?* Ахуалдарың, жағдайларың қалай? *Ahvali ruhiye* көңілкүйі. *Ahvali sıhhiye.* Денсаулық. 2. Оқиғалар. *O dünya ahvalinden habersiz.* Оның әлемде болып жатқан оқиғалардан хабары жоқ.

AİDAT ç. is. Ar. Мүшелік жарна. *Aidat almak.* Мүшелік жарна жинау. *Aidat vermek.* Мүшелік жарна төлеу.

AİLE is. Ar. 1. Отбасы, жанұя, үй-іші. 2. Ағайынды адамдар, ағайын-туған, туысқан. *Bizim ailenin Mısrıda olan münasebetini bilirsiniz, belki.* Мүмкін біздің ағайындардың Мысырмен болған қарым-қатынасын (байланысын) білетін шығарсыз? 3. Ұжым — белгілі бір мекеме, кәсіпорын не ұйымда бірлесіп бірге жұмыс істейтін адамдар тобы. *Milli eğitim ailesi.* Білім министрлігінде жұмыс істейтіндер ұжымы. 4. Әйел, жұбай, зайып. 5. Тұқымдас, бір тектен тараған, тұқымы бір. *Aile kurmak.* Жанұя құру. *Çok çocuklu aile.* Көп балалы отбасы. *Aile kızı.* Көргенді қыз.

AİLE ADI is. Teri (фамилия), аты-жөні.

AİLE BAHÇESİ is. Көбіне ішкі ішілмейтін, отбасылар дем алатын орын.

AİLECE zf. Отбасымен бірге, отбасы болып.

AİLECEK zf. hlk. Отбасымен бірге, отбасы болып.

AİLE DOSTU is. Отбасы досы — біреудің отбасына жиі келіп тұратын, отбасындағыларға жақсы таныс, ағайындай араласып тұратын адам.

AİLE GAZİNOSU is. Тек үйленген жұптар кіре алатын және тек үйленгендер қоңіл көтеретін орын.

AİLE HAYATI is. Отбасылық өмір, адамның отбасындағы өмірі.

AİLELİK, -ği is. ve s. Отбасылық. *İki ailelik ev.* Екі отбасылық үй.

AİLE OCAĞI is. Үй, үйленіп өз алдына құрылған үй.

AİLE PLÂNLAMASI is. Отбасы жоспа-

рын жасау — отбасында бала санын шектеу, бала туылуын бақылау.

АІЛЕ РЕІСІ *is.* Отағасы, от басының иесі.

АІЛЕ SAADETІ *is.* Отбасы бақыты, отбасы үйлесімділігі, отбасы мүшелерінің арасындағы түсінушілік.

АІЛЕСІЗ *s.* Жанұясыз, отбасы, жанұясы жоқ.

АІЛЕVІ *s. Ar.* Отбасына қатысты, отбасымен байланысты.

АІТ *e. Ar.* Қатысты, байланысты, қатынасты. *Bu size ait bir mesele değıldir.* Бұл сізге қатысты мәселе емес. *Bu vakalar size aittir.* Бұл оқиғалар сізбен байланысты. *Size ait ödev.* Сізге жүктелген тапсырма. *ait olmak* біреуге тиісті болу, біреудің меншігі болу.

AJAN *is. Fr.* 1. Жансыз, тыңшы — астыртын жұмыс істейтін адам. 2. Агент, уәкіл—мекеменің, ұйымның тапсырмасын орындаушы.

AJANDA *is. Fr.* Қойын дәптері.

AJANLIK, -ği *is. Fr.* 1. Жансыздық, астыртын әрекет жасаушылық. 2. Агенттік — мекеменің я жеке адамдардың тапсырмасын орындап отыратын ұйым.

AJANS *is. Fr.* 1. Агенттік — мәлімет, жаңалық жинап хабарлайтын, тарататын ұйым. *Anadolu ajansı.* Анадолы агенттігі. 2. Жарнама агенттігі.

AJITASYON *is. Fr.* Ажитация — аса қатты қобалжу, әбігерлікке түсу.

AJUR *is. Fr.* Ажур — жұқа, селдір, торлы кездеме.

AJURLU *s.* Жұқа, селдір. *Ajurlu çorap.* Жұқа, селдір шұлық.

AK *is.* 1. Ақ, аппақ түс. 2. Ағы басым, ақ түстес. *Ablak yüzliü, kısa kesilmiş ak sakallı bir adamdı.* Дөңгелек жүзді, қысқа шашты, ақ сақалды адам еді. 3. *mes.* Адал, таза. *Alni açık, yüzü ak.* Маңдайы ашық, жүзі жарқын — абыройлы, сыйлы. 4. Ақ,ноғала, шел. *Bir gözünde ak var.* Бір көзіне ақ түскен. 5. Құс жұмыртқасының сарысын қоршаған мөлдір, тұнық бөлігі. *Yumurta akı.* Жұмыртқаның

ағы. (*saça, sakala*) *ak düşmek* (шашқа, сақалға) ақ түсу, ағара бастау: *Benim saçlarıma, senin şakaklarına ak düşmüş.* Менің шаштарыма, сенің самайыңа ақ түсіпті. *ak gün ağırtır, kara gün karartır* жақсы өмір жасартады, ауыр тұрмыс қартайтады. *ak koyunun kara kuzusu da olur* ақ қойдан кара қозы да туады — өнегелі отбасынан жаман бала да шығады. *ak pak* 1) аппақ; 2) шашы, сақалы ағарған.

AKABİNDE *z. Ar.* Артынша, іле-шала, ізінше.

AKAÇ, -cı *is.* Су ағатын құбыр, дренаж құбыры. 2. Арық, суландыру жүйесіндегі шағын су жолы.

AKAÇLAMAK (-i) Құрғату — арық қазу арқылы жерді құрғату.

AKADEMİ *is. Yun.* Академия—зерттеу жұмыстарымен айналысатын ең жоғарғы ғылыми мекеме. *Bilimler akademisi.* Ғылым академиясы. 2. Жоғарғы оқу орны. *Güzel sanatlar akademisi.* Өнер академиясы. *Harp akademisi.* Әскери академия. 3.(кескіндеме) Жалаңаш дене кескіні. *akademi yарmak* жалаңаш адамның суретін салу.

AKADEMİK *s. Fr.* 1. Академиялық, ғылыми-теориялық. 2. Ғылыми-теориялық мәнге ие, ғылыми-теориялық мәні бар.

AKADEMİSYEN *is. Fr.* Академик, ғылым академиясының толық мүшесі.

AKAİT, -di ç. is. Ar. Сенімдер, нанымдар, діни қағидалар. *Akait ilmi.* Теология, діннің хадистері туралы ілім.

AKAK, -ği *is. hlk.* 1. Ағыс, ағын. 2. Өзен, жылға, ағын су.

AKAMET *is. Ar. esk.* 1. Бедеулік, тұқым берер қабілеті жоқтық, қысырлық. 2. *mes.* Нәтижесіздік, жеміссіздік. *akamete uğramak* нәтижесіз болу, жемісті бола алмау.

AKAN YILDIZ *is. astr.* Аққан жұлдыз, метеор — аспан әлемінен жер атмосферасына енетін заттардың жарқырауы.

AKAR *is. Ar.* Жалға берілетін жылжымайтын мүлік.

AKARCA *is. hlk.* 1. Сүйек туберкулезі. 2. Жыланкөз, фистула — әр түрлі патологиялық жағдайға байланысты адам денесінде пайда болатын тесік. 3. Жылға, ағын су. 4. Жер астынан шығатын ыстық су, шипа су.

AKARSU *s.* Ағын су, шағын өзен, өзеншік, кішкене өзен.

AKARYAKIT *is.* Жанармай — түрлі транспорттарды жүргізуге пайдаланылатын техникалық (бензин, керосин т.б.) сұйық май.

AKARYAKIT İSTASYONU *is.* Жанармай бекеті.

AKASYA *is. Fr. bot.* 1. Қараған, акация — ақ гүлді хош иісті ағаш. 2. Ақ акация, робиния.

AKBAVA *is. zool.* 1. Күшіген — өлексемен қоректенетін жыртқыш құс, тазқара. 2. *tec.* Қарт, жасы ұлғайған, қартайған адам.

AKBABAGİLLER *ç. is. zool.* Күшіген тұқымдас жыртқыш құстар — сақалды үлкен қарақұс.

AKBAKLA *is. hlk. bot.* Құрғақ бұршақ.

AKBALIK, **ğ** *is. zool.* Голавль — қарп тұқымдас балық.

AKBALIKÇI *is. zool.* Ақ құтан.

AKBUĞDAY *is. bot.* Ақ бидай — шолге шыдамды, қабығы ақ, нан пісіруге арналған бидай түрі.

AKCİĞER *is. anat.* Өкпе. *Akciğer veremi.* Өкпе туберкулезі.

AKCİĞER ZARI *is. anat.* Өкпе қабығы, өкпекап, плевра — өкпе мен кеуде қуысының ішкі бетін жауып тұратын сірі қабық.

AKÇA (I) *s.* Ақшылдау, ағырақ, ақтау.

AKÇA (II) *bk.* *Akçe.*

AKÇALI *s.* Ақшалы, ашқасы бар, ақшасы мол, қалталы.

AKÇA PAKÇA *s.* Ақ құба, бидай өнді, сұлу (әйел). *Genç karısı ince, uzun boylu, akça pakça bir kadın.* Жас келіншегі жіңішке, ұзын бойлы, ақ құба келген бір әйел.

AKÇA YEL *is.* Оңтүстік-шығыстан есетін жел.

AKÇE *is.* 1. Кішкентай күміс ақша. 2. Бақыр ақша. *geçer akçe* 1) айналым-

дағы ақша, 2) кісілердің керегіне жаратылатын, пайдаланылатын, тұтылатын. *akçe etmez* түкке тұрғысыз, іске алғысыз, құнға тұрмайтын.

AKÇİL *s.* Онып кеткен, бояуы қайтқан, өні кеткен. *Bu perde güneşten akçil olmuş.* Бұл перде күнге онып кеткен.

AKÇILANMAK (*nsz*) Оңу, бояуы қайту, өні, түсі кету.

AKDARI *is. bot.* Тары.

AK DEMİR *is.* Қақтауға төзімді темір.

AKDENİZ MAVİSİ *is.* Қанық ашық көк түс.

AKDETMEK (*-i*) *Ar. T.* (келіссөз, келісім, бітім т.б.) Жасау. *muahede akdetmek* келісім шарт жасау, шарт жасау.

AKDOĞAN *is. zool.* Сұңқар, бүркіт тұқымдас қыран құс.

AKDUT *is. bot.* Ақ тұт.

AKİBET *is. Ar.* 1. Соңы, арты, ақыры, аяғы. *Düşüncesizliğin akibeti kötü olur.* Ақылсыздықтың (ойланбай істелген істің) ақыры жаман болады. 2. Ақырында, соңында, ақыр аяғында. *Akibet iş düzelecek!* Соңында бәрі орнына келеді!

AKICI *is.* 1. Ағатын, ағатын қасиеті бар, сұйық. *Akıcı madde.* Сұйықтық. 2. *ed.* Жатық, көңілге қонымды. *Akıcı söz.* Жатық тіл, тілі жатық.

AKİCİLİK, **ğ** *is.* 1. Ағатын қасиеті бар, аққыштық. 2. Тілі жатықтық.

AKICI ÜNSÜZ *is. gr.* Созылыңқы дауыссыз дыбыс.

AKIL, **-klı** *is. Ar.* 1. Ақыл — адамның ойлау қабілеті, сана сезімі. *Akıl yaşta değil baştadır (Atasözü).* Ақыл жаста емес, баста — ақыл жасқа қарамайды. 2. Ес, жад, қапер. *Aklında mı?* Есінде ме? *Ұмытқан жоқсың ба? Adı aklında kalmadı.* Есімін ұмыттым. Аты есімде жоқ. 3. Кенес, ақыл. *akıl almak* кеңесу, ақылдасу, ойласу. *akıl almamak* ақылға сыймау, көңілге қонбау. *akıl almaz* ақылға сыймайтын, көңілге қонбайтын. *akıl danışmak* кеңесу, ойласу, ақылдасу. *akıl erdirememek* (*veya ermemek*) миы жетпеу, ақылы

жетпей. *akıl etmek* (тура уақытында) ойға салу, есіне түсіру. *akıl öğretmek* кеңес беру, ақыл айту. *akıl yormak* еске түсіруге тырысу. *akıldan çıkmak* естен шығу, ұмыту. *akılı başına gelmek* 1) ақылдану, тура жолға түсу. 2) айығу, жазылу, сауығу. *aklına geleni söylemek* аузына келгенін айту. *aklına gelmek* 1) есіне түсіру, ойына келу. 2) (бір іс) жоспарлау.

AKILCI *s.* 1. Ақыл-оймен байланысты, ақылға қатысты. 2. *is.* Рационалист, рационализмді жақтаушы.

AKILCILIK, *ği is.* 1. Рационализм — болмыстың, танымның, моральдің негізі ақыл деп санайтын философиялық бағыт. 2. Ақыл-парасаттылық, ақылға жеңдірушілік.

AKIL DEFTERİ *is.* Қойын дәптері.

AKIL DIŞI *s.* 1. Ақылға сыймайтын, жөнсіз, қисынсыз. 2. *fel.* Иррациональды — ақыл жетпейтін.

AKIL DIŞI *is.* Ақыл тіс — ең түпкі азу тіс.

AKIL DOKTORU *is.* 1. Психиатр — психикалық ауруларды емдейтін маман дәрігер.

AKIL HASTANESİ *is.* Психиатриялық ауруларды емдейтін аурухана.

AKIL HASTASI *is.* Психикалық ауру.

AKIL HOCASI *is.* Ақылшы, жөн-жоба сілтеп, ақыл беруші, кеңесші.

AKILLANDIRMAK *(-i)* Ақыл айту, ақылға келтіру.

AKILLANMAK *(nsz)* 1. Есі кіру, ақылы кіру, ақылды болу. 2. Түзелу, түзеліп кету.

AKILLI *s.* Ақылды, сана-сезімі мол, есті. *akıllı olmak* ақылды болу. *akıllı düşman akılsız dosttan iyidir* (Atasözü). Ақылды дұшпан ақылсыз достан артық.

AKILLICA *zf.* Ақылмен, саналы түрде.

AKILLILIK, *-ği is.* Ақылдылық, естілік, саналылық. *akıllılığını göstermek* көрегендігін, қырағылығын көрсету. *akıllılık taslamak* ақылдысыну, білгірсіну.

AKILSIZ *s.* Ақылсыз, ақылы кем, ақымақ. *akılsız başın cezasını ayak çekerek* ақымақ бас екі аяқтың соры.

AKILSIZLIK, *-ğı is.* 1. Ақылсыздық, ақылы кемдік, түйсіксіздік. 2. Ақылға сыймайтын, жөнсіз іс. *akılsızlık etmek* қисынсыз істеу, білместік қылу.

AKIM *s.* 1. Ағыс, ағын, ағым. 2. *fiz.* Ток—өткізгіш бойында қозғалып тұратын электр қуаты. *Akim şiddeti.* Ток күші. *Dalgalı akım.* Айнымалы ток. *Doğru akım.* Тұрақты ток.

AKIMCI *is.* Белгілі бір бағытты, жолды ұстанған адам.

AKIMÖLÇER *is. fiz.* Амперметр — электр тогы күшін өлшейтін аспап.

AKIMTOPLAR *is.* Аккумулятор — электр я жылылық энергияларын бір жерге жинайтын аспап, шоғырландырғыш.

AKIN (I) *is.* 1. Ағын, тасқын, сел. 2. Шабуыл — соғыста жауға қарсы ұйымдастырылған қимыл әрекет. *Hava akını.* Әуе шабуылы. *akın etmek* 1) бір жерге ағылу, жиналу, топтану. 2) шабуыл, шапқыншылық жасау.

AKIN (II) *is.* Ақын, жырау.

AKIN AKIN *zf.* Лек-легімен, топтанып, жиналып.

AKINCI *is.* 1. Шапқыншы, шабуылшы, шабуыл жасаушы. 2. Шабуылшы — футбол ойынында допты қарсы жақтың қақпасына түсіруге ұмтылушы, шабуыл жасаушы ойыншы.

AKINTI *is.* 1. Ағыс, ағым. *Musluğun akıntısı bir türlü kesilmedi.* Шүмектің (кранның) суы бір түрлі тоқтаған жоқ. 2. Ағу, (қан, ірің) дененің кезкелген жерінен сулы бір заттың ағуы.

AKINTILI *s.* Көлбеу, құлама, еңкіш.

AKINTIÖLÇER *is.* Ағын судың я өзеннің ағыс жылдамдығын және тереңдігін өлшейтін аспап.

AKIŞ *is.* 1. Ағыс, ағын. 2. (оқиға, әрекет) ағым. *Olayların akışı.* Оқиғалар ағымы.

AKIŞKAN *is. ve s.* Сұйқылтым, сұйығырақ, сұйықтау.

AKIŞKANLAŞMAK *(nsz)* Сұйықтану, сұйыылу.

AKIŞKANLAŞTIRICI *s.* Сұйықтқыш, қоюды сұйылтатын, сұйық еткіш.

АҚЫШАНЛАШТИРМАК (-i) Сұйықтан-дыру, сұйылыту.

АҚЫШМАЗ *s. fiz.* Қимылсыз, қозғалмайтын, тұрақты.

АҚИТМАК (-i, -e) Ағызу, төгу.

АҚИТМАЛИ *s.* Қасқа, төбелі — малдың маңдайында болатын дақ, жолақ.

АКІДЕ (I) *is.* Діни наным, сенім, иланым. *akideyi bozmaq* діни нанымнан шығу, діннен безу.

АКІДЕ (II) *is. Ar: akide şekeri* мұз кәмпит.

АКІК, -ği *is. Ar. jeol.* Агат, жүзақ—кварц текті қатты асыл тас.

АКІЛ *s. Ar.* Ақылды, есті.

АКІЛÂНЕ *zf.* Ақылмен ойлап, ақылға салып.

АКІЛ БАЛІЃ *is. Ar.* Балиғатқа, көмелетке толған, ер жеткен. *akil baliğ olmak* балиғатқа, көмелетке толу, бойжету.

АКІС, -ksi *is. Ar.* 1. Сәулелену, шағылу, шағылысу. 2. Жаңғырық. 3. *mec.* Ықпал, әсер. *akis uyandırmak* реакция, серпіліс туғызу.

АКІТ, -kdi *is. huk.* 1. Шарт, келісім шарт — келісуші жақтардың алған өзара міндеттерін белгілейтін келісім шарт. *akdi ittifak etmek* келісім шарт жасау. 2. Неке, неке қию, некелесу. *akdim bozulması* 1) келісім шартты бұзу. 2) некені бұзу, некені айыру.

АК КАН *is. anat.* Лимфа—адамның, жануардың денесінде болатын түссіз сұйық зат. *Ak kan dolaşımı.* Лимфаның айналуы, лимфаның тарауы.

АККАРИНСА *is. zool.* Термит — ыстық жақта болатын жарғақ қанатты насеком.

АККАВАК, -ğı *is. bot.* Ақ терек.

АККЕФАЛ *is. zool.* Тұщы суда болатын тұқы тұқымдас балықтың бір түрі.

АККОР *s.* Өте қатты қызған, аппақ болғанша қыздырылған.

АККУШ *is.* Қаршыға.

АККУЙУРУК, -ğı *is.* Көк шай — шөлді тез басу үшін ішетін шай түрі.

АКЛАМАК (-i) Ақтау, айыпсыз деп тану.

АКЛАН *is. coğr.* Бөктер, ылди, қия бет.

АКЛАНМАК (*nsz*) 1. Ағару, тазару. 2. *tec.* Ақталу, жаладан құтылу, күнәсіз деп табылу.

АКЛАШМАК (*nsz*) Ағару, ақ түске айналу.

АКЛАШТИРМАК (-i) Ағарту, тазарту.

АКЛЕН *zf. Ar.* Ақылмен, ойланып-толғанып.

АКЛЕВРЕК, -ği *is. zool.* Тұщы суда болатын алабұға балығы.

АКЛИ *s.* Ағы бар, ақ түс араласқан.

АКЛИ ЕВВЕЛ *s. Ar. mec.* 1. Келіссіз, ұятсыз, әдепсіз. 2. Өзін білгіш, ақылгөй санайтын (адам).

АКЛИК, -ği *is.* 1. Ақтық, ақ болушылық. 2. Опа — қыз-келіншектер бетіне жағатын майда ақ ұнтақ.

АКЛИ КАРАЛИ *s.* Ағы мен қарасы аралас, ақ-қара жолағы бар.

АКЛИНКА *zf.* (оның) Ойынша, түсінігінше, пікірінше.

АКЛИСЕЛИМ *is. Ar.* Дұрыс ойлаушылық, дұрыс ақыл.

АКЛИ СИРА *zf. bk. Aklinca.*

АКЛІ *s. Ar.* Ақыл-ойға негізделген, ақылға сүйенген, рационалистік.

АКЛІЙЕ *is. Ar.* 1. Психиатрия—медицинаның психикалық аурулардың себебін, мөнін, даму ерекшеліктерін алдын алу, емдеу әдістерін зерттейтін саласы. 2. Психиатриялық ауруларды қарайтын аурухана.

АКЛІЙЕСІ *is.* Психиатр—психиатрия маманы, дәрігері.

АКМАК, -ar (*nsz, -e*) Ағу—судың өз арнасымен бірқалыпты жылжуы. *Eskiden Sakarya, bu köprüniün altından akarmış.* Сақария ертеректе осы көпірдің астынан ағатын. 2. Ағу — су, жас, тер, қан сияқты сұйық заттардың сорғалауы, құйылуы, төгілуі. *Üstünden sular akıyor.* Үстінен су сорғалап тұр. 3. Ағу, тамшылау, өту. *Dam akıyor.* Төбеден су ағып тұр, төбеден су өтеді. 4. Топырлап, топ-тобымен белгілі бір бағытқа жөнелу, ағылу, шұбыру. 5. *tec.* Өту, уақыттың, мезгілдің жылжуы. *akacak kan damarda durmaz* ағатын қан тамырда тұрмайды—жазмыштан

- озмыш жок. *akap gitmek* (уақыт) тез өту, көзді ашып-жұмғанша.
- AKMAZ** *is. cogr.* Қара су, ағынсыз су, ақпайтын тоспа су.
- AKORDEON** *is. Fr.* 1. Аккордеон — гармон тектес музыка аспабы. 2. (мата) Бүрме, бүктесін.
- AKORDEONCU** *is.* Аккордеоншы — аккордеонда ойнайтын музыкант.
- AKORDIYON** *bk. Akordeon.*
- AKORDIYONCU** *bk. Akordeoncu.*
- AKORDU BOZUK** *s.* (музыкалық аспап) Күйі бұзылған, аккорды бұзық.
- AKORT**, **-du** *is. Fr. müz.* Аккорд — музыкалық бірнеше тонның бір кезде үндесіп шығуы. *akort etmek* күйге келтіру, аккорд ету.
- AKORTÇU** *is.* (музыкалық аспапты) Күйіне келтіруші.
- AKORTLANMAK** (*nsz*) (музыкалық аспап) Күйіне келтіру.
- AKORTLATMAK** (*-i*) Күйіне келтіру.
- AKORTLU** *s.* Күйіне келтірілген.
- AKORTSUZ** *s.* Күйіне келтірілмеген, бұзылған.
- AK PAK** *s.* Аппак, кіршіксіз ақ, мұнтаздай.
- AKRABA** *ç. Ar.* 1. Туыс, туған-туысқан, ағайын, аталас ағайын. *Uzak(tan) akraba*. Аталас ағайын. 2. Туысқан, бір атадан өрбіген, бауырлас. *akraba çıkmak* туысы болып шығу. *akraba olmak* туыс болу, туыс болып кету.
- AKRABA DİLLER** *ç. is. gr.* Туыстас (ұқсас) тілдер. *Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesi gibi*. Қазақ тілі мен түрік тілі сияқты.
- AKRABALIK**, **-ği** *is.* Туысқандық, жақындық, тектестік. *Akrabalık bağları*. Туыстық қарым-қатынас.
- AKRAN** *ç. is. Ar.* Құрбы-құрдас, бірге өскен, біге оқыған жолдас. *Akranından geri kalmak*. Құрбы-құрдастарынан кейін (артта) қалу. *Benim akranım*. Менің замандасым.
- AKRANLIK**, **ği** *is.* Құрбылық, құрдастық.
- AKREDİTİF** *is. Fr.* 1. Аккредитив — ақша сақтаушыларға сақтық кассасынан берілетін ақша құжаты.
- AKREP**, **-bi** (**I**) *Ar. zool.* 1. Шаян — көп аяқты, денесі бунақ-бунақ улы жәндік. 2. Сағат тілі. *Saat akrebi*. Сағат тілі.
- AKROBASİ** *is. Fr.* Акробатика — цирк ойындары гимнастикасы.
- AKROBAT** *is. Fr.* Акробат — цирк гимнастикасының шебері.
- AKROBATLIK**, **ği** *is.* Акробаттық, акробатикалық. *Akrabatlık hareketler*. Акробатикалық қимыл-қозғалыстар.
- AKROMATOPSİ** *is. Fr.* Дальтонизм — көздің қызыл, қызғылт, көк, көкшіл түстерді айыра алмайтын ауруы.
- AKROPOL**, **lü** *is. Fr.* Акрополь — ескі грек қалаларының әдетте тау, төбе үстіне шығара салған қорған ішіндегі бөлімі.
- AKROSTİŞ** *is. Fr.* Акростих — алғашқы әрпі қандай да бір сөз не тіркес, фраза орнына жұмсалатын өлең.
- AKS** *is. Fr.* Білік, бел ағаш, ось.
- AKSAK**, **-ğı** *s.* Ақсақ, аяғын сылтып басатын. 2. *tec.* Жұмыс қарқыны бәсеңдеген, артта қалған. *İşin aksak yönü*. Істің кемшілік жағы. *Okula aksak devam etmek*. Дәріске нашар қатысу, дәріске қатысуы нашар.
- AKSAKAL** *is.* 1. Ақсақал — қауым бастығы, ауыл ақсақалдар кеңесінің мүшесі, ру басы. 2. *hlk.* Әулие — діни наным бойынша адам тағдырына ықпал жасай алатын киелі жан.
- AKSAKLIK**, **-ği** *is.* Ақсақтық, аяқтың кемдігінен ақсап басушылық.
- AKSAM** *ç. is. Ar.* Бөлік, бөлімдер, бөлшектер, мүшелер. *Aksamı rihve*. Дененің жұмсақ мүшелері. *Otomobil aksamı*. Машина бөлшектері. *Yedek aksamlar*. Қосалқы бөлшектер.
- AKSAMAK** (*nsz*) 1. Ақсаңдау, аяқты сылтып басу, шойнаңдау. 2. Жұмыс қарқыны бәсеңдеу, артта қалу.
- AKSAN** *is. Fr.* 1. Акцент — басқа тілде сөйлегенде болатын дыбыс ерекшелігі. 2. Екпін.
- AKSANI BOZUK** *s.* Акцентпен сөйлейтін
- AKSATA** *is. Ar.* Сауда. *aksata etmek* сауда жасау.

AKSATMAK (-i) Жұмыс қарқынын бәсеңдету, төмендету. *Havanın bozulması ekim işini aksattı.* Ауа райының бұзылуы егін жұмыстарын бәсеңдетті.

AKSE is. Fr. Ауруы ұстау, дерті қозу. *Kalp aksesi.* Жүрек ауруы ұстауы.

AKSEPTANS is. İng. Акцепт — счет арқылы төлеуге берілген ризалық, төлеушінің келісімі.

AKSESUAR is. Fr. Аксессуары — басты бір нәрсенің қосымша бөлшектері я соның бір саласы. 2. *tiy.* Театр, аксес-суар, сахна жиһаздары. 3. Әйел киімдерін толықтыратын аяқкиім, сөмке, белдік, бас киім, қолғап, әшекей сияқты қосымша заттар.

AKSESUARCİ is. *tiy.* Бутофор — сахнада ойналатын пьесаға керекті жабдықтар даярлайтын адам.

AKSETMEK (nsz) 1. (үн, дауыс) тарау, жайылу. 2. (-e) Сәулелену, сәулесі түсу, шағылу, шағылысу. *Durgun suya akseden ağaçlar.* Ағынсыз суға сәуле-сі түскен ағаштар. *Olay basına aksetti.* Оқиға баспасөзге тарады.

AKSETTİRMEK (-i, -e) Ar. 1. (үн, дауыс) тарату, жаю. 2. Сәуле түсіру, көлеңке түсу. 3. (оқиға, жаңалық) тарату, жаю.

AKSIRIK, ğı is. Түшкірік — ауыз бен мұрыннан түкірік шаша, еріксіз қатты шыққан пысқырық, түшкіру. *aksirik taksirik* үздіксіз түшкірік пен жөтел.

AKSIRIKLI s. Қайта-қайта түшкіретін (адам).

AKSIRIKLI TIKSIRIKLI s. Қаусаған, кеудіреген, қартайған.

AKSIRIŞ is. Түшкірік.

AKSIRMAK (nsz) Түшкіру.

AKSIRTMAK (-i) Түшкірту, түшкірігін келтіру.

AKSİ s. Ar. Қарсы, қарама-қарсы, керісінше, кері. *Aksini iddiya etmek.* Керісіншесін дәлелдеу, керісіншесіне нандыру. *Aksi delil.* Қарама-қарсы дәлел. *Aksi fikir.* Қарама-қарсы пікір. *Aksi istikamet.* Қарама-қарсы бағыт. 2. Теріс, ұнамсыз, жағымсыз. *Aksi*

cevap. Теріс жауап. *Aksi zamana rastladı.* Қолайсыз уақытқа тура келді. 3. Қисық, қикар, қыңыр, бірбеткей. *Ben bu aşçı kadar çılgın ve aksi insan görmedim.* Мен осы аспазшыға ұқсайтын қисық, қыңыр адам көрмедім. *aksi hâlde (veya) aksi takdirde* әйтпесе, өйтпесе, олай болмаған күнде, ондай болмаса.

AKSİLENMEK (nsz) Қикарлану, қырсығу, қыңырлану, қарысу, қайтпау.

AKSİLEŞMEK (nsz) Қырсығу, айтқанға көнбеу, қыңырлану.

AKSİLİK, ği is. 1. Қырсықтық, қыңырлық, қисықтық, кесапаттық. *Aksilikle.* Қасарысып, қасарып, қыңырайып. 2. Ақаулық, кемшілік, кедергі, бөгет, бөгөуіл. *aksilik çıkmak* ойда болмаған қиыншылықпен кездесу, ойда жоқта кедергімен ұшырасу. *aksilik etmek* қырсығу, қасарысу.

AKSİNE zf. Керісінше, теріс. *Aksine anlamak.* Теріс, керісінше түсіну. *Aksine hareket ediyor.* Керісінше істеу.

AKSİSEDA is. Ar. Жаңғырық.

AKSİYOM is. Fr. Аксиома—дәлелдеуді керек етпейтін ғылыми айқын шындық.

AKSİYON is. Fr. 1. Акция — бір мақсатқа жету үшін істелетін әрекет. 2. *tic.* Акция — акционерлік қоғам қаржысына белгілі бір үлес қосқанын және соның табысына ортақ екендігін куәландыратын бағалы қағаз.

AKSÖĞÜT, -dü is. bot. Үйенкі, боз тал.

AKSU is. hlk. Шел басу (көз ауруы).

AKSUNGÜR is. zool. Сұңқар.

AKSÜLAMEL is. Ar. esk. Реакция — сыртқы я ішкі әсерге организмнің жауабы.

AK SÜLÜMEN is. kim. Сулема, алмас — техникада, медицинада қолданылатын хлорлы сынаптан жасалған улы ақ ұнтақ.

AKŞAM is. 1. Кеш, ымырт жабылып, қараңғы түскен уақыт. 2. Күн батар кезде оқылатын намаз. *akşama kadar*

- кешке дейін, күн бойы, күн ұзаққа. *aқшама kalmak* кеш қалу, кешігу, үлгермеу. *aқшамın ішını sabaha (veya yarına) bırakma* бүгіннің ісін ертеңге тастама. *aқшamlar (veya aқшам şerifler) hayrolsun!* кеш жарық, қайырлы кеш!
- АҚШАМА ДОĞРУ** *zf.* Кешке таман, кешке қарай, ымырт жабыла, кешкүрым.
- АҚШАМ АҚШАМ** *zf.* Кеш бата, ымырт үйіріле.
- АҚШАМА САВАНА** *zf.* Өне-міне дегенше, тез арада, ең жақын уақыт ішінде. *Azıcık ağır davransak, kadın bizi aқшама sabaha kapı dışarı atacak.* Егер біраз кешеуілдеткенде, өйел бізді өне-міне дегенше қуып шығатын еді.
- АҚШАМСІ** *is.* 1. Күнде кешке жақын ішкілік ішетін адам. 2. Кешкі сменада жұ-мыс істеуші.
- АҚШАМДАН АҚШАМА** *zf.* Күнде кешке жақын, күнде кешке таман.
- АҚШАМ ЕЗАНИ** *is.* Кешкі намаз уақыты, кешкі мезгіл.
- АҚШАМ ГÜNEŞİ** *is.* 1. Күн батар алдындағы күн сәулесі. 2. *tec.* Адамның қартайған, жасы келген кезі.
- АҚШАМ КАРАНЛІГІ** *is.* Ымырт, іңір, қас қарайған кез.
- АҚШАМКІ** *s.* Кешкі, қараңғы түскендегі.
- АҚШАМЛАМАК** (*nsz,-de*) 1. Ертеңнен кара кешке дейін, күн бойы, бір жерде болу я бір іспен шұғылданып кешті болдыру. *Ben sana çabuk dön dedim, sen ise orada aқшamladın.* Мен саған тез қайт деген едім, сен болсаң сол жерде деген кешке дейін болдың. 2. Кешкі мезгілді бір жерде өткізу.
- АҚШАМЛАРИ** *zf.* Кешкүрым, кешке таман, кешке қарай.
- АҚШАМЛАТМАК** (*-i*) Кешке дейін күттіру я кеш болғанша қасында болу.
- АҚШАМЛЕЙІН** *zf.* Кешке жақын, кешке қарай, кешке таман.
- АҚШАМЛИК, -ғи** *is. ve s.* Бір кештік, бір кешке жететін.
- АҚШАМ НАМАЗИ** *is.* Ақшам намазы, күн батар кезде оқылатын намаз.
- АҚШАМ СААТІ** *zf.* Кешкі сағат, кешкі уақыт.
- АҚШАМÜSTÜ** *zf.* Кешкүрым, кешке таман, кешке қарай.
- АҚШАМÜZERİ** *zf. bk. Aқшамüstü.*
- АҚШАМ YELİ** *is.* Кешкі самал.
- АҚШАМ YILDIZI** *öz. is. astr.* Шолпан, жарық жұлдыз.
- АҚШІН** *s.* Альбинос — пигменттің жетімсіздігінен терінің, шаштың ағаруына шалдыққан адам я хайуан.
- АҚТАР** *is.* 1. Дөрілік шөптер сататын адам я дүкен. 2. Гомантерея — уақтүйек заттар сататын адам я дүкен.
- АҚТАРІСІ** *is.* Үй төбесін жабушы, қанылтырлаушы.
- АҚТАРІYE** *is.* Галантерия — айна-тарақ, ине-жіп сияқты ұсақ заттар.
- АҚТАРМА** *is.* 1. Тасу, көшіру, тасымалдау. 2. Басқа көлікке ауысу. 3. Жерді айдау, жерді жырту. 4. Ақша аудару. *aktarma yapmak* 1) көлік ауыстыру, 2) ақша аудару.
- АҚТАРМАК** (*-i, -den, -e*) 1. Қую, аударып қую, ауыстырып қую, қотару. 2. Төңкеру, аудару, екінші жағын айналдыру. *Bütüin ceplerimi aktarıp aradım anahtarını bulamadım.* Қалталарымның бәрін аударып қарадым, бірақ кілтті таба алмадым. 3. Аудару, бір нәрсенің бағыт-бағдарын басқа жаққа бұру, бағыттау. 4. Бір тілден екінші тілге аудару. 5. Бір кітаптын я дәптердің бір бөлімін көшіріп алу. 6. Үйдің төбесін, шатырын қайта жабу. *Damı aktarmak.* Үйдің төбесіндегі сынған жұқа қыштарды (черепица) қайта жабу. 7. Ақтару, іштегі сырды жасырып бұқпай айту, жайып салу. 8. Құран аудару, құранды бастан-аяқ оқып шығу.
- АҚТАРМАЛІ** *s.* (көлік) Тура қатынамайтын, жолаушылары ауысып мінетін. *Aktarmalı tren.* Тура қатынамайтын пойыз.
- АҚТАРМАСІZ** *s.* (көлік) Тура, тіке қатынайтын. *Aktarmasız uçak.* Тіке қатынайтын ұшақ.
- АҚТАВШАН** *s. zool.* Қосаяқтың бір түрі.

AKTİF *s. Fr.* 1. Әрекетті, батымды, отімді, ықпалды. *Aktiv tedbirler.* Әсерлі шаралар. 2. Актив, белсенді, қажырлы, ынталы, жігерлі. 3. *is.* Актив—өндіріс ұйымдарының құнды зат я ақшасы.

AKTİF FİİL *is. gr.* Негізгі етіс — өзге етіс формаларына таяныш, негіз болатын, солардың түрлерін, мағыналарын, қызметтерін салыстырып айқындайтын форма.

AKTİFLEŞMEK (*nsz*) Белсенді, қажырлы, ынталы болу.

AKTİFLİK, *-ği is.* Белсенділік, қажырлылық, жігерлілік.

AKTİF METOT, *-du is. ped.* Оқушылардың өзіндік жұмыстарын және жеке қабілеттерін арттыратын ғылыми әдіс.

AKTİNOLOJİ *is. Fr.* Актинология—күн сәулесінің адамдарға және барлық жан-жануарларға тигізетін әсерін зерттейтін ғылым.

AKTİNYUM *is. Fr. kim.* Актиний—уран кенінен алынатын активтік элементтердің бірі.

AKTİVİTE *is.* Белсенділік, активтік, ынталылық. *Çalışma aktivitesi.* Жұмыс белсенділігі.

AKTÖR *is. Fr.* Актёр — драмалық спектакль мен кинофильмде роль орындаушы. 2. *tes.* Актёр — өзін басқана етіп көрсететін қуақы адам.

AKTÖRE *is.* Адамгершілік, мораль.

AKTÖRLÜK, *-ği is.* Актёрлік, актёрлік мамандық.

AKTRİS *is. Fr.* Актриса, актёр әйел.

AKTÜALİTE *is.* 1. Маңыздылық, мәнділік, актуальдылық. 2. Бүгінгі күн үшін маңызды, өзекті тақырып, бүгінгі күннің тақырыбы. *Dünya aktüalitetleri.* Әлемдегі оқиғалар. *aktüalitesini kaybetmek* маңыздылығын, актуальдығын жоғалту.

AKTÜEL *s. Fr.* 1. Актуальды, маңызды, өзекті, ең басты, негізгі. *Aktüel meseleler.* Өзекті мәселелер.

AKUR *s. Ar.* Ашулы, ызалы, аласұрған, ызыланып аласұрған (мал, хайуан).

AKUSTİK *is. Fr.* 1. Акустика — дыбыс

өуезі туралы ілім. 2. Акустика — жабық жерде дыбыстың естілу күйі.

AKUZATİF *is. Fr. gr.* Жатыс септігі.

AKÜ *is. bk. Akümülatör.*

AKÜMÜLATÖR *is. Fr.* Аккумулятор—электр я жылылық энергияларын бір жерге жинайтын аспап, шоғырлағыш.

AKÜPUNKTÜR *is. Fr.* Алтын инемен емдеу түрі.

AKVAM *ç. is. Ar.* Халықтар, тайпалар.

AKVAREL *is. Fr.* Акварум—қолда балық өіруге арналған шыны ыдыс.

AK YAZILI *is.* Жолы болғыш, бағы бар.

AK YEL *is. hlk.* Оңтүстіктен есетін жел, оңтүстік желі.

AKYUVAR *is. anat.* Лейкоцит—қандағы ақ түйіршік.

AKZAMBAK, *-ği is. bot.* Лала тұқымдас гүл.

AL (I) *is. hlk.* Айла, айла-әрекет, қулық.

AL (II) *is. kim.* Алюминий сөзінің қысқарған түрі.

AL (III) *s. I.* Ал қызыл, ашық қызыл түс. *Al bayrak.* Ал қызыл ту. *Al çuha.* Ал қызыл шұға. 2. (жылқы түсі) Күрең. *Al at.* Күрең ат, торы ат. 3. Далап, бояу. *al kanlara boyanmak* қанға боялу — жаралану, жанын құрбан ету, олу. *ah al, moru mor* 1) қысылу, ұялу. 2) мықты, тың, денсаулығы күшті.

ALA *is. I.* Ала — түрлі түстердің араласып келген түрі, түрлі түсті, шұбар. *Ala kilim eskirmiş.* Ала түксіз кілем ескіріпті. 2. *s. hlk.* (көз рені) Қой көз.

ÂLÂ *s. Ar.* Өте жақсы, тамаша, тым жақсы. *Âlâ bir yemek.* Тым жақсы тағам. *Ne âlâ!* Қандай жақсы! Қандай керемет! *Gelirse ne âlâ.* Келсе қандай жақсы болар еді.

ALABALIK, *-ği is. zool.* Форель — таудың суық суларында, өзендерінде болатын шұбар жонды кішкене балықтың түрі.

ALABALIK GİLLER *ç. is. zool.* Арқан балық, лосось тұқымдас балық түрі — еті қызғылт түсті қызыл балық.

ALABANDA *is. İt.* Кеменің бүйірі, борт. *alabanda etmek* кемені басқаратын

тетікті соңына дейін бұру. *alabanda vermek* үрсу, сөгу.

ALABİLDİĞİNE *s. ve zf.* 1. Ұшы-қиыры жоқ, шексіз. *Bir tarafı alabildiğine deniz, bir tarafı alabildiğine boş çöl.* Бір жағы ұшы-қиыры жоқ теңіз, бір жағы шетсіз-шексіз шол дала. 2. *mec.* Барынша, бар мүмкіндігінше, мейлінше, аянбай. *Alabildiğine şişman bir adam.* Өте семіз бір адам.

ALABORA *is. İt.* Кеменің бір жағына қарай аударылуы, төңкерілуі. *alabora olmak* 1) кеме, қайық т.б. төңкерілу, аударылу. *Sandal alabora oldu.* Қайық төңкерілді, аударылды. 2) *mec.* жұмыстың шырқы бұзылу, бей-берекеті кету.

ALACA *is. I.* Ала, ала-құла, түрлі-түсті. *Alaca basma.* Ала түсті сиса, шыт. *hayvanın alacası dışında, insanın alacası içinde (Atasözü)* малдың аласы сыртында, адамның аласы ішінде.

ALACA BULACA *s.* Ала-құла, алабажак.

ALACAK, *-ği is. I.* Аласы — біреуден алуға тиісті зат, бұйым, ақша. *Bütün alacaklarımı topladım.* Барлық аласыларымды жинап алдым. *Ondan alacağım var.* Одан аласым бар. 2. Сатып алынатын нәрсе. *Çarşıdan alacaklarım için bir liste yaptım.* Базардан алатын заттарым үшін тізім жасадым. *alacağım olsun!* күндерден бір күні көкенді көзіне танытам, сазайынды беремін!

ALACA KARANLIK, *-ği is.* Ала көлеңке — таң қылаң беріп келе жатқан елең-алаң кез немесе кешкі апақ-сапақ мезгіл.

ALACAKARDA *is.* Сауысқан.

ALACAKLI *is.* Қарыз беруші. *alacaklı çıkmak* аласысы бересісінен көп болу. *alacaklı olmak* біреуден алатыны, аласысы болу.

ALACALAMAK *(-i)* Ала-құла етіп бояу, сырлау.

ALACALAMAK *(nsz)* 1. Ала-құла, жол-жол бояу, сырлау. 2. *hlk.* (еріген қардың арасынан топырақтың ала-құлаланып көріну). 3. *mec.* Қызару,

қысылу, ұялу, бір қызарып, бір бозару.

ALACALI *s.* Алабажак, түрлі-түсті, әлеміштелген. *Alacali bir kumaş.* Алабажак мата.

ALACALI BULACALI *s.* Алабажак, ала-құла, түрлі-түсті, әр түрлі. *Oğlanlar, alacali bulacali kareli gömlekler giymişler.* Ұл балалар алабажак, торлы көйлек киіп алыпты.

ALACALIK, *-ği is.* Ала-құлалық, алалық, түрлі түстілік, шұбарлық.

ALACA MENEKŞE *is. bot.* Үш түсті шегіргүл.

ALAÇAM *is. bot.* Шыршаның бір түрі.

ALAÇIK, *-ği is. hlk. I.* Шатыр, итарқа. 2. *hlk.* Киізбен жабылып, сырғауылдан жасалған қос, күрке.

ALAFRANGA *s. İt. I.* Еуропалықтарға тән қасиет, ерекшелік, еуропалықтарға қатысты. *Alafranga yemek.* Еуропа тағамы. 2. Еуропаланған, еуропа тіршілігіне, мәдениетіне, әдет-ғұрпына салтына бейімделген (адам).

ALAFRANGACI *s.* Еуропаланған, еуропа тіршілігіне бейімделген.

ALAFRANGALAŞMAK *(nsz)* Еуропалану, еуропа тіршілігіне бейімделу.

ALAFRANGA MÜZİK, *-ği is.* Батыс Еуропа музыкасы.

ALAGARSON *is. Fr. I.* Қысқа қыркылған шаш. 2. Ұлдың шашы сияқты қыркылған (әйел шашы).

ALAGEYİK, *-ği is. zool.* Бұғының бір түрі.

ALA GÜN *is. hlk.* Бұлыңғыр, жауын-шашынды ауа райы.

ALÂİMİSEMA *is. Ar.* Кемпірқосақ.

ALÂKA *is. Ar. I.* Байланыс, қарым-қатынас. 2. Қызығушылық, құмартушылық, ықылас. *alâka çekmek (toplamak veya uyandırmak)* ықыласын арттыру, қызықтыру, назарын аудару. *alâka duymak* қызығу, көңіл қою.

ALÂKADAR *s.* Байланыстылық, қатыстылық. *alâkadar etmek* қатысы болушылық, байланысы болушылық. *alâkadar olmak* қызығу, көңіл қою.

ALÂKALANDIRMAK *(-i)* Қызықтыру, еліктіру.

- ALAKARGA** *is. zool.* 1. Жорғаторғай. 2. *hлк.* Сауысқан.
- ALĀKASIZ** *s.* Қатысы жоқ, байланысы болмаған.
- ALĀKASIZLIK**, *ғi* *is.* Қатысы жоқтық, байланысы болмаушылық.
- ALĀKOK** *s. Fr.* Шала пісірілген (жұмыртқа).
- ALALAMAK** *(-i)* Далдалау, бір нәрсені тасалап, қалқалау, көлегейлеу—қару-жарақтарды қорғау үшін олардың түсін өзгертіп бүркеу. *Fabrikayı alalamak.* Фабриканы бүркеу.
- ALĀMET** *is. Ar.* Белгі, нышан. *Kıř alâmetleri.* Қыстың ерекше белгілері.
- ALAN** *is.* 1. Алан, майдан, ашық жер. 2. Аланқай, орман-тоғай арасындағы шағын жазық, ашық, бос жер. *Harp alanı.* Майдан алаңы. *Orman alanı.* Аланқай. *Spor alanı.* Спорт алаңы. 3. *tec.* Сала, тарау, тармақ, бөлік. *Her alanda.* Барлық салада. *İlim alanında.* Ғылым саласында. 4. *fiz.* Өріс. *Magnetik alan.* Магнит өрісі.
- ALAN KORKUSU** *is. tıp* Агорафобия—кеңістіктен: биіктік, кең алқап т.б. корқушылық.
- ALAN TALAN** *zf.* Астан-кестен, ойран-топыр, әлем-тапырық, әптер-тәптер. *alan talan etmek* астан-кестен ету, быт-шытын шығару, бей-берекетін кетіру. *alan talan olmak* астан-кестен болу, ойран-топыры шығу.
- ALARGA** *ünl.* 1. Жоғал, кет! 2. Ашық теңіз үсті. *Alargada.* Рейдте. 3. *argo* Алыстан, ұзақтан. *alarga durmak argo* достарынан ұзақ тұру, араласпау. *alarga etmek* 1) ашық теңізге шығу, 2) жасырынып кетіп қалу, зығу. *alargadan seyretmek* алыстан қарап тұру, ұзақтан байқастау.
- ALĀRM** *is. Fr.* Дабыл, қауіп-қатер дабылы — ерекше жағдайда берілетін шартты белгі. *Uçak alârmı.* Әуе дабылы. *Yanlış alârm.* Жалған дүрлігу.
- ALA SULU** *s. hлк.* 1. Пісіп жетілмеген, піспеген (жеміс). 2. *hлк.* Піспеген, шикі (ас).
- ALAŞIM** *is. kim.* Металл қорытпасы.

- ALAŞIMLI** *s.* Қоспалы. *Alaşimli demir.* Қоспалы шойын.
- ALA TAV** *s.hлк.* Жартылай дымқыл, жартылай құрғақ (жер).
- ALATURKA** *s. İt.* Түрік халқына тән, қатысты (қасиет, ерекшелік, әдет-ғұрып, қалыптасқан дәстүр). *Alaturka yemek.* Түрік дастарханы.
- ALATURKACI** *is. müz.* 1. Түрік музыкасын жақсы білетін, осы үлгіде шығармалар жазатын адам. 2. *s.* Түрік музыкалық шығармаларын орындайтын адам.
- ALATURKALAŞMAK** *(nız)* Түрік арасында өсіп, оның әдет-ғұрпын, салтын, дәстүрін игеру.
- ALATURKA MÜZİK**, *-ği is.* Түрік музыкасы.
- ALATURKA TUVALET** *is.* Түрік туалеті—дәрет сындырғанда жүресінен отыратын унитаз түрі.
- ALAVERE** *is.* 1. Қолдан-қолға беру. 2. (зат, нәрсе) Қолдан-қолға беріп тасу. 3. Былық, ретсіз, асты-үстімен араласып жату. *alavere dalavere uarmak* бір істі былықтыру, бір іске қулық араластыру.
- ALAVERECİ** *is.* Алыпсатар, саудагер.
- ALAY (I)** *is. Far.* 1. Шеру, сапқа тұрған қалың нөпір, саппен жылжыған қалың нөпір, кара-құрым халық. *Cenaze alayı.* Жерлеу процесі, жерлеу кезінде саппен жылжыған қалың нөпір. *Geçit alayı.* Салтанатты шеру. *Gelin alayı.* Сән-салтанатпен қыз ұзату. 2. Жиналған жұрт, жиын, тобыр, қалың топ. 3. Бәрі, барлығы. *Alayımızı sorguya çektiler.* Бәрімізден сұрады — барлығымыздан жауап алды.
- ALAY (II)** *is. Yun.* Келеке, келемеж, мазақ. *alay etmek* келекелеу, келемеждеу. *alaya almak* мазақтау, келемеждеу. *alay geçmek* шағып сөйлеу, кекесін айту, сықақ қылу. *alayın sırası değil* күлетін, мазақ қылатын уақыт емес. *işi alaya vurmak* мән бермеу, назарға алмау.
- ALAY ALAY** *s. ve zf.* Топтанып, жиналып.

ALAYBOZAN *is. esk.* Білтелі мылтық — тұтандырғышпен от алатын көне мылтық.

ALAYCI *s. 1.* Келемежшіл, мазаққұмар, сықақшыл.

ALÂYİŞ *is. Far.* Жасандылық, бір нәрсе-нің өнін айналдырушылық, бояу. *Onun uyarlığı hep alâyîştен ibaretti.* Ол әрқашан жасанды қимылдайды.

ALÂYİŞLİ *s.* Жасанды, бояма, жалған.

ALAYLI (I) *is. esk. 1.* Қатардағы жауынгерден офицерлік дәрежесіне дейін көтерілген офицер. *2. s. mec.* Өздігінен білім алған, үйренген.

ALAYLI (II) *s.* Мысқылды, келекелі, сайқымазақ. *alaylı alaylı bakmak* мысқылмен қарау. *alaylı alaylı gülmek* сайқымазақтанып күлу.

ALAZ *is. hlk.* Жалын.

ALAZLAMAK (-i) Үйіту, отқа ұстап күйдіру.

ALBASTI *is. tıp* Босанудан кейін болатын толғақ.

ALBATR *is. Fr.* Алебастр — ақ гипстің бір түрі.

ALBATROS *is. Fr.* Альбатрос — теңіздегі ірі құстың бір түрі.

ALBAY *is. ask.* Полковник.

ALBAYLIK, -ği *is. ask.* Полковник атағы, шені я полковник қызметі.

ALBENİ *is.* Тартымдылық, сүйкімділік, көркемділік. *albenisi olmak* тартымды, сүйкімді көріну: *Biraz yaşlı kadın ama albenisi var.* Біраз кәрілеу әйел, бірақ тартымды.

ALBENİLİ *s.* Тартымды, сүйкімді, көркем.

ALBİNOS *s. Fr.* Альбинос — альбинизмге (пигменттің жетімсіздігінен терінің, шаштың ағаруы) шалдыққан.

ALBÜM *is. Fr. 1.* Альбом. *2.* Қаланың көрінісі, өсімдіктер әлемі т.б. суреттерді жинақтап, қысқаша түсінік беретін альбом. *Ankara albümü.* Анкараның көріністері түсірілген альбом. *Bitki albümü* “Өсімдіктер әлемі” альбомы. *3. müz.* Өндер жинағы.

ALBÜMİN *is. Fr.* Альбумин —

жұмыртқаның ақ уызын, болмаса қанды кептіру жолымен алынатын белоктық заттар.

ALBÜMİNLI *s.* Альбуминді, құрамында альбумин бар, альбумин қосылған.

ALÇACIK *s.* Өте төмен, пәс.

ALÇAK, -ğı *s. 1.* Аласа, биік емес, жатаған. *Alçak boylu.* Аласа бойлы. *Alçak iskemle.* Аласа орындық. *2.* Ойпат жер, ойлау жер. *3. mec.* Арам, оңбаған, жаман ниетті. *Yurt hizmetinden kaçanlar alçaktır.* Халықтың қамын ойламаған — қара ниетті, арам.

ALÇAK BASINÇ *is. meteor.* Циклон.

ALÇAKÇA *s. 1.* Едәуір аласа, өте төмен. *2.* Оңбағандар сияқты, жауыз тәрізді.

ALÇAK GÖNÜLLÜ *s. ve is.* Қарапайым, сыпайы, менменсімейтін.

ALÇAK GÖNÜLLÜLÜK, -ğü *is.* Қарапайымдылық, сыпайылық, ибадаттылық.

ALÇAK SES *is. 1.* Бөсең сөз, ақырын сөйлеу. *2. müz.* Жуан дауыс.

ALÇALMAK (nız) *1.* Төмендеу, төмен қарай құдилау, ылдилау. *Uçak alçalmaya başladı.* Ұшақ қонуға төмендеді. *2.* Қорлану, кемсіну. *Sözleriyle kendini alçalttı.* Сөйлеген сөздерімен өзін төмендетті, өзін-өзі кемсітті.

ALÇARAK *s.* Аласалау, аласарак, сәл аласа.

ALÇI *is.* Гипс. *alçıya almak (veya koymak)* гипске салу, гипске орау.

ALÇILAMAK (-i) Гипстеу, гипспен өңдеу.

ALÇILI *s. 1.* Гипсті, құрамында гипс бар. *2.* Гипсті, гипс салынған.

ALÇIPAN *is.* Үйдің төбесін сәндегенде қолданылатын гипстен жасалған қалып.

ALDANMAK (nız,-e) *1.* Жаңылу, кәтелесу. *Ben bu işte aldandım.* Мен бұл істе жаңылдым. *2.* Алдану, алданып қалу. *3.* Көңілі қалу, түңілу. *Sen benim dediklerime kulak ver, aldanmazsın!* Сен менің айтқандарымды тыңда, өкінбейсің. *4.* Алдану, бір нәрсемен шұғылданып кідіру, бөгелу.

ALDATICI *s.* Алдамшы, алдаушы, алдағыш.

ALDATILMAK (*nsz*) Алдану, алданып калу.

ALDATIŞ *is.* 1. Алдау, алаяқтық. 2. Жалған хабар, өтірік, бұрыс. 3. Опасыздық, көзге шөп салушылық.

ALDATMACA *is.* Құлық, айлакерлік.

ALDATMAK (*-i*) 1. Алдау, алдап кету, ақымақ етіп кету. 2. Пайда табу мақсатымен өтірік айту, бағыттан адастыру, шатастыру. *Üç defadır bu yezit beni aldatıyor.* Осы опасыз маған үшінші рет өтірік айтып отыр. 3. Сөзінде тұра алмау, сертін бұзу. 4. (ерлі-зайыпты) Бір-біріне опасыздық жасау, көзге шөп салу.

ALDENİT, **-di** *is. Fr. kim.* Альдегид — спирттің толық қышқылданбаған органикалық қосылысы.

ALDIRIŞ *is.* Ықылас білдіру, назар аудару. *aldırış etmemek* назар аудармау, мән бермеу, көңіл бөлмеу.

ALDIRIŞSIZ *s.* Назар аудармайтын, көңілге алмайтын, мән бермейтін.

ALDIRMAK (*-i, -e*) 1. Алдыру. 2. Әкелдіру. 3. Операция арқылы денеден бір мүше я бөлік алдыру. *Bademcik aldirmak.* Көмекей безін алдыру. 4. Назар аудару, ықылас білдіру, мән беру. *aldirdığı yok* (ол) мән бермейді, назар аудармайды.

ALDIRMAZ *s.* Бейқам, қамсыз, жайбарақат, қаперсіз.

ALDIRMAZLIK, **-ği** *is.* Бейжайлық, бейқамдық, жайбарақаттық, қаперсіздік.

ALEGORİ *is. Fr. eg.* Аллегория — өдебиетте, өнерде дерексіз ұғымды деректі, конкретті образдар арқылы көрсету.

ALEGORİK *s. Fr. ed.* Аллегориямен байланысты, аллегорияға қатысты.

ALELÂCAYİP *s. Ar.* Таңғаларлық, өдеттен тыс, ақылға қонбайтын.

ALELÂCELE *zf.* Асығыс, шұғыл, шапшаң.

ALELÂDE *s.* 1. Әдеттегі, дағдылы, кәдімгі. *Alelâde ahvalde.* Дағдылы жағдайда.

ALELÂDELİK, **-ği** *is.* Күндегілік, өдетте-

гілік, үйреншіктілік.

ALELHUSUS *zf. Ar.* Әсіресе, ерекше, өте-мөте.

ALEM *is. Ar.* 1. Ту, жалау. 2. Мұнара, күмбез т.б. төбесіне орнатылған жарты ай және жұлдыз түріндегі әшекей.

ÂLEM *is. Ar.* 1. Дүние, жер жүзі, әлем, жиһан. *İnsan âlemde, hayal ettiği müddetçe yaşar.* Адам дүниеде арманмен өмір сүреді. 3. Табиғат пен қоғамдағы белгілі бір ортада өмір сүретіндер тобы. *Hauvanlar âlemi.* Жануарлар әлемі. *Nebatalar âlemi.* Өсімдіктер әлемі. 4. Қоршаған орта, қоғам, жамағат. *Bu işe âlem nedir?* Бұл іске жұрт не айтар екен? 5. *mec.* Сауық, ойын-сауық. *Gece âlemleri.* Түнгі сауық-сайран. *âlem uapmak* сауық-сайран құру, көңіл көтеру. *âleme dalmak* өзімен-өзі томаға тұйық болу, бөлектену.

ALEMDAR *is. Ar.* 1. Ту көтеруші, ту ұстаушы. 2. *mec.* Басшы, жетекші, көсем.

ÂLEMSÛMUL, **-lû** *s. Ar.* Дүние жүзілік, жер жүзілік. *Âlemsûmul bir şöhrət.* Дүние жүзілік даңқтылық, атактылық.

ALENEN *zf. Ar.* Ашықтан-ашық, көпекөрнеу, көрінер көзге, әйгілі түрде. *Ramazan günü alenen gazoz içmeye arlanmıyor musun?* Ораза күні ашықтан-ашық газды су ішуге ұялмайсың ба?

ALENGİRLİ *s. argo* Сәулетті, әсем, әдемі.

ALENİ *s. Ar.* Жұрт алдында, көпшілік алдында, ашықтан-ашық жасалған. *Alenî bir hâlde.* Ашықтан-ашық. *Alenî bir iş.* Жария (ашық) іс. *Alenî mahkeme.* Ашық сот. *Alenî olarak.* Ашық түрде.

ALERJİ *is. Fr.* 1. Аллергия — сезім мүшелерінің төменгі, көпшілік жағдайда жоғарғы реакциясы. 2. *mec.* Жек көру, ұнатпау, жақтырмау. *Onun matematiğe karşı alerjisi vardı.* Ол математиканы ұнатпайтын.

- ALERJİK** *s.* 1. Аллергиялық. 2. *tec.* Аллергиясы бар.
- ALESTA** *s. İt.* Дайын, даяр, әзір. *alesta beklemek* дайын тұру, күні бұрыннан әзір болу.
- ALET** *is. Ar.* Құрал, сайман, аспап. *Alet çantası.* Құрал-сайман сөмкесі. *Alet sandığı.* Құрал-сайман жәшігі. *alet etmek* бір істі жүзеге асыру жолында біреудің атын жамылу не болмаса еңбегін пайдалану. *alet olmak* өз пайдасы үшін, я біреудің пайдасы үшін соны жақсы болмайтын бір істе қолшоқпар болу.
- ALET EDEVAT** *ç. is. Ar.* Құрал-сайман — әр түрлі іске қажетті құралдар мен саймандар.
- ALETLİ JİMNASTİK, -ği** *is. sp.* Спорттық гимнастика.
- ALEV** *is.* 1. Жалын — жанған оттың лапылы, ыстық қызуы. 2. От — қызуы аса күшті алаулаған жалын. 3. Ғашықтық оты. *alev almak* жану, жана бастау, тұтану. *alev saçağı sarmak* бір істің алдын алуда кеш қалу.
- ALEVİ** *öz. is. ve s. Ar.* Шиит, шейіт—шиизмнің жолын қуушы.
- ALEVİLİK, -ği** *öz. is.* Шииттік—шиизмнің жолын қушылық.
- ALEV KIRMIZISI** *is.* От түсті, оттың түсіне ұқсайтын түр.
- ALEVLENDİRMEK (-i)** 1. Жағу, тұтату, тамызу. *Ateşi alevlendirmek.* Отты жағу. 2. Ушықтыру, үдету, өршіту. *Davaı alevlendirerek zavallı beyimi üzmeк istemet.* Сот ісін ушықтырып, байғұс күйеуімді ренжіткім келмейді.
- ALEVLENMEK (nsz)** 1. Жану, тұтану, лаулап жану. 2. *tec.* Қызу, күшею, үдей түсу. *Dava giittikçe alevlendi.* Сот ісі барған сайын қыза түсті.
- ALEYH** *is. Ar.* Қарсы—іс-әрекеттің, қимылдың бір нәрсеге қарсы бағытталғанын білдіреді. *aleyhimde* маған қарсы. *aleyhinde (veya aleyhine) söylemek (veya bulunmak)* қарсы айдап салу, қарсы қою, біреуге біреуді егестіру.
- ALEYHTAR** *s. Ar. Far.* Қарсы жақ, қарсыласушы, қарсы болушы, қарсы

тұрушы. *Aleyhtar olmak.* Қарсы болу. *Aleyhtarım.* Қарсымын. *Harp aleyhtarı.* Соғысқа қарсы тұрушы. *Parti aleyhtarı.* Партия ішіндегі оппозиционер.

ALEYKÜMSELÂM *ünl.* Уағалайкүмас-салам — амандасқан адамның сәлемін қабыл алу ретінде қайтарылған жауап.

ALFABE *is. Fr.* 1. Әліпби, алфавит. 2. Әліппе — ең алғаш хат танытуға арналған кітап. 3. *tec.* Бір нәрсенің бастамасы, бет ашары.

ALFABETİK, -ği *s.* Алфавит бойынша тізілген, алфавит ретімен келтірілген.

ALFABETİK KATALOG, -ğu *is.* Алфавит каталогы.

ALFA İŞİNLARI *is. fiz.* Альфа сәулелер — радиоктив заттардың болымды ток бөлшектерінің тасқаны.

ALGARİNA *is. İt.* Ауыр заттарды теңізден шығаратын, теңізге түсіретін қраны бар теңіз кемесі.

ALGI *is. psikol.* Түйсік, қабылдау. *Zaman ve mekân algılarını kaybetmek.* Уақыт және орын түйсігін жоғалту.

ALGILAMAK (-i) Қабылдау, тану, түйсіну.

ALGILANMAK (nsz) psikol. Танылу, танып біліну.

ALGORİTMA *is. Fr.* Алгоритм — белгілі бір есептерді шығару үшін қолданылатын математикалық амалдардың жиынтығы.

ALICI *is.* 1. Алушы, сатып алушы. *Alıcısı yok.* Сұранысы жоқ. 2. Атына бір нәрсе жіберілген адам. 3. *fiz.* Қабылдағыш. *Alıcı cihazı.* Радио қабылдағыш. 4. Тұтқа. *Telefon alıcısı* Телефон тұтқасы. *alıcı bulmak* сатып алушы табу. *alıcı çıkmak* 1) сатып алушы шығу. 2) бір қызды алуға үміттену, үміткерлену. *alıcı gözüyle bakmak* (алатын адам тәрізді) зер салып қарау, назар аудару.

ALICI KUŞ *is. hlk.* Аушы құс.

ALIÇ, -ci *is. Far. bot.* 1. Долана. 2. Осы ағаштың қышқыл дәмді жемісі.

ALIK, -ği *s.* Ақымақ, есерсоқ, өңгүдік. *Alik değilim ya elbet anlarım.* Ақымақ

емеспін ғой, әлбетте түсінемін.

ALIK ALIK *zf.* Жынды сияқты, есуас тәрізді. *alik alik bakmak* (біреудің бетіне) түкке түсінбегендей, жынды адамдай қарау.

ALIKLAŞMAK (*nsz*) Есі шығып кету, абыржу, сасқалақтау.

ALIKLIK, *-ği is.* 1. Ақымақтық, ақылсыздық. 2. Абыржушылық, сасқалақтаушылық, абыржығандық.

ALIKOYMAK (*-i*) 1. Ұстап қалу, ұстап жібермеу, аялдану, бөгелту. *Arkadaşım beni yemeğe alıkoymadı.* Досым мені тамаққа қал деп жібермей қойды. 2. Токтату, кідірту, ірку, бөгеу. *Kendilerini gülmekten alıkoymadılar.* Олар күлкілерін тия алмады. 3. Алып қою, бөліп шығарып қою, бөлек қою. *Bu kitabı sizin için alıkoymadım.* Осы кітапты сіз үшін бөлек шығарып қойдым.

ALIK SALIK *s.* Топас, надан, пасық.

ALIM *is.* 1. Алу, сатып алу. 2. *mes.* Тартымдылық, сүйкімділік. *Alımı yerinde bir genç kız.* Тартымды қыз.

ALIMCI *is. hlk.* Салық жинаушы; инкассатор.

ALIM ÇALIM *is.* Тартымдылық, сүйкімділік, ұнамдылық.

ALIM ÇALIMLI *s.* Тартымды, сүйкімді, ұнамды, көз тартатын.

ALIMLI ÇALIMLI *s.* Ұнамды, сұлу, әдемі, көрікті.

ALIMLILIK, *-ği is.* Тартымдылық, сүйкімділік, ұнамдылық.

ALIM SATIM *is.* Сатып алу және сату, сауда ісі.

ALIM SATIM BÜROSU *is.* Сатып алу және сату істері жүргізілетін бюро, алу-сату бюросы.

ALIM SATIM OFİSİ *is. bk.* *Alım satım bürosu.*

ALIMSIZ *s.* Тартымсыз, сүйкімсіз, ұнамсыз, жағымсыз.

ALIMSIZLIK, *-ği is.* Тартымсыздық, сүйкімсіздік, ұнамсыздық, жағымсыздық.

ALIN, *-lm is.* Маңдай—бастың алдыңғы бөлігінің жоғарғы, екі көздің үстінгі жағы. *Alın kemiği.* Маңдай сүйегі. 2.

Алды, алдыңғы жағы. *alin teri dökmek* маңдай терін төгу (сыпыру)—аянбай еңбектену. *alin teri ile kazanmak* маңдай термен табу, адал еңбекпен табу.

ALINDI *is.* Қолхат — бір нәрсені алғандығын жазбаша түрде растап, қол қойған құжат қағаз.

ALINGAN *s.* Өкпешіл, өкпелегіш, ренжігіш.

ALINGANLIK, *-ği is.* Өкпешілдік, ренжігіштік.

ALINLIK, *-ği is. hlk.* 1. Әйелдердің маңдайға тағатын алтын я күмістен жасалған әшекейі; диадема — әйелдердің басына киетін тәж тәрізді әшекейлі бас киімі. 2. Фронтон — ғимарат қасбетіндегі немесе портикпен яки бағаналар тізбегімен көмкерілген бүйір қабырғасындағы үшкіл маңдайша.

ALINMAK (*nsz*) 1. Алыну, ішке алыну, рұқсат етілу. *Çocuklar temsile alınmazlar.* Балалар спектакльге алынбайды. 2. (*-e,-den*) *mes.* Өкпелеу, ренжу, қайғыру.

ALINTI *is.* 1. Сілтеме, үзінді — біреудің еңбегінен үзінді келтірілген сөздерге берілген сілтеме. 2. *gr.* Кірме — шет тілдерден алынған кірме сөздер.

ALIN YAZISI *is.* Маңдайға жазған, тағдыр.

ALIRLIK, *-ği is. fel.* Алғырлық, қабілеттілік, ұққыштық.

ALIŞ *is.* Алу.

ALIŞ FİYATI *is. tic.* Сатып алу бағасы.

ALIŞIK *s.* Машықтанған, дағдыланған, үйренген, үйреніп кеткен, әдеттенген. *Alkole alışık.* Ішкілікке үйренген. *alışık olmak* әдеттеніп кету, машықтану, дағдылану.

ALIŞIKLIK, *-ği is.* Әдеттенгендік, машықтанғандық, дағдыланғандық.

ALISHILMAK (*-e*) Үйреніп кету, үйреншікті күйге келу, дағдыланып кету. *Bu işe kolay alışırısın.* Бұл жұмысқа тез үйреніп кетесің.

ALISHILMAMIŞ *s.* Әдеттен тыс, үйренбеген, көзге жат.

ALISHILMIŞ *s.* Үйреншікті, дағдылы.

ALİŞKAN *s. bk. Alışkın.*

ALİŞKANLIK, *-ği is.* Әдет, машық, дағды. *alışkanlık edinmek* үйреніп кету, машықтану. *alışkanlıktan kopamamak* үйренген нәрсесінен бас тарта алмау, әдетін тастай алмау.

ALİŞKIN *s.* Төселген, жақсы машықтанған, үйренген.

ALİŞKINLIK, *-ğı is. bk. Alışkanlık.*

ALİŞMAK *(-e) 1.* Әдеттену, дағдылану, машықтану. *Erken kalkmaya alışmak.* Ерте тұруға әдеттену. 2. Жаңа жағдайға көнігу, бой үйрету, бейімделу. *Bulunduğu çevreye alışmak.* Өз ортасына көнігіп кету, үйреніп кету.

ALİŞTİRMA *is.* 1. Жаттығу — оқушы жаңа материалды жақсы түсінуі үшін жүргізілетін әдіс. 2. *sp.* Жаттығу—дене шынықтырудың жүйелі түрде жиынтық комплексі.

ALİŞ VERİŞ *is.* 1. Сатып алу және сату, сауда ісі. *Arpa alış verışı.* Арпа алыпсату. 2. *mec.* Қатынас, өзара байланыс, қарым-қатынас. *Benim onunla hiç alış verişim yok.* Менің онымен ешқандай байланысым жоқ. *alış veriş yapmak* сатып алу және сату, алып сату.

ÂLİ *is. Ar.* Ең жақсы, ең жоғары, жоғары. *Âli makam.* Жоғары инстанция, саты. *Bu bizim en büyük, en şanlı, en âli bir günümüz, en mukaddes millî bayramımız.* Бұл біздің ең үлкен, ең даңқты, ең жақсы күніміз, ең қасиетті ұлттық мейрамымыз.

ÂLİCENAP *s. Ar.* 1. Жомарт, қолы ашық, береген. 2. Абыройлы, қадірлі. *Senin annen mert ve âlicenap bir kadındır.* Сенің шешең батыл және абыройлы әйел.

ALİL *s. Ar. esk.* Аурулы, ауырғыш, сырқаулы.

ALİM (I) *s. Ar.* Білгіш, білімді, ақылды.

ALİM (II) *s. ve is. Ar.* Дана, кемеңгер, данышпан.

ALİMALLAH *ünl. Ar.* Құдай ақы, ешқандай өтірігі жоқ, шын. *Bunu yaparsa alimallah, bir daha yüzüne*

baktam! Осылай істесе, құдай ақына, қайта жүзін көрмеспін!

ÂLİMLİK, *-ğı is.* Даналық, кемеңгерлік, данышпандық.

ALİTERASYON *is. Fr.* Аллитерация — өлеңде, көркем әдеби шығармаларда бірыңғай дайыссыз дыбыстардың қайталанып қиысуы.

ALİYYÜLÂLÂ *zf. Ar.* Ең жақсы, ең керемет, ең әдемі.

ALİZARİN *is. Fr.* Ализарин — өсімдіктен я минералдан істелген бояу.

ALİZE *is. Fr. coğr.* Пассат — тропиктік белдеулер желі.

ALKALİ *is. Fr. kim.* Сілті — суда жақсы еритін күшті негіздер.

ALKALİK *s. Fr. kim.* Сілтілі, сахарлы.

ALKALOİT, *-di is. Fr.* Алкалоид — стрихнин, морфин, хинин, кофеин және басқа улы заттар.

ALKARNA *is. İt.* Жеуге болатын моллюскілерді аулайтын темір тор.

ALKİM *is. meteor.* Кемпіркөсақ.

ALKIŞ *is.* Қол шапалақтау. *alkış almak* құрметке бөлену. *alkış koptmak* қызу қол шапалақтау. *alkış tufanı koptmak* ду қол шапалақтау.

ALKIŞCI *is.* 1. Қол шапалақтаушы. 2. *mec.* Жағымпаз, жарамсақ.

ALKIŞLAMAK *(-i) 1.* Қол шапалақтау. 2. *mec.* Ұнату, қолдау көрсету.

ALKOL, *-lü is. Ar.* 1. Спирт. *Etıl alkol.* этил спирті. *Saf alkol.* Таза спирт. 2. *mec.* Спиртті ішімдіктер, алкогольді ішімдіктер. *Alkol almak.* Ішімдік ішу. *Kendisini alkole vermek.* Ішімдікке әуестену, ішіп кету, ішімдікке салыну.

ALKOLİK *s. Fr.* Маскүнем, араққұмар, ішкіш.

ALKOLİZM *is. Fr.* Маскүнемдік, араққұмарлық, ішкіштік.

ALKOLLÜ *s.* Алкогольді, спиртті.

ALKOLÖÇER *is. kim.* Спирт өлшеуіш — спиртті ерітінділердің күштілігін өлшейтін аспап.

ALLAH *öz. is. Ar.* 1. Алла, Аллах құдай, жасаған, жаратушы. 2. “Allah” сөзі кейбір мағаса байланысқан сөз тіркестерінде екінші сыңарының

мағынасын күшейте түседі. *Allah'in ayazında* құдайдың суығында. *Allah'in tembeli* жалқаудың жалқауы. 3. *s. mec.* Ең күшті, ең мықты. *Amerika'da kaçakçılığın Allah'ları vardır.* Америкада контрабанданың құдайлары бар. *Allah bağışlasın* құдай алдынан жарылқасын, құдай ондасын. *Allah belâsını versin* құдай төбесінен ұрсын! *Allah bilir* құдай біледі 1) анығын қайдам, 2) менің ойымша. *Allah göstermesin* құдай сактай гөр — бетін аулақ қылсын, көрсетпесін. *Allah için* құдай ақы — ешқандай өтірігі жоқ, шын. *Allah kahranday* құдай жазанды бергір, құдай атқыр. *Allah ömürler versin* құдай тілеуінді берсін — өмірің ұзақ болсын, тілегің орындалсын. *Allah rahatlık versin.* Жайлы жатып жақсы тұрыңыз! *Allah rahnet eylesin* топырағы торқа болсын! — марқұмның жатқан жері жайлы болсын. *Allah sonunu hayır etsin* арты қайырлы болсын — ақыры жақсылыққа ұлассын. *Allah'a (bin) şükür* құдайға тәубе (шүкір)—қанағат тұтқан жағдайда айтылады. *Allah'a emanet olun* бір құдайға тапсырдық. *Allah'in evi* 1) мешіт, 2) көңіл. *Allah'in işine bak* құдайдың құдіреті — бір нәрсеге таңданғанда, таңырқағанда айтылады.

ALLAHA ISMARLADIK ün. Сау бол, қош бол, аман бол — жолға шыққан я кетіп бара жатқан адамның айтатын тілек сөзі.

ALLAHLIK, ğı s. ve is. Дәрменсіз, өлсіз. *Allahlık bir adam.* Дәрменсіз бір адам.

ALLAHSIZ s. Құдайсыз — құдайдың барлығын мойындамайтын, дінсіз.

ALLAHSIZLIK, ğı is. Құдайсыздық — құдайдың барлығына шек келтірушілік.

ALLAHÜTEALÂ öz. is. Алла тағала — құдіреті күшті құдай.

ALLAH VERGİSİ is. Тума, тумасынан бар, жаратылысынан қалыптасқан қабілет.

ALLAK s. Ar. esk. 1. Сөзінде тұрмайтын,

өтірікші, суайт. 2. Сенімсіз, сенуге бол-майтын (адам).

ALLAH BULLAK s. ve zf. Астан-кестен, ойран-топыр. *allah bullak etmek* астан-кестен ету, астан-кестен қылу, быт-шытын шығару, бей-берекетін кетіру. *allak bullak olmak* астан-кестен болу, астан-кестені шығу, ойран-топыры шығу.

ALLÂME s. Ar. Білгір, көп білетін, білімдар. *âlame kesilmek* білгірсу, көп білетін болып көріну.

ALLANMAK (nzs) Далап жағу, бояну. *allanıp pullanmak* сәндену, бояну, әдемілену.

ALLEGRO zf. İt. müz. Аллегро—шабытты, тез, қарқынды.

ALLI s. Ал қызыл түсті, ал қызыл түсі бар.

ALLIK, -ği is. 1. Ал қызыл түс. 2. Далап, бояу. *allık sürmek* бетіне далап жағу.

ALLI PULLU s. Көзге бірден түсетін, көз тартатын киімдер киген, сәнденген.

ALMAÇ, -cı is. fiz. Қабылдағыш.

ALMAK, -ır (-i) 1. Алу, көтеру, бір нәрсені қолмен ұстау. 2. Алып кету, алып қайту. *Çocuğu okuldan aldı.* Баланы мектептен алды. 3. Жанына алу, жанында алып жүру. *Sokağa çıkarken şemsiyemi alacağım.* Көшеге шығарда қол шатырымды аламын. 4. Сатып алу. *Komşum ev aldı.* Көршім үй сатып алды. 5. Сью, сыйғызу. *Bi salon yüz kişi alır.* Бұл залға жүз кісі сыяды. 6. Жаулап алу, бағындыру. *Türkler İstanbul'u 1453'te aldılar.* Түріктер Стамбулды 1453 жылы алды. 7. Бір заттың қолға келіп тиюі, жетуі. *Mektup almak.* Хат алу. *Haber almak.* Хабар алу. 8. Жар сью, үйлену. *O sıradan aldığı kadının babasının birçok yardımını görmüştü.* Сол кезде алған әйелінің әкесінің азды-көп көмегін көрген еді. 9. Жайлау, қаптау. *Dağ başını duman almış.* Тау басына тұман түсіпті. 10. Жұлу, теру. *Kaş almak.* Қас жұлу. 11. (душ, ванна) Қабылдау. *Duş almak.* Душ қабылдау. 12. (иіс) сезу. *Burnu iyi koku alır.* Мұрны жақсы иіс сезеді.

13. Жамылу, кию. *Paltosunu sırtına aldı.* Пальтосын үстіне жамылды. 14. Кабылдау. *Bir sözü şakaya almak* бір сөзді әзіл сияқты (ре-тінде) кабылдау. 15. Ішу, жүту. *İlâç almak.* Дәрі ішу. 16. Жұмыстан шығару, қызметтен босату. 17. Табыс табу, кіріс кіргізу, пайда түсіру. *Bir pantolondan beş yüz lira alıyorlar.* Бір шалбардан бес жүз лира пайда түсіріп жатыр. 18. Мерт болу, өлу. *Allah iki kızını da aldı.* Құдай екі қызын да алды. *alıp vereceği olmamak* алыс-берісі болмау, қарым-қатынасы, байланысы болмау. (*biriyle*) *alıp verememek* түсінісе алмау, сыйыса алмау. *alır almaz* лезде, өте тез.

ALMAN *öz. is. ve s. Fr.* 1. Неміс — Алманияның негізгі тұрғын халқы. 2. Неміс халқына тән, немістерге қатысты ерекшелік. *Alman hükümeti* неміс үкіметі.

ALMANCA *öz. is.* 1. Неміс тілі. *Almanca-dan tercüme.* Неміс тілінен аударма. *Almancaya tercüme.* Неміс тіліне аударма. 2. *s.* Неміс тіліне тән, неміс тілімен байланысты. *Almanca gramer.* Неміс тілі грамматикасы. 3. Немісше. *Almanca konuşmak.* Немісше сөйлесу.

ALMANCI *is.* 1. Алманияны жақтаушы, қуаттаушы. 2. Алманияда жұмыс істейтін түрік жұмысшысы.

ALMAN GÜMÜŞÜ *is. kim.* Мельхиор — күміске ұқсайтын мыс пен никельдің қосындысы.

ALMANLAŞMAK (*nsz*) Немістену — неміс арасында өсіп, оның әдет-ғұрпын, салтын, дәстүрін игеру.

ALMAŞ is. 1. Алмасу, кезектесу. 2. *man.* Дилемма — екінің бірін алу я екі мүмкін қорытындының біреуін жокқа шығарып, біреуін таңдап алудың керектігі.

ALNAÇ, -cı hlk. Бір нәрсенің алдыңғы жағы, фасад — ғимараттың не құрылыстың мандай беті.

ALO ün.l. Fr. Алло — телефонмен сөйлесушілердің бір-біріне беретін иша-

раты. *Alo! Orası neresi?* Алло! Қай жерге түстім?

ALP is. eck. Батыр, алып.

ALPAKA is. İsp. zool. 1. Лама — Оңтүстік Америкадағы түйе тұқымдас жануар. 2. Осы жануардың жүні немесе жүнінен тоқылған мата.

ALP EREN is. 1. Дәруіш — суфизм ағымын қолдаушы. 2. Күрескер — дін, отан, бір идея жолында әрекет жасаушы, күресуші.

ALPİNİST is. Fr. Альпинист — альпинизммен шұғылданған кісі.

ALPİNİZM is. Fr. Альпинизм — биік тауларға шығу өнері.

ALPLIK, -ği is. Батырлық, алыптық.

ALŞİMİ is. Fr. esk. Алхимия — жай металды алтынға, күміске айналдыру жолын іздеу әрекеті.

ALŞİMİST is. Fr. Алхимик — алхимиямен шұғылданған адам.

ALT is. 1. Асты, төменгі жағы, астыңғы жағы. *Pantolonlarımızı şiltelerimizin altına seriyoruz, onlar bütün hafta orada ütüleniyor.* Шалбарларымызды төсектеріміздің астына жайғастырамыз, олар апта бойы сол жерде үтіктеліп жатады. 2. Түп, астыңғы жағы. *Tencerenin altı delinmiş.* Кастролдің түбі тесіліп қалыпты. 3. (адам) Арт, арт жақ. *Altına sandalye çekmek.* Астына орындық қойып отыру. 4. Төменгі, астыңғы. *Altı dudak.* Астыңғы ерін. *alt etmek* жеңу, басым түсу. *alt olmak* жеңілу, жығылу. *altına etmek (veya kaçırmak)* астына жіберу, бұтына жіберу. (*bir şeyin*) *altında kalmak* астында қалу, мыжылу. *altında kalmamak* өтеу, борышын қайтару. *altundan kalkamatamak* шамасы келмеу, күші жетпейу. *altını üstüne getirmek* 1) сөзбен адамдарды бір-біріне салып қою, 2) астан-кестенін шығарып іздеу, тінту.

ALT ALTA zf. Бірінің астына бірі.

ALTAYCA *öz. is.* 1. Алтай тілі. 2. Алтай тілдері семьясы.

ALTAYİST *öz. is.* Алтайтанушы, Алтай тілдері семьясын зерттеуші.

ALTERNATİF *is. Fr.* 1. Альтернатива— мүмкін болған екі ұйғарындының бірін ғана талғап алу. 2. *s. fiz.* Айнымалы (ток).

ALTERNATÖR *is. Fr.* Айнымалы ток генераторы.

ALTES *is. Fr.* Жоғары мәртебелі, ағзам.

ALT GEÇİT, -di *is.* Жер астындағы жол, жер асты жолы.

ALTI *is.* Алты — бестен кейінгі есептік сан. *Altı kere iki on iki eder.* Алты жердегі екі — он екі. *Altı yaşındadır.* Ол алты жаста. *Saat altı buçuk.* Сағат алты жарым.

ALTIGEN *is. ve s.* Алтыбұрыш.

ALTILI *s.* 1. Алтылық (сан). *Altılı şamdan.* Алтылық шамдал (шам қойғыш). 2. Алтылық (карта ойынында).

ALTIN *is.* 1. Алтын — сары түсті жарқыраған әдемі қымбат металл. *Altın ihtiyatı.* Алтын қоры. 2. Осы металдан жасалған зат. *Altın saat.* Алтын сағат. 3. Алтын ақша. *Çocuğa bir altın taktı.* Балаға бір алтын теңге тақты. 4. *mes.* Бағалы, қымбат, өте жақсы. *Altın ses.* Өте жақсы дауыс. *altın gibi* алтынға ұқсайтын, алтын тәріздес, алтын сияқты. *altın yumurtlayan tavuk* 1) дәулетті, ауқатты, бай адам. 2) *mes.* турист.

ALTINBAŞ *is. bot.* Қабығы қалың, дөңгелек келген қауын түрі.

ALTIN BİLEZİK, -ği *is.* 1. Алтыннан жасалған білезік. 2. Табысы мол, төлемі жоғары мамандық не қолөнер.

ALTINCI *s.* Алтыншы — реттік сан есім.

ALTIN ÇAĞ *is.* Алтын шақ, бақытты шақ.

ALTIN KAPLAMA *is.* Алтын жалату.

ALTINLAŞMAK (*nsz*) Алтындану, алтын жалатылу.

ALTIN SUYU *is. kim.* Алтын суы—азот пен тұз қышқылының металдарды ерітетін қоспасы.

ALTINTOP *is. bot.* Грейпфрут.

ALTIN YIL *is.* Алтын жыл — ерлі-зайыптылардың отасқанының елу жылдығы.

ALTIPARMAK, -ği *is.* Алты саусақты адам.

ALTIPATLAR *is.* Алтыатар — магазиніне алты оқ сиятын тапанша.

ALTIŞAR *s.* Алты-алтыдан, алтау-алтаудан.

ALTIZ *s.* Алты егіз, алтауы бірге туылған.

ALTİMETRE *is.* Альтиметр—биіктікті өлшейтін аспап.

ALT KAT *is.* Астыңғы қабат.

ALTLIK, -ği *is.* 1. Леген, поднос. *Bardak altlığı.* Стакан легені. 2. Төсеніш — малдардың астына салынған шөп я сабан.

ALTMİŞ *is.* Алпыс. *altmış bulmak* алпыс жасқа келу.

ALTMİŞİNCİ *s.* Алпыс санының реттік түрі.

ALTO *is. İt. müz.* Альт — скрипкадан үлкенірек, ысқымен тартылатын музыка аспабы. 2. *müz.* Контральто—өйелдің я баланың жіңішке қоңыр дауысы.

ALT SINIF *is.* Төменгі класс.

ALT ŞUBE *is.* Бөлімше, бөлік.

ALTUNİ *s.* Алтын түстес, алтындай.

ALT ÜST *s.* Астан-кестен, бей-берекет, астын-үстін. *alt üst etmek* 1) астын үстіне қарату, аудару, екінші жағына айналдыру. 2) астын үстіне келтіру, астан-кестен қылу, астын үстіне шығару.

ALT ÜST BÖREĞİ *is.* Екі жағы да қызартылған самсаның бір түрі.

ALT YAPI *is.* Базис — белгілі бір қоғамдық формацияға тән экономикалық құрылыс, өндірістік қатынастардың жиынтығы.

ALT YAZI *is.* 1. Түсініктеме — газет және журналдарда шыққан суреттерге берілетін мәлімет. 2. Шет ел фильмдеріндегі кейіпкерлердің сөйлеген сөздерінің экранның астыңғы жағында жазумен берілуі.

ALÜFTE *s. Far. esk.* Көргенсіз, ұстамсыз, жеңілтек (өйел).

ALÜFTELİK, -ği *is.* Көргенсіздік, ұстамсыздық, жеңілтектік.

ALÜMİN *is. Fr. kim.* Глинозем — топырақта болатын алюминий тотығы.

ALÜMİNYUM *is. Fr. kim.* Алюминий — күміс түсті ақ және майысқақ жұмсақ металл. *Alüminyum muflak kapları yapımında çok kullanılırdı.* Алюминий ыдыс-аяқ жасауда көп қолданылатын еді.

ALÜVYON *is. Fr.* Қоқыс, үйінді, салынды — сумен келіп үйіліп қалған топырақ.

ALYANS *is. Fr.* Неке жүзік.

ALYON *is. hlk.* Бай, ауқатты адам.

AM *is. kim.* Америций — химиялық элементтің қысқартылған атауы.

AM *is. kaba* Әйелдің жыныс мүшесі.

АМА (I) bağ. *Ar.* 1. Бірақ, алайда, әйтсе де, дегенмен. *Para kazanmayı hiç sevmiyordu ama hesapsız harcamaya bayılıyordu.* Ақша табуды жаны қаламайтын, бірақ есепсіз ақша жұмсағанды өте жақсы көретін. *ama ne!* 1) қандай керемет: *Ama ne manzara!* Қандай керемет көрініс. *Ama ne film!* Қандай керемет фильм. 2) таң қалу, таңдану: *Ama ne kılık!* Сыртқы көрінісі қандай қызық! 2. Сөйлемнің ортасында я соңында күшейтпелі мән-де жұмсалады. *Güzel, ama güzel bir söz!* Әдемі, шынымен әдемі айтылған сөз. *Böyle söylersen darılırım ama!* Егер осылай дейтін болсаң шыныменен ренжимін!

ÂMÂ (II) s. Ar. Көр, соқыр.

АМАҢ, -сi *is.* 1. Мақсат. 2. Ынта, талап. *amaç gütmek* бір мақсатқа жетуге тырысу, ұмтылу, мақсатын көздеу. *amaç edinmek* алдына мақсат қою.

АМАҢЛАМАК (-i) Мақсаты болу, мақсат көздеу, бір мақсатқа жетуге тырысу.

АМАҢЛИ *s.* Мақсатты, мақсат еткен, мақсат етіп қойылған.

АМАҢСIZ *s.* Мақсаты жоқ, мақсатсыз.

АМАҢСIZLIK, -ғи *is.* Мақсатсыздық, мақсаты жоқтық.

АМАДЕ *s. Far.* Дайын, даяр, әзір. *Mücadeleye amadedir.* Күресуге дайын.

Otomobil amadedir. Машина дайын

түр.

AMAN *ünl. Ar.* 1. “Деме, жәрдем ет, сүйемелде, қолдай гөр” мағыналарында қолданылады. *Aman Allahım!* Құдайым, қолдай гөр! Жасаған ием, жәрдем ет! 2. “Есірке, ая, рақым ет” мағыналарында қолданылады. *Aman, bir daha uyarım!* Құдай сақтасын, осыдан кейін қайталанбайды! 3. Өтініш. *Aman öyle söylemeyin!* Өтінемін, олай деме! 4. Біреу жалықтырғанда, мазасын алғанда айтылады. *Aman bırak beni!* Қойшы, мазамды алма! *Aman, bu lâflardan da bıktık!* Қойшы өрі, осы сөздерден де жалықтық! 5. “Абай бол, қапыда қалма, байқа” мағыналарында қолданылады. *Aman, çocuğa iyi bakın!* Байқандар өйтеуір, балаға жақсы қарандар! *Aman, dışarıya çıkmayasın!* Байқа, далаға шығушы болма! *aman vermemek* 1) мазалау, тыныштық бермеу, тыным таптырмау. 2) аяусыз өлтіру, жүрегі селт етпестен өлтіру.

AMANSIZ *s.* Рақымсыз, мейірімсіз. *Amansız düşmân.* Жауыз дұшпан. *Amansız savaş.* Аяусыз соғыс.

AMANSIZCA *zif.* Аяусыз, қайырымсыз, рақымсыз түрде.

AMANSIZ HASTALIK, -ғи *is. hlk.* Пак, қатерлі ісік.

AMATÖR *is. ve s. Fr.* Әуесқой. *Amatör ressam.* Әуесқой суретші.

AMATÖRLÜK, -ғи *is.* Әуесқойлық.

AMAZON *is. Yun.* 1. Салт атты әйел, шабандоз әйел. 2. Еркек сияқты киініп, алдыңғы шепте жаумен соғысқан әйел.

AMBALÂJ *is. Fr.* Орама, ораушы, байлау. *Ambalâj yapmak* орау, буып-түю, байлау.

AMBALÂJCI *is.* Ораушы, буып-түйетін қызметкер.

AMBALÂJLAMAК (-i) Буып-түю, орау.

AMBAR *is. Far.* 1. Қамба, қойма. *Asker ambarlarında buğday var.* Әскер қоймаларында бидай бар. 2. Сарай—кейбір заттарды я азық-түлікті қоятын жай. 3. Трюм — кеменің жүк қоятын астыңғы бөлімі. 4. Жүк

таситын фирма.

AMBARCI *is.* Қоймашы, қойма ұстаушы.

AMBARGO *is. Isp.* 1. Эмбарго — басқа бір елдің кемелерінің өз порттарынан шығуына тыйым қою. 2. Эмбарго — сырттан елге тауар, алтын, ақша т.б. әкелуге және сыртқа шығаруға мемлекет тарапынан тыйым салу, шетелдік бұйымдарды шығармай қою. *ambargo koymak* эмбарго салу. *ambargoyu kaldırmak* эмбаргоны қайтып алу, кері алу.

AMBARLAMAQ *(-i)* Қамбаға жинап қою, үйіп қою.

AMBER *is. Ar.* Хош иіс, жақсы иіс.

AMBER AĞACI *is. bot.* Гравилат — көп жылдық, түрлі-түсті гүлді өсімдік.

AMBER BALIĞI *is. zool.* Кашалот — кит тұқымдас ірі теңіз жануары.

AMBERBARIS *is. bot.* Барбарис — ашы қызыл жемісті, тікенекті бұта.

AMBLEM *is. Fr.* Эмблема — белгілі бір ұғымның я бір идеяның шартты немесе нышандық белгісі.

AMBÜLANS *is. Fr.* Жедел жәрдем машинасы.

AMCA *is. Ar. T.* Әкенің інісі, немере аға.

AMCAZADE *is. Ar. T. Far.* Немере ағаның ұлы я қызы.

AMEL *is. Ar.* 1. Әрекет, кимыл, іс. *Sözü amelîne uymaz.* Ісі сөзіне сай келмейді. 2. *mec.* Іш өту, іші өтіп ауыру. *Amel olmak.* Іші өту. *Amelden rahatsızdır.* Оның іші өтіп жүр.

AMELE ç. is. Ar. Жұмысшы, жұмыскер. *Amele arısı.* Жұмысшы ара. *Amele hareketi.* Жұмысшы қозғалысы.

AMELİYAT *is. Ar.* Операция — хирургиялық жәрдем. *ameliyat geçirmek* операция болу.

AMELİYATHANE *is. Ar. Far.* Операция жасалатын бөлме.

AMELİYATLI *s.* Операция жасалған.

AMELİYAT MASASI *is.* Операция столы, операция жасайтын стол.

AMENNA *iinl. Ar.* Жарайды, жақсы, солай болсын, қарсы емеспін.

AMENTÜ *öz. is. Ar.* Құран сүрелерінің атауларының бірі.

AMERİKALI *öz. is. ve s.* Американдық, американ.

AMERİKALILAŞMAK *(nız)* Американдану — Америка халқының тұрмыс-тіршілігіне бейімделу.

AMERİKAN *öz. is. İng.* 1. Америка Құрама Штатының азаматы. *Amerikan yazarı.* Американдық жазушысы. 2. *s.* Америкаға тән, Америкамен байланысты. *Amerikan mali.* Америка тауары.

AMERİKANCA *is. hlk.* Америка Құрама Штаттарында қолданылатын ағылшынша.

AMERİKANİST *is. Fr.* Американдық халықтарының тілі мен әдебиетін, өнерін, тарихын зерттеуші.

AMERİKANVARİ *s. İng. Far.* Американдықтарға ұқсайтын, американдықтар сияқты.

AMETAL *is. Fr.* Металл емес, металл тобына кірмейтін элементтер. *Klor, fosfor, oksijen ametaldirler.* Хлор, фосфор, кислород — металл емес элементтер.

AMETİST *is. Fr. jeol.* Аметист—көкшіл түсті мөлдір асыл тас.

AMFİ *is. Fr.* Амфитеатр—театрда көрушілер залында партерден кейінгі биіктеу жасалған орын.

AMFİBİ *is. Fr.* 1. Амфибия—суда да, құрғақта да жүретін жәндік; суда да, құрғақта да өсетін өсімдік. 2. Амфибия—құрғақ жерге де, суға да қонып, ұша алатын ұшақ; өзен, судан өте алатын жеңіл автомобиль.

AMFİTEATR *is. Fr. bk. Amfî.*

AMFOR *is. Fr.* Амфора — ескі гректер мен римдіктердің шарап сақтайтын ауыз жағы жінішке, төменгі жағы кең, құлақты құмырасы.

AMFORA *is. bk. Amfor.*

AMİGO *is. İsp.* Амико — спорт жарыстарында көрермендерді желіктіретін, қыздыратын адам.

AMİL *is. Ar.* Фактор — қозғаушы күш, себеп. *Başlıca amil.* Негізгі қозғаушы күш.

ÂMIN *ünl. İbr.* Аумин — тілеген тілегін қабыл болсын деген ишарат сөз.

AMİP,-bi *is. Fr. zool.* Амеба — микроскоппен қарағанда ғана көрінетін жалғыз клеткалы жәндік.

AMİR *s. Ar.* 1. Бұйрық беретін, әмір ететін. 2. *is.* Бастық. *İdare amiri.* Басқарма бастығы.

AMİRAL, li *is. Fr.* Адмирал—теңіз флотында ең жоғарғы шен.

AMİYANE *zf. Ar. Far.* 1. Тұрпайы, дөрекі тұрде. 2. Қарапайым, кәдімгі, дағдылы. *amiyane tabiriyle* қарапайым тілмен.

AMMA *bağ. Ar. bk. Ama.*

AMMA VELÂKİN *zf. Ar.* Сонымен бірге, сонымен қатар, сонымен қоса.

AMME *is. Ar.* Жалпыға ортақ, қоғамдық.

AMME EFKÂRİ *is.* Көпшілік пікірі, жұртшылық пікірі.

AMME MENFAATİ *is.* Халық, қоғам мүддесі.

AMNEZİ *is. Fr.* Амнезия — естің, еске сақтаудың солғындауы, ұмытшақ бола бастау.

AMONYAK, -ğı *is. Fr.* Аммиак—азот пен сутек қосындысынан жасалған ащы иісті түссіз газ.

AMONYUM *is. Fr. kim.* Аммоний — азот пен сутектің қосындысы.

AMOR *is.* Матаның бір түрі.

AMORALİZM *is. Fr.* Бейморальдық, адамгершілікке жат мінез-құлық, құлықсыздық.

AMORF *s. Fr.* Аморфты, формасыз — құрылысы дұрыс түзілмеген.

AMORTİ *is. Fr.* 1. Облигацияның толығымен өтелуі. 2. Лотерея билетіне шыққан ең кішкене ұтыс. *Bilettime amorti çıktı.* Менің лотерея билетіме билеттің құнына тең ұтыс шықты. *amorti etmek* өтеп алу, ақшасын шығарып алу.

AMORTİSMAN *is. Fr.* 1. Амортизация — жылжымайтын мүліктердің тозуына қарай құнын өтеу үшін ауық-ауық ұстап отыратын жарна. 2. Амортизация — мерзімді қарыздарды ауық-ауық төлеу жарнасымен, болмаса сатып алу жолымен төлеп құтылу.

AMORTİSÖR *is. Fr.* Амортизатор — ұшақ, автомобиль т.б. бөлшектерінің соқтығысу, түйісу қаттылығын азайту үшін қойылған серіппелі тетік. *Hava amortisörü.* Пневматикалық амортизатор. *Hidrolik amortisör.* Гидравликалық амортизатор.

AMPER *is. Fr. fiz.* Ампер — ток күшінің халықаралық бірліктер жүйесі мен өлшеу бірлігі.

AMPERMETRE *is. Fr.* Амперметр — электр тогы күшін өлшейтін аспап.

AMPERÖLÇER *is. Fr. bk. Ampermetre.*

AMPİR *is. Fr.* Амфир — Францияда Наполеон I тұсында пайда болған, 19 ғ-дың бас кезінде Еуропа елдерінде қолданылған өнер стилі.

AMPİRİK *s. Fr.* Эмпиризм, эмпиризмдік — адам баласының тәжірибесіне негізделген.

AMPİRİZM *is. Fr.* Эмпиризм — біздің біліміміздің қайнар көзі — сезімдік тәжірибе деп түсінетін философиялық бағыт.

AMPLİFİKATÖR *is. Fr.* Күшейткіш, нығайтқыш.

AMPUL, -lü *is. Fr.* 1. Лампы, электр шамы. 2. Амбула — улы заттарды, дәріні сақтайтын аузы қалайыланып бекітілген шыны ыдыс.

AMPŪTASYON *is. Fr.* Ампутация — аяқты, қолды не басқа мүшені кесіп алып тастау.

AMUDİ *s. Ar. esk.* Перпендикуляр, тік.

AMUDUFİKARİ *is. Ar.* Бел омыртка, омыртка жотасы.

AMUT,-du *is. Ar.* Перпендикуляр, тік. *amuda kalkmak* аяғын жоғары көтеріп, екі қолымен тік тұру.

AMYANT *is. Fr.* Асбест — жылу жібермейтін, отқа төзімді минерал.

AN (I) *is. Ar.* Сәт, лез. *Bir an.* Бір сәт. *Bir anda.* Бір сәтте. *Bir an evvel.* 1) Ең қысқа уақыт ішінде, тезірек. 2) Жаңа ғана, біраз бұрын. *Her an.* Кезкелген сәтте.

AN (II) *is. psikol.* Ақыл, ақыл-ой, сана-сезім. *An dağılımı.* Ойдың бытыраңқылығы.

ANA is. 1. Ана — балалы болған әйел, туған шеше. 2. Төлі бар ұрғашы мал. 3. Бибі — діни құрмет ретінде әйел есіміне жалғаса айтылатын сөз. *Fatma Anamız.* Бибі Фатима. 4. Шешей — жасы үлкен әйелдерге құрмет-тей айтылатын сөз. 5. Ең басты, негізгі. *Geçen yıl ana işlerden hiçbirini bitirilip bir sonuca varılmamıştır.* Негізгі жұмыстардың ешқайсысынан өткен жылы бір нәтиже алына алмады. *ana avrat düz (veya dümdüz) gitmek* боқтау, балағаттау, былапыт сөзбен тілдеу. *anası ağlamak* қиындық көру, азап шегу, бейнет көру. *anasını ağlatmak* қиындық келтіру, қиындық туғызу, қиындату.

ANA ARI is. zool. Аналық ара.

ANA BABA is. Әке-шеше, ата-ана.

ANA BABA GÜNÜ is. 1. Қалың топ, тобыр, жиын. 2. Қара түнек, әділетсіздік, жоқшылық жайлаған заман.

ANA BİLİM DALI is. Жоғарғы оқу орындарында мамандықтарға қарай бөлінген негізгі сала.

ANA CADDE is. Бас көше, үлкен жол.

ANACIK, -ği is. Анашым, апатай.

ANACIL s. hlk. Шешесінің еркетайы.

ANAÇ is. 1. Жеміс беретін, жеміс салатын ағаш; төлдейтін, төл беретін жасқа келген мал. 2. *s.* Есейген, ер жеткен, естияр, үлкен. 3. *mes.* Епті, ысылған, өдісшіл.

ANA DAL is. Бұтақ, сабақ, өскін.

ANA DİL is. d.b. Ата тіл — шығу тегі жағынан туыстас тілдердің негізі.

ANA DİLİ is. d.b. Ана тілі — әр адамның өз ұлтының тілі.

ANADOLU öz is. Анадолы, Анатолия — Түркияның Азия құрлығындағы территориясына берілген атау.

ANADUT is. Yun. Айыр, аша — шөп, сабан жинауға арналған құрал.

ANA DÜŞÜNCE is. Негізгі ой, басты пікір.

ANAERKİ is. sos. Матриархат, аналық дәуір.

ANAERKİL s. sos. Материархаттық.

ANA FİKİR, -kri is. Басты пікір, негізгі

ой.

ANAFOR is. Yun. 1. Иірім, жылым, тартпа. 2. *argo* Тегін, төлеусіз, пұлсыз алынған нәрсе. *anafordan* ақысыз, пұлсыз, әшейін.

ANAFORCU is. ve s. Тегін, ақысыз, пұлсыз алғанды жаны сүйетін (адам).

ANAFORLAMAK (-i) argo Тегін алу, еңбек етпей мал табу.

ANAGRAM is. Fr. Анаграмма — дыбыстардың орнын ауыстыру арқылы сөздердің мағынасын өзгерту.

ANAHTAR is. Yun. 1. Кілт, ашқыш. 2. Гайка кілті, винт бұрайтын кілт. *Somun anahtarı.* Гайка кілті. 3. Бұрауыш, отвертка. *Vida anahtarı.* Бұрандалы шеге бұрауышы. 4. Рубильник, ток ажыратқыш. *Elektrik anahtarı.* Ток ажыратқыш. 5. *müz.* Кілт, белгі — музыкалық нотаны көрсететін белгі. 6. Консерві, банка ашатын ашқыш. *anahtarı beline takmak* үйдегі билікті қолына алу, отбасында билігін жүргізу.

ANAHTARCI is. Кілтші — кілт жасайтын немесе оны сататын кісі.

ANAHTAR KELİME is. Шығарманың өзегін, негізгі тақырыбын ашатын басты сөздердің бірі.

ANAHTARLIK, -ği is. Кілт қабы, қынабы

ANA KAPI is. Кіру есігі — ғимаратқа т.б. кіретін негізгі есік.

ANA KENT is. Үлкен қала — бір мемлекеттің экономикалық және өлеуметтік жағынан дамыған негізгі қалаларының бірі.

ANA KİTAP, -bi is. Негізгі оқулық, басты оқу құралы.

ANAKRONİK s. Fr. Ескірген, көнеленген, анахрондық.

ANAKRONİZM is. Fr. 1. Анахронизм — бір заманда болған оқиғаны екінші бір заманға қатеден апару, тарихқа қайшылық. 2. Анахронизм — ескірген көзқарас, көнеленген дәстүр, ескіліктің қалдығы.

ANA KUCAĞI is. Ана құшағы, ана мейірімі.

ANA KUZUSU is. 1. Емшектегі бала, нәресте, сәби. 2. Еркетотай, еркін

өскен, ерке бала.

ANALI *s.* Анасы бар, апалы, шешелі.

ANALIK, **-ği** *is.* 1. Аналық, шешелік. 2.

Анаға тән мейірім, ізгі қасиет, сезім, камқорлық. 3. Анасының орнына аналық камқорлық көрсеткен әйел.

4. *hik.* Өгей шеше. *analık etmek* камқорлық жасау, бағып-күту, аялап өсіру.

ANALİST *is. Fr.* Аналитик — әр түрлі талдау жасайтын адам.

ANALİTİK *s. Fr.* Аналитикалық.

ANALİZ *is. Fr.* Талдау, анализ. *analiz etmek* талдап жіктеу.

ANALİZCİ *is.* Талдау, анализ жасаушы.

ANALİZÖR *is. Fr.* Анализатор, талдаушы — заттарға талдау жасайтын аспап.

ANALÖJİ *is. Fr.* Аналогия, ұқсастық, үйлестік — заттардың, құбылыстардың, ұғымдардың өзара ұқсастығы.

ANA MEKTEBİ *is. bk. Anaokulu.*

ANA MUHALEFET *is.* Негізгі оппозиция.

ANANAS *is. bot.* Ананас — тропикте өсетін өсімдік жемісі.

AN'ANE *is. Ar. esk.* Дәстүр, салт.

AN'ANECİ *s.* Дәстүршіл, дәстүр сақтағыш, ғұрыпшыл.

AN'ANECİLİK, **-ği** *is.* Дәстүрлілік, салтшылдық.

ANANET *is. Ar. esk.* Өтектік, еркектіктің әлсіреуі.

ANAOKULU *is.* Мектепке дейінгі оқу.

ANAPARA *is.* Түсімі, пайызы есептелмеген негізгі ақша, негізгі капитал.

ANARŞİ *is. Fr. Yun.* 1. Анархия, өкіметсіздік, бастықсыздық. 2. Бассыздық, жүгенсіздік, тәрбиесіздік.

ANARŞİST *is. Fr.* Анархист — анархизмді жақтаушы.

ANARŞİZM *is. Fr.* Анархизм — мемлекеттің қажеттілігін бекерге шығаратын, оны құлатуға тырысатын ағым.

ANARTRİ *is. Fr.* Кекештік, тұтықпалық.

ANA SANLI *s. sos.* Анасының фамилиясын, тегін алған.

ANA SINIFI *is.* Бастауыш мектепке дайындайтын сынып.

ANASIZ *s.* Шешесі жоқ, шешесіз, анасыз.

ANASIZLIK, **-ği** *is.* Шешесі жоқтық, анасыздық.

ANASON *is. Yun. bot.* Анис — иіс май шығаратын өсімдік.

ANATOMİ *is. Fr.* Анатомия — организмнің құрылысын зерттейтін ғылым.

ANATOMİCİ *is.* Анатом — анатомия ғылымының маманы.

ANATOMİK, **-ği** *is. Fr.* 1. Анатомиялық. 2. *s.* Адам организмнің анатомиясымен байланысты.

ANATOMİST *is. Fr. bk. Anatomici.*

ANA VATAN *is.* 1. Отан. *Milletini seven her Türk için ana vatanın selâmeti her şeyden üstün gelir.* Халқын сүйген әр түрік үшін отанының тыныштығы бірінші орында тұрады. 2. *tec.* Шыққан жері, туған жер. *Tiflik keçisinin ana vatanı Türkiye'dir.* Ангор ешкісінің шыққан жері — Түркия.

ANA YARISI *is.* Нағашы әпке.

ANAYASA *is. huk.* Конституция — мемлекеттің негізгі заңы.

ANAYASAL *s.* Конституциялық.

ANA YÖN *is. coğr.* Негізгі бағыт, басты бағдар.

ANA YURT, **-du** *is.* Отан, ата жұрт.

ANA YÜREĞİ *is.* Ана жүрегі, ана сезімі, ана шапағаты.

ANBEAN *zf. Ar. Far.* Өне-міне дегенше, көзді ашып-жұмғанша, лезде. *Anbean gelir.* Өне-міне дегенше келіп те қалады. *Kavgâ anbean büüyüyor.* Ұрыс-керіс лезде күшейе түсті.

ANCA bağ. ve zf. bk. Ancak: *anca beraber kanca beraber* өмірдің қызығы мен қиындығын бірге бөлісу, өмірдің жақсылығы мен жамандығын бірге көру (қимас достар жайында).

ANCAK bağ. 1. Сол ғана, тек қана, тек. *Ancak bir kişi için.* Тек бір адам үшін. 2. Көп болса, не бары, бар болғаны. *Ancak ancak otuz yaşındadır.* Көп болса отызда. 3. Тек, алайда, бірақ. *Bu büyüklük değil, ancak mertçe bir davranıştır.* Бұл ұлылық емес, бірақ ер жүректіліктің белгісі.

ANÇÜEZ *is. İsp.* Анчоус — шабаққа ұқсас ұсақ балық.

ANDAÇ, **-cı** *is.* 1. Қойын дәптер. 2. Естелік.

ANDAVAL *s. argo* Ақымақ, жынды, ашық ауыз.

ANDEZİT, **-di** *is. jeol.* Андезит — вулкандардан пайда болған лавалар мен тау жыныстарының суып қатаюуы.

ANDIK, **ğı** *is. hlk.* Қорқау — тек өлімтік жеп қоректенетін қасқыр.

ANDIRIŞ *is. man.* Аналогия, ұқсастық, үйлестік — заттардың, құбылыстардың, ұғымдардың өзара ұқсастығы.

ANDIRMAK **(-i, -e)** 1. Еске түсіру — ұқсас болып, өзі арқылы басқаны еске түсіру. 2. Ұқсау, ұқсас болу.

ANDIZ *is. bot. hlk.* Арша ағашының бір түрі.

ANDOSKOP, **-bu** *is.* Эндоскоп — ішкі ағзаларды қарайтын медицина аспабы.

ANEKDOT *is. Fr.* Анекдот — күлдіргі, қысқа әңгіме.

ANEMİ *is. Fr.* Анемия — қаны аздық, құп-қулық.

ANEMİK *s. Fr.* Қаны аз, құп-қу.

ANEMOMETRE *is. Fr.* Анемометр — желдің шапшаңдығын, қуатын, атмосфералық қысымды өлшейтін аспап.

ANEMON *is. Fr.* Анемон — сарғалдақ тұқымдас өсімдік.

ANESTEZİ *is. Yun.* Анестезия — ауыртқызбаушылық, ауырған жердің ауырғанын басушылық.

ANEVRİZMA *is. Yun.* Аневризм — қан тамырларының кеңеюі.

ANGAJMAN *is. Fr.* Міндеттеме, уәде, серт. *angajmana girmek* міндеттеме алу, уәде ету.

ANGARYA *is. Yun.* Зорлық етіп, зорлық-зомбылық жасап, ақысын төлемей, ықтиярсыз, еркінен тыс істелетін іс. *Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.* Ешкімді күштеп жұмыс істетуге болмайды. Мәжбүр етуге тыйым салынған.

ANGLOSAKSON *öz. is. Fr.* 1. Англосакстар — 5 ғасырда Британияны отар-

лаған герман тайпаларының жалпы аты. 2. Тілі ағылшынша шыққан, ағылшын тілінде сөйлейтін адам. 3. *s.* Ағылшындарға тән, ағылшындарға қатысты.

ANHA MİNHA *zf. Ar.* Шамамен, шамалап, шақтап.

ANI *is.* 1. Естелік, ескерткіш. 2. Адамның көрген-білгенін жазбаша баяндаған күнделік.

ANIMSAMAK **(-i)** Еске түсіру, есіне түсіру.

ANIRMAK **(nız)** (есек) Ақыру.

ANIRTI *is.* Есектің ақырғанда шығаратын дауысы.

ANIT *is.* Ескерткіш—данқты адамдарды немесе тарихи уақиғаларды мәңгі есте қалдыру үшін жасалатын мүсін.

ANITKABİR *öz. is.* 1. Ататүріктің Анкарадағы мавзолейі, мазары. 2. Мавзолей, мазар; монументті құрылыс.

ANIT MEZAR *is.* Монумент — көрнектілігі, үлкендігі, әсерлігі жағынан зор ескерткіш.

ANITSAL *s.* 1. Монументті. 2. Тартымды, сүйкімді, қызықтыратын.

ANITSI *s.* Монументке ұқсайтын, монумент сияқты.

ANIZ *is.* 1. Сабан, мекен. 2. Орылған егістің орны, аңыз.

ANİ *s. Ar.* Күтпеген, кенет, тосын. *Anî karar.* Оқыс шешім. *Anî ölüm.* Тосын өлім.

ANİDEN *zf.* Кенеттен, байқаусызда, күтпеген жерден, аңдаусызда, тұтқиылдан.

ANİF *s. Ar. esk.* Дөрекі, тұрпайы.

ANİLİN *is. Fr. kim.* Анилин — түссіз, майлы, улы, минералды сұйық зат.

ANIMASYON *is. İng.* Тірілту.

ANJİN *is. Fr. tıp* Ангина — ауыз қуысы мен тамаққа суық тиюден пайда болатын ауру. *anjin olmak* ангинамен ауыру.

ANKA *öz. is. Ar.* Феникс — ертедегі грек мифологиясында өзін-өзі жағып жіберіп, сол күлден қайта тіріле беретін қасиеті бар қиял-ғағайып құс.

ANKARA KEÇİSİ *is.* Ангор ешкісі —

ерекше тұқымды, ұзын кылшықты, жұмсақ түбітті ешкі.

ANKET *is. Fr.* Сауал-сұрақ, сауалнама, анкета. *anket yapmak* сауалнама жүргізу.

ANLAM *is.* Мағына, мән. *anlam vermek* жорамалдау, болжау. *anlamına gelmek* (veya *manaya gelmek*) мағынасына келу, мағынаға ие болу.

ANLAMAK (-i) 1. Түсіну, ұғу, аңғару. *Anlamadınız mı?* Түсінген жоқсыз ба? *Birbirini kelimesiz anlamak.* Бір-бірін үнсіз түсіну. 2. Сұрап білу, білу. *Dışarıdaki gürültünün sebebini anlatıyor.* Сырттағы шудың себебін білші. 3. Сезу, іштей байқау, білу. *Kabul etmeyeceğini o gün anlamışım.* Құптамайтындығын сол күні сезген едім. *anladımса arap olayım* ештеңе түсінген жоқпын, ұқпадым.

ANLAMAZLIK, -ği *is.* Түсінбегенсу, ұқпағансу. *anlamazlıktan gelmek* түсінсе де түсінбеген адамдай әрекет ету.

ANLAM BİLİMİ *is. gr.* Семантика.

ANLAM BİLİMSEL *s.* Семантикалық.

ANLAM DARALMASI *is. gr.* Сөз мағынасының тарылуы.

ANLAMDAŞ *s. gr.* Синоним — дыбысталуы әр түрлі болғанымен мағынасы бір-біріне жақын сөздер.

ANLAM DEĞİŞMESİ *is. gr.* Сөз мағынасының ауысуы.

ANLAM GENİŞLEMESİ *is. gr.* Сөз мағынасының кеңеюі.

ANLAM KAYMASI *is. gr.* Сөз мағынасының ауытқуы.

ANLAMLANDIRMAK (-i) Түсіндіру, түсінік беру.

ANLAMLI *s.* Мағыналы, мәнді, мазмұнды. *Çok anlamlı.* Көп мағыналы. *Tek anlamlı.* Бір мағыналы.

ANLAMSIZ *s.* Мағынасыз, мәнсіз, мазмұнсыз.

ANLAŞILMAK (*nsz*) Түсінікті болу, анықталу, айқындалу. *Onun ne söylemek istediği hiç anlaşılmadı.* Оның айтайын деген ойын ешкім түсіне алмады.

ANLAŞILMAZ *s.* Түсініксіз, ұғымсыз, айқын емес.

ANLAŞMA *is.* 1. Келісім, шарт. 2. Бір-бірін түсіну, озара түсінісу. *anlaşma yapmak* келісім жасау, шартқа қол қою. *anlaşmaya varmak* келісімге келу, келісу.

ANLAŞMAK (*nsz, -le*) Түсінісу, келісімге келу. *Bir türlü anlaşamadılar.* Олар бір түрлі түсінісе алмады.

ANLAŞMAZLIK, -ği *is.* Түсініспеушілік, келіспеушілік, бірін-бірі ұға алмаушылық. *anlaşmazlık çıkmak* түсініспеушілік шығу.

ANLATI *is. ed.* Әңгіме айту.

ANLATICI *is.* Әңгіме, анекдот айтушы, әңгімеші.

ANLATIM *is.* 1. Түсіндіру, ұғындыру. 2. Өз ойын ауызша не жазбаша айту.

ANLATIŞ *is. bk. anlatım.*

ANLATMAK (-i, -e) 1. Түсіндіру, ұғындыру. *Gece sabaha kadar düşündüğü şeyleri babasına da anlatmak isterdi.* Таң атқанға дейін өзін мазалаған ойларын әкесіне де түсіндіргісі келетін. 2. Сендіру, иландыру. 3. Айту, баяндау, әңгімелеу. *Bize onların hâlini anlatın.* Бізге олардың жағдайын әңгімелеп беріңіз.

ANLAYIŞ *is.* 1. Түсінік, ұғым. 2. Ұғымталдық, зеректік. *anlayış göstermek* түсінікпен қарау.

ANLAYIŞLI *s.* Түсінгіш, ұғымтал, зерек.

ANLAYIŞSIZ *s.* Ұғымсыз, зейінсіз, топас

ANLIK, -ği *is. psikol.* Сәттік, лездік. *Bir anlık.* Бір сәттік.

ANLI ŞANLI *s.* Атақты, данқты, атағы жер жарған.

ANMAK, -ar (-i) Еске түсіру, көз алдына келтіру, еске алу. *Dün akşam sizi andık.* Кеше кешке сізді еске алдық.

ANMA TÖRENİ *is.* Еске алу кеші.

ANNE *is.* Ана, шеше. *Anne olmak.* Балалы болу. *Evlendikten iki yıl sonra anne oldu.* Үйленгеніне екі жыл болғаннан кейін балалы болды.

ANNE ANNE *is.* Нағашы әже, шешенің шешесі.

ANNELİK, -ği *is.* Аналық. *anneiik etmek* анаға тән ізгі қасиет көрсету.

ANOFEL *is. Fr. zool.* Безгек масасы.

ANNOMALI *is. Yun.* Аномалия, ауытқулық — әдеттегі нормадан ауытқулық.

ANONİM *s. Yun.* 1. Аноним — хатта, кітапта аты жазылмаған, жасырын (автор). 2. Аноника — кімнің жазғаны белгісіз, қолы қойылмаған (хат, кітап).

ANONİM ORTAKLIK, *-ği is. huk.* Акционерлік қоғам.

ANONİM ŞİKRET *is. bk. Anonim ortaklık.*

ANONS *is. Fr.* Хабарландыру, құлақтандыру. *anons etmek* жазбаша я ауызша түрде хабарлау, мәлімдеу.

ANORGANİK, *-ği is. Fr.* Жансыз, тіршіліксіз. *Anorganik kimya.* Бейорганикалық химия.

ANORMAL, *-li s. Fr.* 1. *s.* Аномал, кемісті. 2. *is.* Есуас, жарымес, жынды.

ANORMALLIK, *-ği is.* 1. Аномалия, ауытқушылық — әдеттегі нормадан ауытқу. 2. Есуастық, жарыместік, жындылық.

ANOT, *-du is. Yun.* Анод — болымды етіліп зарядталған электрод.

ANSEFAL, *-li is. Fr.* Бас миы.

ANSIMAK *(-i) bk. Anımsamak.*

ANSIZ *s. hlk.* 1. Түсінігі жоқ, ұғымсыз. 2. Кенет, андаусыз, хабарсыз.

ANSIZIN *zf.* Кенеттен, тосыннан, күтпеген жерден, байқаусызда.

ANSİKLOPEDİ *is. Fr.* Энциклопедия — ғылымның белгілі бір не барлық саласынан мәлімет беретін ғылыми анықтама кітап.

ANSİKLOPEDİCİ *is.* Энциклопедияшы — энциклопедия жазатын не оны сататын адам.

ANSİKLOPEDİK, *-ği s.* 1. Энциклопедиялық. 2. *s. mec.* Әр тақырыптан мағлұматы бар (адам).

ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK, *-ğü is.* Энциклопедиялық сөздік.

ANT, *-dı is.* Ант, серт. *Antım var, bu işi yapacağıм.* Осы істі аяқтаймын деген сертім бар. *ant içmek* ант ішу, ант беру, серт қылу.

ANTARKTİK *s. Fr.* Антарктикамен байланысты.

ANTARKTİK KARASI *is.* Антарктида —

жер шарының оңтүстік поляр ауданы.

ANTEN *is. Fr.* Антенна — радио толқындарын ұстау үшін, жеткізіп беру үшін құрылатын сымдар. *anten çekmek* антенна орнату.

ANTENLİ *s.* Антенналы, антеннасы бар.

ANTEP FISTIĞI *is. bot.* Пісте — Түркияның Гази Антеп және Сиирт аудандарында өсетін пісте ағашы және жемісі.

ANET *is. Fr.* (мекemenің т.б.) Атауы, аты, мекен-жайы жазылған конверт немесе парақ.

ANETLİ *is.* Адресі немесе аты-жөні ба-сылған (қағаз). *Antelli kâğıt.* Бланк.

ANTİBİYOTİK, *-ği is. Yun.* Антибиотик. *Antibiyotikler:* Антибиотиктер — пеницилин, стрептомицин т.б. дәрілер.

ANTİBİYOTİK TEDAVİSİ *is.* Антибиотиктермен емдеу.

ANTİDEMOKRATİK *s. Fr.* Антидемократиялық — демократияға қарсы бағытталған.

ANTİEMPERYALİST *s. ve is. Fr.* Антиимпериалистік, империалистерге қарсы

ANTİHİJYENİK, *-ği is. Fr.* Антигигиеналық — гигиенаға, тазалыққа қарсы.

ANTİK *s. Fr.* Антик, арғы, көне — көбінесе көне грек, көне Римнің қоғамдық құрылысы, мәдениеті, өнері туралы.

ANTİKA *is. İt.* 1. Антиквар — сирек кездесетін бұйым, зат. *Antika mağazası.* Антиквариат — сирек кездесетін кітаптарды, картиналарды, бұйымдарды сататын дүкен. 2. *s. mec.* Елден ерекше, оғаш, түсініксіз. *Antika adam.* Елден ерекше адам.

ANTİKACI *is. ve s.* Антиквар — сирек кездесетін бұйымдарды, заттарды жинаушы я сатушы адам.

ANTİKACILIK, *-ği is.* Сирек кездесетін заттарды жинау не сату ісімен айналысу.

ANTİK ÇAĞ *is. tar.* Көне дәуір.

ANTİLOP, *-bu is. Fr. zool.* Антилопа, бө-

кен — аша тұяқты жайран түстес түз жануары.

ANTİMON *is. Fr. kim.* Сурьма — Менделеевтің периодты системасының V тобындағы химиялық элемент.

ANTİPATİ *is. Fr.* Сүйкімсіздік, жиреніштік. *antipati duymak* сүйкімсіз деп табу.

ANTİPATİK *s. Fr.* Сүйкімсіз, жиренішті. *antipatik bulmak* сүйкімсіз, жағымсыз деп есептеу, санау.

ANTİPROPAGANDA *is. Fr.* Қарсы насихат.

ANTİSEMİT *s. Fr.* Антисемит—еврейлерді жек көрушілік.

ANTİSEMİTİZM *is. Fr.* Антисемитизм — өздерінің саяси-таптық мақсаттарына қарай кертартпалардың еврейлерге қарсы туғызған ұлттық жек көрушілігі.

ANTİSEPSİ *is. Fr.* Антисептика — микроб өлтіретін химиялық заттар арқылы жараны басқаға жұқпайтын етіп дәрілеу.

ANTİSEPTİK *s. ve is. Fr.* Антисептикалық.

ANTİSİKLOH *is. Fr.* Антициклон — атмосферадағы ауа қысымы жоғары аймақ.

ANTİTEZ *is. Fr.* Антитезис, қарсы қағида.

ANTİTOKSİK *s. İng. bk. Antitoksin.*

ANTİTOKSİN *is. Fr.* Антитоксин — токсин әсерінен организмде пайда болатын және организмді токсин уынан сақтайтын зат.

ANTLAŞMA *is.* Пакт — мемлекеттер арасында жасалатын достық, саудасаттық жайлы келісім, шарт.

ANTLAŞMAK *(nız, -le)* 1. Серттесу, сертқылу, уәде беру. 2. Келісім жасау, шартқа қол қою.

ANTOLOJİ *is. Yun.* Антология — әр түрлі авторлардың өлеңдерінен құралған жинақ.

ANTRAKT *is. Fr.* Антракт, үзіліс.

ANTRASİT *is. Fr.* Антрацит — тас көмірдің ең жақсы сорты.

ANTRE *is. Fr.* Кіру есірі. *Antre ücreti.* Кіру ақысы.

ANTREMAN *is. Fr.* Машықтану, жаттығу. *Antreman yapmak.* Жаттығу.

ANTREMANLI *s.* Жаттыққан, дайындығы жақсы.

ANTREMANSIZ *s.* Жаттығусыз, дайындықсыз, машықсыз, жаттықпай.

ANTRENÖR *is. Fr.* Жаттықтырушы — спорт ойындарын үйретуші маман.

ANTRENÖRLÜK, -ğü *is.* Жаттықтырушылық, жаттықтыру ісімен шұғылданушылық.

ANTREPO *is. Fr.* Жүк қоймасы, пақтауз. *Gümrük antreposu.* Кеден жүк қоймасы.

ANTROPOLOG, -ğü *is. Yun.* Антрополог — антропология маманы.

ANTROPOLOJİ *is. Yun.* Антропология — адамның биологиялық жақтарын зерттейтін ғылым.

ANTROPOLOJİK *s. Fr.* Антропологиялық.

ANTROPOMORFİZM *is. Yun.* Антропоморфизм — адамда болатын қасиеттерді затта, табиғат құбылысында, хайуанатта бар деп түсінетін алғашқы адамдардың ойлауы.

ANTROPONİM *is. Fr.* Антропономика — ономастиканың кісі есімдерін зерттейтін саласы.

ANTRPARANTEZ *zf. Fr.* Былайша айтқанда, орайы келгенде, сөті түскенде. *antrparantez söylemek* орайы келгенде айту.

ANÜS *is. Lât.* Артқы тесік, аналь тесігі.

AORT *is. Fr. anat.* Қолқа — жүрек қарыншаларынан басталып, дененің әр түрлі мүшелеріне қан тарататын ең ірі және басты тамыр.

APAÇIK *s.* Ап-анық, ап-айқын.

APAK *s.* Аппак, кіршіксіз ақ, ақтың ағы.

APALAK, -ğı *is.* Домаланған, тосиған, томпиған сәби.

APANDİS *s. Fr. anat.* Аппендикс — соқыр ішектің бөлшегі.

APANDİSİT *s. Fr.* Аппендицит — соқыр ішек бөлшегінің асқынып ауруы.

APANSIZ *zf.* Кенет, күтпегенде, қапыда, күтпеген жерден.

APANSIZIN *zf.* Кенеттен, ойда жоқта, аяқ астынан.

APARMAK (-i) 1. Апару, алып бару. 2. *argo* Ұрлап өкету, алып кету, қымқыру.

APARTMAN *is. Fr.* Көп қабатты үй.

APAR TOPAR *zf.* Апыр-топыр, асығыс-үсігіс.

APAF *is. Fr.* Апаш, бұзақы, бұзық.

APAYDIN *s.* Жап-жарық, өте жарық, шуақты, сәулелі.

APAYRI *s.* Мүлде басқа, басқа-басқа, бір-бірінен өзгеше.

APAZ (I) *is. hlk.* Уыс. *Bir apaz buğday.* Бір уыс бидай.

APAZ (II) *s.* Өте аз, азғантай, аз ғана.

APAZLAMAК (-i) 1. Уыстау, уысына толтырып ұстау. 2. *den.* (кеме) Желге қарсы жүзу.

APERİTİF *is. Fr.* Аператив — асқа деген зауықты арттыратын спиртті ішімдік.

APIŞ *is.* Бұт — екі сан (аяқтың) арасы.

APIŞAK *s. hlk.* 1. Талтақ, талтайған. 2. *is.* Талтандап жүру, талтаң-талтаң басу.

APIŞIK *s. hlk.* Қалжыраған, титықтаған, шаршаған.

APIŞLIK, -ği *is.* Ау, шалбардың ауы.

APIŞMAK (*nsz*) 1. (мал) Өлсірегеннен, шаршағаннан тізесін бүгіп жата кету, шөгу. 2. *hlk.* Тізесін бүгіп отыра кету, шоқиып отыру. 3. *mec.* Сасу, сасқалақтау. *arışıp kalmak* сасып калу.

APIŞTIRMAK (-i) 1. (малды) Қалжырату, сілесін қатыру. 2. *den.* Зәкір (якорь) тастап, кемені жылжытпау.

APLİK, -ği *is. Fr.* Қабырға шырағданы, қабырға шамдалы.

APLİKE *is. Fr.* Апликация — түрлі-түсті мата, тері, қағаз қиқымдарынан құрастырып салған өрнек.

APOLET *is. Fr.* Эполет, погон — әскери қызметкерлер формалы киімінің иығына тағылатын айырым белгі.

APORT *ünl. Fr.* Аңшы итіне “алып кел” мағынасындағы берілген бұйрық.

APRE *is.* 1. Аппретура — көн, маталарды лактау. 2. Аппретура — көн, маталарды бояуға арналған лак.

APRECİ *is.* Терінің аппретурасымен айналысатын маман.

APRELEMEK (-i) Мата немесе теріні лактау, лакпен сырлау.

APRİL *is. İng.* Сәуір — жылдың төртінші айы.

APRİORİ *zf. Lât.* Априори, долбар — тәжірибеден тыс немесе сана, ұғым, түсінік тәжірибеден бұрын болады деушілік.

APSE *is. Fr.* Абцесс — ірінді ісік. *apse yapmak* іріндеу, ірің ағу.

APSELEŞMEK (*nsz*) Іріндеу, ірің пайда болу.

APTAL *s. Ar.* Ақымақ, есуас, жарымес. *aptal yerine koymak* ақымақ қылу.

APTAL APTAL *zf.* Ақымақтарша, ақымаққа ұқсап, ақымақ сияқты. *aptal aptal sırtmak* ақымақтарша аксию, ыржалақтау.

APTALCA *s.* Ақымақтарша, ақымаққа ұқсап, ақымақтар сияқты.

APTALLAŞMAK (*nsz*) Ақылсыздану, ақы-мақтану, ақымақ болу, топастану.

APTALLIK, -ği *is.* Ақылсыздық, ақымақтық.

APTES *is. bk. Abdest.*

APTESHANE *is. bk. Abdesthane.*

APTESLİ *is. bk. Abdestli.*

APTESSİZ *s. bk. Abdestsiz.*

APUL APUL *zf.* Апыл-тапыл — бір сүрініп, бір тұрып, қаз-қаз, тәй-тәй. *Apul apul gidiyor.* Аяғын апыл-тапыл басып кетіп барады.

AR (I) *is. Fr.* Ар — жер көлемінің өлшеуі, жүз текше метрге тең, гектардың жүзден бір бөлігі.

AR (II) *is. Ar.* Ұят, ар, намыс. *ar damarı çatlamış* ұятсыз, ардан безген, көргенсіз. *ar etmek* ұялу, ұят санау, ар көру.

ARA *is.* 1. Ара, аралық, ара қашықтық. 2. Ара — бір іс пен екінші істің аралығындағы уақыт, мезгіл. *Bu arada benim kim olduğumu, ne iş yaptığımı öğrendi.* Осы арада менің кім екенімді, қандай іспен шұғылданатынымды біліп алды. 3. Қатынас, өзара байланыс, қарым-қатыс. *Aramız çok iyi.* Қарым-қатынасымыз өте жақсы. 4. *tiy.*

Антракт, үзіліс. 5. *sp.* (баскетбол, волейбол) Ойын араларында берілетін үзіліс. 6. *sp.* Футбол ойындарында бірінші тайм мен екінші тайм арасында берілетін он бес минуттық үзіліс. *ara vermek* үзіліс беру. *arada bir* анда-санда, оқта-текте. *aralarından su sızmamak* арасынан қыл өтпеу, өте тату болу, ауыз жаласу. *arası (veya araları) açılmak* араларына қылау (ақау) түсу, араларына сөз жүру, араздасу. *araya soğukluk girmek* арасы суу, арасы үзілу, достық қатынас бұзылу.

ARABA *is.* 1. Доңғалақты арба, арба. *Araba atı.* Арбаға жегілетін ат. *Öküz arabası.* Өгіз арба. *El arabası.* Қол арба. 2. Автокөлік, машина. *araba kullanmak* машина жүргізу, айдау. *arabanın ön tekerleği nereden geçerse art tekerleği de oradan geçer* алдыңғы арба қайда жүрсе, соңғы арба сонда жүреді.

ARABACI *is.* Арбакеш, арба айдаушы адам.

ARABALI *s.* Машиналы, машинасы бар.

ARABAN *is. Ar.* Классикалық түрік музыкасының бір ырғағы.

ARABAŞI *is.* Тауық сорпасы.

ARABESK *is. ve s.* Араб үлгісі бойынша істелген, араб үлгісінде. *Arabesk müzik.* Араб әуенді музыка.

ARABESKÇİ *is.* Араб әуенді өндерді орындаушы.

ARABI *öz. is. ve s.* 1. Арабтарға тән, арабтарға қатысты. 2. *is.* Арабша.

ARABIST *is. Fr.* Арабист—араб тілін, әдебиетін, тарихын, мәдениетін зерттеуші маман.

ARABİZASYON *is. Fr.* Арабтандыру.

ARABOZAN *s.* Араға от салатын, біреу мен біреуді жауластыратын, біреуді біреуге айдап салатын (адам).

ARABOZANLIK, -ği *is.* Араға от салушылық, жауластырушылық, біреуді біреуге айдап салушылық.

ARA BOZUCU *s.* Араға от салушы, біреуді біреуге шағыстырушы, араздас-тырушы.

ARA BULMA *is.* Жарастыру, татуластыру, бітістіру, ымыраластыру.

ARA BULUCU *is.* Татуластырушы, бітімші, ымыраластырушы.

ARACI *is.* 1. Татуластырушы, бітімші, ымыраластырушы. 2. Делдал, келістіруші, ара кісі. *aracı koymak* араларынан біреуін ымырашы етіп сайлау.

ARACILIĞIYLA *z.f.* Арқылы, көмегімен.

ARACILIK, -ği *is.* Делдалдық, келістірушілік, дөнекерлік. *aracılık etmek* делдалдыққа жүру.

ARA CÜMLE *is. gr.* Қыстырма сөздердің қатысуы арқылы жасалған сөйлем түрі.

ARAÇ, -cı *is.* 1. Құрал, сайман. *Üretim araçları.* Өндіріс құралдары. 2. Амал, әдіс, тәсіл, құрал, жол. *Dil, anlaşmayı sağlayan bir araçtır.* Тіл — қатынас құралы. 3. Транспорт, қатынас көлігі. *Ulaştırma araçları.* Тасымал құралдары. *Zırhlı araç.* Броневик — қаруланған бронялы автомобиль. 5. *tec.* Қолшоқпар. *araç olmak* қолшоқпар болу, біреудің сойылын соғу, сөзін сөйлеу.

ARAÇSIZ *s.* Тікелей, тура, туралай.

ARAF *is. Ar.* Жұмақ пен тозақ арасындағы орын, жұмаққа кіру алдында күнөдан тазартатын орын.

ARAFAT *öz. is. Ar.* Арафат — құрбан айттың арапа күнінде жиналатын Меккенің шығысындағы төбе.

ARAK *is. Ar.* 1. Тер. 2. *esk.* Арақ—күріш, та-ры, арпа, бидайдан жасаған Оңтүс-тік Азияның ішімдігі.

ARAKA *is. bot.* Ірі бұршақтың бір түрі.

ARA KAPI *is.* Ара есік — ғимараттан ғимаратқа немесе бөлмеден бөлмеге өту үшін қолданылатын есік.

ARAKÇI *is. ve s. argo* Ұры, ұрлықшы.

ARAKÇILIK, -ği *is. argo* Ұрлықшылық, ұрлықты көсіп етушілік.

ARA KESİT *is.* Сызықтардың қиылысу нүктесі.

ARAKLAMAK (-i) *argo* Ұрлап әкету, қағып кету.

ARALAMAK (-i) 1. Сөл ашу, аздап ашу, сығырайту. *Kapısını hafifçe araladı.* Есігін аздап ашып қойды. 2. Арасын

- ашу, ажырату, сиректету. *Şu sandal-yeleri biraz aralayınız.* Орындықтарды сиректетіп қойыңыз.
- ARALIK**, -ği *is.* 1. Ара, аралық, қашықтық. *İki masa arasında bir metre aralık var.* Екі үстел арасындағы қашықтық бір метр. 2. Уақыт, мезгіл, кез. *O aralık hastaydım.* Ол кезде ауырып жүрген едім. 3. Саңылау, тесік. 4. Желтоқсан айы.
- ARALIKLI** *s.* Үздік-үздік, ауық-ауық, анда-санда бір.
- ARALIKSIZ** *s.* Ұдайы, үздіксіз, тоқтаусыз.
- ARAMA** *is.* 1. Іздеу, қарау. 2. Тінту. *arama yapmak* тінту жүргізу.
- ARAMA EMRİ** *is. huk.* Тінтуге ордер көрсету.
- ARAMAK** (-i) 1. Іздеу, бір нәрсені табу үшін әрекет ету, қарастыру, іздестіру. 2. Ақтарып-төңкеру, тінту. *Ceplerini aramak.* Қалтасын ақтару. 3. Өкіну, опық жеу. *Sen bu günleri çok ararsın.* Сен осы күндерінді әлі ансайтын боласың. 4. Бағалау, мән беру. *Ben böyle şeyleri aramam.* Мән мұндай нәрселерге мән бермеймін. *telefonla aramak* телефон соғу. *aramak taramak* 1) іздеу. 2) ақтарып төңкеру. *arayıp soranı bulunmamak (veya olmamak)* іздеушісі жоқ, ешкімі жоқ.
- ARANILMAK** (*nsz*) Іздеу салыну.
- ARANJE** *is. Fr.* Аранжир. *aranje etmek* аранжирлау — музыкалық шығарманы басқа музыкалық құралмен орындауға я көп дауыспен орындауға бейімдеу.
- ARANMAK** (*nsz*) 1. Ізделу. 2. Сұранысқа ие болу. *Çok aranan bir kitap.* Өтімді кітап. 3. Сұрану, жабысу. *Sen araniyorsun âdeta.* Сен өзіңе-өзін бөле сұрап тұрғандайсың.
- ARAP**, -ы *öz. is. ve s. Ar.* 1. Араб — Араб елдерінде тұратын халықтардың жалпы аты. 2. *s.* Арабтарға тән, арабтарға қатысты. 3. *s.* Қара торы, қоңыр-қай.
- ARAPÇA** *öz. is.* 1. Араб тілі — Семит-Хамит тілдері семьясының Семит тобына кіретін және Азиядағы көптеген мемлекеттің ресми тілі.
- ARAPLAŞMAK** (*nsz*) Арабтану — арабтардың әдет-ғұрпын, салтын, дәстүрін игеру.
- ARAP SABUNU** *is.* Араб сабыны — сақардан (поташ) жасалған сұйық сабын.
- ARAPSAÇI** (I) *is. mec.* Шатақ, былықпа. *arap saçı gibi* шатысқан, шиеленіскен, шатысып қалған: *İşler arap saçı-na döndü.* Істер шиеленісіп, қиындап кетті.
- ARASAT** *öz. is. Ar.* Мақшар — діни ұғым бойынша өлгеннен кейінгі адам баласының күнәсі тексерілетін жер.
- ARA SINAVI** *is. ped.* Ара сынақ, блок — жоғарғы оқу орындарында емтихан, сынақтарға дейін семестр орталарында студенттердің білімін тексеру мақсатында алынатын сынақ.
- ARA SIRA** *z.f.* Анда-санда, кейде, оқта-текте.
- ARASIZ** *z.f.* Үздіксіз, үнемі, толассыз.
- ARA SOKAK**, -ğı *is.* Көлденең көше, тұйық көше.
- ARA SÖZ** *is.* Тақырыпқа қатысы жоқ, тақырыптан ауытқыған сөз.
- ARAŞIT**, -di *is. Yun. bot.* Жер жаңғақ неме-се Қытай жаңғағы.
- ARAŞTIRI** *is.* Зерттеу, зерттеу жұмысы.
- ARAŞTIRICI** *is. ve s.* Зерттеуші.
- ARAŞTIRMACI** *is. bk. Araştırmacı.*
- ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ** *is.* Ассистент—көмекші ғылыми қызметкер.
- ARAŞTIRMAK** (-i) 1. Ақтару, ақтарып-төңкеру, тінту. 2. Мұқият зерттеу, зерттеу жүргізу.
- ARATMAK** (-i, -e) Іздету, іздеу салғызу.
- ARA TÛMCE** *is. bk. Ara cümle.*
- ARAYIŞ** *is.* Іздеу, іздеу салу.
- ARAZ** *ç. is. Ar.* Белгі, нышан. 2. *tıp* Симптом — ауру белгілері.
- ARAZI** *is. Ar.* Жер, жер танабы, территория. *Arazi sahibi (beyi).* Жер қожайыны. *Arazi vergisi.* Жер салығы. *araziye uymak* ортаға бейімделу, сіңісіп кету.

ARBEDE *is. Ar.* У-шу, дырду, айкай-шу.

ARBITRAJ *is. Fr. tic.* Арбитраж.

ARDI ARDINA *s.* Бірінен соң бірі, бірінің артынан бірі, толассыз.

ARDIÇ, -ci *is. bot.* Арша — жемісі хош иісті, тікенек жапырақты бұта.

ARDIÇ KUŞU *is. zool.* Барылдақ торғай.

ARDIÇ RAKISI *is.* Джин — шарап спиртінен жасалған ішімдік.

ARDIL *is.* Орнын басушы, ізін басушы, жолын қуушы.

ARDINCA *zf.* Артынша, іле-шала, ізінше.

ARDI SIRA *zf.* Артынан, ізінен.

ARDIŞIK *s.* Бірінен соң бірі жалғасқан, тізбектелген.

ARDIŞIK SAYILAR *ç. is. mat.* Реттік сандар.

ARDİYE *is. Ar.* Қойма — зат сақталатын арнаулы орын.

ARDİYECİ *is.* Қоймашы.

AREFE GÜNÜ *is. bk. Arife günü.*

ARENA *is. Fr.* 1. Арена — ойын көрсететін алаң. 2. *is. mec.* Майдан. *politika arenası* саясат майданы.

AREOMETRE *is. Fr.* Ареометр — сұйық заттың тығыздығын және сыбағалы салмағын айыратын аспап.

ARGALİ *is. zool.* Арқар — қой тектес жабайы аң.

ARGIN *s.* Азып-тозған, жүдеп-жадаған, қалжыраған, шаршаған.

ARGIT *is. hlk.* Шатқал, жартасты терең сай, қапшағай.

ARGO *is. Fr.* Арго — адамдардың белгілі бір әлеуметтік және кәсіптік шағын топтарына ғана түсінікті, жалпы халыққа түсініксіз шартты тіл, жаргон.

ARGOLAŞMAK (*nsz*) 1. Бір-бірімен арго сөздер қолданып сөйлесу, әңгімелесу. 2. Сөздің арго тіліне өтуі.

ARGON *is. Yun. kim.* Аргон — түссіз, иіссіз газ.

ARI (I) *s.* 1. Таза, кірсіз, мұнтаздай. 2. Таза, қоспасыз, табиғи. 3. Кінәсіз, кінәсі жоқ, айыпсыз.

ARI (II) *is. zool.* Ара — жарғақ қанаттылар отрядына жататын насекомдар тобы. *arı gibi* еңбекқор, еңбексүйгіш.

ARICI *is.* Ара өсіруші, арашы.

ARICILIK, -ği *is.* Ара шаруашылығы.

ARI DALAĞI *is.* Ара ұясының қуысы.

ARIK (I) *is. hlk.* 1. Арық, су жолы, суармалы канал. 2. Кошет отырғызылған, егілген жер. *arik çekmek* арық тарту, арық тазалау.

ARIK (II) *s. hlk.* Арық, жүдеу, еті қашқан.

ARIKLIK, -ği *is.* Арықтық, жүдеулік.

ARI KOVANI *is.* Ара ұясы.

ARILAŞMAK (*nsz*) Арылу, тазару, тазалану.

ARILIK, -ği *is.* 1. Тазалық, кіршіксіздік. 2. Табиғилық, табиғи болушылық. 3. Күнәсіздік.

ARINMAK (*nsz*) 1. Тазалану, тазару. 2. Арылу, біреуге ақтарылу, ойдан арылу. *Derdini size aktarıp arılmış.* Жағдайын сізге айтып жеңілдеп қалыпты.

ARIŞ *is. Far.* Білек.

ARITIM *is.* Тазарту, аршу.

ARITIM EVİ *is.* Рафинер цехы.

ARITMAK (*-i*) 1. Тазалау. 2. Қоспадан тазарту, аршу.

ARIZA *is. Ar.* 1. Ойлы-қырлылық, кедір-бұдырлылық. 2. Ақау, кемістік, бүлінген, ақаулық, бұзылғандық. *ariza-ya uğramak* зақымдану, бүліну. *ariza uarmak* бұзылу, сыну.

ARIZALANMAK (*nsz*) Сыну, зақымдану, бұзылу.

ARIZALI *s.* 1. Ойлы-қырлы, кедір-бұдырлы. 2. (көлік т.б.) Ақаулы, бұзылған, сынған.

ARIZASIZ *s.* 1. Тегіс, кедір-бұдырсыз, жап-жазық. 2. Ақаусыз, сынбаған, бұзылмаған.

ARİ *öz. is. Ar.* 1. Арийлар, арийлықтар — Ираннан Солтүстік Үндістанға көшіп, сол жерге қоныс тепкен халық. 2. *s.* Арийлықтарға тән, арийлықтарға қатысты.

ARÎ *s. Ar.* 1. Жалаңаш, үстінде лыпасы жоқ, тыржалаңаш. 2. Ерікті, азат, еркін. *Bu görüş her türlü edebî şişirmelerden arî bir görüştür.* Бұл көзқарас әр түрлі әдеби көпіртулерден тыс бір көзқарас.

ARİA *is. İt. müz.* Ария — оркестрге

косылып, кобінесе операда жеке түрде орындалуға арналған шығарма.

ARİ DİL *öz. is.* Арий тілі — үндіеуропа тілдері семьясының үндіран тілдері тобына кіретін тіл.

ARİF *is. Ar.* Зерек, ұғымтал, түсінгіш, тапқыр.

ARİFE *is. Ar.* Қарсаңы, бастауы — белгілі бір уақиғаның алдындағы мезгіл. *Bayram arifesi.* Мереке қарсаңы.

ARİFE GÜNÜ *is.* Арапа күні — діни мейрамдардан бір күн бұрынғы күн.

ARİSTOKRAT *is. ve s. Fr.* 1. Аристократ, аксүйек, бекзат. 2. Аристократияны жақтаушы.

ARİTMETİK, *-ği is. Yun.* Арифметика — сандар туралы ғылым.

ARİTMETİK İŞLEM *is. mat.* Арифметикалық амал.

ARİTMETİKSEL *s.* Арифметикалық, арифметикамен байланысты.

ARİYET *s. Ar.* Қарыз, ссуда. *ariyet almak* қарызға алу. *ariyet vermek* қарызға беру.

ARİZA *is. Ar. esk.* Жоғары орындарға берілетін жазбаша отініш, арыз.

ARJANTİN *is. hlk.* Үлкен сыра бокалы.

ARJANTİNLİ *öz. s.* Аргентиналық.

ARK *is.* Арық, шағын су жолы, канал.

ARKA *is.* 1. Арт жақ, арқа түс. *Evin arkasında bahçe var.* Үйдің артында, арт жағында бақша бар. 2. Арқалық — орындық, диван сияқты заттардың арқа тірейтін таянышы. 3. Соңы, ақыры, аяғы. *Masalın arkası.* Ертегінің аяғы. 4. Дене, адамның тұла бойы. *Arkasında palto vardı.* Үстінде пальто бар еді. 5. *mec.* Қорғаушы, жақтаушы, қамқоршы, сүйеуші. *arka bulmak* қамқоршы, сүйеуші табу. *arka çıkmak* қолдау, қарасу, көмектесу, болысу. *arkadan söylemek* өсектеу, біреуді сыртынан орынсыз даттау. *arkadan vurmak* сатып кету, сатқындық жасау. *arkası kesilmek* таусылу, түгесілу, біту. *arkasını sıvamak* арқаға қағу, қошеметтеу, қол-паштау.

ARKA ARKAYA *zf.* Қатарынан, бірінен кейін бірі.

ARKA AYAK, *-ği is.* (мал) Артқы аяқ.

ARKADAŞ *is.* 1. Қызметтес — бірге қызмет істейтін, қызмет орны бір. 2. Дос, сырлас, жора-жолдас, жолдас. *arkadaş olmak* дос болу, достасу.

ARKADAŞÇA *zf.* Досша, досқа ұқсап, дос сияқты.

ARKADAŞLIK, *-ği is.* Достық, жолдастық, жора-жолдастық, ниеттестік. *arkadaşlık etmek* достық құру.

ARKAİK *s. Fr.* (сөз немесе бұйым) Көне, ескі.

ARKAİZM *is. Fr.* 1. Архаизм, көне сөз — көнеленген, қолданудан шығып қалған сөздер. 2. Конерген, ескінің қалдығы.

ARKALAMAK *(-i)* 1. Арқасына салу, арқалау. 2. *mec.* Қолдау, қарасу, көмектесу, болысу.

ARKALI *s.* Қолдаушысы, қорғаушысы бар.

ARKALIK, *-ği is. esk.* 1. Бешпент — кеудеге киетін жеңсіз жеңіл сырты киім. 2. (орындық) Арқалық. *Sandalyenin arkalığı.* Орындықтың арқалығы.

ARKALIKSIZ *s.* Арқалықсыз, арқалығы жоқ.

ARKA PLÂNDA *is.* (мәселе) Екінші орында, маңызды емес.

ARKASI SIRA *zf.* Іле-шала, ізінше, артынша. *Bunlar operete neden gitmediler, neden arkamız sıra geldiler, anlayamadım.* Олар опереттаға неліктен барған жоқ, неге артымыздан келді, түсіне алмадым.

ARKAÜSTÜ *zf.* Шалқасынан.

ARKA YÜZ *is.* Арт жақ, артқы түс.

ARKEBÜZ *is. Alm. esk.* Аркебуз — дөрімен атылатын қарудың бір түрі.

ARKEOLOG *is. Fr.* Археолог, археология маманы.

ARKEOLOJİ *is. Fr.* Археология — тарих ғылымының халықтың мәдениетін, тарихын ескіден қалған заттай ескерткіштер арқылы зерттейтін бір саласы. *Arkeoloji buluşları.* Археоло-

- гиялық жаналықтар. *Arkeoloji müzesi*. Археология музейі.
- ARKEOLOJİK** *s. Fr. coğr.* Археологиялық, археологиямен байланысты.
- ARKTİK** *s. Fr.* Арктика. *Arktik kuşak* Арктика белдеуі.
- ARLANMAK** (*nsz*) Ұялу, қымсыну, қысылу.
- ARLANMAZ** *s.* Арсыз, ұятсыз, бетсіз.
- ARLI** *s.* Ұялшақ, ар-намысты, ұжданды, ұяты бар.
- ARMA** *is. Lât.* 1. Елтаңба, герб — мемлекеттің я бір қаланың шартты белгісі. 2. Кеме жабдықтары.
- ARMADA** *is. İt. den.* Флот, армада — теңіздегі соғыс не сауда кемелерінің жиынтығы.
- ARMADOR** *is. İt. den.* Такелаж — кеме-нің такелаж (кеме жабдықтарының жинағы) жұмыстарын орындаушы жұмысшы.
- ARMAĞAN** *is.* 1. Сыйлық, тарту-таралғы. 2. Сыйлық, жұлде, бәйге. *Nobel armağanı*. Нобель сыйлығы. 3. (кітап т.б.) Арнау — біреуге арнап жазылған шығарма. 4. *tec.* Сыйға тарту, сый тарту.
- ARMALI** *s.* Гербті, гербі бар.
- ARMATÖR** *is. Fr. den.* Кеме ұстаушы, кеме иесі.
- ARMATÜR** *is. Fr.* 1. Арматура — машинаның аппараттары, электрик сымдарына керек аспаптардың жиынды аты.
- ARMONİ** *is. Fr. müz.* Гармония, үндестік.
- ARMONİKA** *is. İt. müz.* 1. Ауыз сырнайы. 2. Гармонь, аккордеон, баян.
- ARMONYUM** *is. Fr.* Фисгармония — клавишәтә музыкалық аспап.
- ARMUDİ** *s. Far.* Алмұрт пішіндес, алмұрт тәрізді.
- ARMUDİYE** *s. Far. Ar.* Көз тимес үшін тағылатын алтыннан жасалған алмұрт пішіндес тұмар.
- ARMUT, -du** *is. Far. bot.* 1. Алмұрт ағашы. 2. Осы ағаштың жемісі. *armut piş ağzıma düş!* алмұрт піс, аузыма түс — еңбек сәңірмей мал тапқысы келетіндер үшін айтылады.
- ARNAVUT, -du** *öz. is.* 1. Албан. 2. *is. ve s.*

- Албан халқына тән, албандарға катысты.
- ARNAVUTÇA** *öz. is.* Албан тілі.
- ARNAVUT BİBERİ** *is.* Ащы қызыл бұрыш.
- ARNAVUT KALDIRIMI** *is.* Кедір-бұдыр, тегіс емес тротуар.
- ARNAVUTLAŞMAK** (*nsz*) Албан халқының тұрмыс-тәршілігіне бейімделу, оның өдет-ғұрпын, дәстүрін игеру.
- ARNİKA** *is. Lât. bot.* Арника — медицинада қолданылатын түрлі-түсті ұсақ гүлді өсімдік.
- AROMA** *is. Fr.* Хош иіс, аромат.
- AROMATİK** *s. Fr.* Хош иісті.
- ARAZÖZ** *is. Fr.* Көшерге су себетін автоцистерна.
- ARPA** *is. bot.* Арпа. (*bir arpa boyu kadar gitmek (veya yol almak)* алға жылжымау, алға баспау.
- ARPACI** *is.* Арпа сататын адам.
- ARPACIK, -ğı** *is.* 1. Теріскен — суық тигеннен адам көзінің жиегіне, тіліне бөрітіп шығатын жара. 2. Қарауыл — мылтық ұңғысының ұшына орнатылып, көзделетін нысанаға қарай дәл бағытталатын кішірек белгі.
- ARPACILIK, -ğı** *is.* Арпа егу немесе оны сату ісімен шұғылданушылық.
- ARPALAMA** *is.* Тұяқ қабынуы (жылқы).
- ARPALIK, -ğı** *is.* 1. Арпа егілген жер. 2. Арпа сақталатын камба.
- ARPA SUYU** *is. esk.* Сыра.
- ARSA** *is. Ar.* Жер телімі, жер.
- ARSENİK** *is. Fr. kim.* Мышьяк.
- ARSIULUSAL** *s. esk.* Халықаралық.
- ARSIZ** *s. ve is.* 1. Арсыз, ұятсыз, бетсіз, ұждансыз. 2. *tec.* Жер талғамайтын, кез-келген жерде өсетін (өсімдік).
- ARSIZ ARSIZ** *zf.* Ұялмастан, беті бүлк етпестен, беті шімірікпестен, бедірейіп.
- ARSIZCA** *zf.* Арсыз, беті бүлк етпейтін адамға ұқсап, ұятсыз адамдар сияқты.
- ARSIZLANMAK** (*nsz*) Ұялмау, бедірейіп тұру, арсыздану, беті бүлк етпеу.
- ARSIZLIK, -ğı** *is.* Ұятсыздық, арсыздық, көргенсіздік. *arsızlık etmek* ұялмау, беті бүлк етпеу.

ARSLAN *is. bk. Aslan.*

ARŞ (I) *is. Ar.* Діни наным бойынша аспан өлемінің ең үсті.

ARŞ (II) *is. Fr.* Қадам бас, алға жүр — әскери бұйрық.

ARŞE *is. Fr.* Скрипка ысқысы.

ARŞIN *is. esk.* Аршын, кез — 68 см-ге тең ұзындық өлшемі.

ARŞINLAMAK (-i) 1. Аршынмен өлшеу. 2. Алшаң басу, адымын кең адымдау.

ARŞIV *is. Fr.* Архив. *Arşiv memuru.* Архив қызметкері.

ARŞIVCI *is.* Архивші — архивте қызмет етуші я архив ісіне маман адам.

ARŞIVLEMEK (-i) Архивте сақтау, архивке қою.

ART, -du *is. ve s.* 1. Арт жақ, арқа түс. 2. Арты — бір заттың алдына қарама-қарсы жағы. *ardı arası kesilmemek* тоқтаусыз, толассыз, үздіксіз. *ardına kadar açık* айқара ашық — терезе, есік т.б, шалқалатып кең ашып қою.

ARTAĞAN *s.* Мол, аса көп, артық, шамадан тыс көп.

ARTAĞANLIK, -ğı *is.* Молдық, мол болушылық, көптік.

ARTAKALMAK (-den) Артылу, мөлшерден тыс көп қалу, артылып қалу.

ART ARDA *zf.* Бірінен соң бірі, бірінің артынан бірі, бірінен кейін бірі, бір-бірлеп.

ART DAMAK, -ğı *is. anat.* Артқы таңдай.

ART DAMAK ÜNSÜZÜ *is. gr.* Тіл арты дауыссызы.

ART DÜŞÜNCE *is.* Жаман ой, қара ниет.

ARTER *is. Fr. tip* Артерия — күре тамыр.

ARTERİT *is. Fr. tip* Артериосклероз — күре тамыр қабығының майланып, жуандап ауруға шалдығуы.

ARTEZYEN *is. Fr.* Артезиан құдық — суы тереңнен жоғары шығарыталын құдық.

ARTEZYEN KUYUSU *is. bk. Artezyen.*

ARTI *is.* 1. Қосу, плюс. *Artı işaret.* Қосу белгісі. *İki artı üç.* Екі қосу үш. 2. *s.* Позитивтік, жағымды.

ARTIK, -ğı *is.* 1. Қалдық, қалған-құтқан, сарқыт, саркыншақ. *Yemek artığı.*

Қалған-құтқан тамақ. 2. *is.* Қалдық, коқтық, қоқыс. *Fabrika artıkları.* Фабрика қоқыстары. *Kereste artıkları.* Ағаш жанқалары. 3. *zf.* Енді, бұдан былай, осы уақыттан бастап, осыдан кейін. *Artık başlayalım.* Енді бастайық. *Artık çocuk değıldir.* Енді бала емес. *Artık gelmez.* Енді келмейді. *Artık yaz geldi.* Міне, жаз да келді.

ARTIK GÜN *is.* Жиырма тоғызыншы ақпан.

ARTIK YIL *is.* Кабиса (толық) жыл — 366 күнді жыл.

ARTIM *is. hlk.* Артым, өсім, арту, өсу.

ARTIRIM *is.* Үнемділік, ұқыптылық, құнттылық.

ARTIRMA *is.* 1. Арттыру, көбейту. 2. Аукцион—көпшілік алдында кім бағаны асырса, соған сатылатын бәсеке сауда.

ARTIRMAK (-i) 1. Арттыру, көбейту, көтеру, жоғарылату. 2. (аукцион) Бағаны көтеру, саудалау. 3. Жинау, қор жасау, топтау. 4. *tec.* Шектен шығу, шамадан тыс кету. *Sen edepsizliği adamakıllı artırdın.* Сенің бетбақтығың шектен шығып кетті.

ARTIŞ *is.* Көбею, арту, өсу. *Nüfus artışı* халық санының өсуі.

ARTİST *is. Fr.* Артист, өнер адамы.

ARTİSTİK *s. Fr.* Артисттік. *Artistik patinaj.* Конькиді мәнерлеп тебу.

ARTMAK, -ar (*nsz*) 1. Арту, өсу, көбею. 2. Артылып қалу, қалдық қалу. 3. Бағасы арту, құны өсу. *Arsa fiyatları arttı.* Жердің бағасы артты.

ARTRİT *is. Fr.* Артрит — зат алмасуының бұзылуы негізінде буын-буынның салқын тиіп ауыруы.

ART TEKER *is.* Артқы дөңгелек.

ART ZAMANLI DİL BİLİMİ *is. d. b.* Диахрониялық лингвистика, тарихи тіл білімі — тілді шығу және тарихи даму тұрғысынан зерттейтін тіл білімі.

ARUZ *is. ed.* Аруз — өлең құрылысының бір түрі.

ARYA *is. İt.* Ария — оркестрге қосылып, көбінесе операда жеке түрде орын-

- дауға арналған шығарма.
- ARZ (I) is.** 1. Ұсыну, ұсыныс, ұсыныс жасау. 2. (жоғары орынға) Мазмұндау, хабарлау, мәлімдеу. *arz etmek* ұсыну, ұсыныс жасау.
- ARZ (II) is.** *Ar. esk.* Жер, жер жүзі.
- ARZ ODASI is.** Келушілерді қабылдау бөлмесі.
- ARZ TALEP KANUNU is.** *ekon.* Сұраныс және ұсынысты реттейтін заң.
- ARZU is.** *Far.* 1. Тілек, ықылас, қалау. *Kendi arzumla Anadolu'ya gitmek kararını verdim.* Өз қалауыммен Анадолыға баруға шешім қабылдадым. 2. Әуестік, ынтықтық, құмарлық. *arzu duymak* құмарту, ынтызар болу, ықыласы ауу. *arzu etmek* қалау, тілеу.
- ARZUHÂL,-li is.** *Ar.* Өтініш, арыз, тілек, шағым.
- ARZUHÂLCİ is.** Ақшамен өтініш, хат жазатын адам.
- ARZULAMAK (-i)** Қалау, тілеу.
- ARZULU s.** Ықыласы ауған, құштар болған, көңілі, аңсары ауған.
- ARZ VE TALEP,-bi is.** Сұраныс және ұсыныс.
- AS (I) is.** *zool.* Ақ тышқан.
- AS (II) is.** *Fr.* 1. Түз (карта ойынында). 2. *is. ve s.* Негізгі, басты, ең маңызды. *As oyuncu.* Негізгі ойыншы.
- ASA is.** *Ar.* 1. Аса — дәрежелі адамдар (хан, би т.б.) қолына ұстайтын ерекше таяқ. 2. Таяқ—таянып жүруге арналған ағаштан жасалған құрал.
- ASABİ s.** *Ar.* 1. Қызба, ашушаң, күйгелек. 2. Жүйкеге қатысты, нерв жүйесіне қатысты.
- ASABİLEŞMEK (nsz)** Қызбалану, күйгелектену, күйіп-пісу, өрепсу.
- ASABİLİK,-ği is.** Ашушандық, қызбалық, кейігішік, ұстамсыздық.
- ASABIYE is.** *Ar.* 1. Неврология — медицина ғылымының нерв жүйесі ауруларын зерттейтін саласы. 2. Жүйке аурулары.
- ASABIYECİ is.** Невролог — нерв жүйесін зерттеумен айналысатын маман.
- ASABIYET is.** *Ar.* Ашушандық, күйгелектік, қызбалық.

- ASAL s.** Негізгі, басты.
- ASALAK, -ği s. ve is.** 1. Паразит — бір организм есебінен қоректенетін және оған зиян келтіретін екінші бір организм. 2. *tec.* Арамтамақ, жатып ішер, масыл.
- ASALAKTIK, -ği is.** Паразитизм (тура және ауыспалы мағынада).
- ASALET is.** *Ar.* 1. Ақсүйектік, тектілік. 2. Өз атынан жасалған өрекет.
- ASALETEN zf.** Өз атынан, өз еркімен.
- ASALETEN ATAMA is.** *huk.* Тағайындау, белгілі бір қызметке тағайындау.
- ASAL SAYI (lar) is.** *mat.* Жай сандар.
- ASANSÖR is.** *Fr.* Лифт, жедел саты.
- ASANSÖRCÜ is.** Лифтер.
- ASAP,-bi ç. is.** *Ar.* Жүйке тамырлары. *asabi bozulmak* ашулану, ызалану, ашуға міну.
- ASAR ç. is.** *Ar.* Туындылар, шығармалар.
- ASAYIŞ is.** *Far.* Қауіпсіздік, қатерсіздік, тыныштық.
- ASAYIŞ BERKEMAL is.** *esk.* Қауіпсіздік, қатерсіздік.
- ASBAŞKAN is.** Төрағаның орынбасары.
- ASBEST is.** *Fr. jeol.* Асбест — жылу жібермейтін, отқа төзімді минерал.
- ASENKRON s.** *Fr.* Асинхронды — бір кезге, бір уақытқа сәйкес келмеушілік.
- ASEPTİK, -ği s. ve is.** Асептика, зарарсыздандыру, емдегенде жараға тиетін нәрселерді микроб жұқтырмайтын ету.
- ASES is.** *Ar.* Түнгі күзетші.
- ASETAT is.** *Fr. kim.* Ацетат — сірке қышқылының тұзы немесе эфирі.
- ASETATLI s.** Ацетатты, сірке қышқылды.
- ASETİLEN is.** *Fr. kim.* Ацетилен — сутек пен көміртектен құралған сасық иісті жанғыш және уландырғыш газ.
- ASETON is.** *Fr.* Ацетон — ағашты ауасыз жерде өртеу арқылы алынатын химиялық органикалық қоспа.
- ASFALT is.** *Fr.* Асфальт — жолға, көшеге төселетін қара май. *Asfalt döşemek.* Асфальттау. *Asfalt yol.* Асфальтталған жол.
- ASFALTLAMAK (-i)** Асфальттау.

ASFALTLANMAK (*nsz*) Асфальтталу.

ASGARIMÜŞTEREK, **-ğ** *is. Ar.* Келісушілік, бір пікірге келушілік.

ASGARİ *s. Ar.* 1. Ең азы, ең кіші, ең кемі. 2. *mat.* Минимум — ең аз шама, мөлшер, ең аз сан.

ASGARİ ÜCRET *is.* Ең төмен төлемақы.

ASI *is.* Ілу. *asıda olmak (veya asıda kalmak)* (ic) шешуі табылмай тоқтап қалу, шешусіз қалу.

ASIK *s.* 1. Жабырқанғы, түнерінкі, қабағынан қар жауған. 2. Ілулі, ілінген, ілініп қойылған.

ASIK SURATLI *s.* Жабыңқы, түнерінкі.

ASIL, **-sh** *s. Ar.* 1. Түпнұсқа. *Bir belgenin aslı.* Құжаттың түпнұсқасы. 2. Түбір, төркін, түп-тамыр. 3. Дұрыстық, анықтық, туралық. *Bu haberin aslı yok.* Бұл хабардың дұрыстығы күмәнді. 4. Шыққан тегі, тек, тұқым, ата тегі. 5. Ақиқат, шындық, дұрыстық. *Genç kızın bıraktığı mektup asil sebebi meydana çıkarmıştı.* Жас қыздың жазып тастап кеткен хаты ақиқатты ашып берген еді. 6. Негіз, тірек. *aslı astarı (veya aslı aslı) olmak* негізсіз, айғақсыз, дәлелсіз. *aslı faslı yok* өтірік, ойдан шығарылған.

ASILANMAK (*-den*) Пайда табу, пайда көру, олжа табу.

ASILİ *s.* Ілулі, ілулі тұрған, асулы, аспалы.

ASILMAK (*nsz, -e*) 1. Іліну. *Yan yana asılmış.* Қатар қатар ілінген. 2. Салбырау, салақтау. 3. Асылу, артылу, жабысу. *Çocuk annesinin eteğine asıldı.* Бала анасының етегіне жабысты. 4. Дарға асып өлтіру. 5. Бір кісіге жабысу, жармасу, орынсыз тиісу. *Bir kıza asılmak.* Бір қызға орынсыз тиісу.

ASIL NÜSHA *is.* Негізгі нұсқа, түпнұсқа, нақты қолжазба.

ASIL SAYILAR *ç. is. mat.* Есептік сандар.

ASILSIZ *s.* Негізсіз, дәлелсіз, ойдан шығарылған.

ASIM TAKİM *is. hlk.* Әйел өшекейі.

ASINTI *is.* Кейінге қалдыру, кешіктіру. *İşi asıntıya bıraktı.* Жұмысты кейінге

қалдырды. *asıntı olmak argo* жалықтыру, мазасын алу.

ASIR, **-sı** *s. Ar.* 1. Ғасыр, жүз жыл. 2. Дәуір, заман.

ASIRLARCA *z.f.* Жүз жылдар бойы, ғасырлар бойы.

ASIRLIK, **-ği** *is.* Жүз жылдық, ғасырлық.

ASİ *is. Ar.* 1. Бағынбаушы, бас имеуші. 2. *s.* Қыңыр, қырсық, қикар. *Asi evlât.* Қырсық ұл (қыз).

ASİL *s. Ar.* 1. Текті, ақсүйек. 2. Игі, игілікті, мейірбан. *Asil bir davranış.* Игілікті қылық. 3. Негізгі, тұрақты. *Asil memur* Негізгі (штаттағы) қызметкер.

ASİLEŞMEK (*nsz*) Бағынбай, бас имеу, қарсылық көрсету.

ASİLİK, **-ği** *is.* 1. Бағынбаушылық, мойынсұнбаушылық. *asilik etmek* бас көтеру, наразылық білдіру, қарсылық көрсету.

ASİLLİK, **-ği** *is.* Тектілік, асылдық, ақсүйектік.

ASİLZADE *is. Ar. Far.* Текті, шыққан тегі жақсы.

ASİLZADELİK, **-ği** *is.* Тектілік, ақсүйектік, бекзаттық.

ASİMETRİ *is. Fr.* Ассиметрия — бөліктердің бір-біріне сай болмауы.

ASİMİLÂSYON *is. Fr.* 1. Ассимиляция, бейімдеу, өзіне ұқсату. 2. *gr.* Ассимиляция, ықпал — бір дыбыстың екінші дыбысқа ықпалы.

ASİMİLE *is. Fr.* *asimile etmek* өзіне ұқсату, бейімдеу.

ASİSTAN *is. Fr.* 1. Көмекші. *Doktorun asistanı.* Дәрігердің көмекшісі. 2. Ғылыми қызметкер, ассистент.

ASİT, **-di** *is. Fr. kim.* Қышқыл.

ASİT BORİK, **-ği** *is.* Бор қышқылы.

ASİT FENİK, **-ği** *is.* Карболды қышқыл.

ASKARİT *is. Fr.* Ішеккүрт, жылан күрт.

AS KAT *is. mat.* Өлшем бірлігі.

ASKER *is. Ar.* 1. Әскер, жауынгер. 2. Әскер, армия. 3. Қатардағы жауынгер, солдат. *asker olmak* әскер қатарында қызмет ету. *askere alınmak* әскер қатарына алыну. *askere çağrılmak* әскер қатарына шақы-

- рылу. *askere gitmek* әскерге кету. *askerden gelmek* әскерден келу.
- ASKERCE** *zf.* Әскерше, әскер тәрізді.
- ASKERİ** *s.* Әскери, әскер қызметіне қатысты, соған тән.
- ASKERİ AMBARGO** *is.* Әскери эмбарго.
- ASKERİLEŞME** *is.* Соғыс ісіне дайындау, соғыс ісіне бейімдеу.
- ASKERİLEŞMEK** (*nsz*) Соғыс ісіне қолайлану, соғыс ісіне бейімделу.
- ASKERİ RÜŞTİYE** *is.* Әскери орта мектеп.
- ASKERİYE** *is. Ar.* Әскерлік, әскер өміріне лайық, соған қатысты.
- ASKER KAÇAĞI** *is.* Дезертир, әскери қашқын.
- ASKERLİK, -ği** *is.* Әскерлік, әскер өміріне қатыстылық. *askerlik etmek* әскер қатарында қызмет ету.
- ASKER OCAĞI** *is.* Әскери лагерь, казарма.
- ASKI** *is.* 1. Ілгіш, киім ілгіш. *Giyici askı.* Киім ілгіш. 2. Аспа бау, иық бау. 3. Сынған қол немесе аяқты байлап асып қоятын аспа бау. 4. Жабу — ұста үшін жаңадан біткен үйдің шатырына немесе келін әкелген машинаның жүргізушісінің машинасына жабылатын жамылғы, мата. 5. Жаңа түскен келіннің айналасына ілінетін және тағылатын әшекейлер. 6. Әйелдер тағатын алқа. 7. Үйлену тойында келінге туыстары жағынан берілетін сыйлық. *askada bırakmak* бір істі аяғына дейін жеткізбеу, аяқтамау, бітірмеу.
- ASKILI** *s.* Ілулі, асулы тұрған, аспалы.
- ASKINTI** *is.* 1. Масыл, жатыпішер, арам-тамақ. 2. *argo* Өзіне қарама-қарсы жынысты адамдардың мазасын алатын, жалықтыратын адам.
- ASLA** *zf. Ar.* Ешқашан, ешбір жағдайда, ешуақытта.
- ASLAN (I)** *is. zool.* 1. Арыстан. 2. *mec.* Ержүрек, қайсар, мықты адам. *aslan gibi* арыстандай: 1) мықты, сымбатты, күшті; 2) денсаулығы мықты.
- ASLAN (II)** *öz. is. astr.* Арыстан — он екі зодиак шоқжұлдызының бірі.
- ASLANAĞZI** *is. bot.* Арыстан ауыз.
- ASLANCA** *zf.* Арыстанша, арыстан сияқтанып, арыстанға ұқсап.
- ASLANLIK, -ği** *is.* Батырлық, батылдық, жүректілік, ерлік.
- ASLAN PAYI** *is.* Сыбағаның ең үлкені, жіліктің майлы басы.
- ASLANPENÇESİ** *is. tip* Шикан.
- ASLAN SÜTÜ** *is. şaka* Рақы (арак).
- ASLAN YÜREKLİ** *s.* Жүрегінің түгі бар, батыл, еш нәрседен таймайтын, қайықпайтын.
- ASLEN** *zf. Ar.* Шыққан жері, тегі, туып-өскен жері жағынан.
- ASLI ASTARI** *is.* Шындығы, ақиқаты, анығы, дұрысы.
- ASLI NESLİ** *is.* Үрім-бұтақ, шыққан негізі, тегі.
- ASLİ** *s. Ar.* Негізгі, басты, түбірлі. *Aslı görev.* Басты міндет.
- ASLİ DÜŞÜNCE** *is.* Басты ой, негізгі пікір.
- ASLİ NÜSHA** *is.* Негізгі нұсқа, түпнұсқа.
- ASLİYE** *is. Ar.* Негіз.
- ASMA** *is. bot.* 1. Шырмауық тәріздес өсімдіктердің жалпы атауы. 2. Жүзім сабағы.
- ASMA BİYİĞİ** *is.* Шырмауық тәріздес өсімдіктердің мұрты.
- ASMA BİTİ** *is. zool.* Жүзім биті.
- ASMAK, -ar (-i, -e)** 1. Ілу, іліп қою, асу. 2. Үстіне кию, жамылу. 3. Асу, дарға асып өлтіру. 4. Қашқақтау — міндетті бола тұра істі жүзеге асырмау немесе баруға міндетті бола тұра бармау. *asıp kesmek* заң тәртібін бұзу, озбырлық істеу.
- ASMA KABAĞI** *is. bot.* Асқабақтың бір түрі.
- ASMA KÖPRÜ** *is.* Аспа көпір.
- ASMALIK, -ği** *is. ve s.* Жүзімдік, жүзім өсірілетін жер.
- ASONANS** *is. Fr.* Ассонанс — дауысты дыбыстардың ұйқасуы.
- ASORTİ** *is. Fr.* Әдемілікті айыра білушілік (киім). *Asorti giyinmek.* Киімді жарасымды (ұнамды, қонымды, келісімді) етіп кие білу.
- ASOSYAL** *s. Fr.* Қоғамдық жұмыстарға араласпайтын, тұйық.

ASPARAGAS *is.* Ойдан шығарылған, жал-ған.

ASPIRATÖR *is. Fr.* Аспиратор — ауаны шаңнан, түтіннен тазартатын аспап.

ASPIRİN *is. Fr. tp* Аспирин — ыстықты қайтаратын кристал тәрізді ақ түсті дәрі.

ASRISAADET *is. Ar.* Хазіреті Мұхаммед (саллаллаһу'әлейһи уә сәлләм)ның өмір сүрген кезеңі, заманы.

ASRİ *s. Ar.* Қазіргі, осы заманғы, осы күнгі.

ASRİLEŞMEK (*nsz*) Заманына сай болу, қазіргі заманға сай болу, жанартылу.

ASRİLİK, -ği *is.* Осы заманға, қазіргі өмірге сай болушылық.

ASSOLİST *is.* Шебер әнші, музыкант.

AST *s.* 1. Асты. 2. *is.* Бағынышты, қол астындағы адам. 3. *is. ask.* Әскери лауазымы жағынан кіші.

ASTAR *is. Far.* 1. Астар — сырт киімнің, көрпенің т.б. ішкі жағы. 2. Қабырға сылағы, жай сылақ.

ASTARLAMAК (*-i*) 1. Астарлау, астар салу. 2. Сылақтау, сылақ жүргізу.

ASTARLI *is.* Астары бар, астарлы.

ASTARLIK, -ği *is. ve s.* Астарлық, астар боларлық, астарға лайық (мата т.б.).

ASTEĞMEN *is. ask.* Кіші лейтенант.

ASTİM *is. Fr. tp* Астма, демікпе, булығы.

ASTİMLİ *s.* 1. Демікпелі, жиі енгігіп демігіп қалатын.

ASTIRMAК (*-i, -e*) Ілдіру, ілгізу, астыру. *Yıkanan çamaşırları evin arkasında, uzak bir yere astırıyorum.* Жуылған кірлерді үйдің артына алыстау бір жерге жайғызып жатырмын.

ASTİGMATİZM *is. Fr. tp* Астигматизм— сәуле жарығы көздің қарашығы мен ағына бірдей түспегендіктен болатын көру кемшілігі.

ASTRAGAN *is.* 1. Қаракөл елтірі. 2. Осы елтіріден жасалған. *Astrgan yaka.* Қаракөл жаға.

ASTROLOG, -gu *is. Fr.* Астролог, жұлдыз санаушы, жұлдызға қарап бал ашушы.

ASTROLOJİ *is. Fr.* Астрология, жұлдыз-

ASTROLOJİ *is. Fr.* Астрология, жұлдыздардың орналасуы бойынша бал ашушылық.

ASTRONOM *is. Fr.* Астроном — астрономиямен шұғылданатын маман.

ASTRONOMİ *is. Yun.* Астрономия — аспан әлеміндегі жарық сәулесі бар денелердің құрылымы мен қозғалысын зерттейтін ғылым.

ASTRONOMİK *s. Fr.* 1. Астрономиялық. 2. Астрономиялық, шамадан тыс.

ASTRONOMİK FİYAT *is.* Бағасы тым қымбат, өте жоғары баға.

ASTRONOT *is. Yun.* Ғарышкер, космонавт.

ASTSUBAY *is. ask.* Кіші лейтенант.

ASUDE *s. Far. esk.* Жайбарақат, алаңсыз, бейқам, тып-тыныш.

ASUDELİK, -ği *is. ve s.* Жайбарақаттық, алаңсыздық, бейқамдық, тыныштық.

ASUMAN *is. Far.* Аспан, көк.

ASYALI öz *is.* Азиялық — Азияның негізгі тұрғыны. 2. *s.* Азияға тән, Азияға қатысты.

AŞ *is. Ac, тағам.* *aş ermek* жерік болу— аяғы ауыр өйелдің белгілі бір тағам түріне ансары ауып, құмарлануы.

AŞAĞI *is.* 1. Төмен, астыңғы жақ. *Kuyunun aşağısı karanlık.* Құдықтың төменгі жағы қараңғы. 2. *s.* Төменгі, астыңғы. *Aşağı mahalle.* Төменгі квар-тал. 3. Ойпаң, сай жер. 4. *tec.* Сапа-сы төмен, арзан. *Aşağı mal.* Төмен қол, сапасы нашар тауар. 5. (*-dan*) Жасы кіші. *On sekiz yaşından aşağı olanlar giremez.* Кәмелеттік жасқа толмағандарға кіруге болмайды. 6. *zf.* Төмен қарай, астына қарай. *aşağı inmek* төменге түсу. *aşağı almak* құлату, жығу. *aşağı düşmek* құнсыздану, нашарлау. *aşağı görmek* кем көру, қораш көру, менсінбеу. (*birinden*) *aşağı kalmamak* кейін қалмау, артта қалмау. *aşağı kurtarmaz* (көрсетілген бағадан) арзанға болмайды.

AŞAĞILAMAК (*nsz*) 1. Құны төмендеу, бағасы түсу. 2. Қорлау, жәбірлеу, қорлық көрсету, кемсіту.

АШАҒИЛАНМАК Жәбірлену, қорлану, қорлық көру.

АШАҒИЛИК, **-ғи** *is.* 1. Опасыздық, оңбағандық. 2. Төмендік, төмен болушылық (сапа).

АШАҒИЛИК DUYGUSU *is. psikol.* Қорлану сезімі.

АШАҒИСАМАК **(-i)** Менсінбеу, көзге ілмеу, жаратпау.

АШАҒИСИ *is.* Төменгі, астыңғы жағы.

АШАҒИ YUKARI *zf.* Шамамен, шамалап.

АШАМА *is.* 1. Саты, баспалдақ. 2. Саты, даму сатысы.

АШАМАЛИ *s.* Сатылы, баспалдақты.

АШАР *ç. is. Ar.* Ауыл шаруашылығы өнімдерінен алынатын ондық (оннан бірі) салық.

АШАРІ *s. Ar. esk.* Ондық. *Aşarı adet.* Ондық сан.

АШЧИ *is.* 1. Асшы, аспазшы. 2. Тамақ пісіріп оны сататын адам. 3. Асхана.

АШЧИБАШИ, **-уи**, **-ни** *is.* Бас аспазшы.

АШЧИЛИК, **-ғи** *is.* Аспаздық, аспазшылық.

АШЕРАТ *ç. is. Ar.* Ондықтар.

АШЕРМЕ *is.* Жерік болу (екіқабат әйел).

АШЕВІ *is.* 1. Асхана. 2. Кедей-кепшікке тегін ас берілетін қоғамдық асхана.

АШНАНЕ *is. T. Far.* 1. Асхана. 2. Ас үйі.

АШИ *is.* 1. Қан сарысуы, вакцина — жұқпалы ауруларға қарсы алдын-ала сақтану үшін қолданылатын әлсіз микробтар. 2. Бұтақ сап, ұластыруға арналған шыбық. 3. Егу, шаншу. *Çiçek aşısı.* Шешек егу. *Aşı vurmak* егу, ине егу.

АШИЦИ *is.* Ине егетін адам.

АШИК, **-ғи** **(I)** *is. anat.* Асық — жан-жануарлардың сирағы мен сан жіліктерін байластырып тұратын төрткіл топса сүйек. *aşık atmak (veya aşık oynamak)* асық ойнау. *aşık atmak* *mec.* жарысу, бәсекелесу. *aşığî cük oturmak* ісі оңға басу, қолы жүру.

АШИК, **-қи**, **-ғи** **(II)** *is. ve s.* 1. Ғашық, құштар, ынтық (адам). 2. Ашуғ, ақын жыршы — өлеңдерін сазға қосып айтатын, жанынан өлең шығаратын жырау. 3. Ғашық (еркек). 4. Қаратпа сөз. *Aşık, anlat bakalım neler yaptın?* Достым, не істегеніңді айта бер. *aşık*

olmak ғашық болу.

АШИКЛИК, **-ғи** *is.* Ғашықтық, құштарлық, сүйіспеншілік.

АШИЛАМАК **(-i, -e)** 1. Егу. 2. Телу, ұластыру, қию. *Elmaya armut aşilamak.* Алмаға алмұрт телу. 3. *mec.* Дарыту, дағдыландыру, үйрету. 4. Жұқтыру, ауру жұқтыру.

АШИЛИ *s.* Ауруға қарсы егілген.

АШИМ *is.* (мал) Шағылысу, ұрықтану.

АШИНМАК **(nız)** Қажалып тозу, үйкеліп тесілу, тозу. 2. Ескіру, өңі кету, көнеру.

АШИНТИ *is.* Желініп қалған жер, үйкелген жер.

АШИРИ *s.* 1. Шамадан тыс, шектен тыс. 2. Ұлғайтылған, арттырып, асырып жіберілген, асырып айтылған. 3. *zf.* Кейін, соң. *İki ev aşırı.* Екі үйден кейін. 4. *zf.* Тым, артық, аса, өте, қатты. *Aşırı söylemek.* Тым көп сөйлеу. *aşırı gitmek* шектен шығу, жалықтыру.

АШИРИ BESI *is.* Артық тамақтану.

АШИРИ УЧ, **-cu** *is.* Саясатта оңшыл және солшыл көзқарастағы экстремист топ.

АШИРМАК **(-i, -den)** 1. Асыру, асырып жіберу, өткізу (тау, қыр т.б.). 2. **(-i)** *argo* Қымқыру, ұрлап өкету. 3. **(-i, e)** (өрт) Сыртқа шығару, тасу. *Yangın büyüyünce eşyaуи bostana aşırıldılar.* Өрт күшейген кезде олар заттарды бақшаға тасыды. 4. *ed.* Біреудің шығармасынан үзінділер алып, өз атынан жариялау.

АШИЗИС *s.* Егілмеген, егу жасалмаған.

АШИКАР *s. Far.* Анық, айдан анық, айқын. *aşikâr etmek* білдіру, көрсету. *aşikâr olmak* біліну, өшкерелену.

АШИНА *is. Far.* Жора-жолдас, тамыртаныс, дос, сырлас.

АШИНАЛИК, **-ғи** *is.* Тамыр-таныстық, достық, таныстық, жора-жолдастық.

АШИРЕТ *is. Ar.* Ру, тайпа.

АШИЯН *is. Ar.* 1. Құс ұясы. 2. *mec.* Үй, тұрғын үй.

АШК *is. Ar.* Махаббат, сүйіспеншілік. *Yurt aşkı.* Отанға сүйіспеншілік. *aşk*

yarmak жыныстық катынасқа түсу. *aşka düşmek* ғашық болу. *aşka gelmek* *tkz.* өліп-өшу, тағаты таусылу, ынтығу, құмарту.

AŞKIN *s.* 1. Белгілі бір мезгілден, мөлшерден өткен, асқан. *Yaşı elliyi aşkin, fakat dinçti.* Жасы елуден асқан, дегенмен мықты. 2. Көп, басым, артық. *Otuzu aşkin ağaç.* Отыздан көп ағаш.

AŞK OLSUN *ünl.* 1. Бәлі, жарайсың— мадақтау, мақтау мағынасында айтылады. 2. Басқа-басқа, сенен күтпеген едім — ренжу, қапалану мағынасында айтылады.

AŞIK, -ği *is.* 1. Азық-түлік қоры. 2. Суырылған, кептірілген бидай. 3. Азық-түлік.

AŞMAK, -ar (-i) 1. Тау жотасынан асу, асып өту, ұзақ жол басып өту. 2. Уақыттың, мезгілдің жылжуы.

AŞNA *is. hlk. Bk. Aşina.*

AŞNA FİŞNE *is. argo* 1. Көңілдес, ашына. 2. Көңілdestік, ашыналық, әуейілік.

AŞ OCAĞI *is.* Кедей-кепшікке тегін тамақ беретін асхана. *Kizilay'ın aş ocakları.* Қызыл крест және жарты ай қоғамының асханасы.

AŞURE *is. Ar.* Ашура — бидай, нокат, кептірілген өрікке құмшекер қосып қайнатып дайындалған төтті тағам.

AŞÜFTE *is. Far.* Жеңіл мінезді жүргіші әйел.

AŞÜFTELİK *is. Far.* Жүргіштік, жезөкшелік.

AT *is.* 1. Жылқы, ат. 2. Жылқының басына ұқастырып жасалған шахмат фигурасы. *at gibi* шымыр, сом денелі (әйел). *at koşturacak* ат шаптырым — бір шеті мен екінші шеті өте үлкен, кең. *at meydanı* ипподром — ат жарыстары үшін арнайы жасалған орын, алаң. *at oynatmak* 1) ат үстінде өнер көрсету. 2) жарысу, бәсекелесу. 3) ат ойнату, астамшылық ету, басыну. *attan inip eşeğe binmek* қызметі төмендеу, бір саты төмендеу.

ATA *is.* 1. Әке. 2. Ата, үлкен әке, өкенің

әкесі. *atadan babadan görmek* атабабадан келе жатқан.

ATAERKİ *s.* Патриархат, әке билігі, әкенің үстемдігі.

ATAERKİL *s.* Патриархалдық.

ATAK, -ğı (I) *s.* 1. Батыл, ожет, кайсар. 2. *hlk.* Бөдік, сөзінің тұрағы жоқ.

ATAK, -ğı (II) *is. Fr.* 1. Адым, іс-әрекет, талпыныс. 2. Шабуыл, атака.

ATALET *is. Ar.* 1. Жалқаулық, еріншектік, бойкүйездік. 2. Жұмыссыздық, істейтін жұмысы жоқтық, қарекетсіздік.

ATALİK, -ği *is.* Атаға, әкеге тән қасиет, аталық, әкелік.

ATAMAK (-i, -e) Тағайындау, біреуді белгілі бір қызметке белгілеу.

ATAMAN *is.* Атаман — патшалық Ресей кезінде казак-орыс әскерінде сайланған я сайлаусыз тағайындалған бастық.

ATANMA *is.* Тағайындалу. *atanma yarmak* тағайындау.

ATANMAK (-e) Тағайындалу, белгілі бір қызметке белгілену.

ATARDAMAR *is. anat.* Қүретамыр — қан жүретін үлкен тамыр.

ATASÖZÜ *is.* Мақал. *Ayağını yorganına göre uzat.* Көрпеңе қарай көсіл.

ATAŞ *is. Fr.* Түйреуіш, скрепка.

ATAŞE *is. Fr.* Атташе — шетелдегі дипломатиялық елшіліктің қарамағына іс-сапарға жіберілген белгілі бір мәселеге маман адам. *Askerî атаşe.* Әскери атташе.

ATAŞELİK, -ği *is.* 1. Атташе қызметі. 2. Атташенің жұмыс орны.

ATATÜRKCÜ *öz. is. ve s.* Ататүрікші идеяны, ой-пікірді жақтаушы, қолдаушы, кемалист.

ATATÜRKCÜLÜK, -ğü *öz. is.* Ататүрікші идеяны жақтаушылық, Ататүріктің саяси доктринасы, кемализм.

ATBALIĞI *is. hlk.* Жайын, лақа.

AT CAMBAZI *is.* 1. Жылқы сатушы адам. 2. Ат үстінде өнер көрсететін акробат.

ATÇI *is.* Жылқы өсіруші.

ATÇILIK, -ği *is.* Жылқы шаруашылығы.

AT DONU *is.* Ат түсі.

ATE *is. ve s. bk. Ateist.*

ATEİST *is. Fr.* Атеист — атеизмді қолдаушы, жақтаушы адам.

ATEİZM *is. Fr.* Атеизм — құдайды бекерге шығарушылық.

ATELYE *is. Fr.* Тігінхана, ұстахана, шеберхана.

ATEŞ *is.* 1. От, жалын, 2. Өрт. *Ateş çıktı.*

Өрт шықты. 3. Пеш, ошак. *Yemeği ateşten indirdim.* Тамақты ошактан алып жерге қойдым. 4. Атыс. 5. Дене қызуы. *Ateşi kırktan aşığı düşmedi.* Дене қызуы қырықтан төмендеген жок. 6. *mec.* Қауіп-қатер, қатерлі жағдай. *Kendinizi ateşe atıyorsunuz.* Сіз өзіңіздің басыңызды қауіп-қатерге тігіп отырсыз. 7. Қасірет, қайғы. 8. Қызбалық, қызулық. *ateş açmak* оқ жаудыру. *ateş almak* тұтану, жана бастау. *ateş bacayı (veya saçığı) sarmak* кеш қалу, үлгермеу, алдын ала алмау. *ateş düşdüğü yeri yakar* тас түскен жеріне ауыр. *ateş püskürmek* 1) зіркілдеу, зірк-зірк етіп қатты ұрсу. 2) қатты ашулану, ызалану, ызаға булығы. *ateş saçmak* ызылану, ашу қысу, ыза кернеу.

ATEŞBAZ *is. Far.* Отпен өнер көрсететін фокусшы.

ATEŞ BÖCEĞİ *is.* Жарық қоңыз — қараңғыда жарқырайтын қоңыз.

ATEŞÇİ *is.* От жағушы, кочегар.

ATEŞ ÇİÇEĞİ *is. bot.* Сәлбен, шәлпи, шалфей — дәрі шөп.

ATEŞ NATTI *is. ask.* Атыс алаңы, атыс даласы.

ATEŞİN *s. esk.* Отты, жалынды.

ATEŞKES *is.* Уақытша бітім, келісім — соғысқан екі жақтың соғысты уақытша тоқтатуы үшін шарт жасасуы.

ATEŞLEMEK (-i) 1. От жағу, тұтату, тамызу. *Ocağı ateşlemek.* Пеш жағу. 2. Зеңбірекпен, мылтықпен ату, оқ ату. 3. *mec.* Арандату, біреуді-біреуге айдап салу, жауластыру.

ATEŞLENMEK (*nsz*) 1. Жана бастау, тұта-ну. 2. Ыстығы көтерілу, дене қызуы жоғарылау. 3. *mec.* Ашулану, қызу, ызалану. *Gigerek tartışma daha da ateşlendi.* Талас барған сайын

қыза түсті.

ATEŞLİ *s.* 1. Ыстығы, қызуы бар. *Ateşli hasta.* Ыстығы бар ауру. 2. Қызба, қызу қанды, өршеленген, өрепкіген.

ATEŞLİK, -ği *is.* От жағылатын жер немесе ошак, пеш.

ATEŞLİ SİLÂN *is.* Дәрімен атылатын қару.

ATEŞ PAHASI *is.* Үш есе қымбат, өте қымбат.

ATEŞPEREST *s.* Отқа табынушы.

ATEŞ TUĞLASI *is.* Күйдірілген кірпіш.

ATFEN *zf. Ar.* Сілтеу жасап, көрсетіп.

ATFETMEK (-e) *Ar. T.* 1. (біреудің еңбегіне я сөзіне) Сілтеме жасау, сүйену. 2. Көз тастау, назар аудару.

ATICI *is.* 1. Мерген, атқыш адам. 2. *s. mec.* Өтірікші, суайт.

ATICILIK, -ği *is.* Мергендік, атқыштық. 2. Суайттық, жалған сөйлегіштік.

ATIF, -fti *is. Ar.* Сілтеме.

ATIFET *is. Ar. esk.* Игі ниет, рақым, ізгілік.

ATIL *s. Ar. esk.* 1. Жалқау, еріншек, бойкүйез. 2. Жұмыссыз, іссіз. 3. Жарамсыз, іске татымсыз.

ATILGAN *s.* 1. Батыл, қорықпайтын. 2. Іскер, пысық.

ATILGANLIK, -ği *is.* 1. Батылдық, ер жүректік. 2. Іскерлік, пысықтық.

ATILIM *is.* 1. Батыл қадам, батыл әрекет. 2. Шабуыл, тегеуірін. 3. Тырысу, күш салу.

ATILMAK (-e, -den;nsz) 1. Шығару, шығарып тастау, тастау. *Tembel olanlar her yerden atılır.* Барлық жерде жалқауларды шығарып тастайды. *Limana bombalar atılmıştır.* Портқа бомбалар тасталған еді, порт бомбаланған еді. 2. (-e) Бас салу, тарпа бас салу. *Düşmanın üzerine atıldı.* Жауға тарпа бас салды.

ATIM *is.* 1. Ату, атыс. 2. Оқ атым жер. *Bir kurşun atımı yer.* Мылтық оғының жетер шамасындағы аралық.

ATIMCI *is.* Түтуші (жүн, мақта т.б.).

ATIŞ *is.* 1. Атыс. 2. Баллистика—снарядтың, оқтың ұшу заңдары туралы ғылым. *Topçu Atış Okulu.* Артиллерия мектебі. 3. (жүрек,

тамыр) Соғу, дүрсілдеу.

АТИШМАК (*nsz, -le*) 1. Керілдесу, дауласу. 2. (*nsz, -e*) Татуласуға, жарасуға, ымыраласуға тырысу. *Nafîle atışma, ben seninle barışmam.* Босқа татуласуға тырыспа, мен өзіңмен достаспаймын. 3. Айтысу, өлеңмен сөз жарысына түсу.

АТИШТИРМАК (*-i*) 1. Асығыс-үсігіс тамактану, жеу немесе ішу. 2. (*nsz*) (жанбыр) Тамшылау, (қар) жауа бастау.

АТИШ YERİ *is.* Полигон — әскери жаттығулар жүргізілетін орын.

АТІ *is. Ar. esk.* Болашақ, келешек.

АТІК (I) *s.* Епті, тез, шапшаң.

АТІК (II) *s. Ar.* Ежелгі, ескі, бұрынғы, байырғы.

АТІКЛІК, *-ği is.* Ептілік, бейімділік, шапшаңдық.

АТ KESTANESİ *is. bot.* Ат талшын.

АТКИ *is.* Шарф, мойын орағыш.

АТКИЛІ *s.* Шарфты, шарфы бар.

АТКУYРУĞU *is. bot.* Дала қырықбуыны.

АТЛАМАК (*-den*) 1. Секіру, секіріп кету, аттау, аттап өту. *Hendekten atlamak.* Шұңқырдан аттап өту, секіріп кету. 2. (*-den, -e*) Секіріп түсу. *Çukura atlamak.* Шұңқырға секіріп түсу. *Pencereden atlamak.* Терезеден секіріп түсу. 3. (*-e*) Міну, келікке отыру, атқа қону. *Atlasam bir vapura, şehre insem diyorum.* Бір кемеге мініп, қалаға барсам деймін.

АТЛАНДИРМАК (*-i*) Атқа мінгізу я мінетін ат беру.

АТЛАР АНАСИ *is.* Ірі, ірі денелі әйел.

АТЛАС (I) *is.* Атлас (мата).

АТЛАС (II) *is. Yun.* 1. Атлас (карта). 2. Атлас — бір тақырыпқа байланысты таблица, суреттер берілген кітап. *Anatomi atlası.* Суретті анатомия кітабы.

АТЛАС ÇİÇEĞİ *is. bot.* Кактус өсімдігінің бір түрі.

АТЛАС ÇİÇEĞİGİLLER *ç. is. bot.* Кактусты өсімдіктер.

АТЛАС КЕМІĞİ *is. anat.* Ауыз омыртқа, атлант.

АТЛАТМАК (*-i, -e, -den*) 1. Секірту, аттату. 2. (*-i*) *mes.* (қиыншылық, қауіп-қатер, кедергі т.б.) Жету, жөніп шығу, жою, жоқ ету, құрту. *Tehlikeyi atlamak.* Қауіп-қатерден аман-есен өту. 3. (*-i*) Құтылу. 4. *mes.* Алдау, отірік айту.

АТЛЕТ *is. Fr.* Атлет — атлетикамен шұғылданатын адам.

АТЛЕТ FANİLÄSİ *is.* Майка — жеңсіз іш-көйлек.

АТЛЕТİK *s. Fr.* Атлетикалық. *Atletik oyunlar.* Атлетикалық ойындар. 2. Шымыр денелі, шыныққан (адам).

АТЛЕТİZM *is. Fr.* Атлетика—шыдамдылыққа, төсілқойлыққа, күштілікке жаттықтыратын дене шынықтыру ісі.

АТЛИ *s.* 1. Атты, астында аты бар, ат мінген. *Ath araba.* Атты арба. 2. *is.* Салт атты. *atlı kovalarcasına* жау қуғандай — асығып-үсігіп, асып-сасып.

АТЛИКАРИНКА *is.* Карусель, өткеншек.

АТЛИ КАРИНКА *is. zool.* Ірі құмырсқа.

АТЛИ СПОР *is.* Ат спорты, әр түрлі ат жарыстары.

АТМАСА *is. zool.* Қаршыға.

АТМАК, *-ar (-i, -e)* 1. Лактыру, тастау, ату. *Suya taş atmak.* Суға тас лактыру. 2. Біреумен байланысын кесу, (үй, т.б.) айдап шығу, шығарып жіберу. *Adamcağızı evden attılar.* Байғұсты үйден қуып шықты. 3. Салу, қосу. *Mutlaka yemeklerimize biber atmayı âdet edinmişiz.* Тамақтарымызға міндетті түрде бұрыш қосуды әдетке айналдырғанбыз. 4. Шапалақтау, шапалақпен ұру, соғу. 5. (мылтық т.б.) Ату, оқ шығару. *Havaya iki el silâah attı.* Аспанға екі рет мылтық атты. 6. Кейінге қалдыру, қоя тұру. *Bu konunun tartışılmasını gelecek haftaya attılar.* Бұл мәселе жөніндегі тартыс-таласты келесі аптаға қалдырды. 7. Сөзбен мазалау, тыныштық бермеу, ұрыну. *Kadınlara lâf attılar.* Олар әйелдерге сөзбен тиісті. 8. Керексіз, қажетсіз бір затты лактырып тастау. *Bu lüzumsuz eşyaui*

atmalı. Осы қажетсіз затты лақтырып тастау керек. 9. (*nsz*) Өтірік айту, оттау. *Gene atmaya başladı*. Тағы да оттай бастады. 10. Жібериу, жолдау. *Mektup almak*. Хат жолдау. *atır (veya atmak) tutmak* біреу немесе бір нәрсе жайында аузына келгенін айту, балағаттау, тіл тигізу.

ATMASYON *is. ve s. tkz.* Мақтаншақтық, бөспелік.

ATMIK, *-ği is. hlk.* Сперма, ұрық сұйығы.

ATMOSFER *is. astr.* 1. Атмосфера — жер шарын қоршап тұрған газ қабық. 2. *mec.* Қоршаған орта, ауа.

ATMOSFER BASINCI *is.* Атмосфера қысымы.

ATOL, *-lü is.* Атолл — теңіздегі сақина тәріздес маржан аралдарының бір түрі.

ATOM *is. Fr. kim.* Атом — химиялық элементтің өте ұсақ бөлшегі.

ATOM BOMBASI *is.* Атом бомбасы.

ATOM ÇAĞI *is.* Атом дәуірі.

ATOM ÇEKİRDEĞİ *is.* Атом ядросы.

ATOM ENERJİSİ *is.* Атом қуаты.

ATOMİK *s. Fr.* Атоммен байланысты, атомға қатысты.

ATOM SANTRALİ *is.* Атом электростанциясы.

ATÖLYE *is. Fr.* Шеберхана, ұстахана.

ATRAKSİYON *is. Fr.* Атракцион — жұртты қызықтыратын цирк, эстрада ойындары.

AT SİNEĞİ *is. zool.* Кене, жер кене, тас кене.

ATTAR *is. esk. bk.* Aktar.

AU Lât. *kim.* Алтынның қысқарған таңбасы.

AUT *is. İng. sp.* Аут — ойнағанда доптың аланнан шығып кетуі.

AV *is.* 1. Аң аулау, аңшылық; балық аулау, балықшылық. 2. Ауға түскен олжа. *ava çıkmak* аңға шығу.

AVADANLIK, *-ği is.* Аспаптар жиынтығы.

AVAL, **II (I)** *is. Fr. tic.* Кепілдік. *Aval veren* .Кепілші.

AVAL (II) *s. argo* Әңгүдік, есерсоқ, ақымақтау.

AVAL AVAL *zf. argo* Аланғасар сияқты, әумесерленіп.

AVAM *ç. Ar. esk.* 1. Жай халық, қарапайым халық, кара халық, бұқара халық. 2. Халық.

AVANAK, *-ği s. Erm.* Аңқау, аңғырт, аңғал, ақылсыз.

AVANAKÇA *zf.* Аңқау сияқты, аңғал тәрізді.

AVANAKLIK, *-ği is.* Аңқаулық, аңғырттық, ашық ауыздық, ақымақтық. *avanaklık etmek* ақымақтық ету.

AVANGART, *-dı s. Fr.* Авангард.

AVANS *is. Fr.* Аванс — алатын жалақының есебінен алдын ала берілетін ақша. *avans almak* аванс алу: *Aldığım avansı olduğu gibi sana bırakıyorum*. Алған авансымды түгелдей өзіңе тастап кетіп барамын.

AVANTA *is. İt.* Олжа, көлденең табыс. *avantadan* тегін, текке, төлеусіз.

AVANTAJI *s. argo* Пайдакүнем, пайдакұмар, пайдақор.

AVANTAJLIK, *-ği is. argo* Пайдакүнемдік, пайдакұмарлық.

AVANTAJ *is. Fr.* Тиімділік, пайдалық.

AVANTAJLI *is. ve s.* Тиімді, пайдалы, қолайлы.

AVANTAJSIZ *s.* Тиімсіз, пайдасыз.

AVANTÜR *is. Fr.* Шытырман, қызық оқиға; авантюра.

AVAR *öz. is.* 1. Авар — Дағыстанда тұратын халық. 2. *tar.* Авар—III-VI ғасырлар арасында Монғолияда, VI-IX ғасырлар арасында Орталық Еуропада өмір сүрген халық.

AVARA (I) *is. İt. den.* 1. (кеме) Жағалаудан я басқа бір кемең жанынан қашықтау, алыстау. 2. *ünl.* “Қозғал, алға жылжы” мағынасында қайықшыларға айтылатын бұйрық мәнді одағай сөз.

AVARA (II) *s. Far. hlk.* 1. Сандалбай, жұмыс істемейтін, пайдасы жоқ. *avara kasnak işlemek (veya dönmek)* тектен-текке сандалу.

AVARCA *öz. is.* Авар тілі.

AVARE *s. Far.* Бос сандалушы, тентірегіш, тентіреуге бейім, сандалбай. *avare dolaşmak* сандалу, қаңғу, тенті-

- реу. *avare olmak* жұмыс істемеу, қаңғыру, бос жүру.
- AVAZ** *is. Far.* Бақыру, шынғыру, қышқыру, шынғырық. *avaz avaz bağır-mak* ойбайлау, дауысты қатты шығарып бақыру, айғайлау. *avazı çıkıngı kadar* бар дауысымен, дауысы жеткенше.
- AVCI** *is.* 1. Аулаушы — балық ұстау, аң аулау ісімен шұғылданушы адам. 2. *s.* Аңшы, балықшыға тән, қатысты. *Avcı çantası.* Арқа қоржын, арқаға асынынан қоржын.
- AVCILIK, -ğı** *is.* Аңшылық, балықшылық.
- AVCI OTU** *is. bot.* Жалынгүл — қалампыр тұқымдас қызыл гүлді өсімдік.
- AVCI UÇAĞI** *is. ask.* Жойғыш ұшақ — жау авиациясымен айқасатын ұшқыр ұшақ.
- AVDET** *is. Ar.* Қайту, қайтып келу, оралу. *avdet etmek* қайтып келу, қайта оралу.
- AVİZE** *is. Far.* Люстра, аспашам.
- AV KÖPEĞİ** *is.* Аңшы ит, тазы, құмай.
- AVLAMAK (-i)** 1. Аң аулау; балық аулау. 2. *tec.* Алдап түсіру, қақпанға түсіру.
- AVLANMAK (nsz)** Аңға шығу, аң аулау. *Ben her yıl bu ormana avlanırım.* Мен осы орманға жылда аң аулауға келемін.
- AVLU** *is. Yun.* Аула.
- AVRAT, -dı** *is. Ar.* 1. Әйел. 2. *hlk.* Жар, жұбай, зайып.
- AVRAT PAZARI** *is.* 1. Күн, бас бостандығынан айрылған әйел сатылатын базар. 2. Әйелдердің майда-шүйде, ұсақ-түйек заттарын сататын базар.
- AVRUPAĪ** *is.* Еуропалықтар тәрізді, еуропалықтарға ұқсап, еуропалық.
- AVRUPALI** *öz. is.* 1. Еуропалық, еуропада тұратын адам. 2. *s.* Еуропаға тән, еуропаға қатысты.
- AVRUPALILAŞMAK (nsz)** Еуропалану, еуропа тіршілігіне, мәдениетіне, әдет-салтына бейімделу.
- AVUÇ, -cu** *is.* 1. Алақан. 2. Уыс, алақан аясының іші. *Bir avuç pırınç.* Бір уыс күріш. *avuç (veya el) açmak* алақан жаю, телміріп сұрану, еміну. *avuç içi kadar* алақандай, шағын, кішірек. *avucu kaşınmak* алақаны қышу — біреуден бірдеңе алуды ырым қылу, алақанына ақша түседі деп ойлау. *(birini) avcunun içinde tutmak* біреуді жұмса жұдырығында, ашса алақанында ұстау, айтқанын істету. *avcunun içine almak* уысынан шығармау, еркіне жібермей қатал ұстау.
- AVUÇ AVUÇ** *s.* 1. Уыс-уыс, бірнеше уыс. 2. Көп, мол (ақша). 3. *zf.* Уыстап.
- AVUÇ DOLUSU** *s.* Уыстап, уыс-уыс (ақша). *Kendisi avuç dolusu para harca-mış.* Өзі уыс-уыс ақша жұмсапты.
- AVUÇLAMAK (-i)** Уыстау, уыстап алу.
- AVUKAT** *is. İt.* 1. Адвокат. 2. *tec.* Адвокат — біреуді керексіз жерде қорғаушы. *avukat tutmak* адвокат жалдау.
- AVUKATLIK, -ğı** *is.* 1. Адвокат мамандығы. 2. Адвокаттық іс. 3. *tec.* Біреуді керексіз жерде қорғау ісі.
- AVUNÇ, -cu** *is.* Жұбаныш, алданыш, медет.
- AVUNDURMAK (-i)** Жұбату, көңілін аулау.
- AVUNMAK (nsz)** 1. Жұбану, көңілі аулану, алдану. 2. Қанағаттану, шүкіршілік ету.
- AVUNTU** *is.* Жұбаныш, алданыш, медет, көңілге сүйеніш.
- AVURT, -du** *is.* Ұрт. *avurtları çökmek (veya avurtları birbirine geçmek)* ұрты суалу — азып-тозу, жүдеп-жадау.
- AVUSTRALYALI** *öz. is. ve s.* Австралиялық.
- AVUTMAK (-i)** Жұбандыру, тыныштан-дыру, жұбату, алдандыру. *Çocuk an-nem diye tutturdu, güç avuttuk.* Бала апалап жылады өрен жұбаттық.
- AV YASAĞI** *is.* Аң аулауға, балық ұстауға тыйым салынған маусым.
- AY (I) ün.** Ай, ой — бір нәрсе денеге қатты тиіп ауыртқанда, қорыққанда, танданғанда немесе қуанғанда айтылатын одағай сөз. *Ay, sen mi idin!* Оу, сен екенсің ғой! *Ay, ne güzel!* А, қандай өдемі, қандай өсем!

АҮ (II) *öz. is.* 1. Ай — жердің табиғи серігі. 2. Ай — жылдың он екіден бір бөлігін көрсететін уақыт өлшемі. *Mart ayı.* Наурыз айы. 3. Ай — отыз күндік мерзім. *Bu iş ancak üç ayda biter.* Бұл іс отыз күн ішінде бітеді. *ay aydın, hesap belli* айдай анық, бесенеден белгілі, ап-айқын. *ay parçası (gibi)* ай десе аузы, күн десе көзі бар—асқан сұлу, өте көрікті. *ayda yılda bir* айына-жылына бір—сирек, жиі емес.

АҮА *is.* Алақан. *El ayası.* Алақан. *Ayak ayası.* Табан.

АҮАК, -ғи *is.* 1. Аяқ. 2. Аяқ — орындық, керуеуе т.б. заттардың тірек таянышы. *İskemlenin ayağı kırk.* Орындықтың аяғы сынық. 3. Аяқ — дененің белден төменгі жағы. *Ayağına bir pantolon çekti.* Бұғына шалбар киді. 4. *soğr.* Өзеннің тармағы, саласы. 5. Ұйқас, рифма — өлең жолдарының ұйқасы. 6. *esk.* Ұзындық өлшемі—30,5 см жуық ұзындық өлшемі. *ayak atmak* кіру, ішке ену. (*bir yere*) *ayak atmak* аяғын баспау, жоламау, жуымау. *ayak diremek* бетінен қайтпау, алған бағытынан таймау. *ayağa kalkmak* 1) түрегелу, тұру, отырған орнынан көтерілу. 2) *mes.* қобалжу, сабырсыздану. 3) жазылу, аурудан сауығу, оңалу. *ayağı ile (veya kendi ayağı ile) gelmek* өз аяғымен келу, шақырусыз өзі келу. *ayağına dolanmak (veya dolaşmak)* аяғына оралу—алдан кес-кестеу, кедергі болу. *ayağına gelmek* 1) сыпайылық көрсетіп жанына бару, жақындау, таяп келу. 2) көлденең табыс табу, олжаға кенелу. *ayağına (veya ayaklarına) kapantak* аяғына жығылу, жалыну, жалбарыну, кешірім сұрау. *ayağını bağlatmak* аяғына тұсау болу — бөгет болу, қол байлау. *ayağını denk basmak* аяғын андап басу — сақ жүру, сақтану. (*ayakkabı*) *ayağını vurmak* (аяқ киім) аяғын қажау. *ayağının bağıntı çözmek* 1) әйелінен ажырасу. 2) еркін жүріп-тұруына бөгет болатын қа-

рым-қатынастарды үзу. *ayağının bastığı yerde ot bitmez* жүрген жеріне шөп шықпас. *ayakları geri geri gitmek* барғысы келмей әрең бару. *ayakları yere değmemek* қатты қуану, қуанышында шек болмау. *ayakta uyumak* шаршағаннан, қалжырағаннан қалғып-мүлгіп отыру.

АҮАКАЛТИ *is. mes.* Адам көп жүретін жер. *ayakaltında dolaşmak* жұмыс істеп жүрген адамдарға оралғы болу, бөгет жасау, кедергі келтіру.

АҮАК БАҒИ *is.* Қол байлау, кедергі, бөгет. *Bu çocuk bana ayak bağı oluyor.* Осы бала маған қол байлау болып отыр.

АҮАКВАСТИ *is.* Сырттан келген адамнан алынатын салық (кеден).

АҮАК БІЛЕҒИ *is. anat.* Жіліншік, сирак. АҮАКҚАК, -ғи *is. hlk.* 1. Баспалдақ, басқыш. 2. *hlk.* Педаль.

АҮАКҚИ *is.* 1. Қолбала. 2. Қызметші.

АҮАКҚИН *is.* Тоқыма станогының ағаш педали.

АҮАК ІШИ *is.* Барып кел, алып кел сияқты қолбаланың жасайтын ісі.

АҮАК ІЗИ *is.* Аяқ ізі. *Karda ayak izleri var.* Қардың үстінде аяқ іздері бар.

АҮАККАБИ, -уи *is.* Аяқкиім. *ayakkabı vurmak* (аяқкиім) аяқты қажау, аяқты қысу.

АҮАККАБИЦИ *is.* 1. Аяқ киім тигуші әрі оны сататын адам. 2. Аяқкиім дүкені.

АҮАККАБИЦИЛИК, -ғи *is.* Аяқкиім тигу не оны сату ісі.

АҮАККАБИЛИК, -ғи *is.* 1. Аяқкиім шкафы — аяқкиім қоюға арналған шкаф. 2. *s.* Аяқкиім тигуе жарайтын, керекті (былғары, көн т.б.).

АҮАК КІРАСИ *is.* Мандай тері — бір хабар немесе бір зат өкелген кісіге берілетін ақшалай сый-сияпат.

АҮАКЛАНМАК (*nsz*) 1. (бала) Жүре бастау, тәй-тәй басу. 2. Жазылу, аурудан тұру, сауығу, айығу. 3. Кету үшін орнынан түрегелу, тұру. 4. *mes.* Көтеріліс жасау, бүлік шығару. 5. *mes.* Ояну, төсектен тұру.

АҢАКЛІ *s.* 1. Аяғы бар, аяқты. *Çıplak ayaklı çocuk.* Жалаң аяқ бала. 2. Тіреніш, таянышы бар. *Ayaklı kadeh.* Рөмке. 3. Аяқпен жұмыс істейтін. *Ayaklı dikiş makinesi.* Аяқпен жұмыс істейтін тігін машинасы.

АҢАКЛІК, -ғи *is.* 1. Педаль. 2. Басқыш, баспалдақ.

АҢАКЛІ КҮТҮРНАНЕ *is. mec.* Білмейтіні жоқ, көп білетін адам.

АҢАК ОYУНУ *is.* Алаяқтық, айлакерлік, залымдық.

АҢАКСІЗ *s.* Аяғы жоқ, аяқсыз.

АҢАКСІЗЛАР *ç. is. zool.* Аяқсыз қос мекенділер.

АҢАҚТА *zf.* Аяқта тұрып, түрегеліп тұрып, тік тұрып. *Kahvelerimizi ayakta içtik.* Кофемізді аяқта тұрып іштік.

АҢАҚ ТАКІМІ *is.* Қарапайым халық.

АҢАҚ ТЕРІ *is.* 1. Шуаш, жағымсыз қолансы иіс.

АҢАҚ ТОРУ *is. sp.* Футбол.

АҢАҚҮСТҮ *zf.* 1. Түрегеп тұрып, тік тұрып. 2. Шұғыл, асығыс. *Ayaküstü bir karar.* Шұғыл шешім.

АҢАҚҮЗЕРІ *zf. bk. Ayaküstü.*

АҢАҚ YOLU *is.* Әжетхана, дәретхана, туалет.

АҢАЛ, -лі *is. Ar. esk.* Жұбай, зайып, жар. *Çocuklar uyuyorlar, efendi gazete okuyor, ayalı dikiş dikmektedir.* Балалар ұйқыда, отағасы газет оқып, әйелі тігін тігіп отыр.

АҢАҢ *is. Ar.* Аян, белгілі, мәлім. *ayan olmak* белгілі болу, мәлім болу.

АҢАҢ БЕҢАҢ *s. ve zf.* Ап-анық, айқын, бесенеден белгілі, айдан анық.

АҢАҢ *is. Ar.* 1. Реттеу, күйге келтіру, дәлдеу, дұрыстау. *Saatin ayarı bozuk.* Сағат дұрыс жүрмей тұр. *Radio ayarı.* Радионы күйге келтіру. 2. Дәл уақыт. *İstanbul ayarı.* Стамбул уақыты. *Moskova ayarıyla.* Мәскеу уақыты бойынша. *Saat ayarı.* Сағаттың дәл уақытын тексеру. 3. Сынама, үлгі, проба. *Katıksız 24 ayar altın.* Қоспасыз 24 сынама алтын. 4. *mec.* Үлгі, стандарт. *ayar etmek* реттеу, жөнге келтіру, күйге келтіру.

АҢАҢСІ *is. esk.* Өлшеу жабдықтарының тексерушісі.

АҢАҢ БОЗУК *s.* 1. (сағат т.б.) Күйге келтірілмеген дұрыс жүрмейтін. 2. *mec.* Ұшқалақ, жеңілтек, шошақай, тұштақай.

АҢАҢЛАМАК (-і) 1. Өлшеу аспаптарын тексеріп түзету, туралау, дұрыстау. *Saati radyoya göre ayarlamak.* Сағатты радио уақыты бойынша туралау. 2. Белгілі бір үлгіге ыңғайлау не сәйкестендіру. *Dikiş makinesini nakışa göre ayaklamak.* Тігін машинасын кесте тігуге туралау, ыңғайлау. 3. Ретке келтіру, реттеу, жөнге салу. *İşlerimi ayarlayabilirsem sinemaya gideceğiz.* Жұмыстарымды жолға қоя алсам, киноға барамыз. 4. *argo* Алдау, өтірік айту. *Babamı ayarlayabilirsem sinemaya gideceğiz.* Әкемді алдай алсам, киноға барамыз.

АҢАҢЛІ *s.* 1. (сағат, машина т.б.) Тураланған, дұрысталған, жөнге келтірілген. 2. (алтын, күміс) Сынама белгісі бар.

АҢАҢСІЗ *s.* 1. Тураланбаған, дұрыс жүрмейтін, дәл емес. *Ayarsız saat.* Дұрыс жүрмейтін сағат. 2. *mec.* Жеңілтек, ұшқалақ, ұшып-қонба. *Ayarsız insan.* Ұшқалақ адам.

АҢАҢТІ *is.* Жолдан шығару, тура жолдан тайдыру, басын айналдыру.

АҢАҢТІСІ *s.* Арандатушы, жолдан тайдырушы, бір пәлеге итеріп салушы, айдап салушы.

АҢАҢТМАК (-і) 1. Тура жолдан шығару, тайдыру, айдап салу. 2. Алдау, арбау, ырқына көндіру, ырқына жүргізу.

АҢАЗ *is.* 1. Аяз, ызғар, үскірік. 2. *s.* (ауа райы) Суық, ызғарлы, аязды. *ayaz kesmek* ұзақ уақыт суықта қалып тұну, жаурау, дірдектеу. *ayaz vurmak* (жеміс, көкөніс) үсу, үсікке шалдығу. *ayazda kalmak* 1) аязда, суықта қалып қою. 2) босқа үміттену, босқа дәмелену.

АҢАЗЛАМАК (nsz) 1. Аяздану, күн ызғарланып суыту. 2. Аязда, суықта қа-

- лып тону, дiрдектеу, жаурау. 3. *argo* Босқа үмiттену, құр босқа дәмелену.
- АҢАЛАНМАК** (*nsz*) Қатты салқындау, суыну. *Su ayazlanmış*. Су қатты салқындаған.
- АҢАЛЛІК**, -ғи *is.* Балкон, терасса, бастырма.
- АҢ БАЛІГІ** *is.zool.* Айбалық — теңіз суларында болатын ірі балықтың бір түрі.
- АҢ БАЛТА** *is. esk.* Айбалта — жарты ай бейнесіндегі балта.
- АҢБАШЫ** *is.* 1. Ай басы—айдың алғашқы күні. 2. (әйел үшін) Етеккір. *aybaşı olmak* етеккірі келу.
- АҢБЕАҢ** *zf. T. Far. T.* Ай сайын, айдан-айға, айма-ай, әр ай. *Borcunu aybeay ödemek*. Қарызын әр ай төлеп тұру.
- АҢСА** *is.* 1. Жарты ай. 2. Айшық — жарты ай бейнесіндегі сәндік белгі.
- АҢСІСЕГІ** *is. bot.* 1. Құнбағыс. 2. Осы өсімдіктің дәні, шекілдеуік.
- АҢСІСЕГІ ҰАГІ** *is.* Құнбағыс майы, шекілдеуік майы.
- АҢДЕМІР** *is.* Шот балта, шапашот.
- АҢДИН** *s.* 1. Жарық, жарығы мол, сәулелі, ашық. *Aydın bir oda*. Жарық бөлме. 2. *s. ve is.* Зиялы, оқыған, көзі ашық (адам). 3. Түсінуге оңай, түсінікті, анық (жазу я сөз).
- АҢДИНГЕР** *is.* Сәулет өнерінде сызуға қолданылатын жылтыр, мөлдір ерекше бір қағаз.
- АҢДИНЛАНМАК** (*nsz*) 1. Жарықтану, сәулелену. 2. *tec.* Жан-жақты мәлімет алу, хабардар болу, істің, оқиғаның мән-жайынан мәліметі болу.
- АҢДИНЛАТСЫ** *s.* 1. Жарық беретін. 2. *tec.* Кең мағлұмат беретін, баяндайтын, түсіндіретін, мәлімет беретін, сауаттандыратын. *Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydinlatıcı tedbirler alır*. Мемлекет тұтынушыларды қорғайтын және сауаттандыратын шараларды жүзеге асырады.
- АҢДИНЛАТМАК** (-*i*) 1. Жарық түсіру, жарықтандыру, сәулелендіру. 2. *tec.* Бір мәселе бойынша мәлімет беру, баяндау, айту.

- АҢДИНЛІК**, -ғи *is.* 1. Жарықтық, жарқырап сәуле шығарушылық. 2. *s.* Жарық түсетін, жарық. *Aydınlık bir oda*. Жарық түсетін бөлме. 3. *tec.* Айқын, түсінікті, түсінуге жеңіл. *Aydınlık bir söz*. Түсінікті сөз. 4. Кірішкісіз, адаль, пәк.
- АҢДИНЛІКӨЛЧЕР** *is.* Жарық өлшейтін аспап.
- АҢЕТ** *is. Ar.* Аят — Құран сүрелерінің бір шумағы.
- АҢГИН БАҢГИН** *s.* 1. Шаршап-шалдыққан, қалжыраған, болдырған, қажыған. 2. Өлердей ғашық, жанын пида етуге дайын. *O zaten ötekine aygın baygın*. Негізінде ол басқасына өлердей ғашық.
- АҢГИР** *is.* Айғыр — үйірге түсетін піштірілмеген еркек жылқы. *aygın gibi* айғырдай, үлкен, дәу, күшті (адам).
- АҢГИТ** *is.* 1. Аспап, құрал. *Telefon bir konuşma aygıtıdır*. Телефон — сөйлесу құралы. 2. Орган, мүше. *Sindirir aygıtı*. Ас қорыту, тамақ сініру органы.
- АҢИ** *is. zool.* 1. Аю. 2. *tec.* Епсіз, қолапайсыз. *ayı gibi* 1) дәу, үлкен, зор ірі. 2) дөрекі, тұрпайы, нойыс, өрескел. *Ayuya dayı denecek zaman var* (мақал). Күні түскенде ешкіге апа, текере жезде деу.
- АҢИ БАЛІГІ** *is.* Итбалық, тюлень.
- АҢИВОҒАН** *s.* Өңкіген, қорбиган, дөңкіген.
- АҢИСІ** *is.* 1. Аю үйретуші. 2. *s. tec.* Дөрекі, көргенсіз.
- АҢИК** *s.* 1. Айыққан, есін жинаған. 2. *tec.* Зерек, аңғарғыш, түсінгіш.
- АҢИКЛАМАК** (-*i*) 1. Сорттау, іріктеу, сортқа бөлу, сұрыптау. *Sebze ayıklamak*. Көкөніс сұрыптау. 2. *tec.* (бір жұмыс орнында) Маман іріктеу, жақсы маманды қалдырып, біліксіз маманды шығару, екшеу.
- АҢИКМАК** (*nsz*) *hik.* Айығу, есін жию, өзіне-өзі келу.
- АҢИКУЛАГІ** *is. bot.* Жауқазынгүл, наурыз шешек.
- АҢИЛІК**, -ғи *is.* Дөрекілік, ерсілік, тұрпайылық, оғаштық.

AYILMAK (*nsz*) Айығу, мастықтан айығу. 2. *tec.* Ақ пен қараны айыру, есі кіру, оң-солын тану. *ayılıp bayılmak* 1) өлердей ғашық болу, жан-тәнімен сүю. 2) естен тану, есенгіреу, талықсып есінен айрылу.

AYIN *is. Ar.* Ғайын — араб әліпбиінің он сегізінші, Осман әліпбиінің жиырма бірінші әрпі.

AYINGA *is. Erm.* Темекі контрабандасы — мемлекет шекарасынан жасырын өткізілген темекі.

AYINGACI *is.* Темекі контрабандашысы — шекарадан темекіні жасырын өткізу ісімен шұғыланушы.

AYINGACILIK, *-ği is.* Темекі контрабандашылығы.

AYIN ON DÖRDÜ *is.* Толған ай, айдың толған кезі. *ayın on dördü gibi* көрікті, ажарлы, өңді.

AYIP, *-bı is. Ar.* 1. Ұят, маскара, ар-намысқа тиетін өрескел іс. 2. Кемшілік, мүкістік, ақаулық. *ayıp etmek (veya uarmak)* маскара қылу, ұятқа қалдыру, жер қылу, ұялту. *ayıbını yüzüne vurtmak* айыбын бетіне басу, кемшілігін көзіне айту. *ayıptır söylemesi* айыпқа бұйырмаңыз, айтуға тиіспін.

AYIPLAMAK (*-i*) Кінәлау, айыптау, жазғыру.

AYIPLI *s.* Кінәлі, жазықты, айыпты; кемшілігі бар.

AYIPSIZ *s.* Кінәсіз, жазықсыз, айыпсыз; кемшілігі жоқ.

AYIRAÇ, *-cı is. kim.* Реактив — химиялық реакцияны жүзеге асыруға қолданылатын зат, реагент.

AYIRIM *is.* Бөлектеу, бөлу, айыру, жіктеу. *ayırım yaratmak* бөлектеу, алау, жікке бөлу.

AYIRMA *is.* Бөлу, жіктеу, айыру ісі.

AYIRMAÇ, *-cı is.* Айырмашылық белгісі — бір ұқсас заттарды бір-бірінен ерекшелеп, ажыратып тұратын белгі.

AYIRMAK (*-i, -den*) 1. Бөлу, айыру, бөлшектеу. *Elmayı dörde ayırmak.* Алманы төртке бөлу. 2. Сақтап қою, бөлек алып қою. *Çocuklara pastadan biraz ayırdım.* Балаларға торттан біраз алып қойдым. *Kazancımдан gezi*

için para ayırdım. Табысымның біразын саяхат үшін бөліп сақтап қойдым. 3. Ажырату, бір-бірінен айыру, бөліп жіберу. *Karıyı kocasından ayırmak.* Әйелді күйеуінен ажырату. 4. Алалау, бөліп-жару, бірдей көрмеу. *Çocuklarımlın hepsisini aynı derecede severim, onları hiç birbirinden ayırır mıyım?* Балаларымның бәрін бірдей жақсы көремін, оларды бір-бірінен бөліп-жара аламын ба? 6. Белгілеу, әзірлеу, дайындау. *Odayı çocuklara ayırdım.* Бөлмені балаларға әзірледім.

AYIRT EDİLMEK (*-den*) Ерекшелену, айрықшалану.

AYIRT ETMEK (*-i, -den*) Айрықшалау, бөлекше көрсету.

AYIRTI *is.* Ерекшелік, өзгешелік, өзіндік қасиет.

AYIŞIĞI *is.* 1. Ай сәулесі. 2. Ай жарығы.

AYI ÜZÜMÜ *is. bot.* Аюқұлақ — мәңгі көк және жатаған өсетін ақшыл қызыл бүртігі бар өсімдік.

AYİN *is. Far.* Діни салт.

AYKIRI *s.* 1. Қайшы, қарама-қарсы, кереғар. 2. Көлденең, кесе көлденең, көлбеу; қиғаш, қисық. *aykırı düşmek* сәйкес келмеу, үйлеспей.

AYKIRILAŞMAK (*nsz*) Қарама-қайшы келу, сәйкес келмеу, қайшы болу.

AYKIRILIK, *-ği is.* Қарама-қарсылық, кереғарлық.

AYLAK *s.* Бос сандалушы, бос сенделуші, іссіз, тұрақты жұмысы жоқ. 2. *zf.* Бостан-бос, тектен-тек, жайдан-жай. *aylak oturmak* бостан-босқа отыру. *aylak olmak* жұмыссыз жүру, түк бітірмеу.

AYLAKÇI *is.* Күндік жұмысшы, күн есебі негізінде жалданушы, уақытша жалданушы.

AYLAKÇILIK, *-ği is.* 1. Тұрақты жұмысы болмаушылық. 2. Текке сандалушылық, текке сенделушілік.

AYLAKLIK, *-ği is.* 1. Құр босқа уақыт өткізушілік, істейтін жұмысы жоқтық, жұмыссыздық.

AYLANMAK (*nsz*) *hлк.* Айналу, айнала жүру, дөңгелену.

AYLI s. 1. Төбесінде ай бейнесі бар, ай бейнелі. *Be yaz ayılı kırmızı bir bayrak.* Ақ түсті ай бейнесі бар қызыл жалау. 2. Айлы, ай сәулесі түсіп тұрған. *Ayılı geceler.* Айлы түндер.

AYLIK, -ғы is. 1. Айлық, жалақы, бір ай істеген еңбекке төленетін ақы. 2. s. Отыз күндік, бір айлық, бір ай аралығындағы. *Aylik kazanç.* Айлық табыс, айлық еңбекақы. 3. Айына бір рет шығатын, бір рет болатын. *Aylik toplanti.* Айына бір рет болатын жиыналыс. *Aylik dergisi.* Ай сайын шығатын журнал. 4. s. Белгілі бір уақыттан бері бар болған. *Üç aylık çocuk.* Үш айлық бала. 5. zf. Бір айға, бір ай үшін. *Ben uzunca kalacağım için aylık olarak tutmuştum odamı.* Мен ұзақ уақыт қалатын болғандықтан бөлmemді бір айға жалдаған едім. *aylık almak* айлық алу. *aylık bağlamak* айлық тағайын-дау. *aylık vermek* жалақы төлеу.

AYLIKÇI is. 1. Айлыққа жұмыс істеуші. 2. s. Айлықпен күнелткен, айлыққа күні қараған.

AYLIKLI s. Айлық, жалақы алатын (адам). *Aylik bir görevli.* Айлық алатын, айлыққа жұмыс істейтін қызметкер.

AYMAK, -ar (nsz) hlk. Айығу, есін жинау, әдепкі қалпына келу.

AYMAZ s. Қамсыз, жайбарақат, бейқам.

AYMAZLIK, -ғы is. Қамсыздық, жайбарақаттық, бейқамдық.

AYN is. Ar. esk. Көз.

AYNA is. Far. Айна. *ayna gibi* 1) айнадай, жалтыраған, жарқыраған. 2) (теңіз) тыныш, толқынсыз.

AYNABAKAR is. bot. Өріктің бір түрі.

AYNACI is. Айнашы, айна жасайтын жөне сататын адам. 2. s. mec. Қу, айлакер, алдамшы, тәсілқой.

AYNALI s. Айналы, айнасы бар.

AYNALI SAZAN is. zool. Сазан.

AYNASIZ s. 1. Айнасыз, айнасы жоқ. 2. argo Жексұрын, жек көрінішті, сүйкімсіз, сұмпайы, оңбаған. 3. argo Полиция.

AYNA TAŞI is. Тактайша, тактай.

AYNEN zf. Ar. Дәлме-дәл, сөзбе-сөз, сайма-сай, нақпа-нақ, түп-тура. *Aynen yazmak.* Сөзбе сөз жазу.

AYNI s. Ar. Бірдей, біркелкі, айнымайтын, дәл сондай. *Ayni ağız kullanmak.* Басқалардың айтқанын қайталау.

AYNILIK, -ғы is. Бірдейлік, тепе-теңдік, пара-парлық, ұқсастық, айнымай дәл келушілік.

AYNIYLA zf. Тап сондай, дәлме-дәл, сайма-сай, нақпа-нақ.

AYNI ZAMANDA zf. Сонымен бірге, сонымен қоса, сонымен қабат, бір уақытта, бір мезгілде.

AYNİYAT is. Ar. Тасымалдануы жеңіл, пайдалануға ыңғайлы мал-мүлік, жиһаз.

AYOL ünl. tkz. Әй — біреудің назарын өзіне аудару үшін айтылады. *Ayol, sen nerelerde kaldın?* Әй, сен қайда жүрсін?

AYRAÇ, -ci is. Жақша — айшық түріндегі тыныс белгісі. *Köşeli ayraç.* Квадрат жақша. *ayraç açmak mec.* сөз арасында айта кету.

AYRAN is. 1. Іркіт — жинаған сүтті пісіп, майын алғаннан кейінгі қалған ақ сүт. 2. Айран — ұйытылған қою айранға су қосып дайындалатын сусын.

AYRAN AĞIZLI s. argo Былжыр, ынжық, босбелбеу, жасық.

AYRAN BUDALASI s. argo bk. *Ayran ağızlı.*

AYRANCI is. Айраншы — айран сататын адам.

AYRAN DELİSİ s. hlk. Икемсіз, қолапайсыз, қырсыз.

AYRAN GÖNÜLLÜ s. Бір көргеннен ғашық болатын.

AYRI s. 1. Бөлек, өз алдына, жеке, дербес. *Beraber misiniz, ayrı mısınız?* Біргесіз бе, әлде бөлексіз бе? 2. Басқа, бөлек, өзгеше. *Bu ayrı konu.* Бұл басқа мәселе. 3. zf. Жалғыз, дара, тек, бір өзі ғана. *ayrı düşmek* 1) бір-бірінен алыс, ұзақ жерлерде тұру, 2) mec. сай келмеу, үйлеспей: *Düşüncelerimiz çok ayrı düşüyor.* Ойларымыз

- бір жерден шықпайды. *ayrı tutmak* алалау, бірдей көрмеу, бөліп-жару.
- АҢҒАРА АҢҒАРА** *zf.* Басқа-басқа, бөлек-бөлек, әртүрлі. *Ayrı ayrı işleri var.* Әртүрлі жұмыстары бар. 2. Әрқайсысы, әрбіреуі, жеке-жеке. *Çocuklara ayrı ayrı armağanlar aldım.* Балалардың әрқайсысына жеке-жеке сыйлықтар алдым.
- АҢҒАРА** *zf.* 1. Ерекше, айрықша, өзгеше. 2. Ерекше мән беру, ерекше жағдайда. *Bu bitki oralarda ayrıca yetiştirilir.* Бұл өсімдік ол жерде ерекше бапталады. 3. Осыдан басқа, бұдан басқа.
- АҢҒАРАЛЫҚ**, *-ғы is.* Артықшылық, жеңілдік, кеңшілік. *Ölüm önünde herkes bir, ayrıcalık yok kimseye.* Ажал алдында бәрі бірдей, ешкімге жеңілдік жоқ. *ayrıcalık tanıtmak (veya göstermek)* артықшылық көрсету, басқалардан артық көру.
- АҢҒАРАҚАЛЫҚ** *s.* Жеңілдігі бар, жеңілдік жасалған.
- АҢҒАРАҚАЛЫҚСЫЗ** *s.* Жеңілдігі жоқ, жеңілдік жасалмаған.
- АҢҒАРА СІНСТЕН** *is.* Біртекті емес, әртекті.
- АҢҒАРАСЫ** *is.* Айрық — айрылатын, бөлінетін жер. *İki yolun ayrıcında.* Екі жолдың айрығында.
- АҢҒАРА ОТУ** *is. bot.* Бидайық.
- АҢҒАРАЛЫҚ**, *-ғы is.* 1. Бөлек кету, бөлек тұру, айырылысу, бөлініп кету. 2. Бір жаққа кету, жол жүріп кету. *Çocuğının ayrılığına katlanamadım.* Баламның алыста жүргеніне төзе алмадым. 3. Пікір, ой т.б. қайшылығы, үйлеспеушілігі. 4. *huk.* Белгілі бір мерзімге соттың шешімімен жұбайлардың айырылысуы, бөлек тұруы.
- АҢҒАРАЛЫҚ** *is.* Айырылысу, бөлініп кету, бөлек кету.
- АҢҒАРАМАҚ** *(-den)* Айырылу, бөлектену, бөлек кету, бөлініп шығу. *O bu şehirden ayrıldı.* Ол бұл қаладан кетіп қалды. *Onlar birbirinden ayrıldılar.* Олар бір-бірімен айырылысты. 2. *(nsz,-den)* (жұбайлар) Ажырасу, айырылысу. *Artık senden saklamaya sebep kalmıyor. Ben, Remzi Beyden ayrılıyo-*
- rum.* Бұдан былай сенен жасырудың қажеті жоқ. Мен Ремзи мырзадан ажырасамын!
- АҢҒАРА** *is.* 1. Бөлу, жіктеу, айыру. 2. Ерекшелік, өзгешелік, артықшылық, өзіндік қасиет. 3. Бір-бірінен айырылатын, бөлінетін жер. *Yol ayrıtı.* Жол айрығы. *ayırım yapmak* алалау, бірдей көрмеу, бөліп-жару.
- АҢҒАРАМАҚ** *s.* Айырмашылығы бар, өзіндік қасиетке ие, әр түрлі, бір-бірінен өзгеше, басқа-басқа.
- АҢҒАРАМАҚАЛЫҚ** *(-i)* Байқау, аңғару, сезу.
- АҢҒАРАМАҚСЫЗ** *s.* Бірдей, тепе-тең, айырмашылығы жоқ.
- АҢҒАРАМАҚСЫЗДЫҚ**, *-ғы is.* Бірдейлік, тепе-теңдік, айырмашылықсыз, айырмашылығы жоқтық.
- АҢҒАРАМАҚ** *is.* Егжей-тегжей, жай-жапсар, нақтылық, толықтық, дәлдік, анықтық. *ayrıntılara inmek* егжей-тегжейіне жету, бақайшағына дейін шағу, тәптіштеп, анығына жету.
- АҢҒАРАМАҚ** *is.* Егжей-тегжейлі, жан-жақты, толық.
- АҢҒАРАМАҚ** *s.* Әр түрлі, түрлі-түрлі, әр алуан.
- АҢҒАРАМАҚ** *is.* 1. Тарау, бытырау, жан-жаққа тарап кету. 2. *kim.* Гидролиз— түздарды химиялық жолмен судан ажырату.
- АҢҒАРАМАҚ** *(nsz)* 1. Тарау, тарқау, жан-жаққа тарап кету. 2. Ажыратылу, бөліну, ыдырау.
- АҢҒАРАМАҚ** *is. coğr.* Айсберг, мұзтау.
- АҢҒАРАМАҚ** *s.* Айсыз, ай тумаған, қараңғы.
- АҢҒАРАМАҚ** *is. bot.* Үрме бұршақтың бір түрі.
- АҢҒАРАМАҚ** *is. astr.* Ай күнтізбесі.
- АҢҒАРАМАҚ** *is. astr.* Айдың тұтылуы.
- АҢҒАРА** *is. bot.* 1. Айва ағашы. 2. Оның жемісі. *ayvayı yemek argo* шаруасы біту, соры кайнау, сорлау, құру: *Sınavi veremezsek, ayvayı yedik.* Сынақтан өте алмасак, шаруамыз бітті.
- АҢҒАРА КОМПОСТОСУ** *is.* Айва нәрсуы, компоты.
- АҢҒАРАМАҚ**, *-ғы is.* Айва бақшасы.
- АҢҒАРАМАҚ** *is. Far. hlk.* Терасса, бастырма.
- АҢҒАРАМАҚ** *is.* Айва тосабы.

АҢВА ТҮҮҮ *is.* Денеде болатын майда жүн, түк.

АҢВАЗ *is. tar.* Асхана қызметшісі. 2. *hık.* Күйеу, әйелдің ері, жұбай.

АҢВАР *s. Ar. esk.* Алаяқ, айлакер, залым.

АҢВАРЛИК, **-ғи** *is.* Алаяқтық, айлакерлік, залымдық.

АҢВАШ *s. Ar.* Маскүнем, араққумар, ішкіш.

АҢВАШЛИК, **-ғи** *is.* Маскүнемдік, араққумарлық, ішкіштік.

АҢ ҮЙДИЗ *is.* Ай мен жұлдыз — Түрік Республикасының жалауындағы елтаңба.

АҢ ҮЙЛИ *is. astr.* Жыл он екі ай (354 күн, 8 сағат).

АҢВУК *is. Ar.* Аспан, аспан шыңы. *ayuuka çıkmak* 1) дауысы жер жару, қатты айқайлау. 2) (өсек) жайылу, тарау.

АЗ (I) *s.* Аз, азғантай, шағын, көп емес. *Bugün işimiz az.* Бүгін жұмысымыз аз. *az bulmak* азсыну, азырқану, қомсыну. *az gelmek* жетпеу, жетіспеу, жеткіліксіз болу.

АЗ (II) *kim. esk.* Азот химиялық элементінің қысқартылған түрі.

АЗА *ç. is. Ar. esk.* 1. Дене мүшелері. 2. Мүше, белгілі бір ұйымның мүшесі. 3. Дене мүшесі, орган.

АЗАДЕ *s. Far. esk.* Ерікті, еркін, азат.

АЗАДЕЛІК, **-ғи** *is.* Еркіндік, азаттық, бостандық.

АЗАЛМАК (*nsz*) 1. Азаю, кему. 2. Бәсеңдеу, саябырлау, басылу. *Sancısı azaldı.* Шаншуы бәсеңдеді.

АЗАЛТМАК (**-i**) 1. Азайту, кеміту. 2. Бәсеңдеу, саябырлату, жеңілдету. *Aspirin baş ağrısını azalttı.* Аспирин бас ауруын жеңілдетті.

АЗАМЕТ *is. Ar.* 1. Ұлылық, ұлықтық, данышпандық. 2. Намыс, ар, абырой. *Arkadaşlarımdan ayrılıp onun yanına geçmek azametime dokundu.* Достарымнан бөлініп, онымен бірге тұру намысыма тиді. 3. Сәнділік, салтанаттылық. 4. Маңғаздық, пандық, төкаппарлық. *azamet satmak* маңғаздану, кеудесін көтеру.

АЗАМЕТЛІ *s.* 1. Ұлы, данышпан, кеменгер. 2. Намысты, намысқой, арлы. 3. Сәнді, салтанатты. 4. Маңғаз, панд, төкаппар.

АЗАМІ *s. Ar.* Ең көп, жоғары шегі, максимум.

АЗАР, **-бі (I)** *is. Ar.* 1. Азап — күнә жасағандарға о дүниеде, ақыретте берілетін жаза. 2. Азап, бейнет, қиыншылық. *azap çekmek* 1) о дүниеде жазасын тарту. 2) азап шегу, қиыншылық көру. *azap vermek* азапқа салу, жанын қинау, азаптау.

АЗАР, **-бі (II)** *is.* Егін шаруашылығында жұмыс істейтін жалшы.

АЗАР *is. Far.* Сөгіс, жазғыру, ауыр сөз. *azar işitmek* сөз есту, сөгіс алу.

АЗАР АЗАР *çf.* Аз-аздан, шақтап, шамалап, азғантайдан.

АЗАРЛАМАК (**-i**) Сөгү, жер-жеріне жетіп ұрсу, жазғыру.

АЗАТ, **-ді** *is. Far.* Босату, азат ету, еркіндік беру. *azat etmek* 1) босату, азат ету. 2) *esk.* (құл, күн) бостандық, еркіндік беру.

АЗАТЛИК, **-ғи** *is.* Бостандық, азаттық, еркіндік.

АЗ АЗ *çf.* 1. Аз-аздап, біртіндеп; азғантайдан, аз-аздан, шамалап.

АЗ БУÇУК *s.* Біраз, біршама, шамалы, бірсыпыра. *Senin az buçuk edebiyatçılığın da vardır.* Сенің біршама әдебиетшілдігің, әдебиетке деген қызығушылығың да бар.

АЗСА *s.* Өте аз, аз ғана, азғантай.

АЗ ÇОК *s.* Азды-көпті, азды-кем, біраз.

АЗДИРМАК (**-i**) 1. Асқыну, күшею. *Mehrem yarayı azdırdı.* Мерхем жарасын асқындырып алды. 2. Ызаландыру, шамына тию, жынына тию. *Taş atarak köpeği azdırdı.* Тас лақтырып, иттің жынына тиді. 3. Еркелету, басына шығару, бұла етіп өсіру. *Yüz verip çocukları azdırdı.* Жылы жүзбен қарап балаларды басына шығарды. 4. Бұзу, түзу жолдан шығару, жақсы қасиеттен айыру, жаман жолға салу. *Arkadaşları çocuğu azdırdılar.* Достары баланы бұзды.

AZERBAIJANLI *is. ve s. Ar.* Азербайжан, азербайжандық — Азербайжан Республикасының негізгі халқы.

AZERİ *öz. is. Far. Ar.* Азербайжан — Азербайжан Республикасында және Оңтүстік Иранда өмір сүріп жатқан түркі тектес халық.

AZERİCE *öz. is.* Азербайжан тілі.

AZGIN *s. 1.* Долданған, аласұрып құтырынған, өршеленген. *Azgin bir köpek.* Құтырған ит. 2. Жазылмайтын, бітпейтін жарасы бар. 3. (бала) Тілазар, кесір, тіл алмайтын. 4. Жыныстық құштарлығы күшті.

AZGINLAŞMAK (*nsz*) 1. Долдану, құтыру, оршелену. 2. Жыныстық құмарлығы, құштарлығы күшейе түсу.

AZICIK *s. 1.* Өте аз, аз ғана, азғантай, шағын. *Azıcık para ile yola çıkılmaz.* Аз ғана ақшамен жолға шықпас болар. 2. *zf.* Азырақ, шамалы, біраз.

AZI DİŞİ, -ni *is.* Азу тіс.

AZIK, -ği *is.* Азық, тамақ, ас, азық-түлік.

AZIKLI *s. 1.* Тамағы, азығы бар. 2. Жөк-жітіктің тамағын тойдыратын, кедей-кепшікке қарасатын.

AZIKLIK, -ği *is. 1.* Азықтық, азық боларлық, азық етерлік. 2. Азық салынатын қоржын я дорба.

AZILI *s. 1.* Қаныпезер, жауыз, қанішер, қатыгез. *Azılı katil.* Қатыгез кісі олтүруші. 2. *mec.* Қорқынышты, үрейлі.

AZIMSAMAK (*-i*) Азырқану, азыну, қомсыну, місе тұтпау.

AZINLIK, -ği *is. 1.* Азшылық, аз болушылық. 2. Басқа ұлттарға қарағанда сан жағынан аз болушылық. *Millî azınlık.* Ұлттық азшылық.

AZINLIK HÜKÜMETİ *is.* Азшылық үкіметі — мәжілісте мүшелер саны аз партия тарапынан құрылған үкімет.

AZITMAK (*-i*) 1. Құтырыну, аласұру, буырқану. 2. *mec.* Ыза қылу, шектен шығу, шамадан тыс кету.

AZİL, -zli *is. Ar.* Қызметтен босату, қызметтен алу.

AZİM, -zmi *is. Ar.* Табандылық, төзімділік, шыдамдылық.

AZİMET *is. Ar. esk.* Жолға шығу, сапар

шегу. *azimet etmek* жолаушылау, жолға шығу.

AZİM KÂRENE *zf. Ar. 1.* Шындап кірісіп, белді бекем буып. 2. Тайқымастан, таймастан, қашқақтамай.

AZİMLİ *s.* Табанды, төзімді, шыдамды.

AZİZ *s. 1.* Қымбат, аса қадірлі, аяулы. 2. *is.* Әулие адам, сәуегей.

AZİZLİK, -ği *is. 1.* Әулиелік, сәуегейлік. 2. *mec.* Келеке, келемеж, мазақ, тәлкек. *azizlik etmek* келемеждеу, ажуалау, қағыту.

AZLEDİLMEK (*nsz*) *Ar.* Қызметтен босатылу, қызметтен аластатылу.

AZLIK, ğı *is. 1.* Аздық, кемдік, жетімсіздік, 2. Азшылық, аз болушылық.

AZLOLUNMAK (*nsz*) *Ar.T.* Қызметтен босатылу, қызметтен аластатылу.

AZMAK, -ği (**I**) *is. hlk. 1.* Көлшік, шалшық. 2. Батпақ, лайсаң жер.

AZMAK, -ar (**II**) (*nsz*) 1. Тас-талқан болып ашулану, ашуға булығы, долдану. 2. (теңіз, өзен т.б.) Тасу, буырқану, алай-түлей болу. *Deniz azdı.* Теңізде алай-түлей толқын көтерілді. 3. (ауру, жара т.б.) Қатерлі бола бастау, қабыну, ісіну, талаурау. 4. Жыныстық құштарлығы, күші арту. 5. (жан-жануарлар үшін) Будандастыру. *Katır, atla eşekten azmış bir hayvan.* Қашыр — ешек айғыры мен биенің шағылысуынан туған мал.

AZMAN *s. 1.* Ірі, орасан зор. *Adam azmanı* алып адам. 2. Будан, қоспақ. *Kurt azmanı bir köpek.* Ит пен қасқырды будандастырудан алынған ит тұқымы.

AZMANLAŞMAK (*nsz*) Ірілену, аса ірі болу.

AZMETMEK, -der (*-i*) *Ar.* Шешімге келу, тоқтамға келу, шешім қабылдау.

AZMETTİRMEK (*-e*) *Ar.* Зорлау, мәжбүр ету, еріксіз көндіру, күшке салу.

AZNİF *is.* Домино ойынының бір түрі.

AZOT *is. Fr. kim.* Азот — аяу құрамындағы иіссіз, түссіз газ.

AZOTLAMAK (*-i*) *kim.* Азоттау, бір нәрсенің сапасын арттыру үшін азот араластыру.

AZOTLU

AZOTLU *s.* Азотты, азоты бар, азот араласқан. *Azotlu gübre.* Азотты тыңайтқыш.

AZRAİL *öz. is. Ar.* Әзірейіл, жан алғыш періште. *Azraile bir can borcu olmak*

AZRAİL

(veya kalmak) 1) әйтеуір бір өлетінін білу. 2) ешкімге қарызы болмау, қарыздарынан құтылу. *Azrail'in elinden kurtulmak* өлім аузынан қалу.

В

В, в (I) Түрік әліпбиінің екінші әрпі.

В (II) *kim.* Бор элементінің әріптік белгісі.

ВАВА (I) *is.* 1. Әке. *Erkek çocuklar annelerini babalarından çok severek büyütürler.* Ер балалар әкелерінен гөрі шешелеріне жақын болып өседі. 2. Шейх—суфизмде діни қауым бастығы. *Bektaşî babası.* Бекташи шейхі. 3. *mes.* Наша, қару-жарак сату т.б. тыйым салынған істермен шұғылданытын банда басы. 4. *mes.* Бір нәрсенің жаратушысы, дүниеге келтірушісі. *Herodotos tarihinin babasıdır.* Геродот — тарихтың жаратушысы. 5. Жарылқаушы, есіркеуші, кенелтуші. *Atatürk Türk milletinin babasıdır.* Ататүрік—түрік халқының жарылқаушысы. 6. Баба, ата. *baba olmak* әке болу *babadan oğula* 1) әкеден балаға. 2) ұрпақтан-ұрпаққа, атадан балаға: *Bunlar babadan oğula doktordurlar.* Олар — атадан балаға жалғасқан дәрігер. *babasına çekmek* әкесінің аузынан түскендей, айнымай тартқан, әкесіне ұқсау. *babasının hayrına* тегін, ақмысз-пұлсыз.

ВАВА АДАМ *is.* Қайырымды, мейірімді мол, шапағатты адам.

ВАВА АННЕ *is.* Әже, әкенің шешесі.

ВАВА ВУСАҒИ *is.* Қара шаңырақ, әкешесі отырған үй я туып-өскен жер.

ВАВАСА *zf.* Әкедей, әкеге ұқсап.

ВАВАСАН *s.* Мейірімді, мейірлі, мейірбанды.

ВАВАСАНСА *zf.* Мейіріммен, жылы жүзбен.

ВАВАСИЛ *s.* Әкесін өте жақсы көретін.

ВАВАŞ, -ci *is. hlk.* Еркек үй қустарының ең ірісі, ең көрісі.

ВАВАŞКО *s. argo* (әйел) Жуан, толық.

ВАВА ЕВІ *is.* Ата қоныс, кара шаңырақ.

ВАВАҒИНГО *is. İt.* Брамсель — желкенді кемеңің ең жоғарғы бөлімі.

ВАВА НІНДИ *is.* Семіз құркетауық қоразы.

ВАВАІ *öz. is.* Мұсылман дініндегі баптар ағымы.

ВАВАİLİK, -ği *öz. is.* Ысқақ Баптың XII ғасырда құрған діни ағымы.

ВАВАКÖŞ *is. zool.* Кесірткенің бір түрі.

ВАВАЛİK, -ği *is.* 1. Әкелік, әкеге тән қасиет. 2. *hlk.* Өгей әке. 3. *hlk.* Қайын ата. 4. *tkz.* Кәрісінген я баласынған адамдарға қарап айтылатын қаратпа сөз. *Sen karışma bakalım babalık!* Сен бұл іске араласпа, қария! *babalık etmek* әкелік, қамқорлық.

ВАВА МІРАСИ *is.* Әкеден қалған мұра.

ВАВА НАСІНАТІ *is.* Әкелік ақыл.

ВАВА ОСАҒИ *is.* Ата қоныс, кара шаңырақ.

ВАВАСИЗ *s. ve is.* Әкесіз, әкесі жоқ.

ВАВА ЯДИҒАРИ *s.* Әкенің көзі, әке жәдігері.

ВАВАЙІҒИТ, -di *is.* 1. Батыр, алып. 2. *mes.* Батыл, ер жүрек, қайсар. 3. Сенімді, сенімді ақтайтын, сенім артуға болатын.

ВАВАЙІҒИТЛİK, -ği *is.* 1. Батырлық, алыптық. 2. Жүректілік, батылдық, қайсарлық.

ВАВА YURDU *is.* Ата жұрт, кара шаңырақ.

ВАВІİLİ *öz. is. Ar.* Осман императорлығы кезеңінде Стамбулда сыртқы істер мен ішкі істер министрліктері мен мемлекеттік кеңес орналасқан ғимарат.

ВАСА *is. Far.* Мұржа—пештің, ошақтың түтін шығаратын мойны, түтіндік. *Mutfak bacası.* Асхана мұржасы. *Fabrikâ bacası.* Фабрика түтіндігі. *bacası tütmek (aile için)* түтінін түтету, ошағын сөндірмей.

ВАСАҚ, -қи *is.* 1. Аяқ—дененің шаптан табанға дейінгі бөлігі. 2. Аяқ—жануарлардың жүру-тұру қызметін атқаратын дене мүшесі. 3. Аяқ—орындық, кереует сияқты заттардың тірек-таянышы. *tasanın bacası* үстелдің аяғы. 4. Валет (карта ойынында). *bacak kadar* кіп-кішкентай, титімдей.

- bacakları kopmak* шаршап-шалдығу, аяғы талу.
- BACAК KALEMİ** *is. anat.* Жіліншік—аяқ жіліктің тобықтың үстін ала балтыр етпен жалғасқан жіңішке жері.
- BACAКLI** *s.* 1. Аяқты, аяғы бар. 2. Ұзын бойлы, аяғы ұзын.
- BACAКLIK**, *-ĝi is.* Хоккей ойынында соққыдан қорғану үшін тірсекке киілетін теріден жасалған тірсектік.
- BACAКСIZ** *s.* 1. Аяқсыз, аяғы жоқ. 2. Қысқа бойлы, қортық, мыртық.
- BACANAK**, *-ĝi is.* Бажа—ағайынды, туыстас кісілердің қыздарына үйленген ер адамдар.
- BACI** *is. hlk.* 1. Әпке, қыздардың үлкені. 2. Жасы ұлғайған қызметші әйел (қобінесе жасы ұлғайған негр әйел қызметшіге айтылады). 3. *hlk.* Апа, сінді, қарындас.
- BAC**, *-ci is. Far.* 1. Осман императорлығы кезеңіндегі кеден салығы, баж салығы. 2. *tar.* Еріксіз алынған алым-салық.
- BACŞI** *is.* Салық жинаушы.
- BAD** *is. Far.* Жел.
- BADANA** *is. İt.* Әк. *badana etmek (veya vurmak)* әктеу, әкпен ақтау, ағарту.
- BADANACI** *is.* Әктеуші, ақтаушы.
- BADANACILIK**, *-ĝi is.* Әктеу ісі, ағарту жұмысы.
- BADANALAMAK** *(-i)* Әктеу, әкпен ақтау, ағарту.
- BADANALI** *s.* Әктелген, ақталған.
- BADANASIZ** *s.* Әктелмеген, ақталмаған.
- BADAS** *is. hlk.* Астықты бастырғаннан кейін, қырманда төгіліп-шашылып жерде қалған бидай.
- BADE** *is. Far. esk.* Шарап.
- BADEHU** *zf. Ar.* Кешірек, соңырақ, кейінірек, сосын.
- BADEM** *is. Far. bot.* 1. Бадам—раушангүлділер тұқымдасына жататын жеміс ағашы. 2. Осы ағаштың жемісі.
- BADEM AĖACI** *is. bot.* Бадам ағашы.
- BADEMCI** *is.* Бадамшы—бадам сататын адам.
- BADEMCIK**, *-ĝi is. anat.* Бадамша без, көмекей безі.
- BADEMLİ** *is. ve s.* Бадам қосылған, ба-
- дам араластырып дайындалған тағам. *Kekin bademlisini severim.* Ішіне бадам салған кексті ұнатамын.
- BADEMLİK**, *-ĝi is.* Бадам бакшасы, бадам өскен жер.
- BADEM PARMAK**, *-ĝi is.* Бас бармақ, бармақтың біріншісі.
- BADEMSİ** *s.* Бадам пішімінде, бадамға ұқсас.
- BADEM TIRNAK**, *-ĝi is.* Бадамға ұқсас ұзын тырнақ.
- BADEM YAĖI** *is.* Бадам майы.
- BADIÇ**, *-ci is. hlk.* Қабық, көкөніс қабығы.
- BADISABA** *is. Far.* Таңғы самал, таңғы салқын жел.
- BADI** *is. hlk.* Үйрек. *badi badi yürümek (veya gitmek, koşmak)* әрлі-берлі шайқала, теңселе жүру.
- BADİK**, *-ĝi is. hlk.* 1. Үйрек, қаздың балапаны. 2. Қортық, тапал, аласа бойлы, мыртық.
- BADİKLEMEK** *(nsz) hlk.* Әрлі-берлі шайқала, теңселе жүру.
- BADİRE** *is. Ar.* Қатер, тосынан кездесетін қиындық, қауіп.
- BADİYE** *is. Ar. esk.* Шөл, қуаң дала.
- BADMİNTON** *is. İng. sp.* Бадминтон—тенниске ұқсас спорт ойынының бір түрі.
- BADYA** *is. Yun.* Қауға, қауға шелек.
- BAGAJ** *is. Fr.* 1. Багаж, жолаушы жүгі, қол жүгі. 2. Камера, багаж сақтайтын орын. 3. Багажник—автомобильдегі жүк қоюға, салуға арналған орын.
- BAGET** *is. Fr.* Таяқша, кішкене жіңішке таяқ.
- BAĖ (I)** *is.* 1. Бау, жіп. *Ayakkabının baĝı çözüldü.* Аяқ киімнің бауы шешіліп кетті. 2. Дәке, бинт. *Yaramın baĝını deĝistireceĝim.* Жарамның дәкесін ауыстырамын. 3. Буда, бума. *İki baĝ sarımsak.* Екі буда сарымсақ. 4. *tec.* Байланыс, қарым-қатынас. *Dostluk baĝları.* Достық қарым-қатынас.
- BAĖ (II)** *is. Far.* 1. Жүзім бағы, жүзімдік. 2. Бау-бакша. *baĝ bozmak* жүзім жинау.
- BAĖA** *is. hlk.* 1. Тасбақа. 2. Теңіз тасба-

- қасының сүйек қабығы. 3. Тасбақаның сүйек қабығы.
- BAĞAN** *is. hlk.* 1. Түсік—туылар мерзіміне жетпей түскен өлі төл. 2. *hlk.* Өлі туылған қозы терісі.
- BAĞ VANÇE** *is.* Бау-бақша.
- BAĞBOĞAN** *is. bot.* Арам шырмауық.
- BAĞ BOZUMU** *is.* 1. Жүзім жинау. 2. Жүзім жинау мезгілі, күз.
- BAĞCI** *is.* 1. Жүзімші, жүзім егуші.
- BAĞCIK, -ғи** *is.* Бау.
- BAĞCIKLI** *s.* Баулы, бауы бар, бау тағылған. *bağcıklı ayakkabı* бауы бар аяқкіім.
- BAĞCISIZ** *s.* Баусыз, бау тағылмаған. *Bağcısız ayakkabı.* Баусыз аяқкіім.
- BAĞCILIK, -ғи** *is.* Жүзім өсірушілік, жүзім егушілік.
- BAĞDAMAK (-i)** 1. Өру, айқастырып орап тоқу; байлау. 2. *tec.* Шиеленістіріп алу, шиеленістіру, мәселенің шешілуін қиындату, ушықтыру.
- BAĞDAŞ** *is.* Аяғын айқастырып малдас құрып отыру. *bağdaş kurmak* малдас құру.
- BAĞDAŞIK** *s.* Біркелкі, біртекті, бірыңғай.
- BAĞDAŞIKLAŞMAK (nsz)** Біртекті болу, біркелкі болу.
- BAĞDAŞMAK (nsz, -le)** Түсінісу, үйлесу, жарасу. *Gelinin ailesi ile damadın ailesi pek iyi bağdaşıyorlar.* Келіннің үй-іші мен күйеу баланың үй-іші бір-бірімен өте жақсы түсініседі.
- BAĞDAŞMAZ** *is.* Үйлеспей, сәйкес келмеу, келіспеу.
- BAĞDAŞMAZLIK, -ғи** *is.* Үйлеспеушілік, сыйымсыздық, сыйыспаушылық.
- BAĞ DOKU** *is. bot. ve zool.* Дәнекер ткань, дәнекер болып тұратын ткань
- BAĞ FİİL** *is. gr.* Көсемше. *koş-arak, otur-up vb.* жүгіре, жүгіріп, отырып т.б.
- BAĞI** *is.* Дуа, сиқыр.
- BAĞICI** *is.* 1. Сиқыршы, дуашы. 2. Азғырушы, басын айналдырушы, өзәзіл.
- BAĞILDAK, -ғи** *is. hlk.* 1. Бесік бауы—бесікке бөленген нәрестені құламау үшін таңып қоятын бау. 2. *hlk.* Әйелдің етеккірі келгенде астына қоятын

шүберек, мата.

- BAĞIL NEM** *is. meteor.* Ауаның салыстырмалы дымқылдығы.
- BAĞIM** *is.* Тәуелділік, бағыныштылық.
- BAĞIMLI** *s.* Бағынышты, тәуелді, бас еркі жоқ.
- BAĞIMLILIK, -ғи** *is.* Бағыныштылық, тәуелді болушылық.
- BAĞIMLI SIRALI CÜMLE** *is. gr.* Көп компонентті салалас сөйлем.
- BAĞIMSIZ** *s.* Тәуелсіз, ерікті, бағынышты емес.
- BAĞIMSIZLAŞMAK (nsz)** Тәуелсіздік алу, тәуелсіз болу, бостандыққа қол жеткізу.
- BAĞIMSIZLIK, -ғи** *is.* Тәуелсіздік, тәуелсіз болушылық, еріктілік.
- BAĞIMSIZ MİLLETVEKİLİ** *is.* Ерікті депутат, тәуелсіз халық өкілі—белгілі бір партияға тәуелді болмай өз атынан сайланған халық өкілі.
- BAĞIMSIZ SIRALI CÜMLE** *is. gr.* Салалас құрмалас сөйлем. *Annem, bulaşıkları yıkıyor, küçük kız kardeşim onları kurulamakla meşgul.* Шешем ыдысаяқ жуып жатыр, ал қарындасым оларды құрғатумен өбігер.
- BAĞIN** *is.* Терең қазылған жердің топырағы құламас үшін қойылған тіреуіш немесе тірек.
- BAĞINTI** *is.* Байланыс, қарым-қатынас.
- BAĞINTILI** *s.* Салыстырмалы.
- BAĞIR, -ғри** *is.* 1. Кеуде, омырау, көкірек. 2. (тау, садақ т.б.) Орта тұсы. 3. *anat.* Дененің ішкі құрылысы. *bağrı yanmak* 1) кеудесі қарс айырылу, қатты қайғыру. 2) сусау, тандайы кебу, шөліркеу. *bağrına basmak* 1) құшақтау, бауырына басу, құшу. 2) асырап алу, бағу.
- BAĞIRGAN** *is.* Бақырауық, айғайлағыш, айғайшы адам.
- BAĞIRIŞ** *is.* Айғай, күшпен қатты шыққан дауыс, өкірік.
- BAĞIRIŞ ÇAĞIRIŞ** *is. ve s.* 1. У-шу, айғай-үйғай, даң-дүң. 2. *zř.* Бақырып-шақырып, бақыра-шақыра, ақырып-бақырып, айғайлап-үйғайлап.
- BAĞIRIŞMAK (nsz) bk. Bağrışmak.**
- BAĞIRMAK (nsz)** 1. Бақыру, қатты

- дауыс шығару, айғайлау. 2. Ұрысу, айқайлап жәбірлеу, сөгу, зеку. *bağırıp çağırmaq* бақырып-шақыру, айғайлау, ұрсу.
- БАҒИРСАК**, -ғи *is. anat.* Ішек—ас қорыту мүшелерінің бірі. *Bağirsaklarını deşerim. argo* “Ішек-қарнын ақтарамын, өлтіремін”—қорқыту, зәресін алу мағынасында айтылады.
- БАҒИРСАК ASKISI** *is. anat.* Шажырқай—ішектің сыртындағы жұқа іш май, шажамай.
- БАҒИРСАК İLTİHABI** *is. tıp* Энтерит, ішек қабынуы.
- БАҒИРСАК KAZINTISI** *is.* Тоқ ішек ауырғанда шырыштың бөлініп шығуы, шырыш шығуы.
- БАҒИРСАК SOLUCANI** *is. zool.* Аскарарида—адамның ашы ішегінде болатын жұмыр құрт.
- БАҒИРТИ** *is.* Айғай, айғайлаған дауыс.
- БАҒИРТКАН** *s.* Айғайлағыш, айғай салғыш.
- БАҒИРТЛАК**, -ғи *is. zool.* Шүрегей, жабайы үйрек.
- БАҒИР YELEĞİ** *is. tar.* Сауыт астынан киілетін кеудеше.
- БАҒИШ** *is.* 1. Сыйға тарту, сый-сияпат көрсету. 2. Сый, тарту, сый-сияпат.
- БАҒИШИК** *s. hlk.* 1. Босатылған, жеңілдік жасалған. 2. *tıp* Иммунитет қабілеті бар. *Çiçek aşısı, çiçek hastalığına karşı insani bağışık kılar.* Шешек ауруына қарсы шешек егу адамның иммунитет қабілетін күшейтеді.
- БАҒИШИКЛИК**, -ғи *is.* 1. Босатылу, жеңілдік жасалу. *Vergi bağışıklığı.* Салық төлеуден босатылу. 2. *tıp* Иммунитет—организмнің жұқпалы ауруларды, кейбір улы заттарды қабылдамаушылық қасиеті.
- БАҒИШЛАМАК** (-i, -e) 1. Сыйға тарту, сыйласу, тарту ету. *Bütün malını çocuk evine bağışladı.* Барлық дүниесін балалар үйіне тарту етті. 2. Кешіру, кешірім жасау.
- БАҒИШЛАЙЫС** *s.* Кешіруші, кешірім жасаушы.
- БАҒИТ**, -дi *is. huk.* Келісім шарт, контракт.

- БАҒИТЛАШМАК** (-le) Келісім шарт, контракт жасасу.
- БАҒЛАС**, -сi *is. gr.* Жалғаулық; *ve, veya v.b.* не, немесе т.б.
- БАҒЛАСЛИ ТАМЛАМА** *is. gr.* Жалғаулықты тіркес—екі зат есімнің я екі сын есімнің жалғаулықтар арқылы байланысқан зат есімді немесе сын есімді тіркесі. *Çalışkan ve terbiyeli öğrenci.* Еңбексүйгіш және өнегелі оқушы.
- БАҒЛАМ** *is.* 1. Буда, бума, шок, десте. *Bir bağlam ekin.* Бір бау егін. 2. Шумақ, өлең шумағы.
- БАҒЛАМА** *is.* 1. Байлау ісі. 2. Бағлама—үш ішекті шертіп ойнайтын музыкалық аспап.
- БАҒЛАМАК** (-i, -e) 1. Байлау, жіппен бекіту. *Gemeyi iskeleye bağlamak.* Кемені айлаққа байлау. 2. Түйіндеу, айқастыру тартып байлау. *İpi ipe bağlamak.* Жіпті жіпке түйіндеу. 3. (-i) Таңу, орап тастау, шандып байлау. *Yarayı bağlamak.* Жараны таңу. 4. Түю, шүберекке орап байлау. *Ezuayı bağlamak.* Заттарды түю, орап байлау. 5. Пайда болу, шығу. *Ekin tane bağlar.* Егін түйін тастайды, дән байлайды. *Yara kabuk bağlar.* Жарада қабыршық пайда болады, жара қабықтанады. 6. (-i, -e) (жұмыс, іс) Келісім шарт жасасу, келісу, келісім жасау. 7. Қызығына түсу, бір нәрсеңнің қызығына еліту. *Bu iş beni çok bağıladı.* Бұл істің қызығына түсіп кеттім. 8. *tec.* Қарату, көңілін жаулап алу. *Bu davranışınız beni size bağıladı.* Мені өзіңізге осы қылығыңыз сізге ғашық етті. Мен сіздің осы қылығыңызға ғашық болдым.
- БАҒЛАНМАК** (*nsz, -e*) 1. Байлану, жіппен бекітілу. *Ceviz ağacının bir dalına bağlanmış salıncak.* Жаңғақ ағашының бұтағына байланған өткеншек. 2. Бауыр басу, жақын тарту, үйрену. *Ona bağılandığım kadar hiçbirine bağılanmadım.* Оған бауыр басып қалғаным соншалық, ешкімге үйреніп кете алмадым. 3. Бір іске дағдылану, көндігу, үйрену.

BAĞLANTI *is.* 1. Байланыс, қатынас. *Kar yüzünden çevre ile bağlantı kesildi.* Қардың кесірінен ортамен, айналамен қатынас үзілді. 2. Хабарласу, тілдесу. *bağlantı kurmak* 1) байланыс құру, 2) хабарласу, тілдесу.

BAĞLANTILI *is. ve s.* Байланыс құрылған, байланыс бар, қатынас жасалған.

BAĞLANTISIZ *is. ve s.* Байланыс құрылмаған, байланыс, қарым-қатынас жоқ.

BAĞLANTISIZ ÜLKELER *is. pol.* Қарым-қатынас жасаспаған мемлекеттер.

BAĞLANTI ÜNLÜSÜ *is. gr. bk.* *Bağlayıcı ünlü.*

BAĞLANTI ÜNSÜZÜ *is. gr. bk.* *Bağlayıcı ünsüz.*

BAĞLAŞIK *s.* 1. Одақтас, бір одаққа енетін, бір одақ құрайтын. 2. Біріккен, бірлескен.

BAĞLAŞMAK (*nsz, -le*) Одақтасу, бір одаққа бірігу, топтасу, ұйымдасу.

BAĞLAYICI *is. ve s.* 1. Байланыстырушы, жалғастырушы, дәнекерші, жақындастырушы. 2. Байланыстыру, жалғастыру қасиетіне ие. “*Ve*” *bağlayıcı bir edattır.* “Және”—жалғаулық шылаудың бір түрі.

BAĞLAYICI ÜNLÜ *is. gr.* Дәнекер дауысты — дауыссыз дыбысқа біткен түбір я туынды сөзді дауыссыз қосымшамен жалғайтын дауысты дыбыс. *al-ı-r, aç-ı-l-mak, gec-i-k-mek vb.* ал-а-ды, аш-ы-лу, кеш-і-гу.

BAĞLAYICI ÜNSÜZ *is. gr.* Дәнекер дауыссыз — дауысты дыбысқа біткен түбір я туынды сөзді дауысты дыбыстан басталатын қосымшамен жалғайтын дауыссыз дыбыс. *Okulday-ım, eski-y-ince vb.* Осындағы й дауыссызы—дәнекер дауыссыз.

BAĞLI *s.* 1. Байлаулы, жіппен байланған. 2. Байланысты, қатысты, тәуелді. *Ekinlerin gürleşmesi yağmura bağlıdır.* Егіндердің қаптап шығуы жаңбырға байланысты. 3. *tес.* Бір нәрсеге, не бір адамға берілген, үйреніп қалған, үйір болған. *Çocuklarına bağlı ana.* Балаларын жанындай жақсы

көретін ана. 4. Шектеулі, шектелген, өлшеулі. *Tüzüğe bağlı bir işlem.* Жаңғымен шектелген процедура. 5. Бір мекемеге бағынышты, тәуелді, қарайтын. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun bağlı kuruluşlarını ziyaret ettim.* Ататүрік атындағы мәдениет, тіл және тарих жоғарғы қоғамына қарайтын ұйымдарға кіріп шықтым. 6. Сенімді, берік, айнымас. *bağlı kalmak* бұлжымау, қалыптан шықпау. *bağlı olmak* бағыну, тәуелді болу.

BAĞLIK *is. ve s.* Жүзімдік, жүзім өсірілетін жер.

BAĞLIK BAHÇELİK, -ği *is.* Бай-бақша, бау-бақшасы мол, миуаға толы жер.

BAĞLILIK, -ği *is.* 1. Тәуелділік, бағыныштылық. 2. Берілгендік, сенгендік, жан қиярлық; жақсы көрушілік, үйірлік.

BAĞNAZ *s.* Фанатик—бір идеяға жантәнімен, ынтасымен берілген адам.

BAĞNAZLAŞMAK (*nsz*) Фанатиктену, бір нәрсеге бар ынтасымен берілу, салыну.

BAĞNAZLIK, -ği *is.* Фанатизм—ешкімнің сөзіне құлақ аспай, бірбеткейлікке салыну.

BAĞRIŞA ÇAĞRIŞA *zf.* Бақыра-шақыра, ақырып-бақырып.

BAĞRIŞMAK (*nsz, -le*) Бақырысу, айғайласу. *Demin kiminle bağrıştıyordunuz?* Әлгінде кіммен айғайласып жатыр едіңіз?

BAĞRIŞTIRMAK (*-i*) Бақырту, бақыртып-шақырту, айғайлату.

BAĞRI YANIK, -ği *is. ve s.* Қасіретті, қайғылы, уайымды, мұнды.

BAĞRI YUFKA *is. ve s. hlk.* Мейірімді, қайырымды.

BAĞSIZ *s.* Баусыз. *Bağsız ayakkabı.* Баусыз аяқкіім.

BAHA *is. Far. esk.* Баға, құн, нарық. *baha biçmek* бағасын қою, бағалау.

BAHADIR *s. Far. Moğ.* Батыр, ержүрек.

BAHADIRLIK, -ği *is.* Батырлық, ержүректік, батылдық.

BAHAİLİK, -ği *öz. is.* Бехаизм—19 ғасыр-

- да Иранда Али Мұхаммед Баб тарапынан құрылған діни ағым—бабизмнің бір тармағы.
- BAHANE** *is.* Желеу, сылтау, себеп. *bahane aramak* сылтау іздеу. *bahane bulmak* сылтау табу. *bahane etmek* сылтау ету, сылтаурату, желеулету, желеу ету.
- BAHANELI** *s.* Сылтауы, желеуі бар, себепті.
- BAHANESIZ** *s.* Сылтауы, желеуі жоқ, себепсіз.
- BAHAR (I)** *is. Far.* 1. Көктем. 2. *mes.* Жастық шақ, жастық.
- BAHAR (II)** *is. Ar.* Дәмдік, ас татымы, дәм-тұздығы—астың дәмін келтіретін дәм қабық (қорица), қалампыр, занзабіл (имбирь), қарабұрыш сияқты қатықтар.
- BAHARAT** *ç. is.* Ас қатығы, ас татым—астың дәмін келтіретін қатықтардың жалпы атауы.
- BAHAR BAYRAMI** *is.* Көктем мейрамы.
- BAHAR DÖNEMİ** *is.* Көктем маусымы.
- BAHÇE** *is. Far.* 1. Бақша—қауын-қарбыз т.б. егілген жер. 2. Бақша—әр түрлі жеміс ағаштары отырғызылған жер, бау-бақша.
- BAHÇESİ** *is.* Бақшашы, бақшаны күтіп бағушы, бағбан.
- BAHÇESİLİK, -ği** *is.* Бақшашылық, бақшамен шұғылданушылық.
- BAHÇE KEKİĞİ** *is. bot.* Тасшөп, жебір шөп—жақсы исі бар, көбінесе қызыл, ақ гүл ашатын жатаған өсімдіктің бір түрі.
- BAHÇELİ** *s.* Бақшасы бар, бақшалы. *Bahçeli ev.* Бақшасы бар, бағы бар үй.
- BAHÇE MAKASI** *is.* Секатор—бұтақтарды, шыбықтарды кесетін арнайы қайшы.
- BAHÇESİZ** *s.* Бақшасы жоқ, бағы жоқ, бау-бақшасыз.
- BAHÇIVAN** *is. Far.* 1. Бақшашы—бау-бақшаны баптап, оның жеміс-жидегін сататын адам. 2. Бағбан—бау-бақшаны күтуші адам.
- BAHÇIVANLIK, -ği** *is.* Бағбаншылық, бағбандық кәсіп.
- BAHİR, -hri** *is. Ar. esk.* 1. Теңіз. *Bahri Ha-*
- zer.* Каспий теңізі. *Bahri Siyah.* Қара теңіз. 2. *ed.* Өлең ырғағы, ритм.
- BAHİS, -hsi** *is. Ar.* 1. Тақырып, мәселе. *Bu bahisleri bırakalım artık.* Бұдан былай бұл мәселені қозғамайық. 2. Бәс. *bahse girmek* бәс тігу, бәстесу. *bahsi kaybetmek* бәстен жеңілу. *bahsi kazanmak* бәсте жеңу.
- BAHİSÇİ** *is.* Бәстестіруші.
- BAHİRİYE** *is. Ar.* Теңіз флоты. *Türk bahriyesi gittikçe güçleniyor.* Түрік теңіз флоты күн өткен сайын күшеюде.
- BAHİRİYELİ** *is.* 1. Моряк, матрос. 2. Әскери теңіз училищесінің курсанты.
- BAHŞETMEK, -der (-den)** *Ar.* Айту, пікірін білдіру, сөз сөйлеу, әңгімелесу, баяндау.
- BAHŞETMEK, -der (-i, -e)** *Far.* Сыйға тарту, сыйлау, тарту ету.
- BAHŞIŞ** *is. Far.* Шәй-пұл—ұсақ-түйек қызмет үшін берілетін ақы. *Bahşış (veya beleş) atın dişine bakılmaz.* Сыйға тартылған, тегін келген нәрсенің үлкен-кішілігіне, кем-кетігіне мән берілмейді.
- BAHT** *is. Far.* 1. Тағдыр, пешене, жазмыш. *Ben Atatürk'ü birkaç defa görmek bahtına erenlerdenim.* Менің пешенеме Ататүрікті бірнеше рет көру жазылған екен. 2. Бақ, бақыт. *bahtı açılmak* бағы ашылу, бақытты болу. *bahtı bağlı olmak* бағы байлану, бақытсыз болу. *bahtı kapanmak* бақыты жанбау, ісі оңға баспау, жолы болмау.
- BAHTI AÇIK, -ğı** *s. ve is.* Бағы бар, бағы жанған.
- BAHTI KARA** *s. ve is.* Бақытсыз, бағы ашылмаған, бақыты жоқ. *bahtı kara olmak* бағы таюу, бақытсыздыққа ұшырау, бақыт күйю.
- BAHTIYAR** *s. Far.* Бақытты, арманына жеткен, бақыты бар, бағы жанған. *Tam otuz altı sene bahtiyar bir hayat sürdürdüm.* Тура отыз алты жыл бақытты өмір сүрдім.
- BAHTIYARLIK, -ğı** *is.* Бақыттылық, бақытты болушылық, бақытқа кенелушілік. *Sonraları onun bahtiyarlığını*

gördükçe memnun olurdum. Кейіннен оның бақытты болғанын көрген сайын қуанатынмын.

BAHTLI *s.* 1. Бақытты, бағы бар, бағы жанған. *Böyle bir evlâda sahip olduğun için çok bahtlı bir kadınsın.* Осындай бір балаң болғаны үшін өте бақытты әйелсің.

BAHTSIZLIK, *-ğı is.* Бақытсыздық, бағы ашылмаушылық, бақытсыз жайға кез болушылық, қиындыққа тап болушылық.

BAKAŞ, *-cı is. hlk.* Дүрбі.

BAKAKALMAK (*nsz,-e*) Қарап қалу, қарай қалу.

BAKAN *is.* Министр, үкімет мүшесі.

BAKANLAR KURULU *is.* Министрлер кеңесі.

BAKANLIK, *-ğı is.* 1. Министрлік— мемлекеттік басшылық жасайтын мекеме.

BAKAR KÖR *s.* 1. Ашық соқыр—сырт көзге көретін көз сияқты, бірақ ештеңе көрмейтін көз. 2. *mes.* Алаңғасар, жаңғалақ, ұмытшақ.

BAKAYA *ç. is. Ar. esk.* 1. Қалдық, сарқыншақ. 2. Армияға баруға жарамды болып, бірақ әскерге шақырғанда не әскерге аттанар кезде келмей қалғандар. 3. *ekon.* Мерзімінде төленбей қалған салық.

BAKICI *is.* 1. Күтуші, бағып-қағушы. 2. Бір затты нақты сатып алушы емес, жай қызығып қараушы. *Anlaşıyor, alıcı değil, bakıcısın.* Түсінікті болды, сен сатып алатын кісі емессің, тек қарап қызықтаушысың. 3. Балшы, балгер.

BAKIM *is.* Күтім, бап, жағдай. *bakım yapmak* күтімге алу, күтім жасау, аялап күту, бағып-қағу.

BAKIM EVİ *is.* Әлеуметтік жағдайы төмен, ешкімі жоқ адамдарды паналататын, бағып-қағатын орын.

BAKIMLI *s.* Күтімді, күтімі бар, күтімі жақсы.

BAKIMSIZ *s.* Күтімсіз, күтімі жоқ, бапсыз, қараусыз. *Kasaba eski zamanlarda bakımsızdı.* Поселке бұрынғы кезде күтімсіз, қараусыз еді.

BAKIMSIZLIK, *-ğı is.* Күтімсіздік, күтімсіз болушылық, қараусыздық. *Bu bakımsızlık içinde çocuğun iyi olacağı şüpheli.* Бұл күтімсіз жағдайда баланың жақсы болып осуы күмәнді.

BAKIM YURDU *is.* Құдайхана—ғарып-қасірлер және көрі-құртандар жататын үй, жай.

BAKIMCAK, *-ğı is.* Көздегіш, прицел—ату құралдарындағы көздегіш тетік.

BAKINMAK (*nsz,-e*) 1. Жан-жаққа қарау, айнала қарау. *Şaşkın şaşkın etrafına bakınırken rehberim beni otele soktu.* Аң-таң боп жан-жағма қарап тұрғанымда жол көрсетушім мені қонақ үйге кіргізді. 2. *hlk.* Қаралу, денсаулығын тексерту, емделу. *Ebeye bakınmak.* Ақушерге қаралу.

BAKIR *is. kim.* 1. Мыс, бақыр. 2. Мыстан жасалған ыдыс.

BAKIRCI *is.* Бақыршы—мыстан ыдысаяқ жасаушы немесе мыстан жасалған заттарды сатушы.

BAKIRCILIK, *-ğı is.* Бақыр ісімен шұғылданушылық.

BAKIR KAPLAMA *is.* Бақырмен, мыспен қаптау.

BAKIRLI *s. kim.* Мысты, мысы бар, мыс араласқан.

BAKIR RENGİ *is.* Қызғылт-сары түс.

BAKIR SÜLFAT *is. kim.* Тотияйын, мыстың күкірт қышқылды тұзы.

BAKIR TAŞI *is. kim.* Малахит—көмір қышқылды мыс тұзынан құралған ашық жасыл түсті минерал.

BAKIR TUZU *is. kim. bk.* *Bakır sülfat.*

BAKIŞ *is.* Қарас, назар аударғандық, тесіле қарағандық, назар аудару, қарау.

BAKIŞ AÇISI *is.* Көзқарас, ой-пікір, түсінік.

BAKIŞIM *is. mat.* Симметрия.

BAKIŞIMLI *s. mat.* Симметриялы—теңдік, мөлшерлестік заңына бағынған, симметрияға құралған.

BAKIŞIMSIZ *s. mat.* Симметриялы емес, ассиметриялық — бөліктердің бір-біріне сай болмауы.

BAKIŞMAK (*nsz,-le*) 1. Қарасу, бір-біріне қарау, назар аудару. *Ev halka bir*

birlerine bakaşiyorlar, söyleyecek söz bulamıyorlar. Үйдегілер бір-біріне қарасып, не айтатындарын біле алмай отыр. 2. Көз қырын салу, бір-біріне назар аудару.

BAKİ s. Ar. 1. Бақи, өмірлік, мәңгі. 2. *esk.* Қалдық қалған. *baki kalmak* 1) мәңгі бакилық, өмірлік болу. 2) қалдық, артылған, қалып қойған. 3) артта қалған, қалып қойған, соңында қалған.

BAKİR s. Ar. 1. Бұрын-соңды жыныстық қатынасқа түспеген, күнәға батпаған (еркек). 2. Қол тимеген, қолданылмаған. 3. (жер) Бұрын жыртылып айдалмаған, егістікке пайдаланылмаған, тың. 4. Жаңа, ескірмеген, ұсталмаған.

BAKİRE is. Ar. Пәк, ер көрмеген қыз. *Bu mahallede bakire kızları bakkal dükkânına bile yollamıyorlar.* Бұл кварталда ер көрмеген қыздарды дүкенге де жібермейді.

BAKİRELİK, -ği is. Қыз абыройы; қыз абыройы бойында болушылық.

BAKİRLİK, ği is. Қол тимегендік, қолданылмағандық, бұзылмағандық.

BAKİYE is. Ar. Қалдық, артылып қалған, қалған. *Hastanelerde boş yatak kalmamış, çoğunda ikişer kişi, bakiyesini bahçeye yatırıyorlar.* Ауруханаларда бос төсек қалмаған, көбінде бір орынға екі адам, қалғандарын бақшаға жатқызып жатыр.

BAKKAL is. Ar. Бақалшы, дүкен сатушысы. 2. Дүкен—азық-түлік және әр түрлі ұсақ-түйек заттар сататын бақал дүкені.

BAKKALİYE is. Ar. 1. Сатуға арналған ұсақ-түйек заттар, бақал. 2. Үлкен бақал дүкені.

BAKLA is. Ar. bot. Ірі бұршақ. *bakla dörtek (veya atmak)* бұршақпен бал ашу. *baklayı ağzından çıkarmak* көңілдегі сырын ақтару, сырын шашу, құпиясын ашу.

BAKLAGİLLER ç. is. bot. Ірі бұршақ тұқымдас өсімдіктер.

BAKLALIK, -ğı is. Ірі бұршақ егілген жер

BAKLAMSI s. Бұршақ тәріздес, бұршақ-

қа ұқсас.

BAKLAN is. zool. Дуадақ—қанаты үлкен, мойны ұзын ірі дала құсы.

BAKLAVA is. 1. Баклава—жұқа жайылған қамырдың арасына жаңғақ, бадам сияқты нәрселер салып дайындалған тәттінің бір түрі. 2. s. Ромб формасына келетін, төрт бұрышты қиықша тәрізді, ромбыға ұқсас.

BAKLİYAT ç. is. Ar. Ірі бұршақ тұқымдас өсімдіктердің өнімдері.

BAKMAK, -ar (-e) 1. Қарау, назар аудару, көз жіберу. *Konuşurken gözlerini kaldırıp insanın yüzüne bakmazdı.* Сөйлесіп тұрғанда басын көтеріп адамның жүзіне қарамайтын. 2. Іздеу, қарастыру. 3. (үй, мекен т.б.) Бір жаққа қарау, бағытталу. *Limana bakan pencereden deniz görünürdü.* Портқа қараған терезеден теңіз көрініп тұрушы еді. 4. Күту, баптау, бағып-қағу. *Bakarsan bağ olur, bakmasan dağ olur.* Баптасаң бау болады, қарама-саң тау болады—бағып-қақсаң жемісін жейсің мағынасында айтылады.

5. Асырау, бағу, қарау. *Üç çocuklu bir aileye bakıyor.* Үш балалы отбасын асырап отыр. 6. (жұмыс, іс) тоқтап тұру, күту, қарау. *Evin bütün işleri bana bakıyor.* Үйдің барлық жұмысы маған қарап тұр. 7. Емделу, тексерілу, қаралу. 8. Шұғылдану, айналысу, міндетін атқару, орындау. *Pasaport işine polis bakar.* Төлқұжат істерімен полиция айналысады. *Çocuğum, sen derslerine bak.* Балам, сен сабағыңды қара. *Bak!* 1) міне. *Bak, bu söylediğın doğru!* Міне, осы айтып тұрғаның шындығы! 2) таңдану кезінде айтылатын сөз. *Bak şu işe!* Міне, керек болса! Мәссаған! *Bakar mısınız?* Біреудің назарын өзіне аудару үшін жұмсалатын қаратпа сөз.

BAKRAC, -cı is. Бақыраш, шелекше, кіші-рек шелек. *Kuyu bakracı.* Құдық шелегі.

BAKTERİ is. Fr. Бактерия—жай көзге ілінбейтін, микроскоппен ғана көруге болатын өте ұсақ организм.

BAKTERİSİT is. Fr. Бактерицид—бакте-

- риялардың өсуіне кедергі болатын, оларды өлтіретін зат.
- БАКТЕРІЙЕЛ** *s. Fr.* Бактерияға қатысты, бактериямен байланысты.
- БАКТЕРІЙОЛОГ** *is. Fr.* Бактериолог—бактериология ғылымының маманы.
- ВАТЕРІЙОЛОҒИ** *is. Fr.* Бактериология—бактериялар туралы ғылым.
- БАКТІРМАҚ** *(-i, -e)* Қарату, өзіне қарату, назар аударту. *Hastayı meşhur doktorlara baktırıyoruz.* Ауруды атакты дәрігерлерге қаратып жатырмыз.
- BAL** *is.* Бал—бал аралары гүлдерді сорып, шығаратын тәтті, сұйық шырын. *bal gibi* 1) балдай, бал сияқты тәтті. 2) шын сияқты, шындай. *bal sağmak* аралардың бал жинайтын ыдысынан бал жинау.
- BALA** *is. hlk.* Бала, перзент.
- BALABAN (I)** *s. hlk.* 1. Ірі, дәу, зор, үлкен. 2. *hlk.* Семіз, толық, етженді (адам, бала).
- BALABAN (II)** *is.* Тұйғын—каз, үйрек аулап қоректенетін лашын тұқымдас жыртқыш құс.
- BALABAN KUŞU** *is. zool.* Оқпақ—балшық, батпақты қамыс арасында тіршілік етіп, түнде жүретін ұзын сирақты көкқұтан тұқымдас құс.
- BALALAYKA** *is.* Балалайка—үш шекті орыс музыкалық аспабы.
- BALANS** *is. Fr.* Баланс, теңдестіру, теңгеру.
- BAL ARISI** *is. zool.* Бал арасы, бал беретін ара, балды ара.
- BALAST** *is. Fr.* 1. Балласт—темір жол шпалын бекітуге жұмсалатын ұсақ тас, топырақ үйінділері. 2. *den.* Балласт—кемені ауытқытпай тең ұстайтын арнаулы ауыр жүк.
- BALATA** *is. Alm.* 1. Қайыс, ремень. 2. Жетек белдік.
- BAL AYI** *is.* Бал айы—жаңадан үйленгендердің бірге өткізетін алғашқы айы, балдай тәтті кезені.
- BALBAL** *is.* Балбал—адам бейнелі тас мүсін.
- BAL BAŞI** *is.* Қоспасыз, саф бал.
- BALCI** *is.* Бал арасын ұстайтын немесе бал арасын сататын адам.
- BALCILIK, -ği** *is. hlk.* Бал арасын ұстаушылықпен не сатушылықпен шұғылданушылық.
- BALÇAK, -ğı** *is. hlk.* Гарда—шпаганың жетесіндегі тығырық.
- BALÇIK, -ğı** *is.* 1. Балшық, батпак, лай. 2. *jeol.* Саз балшық, саз.
- BALÇIKLI** *s.* Балшықты; сазды.
- BALDIR** *is.* 1. Сирақ—тізе мен тобықтың арасы, жіліншік. 2. Балтыр—адам сирағының ішкі жағындағы бұлшық ет.
- BALDIRI ÇIPLAK, -ğı** *is.* Қара табан, қыдырма, қанғыма.
- BALDIZ** *is.* Балдыз—әйелінің өзінен жасы кіші сіңлілері.
- BALDO** *is.* Дәні ірі, палау басатын күріш.
- BAL DUDAKLI** *s.* Бал таңдай, тілі тәтті.
- BALE** *is. Fr.* Балет.
- BALERİN** *is. Fr.* Балерина—балет труппасындағы биші әйел.
- BALERİNLİK, -ğı** *is.* Балетпен шұғылданушылық.
- BALET** *is. İng.* Балет—балет труппасындағы биші еркек.
- BALGAM** *is. Ar.* Қақырық, түкірік. *Balgam çıkarmak.* Қақыру, қақырық шығару.
- BALGAMLI** *s.* Қақырықты, қақырық бөлінетін, қақырық араласқан.
- BALGAM TAŞI** *is.* Яшма—кварцтың бір түрі.
- BALGÜMECİ** *is.* Ара ұясына ұқсайтын тігіс бүрмесі, бүрмелі тігіс.
- BALHANE** *is. T. Far.* Балхана—бал өнімдерін банқаларға құйып, сатуға дайындайтын жер.
- BALIK, -ğı (I)** *is. zool.* Балық. *balık baştan kokar* балық басынан шіриді. *balık tutmak* балық ұстау, балық аулау. *balığa çıkmak* балық аулауға шығу.
- BALIK, -ğı (II)** *öz. is. astr.* Балық (жұлдызнамадағы).
- BALIK ADAM** *is.* Сүңгуір—су түбінде жұмыс істейтін маман.
- BALIKÇI** *s.* Балықшы—балық аулаушы әрі оны сатушы адам.
- BALIKÇI KAZAĞI** *is.* Балықшы свите-рі—балықшылардың суық күндері

- киетін жүннен тоқылған, мойынды тұтас жауып тұратын свитері.
- BALIҚСІЛ** *s.* 1. Балықпен қоректенетін, балық жейтін. 2. Балықшы—батпақты жерде жүретін сирағы ұзын, кішкентай жыртқыш құс.
- BALIҚСІЛІК**, **-ғи** *is.* Балықшылық, балық аулауды көсіп етушілік.
- BALIҚЫ YAKA** *is.* Свитер жаға—мойынды тұтас жауып тұратын жаға.
- BALIK ETİ** *is.* Балық еті.
- BALIKHANE** *is.* *T. Far.* Балық сактайтын суық қойма.
- BALIK İSTİFİ** *s. ve is. mec.* Бөшкедегі май шабақтай—үйме-жүйме, лық толған, ығы-жығы.
- BALIKLAMA** *zf.* 1. (суға секіруде, сүнгуде) Баспен сүңгіп, балыққа ұқсап сүңгіп. 2. (бір істің соңы қалай болатынын ойланбай) Қойып кетіп, кірісіп кетіп.
- BALIKLAMAK** (*nsz*) Баспен суға сүңгу, секіру.
- BALIKLAVA** *is.* Балық шоғыры—теңіз, көл және өзендерде балықтардың шоғырланған, топталған жері.
- BALIKLI** *s.* Балықты, балығы мол.
- BALIK OTU** *is. bot.* Балық оты—улы жемістері балықтарды есінен тандыратын, балық аулауда қолданылатын өсімдіктің бір түрі.
- BALIKSIRTI** *is.* 1. Бір-біріне параллель түскен балық сүйектеріне ұқсас мата нақышы, өрнегі. 2. Дөңес, төмпешік. *Baliksirtı yol.* Жаңбыр суы жиналмас үшін дөңес етіп салынған жол.
- BALIKSIZ** *s.* Балықсыз, балығы жоқ.
- BALIK YAĞI** *is.* Балық майы.
- BALIĞ** *s. Ar.* 1. Балиғат. *balığ olmak* балиғатқа толу, ержету, көмелетке толу. 2. Жету, белгілі бір мерзімге, кезге келу, санға толу. *Borç yüz bine baliğ oldu.* Қарыз бес жүз мыңға жетті.
- BALINA** *is. it. zool.* 1. Кит—балықтың ең үлкен түрі. 2. Кімдердің түзу және тік тұруы үшін кейбір жерлеріне көбінесе жағаға қойылған қатты, майысқақ, жіңішке, ұзын пластинка, кит мұрты.
- BALİSTİK**, **-ği** *is. Fr. ask.* Баллистика—снарядтың, оқтың ұшу заңдары туралы ғылым.
- BAL KABAĞI** *is. bot.* 1. Ірі өрі тәтті асқабак. 2. *mec.* Ақымақ, есер, делқұлы.
- BALKAN** *is.* Орманды тау тізбектері.
- BALKANLAR** *öz. is.* Балқан түбегіндегі елдер: Хорватия, Сербия, Қарадаг, Косова, Словения, Албания, Македония, Босна-Херсек, Болгария, Румыния, Греция.
- BALKANLI** *s.* Балқандық, Балқан елдеріне қатысты.
- BALKANOLOG** *is. Fr.* Балқан елдерін зерттеуші маман.
- BALKAR** *öz. is.* Балқар.
- BALKARCA** *öz. is.* Балқар тілі.
- BALKIMAK** (*nsz*) *hfk.* 1. Жылтырау, жарқылдау, жарқырау. 2. *hfk.* (найзағай) Жарқылдау. 3. *hfk.* (су) Толқындану, шайқалу, тербелу. 4. *hfk.* (жара) Сырқырау, сыздау.
- BALKIR** *is. hfk.* 1. Жарқыл, жалтыр. 2. *hfk.* Найзағай.
- BALKON** *is. Fr.* 1. Балкон. 2. Бельэтаж—театрда партерден жоғары бірінші ярысы.
- BALKONUMSU** *s.* Балкон тәрізді, балконға ұқсайтын.
- BALKÖPÜĞÜ** *is.* Ашық сары түс.
- BALLANDIRA BALLANDIRA** *zf.* Майын тамызып, мөнерлеп, шебер сөйлеп. *ballandıra ballandıra anlatmak* майын тамызып айтып беру.
- BALLANDIRMAK** (*-i*) *mec.* Майын тамыза мақтау, мөнерлеп отырып дөріптеу. *İstanbul'da duyduğu şeyleri daha da ballandırarak nakletti.* Стамбулда жүріп естігендерін одан сайын майын тамыза, мөнерлеп айтып берді.
- BALLANMAK** (*nsz*) 1. Бал жағылу. 2. *mec.* Тәттілену, тәтті дәмі кіре бастау, пісе бастау. *Meyveler ballanıyor.* Жемістер пісе бастады.
- BAL MUMU** *is.* Балауыз—араның безінен бөлінетін қатты зат. *bal mumu gibi erimek* арықтау, жүдеп-жадау.
- BALO** *is. İt.* Бал—музыкалы би кеші. *balo vermek* бал кешін ұйымдастыру.

BALON *is. Fr.* 1. Шар. 2. Дирижабль — ауадан жеңіл, ішіне газ толтырылған ұшқыш аппарат.

BALONCU *is.* Шар сататын адам.

BALONCUK, **-ğu** *s. ve is.* Кішкене балон.

BALONCULUK, **-ğu** *is.* Шар жасау я сату ісімен шұғылданушылық.

BALONVARI *s. Fr.* Шарға ұқсайтын, шар тәрізді.

BALUZ *is. Yun.* Кабак—ішкілік сатылатын, арақ ішіп көңіл көтеретін жай.

BAL ÖZÜ *is. bot.* Өсімдіктердің тәтті шірнесі.

BAL PETEĞİ *is.* Бал ұясы.

BALSAM *is. İng. kim.* Бальзам—хош иісті смолалы зат.

BALTA *is.* Балта. *balta değmemiş (girmemiş veya görmemiş)* ит түмсығы өтпейтін, қалын, ну (орман т.б.). *balta vurmak* балтамен шабу, балталау. *baltaı taşa vurmak* көңілін қалдыру, көңіліне келетін сөз айтып ренжіту.

BALTACI *is.* 1. Балта жасайтын немесе оны сататын адам. 2. Отыншы, отын-су дайындайтын адам.

BALTACIK, **-ğı** *is.* Кішкентай балта.

BALTALAMA *is.* Саботаж, іріткі салу.

BALTALAMAK **(-i)** 1. Балтамен шабу, балталау. 2. *tec.* Саботаждық істеу.

BALTALI *s.* Балтасы бар, балталы.

BALTALIK, **-ğı** *is.* Ағаш кесетін жер; ағаш кесіміне рұқсат етілген ормандық алаң.

BALTİK *öz. is.* Балтық теңізі жағалауындағы мемлекеттер және оның халқы. *Baltık ülkeleri.* Балтық мемлекеттері.

BALTİK DİLLERİ *öz. is.* Балтық мемлекеттерінде қолданылатын үнді-еуропалық тілдері.

BALYA *is. İt.* Тең—көлікке арту үшін буып-түйген жүк.

BALYALAMAK **(-i).** Теңдеу, тең-тең етіп буу, тайылау.

BALYEMEZ *is. İt.* Зеңбірек.

BALYOZ *is. Yun.* Балға—тасты ұсатуға, отынды жаруға, сындыруға қолданылатын үлкен ауыр балға. *balyoz gibi tec.* балғадай, мықты, күшті (қол не жұдырық).

BAMBAŞKA *s.* Мүлде басқа, басқаша, өзгеше. *İş önlüğü ile baş örtüsünü çıkardı mı, bambaşka bir insan oluyordu.* Алжапқышы мен бас орамалын шешкен кезде, мүлде басқа адам боп шыға келетін еді.

BAMBU *is. Fr.* Бамбук—тропикалық және субтропикалық жерде өсетін ағаш сияқты көп жылдық өсімдік.

BAMBUL *is. zool.* Егістікке зиянды құрт.

BAMBUL OTU *is. bot.* Гелиотроп—күн бағытымен айналатын хош иісті гүл.

BAM TELİ *is. Far.* 1. Кейбір музыкалық аспаптарда жуан дауыс шығаратын ішек. 2. Эспанолька—қысқа шоқша сақал. *bam teline basmak (veya dokunmak)* ашу-ызасын келтіретін сөз айту немесе іс жасау, жанды жеріне тию.

BAMYA *is. Ar. bot.* Бамия өсімдігі және оның жемісі.

BAMYA TARLASI *is. argo* Қабір, бейіт, зират. *Bamya tarlasından bir kişilik yer almamız gerekiyor.* Зираттан бір кісілік жер алуымыз керек.

BANA *zm.* Маған. *Bana bak!* Маған қара, мені тыңда! *bana dokunmayan (veya beni sokmayan) yılan bin yaşasın* мені шақпаған жылан мың жасасын — аш құлақтан тыныш құлақ, бәлесінен аулақ, жайыңа жүр. *bana tımsın dememek* қаперіне кірмеу, ойына кіріп те шықпау, ескермеу.

BANAK, **-ğı** *is. hlk.* Бір тілім, бір жапырақ, бір үзім нан.

BANAL, **-li** *s. Fr.* 1. Жауыр, жұртты мезітетін, машықты (әңгіме, сөз).

BANDAJ *is. Fr.* 1. Бинтпен орап байлау, тану. 2. Бандаж, бинт, дәке.

BANDAJLAMAK **(-i)** Бинтпен орап байлау, тану, шандып байлау.

BANDAJLATMAK **(-i)** Дөкемен орап байлату, таңдыру, шандып байлату.

BANDIRA *is. İt.* Жалау—кеменің қай мемлекеттікі екендігін көрсететін теңіз байрағы, туы.

BANDIRALI *s.* Жалауы бар, жалаулы. *İtalyan bandıralı gemiler.* Италиян жалауы бар кемелер.

BANDIRMAK **(-i, -e)** Малу.

BANDO *is. it.* Оркестр.

BANDOCU *is. ve s.* Оркестр құрамындағы адам.

BANDROL, **-lü** *is. Fr.* Этикетка—тауарға жабыстырылған қағаз.

BANDROLLÜ *s.* Этикеткасы бар, этикетка жабыстырылған.

BANGIR BANGIR *zf.* Бақырып-шақырып, айғайлап, даңғырлап. *bangir bangir aғlamak* бақырып-шақырып жылау. *bangir bangir бағирмак* бақыра-шақыра, бар дауысымен айғаулау, бақыру.

BANGIRDAMAK (*nsz*) Айғайлау, бақырып-шақыру, бақыру.

BANGLADEŞLİ *öz. is.* Бангладеш республикасының негізгі тұрғын халқы.

BANİ *is. Ar. esk.* Құрушы, негізін салушы.

BANK (I) *is. Fr. bk.* Банка.

BANK (II) *is. Fr.* Саябақтардағы, демалыс орындарындағы орындық.

BANKA *is. İt.* Банк. *bank gibi* өте бай, дәулетті, аukatты (адам). *bankadan çekmek (veya almak)* банктегі есебінен ақша алу. *bankaya yatırmak* банктегі есебіне ақша салу, аудару.

BANKACI *is.* Банкте жұмыс істейтін адам, банк қызметкері.

BANKACILIK, **-ği** *is.* 1. Банк істерімен шұғылданушылық. 2. Банк мамандығы.

BANKA CÜZDANI *is.* Банк кітапшасы.

BANKAMATİK, **-ği** *is. İt.* Банк істерін 24 сағат автоматты түрде атқаратын аппарат.

BANKER *is. Fr.* 1. Банкир, банк иесі. 2. Банк қызметкері. 3. *mes.* Өте бай, дәулетті кісі.

BANKERZEDE *is. Fr.* Банкирмен жұмыс істеу барысында зарар шеккен, шығынға түскен адам.

BANKET *is. Fr.* Арнажолдарда қозғалысты бөгеместен машиналардың еркін тоқтауына жасалған қосымша топырақ жол немесе тас жол.

BANKNOT *is. İng.* Банкнот—ақша орнына жүретін пайызсыз банк билеті, қағаз ақша.

BANKO *is. İt.* 1. Дүкендегі сатушының алдындағы үстел, тұтынушы қызмет

үстелі. 2. Ва-банк—карта ойынында басқарушының тарапынан ортаға салынған ақша. 2. Құмар ойындарын жүргізуші.

BANLAMAK (*nsz*) *hlk.* 1. Қораз шақыру. 2. *hlk.* Бақыру, айғайлау.

BANLIYÖ *is.* Қала айналасы, қала маңы, қала маңайы.

BANLIYÖ TRENI *is.* Қала маңына қатынайтын пойыз, шолақ пойыз.

BANMAK, **-ar (-i, -e)** Батыру, малу. *Kahvaltıyı önüme serer, reçele ekmek banar, yerim.* Танертенгілік асымды алдыма жаяды, тосапқа нанды батырып, жеймін.

BAN OTU *is. bot.* Мендуана—үлкен жапырақты, дәрі-дәрмек ретінде пайдаланылатын ақ гүлді улы өсімдік.

BANT, **-dı** *is. Fr.* 1. Лента, бау, ұзындау жалпақ мата. *Saç bandı.* Шашқа тағатын лента. 2. Лента, таспа. *Banda alınmış ses.* Таспаға жазылған дауыс. *bant doldurmak* таспаны толтыру. *banda almak* таспаға жазу.

BANTLAMAK (**-i**) Лентамен байлау, лентамен жалғау.

BANYO *is. İt.* 1. Монша. 2. Ваннаға түсу, астауға түсу. 3. Сырқатты емдеу мақсатында дайындалған шипалы су. 4. Булау, қыздырыну. *Güneş banyosu.* Күн булау, күн ваннасын алу. 5. Ванна — әр түрлі ерітінділер мен сұйық заттарды сақтау үшін арналған орын. *fotoğraf banyosu* фотографиялық ванна. *banyo almak* ваннаға түсу, булауға түсу, жуынып-шайыну.

BANYO HAVLUSU *is.* Ванна орамалы, ванна сүлгісі.

BANYO KABİNİ *is.* Душка түсетін кабина, душ бөлмесі.

BANYO KUVVETİ *is.* Ванна—кісі шомылатын ұзынша терең астау.

BANYOLU *s.* Ваннасы бар, ванналы. *Banyolu bir oda.* Ваннасы бар бөлме.

BANYOSUZ *s.* Ваннасы жок, ваннасыз.

BANYO TAKİMİ *is.* Ванна бөлмесінің еденіне төселетін төсеніш жинағы.

BAOBAР, **-бі** *is. bot.* Баобаб—тропиктік өте жуан ағаш.

BAР, -bı is. Ar. esk. 1. Есік, қақта. 2. *esk.* (кітапта)Тарау, бөлім, бап. 3. *esk.* Тақырып, мәселе. *Bu bapta malûmatım yoktur.* Бұл мәселе бойынша мағлұматым жоқ.

BAР (I) is. Бар — Түркияның Артвин және Эрзурум аймақтарында қол ұстасып билейтін халық биінің бір түрі.

BAР (II) is. İng. 1. Бар—ішкілік ішіп, көңіл көтеретін орын. 2. Бар — жеңіл тамақтанатын кішкентай ресторан. 3. Үлкен бір залда ішкілік ішуге арналған бұрыш.

BAР (III) is. Fr. Бар — атмосфера қысымының бірлігі.

BAР (IV) is. Fr. Штангада көтеретін жұмыр сом темір, штанга.

BARAJ is. Fr. 1. Бөгет, плотина, тосқауыл. *Atatürk Barajı.* Ататүрік атындағы бөгет. 2. *mec.* Дәреже, мөлшер, меже, шек. *Sınav için baraj notu yedir.* Сынаққа қойылған меже бағасы (өту бағасы) жеті. *barajı aşmak* сынақтан өту, межеге жету.

BARAK, -ğı is. hlk. 1. Шұға — майда түкті, биязы жүн мата. 2. Барақ ит—ұзын жүнді аң итінің бір түрі.

BARAKA is. İt. Барақ, үйшік.

BARAN is. Far. Жаңбыр.

BARATA is. İt. tar. 1. Сұлтан сарайындағы әскерлердің шұғадан жасалған, ұшы қайқы келген, ұзынша бас киімі. 2. Берет—дөңгелек жұмсақ бас киім.

BARBA ünl. İt. Ішімдік ішілетін асханаларда мосқал тартқан асхана иесінің назарын өзіне аудару үшін айтылатын сөз. *Barba, şuradan bize yarım okka rakı doldur.* Барба, ана жерден бізге бір жартылық рақы (арақ) құй.

BARBAKAN is. Fr. Жауға оқ ату үшін қорған қабырғаларында ашық қалдырылған тесік.

BARBAR is. ve s. Fr. Тағы, артта қалған, мәдениетсіз. 2. *is.* Надан, мәдениетсіз, дамымаған ел, тайпа. 3. *mec.* Дөрекі, анайы, тұрпайы.

BARBARCA s. 1. Тағыша, тағыға ұқсап, жабайы, мәдениетсіз түрде. 2. *zf.* Дө-

рекіленіп, өрескел мінез көрсетіп, оғаштық жасап.

BARBARİZM is. Fr. Варваризм—бір сөздің фонетикалық немесе морфологиялық құрылысына жасалған нұқсан, залал.

BARBARLAŞMAK (nız) Дөрекілену, тұрпайылану, оғаштық жасау.

BARBARLIK, -ğı is. Тағылық, мәдениетсіздік, дөрекілік.

BARBUNYA is. İt. bot. Үрме бұршақтың бір түрі.

BARBUT is. Сүйек таспен ойналатын құмар ойындарының бір түрі.

BARCI is. Барды басқаратын адам.

BARÇA is. İt. Баржа—түбі жалпақ сүйретпе жүк кемесі.

BARÇAK, -ğı is. Гарда—шпаганың жетесіндегі тығырық.

BARDACIK, -ğı is. Инжірдің бір түрі.

BARDAK, -ğı is. 1. Стакан. 2. Бір стакан мөлшерінде, бір стаканға сыятындай. *Bana sadece bir büyük bardak çay getirdiler.* Маған тек үлкен бір стакан шай өкелді. *bardağı taşıran damla* оқиғаны қатты ушықтырып, асқындырып, қоздырып жіберетін іс-өрекет немесе сөз. *bardağı taşırmak* шыдамы тауысу, ушықтыру. (*yağmur*) *bardaktan boşanırcasına yağmak* (жаңбыр) шелектеп құю, нөсерлеп жауу, нөсерлеу.

BARDAKALTI is. Шай құйылған стаканның тұрған жерін былғамас үшін астына қойылатын зат.

BARDAKÇI is. Стакан не құмыра жасайтын немесе оларды сататын адам.

BARDAN (I) s. Ақшақардай, аппақ, ақтың ағы.

BARDAN (II) is. Жүк салып таситын сөмке немесе қапшық.

BARDAN BARDAN zf. Аппақ-аппақ. *Kar yağar bardan bardan.* Аппақ-аппақ қар жауар.

BARDO is. zool. Қашыр—айғыр мен ұрғашы есектің шағылысуынан туған будан мал.

BARET is. İt. Каска—металдан істелген шлем төрізді бас киім.

BARFIKS is. Fr. Турник—биіктеу етіп

- көс тіреуішке көлденең орнатылған темір білігі бар гимнастикалық аспап.
- BARGĀN** *is. Far.* Ішіне рұқсат сұрап кірілетін шатыр, итарқа.
- BARGAM** *is. zool.* Алабұға тұқымдас балықтың бір түрі.
- BARI** *is.* Қоршау, шарбак, бөгесін.
- BARINAK, -ġi** *is.* Баспана, үй-жай, пана.
- BARINDIRMAK (-i, -e)** Паналату, баспана беру.
- BARINMAK (-de)** 1. Паналау, табиғат құбылыстарынан қорғану үшін жабық бір жерді панажай ету, уақытша баспана табу. 2. *mec.* Сыйысу, тіл табысу, шүйіркелесу, үйлесіп кету.
- BARIŞ** *is.* Бейбітшілік, тыныштық, татулық. *Atatürk'ün insan haklarına ve dünya barışına ne kadar saygılı bir lider olduğunu ifade etti.* Ататүріктің адам құқықтары мен әлем тыныштығына қаншалықты құрметпен қарайтын көшбасшы екендігін ол тілге тиек етті. *barış içinde yaşamak* бейбіт өмір сүру. *barış yapmak* бітім жасау, бейбітшілік жайлы келісім шарт жасасу.
- BARIŞCI** *s.* Бейбітшіл, бейбітшілікті жақтайтын.
- BARIŞÇIL** *s. bk. Barışçı.*
- BARIŞÇILIK, -ġi** *is.* Бейбітшілікті сүйшілік, бейбітшілікті жақтаушылық.
- BARIŞIK** *s.* Тату, сыйлас, араз емес, ынтымақты. *barışık olmak* тату-тәтті болу, ынтымақтары жарасу.
- BARIŞIKLIK, -ġi** *is.* Татуластық, тату болушылық, ынтымақтастық.
- BARIŞMAK (nsz, -le)** Татуласу, ренжіскенін қойып, қайтадан табысу, жарасу.
- BARIŞSEVER** *s.* Бейбітшілікті жақтайтын, бейбітшіл.
- BARIŞSEVERLİK, -ġi** *is.* Бейбітшілікті жақтаушылық.
- BARIŞTIRMAK (-i, -le)** Татуластыру, қайтадан табыстыру, жарастыру.
- BARİ** *e.* Ең болмаса, тіпті болмағанда, кем дегенде; олай болса. *Bari haberini alsam.* Ең болмаса, бір хабарын алсам.
- BARİKAT** *is. Fr.* Баррикада—көше ұрыс-
- тары кезінде қорғаныс ретінде жасалатын бөгет, тосқауыл. *barikat kurmak* баррикада, тосқауыл құру.
- BARİKATLAMAK (-i)** Тосқауыл құру, тосқауыл жасау, қою.
- BARİTON** *is. Fr. müz.* 1. Баритон—жуан дауыс пен жіңішке дауыстың арасындағы еркек дауысы. 2. *müz.* Баритон—үрлеп тартатын музыкалық аспап.
- BARİYER** *is. İng.* Барьер, бөгеу, тосқауыл.
- BARİZ** *is. Ar.* Анық, айқын, беп-белгілі, ап-айқын.
- BARİZLEŞMEK (-i)** Айқындалу, анықталу, белгілі болу.
- BARMEN** *is. İng.* Бармен—барда спирттік ішімдіктер т.б. сатушы.
- BARO** *is. Fr.* Адвокаттар алқасы.
- BARO BAŞKANI** *is.* Адвокаттар алқасының төрағасы.
- BAROGRAF** *is. Fr.* Барограф—атмосфералық қысымды өзі жазатын аспап.
- BAROK** *is. Fr.* Барокко—XVI-XVIII ғасырда қолданылған айшықты архитектура стилі.
- BAROMETRE** *is. Fr.* Барометр—атмосфера қысымын өлшейтін, күн райын болжайтын аспап.
- BARON** *is. Fr.* Барон—Батыс Еуропадағы графтан бір саты төмен дворяндық лауазым.
- BAROSKOP, -bu** *is. Fr.* Бароскоп—ауаның өзгерісін, қысымын анықтайтын аспап.
- BARSAM, -ġi** *is. bk. Bağırsak.*
- BARSAM** *is. zool.* Теңіз шаянының бір түрі.
- BARUT** *is. Ar.* Оқ-дәрі. *barut gibi* 1) ашушаң, ашуланшақ, ызакор: *Hocamız barut gibi sert bir adam.* Ұстазымыз тез ашуланатын қатал адам. 2) ащы, тілді қуыратын. *barut kesilmek (veya olmak)* долдану, ашуға булығы, қатты ашулану. *barut kokusu gelmek* соғыс қаупі сезілу, төну. *barutla oynamak* отпен ойнау, қауіпті істермен айналысу.
- BARUTÇU** *is. tar.* Оқ-дәрі дайындаушы.
- BARUT ESMERİ** *is.* Қара торы адам.

BARUT FIÇISI *is.* Оқ-дәрі бөшкесі. *barut fiçisi gibi* жарылуға бейім, ашу-ыза қысып булыққан, ызаланған.

BARUTHANE *is. Ar.* Оқ-дәрі қамбасы.

BARYUM *is. Fr. kim.* Барий—күміс түсті сақарлы металл.

BAS *is. Fr.* 1. Бас—ең жуан еркек дауысы. 2. Бас—ең жуан дауысты әнші. 3. Бас—ең жуан үнді музыкалық аспап.

BASAK, **-ği** *is.* Баспалдақ, басқыш, саты.

BASAKLI *s.* Баспалдағы бар, баспалдақты.

BASAKSIZ *s.* Баспалдағы жоқ, баспалдақсыз.

BASAMAK, **-ğı** *is.* 1. Баспалдақтың басқышы. 2. Саты, даму сатысы. 3. *tec.* Белгілі бір мақсатқа жету үшін баспалдақ ретінде уақытша пайдаланылған адам, жағдай немесе жер. *Veni basamak olarak kullandı.* Мені баспалдақ ретінде пайдаланды. *basamak uarmak* жоғарылау үшін бір жағдайды құрал ретінде қолдану.

BASAMAK BASAMAK *zf.* Саты-саты, баспалдақ-баспалдақ (жоғарылау не төмендеу).

BASAMAKLI *s.* Басқышы бар, баспалдақты.

BASAR (I) *is. Ar. esk.* 1. Көз. 2. *tec.* Алдын көру, болашақты болжау.

BASAR (II) *is.* Баспалдақтың басқышы.

BAS BAS *zf.* Басына көтеріп, қатты (айғайлау, бақыру).

BASBAYAĞI *is.* Бәз баяғы, бұрынғы қалпы, үйреншікті.

BASI *is.* Басу, басып шығару.

BASICI *is.* Баспашы, баспагер.

BASICILIK, **-ği** *is.* Баспашылық, басып шығарушылық.

BASIK *s.* 1. Жапырайған, мыжырайған, жалпиған. *Başına, arkası basık önü yüksek şapka giymiş.* Басына арты жапырайған, алды көтеріңкі шапка киген. 2. Аласа, биік емес, жатаған. 3. Міңгірлеген, күбірлеген (дауыс).

BASILI *s.* 1. Жаншылған, қысылған, сығылған, тығыздалған. *Peynir basılı küp.* Ірімшік тығыздалған құмыра. 2. Баспаханада басылған, басылып

шыққан.

BASIM *is.* 1. Кітап бастыру ісі, кітап бастырушылық. *Kitabın basımına başladı.* Кітапты бастыру ісі басталып кетті.

BASIMCI *is.* Кітап басушы, баспаханашы.

BASICILIK, **-ği** *is.* Кітап басушылық, кітап бастыру ісі.

BASIM EVİ *is.* Баспахана.

BASIN *is.* Баспасөз—баспаханадан күнделікті және дүркінді шығатын газет, журнал. *Türk basını.* Түрік баспасөзі.

BASIN ATAŞESİ *is.* Пресс-атташе.

BASIN BİLDİRİSİ *is.* Баспасөз бетінде берілген түсініктеме, баспасөз арқылы жариялау.

BASINÇ *is. fiz.* Қысым—белгілі бір ауданға түсіп тұрған күш, физикалық шама.

BASINÇLI *s.* Қысымды, қысымы мол, қысымы бар.

BASINÇLI SU *is.* Жоғарғы қысымды су.

BASINÇÖLÇER *is. fiz.* Барометр—атмосфера қысымын өлшейтін, күн райын болжайтын аспап.

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ *is.* Баспасөз бостандығы.

BASIN TOPLANTISI *is.* Пресс-конференция.

BASIRGANMAK (*nsz*) Бастығырылу, тұншығып шошыну.

BASİL *is. Fr.* Бацилла—шыбық тәрізді бактерия.

BASİRET *is. Ar.* Көрегендік, болжағыштық, даналық, қырағылық. *basireti bağlanmak* паркына жетпеу, мәнісін түсінбеу, шындықты көре алмау.

BASİRETLİ *s.* Көреген, алдағыны байқағыш, болжағыш.

BASİRETSİZ *s.* Көреген емес, алдағыны болжай алмайтын.

BASİT *s. Ar.* 1. Жай, қарапайым, әншейін. *Basit bir adam.* Қарапайым адам. 2. *tec.* Жұпыны, сүренсіз, қораш. *Basit bir giysi.* Жұпыны киім. 3. *tec.* Тәрбиесіз, әдепсіз, көргенсіз. 4. *tec.* Үйреншікті, дағдылы. *Bu basit taklimalar, her seferinde onları güldürürdü.* Оның осы қағытулары оларды ылғи

да күлдіретін еді. 5. Оңай, жеңіл. *En basit şeyi yazamayacak kadar cahildi.* Ең оңай сөзді жаза алмайтындай қараңғы еді.

BASİT CÜMLE *is. gr.* Жай сөйлем.

BASİTÇE *zf.* Жеңілдеу болып, оңайырақ болып.

BASİT KELİME *is. gr.* Түбір сөз.

BASİTLEŞMEK (*nsz*) Оңайлау, оңайлану.

BASİTLEŞTİRMEK (*-i*) Оңайлату, жеңілдету.

BASKILIK, *-ği is.* Оңайлық, жеңілдік.

BASKÇA *öz. is.* Баск тілі—Испанияның Баск аймағының тілі.

BASKET *is. İng. sp.* Баскетбол ойынында жиналған ұпай саны. *basket yapmak* баскетболда ұпай жинау.

BASKETBOL, *-lu is. İng. sp.* Баскетбол.

BASKETBOLCU *is.* Баскетболшы.

BASKETÇİ *is. bk. Basketbolcu.*

BASKI *is.* 1. Кітап, журнал т.б. басылымы, басылу ісі. *Baskı yanlışlıkları yüzünden kapatılan gazeteler vardı.* Басылым қателеріне байланысты жабылған газеттер болды. 2. Таралым, тираж, басылым данасының саны. *Bu gazetenin baskısı yüz bindir.* Бұл газеттің таралымы жүз мың. 3. Қысым, қыспақ, зорлық, қиянат. *Politik baskılar.* Саяси қысымдар. 4. Пресс—материалды статикалық яғни соққысыз әсер ететін қысыммен өңдеу машинасы. *baskı altında tutmak* қысымшылық жасау. *baskı yapmak* қысымға алу, қысу, қорқыту. *baskıda kalmak* қысым көру, қиыншылық тарту.

BASKIN *is.* 1. Тінту, тінту жүргізу. 2. Тұтқиылдан жасалған шабуыл. 3. *s.* Асып түсетін, басым түсетін. *Bu genç ikisinden de baskın.* Бұл жас адам екеуінен де басым. *baskın çıkmak* (*veya gelmek*) басым түсу, үстем келу. *baskın yapmak* 1) тінту жүргізу. 2) тұтқиылдан шабуыл жасау. 3) *mes.* аспаннан түскендей, тосыннан қонақ келе келу.

BASKINCI *is.* Басқыншы.

BASKISIZ *s.* Қысымсыз, қыспақсыз, зорлықсыз. *Baskısız bir rejim.* Демократиялық режим.

BASKÜL *is. Fr.* Таразы, өлшеуіш (ауыр жүк тарту үшін).

BASMA *is.* 1. Басу ісі. 2. Айшық салынған, айшықты шыт, сиса. 3. *s.* Осы матадан тігілген. *Üzerine basma bir elbise giymişti.* Үстіне шыттан тігілген көйлек киіп алыпты. 4. Басылым, баспадан басылып шыққан шығармалар. 5. *s.* Басылған, басылып шыққан.

BASMACI *is.* 1. Айшықты, ою-өрнек салынған шыт мата тоқитын немесе оны сататын адам. 2. Бөтес матаның үстіне айшық, ою-өрнек басатын адам.

BASMAK, *-ar (-e)* 1. Басу, жүру, адымдау. *Bastığın yerlerde güller açtı, sarıldı ayaklarına.* Сен жүрген жерлерде раушан гүлдер ашылып, аяқтарыңа оралды. 2. (сәби) Қаз тұру. 3. (*-i, -e*) Нығыздау, тығыздау. *Küpe peynir basmak.* Құмыраға ірімшік нығыздау. 4. Жамылу, айналаны тұтас қаптап жату, торлау. *Yolları ot basmış.* Жолдарды қаулаған көк шөп басыпты. 5. Тосыннан, тұтқиылдан шабуыл жасау, шапқындау. *Ölen kızın intikamını almak için köyü basıp yakmış.* Өлген қыздың кегін алу үшін ауылды қырып жойыпты. 6. Бір жас қосу, белгілі бір жасқа толу. *Yirmi yaşına basan Türk genci.* Жиырмаға аяқ басқан жас түрік. 7. Басу, басып қалу, жабу, түсу. *Şehri akşam üstü sis basmıştı.* Кешке қарай қалаға тұман түскенді. *bas* (*veya bas git*) *argo* жоғал, көзіме көрінбе, кет! *basıp geçmek* басып өту, алға шығу. *bastığı yerde ot bitmes.* жүрген жеріне шөп шықпайды.

BASSO *is. İt. müz.* 1. Бас—ең жуан еркек дауысы. 2. Бас—ең жуан үнді музыкалық аспап.

BASTI *is.* Тартылған ет қосып пісірілген көкөніс.

BASTIBACAK *s.* 1. Маймақ, талтақ; қысқа аяқты (адам). 2. *mes.* (бала) сотқар, тентек, төртіп бұзғыш.

- BASTIK**, -ği *is. hlk.* Пастила—жеміс қағынан жасалған көмпит.
- BASTIRAK**, -ği *is.* Компрессор—жол салу жұмыстарында қиыршық тасты, құмды нығыздайтын машина.
- BASTIRIK**, -ği *is. hlk.* Тіреуіш—есікті, қақпаны жауып сыртынан тіреу ретінде қойылатын дінгек, сырық.
- BASTIRMAK** (-i, -e) 1. Басу, езу, жаншу. 2. (-i) Басып-жаншу, бетін қайтару. *İsyanı basturmak.* Көтерілісті басып тастау. *Yangını basturmak.* Өртті сөндіру. 3. Басым болу, басып озу, асып түсу, артық болу. *Şişman, kısa boylu bir yüzbaşı usulsüzlükte, şarlatanlıkta, inatta hepimizi bastırıyor.* Толық, қысқа бойлы капитан жолсыздыққа, көз бояушылыққа, қырсықтыққа келгенде әрқашан бәрімізден асып түседі. 4. (-i) Басылу, жайбарақат күйге ену. *Heyecanını bir türlü bastıramıyor.* Қобалжығанын бір түрлі баса алмай тұр. 5. Қысым жасау, қыспаққа алу. *Köyün ihtiyarları da kızın babasına bastırmişlar, onları bağışlatmışlar.* Ауылдың ақсақалдары да қыздың әкесін қыспаққа алып, оларға кешірім жасатыпты.
- BASTON** *is. İt.* Таяқ. *baston gibi (veya baston yutmuş gibi)* оқтау жұтқандай, тіп-тік.
- BASTONCU** *is.* Таянып жүруге арналған таяқ жасайтын немесе оны сататын адам.
- BASTONCULUK**, -ğu *is.* Таяқ жасаумен не сатумен шұғылданушылық.
- BASTONLU** *s.* Таяғы бар, таяқты.
- BASTONSUZ** *s.* Таяғы жоқ, таяқсыз.
- BASUR** *is. Ar. tp* Көтеу—тік ішектің қан тамырлары кеңейіп ауыратын сырықат, геморрой.
- BASURLU** *s.* Көтеуі бар, геморрой шыққан.
- BASÜRBADELMEVT** *is. Ar. esk.* Өлгеннен кейін тірілу.
- BAŞ** (I) *is.* 1. Бас. *Baş çanağı.* Бас сүйегі. 2. *is.* Басқарушы, басшылық етуші, жетекші. *Hep baş olmaya bakarız ve olduktan sonra nasihat veririz.* Үнемі

басшы болуға тырысамыз, болғаннан кейін ақыл-кеңес береміз. 3. *is.* Басы, басталу мерзімі. *Ay başı.* Ай басы, айдың алғашқы күні. *Yıl başı.* Жыл басы. 4. *is.* Негізгі, басты. 5. Шың, төбе. *Dağın başı.* Таудың басы, шыңы. *Tepeinin başı.* Төбенің басы. 6. Ұшы, бір нәрсенің шеті, бас жағы. *Toplu iğne başı.* Түйреуіш ұшы, басы. 7. Малдың саны, тұяқ. *Yirmi baş koyun.* Жиырма бас қой. 8. Маңы, қасы, жаны. *Havuz başı.* Бассейн маңы. *baş ağrıtmak* бас ауырту, мезі қылу, мазалау. (*bir şeyden*) *baş alamamak* бір істен басын көтере алмай, мұршасы келмеу. *baş bağlamak* 1) басына ормал тарту. 2) дәндену, дән алу, дән толу. 3) бауыр басу, жақын тарту, үйрену. *baş başa (veya kafa kafaya) vermek* 1) бірнеше адам шеткері шығып күбірлесу, сыбырласу. 2) қол ұстасу, тізе қосу, бірігу. *baş başa kalmak* біреумен оңаша қалу не бір жерде өзімен өзі оңаша қалу. *Odanın kapısını sürmeleyip kitaplarımla baş başa kalmak saatini dört gözle beklerdim.* Бөлме есігінің ысырмасын бекітіп, кітаптарыммен оңаша қалатын уақытты асыға күтетінмін. *baş başa olmak* бірге болу, бірге өмір сүру. *baş eğmek* 1) құрмет көрсеткен мағынасында басын иіп сәлемдесу. 2) бас ию, кешірім өтіну, кішірею. *baş etmek* шамасы, күші жету. *baş edememek* шамасы, күші жетпей, шамасы келмеу. *baş göz etmek* үйлендіру, аяқтандыру: *Bu gece bir genç subayımızı baş göz ediyoruz.* Бүгін түнде бір жас офицерімізді үйлендіреміз. *baş kaldırmak* бас көтеру, наразылық білдіру, қарсылық көрсету: *Hiçbir şeye isyan etmez, kimseye baş kaldırmazdı.* Еш нәрсеге наразылық білдірмейтін, ешкімге қарсы келмейтін. *baş kırılır fes içinde, kol kırılır yen içinde* бас жарылса бөрік ішінде, қол сынса жең ішінде; жабулы қазан жабулы қалу, жария болмау. (*bir yola*) *baş koymak*

бас тiгу, басын өлiмге байлау. *baş ne-reye giderse, ayak da oraya gider* алдыңғы арба қайда жүрсе, соңғы арба сонда жүредi, кiшiлер үлкендерге қарап өседi. *baş sağıлğı dilemek* көңiл айту, марқұмның туғандарына жұбаныш бiлдiру. *baş üstüne* күп, мақұл, жарайды, жақсы. *baş başa gelmek* теңбе-тең түсу, тепе-тең келу. (*bir şeyle*) *başa çıkmak* шамасы, күшi жету. *başı bağlanmak* 1) үйлендiру, үй қылу. 2) бiреудi жандайшап етiп жанына алу. *başı belâya girmek* бөлеге қалу, шатаққа ұрыну. *başı göge ermek* (*veya deęmek*) төбесi көкке жету. *başı таша deęmek* басы тасқа тию, сабақ болу. *başına belâ olmak* басына бөле болу, басын қатыру, миын ашыту. *başına devlet kұшу konmak* басына бақ қону. *başına gelmek* 1) билiк басына келу. 2) бөлеге ұшырау, шатаққа ұрыну. 3) тосын бiр оқиғаға кез болу. *başına güneş geçmek* күн өту, күн тию. *başından büyük işlere girişmek* (*veya kalkışmak*) бойынан асатын, қолынан келмейтiн, әлi жетпейтiн iске кiрiсу, араласу. *başını таштан таша vurtmak* опык жеу, бармағын тiстеу. *başını vermek* жанын пида ету, құрбан ету. *başının çaresine bakmak* өз күнiн өзi көру. *başının etini yemek* миын ашыту, басын қатыру. *baştan savma* қалай болса солай, ұқыпсыз, бейберекет.

БАШ (II) *is. esk.* Шиқан, сыздауык.

БАША БАШ *zf.* Теңбе-тең, тепе-тең.

БАШ АҒIRLIK *is. sp.* Ауыр салмақ.

БАШ АҒRISI *is.* 1. Бас ауруы. 2. *mec.* Мезi қылатын, мазасын алатын жағдай немесе адам.

БАШАК, -ғi (I) *is.* Масақ—астық дақылдарының дәндi басы. *başak bağlamak* масақтану, егiннiң бас алуы. *başak toplamak* масақ теру, масақтау, масақ жинау.

БАШАК, -ғi (II) *is. astr.* Бикеш—күн мен түннiң теңелу нүктесi орналасқан шоқжұлдыз, Арыстан мен Таразы шоқжұлдыздары арасындағы шоқ-

жұлдыздың аты.

БАШАКLANMAK *zf.* Масақтану, масақ пайда болу.

БАШАKLI *s.* 1. Масақты, масағы бар. 2.

Түп жағы масаққа ұқсайтын (садақ).

БАШАKТÖR *is. T. Fr.* Басты рольде ойнайтын актер, басты ойыншы.

БАШАKTRİS *is. T. Fr.* Басты рольде ойнайтын актриса, басты өйел ойыншы.

БАШАRI *is.* Табыс, жетiстiк, жемiс, жеңiс. *başarı göstermek* (*veya kazanmak*) табысқа жету, жетiстiкке қол жеткiзу.

БАШАRILI *s.* 1. Жемiстi, табысты, жетiстiктi. *Başarılı öğretmen.* Озат мұғалiм. 2. Сәттi, нәтижелi, ұтымды. *Başarılı bir deneme.* Сәттi шыққан байқау, нәтижелi сынау. 3. *zf.* Ойдағыдай, көңiлдегiдей, ойлағандай. *Sınavı başarılı geçti.* Емтиханды (сынақты) ойдағыдай тапсырды.

БАШАRISIZ *s.* 1. Табыссыз, жетiстiксiз. *Başarısız öğrenci.* Үлгермейтiн оқушы. 2. Сәтсiз, нәтижесiз, ойдағыдай емес. *başarısız olmak* нәтижесiз болу, табысқа қол жеткiзе алмау, ойлағандай өтпеу.

БАШАRMAK (-i) Табысқа жету, жемiстi болу, сәттi аяқтау, жетiстiкке қол жеткiзу. *Yüzünde zor bir işi başarmış adamın sevinci vardı.* Жүзiнде қиын бiр iстi сәттi аяқтаған адамның қуанышы бар едi.

БАШАШАҒI *is.* Басы төмен, аяғы жоғары қарап, асты-үстiне келiп. *baş ашағы etmek* төңкеру, астын үстiне қарату, аударып тастау.

БАШАТ *s.* Билеп-төстейтiн, үстемдiк жүргiзетiн.

БАШАKANLİK *is.* Премьер-министр, үкiмет басшысы; Министрлер кабинетiнiң төрағасы.

БАШBAKANLIK, -ғi *is.* 1. Премьер-министр лауазымы және қызметi. 2. Премьер-министр және қызметкерлерiнiң қызмет орны.

БАШ БАША *zf.* Оңаша, жұрт назарынан тыс, бөлек. *Ayakaltı olmayan bir yer*

- bul da baş başa oturalım.* Тасалау бір тап, онаша отырайық.
- BAŞ BEZİ** *is.* Қол орамал.
- BAŞ BIÇAĞI** *is. hlk.* Ұстара.
- BAŞ BİTİ** *is. bk.* *Bit.*
- BAŞBUĞ** *is.* Көне түріктерде командир, бас қолбасшы.
- BAŞ ÇANAĞI** *is.* Бас сүйегі.
- BAŞCAVUŞ** *is.* Старшина, унтер-офицер.
- BAŞÇI** *is.* 1. Басшы, бастық. 2. Қойдын, марқаның, сиырдың басын пісіріп не шикідей сататын адам.
- BAŞÇIK**, -ği *is. bot.* Тозандық—өсімдік гүлінің ішіндегі ұрықты тозан.
- BAŞDANIŞMAN** *is.* Бас кеңесші.
- BAŞFENDİ** *is.* Бас хатшы.
- BAŞESER** *is.* Көрнекті туынды.
- BAŞGARDIYAN** *is.* Түрме қараушыларының бастығы.
- BAŞHEKİM** *is. T. Ar.* Бас дәрігер.
- BAŞHEMŞİRE** *is. T. Far.* Бас медбике.
- BAŞI AÇIK** *s.* Жалаң бас, бас киімсіз немесе орамалсыз.
- BAŞI BAĞLI** *s.* 1. Еріксіз, басыбайлы, тәуелді. 2. Үйленген, үйлі-баранды, отбасылы.
- BAŞİBOŞ** *s.* 1. Ерікті, өз еркі өзінде, тәуелсіз. *Başıboş yaşayışa alışkın değildir.* Өзімен өзі өмір сүргенге үйренбеген. 2. Бос, байлаусыз. *İstanbul'un başıboş köpekleri.* Стамбулдың бос жүрген иттері. *başıboş kalmak* емін-еркін болу, ешкімнен қағажу көрмеу, өз еркі өзінде болу.
- BAŞİBOZUK**, -ğu *is.* 1. Әскерге қосылған жай (әскери емес) адам. 2. Бетімен кеткен, тәртіпке бағынбайтын топ. 3. *s.* Бейберекет, жөнсіз, жүйесіз, ретсіз. *Böyle bir durumda kendi hâline bırakmak ancak başıbozuk bir ekonomi ortamına yol açabilirdi.* Сондай бір жағдайда бетімен жіберу, тек қана жүйесіз экономика ахуалына апарып соғуы мүмкін еді.
- BAŞI DİMDİK**, -ği *s. ve is.* Абыройлы, беделді, қадірлі.
- BAŞI DİNÇ** *s.* Уайым-қайғысыз, мұңшперсіз.
- BAŞI DUMANLI** *s.* 1. Шыңын тұман бас-

- қан (тау). 2. Ғашықтықтан не ішкіліктен есінен айырылған, мас.
- BAŞIKABAK**, -ğı *s.* Шашы түсіп қалған не шашын тықырлап алып тастаған (адам). 2. *zf.* Жалаң бас, бас киім кимей, орамал тартпай.
- BAŞI YUMUŞAK** *s.* Жуас, момын, момақан.
- BAŞKA** *s.* 1. Басқа, өзге, бөлек. *Başka bir eve taşındık.* Басқа үйге көштік. 2. Бөлек, ерекше, өзгеше. *Bütün bunlar beni herkesten başka bir insan yapmıyor.* Осының бәрі мені елден ерекше бірі етіп көрсетпейді. *başka biri* басқасы, басқа біреу. *Başka işi yok mu?* Басқа ісі жоқ па? (бұл іске араласпасын мағынасында). *başka türlü* басқа түрлі. *bundan başka* бұдан басқа, осыдан басқа.
- BAŞKACA** *zf.* Басқаша, өзгеше, ерекше.
- BAŞKANRAMAN** *is. T. Far.* Шығарманың басты кейіпкері, негізгі кейіпкері.
- BAŞKALAŞIM** *is. jeol.* Метаморфизм—химиялық және физикалық себептердің әсерімен тау жыныстарының құрылысы мен құрамының өзгеруі.
- BAŞKALAŞMAK** (*nsz*) 1. Басқалану, өзгешелену, бөлектену. 2. Өзгеру, басқа түрге ауысу, жанару. *Artık giyim kuşam, kalık kıyafet de başkalaşmış.* Қазір адамдардың киімі, сыртқы әлпеті де өзгерген. 3. *tec.* (денсаулық) Төмендеу, нашарлау, бұзылу.
- BAŞKALDIRI** *is.* Көтеріліс; бүлік, бүлікшілік.
- BAŞKALIK**, -ğı *is.* Басқалық, ұқсамаушылық, өзгелік.
- BAŞKAN** *is.* Төраға—ұйым, мекеме бастығы немесе мәжілісті басқарушы. *Ailede başkan odur, karları o alır.* Отбасының төрағасы сол, шешімдерді де сол қабылдайды.
- BAŞKASI** *zm.* Басқасы. *Başkası olsa, bunu böyle yapmaz.* Басқа біреу болса, бұны бұлай жасамайды. *Başkasının işine karışmak.* Біреудің ісіне араласу.
- BAŞKÂTIP**, -bî *is. T. Ar.* Бас хатшы.
- BAŞKENT** *is.* Астана, ел ордасы.
- BAŞKIŞI** *is. ed. Bk.* *Başkahraman.*

БАШКОМУТАН *is.* Бас қолбасшы.

БАШКОНСОЛОС *is. T. Lat.* Бас консул.

БАШКÖŞE *is.* Төр, үлкендерге, сыйлы кісілерге арналған құрметті орын. *başköşeye kurulmak* төрден орын алу.

БАШКУМАНДАН *is. bk.* *Başkomutan.*

БАШКУРТ *öz. is.* 1. Башқұрт—Ресей Федерациясындағы Башқұрт Республикасының түркі туыстас негізгі тұрғын халқы. 2. *s.* Башқұрттарға тән, башқұрттарға қатысты.

БАШКУРТÇA *öz. is.* Башқұрт тілі.

БАШЛАНАНА *is. bot.* Қаудиган тұтас капуста.

БАШЛАМАК (-*e*) 1. Бастау, кірісу. *Şairliğe on sekiz yaşında başlamış.* Өлең жазуды он сегіз жасында бастады. 2. Басталу. *Okul bugün başladı.* Жаңа оқу жылы бүгін басталды. *Oyun başladı.* Ойын басталды. *Sıcaklar Nisan'dan başlar.* Күн сәуірден бастап ысына бастайды.

БАШLANGIÇ, -*ы* *s.* 1. Бір істің, кезеңнің, өмірдің т.б. басы, бас кезі. *başlangıçta* басында, әуелгіде, о баста. *başlangıçtan* басынан бастап, о бастан. 2. *ed.* Кіріспе, алғысөз, сөз басы.

БАШLANMAK (-*e*) Басталу. *Koşuya başlandı.* Жүгіру басталды.

БАШLATMAK (-*i*, -*e*) Бастату. *Kendini küçük yaşta zorla kemana başlatan amcasını o anda şefkatle hatırladı.* Ол бала кезде еріксіз скрипка тартуына себепкер болған немере ағасын сол кезде мейіріммен еске алды.

БАШLAYICI *is. ve s.* Бастаушы, жаңа бастап жүрген, үйреніп жүрген.

БАШLI BAŞINA *zf.* Өз алдына, өзінше, жеке дара, дербес. *Sevmek başlı başına saadettir.* Сүйе білу де өзінше бір бақыт.

БАШLICA *zf.* Басты, негізгі, әуелгі.

БАШLIK *is.* 1. Бас киім; қалпақ, тақия. 2. Жүген—жылқының басына кигізетін әбзел. 3. Тақырып, шығарманың, мақаланың аты. *başlık atmak (veya koymak)* тақырып қою. 4. Қалыңмал—күйеу жағының қалыңдық үшін беретін малы. *başlık vermek* қалың-

мал беру.

БАШLIKLI *s.* 1. Бас киімі бар, бас киім киген. 2. Антенлі, антені бар.

БАШLIKSIZ *s.* Бас киімсіз, бас киімі жоқ.

БАŞMAK, -*ғи* *is. esk.* Кебіс, аяқкиім.

БАŞMAKALE *is.* Бас мақала.

БАŞMAKÇI *is. esk.* 1. Аяқкиім тігетін не сататын адам. 2. Мешіттің кіре берісінде шешкен аяқкиімдерді күзететін адам.

БАŞÖRTÜ, -*юі* *is.* Орамал, жаулық, бас орамал.

БАŞÖRTÜLÜ *is.* Орамал тартқан, бас орамалы бар.

БАŞ ÖRTÜSÜ *is. bk.* *Başörtü.*

БАŞPARMAK, -*ғи* *is.* Бас бармақ.

БАŞPEHLİVAN *is. T. Far.* Күресте қарсыластарын тізе бүктірген ең мықты, ең күшті балуан, күресте абсолюттік чемпион.

БАŞPİSKOPOS *is. T. Yun.* Аға епископ.

БАŞRAHİP, -*би* *is. T. Ar.* Аббат—монастырь бастығы.

БАŞROL, -*лі* *is. T. Fr.* Басты роль.

БАŞSAVCI *is.* Бас прокурор.

БАŞSIZ *s.* 1. Басы жоқ, бассыз. 2. *tec.* Басшысы, басқарушысы жоқ.

БАŞŞEHİR, -*һри* *is. bk.* *Başkent.*

БАŞTABİP, -*би* *is. bk.* *Başhekim.*

БАŞTABAN *is. mim.* Архитрав—антаблементтің негізгі білігі, төменгі бөлімі.

БАŞ TACI *is.* Жанындай жақсы көретін, құрмет тұтатын адам не қымбат санайтын, көзіндей көретін нәрсе.

БАŞТАН АŞAĞI *zf.* Бастан-аяқ, басынан аяғына дейін.

БАŞТАН BAŞA *zf.* Тұтастай, толығымен, түгелдей.

БАŞTANIMAZ *s.* Бүлікші, ойран салушы, лаңшы.

БАŞTANIMAZLIK, -*ғи* *is.* Анархизм—бетімен кетушілік, төртіпке бағынбаушылық.

БАŞTANKARA *is. zool.* Сары шымшық.

БАŞТАН СОНА *zf.* Әрқашан, қашанда, әрдайым, үнемі. *Evet, ama bana baştan sona bağlı kalmıştır.* Иә, бірақ маған әрқашан адал болды.

BAŞUCU *is. astr. ve coğr.* Аспан биігі, тас төбе.

BAŞUCU *is.* Бас жақ.

BAŞVEKİL *is. T. Ar. bk. Başbakan.*

BAŞVURMAK (-e) 1. Арыз беру, отініш жасау, өтініш білдіру. 2. Бір нәрсе жайында мәлімет алу үшін әдебиеттер қарау, кітаптан пайдалану.

BAŞVURU *is.* 1. Өтініш, арыз. 2. Әдебиеттер пайдалану.

BAŞYAZAR *is.* Бас редактор.

BATA ÇİKA *zf.* Жығылып-сүрініп, бір құлап, бір тұрып, сүрініп-қабынып.

BATAK, -ği *is.* 1. Ми батпақ, тартпа, батпақты сор. 2. *s. mec.* Үмітсіз, түк өнбейтін. *Batak iş.* Түк өнбейтін, үмітсіз іс. *batağa saplanmak mec.* тығырыққа тірелу, амалы таусылу, не істерін білмеу.

BATAKÇI *s. ve is.* Қасақана төлемеуші, әдейі, біле тұра қарызын төлемеуші. *Ne türlü batakcı olduğunı bile bile parayı ona kaptırmayacaktın.* Оның қарыз қайтармайтын адам екендігін білгеннен кейін, ақшаны оған бермеуің керек еді.

BATAKÇIL *s. ve is.* Батпақты жердің (құсы), батпақты жерде өсетін (өсімдік).

BATAKHANE *is.* 1. Вертеп—бұзақылықтың ортасы, жаман іс орны. 2. *mec.* Істері тоқыраған, тоқтап қалған жұмыс орны.

BATAKLI *s.* Сазды, батпағы көп, батпақты.

BATAKLIK, -ği *is.* Ми батпақты, тартпа жер. 2. *mec.* Адамгершіліктен тыс, адамдыққа сыймайтын жағдай. *Bizler kendisini bu bataklıktan kurtarmak için fazlasını bile yaptık.* Біз оны осы жаман жолдан құтқару үшін қолымыздан келгенін артығымен жасадық.

BATAKLIK VAYKUŞU *is. zool.* Шабындық қаншыры—далалы жерде тіршілік ететін, кішірек келген жіп-жіңішке сұр түсті құс.

BATAKLIK GAZI *is.* Батпақ газы.

BATAR *is. hlk.* Өкпенің талаурауы, өкпенің қабынуы.

BATARYA *is. İt. ask.* 1. Батарея—артил-

лерия бөлімшесі. 2. Батарея—бірнеше гальван элементтерінің я аккумулятордың құрамасы. *Elektrik bataryası.* Электр батареясы.

BATARYA ATEŞİ *is. ask.* Батареяның атысы, батарея оты.

BATARYALI *s.* Батареямен жұмыс істейтін (телефон, радио т.б.).

BATERİ *is. Fr. müz.* Барабан—ұрып ойнайтын саз аспабы.

BATERİST *is. Fr. müz.* Барабаншы, барабан қағушы.

BATI *is.* 1. Батыс—күн бататын жақ. 2. *s.* Батысқа қатысты, батысқа байланысты. 3. *is* Батыс жақ, батыс жақта орналасқан аймақ, ел.

BATICI *is.* Батыс мәдениетін жақтаушы, қуаттаушы.

BATICILIK, -ği *is.* Батыс мәдениетін жақтаушылық.

BATIK *s.* (кеме) Батып кеткен, батқан.

BATIL *s. Ar.* 1. Жалған, шындыққа жанаспайтын, алдамшы. 2. Негізсіз, дәлелсіз, айғақсыз.

BATILI *is. ve s.* 1. Батыстық, батыс елдерінде тұратын. 2. Батыс мәдениетін бойына сіңірген, оның әдет-ғұрпын дәстүрін игерген.

BATILLAŞMAK (*nsz*) Еуропалану, еуропа тіршілігіне бейімделу.

BATIL İNANÇ, -cı *is.* Бірым, ескі наным, жоққа нанушылық, ырымшылдық.

BATIL İTİKAT, -dı *is. Ar. bk. Batıl inanç.*

BATIN, -tını *is. Ar. esk.* 1. Қарын, іш. 2. *mec.* Ұрпақ, буын, үрім-бұтақ.

BATIRMAK (-i, -e) 1. Батыру. 2. Бір істе, сауда-саттықта сәтсіздікке ұшырап, мал-мүлкінен, дүниесінен, қаражатынан айырылу. *Parasını batırmak.* Қаражатынан айырылу, ақшасы зая кету. 3. (-i) Біреуді сыртынан даттау, өсектеу, жамандау. 4. Кірлету, үсті-басын былғау. *Üstünü başını batırmuş.* Үсті-басын былғапты. 5. *mec.* Быт-шыт қылу, тас-талқан ету. *Elimle batırmışım gençliğimi.* Өз қолыммен қор қылыппын жастығымды, жастық шағымды.

BATKIN *is. ve s.* Белшесінен борышқа батқан, банкрот болған (адам).

BATKINLIK, -ğ*i* *is.* Банкроттық—қарызын төлеуге дәрмені болмай қалушылық.

BATMAK, -ar (*nsz*) 1. Бату, батып кету, сіну. *Batmış gemi.* Суға батып кеткен кеме. *Suya batmak.* Суға бату. 2. Құн, айдың ұясына кіруі. 3. Банкрот болу. 4. Кірлену, былғану, ластану. *Üstüm başım battı.* Үсті-басым кірленді. 5. (-e) Қадалу, шаншылу, түйрелу. *Ayağına yolda diken batmıştı.* Жолда кетіп бара жатқанда, аяғына тікен кірді (қадалды). 6. (-e) Ауыр тию, көңілге келу, жайсыз болу. *Onun her sözü bana batar.* Оның айтқан әр сөзі маған қатты тиеді.

BATMAN *is. esk.* Батман—мөлшері тартылатын нәрсеге қарай өзгеріп отыратын, ескі замандағы 2,5 кг-нан 10 кг-ға дейінгі ауырлық өлшеуіш.

BATÖZ *is. Fr.* Астық басатын машина.

BATSAT *zf. hlk.* Сирек, ілуде бір, аз, анда-санда.

BATTAL *s. Ar.* 1. Жарамсыз, түкке жармайтын, іске алғысыз. 2. Арбиган, рабайсыз үлкен.

BATTANİYE *is. Ar.* Көрпе—көбіне жүннен жасалатын, қалындау келген жамылғы.

BATTANİYELİ *s.* Көрпесі бар, көрпелі.

BATUR *is. bk. Bahadır.*

BAV *is.* Үйрету, жаттықтыру, баулу.

BAVCI *is.* Баулушы, үйретуші—түз қырандарын және иттерді қолға үйрететін, аң ұстауға машықтандыратын адам.

BAVLI *s.* 1. Аң ұстауға үйретілген, машықтанған (айуан). 2. Аңшылардың иттерін аң аулауға үйрету кезінде қолданылатын жасанды құс.

BAVLIMAK (-i) Түз қырандарын және иттерді аң ұстауға баулу, машықтандыру.

BAVUL *is.* Шабадан, жолаушының үлкен сөмкесі.

BAVULCU *is.* Шабадан жасаушы не саушы адам.

BAVULLU *s.* Шабаданы бар, шабаданды.

BAVUL TİCARETİ *is.* Шабаданмен жасалған сауда—шет елден кеденсіз

жолаушының жанында шабаданмен әкелінген тауардың ішкі рынокта сатылуы ісі.

BAY (I) *s. esk.* Бай, ауқатты, дәулетті (адам).

BAY (II) *is.* 1. Мырза сөзінің орнына жұмсалады. 2. Ер адам. *Bir bay sizi arıyor.* Бір ер адам сізді іздеп жүр.

BAYAĞI *s.* 1. Пасық, надан, топас, әдепсіз. *Bayağı bir söz.* Әдепсіз сөз. 2. *s.* Өрескел, тұрпайы, дөрекі. 3. *s.* Өдеттегі, дағдылы, кәдімгі, үйреншікті. *bayağı kaçmak* (сөз, іс-әрекет, киіну) ерсі көріну.

BAYAĞI KESİR, -sri *is. mat.* Жай бөлшек.

BAYAĞILAŞMAK (*nsz*) Қадірі кету, абыройдан айрылу, беделі қалмау. *Bayağılaşmış gibi kendimden öğreniyorum.* Абыройынан айрылған адамдай өзімнен жеркенемін (ұламын).

BAYAN *is.* 1. Ханым—әйел есімдеріне қоса айтылатын қаратпа сөз. *Bayan Ayşe.* Айша ханым. *Bayanlar, baylar!* Ханымдар мен мырзалар! 2. Жұбай, зайып, әйел.

BAYAT *s.* 1. Тұрып қалған, көп сақталған, ұзақ тұрған, ескі. *Bayat ekmek.* Тұрып қалған нан. *Bayat balık.* Тұрып қалған балық. 2. *mec.* Көп айтылған, айта-айта мезі қылған, құлақты сарсытқан. *Bayat haber.* Айтыла-айтыла құлақ сарсытқан хабар.

BAYAT *öz. is. tar.* Оғыз түріктерінің 24 тайпасының бірі.

BAYATLAMAK (*nsz*) Тұрып қалу, көп сақталу, ұзақ сақталу.

BAYGIN *s.* 1. Есінен танған, есенгіреген, талықсып есінен айрылған, талықсыған. *İki tarafa sallanan sandalda balıkçısı baygın buldu.* Әрлі-берлі шайқалып тұрған қайықтың ішінде балықшыны талықсыған күйде тапты. 2. Қажыған, шаршаған, шалдыққан. *Baygın bakış.* Қажыған көзқарас. 3. Ынтық, құмар, аңсары ауған, ынтызар. 4. Естен тандыратын, есенгірететін, ынтықтыратын, елітетін. *Baygın koku.* Елітетін иіс. *baygın düşmek* қатты шаршау, шалдығу.

BAYGINLIK, -ği *is.* Шаршағандық, қа-

- жығандық, шаршап-шалдыққандық.
2. Талу, талықсу, есеңгіреу. *Bayınlıgım ne kadar sürdü bilmiyorum.* Қанша уақыт талып жатқанымды білмеймін. *bayınlık geçirmek* 1) талу, талып қалу, есінен айрылу. 2) *мес.* қобалжу, асып-сасу, абдыру.
- BAYILA BAYILA** *zf.* Сүйсіне, рахаттана, ләззаттанып, айызы қанып. *Bayıla bayıla okuduğu kitap.* Сүйсіне оқыған кітабы.
- BAYILMAK** (*nsz*) 1. Талу, талықсу, есінен айрылу. *Akşam vapurda eve giderken bir kadının bayıldığını gördüm.* Кешке кемеде үйге кетіп бара жатқанда бір әйелдің талықсығанын көрдім. 2. (-e) Құрметтеу, қадір тұту, ұнату, бас ию. *Ben bu şiire bayıldım.* Мен бұл өленді қатты ұнаттым.
- BAYINDIR** *s.* Өркендеген, дамыған, көркейген, гүлденген. *Bayındır bir köy.* Көркейген ауыл.
- BAYINDIRLIK**, -ği *is.* Өркендеу, көркею, гүлдену.
- BAYINDUR** *öz. is. tar.* Оғыз түріктерінің 24 тайпасының бірі.
- BAYIR** *is.* Адыр, белес, бел, дөң, дөңес.
- BAYIR AŞAĞI** *zf.* Қырдан сайға қарай, төбеден төмен қарай.
- BAYIR TURPU** *is. T.1. bot.* Тұрып, редька. 2. *мес.* Дөрекі, көргенсіз ер адам.
- BAYIR YUKARI** *zf.* Сайдан қырға қарай, төбеге қарай.
- BAYI**, -i *is. Ar.* Белгілі бір затты, өнімді сатуға рұқсаты бар адам, дүкен я мекеме. *Çimento bayii.* Цемент сатушысы я цемент сатылатын жер. *Gazete bayii.* Газет сатушысы я газет сатылатын жер.
- BAYILİK**, -ği *is.* Бір затты, өнімді үнемі сату. *Çimento bayiliği.* Тек цемент сатуға рұқсаты бар, цемент сатылатын жер.
- BAYKUŞ** *is. zool.* Жапалақ—түнде ғана ұшатын, көзі бақырайған, имек тұмсық жыртқыш құс.
- BAYLAN** *s.* Ерке, шолжан.
- BAYLANMAK** (-i) Еркелеу, наздану, еркінсу.
- BAYMAK** *hlk.* 1. (ас, тағам) Жүрегін айныту, құсқысын келтіру. 2. *hlk.* Алдау, арбау, айтқанына көндіру, ырқына жүргізу.
- BAYRAK**, -ği *is.* 1. Ту, жалау, байрақ. 2. *мес.* Лидер, жетекші. 3. *мес.* Символ, белгі. *bayrak açmak* ерікті әскер жинауға кірісу. *bayrak çekmek (veya asmak)* жалау, ту ілу. *bayrağı yarıya indirmek* (халық болып аза тұтқанда) туды тіректің ортасына дейін түсіру.
- BAYRAQÇI** *is.* 1. Ту ілетін адам. 2. Ту, жалау жасайтын, тігетін я сататын адам.
- BAYRAK DİREĞİ** *is.* Ту тірегі, ту ілетін тірек.
- BAYRAKLI** *is.* Жалаулы, ту ілінген, байрағы бар.
- BAYRAKTAR** *is. T. Far.* Ту көтеруші, ту ұстаушы.
- BAYRAKTARLIK**, -ği *is.* Ту көтеріп жүру, ту көтерушінің ісі. *bayraktarlığını yapmak* бір ағымның, бағыттың жайылуы үшін алдыңғы қатарда жүріп жұмыс істеу. *bayraktarlık etmek* жетекшілік ету, алдыңғы қатарда жүру.
- BAYRAK TÖRENİ** *is.* Ту тігу салтанаты.
- BAYRAK YARIŞI** *is. sp.* Эстафета—атлетикада командалық жарыстың бір түрі.
- BAYRAM** *is.* 1. Мейрам, мереке. *Cumhuriyet bayramı.* Республика күні. 2. *мес.* Қуаныш, шаттық. 3. Салтанатты түрде тойланатын, атап өтілетін күн. *bayram etmek (veya yapmak)* қатты қуану, шаттану. *bayramda seyrandan* аңда-санда, оқта-текте. *bayramdan bayrama* сирек, ілуде бір, аз. *Beni de bacanağın da bayramdan bayrama arar.* Маған да, бажасына да тек мерекелерде ғана (сирек) телефон соғады.
- BAYRAM GÜNÜ** *is.* Мейрам күні, мереке тойланған күн.
- BAYRAM HAVASI** *is.* Көңілді, қуанышты орта.
- BAYRAM HEDİYESİ** *is.* Мерекеді берілетін сыйлық, мерекелік сыйлық.
- BAYRAMLIK**, -ği *s.* 1. Мерекелік, мерекеге арналған, салтанатты. 2. Мере-

кеде берілетін сыйлық. *bayramlık ağız argo* боктық, былапыт сөз. *bayramlık ağızını açmak* боктау, балағаттау, былапыт сөзбен тілдеу.

BAYRAM NAMAZI *is.* Айт намазы.

BAYRAM ŞEKERİ *is.* Айт мейрамдарында айтап келушілерге ұсынылған айт кәмпиті.

BAYRAM YERİ *is.* Мерекелерде балалар үшін құрылған сауық-сайран орны.

BAYRI *s.* Байырғы, ескі, көне, бұрынғы.

BAYRILIK, **-ği** *is.* Көнелік, ескілік.

BAYSAL *s.* Байсалды, ұстамды, байыпты.

BAYSALLIK, **-ği** *is.* Байсалдылық, байыптылық, сабырлылық.

BAYTAR *is. Ar.* Ветеринар, мал дәрігері.

BAYTARLIK, **-ği** *is.* Мал дәрігерлік мамандығы.

BAZ *is. Fr.* 1. Негіз, база. *Baz fiyat.* Негізгі баға. 2. *kim.* Қоспа, негіз—қышқыл қосылғанда тұз шығатын қоспа.

BAZALT *is. Fr. jeol.* Базальт — жанартаудан шыққан тау жынысы.

BAZAR *is. Far.* 1. Базар. 2. Сауда-саттық

BAZEN *zf. Ar.* Кейде, кейбір кезде, оқатекте, анда-санда, кей-кейде. *İşlerin bazen iyi, bazen kötü gittiğine göre.* Істердің кейде жақсы, кейде жаман болғанына қарай.

BAZI *s. Ar.* 1. Кейбір, қайсыбір, өзге бір. *Hastalığında oğluna bazı nasihatlar da bulunmuştu.* Ауырған шағында ұлына кейбір өсиеттер айтқан болатын. 2. *zf.* Кейде, кей-кейде, анда-санда. *bazıları (veya bazıısı)* кейбіреу, қайсыбір адам, әлдекім.

BAZI BAZI *zf.* Анда-санда, оқатекте, кейде, кейбір уақытта.

BAZLAMA *is.* Жұқа нан.

BE *ünl.* Әй, ей; -шы; қап. *Haydi be! Тез болшы! Кетші әрі! Ne ettik be! Қап, не істедік! Neredesin be?* (осы уақытқа дейін) Қайда жүрсің? Қай жерде жүрсің? *Yapma be! Тыныш түр! Қой, бұлай жасама!*

BEBE *is. hlk.* Бөбек, нәресте, сәби, емшектегі бала.

BEBESİK, **-ği** *is.* 1. Бөпетай—кішкентай бөпе я мүсәпір, бейшара халге түскен бөпе. 2. Жас баладай өрекет

еткен, бала мінезді адам.

BEBEK *is.* 1. Бөпе, нәресте, сәби, емшектегі бала. 2. Қуыршақ. *Yarın sana beğendiğin bebeği alacağım.* Саған ертең өзің ұнатқан қуыршақты алып беремін. 3. Жаным, кішкентайым—еркелету мәнінде айтылатын сөз. *bebek gibi* 1) сұлу (әйел). 2) нәрестеге тән, бөпе сияқты. *bebek beklemek* (әйел) жүкті, аяғы ауыр болу.

BEBEKÇE *s. ve zf.* Нәрестеге тән, бөпе сияқты.

BEBEKLEŞMEK (*nsz*) Еркелету, балаға тән қылық көрсету, еркінсу.

BEBEKLİK, **-ği** *is.* Сәбилік, бөбектік.

BEDERUHİ *öz. is.* 1. “Қарагөз” ойынындағы ергежейлінің аты. 2. *tec.* Қортық, тапал, бойы бір қарыс адам.

BESAYIŞ *is. Far.* Қызмет ауыстырушылық, бірінің орнына бірі келу. *becayış etmek* қызмет орындарын ауыстыру.

BECELLEŞMEK (*nsz*) *hlk. bk. Cebelleşmek.*

BECERİ *is.* Қабілет, бейім, икем, еп.

BECERİKLİ *s.* Қабілетті, бейімді, икемді, епті.

BECERİKLİLİK, **-ği** *is.* Қабілеттілік, іскерлік, ептілік.

BECERİKSİZ *s.* Қабілетсіз, епсіз, икемсиз.

BECERİKSİZLİK, **-ği** *is.* Бейімсіздік, икемсиздік, епсіздік.

BECERMEK (*-i*) Қолынан келу, шамасы жету, игеріп кету. *Becerebilsek şarkı da söyleyeceğiz.* Айта алсақ, ән де шыраймыз. 2. *alay* Бүлдіру, қирату, кірлету. *Bayramlık elbiseni ilk giyişte becerdin.* Мерекелік көйлегінді бір кигеннен кірлеттің. 3. (әйелді) Зорлау, намысына тию. 4. *argo* Өлтіру, өлтіріп кету.

BECET, **-di** *is. zool.* Торғайдың бір түрі.

BECİT *s. hlk. 1.* Керекті, қажетті. 2. *hlk.* Асығыс, суыт, шұғыл.

BEÇENE *öz. is. tar.* Бечене—Оғыз түріктерінің 24 тайпасының біреуінің аты.

BEDAVA *s. Far.* Тегін, ақысыз-пұлсыз,

төлеусіз. *Bedava sirke baldan tatlıdır.* Тегін келген сірке ақшамен келген балдан тәтті, тегін нәрсені алуға бәрі құштар.

BEDAVACI *s.* Тегін, ақысыз-пұлсыз алғанды жақсы көретін адам.

BEDAVACILIK, -ği *is.* Тегіншілік, тегін болушылық.

BEDAVADAN *zf.* Тегін, ақысыз-пұлсыз.

BEDAVASINA *bk.* *Bedavadan.*

BEDBAHT *s.* *Far.* Бақытсыз, бағы ашылмаған, бақыты жоқ, сорлы. *bedbaht etmek* реңжіту, қапа қылу. *bedbaht olmak* реңжу, қапа болу, кею.

BEDBANHTLIK, -ği *is.* Бақытсыздық, бағы ашылмаушылық.

BEDBİN *s.* *Far.* Пессимист, өмірден түңілген, торыққан адам.

BEDBİNLEŞMEK (*nsz*) Торығу, түңілу.

BEDBİNLİK, -ği *is.* Торығушылық, түңушілік, пессимизм.

BEDDUA *is.* *Far. Ar.* Қарғыс, лағынет, нәлет. *beddua etmek* қарғау, қарғап-сілеу, лағынет айту. *bedduasını almak* қарғысқа қалу, қарғыс арқалау, қарғысталу.

BEDEL *is.* *Ar.* 1. Баға, нарық. 2. Құн, төлем, ақы. 3. Тең, пара-пар. *Emsalini göremeyeceğiniz bir saadetle beş on dakika yaşarsınız ki, bütün bir hayata bedeldir.* Теңдесі жоқ бес-он минуттық бір бақыт—адам ғұмырына пара-пар. 4. Әскерге бармау үшін не әскери борышының мерзімін қысқарту үшін үкіметке төленетін ақша.

BEDELCI *is.* Үкіметке ақша төленгені үшін әскери борышын қысқа мерзімді өтеген әскер.

BEDELLİ *s.* 1. Бағасы бар, бағасы келісілген. 2. *bk.* *Bedelci.*

BEDELLİ ASKERLİK, -ği *is.* Ақылы әскерлік, ақылы түрде Отан алдындағы борышын өтеу.

BEDELSİZ *s.* 1. Бағасы жоқ, құнсыз. 2. *tes.* Теңдесі жоқ, еш нәрсе тең келмейтін.

BEDEN *is.* *Ar.* 1. Дене, тұлға. 2. Кеуде, дененің белден мойынға дейінгі бөлігі.

BEDENCİ *is.* Дене шынықтыру мұғалімі.

BEDEN EĞİTİMİ *is. sp.* Дене шынықтыру

BEDENEN *zf. Ar.* Дене еңбегіне, күшіне сүйеніп.

BEDENİ *s. Ar.* Дене еңбегіне, күшіне қатысты.

BEDEN TERBİYESİ *is. esk.* 1. Дене шынықтыру жұмыстарынан жауапты қызмет. 2. Дене шынықтыру.

BEDESTEN *is. Far.* Ішінде бағалы заттар сататын төбесі жабық базар.

BEDERİ *s. Ar.* Көшпелі, көшіп-қонып тіршілік ететін, көшпенді.

BEDEVİLİK, -ği *is.* Кошпелілік, көшпенділік.

BEDİ *s. Ar.* 1. Көркем, көрікті, әдемі. 2. *fel. esk.* Эстетикалық.

BEDİİYAT *ç. is. Ar. esk.* Эстетика.

BEDİK, -ği *is.* Бәдік—сықырлау, арбау нанымнан пайда болған айтыс өлеңі.

BEDİR, -dri *is. Ar. esk.* Толған ай, айдың толған күні.

BEDİRLİK, -ği *is. hlk.* Тазаланып таралған, иіруге дайын жүн я мақта шуағы.

BEDİRLEŞMEK (*nsz*) Айдың толуы.

BEDÜK, -ğü *is. hlk.* Қарағай шайыры.

BEGDİLİ *öz. is. tar.* Бегдили—оғыз түріктері тайпасының бірінің аты.

BEGONYA *is. bot.* Бегония—тропикалық ала жапырақты әдемі өсімдік.

BEGÜM *is.* Үнді ханзадаларына берілген атак.

BEĞENDİRMEK (*-i, -e*) Жақсы көргізу; дәріптеу, мақтау, мадақтау.

BEĞENİ *is.* Талғам, әдемілікті айыра білушілік.

BEĞENİLİR *s.* Ұнасымды, жарасымды, келісті.

BEĞENİLMEK (*nsz*) 1. Әдемі, сұлу көріну. 2. Жақсы көріну, ұнау.

BEĞENMEK (*-i*) 1. Ұнату, жақсы көру, жарату, қалау. 2. Таңдау, өзіне керектіні, ұнамдыны таңдап алу, талғау. 3. Мақұл көру, қолдау.

BEĞENMEMEK (*-i*) 1. Ұнатпау, жаратпау, қаламау. 2. Құдіктену, секем алу, күмәндану, сезіктену. *Ben bu işin sonunu beğenmiyorum.* Мен бұл

- істің ақырының жақсы болатынына күмәнданамын. 3. Кем тұту, кем санау, менсінбеу, қораш көру. *Civciv yumurtadan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş* (мақал). Балапан жұмыртқадан шығып алып, жұмыртқаның қабығына қарап мұрнын шүйіріпті.
- BEĞENMEZLİK**, *-ği is.* Ұнатпаушылық, жақтырмаушылық.
- БЕНЕМЕНАЛ** *zf. Far. esk.* Қайтсе, қалай етсе де, сөзсіз, міндетті түрде, қандай жағдай болса да. *Onun için, behemehal bu aқsama kadar paranın ödenmesini isteriz.* Сондықтан қайткен күнде де кешке дейін ақшаның төленуін талап етеміз.
- БЕНЕР** *s. Far.* Әрбір, әрқайсысы, кез келген.
- БЕНЕУ** *ünl.* Бар болғыр, әйтеуір бар бол! *Behey adam!* Әй, бар болғыр!
- БЕНІШТ** *is. Far.* Жұмақ, пейіш.
- BEIS**, *-e'si is. Ar. esk.* 1. Кедергі, қиындық, бөгет. 2. *esk.* Зиян, залал, зарар, кесір. *beis görmemek* зиян көрмеу, жамандық көрмеу, кесірі тимеу. *beis yok* зияны жоқ.
- BEJ** *is. Fr.* 1. Сарғыш, сарғыш қоңыр түр. 2. *s.* Сарғыштау қоңыр түсті, сарғыш қоңыр түсті.
- BEK (I)** *s. hlk.* Қатты, қап-қатты; берік, мықты.
- BEK (II)** *is. İng. sp.* Қорғаушы—қарсыластар шабуылына тойтарыс беретін ойыншы.
- BEK (III)** *is. Fr.* Шілтер, жанарғы—шамның шілтері, газ плиткасының от жанатын мойны.
- BEKA** *is. Ar. esk.* Мәңгілік, мәңгі бақилық, ұзақтық, жойылмаушылық, өлімсіздік. *Memleketin, devletin bekası senin elinde.* Отанның, елдің жасампаздығы сенің қолында.
- BEKAR (I)** *is. Fr. müz.* Бекар—музыка жазуында қолданылатын белгі.
- BEKÂR (II)** *is. Ar.* Бойдақ, үйленбеген, салт басты. *Bekârdi, evlenmeye vakit bulamamış.* Үйленуге уақыт таба алмаған, бойдақ еді. *bekâr kalmak* (veya
- yaşamak*) үйленбеу, бойдақ жүру.
- BEKARET** *is. Ar.* 1. Қыздық, қыздың қыздық белгісі. 2. Пәктік, тазалық, адалдық, кіршіксіздік.
- BEKÂRLIK**, *-ği is.* Бойдақтық, салт бастылық, үйленбегендік. *bekârlık sultanlık* бойдақтық сұлтандық—бойдақ өмір сүргеннің өз билігі өзінде мағынасында.
- BEKAS** *is. Fr. zool.* Вальдшнеп—жылқышы тәрізді орман құстарының бір түрі.
- BEKÇİ** *is.* Күзетші, қарауыл, сақшы. *bekçi kalmak* күзету, қарауылдау.
- BEKÇİLİK**, *-ği is.* Күзетшілік, күзетші болушылық. *bekçilik etmek* күзету, сақшылық ету, қарауылдау.
- BEKİNMEK** (*nsz*) *hlk.* 1. Қасарысу, айтқанға көнбеу, айтқанынан қайтпау. 2. *hlk.* Тығындалу, тығындалып қалу, бекітілу.
- BEKİTMEK** (*-i*) *is.* Тығындау, бекіту.
- BEKLEME** *is.* 1. Күту, тосу. *Arabacıya beklemesini söylemiş.* Жүргізушіге күтсін депті. 2. Уақытты бостан-босқа, босқа өткізу.
- BEKLEMEK** (*nsz*) 1. Күту, тосу. 2. (*-i*) Күзету, сақшылық ету, қарауылдау. *Eğyağı beklemek.* Затты күзетіп тұру. 3. Үміттену, дәмелену, сену. *Sizden cesaret beklerim.* Сіздің батылдығыңызға сенемін.
- BEKLEMELİ** *s.* Сыныпта қалған, дәрістерін жалғастырмаған (оқушы).
- BEKLEME ODASI** *is.* Күту залы.
- BEKLEME YERİ** *is.* Күту залы, күту бөлмесі.
- BEKLENMEDİK** *s. ve zf.* Кенеттен, ойламаған жерден, аяқ астынан.
- BEKLENMEZ** *s.* Күтпеген, аяқ астынан болған.
- BEKLENTİ** *is.* Көптен күтілген нәрсе.
- BEKLEŞMEK** (*nsz*) 1. Бір-бірін күту, күтіп жүру. *İki aşıқ dört senedir bekleşti.* Екі ғашық бір-бірін төрт жыл күтті.
- BEKLETMEK** (*-i, -e*) Күттіру, тостыру.
- BEKLEYİŞ** *is.* Күту, тосу ісі.
- BEKRİ** *s. Ar.* Маскүнем, араққұмар, ішкіш.

BEKRİLİK *s. Ar.* Маскүнемдік, арақжұмарлық, ішкішітік.

BEKTAŞI *öz. is.* Қажы Бекташ Вели құрған діни ағымға кірген адам.

BEKTAŞİLİK, -gi *öz. is.* Қажы Бекташ құрған суфизм діни ағымы.

BEKTAŞI SIRRI *is.* Құпия, кез келген адамға айтылмайтын жасырын сыр.

BEL (I) *is. Far. hlk.* Белгі, ишарат. *bel etmek* ишарат қылу, белгі беру.

BEL (II) *is.* 1. Бел. *Bel ağrısı.* Бел ауруы, шаншу. 2. Малдың аркасы. 3. Таудың қырқасы, аласа асуы, тау соқпағы. 4. Кеменің орта тұсы. *bel bağlamak* біреудің өзіне тірек, таяныш болатынына сену, бел қылу, арқа сүйеу. *beli бүkülmek* белі бүгілу, қайраты қайту, күш-қуаты кету. *belini бүkmek* белі қайысу, ауыр тию: *Şu kör olası işsizlik belimi fena hâlde бүküyordu.* Құдай атқыр жұмыссыздық жаныма қатты бататын, ауыр тиетін еді. *belini doğrultmak* бел жазу, күш жиып қайраттану.

BEL (III) *is.* Сперма, еркек ұрығы.

BEL (IV) *is. Far.* Күрек, темір күрек. *bel bellemek* күрекпен қазу.

BELÂ *is. Ar.* 1. Бөле, қырсық, кесел, кесапат. *Kumar, toplum için büyük bir belâdir.* Құмар ойыны — қоғам үшін қауіпті кесел. 2. Апат, ауыртпалық, бақытсыздық. 3. Жаза, сазай. *Allah belâsını verdi.* Сазайын тартты, өз істеген жамандығы өзіне келді. *belâ aramak* бөле баққан, бөле іздеген. *belâ çıkarmak* бөле салу, шатақ шығару. *belâsını bulmak* сазайын тарту, көресіні көрсету. *belâya çatmak (girmek veya uğramak)* бөлеге қалу, шатаққа ұрыну.

BELAGÂT, -ti *is. Ar.* Шешендік, тілмарлық, сөзге жүйріктік.

BELÂLI *s.* 1. Бәлелі, пәле-жаласы, шатағы көп. 2. Ұрысқак, жанжалқой.

BEL BAĞI *is. hlk.* Белбеу, белдік.

BELCE *is.* Екі қас арасы.

BELÇİKALİ *öz. is ve s.* Белгиялық.

BELDE *is. Ar. esk.* 1. Қала, шаһар. 2. *mec.* Мекен, орын, қоныс.

BELEDİYE *is. Ar.* 1. Әкімшілік, қалалық басқарма. 2. Қалалық басқарма орналасқан үй, мэрия.

BELEDİYE BAŞKANI *is.* Әкім, қалалық басқарма бастығы, мэр, әкім.

BELEDİYE REİSİ *is. bk.* *Belediye başkanı.*

BELEK, -gi *is. hlk.* Жаялық, жас баланы орайтын жайма шүберек, жөргек.

BELEMEK (-i, -e) Бөлеу, жас баланы бесікке жатқызу, құндақтау.

BELEMİR *is. bot.* Көктікен.

BELEN *is. hlk.* 1. Бел. 2. Төбе, дөң, дөңес, қыр. 3. Асу, тау жотасының өтуге қолайлы аласа жері.

BELENMEK (-e) *hlk.* Құндақталу, бесікке бөлену.

BELERMEK (-i) *hlk.* Ақшию, көзді алартып шатынай қарау. *Gözleri belerdi.* Көзі ақшиып кетті.

BELERTMEK (-i) *hlk.* Көзін ақшиту.

BELEŞ *s. Ar.* Тегін, ақысыз, пұлсыз. *Beleş atın dişine bakılmaz.* Тегін келген (сыйға тартылған) аттың тісіне қарамайды, тегін келген нәрсенің үлкенкішілігіне, кемістігіне қарамайды. *beleşe konmak* дайын асқа тік қасық.

BELEŞÇİ *s. argo bk.* *Bedavacı.*

BELEŞTEN *zf.* Ақы-пұлсыз, тегін, ақша алмай.

BEL EVLÂDİ *is.* Бел бала, өзінен туған бала.

BEL FITİĞİ *is. tıp* Құян, радикулит, белден шойырылып ауыру.

BELGE *is.* Құжат, документ. *Mahkemenin elinde bu iddiaları yalanlayacak bir belge yoktu.* Соттың қолында осы дәлелдерді жоққа шығаратын бір құжат жоқ еді.

BELGEGEÇER *is.* Факс.

BELGELEMEK (-i) Құжатпен дәлелдеу, бір жайды я фактіні құжат көрсету арқылы дәлелдеу.

BELGELİ *is. ve s.* 1. Құжаты бар, құжаты. 2. Сыныпта 2 жыл қатарынан қалғаны үшін мектепті жалғастыру құқығынан айырылғаны жөнінде қолына құжат берілген (оқушы).

BELGESEL *s.* 1. Құжатты, құжатпен дәлелдейтін. 2. *is.* (фильм, бағдарлама) деректі, нақтылы, дәйекті.

BELGESEL FİLM *is.* Деректі фильм.

BEL GEVŞEKLİĞİ *is.* Белі кету, еркектік кабилетін жоғалту.

BELGİN *s.* Айқын, анық.

BELGİNLİK, -ği *is.* Айқындық, анықтық.

BELGİSİZ *s.* Анық емес, көмескі, күңгірт.

BELGİSİZLİK, -ği *is.* Анық еместік, күңгірттік, көмескілік.

BELGİSİZ ZAMİR *is. bk. Belirsizlik zamiri.*

BELİ *is. Far. esk.* Иә.

BELİ BÜKÜK *s.* Мүсәпір, бейшара, сорлы.

BELİĞ *s. Ar. esk.* Шешен, тілмар, сөзге жүйрік.

BELİK, -ği *is.* Бұрым, өрілген шаш.

BELİKLEMEK (-i) (шаш) Өру.

BELİRGİN *s.* Айқын, анық, беп-белгілі.

BELİRGİNLEŞMEK (nız) Айқындалу, айқындала түсу.

BELİRGİNLİK, -ği *is.* Айқындық, анықтық.

BELİRLEMEK (-i) Айқындау, анықтау. *Bunları kesin olarak belirlemeye çalışım.* Бұларды нақты түрде анықтауға тырысайық.

BELİRLİ *s.* Анық, айқын, белгілі, нақты. *Belirli bir iş görmek.* Нақты бір істі атқару. *Belirli gün.* Белгілі бір күн.

BELİRLİ BELİRSİZ *s.* Көмескі, анық емес, түсініксіз.

BELİRLİ GEÇMİŞ *is. gr.* Жедел (айғақты) өткен шақ.

BELİRLİ NESNE *is. gr.* Тура толықтауыш.

BELİRMEK (nız) 1. Қарауыту, қарайып көріну, пайда болу. *Gemi ufukta belir-di.* Көкжиектен кеме қарауытып көрінді. 2. Анықталу, айқындалу, нақтылану. *Bu mesele hakkında henüz belirmiş bir kanaatim yok.* Бұл мәселе жөнінде әзірге нақты бір пікірім жоқ.

BELİRSİZ *s.* 1. Белгісіз, нақты емес. 2. Көмескі, күмәнді, шүбә тудыратын. *Belirsiz bir söz.* Күмәнді сөз.

BELİRSİZ GEÇMİŞ *is. gr.* Белгісіз (айғақсыз) өткен шақ.

BELİRSİZLİK, -ği *is.* Анық, айқын еместік, белгісіздік.

BELİRSİZLİK ZAMİRİ *is. gr.* Белгісіздік есімдік.

BELİRTEÇ, -ci *is. gr.* Үстеу.

BELİRTEN *is. gr.* Анықтауыш сөз.

BELİRTİ *is.* Нышан, белгі. *Kendinde yaşlılığın en küçük belirtisi yok.* Онда кәріліктің ешқандай нышаны көрінбейді.

BELİRTİLEN *is. gr.* Анықталушы сөз.

BELİRTİLİ *s.* 1. Нышаны, белгісі бар. 2. Айқын, анық, белгілі, нақты.

BELİRTİLİ NESNE *is. gr.* Жалғаулы тура толықтауыш—табыс септігінде жұмсалатын сөйлем мүшесі.

BELİRTİLİ TAMLAMA *is. gr.* Зат есімді сөз тіркесі—екі зат есімнің алдыңғысына ілік септік жалғауы, соңғысына тәуелдік жалғауы жалғанып тіркесу жолы. *Çiçeğin kokusu.* Гүлдің иісі.

BELİRTİSİZ *s.* 1. Нышаны, белгісі жоқ. 2. Анық, айқын емес, белгісіз.

BELİRTİSİZ NESNE *is. gr.* Жалғаусыз тура толықтауыш—табыс септігінде жасырын жұмсалатын сөйлем мүшесі.

BELİRTİSİZ TAMLAMA *is. gr.* Зат есімді сөз тіркесінің екінші түрі—екі зат есімнің біреуіне (тек соңғысына) қосымша қосылып, біреуіне (алдыңғысына) қосылмай тіркесу жолы. *Ankara kedisi.* Анкара мысығы.

BELİRTME DURUMU *is. gr.* Табыс септігі. *Evi gördüm.* Үйді көрдім.

BELİRTMEK (-i) Айқындау, анықтау, көрсету.

BELİYE *is. Ar.* Қасірет, қайғы.

BEL KEMERİ *is.* Белбеу, белдік.

BEL KEMİĞİ *is. anat.* Омыртқа, омыртқа жотасы, бел омыртқа.

BELKİ *zf. Ar. Far.* Бәлкім, мүмкін, ықтимал. *Belki de şu da olabilir.* Бәлкім, осы да болуы мүмкін.

BELKİLİ *s.* Болуы мүмкін, болуы ықтимал.

BELLADONNA *is. İt. bot.* Итжидек, белладонна—медицинада, косметикада

колданылатын улы өсімдік.

BELLEK, -ği *is. psikol.* Ес, есте сақтау қабілеті, жад.

BELLEK KAYBI *is. tıp* Амнезия—естін, еске сақтаудың солғындауы, ұмытшақ бола бастау.

BELLEK YİTİMİ *is. tıp bk. Bellek kayıbı.*

BELLEM *is.* Есте сақтау қабілеті.

BELLEMEK (I) (-i) 1. Есте сақтау, жадында тұту, жаттап алу. *Biz de dersі ister istemez bellemeye başladık.* Біз де дәрісті қаласақ та, қаламасақ та жаттай бастадық. 2. Ойлау, болжау, шамалау. *Sen ne belledin!* Сен қалай деп ойладың?! *Ben onu geldi bellemiştim.* Мен оны келген шығар деп ойладым.

BELLEMEK (II) (-i) Күрекпен қазу, күрекпен жұмыс істеу.

BELLETEN *is.* Бюллетень—ғылыми мақалалар жарияланатын шағын журнал, жинақ.

BELLETCİ *is. ve s.* Репититор, үйретуші, жаттықтырушы.

BELLETMEK (-i, -e) Үйрету, білмегенді білдіру, оқыту, жаттықтыру.

BELLETMEN *is. bk. Belirtici.*

BELLİ (I) *s.* Белі бар, қыпша белді. *Hani sen benim gibi ince belli sarışınları severdin?* Кәні, сенің мен сияқты қыпша бел ақ сары қыздарды ұнататының?

BELLİ (II) *s.* 1 Мәлім, белгілі, анық. *Belli değil.* Анық емес, белгілі емес. 2. Анық, айқын, ашық. *belli etmek* білдіру, көрсету.

BELLİ BAŞLI *s.* 1. Нақты, айқын. *Bunun belli başlı bir sebebi yoktur.* Мұның нақты бір себебі жоқ. 2. Көрнекті, белгілі, танымал, әйгілі. *Bu kongrenin belli başlı adamı İsmail Kemal'di.* Осы конгрестің басты адамы Исмаил Кемал болатын.

BELLİ BELİRSİZ *zf.* Болар-болмас, білінер-білінбес, болмашы.

BEL SOĞUKLUĞU *is. tıp* Гонорея, соз ауруы.

BEMBEYAZ *s.* Аппак, кіршіксіз ақ, ақтың ағы.

BEMOL, -lü *is. Fr. müz.* Бемоль—дыбыс-

тың жарым тон төмендегенін білдіретін нота таңбасы.

BEN (I) *is.* Мең. *Yüzünde ben var.* Жүзінде мені бар.

BEN (II) *is.* 1. Қармақ жем, тұзақ жем. 2. *hık.* Құстың балапанына тасыған жемі.

BEN (III) *zm.* Мен. *Ben bu işte yokum.* Мен бұл істе жоқпын, бұл іске араласпаймын. *Benden günah gitti, benden söylemesi.* Мен айтарымды айттым, менен кінә кетті.

BENBENCİ *s.* Өзімшіл, менменшіл, менмен, тәкаппар.

BENBENCİLİK, -ği *is.* Өзімшілдік, менменшілдік, менмендік, тәкаппарлық.

BENCE *zf.* Меніңше, менің ойымша, өз шамалауымша.

BENCİ *s.* Менменшіл, өзімшіл, тәкаппар, өркөкірек.

BENCİL *s.* Эгоист, өзімшіл, өз қара басының ғана қамын көздейтін.

BENCİLCE *zf.* Өзімшілденіп, эгоистке ұқсап.

BENCİLEYİN *zf.* Мен сияқты, маған ұқсап. *O da bencileyin bir adam.* Ол да мен сияқты бір адам.

BENCİLİK, -ği *is.* 1. Өзімшілдік, менменшілдік, өз пайдасын ойлаушылық, жеке басының мүддесін көздеушілік. 2. *fel.* Субъективизм.

BENCİLLİK, -ği *is.* Эгоизм, өзімшілдік. *bencilik etmek* өзімшілдік жасау, өзімшілдік көрсету.

BENDE *is. Far.* Құл, күң. *ben Deniz esk. сыпайылық көрсету мағынасында “мен”, “бас июші құлығыз”. Lütuf buyurup vapura kadar geldiğinizden dolayı benzenizi minnettar ettiniz.* Сыпайылық көрсетіп, кемеге дейін келгеніңіз үшін мені құрметке бөледіңіз.

BENEFŞE *is. Far.* Қоғажай, шегіргүл, фиалка.

BENEK, -ği *is.* Дақ, бедер, секпіл.

BENEKLEŞMEK (*nsz*) Дақтану, теңбіл-теңбіл болып дақ түсу.

BENEKLİ *s.* Теңбіл, шұбар, дағы бар. *benekli yüzü.* секпілді, секпілі бар.

BENGİ (I) *s.* Мәңгі, мәңгі-бақи, өмірлік,

өшпейтін.

BENGİ (II) *is.* Эгей және Оңтүстік Мәр-
мәр аймағындағы халық биі.

BENGİLEMEK (-i) Мәңгі есте сақтау.

BENGİLİK, -ği *is.* Мәңгілік, өмірлік.

BENGİ SU *is.* Абылхаят, өмір суы, өмір
бұлағы.

BENİADEM *ç. is. Ar. esk.* Адамзат, бүкіл
адам баласы.

BENİBEŞER *is. Ar.* Адам, адам баласы.

BENİMSEMEK (-i) 1. Иелену, иемдену,
меншіктеу. 2. *mec.* Бір нәрсеге дағ-
дылану, көңдігу я бір адамға бауыр
басып кету, өзімсіну, өзіне жақын
түту.

BENİZ, -nzi *is.* Өң, ажар, көрік, жүз, рен,
бет-пішін. *benzi atmak* (veya *uçmak*)
өңі кашу, өңі бұзылу, боп-боз болу.
benzi kül gibi olmak өңі бұзылу, өңі
кашып сұрлану. *benzine kan gelmek*
(veya *benzi kanlanmak*) өңі кіру, беті-
не қан жүгіру, ажарлану.

BENLİ *s.* Мені бар.

BENLİK, -ği *is.* 1. Кісілік, адамзаттық,
адамның өзіне тән қасиет. 2. Мен-
мендік, тәкаппарлық, пандық, өр
көкіректік. *benliğinden çıkmak* кісім-
су, дандайсу, бәлсіну.

BENT, -di *is. Far. esk.* 1. Жалғаушы, бай-
ланыстырушы, жалғастырушы. 2.
Бап, тарау, бөлім. 3. Бөгет, плоти-
на—суды тоқтату үшін жасалатын
тосқауыл. *bent etmek* өзіне үйретіп
кою, бауыр бастыру. *bent olmak*
ұнату, жақсы көру, жарату.

BENZEMEK (-e) 1. Ұқсау, ұқсас болу.

Bir şeye benzemiyor. Ештеңеге ұқса-
майды; ештеңеге жарамайды. *İşte
şimdi bir şeye benzedi.* Міне, енді ғана
бір нәрсеге ұқсады, енді дұрыстал-
ды. *O kardeşine benziyor.* Ол бауыры-
на ұқсайды. 2. Сияқтану, секілдену,
сияқты көріну. *Bu zavallı çokça içtişe
benziyor.* Бұл сорлы көп ішкенге ұқ-
сайды.

BENZEMEKLİK, -ği *is.* Ұқсастық, ұқсас
болушылық, айнымай дәл келушілік.

BENZER *s.* 1. Ұқсас, сәйкес, бейнелес,
тәріздес. 2. *mat.* Ұқсас, түрлес.

BENZERİ *s.* Ұқсас, ұқсайтын.

BENZERLİK, -ği *is.* 1. Ұқсастық, ұқсас
болушылық. 2. *mat.* Ұқсастық.

BENZERSİZ *s.* Теңдессіз, теңдесі жоқ,
ешкім, ешнәрсе тең келмейтін.

BENZERSİZLİK, -ği *is.* Теңдессіз, тең-
десі жоқтық, тең келмеушілік.

BENZER ŞEKİLLER *ç. is. mat.* Бірдей,
фигуралар.

BENZEŞ *s.* Ұқсас, сияқты, тәрізді.

BENZEŞİM *is.* 1. Ұқсастық, ұқсас болу-
шылық. 2. *mat.* Ұқсастық.

BENZEŞİM ORANI *is. mat.* Ұқсастық
пропорциялығы.

BENZEŞMEK (*nsz*) Ұқсасу, ұқсас болу,
бір-біріне ұқсау.

BENZETMEK (-i, -e) 1. Ұқсату. *İki şeyi
birbirine benzetmek.* Екі нәрсені бір-
біріне ұқсату. 2. *mec.* Бұзу, қирату,
сындыру. *Çocuk, oyuncuğunu benzetti.*
Бала ойыншығын сындырып қойды.
3. *mec.* Ұру, сабау, соғу. *Ali'yi kavga-
da iyice benzetmişler.* Төбелесте Әлиді
жақсылап сабапты.

BENZİN *is. Fr.* Бензин.

BENZİNCİ *is. ve s.* Бензинші—бензин са-
тылатын жер я бензин сататын адам.

BENZİNCİLİK, -ği *is.* Бензин сатумен
шұғылданушылық.

BENZİN İSTASYONU *is.* Бензин, жанар-
май құятын жер, жанармай бекеті.

BENZİNLEMEK (-i) 1. Бензин құйып
өртеу. 2. Бір нәрсені бензинге малу,
батыру.

BENZİNLİ *s.* Бензинмен жұмыс істейтін
(мотор, машина т.б.).

BENZİNLİK, -ği *is.* Бензин, жанармай
құятын жер, жанармай бекеті.

BENZOL, -lü *is. Fr. kim.* Бензол—тас кө-
мір мен мұнайдан өндірілетін түссіз
сұйық зат.

BERAAT, -ti *is. Ar. huk.* Ақтау, айыпсыз
деп тану. *beraat etmek* ақталу, жала-
дан құтылу, күнәсіз деп табылу: *Bu
kararın okunuşu üzerine beraat edenler
serbest bırakılmışlardı.* Осы үкім
оқылғаннан кейін, айыпсыз деп
танылғандар босатылған-ды.

BERABER *z. Far.* 1. Бірге, қатар, бір
жерде. *Tercümanla beraber yandaki*

kapıdan girdi. Аудармашымен бірге қасындағы есіктен кірді. 2. *esk.* Бірдей, тепе-тең; бір бойда, бір деңгейде. *Biz bu hususta beraber değiliz.* Бұл мәселе бойынша біздің пікіріміз бір емес. *Boyu ile beraber.* Бойлары бірдей. *Bu onun için ölümle beraberdi.* Бұл оған өліммен тең еді. 3. Қарамастан, қарамай-ақ. *bunu söylemekle beraber* осыны айтқанына қарамастан. *bununla beraber* осымен бірге; осыған қарамастан. *hep beraber* бәрі бірге, бірлесіп. *berabere bitmek* (ойын, жарыс) тең аяқталу. *berabere kalmak* (ойын, жарыс) тең түсу, тең ойнау. *beraberinde* жанында: *Beraberinde arkadaşlarını da götürdü.* Жанына жолдастарын да ертіп барды.

BERABERCE *zf.* Бірге, бірлесіп, тізе қосып.

BERAT *is. Ar.* Патент—белгілі бір ғылым, өнер салаларында жаңалық ойлап тапқан адамды растайтын куәлік қағаз.

BERAT GECESİ *is.* Берағат түні—Әзіреті Мұхаммедтің Жебірейіл періште арқылы пайғамбар болғанын білдірген түн.

BERAT KANDİLİ *is. bk. Berat Gecesi.*

BERBAT *s. Far.* 1. Жаман, нашар. *Eskisinden daha berbat, iyileşmek ne gezer.* Бұрынғысынан да нашар, қайдан жазылып кетсін. 2. Қираған, бүлінген, талқандалған. 3. Лас, кірлі, былғаныш. 4. Астан-кестен, быт-шыт, ойран-топыр. *Berbat bir oda.* Бөлме іші ойран-топыр. *berbat etmek* 1) кірлету, ластау, былғау. 2) бүлдіру, қирату. *berbat olmak* 1) кірлеу, ластану, былғану. 2) бүліну, қирау.

BERBER *is. İt.* 1. Шаштараз, шаш-сақал алушы. 2. Шаштараз—шаш, сақал алдыратын, мұрт бастыратын орын.

BERBER BALIĞI *is. zool.* Теңіз алабұғасы.

BERBER ÇIRAĞI *is.* Шаштараздың жанында жұмыс істейтін көмекші, қол бала.

BERBER DÜKKÂNI *is.* Шаштараз.

BERBERLİK, -ği *is.* Шаштараз маманды

ғы.

BERBER SALONU *is. bk. Berber dükkânı.*

BERCESTE *s. Far.* 1. Нәзік, жұмсақ, әсем. 2. Тандаулы, ең жақсы.

BERDEVAM *s. Far. Ar.* Ұзаққа созылған, ұзақ сонар, жалғасқан.

BERDUŞ *is. ve s. Far.* 1. Қаңғыбас, қаңғыма, кезбе. 2. Кір, былғаныш, лас.

BERE (I) *is.* 1. Көгерген жер, соғылған жер. 2. Тыртық, жараның орны.

BERE (II) *is. Fr.* Берет—дөңгелек жұмсақ бас киім.

BEREKET *is. Ar.* 1. Молшылық, берекет, байлық. 2. *zf.* Бақытына, бағына қарай; жақсылыққа. 3. *hfk.* Жаңбыр, нөсер. *Bereket yağıyor.* Нұр (жаңбыр) жауып тұр. *bereket ki (veya bereket versin ki)* құдайға тәуба, шүкір. *bereket versin* игілікке жұмса, көдеге асыр, игілігін көр.

BEREKETLENMEK (*nsz*) Молаю, көбею, берекелену.

BEREKETLİ *s.* Мол, берекелі, ырысты, ырзықты.

BEREKETLİLİK, -ği *is.* Молдық, көптік, байлық.

BEREKETSİZ *s.* Нәтижесіз, жеміссіз, пайдасыз.

BEREKETSİZLİK, -ği *is.* Нәтижесіздік, жеміссіздік, пайдасыздық.

BERELEMEK (-i) Ауыртып алу, жаракаттап алу, соғып алу, ұрып алу (бір жерін).

BERELİ (I) *s.* Тыртығы бар; ұрып алған, көгерген жері бар.

BERELİ (II) *is.* Берет киген.

BERGAMOT *is. İt. bot.* Бергамот—шырынды, ірі жемісті алмұрттың бір түрі.

BERHANE *is. Far.* Қараусыз, иесіз қалған үй.

BERHUDAR *is. Far.* Бақытты, бағы жанған. *Berhudar ol!* Бақытты бол, ойлаған мақсатыңа жет!

BERİ *is.* 1. Бері, бермен, жақын, жуық, таяу. *Biraz beriye geliniz.* Жақындаңыз, жаныма келіңіз. 2. *s.* Бергі жақта тұрған. *beride* бергі жақта. *beriden* осы арадан, осы жерден. *berideki* бергі беттегі, бергі бетте тұрған. 3. *e.*

- Бері, белгілі бір мерзімнен кейін. *İki günden beri*. Екі күннен бері. *İstanbuldan beri*. Стамбулдан бері. *O günden beri*. Сол күннен бері. *Öteden beri*. Бұрыннан, көптен бері.
- BERİKİ**, -ni s. Берідегі, жақын тұрған, бергі жақта тұрған, бергі беттегі.
- BERK** s. 1. Қатты. 2. Мықты, берік.
- BERKEMAL** is. *Far. Ar.* Толық, мол; мүлтіксіз, қалтқысыз. *Kendisine olan itimat ve sevgimiz berkemaldir*. Оған деген сеніміміз бен ыстық ықыласымыз мол.
- BERKІМЕК** (nsz) Күші арту, күшею, нығаю, беку.
- BERKІТМЕК** (-i) Мықтау, бекіту, қатайту, күшейту.
- BERKLİK**, -ği is. 1. Қаттылық. 2. Мықтылық, беріктік.
- BERLAM** is. *Fr. zool.* Скумбрия.
- BERMUDA** is. *Fr.* Тізеге дейін келетін қысқа тар шалбар.
- BERRAK** s. *Ar.* Мөлдір, тұнық, кіршіксіз таза.
- BERRAKLAŞMAK** (nsz) Мөлдірлену, мөлдір болу, тұну.
- BERRAKLIK**, -ği is. Мөлдірлік, тұнықтық, тазалық.
- BERTARAF** zf. *Far. Ar.* Былай тұрсын, өзгені айтпағанда, оны айтпағанда, ол түгіл. *bertaraf etmek* аулақтату, алыстату, кетіру.
- BERZAH** is. *Ar. coğr.* Мойнақ, қылта.
- BESALET** is. *Ar. esk.* Батылдык, жүректілік, өжеттік.
- BESBEDAVA** s. *Far.* Су тегін, арзан.
- BESBELLİ** s. 1. Ап-айқын, бесенеден белгілі, ап-анық.
- BESBETER** zf. *Far.* Өте жаман, жап-жаман.
- BESEREK** is. Асыл тұқымды еркек түйе.
- BESİ** is. (мал) Оттату, жем беру, шөп жегізу. *besiye çekmek* бордақылау, малды жемге байлау, семірту.
- BESİCİ** is. Мал бордақылайтын, сататын адам.
- BESİCİLİK**, -ği is. Малды бордақылау ісі.
- BESİHANE** is. Ақыр, оттық—малға жем-шөп салатын арнаулы орын.
- BESİLİ** s. Семіртілген, семіз, жемделген.
- BESİN** is. 1. Азық, тағам, тамақ, ас. 2. Қорек, өмір сүріп, өсіп-өнуге қажетті азық.
- BESİNLİ** s. Нәрлі, құнарлы, қуатты.
- BESİNSİZ** s. Нәрсіз, нәрі аз, қуаты шамалы.
- BESİNSİZLİK**, -ği is. Нәрсіздік, құнарсыздық, қуатсыздық.
- BESİ ÖRÜ** is. Белок—организмнің ең негізгі бөлігі.
- BESİ SUYU** is. *bot.* Шырын, сөл.
- BESLEME** is. 1. Тамақтандыру, қоректендіру. 2. Қызметші қыз—тамақ тоқтығына жұмыс істейтін, асырап алынған қыз.
- BESLEMEK** (-i) 1. Асырау, бағып-қағу, өсіру. 2. Қоректендіру, тамақтандыру, қарнын тойғызу. 3. Бордақылау, малды жемге байлау, семірту. 4. (мал, құс) Асырау, бағу. 5. *mec.* Сезіну, көру, болу. *hayal beslemek* армандау, қиялға бөлену. *kin beslemek* жек көру. *ümit beslemek* үміт арту, сенім білдіру.
- BESLENMEK** (nsz) Тамақтану, ішіп-жеу, қарын тойдыру.
- BESLENME SAATİ** is. Тамақ уақыты, тамақтанатын уақыт.
- BESLEYİCİ** is. 1. Нәрлі, құнарлы, жұғымды. 2. (бет кремi) Сіңімді.
- BESMELE** is. *Ar.* Бисмиллә—бір нәрсеге кірісер алдында айтылатын арабша “бисмиллахиррахманиррахим” сөзінің қысқаша түрі. *besmele etmek* (veya çekmek) “бисмиллахиррахманиррахим” сөзін айту.
- BESMELESİZ** is. 1. Некесіз туған, көрдемше. 2. Бисмиллә сөзінен бастамай, бисмиллә сөзін айтпай.
- BESTE** is. *Far.* Мелодия, күй. *beste bağlamak* (veya yapmak) музыка шығару.
- BESTECİ** is. Композитор—музыкалық шығарманың авторы.
- BESTEKÂR** is. *Far. bk. Besteci.*
- BESTELEMEK** (-i) Музыка шығару.
- BESTELİ** s. Музыкасы бар, музыка шығарылған.
- BESTESİZ** s. Музыкасы жоқ, өн шығарылмаған.
- BEŞ** is. 1. Бес—төрттен кейінгі есептік

сан. *beş aşağı* шамамен, шамалап. *beş para almamak* көк тиын алмау. *beş para etmez* жарамсыз, түкке жармайтын, іске алғысыз. *beş parasız* соқыр тиынсыз, соқыр тиыны жоқ. *beş parmak bir olmaz* бес саусақ бірдей емес.

BEŞ ALTI *s.* Бірнеше, бірсыпыра, біраз.

BEŞARET *is. Ar.* Сүйінші, қуанышты хабар.

BEŞ DUYU *is.* Бес сезім мүшесі: көру, есту, иіс сезу, дәм сезу, сипап сезу.

BEŞER (I) *is. Ar.* Адамзат, адам. *beşer şaşar* жаңылыспайтын адам жоқ.

BEŞER (II) *s.* Бес-бестен; бесеу.

BEŞERİ *s. Ar.* 1. Адами, адамаға тән, адамаға қатысты. 2. Дене күшіне байланысты.

BEŞERİ COĞRAFYA *is.* Демографиялық география.

BEŞERİYET *is. Ar.* Адамзат, бүкіл адам баласы.

BEŞERİYETÇİ *is. esk.* Гуманист, гуманизмді уағыздаушы.

BEŞGEN *is. mat.* Бес бұрыш.

BEŞİBİRLİK, *-ği is.* Алтын бес лира тағылған алқа (әйел әшекейі).

BEŞİK, *-ği is.* 1. Бесік. 2. *tec.* Бесік—бәр нәрсенің тұңғыш шыққан, өрістеген жері. *uygarlığın beşiği* мәдениет бесігі. *beşiğini sallamak tec.* кішкентайынан тану, қолында өсу. *beşikten mezarra kadar* өлгенше, өмірінің соңғы демі біткенше.

BEŞİKÇİ *is.* Бесік жасайтын я сататын адам.

BEŞİK KERTİĞİ *is.* Бесікте жатқанда атастырылған бала.

BEŞİK KERTME *is.* Баланы бесіктегі жаста атастыру.

BEŞİNCİ *s.* Бесінші—бес санының реттік түрі.

BEŞİZ *s.* Бес егіз —бір анадан бірге туған бес егіз (бала).

BEŞ KARDEŞ *is.* Шапалақ, шапалақпен тартып жіберу.

BEŞLEMEK (nsz) 1. Бір істі бес рет, бес қайтара жасау. 2. Бес есеге ұлғайту, көбейту.

BEŞLİ *s.* 1. Бесеуден тұратын. 2. *is.* (кар-

та ойыны) Бестік. 3. *is. ed.* Бес жолдан тұратын өлең шумағы.

BEŞ ON *s.* Аз мөлшерде, біраз, шамалы.

BEŞ PARALIK, *-ği is.* Қадір-қасиеті жоқ, қадірсіз.

BEŞPARMAK, *-ğı is.* Теңіз жұлдызы.

BEŞPENÇE *is. bk. Beşparmak.*

BEŞTAŞ *is.* Бестас—ұсақ бес таспен қақпақылдап ойнайтын ойын түрі.

BEŞUŞ *s. Ar. esk.* Ашық жүзді, жайдары, ақ жарқын, жылы шырайлы.

BEŞ VAKİT, *-kti is.* Бес уақыт оқылған намаз.

BET (I) *is. Bet benzi atmak, beti benzi uçmak* бозару, өңі қашу, түсі бұзылу сияқты тіркестерде “*benzi*” сөзімен бірге “түр, әлпет” мағынасында қолданылатын қосарлама қос сөз. *bet beniz kalmamak* өңі бұзылу, өңі қашып сұрлану.

BET, *-di (II) s. Far.* Жаман, жеркенішті, жағымсыз. *bet bet bakmak* жаман, сұсты көзбен қарау.

BETA *is. Yun.* Бета—грек әліппесінің екінші әрпі.

BETA İŞİNLARI *is. fiz.* Бета сәулелері.

BETER *s. Far.* Бетер, одан ары, әрмен, жаман. *beter etmek* одан ары жаман қылу. *beterin beteri var* бұдан да бетері бар—қиын жағдайға түскен адамның өзін-өзі алдаусыратуы, жұбатыуы.

BETERLEŞMEK (nsz) Жағдайы одан ары төмендеу, бұрынғысынан да бетер қиындау.

BETİ *is.* (мүсін я сурет өнерінде) Фигура, түр, бейне.

BETİLİ SANAT *is.* Бейнелеу өнері.

BETİMLEMEK (-i) Бейнелеу, сипаттау, баяндау, суреттеу.

BETİMSSEL DİL BİLGİSİ *is.* Сипаттамалы тіл білімі.

BETON *is. Fr.* Бетон—цемент, құм және ұсақ тас қосындыларынан жасалған құрылыс материалы. *beton gibi* 1) мықты, бекем, берік. 2) *tec.* күшті, қуатты.

BETONARME *is. Fr.* Темір бетон.

BETONCU *is.* Бетоншы, бетон құюшы адам.

БЕТОНЛАШМАК (*nsz*) Бетондалу.

BEVLİYE *is. Ar.* Урология—медицина ғылымының несеп жолдары және еркектің жыныс мүшелері ауруларын емдейтін саласы.

BEVLİYECİ *is.* Уролог—несеп жолдары және еркектің жыныс мүшелері ауруларын емдейтін маман, дәрігер.

BEVVAP, -bı *is. Ar. esk.* 1. Швейцар—пәтер үйлердің, мекемелердің, қонақ үйі, мейрамхана т.б. есік алдында тұратын күзетші. 2. *esk.* Мектепті сыпырушы, жинап тазалаушы.

BEY *is.* 1. Мырза—құрметтеуді, сыпайыгерлікті білдіру мақсатында ер адамдардың аттарына қосылып айтылатын сөз. *Ahmet Bey* Ахмет мырза. 2. Ер адам. *Bir bey sizi aradı.* Сізді бір ер адам сұрады. 3. Ер, күйеу, жұбай, бай. *İki yol var önünde: ya beyinin dilini öğrenirsin, ya beyin senin dilini.* Алдында екі жол бар: не сен күйеуіңнің тілін үйренесің, не күйеуің сенің тіліңді үйренеді. 4. *esk.* Бай, ауқатты, дәулетті. 5. (қарта ойынында) Түз. 6. *tar.* Тайпаның я бір рудың басшысы.

BEYABAN *is. Far.* Шөл, қуаң дала, шөл дала.

BEYAN *is. Ar.* Баяндау, мазмұндау, хабарлау, мәлімдеу. *beyan etmek* баяндау, айтып беру, мазмұндау, хабарлау.

BEYANAT *ç. is. Ar.* Мәлімдеме, декларация. *beyanat vermek* мәлімдеме жасау, хабарлау.

BEYANNAME *is. Ar. Far.* Үндеу, шақыру; манифест, декларация, мәлімдеме.

BEY ARMUDU *is. bot.* Шырынды, ірі жемісті алмұрттың бір түрі.

BEYAZ *is. Ar.* 1. Ақ, аппақ түс. *Beyaz gömlek.* Ақ көйлек. 2. Ақ нәсіл. *beyaz etmek (veya beyaza çekmek)* жазуды ақ қағазға көшіру.

BEYAZ ADAM *is.* 1. Ақ нәсілді адам. 2. Еуропалық.

BEYAZ CAM *is.* Теледидар экраны.

BEYAZ DİZİ *is.* Телесериал.

BEYAZ EŞYA *is.* Тоңазытқыш, кір жуатын, ыдыс-аяқ жуатын машиналарға

берілген ортақ ат.

BEYAZ ET *is.* Ақ ет—тауық, балық т.б. еттерге берілген ортақ ат.

BEYAZIMSI *s.* Ақшыл, ағы басым.

BEYAZIMTIRAK *is.* Ақшылтым түс.

BEYAZ IRK *is.* Ақ нәсіл.

BEYAZLANMAK (*nsz*) Ағару, ақ түске айналу, бозғылттану. *Sarı saçları oldukça beyazlandı.* Сары шаштарына едәуір ақ түсіпті.

BEYAZLAŞMAK (*nsz*) Ағара түсу, ақ кіру, ағару.

BEYAZILATICI *is.* Ағартқыш—кірді ағарту үшін суға қосылатын химиялық қосынды.

BEYAZLATMAK (*-i*) Ағарту.

BEYAZLI *s.* Ағы бар, ақ араласқан, ақ түсті.

BEYAZLIK, -ği *s.* Ақтық, ақ болушылық, ағарғандық.

BEYAZ PERDE *is.* 1. Кино экран. 2. *tec.* Кино. *beyaz perde yıldızı* кино жұлдызы кинода ойнайтын белгілі артист.

BEYAZ PEYNİR *is.* Сүзбе ірімшік, брынза.

BEYAZ RUS *öz. is.* 1. Ақтар—қазан төңкерісі кезінде қызыл әскерден, кеңес үкіметінен қашқан ресейліктер. 2. Белорус—Белорусия Республикасының негізгі тұрғын халқы.

BEYAZ ŞARAP, -bı *is.* Ақ шарап.

BEYAZ ZEHİR *is.* Наркотик, есірткі.

BEYBABA *is.* 1. Мырза аға—мосқал тартқан адамдарға айтылатын қаратпа сөз. 2. Әкей—әкесін құрметтеп, сыйлап айтатын сөз.

BEYEFENDİ *is.* Мырза—ер адамның назарын өзіне аудару үшін сыпайы түрде жұмсалатын қаратпа сөз.

BEYGİR *is. Far.* 1. Ат, жылқы. 2. Мінілетін, жегіп күшін пайдаланатын ат. 3. *sp.* Спортта үстінен секіретін ағаш ат.

BEYGİRCİ *is.* Атшы, ат бағушы; атты жалға беруші.

BEYGİR GÜCÜ *is. fiz.* Ат күші—двигательдің қуатын өлшеу бірлігі, 75 кгм/сек-қа тең.

BEYGİRLİ *s.* Аты бар.

BEYGİRSİZ *s.* Аты жоқ.

BEYHUDE *zf. Far.* 1. Босқа, бекер. 2. Пайдасыз, керексіз, түкке қажеті жоқ. *Beyhude münakaşalar olacağını anladı.* Керексіз әңгіме қозғалатынын түсінді. *beyhude yere* босқа, бекерге, құр бекер.

BEYİN, -*uni is. anat.* 1. Ми. 2. Ақыл, ой, сана; түсінік, ойлау. 3. *tec.* Бір істі басқаруда маңызды қызмет атқаратын адам. 4. *tec.* Ақыл-өрісі кең, ақылды, ойлы адам. *Türkiye'nin yetiştirdiği en değerli beyinlerden biridir.* Ол Түркиядан шыққан аса қадірлі саналы азаматтардың бірі. *beyin yukamak* сана шайқау—уағыз жүргізіп, басқаша ойлауға, басқаша әрекет етуге итермелеу. *beyni bulanmak* есеңгіреу, естен тану, естүстен айрылу. *beyni sulanmak* алжу, ақылдан алжасу. *beynine girmek* көндіру, айтқанын істету. *beynine vurmak* (ішкілік) басқа шабу, мас болу. *beynini kemirmek* басын қартыру, миын су қылу.

BEYİN CERRAHİ *is. tıp* Миға операция жасайтын хирург.

BEYİNCİK, -*ği is. anat.* Мишық—қарақұс миы.

BEYİN GÖÇÜ *is.* Ақыл-ойдың көшуі—қоғамға пайдалы мамандар мен ғалым адамдардың дамыған елдерге барып өмір сүру, жұмыс істеу мақсатында өз елдерінен кетуі.

BEYİN JİMNASTİĞİ *is.* Ақыл-ойды, миды жұмыс істететін жаттығулар.

BEYİN KANAMASI *is. tıp* Миға қан құйылу.

BEYİNLİ *s.* 1. Миы бар, миы. 2. *tec.* Ақылды, ойлы, миы.

BEYİNSEL *s.* Миға қатысты, миға байланысты.

BEYİNSİ *s. anat.* Миға ұқсайтын. *Beyinsi boğumlar.* Нерв жүйесі.

BEYİNSİZ *s.* 1. Миы жоқ, мисыз. 2. *tec.* Ақылсыз, мисыз, есуас.

BEYİN ZARİ *is. anat.* Ми қабығы.

BEYİT, -*yti is. Ar.* 1. Үй. 2. *ed.* Екі шұмақты өлең.

BEYLİK, -*ği is.* 1. Мырзалық. 2. Мемлекеттік, мемлекетке қатыстылық. 3. Көшірме, еліктеме, стеротиптік. *Beylik cümle.* Еліктеме сөз. 4. *tec.* Молшылық, молдық. 5. *tar.* Қожайындық, князьдық, князь билеген, қожалық еткен аймақ.

BEYNAMAZ *is. Far.* Намаз оқымайтын, лас адам.

BEYNELMİLEL *s. Ar.* Халықаралық, дүние жүзілік.

BEYSBOL *is. İng. sp.* Бейсбол—Америка және Англияда көп тараған топ ойынының бір түрі.

BEYSBOLCU *is.* Бейсболшы, бейсбол ойнайтын адам.

BEYTÜLMAL, -*li is.* Қазына, мемлекет мүлкі.

BEYYİNE *is. Ar.* Дәлел, айғақ.

BEYZADE *is. T. Far.* 1. Бай, ақсүйек баласы. 2. Ақсүйек, аристократ, бекзада, текті адам.

BEYZADELİK, -*ği is.* Ақсүйектік, бекзадалық, тектілік.

BEYZİ *s. Ar.* Сопақ, сопақша келген.

BEZ (I) *is. Ar.* 1. Бөз. 2. Кездеме, мата, пұл. 3. Шүберек, жалпы мата, шағын мата. *ıslak bez* дымқыл шүберек. *toz bezi* шаң сүртетін шүберек. *bez bağlamak* баланың астына жаялық төсеу.

BEZ (II) *is. Ar. biy.* Без—адамның, жануардың ағзасында болатын, оның зат алмасуын реттейтін нәрсе. *Pankreas bezi.* Асқазан асты безі, ұйқы безі. *Tükürük bezi* Сілекей безі.

BEZDİRİCİ *s. ve is.* Беймаза, мазасыз, тынышсыз.

BEZDİRMEK (-*i, -den*) Жалықтыру, мазасыздандыру, беймазалалау, тынышын алу, мазасын кетіру.

BEZEK, -*ği is.* Әшекей, ою-өрнек, нақыш.

BEZEKÇİ *is.* Декоратор—декорация жасайтын, суреттер салатын суретші.

BEZEKLEMEK (-*i*) Сәндеу, безендіру, әшекейлеу.

BEZEKLİ *s.* Сәнді, әшекейлі, безендірілген.

BEZELYE *is. İt. bot.* 1. Бұршақ дақылды өсімдік. 2. Осы өсімдіктің дәні.

BEZEMECİ *is.* Декоратор.

BEZEMEK *(-i)* Безендіру, әшекейлеу, сәндеу.

BEZEMELİ *s.* Сәнді, әшекейлі, декоративті.

BEZEN *is.* Әшекей, нақыш.

BEZENMEK *(nsz)* Жасану, сәндену, безе-ну.

BEZEYİCİ *is.* Декоратор.

BEZEYİŞ *is.* Безендіру, сәндеу ісі.

BEZGİ *is.* Әшекей, нақыш, әдемі ою-өрнек.

BEZGİN *s.* Енжар, селсоқ, немқұрайлы, сүлесок.

BEZGİNLEŞMEK *(nsz)* Енжарлану, селсоқтану, ықылассыздану.

BEZGİNLİK, **-ği** *is.* Енжарлық, самарқаулық, селсоқтық, ықылассыздық.

BEZİK, **-ği** *is. Fr.* Безик (карта ойыны).

BEZİR, **zri** *is. Ar.* 1. Зығыр дәні. 2. Зығыр майы.

BEZİRGÂN *is. Far. esk.* 1. Саудагер, көпес. 2. Пайдакүнем, пайдақор. 3. *mes.* Ұсақ сауда-саттық жасап күн көретін саудагер. 4. Еврейлерге берілген ат.

BEZİRLEMEK *(-i)* Зығыр майымен майлау, сылау.

BEZİR YAĞI *is.* Зығыр майы, зығырдан алынатын сұйық май.

BEZLEMEK *(-i)* Шүберек я матамен үстін жабу, бүркеу.

BEZMEK *(-den)* Жалығу, мезі болу, зерігу; түңілу, безу. *hayattan bezmek* өмірден түңілу.

BEZ TÜYLER *ç. is. bot.* Өсімдік жасушасы (клеткасы).

BİCİ BİCİ *is.* (баланың тілі) Жуыну. *bıcı bıcı yarmak* жуыну.

BİCİR BİCİR *zf.* Былдыр-былдыр, шүлдір-шүлдір, былдырлап, шүлдірлеп. *Çocuk bıcır bıcır konuşuyor.* Бала шүлдірлеп сөйлеп жатыр.

BİCİRGAN *is.* Жұмыр егеу.

BIŞAK, **-ği** *is.* 1. Пышак. *Ekmek bıçağı.* Нан кесетін пышак. 2. Кейбір машиналар мен түрлі құралдардың кескіш бөлігі. *Freze bıçağı* Фрезер пышағы.

3. Ұстара. *Tıraş bıçağı.* Ұстараның жүзі. *bıçak altına yatmak* (адам) операция болу, жасату. *bıçak atmak* 1) пышак лақтыру. 2) пышақтау. 3) операция жасау. *bıçak çekmek* пышак шығару, пышақтауға үмтылу. *bıçak gibi* өткір, кесіп түсетін. *bıçak gibi kesilmek* (сөз, әңгіме) бірден тыйылу, тоқтап қалу. *bıçak kemiğe dayanmak* пышак сүйекке дейін жету—төзімі таусылу, тағаты таусылу. *Bıçak yarası onulur, dil yarası onulmaz.* Пышак жарасы жазылар, жан жарасы жазылмас. *bıçak yetek* пышақталу, жаралану.

BIŞAKÇI *is.* Пышак ұстасы —пышак я пышак тәріздес түрлі кескіш заттарды жасаушы және сатушы.

BIŞAKÇILIK, **-ği** *is.* Пышак я пышак тәріздес кескіш заттарды сатумен шұғылданушылық.

BIŞAKLAMAК *(-i)* 1. Пышақпен кесу, турау. 2. Пышақпен жаралау, пышақтау, пышак салып жаралау.

BIŞAKLI *s.* Пышағы бар, пышақты.

BIŞAKLIK, **-ği** *is.* 1. Пышак қоятын орын. 2. Пышак жасауға жарайтын металл.

BIŞAK SIRTИ *is.* Пышак сырты (қыры).

BIŞKI *is.* 1. Ұзын ара—екі сабы бар, екі кісілік үлкен ара. 2. Ағаш тілетін машина. 3. *hık.* Ағаш бұғайтын құрал.

BIŞKICI *is.* 1. Арашы, арамен кесуші. 2. Ара жасап сағатын адам.

BIŞKIN *s. argo* Батыл, ер жүрек, жүректі.

BIŞKINLAŞMAК *(nsz)* Батылсыну, өжетсіну.

BIŞKI TOZU *is.* Ағаш үгінділері.

BİDİK *s.* Әрі қортық, әрі толық келген (адам).

BİKKIN *s.* Мезі, ығыр болған, жалыққан.

BİKKINLIK, **-ği** *is.* Мезі, ығыр болғандық, жалыққандық. *bıkkınlık gelmek* мезі болу, жалығу. *bıkkınlık vermek* мезі қылу, жалықтыру.

BİKMAК, **-ar** *(-den)* 1. Жалығу, мезі болу, зерігу; түңілу, торығу, безу. 2. Тою, ығыр болу жалығу. *Onların geçimsizliğinden bıktım.* Олардың

жараспаушылығынан жалықтым, сыйымсыздығына тойдым. *bıkır usanmak* қатты жалығу, ығыры шығу.

БИКТИРИЦИ *s.* Жалықтыратын, мезі қылатын.

БИКТИРМАК (*-i, -den*) Жалықтыру, мезі ету, ығырын шығару. *Bilmiyorum, fakat bu Müfit meselesi beni bıktırdı.* Білмеймін, бірақ осы мүфит мәселесі мені қатты жалықтырды.

BILDIR *s. ve zf. hlk.* Былтыр, өткен жыл.

BILDIRCIN *is. zool.* Бөдене.

BILKIMAK *hlk.* Балку, еру, жұмсару.

BILLIK BILLIK *s.* Былқ-былқ еткен, семіздіктен ірк-ірк еткен.

BINGİL BINGİL *s.* Жуан, толық, мес.

BINGILDAK, -ği *is.* Еңбек—жас баланың қатпаған еңбегі.

BINGILDAMAK (*nsz*) Былқылдау, солқылдау, ірк-ірк ету.

BIRAKILMAK (*nsz, -e*) 1. Қалдырылу, тасталу. 2. Босатылу. *Bırakılınca azat edilmiş bir kırlangıç gibi fırladı.* Босатыла салысымен азаттық алған қарлығаштай ұшып кетті.

BIRAKMAK (*-i*) 1. Тастау. 2. Қалдыру, қою, қойып кету. *Mermer masaya bir yirmi beşlik bıraktı.* Мәрмәр үстелдің үстіне бір жиырма бес сомдық қойып кетті. 3. Қоя тұру, кейінге қалдыру. *Seyahatı haftaya bıraktık.* Саяхатымызды келесі аптаға қалдырдық.

4. Ұмыту, естен шығару. *Acaba eldivenlerimi nerede bıraktım?* Қызық, қолғабымды қай жерде ұмыттым екен? 5. Жүктеу, міндеттеу, арту. *Cemal Paşa'da anlamadığı işi ehline bırakmak meziyeti vardı.* Жемал Пашаның өзі ұқпаған істі білетін кісіге жүктей салатын әдеті бар еді. 6. Кедергі жасамау, бөгет болмау. *Bırak, burasını benim defterimden okuyayım.* Рұқсат ет, осы жерін өзімнің дәптерімнен оқи салайын. 7. Қоя беру, жайып жіберу. *Saçlarını omzuna bırakmış.* Шаштарын иығына қоя беріпті. 8. (өлген я ажырасқан кісінің артынан дүние т.б.) Қалу. *Karısına çok mal bıraktı.* Әйеліне көп дүние тастап кетті. *Nayata gözlerini*

kaparken ardında yedi yaşında bir oğul, on iki yaşında bir kız bırakıyordu. Көз жұмғанда артында жеті жасар ұл мен он екі жасар қыз бала қалып бара жатқан еді. 9. Үйреншікті әдетінен я бір істен бас тарту. *Gerçekten sigarayı bıraktı.* Шынымен-ақ темекіні тастады. 10. (шаш, сақал) Өсіру. *Sakal bırakmak.* Сақал өсіру. 11. Сыныпта қалдыру, сыныптан сыныпқа көшірмеу. *Öğretmen üç tembел çocuğı bıraktı.* Ұстаз үш жалқау баланы сыныпта қалдырды.

BIRAKTIRMAK (*-i, -e*) Қалдырту, тастату.

BIYIK, -ği *is.* 1. Мұрт. 2. Балықтың мұрты. *biyik altundan gülmek* мұртынан күлу, миығынан күлу. *biyik bırakmak* мұрт қою, мұрт өсіру, мұрт жіберу. *biyiğı terlemek* мұрт шыға бастау, ер жете, есейе бастау. *biyiğini balta kesmez olmak* мұртын балта кеспеу. *biyikları ele almak* мұрт қою, ер жету, есею.

BIYIKLI *s.* Мұртты, мұрты бар, мұрты өскен.

BIYIKLI BALIK, -ği *is. zool.* Сүген, қаяз (балық).

BIYIKSIZ *s.* Мұртсыз, мұрты жоқ.

BIZBIZ *is.* Барабан таяқшасы.

BIZDIK, -ği *is. şaka.* Балақай.

BIZIR *is. anat.* Клитор.

Bİ *kim.* Висмут химиялық элементінің қысқаша таңбасы.

BİAMAN *s. Far.* Аяусыз, мейірімсіз, қатал.

BİAT, -ti *is. Ar.* 1. (біреудің) Үстемдігін, билігін қабылдау, мақұлдау. 2. *is. tar.* Сенім білдіру—Осман императорлығында патша өлгеннен кейін оның орнына таққа отыратын ұлына мемлекет басқару ісінде беделді топтар тарапынан мойындалып сенім білдірілуі.

BİВАНТ *is. Far.* Бақытсыз, бағы ашылмаған.

BİBER *is. bot.* Бұрыш. *Kırmızı biber.* Қызыл бұрыш. *Yeşil biber.* Жасыл бұрыш. *biber atmak* бұрыш қосу, себу.

BİBERİYE *is. bot.* Розмарин—еріндігүлдер тұқымдастарына жататын эфир майлы, мәңгі жасыл бұта.

BİBERLEMEK (-i) Бұрыш қосу, бұрыш себу.

BİBERLİ *s.* 1. Бұрыш қосылған. 2. Ащы, дәмі ауызды қуыратын.

BİBERON *is. Fr.* Еміздікті бөтелке—ішіне сүт я сұйық тамақ құйып, баланы еміздіретін бөтелке.

BİBERSİZ *s.* 1. Бұрыш қосылмаған, бұрышсыз. 2. Ащы емес, тұщы.

BİBİ *is. hlk.* Әкенің қарындасы, немере әпке.

BİBLİYOFİL *is. Fr.* Кітапқұмар.

BİBLİYOGRAF *is. Fr.* Библиограф—библиография маманы.

BİBLİYOGRAFİ *is. Fr.* Библиография, әдебиеттер көрсеткіші.

BİBLİYOGRAFİK *s. Fr.* Библиографияға тән, библиографиялық.

BİBLİYOGRFYA *is. Fr. bk. Bibliyografı.*

BİBLİYOMANI *is. Fr.* Кітапқұмарлық.

BİBLİOTEK, -ği *is. Fr.* Кітапхана.

BİBLİOTEKÇİ *is.* Кітапханашы.

BİBLO *is. Fr.* Сәндік бұйым. *biblo gibi* нәзік, әсем (қыз).

BİÇARE *s. ve is. Far.* Бейшара, байғұс, мүсәпір. *biçare olmak* бейшара болу, сорлау, мүсәпір болу.

BİÇARELİK, -ği *is.* Бейшаралық, сорлылық, мүсәпірлік.

BİÇERBAĞLAR *is.* Бау байлайтын машина.

BİÇERDÖVER *is.* Комбайн—әр алуан дақылдарды жинап, бастыруға арналған машина.

BİÇİM (I) *1.* Пішін, түр, сыртқы көрініс. *İtalya elçiliği bugüne değin ilk biçimini korumuştur.* Италиян елшілігі осы күнге дейін бұрынғы қалпын сақтаған. *2.* Үлгі, манера. *Söyleyiş biçimi.* Сөйлеу үлгісі, манерасы. *3.* Пішім, киім үлгісі, форма, қалып. *biçim almak, biçime girmek* формаға келу, қалып алу. *biçime sokmak* формаға келтіру, қалыптастыру.

BİÇİM (II) *is.* Орақ, егін ору кезі. *Buğday biçim zamanı.* Орақ салатын, егін оратын кез.

BİÇİM BİLİMİ *is. biy.* Морфология—организмнің құрылысын және формаларын зерттейтін ғылым.

BİÇİM BİRİMİ *is. gr.* Морфема—сөздің мағына беретін бөлшегі (жұрнақ, жалғау т.б.).

BİÇİMCİ *is. ve s.* Формалист, формализмді жақтаушы.

BİÇİMCİLİK, -ği *is. fel.* Формализм—идеалистік философияда мазмұннан гөрі сыртқы формаға көп мән берушілік.

BİÇİMLENDİRMEK (-i) Формаға келтіру, қалыпқа түсіру.

BİÇİMLENMEK (*nsz*) Формаға келу, қалыпқа түсу.

BİÇİMLİ *s.* 1. Пішінді, келбетті, кескінді, сымбатты. *Kadın biçimli vücuduyla dikkati çekti.* Келіншек сымбатты тұлғасымен өзіне қаратты, назар аударды. *2.* Ретті, орынды, ыңғайлы.

BİÇİMSSEL *s.* Формальды, формализмге негізделген.

BİÇİMSİZ *s.* 1. Формасыз, тұлғасыз, түрсіз. *2.* Ұсқынсыз, кейіпсіз, сиықсыз, келіссіз.

BİÇİMSİZLEŞTİRMEK (*nsz*) Сикын бұзу, көркін кетіру.

BİÇİMSİZLİK, -ği *is.* 1. Формасыздық, тұлғасыздық, кескінсіздік. *2.* Ұсқынсыздық, кейіпсіздік, сиықсыздық.

BİÇKİ *is.* Пішу—киімді тігер алдында өлшеп не үлгіге салып кесу.

BİÇKİCİ *is. ve s.* Пішуші, киім пішуші.

BİÇKİ DİKİŞ KURSU *is.* Пішіп-тігу курсы.

BİÇME *is.* 1. Пішу ісі. *2. mat.* Призма—геометриялық дене. *Dik biçme.* Тік призма. *Üçgen biçme.* Үшбұрыштық призма.

BİÇMEK *s.* 1. Кесу, тілу. *Tahta biçmek.* Тақтай тілу. *2.* Киім пішу. *3.* Шөп шабу, егін ору. *4. mec.* Пулеметтен атқылау, жою.

BİD'AT, -ti *is. Ar. esk.* Жаңа әдет, жаңалық, жаңа тәртіп—Ислам дінінде Хазіреті Мұхаммедтен кейін пайда болған жаңа әдеттер мен жаңа тәртіптер.

BİDAYET *is. Ar.* Бастама, бір істің баста-

масы.

BİDON *is. Fr.* Бидон.

BİDONCU *is.* Бидон сатушы.

BİENAL, -li *s.* Жылдан асатын, екі жылда бір қайталанатын.

BİFTEK, -ği *is. Fr.* Бифштекс.

BİĠĀNE *s. Far. esk.* 1. Бөтен, жат, бөгде.

2. *esk.* Немқұрайды, селқос, немкетті

BİĠĀNELİK, -ği *is.* 1. Бөтендік, жаттық, бөгделік. 2. Немқұрайдылық, немкеттілік.

BİGUDİ *is. Fr.* Бигуди—шашты бұйралауда қолданылатын трубкалар.

BİĠÜNAH *s. Far.* Кінәсіз, күнәсіз, жазықсыз, бейкүнә.

BİHABER *s. Far. Ar.* Хабарсыз, бейхабар.

BİHUŞ *s. Far.* Ұқыпсыз, жаңғалақ, алаңғасар, ұмытшақ.

BİİLAÇ *s. Far. Ar.* Шарасыз, амалсыз; үмітсіз.

BİJUTERİ *is. Fr.* 1. Жалпы зергердің қолынан шыққан бұйымдар. 2. Бижутерия—арзан материалдардан жасалған әсемдік бұйымдар: түйреуіш, алқа, жүзік т.б.

BİKARAR *s. Far. Ar.* Тартыншақ, жасқаншақ, батылсыз.

BİKES *s. Far.* Панасыз, қамқорсыз, жетім.

BİKESLİK, -ği *is.* Панасыздық, қорғаныссыздық, жетімдік.

BİKİNİ *is. Fr.* Суға түскенде киетін әйел киімі.

BİLĀHARE *zf. Ar.* Кейін, соңыра, соңынан.

BİLĀKİS *zf. Ar.* Керісінше, қарама-қарсы, басқаша.

BİLĀNÇO *is. İt.* Баланс—мекеменің белгілі мерзімге қаражат жайы туралы есебі.

BİLĀRDO *is. İt.* Бильярд.

BİLĀRDOCU *is.* Бильярд ойнайтын я ойнататын адам.

BİLĀRDOCULUK, -ğu *is.* Бильярдпен шұғылданушылық.

BİLĀAVASITA *s. Ar.* Тікелей, араға адам салмай, түп-тура, бірден.

BİLCÜMLE *zf. Ar. esk.* Барлық, бүкіл, түгел, барша. *Memurlarımıza, halkla temas eden bilcümle elemanlara, anla-*

şılır, yumuşak ve devlet memuruna yakışır bir Türkçe konuşmasını öğretsek... Қызметкерлерімізге, халықпен жұмыс істейтін барлық мамандарға, түсінікті, жағымды және мемлекеттік қызметкерге жарасатын түрікше сөйлеуді үйретсек...

BİLDİK, -ği *is. ve s.* Таныс, бұрыннан білетін, танитын. *İstanbulu bir bildikte misafirim.* Стамбулдық бір танысымның үйінде қонақпын. *bildik çıkmak* таныс болып шығу.

BİLDİRGE *is.* Мәлімдеме, хабарлама қағаз, хабар қағаз; коммюнике.

BİLDİRİ *is.* Мәлімет; хабарлау, білдіру, хабар ету, хабар.

BİLDİRİM *is.* Мәлімдеме, хабарлама қағаз.

BİLDİRME CÜMLEŞİ *is. gr.* Хабарлы сөйлем.

BİLDİRMEK (-i, -e) 1. Білдіру, хабарлау, мәлімдеу. 2. Хабарлар ету, хабар жеткізу. 3. Айту, баяндау, ой-пікірін білдіру. *Sadi, hem acele acele konuşarak fikirlerini bildiriyor, hem de gözlerini ileriye uçan bisikletlerden hiç alamıyordu.* Сади әрі тез-тез сөйлеп өз ойын айтып, әрі алға қарай зымырап бара жатқан велосипедтерден көзін айыра алмай тұр еді.

BİLDİRME KİPLERİ *ç. is. gr.* Етістіктің шақ категориялары.

BİLE *zf. esk.* 1. Бірге. *Sizinle bile gideceğim.* Сізбен бірге барамын. 2. *e.* Да, де; тіпті, түгіл; тұрмақ, керек десе. *Bir çocuk bile bunu anlar.* Мұны тіпті бала да түсінеді. *Yemin etse bile, inanmam.* Ант етсе де, сенбеймін.

BİLE BİLE *zf.* Әдейі, біле тұра, қасақана.

BİLEĞİ *is.* Қайрақ, жануыш.

BİLEĞİ TAŞI *is.* Қайрақ тас.

BİLEK, -ği *is.* 1. Білек. *Yatarken saatini bileğinden çıkarmayı unutmuştü.* Жатар алдында сағатын шешіп қоюды ұмытып кетіпті. 2. *mec.* Қара күш, күш-қуат. *bileğine güvenmek* өзіне, күшіне, шамасына сену. *bileğinin hakkı ile* өз күшімен, өз күш-жігерімен.

BİLEK GÜCÜ *is.* Білек күші, қол күші.

BİLEK GÜREŞİ *is.* Қол күреси.

BİLEK KUVVETİ *is.* Бұлшық ет күші.

BİLEKLIK, -ği *is.* Білектік—ойында білегін ауыртып алмау үшін таңылатын таңғыш.

BİLEMEK (-i) 1. Қайрау, білеу, өткірлеу 2. *mes.* Шындау, жетілдіру, кемелдендіру. *Gönül, daha birçoklarının bu enstitüde kabiliyetlerini bilemesini istiyor.* Көңіл тағы басқалардың да қабілеттерінің осы институтта шыңдалуын қалайды.

BİLENMEK *nsz.* 1. Қайралу, білену, өткірлену. 2. *mes.* Бір іске ықылас кою, ден қою, көңіл бөлу.

BİLEŞİK, -ği *is.* Күрделі, құранды, құрама.

BİLEŞİKGİLLER *ç. is. bot.* Күрделі гүлділер.

BİLEŞİM *is. kim.* Құрам, қоспа, аралас. *Suyun bileşiminde hidrojenle oksijen vardır.* Судың құрамында сутегі мен оттегі бар.

BİLEŞMEK (nsz, -le) *kim.* Қосылу, бірігу, құралу.

BİLET *is. Far.* Билет. *Bilet kesmek.* Билет сату, билет беру.

BİLETÇİ *is.* Билетші, билет сатушы.

BİLETÇİLİK, -ği *is.* Билет сату ісімен шұғылданушылық.

BİLETLİ *s.* Билеті бар, билет алған.

BİLETMEK (-i, -e) Қайрату, билету, өткірлету.

BİLETSİZ *s.* Билетсіз, билеті жоқ.

BİLEYİCİ *is.* Шарықшы, қайрақшы, қайраушы.

BİLEZİK, -ği *is.* 1. Білезік, білекке салатын сәнді бұйым. 2. Муфта; шеңбер, құрсау. 3. *argo* Қол кісен, бұғау.

BİLEZİKLİ *s.* Білезікті, білезігі бар, білезік таққан.

BİLFİİL *z. Ar.* Шынында, расында, шындығында, іс жүзінде.

BİLGE *is. ve s.* Білгір, білімдар, білімді.

BİLGECE *s. ve z.* Білгір сияқты, білімдіге ұқсап.

BİLGELİK, -ği *is.* Білгірлік, білімділік, білімдарлық.

BİLGİ *is.* 1. Мағлұмат, мәлімет, хабар, ақпарат. *Ankara'dan alınan bilgiye gö-*

re Анкарадан алынған мәлімет бойынша. 2. Білім. *Doğa bilgisi.* Табиғаттану. *Yurt bilgisi.* Өлкетану. *bilgi edinmek* хабар, мәлімет алу. *bilgi toplamak* мәлімет жинау.

BİLGİÇ, -ci *is.* 1. Білгір, білімді, оқымысты. 2. *mes.* Білгішсымақ, даңғой, білгіш.

BİLGİÇLİK, -ği *is.* 1. Білгірлік, білімділік. 2. *mes.* Білгішсінушілік, білгірсінушілік. *bilgiçlik satmak (veya taslamak)* білгішсіну, көп білетін болып көріну, білгірсу.

BİLGİ İŞLEM *is.* Компьютер т.б. машиналарда жүзеге асырылатын істердің дұрыс жүргізілуі.

BİLGİLENMEK (nsz) Хабардар болу, бір істің мән-жайына, жай-жапсарына қанығу, естіп білу, хабар алу.

BİLGİLİ *is. ve s.* Хабарлы, мәліметі бар, хабардар.

BİLGİN *is. ve s.* Ғалым, ақыл-ой иесі, ғұлама.

BİLGİNCE *z.* Ғалымға ұқсап, ғұлама сияктанып.

BİLGİNLİK, -ği *is.* Ғұламалық, ғалымға тән ізгі қасиет.

BİLGİSAYAR *is.* Компьютер.

BİLGİSAYARCI *is.* 1. Компьютер сату ісімен шұғылданушы, компьютер сатушы. 2. Бағдарламашы, компьютер бағдарламасын жасаушы.

BİLGİSAYARCILIK, -ği *is.* Компьютер ісімен шұғылданушылық.

BİLGİSİZ *s.* Білімсіз, сауаты жоқ, надан.

BİLGİSİZLİK, -ği *is.* Білімсіздік, сауатсыздық, надандық.

BİLGİ ŞÖLENİ *is.* Симпозиум—белгілі бір ғылыми мәселе бойынша шақырылған жиналыс.

BİLHASSA *z. Ar.* Әсіресе, ерекше, айрықша, бөрінен бұрын, ең басты.

BİLİ BİLİ ünl. Шеп-шеп, тип-тип (тауықты шақыру).

BİLİCİ *s.* Білетін, білуші. *Tanrı görücdür, bilicidir, işiticidir.* Бөріні көріп, біліп, естіп тұратын төңір.

BİLİM *is.* 1. Ғылым. *Bilim diliyle.* Ғылыми тілде. 2. Білім.

BİLİM ADAMI *is.* Ғалым, ғұлама.

BİLİMCİ *is.* Білімді, білімдар.

BİLİMSEL *s.* Ғылыми, ғылымға қатысты, ғылымға тән.

BİLİMSEL TOPLANTI *is.* Ғылыми мәжіліс, отырыс.

BİLİMSİZ *s.* Ғылыми негізі жоқ, ғылымға қатысты емес, ғылымға сүйенбеген. *Bilimsiz bir yöntem.* Ғылыми негізсіз әдіс.

BİLİNÇ, **-ci** *is.* Сана, түсінік, сана-сезім; ақыл, ес, парасат. *bilincine varmak* түсіну, ұғыну. *bilincini yitirmek* есінен тану, есінен айырылу.

BİLİNÇALTI *is.* Аңдаусыздық, парықсыздық, пайымсыздық.

BİLİNÇ DIŞI *is.* Санадан тыс, ойланбай, еріктен тыс жасалған іс, қылық.

BİLİNÇLENDİRMEK **(-i)** Санасын ояту, ойын дамыту, санасын жетілдіру.

BİLİNÇLENMEK **(nsz)** Санасы ояну, ойы даму, санасы жетілу.

BİLİNÇLİ *s.* Саналы, есті, ақылды, парасатты.

BİLİNÇLİLİK, **-ği** *is.* Саналылық, естілік, ақылдылық, парасаттылық.

BİLİNÇSİZ *s.* Санасыз, ақылсыз, ойсыз.

BİLİNÇSİZLİK, **-ği** *is.* Санасыздық, ақыл кемдік, ақылсыздық.

BİLİNMEK **(nsz)** Біліну, байқалып қалу, көріну, сезілу. *Bir haftadır civarda dolaştığı biliniyor, yakalanamıyordu.* Бір аптадан бері осы маңда жүргені байқалған, бірақ ұстатпай жүрген еді.

BİLİNMEYEN *is. ve s.* Белгісіз, беймәлім.

BİLİNMEZ *s.* Белгісіз, беймәлім, мәлімсіз.

BİLİNMEZLİK, **-ği** *is.* Белгісіздік, мәлімсіздік, мәлім еместік.

BİLİRКІШІ *is.* Маман, эксперт, сарапшы.

BİLİRКІШІЛІК, **-ği** *is.* Экспертиза, сарап.

BİLİRКІШІ RAPORU *is.* Эксперттің қорытындысы.

BİLİŞİM *is.* Информатика, электронды ақпараттандыру.

BİLİŞİM TEKNOLOJİSİ *is.* Электронды ақпарат жүйесі.

BİLİŞMEK **(nsz, -le)** Бірін-бірі тану, таныс болу, араласу, тығыз қарым-қатынаста болу.

BİLLÂHİ *is. Ar.* Оллаһи, құдай ақы, шы-

ныменен.

BİLLÛR *is. Ar.* 1. Кристалл—қырлы бір текті дене. 2. *is.* Хрусталь. *Billûr sürahi.* Хрусталь графин. *billûr gibi* 1) мөлдір, тұнық (су); 2) тегіс, аппақ қардай (қол, мойын т.б.); 3) ашық, айқын (дауыс).

BİLLÛRÎ *s. Ar.* Мөлдір, таза.

BİLLÛRLAŞMA *is.* Кристалдану, заттың кристалдық күйге көшуі.

BİLLÛRLAŞMAK **(nsz)** 1. Кристалдану. 2. *mes.* Айқындалу, анықталу, саралану.

BİLLÛRLU *s.* 1. Кристалды, кристалы бар. 2. Сәулелі, сәулесі мол, жарқыраған (мекен).

BİLLÛRSU *s.* Кристалл тәріздес, кристалл формалы, кристалға ұқсайтын.

BİLMECE *is.* 1. Жұмбақ; сөз жұмбақ. 2. *mes.* Сыр, құпия. *bilmece gibi konuşmak* жұмбақтап, астарлап айту.

BİLMEK, **-ir (-i)** 1. Білу, хабардар болу. 2. (білім, өнер т.б.) Білу, біліп алу. 3. Қолдан келу, істей алу, істей білу. *Bunu yapabilirim.* Мен мұны істей аламын. 4. Тану, еске түсіру. *Benim kim olduğumu bildin mi?* Сен менің кім екенімді есіне түсірдің бе? 5. Болжау, ойлау, жорамалдау, шама-лау. *Ben onu dost biliyordum.* Мен оны өзіме дос санайтынмын. 6. Ұғу, түсіну. *bildiğinden şaşmamak (veya kalmamak)* тура жолдан таймау, ауытқымау. *bildiğini yapmak* ақыл тындамау, білгенін істеу. *bildiğini yedi mahalle bilmez* оның білмейтіні жоқ, ол бәрін білетін қу мағынасында. *bidim bileli (veya bildik bileli)* ес білгелі, ер жеткелі, есейгелі. *bilerek* біле тұра, қасақана.

BİLMEMEZLİK, **-ği** *is.* Білместік, жете түсінбегендік, ұқпағандық, білімсіздік.

BİLMENZLENMEK **(-i)** Білмегенсу, ұқпағансу, түсінбегенсу.

BİLMEZLİK, **-ği** *is.* Білместік, ұқпағандық, білімсіздік. *bilmezlikten gelmek* білмегенсу, түсінбегенсу.

BİLMİŞ *s.* Бәрін білем деп кеуде қаққыш, білгіш, білгішсымақ.

BİLMUKABELE *zf. Ar.* 1. Жауап ретінде; орнына. 2. Мен де, сізге де, сіздерге де. —*Hürmetler ederim.*—*Bilmukabele.* —Сізге өзімнің ыстық ықыласымды білдіремін. —Мен де сізге.

BİLUMUM *zf. Ar.* Барша, бүкіл, барлық.

BİLVASITA *zf. Ar.* Арқылы, жәрдемімен; жанама, тікелей емес.

BİLYE *is. İt.* 1. Домалақша, дөңгелекше. 2. Подшипник—механизмнің айнымалы не теңселмелі бөлігіндегі біліктің немесе осьтің тірегі.

BİLYELİ YATAK, *-ği is.* Шарикті подшипник.

BİLYON *is. Fr. bk. Milyar.*

BİN *s.* 1. Мың. 2. *tec.* Есім сөздің алдына келіп молдық, көптік мағынаны білдіреді. *bin bir ayak bir ayak üstüne* сансыз көп (халық)—ине шаншар жер жоқ. *bin derde deva* мың дертке дауа. *bin dereden su getirmek* түрлі сылтау тауып айтқанын істету, көндіру. *bin kalıba girmek* мың құбылу, түрлену. *bin pişman olmak* бармағын тістеу, өкіну. *bin yaşa!* мың алғыс, мың да бір рахмет! *bin zahmetle* өрең дегенде, өліп-талып. *binde bir* мыңнан біреу, ілуде бір, аз.

BİNA *is. Ar.* 1. Ғимарат, үй; құрылыс (үй). *Ahşap bina.* Ағаш үй. *Kamu binası.* Қоғамдық құрылыс. 2. *gr. esk.* Араб тіліндегі етістіктің етіс категориясы жайында оқулық. 3. *gr. esk.* Етіс. *bina etmek* 1) (үй, құрылыс) салу, тұрғызу; құру. 2) (ой, тұжырым) негіздеу, дәлелдеу.

BİNAEN *zf. Ar.* 1. Сол себепті, салдарынан, болғандықтан, сондықтан. 2. Сүйеніп, негізге ала отырып. *buna binaen* осыған сүйеніп; сол себепті.

BİNAENALEYH *zf. Ar.* Сондықтан, сол себепті, сол үшін, соған байланысты

BİNAMAZ *is.* Намаз оқымайтын, намазға жығылмаған.

BİNBAŞI, *-yu is. ask.* Мыңбасы, майор.

BİN BİR *s.* Құжынаған, қаптаған, өте көп.

BİNDİ *is.* Тіреу, сүйеніш, таяныш.

BİNDİRİM *is.* Үстеме баға, қосымша құн.

BİNDİRİMLİ *s.* Үстеме баға қосылған, құны арттырылған.

BİNDİRMEK (*-i, -e*) 1. Мінгізу, міндіру, отырғызу. 2. (*-e*) (көлік) Соктығысу, соғысу, соктығысып қалу. *Gemi rihhima bindirdi.* Кеме айлаққа соктығып қалды. 3. Қосу, арттыру. *Vergi üstüne vergi bindirmek.* Салық үстіне салық салу.

BİNEK, *-ği is.* 1. Мініс, мінетін ат, мінуге жарайтын көлік. 2. *s.* Мінуге жарайтын, мінетін.

BİNEK ATI *is.* Мінуге арналған ат, мініс аты.

BİNEK TAŞI *s.* Мінбе тас—ат я арбаға мінуге үшін үстіне шығатын биікше тас.

BİNİ *is. hlk.* 1. Мінгізу, отырғызу. *Bu hayvan biniye gelmez.* Бұл жануар мінуге жарамайды. 2. *hlk.* Жұқа тақтайша.

BİNİCİ *s.* 1. Атқа мінген, атқа қонған. 2. *is.* Шабандоз.

BİNİCİLİK, *-ği is.* Шабандоздық.

BİNİLMEK (*nsz, -e*) Мінілу, мінгізілу, міндірілу, отырғызылу. *Arabaya binildi.* Машинаға отырғызылды.

BİNİNCİ *s.* Мыңыншы.

BİNİŞ *is.* 1. Мінуге. 2. *esk.* Атты әскер полкі.

BİNİŞMEK (*nsz*) Бірінің үстіне бірі қабаттасу, мінгесу.

BİNİT (I) *is. esk.* Мінетін ат, мініс аты.

BİNİT (II) *is.* Наубайшылықта, нан пісіру ісінде қолданылатын ұзын ағаш тақтайша.

BİNLERCE *s.* Мыңдаған, бірнеше мың, сан мың.

BİNMEK, *-er (-e)* 1. Мінуге, мініп отыру. *Belki de atlara binerek dolaşırız.* Мүмкін атқа мініп серуендерміз. 2. Автобусқа, машинаға, ұшаққа т.б. отыру. *Uçağa binmek.* Ұшаққа отыру. 3. (велосипед, ат т.б.) Жүргізе алу, айдай алу, міне білу. *Ata iyi biner.* Атқа жақсы мінеді. 4. (ic) Насырға шабу, шиеленісу. *İş inada bindi.* Іс насырға шапты, ерегіске ұласты. 5. (*nsz, -e*) (баға) Арту, көтерілу, шығу.

Pamuklara yüzde on bindi. Мақтаның бағасы он пайызға өсті. *bindiği dali kesmek* байқаусызда өзіне зиян келетін бір істі өз қолымен істеу.

BİN TÜRLÜ *zf.* Мың түрлі, сан алуан, неше түрлі.

BIOMEDİKAL, -і *s. Fr.* Биомедициналық, әрі биология, әрі медицинаға қатысты.

BİPERVA *s. Far.* 1. Батыл, ержүрек, қайсар. 2. *zf.* Тайсалмастан, қорықпай, қаймықпай.

BİR *is.* 1. Бір. 2. Қандай да бір, анықпанығы дұдамал, неғайбыл. *Bir adam sizi arıyor.* Бір кісі сізді іздеп жүр. 3. Тек, жалғыз, жалқы. *Allah birdir.* Құдай бір, Алла жалғыз. 4. Бірге; ортақ, бірлескен. *Hep biriz, ayrılmayız.* Өрдайым біргеміз, айырылмаймыз. *Bizim kesemiz birdir.* Біздің ақшамыз ортақ, кассаларымыз бір. 5. Бірдей, тепе-тең. *Bu evlerin ikisi de bir.* Бұл екі үй де бірдей. *bir ağızdan bir ауыздан, ұйымдасқан түрде. bir аyaғи құkurda olmak* бір аяғы көрде болу, өлім аузында жату; көрі қойдың жасындай өмірі қалу, қартаю. *bir baltaya sap olmak* бір балтаға сап болу — айналысатын ісі, шаруасы болу. *bir çırpıda bir сәтте, бір дегеннен. bir daha yüzüne bakmamak* теріс айналу, бетін көрмей кету. *bir deri bir kemik (kalmak)* бір тері, бір сүйек қалу — арықтау, жүдеп-жадау. *bir eli yağda bir eli balda (olmak)* молшылық ішінде өмір сүру. *bir içim su (gibi)* асқан сұлу, ай десе аузы, күн десе көзі бар сұлу. *bir kafada пікірлес, ниеттес. bir kızı bin kişi ister, bir kişi alır* қызға мың кісі сөз салады, бір кісіге бұйырады. *bir söyle on dinle* аз сөйлеп, көп тыңда. *bir şeye benzemek* көдеге жарамау, бір пайдаға аспау. *bir yakadan baş çıkarmak* бір жағадан бас шығару — ауыз бірлік, ұйымшылдық жасау. *bir yastığa baş koymak* (ерлі-зайыпты) бір жастыққа бас қою, үй болу. *bir yastukta*

kocamak (ерлі-зайыпты бірге) ұзақ өмір сүру. *bir yağın* бірнеше, бірсыпыра, бірқатар. *bir yolunu bulmak* бір жолын табу, шешімін табу.

BİRA *is. İt.* Сыра.

BİRA BARDAĞI *is.* Сыра бокалы.

BİRACI *is.* 1. Сырашы, сыра жасаушы, сыра сатушы. 2. *s.* Көп сыра ішетін (адам).

BİRACILIK, -ғи *is.* Сыра жасау және сату ісімен шұғылданушылық.

BİRADER *is. Far.* 1. Аға, іні. 2. (қаратпа сөз) Бауырым! Дос! Тамыр!

BİRAHANE *is. İt. Far.* Сыраhana, сыра сататын орын.

BİRAHANECİ *is.* Сыраhana қожайыны.

BİR ALAY *s.* Бірнеше, бірқатар, бірсыпыра.

BİR AN *zf.* Бір сәт, мезгіл, мезет.

BİR AN ÖNCE *zf.* Тезірек, уақыт жібермей, тез арада.

BİR ARA *zf.* 1. Мезет, сәт, кез, мезгіл. 2. Бұрын, ертеректе, бұрынғы кезде. *bir araya gelmek* бас қосу, бір жерге жиналу, бірігу.

BİR AVUÇ, -cu *s. ve is.* 1. Бір уыс. *Bir avuç yem.* Бір уыс жем. 2. Аз, өте аз.

BİRAZ *zf.* Біраз, көп емес, шамалы; сәл, аз ғана, болмашы. *Bu biraz da hakikattir.* Бұл біраз болса да шындық. *Biraz daha.* Тағы біраз, тағы да. *Biraz sonra.* Біраздан кейін, көп кешікпей.

BİRAZCIK *s.* Азғана, азғантай, көп емес.

BİRAZDAN *zf.* Біраздан соң, аз уақыттан кейін.

BİR BAŞINA *zf.* Жалғыз, тек бір өзі, салт кара басы.

BİR BİR *zf.* 1. Бір-бірден, жеке-жекеден. 2. Болған күйінде, үтір-нүктесіне дейін, бастан-аяқ. *Olanı bileni bir bir İdris Bey'e söyledi.* Болған жайды бастан-аяқ Ыдрыс мырзаға айтып берді.

BİRBİRİ *zm.* Бір-бірі, өзді-өзі. *birbirine* бір-біріне. *birbiriyle* бір-бірімен. *bir-biri arkasına* бірінің артынан бірі, бірін-бірі қуалай, шұбырып, тізбектеліп. *birbirine düşmek* қырғи қабақ болу, бір-бірімен араздасу. *birbirine gir-*

- mek* 1) жұдырықтасу, төбелесу; ұрысу. 2) (жіп т.б.) шатасу. *birbirinin ağzına tükürmek* ауыздарына түкіріп қойғандай, бірін-бірі айнытпай қайталау, келісіп алғандай сөйлеу.
- BİR BOY** *zf.* 1. Бір рет. 2. Ең болмағанда, аз дегенде. *Bir boy gidelim, bakalım ne çıkacak.* Ең болмаса барайық, не болатынын көреміз.
- BİR BOYDA** *is.* Бойлары бірдей, бір бойда.
- BİR BOYDAN BİR BOYA** *zf.* Бойдан бойға, бастан-аяқ. *Önce, bir boydan bir boya sokağı gözden geçirdik.* Алдымен бастан-аяқ көшені шарлап шықтық.
- BİR ÇİFT** *is.* Жұп, пар. *Bir çift ayakkabı.* Бір жұп аяқкиім.
- BİR ÇİFT SÖZ** *is.* Бір ауыз сөз. *Bir çift sözüm var.* Айтатын бір ауыз сөзім бар
- BİRÇOĞU** *zm.* Көбі, көбісі, көпшілігі, басым тобы.
- BİRÇOK**, *-ğu s.* Бірталай, бірсыпыра, бірқатар.
- BİR DAMLA** *is. ve s.* 1. Бір тамшы, өте аз. *Bir damla olsun su yok.* Бір тамшы да су жоқ. 2. (бала) Кішкентай, тиімдей.
- BİRDEN** *zf.* 1. Бірден, бір уақытта. *İlâcı birden içeceksin.* Дәріні бірден ішіп жібересің. 2. Кенеттен, тез, дереу. *Birden döndüm ve tahminimde haklı olduğumu anladım.* Кенеттен кейін қайттым және ойлағанымдай өзімдікі жөн екенін түсіндім.
- BİRDENBİRE** *zf.* Кенеттен, ойда жоқта, аяқ астынан.
- BİR DİRHEM** *s.* Азғантай, титтей, өте аз. *Bir dirhem aklı yok.* Басында титтей миы жоқ.
- BİR DOLU** *s.* Бірнеше, бірсыпыра, бірталай.
- BİREBİR** *s.* Тиімді, қолайлы, ыңғайлы. *Bu ilâç size birebir gelir.* Бұл дәрінің сізге көмегі тиеді.
- BİRER BİRER** *zf.* Бір-бірлеп, жеке-жеке, біртіндеп.
- BİRER İKİŞER** *zf.* Біреулеп-екеулеп.
- BİREŞİM** *is.* 1. Біріктіру, бірлестіру, қосу. 2. *kim.* Синтез—химиялық күрде-

лі қоспалар құрастырып алу.

- BİREY** *is.* Жеке адам, кісі.
- BİREYCI** *s.* Индивидуалист, дарашыл.
- BİREYCİLİK**, *-ği is. sos.* Индивидуализм, дарашылдық.
- BİREYSEL** *s.* Дара, дербес.
- BİREYSELLİK**, *-ği is. fel.* Даралық, дербестік, жекелік.
- BİR GÖZELİ** *s. biy. bk.* *Bir hücreli.*
- BİR HAMLEDE** *zf.* Бірден-ақ, салған жерден, тезінен.
- BİR HAYLİ** *zf.* Көптен көп, аса мол.
- BİR HÜCRELİ** *is.* Дара жасушалы (клеткалы).
- BİRİ** *zm.* 1. Бірі, біреуі. *Vagonun birine bindi.* Вагондардың біреуіне мінді. 2. Біреу, белгісіз, әлдекім. *Biri sizi arıyor.* Біреу сізді іздеп (сұрап) жүр. *biри eşikte biri beşikte* біреуі босағада, біреуі бесікте—жас балалары көп отбасыларға айтылады.
- BİRİCİK**, *-ği s.* Жалғыз, тек. *Onun biricik kızı.* Оның жар дегенде жалғыз қызы
- BİRİKİM** *is.* 1. Жиналу, қорлану. 2. *ekon.* Қор, жинақ.
- BİRİKİNTİ** *is.* Топтанған нәрсе, жиналған нәрсе. *Su birikintisi.* Шалшық.
- BİRİKME** *is.* Шоғырлану, топтау, жинау.
- BİRİKME HAVZASI** *is. coğr.* Су жинайтын орын, су жинайтын бассейн.
- BİRİKMEK** (*nsz*) **Жиналу**, бірігу, топтану, шоғырлану. *Boğ birikti.* Қарыз бірікті.
- BİRİKTİRMEK** (*-i, -e*) 1. Біріктіру, жинау, шоғырландыру. 2. Қор жасау, жинау. *Para biriktirmek.* Ақша жинау. 3. Коллекция жинау. *Pul biriktirmek.* Почта маркалары коллекциясын жинау.
- BİRİM** *is.* 1. Бөлім, тарау. 2. Бірлік. *Uzunluk birimi metredir.* Ұзындықтың өлшем бірлігі—метр.
- BİRİMLER BÖLÜĞÜ** *is. mat.* Бірден тоғыз жүз тоқсан тоғызға дейінгі сандар бірлігі.
- BİRİNCİ** 1. Бірінші. 2. Алда келген, бірінші келген. 3. *is.* Жеңімпаз, чемпион. *birinci gelmek* бірінші орын алу, бірінші болу. *birinci olmak* бірін-

ші орын алу.

BİRİNCİ ÇAĞ *is. jeol.* Палеозой—жердің үшінші заманындағы, ертедегі тіршілік эрасы.

BİRİNCİL *s.* Алғашқы, бастапқы, әуелгі.

BİRİNCİLİK, **-ği** *is.* 1. Біріншілік, алғашқы болушылық, алдыңғы. 2. Біріншілік, чемпионат, жарыс. *Güreş birincilikleri başladı.* Күрестен біріншілік басталды.

BİRİSİ *zm. bk. Biri.*

BİRKAÇ *s.* Бірнеше, әлденеше, біраз. *Birkaç defa* бірнеше рет.

BİRKAÇI *zm.* Бірнешеуі, біразы.

BİR KALEM *zf.* 1. Бір сәттік, бір мезеттік. 2. Ұқсас, сәйкес, бірдей. *bir kalemde* бірден, салған жерден.

BİR KARIŞ *s.* Бір қарыс, қып-қысқа. *Bir karış boyu var.* Бір қарыс бойы бар.

BİR KERE *zf.* 1. Негізінде, шындығында, асылында, шын мәнінде. *Bir kere o çok yalancı.* Негізінде, ол барып тұрған өтірікші. 2. Бір мәрте, бір рет, бір қайтара.

BİRLEMEK *(-i)* Біріктіру, қосу; бірыңғайлау, бір ізге салу, бір ретке келтіру.

BİRLEŞİK, **-ği** *is.* Біріккен, бірлескен. *Birleşik Amerika Devletleri.* Америка Құрама Штаттары.

BİRLEŞİK CÜMLE *is. gr.* Құрмалас сөйлем.

BİRLEŞİK FİİL *is. gr.* Күрделі етістік.

BİRLEŞİK İSİM *is. gr.* Біріккен сөз.

BİRLEŞİK KELİME *is. gr.* Біріккен сөз.

BİRLEŞİK ZAMAN *is. gr.* Етістіктің күрделі шақ формасы.

BİRLEŞİM *is.* 1. Бірігу, бірлесу. 2. Мәжіліс, отырыс, кеңес. 3. *biy.* Шағылысу, ұрықтану.

BİRLEŞME DEĞERİ *is. kim.* Валенттілік—бір элемент атомының сан жағынан өзіндей не азды-көпті мөлшердегі сутегі атомымен қосылу қабілеті.

BİRLEŞMEK *(nsz, -le)* 1. Бірігу, бірлесу. 2. Кездесу, жолығу, кезігу. *Bazen iki-si, üçü birleşince ne ateşli münakaşalara dalyyorlar.* Кейде екі-үшеуінің басы қосылғанда неше түрлі қызу тартыстарға кірісіп кететін. 3. Ымы-

раға келу, ымыраласу, келісім табу, тіл табысу.

BİRLEŞTİRİCİ *s.* Бірлестіруші, ымыраластырушы, бастарын қосушы.

BİRLEŞTİRMEK *(-i, -le)* Бірлестіру, біріктіру, қосу, шоғырландыру.

BİRLİ *is.* (карта ойынында) Түз.

BİRLİK, **-ği** *is.* 1. Жалғыз, тек, бір.

Tanrı'nın birliğine inanır. Тәңірдің тек екендігіне сену. 2. *s.* Бір данадан тұратын. 3. Бірлік, біртұтастық. *Türk milletinin birliği.* Түрік халқының бірлігі. 4. Ортақтық, жалпылық. *Ülkü birliği.* Мақсат ортақтығы. 5. Ассоциация, одақ, ұйым, бірлестік. *Halk birlikleri.* Халық жасақтары. *Öğretmenler birliği.* Мұғалімдер бірлестігі. 6. Бөлімше (батальон, рота, батарея т.б.). *Birliğine dönerken karısını kendi anasının babasının yanına bıraktı.* Бөлімшесіне оралар кезде әйелін өз әке-шешесінің жанына қалдырып кетті. *birlik olmak* келісу, сөз байласу, райласу.

BİRLİKTE *zf.* 1. Бірлесе отырып, бірлесіп, бірге. 2. Өзімен бірге, жанында, қасында. *Kitabınızı birlikte getirdiniz mi?* Қітабыңызды өзіңізбен бірге әкелдіңіз бе?

BİR NEBZE *s.* Аз ғана, аздап, аз-маз.

BİR NEFESTE *f.* (сөз және сусын) Дем алмастан, тоқтамастан, бірден.

BİR NİCE *s.* Көптеген, бірталай, едәуір.

BİR NUMARALI *s.* Алда келген, бірінші болған, ең озық, үздік, алдыңғы қатарлы. *O, dünyanın bir numaralı oyuncusudur.* Ол әлемнің ең үздік ойыншысы.

BİR O KADAR *zf.* Тағы да осынша, және осынша.

BİR ÖLÇÜDE *zf.* Біраз болса да, біраз, біршама.

BİRSAM *is. Ar.* Елестеушілік, галлюцинация—миға зақым келгендіктен кезге әр нәрсенің елестеуі, құлақтың қағыс естуі, мұрынның иісті айыра алмауы.

BİR SIRA *s.* Бірінен кейін бірі, бірінен соң бірі, бірінің артынан бірі.

BİR SOLUKTA *zf.* Дем алмастан, дереу,

тез.

BİR SÜRÜ *s.* Бір топ, бір тобыр, қалың топ.**BİRTAKIM** *s.* Бірсыпыра, бірқатар, бірқыдыру, көптеген.**BİR TANE** *s.* Жалғыз, тек.**BİR TANEM** *is.* Жар дегенде жалғызым, жаным.**BİR VAKİTLER** *zf.* Ертеректе, бұрынғы кезде, баяғыда, ертеде.**BİR ZAMAN** *zf.* Ертеректе, бұрынырақта, бұрын.**BİSİKLET** *is. Fr.* Велосипед.**BİSİKLETÇİ** *is. ve s.* Велосипедші.**BİSİKLETÇİLİK**, *-ği is.* 1. Велосипед спорты, велоспорт. 2. Велосипед са-ту, жөндеу ісімен шұғылданушылық.**BİSİKLETLİ** *s.* Велосипеді бар, велосипедті.**BİSİKLETSİZ** *s.* Велосипеді жоқ, велосипедсіз.**BİSİKLET YOLU** *is.* Велосипед жолы, жолдың шетінде велосипед тебетін тар жол.**BİSKÜVİ** *is. Fr.* Печенье.**BİSMİLLÂH** *ünl. Ar.* Бисмиллә—бір іске кірісер алдында айтылатын, Алланың атымен дегенді білдіретін ишарат сөз. *bismillâh demek* бисмиллә айту, бисмиллә деп іс бастау.**BİSTRO** *is. Fr.* Шағын мейрамхана (ресторан).**BİT** *is. zool.* Бит. *Baş biti.* Бастың биті. *Vücut biti* киім-кешек биті. *bit kadar* биттей, бит тәрізді кішкентай, кішірек.**BİTAP** *s. Far.* Әлсіз, күшсіз, дәрменсіз. *bitap düşmek* шаршап-шалдығу, қалжырау, болдыру.**BİTARAF** *s. Far. Ar.* Бейтарап, ешкімге қосылмайтын, қалыс. *Bitaraf devlet.* Бейтарап мемлекет.**BİTARAFLIK**, *-ği is.* Бейтараптық, ешкімге қосылмаушылық, қалыс қалушылық.**BİTEK** *s.* Құнарлы, шұрайлы (топырақ).**BİTEVİ** *zf. bk. Biteviye.***BİTEVİYE** *zf.* Ұдайы, үнемі, үздіксіз.**BİTEVİYELİK**, *-ği is.* Ұдайылық, ылғи,

үздіксіздік.

BİTİK *s.* 1. Әлсіз, нашар, дәрменсіз, қуатсыз. *Bitik bir adam.* Дәрменсіз, әлі кеткен адам. 2. Нашар, жағдайы төмен, жарлы-жақыбай.**BİTİM** *is.* Біту, аяқталу. 2. Соңы, ақыры, аяғы.**BİTİMSİZ** *s.* Бітпейтін, соңы жоқ, шетсіз, шексіз.**BİTİRİM** *s. argo* 1. Ұнамды, жағымды (адам, орын). 2. *is.* Ойынхана, құмар ойындары ойналған жер.**BİTİRİM YERİ** *is.* Құмар ойындары ойналған жер.**BİTİRMEK** *(-i)* 1. Бітірмек, аяқтау, аяғына жеткізу, тамамдау; тауысу, түгесу. *Bu işi sonuna kadar bitirmek lâzım.* Бұл істі аяғына дейін жеткізу керек. 2. Шаршату, қажыту, қалжырату. 3. Құрту, түбіне жету, жоқ қылу. *Bu içki ve kumar beni bitirdi.* Осы ішімдік пен құмар ойыны менің түбіме жетті.**BİTİŞ** *is.* Біту, аяқталу, тамамдалу. *Başlangıç ve bitiş tarihi.* Басталу және біту уақыты.**BİTİŞLİK**, *-ği s.* 1. Қосылған, жалғанған; көршілес, шектес. *Bitişik oda.* Көрші бөлме. *Bitişik yazmak.* Қосып жазу. 2. Көршілес үй, көрші. *Bitişikte düğün var.* Көрші үйде үйлену тойы болып жатыр.**BİTİŞKEN** *s. gr.* Жалғамалы.**BİTİŞKEN DİL** *is. gr.* Жалғамалы тіл—сөздің түбірі өзгермей, жалғау, жұрнақтар біріне-бірі жалғанатын тілдер.**BİTİŞMEK** *(nsz)* Жанасу, жалғасу, түйісу.**BİTİŞTİRMEK** *(-i)* Жанастыру, жалғастыру, түйістіру.**BİTKİ** *is. bot.* Өсімдік. *Bitki anatomisi.* Өсімдік анатомиясы.**BİTKİ BİLİMCİ** *is.* Ботаник, ботаника ғылымының маманы.**BİTKİ BİLİMİ** *is. bot.* Ботаника—өсімдіктер дүниесін зерттейтін ғылым.**BİTKİCİLİK**, *-ği is.* Өсімдік өсірумен шұғылданушылық.**BİTKİMSİ** *s.* Өсімдікке ұқсайтын, өсімдік тәріздес.

- BİTKİN** *s.* Әлсіреген, дінкесі құрыған, күш қуаттан айрылған, титықтаған.
- BİTKİNLİK, -ği** *is.* Әлсіздік, дәрменсіздік, қуатсыздық.
- BİTKİ ÖRTÜSÜ** *is. coğr.* Флора, өсімдік— белгілі бір жердің өсімдіктер дүниесі.
- BİTKİSEL** *s.* Өсімдіктен жасалған, өсімдіктен алынатын.
- BİTKİSEL YAĞ** *is.* Өсімдік майы.
- BİTLEMEK (-i)** Бит тазалау, битті тарақпен түсіру.
- BİTLENMEK (nsz)** Биттеу, бит түсу, бит қаптау.
- BİTLİ** *s.* 1. Битті, бит басқан, биті бар. 2. *mec.* Саран, қатты, шығайбай.
- BİTMEK, -er (I) (nsz)** 1. Біту, таусылу, түгесілу. *Dün akşam param bitmişti.* Кеше кешке ақшам таусылған еді. 2. Аяқталу, тамамдалу, біту. 3. Титықтау, әлсіреу, күші кету, қалжырау. *Uykusuzluktan bitmek.* Ұйқысыздықтан дінкесі құру, қалжырау, аяқта өрең тұру. 4. (-e) Ынтық болу, аңсары ауу, құмарту. *bitmek tükenmek bilmemek* ұшы-қиыры, ақыры, соңы көрінбеу, таусылмау, бітпеу.
- BİTMEK, -er (II) (nsz)** 1. Өсіп-өну, өсу, шығу, біту. *Buğdayla arpadan başka ne biter bu topraklarda?* Бидай мен арпадан басқа бұл жерлерде не өседі?
- BİTPAZARI** *is.* Жайма базар—ескі заттар алынып сатылатын базар.
- BİTTABİ** *zf. Ar.* Әрине, әлбетте, солай.
- BİTÜM** *is. Fr.* 1. Битум—органикалық зат, озокерит, мұнай, жанармай. 2. Асфальт—жолға, көшеге, тротуарға төселетін минералды қара май.
- BİT YENİĞİ** *is. mec.* Ақау, кемістік, мін. *Bu işte bit yeniği var.* Бұл істің бір ақауы бар, бұл істе жетпей тұрған бір нәрсе бар.
- BİVEFA** *s. Far.* Қайырымсыз, опасыз, екіжүзді.
- BİYEL** *is. Fr.* Шатун—поршеньнің қозғалысын иінді білікке не кривошипке беретін тетік.
- BİYOGRAF** *is. Fr.* Өмірбаяншы, өмірбаян жазушы.

- BİYOGRAFİ** *is. Fr.* Өмірбаян.
- BİYOKATALİZÖR** *is. Fr.* Биокатализатор — тірі материяның химиялық процестерін бөгеу, тежеу немесе шапшандату үшін жұмсалатын зат.
- BİYOKİMYA** *is. Fr. Ar.* Биохимия—тірі организмнің химиялық құрамын тексеретін ғылым.
- BİYOLOG** *is. Fr.* Биолог, биология ғылымының маманы.
- BİYOLOJİ** *is. Fr.* Биохимия.
- BİYOLOJİK** *s. Fr.* Биохимиялық, биологияға қатысты. *Fiziki ve biyolojik vasıflar.* Физикалық және биологиялық қасиеттер.
- BİYOSFER** *is. Fr.* Биосфера—жер шарының тіршілік тараған аймағы.
- BİYOŞİMİ** *is. Yun.* Биохимия.
- BİZ (I) zm.** Біз. *bizlerden birimiz* біздің арамыздан бірі, біздерден біреуі.
- BİZ (II) is.** Біз—ағаш, қаңылтыр, былғары сияқты заттарды тесу үшін жіңішке сым темірден үшкірлеп жасалған, сабы бар сайман. *Kunduracı bizi.* Етікші бізі.
- BİZ (III) is. zool.** Бекіре балығының бір түрі.
- BİZAR** *s. Far.* Түңілген, тойған, жалыққан, күдер үзген, безген. *bizar etmek* жалықтыру, қажыту, мезі ету. *bizar olmak* жалығу, қажу, мезі болу.
- BİZATİNİ** *zf.* Өз бетімен, өз алдына, өзімен өзі, өздігінше, өз бетінше.
- BİZ BİZE** *zf.* Өз-өзі, өзді-өзі, бірімен-бірі.
- BİZCE** *zf.* Біздің ойымызша, біздіңше.
- BİZİMKİ** *zm.* Біздікі, біздік, бізге тән. *Bu bizimkidir.* Бұл біздікі.
- BİZLEMEK (-i)** Бас жағы сүйір, үшкір келген таяқпен малды тұрту, нұқу, шұқу.
- BİZMÜT** *is. Fr.* Висмут—химиялық элемент, ақ түсті ауыр металл.
- BİZON** *is. Fr. zool.* Бизон—Америка жерінде болатын тағы бұқа.
- BİZZAT** *zf. Ar.* Өзі, өз, тек өзі. *Bizzat kendisi.* Ол өзі. *Bizzat kendim gördüm.* Мен өзім көрдім.
- BLOK** *is. Fr.* 1. Блок. 2. Бірнеше бөлімнен, тараудан құралған, біртұтас, бү-

- тін. *Blok ders.* Блок сабағы. 3. Одақ. *Doğu bloku.* Шығыс блогы. *Siyasi blok.* Саяси одақ.
- BLOKE** *s. Fr.* Қоршалған, бекітілген. *bloke etmek* 1) бекіту, пайдаландырмау, тидірмеу. 2) қоршау, блокадалау, сыртпен қатынасты бөліп тастау. 3) тоқтатып қою, тыйым салу, тоқтату. 4) *sp.* (футбол ойынында қақпашы) допты ұстау, допты қақпаға жібермеу.
- BLOKNOT** *is. İng.* Блокнот, қойын дәптері.
- BLOKSUZ** *s.* Ешбір одаққа, блокка кірмеген. *Bloksuz ülkeler.* Одаққа кірмеген мемлекеттер.
- BLÖF** *is. İng.* 1. Карта ойынында қолындағы картаны басқа түрлі көрсетіп алдату әрекеті. 2. Қоқан-лоқы, сес, құр-қоқай. *blöf yapmak* қоқан-лоқы көрсету, қоқандау, сес көрсету.
- BLÖFÇÜ** *is. ve s.* Қоқандаушы, едіреңдеуші, сес көрсетуші.
- BLÜCİN** *is. İng.* 1. Джинсы—түске боялған, брезент тәріздес қалың мата. 2. Осы матадан тігілген (киім). *Blücin pantolon.* Джинсы шалбар. *Blücin gömlek.* Джинсы көйлек.
- BLÜZ** *is. Fr.* Блуза—әйелдердің киетін кең кофтасы, нымша.
- BOA** *is. Fr.* 1. Боа—тропикалық аймақты мекендейтін үлкен жыландардың бір түрі. 2. Боа—елтіріден жасалған әйел шарфы.
- BOBİN** *is. Fr.* 1. Катушка; бобина, барабан. 2. Фотопленка орамы, катушкасы. *Endüksiyon (veya mknatis) bobini.* Индукция катушкасы.
- BOCA** *is. İt. den.* Кеменің ық жағы. *boca etmek* кемені ық жаққа бұру.
- BOCALAMAK** (*nsz*) 1. (кеме) Желдің күшінен сырғу, жылжу, ығысу. 2. *mec.* Абдырау, асып-сасып қалу, шешім қабылдай алмау. *Uykuyla uyanıklık arasında bocalamak.* Ұйқы мен ояудың арасында абдырап қалу.
- BOSİ** *is. İt.* Қол арба.
- BOSUK**, *ğu is.* 1. Рождество—Иисус Христостың туған күнін қастерлеп құлшылық етуге арналған христиан-дардың басты мейрамдарының бірі.
2. Доңыз, шошқа. *bosuk domuzuna dönmek* семіру, май басу, қоңдану.
- BOCURGAT** *is. Yun.* Шығыр, ворот—ауыр жүктерді жоғары қотеретін машина. *Bocurgat makinesi.* Домкрат.
- BODOSLAMAK** (*-i argo*) Түсіндіру, айту, баяндау.
- BODRUM** *is. Yun.* Подвал, астыңғы үй; жергөле, погреб.
- BODRUM KATI** *is.* Астыңғы қабат.
- BODUR** *s.* Қортық, тапал, мыртық, ергежейлі. *Bodur ağaç.* Тырбиған ағаш. *bodur kalmak* бойы өспеу, қортию.
- BODURLUK**, *-ğu is.* Қортықтық, аласа бойлылық.
- BOĞA (I)** *is.* Бұқа. *boğa gibi* өгіздей, дәу, еңгезердей. *boğaya çekmek* күйлеген сиырға бұқа жанастыру, бұқа жіберу.
- BOĞA (II)** *öz. is.* Торпақ—зодиак шоқжұлдызының аты. *Boğa burcu.* Торпақ (зодиак белгісі).
- BOĞA GÜREŞİ** *is.* Бұқамен сайыс.
- BOĞAK**, *-ğı is. hlk.* Ангина, баспа.
- BOĞASAK** *is.* Күйлеген сиыр.
- BOĞASAMAK** (*nsz*) (сиыр) Күйлеу.
- BOĞASI** *is. İsp.* Астар—сырт киімнің, көрпенің ішкі жағы.
- BOĞAZ** *is.* 1. Тамақ, алқым; жұтқыншақ. *Boğazı ağrımak.* Тамағы ауыру. *Boğaz hastalığı.* Тамақ ауруы. 2. (ыдыс) Мойын. *Şişenin boğazı.* Бөтелкенің мойны. *Testinin boğazı.* Құмыраның мойны. 3. Шатқал, тау шатқалы. 4. *coğr.* Бұғаз. 5. *mec.* Жан, қарауындағы жан *Bizim evde beş boğaz var.* Отбасымызда бес жан бар. *boğaz derdi* тамақ асыраудың, күн көрудің, күнелтудің қамы. *boğazına düşkün* мешкей, қомағай, обыр, тамақсау. *boğazına sarılmak* алқымынан алу, жанын қысу, қыспаққа салу. *boğazında kalmak* тамағында түйін боп тұрып қалу. *boğazınan geçmemek* тамағынан өтпеу.
- BOĞAZKESEN** *is.* Теңіз бекінісі—бұғазды қорғау мақсатында салынған қорған.
- BOĞAZLAMAK** (*-i*) 1. Бауыздау, алқымның астынан пышақпен кесу, сою.

2. *mec.* Қанын судай ағызу, қырып-жою, олтіру.
- BOĞAZLAŞMAK** (*nsz.-le*). Бауыздасу, қыркысу, қырылысу.
- BOĞAZLI** *s.* 1. Мойынды, мойыны бар. *Boğazlı testi*. Мойынды құмыра. 2. Мешкей, тойымсыз, обыр.
- BOĞAZ MESELESİ** *is.* Күн коріс, тұрмыс, тіршілік жайы.
- BOĞAZSIZ** *is.* 1. Мойыны жоқ, мойынсыз. 2. *s.* Тәбеті, зауқы жоқ.
- BOĞDURTMAK** (*-e*) Тұншықтыру, қылқындыру, буындыру.
- BOĞMA** *is.* 1. Тұншықтыру, қылқындыру, буындыру. 2. Інжір, дұт, мейізді ашытып, қолдан жасайтын ішімдіктің бір түрі.
- BOĞMACA** *is. ip* Көкжөтел—үсті-үстіне жөтелдіретін балалардың жұқпалы ауруы.
- BOĞMAK, -ar** (I) 1. Буындыру, қылқындыру, алқымынан қысу, тұншықтыру, тыныс алдырмау. *Zavallıyı az kalsın girtlağında yakalayıp boğmaktı*. Бейшараны аз қалғанда алқымынан қысып буындыратын еді. 2. Буу, қысып байлау, қысу, сығу. 3. *mec.* (дауыс) Басып тастау, шығармау, естіртпеу. *Seslerini boğmak, bastırmak için durmatamacasına gevezelik ediyorum*. Дауыстарын тұншықтыру, естіртпеу үшін тоқтамастан сөйлеп тұрмын. 4. Үйіп-төгу, жаудыру. *Öpücüklerle boğmak*. Бастырмалатып сүю, қайта-қайта сүю. *İltifata boğmak*. Ерекше ықылас көрсету. *İşe boğmak*. Жұмыспен бастырмалау, үйіп-төгіп іс беру, жұмысты көбейтіп жіберу.
- BOĞMAK** (II) *is.* Түйін, түйіліп байланған жер.
- BOĞMAKLI KUŞ** *is. zool.* Бозторғай.
- BOĞUCU** *s.* 1. Тұншықтыратын, тұншықтырғыш, тыныс тарылтатын. *Boğucu gaz*. Тұншықтырғыш газ. *Boğucu sıcak*. Тыныс тарылтатын, шыжыған ыстық ауа. 2. Ауыр, көңілді жабырқататын, ауыр тиетін. *Boğucu sessizlik*. Ауыр үнсіздік.

- BOĞUK** *s.* (дауыс) Қарлыққан, тұншыққан, булыққан.
- BOĞUK BOĞUK** *s. ve zf.* Қырылдап, дауысы қарлығып.
- BOĞULMAK** (*nsz*) 1. Буылу, тұншығу, қылқынду. 2. Тұншығып олу.
- BOĞUM** *is.* 1. Түйін, түйілген жер. 2. Буын—саусак не камыс сияқты өсімдіктердің жалғасқан жері.
- BOĞUNTU** *is.* 1. Буыну, тұншығу, тыныс бігу. 2. Зерігу, іші пысу, жалығу. 3. *argo* Алыпсатарлық, саудагерлік.
- BOĞUŞMAK** (*nsz.-le*) 1. Бірін-бірі буындыру, қылқындыру; қыркысу, айкасу, қырылысу. 2. Ұрсысу, жанжалдасу, араздасу.
- BOHÇA** *is.* 1. (киім-кешек сияқты заттар орап қоятын) Төртбұрышты кездеме. 2. Түйіншек, буыншақ. *bohçasını koltuğuna almak* түйіншегін қолтығына қысу—өз еркімен кету, айырылу.
- BOHÇALAMAK** (*-i*) Түйіншектеу, түйіншек жасау, орап буу.
- BOHEM** *is. ve s. Fr.* Богема—қамсыз, бейберекет және әуре-сарсаңмен өмір сүретін актер, музыкант, әдебиетші сияқты интеллигенттер тобы.
- BOK** *is. kaba* 1. Бок, нәжіс. 2. *s.* Жиіркенішті, пасық, арамза. *Bok herif*. Пасық кісі. 3. Жайсыз, лайықсыз, ынғайсыз жай-күй. *boka batmak* бокқа бату, ынғайсыз күйге түсу. *bok etmek (kaba)* бір істі бұзу, бүлдіру. *boku bokuna (kaba)* босқа, бекерге, құр бекер. *boku çıkmak* бір істің берекесі қашу, шырқы бұзылу.
- BOKLAŞMAK** (*nsz*) *kaba* Жайсыз, ынғайсыз, лайықсыз күйге түсу.
- BOKLU** *s. kaba* Лас, былғаныш, кір.
- BOKLUK, -ğu** *is. kaba* 1. Боктық, қоқырсоқыр, қоқсық. 2. *mec.* Жаман, нашар. *Bu işin sonunda bokluk çıkacak*. Бұл істің соңы жақсы емес.
- BOKS** *is. İng. sp.* Бокс. *Türkiye boks şampiyonası*. Бокстан Түркия біріншілігі.
- BOKSÖR** *is. Fr. sp.* Боксшы.
- BOKSÖRLÜK, -ğü** *is. sp.* Бокспен шұғылданушылық.
- BOL** *s.* 1. Кең, көлемді, аумақты, үлкен. *Bol ayakkabı*. Кең аяқкиім. 2. Мол,

- аса көп. *bol doğramak* (акша) ысырап кылу, рәсуа ету. *bol keseden* молынан, көп етіп, көптеп.
- BOL BOL** *zf.* Молынан, молдап, көптеп; кеңінен.
- BOLCA** *zf.* Мейлінше көп, аса мол, молынан.
- BOL KEPÇE** *is.* Толы ожау—тамақты молынан салу, кемеріне дейін жеткізіп, лыкылдатып толтыру.
- BOLLANMAK** (*nsz*) Молаю, көбею; ұлғаю; кеңею, үлкею.
- BOLLAŞTIRMAK** (*-i*) Молайту, көбейту; ұлғайту, кеңейту, үлкейту.
- BOLLUK**, *-ğu is.* 1. Кеңдік, көлемділік. 2. Молшылық, жетерлік, молдык, байлық, көптік. *bollukla büyümiş* таршылық көрмей, молшылықта өскен.
- BOLŞEVİK**, *-ği öz. is.* *Rus.* Большевик.
- BOM** *is.* Құмар ойынының бір түрі.
- BOMBA** *is. İt.* Бомба; граната. *Atom bombası.* Атом бомбасы. *El bombası.* Қол гранатасы. *Gaz bombası.* Химиялық бомба (граната). *bomba gibi* әсем, көз тартатындай, әдемі, көркем. *bomba gibi parlamak* ашу шақыру, бұлқанталқан болу, ашулану.
- BOMBACI** *is.* Бомбашы—бомба қолданушы я жасаушы.
- BOMBALAMAK** (*-i*) Бомбалау, бомба тастау, бомба жаудыру.
- BOMBARDIMAN** *is. Fr. ask.* 1. Артиллериялық атыс. 2. Бомбалау.
- BOMBARDIMAN UÇAĞI** *is. ask.* Бомбалаушы, бомбамен қаруланған ұшақ.
- BOMBOŞ** *s.* Боп-бос, ішінде ештеңесі жоқ, күр.
- BOMBOZ** *s.* Боп-боз.
- BONBON** *is.* Кәмпит.
- BONBONCU** *is.* Кәмпитші—кәмпит жасаушы я сатушы адам.
- BONCUK**, *-ğu is.* Моншақ. *boncuk gibi* (көз) моншақтай, кішкентай.
- BONCUKÇU** *is.* Моншақшы—моншақ жасаушы я сатушы адам.
- BONCUKLANMAK** (*nsz*) (тер, көз жасы, шық) Моншақтау, моншақ тәрізді дөңгелеу.
- BONCUKLAŞMAK** (*nsz*) Моншақтану, моншақ тәріздес болу, дөңгелену.
- BONCUKLU** *s.* Моншақты, моншағы бар.
- BONCUK MAVİSİ** *is.* Ашық көк, көгілдір түс.
- BONCUKSUZ** *s.* Моншағы жоқ, моншақсыз.
- BONFILE** *is. Fr.* Сүбе, майлы қалың ет.
- BONKÖR** *s. Fr.* 1. Мейірімді, мейірлі, мейірбанды. 2. Қолы ашық, жомарт, береген.
- BONKÖRLÜK**, *-ği is.* Мейірімділік, қайырымдылық.
- BONMARŞE** *is. Fr.* Әмбебап дүкен (универмар).
- BONO** *is. İt.* Чек; вексель. *bono kurdirmak* мерзімінен бұрын вексельді ақшаға айналдыру.
- BONSERVİS** *is. Fr.* Жақсы мінездеме—бір жұмыстан шыққан кезде қызметін жақсы атқарғанын көрсететін құжат.
- BOR (I)** *s. hlk.* Тың жер, жыртылмаған (жер).
- BOR (II)** *is. Fr.* Бор—минералға қосылатын химиялық элементтердің бір түрі.
- BORA** *is.* Дауыл, жауын-шашынды, қатты ұйытқып құты-рына соғатын жел, ызғырық суық жел.
- BORALI** *s.* Дауылды, жауын-шашынды.
- BORAN** *is. coğr.* Дауыл. *Boran yağmuru.* Нөсер.
- BORAZAN** *is. T. Far.* Труба, керней; горн—үрлеп тартатын музыкалық аспап.
- BORAZANCI** *is.* Кернейші, трубашы.
- BORÇ**, *-cu (I) is.* 1. Борыш, қарыз, несие. 2. *tec.* Борыш, міндет, парыз. *borç almak* борыш, қарыз алу. *borç etmek* борыштандыру, қарыздандыру. *borç yetek* қарызбен күнелту. *borca batmak* борышқа бату, қарыздың астында қалу. *borca girmek* борыштану, қарыздану.
- BORÇ (II)** *is. Rus.* Борщ—қызылша, капуста және ет қосылып дайындалған көкөніс сорпасы.
- BORÇ HARÇ** *zf.* Қарызданып-қауғаланып. *Borç harç bir ev yaptı.* Қарызданып-қайғаланып бір үй тұрғыздық.
- BORÇLANDIRMAK** (*-i*) Борыштандыру,

карыздандыру.

BORÇLANMAK (-e) 1. Борыштану, карыздану, бересі болу. 2. *мес.* Парыздар, борыштар, карыздар болу.

BORÇLU s. 1. Борышты, бересілі, карыздар. 2. *мес.* Борышты, біреуге міндетті, парыздар, карыздар.

BORDA is. *İt. den.* (кеме) Борт, бүйір. *borda etmek* бүйірден, жанынан жанасу.

BORDO is. *Fr.* 1. Күрең қызыл түс. 2. s. Күрең қызыл түстес. *Bordo çanta.* Күрең қызыл сөмке.

BORDRO is. *Fr.* Ақпаратизім, ведомость. *Maaş bordrosu.* Айлық-есеп ведомосы.

BORDÜR is. 1. Аяқжол, тротуар жиегіндегі тастар. 2. Киімнің жиегі, киімнің көмкермесі.

BORNOZ is. *Ar.* Суға түскеннен кейін киетін халат, ванна халаты.

BORSA is. *İt.* Биржа—акша-сауда әрекетін жүргізетін мекеме.

BORSA ACENTESİ is. Биржа делдалы.

BORSA CETVELİ is. Биржа мәлімдемесі, курс кестесі.

BORSACI is. *ve s.* Биржашы, биржа ұстаушы.

BORŞ is. *Rus. bk. Borç (II).*

BORU is. 1. Құбыр, мұржа, түтік. *Soba borusu.* Пеш мұржасы. 2. Керней, труба (музыкалық аспап). *boru çal-mak* керней тарту.

BORUCU is. 1. Мұржа жасап сататын адам. 2. Құбыр монтажында жұмыс істеуші.

BORU ÇİÇEĞİ is. *bot.* Қоңыраубас.

BORU HATTI is. Құбыр, газ құбыры.

BORUMSU s. Құбырлы; түтік тәрізді.

BORU YOLU is. Мұнай құбыры.

BOSTAN is. *Far.* 1. Бақша. 2. Қауын-қарбыз егетін жер. 3. Қауын-қарбызға берілген ортақ атау, бақша дақылдары.

BOSTANCI is. Бақшаны күтіп бағушы, бағбан.

BOSTANCILIK, -ғи is. Бақшашылық, бақшамен шұғылданушылық.

BOSTAN KORKULUĞU is. Қарақшы—бақшаның басына қойылған адам

пошымдас бейне.

BOSTANLIK, -ғи is. Бақшалық, бақша дақылдары егілетін жер.

BOSTAN PATLICANI is. *bot.* Үлкен, дәнегі аз, дөңгелек келген баклажан түрі.

BOŞ s. 1. Бос, ішінде еш нәрсе жоқ, құр тұрған. *Boş ev.* Бос үй. 2. Жұмыссыз, еш нәрсемен шұғылданбаған, бос. *On gün boş mu gezdin?* Он күн бос жүрдің бе? 3. *мес.* Пайдасыз, түкке қажеті жоқ, керексіз. 4. Бос тұрған (іс, қызмет, орын). *Boş kadro.* Бос орын. 5. *мес.* Бос, құр, бекер, мәңсіз, мағынасыз. *boş gezmek (veya gezinmek)* босқа жүру, жұмыссыз, құр босқа қаңғыру. *boş bulunmak* алаңсыз, жайбарақат күйде болу. *boş durmak* жұмыссыз қалу, жұмыс істемеу. *Boş gezmekten bedava çalışmak yeğdir.* Бос сандалыстан тегін жұмыс істеген жақсы, бір іспен шұғылдану адамды жалқаулықтан құтқарады. *boş gözlerle bakmak* мағынасыз көзбен қарау, бір нүктеге мәңсіз қадала қарау. *boş kafalı* ақымақ, ақылсыз. *boş oturmak* бос отыру, ешбір іспен шұғылданбау. *boşa çıkarmak* жокқа шығару.

BOŞALMA is. 1. Босау, бос қалу. *Boşalma borusu.* Су ағатын құбыр. 2. *мес.* Шерін тарқату, мұңын шағу.

BOŞALMAK (*nsz*) 1. Босау, бос қалу. *Ev boşaldı.* Үй босады. 2. Ағу, төгілу. *Tencere delik, su boşalıyor.* Кастрөл тесік, су ағып жатыр. 3. *мес.* Шерін тарқату, мұңын шағу. 4. (мал) Босанып кету, жібі шешіліп кету.

BOŞALTIM is. *biy.* (нәжіс, несеп, тер т.б.) Денеден шығу, босау.

BOŞALTMAK (-i) 1. Босату. *Evi boşaltmak.* Үйді босату. 2. (-i, -e) Құю, қотару. *Suyu bardağa boşalttı.* Суды стаканға құйды. 3. *мес.* Мұңын шағу, мұңын айту, зарын шағу. 4. (кару) Оғын алып тастау. 5. Құсу, жүрегі айнып ішкен асы керу шығу. 6. Босатып қою, кеңейту. *İbrahim atın kolanlarını boşalttı.* Ибраһим

аттың тартпасын босатып қойды.

BOŞAMAK (-i) Ажырау, ажырасу, айырылу. *O, bu yaştan sonra kırk yıllık karısını boşayıp genç bir kadın aldı.* Ол осынша жасқа келгенде, қырық жыл отасқан әйелінен ажырасып, жас келіншек алды.

BOŞANMAK (nsz, -den) 1. (ерлі-зайыпты) Ажырасу, неке бұзу. *Onlar boşandı.* Олар ажырасты. *O, kocasından boşandı.* Ол күйімен ажырасты. 2. (мал, ит т.б.) Жібi шешіліп кету, босанып кету. 3. (nsz) (жаңбыр, көз жасы т.б.) Күйіп кету, сел болу, төгілу. *Gözle-rinden yaşlar boşandı.* Көз жасы сел болды. *Kan boşandı.* Қан сау ете қалды. 4. (жабық жерде тұрған адамдар сыртқа) Лап қою, жапа-тармағай ұмтылу, атып шығу.

BOŞ BOĞAZ s. Мылжын, сөз құмар, сөзшең, көк езу.

BOŞ BOĞAZLIK, -ği is. Мылжындық, көк езулік, мыжымалық. *boş boğazlık etmek* мылжындау, не болса соны айтып шығу.

BOŞ LAF is. Бос сөз, мәнсіз, орынсыз сөз.

BOŞLAMAK (-i) 1. Тастау, қалдыру. 2. Елемеу, елең қылмау, көңіл қоймау.

BOŞLUK, -ğu is. 1. Шұңқыр, ойылған жер, ойық, шұқыр. 2. Кеңістік, бос-тық. *Uzay boşluğu.* Космос кеңістігі. 3. Қуыс. *Ağız boşluğu.* Ауыз қуысы. *Karın boşluğu.* Құрсақ қуысы. 4. Бос-тық, бос сандалушылық, бекершілік, дырдулық. *Bu boşluktan sıkılıyorum.* Бұл бос сенделушіліктен жалықтым.

BOŞNAK, -ği öz. is. Босниялық.

BOŞNAKÇA öz. is. Босния тілі—Босния-Герцоговина Республикасын мекендейтін мұсылман босниялықтардың тілі.

BOŞNAK GÜZELİ is. Жирен шашты, алма бетті, дөңгелек жүзді, сұлу.

BOŞ SÖZ is. Бос сөз, керексіз, құр сөз.

BOŞU BOŞUNA zf. Бостан-босқа, жайдан-жай, қараптан-қарап.

BOŞUNA zf. Босқа, бекерге, текке.

BOT (I) is. Катер, моторлы шағын кеме, бот.

BOT (II) is. Fr. Ұзын қонышты бөтенке.

BOTANİK, -ği is. Fr. Ботаника—өсімдіктер дүниесін зерттейтін ғылым.

BOTANİK BAŃÇESİ is. Ботаника бағы.

BOTANİK PARKI is. Ботаника саябағы.

BOY (I) is. 1. Бой. *Boyu uzundu, yalnız biraz fazla semizdi.* Бойы ұзын болатын, бірақ шамалы толық еді. 2. Ұзындық. *Arsanın boyu.* Жердің, учаскенің ұзындығы. 3. Биіктік. *Ağacın boyu.* Ағаштың бойы, биіктігі. 4. (өзен, көше, жол) Бойы, жағасы, жиегі. *Dere boyu hep ağaçlık.* Өзен жағасына түгелдей ағаш отырғызылған. 5. Бойы—өсім создермен тірке-сіп, белгілі бір уақыт аралығында деген мағынаны білдіреді. *Üç saat boyu konuşmalarını ilgiyle dinledim.* Үш сағат бойы әңгімелерін қызыға тыңдадым. *boy almak, boy atmak* бойы ұзару, өсу. *boy göstermek* көріну, бой көрсету, бой тастау.

BOY (II) is. sos. Ры; тайпа; қауым. *Türk boyları birbirlerini kardeş tanıyorlar.* Түркі халықтары бірін-бірі бауыр, туыс деп біледі.

BOYA is. Бояу, сыр. *Yağlı boya.* Майлы бояу. *Sulu boya.* Акварель бояу, суға езген бояу. *boya kullanmak* бояну, макиаж жасау. *boya vurmak (veya çekmek, sürmek)* бояу, сырлау. *boyası atmak* сыры кету, сыры түсу, ескіру.

BOYACI is. Сыршы, сыр жағушы, бояушы.

BOYACILIK, -ği is. Сырлау, бояу я бояу сату ісімен шұғылданушылық.

BOYA KALEMİ is. Бояу қарындаш.

BOYALAMAK (-i) Қалай болса солай бояу, сырлау, жағу.

BOYALI s. 1. Боялған, сырланған. 2. Түрлі-түсті, әр түрлі. *Boyalı kurşun kalemi.* Түрлі-түсті қарындаш.

BOYAMAK (-i, -e) Бояу, сырлау. *Kumaşı siyaha boyamak.* Матаны караға бояу.

BOYANMAK (nsz, -e) 1. Сырмен сырлану, боялу. 2. (эйел) Бояну, боянып-сылану, макиаж жасау.

BOYAR is. Rus. tar. Боярин, бояр.

BOYAR MADDE is. kim. 1. Бояғыш зат-

- тар. 2. Пигмент.
- BOYASIZ** *s.* Боялмаған, сырланбаған.
- BOYATMAK** (-*e*) Сырлату, бояту.
- BOY BEYİ** *is.* Ақсақал, ру басы.
- BOY BOS** *is.* Тұла бойы, сымбат, тұлға, мүсін.
- BOYCA** *zf.* Бойы, биіктігі жағынан.
- BOYDAK**, -*ğı is. hlk.* 1. Жүгі жоқ жаяу адам. 2. Бойдақ, үйленбеген.
- BOYDAN BOYA** *s. ve zf.* Ұзына бойы, өн бойы, мыша басынан ана басына дейін.
- BOYDAŞ** *s.* 1. Бір бойда, бойлары бірдей. 2. *is.* Құрдас, құрбы-құрдас, құрбылас.
- BOYKOT** *is. İng.* Бойкот—бір істі, бір әрекетті жүзеге асырмауға шешім қабылдау. *boykot etmek* бойкот жариялау.
- BOYKOTAJ** *is. Fr. bk.* *Boykot.*
- BOYKOTÇU** *is.* Бойкот жариялаушы, бойкотқа қатысушы.
- BOYLAM** *is. astr.* Бойлық, ара қашықтық—экватордан меридианға дейінгі градуспен белгіленетін аралық.
- BOYLAMAK** (-*i*) 1. (еріксіз,ықтиярсыз бір жерге) Барып түсу, жағалау, бойлау. *İkiniz de hapsi boylarsınız.* Екеуің де түрмеден бір-ақ шығасындар. 2. Бату, су астына кету, сіңу. *Kayık denizin dibine boyladı.* Қайық теңіздің түбіне кетті. 3. Құлау, жығылу, сүрініп етпетінен түсу. *Ayağı kaydı, yeri boyladı.* Аяғы тайып, жерге етпетінен түсті.
- BOYLANMAK** (*nsz*) Өсу, ұзару.
- BOYLU** *s.* 1. Бойлы. *Annem orta boylu idi.* Анам орта бойлы болатын. 2. Бойшаң келген.
- BOYLU BOSLU** *s.* Бойшаң, ұзын бойлы, сұнғақ.
- BOYLUCA** *zf.* Бойшаң, ұзын бойлы келген.
- BOYLU POSLU** *şç bk.* *Boylu boslu.*
- BOYNU BÜKÜK** *s.* Мүсәпір, бейшара, байқұс, сорлы.
- BOYNUZ** *is.* 1. Мүйіз. 2. Мүйізден жасалған. *Boynuz tarak.* Мүйіз тарак. *boynuz dikmek* (әйел) опасыздық жасау, күйеуінің көзіне шоп салу.

- boynuz isterken kulaktan olmak* артық қыламын деп тыртық қылу.
- BOYNUZLAMAK** (-*i*) 1. (мал) Сүзу, мүйіздеу, мүйізімен қағу. 2. *tec.* (әйел) Көзіне шөп салу, басқа біреумен көңілдес болу.
- BOYNUZLANMAK** (*nsz*) 1. Мүйіз шығу, мүйіз пайда болу. 2. Мүйізделу, мүйіз жарақатын алу. 3. *tec.* (еркек үшін) Өзінің әйелі я өзіне туыс бір әйелдің басқа біреумен көңілдес болып көзіне шоп салуы, алдануы.
- BOYNUZLU** *s.* 1. Мүйізді, мүйізі бар. 2. *s. tec.* Әйелінің я өзіне туыс бір әйелдің ұятсыз, коргенсіз қылықтарына көз жұмған, көрмегенсіген (еркек). 3. *is. argo* Троллейбус.
- BOYNUZLUTEKE** *is. zool.* Ұзынмұрт (қоңыз).
- BOYNUZSUZ** *s.* Мүйізсіз, мүйізі жоқ.
- BOY OTU** *is. bot.* Зире (осімдік).
- BOYSUZ** *s.* Қортық, аласа бойлы, тапал, мыртық.
- BOYUN**, -*ynu is.* 1. Мойын. 2. Мойын—бір нәрсенің жіңішке, басымен жалғасқан жері. 3. Жауапкершілік. 4. *coğr.* Ойпат—екі биік тау жотасының арасындағы ойпат. *boyun eğmek* бас ию, көну, бағыну, мойынсұну. *boynu altında kalsın!* мойны үзілгір! *boynu kıldan ince olmak* мойны қылдан жіңішке болу. *boynuna almak* мойнына алу.
- BOYUNA** *zf.* Бойы, ен бойына, бір нәрсенің бойын қуалап. *enine boyuna* о шетінен бұ шетіне дейін, олай да, бұлай да.
- BOYUN BAĞI** *is.* Галстук.
- BOYUN BORCU** *is.* Мойынға қарыз, борыш, міндет.
- BOYUNCA** *zf.* Жағалай, бойлай, бойымен. *Orman kenarı boyunca.* Орман шетін жағалай. 2. Бойы. *Yıllar boyunca* (көп) Жылдар бойы. *Yol boyunca* Жол бойы.
- BOYUNDURUK**, -*ğu is.* 1. Мойынтұрық, жарма. 2. *tec.* Езгі, қанаушылық, құлдықта ұстаушылық, жаншу, жәбірлеу. *boyunduruk altına girmek* қанау, езілу, бағынышты болу.

BOYUNLU *s.* Мойынды, мойны бар.

BOYUT *is.* 1. Бойлық, ұзындық. 2. *mes.* Көлем, аумақ, үлкендік. 3. *mes.* Жай - жапсар, істің мәні, хал-жай.

BOZ *is.* 1. Боз, ақшыл қылаң түс. 2. *s.* Боз түстес. 3. *s.* Тың, жыртылмаған (жер).

BOZA *is.* Боза—тары, арпа, бидай, жүгері сияқты өнімдерден ашытып жасалған сусын, ішімдік. *boza olmak* ұялу, қызару, қымтырылу.

BOZACI *is.* Бозашы—боза ашытатын не оны сататын адам.

BOZARMAK (*nsz*) Бозару, ақшылдану, түсі кету, бояуы оңу.

BOZAYI *is. zool.* Қоңыр аю.

BOZDOĞAN *is. zool.* Сұңқар.

BOZDURMAK (-*i*, -*e*) Бұздыру, бұзғызу, майдалату, ұсақтату.

BOZGUN *is.* 1. Тәртіпсіздік, ретсіздік, жөнсіздік. 2. Жеңілу, талқандалу, ұтылу. 3. *s.* Жеңілген, талқандалған, күйреген. *Bozgun ordu.* Талқандалған армия. 4. Бұзылу, шалдығу. *Ruh bozgunu.* Көңіл (психика) бұзылуы. *bozguna uğramak (veya vermek)* талқандалу, күйреу, тас-талқаны шығу.

BOZKIR *is.* Дала, кең байтақ жазық өңір, құла дүз, қыр.

BOZKIR KEDİSİ *is. zool.* Манул—үлпілдек келген, қалың жүнді терісі бар мысық тұқымдас Закавказье мен Орта және Орталық Азия даласын мекендейтін жыртықшы.

BOZKURT, -*du is.* Көк бөрі—көптеген түркі дастандарында кеңінен баяндалатын қасиетті сұр қасқыр.

BOZLAK, -*ği is. müz.* 1. Халық әнінің бір түрі. 2. *s.* Осы өнге салып айтылатын қайғылы өлең. *Afşar bozlağı.* Афшар әні, мотиві.

BOZMAK, -*ar (-i)* 1. Бұзу, бүлдіру, қирату. *Ant bozmak.* Антты бұзу, серттен таю. 2. Бұзу, жағымсыз өсер ету, ауырту. *Bu yemek midemi bozdu.* Бұл тамақ асқазанымды бұзды. 3. (ақша) Ұсақтау, майдалау, айыру. *Bir milyon lira bozar mısın?* Бір миллион лираны майдалай аласың ба? 4. Жеңу, жеңіске жету, жеңіп шығу.

Düşman ordusunu bozmak. Дұшпан әскерін жеңіп шығу. 5. (бау, бау-бақша) Соңғы жемістерін, өнімдерін жинау, жинап алу. *Vağı bozmak.* Жүзім жинау. 6. Қыздың қыздық пердесіне зиян беру. *Kızlığını bozmak.* Қыздығын бұзу. 7. Бірлемеге мейлінше беріліп кету, салынып кету, соңына түсіп кету. *Politika ile bozmuş.* Ол саясаттың соңына түсіп кетіпті.

BOZRAK *s.* Бозғылтым, боз түске жақын.

BOZUK, -*ğu (I)* *s.* Бұзық, бүлінген, қираған, астан-кестеңі шыққан. *Bozuk kaldırımli dar sokaklar.* Ойқыш-үйқыш тротуарлы тар кошелер. 2. Бүлінген, шіріген, бұзылған, зақымданған (орган, мүше). *Bozuk diş.* Шіріген тіс. 3. *mes.* Ренжіген, қапаланған, ренішті. *Suratı bozuk.* Түрі ренішті. 4. Ұсақ, уақ, майда (ақша).

BOZUK (II) *is. müz.* Тоғыз ішекті халық аспабының бір түрі.

BOZUKÇA *zf.* Бұзылғалы тұрған, бұзылуға жақын. *Hava biraz bozukça.* Ауа райы бұзылатын сияқты.

BOZUK DÜZEN *s.* Ретсіз, жөнсіз, жүйелі тәртібі жоқ, жүйесіз.

BOZUK PARA *is.* Майда, ұсақ ақша.

BOZULMAK (*nsz*) 1. Бұзылу, қирау, бүліну, істен шығу. *Araba bozuldu.* Машина бұзылды. 2. (ас, тағам) Бұзылу, дәмі, иісі, түсі кету. *Et bozulmuş.* Ет бұзылып кетіпті. 3. Ашулану, ызалану, долдану. 4. Азып кету, жүдеп-жадау, азу.

BOZUNTU *is.* Сынық, бір нәрсенің қираған, жарылған, бөлшектенген бөлігі. *bozuntuya uğramak* сасып қалу, абыржу. *bozuntuya vermek* білмегенсу, көрмегенсу, елемей.

BOZULMAK (*nsz*) Арасы ашылу, қарым-қатынасы үзілу, араздасу.

BOZ YEL *is.* Оңтүстіктен соққан жел, лодос.

BOZYÜRÜK, -*ğü is. zool.hlk.* Айдаһаршық—басы кішкене, құйрығы қалың өрі қысқа, усыз және зиянсыз шұбар

жылан.

BÖBREK, *-ği is. anat.* Бүйрек.

BÖBREK TAŞI *is.* Бүйрек тасы.

BÖBREK ÜSTÜ BEZİ *is. anat.* Бүйрек безі.

BÖBREK YAĞI *is.* Бүйрек май.

BÖBÜR *is. Far.* Қабылан (жыртқыш аң).

BÖBÜRLENMEK (*nsz, -le*) Менменсу, дандайсу; төкаппарлану, пандану, мұрнын шүйіру.

BÖSEK, *-ği is. zool.* Шыбын-шіркей, құрт-құмырсқа. *böcek çıkarmak* жібек құртын өсіру.

BÖSEKÇİL *s.* Насекомқоректілер.

BÖSEKLENMEK (*nsz*) (шыбын-шіркей, құрт-құмырсқа) Басып кету, қаптау, құжынау.

BÖSEKLİ *s.* Құрт-құмырсқа басқан, құрттаған.

BÖSEKLİK, *-ği is.* Жібек құрты өсіретін жер.

BÖSEKSAVAR *is.* Зиянды насекомдарды өлтіру үшін қолданылатын ішіне дәрі толтырылған баллон.

BÖSEKLENMEK (*nsz*) (дәнді дақыл) Құрт-құмырсқа басу, қаптап кету.

BÖCÜ *is.* 1. Қасқыр. 2. Құрт-құмырсқа, шыбын-шіркей. 3. Божек—балаларды қорқытқанда айтылатын сөз.

BÖĞ *is. zool.* Бүйі—өрмекші тәрізді бунақ денелі улы жәндік.

BÖĞÜR, *-ğü is.* Бүйір—дененің оң не сол жақ бүйрек тұсы.

BÖĞÜRE BÖĞÜRE *zf.* Өкіріп, қатты айқайлап, бақырып. *Çocuk böğüre böğüre ağlamaya başladı.* Бала өкіріп жылай бастады.

BÖĞÜRMEK (*nsz*) 1. (өгіз, сиыр, түйе) Мөңіреу, бақыру. 2. (адам) Қатты айғайлау, бақырып-шақыру.

BÖĞÜRTLEN *is. bot.* Бөрткен, қарабүлдірген.

BÖRE *is.* 1. Батыр, алып. 2. Чемпион, жеңімпаз.

BÖLDÜRMEK (*-i*) Бөлдіру, бөлгізу.

BÖLEN *is. mat.* Бөлгіш. *Ortak tam bölün.* Ортақ бөлгіш.

BÖLGE *is.* 1. Аймақ, өлке, атырап; аудан, алап. *Bölge müzesi.* Өлке тану музейі. *Deprem bölgesi.* Жер сілкіну

аймағы. 2. *anat.* Жер, тұс. *Bel bölgesi.* Бел тұсы. *Koltuk altı bölgesi.* Қолтық асты тұсы.

BÖLGESEL *s.* Аймақтық, аймаққа тән, аудандық.

BÖLME *is.* 1. Бөлу, айыру, бөлшектеу. 2. Зал; үлкен бөлме ішінен қоршалған, тасаланған кішкентай бөлме, жер; бөлім. 3. (кеме, ұшақ) Бөлек орын, бөлік, отсек. 4. Бөлме ішіндегі дала, таса, шымылдық немесе жұп-жұқа қабырға. 5. *mat.* Бөлу.

BÖLME İŞARETİ *is. mat.* Бөлу таңбасы.

BÖLMEK, *-er (-i)* Бөлу, айыру, бөлшектеу, ажырату. *İkiye bölmek.* Екіге бөлу.

BÖLÜ *is. mat.* Болу. “*a/b*” veya *a bölü b* “*a*” бөлу “*b*”.

BÖLÜCÜ *s.* 1. Бөлу қызметін атқаратын, бөліп тұратын. 2. *tec.* Арандатушы, айдап салушы, өзезіл.

BÖLÜCÜLÜK, *-ğü is.* Арандатушылық, арандатушы әрекет.

BÖLÜK, *-ğü is.* 1. Бөлік, бөлім, бөлшек. *Evin bir bölümü.* Үйдің бір бөлігі. 2. Бұрым (шаш). 3. *ask.* Рота, батарея; әскери бөлім.

BÖLÜK BÖLÜK *zf.* Бөлініп-жарылып, бөлек-бөлек.

BÖLÜK PÖRÇÜK *s.* Бөлек-бөлек, жеке-жеке, дара-дара.

BÖLÜM *is.* 1. Бөлік, бүтіннің бір бөлігі. 2. Бөлім. *Bölüm direktörü.* Бөлім бастығы. 3. *ped.* Кафедра. *Türkoloji bölümü başkanı.* Түркология кафедрасының меңгерушісі. 4. *tec.* Дәуір, кезең, заман. 5. Болінді, болінгішті бөлгішке болгеннен кейін шыққан сан.

BÖLÜMLEMEK (*-i*) Топтастыру, жүйелеу, сыныптарға бөлу.

BÖLÜNMEK (*nsz*) Бөліну, айырылу, бөлшектену, жікке ажырау.

BÖLÜNMEZ *s.* Бөлінбейтін. *Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.* Түркия мемлекетінің жері мен халқы болінбейтін бір бүтін.

BÖLÜŞ *is.* Бөліс, болу ісі.

BÖLÜŞMEK (*-i, -le*) Бөлісу, бөліске салу, бөлісіп алу.

BÖLÜŞTÜRMEK (-i, -e) Бөлістіру, бөлік-ке салғызу.

BÖN s. Ақымақ, сана-сезімі кем, ақылсыз; анқау, аңғал, аңғырт.

BÖN BÖN *zf.* Топас, анқау адам сияктанып. *bön bön bakmak* топас, түкке түсінбейтін, анқау адамша карап тұру.

BÖNLEŞMEK (*nsz*) Ақымақтану, ақымақ болу; аңқаулану.

BÖREK, -*ği* *is.* Бәліш—жайылған қамырдың ішіне ірімшік, тартылған ет т.б. салып пісіретін дәмді тағам.

BÖREKÇİ *is.* Бәлішші—бәліш пісіретін я сататын адам.

BÖRTMEK (*nsz*, -i) Аздап қайнап пісу, аздап қайнату.

BÖRTÜ BÖCEK, -*ği* *is.* Шыбын-шіркей, құрт-құмырсқа.

BÖYLE s. 1. Осындай, осы сияқты, осы тәрізді, мұндай, мынадай. *Ah, Şaban'ın böyle bir çocuğu, böyle bir karısı olsaydı!* Шіркін, Шабанның осындай баласы, осындай әйелі болса ғой! 2. *zf.* Мұндай, дәл осындай, бұл сияқты. *Böyle bir sevmek görülmemiştir.* Дәл осылай сүю болған емес. *böyle gelmiş böyle gider* осылай болған, осылай қалады; ешқашан өзгермейді.

BÖYLECE *zf.* Осылай, солай. *Böylece söylemeli.* Осылай айту керек.

BÖYLELİKLE *zf.* Осылай, осылайша, өстіп, сөйтіп.

BÖYLESİ *is.* Осы сияқтысы, осы тәріздісі.

BÖYLESİNE *zf.* Соншалықты, осыншалықты, сондайлықты, соншалық, осыншалық, соншама, осыншама.

BRAHMANİZM *öz. is.* Брахманизм, — біздің заманымызға дейінгі 9-10 ғасырда болған ведизм дінінің орнына келген Үндістандағы дін.

BRAHMANLIK, -*ği* *öz. is. bk. Brahmanizm.*

BRANDA *is. İt. den.* (кемеде) Аспалы койка.

BRANDA BEZİ *is.* Кенеп, парусин, брезент.

BRANŞ *is. Fr.* Сала, тармақ, тарау. *En-düstrinin bütün branşları.* Өнеркәсіп-

тің барлық салалары.

BRAVO *ünl. İt.* Бәлі! жарайсын!

BRİÇKA *is. Rus.* Көк арба, бричка—шанақты, торт доңғалақты жүк арбасы.

BRİÇ *is. İng.* Бридж—карта ойынының бір түрі.

BRİK *is. Fr.* Бриг—екі мачталы желкенді кеме.

BRİKET *is. Fr.* Брикет—төрт бұрыштап текшеленіп престелген материал: көмір, шымтезек, кен т.б.

BRİZBİZ *is. Fr.* Тюль, жүка селдір перде.

BROM *is. Fr. kim.* Бром.

BRONŞ *is. Fr. anat.* Кеңірдек тарамы, бронх—кеңірдектің өкпеге қосылатын тарамдары.

BRONŞİT *is. Fr. tıp* Бронхит—тыныс жолдарының қабынып, қызарып ауыруы.

BRONZ *is. Fr.* Қола. *bronz gibi* қола түсті.

BRONZLAŞMAK (*nsz*) Қоңырқайлану, қоңыр күрең тарту.

BROŞÜR *is. Fr.* Кітапша, брошюра.

BRÜT s. *Fr.* 1. Жалпы, барлығы (қаражат, ақша). *Brüt milli hâsıla.* Жалпы ұлттық табыс. 2. Брутто—заттың ыдысымен бірге салмағы.

BU, -nu s. Бұл, бұ, осы, мына. *Bu ev geniştir.* Бұл үй кен. *Bu sefer iş değiştii.* Осы жолы басқаша болды. *bu türlü* осындай, осы тәріздес. *bu yüzden* сондықтан, сол себепті, сол үшін. *bundan böyle* бұдан кейін, бұдан былай.

BU ARADA *zf.* 1. Осы уақыт ішінде, аралығында. 2. Бірге, қоса қабат, қатар. *Çamaşırı yıkıyorum, bu arada sizinkini de yıkayacağım.* Кірді жуып жатырмын, сіздікін де бірге қосып жуа саламын.

BUCAK, -*ğu* *is.* Бұрыш, түкпір.

BUCAK BUCAK *zf.* Барлық жерде, жан-жақта, әр жерде. *bucak bucak aramak* жер-көкті шарлап іздеу.

BUÇUK, -*ğu* s. Жарым, бүтіннің жартысы. *Dört buçuk.* Төрт жарым. *Saat iki buçuk.* Сағат екі жарым.

BUDAK, -*ğı* *is. bot.* Бұтақ, сабақ, өскін.

BUDAKLANMAK (*nsz*) Бұтақтау, бұтақ жайып өсе бастау.

BUDAKLI *s.* Бұтақты, бұтағы бар.

BUDALA *s. Ar.* 1. Ақымақ, ақыл-есі кем, ақылсыз, есуас. 2. Салынып кеткен, соңына түсіп кеткен, қияли. *Futbol budalası.* Нағыз футбол жанкүйері. *Moda budalası.* Модақұмар.

BUDALACA *s. ve zf.* Ақымақша, әңгүдікше, есерсоқша.

BUDALALIK, **-ği** *is.* Ақылсыз, ақымақтық, есуастық.

BUDAMAK **(-i)** 1. Бұтау, бұтақтарын кесу, шабу. 2. *mec.* Қысқарту, азайту. *Aylıkları budamak.* Айлықтарды кеміту. *Yazıyı budamak.* Мақаланы қысқарту.

BUDDHİST *öz. is. Fr.* Буддист—буддизмді тұтынушы.

BUDDHİZM *öz. is. Fr.* Буддизм—Қытай, Жапония, Үндістан және кейбір Шығыс елдеріне тараған будда діні.

BUDİST *öz. is. bk.* *Buddhist.*

BUDUN *is.* 1. Тайпа, қауым, ру. 2. *esk.* Ұлт, халық.

BUDUN BETİMCİ *is.* Этнограф—этнография маманы.

BUDUN BETİMİ *is.* Этнография—қоғамдық ғылымның тайпалар мен халықтарды зерттейтін бір саласы.

BUDUN BİLİMCİ *is. bk.* *Budun betimci.*

BUGÜN *s.* 1. Бүгін, бұл күн, осы күн. *Bugünün işini yarına bırakma.* Бүгін бітетін істі ертеңге қалдырма. 2. Бүгінде, қазіргі кезде, бұл күнде. *Bugünün çoluğu çocuğu hep sakallı.* Бүгінде жастардың көбі сақал жіберген. *bugün yarın* бүгін-ертең, я бүгін, я ертең, жақын арада. *bugünden tezi yok* тап қазір, дереу, дәл қазір.

BUGÜNKÜ *s.* Бүгінгі, осы күнгі, қазіргі. *bugünkü günde* қазіргі күні, қазіргі кезде, бұл күнде.

BUGÜNLÜK *zf.* Бүгіндік, бір күнге жететін, бір күндік.

BUĞDAY *is. bot.* 1. Бидай. 2. Сол дақылдың дәні, тұқымы.

BUĞDAY BİTİ *is. zool.* Бидай биті, дәнді астық биті.

BUĞDAYGİLLER *ç. is. bot.* Дәнді дақылдар.

BUĞDAYSI *s.* Бидай тектес, бидай тәріз-

дес, бидайға ұқсайтын.

BUĞRA *is.* Бура—айғыр түйенің келеге түсетін еркегі, екі өркешті еркек түйе.

BUĞU *is.* Бу. *bu bağlamak* (терезенің шынысы) терлеу.

BUĞULAMAK **(-i)** 1. Булау, бұға ұстау. 2. **(ac)** Бүмен пісіру.

BUĞULANMAK **(nsz)** Булану, сулану. *Camlar buğulandı.* Терезелер буланды.

BUĞULU *s.* Булы, буы бар, буланған, терлеген.

BUĞULU BUĞULU *s.* Жасты, көзінде жас бар, көзі жасқа толы.

BUHAR *is. Ar.* Бу, бұға айналу. *Su buhari.* Су буы. *buhar olmak (hık)* жоғалу, козден таса болу, аулақ кету.

BUHARLAŞMAK **(nsz)** Булану, бұға айналу.

BUHARLAYICI *is. ve s.* Булағыш, бұға айналдыратын, буландырғыш (машина, аппарат т.б.).

BUHARLI *is.* 1. Булы, буы бар. 2. Бүмен жұмыс істейтін, будың күшін пайдаланатын.

BUHARLI ISITMA *is.* Бүмен жылыту.

BUHARLI MAKİNE *is.* Бу машинасы.

BUHRAN *is. Ar.* Дағдарыс, кризис. *buh-ran geçirmek* басынан дағдарысқа ұшырау, басынан қиыншылық өткізу.

BUHRANLI *s.* Дағдарысты, тығырыққа тірелген, күйзеліске ұшыраған.

BUHUR *is. Ar.* Діни мейрамдарда түтетілген хош иісті ағаш т.б. нәрселер.

BUJİ *is. Fr.* Білте—двигательдің от алдыру, тұтандырғыш білтесі.

BUKAĞI *is. esk.* 1. Бұғау. 2. Кісен (мал). *bukağı vurmak* кісендеу, бұғау салу.

BUKAĞILAMAK **(-i)** (мал) Кісендеу, аяғына кісен салу.

BUKAĞILI *s.* 1. Кісенді, кісені бар, кісен салынған. 2. (мал) Бақайшағында ағы бар.

BUKAĞILIK, **-ğı** *is. hık.* Бақайшық, топай

BUKALEMUM *is. Ar. zool.* 1. Хамелеон—ыстық жақта болатын түсін өзгерткіш кесіртке. 2. *mec.* Құбылмалы адам, тұрақсыз адам.

BUKE *is.* Жұпар, жағымды хош иіс.

- BUKET** *is. Fr.* Дестегүл, букет, шок, байлам (гүл).
- BUKLE** *is. Fr.* Бұйра, ширатылған, бұралған шаш.
- BUKLE BUKLE** *s.* Бұйра-бұйра (шаш).
- BUKLESİZ** *is.* Бұйрасы жок, бұйрасыз (шаш).
- BUKRAN** *ç. is. Ar.* Жүннен тоқылған мата қиындылары.
- BULADA** *is. Yun.* Алты айлық балапан.
- BULAK**, **-ği** *is. (hlk)* Бұлак, бастау, кайнар.
- BULAMA** *is.* 1. Жағу, үйкелеу, сылау ісі. 2. Қою, жүзім шырыны, сироп.
- BULAMAÇ**, **-cı** *is.* 1. Ұннан жасалған сұйық ботқа, үн ботқасы. 2. Каша, ботқа. *Tatlı bulamaç.* Тәтті ботқа.
- BULAMAK** **(-i, -e)** 1. Жағу, үйкелеу, сылау. *Balığı una bulamak.* Балықты ұнға аунату. 2. **(-i)** Былғау, ластау, кірлету. *Çocuk üstünü başını çamura bulamış.* Бала үсті-басын батпаққа былғапты.
- BULANDIRICI** *is. ve s.* 1. Жүректі айнытатын, құсқусын келтіретін. *Bulandırıcı ilaçlar.* Жүректі айнытатын дәрілер. 2. *tec.* Жиіркенішті жиренішті, жек көрінішті.
- BULANDIRMAK** **(-i, -e)** 1. Жүрегін айныту, құсқысын келтіру. 2. *tec.* Шатастыру, шатастырып, қиындатып жіберу.
- BULANIK** *s.* 1. Лай, тұнық емес, бұлдыр. *Bulanık su.* Лай су. 2. (ауа райы) Бұлыңғыр, жауын-шашынды. 3. Күңгірт, көмескі. *Bulanık görüntü.* Көмескі көрініс.
- BULANLIK**, **-ği** *is.* Көмескілік, күңгірттік.
- BULANMAK** **(-e)** 1. Жағылу, сылану. *Terre bulanmak.* Терге малыну, қатты терлеу. 2. **(nsz)** Майлану, ластану, былғану. *Su bulandı.* Су лайланды. 3. (ауа райы) Бұлыңғырлану, бұлыңғыр тарту. *Hava bulandı.* Ауа райы бұлыңғырланды. 4. (асказан) Жүрегі айну. *Midem bulandı.* Жүрегім айныды. 5. *tec.* Миы айналу, басы қату, шатау. *Zihni bulandı.* Миы қатты.
- BULANTI** *is.* Жүрегі айну, құсқысы келу.

- BULAŞICI** *is.* Жұқпалы, тез жұғатын, жұққыш, тарағыш.
- BULAŞICI HASTALIK**, **-ği** *is.* Жұқпалы ауру.
- BULAŞIK**, **-ği** *is.* 1. Лас, жуылмаған ыдыс-аяк. 2. *s.* Кірлі, лас. *Bulaşık kap.* Лас ыдыс.
- BULAŞIKÇI** *is.* Ыдыс-аяк жуушы.
- BULAŞIK DENİZ** *is.* Мина қаупі бар теңіз.
- BULAŞIK DETERJANI** *is.* Ыдыс-аяк жуатын сұйықтық.
- BULAŞIK GEMİ** *is.* Жұқпалы ауру болған жолаушысы бар кеме.
- BULAŞIKHANE** *is. T. Far.* (мектеп, қонақ үй т.б.) Арнайы ыдыс-аяк жууға арналған жер.
- BULAŞIK MAKİNESİ** *is.* Ыдыс-аяк жуатын машина.
- BULAŞKAN** *s.* 1. Жабысқак, жабысқыш. 2. *tec.* Ұрысқак, жанжалшыл, ұрса кететін, ілінісе кететін.
- BULAŞMAK** **(nsz)** 1. Ластану, кірлену. *Tabak bulaştı.* Табақ былғанды. 2. (ауру) Жұқтырып алу. *Çocuğa su çiçeği bulaşmış.* Бала қорасан (шешек) жұқтырып алыпты. 3. **(-e)** Ілінісу, жармасу, мазасын алу. *Şuna buna bulaşma da, işine bak.* Анағанмынаған ілініспей, өз ісінмен айналыс.
- BULDOZER** *is. Fr.* Бульдозер.
- BULGAR** **öz. is.** 1. Болгар. 2. *s.* Болгарға тән, болгарға қатысты. *Bulgar müziği.* Болгар музыкасы, сазы.
- BULGARCA** **öz. is.** Болгар тілі.
- BULGARİSTANLI** **öz. s.** Болгариялық, Болгарияда тұратын.
- BULGU** *is.* 1. Жаңалық ашу, ойлап табу, жаңалық. 2. *tıp* Симптом, ауру белгілері.
- BULGULAMAK** **(-i) fel.** Жаңалық ашу, ойлап табу, ойлап шығару.
- BULGU** *is.* 1. Бидай жармасы. *Bulgur kırmak.* Бидай жармасын ұнтақтау. 2. Кішкентай бұршақ (жауын).
- BULMACA** *is.* Сөзжұмбақ.
- BULMAK**, **-ur** **(-i)** 1. Табу, тауып алу, іздегенін кездестіру, кезіктіру. *Paramı*

buldum. Ақшамды тауып алдым. 2. Жаңалық ашу, жаңалық ойлап табу. 3. Жету, қол жеткізу. *Kazanç miktarı binleri buldu.* Табыс мөлшері бірнеше мыңға жетті. 4. Жету, бір жерден екінші жерге бару, белгілі бір мерзімге келу. *Böylece yılın ortasını bulduk.* Осылайша жылдың ортасына да жеттік. 5. Ойлау, санау, есептеу. *Bu kumaşı nasıl buluyorsunuz?* Бұл мата туралы не ойлайсыз? 6. Аудару салу, айып тағу, басқаға жабу. *Vana kaba-hat bulma, ben böyle olacağıma vaktiyle söylemiştim.* Маған кінәні аудару салма, мен осылай болатынын кезінде айтқан едім.

BULUCU *is.* 1. Ойлап табушы, жаңалық ашушы. 2. Детектор.

BULUNDURMAK (*-i*) Дайын, әзір тұру, ұстап отыру, сақтап отыру. *ellerinde bulundurmak* қолында бар болу. *ihtiyatta bulundurmak* қорда ұстау. *yanında bulundurmak* жанында ұстау.

BULUNMAK (*nsz*) 1. Табылу. *Para bulundu.* Ақша табылды. 2. Белгілі бір орында болу. *Siz akşamları nerede bulunuyorsunuz?* Сіз кешкі уақыттарда қайда боласыз? 3. Сирек кездесетін, сирек ұшырасатын, табылмайтын. *bulunmaz Hint kumaşı (alay)* өте аз кездесетін және өте бағалы деп есептелетін нәрсе.

BULUNTU *is. ark.* 1. Археологиялық мақсаттағы қазу, тексеру жұмыстары кезінде табылған я конеден қалған зат. 2. Тастанды бала, біреу тастап кеткен, көшеден табылған бала.

BULUŞ *is.* 1. Табу ісі, 2. Жаңалық ашу, жаңалық табу, ойлап табу. *Teknik buluşlar.* Ттехникалық жаңалықтар.

BULUŞMAK (*nsz, -le*) 1. Кездесу, жолығу, кезігу, ұшырасу. *birisiyle buluşmak* біреумен жолығу. *Yakında buluşuruz.* Жақында кездесеміз, жақында көріскенше. 2. Бас қосу, жиналу.

BULUŞTURMAK (*-i, -le*) Кездестіру, жолықтыру.

BULUT *is.* 1. Бұлт. *Bulutlar açıldı.* Бұлт сейілді. 2. Сансыз, бықып кеткен, қаптаған, кара бұлттай қаптаған. *bu-*

lut gibi қатты мас болған, масайған. *buluttan nem kapmak* түкке тұрмайтын, болмашы нәрсеге өкпелеу, ренжу, томсырау.

BULUTÇUK, *-ğu is.* Кішкене бұлт.

BULUTLANMAK (*nsz*) 1. Бұлттану, аспанды бұлт торлау, басу. *Hava bulutlandı.* Аспанды бұлт торлады, күн бұлттанды. 2. *tec.* Көңіліне кірбің түсу, қаяулану, қайғыру.

BULUTLU *s.* 1. Бұлтты, бұлт торлаған. 2. *tec.* Бұлыңғыр, буалдыр, ашық емес

BULUTSUZ *s.* Бұлтсыз, бұлты жоқ, ашық.

BULVAR *is. Fr.* Бульвар—ішкі жағына ағаш егілген алаң.

BUMBAR *is. Far.* 1. (малдың) Тоқ ішек. 2. Тоқ ішекке бауыр, туралған ет, күріш немесе бидай жармасы салып дайындалған тағам.

BUMBUZ *s.* Сүп-суық, өте суық.

BUN *is.* Қиындық, қиыншылық, ауыртпалық.

BUNA *zm.* Оған, бұған. *buna göre* осыған қарай.

BUNAK, *-ği s. ve is.* Ақылдан алжасқан, ақыл-парасаты кем, ақылынан жазған (адам).

BUNALIM *is.* Дағдарыс, кризис; қиын жағдай, қиын хал. *bunalım geçirmek* қиыншылықты, қиын жағдайды бастан өткізу. *bunalıma düşmek* психологиялық күйзеліске ұшырау.

BUNALMAK (*nsz*) 1. Дем жетпеу, ауа жетпей тынысы тарылу. *Adamcağız öksürükten bunaldı.* Байғұс адам жөтелден дем ала алмай қалды. 2. *tec.* Шыдамсыздану, шыдамы таусылу, тағатсыздану. *Geçenlerde yeni çıkan bir şiirini okuyuncaya kadar bunaldım.* Өткенде жаңа шыққан олеңін оқығанға дейін тағатым таусылды.

BUNALTI *is.* Зерігу, іш пысу.

BUNALTICI *s.* Тыныс тарылтатын, тұншықтыратын.

BUNAMAK (*nsz*) Алжу, ақылдан алжасу, өбден қартаю.

BUNCA *s.* Мұнша, осынша, сонша, бұнша. *Bunca emekler boşa gitti.* Осынша

- еңбек, маңдай тер босқа кетті. *Bunca zamandır sizi görmedim.* Осынша көп уақыт сізді көргенім жоқ.
- BUNCAĞIZ** *s.* Мұндай, бұл сияқты, бұндай.
- BUNDA** *zm.* Мұнда, осында, бұнда.
- BUNDAN** *zm.* Бұдан, осыдан.
- BUNGALOV** *is.* *İng.* Ағаштан салынған жер үйі.
- BUNMAK, -ar (nsz)** Азсыну, қанағатсыздану, қомағайлану. *Buldukça bunar.* Тапқан сайын азсынады.
- BUNUNLA BİRLİKTE** *zf.* 1. Сонымен бірге, сонымен қоса, сонымен қабат. 2. Осыған қарамастан. *Ben söyledim, bununla birlikte tekrar söyledim.* Мен айттым, соған қарамастан қайталап айтамын.
- BURA** *is.* Бұл жер, осы ара. *Buradayım.* Мен осындамын.
- BURACIKTA** *zf.* Осы маңайда, жақын маңда.
- BURADA** *zf.* Бұл жерде, осында, осы жерде.
- BURADAN** *zf.* Осы жерден, осы маңайдан, бұл арадан, бұл жерден.
- BURAĞAN** *is.* Дауыл, кенет соққан қатты жел.
- BURALI** *s.* Жергілікті, тұрғылықты, тұрақты тұрғын. *Siz buralıya benzemiyorsunuz.* Сіз бұл жердің жергілікті тұрғынына ұқсамайсыз.
- BURAM BURAM** *zf.* Будақ - будақ, леклек; ағыл-тегіл, моншақ-моншақ. *buram buram duman çıkmak* будақ-будақ түгін шығу. *buram buram terlemek* моншақ-моншақ тер ағу, борша-борша боп терлеу.
- BURASI** *is.* Бұл жер, осы ара, осы жер. *Burası bizimdir.* Бұл жер біздікі. *Burası neresi?* Бұл қай жер?
- BURCU** *is.* Хош иіс, жұпар.
- BURCU, -cu (I)** *is. Ar.* 1. Қорған мұнарасы. 2. Зодиак шоқжұлдызы; зодиак белгілері.
- BURÇ, -cu (II)** *is. bot.* Омела—ұлы ақ жидекті бұта.
- BURÇAK, -ğı** *is. bot.* 1. Бұршақ—дақылды өсімдік. 2. Осы өсімдіктің дәні.
- BURGAÇ, cı** *is. coğr.* Иірім, жылым, тарт-

па.

- BURGU** *is.* 1. Бұрғы. 2. Штопор—тығын ашатын аспап.
- BURGULAMAK (-i)** Бұрғылау, бұрғымен тесу, үнгу.
- BURGULU** *s.* Бұрғылы, бұрғысы бар.
- BURGUSUZ** *s.* Бұрғысыз, бұрғысы жоқ.
- BURJUVA** *is. Fr.* 1. Буржуа—қалада тұратын, ерекше жеңілдіктерден пайдаланатын қала тұрғыны. 2. Орташа ауқатты қала ақсүйегі.
- BURJUVAZI** *is. Fr.* Буржуазия табы, қала ақсүйегі.
- BURKMAK, -ar (-i)** 1. Бұрау, орау, ширату. *Kolunu burkmak.* Қолын бұрау, қайыру. 2. (*nsz*) Буын шығару, мертіктіру, қайырып алу. *Ayağım burktu.* Аяғымның буынын шығарып алдым.
- BURKULMAK (nsz)** Буыны шығу, мертігу. *Koşarken ayağı burkuldu.* Жүгіріп бара жатып аяғының буыны шығып кетті. 2. *mec.* Сыздау, шаншу, сырқырау. *Yüreğim hafifçe burkuldu.* Жүрегім аздап шаншыды.
- BURMA** *is.* 1. Бұралған, ширатылған, шиыршықтанған. *Burma bıyıklı.* Шиыршық мұртты. 2. Бұралып жасалған білезік.
- BURMAK, -ar (-i)** 1. Бұрау (арқан, жіп т.б.), шиыру, есу. *Çamaşırı bura sıkarlar.* Кірді бұрап-бұрап сығады. 2. Кестіріп жіберу, тарттырып жіберу. 3. Тісті, ауызды қамау, тұту. *Bu ayva ağzımı burdu.* Бұл айва тісімді тұтып қалды. 4. (ішкі мүшелер) Түйреу, шаншу.
- BURS** *is. Fr.* Стипендия. *Bursla yaşamak.* Стипендиямен күн көру.
- BURSLU** *s.* Стипендия алатын, стипендиат.
- BURSSUZ** *s.* Стипендия алмайтын, стипендия тағайындалмаған.
- BURU** *is. hlk.* Шаншу, бұру, бүріп ауру.
- BURUK** *s.* 1. Бұралған, ширатылған, шиыршықтанған. 2. Қышқыл дәмді. *Buruk ayva.* Қышқыл дәмді айва. 3. *mec.* Өкпешіл, ренжігіш.
- BURUKLUK, -ğu** *is.* Қышқыл, ауыз қуырарлық.

BURULMAK (*nsz*) 1. Дөңгелету, шыр айналдыру. 2. Шаншу, түйреу, бұру, бүріп ауру. *Bağirsaklarım buruluıyor.* Ішім бүріп ауырып тұр. 3. (-e) Өкпелеу, бүртию, ренжу, томсыраю.

BURUN, -rnu is. 1. Мұрын. 2. Тұмсық. *Ayakkabının burnu.* Аяқкиімнің тұмсығы. 3. *coğr.* Мүйіс—сүйірленіп теңізге еніп тұрған жер. 4. *tec.* Менмендік, өркөкіректік, төкаппарлық. *Burnundan yanına varılmıyor.* Төкаппарлығынан жанына жолай алмайсың. *burun bükme* елемеу, ескермеу, мән бермеу. *burun kıvırmak* менсінбеу, жақтырмау, ұнатпау. *burnu bile kanamamak* мұрны қанамау—қауіпкәтерден жарақат алмастан аманесен құтылу. *burnu büyüme* мұрнын көтеру, паңсыну, өзін басқадан артық санау. *burnu havada olmak* мұрнын шүйіру, менсінбеу. *burnundan (fitil fitil) gelmek* жегені желкесінен шығу, жиған-терген мал-мүлкі басына сор болу. *burnundan solmak* ыза кернеу, ашудан жарылып кете жаздау, ашуға булығы. *burnunu sokmak* керексіз жерде бір іске араласу, мұрнын тығу. *burnunun dibi* мұрнының түбі — жақын манай, төңірек. *burnunun dikine (veya doğrusuna) gitmek* білгенін істеу, өз бетінше әрекет ету, сөз тыңдамау.

BURUN BOŞLUKLARI *ç. is. anat.* Мұрын қуысы.

BURUN BURUNA *zf.* Бетпе-бет, жүзбе-жүз, көзбе-көз. *Burun buruna gelmek.* Бетпе-бет келу, кездесу.

BURUN DELİĞİ *is. anat.* Танау, мұрын тесігі.

BURUNLUK, -ğu is. hlk. bk. *Burunsak.*

BURUNSAK, -ğı is. 1. Тұмалдырық—енесін ембеу үшін төлдің тұмсығына кигізетін тұмсық тор. 2. Мұрындық — малдың екі танауының арасындағы шеміршегін тесіп өткізілген жіп.

BURUŞ BURUŞ *s. ve zf.* Қыртыс-қыртыс.

BURULMAK (*nsz*) 1. Қыртыстану, қатпарлану, қыртыс-қыртыс болу, ұйпала-ну, умаждалу; өжімдену. 2.

(ауыз) Қуыру, тызылдатып ашыту. *Koruk yedim, ağzım buruştu.* Піспеген жүзім аузымды қуырды. 3. *tec.* Түршігу, тітіркену, сескену, шошыну.

BURUŞTURMAK (-i) Умаждау, мыжу, мыж-мыжын шығару; тыржиту, бүрістіру. *Yüzünü buruşturmak.* Бетін тыржиту.

BURUŞUK, -ğu is. ve s. Умаждалған, қатпарланған, мыжылған, қыртысталған; өжім басқан. *Buruşuk eller.* Өжім басқан қолдар. *Buruşuk kumaş.* Умаждалған мата, кездеме. *Buruşuk surat.* 1) Өжімді жүз. 2) Томсырайған, бүртиған жүз.

BUSE is. Far. Сүйіс, өбіс, сүю.

BU SEFER is. Осы жолы, бұл жолы, бұл кез.

BUT, -du is. Сан. *But kemiği.* Құйымшақ сүйек. *Kuzu butu.* Қойдың сан еті.

BUTİK, -ği is. Fr. Бутик—киім және әсемдік бұйымдар сатылатын дүкен.

BUTİKÇİ is. Бутикші, бутик дүкенінің сатушысы.

BUTLAN is. Ar. 1. Бекерлік, босқа әурешілік. 2. *huk.* Жарамсыздық, түкке жарамаушылық.

BUTON is. Fr. Кнопка, түйме—әр түрлі механизмді іске қосатын түйме.

BUYDURMAK (-i) *hlk.* Суықтату, салқында-ту, тондыру.

BUYMAK, -ar (nsz) hlk. 1. Тоңып өлу, жаурап өлу, қатып өлу. 2. Тоңу, жаурау, бүрсендеу, дірілдеу, қалтырау.

BUYOT is. Fr. Грелка—жылыту мақсатында қолданылатын, ішіне ыстық су құятын резеңке ыдыс.

BUYRUK, -ğu is. 1. Әмір, бұйрық, жарлық, үкім. 2. Әмірлік, үстемдік, өктемдік. *buyruğu altına girmek* бағыну, дегеніне мойын ұсыну, көну.

BUYRUKÇU is. ve s. Әмірші, әмір ететін, бұйрық беретін (адам).

BUYUR ünl. Сіздің қызметіңіздемін! Сізді тыңдап тұрмын! Әміріңізге құлдық! мағыналарында қолданылатын қаратпа сөз. *buyur etmek* қонақ-

ты ішке кіргізу я құрметтеп дастарқанға, дәмге шақыру.

BUYURGAN *s.* Әмір бергіш, әмір бергенді ұнататын.

BUYURMAK *(-i, -e)* 1. Әмір беру, бұйыру, жарлық қылу. 2. Айту, деу, сөйлеу. *Bir şey mi buyurdunuz?* Естімедім, не дедіңіз? *Çok doğru buyuruyorsunuz.* Тура айтып тұрсыз. 3. *(e)* Келуін, баруын, кіруін өтіну. *Salona buyurmaz mısınız?* Залға кіруіңізді өтінемін. *Bize buyurmaz mısınız?* Бізге қонаққа келуіңізді өтінемін. 4. Алу, ұстау. *Buyurun kahveniz!* Кофеңізді алыңыз!

BUYURU *is.* Бұйрық, әмір.

BUYURUCU *is.* Бұйрық, әмір беруші.

BUZ *is.* Мұз. *buz bağlamak* мұздау, мұз қату. *buz gibi* мұздай, сүп-суық, тастай. *buz kesilmek* 1) мұздану, мұз қату, тоназу. 2) тону, жаурау. *buz tutmak* (сұйық) мұз пайда болу, мұздану.

BUZAĞI *is. zool.* Бұзау.

BUZAĞILAMAK *(nsz)* Бұзаулау. *İnek buzağılıd.* Спыр бұзаулады.

BUZAĞILI *s.* Бұзаулы, бұзауы бар.

BUZAĞISIZ *s.* Бұзаусыз, бұзауы жоқ.

BUZ DAĞI *is. coğr.* Айсберг, мұзтау.

BUZDOLABI *is.* Тоназытқыш.

BUZHANE *is. T. Far.* 1. Мұз өндіретін фабрика. 2. Мұздық—азық сақтап қоятын суық қойма.

BUZKIRAN *is.* Мұзжарғыш кеме.

BUZLANMAK *(nsz)* Мұз қату, мұз боп қату.

BUZLAŞMAK *(nsz)* Мұздану, мұз болу.

BUZLU *s.* 1. Мұзды, мұз қатқан. *Buzlu dere.* Мұз қатқан өзен. 2. Мұз қосылған, салқындатылған.

BUZUL *is. coğr.* Көшпе мұз.

BUZUL BİLİMCİ *is.* Гляциолог—мұздықтарды зерттеуші.

BUZUL BİLİMİ *is. coğr.* Гляциология.

BUZUL ÇAĞI *is. jeol.* Мұз дәуірі.

BUZUL TAŞ *is. jeol. ve coğr.* Морена—мұздың қозғалысынан пайда болған тау жыныстарының сынықтары.

BÜCÜR *s.* Тапал, мыртық, кортық.

BÜCÜRLEŞMEK *(nsz)* Қортию, мыртию,

бойы қысқа болу.

BÜCÜRLÜK, *-ğü is.* Қортықтық, мыртықтық.

BÜFE *is. Fr.* 1. Буфет—ыдыс, аяқ-табак шкафы. 2. (жиналыс, жиын) Үстіне ас-тағам қойылған үлкен стол. 3. Буфет—жеңіл-желпі, дайын тамақ сататын жер.

BÜFECİ *is.* Буфетші.

BÜGE *is. bk. Bügelek.*

BÜGELEK, *-ği is.* Сона.

BÜGEMEK *(-i)* Бөгөу, тоғандау.

BÜGET *is. hlk.* Бөгет, бөгөу, су қоймасы.

BÜHTAN *is. Ar. esk.* Жала, нақақ тағылған айып, бәле. *buhtan etmek* жала жабу, нақақ кінә тағу.

BÜK *is.* 1. Ну, қопа, тоғай. 2. Бөрткен, қара бүлдірген. 3. Суармалы жер.

BÜKLÜK, *-ği is. bk. Bük 3.*

BÜKLÜM *is.* Қыртыс, бүрме, бүктесін, бүгіліс, иіліс. *İki büküm* 1) Екіге бүктелген. 2) Бүкірейген, бүкір.

BÜKLÜM BÜKLÜM *s.* Қыртыс-қыртыс, бүрме-бүрме; бұйра-бұйра, бұйраланған.

BÜKMEK, *-er (-i)* 1. Бүгу, ию. *Demir çubugu bükmek.* Темір шыбықты майыстыру. 2. (жіп) Ширату, есу, ору. 3. Изеу, басын шұлғу, ию. *Olur der gibi başını бүktü.* Мақұл дегендей басын изеді. 4. Бүктеу, қабаттап орау. *Halıyı бүküp kaldırmak.* Кілемді бүктеп жинап қою.

BÜKÜK *s.* Бүгілген, иілген, майысқан.

BÜKÜM *is.* 1. Бүгу, майыстыру. *Büküm noktası.* Бүгу нүстесі. 2. Бүрме, бүктесін, бүгілген жер. 3. Иірілген жіп, жүн.

BÜKÜN *is. gr.* Флексия—сөздің, сөз тұлғасының септелгенде, жіктелгенде өзгеруі.

BÜKÜNLÜ *s. gr.* Флективті—сөз тұлғаларының флексия арқылы өзгеруі.

BÜKÜNLÜ DİL *is. gr.* Флективті тіл.

BÜKÜNMEK *(nsz)* 1. Бүгілу, қайырылу, түрілу. 2. (аурудан, шаншудан) Бүктегілу.

BÜLBÜL *is. Far. zool.* 1. Бұлбұл. 2. *tec.* Дауысы әсем, әнші. *bülbül gibi*

- konuşmak* бұлбұлша сайрау, жатык сөйлеу.
- BÜLTEN** *is. Fr.* 1. Бюллетень—бір оқиға туралы ресми мәлімдеме. 2. Бюллетень, журнал.
- BÜNYE** *is. Ar.* 1. Дене бітімі, дене құрылысы. 2. Құрылым, құрылыс, структура.
- BÜRGÜ** *is. hlk.* 1. Бас орамал, шәлі. 2. Ақ жайма. 3. *hlk.* Мойынорағыш, шарф. 4. Жұқа перде.
- BÜRO** *is. Fr.* 1. Кеңсе, бюро. *Haber alma bürosu.* Анықтама бюросы. 2. Жазу столы.
- BÜROKRASI** *is. Fr.* 1. Кеңсешілдік, қағаз бастылық. 2. Басқарушылық, жетекшілік ету.
- BÜROKRAT** *is. Fr.* 1. Қызметкер, бюрократ. 2. Кеңсешіл, әкімшіл, төрешіл, кеңсеқұмар кісі.
- BÜRÜMCÜK, -ğü** *is.* Муслин—таза жібектен тоқылған жеңіл, жұмсақ мата.
- BÜRÜMEK (-i)** 1. Бұркеу, басу, қаптау, орау, жабу. *Dağ başını duman бүрүdü.* Тау басын тұман басты, бүркеді. 2. *tec.* Жайылу, таралып кету, толып кету. *Bir kötünserlik бүрүmüş sizin içinizi.* Түңілушілік сіздің ішіңізге жайылып кетіпті. *Gözünü kan бүрүdü.* Оның көздері қанталап кетіпті.
- BÜSBÜTÜN** *zf.* Түгелімен, толықтай, тұтастай, бүтіндей; мүлде. *İş büsbütün berbat oldu.* Іс мүлде қожырап тынды, бұзылды.
- BÜST** *is. Fr.* Бюст—адамның кеуде жағының суреті құйылған тұрпат. *Atatürk büstü.* Ататүріктің бюсті.
- BÜTÇE** *is. Fr.* Бюджет. *Devlet (veya hükümet) bütçesi.* Мемлекеттік бюджет.
- BÜTÇE AÇIĞI** *is.* Бюджет тапшылығы.
- BÜTÜN** *s.* 1. Бүтін, түгелдей, тұтас, бүкіл. *Bir oturuşta bütün bir ekmeği yedi.* Бір отырғанда түгелдей бір нанды соғып алды. 2. Барлық, бүкіл, барша, түгел. *Bütün civar köylerde onu sevmeуen yoktu.* Жақын ауылдардың барлығы оны жақсы көретін.
- BÜTÜNLEME** *is.* 1. Бүтіндеу, толықтыру, бітіру. 2. (емтихан, сынақ) Қайта тапсыру. *O, Türkçe dersinden bütünle-*
- meye kaldı.* Ол түрік тілі пәнінен қайта тапсыруға қалды.
- BÜTÜNLEMEK (nız)** 1. Бүтіндеу, толықтыру, бітіру, аяқтап шығу. 2. (майда, уақ ақша) Кесектеу, ірілету.
- BÜVE** *is. zool. bk.* *Büğe, bügelek.*
- BÜYÜ** *is.* Сиқыр, дуа. *büyü bozmak* дуа шешу. *büyü yapmak* дуалау, дуа қылу, сиқырлау.
- BÜYÜCEK** *s.* Үлкендеу, біршама үлкен.
- BÜYÜCÜ** *is.* Сиқыршы; көз байлаушы.
- BÜYÜCÜLÜK, -ğü** *is.* Сиқыршылық, алдап-арбаушылық, көз байлаушылық.
- BÜYÜĞÜMSÜ** *s.* Үлкен кісіше, үлкендер сияқты, үлкенге тән.
- BÜYÜK, -ğü** *s. ve is.* 1. Үлкен, аумақты, зор, дәу, ірі. *Büyük ağaçların altında gazinoya doğru gidiyoruz.* Үлкен ағаштардың астымен казиноға қарай кетіп бара жатырмыз. 2. Ұлы, орасан, зор, үлкен, ірі (оқиға, дүрмек т.б.). 3. *s.* Қалың топ, қарақұрым халық, тобыр. *Benim büyük kalabalıklara karşı ürkekliğim vardır.* Менің қалың топтан тартынатыным бар. 4. *s.* Ұлы, асқан кеменгер, данышпан. *Büyük ulus.* Ұлы халық. *Moliere büyük adammış.* Мольер асқан кеменгер адам екен. 5. *is.* Ересек, есейген, жасы үлкен. *Büyüklerin yanında sesim çıkmazdı.* Үлкендердің жанында үнім шықпайтын. 6. Маңызды, мәнді, маңызды зор. *büyük abdesti gelmek* үлкен дәреті келу. *büyük görmek (bilmek veya tutmak)* (өзін немесе өзгені) жоғары санау, керемет қору.
- BÜYÜK ABDEST** *is.* Үлкен дәрет.
- BÜYÜK ANNE** *is.* Әже.
- BÜYÜK ATARDAMAR** *is. anat.* Қолқа—жүрек қарыншаларынан басталып, дененің әр түрлі мүшелеріне қан тарататын ең ірі және басты тамыр.
- BÜYÜKAYI** *öz. is. astr.* Жетіқарақшы.
- BÜYÜK BABA** *is.* Ата.
- BÜYÜKBAŞ** *s.* Ірі қара (мал).
- BÜYÜKÇE** *s.* Үлкендеу, біраз үлкен, үлкен келген.
- BÜYÜK ELÇİ** *is.* Өкілетті елші.
- BÜYÜK ELÇİLİK, -ği** *is.* 1. Елшілік, дип-

ломатиялық өкілдік. 2. Елшілік үйі.
BҮҮҮК HANIM *is.* Москал, егде тартқан әйел.

BҮҮҮKLEHMEK (*nsz*) Менменсу, көкіре-гін көтеру, тәкаппарлану.

BҮҮҮKЛҮК, -гү *is.* 1. Үлкендік, ұлықтық, ұлықтық. 2. *мес.* Ұлыққа, үлкенге тән іс-әрекет, мінез-құлық, *büyükлүк göstermek* ұлықтық таныту, кішіпейілдік көрсету.

BҮҮҮKЛҮ KҮҮҮKЛҮ *s. ve zf.* Үлкен-кішілі, үлкені мен кішісі аралас.

BҮҮҮK SESLİ UYUMU *is. gr.* Буын үндестігі, дауыстылардың үндесуі.

BҮҮҮK ÜNLÜ UYUMU *is. gr. bk. Büyük sesli uyumu.*

BҮҮҮLEMEK (-i) 1. Сиқырлау, дуалау. 2. *мес.* Арбау, басын айналдыру, алдап-сулап айтқанына көндіру, ырықна жүргізу.

BҮҮҮLEHMEK (*nsz*) Фажаптану, таңдану, таңырқану. *Sesin güzelliğinden büyülenmiş olan kız.* Оның дауысының әдемілігіне таңғалған қыз.

BҮҮҮLEYİCİ *s.* Әсерлі, тартымды, еріксіз тартатын, сиқырлы.

BҮҮҮLTEҢ, -сі *is.* Ұлғайтқыш, үлкейткіш.

BҮҮҮTMEK (-i) 1. Үлкейту, ұлғайту, кеңейту. *İşini büyütmek.* Ісін, жұмысын ұлғайту. *Resim büyütmek.* Суретті ұл-

кейту. 2. Өсіру, тәрбиелеу. 3. *мес.* Асырып айту, көпірту. *meseleyi büyütmek* 1) мәселені асырып көрсету. 2) мәселені қиындатып жіберу.

BҮҮҮTҮLMEK (*nsz*) Үлкейтілу, ұлғайтылу, кеңейтілу.

BҮZ *is. Fr. bk. Künk.*

BҮZGÜ *is.* Бұрма—жиырып тігілетін тігіс.

BҮZGҮLEMEK (-i) Бұрмелеу, бүріп тігу, бұрма салу.

BҮZGҮLҮ *s.* Бұрмелі, бұрмеленген.

BҮZMEK, -er (-i) 1. Бұру, жиыру, тарылту. *Bu ilâç kan damarlarını büzer.* Бұл дәрі қан тамырларын тарылтады. *Torbanın ağzını büzmek.* Қапшықтың аузын жиыру. 2. Аузын жабу, өсек айтуға тыйым салу, өсек-аянға жол бермеу.

BҮZÜK *s.* 1. Буылған, жиырылған, сығылған. 2. *is. kaba* Тік ішектің біткен жері, артқы тесік. 3. *argo* Батылдық, ержүректік.

BҮZҮLMEK (*nsz*) 1. Жиыстырылу, қысқару, тарылу. 2. *мес.* (қорқудан, суықтан т.б.) Бүрісу, құнысу, үрпию, бір уыс боп шөгіп қалу. *büzülür oturmak (kalmak)* бір бұрышта бүрісіп, шөгіп отырып қалу.

С,с 1. Түрік әліпбиінің үшінші әрпі. 2. “До” нотасының әріптік таңбасы. 3. Рим цифрымен 100 саны.

С *kim.* С—көміртегінің қысқаша таңбасы.

Са *kim.* Са—кальцийдің қысқаша таңбасы.

САВА *is.* Тегін, ақысыз-пұлсыз, төлеусіз алынған зат; тегін. *caba vermek* тегін беру; сыйға тарту.

САBADAN *zf.* Тегін, ақысыз-пұлсыз, ақы төлемей.

САСИК, -ği *is.* Айранға туралған қияр, кейде сарымсақ қосып дайындалатын тағам.

САDALOZ *s.* Ұрысқақ, бетпак, көк долы (өйел).

САDDE *is. Ar.* Жол. *Cadde düğüm noktası.* Жолдың түйіскен жері, торабы. *caddeyi tutmak* 1) жолды жауып тастау; 2) алды-артына карамай зыту, безу.

САDI *is. Far.* 1. Мыстан, мыстан кемпір. 2. *tec.* Доны, шайпау тілді өйел *cadı gibi* 1) мыстан кемпір сияқты. 2) қабілетті, іскер.

САDILAŞMAK (*nsz*) 1. (өйел) Бетпактану, көгеріп-сазарып долдану. 2. (өсімдік) Қараусыз қалу, бапталмау, күтімге алынбау.

САDILIK, -ği *is.* Мыстандық, арамзалық, зұлымдық.

САFCAF *is. Far.* (мақтаныш үшін істелетін, көрсетілетін) Сән-салтанат, жалған көрініс. *Cafcafindan geçilmiyor.* Онда сән-салтанат, сәнқойлық жетіп артылады.

САFCAFLI *s.* Лепірмелі, күр күпсінген, бөспе, китүркылы, астарлы. *Cafcaflı sözler.* Лепірме сөздер.

САFERİ *öz. is. Ar.* Джафери—шиизмнің бір тармағы және оның жолын қушылар.

САĞ (I) *is. hlk.* Тор, шарбак, балюстрада.

САĞ (II) *is. hlk.* Қапшық, кішірек қап,

дорба.

САĞ (III) *is. hlk.* 1. Қол жуғыш; ванна. 2. (монша, душ, ванна т.б. жерлерде жиналған суды ағызып жіберетін) Суағар, тесік.

САHİL *s. Ar.* 1. Надан, білімсіз, қараңғы, сауатсыз, оқымаған. *Cahil bir halk.* Қараңғы халық. 2. Шорқақ, ысылмаған, тәжірибесіз. *cahil kalmak* сауатсыз, надан қалу.

САHİLÂNE *s. ve zf.* Надан, сауатсыз адам сияқты, қараңғы, оқымаған, білімсіз адамға тән. *Cahilâne bir davranış.* Наданға тән іс-әрекет.

САHİLCE *s. ve zf. bk. Cahilâne.*

САHİLİYE *is. Ar.* Араб тарихында исламға дейінгі дәуір.

САHİLİYET *is. Ar.* Надандық, сауатсыздық, қараңғылық, білімсіздік.

САHİLİK, -ği *is.* 1. Надандық, сауатсыздық, қараңғылық. 2. Жастық, ысылмағандық, тәжірибесіздік. *cahillik etmek* 1) надандығын, қараңғылығын көрсету. 2) (жастығына, тәжірибесіздігіне байланысты) жаңсақтық істеу, қателікке ұрыну.

САİZ *s. Ar. esk.* Рұқсат етілген, ерік берілген, тыйым салынбаған, заңды.

САКА *is. argo* Маңғаздық, пандық, кербездік. *caka satmak (argo)* кеудесін көтеру, маңғаздану, пандану.

САКАCI *s. argo* Менмен, өзімшіл, өр көкірек.

САКАLANMAK (*nsz*) *argo* Менменсу, көкірегін көтеру, төкаппарлану.

САM *is. Fr.* 1. Шыны, өйнек. 2. Терезе. *Camı açmak.* Терезені ашу. *cam gibi* 1) шыныдай, шыны тәрізді. 2) (көз) жігерсіз, сөнген, өлімсіреген. *camı çerçeveyi indirmek* қырып-жою, бытшытын шығару.

САMADAN *is. Far. esk.* Қаусырмалы барқыт кеудеше, жекет.

САMBAZ *is. Far.* 1. Акробат. *Cambaz tahtası.* Трамплин. *İp cambazı.* Арқан бойымен жүретін әртіс. 2. Ат алып сататын я атты баптайтын, жаттық-

тыратын адам. 3. *s.* Қу, жылпос, айлакер. *Hiç onunla iş yapılır mı, cambazın biri.* Онымен бірге жұмыс істеуге бола ма, ол нағыз жылпостың өзі.

CAMBAZHANE *is. Far.* Цирк.

CAMBAZLIK, **-ği** *is.* 1. Акробатикамен шұғылданушылық. 2. Ат алып сату немесе баптау ісі. 3. *tec.* Жылпостық, айлакерлік.

CAMCI *is.* Әйнекші—шыны, әйнек салатын немесе әйнек, шыны сататын адам.

CAMCI ELMASI *is.* Алмас, шыны кесетін аспап.

CAMCILIK, **-ği** *is.* 1. Әйнек сату я әйнек тағу ісімен шұғылданушылық. 2. *argo* Терезеден сығалаушылық.

CAMCI MACUNU *is.* Терезе жиектерін сылайтын замазка.

CAMEKÂN *is. Far.* Шыны көрме, витрина. *Bahçe camekânı.* Қыста өсімдік өсіру үшін әйнектеліп жылытылған орын, оранжерея. *Dükkan (veya mağaza) camekânı.* Дүкен витринасы.

CAMEKÂNLI *s.* Шыныланған, шыны салынған.

CAMGÖZ *is. zool.* Теңіз балығы—1,5 метр бойында, еті дәмді, теңіз жағалауында өмір сүретін акуланың бір түрі.

CAM GÖZ *s.* 1. Шыны көз, жасанды көз. 2. *tec.* Ашкөз, ашқарақ.

CAMIZ *is. Ar.* Азия буйволы—дала сиырының бір түрі.

CAMİ, **-i**, **-si** **(I)** *is. Ar.* Мешіт.

CAMİ **(II)** *s. Ar. esk.* 1. Біріктіретін, бастарын қосатын, жинайтын. 2. Қамтитын, кірістіретін, қосатын. *Bütün kaideleri cami bir kitap.* Ережелер жинағы, барлық ережелерді қамтитын кітап.

CAMİA *is. Ar. esk.* Қауым, қауымдастық, бірлестік. *Türk camiası.* Түрік қауымдастығы.

CAMLAMAK **(-i)** Әйнектеу, әйнек салу, шынылау.

CAMLI *s.* Әйнекті, әйнек салынған, әйнегі бар.

CAMLIK, **-ği** *is.* 1. Витрина, шыны көрме. *Dükkan camlığı* дүкен витринасы.

2. Шыныланған, әйнектелген жер. *Bahçe camlığı.* Теплица. *Çiçek camlığı.* Оранжерея.

CAMSI *s.* Шыныдай, шыны тәрізді.

CAMSIZ *s.* Әйнексіз, әйнек салынбаған, әйнегі жоқ.

CAN *is. Far.* 1. Жан, рух. *Can çıkmayınca huy çıkmaz (Atasözü).* Ауру қалса да, әдет қалмайды. 2. Өмір, тіршілік. 3. Күш, қуат. 4. Жан, адам, кісі. *Benimle beraber dört canız.* Мені қосқанда төрт жанбыз. 5. *s.* Сүйкімді, жағымды, тәтті. *Ne can çocuk!* Қандай сүйкімді бала! *can alacak nokta (veya yer)* жанды жер (бір нәрсенің осал жері). *can beslemek* жанын бағу, өзін-өзі аялап күту. *can çekişmek* 1) өлім аузында жату, әл үстінде жату. 2) таусылу, біту, түгесілу. *can havli* ажалдан өлімнен қорқу. *can kalmamak* жан-дәрмені қалмау, шаршап-шалдығу, қалжырау. *can kulağı ile dinlemek* жан-тәнімен, зейін қойып тыңдау. *can olmak* *tec.* жағымды, ұнамды қорыну. *can pahasına* өлімге бел байлап, жанын пида етіп. *can vermek* 1) өлу, қайтыс болу, жанын тәслім ету. 2) (сөзбен) қайраттандыру, жігерлендіру, күш беру: *Bu sözleriniz bana can verdi.* Сіздің сөздеріңіз маған күш-қуат берді. 3) тірілту, жандандыру, жан бітіру: *Bahar toprağa gene can verdi.* Көктем топырақты қайтадан жандандырды. *cana kıymak* өлтіру, жанын алу. *can dan yüreктен* шын жүректен. *canı ağzına (veya boğazına) getmek* жаны мұрнының ұшына келу, тығырыққа тірелу, қатты қорқу. *canı çekmek* құмарту, ықыласы ауу, қызығу. *canı istemek* қалау, құмарту, қызығу. *canı sıkılmak* 1) зерігу, іші пысу. 2) қоңіл-күйі болмау, көңілсіз болу. *canına okumak* жанын көзіне көрсету, көзіне көк шыбын үймелету. *canına yetmek* әбден ығыр болу, жалығу, тою. *canından bezmek* жақсы үміттен күдер үзу, түңілу, торығу. *canını dişine almak (veya takmak)* жанын шүберекке түю, қауіп-қатерге,

тәуекелге бел байлау. *canının derdine düşmek* қара бастың қайғысына түсу, басымен қайғы болу.

CAN ALICI *s.* 1. Ең басты, ең маңызды. 2. *is.* Әзірейіл.

CANAN *is.* 1. Сүйікті әйел, өте жақсы көретін әйелі. 2. Тәңір, жаратқан.

CAN ARKADAŞI *is. bk. Can dostu.*

CANAVAR *is. Far.* 1. Жыртқыш, жыртқыш аң. 2. *hlk.* Жабайы қабан; қасқыр. 3. *mec.* Тентек, сотқар бала. 4. *mec.* Залым, жауыз, қаныпезер (адам). *Canavar bir adam.* Мейірімсіз залым адам. 5. Ақула. *canavar gibi* 1) жыртқыш аң сияқты, қабаған. 2) шамадан тыс, көп. *Canavar gibi çalıp sınavlara hazırlandı.* Жатпай-тұрмай оқып, емтихандарға дайындалды.

CANAVARCA *zf.* Жыртқышша, айуанша, жыртқышқа ұқсап.

CANAVARLAŞMAK (*nsz*) Жыртқыш аң сияқтану; құтырыну, долдану, қатты ашулану.

CANAVARLIK, *-ği is.* Жыртқыштық; мейірімсіздік, қаталдық, қанішерлік.

CANA YAKIN *s.* Жанға жақын, сүйкімді, жағымды, ұнамды. *Çok cana yakın bir çocuk.* Өте сүйкімді бала.

CANA YAKINLIK, *-ği is.* Сүйкімділік, ұнамдылық, тартымдылық.

CAN CIĞER *s.* Жақын, айырылмас, сырлас. *Can ciğer dost.* Жан дос. *can ciğer olmak* сырлас, мұңдас, жан дос болу.

CAN DAMARI *is.* Күре тамыр—1) бір нәрсенің ең негізгі басты, озекті жері. *Bu cadde şehrin can damarıdır.* Бұл даңғыл қаланың ең басты күре тамыры. 2) осал жер. *can damarım bulmak* осал жерін табу.

CANDAN *zf.* 1. Шын жүректен, шын көңілден, шын пейілмен. *Candan, yüreктен* шын жүректен. *Candan sevindim.* Шын көңілден қуандым. *Bayramınızı candan kutlarım.* Шын жүректен мейрамыңызбен құттықтаймын! 2. *s.* Шын, адал. *Candan ahbar.* Жан дос. *Candan dost*

olmak. Шын дос болу.

CANDANLIK, *-ği is.* Адалдық, шынайылық, ақпейілділік, шын жүректік, шын көңілдік.

CANDARMA *is. hlk. bk. Jandarma.*

CAN DOSTU *is.* Жан дос, шын дос.

CAN DÜŞMANI *is.* Ата жау, ата дұшпан.

CAN ERİĞİ *is. bot.* Ренклод—ірі, дәмді, тәтті алқорының сорты.

CAN EVİ *is. hlk.* 1. Төс, кеуде, көкірек. 2. *mec.* Жанды жер, жүрек. *can evinden vurmak* жанды жерінен, осал жерінен ұру.

CANFES *is. Far. müz.* Түрік музыкасында сирек қолданылатын ескі мақамның аты.

CANGIL CUNGUL *zf.* Шаңғыр-шұңғыр, қаңғыр-күңгір, даңғыр-дұңғыр. *Bu çanların cangil cungulu insanın başını ağrıtıyor.* Бұл қоңыраулардың даңғыр-дұңғыры адамның басын ауыртады.

CANHIRAŞ *s. Far.* Жан түршіктіретін, қорқынышты, үрейлі. *Canhıraş çılgılık.* Жан түршіктіретін айқай.

CANI *is. Ar.* Кісі өлтіруші, қанішер, қылмыскер.

CANICE *s. ve zf.* Кісі өлтіруші сияқтанып; қанішерге тән.

CANIP, *-bi is. Ar.* Жақ, тарап. *Her canipten.* Әр тараптан, жан-жақтан.

CAN KURBAN *is.* Жаным садаға, жолында олейін.

CANKURTARAN *is.* 1. Құтқаратын құрал. *Cankurtaran arabası.* Жедел жәрдем машинасы. 2. (бассейн, пляж) Құтқарушы—суға батып бара жатқандарды құтқаратын адам.

CANKURTARAN GEMİSİ *is.* Құтқару кемесі.

CANKURTARAN SİMİDİ *is.* Суға батырмайтын дөңгелек.

CANKURTARAN YELEĞİ *is.* Құтқару белдігі.

CANLA BAŞLA *zf.* Жан-тәнімен, бар ынта-ықыласымен, шын ниетімен.

CANLANDIRICI *s.* 1. Жандандыратын, тірілетін, тірілткіш. 2. Мультипликатор—мультипликация жасайтын адам.

CANDANDIRMAK (-i) 1. Жандандыру, тірілту, жан бітіру. 2. Үдету, қыздыру, дамыту. 3. Қайта дамыту, қайтадан тудыру, жанарту, жақсарту, жетілдіру. *Bir memleketle münasebetleri canlandırmaq.* Бір елмен қарым-қатынастарды қайта дамыту, жақсарту.

CANLANMAK (nız) 1. Жандану, тірілу, жан біту. *Yağmurdan sonra ekinler canlandı.* Жаңбырдан кейін егістік жанданды. 2. Жандану, үдей түсу, қызу. 3. Қайта бастау, жаңару, қайталану.

CANLI s. 1. Жанды, жаны бар, тірі. *Canlı balık.* Тірі балық. 2. Еті тірі, жігерлі; ширақ, сергек. *Canlı çocuk.* Еті тірі бала.

CANLI CANLI zf. Тірідей, тірі күйінде, тірі қалпында.

CANLI CENAZE is. Құр сұлдері қалған, әбден арықтаған адам, тірі өлік.

CANLICILIK, -ği is. *fel.* Анимизм—барлық заттың жаны бар деп қараған алғашқы қоғамдағы қарапайым ойлау.

CANLILIK, -ği is. 1. Жандылық, жаны барлық. 2. Еті тірлік, жігерлік, ширақтық.

CANLI MÜZİK, -ği is. Жанды музыка.

CANLI YAYIN is. Тикелей эфир.

CAN PAZARI is. Өмір мен өлім мәселесі.

CAN SAĞLIĞI is. Денсаулық, сәлеметтік.

CAN SIKICI s. Қамықтырғыш, қамықтыратын, жабырқаңқы, жабықтыратын, көңіл-күйді түсіретін.

CANSIZ s. 1. Жансыз, өлген, тірі емес. *Cansız bir kuş.* Өлі құс. 2. Әлсіз, селқос, енжар, ықылассыз. *cansız düşmek* әлсіреу, қалжырау, дәрмені кету.

CANSIZLAŞMAK (nız) Жансыздану, жаны кету, өлу.

CANSIZLIK, -ği is. 1. Жансыздық, жаны жоқтық. 2. Қозғалыссыз қалу, өрекет етпеушілік.

CANSIPARANE zf. *Far. esk.* Жан аямай, жанын қия, аянбай.

CAN SOHBETİ is. Ашық әңгімелесу, ақтарыла, шерін тарката сөйлесу.

CAN YELEĞİ is. *bk. Cankurtaran yeleği.*

CAN YOLDAŞI is. Жан жолдас, жан дос.

CAR is. *hlk.* 1. Жар, хабар, жария, құлақтандыру. 2. (қауіп-қатер төнгенде) Ұран, дабыл, көмекке шақыру. *car etmek* жар салу, жария ету.

CAR CAR zf. Қатты айқайлап, бақырып-шақырып, бар даусымен (сөйлеу). *Sabahtan akşama kadar car car öter durur.* Ол таңертеннен кешке дейін бар даусымен мылжындап тұрғаны.

CARİ s. *Ar. esk.* 1. Ағып жатқан, ағатын. 2. Күшінде, жарамды, әрекеттегі, қазіргі, күші бар. *Cari kanun.* Күші бар заң.

CARİ HESAP, -ы is. *tic.* Контоткорренттілік есеп—мекеменің клиентпен есеп айыратын арнаулы есебі.

CARİ PARA is. *ekon.* Айналымдағы ақша.

CARİYE is. *Ar. esk.* Құң—бас бостандығынан айрылған басы байлы әйел, малай.

CARLAMAK (nız) 1. Айқайлап, көпіре сөйлесу, лепіру, бөсу. 2. (-i) *hlk.* Жар салу, жария ету.

CART is. Дар, дыр—(мата, қағаз т.б.) жыртқанда шығатын дауыс.

CASC AVLAK s. 1. (бас) Тап-таз, таз. *Cascavlak bir baş.* Таз бас. 2. Тап-тақыр, тып-тықыр, жалаңаш, жалаңаштанған. *cascavlak kalmak* тақырға отыру, алданып қалу.

CASUS is. *Ar.* Шпион, тыңшы, жансыз.

CASUSLUK, -ğu is. Тыңшылық, жансыздық, тың тындаушылық. *casusluk etmek* тыңшылық жасау, тыңшы болып жұмыс істеу.

CAVLAK, -ği s. Тақыр, жалтыр (бас); жалаңаш, тырдай.

CAVLAMAK (I) *hlk.* Жалаңаштану, жалаңаш қалу; шашы түсіп тақыр бастану, қасқа бастану, таздану.

CAVLAMAK (II) (nız) Өлу, дүние салу.

CAYDIRMAK (-i) Айныту, айнытып жіберу; бас гартқызу.

CAYIR CAYIR zf. 1. (өрт) Лаулап; (киім

жыргылу) парша-парша, быт-шыт.
 2. *mes.* Жалындап, лаулап жанып. *İşte görüyorsun, ben İrfan'ımın sevdiğinden cayır cayır yanıyorum.* Міне көріп тұрсың, мен Ирфанымның ғашық отына өртеніп тұрмын.
САҢЫРТІ *is.* (от туралы) Сатыр-сұтыр, шатыр-шұтыр; (есік т.б.) сықыр-шықыр; айғай-шу. *cayırtı vermek* зәресін алу, үрейін ұшыру, қорқыту. *cayırtıyı basmak* айғай-шу шығару, бақырып-шақыру.
САҢМАҚ, -ar (*nsz*) Айну, айнып кету, серттен таю, уәдесінде тұрмау; бас тарту. *Oraya gütmekten caydım.* Ол жерге барудан айнып қалдым. *Sözünden caydı.* Ол сертінен тайды.
CAZ *is. İng.* 1. Джаз. 2. Джаз оркестрі.
CAZGİR *is.* 1. Палуандарды кілемге шығарып, халыққа танытатын адам. 2. *hfk.* Әзәзіл, арандатушы.
CAZİR CAZİR *zf.* Шұркылдап, шұрк-шұрк етіп (қайнау); шартылдап, тарсылдап (жану).
CAZİRDAMAҚ (*nsz*) 1. Шыж ете қалу; шыж деген дыбыс шығару. 2. Сықырлау, шықырлау.
CAZİRTİ *is.* 1. Сатыр-сұтыр, шатыр-шұтыр (жану). 2. Шыжыл, шыжылдаған дыбыс (май т.б. қызарту). 3. Сықыр-шықыр (есік т.б.).
CAZİBE *is. Ar.* Тартымдылық, сүйкімділік, қызықтырғыштық, тартымды болушылық. *Gözünde cazibesini kaybetmek.* Көз алдында тартымдылығын жоғалту. 2. *fiz.* Тартылыс. *Cazibe arz.* Жердің тарту күші.
CAZİBEDAR *s. Ar. Far.* Тартымды, сүйкімді, қызықтыратын, қызықты.
CAZİBE KANUNU *is. fiz.* Тартылыс заңы.
CAZİBELEŞMEK (*nsz*) Тартымды болу, өзіне назарын аударту, қызықтыра білу.
CAZİBELİ *s.* Тартымды, көңіл аударатын, қызықты, сүйкімді.
CAZİBESİZ *s.* Тартымсыз, тартымды емес, сүйкімсіз.
CAZİR, -bi *s. Ar.* Тартымды, сүйкімді,

қызықты.

CAZİRLEŞMEK (*nsz*) Тартымды болу, өзіне назарын аударту, қызықтыру.
CAZİPLİK, -ği *is.* Тартымдылық, тартымды болушылық.
CEBBAR *is. ve s.* 1. Қатал, рақымсыз, деспот, жауыз. 2. Жаппар, құдіретті күш, жаратушы. 3. Пысық, еті тірі, елті (әйел).
CEBE *is. Moğ. esk.* 1. Сауыт, темір сауыт. 2. Қару-жарақ, мылтық.
CEBECİ *is. tar.* Мылтықшы—қару-жарақ жасау және жөндеу ісімен шұғылданатын не қару-жарақпен қамтамасыз ететін әскер.
CEBEL *is. Ar. esk.* 1. Тау. 2. *hfk.* Қараусыз жатқан бос жер.
CEBELLEŞMEK (*-le*) Дауласу, егесу, айтысу; жанжалдасу, ұрсысу, араздасу.
CEBİR, -bri (I) *is. Ar.* Зорлық-зомбылық, озбырлық. *cebir kullanmak* күш жұмсау, күшке салу.
CEBİR, -bri (II) *is. Ar.* Алгебра. *Adi cebir.* Элементар алгебра.
CEBİRSEL FORMÜL *is.* Алгебра формуласы.
CEBREN *zf. Ar.* Зорлап, күштеп, күш қолданып.
CEBRETMEK, -der (-i, -e) *Ar. T.* Күштеу, күш жұмсау, күш қолдану, зорлау.
CEBRİ *s. Ar. ask.* Еріксіз істелген, күштеп жасалған. *Cebrî tedbirler.* Күштеп жасалған шаралар.
CEDİT, -di *s. Ar. esk.* Жаңа.
CEDRE *is. Ar. tıp* Алқым ісуі, тамақтағы ұра.
CEFA *is. Ar.* Азап, бейнет, қиыншылық, мехнат. *cefa çekmek (veya görmek)* азап шегу, азап тарту. *cefa etmek* жәбірлеу, қорлық көрсету.
CEFAKÂR *s. Ar. Far. bk. Cefalı.*
CEFAKEŞ *s. Ar. Far.* Қайғы-қасіретті, азапты көп шеккен (адам).
CEFALİ *s.* Азапты, азабы көп, қиыншылығы мол. *Cefalı bir hayat.* Азапты өмір.
CEFFELKALEM *zf. Ar.* Ойланбастан, ойлансыз, толғанбастан, іле-шала, дереу
СЕҢАЛЕТ *is. Ar.* Қараңғылық, надандық, сауатсыздық.

СЕНДЕТМЕК (-e) Тырысу, әрекеттену, тырмысу.

СЕНЕННЕМ *is. Ar.* 1. Тозақ, тамұқ. 2. *mec.* Жан қинайтын, азапты жер. *cehennem gibi* тозақ отындай, қатты ыстық. *Cehennem ol!* Жоғал, көзіме көрінбе! *cehennem olmak* тайып тұру, қарасын көрсетпеу.

СЕНЕННЕМ АЗАБИ *is.* Тозақ азабы.

СЕНЕННЕМ НАҰАТИ *is.* Азапты өмір (тұрмыс).

СЕНЕННЕМЛЕШМЕК (-e) 1. Тозаққа айналу. 2. Азапты, қиыншылығы көп жерге айналу.

СЕНЕННЕМ ТАШИ *is. kim.* Ляпис.

СЕНІЛ, -hli *is. Ar. esk.* Білімсіздік, на-дандық.

СЕНРЕ *is. Far.* Ұршық.

СЕНТ, -hdi *is. Ar. esk.* Ынта, жігер, ықылас, талап.

СЕКЕТ *is. Fr.* Жакет (әйелдер үшін), пиджак, пенжак (ерлер үшін); китель.

СЕЛÂЛ, -li *is. Ar. esk.* 1. Ұлылық, ұлықтық, ұлыға тән қасиет. 2. *esk.* Ашу, ыза, қаһар.

СЕЛÂЛЕНМЕК (*nsz*) Ашулану, ызалану, долдану.

СЕЛÂЛЛИ *s.* 1. Ашулы, ашуға мінген, ызалы. 2. Ашуланшақ, ашушан, ызақор.

СЕЛВЕ *is.* Аңшы қоржыны.

СЕЛІЛ *s. Ar. esk.* 1. Ұлы, атакты, даңқты. 2. Алланың теңеулерінің бірі.

СЕЛЛАТ, -di *is. Ar.* 1. Жендет, баскесер. 2. *mec.* Рақымсыз, қатаң, қанқұмар. *cellât gibi* қаныпезер, рақымсыз.

СЕЛЛАТЛИК, -đi *is.* 1. Жендеттік, баскесерлік. 2. Қанішерлік, қатыгездік.

СЕЛП, -bi *is. Ar. esk.* 1. Тарту, қатыстыру, жұмылдыру, назарын аудару. 2. (сотқа) Шақыру қағаз, повестка. *celp etmek* назарын аудару.

СЕЛПНАМЕ *is. Ar. Far.* Шақыру қағазы, повестка.

СЕЛСЕ *is. Ar.* Отырыс, мәжіліс, жиылыс. *celseyi açmak* отырысты ашу.

СЕМААТ, -ti *is. Ar.* 1. Жамағат, имамға ұйып намаз қылған кісілер. 2. Жамағат, көпшілік, қалың жұртшы-

лық, қауым. 3. Жамағат—діндері бір я туыстас адамдар қауымы. *cemaate uymak* коппен бірге әрекет ету, көпшілікпен бірге болу. *cemaatle namaz kılmak* имамға ұйып намаз қылу.

СЕМААТЛЕШМЕК (*nsz*) Қауымдасу, бірігу, топтану.

СЕМАЛ, -li *Ar. esk.* (бет-әлпет) Сұлулық, әсемдік, әдемілік, көріктілік.

СЕМБІҮЕ *is. Ar.* Қанжар.

СЕМБІҮЕЛІ *s.* Қанжарлы, қанжары бар.

СЕМЕТМЕК (-i) *Ar. T. esk.* Жинау, қосу, біріктіру, топтау.

СЕМІ, -mi *s. Ar.* Бүкіл, түгел, барлық, күллі.

СЕМІЛ *s. Ar. esk.* 1. (ер адам) Әдемі, сымбатты, кескінді, сұлу. 2. Алланың теңеулерінің бірі.

СЕМІЛЕ *s. Ar. esk.* 1. (әйел) Әдемі, көркем, сұлу, көрікті. 2. *is.* Сыпайылық, ізеттілік, инабаттылық, әдептілік.

СЕМІҮЕТ *is. Ar.* 1. Қоғам, әлеуметтік топ, творчестволық одақ. 2. Қауым, жұртшылық. 3. Жиын, жиылыс.

СЕМРЕ *is. Ar.* Ақпан айындағы күннің жылынуы (халық нанымында күннің жылынуы алдымен ауада, содан кейін суда, кейіннен жерде сезіледі). *cemre düşmek* (ауа райы) жылыну.

СЕНАБЕТ *is. Ar.* 1. *bk. Cünüp.* 2. Түкке алғысыз нәрсе я түкке жарамайтын адам; жағымсыз, сүйкімсіз адам.

СЕНАБИНАК, -kku *öz. is. Ar.* Алла, құдай, төңір, алла-тағала, күдірет.

СЕНАН *is. Ar. esk.* 1. Құстың қанаты. 2. Бицепс—шынтақты бүгетін бұлшық ет. 3. *ask.* Фланг—әскердің екі шеті, екі жақ қанаты.

СЕНАР, -by *is. Ar. esk.* Құрмет, қадір, сый мағыналарында қолданылады. *Cenabi Allah.* Құдіреті күшті құдай.

СЕНАЗЕ *is. Ar.* Жаназа. *cenazeyi kaldırmak* жаназа шығару.

СЕНАЗЕ ДУАСИ *is.* Жаназа оқу, өлген адамға арнап құран оқу.

СЕНАЗЕ НАМАЗИ *is.* Жаназа намазы.

СЕНАЗЕ ТӨРЕНІ *is.* Азаматтық жаназа—өлген адамды жерлеуге арналған жаназа жиыны.

CENDERE *is. Far.* 1. Пресс—материал-

ды статикалық яғни соққысыз әсер ететін қысыммен өңдеу машинасы.
2. *mec.* Қыспақ, қысым, қысымшылық.

CENGÂVER *is. Far. esk.* 1. Жауынгер. 2. с. Батыл, қайсар, ержүрек.

CENGÂVERCE *zf.* Жауынгерше, жауынгер тәрізді.

CENGÂVERLİK, -ği *is.* Жауынгершілік, батылдық, жүректілік, жауынгерлік.

CENGEL *is. Far.* Ну тоғайлы, қалың ағашты Үндістан ормандарына берілген атау.

CENİN *is. Ar.* Түсік—туылар мерзіміне жетпей түскен нәресте. *Cenin cesedi.* Өлі нәресте.

CENİNİSAKİT *is. Ar.* Түсік.

CENK, -gi *is. Far.* 1. Шайқас, ұрыс, айкас. 2. Айтыс, дау, талас, тартыс. *cenk etmek* айкасу, соғысу, ұрысу, шайқасу.

CENKÇİ *s.* Жауынгер.

CENKLEŞMEK (*nsz, -le*) 1. Шайқасу, ұрысу, айкасу. 2. Айтысу, дауласу, тартысу.

CENNET *is. Ar.* 1. Жұмақ, пейіш, жаннат. 2. Жаннат жер—тұрмысқа қолайлы, жайлы мекен. *cennet gibi* жаннаттай, құлпырған, гүлденген (жер).

CENNETLEŞMEK (*nsz*) Жайнау, жайқалу, құлпыру.

CENNETLİK *s.* Пейіштік, жұмақтық, жаны жаннатқа баратын (адам).

CENTİLMEN *is. ve s.* Джентельмен—өнегелі, көргенді, тәрбиелі (ер адам).

CENTİLMENCE *s. ve zf.* Джентельменге жарасатын, джентельменше. *Centilmence bir davranış.* Джентельменге тән әрекет.

CENUBİ *s. Ar. esk.* Оңтүстікке тән, оңтүстікке қатысты, оңтүстік.

CENUP, -bu *is. Ar. esk.* Оңтүстік.

CENUPLU *s.* Оңтүстікте тұратын, оңтүстік тұрғыны.

CER, -bi *is. Ar.* Қалта. *cebi delik* (kimse) қалтасы тесік—қайыршы, тіленші; кедей, жарлы. *cebinden çıkarmak* басым болу, асып түсу, артық болу.

басым болу, асып түсу, артық болу. *cebine indirmek* (veya *atmak*) (біреудің ақшасын) иелену, иеленіп кету, меншіктену, сіңіріп кету. *cebini doldurmak* қалтасын толтыру—баю, дүние табу, кенелу.

CERÇİ *is. ve s. argo* Қалтаға түскіш, қалтаман, қалташы (ұры).

CERÇİLİK, -ği *is. argo* Қалтаға түсушілік, қалта тонаушылық.

CER DEFTERİ *is.* Қойын дәптер.

CER FENERİ *is.* Фонарик, қалта шам.

CERHANE *is. Far.* Оқ-дәрі.

CERHANELİK, -ği *is.* Оқ-дәрі қоймасы.

CER HARÇLIĞI *is.* Қалта шығындары, ұсақ шығын.

CERPE *is. Ar.* 1. (ғимарат не құрылыс) Фасад, қасбет, маңдай беті. *Bu evin cephesi güneye bakar.* Бұл үйдің маңдай беті оңтүстікке қараған. 2. *ask.* Фронт—әскер сапының алдыңғы қатары немесе майдан жері. *Cerpe atesi.* Қарсы алдынан оқ ату. 3. *mec.* Жак, тарап. *İşin bu cephesi.* Істің осы жағы. (*birine*) *cerpe almak* қарсы түру, қарсылық көрсету.

CERPE GERİSİ *is.* Тыл—соғыс майданынан аулақ жер.

CERPELEŞMEK (*nsz*) (бір идея, пікір айналасында) Ұйымдасу, бірігу, ұйым болу.

CER KİTABI *is.* Қалта кітабы, қалтаға сыйып кететін шағын кітапша.

CER SAATİ *is.* Қалта сағат.

CER SÖZLÜĞÜ *is.* Қалта сөздік—күнделікті тұрмыста белсенді қолданылатын сөздерді қамтитын кішкене көлемді сөздік.

CER TELEFONU *is.* Ұялы телефон.

CERAHAT, -ti *is. Ar. esk.* 1. Ірің. 2. *esk.* Жара, жаракат.

CERAHATLENMEK (*nsz*) Іріңдеу, ірің пайда болу, ірің кеулеу.

CERAHATLİ *s.* Іріңді, іріңдеген, ірің басқан.

CERAHATSİZ *s.* Іріңсіз, іріңдемеген.

CERBEZE *is. Ar.* 1. Майда тілділік, шырын тілділік, жағымды етіп сөйлеушілік. 2. Жылпостық, жылмағайлық, айлакерлік.

CELBEZELİ s. Майда тілді.

CEREME is. Ar. esk. Шығынды төлеу, шығынның орнын толтыру.

CEREN is. Moğ. hlk. bk. Ceylan.

CEREYAN is. Ar. 1. Ағым; ағыс. *Hava cereyanı* 1) Ауа ағымы. 2) Өтпе жел. *Kan cereyanı*. Қан айналымы. 2. (электр) Ток. *cereyanı açmak* тоқты қосу. 3. Бағыт-бағдар, беталыс, ағыс. *İşi kendi cereyanına bırakmak*. Жұмысты жоспарсыз өз бетімен жіберу. *Maçın cereyanı*. Матч барысы. *cereyanı çarpmak* ток соғу. *cereyanda kalmak* желдің өтінде қалу.

CERİHA is. Ar. esk. Жара, жарاقات.

CERMEN öz. is. Fr. Герман.

CERMENCE is. Герман тілі.

CERMEN DİLLERİ ç. is. Герман тілдері.

CERRAH is. 1. Хирург. *Cerrah masası*. Операция жасайтын стол. 2. Емші, емдеуші.

CERRAHİ MÜDAHALE is. Операция, хирургиялық жолмен емдеу.

CERRAHLIK, -ği is. Хирургия маманы, хирург.

CESAMET is. Ar. esk. Үлкендік, ірілік.

CESAMETLİ s. Үлкен, ірі.

CESARET is. Ar. Батылдық, жүректілік, жау жүректік. *cesaret almak (veya bulmak)* батылдана түсу, өжеттене түсу. *cesaret etmek* батылы бару, дәті бару, жасқанбау. *cesaret göstermek* батылдық, жүректілік көрсету, жасқаншақтамау.

CESARETLENDİRMEK (-i) Батылдандыру, өжеттендіру, дем беру, күшқуат беру.

CESARETLENMEK (nsz, -den) Батылдану, тайсалмау, өжеттену.

CESARETLİ s. Батыл, ержүрек, жүректі, қайсар, жүрек жұтқан.

CESARETLİLİK, -ği is. Жүректілік, батылдық.

CESARETSİZ s. 1. Қорқақ, жүрексіз, су жүрек. 2. Батылсыз, жасқаншақ, именшек.

CESARETSİZLİK, -ği is. 1. Қорқақтық, жүрексіздік, су жүректік. 2. Батылсыздық, жүрексінушілік, именшектік.

CESET, -di is. Ar. Өлік, өлі дене. *Ceset kokusu*. Өлік иісі.

CESİM s. Ar. esk. Үлкен, ірі, аумақты, зор.

CESTE CESTE z. Біртіндеп, жайлап, бірте-бірте, аздап-аздап. *Borcunuzu ceste ceste ödersiniz*. Қарызыңызды шетінен аздап-аздап төлерсіз.

CESUR s. Ar. Батыл, жүректі, өжет, ер жүрек, қайсар.

CESURANE z. Ar. Far. Батылдықпен, тайсалмастан, қорықпастан.

CESURCA z. Батыл адамға тән, батыл адам сияқты.

CESURLUK, -ğu is. Батылдық, жүректілік, өжеттілік.

CET, -ddi is. Ar. Ата, үлкен әке, баба. *ceddine lanet (veya yedi ceddine lanet!)* Атаңа нәлет (немесе жеті атаңа нәлет!).

CETVEL is. Ar. 1. Сызғыш. 2. Таблица; кесте, график. *Açı cetveli*. Тригонометриялық таблица. *Hareket cetveli*. Жүру графигі, жүру кестесі.

CEVABEN z. Ar. Жауап ретінде. *Telgrafınıza cevaben*. Сіздің жеделхатыңызға жауап ретінде.

CEVABI s. Ar. Жауап деңгейінде, жауап тәрізді.

CEVAHİR ç.is. Ar. Гауһар тас, қымбат бағалы тас.

CEVAHİRCİ is. Зергер—қымбат, бағалы, құнды тас сатушы.

CEVAP, -bı is. Ar. Жауап. *cevap vermek* 1) жауап беру, жауап қайтару, жауап қату, жауап қайыру. 2) талапқа сай келу.

CEVAP ANAHTARI is. Сұрақ жауаптары, сұрақ шешулері.

CEVAP HAKKI is. Жауап беру құқығы.

CEVAP KAĞIDI is. Жауап қағазы.

CEVAPLAMAK (-i) Жауап беру, жауап қайыру, жауап қайтару, жауап жазу.

CEVAPLANDIRMAK (nsz) Жауап берілу, сұрауына түсінік берілу, жауап қайтарылу, жауап жазылу.

CEVAPLI s. Жауабы жазылған, жауабы бар.

CEVAPSIZ s. Жауабы берілмеген, жауа-

- бы жок, жауапсыз. *cevapsız bırakmak* жауапсыз қалдыру, жауап бермеу.
- CEVAZ** *is. Ar. esk.* Рұқсат. *cevaz vermek* ризалық, келісім беру.
- CEVHER** *is. Ar.* 1. Мән, маңыз; негіз. 2. Гауһар тас, бағалы асыл тас. 3. *mec.* Қабілет, талап, келешек. *Çocukta cevher var.* Баланың талабы, келешегі мол.
- CEVİZ** *is. Ar. bot.* 1. Жаңғақ ағашы. 2. Осы ағаштың жемісі, грек жаңғағы.
- CEVİZ İÇİ** *is.* Жаңғақтың аршылған дәні.
- CEVİZLİ** *s.* Жаңғақты, жаңғағы бар.
- CEVİZLİK, -ği** *is.* Жаңғақ ағашы көп өскен жер.
- CEVRETMEK (-e)** *Ar. T.* Жәбірлеу, азаптау, аза көрсету.
- CEVVAL, -li** *s. Ar. esk.* Шапшаң, жылдам, ширақ. *Cevval çocuk.* Шапшаң бала.
- CEVZA** *öz. is. Ar. astr.* Егіздер.
- CEYLAN** *is. Moğ. zool.* Қарақұйрық—киіктің бір түрі.
- CEZA** *is. Ar.* 1. Жаза. 2. Айып, жаза, айыппұл. *ceza almak* 1) (оқушы) жазаға тартылу. 2) (қызметкерге, қылмыстыға) ақша толеттіру, айыппұл төлету. *ceza çekmek* 1) түрмеге түсу, түрмеде жату: *Hırsızlıktan üç ay ceza çekti.* Ұрлық істегені үшін үш ай түрмеде жатты. 2) өзін іштей кінәлап, жазықты санап, соның қасіретін тарту. *ceza kesmek* айыппұл салу. *ceza vermek* 1) жазалау, айыптап соттау. 2) ақшалай жазалау, айыппұл толеттіру. *cezasını bulmak* жазасын, сазайын тарту, көресісін көру. *ceza-ya çarpturmak* жазаландыру, жазасын тарттыру.
- CEZA EVİ** *is.* Түрме, абакты.
- CEZA HUKUKU** *is.* Қылмыстық құқық.
- CEZAİ** *s. Ar.* Қылмыстық, жазаланатын, жазаға тартатын. *Cezaî mesele.* Қылмыстық іс.
- CEZALANDIRILMAK (nsz)** Жазаландырылу, жазаға тартылу.
- CEZALANDIRMAK (-i)** Жазаландыру, жазалау, жазаға тарту.

- CEZALANMAK (nsz)** Жазалану, жазаға тартылу.
- CEZALI** *s. ve is.* Жазаландырылған, жазаға тартылған (адам).
- CEZASIZ** *s.* Жазаға тартылмаған, жазаланбаған.
- CEZAYİRLİ** *öz. is. ve s.* Алжирлық.
- CEZBE** *is. Ar. esk.* Желігу, есерлену. *cezbeye tutulmak (veya kapılmak)* есерлене желігу, өзін-өзі ұмытарлықтай дәрежеде қуану.
- CEZBELENMEK (nsz) esk.** Есерлене желігу, есерлене шабыттану, есерлене қуану.
- CEZBETMEK (-i)** *Ar. T.* (өзіне біреудің) Назарын аударту, (біреуді) өзіне тарту, жақындату, (біреудің) ықыласына ие болу.
- CEZİR, -zri** *is. Ar. esk.* Түбір, тамыр.
- CEZİRE** *is. Ar. esk.* Арал.
- CEZP, -bi** *is. Ar. esk.* Өзіне тарту, өзіне қарату, назарын аударту.
- CEZVE** *is. Ar.* Дезве—цилиндр тәріздес, ұзын сабы бар кофе қайнататын ыдыс.
- CİBİL** *s. hlk.* 1. Жалаңаш, үстінде лыпасы жок, киімсіз. 2. Тақыр кедей, жарлы.
- CİCİK, -ği** *is. hlk.* 1. Әдемі, сұлу. 2. Әшекей, нақыс. 3. Терісі сыдырылған ет. *cıcığı çıkmak (veya cıcığımı çıkartmak)* шаршау, қалжырау.
- CIDAĞI** *is. hlk.* Шоқтық—аттың екі иығының түйіскен тұсы.
- CİGARA** *is. hlk.* Шылым, темекі, сигарет.
- CİLİZ** *s.* 1. Арық, жүдеу; күшсіз, әлсіз, дәрменсіз. *Ciliz çocuk.* Әлсіз бала. *Ciliz yapraklar.* Қураған, солып қалған жапырақтар. 2. (жарық) Көмескі, солғын.
- CİLİZLAŞMAK (nsz)** 1. Арықтау, жүдеп-жадау, әлсіздену, әлсіреу, күш-қуаты кему. 2. *mec.* Бағасы төмендеу, қадыр-қасиеті кете бастау. *Yazıları git-tikçe cılızlaşıyor.* Мақалалары барған сайын төмендеп барады.
- CİLİZLİK, -ği** *is.* 1. Әлсіздік, дәрменсіздік, күшсіздік. 2. *mec.* Дарынсыздық, қабілетсіздік.

CILK *s.* 1. Сасыған, шіріген, иістенген. *Cilk yumurta*. Шіріген жұмыртқа, сасып кеткен жұмыртқа. *Cilk et*. Борсыған ет. 2. Былжыраған, езілген. *Cilk çatur*. Жабысқақ балшық. 3. Іріндеген, ірінді. *Cilk yara*. Ірінді жара.

CILKAVA *is.* Түлкі я қасқырдың жон терісінен тігілген жылы киім, тон.

CIMBAR *is. hlk.* Кергіш—кесте тігетін кергіш.

CIMBIZ *is. Yun.* Қысқыш, іскек, пенцет.

CIMBAZLAMAК (-i) Қысқышпен, пенцетпен жұл.

CINCIK, -ği *is. hlk.* Фарфор я шыныдан жасалған бұйымдар.

CINCIK BONCUK, -ğu *is.* Құнсыз тастардан жасалған майда-шүйде әшекейлер: сырға, алқа т.б.

CINGİL *is. hlk.* Кішкентай жүзім шоғы.

CIRBOĞA *is.* 1. Дала тышқанының бір түрі. 2. *mec.* Әлсіз, нәзік, арық бала.

CIRCİR *is.* 1. Қайын ененің мылжыңы. 2. *s.* Боспе, мылжың, көпірме.

CIR CIR *zf.* Шыр-шыр етіп. *Circir böceği, sabaktan akşama kadar cir cir öter*. Шырылдауық шегіртке таңертеңнен кешке дейін шыр-шыр етеді. *cir cir ötek* көп сөйлеу, мылжындау.

CIRCİR BÖCEĞİ *is. zool.* Шырылдауық шегіртке, қара шегіртке.

CIRILDAMAК (*nsz*) (шегіртке т.б.) Шырылдау, шыр-шыр ету.

CIRLAK, -ğı *s.* 1. (үн, дауыс) Ашы, жағымсыз, құлаққа жайсыз. 2. *is. hlk. bk.* *Circir böceği*.

CIRLAK CIRLAK *zf.* Құлаққа жағымсыз, ашы дауыспен.

CIRLAMAК (*nsz*) *hlk.* Құлаққа жағымсыз, ашы дауыс шығару.

CIRMALAMAК (-i) *hlk.* Тырналау, тырмалау.

CIRMIK, -ği *is. hlk.* Тырнақ ізі.

CIRNAK, -ğı *is. hlk.* Жыртқыш аң мен құстың тырнағы.

CIRT *is.* Дырт—қағазды не матаны жыртқанда шығатын дыбыс.

CIRTLAK, -ğı *s.* 1. Шәңкіл, шіңкіл, шикыл, қыңсыл. 2. Пісіп кеткен, әбден піскен, езіліп кеткен (жеміс). *Cirtlak domates*. Әбден піскен қызанақ.

CIVA *is. Far. kim.* Сынап. *civa gibi* сынап сияқты—қолды-аяққа тұрмайтын, ұшып-қонып тұратын, ұшқалақ.

CIVALI *s.* Сынапты, сынабы бар, сынап салынған. *Civalı barometre*. Сынапты барометр.

CIVATA *is. İt.* Болт, винт. *Civatalarla sıkırtmak*. Болтпен қысып буу.

CIVATALAMAК (-i) Болтпен бекіту, қысып буу, қысу.

CIVİK, -ği *s.* 1. Жабысқақ, жабысқыш (балшық, қамыр т.б.). 2. Беймаза, жабысқақ, мазасыз. *Civik adam*. Беймаза кісі.

CIVİKLAŞMAК (*nsz*) 1. Жабысқақ болу, жабысып қалу. 2. Кісіге жармаса кету, қыр соңынан қалмау, мезі ету, жабысқақтану.

CIVİL CIVİL *zf.* 1. (құстар) Шықылықтап, шырылдап, сайрап, ән салып. *İlkbaharda kuşlar civil civil ötmeye başlar*. Көктем келгенде құстар шықылықтап сайрай бастайды. 2. Қызықты етіп, жандандырып, қыздырып, көңілді етіп. *Civil civil söylediğin türkü*. Делебені қоздырып салған әнің. 3. *s.* Жанды, қызу, көңілді. 4. *s.* Думанды, көп адам жиналған, құж-құж қайнаған. *Civil civil şehir*. Құж-құж қайнаған қала. *Denizde balıklar civil civil kayınıyordu*. Балықтар теңізде құж-құж қайнап жататын еді.

CIVILDAMAК (*nsz*) (құс) Шырылдау, шикылдау, шықылықтау, сайрау.

CIVİLTİ *is.* 1. Шырыл, шырылдаған дыбыс (құс). *Serçelerin civiltisi*. Торғайлардың шырылы. 2. (дауыс) Көтеріңкілік, көңілділік. *Sesin civiltisi gitmiş, yerine hüüzün konmuştu*. Даусының көтеріңкілігі кетіп, орнына қайғы-қасірет, мұң қалыпты.

CIVİLTİLİ *s.* Көтеріңкі, көңілді.

CIVIMAK (*nsz*) 1. Жабысқақ болу, іліну, тұтқырлану. 2. Мезі ету, мазалау, жармасу, кісіні жалықтыру.

3. *mec.* (іс, жұмыс) Ақсау, күйреу, бүліну. *İşler civıldı.* Іс ақсады.
- CIVITMAK** (*nsz,-i*) 1. Меzi еттіру, жалықтыру. *Civitmayın, uslu oturun!* Тентек болмай, тыныш отырындар! 2. Сұйылту. *Fazla su katıp da hamuru civitma.* Көп су қосып, камырды сұйылтып жіберме. 3. Көп сөйлеу, босу. *Ali Rıza içince civırtı.* Али Риза ішіп алғанда бөсіп кететін.
- CIVMAK, -ır (-den) bk. Çıvmak.**
- CIYAK CIYAK** *zf.* (дауыс) Ашы шығып, басына көтеріп, ашы айқаймен. *Çocuk ciyak ciyak bağıriyor.* Бала ашы айқаймен бақырып жатыр еді.
- CIYAKLAMAK** (*nsz*) (ашы дауыспен) Айқайлау, бақыру; бак-бак ету, бақылдау.
- CIZ** *is.* 1. (бала тілінде) От. 2. Быж, шыж—қызған майға бір нәрсе салғанда быжылдап шыққан дыбыс. *ciz etmek* 1) быжылдау, быж-быж еткен я шыж еткен дыбыс шығару. 2) дыз ету, ауырғаннан дене шым ету.
- CIZBIZ** *s.* Отқа қақталған (ет).
- CIZIK, -ğı hlk.** 1. *bk. Çizgi.* 2. Із.
- CIZIKTIRMAK (-i)** Шимайлау, айқыш-ұйқыш сызғылау.
- CIZIR CIZIR** *zf.* 1. Шыж-шыж етіп, шыжылдап. *Cızır cızır pişmek.* Шыжылдап қуырылу. 2. Шықырлатып, шықыр-шықыр етіп, сытырлатып. *Cızır cızır yazıyor.* Сытырлатып жазып жатыр.
- CIZIRDAMAK** (*nsz*) 1. Шықырлау, шықыр-шықыр ету, сықырлау, сықыр-сықыр ету, шыртылдау. *Karlar ayaklarının altında cızırdıyor.* Аяғымның астындағы қар сықыр-сықыр етеді. 2. Қырылдау, қыр-қыр еткен дыбыс шығару.
- CIZIRTI** *is.* 1. Шықыр, сықыр, шытыр, сатыр-шүтыр. 2. (қуырғанда шығатын дыбыс) Шыжылдау, быжылдау.
- CIZLAMAK** (*nsz*) 1. Быжылдау, шыжылдау. 2. *mec.* Дыз ету, шым ету.
- CIZ SİNEĞİ** *is. hlk.* Бөгелек, сона.
- CİBİLLİYET** *is. Ar. esk.* Мінез, мінез-құлық, натура. *Cibilliyeti bozuk.* Жара-

- тылысынан оңбаған.
- CİBİLLİYETSİZ** *s.* Тексіз, коргенсіз, тәлім-тәрбиесі нашар.
- CİBİLLİYETSİZLİK, -ği is.** Тексіздік, тәрбиесі нашарлық.
- CİBİNLİK, -ği is.** Масахана—масадан, шыбын-шіркейден қорғану үшін тігілген бітеу шымылдық.
- CİCİ** *s.* Әдемі, сүйкімді, жағымды, ұнамды. *Cici bebek.* Әдемі қуыршақ. *Cicim!* 1) тәттім, әдемім, жаным. 2) мысқылдау, келемеждеу мағынасында айтылатын қаратпа сөз.
- CİCİ ANNE** *is.* 1. Әжетай, әжей; тәтей—балалар әжесін я отбасындағы егде тартқан әйелдерді осылай атайды. 2. Өгей шеше.
- CİCİ BİCİ** *is.* Майда-шүйде, әлеміш нәрселер.
- CİCİLİ BİCİLİ** *s.* Әлемішті, әлеміштелген, әлеміш салынған.
- CİCİM** *is.* Жұқа тықыр кілем.
- CİCOZLAMAK** (*nsz*) *argo* Зыту, тайып тұру, қашу.
- CİDAL, -li is. Ar. esk.** 1. Күрес, шайқас. 2. Егес, ұрыс-керіс.
- CİDAR** *is. Ar. esk.* Қабырға, дуал.
- CİDDEN** *zf. Ar.* Шындап, қалжыңсыз, шынымен. *Cidden kızdı.* Ол шынымен-ақ ашуланды. *Cidden sen buna razı mısın?* Қалжыңсыз, сен осыған келісесің бе?
- CİDDİ** *s. Ar.* 1. Нағыз, шын. *Ciddi bir sevgi.* Шын махаббат. 2. Байсалды, байыпты, салмақты. *Ciddi bir adam.* Салмақты адам. 3. Маңызды, көңіл болуді талап ететін. *Ciddi bir çalışma.* Маңызды жұмыс. 4. Қатерлі, қауіпті. *Ciddi bir hastalık.* Қатерлі ауру. 5. Қатал, қатаң, ызғарлы, сұсты. *O ciddi bir tavırta kılınan bir şey anlatmaya hazırlanmış gibiydi.* Ол сұсты кескінмен бір нәрсе айтуға дайындалған кісі сияқты еді. *ciddiye almak* шын деп қалу, шын деп қабылдау, сену, мән беру.
- CİDDİLEŞMEK** (*nsz*) Қиындау, шиеленісу, ауырлау. *İş ciddileşiyor.* Іс қиындап кетті.
- CİDDİLİK, -ği is.** 1. Байсалдылық, ба-

йыптылық. 2. Қиындық, қауіптілік. *Durumun ciddiliği*. Жағдайдың қиындығы.

CİDDİYET *is. Ar.* Байсалдылық, байыптылық; маңыздылық; қауіптілік, қатерлілік. *ciddiyetle* байсалдылықпен, шындап.

CİDDİYETSİZ *s.* Шалағай, ұшқалақ, үстіртін ойлаушы.

CİDDİYETSİZLİK, *-ği is.* Шалағайлық, ұшқалақтық, үстіртін ойлаушылық.

CİF *is. İng.* Сиф—(*C.I.F.*—*cost, insurance, freight* деген сөздерден құралған ағылшынша термин, оқылуы “сиф”—баға, сақтандыру және фрахт)—жіберілген заттың ақысы, сақтандыру және жүк тасымалы жіберушінің есебінен мағынасында.

CİGARA *is. hlk. bk.* *Sigara*.

CİĞER *is. Far.* 1. Өкпе мен бауырдың ортақ атауы. *Ciğer hastalığı*. Өкпе ауруы. 2. (касапшылықта) Өкпе-бауыр. 3. *mec.* Жан, жүрек. *ciğeri* (*veya yüreği*) *sızlamak* жүрегі қарс айырылу, қайғыдан қатты күйіну. *ciğeri yanmak* қатты қайғыру, қамығу, қатты күйіну.

CİĞERCİ *is.* 1. Сойылған малдың өкпе-бауыр, бас-сирак, ішек-қарын сияқты мүшелерін сататын адам. 2. Бауыр пісіріп сататын адам.

CİĞERPARE *is. ve s. Far.* Сүйікті, сүйкімді (адам).

CİHAN *is. Far.* 1. Әлем, дүние жүзі, жидан. 2. Дүние, өмір, тіршілік.

CİHANGİR *s. Far.* Жаулаушы—жер жүзін жаулап алушы, бағындырушы.

CİHANGİRLİK, *-ği is.* Жаулап алушылық, жер жүзін бағындырушылық.

CİHANŞÜMUL *is. Far. Ar.* Дүние жүзілік, әлемдік. *Cihanşümul şöhrət*. Дүние жүзілік атақ, даңқ.

CİHAT, *-dı is. Ar. esk.* Жидат—дін жолында жасалған ұрыс, соғыс.

CİHAZ *is. Ar.* 1. Аспал, құрал. 2. Жасау—ұзатылған қызға берілетін мүлік.

CİHET *is. Ar.* Бағыт, бағдар, беталыс. *cihet bulmak* жөн табу, бет ұстау.

CİLÂ *is. Ar.* 1. Лак, политура. 2. Жал-

тырақтық, жылтырлық. 3. *mec.* Жасандылық, жасанды болып көрінушілік.

CİLÂLAMAK *(-i)* 1. Лактау, лак жағу, лакпен сырлау. 2. Жалтырату, жарқырату. 3. *argo* Көңілдену, көңіл көтеру.

CİLÂLI *s.* Лакты, лакпен сырланған, лакталған.

CİLÂLI TAŞ DEVRİ *öz. is. tar.* Неолит дәуірі—тас дәуірінің соңғы кезеңі.

CİLÂSIZ *s.* Лаксыз, лакталмаған, лак жағылмаған.

CİLÂÂSUN *is. Moğ.* Батыл, ер жүрек; іскер, жігерлі.

CİLDİYE *is. Ar.* Дерматология—тері ауруын зерттейтін ғылым. *Cildiye koğuşu*. Дерматология палатасы, бөлмесі; дерматология бөлімі.

CİLDİYECİ *is.* Дерматолог—тері ауруының дәрігері.

CİLT, *-di Ar.* 1. Тері. *Cilt hastalığı*. Тері ауруы. 2. Мұқаба—кітап, дәптер т.б. сыртқы қабы, тысы. 3. Том. *Bu eserin üçüncü cildi daha çıkmadı*. Бұл шығарманың үшінші томы әзірге шықпады.

CİLTÇİ *is.* Түптеуші.

CİLTÇİLİK, *-ği is.* Түптеу ісі.

CİLTLEMEK *(-i)* (кітап) Түптеу, мұқабалау.

CİTLİ *s.* Мұқабалы, тысты, қабы бар, тысталған.

CİTLİK, *-ği is.* Мұқабалауға, түптеуге қажетті зат.

CİLTSİZ *s.* Мұқабасыз, тысы жоқ, тысталмаған.

CİLVE *is. Ar.* 1. Қылымсу, қылымсушылық, наздану, еркелеу, құбылып түрлену. 2. *mec.* Қынырлық, еркелік, қикарлық. *Hayatın bütün cilveleri. Tabiatın cilvesi*. Табиғаттың құбылмалылығы. *cilve etmek* (*veya yapmak*) қылымсу, наздану; әзілдесу, қырындау.

CİLVEBAZ *is. Ar. Far.* Қылымсыған, назды кісі.

CİLVEKÂR *s. Ar. Far.* Қылымсыған, назды.

CİLVELİ *s. bk. Cilvekâr.*

CİMA, -i *is. Ar. esk.* Жыныстық қатынас.

CİMCİME *is.* 1. Кішкентай, тәтті қарбыздың бір түрі. 2. *s. mec.* Кішкентай, сүйкімді және тәтті (бала).

CİMDALLI *is.* Карта ойынының бір түрі.

CİMNASTİK, -ği *is. bk. Jimnastik.*

CİMNASTİKÇİ *is. bk. Jimnastikçi.*

CİMRİ *s.* Сараң, ешнәрсесін бермейтін қытымыр, қарынбай.

CİMRİCE *zf.* Сараң сияқты, сараңға ұқсап.

CİMRİLEŞMEK (*nsz*) Сараңдану, сараңсу, сараң болу.

CİMRİLİK, -ği *is.* Сараңдық, ешнәрсесін бермейтін қытымырлық, қарынбайлық. *cimrilik etmek* сараңдану, сараңсу, тойымсыздық ету, көз қимау.

CİN (I) *is. Ar.* 1. Жын, жын-шайтан, әзәзіл. 2. *s. mec.* Ақылды, алғыр, зейінді, ұғымтал. *cin cin bakmak* 1) қулана қарау. 2) ұйықтамаған адамдай қарау. *cin çarpmak* 1) жын ұру, ақылынан алжасу. 2) ашуға булығы, долдану. *cin gibi* зейінді, зерек, ұғымтал. *cinleri başına toplamak (veya üşüşmek)* жыны ұстау, жыны келу, бұлқан-талқан болу.

CİN (II) *is. İng.* Джин—шарап спиртінен жасалған ішімдік.

CİNAİ *s. Ar. esk.* Қылмысты, қылмысы бар.

CİNAYET *is. Ar.* 1. Адам өлтіру. 2. *mec.* Қылмыс, қылмысқа қатысты жағдай. *Cinayet davası.* Қылмыстық іс, қылмыстық істер жүргізу. *Cinayet romanı.* Детектив роман, қылмысты істер, тыңшылар жайында жазылған роман. *cinayet işlemek* 1) адам өлтіру. 2) қылмыс жасау.

CİNCİ *is. ve s.* Дуа оқушы, арбаушы, сиқыршы.

CİNGİL *is. bk. Cingil.*

CİNGÖZ *s.* Айлакер, қу, тәсілқой, айлалы.

CİNLENMEK (*nsz*) Ашулану, жындану, ашуға булығы, долдану.

CİNLEŞMEK (*nsz*) Жын, жын-шайтан сияқты әрекет ету.

CİNLİ *s.* 1. Жын басқан, жыны бар. 2. *mec.* Ашулы, ашуға мінген, ызалы.

CİNNET *is. Ar.* Жынданғандық, ақылынан адасқандық. *cinnet geçirmek* жындану, жынды боп кету, ақылынан адасу.

CİNS *is. Ar.* 1. Түр, тип, сорт. *Pamuçun cinsini iyileştirmek.* Мақтаның сортын жақсарту. 2. Тұқым, нәсіл, тек. *Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur.* Мен—түрікпін, діні мен тегі қасиетті. 3. Жыныс. *Erkek cinsi.* Еркек жынысы, ер. 4. *argo* Оғаш, ерсі, келіссіз (адам). 5. *biy.* Тек, тұқым.

CİNS CİNS *s.* 1. Түрлі, әр түрлі, түрлі-түрлі. 2. Түрлі түрден (сорттан, типтен). *Cins cins çiçekler.* Алуан түрлі гүлдер. *Cins cins ayırmak.* Түрлеріне қарай бөлу, сорттау.

CİNSEL *s.* Жыныстық, жынысқа тән қасиет, ерекшелік. *Cinsel ataraksi.* Жыныс дәрменсіздігі, импотенция. *Cinsel hastalıklar.* Жыныстық қатынастан жұғатын соз аурулары. *Cinsel organlar.* Жыныс мүшелері.

CİNSELLİK, -ği *is. biy.* Жыныстық белгілердің барлығы.

CİNSEL TACİZ *is.* Жыныстық бұрмалау—көргенсіз түрде сөзбен немесе әрекеттермен қарсы жынысты біреуді мазалау, тынышын кетіру.

CİNSİ *s. Ar.* Жыныстық, жынысқа тән қасиет.

CİNS İSMİ *is. gr.* Жалпы есім.

CİNSİYET *is. Ar. biy.* Жыныс, жыныстық. *Cinsiyet farkı.* Жыныстық айырмашылық. *Cinsiyet hücreсі.* Жыныс жасушасы (клеткасы).

CİNSLİK, -ği *is. biy. bk. Cinsiyet.*

CİNSLİK BİLİMİ *is.* Жыныстық білім, сексология.

CİP *is. İng.* Джип (автомобиль).

CİPS *is. İng.* (жұқа, дөңгелек етіп туралып майға) Қуырылған картоп.

CİRİM, -rmi *is. Ar. esk.* 1. Көлем, үлкендік, кендік. 2. Мөлшер, шама.

CİRİT, -di *is. Ar.* 1. Ат үстінде найза (таяктан жасалған) лақтырып ойнайтын ойын.

- CİRO** *is. İt. tic.* Жиро—вексельге, чекке жазылатын жолдама жазу. *ciro etmek* вексельдің я чектің артына керекті жазуды жазу.
- CİSİM** *is. Ar.* 1. Зат, нәрсе. 2. Дене, тұла бойы.
- CİSİMLENMEK** (*nsz*) Затқа айналу, бірлесу.
- CİSİMLEŞMEK** (*nsz*) *bk. Cisimlenmek.*
- CİVAN** *is. Far.* Сұлу, сымбатты бозбала я жас келіншек.
- CİVANMERT**, **-di** *is. Far.* Кең пейілді, қайырымды, мәрт, дархан.
- CİVAR** *is. Ar.* Төңірек, айнала, маңай. *Şehir civarı.* Қала маңы.
- CİVCİV** *is.* Балапан. *Civciv çıkarmak* балапан басып шығару.
- CİVCİVLİ** *s.* Шуылдаған, айқай-қиқулы, у-шу, дабыр-дүбір. *Pazarın civcivli zamanı.* Базардың қызған кезі.
- CİVELEK**, **-ği** *s.* Пысық, еті тірі, ширақ; көпшіл, адамға үйір.
- CİYAKLAMAК** (*nsz*) *bk. Cıyaklamak.*
- CİZVİT** *is. Fr.* Иезуит—кертартпа католик-монах ұйымының мүшесі. *Cizvit cemiyeti (veya tarikati)* Иезуиттер ордені (қауымы, ұйымы).
- COĞRAFI** *s. Ar.* Географиялық, географиямен байланысты. *Coğrafi boylat.* Географиялық бойлық.
- COĞRAFYA** *is. Ar.* География. *Coğrafya enlemi.* Географиялық ендік. *Coğrafya haritası.* География картасы. *Bitki coğrafyası.* Өсімдік географиясы. *İktisadi coğrafya.* Экономикалық география.
- COĞRAFYACI** *is.* 1. Географ, география маманы. 2. География пәнінің мұғалімі.
- COKEY** *is.* Жокей, атшабар.
- CONTA** *is. İt.* Сальник—саңылауды нығыздауға арналған құралғы.
- CONTALAMAК** (**-i**, **-e**) Сальникпен қойып қысу.
- COP** *is. Far.* 1. Қалың, қысқа таяқ. 2. (полицей) Резеңке таяқ, шокпар.
- COPLAMAК** (**-i**) Шокпарлау, шокпармен ұру, соғу.
- CORUM** *is.* Балық үйірі.
- COŞKU** *is.* 1. Шабыт, сезім шаттығы, зауық, ынта, жігерлену сәті, пафос; көңілі көтерілу. 2. Қозу, оршу, қызу, қызыну.
- COŞKUN** *s.* 1. Қайнаған, бүркылдаған, қарқынды, толқынды, тасқынды. *Coşkun bir faaliyet.* Қарқынды әрекет. *Coşkun deniz.* Толқыны қатты теңіз. 2. Тынышы кеткен, ашу кереген, абыржыған, ашуланған.
- COŞKUNLUK**, **-ğu** *is.* 1. Құлшыну, жігерлену, ынта, ынталылық, ықылас. *Coşkunlukta.* Өте қатты құлшынып, ынтамен. *Çalışma coşkunluğu.* Жұмысқа деген ынталылық, жұмыс энтузиазмы. 2. Тебірену, толқу, абыржу.
- COŞMAК**, **-ar** (*nsz*) 1. Шабыттанду, қозу, шаттанду, желігу, тебірену, толқу. 2. (табиғат құбылысы) Буырқану, оршелену, аласұрып құтырыну, долдану. *Yağmur yine coştı.* Жаңбыр қайтадан қатты жауа бастады. *Yel coştı.* Жел оршелене соқты, күшейді.
- COŞTURMAК** (**-i**) Шабыттандыру, қоздыру, желіктіру, толқыту; дем беру, қолдау.
- CÖMERT**, **-di** *s. Far.* 1. Жомарт, қолы ашық, берген, дарқан. 2. (жер) Берекелі, ырысты, ырзықты. *cömert davranmak* жомарттану, берген болу.
- CÖMERTÇE** *zf.* Молынан, молдап, көпкөтеп.
- CÖMERTLEŞMEК** (*nsz*) Жомарттану, мырзалану, қолы ашық, берген болу.
- CÖMERTLİK**, **-ği** *is.* Жомарттық, мырзалық, бергендік, қолы ашықтық.
- CÖNK**, **-ğü** *is. esk.* 1. Үлкен желкенді кеме. 2. *ed.* Халық ақындарының олеңдерінен құралған жинақ, антология.
- CUKKA** *is. Ar.* Емшек.
- CUMA** *is. Ar.* 1. Жұма. 2. Жұма намаз.
- CUMA GECESİ** *is. hlk.* Жұма түні—бейсенбіден жұмаға қараған түн.
- CUMA NAMAZI** *is.* Жұма намаз—жұма күні мешітте оқылатын намаз.
- CUMARTESİ**, **-yi** *is. Ar. T.* Сенбі.
- CUMBA** *is.* Фонарь—әйнектен қойылған шығыңқы жер, балкон.

CUMBUL CUMBUL *zf.* Құр-құр етіп, құрылдап—сұйық тамақты артығымен ішкенде қарында құрылдап шығатын дыбысқа айтылады.

CUMBULDAMAK (*nsz*) (ыдыстағы сұйық) Бүлкілеу, бүлк-бүлк ету, лок-лок ету, локылдау.

CUMBURLOP *zf.* Күмп етіп, шолп етіп. *Herif cumburlop düştü.* Адам теңізге күмп етіп құлай кетті.

CUMBURTU *is.* Күмп- күмп, күмпіл.

CUMHUR *is. Ar.* 1. Халық, ел. 2. Қоғам; қауымдастық.

CUMHURBAŞKANI *is.* Республика президенті, елбасы. *Cumhurbaşkanı seçimleri.* Президент сайлауы.

CUMHURBAŞKANLIĞI *is.* 1. Республика президенті қызметі. 2. Мемлекет басшысының резиденциясы, тұратын орны.

CUMHURCA *zf.* Бірлесіп, тізе қосып, көпшілік болып.

CUMHUR CEMAAT *zf. bk. Cümbür cemaat.*

CUMHURİYET *is. Ar.* Республика. *Cumhuriyet Halk Partisi* (Түркияда) Республикалық халық партиясы.

CUMHURİYETÇİ *is.* Республикашыл, республикалық құрылысты жақтаушы.

CUMHURİYETÇİLİK, -ği *is.* Республикалық құрылысты жақтаушылық.

CUMHURİYETPERVER *is. Ar. Far. bk. Cumhuriyetçi.*

CUMHURREİSİ *is. bk. Cumhurbaşkanı.*

CUP *zf.* Күмп. *Cup diye denize düştü.* Күмп етіп теңізге құлады.

CURA *is.* 1. Джура—екі я үш ішекті халық аспабы. 2. *hlk.* Қаршығаның бір түрі.

CURCUNA *is.* 1. У-шу, астан-кестен, айқай-шу. 2. Шапшаң орындалған түрік музыкасы. *curcunaya çevirmek, döndürmek (veya curcunaya vermek)* шуылдау, у-шу болу.

CURNAL *is. hlk.* Сөз тасу, сыртынан айтылған арыз не өсек.

CUŞIŞ *is. Far. esk.* Қозу, өршу, өршелену, қызыну.

CÜBBE *is. Ar. bk. Cüppe.*

CÜCE *s.* 1. Ергежейлі, лилипут. 2. Аласа, биік емес, жатаған. *Cüce ağaçlar.* Тырбиған ағаштар.

CÜCELEŞMEK (*nsz*) Қортию, бойы қысқа болу, мыртию.

CÜCELİK, -ği *is.* Ергежейлік, аласа бойлылық, тапалдық.

CÜCÜK, -ğü *is.* 1. Өскін, бүршік. 2. *hlk.* Балапан. 3. (пияз т.б.) Өзек.

CÜCÜKLENMEK (*nsz*) Өну, көктеу, өсіп шығу. *Soğanlar dolapta cücüklenmiş.* Пияздар шкафта тұрып өніп кетіпті.

CÜDA *s. Far.* (Отанынан, отбасынан) Алыстап кету, ажырап қалу, ұзақ уақыт көріспеу.

CÜMBÜR CEMAAT *zf. Ar.* Бірігіп, тізе қосып, бірлесіп, ұйымдасқан түрде.

CÜMBÜŞ *is. Far.* 1. Сауық, ойын-сауық. 2. *müz.* Металл корпусты саз түрі.

CÜMLE *is. ve s.* 1. Система, жүйе. 2. *gr.* Сөйлем. *Ben bu cümleyi üç defa okudum, hiçbir şey anlamadım.* Мен бұл сойлемді үш рет оқып шықтым, бірақ ештеңе түсіне алмадым. 3. Бәрі, барлық, бар, бүкіл. *Cümlemiz.* Бәріміз. *İnsanların cümlesi.* Адамдардың барлығы.

CÜMLE ALEM *is.* Бәрі, барлығы, баршасы.

CÜMLE BİLGİSİ *is. gr.* Синтаксис.

CÜMLECİK, -ği *is.* Құрмалас сөйлемнің бір сыңары. *Temel cümlecik.* Басыңқы сөйлем. *Yan cümlecik.* Бағыныңқы сөйлем.

CÜMLETEN *zf.* Бәрі бірден, жаппай, түгелдей. *Cümleten Allahaismarladık.* Бәріңізге бірден сау болыңыздар деймін, көріскенше аман-есен болыңыздар.

CÜNHA *is. Ar.* Жазықтылық, айыптылық, кінәлі болушылық; кінә, айып.

CÜNUN *is. Ar. esk.* Есуастық, есі ауысқандық.

CÜNÜP, -bü *s. Ar.* Ғұсыл құйынбаған, жуынбаған, тазаланбаған, дәретсіз (адам).

CÜPPE *is.* Мантия—сырттан киетін плащ сияқты ұзын шапан.

CÜR'ET *is. Ar.* 1. Батылдык, ер жүректік, жүректілік. 2. Абайсыздык, кызбалык, ұстамсыздык. *cür'et etmek* тәуекел ету, тәуекелге бел байлау.

CÜR'ETKÂR *s.* Батыл, жүректі, ер жүрек.

CÜR'ETLENMEK *(-e)* Батылдану, тайсалмау, жасқанбау.

CÜRUF *is. Ar.* Шлак, темір қалдық, отын қалдығы.

CÜRÜM, -gmü *is. Ar. huk.* 1. Қылмыс, күнә. 2. Жазықтылық, айыптылық, кінәлі болушылық.

CÜSSE *is. Ar.* Дене, тұлға бойы.

CÜSSELİ *s.* Денелі, сом тұлғалы, иықты, сом денелі.

CÜZ, -zü *is. Ar.* 1. Бөлік, бөлшек, мүше, тарау. 2. Құрандағы отыз тараудан біреуі. *Cüz kesesi.* Құран сөмкесі. 3. Бөлім, тарау—сатуға шығарылған кітап, журналдың т.б. басылып шыққан тараулары.

CÜZAM *is. Ar.* Алапес—теріде болатын жұқпалы ауру.

CÜZAMLI *s.* Алапес ауруына шалдыққан (адам).

CÜZDAN *is. Ar.* 1. Әмиян, шилан. 2. Куәлік, құжат. *Nüfus cüzdanı.* Жеке куәлік. *Askerlik cüzdanı.* Әскер куәлігі. *Evlence cüzdanı.* Неке куәлігі.

CÜZ'Î *s. Ar.* 1. Азгантай, аз ғана. 2. *fel.* Дара, дербес, жеке.

Ç,ç — түрік әліпбиінің төртінші әрпі.

ÇABA *is.* Жігер, ынта, әрекет, ыждағат, күш салу, тырмысу, әрекеттену. *çaba göstermek* әрекет жасау, талаптану, тырысу. *çaba harcamak* қолынан келгенше күш салу, мүмкіндігінше тырысу, өз әлінше аянбау.

ÇABALAMAK (*nsz*) Тырысу, күш салу, әрекеттену, қам жасау. *Boş yere çabalamak.* Босқа әуре болу, босқа тырысып-тырмысу.

ÇABUCACIK *zf.* Тездетіп, жылдам, тез-тез, жылдамдатып.

ÇABUCAK *zf.* Лезде, көзді ашып-жұмғанша, тездетіп, шапшандатып, тез-тез.

ÇABUK *zf. Far.* 1. Жылдам, тез, шапшаң, лезде, әп-сәтте. 2. *s.* Шапшаң, жылдам, көз ілеспейтін, жүйрік, үшқыр. *Çabuk ol (veya çabuk)!* Тез бол, тездет, қимылда!

ÇABUKÇA *zf.* Тездетіп, жылдамдатып, тез-тез.

ÇABUK ÇABUK *zf.* Тез-тез, өте жылдам, лезде. *Çabuk çabuk ezberlemiş gibi söylüyor.* Тез-тез жаттап алған кісідей айтып тұр.

ÇABUKLAŞMAK (*nsz*) Тездеу, шапшаңдау, жылдамдау.

ÇABUKLAŞTIRMAK (*-i*) Тездету, шапшандату, жылдамдату.

ÇABUKLUK, *-ğu is.* Тездік, жылдамдық, шапшаңдық.

ÇAÇA *is. Yun.* 1. Тәжірибелі, майталман теңізші. 2. *argo* Ашынажай ұстаушы, ашынажайдың әйел қожайыны.

ÇAÇA BALIĞI *is. zool.* Шпрот, май балық.

ÇAÇARON *is. İt.* Сөзуар, сөзшен, көп сөйлейтін.

ÇAÇARONLUK, *-ğu is.* Сөзшендік, сөзуарлық, көп сөйлегіштік.

ÇADIR *is.* 1. Киіз үй. 2. Шатыр, палатка я қолшатыр.

ÇADIR BEZİ *is.* Брезент—су өтпейтін қалың кенеп.

ÇADIRLI *s.* Шатырлы, шатыр құрылған.

Çadırli kamp. Шатырдан құралған лагерь.

ÇAĞ *is.* 1. Уақыт, мезгіл, мерзім. *Akşam çağı.* Кешкі уақыт. 2. Шақ, жас, жас шамасы. *Erginlik çağı.* Есейген шақ. *Gençlik çağı.* Жастық шақ. 3. Дәуір, тарихи кезен, заман. 4. Ғасыр, дәуір, заман. *Orta çağ.* Орта ғасыр. 5. *tec.* Қолайлы уақыт, оңтайлы сәт. *çağ aşmak* жаңа ғасырға бағыт алу, есік ашу. *çağı geçmek* уақыты өту, ескіру, күні өту.

ÇAĞANOZ *is. Yun. zool.* Қраб—шаян төрізді теңіз жәндігі. *çağanoz gibi* бүкірейген, бүктетілген, бүктетіліп қалған (адам).

ÇAĞATAУСА *öz. is.* Шағатай тілі—түркі халықтарының бәріне бірдей түсінікті орта ғасырлық ескі әдеби тіл.

ÇAĞCIL *s.* 1. Қазіргі, осы заманғы, қазіргі заманғы. *Çağcıl fizik.* Қазіргі заман физикасы.

ÇAĞCILAŞMAK (*nsz*) Қазіргі заман талабына сай келу, сәйкестену.

ÇAĞДАŞ *s.* 1. Замандас, тұстас. 2. Қазіргі, осы заманғы. *Çağdaş edebiyat.* Қазіргі заман әдебиеті.

ÇAĞДАŞЛАŞMAK (*nsz*) Қазіргі заманға сәйкестену, заман талабына сай өзгеру, модернизациялану.

ÇAĞДАŞLIK, *-ği is.* Осы заман, қазіргі заман, қазіргі өмір.

ÇAĞ DIŞI *s.* Көне, бұрынғы, ескі, заманға сай емес.

ÇAĞIL ÇAĞIL *zf.* Сылдырап, сылдыр-сылдыр етіп. *Çağil çağil akmak.* Сылдыр-сылдыр ағу.

ÇAĞILDAMAK (*nsz*) Сылдырау, сылдырап ағу.

ÇAĞIRI *is.* Шақырылған, шақыртумен келген.

ÇAĞIRICI *is.* Шақырушы, шақыртушы, шақырып келуші.

ÇAĞIRILMAK (*-e*) *bk. Çağrılmak.*

ÇAĞIRMAK (-i) 1. Шақыру, баска жерде тұрған адамды дауыстап қарату, келтіру. *İsmi ile çağırmaq.* Атын айтып шақыру. 2. Бір жерге келтіру, шақыру. *O akşam Orhan'ı yemeğe çağırdı.* Сол күні кешке қарай Орханды тамаққа шақырды.

ÇAĞIRTI *is.* Шақырған дауыс. *Bağirtı-lar, çağirtı-lar.* Айқай-шу, айқай-үй-қай.

ÇAĞIRTKAN *is.* Еліктіруші құс—аңшылардың аң аулағанда пайдаланатын, дауысымен өзі тектес құстарды айналдасына жинайтын құс.

ÇAĞIRTMAK (-i, -e) Шақырту, шақыртып алу.

ÇAĞLA *is.* 1. Шикі, піспеген жеміс. 2. (бадам, өрік т.б.) Тек сүйекті жемістердің жеуге жарайтын көк түйнегі.

ÇAĞLAMAK (*nsz*) 1. (су) Сылдырап ағу, сылдырап ағу, сарқырау, сарқырап ағу, сарылдау. 2. *tec.* Қайраттану, жігерлену, рухтану. *çağlamadan çattamak* жасы үлкен кісі сияқты көрінуге тырысу.

ÇAĞLAR *is. bk.* Çağlayan.

ÇAĞLAYAN *is.* Шағын сарқырама, құлама су, күрлдеуік.

ÇAĞMAK, -ar (-e) (күн нұры) Түсу, сәуле беру, сәуле түсіру, жарық түсіру, жарық кіру. *Oraya güneş çağmıyor.* Ол жерге күн түспейді, жарық кірмейді.

ÇAĞRI *is.* Шақыру. *Çağrı kağıdı.* Шақыру қағазы.

ÇAĞRICI *is. hlk.* Шақырушы, шақыртушы.

ÇAĞRILI *is.* Шақырылған, шақырумен келген адам, қонақ. *Çağrılılı olarak.* Қонақ ретінде, қонақ болып.

ÇAĞRILIK, -ği *is.* Шақыру қағазы.

ÇAĞRILMA *is.* Шақырылу.

ÇAĞRILMAK (*nsz, -e*) Шақырылу.

ÇAĞRIM *is.* Шақырым жер—шақырғанда естілетін, дауыс жететін жер.

ÇAĞRISIZ *s.* Шақырусыз келген не шақырылмаған адам.

ÇAĞRIŞIM *is. psikol.* Ассоциация—айырым психика, жүйкелік процестер арасының байланыстары. *çağrışımı*

vermek ассоциациялау, ойға байланыстырылу.

ÇAĞRIŞIMCI *is. ve s. fel.* Агностик, агностицизмді жақтаушы.

ÇAĞRIŞIMCILIK, -ği *is. fel.* Агностицизм—объективтік дүниені тану мүмкіншілігін бекерге шығаратын идеалистік философия ілімі.

ÇAĞRIŞMAK (*nsz, -le*) 1. Шақырысу, бір-бірін шақыру. 2. Түс-түстан шулау, жамырау.

ÇÂK *is. Far.* Жыртық, жыртылып тозған; сынған, уатылған.

ÇAKAL *is. Far. zool.* 1. Шиебөрі, қорқау. 2. *argo* Айлакер, алдамшы, қу, төсілқой; жексұрын, соғылған, сұм. 3. *hlk.* Көргенсіз, әдепсіз, тәрбие көрмеген. *çakallar gibi* 1) шиебөрідей ұлу. 2) бақырып-шақырып жылау.

ÇAKAL ARMUDU *is. bot.* Жабайы алмұрт.

ÇAKAL ERİĞİ *is. bot.* Қышқыл дәмді, қатты, сүйегі үлкен өріктің бір түрі.

ÇAKAL YAĞMURU *is. hlk.* Ақ жауын—күн ашықта жауатын жаңбыр.

ÇAKAR *is.* 1. Теңіз жағалауына орнатылған кішкене шам, фонар. 2. Балық ауы—ұзындығы екі жүз елу-үш жүз, ені он құлаш шамасындағы сүзгі тор.

ÇAKER *is. Far.* Құл, күң, малай, жалшы.

ÇAKI *is.* Шаппа, қалта пышақ, бөкі. *çaki gibi* ширақ, сергек, тың.

ÇAKIL *is.* Ұсақ жұмыр тас, қиыршық тас.

ÇAKILDAK, -ği *is.* 1. Храповик—білікті теріс айналдырмай ұстап тұратын механизм. 2. (ойыншық) Зырылдауық—қолмен айналдырғанда дауыс шығаратын диірмен тәріздес ойыншық.

ÇAKILDAMAK (*nsz*) (қиыршық тас) Шықырлау, сықырлау, сыртылдау. *Dağdan taşlar çakıldayarak yuvarlanı-yordu.* Таудан тастар шықырлап дөңгеленіп түсіп жатты.

ÇAKILI *s.* 1. (қазық, шегемен т.б.) Қағылған, ілінген. *Duvara çakılı.* Қабырғаға ілінген. 2. Орнатылған,

бекітілген.

ҶАКІЛЛИ *s.* Қиыршық тасты, түйірлі, қиыршықты.

ҶАКІЛЛИК, *-ғи is.* Қиыршық тас төселген немесе қиыршық тасты жер.

ҶАКІЛМАК 1. Қағылу, қағып кіргізілу. 2. Соқтығысу, соқтығып қалу, соғылу. *Ушак даға қакıldı.* Ұшақ тауға барып соғылды. 3. *argo* Әшкерелену, ашылу, анықталу. *қакılıр калмак* қимылсыз, қазықтай қақиып тұру.

ҶАКІЛ ТАҒИ *is.* Қиыршық тас, ұсақ жұмыр тас.

ҶАКІМ *is.* 1. Найзағай, жай. 2. Ұшқын, от.

ҶАКІН *is. bk. Çakım.*

ҶАКІНТИ *is.* Найзағай жарқылы.

ҶАКІР (I) *s.* (коз) Сұр көк. *Çakır gözli.* Қой көз, қоңыр көз.

ҶАКІР (II) *is. esk.* Шарап.

ҶАКІР АҒАЗ *is. hlk.* Сақылдаған сары аяз, қақаған суық, сары шұнақ аяз.

ҶАКІР ÇУKUR *zf.* Шыпылдатып, шылп-шылп етіп. *Çakır çukur sakız çiğnetek.* Шыпылдатып сағыз шайнау.

ҶАКІРДОҒАН *is. zool.* Түйғын.

ҶАКІРКАНАТ *is. zool.* Шүрегей үйрек.

ҶАКІРКЕҮҒ *s.* Масаң, аздап мас, масайған, қызу.

ҶАКІРКЕҮҒ *s. bk. Çakırkeyf.*

ҶАКІРЛАШМАК (*nsz*) 1. Масаңдау, масаң болу, масаң тарту, қыза бастау. 2. Ер жете бастау, есейе бастау.

ҶАКІР ПЕНÇЕ *s.* Епті, икемді, бейімді.

ҶАКІР ПЕНÇЕЛІК, *-ғи is.* Ептілік, икемділік, бейімділік.

ҶАКІСІЗ *s.* Шаппасыз, бәкісіз.

ҶАКІШІК *s. mat.* Беттесетін, беттес.

ҶАКІШМАК (*nsz-le*) 1. Ілінісу, ұштасу, астасу, жалғасу, байланысу. 2. Айтысу, сөз жарысына түсу, сөзбен сайысу. 3. *mat.* Беттесу, қабысу. *Üçgenler çakaştı.* Үшбұрыштар беттесті. 4. (дәрістер) Қатар келу, бір уақытқа келу. *İki sınıfın dersleri çakaştı.* Екі сыныптың дәрістері бір уақытқа қатар келіп қалды.

ҶАКІШТИРМАК (*-i*) 1. Іліністіру, ұштастыру, жалғастыру. 2. Арақ ішу, ішім-

дік ішіп көңіл көтеру.

ҶАКМАК, *-ғи (I) is.* 1. Шақпақ тас. 2. Шақпақ, оттық. *çakmak çakmak* шақпақ шағу.

ҶАКМАК, *-ғи (II) is. tıp* Безеу, бөртпе.

ҶАКМАК, *-ar (III) (-i, -e)* 1. Қағу, ұрып кіргізу, қадау. *Çiviyi tahtaya çakmak.* Шегені тактайға қағу. 2. Шегемен іліп қою, шегемен іліндіру. *Halıyı duvara çakmak.* Кілемді қабырғаға шегемен іліндіру. 3. Қазық қағып мал байлау. *Atı çayıra çakmak.* Атты шалғынға байлау. 4. Жасырын салып қою, алдап беріп жіберу. *Kalp parayı birisine çakmak.* Жалған (қолдан жасалған) ақшаны біреуге алдап беріп жіберу. 5. *argo* Қойып қалу, салып жіберу, ұру. *Suratına tokadı çakmak.* Бетіне шапалақпен салып қалу. 6. (*-i*) Жағу, тамызу, тұтату, тарту. *Çakmağı çakmak.* Шақпақ шағу. *Kibriti çakmak.* Сіріңке жағу. 7. (*-i, -den*) Ұғыну, болжау, түсіну. *İşi çakar.* Ол істі түсінеді. 8. (*nsz*) *argo* Ішкілік ішу, ұрттау. *Birer tane çakalım mı?* Бір-біреуден ұрттап алайық па?

ҶАКМАК ÇАКМАК *zf.* (көз) Ұшқын-ұшқын жарқырап, ұшқын шашып.

ҶАКМАҚСИ *is.* 1. Шақпақшы—шақпақ тас, шақпақ жасаушы *y* сатушы. 2. Мылтықшы, мылтық жасаушы.

ҶАКМАҚЛИ *is.* Шақпақты мылтық.

ҶАКМАКСІЗ *s.* 1. Шақпақсыз, оттықсыз. 2. Ескі, жарамсыз мылтық не тапанша.

ҶАКМАК ТАҒИ *is.* Шақпақ тас.

ҶАҚШІР *is.* 1. Балағы тізеге дейін не тізені жауып тұратын етіп тігілген ерлердің кең шалбары, дамбал. 2. Құстардың аяғындағы жүн.

ҶАҚШІРЛИ *s.* 1. Кең шалбарлы, дамбал киен. 2. Аяғы жүнді (құс, кептер т.б.).

ҶАҚТИРМАДАН *zf.* Білдірмей, сездірмей, жасырын, байқатпай, көрсетпей.

ҶАҚТИРМАК (*-i, -e*) 1. Қақтыру, қадаттыру. 2. *tkz.* Білдіріп қою, сездіріп қою.

ҶАЛА *zf.* Есім создердің алдына келіп,

тездік, шапшандық және үздіксіздік мағыналарын жамайды.

ÇALAK *s. Far.* Елті, ширақ, еті тірі.

ÇALA KALEM *zf.* Жылдамдатып, тоқтамай, тез жазып. *Çala kalem yazmak.* Жылдамдатып жазып тастау.

ÇALAP, -bı öz. is. esk. Алла, төңір, құдай

ÇALA PAÇA *zf.* Сүйреп, алды-артына қаратпай тартқылап, ерікке қоймай, күшпен.

ÇALAR SAAT, -ti is. Қоңыраулы сағат.

Altıya kurulu çalar saat. Сағат алтыға бұрылған, қойылған қоңыраулы сағат.

ÇALÇENE *s.* Мылжың, көп сөйлейтін.

ÇALÇENELİK, -ği is. Мылжындық, кезулік, мыжымалық, тантықтық.

ÇALDIRMAK (-e) 1. (музыкалық аспап)

Ойнату, тарттыру, орындату. 2. Ұрлату, ұрлатып алу. *Saatimi çaldırdım.* Сағатымды ұрлатып алдым.

ÇALGI is. 1. Аспап, музыкалық құрал.

2. Музыка, әуен. 3. Музыкалық ансамбль, оркестр. *Çalgi, yerine geçmiş oturtmuştu.* Оркестр орнына барып отырған еді. *çalgi çalmak* музыкалық аспапта ойнау.

ÇALGICI is. Музыкант.

ÇALGIÇ, -cı is. Плектр.

ÇALGINANE is. T. Far. Музыка ойнатын, көңіл көтеретін жер, музыкалы мейрамхана.

ÇALGILI s. Музыкалы, музыка ойнаған, сазды.

ÇALGIN is. hlk. 1. Қатты ыстықтан не суықтан өспей қалған егін. 2. Дәмі бұзылған тағам.

ÇALGI ORAĞI is. Шалғы, шалғы орақ.

ÇALI is. bot. Тікенекті тал-шілік, шілік, бұта. *çali gibi* қалың және қатты (шаш, сақал).

ÇALI BÜLBÜLÜ is. zool. Бұлбұл — кішкентай сайрауық торғай тұқымдас құстардың бір түрі.

ÇALI ÇIRPI is. Шырпы, шөпшек.

ÇALI HOROZU is. zool. Саңырау құр, құр.

ÇALIK s. 1. Қисайған, майысқан, қисық. *Ağzı burnu çalık.* Бет-әлпеті бұзылып кеткен, түсі қашып кеткен.

2. Қисық, қиғаш кесілген. *Kumaşın bir yanı çalık.* Матаның бір жағы қиғаш кесілген. 3. Қалыптан тыс; жынды, есерсоқ. *Çalık adam.* Есалаң, жынды адам. 4. *hlk.* Қиқар, қиңыр; асау. *Çalık at.* Асау ат. 5. Жүзінде тыртық, жара ізі бар.

ÇALI KUŞU is. zool. Сары бас торғай шымшық.

ÇALILIK, -ği is. Бұтасы мол, бұталы жер, шілігі мол, шілікті жер.

ÇALIM is. 1. Өзін-өзі жақсы көрсетуге тырысушылық; асқақтық, менсінбеушілік, маңғаздық. 2. Алыстық, қашықтық. *Kurşun çalımı.* Оқтың алысқа ұшу қашықтығы. 3. *sp.* Финт, айла-шарғы жасау. *çalım atmak* маңғазсыну, менсінбеу, кекірею, бөлдену.

ÇALIMLAMAK (-i) sp. (футболда) Финт жасау, айла-шарғы жасау, қарсыласын алдап өту.

ÇALIMLI s. Маңғаз, тәкаппар, паң.

ÇALIMLILIK, -ği is. Маңғаздық, тәкаппарлық, паңдық.

ÇALINMAK (nsz,-e) 1. Ұрлану. *Poltoso çalındı.* Пальтосын ұрлап кетті, пальтосы ұрланды. қағылу. 2. Қағылу. *Kapı çalındı.* Есік қағылды. 3. (музыка, пластинка) Орындалу, ойналу.

ÇALINTI is. Ұрланған, ұрлатып алынған. *Çalıntı otomobil.* Ұрланған машина.

ÇALISIZ s. Бұтасыз, бұтасы жоқ, шіліксіз.

ÇALI SÜPÜRGESİ is. Сыпыртқы, сібірткі, сыпырғы.

ÇALISKAN s. Еңбекқор, еңбеккер, еңбек сүйгіш, еңбекшіл.

ÇALIŞKANLIK, -ği is. Еңбекқорлық, еңбек сүйгіштік, еңбеккерлік.

ÇALIŞMA is. 1. Жұмыс, іс, әрекет. *Çalışma kabiliyeti.* Еңбекке жарамдылық; еңбекке қабілеттілік. *Çalışmaya kayulmak.* Жұмысқа бастау. *Kendilerine iyi bir çalışma fırsatı verdim.* Оларға жақсы бір жұмыс істеу мүмкіндігін бердім. 2. Әрекет, қызмет. *Parçalayıcı*

çalışmalar. Жікшілдік, бүлдірушілік әрекеттер. 3. Шығарма, туынды, еңбек. *Folklor üzerinde çalışmaları var.* Фольклорға қатысты еңбектері бар. 4. Жұмыс уақыты.

ÇALIŞMA GÜNÜ *is. bk. İş günü.*

ÇALIŞMAK (*nsz*) 1. Еңбектену, еңбек ету, маңдай терін тоғу. *Bu eser için iki yıl çalıştım.* Осы шығармаға екі жылымды бердім, екі жыл еңбектендім. 2. Жұмыс істеу, қызмет қылу, еңбек ету. *Arkadaşım bankada çalışıyor.* Досым банкте жұмыс істейді. *O, öğretmen olarak çalışıyor.* Ол мұғалім болып жұмыс істейді. 3. (машина, станок т.б.) Жұмыс істеу, істеу. *Çalışır halde.* Жұмыс істеп тұрған, істейтін. 4. Талаптану, тырысу, ұмтылу. *Arzunuzu yarıp çalışacağım.* Өтінішіңізді орындауға тырысамын. 5. (-e) Шұғылдану, айналысу, оқу, үйрену. *O Türkçeyi çalışıyor.* Ол түрікше үйреніп жүр. *çalışıp çabalamak* бар күшімен тырысу, ынталану, тырмысу, талаптану.

ÇALIŞMA MASASI *is.* Жұмыс столы.

ÇALIŞMA ODASI *is.* Жұмыс бөлмесі, жұмыс орны.

ÇALIŞMA SAATİ *is.* Жұмыс уақыты.

ÇALIŞTIRAN *is.* Жұмыс беруші.

ÇALIŞTIRICI *is.* Жаттықтырушы, баулушы, үйретуші.

ÇALIŞTIRICILIK, -ği *is.* Жаттықтырушылық, жаттықтыру ісімен шұғылданушылық.

ÇALIŞTIRMAK (-i, -e) 1. Жұмыс істету, еңбек еттіру. 2. Орындату, істету, шұғылдандыру, жаттықтыру. *Oğlumu derslerine çalıştırdım.* Ұлыма дәрістерін орындаттым, жасаттым. 3. Жалдау, жұмыс беру. 4. (мотор т.б.) От алдыру, жүргізу.

ÇALKALAMAK (-i) 1. Шаю, шайқау, тазарту. *Ağzını çalkalamak.* Аузын шаю. *Bardağı çalkalamak.* Стаканды сумен шайып тазарту, шайқау. *Çamaşırı çalkalamak.* Кірді шаю. 2. Шайқау, былғау, араластыру, пісу, сапыру. *Süti yağıkta çalkalamak.* Сүтті күбде шайқау. *Yumurta çalkalamak.*

Жұмыртқаны араластыру, шайқау. 3. (дәнді) Ұшыру, суыру. *Buçdayı çalkalamak.* Бидайды ұшырып, аршып тазалап алу. 4. (дене мүшесі) Қимылдату, селкілдету, қозғалту. *Göbek çalkalamak* (шығыс биінде) Қарынды қимылдату, ішін дірілдету.

ÇALKAMAK (*nsz*) *bk. Çalkalamak.*

ÇALKANMAK (*nsz*) 1. Шалпылдау, шалпылдап соғылу; шолпылдау. *Ördekler suda çalkanıyor.* Суда үйректер шолпылдайды. 2. (теңіз, кол) Толқындану, ырғалу, тербелу. 3. (хабар, сыбыс) Жайылу, тарау, естілу, мәлім болу. 4. (-ile) Дүрлігу, әуре-сарсаң болу, әбигерлену. *Şehir bu olayla çalkandı.* Бұл оқиға қаланы дүрліктіріп жіберді.

ÇALKANTI *is.* 1. (теңіз) Толқындау, толқын көтерілу. 2. Араластырылған, көпіршіген, сапырылыстырылған, шайқалған нәрсе. *Yumurta çalkantısı.* Былғанған, шайқалған жұмыртқа. 3. Еленді, кебек.

ÇALKAR *is.* Үлкен елек—дән елейтін, тазартатын елеуіш.

ÇALMAK, -ar (-i, -e) 1. Ұрлау, ұрлап кету, бір нәрсені білдіртпей, жасырып алып кету. 2. Ойнау, орындау, тарту. *Boru çalmak.* Трубада ойнау. 3. Шылдырлау; үн шығару. *Çan çalmak.* Қоңырау соғылу. *Islık çalmak.* Ысқыру. *Telefon çalmak.* Телефон соғу. 4. Соғу, тарсылдату, қағу. *kapıyı çalmak* есікті қағу. 5. Зақым келтіру, зиян беру, шалу. *kırağı çalmak* суық соғу, үсіп кету. *Bu halıyı güneş çaldı.* Бұл кілем күнде тұрып оңып кетті. 6. Түстес, түсі ұқсас болу. *Maviye çalmak.* Көгілдір, көк түске ұқсас болу. 7. Жағу, үйкелеу. *Ekmeğin üzerine yağ çalmak.* Нанға май жағу.

ÇALPARA *is. Far.* Кастаньет—би ырғағына сәйкес дыбыс шығару үшін саусакқа кигізетін ағаш пластинка.

ÇALYAKA *zf.* Жағасына жармасып, жағасынан алып, байқатпай шап беріп. *çalkaya etmek* жағасына жармасу, алқымдау.

ҶАМ *is. bot.* Қарағай. *çam devirmek* намысына тию, намыстандыру. *çam yarması* денелі, ірі тұлғалы адам.

ҶАМАШІР *is. Far.* 1. Ішкіім. 2. Кір, кірлеген, жуылған киім-кешек. 3. Кірлеген киім-кешекті жуу, кір жуу. *çamaşır değiştirmek* ішкіімін ауыстыру.

ҶАМАШІРЦИ *is.* Кір жуушы.

ҶАМАШІР DETERJANI *is.* Кір жуатын ұнтақ.

ҶАМАШІР LEĖENİ *is.* Кір жуатын шылапшын, леген.

ҶАМАШІР МАКІNESİ *is.* Кір жуатын машина.

ҶАМАШІР MANDALI *is.* Кір қысқыш.

ҶАМАШІР SABUNU *is.* Кір сабын.

ҶАМҶАК, -ġı *is.* Ағаш шелек (құлақты).

ҶАМ FISTIĖI *is.* Бал карағай жаңғағы.

ҶАМЛИК, -ġı *s.* Қарағай орманы; қылқанды орман.

ҶАМ SAKIZI *is.* Қарағай шайыры. *çam sakızı çoban armaġanı* шопанның сыйлығы карағай сағызы, яғни сыйға тартылған тарту-таралғы қымбат емес, көрсетілген ықылас-ілтипат қымбат.

ҶАМUR *is.* 1. Балшық, батпақ. 2. *mec.* Арам, жаман ниетті. *çatur atmak (veya sıçratmak)* жала жабу, нақақ кінә тағу, жазықсыздан жазықсыз кінәлау. *çamura bulaşmak (veya batmak)* жаман іске араласу, шатасу. *çamura yatmak (argo)* қарызын төлемеу, сөзінде тұрмау.

ҶАМUR BANYOSU *is.* Шипалы балшықпен емдеу.

ҶАМURCUK, -ġı *is. zool.* Қара балық.

ҶАМURCUN *is. zool.* Шүрегей үйрек.

ҶАМУРЛАМАК (*nsz*) 1. Батпақ жағу, батпақпен сылау; ластау, кірлету, былғау. 2. *mec.* Жамандау, даттау, өсектеу.

ҶАМУРЛАШМАК (*nsz*) 1. Батпақтану, балшыққа айналу, лайлану. 2. *mec.* Мазалау, жармасу.

ҶАМУРЛУ *s.* Батпақты, лайсан, сазды. *Yollar çok çamurlu.* Жолдар өте батпақ.

ҶАМУРЛУК, -ġı *is.* 1. Батпағы мол жер, батпақ. *Bahçenin o tarafı çamurluk.* Бақшаның арғы жағы батпақты жер, батпақ. 2. Қоныш—балалқты балшық етпеу үшін балтырға киілетін қоныш. 3. (машина, велосипед үшін) Қанат—батпақ шашыратпау үшін қолданылатын қалқан.

ҶАМУRSUZ *s.* Лайсыз, батпақсыз, лайсан емес.

ҶАН *is.* Қоңырау. *çan çalmaq* жаю, тарау, жария ету, әйгілеу.

ҶАНАК, -ġı *is.* 1. Саз балшықтан істелген шыны аяқ, құм балшық миска. 2. *bot.* Гүл тостағаншасы. 3. *coġr.* Шұңқыр. *çanak tutmaq (veya açmaq)* өзінің сөздерімен, қимыл-әрекеттерімен басына бәле тілеп алу, шатаққа ұрыну, бәлеге қалу.

ҶАНАК АĖIZLI *s.* 1. Аузы үлкен, үлкен ауызды. 2. Аузында сөз тұрмайтын, естіген-білгенін айтып қоятын, сөз құмар, көк ауыз.

ҶАНАК ANTEN *is.* Спутник антенна.

ҶАНАК ÇÖMLEK, -ġı *is.* Саз балшықтан жасалған түрлі шыны аяқтардың жалпы атауы.

ҶАНАК ҶАЛАҶИСІ *is.* Жағымпаз, жарамсақ, жылмақ.

ҶАНАК ҶАЛАҶИСІЛИК, -ġı *is.* Жағымпаздық, жарамсақтық, жағынғыштық. *çanak yalayıcılık etmek* жағымпаздану, жарамсақтану.

ҶАНАК ҶАРАĖI *is. bot.* Гүл тостағаншасының жеке жапырағы.

ҶАНЦИ *is.* 1. Қоңырау жасаушы я сатушы. 2. Қоңыраушы, қоңырау соғушы.

ҶАН ÇİÇEĖI *is. bot.* Қоңыраубас.

ҶАНДИР *is. hlk.* 1. Будан. 2. *s. hlk.* Қолға үйретілмеген, жабайы.

ҶАНГАЛ (I) *is. sp.* (күресте) Аяқпен қағу, іту.

ҶАНГАЛ (II) *is.* Бұтақты ағаш, тал.

ҶАНГИР ÇUNGUR *zf.* Салдыр-гүлдір, қаңғыр-күңгір, тарсыл-гүрсіл. *Tencereler çangır çungur devrildi.* Кастролдер қаңғыр-күңгір төңкерілді.

ҶАНДИРДАМАК (*nsz*) Салдырлау, қаңғырлау.

ÇAN KULESİ *is.* Шіркеу мұнарасы.

ÇANTA *is.* Сөмке; портфель. *çantada keklik* кекілік сөмкеде, яғни қолға түсті деп санау, қол жеткізу қиын емес.

ÇANTACI *is.* Сөмкеші—сөмке, портфель тігетін я сататын адам.

ÇANTACILIK, -ğı *is.* Сөмке, портфель тігу не сату ісімен шұғылданушылық.

ÇANTALI *s.* Сөмкелі, сөмкесі бар, сөмке асынған.

ÇANTASIZ *s.* Сөмкесіз, сөмкесі жоқ.

ÇAP *is.* 1. Диаметр, кесе-көлденең ені; калибр. *Çap ölçmek* (мылтық, зеңбірек) Ұңғысының кендігін, калибрін өлшеу. *Ağır çap.* Ірі калибр. 2. Көлем, аумақ, масштаб, шама. *İri çapta bir adam.* Сүйегі ірі адам. *Dünya çarında.* Әлемдік деңгейде. 3. (үй, ғимарат т.б.) Жоспар, сызба, план. 4. *tec.* Қабілет, бейім, іскерлік. *Her şeyde olduğu gibi politikada da bu büyük rolü insanın kendi çarı оunar.* Не нәрседе болмасын, саясатта да негізгі рөлді адамның бойындағы қабілеті, іскерлігі жүзеге асырады.

ÇAPA *is.* Шот, кетпен.

ÇAPACI *is.* Кетпенші, кетпенмен жұмыс істеуші.

ÇAPAÇUL *s.* Салақ, ұқыпсыз, қырсыз.

ÇAPAÇULCU *s.* Қаңғыбас, кезбе.

ÇAPAÇULCULUK, -ğı *is.* 1. Қаңғыбастық, кезбелік. 2. Салақтық, ұқыпсыздық.

ÇAPAÇULLUK, -ğı *is.* Салақтық, ұқыпсыздық; ластық, таза еместік.

ÇAPAK, -ğı (I) *is.* 1. Көздің іріңі. 2. Темірді соққанда түсетін, сынық, жарқыншақ, қабыршақ.

ÇAPAK, -ğı (II) *is. bot.* Табан балық.

ÇAPAKLI *s.* (көз) Іріңді, іріңдеген.

ÇAPAKSIZ *s.* (көз) Іріңсіз, іріңі жоқ.

ÇAPALAMAK (-i) Кетпендеу, кетпенмен жерді шауып босату, өңдеу, түптеу.

ÇAPALI *s.* 1. Кетпенмен босатылған (жер). 2. Кетпенді, кетпені бар.

ÇAPANOĞLU *is. tec.* Қырсық, кесір-кесапат, пөле, кездейсоқ кездесетін

ренішті жағдай. *altundan çapanoğlu çıkmak* қырсық шалу, пөлеге тап болу.

ÇAPAR (I) *is. esk.* 1. Пошташы, поштабай, шабарман. 2. *s.* (айуан не өсімдік) Шұбар, теңбіл, ала-құла. 3. Альбинос, альбинизмге шалдыққан адам я айуан.

ÇAPAR (II) *is.* Қайық, баркас.

ÇAPARIZ *is. Far.* Кедергі, бөгет, тосқауыл, қиындық. *çaparız getirmek* қиындық туғызу, кедергі болу.

ÇAPARI *is. İt.* Тастама ау—балық ұстауға салынатын, қазық қағып керілетін ау.

ÇAPASIZ *s.* Кетпенмен босатылмаған, өңделмеген (жер).

ÇAPÇAK, -ğı *is.* 1. Ағаш шелек. 2. Аузы ашық бөшке.

ÇAPKIMAK (-i) *bk. Çaplamak.*

ÇAPKIN *s.* 1. Қатыншыл, қатынжанды, қатынқұмар, қатынды жақсы көретін еркек. *Sen onun karşısına çapkin bir adam gibi çıktın.* Сен оның алдына қатынқұмар адам сияқты шықтың. 2. Сотқар, тентек, ерке. *Vay çapkin vay! Қап, сотқар, сені ме!*

ÇAPKINLIK, -ğı *is.* Қатынқұмарлық, қатынға әуестенушілік, қатыншылдық. *Yaşının çapkinliğini uzaktan seyretmek bile çirkin.* Егде тартқан кісінің қатынқұмарлығын алыстан көргеннің өзі жиіркенішті.

ÇAPLAMAK (-i) Диаметрін, калибрін өлшеу.

ÇAPMAK, -ar (-i) *esk.* 1. Шабу, шапқылау, ызғыту. *Atım çaparak gitti.* Атпен шауып кетті. 2. Шабуылдау, шапқыншылық жасау, шапқындау. *Düşman üzerine çaptılar.* Олар дұшпанға шабуыл жасады.

ÇAPRAK, -ğı *is.* Тоқым, ер-тұрман жабдығы.

ÇAPRAŞIK *s.* Шытырман, қым-қиғаш, шым-шытырық, шиеленісіп кеткен, шатысып қалған. *Çapraşık bir duruma düşmek.* Шытырман оқиғаға тап болу, жағдайға кез болу.

ÇAPRAŞIKLIK, -ğı *is.* Шытырмандық, шытырманға толы болушылық.

ҘАРАҘМАК (*nsz*) 1. Шиеленісіп қалу, қиындап кету, күрделене түсу, шешілуі қиындау. 2. Қиысу, қиоласу.

ҘАРРАЗ *s. Far.* 1. Көлденең, кесе-көлденең, кесе-көлденең жатқан. *Boynuna çapraz astığı tüfeğini yokladı.* Мойнына кесе-көлденең асынып алған мылтығын тексеріп қойды. 2. *is.* (күрес тәсілі) Құлаш, құлаштап қапсыру. 3. Торап, түйіспе, қиылыс, түйіскен жері. *İki şosenin çapraz уaptığı yer.* Екі тас жолдың түйіскен жері.

ҘАРРАЗ АТЕҘ *is.* Оқты түс-түстан жаудыру.

ҘАРАЗЛАМАК (*-i*) Айқастыру, айқыш-ұйқыш қою. *Tüfeği bıraktım, kollarımı göğsüme çaprazladım.* Мылтықты қойып, қолымды көкірегіме айқастыра қойдым.

ҘАРАЗЛАҘМАК (*nsz*) Қиындап, шиеленісіп кету. *İş çaprazлаştı.* Іс шиеленісіп кетті.

ҘАРАЗЛИК, **-ғи** *is.* Айқасқандық, айқыш-ұйқыштық.

ҘАРУЛ *is.* Талау, тонау, қарақшылық.

ҘАРУЛСУ *s.* Талаушы, тонаушы, қарақшы.

ҘАРУЛСУЛУК, **-ғи** *is.* Талаушылық, тонаушылық, талан-тарағға салушылық, зорлап тартып алушылық.

ҘАРУЛЛАМАК (*-i*) Талау, тонау, зорлап тартып алу, елді тонап шауып алу.

ҘАР *is. Rus. tar.* Патша.

ҘАРҘАВУК *zf.* Кірпік қаққанша, көзді ашып-жұмғанша, тез арада, лезде, әп-сәтте.

ҘАРҘУР *is.* Ысырап, рәсуа, зиян, шығын. *çarçur etmek* орынсыз шашып төгу, ысырап жасау. *çarçur olmak* ысыраптану, орынсыз шашылып тоғилу, шығындану.

ҘАРДАК, **-ғи** *is. Far. Ar.* 1. Шайла, күрке. 2. (шырмалып өсетін өсімдіктер үшін) Тор, шарбақ.

ҘАРЕ *is. Far.* 1. Амал, лаж, шара, айла, жол. 2. Дауа, шипа, ем. *çaresine bakmak* амалын табу. *Ne çare!* Амал не, амал қанша?!

ҘАРЕСІЗ *s.* 1. Дауасыз, жазылмайтын, ем қонбайтын. *Çaresiz дерт.* Дауасыз дерт. 2. Амалсыз, шарасыз, лажсыз. *çaresiz kalmak* амалы құру, не істерін білмеу.

ҘАРЕСІЗЛИК, **-ғи** *is.* Амалсыздық, лажсыздық, шарасыздық.

ҘАРЕВІҘ *is. Rus.* Ханзала, патша баласы.

ҘАРИК, **-ғи** *is.* 1. Шарық, шәркей—теріден жасалған жеңіл аяқкиім. 2. Тежеуіш башмағы.

ҘАРИКҘИ *is.* Шарықшы—шарық, шәркей тігетін не сататын адам.

ҘАРИКЛИ *s.* Аяғына шарық киген.

ҘАРИКЛИК, **-ғи** *s.* Шарық тігуге жарамды. *Çarıklık deri.* Шарық тігуге жарамды тері.

ҘАРИКСІЗ *s.* Шарық кимеген, шарықсыз.

ҘАРИҘЕ *is. Rus.* Патша әйел, патшаның әйелі.

ҘАРК *is. Far.* 1. Доңғалақ, дөңгелек. *Değirmen çarkı.* Су диірмен доңғалағы. *Dişli çark.* Тісті доңғалақ. 2. Қайрак, шарық. 3. *ask.* Бұрылыс, бұрылу, айналым. *çark etmek* 1) (түзу, тура кеткен адам я нәрсенің) оңға я солға бағытын өзгертуі. 2) қайта оралу. *çarkı döndürmek* күнелту, күн қору. *çarkına etmek (veya okumak) argo.* біреуге жамандық жасау, ісіне кесірін тигізіп шығынға ұшырату.

ҘАРКҘИ *is.* 1. Кеме механигі, машинист. 2. Шарықшы, қайрақшы.

ҘАРКҘИБАШИ *is.* (кеменің) Бас механигі.

ҘАРКИФЕЛЕК, **-ғи** *is. Far. Ar. bot.* 1. Пасифлора—үлкен қызыл гүлдері бар, қабырғаға шырмалып өсетін өсімдік түрі. 2. Фейерверк—түрлі-түсті от, түрлі-түсті жарық беретін тұтанбалы зат. 3. *mes.* Тағдыр, жазмыш.

ҘАРЛИК, **-ғи** *is. tar.* Патшалық, патша өкіметі.

ҘАРЛИСТОН *is. İng.* 1. Чарльстон—бал биі. 2. *bot.* Басы үшкір, ұзын жасыл түсті тәтті бұрыш.

ҘАРМИН *is. Far.* Қрест түріндегі асып өлтіру үшін құрылған дар ағашы.

çarmıha germek крест түріндегі дар ағашына шегелеу.

ÇARNAÇAR *zf. Far.* Амалсыздан, лажсыздан, шарасыздан.

ÇARPAN *is. mat.* Көбейткіш (сан).

ÇARPAN BALIĞI *is. zool.* Теңіз шаяны.

ÇARPI *is.* 1. Жай сылақ, қара сылақ. 2. *mat.* Көбейту белгісі.

ÇARPICİ *s.* Әсерлі, ықпалды, тартымды.

ÇARPIK, *-ği is. ve s.* Қисық, түзу емес.

Çarpık ayak (lı), çarpık bacak (lı) Қисық аяқ. *Çarpık çarpık yürümek.* Сылту, солтақтау, ақсап жүру, ақсай басу.

ÇARPİK ÇURPUK *s. ve is.* Қисайған, майысқан. *Yazım pek çarpık çurpuk.* Жазуым өте нашар. *Çarpık çurpuk duvar.* Қисайып кеткен қабырға.

ÇARPIKLAŞMAK (*nsz*) Иілу, бүгілу; майысу, қисаю.

ÇARPIKLIK, *-ği is.* Қисықтық, қисайғандық.

ÇARPILAN *is. mat.* Көбейгіш, көбейтілген (сан).

ÇARPILMAK (*nsz,-e*) 1. Соғылу, қағылу, ұрылу. 2. Иілу, бүгілу, майысу, қисаю. *Adamın ağzı çarpıldı.* Адамның аузы қисайып қалды. 3. *tec.* Ашулану, окпелеу, томсыраю, аузын бүргиту. *Tatlı tath konuşurken birden bire çarpıldı.* Жап-жақсы сөйлеп отырып бірден томсырайып қалды.

ÇARPIM *is. mat.* Көбейтінді.

ÇARPIM TABLOSU *is.* Көбейту кестесі.

ÇARPINTI *is.* (жүрек) Дүрсілдеу, қатты, жиі-жиі соғу. *Kalp (veya yürek) çarpıntısı.* Жүректің қатты, дүрсілдеп соғуы.

ÇARPINTILI *s.* Қобалжыңқы, қобалжып тұрған.

ÇARPIŞMA *is.* 1. Соқтығысу, соқтығысып қалу, соғылысу. *Trenlerin çarpışması.* Поездардың соқтығысып қалуы. 2. *ask.* Соқтығыс, айқас. *Silâhlı çarpışma.* Қарулы айқас, қарулы қақтығыс.

ÇARPIŞMAK (*nsz,-le*) 1. Түйісіп қалу, қақтығысу, соқтығып қалу. 2. Соғысу, ұрысу, шайқасу, ұрыс салу. *Düş-*

manla çarpışmak. Жаумен шайқасу. 3. *tec.* Қарсы келу, қайшы келу. *İki düşünce çarpıştı.* Екі пікір бір-біріне қайшы келді.

ÇARPIŞTIRMAK (*-i, -le*) Соқтығыстыру, қақтығыстыру. *Kendi uçağı ile düşman uçağını çarpıştırmak.* Өз ұшағымен дұшпан ұшағын соқтығып қирату.

ÇARPITMAK (*-i*) 1. Қисайту, бұзып жіберу. *Yüzünü gözünü çarpıtmak.* Бет-әлпетін қисайтып жіберу. 2. *tec.* Бұрмалау, бұрып айту, оңін теріс айналдыру.

ÇARPMA *is.* 1. Соғу, қағу, ұру, соққы. *Çarpma kuvveti.* Соққы күші. *Elektrik çarpması.* Ток соғу. *Güneş çarpması.* Басынан күн оту. *Auşe'nin yüreğı daha hızlı çarpmaya başladı.* Айшаның жүрегі дүрсілдеп қатты соға бастады. 2. *mat.* Көбейту (амал).

ÇARPMA İŞARETİ *is. mat.* Көбейту белгісі.

ÇARPMAK, *-ar (-i, -e)* 1. Соғылу, соқтығу, ұрылу. *Otomobil ağaca çarptı.* Автомобиль ағашқа соғылды. 2. (*-i*) Күн тию, күн өту. *Onu güneş çarptı.* Оған күн тиді, оның басынан күн өтіп кетті. *Onu kömür çarptı.* Оған иіс тиді. 3. (қол) Шапалақтау, (қанат) қағу. *El çarpmak.* Қол шапалақтау. *Kanat çarpmak.* Қанат қағу. 4. Қымқыру, алып қою, алып кету, ұрлап әкету. *Gene parasını çarptılar.* Оның ақшасын тағы да ұрлап әкетті. 5. (жай) Соғу. *Şimşek ağaca çarptı.* Ағашты жай (найзағай) соқты. 6. (жүрек т.б.) Дүрсілдеу, соғу. 7. (*-i, -le*) Көбейту.

ÇARŞAF *is. Far.* 1. Ақжайма. *Çarşaf değıştirmek.* Ақжайма (төсек-орын тысы) ауыстыру. *Yatak yorgan çarşafları ve yastık yüzleri.* Төсек-орын тысы. *Yorgan çarşafı.* Сейсеп—көрпені кірлетпес үшін қапталып кигізілетін тыс. 2. *esk.* Жамылғы—өйелдердің басынан аяғына дейін денесін бүркеп тұратын, жамылғы төрізді киімі, чаршаф. *çarşaf gibi* (теңіз, көл, су) тынық, толқынсыз.

ÇARŞAFLAMAK (-i) Көрпені тыспен қаптау.

ÇARŞAMBA *is. Far.* Сәрсенбі. *Çarşamba günleri.* Сәрсенбі сайын.

ÇARŞI *is. Far.* Базар, сауда-саттық орны.

ÇARŞI AĞASI *is.* Базардың тексерушісі, базардың бастығы.

ÇARŞILI *is.* Базар саудагері, сатушысы.

ÇAŞIT, -dı *is. hlk.* 1. Тыңшы, жансыз. 2. Арандатушы, айдап салушы.

ÇAŞITLIK, -ğı *is.* Тыңшылық, тың таушылық.

ÇAT (I) *is.* Тарс, тарс-түрс. *Çat diye bir silah sesi duyuldu.* Тарс деген мылтық үні естілді. *çat kapı* күтпеген жерден, кенеттен есікті қағып: *Çat kapı, bizim komşu geldi.* Күтпеген жерден есік қағылып, көршіміз келді.

ÇAT (II) *is. hlk.* Торап, екі жолдың тұйыскен жері.

ÇATAK, -ğı *is.* Ойпат—екі биік тау жотасының арасындағы ойпат.

ÇATAL *is.* 1. Ашалы бұтақ. 2. (жол, бұтақ т.б.) Торап, айырық. *Yol çatalı.* Жол айырығы, жол торабы. 3. Тармақ, тарам. 4. Шанышқы. *Çatalı elinden düştü, ağzı açık kaldı.* Шанышқысы қолынан түсіп, аузы аңқиып қалды. 5. Айыр—шөп жинауға арналған құрал. 6. *s.* Тармақты, тармақтанған, бұтақтанған, ашалы. *Çatal dal.* Ашалы бұтақ. *Çatal yol.* Тармақты жол. 7. *s.* Екі жақты, екі бетті. 8. *s.* Екі ұшты, екі бағытты. *Çatal cevap.* Екі ұшты жауап. *Çatal söz.* Екі ұштылық, екі ұшты, мәңсіз сөз.

ÇATAL AĞIZ, -ğzi *is. coğr.* Атырау.

ÇATAL KAZIK, -ğı *is. ve s.* 1. Рогатка. 2. Шытырман, соңы белгісіз, күдікті жағдай.

ÇATALLANMAK (*nsz*) 1. Екіге бөліну, екіге айырылу. *Orada yol çatallanıyor.* Сол жерде жол екіге айрылады. 2. (іс, жағдай) Қиындау, шиеленісу, асқыну.

ÇATALLAŞMAK (*nsz*) (іс, жағдай) Қиындай түсу, күрделену, шиеленісу, ауырлау. *Şimdi iş çatallaştı.* Енді іс асқынып кетті.

ÇATAL SAKAL *s.* Сакалы ортасынан екіге бөлінген (адам).

ÇATAL SES *is.* Барылдаған, жағымсыз дауыс.

ÇATI *is.* 1. Шатыр, үйдің төбесі. 2. Қаңқа, тірек, сүйек, тұлға, сүйеніш. *Uçak çatısı.* Ұшақ корпусы, қаңқасы. 3. Шатырдың асты. 4. Дененің қаңқасы, сұлде. 5. *gr.* Етіс. *Fiil çatısı.* Етістіктің етіс категориясы.

ÇATIEKLERİ *ç. is. gr.* Етіс жұрнақтары.

ÇATIK *s.* Бұртиған, қабағын түйген, түнерген.

ÇATIKATI *is.* Шатырдың асты.

ÇATIK ÇEHRE *is. bk. Çatik yüz.*

ÇATIKLIK, -ğı *is.* Тұнжырлық, тұнжыранқылық, қабағы түсіңкілік, қатулық.

ÇATIK SURAT *is. bk. Çatik yüz.*

ÇATIK YÜZ *is.* Жабыңқы жүз, түнеріңкі бет-әлпет, түр.

ÇATILI *s.* Шатырлы, шатырланған.

ÇATIR ÇATIR *z.* 1. Шатыр-шатыр, шатыр-күтір, шатыр-шұтыр. *Çatır çatır yanmak.* Шатыр-шұтыр жану. *Bina çatır çatır yıkıldı.* Ғимарат шатыр-күтір құлады. 2. Күшпен, күш қолданып, зорлап. *Alacağıtı çatır çatır alırım.* Алашағымды күшпен аламын. 3. Қиналмай, еш кедергісіз. *Çatır çatır okumak.* Зырылдатып, дауыстап оқып шығу. *çatır çatır çatlamak 1)* жарылу, шытынау. 2) қатты қызғану.

ÇATIRDAMAK (*nsz*) Шатырлау, сатырлау, шатыр-шұтыр ету, шытырлау, шикылдау.

ÇATIRTI *is.* Шатыр-шұтыр, сықыр, шықыр, шатыр-күтір еткен дыбыс.

ÇATISIZ *s.* Шатырсыз, шатыры жоқ (үй т.б.).

ÇATIŞIK *s.* Қарама-қайшы, бір-біріне қарсы, қайшы келген, кереғар. *Bu soru üzerine bir sürü çatışık düşünceler ileri sürüldü.* Осы сұраққа байланысты неше түрлі қарама-қайшы пікірлер алға тартылды.

ÇATIŞMA *is.* 1. Дау, дау-дамай, дау-жанжал, келіспеушілік; қақтығысу, соқтығысу, қайшы келу, қайшылық

туу. *Çıkarların çatışması.* Мүдделердің қайшы келуі. *Devleter arasında çatışmalar.* Мемлекеттер арасындағы дау-дамай. 2. Соқтығыс, айқас. *Silâhli çatışmalar.* Қарулы айқас, қарулы қақтығыс.

ҚАТІШМАҚ (*nsz.-le*) 1. Түйісіп қалу, қақтығысу, соқтығысу. 2. (сөз, пікір, әрекет) Қарсы келу, қайшы келу. *Bugünkü fikirleriniz dünkülerle çatışıyor.* Бүгінгі пікірлеріңіз кешегі пікірлеріңізге қайшы келіп тұр. 3. Шайқасу, ұрысу, айқасу, қақтығысу. 4. Ұрысу, төбелесу, жұдырықтасу. 5. (түйе, ит) Шағылыстырылу, жұптау. 6. Бір уақытқа келу. *Ders saati yemek saatiyle çatışıyor.* Дәріс уақыты мен тамақтану уақыты бір мезгілге келіп тұр.

ҚАТІШТИРМАҚ (*-i, -le*) Ұрыстыру, қақтығыстыру, бір-бірін айдап салу.

ҚАТКІ *is.* 1. *bk. Sehpa.* 2. Таңғыш—басын танып алатын шүберек я орамал. *Başına çatki çatmak.* Маңдайын орамалмен байлап алу.

ҚАТКІН *s. bk. Çatık.*

ҚАТКІНЛІК, -ғи *is. bk. Çatıklık.*

ҚАТЛАК, -ғи *s.* 1. Жарылған, шытынаған, сынған. *Çatlak bardak.* Шытынаған стакан. 2. *is.* Жарылған, шатынаған жер. 3. *tec.* Есуас, есерсоқ, жынды.

ҚАТЛАКТИК, -ғи *is.* 1. Жарылғыштық, жарылуға, сынуға бейімділік. 2. Жарылған, шытынаған жер. *Duvarда bir çatlaklık var.* Қабырғада жарылған жер бар. 3. *tec.* Жындылық, есуастық.

ҚАТЛАК SES *is.* Барылдаған дауыс.

ҚАТЛАК ZURNA *is. tec.* Барылдап көп сөйлейтін мылжың адам.

ҚАТЛАМАҚ (*nsz*) Жарылу, шытынау, шатынау. *Bardak çailadı.* Стакан шытынады. *Dudakları çatladi.* Еріндері жарылды. 2. Мыжыраю, қатпарлану, мыж-мыж болу. *Ayakkabının yüzü çatladi.* Аяқкіімнің мыж-мыжы шықты. 3. *tec.* Зорығу, шаршау, болдыру, діңкесі құру, әлсіреу. *Çocuk ağla-*

maktan çathıyor. Бала жылай-жылай зорықты. 4. *tec.* Жарылу, ашу-ызаға булығы, ызалану, күйіну я қуанышқа бөлену, шаттану. *Kıskançlıktan çatlamak.* Қызғаныштан жарылу, көре алмай қызғану.

ҚАТМАҚ, -ар (-i) 1. (кылыш, мылтық, таяқ т.б.) Ұштарын түйістіріп бір-біріне тіреп қою. *Silâh (veya tüfekleri) çatmak.* Мылтық (не винтовка) ұштарын айқастырып тіреп қою, пирамида тәрізді тұрғызып қою. 2. Құрастыру, бөлшектерден құрап, бір нәрсе жасау, тұрғызу. *O büyük mektebi gördün ya, kışın biz çatlık.* Анау үлкен мектепті көрдің ғой, қыстың күні біз тұрғыздық. 3. (атқа т.б.) Жүк арту. 4. Түю, тұнжырау, түксию. *Alın çatmak.* Маңдайын тыжырайту, қабағын шыту. *Çehre çatmak.* Түсін түнерту, бүртию. *Kaş çatmak.* Қабағын түю. 5. Ұшырап қалу, кездесіп қалу, тап болу. *Belâya çatmak.* Пәлеге, қиындыққа тап болу. 6. (*-e*) Соқтығу, жоқты сылтау етіп байланысу, тиісу. *Gittim adama iyice çattım.* Бардым да, оны жақсылап тұрып сөктім. *Hırsını yememiyerek karısına çattı.* Ашуын баса алмай әйеліне тиісті. 7. (*-e*) Жолығып қалу, кезіктіру, ұшырасу. *Nerden çattım böylesi bir güzele...* Қайдан ғана ұшырастым осындай бір сұлуға...

ҚАТ РАТ *s. ve zf.* 1. Жарым-жартылай, шала-шарпы. 2. Анда-санда, оқта-текте.

ҚАТРА ПАТРА *zf.* (шет тілінде сөйлесу) Жарым-жартылай, аз-аздап, ептеп қана я бұрмалап, бұзып. *O çatra patra Türkçe konuşuyor.* Ол аздап қана түрікше сөйлейді.

ҚАВ (I) *is. esk.* Үн, дыбыс; хабар.

ҚАВ (II) *is. hlk.* (ат, есектің т.б.) Жыныс мүшесі.

ҚАВ (III) *ünl. It. argo* Жастар арасында “Сау бол!” мағынасында қолданылатын сөз.

ҚАВДАР *is. bot.* Қара бидай, арыс.

ҶАВДАР ЕКМЕҒІ *ia.* Қара бидай наны.
ҶАВДАРМАНМУЗУ *zf.* Қара күйе, кү-
йе, қастауыш—бидайдың масағына
түсетін күйе.

ҶАВЛАН *is. coğr.* Сарқырама.

ҶАВЛИ *is.* Сұңқар балапаны.

ҶАВМАК (-e) *hlk.* 1. Күн шығу, күн ұя-
сынан көтерілу. 2. *hlk.* (жылу, күн
нұры, иіс) Жайылу, таралу. 3. *hlk.*
Адасу, теріс жолға түсу, жолдан шы-
ғу.

ҶАВУН *is.* Қамшы.

ҶАВУШ *is.* 1. Сержант. *Assubay çavuş.*
Кіші сержант. 2. Жұмысшылардың
үстінен қарайтын адам. *Belediye çavuşu.*
Қалалық басқарманың бақы-
лаушысы. *Yapı çavuşu.* 1) Құрылыс-
тағы жұмысшылардың үстінен қарайтын адам, десятник. 2) Прораб—
құрылыс жұмысын басқарушы.

ҶАВУШ КУШУ *is. zool.* Сасықкөкек, бә-
бісек.

ҶАВУШ ÜZÜMÜ *is. bot.* Чаус—жүзім түрі.

ҶАУ (I) *is. bot.* 1. Шай ағашы. 2. Осы
ағаштың кептірілген жапырағы, шай
жапырағы. 3. Шай. *O esnada bana sa-
dece bir büyük bardak çay getirdiler.*
Сол арада маған үлкен стаканмен
шай ғана әкеліп берді. 4. Шай ішу.
çay içmek шай ішу, шай ішіп отыру.
çay demlemek шай демдеу.

ҶАУ (II) *is.* Өзенше, кіші-гірім өзен;
жылға, жыра, өзек. *çaydan geçip de-
rede boğulmak* жылғадан өтіп, шал-
шыққа тұншығу, яғни қиындықтар-
дың бәрін жеңіп келіп, болар-бол-
мас бір жерден сәтсіздікке ұшырау.

ҶАЯН *is. hlk.* Шаян.

ҶАУЦИ *is.* 1. Шай сататын адам. 2. Шай
өсіруші. 3. Шай ішуге құмар, шайды
жақсы көретін адам.

ҶАУДАНЛИК, -ғи *is.* Шөйнек. *Dem çay-
dan.* Шай демдейтін шөйнек.

ҶАУ ЕВІ *is.* Шайхана.

ҶАУНАНЕ *is. T. Far. bk.* *Çay evi.*

ҶАУНАНЕСІ *is.* Шайханашы.

ҶАУИР *is.* 1. Көгал, шабындық, шал-
ғын, жайылым. *Sulak çayır.* Суарма-
лы шабындық. 2. Шабындық шөбі,

шауып алуға жарамды шөп. *çayır
biçmek* шабындықтың шөбін шауып
алу.

ҶАУИР КУШУ *is. zool.* Бозторғай.

ҶАУИРЛАНМАК (*nsz*) Жайылу, жайы-
лымда болу, өрісте оттау.

ҶАУИРМЕЛІКЕСІ *is. bot.* Тобылғы.

ҶАУИР ОТУ *is. bot.* 1. Шалғын шөп, кок
шалғын. 2. Сұлубас, атқонак (өсім-
дік аты).

ҶАУИР РЕУНІРІ *is.* Брынза, сүзбе, ірім-
шік.

ҶАУИР ТАВУҒУ *is. zool.* Шабындық кү-
ры.

ҶАУИР ТІРФІЛІ *is. bot.* Жоңышқа, беде.

ҶАУ КАШІҒІ *is.* Шай қасығы.

ҶАУЛАК, -ғи *is. zool.* 1. Лашын, кезкүй-
рық. 2. *tec. s.* Тәжірибесіз,
тәжірибесі жоқ, машықтанбаған.

ҶАУЛАК ФІРТІНАСИ *is.* Қыстың бас ке-
зінде болатын боран.

ҶАУЛАКЛИК, -ғи *is.* Тәжірибесіздік,
ысылмағандық.

ҶАУ СААТІ *is.* Шай уақыты—шай ішу
үшін белгіленген уақыт.

ҶАУ ТАКИМИ *is.* Шай сервисі.

ҶЕҶЕН өз. *is. ve s.* Шешен—Кавказдың
солтүстік шығысындағы Шешен
Республикасының негізгі тұрғын
халқы немесе осы халықтың өкілі.

ҶЕҶЕНЦЕ өз. *is.* Шешен тілі.

ҶЕҒМЕЛ *s.* Иілген, бүгілген.

ҶЕҒМЕЛЕНМЕК (*nsz*) Садақ я
шенбер тәрізді иілу, бүгілу.

ҶЕНРЕ *is. Far.* 1. Жүз, бет-әлпет, өн,
ажар, түр, кескін. 2. *tec.* Кейіп, кес-
кін, рең, көрініс, бейне. *Şehrin çeh-
resi değışti.* Қаланың көрінісі өзгерді.

ҶЕК өз. *is.* 1. Чех. 2. *s.* Чех халқына
тән.

ҶЕК *is. İng. Fr.* Чек—банкіден ақша
алатын немесе алу-беру есебіне бел-
гіленген ақшаны аударуға нұсқау
жазылатын арнаулы құжат. *çekle öde-
mek* чек бойынша төлеу.

ҶЕКАР *is. İng. tp* Денсаулығын толық
тексерту, бастан-аяқ тексерілу.

ҶЕКҶЕ өз. *is.* Чех тілі.

ҶЕКҶЕК, -ғи *zf.* Төрт дөңгелекті қол ар-
ба.

ÇЕКЕСЕК, -*ği is.* Қасықша—аяқ киімнің бауын шешпей я сірісін баспай оңай кию

үшін қолданылатын құрал.

ÇЕКЕК, -*ği is. hlk.* Айлақ—кеме, қайық тоқтайтын арнаулы орын.

ÇЕКЕЛ *is. hlk.* 1. Шот, тесе, кішкене кетпен. 2. *hlk.* Темір қырғыш—соқаның топырағын тазартатын қырғыш.

ÇЕКЕЛЕЗ *is. hlk. zool.* Тиін.

ÇЕКЕМЕМЕЗЛІК, -*ği is.* Күншілдік, көре алмаушылық, күншіл болушылық, қызғаншақтық.

ÇЕКЕМЕЗЛІК, *ği is. bk. Çekememezlik.*

ÇЕКІ *is.* 1. Таразы, өлшеуіш. 2. Екі жүз елу килоға тең ауырлық өлшемі. 3. *hlk.* Бас орамал.

ÇЕКІСІ *s.* 1. Тартатын, сүйрейтін. 2. *tec.* Тартымды, сүйкімді, ұнамды, қызықты, көңіл аударатын.

ÇЕКІСІЛІК, -*ği is.* Тартымдылық, сүйкімділік, қызықтырғыштық. *Bu kadındaki çekicilik hiç kimsede yok.* Бұл әйелдің бойындағы тартымдылық ешкімде жоқ.

ÇЕКІС, -*сі is.* 1. Балға. *Çekiçle işleyen amele.* Балғашы. 2. *sp.* Ядро.

ÇЕКІŞ АТМА *is. sp.* Ядро лактыру—атлетиканың бір түрі.

ÇЕКІŞЛЕМЕК (*-i*) Балғалау, балғамен ұру, соғу.

ÇЕКІ ДÜZEN *is.* Жинақтылық, мұқияттылық, тәптіштілік, мұнтаздық, тәртіп, жөн. *Odada çeki düzen kalmadı.* Бөлмеде жинақылықтың ізі де қалған жоқ, бөлме шашылып кетті. *çeki düzen vermek* тәртіпке келтіру, жинақы болу.

ÇЕКІК *s.* 1. Тартылған, созылған. *Çekik gözlü.* Шапыраш көз, қыли көз. 2. Бағынқы, қабысыңқы, ішке кіріп кеткен. *Çekik karın.* Ішке кіріп кеткен, тартылған қарын.

ÇЕКІЛМЕК (*nsz,-e; -den*) 1. Тартылған, керілген. *Vapurdan iskeleye çelik hatlatlar çekilmişti.* Кемеден айлаққа дейін болат арқандар тартылған еді. 2. Шегіну, кері кету, шетке жылжу. *Vapurda bütün yolculuğumuz boyunca bir köşeye çekilip oturmuş.* Ол саяхат ке-

зінде кемеңің бір бұрышында оңашаланып отырды. 3. (жұмыстан т.б.)

Шығу, шығып кету, кету. *İşinden çekildi.* Ол жұмысынан шығып кетті, қызметінен бас тартты. 4. Азаю немесе жоқ болу, тартылу. *İneğin sütü çekildi.* Сиыр суалып кетті. 5. Жоламау, қасына келмеу, жақындамау. *Dükkânda mallar bayat, müşteriler birer birer çekiliyor.* Дүкендегі заттар ескірген, алушылар біртіндеп азайып барады. 6. (лотороя) Ойналу. *Piyango yarıп çekilecek.* Лотороя ертең ойналады.

ÇЕКІМ *is.* 1. Тарту, тартылыс. *Yer çekimi.* Жердің тарту күші. 2. *gr.* Септелу, жіктелу. *Fillerin çekimi.* Етістіктердің жіктелуі. *İsimlerin çekimi.* Зат есімнің септелуі. 3. *sin.* (кино) Түсіру.

ÇЕКІМ ЕКЛЕРІ *ç. is. gr.* Септік жалғаулары; көптік жалғаулары; жіктік жалғаулары; шақ жұрнақтары.

ÇЕКІМЛІ *s.* 1. Тартымды, сүйкімді. 2. *gr.* Септелетін, жіктелетін.

ÇЕКІМЛІ FİİL *is. gr.* Етістіктің жіктелген формасы.

ÇЕКІМНЕМЕК (*-den*) Жалтару, бұлтару, кашқақтау, жуымау.

ÇЕКІМСER *s.* Қалыс, бейтарап; тайқып шыққан, бас тартқан. *Çekimser oy vermek, (oy vermekten) çekimser kalmak.* Дауыс бергенде қалыс қалу. *Çekimser oy veren yoktu.* Дауыс бергенде қалыс қалған адам болған жоқ.

ÇЕКІНCE *is.* Қайіп-қатер, қорқыныш.

ÇЕКІНГЕН *s.* Тартыншак, именшек, жасқаншак, ұялшак. *çekingen davranmak* тартыншактау, қымсыну.

ÇЕКІНГЕНЛІК, -*ği is.* Тартыншактық, имен-шектік, ұялшактық.

ÇЕКІНМЕК (*-den*) Тартыну, имену, ұялу, жасқану. *Çekinecek bir şey yok!* Ұялатын дөнене жоқ! *Babasından çekindiği için uslu duruyor.* Әкесінен жасқанып үндемей тұру.

ÇЕКİRДЕК, -*ği is.* 1. Сүйек; дөн. *Kayıp çekirdeği.* Өріктің сүйегі. *Karpuz çekirdeği.* Қарбыздың дөні. 2. Шекіл-

деуік, дөнек. *Şimdi bir sinemada kabak çekirdeği yiyorlar.* Қазір кинода асқабак шекілдеуігін шағып жеп отыр. 3. *fiz.* Ядро. *Atom çekirdeği.* Атом ядросы. *çekirderten yetişme* жастайынан үйренген, қаршадайынан бір істі менгерген.

ÇEKİRDEKÇİ is. Шекілдеуік сатушы.

ÇEKİRDEKLI s. Сүйекті (жеміс).

ÇEKİRDEKSIZ s. Сүйексіз (жеміс). *Çekirdeksiz üzüm.* Сүйексіз жүзім.

ÇEKİRGE is. zool. Шегіртке.

ÇEKİRGE KUŞU is. zool. Қараторғай.

ÇEKİŞMEK (nsz,-le) 1. Тыртысу, екі жақтан бір-біріне қарама-қарсы тарту. *Halat çekişmek.* Арқан тартысу. 2. Бір-біріне пышақ т.б. ала жүгіру, кезену, жұмсау. 3. Араларына жеребе, карта салу. *Kura çekiştiler.* Олар араларында жеребе салды. 4. *hık.* Ұрсысу, балағаттасу, тілдесу. 5. Күш салу, аянбай еңбектену. *Takımımız birincilik için çekişiyor.* Командамыз бірінші орын үшін аянбай тер төгуде.

ÇEKİŞMELİ s. Тартысты, қызу, айқасты, таласты. *Maç çok çekişmeli geçti.* Матч өте тартысты өтті.

ÇEKİŞTİRMEK (-i) 1. Екі ұшынан ұстап тарту, екі жақта тарту. 2. Тартқылау, қайта-қайта тарту. *Saçlarını çekіştirmek.* Шашынан ұстап жүлку. 3. *mec.* Жамандау, өсектеу, ғайбаттау, сыртынан даттау. *Pazar günü evine gidip yeni müdürü çekіştirirler.* Олар жексенбі күні үйіне барып жаңа директорды сыртынан даттайды.

ÇEKMESE is. 1. Суырма, тартпа жәшік. *Gizli çekmese.* Құпия суырма. 2. Сандықша, қобдиша. 3. Шығанақ.

ÇEKMEK (-i, -e) 1. Тарту, сүйреу, тартып әкелу. *Araba çekmek.* Арбаны сүйреу. *Dizginleri çekmek.* Тізгіндерді қолға алу. *Kayığı kırıуа çekmek.* Қайықты жағалауға тартып жеткізу. 2. Созу, тарту, ұзарту. *İpi çekmek.* Жіпті созу. 3. Сорып алу, бойына сіңіру. *Pirinç çok su çeker.* Күріш суды бойына көп сіңіреді. 4. Тасу, бір жер-

ден екінші жерге апару. *Ekini tarladan çekmek.* Астықты егіс даласынан тасу, тасып алу. 5. Алып тастау, қолданыстан қалдыру, қайтарып алу. *Bankadan para çekmek.* Банктен ақшаны кері алу. *Piyasadaki şekeri çekmek.* Сатуға түскен қантты қолданыстан қалдыру. 6. (қару т.б. қолына алып) Ұмтылу, ентелеу. *Biçak çekmek.* Пышақ алып ұмтылу. 7. Ұрып-соғу, төмпештеу. *Dayak (veya kötek) çekmek.* Таяқтау, сабау. 8. Шегу, тарту, төзу. *Bu kadar nazı kimse çekmez.* Осыншама қыңырлыққа ешкім төзбейді. *Onun bütün masraflarını ben çekiyorum.* Оның барлық шығынын мен көтеріп келемін, мен шегіп келемін. 9. Шегу, тарту, жұту, ішіне алу, ішіне сору. *Cigaranın dumanını çekmek.* Темекінің түтінін ішіне сору. 10. Тасалау, қоршау, қоршап қою. *Duvar çekmek.* Дуал тұрғызып қоршап қою, дуалмен қоршау. 11. (жауапқа, сотқа) Тарту. *sorguya çekmek* жауапқа тарту. 12. (суретке, киноға) Түсіру. *Fotoğraf çekmek.* Суретке түсіру. 13. Тарту, үгу, майдалау. *Kahve çekmek.* Кофені үгіту. 14. Көшіру, көшіріп жазу. *Yazıyı temize çekmek.* Жазуды таза қағазға көшіру. 15. Тарту, туыс адамдардың түр-кескін, мінез-құлық жағынан ұқсауы. *Çocuk babasına çekti.* Бала әкесіне тартты. 16. (мата, көйлек т.б.) Отыру, шуу, апшу, қысқарып қалу. *Kıtaş уıkayıпса çekti.* Мата жуылғаннан кейін апшып қалды. 17. Созылу, ұзару. *Şubat ayı yirmi sekiz gün çeker.* Ақпан айы жиырма сегіз күнге созылады. 18. (бояу, сыр т.б.) Жағу. *Karıуа bir kat boya çekti.* Есікке бір қабат бояу жақты. 19. (хат, факс т.б.) Жібери, жолдау. *çekip çevirmek* басқару, жетекшілік ету; жолға қою, ұйымдастыру. *çekip gitmek* қашып кету, зыту; тастап кету, жоқ болу.

ÇEKYAT is. Жинамалы кресло не диван.

ÇELEBİ *s. Ar.* 1. Тәрбиелі, көргенді, инабатты, әдепті. 2. *is. esk.* Мырза. 3. Челеби—Бекташи дәруіштері мен Мевлеви дәруіштерінде ең жоғарғы атак.

ÇELEK, -ği *is. hlk.* Мүйізі сынған немесе майысқан айуан.

ÇELENK, -gi *is.* 1. Азагүл—гүлдерден орген шеңбер. *Defne çelegi.* Лавр жапырақтарынан өрілген азагүл. *çelenk koymak* бейгіне не ескерткішіне аза-гүл кою.

ÇELİK, -ği (I) *is.* Болат, құрыш. *çelik gibi* құрыштай, мықты, күшті (тұлға).

ÇELİK, -ği (II) *is.* 1. Қысқа кесілген бұтақ, бұтақша. 2. Көшет—ағаштың жерге отырғызылған жас өркені, шыбық.

ÇELİKHA NE *is. T. Far.* Болат кую заводы.

ÇELİK KASA *is.* Болаттан күйылған сейф.

ÇELİKLEŞMEK (*nsz*) 1. (болат) Суарылу. 2. *mes.* Шынығу.

ÇELİM *is. hlk.* Күш, куат, әл, шама.

ÇELİMLİ *s.* Күшті, куатты, әлді.

ÇELİMSİZ *s.* Әлсіз, күші жоқ, күші аз.

ÇELİMSİZLİK, -ği *zf.* Әлсіздік, күш-куаты төмендік, әлуетсіздік.

ÇELİŞİK *s.* Қайшы, бір-біріне қарама-қарсы, кереғар. *Çelişik bir söz.* Бір-біріне қарама-қайшы сөз.

ÇELİŞİKLİK, -ği *is.* Қайшылық, қарама-қарсылық, кереғарлық.

ÇELİŞKEN *s. bk. Çelişik.*

ÇELİŞKİ *is.* Қайшылық, қарама-қайшылық, кереғарлық, ұқсамаушылық.

ÇELİŞKİLİ *s. bk. Çelişik.*

ÇELİŞMEK (*nsz, -le*) Қайшы болу, қайшы болып шығу, сәйкес келмеу, үйлеспеу.

ÇELME *is.* 1. Шалу, аяқпен қағу, аяқты іштен не сырттан іліп алу. (*birine*) *çelme atmak* (*veya takmak*) 1. аяқтан шалып жығуға тырысу. 2. аяқтан шалу, кедергі жасау, бөгет болу.

ÇELMEK, -er (-i) 1. Құлату, жығу. 2. Жолын бөгеу, жолын кесу. *Önünü çelmek.* Жолын кесу, жолында тұру, бөгет болу. 3. Шетін қиғаштап, қи-

сық кесу. 4. Дұға оқу, тәспі айналдыру. 5. *mes.* Бекерге шығару, жалғандығын әшкерелеу. *Bu sözünüzdeminkini çeliyor.* Бұл сөзіңіз осының алдындағы сөзіңізді бекерге шығарып тұр.

ÇELTİK, -ği *is. Far.* Тазартылмаған, қабығы аршылмаған күріш.

ÇELTİKÇİ *is.* Күрішші, күріш өсіруші.

ÇEMBER *is. Far.* 1. Шеңбер. 2. Құрсау, шеңбер. *Çember çevirmek.* Шеңберді, дөңгелекті дөңгелету. *Fıçı çemberi.* Күбінің, бөшкенің құрсауы. 3. *mes.* Тығырық, дағдарыс. *çember içine almak* (*veya çembere almak*) қоршау, қоршау ішіне алу. *çemberi yarmak* қоршауды бұзып шығу, қоршаудан шығу.

ÇEMBERLEMEK (-i) Қоршау, қоршауға алу.

ÇEMÇE *is. hlk. bk. Çönçe.*

ÇEMEN *is. bot.* 1. Зире, тмин—хош иісті ұрығы бар өсімдік. 2. Зире тұқым, зире ұрық—осы өсімдіктің асқа косып пісіруге арналған ұрығы.

ÇEMKİRMEK (*nsz*) 1. Қарсы келу, қатқыл жауап беру. 2. *hlk.* (ит) Үзік-үзік үру.

ÇEMREMЕК (-i) *hlk.* (бір нәрсенің шетін, етегін) Тұру, қайыру, котеру.

ÇENE *is. Far.* 1. Жақ, жақ сүйек. 2. (кемпірауыз, тістеуік, қысқаш сияқты құралдардың) Тістері. 3. *mes.* Мылжындық, көкезулік, сөзге үйірлік. *çene çalmaq* әңгіме соғу, ұзақ сөйлесу. *çene yormak* босқа айту, бекерге түсіндіру. *çenesi açılmak* тоқтамай сөйлеу, жағы тынбау, ауыз жаппау. *çenesini kapatmaq* жағын аштырмау, сөйлетпей тастау, үндетпеу. *çenesini tutmaq* жақ ашпау, тіс жарып сөйле-меу.

ÇENELEŞMEK (-e) Сөйлесу, әңгімелесу

ÇENGEL *is. Far.* Ілмек, ілгек.

ÇENTİK, -ği *is.* Кертік, ойық, кетік. *Viçagin ağzında çentik var.* Пышақтың жүзі кетік. 2. *s.* Кетілген, кетік. *Çentik bıçak.* Кетілген пышақ.

ÇENTİKLEMEK (-i) 1. Ою, керту, кетілдіру. 2. Жұқалап турау, кескілеу.

ÇENTMEK, -er (-i) 1. *bk. Çentiklemek.* 2. (пияз, қияр т.б.) Жұқа етіп турау.

ÇEPÇEVRE *s. ve zf. bk. Çepeçevre.*

ÇEPЕÇEVRE *s. ve zf.* Қоршай, қаумалай, айнала, жаппай, барлық жерде. *Şehir çepeçevre bahçelik.* Қаланың барлық жері жаппай бау-бақша.

ÇEPЕL *s.* 1. Лас, былғаныш, кір, таза емес. *Çepel adam.* Нас адам. 2. *is.* Шөп-шалам, қоқыс. *Üzümün çepelini ayıkladı.* Жүзімді шөп-шаламнан тазартты.

ÇEPЕLLİ *s.* Шөп-шалам, қоқыс араласқан. *Çepelli buğday.* Тазартылмаған бидай.

ÇEPER *is. hlk.* 1. Қоршау, шарбақ, бөге-сін. 2. Көргенсіз, әдепсіз, ешкіммен сиыспайтын, ұрысқак.

ÇEPNİ *öz. is. tar.* Чепни—оғыз түріктерінің 24 тайпасының бірі.

ÇERÇEVE *is. Far.* 1. Кішкентай рама, рамка. *Çerçeve içine almak (veya geçirmek)* Рамаға салу. *Portreye çerçeve geçirmek.* Портретті рамкаға салу. 2. Рама. *Pencere çerçevesi.* Терезенің рамасы. 3. Шек, шеңбер. *Çerçevesini aşmak.* Шектен шығып кету. *Bu mesele konumuzun çerçevesine girmez.* Бұл мәселенің тақырыбымызға қатысы жоқ.

ÇERÇEVELİ *s.* Рамалы, рамаға салынған. *Kalın çerçeveli gözlük.* Қалың оправалы көзілдірік.

ÇERÇİ *is.* Көше-көше, үйме-үй аралап ұсақ-түйек сататын адам, ұсақ-түйек заттар сатушы.

ÇER ÇÖP *is.* 1. Шырпы, шөпшек, жаңқа, тамызық. 2. Шөп-шалам, шөп-шар, қоқыс.

ÇERDEN ÇÖPTEN *s.* Берік емес, төзімсіз. *Çerden çöpten yapılmış.* Шіріген, ескі тақтайлардан қисыны келтірілген, қалай болса солай салынған. 2. *tec.* Арық, жүдеу, тырық.

ÇEREZ *is. Yun.* 1. Жеңіл тамақ, шайнама. 2. Кепкен жеміс (пісте т.б.).

ÇERGE *is.* 1. Киіз үй, шатыр. 2. Итарқа, қалқа.

ÇERGECİ *is. tar.* Патша шатырын күзетуші.

ÇERKEZ *öz. is.* 1. Черкес. 2. *s.* Черкес халқына тән.

ÇERKEZCE *öz. is.* Черкес тілі.

ÇERMİK, -ği *is. hlk.* Су емханасы, жерден шыққан ыстық сумен емдейтін орын.

ÇEŞİT, -di *is. Far.* 1. Түр, сорт. *Çeşitlere ayırmak, çeşitlerine göre tasnif etmek.* Түрлерге бөлу, түрлеріне қарай ажырату, сорттау. 2. *s.* Түрлі, әр алуан, әр қилы, неше түрлі. *Her çeşit.* Әр түрлі.

ÇEŞİT ÇEŞİT *s. ve zf.* Түрлі-түрлі, әр түрлі, түрліше.

ÇEŞİTLİ *s. ve zf.* Түрлі, неше түрлі, әр алуан. *Çeşitli görüşlü gazeteciler.* Әр түрлі көзқарастағы журналистер.

ÇEŞME *is. Far.* Бұлақ, бастау, қайнар; фонтан. *çeşmeye gitse çeşme kuruuacak* бұлаққа барса, суы құриды, яғни жолы болмайтындар үшін айтылады.

ÇEŞNİ *is. Far.* 1. Тұздық, ас қатығы. *Çeşni vermek.* Ас қатығын қату, қосу. 2. Дәм. 3. *tec.* Ұнамдылық, жағымдылық. *çeşnisine bakmak* дәмін байқау, дәмін татып көру.

ÇETE *is. Bulg.* 1. Банда. *Haydut çetesi.* Тонаушылар бандасы. 2. Партизан, көтерілісшілер тобы. *Çete hareketi.* Партизан қозғалысы.

ÇETECİ *is.* 1. Банда. 2. Партизан, көтерілісші.

ÇETELE *is. Yun.* Бирка—есепті белгілеу үшін таңба салынатын тақта я кертлетін тақта.

ÇETİN *s.* 1. Қатты, мықты, тастай. 2. Қиын, күрделі, ауыр. *Çetin mesele.* Күрделі мәселе.

ÇETİN CEVİZ *s. ve is.* Бір мойын, яғни дегенінен қайтпайтын, қасарыспа адам немесе қиындыққа толы, машақаты көп іс.

ÇETİNLEŞMEK (*nsz*) 1. Қаттылану, қатты болу, катаю. 2. Қиындау, қиындығы молая түсу, кедергі көбею.

ÇETİNLİK, -ği *is.* 1. Қаттылық, мықтылық, беріктік. 2. Қиындық, күрделілік, ауыртпалық, қиыншылық.

ÇETREFİL *s.* 1. Күрделі, шиеленісіп

кеткен, шешілуі қиын. 2. Бұрмаланған, бұзылған (тіл). *Onun dili pek çetrefil.* Ол сөздерді бұзып, бұрмалап сөйлейді.

ÇEVİK *s. Far.* Епті, шапшаң, ширақ. *Korku onu cesur ve çevik yaptı.*

Үрей оны әрі батыл, әрі епті еткен еді.

ÇEVİKLEŞMEK (*nsz*) Епті, шапшаң, ширақ болу.

ÇEVİKLİK, **-ği** *is.* Ептілік, шапшаңдық, ширақтық.

ÇEVİREN *is. bk. Çevirmen.*

ÇEVİRİ *is.* 1. Аударма. 2. Бір тілден екінші тілге аударылған жазбаша мәтін я кітап. *çeviri yapmak* аударма жасау, аудару.

ÇEVİRİCİ *is. bk. Çevirmen.*

ÇEVİRİCİLİK, **-ği** *is.* Аудармашылық, аударманы кәсіп етушілік, аудармамен шұғылданушылық.

ÇEVİRME *is.* 1. Айналыру, бұру, дөңгелету. 2. Істікте отқа қақталған қозы т.б. 3. *s.* Аударылған, аударма. *Fransızcadan çevirme bir eser.* Француз тілінен аударылған шығарма.

ÇEVİRMEK (**-i**) 1. Бұрылу, бұрыла қарау; бағытын өзгерту. *Arkasını çevirmek* 1) Артына бұрылу. 2) Сырт айналу, теріс бұрылу. 2. Аудару, төңкеру, екінші жағын айналыру, парактау. *Sermet defterinin yapraklarını çeviriyordu.* Сәрмет дәптерінің парактап жатқан еді. 3. Айналыру, үйіру. *Makinenin kolunu çevirmek.* Машинаның тұтқасын айналыру. 4. Басқару, ұйымдастыру, жетекшілік ету. *İşleri çevirmek.* Істі басқару, жұмысты басқару. 5. Бөгеу, жолынан қалдыру, тосқауылдау. *Arkadaşı bizi çevirip evine götürdü.* Бізді оның досы жолымыздан қалдырып үйіне алып барды. 6. Қайтару, кері беру, кері қайыру. *Kendisine yollanan parayı çevirmiş.* Өзіне жолданған ақшаны кері қайтарыпты. 7. Аудару, аударма жасау. 8. Аударып тігу, тысын аудару, сыртын ішіне айналыдырып тігу. *Altını yüzüne getirmek.* Тысын аударып тігу. 9.

Басқаша түсіндіру, өзінше ұғындыру, теріс баяндау. *Sözü işine geldiği gibi çevirdi.* Созді өз пайдасын көздей отырып ұғындырды. 10. (**-i, -e**) Айналыру, өзгерту. *Evlerini otele çevirdiler.* Олар үйлерін қонақүйге айналырды. 11. (**-i, -e**) Қоршау, айналыра қоршап тастау. *Bağı duvarla çevirmek.* Жүзімдікті дуалмен қоршау.

ÇEVİRMEN *is.* Аудармашы, тәржімеші.

ÇEVRE *is.* 1. Айнала, төңірек, маңай. *Bu şehrin çevresi bahçeliktir.* Бұл қаланың айналасының бәрі жүзімдік пен бау-бақша. 2. *mes.* Маңындағылар, айналадағылар. 3. Топ; орта, айнала. *İktidar çevreleri.* Биліктің айналасындағылар. *Coğrafi çevre.* Географиялық орта.

ÇEVRE BİLMİ *is.* Экология—тірі организмдердің тіршілік ортасымен арақатынасын зерттейтін биологиялық ғылым.

ÇEVRE BİLİMSEL *s.* Экологиялық.

ÇEVRELEMEK (**-i**) Қоршау, қаумалау, ортаға алу. *Adamlar bizi merakla çevrelemişti.* Адамдар бізді қызыға қоршап алған еді. *İnsanı çevreleyen tabiat.* Адамды қоршаған табиғат.

ÇEVRELENMEK (*nsz*) Қоршалу, қаумалану, ортаға алыну. *Dört duvarla çevrelenmek.* Жан-жағы дуалмен қоршалу.

ÇEVRE YOLU *is.* Айналып өтетін негізгі жол—қала ішіндегі жол қозғалысын бөгемеу үшін елді мекенді айналып өтіп, қала жолдарына қосылатын негізгі жол.

ÇEVİRİLİ *s.* Қоршаулы, қоршалған.

ÇEVİRİLMЕК (*nsz, -e*) 1. Айналыру, өзгертілу. *Ne tuhaf bir sinemaydı burası! Bir garajdan mı simenaya çevirmişti, nedir?* Қандай қызық кинотеатр! Гарждың орнын кинотеатрға айналыдырып жіберген бе, қалай? 2. Бұрылу, бұрылып қарау, қайырылу. *Sesin geldiği tarafa çevrildim.* Дауыс шыққан жаққа бұрылдым. 3. (**-den**) (бір тілден екінші тілге) Аударылу. *Türk-*

çeden çevrilmiştir. Түрікшеден, түрік тілінен аударылған.

ÇEVİRİM *is.* 1. Дәуір, кезең, кез; саты, стадия. 2. *fiz.* Тізбекті электр тогы. 3. *fiz.* Электр энергиясын басқа энергияға айналдыру.

ÇEVİRİMLİ *s. hlk.* Ұқыпты, ыңғайлы, шамдағай, үнемді. *Çevrimli bir müdür.* Іске ұқыпты директор.

ÇEVİRİYAZI *is. d. b.* Транскрипция— белгілі бір тілдегі дыбыстарды дәл бейнелеп көрсетуге арналған жазу.

ÇEYİZ *is. Ar.* Жасау—ұзатылған қызға берілетін мүлік, дүниелік жасау жасау.

ÇEYİZCİ *is.* Жасаушы—жасау жасайтын я сататын адам.

ÇEYİZЛЕМЕК (*-i*) Жасаулау, ұзатылған қызға керекті дүние-мүліктерді сай етіп дайындау, әзірлеу.

ÇEYİZLİ *s.* Жасаулы, жасауы бар.

ÇEYREK, **-ği** *s.* 1. Ширек—бүтіннің төрттен бір бөлігі. 2. Ширек сағат, он бес минуттық уақыт. *Bire çeyrek var.* Сағат он бес минутсыз бір, бірге он бес минут бар. *Biri çeyrek geçiyor.* Бірден он бес минут кетті.

ÇEYREK FİNAL, **-li** *is. sp.* Ширек финал.

ÇİBAN *is.* Сыздауық, шикан, ірінді ісік. *çiban işlemek* (сыздауық) іріндеу, ірін пайда болу; жарылу.

ÇİDAM *is. Moğ. esk.* Шыдам, сабыр.

ÇİDAMAK (*-e*) *Moğ.* Шыдау, сабыр ету.

ÇİĞ *is.* Көшкін, қар көшкіні. *çığ düşmek* таудан төмен қарай көшкін түсу.

ÇİĞA *is. zool.* Сүйірік—бекіре тұқымдас балық.

ÇİĞİR *is.* 1. Ойдым, ойпат, шұңқыр—көшкіннің қардың бетінде қалдырған ізі. 2. Сокпақ, сүрлеу жол, жалғыз аяқ жол. 3. *tec.* Жол, сүрлеу, сокпақ. *çığır ақтам* жол салу, жол ашу, үлгі-өнеге көрсету, бастаушы болу.

ÇİĞİRKAN *is.* 1. *bk. Çağırtkan.* 2. Жаршы—бір нәрсе жайлы хабарды айқайлап халыққа жеткізуші. 3. *tec.* Итаршы, сойыл соғар.

ÇİĞİRTMAK (*-i, -e*) *bk. Çağırtmak.*

ÇİĞLİK, **-ği** *is.* Шынғырық, шынғырған

дауыс. *çığlık atmak* (*koparmak veya basmak*) жан дауысы шығу, ышқына айқайлау, қатты дауыстау.

ÇİĞLİK ÇİĞLIĞA *z.f.* Бакыра-шақыра, жан дауысы шығып, ышқына айқайлап, шынғырып.

ÇİĞRİŞMAK (*nsz, -le*) Бакырысу, бакырып-шақырысу, уласып-шуласып басына котеру, азан-қазан болу.

ÇIKAGELMEK (*nsz*) Тосыннан шыға келу, сап ете қалу, кенеттен тап болу. *Birdenbire önüme çıkageldi.* Бірден қарсы алдыма шыға келді.

ÇIKAR *is.* Пайда, олжа, мүдде. *çikarına bakmak* қара бастың қамын жеу, өзінің ғана пайдасын көздеу. *yalnız kendi çikarına уаşamak* өзінен басқаның қамын ойламау.

ÇIKARCI *is.* Пайдакүнем, тек өзінің ғана пайдасын көздейтін, өзімшіл.

ÇIKARCILIK, **-ği** *is.* Өз қамын ойлау, бас пайдасын көздеу, пайдакүнемдік

ÇIKARMAK (*-i, -den, -e*) 1. Шығару, тысқа шығару, алып шығу. 2. (*-i*) (белгілі бір мерзімге дейін) Жету, өмір сүру. *Bu para ile ауı çikaramayız.* Бұл ақшамен айдың соңына дейін өмір сүре алмаймыз. 3. (*-i*) Түсіну, ұғыну, айыру. *Ben bu sözden bir şey çikaramadım.* Мен бұл сөздерден ештеңе түсіне алмадым. *Bu yazıyı çikaramıyorum.* Мен бұл жазудан түк түсіне алмай отырмын, не жазылғанын айыра алмай отырмын. 4. Әшкерелену, құпиясы ашылу, сыры ашылып әйгілену. *Yalanını çikarmak.* Өтірігін ортаға шығару, әшкерелеу. 5. Еске түсіру, көз алдына келтіру, елестету. *Adamı nereden tanıdığımı tam olarak çikarmaya çalıştım.* Адамды қай жерде көргенімді есіме түсіруге тырыстым. 6. *tec.* Айту, сойлеу. *Bu dedikoduyu ortaya mutlak bizim arkadaş çikarmıştır.* Бұл өсекті, сөзсіз, біздің досымыз айтқан болар. 7. (*-i, -den*) Өш алу, ош қайтару, кек қайтару. *Öfkesini benden çikardı.* Ол өзінің ызасын менен алды. 8. Табу, кіріс кіргізу. *Ekmeğini taştan çikarmak.* Мандай терін төгіп, адал еңбекпен

күн көру, еңбектену. *Masrafını çıkar-mak*. Шығындарын ақтау. 9. Жария-лау, мәлімдеу, шығару. *Hırsız çıkar-mak*. Ұры етіп көрсету. *Suçlu çıkarmak*. Кінәлі деп мәлімдеу, кінәлі етіп шығару. 10. Шеттету, аулақтату, шығару. *İsten çıkarmak*. Жұмыстан шығару. *Kızını evlâtlıktan çıkardı*. Ол қызынан бас тартты. *Kiracıyı evden çıkardı*. Пәтерде тұрушыларды үйден шығарды. 11. (киім, аяқкиім т.б.) Шешу, шешіп қою. *Ayakkabısını çıkarmak*. Аяқкиімін шешу. *O, gözlüğüünü çıkardı*. Ол көзілдірігін шешіп қойды. 12. Жариялау, жарыққа шығару, бас-тыру. *Gazete çıkarmak*. Газет шығару. *Eser çıkarmak*. Кітап, шығарма жарыққа шығару. 13. Өндіру, жасап шығару, жасау, істеп шығару. *Bu fabrika ayda yetmiş tezgâh çıkarıyor*. Бұл фабрика айына жетпіс станок шығарады.

ÇIKAR YOL *is. mec.* Шығар жол—тығы-рыктан, қиын жағдайдан шығатын жол табу, амал табу. *çikar yol bulmak* қиын жағдайдан шығатын тура жол табу.

ÇIKI *is.* Түйіншек, буыншак.

ÇIKIK, -ғы *s.* 1. Буыны шыққан, мертік-кен, шығып кеткен (сүйек не дене мүшесі). *Ayağı çikiktur*. Ол аяқ буы-нын шығарып алған. 2. Шығынқы, аздап сыртқа қарай шығып тұрған, тебіңкі. *Çikık alın*. Шығынқы маң-дай. *Elmacık kemikleri çikık*. Бет сүйе-гі шығынқы.

ÇIKIKÇI *is.* Сынықшы, сынық салушы, оташы.

ÇIKIKÇILIK, -ғы *is.* Сынықшылық, сы-нық салумен шұғылданушылық, ота-шылық.

ÇIKILAMAK (-i) Түйіншектеу, түйін-шек жасау, орап буу.

ÇIKIN *is. bk. Çiki.* *Adam elindeki çikını çözdü*. Ол қолындағы түйіншекті шешті.

ÇIKINLAMAK (-i) Түйіншектеу, түйін-шек жасау, орап буу.

ÇIKINTI *is.* 1. Шығынқы жер, шоқы, шошак. *Evin sokağa doğru olan çikin-tisi*. Үйдің көшеге қараған жағының шығынқы жері. 2. (кітап, дәптер шетіне қойылған) Белгі, таңба.

ÇIKINTILI *s.* Дөңесті, көтеріңкі, биік-теу.

ÇIKIR ÇIKIR *zf. bk. Şıkır şıkır.*

ÇIKIŞ *is.* 1. Шығу. 2. Шығыс, шығатын жер. 3. Сөз сөйлеу, шығып сөйлеу, бой көрсету. *Öğrenci çıkışları*. Студенттердің бой көрсетулері. 4. Биік, өр. *Dik çıkış*. Тік өр. 5. Бастапқы по-зиция, старт, бастау, бастау сәті. *çıkış almak* жұмыстан шығу. *çıkış ver-mek* жұмыстан босату.

ÇIKIŞ KAPISI *is.* Шығатын есік, шығыс есігі, сыртқы есік.

ÇIKIŞMAK (-e) 1. Сөгу, жер-жебіріне жетіп ұрысу, жазғыру. *Beklettim diye arkadaşım bana çıkıştı*. Күттірдің деп досым мені сөкті. *Ona çıkışmaya hak-kınız yoktu*. Оны сөуге қақыңыз жоқ еді. 2. (*nsz*) Жеткілікті болу, жету, болу. *Param çıkışmadığı için arkadaşımдан borç aldım*. Ақшам болмай қалған соң, досымнан қарыз алдым. *çıkışamatak* теңесе алмау, теңеспей, тең келмеу.

ÇIKIŞTIRMAK (-i) Қажетті мөлшерге дейін жеткізу, қамтамасыз ету. *Para-yı çıkıştırmadım*. Мен ақшаны тауып бере алмадым.

ÇIKMA DURUMU *is. gr.* Шығыс септік.

ÇIKMAK, -ар (-den) 1. Шығу, шығып кету, кетіп қалу. 2. Алыну, шығары-лу, өндірілу. *Sütten yağ çıkar*. Сүттен май алынады. 3. (мектеп т.б.) Бітіру, аяқтау. *Enstitüden bu sene mi çıktınız?* Институтты биыл бітірдіңіз бе? 4. Кету, кетіп қалу, шығу. *Sabah kah-valtıısından sonra otelimden çıktım*. Та-ңертенгілік астан кейін қонақүйден шықтым. 5. (мерзімі, уақыты келген-де) Шығу. *Daireden çikmak*. Пәтерден шығу. *Hastaneden çikmak*. Ауруханадан шығу. 6. Орындалу, айтқаны келу; іске асырылу, жылжу, ілгері басу. *Dediğim çıktı*. Айтқаным

келді. *Bu daireden işler kolay çıkmaz.* Бұл мекемеде істер онайшылықпен алға баспайды. 7. Болу, табылу, болып шығу. *Akıllı çıktı da arkadaşlarına uymadı.* Ол ақылды (ақылы бар) бала болып шығып, жолдастарына ермеді. *Akraba çıktık.* Біз туыс болып шықтық. 8. (тегі, ортасы жағынан) Шығу. *Halk arasından çıkmış bir adam.* Халық арасынан шыққан адам. 9. (-e) (жоғары қарай) Шығу, көтерілу, төбесіне шығу. *Dağa çıkmak.* Тауға шығу. *Üst kata çıkmak.* Үстіңгі қабатқа көтерілу. 10. (-e) Қабылдауында болу, алдына келу. *Bakana çıkmak.* Министрдің қабылдауында болу. *Mahkeme huzuruna çıkmak.* Соттың алдына шығу. *Müdüre çıkmak.* Директорға келу. 11. (арзанға я қымбатқа) Түсу. *Bu ev on bin liraya çıktı.* Бұл үй он мың лираға түсті. 12. (-e) Рөлде ойнау. *Arsız ve aptal mahalle çocuğu rolüne çıkmıştı.* Қала ауданының әрі әдепсіз, әрі ақымақ баласы рөлінде ойнаған еді. 13. Жету, бару. 14. Тарау, естілу, жайылу. *Başından beri gazetelerde enstitü hakkında havadisler çıkıyordu.* Әуелден-ақ газет беттерінде институт жайында хабарлар тараған еді. 15. (-e) (баяу, дақ т.б.) Жүгу; онып кету. *Kravatın boyası gömleğe çıktı.* Галстуктың бояуы көйлекке шықты. *Kumaşın boyası çıktı.* Мата онып кетті. 16. (-den, -e) Көшу, қоныс аудару. *Hemen bir apartmana çıkarım.* Дереу пәтерге шығамын. 17. (-e) Шығу, пайда болу, бастау, көтерілу. *Rüzgâr çıktı.* Жел көтерілді. *Fırsat çıktı.* Мүмкіндік туды. *Yangın çıktı.* Өрт шықты. 18. (nsz) Көріну, шыға бастау. *Ekinler çıkmaya başladı.* Егіс қылтыып шыға бастады. *Biuyğı çıktı.* Мұрты тебіндеді, шыға бастады. 19. (nsz) (баға) Көтерілу. *Fiyatlar çıktı.* Бағалар көтерілді. 20. (-den). Ұмыту, естен шығару. *O söz benim hatırımdan çıkmadı.* Ол сөз менің ойымнан кетпеді. 21. (-den)

(ай, күн) Туу. 22. (nsz) Жариялану, жарыққа шығу, басылу. *Bugünkü gazeteler daha çıkmadı.* Бүгінгі газеттер әлі шыққан жоқ. 23. Шығу, орнынан таю, жылжу. *Çocuğun kolu çıktı.* Баланың қолы шығып кетті. 24. (-le) Жүру, біреумен көңілі жақын болу. *Senden başka bir kızla çıkmadım.* Сенен басқа ешқандай қызбен жүрген емеспін.

ÇIKMAZ s. ve is. 1. Тұйық көше. 2. тес. Дағдарыс, тығырыққа тірелу. *Çıkma-za girmek.* Тұйыққа, тығырыққа тірелу, дағдарысқа ұшырау.

ÇIKRA is. hlk. Қалың бұта.

ÇIKRIK, -ği is. 1. Шығыр. 2. Ұршық.

ÇIKRIKÇI is. 1. Шығыршы. 2. Ұршықшы.

ÇIKTI is. tic. 1. Дайын тауар. 2. Қалдық. *Sanayi çıktısı.* Өнеркәсіп қалдығы. 3. Компьютердегі мәтіннің қағазға түсірілуі. 4. Оқу орнын бітіргені туралы куәлік.

ÇILDIRASIYLA zf. Естен танғанша, естен адасқанша, ессіз, тым, өте. *Karısını çildirasiyla seviyor.* Әйелін естен танғанша сүйеді, өте жақсы көреді.

ÇILDİR ÇILDİR zf. 1. Бал-бұл жанып, жүзінде нұр ойнап. *Çocuk çildir çildir bakıyor.* Бала бал-бұл жанып қарап тұр. 2. Жалт-жұлт етіп, жарқырап, жалтылдап. *Elmas yüzük çildir çildir yanıyor.* Алмас жүзік жалт-жұлт етіп жалтырап тұр.

ÇILDIRMAK (nsz) 1. Жындану, жыңды болу, ақылынан ауысу, есінен тану. *Kendimi yalnız buluyorum. Kitaplarım olmasa çildiracağım.* Өзімді жалғыз қалғандай сезінемін. Кітаптарым болмаса жынданып кететін шығармын. 2. Есі кету, есінен тану, ынтығу, еліту, басы кату. *Eminim, resminizi yapmak için çildiriyor.* Сенімдімін, ол сіздің суретіңізді салуға ынтық.

ÇILDIRTICI is. Естен тандыратын, елітетін, таң қалдырарлық, ғажап, керемет. *Bu kızda çildirtici bir güzellik var.* Бұл қыздың адамды таң қалдырарлық сұлулығы бар. 2. Жынданды-

ратын, жынды қылатын, ызаландыратын.

ÇILDIRTMAK (-i) 1. Жындандыру, ақылдан адастыру, есінен тандыру. 2. Есін кетіру, есін шығару.

ÇILGIN s. 1. Жынды, есі ауысқан, есінен танған, ақылдан адасқан. *Ömrümde ilk defa saat için çilgin gibi dövüştüm.* Өмірімде алғаш рет сағат үшін жынды адамдай төбелестім. 2. Әдеттен тыс, таңқаларлық, бұрынсоңды болып көрмеген. *çilgina dönme* (ғашықтықтан, қайғыдан т.б.) естен тану, ақылдан жазу.

ÇILGINCA s. ve zf. 1. Жындыдай, жынды сияқты, есі кем секілді. 2. Естен танғанша, барынша, ес-түссіз.

ÇIN s. Шын, дұрыс, рас, анық.

ÇINAR is. *Far. bot.* Шынар.

ÇINARLI s. Шынар өскен, шынары бар.

ÇINAYAZ is. Сары аяз.

ÇIN ÇIN zf. Шың-шың, шың-шың етіп, шыңылдап.

ÇINGAR is. *Yun. argo* Ұрыс-керіс, дау-жанжал, айқай-шу. *çingar çıkarmak* ұрыс-керіс, жанжал шығару.

ÇINGIL is. Аралары сирек, кішкентай жүзім шоғы.

ÇINGIRAK, -ğı is. Қоңырау. *Kapı çingiragı.* Есік қоңырауы.

ÇINGIRAKLI s. 1. Қоңыраулы. *Çingiraklı saat.* Қоңыраулы сағат. 2. *tec.* Сыңғырлаған, саңғырлаған; қатты (дауыс, күлкі).

ÇINGIRDAK, -ğı is. 1. Қоңырау. 2. Сылдырмақ, сылдырауық (бала ойыншығы).

ÇINGIRDAMAK (nsz) Шылдырлау; сыңғырлау; қаңғырлау.

ÇINGIRDATMAK (-i) Шылдырлату, сыңғырлату.

ÇINLAMAK (nsz) 1. Шыңылдау, шыңшын ету. *Kulağı çinliyor.* Оның құлағы шыңылдап тұр. 2. (дауыс т.б.) Жаңғыру.

ÇIN SAVAN zf. Таң сәріден, таң сыз бере, елең-алаңнан, құлқын сәріден.

ÇIRI ÇIRI is. (бала тілінде) Жуыну.

ÇIRIL ÇIRIL zf. Шолпылдатып, шолпшолп етіп.

ÇIPILDAK s. (кішкене балалар үшін) Жалаңаш, киімсіз.

ÇIPLAK-ғы s. 1. Жалаңаш, лыпасы жоқ, тыр жалаңаш, тырдай, киімсіз. 2. (бас) Шашы жоқ, шашсыз, таз. 3. Тақыр, ашық, жадағай (жер). 4. Бос, ішінде еш нәрсе жоқ, құр тұрған. *Çiplak ev.* Бос үй. 5. *tec.* Жадағай, жалаң, құрғақ, дәйексіз. *Çiplak bir anlatım.* Жалаң баяндау. 6. *tec.* Ашық, айқын. 7. *is.* Жалаңаш бейне, жалаңаш дене. 8. *is.* Жарлы, кедей, жоқ-жітік.

ÇIPLAKLAŞMAK (nsz) Жалаңаштану, шешіну.

ÇIPLAKLIK-ғы is. Жалаңаштық, жалаңдық, жадағайлық. (*bütün*) *çiplaklığıyla* жасырмай, бүркемелемей, жасырып-жаппай, ашық: *Me-seleyi bütün çiplaklığıyla anlattım.* Мәселені жасырып-жаппай ашық айттым.

ÇIPLANMAK (nsz) Жалаңаштану, সিдамалу; сып-сида болып қалу. *Çocuk çiplandı.* Бала жалаңаштанды.

ÇIRA is. *Far.* 1. Май қарағай шырпысы, шырпы. 2. *hlk.* Шырақ, шырағдан.

ÇIRAĞ is. *Far.* Шырағдан шам, балауыз шам.

ÇIRAK, -ğı is. *Far.* 1. Шебердің жәрдемшісі, көмекші шебер. Ағаш ұстасының көмекшісі. 2. (дүкен т.б. жерде) Қол бала—барып кел, алып келге жұмсалатын бала.

ÇIRAKLIK, -ğı is. 1. (ұстаға) Шәкірттік, үйренушілік, көмекшілік. *Evimize yakın olan kahveye gide gele, kahveci çiraklığına başlayıverdim.* Үйіміздің жанындағы кафеге барып-келіп жүріп, кафе иесінің көмекшісі болып жұмысқа кірісіп те кеттім.

ÇIRÇIPLAK, -ғы s. Жап-жалаңаш, тыр жалаңаш, тырдай.

ÇIRÇIR (I) is. Мақта тазартатын машина, мақтаны шитінен тазалайтын машина.

ÇIRÇIR (II) is. 1. Кішкене бұлақ, бастау. 2. Шырылдауық шегіртке.

ÇIRILÇIPLAK, -ғы s. *bk. Çirçiplak.*

ÇIRPI is. 1. Шырпы, ағаштың үзілген,

сынған ұсақ бұтағы, қикым. 2. Белгі кою, белгілеу—ағаш, тақтай т.б. нәрселердің кесілетін жерін белгілеу.

ÇIRPINMAK (*nsz*) 1. Арпалысу, қиналу, жанталасу. *Bir otlanın iğnesinde çirpinan bir balık.* Қармақтың инесіне ілініп жанталасқан балық. 2. Дірілдеу, қалтырау. 3. *mec.* Мазасыздану, тынышы кету, мазасы кету, тынышсыздану. *Sabırsızlıktan çirpinmak.* Сабыры кетіп мазасыздану. 4. *mec.* Тыныш таппау, шапқылау, жанын салып тырысу. *İşinizde size yardım etmek, size yararlı olmak için çirpinacak, elinden geleni yapacaktır.* Ол сіздің жұмысыңызға көмек беру, пайдалы болу үшін тырысады, қолынан келгенін жасайды.

ÇIRPIŞMAK (*nsz*) (күс т.б.) Қанатын қомдау, пыр-пыр етіп ұшу.

ÇIRPMAK, -ar (-i) 1. Сілқу, қағу. *Halı çirpmak.* Қанатын қағу. 2. (екі нәрсені бір-біріне) Соғу, қағу; шапалақтау. *El çirpmak.* Қол шапалақтау, алақан соғу. 3. Кесу, қарқу, кесіп қысқарту. *Ağacın dallarını çirpmak.* Ағаштың бұтақтарын қырқу. 4. (сұйық тамақты қасық т.б. нәрселермен) Араластыру, шайқау, көпіршіту. 5. *mec.* Ұрлау, ұрлық жасау.

ÇIT *is.* Тырс, тырс-тырс еткен дыбыс. *Çıt diye kırıldı.* Тырс етіп сыну. *çıt çikarmamak* тырс етпеу, үн қатпау, ләм демеу. тырс еткен дыбыс шықпау.

ÇITA *is.* Білте тақтайша, жіңішке тақтайша.

ÇITÇIT *is.* Ілгек, шыртылдақ, түймелік.

ÇITÇITLAMAK (-i) Ілгектеу, ілгегін салу, түймелеу.

ÇITIR ÇITIR *zf.* Шытыр-шытыр, шытыр-шытыр етіп, шытырлап. *çitir çitir etmek* шытыр-шытыр ету, шытырлау. *çitir çitir konuşmak* сартылдап, қысылмай, бөгелмей ашық айту, сартылдап түру.

ÇITIRDAMAK (*nsz*) Шытырлау, сытырлау, сықырлау.

ÇITIRTI *is.* Сықыр, шыртыл, сықыр-

сықыр, қытыр-қытыр, сыбдыр.

ÇITKIRILDIM *s. ve is.* Нәуетектенген, үлбіреген, үлпілдеген, ерке, нәзік. *Çıtkırıldım bir genç.* Нәзік өскен жас жігіт; әйел сияқты бозбала.

ÇITLATMAK (-i) 1. Сыртылдату, сыртсырт еткізу, тырсылдату. *Asabiyetle parmaklarını çitlattı.* Ашумен саусақтарын сыртылдатты. 2. (-i, -e) *mec.* Тұспалдау, ишаралау.

ÇIVMAK, -ar (*nsz*) 1. Секіру, секіріп кету, йршу, аттау. 2. (доп, тас, оқ т.б.) Кейін қарай кету, тиіп барып кері кету. *Kurşun da taşta değmiş sonra taştan çivmiş, Dursun Hacıya değmiş.* Оқ тасқа тиіп, одан кері ұшып, Тұрсын қажыға тиіпті.

ÇIYAN *is. zool.* Сколопендра—ұлы жәндіктердің бір түрі.

ÇIZIKTIRMAK (-i) *hlk.* Шимайлау, шатпақтау, айқыш-үйқыш сызғылау.

ÇİÇEK, -ği *is. bot.* 1. Гүл. 2. *mec.* Жылпос, алаяқ. *Onun ne çiçek olduğunu biliriz.* Біз оның қандай жылпос екенін білеміз. 3. *tip* Шешен, қорасан. *çiçek açmak (veya vermek)* 1) гүл жару, гүлдеу. 2) қайта түлеу, жаңару, құлпыру. *çiçek çıkarmak* шешек шығу, шешек ауыруымен ауыру. *çiçek gibi* гүл сияқты, әдемі, сұлу. *çiçeği burnunda* жап-жаңа, жаңа піскен, жаңа жұлынған: *Çiçeği burnunda bir salatalık.* Жап-жасыл, жаңа жұлынған қияр.

ÇİÇEK AŞISI *is.* Шешекке қарсы егу.

ÇİÇEK VANÇESİ *is.* Гүлзар—гүл өсіретін алаң, жер.

ÇİÇEK BİTİ *is. zool.* Өсімдік биті, шіркей.

ÇİÇEKÇİ *is.* 1. Гүлбап, гүл өсіруші. 2. Гүл сатушы. 3. Гүл сатылатын жер.

ÇİÇEKÇİLİK, -ği *is.* Гүл өсірушілік я гүл өсіріп сату ісі.

ÇİÇEK DURUMU *is. zool.* Гүл шоғыры— сабақтың басындағы топ гүл.

ÇİÇEK DÜRBÜNÜ *is. bk. Kaleydoskop.*

ÇİÇEKLEMEK (-i) 1. Гүл отырғызу. 2. Гүлге бөлеу, гүлге орау.

ÇİÇEKLENDİRMEK (-i) Гүлдендіру, құлпырту, жайнату.

ÇİÇEKLENME *is.* Гүлдену, шешек ату, гүл ашу.

ÇİÇEKLENMEK (*nsz*) Гүлдеу, гүл ашу, гүлдену, гүл шашу. *Yaz erken gelmiş, mart içinde bütün ağaçlar çiçeklenmişti.* Жаз ерте келіп, наурыз айында барлық ағаштар гүлдеген еді.

ÇİÇEKLI *s.* Гүлді, гүлі бар.

ÇİÇEKLI BİTKİLER *ç.is.bot.* Гүлді өсімдіктер.

ÇİÇEKLIK, -ği *is.* 1. Гүл сауыты, гүл вазасы. 2. Гүл өсірілетін алаң, жер. 3. (ескі үйлерде) Әсемдік бұйымдарын қою үшін қабырғадан шығарылған қуыс. 4. Гүлтұғыры, гүлкіндік—гүл сабақтарының жуандаған жалпақ бөлігі.

ÇİÇEK SAPÇIĞI *is.bot.* Гүл сабағы, гүлсағақ.

ÇİÇEK SAPI *is. biy.* Гүлсидам; гүл сабағы.

ÇİÇEK YAPRAĞI *is.bot.* Күлтеше—гүл кестесінің жапырақшалары.

ÇİFT *s.Far.* 1. Жүп, екеу, қос, пар. 2. Жүп, бір-біріне тең, жүп құраған. *Bir Güvercin çifti.* Көгершін жұбы. 3. Қос, пар—қосарлана жегілген екі ат т.б. *Çift atlı.* Қос ат жегілген. 4. Қысқаш, іскек. *Kuyumcu çifti.* Зергердің қысқашы. *Saatçinin çifti.* Сағатшының іскегі. *çift görmek* қос көріну, екеу болып көріну; мас болу. *çift sürmek* жер жырту, жер айдау.

ÇİFTÇI *is.Far.* Дикан, егінші, шаруа.

ÇİFTÇİLİK, -ği *is.* Егіншілік, диканшылық. *çiftçilik etmek* егіншілікпен, диканшылықпен айналысу.

ÇİFTE *s.Far.* 1. Қос, жүп, екеу, пар. 2. (қайық т.б.) Қос етекті. *çifte atmak* (ат, есек) тебу.

ÇİFTLEMEK (*-i*) 1. (айуан) Тебу. 2. (*nsz*) (кеме) Ауа райының бұзылуына байланысты екінші зөкірді (якорь) тастау.

ÇİFTER ÇİFTER *zf.* Қос-қосап, қосарлап, қос-қосымен.

ÇİFTE VATANDAŞLIK, -ği *is.* Екі азаматтық, қос азаматтық.

ÇİFT KANATLILAR *ç.is.zool.* Қосқанаттылар.

ÇİFT KİŞİLİK, -ği *is.* Екі кісілік.

ÇİFTLEMEK (*-i*) 1. Қосарлау, қос-қостау, жұптау. 2. Шағылыстыру, ұрықтандыру.

ÇİFTLEŞMEK (*nsz*) 1. Қосарлану, жұптану, екеу болу. 2. Шағылысу, ұрықтану.

ÇİFLEŞTİRMEK (*nsz*) 1. Жұптастыру, жұптау, қосарлау, қосарландыру. 2. Шағылыстыру, ұрықтандыру.

ÇİFTLİK, -ği *is.* 1. Шаруа мекені—қорақопсы, бау-бақшасы бар шаруа қонысы; ферма; (егін, мал) шаруашылық орналасқан жер. *Çiftlik işletmek.* Шаруа қожалығын басқару, жүргізу. *Çiftlik sahibi* фермер, шаруа қожасы, жер иесі.

ÇİFT SAYI *is.mat.* Жүп сан.

ÇİGAN *zöz.is.Mac.bk.* Çingene.

ÇİĞ *s.* 1. Шикі, піспеген. *Çiğ et.* Шикі ет. 2. *mec.* Орынсыз, жөн-жосықсыз, ретсіз, қисынсыз. *Çiğ söz.* Қисынсыз сөз. 3. Ысылмаған, тәжірибесі аз, төселмеген. *O çiğ bir politikacı değildi.* Ол ысылмаған саясатшы емес-ті. 4. (түр-түс) Алабажақ, әлеміш. (*birini*) *çiğ çiğ yemek* *mec.* тірідей жеу—қатты ашулану, сөгу, зеку. *çiğ kaçmak* (*veya düşmek*) әбес, өрескел, оғаш, ерсі көріну. *çiğ yemedim ki karnum ağırısın* ішім ауыратындай шикі ет жемедім, яғни қорқатындай ештеңе істегенім жоқ.

ÇİĞİN *is. hlk. bk.* Omuz.

ÇİĞİT, -di *is. hlk.* Мақта шиті; дөнек.

ÇİĞ KÖFTE *is.* Шикі ет, жарма бидай және қызыл бұрыш қосылып дайындалған тағамның бір түрі.

ÇİĞLEŞMEK (*nsz*) 1. Көзге түскен сүйелдей болу, елден ерекше жек көрінішті болу я елден ерекше көзге түсу, көріну. 2. *mec.* Оғаштық жасау, дөрекілену, ерсі мінез көрсету.

ÇİĞLİK, -ği *is.* 1. Шикілік, піспегендік. 2. *mec.* Дөрекілік, ерсілік, оғаштық. *çiğlik etmek* оғаштық жасау, дөрекілік көрсету.

ÇİĞNEM *is. ve s.* Шайнам, ауызға бір саларлық.

ÇİĞNEMEK *(-i)* 1. Шайнау, шайнап тұру. 2. Басып кету, езіп өту, мылжалау, мыжып өту. *Az kalsın bir araba onu çiğneyecektir.* Оны бір машина басып кетуге шақ қалды. 3. *mec.* Таптау, басу, қорлау, аяққа басу; қысым қорсету. *Kanunları çiğnemek.* Занды аяққа басу.

ÇİKLET *is. Fr.* Сағыз, шайнайтын сағыз.

ÇİKLETÇİ *is.* Сағызшы—сағыз жасайтын я сататын адам.

ÇİKOLATA *is. İt.* Шоколад.

ÇİKOLATACI *is.* 1. Шоколад жасайтын не сататын адам. 2. Шоколадты жақсы көретін адам.

ÇİKOLATACILIK, -ği *is.* Шоколад жасау я сату ісімен шұғылданушылық.

ÇİL (I) *is. zool.* Шіл, қара бауыр—орман құсы. *çil yavrusu gibi dağılmak* шілдің балапандары сияқты жан-жаққа тарап кету—шілдің қиындай бытырау, тоз-тоз болып, берекесі кету, жан-жаққа шашылу.

ÇİL (II) *is.* 1. Секпіл. 2. (айнадағы) Дақ, кір. 3. *s.* Шұбар, ала шұбар, теңбіл. *Çil horoz.* Шұбар қораз. *Çil tavuk.* Шұбар тауық. 4. Жаңа, өрі жалтыраған. *Anneme elli çil altın bıraktılar.* Олар анама жалтылдаған жап-жаңа елу алтын беріп кетті.

ÇİLE (I) *is.* 1. Чиле—дәруіштердің 40 күн бойы жалғанның бар қызықшылығынан бас тартып, өзді-өзіне ауыр азап шектіріп, сынақтайтын кезең. 2. *mec.* Азап, бейнет, мекнат, қиыншылық. *çile çekmek* бейнет шегу, азап көру, азапқа түсу. *çileden çıkmak* сабасынан шығу, ашу-ыза кернеу, сабыры таусылу.

ÇİLE (II) *is.* 1. Оралған жіп, иірген жіп. 2. Адырна—садақтың оқ салып тартатын қайысы.

ÇİLEK, -ği *is. bot.* Құлпынай, қойбүлдірген.

ÇİLEKÇİ *is.* Құлпынай, бүлдірген өсіретін я сататын адам.

ÇİLEKÇİLİK, -ği *is.* Құлпынай өсіру я сату ісімен шұғылдану.

ÇİLEKEŞ *is. ve s. Far.* Азап шегуші, қайғы-қасіретті, азапты көп шеккен (адам).

ÇİLEK REÇELİ *is.* Құлпынай тосабы.

ÇİLELİ *s.* 1. Азап шеккен, қиыншылық көп көрген, бейнет тартқан. 2. Азапты, қиыншылығы мол, мекнатты, бейнетті. *Çileli bir iş.* Азабы көп іс.

ÇİLEMEK *(nsz) hlk.* 1. (жаңбыр) Себелеу. 2. *hlk.* Дымқылдану, ылғалдану, сулану.

ÇİLİNGİR *is. Far.* (құлып, кілт т.б. жасайтын) Темір ұстасы.

ÇİLLENMEK *(nsz)* Секпілдену, секпіл пайда болу.

ÇİLLİ *s.* Секпілді, секпілі бар.

ÇİLSİZ *s.* Секпілсіз, секпілі жоқ. *Çilsiz bir yüz.* Секпілсіз бет.

ÇİM *is. bot.* Үйбидайық—астық тұқымдасына жататын арам шөп; шым.

ÇİMÇЕК, -ği *is. hlk.* Шымшық.

ÇİM ÇİM *zf.* Ықылассыз, қаламай, көңіл соқпай. *Çim çim yemek.* Тәбетсіз тамақтану.

ÇİMDİKLEMEK *(-i)* 1. Шымшу. 2. Ұзу, үзгілеу, жұлу. *Bu ekmeği kim çimdiklemiş.* Бұл нанды кім үзгілеп тастаған.

ÇİMEN *is.* 1. Жасыл, көк шөп. 2. Көгәл, алаң, көк шөп егілген алаң, газон.

ÇİMENTO *is. İt.* Цемент. *Çimento fabrikası.* Цемент заводы.

ÇİMENTOCU *is.* Цемент өндіруші я оны сататын адам.

ÇİMENTOCULUK, -ğu *is.* Цемент өндіру не сату ісімен шұғылданушылық.

ÇİMENTOLAMAK *(-i)* Цементтеу, цементпен жабу.

ÇİMENTOLU *s.* Цементті, цементтен істелген, цемент қосылған.

ÇİMENTOSUZ *s.* Цементсіз, цементі жоқ, цемент қосылмаған.

ÇİMLENMEK *(nsz)* 1. Көгеру, көк шығу. 2. Шым басу, шымдану.

ÇİMMEК *(nsz) hlk.* Сүңгу, суға сүңгіп кету.

СІН *is.* Қытай—Қытай Халық Республикасының байырғы халқы.

СІНАКОР *is. Yun. zool.* Майда луфарь балығы.

СІНЦЕ *öz. is.* Қытай тілі, қытайша.

СІНГЕН *öz.is.bk.* Çingene.

СІНГЕНЕ *öz. is. Far.* Сыған—дүние жүзінің әр түрлі елдерінде көшпелі тіршілік ететін үнді тектес халық.

СІНГЕНЕСЕ *öz. is.* Сыған тілі.

СІНГЕНЕ КАВГАСИ *is.* (төбелессіз) Бажылдасу, керісу, ұрысу.

СІНГЕНЕ ПАРАСИ *is.* Ұсақ, майда ақша, тиын-тебен.

СІНИ *is. Far.* Жанан, фаянс; сырлы кірпіш (кафель).

СІНИСІ *is.* Фарфор (фаянс, керамика) бұйымдарын жасайтын я сататын адам.

СІНИСІЛІК,-гі *is.* 1. Қыш құмыра, бұйымдар жасау өнері. 2. Фаянс (фарфор) өндірісі.

СІНИ МҮРЕККЕВІ *is.* Тушь, сия.

СІНКО *is. It.* Мырыш.Çinko ile *kaplamak.* Мырыштау, мырыш жалату.

СІНКОГРАФИ *is. Fr. It.* Цинкография—фотография жолымен мырыштан клише жасау.

СІНЛІ *öz. is. ve s.* Қытайлық, қытай тектес.

СІРІЛ *s.* (қоз) Ісіп кеткен, ісінген, іріңдеген, кірпіктері төгілген.

СІРІЛТІ *is. hlk.* Жаңбырдың себелеуі, сіркіреуі.

СІРО *is. It. den.* Зәкір—кемені бір орында тұрақтату үшін шынжырға бекітіп су түбіне тастайтын үш жағы сойдыған тісті темір білік, якорь.

СІР *is. hlk.* Қақ—кептірілген жеміс.

СІРІШ *is. Far.* Крахмалдан, ұнтақтан істелген желім.

СІРКЕФ *is.Far.* 1. Кір, лай су. 2.*s.mec.* Түкке алғысыз (нәрсе) я түкке жарамайтын (адам).

СІРКІН *s.Far.* 1. Көріксіз, ажарсыз, әдемі емес, жағымсыз, ұсқынсыз. *Çirkin bir yüz.* Ажарсыз бет-әлпет, жүз. 2. Әдепсіз, дөрекі, өрескел, тұрпайы. *Bu boş ve çirkin iddiayı bir*

kere de onun ağzından işitemek istedim. Осы әрі мәнсіз, әрі тұрпайы пайымдауды оның оз аузынан тағы бір рет естігім келді. 3.*s.* Шүбәлі, күмәнді, күдікті. *O da bu çirkin işler içinde kalmak istemediğinden çekilmiş.* Ол да осы күдікті істерге араласқысы келмегендіктен шығып қалған.

СІРКІНЦЕ *s. ve zf.* Әдепсіз түрде, ұятсыз түрде, келіссіз түрде.

СІРКІНЛЕСМЕК *(nsz)* Сұлулық сымбатынан айырылу, ажарсыздану, көріксіздену, жағымсыздану, ұсқынсыздану.

СІРКІНЛІК,-гі *is.* 1. Ажарсыздық, көріксіздік, ұсқынсыздық, кейіпсіздік, сиықсыздық. 2. Жексұрындық, сұмпайылық.

СІРОЗ *is. ve s.* 1. Скумбрия, макрель. 2. *mec.* Өте арық, құр сұлдері қалған адам.

СІРОЗЛАШМАК *(nsz)* 1. (скумбрия балығы) Ұрығын шашып арықтау. 2.*mec.* Арықтау, жүдеу, азып-тозу.

СІСЕ *is. hlk.* Сіркіреген жаңбыр.

СІСЕЛЕМЕК *(nsz)* (жаңбыр) Сіркіреу, себезгілеу.

СІСЕМЕК *(nsz) bk.* Çiselemek.

СІСЕНТІ *is.* Сіркіреу, себезгілеу.

СІШ *is.* (бала тілі) Зәр, несеп.Çişi *gelmek.* Сирісі келу.

СІШІК,-гі *is. hlk.* Қоянның көжегі.

СІТ (I) *is.* Шарбақ, қоршау.Çit *çekmek.* Шарбақтау, айналасын қоршау.

СІТ (II) *is. hlk.* Шыт, сиса (мата).

СІТЕН *is. hlk.* Сабан тасу үшін арбалардың үстіне орнатылған тоқыма қоршау, үлкен өрме.

СІТІЛЕМЕК *(-i)* Кір жұғанда үйкеп ысқылау, ыспалау, ысу.

СІТІШМЕК *(nsz)* Тоқылу, өрілу, ілінісу.

СІТЛЕМЕК *(-i)* 1. (пісте т.б.) Шағып жеу, шағу. 2. Шарбақтау, шарбақпен қоршау.

СІТМЕК *(-i)* 1. Біріктіру, қосу, жалғастыру. 2. Торлап тігу, тігісін білдірмей тігу.

СІТМІК,-гі *is. hlk.* 1. Жүзім шоғының бұтақшасы. 2. Шөкім, шымшым, бір

салым, бір кайнатым. *Bir çitmik biber.* Бір салым бұрыш.

ÇIVI *is.* Шере; сына. *Çivi başı.* Шере қалпақшасы, мәймөңкесі. *Çivi çıkar, ama yeri kalır (Atasözü).* Шере шығады, бірақ ізі қалады—көңілге түскен дақ ұмытылмайды. *çivi çiviyi söker.* Сына сынамен шығады. *çivi gibi olmak* (қол, аяқ, саусак) тоңып қатып қалу, жаны кетіп қалу, үсіп қалу. *çivi sokmak (veya sürmek)* кедергі болу, кесір келтіру, бөгет болу.

ÇIVIDİ *s.* Қара көк, ніл қара көк, көкпенбек, ніл көк.

ÇİVİLEMEK *(-i,-e)* 1. Шегелеу, шеге қағу, сыналау. 2. *mec.* Шаншу, түйреу, қадау, сұғу. 3. *mec.* Қимылсыз, қыбыр етпей тұру, қозғалмай тұру. 4. Тесіле қарау, көз алмай қарау.

ÇİVİLİ *s.* Шегелі, шегесі бар, шеге қағылған.

ÇİVİSİZ *s.* Шегесіз, шегесі жоқ, шегеленбеген.

ÇİVİT,-di *z.f.* Индиго—қара көк бояу; ніл—көк түсті бояу.

ÇİVİTLEMEK *(-i)* (кірді) Көгертү, нілдеу, нілге салу.

ÇİVİTLİ *s.* 1. Нілді, көк түсті бояу араласқан. 2. Нілге салып шайқаған (кір).

ÇİVİT MAVİSİ *is.* Ніл қара көк, шымқай қара көк, көкпенбек.

ÇİY *is.* Шық. *Çiy düştü (veya yağdı)* Шық түсті, шық қонды.

ÇİZDİRMEK *(-i,-e)* Сыздыру, сызық жүргіздіру.

ÇİZELGE *is.* Кесте, график, таблица. *Uçuş çizelgesi.* Ұшу кестесі.

ÇİZGİ *is.* 1. Сызық, сызат, сызу. *Kağıda üç çizgi çektі.* Қағазға үш сызық жүргізді. 2. Сызық, әжім—бетке не денеге түскен сызық. *Alın çizgisi.* Мандайға түскен әжім. 3. Жара, терісі сыдырылған жер, тырнақ ізі.

ÇİZGİ FİLM *is. sin.* Мультфильм, суретті кино.

ÇİZGİLEMEK *(-i)* Сызу, сызық жүргізу, сызық сызу.

ÇİZGİLİ *s.* Сызықты, сызық сызылған, сызық түскен, сызығы бар; жолақ, жол-жол. *Çizgili pantolon giymiş.* Жол-жол шалбар киіп алған.

ÇİZGİSİZ *s.* 1. Сызықсыз, тегіс. *Çizgisiz defter.* Сызығы жоқ дәптер. 2. Әжімсіз, әжімі жоқ.

ÇİZİ *s.* 1. Сызық. 2. Соқа аударған із, атыз. 3. *mec.* Мінез-құлық, жүріс-тұрыс.

ÇİZİK-Ğİ *s.* 1. Сызылған, сызық жүргізілген, сызық салынған. 2. *is.* Терісі сыдырылған жер, тырнақ ізі, жара. *Çiziklerden ince ince kan sızıyordu.* Терісі сыдырылған жерден қан тамшылап тұр еді.

ÇİZİK ÇİZİK *s.* Шимай, айқыш-ұйқыш, шым-шытырық (сызықтар).

ÇİZİKLİ *s.* 1. Сызғыланған, үсті-үстіне сызылған, шимайланған. 2. Сызып тасталған, өшірілген. 3. Тырнап тастаған, тырнаған.

ÇİZİLMEK *(nsz,-e)* 1. Сызылу, сызық жүргізу, сызу сызылу. 2. Сызып тасталу, өшірілу. 3. Тырналу, тырнап тасталу, тырнап жаралану.

ÇİZİM *is. mat.* Сызу.

ÇİZİNTİ *is.* 1. Тырнақ ізі, сызат, тырнақ салған із. 2. Сызылып кеткен жер, сызылған жер.

ÇİZME *is.* Етік—қонышы ұзын аяқ-киім. *Çizmesi ayağından çıkmıyor.* Етігін шеше алмай жатыр. *çizmeden yukarı çıkmak* өзі білмейтін, ұқпайтын бір іске пікір айту, жорамалдау.

ÇİZMECİ *is.* Етікші—етік тігетін не сататын адам.

ÇİZMECİLİK,-Ğİ *is.* Етікшілік—етік тігуді не сатуды кәсіп етушілік.

ÇİZMEK *(-i)* 1. Сызу, сызық жүргізу, жол-жол етіп сызу. 2. Сурет салу. *Çocuk manzarayı çok güzel çizdi.* Бала табиғат көрінісін өдемі етіп салды. 3. (эскиз, нобай) Сызу, салу. *Beş dakika içinde taslağı çizdi.* Бес минут ішінде нобайын сызды, түсірді. 4. Тырнап кету, жыртып кету, тырнау. *İğne elimi çizdi.* Ине қолымды жыртып кетті.

ÇOBAN *is.* Шопан, бақташы, малшы.
çoban aldı bağa gitti, kurt aldı dağa gitti шопан алып баққа кетті, қасқыр алып тауға кетті—мал-мүлкі, жиған-тергені талан-таражға түсті, кім көрінгеннің қолында кетіп, өзіне ештеңе қалмады. *çobanın gönlü olursa tekeden yağ (süt) çıkarır* қойшының көңілі қаласа, текеден май (сүт) шығарады—қалауын тапса қар жанар, қар үстіне от жанар.

ÇOBAN KÖPEĞİ *is.* Табын күзететін ит.

ÇOBANLIK, -ğı *is.* 1. Бақташылық, мал бағушылық, шопандық, қойшылық. 2. Бақташыға, малшыға төленетін жалақы. *çobanlık etmek* бақташы болу, мал бағу.

ÇOBAN SALATASI *is.* Шопан салат—қызанақ, қияр және жасыл бұрышты ұсақ етіп турап дайындалған пиязды салат.

ÇOBAN YILDIZI *is. astr.* Шолпан—жарық жұлдыз.

ÇOCUĞUMSU *s. bk.* **ÇOCUKSU**

ÇOCUK, -ğu *is.* 1. Сәби, нәресте, бөбек.

Çocuk düşe kalka büyür (Atasözü). Бала жығылып-сүрініп есейеді, бала жетіге келгенше жерден таяқ жейді. 2. Перзент, ұрпақ. 3. Жасөспірім, жеткіншек, балғын, жас. 4. Бозбала, жігіт. 5. *mec.* Мінез-құлқы, жүріс-тұрысы бала сияқты, бала мінезді адам. *Otuz yaşında ama hâlâ çocuk.* Отызға келгеніне қарамастан әлі бала сияқты. *çocuk aldırмак* бала алдыру, баласын алдырып тастау. *çocuk düşürmek* бала тастау, түсік тастау. *çocuk dünyaya getirmek* бала табу, бала туу. *çocuk gibi sevinmek* балаша қуану, мөз-мейрам болу, қатты қуану. *çocuk reydahlamak* (тұрмысқа шықпаған қыз) екіқабат болу, жүкті болып қалу. *çocuk уармак* бала сүйу, балалы болу. *çocukla çocukla büyükle büyüк olmak* баламен бала, үлкенмен үлкен болу.

ÇOCUK BAKICISI *is.* Бала бағушы.

ÇOCUKSAĞIZ *is.* Сорлы, байғұс бала.

ÇOCUKÇA *s. ve zf.* Балаша, бала сияқты.

ÇOCUKLU *s.* Балалы, баласы бар.

ÇOCUKLUK, -ğu *s.* 1. Балалық, балаға тән, балаға лайық. 2. Балалық, балалық шақ. *çocukluğu tutмак* балалығы ұстау, балалық жасағысы келу. *çocukluk etmek* 1) балалық жасау, баланың ісін істеу. 2) балалық істеу, білместік ету.

ÇOCUK OYUNU *is.* 1. Балалар ойыны. 2. Ойыншы, түкке тұрмайтын, оңай.

ÇOCUK RUHLU *s.* Бала мінезді.

ÇOCUKSU *s.* Бала сияқты, балаға ұқсаған.

ÇOCUKSUZ *s.* Баласыз, баласы жоқ.

ÇOCUK YUVASI *is.* Балабақша.

ÇOĞALMAK (*nsz*) Көбею, молаю, ұлғаю, арту, осу.

ÇOĞALTMAK (*-i*) 1. Көбейту, молайту, ұлғайту, арттыру. 2. Ротатор аппаратымен көбейту.

ÇOĞALTMA MAKİNESİ *is.* Ротатор—қолжазба т.б. көбейтетін аппарат.

ÇOĞU *zf.* 1. Көбіне, көбінесе, көп жағдайда, көп уақытта, ылғи да. 2. Көбі, көбісі, көпшілігі, басым тобы. *Çocukların çoğu hastalandı.* Балалардың басым көпшілігі ауырып қалды.

ÇOĞU KEZ *zf.* Көбінесе, көбіне-көп, көбінесе, көп жағдайда.

ÇOĞUL *s. gr.* Көптік—сөзге көптік мағына үстейтін грамматикалық категория.

ÇOĞULCU *is. sos.* Плюралист—плюрализмді жақтаушы.

ÇOĞULCULUK, -ğu *is. sos.* Плюрализм—пікір бостандығы, көзқарастардың әр алуандығы.

ÇOĞUL EKİ *zis. bk.* **ÇOKLUK EKİ**

ÇOĞUMSAMAK (*-i*) Көпсіну, көп көру, артық деп санау.

ÇOĞUN *zf.* Көбіне, көбіне-көп, жиі-жиі.

ÇOĞUNLUK, -ğu *is.* Көпшілік, сан жағынан көп болушылық. *Çoğunluğun istediği.* Көпшіліктің қалауы. *Çoğunluk olmadıği için meclis toplanmadı.* Қатысушылар санының жеткіліксіздігінен

мәжіліс өткізілмеді.

ÇOĞUNLUKLA *zf.* 1. Көптің қолдауымен, көпшілік дауыспен. *Karar çoğunlukla alındı.* Шешім көпшілік дауыспен қабылданды. 2. Көбінесе, көп жағдайда, көп кезде, көбіне-көп.

ÇOĞURCUK,-ğu *is.zool.* Қараторғай.

ÇOK,-ğu *is.* 1. Көп, мол, қыруар. *Bugün işimiz çok.* Бүгін қыруар ісіміз бар. 2. *zf.* Өте, ерекше, тым. *O, annesini çok seviyor.* Ол анасын өте жақсы көреді. 3. Ұзақ, ұзақ уақыт. *çok beklemek* ұзақ күту, көп күту. *çok geçmeden* көп уақыт өтпей, көп кешікпей. *çok gelmek* 1) шамадан тыс көп болу, асып кету, арту. 2) төзімі таусылу, төзе алмау, тағаты таусылу. *çok görmek* көп көру, аяп қалу, іштарлық ету. *çoğu gitti* істің көбі бітіп, азы қалды, яғни істің ауыры бітіп, жеңілі қалды.

ÇOK ANLAMLI *s.gr.* Көп мағыналы (сөз).

ÇOK ANLAMLILIK,-ğı *is.gr.* Көп мағыналылық, сөздің көп мағыналылығы, полисемия.

ÇOKBİLMİŞ *s.* 1. Ақылды, зейінді, алғыр. 2. Айлакер, қу, залым.

ÇOKBİLMİŞLİK,-ği *is.* 1. Ақылдылық, зейінділік, алғырлық. 2. Айлакерлік, қулық, залымдық. *çokbilmişlik taslamak* ақылдымсу, ақылды болғансу, ақылгөйсу.

ÇOKÇA *zf.* 1. Көптеп, молынан, көп етіп, молдап; көбірек, жиі-жиі, артығырақ, молырақ. 2. Тым, өте, аса. *Çokça alingan olduğu için arkadaşları onunla sık sık bozuşuyor.* Тым өкпелегіштігінен достары онымен жиі-жиі ренжісіп қалады.

ÇOK ÇOK *s. zf.* Көп болса, әрі кеткенде. *Bu iş çok çok iki saat sürer.* Бұл іс әрі кеткенде екі сағатқа созылады.

ÇOKÇU *is.ve s.bk.* *Çoğulçu.*

ÇOKÇULUK,-ğu *is. bk.* *Çoğulçuluk.*

ÇOK EŞLİ *s.sos.* Көп некелі.

ÇOK EŞLİLİK,-ği *is. sos.* Көп некелілік, полигамия.

ÇOKGEN *is.mat.* Көпбұрыш.

ÇOK KARILI *s. Bk.* *Çok eşlilik.*

ÇOK KARILIK,-ğı *is. sos.* Көп әйел алу, бір уақыттың ішінде бірнеше әйелмен некелес болу.

ÇOK KOCALI *is.* Бірнеше күйеуі бар.

ÇOK KOCALILIK,-ğı *is. sos.* Бір мезгілдің ішінде көп еркекпен некелес болушылық.

ÇOKLUK,-ğu *is.* 1. Көптік, молдық, көп, мол болушылық. *İşin çokluğu beni yoruyor.* Жұмыстың көптігі мені шаршатады. 2. Көпшілік. *Oy çokluğu.* Дауыстың көпшілігі. 3. *zf.* Жиі-жиі, жиілете, көбіне. *Çokluk buradan geçer.* Ол жиі-жиі осы аралдан өтеді.

ÇOKLUK EKİ *is. gr.* Көптік жалғау.

ÇOKLUKLA *zf.* Әдетте, әдетінше, дағды бойынша.

ÇOK SESLİ *s. müz.* 1. Көп дауысты, полифониялы—музыкадағы көп дауыстылықтың түрі. 2. *gr.* Тілде бірнеше дыбысты білдіретін (әріп).

ÇOK SESLİLİK,-ği *is. müz.* 1. Көп дауыстылық, полифония—музыкада бірнеше дауыстың бірігіп көп дауысты болып үндесуі. 2. *gr.* Тілде бір әріптің бірнеше дыбысты білдіруі.

ÇOK TANRICI *is.* Политеист—көп құдайшыл.

ÇOK TANRICILIK,-ğı *is. sos.* Политеизм—көп құдайға табынушылық.

ÇOK YILLIK *s. bot.* Көп жылдық. *Çok yıllık bitkiler.* Көп жылдық өсімдіктер.

ÇOLAK,-ğı *s.* Шолак—қолы не аяғы кемтар.

ÇOLPA *s. Far.* 1. Ақсақ, аяғын сылтып басатын. 2. *mes.* Ебедейсіз, қолапайсыз, қолынан іс келмейтін.

ÇOLPAN *is. bk.* *Çulpan.*

ÇOLUK ÇOCUK,-ğu *is.* 1. Бала-шаға, қатын-бала, үй іші. 2. Мұрынбок, әлі өсіп жетілмеген жас бала. *çoluk çocuk sahibi olmak* (ер адам) үйленіп балалы-шағалы болу. *çoluk çocuga karışmak* балалы-шағалы болу, отағасы болу.

ÇOLUKLU ÇOCUKLU *s.* Балалы-шағалы, үйлі-баранды.

ÇОМАК,-ğı *is.* Таяқ.

ÇОМАКЛАМАК (-i) Таяқтау, таякпен ұрып-соғу.

ÇOPRA is. Балық қылтаны.

ÇOPUR s. Бетін шешек шұбарлаған (адам).

ÇOR is. hlk. 1. Ауру, науқас, дерт, сырқат. 2. Ірі қара мал обасы.

ÇORAK s. 1. (жер) Сортаң, құнарсыз. 2. (су) Ашқылтым, ашы, сортаң, тұз татып тұратын. 3.is. Жер үйлердің төбесін сылайтын ақ балшық араласқан топырақ.

ÇORAKLAŞMAK (nsz) Құнарсыздану, құнарлығы азаю, құнары кему.

ÇORAKLIK,-ği is. 1. (жер үшін) Құнарсыздық, құнары аздық, шұрайсыздық. 2. (су үшін) Сортандық, сортаң болушылық.

ÇORAP,-bı is. Ar. Far. Шұлық, ұйық, байпақ. *çorap söküğü gibi* шұлықтың тігісіндей сөгілу—(жұмыс, іс) кедергісіз, жылдам, оңай жүру.

ÇORAPÇI is. Шұлықшы—шұлық тоқитын не сататын адам.

ÇORAPÇILIK,-ği is. 1. Шұлық тоқу ісін кәсіп етушілік. 2. Шұлық, ұйық сату ісімен шұғылданушылық.

ÇORBA is. Сорпа. *çorba içmeye çağırmaк* тамаққа шақыру. *çorbada tuzu (veya tayıdanozu) bulunmaк* бір істе аз да болмасын еңбегі сіңу, көмегі тию, қызметі өту.

ÇORBACI is. 1. Сорпа пісіріп сататын адам. 2.tar. Мырза, қожайын—орталықтан алыс жерлерде христиан дініндегі ауқатты, дәулетті кісілерге айтылатын сөз.

ÇORBA KAŞIĞI,-ği is. Ас қасығы.

ÇORBALIK,-ği is. ve s. Көжелік, сорпалық, сорпа боларлық. *Çorbalık piriңç*. Сорпа жасауға жарамды күріш.

ÇÖĞMEK (nsz) hlk. Төмендеу, төменге түсу.

ÇÖKEK,-ği is. 1. Шұңқыр, шұқыр, қазылған, ойылған жер. 2. Батпақ, сазды жер.

ÇÖKELEK,-ği is. 1. Сүзбе. 2. Тұнба, торта.

ÇÖKELGE is. hlk. Батпақты жер, су жағалауы.

ÇÖKELMEK (nsz) kim. Тұну, тұнып қалу.*Tortusu kabın dibine çökeldi*. Шөгіндісі ыдыстың түбіне тұнып қалды.

ÇÖKELTİ is. kim. Тұнба, шөгінді.

ÇÖKERTMEK (-i) 1. (түйе) Шоқтіру; тізе бүктіріп отырғызу. 2. Жығу, құлату.*Böyle bir bahar taşmasında, bizim evi çökertti*. Осындай көктемнің су тасқынында біздің үйді құлатып кетті. 3.mec. (көңіл-күй) Бұзу, құрту, түсіру.*Beklenmedik bir gol,takımı çökertti*. Күтпеген жерден салынған гол команданың ұнжырғасын түсіріп жіберді.

ÇÖKKÜN s. 1. Қираған, құлаған, опырылып құлаған. 2.mec. (денсаулық) Бұзылған, ақау түскен, әлі кеткен, әлсіреген; жабырқаған, сары уайымға салынған.

ÇÖKMEK (nsz) 1. Шөгу, шөгіп қалу, басылу, томен түсу. *Ev çöktü*. Үй шөгіп кетті. 2. Опырылып құлап түсу, опырылып құлау, қирау.*Tavan çökmek*. Үйдің төбесі опырылып түсу.*Ev sökmek*. Үй опырылып құлады. 3. Жүрелеп отыру, жүрелеу, тізерлеп отыру, шөкелеу.*Suyun başına çöküp ellerini,yüzünü yıkamaya koyuldu*. Судың басында тізерлей отырып, беті-қолын жуа бастады. 4. Отыра кету, жалп етіп отыра қалу, жайғасу. 5. (түйе, сиыр т.б.) Шөгу, тізесін бүгіп жату. 6. (сұйық зат не су) Тұну, тазару, мөлдірлену. 7. Қаусау, күш-қуатынан айрылу, шөгу, әлсіреу.*Hastalıktan sonra ne kadar çökmüş*. Ауырғаннан кетіпті. 8. Күйреу, құлау, бұліну, ақыры келу. *Bizans imparatorluğu 1453'te çöktü*. Византия империясы 1453 жылы күйреді.

ÇÖKÜK,-ğü s. ve is. Батыңқы, қабысыңқы, ішке кіріп кеткен, суалған, солған, үңірейген.*Çökük avurtlar*. Суалып, ішіне еніп кеткен жақтар. *Çökük gözler*. Шүңірейген көздер.

ÇÖKÜNTÜ *is.* 1. Шөгү, басылу, төмен түсу. 2. Үйінді, құлаған үйдің не құрылыстың орны. 3. Тұнба, сұйық заттың түбіне түскен қойыртпағы, шөгінді. 4. Шұңқыр, ойпат, ойдым жер. *Arazi çöküntüsü.* Жыра, ойдым жер. 5. *psikol.* Жабырқаушылық, мұнаюшылық, сары уайымға салынушылық, депрессия.

ÇÖKÜŞ *is.* 1. Құлау, қирау, опырылу. 2. Тізесін бүгу, шөгү. *Devenin çöküşü.* Түйенің шөгүі. 3. *mec.* Құлдырау, күйреу. *Osmanlı imparatorluğunun çöküş yılları.* Осман империясының күйреу кезендері.

ÇÖKÜŞMEK (*nsz*) (құс, т.б.) Үймелеу, шоғырлану, топталу. *Kuşlar tarlaya çöküştüler.* Құстар егіс даласына үймеледі.

ÇÖL *is.* Шөл, шөлейт, сусыз, ылғалы жок, қуаң дала, шөл дала.

ÇOLLEŞMEK (*nsz*) Шөлге айналу, шөлейттену, шөлейт болып қалу.

ÇÖLLÜK *s.* Шөл, шөл дала, шөлейт аймақ.

ÇÖMÇE *is. hlk.* Ағаштан жасалған шомыш.

ÇÖMELİŞ *is.* Жүрелеу, екі тізесін бүгіп жүресінен отыру.

ÇÖMELMEK (*nsz*) Жүресінен отыру, жүрелеп отыру, екі тізесін бүгіп отыру.

ÇÖMEZ *is. esk.* Медресе ұстазына қызмет етіп, одан дәріс алатын жас шәкірт.

ÇÖMLEK, -ği *is.* Қыш құмыра, саз балшықтан істелген құмыра.

ÇÖMMEK (*-i*) *hlk. bk.* *Çömelmek.*

ÇÖP *is. Far.* 1. (шөп, сабан т.б. нәрселердің) Тал, сабақ; жоңқа, жаңқа. *Saman çöpü.* Кішкентай сабан талы. 2. Сыпырынды, қыл-қыбыр, қоқым-соқым, ескі-құскы, сүйек-саяқ. *Çöp bidonu (çöp kutusu).* Сыпырынды жәшік. *Çöp yığını.* Үйілген сыпырынды. *çöp gibi* арық, жүдеу, ілмиген.

ÇÖRÇATAN *is.* 1. Тағдыр, жазмыш—наным бойынша кімнің кіммен үйленетінін шешетін рухани күш.

Çörçatan böyle çatmış. Тағдырдың жазғаны. 2. Жеңгетай—қыз бен жігітті таныстыру, келістіру үшін арада жүруші.

ÇÖRÇÜ *is.* Сыпырушы, жинап тазалаушы.

ÇÖP KOVASI *is.* Сыпырынды көрзеңкесі, шелегі.

ÇÖPLENMEK (*nsz*) 1. Шоқып жеу, теріп жеу. 2. Өзіне елтеп-септеп олжа түсіру, пайда табу.

ÇÖPLÜK, -ğü *is.* Қоқыс, сыпырынды төгетін жер.

ÇÖP SEPETİ *is. bk.* *Çöp kovası.*

ÇÖREK, -ği *is.* 1. Шөрек—кейде шекер және жұмыртқа қосып дайындалатын қытырлақ шеппектің бір түрі. 2. *astr.* Табақ, шара—жұлдыздардың я аспан денелерінің дөңгелек түрде көрінетін жүзі.

ÇÖREKLENMEK (*nsz*) 1. (жылан) Бүктеліп жату, дөңгеленіп жату. 2. *mec.* Тұрақтау, орнығып тұрып қалу, тұрақтап қалу. *Geldi, çöreklendi, gitmek bilmedi.* Келді, тұрақтап қалды, қайтуды ойламады.

ÇÖRTEN *is. hlk.* Науа, су ағызатын науа.

ÇÖVEN *is. bot.* Сабындық—қақырық түсіретін дәрі орнына қолданылатын және сабын орнына жүретін өсімдіктің тамыры.

ÇÖZDÜRMEK (*-i, -e*) Шештіру, түйінді тарқаттыру, ағыттыру, босаттыру.

ÇÖZELTİ *is. kim.* Ерітінді.

ÇÖZMEK (*-i*) 1. Шешу, ағыту, босату, байлауын, түйінін тарқату. *Düğümü çözmek.* Түйінді шешу. 2. Түймені ағыту, босату, шешу. *Yalnız göğüsünün düğmelerini çöz.* Тек қана кеуде түймелерін ағыт. 3. (шаш) Тарқату, шешу, жазу. 4. (мәселе, сөзжұмбақ т.б.) Шешу, анықтау; (ала ауыздық, келіспеушілік, қайшылық) Реттеу, жөнге салу, жою. *Anlaşmazlıkları çözmek.* Келіспеушіліктерді жою.

Barışçı yollarla çözmek. Бейбіт жолдармен реттеу. 5. Еріту, қыздыру. *Güneş buzları çözdü.* Күннің көзі мұзды ерітті.

ÇÖZÜLMEK (*nsz*) 1. Шешілу, байлауы, түйіні тарқатылу, ағытылу, босатылу. *Potininin bağı çözüldü.* Бөтенкемнің бауы шешіліп кетті. 2. Еру, ерітілу, ери бастау. *Nehrin buzları çözüldü.* Өзеннің мұзы еріді, өзен мұздан аршылды. 3. *mec.* Аражігі ажырау, бөліну, бөлшектену, тарап кету. 4. *mec.* Талықсу, босау, күш-қуаттан айырылу. *Acı haberi duyunca eli ayağı çözülmüş.* Ол қаралы хабарды ести сала, талықсып қоя беріпті. 5. *ask.* Күйреу, жығылу, тарау.

ÇÖZÜM *is.* Шешу, шешілу, шешім. *Barışçı bir çözüm.* Бейбіт түрде жасалған шешім, үйғарым. *Mesken meselesinin çözümü.* Тұрғын үй мәселесінің шешілуі.

ÇÖZÜMCÜ *is.* Шешуші, шешім табушы.

ÇÖZÜMLEMEK (*-i*) Талдау, талдау жасау, сараптау.

ÇÖZÜMLENME *is.* 1. Талдау, анализ. 2. Шешу, шешілу. *Meselenin çözümlenmesi.* Мәселенің шешілуі.

ÇÖZÜMLENMEK (*nsz*) Талдану, сараптану.

ÇÖZÜMSÜZ *s.* Шешусіз, шешуі жоқ, шешілмеген.

ÇÖZÜMSÜZLÜK, -ğü *is.* Шешусіздік, шешуі жоқтық.

ÇÖZÜM YOLU *is.* Шешу жолы, шешімге келу жолы, тоқтамға келу жолы.

ÇÖZÜNMEK (*nsz*) Еру, ерітілу; бөліну, ыдыратылу.

ÇUBUK, -ğu *is.* 1. Бұтақ, бұтақша, тал шыбық, жас тал. *Asma (bağ) çubuğu* Жүзім сабағы. 2. Шыбық; қада, сырық. *Tüfek çubuğu.* Мылтықтың сүмбісі. 3. Трубка, мүштек—темекі салатын ойығы бар шылым шешуге арналған аспап. *çubuk içmek (veya çekmek)* трубка тарту.

ÇUBUKÇU *is.* 1. Трубка жасайтын я сататын адам. 2. *esk.* Сарайларда трубкаға темекі салып дайындайтын қызметші.

ÇUBUKLAMAК (*-i*) (кілем т.б.) Шыбықпен шаңын қағу, тозын алу.

ÇUNA *is. Far.* Шұға (маут)—майда түкті, биязы жүн мата.

ÇUNA ÇİÇEĞİ *is. bot.* Жауқазын, наурыз шешек.

ÇUHADAR *is. Far.* Шабарман—мекеменің ұсақ-түйек тапсырмаларын орындайтын я барып кел, алып келге жұмсалатын адам.

ÇUKUR *is. ve s.* 1. Шұңқыр, қазылған, ойылған жер. *Eşek sendeleyip yandaki çukurun içine düştü, kalkamadı.* Есек сүрініп кетіп, жанындағы шұңқырдың ішіне құлап түсіп, тұра алмады. 2. (бет, жақтағы) Шұңқыр. *Çene çukuru.* Иек шұңқыры. *Yanak çukuru.* Бет шұңқыры. 3. *mec.* Көр, қабір. *çukur açmak* шұңқыр қазу. *çukura düşmek* қиындыққа тап болу. *çukurunu kazmak* көрін қазу, біреуге пәле ойлау, тұзақ құру.

ÇUKURLU *s.* Шұңқырлы, шұқыры бар.

ÇUL *is. Ar.* 1. Қалың жүн мата. 2. Жабу—атқа т.б. жабылатын жамылғы. *Ata çul örttü.* Аттың жабуын жапты. 3. *tkz.* Киім, киім-кешек. *çulu düzmeк (veya düzeltmek)* 1) киім-кешегін жаналау, жаңарту. 2) материалдық жағдайы жақсару.

ÇULHA *is. Far.* (қол станогында мата тоқитын) Тоқымашы. *Çulha tezgâhi.* Қол тоқыма станогы.

ÇULHA KUŞU *is. zool.* Ремез—торғай отрядына жататын кішкентай құс.

ÇULLAMAК (*-i*) (ат, түйе т.б.) Жабулау, жабу салу, жамылғымен жабу.

ÇULLANMAК (*-e*) 1. Бас салу, тап беру, жабылып кету, жабылу. 2. Ығыр қылу, мазаны кетіру, зеріктіру, беймаза ету. *üstüne (veya üzerine) çullanmak* жабылып кету. *felaket çullandı* басына пәле төнді.

ÇULLUK, -ğu. *is. zool.* Вальдшнеп—жылқышы тәрізді орман құстарының бір түрі. *Bataklık (su) çulluğu.* Тауқұдірет, бекас.

ÇULPAN *öz. is. astr.* Шолпан, жарық жұлдыз.

ÇULSUZ *s.* 1. (ат т.б.) Жабусыз, жамылғысыз, жабуы жоқ. 2. *mec.*

Такыр кедей.

ÇULTAR *is.* Ат жабу.

ÇUVAL *is. Far.* Қап, қапшық. *Un cuval.*

Ұнның қабы. *cuval gibi* қап сияқты дөрекі (мата) я кең әрі қыртыс-қыртыс (киім).

ÇUVALCI *is.* 1. Қап, қапшық тігетін я сататын адам. 2. Өнімді қапшықтайтын, қапшыққа салып, қапшыққа толтыратын адам.

ÇUVALDIZ *is.* Жуалдыз, жуан ине, тебен.

ÇUVALLAMAK (*nsz*) 1. Қаптау, қапқа салу, қапшықтау, қапшыққа салу, қапшыққа толтыру. 2.*argo* Құлап қалу, өте алмау, жемісті бола алмау.

ÇUVALLI *s.* Қапшықты, қапшығы бар я қапшықталған, қапталған.

ÇUVALSIZ *s.* Қапшықсыз, қапшығы жоқ я қапшықталмаған, қапталмаған.

ÇUVAŞ *öz. is.* Чуваш—Чуваш Республикасында тұратын негізгі түркі тектес тұрғын халық.

ÇUVAŞÇA *öz. is.* Чувашша, чуваш тілі.

ÇÜKÜR *is. hlk.* Қайла—бір жүзі балта, бір жүзі шот тәрізді темір құрал, балта-шот.

ÇÜNKÜ *bağ.* Сондықтан, сол себепті, солай болғандықтан, себебі, өйткені. *Ben şimdi sizin fikrinizi tenkit etmeyeceğim, çünkü faydasızdır.* Мен қазір сіздің пікіріңізді сынамаймын, өйткені пайдасы жоқ.

ÇÜRÜK, -ğü *s.* 1. Шірік, шірінді, шіріген.

Çürük ağaç. Шірік ағаш. 2. Осал, сынғыш, күйрек; сапасыз. 3.*mec.* Дәлелсіз, негізсіз. *Çürük sav.* Негізсіз пікір. 4. *is.* (денедегі) Көгерген жер. *çürüğe çıkarmak* есепке алмау, қатарға қоспау, есептен шығарып тастау. *çürük çıkmak* 1) жарамай қалу, іске аспау, қажеттілікті өтемеу. 2) *ask.* денсаулығына байланысты әскери міндетінен босатылу.

ÇÜRÜK ÇARIK *s.* Жарамсыз, іске жарағысыз, түкке тұрғысыз; іріген-шіріген.

ÇÜRÜMEK (*nsz*) 1. Шіру, іру, бұзылу. 2. Беріктігі, мықтылығы, бекемдігі азаю. 3. (дене) Көгеру, ұрып-соғудан я бір жерге соғылғаннан денеге дақ түсу. 4. (адам) Қаусау, қартаю, күшқуатынан айырылу, шөгу. 5. (пікір, пайымдау, талап т.б.) Жоққа шығарылу, қабыл алынбау.

ÇÜRÜTMEK (*nsz*) 1. Шіріту, іріту, шірітіп алу. 2.*mec.* Жалғандығын әшкерелеу, жоққа шығару, қабыл алмау. *Yalanları çürütmek.* Өтіріктерді жоққа шығару.

ÇÜŞ *ünl.* 1. Ышша—есекті тоқтату үшін айтылатын сөз. 2.*hlk.* Әдепсіз бір іс-әрекетке қарсы айтылатын дөрекі сөз.

D,d — түрік әліпбінің бесінші әрпі.

DA/DE bağ. 1. Да, де, та, те—сөз бен сөзді байланыстыратын жалғаулық шылау (түрік тілінде жазуда та, те формасы қолданылмайды). *Ben de geldim.* Мен де келдім. *Toplantıda o da konuştu.* Жиналыста ол да сөйледі. 2. Соғу, жалыну, кішісіну және мақтау мағыналарында екі жай сөйлемді жалғастыратын жалғау. *Aklım başıma topla da çalış.* Адам бол да, жұмыс істе. *Onu bana ver de işimi göreyim.* Оны маған бер, пайдама жаратайын. 3. Егістіктің шартты райынан кейін “тіпті, керек десе, тұрмақ” мағыналарында қолданылып, іс-әрекеттің орындалмайтынын көрсетеді. *Artık gönlümü alsa da değeri yok.* Енді көңілімді ауласа да, қадірі жоқ. 4. Салыстыра айту үшін жұмсалады. *Bütün yıl gezmiş de şimdi iş bulmaya kalkmış.* Жыл бойы қыдырып, енді ғана жұмыс тауып алуға кірісіпті. 5. Сөйлеушінің сөзін күшейту үшін қолданылады. *O kadar da soğuk yok.* Алып бара жатқан суық та жоқ. 6. Көсемше қызметінде жұмсалады. *Çalıştı da başardı.* Еңбектенді де (еңбектеніп) жемісті болды. 7. Көсемшенің жұрнақтарынан кейін келіп, іс-әрекеттің, қимылдың қалай жүзеге асқандығын көрсетеді. *Gidip te gelmemek, gelip te görmemek var.* Кетіп қалып та келмеу, келіп тұрып та көрмеу бар. 8. Бірақ, алайда, әйтсе де шылауларының орнына жұмсалады. *Beni gördü de selam vermedi.* Мені көрді, бірақ амандаспады. *Onu almadım da bunu aldım.* Оны алған жоқпын, оның орнына бұны алдым.

DADANMAK (-e) 1. Үйрену, әдеттену, дағдылану, көндігу. *Çocuk çikolataya pek dadandı.* Бала шоколадқа жа-ман үйреніп алды. 2. Құмарлану, әуестену, дәнегу, дәндеу.

DADAŞ is. 1. Аға, іні. 2. Жігіт, ер-аза-

мат. 3. *ünl.* Бауырым, туысқан—қаратпа сөз.

DADI is. Far. Бала бағушы әйел.

DADILIK, -ği is. Бала бағушылық, бала бағу ісімен шұғылданушылық. *dadılık etmek* 1) бала бағу ісімен шұғылдану. 2) бағып-қағу, асырау, қамқорлыққа алу.

DAĞ (I) is. Тау. *dağ (veya dağlar) gibi (kadar)* 1) тау сияқты, таудай, өте үлкен, өте ірі, күшті: *Dağ gibi delikanlı.* Таудай, алпамсадай жігіт. 2) өте көп, сансыз: *İlk dinlediğimiz ninni ile bu yeni ninni arasında dağlar kadar fark var.* Алғаш тындаған бесік жыры мен бұл жаңа бесік жыры арасында өте көп айырмашылық бар. *dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur* тау мен тау кездеспейді, адам мен адам кездеседі. *dağ (dağlar) devirmek* тау төңкеру, яғни қиын істердің өтесінен келу. *dağa çıkmak* тауға қашу—тауға шығып, жасырын күрес жүргізу. *dağda büyümiş* тауда өскен—тәлім-тәрбие көрмеген, дөрекі, оқымаған. *dağdan gelip bağdakini kovmak* таудан келіп, бақтағыны қуу—есіктен кіріп, төр менікі деу.

DAĞ (II) is. Ar. 1. Таңба, белгі. *dağ basmak (veya vurmak)* таңба салу, басу. 2. Күйдіру, қару. 3. *mec.* Азап, қайғы-қасірет, күйік. *dağda bağın var, yüreğinde dağın var (мақал)* тауда бағың бар, жүрегінде қайғың бар.

DAĞAR is. Far. 1. Аузы үлкен саз балшықтан істелген құмыра. 2. Тері дорба, қапшық.

DAĞARCIK, -ği is. 1. Тері дорба, қапшық. 2. *mec.* Ес, қапер, жад. *dağarcığı yüklü* милы, ақылды, ойлы. *dağarcığına atmak* жадында, есінде сақтау. *dağarcıkta bir şey kalmamak* жұмсап бітіру, тауысу.

DAĞ ARMUDU is. bot. Жабайы алмұрт.

DAĞ AYISI is. zool. 1. Тау аюы. 2. *mec.* Қала тұрмысына үйренбеген дөрекі

адам.

ДАĞ БАШЫ *is.* 1. Шың, таудың ұшар басы, биік жері. 2. Ұзақ, шет жатқан жер.

ДАĞСИ *is.* Альпинист—альпинизммен шұғылданатын адам.

ДАĞСИЛИК, **-ғи** *is.* Альпинизм—тау шыңына өрмелеп шығу спорты.

ДАĞДАҒА *is. hlk.* Даңғыр, шуыл, шу; әбігершілік, әбігер, абыржу.

ДАĞДАҒАЛИ *s.* Шулы, азан-қазанды, абыр-дұбырлы.

ДАĞДАҒАСИЗ *s.* Шусыз, айқайсыз, айқай-үйқайсыз.

ДАĞ ЕВІ *is.* Тау бөктеріне салынған үй.

ДАĞИЛИМ *is.* 1. Ыдырау, бөліну. 2. *ekon.* Ұлттық табыстың, кірістің бөлінуі. 3. *ekon.* Таратылу, үлестіру—тауар өндірісінде қолғабыс еткендерге өндірілген тауардан белгілі бір мөлшерде үлестіру, беру. 4. *psikol.* Диссоциация—психикалық процестердің байланыстарының бұзылуы.

ДАĞИЛМАК (*nsz*) 1. Ыдырау, тарау, бытырау, бөліну. *Kendi öldü, biz evlâtları küçük yaşta dağıldık.* Өзі қайтыс болды, біз, оның балалары, жастайымыздан жан-жаққа тарап кеттік. 2. Еру, жібу, балку. *Şeker suda dağıldı.* Қант суда еріп кетті. 3. Құлап қалу, құлау, қирау, опырылу. *İskemle dağılıverdi.* Орындық қирап қалды. 4. Шашылу, шашырау, бытырау; жалбырау, дода-додасы шығу. *Oda dağıldı.* Бөлме шашылып кетті. *Kızın saçı dağıldı.* Қыздың шашы жалбырап кетті. 5. Тарату, үлестіру. *Mektuplar dağıldı.* Хаттар таратылды.

ДАĞИНИК *s.* 1. Шашыранды, бытыраңқы. *Bu kasabanın evleri pek dağınık.* Бұл қалашықтың үйлері өте бытыраңқы. 2. Жүйесіз, ретсіз жинақы емес. *Bu oda pek dağınık.* Бұл бөлме жиналмаған, жинақы емес. *Dağınık saçlar.* Ұйпалақтанған, тарқатылған шаш. 3. *tec.* (ой) Бытыраңқы, шашыранды, жүйесіз. *Şu anda kafam çok dağınık.* Қазір ойым өте бытыраңқы.

ДАĞИНИКЛИК, **-ғи** *is.* Шашырандылық, бытыраңқылық, жүйесіздік.

ДАĞИСТАНЛИ *öz. is. ve s.* Дағыстандық—Солтүстік Шығыс Кавказдағы Дағыстан Федеративтік Республикасының негізгі тұрғын халқы.

ДАĞИТИСИ *is.* Почташы—газет, хат т.б. таратушы. *Gazete dağıtıcıları.* Газет таратушылар.

ДАĞИТИМ *is.* 1. Тарату, бөліп беру, таратып беру. *Kitap dağıtımı.* Кітап тарату. 2. Орталықтан жан-жаққа тарату, бөлу. *Gaz dağıtımı.* Газ бөлу.

ДАĞИТИМ БÜROSU *is.* Үлестіру, тарату бюросы.

ДАĞ КÖYÜ *is.* Таудағы ауыл.

ДАĞЛАМАК (*-i*) *Far. T.* 1. Таңбалау, таңба салу, белгі соғу. 2. Күйдіру—аққан қанды тоқтату я ауру жерді емдеу мақсатында денені ыстық темірмен қару. 3. (аяз, суық) Қару, (ыстық) күйдіру, (ашы зат) қуыру, ауызды тызылдату, ашыту. *Soğuk yüzünü dağladı.* Суық бетін қарып кетті. *Biber ağzını dağladı.* Бұрыш аузын қуырып кетті.

ДАĞЛИ (I) *s.* 1. Таулық, тау жайлайтын, тау елінің (адамы). 2. *tec.* Дөрекі, оқымаған, мәдениетсіз.

ДАĞЛИ (II) *s.* Қайғылы, уайымды, қасиретті, қапа көңілді. *Çocuğu ölmüştür, yüreği dağlıdır.* Оның баласы қайтыс болғандықтан, қапа көңілді.

ДАĞЛИК *s.* Таулы, тауы көп, тауы бар (жер).

ДАĞ СЕРÇЕСІ *is. zool.* Дала торғайы.

ДАĞ СИÇАНИ *is. zool.* Суыр—тиін тұқымдас кеміргіштердің ішіндегі ең ірісі.

ДАĞ ТАШ *is.* 1. Тау-тас, таулы-тасты жер. 2. *tec.* Тау-тау, төбе-төбе, үйме-үйме. *Ürün dağ taş yığıldı.* Өнім тау-тау бөп үйіліп қалды.

ДАНА *zf.* 1. Әлі, қазірге дейін, осы уақытқа дейін. *Daha bir saat olmadı.* Әлі бір сағат өткен жоқ. *Daha gelmedi.* Ол әлі келген жоқ. 2. Тағы, әлі де, жөне, мұның үстіне. *Bir saat daha beklemeli.* Тағы бір сағат күту керек. *Bir kızım daha olsaydı, adını Meliha koyardım.* Тағы бір қызым болғанда, атын Мелиха қояр едім. 3. Ең, бұдан (жақсысы, жаманы, қиыны т.б.). *Da-*

ha kötüsü treni de kaçırдык. Ең қиыны пойызға да кешігіп қалдық. 4. Әлі, тағы да, бұдан кейін. *Daha çiçekleri de sulayacağım.* Әлі гүлдерге де су құя-мын.

DAHİ *bağ. esk.* Тіпті, түгіл; тұрмақ, керек десе; да, де. *Bunu ben dahi bilmiyorum.* Мұны тіпті мен білмеймін. *Artık gelse dahi beni bulamaz.* Енді келсе де, мені таба алмайды.

DÂHÎ *is. Ar.* Данышпан, кемеңгер, асқан ойшыл.

DÂHÎNCE *s. ve zf.* Данышпандай, данышпанға тән.

DÂHİL *is. 1. Іс, іш шақ; ішкі. 2. zf.* Қоса, қоса санағанда, қоса есептегенде. *Bugün dahil ayrıralı beş gün oldu.* Бүгінді қоса есептегенде айырысқалы бес күн болды. *dahil etmek* енгізу, кіргізу, қосу. *dahil olmak* ену, кіру, қосылу. *Oyuna biz de dahil olduk.* Ойынға біз де қосылдық.

DÂHİLÎ *s. Ar.* Ішкі. *Dâhilî hastalıklar.* Ішкі аурулар. *Dâhilî piyasa.* Ішкі рынок.

DÂHİLİYE *is. Ar. 1.* (бір мемлекет көлемінде) ішкі істер. 2. *tıp* Ішкі аурулар. *Dahiliye koğuşu.* Терапевтік бөлім.

DÂHİLİYECİ *is.* Терапевт—ішкі ағзалар ауруын емдейтін дәрігер.

DÂHİYANE *s. ve zf. Ar. Far. esk. bk. Dâhi-ce.*

DAHLETMEK (-e) Қатысу, араласу; қилігу, кірісу, қыстырылу.

DAİM *s. Ar. esk.* Үнемі, әрдайым, ылғи, қашанда. *daim etmek* үздіксіз, тұрақты ету; жалғастыру. *Allah saadetinizi daim etsin.* Аллаһ сіздің бақытыңызды өмірлік етсін. *daim olmak* жалғасу, жалғасын табу, үздіксіз болу.

DAİMA *zf. Ar.* Қашанда, әрқашан, әрдайым, қашан болса да.

DAİMÎ *s. Ar.* Тұрақты, орнықты, үздіксіз, тоқтаусыз. *Daimî hakem divanı.* Тұрақты төрешілер алқасы.

DAİR *s. Ar.* Қатысты, қатысы бар, байланысты, қатынасты. *Dile dair mesele.* Тілге қатысты мәселе. *Bu ilme dair*

bir kitabınız var mı? Бұл ғылым саласына байланысты кітабыңыз бар ма?

DAİRE *is. Ar. 1.* Шеңбер. 2. Пәтер. *Kaloriferli, sıcak sulu daire.* Бумен жылынатын және ыстық суы бар пәтер. *Karşıdaki apartmanda kiralık daire var.* Қарсыдағы көп қабатты үйде жалға берілетін пәтер бар. 3. Меке-ме, кеңсе. *Gümrük dairesi.* Кеден, таможня. 4. Басқарма, бөлім, бөлімше, бюро. *Askerlik dairesi.* Әскери басқарма. *Evlendirme dairesi.* Неке сарайы, некеге тіркейтін бюро. *Pasaport dairesi.* Төлқұжат бөлімі, төлқұжат жұмыстарын жүргізетін бөлім. *Vergi dairesi.* Салық басқармасы.

DAKİK *s. Ar.* Дәл, мүлтіксіз, мінсіз. 2. *tec.* (әр істі уақытында істейтін) Мұқият, ұқыпты, тыңғылықты, тиянақты (адам).

DAKİKA *is. Ar.* Минут. *Bu iş beş dakika sürmez.* Бұл іс бес минутқа созылмайды. *dakikası dakikasına* уақытында, мезгілінде. *dakikası dakikasına uymaz* ұшқалақ, шошақай, жеңілтек.

DAKTİLO *is. Fr. 1.* Жазу машинкасы. 2. Машинка басушы. *daktilo etmek* машинкаға басу.

DAL (I) *is. 1.* Бұтақ, сабақ, өскін. 2. *tec.* Сала, тармақ, бөлік. *İlim dali.* Ғылым саласы. *dal gibi* арық, жүдеу. *dal gibi kalmak* арықтау, жүдеу.

DAL (II) *is. hlk. 1.* Арка; нық. 2. Қол. *dalina basmak* ашуландыру, кейіту. *dalina binmek* жабысу, жармасу, мазалау.

DAL (III) *s. hlk.* Тал—уақытты білдіретін сөздердің алдында тіркесіп келіп, мағынаны күшейтетін сөз. *dalögle* тал түс, талма түс, шаңқай түс.

DALAK, -ği *is. anat.* Талақ—қарынға жабыса біткен, қан түзетін жүйеге жататын мүше, көк бауыр.

DALAK OTU *is. bot.* Еменді, жапырақты орманда өсетін шөп.

DALÂLET *is. Ar. esk.* Адасу, теріс кету, жаңылу. *dalâlete düşmek* шатасу, теріс кету, адасу.

DALAMAK (-i) 1. (ит, қасқыр т.б.) Талау, талап тастау, тістеу. *Köpek dala-*

di. Ит талады.

DALAP OLMAK (*nsz*) *hkk.* (ұрғашы аң, жануар) Күйлеу, жыныстық шабыты козу.

DALAŞ *is.* Ұрыс, төбелес, айқай-шу.

DALAŞMAK (*nsz, -le*) 1. (ит т.б.) Тала-су, тістесу. 2. *mec.* Ұрсысу, қырқысу, таласу, тартысу, айтысу.

DALAVERE *is. İt. tkz.* Алаяқтық, айлакерлік, залымдық. *dalavere çevirmek* қулық-сұмдық жасау, алаяқтық жасау, алдау, қиянат жасау, отырғызып кету.

DALAVERECİ *is. ve s.* Алаяқ, алдамшы, залым.

DALAVERECİLİK, *-ği is.* Алаяқтық, залымдық, қиянатшылдық.

DALDAN DALA *zf.* Тұрақтамай, әр істің басын бір шалып, ұшып-қонып. *daldan dala konmak* ұшып-қону, ұшқалақтану, жеңіл тектену.

DALDIRMAK (*-i, -e*) 1. Батыру, малу, батырып алу, түсіру. *Kaşığı çorbaya daldırdı.* Қасықты сорпаға батырды. 2. Салу, сұғу. *Elini cebine daldırdı.* Қолын қалтасына салды. 3. *mec.* Ойға шолу, терең ойға бату. *Fazla daldırmış beni görmedi.* Терең ойға шомғаннан мені байқамады.

DALGA *is. 1.* Толқын. 2. *fiz.* Толқын. *Elektromanyetik dalga.* Электромагниттік толқын. *Ses dalgası.* Дыбыс толқыны. 3. *argo.* Қулық-сұмдық, айла-амал. 4. *argo.* Еліртпе—есірткі, наша т.б. ішіп мас болу. 5. Ойға батушылық, ойға берілгендік. *dalga geçmek (argo)* 1) арманға берілу, қиялдап кету. 2) мазақ қылу, келемеж ету, келекелеу.

DALGACI *s. ve is.* Ұшқалақ, жел мінезді, ұйтқыма. *dalgacı Mahmut* былжыр, ынжық, бос белбеу.

DALGA DALGA *zf.* 1. Жол-жол, жолақ. *Bi badana dalga dalga olmuş.* Жол-жол болып өктеліпті. 2. Тегіс емес, ойлы-қырлы.

DALGALANMA *is. 1.* Толқу, шайқалу, тербелу. 2. *ekon.* Тауар бағасының тұрақсыздығы. 3. *mec.* Толқу, наразы-

лық, ауа жайылу.

DALGALANMAK (*nsz*) 1. Толқындау, толқындану; шайқалу, ырғалу, қозғалу. *Rüzgârdan saçları dalgalanıyor.* Жел шаштарын желбіретіп тұр. 2. Тынышсыздану, сабырсыздану. *Kalabalık dalganmaya başlamıştı.* Қалың топтың тынышы кете бастады. 3. (түр, түс) Өнін, түрін өзгерту.

DALGALI *s. 1.* Толқынды, толқыған, толқындаған. *Dalgali deniz.* Толқынды теңіз. 2. Бұйра, адыр-бұдырлы, бұйрат. 3. *fiz.* Толқыңды. *Üç dalgali radyo.* Үш толқынды радио.

DALGALI AKIM *is. fiz.* Айнымалы ток.

DALGIÇ, *-cı is.* Сүңгуір—су түбінде жұмыс істейтін маман.

DALGIÇ ELBİSESİ *is. den.* Сүңгуір костюмы.

DALGIÇ KUŞU *is. zool.* Баклан—суда жүзетін ірі құс.

DALGICILIK, *-ği is.* Сүңгуір мамандығы.

DALGIN *s. 1.* Мең-зең, дел-сал, сүлесок; ойға батқан, ойға шомған я бір іске толығымен өзін бере алмаған. 2. *zf.* Талықсып, есінен танып, есеңгіреп. *Hasta dalgın yatıyor.* Ауру талықсып жатыр.

DALGIN DALGIN *zf.* Мең-зең болып, мәнгіріп, есеңгіреп. *Dalgın dalgın yüzüne baktı.* Менің бетіме мең-зең адамдай қарады.

DALGINLAŞMAK (*nsz*) Қалың ойға шому, бату; мең-зең болу, дел-салдану, есеңгіреу.

DALKAVUK, *-ğu is.* Жағымпаз, жарамсақ, жағынымпаз.

DALKAVUKLAŞMAK (*nsz*) Жағымпаздану, жарамсақтану, жалбақтау, жағыну.

DALKAVUKLUK, *-ğu is.* Жағымпаздық, жағынушылық, жарамсақтық. жағымпаздану.

DALLANDIRMAK (*-i*) 1. Тармақтау, тармақтарға бөлу, салалау, сала-салаға бөлу. 2. *mec.* Қиындау, күрделену, шиеленісу.

DALLANMAK (*nsz*) 1. Бұтақтау, бұтақ жайып өсе бастау, тармақтану. 2. *mec.* Жайылу, кеңею, өсіп өркендеу,

даму. 3. *mec.* Қиындату, күрделендіру, шиеленістіру. *dallanıp budaklanmak* күрделену, қиындау: *Mesele dallandı budaklandı, içinden çıkılmaz bir hale girdi.* Мәселе күрделеніп тығырыққа тірелді.

DALLI *s.* 1. Бұтақты, бұтағы мол. 2. Үстінде бұтақтың, гүлдің суреті бар; бұтақты, гүлді (мата) .

DALLI BUDAKLI *s.* Шиеленісіп кеткен, шатысып кеткен, шиеленіскен.

DALMA *is.* 1. Сүңгу, малыну. 2. *sp.* (күресте) Қарсылас аяғының тізеден төмен бөлігін шап беріп ұстау тәсілі.

DALMAK, -ar (-e) 1. Сүңгу, сүңгіп кету, малыну. *Çocuklar denize daldılar.* Балалар теңізге сүңгіді. 2. Ішке кіру, ену; басып кіру, баса-коктеп кіру. *Biletsiz sinemaya dalıvermiş.* Билетсіз киноға кіріп кетіпті. *Karıya vurdandan daldı.* Есікті қақпай баса-көктеп кіріп келді. 3. *mec.* Шому, бату, беріліп кету, қатты кірісіп кету. *Düşünceye dalmak.* Ойға шому. *Hulyaya dalmak.* Қиялға берілу, қиялға бату. *İşe dalmak.* Іске беріліп кету. *Kitaba dalmak.* Кітапты беріліп оқу. 4. (*nsz*) Талықсу, есінен тану, есін шала-шарпы білу. *Hasta yine daldı.* Ауру тағы да талықсып кетті. 5. Қалғу, мүлгу, ұйықтау. *dalıp gitmek* ойға бату, неше түрлі қиял жетегінде болу, ойға бойлау.

DALTABAN *s.* 1. Жалаң аяқ, аяққиміс. 2. *mec.* Жалаң аяқ, қара табан, қаңғыма.

DALUYKU *is.* Терен ұйқы.

DALYAN *is. den.* Дальян—теңіз, көл, өзен жағалауларында құрылған үлкен ау. *dalyan gibi* ұзын бойлы, түлғалы.

DAL YARAK, -ğı *is. ve s. mec.* Ноқай, түк білмейтін, топас.

DAM (I) *is.* 1. Шатыр, төбе жабындысы, жабын. 2. Там—қолдан құйған балшықтан, кірпіштен салынған шатырсыз үй. 3. *hkk.* Мал қора. 4. *argo.* Түрме. *bir dam altında yaşamak* бір шатыр астында өмір сүру, яғни бір ұй-

ле тұру. *damdan çardağa atlamak* бір тақырыптан екінші тақырыпқа көшу, әңгіменің тақырыбын жиі өзгерту.

DAM (II) *is. Fr.* 1. Дама—биде ер адамның серігі. 2. Дама (карта ойынында).

DAMA *is. İt.* Дойбы.

DAMACANA *is. İt.* Үлкен бөтелке, үлкен шыны.

DAMAK, -ğı *is.* Таңдай.

DAMAK KETEĞİ *is. anat.* Жұмсақ таңдай.

DAMAK KEMİĞİ *is. anat.* Қатты таңдай.

DAMAKSI *s. gr.* Таңдай дауыссыз (дыбыстар).

DAMAKSILLAŞMAK (*nsz*) Жіңішкеру, палаталдану.

DAMALI *s.* Торлы, кереге көз. *Damalı kumaş.* Торлы мата.

DAMAR *is. anat.* 1. Тамыр. *Kan damarı.* Қан тамыры. *Lenf damarı.* Лимфа тамырлары. 2. (таста, ағашта т.б.) Талшық, тамыршық; жолақ, сызық. *Yaprak damarı.* Жапырақ тамыршығы. 3. Желі, озек, жарық—белгілі бір тау жынысы орналасқан жер жарықтары. *Zengin bir altın damarı.* Алтынға бай озек. 4. *mec.* Тұқым, тек, нәсіл. 5. *mec.* Мінез-құлық, мінез. *Babasının damarına çekmek.* (мінез-құлқы жағынан) Әкесінен аумай қалу, әкесіне тарту. *damarına işlemek* (жаман әдет) қанына сіңу, үйреншікті болып кету. *damarına basmak* шамына тию, намысына тию, намыстандыру. *damarı kurusun!* тұқымы құрығыр! үрім-бұтағы жойылғыр! *damarına çekmek* қанына, тұқымына тарту, тегіне ұқсау.

DAMARI BOZUK, -ğı *is. mec.* Күйгелек, ашушаң, шамшыл.

DAMARLI *s.* 1. Тамырлы, тамыры адырайып көрініп тұратын. *Damarlı el.* Тамыры адырайған қол. 2. Талшықты, тамыршықты, жолақты, сызығы бар (ағаш, мәрмөр т.б.). 3. *mec.* Ашушаң, ызақор, ашуланшак, күйгелек.

DAMAR SERTLIĞI *is. tıp* Артериосклероз—күре тамыр қабығының майла-

нып, жуандап ауруға шалдығуы.

DAMARSIZ *s.* 1. Тамырсыз, тамыры көрінбейтін. 2. *mec.* Талшықсыз, тамыр-шықсыз, жолақсыз (ағаш, мәрмәр т.б.). 3. *mec.* Момын, момақан, жуас.

DAMAR TABAKA *is. anat.* Көздің тамырлы қабығы.

DAMAT, **-dı** *is. Far.* Күйеу.

DAMDAZLAK, **-ğı** *s. ve is.* Таз, басы таз (адам).

DAMGA *is.* 1. Мөр; белгі, таңба. 2. *mec.* Қорлық таңба. *Rezalet damgası.* Қорлық таңба, жаман атқа ілігу. *damga vurmaq* 1) мөр басу, мөр соғу; белгі басу, таңба салу. 2) із қалдыру. *damga yetek* жаман атқа қалу, жаман аты шығу.

DAMDA KANUNU *is. huk.* Елтаңба маркасы туралы заң.

DAMGALAMAK **(-i)** 1. Мөр (таңба, белгі) басу, соғу, мөрлеу, таңбалау. *Hayvanı damgalamak.* Малға таңба басу. *Pulu damlamak.* Маркаға мөр соғу, штемпель басу. 2. *mec.* Маскаралау, қорлау.

DAMGALI *s.* 1. Мөрлі, мөрі бар, мөрленген, таңбалы, таңба салынған, таңбасы бар. 2. *mec.* Маскара болған, ұятқа қалған, күлкі болған, масқарасы шыққан.

DAMGA PULU *is.* Елтаңба маркасы.

DAMITIK *s. kim.* Тазартылған, сүзілген. *Damıtık su.* Тазартылған су.

DAMITMAK **(-i)** Тазарту, сүзу.

DAMIZLIK, **-ğı** *s.* 1. Тұқымдық, ұрықтық (астық, өсімдік т.б.), асыл тұқымды, тұқымдық (мал). *Damızlık aygır.* Тұқымдық айғыр, үйірге түсетін айғыр. 2. *is. hlk.* Ашытқы, ұйытқы.

DAMLA 1. *is.* Тамшы. *Elime bir damla yağmur düştü.* Қолыма бір жаңбыр тамшысы тамды. 2. Тамызатын сұйық дәрі. *Burun damlası.* Мұрынға тамызатын дәрі. *Göz damlası.* Көзге тамызатын дәрі. 3. Сал ауруы; апоплексия. *Damladan ölmüş.* Сал ауруынан қайтыс болған. 4. *mec.* Өте аз, аз ғана.

DAMLACIK, **-ğı** *is.* Титтей тамшы. *Bir*

damlacık kan. Титтей қан тамшысы.

DAMLA DAMLA *zf.* Тамшылап, тамшы-тамшы болып, аздап, біртіндеп.

DAMLALIK, **-ğı** *is.* Дәрі тамызғыш.

DAMLAMAK **(-e)** 1. Таму. *Örtüye yağ damlamış.* Дастарқанға май тамып кетіпті. 2. Тамшылау, сорғалау. *Musluk damlıyor.* Шүмектен су тамшылап тұр. 3. *(nsz, -e)* Кенеттен келе қалу, аяқ астынан шыға келу. *damlaya damlaya göl olur* тама тама көл болады—тиыннан теңге құралады.

DAMLATMAK **(-i, -e)** Тамызу, ағызу, тамшылату, сорғалату. *İlaç damlatmak.* Дәрі тамызу.

DAMPING *is. İng. ekon.* 1. Демпинг—сыртқы рынокты өзіне қарату үшін бәсекелесетіндерді ығыстырып шығару үшін тауарды әдейі арзандатып сату. 2. Арзандық.

DANA *is.* Торпақ—сиырдың сүттен шыққаннан кейін бір жасқа дейінгі еркек бұзауы. *dananın kuuruğu koptak* бола-ры болып, бояуы сіну.

DANG *is. İsp. tp.* Тұмау.

DANGALAK, **-ğı** *is. ve s. tkz.* Топас, надан, пасық.

DANGALAKÇA *s. ve zf.* Топас сияқты, наданға ұқсап, пасықша.

DANGALAKLIK, **-ğı** *is.* Топастық, надандық, пасықтық.

DANGILDAMAK **(nsz) bk.** *Dangırdamak.*

DANGIRDAMAK **(nsz)** Даңғырлау, дауысты көтеріңкіреп қатты сөйлеу.

DANIŞIK, **-ğı** *is.* Келісіп-пішушілік, алдын-ала ұйғарып қоюшылық, алдын ала келістіріп қоюшылық.

DANIŞIKLI *s.* (алдын ала жасырын түрде) Келісіп-пішілген, орайластырылған, ұйғарылған, келісілген.

DANIŞIKLI DÖVÜŞ *is.* (алдын ала келісілген) Құлық-сұмдық, айла-амал, арамдық әрекет.

DANIŞMA *is.* 1. Кеңес, бас қосып ақылдасу, ойласу. *Bu civarda her kim ki başı sıkışır, ona danışmaya gelir.* Бұл маңдағылардың қайсысы болмасын бастарына іс түскен қысылтаяң шақта, оған кеңесуге келетін еді. 2.

- Анықтама, мәлімет беретін жер, анықтама бюросы.
- DANIŞMA BÜROSU** *is.* Анықтама бюросы.
- DANIŞMAK** (-i, -e) Кеңесу, ақылдасу, ойласу.
- DANIŞMAN** *is.* Кеңесші, ақыл беруші, пікір айтушы.
- DANIŞTAY** *öz. is.* Мемлекеттік кеңес.
- DANIŞMARKALI** *öz. is.* Даниялық, Дания мемлекетінің негізгі тұрғыны.
- DANIŞKA** *s. Alm.* Ең жақсы, ең керемет. *O, bu işin daniskasını bilir.* Ол бұл істі өте жақсы менгерген, ол бұл істің шебері.
- DANIŞMENT**, -di *s. Far. esk.* 1. Білгір, білгіш, жетік. 2. *is. tar.* Қазылардың (билердің, қазылардың) көмекшісі.
- DANK** *zf.* Сап етіп, тақ етіп. *kafasına dank demek (kafasına dank etmek).* ойына сап түсе қалу, бірден ұғына қою.
- DANS** *is. Fr.* Би. *dans etmek (veya yapmak)* билеу, би билеу, биді орындау.
- DANŞI** *is.* Биші, би өнерімен шұғылданушы, биді жақсы билеуші.
- DANŞING** *is. İng.* Би билейтін жер, алаң, би кеші ұйымдастырылатын орын.
- DANŞÖR** *is. Fr.* Биші (ер адам).
- DANŞÖZ** *is. Fr.* Биші (әйел).
- DANTEL** *is. Fr.* Шілтер—мақта, жүн, жібек жіптен селдіретіп тоқылған әшекей тоқыма.
- DANTELLİ** *s.* Шілтерлі, шілтерленген, шілтермен әшекейленген.
- DAPDAR** *s.* Тап-тар, өте тар.
- DAPDARACIK** *s.* Тап-тар, өте тар. *Dapdaracık pantolonlar.* Тап-тар шалбарлар. *Dapdaracık sokaklar.* Өте тар көшелер.
- DAR** (I) *s.* 1. Тар, аумағы шағын. *Dar ayakkabi.* Тар аяқкиім. 2. *mec.* Өресіз, ой-өрісі тар, күйкі, қысқа ақылды, шолақ ойлайтын. *Dar düşünceli (fikirli).* Шолақ ойлайтын, өресіз. *Hayali dar.* Күйкі көзқарасты, ой-өрісі тар (адам). 3. Жеткіліксіз, мардымсыз, тапшы, жарытымсыз. *Dar bütçe.* Мардымсыз бюджет. *Dar dirlik.* Кедейлік, тапшылық. *Dar gelirli.* Еңбек

табыстары жеткіліксіз, мардымсыз, жалақысы өмір сүруге жетпейтін (отбасы, адам). *Dar zaman.* Қысылтаян шак, шектеулі мерзім. 4 *zf.* Өрең-өрен, өліп-талып, зорға. *dara düşmek* (ақшадан) қысылу, қиналу. *dara getirmek* асықтыру, асықтырып-үсіктіру. *darda kalmak* 1) материалдық жағынан қысылу, қиналу. 2) қиын, қысылтаян жағдайға тап болу, қиынқыстау күйге түсу.

DAR (II) *is. Far.* Дар—адам мойнына арқан, жіп салып, асып өлтіру үшін құрылған қос бағаналы ағаш.

DARA *is. Ar.* 1. Ыдыстың салмағы—таразыға салып тарту үшін зат салынған ыдыстың салмағы. 2. Ыдыстың салмағын білу үшін таразының екінші жағына қойылған ауырлық. *darasını almak (veya çıkarmak, düşmek)* ыдыстың ауырлығын шығарып тастау, заттың таза салмағын анықтау. *dara-ya atmak* мән бермеу, ескеріп елемей.

DARACIK, -ği *s.* Тап-тар, өте тар.

DARA DAR *zf.* Зорға, өрең-өрен, әзер, өрен дегенде, өйтіп-бүйтіп. *Bu kumaştan dara dar bir kostüm çıkar.* Бұл матадан өйтіп-бүйтіп бір костюм шығады.

DAR AĞACI *is.* Дар ағашы.

DARALMAK (*nsz*) 1. Тарылу, кішірею, тар болып қалу. *Giysi daraldı.* Киім тарылып қалды. 2. *mec.* Тарығу, мұқтаждық көру, қиыншылық, жоқшылық көру. *Geçimi daraldı.* Күн көруі қиындады, тарықты. 3. *mec.* Қысылу, сасу, қиналу. *Vakit daraldı.* Уақыттың аздығынан қиналу, уақыт жетпеу. 4. Әлсіреу, солғындау, бәсеңдеу. *Hafızası o kadar daralmış, bir sene evvelini hatırlamıyor gibi.* Есте сақтау қабілеті соншалық әлсіреген, бір жыл бұрынғыны есіне түсіре алмайтын сияқты.

DARALTMAK (-i) 1. Тарыту, кішірейту. 2. (сан жағынан) Азайту, кеміту.

DARBE *is. Ar.* 1. Сокқы, ұру. *Başına şiddetli bir darbe indirerek hayvanı sersemletti.* Басына қатты періп жіберіп, малды есеңгіретіп қойды. 2. Төңке-рік. *Hükümet darbesi.* Мемлекеттік

төңкеріс, үкімет төңкерісі. 3. Адамға сокқы боп тиетін ауыр жағдай, есеңгіретіп тастайтын күй. *darbe vurmak* (*veya indirnek*) сокқы жегізу, сазайын тартқызу. *darbe yemek* сокқы жеу, таяқ жеу, сазайын тарту.

DARBECİ *is.* 1. Сокқы беруші, ұрушы. 2. Төңкерісші, төңкеріс жасаушы.

DARBELEMEK (*-i*) 1. Сокқы беру, ұру, сокқылау. 2. *mec.* Тосқауыл болу, кесір келтіру, зиян келтіру.

DARBIMESEL *is. Ar. esk.* Мақал, мәтел, нақыл сөз.

DARBUKA *is. Ar.* Дарбука—құмыра төріздес араб барабанының бір түрі.

DARGIN *s.* 1. Өкпелі, көңілі қалған, ренішті. 2. Ашулы, ашуға мінген, ызалы. *dargın durmak* өкпелі болу, ренжіп жүру: *Bu olaydan sonra benimle aylarca dargın durdu.* Осы оқиғадан соң маған бірнеше ай өкпелеп жүрді.

DARGINLAŞMAK (*nsz*) Өкпелесу, ренжису.

DARGINLIK, *-ği is.* Өкпе, наз, реніш, өкпе-наз.

DAR GÖRÜŞLÜ *s.* Өрісі тар, шолақ ойлы, білімі таяз.

DARI *is. bot.* 1. Тары. 2. (кейбір аудандарда) Жүгері. *darısı başına* жұғысты болсын, сізге де осыны тілеймін, сіз де осындай жақсы күнге жете беріңіз!

DARILGAN *s.* Өкпешіл, өкпелегіш, ренжігіш.

DARILMAK (*-e*) 1. Өкпелеу, ренжу, налу, көңілі қалу. 2. Ашулану, ашуға міну, ызалану.

DAR KAFALI *s.* Өрісі тар, шолақ ойлы, жаңашыл ойды жат көретін, кертартпа.

DARLAŞMAK (*nsz*) *bk. Daralmak.*

DARLIK, *-ği is.* 1. Тарлық, тар болушылық, кең еместік. 2. *mec.* Тапшылық, аздық, жетіспеушілік.

DARMAĞIN *s.* Ретсіз, қалай болса солай орынсыз, шашылып жатқан, шашылған, жөнсіз. *darmadağın etmek* 1) шашу, жан-жаққа шашып тастау. 2)

mec. таяқтау, таяққа жығу, аяусыз ұрып-соғу, сабау.

DARMADUMAN *s.* Астан-кестені шыққан, быт-шыт болған, ойран-топыр, ұйқы-тұйқысы шыққан, асты-үстіне келген. *darmaduman etmek* астан-кестен ету, асты-үстіне келтіру, ұйқы-тұйқысын шығару. *darmaduman olmak* астан-кестені шығу, асты-үстіне келу, ұйқы-тұйқысы шығу.

DARP, *-bı is. Ar. esk.* 1. Ұру, соғу; сокқы. 2. *mat.* Көбейту. 3. *mec.* (шақа, ұсақ тиын) Соғу.

DARPHANE *is. Ar. Far.* Монета сарайы; ақша, теңге басылатын жер.

DARÜLÂCEZE *is. Ar. esk.* Құдайхана—ғаріп-қасерлер және көрі-құртандар жататын үй, жай.

DARÜLFÜNUN *is. Ar. esk.* Университет.

DAR ÜNLÜ *is. gr.* Қысаң дауысты.

DARÜŞŞİFA *is. Ar. esk.* Аурухана.

DARVİNCİLİK, *-ği öz. is. fel. ve biy.* Дарвинизм—тірі табиғат дамуының заңдары жоніндегі ілім.

DASDARACIK *s.* Тап-тар, өте тар.

DASİTAN *is. Far. esk. bk. Destan.*

DATİF *is. Fr. gr.* Барыс септік.

DAÜSSILA *is. Ar. esk.* Отанын, туған елін, өскен жерін сағыну, ел-жұртқа деген сағыныш.

DAVA *is. Ar.* 1. (сотқа жататын) Іс, даушар, айтыс-тартыс, дау; (сотқа берілген) арыз, шағым. *Onun aleyhine dava açtılar.* Олар оған қарсы іс қозғады, оның үстінен сотқа шағымданды. 2. Талап, тілек; әрекет. *Bu, onun eski davasıdır.* Бұл оның көптен бергі талабы. 3. *mec.* Мәселе, іс. *Müşterek davamız.* Ортақ мәселеміз. 4. *mec.* Арман, мұрат. 5. *argo* Сүйікті. *dava etmek* (*veya açmak*) шағымдану, арыздану. *davaya bakmak* істі, қылмысты қарау, тексеру.

DAVACI *is.* Жоқшы, шағымшы, шағым беруші, ақы тілеуші—сотқа арыз беруші.

DAVALI *is.* 1. Жауапкер. *Davacı ile davalı hazır olduğu halde.* Шағым беруші

мен жауапкер дайын болған жағдайда, қатысқанда. 2. *s.* Даулы, таласты, даушарлы. *Bu ev davalıdır.* Бұл үй даулы. 3. *s.* Соттасып жүрген, істі болған. *Bu ev yüzünden davalı oldular.* Олар осы үйге байланысты соттасты.

DAVALIK *s.* Сотта қаралуға тиісті, сотта қаралатын.

DAVAR *is.* 1. Қой-ешкі—уақ малдардың жалпы атауы. 2. Бір қора мал. *Çoban davarı yaumaya götürdü.* Шопан бір қора малды жаюға алып кетті. *davar gütmek* қой-ешкі бағу.

DAVET *is. Ar.* 1. Шақыру. *Onun daveti üzerine.* Оның шақыруы бойынша. 2. Қонақасы. *davet vermek (veya yapmak)* қонақасы беру. *davet etmek* 1) шақыру, шақырту: *Kendisini mahkemeden davet ettiler.* Өзін сотқа шақырды. 2) тудыру, қоздыру, оршыту. *Hareketiyle kavgayı davet etti:* Ол өзінің әрекетімен жанжал тудырды. *davete icabet etmek* шақырылған жерге бару.

DAVETÇİ *is.* Шақырушы, шақырып келуші.

DAVETİYE *is. Ar.* Шақыру қағазы.

DAVEKÂR *s. Ar. Far.* 1. Шақырушы, шақырып келуші. 2. Еліктіргіш, еліктіріп әкететін. *Davetkâr bir gülümseme.* Еліктіретін, өзіне тартатын күлімсіреу.

DAVETLİ *is.* Шақырылған кісі, қонақ. *Tayin ettiği gün ve saatle davetlileri kabule başladı.* Ол белгіленген күн мен сағатта қонақтарды қабылдай бастады.

DAVETNAME *is. Ar. Far.* Шақыру хаты, шақыру қағазы.

DAVETSİZ *s.* Шақырусыз келген, шақырылмаған. *Davetsiz misafir.* Шақырылмаған қонақ.

DAVRANIŞ *is.* 1. Мінез-құлық, жүріс-тұрыс, әрекет, қылық, іс. *İnsancı bir davranış.* Адамгершілікті іс. *Bu sizdin davranışınıza bağlı.* Бұл сіздің мінез-құлқыңызға, іс-әрекетіңізге байланысты. 2. Ұстау, қарау, қарай білу, ұстай білу. *Bize karşı davranışı soğuktu.* Ол бізге суық қарады.

DAVRANMAK (*nsz*) 1. Істеу, жасау, әрекет ету; ұстау, қарау, ұстай білу. *Ağır davranmak.* Жай, енжар әрекет ету, селқос қимылдау. *Hiç bir şey olmamış gibi davranmak.* Ештеңе болмағандай әрекет ету. *Kaba davranmak.* Өзін-өзі дорекі ұстау, дорекілік қорсету. *Nazik davranmak.* Өзін-өзі сыпайы ұстау әдептілік қорсету. *Sert davranmak.* (біреуге) Қатал қарау, қатал болу. 2. (-e) Қолға алу, кірісу. *Silâha davranmak.* Қару қолдану. *Polisi görünce kaçmaya davrandı.* Полицияны көре салысымен каша бастады. 3. Дайын болу, дайындалу. *Kalbine bu üzüntü düşünce duramadı, ayağa kalkıp, gitmeye davrandı.* Көңіліне қайғы толғанда өзін-өзі ұстай алмады, орнынан тұрып, кетуге дайындалды. *davranma!* қимылдама!

DAVUL *is. Ar.* Дабыл—екі жақ беті контерімен қапталып, таяқшамен ұрып ойнайтын аспап. *davul çalmak* тес. дабыл қағу, жар салу. *davulu biz çaldık, parayı başkası topladı* біз тер төктік, жемісін басқалар жинады.

DAVULCU *is.* Дабыл қағушы.

DAYYA *is. Fr.* Тіс жұлатын қысқаш.

DAYAK, -ği *is.* 1. Сабау, таяқтау, ұрып-соғу, соққы. 2. Тіреу, сүйеніш, таяныш, сүйеу. 3. Есіктің ысырмасы. *dayak atmak* таяқтау, таяқпен ұрып-соғу, сабау. *dayak yemek* таяқ жеу, сабау, таяқталу.

DAYAK ARSIZI *s.* 1. Таяқ жеп үйреніп қалған, таяқ жегенге еті үйреніп кеткен.

DAYAK KAŞKINI *is.* Таяқ жегенге көндіккен, еті үйренген адам.

DAYAKLAMAK (-i) 1. Құлап немесе майысып кетпеу үшін сүйеп қоятын таяныш бағана қою. 2. (есікті) Тіреу, тіреп қою. *Karıyı dayaklamak.* Есікті тіреп қою.

DAYALI *s.* 1. Сүйеулі, сүйеліп қойылған. *Ayna duvara dayalı duruyor.* Айна қабырғаға сүйеулі тұр. 2. Сүйенген, негізделген.

DAYALI DÖŞELİ *s.* (жиһазбен, кілеммен, мүлікпен) Жабдықталған, толтырылған.

DAYAMAK *(-i, -e)* 1. Таяу, сүйеу, тіреу. *Sol kolunu yürürken kalçasına dayardı.* Жүрген кезде сол қолын мықымына таяйтын. 2. Сүйеп қою, жантайту, қисайту, тіреп қою. *Merdiveni duvara dayamak.* Сатыны қабырғаға сүйеп қою. 3. Тықпалау, беру, тықпыштау. *Eline kitabı dayadı.* Қолына кітапты тықпалады, еріксіз берді. 4. (көп күт-тірмей, уақыт өткізбей) Беру. *Cevabı dayadı.* Жауабын мүдірместен берді. *İstifayı dayadı.* Ол бірден отставкаға шығуға сұранды. 5. *hık.* (есік, терезе) Шалқасынан ашып қою. 6. *mec.* (сапасы төмен клиентке) Сату. *dayayıp döşemek* (үй, бөлме) мүлікке толтыру, жабдықтау.

DAYANAK, **-ği** *is.* 1. Тірек, сүйеніш, тіреуіш, таяныш, сүйеу. 2. *mec.* Сүйеуші, қолдаушы, қамқор, сүйеніш, сенімді тірек. *Sağlam bir dayanağı vardı.* Сенімді тірегі бар еді.

DAYANAK NOKTASI *is.* Тірек тиянағы, салмақ түскен жер.

DAYANAKSIZ *s.* 1. Тіреусіз, тіреуі жоқ. 2. *mec.* Сүйенері, сенері жоқ.

DAYANÇ, **-cı** *is.* 1. Сабыр, төзім. 2. Таяныш, сүйеніш.

DAYANIKLI *s.* 1. Мықты, берік, бекем. 2. Төзімді, шыдамды, көнбіс.

DAYANIKLILIK, **-ği** *is.* 1. Мықтылық, беріктік, қаттылық. 2. Төзімділік, шыдамдылық, табандылық.

DAYANIKSIZ *s.* 1. Осал, бос, сынғыш, күйрек, мықты емес. 2. Төзімсіз, шыдамсыз, тағатсыз.

DAYANIKSIZLIK, **-ği** *is.* 1. Осалдық, сынғыштық, мықты еместік. 2. Төзімсіздік, шыдамсыздық, тағатсыздық.

DAYANILMAZ *s.* 1. Қарсы тұруға болмайтын, жеңілмейтін. *Dayanılmaz bir güzellik.* Қарсы тұруға болмайтын өсемдік, өдемілік. 2. Төзуге болмайтын, жанға бататын. *Dayanılmaz bir kış ayazı.* Төзуге болмайтын қыстың сақылдаған сары аязы.

DAYANIŞMA *is.* Ынтымақтастық, ниет-тестік, пікірлестік, тілектестік; өзара көмек. *Uluslar arası dayanışma.* Халықаралық ынтымақтастық.

DAYANIŞMACILIK, **-ği** *is. sos.* Пікірге қосылу, бір пікірге келу, ниеттену.

DAYANIŞMAK *(nız, -le)* Ынтымақтасу, ұйымдасу, бірігу.

DAYANMAK *(-e)* 1. Таяну, сүйену, қисаю, жантаю. *Ağaca dayanmak.* Ағашқа сүйену. *Değneğe dayanarak.* Таяққа таянып тұрып. 2. (ұзақ мерзімге) Шыдау, төзу, тозбау, ескірмеу. *Bu kumaş çok dayandı.* Бұл мата көпке шыдады. 3. Шыдау, төзу, көну, мойынсыну. *Bu evde hizmetçi bir türlü dayanmıyor.* Осы үйге қызметші тұрақтамайды. *Bu kadar haksızlıklara kim olsa dayanamazdı.* Осыншалық әділетсіздіктерге кім болса да шыдай алмас еді. 4. Сену, илану, сүйену. *Atatürk ulusun yüksek duygularına dayanırdı.* Ататүрік халықтың асқақ сезімдеріне сенетін еді. 5. Қарсы тұру, қарсылық қорсету, қарсыласу. *Düşman ancak iki gün dayandı.* Жау тек екі күн ғана қарсылық көрсетті. 6. (ауыртпалық, күш т.б.) Түсу. *Bu iş sonunda bize dayanacak.* Бұл іс ақыр аяғында бізге түседі. 7. Таяп келу, жақын келу, жақындау. *Düşman orduları şehrin kapılarına dayanmıştı.* Жау әскерлері қаланың қақпаларына таяп қалған еді. 8. Күш салу, пәрмендеу. *İki genç kırarcasına küreklere dayandı.* Екі жігіт бар күштерімен ескектерге күш салды. *dayanamamak* тағаты таусылу, төзе алмау, шыдамау

DAYATMAK *(-i, -e)* 1. Күштеу, күш жұмсау, зорлау, қинау. 2. Айтқанын істету, дегеніне көндіру. *Gideceğim diye dayattı.* Кетемін деп қоймады, кетемін деп қасарысып тұрып алды. *Ertesi gün dayattı, ben onu alman diye.* Ертеңіне мен оны алмаймын деп отырып алды.

DAYE *is. Far.* Бала бағушы; сүт ана.

DAYI *is.* 1. Нағашы аға. 2. *mec.* Арқа, сүйеніш, қолдаушы. 3. Аға, ағай—мөс

- қал тартқан ер адамға айтылатын қаратпа сөз.
- DAYILIK**, -ғи *is.* 1. Нағашы ағалық, нағашы ағаға тән қасиет. 2. *тес.* Арқашығушылық, сүйеніш болушылық, қолдаушылық. 3. *argo* Сабаздық, өжеттік, ер жүректік.
- DAYIOĞLU** *is.* Нағашы бала.
- DAYIZADE** *is. T. Far. esk.* Нағашы бала я нағашы қыз.
- DAYLAK**, -ғи *is. hlk.* 1. Ұрашы түйе. 2. Тайлақ—түйе төлі.
- DAZ** *s. hlk.* 1. Тақыр, таз, жалтыр (бас). 2. Тақыр, шөпсіз қуқыл (жер).
- DAZLAK**, -ғи *s.* Таз, тақыр (бас).
- DAZLAKLAŞMAK** (*nsz*) 1. (адам) Таздану, шашы түсу. 2. (шаш) Тақырлау, тақыр етіп алдыру, тақыраю, тықырлау.
- DEBBAĞ** *is. Ar.* Тері илеуші.
- DEBBE** *is. hlk.* Деббе—мыстан жасалған түбі терең үлкен құмыра.
- DEBDEBE** *is. Ar.* Сәнділік, салтанаттылық, әдемілік.
- DEBDEBELİ** *s.* Сәнді, салтанатты, әдемі.
- DEBELENMEK** (*nsz*) 1. (аурудан) Бүрісіп қалу, жиырылып қалу, құрысып қалу; (біреуден құтылу үшін) арпалысу, алысу, жанталасу. *Polisler bu arada, kurtulmak için çırıpınan ve debelelen Sadi'nin ceplerini arıyordu.* Полицейлер осы уақытта құтылғысы келіп жанталасып арпалысқан Садидің қалталарын қарап жатқан еді. 2. (аяқпен, қолмен) Ұрғылау, жанына жолатпау, сермеу. 3. *тес.* Әуре болу, әуренелу, әлекке түсу.
- DEBRİYAJ** *is. Fr.* Ілінісу, іліну, тіркелу, тұтасу.
- DEBRİYAJ PEDALI** *is.* Ілінісу педалі.
- DECCAL** *öz. is. Ar.* Тажал—діни наным бойынша ақыр заман болғанда шығарылатын мыс делінетін аждаһа.
- DEDE** *s.* 1. Ата. *Dedem yerinde.* Ата болғанда жарайтын, атам жасында. 2. Арғы ата-бабалар. 3. Шайқы, шейх. *dededen kalma* көненің көзі, көнеден қалған зат.
- DEDELİK**, -ғи *s.* Аталық, атаға тән ізгі қасиет.
- DEDİĞİM DEDİKÇİ** *s.* Айтқанын істетпей қоймайтын, дегенін істететін, қисық, қыңыр.
- DEDİKODU** *is.* Өсек, өсек-аян, өсек-өтірік, қауесет сөз. *dedikodu etmek (veya yapmak)* өсектеу, өсек бағу, өсек аңду, біреуді сыртынан даттау, жамандау.
- DEDİKODUCU** *s.* Өсекқұмар, өсекшіл.
- DEDİKODUCULUK**, -ғи *s.* Өсекқұмарлық, өсекшілдік.
- DEDİRMEK** (*-i, -e*) Айтқызу, дегізу. *Kendisine tembelle dedirmek için çok çalışıyor.* Өзін жалқау дегізбеу үшін қолынан келгенінше тырысып бағып жүр.
- DEDİRTMEK** (*-i, -e*) Айтқыздыру, дегіздіру.
- DEFA** *is. Ar.* Рет. *İki defa gördüm.* Екі рет көрдім. *Kaç defa söyledim.* Қанша рет айттым.
- DEFALARCA** *zf.* Көп рет, қанша рет, жиі-жиі.
- DEFANS** *is. Fr. sp.* (футболда т.б.) Қорғанушы.
- DEF'ATEN** *zf. Ar.* Бірден, бір мезетте.
- DEFETMEK**, **-der** (*-i*) 1. Қуу, қуып жіберу, қуып шығу. *Düşmanı defetmek.* Жауды қуып шығу. 2. Бездіру, кетіру, аластату.
- DEFİLE** *is. Fr.* Көрсету, демонстрация. *Moda defilesi.* Мода демонстрациясы.
- DEFİN**, **-fni** *is. Ar.* Көму, жерлеу, қабірлеу.
- DEFİNE** *is. Ar.* Қазына, қойма, көмбе.
- DEFİNECİ** *is.* Қазына, қойма іздеуші.
- DEFİNECİLİK**, -ғи *is.* Қазына, қойма іздеушілік.
- DEFLÂSYON** *is. Fr.* Дефляция.
- DEFNE** *is. Yun. bot.* Лавр—жапырағы үнемі жасыл боп тұратын, хош иісті өсімдік.
- DEFNEDİLMEK** (*nsz*) *Ar. T.* (өлген кісі) Жерлену, көмілу, қойылу.
- DEFNETMEK**, **-der** (*-i, -e*) *Ar. T.* (өлген кісі) Жерлеу, көму, қою.
- DEFNE YAPRAĞI** *is.* Лавр жапырағы.
- DEFO** *is. Fr.* Брак, ақау, жарамсыз.
- DEFOLMAK** (*nsz*) *Ar. T.* Тайып тұру, кетіп қалу, зыту. *Defoll.* Табаныңды

жалтырат! Көзіме көрінбе, жоғал!
DEFOLU s. Бракка шығарылған, ақауы бар.

DEFORMASYON is. Fr. Деформация, форма өзгеру, түр өзгеру.

DEFORME s. Fr. Деформацияланған, формасы өзгерген.

DEFTER is. Ar. Дәптер. *Resim defteri.*

Сурет дәптер. *Defter tutmak. tic.* Бухгалтерлік есепті дәптерге жазып отыру. *defterden silmek* атын ауызға алмау, атын атамау, достықтан шығарылу. *Defteri kapatmak. mec.* Бір іспен айналысуды тоқтату, жауып қою, тастау; байланысын үзу. *Biz o defteri çoktan kapadık.* Біз ол істі көптен бері тастадық.

DEFTERDAR is. Ar. *Far.* (губерния, аудандарда т.б.) Финанс бөлімінің меңгерушісі.

DEFTERDARLIK, -ği is. Финанс бөлімі меңгерушісінің қызметі.

DEĞDİRMEK (-i, -e) 1. Тигізу, жеткізу. *Kurşunu hedefe değdirmek.* Оқты межеге, нысанаға тигізу. *Mektubu yerine değdirmek.* Хатты белгіленген жерге жеткізу. 2. Қорлау, тіл тигізу, сөгу. *Lâkurdıyı bana değdirmek istedi.* Осы сөздермен маған тіл тигізгісі келді.

DEĞER is. 1. Құн, баға, нарық. *Bu kitabın değeri kırk liradır.* Бұл кітаптың бағасы—қырық лира. 2. Баға, қадір-қасиет, құндылық. *Bunun bir değeri yok.* Мұның ешқандай құндылығы жоқ. 3. s. Тұратын, тұрарлық, лайықты. *Saygıya değer bir şahsiyet.* Сыйлауға тұрарлық кісі. *değer biçmek* бағалау, баға қою. *değer vermek* бағалау, қадірлеу, құрметтеу.

DEĞERBİLİRLİK, -ği is. Бағалай, құрметтей білушілік, қадір-қасиетін білушілік.

DEĞERBİLMEZLİK, -ği is. Бағалай, құрметтей білмеушілік, қадір-қасиетін білмеушілік.

DEĞERLEMEK (-i) Бағалау, баға қою.

DEĞERLENDİRMEK (-i, -e) 1. (бір нәрсені) Іске асыру, пайдаға жарату, өнімді пайдалану. 2. Таразылау, ба-

ғалау, баға беру. *Çalışmaları değerlendirildi.* Жасалған жұмыстарға баға берді.

DEĞERLENMEK (nsz) Бағасы арту, құндану; қадір-қасиеті арту.

DEĞERLİ s. 1. Бағалы, құнды, бағасы қымбат, нарқы жоғары. 2. *mec.* Қадірлі, сыйлы, құрметті.

DEĞERLİLİK, -ği is. 1. Бағалылық, құндылық. 2. Қадірлілік, сыйлылық, құрметті болушылық.

DEĞERSİZ s. Бағасыз, құнсыз, бағасы төмен.

DEĞERSİZLİK, -ği is. Бағасыздық, құнсыздық, бағасының жоқтығы.

DEĞİN s. Қатысты, байланысты, қатынасты.

DEĞİL is. Емес. *Sen değil, ben geldim.*

Сен емес, мен келдім. *Korkma, seni ona şikâyet edecek değilim.* Қорықпа, оған сені шағымданамын деген ойым жоқ. *değil mi ki* солай болғандықтан, сондықтан, солайша: *Değil mi ki bir defa yalanını tuttum, artık kendisine güvenemem.* Оның бір рет өтірігін шығардым, сондықтан оған сене алмаймын.

DEĞİN (I) e. Дейін, шейін. *Buraya değin.*

Осы жерге дейін. *Bu zamana değin.* Осы уақытқа шейін. *Gelinceye değin.* Ол келгенге шейін. *Sabaha değin.* Таң атқанға дейін, таң атқанша.

DEĞİN (II) is. *hlk.* Ақ тиін; тиін.

DEĞİNMEK (-e) (бір тақырыпта, мәселеде) Сөз қозғау, әңгіме ету, сөз қылу.

DEĞİRMEN is. Диірмен. *Su değirmeni.* Су диірмен. *Yel değirmeni.* Жел диірмен.

DEĞİRMENCİ is. Диірменші—диірмен жасаушы я диірмен жүргізуші адам.

DEĞİRMENCİLİK, -ği is. 1. Диірмен жасаушылық. 2. Диірмен жүргізушілік.

DEĞİRMEN TAŞI is. Диірменнің үстіңгі тасы.

DEĞİŞ is. Айырбас, ауыстыру, алмасу, ауысу. *değiş etmek hlk.* алмасу, ауыстыру: *Buğdayı pirinçle değiş etmek.* Бидайды күрішке айырбастау.

DEĞİŞEBİLİR s. Құбылмалы, өзгергіш.

DEĞİŞEBİLİRLİK, -ği *is.* Құбылмалылық, құбылғыштық, жиі өзгеріп тұратындық.

DEĞİŞİK, -ği *is. ve s.* 1. Өзгерген, өзгертілген. *Yasanın değişik onuncu maddesi gereğince...* Заңның өзгертілген оныншы бабына сай... 2. Өзгеше, ерекше, бөлекше, әдеттен тыс. *Değişik bir oda takımı.* Өзгеше бір бөлме гарнитурасы. 3. Түрлі, әр түрлі, неше түрлі. *Değişik renkler.* Түрлі түстер.

DEĞİŞİKLİK, -ği *is.* 1. Өзгеріс, өзгерту, алмасу, ауысу. *Cephede değişiklik yok.* Майданда өзгеріс жоқ. 2. Қайта қуру, жаңадан жасау, өзгерту. *Sosyal değişikliklik.* Әлеуметтік өзгерістер. 3. Құбылмалылық, өзгергіштік.

DEĞİŞİM *is.* 1. Өзгеріс, ауысу, алмасу. 2. *ekon.* Алмасу—өндірілген тауардың басқа тауар я ақшамен алмастырылуы. 3. *mat.* Вариация. 4. *den.* Желдің бағытын өзгертуі.

DEĞİŞİMLİ *s.* Өзгермелі, ауыспалы.

DEĞİŞİNİM *is.* Мутация—биологиялық жаңа белгінің пайда болуы, өмір жағдайының өзгеруі әсерімен организмде жаңа қасиеттің пайда болуы.

DEĞİШКЕ *ж. бй.* Түр өзгерушілік, модификация.

DEĞİШКЕН *s.* Өзгермелі, өзгеріп тұратын, құбылмалы, тұрақсыз, өзгергіш.

DEĞİШКЕНЛІК, -ği *s.* Өзгермелілік, өзгергіштік, құбылмалылық.

DEĞİШКІН *s.* Өзгертілген, өзгеріске ұшыратылған.

DEĞİШМЕК (*nsz*) 1. Өзгеру, жаңа сапаға көшу, басқа түрге ауысу, құбылу. *Durum kâmilen değişti.* Жағдай түпкілікті өзгерді. *Hava değişti.* Ауа райы өзгерді. 2. Өзгеру, бірінің орнына бірі келу, алмасу, жаңару. *Okulun müdürü değişti.* Мектеп директоры ауысты. 3. Алмасу, айырбастау, алмастырып алу. *Onunla saatlerimizi değiştik.* Онымен сағатымызды алмастырдық. 4. (-i) (киім-кешек) Ауыстыру, басқасын кию. *Üstümü değiştim.* Киімді ауыстырдым. 5. (-i, -e) Ерекше құрметтеу, өте жақсы көру. *Onu kimseye değiştmet.* Оны

ешкіммен алмастыр-маймын, оның орнын ешкім баса алмайды.

DEĞİШМЕZ *s. ve zf.* Өзгермейтін, тұрақты

DEĞİШТІРМЕK (-i) 1. Өзгерту, ауыстыру. *Fikrimi değiştirdim.* Пікірімді, ойымды өзгерттім. 2. Айырбастау, ауыстыру, алмастыру. *Bu ayakkabı sana küçük, değiştir.* Бұл аяқкиім саған кішкене, ауыстыр. 3. Орнына тұру, алмастыру. *Nöbet değiştirmek.* Кезекшілік алмастыру. 4. Құбылту, өзгерту. *Para onu çok değiştirdi.* Ақша оны қатты өзгертті.

DEĞİШТІРТМЕK (-i, -e) Өзгерттіру, ауыстыру, алмастыру. *Onlara yerlerini değiştirtti.* Ол олардың өздеріне орындарын ауыстыртты.

DEĞİШ TOKUШ *is. hlk.* Айырбас, алыс-беріс.

DEĞMEK, -er (**I**) 1. Тию, жанасу, жуысу, тақау. *Elim ateşe değdi.* Қолым отқа тиді. *Başı tabana değıyor.* Басы төбеге тиіп тұр. 2. Тию, алу, жету. *Mektup elime değmedi.* Хат қолыма тиген жоқ. 3. Жету, беру, тию. *Kurşun hedefe değdi.* Оқ нысанаға дәл тиді. *değme gitsin* сен сұрама, мен айтпай-ақ қояйын, беті аулақ.

DEĞMEK (II) 1. Түру, лайық болу. *Bu kadarlık bir kazanç bunca zahmetlere değer mi?* Осынша ғана табыс осыншалық әуре-сарсаңға тұра ма? 2. (*nsz*) (ләззат, рахат беретін нәрселер үшін) Ұнату, ойынан шығу. *Bu kahve değdi doğrusu.* Шынын айтқанда, мына кофе бізге ұнады, жақты.

DEĞNEK, -ği *is.* Таяқ. *değnek gibi* таяқтай, таяқ сияқты ұзын, сорайған.

DEĞNEKLEMEK (-i) Таяқтау, таяқпен ұрып соғу, сабау.

DEH *ünl.Ar.* Шу (ат), ықы (есек).

DEHA *is.* 1. Данышпандық, кемеңгерлік. 2. Данышпан, кемеңгер, ойшыл адам.

DEHHAŞ *s. Ar.* Қорқынышты, кісі шошырлық, үрейлі.

DEHLEMEK (-i) 1. (атты) Шу деп, (есекті) ықы деп жүргізу. 2. Қуу, кетіру, тойдыру. *Bu işi sen yapacaksın. Yapamazsan ben seni dehlerim.* Бұл істі

- сен істейтін боласың. Қолыңнан келмесе, мен сені қуып жіберемін.
- DEHLİZ** *is. Far.* Дәліз, коридор.
- DEHŞET** *is. Ar.* 1. Қорқыныш, үрей, зәре, құт. *Olduğum yerde korkudan ve dehşetten donmuştum.* Тұрған жерімде қорқудан және үрейден сіресіп қалған едім. 2. *s.* Керемет, тамаша, әсем, әдемі. *Sen büyüdükçe dehşet bir şey oluyorsun.* Үлкейген сайын керемет боп барасың. 3. *ünl.* Фажап, керемет. *Dehşet! Bu ne güzellik!* Фажап! Бұл неткен әдемілік! *dehşete düşürmek* үрейін ұшыру, қатты қорқыту, үрейлендіру. *dehşete kapılmak (veya düşmek)* үрейлену, зәресі ұшу, қорқу.
- DEHŞETLİ** *s.* 1. Қорқынышты, үрейлі. 2. Қатты әсер ететін, таң қалдыратын. *Hava dehşetli sıcaktı.* Ауа райы таң қалдыратын ыстық еді. 3. *zf.* Өте, тым, аса. *Onu dehşetli seviyorum.* Оны өте жақсы көремін.
- DEİST** *is. Fr.* Деист, деизмді жақтаушы.
- DEİZM** *is. Fr.* Деизм—әлемді құдай жаратқан, бірақ күнделікті қоғам өмірі мен табиғатқа құдай әсерінің қатысы жоқ дейтін діншіл философиялық ағым.
- DEJENERE** *s. Fr.* 1. Тексіз, тегі белгісіз. 2. Азғын, азып-тозған (нәсіл). *dejenere etmek* тексіздендіру, азғындату. *dejenere olmak* тексіздену, азғындау.
- DEJENERELEŞMEK** (*nsz*) 1. Тексіздену. 2. Азғындау.
- DEK** (I) (-e) Дейін, шейін. *Akşama dek çalışma.* Кешке шейін жұмыс істеу. *Tepeye dek çıkmak.* Төбеге дейін шығу.
- DEK** (II) *is. Far. esk.* 1. Қулық, айлакерлік. 2. Қақтығыс, соқтығыс. 3. *s.* Мықты, берік. *deke düşmek* алдану, алданып қалу: *İlkin deke düştüğümün hiç farkına varmadım.* Алғашында алданып қалғанымды ешқандай аңғармадым.
- DEKADAN** *is. Fr.* Декадент.
- DEKADANLIK**, -ği *is.* Декадентшілдік.
- DEKALİTRE** *is. Fr.* Декалитр—10 литрге тең сұйық зат өлшеуі.
- DEKAMETRE** *is. Fr.* Декаметр—10 метрге тең ұзындық өлшеуі.
- DEKAN** *is. Alm.* Декан—жоғары оқу орындарындағы факультет бастығы.
- DEKANLIK**, -ği *is.* Декандық, декандық қызмет, міндет.
- DEKATLON** *is. Fr. sp.* Он сайыс—спорттық жеңіл атлетиканың 10 түрінен өтілетін жарыс.
- DEKLÂRASYON** *is. Fr.* 1. Декларация, мәлімдеме, жариялау. 2. Мал-мүлік, кіріс жайында мәлімдеме.
- DEKLÂRE** *s. Fr.* 1. Мәлімденген, жарияланған. *deklâre etmek* 1) мәлімдеу, жариялау. 2) кедендерде салық алынатын тауарлардың тізімін ресми орындарға мәлімдеу.
- DEKOLTE** *is. Fr.* Жағасыз, жеңсіз не кеудесі кең ойылған әйел көйлегі. *dekolte konuşmak* әдепсіз түрде сөйлеу.
- DEKONT** *is. Fr.* 1. Төленген я төленетін есептердің мазмұны. 2. Шегеру, ұстап қалу.
- DEKOR** *is. Fr.* 1. Декорация, сахна көркі—театрда, кинода және теледидарда сахналанған көріністің болған жерін, уақытын көрсететін архитектуралық бейнелеу. 2. Декор, сәндеу, әшекейлеу. 3. *mes.* Пейзаж, әсем көрініс.
- DEKORASYON** *is. Fr.* 1. Декорация, сахна көркі. 2. (бір жерді) Сәндеу, әшекейлеу.
- DEKORATÖR** *is. Fr.* Декоратор—театр, опера т.б. декорациясын жасайтын маман.
- DEKORCU** *is. bk. Dekorator.*
- DEKORE** *s. Fr.* Декорация жасалған, сәнделген, безендірілген. *dekore etmek* сәндеп безендіру, сәндеу.
- DEKSTRİN** *is. Fr. kim.* Декстрин—крахмалдан жасалған жабысқақ сұйық желім.
- DELÂLET** *is. Ar. esk.* 1. Көрсету, нұсқау. 2. Белгі, нышан. *delalet etmek* 1) жол көрсету. 2) түсіндіру, ескерту.
- DELDİRMEK** (-i, -e) 1. Тескізу, тесік жасату. 2. *mes.* Жарамсыз ету, іске алғысыз ету.

DELEGASYON *is. Fr.* Делегация.

DELEGE *is. Fr.* Делегат; уәкіл, сенім көрсетілген адам, өкіл.

DELEP DELEP *zf.* Жарқырап, жарк-жүрк етіп.

DELGEÇ, -ci *is.* Тескіш—қағаз, қайыс т.б. тесетін құрал.

DELĞİ *is.* Тескіш темір—металл, ағаш тесетін аспап.

DELİ *s.* 1. Жынды, есі ауысқан, есінен танған, есалаң, есуас, жарымес. 2. *mec.* Әумесер, есерсоқ, тентек, жындыбас. *Ben delinin biriyim, atеше gire- rim.* Мен есерсоқтау адаммын, отқа да түсемін. 3. *mec.* Құмарпаз, әуесқой, үйірсек. *Çocuk delisi.* Балаға бауырмал, үйірсек адам. *Kitap delisi.* Кітапқұмар. *deli çıkmak* 1) жындану, есі ауысу, жынды боп кету. 2) ашуға булығы, долдану. *deli etmek* жындыландыру, естен тандыру. *deli gibi* жынды сияқты, жындыша, жынды адамға ұқсап. *deliye dönmek* 1) қатты қуану, қуанышы қойнына сыймай. 2) қапа болу, қамығу.

DELİ BALTA *is.* Аяусыз, мейірімсіз, қатал адам.

DELİCE *s.* 1. Жындыдай, жынды сияқты, есі кем секілді. 2. *zf.* Жынды адамға ұқсап, жындыша, жынды кісі сияқтанып. 3. *is. bot.* Үйбидайық. 4. *hlk.* Ителгі, қыран.

DELİCESİNE *zf.* Ессіз, ессіз-түссіз, есінен тана (сүю, ынтық болу). *delicesi- ne tutulmak* ес-түссіз сүю, өліп-өшіп жақсы көру, ынтық болу.

DELİ DIVANE *s. ve is.* Жынды, есі ауысқан, есінен танған. *deli divane (aşık) olmak* өліп-өшіп жақсы көру, ынтық болу, құмарту.

DELİ DOLU *s.* Ессіз, ақылсыз, жарымес, есерсоқ, делқұлы.

DELİ FİŞEK *s.* Әумесер, есерсоқ, жындысүрей, жындыкеш.

DELİ FİŞEKLİK, -ği *is.* Әумесерлік, есерсоқтық.

DELİ GÖMLEĞİ *is.* Жынды адамдарға кигізілетін арнаулы көйлек.

DELİK, -ği *is.* 1. Тесік, тесілген жер, қуыс, саңылау. *İgne deliği.* Иненің көзі. *Burun deliği.* Мұрын тесігі. 2. *s.* Жыртық, тесік, тесілген. *Delik ayak- kabi.* Тесік аяқ киім. 3. *argo* Түрме, абақты. *delik deşik aramak* тінту, ақтарып-төңкеріп қарау. *deliğe ıkmak (argo)* тұтқындау, қамауға алу, түрмеге отырғызу.

DELİKANLI *is.* 1. Бозбала, жас жігіт. 2. *ünl.* Жастарға айтылатын қаратпа сөз. *Hey delikanlı!* Әй, бозбала! 3. *mec.* Шыншыл, турашыл, адал адам.

DELİKANLILIK, -ği *s.* Бозбалалық, жастық шақ, жігітшілік кез.

DELİK DEŞİK *s.* Шұрқ тесік, тесік-тесік, сау тамтығы жоқ.

DELİKLI *s.* 1. Тесік, тесігі бар. 2. Көкпір, кепсер, сүзгі ожау. *delikli boncuk (veya taş) yerde kalmaz* тесік моншақ жерде қалмас.

DELİKSİZ *s.* Бітеу, тесігі жоқ.

DELİKSİZ UYKU *is.* Қатты ұйқы.

DELİL *is. Ar.* Дәлел, айғақ. *delil göster- mek* дәлел келтіру, дәлелдеу, айғақтау: *Delil yetersizliğinden serbest bira- kılmıştır.* Дәлел аздығынан босатып жіберілді.

DELİLİK, -ği *is.* 1. Ақылынан адасқан- дық, есі ауысқандық. 2. Жындылық, есерлік, әумесерлік. *deliliğe vurmak* жындысыну, жынды болып көріну.

DELİMSİREK *s. ve zf.* Жынды сияқты, жынды адамға ұқсап, есерсоқтанып, әумесерленіп.

DELİNMEK (nsz). 1. Тесілу. *Kızın kulağı de-lindi.* Қыздың құлағы тесілді. *Bir yağmur boşandı gök delinmiş gibi.* Көк жүзі тесіліп қалғандай, жаңбыр шелектеп құйды. 2. Жарылу, жарылып кету. *Midesi delindi.* Қарны жарылды. 3. *mec.* Бұзылу, сақталмау, орындалмау. *Yöneticinin koyduğu yasaklar de- lindi.* Басшының қойған тыйымдары бұзылды.

DELİ ORMAN *is.* Ну орман.

DELİRMEK (nsz) 1. Жындану, есі ауысу, жынды боп кету. 2. *mec.* Жындану,

ашуға булығы, долдану.

DELİRTMEK (-i) 1. Жындандыру, жынды қылып жіберу, алжастыру. 2. *mec.* Ашуландыру, долдандыру.

DELİ SAÇMASI *is.* Қаңқу сөз, алып-қашпа сөз.

DELİŞMEN *s.* 1. Өумесер, есерсок, жындыбас, тентек. 2. Еңгезердей, ірі, тұлғалы. *Delişmen bir genç.* Еңгезердей жігіт.

DELİŞMENLİK, -ği *is.* Өумесерлік, есерсоқтық, тентектік. *delişmenlik etmek* өумесерлену, есерсоқтану.

DELMEK, -er (-i) 1. Тесу, тесік жасау, ою. *Küpe takmak için kızın kulağını delmek.* Сырға тағу үшін қыздың құлағын тесу. *Tahtayı delmek.* Тақтайды тесу. 2. *mec.* Ренжіту, өкпелету, кейіту, капаландыру.

DELTA *is.* 1. Дельта—грек әліпбиінің төртінші әрпі. 2. *coğr.* Атырау—өзеннің көлге, теңізге құятын сағасы. *Tunanın deltası.* Дунайдың атырауы.

DELTA KASI *is. Yun. anat.* Иық сүйектерін жалғастырып тұратын бұлшық ет.

DEM (I) *is. Far. esk.* 1. Дем, тыныс. 2. Заман, дәуір, кезең. *Ademden bu deme.* Адам атадан бұл дәуірге. 3. Ішкілік, ішімдік. 4. Жаксы демделген шай. *dem çekmek* 1) (құстар) сайрау, құйқылжыта әдемі үн шығару. 2) (өзіл) ішімдік ішу. *dem tutmak* өуенге, сазға музыкалық аспаппен я әнмен қосылу. *dem vurmak* сөз болу, әңгіме ету.

DEM (II) *is. Ar.* Қан. *dem dökmek* (өйел) етеккір келу.

DEMAOGOG *is. Fr.* Демагог, көпірме, көптірме—көпшілікті құрғақ сөзбен алдауға тырысатын адам.

DEMAOGLUK, -ğu *is.* Демаоготтік, көпірме, бос сөздік.

DEMAGOJİ *is. Fr.* Демагогия—жалған ұрандар мен бос сөзбен көпшілікті алдау, еліктіру саясаты. *demagoji uurtmak* құр сөзбен жұртты еліктіріп, беделге ие болуға тырысу.

DEMAGOJİK *s. Fr.* Демагогиялық, көпірмелі.

DEMEÇ, -ci *is.* Мәлімдеме; сөз сөйлеу. *demeç vermek* мәлімдеме жасау, білдіру.

DEMEK 1. Деу, айту. *Ben bir şey demedim.* Мен ештеңе дегенім жоқ. 2. (-e) Ат қою, атау. *Buna ne derler?* Бұның аты не? 3. Ойлау, жорамалдау, есептеу. *Bu harekete herkes ne der?* Бұл іске ел-жұрт не дейді? Естіген ел не ойлайды? *Bundan sonra gelir mi dersin?* Осыдан кейін келеді деп ойлайсың ба? *Kaç yaşında dersiniz?* Қанша жасында деп ойлайсың? *dediği çıkmak* дегені келу, айтқаны болу. *değeni* ойлағаны, солай деп есептегені. *dediğin* дегенін, айтқанын: *Dost dediğin böyle olur.* Дос дегенін осындай болады. *demediğini bırakmamak* аузына ақ ит кіріп, көк ит шығу, аузына келгенін айту, айтпағанды айту. *demek istemek* дегісі келу, айтқысы келу.

DEMET *is. Yun.* 1. Буда, бау, тізбек. *Ekin demeti.* Егін бауы. *Ot demeti.* Пішен бауы, бір құшақ пішен. 2. Букет, шок, байлам. *Çiçek demeti.* Бір шок гүл.

DEMET DEMET *zf.* Буда-буда, құшақ-құшақ, бума-бума етіп, дестелеп.

DEMETLEMEK (-i) Баулау, бау қып байлау, буу, будалау, дестелеу.

DEMİN *zf.* Әлгіде ғана, қазір ғана, сәл бұрын. *Demin sizi birisi aradı.* Жаңа ғана сізді бір кісі сұрады.

DEMİNDEN *zf.* Біраз бұрын, әлгінде, жаңа бір әзірде. *Deminden beri nasıl görmedik?* Біраз бұрын қалай байқамдық?

DEMİNKİ *s.* Әлгі, жаңағы.

DEMİR *is. kim.* 1. Темір. 2. Кейбір нәрселердің темірден жасалған бөлігі. *Karı demiri.* Есіктің темірі. 3. *s.* Темірден жасалған. *Demir kasa.* Сейф. 4. *mec.* Күшті, қайратты, темірдей. *demir almak den* (кеме) зәкірден босану. *demir atmak den.* (кеме) зәкір тастау. *demir gibi* 1) денсаулығы мықты, саулықты. 2) темірдей, күшті, қарулы, қайратты.

DEMİRBAŞ *is.* Инвентарь—мекеменін мүлкіне жататын барлық нәрселер, заттар тізімі. 2. *s.* Инвентарлық. *Demirbaş alet.* Инвентарь жасалған құрал.

DEMİR BİLEK, -ği *is. mec.* Қол-аяғы балғадай, мықты, күшті.

DEMİRCİ *is.* Темірші, темір ұстасы.

DEMİRCİLİK, -ği *is.* 1. Темірден жасалған заттарды сату я жөндеу ісімен шұғылданушылық. 2. Теміршілік, ұсталық

DEMİRİ *s. esk.* Темір түстес, сұр.

DEMİRKAPAN *is. bk. Mıknatıs.*

DEMİRKAZIK, -ği *öz. is. astr.* Темірқазық.

DEMİR KUŞ *is. hlk.* Ұшақ.

DEMİRLEBLEVİ *is.* 1. Машақаты коп, қиын іс. 2. Шатақ мінезді, қисық, қыныр адам.

DEMİRLEMЕК (-i) 1. Бекіту, ысырмамен бекіту, ысырмасын салу. *Pence-releri demirledikten sonra içim rahatladı.* Терезелердің ысырмасын салғаннан кейін жаным тынышталды. *Kapıyı demirlemek.* Есікті ысырмамен бекіту. 2. *den.* (кеме) Зәкір тастау.

DEMİRLİ *s.* 1. Темірлі, темірі мол, темірі көп. 2. Темірмен қаптаған я темірмен торлаған.

DEMİRSİZ *s.* Темірсіз, темірі жоқ.

DEMİR SÜLFAT, -dı *is. kim.* Темір сульфаты.

DEMİR YOLU *is.* Темір жол—поезд, трамвай сияқты транспорт жүруге арнап темірден төселген жол. *Demir yolu düğüm noktası.* Темір жол торабы. *Demir yolu istasyonu.* Темір жол станциясы. *Demir yolları işletmek.* Темір жолын пайдалану.

DEMİR YUTMAK, -ğu *is.* Қол-аяғы балғадай, күшті, мықты.

DEMLEMЕК (-i) (шай) Демдеу, бұқтыру

DEMLENDİRMEK (-i) *bk. Demlemek.*

DEMLENMEK (nsz) 1. (шай) Демдену, бұқтырылу. 2. (палау) Піскеннен кейін біраз бұқтырып қою. 3. *tkz.* Ішімдік, ішкілік ішу.

DEMLİ *s.* Демденген, бұқтырылған (шай).

DEMLİK, -ği *is.* Шәйнек, аққұман—шай демдейтін, шығаратын ыдыс.

DEMODE *s. Fr.* Модасы өткен, ескірген, қолданудан шығып қалған. *demode olmak* модасы өту, ескіру, уақыты біту, күну өту.

DEMOGRAF *is. Fr.* Демограф—демографиямен шұғылданушы адам.

DEMOGRAFI *is. Fr.* Демография—халықтың осу санын, құрамын зерттейтін статистиканың бір саласы.

DEMOGRAFIЯ *s. Fr.* Демографиялық, демографиямен байланысты.

DEMOKRASİ *is. Yun.* Демократия—жоғарғы өкімет билігі халықтың қолында болатын саяси құрылыс, толық халық билігі.

DEMOKRAT *s. ve is.* Демократ, демократияны жақтаушы.

DEMOKRATİK *s. Fr.* Демократиялық, демократияға сүйенген, демократияны іске асыратын.

DEMOKRATİKLEŞMEK (nsz) Демократиялану, өкімет билігі халықтың қолында болу.

DEMOKRATLAŞMAK (nsz) Демократияландыру, бұқарашылдандыру, демократиялық жолмен ұйымдастыру.

DEMONSTRASYON *is. Fr.* Демонстрация.

DENAET *is. Ar. esk.* Опасыздық, ұждансыздық, арсыздық.

DENEK, -ği *is.* Тәжірибе жасалатын, жүргізілетін жануар т.б.

DENEME *is.* Тәжірибе, сынақ, эксперимент. *Laboratuvar denemeleri.* Лабораториялық тәжірибелер. *Nükleer denemeler.* Ядролық сынақтар.

DENEMEK (-i) Тәжірибе жасау, эксперимент жасау; байқау, байқап көру, сынау, сынақтан өткізу.

DENET *is.* Бақылау, тексеру.

DENETÇİ *is.* Бақылаушы, тексеруші.

DENETİM *is.* Бақылау, тексеру.

DENETLEME *is. bk. Denetim.*

DENETLEMEK (-i) Бақылау, қадағалау, тексеру.

DENETLEYİCİ *is. ve s.* Бақылаушы, тексеруші.

DENEY *is.* 1. Тәжірбе; эксперимент; сынақ. 2. Тәжірибе, дағды.

DENEYİM *is.* Тәжірибе, дағды, машық. *deneyim kazanmak* дағды алу, машықтану, үйрену.

DENEYİMLİ *s.* Тәжірибелі, тәжірибесі мол.

DENEYİMSİZ *s.* Тәжірибесіз, тәжірибесі жоқ.

DENEYİMSİZLİK, *-ği is.* Тәжірибесіздік, тәжірибесі жоқтық.

DENEYSİZ *s.* Тәжірибеге сүйенген, тәжірибе жолымен анықталатын, тәжірибемен байланысты.

DENGE *is.* 1. Тепе-теңдік. 2. Тыныштық, тыныш, жайбаракаттық. *Ruhsal denge.* Жанның жайбаракаттығы; көңілдің жайбаракаттығы. 3. Күштердің тепе-теңдігі. *Siyasi denge.* Саяси күштердің тепе-теңдігі. *dengesi bozulmak* 1) бойын билей алмау, өзін-өзі ұстай алмау. 2) *tec.* тепе-теңдіктің бұзылуы, салыстырма салмақтың біреуі басып кету.

DENGELEMEK *(-i)* Теңестіру, теңгеру, тең ету.

DENGELİ *s.* 1. Теңгерілген, теңестірілген. 2. *tec.* Байсалды, салмақты, өзін-өзін ұстай білетін. *Dengeli bir insan.* Байсалды, салмақты адам.

DENGESİZ *s.* 1. Тепе-тең емес, теңгерілмеген, теңестірілмеген. 2. *tec.* Ұшқалақ, жеңілтек, шошақай.

DENİLMEK *(-e, -i)* 1. Деліну, ат койылу, аталу. 2. Айтылу, сөйлену, сөз етілу.

DENİZ *is.* 1. Теңіз. *Marmara denizi.* Мәрмәр теңізі. 2. (су бетінде) Толқын, толқын көтерілу, теңіз дауылы. *Bugün çok deniz var.* Бүгін теңізде қатты толқын бар. *İlkbahara doğru çok deniz olur.* Көктемге қарай қатты теңіз дауылы болады. 3. *tec.* Телегей-теңіз, көл-көсір, ағыл-тегіл, аса мол, көп. *Kan denizi.* Телегей-теңіз қан. *deniz çıkmak* (теңізде) дауыл тұру. *deniz durmak (veya düşmek)* (теңізде) дауыл басылу. *denizden (veya denizden) geçip çayda boğulmak* теңізден өтіп, жылғада түншығу, көп қиындықты жеңіп келіп, болмайтын жер-

де сүрініп кету. *denize açılmak* теңізге ашылу, жағадан ұзақтау. *denize düşen yılan sarılır* суға кеткен тал қармайды.

DENİZALASI *is. zool.* Форель балығының бір түрі—таудың суық суларында, өзендерінде болатын шұбар жонды кішкене балық.

DENİZALTI, *-yü is. ask.* Сүңгуір кайық.

DENİZ ALT *s.* Су астындағы, су түбіндегі, су асты. *Deniz altı akıntıları.* Су астының ағысы.

DENİZANASI *is. zool.* Медуза—денесі ірікідеген мөлдір түсті теңіз жәндігі.

DENİZAŞIRI *s.* Теңіздің ар жағындағы. *Denizaşırı ülkeler.* Теңіздің ар жағындағы елдер.

DENİZ BİLİMİ *is. coğr.* Океанография—мұхиттарды зерттеу ғылымы.

DENİZCİ *is.* 1. Теңізші, теңізде жұмыс істейтін адам. 2. Теңізші, матрос. 3. Теңіз спортымен шұғылданушы.

DENİZCİLİK, *-ği is.* 1. Теңізде жүзушілік. 2. Теңізші мамандығы. 3. Теңіз спортымен шұғылданушылық.

DENİZGERGEDANI *is. zool.* Сыңар мүйіз, нарвал—делфин тұқымдасына жататын сүт қоректі жануар.

DENİZ HARİTASI *is. coğr.* Теңіз картасы.

DENİZİNEĞİ *is. zool.* Су сиыры, теңіз сиыры.

DENİZKADAYIFI *is. bot.* Теңіз балдыры.

DENİZ KAPLUMBAĞASI *is. zool.* Теңіз тасбақасы.

DENİZKESTANESİ *is. zool.* Теңіз кірпісі.

DENİZKIZI *is. mit.* Су перісі.

DENİZ KULAĞI *is. coğr.* Лагуна—теңізден жіңішке құмды мүйіс арқылы бөлінген су айдыны.

DENİZKURDU *is. tec.* Тәжірибелі, әккі теңізші.

DENİZ KUVVETLERİ *ç. is. ask.* Теңіз күштері.

DENİZLÂLELERİ *ç. is. bot.* Теңіз лаласы, су лаласы.

DENİZ MENEKŞESİ *is. bot.* Қоңыраубастың бір түрі.

DENİZ MİLİ *is.* Теңіздік миля (1852 метр).

DENİZ MOTORU *is. den.* Жолаушы таси-

тын моторлы кеме.

DENİZ OTOBÜSÜ *is.* Теңіз автобусы— жолаушы таситын кемеңің бір түрі.

DENİZ ÖRDEĞİ *is. zool.* Дауылпаз—ірі теңіз құсы.

DENİZ PIRASASI *is. bot.* Теңіз балдыры.

DENİZ ÜZÜMÜ *is. bot.* Қылша—мәңгі жасыл өсімдік.

DENİZYILDIZI *is. zool.* Теңіз жұлдызы.

DENİZ YOLU *is.* Теңіз жолы, теңіз қатынас жолы.

DENİZ YOSUNU *is. bot.* Теңіз балдыры.

DENK, -gi *is.* 1. Тең—көлікке арту үшін буып-түйген жүк. *Yükün bir dengi fasulye, bir dengi nohut.* Жүктің бір теңі—үрме бұршак, бір теңі—ноқат. 2. Байлам, бума, буда, тең. *Pamuk dengi.* Мақта теңі. 3. Тең, бірдей, пара-пар (салмағы, ауырлығы жағынан). *Bu iki çival denk gelmiyor.* Бұл екі қапшықтың салмағы бірдей емес. 4. *is. mec.* Лайық, сай, пар, тең. *denk düşmek* сәті түсу, ыңғайы, орайы келу. *denk gelmek* 1) тең келу, пара-пар түсу, сай келу. 2) *hik.* кезігу, кез болу, кездесіп қалу, ұшырасу.

DENKLEM *is. mat.* Теңдеу—әріппен белгіленген бір немесе бірнеше белгісіз саны бар теңдік.

DENKLEMEK *(-i)* Теңдеу, тең-тең етіп буу, тайлау; теңгеру, теңестіру, тепе-тең ету, теңеу.

DENKLEŞMEK *(nız, -le)* Теңесу, теңбе-тең, тепе-тең болу, бірдей болу.

DENKLEŞTİRMEK *(-i, -e)* 1. Теңестіру, теңгеру, теңбе-тең, тепе-тең ету, бірдей қылу. 2. Қажетті мөлшерге жеткізу, түгендеу, түгелдеу, кем-кетігін толықтыру. *Katırcının parasını denk-leştiremedim.* Қашыр бағушының ақшасын жинастыра алмадым.

DENKLIK, -ği *is.* Теңдік, тең болушылық, тепе-теңдік.

DENLİ (I) (-e) Соншалықты, осыншама, соншама, сонша, қаншама, қаншалықты, қаншалық. *Sokak ne denli pis-se, avlu da o denli pis.* Көше қаншалықты лас болса, аула да соншалықты лас.

DENLİ (II) *s.* Байсалды, ұстамды, байыпты, салмақты. *denli densiz söz söylemek* не болса соны айтып мыжу, жөн-жосықсыз сөйлеу.

DENMEK *(-e)* 1. Деліну, аталу. 2. Айтылу, сөйлену, баяндалу. *Toplantı cumartesi günü başlıyor denildi.* Жиналыс сенбі күні басталады деп айтылды.

DENSİZ *s.* Көргенсіз, инабатсыз, тәрбие көрмеген.

DENSİZLENMEK *(nız)* Әдепсіздік таныту.

DENSİZLİK, -ği *s.* Көргенсіздік, әдепсіздік, тәрбиесіздік. *densizlik etmek* әдепсіздік таныту.

DEPAR *is. Fr. sp.* Старт. *depara geçmek* жүгіруді я жарысты қатты шапшаңдықпен бастап кету. *depara kalkmak* жүгіру я жарыс кезінде жылдамдықты үдету.

DEPARTMAN *is. Fr.* Бөлім, ведомство—бір орынға қарайтын мекемелер.

DEPDERİN *s.* Теп-терең, өте терең.

DEPLÂSMAN *is. Fr.* Сырт алаң—командалардың басқа жерлерге жарысқа баруы. *deplasmana gitmek (veya çıkmak)* (командалар) сырт алаңда ойнауға кету.

DEPO *is. Fr.* 1. Қойма, қамба, склад. *Silâh deposu.* Қару-жарақ қоймасы. 2. Тауарды көтермелеп сататын орын я бір заттың өте көп мөлшерде сақталған жері. *Kömür deposu.* Көтерме бағамен көмір сататын қойма. *depo etmek* үю, үйіп қою, төбе қылып жинау.

DEPOCU *is.* Қоймашы, қойма ұстаушы.

DEPOCULUK, -ğu *is.* Қоймашылық, қойма ұстаушылық.

DEPOLAMAK *(-i)* (қоймаға) Үю, үйіп қою, жинау, жинап қою.

DEPOZİT *is. İt.* Депозит—Банк немесе сақтық кассасы уақытша пайдалануға сеніп берген ақша немесе бағалы қағаздар; кепіл—зат салып қарыз алу.

DEPREM *is.* Жер сілкіну.

DEPREM BİLİMCİ *is.* Сейсмолог—жер сілкінісін қадағалап, зерттеу жұмыстарын жүргізетін ғалым.

DEPREM BİLİMİ *is.* Сейсмология—жердің жоғарғы қабатының тербеліс қозғалысын зерттейтін ғылым.

DEPREM BÖLGESİ *is. coğr.* Сейсмикалық аудандар.

DEPREMÇİZER *is.* Сейсмограф—сейсмикалық толқындар әсерінен пайда болатын жер қыртысының тербелісін жазуға арналған прибор.

DEPREM MERKEZİ *is. coğr.* Жер сілкінуінің орталығы, эпицентрі.

DEPREMYAZAR *is. bk. Depremçizer.*

DEPREMZEDE *is. T. Far.* Жер сілкінісінде зардап шеккен адам.

DEPRENMEK (*nsz*) *hlk.* Сілкіну, шайқалу, қимылдау.

DEPRESYON *is. Fr.* Депрессия—ауру адамның жабырқауы, жабығуы, мұңаюы, сары уайымға түсуі.

DEPREŞMEK (*nsz*) Жаңадан басталу, қай-тадан басталу, қайталану. *Hastalık depreşti.* Ауру қайталанды.

DERBEDER *s. Far.* Қаңғыма, қаңғыбас, кезбе.

DERBEDERLİK, -ği *is. Far.* Қаңғыбастық, кезбелік, қаңғырушылық.

DERBENT, -di *is. Far. esk.* Шатқал, тау шатқалы.

DERE *is.* 1. Жылға, жыра, өзек. 2. Шатқал, сай. *dereden tepeden* болмашы нәрселер жайында сөйлесу, оны-мұны айту.

DEREBEYİ *is. tar.* 1. Бай, манап, феодал. 2. *mec.* Қысымшы, зорлықшы, зәбір көрсетуші, қиянат жасаушы.

DERECE *is. Ar.* 1. Дәреже, саты, баспалдақ; атақ, шен, қызмет. 2. *fiz.* Дәреже. 3. Градусник, термометр.

DERECE DERECE *zf.* Бірте-бірте, біртіндеп, ақырындап.

DERECELEMEK (-i) 1. (дәрежесіне қарай) Бөлу, ажырату. 2. (топтарға қарай) Топтастыру, жүйелеу.

DERECELİ *s.* 1. Дәрежелі, дәрежесі, атағы, шені бар. 2. Сатылы, баспалдақты, бірнеше сатыдан тұратын.

DERECESİZ *s.* 1. Дәрежесіз, дәрежесі, атағы, шені жоқ. 2. Шексіз, өлшеусіз. *Derecesiz sevindim.* Шексіз қуандым.

DERECİK, -ği *is.* Кішкентай жылға, жыра.

DEREOTU *is. bot.* Аскок, укроп—тамақты дәмдендіретін хош иісті шөп.

DERGÂN *is. Far.* Текке—дәруіштер мекеңдейтін, ғибадат қылатын орын.

DERGİ *is.* Журнал.

DERGİCİLİK, -ği *is.* Журнал шығару ісі.

DERHÂL *zf. Far. Ar.* Тез, дереу, шапшаң, жылдам.

DERİ *is.* 1. Тері—адам мен жан-жануарлар денесінің сыртқы қабаты. 2. Былғары, тері-терсек. *Deri fabrikası.* Былғары фабрикасы. 3. *s.* Былғарыдан жасалған, тігілген. *Siyah deri çanta.* Қара былғары сөмке. 4. Қабық, жеміс қабығы. *derisi kemiklerine yapışmak* тері тарамысына іліну, мейлінше арықтау, жүдеп-жадау. *derisini yüzmek* 1) терісін сыдыру, сиыру. 2) *tec.* біреудің мал-мүлкін күшпен тартып алу. 3) жанын қинап өлтіру.

DERİCİ *is.* Тері илеуші.

DERİCİLİK, -ği *is.* 1. Тері илеу ісімен шұғылданушылық. 2. Тері алып сатушылық.

DERİN *s.* 1. Терең, түбі көз жеткісіз, тұнғыық, шыңырау. *Derin bir kuyu.* Терең құдық. 2. Жан-жақты, терең, әр саладан хабары бар. *Derin bilgin.* Үлкен ғалым, терең білімді білгір. 3. Ұзаққа созылған, тез емес. 4. *tec.* Жан-жақты, терең, толық. *Derin incelemeler.* Жан-жақты зерттеулер. 5. *tec.* Терең, шексіз (сезім т.б.). *Derin saygılar.* Шексіз құрмет. *Derin bir sevgi.* Шексіз сүйіспеншілік. 6. *is. mec.* (көл, өзен т.б.) Түбі.

DERİNCE *s.* Терендеу, теренірек, әжептәуір терең.

DERİNDEV *zf.* 1. Терендетіп, толығырақ етіп, жан-жақты. 2. Ұзақтан, ұзақ жерден, алыстан. *Derinden sesler geliyor.* Ұзақтан дауыстар естіледі. 3. Шын жүректен, таза көңілмен.

DERİNDEN DERİNE *zf.* 1. Ұзақтан, жырақтан, алыстан. *Derinden derine kulаğıma bir ses çaldı.* Алыстан құла-

- ғыма бір дауыс естілді. 2. Егжей-тегжейлі, жан-жақты, толық. *Haуri Efendi medrese ilimlerini derinden derine bilen bir zat deęildir.* Хайри Ефенди медресе ғылымдарын егжей-тегжейлі білетін бір адам емес.
- DERİN DERİN** *zf.* Тереңірек, әрірек, көбірек. *derin derin düşünmek* калың ойға, терең ойға шому.
- DERİN DONDURUCU** *is.* Мұздатқыш.
- DERİNLEŞMEK** (*nsz*) Тереңдеу, тереңдей түсу. *Bahis derinleştii.* Әңгіме тереңдей түсті.
- DERİNLEŞTİRMEK** (*-i*) 1. Тереңдету, тереңдете түсу. 2. Егжей-тегжейлі зерттеу, бүге шігесіне дейін тереңдете түсу, жан-жақты іздену.
- DERİNLİK**, **-ęi** *is.* 1. Тереңдік, терең болушылық. 2. Түкпір, қиыр шет, алыс жер. *Ormanın derinliklerinden bir ses geldi.* Орманның түкпірінен бір дауыс естілді.
- DERİŞMEK** (*nsz*) 1. Шоғырлану, жиналу, топтану. 2. *kim.* Қойылу, қоюлану
- DERLEM** *is. bk. Koleksiyon.*
- DERLEMCI** *is. bk. Koleksiyoncu.*
- DERLEMCİLİK**, **-ęi** *is. bk. Koleksiyonculuk.*
- DERLEMEK** (*-i*) 1. Теру, жинау. 2. Жинау, ретке келтіру, тәртіптеу. *derleyip toplamak (veya toplamak)* жинастыру, ретке келтіру.
- DERLİ TOPLU** *s.* Жинақы, ұқыпты, ықшам. *Derli toplu bir oda.* Тап-тұйнақтай, жинақы бөлме.
- DERMAN** *is. Far.* 1. Күш, әл, шама, дәрмен, қуат. *Yürümeye dermanım yok.* Жүруге дәрменім жоқ. 2. Дәрі, ем, шипа. 3. *tec.* Шара, мүмкіндік, амал. *dermanı kesilmek (veya dermandan kesilmek)* дәрмені құру, діңкелеу, титықтау.
- DERMANSIZ** *s. ve is.* Дәрменсіз, әлсіз, қуатсыз.
- DERMANSIZLAŞMAK** (*nsz*) Дәрменсіздену, әлсіздену, қуатсыздану, қалжырау.
- DERMANSIZLIK**, **-ęi** *is.* Дәрменсіздік, әлсіздік, қуатсыздық.
- DERMATOLOG** *is. Fr.* Дерматолог—тері ауруының дәрігері.
- DERMATOLOJİ** *is. Fr.* Дерматология—тері ауруын зерттейтін ғылым.
- DERME ÇATMA** *s.* 1. Әр түрлі, әр алуан, құрама. *Derme çatma eşya.* Әр түрлі заттар. 2. Асығыс-үсігіс, қалай болса солай жасалған. *Derme çatma bir ev.* Асығыс-үсігіс салынған үй.
- DERMEK**, **-er (-i)** *hlk.* (түл, жеміс-жидек т.б.) Теру, жинау, жұлу.
- DERNEK**, **-ęi** *is.* 1. Жыын-той, ойын-сауық, той-думан. 2. Бірлестік, одақ; қоғам, қауымдастық; үйірме. *Türk Edebiyatçılar Derneęi.* Түрік әдебиетшілер одағы. *dernek kurmak* одақ, бірлестік құру.
- DERS** *is. Ar.* 1. Дәріс, сабақ, лекция. *Dersin bitmesine beş dakika var.* Дәрістің бітуіне бес минут қалды. 2. Пән, сабақ. 3. *tec.* Үлгі, онеге, сабақ, тәжірибе. *ders almak* (ұстаздан) дәріс алу; сабақ алу, тәлім алу, үйрену. *ders çalışmak* сабақ оқу. *ders görmek bk. ders almak. ders olmak* сабақ болу, қорытынды шығаратындай ой салу. *ders vermek* 1) дәріс, сабақ беру, үйрету. 2) жөнге салу, тәртіпке шақыру, тәрбиелеу.
- DERS DIŞI** *is. ve s.* Сабақтан тыс.
- DERSHANE** *is. Ar. Far.* 1. Дәрісхана, сынып, класс. 2. Дәрісхана—ақылы дәріс беретін мекеме, ұйым.
- DERSİZ TOPSUZ** *s.* Шашыранды, бытыраңқы, жүйесіз.
- DERT**, **-di** *is. Far.* 1. Қайғы, уайым, мұң, қайғы-қасірет, уайым-қайғы. 2. Дерт, кесел, сырқат, ауру. 3. *tec.* Бөле, шатақ, кесапат, қырсық. 4. *hlk.* Ісік, томпақ, ұра. *Dert çıkmış.* Мойнына ұра шығыпты. *dert deęil* ойлануға, бас қатыруға, қапалануға, қайғыруға тұрмайды. *derde derman olmak* дертке дауа (ем, дәрмен) болу. *dert edinmek (veya etmek)* дерт басу, уайым жеу, қайғыру. *dert yанmak* шер тарқату, мұнын шағу.
- DERTLEŞMEK** (*nsz, -le*) Қайғы-қасіретін, уайымын, шерін бөлісу.

DERTLİ *s.* Қайғылы, уайымды, мұң-шерлі.

DERTSİZ *s.* Қайғысыз, уайымсыз, мұң-шерсіз. *dertsiz başını derde sokmak* сау басына сақина тілеу, сау басын саудаға салу.

DERTSİZLİK, **-ği** *is.* Мұңсыздық, уайымсыздық, қайғысыздық.

DERUHTE *is. Far. Ar. esk.* Жауапкершілік, жауаптылық, міндеттілік. *deruhete etmek* жауапты болу, міндеттену, жауапкершілікті мойнына алу.

DERUN *is. Far. esk.* 1. Іш, іш жақ. *Hane-nin derunü.* Үйдің іш көрінісі. 2. Көңіл, жүрек, жан дүние, рухани сезім, көңіл. *Derun dilden.* Шын көңілден, шын жүректен.

DERVİŞ *is.* 1. Дәруіш. 2. *mec.* Қарапайым, сыпайы, менменсімейтін адам. 3. Диуана, мүсәпір.

DERYA *is. Far. esk.* 1. Теңіз, дария. 2. *mec.* Білімді, білімдар, білгір, көп білетін адам. 3. *mec.* Орасан көп, қисапсыз мол. *derya gibi* 1) көп білетін, білімді. 2) телегей-теңіз, мол, көл-дария.

DESEN *is. Fr.* 1. Өрнек, оюлы бедер, әшекей, нақыш. 2. Сурет. 3. Қол өнер ісі. *O, desen öğreniyor.* Ол колөнер ісін үйреніп жүр.

DESENÇİ *is.* Өрнекші, өрнек салушы, оюшы.

DESENLEMEK *(-i)* Өрнектеу, өрнек салу, нақыштау.

DESENLI *s.* Өрнекті, ою-өрнек салынған, әшекейлі.

DESENSİZ *s.* Өрнексіз, өрнек салынбаған, нақышсыз.

DESİGRAM *is. Fr.* Дециграмм—грамның оннан бір бөлігі.

DESİLİTRE *is. Fr.* Децилитр—литрдің оннан бір бөлігі.

DESİMETRE *is. Fr.* Дециметр—метрдің оннан бір бөлігі.

DESİNATÖR *is. Fr.* 1. Өрнекші, өрнек салушы, оюшы. 2. Сызба, сызушы—конструктор.

DESİSE *is. Ar.* Қулық, залымдық, арамдық, зұлымдық, қара ниеттілік.

DESPOT *is. Fr.* 1. Деспот—озбыр, қатал, рақымсыз ел билеуші. 2. *tar.* Епископ; метрополит—христиан дініндегі жоғары атақ. 3. *mec.* Қатал, рақымсыз, мейірімсіз, ешкіммен санаспайтын адам.

DESPOTÇA *zf.* Деспотқа ұқсап, деспот сияқты.

DESPOTİZM *is. Fr. bk. Despotluk.*

DESPOTLUK, **-ğu** *is.* Деспотизм, қатал әкімшілік, шексіз билік құрушылық.

DESTAN *is.* 1. Дастан, жыр, қисса. 2. *ed.* Батырлар жыры. *destan gibi* ұзын, шұбалаңқы жазылған (хат). *destan ya-ratmak* қаһармандық үлгісін көрсету.

DESTANCI *is.* Дастаншы—дастан жазушы, дастанды жатқа айтушы.

DESTANLAŞMAK *(nız)* Аты аңызға айналу, қаһармандықтың, ерліктің үлгісін көрсету.

DESTANSI *s.* Эпостық, эпосқа тән.

DESTAR *is. Far.* Шалма, сөлде.

DESTE *is.* Десте, бума, бау; шок, байлам. *Bir deste çiçek.* Бір шок гүл. 2. Сап, тұтқа. *Biçak destesi.* Пышақтың сабы.

DESTE DESTE *zf.* Буда-буда; бума-бума; шок-шок.

DESTEK *is. Far.* 1. Тіреу, тірек, сүйеу. 2. Тұғырық, астына қойылатын сүйемел. 3. *mec.* Сүйенер сүйеніш, сенімді тірек, таяныш, арқа сүйер тірек. *destek görmek* көмек, жәрдем алу. *destek olmak* көмектесу, жәрдемдесу; арқа шығу.

DESTEKLEMEK *(-i)* 1. Тіреу қою, тіреп қою, тіреу. *Duvarı desteklemek.* Дуалды тіреп қою. 2. *mec.* Көмек беру, қарасу, көмектесу, болысу, қолдау. 3. *mec.* Арқа шығу, қуаттау, қорғау, қолдау.

DESTEKLİ *s.* Тіреулі, тірелген, тіреп қойылған.

DESTEKSİZ *s.* Тіреусіз, тіреуі жоқ, тіреу қойылмаған. *desteksiz atmak* жалған сөйлеу, өтірік айту.

DESTELEMEK *(-i)* Дестелеу, десте-десте етіп бөлектеу, бумалау.

DESTERE *is. bk. Testere.*

DESTUR *is. Far.* 1. Рұқсат, ризалық, келісім. 2. *ünl.* Рұқсат етіңіз, жол беріңіз т.б. мағыналарда қолданылатын одағай сөз.

DESTURSUZ *s.* Рұқсатсыз, келісімсіз. *destursuz bağa gireni sopa ile kovarlar* рұқсатсыз басқаның бақшасына кіргенді таяқпен қуалайды.

DEŞARJ *is. Fr.* (жүк т.б.) Түсіру, босату. *deşarj olmak* 1) (аккумулятор, батарея) тоғынан айырылу, отырып қалу. 2) *mec.* шер тарқату, мұның шағу.

DEŞELEMЕК (-i) 1. қазып тастау, қазғылап тастау, қопарып тастау. *Yaban domuzları tarlayı deşelemişler.* Жабайы шошқалар егістікті қопарып тастапты. 2. *mec.* Зерттеу, зерттеу жүргізу.

DEŞİFRE *s. Fr.* Шешілген, шешімі табылған, айқындалған. *deşifre etmek* шифрді ашу, шифрді шешу, шифрмен жазылғанды айырып оқу. *deşifre olmak* өтірігі ашылу, өшкерелену.

DEŞİK *s.* 1. Тесілген, тесіліп қалған. 2. *is.* Тесік, тесілген жер, қуыс, саңылау.

DEŞİLMEK (nsz) 1. Тесілу, тесіліп қалу. 2. Жарылу. *Çıban deşildi.* Сыздауық жарылды.

DEŞMEK (-i) 1. Тесу, ою, қазу, жару. 2. *mec.* Қозғау, әңгіме ету. *Şimdi o meseleyi deşmeyelim.* Қазір ол мәселені қозғамайық.

DETAJ *is. Fr.* Нақтылық, толықтық, түп-түгелдік, деталь, егжей-тегжейлік. *Bütün detaylarıyla.* Егжей-тегжейлі, тәптіштеп, талдап. *Meselenin detaylarına inmek.* Мәселені егжей-тегжейлі анықтау.

DETEKTİF *is. İng.* Детектив, құпия тыңшы, жасырын агент.

DETEKTÖR *is. Fr.* Детектор. *Mayın detektörü.* Мина іздеуші аппарат.

DETERJAN *is. Fr.* (кір, ыдыс-аяқ т.б. жуатын) Ұнтақ.

DETERMİNİZM *is. Fr.* Детерминизм—табиғатта және қоғамда кездесетін оқиға, құбылыстарды, оның ішінде

адамның еркі мен мінезінің өзара байланыстылығының себептерін, себептестігінің заңдылығын зерттейтін ғылым.

DEV *is. Far.* 1. Дәу—аңыз-әңгімелерде, ертегілерде кездесетін аса зор алып. 2. *s.* Үлкен, зор, ірі. *Dev bir yapı.* Ірі құрылыс. 3. *mec.* Аса зор, маңызды, аса мәнді. *dev adımlarla ilerlemek* қарыштап, алып адыммен алға басу. *dev gibi* алып денелі, ірі тұлғалы.

DEVA *is. Ar.* Дауа, шипа, ем.

DEVALÜASYON *is. Fr. ekon.* Девальвация—қағаз ақша курсының төмендеп құнсыздануы.

DEVAM *is. Ar.* 1. Жалғасы, одан арғысы. *İşlerin devamı.* Жұмыстың жалғасы. 2. Бару, қатысу. *Devam zorunludur.* Қатысу, келу міндетті. 3. *ünl.* Жалғастыр, тоқтама, жүргізе бер! мағыналарында қолданылатын одағай. *devam etmek (veya ettirmek)* басталған жұмысты әрі қарай жалғастыру, жүргізе беру.

DEVAMLI *s.* Тұрақты, үздіксіз, тоқтаусыз.

DEVAMLILIK, -ği *is.* Тұрақтылық, өзгермеушілік, бір қалыптылық.

DEVAMSIZ *s.* 1. Тұрақсыз, жалғасы жоқ. 2. (бір істі жүйелі түрде) Жалғастырмайтын, жүйесіз.

DEVAMSIZLIK, -ği *is.* 1. Тұрақсыздық, жалғасы жоқтық. 2. Қатыспаушылық, келмей қалушылық, бармай қалушылық. *Öğrencilerin okula devamsızlığı.* Оқушылардың сабаққа қатыспаушылығы.

DEVASA *s. Far.* Алып, үлкен, зор, дәу.

DEVASIZ *s.* 1. Дауасыз, ем қонбайтын, жазылмайтын. 2. Лажсыз, шарасыз.

DEVE *is. zool.* Түйе. *deve dişi gibi* 1) түйедей, ірі тұлғалы. 2) *mec.* атакты, аты шулы. *deve gibi* ебедейсіз, епсіз, икемсіз. *deve yürekli* су жүрек, қорқақ, қоян жүрек. *deveyi havuduyla yutmak* түйені түгімен, биені бүгімен жұту.

DEVECİ *is.* 1. Түйенің иесі. 2. Түйеші, түйе бағушы.

DEVE DİKENİ *is. bot.* Калуен—бойы биік

тікенді арамшөп.

DEVE KUŞU *is. zool.* Түйеқұс.

DEVERAN *is. Ar. esk.* Айналу, дөңгелену; айналым. *Kan deveranı.* Қан айналымы. *deveran etmek* айналып жүру, айналу.

DEVETABANI *is. bot.* Түйетабан.

DEVE TÜYÜ *s.* Түйенің жүнінен жасалған, өрілген.

DEVETÜYÜ *s.* Түйе жүні түстес, сарғыш, тоқ сары, қою сары.

DEVE YÜKÜ *is.* 1. Түйенің жүгі—бір түйеге артарлық жүк. 2. *mec. s.* Артық, шамадан тыс көп, мол.

DEVİM *is. fiz. bk.* *Devinim.*

DEVİM BİLİMİ *is. fiz.* Динамика—күштің әсерін және дене қозғалысын зерттейтін механика болімі.

DEVİMSEL *s.* Динамикалық, қозғалысты.

DEVİNGEN *s.* Жылжымалы, қозғалмалы.

DEVİNİM *is.* Қимыл, қозғалыс, әрекет.

Dünyanın biri kendi, öteki güneş çevresinde olmak üzere iki devenimi vardır.

Жердің екі түрлі қозғалысы бар: біреуі—өзін-өзі, екіншісі—күнді айналуы.

DEVİNMEK (*nsz*) 1. Қимылдау, қозғалу, қозғалыста болу, қыбырлау; жылжу, сырғу, қозғалу.

DEVİR, -vri (I) *is. Ar.* Дәуір, кезең, кез, мезгіл. *devir açmak* жаңа дәуірдің бетін ашу, жаңа кезенді бастап кету.

DEVİR, -vri (II) *is. Ar.* 1. Айналым, айналыс. 2. Айналу, айналып шығу. *Dünyanın devri.* Жердің айналуы. 3. Тасу, көшіру, тасымалдау. *Malın arabadan vagona devri.* Тауарды машинадан вагонға тасу. 4. (бір істі басқасына) Тапсыру, беру, өткізу. *devir almak* (бір істі, міндетті) қабылдап алу.

DEVİRMEK (-*i*) 1. Құлату, құлатып алу, аударып алу, аударып тастау. *Ağacı devirmek.* Ағашты құлату. *Masağı devirmek.* Үстелді аударып тастау. 2. *mec.* Құлату, тақтан түсіру, жою. *Hükümeti devirmek.* Үкіметті орнынан түсіру. 3. *mec.* Түк қалдырмай ішіп

қою, қағып салу. 4. *mec.* (бір жағына қарай) Жылжыту, қозғалту. *Şapkasını yana devirmek.* Бөркін шалқайта кию.

5. *mec.* (кітап) Бастан-аяқ оқып шығу.

DEVLEŞMEK (*nsz*) 1. Ірілену, үлкейе, үлғая түсу. 2. *mec.* Шамадан тыс тез, қарқынды даму. *Günlük gazeteler bugünküler kadar devleşmemiştii.* Күндік газеттер қазіргідей дамымаған еді.

DEVLET *is. Ar.* 1. Мемлекет. *Türkiye devleti.* Түркия мемлекеті. 2. Мемлекеттің басқару органы. 3. *mec.* Дәулет, бақ, ырыс. *Böyle sağ salim karşında görebilmem, bir devlet.* Осылай аман-есен сені көруім—мен үшін бір бақ, *devletle!* аман-сау болыңыз!

DEVLET ADAMI *is.* Мемлекет қайраткері.

DEVLET BABA *is. hlk.* Мемлекет.

DEVLET BAŞKANI *is.* Мемлекет басшысы.

DEVLET DÜŞKÜNÜ *is.* Дәулеті қайтқан, басынан бағы ұшқан адам.

DEVLETHANE *is. Ar. Far. esk.* Қадірлі бір кісімен, сөйлесіп тұрғанда сыпайлықтың, инабаттылықтың белгісі ретінде “үйіңіз” деген сөздің орнына жұмсалады. *Devlethane ne tarafta? Üйіңіз қай жақта? Devlethanelerinde değildiler.* Үйлерінде жоқ екен.

DEVLET KAPISI *is.* Мемлекеттік ресми орындар.

DEVLET KUŞU *is. mec.* Бақыт құсы, бақ-дәулет, ырыс-құт.

DEVLETLER ARASI *s.* Халықаралық. *Devletler arası barış antlaşması.* Халықаралық бейбітшілік келісімі.

DEVLETLEŞTİRMEK (-*i*) Мемлекет мүлкіне айналдыру.

DEVLETLİ *s. esk.* 1. Қағанағы қарқ, сағанағы сарқ, дәулетті, бақыт пен молшылықта өмір сүрген (адам). 2. *is. tar.* (Осман империясында уәзірлер мен әскери басшыларға берілетін) Құрметті атақ, лауазым.

DEVRALMAK (-*i*) *Ar. T.* Қабылдау, қабылдап алу, өткізіп алу. *Nöbeti devraldı.* Кезекшілікті қабылдап алды.

DEVРАН (I) *is. Ar. esk.* 1. Әлем, дүние жүзі, жиһан. 2. Тағдыр, жазмыш. 3. Дәурен, заман, кезең, уақыт.

DEVРАН (II) *ç. is. O. T. esk.* Дәуірлер, замандар, кезеңдер.

DEVRE (I) *is. Ar.* 1. Кезең, кез, уақыт, мезгіл. *Harp sonrası devresi.* Соғыстан кейінгі кезең. 2. *fiz.* Электр тізбегі. *Kısa devre.* Қысқа тұйықталу. *devreye girmek* араша түсу, араласу, килігу.

DEVRE (II) *zf.* Қате, теріс, жаңылыс.

DEVREN *zf. Ar.* Барлық құқығымен беру. *Devren satılık telefon.* Барлық құқығымен телефонды басқасына сату.

DEVRETMEK, -der (-i, -e) *Ar. T. esk.* 1. Айналу, дөңгелену. 2. *esk.* (мал-мүлік т.б. барлық құқығымен) Беру, тапсыру, өткізу, табыс ету. *Bana gelip hisseni satın almak istiyorum, bana devret deseydin, belki razı olurdum.* Маған келіп акциянды сатып алғым келеді, маған өткіз деп айтқаныңда, мүмкін келісер едім. 3. *esk.* Тапсыру, міндеттеу, жүктеу. 4. *esk.* (кітап т.б.) Бастан-соңына дейін оқу, оқып шығу. *Tarih kitabını üç kez devrettim.* Тарих кітабын үш рет оқып шықтым.

DEVRIÂLEM *is. Ar.* Дүние жүзін шарлау, жаһанды кезу.

DEVRIK *s.* 1. Бүгілген, қайырылған. *Devrik yaka.* Қайырма жаға. 2. Төңкерілген, аударылып қалған, құлап жатқан. *Devrik cam ağaçları.* Құлап жатқан қарағайлар.

DEVRIK CÜMLE *is. gr.* Инверсиялы сөйлем, орын тәртібі алмастырылған сөйлем. *Dayanamam kitabı görünce.* Шыдай алмаймын кітапты көргенде.

DEVRIKMEK (nsz) mec. Жойылу, тақтан түсірілу, орнынан тайдырылу.

DEVRIМ *is.* 1. *esk.* Бүктесін, бүгіліс, бұрылыс, иіліс. 2. (тіл реформасының алғашқы жылдарында) Өзгеріс, төңкеріс. 3. (соңғы жылдарда) Төңкеріс, революция. *Fransız devrimi.* Француз төңкерісі.

DEVRIМCİ *is.* Төңкерісші, төңкеріс жасаушы.

DEVRIYE *is. Ar.* Патруль—тәртіп сақтау үшін шолуға шыққан әскер я полиция тобы.

DEVŞİRME *is.* 1. Жинау, жию, топтау. 2. *tar.* Янычар әскерлігіне алынатын балаларды шешіп, іріктеу ісі. 3. *tar.* Янычар әскерлігіне алынған бала.

DEVŞİRMEK (-i). 1. Жинау, жию, топтау, теру. *Yemiş devşirmek.* Жеміс жинау. 2. Бүктеу, кабаттап орау. *Halıyı devşirmek.* Кілемді орау. *Havluuyu devşirmek.* Сүлгіні бүктеу.

DEYİM *is.* Фразеологиялық тіркес, тұрақты сөз тіркесі.

DEYİMLEŞMEK (nsz) Фразеологиялық тіркеске айналу, тұрақты тіркеске айналу.

DEYİŞ *is.* 1. Сөйлеу үлгісі, айту, түсіндіру мәнері. 2. *ed.* Халық өлеңі, халық өні.

DEZENFEKTASYON *is. Fr.* Дезинфекция—арнаулы тәсілдермен, дәрілермен жұқпалы микроптарды құрту, жою.

DEZENFEKTE *s. Fr.* Дезинфекция жасалған, микроптардан тазартылған. *dezenfekte etmek* дезинфекциялау, дезинфекция жасау, дәрілеу.

DİMDİZLAK *s. ve zf.* 1. Тырдай, жап-жалаңаш. 2. *s. mec.* Қолындағы барлық мүмкіндіктен айырылған. 3. Таптақыр, тап-таз (бас). *dımdızlak kalmak* құр алақан қалу, қолындағы барлық мүмкіндіктерінен айырылу.

DİRDİR *is.* Бос сөз, шатпақ.

DİR DIR *zf.* Мыжындап, мылжындап, шатпақтап, көп сөйлеп. *dır dır etmek* мылжындау, не болса соны айтып мыжу, танту.

DİRDİRCİ *s.* Мылжың, мыжып, көп сөйлейтін (адам).

DİŞ *is.* 1. Сырт, тыс. *Dıştı beyaz, içi sarı.* Сырты ақ, іші сары. *Bardağın dışı kırılı.* Стаканның сырты кір. *Bu evin içi dışından güzel.* Бұл үйдің іші сыртына қарағанда жақсы. 2. Тысқары, бөлек. 3. *s.* Сыртқы, тысқы. *Dış kapı.* Сыртқы есік. *Dış duvar.* Сыртқы кабырға. 4. *s.* (шет елдермен байланысты) Сыртқы. *Dış seyaset.* Сыртқы

саясат. *Dış ilişkiler*. Сыртқы байланыстар. 5. *is*. Сыртқы түр, келбет, пішін. *dışa vurmak* сыр беріп қою, білдіріп қою. *dışı kalaylı, içi alaylı* сырты бүтін, іші түтін; көңілі жарым, іш құса. *dışında* -дан басқа, тысында. *İş hayatının dışında*. Жұмыс уақытынан тыс. *bunun dışında* бұдан басқа. *dışında kalmak* қалыс қалу, араласпау, шет қалу.

DİŞARI *is*. 1. Сырт, тыс, дала. *Dışarıdan sesler geliyor*. Сырттан дауыстар естіледі. *Dışarıda yağmur yağıyor*. Далада жаңбыр жауып тұр. 2. Өз үйінен басқа жерде, сыртта. *Geceyi dışarıda geçirdi*. Сыртта, басқа жерде түнеп шықты. *Dışarıdan almak*. Басқа жақтан, сырттан алу. 3. Шетел. *Dışarıyla iyi geçiniyorduk*. Шетелдермен қарым-қатынасымыз жақсы еді. *dışarı atmak* қуу, қуып шығу, кетіру. *dışarı çıkmak* сыртқа шығу, үлкен дәретке отыру. *dışarı vurmak* сездіріп қою, білдіріп қою.

DİŞ İŞLERİ *is*. Сыртқы істер. *Dış işleri bakanı*. Сыртқы істер министрі. *Dış işleri bakanlığı*. Сыртқы істер министрлігі.

DİŞKI *is. biy*. Нәжіс.

DİŞKILIK, -*ğı is. biy*. Қатпаршақ, клоака—кейбір жәндіктердің асқазан каналының түпкі бөлімі.

DİŞLAMAК (-*i, -den*) Шеттету, сыртқа тебу, сырттау, жақындатпау.

DİŞLANMAК (*nsz*) Шеттетілу, сырт айналу, сырттатылу.

DİŞ PAZAR *is*. Сыртқы рынок.

DİŞ PİYASA *is*. Сыртқы рынок.

DİŞ POLİTİKA *is*. Сыртқы саясат.

DİŞ SATIM *is*. Экспорт.

DİŞ TİCARET *is*. Сыртқы сауда.

DİŞ YÜZ *is*. Сыртқы көрініс, сыртқы түр
DİZLAMAК (-*i*) Алдап кету, алдап соғу, жер соқтыру.

DİZMAN *s. hlk*. Ірі денелі, ұзын бойлы, толық.

DİASPORA *is. İt*. Диаспора, бүтіннің бөлшегі.

DİBACE *is. Ar*. Кіріспе, сөз басы, алғы

сөз.

DİBEK, -*ği is*. 1. Келі. *Kahve dibeği*. Кофе келісі. 2. *s*. Келіде ұнтақталған. *Dibek kahvesi*. Ұнтақталған кофе.

DİDAKTİK *s. Fr*. 1. Дидактикалық, насихаттық, өсиетті. *Didaktik bir eser*. Дидактикалық шығарма. 2. *is*. Дидактика—педагогиканың жалпы оқыту әдісі туралы бөлімі.

DİDAR *is. Far. esk*. Дидар, жүз, түр, келбет.

DİDE *is. Far. esk*. Көз.

DİDİK DİDİK *s*. 1. Ұйпа-тұйпа, ұйпаланған, түтілген. *Didik didik saçlar*. Ұйпа-тұйпасы шыққан шаш. *didik didik etmek* ұйпа-тұйпасын шығару, ұйпалақтау, түту. *didik didik arayıp taramak* түкпір-түкпірдің бәрін қарап шығу, ақтарып-төңкермеген жер қалдырмау.

DİDİKLEMEK (-*i*) 1. Кескілеу, турап-турап тастау. *Kuşlar incirleri didiklemiş*. Құстар інжірлерді шокып тастапты. 2. Тінту, ақтарып-төңкеріп қарау, іздеу. *Manzumenin yazılı olduğu kağıdı bulmak için bütün ceplerimi on parmağımla didikledim*. Өлең жазылған қағазды табу үшін барлық қалтамның бұрыш-бұрышын түгін қалдырмай іздедім. 3. *mec*. Іштей күйзелу, өзін-өзі қинау, жеу. *Öfkesinin şiddetinden hep kendi kendini didikledi*. Қатты ашудан өзін-өзі іштей жеді. 4. *mec*. (іс, мәселе т.б.) Терең зерттеу, тиянақты түрде қарастыру. 5. *mec*. Мазалау, тынышын алу, тыным таптырмау. *Beklemek işkencesi yüreğini fena didiklemeye başladı*. Күтудің азабы көңілін қатты мазалай бастады.

DİDİNMEK (*nsz*) Тырысу, тырмысу, жанын салып, аянбай еңбектену, бар күшін жұмсау. *Size de, tiyatruza da biraz yararlı olabilmek için didiniyorum*. Сізге де, театрыңызға да аз да болса себім тисін деп тырысып бағудамын.

DİDİŞMEK (*nsz. -e*) 1. Ырылдасу, сөзге келу, керілдесу, ұрысу. 2. *mec*. Күнелту үшін қиындықтарға қарамас-

- тан жұмыс істеу, еңбектену. *didişip durmak* үнемі сөзге келу, тілдесу, кепілдесу.
- DİFERANSİYEL** *is. Fr.* 1. Дифференциал—бір біліктегі екі дөңгелектің екі түрлі шапшандығын басқаратын тетік. 2. *mat.* Дифференциал—шексіз аз санның ерікті тұтасу функциясы.
- DİFTERİ** *is. Fr. tıp* Дифтерия — жұқпалы тамақ ауруы.
- DİFTONG** *is. Fr. gr.* Дифтонг—қос дауысты дыбыс.
- DİFTONGLAŞMAK** (*nsz*) Дифтонгтану.
- DİFÜZYON** *is. Fr.* Диффузия, араласу, сіну, кірігу—екі заттың түйіскенде біріне-бірінің араласуы.
- DİĞER** *s. Far.* Басқа, өзге. *Diğer misafirlerimle meşgul olamadım.* Басқа қонақтарға көңіл бөле алмадым. *Diğer bir şekilde.* Өзге формада. *Diğer bir tarzda.* Басқа түрде. *Diğer bir tabirle.* Басқа сөзбен. *Diğer taraftan.* Басқа жағынан, бір жағынан.
- DİĞERİ** *zm.* Басқасы, өзгесі.
- DİJİTAL** *is. Fr.* Цифрлы. *Dijital telefon santrali.* Цифрлы телефон стансасы.
- DİK** *s.* 1. Тік, тіп-тік, түп-түзу, көлбеу емес. *Sağlam yapılı, dik duruşlu bir gençti.* Ол денелі, тіп-тік келген жігіт еді. 2. Тік, биік, құлди. *Dik kaya.* Тік жартаc. *Dik yamaç.* Тік баурай. 3. (дауыс) Ашы, жағымсыз, сүйектен өткен. *Dik ses.* Ашы дауыс. 4. (көзқарас, көз тастау, көз тігу) Ашулы, қатулы, қабағы жабыңқы. *Dik bakışlı.* Түнеріңкі қабақпен, ала көзімен. 5. (сөз) Қатты, көңіл қаларлық. *Dik söz.* Қатты сөз. 6. (әрекет, іс-қимыл) Дөрекі, өрескел, ерсі, оғаш. 7. *mat.* Тік, вертикаль. *Dik çizgi.* Тік сызық. *dik dik bakmak* ала көзбен ату, тікшиесу қарау, қатулана қарау, сүс көрсету.
- DİK AÇI** *is. mat.* Тікбұрыш. *Bütün dik açılar doksan derecedir.* Барлық тік бұрыштар тоқсан градус.
- DİK BAŞLI** *is. ve s.* 1. Қисық, қықар, қырсық, қыңыр. 2. Мәнменшіл, төқаппар.
- DİKÇE** *zf.* Түзулеу, түзуірек, тіктеу.
- DİKDÖRTGEN** *is. mat.* Тік төртбұрыш.
- DİKELMEK** (*nsz*) 1. Тіктелу, тік тұру, тіп-тік қалпында тұру. 2. (-i, -e) Тік айту, ойын батыл айту, күмілжімеу.
- DİKEN** *is.* Тікен, тікенек. *Gül dikenini.* Паушан гүлінің тікенегі. *Kirpinin dikenleri.* Кірпінің тікендері. *diken üstünde oturmak (veya olmak)* жаны жай таппау, көңілі орнына түспеу.
- DİKEN DUTU** *is.* Қара бүлдірген, бөрткен.
- DİKENLİ** *s.* 1. Тікенді, тікенекті. *Dikenli çiçek.* Тікенді гүл. 2. Тікенегі көп, тікенегі қалың (жер). 3. *mes.* Ауыр, бейнеті көп, қиыншылығы мол.
- DİKENLİK, -ği** *is.* Тікені көп, тікені қалың жер, тікендік.
- DİKENLİ TEL** *is.* Тікенек сым.
- DİKENSİ** *s.* Тікенекке ұқсайтын, тікенек сияқты.
- DİKENSİZ** *s.* 1. Тікенсіз, тікенексіз. 2. *mes.* Бейнетсіз, қиыншылықсыз, мехнатсыз. *dikensiz gül olmaz* тікенсіз раушангүл болмайды.
- DİKEY** *zf.* 1. Тік, вертикаль. 2. *s. mat.* Перпендикуляр.
- DİKGEN** *s. mat.* Тікбұрышты.
- DİKİLİ TAŞ** *is.* Ескерткіш тас,obelisk.
- DİKİLMEK** (*nsz*) 1. Қойылу, отырғызылу. *Buraya anıt dikilecek.* Бұл жерге ескерткіш қойылады. *Bahçeye ağaçlar dikildi.* Бақшаға ағаш отырғызылды. 2. Тік тұру, сорайып тұру, тұрып алу. *Karşımda ne dikilip duruyorsun?.* Көз алдымда сорайып неғып тұрсың? 3. (бір нүктеге) Тесіле қарау, тіктеп қарау, қадала қарау, көзін қадау, көзін алмау. *Gözleri ileri dikilmişti.* Ол алға қарай көз айырмай қарап қалыпты. 4. Кедергі болу, богет болу.
- DİKİM** *is.* 1. (киім) Тігін, тігу. 2. (өсімдік, ағаш т.б.) Тігу, отырғызу.
- DİKİM EVİ** *is.* Тігін тігу шеберханасы.
- DİKİMHANE** *is. T. Far. esk. bk.* *Dikim evi.*
- DİKİNE** *zf.* 1. Тігінен, тіп-тік. *Dik dikine.* Тіп-тік. 2. *mes.* Қасақана, ерегісіп, кесе-көденен, қияс. *dikine gitmek* өз білгенін істеу, сөз тындамау.
- DİKİŞ** *is.* 1. Тігу, тігін. 2. Тігіс. *Dikişleri*

sökülmüştür. Тігістері сөгіліп кеткен.

3. *tır* Тіккен жер. *dikiş atmak* (тері) кескен жерін тігу. *dikiş tutturamamak* (бір істе я бір жерде) тұрақтамау, орныға алмау.

ДИКІШЧИ *is.* Тігінші.

ДИКІШЧИЛІК, -ği *is.* Тігіншілік, тігінші болушылық.

ДИКІШ ІГНЕСІ *is.* Тігін инесі.

ДИКІШЛІ *s.* Тігісі бар, тігілген.

ДИКІШ МАКІНЕСІ *is.* Тігін машинасы.

ДИКІШСІЗ *s.* 1. Тігісі жоқ, тігіссіз. 2. Бүтін, тұтас. *Dikişsiz boru.* Тұтас труба.

ДИКІТ *is. jeol.* Сталагмит—тау үңгірінде тұрып қалатын әкті тұнба.

ДИКІЗ *is. argo* Байқау, бақылау, қарау. *dikize almak* жасырын көз жіберу, байқатпай қарау.

ДИКІЗДІ *is. argo* Байқаушы, бақылаушы.

ДИКІЗЛЕМЕК (-i) Сырттан байқатпай бақылау, байқау, қарап жүру.

ДИК КАФАЛІ *s. bk. Dik başlı. Ne yaprsa, ne söylese bu dik kafalı kızı fikrinden döndüremeyeceğini biliyordu.* Не істесе де, не айтса да, осы қыңыр қызды алған бетінен қайтара алмайтынын білетін еді.

ДИККАТ *is. Ar.* Назар, зейін, ықылас. *Dikkatle dinledim.* Ден қоя, ықыласпен тыңдадым. *dikkat çekmek (veya dikkati çekmek)* (басқалардың) назарын өзіне аудару. *dikkat etmek* 1) сақтық жасау, абай болу, сақтану. 2) ден қою, ықылас салу, көңіл бөлу. *dikkate almak* назарға алу, көңіл бөлу.

ДИККАТЛІ *s.* 1. Ұқыпты, тиянақты, тыңғылықты. 2. Сақ, абай, қырағы,

ДИККАТСІЗ *s.* 1. Ұқыпсыз, салақ. 2. Абайсыз, аңғырт, аңғал.

ДИККАТСІЗЛІК, -ği *is.* 1. Ұқыпсыздық, салақтық. 2. Абайсыздық, аңғыртық, аңғалдық.

ДИКЛЕНМЕК (nsz) 1. Тіктелу, түзу түру, тік түру. 2. *mes.* Дөрекілік істеу, өдепсіздік ету, томырықтану, дөрекілік таныту.

ДИКЛЕШМЕК (nsz) 1. Тіктеле түсу, тіктелу. 2. *mes.* Қарсы келу, қарсылық

көрсету, қарсыласу.

ДИКЛІК, -ği *is.* Тіктік, тік болушылық, құлама тік.

ДИКМЕК, -er (I) (-i, -e) 1. Тігу, қадау, орнату. *Bir yere direk dikmek.* Бір жерге бағана орнату. 2. (ағаш, өсімдік) Тігу, отырғызу, егу. *Bahçeye ağaç dikmek.* Бақшаға ағаш отырғызу. 3. (-i) Қағып салу, ішіп жіберу, алып қою. 4. (күзетші т.б.) Қою. *İki tane nöbetçi dikmişler.* Бастарына екі кезекші қойыпты. 5. (доп, тас т.б.) Жоғары лақтыру, аспанға ату.

ДИКМЕК, -er (II) (-i) Тігу, тігіп-тепшу, жамау. *Giysi dikmek.* Киім тігу.

ДИКСЕ *is.* Жазық аланда құс ұстау үшін қадалған қада, сырық.

ДИКСІҮОН *is. Fr.* Дикция, мұқам, мақам—сөйлегенде, өлең, тақпақ айтқанда сөздің және буынның ашық, айқын айтылуы.

ДИКТА *is. Alm.* Диктат, үстем, артықшылық—келісуші екі жақтың бір-біріне артықшылық жасап, еріксіз шарттар қабылдауы.

ДИКТАФОН *is. Fr.* Диктофон—ауызша сөзді жазып алатын және қайта айтып беретін аспап.

ДИКТАТӨР *is. Fr.* 1. Диктатор, үстемшіл, басқару ісінде шексіз билігі бар адам. 2. *mes.* Қатал, рақымсыз адам.

ДИКТАТӨРЛҮК, -ğü *is.* Диктаторлық, шексіз үстемдік.

ДИКТЕ *is. Fr.* Диктант. *dikte etmek* 1) айтып жатқа жаздыру: *Şimdi sana bir mektup dikte edeceğim.* Қазір саған бір хат айтып жаздырамын. 2) *mes.* Мәжбүр ету, еріксіз көндіру.

ДИЛ (I) *is.* 1. Тіл—дәм сезетін, үн шығаратын, сөйлейтін ауыз қуысындағы негізгі мүше. 2. Тіл—қарым-қатынас құралы. *Konuşma dili.* Сөйлеу тілі, ауызекі тіл. *Ölü dil.* Өлі тіл. *Yaşayan dil.* Тірі тіл. 3. (сағат, таразы т.б. қозғалмалы көрсеткіші) Тіл, тілшік. *Terazi dili.* Таразы тілі. 4. *tar.* Тіл, әскери тұтқын. *dil dökmek* тіл төгу—алдап-сулап көндіру, иландыру, сендіру. *dil tutmak* тіл ұстау—жауапқа тарту үшін жау әскерін ұстап әкелу. *dil*

uzamak тіл тигізу, жаман сөзбен балағаттау. *dile (dillere) düşmek* өсекке іліну, сөзге қалу, сөзге ұрыну. *dile destan* әйгілі, атақты, айтулы. *dile kolay* айтуға оңай. *dili açılmak* тілі ашылу, тілі шешілу—сөйлей бастау. *dili damağıна уарышmak (veya dili damağı kurumak)* тілі таңдайына жабысу, тілі аузына симау, тілі құрғау—қатты шөлдеу, сусау. *dili uzamak* тілі ұзару—шамасына қарамай, жөн-жосықсыз сөйлеу. *dili varmamak* тілі бармау, айтуға аузы бармау. *dili yanmak* аузы күйу, беті қайту. *dili yatkın* тілі жатқын, шет тілін үйренуге икемі бар. *dilimin ucunda* тілімнің ұшында—бір сөзді біле тұрса да, есіне түсіре алмау. *dilin kemiği yok* тілде сүйек жоқ. *dilinden düşürmemek* аузынан тастамау, әрдайым айтып жүру. *diliyle sokmak* тілімен шағып алу, тілдеу, тіл тигізу.

DİL AKRABALIĞI *is.* Тілдердің туыстығы, тілдер арасындағы жақындық.

DİL ATLASI *is.* Лингвистикалық атлас, тіл атласы.

DİL AVCISI *is. esk. bk. Casus.*

DİLÂVER *is. Far.* Батыл, жүректі, ержүрек.

DİLBAZ *s. Far.* 1. Тілмар, шешен, тапқыр. 2. Тілімен арбайтын, алдайтын, тілімен сендіріп қоятын (адам).

DİLBER *s. Far.* Сұлу, тартымды, әдемі (әйел).

DİL BİLGİSİ *is.* Грамматика—тіл білімінің дыбыс, сөз, сөйлем құрылысын, заңдарын зерттейтін саласы.

DİL BİLİMCİ *is.* Лингвист, тілші—тіл білімі маманы.

DİL BİLİMİ *is.* Лингвистика, тіл білімі.

DİLCİ *is.* 1. Тілші, лингвист. 2. Тілге байланысты зерттеу жүргізуші.

DİLCİLİK, -ği *is.* Тілшілік—тілге байланысты зерттеу жүргізушілік.

DİL COĞRAFYASI *is.* Лингвистикалық география.

DİL DALAŞI *is.* Дау-жанжал, ұрыс-керіс, айтыс-тартыс.

DİLEK, -ği *is.* Тілек, өтініш, талап.

DİLEKÇE *is.* Арыз, өтініш. *Dilekçeyle müracaat etmek.* Өтінішпен бару. *Dilekçe vermek.* Өтініш, арыз беру.

DİLEK KİPİ *is. gr.* Шартты рай. *Gelsem, gelsen, gelse.* Келсем, келсең, келсе.

DİLEMEK (-i) 1. Қалау, тілеу, сұрау. *Gerekli işlemin yapılmasını dilerim.* Қажетті құжаттардың дайындалуын сұраймын. *Sağlığımızı dilerim.* Сау-саламат болуыңызды тілеймін. 2. Өтіну, қиылып сұрау, жалыну. *Af dilemek.* Кешірім сұрау. *Dile benden ne dilersen.* Менен не қаласаң сұра, қалағаныңды сұра. *dilediğin(iz) gibi* қалағаныңша, еркіңіз білсін. *dilediğini yapmak* қалағанын істеу, ойын жүзеге асыру.

DİLEMMA *is. Yun. man. esk. bk. İkilem.*

DİLENCİ *s.* 1. Тіленші, қайыршы, қайыр-садақа сұраушы. 2. *meç.* Сұраншақ, біреуден сұрауды әдетке айналдырған, тіленшек. *dilenciye hıyar vermişler de eğri diye beğenmemiş* қайыршыға қияр беріпті-міс, ол да қиық деп ұнатпапты.

DİLENCİLİK, -ği *is.* Тіленшілік, қайыршылық, қайыр сұрап күн көрушілік. *dilencilik etmek* қайыршылау, тілену.

DİLENMEK (*nsz, -den*) 1. Қайыршылау, қайыр сұрау, тілену. 2. Тілемсектену, сұрамсақтану.

DİL FELSEFESİ *is. fel.* Тіл философиясы.

DİLİ BOZUK, -ğu *is. ve s.* Сақау, тілінің мүкісі бар.

-Dİ'LI GEÇMİŞ *is. gr.* Жедел өткен шақ.

DİLİM *is.* Тілім. *Bir dilim karpuz.* Бір тілім қарбыз.

DİLİM DİLİM *zf.* Тілім-тілім, тілімдеп, тілім-тілім кесіп, жырымдап. *dilim dilim etmek* тілімдеу, тілім-тілім кесу.

DİLLEK, -ği *is.* Өсекшіл, өсекқұмар, қауесетшіл, лақапшыл.

DİLLENMEK (*nsz*) 1. (бала) Сөйлей бастау. 2. Тіл біту, сөйлей бастау. 3. Сөз-ге қалу, өсекке таңылу.

DİLLEŞMEK (*nsz, -le*) (шын көңілден) Тілдесу, сөйлесу, әңгімелесу.

DİLLİ *s.* 1. Сөзуар, тілмар, шешен, сөзшен. 2. Өсекшіл, өсекқұмар. *Benim*

işim yok senin o dilli kardeşlerinin arasında. Сенің анау өсекқұмар бауырларыңның арасында менің шаруам жоқ.

DİLLİ DÜDÜK, -ğü *is. hlk.* 1. Сыбызғы. 2. *hlk.* Коп сойлейтін, сөзуар. *dilli düdük etmek* (хабар, әңгіме) баршаға тарту, жариялау, жаю.

DİLMAÇ, -cı *is.* Аудармашы.

DİLMAÇLIQ, -ğı *is.* Аудармашылық, аудармамен шұғылданушылық, аударманы кәсіп етушілік.

DİLMEK (--i) Тілу, жіңішке етіп кесу. *Şimdi bu elemanları ince ince dileceğim.* Енді осы элементтерді жіңішке-жіңішке етіп тілемін.

DİLSEL *s.* Тілдік, тілге байланысты, сөйлеу тіліне тән.

DİLSİZ *is. ve s.* 1. Мылқау, сақау. *Sağır ve dilsizler okulu.* Керең-мылқаулар мектебі. 2. *mec.* Сөзге сараң, бұйығы, ұяң, момын.

DİLSİZLİK, -ği *is.* Мылқаулық, тілсіздік.

DİL TUTUKLUĞU *is.* 1. Тұтығып сөйлеушілік, тіл тұтықпасы.

DİMAĞ *is. Ar. esk.* 1. Ми. 2. Ақыл, ой, сана.

DİMDİK *s. ve zf.* 1. Тіп-тік, биік келген, тіке. 2. Тіп-тік, түп-түзу. 3. Қайыспас, мойымайтын, жігерлі. *Onun nasıl hiç sarsılmadan dimdik durduğunu gördüm.* Оның түк болмағандай мойымастан қасқайып тұрғанын көрдім. 4. Тесіле, қадала қарау. *dimdik ayakta durmak* мойымау, қиыншылыққа илікпеу, жасымау.

DİN *Ar.* 1. *hkdin.b.* Дін. *Müslüman dini.* Мү-сылман діні. *Tek tanrılı din.* Бір құдайға сенушілік. 2. *mec.* Арман, мұрат. *dinden imandan olmak* дін жолынан таю, діннен шығу. *dini gibi bilmek* өте жақсы білу.

DİN ADAMI *is.* Дін адамы, діни қызметкер.

DİNAMİK *is. Fr. fiz.* 1. Динамика—күштің әсерін және дене қозғалысын зерттейтін механика бөлімі. 2. *mec.* Еті тірі, ширақ, іскер, пысық.

DİNAMİT *is. Fr.* 1. Динамит—күшті ко-

парылғыш зат. 2. *mec.* Сағыныш, аңсау, зарығу, құмартқан сезім. 3. *s. mec.* Қорқынышты, үрейлі, қатты, күшті.

DİNAMİTÇİ *is.* Динамитші—динамит жасайтын, сататын я динамитпен жару ісінде жұмыс істейтін адам.

DİNAMİTLEMEK (-i) 1. Динамитпен жару, қопару. 2. *mec.* Кесір қылу, кедергі жасау, зиянын тигізу.

DİNAMO *is. Fr.* Динамо—электр тогын өндіріп шығаратын машина.

DİNAMOMETRE *is. Fr.* Динамометр—механикалық күшті өлшейтін аспап.

DİNAR *is. Ar.* 1. Динар—шамамен алтын лираның төртте біріне тең ескі ақша. 2. Динар—кейбір қазіргі араб елдерінің ақша атауы.

DİNCİ *is.* Дінші, діни көзқарастарды жаюшы.

DİNÇ *s.* Мықты, қайратты, әлді, күшқуаты мол, тың. *Dinç bir ihtiyar.* Мығым шал.

DİNÇLEŞMEK (*nsz*) Мықты, қайратты, күш-қуаты мол болу.

DİNÇLİK, -ği *is.* Мықтылық, қайраттылық, әлділік, қуаттылық.

DİNDAR *s. ve is. Ar. Far.* Диндар, дінге сенгіш, дінге берілген, құдайшыл.

DİNDARLIK, -ğı *is.* Дінге берілгендік, діншілдік.

DİNDAŞ *is.* Діндес, бір дінге сенетін, діні бірге. *dindaş olmak* діндес болу.

DİNDİRMEK (-i) Тыю, тоқтату, басу. *İlaç dış ağrısını dindirdi.* Дәрі тіс ауруын басты. *Yürek acısını dindirecek sözler.* Көңіл қайғысын жұбататын сөздер.

DİNEN *zf. Ar.* Дін тұрғысынан, діни тұрғыдан. *İçki içmek dinen yasaktır.* Ішімдік ішуге діни тұрғыдан тыйым салынады.

DİN FELSEFESİ *is.* Діни философия.

DİNGİL *is.* Білік, белдік, белағаш.

DİNGİLDEK *s.* 1. Босаң, солқылдақ, орнықсыз. 2. *mec.* Қажыған, шаршап-шалдыққан, жүйкесі тозған, шаршаған. *Sinir sistemleri dingildek olan adam.* Жүйкесі жұқарған адам. 3. *mec.* Пәтуасыз, уәдеде тұрмайтын,

табансыз. *Dingildek insan*. Пәтуасыз адам.

DİNGİLDEMEK (*nsz*) 1. Теңселу, шайқалу, тербетілу. 2. (қорқудан) Қалтырау, дірілдеу.

DİNGİN *s.* 1. Тыныш, тынық, қозғалысыз, сыбырсыз. 2. *tec.* Әлсіреген, болдырған, күш-қуаты азайған, дәрменсіз. *Dingin bir at*. Болдырған ат.

DİNGİNLİK, **-ği** *is.* Тыныштық, қимылсыздық, қыбыр етпеушілік.

DİNİ *s. Ar.* Діни, дінге қатысты, дінге тән.

DİNİ BÜTÜN *s.* Дінге берік, діни сенімі күшті.

DİNLEMEK (*-i*) 1. Тыңдау, құлақ қою, зер салу. *Şarkı dinlemek*. Ән тыңдау. *Genç memur kızı dikkatle dinlemekten sonra biraz düşündü*. Жас қызметкер қызды мұқият тыңдағаннан кейін біраз ойланып қалды. 2. Құлақ асу, санасу, айтқан тілді алу, тыңдау. *Beni dinlersen bu işten vazgeç*. Мені тыңдасаң, бұл істен бас тарт. 3. Құлдық қылу, бас ию, айтқанынан шықпау.

DİNLENDİRİCİ *s.* Тыныштандыратын, көңілін жайландыратын, шаршағанды басатын.

DİNLENDİRMEK (*-i*) 1. Тынықтыру, дем алдыру, шаршағанын басу. *Bir saat kafamı dinlendirdim*. Бір сағат басымды тынықтырдым. 2. (егістік танап) Дем алдыру. 3. *hlk.* (жарық т.б.) Сөндіру.

DİNLENMEK (*nsz*) 1. Демалу, тынығу. *Şuraya biraz oturalım da dinlenelim*. Ана жерге біраз отырып дем алайық. *Birkaç gün dinleneceğim*. Бірнеше күн дем аламын. 2. Тыңдалу, құлақ салыну. *Sözüm dinlenmedi*. Олар мені тыңдамады. 3. Бұқтыру, тағамға әр түрлі тұздықтар салып, дәмін кіргізу үшін жауып қою.

DİNLETMEK (*-i, -e*) Тыңдату, құлақ салдыру. *Kendini dinletmek*. Өзін тыңдата білу. *Lâf dinletmek*. Сөзін тыңдата білу.

DİNLEYİCİ *is.* Тыңдаушы. *Konferanstaki dinleyicilerden biri söz istedi*. Конфе-

ренциядағы тыңдаушылардың бірі сөз сұрады.

DİNMEK (*nsz*) 1. Тыну, басылу, тоқтау, доғарылу. *Firtuna dinmeye başladı*. Дауыл саябырлана бастады. *Kan dindi*. Қан тоқтады. *Yağmur dindi*. Жаңбыр басылды. 2. Сөйлемей, үндемей, ләм-мим демеу. 3. Басылу, тыйылу, тоқтау. *Diş ağrısı dinmedi*. Тіс ауруы басылмады.

DİNOZOR *is. Fr. zool.* 1. Динозавр—ертедегі жыртқыш, алып кесіртке. 2. *tec.* Ескішіл, ескіні қолдағыш, кертартпа адам.

DİNSEL *s. bk. Dinî*.

DİNSİZ *s.* 1. Дінсіз, дінге сенбейтін, құдайды мойындамайтын. 2. *tec.* Мейірімсіз, қатыгез.

DİNSİZLİK, **-ği** *is.* Дінсіздік, дінге сенбеушілік.

DİP, **-bi** *is.* 1. (теңіз, көл т.б.) Түп. *Deniz dibi*. Теңіздің түбі. 2. (қазан, кастрөл т.б.) Түп. *Tencerenin dibi*. Кастрөлдің түбі. 3. (ағаш т.б.) Түп, астыңғы жағы. *Ağacı dibinden kesmek*. Ағаштың түбінен кесу. *Saç dibi*. Шаштың түбі. 4. Түкпір, қак орта. *Salonun dibindeki masalar*. Залдың ортасында тұрған үстелдер. *dip dibe* қаз-қатар, қатар-қатар. *dibi görünmek* түбі көріну, түгесілу, таусылу.

DİPÇİK, **-ği** *is.* Дүм (мылтықтың).

DİPÇİKLEMEK (*-i*) Мылтықтың дүмімен ұрып-соғу.

DİPDAM *is. bk. Hapishane*.

DİPDİNÇ *s.* Тып-тын, мып-мығым, әлді.

DİPFRİZ *is. İng.* Мүздатқыш.

DİP KOÇANI *is.* Түбіршек, түбіршік—есеп-қисап жасасқанда қолда қалатын құжат қағаз.

DİPLEMEK (*-i*) 1. (осімдік) Түбімен қопару. 2. *hlk.* Сіміріп салу, қағып салу.

DİPLİ *s.* Түбі бар.

DİPLOMA *is. İt.* Диплом, куәлік, аттестат. *Hekimlik diploması*. Дәрігерлік диплом. *Lise diploması*. Орта мектеп бітіргені туралы аттестат.

DİPLOMALI *s.* Дипломды, дипломы бар. *Diplomalı mühendis*. Дипломды инже-

нер.

DİPLOMASIZ *s.* Дипломсыз, дипломы жок.

DİPLOMASİ *is. Fr.* 1. Дипломатия—белгілі бір мемлекеттің сыртқы және халықаралық саясатын жүргізу жөніндегі үкімет әрекеті. *Diplomasi yoluyla.* Дипломатия жолымен. 2. Дипломаттық қызмет. 3. *mec.* (шешілуі қиын бір іс я мәселе қаралғанда көрсетілген) Тәсілқойлық, айлакерлік, әдісқойлық.

DİPLOMAT *is. Fr.* 1. Дипломат—шет мемлекеттермен сыртқы қарым-қатынас ісін жүргізетін адам. 2. *mec.* Әр шаруаның иінін келтіріп, қисынын табатын адам.

DİPLOMATİK *s. Fr.* Дипломаттық, дипломатияға байланысты.

DİPLOMATİK DİL *is.* Дипломаттық тіл.

DİPNOT *is.* Сілтеме, түсіндірме—кітап бетінің төменгі жағына берілетін қосымша мәлімет.

DİPSİZ *s.* Түпсіз, түбі жок.

DİRAYET *is. Ar.* Қабілет, бейімділік, тапқырлық, зеректік, зейінділік.

DİRAYETLİ *s.* Қабілетті, іскер; тапқыр, зерек, зейінді.

DİRAYETSİZ *s.* Қабілетсіз, қабілеті жок, икемсіз.

DİRAYETSİZLİK, *-ği is.* Қабілетсіздік, қабілеті жоктық, икемсіздік.

DİREK, *-ği is.* 1. Сырық, сырғауыл, қада. 2. Бағана, тірек, тіреу. *Çadır direği.* Шатыр тірегі. *Telgraf direği.* Телеграф бағанасы. 3. *mec.* Басты, негізгі, шешуші адам. *direk gibi* тұлғалы, тұрпатты, ірі (адам).

DİREKSYON *is. Fr.* (машина, кеме т.б.) Руль, тұтқа. *direksyon sallamak (argo)* (машина т.б.) жүргізу, айдау. *direksyona geçmek* 1) рульге отыру. 2) *mec.* басқару, басшылық ету.

DİREKT *zf. Fr.* Түп-тура, тіке, төтесінен, бұрылмай. *Bu otobüs direkt İstanbul'a gider.* Бұл автобус тура Стамбулға барады.

DİREKTİF *is. Fr.* Нұсқау, деректива, тапсырма. *direktif almak* нұсқау, тапсырма алу. *direktif vermek* нұсқау, тап-

сырма беру.

DİREKTÖR *is. Fr.* Директор, басқарушы, жетекші. *Bölüm direktörü.* Бөлім бастығы.

DİREKTÖRLÜK, *-ğü is.* Дирекция, әкімшілік басқару орны.

DİREMEK (*-i, -e*) 1. Таяу, сүйеу, тіреу, тіреп қою, сүйеу. 2. *mec.* Қасарысу, қарсылық көрсету.

DİRENÇ, *-ci is.* 1. Қарсылық, қарсы тұрушылық, қарсы тұру. 2. *fiz.* Кедергі.

DİRENÇLİ *s.* Қарсы тұра алатын, қарсылық көрсете алатын.

DİRENGEN S. Қисық, қыңыр, қикар.

DİRENGENLİK, *-ği is.* Қырсықтық, қынырлық, қикарлық.

DİRENİŞ *is.* Қарсылық, қарсы тұру, қарсылық көрсету.

DİRENMEK (*nsz*) Қарсылық көрсету, қасарысу, илікпеу, қайтпау, табан аудармау. *Kırk lirada direnmekte mana yok.* Қырық лира үшін қасарысқаннан пайда жок. *Çantayı almak isterlerse sakın direnme, ver.* Сөмкені сатып алғылары келсе, байка, қарсылық көрсетпе, бер.

DİREŞKEN *s.* Табанды, тиянақты, төзімді.

DİREŞMEK (*nsz*) Табандылық көрсету, бетінен қайтпау, беріспеу.

DİRETMEK (*nsz*) Қарсылық көрсету, қасарысу, илікпеу, қасарысып тұрып алу, өз дегенінен қайтпау.

DİREY *is. zool.* Жан-жануарлар әлемі, фауна.

DİRGEN *is. hlk.* Айыр, аша.

DİRHEM *is. Ar. esk.* 1. Дирхем—3,12 грамм шамасындағы ауырлық өлшемі. 2. Дирхем, дирхам—күміс ақшаның бір түрі. *dirhemle söylemek (veya konuşmak)* аз немесе баппен жайлап сөйлеу.

DİRHEM DİRHEM *zf.* Аздап-аздап, аз-аз, аз мөлшерде.

DİRİ *s. ve is.* 1. Тірі, жаны бар, жанды. *Senin ölün değil bana dirin lâzım.* Сен маған өлі емес, тірідей керексің. 2. Қайратты, қуатты, күшті. *Diri bir adam.* Қайратты кісі. 3. Қурамаған, солмаған, сарғаймаған. *Diri yaprak.*

Курамаған жапырақ. 4. Шикі, піспеген. *Pirinçler biraz diri kalmış*. Күріш біраз піспей қалыпты.

DİRİ DİRİ *zf.* Тірідей, тірі қалпында.

DİRİLEŞMEK (*nsz*) Тірілу, жан біту, жан кіру, жандану.

DİRİLİK, -ği is. Тірілік, тірі болушылық.

DİRİLİŞ is. 1. Тірілу, жандану. 2. *mec.* Әлдену, күш алу, түрлену. 3. Діни сенім бойынша өлгеннен кейін тірілу, қайтадан жан біту.

DİRİLMEK (*nsz*) 1. Әлдену, күш алу, әл жинау, тірілу. *Bir bardak suyu içince dirildi*. Бір стакан су ішкен соң әлденді. 2. (өсімдік т.б.) Жандану, түрлену, жайнау, құлпыру. 3. (ауру адам) Денсаулығы түзелу, жақсару. 4. (өлген нәрсе) Жан біту, тірілу, жандану.

DİRİLTİCİ s. Тірілтетін, жан бітіретін, тіршілік беретін.

DİRİLTMEK (*-i*) Тірілту, жан бітіру, жандандыру.

DİRİM is. hlk. Өмір, тірлік, тіршілік.

DİRİM BİLİMCİ is. bk. *Biyolog.*

DİRİM BİLİMİ is. bk. *Biyoloji.*

DİRLİK, -ği is. hlk. 1. Тірлік, тіршілік, өмір. *Dirliğimden ölüm bana yeğdir*. Мұндай өмірден өлім артық. 2. Тыныштық, дамыл, маза. *dirlik vermemek* тыныштық бермеу, мазалау. *dirlik etmek* тату-тәтті түру.

DİRLİK DÜZENLİK, -ği is. Татулық, тату болушылық, жақсы сыйластық, татуластық, ынтымақтастық.

DİRLİKSİZ s. Сыйымсыз, сыйыспайтын.

DİRLİKSİZLİK, -ği is. Сыйымсыздық, сыйыспаушылық.

DİRSEK, -ği is. 1. Шынтақ. 2. Бұрылыс. *Yolun iki dirseği*. Жолдың екі бұрылысының арасында. 3. Киім жеңінің шынтақ тұсы. *Dirseği yurtık*. Шынтағы жыртық. 4. Иін, бүгілме, түбек. *Dirsek mili*. Иінді білік. *dirsek çürütmek* оқудың соңына түсу, кітап кеміру.

DİRSEK KEMİĞİ is. anat. Көрі жілік.

DİRSEKLEMEK (*-i*) Шынтақпен ұру, шынтақпен итеру.

DİSİMİLÂSYON is. Fr. gr. Диссимиля-

ция—сөз ішіндегі ұқсас дыбыстардың біреуінің озге дыбысқа айналып кетуі.

DİSİPLİN is. Fr. Тәртіп. *Disiplini bozmak*. Тәртіп бұзу.

DİSİPLİN CEZASI is. Тәртіп жоніндегі жаза.

DİSİPLİNLİ s. Тәртіпті.

DİSİPLİNSİZ s. Тәртіпсіз, тәртібі нашар.

DİSİPLİNSİZLİK, -ği is. Тәртіпсіздік, тәртіпсіз болушылық.

DİSK is. Fr. sp. 1. Диск. *Disk almak*. Диск лақтыру. 2. Грампластинка.

DİSKALİFİYE s. Fr. Дисквалификация. *diskalifiye etmek* дисквалификациялау, жарысқа қатысу, құқығынан айыру. *diskalifiye olmak* дисквалификациялану, жарысқа қатысу құқығынан айырылу.

DİSK ATMA is. sp. (атлетизмде) Диск лақтыру жарысы.

DİSKET is. İng. Дискета.

DİSKO is. Fr. Дискотека, сауық кеші.

DİSKOTEK, -ği is. Fr. 1. Дискотека—күй табақтар мен магнитофон жазбаларының жиынтығы. 2. Дискотека, сауық кеші.

DİSPANSER is. Fr. Диспансер—белгілі бір ауруды емдейтін және одан алдын ала сақтандыратын арнаулы медициналық мекеме. *Çocuk dispanseri*. Балалар диспансері.

DİSTRİBÜTÖR is. Fr. Таратушы, үлестіруші, бөлуші.

DİSTRİBÜTÖRLÜK, -ğü is. Таратушылық, үлестірушілік.

DİŞ is. 1. Тіс. *Diş çekmek*. Тіс жұлдыру. 2. (ара, сайман т.б.) Тіс. 3. Бөлік, пай. *Bir diş sarımsak*. Сарымсақтың бөлігі. (*birine*) *diş bilemek* тісін қайрау, өшігу, өштесу. *diş geçirmek* айтқанын ісету, айдауына жүргізу, сөзін тыңдау. *diş göstermek* күш көрсету, сес көрсету. *dişe dokunmak* жарамды, іске татырлық, іліп аларлық болу. *dişinden tırnağından artırmak* (ақша) аузынан жырып жинау. *dişini sıkamak* жоқтыққа, мұқтаждыққа төзу, шыдау, төзімділік көрсету, шыдап бағу. *dişini tırnağına takmak* қиындыққа, ауырт

палыққа шыдап бағу, төзімділік көрсету. *dişleri dökülmek* қартаюу, жасы келу.

DIŞ AĞRISI *is.* Тіс ауруы.

DIŞBUDAK, *-ği is. bot.* Шетен ағашының бір түрі.

DIŞ ÇEKİMİ *is.* Тіс жұлу.

DIŞÇI *is.* Тіс дәрігері.

DIŞÇİLİK, *-ği is.* Тіс емдеу; стоматология.

DIŞ DAMAK ÜNSÜZÜ *s. bk. Diş eti damak ünsüzü.*

DIŞ DUDAK ÜNSÜZÜ *is. bk. Diş eti dudak ünsüzü.*

DIŞ ETİ *is. anat.* Қызыл иек, тістің еті.

DIŞ ETİ DAMAK ÜNSÜZÜ *is. gr.* Тіс алды дауыссызы.

DIŞ ETİ DUDAK ÜNSÜZÜ *is. gr.* Тіс пен ерін дауыссызы: ф, в.

DIŞ ETİ ÜNSÜZÜ *is. gr.* Таңдай тіс дауыссызы.

DIŞ FIRÇASI *is.* Тіс щеткасы.

DIŞ HEKİMİ *is. bk. Dişçi.*

DIŞ HEKİMLİĞİ, *-ği is. bk. Dişçilik.*

DIŞI *is. ve s. anat.* 1. Ұрғашы. *Dişi kedi.* Ұрғашы мысық. 2. Әйел, қатын. 3. Әйелге тән. 4. Ойлы-қырлы болып келетін нәрселердің ойлысы. *Dişi anahtar.* Соңы жыртылай ойық кілт. *Dişi fiş.* Штепсель розетка. 5. (металл үшін) Балқығыш, тез еритін.

DIŞI BAKIR *is.* Тез өңделетін мыс.

DIŞI DEMİR *is.* Жұмсақ темір.

DIŞİLEŞMEK (*nsz*) Ұрғашыға (әйелге) тән қылық көрсету.

DIŞİLİK, *-ği is.* 1. Ұрғашылық, ұрғашы болушылық. 2. Әйелге тән болушылық, әйелдік.

DIŞI ORGAN *is. bot.* Өсімдік аналығы.

DIŞLEK *s.* 1. Тістері алға қарай шығыңқы. *Kız hafifçe dişlektir, gülünce belli olur.* Қыздың аздап тістері алға шығыңқы, күлген кезде білінеді. 2. *mec.* Азулы, мықты, күшті (адам).

DIŞLEMEK (*-i*) Тістесу, тісін батыру, тісімен қыршып алу, тістеп алу. *Bu elmayı kim dişledi?* Алманы кім тістеді?

DIŞLI *s.* 1. Тісті, тісі бар. *Dişli çark.* Тісті

доңғалақ. 2. *mec.* Азулы, күшті, мықты. 3. Шестерня, тісті доңғалақ.

DIŞLİK, *-ği is. sp.* Тістік—бокста тісті, ерінді соққыдан қорғау үшін тіске кигізілетін қорғаушы.

DIŞ MACUNU *is.* Тіс пастасы.

DIŞSİZ *s.* Тіссіз, тісі жоқ.

DIŞ TABABETİ *is. bk. Dişçilik.*

DIŞ TABİBİ *is. Dişçi.*

DIŞ ÜNSÜZÜ *is. gr.* Тіс дауыссызы.

DIŞ TACI *is. anat.* Тістің сырты, коронка.

DİTMEK, *-der (-i)* 1. (жүн, макта) Түту, копсыту, ұлпалау. 2. Майдалау, ұсақтау, ұсақтап бөлу.

DİV *is. Far. bk. Dev.*

DİVAN *is. Far.* Дуан—түрік сұлтандары кезіндегі төрелер кеңесі. 2. Жинақ—шығыс әдебиетінде шығармалардың жинағы. 3. (жиһаз) Диван, тақтай төсек. 4. *mec.* Мәжіліс. *divan durmak* қадірлі адамның алдында қолдарын айкастырып тік тұру.

DİVANE *s.* 1. Жынды, есі ауысқан, есінен танған. 2. *mec.* Құмар, ынтық, ынтызар, асық. *divanesi olmak* құмарту, ынтызар болу. *divaneye dönmek* қатты қайғыру.

DİVAN EDEBİYATI *is.* Дуан әдебиеті—XIII-XIX ғасырлар арасында тіл мен тақырыбы жағынан араб-парсы ықпалында дамыған әдебиет түрі.

DİVANELİK, *-ği is.* Жындылық, есі ауысқандық, есуастық.

DİVANIHARP, *-bi is. Far. Ar.* Әскери трибунал.

DİVİK, *-ği is. zool.* Термит—ыстық жакта болатын жарғақ қанатты насеком.

DİVİT *is. Ar. esk.* Жазу керек-жарағы.

DİVLEK, *-ği is. hlk.* Қалың қабықты піскен қауынның бір түрі.

DİYABET *is. Fr.* Диабет, қант ауруы—организмде қант алмасуының бұзылуы.

DİYABETOLOG *is. Fr.* Диабетолог, диабет маманы.

DİYABETOLOJİ *is. Fr.* Диабетология.

DİYABET UZMANI *is. tp. bk. Diyabetolog.*

DİYAFRAM *is. Fr. anat.* 1. Диафрагма—көкірек қуысын іш қуысынан бөліп

тұратын көк ет. 2. *fiz.* Диафрагма—оптикалық прибордың ішіндегі жарықты ықшамдап шашыратпай тұратын қалқан.

DİYAGONAL *is. Fr.* 1. Диагональ—бедері қиғаш тоқылған мата. 2. *mat.* Диагональ, қиғаш сызық.

DİYAGRAM *is. Fr.* Диаграмма, кесте—кез-келген құбылыстың өзгерісін көрсететін графика.

DİYALEKT is. Fr. Диалект—бір тілдің жергілікті ерекшеліктері.

DİYALEKTİK, -ği is. Fr. 1. Диалектика—табиғаттың, адам қоғамының және ойдың қозғалысы мен дамуының жалпы заңдары. 2. *s.* Диалектикалық. *Diyalektik materyalizm.* Диалектикалық материализм.

DİYALEKTOLOG is. Fr. Диалектолог—диалектологиямен шұғылданушы маман ғалым.

DİYALEKTOLOJİ is. Fr. Диалектология—тіл ғылымының жергілікті тіл ерекшеліктерін зерттейтін бөлімі.

DİYALOG is. Fr. 1. Диалог—екі не одан да көп адамның сөйлесуі. 2. Сөйлесу, сөйлестіру түрінде жазылған әдеби шығарма. 3. *tec.* Түсінісу, түсінушілік, тіл табысушылық. *diyalog kurmak* түсінісу, ұғыну үшін өзара әңгімелесу, сөйлесу.

DİYANET is. Ar. 1. Құдайшылық, діншілдік, құдайға сенушілік. *Diyane sahibi bir adamdır.* Құдайға деген сенімі күшті адам. 2. Дін.

DİYANET İŞLERİ is. Дінмен байланысты, дінге қатысты істер. *Diyane işleri müdürlüğü.* Діни басқарма.

DİYARÖZİTİF is. Fr. Диапозитив—проекциялау үшін түсірілген фотографиялық сурет.

DİYAR is. Ar. 1. Ел, өлке, аймақ. 2. *tec.* Әлем, дүние, жиһан.

DİYARIGURBET is. Ar. Жат ел, жат жер. *Diyarigurbette gezmek.* Жат жерде жүру.

DİYE zf. 1. Деп—төл сөздің жасалуында қолданылады. *Gelerim diye bağırdı.* Келемін,—деп айқайлады. 2. (екі

сөйлем арасында) ...шығар деп, ...ойлап, ...үшін. *Bugün ders yoktur diye okula gitmedi.* Бүгін сабақ жоқ шығар деп, мектепке барған жоқ. *Gücenirsiniz diye bir şey söylemedim.* Өкпелеп қалатын шығарсыз деп ештеңе айтқан жоқпын. *Acele etmeyiniz diye telefon etmedim.* Асықпауыңыз үшін телефон соғып тұрмын. *Bu işi bitireyim diye geldim.* Осы істі бітіру үшін келдім. 3. Деген, атында, атты. *İnsaf diye bir şey kalmamış...* Қанағат деген бір нәрсе қалмаған... *Neriman diye bir dul.* Нәриман деген жесір әйел.

DİYESEK, -ği is. Айтатын, айтылатын сөз. *Diyeceği olmamak.* Айтатын ештеңесі болмай. *Buna diyecek yok.* Бұған айтар сөзім жоқ, ештеңе айта алмассың.

DİYE DİYE zf. Айта-айта, қайта-қайта айтып.

DİYET (I) is. Ar. Құн, айып, мал, төлем—ислам діні бойынша өлтірілген я жараланған адамнан талап етілетін төлем.

DİYET (II) is. Fr. Диета—жеңіл тамақ жеу тәртібі.

DİYETETİK, -ği is. Диетика—тамақты шақтап ішу және қандай тамақты қалай ішу жолын көрсететін ғылым.

DİYETİSYEN is. Fr. Диета маманы.

DİYEZ is. Fr. müz. Диез—дауысты жарты үн (тон) жоғарылататын нота белгісі.

DİZ is. Тізе—асық жілік пен ортан жіліктің түйіскен буын тұсы. *diz çökmek* 1) тізерлеп отыру. 2) бас ию, жеңілгенін мойындап бағыну. *dizlerini dövmek* санын соғу, өкініште қалу, алдану. *dize gelmek* тізе бүгу, бас ию, бағыну. *dize getirmek* тізе бүктіру, жеңілгенін мойындату.

DİZ AÇIRŞAĞI is. hlk. Тізе ұршығының басы.

DİZANTERİ is. Fr. tip Дизентерия—жүкпалы іш ауруы.

DİZAYN is. İng. Дизайн, көркем жобалау.

DİZAYNCI is. Дизайнер, көркем жобалаушы.

DİZ BOYU *zf.* Тізеден, тізе бойы, тізеге дейін.

DİZ DİZE *zf.* Тізіліп, қаз-қатар тізіліп (отыру).

DİZE *is.* Өлең жолы.

DİZEL *is. Alm.* Дизель—мұнаймен жүретін іштен жанғыш двигатель.

DİZEM *is. müz.* Ритм, ырғақ, қалып.

DİZEMLİ *s.* Ритмді, бір қалыпты, ырғақты.

DİZGE *is.* Жүйе, система, рет.

DİZGELİ *s.* Жүйелі, системалы, ретті.

DİZGESEL *s.* Системалы, жүйелі, ретті.

DİZGESİZ *s.* Жүйесіз, жүйеге түспеген, ретсіз.

DİZGİ *is.* Терім—баспада терілген әріптер. *Terim yanlışları.* Баспахана қатесі, басылған сөздегі қате.

DİZGİCİ *is.* Теруші, наборщик.

DİZGİN *is.* Тізгін, жүген. *dizgin vurmak* тізгін тағу, жүген кигізу. *dizginini çekmek* тізгіндеу, еркіне жібермеу. *dizginleri ele almak* тізгінді қолына алу, билік алу, ерік өзіне тию.

DİZGİNLEMEK *(-i)* 1. Тізгіндеу, тізгін тағу, жүген кигізу. 2. *mec.* Еркіне жібермеу, билік бермеу.

DİZGİNSİZ *s.* 1. Тізгінсіз, тізгіні жоқ. 2. *mec.* Тежеусіз, бетімен кеткен, тізгінсіз.

DİZİ *is.* 1. Қатар, сап. *İki dizi inci.* Екі қатар жіпке тізілген інжу. 2. Серия—біртекті заттардың жалғасып келетін тәртібі. 3. *ask.* Сап, қатар. 4. *mat.* Прогрессия—біркелкі арту немесе біркелкі азаю. 5. *sin.* Көп сериалды фильм.

DİZİ FİLM *is. sin.* Көп сериалды фильм.

DİZİLEMEK *(-i)* 1. Қатарластырып қою, сапка қою. 2. (жіпке) Түзу, өткізу.

DİZİLİ *s.* Тізулі, қаз-қатар тізілген, тізіліп қойылған.

DİZİLMEK *(-e)* 1. Қатарға тұру, сапка тұру. 2. Тізілу.

DİZİM *is.* 1. (баспахана) Теру, терім. *Kıtabın dizimi bitti.* Кітаптың әріп терімі бітті. 2. *gr.* Синтагма—сөйлемдегі сөздердің мағыналық және интонациялық тұтастығына жіктелген тобы.

DİZİN *is.* 1. Көрсеткіш, индекс. 2. (кі-

тап, журнал т.б.) Тізім, сан.

DİZLİK, **-ği** *is.* 1. Тізеқап. 2. Тізеге дейін келетін, балтырды жауып тұратын шұлық. 3. *hlk.* Шолақ дамбал. 4. *hlk.* Дамбал.

DİZMEK *(-i, -e)* 1. (жіпке, сымға) Тізу, тізбектеу, өткізу. *İpliğe boncuk dizmek.* Жіпке моншақ тізу. 2. Қатарластырып қою, тізбектеп қою я бірінің үстіне бірін тұрғызып қою, тізіп қою. *Odanın ortasına masayı koymuş, etrafına sandalyeleri diziyordu.* Бөлменің ортасына үстелді қойып, жан-жағына орындықтарды қатарластырып қойып жатыр еді. 3. (баспахана) Теру. *Harf dizmek.* Мәтін теру. *Harfleri dizmek.* Әріптерді теру. 4. Дайындау, әзірлеу, жасау. *Daha önce kahvaltüyü küçük masaya dizmişti.* Бұдан бұрын еретенгілік асты кішкентай үстелге әзірлеген еді.

DOBRA DOBRA *zf.* Тартынбай, именбей, жасқанбай, ашық айту, бүкпесіз сойлесу. *Dobra dobra konuşmak.* Ашық сойлесу.

DOÇENT *is. Al.* Доцент—жоғары оқу орнының оқытушыларына берілетін ғылыми атақ.

DODURGA *öz. is. tar.* Додурға—Оғыз түріктерінің 24 тайпасының бірінің атауы.

DOGMA *is.* Догма—тексерусіз, зерттеусіз соқыр сенімге ғана сүйенген, дәлелденбеген қағида.

DOGMACI *s.* 1. Догматтық, догмаға негізделген. 2. *is.* Догматик, догматизмге сенуші.

DOGMACILIK, **-ği** *is. fel.* Догматизм—теориялық және саяси мәселелерді зерттеп шешуде нақтылы жағдайларды ескермейтін абстрактілік әдіс.

DOGMATİZM *is. Fr. fel. bk. Dogmacılık.*

DOĞA *is.* 1. Табиғат, айналадағы дүние, болмыс. *Burada doğa pek zengindir.* Бұл жердің табиғаты өте бай. 2. Қала сыртындағы табиғаты бұзылмаған жер.

DOĞA BİLGİSİ *is.* Табиғаттану, жаратылыстану.

DOĞA BİLİMLERİ *is.* Жаратылыс ғы-

лымдары.

DOĞACAK *s.* Келесі, ендігі, алдағы. *Bu ayda olmazsa doğacak ayda.* Бұл айда болмаса, келесі айда болады.

DOĞACI *is. ve s.* Натуралист, табиғатты зерттеуші.

DOĞACILIK, *-ği is. fel.* Натурализм.

DOĞAÇ, *-cı is. ed.* Импровизация, суырып салып айту, өз жанынан қолма-қол өлең шығара білу.

DOĞAÇLAMA *is.* 1. Суырып салма. 2. *zf.* Аяқ астынан қолма-қол. *Doğaçlama şiir söylemek.* Қолма-қол өлең шығару.

DOĞAL *s.* 1. Табиғи. *Doğal gaz.* Табиғи газ. 2. Табиғи, жасанды емес. *Doğal sınır.* Табиғи шеғара.

DOĞAL COĞRAFYA *is.* Физикалық география.

DOĞALLIK, *-ği is.* Табиғилық, табиғи болушылық.

DOĞAN *is. zool.* Сүнқар.

DOĞA ÖTESİ *is. fel.* Метафизика—идеалистік философияда болмыстың бастапқы негізі туралы ілім.

DOĞASEVER *s.* Табиғатты сүйетін, табиғатты қоритын (адам).

DOĞAÜSTÜ *s.* Табиғаттан тыс, ғажайып. *Doğaiüstü güç.* Табиғаттан тыс күш.

DOĞMA BÜYÜME *zf.* Туып-өскен, шыққан тегі, жері жағынан. *O doğma büyüme İstanbullu.* Ол Стамбулда туып-өскен. 2. *tec.* О бастан, басынан бастап.

DOĞMAK, *-ar (nsz)* Туу, дүниеге келу. *Doğduğum yer.* Туған жерім. *Eksik doğmak.* Ерте, уақытынан бұрын туу. *Yeni doğan çocuk.* Жаңадан туған бала. 2. (күн, ай, жұлдыз) Шығу, көтерілу. 3. *tec.* Пайда болу, жарыққа шығу. *Bu sanayi branşı temlekette yeni doğdu.* Бұл өнеркәсіп саласы елімізде жаңадан пайда болды. 4. (ой, пікір т.б.) Туу, келу. *Aklıma bir fikir doğdu.* Басыма бір ой келді. *doğduğuna rişman etmek* көкесін көзіне көрсету, сазайын беру.

DOĞRAMA *is.* Ағаш ұсталық жұмыстары.

DOĞRAMACI *is.* Ағаш ұстасы, ағаш шебері.

DOĞRAMAK *(-i)* Турау, кесу, уату, ұсату. *Eti doğramak.* Ет турау.

DOĞRU *s.* 1. Теріс, кедір-бұдырсыз, түзу. *Doğru yol.* Теріс жол. 2. Дұрыс, тура. *Doğru cevap.* Дұрыс жауап. 3. Орынды, ретті, дұрыс. *Bunları sana şimdiden söylemek daha doğrudur.* Бұларды саған қазірден бастап айту ең дұрысы. 4. Шын, рас. *Doğru söz.* Шын сөз. 5. Шындық, ақиқат, дұрыстық. *İşin doğrusunu anlayamadık.* Істің ақиқатын түсіне алмадық. 6. *is. mat.* Түзу. *Ara doğrusu.* Екі нүктені қосатын түзу. 7. *zf.* Қатесіз, дұрыс, кемшіліксіз. *Adam doğru söyledi.* Адам дұрыс айтты. *Çocuk doğru okudu.* Бала қатесіз оқыды. 8. *zf.* Тура, тіке, түп-тура. 9. *-e* Қарай. *Kadın iskeleğe doğru yürüdü.* Әйел айлаққа қарай жүрді. *Bana doğru döndü.* Маған қарай бұрылды. *Eve doğru gitti.* Үйге қарай кетті. 10. *zf.* (мезгіл, уақыт) *Akşama doğru.* Кешке қарай, кешке жақын. *Saat ikiye doğru.* Сағат екіге таман, скіге қарай. *Sabaha doğru.* Таңға жуық. *doğru bulmak* дұрыс деп санау, жөн қору. *doğru çıkmak* айтқаны келу, тура шығу. *doğru durmak* 1) тік тұру, түп-түзу тұру. 2) тыныш тұру. *doğru oturmak* тыныш, шуламай отыру. *doğru sözleyeni dokuz köyden kovarlar* турасын айтқанды тоғыз ауылдан қуады — тура биде туған жоқ.

DOĞRU AKIM *is. fiz.* Тұрақты ток.

DOĞRUCU *zf.* Турадан, төтеден-төте, түп-тура. *Bu yol doğrucu oraya çıkar.* Бұл жол түп-тура сол жерге апарады.

DOĞRUCU *s.* Турашыл, турасын айта-тын, әділ. *doğrucu davut* туралығын айтатын адам.

DOĞRUDAN DOĞRUYA *zf.* Тікелей, сатысыз, тура. *Hiç bir işe doğrudan doğruya karışmaz.* Ол ешқандай іске тікелей араласпайды.

DOĞRU DÜRÜST *s. ve zf.* Дұрыстап, жөндеп, толықтай, мандытып. *Doğru dü-*

rüst cevap vermedi. Мандытып жауап бермеді.

DOĞRULAMAK (-i) Раптау, дұрыстығын қуаттау, дәлелдеу, мақұлдау. *Gerçekler bu iddiaları doğrulamıyor.* Болған жайттар осы пайымдауларды растамайды.

DOĞRULMAK (nsz) 1. Түзелу, тік тұру, түзулену. 2. (отырған немесе жатқан адам) Тұру, түзелу, жинақталу. 3. *hık.* (ақша) Қамтамасыз етілу. *Nasıl, gündelik doğruldu mu?* Қалай, ақша түсіп жатыр ма? 4. (-e) Бет алу, бағы алу, беттеу.

DOĞRULTMAK (-i) 1. Түзету, жазу, кепу. *Aralarında bellerini doğrultmaya-cak kadar yaşlıları da vardı.* Араларында белдерін жаза алмайтындай қарт адамдар да бар еді. 2. Түзеу, дұрыстау. *Yanlışları doğrultmak.* Қателерді жөндеу. 3. Бағыттау, бағыт беру. 4. *hık.* (ақша үшін) Табыс табу, жағдайын көтеру. *Bütçemizi doğrultur, pansiyoner olmaktan vazgeçeriz.* Қаржылық жағдайымызды көтеріп, пансионер болудан бас тартармыз.

DOĞRULTU *is.* 1. Бағыт, беталыс, бағдар. 2. Ұстанған жол, бағыт-бағдар.

DOĞRULUK, -ğu *is.* Туралық, тура болушылық, әділдік, шыншылдық, шындық, ақиқаттық. *Doğruluk yerini buldu.* Шындық жеңіп шықты.

DOĞRUSU *zf.* Ақиқатында, шынында, асылында, дәл мәнінде. *Doğrusu ben bunu senden beklemezdim.* Шынымды айтсам, мен сенен мұны күткен жоқпын.

DOĞU *is.* 1. Шығыс, күн шығатын жақ. *Doğuya doğru.* Шығысқа қарай. 2. Жер шарының күн шығысына орналасқан ел. *Uzak Doğu.* Қиыр Шығыс. *Yakın Doğu.* Таяу Шығыс. 3. *s.* Шығыс. *Doğu Anadolu.* Шығыс Анатолия, Түркияның шығысы.

DOĞU BİLİMCİ *is.* Ориенталист, шығыстанушы, шығысты зерттеуші—шығыстың тілі мен мәдениетін зерттеуші ғалым.

DOĞU BİLİMİ *is.* Шығыстану—шығысты зерттейтін ғылым саласы.

DOĞULU *is.* Шығыс тұрғыны.

DOĞULULUK, -ğu *is.* 1. Шығыстық, шығыс халқына қатыстылық. 2. *tec.* Шығыстың әдет-ғұрып, дәстүрін сақтаушылық.

DOĞUM *is.* 1. Туу, дүниеге келу. *Kolay bir doğum.* Жеңіл босану. 2. Туған жыл. *doğum yapmak* босану, бала табу, туу.

DOĞUM EVİ *is.* Перзентхана.

DOĞUM GÜNÜ *is.* Туған күн.

DOĞUMLU *s.* Туылған. 1980 *doğumlular askere çağrıldı.* 1980 жылы туылғандар өскерге шақырылды. 1939 *doğumludur.* 1939 жылы туылған.

DOĞUM SANCISI *is.* Толғақ—босанар алдындағы іштің қатты бүріп, белді сырқыратып ауруы.

DOĞUM TARİHİ *is.* Туылған күні, айы, жылы.

DOĞUM YERİ *is.* Туылған жері.

DOĞURAN *is. zool.* Тірілей туатын. *Doğuran hayvanlar.* Баласын іштен тірі туатын жануарлар.

DOĞURANLAR *ç. zool.* Тірілей туатын сүтқоректі жануарлар.

DOĞURGAN *s.* 1. Өсімтал, өсіп-өнгіш; көп туатын. *Doğurgan kadın.* Көп туатын әйел. 2. *tec.* Жемісті, өнімді, нәтижелі.

DOĞURGANLIK, -ğı *is.* Төлдегіштік, тұқымдылық, көбейгіштік; көп туушылық. 2. *tec.* Жемістілік, өнімділік.

DOĞURMAK (nsz, -i) 1. Босану, бала табу, туу. 2. *tec.* Тудыру, себепкер болу.

DOĞUŞ *is.* 1. Туу, дүниеге келу. *Çocuğun doğuşu.* Баланың дүниеге келуі. 2. (күн т.б.) Шығу, көтерілу. *Güneşin doğuşu.* Күннің шығуы. 3. Шығу, пайда болу. *Dillerin doğuşu.* Тілдердің шығуы.

DOĞUŞTAN *s. ve zf.* Туғаннан, туыстан. *Doğuştan sakat.* Туғаннан мүгедек.

DOK *is. İng.* Док—кемені жөндейтін порттағы құрылыс. *Dok işçisi.* Док жұмысшысы, докер.

DOKSAN *is.* Токсан.

DOKSANAR *s.* Токсаннан, тоқсан-тоқсаннан. *Her birine doksanar lira düştü.* Әрқайсысына тоқсан лирадан тиді.

DOKSANINCI *s.* Тоқсаныншы.

DOKTOR *is. Fr.* 1. Дәрігер, доктор. 2. Доктор (ғылыми атақ). *Hukuk doktoru.* Заң ғылымдарының докторы.

DOKTORA *is. Fr.* 1. Доктор дәрежесін алу үшін тапсырылатын емтихан. 2. Доктор ғылыми дәрежесі. *Doktora tezi.* Докторлық диссертация. *Felsefe doktorasını yapmak.* Философия докторлық диссертациясы бойынша жұмыс жасау. *Avrupa'da doktora yapmış bu doçent beye ne buyrulur?.* Еуропада докторлық дәреже алған бұл доцент мырзаға не айтуға болады?

DOKTORALI *s.* Доктор дәрежесін алған, докторлық диссертация қорғаған.

DOKTORASIZ *s.* Доктор дәрежесін алмаған, докторлық диссертациясын қорғамаған.

DOKTORLUK, **-ğu** *is.* 1. Дәрігерлік мамандық. 2. (кез-келген ғылым саласында) Доктор дәрежесі я ғылыми атағы.

DOKTRİN *is. Fr.* Доктрина—ғылыми немесе философиялық теория, саяси бағыт, ілім.

DOKU *is. biy.* Ткань—организм жасушаларының тобы.

DOKU BİLİMCİ *is.* Гистолог, гистология маманы.

DOKU BİLİMİ *is. biy.* Гистология—адам және көп жасушалы жануарлар тканін зерттейтін ғылым.

DOKUMA *is.* 1. Тоқыма. *Dokuma makinesi (tezgâhi).* Тоқыма станогы. *Dokuma sanayi.* Тоқыма комбинаты (өнеркәсібі). 2. *s.* Тоқылған, тоқып істелген (мата). 3. *is.* Тоқыма, тоқып істелген бұйым.

DOKUMACI *is.* Тоқымашы.

DOKUMACILIK, **-ğı** *is.* Тоқымашылық.

DOKUMAHANE *is. T. Far.* Тоқыма фабрикасы.

DOKUMAK **(-i)** 1. Тоқу; өру. *Halı dokumak.* Кілем тоқу. 2. *hlk.* Ағаштың жемістерін ұрып түсіру.

DOKUNAÇ, **-cı** *is. zool.* Қармалауыш—жәндіктердің сезу және қармау мұрты, тұмсығы, аяғы т.б.

DOKUNAKLI *s.* Әсерлі, көңіл жібітетін, жүрекке жылы тиетін. *Dokunaklı söz.* Шын көңілден айтылған сөз. *Dokunaklı türküler.* Жүрекке жылы тиетін әндер.

DOKUNAKLILIK, **-ğı** *is.* Әсерлілік, тартымдылық, ықпалдылық.

DOKUNCALI *s.* Зиянды, пайдасыз, залалды. *Birisine yararlı olan, başka birisine dokuncalı olabilir.* Біреуге пайдалы болған, басқа біреуге зиянды болуы да мүмкін.

DOKUNCASIZ *s.* Зиянсыз, зияны жоқ, залалсыз.

DOKUNMAK (I) **(-e)** 1. Тию, жанасу, тигізу. *Rüzgâar estikçe dal antene dokunuyor.* Жел ескен сайын бұтақ антенге тиіп кетеді. 2. Араластыру, сапырылыстыру, тиіспеу. *Bu kağıtlara kimse dokunmasın.* Бұл қағаздарға ешкім тиіспесін. 3. Алу, пайдалану, қажетіне жарату. *Buğdaydan, bulgurdan ne varsa kimse dokunmuyor, daha zor günlere saklıyordu.* Бидайдан, жармадан қанша қалса да ешкім алмайтын, бұдан да қиын күндерге сақтап қоятын еді. 4. (денсаулыққа) Зиян келтіру, кеселін тигізу. *Bu yetek bana dokunur.* Бұл тағам менің денсаулығымға зиян келтіреді. *Tütün bana dokunur.* Темекі денсаулығымға зиянды. 5. Тию, сөгу, жәбірлеу. *Çocuğa dokunmayınız!* Балаға тиемеңіз! 6. Көмекші етістік қызметінде жұмсалады. *Bana çok iyiliği dokundu.* Маған көп көмегі тиді. *Belki bir yardımın dokunur.* Мүмкін бір жәрдемім тиіп қалар. 7. Жанына тию, жанды жеріне тию, қатты тию; көңілін босату. *Haysiyete (namusa) dokunmak.* Арына тию. *Onun sözleri bana dokunmaz.* Оның сөздері маған әсер етпейді. *Bu şarkı bana dokunur.* Бұл олең менің көңілімді босатып жібереді. 8. Қатысы болу, байланысы болу. *Eğitime dokunan bir yazı.* Білім беруге қатысы бар мақала.

- DOKUNSAL** *s. biy.* Сезіну, түйсінуден байланысты.
- DOKUNULMAZ** *s. 1.* Қол сұғылмайтын, қол жетпейтін, мызғымайтын. 2. *теc.* Жауапқа тартылмайтын, сыналмайтын.
- DOKUNULMAZLIK**, *-ғи is.* 1. Тиюге, тисуге болмайтындық, жауапқа тартылмайтындық. 2. Дербес құқылық. *Kişi dokunulmazlığı.* Жеке адамның дербес құқылығы. *Milletvekili dokunulmazlığı.* Депутаттың дербес құқылығы, оның озіне уәкілдік берген жоғарғы орынның рұқсатынсыз жауапқа, сотқа тартылмайтындығы.
- DOKUNUM** *is. biy.* Түйсінуден, сезінуден.
- DOKUNUŞ** *is.* Тию, жанасу, тиіп тұру.
- DOKURCUN** *is. hlk.* 1. Мая, шөмеле, көпене. 2. *bk. Dokuztaş.*
- DOKUYUCU** *is. ve s. bk. Dokumacı.*
- DOKUZ** *is.* Тоғыз. *Dokuz buçuk.* Тоғыз жарым. *Dokuz defa gördüm.* Тоғыз рет көрдім. *Dokuz kere iki on sekiz eder.* Тоғыз жердегі екі—он сегіз. *Öğrencilerin yüzde dokuzu.* Оқушылардың тоғыз пайызы. *Dokuz canlı.* Жеті сінірлі, қасқыр тарамысты. *dokuz doğurmak* сабыры таусылу, шыдамсыздана күту.
- DOKUZAR** *s.* Тоғыздан. *Kazancı paylaştılar, dokuzar lira düştü.* Табысты бөлісті, әрқайсысына тоғыз лирадан тиді.
- DOKUZLU** *s. 1.* Тоғыз бөліктен тұратын, тоғыз даналы. 2. *is.* (карта ойыны) Тоғыздық.
- DOKUZTAŞ** *is.* Тоғызтас—тоғыз таспен ойнайтын ойын түрі.
- DOKUZUNCU** *s.* Тоғызыншы.
- DOKÜMAN** *is. Fr.* Документ, құжат.
- DOKÜMANTASYON** *is. Fr.* Документация, документтеу, документпен нығайту.
- DOKÜMANTER** *s. Fr.* Документті, документпен дәлелдейтін. *Dokümanter film.* Документті фильм.
- DOLAK**, *-ғи is.* 1. Балақ орауыш, қоныш шұлғау. 2. *hlk.* Бас орамал. 3. *hlk.* Мойын орағыш.

- DOLAMAK** *(-i, -e) 1.* Орау, орап байлау. *Başına bir şal doladı.* Ол басын шәлімен танып алды. *Beline kuşak dolamış.* Беліне белбеу орап алған, белбеу байлаған. 2. Құшақтау, қапсыра қысу. *Bu işi benim başıma doladılar.* Олар бұл жұмысты менің басыма арта салды.
- DOLAMBAÇ**, *-cı is.* 1. (жол) Ирек, бұталақ. *Bu yolun dolambaçları çoktur.* Бұл жолдың ирелені көп. 2. *anat.* Құлақтың құрышы, құлақтың ішіндегі иірім.
- DOLAMBAÇLI** *s. 1.* Ирелендеген, айналмалы, бұрылыс-бұрмасы көп. *Dolambaçlı yol.* Айналмалы жол. 2. *теc.* Шиеленісіп кеткен, шытырман, шешілуі қиын. *Dolambaçlı bir mesele.* Шиеленіскен мәселе.
- DOLAMIK**, *-ғи is.* Тор, ау.
- DOLAN** *is. bk. Yalan dolan.*
- DOLANDIRICI** *is. ve s.* Алаяқ, алдамшы, залым, қу, жылпос.
- DOLANDIRICILIK**, *-ғи is.* Алаяқтық, залымдық, қулық, жылпостық.
- DOLANDIRILMAK** *(nsz)* Алданып қалу, тұзаққа түсірілу, сақал сипап қалу, құр алакан отырып қалу.
- DOLANDIRMAK** *(-i)* Алдап соғу, алдап ұру, алдандырып отырғызып кету.
- DOLANIM** *is. ekon.* Айналым, циркуляция.
- DOLANMAK** *(-e) 1.* Орану, шырмалу, оралу. *Sarmaşık selviye dolandı.* Шырмауық кипариске шырмалып қалды, оралып қалды. 2. Айналу, айнала жүру, шыр айналу. *Akşama kadar evin etrafında dolandı.* Кешке дейін үйдің төңірегінде айналып жүрді. *Bu haber bütün şehirde dolandı.* Бұл хабар бүкіл қалаға тарайды. 3. Айналып өту, айналып шығу. *En emin yol etrafını dolanmaktadır.* Ең дұрыс жол—айналып өту.
- DOLAP**, *-бы is. Ar. 1.* Шкаф. *s. Duvar dolabı.* Қабырға шкафы. *Elbise dolabı.* Көйлек-көншек шкафы. *Sofra takımı dolabı.* Ыдыс-аяқ шкафы. 2. Шығыр. *Kuyu dolabı.* Құдық шығыры. 3. *теc.* Қақпан, тор;

интрига, кастық, жауыздық іс-әрекет. *Çevrilen dolabı sezdi.* Құрылған торды, ойластырылған қастықты сезді. *dolap çevirmek (veya döndürmek)* қастық істеу, ор қазу, тор құру. *dolaba girmek* торға түсу, алданып қалу. *dolabı bozulmak* жоспары жүзеге аспай қалу.

DOLAPÇI *is.* 1. Шкаф жасайтын я сата-тын адам. 2. *mes.* Интригашыл адам, қаскүнем адам, алаяқ, алдамшы.

DOLAŞ *is. bk. Sarmaş dolaş.*

DOLAŞIK *s.* 1. (шаш, жіп т.б. үшін) Шырмалып қалған, шатасып қалған. 2. (жол) Бұрма, бұрыс, айналыс; айналыс, қатпарлы. *Dolaşık yol.* Бұрма жол. 3. (мәселе, іс т.б.) Шатасқан, былыққан, шытырман, шымшытырық. *Birtakım dolaşık işleri yüzünden istifasını verip çekildi.* Бірсыпыра былыққан істеріне байланысты өтінішін беріп кетті. 4. *mes.* Тұспалды, астарлы. *Dolaşık bir deyişle benden yardım istedi.* Астарлы бір түрде менен көмек сұрады.

DOLAŞIM *is.* Айналым, циркуляция. *Kan dolaşımı.* Қан айналымы.

DOLAŞMAK (*nsz*) 1. Қыдыру, серуендеу, кезу, шарлау, аралау. *Bahçede dolaşmak.* Бау-бақша кезу. *Kayıkla dolaşmak.* Қайықпен серуендеу. 2. Айналып өту, айналып жүру, орағыту. *Bi yoldan gidersiniz, çok dolaşırsınız.* Егер осы жолмен барсаңыз, айналып көп жүресіз. *Dolaş da arka kapıdan gel.* Айналып артқы есіктен кел. 3. (қан) Ағу, жүру. 4. (аяқ) Шалысу; (тіл) күрмелу; (шаша, жіп т.б.) шатысу, шатысып қалу, ұйысу, оралып қалу. *Ayakları birbirine dolaşıyor.* Оның аяқтары бір-біріне шалысып тұр. *Dili dolaşıyor.* Тілі күрмеліп тұр. *Saçları taranmamaktan dolaşmış.* Шашы таралмағаннан ұйысып қалыпты. 5. (әңгіме, сөз) Жайылу, таралып кету, белгілі болу. *Öyle bir rivayet dolaşıyor.* Сондай бір сыбыс таралып жүр. 6. Күзету, күзетіп жүру, карауылдап жүру.

DOLAY *is.* Төңірек, өңір, маңай. *Ankara dolaylarında.* Анкара төңірегінде.

DOLAYI *is. hlk.* 1. *bk. Dolay.* 2. *e.* Сол себепті, салдарынан, болғандықтан, байланысты. *Bu sebepten dolayı.* Осы себепке байланысты. *Bundan dolayı.* Осыған байланысты. *Hastalığımdan dolayı.* Ауруыма байланысты, ауруымның салдарынан.

DOLAYISIYLA *z.f.* 1. Жанамалап, астыртын, тұспалдап. *Dolayısıyla onun ne düşündüğünü anlamış olduk.* Тұспалдап болса да оның не ойлағанын түсіндік. 2. *e.* Себепті, себебімен, салдарынан, арқылы. *İş dolayısıyla onunla da tanıştık.* Жұмыс себебімен онымен де таныстық. *Onu kardeşi dolayısıyla tanırım.* Оны бауыры (інісі, ағасы) арқылы танимын.

DOLAYLAMA *is. ed.* Астарлы сөз.

DOLAYLI *s.* Жанамалы, тұспалды, астарлы. *dolaylı anlatmak* тұспалдау, астарлап айту.

DOLAYLI TÜMLEÇ, -ci *is. gr.* Жанама толықтауыш.

DOLAYSIZ *s.* Тура, тікелей. *Kadının üretime dolaysız katılması, ona ekonomik özgürlüğünü sağlamaktır.* Әйелдің өндіріске тікелей араласуы, оның экономикалық еркіндігін қамтамасыз ету.

DOLDURMAK (*-i*) 1. Толтыру, толтыра салу, толтыра құю. *Bardağı ağzına kadar doldurdu.* Стаканды шүпілдетіп, аузы-мұрнынан шығарып толтырды. *Sandığı eşya ile doldurdu.* Сандықты затпен толтырды. 2. Оқтау, оқ салу. *Tüfeği doldurdu.* Мытықты оқтады. 3. (іс-қағаз т.б.) Толтыру, тиісті жерге мәлімет жазып беру. 4. (жасқа) Толу. *Kırk yaşını doldurdu.* Қырық жасқа толды. 5. *mes.* Зығырданын қайнату, зығырданын қоздыру, ашуын келтіру. *Biliyorum, seni o gece doldurdular.* Білемін, олар сенің сол түні зығырданынды қайнатып жіберді. 6. (иіс) Мұңқу, (дауыс) қатты шығу, жер жару. 7. Толтыру. *Boşluğu*

- doldurmak*. Бос қалған жерді толтыру; кемістікті толықтыру.
- DOLGU is.** 1. Пломба. *Diş dolgusu*. Тіс пломбасы. 2. (қазылған немесе кен алынған жерлерді толтыруда қолданылатын) Тас, топырақ т.б. нәрселер. 3. Толтыру ісі. *dolgu yapmak* 1) толтыру; 2) тісті пломбаулау.
- DOLGUN s.** 1. Толы, толтырылған, нығыздалған. *Dolgun yastık*. Нығыздалып толтырылған жастық. 2. Толық, етженді, семіздеу. *Dolgun vücut*. Етженді тұлға. 3. (ақша үшін) Көп, мол. *Dolgun aylık*. Жоғары еңбекақы. *Dolgun ücret*. Жақсы айлық. 4. *tec*. Ашу кернеген, зығырданы қайнаған. *Pek dolgun olduğu belliydi*. Қатты зығырданы қайнағаны көрініп тұрды. 5. *tec*. Үндес, сарындас, мазмұндас. *Atasözleri, çoğu zaman dolgun kaftiyelere yaslanıyorlar*. Мақал-мәтелдер көбінесе сарындас ырғақтарға сүйенеді.
- DOLGUNLAŞMAK (nsz)** Жуандау, толысу, толу, семіру.
- DOLGUNLUK, -ğu is.** 1. Толықтық, толыққандық. 2. Семіздік, күйлілік, қондылық. 3. *tec*. Наразылық, ашулылық, кеюшілік.
- DOLİKÖSEFAL, -li is.** *Yun. anat.* Ұзын басты.
- DOLMA is.** 1. Толу. *Havuzun dolması*. Бессейннің толуы. 2. Долма—кейбір көкөністердің ішіне туралған ет, күріш т.б. толтырып дайындалатын тағамның бір түрі. *Kabak dolması*. Фарш салынған кәді. *Patlıcan dolması*. Фарш салынған баклажан. 3. *s*. Үйіндімен немесе топырақпен толтырылған. *Dolma arazi*. Топырақпен толтырылған жер. 4. *argo* Алдау, өтірік, алдамшылық, суайттық, көз бояушылық. *dolma utmak (argo)* сеніп алданып қалу.
- DOLMAK, -ar (nsz)** 1. (егін, дақыл) Пісу, толу. 2. Толу, лық толу, шүпілдеу. *Oda sigara dumanı dolmuştu*. Бөлме темекі түтініне лық толған. *Havuz suyla doldu*. Бассейн сумен толды. 3. (бір жерге адамдар) Жиналу, топтау, толу. *Dükkân müşterisiyle doldu*. Дүкен сатып алушыларға толды. 4. Толу, мерзімі уақытқа жеті. *Süresi doldu*. Мерзімі жетті. *Zaman doldu*. Уақыт толды. 5. *tec*. Ашуға булығы, ыза кернеу, зығырданы қайнау. *dolup taşmak* асып-тасу, мол болу, шарасынан асу.
- DOLMEN is. tar.** Дольмен—екеуі тік тұрғызылған, үшіншісі олардың үстіне қойылған үш жалпақ тастан салынған ескі замандағы қабір.
- DOLMUŞ s.** 1. Толған, толтырылған, бос жер жоқ. 2. *is*. Долмуш—бағыттағы такси, рейсті кішкене кеме. *dolmuş yapmak* 1) жолаушыларды долмушпен тасу. 2) бірнешеуі қосылып машина жалдау.
- DOLOMİT is. Fr.** Доломит—магнезиясы мен кальцийі бар минерал.
- DOLU (I) is.** Бұршақ (жауын). *Dolu yağmak*. Бұршақ жауу.
- DOLU (II) s.** 1. Толы, лықылдап тұрған, бос емес. *Su ile dolu bir şişe*. Су толы бөтелке. 2. Қыруар мол, көп. *Dağda keklik dolu*. Тауда кекілік көп. 3. Қолы тимейтін, қолы бос болмаған. *Bugün doluyum*. Бүгін қолым бос емес, қолым тимейді. 4. Оқтаулы, оқталған. *Tabanca doludur, dikkat edin*. Тапанша оқтаулы, байқаңыз. 5. *is*. Ішімдік толтыра құйылған бокал.
- DOLU DİZGİN zf.** 1. (салт атты және ат арбасы үшін) Бар пәрменімен, бар шабысымен. 2. *tec*. Алдына жан салмай. *dolu dizgin gitmek* 1) бар шабысымен ағызу, зулау. 2) *tec*. алдына жан салмау.
- DOLUM is.** Қүю, толтыру. *Benzin dolum yeri*. Бензин құю орны.
- DOLUNAY is. astr.** Толған ай, айдың толған кезі.
- DOLUŞMAK (nsz)** Жиналу, топталу.
- DOMALMAK (nsz)** Еңкею, басын төмен салып бүгілу, иілу, тоңқаю.
- DOMATES is. bot.** Қызанак, алжұмыр, помидор.
- DOMATES SALÇASI is.** Томат тұздығы, томат соусы.

- DOMBAY** *is. hlk.* Буйвол, енеке—дала сиырының бір түрі.
- DOMESTİK** *s. Fr.* 1. Қолға үйретілген. 2. Қалааралық, аймақтық.
- DOMİNO** *is. Fr.* Домино—28 сүйекпен ойналатын ұпайлы ойын.
- DOMİNYON** *is. İng.* Доминион—Британия империясына қарайтын, бірақ басқару билігі өзіндегі елдердің аты.
- DOMUZ** *is. zool.* 1. Шошқа, доңыз. 2. *hlk.* Қырсық, қыңыр, кертақы. *domuz gibi yemek* қомағайлана асау, ашқарақтана жеу, соғу. *domuzdan kıl çekmek (veya koparmak)* сараң, дүниекор, қайырымсыз адамның қолынан бір нәрсе ала алу, тартып алғандай әрең алу.
- DOMUZ ARABASI** *is.* Қол арба.
- DOMUZAYAĞI** *is.* Тікенекті сым.
- DOMUZLAN** *is. zool.* Сасық қоңыз.
- DOMUZLAŞMAK** (*nsz*) Қасару, қыңыраю, қасарысу.
- DOMUZLUK, -ğu** *is. тес.* Қыңырлық, қасарушылық, қырсықтық. *domuzluk etmek* қырсықтану, қырсығу.
- DOMUZUNA** *zf.* 1. Қасақана, ерегісе, әдейі, қияс. 2. Әбден, мұқият, тиянақты, негізді түрде.
- DOMUZ YAĞI** *is.* Шошқа майы.
- DON (I)** *is. hlk.* 1. Киім, көйлек. 2. Дамбал, іш киім, шолақ дамбал (трусси). 3. (жануар жүні) Түс. *Bu atın donu kırdır.* Бұл аттың түсі сұр. *donuna kacırmak* бұтына жіберіп қою. *donuna yarmak* (бала) бұтына жіберу.
- DON (II)** *is.* Тон, мұз қату. *dona çekmek* (ауа райы су қататын дәрежеде) суу, салқындау. *don çözülmek* ауа райы жылынып, мұз ери бастау. *don kesmek hlk.* (өсімдік) суықтан тоңу, үсіп қалу. *don tutmak* (су) мұз жамылу, мұз қаптау, мұздану.
- DONA KALMAK** (*nsz*) Мелшиіп қалу, қимылдамай қатып қалу, сіресіп қалу.
- DONANIM** *is. den.* 1. (кеме) Желкен жабдықтары. 2. Құрал-сайман, жабдық. *Elektrik donanımı.* Электр жабдығы.
- DONANMA** *is.* 1. Теңіз флоты. 2. Флот—теңіздегі соғыс не сауда кемелерінің

жиынтығы. *Ticaret donanması.* Сауда флоты.

- DONANMAK** (*nsz*) 1. Жасану, әдемі киіну. *Gelin pek güzel donanmış.* Келін әдемі киініпті. 2. Безелу, орану, өшекейлену, өсемдену. *Baharda ağaçlar çiçeklere donandı.* Көктемде ағаштар гүлдерге оранды. *Bütün şehir bayrakla donandı.* Қала жалаумен безенді, өсемденді. 3. Жарықпен өлемілену, өшекейлену. *Baştan başa donanmış.* Бастан-аяқ жарықпен өсемденген қала. 4. Жабдыктану, саймандану, даярлану. *At donandı.* Ат жабдыктанды, даярланды.
- DONATILMAK** (*nsz*) 1. Безендірілу, өшекейлендірілген, өсемдендірілген. *Bahçe renkli ampullerle donatılmış.* Бақша түрлі-түсті лампылармен безендірілген. 2. Жабдыкталу, құралдандырылу, саймандандырылу. *Bu sanayi işletmelerinin hepsi en modern teknikle donatılmıştır.* Бұл өнеркәсіп кәсіпорындарының барлығы қазіргі заманның талабына сай құралдармен жабдықталған.
- DONATIM** *is.* 1. Жабдық, сайман. 2. Жабдықтау, қамдау.
- DONATMAK** (-i) 1. Киіндіру, әдемі киіндіру. *Gelini donatmak.* Келінді әдемі киіндіру. 2. Өшекейлеу, өлемілеу, безендіру. *Misafir salonunu donatmak.* Қонақ бөлмесін безендіру, өшекейлеу.
- DONDURMA** *is.* 1. Тондыру, мұздату. 2. Балмұздақ. *Kaymaklı dondurma.* Қаймақтан жасалған балмұздақ. *Meuveli dondurma.* Жеміс қосылған балмұздақ.
- DONDURMACI** *is.* Балмұздақшы—балмұздақ жасайтын я сататын адам.
- DONDURMAK** (-i) Тоңазыту, мұздату, қатыру, тондату.
- DONDURUCU** *s.* Мұздататын, тондыратын, үсітетін.
- DONE** *is. Fr. bk. Veri.*
- DON GÖMLEK** *zf. tkz.* Көйлек-дамбал киген бойда, ішкіімшен, жеңіл-желпі, желен, жалаң қабат.

DONKİŞOTLUK, *-ğu is.* Донкихоттық— керексіз жерде батырсыну, күлкілі кылық көрсету.

DONLU s. Дамбал киген, дамбалшан.

DONMAK, -ar (nsz) 1. Мүз боп қату, мүздану. *Sular dondu.* Сулар мүз боп қатты. 2. (суықтан, аяздан) Қатып, үсіп өлу. 3. Тону, үсу. 4. Қату, қатаю, беріштену. *Çimento ve alçı çabuk donar.* Цемент пен гипс тез қатып қалады. 5. *mec.* Сілею, мелшиіп қатып қалу, қалшию. *Solonun içinde kimse kimildayamadı. Hepsi olduğu yerde dondu.* Залда тұрғандардың ешқайсысы өрекет ете алмады. Бәрі тұрған жерлерінде мелшиіп қалды.

DONRA is. hlk. 1. Қайызғақ. 2. (денедегі) Баттасып қалған кір.

DONSUZ s. 1. Дамбалсыз, дамбал кимеген. 2. *mec.* Кедей, жарлы.

DONUК s. 1. Күңгірт, көмескі. 2. (көз) Сөнік, жігерсіз, өлімсіреген. 3. *mec.* Жігерсіз, жабырқанқы, жалықтыратын.

DONUKLAŞMAK (nsz) 1. Күңгірттену, қараңғылану, сөну, өшу. 2. (терезенің шынысы) Булану, терлеу.

DONUКLUK, -ğu is. 1. Күңгірттік, көмескілік, сөнікшілік. 2. Босандық, әлсіздік, солғындық, бостық.

DON YAĞI is. 1. Тон май. 2. *mec.* Сүйкімсіз, жиренішті (адам).

DOPDOLU s. Топ-толы, толып тұрған, шүпілдеп толып тұрған.

DOPING is. İng. Допинг—организмді сергітетін дәрі-дәрмек. *doping uyar-tak* допинг қолдану.

DOPINGLEMEK (-e) Допинг алу, қолдану.

DORU s. ve is. Торы (жылқы түсі).

DORUK, -ğu is. 1. (тау, төбе т.б.) Шын, ұшар басы, биік жері. 2. *mec.* (еңбектің, шығармашылықтың т.б.) Шыңында, биігінде болушылық.

DORUKLAMAК (-i) Толтыру, кенересіне жете толтыру, үйіп-төгіп, аузы-мұрнынан шығарып толтыру.

DORUM is. hlk. Бота.

DOSDOĞRU s. 1. Өте дұрыс, орынды. 2. *zf.* Түп-тура, түп-түзу, еш бұрмасыз,

ауытқусыз. *Dosdoğru bu yoldan gider-seniz oraya çıkarsınız.* Түп-тура осы жолмен жүре берсеңіз, сол жерден шығасыз.

DOST is. ve s. Far. 1. Дос, жолдас, жора-жолдас, сырлас, жақын адам. *Can dostum.* Жақын жолдасым. *Kırk yıllık dost.* Қырық жылдық дос, айрылмас, жан дос. 2. *s.* Сыйлас, тату, ынтымақ-ты (адамдар). *Yüzleri tath, dilleri tath, dost insanlardı bunlar.* Бұлар жүздері жылы, тілдері балдай, араларынан қыл өтпейтін адамдар еді. 3. *is.* Ашына, көңілдес. 4. Жанашыр, камқоршы, жақтас, жақтаушы, қолдаушы. *Çocuk dostu.* Балалардың камқоршысы. *Kitap dostu.* Кітап құмар, кітап жинағыш. *dost ağılatır, düşman güldürür (veya dost sözü acıdır).* дос жылатып айтар, дұшпан күлдіріп айтар. *Dost başa düşman ayağa bakar* Дос басқа, дұшпан аяққа қарайды. *dost kara günde belli olur.* Досынның кім екендігін басына іс түскенде білерсін, дос қиын-қыстау күнде белгілі болар. *dost olmak* дос болу, достасу. *dost tutmak* дос қору, дос тұту, жақын тарту, көңілі түсу. *dosta düşmana karşı* дос-дұшпанға таба болмай, таба етпей.

DOSTÇA s. ve zf. Досша, досқа ұқсап, дос сияқты.

DOST DÜŞMAN zf. Дос-дұшпан, алыс-жақын адамдар.

DOST KAZIĞI is. tkz. Дос таяғы—дос адамның алдап кетуі, алдап соғуы, сатқындығы т.б. жайлы айтқанда қолданылады.

DOSTLAŞMAK (nsz) Достасу, дос болу, дос ету.

DOSTLUK, -ğu is. Достық, жора-жолдастық, жақындастық, ниеттестік. *Dostluk başka, alış veriş başka.* Достықтың орны басқа, сауда-саттық жасау басқа. *dostluk kurmak* достық құру.

DOSTSUZ s. ve zf. Досы жоқ, доссыз, жолдассыз.

DOSYA is. Fr. 1. Досье—белгілі бір істің

құжаттар жинағы. 2. Іс-қағаздар, құжаттар папкасы.

DOYA DOYA *zf.* Тойғанша; құмары қанғанша, мауқы басылғанша. *Doya doya sevdim.* Мауқым басылғанша сүйдім.

DOYASIYA *zf. bk. Doya doya.*

DOYGUN *s.* Ток, тойған, тойынған.

DOYGUNLUK, **-ğu** *is.* Токтық, тойғандық, тоқ болушылық немесе көңіл тоқтығы.

DOYMAK, **-ar** (*nsz*) 1. Тою, тойып ішіп-жеу. *Doydum, başka bir şey yiyemet.* Тойдым, енді ештеңе жей алмаймын. *Karnım doydum.* Қарным тойды. 2. *mec.* Қану, қанағаттану, тою. *Dünyanın parasını kazandı, hâlâ doymadı.* Күреkteп ақша тапты, әлі тойған жоқ. 3. *(-e)* Қану, қанып ішу. *Toprak suya doydum.* Жер суға қанды.

DOYMAZ *s.* Тойымсыз, қанағатсыз, ашқарақ, нысапсыз.

DOYMAZLIK, **-ği** *is.* Тойымсыздық, қанағатсыздық, нысапсыздық.

DOYUM *is.* Тойым, қанағат, нысап. *doyum olmamak* тойым болмау, құмары қанбай, жалықпау.

DOYUNMAK (*nsz*) Тою, тоя ішіп-жеу.

DOYURMAK *(-i, -e)* 1. Тойдыру, тойғызу. *Karnımı doyurmak isterim.* Қарнымды тойғызым келеді. 2. Тойғызу, күнелтуін, тіршілік кешуін қамтамасыз ету. *Bu topraklar milyonlarca kişiyi doyurabilir.* Бұл жерлер миллиондаған адамдарды тойғыза алады. 3. *mec.* Қанағаттандыру, көңіл тойдыру, риза болдыру. *Elli yıl gecikmeyle yapılan bu açıklamanın insanı doyuracak bir yanı yok.* Елу жылдан кейін жасалған бұл мәлімдеменің адамды қанағаттандыратын жағы жоқ.

DOYURUCU *s.* 1. Нәрлі, жұғымды, құнарлы, тойдыратын. 2. *mec.* Нанарлық, дәлелді, бұлтартпас, көңілге қонымды. *Soruma doyurucu bir cevap vermediniz.* Сұрағыма көңілге қонымды жауап берген жоқсыз.

DOZ *is. Fr.* 1. Доза—дәрінің бір ішім, бір салым мөлшері. 2. *mec.* (іс-әрекет)

Шек, мөлшер, меже. *dozunu kaçırmak* шектен шығу, шамадан тыс кету: *Şakanın dozu kaçmıştı.* Қалжың шегінен шығып кеткен еді.

DOZAJ *is. Fr.* Мөлшерлеу, дозалау. *Çimento dozajı.* Цементті мөлшерлеу.

DOZER *is. İng. bk. Bulldozer.*

DÖKME *is.* 1. Төгу, құю, ақтару. 2. *s.* Құйылған, тогілген. *Dökme su* (бір ыдыстан бі ыдысқа) Құйылған су. 3. Жерде төгіліп, ақтарылып жатқан немесе машинаға, вагонға бос тиелген, ақтарыла тиелген. *Dökme buğday.* Үйіліп-төгіліп жатқан бидай. 4. *s.* Құйма, құйылған. *Dökme çelik.* Құйма болат. *dökme su ile değirmen dönmez* шелектеп құйылған сумен диірмен айналмайды.

DÖKMESİ *is.* Құюшы.

DÖKME DEMİR *is.* Шойын.

DÖKMEK *(-i, -e)* 1. Тогу, құю, ақтару. *Çiçeklere su dökmek.* Гүлдерге су құю. 2. Ағызу, төгу, сорғалату. *Göz yaşını dökmek.* Көз жасын төгу, жылау. *Ter dökmek.* Тер төгу, терлеу. 3. *(-e)* Шашу, себу. *Tavuklara yem dökmek.* Тауықтарға жем шашу. 4. *(-i)* Тастау, түлеу, түсу. *Tavuk tüyünü döküyor.* Тауық түлеп жатыр. *Yapraklarını dökmüş söğüt ağacı.* Жапырақтары түсіп жатқан тал. 5. *(-i)* (денеге бөртпе, ірің т.б.) Шығу, бөртіп шығу. *Çiçek dökü.* Шешек бөртіп шықты. *Kırmızı lekeler dökü.* Қызыл дақтар пайда болды. 6. *(-i)* Құйып жасау, құйып дайындап шығару. *Harf dökmek.* Әріп құйып шығару. 7. *(-i)* (камырдан жасалатын тағамдарды табада) Қызарту, қуыру. *Kadayıf dökmek.* Дөңгелек бүйрекше пісіру. 8. *(-i)* Шоғырлау, жинау, топтау. *Sınıra asker dökmek.* Шекараға әскер жинау. 9. Есепсіз шашу, орынсыз жұмсау. *Para dökmek.* Есепсіз ақша жұмсау. 10. Ұзақ уақыт түсіндіру, айту. *Dil dökmek.* Қайта-қайта айтып түсіндіру. 11. Жок ету, құрту, жою. *Satılmayan hamsileri denize dökü.* Олар сатылмаған шабақтарды теңізге төгіп

жоқ қылды. 12. (оқушылардың көбін емтиханда) Құлату, өткізбеу. *Sınıfin yarisim döktüler.* Сыныптың жартысын өткізбей тастады, құлатты. 13. (іс-әрекеттің бағытын, әңгіменің желісін) Өзгерту, бұрып жіберу. *Bahsi kavgaya dökmek.* Әңгімені ұрысқа айналдырып жіберу. *İşi alaya dökmeyin!* Істі қалжыңға айналдырмаңыз! *döküp saçmak* төгіп шашу, жұмсап тауысу.

DÖKÜK s. 1. (шаш) Тарқатылған, жіберілген. *Saçları omuzlarına dökkük.* Шашы иығына төгілген. 2. Қираған, ескірген, бүлінген.

DÖKÜLMEK (nsz, -e) 1. Төгілу, құйылу; шашылып қалу, төгіліп қалу. *Çorba döküldü.* Сорпа төгілді. *Çuvaldan arpa döküldü.* Қаптан арпа төгілді, шашылды. 2. Шоғырлану, топтану, топырлап жиналу. *Bahar o sene erken gelmiş, herkes tarlalara dökülmişti.* Сол жылы көктем ерте келіп, бәрі тегіс егіс даласына кеткен еді. 3. (nsz) mec. Тозу, тозығы жету, ескіру. *Evin dökülüyor.* Оның үйі құлайын деп тұр. *Paltosu artık dökülmiş.* Пальтосы қатты тозып кетіпті. 4. (мата) Төгіліп тұру. 5. Шаршап болдыру, шаршап-шалдығу, діңкесі құру. *Bugün dökülüyorum hiçbir iş yapacak değilim.* Бүгін қатты шаршап тұрмын, ешбір іске зауқым жоқ. 6. (өңгіме, іс-әрекет) Басқа бағыт алу, өзгеру. *Sonu kavgaya döküldü.* Соңы ұрыс-керіспен бітті. 7. (өзен) Құйылу. *Denize dökülme.* Теңізге барып құйылу. *dökülüp saçılmak* 1) жалаңаштану, жартылай жалаңаш киіну. 2) көп ақша жұмсау, ысырап қылу, зая кетіру.

DÖKÜM is. 1. Балқыту, қорыту, еріту, құю. *Döküm kalıbı.* Құю қалыбы. 2. Талдама, есептеу, пайымдау. *Hesabın dökimü* 1) (мыс., сағып алынған тауар) Толық талданған тізім. 2) Кіріс, шығын есебі. 3. Түсетін, құйылатын кезең. *Yaprak dökimü.* Жапырақ түсетін уақыт.

DÖKÜMCÜ is. Құюшы.

DÖKÜM EVİ is. bk. *Dökümhane.*

DÖKÜMHANE is. T. Far. Құю кәсіпорны, құю заводы. *Top dökümhanesi.* Зеңбірек құю заводы.

DÖKÜMLÜ s. Оңай кесіп-пішілетін (мата).

DÖKÜNMEK (-e) Құйыну, өзінің үстіне құю. *Su dökünmek.* Су құйыну.

DÖKÜNTÜ is. 1. Қокыс, қокыр-соқыр, қокыр, қоксык. 2. (қоғамның дамуынан) Кейін қалғандар, артта қалғандар, мешеу қалғандар. 3. (денеге жаңадан шыға бастаған) Бөртпе, есекжем, сыздауық т.б. жаралар. *Ellerde ekzeme tarzında döküntüler.* Қолдарда есекжемге ұқсайтын бөртпелер. 4. s. Жаман, нашар, керексіз. *Şoföre önce kentin en döküntü mahallelerinin adını söylediler.* Ол шоферға алдымен қаланың ең нашар аудандарының атын айтты. 5. s. mec. Азғын, шіріген, опасыз, сатқын.

DÖL is. 1. Ұрпақ, жұрағат, өулет. *Macarların çoğunun bize benzeyişinin bir nedeni de bu döl karışmasıdır.* Мадиярлардың көбінің бізге ұқсауының бір себебі де, ұрпақтардың араласқұралас болуында. 2. Төл; нәресте. *döl almak* (асыл тұқымды малдан) төл алу. *döl vermek* төл беру, төлдеу, балалау.

DÖL AYI is. Төл алу науқаны.

DÖL DÖŞ is. Ұрпақ, тұқым, нәсіл.

DÖLEK, -ği s. hlk. Байсалды, салмақты, өзін-өзі ұстай білетін.

DÖLLEMEK (-i) biy. Ұрықтандыру.

DÖLLENMEK (nsz) Ұрықтану.

DÖLÜT is. biy. Эмбрион, ана құрсағындағы ұрық.

DÖNDÜRMEK (-i, -e) 1. Айналдыру, дөңгелету, үйілдіру. *Çarkı döndürmek.* Дөңгелекті (маховик) айналдыру. 2. mec. Айналдыру, ыркына көндіру, басқа күйге түсіру. *Beni serseme döndürdü.* Мені жынды қылып қойды. *Aslanı döve döve kediyе döndürmüşler.* Арыстанды ұрып-ұрып мысыққа айналдырыпты. 3. Сыныпта қалдыру, емтиханнан құлату. *İmtihanda döndürmüşler.* Ол қайта емтихан тапсыруға қалыпты. 4. Істі басқару, жұмыс

жүргізу. *Tek başına bütün evi döndürüyor.* Жалғыз өзі үйдің барлық жұмысын алып жүр. *Tek başına koca daireyi döndürüyor.* Жалғыз өзі үлкен бөлімді басқарады.

DÖNEÇ, -ci is. fiz. Ротор—электр машинаның қозғалмалы бөлігі.

DÖNEK, -ği is. ve s. Өзгерімпаз, құбылымпаз, сөзінің тұрағы жоқ (адам).

DÖNEKLİK, -ği is. Өзгерімпаздық, құбылымпаздық, тұрақсыздық.

DÖNEM is. 1. Дәуір, кезең, заман, мезгіл. *Hayatının yeni bir dönemine giriyor.* Өмірінің жаңа бір кезеңіне аяқ басып отыр. *Cumhuriyet dönemi.* Республика дәуірі. *Hazırlık dönemi.* Дайындық кезеңі. 2. Сессия—жылына екі рет қайталанып отыратын, жоғары оқу орындарындағы студенттердің емтихан тапсыру мерзімі. *Kış dönemi sınavları.* Қысқы сессия сынақтары. 3. sp. Раунд.

DÖNEMEÇ, -ci is. Бұрылыс, бұрылма, айналмалы бұрылыс, бұлтарыс. *Sert dönemeç.* Шұғыл бұрылыс.

DÖNENCE is. astr. Тропик—жер шарының экваторынан солтүстікке және оңтүстікке қарай 23-27 градус қашықтықта орналасқан жер бетіндегі екі жорымал параллель шеңбер. *Oğlak dönencesi.* Ешкі мүйіз тропигі (оңтүстік тропик). *Yengeç dönencesi.* Рак тропигі (солтүстік тропик).

DÖNER s. 1. Айналмалы, айналатын. 2. is. Дөнер—тік қойылған істікке өткізілген еттерді айналдыра отырып отқа қақтап дайындаған кәуап түрі.

DÖNER SERMAYE is. tic. Айналым капиталы.

DÖNMEK (nsz) 1. Айналу, дөңгелену. *Başım dönüyor.* Басым айналып тұр. *Tekerlek dönüyor.* Дөңгелек айналып тұр. 2. (-den, -e) Қайту, қайтып келу. *İstanbul'dan ne zaman döndünüz?* Стамбулдан қашан қайттыңыз? 3. (-e) Бұрылу, бұрылып қарау, бет бұру. *Bana dönerek cevap verdi.* Маған бетін бұрып жауап берді. 4. (-den, -i) Бұрылу, қайырылу, айналу.

Arkasını dönmek. Артына қарай бұрылу. *Atlılar köşeyi döndüler.* Аттылар бұрылыстан бұрылды. 5. (-e) Ұқсай, айналу, өзгеру. *Bahçeye emek verilince cennete döndü.* Бақшаға көп еңбек сіңіргеннен кейін, ол жұмаққа айналды. *Kavgadan çıkmış horaza dönmüştü.* Ол ұрыстан шыққан қоразға ұқсап қалыпты. 6. Сыныпта қалу, екінші жылға қалу. 7. Безу, қайту, тану. *Sözünden döndü.* Ол өз сөзінен танып кетті. *dönüp dolaşmak* 1) ұзақ уақыт қыдыру, серуендеу. 2) *tec.* қарастыру, іздеу, іздестіру, әрекет ету.

DÖNÜK s. 1. Теріс қарап тұрған, сыртын беріп тұрған. *Ayağa kalkmıştı. Arkası bana dönüktü.* Орнынан тұрып еді. Сол кезде маған теріс қарап тұрған болатын. 2. *tec.* Бағытталған, арналған. *Halka dönük bir eğitim.* Халыққа арналған білім беру.

DÖNÜM is. 1. Донім—1000 м.кв. тең жер өлшемі. 2. (кезең, мезгіл, уақыт) Айналып оралу, қайта оралу. *Yıl dönümü.* Жылдық.

DÖNÜM NOKTASI is. Үлкен өзгеріс кезеңі, ұлы өзгеріс сәті. *Savaşın dönüm noktası.* Соғыста үлкен өзгерістерге бастау болған сәт.

DÖNÜŞ is. 1. Қайту, қайтып келу, кері қайту, шегініс. *Dönüşü olmayan yol.* Шегінісі жоқ жол. *Muhalefete dönüş.* Оппозицияға қайта оралу. 2. Бұрылыс. *dönüşte* 1) қайтар жолда, қайтып келе жатқанында. 2) бұрылыста.

DÖNÜŞLÜ s. 1. Қайтатын, қайтып келетін. 2. gr. Өздік (етістік).

DÖNÜŞLÜ ÇATI is. gr. Өздік етіс.

DÖNÜŞLÜ FİİL is. gr. Өздік етістік.

DÖNÜŞLÜ ZAMİR is. gr. Өздік есімдік.

DÖNÜŞMEK (-e) Өзгеру, айналу, ауысу. *İstanbul güz mevsiminde yalnız yeşillikten oluşan bir çayıra dönüştü.* Стамбул күзгі маусымда тек жасыл жиектен тұратын көк шалғынға айналды.

DÖNÜŞÜM is. Өзгеру, айналу, ауысу; трансформация.

DÖNÜŞÜMCÜLÜK, -ğü is. *biy.* Трансформизм—өсімдік пен жәндіктердің өзгеруі және басқа түрге ауысуы жөніндегі ылым.

DÖNÜŞÜMLÜ s. Ауыспалы, кезектесіп ауысып тұратын

DÖRDER s. Төртеуден, төрт-төрттен.

DÖRDÜNCÜ s. Төртінші.

DÖRDÜZ s. 1. Төртті бірге туған. 2. is. Бірге туған төрт егіз бала.

DÖRT, -dü is. 1. Төрт. 2. Төрт саны кейде “түгел, тегіс, бәрі” мағыналарында қолданылады. *dünyanın dört bucağında* әлемнің барлық жерінен, жан-жақтан. *dört bir taraf* дүниенің төрт бұрышы, бүкіл әлем. *dört dönme* шақшадай басы шарадай болу, не істерін білмей дал болу, басы қату. *dört elle sarılmak (veya yarışmak)* бір іске жан-тәнін салып берілу, кірісу. *dört gözle beklemek* сарылып ұзақ тосу, көп күту.

DÖRT AYAK, -ği is. 1. Төрт аяқты жануар. 2. *zf.* Төрт аяқтап. *Dört ayak yürümek.* Төрт аяқтап, еңбектеп жүру.

DÖRTGEN is. *mat.* Төртбұрыш. *Dik dörtgen.* Тік төртбұрыш. *Eşkenar dörtgen.* Ромб—төрт қабырғалы жазық төртбұрыш. *Paralel kenar dörtgen.* Параллелограмм—қарама қарсы қабырғалары параллель және тең болатын төртбұрыш.

DÖRT GÖZ is. *tkz.* Төрт көз, көзілдірікті адам.

DÖRT İŞLEM is. *mat.* Төрт амал—есеп шығару тәсілдері: қосу, алу, көбейту, бөлу.

DÖRTKENAR is. *geom. bk.* *Dörtgen.*

DÖRT KÖŞE s. Квадрат формалы, төрт бұрышты. *İçerde, penceresiz, dört köşe odanın içine otuz beş kişiyi yığivermişler.* Олар ішке, терезесіз, төрт бұрышты бөлменің ішіне, отыз бес кісіні жинап алыпты.

DÖRTLÜK, -ğü is. 1. Төрттік, төрт нәрсеңнің бірігуі, төрт нәрседен тұруы. 2. *müz.* Ширектік—бүтін нотаның төрттен біріне жұмсалатын уақыт мөлшері. 3. *ed.* Төрт жолды өлең шумағы.

DÖRTNAL is. 1. Шоқырақ, текірек—аттың ширақ, тез шоқытқан жүрісі. *Dörtнал atı çok yorar.* Шоқырақтап шабу атты қатты шаршатады. 2. *tec.* Бір істі тез, өте жылдам жасау, атқару.

DÖRTNALA *zf.* (ат үшін) Шоқырақтап, шоқытып, текіректеп. *dörtнала kaldırmak* шоқытып ала жөнелу. *dörtнала kalkmak* шоқыта желу, шоқыту.

DÖRT YOL is. Төрт жол, төрт жолдың түйіскен жері.

DÖRT YÜZLÜ is. *ve s. mat.* Төрт жақты (геометриялық дене).

DÖŞ is. *hfk.* Төс, кеуде, көкірек. *Bana yastık olsan döşlerin güzel.* Маған жастық болсын сәнді кеуден.

DÖŞEK, -ği is. Төсек, кереует. *Odadakileri uyandırmamak için yavaşça döşekten indi.* Бөлмедегілерді ояндырып алмау үшін ақырын ғана төсектен тұрды. *döşeye düşmek* төсек тарту.

DÖŞELİ s. 1. Төселген, жабылған (кілем т.б.), төсеніш, төселген (тас төселген). *Halı döşeli bir salon.* Кілем төселген зал. *Muşamba döşeli bir oda.* Линолеум төселген бөлме. 2. Жиһазбен жабықталған. *dayalı döşeli* жиһазбен жақсылап жабықталған.

DÖŞEM is. Құрылғы, қондырғы. *Elektrik döşemi.* Электр қондырғысы.

DÖŞEME is. 1. Төсеу, жаю, салу. 2. еден, төсем. *Döşeme tahtası.* Еден тақтайы. *Mermer döşeme.* Мәрмәр еден. *Tahta döşeme.* Тақтай еден. 3. (пәтер, үй) Жиһаз, жабықтар. *Döşeme takımı.* Жиһаз гарнитурасы. 4. Қаптағыш зат (диванға, креслоға қапталатын зат). *Döşemesi yırtılıp somyaları dışarı fırlamış bir koltuk.* Қаптағышы жыртылып, серіппесі сыртына шығып кеткен кресло.

DÖŞEMECİ is. *ve s.* 1. Паркетші. 2. Жиһаз сатушы.

DÖŞEMEK (-i) 1. (тас, ағаш т.б.) Төсеу. *Kaldırım döşemek.* Тротуарды таспен төсеу. *Mermer döşemek.* Мәрмәрмен қаптау. 2. (кілем т.б.) Төсеу, салу, жаю. *Salona halı döşemek.* Залға кілем

- tөсеу. 3. Жиһазбен жабдықтау. *Ev döşemek*. Үйді жиһазбен жабдықтау.
4. Құру, салу, жасау. *telefon hattı döşemek* телефон көбелін құру, жүргізу.
- DÖŞEMELİK**, -ғи *s. ve is.* 1. Еденге төсөлетін материал. 2. *s.* (диван, кресло үшін) Қаптайтын, каптауға арналған. *Döşemelik kumaş*. Қаптайтын мата.
- DÖTERYUM** *is. Fr.* Дейтерий—ауыр сүтек.
- DÖREÇ**, -ci *is. hlk.* Ағаш келі.
- DÖVİZ** *is. Fr.* 1. Девиза—халықаралық есеп айырысуда қолданылатын чек, вексель, қаражат қағазы. 2. Валюта, шетел ақшасы. *Malî döviz bölgesi*. Валюталық аймақ.
- DÖVME** *is.* 1. Ұру, соғу. 2. Денені әшекейлеу немесе адам денесіне салынған әшекей сурет. 3. *s.* Соғылған, қақталған (темір т.б.). *Dövme demir*. Соғылған темір. *dövme uapmak*. денеге әшекей сурет салу.
- DÖVMEK**, -er (-i) 1. Ұру, соғу, сабау, ұрып-соғу, тоқпақтау, түйгіштеу. *Onu döversem elim kurulsın*. Оны сабасам, қолым сынсын. 2. (киіз, төсеніш т.б.) Таяқпен ұрып қағу, тазарту. 3. Түю, жармалау, ұнтақтау. *Döveçle kara biber dövmek*. Келіге салып кара бұрыш ұнтақтау. 4. (жұмыртқа т.б.) Шайқау, көпіршіту. *Yumurtayı iyi dövmeli*. Жұмыртқаны жақсылап шайқау керек. 5. Соғу, басу, қақтау. *Demir dövmek*. Темір соғу. 6. Атқылау, оқ жаудыру. *Düşman sipperlerini dövmek*. Дұшпан окоптарына оқ жаудыру.
- DÖVÜNMEK** (*nsz*) 1. Өзін-өзі тоқпақтау, соғу, өкініште қалу. *Bir kadın dokuz çocukla bir viranenin içinde çırılçıplak kaldım diye dövünüyordu*. Бір әйел тоғыз баламен қараусыз жерде жалаңаш қалдым деп өзін-өзі тоқпақтап жатыр еді. 2. *mes.* Қатты қайғыру, қапа болу, қан жұту, қайғы-қасірет шегу. *Yaptığına çok pişman olmuş dövünüyor*. Ол істеген ісіне қатты өкініп қайғырып отыр.
- DÖVÜŞ** *is.* 1. Ұру, соғу, сабау. 2. Төбелес, ұрыс. *Onunla dövüşse kalksa iki tokatla onu yere serer*. Онымен төбелесетін болса, екі шапалақпен жерге жалп еткізеді.
- DÖVÜŞKEN** *s.* Өжет, өткір; сотқар, төбелескіш.
- DÖVÜŞMEK** (*nsz, -le*) 1. Төбелесу, тартысу, арпалысу. 2. Соғысу, ұрысу, шайқасу. 3. *sp.* Бокстасу.
- DRAGON** *is. Fr.* 1. Айдаһар, аждаһа. 2. *tar.* Драгун—соғыс кезінде аттан түсіп те соғысатын атты әскерлердің бір түрі.
- DRAHMİ** *is. Yun.* Драхма—грек теңгесі.
- DRAJE** *is. Fr.* 1. Сырты тәтті дәрі. 2. Драже—ішінде мейіз бар, ұсақ домалақ кәмпит.
- DRAM** *is. Fr. tiy.* 1. Драма—әдеби жанр. 2. *mes.* Ауыр жағдай, қайғылы оқиға.
- DRAMATİK** *s. Fr.* 1. Драмалық, драма жанрында жазылған. 2. *mes.* Аянышты, жан ашырлықтай.
- DRAMATURG** *is. Fr. tiy.* Драматург—сахнаға арнап шығарма жазатын жазушы.
- DRENAJ** *is. Fr.* 1. Дренаж—өсімдіктерге зиян келтіретін артық суды ағызып жіберу арқылы жерді құрғату. 2. *tp.* Дренаж—жараның іріңін түтік арқылы шығару.
- DREZİN** *is. Fr.* Дрезина—темір жол рельсі бойынша мотормен я қолмен жүргізілетін кішкене арба.
- DUA** *is. Ar.* 1. Құдайға жалыну, жалбарыну, дұға оқу. 2. Дұға—құранның аяттары. *dua etmek* дұға ету, құдайға жалбарыну. *duası tutmak* дұғасы қабыл болу, тілегі орындалу. *duasını almak* алғысын алу.
- DUACI** *is.* (біреу үшін) Дұға оқып амансаулық тілеуші, тілектес болушы.
- DUAHAN** *is. Ar. Far.* Дұға оқушы.
- DUBA** *is.* 1. Жайпақ түп кеме, түбі жалпақ, сүйретпе жүк кемесі. 2. Жүзбелі көпір, қалқымалы көпір, понтон. *duba gibi* бөшке сияқты домаланған семіз (адам).
- DUBARA** *is.* 1. 2:2—ойында ортаға тасалған тастардың екі шұңқыры бар жағы үстіне келуі. 2. *argo* Көз бояу-

шылық, алдамшылық, алаяқтық.

DUBLĀJ *is. Fr. sin.* Дубляж—фильмді түсірілгеннен кейін барып дыбыстандыру немесе шетел фильмдерін жергілікті я басқа бір тілге аудару ісі. *Türkçeye dublaj* (фильмді) түрік тіліне дубляж жасау.

DUBLE *is. Fr.* Екі есе, екеулік. *Bana bir double bira!* Маған екеулік сыра (өкел, бер, құй)!

DUBLEKS DAİRE *is.* Баспалдағы ішінде екі қабатты бір пәтер.

DUBLÖR *is. Fr.* Дублер—бір рөлді ойнайтын көмекші ойыншы.

DUÇAR *s. Far. esk.* Душар болған, ұшыраған, шалдыққан. *duçar olmak* душар болу, тап болу, шалдығу.

DUDAK, **-ği** *is. 1.* Ерін. *2. mec.* Ауыз. *dudak бүkmek* ернін шығару, ұнатпаған, жақтырмаған кейіп білдіру. *dudağa gelmek* сүйісу, өбісу. *dudak sarkıtmak* бүртію, өкпелеу. *dudak ucuyla söylemek* аузын жыбырлату, әрең, зорға сөйлеу. *dudak ısırtmak* таңғалдыру, қайран қалдыру. *dudağının ucuna gelmek* тілінің ұшында тұру.

DUDAK BENZEŞMESİ *is. gr.* Ерін үндестігі.

DUDAK BOYASI *is.* Далап, помада.

DUDAK ÜNSÜZÜ *is. gr.* Еріндік дауысыз.

DUDU (I) *is. Far. 1.* Ханым. *Ayşe dudu.* Айше ханым. *2.* Егде, тартқан армян әйел.

DUDU (II) *is.* Тоты құс.

DUDU DİLLİ *s.* Өңгімешіл, сөзшен, сөзуар.

DUHUL, **-lî** *is. Ar. esk.* Кіру, ену.

DUHULİYE *is. Ar. esk.* Кіру ақысы.

DUL *s. ve is.* Жесір, тұл әйел немесе әйелі өлген я әйелінен ажырасқан ер адам. *dul kalmak* (әйел немесе ер адам үшін) жұбайы, қосағы өлу.

DULAVRAT OTU *is. bot.* Түйежапырақ.

DULDA *is. hlk. 1.* Қалқа, таса, ық. *2. hlk.* Қамқорлық, қамқор болушылық, пана болушылық.

DULLUK, **-ğu** *is.* Жесірлік, тұлдық.

DUMA *is. Rus.* Дума, құрылтай, кеңес.

DUMAN *is. 1.* Түтін. *Duman borusu.* Пештің түтін шығатын мойны. *2.* Тұман. *Köyülün üstüne boz bir duman çökmüştü.* Ауылының үстін бұлыңғыр тұман басқан еді. *3. argo* (іс т.б.) Сенімсіз, соңы қауіпті, жаман. *İşi (durumu) duman!* Оның ісі (жағдайы) жаман. *4. argo* Есірткі, наркотик. *duman almak* 1) тұман басу, тұман қаптау. 2) темекінің түтінін ішке сору. *duman etmek* 1) берекесін, шырқын бұзу, быт-шыт қылу, тас-талқан ету. 2) жену, женіп шығу.

DUMANLI *s. 1.* Түтінді. *Dumanlı barut.* Түтінді дәрі. *2.* Тұманды, мұнарлы, бұлыңғыр. *Dumanlı hava.* Тұманды күн.

DUMANSIZ *s.* Түтінсіз. *Dumansız barut.* Түтінсіз дәрі.

DUMUR *is. Ar. fizy.* Сему, солу, атрофия. *dumura uğramak* семіп қалу, жансыздану.

DURAĞAN *s.* Жылжымайтын, қозғалмайтын, қимылсыз.

DURAĞANLIK, **-ği** *is.* Қимылсыздық, қозғалмайтындық, қатып қалушылық.

DURAK, **-ğı** *is. 1.* Аялдама. *İlk durakta otobüsten atlayarak geriye döndüm.* Бірінші аялдамада автобустан секіріп түсіп кейін қайттым. *2. ed.* Пауза, тыныс, үзіліс.

DURAKLAMAK (*nsz*) *1.* (қозғалыс кезінде қысқа бір уақыт) Кідіру, тоқтау, бөгелу. *Bir dakika araba yerinde durakladı.* Машина бір минут кідіріс жасады. *2. mec.* Мүдіру, сөзден тосылу, бір мезет үнсіз қалу, үн шығармау. *Rüstem hayret içinde durakladı.* Рүстем аң-таң боп сөзден мүдіріп қалды.

DURAKSAMAK (*nsz*) Күмәндану, күдіктену, сенімсіздік білдіру, жалтақтау, тайсақтау.

DURAKSIZ *zf.* (автобус үшін) Тоқтамастан, аялдамаларда тоқтамастан.

DURALAMAK (*nsz*) *bk. Duraklamak.*

DURDURMAK (**-i**) Тоқтату, кідірту. *Elini kaldırarak otobüsü durdurdu.* Қолын көтеріп автобусты тоқтатты.

DURGUN *s.* 1. Тыныш, тынық, тым-тырыс. *Deniz bugün durgun.* Теңіз бүгін тынық, толқынсыз. 2. *tec.* Жабырқанқы, тұнжыранқы, көңілсіз. *Sizi durgun görüyorum.* Сіз шаршап-шалдыққан, жабырқанқы көрінесіз. 3. *tec.* Тоқыраған, тоқырауға ұшыраған. *Bugün alış veriş pek durgun.* Бүгін сауда жүрмей тұр, тоқырап тұр.

DURGUNLAŞMAK (*nsz*) 1. Тыныштану, саябырлану, басылу. *Deniz durgunlaştı.* Теңіз тыныштанды. 2. *tec.* Тұнжырау, жабырқау, қалың ойға бату. *Acı haberi alınca birden durgunlaştı.* Қайғылы хабарды алысымен, оның бірден қабағы түсіп кетті. 3. *tec.* Тоқырау, дағдарысқа ұшырау.

DURGUNLUK, *-ğu is.* 1. Тыныштық, дамыл, тыным. 2. Әлсіздік, босандық, солғындық. 3. Тоқырау, тоқтап қалу. *Kan durgunluğu.* Қан тоқтап қалу. *Piyasa durgunluğu.* Сауда-саттықтың, тауар айырбасының тоқырап қалуы. *Sanayi durgunluğu.* Өнеркәсіптің тоқырап қалуы.

DURMAK, *-ur (nsz)* 1. Тұру, тұрып қалу, тоқтап тұру. *Sen biraz burada dur.* Сен біраз осы жерде тұра тұр. 2. Тоқтап қалу, тұрып қалу, жұмыс істемеу. *Bileğimdeki saat durmuş.* Қолымдағы сағат тоқтап қалыпты. 3. Тоқтау, кідіру, аялдау. *Yolda neredе çeşme gördümse durdum, elimi yüzümü yıkadım, su içtim.* Жол-жөнекей қай жерден бұлақ көрсем аялдап, беті-колымды жудым, су іштім. 4. (жаңбыр т.б.) Тоқтау, басылу. *Yağmur durdu.* Жаңбыр басылды. 5. Бар болу, ғұмырлы болу, жасау. *Türklerin yüzlerce yıl önceki kitabeleri hâlâ duruyor.* Түріктердің жүздеген жыл бұрынғы жазба есекрткіштері әлі жасап келеді. 6. Бар болу, бола тұру, болу. *Bu kadar dersim dururken sinemaya nasıl gideyim?* Осыншама дәрістерім бола тұра, киноға қалай барамын? 7. Күту, тосу, күтіп тұру. *Oturacak değil, ayakta duracak yer yok.*

Отырып күтпек түгілі, аяқта тұратын жер жоқ. 8. Өмір сүру, тіршілік ету. *Anneannen duruyor nu?* Әжең тірі ме? 9. Тұру, бір жерде тұру, жету. *Kitaplar masanın üzerinde duruyor.* Кітаптар үстелдің үстінде тұр. *durmuş oturmuşluk* жетілу, толысу, кемеліне келу. *durup dinlenmeden* тоқтаусыз, толассыз, үздіксіз. *durup dururken* 1) жайдан-жай, құр бекерге, бостан-босқа. 2) кенеттен, бірден, күтпеген жерден.

DURU *s.* 1. Мөлдір, тұнық. *Duru su.* Мөлдір, таза су. 2. (дене) Кіршіксіз, таза.

DURULMAK (*nsz*) 1. Тұнықтану, тұну, мөлдірлену, түп-тұнық болу. *Bulanık su duruldu.* Лай су тұнды. 2. (шу, әрекет, жаңбыр, жел үшін) Басылу, тыйылу, тоқтау. *Kar ve fırtına durulmuş, hava birden açivermişti.* Қар мен дауыл басылып, ауа райы кенеттен ашылып кетті. 3. *tec.* Тынышталу, сабасына түсу, басылу.

DURULUK, *-ğu is.* 1. Тұнықтық, мөлдірлік. 2. *tec.* (тілді қолданғанда, сөйлегенде) Тазалық, таза сөйлеушілік.

DURUM *is.* 1. Жағдай, жай-күй, хал-ахуал, қалып. *Durumu incelemek.* Жағдаймен танысу, байқап білу. *Coğrafya durumu.* Географиялық жағдай. *Sağlık durumu.* Денсаулық күйі. *Hastanın durumu çok ağırdır.* Аурудың хал-ахуалы өте ауыр. 2. Кісінің қоғамдағы орны, қызметі, мәртебесі. 3. *gr.* Септік. *Yalın durum.* Атау септік. *Belirtme durumu.* Табыс септігі. *durumu bozulmak* әлеуметтік жағдайы нашарлау. *durumu düzelmek* әлеуметтік жағдайы жақсару.

DURUM EKİ *is. gr.* Септік жалғау.

DURUM ORTACI *is. gr. bk. Sıfat-fiil.*

DURUM ULACI *is. gr. bk. Zart-fiil.*

DURUŞ *is.* Тұрыс, тұру қалпы, өзін ұстау манерасы. *Duruşundan bir derdi olduğu belli.* Тұрған тұрысынан оның бір уайымы бар екені көрініп тұр.

DURUŞMA *is. huk.* Сотқа жататын іс. Сот процесі.

- DUŞ** *is. Fr.* Душ. *Duş almak (veya yap-mak)*. Душка түсу, душқа шомылу.
- DUŞ KABİNİ** *is.* Душка түсетін кабина.
- DUT** *is. Fr. bot.* 1. Тұт—жапырағын жібек құрты жейтін ағаш. 2. Тұт ағашының жемісі. *dut gibi* 1) мас болу, есірікте-ну. 2) ұялу, қызару.
- DUVAK**, **-ği** *is.* Келін фатасы, жаулығы. *duvağına doymamak* (қыз) келін болып түсе салысымен өліп кету немесе күйеуінен ажырап қалу.
- DUVAR** *is. Far.* 1. Қабырға. 2. Дуал, қоршау. *Bahçe duvarı*. Бақ дуалы. 3. *mec.* Кедергі. *İki arkadaşın arasında aşılmasa bir duvar vardı*. Екі достың арасында бітпейтін бір кедергі бар еді. *duvar çekmek* 1) дуал тұрғызу, қабырға көтеру. 2) бет көріспей кету, қарымқатынасын үзу. *duvar gibi* саңырау, керең.
- DUVARCI** *is.* Кірпіш, тас қалаушы.
- DUVAR GAZETESİ** *is.* Қабырға газеті.
- DUVAR SAATİ** *is.* Қабырға сағаты.
- DUY** *is. Fr.* Электр патроны.
- DUYARLI** *s.* Сезгіш, әсерленгіш, сезімтал.
- DUYARLIK**, **-ği** *is.* Сезімталдық, сезгіштің, сезімділік; байқағыштық, білгіштік.
- DUYGU** *is.* 1. Сезім, сезіну, көңіл-күй. *Duygu organı*. Сезім мүшесі. *Ödev duygusu*. Борыш сезімі. *Sorumluluk duygusu*. Жауапкершілік сезімі. 2. Сүйіспеншілік. *Vatan duygusu*. Отанға деген сүйіспеншілік. *duyguları açığa vurmak* әсерін, пікірін бүкпелемей ашық айту. *duygularıyla davranmak* байыппен емес, сезімнің күшіне бағынып, сезімге беріліп әрекет ету.
- DUYGULANIM** *is.* Әсер, ықылас, мейірім. *Ona en azından iyi duygulanımlar vermem gerekirken üzüyorum onu*. Ең болмаса оған жақсы әсер қалдыруға тырысудың орнына, мен оны ренжітемін.
- DUYGULANMAK** (*nsz*) Көңілі босау, қобалжу, толқу, елжіреу, көзіне жас алу. *Bu güzel davranışınızdan çok duygulandım*. Сіздің ізгі ниетті іс-әре-

кетіңіз көңілімді босатып жіберді.

DUYGULU *s.* 1. Сезімтал, сезгіш, әсершіл, әсерленгіш. 2. Қайырымды, кішіпейіл, зейінді.

DUYGULULUK, **-ğu** *is.* 1. Сезімталдық, сезгіштік, әсершілдік, әсерленгіштік. 2. Қайырымдылық, кішіпейілділік, зейінділік.

DUYGUSAL *s.* 1. Сезімтал, әсерленгіш, сезімді, сезімшіл, сезімге берілгіш, әсершіл. 2. Көңіл босататын, толқытатын, елжірететін (шығарма немесе адам).

DUYGUSALLIK, **-ği** *is.* Сезімталдық, сезімділік, сезімге берілгіштік.

DUYGUSUZ *s.* Сезімсіз, ойсыз, түйсіксіз.

DUYGUSUZLUK, **-ğu** *is.* Сезімсіздік, сезімі жоқтық, түйсіксіздік.

DUYMAK, **-ar (-i)** 1. Есту, құлаққа шалыну. *Kulağımla duydum*. Өз құлағыммен естідім. 2. Құлақтану, хабардар болу, білу. *Yaptıklarımı duydum*. Істеген істерінен хабардар болдым. 3. *mec.* Сезу, байқау, білу. *Yıllar nasıl geçti, duymadım*. Жылдар қалай өте шықты, сезбедім. 4. (сезім мүшелері арқылы) Сезіну, байқау, сезу. *Vicdan azabı duymak*. Ұжданы алдында азап шегу. *Elinin üzerinde bir böceğin gezdiğini duydum*. Қолымның үстінде құрт-құмырсқа жыбырлап жүргенін сездім. *Yemeğin kokusunu duydum*. Тамақтың иісін сездім.

DUYMAMAZLIK, **-ği** *is. bk. Duymazlık*.

DUYMAZLIK, **-ği** *is.* Естімегенсу; немқұрайдылық, селкостық, селсоқтық, немқұрайды қараушылық. *duymazlıktan gelmek* көңіл бөлгісі келмегендіктен естімегенсу, немқұрайды қарау.

DUYU *is.* Түйсік, түйсіну, сезу. *Aşırı duyuy*. Аса сезімталдық. *İşitme duyuları*. Есту түйсіктері.

DUYUM *is.* 1. Хабар, мәлімет. 2. Сезім, түйсік.

DUYURMAK (**-i, -e**) Естірту, хабарлау, айту. *Söyledim ama, ağır işittiği için duyuramadım*. Айттым, бірақ құлағы ауыр еститіндігінен жеткізе алмадым.

DUYURU *is.* Хабарландыру, құлақтанды-

- ру.
DÜBBÜEKBER *öz. is. Ar. astr.* Жетікарақшы.
DÜDEN *is. coğr.* Үңгір, жарық, жарылған жер.
DÜDÜK, -*ğü is.* 1. Ысқырық. *Ben düdük sesi işitir gibi oldum.* Мен ысқырық даусын естіген сияқты болдым. 2. *s. argo* Ақылсыз, ақылы кем, жаңғалақ. 3. Сигнал гудогы. *düdük gibi* (киім) тар, денеге жабысып тұратын.
DÜDÜKLEMEK (-*i*) 1. *argo* Жыныстық қарым-қатынасқа түсу. 2. *argo* Алдау, алдап кету. 3. *argo* Арзанқол бір затты алдап, отірік айтып қымбат бағаға сату.
DÜELLO *is. İt.* Дуэль, жекпе-жек ұрыс. *Düelloya çağırmaq, düelloya davet etmek.* Дуэльге шақыру.
DÜĞME *is.* 1. Түйме. *Düğme deliği.* Түйме ілмегі. 2. Кнопка—саусақпен басу арқылы электр тоғын, әр түрлі механизмдерді іске қосу үшін я токтату үшін қолданылатын жылжымалы түйме. *Elektrik düğmesi.* Электр сөндіргіші.
DÜĞMECİ *is.* Түймеші—түйме жасайтын немесе сағатын адам.
DÜĞMEK, -*er (-i) hlk.* Түю, түйіп байлау.
DÜĞMELEMEK (-*i*) Түймелеу, түймесін салу, ілгектеу.
DÜĞMELENMEK (*nsz*) Түймелену, түймесі салыну, ілгектену.
DÜĞMELİ *s.* Түймелі, түймесі бар, түйме қадалған.
DÜĞMESİZ *s.* Түймесіз, түймесі жоқ.
DÜĞÜM *is.* 1. Түйін, түйілген жер; торап. *Demiryolu düğüm noktası.* Темір жол торабы. 2. *tec.* Шиеленіскен, шешілуі қиын жағдай. 3. *ed.* Шиеленісу. *düğüm atmak* түйіндеу, айқастыра тартып байлау, түйін жасау. *düğümünü çözmek* 1) түйінді шешу, түйінін тарқату. 2) шиеленіскен бір мәселенің мәнісін ашып айқындау, ұйғарымға келу.
DÜĞÜMLEMEK (-*i*) Түйіндеу, түйіндеп байлау, айқастыра тартып байлау.
DÜĞÜN *is.* Үйлену тойы. *Düğün hediyesi.* Үйлену тойына арналған сыйлық.

Düğün yapmak. Үйлену тойын жасау.
 2. Сүндет той.

- DÜĞÜNCÜ** *is.* 1. Той иесі. 2. Тойға шақырушы. 3. Тойға шақырылғандар.
DÜĞÜNCÜBAŞI *is.* Той басы, асаба.
DÜĞÜN PİLÂVI *is.* Той палауы, тойға жасалған палау.
DÜK, -*kü is. Fr.* Герцог—Батыс Еуропадағы жоғары дәрежелі дворяндық атақ.
DÜKKÂN *is. Ar.* 1. Дүкен, магазин. *Bakkal dükkânı.* Бақал дүкені, азық-түлік сатылатын дүкен. 2. Тігінхана, ұстахана, шеберхана. *Berber dükkânı.* Шаштараз. *Çilingir dükkânı.* Ұста дүкені.
DÜLDÜL *is. Ar.* 1. Дүлдүл—пайғамбардың Хазіреті Әлиге сыйға тартқан қашырдың аты. 2. *şaka* (қалжың ретінде айтылады) Нашар, жаман ат. 3. *şaka* Ескі машина.
DÜLGER *is. Far.* Ағаш ұстасы.
DÜLGERLÜK, -*ği is.* Балташылық, ағаш шеберлігін кәсіп етушілік.
DÜMBELEK, -*ği is. Far.* 1. Дүмбелек—беті қон терімен қапталған, дабылға ұқсайтын музыкалық аспап. 2. *s. hlk.* Меніреу, дүлей, дәкір, жарымес.
DÜMDÜZ *s.* 1. Теп-тегіс, кедір-бұдыры жоқ, жазық. *Dümdüz bir yol.* Теп-тегіс жол. 2. *tec.* Қарапайым, қатардағы (адам), жұпыны, жай. 3. *tec.* Өресіз, ой-өрісі тар, білімсіз (адам).
DÜMEN *is. İt.* 1. Тұтка, руль—кеме, ұшақ т.б. механизмді басқару тетігі. 2. *argo* Алаяқтық, залымдық. 3. *tec.* Басқару, басшылық ету. *dümen çevirmek* алаяқтық ету, қулық-сұмдық жасау. *dümen kırmak* бағытын өзгерту.
DÜMENCİ *is.* 1. Тұтқашы—кемеде рульді басқарушы. 2. *argo* Жалқау, үлгермейтін, артта қалған оқушы. 3. *argo* Алаяқ, залым, қу, алдамшы.
DÜN *is.* 1. Кеше. *Dün akşam.* Кеше кешке. *Düne kadar buradaydı.* Ол кешеге дейін осында еді. 2. Өткен уақыт, өткен күндер. *Büğünü anlamak için dünü Bilmek gerek.* Бүгінді жете түсіну үшін өткенді білу шарт керек. 3. *zf.*

Кеше ғана, таяу арада, өткенде ғана.
DÜN DEN *zf.* 1. Кешегі, бұдан бір күн бұрынғы, кешеден. *Dünden kalma yemek.* Кешеден қалған тамақ. 2. Көптен, баяғыдан, бұрыннан. *dünden bugüne* қысқа уақыт ішінде, тез арада. *dünden hazır (veya razı)* өзіне жасалған ұсынысқа шын көңілімен риза болу, қуана-қуана келісу. *dünden ölmüş* жұмысқа, еңбектенуге зауқы жоқ, ынтасы қалмаған.

DÜNKÜ *s.* 1. Кешегі, бұдан бір күн бұрынғы. *Dünkü yağmur.* Кешегі жаңбыр. 2. Кешегі, бұдан бұрынғы, өткендегі. 3. *mes.* Жаңа келген, тәжірибесіз, ысылмаған. *O daha dünkü temurdur.* Ол әлі ысылмаған қызметкер.

DÜNÜR *is.* Құда,құдағи. *dünür gitmek* құда түсу.

DÜNÜRCÜ *is. hlk.* Қызды көруге барушы, жаушы.

DÜNÜRLEŞMEK (*nsz, -le*) *hlk.* Құдандаласу, қыз алысып-берісу, құдаласу.

DÜNÜRLÜK, -gü *is.* 1. Құдалық, құда болушылық, құда түсушілік. 2. Жекжаттық, сүйек шатыстық.

DÜNYA *is. Ar.* 1. Дүние, дүние жүзі, жер шары. 2. Дүние, әлем, дүние жүзі, жиһан. *Dünyanın her tarafına gitmek.* Жер жаһанды кезу. 3. Дүние, өмір, тіршілік. *Dünyayı anlamak.* Өмірді түсіну. 4. Жұрт, ел-жұрт, халық. *Dünya önünde.* Ел-жұрттың алдында. *Dünya ne söylerse söylesin onun umrunda olmuyor.* Жұрт не десе десін, оның ойына кіріп шықпайды. 5. Дүние, орта, топ. *Ressamlar dünyasında onun yeri ayrıdır.* Суретшілер дүниесінде оның орны ерекше. *dünya başına yıkılmak* өмірден түңілу, безу, торығу. *dünya durdukça* мәңгілік, мәңгі бақилық, өмірлік. *dünya yüzü görmemek* күн көзін көрмеу, жабық бір жерде ұзақ уақыт қалу. *dünyadan haberi olmamak* дүниеден, әлемде болып жатқан нәрселерден хабары болмау. *dünyanın dört bucağı* дүниенің төрт

бұрышы. *dünyaya gelmek* дүниеге келу. *dünyayı haram etmek* дүниені қарап қылу, тас-талқан ету.

DÜNYADA *zf.* Ешқашан, ешбір заман. *Bu kitabı dünyada kimseye vermem.* Бұл кітапты ешқашан ешкімге бермеймін.

DÜNYA EVİ *is.* Үйлену. *Dünya evine gitmek.* Үйлену, тұрмыс құру; әйел алу.

DÜNYALIK, -ğı *is.* Дүние, мүлік, дүниемүлік, жиһаз. *dünyalığı doğrultmak* өміріне жететін дүние-мүлік табу,жинау.

DÜNYANIN YEDİ HARİKASI *is.* Әлемнің жеті кереметі.

DÜPEDÜZ *zf.* 1. Теп-тегіс, кедір-бұдыры жоқ. 2. Тіке, тура, тік. *Adam düpedüz ona diyor.* Адам оның бетіне тіке айтып тұр.

DÜRBÜN *is. Far.* Дүрбі, бинокль. *dürbünün tersiyle* елемей, мән бермей, назар аудармай.

DÜRMEK (*-i*) Шиыршықтап орау, жұмырлап дөңгелете білемелеп орау. *Halıyı dürmek.* Кілемді шиыршықтап бүктеу. *Kağıdı dürmek.* Қағазды шиыршықтап орау. 2. Бүктеу, бүктеп жинап қою.

DÜRTMEK, -ar (-i) 1. (ұшы бар бір нәрсемен) Шұқу, шұқып қалу, тұрту, тұртп қалу. 2. (біреуді шынтақпен, қолмен) Итеру, итеріп жіберу, нұқу. *Dirseğiyle dürttü.* Шынтақпен итеріп жіберді. 3. *mes.* Итермелеу, қайрау, айдап салу. 4. *mes.* Ескерту, алдынала сақтандыру, алдын-ала ескертпін қою.

DÜRTÜ *is. psikol.* Қоздырушы, туғызушы, қозғаушы; тұрткі, қозғау, ояту.

DÜRTÜKLEMEK (*-i*) 1. Тұрткілеу, қайта-қайта тұрту, шұқылау. 2. *mes.* Біреуді бір іске айдап салу, итермелеу немесе біреуге алдын-ала ескерту жасау.

DÜRTÜŞLEMEK (*-i*) Бірнеше қайтара тұрту, тұрткілеу, тұртпектеу.

DÜRÜLMEK (*nsz*) 1. Түрілу, қайырылу, шиыршықталу, шиыршықтап оралу.

DÜRÜM *is.* Шиыршықтап орау, жұмырлап дөңгелете білемелеп орау, түтіктеп орау.

DÜRÜMLEMEK (-i) Шиыршықтау, бір шетін қайырып, жұмырлап дөңгелете орау.

DÜRÜST s. *Far.* 1. Әділ, шыншыл, дұрыстықты жақтайтын, шындықты сүйетін (адам). *Dürüst bir adam.* Әділ адам. 2. Дұрыс, қатесіз, кемшіліксіз. *Dürüst bir ifade.* Тура, қатесіз айтылу.

DÜRÜSTLÜK, -ğü is. 1. Әділдік, дұрыстық, шындық, турашылық. 2. Дұрыстық, дәлме-дәл келушілік.

DÜSTUR is. *Ar. esk.* 1. Ереже, құрал. 2. Заңдар жинағы, кодекс.

DÜŞ is. 1. Түс, түс көру. 2. *mec.* Қиял, орындалуы қиын, шындыққа жанаспайтын арман. 3. *mec.* Арман, мақсат, тілек. *düş görmek* түс көру. *düş kurmak* қиялдау, армандау, көксеу.

DÜŞÇÜ is. Қиялшыл, арманшыл адам.

DÜŞÇÜLÜK, -ğü is. Қиялшылық, қиялға берілгіштік, қиялдағыштық.

DÜŞE KALKA zf. Жығылып-сүрініп, бір құлап, бір тұрып, өрең-өрең, зордың күшімен, оліп-талып, зорға.

DÜŞEY is. *Far.* Тік, вертикаль.

DÜŞEYAZMAK (*nsz*) Құлап қала жаздау, құлай жаздау, жығылып қала жаздау, сүрініп кету.

DÜŞ GÜCÜ is. Қиял ұшқырлығы, ой ұшқырлығы.

DÜŞKÜN s. 1. Құмар, әуес, құштар. *Giyi-nişe düşkün.* Әдемі киінуді жақсы көретін, жақсы киінуге әуес. *İçkiye düşkün.* Араққұмар, ішкіш. *Lükse düşkün.* Сән-салтанатқа, қымбат нәрселерге құмар, сән қуғыш. *Şöhrete düşkün.* Атаққұмар, мансапқор. 2. *mec.* Абыройы түскен, қадір-қасиетінен айрылған, беделі төгілген. *Düşkün kadın.* Бұрынғы абыройынан, беделінен айрылған әйел. 3. Кедейленген, жағдайы нашарлаған, бейшаралық халге түскен. *Eski arkadaşının düşkün bulunduğu hâlimden anlaşılyordu.* Ескі досының тұрмысының нашарлағаны түрінен көрініп тұр еді. 4. (кәрілік, науқастық себептерімен) Кемтар, жарымжан күйге түскен, жұмыс істеу қабілетінен айрылған, әлі кеткен, күш-қуаттан айырылған. *düşkün*

olmak құмар болу, көксеу, қызығу, аңсары ауу.

DÜŞKÜNLÜK, -ğü is. 1. Құмарлық, әуесқойлық, ынтықтық. *Alçak gönüllü bir aydın. Hiç gösteriş düşkünlüğü yok.* Ол қарапайым бір зиялы адам. Ешқандай сән-салтанатқа әуесқойлығы жоқ. 2. Жабырқанқылық, селкостық, көңілсіздік. 3. Абыройсыздық, қадірсіздік, маскаралық, ұят жағдай. *Şerefyle, askerce ölüvermiş olsaydı bu düşkünlüğü görmeyecekti.* Намысымен, жауынгерше өле салғанда, бұл маскаралықты көрмес еді. 4. (акша жағынан) Тарығушылық, жоқшылық көрушілік, қысылушылық, мұқтаждық.

DÜŞLEMЕК (-i) Елестету, елес құру, ой-елегінен өткізу.

DÜŞMAN is. *ve s. Far.* Дұшпан, өштескен, қастасқан адам, қас. *Baş düşman.* Негізгі жау. *Can düşmanı.* Қас дұшпан. *Düşman eline düşmek.* Жау қолына түсу. 3. *mec.* (бір нәрсені көп мөлшерде) Жеп бігіретін, тауысатын. *Ekmek düşmanı.* Нанның жауы. *düşman çatlatmak* жауының ішін күйдіру, қызғандыру. *düşman kesilmek* дұшпандасу, қастасу, өштесу.

DÜŞMANCA s. *ve zf.* Дұшпанша, қас адамша, қасша.

DÜŞMANLIK, -ğü is. Дұшпандық, өшпенділік, қастық, жаулық.

DÜŞMEK (-e) 1. Құлау, түсу. *Ağaçtan yere bir yaprak düştü.* Ағаштан жерге бір жапырақ түсті. *Çocukken ağaçtan düşüp ayağım kırılmıştı.* Бала кезімде ағаштан құлап, аяғым сынған еді. 2. Құлау, жығылу, сүрініп етпетінен түсу. *Çocuk koşarken yere düştü.* Бала жүгіріп бара жатып, жерге мұрттай ұшты. 3. Жауу, түсу. *Dağlara kar düştü.* Тауға қар түсті. *Buraya yağmur düşmedi.* Бұл жерге жаңбыр жауған жоқ. 4. Мезгілсіз, уақытынан бұрын, ерте (өлі) туу. 5. Ықыласы ауу, көңілі түсу, аңсары ауу. *Sen bu işin üstüne çok düştün.* Сен бұл іске ықыласың қатты ауып кетті. 6. Бойын билеу, үйіру, бөй ұру, берілу. *Şüpheye düş-*

mek. Күдіктену, секем алу, күмәндану. *Kadınlar telâşa, korkuya düştüler.* Әйелдердің бойын қобалжу, үрей биледі. 7. Дәл келу, жарасу, үйлесу, тура келу. *Bu resim buraya iyi düştü.* Бұл сурет осы жерге дәл келді. 8. Жауапты болу, мойнына жүктелу, міндеттелу. *Vana arada bir bakkaldan tuz, limon almak düşüyor, o kadar.* Маған анда-санда дүкеннен тұз, лимон әкелу жүктеледі, небәрі осы. 9. Түсу, тап болу, ұшырасу. *Çocuk iyi bir öğretmeneye düştü.* Бала жақсы бір мұғалімнің қолына түсті. 10. Тию, бұйыру, нәсіп болу. *Mirastan ona bu ev düştü.* Мирастан оған осы үй тиді. 11. (ақша) Құнсыздану, құнын жоғалту; (жылдамдық) бәсеңдеу, баяулау. *Arabanın hızı düştü.* Машинаның жылдамдығы азайды. *Paranın değeri düştü.* Ақша құнсызданды. 12. Кедейлену, кедейленіп қалу, ойсырап қалу, қайыршылық күйге түсіп қалу. *Babam balıkçı amma, vaktiyle zenginmiş. Sonradan düşmüş.* Әкем балықшы, бірақ кезінде бай болған екен. Кейіннен кедейленіп кетіпті. 13. Түсу, болу. *Yorgun düşmek.* Шаршау, қалжырау. *Zayıf düşmek.* Арықтау, азып кету. *Şehit düşmek.* Шейіт болу, құрбан болу. *Esir düşmek.* Тұтқынға түсу.

DÜŞÜK, -ğü s. ve is. 1. Түсіңкі, төмен түскен, салбыраңқы. *Düşük omuz.* Салбыраңқы иық. 2. Аз, төмен. *Düşük faiz.* Аз пайыз. *Düşük fiyat.* Төмен баға. 3. Құнсызданған, құны төмендеген, құнсыз. *Düşük para.* Құнсыз ақша. 4. Жатық емес, үйлесімсіз. *Düşük cümle.* Дұрыс құрылмаған сөйлем. 5. (өкімет, билік) Бұрынғы, өткен. *Düşük idare.* Бұрынғы басшылық. *Düşük iktidar.* Бұрынғы өкімет. 6. is. Түсік. *düşük уармак түсік тастау.*

DÜŞÜNCE is. 1. Ой, ойлау, ойлану, толғану. *Bunda bir art düşünce yoktur.* Мұнда тұрған ешқандай жаман ой жоқ. 2. Пікір, көзқарас, тұжырым, пайымдау. *Düşünce birliğine varmak.*

Бір пікірге келу. *Çeşitli düşünceler.* Түрлі пікірлер, көзқарастар. *İki düşünce çarpıştı.* Екі көзқарас бір-біріне кереғар келді. 3. Уайым, қайғы, қам. *Sınıfta kalma düşüncesi uykumu kaçırды.* Сыныпта екінші жылға қалып қою уайымы ұйқымы қашырды. *düşüncesini açmak* ойын, пікірін білдіру. *düşünceye dalmak* ойға бату, ойға шому.

DÜŞÜNCELİ s. 1. Ойлы, ойы бар. *Kötü düşünceli.* Арам ойы бар, жаман ойлайтын. 2. *mec.* Қайғылы, қайғысы бар, уайымды. *Kadın biraz düşünceli görünüyor.* Әйел біраз уайымды, мұңды көрінеді. 3. Ұғымтал, түсінігі мол, түсінімпаз.

DÜŞÜNCESİZ s. 1. Ойсыз, зердесіз, санасыз. 2. *mec.* Бейқам, уайымсыз, қайғысыз, жайбарақат; жеңілтек.

DÜŞÜNCESİZLİK, -ği is. 1. Ойсыздық, зердесіздік, санасыздық. 2. *mec.* Бейқамдық, уайымсыздық, жайбарақаттық, алаңғасарлық, жеңілтектік.

DÜŞÜNDÜRMEK (-i). 1. Ойландыру, ойға қалдыру. 2. *mec.* Көңілін тыншытпау, маза бермеу, тынышын алу.

DÜŞÜNDÜRÜCÜ s. Ойландыратын, ойға қалдыратын. *Güldürücü ama aynı dercede de düşündürücü hikaye.* Күлдіргі, бірақ та сонымен бірге ой тастайтын, ойға қалдыратын әңгіме.

DÜŞÜNMEK (-i) 1. Ойлау, ойланып-толғану. *Ben bunu hiç düşünmemiştim.* Мен мұны ешқандай ойлаған жоқ едім. *Hep sizi düşündüm.* Ылғи да сізді ойладым. 2. Ақылға салу, алдын-ала ойлап алу, ойлап байқау, бағдарлау, ой елегінен өткізу. 3. Ойлап табу, лажын табу, жол табу. *Bu iş için ben bir çare düşündüm.* Бұл мәселеге байланысты мен бір шара ойлап таптым. 4. Қамын ойлау, қамын жеу. *Bizim şirket memurlarını düşünür.* Біздің фирма қызметкерлерінің қамын ойлайды. *Yalnız kendini düşünüyor.* Тек өз қамын ғана ойлайды. 5. Ниет ету, ойлану, ұйғару. *Bir makale yazmayı düşünüyor.* Мақала жазуға

дайындалып жүр. *düşünür taşınmak* ойланып-толғану.

DÜŞÜNÜR *is.* Ойшыл, данышпан, дана. *Bu ülkenin düşünürleri az değil.* Бұл елдің ойшылдары аз емес.

DÜŞÜNÜRLÜK, **-ğü** *is.* Ойшылдық, данышпандық, даналық.

DÜŞÜRMEK **(-e)** 1. Түсіру, түсіріп алу. *Cüzdanımı düşürdü.* Әмиянын түсіріп алды. 2. (баға) Кеміту, түсіру, азайту. *Malın fiyatını düşürmek.* Тауардың бағасын түсіру. 3. (денеден) Түсіру, шығарып тастау, босану. *Çocuk düşürmek.* Түсік тастау, іш тастау. *Çocuk, solucan düşürüyor.* Баланың ішек құртын түсіріп жатыр. 4. Түсіру, ұрып түсіру, қағып түсіру, құлатып кету. *Ağaçtan yemіш düşürdü.* Ағаштан жемісті ұрып түсірді. *Çocuğa çarpıp düşürdü.* Баланы қағып құлатып кетті. 5. **(-i, -den)** (бағалы, қымбат бір затты) Қолға түсіру, ие болу, алу. *Bu güzel halıyı çok ucuzа düşürdüm.* Бұл әдемі кілемді өте арзанға сатып алдым. 6. Аздырып-тоздыру, жүдету, жүдеп-жадату, арықтату. *Annemi verem iyiden iyіye düşürmüştü.* Анамды өкпе ауруды күннен-күнге жүдетіп жіберген еді.

DÜTTÜRÜ *s.* 1. Әдеттен тыс, оғаш киінген. 2. *is.* Қысқа әрі тар киім. *düttürü Leylâ* оғаш, тар және шолтиып киінген әйел.

DÜVEN *is.* Астық басатын машина.

DÜYEK *is.* *Far. müz.* Түрік музыкасындағы ырғақтың бір түрі.

DÜZ *s.* 1. Жалпақ, жазық, тегіс. *Düz тала.* Тегіс тақтай. 2. Түзу, тура. *Düz çizgi.* Түзу сызық. 3. Тегіс, кедір-бұдырсыз, жап-жазық. *Düz arazi.* Тегіс жер. 4. Өкшесіз, қысқа окшелі, жай табан. *Düz ayakkabı.* Жай табан аяқкиім. 5. Тайтақ, жайпақ. *Düz tabak.* Жайпақ тәрелке. 6. (шаш) Түзу, бұйрасыз. 7. Қарапайым, жай, жеңіл. *Düz bir anlatım.* Қарапайым тілмен түсіндіру. 8. Бір түсті, бірынғай түсті. *Düz bir kumaş.* Бір түсті мата. 9. *is.* Жазық, тегіс жер.

DÜZELMEK **(nsz)** 1. Түзелу, тегістелу, кедір-бұдыры азаю. *Burada toprak basıla basıla düzelmiş.* Бұл жерде топырақ әбден басылып тегістеліп кеткен. 2. Түзелу, тәртіпке келу, жөнге келу, реттелу. *İşler düzeldi.* Іс алға басты. *Oda düzeldi.* Бөлме ретке келді. 3. (ауа райы) Түзелу, жылыну. *Hava düzeldi.* Ауа райы түзелді. 4. (ауру, сырқат) Жақсару, түзелу. *Sihhati düzeldi.* Оның денсаулығы жақсарды.

DÜZELTME İŞARETİ *is. gr.* Диакритикалық таңба—дыбысты дәл көрсету үшін әріптің үстіне қойылатын белгі: *kağıt, ilâç* қағаз, дәрі.

DÜZEN *is.* 1. Тәртіп, жон, рет; жүйе. *Düşüncelerine bir düzen verdi.* Ойларын жүйеледі. 2. Орналастыру, жайғастыру, рет, қойылу тәртібі. *Odanın düzenini beğenmedim.* Бөлменін жайғастыру тәртібін ұнатпадым. 3. *sos.* Режим, мемлекеттік құрылыс. *Çok partili düzen.* Көп партиялық қоғамдық құрылыс. 4. *müz.* Аккорд. *Düzeni bozuk.* (муз.аспап) Күйленбеген, күйге келтірілмеген. 5. *mec.* Алаяқтық, бұзықтық. *düzen kurmak* 1) ретке, жөнге келтіру. 2) құру, жасау, орнату. *düzen vermek (düzene koymak veya düzene sokmak)* реттеу, ыңғайлау, тәртіпке келтіру.

DÜZENBAZ *s. T. Far.* Алаяқ, айлакер, қу, залым.

DÜZENBAZLIK, **-ği** *is.* Алаяқтық, айлакерлік, қулық-сұмдық, залымдық.

DÜZENCİ *s. bk. Düzenbaz.*

DÜZENLEMEK **(-i)** 1. Реттеу, жөнге келтіру, тәртіпке келтіру, жүйелеу. 2. Ұйымдастыру, жасау. *Basın toplantısı düzenlemek.* Баспасөз кездесуін ұйымдастыру. *Grev düzenlemek.* Ереуіл ұйымдастыру. 3. (муз.аспап) Аккорд ету, күйін келтіру.

DÜZENLEYİCİ *is.* Ұйымдастырушы, реттеуші.

DÜZENLİ *s.* Ретті, жүйелі, тәртіпті.

DÜZENLİLİK, **-ği** *is.* Реттілік, жүйелілік, тәртіптілік.

DÜZENSİZ *s.* Ретсіз, жүйесіз, жүйеге түспеген, жөнсіз.

DÜZENSİZLİK, -ği *is.* Ретсіздік, жүйесіздік, жүйелі тәртіптің жоқтығы.

DÜZEY *is.* 1. Деңгей, шек. *Su düzeyi.* Су деңгейі. 2. *mec.* Дәреже. *Eğitim düzeyi.* Білім дәрежесі. *Kültür düzeyi.* Мәдениеттілік дәрежесі.

DÜZEYLİ *s.* Мәдениетті, мәдени дәрежесі дамыған, мәдениеті жоғары.

DÜZEYSİZ *s.* Мәдениетсіз, мәдениеті жоқ, мәдениеті дамымаған.

DÜZEYSİZLİK, -ği *is.* Мәдениетсіздік, мәдениеті жоқтық, мәдени дәрежесі төмендік.

DÜZGÜ *is. fel.* Ереже, тәртіп, қағида.

DÜZGÜN *s.* 1. Тегіс, кедір-бұдырсыз, жазық. *Düzgün yol.* Тегіс жол. 2. Мінсіз, кем-кетігі, міні жоқ. *Düzgün bir yazı.* Қатесіз жазу. *Düzgün bacaklar.* Түзу аяқ. *Eli yüzü düzgün delikanlı.* Сымбатты, мүсінді бозбала. 3. Ережеге сай. *Düzgün konuşuyor.* Ережеге сай, дұрыс сөйлейді. 4. *mat.* Дұрыс. *Düzgün altıgen.* Дұрыс алтыбұрыш. 5. *is.* (бет үшін) Опа.

DÜZGÜNLÜK, -ğü *is.* 1. Тегістік, жазықтық. 2. Реттілік, жүйелілік, тәртіптік.

DÜZGÜSÜZ *s.* Қалыптан тыс, ережеге сай емес, бейнормал.

DÜZİNE *is. it.* 1. Дюжина. *Bir düzine mendil.* Бір дюжина (он екі дана) қол орамал. 2. *s. mec.* Көп, бірсыпыра. *Bir düzine söz etti.* Бірсыпыра өңгіме айтты.

DÜZLEM *s.* 1. Жазық, теп-тегіс. 2. *is. mat.* Жазықтық. *Yatay düzlem.* Көлденең, горизонталь жазықтық.

DÜZLEMEK (-i) Тегістеу, теп-тегіс ету, қыртысын жазу, кедір-бұдырын кетіру.

DÜZLENMEK (nsz) Тегістелу, жайпақталу, қыртысы жазылу, кедір-бұдыры кету.

DÜZLEŞMEK (nsz) bk. *Düzlenmek.*

DÜZLÜK, -ğü *is.* 1. Тегістік, тегіс болушылық, жазықтық. 2. Тегіс жер, тегіс алан.

DÜZMECE *s.* Қолдан жасалған, өтірік, жасанды, бояма; ойдан шығарылған, жалған. *Düzmece söz.* Ойдан шығарылған сөз.

DÜZMEK (-i) 1. Әзірлеу, дайындау. *Çeyiz düzmek.* Қыздың жасауын дайындау. *Ev düzmek.* Үй тұрғызу. 2. Реттеу, жөнге келтіру, жүйелеу. 3. Ойлап табу, ойдан шығару. *Bu haberi kendisi düzmüştür.* Бұл хабарды оның өзі ойдан шығарған. *Yalan düzmek.* Өтірік ойлап табу. 4. *kaba.* Жыныстық қатынасқа түсу.

DÜZTABAN *is. anat.* 1. Жалпақ табан, тегіс табан. 2. *s.* Майтабан ауруымен ауыратын, майтабан ауруы бар. 3. *mec.* Бақытсыз, сорлы.

DÜZ TÜMLEÇ, -ci *is. gr.* Тура толықтауыш.

DÜZ ÜNLÜ *is. gr.* Езулік дауысты дыбыс.

DÜZ YAZI *is.* Проза; қара сөзбен жазылған көркем шығарма.

- Е**, **е** түрік әліпбиінің алтыншы әрпі; жінішке, дауысты дыбыс.
- Е** *ünl.* 1. Сөйлемнің басында келіп, “ендеше”, “олай болса”, “демек” сияқты шарт мағыналы сөйлемдердің орнына жұмсалады. *E, git-sin.* Барса, барсын. *E, şimdi bu olmayacak mı?* Е, енді бұл болмайтын болды ма? 2. Таңырқау, әуес, сұрау, келісім, ризалық мағыналарында жұмсалады. *E, artık bu söze diyecek yok.* Иә, енді бұл сөзге айтылар ештеңе жоқ.
- ЕВАТ**, **-dı** *is. Ar.* Көлем, мөлшер, үлкендік, кендік. *ebadında* көлемінде, мөлшерінде, үлкендігінде.
- ЕВЕ** *is.* Кіндік шеше, босануға жәрдем беретін әйел. *Ebe hekim.* Акушер, босанатын әйелге жәрдем ететін дәрігер.
- ЕВЕДІ** *s. Ar.* Мәңгілік, өмірлік, өшпейтін.
- ЕВЕДІЛЕШМЕК** (*nsz*) Есте мәңгі сақталу, мәңгі ұмытылмау.
- ЕВЕДІЛІК**, **-ği** *is.* Мәңгілік, мәңгі-бақилық, өмірлік.
- ЕВЕДІ УYКУ** *is.* Өлім, ажал. *ebedî uykuya dalmak* өлу, өмірі таусылу.
- ЕВЕДИYЕН** *zf.* Өмір бойы, өмір бақи, әрқашан.
- ЕВЕДИYЕТ** *is. Ar.* Өмірлік, мәңгілік, өмір бақилық. *Bu iyiliğini ebediyete kadar unutmuyacağıм.* Бұл жақсылығыңды өмір бойы ұмытпаймын.
- ЕВЕГÜMECİ** *is. bot.* Құлқайыр, мальва.
- ЕВЕКУŞAĞI** *is.* Кемпірқосақ.
- ЕВЕЛІК**, **-ği** *is.* Акушерлік немесе акушерлік қызмет, акушерлік мамандығы.
- ЕБЕСİZ** *s.* Акушерсіз, акушер көмегінсіз.
- ЕВЕТ**, **-di** *is. Ar. esk.* Мәңгілік, өмірлік, шексіздік.
- ЕВЕVEYN** *is. Ar. esk.* Ата-ана, әке-шеше. *Ebeveynim çok bedbaht insanlardı.* Әке-шешем өте бақытсыз жан-дар еді.
- ЕВЛЕН** *s. Ar. esk.* Ақылсыз, ақылы кем, ақымақ.
- ЕВЛЕНЛЕŞМЕК** (*nsz*) Ақылсыздану, есалаңдану, нақұрыстану.
- ЕВЛЕНLİK**, **-ği** *is.* Ақылсыздық, ақымақтық.
- ЕCDAT**, **-dı** *ç. is. Ar.* Ата-баба, арғы ата.
- ЕCE** *is.* Сұлу әйел; ханша, ханша қыз.
- ЕCEL** *is. Ar.* Ажал, олім, қаза. *ecel şerbeti içmek* өлу, өмірі таусылу. *eceli gelmek* ажалы келу, дәмі таусылу. *eceliyle ölmek* ажалы жетіп, жасы келіп қайтыс болу.
- ЕCİNNİ** *is. bk. Cın.*
- ЕCİŞ BÜCÜŞ** *s.* Бүкірейген, бүкшиген, мықшиған. *eciş бүcüş olmak* бүкірею, мықшию.
- ЕCNEBİ** *s. Ar.* 1. Шетелдік, жат жұртық (азамат). 2. *is.* Шетел, ботен ел, ботен мемлекет.
- ЕCZA** *is. Ar.* Дәрі-дәрмек құрамдары, химиялық құрамдар—химиялық жолдармен алынып, дәрі-дәрмек жасауда немесе өндірісте пайдаланылатын химиялық заттардың жалпы атауы.
- ЕCZACI** *is.* Дәріханашы, аптекашы.
- ЕCZACILIK**, **-ği** *is.* 1. Фармакология—дәрілік заттар және олардың организмге тигізетін әсерін зерттейтін ғылым. 2. Дәріханашы қызметі я дәріханашы мамандығы.
- ЕCZA DOLABI** *is.* Дәрі қобдиша, аптечка.
- ЕCZAHANE** *is. Ar.* Дәріхана.
- ЕCZANE** *is.* Дәріхана.
- EDA (I)** *is. Ar.* 1. Әрекет, манера, үлгі, қылық. *Sevimli bir eda.* Жағымды қылық. *Alaylı bir eda ile soruyorum.* Кекесін түрде сұрап тұрмын. 2. Сөйлеу үлгісі.

EDA (II) *is. Ar.* 1. Төлеу, төлем. 2. (намаз) Оқу, қылу. *eda etmek* 1) қарызын төлеу. 2) намаз оқу.

EDAT *is. Ar. gr.* Шылау.

EDAT GRUBU *is.* Шылаулы тіркес.

EDAT TÛMLEÇ, -ci *is. gr.* Шылаулар арқылы жасалған тіркес. *Çocuk gibi.* Бала сияқты.

EDEBİ *s. Ar.* Әдеби, көркем шығармаға қатысты, әдебиетке тән.

EDEBİ ESER *is. ed.* Әдеби шығарма.

EDEBİYAT *is. Ar.* 1. Әдебиет. 2. Жалпы баспа бетінде шыққан еңбектердің жиынтығы. *Hekimlik edebiyatı.* Медициналық әдебиет. 3. *mes.* Бос әңгіме, құр сөз. *edebiyat yapmak* құрғақ жалаң сөз сөйлеу.

EDEBİYAT BİLİMİ *is.* Әдебиеттану ғылымы.

EDEBİYATÇI *is.* 1. Әдебиет зерттеуші, әдебиеттану ғылымының маманы. 2. Әдебиет пәнінің мұғалімі.

EDEBİYATSEVER *s.* Әдебиет сүйер, әдебиетшіл, әдебиетті жақсы көретін.

EDEP, -bi *is. Ar.* Әдептілік, сыпайылық, көргенділік, ізеттілік, әдеп. *Demokrasi demek edep demektir, büyüğe hürmet demektir, küçüğe haddini bilmek demektir.* Демократия дегеніміз—әдептілік, яғни үлкенге құрмет көрсету, кішінің өз жолын білуі керек деген сөз. *edep etmek* ұялу, қысылу. *edepdir söylemesi* айтуға ұят, осылай айтқаныма кешірсіз.

EDEPLİ *s.* Әдепті, сыпайы, көргенді.

EDEPLİ EDEPLİ *zf.* Әдеппен, сыпайы, сызылып.

EDEPSİZ *s.* Әдепсіз, көргенсіз, ұятсыз, тәртіпсіз.

EDEPSİZLİK *zf.* Ұялмай-қызармай, ұялмастан, шімірікпестен, қызармастан.

EDEPSİZLİK, -ği *is.* Әдепсіздік, ұятсыздық, көргенсіздік, тәртіпсіздік.

EDER *is.* Баға, құн. *Bu kitabın ederi ne*

kadar? Бұл кітаптың бағасы канша?

EDEVAT *ç. is. Ar.* Құрал-сайман.

EDİLGEN ÇATI *is. gr.* Ырықсыз етіс.

EDİLGEN FİİL *is. gr.* Етістіктің ырық етіс түрі.

EDİLMEK (*yar*) Етілу, істелу, жасалу. *Yardım edildi.* Жәрдем көрсетілді.

EDİM *is.* 1. Өрекет, қимыл, іс. 2. Іске асыру, жасау, жүзеге асыру.

EDİMSEL *s.* 1. Ақиқат, шын, анық, нағыз. 2. Іске асырылған, жүзеге асқан.

EDİNMEK (*-i*) Ие болу, иемдену, иелену, меншіктену, алу; қабілетті болу, қабілетке ие болу. *Âdet edinmek.* Әдеттену, дағдыға айналдыру. *Bilgi edinmek.* Білім алу. *Dost edinmek.* Достар табу. *Bu üç yüz lirayı nereden edindin?* Бұл үш жүз лираны қайдан алдың? *O, bu huyu yeni edindi.* Оның бұл мінезі жақында пайда болды. *Kimsesiz bir çocuk bulup evlât edinmeyi düşünmeye başlamıştım.* Ешкімі жоқ бір бала тауып, асырап алуды ойлай бастаған едім.

EDİP, -bi *is. Ar.* Жазушы.

EDİSYON *is. Fr.* (кітап т.б.). Басу, басып шығару.

EDİTÖR *is. Fr.* 1. Бастырушы, бастырып шығарушы. 2. Редактор.

EDNA *s. Ar.* Ең жаманы, ең төмені. *Edna bir mal.* Ең сапасыз тауар.

EFE *is.* 1. Азамат, жігіт. 2. Аға. 3. Бұзақы, сотқар.

EFEKT *is. İng.* Эффект.

EFEKTİF *is. Fr.* Накты, қолма-қол. *Efektif para.* Қолма-қол ақша.

EFELENMEK (*nsz*) Маңғаздану, кекірею, пандану. *Efelenerek yürümek.* Керіле басу, маңғаздана жүру.

EFELİK, -ği *is.* 1. Ағалық, үлкендік. 2. Батылдық, ержүректілік, сабаздық.

EFEMİNE *is. Fr.* Қызтеке.

EFENDİ *is. Yun.* 1. Мырза—оқыған, білімді кісілердің есімдерінен кейін қосақталып айтылатын сөз. 2. Қожайын, ие—үстемдігі жүретін, сөзі

өтімді адам. *Yavaş yavaş düşündükçe efendisinin ne kadar büyük, ne kadar akıllı bir adam olduğunu anlamağa başladı.* Жайымен ойлай келе қожайынының көпті көрген және өте ақылды адам екендігін ұғына бастады. 3. Үй иесі, отағасы, қожайын. *Bizim efendi artık geceleri de eve gelmiyor.* Біздің отағасы түнде де үйге келмейтін болып жүр. 4. *s. mec.* Зиялы, ізетті, әдепті. *Köklü bir İstanbul efendisi.* Стамбулдың тұрғылықты зиялы адам-дарының бірі. 5. *ünl.* Мырза, байке—ер кісілердің назарын өзіне аудару үшін жұмсалатын одағай сөз. *efendi gibi yaşamak* молшылықта өмір сүру. *efendiden bir adam* өнегелі, әдепті және салмақты адам. *efendim nerede, ben nerede?* “мен не айтып тұрмын, сен не деп тұрсың?” (мен не деймін, домбырам не дейді) мағынасында жұмсалады.

EFENDİ EFENDİ *zf. bk. Uslu uslu.*

EFENDİM *ünl.* 1. Құлағым сізде, тыңдап тұрмын—шақырған дауысқа үн қату. —*Hasan! —Efendim! —Хасан! —Иә, тыңдап тұрмын.* 2. Не, не дейсіз? Кешіріңіз, естімей қалдым, түсінбей қалдым—айтылған сөздерді қайталап сұраудың сыпайы түрі. 3. Не ойлайсыз? Сіздің ойыңыз не? Не айтасың?—айтылған сөздерді нақтылау мақсатында өңгімесіні сөзге тартудың сыпайы түрі. 4. Сыпайылық, әдептілік белгісі ретінде сөзге қосарланып айтылады. *Haklısınız, efendim.* Сіздікі жөн, мырзам.

EFİL EFİL *zf.* Желп-желп. *efil efil etmek* (самал, жел) есу, соғу, желпу. *efil efil etmek* (шаш т.б.) желпілдеу, желп-желп ету, желбіреу.

EFKÂR *ç. is. Ar.* 1. Ойлар, пікірлер. 2. *tkz.* Қайғы, мұң. 3. Жұртшылық пікірі, көпшілік пікірі. *efkâr basmak* қайғыру, мұңға бату, шерлену. *efkâr dağıtmak* шер тарқату,

мұның шағу. *efkâr etmek bk. efkarlanmak.*

EFKÂRLANMAK (*nsz*) *tkz.* Мұңға бату, қайғыру, мұңаю, күйзелу, шерлену. *Mektup alır efkârlanırım.* Хат алғанда мұңға батамын.

EFKÂRLI *s. tkz.* Мұңды, қайғылы, шерлі.

EFLÂTUN *is.* Ашық сия көк түс, ашық күлгін түсті.

EFSANE *is. Far.* 1. Әпсана, аңыз әңгіме. 2. *mec.* Қаңқу сөз, алып-қашпа сөз.

EFSANELEŞMEK (*nsz*) Аңызға айналу, аңыз боп кету.

EFSANEVÎ *s. Far.* Аңызға айналған, аңыз боп кеткен.

EFSUN *is. Far.* Сиқыр, дуа.

EFSUNKÂR *s. Far.* Сиқырлы, дуалы.

EFSUNLAMAK (*-i*) Сиқырлау, дуалау.

EGEMEN *s.* 1. Егемен, тәуелсіз. *Egemen devlet.* Егемен мемлекет. 2. *mec.* Үстемдік ететін, билеп-төстейтін, өмірін жүргізетін.

EGEMENLİK, -ği *is.* 1. Үстемдік, үстемшілдік, қожалық. *Deniz egemenliği.* Теңіздегі үстемдік. *Hava egemenliği.* Әуеде үстем болушылық. 2. Егемендік, тәуелсіздік, суверенитет. “*Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir*”—*Anayasa.* Егемендік даусыз, уәжсіз халықтікі—Негізгі заң (конституция).

EGOİST *s. Fr.* Өзімшіл, эгоист—қара бастың қамын ойлаушы.

EGOİSTLİK, -ği *is.* Өзімшілдік, эгоистік.

EGOİZM *is. Fr.* Эгоизм, өзімшілдік—өз басының мүддесін ілгері ұстаушылық, басқа адамдардың мүддесінен, қоғамдық мүддеден артық санаушылық.

EGOSANTRİZM *is. Fr.* Дарашылдық, эгоцентризм—дүниенің негізі—мен, менен басқаның бәрі менің түсінігім ғана дейтін философиялық көзқарас.

EGZAMA *is. Yun. tp.* Есекжем, бөртпе, экзема.

EGZERSİZ *is. Fr.* 1. Жаттығу —

оқушымен жаңа материалды жақсы түсіну үшін жүргізілетін жұмыс.

2. (спортта) Жаттығу, машықтану. *egzersiz yapmak* жаттығу жасау, машықтану, жаттығу.

EGZOTİK *s. Fr.* Экзотикалық, жат жұрттыққа тән. *Egzotik bitki*. Экзотикалық өсімдік.

EGZOTİZM *is. Fr.* Экзотика.

EGZOS *is. İng.* Пайдаланылған газдың шығуы. *Egzoz gazları*. Пайдаланылған газ. *Egzoz supabı*. Пайдаланылған газды шығаратын қақпақшы.

EĞE (I) *is. anat.* Қабырға.

EĞE (II) *is.* Егеу—металл заттарды егеп, өткірлейтін құрал.

EĞELEMEK *(-i)* Егеу, егеумен егеу, өткірлеу.

EĞER *bağ. Far.* Егер. *Eğer vakit geç olmasa, vapura binip, sana gelecektim*. Егер уақыт кеш болмағанда, кемеге мініп, саған келер едім.

EĞİK *s. I.* Көлбеген, жантайған, еңкіш. *Eğik açı*. Қысық бұрыш. 2. Бүгілген, иілген.

EĞİK DÜZLEM *is. fiz.* Көлбеген жазықтық.

EĞİLİM *is.* Бейімділік, икемділік, қабілеттілік. *İnsan oğlunun yaradılıştan medeniliğe eğilimi vardır*. Адам баласының жаратылыстан мәдениетті болуға бейімділігі бар.

EĞİLMEK *(nsz)* 1. Майысу, иілу. *Rüzgârdan telgraf direkleri eğildi*. Желден телеграф бағаналары майысты. 2. (адам) Иілу, белі бүгілу, еңкею. *Eğilip selâm verdi*. Иіліп амандасты. 3. *tes.* Мойынсұну, көндігу, бас ию, иігу. *Türk eğilmez*. Түрік мойынсұнбайды. 4. *(-e) tes.* (бір іске) Мән беру, көңіл қою, назар аудару.

EĞİRMEK *(-i)* Иіру, жіп есу, ширату.

EĞİTİCİ *s. I.* Тәрбиелік мәні бар, тәрбиелейтін, үйрететін. *Eğitici film*. Тәрбиелік мәні бар фильм.

2. *is.* Тәрбиеші, тәлім-тәрбие бе-

руші, тәрбие жұмысын жүргізуші.

EĞİTİM *is. I.* Білім беру, оқыту. *Eğitim görmek*. Білім алу, оқу. *Okul öncesi eğitim*. Мектепке дейінгі оқу.

2. Тәрбие, үйрету, баулу.

EĞİTİM BİLİMİ *is.* Педагогика—оқыту және тәрбиелеу әдісі туралы ғылым.

EĞİTİMCİ *is.* Педагог, оқытушы, ұстаз, мұғалім; тәрбиеші.

EĞİTİMCİLİK, **-ği** *is.* Оқытушылық, ұстаздық, мұғалімдік.

EĞİTİM DÖNEMİ *is.* Оқу жылы.

EĞİTİM ENSTİTÜSÜ *is. esk.* Педагогикалық институт.

EĞİTİMLİ *s.* Тәрбиелі, тәрбиеленген, оқыған.

EĞİTİMSİZ *s.* Тәрбиесіз, тәрбие көрмеген, оқымаған.

EĞİTMEK *(-i)* 1. Оқыту, білім беру, үйрету; тәрбиелеу, дағдыландыру, өнеге беру. *Çocukları eğitmek*. Балаларды тәрбиелеу, еңбек етуге дағдыландыру. 2. (айуанды) Жаттықтыру, үйрету.

EĞİTMEN *is. I.* Ұстаз, мұғалім, тәрбиелеуші. 2. Ауыл мұғалімі.

EĞLEK, **-ği** *is. I.* Көлеңкелік жер—отарды түс кезінде иіріп салқындататын жер. 2. Түнеме, түнеп шығатын жай, орын.

EĞLEMEK *(-i)* Бөгеу, кідірту, ұстап қалу, тоқтату. *Beni işler eğledi de, vaktinde yetişemedim*. Мені жұмыс ұстап қалып, уақытында үлгере алмадым. *Deveniz gidiyordu eğleyemedim*. Түйеңіз кетіп бара жатыр еді, тоқтата алмадым.

EĞLENCE *is. I.* Көңіл көтеру, алданыш, жұбаныш, ермек. *Biz bu işe eğlence şeklinde başladık*. Біз бұл іске ермек болсын деп бастадық. *Karına göre en güzel eğlence, kırdan yayan gezmek, kırların havasından istifade etmektir*. Әйелім үшін ең тамаша көңіл көтеру—қырда серуендеу, қырдың таза ауасын жұту. 2. Ойын-сауық, сауық-сайран, той-думан. *Boş arsalarla çeşitli eğlence çadırları kurulur*. Бос аландарға түр-

лі ойын-сауық өтетін шатырлар тігіледі.

EĞLENCELİ *s.* Көңіл жадырататын, көңіл көтеретін, бой жазатын. *Eğlenceli bir şehirde seninle yaşamak istiyorum.* Көңіл жадырататын қалада өзінмен бірге тұрғым келеді.

EĞLENCESİZ *s.* Сауық-сайрансыз, қызықсыз, той-думансыз.

EĞLENDİRMEK *(-i)* Көңілін көтеру, алдандыру, жұбату.

EĞLENMEK *(nsz)* 1. Көңіл көтеру, көңіл сергіту, уақытты шаттықпен өткізу. *Dün gece sizde iyi eğlendik.* Кеше түнде сіздің үйіңізде жақсы көңіл көтердік. 2. *(-le)* Мазақтау, келемеждеу, күлкі қылу, ажуалау, қағыту. *İnsan, kimse ile eğlenmemeli.* Адам ешкімді келемеж етпеуге тиіс. 3. Кідіру, бөгелу, тоқтап тұру, күте тұру. *Sen burada biraz eğlen, ben şimdi gelirim.* Сен осы жерде біраз бола тұр, мен қазір келемін.

EĞLENTİ *is.* Сауық-сайран, ойын-той, думан.

EĞLEŞMEK *(nsz)* Кідіру, бөгелу, тоқтау. *Hadi boş yere eşleşme. Git eşeğini ara.* Қане, бостан-босқа кідірме. Бар, есегінді ізде.

EĞMEK *(-i)* 1. Еңкейту, ию. 2. Ию, майыстыру, бүту. *Yayı eğmek.* Садақты ию.

EĞRELTİ OTUGİLLER *ç. is. bot.* Папортниктер.

EĞRETİ *s.* 1. Уақытша, өткінші. *Asıl köprü bitinceye kadar eğreti köprüden geçilecek.* Негізгі көпір біткенге дейін уақытша көпірден пайдаланылады. 2. Жасанды, қолдан істелген, алмалы-салмалы. *Eğreti diş.* Алмалы-салмалы тіс. *Eğreti bacak.* Жасанды аяқ. 3. Орнықсыз, нықтап орнықпаған, орны жайсыз. *Ayakları karada ama, eğreti duruyorlar rıhtım taşları üzerinde.* Олар аяғы жерде, айлақ тастардың үстінде, орнықсыз тұр. 4. Үйлесімсіз, сөйкес келмейтін. 5. Ұқыпсыз, бей-берекет, қалай

болса солай. *Her işi eğreti yapar oldun.* Барлық жұмысты ұқыпсыз жасайтын болып алдың.

EĞRİ *s.* 1. Қисық, бүгілген, иілген. *Eğri bir yol.* Қисық жол. 2. (садақ т.б.) Иілген, бүгілген. 3. Жантайған, қырын жатқан, қисайған. *Eğri masa.* Қырын жатқан үстел. 4. *çf.* Жалған, дұрыс емес, теріс. *eğri bakmak (eğri gözle bakmak)* жаман көзбен, арам оймен қарау. *eğriye eğri doğruya doğru* бұрысқа бұрыс, дұрысқа дұрыс деу, яғни шындықтың әділ төрелігін беріп, ақты ақ, қараны қара деу.

EĞRİCE (I) *s.* Иіліңкі, аздап иілген.

EĞRİCE (II) *is. zool.* Бөгелек.

EĞRİLMEK *(nsz)* Иілу, бүгілу, майысу. *Demir direk eğrildi.* Темір бөрене майысты.

EĞRİM *is.* Иірім, жылым, тартпа.

EĞRİ SÖZ *is.* Өсек-аяң, қаңқу сөз.

EH *ünl.* 1. Жарайды, жақсы, мақұл немесе жаман емес мағыналарында қолданылатын одағай сөз. — *Gidelim mi?* — *Eh, haydi gidelim.* — Барайық па? — Жарайды, қане барайық. — *Nasılsınız?* — *Eh, şöyle böyle.* — Қалыңыз қалай? — Жаман емес, өйтпiл-бүйтiп. 2. Жалыққанды, мезi болғанды көрсететiн одағай сөз. *Eh, artık çok oluyorsun!* Ах, жетер енді!

EHEMMİYET *is. Ar.* Маңыз, мән. *ehemmiyet almak* маңызға ие болу. *ehemmiyet vermek* мән беру, көңіл қою, назар аудару.

EHEMMİYETSİZ *s.* Елеусіз, маңызсыз, оншама маңызды емес. *Ama en ufak, en ehemmiyetsiz şeyi derin derin düşünür.* Бірақ ұсақ-түйек, өте елеусіз нәрсені де тереңнен ойланпiл-толғанады.

EHİL, -hli *is. Ar.* 1. Қауым, көпшілік. 2. Білікті маман. *İşinin ehli.* Өз ісінің шебері. *O bu işin ehlidir.* Ол бұл істің маманы. 3. Жұбай, қосақ. *Bu adam ehliyle iyi geçinmiyor.* Бұл кісі жұбайымен жақсы тұрмайды. 4.

Ие, кожа. *Servet ehli*. Байлығы көп адам, байлық иесі. *ehil olmak* ма-мандану, бір істің шебері, ұстасы болу.

ENLİ *s. Ar. bk. Evcil*.

ENLİBEYТ *is. Ar.* Мұхаммед пайғамбардың қызы, күйеу баласы мен немерелерінен тұратын отбасына берілген ат.

ENLİKEYF *is. ve s.* Думаншыл, сауықшыл, сауық-сайранды жақсы көретін.

ENLİLEŞMEK (*nsz*) *bk. Evcilleşmek*.

ENLİLEŞTİRMEK (*-i*) *bk. Evcilleştirmek*.

ENLİYET *is.* 1. Шеберлік, ұсталық, білгірлік, ісмерлік. *İşçilerin ehliyetini arttırma*. Жұмысшылардың кәсіби шеберлігін арттыру. 2. Машина жүргізуші куәлігі, право.

ENLİYETSİZ *s.* 1. Маман емес, мамандығы жоқ; тәжірибесіз, ысылмаған. 2. Жүргізуші куәлігі жоқ, правосыз.

ENLİZEVK *s. Ar.* Талғамсыз, талғамы жоқ.

ENHRAM *is. Ar.* Пирамида. *Ehram şeklinde*. Пирамида тәрізді. *Mısır'ın ehramleri*. Египет пирамидалары.

ENHVEN *s. Ar.* Тәуір, біршама жақсы, дұрысырақ. *Bütünlemeye kalmak, sınıfta kalmaktan ehvendir*. Қайта тапсыруға қалу, екінші жылға сыныпта қалғаннан дұрысырақ. *ehven kurtulmak* оңай құтылу.

EJDER *is. Far.* 1. Айдаһар, аждаһа. 2. Үлкен жылан. *ejder (ejderha) gibi* ірі денелі және көзге қорқынышты көрінетін, үрей туғызатын.

EJDERHA *is. Far. bk. Ejder*.

EK *is.* 1. Қосымша, үстеме. *Yazının ekleri*. Жазудың жалғасы. 2. (газет, журналдың күнделікті басылымынан бөлек, тегін таратылатын бөлігі) Қосымша. *Gazetenin haftalık sanat ve edebiyat eki*. Газеттің апталық өнер және әдебиет қосымшасы. 3. Кейіннен тігілген, жамалған, жапсырылған бөліктің орны. 4. *s.* Қосылған, үстемелен-

ген, қосымша. *Ek ceza*. Қосымша жаза. *Ek sigorta*. Қосымша сақтандыру. 5. *is. gr.* Қосымша—түбір созге қосылып, оған жаңа мағына үстейтін морфема. *ekini belli etmemek* кем-кетігін көрсетпеу, олқылығын жасыру.

EKALLİYET *is. Ar.* Азшылық, аз болушылық.

EKARTE *Fr.:* *ekarte etmek* мәселеге араластырмау, құрамнан шығарып тастау, араларына қоспау.

EK BÜTÇE *is. ekon.* Қосымша бюджет—жылдық бюджетке кейіннен қосылған үстеме бюджет.

EK DERS *is.* Қосымша дәріс.

EKE *is. hlk.* 1. Егде кісі, қария, қарт. 2. *tec.* Жасы кіші болғанына қарамастан өзін үлкендер сияқты ұстайтын бала.

EKECEK *is. hlk. bk. Tohum*.

EKENEK, **-ği** *is.* Егістік жер.

EK EYLEM *is. gr. bk. Ek fiil*.

EK FİİL *is. gr.* Баяндауыш жұрнағы “e”—зат есім, сын есім, есімдік сияқты есім сөздердің баяндауыш қызметінде жұмсалудың іске асыратын көмекші етістік. Бұл етістіктің есім сөздермен жіктелуі: *çalışkanım, çalışkan-sın, çalışkan (dır)* еңбекқор-мын, еңбекқор-сың, еңбекқор; өткен шақ формасында: *güzeldi* (<*güzel i-di*) әдемі еді; шартты рай формасында: *iyiyse* (<*iyi i-se*) жақсы болса.

EKİCİ *is. ve s.* Екінші, дикан.

EKİLİ *s.* Егулі, егілген.

EKİLMEK (*-e*) Егілу. *Tarlaya mısır ekildi*. Егістікке жүгері егілді.

EKİM *is.* 1. Егіс, егін егу. *Ekim makinesi*. Тұқым себетін машина. *Ekime müsait arazi*. Егін егуге қолайлы жер. 2. Қазан—күздің екінші айы.

EKİN *is.* Егін, егіс, дәнді дақылдар егілген алқап. *Ekin biçmek*. Егін ору. *Ekin ekmek*. Егін егу. *Ekin kaldırmak*. Егін жинау. 2. Жер өңдеу, культиваторлау.

EKİN BİTİ *is. bk. Buğday biti*.

ЕКІNCІ *is. hlk.* Екінші.

ЕКІN KARGASI *is. zool.* Таған, кара таған, ұзақ.

ЕКІNЛІК, -гі *is.* Егіндік, егістік, егін егілген жер.

ЕКІNOKS *is. Fr. astr.* Күн мен түннің теңесуі.

ЕКІP- *bi is. Fr.* 1. Команда, топ. *On kişilik bir ekip.* Он адамнан құралған топ жасақ. 2. Бригада—жұмысшылардан құралған топ.

ЕКІPMAN *is. Fr.* Жабдық, киім-кешек, қажетті құрал-сайман, керек-жарак.

EKLEM *is. anat.* Буын—дене сүйектерінің жалғасқан жері.

EKLEM BACAKLILAR *ç. is. zool.* Бунақ аяқтылар.

EKLEMEK *(-i)* 1. Қосу, үстеу. *Her anlatışında yeni bir şeyler ekliyordum.* Қайтадан айтқан сайын жаңа нәрселер қосып айтатынмын. 2. Жалғау, ұзарту, ұлғайту, ұластыру. *Bu kumaşı örtüye eklemeli.* Бұл матаның қиығын жапқышқа жалғау керек.

EKLEMLEMEK *(-i, -e, -le)* Біріктіру, тұтастыру, жалғастыру.

EKLEMLENMEK *(-e, -le)* Бірігу, тұтасу, жалғасу.

EKLENMEK *(-e)* Қосылу, жамалу, үстемелену. *Yorgun vücuduna bir de bugünün ağırlığı eklenince hâlsizliği büsbütün artmıştı.* Әбден қалжыраған денесіне тағы да бүгіннің ауыртпалығы қосылған соң, әлсіздігі одан сайын арта түскен еді.

EKLENTİ *is.* Қосымша, үстеме—қосылған, жалғанған, қосалқы бөлшек.

EKLETMEK *(-i, -e)* Қостыру, үстемелету.

EKMEK, -er (I) *(-i)* 1. Егу, себу, ұрық шашу, дән себу. *Tarlaya buğday ekmek.* Егіс даласына бидай егу. 2. (жер) Өңдеу, баптау. 3. *(-e)* Себу. *Tuz ekmek.* Тұз салу, тұздау. *Yemeğe biber ekmek.* Тамаққа бұрыш себу. 4. *tec.* Зыту, білдірмей к-

тіп қалу, тастап кету. 5. *argo* (ақша) Шашып төгу, ысырап ету. 6. *argo.* Жарыста озу, озып кету. *Bizim otobüs onları ekte.* Біздің автобус олардан озып кетті, оларды басып озды. *ekmediği yerden biter* күтпеген жерде кездесу, күтпеген жерден шыға келу.

EKMEK (II) *is.* 1. Нан. *Odayı, tatlı, sıcak bir kızarmış ekmeğin kokusu bürümüş.* Бөлмені тәтті, ыстық, қызарған нанның иісі жайлап алды. 2. (отбасын асырап, күнкөрісін қамтамасыз етіп отырған) Табыс көзі, жұмыс. *Biz iyi kötü tiyatroya bağlamışız ekmeğimizi.* Біздің жаманды-жақсылы күнкөрісіміз театрға қарап тұр. 3. *hlk.* Тамақ, ас. *Ekmeği bizde yiyelim mi?* Асты біздің үйден ішейік? *ekmeğinden etmek* жұмыстан шығару, қызметтен босату. *ekmeğinden olmak* күнкөріс етіп отырған жұмысынан айырылып қалу, жұмыссыз қалу. *ekmeğini kazanmak* нан тауып жеу, күнкөріс жасау, тамағын асыру. *ekmeğini taştan çıkarmak* кез-келген істің көзін тауып күнін көру, тамағын асырау. *ekmek çarpsın!* нан ұрсын!

EKMEKÇİ *is.* Наубайшы, наубайханада нан пісіруші.

EKMEKÇİLİK *is.* Наубайшылық, нан пісірумен айналысушылық.

EKMEKSİZ *s.* 1. Наны жоқ, нансыз. 2. Жейтін тамағы, азығы жоқ. 3. *zif.* Нан қоспай, нансыз. *Börek ekmezsiz yenir.* Бәліш нансыз желінеді.

EKOL, -lü *is. Fr.* Мектеп, бағыт.

EKOLOJİ *is. Fr.* Экология—тірі ағзалардың (организмдердің) тіршілік ортасымен арақатынасын зерттейтін биология ғылымының бір саласы.

EKOLOJİK *s. Fr.* Экологиялық.

EKOLOJİK ORTAM *is.* Экологиялық орта.

EKOLOJİST *is. Fr.* Эколог.

EKONOMİ *is. Fr.* 1. Экономика—белгілі бір қоғамдағы үстемдік етуші

өндірістік тәсілдерге сай, өндіргіш күштердің даму дәрежесін сипат-тайтын қоғамдық-өндірістік қатынастардың жиынтығы. 2. Өндіріс пен шаруашылықтың белгілі бір саласын зерттейтін ғылыми пән. 3. Үнемділік, үнемдеу. *ekonomi uarmak* үнемдеу, ұқыпты пайдалану.

EKONOMİ COĞRAFYA *is.* Экономикалық география.

EKONOMİK *s. Fr.* 1. Экономикалық, шаруашылық. *Ekonomik şartlar.* Экономикалық жағдай. 2. Үнемді, тиімді, пайдалы.

EKONOMİST *is. Fr.* Экономист—экономиканың, халық шаруашылығы мәселелерінің маманы.

EKONOMİZM *is. Fr.* Экономизм—19 ғасырдың аяғы мен 20 ғасырдың басындағы орыс социал-демократиясындағы оппортунистік ағым.

EKOSE *is. Fr.* Шотландка—кереге көз мата.

EK ÖDENEK, -*ği is. ekon.* Қосымша төлемақы.

EKRAN *is. Fr.* Экран.

EKSANTRİK *s. Fr.* Экцентрлік, эксцентрлі, кіндіксіз—жалпы кіндігі, орталығы жоқ.

EKSELÂNS *is. Fr.* Мәртебелі—жоғары қызметтегі шетел мырзаларына берілетін атақ.

EKSEN *is.* Білік, ось.

EKSER *is. hlk.* Үлкен шеге, сүре шеге.

EKSERİ *s.* Ең көбі, көбірегі, ең көп, көбіне.

EKSERİYA *zf.* Көбінше, көбінесе, көп жағдайда.

EKSERİYET *is. Ar.* Көпшілігі, көбі, артығырағы. *Halk ekseriyeti.* Халықтың көбісі.

EKSERİYETLE *zf.* Көбінесе, көп жағдайда, көп уақытта, ылғида, көбіне-көп.

EKSİ *is. mat.* 1. Алу, минус. *Eksi işareti.* Алу белгісі. *Beş eksi üç.* Бес-тен үшті алу. 2. *s. mat.* Нөлден тө-

мен.

EKSİK, -*ği is.* 1. Кемдік, жетімсіздік, жетіспеушілік, тапшылық. 2. Жетпей тұрған, жоқ болып тұрған. *Bu kitap eksik, baş tarafı yok.* Бұл кітап толық емес, бас жақ беттері жоқ. 3. *s.* Кемістік, мүкістік, ақау. *eksik çıkmak* (өлшегенде таразыдан т.б.) кем шығу. *eksik etmemek* жанында алып жүру, тастамау; тоқтамау, жалғастыру. *eksik olma!* көп жаса, рахмет—разылық білдіргенде айтылады.

EKSİK GEDİK, -*ği is.* (аздаған, ұсақ-түйек) Кем-кетік, кемістік, ақау.

EKSİKLİK, -*ği is.* 1. Жетпеушілік, жетіспеушілік, тапшылық. *Sepane eksikliği.* Оқ-дәрі тапшылығы. 2. Кемістік, мүкістік, ақау.

EKSİKSİZ *s.* 1. Толық, түгел, түгел дерлік, толықтай. *Verdiği emirler, on on beş dakika içinde bütün Ege bölgesinde eksiksiz uygulanıyordu.* Берген бұйрықтары он-он бес минут ішінде барлық Еге аймағында түгелдей жүзеге асатын еді.

EKSİLMEK (*nsz*) Азаю, саны кему, кему, кем тарту.

EKSİLTMEK (*-i*) Азайту, кеміту, шектеу.

EKSİ SAYI *is. mat.* Теріс сан.

EKSKAVATÖR *is. Fr.* Экскаватор.

EKSPER *is. Fr.* Сарапшы, эксперт. *Tütün eksperleri.* Темекі сарапшысы.

EKSPERİMENTALİZM *is. Fr.* Эмпиризм—біздің біліміміздің қайнар көзі—сезімдік тәжірибе деп түсінетін философиялық бағыт.

EKSPERTİZ *is. Fr.* Сарап, экспертиза.

EKSPRES *is. Fr.* 1. Экспресс—жүрдек поезд, ұшақ я кеме. *Bizde, ekspres deyince, hatıra bir tek tren gelir.* Бізде экспресс дегенде ойымызға тек қана поезд түседі. 2. *s.* Жылдам, тез арада жасалатын (нәрсе). *Ekspres temizleme.* Жылдам тазалау.

EKSPRESYONİZM *is. Fr.* Экспрессионизм.

EKSTRA *s. Fr.* 1. Ең жақсы, ең сапа-

лы. *Ekstra un.* Жоғары сапалы үн.
2. Қосымша, үстеме.

ЕКШІ *s.* 1. Қышқыл, ашқылтым, кермек дәмді. *Ekşi elma.* Қышқыл дәмді алма. 2. *is.* Қышқыл дәм.

ЕКШІМЕК (*nsz*) 1. Ашып кету, қышқылдану. *Süt ekşidi.* Сүт ашып кетті. 2. Ашу, үю, ұйып қалу. *Hattur ekşidi.* Қамыр ашыды. 3. *argo* Ұялу, қызару. 4. *Argo* Жалықтыру, мазасыздандыру, беймазалау. 5. *hık.* Түнеру, қабағын тую, тұнжырау.

ЕКШІМСІ *s.* Қышқылтым, ашқылтым, аздап қышқылы бар.

ЕКВАТОР *is. Fr.* Теңестіргіш, экватор—жер шарын не аспан әлемін солтүстік және оңтүстік жарты шарларға ойша бөліп тұратын сызық. *Ekvator iklimi.* Экватор климаты.

ЕКВАТОРАЛ *s. Fr.* 1. Экваторлық. 2. *is. astr.* Экваториал (аспан).

EL (I) *is.* 1. Қол. *Elini cebine atmak.* Қолын қалтасына салу. *El sıkışmak.* Қол алысу, амандасу. 2. *tec.* Амал, құрал, жол. *Kardeşimin eliyle arkadaşşıma mektup yolladım.* Бауырымның көмегімен досыма хат жолдадым. 3. Меншік, иелік. *Elden çıkarmak.* Қолдан шығару, уысынан кету. *Elimdeki bütün parayı bu eve yatırdım.* Қолымдағы бүкіл ақшаны осы үйге салдым. 4. Мәрте, рет. 5. (ойында) Кезекті жүріс. *Şimdi el bende.* Енді жүріс кезегі менде. 6. Билік, ықпал, ырық. *Bu topraklar düşman elinden kurtarıldı.* Бұл жер жаудың қолынан азат болды. 7. Тұтқа, сап. *Karı eli.* Есіктің тұтқасы. 8. *s.* Қолдан істелген, қол еңбегімен жасалған. *el açmak* 1) қол жаю, тілену, сұрамсақтану. 2) кіріптар болу, жалынышты болу, қолына қарау. *el altında* қолының астында, жақын жерде. *el altından* жасырын, көрсетпей. (*bir işe*) *el atmak* 1) басқаның ісіне килігу, араласу.

2) бір іске кірісу, орындауға атсалысу. *el değmemiş* 1) қол тимеген, қолданылмаған. 2) пәктігі бұзылмаған, бүлінбеген. *el etek örmek* 1) бір істі істету үшін жалынып-жалбарыну, жалынып сұрау. 2) жағымпаздану, жарамсақтану, жалбақтау. *el etmek* біреуді саусығын шошайтып қасына шақыру. *el kadar* кішкентай, титтей, құрттай: *El kadar çocuk.* Титтей бала. *el katmak* 1) килігу, кірісу. 2) көмектесу, жәрдем беру. *el örmek* қолынан сүю—қарт я құрметке лайық кісілердің оң қолының үстін алдымен ерінге, сосын маңдайға тигізу. *el pençe divan durmak* құрмет көрсетілген адамның алдында қолды айкастырып тік тұру. *el sürmemek* қол тигізбеу, тимеу, жанаспау. *el uzatmak* қол ұшын беру, көмек көрсету. *el üstünde tutmak* алақанға салу, сый-сияпат, құрмет жасау. *el vermek* қол ұшын беру, қолғабыс ету, жәрдемдесу. *elde etmek* 1) қолы жету, ие болу, иелену. 2) уысында ұстау, уысынан шығармау, еркіне жібермеу. *elden çıkarmak* иелігіндегі затты сату, саудалау. *elden çıkarak* (меншігіндегі зат) сатылу. *elden gelmemek* қолдан келмеу, істей алмау. *ele almak* қолға алу, іске кірісу. *ele avuca sığtamak* 1) сөз тыңдамау, бағынбау, дегеніне мойын ұсынбау, көнбеу. 2) еркелеу, еркінсу, шолжаңдау. *ele geçirmek* 1) қолға түсіру, ұстау, ұстап алу. 2) иелену, иемдену, меншіктеу. *ele vermek* тұтқындату, ұстатып жіберу, қамату. *eli alışmak* 1) қолы үйрену, машықтану, дағдылану. 2) әдетке, дағдыға айналдыру. *eli ayağı düzğün* қол-аяғы түзу, кемтар, жарымжан емес. *eli boş dönmek* құр алақан қайту, ойлағаны жүзеге аспай кейін қайту. *eli boş gelmek* (veya *gitmek*) құр алақан, қолы бос келу (я кету). *eli işe yatmak* қолынан іс келетін,

шебер, ісмер болу. *eli kolu bağı kalmak* қол-аяғы байланып қалу, амалы құру, қолынан ештеңе келмеу. *elinden bir iş gelmemek* қолынан ештеңе келмеу, дәрменсіздіктен ештеңе істей алмау я еште-неге ебі болмау. *elinden bir kaza çıkmak* күтпеген жерде біреуді жазым

қылу я майып қылу. *elinden geleni ardına (arkasına) koymamak* қолынан келгенше барлық зұлымдықты істеп бағу. *elinden geleni yarmak* қолынан келгенше, мүмкіндігінше жасау, өз әлінше қимылдау. *elinden gelmek* қолынан босану, қашып құтылу. *elinden tutmak* қолынан жетелеу, көмектесу, сүйемелдеу. *eline bakmak* қолына қарау, біреуге кіріптар, тәуелді болу. *eline düşmek* 1) бағынышты, тәуелді болу, еркінен айрылу. 2) қолға түсу, тұтқындалу. 3) қолға қарау, кіріптар болу. *elini ayağını kesmek (veya çekmek)* 1) қол-аяғын тыю (я тарту)—бас сұқпау, барыс-келісті доғару, келмей кету. 2) араласпау, кіріспеу. *elini ayağını öpüym* қол-аяғынды сүйейін—аяғына жығылайын, тізе бүгіп, кешірім сұраймын мағынасында айтылады. *elini sıcak sudan soğuk suya sokmak* қолын ыстық судан суық суға сұқпау, қолын жылы суға малып отыру, үй ішінде ешқандай жұмысқа қолын тигізбеу. *elini uzatmak* қол ұшын беру, қолғабыс ету, көмек көрсету. *elinin hamuruyla erkek işine karışmak* (әйелдер үшін) қолының қамырымен еркек ісіне араласу, қолынан келмейтін іске кірісу, араласу. *ellerin dert görmesin* “құдай тілеуінді берсін, мақсатына жет, ойындағы орындалсын” мағынасындағы жақсы тілек.

EL (II) is. 1. Бөтен, бөгде, жат, бейтаныс, басқа адам. *El evi.* Басқа біреудің үйі. 2. Ел, туған жер. *Ya-*

bancı ellerde. Жат жерде, бөтен елде. 3. Жұрт, ел-жұрт, халық, қауым. *ele güne karşı* көпшіліктің көзінше, ел-жұрттың алдында.

ELÂ is. Қой коз. *Elâ gözlü.* Қой көзді.

EL ÂLEM is. Бәрі, барлығы, барша жұрт. *El âlem bu işe ne der?* Ел-жұрт бұл іске не дейді?

ELAMAN ünl.Ar. Құдай ақы! Құдай бәтін көрсетпесін! Шыдамым таусылды! Сабырым саркылды! деген мағыналарда қолданылатын одағай сөз.

EL ARABASI is. Қол арба.

ELÂSTİK s. Fr. Майысқак, иілімді, созылмалы.

EL AYASI is. Алақан.

ELBET zf. bk. Elbette.

ELBETTE zf. Шүбәсіз, сөзсіз, сөз жоқ.

ELBİSE is. Киім, киім-кешек. *Bayram giysi.* Мерекелік, бір киер киім.

ELBİSELİ s. Киімді, үстінде киімі бар, киінген.

ELBİSELİK, -ği s. ve is. Киімдік, киім боларлық, соған жарарлық (мата).

ELBİSESİZ s. Киімсіз, үстінде киімі жоқ, киім кимеген.

ELÇİ is. 1. Елші, өкіл—бір мемлекеттің екінші мемлекеттегі дипломатиялық өкілі. *Türkiye'nin Moskova elçisi.* Түркияның Мәскеудегі елшісі. 2. Елші—екі жақты бітімге келтіруге я бір тапсырманы, жұмысты орындауға жіберілген адам. 3. Пайғамбар.

ELÇİLİK, -ği is. 1. Елшілік, өкілдік. 2. Елшілік орналасқан үй. *elçilik etmek* 1) елшілік қызметін атқару. 2) екі жақтың арасын бітімшілікке келтіру, келістіру жұмыстарын жасау.

ELÇİLİK UZMANI is. Елшілік атташесі.

ELDE is. mat. Ойда, есте—қобейту я қосу амалдарында есте сақталған сан.

ELDEÇİ is. Қожа, ие, белгілі бір затты иеленуші.

ELDEN zf. Қолынан, өз қолымен

- алып. *Atanma yazımı elden aldım, gi-diyorum.* Тағайындалуым туралы қағазды өз қолыммен алып, кетіп барамын. 2. Біреу арқылы, біреудің көмегімен. *Paraуы elden gönderді.* Ақшаны біреу арқылы жіберді.
- ELDEN ELE** *zf.* Қолдан-қолға, бір қол-дан екінші қолға, бірден-бірге. *elden ele geçmek* қолдан-қолға ауысу, бірден-бірге оту.
- ELDİVEN** *is.* Қолғап, биялай.
- ELDİVENLİ** *s.* Қолғап киген, қолғабы бар.
- ELDİVENSİZ** *s.* Қолғапсыз, қолғабы жоқ.
- ELEBAŞI**, *-уі is.* 1. (балалар арасындағы ойында) Желіктіруші, қоздырушы, елiктіруші. *Çocukların elebaşısı.* Балаларды желіктіруші. 2. Ұрыс бастаушы, жаңжал шығарушы, бүлік шығарушы; басшы, басқарушы. *Çetenin elebaşısı.* Банда топтарының басшысы.
- ELEĞİMSAĞMA** *is. Ar. hlk.* Кемпіркосақ.
- ELEJİ** *is. Fr. ed.* Элегия—жабырқаулы, мұнды сезім күйлерін білдіретін лирикалық өлең.
- ELEK**, *-ği is.* Елек, елеуіш. *elekten geçirmek* 1) електен өткізу, елеу. 2) сұрыптау, іріктеу. 3) жақсы мен жаманды ажырату, оң мен солын тану.
- ELEKÇİ** *is.* Елек жасайтын я сата-тын адам.
- ELEKTRİFİKASYON** *is. Fr. bk. Elek-triklendirme.*
- ELEKTRİK**, *-ği is. Fr.* 1. Электр. 2. Электр тогы, электр жарығы. *elektrik vermek* 1) электрлендіру, электр тогын жүргізу. 2) электр тогын жіберу арқылы азаптау, қинау. *elektriği kesmek* электр тогын сөндіру. *elektriği yakmak* электр тогын қосу, жарық беру, шам жағу.
- ELEKTRİK ÇARPMASI** *is.* Ток соғу.
- ELEKTRİKÇİ** *is.* Электромонтер, электротехник.
- ELEKTRİKÇİLİK**, *-ği is.* Электромонтер (электротехник) мамандығы я оның шұғылданатын ісі.
- ELEKTRİK DÜĞMESİ** *is.* Сөндіргіш—электрді жандыратын, сөндіретін тетік.
- ELEKTRİK FABRİKASI** *is.* Электр станциясы.
- ELEKTRİK KAYNAĞI** *is.* Электрмен пісіру, қосу, біріктіру—металлды электр тогымен қыздырып пісіру.
- ELEKTRİKLEMEK** *(-i) fiz.* Электрлендіру, электр қуатын беру.
- ELEKTRLENDİRME** *is.* 1. Электрлендіру, электр тогын жүргізу.
- ELEKTRİKLENDİRMEK** *(-i)* 1. Электрлендіру. 2. *tec.* Жағдайды шиеленістіру, асқындыру.
- ELEKTRİKLENMEK** *(nsz)* 1. Электрлену, электр қуаты ену. 2. *tec.* Жағдай шиеленісу, асқину.
- ELEKTRİKLİ** *s.* 1. Электрмен жұмыс істейтін, электр тогы бар. 2. *tec.* Шиеленіскен, асқынған, қызған. *Elektrikli bir ortam.* Шиеленіскен қарым-қатынас, асқынған жағдай.
- ELEKTRİKLİ ISITICI** *is.* Электрлік қыздырғыш.
- ELEKTRİKLİ SANDALYE** *is.* Электр тогы бар орындық—кейбір елдерде ауыр қылмыс жасағандарға қолданылатын олім жазасы.
- ELEKTRİKLİ TREN** *is.* Электр пойыз.
- ELEKTRİK SANTRALİ** *is.* Электр станциясы.
- ELEKTRİK SAYACI** *is.* Электр санаушы—энергия есебін тіркейтін аспап.
- ELEKTRİK SÜPÜRGESİ** *is.* Шансорғыш (құрал).
- ELEKTRİK TELİ** *is.* Электр сымы, ток өткізгіш сым.
- ELEKTRİK ÜRETİCİSİ** *is.* Генератор—механикалық энергияны электр энергиясына айналдыратын машина.
- ELEKTRODİNAMİK**, *-ği is. Fr.* Электродинамика—электр зарядтарының қозғалысын, өзара әсерлесуін

- және соған байланысты болатын құбылыстарды зерттейтін физиканың бөлімі.
- ELEKTRODİNAMOMETRE** *is. Fr.* Элек-тродинамометр—электр тогының күшін өлшейтін аспап.
- ELEKTROKARDİYOĞRAF** *is. bk. Kar-diyograf.*
- ELEKTROKARDİYOĞRAFI** *is. bk. Kar-diyografi.*
- ELEKTROKARDİYOGRAM** *is. bk. Kar-diyogram.*
- ELEKTROKİMYA** *is. Fr. Ar.* Электрохимия—физикалық химияның химиялық процестер нәтижесінде электр энергиясының пайда болуын және электр тогының физикалық-химиялық жүйеге тигізетін әсерін зерттейтін саласы.
- ELEKTROLİZ** *is. Fr.* Электролиз—электр тогы өтетін ерітіндіге ток жіберілгенде ондағы химиялық элементтердің өз тектеріне ажырасу процесі.
- ELEKTROMANYETİK** *s. Fr. fiz.* Электромагниттік.
- ELEKTROMANYETİK DALGALAR** *ç. is.* Электромагниттік толқындар.
- ELEKTROMANYETİZMA** *is. Fr. fiz.* Электромагнетизм—электр зарядтарының қозғалысы әсерінен туатын магниттік құбылыстар.
- ELEKTROMIKNATIS** *is. Fr. fiz.* Электромагнит.
- ELEKTRON** *is. Fr. fiz.* Электрон—теріс электр заряды бар орнықты элементар бөлшек.
- ELEKTRON AKIŞI** *is. fiz.* Электрон қозғалысы.
- ELEKTRONİK, -ği** *s. Fr. fiz.* 1. Электрондық. 2. *is.* Электроника—электронның қасиеттерін, электрондық процестерді зерттейтін физиканың бөлімі.
- ELEKTROSKOP, -bu** *is. Fr. fiz.* Электроскоп—екі дене арасындағы электр зарядын өлшейтін аспап.
- ELEKTROSTATİK, -ği** *s. Fr. fiz.* 1. Электростатикалық. 2. *is.* Электростатика—физиканың қозғалмайтын электр зарядтарының өзара әсерін және олардың тепе-теңдік шартын қарастыратын саласы.
- ELEKTROT, -du** *is. Fr. fiz.* Электрод—электр тогын сұйық затқа, газға т.б. жіберетін пластинка, стержень, шар т.б. түріндегі өткізгіш.
- EL ELE** *çf.* Қол ұстасып. *el ele vermek* тізе қосу, бірігу, қол ұстасу.
- ELEM** *is. Ar.* Қайғы, күйініш, уайым.
- ELEMAN** *is.* 1. Элемент. 2. (бір ұжымда жұмыс істейтіндердің әрқайсысы) Қызметкерлер, кадр-лар, мамандар. *Eleman yetiştirmek.* Кадарлар дайындау.
- ELEME** *is.* 1. Елеу, електен өткізу. 2. *s.* Еленген, електен өткізілген. 3. *sp.* Ширек финалға қатысатын спортшы я команданы іріктеу жарысы.
- EL EMEĞİ** *is.* 1. Қол еңбегі. 2. Қол еңбегіне төленген ақы. *elinin emeğiyle yaşamak* адал еңбекпен табыс табу, күн көру.
- ELEMEK (-i)** 1. Елеу, електен өткізу. *Un elemek.* Ұнды елеу. 2. *tec.* Сұрыптау, іріктеу, таңдау. 3. *sp.* Жарысушыны жарыстан шығару, жарысқа қатыстырмау.
- ELEMENT** *is. Alm. kim.* Элемент.
- ELEME SINAVI** *is.* Іріктеу емтиханы.
- ELEMLİ** *s.* Қайғылы, мұңды, шерлі, зарлы.
- ELEMSİZ** *s.* Қайғысыз, мұңсыз, уайымсыз.
- ELENMEK (nsz)** 1. Елену, електен өткізілу. 2. Сұрыпталу, іріктелу, таңдалу. 3. *sp.* Жарыстан шығарылу, жарысқа қатыстырылмау.
- EL ERİMİ** *is. hlk.* Қол созым, онша алыс емес.
- EL ERKİ** *is. sos.* Демократия, жариялылық.
- ELEŞTİREL** *s.* Сыншыл, сын тұрғысынан қарайтын.
- ELEŞTİRİ** *is.* 1. Сын—жұмыстың жақсы, жаманын талдап, екшеп айтылатын пікір. 2. *ed.* Әдеби сын. *Eleştiri yazısı.* Сын мақала.
- ELEŞTİRİCİ** *is.* Сыншы, сын

- айтушы, баға беруші.
- ELEŞTİRİCİLİK**, -ği *is.* 1. Сыншылық, әдеби сынмен шұғылданушылық. 2. *fel.* Сыншылдық, сын көзбен қараушылық.
- ELEŞTİRİLMEK** (*nsz*) Сыналу, тексерілу, сынға алыну.
- ELEŞTİRMECİ** *is.* Сыншы, сынаушы, сынға алушы.
- ELEŞTİRMEK** (-i) Сынау, кемшілікті көрсетіп мінеу, сын айту.
- ELEŞTİRMEN** *is.* Сыншы, баға беруші, сын айтушы, пікір айтушы.
- ELEŞTİRMENLİK**, -ği *is.* Сыншылық, пікір айтушылық, баға берушілік.
- ELEZER** *is. psikol. bk. Sadist.*
- ELEZERLİK**, -ği *is. psikol. bk. Sadizm.*
- EL FALI** *is.* Алақанға қарап бал ашу.
- EL FRENİ** *is.* Қол тежеуіш, қолмен істелетін тежеуіш.
- ELGİN** *s.* Шеттен келген, келімсек, кірме.
- EL GÜN** *is.* Жат, бөтен, бөгде. *ele güne karşı* бөрінің алдында, ел-жұрттың көзінше.
- ELHAMDÜLİLLAH** *ünl. Ar.* Құдайға шүкір (тәубе).
- ELHASIL** *zf. Ar.* Қысқасы, тоқ етерін айтқанда.
- ELİ AÇIK**, -ği *is. ve s.* Қолы ашық, берген, мырза, жомарт.
- ELİ ÇABUK** *s.* Қолы жүйрік, епті, икемді.
- ELİF** *is. Ar.* Әліп—араб әліпбиінің бірінші әрпі. *elifi elifine* дәлмедәл, түп-тура, нақпа-нақ. *elifi mertek sanmak* әліпті (әріпті) таяқ деп білмеу, хат танымау, сауатсыз бо-лу.
- ELİFBA** *is. Ar.* Әліппе—араб, парсы және осман тілдерінің әліпбиі. *Bu elifbada Türk'ün tek bir harfi yoktur.* Бұл әліпбиде түріктің бір әрпі де жоқ.
- ELİ GENİŞ** *s.* Қолы ашық, берген, жомарт.
- ELİ HAFİF** *s.* (хирург, тіс дәрігері, шаштараз т.б.) Қолы жеңіл, қолы епті.
- ELİK**, -ği *is. hlk.* Тай ешкісі.
- ELİ MAŞALI** *s. ve is.* Жанжалқой, бұзақы, сотқар, төбелесқұмар.
- ELİPS** *is. Fr.* Эллипс—дөңгелек конустың басқа бір жазықтықпен қиылысу сызығы.
- ELİPSOİT**, -di *is. Fr. mat.* Эллип-соид—эллипсті остерінің бірінші төңірегінде айналдырғанда шығатын геометриялық орын.
- ELİPTİK**, -ği *s. Fr. mat.* Эллипстік.
- ELİ SELEK** *s. hlk.* Қолы ашық, берген, жомарт.
- ELİ SIKI** *s.* Саран, шық бермес Шығайбай, шық татырмас.
- ELİ İŞİ** *is.* Қол өнері.
- ELİT** *is.* Элита, таңдаулы, іріктелген қалаулы топ.
- ELİ UZ** *s.* Епті, ұста, ісмер.
- ELİ UZUN** *s.* Суық қол, қолының жымысқысы бар, ұры.
- ELİ YATKIN** *s.* Қолы жүйрік, қолының ебі бар, ісмер.
- EL KAPISI** *is.* Кісі есігі. *el kapısına düşmek* күн көру үшін кісі есігінде жүру, жұмыс істеу.
- EL KIZI** *is. mec.* Келін, әйел, жұбай.
- ELLEMEK** (-i) Қолмен ұстап көру, тию, қозғау, сипау.
- ELLENMEK** (*nsz*) Қолмен ұсталу, тиілу, сипалу. *ellenmiş dillenmiş* (әйел) жезөкше, жүргіш.
- ELLEŞMEK** (-le) *hlk.* 1. Қолмен ұстап көру. 2. Соктығысу, итерісу, қақтығысу, соғылысу. 3. (сауда-саттық жасасқанан кейін) Қол алысу, келісу. 4. Қағыту, кекету-мұқату, сөзбен шалу, жанына тию.
- ELLİ (I)** *is.* Елу. *Elli kilo.* Елу килограмм.
- ELLİ (II)** *s.* Қолы бар. *Bu kocaman elli, muhteşem babadan korkmuyordu.* Осы қолдары қолақпандай, айбынды өкеден қорықпайтын еді.
- ELLİK**, -ği *is. hlk.* 1. Қолғап, биялай. 2. *hlk.* Егін орғанда сол қолдың сау-сақтарына киілетін, қолғап тәріздес, ағаштан жасалған құрал.
- ELLİNCİ** *s.* Елуінші—қырық

тоғыздан кейінгі реттік сан.

ELLİŞER *s.* Елуден, елулеп.

ELMA *is. bot.* Алма. *Elma ağacı.* Алма ағашы. *elmanın yarısı o, yarısı bu* ау-зынан түсе қалғандай, айнымай ұқсаған, нақ аузынан түскендей.

ELMABAŞ *is. zool.* Шүрегей үйрек.

ELMACI *is.* Алма өсіретін я сататын адам.

ELMACIK, **-ği** *is. anat.* Бет сүйегі.

ELMAS *is. Ar.* 1. Гауһар тас, алмас.

İş-lenmemiş elmas. Өңделмеген алмас. 2. Алмас—шыны кесетін өткір құрал. 3. *s.* Гауһар тастармен әшекейленген. *Elmas küpe.* Алмас сырға. *elmas gibi* қымбат, өте бағалы: *Elmas gibi bir çocuk.* Кіршіксіз, күнөдан пәк бала.

ELMASTIRAŞ *s.* Қырлы, қырланған.

Elmastıraş sürahi. Қырлы графин.

ELMA ŞARABI *is.* Сидр—алма шырынынан жасалған шарап.

ELOĞLU *is.* 1. Жат, бөтен, бөгде, өзге. *Eloğlu dinler mi?* Өзге жұрт сөзінді тыңдар ма? 2. *tec.* Күйеу.

EL SÖZLÜĞÜ *is.* Қалта сөздік.

EL TELEFONU *is.* Ұялы телефон.

ELTI *is.* Абысын—ағайынды адамдардың әйелдері.

EL TOPU *is. sp.* Қол добы, гандбол.

EL ULAĞI *is.* Көмекші, қолбала, қолғанат, қолғабысшы.

EL ULAKLIĞI *is.* Қолғанаттық, жәрдемшілік.

EL UZLUĞU *is.* Ісмерлік, шеберлік.

ELVAN *ç. is. Ar.* 1. Түрлер, түстер, әр түрлі бояулар. 2. *s.* Әр түрлі, түрлі-түсті, алуан түсті.

ELVAN ELVAN *s. ve zf.* Түрлі-түсті, түрлі-түрлі, әр алуан, неше түрлі.

ELVEDA, **-ı ünl.** *Ar.* 1. Қош бол! Қош болындар! *Elveda arkadaşlar!* Қош-сау болындар, достар!

ELVERİŞLİ *s.* Ыңғайлы, қолайлы, тиімді, жайлы.

ELVERİŞLİLİK, **-ği** *is.* Ыңғайлылық, қолайлылық, тиімділік.

ELVERİSSİZ *s.* Қолайсыз, ыңғайсыз, жайсыз.

ELVERİSSİZLİK, **-ği** *is.* Қолайсыз-дық, ыңғайсыздық, жайсыздық.

ELVERMEK **(-e)** 1. Жету, жеткілікті болу. *Bu kadar bana elverir.* Маған осыншама жетеді. Маған осының өзі де жетеді. 2. Жарау, іске асу, қажеттілікті өтеу. *O benim işime elvermez.* Ол менің қажеттілігіме жарамайды.

ELYAF *ç. Ar.* Талшықтар, тал жіптер.

EL YAZISI *is.* Қол жазу, қолмен жазылған жазу. *İlk önce ikisinin el yazısını elde edeceğiz, sonra bu mektupla karşılaştıracamız.* Алдымен екеуінің қол жазуын қолға түсіреміз, сосын осы хатпен салыстырамыз.

ELZEM *s. Ar.* Аса қажет, керекті.

EM *is. hlk.* Дәрі, дәрі-дәрмек. *eme se-me yaramamak* іске аспау, пайдаға жарамау. *eme yaramak* іске жарау, пайдаға асу.

EMANET *is. Ar.* 1. Аманат—сақталып тұру үшін қалдырылған нәрсе. 2. Аманат—біреу арқылы бір адамға арнайы табыс етілуі үшін жіберілген зат. *İstanbul'dan getirdiğim emanetinizi akşam benden alınız.* Маған Стамбулдан беріп жіберген аманатыңызды менен кешке алып кетіңіз. 3. Багаж сақталатын орын. *Emanet yeri, eşya emanet dairesi.* Багаж сақталатын орын. 4. *esk.* Басқарма. *Şehremaneti.* Қалалық басқарма. 5. Жан, өмір. *Allah emanetimi alsın da kurtuluşum.* Аллаһ жанымды алса да, құтылайын. *emanet bırakmak (veya vermek)* аманатқа қалдыру (беру). *emanet etmek* аманат қылу, аманатқа тапсыру. *emanete hiyanet olmaz* аманатқа қиянат болмайды.

EMANETEN *zf.* Аманат ретінде, аманат етіп.

EMANETULLAH *is. Ar.* Жетім, арқа сүйері жоқ, панасыз.

EMARE *is. Ar.* Белгі, нышан, із; айғақ, дәлел.

EMARET *is. Ar.* Эмират, князьдық.

EMAY *is. Fr.* Эмаль—бұйымдар бетіне жалатылатын берік шыны кабат.

EMAYE *s. Fr.* Эмальданған.

EMAYLAMAK *(-i)* Эмальдау.

EMBRİYOLOG *is. Fr.* Эмбриолог.

EMBRİYOLOJİ *is. Fr. biy.* Эмбриология—адамның, жануарлардың, өсімдіктердің ұрықтық даму заңдылықтарын зерттейтін биологиялық ғылым.

EMBRİYON *is. Fr.* Ұрық, эмбрион.

EMCEK, **-ği** *is. hlk.* Емшек, емшектің ұшы.

EMCİK, **-ği** *is. hlk. bk.* *Emcek.*

EMDİRMEK *(-i, -e)* Емізу, емшек беру, сорғызу.

EMEK, **-ği** *is.* 1. Еңбек, жұмыс. *Ücret emeğin karşılığıdır.* Төлем — еңбек-ке берілген ақы. 2. Маңдай тер, бейнет. *emek çekmek* көп еңбектенгеннен шаршап-шалдығу, қалжырау. *emek harcatmak* еңбектену, тер төгу. *emek vermek* еңбек сіңіру, көп қызмет қылу. *emeği geçmek* еңбегі сіну, қызметі өту, қызмет қылу.

EMEKÇİ *is.* Еңбекші. *Emekçi kütleleri.* Еңбекшілер бұқарасы.

EMEKLEMEK *(nsz)* 1. Еңбектеу, еңбектеп жүру. *Çocuk emeklemeye başladı.* Бала еңбектеп жүре бастады. 2. *tec.* Тәжірибесі жоқтығынан олақтық, елсіздік таныту.

EMEKLİ *is. ve s.* 1. Зейнеткер—еңбек демалысына шығып, зейнетақы алатын адам. 2. Көп еңбекті, еңбек сіңіруді керек қылатын, ауыр, қиын. *Emekli bir iş.* Көп еңбектенуді керек қылатын жұмыс. *emekli olmak* зейнеткер болу, заңды еңбек демалысына шығу. *emekliye ayrılmak* зейнетке, пенсияға шығу.

EMEKLİ AYLIĞI *is.* Зейнетақы.

EMEKLİ MAAŞI *is. bk.* *Emekli aylığı.*

EMEKSİZ *s.* Еңбек етпей, тер төкпей олжаланған, жеңіл, оңай.

EMEKSİZ EVLÂT, **-dî** *is.* Өгей, өзінен тумаған бала.

EMEKTAR *s. ve is.* 1. Көп еңбек сіңірген, еңбеккер, еңбек ардагері. 2. *tec.* Тозығы жеткен, ескіріп біткен, көнерген.

EMEL *is. Ar.* Мүдде, арман, тілек, мақсат.

EMİN *s. Ar.* 1. Сенімді, сенім артуға болатын, сенетін, сенім артатын. *Ben arkadaşımдан eminim.* Мен досыма сенім артамын. *Ben bu sözün söylenmiş olduğuna eminim.* Мен осы сөздің айтылғандығына сенімдімін. 2. Ең анық, сенімді, ең шын. *Emin kaynaklardan alınan haberler.* Ең анық мәліметтерден алынған хабарлар. *Bu yol pek emin değil.* Бұл онша сенімді емес. 3. Күдіксіз, шүбәсіз, қаперсіз. *emin olmak* сену, илану.

EMİR, **-mri (I)** *is. Ar.* 1. Бұйрық, әмір, жарлық. 2. (бір қызметтен екінші қызметке ауысқанда қызметкерге берілетін құжат) Ұйғарым, шешім. *Atama emri çıkmadı.* Тағайындау туралы шешім шыққан жоқ. *emir alınak* жарлық алу. *emir etmek bk. emretmek.* *emir vermek* әмір ету, жарлық беру. *(birinin) emrine girmek* біреудің қол астына, қарамағына кіру. *emrine vermek* 1) тағайындау, қызметке белгілеу. 2) қарамағына тапсыру, билігіне беру.

EMİR (II) *is. Ar.* Араб және басқа да мұсылман елдерде тайланың, қаланың я мемлекеттің әміршісі, билеушісі.

EMİRBER *is. Ar. Far. ask.* Шабарман, хат-хабар тасушы, қосшы—командирдің тапсырмасын орындап тұратын өскер.

EMİRCİK, **-ği** *is. zool.* Балықшы құсы.

EMİR CÜMLESİ *is. gr.* Бұйрықты сөйлем.

EMİR ERİ *is. bk.* *Emirber.*

EMİR KİPİ *is. gr.* Бұйрық рай.

EMİRNAME *is. Ar. Far.* Жазбаша бұйрық, жарлық.

EMİSYON *is. Fr.* Эмиссия—бағалы қа-ғаздар мен қағаз ақшалар шығару.

EMLÂK, -ki *ç. Ar.* Қозғалмайтын (жылжымайтын) мүлік—үй, жер сияқты мүлік. *Eline geçen serveti emläke yattıyordu.* Қолына тиген байлықты жылжымайтын мүлікке салатын. *Emlâk bankası.* Ипотекалық банк.

EMLÂK BÜROSU *is.* Жылжымайтын мүлік алып-сататын бюро.

EMLÂKÇİ *is.* Жылжымайтын мүлік алып-сататын адам.

EMLÂKÇİLİK, -ği *is.* Жылжымайтын мүлік алып-сату ісімен шұғылдану-шылық.

EMLÂK VERGİSİ *is.* Мүлік салығы.

EMLEMEK (-i) *hlk.* Дәрі жағу, дәрілеу, дәрі беру.

EMLİK, -ği *is.* 1. Емізулі, емшектегі бала. 2. *is.* Кештетіп туылған қозы я лақ.

EMME *is.* 1. Ему, сору. 2. Сіңіру, жұту; сіңірілу, жұтылу, сорылу, абсорбция.

EMMEÇ, -ci *is.* Аспиратор.

EMMEK, -er (-i) 1. Ему, сору. *Meme emmek.* Емшек ему. 2. Сору, ауызға салып талмау, жалмау. 3. Сорып алу, сіңіру. *Toprak suyu emdi.* Топырақ (жер) суды сіңіріп алды. 4. *argo* Бір нәрсенің қызығын көру, пайдаға асыру.

EMMİ *is. Ar. hlk. bk. Amca.*

EMNİYET *is. Ar.* 1. Қауіпсіздік, қатерсіздік. *Yıldız Hanım selâmet ve emniyettedir.* Жұлдыз ханым аман-сау әрі қауіпсіз жерде. 2. Сенім, сенімділік, наным. *Benim bu adama emniyetim var.* Мен бұл адамға сенім артамын. 3. Ұлттық қауіпсіздік басқармасы. *Emniyet müdürlüğü.* Мемлекеттік қауіпсіздік басқармасы. 4. Сақтандырғыш тетік, сақтандырғыш қондырғы. *emniyet altına almak* қауіптен, қатерден қорғау, қорғаныш болу. *emniyet etmek* сену, илану.

EMNİYET KEMERİ *is.* Сақтық бел-

беуі. *Otomobillerde emniyet kemeri bulundurmamak mecburîdir.* Автомобильдерде сақтық белбеуінің болуы міндетті.

EMNİYETLİ *s.* Сенімді, сенуге болатын. *Orada emniyetli bir adamımız koyunu alır, bizim namımıza keser, dağıtır.* Ол жерде сенімді кісіміз қойды алып, біздің атымыздан сойып таратады.

EMNİYETSİZ *s.* Сенімсіз, сенімді ақтамайтын.

EMNİYETSİZLİK, -ği *is.* Сенімсіздік, шүбәлілік.

EMNİYET SUPABI *is.* Сақтық клапан.

EMOGLOBİN *is. bk. Hemoglobin.*

EMORÖIT *is. Fr. tıp* Геморрой—көтеу, тік ішектің қан тамырлары кеңейіп ауыратын сырқат.

EMPERYALİST *is. ve s.* Империа-лист, империалистік саясатты жүргізуші.

EMPERYALİZM *is. Fr.* Империализм—бір елдің басқа бір елді саяси және экономикалық жағынан басып алуды көздеген ішкі саясаты.

EMPOZE *s. Fr.* Күшпен, зорлап енгізген, күштеп міндеттеген. *empoze etmek* күштеп мақұлдату, зорлап құптату, міндеттеу, қабылдату.

EMPRESYONİST *is. ve s. Fr.* Импрессионист.

EMPRESYONİZM *is. Fr.* Импрессионизм.

EMPRİME *is. Fr.* Айшықты жібек, жүн, мата.

EMRETMEK (-i, -e) Әмір беру, әмір ету, бұйыру. *Odadan çıkmatamızı emretti.* Бөлмеден шықпауымызды бұйырды.

EMREYLEMEK (-i, -e) *Ar. T. bk. Emretmek.*

EMRİVAKİ, -i *is. Ar.* Болары болып, бояуы сінді. *emrivaki yapmak* енді ештеңеге жарамайды, бітті.

EMSAL, -li *is. Ar.* 1. Сол сияқты, тәрізді, ұқсас. 2. Құрбы, құрдас, жасты, жастас, дос. *Emsalleri arasında doğruluğuyla tanınmış.* Ол достарының

- арасында дұрыстығымен, шыншылдығымен танылған. *Emsali henüz silâh altına alınmadı.* Оның құрдастары әлі әскерге шақырылған жоқ. 3. Үлгі, өнеге, үлгілі іс боларлық жағдай, прецедент. *Emsali bulunmayan bir olay.* Теңдессіз, бұрын-соңды болып көрмеген оқиға. *Emsali görülmemiş.* Ұқсассыз, теңдесі жоқ, болып көрмеген.
- EMSALSIZ** *s.* Теңдесі жоқ, теңдессіз, болып көрмеген.
- EMTİA** *ç. is. Ar.* Тауарлар, сатылатын нәрселер.
- EMVAL**, **-li** *ç. Ar. esk.* Мүлік, сатып алынған нәрселер.
- EMZİK**, **-ği** *is.* 1. Емізік. 2. Емізікті бөтелке. 3. Шүмек, ауыз. *Çaydanlığın emziği tıkanmış.* Шәйнектің аузы бі-теліп қалыпты. 4. *hlk.* Мүштік.
- EMZİKLİ** *s.* 1. Емізікті, емізігі бар. 2. *s.* Емізулі баласы бар (әйел).
- EMZİKSİZ** *s.* Емізіксіз, емізігі жоқ.
- EMZİRİLMEK** (*nsz*) Еміздіру.
- EMZİRMEK** (*-i*) Емізу, емшек беру.
- EN (I)** *is.* Ен—бір нәрсенің ені, көлденеңі, жалпақтығы. *Kumaşın eni.* Матаның ені. *eninde sonunda* ең ақырында; ақыр аяғында. *enine boyunca* 1) сымбатты, келісті, келбетті. 2) жан-жақты, терең, мұқият: *Yolda bu meseleyi enine boyunca konuştular.* Олар жолай осы мәселе жайында егжей-тегжейлі әңгімелесті.
- EN (II)** *is. hlk.* Ен, таңба, белгі.
- EN (III)** *zf.* Ең, нағыз, өте-мөте. *en azından* ең азынан, тіптен болмағанда, тым құрығанда. *en iyisi* ең жақсысы.
- ENAYİ** *s. argo* Ақымақ, жыңды, жарымес, әумесер.
- ENAYİCE** *zf.* Ақымақтарша, жыңды сияқты, есі кем секілді.
- ENAYİCESİNE** *zf.* Жыңдыша, жыңды кісі сияктанып, жыңды адамға ұқсап.
- ENAYİLEŞMEK** (*nsz*) Есерсоктану, әумесерлену, ақымақтану.
- ENAYİLİK**, **-ği** *is. argo* Есерсоқтық, ақымақтық, жыңдылық.
- ENBİYA** *ç. is. Ar.* Пайғамбарлар.
- ENCAM** *is. Far.* Соңы, ақыры, аяғы. *Bu işin encamı.* Бұл істің ақыры.
- ENCEK**, **-ği** *is. hlk. bk. Enik.*
- ENCİK**, **-ği** *is. hlk. bk. Enik.*
- ENCİKLEMEK** (*nsz, -i*) *bk. Eniklemek.*
- ENCÜMEN** *is. Far.* Алқа, комиссия, комитет.
- ENDAHT** *is. Far.* Ату, атыс. *Boş endaht.* Оқсыз атыс. *endaht etmek* ату, атып жіберу.
- ENDAM** *is. Far.* Тұла бойы, сымбат, тұлға, мүсін.
- ENDAM AYNASI** *is.* Үлкен биік айна, трюмо.
- ENDAMLI** *s.* Сымбатты, тұлғалы, кескінді.
- ENDAMSIZ** *is. ve s.* Тұлғасыз, тапал, мыртық.
- ENDAZE** *is. Far.* 1.65 см. тең ұзындық өлшемі. 2. *mec.* Өлшем. *endazeyi kaçırmak* асыра сілтеу, артық кету.
- ENDAZELEMEK** (*-i*) Өлшеу.
- ENDEKS** *is. Fr.* Индекс, көрсеткіш. *Fiyat endeksi.* Нарық индексі, нарық көрсеткіші.
- ENDER** *s. Ar.* 1. Өте аз, өте сирек. *Ende der bir manzara.* Сирек кездесетін пейзаж. 2. *zf.* Ілуде бір, анда-санда.
- ENDERUN** *is. Far.* 1. Сарай бөлмесі. 2. Мемлекет қызметкерлерін дайындайтын мектеп.
- ENDİREKT** *s. Fr.* Тікелей емес, жанама.
- ENDİŞE** *is. Far.* Аландау, мазасыздану, абыржу, үрей, қорқыныш. *endişe etmek* аландау, беймазалану, елендеу. *endişeye düşmek* алаң болу, ойы он саққа бөліну, аландау.
- ENDİŞELENMEK** (*-den*) Тынышсыздану, алаң болу, мазасыздану, абыржу.
- ENDİŞELİ** *s.* Мазасыз, тынышсыз, үрейлі.
- ENDİŞESİZLİK**, **-ği** *is.* Бейкамдық, қамсыздық.

ENDONEZYALI *öz. is. ve s.* Индонезиялық.

ENDOSKOP, -bu is. Fr. tıp Эндоскоп—ішкі ағзаларды қарайтын медицина аспабы.

ENDÜSTRİ is. Fr. Индустрия, өнеркәсіп. *Yerli endüstri.* Жергілікті өнер-кәсіп.

ENDÜSTRİLEŞMEK (nsz) Индустриялану, өнеркәсіп салаларын өркендету, дамыту.

ENDÜSTRİLEŞTİRMEK (-i) Индустрияландыру, өндіріс пен өнеркәсіпті дамыту.

ENDÜSTRİYALİZM is. Fr. Индустрия-лизм—экономикалық саясатты не-гізгі индустрия деп қарау.

ENDÜSTRİYEL s. Индустриялы, өнер-кәсіпті, өнеркәсіппен байланысты.

ENEK, -ği s. hlk. Пішілген, піштірілген, кестірілген, тарттырылған.

ENEMEK (-i) Пішу, ақтау, кестіру, тарттыру.

ENENMEK (nsz) Піштірілу, кестірілу, тарттырылу.

ENERJİ is. Fr. 1. Энергия. *Atom enerjisi.* Атом энергиясы. *Elektrik enerjisi.* Электр энергиясы. 2. Күш, жігерлілік, қайраттылық.

ENERJİK, -ği s. Fr. 1. Энергиямен байланысты, энергияға қатысты. 2. Жігерлі, қайратты. *Enerjik adam.* Жігерлі адам.

ENERJİKLİK, -ği is. Жігерлілік, қайраттылық.

ENEZ s. Әлсіз, күшсіз.

ENEZE s. bk. Enez.

ENFARKTÜS is. Fr. tıp Инфаркт—орғандар мен тканьдердің қан жетіспегендіктен жансыздануы. *Kalp enfarktüsü.* Жүрек инфаркты.

ENFEKSİYON is. Fr. Инфекция—адам мен жануарлар организміне ауру қоздырғыш микробтардың енуі және олардың организмде өсіп-өніп, оны түрлі кеселге ұшыратуы.

ENFES s. Ar. Ең жақсы, өте өдемі.

ENFİYE is. Ar. Мұрынға иіскейтін темекі.

ENFLASYON is. Fr. 1. Инфляция—айналымдағы қағаз ақшаның шамадан тыс көбейіп кетіп құнсыздануы. 2. *hlk.* Қымбатшылық.

ENFORMASYON is. Fr. Ақпарат, хабар, мәлімет, хабарлама.

ENFRARUJ is. Fr. Инфра қызыл.

ENFRASTRÜKTÜR is. Fr. Базис.

ENGABE is. coğr. Ойлы-қырлы, кедір-бұдыр жер.

ENGBELİ s. Ойлы-қырлы, сай-салалы, кедір-бұдыр. *Engbeli arazi.* Ойлы-қырлы жер.

ENGBELİK, -ği is. 1. Ойлы-қырлылық, кедір-бұдырлық. 2. Бедер, рельеф—жер бетінің пішіні.

ENGEL is. 1. Кедергі, қиындық, бөгет, тосқауыл. 2. *sp.* Кедергілер-ден өту. *engel çıkarmak* қиындық туғызу, қиындату. *engel olmak* кедергі болу, бөгет болу.

ENGELLEMEK (-i) 1. Кедергі жасау, бөгет болу, кешеуілдету. *Ekonomik kalkınmayı engellemek.* Экономикалық дамуды тежеу.

ENGLİ is. Кедергілі, тосқауылды, бөгетті.

ENGLİ KOŞU is. sp. Кедергілі қашықтыққа жүгіру.

ENGELSİZ s. Кедергісіз, бөгетсіз, қиындықсыз.

ENGEREK, -ği is. zool. Улы сұржылан.

ENGİN (I) s. 1. Шексіз, шегі жоқ, ұшы-қиыры жоқ. 2. Ашық теңіз үсті. *Engine açılmak.* Ашық теңізге шығу.

ENGİN (II) s. hlk. 1. Сапасы, бағасы төмен. *Engin mal.* Сапасыз тауар. 2. Аласа, биік емес.

ENGİNAR is. Yun. bot. Артишок—ұсақ гүлдер тобына жататын көп жылдық тікенді өсімдік.

ENGİNLİK, -ği is. Кеңдік, көлемділік, аумақтылық.

ENGİZİSYON is. Fr. tar. Инквизиция—католик шіркеуінің жазалау мекемесі, 13 ғасырда шіркеуге қарсыларды ерекше қатал

- қудалаған сот, полиция ұйымы.
- ENİK**, *-ği is.* Күшік, марғау (мысықтың, иттің т.б. баласы) —сүтқоректі жануарлардың баласы.
- ENİKLEMEK** (*nsz, -i*) (сүтқоректілер) Төлдеу ; (мысык) балалау, (ит) кү-шіктеу.
- ENİKONU** *zf.* Әбден, мейлінше, тым жақсы. *Enikonu yorulmak.* Едәуір шаршау.
- ENİNE BOYUNA** *zf.* Егжей-тегжейлі, түп-түгел, толық.
- ENİŞTE** *is. Far.* Жезде; күйеу.
- ENJEKSİYON** *is. Fr.* Укол салу, дәрі жіберу, инъекция. *Enjeksiyon uarmak.* Дәрі жіберу.
- ENJEKTÖR** *is. Fr.* Шприц.
- ENKAZ** *ç. is. Ar.* Қираған, құлап қалған үйдің, құрылыстың орны, қираған орын.
- ENLEM** *is. coğr.* Ендік—экватордан меридианға дейін градус арқылы көрсететін кашықтық. *Kuzey enlemi.* Солтүстік ендігі.
- ENLİ** *s.* Енді, кең, тым жалпақ.
- ENLİCE** *zf.* Ендірек, кеңірек, жалпақтау. *Enlice bir kumaş parçası.* Ендірек бір кесек мата.
- ENLİLİK**, *-ği is.* Енділік, ені кең болушылық, жалпақтық.
- ENSE** *is.* Желке, шүйде. *ense kulak yerinde tkz.* 1) денелі, сом тұлғалы, иықты. 2) көрнекті, көз тартатын әдемі, тұлғалы. *ense uarmak (argo)* масыл болу, кісі есебінен күнелту; жатып ішу. *ensesine binmek* мініп алу, басыну, басына шығып алу. *ensesine yapışmak* жағадан алу, жағасына жармасу, жан алқымға алу.
- ENSE KÖKÜ** *is.* Шүйде.
- ENSELEMEK** (*-i*) *argo* Ұстап алу, қолға түсіру.
- ENSELENMEK** (*nsz*) Ұсталу, қолға түсу.
- ENSER** *is. hlk.* Үлкен (сүре) шеге.
- ENSESİ KALIN** *is. ve s.* Сөзі өтетін, айтқанын істете алатын, беделді (адам).
- ENSİZ** *s.* Енсіз, ені тар, енсіз келген.
- ENSİZLİK**, *-ği is.* Енсіздік.
- ENSTANTANE** *is. Fr.* Фотоға тез түсіріп алу.
- ENSTİTÜ** *is. Fr.* Институт. *Türkiyat Enstitüsü.* Түркология институты.
- ENSTRÜMAN** *is. Fr.* Аспап, инструмент.
- ENSTRÜMANTAL**, *-li is.* Аспапты, инструментальды.
- ENSTRÜMANTAL MÜZİK**, *-ği is.* Аспапты музыка.
- ENSÜLİN** *is. Fr.* Инсулин.
- ENTARİ** *is. Ar.* 1. Жеңі бар ұзын әйел көйлегі. 2. Араб елдерінде ерлер киетін шапан.
- ENTEGRASYON** *is. Fr.* Интеграция, одақтасу, бірлесу.
- ENTELEKT** *is. Fr.* Ақыл, ой.
- ENTELEKTÜALİZM** *is. Fr.* Ойшылдық, ақылдылық.
- ENTELEKTÜEL** *is. ve s.* 1. Зиялы, оқыған, сауатты, жоғары мәдениетті (адам). 2. *s.* Ақыл-оймен байланысты, ақыл-ойға қатысты.
- ENTERESAN** *s. Fr.* Қызықты, тартымды, көңілді, жағымды.
- ENTERESANLIK**, *-ği is.* Қызық-тылық, тартымдылық, әсерлілік.
- ENTERNASYONAL**, *-li is. Fr.* Халықаралық, дүние жүзілік.
- ENTERNASYONALİZM** *is. Fr.* Интернационализм.
- ENTERNE** *s. Fr.* Тұтқындалған, қамауға алынған. *enterne etmek* тұтқындау, қамауға алу.
- ENTOMOLOJİ** *is. Fr.* Энтомология—зоологияның насекомдарды зерттейтін саласы.
- ENTOMOLOJİST** *is. Fr.* Энтомолог—насекомдарды зерттейтін маман.
- ENTRİKA** *is. İt.* Қастық, жауыздық іс-әрекет, залымдық, интрига. *entrika çevirmek* залымдық жасау. *entrikaya kurban gitmek* жауыздықтың, залымдықтың құрбаны болу.
- ENVA**, *-ı ç. is. Ar.* Түрлер, сорттар. *Kumaşların envai.* Матаның түрлері.
- ENVANTER** *is. Fr. tic.* 1. Инвентарь—белгілі бір мекемеге тән бұйымдар, саймандар, жабдықтар. 2. Заттар

tizimi.

ENVESTİSMAN *is. Fr.* Инвестиция, капитал жұмсау.

ENZİM *is. Fr. biy.* Фермент—тірі клет-калардан бөлініп, денедегі зат ал-масуын реттеп тұратын күрделі ор-ганикалық зат.

ЕРЕУ *zf.* Әжептәуір, едәуір, бірталай, бірқатар, біраз. *Ереу үйүдү.* Едәуір жүрді.

ЕРЕҮСЕ *zf.* Біршама, бірсыпыра, біраз.

ЕРЕҮІ *zf. bk. Ереу.*

ЕРІДЕМІ *is. Fr. tıp* Эпидемия—жұқпа-лы аурудың кең тарап жайылуы.

ЕРІДЕМІОЛОҒИ *is. Fr. tıp* Эпидемиология—жұқпалы аурулардың пайда болуын, таралуын зерттейтін және онымен күрес шараларын ұсына-тын ғылым.

ЕРІДЕРМ *is. Fr. anat.* Эпидерма—терінің сырт қабаты.

ЕРІГРАФИ *is. Fr.* Эпиграфика—жазуларды зерттейтін ғылым.

ЕРІГРАМ *is. Fr.* Эпиграмма—шағын өлең.

ЕРІК, *-ği s. ve is. Fr.* Эпикалық, дастанға тән.

ЕРІКУРОСҒУ *is. fel.* Эпикуршыл, эпикуреизмді жақтаушы.

ЕРІКУРОСҒУЛУК, *-ğu өз. is. fel.* Эпикуреизм—ежелгі грек философы Эпикур идеяларын, ең алдымен этикасын, сондай-ақ атомистік ілімін кеңінен игеріп ұғыну; өмірдің мәні сезім рақатында деп танитын көзқарас.

ЕРІКҮРСҮ *is. fel. bk. Epikurosçu.*

ЕРІКҮРСҮЛҮК, *-ğü is. fel. bk. Epikurosçuluk.*

ЕРІЛОҒ, *-ğu is. Fr.* Эпилог—автордың шығарма соңында жазған қорытынды сөзі.

ЕРІЗОТ, *-du is. Fr.* Эпизод—көркем шығарма сюжетіндегі өз алдына мәні бар, өзара байланысқан оқиға, шығарманың бір бөлшегі.

ЕРОПЕ *is. Fr.* Эпопея—эпостық шығарманың бір түрі. *Ergenekon, bir*

Türk epopesidir. Эргенекон—түрік эпопеясы.

ЕРІМЕК (*nsz*) *hлк.* 1. Шіру, іру, бұзылу. 2. *hлк.* (жеміс) Пісу, жетілу. 3. *hлк.* Еру, еріп кету.

ЕР (I) *is.* 1. Еркек, ер адам. 2. Ер, жау жүрек батыр, қаһарман. *Er oğlu.* Ержүрек, жүрек жұтқан. 3. Әскер, қатардағы жауынгер, солдат. *Avcı er.* Атқыш, мерген. 4. Қабілетті, икемді, қолынан іс келетін. *O, bu işin eridir.* Ол бұл істің тілін біледі. 5. *hлк.* Ер, күйеу, әйелдің жұбайы. *er lokması er kursağında kalmaz* ер кісінде кісі ақысы кетпес, ер мойнында қыл арқан шірімес. *ere girmek (veya varmak)* ерге шығу, күйеуге тию, тұрмыс құру.

ЕР (II) *zf. hлк.* Ерте. *Er geç.* Ерте ме кеш, әйтеуір бір. *Bu iş er geç olacak.* Бұл іс әйтеуір бір болады.

ЕРАТ *ç. is. T. Ar.* 1. Қатардағы жауынгерлер мен кіші командирлер құрамына берілген жалпы атау. 2. *ask.* Әскерлер.

ЕРБАІН *is. Ar.* Хижра жыл санау жүйесі бойынша 22 желтоқсаннан 31 қаңтарға дейінгі қырық күндік қыс мезгілі.

ЕРБАП, *-bı is. Ar.* Маман; білгір, өз ісінің шебері. *Her işi erbabından sormalı.* Әр істі маманынан сұрау керек.

ЕРБАŞ *is. ask.* Кіші командир, сержант.

ЕР БЕЗІ *is.* Тас, аталық ұрық безі.

ЕРСЕ *zf.* Батыл, жасқаншақтамай, тайсалмай.

ЕРСІК, *-ği is.* Аталық—гүлдің аталық мүшесі.

ЕРДЕМ *is.* Адамгершілік, ізгілік, рақымшылдық, қайырымы молдық, мейірімділік.

ЕРДЕМЛІ *s.* Рақымды, мейірімді, қайырымды, адамгершілігі мол.

ЕРДІРМЕК (*-i, -e*) Жеткізу. *akıl erdirmek* түсіну, ұғыну: *Bu işe akıl erdirmedim.* Бұл іске миым жетпеді.

ЕР ДІŞİ *is. bk. Erselik.*

EREK, -ği *is.* Мақсат, алға қойылған міндет.

EREK BİLİMİ *is. fel.* Телеология—табиғаттағы барлық құбылыстардың мақсатқа сәйкестігі жайындағы философиялық ілім.

EREN *is.* 1. Әулие—құдай жолына түс-кен, киелі, қасиетті адам. 2. Сәуе-гей, көріпкел.

ERENDİZ *öz. is. astr.* Юпитер.

ERG *is. Fr. coğr.* Эрг—Сахарадағы құмды аймақтардың бірі.

ERGANUN *is. Yun.* Орган—үрмелі клавишті музыкалық аспап.

ER GEÇ *zf.* Ерте ме кеш, әйтеуір бір, ақыр аяғында.

ERGEN *s.* 1. Жыныстық жағынан толысқан. 2. Бойдақ, үйленбеген. *ergen olmak* үйленетін жасқа жету. *ergene karı boşamak kolay* бойдаққа әйелінен ажырасу оңай, айтқанға оңай мағынасында.

ERGENLEŞMEK (*nsz*) Жыныстық жағынан толығу, балиғатқа жету.

ERGENLİK, -ği *is.* 1. (жыныстық жағынан) Ер жету, толығу, бой жету. 2. (жыныстық жетілу кезінде бетке шығатын) Безеу, бөртпе.

ERĞİMEK (*nsz*) *fiz.* Балқу, еру, қору.

ERĞİMİŞ *s.* Балқыған, ерітілген, қорытылған, құйылған. *Ergimiş çelik.* Құйылған болат.

ERĞİN *s.* 1. Піскен, жетілген, толысқан. *Ergin yemiş.* Піскен жеміс. *Ergin ekin.* Піскен егін. 2. Ер жеткен, бой жеткен, кәмететке толған.

ERĞİNLEŞMEK (*nsz*) Балиғатқа, кәмететке толу, ер жету, бой жету.

ERĞİNLİK, -ği *is.* Ер жету, бой жету, кәмететке жету.

ERĞİTMEK (*-i*) *fiz.* Балқыту, еріту, қорыту.

ERGUVAŇI *is. Far.* Күнгірт қызыл.

ERİK, -ği *is. bot.* 1. Алхоры (ағашы). 2. Алхоры (жеміс).

ERİL *s. gr.* Еркек түр (сөз).

ERİM *is.* Алыстық, қашықтық; дистанция, аралық. *Kurşun erimi.* Оқтың алысқа ұшуы, оқтың алысқа

баруы. *Ses erimi.* Дауыстың естілу қашықтығы.

ERİMEK (*nsz*) 1. Еру, жібу, балқу. *Şeker suda erir.* Қант суда ериді. 2. (мата) Соғілу, сетінеп кету. 3. *tec.* Арықтау, жүдеу, жүдеп-жадау. *Çocuk hastalıktan eridi.* Бала аурудан жүдеп кетті. 4. *tec.* Ұялу, бетінен оты шығып қызару, қымсыну. 5. *tec.* Құру, жоғалу. *Paralarımız eridi.* Ақшамыз бітті. *eriyip bitmek* құр сүлдері қалу, жүдеп-жадау.

ERİMEYТІН *s.* Ерімейтін, жібімейтін, балқымайтын.

ERİN *s.* Балиғатқа толған, кәмететке жеткен, ересек.

ERİNCEK, -ği *is. ve s. hlk.* Еріншек, жалқау.

ERİNÇ, -ci *is.* Жан тыныштық, тыныштық; молшылық.

ERİNÇLİ *s.* Жайбаракат, тыныш, алаңсыз, уайым-қайғысыз.

ERİNÇSİZ *s.* Тынышсыз, мазасыз, уайымды.

ERİNMEK (*-e, nsz*) Еріну, жалқаулану, мойны жар бермеу.

ERİŞİLMEK (*-e*) Қол жеткізу, ие болу, орындалу. *İstenilen sonuca erişilmek.* Ойлаған нәтижеге қол жеткізу.

ERİŞMEK (*-e*) 1. Жету, ойлаған ойы, мақсат-мұраты орындалу, дегені болу. *Genç yaşında üne erişmiş.* Жастай аты көпке белгілі болған, атағы шыққан. 2. Жету, бару. 3. Пісу, жетілу. *Yemişler bu yıl çabuk erişti.* Жеміс биыл тез пісті. 4. (*nsz*) (уақыт) Жету, келу. *Bahar erişti.* Көктем келді. *Vakit erişti.* Уақыт жетті.

ERİŞTİRMEK (*-i, -e*) Жеткіздіру, ие болғызу, жетуін қамтамасыз еттіру.

ERİTMEK (*-i*) 1. Еріту, жібіту, балқыту. *Fazla yağlarını eritmek için karısı ile yürüyüşe çıkan fabrikatör.* Артық майларын кетіру үшін әйелімен бірге жүріске шыққан фабрикант. 2. *tec.* Жұмсау, жарату. *Para eritmek.* Ақша жұмсау.

3. *mes.* Қатты өкпелету, ренжіту.
4. *mes.* Қалжырату, титықтыру, шаршатып-шалдықтыру. 5. *mes.* Жок қылу, жою.

ERİYİK, *-ği is. kim.* Ерітінді.

ERK is. 1. Ерік, жігер, қайрат, күш.
2. *mes.* Бедел, ықпал.

ERKÂN ç. is. Ar. 1. Жоғары шенділер, ұлықтар, әкімдер. *Devlet erkânî.* Мемлекет қайраткері. 2. *ask.* Жоғары офицерлік басшы құрам, генералитет. 3. Бағыт-бағдар, бағыт, беталыс. *Her işin erkânî vardır.* Әр істің бағыт-бағдары болады.

ERKÂNİHARP, -bı is. Ar. Бас штаб.

ERKE is. fiz. Энергия. *Elektrik erkesi.* Электр энергиясы. *Isıl erke.* Жылу энергиясы.

ERKEÇ, -ci is. Теке.

ERKEÇSAKALI is. bot. Тобылғы.

ERKEK, -ği is. 1. (мал, жануар) Еркек. *Erkek köpek.* Төбет. 2. Еркек, ер адам. *Erkekler gelince buraya, karılar işte böyle kaçar.* Еркектер бұл жерге келгенде, әйелдер міне осылай қаша жөнеледі. 3. Күйеу, жұбай, бай. *Kadın erkeğini uğurladı.* Әйелі күйеуін шығарып салды. 4. *s. mes.* Сөзінде тұратын, уәдеге берік, сертшіл. 5. Қатты, мықты, оңай бүгілмейтін. *Erkek demir.* Қатты темір. *erkek fatma* еркек сияқты мықты әйелдерге айтылады. *erkek gibi* еркектей, ер-азамат сияқты. *erkek olmak* 1) әйел адам жынысын ауыстырып еркек болу. 2) ер адамға тән мінез-құлық көрсету.

ERKEKÇE s. ve zf. 1. Еркекше, еркек сияқты. 2. Батыл, жүрексінбестен, жүрексінбей.

ERKEKÇİL s. Еркекшіл, еркекқұмар.

ERKEK ERKEĞE zf. Еркекше, еркекше отырып. *Sizinle erkek erkeğe konuşalım.* Сізбен еркекше отырып сөйлесейік.

ERKEKLENMEK (nsz) Еркек болғанын қосқанға, дікілдеу, еркексы.

ERKEKLER HAMAMI is. Ерлер моншасы.

ERKEKLEŞMEK (nsz) 1. (ұл бала) Ер жету, ересек болу, ес кіру, адам болу. 2. (қыз, әйел) Ер адамға еліктеу, еркек адамға тән мінез-құлық көрсету.

ERKEKLİ s. Еркегі бар, еркек араласқан.

ERKEKLİ DİŞİLİ s. Әйел-еркек аралас. *Erkekli dişili bir kalabalık.* Әйел-еркек аралас жиын.

ERKEKLİK, -ği is. 1. Еркектік, еркек адамға тән мінез-құлық. 2. Батылдық, ерлік, өжеттік. *erkeklik taslamak* еркексы, еркек болғанын қосқанға, айбат көрсету, дікендеу.

ERKEKLİ KADINLI s. bk. *Erkekli dişili.*

ERKEKLİK ORGANI is. Еркектің жыныс мүшесі.

ERKEKSİ s. Еркекке ұқсаған, еркекке ұқсайтын.

ERKEKSİZ s. Еркексіз, еркегі жок, ерсіз, байсыз. *Erkeksiz ev.* Еркегі жок үй.

ERKEN zf. Ерте, ертерек. *Geç kalma, erken gel.* Кеш қалма, ертерек кел.

ERKENCE zf. Еп-ерте, тым ерте.

ERKENCİ s. Ерте қимылдайтын, ерте іске кірісетін, ерте тұратын. *Buğün erkencisiniz.* Сіз бүгін таң атпай тұрыпсыз.

ERKENDEN zf. Таң сәриден, таң атпай; ертерек, күні бұрын.

ERKETE is. Yun. argo Сақ бол!

ERKETECİ is. argo Шолғыншы, барлаушы.

ERKİN s. Еркін, тәуелсіз, егемен, өз тізгіні, еркі өзінде.

ERKİNCİ is. ve s. Либерал.

ERKİNCİLİK, -ği is. ekon. Либерализм.

ERKİNLİK, -ği is. Еркіндік, тәуелсіздік, азаттық, бостандық, егемендік.

ERKLİ s. Беделді, ықпалды, сөзі өтімді.

ERKSİZLİK, -ği is. Өкіметсіздік, бастықсыздық, анархия.

ERLİK, -ği is. 1. Еркектік, батылдық, батырлық, ерлік. 2. *ask.* Әскерлік, әскер қатарында болушылық.

ERMEK, -er (-e) 1. Жету. *Aklımız ermiyor.* Миымыз жетпейді, есебін таба алмадық. *Muradına ermek.* Мұратына жету. *Saadete ermek.* Бақытын табу. 2. (*nsz*) Пісу, пісіп жетілу, толысу. *Ekinler ermeden biçilmez.* Егін піспей орылмайды.

ERMENİ *öz. is.* 1. Армян—Армян Рес-публикасының негізгі халқы. 2. *s.* Армяндармен байланысты, армян-дарға тән.

ERMENİCE *öz. is.* Армян тілі.

ERMİŞ *is.* Әулие, аруақты, киелі адам.

EROİN *is. Fr.* Героин—есірткінің бір түрі.

EROSAL *s.* Эротикалық.

EROSÇU *s.* 1. Эротикамен байланысты, эротикалық. 2. (көркем әдебиет, мүсін, сурет т.б. шығармаларда) Махаббат тақырыбы мен жыныстық қатынастарға кеңірек көңіл бөлінген, назар аударылған.

EROSÇULUK, -ğu *is.* Эротизм, эротика.

EROTİK, -ği *s. Fr.* 1. Эротикалық, ғашықтықпен, сүйіспеншілікпен, құштарлықпен байланысты. 2. Жыныстық қатынаспен, жыныстық құштарлықпен байланысты.

EROTİZM *is. Fr.* Эротизм.

EROZYON *is. Fr. coğr.* Эрозия, мүжілу—тау жыныстары мен топырақ бетін аққан судың шаюы. *erozyona uğramak* эрозияға ұшырау.

ERSELİK, -ği *is. ve s. biy.* 1. Қос жынысты. 2. *bot.* Қос гүлді (өсімдік).

ERSEMKE (*nsz*) Еркексіреу, еркекті аңсау, еркекті сағыну.

ERSİZ *s.* Ерсіз, күйеусіз, байсыз, ерге шықпаған.

ERSİZLİK, -ği *is.* Ерсіздік, күйеусіздік, байсыздық.

ER SUYU *is.* Ұрық, сперма. *Er suyu hayvancığı.* Сперматозоид, аталық гамета.

ERTE *is.* Бір күннің не оқиғаның артында келетін уақыт, заман. *Bayram ertesi.* Мерекеден кейінгі күн,

мейрам өте салысымен. *Savaş ertesi.* Соғыстан кейін; соғыстан кейінгі кезең.

ERTELEMEK (-i) Кейінге қалдыру, кешіктіру, қоя тұру.

ERTELENMEK (*nsz*) Кейінге қалдырылу, кешіктірілу. *Gezi ertelendi.* Серуен кейінге қалдырылды.

ERTESİ *s.* Келесі, ендігі, алдағы. *Ertesi gün.* Келесі күні. *Ertesi yıl.* Ендігі жылы.

ERVAN *ç. is. Ar.* Рухтар, өлген кісілердің рухтары. *ervahına yuf ol-sun!* қарғыс атсын! лағынет бол-сын!

ERZAK *ç. is. Ar.* Азық-түлік. *Erzak ambarı (veya deposu).* Азық-түлік қоймасы.

ESAMİ *ç. is. Ar.* Есімдер, аттар. *esamisi okunmamak* атын ауызға алмау, мән берілмеу, адам құрлы көрмеу.

ESANS *is. Fr. kim.* Эфир майы.

ESARET *is. Ar.* 1. Құлдық, құл болушылық; тұтқындық, тұтқын болушылық. *Esaretimin geri kalan müddetini bu ümitle geçirmeğe başladım.*

Тұтқындықтың қалған уақытын осы үмітпен өткізе бастадым. 2. Тәуелділік, кіріптарлық. 3. Езгі, тепкі, бұғау, қысым, қанау. *esaretle kalmak* ұзақ уақыт тұтқында қалу, кіріптар болу. *Sömürge esareti.* Отарлық езу.

ESAS *is. Ar.* 1. Негіз, тірек. 2. Мән, мағына, маңыз. *Bu işin esası.* Бұл істің мәні. *Kullanma esasları.* Пайдалану ережелері. 3. *s.* Негізгі, басты, ең басты. *Esas düşünce.* Негізгі ой. *esas olmamak* шындыққа жанаспау, негізсіз болу.

ESASEN *zf. Ar.* 1. Негізінен, асылында, түптеп келгенде. *Bu işin bu neticeye varacağı esasen biliyordum.* Бұл істің осылай болатынын күні бұрыннан білетін едім. 2. Шындығында, дұрысында, расында, анығында. *Kabahati büyük olmayabilir, fakat esasen ben kendisinden memnun değildim.*

Мүмкін кінәсі үлкен емес шығар, бірақ турасын айтсам, менің оған көңілім толмайтын еді.

ESASI *s. Ar.* Негізгі, басты.

ESASLANDIRMAK (-i) Негіздеу, дәлелдеу, дәйектеу.

ESASLI *s. ve zf.* 1. Негізгі, күрделі.

Esaslı onarma. Күрделі жөндеу. 2. Дәлелді, айғақты, негізді, түбегейлі, түпкілікті. *Konuyu esaslı öğrendi mi?* Тақырыпты түбегейлі, терең біліп алды ма?

ESASSIZ *s.* 1. Негізсіз, дәлелсіз, айғақсыз. 2. Жалған, өтірік, шындықтан алшақ. *Bu haber esassızdır.* Бұл хабар шындықтан алшақ.

ESATIR *ç. is. Ar.* Мифтер, аңыздар.

ESBAK *s. Ar.* Бұрынғы, болып өткен, баяғы заманда болған.

ESBAP, -bı *ç. is. Ar. esk.* Себептер, уәж-дер, дәйектер.

ESEF *is. Ar.* Аяу, аяушылық, жаны ашушылық.

ESEFLE *zf.* Аяушылықпен, аяп, жаны ашып.

ESEFLENMEK (*nsz*) Аяу, мүсіркеу, жа-ны ашу, есіркеу.

ESELEMEK BESELEMEK (*nsz*) Көндіру, иландыру.

ESEN *s.* Есен, аман-сау, сау-сәлемет.

ESENLEŞMEK (*nsz, -le*) 1. Сәлемдесу, амандасу, есен-саулық білісу. 2. Қоштасу, қош айтысу, “қош бол” деу. *A dostlar esenleşelim.* Кәні, достар, қоштасайық.

ESENLIK, -ği *is.* Есендік, амандық, саулық, есен-амандық. *Tanrı esenlik versin!* Құдай сізге қуат берсін!

ESER *is. Ar.* 1. Шығарма, туынды, еңбек. *Edebî eserler.* Әдеби шығармалар. 2. Белгі, нышан, із. *Biraz evvelki yorgunluktan eser kalmamıştır.* Біраз бұрынғы шаршап-шалдықанның ізі де қалмапты.

ESERMEK (-i) *hkk.* Өсіру, бағып-қағу, тәрбиелеу.

ESHAM *ç. is. Ar.* Акциялар, бағалы қағаздар.

ESİM *is. hkk.* Леп есу, желдің есуі.

ESİN *is.* 1. Шабыт, рух, рухтанушылық. 2. *hkk.* Таң самалы. *esin almak* шабыттандыру, рухтану.

ESİNLEMEK (-e) Шабыттандыру, дем беру, рухтандыру.

ESİNLENMEK (-den) Шабыттандыру, рухтану, күш-жігер пайда болу.

ESİNTİ *is.* Самал, бәсең жел, баяу ескен жел, қоңыр салқын жел.

ESİNTİLİ *s.* Самалды, самалы бар, желі бар.

ESİNTİSİZ *s.* Желсіз, жел жоқ, жел соқпаған.

ESİR (I) *is. Ar.* 1. Тұтқын, тұтқындағы кісі. 2. Құл. 3. *meç.* Бір нәрсенің жетегінде кеткен, соған шексіз табынған адам. *Onun güzelliğinin esiri oldular.* Олар оның сұлулығының құлы болды. *esir almak* тұтқындау, тұтқынға алу. *esir düşmek* тұтқынға түсу, тұтқындалу. *esir etmek* тұтқын ету, тұтқындау; құл қылу, еркінен айыру.

ESİR (II) *is. Ar. fiz.* 1. Эфир. 2. Аяу.

ESİRCİ *is. esk.* Құл алып-сатушы, құл саудагері.

ESİRE *is. Ar.* 1. Тұтқын (өйел). 2. Күн, бас бостандығынан айырылған басыбайлы өйел, малай.

ESİRGEMEK (-i, -den) 1. Қорғау, қамқорлық ету, пана болу, сақтау. 2. Бір затты біреуге кимау, аяу, іштарлық жасау я бір істі істеуден қашу, қашқақтау. *Bunu benden esirgeme.* Мұны менен аяп қалма. 3. (болымсыз түрде) Құрбан етуден тартыншақтау, пида етпеу. *İnsan yurdu için canını esirgemez.* Адам елі үшін жанын қияды.

ESİRGEYİCİ *s.* Қорғайтын, қорғаушы, сақтаушы. *Tanrı kullarının esirgeyicisi.* Құдай құлдарының қорғаушысы.

ESİRLİK, -ği *is.* 1. Тұтқындық, тұтқын болушылық, қолға түсушілік. 2. Құлдық, құл болушылық, күндік. *Kadını esirlikten kurtarmak.* Өйелді күндіктен құтқару.

ESİRMEK (*nsz*) *hkk.* 1. Мас болу; өсіру, есерсоқтану, құтырыну,

қағыну. 2. Ашулану, ашуға міну.

ESKİ *s.* 1. Ескі, көне, баяғы. *Eski yapı.* Көне құрылыс. 2. Ескі, тозығы жеткен, ұсталған, ескірген. *Eski bir palto.* Тозығы жеткен пальто. 3. Бұрынғы, ескі. *Eski müdür.* Бұрынғы директор. 4. Ескірген, ескі, жаңа талаптарға сәйкес емес, қолданудан шығып қалған. *Eski moda.* Ескі мода. 5. Ежелгі, ертедегі, ерте замандағы. *Eski adetter.* Ескі, ерте замандағы салттар. *eski defterleri karıştırmak (veya yoklamak)* өткен-кеткенді қайта қозғау, ескі жараның аузын ашу. *eski haman eski tas* ескі монша, ескі шылапшын—бәрі бұрынғыша, ештеңе өзгермеген, бұрынғыдай деген мағынада айтыла-ды. *eski hayratı da berbat etmek* ар-тық қыламын деп тыртық қылу. *es-kisi gibi* бұрынғыдай, бұрынғыша, ескіше, ескі уақыттағыша.

ESKİCE *is. ve s.* Ескілеу, жаңа емес, ұсталған.

ESKİCİ *is.* 1. Ескірген, ұсталған заттарды алып-сату ісімен шұғылданатын адам. 2. Ескі аяқкиідерді жөндейтін адам.

ESKİ ÇAĞ *is. tar.* Ежелгі дәуір, ескі шақ.

ESKİDEN *z.f.* Баяғыда, ертеде, бұрынғы уақытта; баяғыдан, бұрыннан.

ESKİ DÜNYA *öz. is.* Көне әлем—Европа, Азия және Африка құрлықтарына берілген атау.

ESKİLİK, -ği *is.* Көнелік, тозып ескіргендік.

ESKİMEK (*nsz*) 1. Ескіру, көнеру, тозу. 2. Қартаюу, жасы келу.

ESKİMO *öz. is.* Эскимос (халық).

ESKİMOCA *öz. is.* Эскимос тілі.

ESKİ PÜSKÜ *is. ve s.* Ескі-құсқы, тозығы жеткен, көнетоз.

ESKİТМЕК (-i) 1. Ескірту, тоздыру. *Çocuk pantolonunu eskitti.* Бала шалбарын ескіртті. 2. Қартайту, шашын ағарту. *Alkol, tütün ve aşk eskitti beni.* Ішімдік, темекі және

ғашықтық қартайтты мені.

ESKİ TOPRAK, -ği *is.* Жасының ұлғайғанына қарамастан әлі де мығым, қуатты адам.

ESKİ YAZI *is.* Ескіше, арабша жазу—түріктердің латын әліппесіне көшкенге дейінгі араб әліппесіне негізделген жазуы.

ESKİZ *is. Fr.* Эскиз, нобай, алғашқы нұсқа.

ESKORT *is. Fr.* Қарауыл, күзетші.

ESKRİM *is. Fr.* Фехтование—рапира, эскадрон қылыштарымен сайысатын спорт ойыны.

ESKRİMCİ *is.* Қылышпен сайысқа түсуші, сайысшы.

ESLÂF *ç. Ar. esk.* Негізін салушылар, құрушылар, ізашарлар, бастаушылар, бізден бұрынғылар.

ESLEK, -ği *is. ve s. hlk.* Тіл алғыш, көнгіш, айтқанды екі етпейтін.

ESLEMEK (-i) Тындау, құлақ асу.

ESMEK, -er (*nsz*) 1. Жел соғу, есу. *İki üç günden beri sert bir kış rüzgârı esiyor.* Екі-үш күннен бері қыс-тың қатты желі соғып тұр. 2. (-e) *tec.* Қайдағы бір нәрсе ойға келу, жоқтан өзгені ойлау. *Bu yolcu-luk size nereden esti?* Бұл жолаушылық сіздің ойыңызға қайдан келді?

ESMER *is. Ar.* Қара торы, қоңырқай, қоңыр күрең.

ESMERLEŞMEK (*nsz*) Қоңырқай-лану, қоңыр күрең тарту, қошқылдану.

ESMERLİK, -ği *is.* Қара торылық, қара күрденгендік.

ESNA *is. Ar.* Кез, мерзім, мезгіл, уақыт. *Harp esnasında.* Соғыс кезінде. *İş esnasında.* Жұмыс уақытында. *O esnada.* Сол сәтте.

ESNAF *ç. is. Ar.* 1. Ұсақ дүкеншілер мен колөнершілер. *Esnaf endüstrisi.* Қолөнер өндірісі. 2. *argo* Жеңіл жүріске, жаман жолға түскен әйел. *esnaftan bir kadın* жезөкше, жүргіш (әйел).

ESNAFLIK, -ği *is.* Қолөнермен шұғылданушылық.

ESNEK, -ği *is. ve s.* Майысқақ,

- ілімді, созылмалы, солкылдақ.
- ESNEKLİK, -ği is.** Майысқақтық, илгіштік, созылғыштық, солкылдақтық.
- ESNEMEK (nsz)** 1. Есінеу. 2. Майысу, иілу, бүгілу. 3. Кеңейіп кету, созылып кету.
- ESNETMEK (-i)** 1. Есінету. 2. Майыстыру, ию, бүту. 3. Керу, кеңейтіп жіберу, созу.
- ESNEYİŞ is.** Есінеу.
- ESPERANTO öz. is. İsp.** Эсперанто, жасанды тіл. *Esperanto dili.* Жасанды тілі.
- ESPIYON is. Fr.** Шпион, тыңшы.
- ESPRESSİVO s. İt. müz.** Мәнерлі, бейнелі, кестелі.
- ESPRI is. Fr.** 1. Тауып айтылған сөз, астарлы, әзіл-қалжың аралас айтылған сөз. *espri patlatmak* тауып айту, дөп сөйлеу. *espri yapmak* қал-жындау, әзіл сөз айту.
- ESPRİLİ s.** Тапқыр, өткір тілді, тауып айтатын. *esprili konuşmak* әзілдеу, қалжындау.
- ESRAR (I) ç. is. Ar.** Күпиялар, сырлар, жасырын сырлар. *Esrar perdesini kaldırmak.* Күпиялылықтың бет-пердесін сыпыру.
- ESRAR (II) is.** Гаша—үнді сорасының аналық гүл шоғыры шайырынан шығатын елітпе зат. *esrar çekmek (içmek)* гаша шегу (тарту).
- ESRARENGİZ s.** Күпия, сырға толы, жұмбақ, түсініксіз.
- ESRARENGİZLİK, -ği is.** Күпиялылық, сырға толылық, белгісіздік, жұмбақтық.
- ESRARKEŞ is. Ar. Far.** Нашашы, анашашы, гаша шегуші, наша тартушы, нашақор.
- ESRARKEŞLİK, -ği is.** Нашақорлық, наша тартқыштық, нашақұмарлық.
- ESRARLI (I) s.** Күпия, сырлы, жұмбақты. *Esrarlı konuşmak.* Жұмбақтап сөйлеу.
- ESRARLI (II) s.** Гашалы, гаша қосылған.
- ESRAR TEKKESİ is.** Нашақорлар қордасы, гаша шегетіндер ұясы.
- ESRE is. bk. Kesre.**
- ESRİK, -ği is. ve s. esk.** Мас, мас болған; есіріктенген, есерсоқтанған, құтырынған.
- ESRİMEK (nsz)** 1. Мас болу, масаю. 2. Есіру, есіріктену, аласұру, құтырыну.
- ESRİTMEK (-i)** Мас қылу, мас ету, қыздыру.
- ESSAH is. Ar. hlk.** Шынында, расында, шын, рас.
- ESTÂĞFURULLAH ün.** Оқасы жоқ! Рахмет айтудың керегі жоқ! Маңызды емес!
- ESTEK KÖSTEK zf.: estek köstek etmek (veya estek etmek, köstek etmek)** Бөлдену, сөзбұйдаға салу, істі кешіктіру, сылтау табу, сылтаурату.
- ESTER is. Alm. kim.** Эфир—құрамында оттегі бар органикалық қосылыс.
- ESTET is. Fr.** Эстет—нәзік, көркем, әдемі нәрсені сүйетін адам.
- ESTETİK, -ği is. Fr.** 1. Эстетика—көркемдік таным теориясы, әсемдік туралы, көркем шығармашылықтың жалпы заңдары және адамның болмысқа эстетикалық қатынасы туралы философиялық ілім. 2. s. Эстетикалық, эстетикамен байланысты. *estetik duyu* эстетикалық сезім.
- ESVAP, -bı is. Ar. esk.** Киім, киім-кешек, көйлек.
- ЕҢ is.** 1. Сыңар, екеудің бірі, егіздің серігі. *Çorabın öbür eşini yerden almak için sol ayağını uzatıyordu.* Шұлықтың екінші сынарын жерден алу үшін сол аяғын созып жатыр еді. *Bu masanın bir eşi de bizde var.* Бұл үстелге ұқсайтын үстел бізде де бар. 2. Жұбайлардың бірі, күйеуі немесе өйелі. *Turgut Bey ve eşi.* Тұрғыт мырза және өйелі. 3. (екі кісілік ойында) Серіктес, жұп, пар. *eşi benzeri görülmemiş* теңдессіз, тені жоқ, теңдесі жоқ.

- ЕҢ АДЛИ** *is. ve s. gr. bk. Eş sesli.*
- ЕҢ ANLAM** *is. gr.* Синоним, мағынасы бір-біріне жуық.
- ЕҢ ANLAMLI** *s. gr.* Мағыналас, синонимдес. *Eş anlamlı kelimeler.* Мағыналас сөздер.
- ЕҢАНТИЙОН** *is. Fr.* Үлгі, түр. *Avrupa firmalarından gelen yeni ilâç eşantiyonlarının tariflerini dikkatle okur, not ederdim.* Европа фирмаларынан келген жаңа дәрі-дәрмек түрлерінің түсіндірмесін зер сала оқып, жазып алатынмын.
- ЕҢАРП, -ы** *is. Fr.* Бас орамал, жаулық.
- ЕҢ БІЦІМЛІ** *s. 1.* Ұқсас, бірдей. *2. kim.* Изоморфты.
- ЕҢ БІЦІМЛІЛІК, -гі** *is. 1.* Біркелкілік, бірдей болушылық. *2. kim.* Изоморфизм—химиялық құрамы мен құрылымы ұқсас кристалдық заттардың қосылыстар түзу қасиеті.
- ЕҢ СІNSEL** *s.* Гомосексуал—өз жыныстарымен жыныстық қатынасқа түсетін.
- ЕҢ СІNSELLİK, -гі** *is.* Гомосексуализм —бір жынысты адамдардың табиғи заңнан тысқары жақындасуы.
- ЕҢ DEĞER** *is.* Бірдей, тең, баламалы, эквиваленттік.
- ЕҢ DEĞERLİK, -гі** *is. mat.* Құны бірдейлік, тең бағалылық, эквиваленттілік, баламалылық.
- ЕҢ DOST** *is.* Таныстар, жора-жолдас-тар, дос-жарандар.
- ЕҢЕК** *is. zool. 1.* Есек. *2. mec.* Дөрекі, қикар, қыңыр адам; ақымақ, дүлей, миғұла адам. *eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmek* есекке күші жетпеген соң, ер-тоқымын сабау—тазы ашуын тырнадан алар. *eşek gibi* дөрекі, тұрпайы, нойыс, өрескел. *eşekten düşmüş karpuzca dönmek (argo)* 1) не істерін білмей дағдарып қалу, аңтарылып қалу, абдырап-дабдырап қалу. 2) қиын, жаман жағдайға тап болу.

- ЕҢЕК АРИСИ** *is. zool.* Есек ара (ара-ның бір түрі).
- ЕҢЕКҚЕ** *s. ve zf.* Өрескел, дөрекі түрде. *Kızcağıza eşekçe bir cevap verdim.* Байғұс қызға дөрекілеу жа-уап бердім.
- ЕҢЕКҚІ** *is.* Есекпен жүк тасушы.
- ЕҢЕК İNADİ** *is. kaba* Қикарлық, қыңырлық, қисықтық.
- ЕҢЕК KAFALI** *is. mec.* Топас, пасық, ой-өрісі тар.
- ЕҢЕКЛЕШМЕК (nsz)** *kaba* Дөрекілену, ерсі мінез көрсету, оғаштық жасау.
- ЕҢЕКЛİK, -гі** *is. mec.* Дөрекілік, тұрпайылық, ерсілік, оғаштық.
- ЕҢЕК SIPASI** *is. kaba* “Есектің кодығы”—ұрысқанда, жазғырғанда я еркелеткенде, айналғанда айтылатын сөз.
- ЕҢELEK, -гі** *is. hlk.* Алманын, алмұрттың т.б. жемістердің жеуге жарамайтын, желінбейтін өзегі.
- ЕҢЕЛЕМЕК (-i)** 1. (топырақ, күш) Қопару, қазу, күреп ашу. *2. mec.* Қазбалау, бір нәрсені қайта-қайта сұрау. *Bunu burada eşeleyip kimseyi üzmemek istemeyiz.* Мұны осы жерде қайта-қайта сұрап, қазбалап ешкімді де ренжіткіміз келмейді.
- ЕҢЕY** *is. biy.* Жыныс.
- ЕҢEYLİ ÜREME** *is.* Жыныстық көбею, өсіп-өну.
- ЕҢEYSİZ ÇOĞALMA** *is. biy.* Жыныссыз көбею, өсіп-өну.
- ЕҢİK, -гі** *is. 1.* Босаға, табалдырық. *2. mec.* Есік, табалдырық, басталар кезі. *Dünya yeni bir ekonomik bunalımın eşiğinde.* Әлем жаңа бір экономикалық дағдарыстың есігінде тұр. *3. müz.* (ішекті музыкалық аспап) Тиек. *eşiğini aşındırmak* ығыр қыту, қайта-қайта келіп мазалау, табалдырығын тоздыру.
- ЕҢİТ** *s.* Тең, бірдей, пара-пар, қатар. *Bu çocuklar yaşça eşittir.* Бұл балалардың жастары бірдей.
- ЕҢİТЛЕМЕК (-i)** Тең қылу, теңдестіру, тең ету.
- ЕҢİТLİK, -гі** *is. 1.* Теңдік, бірдейлік,

- пара-парлық. 2. Тең құқылық, еркіндік.
- ЕШІТСІЗ** *s.* Тең емес, бірдей емес.
- ЕШІТСІЗЛІК**, **-гі** *is.* Тенсіздік. *Sosyal eşitsizlik.* Әлеуметтік тенсіздік.
- ЕШКÂL**, **-лі** *ç.is. Ar. esk.* Формалар, фигуралар; түрлер, образдар, бейнелер. *Adamın eşkâlini tarif et!* Адамның бейнесін суреттеп бер.
- ЕШКЕНАР** *is. ve s. geom.* Тең қабырғалы.
- ЕШКЕВАР ҮЧГЕН** *is. geom.* Тең қабырғалы үшбұрыш.
- ЕШКИҰА** *ç. is. Ar.* 1. Қарақшылар, бандылар, тонаушылар. 2. Қарақшы, банды, тонаушы.
- ЕШКИҰАЛІК**, **-гі** *is.* Қарақшылық, тонау.
- ЕШКІН (I)** *is.* 1. Шоқырақ, шоқыту, текірек—аттың жай жүрістен гөрі ширақ, тез шоқытқан жүрісі. 2. *s.* Шоқырақтай, шоқыта жөнелген (ат). *Eşkin bir at.* Шоқырақтай жөнелген ат.
- ЕШКІН (II)** *is.* Бүршік, өскін.
- ЕШКІНЛІ** *s.* Желгіш, желісті (ат).
- ЕШЛЕМЕК** *(-i)* Жұптау, қосарлау.
- ЕШЛЕШМЕК** *(nsz, -le)* 1. Жұпталу, қосақталу. 2. Шағылысу.
- ЕШЛЕШТІРМЕК** *(-i)* 1. Жұптастыру, қосақтастыру, қосақтау. 2. Шағылыстыру.
- ЕШЛІК**, **-гі** *is.* 1. Ұқсастық, бірдейлік. 2. *müz.* Сүйемелдеу, қостау. *eşlik etmek* 1) музыкамен сүйемелдеу. 2) ере жүру, шығарып салу, еріп жүру. 3) бірге болу, қасында болу.
- ЕШМЕК**, **-ер (I)** *(-i)* Қазу, қопару.
- ЕШМЕК (II)** *(nsz)* (ат) Есу, жүйткү.
- ЕШОФМАН** *is. Fr.* Спорт киімі.
- ЕШРАФ** *ç. is. Ar.* Белді азаматтар, атақты кісілер, сөзі өтімді баймырзалар.
- ЕШРЕФ** *s. Ar. esk.* Ең ардақты, ең құрметті, абыройлы.
- ЕШРЕФ СААТІ** *is.* Қолайлы, сәтті уақыт, орайлы кезең.
- ЕШ SESLİ** *is. ve s. gr.* Омоним—айтылуы мен жазылуы бірдей болған мен, мағыналары әр түрлі сөздер.
- ЕШСІЗ** *s.* 1. Теңдесі жоқ, теңі жоқ, теңдессіз; бұрын-соңды көрмеген, таң қаларлық, әдеттен тыс. *Eşsiz bir başarı.* Бұрын-соңды болып көрмеген жетістік. 2. Сыңары жоқ, сыңарсыз, дара, жалғыз.
- ЕШҰА** *ç. is. Ar.* Заттар, нәрселер, бұйымдар. *Süs eşyası.* Әшекей бұйымдар. *Şahsî eşya.* Кісінің жеке заттары.
- ЕШ ЗАМАН** *s.* Бір мезгілде, бір уақытта өтетін, уақыт жағынан сәйкес келетін.
- ЕТ** *is.* 1. Ет. *Bu koyunda hiç et yok, pek zayıf.* Бұл қойдың түк еті жоқ, өте арық. 2. Тән, дене. *Gömleği yırtılmış, eti görünüyor.* Көйлегі жыртылып, еті көрініп тұр. 3. Жемістің жұмсағы, сүйексіз жері. *et bağlamak* 1) ет байлау, семіру, май басу. 2) жараның аузы бітелу, жазыла бастау. *et turnaktan ayrılmaz* ет бауыр, бірге туған туыстар бір-бірінен оңайшылықпен ажырамайды. *eti budu yerinde (veya etine dolgun)* етшең, семіз, етті, толық. *eti senin, kemiği benim* еті сенікі, сүйегі менікі. *etinden et koparmak (veya kesmek)* етінен ет кесіп алу — жанын жаралау, жан азабын тарттыру.
- ЕТАЖЕР** *is. Fr.* Үлдірік, этажерка.
- ЕТАЛОН** *is. Fr.* Эталон—бірліктерін алу, сақтау және беру үшін қолданылатын үлгі өлшемдер мен өлшеуіш приборлар.
- ЕТАМІН** *is. Fr.* Муслин (жеңіл, жұмсақ мата).
- ЕТАП**, **-бі** *is. Fr. sp.* Этап, кезең.
- ЕТÇІ** *is. hlk.* Қасапшы.
- ЕТÇІЛ** *s. zool.* Етқоректі (жыртқыш аңдар).
- ЕТÇІЛЛЕР** *ç. is. zool.* Етқоректілер.
- ЕТЕК**, **-гі** *is.* 1. Етек—киім өңірінің төменгі жағы. *Eteklerini beline sokmak.* Етектерін беліне қыстыру. 2. Бел-демше, юбка. 3. (жамылғы, шатыр т.б. матадан тігілген заттардың) Шеті. 4. (тау, қыр т.б.)

Етек, төменгі жағы. *Dağın eteği*. Таудың етегі. *etek örmek* етегін сүю, жағымпаздану, жарамсақтану, жалбақтау. *eteği kirlenmek* (әйел) абыройы төгілу, абыройынан айырылу. *eteğine düşmek* етегіне оралу, жалынып-жалбарыну. *etekleri tutuşmak* қатты қобалжу, үрейлену. *etekleri zil çal-mak* қатты қуану, мәз болу, шаттану.

ЕТЕК DOLUSU *s.* Көл-көсір, аса мол.

ЕТЕКЛІК, -гі *is.* 1. Белдемше, юбка. 2. *s.* Белдемше тігуге жарайтын (ма-та).

ETER *is. Fr. kim.* Эфир—құрамында оттегі бар органикалық қосылыс.

ЕТІК *is. Fr.* Этика, мінез-құлық нормалары, әдептілік.

ЕТІКЕТ *is. Fr.* 1. Этикетка, жазба қағаз—тауарға жабыстырылған қағаз. 2. *mes.* Этикет—тұрақты мінез-құлық, қарым-қатынас, тәртібі, жөні. *Etikete çok riayet eden bir adam.* Этикет құралдарын қатаң сақтай-тын адам.

ЕТІКЕТСІ *is.* 1. Этикетка жапсыратын адам. 2. *s. mes.* Этикет құралдарын қатаң сақтайтын (адам).

ЕТІКЕТЛЕМЕК (-i) Тауарға жазба қағаз (этикетка) жапсыру.

ЕТІКЕТЛІ *s.* Этикеткалы, этикеткасы бар.

ЕТІКЕТСІЗ *s.* Этикеткасыз, этикетка-сы жоқ.

ЕТІЛ *is. Fr. kim.* Этил—көміртегі мен сутегі атомдарының тобы.

ЕТІЛALKOL, -lū *is. kim.* Этил спирті.

ЕТІЛЕН *is. Fr. kim.* Этилен.

ЕТІМОЛОГ *is. Fr.* Этимолог—сөздердің шығу төркінін зерттеуші.

ЕТІМОЛОҒИ *is.* Этимология—тіл білімінің жеке сөздердің немесе морфемалардың шығу төркінін, тарихын зерттейтін саласы.

ЕТІМОЛОҒИҚ *s.* Этимологиялық, этимологиямен байланысты.

ЕТІНЕ DOLGUN *s.* Етті, толық, ет-

жеңді.

ЕТ КАФАЛІ *s. mes.* Дөрекі, тұрпайы; ақымақ, аңқау.

ЕТКЕН *s.* Әсерлі, ықпалды, ықпал тигізетін, тиімді.

ЕТКЕН FİİL *is. gr.* Сабақты етіс.

ЕТКІ *is.* Ықпал, әсер. *etki yapmak* ықпал жасау, әсер ету. *etkisi altına girmek (veya düşmek)* ықпалында қалу: *Bende olumlu etki bıraktı.* Маған жақсы әсер қалдырды.

ЕТКІЛЕМЕК (-i) Әсер ету, ықпал жасау, әсерін тигізу.

ЕТКІЛЕНМЕК (nsz) Әсерлену, ықпалында қалу.

ЕТКІЛЕЙІСІ *s.* Әсерлі, тартымды, қызықты. *Etkileyici konuşma.* Тартымды сөз сөйлеу.

ЕТКІЛІ *s.* Әсер ететін, ықпалды; тиімді. *etkili olmak* ұтымды, ықпалды болу.

ЕТКІН *s.* Белсенді, ынталы, актив.

ЕТКІНЛІК, -гі *is.* 1. Белсенділік, ынталылық, активтік. 2. Әрекеттілік, ықпалдылық, әсерлілік.

ЕТКІСІЗ *s.* Әрекетсіз, қимылсыз; әсері, ықпалы жоқ, әсер етпейтін.

ЕТЛЕНМЕК (nsz) Еттену, семіру, толысу, толу.

ЕТЛІ *s.* 1. Еті бар, ет қосылған. *Etili pilâv.* Еті бар палау. 2. Етті, толық, семіз. 3. (жеміс) Етті, желінетін жұмсақ жері көп. *Etili, lezzetli bir zeytin.* Еті көп, дәмді зәйтүн. *etliye sütlüye karıştırmak* еш нәрсеге қилікпеу, араласпау.

ЕТЛІ BUTLU *s.* Етті, семіз, толық.

ЕТЛІ CANLI *s.* Денсаулығы мықты, толысқан, кемелденген.

ЕТЛІК, -гі *is. hlk.* 1. Қыстық соғымға сойылатын семіз мал, соғымдық. 2. *is.* Мұздатқыштың ет салатын бөлігі.

ЕТМЕК, -der 1. Ету, істеу, жасау, орындау. *İyilik etmek.* Жақсылық жасау. 2. (жағымсыз әрекет) Жасау, туғызу, іске асыру. *Etin mi edeceğimi?* Істейтініңді істедің бе? 3. (жақсы, жаман үстеулерімен) Істеу, жасау. *İyi ettiniz de geldiniz.*

Келіп жақсы қылдыңыз, келгеніңіз өте жақсы болды. *Böyle söylemekle kötü ettiniz.* Бұлай айтып, жаман қылдыңыз, бұлай айтқаныңыз дұрыс болған жоқ. 4. Өмір сүру, жасау. *Çocuk oynamadan edemez.* Бала ойнамай тұра алмайды. *İnsan susuz edemez.* Адам сусыз өмір сүре алмайды. 5. Айыру, құр қалдыру. *Eviden etmek.* Үйсіз қалдыру. 6. Сөздің құрамында келіп, қосымша мағына үстейтін көмекші етістік. *Alay etmek.* Әзілдеу, қалжындау. *Verbat etmek.* Қирату, талқандау, бұзу. *Tesir etmek.* Әсер ету, ықпал жасау. *etmediğini bırakmamak (veya koymamak)* қолынан келген барлық жамандықты жасау. *ettiği hayır, ürkütüğü kurbağaya değmemek* 1) пайдасынан зияны көп болу. 2) жаман ойын жүзеге асыра алмау. *ettiğini bulmak* істеген жамандығы алдынан шығу. *ettiğini yanına bırakmamak* істеген жаманшылығын алдына келтіру, өзіне қайтару.

ETNİK *s. Fr.* Этникалық—белгілі бір халықтың өзіндік ерекшелігіне тән.

ETNOGRAF *is. Fr.* Этнограф, этнография маманы.

ETNOGRAFYA *is. Fr.* Этнография—белгілі бір халықтардың материалдық және рухани мәдениетін зерттейтін ғылым.

ET OBUR *is. zool. bk. Etçil.*

ET OBURLAR *ç. is. zool. bk. Etçiller.*

ETRAF *ç. is. Ar.* 1. Жан-жақ, шет, жақ. *Her vakit oturdukları büyücek masa-nın etrafına yerleştiler.* Олар өздері әрдайым отыратын үлкенше келген үстелдің жан-жағына жайғасты. 2. Айнала, маңай, төңірек. *Şehrin etrafları.* Қаланың төңірегі. 3. Қоршаған орта, маңындағылар, айналадағылар, төңірегіндегілер. *(birinin) etrafında dört dönmeک жұмысын тындырып алу үшін*

қасында зыр жүгіру, көңілін аулау.

ETRAFLI *s. ve zf.* Жан-жақты, әр жақты, терең, толық.

ETRAFLICA *zf.* Жан-жақты, тереңде-тіп, талдап, саралап. *Bir karara varılmadan evvel, etraflıca düşünmek gerekir.* Бір шешімге келмей тұрып, жан-жақты ойлану керек.

ETSİZ *s.* 1. Етсіз, еті жоқ. *Etsiz yemek.* Етсіз тамақ. 2. Арық, ашан, жүдеу. *Çocuğın etsiz bir yüzü var.* Баланың жүзі жүдеу.

ET SUYU *is.* Ет қайнатылған су, еттің сорпасы.

ETTİRGEN ÇATI *is. gr.* Ырықсыз етіс.

ETTİRMEK *(yar)* Еттіру, қылдыру, істету.

ETÜT, -dü *is. Fr.* 1. Зерттеу, іздену. 2. Нобай, жоба, сұлба. 3. Мұғалімнің бақылауында оқушылардың сабаққа дайындалуы үшін бөлінген уақыт. *etiüt etmek* зерттеу, зерттеу жұмыстарын жүргізу, іздену.

ETÜV *is. Fr.* Стерилизатор—стерилдейтін аппарат.

ETÜYEMEZ *is.* 1. Ет жемеушілік. 2. Вегетарианшы—ет жемей, көбіне өсімдіктен жасалған тамақпен қоректенетін адам.

ETÜYEMEZLİK, -ği *is.* Вегетарианшылық—өсімдіктен дайындалған тағамдармен тамақтану системасы.

EV *is.* 1. Үй. *Ahşap ev.* Ағаш үй. 2. Үй, пәтер. *Ana oğul yeni kiraladıkları eve taşındılar.* Ана мен бала жаңадан жалдаған пәтерлеріне көшіп барды. 3. Отбасы, үй-іші. *Evine bağlı bir adam.* Отбасына берілген адам. 4. Үй, орын, мекеме.

Doğum evi. Перзентхана. *Düğün evi.* Неке сарайы. *Kültür evi.* Мәдениет сарайы. *Ordu evi.* Офицерлер клубы. *Ticaret evi.* Сауда үйі. *ev açmak* 1) басқа бір үйге көшу. 2) үйлену. *ev alma, komşu al* үй алма, көрші ал—басқа үйге көшерде көршінің қандай кісілер екендігіне мән бер. *ev ev dolaşmak* үйме-үй кезу, қыдыру. *ev tutmak* пәтер жалдау.

EV ADAMI *is.* Өзінің отбасына берілген еркек.

EV ALTI *is.* Үй асты, төле, подвал.

EV BARK *is.* 1. Үй-мүлік, үйге қажетті зат. 2. Отбасы, бала-шаға. *ev bark sahibi* үйлі-баранды, бала-шағалы. *ev bark yıkmak* (әйел мен күйеуін) ажырату, бір-бірінен айыру.

EVCE *zf. bk. Evcek.*

EVCEK *zf.* Үй ішімен, отбасымен, бала-шағасымен. *Sinemaya evcek gidiyoruz.* Киноға бала-шағамызбен бара жатырмыз.

EVCI *is. ve s.* Демалыс күндерін үйінде өткізетін мектеп-интернат оқушысы. *evci çıkmak* демалыс күндері мектеп-интернаттан үйіне келу.

EVCIL *s.* Үйге үйренген, қолға үйретілген. *Evcil bir hâle getirmek.* Қолға үйрету.

EVCIL HAYVAN *is.* Қолға үйретілген мал. *Bazı kimselerin üç dört koyun ve ineğinden başka evcil hayvanı yoktur.* Кейбіреулердің үш-төрт қой мен сиырынан басқа қолдарында ұстап отырған малдары жоқ.

EVÇİLLEŞMEK (*nsz*) Қолға үйрену.

EVÇİLLEŞTİRMEK (*-i*) Қолға үйрету.

EVÇİMEN *s.* 1. Өз отбасына берілген, үлгілі (отағасы, үй қожайыны). 2. Өз шаруасына ұқыпты, пысық, жинақы (әйел).

EVÇ, -ci *is. Ar. esk.* Шың, төбе.

EVDECI *is.* Егіс даласындағы жұмышларға тағам дайындайтын аспаз.

EVDEŞ *is. hlk.* Отбасы мүшелерінің әрбіреуі.

EVECEN *s. hlk.* Асыққыш, асығып жүретін.

EVELEMEK: *evelemek develemek* мінгірлеу, күмілжіп сөйлеу, мінгір-мінгір ету.

EVERMEK (*-i*) *hlk.* Үйлендіру, үй қыту; күйеуге беру, қызын ұзату.

EV EŞYASI *is.* Үй мүлік, үйге қажетті

зат.

EVET *ünl.* Иә. *Evet efendim!* Иә, мырзам! Солай мырзам! Құлағым сізде!

EVET EFENDİMCİ *s.* Өзінің жеке пікірі жоқ, айтылған әр сөзге бас шұлғи беретін сойыл соғар адам.

EVETLEMEK (*-i*) Қостау, құптау, мақұлдау, иә, иә деп қостау.

EV GÄLESİ *is.* Үйдін қамы, үйдін шаруасы.

EVGIN *s. hlk.* Шұғыл, тез, жедел. *Bu, evgin bir iştir, fazla geciktirmeyiniz.* Бұл шұғыл шаруа, көп кешіктірмеңіз.

EV HALKI *is.* Үй іші, үй адамдары, отбасы мүшелері.

EVHAM *ç. is. Ar.* Күдіктер, шүбәлар, сезіктер. *Evhama kapılmak.* Күдіктену, секем алу, күмәндану.

EVHAMLANMAK (*nsz*) Сезіктену, күдіктену, шүбәлану.

EVHAMLI *s.* Шүбәланғыш, күмәншыл, күмәнданғыш.

EVİÇ, -vci *is. Ar. müz.* Классикалық түрік музыкасының мақамы.

EVİN *is. hlk.* 1. Өзек, ішкі қуыс. 2. Дән, ұрық, түйір. *evin bağlamak* дәндену, дән алу, дәні толу.

EVİN KADINI *is.* Үй тірлігін үйіріп әкететін әйел.

EVİNLENMEK (*nsz*) *hlk.* (бидай, ар-па) Дәндену, дән алу.

EVİRE ÇEVİRE *zf.* Жақсылап, көресіні көрсетіп, мықтап. *Evire çevire dövdü.* Жақсылап сазайын тартқызды, көресіні көрсетті, мықтап ұрып-соқты.

EVİRGEN *s. hlk.* Іскер, қолынан іс келетін, пысық.

EVİRMEK (*-i*) 1. Айналдыру, дөңгелету. 2. Өзгерту, қайтадан жасау, қайта істеу. *evirmek çevirmek* зер салып қайта қарап шығу, зерделеу.

EVİ SIRTINDA *s.* Үйсіз-күйсіз, баспанасыз.

EV İŞİ *is.* Үй шаруасы, үй ішінің тіршілігі.

EV KADINI *is.* 1. Үй тірлігіне икемді әйел. 2. Сыртта жұмыс істемейтін,

- тек үй шаруасымен ғана айналысатын әйел.
- EV KİRASI** *is.* Пәтерақы.
- EVLÂ** *s.* Ең жақсысы, ең тәуірі, ең дұрысы. *Öyle yapmaktansa böyle yapmak evladır.* Олай істегеннен, бұлай істеген дұрыс.
- EVLÂDİYELİK, -ği** *s. Ar.* Атадан балаға қалатын, жылдар өтсе де құнын жоймайтын (зат, бұйым).
- EVLÂT, -dı** *is. Ar.* 1. Бала, перзент, ата-ананың ұлы я қызы. 2. Ұрпақ, әулет. *Asker evladı.* Әскери адамның әулетінен, әскери отбасынан шыққан. 3. *ünl.* Қарағым, шырағым—үлкен адамның жасы кішінің назарын өзіне аудару үшін айтатын сөзі, көбіне “*evladım—қарағым*” түрінде жұмсалады. *evlât edinmek* бала асырап алу. *evlât gibi (veya evladı gibi)* баладай бағып-күту, бағып-қағу, қарау.
- EVLÂTLI** *s.* Балалы, баласы бар.
- EVLÂTLIK, -ğı** *is.* Асырап алынған бала (ұл, қыз). *evlâtlık almak evlâtlığa almak* ұл бала я қыз бала асырап алу. *evlâtlıktan redetmek* баладан безу, баладан бас тарту.
- EVLÂTSIZ** *s.* Баласыз, баласы жоқ. *Kadınları dul, çocukları yetim, aileleri evlâtsiz bırakmadık.* Әйелдерді жесір, балаларды жетім, отбасыларды баласыз қалдырған жоқпыз.
- EVLÂTSIZLIK, -ğı** *is.* Баласыздық, баласы жоқтық.
- EVLEK, -ği** *is. Yun.* 1. Атыз, боразда. 2. Арық. 3. *argo* Он лиралық қағаз ақша.
- EVLEKLEMEK (nsz)** Атыздау, атыз-атызға бөлу.
- EVLENDİRMEK (-i)** Үйлендіру, (ұлын) үй қылу, (қызын) ұзату, күйеуге беру.
- EVLENME** *is.* Үйлену, әйел алу, (қыз) күйеуге шығу, ерге шығу. *Evlenme cüzdanı.* Неке куәлігі.
- EVLENMEK (nsz, -le)** Үйлену, әйел алу; тұрмыс құру. *Düne kadar ev-*

lenmek veya evlenmemek hakkında hiç olmazsa beş dakika düşünmeliydim. Күні кешеге дейін үйлену не үйленбей жайында ең болмағанда бес минут ойлануым керек еді.

- EVLİ** *s.* 1. Үйленген, отбасылы; тұрмысқа шыққан (қыз), әйелі бар. 2. Үйлі. *Yirmi evli bir köy.* Жиырма үйлі ауыл. 3. Үйі бар, үйлі. *evli evine, köylü köyüne* енді тарайық, әркім өз жұмысына, үйіне кетсін.
- EVLİ BARKLI** *s.* Үйленген, бала-шағалы, үйлі-күйлі, отбасылы (адам)
- EVLİLİK, -ği** *is.* Үйленгендік, отбасылық.
- EVLİLİK DIŞI** *is.* Некесіз. *Evlilik dışı çocuk.* Некесіз туған бала.
- EVLİYA** *is. Ar.* Әулие, тақуа адам. *evliya gibi* мінез-құлқы жақсы, әдепті, инабатты адам.
- EVLİYALIK, -ğı** *is.* Әулиелік, тақуалық, сопылық.
- EVOLÜSYON** *is. Fr.* Эволюция, өрістеу, бірте-бірте даму.
- EVRAK** *ç. is. Ar.* Қағаздар, құжаттар. *Resmi evrak.* Ресми қағаздар, құжаттар.
- EVRAK DOLABI** *is.* Құжат т.б. қағаздарды қоюға арналған шкаф.
- EVRE** *is.* Саты, кезең, дәуір.
- EVREN** *is.* 1. Космос, әлем, ғарыш. 2. Дүние, дүние жүзі. 3. Қоршаған орта.
- EVREN BİLİMİ** *is.* Космология—әлемнің құрылысы туралы ілім.
- EVREN DOĞUMU** *is. fel.* Космогония—әлемнің, соның ішінде Күннің, Жердің, Ай мен жұлдыздардың қайдан шыққаны туралы ілім.
- EVRENSEL** *s.* 1. Дүниежүзілік, әлемдік. *Evrensel savař.* Дүниежүзілік соғыс. 2. Жалпыға бірдей, жалпыға ортақ, универсал. *Bilim, evrenseldir.* Білім—жалпыға ортақ.
- EVRIK, -ği** *s. man. ve mat.* Кері, қарама-қарсы (шама).
- EVRİM** *is.* 1. Эволюция, даму. 2. Төңкеріс.
- EVRİMCİLİK, -ği** *is. fel.* Эволюционизм—эволюция жолымен даму

туралы ілім.

EVSAF *ç. is. Ar.* Ерекшеліктер, қасиет-гер, белгілер.

EV SAHİBİ *is.* Үйдің иесі, өз атында үйі бар адам.

EVSEMEK (*nsz*) Үйлі сағыну, ауылды, туған жерді сағыну.

EV SİNEĞİ *is. zool.* Шыбын.

EVSİZ *s.* Үйсіз, үйі жоқ.

EVSİZ BARKSIZ *s.* Үйсіз-күйсіз, баспанасыз, тұрмыс жағдайы жоқ.

EVVEL *zf. Ar.* 1. Әуелі, алдымен, бұрын. *Bir hafta evvel.* Бір апта бұрын. *Bundan iki saat evvel.* Осыдан екі сағат бұрын. *En evvel.* Ең алдымен. *Gitmeden evvel.* Кетпей тұрып. 2. Бұрынғы, болып өткен, баяғы заманда болған. *evvel zamanda* баяғы заманда. *evvel Allah* әуелі құдай.

EVVELÂ *zf. Ar.* Алдымен, ең әуелі, бірінші кезекте.

EVVELCE *zf.* 1. Біраз бұрын, бұрыны-рақ, алдын-ала, ең әуелі. *Evvelce söylediğim gibi.* Алдын-ала айтқа-нымдай. 2. Бұрынғы кезде, ерте-ректе.

EVVELİ *is. ve s.* 1. Алдыңғы, бұрынғы, өткен. *Evveli gün.* Алдыңғы күн. 2. *zf. hlk.* Бұрынғы кезде, ертеректе.

EVVELKİ *s.* 1. Алғашқы, бастапқы, әуелгі. 2. Алдыңғы, бұрынғы, өткен.

EVVELSİ *s. bk. Evvelki.*

EVVEL ZAMAN *zf.* Баяғыда, ертеде, бұрынғы уақытта.

EV YEMEĞİ *is.* Үйдің тамағы, үйде әзірленген ас.

EY *ünl.* 1. Әй—біреудің назарын өзіне аудару үшін айтылады. *Ey arkadaş!* Әй, дос! 2. Бір нәрсеге реніш білдіріп, кейігенді білдіреді. *Ey, artık çok oluyorsun!* А, енді шектен шығып барасын, мазаны алып кеттің!

EYALET *is.* Уәлаят, аймақ, өлке, өңір.

EYER *is.* Ер. *eyeri almak* ер-тоқымын алу. *eyer vurtmak* ерттеу, ер салу.

EYERCİ *is.* Ер жасайтын шебер.

EYER KALTAĞI *is.* Ердің қапталы, қаптал.

EYER KAŞI *is.* Ердің қасы.

EYERLEMEK (*-i*) Ерттеу, ер салу.

EYERLENMEK (*nsz*) Ерттелу, ер салыну.

EYERLİ *s.* Ерлі, ерттеулі, ер-тоқымды.

EYERSİZ *s.* Ерсіз, ер-тоқымсыз, ер-тұрмансыз.

EYLEM *is.* 1. Қимыл, әрекет, іс, іс-қимыл. *Siyasî eylem.* Саяси әрекет. 2. *gr.* Етістік. 3. Іс, қылық, іс-әрекет. әрекет жасау, әрекеттену, қамдану.

EYLEMEK (*-i*) Істеу, ету, қылу, жасау. *davet eylemek* шақыру. *emir eylemek* бұйыру, әмір беру.

EYLEMLİ *s.* 1. Жарамды, күшінде. 2. Штаттағы. *Eylemli doçent.* Штаттағы доцент.

EYLÜL *is. Ar.* Қыркүйек.

EYVAH *ünl. Far.* Қап! Ойбай! Құдайым-ау! *eyvah çekmek* аһлау, аһ ұру, ойбайлау. *Eyvah biz şimdi ne yapacağız?* Құдайым-ау, енді біз не істейміз?

EYVALLAH *ünl. Ar.* “Рахмет”, “сау бол” және “иә, солай болсын” мағыналарында жұмсалады. *eyvallah demek* мақұлдау, қарсы болмау. *eyvallah etmemek* ешкімнен көмек сұрамау, бас имеу.

EYVAN *is. Far. bk. Ayvan.*

EYYAM *ç. is. esk.* Күндер, уақыттар. *euyam görmüş (veya sürmüş)* бақытты кезең кешкен, жақсы күндер өткізген.

EYYAM AĞASI *is.* Бастықтарымен жақсы сыйласатын, қызметшіл, елгезек адам.

EYYAM EFENDİSİ *is. bk. Euyam ağası.*

EZA *is. Ar.* Азап, қиыншылық.

EZA CEFA *is.* Қыспақ, қысым, қысымшылық.

EZAN *is. Ar.* Азан, таңертең.

EZANCI *is.* Азаншы, азан шақырушы.

EZAN SAATİ *is.* Азан сағаты, азан

шақыратын мезгіл.

EZAN VAKTİ *is.* Азан уақыты, азан шақырылатын уақыт.

EZBER *is. Far.* 1. Жатқа, жаттап алу.

2. Жаттап алу және есте сақтау қабілеті. *ezber etmek* жаттау, жаттап алу. *ezber okumak* жатқа айту, жаттап ойша айту.

EZBERCİ *s.* Жаттампаз, жаттағыш, тез жаттап алғыш.

EZBERCILİK, -ği *is.* Жаттампаздық, жаттауға бейімділік, жаттағыштық.

EZBERDEN *zf.* Жатқа, жаттап алып. *ezberden yarmak* ойша айту, жатқа айту.

EZBERE *zf.* 1. Жатқа, жазуға қарамай, ойша. 2. *mes.* Ақиқатты, шындықты білмей, ойланбастан. *ezbere bilmek* жатқа білу. *ezbere konuşmak* шындықты білмей соға салу, ойдан шығарып айта салу.

EZBERLEMEK *(-i)* Жаттау, жаттап алу. *Bunları işenmeden okuyor, not ediyor, hatta ezberliyordun.* Бұларды ерінбей-жалықпай оқып, жазып алатынмын, тіпті жаттап та алатынмын.

EZBERLENMEK *(nsz)* Жатталу, жатталып қалу.

EZBERLETMEK *(-i)* Жаттату, есіне сақтату.

EZCÜMLE *zf. Far. Ar. esk.* Ең алдымен, бірінші кезекте. *Başkan ezcümle şunları söyledi.* Төраға алдымен мыналарды айтты.

EZEL *is. Ar.* Ежелгі, байырғы заман, атам заманғы кезең. *Ezelden beri.* Атам заманнан бері, ежелден бері.

EZELİ *is. Ar.* 1. Ежелгі, байырғы, бұрыннан келе жатқан, атам заманғы. 2. *mes.* Бұрынғы, көптенгі, көптен бергі. *Ali onun ezeli rakibidir.* Әли оның көптен бері келе жатқан қарсыласы.

EZGİ *is. müz.* 1. Әуен, күй, мелодия. 2. *mes.* Құлаққа жағымды естілген дауыс я сөз. 3. *mes.* Әдіс, тәсіл, жол. *Bu iş bundan böyle aynı ezgide*

sürüp gidemez. Бұл іс бұдан былай осы жолмен жалғаса алмайды. 4. *hik.* Таршылық, қиыншылық, езгі, қысым.

EZGİN *s. hik.* 1. Ақша жағынан қиналып жүрген (адам). 2. Тауқымет тартқан, зардап шеккен, азап көрген (адам). 3. *hik.* Шіріген, езілген (жеміс). 4. *mes.* Мұңға батыратын, мұнайтатын (әуен т.б.).

EZİCİ *s.* 1. Езетін, мыжатын, езіп-жаншитын. 2. *mes.* Басым, үстем. *Ezici çoğunluk.* Басым көпшілік. 3. Езетін, жөбірлейтін, ауыр тиетін, еңсені көтертпейтін.

EZİK, -ği *s.* 1. Езілген, мыжылған, жаншылған, соғылған. 2. *mes.* Ұн-жырғасы түскен, салы суға кеткен, қажыған, беті қайтқан, басылып қалған. *Hiç de ezik bulmaz kızını; hep güvenmiştir ona.* Ол ешқашан қызын басылып қалған, жасық деп санамайды. Оған үнемі сенген еді. 3. *is.* Көгерген жері, терісі сыдырылған жер, жара. *Vücutü eziklerle dolu idi.* Денесі көк ала қойдай еді.

EZİLE BÜZÜLE *zf.* Ұялып, майысып, сызылып.

EZİLGEN *s.* Езілген, үгітілген, уа-тылған, жапырылған.

EZİLMEK *(nsz)* 1. Езілу. 2. Ашығу, ашығып қалу. *İçim eziliyor, bir bardak süt içeyim.* Қарным шұрқырап тұр, бір стакан сүт ішейін. *ezilip büzülme* ұялу, қысылу.

EZİLMİŞ *s.* 1. Езілген, жаншылған. 2. *mes.* Қысым жасалған, каналған, езілген.

EZİNÇ, ci *is.* Азап, жапа, қайғы-қасірет.

EZİNTİ *is.* (аштықтан) Лоблу, локсу, жүрегі айнушылық.

EZİYET *is.* Қысым, зорлық, қиянат, қорлық; азап, жапа, қайғы-қасірет. *eziyet çekmek* азап шегу, қайғы-қасірет тарту. *eziyet etmek* қысымшылық көрсету, зорлық көрсету, қиянат жасау.

EZİYETLİ *s.* Шаршататын, қажыта-

тын, жалықтыратын, азапты, ауыр, қиын. *Eziyetli yol*. Шаршататын жол.

EZİYETSİZ s. Қиындықсыз, қажытпайтын, азабы жоқ.

EZKAZA *zf.Far.Ar.* Күтпеген жерден, аяқ астынан, болмаған жерден. *Ezkaza hastalandı*. Аяқ астынан ауырып қалды.

EZME *is.* 1. Езу, жаншу. 2. Езіп жасалған тағам. *Badem ezmesi*. Ұнтақталған бадам. *Domates ezmesi*. Томат езіндісі.

EZMEK, -er (-i) 1. Езу, таптау, жаныштау; ұнтақтау, уату, үгіту, ұсау. 2. Жаншу, таптау, басып кету, басу. *Tren iki ineği ezdi*. Пойыз екі сиырды басып кетті. *Araba çocığı ezdi*. Машина баланы басып

кетті. 3. Еріту, сұйық күйге келтіру, суға салып езу. *Şerbet için şeker ezmek*. Шербет жасау үшін қантты суға салып еріту. *Boya ezmek*. Бояуды езу. 4. *mec.* Қинау, азаптау. 5. *mec.* Жаншу, таптау, күшпен бағындыру, езу. 6. *mec.* Жол ұрып, жолсоқты болу, езу. *Bu yol hayvanı ezdi*. Бұл жол малды ұрып тастады. 7. Талқандау, құлталқанын шығару, есінен тандыра соққы беру. *Düşmanı ezmek*. Жауды талқандау. 8. *argo* Жұмсап қою, жаратып жіберу. *Bin lirayı ezdik*. Мың лираны жаратып қойдық.

EZOĞELİN ÇORBASI *is.* Қызыл жасымық сорпасы.

EZRAİL *is. bk. Azrail*.

F

F, f — түрік өліпбиінің жетінші әрпі.

FA *is. müz.* Фа—музыка гаммасының төртінші нотасы.

FAAL, -li *s. Ar.* 1. Искер, ынталы, жігерлі. *Faal bir adam.* Жігерлі, әрекетті кісі. 2. Жұмыс істеп тұрған, әрекеттегі. *Faal bir vaziyete sokmak.* Іске қосу, жұмыс істейтін жағдайға келтіру.

FAALİYET *is.* 1. Әрекет, іс-әрекет, жұмыс, қарекет, тынымсыздық. *İstasyonda bir faaliyet vardı.* Станцияда толассыз бір жұмыс жүріп жатты. 2. Белсенділік, активтік, жігерлілік. *faaliyet göstermek* 1) жұмыс істеу, еңбек ету. 2) белсенділік көрсету. *faaliyete geçmek* іске бастау, іске кірісу, әрекетке көшу. *faaliyette bulunmak* жұмыс істеу, іс қылу. *faaliyetten alıkoymak* жұмысы тоқтатылу.

FA ANAHTARI *is. müz.* Бас кілті, жуандату кілті.

FABL *is. Fr. ed.* Мысал—тәрбиелік мәні бар сықақ өлен.

FABRIKA *is. İt.* Фабрика, завод; өндіріс орны. *Bir deri fabrikası her yerde yapılabılır.* Былғары заводын кез-келген жерде ашуға болады.

FABRIKACI *is.* Фабрикант, фабрика иесі, завод иесі.

FABRIKASYON *is. ve s. Fr.* Өндіріс. *Fabrikasyon usulleri.* Өндіріс тәсілдері.

FABRIKATÖR *is. Fr. bk.* Фабрикасі.

FACIA *is. Ar.* 1. Қайғылы оқиға, ауыр жағдай, жан түршігерлік оқиға. *Aile faciası.* Отбасындағы қайғылы оқиға. *Uçak faciası.* Ұшақ апаты. 2. *ed.* Трагедия—соңы қайғылы оқиғамен шешім табатын драмалық шығарма.

FACIALAŞMAK (*nsz*) Қайғылы оқиғамен біту, қайғылы оқиғаға ұласу, аянышты жағдайға ұшырау.

FACIALI *s.* Қайғылы, аянышты, қорқыншты, жан түршігетін.

FAÇA *is. İt. argo* 1. Ойын картасының бір комплектісіндегі ең астыңғы карта. 2. Ұсқынсыз өлпет, сүреңсіз бет.

3. *argo* Киім. *façasını almak* ұялту, қысылшаң күйге салу, абыржыту.

FAÇETA *is. İt.* Алмастың, кристалдың қыры.

FAÇETALI *s.* Қырланған, қырлы. *Façetali billur.* Қырлы хрусталь.

FAGOSİT *is. Fr. biy.* Фагоцит—зиянды бактерияларды т.б. тірі микроорганизмдерді қармалап алып ыдырататын жасуша (клетка).

FAGOT *is. Fr. müz.* Фагот—музыкалық үрмелі аспап.

FAĞFUR *is. ve s. Far. esk.* 1. Қытай император-ларына берілетін атақ. *Fağfuri Çin.* Қытай императоры. 2. Қытай фарфоры, фарфордан істелген ыдыс, ваза т.б. заттар.

FAĞFURİ *s. Far.* Фарфордан жасалған. *Fağfuri fincan.* Фарфор шыны аяқ.

FAHİŞ *s. Ar.* 1. Шектен асқан, шамадан тыс, шектен тыс. *Fahiş faiz.* Шектен тыс, өсімқор пайыз. *Fahiş fiyatla satmak.* Өте қымбат бағаға сату. 2. *esk.* Ұятсыз, әдепсіз, келіссіз.

FAHİŞE *is. Ar.* Жүргіш, жезөкше, жүргінші (әйел).

FAHİŞELİK, -ği *is.* Жезөкшелік, жүргіштік, жеңіл жүрістілік. *Fahişelik yapmak.* Жөлепшілік жасау, жеңіл жүріске түсу, жаман жолға түсу.

FAHRİ *s. Ar.* 1. Құрметті (атақ т.б.). *Fahrî başkan.* Құрметті төраға. *Fahrî başkanlık.* Құрметті президиум. *Fahrî üye.* Құрметті мүше. 2. (қайырымдылық, қоғамдық шаралар жайында) Төлеусіз, ақысыз, ерікті.

FAHRİYE *is. Ar. ed.* Өзін-өзі мақтау, мадақтау поэмасы—ақындардың өздерінің жақсы қасиеттерін мақтап, көкке көтеріп, дәріптеп, өзі туралы жазған өлендері.

FAHUR *s. Ar. esk.* Мақтаншақ; менменшіл, төкаппар.

FAİK, -kı *s. Ar. esk.* Күшті, басым, асып түсетін.

FAKİYET *is. Ar. esk.* Аса басымдық, артықтық, басымдық, басым болушы-

лық.

FAİL *s. Ar.* 1. Істеген, қылған, жүзеге асырған. 2. *is. huk.* Айыпты, айыпкер. *Bu suçun faili kimdir?* Кім бұл қылмысты істеген? 3. *is. gr.* Бастауыш. *Cümleinin faili.* Сөйлемнің бастауышы.

FAİLİMEÇHUL *s. Ar. esk.* Істің кімнің тапшынан істелгені белгісіз, мәлімсіз. *Failimeçhul cinayet.* Ашылмаған қылмыс.

FAİZ *is. Ar. ekon.* Пайыз, процент; (капиталдан түсетін) өсім, кіріс, табыс. *faiz ödemek* пайыз төлеу. *faize vermek* өсімге (процентке) беру.

FAİZCİ *is.* Өсімқор, өсім алушы—пайызға қарыз ақша беріп пайда табатын адам.

FAİZCİLİK, *-ği is. ekon.* Өсім алушылық, пайызға қарыз ақша беріп пайда табушылық.

FAİZ FİYATI *is. ekon.* Пайыз мөлшері.

FAİZLENDİRMEK *(-i)* Ақшаны пайызға беріп айналдыру.

FAİZLİ *s.* (ақша) Пайызды, процентті. *Faizli para.* Пайызға берілген ақша.

FAİZSİZ *s.* (ақша) Пайызсыз, процентсіз.

FAK *is. Ar. esk.* Тұзақ, қақпан. *faka basmak* тұзаққа түсу, алдану, отырғызып кету, алдап соғу. *faka basturmak* алдау, алдап кету, тонап кету.

FAKAT *bağ. Ar.* Бірақ, дегенмен, алайда, сөйтсе де, әйтсе де. *Fakat siz hiç de ğişmemişsiniz!* Әйткенмен сіз ешқандай өзгермегенсіз! *Sinemaya giderdim, fakat vaktim yok.* Киноға барар едім, бірақ уақытым жоқ.

FAKİR, *-kırı is. Ar. esk.* Кедейлік, кедей болушылық, жоқшылық, тапшылық.

FAKİR *is. Ar.* 1. Кедей, жарлы, жоқ-жітік. 2. *s.* Бейшара, байғұс, мүсәпір, сорлы. 3. *s.* Жұтан, жадау, азып-тозған. *Seni fakir, solgun bir dekor içinde görmek istemem.* Сені жұтан, солғын бір декорация ішінде көргім келмейді. *fakir düşmek* кедейлену, жарлылану, тұрмысы нашарлау.

FAKİRANE *zf. ve s. Ar. Far.* Кедей сияқты, кедей-кепшіктерге ұқсап.

FAKİR FUKARA *ç. is.* Кедей-кепшік, жарлылар.

FAKİRLEŞMEK *(nsz)* Кедейлену, жарлылану, тұрмысы нашарлау.

FAKİRLİK, *-ği is.* 1. Кедейлік, жарлылық, тұрмысы нашарлық. 2. Құнарсыздық, шұрайсыздық. *Toprağın fakirliği.* Жердің құнарсыздығы. 3. Жұтандық, жеткіліксіздік, кедейлік, мардымсыздық. *Dilin fakirliği.* Тілдің жеткіліксіздігі.

FAKS *is.* Факс.

FAKSİMİLE *is. Fr.* Факсимиле—дәл көшірілген қолжазба немесе біреудің қойылған қолының үлгісі. *İmzanın faksimilesi.* Қолдың факсимилесі.

FAKSLAMAK *(-i)* Факстау, факспен жіберу.

FAKTİTİF *is. ve s. Fr. gr.* Ырықсыз етіс.

FAKTÖR *is. Fr.* Фактор, қозғаушы күш; себеп.

FAKÜLTE *is. Fr.* Факультет. *Fakülte kütüphanesi.* Факультет кітапханасы. *Hukuk fakültesi.* Заң факультеті.

FAL *is. Ar.* Бал, балгерлік, сәуегейлік—карта ашу, алақанға қарап бал ашу т.б. *Ben bütün fallara, bütün rüyalara, bütün itikatlara inanırım.* Мен балгерліктің, түстердің, нанымдардың барлығына сенемін. *fal açmak (veya bakmak)* бал ашу, сәуегейлік жасау.

FALAKA *is. Ar.* 1. Фалака, жазалау құралы—таяқпен табаннан ұрып жазалау үшін аяқтарды қысып ұстап тұратын азаптау ағашы. *falakaya çekmek (yatırmak, vurmak veya yık-mak)* азаптау ағашына жатқызу, фалакаға байлап қойып ұрып-соғу.

FALAN *is. Ar.* 1. Пөлен, пөленше, әлдекім, пөлен адам, белгісіз адам. *Bana "Falan geldi, falan gitti" diye anlatmaya başladı.* "Пөленше келді, түгенше кетті",—деп маған түсіндіре бастады. *Ben falan oğlu falanım, dileğim şudur diye yazsın.* Мен пөленшенің ұлы пөленшемін, өтінішталабым осы деп жазып берсін. 2. Пөлен—белгісіздікті, түспалдап айту-ды білдіретін есімдік. *Falan tarihte, falan yerde, falan kişi ile*

- gezerken sizi gördüm demiş.* —Пәлен күні, пәлен жерде пәленшемен қыдырып жүріп, сізді көрдім,—депті.
3. Бірдеңе, оны-мұны, әлдене; шамасында, жуық шамамен. *On beş lira falan.* Он бес лира шамасында. *Hiç heyecan falan göstermiyor.* Еш қобалжыған сыңай көрсетпейді.
- FALANCA** *s. ve is.* Пәленше, пәлен. *Falanca geldi.* Пәленше келді. *Falancaya gittik.* Пәленшеге бардық. *Falanca yerde, falanca gün.* Пәлен жерде, пәлен күні.
- FALAN FESTEKİZ** *is. bk. Falan filân.*
- FALAN FEŞMEKAN** *is. bk. Falan filân.*
- FALAN FİSTİK** *is. bk. Falan filân.*
- FALAN FİLAN** *is. Ar.* Анау-мынау, бірдене-сірдене, көкір-шүкір. *Ona kağıt, kalem falan filân lâzım.* Оған қағаз, қалам тағы да сол сияқты көкір-шүкір нәрселер керек.
- FALCI** *is.* Балшы, балгер, бал ашушы.
- FALCILIK, -ğ** *is.* Балгерлік, балгер болғандық, бал ашушылық.
- FALÇETE** *is. İt.* Иілген етікші пышағы.
- FALES** *is. Fr.* Тік жартас.
- FALİHAYIR, -yır** *is. Ar. esk.* Жақсы ырым, қайырлы нышан.
- FALLUS** *is. Lat.* Еркек жыныс мүшесі.
- FALNAME** *is. Ar. Far.* Бал ашатын кітап.
- FALSO** *is. İt. müz.* 1. Жалған нота, бұзық нота. 2. *mec.* Қателік, жаңсақтық; екі жүзділік. *falso çıkmek* ойдағыдай, көңілдегідей болмау, қателікке ұрыну. *falso vermek* қателесу, қателік жіберу, жаңылысу. *falso uarmak* 1) әнді бұзып орындау, әнді бұзып айту. 2) жаңылыс әрекет жасау, теріс іс қылу.
- FALSOLU** *s.* Қате, жаңылыс, жаңсақ, жалған, теріс.
- FALYA** *is. İt. esk.* Тұтандырғыш, запал—зеңбірекке от беретін тетік.
- FAMİLYA** *is. İt.* 1. Отбасы, үй-іші. 2. *biy.* Тұқымдас. 3. *hlk.* Әйел, зайып, қатын.
- FAN** *is. İng.* Желдеткіш, вентилятор.
- FANATİK** *s. ve is.* Фанатик—біреуге я бір идеяға, бір нәрсеге бар ынтасымен берілген (адам).
- FANATİZM** *is. Fr.* Фанатизм—біреуге я бір идеяға, бір нәрсеге бар ынтасымен берілушілік.
- FANTAN** *s. ve is. hlk.* Сөзі түсініксіз, былдырлап сөйлейтін (адам).
- FÂNİ (I)** *s. Ar.* Фәни, откінші, баянсыз, жалған.
- FANİ (II)** *is. Fr.* Адам көзі қабылдай алатын жарықтың күші.
- FÂNİ DÜNYA** *is.* Фәни дүние, жалған дүние.
- FANİLÂ** *is. İt.* 1. Іш жейде, ішкіім. *Erkek fanilâsı.* Ерлердің ішкіімі. 2. Фланель—бір жағы түкті жұмсақ мақта мата. *Fanilâ örtü.* Фланель жапқыш.
- FÂNİLİK, -ği** *is.* Фәнилік, өткіншілік, баянсыздық.
- FANTA** *is. zool.* Көк қарға, көк құс.
- FANTASMA** *is. Yun.* Иллюзия, бұлдыр, сағым; елес.
- FANTASTİK** *s. Fr.* 1. Фантастикалық, қиял-ғажайып. *Fantastik hikayeler.* Фантастикалық әңгімелер. 2. *is.* Фантастика—XVIII ғасырда Францияда пайда болған фантазияға негізделген көркем шығарманың бір түрі.
- FANTAZİYE** *is. bk. Fantezi.*
- FANTEZİ** *is. Fr.* 1. Фантазия, қиял. 2. *s.* Фантастикалық, керемет, таңғаларлық. *Fantezi kumaş.* Күрделі, қиын кесте салынған мата. *Fantezi mobilya.* Стильді жиһаз, стильмен жасалған жиһаз.
- FANTOM** *is. Fr.* Фантом, елес.
- FANUS** *is. Ar.* 1. Көше фонары. 2. Плафон, қалпақ—аспалы шамға кигізетін қалпақ.
- FAR (I)** *is. Fr.* Фара (машинаның).
- FAR (II)** *is. Fr.* Көздің бояуы.
- FARAŞ** *is. Ar.* Күл-қоқыс күрекшесі. *faraş gibi (veya faraş kadar)* арандай, далиған, үлкен (ауыз): *Ağzım faraş gibi açmış, bağıryordu.* Аузым арандай ашып, бақырып жатыр еді.
- FARAZA** *zf. Ar.* Айталық, солай-ақ болсын.
- FARAZİ** *s. Ar.* Шамаланған, ұйғарылған,

болуы мүмкін, жорамалданған.

FARAZIYE *is. Ar.* Болжау, ойлау, жорамал, шамалау.

FARE *is. Ar. zool.* Үй тышқаны; егеуқұйрық, жұмыма тышқан. *fareler cirir oynamak* (мекен, жай, орын) тірі жан жок, ешкім жок.

FAREKULAĞI *is. bot.* Киікшөп, киікоты.

FARE KUYRUĞU *is.* Жұмыр егеу.

FARFARA *s. Ar.* 1. Даңгаза, даурықпа, лепірме, айқайлай беретін, жылауық. 2. Мақтаншақ, даңғой.

FARFARALIK, -ğ*i is.* 1. Даңғазалық, даңғойлық. 2. Мақтаншақтық.

FARIMAK (*nsz*) 1. Шаршау, шаршапшалдығу, болдыру. 2. Тозу, ескіру, тозығы жету. 3. Басын ала қашу, бас тарту. 4. *hlk.* Қартаю, жасы келу, жасы ұлғаю.

FARISİ *öz. is. Far. Ar.* Парсы тілі.

FARK *is. Ar.* 1. Айырмашылық, өзгешелік, айырма. 2. *mat.* Қалдық. *fark atmak* басым болу, алда болу. *fark etmek* 1) байқау, көру, сезу. 2) түсіну, аңғару, ұғу. 3) өзгеру, басқа түрге ену. 4) айыру, айырып тану, ажырату. *fark etmez* маңызды емес, бәрібір әсері жоқ. *fark gözetmek* айыру, айырым жасау, бөлектеу. *farkına varmak* байқау, сезу, көзі шалып қалу; түсіну, ұғыну. *farkında olmak* түсіну, аңғару, ұғыну.

FARKLI *s.* Басқа, басқа түрлі, өзгеше, бөлек, айырмашылығы бар. *Farklı kavramlar.* Әр түрлі ұғымдар. *farklı olmak* айырмашылығы болу, бір-бірінен өзгеше болу.

FARKLICA *zf.* Басқаша, өзгеше, басқа түрлі. *Birinci bölüm de orjinalinden farklıca.* Бірінші бөлімі де түпнұскасынан өзгеше.

FARKLILAŞMAK (*nsz*) Басқалану, өзгешелену, бөлектену.

FARKLILIK, -ğ*i is.* Өзгешелік, айырмашылық, ерекшелік, ұқсас еместік.

FARKSIZ *s.* Айырмашылығы жоқ, бірдей, біркелкі.

FARKSIZLIK, -ğ*i is.* Айырмашылығы жоқтық, бірдейлік, біркелкілік.

FARMAKOLOG *is. Fr.* Фармаколог— дәрі-дәрмек маманы.

FARMAKOLOJİ *is. Fr.* Фармакология.

FARS (I) *öz. is. Ar.* Парсы—Иранның негізгі халқы.

FARS (II) *is. Fr. tiy.* Фарс—мазмұны тайыз, жалаң комедия жанры.

FARSÇA *öz. is.* Парсы тілі—Иран мемлекетінің ресми тілі, парсыша.

FARZ *is. Ar.* 1. Парыз—мұсылмандықтың міндетті түрде отейтін борышы. 2. *tec.* Парыз, борыш, міндет. *Hepsini bir anda bitirmek farz degil.* Барлығын бірден бітіру міндетті емес. *farz etmek* болжау, жорамалдау, шамалау, санау.

FASA FİSO *s.* Бос шатпырақ, сандырақ, қисыны жоқ (сөз). *Onun bütün söyledikleri hep fasa fiso.* Оның айтқандарының бәрі құр сандырақ.

FASARYA *s. Yun. argo.* 1. Бос, сандырақ, бекер (сөз). 2. Икемсіз, қырсыз, қолапайсыз.

FASIL, -sl*i is. Ar.* 1. Бөлім, тарау, тармақ. 2. *tiy.* Перде, бөлім, акт. 3. Ис, әрекет, процесс.

FASILA *is. Ar.* Ара, аралық, интервал; үзіліс, пауза. *fasila vermek* үзіліс жасау, тоқтата тұру; тоқтату.

FASILALI *s. ve zf.* Үзік-үзік, кідірісті, кідірмелі.

FASILASIZ *s. ve zf.* Үзіліссіз, демалысыз, кідіріссіз. *Biraz durursa yere yikalacağını sanarak, fasilasız yürüyordu.* Біраз тоқтаса жерге құлап түсермін деп ойлап, тоқтамай жүріп бара жатыр еді.

FASİH *s. Ar. esk.* (түсіндіру) Ашық, дәл, айқын.

FASİKÜL *is. Fr.* (басылым) Бөлім, тарау, бөлік.

FASİLE *is. Ar. esk.* Тұқымдас, тектестік, тұқымы бір. *Moğollar da tıpkı Türkler gibi Ural-Altay fasilesine mensupturlar.* Монғолдар да тура түріктер сияқты Орал-Алтай тегіне жатады.

FASİT *s. Ar. esk.* 1. Бұзық, арам, жаман. *Fasit fikir.* Жаман ой. 2. *esk.* Өзәзіл, арандатушы.

FASLA FASLA *zf.* Арагідік, кейбір жерлер, кей жерлер. *Vücudu fasla fasla kabarmış.* Денесінің кей жерлері ісініп кеткен.

FASLETMEK (-i) *Ar. T.* 1. Араға от салу, бөлу, ажырату. 2. (мәселені) Шешу, реттеу.

FASLI *öz. is.* Марокколық, Марокконың негізгі халқы.

FASON *is. Fr. mod.* Фасон, үлгі.

FASSAL *is. Ar. esk.* Жалақор, жала жапқыш, бөлекор.

FASSALLIK, -ği *is.* Жалақорлық, жала жапқыштық, бөлекорлық.

FASULYE *is. Yun. bot.* Үрмебұршақ. *Fasulye gibi* үрмебұршақтай өзін жоғары санау—өзін кереметпін деп ойлау, басқалардан өзін артық көру.

FAŞ *s. Far. esk.* Әшкере, паш етілген, әйгілі болған, халыққа тараған. *faş etmek* паш ету, сырын ашып әйгілеу, мәлім қылу. *faş olmak* әшкере болу, сыры ашылып әйгілену, әшкерелену.

FAŞIR FAŞIR *zf.* Сар-сар етіп, сарылдап, сарқырап. *Sular faşır faşır akıyor.* Су сар-сар етіп ағып жатыр.

FAŞİST *is. ve s. İt.* Фашист, фашизмді жақтаушы.

FAŞİSTLEŞMEK (*nsz*) Фашистену.

FAŞİSTLEŞTİRMEK (-i) Фашистендіру.

FAŞİSTLİK, -ği *is.* Фашизм.

FAŞİZM *is. Fr.* Фашизм. *Faşizm yanlısı.* Фашизмді жақтаушы.

FATALİST *is. ve s. Fr.* Фаталист—фатализмге бейім, қайдағы жоққа нанғыш, діндар адам.

FATALİZM *is. Fr.* Фатализм—адам өмірі алдын ала жазылып қойылған тағдырға тәуелді деп санаушылық.

FATİH *s. Ar.* 1. Жеңген, жаулап алған, жеңіске жеткен, жеңіп шыққан (адам). *Milletler tarihte fatihlerden fazla âdillere bağlıdır.* Тарихта халықтар жеңіске жеткендерден гөрі әділ сот төреліктеріне тәуелді. 2. *is. tar.* Фатих, жеңімпаз—Ислам мемлекеттерінде бір елді я қаланы соғысып жеңіп алған ел билеушілер мен әскер бөлімінің командирлеріне берілетін атақ. 3. *mes.* Маңызды бір істі

шешкен, істі тындырған адам. *Gazinoya bir fatih olarak gidiyorum.* Казиноға маңызды бір істі тындырған адамдай кіремін.

FATİHA *is. Ar.* Патиха, фатиха—өлілерге құдайдың рахметін сұрап, дұға ретінде оқылатын құранның бірінші сүресі. *Fatihâ okumak* 1) фатиха сүресін оқу. 2) (бір нәрседен) үмітін кесу, сенімін жоғалту.

FATURA *is. İt.* Фактура—алушыға беретін тауардың аты, бағасы жазылған қағаз. *Fatura bedeli.* Фактурадағы бағасы.

FATURALAMAK (-i) Фактура жазу, есебін жазып шығару.

FAUL, -lü *is. İng. sp.* Өрескел ойын, ойын тәртібін бұзу. *Faul yapmak.* Өрескел ойнап, ойын тәртібін бұзу.

FAUNA *is. lat.* Фауна—жануарлар мен айуандар дүниесі.

FAVORİ *is. ve s. Fr.* 1. Фаворит, сүйікті, әлпешті. 2. *sp.* Фаворит (жарыстағы жүйрік ат). 3. Бакенбарды, жақ сақал. 4. *s.* Қатты ұнайтын, сүйікті. *Favori şarkınız hangisi?* Ең сүйіп тындайтын әніңіз қайсысы?

FAY *Fr. jeol.* Жарық, жарылған (жер).

FAYANS *is. Fr.* Фаянс, жанан.

FAYDA *is. Ar.* Пайда, олжа. *fayda etmemek* пайдаға аспау, қажетке жарамау, іске татымау. *fayda vermemek* пайдасы болмау, пайдасы тимеу, қажетін өтемеу. *faydası dokunmak* пайдасы, себеі тию, жақсылығы тию. *faydası olmak* пайдасы болу, қажетке жарау. *faydasını görmek* 1) пайдасын көру, кәдесіне жарау. 2) табысқа қарқ болу, олжа табу. 3) себеі тию. *Bu ilâçların çok faydasını gördüm.* Бұл дәрілердің көп септігі тиді.

FAYDALANMAK *is.* Пайдалану, қажетіне жарату, пайдаға асыру. *Değirmeni işletmek için sudan faydalanmak.* Диірменді жұмыс істету үшін суды пайдалану.

FAYDALI *s.* Пайдалы, тиімді, жарамды, керекті. *faydalı olmak* пайдалы болу, кәдеге жарая, қажетке жарая.

FAYDASIZ *s.* Пайдасыз, керексіз, пайдасы жоқ, тиімсіз.

FAYTON *is. Fr.* Фазтон, күймелі арба.

FAYTONCU *is.* Арбакеш.

FAZIL *s. Ar. esk.* Кемеліне келген, ақыл тоқтатқан; ақылды, оқымысты, білгір; көргенді, өнегелі.

FAZİLET *is. Ar.* Адамгершілік, ізгілік, инабаттылық.

FAZİLETKÂR *is. Ar. bk.* *Faziletli.*

FAZİLETLİ *s.* Адамгершілігі мол, ізгілікті, инабатты, көргенді.

FAZLA *zf. ve s. Ar.* 1. Артық, шамадан тыс көп, мол. 2. Артық, артылып қалған, басы артық, артылған. 3. *zf.* Орынсыз, жөн-жосықсыз, қисынсыз. *Fazla konuşma.* Жөн-жосықсыз сөйлеме. *fazla gelmek (veya gitmek, kaçmak)* шектен шығу, шамадан тыс кету. *fazla kaçırmaq* шектен, мөлшерден тыс (ішкілік ішу, тамактану, сөйлеп кету). *fazladan* мөлшерден көп, шектен тыс, молынан, көптеп.

FAZLACA *zf.* Артығырақ, көбірек, молдау, шамадан тыс. *Rakıyı fazla kaçırması.* Арақты шамадан тыс ішіп қойыпты.

FAZLALAŞMAK (*nsz*) Көбею, молаю, арту, сан жағынан өсу.

FAZLALIK, *-ği is.* Көптік, молдық, мол болушылық; артықтық, артылғандық. *Nüfus fazlalığı.* Халықтың тығыздығы. *fazlalık etmek* артылу, артылып қалу.

FESAAT, *-ti is. Ar.* Қайғылы, ауыр жағдай, жан күйзелтетін күй.

FECİ *s. Ar.* Қайғылы, аянышты, қорқынышты, кісі шошынарлық.

FECİR, *-cri is. Ar.* Таң сәрісі, таң шапағы. *Fecir vaktine karşı.* Таң бозарып атқанда, таң ата.

FECRİKÂZİP, *-bi is. Ar. esk.* Таң алдындағы, таң сәрідегі алакөлеңке.

FEDA *is. Ar.* Құрбан, пида. *Yurt uğruna canım feda.* Отаным үшін жаным пида. *feda etmek* құрбан ету, жанын

қию, пида ету: *Bir kız benim için kendini feda ediyor.* Мен үшін бір қыз жанын құрбан етуде.

FERDAİ *is. Ar.* 1. Патриот, отансүйгіш. 2. (бір жерді я бір адамды) Қорғайтын адам, қауіп-қатерден сақтаушы, қорғаушы.

FEDAİLİK, *-ği is.* 1. Өзін-өзі пида етушілік; патриоттық, отансүйгіштік. 2. (мейрамханада, барда) Қорғаушылық, сақшылық, күзетшілік.

FEDAKÂR *s. Ar. Far.* Жанкешті, аянбайтын, өлермен.

FEDAKÂRLIK, *-ği is.* Жанкештілік, жан қиярлылық, аянбастық, өлермендік. *fedakârlık etmek* 1) жан қиярлылықтың үлгісін көрсету. 2) азға қанағат ету, қиыншылыққа, ауыртпалыққа төзу, шыдау. *fedakârlık yapmak* аянбау, жанын салып қимылдау, тартынбай істеу. *fedakârlığa katlanmak* (мақсатқа жету жолында) қиындыққа, бейнетке, ауыртпалыққа төзу, шдамдылық, төзімділік көрсету.

FEDERAL *s. Fr.* Федеральдық. *Federal devlet.* Федералдық мемлекет.

FEDERALİST *s. ve is. Fr.* Федералист, федерализмді жақтаушы.

FEDERALİZM *is. Fr.* Федерализм—көп ұлтты мемлекеттің құрылыс формасы.

FEDERASYON *is. Fr.* Федерация, одақ. *Futbol federasyonu.* Футбол федерациясы.

FEDERATİF *s. Fr.* Федеративтік, федерациялық.

FEDERÉ *s. Fr.* Федеративтік.

FELÂH *is. Ar. esk.* Құтылу, аман қалу. *felâh bulmak* құтылу, аман қалу.

FELÂKET *is. Ar.* 1. Пәлекет, бақытсыздық, апат, қырсық, бәле. *İnsanların korkması icap eden en büyük felâket, kötü ahlâktır.* Адамдардың қорқуын керек ететін ең үлкен пәлекет—жаман мінез-құлық. 2. *s.* Өте жаман, қорқынышты. *Felâket bir yazı.* Өте жаман жазу. 3. Еті тірі, пысық, бәлекет, бәле. *Bu kız felâket!* Бұл қыз бәле!

- FELÂKETLİ** *s.* Кесапатты, бөлелі, қырсықты.
- FELÂKETZEDE** *s. Ar. Fr.* Жәбірленуші, қырсыққа ұшыраушы.
- FELÇ**, *-ci is. Ar. tp* Сал, паралич. *felç olmak* сал ауруына ұшырау, сал төсек болу.
- FELÇLİ** *s.* Сал болған, сал боп ауырған. *felçli olmak* сал болу, семіп қалу.
- FELDMAREŞAL**, *-li is. Alm. ask.* Фельдмаршал.
- FELEK**, *-ği is. Ar. esk.* 1. Аспан, көк. 2. Дүние, жер шары. 3. Тағдыр, жазмыш. *Felek bana bunu da çok gördü.* Тағдыр маған осыны да көп көрді. *feleğe küsmek* тағдырға нала болу, қапалану. *feleğin çemberinden geçmiş* тағдырдың тауқыметін көп тартқан, тағдырдың уын ішкен. *felekten bir gün çalmak* уақытты көңілінің қалағанындай жақсы, көңілді өткізу.
- FELEKİYAT** *is. Ar. esk.* Астрономия.
- FELEMENK** *öz. is. Ar. tar.* Нидерланды, Голландия.
- FELEMENKÇE** *öz. is.* Нидерланды (голландия) тілі.
- FELLÂN** *is. Ar.* 1. (Мысыр шаруасы жайында) Дикан, егінші. 2. Қара нәсілді.
- FELLİK FELLİK** *zf.* Әбігерленіп, асыпсасып, аптығып, дүрлігіп. *Fellik fellik çocuğunu arıyor.* Аптығып, асыпсасып баласын іздеп жүр.
- FELSEFE** *is. Yun.* 1. Философия. *Tarih felsefesi.* Тарих философиясы. 2. Көзқарас, ой-пікір, ұғым. *felsefe yapmak* 1) көзқарасын білдіру, ойын айту. 2) білгішсіну, білгірсу, көп білетін болып көріну.
- FELSEFECİ** *is.* 1. Философ. 2. Философия пәнінің оқытушысы.
- FELSEFİ** *s.* Философиялық, философиямен байланысты.
- FEMİNİST** *is. Fr.* Феминист, феминизмді жақтаушы.
- FEMİNİZM** *is. Fr.* Феминизм—әйелге ресми түрде еркектермен тең құқық беруді көтерген саяси ағым.
- FEN**, *-nni is. Ar.* 1. Жаратылыстану ғылымдары. *Fen fakültesi.* Жаратылыс-

тану факультеті. 2. Техника. *Edison, bilimden çok fenne hizmet etmiştir.* Эдисон білімге қарағанда техникаға көп қызмет еткен. 3. Ғылым, білім саласы. *Fen adamı.* Ғалым.

- FENA** (I) *s. Ar.* 1. Жаман, нашар. *Rüşvet aslında fena şeydir.* Пара, негізінде, жаман нәрсе. 2. *zf.* Өте, қатты. *Fena hâlde yoruldum.* Қатты шаршадым. *Fena korkmak.* Қатты қорқу. 3. Жағымсыз, ұнамсыз. *Fena bir öğrenci.* Жағымсыз оқушы. *fena değil* жаман емес, едәуір жақсы. *fena gözle bakmak* жаман көзбен қарау, жақтырмай, ұнатпай қарау. (*biri*) *fena olmak* 1) озін жаман, ауырып тұрғандай сезіну, денсаулығы нашарлау, әлсіздену. 2) ашулану, ызалану, долдану.

FENA (II) *is. Ar. esk.* Өткіншілік, қысқа мерзімдік, уақытшалық; өлім. *fena bulmak* өлу, жоғалу, жоқ болу.

FENA HÂLDE *zf.* Қатты, өте, тым, аса. *Fena hâlde bozulmak.* Қатты ашулану, ашуға булығы. *Fena hâlde dövmek.* Өлгенше сабау, қатты ұрып соғу.

FENALAŞMAK (*nsz*) 1. Нашарлау, бұзылу, төмендеу. *Hasta fenalaştı.* Аурудың халі төмендеп кетті. *Hava fenalaştı.* Ауа райы бұзылды. 2. Талықсу, есінен танып қалу. *Güzel güzel konuşurken birden fenalaştı.* Жап-жақсы әңгімелесіп тұрып, бірден талықсып кетті.

FENALİK, *-ği is.* Жамандық, зұлымдық, қастық, жауыздық. *fenalık etmek* жамандық жасау, қастық қылу. *fenalık geçirmek* талықсу, есінен шалашарпы тану.

FENER *is. Yun.* 1. Фонарь. *Sigara içilmeyecek, kibrit, fener yakılmayacaktı.* Темекі тартылмауы, сіріңке мен фонарь жағылмауы керек еді. 2. Кемелердің жолын көрсетіп тұратын теңіз шамы; маяк. 3. Құлақты кофе падносы. *fener çekmek* 1) ең алда жүріп, фонарьмен жарық беру. 2) жол басшы, жетекшілік жасау.

FENNÎ *s. Ar.* Ғылыми. *Fennî film.* Ғылыми фильм, ғылыми-көпшілік фильм.

FENOMEN *is. Fr.* 1. Оқиға, құбылыс. 2. *fel.* Феномен.

FENOMENİZM *is. Fr. fel.* Феноменализм.

FENT, **-di** *is. Far. esk.* Қулық, айла, алдау, қозбояушылық.

FEODAL, **-li** *s. Fr.* Феодал, ірі жер иесі.

FEODALİTE *is. Fr.* Феодалдық.

FEODALİZM *is. Fr.* Феодализм.

FER *is. Far.* 1. Жарықтық, жалтырақтық, жалтырлық. 2. (қоз) Жанды-лық, жарқырап нұр шашушылық. *Yaş doksanı aşmış. Gözümde fer, ağzımda diş kalmamış.* Жас тоқсанды асқан, көзімде от, аузымда тіс қалмаған.

FERACE *is. Ar. esk.* 1. Әйелдердің көшеге киетін, кең, жағасыз ұзын сырт киімі. 2. *esk.* Дәруіштер киетін кең шапанның бір түрі.

FERAGAT, **-ti** *is.* Бас тарту, безу. *feragat göstermek* жан қиярлық, қайсарлық көрсету.

FERAGATLI *s.* Жанкешті, аянбайтын, қайсар.

FERAĞ *is. Ar.* 1. Бас тарту, қалдыру, тастап кету. 2. *huk.* (мүлікті) Басқаға беру, сыйға тарту, басқа біреудің аты-на жаздыру.

FERAH (I) *s. Far.* 1. Кең, көлемді, үлкен. *Ferah bir oda.* Кең бөлме. 2. Жарық, жарқыраған. *İçi ferah bir oda.* Іші жарық бір бөлме.

FERAH (II) *is. Ar.* Қуаныш, шаттық, шатшадыман сезім, уайымсыздық, қайғысыздық. (*gönlünü, içini*) *ferah tutmak* еңсесін биік, көңілін көтеріңкі ұстау.

FERAHLAMAQ (*nsz*) 1. Кенею, кең болу, босап қалу. *Ortakı masa kaldırılınca oda ferahladı.* Ортада тұрған үстел алынғаннан кейін бөлме босап, кеңейіп қалды. 2. Сергу, көңіл көтеру, жадырау, ширау. *Hasta ilâcı içince ferahladı.* Сырқат дәрі іше салысымен жеңілдеп қалды. *İçim ferahladı.* Көңілім көтеріліп, сергіп қалдым.

FERAHLANMAQ (*nsz*) Көңілі көтерілу, көңілі жадырау, сергіп қалу.

FERAHLATICI *s.* Сергітетін, жанды жадырататын, көңілді көтеретін,

шаттандыратын. *Ferahlatıcı bir hava.* Коңіл сергітетін ауа.

FERAHLIK, **-ği** *is.* 1. Кеңдік, көлемділік. 2. Қуаныштылық, шаттық; жақсы көңіл-күй.

FERASET *is. Ar. esk.* Зеректік, алғырлық, зерделілік, зейінділік.

FERASETLİ *s.* Зерделі, есті, саналы, түсінігі мол.

FERASETSİZ *s.* Зердесіз, түсінігі аз, санасыз.

FERÇ, **-ci** *s. Ar.* Қынап—сүтқоректілердің ұрғашыларындағы жыныс жолының алғы қуысы.

FERDA *is. Far. esk.* 1. Ертең, келесі күн. *Ferdası gün.* Келесі күні. *Ferdası sabah İstanbul trenine bindim.* Ертеңіне Стамбул пойызына міндім. 2. *esk.* Болашақ күн, келешек.

FERDİ *s. Ar. esk.* Жеке, дара, дербес, жеке адамның, кісінің. *Ferdî hususiyetler.* Дербес, жеке кісіге тән ерекшеліктер.

FERDIYETÇİLİK, **-ği** *s.* Индивидуализм—барлық нәрсені жеке адамға табындыруға бағытталған идеалистік ұғым.

FERİBOT *is. İng.* Паром—әр түрлі жүктер (вагон, автомобиль т.б.) мен адамдарды бір жағалаудан екінші жағалауға тасымалдауға арналған су көлігінің бір түрі, сал.

FERİŞTAN *s. Far.* Ең жақсы, ең кереметі, ең әдемісі.

FERİŞTE *is. Far. esk.* Періште.

FERMAN *is. Far.* 1. Бұйрық, әмір. 2. Жарлық, жазбаша бұйрық. *ferman çıkarmak* жарлық беру, әмір ету. *ferman dinletmek* заңға, ережеге бағынбау, ережелерді мойындамау, танымау. *ferman sizin!* қалауыңыз білсін! сіздің қалағаныңыздай болсын!

FERMANTASYON *is. Fr.* Ферментация, ашу процесі.

FERMUAR *is. Fr.* Сырма—түйме орнына пайдаланатын бұйым.

FERMUARLI *s.* Сырмалы, сырмасы бар.

FERSAH *is. Ar.* 1. Фарсах—бес километрлік ұзындық өлшемі. 2. *tec.* Ұзақтық, ұзақ болушылық, қашықтық. *Fersahlarca uzaktan.* Өте алыстан, жырақтан.

FERSAH FERSAH *zf.* Едәуір, әлдеқайда көп. *Binicilikte biz onlardan fersah fersah ilerideyiz.* Атқа мінуде біз олардан едәуір алдамыз.

FERSİZ *s.* Сөнген, көмескі, өлімсіреген, жігерсіз. *Fersiz gözler.* Көмескі көз, жігерсіз көзқарас.

FERSİZLEŞMEK (*nsz*) 1. (көз, жанар) Нашарлау. 2. Көмескілену, күңгірттену, күңгірт тарту.

FERT, **-di** *is. Ar. esk.* Жеке адам, кісі. *Fert başına.* Кісі басына. *Vazife başında mesul bir fert yoktu.* Жұмыс орнында жауапты кісі жоқ еді.

FERYAT, **-dı** *is. Far.* Шыңғырық, шыңғырған дауыс, ойбай салып жылаған дауыс, айқай. *feryat etmek* шыңғырып, бақырып, өкіріп жылау. *feryat koparmak* айқай көтеру, шу шығару, айқайлау. *feryadı basmak* айқайға басу, айқайға салу.

FERYAT FİGAN *is.* Айғай-үйғай, айқай-шу, айғай-сүрен.

FES *is. esk.* Феска—шүғадан тігілген, төбесінде шошағы бар, цилиндр формалы бас киім. *fesini havaya atmak* бөрігін аспанға лақтыру, қуанышы қойнына сыймау.

FESAT, **-dı** *is. ve s.* 1. Бұзылу, шалдығу. *Mide fesadı.* Асқазанның бұзылуы. *Ahlak fesadı.* Бұзылғандық, азғындық. 2. Тәртіпсіздік, жөнсіздік, бүліншілік. 3. *s.* Шұбаланғыш, күмәншыл, күмөнданғыш. *Sen de ne fesat adamsın!* Сен қандай күдікшіл адамсың! 4. *s.* Араға от салатын, шағыстыратын, айдап салатын, араздастыратын. *fesat karıştırmak (veya fesat çıkarmak)* от салу, шағыстыру, айдап салу, араздастыру. *fesata vermek bk. fesat çıkarmak.*

FESATÇI *s.* Арандатушы, от салушы, айдап салушы, жауластырушы.

FESATÇILIK, **-ğı** *is.* Арандатушылық, айдап салушылық, жауластырушылық.

FESHETMEK (*-i*) *Ar. T.* 1. (шарт, келісім) Бұзу, үзу. 2. Тарату, таратып жіберу, жабу, жауып тастау.

FESİH, **-shi** *is. Ar.* 1. (шарт, келісім т.б.) Бұзу, күшін жою, күшін жоғалту. 2. (мәжіліс т.б.) Тарату, таратылу. *Parlâmentonun feshi.* Мәжілістің таратылуы.

FESLEĞEN *is. Yun.* Райхангүл (өсімдік).

FES RENGİ *is.* Күрең қызыл, қою қызыл түс.

FESTİVAL, **-li** *is. Fr.* 1. Фестиваль. *Festivale katılmak.* Фестивальға қатысу. 2. *tkz.* У-шу, дырду.

FETHETMEK (*-i*) *Ar. T.* 1. Жаулап алу, жеңіп алу, жаулап бағындырып алу, соғысып өзіне қаратып алу. 2. *tec.* Біреудің жүрегін билеп алу, көпшіліктің көңілінен шығып өзіне қарату. *Kalbini fethetmek.* Өзін сүйгізу, жүрегін билеп алу.

FETİH, **-thi** *is. Ar.* Бір қаланы я бір елді соғысып жеңіп алу, өзіне қаратып алу.

FETİŞ *is. Fr.* 1. Пүтқа табыну. 2. *tec.* Табынатын нәрсе я адам, кумир. 3. Тұмар, фетиш—киелі саналатын нәрсе.

FETİŞİZM *is. Fr.* Фетишизм, киелі саналған затқа табынушылық.

FETRET *is. Ar. esk.* 1. Ислам дінінде Хазреті Иса мен Хазреті Мұхаммед пайғамбар арасындағы уақыт аралығы. 2. Екі оқиға арасындағы уақыт аралығы. 3. Бір үкіметтің тарап жаңа бір үкімет құрғанға дейінгі уақыт аралығы.

FETTAN *s. Ar.* 1. Арандатушы, айдап салушы, араға от салушы. 2. *tec.* Баурап әкететін, қызықтыратын, тартымды, еріксіз өзіне тартатын.

FETTANLIK, **-ğı** *is.* 1. Азғырушылық, жолдан тайдырушылық; арандатушылық. 2. Баурап әкетушілік, өзіне тартатындық, тартымдылық.

FETVA *is. Ar.* Фатуа, пәтуа—шариғатқа байланысты мәселелер бойынша мүфти тарапынан берілетін шешім, жауап.

FEVÇ FEVÇ *zf. Ar.* Лек-легімен, топ-тобы-мен, тізбек болып.

FEVERAN *is. Ar. esk.* 1. (сұйық) Бұркылдау, қайнау. 2. Ашу, ашу-ыза, ашуға булығы. *feveran etmek* ашуға міну, бұлқан-талқан болу, қаһарлану: *Beni dinlemeden öyle feveran etme!* Мені тындамай тұрып бұлай ашуға мінбе!

FEVK *is. Ar. esk.* Бас жақ, үш, үстінгі жақ. *Fevkine çıkmak*. Шыңына шығу, биіктерден көріну.

FEVKALÂDE *s. Ar.* 1. Таңғаларлық, бұрын-соңды болып көрмеген, әдеттен тыс. 2. *zf.* Тым, артық, аса, өте. *Babası fevkâlade zengin.* Әкесі өте бай. 3. *zf.* Әдеттен тыс, таң қаларлық. *Bu kış fevkâlade soğuk geçti.* Бұл қыс әдеттен тыс суық болды. 4. *ünl.* Керемет, тамаша, ғажап, өте жақсы. *Yemek nasıldı? —Fevkâlade!* Ас қандай болған? —Керемет!

FEVKALÂDELİK, *-ği is.* Таңғаларлық, танданарлық, тандануға тұрарлық, әдеттен тыс, ғажап.

FEVKALBEŞER *s. Ar. esk.* Адам күші жетпейтін, адамнан тыс.

FEVRÎ *s. Ar.* Кенет, қапылыста, күтпегенде, кездейсоқ; асығыс, жедел.

FEVRİLİK, *-ği is.* Кенеттік, тұтқиылдық, күтпегендік; асығыстық, жеделдік.

FEYİZ, *-yzi is. Ar.* Жемістілік, құнарлылық; сәттілік, жетістік.

FEYİZLİ *s.* Құнарлы, жемісті, жемісі мол.

FEYLESOF *is. Ar. esk. bk. Filozof.*

FEYLESOFLUK, *-ğu is. bk. Filozofluk.*

FEYYAZ *s. Ar. esk.* Құнарлы, шұрайлы, мол.

FEYZALMAK *(-den)* Сабак алу, үйрену, тәлім алу.

FEZA *is. Ar. esk.* Ғарыш, ғарыш әлемі.

FEZLEKE *is. Ar. esk.* 1. Түйін, қысқаша мазмұны, қорытынды. 2. *huk.* Жауап алу, тергеу хаттамасы.

FIÇI *is. Yun.* Бөшке. *Şarap fiçisi.* Шарап бөшкесі. *fiçi gibi* бөшкедей, домаланып қалған семіз.

FIÇILAMAK *(-i)* Бөшкелеу, бөшкеге құю.

FIKARA *s. ve is. bk. Fukara.*

FIKIH, *-khi is. Ar. esk.* 1. Түсіну, ұғыну. 2.

Мұсылман құқығы.

FIKIRDAK, *-ği is. ve s. mec.* Қылымсыған, назды (әйел).

FIKIRDAKLIK, *-ği is.* Қылымсынушылық, назданушылық.

FIKIRDAMAK *(nız)* 1. Сақыр-сұқыр қайнау, сақырлау, қатты қайнау. *Tencere fikirdamaya başladı.* Кастрөлдегі су қайнай бастады. 2. *mec.* Қылымсу, бөлдену, сызылу.

FIKIR FIKIR *zf.* 1. *Сақыр-сұқыр, сақсақ. 2. *s. mec.* Қылымсыған, назды. *Fikir fikir bir kadın.* Қылымсып қалған әйел. *fikir fikir kaynamak* құмырсқадай қайнау, құжынап, бықып жату.

FIKIRTI *is.* Сақылдаған дыбыс—сұйық зат қатты қайнағанда шыққан дыбыс.

FIKRA *is. Ar.* 1. Анекдот, күлдіргі қысқа әңгіме. 2. Фельетон, сықақ әңгіме. 3. Параграф, бап. 4. *anat. esk.* Омыртқа.

FINDİK, *-ği is. Far. bot.* Орман жаңғағы, фундук—майда жаңғақтың бір түрі.

FINDIKÇI *is.* Орман жаңғағын осіретін я сататын адам.

FINDIKKIRAN *is.* Жаңғақ шағатын қысқаш.

FINDİK KURDU *is. zool.* Орман жаңғағы қонызы. *findik kurdu gibi* қысқа бойлы, дөңгеленіп қалған толық (әйел).

FINDIKLIK, *-ği is.* Орман жаңғағы көп өсетін жер.

FIR *zf.* 1. Зу, зуылдап, зымырап. 2. *is. argo* Дүбәра, дүмбілез. *fir dönmek* зыр жүтіру, безек қағу, тыным таппай: *Kızı, annesinin çevresinde fir dönüyor.* Қызы шешесінің қасында безек қағып жүр.

FIRÇA *is. Yun.* 1. Шетка. *Diş fırçası.* Тіс шеткасы. *Elbise fırçası.* Көйлек-көншек шеткасы. 2. *mec.* Сурет салу өнері. *Fırçası beğenilen bir ressam.* Шығармалары халыққа ұнайтын суретші. *fırça çekmek* сөгу, ұрсу, жержебіріне жетіп ұрсу.

FIRÇASI *is.* Шетка жасайтын я сататын адам.

FIRÇALAMAK (-i). 1. Щетка, щеткамен тазалау. 2. (аншылықта) Батпақты қалың орманды сүзіп шығу. 3. *mes.* Сөгу, жер-жебіріне жету, қатты ұрсу.

FIRDOLAYI *zf.* Айналдыра, барлық жерде, жан-жақтан.

FIRDÖNDÜ *is.* 1. Вертлюг, топсалы қосылыс. 2. *s. mes.* Құбылмалы, өзгермелі, тұрақсыз.

FIRFIR *is.* Бүрме—жиырылып тігілетін тігіс.

FIRILDAK, -ғы *is.* 1. Зырылдауық (ойыншық). 2. Пештің тартпа көмейі. 3. Алаяқтық, залымдық. *fırıldak çevirmek (veya döndürmek)* алаяқтық істеу, қулық жасау, біреуге қастық ойлау.

FIRILDAKÇI *is.* 1. Зырылдауық жасайтын я сататын адам. 2. *mes.* Өтірікші, ал-дамшы, алаяқ, кезеп.

FIRILDAK ÇIÇEĞI *is.* Шырмауық (өсімдік).

FIRIL FIRIL *zf.* Зыр-зыр етіп, зырылдап. *fırıl fırıl dönme* зырылдап айналу, зыр-зыр етіп дөнгелену.

FIRIN *is. O.T.* 1. Пеш. *Fırına koymak.* Пешке қою. 2. Наубайхана. 3. Электр плита. *Elektrik fırını.* Электр плита. *fırın ekmek yemesi lâzım* (бір нәрсеге қол жеткізу үшін) көп еңбектенуі, тер төгуі керек, әлі жетілген жоқ.

FIRINCI *is.* Наубайшы, нан пісіруші.

FIRINCILIK, -ғы *is.* Наубайшылық кәсібі.

FIRINLAMAK (-i) 1. Пештің үстіне қою, пешке қою. 2. (пешке қойып) Кептіру, құрғату. *Armut fırınlamak.* Алмұртты пешке қойып кептіру.

FIRKA *is. Ar. esk.* 1. Жиын, тобыр, қалың топ. 2. *ask.* Дивизион. 3. Саяси партия.

FIRKACI *is.* 1. Партия мүшесі. 2. (қандай да бір) Партияның жолын қуушы, жолын ұстаушы.

FIRKATA *is. esk.* Бригантина, фрегат—кішірек желкенді соғыс кемесі.

FIRLAMAK (*nsz*) 1. (кенеттен тұрған жерінен) Тұра жүгіру, тездегіп кетіп қалу, шыға жөнелу, жөнелу. *Murat'la Nedim trene yetişmek için erkenden fırlayıp gitmişler.* Мұрат пен Недим

пойызға үлгеру үшін таң атпай шұғыл кетіп қалыпты. 2. Орнынан тайып кету, жылжып кету. *Gözleri yerinden fırladı.* Көзі шарасынан шығып кетті. *Omuz kemiği fırlamış.* Иығы шығып кетіпті. 3. (баға) Бірден көтерілу, жоғарылау. *Borsada altın fiyatları fırladı.* Биржада алтынның бағасы көтеріліп кетті.

FIRLATMAK (-i) 1. Лактыру, лактырып жіберу, лактырып тастау. *Bir kenara fırlatmak.* Бір бұрышқа тастай салу. 2. Ұшыру. *Bir roket fırlatmak.* Ракета ұшыру.

FIRSAT *is. Ar.* Мүмкіндік, қолайлы жағдай, оңтайлы сәт. *fırsat beklemek (veya aramak)* қолайлы сәтті күту. *fırsat düşmek (veya çıkmak)* сәті түсу, орайы келу, реті келу. *fırsat vermek* мүмкіндік беру. *fırsat kaçırmak* мүмкіндікті қолдан шығарып алу. *fırsattan istifade etmek* мүмкіндікті жақсы пайдалану, оңтайлы сәтті пайдалана білу.

FIRSATÇI *s.* Жылпос, пысықай, су жұқпақ.

FIRSATÇILIK, -ғы *is.* Жылпостық, пысықайлық.

FIRTINA *is. İt.* 1. Боран, дауыл; теңіз дауылы. 2. *mes.* Алай-түлей заман, аласапыран уақыт. 3. *mes.* Алай-түлей күй, көңілдің бұзылуы. *Ruhundaki fırtına yüzüne vurmıştu.* Ішіндегі алай-түлей күй түрінен көрініп тұрды. *fırtına çıkmak* боран ұйытқыта соға бастау. *fırtına kopmak (veya patlamak)* 1) боран соғу, қатты дауыл көтерілу. 2) *mes.* дау-жанжал, ұрыс-керіс шығу.

FIRTINA KUŞU *is. zool.* Дауылпаз (құс).

FIRTINALI *s.* 1. Дауылды, боранды. *Fırtınalı deniz.* Дауылды теңіз. 2. *mes.* У-шулы, айқай-ұйқайлы.

FISFIS *is. hlk.* (су, иіс май т.б. үшін) Ша-шыратқыш, шашқыш, селкіш.

FISFISLAMAK (*nsz*) (су, иіс май т.б.) Шашырату, бүрку.

FISILDAMAK (-i, -e) Сыбырлау, сыбыр-

лап айту, ақырын айту, сыбырлап сөйлеу.

FISILDAŞMAK (*nsz, -le; -i*). Сыбырласу, сыбырлап сөйлесу.

FISILTI *is.* Сыбыр, күбір, сыбыр-күбір.

FISKİYE *is. Ar.* Фонтан.

FISLAMAK (*-i, -e*) 1. Сыбырлау, сыбырлап сөйлеу. 2. *mec.* Соз тасу, сыртынан айтып бару.

FISTIĞI *is. Ar.* 1. Пісте, фисташка ағашы және жемісі. 2. *mec.* Қысқа бойлы, толық, әдемі қыз.

FİŞILDAMAK (*nsz*) *bk. Fışıldamak.*

FİŞIRDAMAK (*nsz*) (мата) Суылдау, сусылдау; (су) сылдырлау, сылдырап ағу.

FİŞİR FİŞİR *zf.* Сусыл, сусыл қағып, сусылдап; сылдырап, сылдыр қағып. *Kumaş fışır fışır ediyor.* Кездеме сусылдап тұр. *Su fışır fışır akıyor.* Су сылдырап ағып жатыр.

FİŞİRTI *is.* Судыр, сыбдыр, сусыл; сылдыр.

FİŞKI *is. Yun.* (аттың, есектің т.б.) Жапа, тезек, ки.

FİŞKILAMAK (*-i*) Жерді көңмен тыңайту, құнарландыру.

FİŞKIRMAK (*nsz*) 1. Атқылау, шапшу—сұйық заттың жоғары қарай шапшуы, ытқып шығуы. *Yeni açılan kuyulardan petrol fışkırıyor.* Жаңа ашылған құдықтардан мұнай атқылап жатыр. 2. (өсімдік) Қаулап өсу, жаппай тез өсу, көктеу. *Yeşillik fışkırmaş.* Кок шөп қаулап өсіпті.

FİŞKİRTI *is.* Пыс-пыс еткен, пысылдап шыққан дыбыс.

FİŞKİRTMAK (*-i*) Атқылату, шапшыту.

FİTIK, *-ğı is. Ar. tıp* Жарық—ішкі органдардың бірінің қарын терісінің астынан ыдырап кетуі арқылы пайда болатын ауру. *fıtık olmak* амалы таусылу, амал-айласы құру, қолынан ештеңе келмеу.

FİTRAT *is. Ar. esk.* Жаратылыс, болмыс, табиғат.

FİTRATEN *zf. Ar.* Жаратылысынан, туғаннан, о бастан, әуелден. *Okuyup yazması da ötekilerden fazla, fitraten de müsait.* Оқуы да, жазуы да басқа-

лармен салыстырғанда алда, жаратылысынан да соған бейім.

FİTRÎ *s. esk.* Табиғи, болмысында бар, туғаннан.

FİBER *is. İng.* 1. Фибра—қатты, сығылған берік қағаз. 2. *s.* Фибрадан жасалған. *Fiber bavul.* Фибрадан жасалған шабадан.

FİDAN *is. Yun.* 1. Өркен, өскін, бүршік, жаңа көктеп шыққан сабақ. *Elma fidanı.* Алма өскіні. 2. Көшет. *Sebze fidanı.* Көкөніс көшеті. *fidan gibi* ұзын бойлы, сымбатты.

FİDE *is. Yun.* Көшет—көкөніс я гүл екпелері.

FİDECI *is.* Көшет өсіріп сататын адам.

FİDELİK, *-ğî is.* 1. Көшетхана, көшет өсіретін қора-жай. 2. Көшеттік. *Fidelik tohum.* Көшеттік тұқым.

FİDYE *is. Ar.* Өтем, төлем—тұтқындалған адамның еркіндікке жіберілуі үшін төленген ақша.

FİGAN *is. Far.* Ыңкыл, ыңырсу, айқай, ыңырсып жылау, бақыру. *figan etmek* айғайлап жылау, бақырып-шақыру, ыңкылдау, ыңырсу.

FİGÜR *is. Fr.* 1. (сурет және скульптурада) Фигура. 2. Фигура—билегенде, коньки тепкенде, гимнастикада түрлі қозғалыс жасау. *Bale figürü.* Балет фигурасы.

FİGÜRAN *is. Fr.* 1. Статист, қосалқы артист. 2. *mec.* Ынжық, жасық, жігерсіз.

FİĞ *is. Yun. bot.* Сиыр жоңышқа, сиыр жоңышқа бүршағы.

FİHRİST *is. Far.* 1. Мазмұн. *Kitabın fihristi.* Кітаптың мазмұны. 2. *esk.* Каталог, тізім. *Kütüphanе fihristi.* Кітапхана каталогы. 3. Шетінде алфавит ретімен әріптер тізілген қойын дәптер.

FİİL *is. Ar.* 1. Іс, қылық, әрекет. 2. *gr.* Етістік.

FİİL CÜMLESİ *is. gr.* Етістікті сөйлем, баяндауышы етістіктен болған сөйлемнің түрі.

FİİL ÇEKİMİ *is. gr.* Етістіктің жіктелуі.

FİİLEN *zf. Ar.* Іс жүзінде, шынында, шындығында, шын мәнінде. *O,*

bura-da en az on beş yıl fiilen çalışmış.

Ол осы жерде аз дегенде он бес жыл шын мәнінде жұмыс істеген.

FİİL GÖVDESİ *is. gr.* Туынды етістік.

FİİLİMSİ *is. gr.* Есімше, көсемше, тұйық райдан жасалған етістік формалары.

FİİL KÖKÜ *is. gr.* Етістіктің түбірі.

FİKİR, -*kri is. Ar.* 1. Ой, пікір. *Fikrimce.*

Менің ойымша. 2. Пікір, байымдау, тұжырым. *fikrini açık (veya açıkça)*

söylemek ойын ашық айту, жасырмай айту. *fikrini açmak* ой бөлісу. *fikrini almak, fikir danışmak* пікірін, ойын сұрау, кеңесу. *fikir edinmek* түсінігі болу, мағлұмат алу. *fikir vermek* 1)

ойға қалдыру, ой тастау. 2) кеңес беру, ақыл айту, жөн сілтеу.

FİKİR ADAMI *is.* Ойшыл, данышпан адам.

FİKİR HÜRRİYETİ *is.* Еркін ойлау.

FİKİRLİ *s.* Ойлы, ақылды, саналы. *İleri fikirli.* Озық ойлы.

FİKİRSİZ *s.* Ойсыз, ақылсыз.

FİKİRSİZLİK, -*ği is.* Ойсыздық, ақылсыздық, санасыздық.

FİKİSTÜR *is. İng.* Жарыстың нақты уақытын және кезегін корсететін тәртіп.

FİL *is. Ar. zool.* 1. Піл. *Afrika fili.* Африка пілі. 2. Слон—шахмат ойынындағы фигураның аты, оны кейде офицер деп те атайды. *fil gibi* пілдей, семіз, денесі толық адам.

FİLÂN *s. zm. ve is. Ar.* 1. Пәлен, әлдебіреу, әлдекім. 2. *is.* Тағы басқалары, тағы сол сияқты.

FİLÂN FALAN *s. bk. Falan filan.*

FİLÂRMONİ *is. Yun.* Филормония. *Filârmoni orkestrası.* Филормония оркестрі.

FİL DİŞİ *is.* 1. Пілдің қару ретінде қолданылатын ұзын екі таяқ тісі. 2. *anat.* Дентин—тістің негізгі бөлігін құрайтын сүйек ткані. 3. *s.* Піл тісінен жасалған.

FİLE *is. Fr.* 1. (жіптен түйіп тоқылған) Тор, ау. 2. (азық-түлікке арналған) Тоқылған сетка. 3. (шашты жинап қою үшін килетін) Тор.

FİLETO *is. İt.* Сойылған малдың сүбе еті.

FİLHAKİKA *zf. bk. Gerçekten.*

FİL HASTALIĞI *is. tıp.* Шораяк.

FİLİGRAN *is. Fr.* Филигрань—қағазға түсірілген бедер, белгі.

FİLİNTA *is.* 1. Карабин—қысқа стволды винтовка. 2. *argo* Корікті, ажарлы, сымбатты. *filinta gibi* сым-батты, ұзын бойлы, сұлу (адам).

FİLİPİNLI *öz. is. ve s.* Филиппин Республикасының негізгі тұрғыны, Филиппин азаматы.

FİLİSTİNLİ *öz. is.* Палестинаның, негізгі тұрғыны, Палестина азаматы.

FİLİZ (I) *is. Yun.* Өркен, оскін, жас бұтақ. *filiz gibi* сырықтай ұзын бойлы және дене бітімі келісті. *filiz vermek (sürmek)* оркен жаю.

FİLİZ (II) *is. Ar. jeol.* Кен. *Bakır filizi.* Мыс кені. *Demir filizi.* Темір кені.

FİLİZKIRAN *is.* Мамыр айында ағаштар өркен жайғанда соғатын суық жел.

FİLİZLEMEK (-*i*). (жүзім, ағаш) Бұтау, бұтақтарын кесу, шабу.

FİLİZLENMEK (*nsz*) 1. (осімдік) Коктеу, көгеріп шығу; бүршіктену. *Filizlenmiş arpa.* Өніп кеткен арпа.

2. *mec.* Жандана, жетіле бастау, қайта тұтану, өрши бастау.

FİLM *is. İng.* 1. Пленка—кино, фото түсіретін жарық сезгіш лента. *Boş film.* Таза, қолданылмаған пленка.

2. Кинолента. 3. Кинофильм, фильм. *film çekmek* 1) фильм түсіру.

2) рентген сәулесіне түсіру. *film çevirmek* 1) фильм түсіру я фильмде ойнау. 2) *argo* көңіл котеру, уақытты көңілді өткізу. *film oynamak* фильм көрсетілу.

FİLM YILDIZI *is.* Кино жұлдызы.

FİLO *is. İt.* Эскадро—соғыс-теңіз флотының я әуе флотының құрамасы; флот-теңіздегі соғыс не сауда кемелерінің жиынтығы. *Ticaret filosu.* Сауда флоты.

FİLOLOG *is. Yun.* Филолог.

FİLOLOJİ *is. Yun.* Филология.

FİLOLOJİK *s.* Филологиялық.

FİLOZOF *is. Yun.* 1. Философ. 2. *s. mec.*

Философияға құмар (адам). 3. *s.* Момын, ешкіммен ісі жоқ, жуас.

FILOZOFLUK, -*ğu is.* Философиямен шұғылданушылық.

FILTRE *is. Fr.* Сүзгі, сүзгіш, фильтр. *Benzin filtresi.* Бензин сүзгіші.

FILTRELİ *s.* Фильтрлі, сүзгіші бар. *Filtreli sigara.* Фильтрлі сигарет.

FILTRESİZ *s.* Фильтрсіз, сүзгіші жоқ.

FILUM *is. Lât. biy.* Тұқым, порода.

FİN *öz. is.* 1. Финн—Финляндияның негізгі тұрғыны, Финляндия азаматы. *Fin dili.* Финн тілі. 2. *s.* Финн халқына тән, финн халқына қатысты.

FİNAL, -*li s.* 1. Біткен, аяқталған. 2. *is. sp.* Финал —спорт жарыстарының жеңімпазды анықтайтын актық кезеңі. *Basketbol finalleri bugün yapılacak.* Баскетбол ойынының финалы бүгін болады. 3. *is. müz.* (концерт, музыка т.б.) Ақыр, соң, қорытынды бөлімі. 4. *ped.* Семестр соңында алынатын сынақ. *finale kalmak* финалға шығу, актық сынға қатысуға жолдама алу.

FİNALİST *is. Fr.* Финалға шыққан спортшы я команда.

FİNANSE: *finans etmek* қаржыландыру, қаржымен қамтамасыз ету.

FİNANSMAN *is. Fr.* Қаржыландыру, ақшалай қаржы бөлу ісі.

FİNCAN *is. Ar.* 1. Шыны аяқ. *Bir fincan kahve getirin.* Бір шыны аяқ кофе әкеліңіз. 2. (фарфордан жасалған, электр тогын өткізбейтін) Изолятор. *fincan gibi* бадырақ, бадырайған үлкен бадана (көз).

FİNCANCI *is.* Шыныдан жасалған ыдыс-аяқ сататын адам.

FİNCE *öz. is.* Финн тілі.

FİNGİRDEK *s.* 1. Жеңілтек, ұшқалақ, шошақай. *Fingirdek bir kız.* Жеңіл мінезді қыз. 2. Қылымсып, бөлсініп қалған (өйел).

FİNGİRDEMEK (*nsz*) 1. Жеңілтектену, ұшқалақтану, жеңіл мінез көрсету. 2. Қылымсу, бөлсіну.

FİNIŞ *is. İng.* 1. Біту, аяқталу. 2. *sp.* Мәре, сөре, көмбе. *finiş geçmek* бітіру, аяқтау. *finiş kalkmak* жарысты өте

катты екпінмен бітіру.

FİNO *is. İt.* 1. Болонка—үй күшігі, ит. 2. *argo* Есірткі, наша.

FİN UGOR *öz. is.* Финн-угор—Орал тобы тілдерінің бір бұтағы. *Fin Ugor dilleri.* Финн-угор тілдері.

FİRAK *is. Ar. esk.* Айырылысу, бөлініп кету, бөлек кету.

FİRAKLI *s. esk.* (әңгіме, ән т.б.) Қайғылы, мұнды, шерлі, зарлы.

FİRAR *is. Ar.* 1. Қашу, қашып құтылу, қашушылық, қашып құтылушылық. 2. *huk.* Тұтқынның қашып құтылуы, қашып кетуі. *firar etmek* қашу, қашып кету.

FİRARİ *s. ve is.* Қашқын, қашып кеткен, қашып жүрген.

FİRAVUN *is. Ar.tar.* 1. Перғауын—ертедегі Мысыр патшаларының лауазымы. 2. *mec.* Қатал, рақымсыз, қатыгез, мейірімсіз. 3. Карта ойынының бір түрі.

FİRAVUNLAŞMAK (*nsz*) *mec.* Қатыгездену, мейірімсіздену, қатыбастану.

FİRE *is. Yun.* 1. Құрғап кету, кеуіп кетіп салмағын жоғалту, шашылып-тегіліп азаю, кему. 2. Қалдық, сарқыншақ. құрғап қалып азайып кету. *Sabun kuruyunca çok fire verir.* Сабын кеуіп қалғанда қатты салмағын жоғалтады.

FİREZ *is. hlk.* Аңыз, орылған егістің орны.

FİRİK, -*ği is. Ar. hlk.* Піспеген, толыспаған бидай дәні.

FİRKAT, -*ti is. Ar.* Айырылу, айырылысу, ажырау, бөлек кету. *firkat çekmek* айырылу, айырылысу; айырылудың қайғы-қасіретін шегу.

FİRKATEYN *is. İt.* Фрегат—үш дінгекті соғыс кемесі.

FİRKETE *is. İt.* Шаш түйреуіш, шпилька.

FİRKETELEMЕК (*-i*) Шашты түйреуішпен түйреп қою.

FİRMA *is. İt. tic.* Фирма.

FİRUZE *is. Far. min.* Бирюза, көгілдір, ашық көгілдір түсті асыл тас.

FİSKE *is. Yun.* 1. Шерту, саусакпен тырс еткізіп ұрып қалу. 2. Шөкім,

- шым-шым, бір салым. *Bir fiske tuz*. Бір са-лым тұз.
- FISKOS** *is.* Сыбыр, күбір. *fiskos etmek* сыбырласу, күбірлесу, сыбырлап сөйлесу.
- FİSTAN** *is. İt.* 1. Киім. 2. (шотландиялық, албаниялық және грекиялықтардың еректері киетін) Қысқа бүрмелі юбка.
- FİSTO** *is. İsp.* Әдіп, көмкерме, желбіреуік, фестон.
- FİSTOLU** *s.* Әдіпті, әдіп салынған.
- FİŞ** *is. Fr.* 1. Штепсель—электр шамын, радиокабылдағышты т.б. электр желісіне қосатын арнайы тетік. *Fiş prize sokmak*. Штепсельді розеткаға қосу. 2. Кеспе (карточка) — шығармадан алынған мысалдарды я анықтама үшін жазылған мәліметтерді жүйелеп жазу үшін төрт бұрыштап қиылған қағаз. 3. Талон, марка—ақша орнына жүретін жетон т.б. 4. Квитанция, түбіртек қағаз.
- FİŞEK, -ği** *is. Far.* 1. Патрон, оқ; гильза. *Fişek bağı*. Патрон сауыты. *Fişek kovani*. Патрон қабы, патрон гильзасы. 2. Ракета. *Havaî fişek*. Ракеталы фейерверк. *fişek atmak* 1) фейерверк ұшыру. 2) *tes.* ала ауыздық туғызу, іріткі салу, бүлік шығару. 3. *argo* Жыныстық қаты-насқа түсу. *fişek gibi* оқтай, оқтай зулап, тез, көз ілестірмей. *fişek salıvermek* ала ауыздық тудыратын сөз айту, іріткі салу.
- FİŞEKLİK, -ği** *is.* Оқшантай, оқ салғыш.
- FİŞLEMЕК (-i)** 1. Кеспе (карточка) жазу. 2. Карточка ашу.
- FİT (I)** *is. Ar.* Айдап салу, біреуге біреуді өшіктіру, жауластыру. *fit vermek (veya fit sokmak)* араларына от салу, жік салу, араздық тудыру.
- FİT (II)** *is. İng.* Төлеу, ақысын беру; разы болу, құп алу. *fit olmak* 1) төлеп құтылу, борыштан арылу. 2) разы болу, құп алу.
- FİT (III)** *is. İng.* Фут—ұзындық өлшемі.
- FİTÇİ** *s.* Арандатушы, өзәзіл, іріткі салушы.

- FİTÇİLİK, -ği** *is.* Арандатушылық, өзәзілдік, іріткі салушылық.
- FİTİL** *is. Ar.* 1. Білте—май шамның білтесі. *Lâmbanın fitili*. Шамның білтесі. 2. Танғыш—жараны таңатын залалсыздандырылған шүберек. 3. Балауыз шам тәрізді дәрі. 4. Білте—ертеректе зеңбіректі, мылтықты от алдыратын ширатылған жіп. *fitil gibi* есінен таңғанша ішкілік ішкен, есін білмейтін мас. *fitil olmak (argo)* қатты мас болу, есін білмеу. *fitil vermek* ашуын келтіру, қытығына тию, намысына тию.
- FİTNE** *is. Ar.* 1. Бүлік, дау-дамай, қақтығыс, сойқан, толқу, тәртіпсіздік. *Fitneyi bastırmak kolay değil*. Бүлікті басып тастау оңай емес. 2. Арандатушы, бірді-бірге айдап салушы, жауластырушы. *fitne sokmak* айдап салу, араларына от салу.
- FİTNECİ** *is.* Бүлікші, бүлік шығарушы; арандатушы, араға іріткі салушы.
- FİYAKA** *is. İt.* Маңғаздық, мақтаншақтық, пандық. *fiyaka satmak (argo)* маңғаздану, төкаппарлану, кеудені көтеру.
- FİYAKACI** *is. ve s.* Маңғаз, төкаппар, кер-без.
- FİYASKO** *is. İt. tkz.* Сәтсіздік, ойдағыдай болмағандық. *fiyasko vermek* сәтсіздікке ұшырау, сәтсіз болу.
- FİYAT** *is. Ar.* Баға, құн. *Fiyatından aşığıya satmak*. Құнынан төмен сату. *Maliyet fiyatı*. Өзіндік құн. *fiyat biçmek* бағалау, баға қою, баға кесу. *fiyat ayarlamak* құнын белгілеу, бағасын шығару. *fiyat kırmak* құнын төмендету, бағасын түсіру.
- FİYONK, -gu** *is. İt.* Бант—ортасынан шалынып байланған лента.
- FİYORT, -du** *is. Fr. coğr.* Флорд—теңіз түбегі, теңіз қолтығы.
- FİZİK, -ği** *is. Yun.* 1. Физика. *Fizik kanunları*. Физика заңдары. 2. Адамның дене бітімі, сыртқы көрінісі, сырт бейнесі.

ФИЗИКÇИ *is.* 1. Физик, физика маманы. 2. Физика пәнінің мұғалімі. 3. Физиотерапевт.

ФИЗИКІ *s.* Физикалық.

ФИЗИКІ СОГРАФИЯ *is. coğr.* Физикалық география.

ФИЗИКОКІМІЯ *is. Fr. Ar.* Физикалық химия.

ФИЗИКСЕЛ *s.* 1. Физикалық. *Fiziksel özellikler.* Заттың физикалық қасиеттері. 2. Дене еңбегіне қатысты. *Fiziksel yorgunluk.* Бұлшық еттің, дененің әлсіреуі.

ФИЗИК ТЕДАВИСИ *is.* Физиотерапия—науқасты физиологиялық жолмен (жылу қуатымен, сүмен т.б.) емдеу әдісі.

ФИЗИК ЯПИСИ *is.* Дене бітімі, адамның тұла бойы.

ФИЗИОЛОГ *is. Fr.* Физиолог.

ФИЗИОЛОЖИ *is. Fr.* Физиология.

ФИЗИНОМИ *is. Yun.* Физиономия, әлпет, пішін.

ФИЗИОТЕРАПИ *is. Fr. bk.* *Fizik tedavisi.*

ФИЗИОТЕРАПИСТ *is. Fr.* Физиотерапевт—физиотерапия жолымен ауруды емдейтін маман дәрігер.

FLĀMA *is. İt.* Кішкене жалау, жалауша. *İşaret flaması.* Сигнал беретін жалауша.

FLĀMAN KUŞU *is. zool. bk.* *Flamingo.*

FLĀMİNGO *is. İng. zool.* Қоқиқаз—ұзын сирақ су құсы.

FLĀŞ *is. İng.* 1. Фотоаппаратпен көріністі таза түсіру үшін қолданылатын күшті жарық. 2. *tec.* Төтенше, өте маңызды хабар.

FLĀFTA *is. İt. bk.* *Flüt.*

FLEBİT *is. Fr. tıp bk.* *Flibit.*

FLİBİT *is.* Күре тамырдың қабынуы.

FLİT *is. İng.* 1. Шыбын-шіркей, құрт-құмырсқаны өлтіру үшін шашатын сұйық дәрі. 2. (осы дәріні себетін) Бүккіш, сепкіш.

FLİTЛЕМЕК (-i) (сұйық дәрі) Бүрку, себу, дәрілеу.

FLORA *is. lât.* Флора—белгілі бір жердің я дәуірдің өсімдіктер дүниесі.

FLORİ *is. esk.* Алтын ақша.

FLORİN *is. İt.* Флорин—Голландияның ақша бірлігі.

FLÖRT *is. İng.* 1. Ашыналық, көңілдестік, жақындастық. 2. Ашына, көңілдес, көңілі жақын адам. *Gerçi birçok flörtleri olmuş, ama karar verip de içlerinden biriyle yuva kurmak cesaretini gösterememişti.*

Шындығында бірнеше көңілдесі болған, бірақ солардың ішінен біреуіне тоқтам жасап, отбасы құру үшін сөз салу батылдығын көрсете алмаған еді. *flört etmek (veya yapmak)* ашыналық жасау, көңілдес болу.

FLÜT *is. Fr.* Флейта, сырнай.

FLÜTÇÜ *is.* Флейта ойнаушы, сырнайшы.

FOB *is. İng. tic.* FOB, Франко-борт (ағыл. FOB, free on board—борттағы бос орын)—халықаралық саудада тауарларды жеткізу жағдайларының бірі. Сатушы өз есебінен тауарды кеме бортына жеткізуге, сараптық баж салығын төлеуге міндетті. Сатып алушы өз есебінен кемені жалдауы, тауар құнын төлеуі, жеткізілгеннен кейін оны тасымалдауды қамтамасыз етуі тиіс. *Üzümün kilosunu job İzmir bin beş yüz liradır.* Жүзімнің килосы франко-борт шартымен Измирде дейін мың бес жүз лира.

FOBİ *is. Fr.* Үрей, қорқыныш.

FODLA *is. Ar. esk.* Қайырымдылық көрсе-тетін орындарда көбіне кедей-кеп-шікке таратылатын, кебек қосылған ұннан пісірілген жұқа нан.

FODUL *s. Ar.* Мансаптанған, менменшіл, даңғой, атакқұмар.

FOK *is. Fr. zool.* Итбалық, тюлень.

FOKSTROT *is. İng.* Фокстрот (бал би).

FOKURDAMAK (*nsz*) Сақылдап қайнау, сақырлап қайнау, қатты бүркылдап қайнау.

FOKUR FOKUR *zf.* Сақылдап, сақыр-сақыр етіп. *Tencere fokur fokur kaynuyor.* Кастрөл сақыр-сақыр етіп қайнап жатыр.

FOKURTU *is.* Сақылдаған, бүркылдаған дыбыс.

FOL is. Yun. (тауықтың белгілі бір жерге жұмыртқалауы үшін қойылған) Жұмыртқа я жұмыртқа формасындағы ақ тас.

FOLK is. İng. Халық, ел-жұрт.

FOLKLOR is. İng. Фольклор—халық шығармашылығы үлгілерінің жалпы атауы: ауыз әдебиеті, әдет-ғұрпы, халық музыкасы т.б.

FOLKLORCU is. Фольклоршы.

FON is. Fr. 1. Қор, фонд. *Biriktirme fonu.* Қорлану фонды. *Ücret fonu.* Жалақы қоры. 2. (сахнада, кинотеатрда) Декорация, сахна көрінісі. 3. Фон—үстіне бір нәрсенің суреті салынатын негізгі түс.

FONEM is. Fr. Фонема—сөздің мағынасы мен тұлғасын түрлендіре алатын тіл дыбыстары.

FONETİK, -ği is. Fr. 1. Фонетика—лингвистиканың тіл дыбыстарының жасалу жолдары мен акустикалық құрылысын зерттейтін саласы. 2. s. Фонетикалық. *Fonetik yazım.* Фонетикалық жазу принципі; фонетикалық транскрипция.

FONETİKÇİ is. Фонетист—тілдің дыбыстық жүйесін зерттейтін маман.

FONKSİYON is. Fr. 1. Қызмет, функция—белгілі бір нәрсенің рөлі, маңызы, атқаратын қызметі. 2. Міндетті іс, міндетті қызмет, жүктелген міндет. 3. *mat.* Функция—айналмалы шамалар арасындағы тәуелділікті өрнектейтін математикалық ұғым.

FONKSİYONEL s. Fr. Функциональдық. *Fonksiyonel arıza (veya bozukluk).* мед. Функциональдық бұзылу.

FON MÜZİĞİ is. *müz.* Музыкамен сүйемелдеу.

FONOĞRAF is. Fr. Фонограф—дыбысты жазып өрі қайта жаңғыртатын аспап.

FONOĞRAFI is. Fr. Дыбыс жазу, фонография.

FONOLOJİ is. Fr. Фонология—фонетиканың тіл дыбыстарын, оның құрылыстарын зерттейтін саласы.

FONT is. Fr. Шойын.

FORA ünl. İt. *den.* Желкенді керу, жазу үшін берілген өмір. *Fora yelken!* Жел-

кенді кер! *fora etmek* 1) (желкен, жалау) керу, жазу, жаю. 2) шалқасынан ашу, ашып қою; шешіп қою: *Arkadaşlar ceketlerini fora etmişler.* Достар пенжактарын шешіп қойып-ты. *Pencereler fora ediliyor.* Терезелер айқара ашылып жатыр. 3) жалаңаштау, шешіп тастау.

FORM is. Fr. 1. Форма, түр. 2. Даярлық, әзірлік. *formda olmak sp.* дайындығы жақсы дәрежеде болу: *Güreşçilerimiz formda olmak zorunda.* Палуан-дарымыздың дайындығы жақсы болуға тиіс.

FORMA is. 1. Форма, түр. 2. Формалы киім, форма. *İlkokul forması.* Бастауыш мектептің формасы, мектеп формасы.

FORMALİST is. Fr. *bk. Formaliteci.*

FORMALİTE is. Fr. 1. Формалдылық. *Bü-tün formalite tamamlanmıştı.* Керекті формалдылықтар бәрі ережеге сай біткен еді. 2. Кеңсешілдік, қағазбастылық, бюрократизм.

FORMALİTEÇİ is. 1. Қағазшы, қағазқұмар, не болса соған қағаз (құжат) талап ететін. 2. Формалист—ішкі мазмұнынан гөрі сыртқы формасына, жасанды көрінісіне мән беретін адам.

FORMALİZM is. Fr. Формализм—істің мәнін елемей, оның сырттай, жасанды көрінісіне ғана баса назар аудару.

FORMÜL is. Fr. 1. Формула. 2. Үлгі, форма. *Dilekçe formülü.* Өтініш үлгісі. 3. *tec.* Амал, әділ, айла, тәсіл. *formül bulmak* тұйықтан шығар жол табу, амалын табу.

FORMÜLE: *formüle etmek* ойды тұжырымды етіп айту.

FORS is. İng. 1. Жалауша—жоғары лауазымды қызметкерлер жұмыс істейтін орындарға және олар мінетін машиналарға қойылатын үшкіл я төртбұрышты жалауша. 2. *tec.* Беделділік, сөзі өтімділік, абырой

- лығы, *forsu olmak* беделі жүру, сөзі өтімді болу.
- FORSA** *is. İt. esk.* Көп есекті қайықта есек есетін құл я тұтқындалған адам.
- FORSLU** *s. 1.* Жалаулы, жалаушалы (автомобиль, кеме). *2. мес.* Беделді, сөзі өтімді, беделі жүретін.
- FORUM** *is. lât. tar.* Форум—Ежелгі Римдегі алаң. *2.* Форум, нақты бір нәрсені сарапқа салу үшін тиісті жұртшылықтың бас қосқан үлкен жиыны.
- FORVET** *is. İng. sp.* (футболда) Шабуылшы.
- FOS** *s. argo* Бос, құр, бекер; негізсіз, айғақсыз.
- FOSFAT** *is. Yun. kim.* Фосфат—фосфор қышқылының тұзы.
- FOSFOR** *is. Yun. kim.* Фосфор (химиялық элемент).
- FOSFORİK ASİT, -di** *Fr. kim.* Фосфор қышқылы.
- FOSİL** *is. Fr.* (айуандар мен өсімдіктер) Тасқа айналушылық, тас боп қатушылық.
- FOSURDAMAK** (*nsz*) Ырс-ырс дем алу, ауыр дем алу.
- FOTO (I) k.** (префикс) *Yun.* Жарық.
- FOTO (II) is.** Фотография сөзінің қысқартылып айтылуы.
- FOTO MUHABİRİ** *is.* Фототілші, фотокорреспондент.
- FOTOĞRAF** *is. Yun.* *1.* Фотография—фотоаппаратпен суретке түсіру. *2.* Фотография, түсірілген сурет. *fotoğraf çekmek* суретке түсіру. *fotoğraf çektiirmek* суретке түсу. *fotoğrafını almak* суретке түсіру.
- FOTOĞRAFÇI** *is. 1.* Фотограф, суретші, суретке түсіруші. *2.* Фотоателье—суретке түсіретін және ол суретті басып шығаратын орын, шеберхана.
- FOTOĞRAFHANE** *is. Yun. Far.* Фотоателье—суретке түсірушінің жұмыс орны.
- FOTOĞRAFLAMAK** (*-i*) (фотоаппаратпен) Суретке түсіру.
- FOTOĞRAF MAKİNESİ** *is.* Фотоаппарат, суретке түсіретін аспап.

- FOTOJENİK** *s. Fr.* Суретке жақсы шыға-тын (бет, әлпет).
- FOTOKOPİ** *is. Fr.* Ксерокөшірме, фотокошірме. *Fotokopi yapmak.* Ксерокөшірме жасау, фотокошірмесін алу.
- FOTOLİTOGRAFI** *is. Fr.* Фотолитография—таста не металл пластинкада жайпақ баспа формасын дайындаудың фотомеханикалық тәсілі.
- FOTOMODEL** *is. Fr.* Фотомодель—жарнама түріндегі суреттерге түсетін адам.
- FOTOMONTAJ** *is. Fr.* Фотомонтаж—фото суреттердің ортақ тақырыпқа топтастырылып берілуі.
- FOTOSENTEZ** *is. Fr.* Фотосинтез—өсімдіктердің күн сәулесі энергиясын сіңіруі нәтижесінде организмдердің тіршілігіне қажетті күрделі органикалық заттар түзуі.
- FOYA** *is. İt.* Фольга—жалтырап тұруы үшін алмас тастардың астына қойылатын металдан жұқартылып жасалған кабыршақ лента. *foyası çıkmak* әшкерелену, бет-пердесі ашылу, арам ойы белгілі болу.
- FÖTR** *is. Fr.* Фетр—биязы жүннен тығыздап, ширақ басылған киіз. *Fötr şapka.* Фетр қалпақ.
- FRAGMAN** *is. Fr.* Фрагмент—фильмен көрсетілетін үзінді.
- FRAK** *is. İng.* Фрак—алдыңғы етегі жок, артқы етегі ұзын еркек киімі.
- FRAKSİYON** *is. 1.* Фракция—саяси партиялардың парламентте т.б. ұйымдарда өз партиясының саясатын жүзеге асыру мақсатымен құрылған депутаттар тобы. *2.* Фракция—саяси партия мүшелерінің азшылығының партия жолына бағынбай жіктелуі.
- FRANK, -gı** *is. Fr.* Франк—Францияның ақша өлшемі.
- FRANSIZ** *öz. is. 1.* Француз—Францияның негізгі тұрғын халқы. *2. s.* Француз халқына тән, француз халқына байланысты. *Fransız dili.* Француз тілі.

FRANSIZCA *öz. is.* 1. Француз тілі. *Fransızca öğretmenі.* Француз тілінің оқытушысы. 2. *s.* Француз тіліне тән. *Fransızca kitap.* Французша кітап.

FRANSIZLAŞMAK (*nsz*) Француздану, француз болып кету, француз арасында өсіп, оның әдет-ғұрпын, салтын игеру.

FRAPAN *s. Fr.* Тартымды, сүйкімді, қызықтыратын; ашық түсті. *Frapan kız.* Тартымды қыз. *Frapan renk.* Ашық түсті түр.

FREKANS *is. Fr. fiz.* Жиілік. *Ültra frekans.* Ультрадыбыстық жиілік

FREN *is. Fr.* Тежеуіш. *El freni.* Қол тежеуіш. *fren yarmak* тоқтату, тежеу.

FRENGİ *is. tp.* Мезез.

FRENGİLİ *s.* Мезезбен ауыратын, мезез аурулы.

FRENK, -gi *öz. is.* 1. Англосакс, Герман я Латын нәсілді тайпалардан шыққан адам. 2. *is. tar.* Европалық, соның ішінде француздарға берілген ат.

FRENKÇE *öz. is.* 1. Европа тілі, соның ішінде француз тілі. 2. *s.* Европалықтарға тән, Европа үлгісінде.

FRENK ÇİÇEĞİ *is. bot.* Қойбүлдірген.

FRENK GÖMLEĞİ *is.* (жеңі ұзын, жағасы галстук тағуға икемді) Еркек көйлек.

FRENKLEMEK (*-i*) 1. (машина мен транспорттың жүрісін) Тежеу, тоқтату. 2. *tec.* Кедергі болу, бөгет жасау, кідірту. *İşi frenlemek.* Жұмысты кідірту.

FRESK *is. İt.* Фреска—ғимарат қабырғасына сылағы кеппей тұрғанда салынған сурет.

FREZE *is. Fr.* Фреза, фрезер.

FREZECİ *is.* Фрезерші, фрезерлеуші, фрезер станогымен жұмыс істеуші.

FREZELEMEK (*-i*) Фрезерлеу, фрезермен өңдеу.

FRİBORD *is. İng. den.* Кемеңің су үстіндегі бөлігі.

FRİGORİFİK *s. Lât.* Салқындатып тұратын, мұз тондыратын, мұздатқыш. *Frigorifik dolap.* Тондыратын шкаф, мұздатқыш. *Frigorifik vagon.* Тоназытқыш вагон, тоназытқышы бар вагон.

FRİJİDER *is. Fr.* Тоназытқыш; рефрижератор.

FRİJİDİTE *is. Fr. tp* Жыныстық қатынасқа салқын қараушылық.

FRİKİK *is. İng. sp.* 1. Еркін соққы. 2. *is. argo* Етектің ашылуынан аяғы (саны) көрініп қалуы.

FRİKSİYON *is. Fr.* Уқалау, сылау, сипау; массаж.

FRİŞKA *is. İt. den.* (желкенді кере алмайтындай) Самал жел.

FRÜKTOZ *is. Fr.* Фруктоза, жеміс шырыны.

FUAR *is. Fr.* Көрме, жәрмеңке.

FUARCİ *is.* Көрме, жәрмеңке ұйымдастырушы.

FUARCILIK, -ğı *is.* Көрме, жәрмеңке ұйымдастыру ісі.

FUAYE *is. Fr.* Фойе.

FUHUŞ, -hşu *is. Ar.* Жезөкшелік, жүргіштік, желепшілік; азғындық, бұзылғандық. *fuhuşa teşvik etmek* жезөкшелікке итермелеу.

FUKARA *s. Ar.* 1. Кедей, жарлы. *Birik-tirdiği bütün parasını sadaka olarak fukaraya verir.* Барлық жинаған ақшасын садақа етіп кедей-кепшікке береді. 2. Сорлы, бейшара. 3. *is.* Дәруіш.

FUKARALIK, -ğı *is.* Кедейлік, жарлылық, жокшылық, жетіспеушілік.

FUL, -lü (I) *is. Ar. bot.* Үнді жасмині—хош иісті, көрікті, ақ гүлді бұта.

FUL (II) *s. İng.* Толы, толық, толтырылған.

FULAR *is. Fr.* 1. Фуляр—жұқа, жұмсақ жібек мата. 2. Фуляр орамал.

FULL-TİME *bk. Fultaym.*

FULTAYM *is. İng.* Толық күн.

FULYA *is. İt. bot.* Жонкиль—сары түсті, ұсақ гүлді нәркез.

FUNDA *is.* Арша, аршагүл.

FUNDALIK, -ğı *is.* Арша гүлтоғайы.

FUNDAMENTALİZM *is. Fr.* Фундаментализм—бірінші дүниежүзілік соғыс жолдарында Америкада протестантизмді жақтаушылар арасында шыққан діни ағым.

FUNDA TAVUĞU *is. zool.* Жабайы Мысыр тауығы.

FURYA *is. İt.* Молдық, молшылық, ағылып-тоғілушілік, байлық. *Balık furyası.* Бір топ балық.

FUTA (I) *is. Far.esk.* Алжапқыш.

FUTA (II) *is. İt.* Скиф—түркы ұзын жінішке жарыс қайығы.

FUTBOL *is. İng. sp.* Футбол. *Futbol delisi (veya hastası, meraklısı, tutkunu).* Футбол жанкүйері. *Futbol sahası.* Футбол алаңы. *Milli futbol takımı.* Құрама футбол командасы.

FUTBOLCU *is.* Футболшы, футбол ойнаушы.

FUZULÎ *zf. ve s. Ar.* Керексіз, артық; орынсыз. *fuzulî görmek* керексіз деп санау, артық деп санау.

FÜG *is. Fr. müz.* Фуга—полифониялық музыкалық шығармалардың түрі.

FÜME *is. Fr.* 1. Түтін түстес, сұрғылттау түр. *Füme gözlük.* Сұр көзілдірік. 2. *s.*

Ысталған, қақталған, сүрленген. *Füme balık.* Қақталған балық.

FÜRS *öz. is. tar.* Парсы.

FÜSUN *is. Far. esk.* Сикырлы, дуалы.

FÜSUNKÂR *s. Far. bk. Füsün.*

FÜTUHAT *ç. is. Ar.* Жеңістер, табыстар.

FÜTUHATÇI *is.* Жеңуші, жеңімпаз.

FÜTUR *is. Ar. esk.* Үмітсіздік, күдер үзгендік. *fütur etmemek* мән бермеу, назар аудармау.

FÜTURSUZ *s.* Селқос, енжар, немқұрай-ды, ықылассыз.

FÜTÜRİZM *is. Fr.* Фугуризм—XX ғасыр-дың бас кезінде әдебиет пен көркемонер саласында ескі дәстүрлер мен тәсілдердің бәрін күйрететіндей жаңа стиль тудырмақ болған формалистік бағыт.

FÜZE *is. Fr.* Ракета; реактивті снаряд. *Füze alanı.* Ракета ұшыратын алаң. *Füze atmak (veya fırlatmak).* Ракета ұшыру (я жіберу).

G

- G, g** 1. Түрік әліпбиінің сегізінші әрпі. 2. *müz*. “Соль” нотасының дыбыстық белгісі.
- GABARDIÇ**, -cı *is. hlk.* Кәрі арша ағашы.
- GABARDİN** *is. Fr.* 1. Габардин (мата). 2. (су откізбейтін) Плащ, жадағай.
- GABARİ** *is. Fr.* Габарит.
- GABAVET** *is. Ar. esk.* Топастық, зейінсіздік, ұғымсыздық.
- GABI** *s. Ar. esk.* Топас, зейінсіз, ой-өрісі тар, ұғымсыз; ақымақ, ақылсыз.
- GABİLİK**, -ği *is. esk.* Топастық, зейінсіздік; ақымақтық, ақылсыздық.
- GABİN** *is. Ar. esk.* (сауда-саттықта) Кем беру, кем есептеу, таразыдан жеу, алдау, алаяқтық.
- GACIRDAMAK** (*nsz*) *bk. Gıciırdamak.*
- GACIR GUCUR** *zf.* Қашыр-құшыр, қашырлап, шақыр-шұқыр, шақырлап, шақырлаған дыбыс шығарып. *Gacur gucur çiğnemek.* Қашыр-құшыр шайнау.
- GACO** *is argo* Әйел, ашына, көңілдеc.
- GADDAR** *s. Ar.* Қатыгез, жауыз, мейірімсіз, қатал. *gaddar olmak* қатыгез, мейірімсіз болу, аяушылық жасамау.
- GADDARCA** *s. ve zf.* Қатыгез, рақымсыз адамша, мейірімсіз адамға ұқсап.
- GADDARLIK**, -ği *is.* Қатыгездік, қаталдық, мейірімсіздік. *gaddarlık etmek* қаталдық, қатыгездік жасау.
- GADİR**, -dri *is. Ar. esk.* 1. Қиянат жасаушылық, әділетсіздік істеушілік. 2. Қатыгездік, қаталдық, мейірімсіздік.
- GADRETMEK** (-e) *Ar.* Қиянат жасау, әділетсіздік істеу.
- GAF** *is. Fr.* Ағат, қате, жаңсақ айтылған сөз я жөнсіз, әдепсіз қылық, әдепсіздік. *gaf yapmak* ағат кету, әбестік істеу, жаңсақ істеу; әбес айту.
- GAFFAR** *is. ve s. Ar. esk.* Гаффару—бәрін кешіруші, қайырымды, рақымды мағынасындағы Аллаһ тағаланың есім-сипаттарының бірі.
- GAFİL** *s. Ar. esk.* Ықылаcсыз, бейілсіз, ұқыпсыз, салақ, жайбарақат, бейқам. *gafil avlamak* аңдаусызда үстінен түсу, ұсталып қалу.
- GAFİLLİK**, -ği *is.* Ықылаcсыздық, бейілсіздік, бейқамдық.
- GAFLET** *is. Ar.* Ықылаcсыздық, ұқыпсыздық, cелкостық, міндетіне салақ караушылық.
- GAFUİR** *is. ve s.* Гафуру—бәрін кешіретін, қайырымдылық көрсететін мағынадағы Аллаһ тағаланың есім-сипаттарының бірі.
- GAGA** *is.* 1. Құстың тұмсығы. 2. *argo* Ауыз. *Gaganı kapa!* Аузыңды жап!
- GAGA BURUN** *s.* Имек тұмсық.
- GAGALAMAK** (-i) 1. (құс) Шоқу, шоқып жеу, бір-бірлеп теріп жеу. 2. (құс) Шұқу, шұқып алу, тістелеу. 3. *tec.* Соғу, жер-жебіріне жетіп ұрысу, жазғыру. *Herifi fena hâlde gagaladım.* Адамсымақтың жақсылап сазайын бердім.
- GAGALAŞMAK** (*nsz*) 1. Шоқысу, тұмсығымен шоқысу, таласу. 2. *tec.* Сазайы тарттырылу, жазалану, көресі көрсетілу.
- GAGALI** *s.* Тұмсықты, тұмсығы бар.
- GAGALI MEMELİ** *is. zool.* Үйрек тұмсық.
- GAGAVUZ** *öz. is.* Гагауз. *Gagavuz dili.* Гагауз тілі.
- GAGAVUZCA** *öz. is.* Гагаузша, гагауз түрікшесі.
- ĠANİ** *zf. Far.esk.* Кейде, аңда-саңда.
- GAİLE** *is. Ar.* 1. Қайғы, қасірет, күйініш. 2. Қиындық, азап, бейнет. 3. Кесір, кесір-кесапат, қырсық, пәле. *gaile açmak* қырсыққа кездесу, пәлеге тап болу, пәле боп жабысу.
- GAİLELİ** *s.* 1. Пәлелі, қырсығы мол, дау-дамайы көп. *Çok gailleli bir iş.* Пәлесі көп іс. 2. Қайғылы, мұңды, қасіретті. *Ne gailleli başım var.* Қандай сорлап қалған адаммын.
- GAİLESİZ** *s.* 1. Тыныш, дау-дамайсыз, алаңсыз. *Gailesiz iş.* Тыныш, дау-дамайы жоқ жұмыс. 2. Уайымсыз, қайғысыз, мұң-шерсіз. *Gailesiz baş*

olmaz. Қам жемейтін, ойланбайтын адам болмайды.

GAİR, -bi s. *Ar.* 1. Файып, көзге көрінбейтін, қияли. 2. *gr. esk.* Үшінші жак. 3. *is.* О дүние, ақиреттік өмір, көзге көрінбейтін өлем. *gaipten haber vermek* ғайыпты болжау, алдағыны айтып беру.

GAKLAMAK (*nsz*) (қарға) Қаркылдау, қарқ-қарқ етіп үн шығару.

GALA is. *İt.* 1. Салтанатты кеш, сәнді сәулетті жиын. 2. (спектакль я кино т.б.) Алғашқы қойылым, көрсетілу. *Gala konseri.* Гала-концерт. *Gala temsili.* Гала-спектакль.

GALAKSİ is. *Fr. astr.* Галактика.

GALAT is. *Ar. esk.* Жаңсақ, жалған, қате (айтылған сөз я ой). *galat etmek* қателесу, жаңылу.

GALATİMEŞHUR is. *Ar. esk.* Көпшілікке кеңінен таралған, бұрмаланып қате айтылатын сөз, сөйлемше, қалыптасқан сөз.

GALEBE is. *Ar.* 1. Жеңіс, жеңу. 2. Артықшылық, басымдылық, артық болушылық. *galebe çalmak* 1) жеңіске жеңу, жеңіп шығу. 2) артықшылығы болу, басым түсу.

GALENİT is. *Fr. min.* Галенит (қорғасынды руда).

GALERİ is. *Fr.* 1. Галерея—екі үйдің арасын қосатын қысаң жол, үй немесе үйдің өн бойына созылған ұзын балкон. 2. Галерея—сурет т.б. өнер туындыларының көрмесі. *Resim galerisi.* Сурет галереясы. 3. Штрек—жердің горизонталь бойымен қазылған кен орны.

GALEYAN is. *Ar.* 1. Қайнау. *Galeyan noktası (derecesi).* Қайнау шегі. 2. Қозушылық, қызынушылық, желігушілік. *galeyan etmek* 1) қайнау. 2) қозу, қызыну, желігу.

GALEYANLI s. Қарқынды, тасқынды, екпінді.

GALIBA zf. *Ar.* Шамасы, тәрізі, сірә, сынайы, болса керек. *Galiba gelmeyecek, bari beklemeyelim.* Шамасы келмейтін болса керек, босқа күтпейік.

GALİBİYET is. *Ar.* Жеңіс. *galibiyet kazanmak* жеңу, жеңіске ие болу, жеңіп шығу.

GALİP, -bi is. ve s. *Ar.* Жеңіп шыққан, жеңіске жеткен, жеңіске ие болған. *galip gelmek* жеңу, жеңіске ие болу.

GALİZ s. *Ar.* Әдепсіз, дөрекі, бейпіл ауыз, ұятсыз. *Galiz küfürler.* Былапыт сөз, дөрекі сөз.

GALON is. *İng.* 1. Галлон—ағылшынның сұйық және құм заттарды өлшейтін 4,5 метрлік өлшеуіші. 2. Канистра.

GALOŞ is. *Fr.* 1. Галош—табаны ағаштан жасалған былғары аяқ киім. 2. Галош—аурухана палаталарына кірерде аяқ киім сыртынан киілетін целлофан.

GALVANİZE s. *Fr. tek.* Мырышпен қапталған. *galvanize etmek* мырыштау, мырыш жалату.

GALVANİZLEMEK (-i) tek. Мырыштау, мырыш жалату.

GALVANİZLİ s. Мырышпен қапталған. *Galvanizli demir.* Мырышпен қапталған темір.

GALVANOMETRE is. *Fr. fiz.* Гальванометр—электрдің әлсіз тогын өлшейтін аспап.

GALVANOPLÂSTİ is. *Fr. fiz.* Гальвонопластика—электролиз арқылы бір нәрсеге металмен қалайы, күміс, алтын жалату әдісі.

GALYOT is. *Fr. den. esk.* Галиот—желкенді жүк кемесі.

GALYUM is. *Fr. kim.* Галлий—ақ түсті сирек металл.

GAM (I) is. *Ar.* Қам, қайғы-шер, уайым, қасірет. *gam çekmek* қайғыру, қапалану, қам жеу, уайымдау. *gam yememek* қам жемеу, уайымдамау, қайғырмау.

GAM (II) is. *Fr. müz.* Гамма—дыбыстардың бірыңғай я котерінкі, я төмендеп келетін қатар тәртібі.

GAMA is. *İbr.* Гамма—грек әліппесінің үшінші әрпінің аты.

GAMA IŞINLARI ç̇ is. *fiz.* Рентген шұғыласы (сәулесі).

GAMBOT is. *İng. den.* Канонерка—теңіз

- жағалауына жақын тұрып я өзенде жүріп ататын бірнеше зеңбіректі қайық.
- GAMET** *is. Fr. biy.* Гамета—адамның, жануарлардың жыныс клеткасы. *Erkek gamet.* Аталық жыныс клеткасы, аталық гамета, сперматозоид.
- GAMLANMAK** (-e) Қамығу, қайғыру, қасірет шегу, уайым жеу.
- GAMLI** *s.* Қайғылы, қамыққан, уайымды, қасіретті.
- GAMMA** *is. bk. Gama.*
- GAMMAZ** *s. ve is. Ar.* Өсекші, өсек тасушы, өсек сөзге құмар; арандатушы, өзәзіл.
- GAMMAZLAMAQ** (-i, -e) Өсектеу, даттау, жамандау; араға от салу, айдап салу.
- GAMMAZLIK**, -ғи *is.* Өсекшілдік, өсек сөзге құмарлық; арандатушылық, араға от салушылық. *gammazlik etmek* өсек айту, өсектеу, жамандау; айдап салу, арандату.
- GAMSIZ** *s.* 1. Қайғысыз, уайымсыз. 2. *mec.* Қамсыз, бейқам, жайбарақат.
- GAMSIZLIK**, -ғи *is.* Бейқамдық, қамсыздық, жайбарақаттық, қаперсіздік.
- GAMZE** *is. Ar.* (көбіне күлгенде білінетін) Бет шұқыры.
- GANGSTER** *is. İng.* Гангстер.
- GANI** *s. Ar. esk.* 1. Ауқатты, дәулетті, бай. 2. Мол, жеткілікті.
- GANI GANI** *zf.* Көптеп, молынан, көп етіп.
- GANİMET** *is. Ar.* 1. Соғыс олжасы, трофей. *Harp ganimetleri.* Соғыста түскен олжа, жаудан қолға түскен мүлік. 2. Олжа, көлденең табыс я сәті түскен мүмкіндік, ыңғайлы сәт. *Firsatı ganimet bilmek.* Мүмкіндікті тиімді пайдалану.
- GANYAN** *s. ve is.* 1. Ат жарыстарында озып келген ат. 2. (ат жарысында) Ұтыс шыққан билет.
- GAR** *is. Fr.* Темір жол вокзалы, станция.
- GARABET** *is. Ar.* Танданарлық, тандануға тұрарлық, таңғаларлық; оғаштық, ақылға сыймастық.
- GARAİP**, -bi *ç. is. Ar. esk. bk. Caribe.*
- GARAJ** *is. Fr.* 1. Гараж; депо. *Otomobil*
- garajı.* Автогараж. Трамвай депосы, трамвай паркі. 2. Автопарк—автомобильдер тұратын, жонделетін орын.
3. Автовокзал.
- GARANTİ** *is. Fr.* Гарантия, кепілдік, кепілдеме. *Bu saatin bir sene garantisi var.* Бұл сағаттың бір жылға кепілдігі бар. *garanti etmek* кепіл болу. *garanti vermek* кепілдік беру.
- GARANTİLEMEK** (-i) (бір істің орындалатынына) Кепіл болу, (бір істің орындалуын) қамтамасыз ету.
- GARANTİLİ** *is.* Кепілді, кепілі бар. *Garantili saat.* Кепілді сағат.
- GARANTİSİZ** *is.* Кепілсіз, кепілі жоқ.
- GARANTÖR** *is. Fr.* Гарант—кепілдеме беруші.
- GARAZ** *is. Ar.* 1. Мақсат, ниет, ой. 2. Жек көрушілік, өшпенділік, өштік, кек, қастық. *garaz (veya garez) bağlamak* өшігу, қастасу, егесу. *(birine) garazı (veya garezini) olmak* кек сақтау, тісін қайрау.
- GARAZKÂR** *s. Far. esk.* Кекшіл, кек сақтағыш, кек алғыш, қастық ойлаушы, арам ниетті.
- GARAZKÂRLIK**, -ғи *is.* Кекшілдік, жаман ниеттілік, қаскүнемдік.
- GARAZLI** *s. bk. Garazkar.*
- GARAZSIZ** *s.* Риясыз, қалтқысыз, бүкпесіз, арамдығы жоқ, қастық ойламайтын, кексіз, кек сақтамайтын.
- GARBİ** *s. Ar. esk.* Батыс, батыстағы, батысқа қатысты, батысқа тән. *Garbî Avrupa.* Батыс Еуропа.
- GARDİROP**, -bu *is. Fr.* 1. Гардероб—киім ілетін шкаф. 2. Гардероб, киім-кешек—бір кісінің киетін барлық киім-кешегі.
- GARDİYAN** *is. İt.* Түрме қарауылы, түрме күзетшісі.
- GARGARA** *is.* 1. (ауызды, тісті, тамақты сумен т.б.) Шаю, тазарту. 2. Шаятын, шайқайтын ерітінді дәрі. *gargara uapmak* сұйық затпен ауызды я тамақты шаю.
- GARİBAN** *is. Ar. Far. tkz.* Бейшара, байғұс, мүсәпір.

- GARİBANLIK**, -ğ*i* is. Бейшаралық, бай-ғұстық, мүсәпірлік.
- GARİBE** is. Ar. esk. Құлақ есітіп, көз көрмеген, бұрын-сонды болып көрмеген, таңғаларлық.
- GARİP**, -b*i* s. Ar. 1. Мүсәпір, бейшара, байғұс, жалғыз-жарым. 2. Жат елдік, шет елдік; жат, ботен, бейтаныс (адам). 3. Оғаш, әдеттен тыс, түсініксіз, ерсі. *Garip bir olay*. Әдеттен тыс жағдай; таңғаларлық оқиға. 4. *mec.* Қайғылы, мұңды. 5. *ünl.* Ғажап, қайран, таңырқарлық, таң-тамаша. *Demek Bekir böyle utangaç bir çocukmuş. Garip!* Демек, Бәкір сондай ұялшақ бала екен ғой, ғажап! *garip bulmak* жатырқау, тосырқау, жатсыну: *Sizin gibi modern bir sosyete adamının böyle düşüncesini garip buluyorum*. Сіз сияқты қазіргі заманға сай оқыған адамның осылай ойлауын, турасын айтсам, жатырқап тұрмын.
- GARİP GARİP** *zf.* Таңдана, таңырқай, бір түрлі, өзгеше.
- GARİPLEŞMEK** (*nsz*) Оғаштану, даралану, бөлектену, таңданарлық, әдеттен тыс мінез-құлық көрсету, өзгешелену.
- GARIPLİK**, -ğ*i* is. Оғаштық, өзгешелік, бөлектік, басқашалық. *gariplik basmak* жалғызсырау, жалғызсу.
- GARİPSEMEK** (*nsz*) 1. Өзін жалғыз, бақытсыз сезіну, өзіне мүсіркей қарау, жаны ашу, аяу. 2. Жатырқау, тосырқау, жатсыну.
- GARK** is. Ar. esk. (суға) Батыру, батырып жіберу; су басып кету. *gark etmek* 1) батыру, батырып жіберу. 2) *mec.* қарық қылу, кенелту, молшылыққа белшесінен батыру. *gark olmak* 1) батып кету, бату, суға көмілу: *Gemi suya gark oldu*. Кеме батып кетті. 2) қарық болу, молшылыққа кенелу, жарып қалу.
- GARNİTÜR** is. Fr. 1. Гарнитур, комплект—бір-біріне сай түстес, тектес заттардың толық жинағы. 2. (қим, көйлек т.б. сәндеу үшін салынған) Әшекей, ою-өрнек, нақыш, әдіп, көмкерме. 3. Гарнир—еттен, балық-

тан істелген тағамға салып беретін қосымша көкөніс, картоп, капуста, күріш т.б.

- GARNİZON** is. Fr. ask. 1. Гарнизон, әскери бөлімдер. 2. ask. Әскери бөлімдердің орналасқан жері.
- GARP**, -b*i* is. Ar. esk. 1. Батыс. *Ankara'nın garbında*. Анкараның батысында. 2. Батыс Еуропа.
- GARPLILAŞMAK** (*nsz*) Еуропалану, Еуропа тіршілігіне (мәдениетіне, әдет-салтына) бейімделу.
- GARPLILAŞTIRMAK** (-i) Еуропаландыру.
- GARSON** is. Fr. Даяшы—асхана, мейрамханада ас-тағам тасып күтуші, гарсон, официант.
- GARSONİYER** is. Fr. Кейбір еркектердің жасырын көңілдесімен бірге болуға арнайы жалдаған бөлмесі.
- GARSONLUK**, -ğ*u* is. Даяшылық, тағам тасушылық қызмет.
- GASEYAN** is. Ar. esk. 1. Жүрегі айнушылық, лоблу, лоқсу. 2. Құсық. *gaseyan etmek* жүрегі айну, лоқсу, құсу.
- GASIP**, -b*i* s. Ar. esk. Күшпен, күш көрсетіп тартып алатын, озбырлықпен басып алатын.
- GASİL**, -s*li* is. Ar. Өлікті жуу.
- GASLETMEK** (-i) Ar. T. (өлікті) Жуу.
- GASPETMEK** (-i) Ar. T. Күшпен алу, күшпен тартып алу, озбырлықпен тартып алу, басып алу, рұқсатсыз иемдену.
- GASTRİT** is. Fr. *tip* Гастрит—асқазан ауруы, қарынның кілегей қабығының қабынуы.
- GASTRONOM** is. Fr. Дәмшіл адам—дәмді тамақтарды жақсы білетін я жақсы коретін адам.
- GAŞIY**, -ş*yi* is. Ar. esk. Желігу, елігу, есерлену, мас болу, есенгіреу.
- GAŞYOLMAK** (*nsz*) Ar. T. Есіру, жілігу, елту, есенгіреу, мас болу.
- GAVOT** is. Fr. Гавот—орташа темппен биленетін ескі француз биі.

GÂVUR *is. Ar. kaba.* 1. Кәпір, мұсылман дінінен басқа діндегілер, христиан. 2. Дінсіз, дінге сенбейтін, құдайды мойындамайтын адам. 3. *s.* Мейірімсіз, қатыгез, жауыз, кәпір. *Gavur bana bir at parası vermeden kalkıp gidecek mi?* Бұл кәпір маған бір аттың құнын бермей кетіп қала ма? *gavur olmak* 1) христиан дінінде болу. 2) босқа шығындану, зиян тарту, зая кету.

GÂVURCA *is. hlk.* 1. Еуропа тілі, Еуропа тілдерінің бірі. 2. *zf. mec.* Аяусыз түрде, мейірімсіз, қатыгез адамша.

GÂVURCASINA *zf.* Аямастан, жаны ашымастан, айуанша, қатыгезденіп.

GÂVURLAŞMAK (*nsz*) 1. Кәпір болу. 2. Қатыгездену, мейірімсіздену, қаталдану.

GAVURLUK, *-ğu is.* 1. Кәпірлік, дінсіздік. 2. *mec.* Қатыгездік, мейірімсіздік, қатыбастық, қаталдық.

GAYBUBET *is. Ar. esk.* Жоқ болу, жоқтық. *Gaybubetinde.* Ол жоқ кезде. *İki ay gaybubetim sırasında.* Мен екі ай жоқ болғанда, екі ай болмағанымда. *gaybubet olmak* белгілі бір жерден табылмау, орнында болмау, көрінбей кету.

GAYE *is. Ar.* Мақсат; ниет, ықылас, ынта, талап. *gayesi olmak* мақсаты болу. *gayeye ulaşmak* мақсатқа жету. *gayeye ulaşmak için gayret sarfetmek* мақсатқа жету үшін күш жұмсау. *Ne gaye ile? Qандай мақсатпен? Не үшін?*

GAYELİ *s.* Мақсатты, мақсат етіп қойылған; ынталы, ықыласты.

GAYESİZ *s.* Мақсатсыз, алға қойған ой-арманы жоқ; ынтасыз, ықылассыз, бейілісіз.

GAYET *zf. Ar.* Өте, тым, аса, ерекше. *Gayet elverişli şartlar.* Өте тиімді шарттар. *Gayet şiddetli soğuklar.* Қатты аяздар.

GAYR, *-i is. Ar. esk.* 1. Басқа, бөгде, өзге, біреу. *Gayre muhtaç olmamak.* Біреуге мұқтаж болмау. 2. Кейбір араб тілінен енген сөздердің алдында келіп, сөзге болымсыздық мән үстейді.

GAYRET *is. Ar.* Жігер, қажыр-қайрат, талап, ынта, ықылас, құлшыныс.

gayret etmek ынталану, тырысу, тырмысу, тырысып бағу. *gayret göstermek* талаптану, тырысу, ұмтылу. *gayret vermek* ынталандыру, ықыласын арттыру, құлшындыру, жігерлендіру.

GAYRETLİ *s.* Талапты, ынталы, қажыр-лы, жігерлі.

GAYRETLİLİK, *-ği is.* Ынталылық, талаптылық, қажырлылық, жігерлілік.

GAYRETSİZ *s.* Ынтасыз, талапсыз, жігерсіз, ықылассыз.

GAYRETSİZLİK, *-ği is.* Ынтасыздық, талапсыздық, талабы жоқтық, жігерсіздік.

GAYRI *zf. hlk.* Енді, бұдан былай, осыдан кейін. *Gayri o işi bana bırak.* Енді бұл істі маған бер. *Gayri oraya gitmeyeceğim.* Бұдан былай ол жерге қайтып бармаймын.

GAYRİ *Ar. ed.* 1. Басқа, бөтен, өзге; қалғаны, басқалары. *Doğrusu bu, gayrisi yalan.* Дұрысы осы, қалғаны өтірік. 2. *zf.* Енді, бұдан кейін, осыдан кейін. *Sık sık görüşürüz gayri.* Бұдан былай жиі-жиі кездесерміз.

GAYRİAHLÂKÎ *s. ve zf.* Азғын, өнегесіз, ұятсыз, көргенсіз.

GAYRİCİDDİ *s. Ar.* Үстіртін, жеңіл-желпі, ат үсті, шалағай.

GAYRİHTİYARÎ *zf. Ar.* Амалсыздан, лажсыздан, шарасыздан, еріксізден.

GAYRİKABİL *s. ve zf. Ar.* Орындалмайтын, мүмкін емес, болмайтын, іске аспайтын.

GAYRİKANUNÎ *s. ve zf. Ar.* Заңсыз, заңға қайшы, заңға сәйкес емес.

GAYRİKİYASÎ *s. ve zf. Ar.* Ережесі жоқ, ережеге негізделмеген, қағидасыз.

GAYRİLÂYİK *s. ve zf. Ar.* Лайықсыз, келіспейтін, орынсыз, сай емес.

GAYRİMAHSUN *s. ve zf. Ar.* Байқалмайтын, сезілмейтін.

GAYRİMAKUL, *-lû s. ve zf. Ar.* Жөнсіз, қисынсыз, ақылға сыймайтын.

GAYRİMALÛM *s. ve zf.* Белгісіз, мәлімсіз, мәлім емес.

GAYRİMEMNUN *s. Ar.* Риза емес, көңілі толмаған, наразы.

GAYRİMENKUL, -lü s. Ar. Қозғалмайтын, жылжымайтын. *Gayrimenkul mallar*. Жылжымайтын мүліктер.

GAYRİMEŞRU s. Ar. 1. Заңсыз, заңға қайшы, рұқсатсыз. *Evlenmemişlerdir, gayrimeşru yaşıyorlar*. Олар үйленген жоқ, некесіз тұрып жатыр. 2. Неке-сіз туған, заннан тыс болған. *Gayrimeşru çocuk*. Некесіз туған бала.

GAYRİMUAYYEN s. Ar. Нақты емес, белгісіз.

GAYRİMUNTAZAM s. Ar. Ретсіз, орынсыз, біркелкі емес, тәртіпсіз.

GAYRİMÜMKÜN s. Ar. Болуы мүмкін емес, болмайтын, ықтималы жоқ.

GAYRİMÜNASİP, -бі s. Ar. Орынсыз, ыңғайсыз, ретсіз, қисынсыз, лайықсыз.

GAYRİMÜSAVİ s. Ar. Тең емес, бірдей емес.

GAYRİMÜSLİM s. Ar. Мұсылман емес, мұсылман дініне кірмейтін.

GAYRİSAFİ s. Ar. Жалпы, барлығы, бөрі. *Gayrisafi gelir (veya hasilât)*. Жалпы табыс.

GAYRİSAFİ MİLLÎ HÂSILA is. Жалпы ұлттық өнім.

GAYRİŞUURİ s. Ar. Санадан, зердеден тыс я ақылға сыйымсыз, жөнсіз.

GAYRİVAZİN s. Ar. Анық емес, түсініксіз, бұлыңғыр.

GAYZ is. Ar. esk. Ашу, ыза, кек.

GAZ (I) is. Fr. Торғын—селдір жібек мата.

GAZ (II) is. Lât. 1. Газ. *Gaz balonu*. Газ баллоны. *Gaz borusu*. Газ құбыры. *Gaz geçirmez*. Газ өтпейтін, газ өткізбейтін. 2. Керосин, жанармай. 3. Іш-тегі жел. 4. Май (керосин) шам. *Gözümü açtım ki gazlardan ikisi de sönmüş*. Көзімді ашып қарадым, май шамның екеуі де сөніп қалыпты. *gazı basmak* бір істі бастап кету я жылдамдығын арттыру үшін газ беру, педальды басу. *gazı getirmek* желіктіру, қоздыру, еліктіріп қою.

GAZ is. Ar. Фазаат—басқа халықтарға мұсылман дінін тарату немесе оны қорғау мақсатында жүргізілген дін жолындағы соғыс, қасиетті соғыс.

GAZAL, -li is. Ar. Қарақұйрық—киіктің

бір түрі.

GAZAP, -bı is. Ar. Ашу, ыза, наразылық, зығырданы қайнау, ыза болушылық. *gazaba gelmek* зығырданы қайнау, ашулану, долдану. *gazaba uğramak* сөгіс есту, таяқ жеу, ұрыс есту. *gazabını yenmek* ашуын басу, ашуланғанын қою, көрін басу.

GAZAPLANDIRMAK (-i) Ашуландыру, ызаландыру, долдандыру.

GAZAPLANMAK (nsz) Ашуға міну, ашу шақыру, ызалану, долдану.

GAZAPLI s. Ашулы, ашуға мінген, ызалы.

GAZEL (I) is. Ar. ed. Фазел—ұйқасы аяғында болатын екі жолды лирикалық өлең.

GAZEL (II) is. Құрғақ, құрап қалған жапырақ. *Gazel vakti*. Қоңыр күз, ағаштың жапырағы түсетін мезгіл.

GAZELLENMEK 1. (ағаш) Жапырақтары түсу. 2. (жапырақ) Сарғайып қурау.

GAZETE is. İt. Газет. *Gazeteye abone olmak*. Газетке жазылу. *Gazete çıkarmak*. Газет шығару.

GAZETECİ is. 1. Газет шығарушы. 2. Газетші, газет қызметкері, журналист. 3. Газет сататын адам.

GAZİ s. ve is. Ar. 1. Фази—(исламда) дін жолындағы күрескер. 2. Фази—мемлекет тарапынан жаумен күресте батырлығымен ерекше көзге түскен, қаһармандықтың үлгісін көрсеткен өскер басшыларына және қалаларға берілетін батыр-жеңіскер атағы. *Gazi Mustafa Kemal*. Фази Мұстафа Кемал. 3. Соғыс ардагері. *Devlet... malûl ve gazileri korur...* Мемлекет... қорғансыздар мен соғыс ардагерлерін қорғайды.

GAZİNO is. İt. 1. Казино—түрлі ойын-сауығы бар ресторан. 2. Үлкен кафе; клуб.

GAZİNOCU is. Ресторан иесі, казино қожайыны.

GAZ LÂMBASI is. Май шам.

GAZLI s. 1. Газды, ішінде газы бар;

- газбен жұмыс істейтін. 2. Химиялық. *Gazlı bomba*. Химиялық бомба.
- GAZLI BEZ** *is.* Дәке.
- GAZ MASKESİ** *is.* Протиповгаз маскасы, протиповгаз.
- GAZ OCAĞI** *is.* Газ плита.
- GAZOZ** *is. Fr.* Жеміс-жидектен жасалатын газды, көпіршікті сусын.
- GAZÖLÇER** *is. fiz.* Газометр.
- GAZ SAYACI** *is.* Газ есептегіші.
- GAZ YAĞI** *is.* Керосин.
- GEBE** *s.* Еекікабат, жүкті; буаз. *Gebe kadın*. Жүкті әйел. *Gebe inek*. Буаз сиыр. *Gebe kalmak*. Жүкті болу, бала көтеру, екікабат болу; (мал) ішті болу, қашып кету.
- GEBELİK, -ği** *is.* 1. Жүктілік, екікабаттық, аяғы ауырлық; буаздық. 2. Жүктілік мерзімі—жүкті болғаннан бастап туғанға дейінгі мерзім.
- GEBERİK, -ği** *is. ve s. tkz.* Өлі, өлген, арам қатқан.
- GEBERMEK** (*nsz*) *tkz.* Өлу, қырылу, арам қату. *geberip gitmek* арам қату, арам өлу.
- GEBERTMEK** (*-i*) *tkz.* Арам қатыру, өлтіріп кету.
- GEBEŞ** *s. argo* 1. Ақымақ, есерсоқ. 2. Тапал келген семіз. 3. *hık*. Қарны қабақтай, қарны теңкиген.
- GEBRE (I)** *is.* (атты тазалау үшін) Қылдан істелген қолғап.
- GEBRE (II)** *is. bot.* Каперс өсімдігінің жемісі.
- GEBRE OTU** *is. bot.* Каперс—оңтүстікте өсетін бұталы көп жылдық өсімдік.
- GECE** *is.* 1. Түн; қараңғы түскен уақыт, кеш, кешкі мезгіл. 2. Қараңғылық, қараңғы түскен уақыт. 3. *zf.* Түнделетіп, түн қатып, түнде. *Gece uyumalı, gündüz çalışmalı*. Түнде ұйықтап, күндіз жұмыс істеу керек. 4. Сауық кеші. *Şiir gecesi*. Жыр кеші. *gece gündüz dememek* күн-түн демей, уақытпен санаспау. *geceyi gündüze katmak* тоқтамастан күндіз-түні жұмыс істеу, күннің батқанына, таңның атқанына қарамай жұмыс істеу.
- GECE BEKÇİSİ** *is.* Түнгі күзетші.
- GECECİ** *is.* Түнгі кезекте жұмыс істеуші, түнде жұмыс істеуші.
- GECE GÜNDÜZ** *zf.* Күні-түні, күндіз де, түнде де, үздіксіз, толассыз, тынымсыз.
- GECE HAYATI** *is.* Түнгі сауықтарға, ойын-тойларға құмарлық, әуесқойлық.
- GECE İŞÇİLİĞİ** *is. argo* Түнде істелген ұрлық.
- GECE KIYAFETİ** *is.* Кешкі киім, кешкі көйлек—кешке театрға барғанда, қыдырғанда киетін көйлек.
- GECEKİ** *s.* Түнгі, түнгі уақыттағы; кешкі, кеш түскендегі. *Düin geceki oturumda*. Кеше кешкі отырыста.
- GECEKONDU** *is.* 1. Лашық, кедейқолды баспана—заңға қайшы бір түнде рұқсатсыз салынған баспана. 2. *tec.* Қалай болса солай, асығыс, ұқыпсыз салынған ғимарат, үй. *gecekondu gibi* қалай болса солай тұрғызылған (үй т.б.).
- GECEKONDUCU** *is.* 1. Кедейқолды баспанада тұратын адам. 2. Арзан қол, нашар салынған үй салып сататын адам.
- GECE KULÜBÜ** *is.* Түнгі клуб.
- GECE KUŞU** *is. zool.* 1. Жарғанат. 2. *tec.* Түнде қыдырғанға, түнгі ойын-сауыққа құмар адам. 3. *tec.* Жарым түншіл—түнде көпке дейін ұйықтамай кеш жататын адам. 4. Түнде жортатын жүргіші әйел.
- GECELEMEK** (*nsz*) Түнеу, түнеп шығу, қонып шығу. *Orada geceleyecegiz*. Сол жерде түнеп шығамыз.
- GECELERİ** *zf.* Түн баласы, түні бойы, түнде.
- GECELEYİN** *zf.* Түнде, түн ішінде.
- GECELİ GÜNDÜZLÜ** *zf.* Күндіз-түні, күні-түні. *Geceli gündüzlü çalıştk*. Күндіз-түні жұмыс істедік.
- GECELİK, -ği** *s.* 1. Кешкі; түнгі. 2. *is.* Ұйықтарда киелетін көйлек, түнгі көйлек. 3. Бір түн үшін төленетін ақы. *Geceliği beş milyon lira olan oda*. Бір рет түнеп шығуы бес миллион лира тұратын бөлме.
- GECE MAVİSİ** *is.* Қою көк.
- GECE YANIĞI** *is. hık*. Көбіне қолға, бет-

ке шығатын бөртпе.

GECE YARISI *is.* Түн ортасы, түн жарымы.

GEÇİKMEK (*nsz*) Кешігу, кеш қалу, кідіру. *Tren bugün gecikiyor.* Пойыз бүгін кешігіп жатыр.

GEÇİKMEKSİZİN *zf.* Кешікпей, кеш қалмай.

GEÇİKMELİ *s.* Кешігіп келетін, кешігіп жүретін, жай, бәсең, ақырын. *Gecikmeli tapalı bomba.* Жай жарылатын бомба.

GEÇİKMESİZ *s.* Кешігуі жоқ, кешігүсіз, кешеуілсіз, кідіріссіз.

GEÇİKTİRMEK (*-i*) Кешіктіру, кеш қалдыру, кешеуілдету, кідірту. *Mektubunun cevabını geciktirmeyin.* Менің хатымның жауабын кешіктірмеңіз.

GEÇ *zf.* 1. Кеш, дер кезінде емес, соңнан. *Geç vakit.* Кешкі уақыт, кешкілік уақытта. *Vakit çok geç.* Уақыт тым кеш. 2. Кешеуілдеп, кешігіп, түнделетіп. *geç kalmak* кешігу, кеш қалу. *geç olsun da güç olmasın* жақсылықтың ерте-кеші жоқ.

GEÇÇE *zf.* Кештетіп, кеш қалыңқырап, түнделетіп, ымырт жабыла.

GEÇE (I) *zf.* (сағат үшін) Өте, кете. *Dokuzu beş geçe geldi.* Ол сағат тоғыздан бес кете келді. *Gece yarısı iki saat geçe, misafirler dağıldılar.* Қонақтар түн ортасынан екі сағат ауғанда тарады.

GEÇE (II) *is. hlk.* Жақ, бір нәрсенің қарама-қарсы жағы. *Suyun öteki geçesi.* Судың арғы жағы.

GEÇEN *s.* (апта, ай, жыл т.б.) Өткен, өткендегі, бұрынғы, өтіп кеткен. *Geçen hafta.* Өткен апта. *Geçen yaz.* Өткен жазда.

GEÇENDE *zf.* Жақында, таяуда, жуақ арада, бірнеше күн бұрын.

GEÇENEK, -ği *is. bk. Koridor.*

GEÇERLİ *s.* 1. Қолданыстағы, күші бар, жүретін. 2. Өтімді, қолдан-қолға тез өтетін.

GEÇERLİLİK, -ği *is.* 1. Сұраныс, сұраным; өту, сатылу. *Bu malın geçerliliği kalmadı.* Бұл тауарға сұраныс жоқ, бұл тауар көп сатылмайды. 2. (заң, шарт, келісім) Күшін сақтау, күшін-

де болу. *Bu kanunun geçerliliği bir yıldır.* Бұл заң бір жылға дейін күшін сақтайды, бір жыл жүреді.

GEÇERSİZ *s.* 1. Сұраныс жоқ, өтімсіз, тез өтпейтін, құнсыз. 2. (заң, шарт, келісім) Күшін жойған, күшінде емес, жүрмейтін.

GEÇİCİ *s.* 1. Өткінші, уақытша, қысқа уақытқа созылған. *Bunu evvelâ gençli-*

ğe mahsus geçici bir heves zannettim. Мен мұны алғашқыда жастыққа тән өткінші әуес (құштарлық) деп ойладым. 2. Жұқпалы, жұғатын. 3. *is.* Жүргінші, жолаушы.

GEÇİLMEK (*-den*) Өтілу, жүрілу. *İki gün-de 500 kilometre yol geçildi.* Екі күнде 500 шақырым жол жүрілді. *(bir şeyden) geçilmemek* аяқ алып жүргісіз: *Garşıda meyveden geçilmiyor.* Базарда жемістен аяқ алып жүргісіз. *Sokakta arabalardan geçilmiyor.* Көшеде машинаның көптігінен аяқ алып жүре алмайсың.

GEÇİM *is.* 1. Күнкөріс, күнелту, тіршілік. 2. Татулық, сыйластық, үйлесім. *Aralarında geçim yok.* Араларында татулық жоқ. *geçimini doğrultmak* күнелту үшін табыс табу: *Biri elbise askısı yapıyor, diğeri de yapılanları satıyor, böylece geçimlerini doğrultuyorlardı.* Біреуі киім ілгіш жасайды, екіншісі дайын болғандарын сатады, осылай күндерін көріп жатқан-ды.

GEÇİM DERDİ *is.* Тұрмыс тауқыметі, өмір ауыртпалығы, қиыншылығы.

GEÇİM DÜNYASI *is.* Күнкөріс қамы, өмір сүрудің амалы.

GEÇİM KAPISI *is.* Күнкөріс көзі, қарын тойдыратын, асырайтын табыс көзі, күнделікті жұмыс орны.

GEÇİMLİ *s.* Сыйымды, адамдармен сыйыса білетін, тату тұратын.

GEÇİM SIKINTISI *is. bk. Geçim derdi.*

GEÇİMSİZ *s.* Сыйыспайтын, адамдармен сыйыса алмайтын, ұрысқак, қыңыр.

GEÇİMSİZLİK, -ği *is.* Адамдармен сы-

йыспаушылық, сыйыса алмаушылық.

GEÇİNME ENDEKSİ *is.* Күнелту минимумы, күнелтуге ең керекті заттар.

GEÇİNMEK (*nsz*) 1. Күнелту, күн көру, өмір сүру. *Kendi kazancı ile geçinmek.* Тапқан табысымен күнелту. *Bu aile az bir para ile geçiniyor.* Бұл отбасының кірісі өте төмен, бұл отбасы аз табыспен күн көреді. 2. (-*le*) Тату тұру, сыйыса білу, тіл табысу. *Komşu memleketle iyi geçinmek.* Көрші елмен тату-тәтті, достық қатынаста өмір сүрі. 3. Сияқты көріну, сияқты көрсету. *Âlim (veya bilgin) geçinmek.* Өзін-өзі ғалыммын деп есептеу, өзін ғалыммын деп санау. 4. (-*den*) Масыл болу, кісі есебінен күнелту, ауыртпалығын біреудің мойнына салу. *Sen altmış para verip bir paket tütün almaz, herkesin tabakasından geçinirsin.* Сен алпыс теңгеге бір қорап темекі алмайсың, әркімнің темекі қорабынан темекі сұрап күнелтесің. 5. *hık.* Өлу, қаза болу. *geçinip gitmek* әйтіп-бүйтіп, ілдебайлап өмір сүру.

GEÇİRMEK (-*i*, -*e*; -*den*) 1. Өткізу, өткізіп жіберу, алып өту. *Arabayı köprüden geçirmek.* Машинаны көпірден өткізу. *Demiryolunu şehrin kenarından geçirmek.* Темір жолды қаланың сыртынан салу. 2. Апару, көшіру, алып бару. *Eşyaı başka odaya geçirmek.* Үй жабдықтарып басқа бөлмеге көшіру. 3. Енгізу, тіркеу, тіркеп жазу. *Deftere geçirmek.* Дәптерге енгізу, тіркеу. 4. (-*i*, -*e*) Салу, қою, қондыру. *Pencere-ye cam geçirmek.* Терезеге шыны салу. *Resmî çerçeveye geçirmek.* Суретті рамаға салу. 5. (-*i*) Шығарып салу, жолшы ету, жөнелту, аттандыру. *Seni evine kadar geçireceğim.* Сені үйіне дейін шығарып саламын. *Arkadaşımı geçirmeye gittim.* Досымды шығарып салуға кеттім. 6. Уақыт өткізу. *Eğlenceli bir gün geçirmek.* Көңілді бір күн өткізу, бір күнді көңілді өткізу. *Geceyi dışarıda geçirmek.* Түнді далада өт-

кізу. 7. Кию, киіну. *Paltosunu sırtına geçirmek.* Үстіне пальтосын кию. 8. Ұшырату, түсіру, өткізу. *İmtihandan geçirmek.* Емтихан алу. *Kılıçtan geçirmek.* Қылышпен шауып түсіру. *Dayaktan geçirmek.* Таяқтау, таякпен ұрып-соғу. 9. (-*i*) Бастан кешіру, басынан өткізу. *Hastalık geçirmek.* Ауырып айығу. 10. Жұқтыру. *Nezleyi bana geçirdin.* Тұмауды маған жұқтырдың. 11. Сабақтау, өткізу, өткізіп алу. *İğneye iplik geçirmek.* Инеге жіп сабақтау.

GEÇİŞ *is.* Өту, қошу. *Geçiş dönemi.* Өту кезеңі. *Avcılıktan çiftçiliğe geçiş.* Аңшылықтан диканшылыққа көшу.

GEÇİŞLİ *s. gr:* *Geçişli fiil.* Сабақты етітік.

GEÇİSSİZ *s. gr:* *Geçissiz fiil.* Салт етітік.

GEÇİŞTİRİCİ *s. tıp* Ауруды сездірмейтін, ауыртпайтын (дәрі-дәрмек).

GEÇİŞTİRMEK (-*i*) 1. Жалтару, бұлтару, ұзын арқау, кең тұсау уәдемен құтылу. *Her defasında bir bahane bulup meseleyi geçistiriyor.* Ылғи да бір сылтау тауып мәселені аттап өтеді. 2. Құтылу, аман қалу. *Kazayı geçiştirmek.* Апаттан аман қалу.

GEÇİT, -*dî is.* Өткел, өтуге ыңғайлы жер. *Kayık geçidi.* Қайық өтетін жер, қайық өткелі. *Yaya geçidi.* Жаяу адамдар жүретін жол. *Yeraltı geçidi.* Жер астындағы жол. 2. *coğr.* Асу—тау жотасының өтуге қолайлы аласа жері. *Dağ geçidi.* Тау асуы.

GEÇİT TÖRENİ *is.* Парад, салтанатты шеру.

GEÇKİN *s.* 1. (белгілі бір жастан) Асу, асып кету. *Kırk yaşını geçkin olmalı.* Оның жасы кырықтан асқан болу керек. 2. Жасы ұлғайған, қартайған, кәрі, мосқал тартқан. *Geçkin yaş.* Жасы ұлғайған шақ, қартайған кез. 3. (жеміс) Қатты піскен, (өсімдік) сола бастаған. *Geçkin bir karpuz.* Пісіп кеткен қарбыз.

GEÇMEK, -*r* (-*den*) 1. Өту, жүріп өту,

кешіп өту. *Hudutu geçmek*. Шекарадан өту. *Orman içinden geçmek*. Орман ішімен жүріп өту. 2. (бір жағынан кіріп, екінші жағынан) Өту, шығу. *İplik iğne deliğinden geçer*. Жіп иненің козінен отеді. 3. (-e) Көшу, көшіп бару, орын ауыстыру. *Biz bu günlerde yeni eve geçiyoruz*. Біз таяуда жаңа үйге көшеміз. 4. (-i, -e, -den) Жұғу, таралу, берілу. *Bu hastalık kim-seye geçmez mi?* Бұл ауру ешкімге жұқпай ма? *Ondan ona hastalık geçer*. Одан оған ауру жұғады. 5. (-e) (суық т.б.) Өтіп кету, әсер ету, қысымға алу. *Soğuk ciğerime (kemiklerime) geçti*. Суық сүйегімнен отіп кетті. 6. (-e) Тағайындалу. *İktidara geçmek*. Билікке келу, билік басына келу. 7. (-i) Алдына шығу, озып кету, асып кету. *Bizim yelkenli vapuru geçecek*. Біздің желкен пароходты басып озады. *Çocuğın boyu babasını geçti*. Баланың бойы әкесінен асып кетті. 8. (-i) (сөйлесуден) Жалтару, қашқақтау, айналып өту. *O bahsi geç!* Ол мәселені қозғама! 9. (-i) (уақыт) Өту, өте шығу, артта қалу, біту. *Bütün günüm seni takip etmekle geçti*. Бір күнім сені аңдумен өтті. *Onlar geldikleri zaman saat onu geçiyordu*. Олар келгенде сағат оннан асқан еді. 10. (-i, -den) (ән т.б.) Жетекшілігінде, көмегімен үйрену, жаттап алу. *Bu şarkıyı kimden geçtiniz?* Бұл әнді кіммен отырып үйреніп алдыңыз? 11. (-e) (кітапқа т.б.) Ену, кіру, аты жазылу. *Tarihe geçmek*. Тарихта аты қалу. *Kitaba geçmek*. Кітапқа ену, кітапта аты жазылу. 12. (акша) Жүру, қолданылу. *Bu para artık geçmiyor*. Бұл акша енді жүрмейді. 13. (-e) (сөз, ықпал) Жүру, өту. *Benim sözüm ona geçer*. Менің сөзім оған жүреді. *Geç!* Құлақ аспа! Тындама! Назар аударма!

GEÇMEZ s. (акша) Жүрмейтін, қолданылмайтын, (тауар) өтпейтін, сатылмайтын, (ауру) жазылмайтын, айықпайтын. *Bunlar geçmez mal*. Бұлар өтпейтін тауар. *Kızcağız geçmez hastalı-*

ğa tutuldu. Байғұс қыз жазылмайтын ауруға шалдықты.

GEÇMİŞ s. 1. Өткен, өтіп кеткен. *Geçmiş günler*. Өткен күндер. 2. (жеміс) Шіри бастаған, қатты піскен. 3. is. Өткен күн, өткен уақыт. *geçmiş olsun* аурудың, дертті кісінің жағдайын, халін, көңілін сұрай барғанда айтылатын тілек: киын күндер артта қалсын, құдай қайта басқа салмасын; (науқасқа) сауығып тез жазылыңыз, ауруыңыздан айығып кетіңіз.

GEÇMİŞ ZAMAN is. gr. Откен шақ.

GEDA is. *Far. esk.* 1. Қайыршы, тіленші. 2. Кедей, жарлы.

GEDİK, -ği is. 1. Саңылау, тесік, жарық. *Duvar gediği*. Қабырғадағы саңлау. 2. Асу—тау жотасының өтуге қолайлы аласа жері. 3. *tec.* Кемшілік, кем-кетік, олқылық, жетімсіздік. 4. *tec.* Қиындық, қиыншылық, ауыртпалық. *Gedikten kurtulmak*. Қиыншылықтан құтылу. 5. s. Кетік, кетік тісті (адам).

GEDİKLİ s. 1. Жарылған, шытынаған, саңылау, тесік пайда болған. 2. Кетік тісті.

GEĞİRMEK (nsz) Кекіру.

GELBERİ is. *hlk.* Көсеу.

GELECEK, -ği s. 1. Келесі, ендігі, алдағы келер. *Ben gelecek durakta ineceğim*. Мен келесі аялдамада түсемін. 2. is. Келешек, болашақ, алдағы уақыт. *Gelecekte neler olacağı bilinmez*. Келешекте не болатынын ешкім білмейді. *Memleketimin geleceği*. Елімнің болашағы.

GELECEK ZAMAN is. gr. Келер шақ.

GELECEK ZAMAN KİPİ is. gr. Келер шақ жұрнағы.

GELEN s. Келген, келетін, келе жатқан.

GELENEK, -ği is. Әдет, әдет-ғұрып; дәстүр, салт, әдет-ғұрып. *Gelenek hâline gelmek*. Дәстүрге айналу.

GELENEKÇİ s. ve is. Дәстүршіл, дәстүр сақтағыш, ғұрыпшыл (адам).

GELENEKLEŞMEK (nsz) Дәстүрге айна-

лу, әдет-ғұрыпқа айналу.

GELENEKSEL *s.* Дәстүрлі, әдетке айналған, салтқа енген.

GELEN GİDEN *is. ve s.* Келген-кеткен, келіп-кетіп жатқан.

GELGEÇ *s.* Тұрақты емес, тұрақсыз, тұрағы жоқ. *Bugün varsa yarın yok...*

Geleş bir misafir Бүгін бар, ертен жоқ... Келіп-кететін қонақ.

GELGELELİM *e.* Айналып келгенде, расында; бірақ, алайда, әйтсе де. *Babası oğlunun okuması için her şeyi yaptı, gelgelelim çocuk okumak istemedi.* Әкесі баласының оқуы үшін жағдайдың бәрін жасады, алайда баланың оқығысы келмеді.

GELGİT *is.* Әуре-сарсаң, бос сандалу, босқа шапқылау. *Bu gelgitten bıktım artık, iş bir türlü yürümüyor.* Бұл әуре сарсаңнан әбден жалықтым, жұмыс бір түрлі алға жүрмейді.

GELİN *is.* Келін. *gelin almak* келін алу, келін түсіру. *gelin olmak (kız)* келін болу, келін боп түсу.

GELİNCİK, -ği *is. bot.* 1. Көкнәр. 2. *zool.* Ақ тышқан, ласка— сусар тұқымдас аң.

GELİNLİK, -ği *is.* 1. Келін болу, келін болып түсу. 2. Қалыңдық киімі, неке көйлек. 3. *s.* Неке көйлегін тігуге жарайтын (мата). 4. *s.* Бойжеткен, келін болатын жасқа келген (қыз).

GELİP GEÇİCİ *zf.* Өткінші, уақытша, тез арада, қысқа мерзімдік.

GELİR *is.* Кіріс, табыс, түсім. *Gelir getirmek.* Кіріс келтіру, пайда түсіру. *Milli gelir.* Ұлттық табыс.

GELİR GİDER *is.* Кіріс-шығыс, табыс пен шығын.

GELİR KAYNAĞI *is.* Табыс көзі.

GELİR VERGİSİ *is.* Кіріс салығы, табыс салығы.

GELİŞ *is.* Келу, келіп жету. *Gidiş geliş bileti.* Барып-қайту билеті.

GELİŞİGÜZEL *s. ve zf.* Атусті, қалай болса солай, ұқыпсыз, немқұрайды. *Bu işi gelişigüzel değil, gereği gibi yapmalısın.* Бұл істі қалай болса солай емес, талапқа сай орындауың керек.

GELİŞİM *is.* Даму, жетілу, кемелдену.

GELİŞKİN *s.* Дамыған, кемелденген.

GELİŞME *is.* Даму, ілгері басу, өркендеу, гүлдену. *Gelişme olanakları sınırlı bir ülke.* Даму мүмкіндіктері шектеулі мемлекет.

GELİŞMEK (*nsz*) 1. Өсу, жетілу. 2. Даму, өркендеу, алға басу, ілгерілеу. *Dünyanın gelişmiş, gelişmemiş ülkelerini tek tek geziyorum.* Әлемнің дамыған немесе дамымай қалған елдердің жеке-жеке аралап жүрмін.

GELME *is.* 1. Келу, келіп жету. *Buraya gelmeniz çok iyi oldu.* Осында келгеніңіз өте жақсы болды. *Gidip gelme bileti.* Бару-келу билеті. 2. *s.* Келген, келіп түскен. *Avrupa'dan gelme bir televizyon.* Еуропадан әкелінген теледидар. 3. *s.* Шыққан. *İyi aileden gelme çocuk.* Жақсы отбасынан шыққан бала.

GELMEK, -ir (*nsz, -den, -e*) 1. Келу, келіп жету. *Gelip gelmeyeceğini bilmiyorum.* Оның келіп-келмейтінін білмеймін. *İzmir'e gelince seni ararım.* Измирге келгенімде саған телефон шаламын. 2. Кері келу, кері қайту. *Adamı Ödemiş'ten aldım geldim, her masrafım çektim.* Адамды Одемиштен алып қайттым, барлық шығынын өзім көтердім. 3. Қонақ болу, қонаққа келу. *Dün akşam onlar bize geldi.* Кеше кешкісін олар бізге қонаққа келді. 4. Тию, қадалу, соқтығу. *Kurşun ayağına geldi.* Оқ аяғына тиді. 5. Жеткізілу, қолына тию, келу. *Bu mektup bana kardeşimden geldi.* Бұл хат маған бауырымнан келді. 6. Мерзімі болу, уақыты жету. *Saat on bire geliyor.* Сағат он бір болып қалды. *Vakit öğleye geliyordu.* Уақыт түске таяп қалды. 7. Белгілі бір жасқа толу, жету. *Sen artık dört yaşına geldin.* Сен енді төртке толдың. 8. Жарау, үйлесу. *Bu ayakkabı sana küçük gelir.* Бұл аяқкиім саған тар келеді. 9. Жасанды қылық көрсету, қылымсу.

İşitmezliği (veya işitmemezlikten) gelmek. Өтірік саңырау болу, естімеген-су. 10. Қосылу, жалғану, үстемелену. *Türkçede ekler kelimelerin sonuna gelir.* Түрікшеде қосымшалар сөздің соңына жалғанады. 11. (баға) Қымбатқа не арзанға түсу. *Bu bardakların tanesi yüz liraya geldi.* Бұл стакандардың әрқайсысы маған жүз лираға түсті. *gel gelelim* бірақ, алайда, әйтсе де, дегенмен. *gelip çatmak (veya gelip dayanmak)* уақыты жету, мезгілі келу.

GELMİŞ GEÇMİŞ s. Бұл өмірден өтіп кеткен.

GEM is. Ауыздық, аттың ауыздығы. *gem almak* сөз тыңдамау. *gem vurmak* 1) ауыздықтау, аттың ауыздығын са-лып жүгендеу. 2) *tec.* тежеу, тыю, тізгіндеу.

GEMİ is. Кеме. *Yük gemisi.* Жүк кемесі. *Savaş gemisi.* Соғыс кемесі.

GEMLEMEK (-i) 1. Ауыздықтау, аттың ауыздығын салып жүгендеу. 2. *tec.* Тежеу, бетін қайтарып тастау, тізгіндеп ұстау.

GEN (I) s. 1. Кең, еркін, мол. 2. Бұрышты, бұрышты болып келген. *Üçgen.* Үшбұрышты. *Dörtgen.* Төртбұрышты.

GEN (II) s. Айдалмаған, өнделмеген. *Gen toprak.* Айдалмаған, тың жер.

GEN (III) is. *Alm. biy.* Ген—түкым қуалаудың бастапқы нышаны.

GENCECİK s. Жап-жас, уыздай, тым жас, балғын.

GENCELMEK (nsz) Жасару, жас болып көріну.

GENÇ s. 1. Жас, балаң. *Genç adam.* Жас жігіт, бозбала. *Genç kız.* Жас қыз. 2. (өсімдік, жан-жануар) Жас, әлі өсіп жетілмеген. *Genç ağaç.* Жас тал. 3. (жасының ұлғайғанына қарамастан) Қайраты қайтпаған, мықты, әлді, күшті, қуатты. 4. Бала, ержетіп ысылмаған, балғын, жас. 5. *tec.* Пісуі жетпеген, кемеліне келмеген, балаң.

GENÇLEŞMEK (nsz) 1. Жасару, жас болып көріну. *Saçlarını kestirince gençleşti.* Шашын қидырған соң жасарып шыға келді. 2. (мекеме т.б.) Жас ма-

мандармен толығы. 3. Гүлдену, құлпыру, жайнау.

GENÇLEŞTİRMEK (-i) 1. Жасарту, жас көрсету. *Karı beni yirmi yaş gençleştirdi.* Әйел мені жиырма жасқа жасартып жіберді. 2. (мекемені т.б.) Жас мамандармен толықтыру, құрамын жастармен жаңарту. 3. Жас көрсету, жасарту. *Kısa saç seni gençleştirdi.* Қысқа шаш сені жасартып жіберді.

GENÇLİK, -ği is. 1. Жастық, жастық шак. 2. Жастар. *Türk gençliği.* Түрік жастары. *Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir.* (мақал) Жастық шактың қадірін қартайғанда білерсің.

GENÇTEN s. Жастау, жасырақ. *Ev sahibi Hacı Ali'yi tanımam. Gençten bir adamdı.* Үйдің қожайыны Али қажыны танымаймын. Жасырақ адам болатын.

GENE zf. 1. Тағы, тағы да, қайтадан, және. *Gene ben geldim.* Мен тағы да келдім. 2. Әйтсе де, сөйтсе де, сөйткенмен. *Gene de ihtiyatlı ol.* Әйтсе де, абай бол! 3. О да жақсы, о да жаман емес, оған да шүкір. *Benden on bin lira almışlardı, sizden beş bin lira almaları gene iyi.* Олар менен он мың лира алған еді, сізден бес мың лира алыпты, о да жақсы.

GENEL s. 1. Жалпы. *Genel eğitim okulu.* Жалпы білім беретін мектеп. 2. Басты, негізгі. *Genel sekreter.* Бас хатшы.

GENEL AF, -fı is. Жалпыға ортақ кешірім—қылмыстылардың жазасын жартылай я бүтіндей кешіру.

GENEL BAŞKANLIK, -ği is. Бас басқарма.

GENEL DİL BİLİMİ is. d. b. Жалпы тіл білімі.

GENEL EV is. Ашынажай.

GENELGE is. Бұйрық-жарлық.

GENEL GREV is. Жаппай ереуіл.

GENEL KADIN is. Жезөкше, жеңіл жүрісті әйел.

GENELKURMAY is. Бас штаб.

GENEL KÜTÜPHANE *is.* Көпшілік кітапхана.

GENELLEME *is.* Жалпы қорытынды.

GENELLEMEK (-i) Жинақтап қорыту, қорытындылау.

GENELLİK, -ği *is.* Жалпылық, ортақтық.

GENELLİKLE *zf.* Жалпы алғанда; әдетте, көбінесе, көп жағдайда, көп уақытта. *Türkler genellikle konukseverdir.* Түрік халқы, жалпы алғанда, қонақжай халық.

GENERAL, -li *is. Alm.* Генерал. *Emekli general.* Зейнетке шыққан, зейнеткер генерал.

GENETİK, -ği *is. Alm.* Генетика—биология ғылымының ағзаның дамуын, тұқым қуалауын зерттейтін саласы.

GENİŞ *s.* 1. Кең, аумақты, үлкен. *Geniş aile.* Үлкен отбасы. *Geniş oda.* Кең бөлме. 2. Кең, байтақ, ұшы-қиыры жоқ. *Geniş istepeler.* Байтақ дала. *Geniş topraklar.* Ұшы-қиыры жоқ алқап. 3. *mec.* Кеңейтілген, ұлғайтылған, кең ұғымда. *Geniş toplantı.* Кеңейтілген мәжіліс. *Kanunu geniş anlamda yorumlama.* Занды кеңінен түсіндіру, ұғындыру. 4. *mec.* Бейқам, қамсыз, уайымсыз. *Geniş adam.* Қамсыз адам. 5. *mec.* Көптеген, едәуір, бірталай. *Geniş iş alanları sağlandı.* Көптеген жұмыс орындарымен қамтамасыз етілді. *geniş bir nefes almak* арқа-басы кену, көңілі жай табу, рахаттану.

GENİŞÇE *s.* Кеңдеу, біраз кең, кеңірек. *genişçe konuşmak* кеңінен, ұзағынан отырып сөйлесу, арқасын кеңге салып, асықпай әңгімелесу.

GENİŞLEMEK (*nsz*) 1. Кеңею, үлкею, ұлғаю. 2. *mec.* Жайылу, аты шығу, мәлім болу. *Ünü, ölümünden sonra daha da genişlemişti.* Оның атағы олгеннен кейін одан сайын кеңінен жайылып кеткен еді.

GENİŞLETMEK (-i) Кеңейту, ұлғайту, үлкейту. *Sanayi genişletmek.* Өнеркәсіпті өркендету.

GENİŞLİK, -ği *is.* 1. Кеңдік, көлемділік, ауқымдылық. 2. Ен—бір нәрсенің ені, көлденеңі, жалпақтығы. *İki metre*

genişliğinde. Ені екі метр.

GENİŞ ÜNLÜ *is.* Ашық дауысты.

GENİŞ ZAMAN *is. gr.* Ауыспалы келер шақ.

GENİTİF *is. Fr.* блік септігі.

GENİZ, -nzi *is.* Мұрын қуысы; жұтқыншақ. мұрнынан сөйлеу, мыңқылдау.

GENİZSİLEŞME *is. d. b.* Назализация—дыбыстың мұрыннан шығарылуы.

GENİZ ÜNLÜSÜ *is. d. b.* Мұрын жолды дауысты.

GENİZ ÜNSÜZÜ *is. d. b.* Мұрын жолды дауыссыз.

GENLEŞMEK (*nsz*) *fiz.* Жылу әсерінен көлемі ұлғаю, кеңею, үлкею.

GENSÖRÜ *is.* Интерпелляция—парламентке, үкіметке жазбаша түрде қойылатын сұрау, тілек.

GEOMETRİ *is. Fr.* Геометрия. *Geometri kitabı.* Геометрия оқулығы. *Elementer geometri.* Элементарлық геометрия.

GEOMETRİK, -ği *is. ve s. Fr.* Геометриялық. *Geometrik cisimler.* Геометриялық денелер; қатты денелер.

GEPEGENECİK, -ği *is. ve s.* Жап-жас, тым жас. *Gepegencecik çocuk.* Өрімдей жап-жас бала.

GERGENÇ *s.* 1. Жап-жас, өрімдей, уыздай, балғын. 2. *zf.* Жастай, жас шағында, тым жас кезінде. *Gerpenç öldü.* Жастай өлді.

GERÇEK, -ği *s.* 1. Шын, нағыз, ақиқат. *Gerçek hayat.* Нағыз өмір. 2. Табиғи, таза, қоспасыз. *Gerçek elmas.* Таза алмас. 3. (сөз, хабар) Шын, рас, анық. *Gerçek hikaye.* Рас әңгіме, ойдан шығарылмаған әңгіме. 4. *is.* Шындық, растық, дұрыстық. *Gerçeği söylemek.* Шындықты айту. *Şüphe götürmez bir gerçek.* Талассыз ақиқат. *Gerçeği inkâr etmek.* Шындықты мойындамау.

GERÇEKÇİ *s. ve is.* 1. Шыншыл, турашыл, адал. *Halkçı olduğu kadar gerçekçiydi Atatürk.* Атаүрік халықтың қамын жейтін адам болумен қатар турашыл да болатын. 2. Реалистік,

шындыққа негізделген, шындық тұрғысындағы. *Gerçekçi tablo*. Реалистік тұрғыдан салынған сурет.

GERÇEKÇİLİK, -ği *is.* 1. Реализм—әдебиетте және көркемөнерде нақты өмір құбылыстарын шыншылдықпен суреттеу әдісі. 2. Шыншылдық, турашылдық.

GERÇEK DIŞI *is.* Шындыққа жанаспайтын, ақиқат емес.

GERÇEKLEŞMEK (*nsz*) Жүзеге асу, іске асу. *Ümitlerim gerçekleşti*. Арманым орындалды.

GERÇEKLEŞTİRMEK (-i) Жүзеге асыру, іске асыру. *Bu plânu gerçekleştirmek için çok para ister*. Бұл жоспарды жүзеге асыруға көп қаражат қажет.

GERÇEKLİK, -ği *is.* Дұрыстық, анықтық. *Bu haberin gerçekliği şüphe götürmez*. Бұл хабардың дұрыстығы талас тудырмайды.

GERÇEKTE *zf.* Шынында, расында, шындығында, ақиқатында.

GERÇEKTEN *zf.* Шынымен, шынында да, расында. *Gerçekten, niçin gelmedin?* Шынымен, неге келмедің?

GERÇİ *zf. Far.* Расында, шынында, шындығында, шын. *Gerçi ben de oradaydım, fakat görmedim*. Шынында, мен де сол жерде едім, бірақ көргенім жоқ.

GERDAN *is. Far.* 1. Мойын. 2. (толық, семіз адамдарда) Бұғак.

GERDANLIK, -ği *is.* Алқа, мойынға тағатын өшекей.

GERDEK, -ği *is. Far.* Жаңа үйленгендер бөлмесі, жаңа үйленгендер отауы. *gerdeğe girmek* (жаңа үйленгендер) той түйі күйеудің қалыңдықпен қосылуы.

GEREÇ, -ci *is.* Материал. *Ateşe dayanıklı gereç*. Отқа төзімді материал. *Yapı gereçleri*. Құрылыс материалдары.

GEREĞİNCE *zf.* 1. Сөйкес, сай, лайықты, бойынша. *Kongrenin kararları gereğince*. Конгресс шешімдеріне сөйкес. 2. Керегінше, қанша керек болса сонша, қажет болғанша.

GEREK, -ği *is.* 1. Керек, қажет. *Bana sen gereksin*. Маған сен керексің. *Onun*

nasihatları bana gerek değil. Оның ақыл-кеңестері маған керек емес. 2. Шартты райдың -ca жұрнағынан кейін келіп, шамалау, болжау, ойлау, жорамалдау және шүбә, күмән, күдік мағыналарында жұмсалады. *Evde olsa gerek*. Үйде болса керек. *Gitmiş olsa gerek*. Кетіп қалған болса керек. *Tam böyle olması gerek*. Тура осылай болуы керек. 3. *bağ.* Не, немесе, әйтпесе, я, я болмаса, яки, әлде—талғау мәнді жалғаулықтар. *Gerek ben gideyim, gerek siz gidin, gerek o gitsin, işin sonu değişmez*. Не мен кетейін, не сіз кетіңіз, немесе ол кетсін, бәрібір істің нәтижесі өзгермейді. *Bu iş gerek bizi, gerek onları çok ilgilendirir*. Бұл іс бізді де, оларды да қатты қызықтырады. *gerek görmek* керексіну, қажетсіну.

GEREKÇE *is.* 1. Себеп, дәлел, сылтау. *Her hâlde kendince bir gerekçesi olmaz*. Сірә, оның өзінше бір айтатын сылтауы болуы керек. 2. *man.* Салдар, нәтиже.

GEREKÇELİ *s.* Себепті, дәлелді, негізді.

GEREKÇESİZ *s.* Дәлелсіз, негізсіз.

GEREKLİ *s.* Керекті, қажетті. *gerekli bulmak* қажет деп табу, керек деп білу.

GEREKLİK KİPİ *is. gr.* Қажеттілік, керектік райы—бұл рай түрікшеде “керек” сөзінің мағынасына келетін -*malı/-meli* жұрнақтары арқылы жасалады. *Bugün saat 5'te bize gelmelisin*. Бүгін сағат бесте бізге келуің керек.

GEREKLİLİK, -ği *is.* Керектілік, қажеттілік, мұқтаждық.

GEREKMEK (*nsz*) Керек болу, қажет болу. *Gerektiği zaman*. Қажет болған жағдайда. *Bunu bilmeniz gerekirdi*. Мұны білуіңіз керек еді. *Doğrusunu söylemek gerekirse*. Дұрысын айтқанда, шынын айтқанда; шынына келсек.

GEREKSEMEK (-i) Керексіну, қажетсі-

ну, қажет ету, мұқтажсыну. *Bu işte sizin yardımınızı gereksedim.* Бұл істе сіздің көмегіңіз керек болды.

GEREKSİNİM *is.* Қажеттілік, керектілік. *Tanışmak, anlaşmak gereksinimini duymak.* Танысу, түсінісу қажеттілігін сезіну.

GEREKSİZ *s.* Керексіз, қажетсіз, түкке қажеті жоқ, пайдасыз. *Gereksiz sözler.* Керегі жоқ, бос сөздер. *Gereksiz yere.* Босқа, құр бекер.

GEREKSİZLİK, -ği *is.* Керексіздік, қажетсіздік, керегі жоқтық.

GEREKTİRMEK (-i) Керек қылу, қажет деп санау, қажетсіну.

GERGEDAN *is. Far. zool.* Мүйізтұмсық, керік. *Afrika gergedanı.* Африка мүйізтұмсығы.

GERGEF *is. Far.* Кесте тігетін кергіш.

GERGİN *s.* 1. Керілген, тартылған, созылған, керулі. *Gergin tel.* Керулі ішек. 2. (тері, бет) Керілген, әжімсіз. 3. *tec.* Шиеленіскен, қырғи қабақ, дұрдараз. *Arkalaşımın kocasıyla arası gergin.* Жолдас қызымның күйеуімен арасы қырғи қабақ. 4. *tec.* Ашулы, ызалы, ашуға мінген.

GERGİNLEŞMEK (nsz) (араздық, өкпеленіш) Ушығу, өрши түсу, үдей түсу. *Uluslar arası ilişkiler gerginleşti.* Халықаралық қатынастар ушығып кетті.

GERGİNLİK, -ği *is.* (дау-дамай) Шиеленісушілік, ушығушылық, асқынушылық.

GERİ *is.* 1. Арт, арт жағы. *Durak, evimizin biraz gerisinde.* Аялдама біздің үйдің біраз арт жағында. 2. Қалғаны, басқасы. *Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar.* Шын жыласа анам жылайды, басқалары өтірік жылайды. *Gerçek budur, gerisi masal.* Шындық осы, қалғаны ертегі. 3. Салдар, нәтиже. *Sen gerisini düşünme.* Бұдан кейін қалай болатынын сен ойланба. 4. Жалғасы. *Yazının gerisi yarın yayımlanacak.* Мақаланың жалғасы ертең шығады. *Gerisini anlat.* Келген жерден жалғастыр. 5. Өткен күн, өтіп кеткен уақыт. *Artık geride özleyeceğizim*

hiçbir şey yok. Енді өткен күннен қи-майтындай ештеңе қалған жоқ. 6. (жан-жануар) Құйрық жақ, арт жақ. *Tavuğun gerisi.* Тауықтың артқы бөлігі, майлы бөксесі. 7. *s.* Артта қалған, мешеу, кейін қалған. *Geri adam.* Артта қалған, кертартпа адам. 8. *s.* (сағат) Артта қалған, кейін қалған. *Bu saat beş dakika geridir.* Бұл сағат бес минут артта. 9. *z.f.* Артқа қарай, кейінге қарай. *geri almak* 1) кері алу, қайтып алу, қайтарып алу. 2) кейін жылжыту, артқа жылжыту. 3) азат ету, құтқару: *Bir zaman sonra da İzmir geriye alındı.* Біршама уақыттан кейін Измир азат етілді. *geri çekilmek* 1) кейін шегіну, артқа қарай кету. 2) *tec.* бас тарту. *geri çevirmek* 1) қайтару, кері қайыру. 2) мойындамау, мойнына алмау. *geri göndermek* кері қайтару, кері беру. *geri kalmak* 1) артта қалу. 2) кешігу, кеш қалу. 3) өз қатарынан кейін қалу, жетілмей қалу. *geriye bırakmak* кейінге қалдыру, қоя түру.

GERİCİ *s. ve is.* Кертартпа, кері кеткен, реакцияшыл. *Gerici bir tutum.* Кертартпа көзқарас.

GERİCİLİK, -ği *is.* Кертартпалық, ескі пиғылды жақтаушылық.

GERİ KAFALI *s.* Ескішіл, ескіні қолдағыш.

GERİ KALMIŞ *s.* (мемлекет, қоғам) Кейін қалған, дамымаған, мешеу.

GERİ KALMIŞTIK, -ği *is.* Мешеулік, артта қалғандық, дамымағандық.

GERİLEMEK (nsz) 1. Кері шегіну, кері кету. 2. Артта қалу, кейін қалып қою. 3. (аурудың) Беті кейін қайту.

GERİLEYİCİ BENZEŞME *is. d. b.* Регрессивті ассимиляция, кейінгі ықпал.

GERİLEYİŞ *is.* Кері кету; құлдырау, дағдарыс.

GERİLİ *s.* Керілген, тартылған.

GERİLİK, -ği *is.* Артта қалғандық, мешеулік.

GERİLİM *is. fiz.* 1. Кедергі—өткізгіштің тізбектегі электр тогының қозғалы

сына кедергі жасау қабілеті. 2. *fiz.* Кернеу, вольтаж. 3. *tec.* Дүрдараздық, қырғи қабақтық, араз болушылық, озара өштестік.

GERİLİMÖLÇER *is. tek.* Вольтметр.

GERİLLÂ *is. isp.* 1. Партизан. 2. Партизан қозғалысы.

GERİLMEK (*nsz, -e*) 1. Керілу, тартылу, созылу. *Bu ağ iyi gerilmemiş.* Бұл ау жақсы керілмеген. 2. *tec.* Кербездену, шірену, маңғаздану. 3. *tec.* Жыны қозу, ызалану, долдану, ашуга булығы.

GERİNE GERİNE *zf.* Керіліп-созылып, шіреніп, шалқайып.

GERİNMEK (*nsz*) (оянғанда) Керілу, созылу.

GERİSİNGERİ *zf.* Кейін қарай, артқа қарай, кері, кейін. *Görülecek başka bir şey bulamayıp gerisingeri evlerimize döndük.* Тамашалайтын-дай басқа ештеңе болмаған соң, үйімізге кейін қайттық.

GERİŞ *is. hlk.* (тау, қыр т.б.) Төбе, ең ұшар басы, шың.

GERİ VİTES *is.* (автомобиль т.б.) Кері жүріс.

GERİ ZEKÂLI *s.* Ақыл-есі кем, ақыл-ойы дамымаған.

GERMANİST *is. Fr.* Германист, герман тілі маманы.

GERMANİSTLİK, -ği *is. Alm.* Германистика—герман тілдері және әдебиеті, мәдениеті туралы ғылым.

GERMANYUM *is. Fr. kim.* Германий—радио-техникада қолданылатын ақ сұр түс-ті морт металл.

GERMEK, -er (-i) 1. Керу, тарту, созу. *Yayı germek.* Садақты керу. *Çocuk elerini germiş uyuyor.* Бала қолдарын екі жаққа жазып жіберіп ұйықтап жатыр. 2. Жүйкесін жұқарту, мысын басу, діңкелету. *Sınav sonuçlarını beklemek sinirlerini gerdi.* Сынақ нәтижелерін күту оның жүйкесін жұқартты.

GERZEK *s. argo bk. Geri zekâli.*

GESTAPO *is. Alm.* Гестапо—фашистік Германияда құрылған құпия, саяси полиция ұйымы.

GETİRİ *is. bk. Faiz.*

GETİRMEK (*-i, -den; -e*) 1. Әкелу, алып келу, жеткізу. *Arkadaşımı size getireceğim.* Досымды сізге ертіп әкелемін. *Suyu dağdan köye getirmek.* Суды таудан ауылға жеткізу. 2. Жету, өмір сүру. *Baharı getirdik.* Көктемге де жеттік. 3. (мысал т.б.) Келтіру, айту. *Örnek, kanıt getirmek.* Мысал, дәлел келтіру. 4. Беру, келтіру, кіргізу. *Az gelir getirmek.* Аз кіріс кіргізу. *Kar getirmek.* Кіріс кіргізу. 5. (қызметке) Тағайындау. *Bakanlığa getirmek.* Министр қызметіне тағайындау. 6. Кейбір сөздермен қатар келіп сөз тіркесін құрайды: *aklına getirmek* есіне түсіру. *aklını başına getirmek* жөнге салу, ақылға келтіру. *dile getirmek* тілге тиек ету.

GETTO *is. Fr. sos.* Гетто—кейбір елдердің үлкен қалаларында еврейлерге, негрлерге т.б. ұлттарға арналған квартал. *New York'un zenci gettoları.* Нью-Йорктың негрлер геттосы.

GEVELEMEK (-i) 1. Шайнау, шайнауду. 2. *tec.* Түспалдау, тура айтпай жұмбақтап, астарлай сөйлеу. *Ne söyleyeceksen söyle, gevelemeyi bırak.* Айтатынынды айтып сал, созбалай берме. 3. Міңгірлеу, мыңғырлау. *Spiker pek geveleyip konuştuğu için hepsini anlayamadım.* Диктор міңгірлеп сөйлегендіктен, бәрін толық түсіне алмадым.

GEVEZE *s.* 1. Мылжың, мыжыма, көк-езу, тантық, көп сөйлейтін. *Öyle geveze ki, ben sormadan anlatmaya başladı.* Сондай мылжың, мен сұрамай жатып айта бастады. 2. *tec.* Аузында сөз тұрмайтын, сыр сақтай алмаймын.

GEVEZELENMEK (*nsz*) Мылжындау, мылжындап көп сөйлеу, не болса соны айту, мыжу.

GEVEZELİK, -ği *is.* Мылжыңдық, көк-езулік, мыжымалық, тантықтық. *gevezelik etmek* мылжындау, мыжу, танту.

GEVHER *is. Far. bk. Cevher.*

GEVIŞ *is.* (жан-жануар) Күйіс. *geviş getirmek* күйіс қайыру, жеген жемін қайтадан шайнап, бойына сіңіру.

GEVMEK, -er (-i) hlk. Күйістеу, күйіс қайыру.

GEVREK, -ği s. ve is. 1. Сынғыш, күйрегіш, опырылғыш. *Bazı taşlar çok gevrek olur.* Кейбір тастар оңай ұсақталады. *Çocuğun kemikleri gevrek olur.* Баланың сүйегі осал келеді. 2. (күлкі) Мәз-мейрам, шат-шадыман, көңілді. 3. Майға пісірілген қытырлақ нанның бір түрі.

GEVŞEK s. 1. Бос, босаң, осалдау, бос-тау. *Gevşek disiplin.* Босаң тәртіп. *Gevşek düğüm.* Бос байланған түйін. 2. Болбыр, жұмсақ, бос. *Bu çocuğun elleri niçin bu kadar gevşek.* Бұл баланың еті неліктен мұнша болбыр. 3. *tec.* Сылбыр, бос, былжыр. *Gevşek davranış.* Сылбыр қозғалу, былжырап жүріп алу. 4. *tec.* Енжар, селсок, немқұрайлы, ықылассыз.

GEVŞEK AĞIZLI s. Мылжын, көп сөйлейтін, мыжыма, көкезу.

GEVŞEKLİK, -ği is. 1. Бостық, осалдық, босандық, болбырлық. 2. *tec.* Енжарлық, селкостық, самарқаулық, ықылассыздық.

GEVŞEMEK (nsz) 1. Босау, босап кету, сылқылдау. *Bu makinenin vidaları gevşemiş.* Бұл машинаның бұрандалары босап кеткен. 2. *tec.* Жұмсару, былбырап қалу, босаңсу. *Banyodan sonra vücut gevşer.* Ваннадан кейін дене босаңсиды. *Dizlerim birdenbire gevşedi.* Кенеттен тізелерім босап кетті, дірілдеп қоя берді.

GEYİK, -ği is. zool. 1. Бұғы. *Geyik boynuzu.* Бұғы мүйізі. *Dişi geyik.* Аналық бұғы. 2. *argo* Әйелінің немесе өзіне жақын бір әйелдің сатқындығына ұшыраған еркек. *geyik etine girmek* (қыз, бала) балиғатқа толу, көмелетке жету.

GEYİK DİKENİ is. bot. Итжүзім, қаражидек.

GEYİK MUHAVVETİ is. Бос сөз, қысыр әңгіме, жай әңгіме.

GEYŞA is. Japon. 1. Би билеп, ән салатын жапон әйел. 2. Қонақ күту үшін ерекше тәрбие көрген жапон әйел.

GEZ (I) is. 1. Садақ оғының кертiгi. 2. (мылтық т.б.) Көздегіш құрал, прицель. *geze almak* көздеу, нысанаға алу.

GEZ (II) is. Far. Жер өлшеуге арналған түйінделген жіп.

GEZDİRMEK (-i, -e) Қыдырту, серуендету, бой жаздыру. *Çocuğu bahçede gezdirdi.* Баланы бақшада қыдыртты. 2. Көрсету, таныстыру, аралату. *Konuklara Ankara'yı gezdirdi.* Қонақтарға Анкараны көрсетті. 3. (май, тұздық т.б.) Қую, қосу, араластыру. *Salataya yağ gezdirmek.* Салатқа май қосу. 4. Үстімен жүгірту, жүргізу. *Ütüyü kumaşın üstünde gezdirdi.* Үтікті матаның үстінде әрі-бері жүргізді.

GEZEĞEN is. astr. Планета.

GEZEĞENLER ARASI is. Планетааралық кеңістік.

GEZELEMEK (nsz) 1. Кезу, кезіп жүру, әрлі-берлі жүру. 2. Қобалжыған, толқыған, абыржыған күйде әрлі-берлі кезіп жүру.

GEZİN is. ve s. Саяхат етуге жаны құмар (адам); жиһангер, саяхатшы.

GEZİNCİ is. ve s. hlk. Кезіп жүріп сауда істеуші, көшеде жүріп сататын, кезбе сатушы.

GEZİ (I) is. 1. Сапар, жол жүру, саяхат. 2. Сейіп-серуен, бой жазатын, серуендейтін жер. *geziye çıkmak* сапарға шығу, саяхаттау, ел аралау. *gezi yapmak* сапарға шығу, саяхаттау.

GEZİ (II) is. Far. esk. Муар—құлпырмалы қалың жібек.

GEZİCİ s. Кезіп жүріп сауда істейтін, көшеде тұрып сататын, кезбе сатушы. *Gezici esnaf.* Кезбе қолөнерші; кезбе сатушы.

GEZİNMEK (nsz) 1. Серуендеу, қыдыру, бой жазу, кезу. 2. Әрлі

берлі жүру. *İleri geri gezinmek*. Ерсілі-қарсылы жүру.

GEZİNTİ *is.* Серуен, қыдырыс; сапар, саяхат. *gezintiye çıkmak* серуенге шығу.

GEZLEMEK (-i) 1. (колемін, ауданын) Өлшеу. 2. Көздеу, нысанаға алу.

GEZMEK, -er (*nsz*) 1. Серуендеу, бой жазып қыдыру, кезу. *Her beraber gezmeye gitmiştik*. Бәріміз бірге серуенге шыққан едік. 2. Жүру, ерсілі-қарсылы жүру. *Hasta iyileşti, yavaş yavaş gezmeye başladı*. Ауру кісі сауығып, бірте-бірте жүре бастады. 3. Шарлау, аралау, саяхат ету. *Geçen yaz Batı Anadolu'yu gezdik*. Өткен жазда Батыс Анадолыны араладық. 4. Түру, жату. *Şapkam burada ne geziyor?* Менің бас киімім бұл жерде неғып жатыр? 5. Киіп жүру, киіп шығу. *Bu giysiyle gezemem*. Бұл киімді киіп шыға алмаймын. *Yamalı pantolonla geziyor*. Жамаулы шалбар киіп жүру. *gezip tozmak* 1) көп жерге бару, көп жерді қору; біреумен көп уақытын бірге өткізу. 2) сандалу, жұмыссыз тентіреп босқа жүру.

GİCİK, -ği *is.* 1. Тамағы жыбырлап, жөтел қысу. 2. *is. ve s.* Сөздерімен, қылықтарымен қасындағы адамдардың мазасын алатын, жалықтырып жіберетін (адам). *gıcık almak* (біреудің қылығына, сөздеріне үнемі) жыны қозу, ашуы келу, ызза болу, зығырданы қойнау. *gıcık etmek (argo)* ашуын келтіру, жынын қоздыру, зығырданын қайнату.

GİCİR *is.* Сағыздың сапасын арттыру үшін қосылатын каучук қоспа.

GİCİRDAMAK (*nsz*) Шықырлату; шықырлау. *Çocuk uyurken dişleri gıcırdu*. Бала ұйықтап жатқанда тістерін шықырлататын, тісін қайрайтын. *Kapı gıcırdayor*. Есік шықырлады.

GİCİRDATMAK (-i) Шықырлату, шықырлату.

GİCİR GİCİR *s. ve zf.* 1. Шықыр-шықыр, шықыр-шықыр. *Lâstik çizmeleriyle karrın üzerinde yürürken gıcır gıcır ses çıkarıyordu*. Ол резеңке етігімен қар-

дың үстінде жүргенде, шықыр-шықыр еткен қардың дыбысы естілетін. 2. Тап-таза, жап-жаңа, жалтырап. *Gıcır gıcır giyinmiş*. Мұнтаздай, тап-таза киінген.

GİCİRTİ *is.* Шықыр, шықыр, шықырлаған дыбыс. *Diş gıcirtısı*. Тістің шықырлауы.

GİCİRTİLİ *s.* Шықырлағыш, шықырлауық, шықыр-шықыр ететін; шыңқылдаған. *Gıcirtılı bir kapı*. Шықырлауық есік. *Gıcirtılı ses*. Шыңқылдаған дауыс.

GIDA *is. Ar.* Азық, тағам, тамақ, ас, қорек. *Gıda maddeleri*. Азық-түлік, тағамдық азықтар.

GİDAKLAMAK (*nsz*) (тауық) Қытқылықтау, қыт-қыттау.

GIDA REJİMİ *is.* Тамақтану режимі.

GİDASIZ *s.* 1. Құнарсыз, кенеусіз, нәрлігі төмен. *Bu yemek gıdasızdır*. Бұл құнарсыз тамақ. 2. Азық-түліксіз, қорексіз. *Gıdasız kalmak*. Азық-түліксіз қалу.

GİDİK, -ği (I) *is.* Иек, бұғақ.

GİDİK, -ği (II) *is.* Қытық. *Gıdıktan korkmak*. Қытықтан қорқу.

GİDİKLAMAK (-i) 1. Қытықтау, қытығын келтіру. 2. *tec.* Сөзбен еркелету.

GİDİM *is.* Бір тұтам, бір уыс.

GİDİM GİDİM *zf.* Біртін-біртін, ақырындап, жайлап.

GİGİ *is.* (бала тілінде) Иек, бұғақ.

GİK *is.:* *gık dedirtmemek* дыбысын шығармау, ләм-мим дегізбеу, қит еткізбеу. *gık dememek* қыңқ етпеу, үндемеу, қарсы келмеу, төзу.

GİLLÜGİŞ *is. Ar.* Кек, ошпенділік, оштік, қастық.

GİLLÜGİŞLİ *s.* Кекті, ошпенді, қара ниетті.

GİLLÜGİŞSİZ *s.* Кексіз, дықсыз, арам ниеті жоқ.

GINA *is. Ar. esk.* 1. Байлық, молдық, молшылық. 2. Жалығу, мезі болушылық, жалығушылық. *gina gelmek* мезі болу, жалығу, ығыр болу.

GIPTA *is. Ar.* Қызығу, қызыға қарау. *gıpta etmek* қызығу, ынтығу, қызыға қарау. *gıptasını çekmek* қызыға қарау, әуес болу, қызығып құмарту.

GIR *is. ve s. argo* Әңгіме, сөз. *gır atmak* әңгімелесу, сойлесу. *gır geçmek* бос созбен уақыт алу. *gır gır geçmek* мазактау, келемеждеу, келекелеу. *gır gıra almak (veya getirmek)* келемежге айналдыру, маңызды мәселені күлкіге айналдыру.

GIRGIRCI *is.* Келемежшіл, мазактағыш, ажуалағыш.

GIRLA *e. tkz.* Молынан, артығымен, көптеп; барынша, мейлінше, қатты, қызу. *Laf dedin mi gırla.* Әңгіме дейсің бе, жетіп артылады. *Eğlence gırla gidiyor.* Ойын-сауықтың нағыз қызып тұрған кезі.

GIRNATA *is. hlk. bk. Klarnet.*

GIRTLAK, **-ği** *is. anat.* 1. Көмей, кеңірдек. 2. *mec.* Тамақ, ішіп-жем. *Gırtlak derdi.* Күн корістің қамы. *gırtlak gırtlağa gelmek* бір-бірінің жағасынан алу, жанжалдасу, қырқысу, тобелесу. *gırtlağına basmak* алқымнан алу, жанын қысу, қыспаққа салу. *gırtlağına düşkün* қомағай, тамақсау, ашқарақ.

GIRTLAK ÜNSÜZÜ *is. gr.* Көмей дауысызы.

GIYABEN *zf. Ar.* Сырттан, сыртынан, сырттай, біреудің айтуы бойынша. *Gıyaben karar verildi.* Сыртынан шешім шығарылды. *Gıyaben hüküm giydi.* Оған сырттай үкім кесті. *Kendisini gıyaben tanırım.* Опы сырттай танимын.

GIYABINDA *zf.* Өзі жоқта, сыртынан. *Gıyabınızda sizin için güzel sözler söylendi.* Сыртыңыздан сіз туралы жақсы сөздер айтылды.

GIYABÎ *s. Ar.* Сырттай, өзі жоқта шығарылған, берілген (үкім, шешім т.б.).

GIYABÎ HÜKÜM *is. huk.* Сыртынан шығарылған үкім.

GIYAP, **-bı** *is. Ar.* Жоқ болу, жоқтық.

GIYBET *is. Ar.* Ғайбат, жалған сөз, осек-аян. *giybet etmek* ғайбаттау, сыртынан жала жабу, жамандау, даттау.

GIYBETÇİ *is.* Ғайбатшы, жала жабушы, осек-аян таратушы.

GİBİ *e. 1.* -дай, -дей. *Türkçeyi bülbül gibi konuşuyor.* Түрікше бұлбұлдай сайрайды, түрікше еркін сөйлейді. 2. Сияқты, сықылды, тәріздес. *Ben de sizin gibi tabiatı severim.* Мен де сіз сияқты табиғатты қатты ұнатамын. 3. *zf.* Сол сәтте, салған бойда. *Haberi aldığı gibi yola çıktı.* Хабар ала салысымен жолға шықты. *gibi gelmek* болып көріну, сияқты көріну. *gibi görünmek* сықылды көріну, болып көріну: *Çocuk gibi görünmek.* Бала сықылды көріну.

GİBİLERDEN *zf.* Сол тәріздес, соған ұқсас, сол тәрізді. *Vururum, keserim gibilerden atıp tutmaya başladı.* Қырамын, жоямын тәріздес сөздермен көпіріп сөйлей бастады.

GİBİSİ *is.* Сәйкес, сай келетін, тең келе-тін, секілді, сықылды. *Ahmet gibisi yok.* Ахметке тең келетін ешкім жоқ, ешкім Ахмет секілді бола алмайды.

GİDER *is.* Шығын; шығыс, жұмсау. *Gidere yazmak.* Шығысқа жазып қою.

GİDERAYAK *zf.* Жолға шығарда, жол жүруге таяғанда, коштасар сәтте. *Gi-derayak bir su içelim.* Жолға шықпай тұрып су ішіп алайық. *Giderayak size de uğradım.* Жол жүрмей тұрып сіздің үйге де кіріп шықтым.

GİDEREK *zf.* Бара-бара, уақыт озған сайын, жүре-жүре. *Hastanın durumu giderek ağırlaşıyor.* Аурудың халі барған сайын томендеп барады.

GİDERCİ *s.* Жоятын, жоқ қылатын; басатын, қойдыратын. *Leke giderici madde.* Дақ кетіретін зат. *Ağrı giderici ilaç.* Ауырғанды басатын дәрі.

GİDERMEK *(-i, -den)* (кедергілерді т.б.) Жою, жоқ қылу; қанағаттандыру, қамтамасыз ету; қандыру, бастыру, кетіру. *Açlığı gidermek.* Жүрек жалғау, қарын тойдыру, аштығын басу. *Ankara'nın su ihtiyacını giderecek mo*

dern tesisler. Анкараның су мұқтажын өтейтін қазіргі күннің қондырғылары.

GİDİCİ *s.* 1. Уақытша, қысқа мерзімге. *Gidici bir müdür.* Уақытша, қысқа мерзімге тағайындалған директор. 2. *mec.* Өліп бара жатқан, өлім халіндегі. *Gidici bir hasta.* Өліп бара жатқан ауру адам.

GİDİP GELME *is. bk. Gidiş dönüş.*

GİDİŞ *is.* 1. Кету, кетіп қалу. *Böyle birdenbire gidişine şaştm.* Бұлай кенеттен кетіп қалғанына таңғалдым. 2. Жүріс, қозғалыс. *Bu gidişle ancak akşama varırız.* Бұл жүріспен кеш бата әрен жетеміз. 3. *mec.* Мінез-құлық, жүріс-тұрыс. *Bu adamın gidişini beğenmiyorum.* Бұл кісінің жүріс-тұрысын ұнатпаймын.

GİDİŞAT *is. T. Ar.* 1. Оқиғаның даму барысы, даму желісі. 2. Жүріс-тұрыс, мінез-құлық.

GİDİŞ DÖNÜŞ *is.* Бару-қайту. *Otobüs biletimi gidiş dönüş aldım.* Автобуска бару-қайту билетін алдым.

GİDİŞMEK (*nsz*) *hlk.* Қышу, қышыну, қасыну. *Avucum gidişiyor.* Алақаным қышып тұр.

GİDON *is. Fr.* 1. Руль. *Bisiklet gidonu.* Велосипед рулі. 2. Кеме мачтасындағы жалау.

-GİL *hlk.* 1. Үй іші, үй адамдары, отбасы мүшелері мағынасында жұмсалатын қосымша. *Aligile gittik.* Алидің үйіне кеттік. *Komşumuzgile gidiyoruz.* Көршімізге бара жатырмыз, көршіміздің үйіне бара жатырмыз. 2. Тұқымдас, тектес. *Kedigiller.* Мысық тектес.

GİPÜR *is. Fr.* Гипюр—аса үлкен орнектермен тоқылған шілтер.

GİRAY *is. Moğ. tar.* Гирей—Қырым хандары және олардың отбасынан шыққан ханзадаларға берілетін атак.

GİRDAP, -bı *is. Far. çoğr.* 1. Иірім, жылым, тартпа. 2. *mec.* Бәлекет, қырсық, шатақ. *girdaba düşmek (veya kapılmak, yakalanmak)* 1) иірімге кездесу (тап болу). 2) бәлеге тап болу, шатаққа ұрыну: *Sen bu gidişinle bir gün girdaba düşersin.* Сен бұл

жүрісідмен бір күні басың бәлеге кіреді.

GİRDİSİ ÇIKTISI *is.* 1. Жақын қарым-қатынас. *Aynı mahallede oturduğu için Hasan'ın bütün girdisini çıktısını biliyordu.* Бір ауданда тұрғандықтан Хасанды өте жақсы танимын. 2. Егжей-тегжей, жай-жапсар. *Bir işin girdisini çıktısını bilmek.* Бір істің жай-жапсарын білу. 3. Кіріс-шығыс, табыс пен шығын.

GİRİN *s.* Пысық, еті тірі, ширақ. *Karakaş kurnaz, girgin bir kadındı.* Каракаш әрі қу, әрі пысық әйел болатын.

GİRİFT *s. Far.* 1. Шатысып кеткен, шырмалып қалған, шиеленісіп кеткен. *Çok muğlak ve girift bir mesele.* Өте күдікті және шиеленіскен мәселе. 2. *is.* Сырнайдың бір түрі.

GİRİFTAR *s. Far. esk.* Душар болған, шалдыққан, ұшыраған, тап болған. *giriftar olmak* душар болу, шалдығу, ұшырау.

GİRİMLİK, -ği *is.* Рұқсат қағаз, пропуск.

GİRİNTİ *is.* Ойма, қуыс.

GİRİNTİLİ *s.* Ойынқы, иілген, ойыс, иілңкі.

GİRİNTİLİ ÇIKINTILI *s.* Адыр-бұдырлы, иректі.

GİRİŞ *is.* 1. Кіру. *Giriş bileti.* Кіру билеті. *Giriş parası.* Кіру ақысы. 2. Кіре беріс, кіре беріс есік. *Giriş kapısı.* Кіретін есік. *Evin girişi pek dar.* Үйдің кіре берісі өте тар. 3. Кіріспе, алғы сөз. *Dil bilimine giriş.* Тіл біліміне кіріспе.

GİRİŞİM *is.* 1. Кәсіпкерлік, іскерлік. 2. *fiz.* Интерференция—дыбыс, сәуле т.б. толқындардың түйіскенде өзара әсер етуі.

GİRİŞMECİ *is.* 1. Кәсіпкер, іскер. 2. Инвестор, қаржы салушы.

GİRİŞKEN *s.* Іскер, белсенді, ынталы.

GİRİŞKENLİK, -ği *is.* Іскерлік, белсенділік, ынталылық.

GİRİŞMEK (*-e*) 1. Кірісу, қолға алу. *Bir işi girişmek.* Бір істі бастау, бір істі

колға алу. 2. (әңгімеге, айтысқа т.б.) Араласып кірісіп кету. *Kavgaya girişmek*. Ұрыс-керіске араласып кірісіп кету. *Sen bu işe girişme*. Сен бұл іске араласпа.

GİRMEK (-e) 1. Кіру, ену. *İçeri girdiklerinde film çoktan başlamıştı*. Олар ішке кіргенде фильмнің басталғанына біраз уақыт болған еді. 2. Сью, шақ келу. *Elim bu eldivene girmiyor*. Қолым бұл биялайға сыймайды. 3. Қосылу, қатысу. *O da aramızda girdi*. Ол да біздің қатарымызға қосылды. 4. (әскер) Басып алу, жаулап алу. *Ordularımız İstanbul'a girdiler*. Әскеріміз Стамбулды алды. 5. Кірісу, бастау. *Greve girmek*. Ереуілді бастау. 6. Жұғу. *Koyunlara kelebek hastalığı girdi*. Қойларға айналма ауруы жұқты. 7. Жасқа толу, жасқа келу. *Yirmisine girdi*. Жиырмаға келді.

GİŞE is. 1. (пошта, банк т.б. жерлердегі) Ысырмалы кішкене терезе. 2. Касса. *Bilet gişesi*. Билет кассасы.

GİTAR is. Fr. Гитара.

GİTARCI is. Гитарашы, гитараны жақсы ойнайтын, тарта билетін адам.

GİTARCILIK, -ği is. Гитарамен әуестенушілік, гитара тарта білушілік.

GİTGİDE zf. Бара-бара, бірте-бірте, уақыт озған сайын, жүре-жүре.

GİTMEK, -der (-den, -e) 1. Кету, кетіп қалу, шығып кету, ұзап кету. *Ahmet buradaydı, şimdi gitti*. Ахмет осында болатын, қазір ғана шығып кетті. 2. Бара жату, кетіп бара жату. *Nereye gidiyorsun?* Қайда бара жатырсың? *Eve gidiyorum*. Үйге бара жатырмын. 3. Апару, белгілі бір бағытта болу. *Bu yol nereye gider?* Бұл жол қайда апарды? 4. Жарасу, шақ келу, үйлесу. *Bu renk ona gitmedi*. Бұл түс оған жараспады, бұл түр оны ашпады. 5. Жұмсалы, жарату, жаратып жіберу. *Bu kadar para nereye gitti?* Осынша ақша қайда жұмсалды? 6. (nsz, -e) Жіберілу, жолдану, жөнелтілу. *Haber daha yeni gitti*. Хабар біраз бұрын жіберілді. *Mektup postaya gitti*. Хат поштаға

жолданды. 7. (nsz, -e) Жету. *Bu para ona üç gün gider*. Бұл ақша оған үш күнге жетеді. *İki ton kömür üç ay gider*. Екі тонна көмір үш айға дейін жетеді. 8. (nsz) Шыдау, бүлінбеу, бұзылмау. *Bu giysi iki yıl gider*. Бұл киім екі жылға шыдайды, бұл киімді екі жыл киюге болады. 9. Өту, жыл-жу. *Yaz gitti, kış geldi*. Жаз кетіп, қыс келді. 10. Жалғасу, өту, жүру. *Yolculuk iyi gidiyor*. Сапар жақсы өтіп жатыр. *İşler iyi gitmiyor*. Жұмыс нашар жүруде. 11. Жоқ болу, құру, жоғалу. *Mal gitti, mülk gitti, hiçbir şey kalmadı*. Мал-мүліктің бәрі жоқ болды, ештеңе де қалмады. 12. Өлу, көз жұму. *"Ben gidersem adım kalır, Dostlar beni hatırlasın"* (*Aşık Veysel*). "Мен өлсем, атым қалады, Достарым мені еске алсын" (Ашық Вейсел). 13. (-e) Тұрмысқа шығу, күйеуге тию. *Şakir'e gitmek istiyor mu?* Шәкірге тұрмысқа шыққысы келе ме? 14. Сатылу. *Altın kaçtan gidiyor?* Алтын қаншадан сатылып жатыр? 15. Барыс септігіндегі есім сөзбен жұмсалып, сөз тіркесін құрайды. *Boş gitmek*. Босқа кету. *Bu iş hoşuma gitmedi*. Бұл іс маған ұнаған жоқ.

GİTTİKÇE zf. Бара-бара, барған сайын, уақыт өткен сайын, бірте-бірте.

GİYDİRMEK (-i, -e) 1. Киіндіру, киім кигізу. 2. *mec*. Балағаттау, тіл тигізу. *giydirip kuşatmak* тап-таза, жана киіммен киіндіріп қою.

GİYECEK, -ği is. Киім-кешек.

GİYİM is. Киім, киім-кешек.

GİYİM EVİ is. Дайын киім-кешек сататын дүкен.

GİYİM KUŞAM is. Киім-кешек. *giyimi kuşamı yerinde* шыртай киінген, бастан-аяқ жаңа киінген, жақсы киінген.

GİYİMLİ s. Киімді, киінген, үстінде киімі бар.

GİYİNİK s. Киінген, киініп алған.

- GİYİNMEK** (*nsz, -i*) 1. Киюу. *Koltukta çok mükellef giyinmiş ve çok güzel bir kadın oturuyor.* Креслода өте сәнді киінген әдемі бір әйел отыр. 2. (*-den, -de*) (киімді) Бір жерден алу я бір адамға тіктіру. 3. (*-e*) *mec.* Өкпесін сыртына шығармау, ренішін айтпау, іштен тыну.
- GİYMEK** (*-i, -e*) 1. Киюу, киім киюу. *Pal-tosunu giydi.* Ол пальтосын киді. 2. *mec.* Қорлыққа, жәбірлеуге шыдау, үндемей қалу, үндемей тындау, жауап қатпау. *Biri ağzına geleni söyledi, öbürü de güzelce giydi.* Біреуі аузына келгенін айтып жатты, екіншісі үн-түнсіз тындады.
- GIYOTİN** *is. Fr.* Гильотина—қылмысты адамдардың басын шауып алуға арналған құрал.
- GIYSI** *is.* Киім, киім-кешек, лыпа.
- GİZ** *is.* Сыр, құпия, жасырын сыр.
- GİZEM** *is. fel.* Түсініксіз, жұмбақ, сыр.
- GİZEMCİ** *is.* Мистик—табиғаттан тыс күшке, кереметке сенетін адам.
- GİZEMLİ** *s.* Жұмбақты, құпия, сырлы.
- GİZLEMEK** (*-i, -den*) 1. Жасыру, тасалау, көрсетпей тығып қою, тығу. 2. Жасыру, сыр бұғу, құпия ұстау. *Bu işi babasından gizlemiş ama, ablasına açmıştır.* Ол болған жайды әкесінен жасырған, бірақ әпкесіне айтқан.
- GİZLENMEK** (*-e*) 1. Жасырыну, тығылу. *Çalışların arkasına gizlendi.* Бұталардың артына жасырынды. 2. (*-den*) Жасырылу, айтылмау, білдірілмеу, құпия сақталу. *Bu iş ondan gizlendi.* Бұл іс одан жасырылды, оған айтылған жоқ.
- GİZLİ** *s.* 1. Жасырын, құпия. *Gizli kapı.* Жасырын есік. *Gizli cep.* Жасырын қалта. 2. Жасырын, астыртын, бүр-келген. 3. *zf.* Құпия түрде, жасырын, астыртын. *Mektubu senden gizli posta kutusuna attım.* Хатты саған көрсетпей пошта жөшігіне салып жібердім.
- GİZLİCE** *zf.* Жасырын түрде, астыртын.
- GİZLİDEN GİZLİYE** *zf.* Астыртын, жасырын түрде, білдірмей, сездірмей.
- GİZLİ OY** *is.* Жасырын дауыс беру.
- GİZLİ POLİS** *is.* 1. Ұлттық қауіпсіздік комитетінің қызметкері. 2. Тыңшы, жансыз, агент.
- GLADYATÖR** *is. Fr.* Гладиатор—көне Римде аренада басқа бір адаммен я аңмен жекпе-жек алысатын құл немесе соғыс тұтқыны.
- GLÄSE** *is. Fr.* 1. Жұмсақ былғары. 2. *s.* Жылтыраған, лактанған, лакпен сырланған (зат).
- GLASNOST** *is. Rus.* Жариялылық, құпия болмаушылық.
- GLİKOZ** *is. Yun. kim.* Глюкоза—жүзім қанты, шырыны.
- GLİSERİN** *is. Fr.* Глицерин—денсаулыққа, техникаға қолдану үшін әр түрлі майдан жасалатын ақшыл сұйық зат.
- GLOBAL, -li** *s. Fr.* 1. Жалпылама, жаппай, тұтастай. 2. Ғаламдық, глобальді, бүкіл жер шарын қамтитын.
- GLOBALLEŞMEK** (*nsz*) Жаһандану, ғаламдану.
- GLOKOM** *is. Fr.* Глаукома—су қараңғы ететін көз ауруының бір түрі.
- GLÜTEN** *is. Lât.* Ұлпа—астық дәніндегі белоктық зат.
- GLÜTEN EKMEĞİ** *is.* Белокты нан.
- GNAYS** *is. Alm. jeol.* Гнейс—тау жынысы.
- GOCUK, -ğu** *is. Bul.* Тон—жүнін ішіне қаратып тіккен сырт киім.
- GOCUKLU** *s.* Тон киген, үстінде тоны бар.
- GOCUNMAK** (*nsz, -den*) Тартыншақтау, жоламау, ат-тонын ала қашу.
- GOFRET** *is. Fr.* Вафля.
- GOL, -lü** *is. İng. sp.* Гол, ұпай. *gol atmak* гол салу. *gol kaçırmak* гол соғу мүмкіндігін жіберіп алу. *gol olmak* каклаға гол соғу.
- GOLCÜ** *is.* Көп гол салатын ойыншы.
- GOLF, -fü** *is. İng.* Гольф—спорт ойынының допты қуалап әр түрлі кедергілерден өткізетін бір түрі.
- GONCA** *is. Far.* Бұршік.
- GONDOL, -lü** *is. İt.* Гондола—бір ескекті қайық.
- GONK, -gu** *is. müz.* 1. Гонг—соғып ой-

- найтын музыка аспабының бір түрі. 2. *sp.* Бокста раундтың басталған, біткен уақытын білдіру үшін ұрып дауыс шығаратын құрал.
- GORİL** *is. Yun.* Горилла—адамға ұқсас ірі маймыл.
- GOTİK** *s. Fr.* Готикалық, готтарға қатысты.
- GOTİK HARFLER** *ç. is.* Готикалық оймыш жазулар.
- GOTİK SANAT** *is.* Готикалық стиль—орта ғасырдың соңғы кезіндегі архитектура стилі.
- GOYGOYCU** *is. esk.* 1. Мухаррем айында үй аралап, діни өлендер айтып садақа жинайтын адам. 2. *tec.* Қайыршы, тіленші. 3. *s.* Даңғаз, даурықпа, лепірме.
- GÖBEK, -ği** *is.* 1. Кіндік. *Ağlamaktan çocuğın göbeği çatladı.* Жылағаннан баланың кіндігі жырттылып кетті. 2. Жуан қарын, қамтиған қарын. *Göbeğini eritmek için her sabah bir saat yol yürür.* Қарнының майын кетіру (арықтау) үшін күнде таңертең бір сағат жүреді. 3. (қала, мемлекет т.б.) Орталық. *Ankara'nın göbeğinde oturuyor.* Анкараның орталығында тұрады. 4. (өсімдік, жеміс-жидек) Өзек, ортасы. 5. Ұрпақ, үрім-бұтақ, буын. *Bir göbek sonrakiler.* Келесі буын, өскелең ұрпақ. 6. (кілем, поднос т.б. нәрселердің) Ортасындағы өрнек. *göbek atmak* 1) қарнын қимылдату, қарнын қыбырлату. 2) *tec.* қатты қуану, қуанышы қойнына сыймау. *göbek bağlamak* семіріп қарны шығу. *göbeği çatlamak* (бір істі бітіру үшін) табанынан тозып кету, көп әуреге түсу. *göbeği sokakta kesilmiş* үйде тұрмайтын, қаңғыбас, қыдырымпаз; жүргіш, жеңіл жүріске салынған, жезөкше. *göbeğini kesmek* 1) (жаңа туған баланың) кіндігін кесу. 2) көп уақыттан бері тану, білу.
- GÖBEK ADI** *is.* Жаңа туған балаға кіндігін кесіп жатқанда қойылатын ат. *Turgut'un göbek adı Mehmettir.* Тургуттың кіндік аты—Мехмет.
- GÖBEKLENMEK** (*nsz*) 1. Қарны шығып
- семіру. 2. (капуста т.б.) Қауданы үлкею, жапырағы көбейіп қалындау.
- GÖBEKLİ** *s.* 1. Қарынсау, қарны үлкен, қарны жуан. 2. (капуста т.б.) Қауданы бар, қауданы қаудифан, жапырақтары өсіп жиілеген.
- GÖBEK TAŞI** *is.* Моншада терлеу үшін астынан жылытылатын жалпақ мәр-мәр тастан жасалған сөкі.
- GÖBEL** *is. hlk.* 1. Некесіз туған бала. 2. Өкесіз, ешкімі жоқ бала. 3. (егіс даласында) Меже белгісі, меже топешіктері.
- GÖCEN** *is. hlk.* 1. Көжек. 2. Күшік. 3. Торай.
- GÖÇ** *is.* 1. Көш, қоныс. 2. (үйден үйге) Кошу, қоныс аудару. 3. Кошіп жатқандағы үй заты, жүгі. 4. (құс, жан-жануарлар) Маусымның ауысуына қарай көшуі, жер ауыстыруы. *göç etmek (veya eylemek)* 1) көшу, қоныс аудару. 2) өлу, қайтыс болу: *Oteki dünüyaа göç etmek.* О дүниеге аттану, о дүниеге сапар шегу.
- GÖÇEBE** *s.* 1. Көшпелі, кошіп-қонып тіршілік ететін (ел, халық, тұрмыс). 2. (кейбір жан-жануарлар үшін) Көшпелі, әр жерге ауысып отыратын.
- GÖÇEBELEŞMEK** (*nsz*) Кошіп-қону, көшпенді болу, кошіп-қонып жүру.
- GÖÇEBELİK, -ği** *is.* Көшпелілік, көшпелі өмір.
- GÖÇER** *s. bk. Göçebe.*
- GÖÇERİ** *s.* Көшіп-қонуды ұнататын, үнемі көшіп-қонып жүретін.
- GÖÇER KONAR** *s.* Көшіп-қонып тіршілік ететін, көшпелі. *Göçer konar aşiret.* Көшіп-қонып тіршілік ететін тайпа.
- GÖÇERMEK** (*-i, -e*) 1. Откізу, тапсыру, міндеттеу, жүктеу. *Arkadaşım işini bana göçerdi.* Досым жұмысын маған міндеттеді. 2. (өсімдік) Көшеттеу, көшіріп отырғызу, басқа жерге отырғызу.
- GÖÇKÜN** *s.* 1. Ескірген, қаусаған, тозығы жеткен. *Göçkün bir ev.* Тозығы жеткен үй. 2. *hlk.* Көшпелі, көшіп-қонып жүретін. 3.

Қартайған, жасы келген, көрі (адам).

GÖÇMEK, -er (-den, -e) 1. Көшу, көшіп кету, қоныс аудару. *Bu yaz yaylaya göçtük.* Осы жаз жайлауға көштік. 2. (кейбір жан-жануарлар) Жылы аймақтарға орын ауыстыру, қоныс аудару, ұшып кету. *Göçen kuşlar.* Жылы жерлерге қайтқан құстар. 3. Құлау, опырылу, опырылып құлау. *Duvar göçtü.* Қабырға опырылып құлап қалды. 4. (*nsz*) О дүниеге аттану, қайтыс болу, өлу. *O zavallı da göçtü.* Ол байғұс та өлді. *göçüp gitmek* олу, о дүниеге кету.

GÖÇMEN *is.* Эмигрант—бір елден екінші елге қоныс, тұрақ аударған адам; босқын, иммигрант.

GÖÇÜ *is. hlk.* Топырақ кошкіні.

GÖÇÜK, -ği *s.* 1. Құлаған, опырылған, қираған (жер). 2. *is.* Көшкен, орнынан жылжып қозғалған топырақ.

GÖÇÜRMEK (-i, -e) 1. Көшіру, басқа жерге қоныс аударту. *Soğuklar bu yıl yaylacuları vakitsiz göçürdü.* Суық ауа райы биыл малшылардың уақытынан бұрын көшіп кетуіне себеп болды. 2. Қирату, сындыру, құлату. *Kar çatıyı göçürdü.* Қар шатырды құлатып кетті.

GÖÇÜŞME *is. gr.* Метатеза—сөз ішіндегі дыбыстардың алмасып келуі.

GÖĞERMEK *bk. Gövermek.*

GÖĞÜS, -ğüsü *is.* 1. Кеуде—дененің белден мойынға дейінгі бөлігі. 2. Көкірек, омырау тұс, кеуде, төс. 3. *tec.* Емшек, омырау. *göğüs geçirmek* терең күрсіну. *göğüs germek* қиындықтарға қарсы тұру, қарсылық көрсету. *göğüs vermek* төзімділік көрсету, қиындыққа шыдау.

GÖĞÜS BOŞLUĞU *is. anat.* Көкірек қуысы.

GÖĞÜS GÖĞÜSE *zf.* Бетпе-бет, жүзбе-жүз, қозбе-қоз. *Sokakta onunla göğüs göğüse geldik.* Көшеде онымен қарама-қарсы кездесіп қалдық.

GÖĞÜS HASTALIĞI *is. tıp* Өкпе ауруы, жегі.

GÖĞÜS KOVUĞU *is. bk. Goğus boşluğu.*

GÖĞÜSLEMEK (-i) 1. Көкірегімен итеру, итермелеу, омыраулау, ентелеу. *Karıyı göğüsledi.* Ол есікті күшпен итерді. *Karıcıyı göğüsleyip içeri girdi.* Есік алдында тұратын күзетшіні итермелеп ішке кірді. 2. *tec.* Қарсылық көрсету, қарсы тұру.

GÖĞÜSLÜ *s.* 1. Кең кеуделі, төсі шығыңқы, омыраулы. 2. Омырауы, емшегі үлкен әйел.

GÖĞÜSLÜK, -ğü *is.* Фартук, алжапқыш.

GÖK, -ğü *is.* 1. Аспан, көк; кок күмбезі, аспан күмбезі. *Gök bulutlanıyor.* Күн бұлттанып барады. 2. *s.* Көк, көгілдір, көкшіл. *gök delinmek* (жаңбыр) аспанның түбі тесіліп кеткендей шелектеп кую, толассыз жауу, шүмектеп кую. *göge merdiven dayamış* ұзын бойлы, сырықтай. *göklere çikarmak* көкке көтеру, асырамақтау, дәріптеу. *gökte ararken yerde bulmak* коктен сұрағаны жерден табылу, алыстан, қиыннан іздегені аяқ астынан кезіге кету.

GÖK BİLİMCİ *is. astr.* Астроном.

GÖK BİLİMİ *is. astr.* Астрономия—аспан әлеміндегі жарық сәулесі бар денелердің құрылымы мен қозғалысын зерттейтін ғылым.

GÖK CİSMİ *is. astr.* Аспан денелері.

GÖKÇE *s.* 1. Аспан әлемімен байланысты, аспан әлеміне қатысты. 2. Көк, көгілдір, көкшіл. 3. Әдемі, сұлу.

GÖKÇEK *s. hlk.* Әсем, әдемі, сүйкімді (адам).

GÖKÇÜL *s. hlk.* Көкшіл, көгілдір, көгілдір түстілеу.

GÖKDELEN *is.* Жиырма-отыз қабатты зәулім ғимарат.

GÖK DOĞAN *is. zool.* Ителгі, ақсары.

GÖK GÜRLEMESİ *is.* Күннің күркіреуі.

GÖK KUŞAĞI *is.* Кемпірқосақ.

GÖKKUZGUN *is. zool.* Көкқарға—тоқылдақ тұқымдас құс.

GÖKMEN *s. hlk.* Көк көзді (адам).

GÖKNAR *is. bot. bk. Köknar.*

GÖK TAŞI *is. astr.* Метеорит—аспандағы дүние әлемінен жерге келіп түскен зат немесе тас дене.

GÖKTÜRK *öz. is. tar.* Көктүрік—VI-VIII ғасырларда Монғолия мен Орта Азияны мекендеген түркі тілдес тайпа.

GÖKTÜRKÇE *öz. is.* Көне түркі тілі, көне түркі жазба ескерткіштерінің тілі—көне дәуірде Азияны мекендеген, қазіргі түркі халықтарының арғы негізі саналатын халықтар тілі.

GÖKYOLU *is.* Құс жолы.

GÖKYÜZÜ *is.* Көк аспан, аспан, көк күмбезі.

GÖL *is. coğr.* 1. Көл. *Acı göl.* Тұзды көл. *Göller diyarı.* Көлді өлке. 2. Тоған. *göl olmak* көл болу, су жиналып қалу, көлшік пайда болу.

GÖLALASI *is. zool.* Көл форелі—таудың суық суларында, өзендерінде болатын шұбар жонды кішкене балық.

GÖL BAŞI *is.* Көлге құятын өзен.

GÖLCÜK, *-ğü is.* Көлшік, шағын көл, тоспа.

GÖLEK, *-ği is. hlk.* Көлшік, шағын көл.

GÖLERMEK *(nsz) hlk.* 1. Көлшіктену, су жиналып көлшікке, көлге айналу. 2. *hlk.* Малдың жібі мойнына, аяғына оралып шалынып құлау, шалыну.

GÖLET *is. hlk.* 1. *bk. Gölek.* 2. *hlk.* Ішіне өңделмеген теріні салып жібітетін тастан соғылған су қоймасы.

GÖLGE *is.* 1. Көлеңке. 2. Күн көзінен, жауын-шашыннан саялайтын пана, қорғаныш. 3. Көлеңке—бір нәрсенің сурет пішіні, бейнесі, елесі. 4. *tec.* Біреудің соңынан ілесіп, үнемі бірге қасында еріп жүретін адам. 5. *tec.* Қамқор, пана, сүйеніш, қорғаныш. *Onun gölgesi altında yaşıyor.* Оның көлеңкесінде күн көріп отыр. *gölge düşmek* көлеңке түсу. *(bir şeye) gölge düşürmek* *tec.* кір келтіру, жаман атқа қалдыру. *gölge etmek* 1) көлеңке жасау, көлеңке түсіру. 2) *tec.* кедергі жасау, бөгет болу, кесіп келтіру. *gölgede bırakmak* қатардан оза шабу, алға озып шығу, асып түсу. *gölgede kalmak* көлеңкеде қалу, елеусіз қалу,

ескерілмеу. *(kendi) gölgesinden korkmak* өз көлеңкесінен өзі қорқу, не болса содан сескену.

GÖLGELEMEK *(-i)* 1. Көлеңкелеу, көлеңке түсіру, қалқалау. *Bu ağaç penceresimizi gölgeliyor.* Бұл ағаш тереземізді көлеңкелеп тұр. 2. *tec.* (сурет өнерінде) Қарайту, қоюландыру, көлеңкелеу. 3. *tec.* Кір келтіру, жаман атқа қалдыру, беделін түсіру немесе бір заттың құнын төмендету, бағасын түсіру.

GÖLGELENDİRMEK *(-i)* 1. Көлеңкелету, көлеңкелеп қою. 2. *tec.* Шатастыру, былықтыру, араластыру.

GÖLGELENMEK *(nsz)* Көлеңкелену, қалқалану, көлегейлену.

GÖLGE Lİ *s.* 1. Көлеңкелі, күн түспейтін, көлеңкесі мол, саялы. 2. *tec.* Көмескі, анық емес, түсініксіз.

GÖLGE LİK, *-ği is.* Көлеңкелі, күн түспейтін жер, көлеңке жер.

GÖLGESİZ *s.* Көлеңкесіз, көлеңкесі жоқ.

GÖLÜK, *-ğü is. hlk.* Көлік—минуте, жүк артуға пайдаланылатын мал.

GÖMLEK, *-ği is.* 1. Ер адамның көйлегі, жейде. 2. Әйелдердің жұқа ішкіімі, комбинация. 3. Іш көйлек, майка. *Don ve gömleği ile fırlamış erkekler kapılarını önünde giyiniyorlardı.* Дамбалшан, іш көйлекпен үйден жүгіріп шыққан еркектер есіктерінің алдында киініп жатқан еді. 4. Қап, тыс, құндақ. 5. Ұрпақ, буын. 6. *tec.* Дәреже, деңгей. *Şimdiki hâli eskisinden bir gömlek iyidir.* Оның қазіргі жағдайы бұрынғысынан едәуір жақсы. *gömlek değiştirmek* 1) көйлек, іш көйлек ауыстыру. 2) (жылан) терісін жанарту. 3) *tec.* мінез-құлқын, жүріс-тұрысын немесе пікірін өзгерту. *gömleğinden (veya gömlekten) geçirmek* біреудің баласын бала қылу, асырап алу.

GÖMLEKÇİ *is.* Жейде-дамбал, жеңіл-желпі жұқа киімдер тігетін я сататын адам.

- GÖMLEKÇİLİK**, -ği *is.* Жейде-дамбал тігу ісімен шұғылданушылық.
- GÖMLEKLİ** *s.* Жейдесі бар, жейделі, жейде киген.
- GÖMMEK**, -er (*-i, -e*) 1. Көму, көміп тастау, жерге көміп тастау. 2. Көму, жерлеу. *Ölüyü gömdüler.* Олар өлген адамды жерледі. 3. Салу, қондыру, қою. *Taş yüzüğe iyi götmümemiş.* Сақинаға тас жақсы салынбаған, жүзіктін көзі жақсы салынбаған.
- GÖMÜLMEK** (*nsz*) 1. Көмілу, жерлену. 2. (бір орында) Тырп етпей, корінбей отыру, өз бетінше өзімен-өзі болу. *Abdi Beye kalsa, koltuğuna gömülüp, gazetelerini okuyacak.* Әбді мырзаға салса, креслосына жайғасып алып газеттерін оқып отырар еді. 3. (*-e*) *tec.* Шому, бату, беріліп кету. *Anılara gömülmek.* Өткен күнді еске түсіру, өткен күнді ойлап, ойға бату.
- GÖMÜLÜ** *s.* 1. Көмілген, көміп тасталған, көмүлі. 2. Жерленген. 3. Батып кеткен, жоқ болған. *Denizin derinliklerine gömülmüş gemi.* Теңіздің түбіне батып кеткен кеме.
- GÖMÜTLÜK**, -ğü *is.* Мола, бейіт, зират.
- GÖN** *is.* 1. Көн, былғары. 2. Тері, тері-терсек. *Ham deri.* Өңделмеген тері.
- GÖNDER** *is.* *Yun.* Сап, ағаш сап. *Bayrak gönderi.* Тудың сабы.
- GÖNDERİ** *is.* 1. (бір жерден екінші жерге пошта арқылы жіберілген) Қорап, түйіншек, жеделхат, хат т.б. 2. *hkk.* Шығарып салу, аттандыру, жөнелту.
- GÖNDERİCİ** *is.* Пошта арқылы хат, жеделхат т.б. жіберген адам.
- GÖNDERME** *is.* Жіберу, жөнелту.
- GÖNDERME BELGİSİ** *is.* Жолдау қағазы, жолдама құжаты.
- GÖNDERMEK** (*-i, -e*) 1. Жіберу, жөнелту, салу, жұмсау. *Doktoru çağırmaуа göndermek.* Докторға кісі жіберу, докторды шақырып келуге кісі жұмсау. *Haber göndermek.* Хабарлау, хабар жіберу. *Mektup göndermek.* Хат жіберу, хат салу. *Para göndermek.* Ақша салу, ақша жіберу. 2. Шығарып салу, аттандыру.

- GÖNENÇ**, -ci *is.* Молшылық, дәулеттілік, бақуаттылық, ауқаттылық.
- GÖNENÇLİ** *s.* Дәулетті, ауқатты, бақуатты, төрт құбыласы тең. *Gönençli bir hayat sürmek.* Бақуатты өмір сүру.
- GÖNENMEK** (*nsz*) Жақсы өмір сүру, төрт құбыласы тең болу, бақуатты түру, рахат өмір сүру; қуану, мәз болу, қуанышка кенелу.
- GÖNLÜ BOL** *s.* Кең пейілді, қолы ашық, жомарт, мырза (адам).
- GÖNLÜ KARA** *s.* Қара ниетті, арам ойлы, залым.
- GÖNLÜNCE** *zf.* Қалағанынша, еркінше, қалауынша. *Gönlünce bir iş bulamadı.* Өзінің ойындағыдай бір жұмыс таба алмады.
- GÖNLÜ TOK** *s.* Тоқмейіл, барға қанағатшыл, місе тұтқыш.
- GÖNLÜ ZENGİN** *s.* Қолы ашық, берген, мырза, жомарт.
- GÖNÜL**, -nlü *is.* 1. Көңіл, жүрек, жан. 2. *tec.* Тлек, ықылас, арман, ой, қиял. *Okumaya gönlün var mı? Okuma ықыласың бар ма? gönül açmak* көңіл ашу, көңіл көтеру, көңіл сергіту; жұбату, көңілін аулау. *gönül akıtmak* ұнату, сүю, ғашық болу. *gönül avutmak* көңіл көтеру, ойнап-күлу. *gönül bağlamak* ғашық болу, сүю. *gönül çekmek* ғашық оты жану, жүрегіне өрт түсу, ғашықтық дертіне шалдығу. *gönül eğlendirmek* көңіл көтеру, ойнап-күліп уақытты көңілді өткізу. *gönül ferman dinlemez* жүрекке әмір жүрмейді, сүйген жүрек айнымас. *gönül kırmak* көңілін қалдыру, көңілін жығу. *gönül kimi severse güzel odur* сүлу сүлу емес, сүйген сүлу. *gönül vermek (veya bağlamak)* ғашық болу, сүю. *gönül yıkmak* көңілін қалдыру, көңілін жығу, бетін қайтару. *gönlü varmamak* көңілі соқпау, ұнатпау, зауқы соқпау. *gönlünü etmek* көңілін қалдырмау, бетін қайтармау, разы ету. (*birinin*) *gönlünü hoş etmek* көңілін өсіру, қатты қуанту, көңілін

sergity. *gönlünü kaptırmak* көңілі ауу, көңілі құлау, көңілі кету, ғашық болу. *gönlünü yaralamak* жүрегін жарау, ренжіту, көңілін қалдыру.

GÖNÜL BELÂSI *is.* Ғашық оты, ғашық дерті.

GÖNÜL BİRLİĞİ *is.* Көңіл жарасымдығы.

GÖNÜL ÇÖKÜŞÜ *is.* Торығушылық, түңділушілік, көңілі құлазушылық.

GÖNÜL FERANLIĞI *is.* Көңілі тоқтық, уайымсыздық, қайғысыздық.

GÖNÜLLÜ *s.* 1. Ерікті, өз еркімен, келісімімен істелген. *Gönüllü asker.* Ерікті әскер. 2. Әуесшіл, әуесқой, ынтық, құмар. *Ahmet ötücü kuşlar gönüllüsüydü.* Ахмет сайрағыш құстарға құмар еді. *Ben bu işe pek gönüllü değilim.* Мен бұл жұмысқа қатты ынтық емес едім. 3. *is.* Сүйікті, өте жақсы көретін я сүйетін, жақсы көретін. *Bu kızın gönüllüsü.* Бұл қыздың сүйіктісі.

GÖNÜLLÜLÜK, -ğü *is.* Еріктілік, өз еркімен істеушілік.

GÖNÜL YARASI *is.* Көңіл сызы, көңілдегі реніш, көңіл дағы.

GÖNYE *is.* *Yun.* Үшбұрышты сызғыш. *Münhani gönye.* Қисық сызықтарды сызатын сызғыш.

GÖRE *e.* 1. Сәйкес, сай, лайық, бойынша. 2. Қарағанда, салыстырғанда, ойынша. *Söylediğine göre.* Айтқанына қарағанда. *Doğrusunu söyle de biz ona göre davranalım!* Тұрасын айт та, біз соған қарай әрекет етейік. *Bana göre.* Менің ойымша. *Bana göre hava hoş!* Маған салса бәрібір, мен үшін бәрібір!

GÖRECE *s.* Салыстырмалы, релятивті.

GÖRECİLİK, -ği *is. fel.* Релятивизм—объективтік болмысты білу мүмкін емес деп қарайтын және барлық білімді болжал деп есептейтін ілім.

GÖRENEK, -ği *is.* Әдет, әдет-ғұрып. *göreneği çiğnemek* қалыптасқан әдет-ғұрыпты аяққа таптау, қорлау.

GÖREV *is.* 1. Қызмет, лауазым. 2. Парыз, міндет, борыш. 3. Функция, қызмет. *Bademciklerin görevi.* Көмекей бездерінің қызметі. *Gramer göre-*

vi. Создердің грамматикалық функциясы. *görev almak* бір істің орындалуында қызмет алу, міндетті болу, жауапкершілікті мойнына алу. *görevden alınmak* қызметтен босатылу. *görevden almak* қызметтен, жұмыстан босату. *görevden ayrılmak* қызметін тастау, жұмыстан босау. *görevden uzaklaştırmak* қызметтен аластату.

GÖREVDAŞ *s.* Қызметтес, бірге қызмет істейтін, қызмет орны бір.

GÖREVLENDİRMEK *(-i, -le)* Міндеттеу, жүктеу, мойнына арту; тағайындау, белгілі бір қызметке белгілеу, оқіл ету.

GÖREVLİ *s.* 1. Міндетті, борышты, орындауға тиісті. 2. *is.* Қызметші, қызметкер.

GÖRGÜ *is.* Әдеп, сыпайыгершілік, ізет, кішіпейілділік.

GÖRGÜ KURALLARI *is. sos.* Этикет—мінез-құлық, қарым-қатынас тәртібі, жөні.

GÖRGÜLÜ *s.* Әдепті, ізетті, көргенді, тәрбиелі.

GÖRGÜSÜZ *s.* Әдепсіз, көргенсіз, ұятсыз, тәрбие көрмеген.

GÖRGÜSÜZLÜK, -ğü *is.* Әдепсіздік, көргенсіздік, ұятсыздық.

GÖRGÜ TANIĞI *is.* Көзімен көрген, басы-қасында болған, куәгер, куә.

GÖRKEM *is. hlk.* Салтанаттылық, сәнділік, әдемілік я салтанатты, сәулетті, сәнді көрініс.

GÖRKEMLİ *s. hlk.* Салтанатты, сәнді, әсем, көздің жауын алатын, сәулетті.

GÖRKLÜ *s. hlk.* Көрікті, сұлу, әдемі.

GÖRMEK, -ür (-i) 1. Көру, қарау, көз салып байқау. *Onu görmek istiyorum.* Оны көргім келеді. 2. Сезу, іштей байқау, білу. *İşin kötü bir sonucu varacağını gördü.* Істің арты насырға шабатынын сезді, бұл істің арты жақсылыққа апармайтынын білді. 3. Кіріп шығу, қасына барып сөйлесу. *Buğün müdürü göreceğim.* Бүгін директорға кіріп шығамын, бастықпен кездесемін. 4. Бастан

- кешіру, басынан өткізу. *Ömründe çok şeyler görüp geçirdi.* Ол өмірде көп нәрсені басынан кешірді. *Ameliyat görmek.* Операцияны басынан өткізу.
5. (-den) Алу, шығару. *Ders almak.* Сабақ алу, үйрену; сабақ болу, қорытынды шығару. 6. Болу, бар болу. *Nihayet onun cebi de para gördü.* Соңында оның қалтасына ақша түсті, соңында оның қалтасы да ақшалы болды. 7. Табыну, бас ию, қатты мән беру. *Gözü yalnız parayı görüyor.* Көзі тек ақшаны көреді, ақшаға қатты табынады. *görmezden gelmek* көрмегенсу, әдейі көрмеген болу, көрсе де көрмегенсіп жүру. *görmüş geçirmiş* көпті көрген, көп нәрсені басынан өткерген.
- GÖRMEZLİK, -ği is.** Көрмегенсу, қоз жұму, көрмеген болу.
- GÖRMEMİŞ s.** Құр кеуде, құр көкірек, түк көрмеген, көргенсіз.
- GÖRMEMİŞLİK, -ği is.** Құр көкіректік, түк көрмегендік.
- GÖRMEZLİK, -ği is. bk.** *Görmemezlik.*
- GÖRSEL s.** Көруге қатысты, көзбен көріп қабылдауға байланысты. *Görsel araçlar.* Көрнекі құралдар.
- GÖRÜCÜ is.** Жаушы—үйленетін жігітке қыз көру үшін барған адам, жігіт жағынан барған адам. *görücü gitmek* үйленетін жігітке қызды көруге бару.
- GÖRÜLMEMİŞ s.** Бұрын-сонды болып көрмеген, көз көріп, құлақ естімеген, тендесі жоқ. *Görülmemiş bir olay.* Бұрын-сонды болмаған оқиға.
- GÖRÜMCE is.** Қайын сіңлі, қайын бике.
- GÖRÜMLÜK, -ğü is.** 1. Көруге я көрмеге қойылған зат. 2. Көрімдік немесе сыйлық—күйеудің қызды алғаш көргенде беретін сыйлық-тартуы, тарту-таралғысы.
- GÖRÜNMEK (nsz, -e)** 1. Көріну, көзге шалыну. *Kapıda Eda Hanım göründü.* Есіктен Эда ханым көрінді. *Ufaktan kara bir duman göründü.* Көкжиектен қарауытқан түтін көрінді. 2. (түрі, жасы т.б.) Көріну, болып көріну, ұқсау. *Bugün iyi görünüyorsunuz.* Бүгін әрлі көрінесіз. *Kırk yaşında görünüyor.*
- Ол қырық жас шамасында көрінеді.
4. (-e) Жуасыту, тізгіндеу, ұрсу, сөгу. *Çocuk pek azdı, biraz görünür.* Бала қатты ойынға беріліп кетті, біраз сабасына түсіріп қой.
- GÖRÜNTÜ is.** 1. Елес, көмескі бұлдыр кескін, бейне. 2. *fiz.* Кескін, айналық кескін. 3. *sin. ve TV.* Кадр. 4. Көрініс, пейзаж.
- GÖRÜNÜM is.** Пішін, ұсқын; сыртқы бейне.
- GÖRÜNÜR s.** Көринетін, көрнекі, көзге түсетін.
- GÖRÜNÜŞ is.** 1. Көрініс, түр-түрпат, бейне. 2. Сыртқы түр, сыртқы келбет. *Görünüşüne göre fakir bir adama benziyor.* Сыртқы көрінісіне қарағанда кедей адамға ұқсайды. *Görünüşe aldanmamalı.* Сыртқы көрініске қарап алданбау керек, адамның сыртқы көрінісіне қарап кесіп-пішпеу керек. 3. Панорама, көрініс, пейзаж. *Genel görünüş.* Жалпы көрініс. *Üsten görünüş.* Жоғарыдан қарағандағы көрініс.
- GÖRÜNÜŞTE zf.** Сыртынан қарағанда, сыртқы көрінісіне қарағанда, бір коргенде. *Görünüşte iyi bir çocuk.* Сыртынан қарағанда жап-жақсы бала.
- GÖRÜŞ is.** 1. Байқау, бақылау, қарау. 2. *tec.* Көзқарас, пікір, ой. *Görüşlerini başkalarına zorla kabul ettirmek.* Өзінің көзқарасын басқаларға зорлап міндеттеу. 3. (түрме, аурухана үшін) Жолығу, көрісу, жолығысу. *görüşünü açıklamak* өз пікірін баяндау. *görüşlerini belirtmek* өз пікірін (ойын) айту. *görüş bildirmek* өз пікірін баяндау, ойын білдіру.
- GÖRÜŞ AÇISI is.** Көзқарас, пікір, ой. *Senin görüş açın onunkinden başka olduğu için anlaşmanız zor olacak.* Сенің көзқарасың мен оның көзқарасы басқа болғандықтан ымыраға келуіңіз қиын болады.
- GÖRÜŞME is.** 1. Кездесу, жолығысу, жүздесу, көрісу. 2. Әңгіме, кеңес; пікірлесу, кеңесу, талқылау. *Görüşmelere başlamak.* Келіссөз

жүргізуді бастау. *Görüşmeleri durdurmak*. Келіссөзден бас тарту, келіссөзді тоқтату. *Görüşmeler suya düştü*. Келіссөздің соңы сәтсіз бітті, келіссөз нәтиже бермеді.

GÖRÜŞMEK (-le) 1. Кездесу, кездесіп тұру, көрісу, жолығысу, жолығысып тұру. *Ara sıra görüşelim*. Оқта-текте кездесіп, жолығысып тұрайық. 2. Араласу, қатынасу. *Komşunuzla görüşüyor musunuz?* Көршіңізбен араласып тұрасыз ба? 3. (-i) Әңгімелесу, пікірлесу, сөйлесу. *Bu sorunu daha geniş bir zamanda görüşmeli*. Бұл мәселені кейін кеңінен отырып сөйлесу керек.

GÖSTERGE is. 1. Көрсеткіш, көрсеткіш дәрежесі, индекс; коэффициент. 2. Индикатор.

GÖSTERİ is. 1. Көрсету, халыққа көрсету, демонстрация. *Sport gösterileri*. Халыққа спорт ойындарын көрсету. 2. Шеру, митинг. *gösteri yapmak* демонстрация жасау, көрсету, ұйымдастыру.

GÖSTERİM is. sin. 1. Проекция—көріністің жазықтыққа түсірілген кескіні. 2. sin. Сеанс. *Filmin gösterimi*. Фильмнің сеансы.

GÖSTERİŞ is. 1. Көрсету, демонстрация. 2. Жасандылық, көз алдаушылық; екіжүзділік. *Gösteriş için yapılan*. Жай көрсету үшін жасалған, бояма, көз алдайтын. 3. Көрініс, сыртқы түр, пішін. *Bu binanın hiç gösterişi yok*. Бұл ғимараттың сыртқы көрінісі келіссіз. *gösteriş yapmak* 1) демонстрация жасау. 2) жасанды қылыққа кіру, қылықтан қылыққа кіру, екі жүзді болу, әдемі болып көрінуге тырысу.

GÖSTERİŞÇİ s. Әдемі, сырты сұлу болып көрінуге тырысатын, жалтырақ құмар.

GÖSTERİŞSİZ s. 1. Қарапайым, жұпыны, қораш. *Çok gösterişsiz bir ev, ama içi çok güzel*. Өте жұпыны үй, бірақ іші өте әдемі. 2. Еркін, қысылып-қымтырылмайтын, өзін-өзі еркін ұстайтын. *Gayet sade, gösterişsiz bir at-*

mosfer. Өте қарапайым, еркін орта.

GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ is. Демонстрация, шеру.

GÖSTERMEK (-i, -e) 1. Көрсету, көргізу. *Size kitaplarımı göstereyim*. Сізге кітаптарымды көрсетейін. *Bu gözlük ufak yazıları iyi göstermiyor*. Бұл көзілдірікпен майда жазулар дұрыс көрінбейді. 2. Нұсқау, көрсетіп жіберу, жөн сілтеу. *Vitrindeki oyuncuğa parmağıyla gösterdi*. Көрмеде (витринада) тұрған ойыншықты саусағымен көрсетті. 3. Көрсету, білдіру, байқату, аңғарту. *Bu söz onun iyi niyetini gösteriyor*. Бұл оның адал ниетін аңғартады. 4. Сендіру, иландыру, көзін жеткізу. *Bunun böyle olduğunu size göstereceğim*. Мұның осылай болғанына сіздің көзіңізді жеткіземін. 5. Түсіндіру, үйрету, ұғындыру. *Ders göstermek*. Сабақ үйрету. *Yol göstermek*. Жолын көрсету, жолын түсіндіру. 6. (nız) (жас, түр) Көріну, сияқты көріну, болып көріну. *Bu adam yaşlı gösteriyor*. Бұл кісі кәрі көрінеді. *Yaşını hiç göstermiyor*. Ол жас көрінеді. 7. Көрсету, білдіру, қарау. *Anlayış göstermek*. Түсінікпен, түсінушілікпен қарау. *Cesaret göstermek*. Батырлық көрсету. *Saygı göstermek*. Құрмет көрсету.

GÖSTERMELİK, -ği is. 1. Үлгі, түр. 2. s. Көрсетуге, көрсету үшін қойылған.

GÖSTERME PARMAĞI is. Сұқ саусақ.

GÖSTERME SIFATI is. gr. bk. *İşaret sıfatı*.

GÖT is. kaba 1. Көт. 2. Соңы, шеті, түбі. 3. Бөксе, жамбас, сауырсын. 4. *tec*. Батылдық, ержүректік, батырлық. *göten bacaklı* қортық, қысқа бойлы, мыртық.

GÖTÜN GÖTÜN zf. Артымен, артқа, кейін.

GÖTÜRMEK (-i, -den, -e) 1. Апару, алып бару, жеткізу. *Götürüp vermek*. Апарып беру. *Bunları mağazadan eve götürüyorum*. Бұларды дүкеннен

алып үйге апара жатырмын. *Haber götürmek*. Хабар жеткізу. 2. (-i, -e) Апару, ертіп бару, шығарып салу, жеткізіп салу. *Beni evime kadar götürdü*. Мені үйіме дейін шығарып салды. 3. Тасу, тасымалдау, жеткізу. *Eşyaları götürmek*. Заттарды тасымалдау. 4. Шайып кету, бұзып кету, құлатып кету, жұлып түсіру. *Bir mermi bacağını götürdü*. Оқ аяғын жұлып кетті. *Duvarı su götürdü*. Су дуалды құлатып кетті. 5. (-i) Өлтіру, жан алу, тірі қалдырмау. *Hastalık çok insan götürdü*. Ауру көп адамның өмірін қиып кетті. 6. (-i) Төзу, шыдау, сабыр қылу. *Şaka götürmemek*. Қалжың көтере алмай, әзілге шыдамау.

GÖTÜRÜ *s. ve zf.* Түгелімен, тегіс, толайым, түгел дерлік. *Bu kitapların hepsini götürü on bin liraya aldım*. Осы кітаптардың бәрін түгелімен он лираға сатып алдым.

GÖVDE *is.* 1. Корпус. *Uçak gövdesi*. Ұшақ корпусы. 2. Дене, адамның тұла бойы, өн бойы. *İnsan gövdesi*. Адамның денесі. 3. (ағаш) Дің, баған. *Ağaç gövdesi*. Ағаш діңі. 4. Ұша, малдың тұтас еті. *Bir gövde koyun*. Қой ұшасы. 5. *gr.* Түбір, сөздің негізгі бөлшегі. *Fiil gövdesi*. Етістік түбірі.

GÖVDELİ *s.* Денелі, сом тұлғалы, иықты.

GÖVEK, -ği *is. hlk.* Жаңғақтың жасыл қабығы.

GÖVEM *is. zool.* Сона.

GÖVERİ *is.* Көкөніс.

GÖVERMEK (*nsz*) 1. Көктеу, көгеру, өркен жаю. 2. Көгеру, көк түске айналу, көк түске кіру.

GÖVERTİ *is. hlk. bk. Göveri.*

GÖYMEK, -er (-i) Жағу, өртеу, күйдіру.

GÖYNÜK, -gü *s. hlk.* 1. Күйік, күйген, күйіп қалған (жер). 2. *is.* Өртенген, өртеніп кеткен жер. 3. *hlk. s.* Күнге күйген, күн тиіп тотыққан. 4. *mec. s.*

Күйікті, күйігі бар, қайғылы.

GÖYNÜMEK (*nsz*) *hlk.* 1. Күйіну, торығу, уайымдау. 2. *is.* (жеміс) Пісу, жеуге жарау.

GÖZ *is.* 1. Көз. *Gözlerinin altı şişmişti*. Оның көзінің алды қалталанып түр еді. 2. Көзқарас, көз тастау, көз тігу. *Bütün gözler ona çevrilmişti*. Бәрінің көзі соған қадалып қарап тұрған еді. 3. Қайнар көз, бұлақ. 4. Тесік, көз. *İğnenin gözü*. Иненің көзі. 5. Бөлім; тартпа, суырма. *Çantanın gözleri*. Сөмкенің бөлімдері. *Masanın gözü*. Үстелдің тартпасы. 6. Таразының табағы. 7. Көз, тіл, назар. *Dedim ya adamcağыз göze geldi*. Айттым ғой, байғұс адамға көз тиді деп. *göz açıp karayıncaya kadar* көзді ашып-жұмғанша, лезде, қас пен көздің арасында, әп-сәтте. *göz ақurtmamak* көз ашқызбау, дамыл бермеу, бас көтеруге мұрша бермеу. *göz almak* көздің жауын алу, сұлулығымен тәнті ету, әдемілігімен көзге түсу. *göz ardi etmek* көңіл бөлмеу, назар аудармау, құнттамау, елемеу. *göz almak* көз жүгірту. *göz boyamak* көз байлау, алдау, арбау. *göz değmek* көз тию, біреудің назары түсіп ауыру. *göz gezdirmek* көз жүгірту, шолып қарап шығу. *göz göre göre* көз алдында, козін бақырайтып қойып, көз көріп отырып. *göz hapsine almak* көз тігу, қадала қарау, тесіле қарау. *göz kulak olmak* көз-құлақ болу, бас-көз болу, қарайласу, назар салу. *göz ucuyla bakmak* көзінің астымен қарау, бетіне тіктеп қарамай, қабағының астымен қарау. *göz ucuyla görmek* аңғару, байқау, сезу. *göz yumtmak* көз жұму, түк көрмедімге басу, көрсе де көрмегенсу. *göz yumtmamak* 1) көз ілмеу, ұйықтамау, көз шырымын алмау. 2) кешірмеу, кешпеу. *gözden қаçırmak* байқамау, аңғармау, көрмей қалу. *gözden қауыр*

olmak ұшты-күйлі жоқ болу, зым-зия ғайып болу. *göze girmek* көзге түсу, көріну, көрініп қалу. *gözler önüne sermek* жайып алу, бар білгенін айтып беру, мәсемен таныстыру. *gözleri sulanmak* көзі жасаурау, көзіне жас үйірілу. *gözlerini belirtmek* көзі бақырайып кету, көзі шарасынан шығып кету, бақшию. *gözlerini diknek* көзін тiгу, қадала қарау, тесiле қарау. *gözlerinin içine kadar kızarmak* бетiнен оты шығып қызару, ұялу. *gözü korkmak* бата алмау, батылы бармау, жүрегі дауаламау. *gözü tutmak* сенбеу, жаратпау, ұнатпау. *gözü yılmak* тайсалу, жүрексiну. *gözü yolda kalmak* екi көзi төрт болу, жолына қарай-қарай шаршау, күте-күте зарығу. *gözünde tütmek* сағыну, көрүте құмарту, аңсау. *gözüne girmek* сенiмiне ие болу, сүйiспеншiлiгiне бөлeну. *gözüne uyku girmemek* көзіне ұйқы кiрмеу, ұйықтамау, көз iлмеу. *gözünü açmak* көзiн ашу, көкiрегiн, санасын ояту. *gözünü alamamak* көзiн айыра алмау, тесiле қарау. *gözünü kan бүрiуmek* көзіне қан құйылу, қатты ызадан көзі қарауыту. *gözünü karatacak* 1) көз жұму, өлу. 2) көз жұму, түк көрмедiмге басу. *gözünü yumtacak* 1) көз жұму, көрсе де көрмегенсу. 2) өлу, қайтыс болу. *gözünün önünden gitmemek* көз алдынан кетпеу, ойына алу, ұмыта алмау. *gözünün yaşına bakmamak* көз жасына қарамау, аямау, жаны ашымау.

GÖZALTI *is.* Бақылау, қадағалау. *gözaltına almak* бақылауға алу.

GÖZ BÖBEĞİ *is. anat.* 1. Көздің қарашығы. 2. *s. mec.* Сүйікті, қымбатты. *Bir insanla değil, bir milletin göz bebeği ile evleniyorsun.* Бір адамның емес, бір халықтың аяулысына үйленіп жатырсың.

GÖZCÜ *is.* 1. Бақылаушы, аңдушы, бағушы; күзетші. 2. *hfk.* Көз дәрігері.

GÖZDAĞI *is.* Қорқыту, үркітіп қою, үрейлендіріп қою. *gözdağı vermek*

қорқыту, зәресін ұшыру.

GÖZDE *s.* Сүйікті, әлпешті, басқалардан мысы биік.

GÖZE *is. biy.* 1. Жасуша (клетка). 2. *hfk.* Бұлақ.

GÖZE BİLİMİ *is. biy.* Цитология—жан-жануарлар мен өсімдік жасушалары құрылысын және тіршілігін зерттейтін ғылым.

GÖZE GÖZ *s.* Өшпенділікке өшпенділік-пен, қастыққа қастықпен жауап беретін, қанды қанмен жуатын, қанға қан.

GÖZELER ARASI *is. biy.* Жасуша аралы-ғындағы. *Gözeler arası boşluk.* Жасуша аралығындағы бос жер.

GÖZ EMEĞİ *is.* Қадалып көп іс істеуді қажет ететін, көз майын тауысатын еңбек.

GÖZEMEK (-i) *hfk.* 1. (киімді, матаны) Торлап жасау. 2. (көшет т.б.) Арасын жмiлетiп отырғызу.

GÖZENEK, -ği *is.* 1. *biy.* Жапырақ саңылауы, тыныс тесігі. 2. *anat.* Саңылау—тері бездерінің ұсақ саңылаулары. *Deri gözeneкleri.* Тері саңылаулары. 3. (өрілген, тоқылған бұйымдарда) Ажур, селдір тоқыма. 4. *hfk.* Терезе.

GÖZENEKLİ *s.* Саңылауы, тесігі бар.

GÖZENEKSİZ *s.* Саңылауы жоқ, тесіксіз.

GÖZER *is. hfk.* (селдір тесігі үлкен) Елеуіш, елек.

GÖZ ERİMİ *is. astr.* Көкжиек, көз жетер жер.

GÖZETİCİ *is.* Қарауыл, күзетші.

GÖZETİM *is.* 1. Бақылау, қарау. 2. Аңду. *gözetime almak* белгілі бір мерзімге тұтқындау, қамауға алу.

GÖZETLEMEK (-i) Аңду, сыртынан бағу, торуылдау.

GÖZETLENİŞ *is.* Торуыл, сырттай аңду, тору.

GÖZETLEYİCİ *is.* Торушы, торып жүрген адам, аңдушы, бақылаушы.

GÖZETMEK (-i) 1. Қарау, бас-көз болу, күту, бағып-қағу, қамқорлық жасау. *Büyük kardeşler küçükleri gözetir.* Үлкендер (аға-әпке) кішілерге (іні-

қарындас) бас-көз болады. 2. (дәстүр т.б.) Сақтау, қорғау, сыйлау, құрметтеу. *Hatır gözetmek*. Құрмет көрсету. *Disiplin gözetmek*. Тәртіп сақтау. 3. Көздеу, көксеу, жетуге тырысу, ұмтылу, тырысу, соңына түсу. *Amaç gözetmek*. Мақсат көздеу. *Menfaat gözetmek*. Пайда көздеу. *Şahsî menfaat gözetmek*. Өз пайдасын ойлау, өз мақсатын көздеу. *Uygun bir zaman gözetmek*. Қолайлы жағдайды күту.

GÖZETMEN *is.* (мектепте) Бақылаушы, қараушы.

GÖZ GÖZE *zf.* Көзбе-көз, бетпе-бет, жүзбе-жүз. *göz göze gelmek* көзбе-көз келу, жүзбе-жүз кездесіп қалу.

GÖZGÜ *is. hlk.* Айна.

GÖZLEM *is.* Бақылау, байқау. *Gözlem noktası*. Бақылау орны. *gözlem yapmak* бақылау жасау, бақылау жүргізу.

GÖZLEMCİ *is.* 1. Шолушы, шолу жасаушы. *Siyasî gözlemci*. Саяси оқиғаларға шолу жасаушы. 2. Бақылаушы, байқаушы. *O, bu toplantıya gözlemci olarak katıldı*. Ол осы жиналысқа бақылаушы ретінде катысты.

GÖZLEME (I) *is.* Обсервациялық бақылау—астрономиялық, метеорологиялық бақылау жүргізу.

GÖZLEME (II) *is.* Ыстық табаға я майға пісірген жұқа нан.

GÖZLEMEK (-i) 1. Тосу, тосып отыру, күту. *Onun gelmesini gözlüyorum*. Оның келуін тосып отырмын. 2. Бақылау, бақылап отыру, қадағалау. *Hava değişiklerini gözlemek havacılık için önemli bir iştir*. Ауа райының өзгерістерін бақылап отыру авиация үшін маңызды бір іс. 3. Аңду, торуылдау.

GÖZLEM EVİ *is. astr.* Обсерватория—астрономиялық, метеорологиялық бақылау жүргізетін ғылыми мекеме.

GÖZLÜ *s.* 1. Көзді, көзі бар. *Dört gözlü (argo)* Төрт көзді, көзілдірік тағатын кісі. *İri gözlü*. Бадырақ көз. *Keskin gözlü*. Өткір көзді. 2. Тартпалы, тартпасы бар, суырма жөшікті, бөлімдерге бөлінген. *Bu masa üç gözlüdür*. Бұл үш тартпалы үстел.

GÖZLÜK, -gü is. 1. Көзілдірік, көзәйнек. *Doktor, elinden gazetesini bıraktı, gözlüğünü düzeltti*. Дәрігер қолындағы газетін тастап, көзілдірігін түзеді. 2. Қалқан, аттын көзін тасалап тұратын қалқан. *gözlük takmak* көзілдірік тағу.

GÖZLÜKÇÜ *is.* 1. Көзілдірік сататын я жөңдейтін адам. 2. Көзілдірік сататын, жөңдейтін орын.

GÖZLÜKLÜ *s.* Көзілдірік киген, көзәйнек таққан.

GÖZLÜKSÜZ *s.* Көзілдірік кимеген, көзілдіріксіз, көзәйнек тақпаған.

GÖZSÜZ *s.* I. Тартпасы жоқ, суырма-сыз. *Gözsüz masa*. Суырмасыз үстел. 2. Соқыр, жанары жоқ, көр.

GÖZÜ AÇ *is.* Ашкөз, ашқарак, комағай.

GÖZÜ AÇIK *s.* Пысық, еті тірі, епті.

GÖZÜ KARA *s.* Батыл, қорықпайтын, ер жүрек.

GÖZÜKMEK (*nsz*) Көріну, қараңдау. *Karşı tepeden şehir gözükür*. Қарсы тұрған төмпешіктен қала көрінеді.

GÖZÜ PEK *s.* Батыл, ожет, ер жүрек. *göz-zü pek olmak* қорықпау, батылдық көрсету.

GÖZÜ SULU *s. tkz.* Жылауық, жылауға бейім, сәл нәрсеге жылай қалатын.

GÖZÜ TOK *s.* Токмейіл, барға қанағатшыл, місе тұтқыш.

GÖZYAŞI *is.* Жас, көз жасы.

GRADO *is. İt. kim.* Градус—арак-шарап т.б. ішімдіктердің күшінің бірлік өлшемі. 2. *mec.* Дәреже.

GRAFİK *is. Fr.* 1. График, сызба. 2. Графика, бейнелеу өнері. *Grafik sanatlar*. Бейнелеу өнері.

GRAFİT *is. Fr.* Графит—қарындаш жасалатын түрлі-түсті минерал.

GRAFİTOLOJİ *is. Fr.* Графология—адамның жазу ерекшелігін зерттейтін ғылым.

GRAM *is. Fr.* Грамм.

GRAMER *is. Yun.* 1. Грамматика. 2. Грамматика оқулығы.

GRAMOFON *is. Fr.* Граммофон; патефон.

GRANAT *is. Lât. jeol. bk. Grena.*

GRANDÜK *is. Fr.* Ұлы князь—патшалық Ресейде сұлтандарға берілетін атак.

GRANİT *is. İt. jeol.* Гранит (тас). *granit gibi* граниттей, гранит сияқты, мықты, қатты.

GRANÜL *is. Fr.* Түйіршік, түйір.

GRAVÜR *is. Fr.* 1. Гравюра, ойма, өрнек, бедер. 2. Ойылып салынған сурет.

GRAVYER *is. Fr.* Швейцар сыры, Швейцарияда жасалатын ірімшіктің бір түрі.

GREK *öz. is.* Көне грек. *Grek uygarlığı.* Көне грек мәдениеті.

GREKÇE *öz. is.* Көне грек тілі.

GREKOROMEN *is. Fr. sp.* Классикалық күрес.

GRENA *is. Fr. jeol.* Гранат — қоңыр қызыл түсті асыл тас.

GRES *is. Lât.* Машина майы; солидол.

GRES YAĞI *is. bk. Gres.*

GREV *is. Fr.* Ереуіл—ұйымдасқан түрде жұмысқа шықпай бас көтерген қозғалыс. *grev уармак* ереуілге шығу, жұмыс тастау.

GREVİSİ *is.* Ереуілші, ереуілге шығушы, ереуіл жасаушы.

GREYDER *is. İng.* Грейдер—жол құрылысына пайдаланылатын машина.

GREYFURT *is. İng. bot.* Грейпфрут.

GRİL *is. Fr. bk. Izgara.*

GRİP, -bi *is. Fr.* Тұмау, грипп. *gribe tutulmak (grip olmak)* тұмаурату, суық тиіп ауыру.

GRİPLİ *s.* Тұмауратқан.

GRİZU *is. Fr.* Рудник газы.

GRUP, -bu *is.* 1. Топ, бір шоғыр. *Gruplar hâlinde ders уарма.* Топтарға бөліп сабақ оқыту. 2. Жік, жақ, топ. *Ayrı ayrı grupların tarafını tutma.* Жақ-жақ боп бөлінушілік, жікшілдік. *Siyasî gruplar.* Саяси топтар. 3. Сынып, топ.

GRUP GRUP *s. ve zf.* Топ-топ, шоғыр-шоғыр, әлденеше топ.

GRUPLANDIRMAK (-i) 1. Топтау, топ-топқа бөлу, жіктеу, 2. Топтастыру, жинақтау.

GRUPLANMAK (nsz) Топтарға бөліну, топ-топ боп бөліну.

GRUPLAŞMAK (nsz) Топтану, топталу.

GUANO *is. İsp.* Құстың қиы.

GUASH *is. İt.* 1. Гуашь, акварель бояуы. 2. Осы бояумен салынған сурет.

GUATR *is. Fr. tip* Алқым ісуі, тамақтағы ұра.

GUDE *is. Ar. anat.* Без. *Guddeci sanaveriye.* Домалақ без.

GUDUBET *s. Ar.* Ажарсыз, кейіпсіз, көріксіз.

GUDUBETLİK, -ği *is.* Ажарсыздық, кейіпсіздік, көріксіздік.

GUGU ÇİÇEĞİ *is. bot.* Жалынгүл—қалам-пыр тұқымдас қызыл гүлді өсімдік.

GUGUK, -ğu *is. zool.* Көкек.

GULAŞ *is. Mac.* Гуляш—туралған еттен жасалған тамақ.

GULYABANİ *is. Ar. Far.* Әзәзіл, пері.

GURBET *is. Ar.* Жат ел, жат жер. *gurbet çekmek* жат жерде туған елін сағыну, елін көруге асығу. *gurbete düşmek* жат елге кету, басқа елде жүру. *gurbete çıkmak* жырақ, бөтен елге сапар шегу, туған елінен шалғайға кету.

GURBETÇİ *is.* Жат жерде тұратын, елінен ұзаққа кеткен адам.

GURBETÇİLİK, -ği *is.* Жат елде өмір сүрушілік.

GURBET ELİ *is.* Жат ел, жат жер.

GURK *is.* 1. Құстың балапан басатын орны. 2. Күрке тауықтың қоразы. *gurk olmak* күрік болу, мекен тауықтың жұмыртқа басатын уақыты болу.

GURULDAMAK (nsz) (қарын) Құрылдау, құр-құр еткен дыбыс шығару.

GURULTU *is.* Құрыл, құрылдаған дыбыс.

GURUP, -bu *is. Ar.* (күн) Бату. *Güneşin gurubu.* Күннің батуы.

GURUR *is. Ar.* 1. Тәкаппарлық, пандық. 2. Мақтаныш, абырой. *gurur duymak* мақтану, мақтаныш ету. *gururuna dokunmak* намысына тию, ар-ұятына тию.

GURURLANMAK (nsz) Мақтану, паңдану, тәкаппарлану.

- GURURLU** *s.* Пан, төкаппар, асқак, мен-мен.
- GUSÛL**, *-slü is. Ar.* Ғұсыл—бой дәрет алып тазалану, жуынып-шайыну.
- GUŞA** *is. tıp esk. bk. Guatr.*
- GÜBRE** *is. Yun.* Көң, ки; тыңайтқыш. *At gübresi.* Жылқының көңі. *Azotlu gübrelere.* Азот тыңайтқышы.
- GÜBRELEMEK** *(-i)* Жерге тыңайтқыш себу, жерді өңдеу, жерге ки, көң төгу.
- GÜBRELİ** *s.* Қоректендірілген, тыңайтылған, өңделген (жер).
- GÜBRESİZ** *s.* Тыңайтылмаған, өңделмеген (жер).
- GÜCENDİRMEK** *(-i)* Өкпелету, көңілін қалдыру. *Bu akşam da gelmezseniz, bizi gücendirmiş olursunuz.* Бүгін кешке тағы да келмей қалсаңыз, бізді өкпелетіп аласыз.
- GÜCENİK** *s.* Өкпелі, көңілі қалған, өкпелеген, ренішті.
- GÜCENMEK** *(nsz, -e)* Өкпелеу, ренжу; томсыраю, бұртиып қалу. *Al, yoksa gücenirim.* Ал, әйтпесе ренжіп қаламын. *Bana güceniyor.* Ол маған өкпелеп жүр.
- GÜCÜK** *s. hlk.* 1. Қортық, мыртық, тапал. 2. *hlk.* Шолақ, құйрықсыз.
- GÜCÜK AY** *is. hlk.* Ақпан.
- GÜCÜMSEMEK** *(-i)* Қиынсыну, қиын көру, ауырсыну.
- GÜCÜN** *zf.* Әрең, зорға, өзер, зордың күшімен. *Trene gücün yetiştik.* Пойызға әрең үлгердік.
- GÜÇ** **(I)** *s.* 1. Қиын, ауыр, машақаты көп, жеңіл емес. *Güç sorun.* Қиын мәселе. *Bu iş bana güç gibi geliyor.* Бұл іс маған қиын сияқты көрініп тұр. 2. *zf.* Зорға, әрең дегенде, зордың күшімен, қиындықпен. *gücüne gitmek* көңіліне келу, ауыр тию, қатты бату. *güç gelmek* қиындау болу, ауырлау соғу, қиынға түсу.
- GÜÇ**, **-cü** **(II)** *is.* 1. Күш, әл, қуат. *Kas gücü.* Бұлшық ет күші. *Makine gücü.* Машинаның қуаты. *Memleketin savunma gücü.* Елдің қорғаныс күші, қорғаныс қабілеті. 2. (қоғамдық

топтар) Күш. *Barış güçleri.* Бейбітшіліктің күштері. *Üretim güçleri.* Өндіргіш күштер. 3. Қабілеттілік, істей алушылық, істей алу мүмкіндігі. *Çalışma gücü.* Еңбекке қабілеттілік, еңбекке жарамдылық. *Kafa ve kol gücü.* Ой еңбегі мен дене еңбегі. *Ödeme gücü.* Төлеу қабілеті, төлей алушылық. *Ona kimin gücü yeter?* Оған кімнің күші жетеді? Кім оны жөнге сала алады? *Ona kimsenin gücü yetmez.* Оған ешкімнің күші жетпейді. Оны ешкім жөнге сала алмайды.

GÜÇ BELÂ *zf.* Әрең дегенде, зорға, зордың күшімен.

GÜÇLENDİRMEK *(-i)* Күшейту, нығайту, күшін арттыру.

GÜÇLENMEK *(nsz)* Күшею, күші арту, нығаю, үдеу.

GÜÇLEŞMEK *(nsz)* Қиындау, ауырлау, қиындап кету, шиеленісу, күрделену.

GÜÇLÜ *s.* 1. Күшті, күші мол, әлді, қуатты. *Güçlü vücut.* Күшті организм. 2. *tec.* Мықты, өктем, берік. *güçlü hâle gelmek* күшею, күші арту. *güçlü hâle getirmek* күшейту, күшін арттыру.

GÜÇLÜK, **-gü** *is.* 1. Қиындық, қиыншылық. 2. Ауырлық, тауқымет, азап, мекнат. *güçlük çekmek* қиындық көру, азап шегу, бейнет көру. *güçlük çıkarmak* қиындық туғызу, қиындық келтіру, қиындату.

GÜÇLÜKLE *zf.* Әрең, зорға, қиындықпен.

GÜÇLÜ KUVVETLİ *s.* 1. Өте күшті, күші асып-тасыған, қуатты. 2. *tec.* Сүйенері мықты, сенімді тірегі бар.

GÜÇSÜZ *s.* Әлсіз, күш-қуаты кем, әлсіз-реген. *güçsüz düşmek* әлсіреу, әлсіз жату, күші кеміп қалжырау.

GÜÇSÜZLÜK, **-gü** *is.* Әлсіздік, қуатсыздық, қауқарсыздық.

GÜDERİ *is. Far.* 1. Күдері—жұмсақ иленген бұлан не бұғы терісі. 2. *s.* Күдеріден тігілген, күдеріден жасалған.

GÜDERİ ELDİVEN *is.* Күдері биялай.

- GÜDÜ** *is.* 1. Қозғаушы күш, фактор, себеп. 2. Себеп, дәлел, мотив.
- GÜDÜK** *s.* 1. Бітпеген, кемшілігі бар. *Güdük minare.* Бітпеген мұнара. 2. Шолақ, құйрықсыз. 3. *tec.* Нәтижесіз, жетістігі жоқ, табыссыз. *güdük kalmak* 1) кортию, бойы өспей қалу. 2) *tec.* нәтиже бермеу, жемісті болмау, бітпей қалу.
- GÜDÜM** *is.* Басқару, басшылық ету.
- GÜDÜMLEMEK** *(-i)* Бағыт-бағдар сілтеу, жол көрсету, жөн сілтеу.
- GÜDÜMLÜ** *s.* 1. Басқарылатын, басқарылмалы, алыстан басқарылатын. *Güdümlü füze.* Алыстан басқармалы зымыран. 2. Жоспарлы, жобаланған, жоспарланған. *Güdümlü ekonomi.* Жоспарлы экономика.
- GÜFTE** *is. Far.* Ән сөзі, әнге арналған өлең мәтіні. *Bu şarkının güftesi Nedim'indir.* Бұл әннің сөзін Недим жазған.
- GÜFTECİ** *is.* Әннің сөзін жазған адам, әнге сөз жазатын адам.
- GÜĞÜM** *is. Yun.* Құман, мыстан істелген құман.
- GÜL** *is. Far.* Раушангүл. *gül gibi* раушандай, сұлу, көрікті. *gül gibi bakmak* 1) таршылық, жоқшылық көрсетпеу, ешнәрсеге мұқтаж етпеу. 2) аялап, мәпелеп өсіру, әлпештеу: *Çocuğuna gül gibi bakıyor.* Баласын аялап өсіріп отыр. *gül gibi geçinmek (veya yaşamak)* 1) ұрыс-керіссіз, тату-тәтті өмір сүру. 2) қолда барға қанағат етіп, ауызбірлікті, ынтымақты өмір сүру. *gül üstüne gül koklatamak* өз махаббатынан танбау, сүйіктісіне, жарына адал болу.
- GÜLDÜRÜ** *s.* 1. Күлдіргі, күлкі келтіретін, күлкілі. 2. *is. ed.* Комедия—күлкілі, сықақ, әзіл сюжетті драмалық шығарма.
- GÜLECEM** *s.* Ақ жарқын, ашық, жайдары (адам).
- GÜLEÇ** *s.* Әрдайым күлімсіреп, күлім қағып тұратын, күлімдеген.
- GÜLE GÜLE** *zf.* 1. Күліп, күліп-ойнап, шаттанып. 2. Жолыңыз болсын! Қайырлы сапар! Аман-есен барыңыз!—

қоштасар кезде шығарып салушы кетіп бара жатқан кісіге айтатын тілек сөзі. *Güle güle gidiniz!* Жолыңыз болсын! 3. Жаңа бір зат сатып алғанда айтылатын тілек сөз. *Güle güle giyiniz!* Игілігіне ки, үстінде тозсын! *Güle güle kullan!* Игілігіне жарат, игілігіне жұмса, кәдене асыр! *Güle güle oturunuz!* Қоныс құтты болсын, күліп-ойнап, бақытты өмір сүріңіздер!

GÜLER YÜZ *is.* Жылы қабақ, жылы шырай, жылы рай.

GÜLER YÜZLÜ *s.* Жайдары, жарқын жүзді, ақ көңіл, ашық, кішіпейіл.

GÜLER YÜZLÜLÜK, **-gü** *is.* Жайдарылық, жарқын жүзділік, ақ көңілділік, кішіпейілділік. *güler yüzlülük göztermek* жылы, жайдары жүзбен қарау, жылы шырай беру, жақсы қарсы алу, жылы қабақ бұлдіру.

GÜLİSTAN *is. Far.* 1. Раушангүл бағы, раушангүл өсетін жер. 2. *tec.* Гүлстан, құлпырған жер, гүлденген аймақ. *Hayat her zaman gülistan değil.* Өмір әрдайым гүлстан емес.

GÜLLÂBİ *is.* Жындыханада қызмет етуші.

GÜLLÂÇ, **-cı** *is.* 1. Жұқа тәтті нанның бір түрі. *Kaymaklı güllâç.* Қаймақ қосылған тәтті нан. 2. Қапсула, дәрілерді орайтын қабық.

GÜLLE *is. Far.* 1. Оқ, снаряд. *Top güllesi.* Артиллерия снаряды, артиллерия оғы. *Düşmana gülle yağdırmak.* Жауға оқ жаудыру. 2. *sp.* Ядро — жеңіл атлетика жарыстарында (еркектер үшін 7,257 кг., әйелдер үшін 4 кг. салмағында) серпіп лақтыратын шойын шар.

GÜLLE ATMA *is. sp.* Ядро лақтыру.

GÜLLÜK, **-gü** *is.* Раушангүл көп өсетін жер я раушангүл бағы.

GÜLLÜK GÜLİSTANLIK *s.* Жаннаттай, ұжмақтай, пейіш сияқты (жер).

GÜLMECE *is.* 1. Әзіл, қалжың. *Sana söyleyeyim, ama gülmese yok.* Саған айтайын, бірақ күлмейтін бол

- әзілге айналдырма). 2. Юмор, сатира.
- GÜLMEK, -er is.** 1. Күлу. 2. Ойнап-күлу, көңіл көтеру. *Adamcağız ömründe hiç gülmedi.* Байғұс, өмірінде ешқашан ойнап-күлмеді. 3. (-e) Мазақ қылу, келеке ету. *Bu hareketinden dolayı herkes ona gülürdü.* Осы қылығына қарап бәрі оны мазақ ететін. *güle ойнауа күліп-ойнап, шаттанып. Güler misin, ağlar misin!* Күлесің бе, жылайсың ба? Мейлі күл, мейлі жыла, өзін біл. *Gülme komşuna, gelir başına.* Күлме досына (көршіне), келер басына. *gülmekten kırılmak* күлкіден ішек-сілесі қату. *gülüp geçmek* көңілге алмау, назар аудармау, мән бермеу. *gülüp oynamak* ойнап-күлу, көңіл көтеру.
- GÜLİMSEMEK (nsz, -e)** Күлімсіреу, күлім қағу, езу тартып күлімдеу.
- GÜLÜMSEYİŞ is.** Күлімсіреу, жымию.
- GÜLÜNÇ, -cü is.** Күлкілі, күлдіргі, көңілді, қызықты.
- GÜLÜŞ is.** Күлкі, күлу. *İçli bir gülmek.* Рахаттанып бір күлу.
- GÜLÜŞMEK (nsz)** Күлісу, әзілдесу, бірге көңіл көтеру. *Her birlikte kahkahayla gülüştüler.* Бәрі бірге қарқылдап күлісіп алды.
- GÜM is.** Тарс, дүңк, күрс—құлағанда, ұрылғанда, атылғанда қатты шығатын дыбыс. *Karı güm diye kapandı.* Есік тарс етіп жабылды.
- GÜM BEDEK zf.** 1. Тарсылдап, дүңкілдеп, дүрсілдеп. 2. Кенеттен, ойда жоқта, аяқ астынан.
- GÜMBÜRDEMEK (nsz)** 1. Тарсылдау, күрсілдеу, дүрсілдеу. 2. (адам) Өлу, өліп қалу.
- GÜMBÜR GÜMBÜR zf.** Даңғыр-дүңғыр, қаңғыр-күңгір, салдыр-гүлдір. *Merdîvenden gümbür gümbür yuvarlandı.* Баспалдақтан даңғыр-дүңғыр (даңғырлай) домалады.
- GÜMBÜRTÜ is.** Күрсіл, тарсыл, дүрсіл.
- GÜMBÜRTÜLÜ s.** Күрсілдеген, тарсылдаған, дүрсілдеген, дүрс-дүрс еткен.
- GÜMEÇ, -ci is.** Ара ұясының қуысы.

- GÜM GÜM zf.** Дүңк-дүңк, дүрс-дүрс, тарс-түрс. *güm güm atmak* 1) дүрс-дүрс соғу, жүрегі лүп-лүп ету. 2) тар сылдау, күрсілдеу.
- GÜMLEMEK (nsz)** 1. Дүңк ету, тарс ете қалу, күрс ету. 2. *argo* (мектеп) Екінші жылға қалу, бір сыныпты қайта оқу. *gümleyip gitmek* кенеттен оліп кету, күтпеген жерден о дүниелік болу.
- GÜMRÜK, -ğü is.** Yun. 1. Кеден. 2. Кеден салығы, баж салығы.
- GÜMRÜKÇÜ is.** Кеден қызметкері.
- GÜMRÜKLEMEK (-i)** Кеден салығын төлеу, баж алымын төлеу арқылы тауарды кеденнен откізу.
- GÜMRÜKLÜ s.** Кеден салығы төленген я төленетін, төленуге тиіс (тауар).
- GÜMRÜKSÜZ s.** 1. Баж салығы салынбайтын, баж салығынсыз (тауар). 2. (мемлекет шекарасынан) Бажсыз, жасырын өткен (тауар).
- GÜMÜŞ is.** 1. Күміс. 2. s. Күмістен жалған. *gümüş kaplamak* күміс жалату, күміспен қаптау.
- GÜMÜŞCÜ is.** Күміс ұстасы я күміс бұйымдар сататын адам.
- GÜMÜŞGÖZ is. hlk.** Сараң, қарынбай, қытымыр.
- GÜMÜŞLEMEK (-i)** Күміспен қаптау, күміс жалату, күміспен қаптап әшекейлеу, күмістеу.
- GÜMÜŞLÜ s.** Күмісті, күміс жалатқан, күміспен қапталған.
- GÜN is.** 1. Күн. *Gün attı.* Күн шықты. *Gün battı.* Күн батты. 2. Күн, тәулік. *Günün en kalabalık saati.* Күннің ең қарбалас сәті. *Birkaç gün evvel.* Бірнеше күн бұрын. *Birkaç gün sonra.* Бірнеше күннен кейін. 3. Уақыт, мезгіл, кез. *Günü gelir söylerim.* Уақыты келгенде айтамын. 4. Дата, айы, күні. *Ayın kaçınıcı günü gideceksiniz?* Айдың нешесінде кетесіз? *Eylülün son günlerinde.* Қыркүйектің соңғы күндерінде. 5. Айтулы күн; мейрам. *Mustafa Kemal Paşa'nın gününü törenle kutlamak.* Мұстафа Кемал Пашаның туған күнін салтанатты

түрде атап өту. *Buğün Fransızların günü imiş.* Бүгін француздардың мейрамы екен. 6. *tec.* Жарқын күн, бақытты кез. *Zavallı gün görmedi.* Байғұстың күні азаппен өтті. *gün ağarmak* күн ағараңдап ату, таң бозарып ату. *gün almak* 1) (кездесу т.б.) күн белгілеу, уақыт белгілеу. 2) жасын толтыру: *Beş yaşından iki gün aldı.* Бес жасқа толғанына екі күн болды. *gün doğmak* күн туу, ісінің сәті түсу, жолы болу. *gün geçmek* күн тию, басынан күн өту. *gün günden* күннен күнге, күн асқан сайын. *günleri gece olmak* күні қараң болу, халі мүшкіл болу. *günü dolmak* 1) уақыты келу, мерзімі толу. 2) ажалы келу, өлу. 3) айы-күні толу, босанатын мезгілі таяу. *gününi göstermek* сазайын тартқызу, көресісін көрсету, сазайын беру.

GÜNAH *is.* 1. Күнә—дінге, шаригатқа қайшы іс, теріс әрекет. *İçki içmek İslâm dininde günahtır.* Ислам дінінде ішімдік ішу—күнә. 2. Күнә, қылмыс, жаза. *Bu adama bu kadar eziyet etmek günahtır.* Бұл адамға осынша азап шектіру—қылмыс. 3. Жауапкершілік, міндеттілік. *Ben söyleyeyim de günah benden gitsin.* Соңынан опық жеп жүрмеу үшін мен айтып берейін. 4. Кінә, кемшілік, мін, ағаттық. *Günah benden gitti (veya gitsin).* Менен күнә кетті, менің арым таза, мен өзіме жүктелген міндетті орындадым, басқасы үшін жауап бермеймін. *günah çıkarmak* 1) (христиан дінінде) поптың алдында күнәсін мойындап, күнәсін ақтау, айыбын жуу, күнәдан арылу. 2) *tec.* біреуге істеген күнәларын, қылмыстарын айтып беру, баяндау. *günah olmak* обал болу, қиянат болу. *günaha girmek* күнә арқалау, күнәға кіру, күнәға бату. *günaha sokmak* күнәға батыру, күнәкар ету. *günahını çekmek* жазасын тарту, жазаға ұшырау.

GÜNAHKÂR *s.* Күнәкар, күнәсі бар, күнәлі.

GÜNAHKÂRLIK, *-ği is.* Күнәкарлық, кү-

нәкар болушылық, айыптылық.

GÜNAHLI *s.* Күнәлі, күнәсі бар, айыпты.

GÜNAHSIZ *s.* Күнәсіз, күнәсі жоқ.

GÜNAHSIZLIK, *-ği is.* Күнәсіздік, күнәсі жоқтық.

GÜNÂŞIK, *-ği is. hlk. bk. Ayçiçeği.*

GÜNAŞIRI *zf.* Күн ара, екі күннің бірінде. *Günaşırı gezmeğe çıkmak.* Қыдыру-ға күн ара шығу.

GÜNAYDIN *ünl.* Қайырлы таң! Қайырлы күн!

GÜN BATISI *is.* Күнбатыс.

GÜNBEĞÜN *zf.* Күнбе-күн, күн сайын, күніге.

GÜNBERİ *is. astr.* Перигелий—Орбитаның Күнге ең жақын нүктесі.

GÜNCEK, *-ği is. hlk. bk. Şemsiye.*

GÜNCEL *s.* Өзекті, ең басты, актуальды, маңызды, бүгінгі күн үшін өте маңызды.

GÜNCELİK, *-ği is.* Күнделік.

GÜNCELLEŞMEK (*nsz*) Күннің өзекті мәселесіне айналу, күн тақырыбының ең басты мәселесі болу.

GÜNCELİK, *-ği is.* Маңыздылық, актуальдылық, өзектілік.

GÜN ÇİÇEĞİ *is. bk. Ayçiçeği.*

GÜNDELİK, *-ği s.* 1. Күнделікті, күн сайынғы, әр күнгі, күнде, күніге. *Gündelik hayat.* Күнделікті өмір. *Halkın gündelik ihtiyaçları.* Халыққа күнделікті қажет заттар. 2. Күн сайын шығатын, күнде шығатын. *Gündelik gazete.* Күнде шығатын газет. 3. Күндік, бір күнге жетерлік, әр күнгі. *Gündelik iş.* Күндік жұмыс. *Gündelik ücret.* Күндік төлемақы. *Gündelikle çalışsan işçi.* Күндеп істейтін жұмысшы.

GÜNDELİKÇİ *is. ve s.* Күндеп істейтін (адам).

GÜNDEM *is.* Күн тәртібі, қаралатын мәселелердің тізімі. *gündeme almak* күн тәртібіне қою, қаралатын мәселелер тізіміне қосу: *Bu meseleyi gündeme almalı.* Бұл мәселені күн тәртібіне енгізу қажет.

GÜNDEM DIŞI *is.* Күн тәртібінен тыс, қаралатын мәселелерден бөлек.

GÜN DEN GÜNE *zf.* Күннен-күнге, күн өткен сайын.

GÜN DOĞUSU *is.* 1. Күншығыс. 2. Шығыстан соққан жел.

GÜNDÖNDÜ *is. bk. Ayçiçeği.*

GÜN DÖNÜMÜ *is. astr.* Күн мен түннің теңесуі.

GÜN DURUMU *is. astr.* Күн тоқырау, күннің ұзарып барып тоқырауы (22 маусым), күннің қысқарып барып тоқырауы (22 желтоқсан). *Kış gün durumu.* Қысқы күн тоқырау. *Yaz gün durumu.* Жазғы күн тоқырау.

GÜNDÜZ *is.* 1. Күндіз. 2. *zf.* Күндізгі, күн бар кездегі. *Gündüz çalışmalı, gece uyumalı.* Күндіз жұмыс істеп, түнде ұйықтау керек (тынығу керек).

GÜNDÜZCÜ *is.* 1. Күндізгі кезекте жұмыс істейтін, жұмыс уақыты күндізгі уақытқа сай келетін адам. 2. Күндіз оқитын студент. 3. Күн жарықта ішімдік ішетін, күндіз ішетін адам.

GÜNDÜZLERİ *zf.* 1. Күндіздері, күндізгі уақытта, күндіз. *Gündüzleri hangi saatte?* Күндіз сағат қаншада? 2. Күн сайын, күніге.

GÜNDÜZÜN *zf.* Күндіз, күндізгі уақытта. *Gündüzün ve geceleyin.* Күндіз-түні.

GÜNEBAKAN *is. bk. Ayçiçeği.*

GÜNEŞ *is.* 1. Күн. 2. Күннің сәулесі, жылуы. *Güneş girmeyen eve doktor girer.* Күн түспеген үйге дәрігер кіреді, күн көзін көрмейтін үйге ауру жабысқақ келеді. *güneş açmak* күн ашылу, бұлт сейілу. *güneş almak (güneş görmek)* күн түсу, күн көзін көру. *güneş batmak* күн бату, күн ұясына кіру. *güneş çarpmak* күн тию, күн өту.

GÜNEŞ BANYOSU *is.* Күн сәулесі ваннасы.

GÜNEŞLEMEK (*nsz*) Күнге күйеу, күнге қыздырыну, шуақтау, күн көзіне қыздырыну. *Çocuklar biraz güneşlensin.* Балалар шамалы күнге қыздырынсын.

GÜNEŞLİ *s.* Күнгеілі, күн сәулесі мол түсетін, шуақты.

GÜNEŞLİK, -ği *is.* 1. Күнқағар, күннен қалқалайтын бас киімнің алғы түсі.

2. *s.* Шуақты, күн сәулесі мол түсетін, күнгеі. *Güneşlik bir oda.* Шуақты бөлме.

GÜNEŞ SAATİ *is.* Күн сағаты.

GÜNEŞSİZ *s.* 1. Күн түспейтін, шуақсыз, күн сәулесінсіз. *Güneşsiz yer.* Күн түспейтін жер. 2. (ауа райы) Бұлтты, бұлыңғыр, буалдыр. *Güneşsiz hava.* Бұлыңғыр күн.

GÜNEY *is.* 1. Оңтүстік, күнгеі. *Konya, Ankara'nın güneyindedir.* Конья Анкараның оңтүстігінде орналасқан. 2. *s.* Оңтүстікке қатысты, оңтүстікке тән. *Güney Kazakistan.* Оңтүстік Қазақстан. 3. *is.* Күнгеі, күн жақ, күн көзі көбірек түсетін жақ.

GÜNEYBATI *is.* Оңтүстік-батыс. *Güneybatı istikameti.* Оңтүстік-батыс бағыты.

GÜNEYDOĞU *is.* Оңтүстік-шығыс. *Asya'nın güneydoğusunda.* Азияның оңтүстік-шығысында.

GÜNEYLİ *is. ve s.* Оңтүстік тұрғыны.

GÜNGÖRMÜŞ *s.* 1. Молшылықта өмір сүрген, таршылық, жоқшылық көрмеген. 2. Көпті көрген, көп нәрсені басынан өткерген, тәжірибелі. 3. Көп жасаған, қартайған, көрі.

GÜNLERCE *zf.* Бірнеше күн қатарынан, бірнеше күнге созылған. *Dağların eteklerindeki ormanlarda yangınlar çıkar, günlerce sürer.* Тау етектеріндегі ормандарда өрт шыққанда, ол бірнеше күнге созылады.

GÜNLÜ *s.* Күнгі. 25 Ağustos 1967 *günlü yazı.* 1967 жылы тамыздың 25-де жазылған жазу. *On Şubat günlü mektubunuz.* Ақпанның оны күні жазылған хатыңыз.

GÜNLÜK, -ği (I) *s.* 1. Күндік, сөткелік, тәуліктік. *Bir günlük isim var.* Бір күндік жұмысым бар. *On günlük çocuk.* Он күндік нәресте. *Sekiz günlük gezi.* Сегіз күндік саяхат. 2. Күнделікті, күн сайынғы. *Günlük gazete.* Күн сайын шығатын газет. *Günlük hayat.* Күнделікті өмір. 3. *is.*

- Күнделік. *Günlük tutmak*. Күнделік жазу. *günlük güneşlik* шуақты күн.
- GÜNLÜK, -ğü (II) is.** Ладан—хош иісті қара май, смола.
- GÜN MERKEZLİ s. astr.** Гелиоцентрлік.
- GÜN ORTASI is.** Түс, сәске түс, тал түс, шаңқай түс, күннің орта мезгілі.
- GÜN TUTULMASI is.** Күн тұтылу.
- GÜNTÜN EŞİTLİĞІ is.** Күн мен түннің теңесуі. *Bahar güntünü*. Көктемдегі күн мен түннің теңесуі.
- GÜNÜ is. hlk.** 1. Қызғаныш, қызғаншақтық, іштарлық. 2. Уақытынан бұрын туған төл, мезгілсіз туған төл.
- GÜNÜ BİRLİK zf.** Күні бойы, таңертеңнен кешке дейін, күздізгі уақытта, күн жарықта. *Sizi böyle günü birlik de-ğil, gece yatusına bekleriz*. Сізді күн жарықта емес, қонып кетуге күтеміз.
- GÜNÜCÜ s. hlk.** Қызғаншак, күншіл, іштар.
- GÜNÜ GÜNÜNE zf.** Айтылған күні, уақытында, мезгілінде.
- GÜNÜЛЕМЕК (-i)** Көре алмау, күндеу, қызғану.
- GÜPEGÜNDÜZ zf.** Тапа тал түсте. *Güpegündüz evi soymuşlar*. Тапа тал түсте үйді тонап кетіпті.
- GÜPGÜZEL s.** Әп-әдемі, өте әдемі, өте сұлу.
- GÜR s.** 1. Күрілдеген, жаңғырған, жуан, қатты (дауыс, күлкі). 2. Қалың, көп, мол. *Gür kaşlar*. Қалың қас. *Gür saçlar*. Қалың шаш.
- GÜRBÜZ s.** Шымыр, жұмыр, мығым. *Genç, gürbüz bir köylü çocuğı idi*. Жігіт шымыр келген, ауылдың баласы болатын.
- GÜRBÜZLEŞMEK (nsz)** Шымырлану, шынығу, шындалу.
- GÜRBÜZLÜK, -ğü is.** Шымырлық, мығымдық, мықтылық.
- GÜRCÜ өз. is. Far.** Грузин, Грузияның негізгі халқы.
- GÜRCÜCE өз. is.** Грузин тілі.
- GÜRE is. hlk.** 1. Күйлеген мәші есек я қашырдың ұрғашысы. 2. Тай, құнан—бір жастан үш жасқа дейінгі жылқы. 3. s. Күшті, мықты. 4. s. Тартыншақ, именшек, жасқаншақ.
- GÜREŞ is. sp.** Күрес. *güreş etmek* күресу, белдесу.
- GÜREŞÇІ is. sp.** Балуан, күреске түсетін адам.
- GÜREŞÇİLİK, -ği is. sp.** Күреске түсушілік, күреспен айналысушылық.
- GÜREŞMEK (nsz, -le)** Күресу, белдесу.
- GÜREŞTİRMEK (-i, -le)** Күрестіру, белдестіру.
- GÜRGEN is. bot.** Қызыл қайың.
- GÜRЛЕМЕК (nsz)** 1. Гүрілдеу, гүр-гүр ету, гүрсілдеу, гүрс-гүрс ету. *Toplar gürlledi*. Зеңбіректер гүрсілдеді. 2. Өлу, жоқ болу, құрып кету, қаза табу. *Adamcağız gürlledi gitti*. Байғұс, өліп кетті. *Bu kadar servet gürlleyiverdi*. Осыншама байлық жоқ болып кете барды.
- GÜRÜLTÜ is.** 1. Шу, айқай, абыр-дабыр, азан-қазан, у-шу. *Gürültüden konuşanın sesi duyulmuyordu*. Ушудан сөйлеп тұрған адамның дауысы естілмейтін еді. 2. *mec.* Дау-дамай, шатақ, жанжал. *Onların arasında gürlütü çıktı*. Олардың арасында жанжал шықты. *gürültü çıkarmak (etmek, koparmak veya yapmak)* 1) у-шу болу, шулау, шуылдау, шулап қоя беру. 2) шу шығару, шатақ шығару, ұрыс-керіс шығару, дау-дамай туғызу.
- GÜRÜLTÜLÜ s.** У-шулы, айқай-ұйқайлы, шулы, азан-қазанды, абыр-дабырлы.
- GÜRÜLTÜLÜ PATİRTİLİ s.** Уласып-шудасқан, азан-қазан болған, улап-шулаған.
- GÜRÜLTÜSÜZ s.** У-шусыз, у-шуы жоқ, тыныш.
- GÜRÜLTÜSÜZCE zf.** У-шусыз, уылдап-шуылдамастан, улап-шуламай.
- GÜRZ is. Far. esk.** Күрзі, шоқпар.
- GÜTAPERKA is.** (малайзия тілінен енген) Гуттаперча—созылмалы сүт шырынды зат.
- GÜTMEK, -der (-i)** 1. (малды) Бағу, жаю. *Bu çoban, hayvanları iyi gidiyor*. Бұл шопан малды жақсы бағады. 2. *mec.* Көздеу, көксеу, жетуге тырысу, ұмтылу. *Amaç gütmek*.

Мақсат көздеу. *Başka bir gaye gütmek.*

Басқа бір мақсатты көздеу, көздеген мақсаты басқа болу. 3. *tec.* Басшылық ету, басқару.

GÜVE *is. zool.* Күйе. *Güve yenîgi.* Күйе түскен (жеген) жер.

GÜVEÇ, -ci *is.* 1. Қыш құмыра. 2. Қыш құмырада пісірілген тағам.

GÜVELENMEK (*nsz*) Күйе жеу, күйе түсу.

GÜVEN *is.* 1. Сенім, наным. 2. Сенімділік, батылдық, сенім артушылық. *güven beslemek* сенім арту, сену, илану. *güven duymak* сену, илану, сеніп тапсыру. *güven kazanmak* сенімге кіру, сеніміне ие болу. *güven vermek* сендіру, иландыру, сенім ұялату. *güveni sarsılmak* сенімнен шықпау, сенімін ақтамау.

GÜVENCE *is.* 1. Кепілдік, гарантия. 2. Кепілдікке қойылған зат; кепілдік тауары. *güvence vermek* 1) кепіл болу, жауапкершілігіне алу. 2) кепілдік беру, өз атынан сенім білдіру.

GÜVENCELİ *s.* Кепілді, кепілі бар.

GÜVENİLİR *s.* Сенімді, сенім артуға болатын, сенуге болатын. *En güvenilir dost.* Ең сенімді дос.

GÜVENİLİRLİK, -ği *is.* Сенімділік, сенім артушылық.

GÜVENLİ *s.* Сенімді, қауіпсіз, қатерсіз.

GÜVENLİK, -ği *is.* Қауіпсіздік, қатерсіздік. *Güvenlik Konseyi.* (Біріккен Ұлттар Ұйымының) Қауіпсіздік кеңесі.

GÜVENLİK GÖREVLİSİ *is.* Тәртіп сақшысы.

GÜVENMEK (*-e*) Сену, нану, илану, сенім білдіру, сенім арту. *Sana güvenemem.* Саған сенбеймін. *Bu işte size güveniyorum.* Бұл істе сізге сенім артамын.

GÜVENOYU *is.* Сенім вотумы. *Güvenoyu almak.* Парламент жиналысында үкіметтің қызметін әрі қарай жалғастыру туралы оң тоқтам қабылдау.

GÜVENSİZ *s.* Сенбейтін, сенімі жоқ, сенімсіз.

GÜVENSİZLİK, -ği *is.* Сенімсіздік, сенбеушілік. *güvensizlik duymak* сенбеу, күдікпен қарау, күмәндану.

GÜVERCİN *is. zool.* Көгершін, кептер, кок кептер.

GÜVERTE *is. İt.* Палуба, кемеңнің үсті. *Üst güverte.* Жоғарғы палуба.

GÜVEY, -i, -si *is.* Күйеу, күйеу бала. *güve-yi girmek* (еркек) үйлену, әйел алу: *Güvey girdiğinin ertesi günü askere çağrıldı.* Үйленген күннің ертеніне әскерге шақырылды.

GÜVEZ *s.* Құлгін түстес қызыл.

GÜYA *zf. Far.* Секілді, сияқты, тәрізді. *Güya buraya beni görmek için gelmiş.* Бұл жерге мені көру үшін келген сияқты. *Güya bu işi ben yaptım.* Бұл істі мен істеген секілдімін.

GÜZ *is.* 1. Күз. 2. *astr.* Қыркүйектің 22-сі мен желтоқсанның 21-і аралығындағы мезгіл.

GÜZ DÖNEMİ *is.* 1. Күз айлары. 2. Оқу жылының алғашқы жарты жылы.

GÜZEL *s.* 1. Әдемі, әсем, көркем, сұлу. *Güzel çiçek.* Әдемі гүл. *Güzel kız.* Сұлу қыз. 2. Жақсы, жаман емес, тәуір. *Güzel şey canım, milletvekili olmak!* Жақсы нәрсе, жаным, депутат болу! 3. Тамаша, керемет, өте жақсы. *Güzel bir fırsat.* Керемет мүмкіндік. 4. Ұнамды, жағымды. *Güzel hareketler.* Ұнамды қылықтар, жағымды әрекеттер. 5. (ауа райы) Әдемі, ашық, таза, мөлдір. *Güzel bir gece.* Әдемі түн. 6. *zf.* Тамаша, өте жақсы, өте әсем, аса жақсы. *O Fransızca güzel konuşuyor.* Ол французша өте жақсы сөйлейді. 7. *is.* Ару, асқан сұлу әйел я қыз. *Türkiye güzeli.* Түркияның ару қызы. *güzel olmak* әдемі болып кету, сұлулану, ажарлану. *güzelim* 1) ғажап, әсем, әдемі: *Güzelim İstanbul.* Әсем Стамбул. 2) ардақтым, қарашығым, қымбаттым: *Güzelim Ayşe.* Қымбаттым, Айша.

GÜZELCE *s.* 1. Әдеміше, көріктілеу, сұлуырақ. 2. *zf.* Әдемілеп, жақсылап, дұрыстап.

GÜZELLEŞMEK (*nsz*) Әдемілену, жақсару, құлпыра түсу.

GÜZELLEŞTİRMEK (-i) Әдемілеу, сән-деу, әсемдеу.

GÜZELLİK, -ği *is.* 1. Әдемілік, әсемдік, сұлулық. *Güzellik de uçar gider, zenginlik de erir biter.* Сұлулық та ұшып кетер, байлық та таусылар, бітер. *Gönül güzelliği.* Жан сұлулығы. 2. Мейірбандық, мейірімділік, рақымдылық, ізгілік.

GÜZELLİKLE *zf.* Жақсылықпен, жақсы ниетпен, жақсы сөзбен. *Paramı güzellikle vermezseniz zorla alırım.* Ақшамды жақсылықпен бермесеңіз, күшпен аламын.

GÜZELLİK SALONU *is.* Әсемдік салоны.

GÜZELLİK YARIŞMASI *is.* Арулар сайысы.

GÜZEL SANATLAR *ç. is.* Көркемөнер, өнер—шындық өмірді шығармашылық жолмен, көркем образдар арқылы суреттейтін көркемөнердегі жанр түрлері: көркем сурет өнері, театр өнері т.б.

GÜZERGÂH *is. Far.* 1. Жолда аялдайтын, соғатын, тоқтайтын жер. 2. Жол, бағыт, беталыс.

GÜZEY *is. coğr.* Коленке жақ, күн аз түсетін жақ. *Dağların güzeyindeki karlar geç erir.* Таулардың көленке жағын-дағы қар кештеу ериді.

GÜZİDE *s. Far.* 1. Алдыңғы қатарлы, таңдаулы, ең жақсы. 2. *is.* Зиялы, сауатты, оқыған адам.

GÜZLEK, -ği *is. hlk.* 1. Күз жаңбыры. 2. *hlk.* Күздеу—жайлаудан қайтқан елдің мал күздетуге арналған мекенжайы.

GÜZLEMEK (*nsz*) Күздеу, күзді өткізу. *Bu yıl güneyde güzledik.* Биыл оңтүстікте күздеп шықтық.

GÜZLÜK *s.* Күздік, күзде егілетін. *Güzlük ekin.* Күздік егіс.

GÜZÜN *zf.* Күзде, күздігүні, күз айларында.

Ğ

Ğ, ğ — “*Yumuşak ge*” — “жұмсақ ге”
деп аталатын түрік әліпбиінің
тоғызыншы әрпі. Бұл әріптен сөз
басталмайды. Көбіне бір буынды
сөздердің соңында кездеседі:
bağ—бау, *dağ*—тау.

Н

Н,н -түрік әліпбиінің оныншы әрпі.

НА *ünl.* 1.Ал, көне, көнеки. *Ha gayret!*

Ал, көнеки! *Ha göreyim seni!* Ал, көне, көрейік сені сынап! 2.Байқа, абайла, кара. *Ha bilmiş ol, ben ögle şey istemem!* Байқа, білетін бол, мен мұндай нәрсеге төзбеймін! *Sakin ha, bir daha uyarma!* Байқа, енді қайталан-байтын болсын!

3.Айтпақшы, ия, айтқандайын. *Ha, sen bana kitap getirecektin!* Айтпақшы, сенің маған кітап әкелетінің қайда? *Ha şimdi anladım.* Иә, енді түсіндім.

4.Шынымен, шын ба? Рас па? *Böyle söyledi ha?* Шынымен солай деді ме? *Sen geldin ha?* Иә, келгенің рас па?

5.Иә. *Gelir misin? -Ha, gelirim!* Келесің бе? -Иә, келемін!

6.Қайталанған сөздердің арасында айтылып, істің тым ұзап ығыр еткендігін көрсетеді. *Yürü ha yürü, yol bitmiyor ki.* Жүріп келеміз, жүріп келеміз, жол бір түрлі бітпейді ғой. *ha babam ha* 1)кәне! ал,көнеки! ал, көрейік!

2) дамыл таппай, тынбай, тоқтамастан. *Ha babam atıştırıyordu.* Тынбай жеп жатыр, аузы дамыл таппай соғып жатыр. *Ha babam konuşuyor.*

Тоқтамастан сөйлеп жатыр, сөйлеп жатыр. *ha bugün ha yarın* бүгін-ертен, я бүгін, я ертен, жақын арада. *ha deyinse* ә дегенше, айтқанша, әп-сәтте.

НАВ *is. esk.* Ұйқы. *Habi gaflet.* Терен ұйқы.

НАВАСЕТ *is. Ar.* Сұмпайылық, жексұрындық, сұркиялық.

НАВВЕ *is. Ar. esk.* 1.Дән, ұрық. 2. (су бетіндегі) Көпіршік, көбікше. *habbesi kalmadı (veya habbesi yok)* дым жоқ, ештеңе қалмады, түк жоқ. *habbeyi kubbe uyarlamak* асырып айту, түймедейді түйедей қылу, өсіріп көрсету.

HABER *is. Ar.* 1.Хабар, хабар-ошар, дерек, ақпар, мәлімет. *Benim bundan haberim yok.* Менің одан хабарым

жоқ, мен ол жайында ештеңе білмеймін. 2.Жаңалық, хабар. *Televizyonda dünya haberlerini izledi.* Ол теледидардан әлем жаңалықтарын көрді. 3.Мағлұ-мат, хабар. *Sanattan haberi yok.* Өнерден хабары жоқ. 4.*gr. esk.* Баяндауыш. *haber almak* хабар алу, хабардар болу, естіп білу. *haber göndermek* хабар салу, хабар жіберу. *haber salmak (veya yollamak)* хабар салу, хабар жолдау, хабар жіберу. *haber vermek* хабар беру, *haberi olmak* хабары болу, болған істің мән-жайына қанық болу.

HABER AJANSI *is.* Хабар агенттігі.

HABERCİ *is.* 1.Хабаршы, хабар әкелуші, хабар білдіруші, шабарман, хат-хабар тасушы. 2.*mec.* Алғашқы белгісі, нышаны. *Bu bulutlar yağmurun habercisi olsa gerek.* Бұл бұлттар жаңбырдың нышаны болса керек. 3.Сөз тасушы, тыңшы.

HABERDAR *s. ve is. Ar. Far.* Хабардар, мәліметі бар. *haberdar emek* хабардар ету, хабар беру. *haberdar olmak* хабардар болу, мән-жайға қанық болу.

HABERLEŞMEK (*nsz, -le*) Хабарласу, бірін-бірі хабардар ету.

HABERLİ *s.* Хабарлы, хабардар, мәліметі бар. *Evvelden haberi oldukları için.* Бұрыннан хабардар

болуларына байланысты, болған-ғандар үшін. *Haberli olsaydık, hazırlanırdık.* Алдын-ала хабарымыз болғанда, дайындалар едік.

HABERSİZ *s.* 1.Хабарсыз, хабары жоқ, ешбір түсінігі жоқ. *Her şeyden habersiz bir hâlde.* Ештеңеден хабарсыз тұрғанда. 2.*zf.* Хабар салмадан, хабар бермей, алдын-ала айтпастан. *Habersiz geliverdiler.* Олар ешқандай ескертусіз келе қалды.

HABERSİZCE *zf.* Хабар бермей, хабарламастан, ескертпестен.

- HABER STÜDYOSU** *is.* Хабар студиясы, хабар тарататын арнайы бөлме.
- HABEŞ** *öz. is. Ar.* 1.Эфиоп (халық). Эфиопияның негізгі тұрғыны. 2. *s.* Қара қоңыр түсті, терісі қара қоңыр, қошқыл келген (адам).
- HABİP**, *-bi s. Ar. esk.* 1.Сүйікті, қымбатты, ардақты. 2. *is.* Хазіреті Мұхаммед.
- HA BİRE** *zf.* Тоқтамастан, дем алмай, тынықпастан, тоқтаусыз.
- HABİS** *s. Ar. esk.* 1.Онбаған, жексұрын, сұмырай, сұмқай, жауыз, сұмпайы. 2.Қатерлі (ісік т.б.)
- HABİSLİK**, *-ği is.* Онбағандық, жексұрындық, сұмқайлық.
- HAC**, *-cci is. Ar.* Қажы — зулхиджа айында құдайға құлшылық етіп, қажы атану үшін Меккеге бару ісі. *hacca gitmek* қажыға бару, қажылыққа бару.
- HACAMAT** *is. Ar.* 1.Қан алу, қан сорғыш банкамен қан алу. 2.*argo* Жеңіл жарақат, жеңіл жаралану.
- HACAMAT BALTASI** *is.* Ланцет, қандауыр пышақ — хирургияда қолданылатын ұшы сүйір, екі жүзді кішкене пышақ.
- HACAMATLAMAK** *(-i)* 1. (пышақ) Тығып алу, сұғып алу. 2.*argo* Жеңіл жарақаттау, жеңіл жаралау. *Seni bir iki yerinden hacamatlarsa görürsün.* Сені бір-скі жерден жарақаттаса, көресің.
- HACAMAT ŞİŞESİ** *is.* Қан сорғыш банка.
- HACCETMEK** *(nsz) Ar.T.* 1.Қажыға бару, қажылыққа бару.
- HACET** *is. Ar.* 1.Қажет, керек, мұқтаж, зәру. *Bu kadar külfete hacet yok.* Осынша қобалжудың қажеті шамалы. 2.Жалбарыну, жалын-ныш, сыйыну. 3.Дәрет алу. *hacet dilemek* құдайдан сұрау, құдайдан сұрап жалбарыну. *hacet görmek* 1)қажет деп табу, керек деп білу. 2)дәретке шығу. *hacet kalmamak* қажетке жарамау, пайдаға аспау. *hacet yok* қажеті жоқ, керек емес.

- HACI** *is. Ar.* 1.Қажы — Меккеге қажылыққа барған кісі. *haci bekler gibi beklemek* асыға күту, тағат қырмай, сабырсыздана күту. *haci olmak* қажы болу, қажылық ету. *hacısı hocası* бәрі, баршасы, тегіс.
- HACILAR BAYRAMI** *is. hlk. bk.* Kurban bayramı.
- HACILAR KUŞAĞI** *is. bk.* Gök kuşağı.
- HACILARYOLU** *is. bk.* Samanyolu.
- HACILIK**, *-ği is.* Қажылық, қажы болушылық, қажы атанушылық.
- HACI YAĞI** *is.* Раушангүл майы, раушангүл майынан алынған хош иісті май.
- HACİYATMAZ** *is.* 1.Жығылмайтын, құламайтын, жығылса да қайта тік тұратын ойыншық. 2.*mec.* Икемді, епті, қиын жағдайдан жол тауып кететін, тапқыр (адам).
- HACİM**, *-cmi is. Ar.* Көлем, аумақ, үлкендік; сыйымдылық, кеңдік. *Dış ticaret hacmi.* Сыртқы сауда көлемі.
- HACİMLİ** *s.* Көлемді, аумақты, көлемі үлкен.
- HACİMSİZ** *s.* Көлемсіз, көлемі шағын, аумақсыз.
- HACİR**, *-cri is. Ar. huk. esk.* Қам-қорлық, бағып-қағуды міндетінс алу. *hacir altuna almak* 1)қамқоршы болу, бағып қағу. 2) *huk.* мал-мүлкінен айыру.
- HACİVAT** *öz. is.* “Karagöz” қойылымдағы өзін басқадан жоғары санайтын, менмен, көкірек, өр кеуде, білгіш адам.
- HACİZ**, *-czi is. Ar. huk.* Мүлікті сатуға, ұстауға салынған тыйым, мүлікті пайдалануға ресми түрде тыйым салу. *haciz koymak* мүлікті сатуға, ұстауға тыйым салу.
- HACZETMEK** *(-i) Ar. T.* Мүлікті сатылудан, ұсталудан тыю, тыйым салу.
- HAÇ** *is. Erm.* Крест. *haç çıkarmak* шоқыну.
- HAÇLAMAK** *(-i)* Керіп шегелеп тастау.

НАҒЛЛАР *ç. öz. is. tar.* Кресшілер, кресшілер жорығына катысушылар.

HAD,- ddi *is. Ar.* 1. Шекара, шек, шет. 2. Мөлшер, меже. *haddi hesabı yok* шексіз, ұшы-қиыры жоқ, есепсіз, сансыз. *haddi mi (veya haddine mi düşmüş)* оның шамасы келетін, күші, қабілеті жететін іс емес, оның шамасы келетініне күмөнім бар. *haddi olmak* қақысы болмау: *Bana akıl öğretmek onun haddi değil.* Маған ақыл айтуға оның қақысы жоқ. *haddinden fazla* шамадан тыс көп, артық. *haddini aşmak* шектен шығу, шамадан тыс кету, шектен асу. *haddini bildirmek* жөнге салу, жолға түсіру, әкесін таныту, сайтанын қағып алу. *haddini bilmek* жөнімен, жайымен жүру, асыптаспау.

HADDE *is. Ar.* Прокат станы — металдарды өндеуге арналған машина. *haddeden geçirmek mec.* егжей-тегжейлі қарастыру, жан-жақты зерттеу жүргізу.

HADDECI *is.* Прокатшы, прокат өндірісіндегі жұмысшы.

HADDELEMEK *(-i)* Прокаттау, металдар мен қорытпаларды прокат станында өндеу.

HADEME *is. Ar.* (жұмыс орын-дарында) Тазалыққа қарайтын және барып кел, алып келге жұмсалатын қызметші. *Saat on birde hademe çayını getirdi.* Сағат он бірде қызметші шайын әкелді.

HADEMELİK,-ği *is.* Қызметшінің міндеті.

HADIM *is. Ar.* Өтек, евнух, тарттырылған еркек. *hadim etmek* кестіріп жіберу, тарттырып жіберу.

HADIMLAŞTIRMAK *(-i)* Кестіру, тарттыру, ендерін сылып тастау.

HADİ *ünl. bk.* *Haydi.*

HADİ HADİ *ünl.* 1. Доғар, тоқтат, болар, болды. *Hadi hadi, ben seni bilirim.* Доғар, мен сені жақсы танымын. 2. Тездет, жылдамдат,

шапшандат. *Hadi hadi geliyoruz.* Тездет келе жатырмыз.

HADİS *is. Ar.* 1. Хадис — Мұхаммед пайғамбардың айтқан қасиетті сөздері, өсиеттері. 2. Хадистерді зерттейтін ғылым.

HÂDİS *s.* Кейіннен пайда болған, соңғы кезде болған, жаңадан шыққан.

HADİSE *is. Ar.* Оқиға, болып өткен іс, жайт, жағдай. *hadise çıkarmak* жанжал шығару; соқтығыс, қақтығыс шығару. *hadise çıkmak* жанжал шығу; соқтығыс, қақтығыс шығу.

HADİSELİ *s.* Жанжалды, дау-дамайы көп.

HADİSESİZ *s.* Жанжалсыз, дау-дамайсыз; қақтығыссыз, соқтығыссыз.

HADSİZ HESAPSİZ *s.* Мыңғырған, сансыз, есебі жоқ, көп.

HAF *is. İng. sp.* Жартылай қорғаушы. *Sağ haf.* Оң қанаттың жартылай қорғаушысы.

HAFİZ *s. Ar. esk.* 1. Қорғаушы, сақтаушы. 2. Хафыз — құранды жатқа білетін және оқитын адам. 3. *argo* Ақымақ, әңгүдік, есерсоқ. 4. *argo* Жаттампаз, түсініп оқымай, тек жаттап алуды ғана әдет еткен адам.

HAFİZA *is.* Ес, ақыл-ой. *hafızasını kaybetmek* ес-түсінен айырылу, есінен айырылу. *hafızayı yoklamak* еске түсіруге тырысу.

HAFİZA KAYBI *is.* Естен тану, ойлану қабілетінен айырылу.

HAFİZALİ *s.* Зерек, зерделі, есінде сақтағыш.

HAFİZLAMAК *(nsz. -i) tkz.* Жаттау, жаттап алу.

HAFİZLİK,-ği *is.* 1. Хафыз болушы-лық я хафыздың қызметі мен міндетін атқарушылық. 2. *argo* Ақымақтық, есерсоқтық. 3. *tkz.* Жаттағыштық, жаттауға бейім-ділік.

HAFİF *s. Ar.* 1. Жеңіл, салмағы аз, салмақсыз. 2. Оп-оңай, болмашы,

киындығы жок. *Hafif bir iş*. Оңай жұмыс. 3. Жеңілтек, үш-қалақ, шошақай. *Hafif bir kadın*. Жеңілтек әйел. 4. (тамақ) Жеңіл-желпі, азғантай. *Hafif kahvaltı*. Жеңіл-желпі таңғы ас. 5. Нашар, күнгірт. *Hafif bir ışık*. Нашар жарық. 6. Сұйық, әлсіз, болмашы. *Hafif bir içki*. Жеңіл (әлсіз) ішімдік. 7. Болмашы, болар-болмас, сәл, шамалы. *Hafif bir baş ağrısı*. Болмашы бір бас ауруы. *Hafif bir sarsıntı*. Болар-болмас бір тербеліс, шайқалыс. 8. Сергек, сақ іс. йықтайтын. *Uykusu çok hafiftir*. Оның ұйқысы сергек. 9. Көлбеу, көлбей жатқан, көлбеңкі, тік емес (жар, беткей т.б.). *hafif giyinmek* жеңіл-желпі, желең киіну. *hafife almak* жеңіл-желпі қарау, ат үсті қарау.

HAFİFÇE *zf.* Жеңіл-желпі, болар-болмас, білінер-білінбес, болмашы.

HAFİFLEMEK (*nsz*) 1. Жеңілдеу, салмағы азаю, жеңіл тарту. 2. Саябырлану, басылу, тыныштану. *Fırtına hafifliyor*. Дауыл саябырланды. 3. Жеңілдеу, сергу, жадырау. *İkinci görevi bırakınca hafifledi*. Екінші қызметінен босағаннан кейін жеңілдеп қалды.

HAFİFLEŞTİRMEK (*-i bk.* *Hafifletmek*).

HAFİFLETMEK (*-i*) 1. Жеңілдету, оңайлату; жұмсарту, басу. *İnsan emeğini hafifletmek*. Адам еңбегін жеңілдету; *Milletler arası gerginliği hafifletmek*. Халықаралық шиеленісті жұмсарту. 2. (қайғы-қасірет, ауруды) жеңілдету, азайту.

HAFİFLİK, -ği is. 1. Жеңілдік, салмағы аздық, ауыр еместік. 2. Сергіп қалушылық, жеңілдеп қалушылық, жаны жадырап қалу. *Banyodan çıkınca hafiflik duydum*. Ваннаға түсіп шоққаннан кейін сергіп қалдым. 3. Жеңілтектік, үшқалақтық, шошақайлық. *hafiflik etmek* жеңілтектену, жеңіл мінез көрсету, үшқалақтану.

HAFİF SANAYİ, -i is. Жеңіл өнер-кәсіп.

HAFİFSEMEK (*-i*) Елемеу, елеп ескермеу, мән бермеу.

HAFİF SIKLET is.sp. Жеңіл салмақ.

HAFİFTEN *zf. Ar.* Болмашы, болар-болмас, сәл-сәл *hafiften almak* жеңіл-желпі қарау, аса көңіл бөлмеу, немқұрайды қарау.

HAFİF TERTİP, -bi *zf.* Жеңіл-желпі, болмашы, азғантай. *Hafif tertip bir kahvaltı*. Жеңіл-желпі таңғы ас.

HAFİF UYKU is. Сергек ұйқы.

HAFİF YOLLU *zf.* 1. Жұмсақ, майда тілмен, сыпайы, әдепті түрде (үрсу, айту т.б.) 2. с. Жеңіл жүрісті, жат мінезге түскен (әйел).

HAFİT, -di is. Ar. esk. Еркек немере.

HAFİYE is. Ar. Тыңшы, жансыз; шпион.

HAFİYELİK, -ği is. Тыңшылық, жансыздық; шпиондық.

HAFRİYAT is. Ar. esk. Қазу жұмыстары, қазбалар.

HAFRİYATÇI is. Қазба жұмыстарын жүргізуші.

HAFTA is. Far. Апта, жұма, жеті. *Haftada bir*. Аптасына бір рет. *Hafta sonu*. Аптаның аяғы, апта соңы. *Ayın ilk haftası*. Айдың бірінші аптасы. *Geçen hafta*. Өткен апта, өткен аптада.

HAFTALIK, -ği is. ve s. 1. Апталық, апта сайын шығатын 2. Бір аптаға арналған. *Haftalık rapor*. Бір апталық есеп. *Haftalık toplantı*. Аптада бір рет болатын жиналыс. 2. Апта бойы, аптадан аптаға жалғасқан. *İki haftalık bir çalışma*. Екі аптаға созылатын, екі апталық жұмыс. 3. is. Аптада бір рет төленетін жалақы.

HAFTALIKÇI is. ve s. Жалақысын аптадан аптаға алатын адам.

HAFTA SONU is. Демалыс күн, аптаның соңғы күндері.

HAFTAҮМ is. İng. sp. Тайм, дүркін. *Birinci haftaymda, oyundan çok tribünleri, etrafı seyrettim*. Бірінші таймда ойыннан гөрі трибуналарды және маңайды тамашаладым.

НАН *ünl.* Дәл өзі, міне өзі де, тап осы. *Hah, aradığım buydu.* Міне, іздегенім осы еді. *Hah, ben de bunu söyleyecektim.* Міне, мен де осыны айтақшы едім.

НАНАМ *is. İbr.* Раввин – еврей-лердің дін адамы.

НАНАМБАŞИ *is.* Еврейлердің дін басы, бас раввин.

НАİL *is. Ar. esk.* Кедергі, қиындық, бөгет. *hail teşkil etmek* кедергі жасау, қиындық келтіру.

НАİLE *is. Ar. esk.* 1. Қайғылы оқиға, аянышты, жан түршігерлік, жан тебіренерлік оқиға. 2. *ed.* Трагедия – соңы қайғылы оқиғамен шешім табатын драмалық шығарма.

НАİN *s. ve is. Ar.* 1. Сатқын, опасыз, сатып кететін. *Vatan haini.* Отанын сатып кеткен адам, Отанына опасыздық еткен адам. 2. Жауыз, зұлым, қапыпезер. 3. Біреудің назарын өзіне аудару үшін зілділеу, қатандау айтылатын қаратпа сөз ретінде жұмсалады: Жексұрын, оңбаған, сатқын. *Hain, biz seninle böyle mi konuşmuştuk.* Әй, жексұрын, біз сенімен осылай келістік пе?

НАİNCE *s.* 1. Дұшпан сияқты, қас адамдай. *Haince bakışlarından sıkıldım.* Оның жау көргендей көзқарастарынан жалықтым. 2. *zf.* Айуанша, жауыз сияктанып, қаскүнемге ұқсап.

НАİNLEŞMEK (*nsz*) Сатылу, опасыздық жасау, сатқын болу, сатып кету.

НАİNЛІК, -ği *is.* Сатқындық, опасыздық; жауыздық, зұлымдық, қастандық, қаскүнемдік. *hainlik etmek* сатып кету, опасыздық жасау.

НАİZ *s. Ar.* Иеленген, ие болған. *Ehemiyeti haiz bir mesele.* Маңызы үлкен, үлкен маңызға ие мәселе. *haiz olmak* ие болу, қожа болу.

НАК, -kkl (I) *is. Ar.* 1. Қақы, ерік, құқы, право. *Haklarından feragat etmek.* Қақыларынан бас тарту. 2. Әділдік, туралық, әділеттік. *Bu*

davada hak görmüyorum. Бұл істе туралық көріп тұрған жоқпын. 3. Ақы, хақы, еңбек. *Ana hakkı ödenmez.* Ананың хақын өтеу мүмкін емес. 4. Ақы, төлем, еңбек өтеуі. *hak etmek* 1) лайық болу, еңбек сіңіру, өтеу, ақтау. 2) қақы болу, қақысы болу. 3) марапатталу, мадақталу. *hak vermek* қақылы санау, қақылы деп есептеу. *hak yemek* хақын, еңбегін жеу. *hakkı ödenmez* жақсылығы, еңбегі ештеңемен өлшенбес, сіңірген еңбегін өтеу мүмкін емес. *hakkından gelmek* 1) қиыншылыққа мойымай төтеп беру, жақсы нәтижеге жету, табысты болу. 2) сазайын беру, көресісін көрсету. *hakkını aramak* қақылы екендігін дәлелдеуге тырысу, құқын талап ету. *hakkını yemek* хақын, ақысын, адал еңбегін жеу, пайдаланып кету.

НАК, -kkl (II) *is. Ar.* Ойып істелген ойма, бедер, ою. *Fenni hak.* Оймалық өнер.

НАК, -kkl (III) *öz. is. Ar.* Алла тағаланың аттарының бірі. *Hakka erenler* әулиелер. *Hakkın rahmetine kavuşmak (veya Hakka kavuşmak, Hakka yürümek)* Алла тағаланың нұрына бөлену, дүние салу, дүниеден өту.

НАК, -ki *is. Far. esk.* Топырақ, жер.

НАКАН *is. T. tar.* Қаған, хандардың ханы – ертедегі түркі қағанаттарының басшыларына берілетін ең үлкен атақ.

НАКАRET *is. Ar.* Қорлау, тіл тигізу. *hakaret etmek* тіл тигізу, жәбірлеу, сөгу, балағаттау. *hakaret görmek* зәбір көру, жәбірлену.

НАКАС *öz. is.* Хакас – Ресей құрамындағы Хакас республикасының түркі тектес негізгі тұрғын халқы.

НАКАСÇA *öz. is.* Хакас тілі.

НАҚÇA *zf.* Туралықпен, әділетті түрде, әділ.

НАҚСАИ *is.* Турасы, дұрысы, шындығы. *Yok bu konuda kabahatsiz sayılmam, hakçasını söylemek lazım.*

- Жоқ, осы мәселеде кінәсіз емеспін, дұрысын айту керек.
- НАК ДІНІ** *is. bk. İslâmiyet.*
- НАКЕМ** *is. Ar.* 1.Төреші, қазы, билік айтушы. 2.*sp.* Төреші — спорт ойынында төрелік ететін адам.
- НАКЕМ КАРАРИ** *is.* Төреші шешімі.
- НАКЕМЛІК, -гі** *is.* Төрешілік, төреші болушылық.
- НАКІКАТ, -ті** *is. Ar.* 1.Шындық, ақиқат. 2.Дұрыстық, туралық, шындыққа сәйкестік, нақтылық. 3. *zf.* Шынында, расында, шынымен. *Bu köşk hakikat güzël olmuş.* Шынымен, бұл вилла көркейіп кетіпті.
- НАКІКАТЕН** *zf.* Шынымен, шынында, расында.
- НАКІКАТЛІ** *s.* Шын берілген, айнымайтын, уәдеге берік. *Hakikatli bir arkadaş.* Жан қияр дос.
- НАКІКАТСІЗ** *s.* Опасыз, алдамшы, екіжүзді, қайырсыз.
- НАКІКАТСІЗЛІК, -гі** *is.* Опасыздық, екіжүзділік, қайырсыздық.
- НАКІКІ** *s. Ar.* 1.Нағыз, шын. *Hakikî dost.* Шын дос. 2.Таза, қоспасыз, табиғи. *Hakikî elmas.* Таза алмас.
- НАКІМ** *is. Ar. esk.* 1.Дана, ақылды адам. 2.Тәңірі.
- НАКІМ** *is. Ar. esk.* 1.Билеп төстеуші, үстемдігін жүргізуші, басқарушы, әкім. 2.Төреші, қазы, сот. *hâkim olmak* 1) билеп-төстеу, үстемдігін жүргізу 2) өз дегенін істету, ырқына көндіру.
- НАКІМІЙЕТ, -ті** *is. Ar.* Үстемдік, билеп-төстеушілік. *hâkimiyet altına almak* қол астында, қарамағында болу, билігін жүргізу.
- НАКІМЛІК, -гі** *is.* 1.Әмірін жүргізушілік, билеп-төстеушілік, үстемдігін жүргізушілік. 2.Төрелік, қазылық.
- НАКІР** *is. Ar.* Бейшара, байғұс, мүсәпір, сорлы, қор. *hakir görmek* қор тұту, менсінбеу, төмен санау.
- НАКҚАК, -кі** *is. Ar.* Бедерші, бір затқа бедер, ойма салушы шебер.

- НАККЕТМЕК** (*-i, -e*) *Ar.T.* Бедерлеу, бедер салу, өрнектеу.
- НАККИНДА** *e. ve zf. Ar. T.* Жайында, хақында, туралы, жөнінде. *Kocasının sağlığı hakkında bilgi istiyordu.* Күйеуінің денсаулығы жайында мәлімет алғысы келіп еді.
- НАККИСÜKÛT** *is. Ar. esk.* Ауыз бастырық — біреудің аузын жауып сыр шаштырмау үшін берілетін сыйлық, ақы; өз талабынан бас тартқаны үшін берілетін төлем.
- НАКЛАМАК** (*-i*) *tkz.* 1.Талқандау, ойрандау, ойран салу. *Düşmanı haklamak.* Дұшпанға ойран салу. 2. Сындыру, қирату, бүлдіру. *Çocuk yeni oyuncağını hakladı.* Бала өзінің жаңа ойыншығын сындырды. 3. *alay* Жеп тауысу, жеп бітіру, түк қоймау. *Bir ekmeği tek başına hakladı.* Бір нанды бір өзі соғып алды.
- НАКЛІ** *s. Ar. T.* 1.Дұрыс, орынды, ретті, занды. *Haklı bir söz.* Орынды сөз. 2.Қақылы, қақысы бар, праволы. *İkisinden hangisinin haklı olduğu anlaşılamadı.* Екеуінің қайсысы қақылы екендігі анықтала алған жоқ. *haklı çıkmak* дұрыстығын дәлелдеу, қақылы екендігін көрсету.
- НАКЛІЛІК, -гі** *is.* Дұрыстық, әділдік, туралық.
- НАКПЕРЕСТ** *is. Ar. Far. bk. Haksever.*
- НАКСЕВЕР** *s. ve is.* Шындықты, әділдікті жақтаушы, турашы, шыншыл.
- НАКСИЗ** *s. ve is.* 1.Әділетсіз, әділ емес. 2.Бұрыс, дұрыс емес, теріс. *Arkadaşınız bu işte haksızdır.* Досыңыздікі бұл жерде дұрыс емес. *haksız bulmak* бұрыс деп табу, дұрыс емес деп есептеу.
- НАКСИЗСА** *s. ve zf.* Орынсыз, жөн-жосықсыз, ретсіз. *Haksızca bir suçlama.* Орынсыз, құрдан-құр кінәлау.
- НАКСИЗЛИК, -гі** *is.* Әділетсіздік, қиянатшылық, озбырлық.

HAKSIZ YERE *zf.* Бостан-босқа, бекерден-бекер, қараптан-қарап (үрсу, сөгу т.б.).

HAKŞINAS *s. Ar. Far. bk. Haktanır.*

HAKŞINASLIK, -*ğ* *is. bk. Haktanırlık.*

HAKTANIR *s.* Әділ, дұрыстықты жақтайтын, шындықты сүйетін.

HAKTANIRLIK, -*ğ* *is.* Әділдік, дұрыстық, шындық.

NAK YOLU *is.* Дұрыс жол, әділ, тура жол, әділдік.

HAL, -*li* (I) *Ar. esk.* (даулы, шешімі қиын мәселеге қатысты) Шешім, ұйғарым, тоқтам. *Hal yolu.* Шешу жолы. *hal çaresi bulmak* шешу жолын табу, шешімге келу, тоқтамға келу.

HAL, -*li* (II) *is. Fr.* Төбесі жабылған базар.

HAL, -*li* (III) *is. Ar. tar.* Тақтан түсіру, тақтан құлату.

HÂL, -*li* (IV) *is. Ar.* 1. Жағдай, хал-ахуал, жай-күй, тұрмыс-жай. *Herkes hâline göre bir hediye verdi.* Бәрі өзінің жағдайына қарай тарту-таралғы сыйлады. 2. Күй, түр, қалып, пішін. *Heyecanlı olduğu her hâlinde belliydi.* Қобалжып тұрғаны түрінен көрініп-ақ түр еді. *Kendi hâlini görsün.* Өзінің түріне қарасын, өз күнін өзі көрсін. 3. Хал, әл-дәрмен, шама, күш-қуат. *Dinleyecek hâlim yok.* Тыңдайтындай шамам жоқ. 4. *mes.* Қиын жағдай, жайсыз жағдай, бакытсыздық, қиындық-қа тап болушылық. *Zavallının başına ne hâller geldi.* Байғұстың басынан не өтпеді, байғұс адам не көрмеді. *hâl hatır sormak* хал-жай сұрау, амандық-саулық сұрау (*birine bir*) *hâl olmak* басына іс түсу, қиыншылыққа кез болу; о дүниеге аттану, өліп кету. *hâlden anlamak* түсіністікпен қарау, жағдайын айтқызбай-ақ түсіну. *hâli kalmamak* халі біту, әлі кету. *hâli vakti yerinde* төрт құбыласы тең.

HALA *is. Ar.* Әпке — әкенің қарындасы.

HÂLÂ *zf. Ar.* Әлі, осы уақытқа дейін,

қазірге дейін. *Otuz iki yaşında idi ve hâlâ evlenmemişti.* Отыз екі жасында болып, әлі үйленбеген еді.

HALAOĞLU *is.* Жиен бала, қыздан туған ер бала.

HALÂS *Ar. esk.* Құтылу, азат болу. *halâs olmak* құтылу, аман қалу.

HALAT *is. Yun.* Кендір, кендір арқан.

HALAT ÇEKME *is. sp.* Арқан тарту.

HALAY *is.* Журна сүйемелдеуінде орындалатын халық биі *halay çekmek* (*veya tepmek*) халық биін билеу.

HALAYIK, -*ğ* *is. Ar.* Күн, басыбайлы әйел, малай.

HALAYIKLIK, -*ğ* *is.* Күн, малай болушылық.

HALAZADE *is. Ar. Far.* Жиен қыз я жиен бала.

HÂLBUKİ bağ. Дегенмен, бірақ та, әйтсе де, алайда. *O bana darılmış, hâlbuki ben ona bir şey yapmış değilim.* Ол маған ренжіп қалыпты, алайда мен оған ештеңе істеген жоқпын.

HALEF *is. Ar.* Мұрагер, мұраға ие, мирасқор.

HALEL *is. Ar.* Зақым, зиян, зардап. *halel gelmek* зақым келу, бүліну. *halel getirmek* зақым келтіру, бүлдіру. *halel vermek* зиян келтіру, кесір істеу, бұзу.

HÂLEN *zf.* Әлі де, қазір де, қазіргі күнде.

HALET *is. Ar. esk. bk. Durum.*

HALFA *is. İbr.* Бетегенің бір түрі (шөп).

HALF-TİME *is. sp. bk. Haftaym.*

HALHAL *is. Ar.* Әйелдердің аяқтарына тағатын білезік.

HALI *is.* Кілем.

HALICI *is.* Кілемші — кілем тоқушы я кілем сағатын адам.

HALICILIK, -*ğ* *is.* Кілем тоқу өнері немесе кілем тоқу өнеркәсібі.

HALİÇ, -*ci* *is. Ar.* 1. Шығанақ. 2. Лиман, қойнау, жайылма.

HALİFE *is. Ar. tar.* 1. Халифа — Хазіреті Мұхаммедтің өкілі. 2. Халифа — орта ғасырларда мұсылман дініндегі елдердің діні мен

үкіметін бір өзі басқарған мемлекет билеушісі. 3.ХҮІ ғасырдан ХХ ғасырдың басына дейін Осман мемлекетінің сұлтандары үшін айтылатын құрметті атақ. 4.Осман мемлекетінің кеңсе хатшысы. 5. *мес.* Білімді, оқыған адам.

HALİFELİK, -ği *is.* 1.Халифаның міндеті мен қызметі.2.Халифат — халифаның қол астындағы елдер.

HÂLİHAZİR *is. Ar.* Қазіргі жағдай, бүгінгі жағдай.

HÂLİHAZİRDA *zf.* Қазіргі кезде, соңғы уақытта.

HALİM *s. esk.* Момын, жуас, момақан.

HALİM SELİM *s. Ar.* Мейірімді, қайырымды.

HALİS *s. Ar.* Таза, қоспасыз, табиғи. *İşte halis çay buna derler.* Міне, қоспасыз, нағыз шәй деп осыны айтады.

HALİSANE *zf. Ar. Far.* Шын көңілмен, адал ниетпен, ақ көңілмен.

HALİTA *is. Ar. kim. esk.* Қоспа, аралас.

HALİYLE *zf. Ar.T.* Сол күйінде, солай, тұрған қалпында. *Haliyle bırakmak.* Сол қалпында қалдыру, өзгертпеу. 2. Әрине, әлбетте. *Bu çocuk derslerine çalışmadığına göre haliyle sınıfta kalacak.* Бұл бала сабақтарын оқымағанына карағанда, әлбетте, сыныпта екінші жылға қалады.

HALK *is. Ar.* 1.Халық, ел, жұрт. *Türk halkı.* Түрік халқы. 2.Жұрт, ұлт. 3.Тұрғындар, белгілі бір жерді мекен ететін адамдар. *Köy halkı.* Ауыл тұрғындары. *Şehir halkı.* Қала тұрғындары. 4.Көпшілік, қалың жұртшылық, қауым. 5.Қара халық, бұқара халық. *Halktan bir adam.* Халық арасынан шыққан қарапайым адам.

HALKA *is.* 1.Сақина, шығыршық. 2.Дөңгелек, шеңбер. 3.Қымбат металдан жасалған, дөңгелекше келген әсемдік бұйымдар. *Kulağındaki altın halka.* Құлағындағы алтын сырға. *Nişan halkası.* Неке

жүзігі. 4.Қалаш, ортасы ашық дөңгелек нан.

HALK AĞZI *is.* Диалект,аймақтық сөз, қарапайым сөз.

HALKALAMAK *(-i)* 1.Дөңгелектеу, шеңберлеу, дөңгелектеп ию, жұмырлап ию. 2.Айналдыра сызу, айналдыра жиектеу; шеңбер тәріздес қоршау.

HALKALI *s.* Шығыршықты, шығыршығы бар.

HALKA OYUNLARI *ç. is.* Қол ұста-сып шеңбер құрып ойнайтын ойын түрлері.

HALK AVCILIĞI *is. bk. Demagoji.*

HALK AVCISI *is. bk. Demagog.*

HALKAVÎ *s.* Шығыршықты, дөңгелекше келген.

HALK BİLGİSİ *is.* Фольклор, халық шығармашылығы.

HALK BİLİMCİ *is.* Фольклоршы, халық шығармашылығын зерттейтін адам.

HALK BİLİMİ *is.* Халық шығармашылығының үлгілерін зерттейтін ғылым, фольклористика.

HALKÇI *s.* Халықшыл, ел қамын жеген (адам).

HALK EDEBİYATI *is. ed.* Ауыз әдебиеті.

HALK OYLAMASI *is.* Референдум — дауыс бергізу арқылы төтенше маңызды мәселе туралы халықтың пікірін білу.

HALK OZANI *is. ed.* Жырау, жыршы.

HALLAÇ, -cı *is. Ar.* Жүн я мақтаны түтетін адам, түтуші.

HALLAÇLIK, -ği *is.* Жүн я мақта түту ісімен шұғылданушылық.

HALLEŞMEK *(nsz,-le)* Шер тарқасу, бір-біріне мұның шағу.

HALLETMEK *(-i) Ar.T.* 1.Шешу, шешімін табу, қиындықтан шығудың жолын табу. *Kanuni yollardan halletmek.* Занды түрде шешу. 2.*mat.* Есеп шығару. 3. Түзеу, жөнге келтіру, реттеу, дұрыстау. 4. *Eritu. Şekeri suda halletmek.* Қантты

суға салып еріту. 5.argo Жыныстық қарым-қатынасқа түсу.

HALLICE *s.* Тәуірлеу, жақсырақ, оңдырақ, дұрыстау. *Hallice bir adam.* Жағдайы тәуір, ауқатты адам. *Bu kalem ötekiden hallice.* Бұл қалам басқасына қарағанда жақсырақ. *Hasta bugün hallice.* Сырқаттың жағдайы бүгін дұрыстау.

HALLOLMAK (*nsz*) *Ar. T.* 1.Шешілу, оң шешімі табылу, жөнге келу, реттелу, дұрысталу. 2.Еру, еріп кету.

HALT *is. Ar. esk.* Қоспа, қосынды. 2. *tkz.* Сандырақ, жаңсақ, кате, теріс. *halt etmek* сандырақтау, оттау, жүйесіз бос сөйлеу; жаңсақ басу, дұрыс істемеу. *halt karıştırmak tkz.* бүлдіру, бүлік шығару, жанжал шығару. *halt yemek* жаман қылық көрсету, ұнамсыз іс-әрекет істеу, оқыс мінез таныту: *On beş yaşında bu haltları yerse, yirmi yaşına geldiği zaman ne uapacak?* Он бес жасында осындай қылық көрсеткен бала, жиырма жасына келгенде не істемейді?

HALTER *is. Yun. sp.* 1.Штанга. 2.Ауыр атлетика.

HALTERCİ *is.* Штангашы, штанга көтерумен айналысушы.

HALÛK *s. Ar. esk.* Жайдары, жұмсақ, жағымды мінезді.

HÂL ULACI *is. gr. bk. Zarf-fiil*

HALVET *is. Ar. esk.* 1.Оқшау, жекедара, оңаша қалу. 2.Оңаша орын. 3. (моншада) Тар, ыстық бөлме. *halvet gibi* өте ыстық (орын, бөлме). *halvet olmak* оңаша қалу.

HALVETİ *öz. is. Ar.* 1.Оңаша тұрып құлшылық қылатын, тасалау жерде құдайға сыйынатын діни топ. 2.Бұл топтың өкілі.

HAM *s. Far.* 1.Піспеген, шикі. *Ham elma.* Шикі алма. 2.Өңделмеген, иленбеген. *Ham mal.* Шикізат. *Ham deri.* Иленбеген тері. *Ham petrol.* Өңделмеген мұнай. 3.Шынықпаған, төселмеген. *Ham vücutla ancak bu kadar koşabilirim.*

Болбыр денемен бұдан артық жүгіре алмаймын. 4.Іске аспайтын, орындалмайтын. *Ham hayal.* Орындалмайтын арман. 5.*mes.* Дөрекі, көргенсіз, ерсі мінезді (адам). *Ne ham adam!* Қандай дөрекі адам!

HAMAK, -ğы *is. İsp.* Гамак — жатып демалу, отыру үшін бағана аралығына керіп байланған аспалы тор.

HAMAKAT,-ti *is. Ar. esk.* Ақымақтық, топастық.

HAMAL *is. Ar.* Жүкші, жүк тиеуші.

HAMALLIK,-ğы *is.* 1.Жүкшілік, жүкші болушылық. *Çocuk tam yedi ay hamallik yaptı.* Бала тура жеті ай жүк тиеуші болып істеді. 2.Жүкшіге төленетін төлем, ақы. 3.*mes.* Қара жұмыс, дене күшін қажет ететін жұмыс. 4.Артық, қажеті жоқ жүк алушылық, керексіз артынып-тартынушы-лық. *Böyle güzel havada palto giymek hamallıktır.* Осындай жылы күнде пальто кию — ненің азабы.

HAMAM *is. Ar.* Монша. *hamam gibi* өте ыстық, монша сияқты. *hamam uarpmak* моншаға түсу, жуыну.

HAMAM BÖCEĞİ *is. zool.* Тарақан.

HAMAMCI *is.* Моншашы.

HAMAM TASI *is.* Монша шылапшыны.

HAMARAT *s. Ar.* Еңбекқор, еңбек сүйгіш, үй шаруасына пысық, епті (әйел).

HAMASET *is. Ar. esk.* Батырлық, ерлік, қаһармандық.

HAMASİ *s. Ar.* Батырлар және батырлық, ерлік жайында айтылатын, ерліктен сөз ететін (жыр, дастан). *Hamasî menkabe.* Батырлар жыры.

HAMBURGER *is. Alm.* Бутерброд.

HAMDETMEK (-e) *Ar. T.* Шүкіршілік ету, құдайға тәубе қылу.

HAMDÜSENA *is. Ar.* Шүкіршілік, тағдырға ризалық, қанағат тұтынушылық, құдайға тоба етушілік.

НАМ НАҒАЛ, -li *is. ve s.* Орындалмайтын, іске аспайтын арман я үміт.

НАМ НУМ: *ham hum etmek* мінгірлеу, күмілжіп сөйлеу, сылбыр сөйлеу.

НАМІ *is. ve s. Ar.* Қорғаушы, жақтаушы, қамқоршы.

НАМІЛЕ *is. ve s. Ar.* Жүкті, аяғы ауыр, екіқабат. *hamile kalmak* жүкті болу, бала көтеру, екіқабат болып қалу.

НАМІЛЕЛІК, -ği *is.* 1. Жүктілік, аяғы ауырлық, екіқабаттық. 2. Жүкті әйелдер киетін көйлек.

НАМІСІЗ *s.* Қорғанышсыз, қорғанышы жоқ, қолдаушысы, сүйенері жоқ, панасыз.

НАМІҮЕТ *is. Ar.* Отанына, еліне, халқына, отбасына деген сүйіспеншілік, шынайы берілгендік. *Hamiyet borcu.* Азаматтық борыш.

НАМІҮЕТЛІ *s.* Отаншыл, өз отанын сүйген, отанына шын берілген.

НАМІҮЕТПЕРВЕР *is. Ar. Far. bk. Hamiyetli.*

НАМІҮЕТСІЗ *s.* Отанына, отбасына немқұрайды қарайтын, өз мүддесін ғана ойлайтын (адам).

НАМЛА *is. Ar. den.* 1. Ескекті бір рет есу, ескекті суға бір рет батырып қайта шығару. 2. Бір рет ескек ескендегі қайықтың өткен жолы.

НАМЛАСІ *is.* Ескекші, қайықты есуші.

НАМЛАМАК (*nsz*) (дене шынықпағаннан, аз қимылдағаннан). Болбырау, босаң тарту, болжырау. *Pehlivan hamlamış.* Палуан күшінде емес.

НАМЛЕ *is. Ar.* 1. Ұмтылыс, ілгері басушылық, құлшыныс. *Karımı diz çöktüğü yerden bir hamlede kaldırarak kucığıma aldım, disarıya fırladım.* Әйелімді тізерлеп отырып қалған жерінен бір ұмтылыста (ө дегенше) тұрғызып, құшағыма алдым, сосын сыртқа қарай жүгірдім. 2. Шабуыл, атака. 3. (шахмат ойынында) Кезекті жүріс. *hamle etmek (veya yarmak)*

1) шабуылдау, шабуылға шығу. 2) маңызды бір істі бастау, кірісу және ол істе жемісті болуға тырысу, әрекеттену, алға ұмтылу.

НАМЛЕСІ *s.* Ұмтылғыш, талаптанғыш, тырысқыш. *Hamleci bir insan.* Ұмтылғыш, ізденгіш жан.

НАМ МАДДЕ *is.* Шикізат.

НАМСЕ *is. Ar. ed. esk.* Хамса — диуан әдебиетінде бес бөлімнен тұратын өлен.

НАМСІ *is. zool.* Анчоус — шабаққа ұқсас ұсақ балық.

НАМСІН *is. Ar.* Қыстың екінші жартысы, қаңтардың 31-інен бастап 50 күнге созылатын қыс мезгілі.

НАМТ, -dı *is. Ar.* Құдайға шүкіршілік қылу, тәубешілік, тәубе деушілік. *hamt etmek* тәубешілік ету, шүкіршілік қылу. *hamt olsun* құдайға шүкір, құдайға тәубе, бұған да шүкір.

НАМУР *is. Ar.* 1. Қамыр. 2. (қағаз) Сорт. *Birinci hamur kağıt.* Бірінші сорт қағаз. 3. *s.* (нан т.б.) Шики, жақсы піспеген. *hamur aşmak* қамыр илеу, қамыр жаю. *hamur gibi* 1) лініп-салынып жүрген, сүйретіліп жүрген. 2) қайнай-қайнай қоюланып кеткен, ботқа сияқты болған (тамақ, ас). *hamur tutmak* қамыр ашыту.

НАМУРСУ *is. ve s.* Қамыр илеуші.

НАМУР ІШІ *is.* Ұннан жасалған тағамдар.

НАМУРКÂР *is. Ar. Far. bk. Hamurcu.*

НАМУРЛАМАК (-i) 1. Қамыр жағу. 2. (беті жабық кастрөлдің шеттеріне бу шықпасын деп) Қамыр жағу, қамырмен бітеу.

НАМУРСУ *s.* Жақсы піспеген, шики. *Hamursu bir ekmek.* Шики піскен нан.

НАМУРСUZ БАҒРАМИ *öz. is.* Еврейлердің діни мейрамы.

НАМУР ТАТЛІСІ *is.* Ұннан жасалған тәтті тағамдар.

НАМУРУМСУ *s. bk. Hamursu.*

НАМУТ, -du *is.* Қамыт.

НАН (I) *is. tar.* 1. Хан — Османлы мемлекетінің ел-билеуші

сұлтандарының атына қосыла айтылатын лауазым. *Sultan Selim Han*. Сұлтан Сәлім Хан. 2.Түркі халықтарында жергілікті сұлтандар үшін қолданылған құрметті атақ, лауазым. *Kırım hanları*. Қырым хандары. *Altın Ordu hanları*. Алтын Орда хандары.

HAN (II) *is. Far.* 1.Керуен сарай — жолаушылар түсіп дем алатын, қонатын жай. 2.(түрлі мекемелер, кеңселер т.б. орналасқан) Бірнеше қабатты үй, ғимарат. *han gibi* сарай сияқты, кең, көлемді. *han hamam sahibi* дәулетті, дүниелі, бай адам.

HANAY *is.* 1.Екі не одан да көп қабатты үй. 2.Ауыз үй, кіре беріс. 3.Аула.

HANCI *is.* Керуен сарайдың

HANÇER *is. Far.* Қанжар.

HANÇERE *is. Ar.* Көмей. *Hançere sessizleri*. Көмей дауыссыз дыбыстар.

HANÇERLEMEK (-i) Қанжарлау, қанжармен жаралау, қанжар салу, қанжар сұғу я қанжар салып өлтіру.

HANÇERLENMEK (*nsz*) Қанжармен жаралану я қанжармен өлтірілу.

HANDAN *s. Far. esk.* Көңілді, қуанышты, шат-шадыман.

HANDE *is. Far. esk.* Күлімсіреу, жымию, күлкі.

HANE *is. Far.* 1.Үй. *Hanesi misafirden boş kalmaz*. Үйі қонақтан арылмайды. *Bu köyde seksen hane var*. Бұл ауылда сексен үй бар. 2. Үй іші, отбасы мүшелері. *Oğlan iyidi; becerikli, yumuşak huyluydu, ama hanesi kalabalıktı*. Бала жақсы еді; епті, мінезі баязы, бірақ оның үй іші көп балалы болатын. 3.(шахмат тақтасында т.б.) Тор, клетка, көз. 4.Хана — күрделі атаулардың екінші сыңары: *Kütüphane* кітапхана, *yazıhane* кеңсе.

HANEDAN *is. Far.* 1.Текті әулет, атақты ру, ақсүйек тұқымы. *Memleketin hanedanındandır*. Ол елдің ақсүйек тұқымынан шыққан. 2. *s.* Текті,

атақты, ақсүйек. 3.*s. мес.* Жомарт, қолы ашық, мырза.

HANEDANLIK, -*ğı is.* Ақсүйектік, тектілік, бекзаттық.

HANEFİ *iz. is. ve s. Ar.* (Имам Ағзам Әбу Ханифа атымен байланысты) 1.Ислам әлеміндегі төрт мәзһабтың бірі — Ханифашылар діни мектебі, бағыты. 2.Ханифашылар ағымын ұстанушы.

HANİFİLİK, -*ği öz. is.* Ханифашылар мәзһабы, ханифашылар қауымы.

HANEK *is. Ar. hlk.* Өңгіме, сөз.

HANELİ *s.* 1.Үйлі, үйі бар. *Elli haneli köy*. Елу үйлі ауыл. *Otuz haneli mahalle*.

Отыз үйлі квартал. 2.*mat.* Таңбалы. *Beş haneli rakam*. Бес таңбалы сан.

HANGAR *is. Fr.* Ангар — ұшақ, техника т.б. тұратын үсті жабық жай. *hangar gibi* іші өте кең жер, сарайдай жай.

HANGİ *s.* 1.Қай, қайсы. *Hangi adam? Қай кісі? Hangi yıl? Қай жылы?* 2.Шартты райлы етістікпен жұмсалып, қатыстық күйді білдіреді. *Hangi kitabı açsanız, bulursunuz*. Қай кітапты ашсаңыз, табасыз. *Hangi biri? Қайсы бірі? Hangi birini sayayım? Қайсы бірін айтайын? Hangi rüzgar attı? Қандай ғана жел сені осында айдап келді?*

HANGİSİ *zm.* Қайсысы. *Hangisi daha güzel? Қайсысы әдемірек? Bu iki kumaştan hangisi daha dayanıklı? Бұл екі матаның қайсысы мықтырақ?*

HANIM *is.* 1.Бикеш, ханым. *Ülker Hanım*. Үлкер Ханым. 2.Әйел, жұбай, зайып. *Filânın hanımı*. Пәленшенің әйелі. 3.*s.* Ибалы, инабатты, нәзік, жұмсақ. *O pek hanım bir kadındır*. Ол өте нәзік, ибалы әйел.

HANIMANNE *is. bk.* *Kayın valide*.

HANIM BÖCEĞİ *is.zool.* Қанқыз (қоңыз).

HANIMEFENDİ *is.* Ханым — әйел аттарынан кейін я олардың орнына жұмсалатын мәдениетті ибалы сөз.

HANIMELİ, -yi *is. bot.* Ырғай.

HANIM EVLÂDİ *is.* 1. Шешесінің еркетайы. 2. *argo* Некесіз туған бала.

HANİ (I) *zf.* 1. Қане? қайда? көне? *Hani uykun vardı?* Ұйқың келгені қайда? 2. Есіне түсір, есіне түсті ме? *Hani geçen gün vapurda yanımda oturuyordu işte o adam.* Есіне түсірші, кеше менің қасымда пароходта отырған адам — осы адам. 3. Қане? қайда? — біреуді сөгу, кінәлау, жазғыру мағынасында қолданылады. *Hani bana kitap getirecekin?* Маған кітап әкелемін дегенің қане? *Hani beni yalnız bırakmayacaktınız?* Мені жалғыз қалдырмайтының, жал-ғыз тастамайтының қайда? 4. Ең болмаса, аз дегенде, ең азынан. *Hani, benim kim olduğumu bilmeseydi.* Егер ол, ең азынан, менің кім екенімді білмесе. 5. Шынында, шынын айтқанда, турасын айтқанда. *Hani, pek de pahalı sayılmaz.* Турасын айтқанда, анау айтқан қымбат та емес.

HANİ (II) *is. zoll.* Алабұға (балық).

HANLIK, - ğı *is.* 1. Хандық, хан болушылық, ел билеушілік. *Hanlığı dokuz yıl sürdü.* Оның ел басқарушылығы тоғыз жылға созылды, ол тоғыз жыл хан болып тұрды. 2. Белгілі бір аумақты билеген ханның қол астындағы мемлекеттік бірлестік. *Kırım Hanlığı.* Қырым хандығы.

HANTAL *s.* 1. Ірі денелі, дәу, алпамсадай, дүңкиген. 2. Арби-ған, ебедейсіз, икемсіз.

HANTALLAŞMAK (*nsz*) Қорбандау, ебедейсіз қозғалу, икемсіздену.

HANTALLIK, - ğı *is.* Қолапайсыздық, ебедейсіздік, икемсіздік.

HANÜMAN *is. Far. esk.* Отбасы, үй-іші, үй-жай, үй-күй. *hanümanını yıkamak* ошағын талқандау, шаңырағын ортасына түсіру.

HAR *is. Ar.* 1. Таблетка (дәрі). 2. *argo* Апиын, есірткі.

HARÇI *s. ve is.* Апиыншы, апиын шегетін, апиын тартатын адам.

HAPİR HAPİR, HAPİR HUPUR *zf.* Апыл-ғұпыл, асығыс-үсігіс (жеу).

HAPİS, -psi *is. Ar.* 1. Тұтқынға алу, қамауға алу. *Yedi yıl hapis yatacak.* Жеті жыл қамауда болады. 2. Түрме, абақты. 3. Тұтқын, қамаудағы адам. *Hapislerin çalıştırılmasına karar verildi.* Тұтқындарға жұмыс істету туралы шешім қабылданды. *hapis giymek* түрмеге жабуға үкім шығару. *hapis yatmak* түрмеде жатып мерзімін өтеу, түрмеде отыру. *hapisten çıkmak* түрмеден шығу.

HAPİSHANE *is. Ar. Far.* Түрме, абақты. *haphishaneyi boylamak* түрмеге түсу.

HAPLOLOJİ *is. Fr.* Гантнология — сөз ішінде көршілес келген бір-бірімен ұқсас екі буанның біреуінің қысқарып, түсіп қалуы.

HAPSEDİLMEK (*nsz*) *Ar. T.* Тұтқындалу, қамалу.

HAPSETMEK (-i, -e) *Ar. T.* 1. Түрмеге отырғызу, абақтыға жабу, қамау. 2. Қамау, қамап ұстау, бекітіп қою. *Kediyi odaya hapsetti.* Мысықты бөлмеге қамап қойды. 3. *tec.* Біреуді тектен-текке жолынан қалдыру, жібермей қою, ұстап қалу.

HAPŞIRIK, - ğı *is. bk. Aksırık.*

HAPŞIRIKLI *s. bk. Aksırıklı.*

HAPŞIRMAK (*nsz*) *bk. Aksırmak.*

HAPŞIRTMAK (-i) *bk. Aksırtmak.*

HAPŞU *is.* Әпшу — түшкіргенде шығатын дыбыс.

HAPT: **HAPTETMEK** ауыз аштырмау, сөйлетпеу. *Bu sözülle beni haptetti.* Осы сөзімен менің аузымды жапты.

HAR (I) Бірнеше қос сөздер мен тіркестердің құрамында кездеседі. *har gür* абыр-дабыр, абыр-дұбыр, у-шу, азан-казан: *Evide har gür eksik olmuyor.* Үйде у-шусыз, жанжалсыз бір күн өтпейді. *har hur* жанжал, ұрыс-керіс, шатақ: *Bir har hur*

gidiyor! Жанжалдың көкесі болып жатыр.

HAR (II) *is. Ar. esk.* Алтап, шыжыған ыстық, ыстық ауа. *hari başına vurma* ашу-ыза қысып булығу, ызалану, ашуға міну.

HARABE *is. Ar.* 1.Көнеден қалған, қираған, бүлінген қала я ғимарат, үй. 2.Құлаған, құлауға жақын үйдің я құрылыстың орны.

HARABELİK, -ği *is.* Қираған, бүлінген, астан-кестені шыққан жер.

HARAÇ, -cı *is. Ar. tar.* 1.Алым-салық — Осман мемлекетінде жер иелерінен алынатын мемлекеттік салық. 2. Осман мемлекетінде мұсылман еместерден міндетті түрде алынатын мемлекеттік салық. *haraç mezat satmak* аукцион арқылы сату. *haraç yemek (veya almak)* біреудің арқасында күн көру. *haraca bağlamak* біреуді белгілі бір уақытта ақша төлеп тұру үшін зорлап міндетті ету, алым-салық алып тұру.

HARAÇÇI *is. tar.* 1.Алым-салық жинаушы. 2. Қорқытып ақша алушы, күшпен алушы.

HARAKİRİ *is. Jap.* Харакири — жапон самурайларының өз ішін өзі жарып өлу салты, жарылып өлу.

HARAM *s. Ar.* 1.Арам, дін тұрғы-сынан тыйым салынған. 2.*is. mec.* Тыйым салынған, рұқсат етілмейтін нәрсе. *haram olmak* арам болу, өмір сұрықсыз көріну, өмірдің қызығы бұйырмай: *Uyku bana haram oldu.* Ұйқым ұйқы болған жоқ, ұйқының өзі арам болды, бұйырмады. *haram olsun!*(қарғыс) арам болсын! бұйырмасын, қызығын көрме!

HARAMİ *is. Ar. esk.* Ұры, қарақшы, елді тонаушы.

HARAMİLİK, -ği *is.* Ұрлық, қарақшылық, ел тонаушылық.

HARAM PARA *is.* Арам ақша, еңбексіз табылған табыс.

HARAMSIZ *s.* Арам емес, еңбекпен табылған, адал.

HARAMZADE *is. Ar. Far.* Некесіз туған бала.

HARANI *is. hlk.* Үлкен кастрөл.

HARAP, -bı *s. Ar.* 1.Қираған, күл-талқан болған, бұзылған, быт-шыт шыққан, бүлінген. *Harap duvar.* Қираған қабырға. *Harap ev.* Қираған үй. 2.Жан ашырлық, аянышты, мүсіркерлік. *Hâlim haraptır.* Жағдайым нашар, қайыршылық күйге түскен жағдайым бар. 3.*esk.* Мас, ішімдік ішкен. *harap etmek* қирату, талқандау, қырып-жою, бұлдіру. *harap olmak* талқандалу, бүліну, тас-талқаны шығу, қиратылу.

HARAPLAŞMAK (*nsz*) Қиратылу, бүліну, бұзылу, талқандалу.

HARAR *is. Ar.* Қанар. *Yedi harar yükü bir seferde kamyonu yükledi.* Жеті қанар жүкті бір ретте жүк машинасына тиеді.

HARARET *is.* 1.Жылу. 2.Ыстық, аптап. *Odanın harareti.* Бөлменің ыстығы. 3.Сусау, шөлдеу. *Çay, harareti giderir.* Шай шөлді басады, сусын қандырады 4. *mec.* Құмарлық, ынтықтық, құштарлық, қызулық, албырттық. *harareti basmak* 1)шөлін қандыру, сусындау, шөлін басу. 2)дененің ыстығы көтерілу. *hararet kesmek (veya söndürmek)* шөлін басу, сусынын қандыру. *hararet vermek* шөлдету, таңдайын кептіру, шөлікету.

HARARETLENMEK (*nsz*) 1.Қызуы көтерілу, дененің ыстығы көтерілу. 2.(өңгіме, айтыс-тартыс) Қызу, өрши түсу, үдей түсу. *Tartışma hararetlendi.* Айтыс, пікір талас қыза түсті.

HARARETLİ *s.* 1.Қызулы, қызған, қызып тұрған. 2.*mec.* Қарқыны күшті, қызу өрши түскен, үдеген, қарқынды. *Hararetlі bir pazarlık başladı.* Қызу саудаласу басталды.

HARAŞO *is. Rus.* Тоқыманың бір түрі.

HARAZA (I) *is. hlk.* 1.Ұрыс-керіс, жанжал, шатақ, дау. *Aralarında haraza çıktı.* Олардың

арасында ұрыс-керіс шықты. 2. Ашу, ыза, реніш.

HARAZA (II) *is. hlk.* Сиырдың өт іркілетін қалтасынан шыққан тас.

HARBİ *is. Ar.* 1. Сүмбі — мылтықтың ұңғысын тазалайтын ұзын, жұмыр темір. 2. *s. mec.* Адал, таза, арамдығы жоқ. *harbi basmak* тез, жылдам жүру, шапшаң адымдау. *harbi konuşmak* ашық сөйлеу, шындықты жасырмай сөйлесу.

HARBİLİK, -ği *is.* Туралық, дұрыстық, адалдық.

HARBİYE *is. Ar.* 1. Соғыс ісі. 2. Әскери академия.

HARBİYELİ *is.* Әскери училищенің оқушысы, курсант.

HARBİYE NEZARETİ *is.* (Османлы мемлекеті кезінде) Қорғаныс Министрлігі.

HARCAMAК (-i) 1. Жұмсау, ұстау, тұтыну. *Bu adam çok para harcıyor.* Бұл кісі көп ақша ұстайды. 2. Жұмсау, пайдалану, жарату. *Bu yarıya beş ton demir harcadılar.* Олар осы ғимаратқа бес тонна темір жұмсады. *Bu yemek için bir saatimi harcadım.* Осы тамақ үшін бір сағатым кетті. 3. *mec.* Қажыту, шаршату, өмірін қараң қылу, күйзелту. *Adamcağızı boşuna harcadılar.* Олар байғұсты бостан-босқа қажытты. *Çoluk çocuğu uğruna kendini harcadı.* Бала-шағасын жетілдірем деп жүріп, өзінің өмірін қараң қылды. 4. *argo* Өлуіне, құрып кетуіне себепкер болу.

HARCANMAК (*nsz*) Жұмсалу, шығын болу, ұсталу, жаратылу. *Bu işe çok para ve emek harlandı.* Бұл іске көп қаражат пен еңбек жұмсалды.

HARCI *s.* Арзан, қымбат емес, қалта көтеретін. *Herkesin harcı bir ekmek.* Арзан нан.

HARCİÂLEM *s.* 1. Арзан, аса қымбат емес. 2. Қарабайыр, жай, қарапайым, қарадүрсін. *Harcîâlem şakalar.* Өрескел әзілдер.

HARCIRAH *is. Far. Ar.* Жол қаражаты, жол шығыны.

HARÇ -cı *is. Ar.* 1. Шығын, жұмсалған қаражат. *Mahkeme harcı.* Сот шығыны. 2. (үй сылайтын) Балшық; (құрылыста кірпіш қалау, фундамент құю үшін цемент, құм араластырып дайындалған) Ерітінді. 3. (астың дәмін кіргізу үшін қосылатын) Дәм тұздығы, ас қатығы. 4. (киім тіккенде қолданылатын) Әшекейлер, қосымша бөлшектер, аксессуарлар.

HARÇLI *s.* 1. Шығын қажет ететін, қаражат жұмсауды керек ететін. 2. Сыланған, сылақ жүргізілген. *Harçlı duvar.* Сыланған қабырға. 3. Әшекейленген, әшекей салынған (киім).

HARÇLIK, -ği *is.* Ұсақ шығын, күнделікті қажеттілікке жұмсалатын майда ақша. *Bu parayı harçlık olarak ayırdı.* Бұл ақшаны күнделікті ұсақ-түйек шығын үшін бөлек қойды.

HARDAL *is. Ar. bot.* 1. Қыша (өсімдік). 2. Қыша, горчица — қыша өсімдігінің дәнегінен жасалатын ашы дәмді ас қатығы, дәм тұздығы.

HARDALLIK, -ği *is.* Қыша сауыты.

HAREKÂT *ç. is. Ar.* 1. Қимыл, іс-әрекет. 2. Әскери қимыл, әрекет, операция. *Askerî harekât.* Соғыс әрекеті.

HAREKE *is. Ar.* Араб әліппесінде қысқа дауыстыларды көрсететін белгі.

HAREKET *is. Ar.* 1. Қозғалыс, әрекет, қимыл, қарекет. *Zarif bir hareketle yerinden kalktı.* Ол кербез қимылымен орнынан тұрды. 2. Қылық, мінез-құлық, жүріс-тұрыс. *Güzel hareket.* Ұнамды қылық. *Yerinde olmayan bir hareket.* Орынсыз қылық, 3. Жол жүру, жолға шығу; (пойыз т.б.) жүретін уақыт. *Hareketimiz iki gün ertelendi.* Жолға шығатын күніміз екі күн кешіктірілді, екі күн кейінге қалдырылды. 4. (қоғамдық)

Қозғалыс. *Türkçülük hareketi.* Түрікшілдік (түрікжандылық) қозғалысы. 5. Жер сілкіну. *Ben, diyor, hareket olurken Eminönü'nde idim.* Мен айтып тұрмын ғой, жер сілкінген кезде Эминөнүде едім. 6. (теміржолда) Кесте (график). *Hareket cetveli.* Пойыздың жүру кестесі. 7. Әдіс, тәсіл. *Tüfek hareketleri.* Мылтық қолдану тәсілдері. *hareket etmek* 1) жолға шығу, сапарға шығу. 2) қимылдау, қозғалу. 3) қылық көрсету, өзін-өзі ұстау: *Böyle hareket etme, sonra iyi olmaz.* Мұндай қылық көрсетпе, арты жақсы болмас. *harekete geçirmek* 1) (бір істің жүруі) қарқындалу, жылдамдату, қыздыру. 2) *tes.* қозғалыс туғызу, аяғынан тік тұрғызу, сілкіндіру: *Bu haber bütün köyü harekete geçirdi.* Бұл хабар ауыл тұрғындарын дүрліктіріп жіберді. *harekete geçmek* іске көшу, іске кірісіп кету.

HAREKET DAİRESİ *is.* Диспетчерлік пункт.

HAREKETLİ *s.* 1. Қозғалмалы, қозғалып тұратын, жылжымалы. *Hareketli makara.* Қозғалмалы блок. 2. Еті тірі, ширақ, тез, шапшаң қимылдайтын. *Hareketli çocuk.* Еті тірі бала. 3. Қызу, жанданған, қарқынды.

HAREKETSİZ *s.* Әрекетсіз, қимыл-қозғалыссыз, бейқам.

HAREKETSİZLİK, -ği *is.* Әрекетсіз-дік, қамсыздық, талапсыздық.

HAREM *is. Ar. tar.* 1. Гарем, харам. 2. Гаремдегі әйелдер. 3. *esk.* Әйел, жұбай, зайып. ... *gelen dokturmuş, bizim doktor Hüsnü Bey ... Haremim hastalanmış da.* ... келген дәрігер екен, біздің дәрігеріміз Хүснү мырза... Әйелім ауырып қалғанды..

HAREMLİK, -ği *is. tar.* 1. Гаремде әйелдер тұратын бөлім. 2. Әйелдік, әйел болушылық. *haremlik selâmlık olmak* әйел мен еркек бөлек отыру.

HARF, -fi *is. Ar.* Әріп. *Türk alfabesinde 29 harf vardır.* Түрік әліпбиінде 29 әріп бар.

HARF ÇEVİRİSİ *is.* Транслитерация.

HARFENDAZ *s. Ar. Far.esk.* Мұқатқыш, мұқата бергіш, кекеткіш.

HARFENDAZLIK, -ği *is.* Мұқатушылық, кекетушілік.

HARFİ HARFİNE *zf.* Дәлме-дәл, сөзбе-сөз; нақ сол қалпында, айна-қатесіз, бұлжытпай. *Beyefendinin her ne emri olursa harfi harfine yapacaksın.* Мырзаның қандай да бір әмірін бұлжытпай орындайтын боласың. *Söylediğini harfi harfine tercüme ettim.* Айтқандарын сөзбе-сөз аудардым.

HARFİYEN *zf. Ar.* Сөзбе-сөз, дәлме-дәл; бұлжытпай, ешбір өзгеріссіз, нақ сол қалпында. *Kararlı harfiyen uygulamak.* Шешімдерді бұлжытпай орындау.

HAR HAR *zf.* Сарқырап, сарылдап, гүрілдеп. *Su har har akıyor.* Су сарылдап ағып жатыр.

HARILANMAK (*nsz*) (мал) Қасару, айдағанға көнбеу, қынырау.

HARIL HARIL *zf.* Барынша, бар мүмкіндігінше, мейлінше, аянбай, бар күшімен. *Haril haril bir şeyler yazıyor.* Ол жанын салып, бар ынтасымен бір нәрсе жазып жатыр. *Haril haril çalışıyor.* Бар күшімен жұмыс істеп жатыр. *Soba haril haril yanıyor.* Пеш гүрілдеп жанып жатыр.

HARIM *is. hlk.* 1. Бау-бақша. 2. *hlk.* Шарбак, қоршау.

HARİCEN *zf. Ar.* Сырттай, сырттан қарағанда. *Evin haricen görünüşü fena değil.* Үйдің сыртқы көрінісі жаман емес.

HARİCİ *s. Ar.* Сыртқы, тысқы. *Evin harici boyası.* Үйдің сыртқы бояуы.

HARİCİYE *is. Ar. esk.* Сыртқы істер. *Hariciye Nezareti.* Сыртқы істер министрлігі.

HARİCİYECİ *is.* Сыртқы істер министрлігінің қызметкері. *Türk hariciyecileri.* Түрік дипломаттары.

HARİCİYE NAZIRI *is. esk.* Сыртқы істер министрлігі.

HARİÇ,-ci *is. Ar.* 1.Сырт, тыс, тысқары. *Evin haricinde.* Үйдің сыртында. *İş saatleri haricinde.* Жұмыс сағаттарынан тыс. *Şehir haricinde.* Қала сыртында. 2.Шет, шет ел, шет жер. *On yıl haricte kalmış.* Он жыл шет елде тұрған. 3.*zf.* Қоспағанда, басқа, өзге. *Almanya haricinde (olmak üzere).* Германияны қоспағанда. *Perşembe hariç.* Бейсенбі күнін қоспағанда, бейсенбіден басқа күні. *Turgut hariç, hepimiz kalacağız.* Тұрғұттан басқасының бәрі қалады.

HARİKA *s. ve is. Ar.* 1.Керемет, таңғаларлық. *Kahramanlık harikası.* Ерліктің кереметі, бұрын-соңды болмаған ерлік. 2.Тамаша, ғажап, өте жақсы, керемет. *Harika bir kitap.* Тамаша бір кітап.

HARİKULÂDE *s. Ar.* Таңғажайып, таңғаларлық, ғажап, керемет. *Sakarya zaferi, harikulâde bir kahramanlık destanıdır.* Сакария жеңісі — таңғажайып ерліктің дастаны, үлгісі. *Elinde büyük bir şairin harikulâde kitabı var.* Қолымда бір ұлы ақының керемет кітабы бар.

HARİR *is. Ar. esk. bk.* Іpek.

HARİS *s. Ar.* Қалағай, нысапсыз, қанағатсыз.

HARİTA *is. Yun.* Карта. *Ankara şehrinin haritası.* Анкара қаласының картасы. *haritadan silinmek* 1)бір мемлекет басқа бір мемлекеттің қол астына кіру, қарамағында билігінде болу, картадағы аты өшу. 2)(елді-мекен) соғыс я жер сілкіну нәтижесінде құрып, жоқ боп кету.

HARİTACI *is.* Картограф — географиялық карта жасайтын маман.

HARİTACILIK,-gı *is.* Картография — географиялық карталар жасау жөніндегі ғылым.

HARLAK,-gı *is. hlk. bk.* Çağlayan.

HARLAMAK (*nsz*) 1. (от) Шытырлап, шытыр-шытыр етіп жану, лаулау, лапылдау. *Çıralar tutuşunca ateş birden harladı.* Шырпылар тұтанғаннан кейін, от бірден шытырлап жана бастады. 2.*mec.* Бірден ашуланып кету, бұлқан-талқан болу.

HARLATMAK (*-i*) (отты) Тұтату, жағу, жандыру. *Şu ateşi harlatınız.* Отты жағыңыз; отты күшейтіңіз.

HARLI *s.* Лаулап, лапылдап жанған, маздап жанған, шытырлап жанған. *Harlı ateş.* Лаулап жанған от.

HARMAN *is. Far.* 1.Астық бастыру, астық жинау ісі. *Harmana başlamak.* Астық бастыру жұмысын бастау, астық жинауға кірісу. 2.Қырман, астық бастыратын, тазалайтын ашық алаң. 3.Қоспа, қосынды. *Çay harmanı.* Шай қоспасы. *Tütün harmanı.* Темекі қоспасы. *harman çevirmek* қоспа әзірлеу, әр түрлі заттардан қосылған қосынды дайындау. *harman dövmek* астық басы. *harman etmek (veya uarmak)* әр түрлі заттардан қосылған қоспа әзірлеу. *harman savurmak* ұшыру, қырмандағы астықты желдетіп тазарту, дөнді ұшырып аршып тазалап алу.

HARMANCI *is.* Астық бастырушы я қырманда жұмыс істейтін адам.

HARMAN ÇORMAN *zf. bk.* Karman çorman.

HARMANİ *is.* Пелерина — белге түсіре иыққа жамылатын сырт киім.

HARMANİYE *is. bk.* Harmanı.

HARMANLAMAK (*-i*) 1.Қоспа әзір-леу, әр түрлі заттардан қосылған қосынды әзірлеу. 2.Айналу, шеңбер түрінде айналып жүру. 3.*den.* (кеме) Бір жаққа қисая жүзу.

HARMAN YERİ *is.* Қырман — астық бастыратын, тазалайтын ашық алаң.

HARMONİ *is. Fr. müz. bk.* Armoni.

HARMONYUM *is. Fr.* Фисгармония — клавишты музыкалық аспап.

HARP,-bi (I) *is. Ar.* Соғыс. *İkinci Dünya Harbi.* Екінші дүниежүзілік соғыс.

harp açmak 1)соғыс ашу. 2)*mec.* белгілі бір мақсатты жүзеге асыру үшін күресу, қолынан келгенше жанталасып жақтау, қорғау. *harp etmek* соғысу, соғыс жүргізу.

HARP (II) *is. Fr.* Арфа — ұзынша үшкілденіп жасалған саусақпен тартатын ішекті музыка аспабының бір түрі.

HARP MALÛLÛ *is.* Соғыс мүтедегі.

HARP OKULU *is. ask.* Әскери академия.

HARRANGÛRRA *zf.* Тәртіпсіз, ретсіз, жөнсіз. *Bu iş harrangÛrra gidiyor.* Бұл іс қалай болса солай жүріп жатыр.

HART *zf.* Қырт-қырт, қарш-қарш дегізіп.

HART HART *zf.* Қарш-қарш, қырт-қырт қаршылдата. *Ayvayı hart hart ısıtıyor.* Айваны қаршылдатып жеп отыр.

HART HURT *zf.* Қарш-қарш, қаршылдата, қырт-қырт шайнап (жеу).

HARTADAK *zf. hlk.* Күтпеген жерден қатты (тістеп алу, қауып алу).

HAS *s. 1.* Тән, қатысты. *Bu memleketе has bir adet.* Осы елге тән әдет-ғұрып. *Şahsına has olan nezakette.* Өзіне ғана тән сыпайылықпен. 2. Таза, қоспасы жоқ, жасанды емес, табиғи. *Has gümtüş.* Таза күміс. *Has maden.* Асыл металл. 3.*mec.* Өнегелі, ақыл-парасаты мол, қажырлы, асыл (адам). 4. *is.* Сұлтаннарға, хандарға тән. *Has ahır.* Сұлтанның ат қорасы. *Has bahçe.* Сұлтан бақшасы.

HASAR *is. Ar.* Зиян, зарар, залал, зақым, шығын. *Yağmur yollarda hasara yol açtı.* Жаңбыр жолдарды зақымдап бүлдіріп кетті. *hasara uğramak* зиян көру, шығынға ұшырау, бүліну, қирау.

HASARLI *s.* Бүлінген, сынған, қираған, зақымдалған, зақымды. *Hasarlı araba.* Зақымданған машина.

HASAT,-dı *is. Ar.* Егін ору, астық жинау ісі. *Hasat vakti.* Егін ору науқаны, орақ салу науқаны.

HASBİHÂL,-li *is. Ar. esk.* Сұхбат, әңгіме. *hasbîhâl etmek* сұхбаттасу, әңгімелесу, сөйлесу.

HASBÎ *s. Ar. esk.* 1.Төлеусіз, ақысыз, тегін, ақысыз-пұлсыз. *Hasbî bir çalışma.* Өз еркімен, ақысыз-пұлсыз істелген жұмыс. *Hasbî yardım.* Тегін көрсетілген жәрдем. 2.*mec.* Себепсіз, жайдан-жай, ешбір негізсіз. *Hasbî azar işitti.* Жайдан-жай ұрыс естіді.

HASEBİYLE *e. esk.* Сондықтан, сол себепті, салдарынан, болғандықтан.

HASET,-di *is. Ar.* Қызғаныш, күншілдік. *haset etmek* қызғану, күндеу, көре алмау.

HASETÇİ *s.* Қызғаншақ, күншіл, іші тар.

HASETLENMEK (*nsz*) Қызғану, күндеу, көре алмау.

HASETLİK,-ği *is.* Күншілдік, қызғаншақтық, көре алмаушылық, бақталастық.

HASIL *is. Ar. hlk.* Пісіп жетпеген арпа.

HÂSIL *s. Ar.* Салдарынан пайда болған, нәтижесінде ортаға шыққан. *hasıl olmak* пайда болу, көрініс беру, шығу: *Yeni bir buhran hâsıl oldu.* Жаңа бір дағдарыс пайда болды.

HÂSILAT *is. Ar.* 1.Өнім, түсім. *Fabrikanın hâsılatı.* Фабриканың (зауыттың) өнімі. 2. Табыс, кіріс. *Bu akşamki filmin hâsılatı düşük.* Бүгінгі кешкі киноның кірісі аз.

HÂSILATLI *s.* Кірісті, табысты, пайдалы, түсімі мол.

HÂSILIKELÂM *is. bk. Hâsılı velkelâm.*

HÂSILI VELKELÂM *is.* Қысқасы, тоқ етерін айтқанда, ұзын сөздің қысқасы, сөздің тобықтай түйіні.

HASIM,-sını *is. Ar. 1.* Жау, дұшпан. 2. Қарсы жақ.

HASIMCA *zf.* Дұшпан сияқты, жауша, қас дұшпанша, жау сияқты.

HASIMLIK,-ği 1.Бақталастық, күндестік. 2.Дұшпандық, жаулық, өшпенділік.

HASIR, -sı *is. Ar.* 1. (камыс, сабан т.б. тоқылған) Төсеніш. 2. Өрілген, тоқылған. *Hasır koltuk.* Тоқыма кресло.

HASIRALTI *is. hasıraltı etmek* жылы жауып қою, қолға алмау, сол күйінде қалдыру.

HASIR OTU *is. bot.* Қамыс, құрақ.

HASİS *s. Ar.* 1. Сараң, қытымыр, қарынбай. 2. *mec.* Оңбаған, арам-за, залым.

HASİSLİK, -ği *is.* 1. Сараңдық, қытымырлық, қарынбайлық, дүние-қорғыздық. 2. Арамдық, қара ниеттілік, залымдық.

HASLET *is. Ar. esk.* Мінез.

HASRET *is. Ar.* Сағыныш, зарығу, аңсау, жабырқау. *hasret çekmek* сағыну, көруге құмарту, аңсау. *hasret gitmek* арманда кету, арманына жете алмау.

HASRETLİ *s.* Сағынышты, сағына күткен, зарыққан.

HASSA *is. Ar. esk.* Ерекшелік, өзгешелік.

HASSAS *s. Ar.* 1. Сезгіш, сезімтал; дәл. *Hassas aygıt.* Сезімтал аспап. *Hassas terazi.* Дәл тартатын таразы. 2. Сезімтал, сезгіш, әсершіл; өкпешіл, өкпелегіш, шырт ете қалатын, көңіліне алғыш. *Pek hassas bir çocuk.* Өте әсершіл, сезімтал бала.

HASSASIYET *is. Ar.* Сезімталдық, әсершілдік, сезінгіштік.

HASSATEN *zf. Ar. esk.* Әсіресе, ерекше, өте-мөте.

HASTA *s. ve is. Far.* 1. Ауру, науқас, сырқат. 2. *tkz.* Жынды, есерсок. 3. *argo* Ақшасыз, пұлсыз. *hasta etmek* ауру қылу. *hasta olmak (veya düşmek)* ауыру, дертке ұшырау, науқастану. (*bir şeyin*) *hastası olmak* (бір нәрсені) қатты ұнату, беріліп жақсы көру. *Futbol hastası.* Футбол жанкүйері.

HASTA BAKICI *is.* Ауру бағушы, ауру адамды күтуші, науқасты қараушы.

HASTAHANANE *is. Far.* Аурухана. *hastahaneye kaldırmak (veya yatırmak)* ауруханаға апару (немесе

жатқызу).

HASTAHANELİK, -ği *is. ve s.* Ауруханаға жатқызылатын, жатып емделуді керек ететін. *Hastahanelik bir hasta.* Ауруханада жатып емделуге тиіс науқас. *hastahanelik etmek* ауруханаға түсетіндей етіп ұрып-соғу, өлімші қылып сабау.

HASTALANMAK (*nsz*) Ауыру, науқастану, сырқаттану. *Ağırca hastalanmak.* Қатты науқастану.

HASTALIK, -ği *is.* 1. Ауру, сырқат, дерт. *Hastalıkların belirtileri.* Аурудың белгілері. *hastalık almak (hastalık kapmak veya hastalığa tutulmak)* ауырып қалу, науқастанып қалу, ауру жұқтырып алу.

HASTALIKLI *s.* Аурушаң, жиі ауыратын, көп ауыра беретін.

HAS UN *is.* Жоғарғы сортты ұн.

HASUT, -du *s. Ar. esk.* Қызғаншақ, күншіл, іші тар.

HÂŞÂ *ünl. Ar.* 1. Құдай ақы! Құдай сақтасын! (шын айтамын деген мағынада жұмсалатын одағай сөз). *Hâşâ ben sizin için öyle bir şey söylemedim.* Құдай ақы, мен сіз туралы ондай нәрсе айтқан жоқпын. 2. Құдайдың өзі кешірсін, Аллаһ жазғырмасын, төңірім кешірсін. *hâşâ huzurdan (veya huzurunuzdan)* ұлы сөзде ұят жоқ, бұлай айтқаным үшін кешірім сұраймын: *Hâşâ huzurdan, o hayvan gibi hareket etti.* Ұлы сөзде ұят жоқ, ол өзін айуан сияқты ұстады.

HAŞARAT *ç. is. Ar.* 1. Шыбын-шіркей, құрт-құмырсқа. 2. *mec.* Азғындар, опасыздар, сатқын адамдар.

HAŞARI *s.* 1. Қолды-аяққа тұрмайтын, тынымсыз (бала). 2. Асау, жүген-құрық тимеген, қолда ұсталмаған (жануар).

HAŞARILAŞMAK (*nsz*) 1. Қолды-аяққа тұрмау, тынымсыздану, шыдамсыздану (бала). 2. Кежірлену, тартыну, орнынан жылжымай қою (мал).

HAŞARILIK, -ği *is.* 1. Еркелік, шолжаңдық, шолжақтық (бала).

2. Асаулык, колға үйретілмегендік, асау болғандық.

НАШАТ *s. argo* 1. Жарамсыз, пайдалануға жарамайтын, іске алғысыз.

2. Шаршап-шалдыққан, қалжыраған. *haşat etmek* 1) бұзу, бүлдіру, істен шығару. 2) ұрып-соғу, сабау, жазалау.

HAŞERE *is. Ar.* Кұрт-құмырсқа, шыбын-шіркей.

HAŞHAŞ *is. Ar. bot.* Көкнәр.

HAŞIL *is. hlk.* Шлихта — матаның арқауын тұтқыландыру үшін қолданылатын жабысқақ ерітінді.

HAŞILLAMAК (-i) *hlk.* Шлихталау, матаның арқауын шлихтамен желімдеу, шлихта сіңіру.

HAŞIRDAMAК (*nsz*) Шықырлау, шықы-шықыр ету.

HAŞİN *s. Ar.* Дөрекі, ерсі, оғаш.

HAŞİNLEŞMEК (*nsz*) Дөрекілену, оғаштық жасау, ерсі мінез көрсету.

HAŞİNLİK, -ği *is.* Дөрекілік, ерсілік, оғаштық.

HAŞİR, -şri *is. Ar. esk.* 1. Жиналу, бас қосу, топталу. 2. Махшар — діни ұғым бойынша өлген адамның күнәсі тексерілетін жер, өлілер тіріліп жауап беретін күн. *Haşre kadar beklesen, bu iş olmaz.* Ақыретке дейін күтсең де, бұл істен ештеңе шықпайды.

HAŞİR NEŞİR *is.* Аралас-қуралас. *haşir neşir olmak* қоян-қолтық қарым-қатынаста болу, арала-сып-қураласу.

HAŞİŞ *is. Ar. esk.* 1. Гаша — үнді сорасының аналық гүл шоғыры шайырынан шығатын есірткінің бір түрі. 2. Құрғақ шөп.

HAŞİYE *is. Ar.* һашия — оқырманның кітап шетіне түсірген белгісі, қысқаша пікірі.

HAŞLAMA *is.* 1. Қайнату, пісіру. 2. *s.* Қайнатылған, пісірілген. *Haşlama et.* Пісірілген ет. *Haşlama sebze.* Қайнатылған көкөніс.

HAŞLAMAК (-i) 1. Қайнаған суға салу, қайнаған суға пісіру. *Sebze haşlamak.* Көкөністі қайнаған суға салу.

(2. Қайнату, пісіру. *Yumurta haşlamak.* Жұмыртқа пісіру. 3. (ыстық су) Күйдіру, күйдіріп алу. *Kaynar su ayağımı haşladı.* Ыстық су аяғымды күйдірді. 4. (өсімдік) Суық ұру, аязға шалдығу, үсіп кету. 5. (кұрт-құмырсқа т.б.) Шағу, талау, тістеу. 6. *mes.* Қатты ұрсу, жанын көзіне көрсету, сазайын тарттыру.

HAŞLANMAК (*nsz*) 1. Қайнатылу, пісірілу. 2. Қайнаған суға күйіп қалу. *Kaynar çay dövüldü, elim haşlandı.* Қайнаған шай төгіліп, қолым күйіп қалды.

HAŞMETLİ *s.* 1. Салтанатты, сәнді, сәулетті. 2. Сұлтанларға, патшаларға берілген атақ. *Haşmetli İsvç kralı.* Ұлы мәртебелі Швеция королі.

HAŞYET *is. Ar.* Үрей, қорқыныш.

HAT, -tı *is. Ar.* 1. Сызық. *Hattı müstakim.* (мат.) Түзу сызық. 2. *esk.* Қаллиграфия, көркем жазу; қол жазу, қол. 3. Жол бойы. *Demir yolu hattı.* Теміржол бойы. *Otobüs hattı.* Автобус жолы. 4. Электр жүйесі, электр желісі. 5. Телефон торабы, телефон желісі. 6. Шек, шет, шекара. *Savunma hattı.* Қорғаныс шегі. 7. Бет келбеті, бет әлпеті. *Yüz hatları babasına benziyor.* Бет әлпеті әкесіне ұқсайды. *hat çekmek* (электр, телефон) желесін тарту.

HATA *is. Ar.* 1. Қате, жаңылыс. *Bu iş onun hatası.* Бұл іс оның қатесі. *Gramer hatası.* Грамматикалық қате. 2. Қателесу, жаңылысу, шатасу. *Bu işte kasıt yok, hata var.* Бұл істе жаман ниет жоқ, жаңылысу бар. 3. Кінә, кемшілік, мін, ағаттық, айып. *hata etmek (veya işlemek)* қателесу, қате жіберу, жаңылу. *hataya düşmek* жаңылысу, қате жіберу, дұрыс істемеу.

HATALI *s.* Қатесі бар, дұрыс емес, теріс. *Hatalı yazı.* Қатесі бар жазу. *Hatalı davranış.* Теріс іс-әрекет.

HATASIZ *s.* Қатесіз, қатесі жоқ, кемшіліксіз. *Hatasız bir ödev.* Қатесіз орындалған тапсырма.

НАТИЛ *is. Ar.* (қабырғаны бекіту үшін көлденең қойылған) Бөрене, арқалық, мөтке.

НАТИЛЛАМАК *(-i)* Қабырғаны, арқалықпен бекіту.

НАТИР *is. Ar.* 1. Ес, жад, қапер. *Söylediğiniz şey hatırımda.* Айтқан нәрсеңіз есімде. *Bir saniye hatırdan çıkarmamalı.* Ешқашан естен шығармау керек. 2. Көңіл, жүрек. *Sakın hatırını kıracak bir şey söyleme.* Байқа, көңілін қалдыратын бір нәрсе айтып қалма. 3. Құрмет, қадір, қастер, сый. *Hatırınız için bu işi yaptım.* Сізді сыйлағанымнан осы істі жасадым. 4. Жағдай, көңіл-күй, хал-ахуал. *Hatırını sormak.* Жағдайын сұрау. *hatır almak* көңілін аулау, көңілін көтеру. *hatırı için* көңіліне қарап, көңілін қалдырмау үшін. *(birinin) hatırı kalmak* көңілі қалу, ренжу, беті қайту. *hatırı sayılır* 1) аса көп, едәуір, әжептәуір: *Dışarıda hatırı sayılır bir soğuk var.* Сыртта әжептәуір аяз бар. 2) құрметті, сыйлы, қадірлі. *hatırına gelmek* есіне түсу, ойына түсу. *hatırında kalmak* есінде қалу, жадынан шығармау, ұмытпау. *hatırında tutmak* есінде болу, есінен шығармау. *hatırını sormak* халін сұрау, хал-жайын сұрау

НАТИРА *is. Ar.* Естелік, өткенді еске түсіру. *Hatıra olarak takdim etmek.* Естелік ретінде беру.

НАТИРА ДЕФТЕРІ *is.* Күнделік, естелік жазылатын дәптер.

НАТИРАТ *ç. is.* Естеліктер.

НАТИР НАТИР *zf.* Қатыр-құтыр, қатырлап, қатыр-құтыр етіп.

НАТИР НУТУР *zf. bk. Hatır hatır.*

НАТИРЛАМАК *(-i)* Еске түсіру, көз алдына келтіру, елестету. *O günkü hadiseleri olduğu gibi hatırlıyorum.* Сол күнгі оқиғалар қазіргідей көз алдымда тұр.

НАТИРЛАНМАК *(nsz)* Еске түсірілу, көз алдына келтірілу.

НАТИРЛАТМАК *(-i,-e)* Есіне түсіру, есіне салу. *Yarın o meseleyi bana*

hatırlatınız. Сол мәселені ертең менің есіме салыңыз.

НАТИРЛИ *s.* Сыйлы, беделді, қадірлі, құрметті (адам). *Çok hatırlı adammış, belki sana yardım dokunur.* Өте сыйлы кісі екен, мүмкін саған көмегі тиіп қалар.

НАТИРСИЗ *s.* Сыйсыз, қадірі жоқ, беделсіз.

НАТИМ,-tmi *is. Ar. esk.* 1. Бітіру, аяқтау, тамам ету. 2. Қатым — бастан-аяқ құранды түгел оқып шығу. *hatim indirmek* құран оқып қатым түсіру.

НАТИМЕ *is. Ar. esk.* 1. Соңы, ақыры, аяғы. 2. (шығарманың) Қорытынды сөзі, эпилог.

НАТМЕТМЕК *(-i) Ar. T. esk.* 1. Бітіру, аяқтау, тамамдау. 2. (Құранды я бір кітапты) Түгел оқып шығу.

НАТМІ *is. bot.* Алтей — құлқайыр тұқымдас өсімдіктердің бір түрі, медицинада қолданылады.

НАТТА *bağ. Ar.* Тіпті, керек десе, тұрмақ. *Gördüm, hatta konuştum.* Көрдім, керек десе онымен сөйлестім. *Dördü de buna inanmak istiyor, hatta için için inanıyorlardı.* Төртеуі де осыған сенгісі келеді, тіпті іштей сенетін де еді.

НАТТАТ *is. Ar.* 1. Каллиграф, көркемдеп жазушы. 2. Көркем жазуға үйретуші.

НАТТИНАРЕКЕТ *is. Ar. esk.* Жүріс-тұрыс, жүріп-тұру.

НАТУН *is.* 1. Әйел. *Hatun kişi.* Әйел адам. 2. Ханым. *Emine hatun.* Эмине ханым. 3. Әйел, жұбай, қатын. 4. *tar.* Ханша, ханым — хан тұқымынан шыққан әйел я қағанның әйелі.

НАВ *is. Ar.* (матаның бетіндегі) Түк. *Kadife havi.* Барқыттың түгі.

НАВА *is. Ar.* 1. Ауа. 2. Ауа райы. *Yağışlı (veya yağmurlu) hava.* Жауын-шашынды (немесе жаңбырлы) ауа райы. 3. Климат. *Buranın havası sert.* Бұл жердің климаты қатаң. *Oranın havası bana iyi geliyor.* Ол жердің климаты маған жағады. 4. Аспан, өуе, көк. *Havada bir tek bulut yok.*

Әуеде тенгедей бұлт жок, аспан шайдай ашық. 5. Самал, коңыр салқын жел. *Bugün hiç hava yok.* Бүгін жел жок, тым-тырыс. 6. Ән, күй, саз. *Köy havaları.* Ауыл әндері. *Oyun havası.* Би күйі. 7. Жағдай, қалып, күй. *Dostluk havası.* Жолдастық қалып, достық қарым-қатынас. *Uluslar arası hava.* Халықаралық жағдай. 8. *mec.* Көңіл күйі, көңіл хошы. 9. Бос, құр, бекер. *Bu sözlerin sonu hava.* Бұл сөздердің аяғы жай әңгіме. *hava açmak* бұлт сейілу. *hava bulanmak* бұлттану, аспанды бұлт басы. *hava bozmak* ауа райы бұзылу. *havada kalmak* 1) жерге аяғы тимей тұру, жерден жоғарыда тұру: *Masanın ayağı kısa olduğundan havada kalıyor.* Үстелдің бір аяғы қысқа болғандықтан жерге тимей тұр. 2) *mec.* нәтиже бермеу, нәтижелі болмау. 3) *mec.* дәлелденбеу, анықталмау, айғақ-талмау. *havadan sudan (konuşmak)* бос сөз, мәнсіз әңгіме-дүкен құру, әңгімелесу. *havaya boska, бекерге, құр бекер: havaya uğraşmak* босқа әуре болу, бекерге әбігер болу.

HAVA ALANI *is.* Әуе айлақ, аэродром.

HAVA BASINCI *is.* Атмосфера қысымы.

HAVA BİLGİSİ *is. meteor.* Меторология — ауа райы және басқа да атмосфералық құбылыстар туралы ғылым.

HAVACI *is. ask.* Авиатор, ұшқыш.

HAVACILIK, -ği *is.* Авиация, әуеде ұшу. *Sivil havacılık.* Азаматтық авиация.

HAVADAN *zf. ve s.* 1. Еңбек етпей, тер төкпей, жайдан-жай. *Havadan para kazanıyor.* Еңбек етпей ақша тауып жатыр. 2. Бос, мәнсіз, құр. *Havadan sözler.* Бос сөздер.

HAVADAR *s. Ar. Far.* Ауасы таза, самал есіп тұратын (жер).

HAVADİS *is. Ar.* Хабар, мәлімет, жаңалық. *Bize iyi bir havadis getirmiş.* Бізге жақсы хабар әкеліпті.

HAVA DURUMU *is. meteor.* Ауа райы.

HAVAİ *s. Ar.* 1. Атмосфералық, атмосфераға тән. 2. Көкшіл, көк түсті. 3. *mec.* Ұшқалақ, жеңілтек, шошақай. 4. *mec.* Бос, бекер, құр. *Havaî sözler.* Бос сөздер.

HAVAİ FİŞEK, -ği *is.* 1. Фейерверк — түрлі түсті от, түрлі түсті жарық беретін тұтанбалы зат. 2. *ask.* (пиротехникалық) ракета.

HAVAİLİK, -ği *is.* Ұшқалақтық, жеңілтектік, шошақайлық.

HAVAİ MAVİ *s.* Ашық көк, көгілдір, көкшіл түсті.

HAVAİYAT *ç. is. Ar.* Құр сөз, бос әңгіме я іс.

HAVA KESESİ *is. anat.* Балықтың жүзу торсылдағы.

HAVA KUVVETLERİ *ç. is. ask.* Соғыс-әуе күштері.

HAVALANDIRMAK (-i) Желдету, жел қактыру, ауасын тазарту. *Odayı havalandırmak.* Бөлмені желдетіп алу.

HAVALANMAK (nız) 1. Желдену, ауасы тазару. *Oda bugün havalanmadı.* Бөлме бүгін желденген жок. 2. Ұшып көтерілу, әуелеу, көкке өрлеу. *Uçak havalanmaya hazır.* Ұшақ ұшуға дайын. *Uçak havalandı.* Ұшақ көкке көтерілді. 3. Желбіреу, желпілдеу. *Bayrak havalanıyor.* Жалау желбіреп тұр. 4. *mec.* Ұшқалақтану, жеңілтектену, шошақайлану.

HAVALE *is. Ar.* 1. (құжат, арыз т.б.) Жіберу, жөнелту. *Bütün belgelerin bakanlığa havalesi gerekiyor.* Барлық құжаттардың министрлікке жіберілуі керек. 2. (пошта, банк арқылы) Ақша аудару, ақша жіберу, жіберілген ақша. *Ay başında havaleyi postahaneye yattırdım.* Айдың басында жіберілетін ақшаны пошта арқылы аудардым. 3. Ақшаның төленгені туралы қағаз. 4. *tip.* Эклампсия — кейбір екіқабат әйелдерде және жас балаларда кездесетін талма ауруы. 5. Қоршау, шарбақ, бөгесін. *Tahia havale.* Тақтай қоршау. *havale etmek*

1)тапсыру, жүктеу, міндеттеу: *Bu işin yapılmasını ona havale ettim.* Бұл істің орындалуын оған тапсырдым. 2)жіберу, жолдау, жөнелту. *havale gelmek* 1)пошта я банка арқылы ақша келіп түсу. 2)(екіқабат әйелдер және жас балалар) талып қалу, талма ауруына ұшырау. *havale göndermek (veya yollamak)* банк я пошта арқылы ақша салу, ақша аудару.

HAVALELİ *s.* 1.Сенім берілген, аманат жүктелген, сенілген. 2.Орнықтаған, орны жайсыз, орнықсыз, құлайтындай. *Eşya havalelidir, arabacı dikkat etsin.* Заттар нықтап орнықтаған, арбакеш байқап жүрсін.

HAVALI *s.* 1.Ауасы таза, желдетілген. *Havalı bir oda.* Желдетіліп тұратын бөлме. 2.*mec.* Көкірек, менмен, өр кеуде. 3.*mec.* Тартымды, көздің жауын алатын. *Havalı bir elbise.* Көздің жауын алатын көйлек. *Havalı kız.* Тартымды, сүйкімді қыз.

HAVA LİMANI *is.* Аэропорт, әуежай.

HAVAN *is. Far.* Келі. *havanda su dövme* келіге су түю, өнбейтін іспен әуре болу.

HAVA RAPORU *is. meteor. bk.* *Hava durumu.*

HAVARİ *is. Ar. esk.* 1.Көмекші, жәрдемші. 2.Апостол — христиан дінін уағыздаушы. 3.*mec.* Белгілі бір идеяға, ілімге берілген, соны қуаттаушы адам.

HAVAS *ç. is. esk. Ar.* 1. Ерекшеліктер, өзгешеліктер. 2.Таңдаулы, іріктелген, қалаулы топ, элита

HAVA TAŞI *is. meteor.* Метеорит.

HAVLAMAK (*nsz*) (um) Ұру, абалау, шөуілдеу, арсылдау. *Havlıyan köpek ısırtmaz.* (мақал) Үрген ит қаппайды.

HAVLATMAK (-i) Үргізу, абалату, шөуілдету.

HAVLI *s.* 1.Түкті, түгі бар. *Havlu kumaş.* Түгі бар мата. 2. *is. bk.* *Havlu.*

HAVLU *is.* Орамал, сүлгі. *Yüz havlusu.* Бет орамал.

HAVLUCU *is.* Бет орамал, сүлгі тоқитын я сататын адам.

HAVLUCULUK, -ğu *is.* Бет орамал, сүлгі тоқу ісімен шұғылдану-шылық.

HAVRA *is. Ibr.* 1.Синагога — еврейлердің құдайға табынатын жері, иуда шіркеуі. 2.*mec.* У-шулы, айқай-ұйқайлы орын. *havraya dönmek* базарға айналып кету, улап-шулап кету.

HAVUÇ, -cu *is. Far. bot.* Сәбіз.

HAVUT, -du *is. Far. esk.* Ершік, ата-май. *havuduyla yutmak* түйені түгімен (ершігімен) жүгу.

HAVUZ *is. Ar.* Бассейн, су алабы, жасанды су қоймасы. *Yüzme havuzu.* Жүзуге арналған бассейн. 2.Сұйық заттар сақтайтын шұңқыр жер. 3.*den.* Док — кеме жөндейтін порттағы құрылыс. *Sabih havuz.* Қалқымалы док.

HAVUZCUK, -ğu *is. anat.* Бүйрек қуысы.

HAVUZLAMAK (-i) (кемені жөндеу үшін) Докқа қою.

HAVYA *is.* Дәнекерлегіш, дәнекерлейтін аспап.

HAVYAR *is.* Уылдырық, икра. *Kırmızı havyar.* Кета балығының уылдырығы. *Siyah havyar.* Қара икра. *havyar kesmek* іссіз жүру, бос сандалу.

HAVZA *is. Ar. coğr.* 1.Жасанды су қоймасы, су бассейні. 2.Бассейн — пайдалы қазбалар шығатын жер. *Kömür havzası.* Таскөмір бассейні. *Zonguldak kömür havzası.* Зонгүлдак көмір бассейні.

HAY *ünl.* Ай! Әй! Ой! — күйініш-сүйінішті, сөгуді және таңырқауды білдіретін одағай сөз. *Hay Allah iyilik versin, beni korkuttun!* Ай, құдайым жақсы-лығын аямағыр, жанымды алдың ғой! *Hay gidi!* Әй, сен тентек!

HAYA (I) *is. Far.* Аталық ұрық безі, тас.

HAYÂ (II) *is. Ar.* Ұялу, ұялшақтық, жасқаншақтық. *hayâ perdesi yirtılmak* ұялмау, именбеу, жасқаншақтамау.

HAYAL, -li *is. Ar.* 1.Қиял, фантазия, арман, тілек. *Hayal ürünü bir hikaye.*

Қиялдан туған өңгіме. 2.Елес, бейне. *Hayali gözümün önünden gitmiyor.* Оның бейнесі көзімнің алдынан кетпейді. 3.Сурет, кескін. *İnsanın aynadaki hayali.* Адамның айнадағы кескіні. *hayal etmek* қиялдау, армандау. *hayal kurmak* армандау, арман қылу. *hayal olmak* арман болу, ойлаған ойын іске асыра алмау.

HAYAL BİLİM *is.* Фантастика.

HAYALET *is.* Елес, көмескі бұлдыр кескін, бейне.

HAYĀLİ *s.* Ұялшақ, ұян, жасық.

HAYALĪ *s.* Қияли, қиялға тән, фантастикалық.

HAYAL KIRIKLIĞI *is.* Көңілі қайту, түңілу, күдер үзу.

HAYAL MEYAL *zf.* Күнгірт, көмескі. *Hayal meyal hatırlamak.* Күнгірт есте сақтау.

HAYALPEREST *is. ve s. Ar. Far.* Қиялшыл, қиялға берілгіш, қиялдағыш, арманшыл.

HAYALPERESTLİK,-ği *is.* Қиялшылдық, қиялға берілгіштік, қиялданғыштық, қиялилық.

HAYĀSIZ *s.* Ұятсыз, ардан безген, көргенсіз.

HAYĀSIZLIK,-ği *is.* Ұятсыздық, арсыздық, көргенсіздік.

HAYAT (I) *is. Ar.* 1.Өмір, тіршілік. *Hayat, suda başlamıştır.* Тіршілік — суда басталған. 2.Өмір, ғұмыр. *Bazı hayvanların hayatı insanlarınkinden daha uzundur.* Кейбір жан-жануарлар адамдар-дан да ұзақ өмір сүреді. 3.Тұрмыс, тіршілік. *Köy hayatı.* Ауыл тұрмысы. 4.Қызу еңбек, қайнаған тіршілік. *Bu köyde hiç hayat yok.* Бұл ауылда қайнаған тіршілік жоқ. 5.Тағдыр, жазмыш. *Hayat onları bir ürlü birleştirmede.* Тағдыр оларды әйтеуір қоспады. 6.Өмірбаян, жеке адамның өмір тарихы. *Atatürk'ün hayatı.* Ататүріктің өмірбаяны. *hayat geçirmek* өмір сүру, тіршілік кешу. *hayat bağlamak* өмірден күдер үзбеу, өмірге сеніммен қарау. *hayata gözlerini yummak (veya kapamak)* өлу,

қайтыс болу, өмірмен қоштасу. *hayata küsmek* өмірден түңілу, күдер үзу, өмірден безу. *hayatı kaymak* аяғы аспаннан келу, күлі көкке ұшу, тас-талқаны шығу. *hayatın baharı* жастық шақ. *hayatını kazanmak* күн көру, өмір сүру.

HAYAT (II) *is. Ar.* 1.Кіре беріс, ауыз үй. 2.Үйдің ауласы.

HAYAT ADAMI *is.* Өмірге икемді, тұрмысқа бейімді адам.

HAYAT ARKADAŞI *is.* Өмірлік жар — ерлі-зайыпты адамның біреуі: *Ama evlenince eşi bulunmaz bir hayat arkadaşı olacaktır.* Бірақ ол үйленгеннен кейін теңдесі жоқ өмірлік жар болады.

HAYAT DOLU *s.* Шат, жарқын, нұрлы.

HAYAT NİKAYESİ *is.* Өмірбаян, өмір тарихы.

HAYATİ *s. Ar.* Тіршілікке қажетті, өмір үшін маңызды, өмірлік. *Hayatı bir mesele.* Өмір үшін маңызды мәселе. *Bu işin hayatı bir ehemiyeti var.* Бұл істің өмірлік маңызы бар.

HAYAT KADINI *is.* Жезөкше, жүр-гіш, жеңіл жүрісті, жөлеп.

HAYAT OKULU *is.* Өмір мектебі.

HAYAT RAHALILIĞI *is.* Қымбатшылық — заттардың, тамақтың т.б. бағасының тым қымбат болуы.

HAYAT SİGORTASI *is.* Өмірді сақтандыру, өзін кездейсоқ қауіп-қатерден сақтандыру.

HAYBE *s. Ar. argo* Түкке тұрғысыз, түкке жарамайтын, іске алғысыз, мән-мағынасыз. *haybeye kürek çekmek* босқа әуре болу, әуреге түсу, өбігерлену.

HAYBESİ *s. argo* Арамтамақ, біреудің есебінен күн көретін (адам).

HAYBEDEN *zf. argo* Тегін, ақысыз-пұлсыз, өшейін.

HAYDAMAK (-i) hlk. 1.(малды) Айдау, айдап кету. 2.*argo* Қуып шығу, айдап шығу.

HAYDİ *ünl.* Ал! Көне! *Haydi çocuklar.* Көне, балалар. *Haydi çocuklar,*

gezmeve gidelim. Көне, балалар, серуенге шығайық. 2. Жақсы, ия, мақұл, кош. *Haydi senin dediğin olsun.* Жақсы, сенің айтқаның-ақ болсын. 3. Сандырақтама, шатпа, оттама. *Haydi bunları başkasına anlat!* Оттама, бұны маған емес, басқаға айт! *haydi canım sende* қойшы, қарағым, сен де соға береді екенсің, саған сенбеймін.

HAYDİ HAYDİ *zf.* 1. Оп-оңай, ешбір қиындықсыз, жеп-жеңіл. *Onun yarabildiği işi sen haydi haydi yaparsın.* Оның істеген ісін сен оп-оңай істей аласың. 2. Ең көп, көп болса. *Bu mala haydi haydi bin lira versinler.* Олар бұл тауарға құрығанда мың лира берсін.

HAYDİSENE *ünl.hlk.* Көне, көнеки – бұйрық, сұрау, тілек мәнді ишарат одағайы. *Haydisene, ne duruyorsun?* Көне, неғып тұрсың?

HAYDUT,-du *is. Ar.* Қаракшы, тонаушы, бандит.

HAYDUTLUK,-ğu *is.* Қаракшылық, тонаушылық, бандиттік.

HAYHAU *zf.* Қуана-қуана, шын көңілмен, жарайды, жақсы. *Hayhay biz de geliriz.* Жақсы, біз де келеміз.

HAYHUU *is. Far.* 1. У-шу, айқай-ұйқай, ың-жың. *Bu hayhuu içinde çalışılmaz.* Бұл у-шудың ішінде жұмыс істеу мүмкін емес. 2. *mes.* Әбігершілік, әурешілік. *Bunca yıl hayhuu içinde geçti.* Осыншама жыл бос әуремен өтті.

HAYIF *ünl.* Қандай аянышты! Өкінішті-ақ!

HAYIFLANMAK *(-e)* Өкіну, күйіну, опық жеу. *Kaçırılmış fırsatlara hayıflanmak.* Жіберілген мүмкіндіктерге күйіну.

HAYIR (I) *ünl. Ar.* Жоқ, олай емес, болмайды. *Para var mı?- Hayır. – Ақша бар ма?- Жок. Yorgun musunuz?- Hayır. – Шаршап тұрсыз ба? – Жок. yok dememek* үндемеу, ләм-мим демеу, болмайды деп те айтпау.

HAYIR,-yır (I) *is. Ar.* 1. Жақсылық, қайыр, шапағат, рақым. 2. *s.* Жақсы, қайырлы, ізгі. *Hayır haber.* Жақсы, қайырлы хабар. *hayır beklemek* жақсылық күтпеу, пайдасы, себі тиеді деп ойламау. *hayır etmemek* 1) жақсылығы, көмегі тимеу, пайдасы болмау, қайыры жок: *Bu çocuk hayır etmeyecek.* Бұл баладан қайыр жок. 2) жазылмау, айықпау, сауықпау. *hayır işlemek* қайыр қылу, жақсылық істеу, қол ұшын беру. *hayra yormak* жақсылыққа жору. *hayrı dokunmak* шапағаты тию, жақсылығы тию, көмегі тию.

HAYIRDUA *is. Ar.* Ақ бата, жақсы тілек, ізгі ниет. *hayirdua etmek* ақ батасын беру, жақсы тілек тілеу.

HAYIRHAN *s. Ar.esk. bk.* *Hayırsever.*

HAYIRHANLIK,-ğı *is. bk.* *Hayırseverlik.*

HAYIRLI *s.* 1. Қайырлы, жақсылығы бар, шапағаты мол, ізгілікті. *Dualarında hep hayırlı, dindar evlât isterdi.* Дұға оқығанда құдайдан үнемі шапағаты мол, иманды бала беруін сұрайтын еді. 2. Бақытты, қуанышты, сәтті. *Hayırlı yolculuklar!* Қайырлы сапар, сапарыңыз сәтті болсын! *hayırlı (veya hayırlısı) olsun* қайырлы болсын, игілігін көр, жақсылығың көр.

HAYIRPERVER *s. Ar. Far.esk.* Жарылқағыш, жақсылық жасағыш, қайырымды, рақымды (адам).

HAYIR SANİBİ *is.* Жарылқаушы, жақсылық жасаушы, қол ұшын беруші.

HAYIRSEVER *s.* Жарылқағыш, жақсылығын, көмегін аямайтын, рақымды, мейірімді (адам).

HAYIRSEVERLİK,-ğı *is.* Жақсылық, көмек жасаушылық, қайырымы молдық, жарылқаушылық, есіркеп-мүсіркеушілік.

HAYIRSIZ *s.* Қайырсыз, қайыры жок, жақсылығы, шапағаты тимейтін.

HAYIRSIZLIK,-ğı *is.* Қайырсыздық, қайыры жоқтық, шапағатсыздық.

HAYIZ, -yzi *is. Ar. esk.* Етеккір. *hayız görmek* етеккірі келу. *hayızdan nifazdan kesilmek* етеккірі тоқтау, климактерийлік мезгілге жету.

HAYKIRIŞ *is.* Айғай, бақыру.

HAYKIRMAK (*nsz*) 1. Айғайлау, бақыру. 2. Шақыру, дауыстап қарату.

HAYKIRTI *is.* Қатты айғай, бақыру, жекіру.

HAYLAMAК (*-i*) (малды) Айқайлап айдау.

HAYLAZ *s.* 1. Бұзақы, сотқар, тентек. *Gelene geçene dilini çıkarır, edepsiz, haylaz bir çocuktur.* Келген-кеткендерге тілін шығаратын, көргенсіз, бұзық бала болатын. 2. Жалқау, еріншек, бойкүйез.

HAYLAZLAŞMAK (*nsz*) 1. Бұзақы-лану, сотқарлану, бұзақы болу. 2. Бос сандалу, жұмыссыз жүру, жалқаулану.

HAYLAZLIK, -ği *is.* 1. Бұзақылық, сотқарлық. 2. Жалқаулық, еріншектік, бойкүйездік.

HAYLI *zf.* Едәуір, әжептәуір, біршама. *Hayli yoruldum.* Едәуір шаршадым.

HAYMANA *is.* 1. Жайылым, өріс. 2. *hik.* Жалқау, еріншек. *haymana beygiri gibi dolaşmak* жұмыссыз тентіреу, бос сандалу, жұмыссыз жүру.

HAYMANA MANDASI *is. bk.* *Haymana öküzü.*

HAYMANA ÖKÜZÜ *is. mec.* Қорбаң-қорбаң еткен, іске икемі жоқ, ебедейсіз адам.

HAYMATLOS *s. Alm.* Отансыз, ота-ны жоқ.

HAYRAN *s. Ar.* 1. Қайран қалған, танданған, таңғалған. 2. *is.* Бас июші, табынушы. *hayranlarından biri.* Оған табынатындардың біреуі. *hayran etmek* таңғалдыру, таңдай қақтыру, қайран қалдыру. *hayran olmak (veya kalmak)* таңғалу, қайран қалу, аң-таң болу.

HAYRANLIK, -ği *is.* Қайран қалушылық, таңғалушылық, таңдай қағушылық. 2. Бас июшілік, тәжім етушілік, табынушылық.

hayranlıkla қайран қалып, аң-таң болып, таңдай қағып. *hayranlık duymak* қатты ұнату, құрмет тұту, бас ию.

HAYRAT *ç. is. Ar.* 1. Сауабы мол, шапағатты іс. 2. Сауабын алу үшін салынған мектеп, бұлақ, ғимарат т.б.

HAYRET *is. Ar.* Таңғалушылық, қайран қалушылық, аң-таң болушылық. *hayret etmek* таңғалу, қайран қалу, таңдай қағу. *hayrete düşürmek* таңдай қақтыру, таңтамаша ету, қайран қалдыру. *hayretle* аң-таң боп, қайран қалып.

HAYSİYET *is. Ar.* 1. Бедел, қадір-қасиет, абырой. 2. Намыс, ар, адамгершілік. *haysiyetine dokunmak* намысына тию, ар-ұятына тию.

HAYSİYETİYLE *zf. esk.* 1. Сол себепті, саадарынан, болғандықтан, сондықтан. *Önemli bir iş olmak haysiyetiyle...* Маңызды бір іс болғандықтан... 2. Абыроймен, арнамыспен.

HAYSİYETLİ *s.* Құрметті, қадірлі, абыройлы, сыйлы.

HAYSİYETSİZ *s.* Қадірсіз, абыройсыз, беделсіз.

HAYVAN *is. Ar.* 1. Жан-жануар, айуан, хайуан. *Yırtıcı hayvanlar.* Жыртқыш айуандар, жыртқыш аңдар. 2. Мал. *Büyük baş hayvan.* Ірі қара (мал). *Küçük baş hayvan.* Ұсақ мал. 3. (жүк таситын) Мал. *Binek hayvan.* Мінуге арналған жануар, мініс, мінуге жарайтын ат т.б. 4. *s. mec.* Мақұлық, надан, топас.

HAYVANAT *ç. is. Ar. esk.* 1. Хайуанат, жан-жануарлар. 2. Зоология.

HAYVANAT VAHÇESİ *is.* Зоологиялық парк, зоопарк.

HAYVAN BİLİMCİ *is.* Зоолог.

HAYVAN BİLİMİ *is.* Зоология — жануарларды зерттейтін ғылым.

HAYVANCA *s. ve zf.* Айуанша, айуан сияктанып, айуанға ұқсап.

HAYVANCILIK, -ği *is.* Мал шаруашылығы.

HAYVANĪ *s. Ar.* 1. Малдан шығатын,

малдың, мал. *Hayvanı yağ.* Мал майы. 2. Айуандық, мал сияқты. *Hayvanı hislerini tatmin için.* Айуандық сезімін қанағаттандыру үшін.

HAЙVАНИ́ЙЕТ *is. Ar. esk. bk. Hayvanlık.*

HAЙVАНЛАШМАК (*nsz*) Адам қатарынан шығу, адамдық қылықтан шығу, мал болып кету.

HAЙVАНЛАШТИРМАК (*-i*) Малға айналдыру, мал қылып жіберу.

HAЙVАНЛИК,-ғи *is.* 1. Малдық, мал болушылық. 2. *mec.* Айуандық, көргенсіздік, дерексіздік. *hayvanlık etmek* айуандық жасау.

HAЙVANSAL *s.* Малдан шығатын, малдан өндірілетін, малдың. *Hayvansal yağlar.* Малдан өндірілетін майлар.

HAZ,-zı *is. Ar.* 1. Рақат, ләззат, сүйсінгендік. 2. Құмарлық, ынтызарлық, әуесқойлық, ынтықтық. *Onun çalışmaya hiç hazı yok.* Оның жұмысқа ешқандай ықыласы жоқ. *haz almak* рақаттану, ләззат алу, сүйсіну. *haz duymak* ләззат табу, рақаттану.

HAZAKAT,-ti *is. Ar. esk.* (көбіне медицинада) Тәжірибелілік, машықтық, дағдылық.

HAZAKATLI *s.* Тәжірибелі, шебер.

HAZAN *is. Ar.* Күз.

HAZANDİDE *s. Ar. Far.* 1. Көпті көрген, көп нәрсені басынан өткерген. 2. Солып қалған, солғын; сарғайған, сарғылт тартқан.

HAZAR *is. Ar. esk.* Бейбітшілік, бейбіт өмір.

HAZİK *s. Ar. esk.* (дәрігерлер үшін) Тәжірибелі, тәжірибесі мол, шебер.

HAZIM,-zım *is. Ar.* 1. Ас қорыту, тамақ сіңіру. *Hazım bozukluğu.* Ас қазанның бұзылуы. *Hazım cihazı.* Ас қорытатын (сіңіретін) аппарат. 2. Шыдау, мойынсұну, көну, төзу.

HAZIMLI *s. mec.* 1. Салмақты, байсалды, сабырлы, байыпты. 2. Шыдайтын, мойынсұнған, көнген.

HAZIMSIZ *s.* 1. Сіңімсіз, тез қоры-

тылмайтын. 2. *mec.* Ұшқалақ, қызба.

3. *mec.* Мойынсұнбайтын, көнбейтін, шыдамайтын.

HAZIN *is. hlk.* Қыстық ас, қыстық қорек.

HAZIR *s. Ar.* 1. Дайын, әзір. *Ben hazırım, isterseniz gidelim.* Мен дайынмын, қаласаңыз жүрейік. 2. Даяр, әзір. *Yemek hazır, buyurun!* Тамақ даяр, келіңіздер! Тамаққа келіңіздер! 3. (біткен) Дайын, даяр, әзір. *Hazır elbise.* Даяр көйлек. 4. *zf.* Пайдаланып, сөті түскенде. *Hazır gidiyorsun, onu da götür.* Әйтеуір бара жатырсың, оны да өзінмен ала кет. *Hazır yağmur kesilmişken çıkalım.* Жаңбырдың тоқтағанын пайдаланып, шығып кетейік. *hazır bulunmak (veya olmak)* даяр тұру, дайын болу. 2) қатысу, басықасында болу. *hazır etmek* дайындау, даяр қылу, әзірлеу. *hazıra dağlar dayanmaz* ысырапқа жол берілсе, орынсыз шашылып-төгілсе, таусылмайтындай боп көрінген нәрсе де бітеді. *hazıra konmak* дайынға тап болу.

HAZIRCEVAR,-bı *s. Ar.* Тапқыр, зейінді, зерек.

HAZIRCEVARLIK,-ғи *is.* Тапқырлық, зейінділік, зеректік.

HAZIRCI *is. mec.* 1. Жатыпішер, арамтамақ. 2. Даяр киім сатылатын жер я сататын адам.

HAZIRLAMAK (*-i*) 1. Дайындау, әзірлеу, камдау, реттеу. *Odayı konuklar için hazırladık.* Бөлмені қонақтар үшін дайындадық. *Bir çeyrek saat içinde bavullarımızı bile hazırlayamazdık.* Он бес минут ішінде тіпті шабадандарымызды да реттеп үлгері алмас едік. 2. Жасау, дайындау, істеп шығару. *Sözlük hazırlamak.* Сөздік жасау. 3. Ұйымдастыру, алдын ала дайындау. *Gezi hazırlamak.* Экскурсия ұйымдастыру. *Sınav sorularını hazırlamak.* Сынақ сұрақтарын дайындау. *Kış için kömürü hazırladık.* Қыстық көмірдің

- камын жасадық, қыстық көмірді алдын ала әзірледік. 5.Дайындау, мамандыққа, кәсіпке баулу, үйрету. *Çocuğu sinava hazırladık.* Баланы сынаққа дайындадық.
- HAZIRLANMAK** (*nsz*) Дайындалу, әзірлену, даярлану. *Yolculuğa hazırlanmak.* Жолға дайындалу.
- HAZIRLATMAK** (*-i, -e*) Дайындату, әзірлету, даярлату.
- HAZIRLIK, -ği** *is.* Дайындық, әзірлік, даярлық. *hazırlık yapmak* дайындық жасау, қам жасау.
- HAZIRLIK DEVRESİ** *is. bk. Hazırlık dönemi.*
- HAZIRLIK DÖNEMİ** *is.* Дайындық мерзімі.
- HAZIRLIKLI** *s.* Дайындалған, дайындық жасалған, әзірленген.
- HAZIRLIK SINIFI** *is.* Дайындық курсы.
- HAZIRLIKSIZ** *s.* Дайындықсыз, әзірліксіз, қамсыз. *hazırlıksız olmak (veya bulunmak)* дайындықсыз болу, әзірліксіз күйде болу.
- HAZIRLOP** *is.* 1.Пісірілген жұмыртқа. 2.*z.f. mec.* Жеңіл, қиындықсыз, жай, бекерден-бекер, опоңай. *Sen çalışmak istemiyorsun, hazırlop istiyorsun.* Сенің жұмыс істегің келмейді, жайдан-жай алғың келеді.
- HAZIR PARA** *is. ekon.* Нақты, қолма-қол ақша.
- HAZİN** *s. Ar.* Қайғылы, уайымды, мұңды, қасіретті, жабырқанқы, қапа көңілді. *Hazin bir çehre.* Мұңды жүз.
- HAZİNE** *is. Ar.* 1.Қазына — бағалы заттар, мол байлық. 2.Көмбе — жасырып тыққан қымбат заттардың қоймасы. 3.Қазына — мемлекет қоймасы. 4.Байлық — бір нәрсенің мол қоры, көзі. *Bilgi hazinesi.* Білімнің қайнар көзі. *Kelime hazinesi.* Сөз байлығы. 5.Мемлекеттің қаржы мекемесі.
- HAZİNEDAR** *is. Ar. Far. esk.* Казначей.
- HAZİNEDARLIK, -ği** *is.* 1.Казначейдің жұмысы я қызметі. 2.Казначей кеңсесі.
- HAZİRAN** *is. Ar.* Маусым.
- HAZMETMEK** (*-i*) *Ar. T.* 1.(тамақ) Сіңіру, тарату. 2.*mec.* Төзу, шыдау, көну. *Onun bu münasebetsizliklerini hazmedemez.* Ол оның бұл жағымсыз қылықтарына төзе алмайды.
- HAZNE** *is. Ar. 1.bk. Hazine.* 2.Қойма. 3.*esk. anat.* Қынап — ұрғашылардағы жыныс жолының алғы қуысы.
- HAZRET** *is. Ar.* 1.Хазреті. *Hazreti Ali.* Хазіреті Али. *Hazreti Fatma.* Хазіреті Фатма. 2.*tkz.* (қаратпа сөз) Аса мәртебелі, аса қадірлі. *Hazret, şu kitabı uzatur mısın?* Аса қадірлі, ана кітапқа қол жалғап жібересіз бе?
- HAZZETMEK** (*-den*) *Ar. T.* Ұнату, жақтыру, жақсы көру. *Kasaba içinde ondan hazzeden kimse yoktu.* Поселкеде оны ешкім ұнатпайтын.
- HEBA** *is. Ar.* Зая кету, босқа кету. *Bütün emekler heba oldu.* Жұмыстың бәрі зая кетті. *heba etmek* ысырап ету, босқа шашу, орынсыз жұмсау я уақытты текке өткізу. *heba olmak* зая болу, босқа кету, текке кету.
- HECE** *is. Ar.* Буын. *Çocuklar sözünde üç hece vardır.* Балалар сөзіне үш буын бар.
- HECELEMEK** (*-i*) Буындау, буынға бөліп оқу, ежіктеу.
- HECELİ** *s.* Буынды, буын-буынға бөлінген. *İki heceli bir kelime.* Екі буыннан тұратын сөз.
- HECİN** *is. zool.* Аруана, бір өркешті түйе.
- HEDEF** *is. Ar.* 1.Нысана. 2.*mec.* Мақсат. (*bir şeyi hedef almak* 1) көздеу, нысанаға алып дәлдеу. 2) белгілі бір нәрсені мақсат ету. 3) (біреуге) шүйлігу, килігу, соқтыгу.
- HEDER** *is. Ar.* Зиян, зарар, шығын. *heder etmek* зиян шегу, шығынға ұшырау, пайда көрмеу.
- HEDİYE** *is. Ar.* 1.Сыйлық, сыйсыяпат, тарту-таралғы 2.(қасиетті кітаптар үшін) Баға, құн. *Bu Kur'an'ın hediyesi bir milyon liradır.* Бұл

құранның бағасы бір миллион лира. *hediyе etmek* сыйға тарту, сыйлыққа беру, сыйлау.

HEĐİYELİK, -đi *s.* 1. Сыйға тартылатын, сыйлыққа берілетін, тарту етілетін.

HEGEMONYA *is. Yun.* Гегемония, басымдылық.

HEKİM *is. Ar.* Дәрігер, доктор.

HEKTAR *is. Fr.* Гектар — 10.000 шаршы метрге тең жер өлшемі.

HEKTOLİTRE *is. Fr.* Гектолитр — сұйық не ұсақ заттарды өлшейтін жүз литрлік өлшем.

HEKTOMETRE *is. Fr.* Гектометр — ұзындық өлшемінің 100 метрге теңдігі.

HELÂ *is. Ar.* Дәретхана.

HELÂK, -ki *is. Ar.* 1. Опат болу, құру, жоқ болу, жойылу. 2. *mec.* Әлсіреу, қалжырау, шаршау. *helâk etmek* 1) өлтіру, жоқ қылу. 2) *mec.* қалжырату, әлсірету, шаршату. *helâk olmak* 1) өлу, опат болу, жоқ болу. 2) *mec.* қалжырау, болдыру, шаршап-шалдығу.

HELÂL, -li *s. Ar.* 1. Адал, халал — діннің ережелеріне қайшы келмейтін, дін бойынша тыйым салынбаған. 2. *is. mec.* Некелі жары, заңды жұбайы. *O benim helâlimdir.* Ол менің заңды жұбайым. 3. *s. ve zf.* Адал еңбекпен, адалдан жиған, еңбекпен табылған. *Helâl kazanılmış para.* Еңбекпен табылған ақша. *helâl etmek* кешу, кешірім жасау. *helâl olsun* кештім, өз еркiммен берiп тұрмын, мойныңа қарыз емес. *Alacađımı sana helâl ediyorum.* Алашағымды кештім, сенің мойныңа емес, маған қарыздар емессiң.

HELÂLLEŞMEK (-le) (сауда саттықта я қоштасқанда) Кешу айтысу, кешу сұрасу, арыздасу, қоштасу.

HELÂLLİK, -đi *is. esk.* 1. Некелі әйелі; некелі күйеуі. 2. Кешірілген нәрсе я теріс қылық. *helâllik dilemek* кешу сұрау, кеш деп өтіну. *helâllik vermek* кешу, кешірім жасау. (*birini*)

helâllіğe almak біреумен үйлену, үй болу.

HELE *bađ.* 1. Әсіресе, ерекше; кемінде, жоқ дегенде; алдымен, ең әуелі. *Hele siz bunu söylememeliydiniz.* Басқа-басқа сіз мұны айтуға тиіс емес едіңіз. *Kırk yaşında hele, muhakkak vardır.* Кемінде ол қырық жас шамасында. 2. Ақырында, ең соңында, әйтеуір. *Hele geldi, şükür!* Құдайға шүкір, ақыр аяғында жетті! 3. Көрсін, байқасын. *Hele bir dinlemesin!* Осыдан тындамай көрсін! *hele bak* қарай гөр өзін, бәлесін қара: *Hele bak, neler söylüyor.* Қарай гөр өзін, не деп тұр. *Hele bak, nasıl çalışıyor.* Бәлесін қара, жұмыс істегенде алдына жан салмайды.

HELECAN *is. Ar.* Жүректің соғуы, дүрсiлдеуі.

HELECANLANMAK (*nsz*) (жүрек) Дүрсiлдеп соғу, қатты соғу.

HELE HELE *ünl.* Ия сосын, әрі қарай, ал енді. *Hele hele, söyle daha neler olmuş?* Әрі қарай, айта бер, тағы да не болды?

HELEZON *is. Ar.* Серіппе, спираль, шиыршық сым.

HELEZONİ *s.* Шиыршықты, спиральды.

HELEZONLU *s. bk. Helezonî.*

HELİKON *is. Yun. müz.* Геликон — басты немесе контрабасты музыкалық аспап.

HELİKOPTER *is. Fr.* Вертолет, геликоптер.

HELKE *is. Yun. hlk.* Шелек. *Su helkesi.* Су шелері.

HELME *is. Ar.* 1. Қайнатқан күріштің т.б. суы. 2. *bot.* Ұрық, дән, құт, шәует.

HELVA *is. Ar.* Халуа.

HELVACI *is.* Халуа жасайтын я сататын адам.

HELVACI KABAđI *is. bot.* Асқабақ.

HELVACI KÖKÜ *is. bot. bk. Çöven.*

HELVACILIK, -đi *is.* Халуа жасау я сату ісімен шұғылданушылық.

HELIOGRAF *is. Fr. Astr.* 1. Гелиограф — күн сәулесінің ұзақтығын жазатын аспап. 2. Гелиограф — күнді суретке түсіретін аспап.

HELİYOTERAPİ *is. Yun. tıp* Гелиотерапия — күн сәулесімен емдеу.

HELİYUM *is. Yun. kim.* Гелий — әуеде ұшуға қолданылатын ең жеңіл газ.

HEM *bağ. ve zf. Far.* 1. Шынын айтқанда, дұрысын айтқанда. *Hem ne lüzum var?* Шынында, не керегі бар? *Hem siz karışamazsınız.* Шынын айтқанда, бұған сіз араласа алмайсыз. 2. Оның үстіне, одан басқа, ол аз болса. *Gidiyor, hem koşarak gidiyor.* Кетіп бара жатыр, ол аз болғандай жүгіріп бара жатыр. *Sıcak, hem ne sıcak!* Ыстық, ыстық болғанда қандай ыстық! 3. Әрі, сонымен бірге, әлі. *Hem uslu, hem çalışkan.* Әрі сыпайы, әрі ынталы. *Hem yazlık, hem de kışlık.* Әрі жаздық, әрі қыстық. *Hem İsa'yı hem de Musa'yı memnun etmek* әрі Исаны, әрі Мұсаны риза ету, екі адамның екеуін де разы қылу. *hem suçlu hem güçlü* кінәлі бола тұра басқаларды кінәлауға тырысатындар үшін айтылады.

HEMOTOLOJİ *is. Yun. tıp* Гема-тология — қан зерттеу ілімі.

HEMAYAR *is. Far. Ar. esk.* Бірдей, тең.

HEMCİNS *s. Far. Ar.* Біртекті, бір-келкі, бірінғай.

HEMEN *zf. Far.* 1. Дереву, тез, лезде, бірден, тап қазір. *Hemen eve döndü.* Ол дереу үйіне қайтты. *O girince hemen ayağa kalktılar.* Ол келген бойда бәрі бірден түрегелді. 2. Шамамен, шамалап; тек қана, сол ғана, тек. *Ben hemen o sırada gelmiştim.* Мен шамамен сол уақытта келген едім. *Bizi hemen o korusun.* Бізді тек сол қорғасын.

HEMENECİK *zf.* Бірден, салған жерден, тез, дереу. *Kız hemencesik anlatmıştı bu ilgiyi.* Қыз көрсетілген ықыластың сырын бірден ұға қойған еді.

HEMEN HEMEN *zf.* 1. Әні - міне

дегенше, аз уақыт ішінде, жақында. *Hemen hemen ortalık kararacak.* Әні-міне дегенше қараңғы түседі. 2. Шамамен, шамалап, жуық. *Hemen hemen iki yıl oldu.* Шамамен екі жыл өтті.

HEMFİKİR,-kri *s. Far. Ar. esk.* Пікірлес, ойы, көзқарасы бір жерден шығатын, ниеттес.

HEMHÂL,-li *is. Fr. Ar. esk.* Жағдайы, тұрмыс-тіршілігі бірдей, тең дәрежеде болған. *Onun hâlimden anlamak için hemhâl olmak lâzımdır.* Оның жағдайын түсіну үшін өзіннің де сол күйге түсуің керек.

HEMHUDUT,-du *s. Far. Ar. esk.* Шектес, шекаралас, іргелес, көрші-лес.

HEMOGLOBİN *is. Yun. biy.* Гемоглобин.

HEMPA *is. Far.* Сыбайлас, әрекеттес.

HEMŞEHİRİ *is. Far.* 1. Жерлес, елдес, мекендес, отандас. 2. Достым, бауырым — қаратпа сөз.

HEMŞEHİRİLİK,-ği *is.* Жерлестік, бір жерде өскендік, мекендестік, елдестік.

HEMŞİRE *is. Far.* 1. Әпке, сінлі, қарындас. 2. Медбибі, медсестра.

HEMŞİREZADE *is. Far. esk.* Жиен.

HEMZE *is. Ar. gr.* Хамзә — араб әліппесінде дыбысты дәл көрсету үшін қойылатын диакритикалық белгі.

HENDEK,-ği *is. Ar.* Ор; окоп; траншея.

HENDESE *is. Ar. esk.* Геометрия.

HENDESİ *s. Ar. esk.* Геометриялық

HENGÂM *is. Far. bk.* Hengâme.

HENGÂME *is. Far.* 1. Қырғын, қиян-кескі ұрыс, қан төгіс, соғыс. 2. Жанжал, дау-дамай, ұрыс-керіс.

HENTBOL *is. İng. sp.* Гандбол — допты қолмен қағып ойнайтын ойын.

HENTBOLCU *is. sp.* Гандболшы.

HENÜZ *zf. Far.* Жаңа ғана, қазір ғана, әлгінде. *Henüz geldim, daha kimse ile görüşmedim.* Жаңа ғана келдім, әлі ешкіммен сөйлескен жоқпын. *Henüz gitti.* Әлгінде ғана кетті. 2. Әлі, осы уақытқа дейін, қазірге дейін. *Yaz sıcakları henüz başlamadı.* Жаздың ыстығы әлі басталған

- жоқ. *Henüz gelmemiştі.* Әлі келген жоқ.
- HER** *is.* 1.Бәрі, барлығы, баршасы, тегіс. *Hepimize malumdur.* Баршамызға мәлім. *Hep arkadaşız.* Біз бәріміз доспыз. 2.*zf.* Әрқашан, әрдайым, қашанда, үнемі. *Hep seni düşünüyorum.* Үнемі сені ойлаймын. *Hep geç kalır.* Үнемі кешігіп жүреді. *her bir ağız olmak* ымырласу, бәрінің сөзі бір жерден шығу, келісіп алу. *her bir ağızdan* бір ауыздан, бәрі бірдей.
- HEPATİT** *is. Fr.* Гепатит — бауырға салқын тию.
- HER BERABER** *zf.* Бірлесе отырып, бірлесіп, бірге.
- HER BİRDEN** *zf.* Бәрі бірге, тізе қосып, бірлесіп.
- HERÇİL** *s.* Талғаусыз қоректі, тамақ талғамайтын.
- HEPSİ,-nİ** *zm.* Бәрі, барлығы, баршасы, тегіс. *Bütün bu işlerin hepsi yapıldı.* Барлық жұмыс түгел орындалды. *Hepsi yalan.* Бұның бәрі жалған. *Hepsini biliyorum.* 1)Бәріні білемін. 2)Тегіс танымын.
- HERTEN** *zf.* Толық, толығымен, тұтасымен, түгелдей.
- HER** *s. Far.* Әр, әрбір, әркім. *Her insan.* Әрбір адам. *Her gün* күнде, күніге, күн сайын. *Her ikisi.* Екеуі де. *her kafadan bir ses çıkmak* бәрі бірдей жамырап, жарыса сөйлеп кету.
- HERCAİ** *s. Far.* Құбылмалы, өзгергіш, тұрақсыз. *Ona güven olmaz hercaînin biridir.* Оған сенуге болмайды, тұрақсыздың нақ өзі.
- HERCAİLİK,-ğİ** *is.* Құбылмалық, өзгергіштік, тұрақсыздық.
- HERCÜMERÇ,-cİ** *s. Far.* Астан-кестен, ойран-топыр, ретсіз, жөнсіз. *hercümerç etmek* ойран-топырын шығару, астан-кестенін шығару.
- HER DAİM** *zf.* Әрқашан, әрдайым, қашанда.
- HERGELE** *is. Far.* 1.Қолға үйретілмеген, мінілмеген, жегілмеген ат. 2.*mec.* Бетімен кеткен, жүгенсіз кеткен, тәртіпсіз,

жүгірмек.

- HERGELECİ** *is.* Табыншы, жылқышы.
- HER GÜN** *zf.* Күн сайын, күніге, күнде-күнде, күн құрғатпай.
- HERHANGİ** *s.* Кез-келген, әркім, кім көрінген.
- HERHANGİ BİR** *s.* Қандай да бір, қандай болмасын, қандай болса да. *Herhangi bir yere giderlerdi.* Олар үнемі бір жерге кететін еді.
- HERHANGİ BİRİ** *zm.* Кез келген біреуі, іштерінен бірі, әйтеуір бірі. *Herhangi biri gelsin.* Әйтеуір біреуі келсін.
- HERİF** *is. Ar.mec.* Ұсқынсыз, сұрқы нашар адам, сиықсыз адам. *Şu herif kim?* Бұл сұрықсыз адам кім? *Buralarda bir herif dolaşiyor.* Осы маңда сұрқы нашар адам айналшақтап жүр. 2.*tkz.* Азамат, жігіт. *Herif sözünü tuttu doğrusu.* Шынын айтқанда, жігіт сөзінде тұрды.
- HERKE** *is. hlk.* Шелек.
- HERKES** *is. Far.* 1.Әбір, әркім, кез келген кісі, бәрі, баршасы. *Herkes bunu bilir.* Әркім бұны біледі. *Bu, herkesin yapacağı bir iş değildir.* Бұл кез келген кісінің істейтін ісі емес. *herkesin geçtiği köprüden sen de geç* көпшілік қай көпірден өтсе сен де сол көпірден өт — көппен бірге бол,көптің істегенін істе.
- HERTZ** *is. fiz.* Герц — тербелістің жиілік бірлігі.
- HER ZAMAN** *zf.* Әрқашан, әрдайым, үнемі, ылғи.
- HERZE** *is. Far.* Сандырақ, қисыны жоқ сөз, қалай болса солай айтылған сөз. *herze yemek tkz.* Сандырақтау, бос сөйлеу, оттау.
- HERZEVEKİL** *s. Far. Ar.esk.* 1.Біреудің ісіне орынсыз киілетін, араласатын адам. 2.*esk.* Бөспе, көпірме, суайт.
- HESABİ** *s. Ar.* Үнемшіл, есепдан, өз ісінің есебін жақсы білетін.
- HESAP,-bı** *is. Ar.* 1.Есеп, есептеп шығару, есептеу. 2.(банкідегі) Есеп. *Bankada hesabım var.* Банкідә

ақша есебім бар. 3.(банкi, мейрамхана, дүкен т.б. жерлерде есеп айырысқанда) Төленетін сома, өтелетін ақша. *Lokantada hesabımız on beş lira tuttu.* Асханадағы есебіміз он бес лира болды. 4.Ой-пікір, болжам, есеп. *Benim hesabıma göre bu kumaş bu eteğe yetişmeyecek.* Менің ойымша, бұл мата юбка тіктіруге жетпейді. *Bütün hesaplarımız bozuldu.* Жоспарларымыздың бәрі ойлағанымыздай болмады. *hesaba katılmak* есепке алыну, ескерілу, есептелу. *hesap açmak* (банкiде) есеп ашу. *hesap etmek* 1)есептеу, есептеп шығару, санау. 2)жорамалдау, болжау. *hesap görmek* есептесу, есеп айырысу. *hesap sormak* есеп сұрау, жауапқа тарту.

HESAP CÜZDANI *is.* Чек кітапшасы; сақтық кітапшасы.

HESAPÇA *zf.* Есеп бойынша, есеп қылғанда, болжам бойынша, түспалдағанда, шамамен, мөлшермен. *Hesapça şimdiye kadar gelmiş olmalıydı.* Шамамен осы уақытқа дейін келіп қалуы керекті

HESAPÇI *s.* 1.Үнемшіл, ұқыпты, ысырапқа жол бермейтін. 2.Есепшіл, пайдакүнем, бас пайдасын ойлайтын.

HESAP GÜNÜ *is.* Қиямет күні.

HESAP KİTAP,-ы *is. ve zf.* Есеп-қисап жасағанда, есептей келгенде, қорытындылай келе. *Hesap kitap, baktım ki elimde bir şey kalmıyor.* Қарасам, есептей келгенде қолымда ештеңе қалмайды.

HESAPLAMAK *(-i)* 1.Есептеу, есептеп шығару, санау. 2.*mes.* Алдын-ала ұйғарып қою, кесіп-пішу, шамалау, тиянақтау. *Hasan, Zeyno ile ilgili her şeyi kafasında hesaplamış olduğu kanaatindeydi.* Хасан Зейноға қатысты мәселелердің бәрін өзінше кесіп-пішіп қойдым деген ойда еді.

HESAPLAŞMAK *(nsz,-le)* 1.Есептесу, есеп айырысу, қарызын өтеу.

2.Есесін қайтару, өшін алу. *Benimle mahkeme huzurunda hesaplaşacağımı söyleyerek derhal dışarı çıktı.* Менен өшін сот алдында алатынын айтып бірден сыртқа шығып кетті.

HESAPLI *s.* 1.Тиімді, пайдалы. *Hesaplı bir alış veriş.* Тиімді сауда-саттық. 2.Ұқыпты, үнемді, қолы берекелі. *Hesaplı adam.* Ұқыпты, үнемшіл кісі. 3.Ойланған, есеппен істелген, жоспарланған. *Hesaplı hareket etmişler.* Олар алды-артын байқап іс-әрекет етіпті.

HESAPSIZ *s.* 1. Есепке алынбаған, есептелмеген, есебі жасалмаған. 2.Есепсіз, аса мол, қисапсыз, сансыз, мол. 3.Бет алды, жөн-жосықсыз, қалай болса солай. *Hesapsız bir işe girişti.* Бет алды бір іске кірісіп кетті.

HESAPSIZ KİTAPSIZ *s. ve zf.* 1.Есебін жазбай, тіркеуге алмай, дәптерге түсірмей. 2.Ойланбай, жеңіл-желпі, ат үсті, қалай болса солай.

HETEROGEN *bk. Heterojen.*

HETEROJEN *s. Yun. kim.* Әр текті.

HEVES *is. Ar. I.* Ынта, ықылас, құлшыныс, құмарлық, құштарлық. *Bu çocuğun okumaya hevesi var.* Бұл баланың оқуға деген ынтасы бар. 2.Әуес, илігу, құмарту. *heves etmek* әуес болу, қызығып құмарту. *hevesi kalmamak* зауқы болмау, көңілі соқпау. *hevesine düşmek* құштар болу, аңсары ауу. *hevesini almak* мауқын басу, құмары қану, сағынышы басылу.

HEVESKÂR *s. Ar. Far. esk.* Әуесқой, әуесшіл.

HEVESKÂRLIK,-ği *is. esk.* Әуесқойлық, құмартып қызығушылық.

HEVESLENMEK *(-e)* Әуестену, қызығу, құмарту, ынтығу.

HEVESLİ *s.* 1.Ынталы, бейімді, талапты. 2.Әуесқой, құмар.

HEY *ünl.* 1.Әй — біреудің назарын өзіне аудару үшін айтылады. *Hey, çocuklar, gelin bakalım!* Әй, балалар, бері келіңдер! 2.Әй! Ah! — өкіну, күйіну, жазғыру, сөгү, ұнату т.б.

көңіл-күйді білдіреді. *Hey akalsız çocuk!* Әй, ақымақ бала! *hey gidi қайран, шіркін. Hey gidi dünya!* Қайран дүние-ай!

HEYAMOLA *is. İt.* (ауыр бір затты көтергенде я жылжытқанда бірауыздан айтылатын) Көтеріңкі дауыс: Ал; көне! Бір-екі! Ал, кеттік! *heyamola ile* зорға, әрен, зордың күшімен: *Çocuk sınıfını heyamola ile geçebildi.* Бала зорға дегенде келесі сыныпқа көшті.

HEYBE *is. Ar.* 1.Қоржын. 2.Сөмке.

HEYBESİ *is.* Қоржын тоқитын я сататын адам.

HEYBET *is. Ar.* 1.Сұстылық, түсі суықтық, қаталдық. 2.Ұлылық, айбындылық, айбаттылық.

HEYBETLİ *s.* 1.Сұсты, түсі суық, қатал. *Heybetli adam.* Сұсты кісі. 2.Ұлы, айбынды, айбатты.

HEYECAN *is. Ar.* Толқу, тынышы кету, қобалжу. *Derin bir heyecanlı okudum.* Терең бір тебіреніспен оқып шықтым. *heyecan duymak* дегбірсіздену, сабырсыздану, тынышы кету. *heyecana kapılmak* абыржу, әбігерге түсу, абыр-сабыр болу.

HEYECANLANMAK (*nsz*) Тынышы кету, сабырсыздану, қобалжу, толқу.

HEYECANLI *s.* 1.Қызба, қызу қанды, тез әсерленгіш, сезімге бой алдырғыш. 2.Қоздырушы, желіктіруші, еріксіз өзіне тартатын. 3.Тебіреністі, тебіренген, толқыған, сезімге берілген (сөз, іс-әрекет, сәт) *Çok heyecanlı konuştu.* Ол толқып тұрып, тебіреніп тұрып сөйледі.

HEYECANSIZ *s.* 1.Байсалды, сабырлы, байыпты. 2.Қобалжу тудырмайтын, қоздырмайтын, сезімге бой алдырмайтын.

HEYELÂN *is. Ar.* Опырылып құлау, көшкін. *heyelân etmek* опырылып құлау, шөгү, мүжіліп құлау.

HEYET *is. Ar.* 1.Алқа; делегация; группа, топ. 2.*esk.* Астрономия.

3.*esk.* сыртқы көрініс, форма, кейіп-кескін.

HEYHAT *ünl. Ar.* Өкінішке орай, қап, әттеген-ай. *O da kendini şair mi sanıyor? Heyhat!* Ол өзін ақынмын деп есептей ме? – Өкінішке орай!

HEYHEY *is.* Жүйкелері жұқару, ашушандық, ашуланшақтық. *heyheyler geçirmek* қатты қобалжу, қатты толқу. *heyheyleri tutmak* ашуға булығы, қатты ызалану, бұлқан-талқан болу.

HEYKEL *is. Ar.* Мүсін.

HEYKELCİ *is.* Мүсінші, скульптор.

HEYKELCİLİK, -ği *is.* Мүсіншілік, мүсін жасаумен айналысушылық.

HEYKELTIRAŞ *is. Ar. Far. bk. Heykelci.*

HEYKELTIRAŞLIK, -ği *is. bk. Heykelcilik.*

HEZAREN *is. Ar.* 1.Бамбук. 2.*s.* Бамбуктен жасалған. *Hezaren sandalye.* Бамбук орындық.

HEZEYAN *is. Ar.* 1.Сандырақ, қисыны жоқ сөз. 2.Сандырақтау, есінен танып шатасып сөйлеу. *hezeyan etmek* 1)сандырақтау, есінен танып жатқанда шатасып сөйлеу. 2)сандырақтау, ешбір жүйесіз бос сөйлеу, оттау.

HEZİMET *is. Ar.* Жеңіліс, жеңіліске ұшыратушылық. *hezimete uğramak* жеңіліс табу, тас-талқаны шығу, ойсырап жеңілу.

HIÇKIRA HIÇKIRA *zf.* Ойбай салып, ойбайға басып, байбаламдап, бақыра-шақыра.

HIÇKIRIK, -ği *is.* 1.Ықылық. 2.Өксік, жылаған кездегі солық. *hiçkırık tutmak* ықылық ату, ықылықтау.

HIÇKIRMAK (*nsz*) 1.Ықылықтау, ықылық ату. 2.Еңіреу, еңіреп жылау, өксіп-өксіп жылау, өксу.

HIDRELLEZ *is. Ar.* 1.Қыдыр мен Ильяс пайғамбар күні – халық нанамында мамырдың 6-сы Қыдыр мен Ильяс пайғамбардың кездескен күні деп саналады. 2.Жыл сайын мамырдың 6-сы күні тойланатын дәстүрлі мейрам.

HIFZ *is. Ar. esk.* 1.Сақтау, қорғау. 2.Есінде сақтау, жаттап алу. *hifza*

çalışmak Құранды жаттауға тырысу, Құранды жаттаумен айналысу.

HIFZISSIHNA *is. Ar.* Гигиена, дене және қоршаған орта тазалығы.

HIK MIK, -ğı *is.* Тартыну, имену, каймығу. *hik mik etmek*

1) тартыншақтау, кашқақтау, жалтару. 2) мыңқылдау, мінгірлеп жауап беру, түсініксіз бірдене деу, мыңқ-мыңқ ету.

HIMBİL *s.* Еріншек, кежір, жалқау, бойкүйез.

HIMBILLAŞMAK (*nsz*) Еріншектену, кежірлену, жалқаулану, бойкүйездену.

HIMBILLIK, -ğı *is.* Еріншектік, кежірлік, бойкүйездік.

HİMİM *s.* 1. Мыңкылдақ, мыңкылдап сөйлейтін. 2. *zf.* Мыңкылдап, мыңқ-мыңқ етіп, мінгірлеп.

HINCAHINÇ *s. ve zf.* Лықа толған, аузы-мұрнына дейін толған, тым толып кеткен, шарасынан аса толған.

HINÇ-Cİ *is.* Кек, өшпенділік, өштік, ашу, ызала *hınç (veya hıncını) almak* өшін алу, кек алу, *hınç beslemek* кектену, өштесу, қастасу.

HINÇLI *s.* Кекті, ашулы, ызалы. *Hınçlı bakış.* Ашулы қарау.

HINÇSIZ *s.* Кексіз, зілсіз, дықсыз.

HINZİR *is. Ar. esk.* 1. Доңыз, шошқа. 2. *mec.* Қатыгез, мейірімсіз.

HIRA *s. hlk.* 1. Арық, жүдеу, азғын. 2. Қомағай, тамақсау, ашқарак.

HİRBO *is. argo* 1. Қорбиған, дөнки-ген, ебедейсіз 2. Меніреу, дел-құлы, кеше.

HİRBOLUK, -ğu *is. argo* Зейінсіздік, зердесіздік, топастық, кешелік.

HİRÇİN *s.* 1. Ашушаң, күйгелек; ерке, қыныр.

HİRÇİNLAŞMAK (*nsz*) Күйгелектену, ашуланып қалу; қыңырлық істеу, еркелік істеу.

HİRÇİNLIK, -ğı *is.* Күйгелектік, ашушаңдық, қызбалық, қазымырлық, ұрысқақтық, мазасыздық.

HİRDAVAT *ç. is. Far. Ar.* 1. Темірден

жасаған бұйымдар: шеге, құлып, сым т.б. 2. Ұсақ-түйек, майда-шүйде заттар.

HİRDAVATÇI *is.* Темір-терсек, темірден жасалған бұйымдар сататын адам.

HİRGÜR *is.* Ұрыс-керіс, жанжал. *hırgür çıkarmak* жанжал шығару.

HİRİLDAMAK (*nsz*) Қырылдау, сырылдау.

HİRİLTİ *is.* 1. Қорыл, пырыл. 2. Қырыл, сырыл, қырылдау. 3. *mec.* Жанжал, ұрыс-керіс. *Hıriltı istemem, iyi geçinin.* Ұрыс-керісті қаламаймын, тату тұрыңдар.

HİRİLTİCİ *s. mec.* Ұрысқак, жанжалшыл, ұрыса кететін.

HİRİLTİLİ *s.* Қырылдаған, қарлыққан. *Hıriltılı ses.* Қырылдаған дауыс.

HİRKA *is. Ar.* 1. Бешпент — алды ашық, жеңді, жүннен тоқылған джемпер. 2. Дәруіштер киетін сырт киім.

HİRLAMAK (*nsz*) 1. Қырылдау, қырқыр еткен дыбыс шығару. 2. (ит) Ырылдау, ыр-ыр етіп айбат шегу. 3. *mec.* Ашумсн қатты сөйлеу, ызаланып отырғанда керісінше жауап беру.

HİRPALAMAK (*-i*) 1. Тоздыру, тоздырып жіберу, тозығын шығару, түтелеп тастау. *Giydiklerini çabuk hırpalıyor.* Киімдерін тез тоздырып жібереді. 2. Жұлмалау, жұлқылау, тартқылау немесе сөгу, жер-жеріне жетіп ұрсу, жазғыру.

HİRPANĪ *s. Ar.* Жалба-жұлба киінген, жұлым-жұлымы шыққан.

HİRS *is. Ar.* 1. Құмарлық, ынтықтық; ашкөздік, ашқарақтық. *Şöhret hırsı.* Атаққұмарлық, мансап-құмарлық. 2. Ашу-ызса, қаһар. *hırs бүрümek* ашулану, ашуға міну, қаһарлану. *hırsını alamamak* ашуын баса алмау, сабасына түспеу, ашу-ызасы басылмау.

HİRSIZ *is.* 1. Ұры, ұрлықшы, ұрықары. *At hırsızı.* Жылқы ұрлаушы. 2. Балық аулайтын қармақтың бір

түрі. *hırsız gibi* жасырын, сездірмей, астыртын. *hırsıza yol göstermek* теріс істі құптау, қостау, қисықты мақұлдау, жаман іске жол беру.

HIRSIZ ADIM *is.* Жай, ақырын, дыбыссыз адым. *Hırsız adımlarla deniz kenarına geldi.* Ақырын жүріп теңіз жағалауына келді.

HIRSIZLIK,-ғи *is.* Ұрлық. *hırsızlık etmek* ұрлық істеу, ұрлау.

HIRSIZ YATAĞI *is.* Ұрылар қордасы.

HIRSLANMAK *(nsz)* Ашуға міну, ашулану, ызалану, долдану.

HIRSLI *s.* 1.Тойымсыз, қомағай, ашкөз, қанағатсыз. 2.Ашулы, ызалы, ашуға мінген.

HIRT *s. argo* Меңіреу, есалаң, нақұрыс.

HIRTAPOZ *s. argo* Әңгүдүк, есерсок, ақымақ.

HIRTAPOZLUK,-ғи *is. argo* Әңгүдүктік, есерсоктық, ақымақтық.

HIRTI PIRTI *is.* Ескі-құсқы, коқырсоқыр.

HIRTLAMBA *s.* Алба-жұлба, жұлым-жұлым. *hırtlamba gibi giyinmek* қалай болса солай киіну.

HIRTLIK,-ғи *is. argo* Есалаңдық, ақымақтық.

HIRVAT *öz. İs.* Хорват — Хорватия Республикасының негізгі тұрғын халқы.

HIRVATÇA *öz. is.* Хорват тілі.

HISIM *is.* Туыс, туған-туысқан, ағайын, аталас ағайын.

HISIM AKRAVA *is.* Алыс-жақын ағайын, туысқан-туған, туыс атаулы, жақын-жақыбай.

HISIMLIK,-ғи *is.* Туыстық, туысқандық, жақындық.

HİŞILDAMAK *(nsz)* Сусылдау, сыбдырлау, судырлау, сусыл қағу.

HİŞILTI *is.* Сыбдыр, суыл.

HİŞİM,-şımı *is. Far.* Ашу, ыза, долылық. *(birinin) hışımına uğramak* ұрыс есту, жөбірлену, жапа шегу.

HİŞİMLI *s.* Ашулы, ызалы, ашу-ыза қысқан.

HİŞİR *is. hlk.* 1.Көк түйнек, піспеген

(қауын, қарбыз т.б.) 2.s. Сотқар, тентек, содыр. *Sahi ne hışırdım o zaman.* Шынымен-ақ, қандай сотқар бала едім сол кезде. 3. *s. argo* Ақымақ, ақылсыз, есуас.

HİŞIRDAMAK *(nsz)* Сыбдырлау, сыбдыр-сыбдыр ету, сусылдау.

HİŞİRTI *is.* Сыбдыр, сусыл.

HİŞLAMAK *(nsz) bk. Hışıldamak.*

HİYABAN *is. Far.* Аллея, саяжол.

HİYANET *is. Ar.* Сатқындық, опасыздық, қиянат, зорлық-зомбылық, озбырлық. *Emanete hiyanet olmaz. — Atasözü.* Аманатқа қиянат жасалмайды. *Hiçbiri vatan hiyanetinin cezasız bırakılmasını istememişti.* Ешкім отанға деген опасыздықтың жазасыз қалуын қаламаған еді.

HİYAR (I) *is. Far. bot.* 1.Қияр. 2. *s. argo* Меңіреу, есалақ, нақұрыс, жарымес.

HİYAR (II) *is. Ar. huk. esk.* Сайлау еркіндігі. *Hiyar hakkı.* Сайлау құқығы.

HİYARAĞA *is. argo* Меңіреу, есалаң, нақұрыс, жарымес.

HİYARLAŞMAK *(nsz) argo* Есалаңдану, есерсоктану, ақымактану.

HIZ *is.* 1.Жылдамдық, тездік, шапшандық. *Bu işe biraz daha hız vermelі.* Бұл істі тағы біраз жылдамдату керек. 2.Екпінділік, қарқындылық, пәрменділік. *hız almak* екпінмен секіру. *hız vermek* жылдамдығын арттыру, жылдамдата түсу, тездету. *hızını alamamak* 1)бәсендете алмау, баяулата алмау, қарқынын баса алмау. 2)сабасына келмеу, ашуын баса алмау.

HIZAR *is. Far.* (бөрене, тактай тілетін) Үлкен ара.

HIZARCI *is.* Арамен кесуші, арашы.

HIZIR *öz. is. Ar.* 1.Қыдыр, қызыр. 2.Еті тірі, ширақ адам. *Hızır gibi yetişmek* қиын кезде қасынан табылу, қол ұшын беру.

HIZLA *zf.* Тез, шапшаң, жылдам.

HIZLANDIRMAK *(nsz)* Жылдамдату, тездету, шапшандату.

HIZLANMAK (*nsz*) Жылдамдатылы, тездетілу, шапшандатылу.

HIZLI *s.* 1. Жылдам, шапшан, көз ілеспейтін. *Hızlı yürüyüş.* Көз ілеспейтін жүріс. 2. *zf.* Шапшан, тез, жылдам. *Hızlı gitmek.* Тез жүру. 3. *zf.* Қатты, күшпен, мықтап тұрып. *Hızlı vurmak.* Қатты ұру. 4. *zf.* Қатты, дауыстап. *Hızlı konuşmak.* Дауыстап, айқайлап сөйлеу. *Daha hızlı söyle.* Қаттырақ айт. 5. *mec. argo* Қатыншылы, қатынкұмар, қатынжанды.

HIZLI HIZLI *zf.* Тез-тез, жылдам-жылдам, жылдамдатып.

HIZLILIK, -ği *is.* Жылдамдық, шапшандық, тездік.

HİBE *is. Ar.* Сый, тарту. *hibe yapmak* сыйға тарту, тарту ету, сыйлау.

HİCAP, -bı *is. Ar.* Ұялу, қысылу, имену, ұялшақтық, жасқаншақтық. *hicap duymak (veya etmek)* ұялу, ұялшақтау, именіп қысылу.

HİCAZ *is. Ar. müz.* (классикалық түрік музыкасында) Мақам түрі.

HİCİV, -cvi *is. Ar.* Сықақ, сатира.

HİCİVCI *is.* Сықақшы, сатирик.

HİCRAN *is. Ar.* 1. Айырылу, айырылысу, бөлек кету, ажырау. 2. (осы айырылықтан туған) Жан жарасы, қаяу, қайғы, мұң.

HİCRET *is. Ar.* 1. Көш, қоныс аудару. 2. *tar.* Хижра — 1) Хазіреті Мұхаммедтің Меккеден Мәдинаға қоныс аударуы. 2) Мұсылман дінін ұстанатын елдердегі жыл санау жүйесінің басталар күні. *Hicretten yüz elli yıl sonra.* Хижрадан кейін жүз елі жыл өткен соң.

HİCRİ *s. Ar.* Хижра күнтізбегі бойынша, мұсылман жыл санауы бойынша.

HİCVETMEK (-i) *Ar. T.* Сықақту, келеке ету, мысқылдау, келемеж-деу.

HİCRİYE *is. Ar. ed.* Сықақ, сатира.

HİÇ *zf. Far.* 1. (болымсыз сөйлемдерде болымсыздық мәнін күшейте түседі) Еш, ешқандай, ешбір, түк, тіптен, мүлде. *Hİç beklenmedik bir anda geldi.* Тіптен

күтпеген бір сәтте келді. *Üç günden beri hiç görünmedi.* Ол үш күннен бері мүлде көрінген жоқ. 2. (сұраулы сөйлемдерде мезгіл-дің белгісіздігін көрсетеді) Бірде-бір, бір уақытта, қашан болса да. *Hİç ava gittiniz mi?* Бір рет болса да аңға шыққаныз бар ма? 3. Ештеңе, ештеме, дәнеңе. - *Ne gördün?* - *Hİç.* - Не көрдің? - Ештеңе.

4. Болмашы, түкке тұрмай-тын, түк те емес. *Bir hiç için darıldı.* Болмайтын бір нәрсеге бола өкпелеп қалды. *Bir hiç yüzünden.* Болмашы нәрседен. *hiç de* үзілді-кесілді, біржолата. *hiç değilse (veya olmazsa)* ең болмаса, жоқ дегенде, құрығанда, аз дегенде, ең болмағанда. *hiç yoktan* жоқ жерден, болмаған жерден: *İki mahpus baş başa verip konuştuktan sonra hiç yoktan bir kavga çıkardılar.* Екі тұтқын өзді-өзі сөйлескеннен кейін жоқ жерден жанжал шығарды. *Hiçe saymak* көзіне ілмеу, елемеу, ескермеу, мән бермеу.

HİÇBİR *s.* Ешбір, ешқандай, бірде-бір. *Hiçbir ağaç kalmadı.* Бірде-бір ағаш қалған жоқ. *hiçbir şey* ештеңе, дәнеңе: *Hiçbir şey anlamadım.* Ештеңе түсінгенім жоқ.

HİÇBİRİ *zm.* (болымсыз сөйлемде) Ешкім, ешбірі, ешқайсысы. *Hiçbirimiz görmedik.* Ешбіріміз көрген жоқпыз. *Kumaşlardan hiçbirini beğenmedim.* Маталардың ешқайсысын ұнатқаным жоқ.

HİÇÇİ *is. Fel. Bk. Nihilist.*

HİÇ KİMSE *zm.* Ешкім, ешбіреу, еш адам.

HİCLEMEK (-i) Көзіне ілмеу, ескермеу, елемеу, санаспау, есептеспей.

HİÇLİK, -ği *is.* 1. Мүсәпірлік, бейшаралық, қуыс кеуделік. 2. Жоқтық, жоқ болушылық.

HİÇTEN *s.* 1. Болмашы, шамалы, маңызсыз, мәнсіз. *Hiçten bir para.* Болмашы ғана ақша. *Ne hiçten adam olduğu anlaşıldı.* Қандай қуыс кеуде,

бейшара адам екендігі түсінікті болды. 2. *zf.* Бекер, босқа. *Hiçten bu kadar masrafa girdim.* Бекерге осынша шығындалдым.

HİDAYET *is. Ar. esk.* Тура жол, ақиқатқа бастар мұсылмандық жолы. *hidayete etmek* 1) мұсылман болу, ислам дінін қабылдау. 2) қорытынды шығару, анық-қанығына көз жеткізу, аңғару, ұғыну.

HİDDET *is. Ar.* Ашу, ыза, қаһар. *hiddet etmek* ашулану, ызалану, долдану.

HİDDETLENMEK (-e) Ашулану, ашуу келу, ызалану.

HİDDETLİ *s.* Ашулы, ызалы, ашуға мінген.

HİDDETSİZ *s.* Байсалды, салмақты, өзін-өзі ұстай білетін.

HİDRATI *is. Fr. kim.* Гидрат — химиялық жолмен өзіне су қосылудан болатын зат.

HİDROBİYOLOJİ *is. Fr.* Гидробиология — биология ғылымының суда өмір сүретін организмді тексеретін тарауы.

HİDRODİNAMİK,-ği *is. Fr. fiz.* Гидродинамика — механиканың күш әсерінен сұйық заттың қозғалуын зерттейтін саласы.

HİDROELEKTRİK,-ği *is. ve s. Fr.* Гидроэлектрлік.

HİDROELEKTRİK SANTRAL,-li *is.* Гидроэлектростанция, су электр станциясы.

HİDROGRAFI *is. Yun.* Гидрография — жер бетіндегі суды ғылыми түрде зерттеп, оны картаға түсіретін географияның бір саласы.

HİDROJEN *is. Yun. kim.* Сутек.

HİDROJEN BOMBASI *is.* Сутекті бомба.

HİDROJEOLOJİ *is. Yun.* Гидрогеология — су кеңістігін және оның табиғаттағы қозғалысын зерттейтін ғылым.

HİDROKARBON *is. Fr. kim.* Көмір-сутек.

HİDROLİK,-ği *is. Yun.* Гидравликалық. *Hidrolik baskı (veya pres).*

Гидравликалық пресс, сұйық зат арқылы күшті қысым беретін машина.

HÜDROLİZ *is. Yun.* Гидролиз — тұздарды химиялық жолмен судан ажырату.

HİDROLOG,-ğu *is. Fr.* Гидролог, гидрология маманы.

HİDROLOJİ *is. Yun.* Гидрология — су кеңістігін және судың табиғаттағы қозғалысын зерттейтін ғылым.

HİDROMETRE *is. Yun.* Гидрометр — судың азаю, көбеюін анық-тайтын аспап.

HİDROSFER *is. Yun.* Гидросфера — жер шарының сулы аудандарының жиынтық аты.

HİDROSTATİK,-ği *is. Yun. fiz.* Гидростатика — физиканың сұйықтықтың және оған батырылған дененің тепе-теңдік заңын зерттейтін саласы.

HİDROTERRAPİ *is. Yun. tp.* Гидротерапия, сумен емдеу.

HİGROMETRE *is. Yun.* Гигрометр — ауаның ылғалдылығын өлшейтін аспап.

HİGROSKOP,-bu *is. Yun.* Гигроскоп — ауа дымқылдығының өзгерісін көрсететін аспап.

HİJYEN *is. Fr. tp.* Гигиена — денсаулық сақтау шарты және оны жұқпалы аурулардан алдын ала сақтандыру.

HİJYENİK *s. Fr. tp.* Гигиеналық, тазалық.

HİKÂYE *is. Ar.* 1. Әңгіме, әңгімелеу, әңгіме шерту. *Hayat hikâyesi.* Өмірбаян. *Bunun hikâyesi uzun sürer.* Бұның әңгімесі ұзаққа созылады. 2. *ed.* Әңгіме, повесть — кара сөзбен жазылған шағын көркем шығарма. 3. Ертең, өтірік, жалған сөз. *Anlatıkları hep hikâye idi.* Айтқандарының бәрі өтірік еді. *hikâye etmek* айту, баяндау.

HİKÂYE BİRLEŞİK ZAMANI *is. gr.* Бұрынғы өткен шақ.

HİKÂYESİ *is.* Әңгіме (повесть) жазатын жазушы.

НІКÂYESİLİK, -ği *is.* Әңгіме жазу өнері я әңгімешілдік, әңгіме айтқыштық.

НІКÂYELEMEK *(-i)* Әңгімелеу, баяндау, айту.

НІКМЕТ *is. Ar.* 1. Даналық, данышпандық. 2. *esk.* Философия, даналықтану. 3. Себеп, дәлел, жасырын сынтау. 4. Хикмет, керемет, ғажайып. *Bu işin hikmetini anlayamadım.* Мен бұл істе не хикмет жатқанын түсіне алмадым. 5. Нақыл, ғибрат, ақыл сөз. *Söylediği saçmaları birer hikmet sayıyor.* Ол айтып отырған сандырақтарын өзінше өнегелі сөз санап отыр. *hikmetinden sual olunmaz* не болатын бір құдайға мәлім, бір құдайдың қолында.

НІLÂF *is. Ar.* 1. Қайшылық, қайшы келу, қарсы, қарсылық. *Hakikat hilâfına söz söylememeli.* Шындыққа қарсы келмеу керек. 2. *hlk.* Жалған, өтірік. *Hiç hilâfım yok.* Сөзімнің бір өтірігі жоқ.

НІLÂFET *is. Ar. bk.* Halifelik.

НІLÂFSIZ *zf.* Өтіріксіз, жалғаны жоқ.

НІLÂL *is. Ar.* 1. Жарты ай, жаңа ай. 2. *esk.* (мектепте) Көрсеткіш (таяқша). *hilâl gibi* қиылған, қиғаш, иіліп келген (қас).

НІLE *is. Ar.* 1. Қулық, алдау-арбау, қулық-сұмдық, айла-тәсіл. *Gayet basit bir hile ile, saflığından istifade ederek işi başardı.* Оның аңқаулығын пайдаланып, оп-оңай бір айла-тәсілмен ойын іске асырды. 2. Боямалау, жалған жасау, ұқсатып істеу. *Bu sütte hile var.* Бұл сүтке су қосылған. *hile hurda bilmez* адал, турашыл, шыншыл, қулық-сұмдығы жоқ, жаны таза. *hile yarmak* 1) қулық істеу, қулыққа салу, алдау, алдлап-арбау. 2) жалған жасау, ұқсатып істеу, бұрмалау.

НІLEBAZ *s. Ar. Far. bk.* Hilesi.

НІLECI *s.* Қу, алаяқ, айлакер, залым.

НІLECİLİK, -ği *is.* Қулық, алаяқтық, айлакерлік, залымдық.

НІLELİ *s.* Жасанды, қолдан жасалған, жалған, бояма.

НІLKET, -ti *is. Ar. esk.* Жаратылыс, табиғи болмыс, табиғи бітім. *Cömertlik onun hilkatinde vardır.* Жомарттық оның болмысында бар.

НІМАYE *s. Ar.* 1. Қорғаныш, қамқорлық, қамқор болушылық. *Henüz ana himayesine ne kadar muhtaç olduğunu görüyorum.* Әлі де ана қамқорлығына қаншалықты мұқтаж екендігін көріп тұрмын. 2. Сүйеу, қолдау, қуаттау, қолғабыс ету. *hamiye etmek* қорғау, қамқорлық ету, пана болу. *hamiyesine almak* қамқорлыққа алу, пана болу, қорғаныш болу.

НІММЕТ *is. Ar.* 1. Қайырымдылық, рақымшылық, жақсылық. 2. Тырысу, күш салу, тырмысу, әрекет ету. *Bu iş çok himmet ister.* Бұл іс көп күш қажет етеді. *himmets etmek* көмектесу, қолғабыс тигізу, қол ұшын беру.

НІNDİ *is. Ar. zool.* Күркетауық. 2. *hlk.* Ақымақ, ақылсыз, жаңғалақ. *hindi gibi kabarmak* күркетауық сияқты қоқырау, менменсу, көкірегін көтеру.

НІNDİSTAN CEVİZİ *is. bot.* 1. Кокос ағашы. 2. Кокос жаңғағы.

НІNDOLOG, -ğu *is. Fr.* Индолог — индология маманы.

НІNDU *öz. is. Far.* 1. Үнді тілі — Үндістанның ресми тілі. 2. *esk.* Индустар.

НІNDUİZM *is. Fr.* Индуизм — брахманизмді дәріптеуші.

НІNLEŞMEK *(nsz)* Қулану, қуақылану, айлакерлену.

НІNЛİK, -ği *is. tkz.* Қулық, айлакерлік, тәсілқойлық.

НІNOĞLU *is. Ky.* Айлакер.

НІNOĞLUHİN *is. tkz.* Жылпос, алаяқ, сүркия.

НІNT-AVRUPA *is.* Үндіевропа тілдері.

НІNT BADEMİ *is. bot.* Какао.

НІNT BİBERİ *is. bot.* Қызыл бұрыш.

НІNTÇЕ *is. d. b.* Үнді тілі.

HİNT DOMUZU *is. zool.* Теңіз шошқасы.

HİNT KAMIŞI *is. bot.* Бамбук.

HİNT KENEVİRİ *is. bot.* Үнді сорасы.

HİNTLİ *öz. is. ve s.* Үнділік — үнділерге тән, Үндістанда тұратын.

HİNT YAĞI *is.* Майсана майы.

HİPER *s. Yun.* Аса зор, шексіз.

HİPERBOL,-lū *is. Yun. mat.* Гипербола.

HİPERBOLİK *s.* Гиперболалық.

HİPERBOLOİT,-di *is. Yun. mat.* Гиперболоид.

HİPERMARKET *is. Fr. İng.* Супермаркет, үлкен сауда дүкені.

HİPERTANSİYON *is. Yun. tp.* Гипертония, сақина — қанның қысымы артуы.

HİPNOTİZMA *is. Yun.* Гипнотизм.

HİPNOZ *is. Yun.* Гипноз.

HİPODROM *is. Yun. esk.* Ипподром — ат бәйгесі болатын алаң.

HİPOROTAM *is. Yun. zool.* Гиппотам, бегемот, сусиыр.

HİPOSTAZ *is. Yun. fel.* Ипостась — христиан дінінде үштіктің бірі.

HİPOTANSİYON *is. Yun. tp* Гипотония — қан қысымының төмендеуі.

HİPOTENÜS *is. Yun. mat.* Гипотенуза — тік бұрышты үшбұрыштың тік бұрышқа қарсы жағы.

HİPOTEZ *is. Yun.* Гипотеза, болжам, жорамал.

HİRFET *is. Ar.* Қолөнер кәсібі, кәсіп.

HİS,-ssi *is. Ar.* 1.Сезім. 2.Сезіну, қабылдау. *hislerine kapılmak* сезімдеріне ерік беру.

HİSAR (I) *is. Ar. esk.* Бекініс, қорған.

HİSAR (II) *is. Ar. müz.* (классикалық түрік музыкасында) Мақамның бір түрі.

HİSLENMEK (*nsz*) Көңілі босау, толқу, елжіреу.

HİSLİ *s.* Сезімтал, сезгіш, әсершіл, әсерленгіш.

HİSSE *is. Ar.* 1.Үлес, тиесі; акция, пай. *Hissenize yüz elli lira düşer.* Сіздің үлесіңізге жүз елу лира тиеді. 2.*tec.* Фибрат, тағылым, сабақ болу. -

HİSSEDAR *is. Ar. Far.* Пайшы, жарнашы, акционер.

HİSSEDİLMEK (*nsz*) *Ar. T.* Сезілу, біліну.

HİSSE SENEDİ *is.* Акция, құнды қағаз.

HİSSETMEK (*-i*) *Ar. T.* 1.Сезу, сезіну. *Hafif bir rahatsızlık hissettim.* Өзімді біраз ауырынқырап тұрғандай сезіндім. 2.Аңғару, байқау, сезу.

HİSSETTİRMEK (*-i, -e*) *Ar.T.* Сездіру, аңғарту, білдіру.

HİSSİ *s. Ar. bk. Duygusal.*

HİSSİZ *s. bk. Duygusuz.*

HİSSİZLİK,-ği *is. bk. Duygusuzluk.*

HİSTOLOJİ *is. Fr.* Гистология — адам және көп клеткалы жануарлар тканін зерттейтін ғылым.

HİTABE *is. Ar. esk.* Сөз сөйлеу, үндеу.

HİTABEN *zf. Ar.* (біреуге, көпшілікке) Арнап, бұрылып, қарап (сөз сөйлеу). *Bana hitaben.* Маған қарап.

HİTABET *is. Ar.* Шешендік өнер, шешендік.

HİTAM *is. Ar. esk.* Аяғы, ақыры, соңы. *hitam bulmak* біту, аяқталу.

HİTAN *is. Ar. esk.* Сүндетке отырғызу.

HİTAR,bı *is. Ar.* Үндеу, сөз сөйлеу. *hitar etmek* 1) (жиналғандарға т.б.) арнап сөз сөйлеу. 2)айту, сөйлеу, пікір білдіру.

HİYERARŞİ *is. Yun.* Иерархия — төмен шенділердің т.б. жоғары шенділерге бағыну тәртібі.

HİYEROGLİF *is. Yun.* Иероглиф — бір ұғымды белгілейтін сурет жазуы.

HİZA *is. Ar.* Бір сызықтың бойымен орналасу, бір бойда болу. *hizaya gelmek* қатарласу, қатар түзеу, түзелу. *hizaya getirmek* түзеу, жолға қою, ретке келтіру, тәртіпке түсіру.

HİZİP, zbi *is. Ar. esk.* 1.Бөлік, бөлім. 2.Топ, жік.

HİZMET *is. Ar.* 1.Қызмет ету, қызмет көрсету. *Yurda hizmet.* Отанға қызмет ету. 2.Қызмет, жұмыс, кәсіп. *Askerlik hizmeti.* Әскери қызмет. 3.Күтім, бағып-қағу. *Bi bahçe çok hizmet ister.* Бұл бақша көп күтім қажет етеді. *hizmete girmek* 1)жұмыс істей бастау: *Gemi hizmete*

girdi. Кеме жұмыс істей бастады.
 2)жұмысқа (қызметке) кіру.
НІЗМЕТÇІ *is.* 1.Қызметші, үй қызметшісі. *Hizmetçi kadın.* Үй қызметіндегі қыз, үй шаруасындағы қызметші әйел.
НІЗМЕТКÂR *is. Ar. Far.* (көбіне ер адам үшін айтылады) Қызметші.
НІЗМЕТЛІ *is.* Күзетші, қызметші т.б. жұмысқа жалданған адам.
НОВІ *is. İng.* Әуестенушілік, бір нәрсемен қатты шұғылданушылық, соңына түсушілік.
НОСА *is. Far.* 1.Қожа, молда. 2.Ұстаз, оқытушы, мұғалім. *Edebiyat hocası.* Әдебиеттен сабақ беретін мұғалім. 3.*mec.* Ақылшы, жетекші, ақыл беруші.
НОСАЛІК,-ғі *is.* 1.Қожалық, молдалық. 2.Ұстаздық, оқытушылық, тәлімгерлік. *hocalık etmek* 1)ұстаздық ету, мұғалім болып жұмыс істеу. 2)ақыл беру, кеңес беру, үйрету.
НОДВЕНОТ *zf. Far.* Өздігінен, өз бетімен, өзінше.
НОДВІН *s. Far. esk.* Эгоист, өзімшіл.
НОДВІНЛІК,-гі *is. esk.* Эгоизм, өзімшілдік.
НОДРІ *ünl. : hodri meydan!* (біреуді күреске, жарысқа т.б. түсуге шақыру) Кәне, ортаға шық! Кәне, күшінді сынап көр!
НОНЛАМАК (-e) Үрлеу, дем шығару, үру. *Aynayı hohlayarak siliyor.* Айнаны үрлеп сүртіп жатыр.
НОКЕУ *is. İng.* Хоккей.
НОККА *is. Ar.* Сауыт, құты. *Mürekkep hokkası.* Сия сауыт. *Şeker hokkası.* Қантсауыт, қантсалғыш. *hokka gibi oturmak* (киім) құйып қойғандай тұру, дәл келу, шақ келу.
НОККАВАЗ *is. Ar. Far.* 1.Фокусшы; жонглер. 2.*s.mec.* Алаяқ, шарлатан, алдаушы, көзбояушы.
НОЛ,-lü *is. İng.* Вестибюль, кіре берістегі зал.
НОЛДИНГ *is. İng.* Холдинг — өз капиталына басқа компаниялардың акцияларының бақылау

пакеттерін сатып алу, сөйтіп солардың акцияларына бақылау қою мақсатын көздейтін акционерлік компания.
НОЛІГАН *is. İng.* Бұзақы, бұзық, сотқар.
НОЛІГАНЛІК,-ғі *is.* Бұзақылық, бұзықтық, сотқарлық.
HOLLÂNDACA *is.* Голланд тілі.
HOLLÂNDALI *öz. is. ve s.* Голландиялық.
НОМОЛОГ,-ғу *s. Yun.* Ұқсас, барабар, тепе-тең.
НОМОСЕКСÜЕЛ *s. Fr.* Гомосексуалдық.
НОМОСЕКСÜЕЛЛІК,-гі *is.* Гомосексуализм — бір жынысты адамдардың табиғи заңнан тысқары жақындасуы.
НОМУРДАНМАК *(nsz,-e)* 1.Күнкілдеу,мінгірлеу. 2.(машина т.б.) Дырылдау, гүрілдеу, дарылдау.
НОМУРТУ *is.* Күнк еткен, күнкілдеген дыбыс, мінгір.
НОР *zf.* Әуп! Оп! *Hop diye denize atlayiverdi.* Әуп деді де теңізге секіріп кетті. *hop oturup hop kalkmak* (ашудан, ызадан т.б.) бір орнандан отыра алмау, бір отырып бір тұру, өзін қоярға жер таппау, не істерін білмеу.
НОРАРЛÖR *is. Fr.* Дауыс зорайтқыш, репродуктор.
НОРЛАМАК *(nsz)* 1.Секіру, секіріп кету, ыршу, ыршып түсу. *Çocuk hopyaya hopyaya geliyor.* Бала секіре басып, алақайлап келе жатыр. 2.(қорқудан, қуаныштан жүрек) Дүрсілдеу, соғу. *Yüreğim hopyuyor.* Жүрегім дүрсілдеп тұр.
НОРЛАТМАК (-i) 1.Секірту, ыр-шыту. 2.(баланы жоғары қарай) Көтеріп, лақтырып ойнату. *Çocuğu hopyatarak eğlendiriyor.* Баланы қолтығынан ұстап көтеріп алып лақтырып ойнатып жатыр.
НОРЛАЯА ЗИПЛАЯА *zf. mec.* (қуаныштан) Секіре-секіре, секіріп, алақайлап.
НОРПА *s.* Жеңілтек, ұшқалақ, ұшып-

- конба.
- HOPPADAK** *zf.* Бірден, салған жерден, дереу.
- HOPPALA** *ünl.* 1.Әуп! – кішкентай балалар секіргенде жігерлендіру үшін айтылатын ишарат сөз. *Alta bakayım... Hoppala!* Кәні, әуп деп секіріп кет! 2.Мәссаған, безгелдек! Міне, керек болса! *Hoppala, bu da yeni çıktı!* Міне, керек болса, тағы бір жаңалық!
- HOPPALA BEBEK,-ği** *is.* (өзін бала сияқты ұстайтын адамдарға айтылады) Үлкен бөбек, сәби, нәресте.
- HOPPALIK,-ği** *is.* Жеңілтектік, ұшқалақтық, жеңіл мінезділік.
- HOR** *s. Far.* Қор, сорлы, бейшара, байғұс. *hor bakmak (veya görmek)* қор түту, төмен санау, менсінбеу. *hor kullanmak* ықтиятсыз, ұқыпсыз, қалай болса солай пайдалану, қолдану, қор қылу.
- HORASAN** *is. Far.* Цементтің бір түрі.
- HORLAMAK (I)** *(nsz)* Қорылдау, қор-қор етіп ұйықтау.
- HORLAMAK (II)** *(-e)* Қорлау, қорлық көрсету, жәбірлеу.
- HORMON** *is. Fr. biy.* Гормон – ішкі секреция бездерінен жасалып қанға қосылатын зат.
- HOROZ** *is. Far. zool.* 1.Әтеш, қораз. *Horozlar öttü.* Әтештер шақырды. 2.Шүріппе, мылтықтың от алдыратын серіппесі. 3.Есіктің ілгешері, ілмек.
- HOROZ AKILLI** *s. şaka* Ақылсыз, мисыз, миы жоқ.
- HOROZ DÖVÜŞÜ** *is.* Қораз төбелесі.
- HOROZGÖZÜ** *is. bot.* Түймедағы гүлінің бір түрі.
- HOROZ KAFALI** *is. şaka bk.* *Horoz akıllı.*
- HOROZ KARASI** *is. bot.* Жүзімнің бір түрі.
- HOROZLANMAK** *(nsz)* Қораздану, коқилану; маңғазсыну, кекірею.
- HOROZ MANTARI** *is. bot.* Түлкішек – саңырауқұлақтың бір түрі.
- HOROZ VAKTİ** *is.* Таң сәрі, құлқын сәрі.

- HORTLAK,-ğı** *is.* (көрден тұрып келіп адамдарды қорқытатын) Қорқыныш елес, тірі өлік.
- HORTUM** *is. Ar.* Пілдің тұмсығы; көбелектің, шыбынның т.б. ұзын тұмсығы. 2.Шланг, майысқак түтік. *hortum sıkmak* (өртті) өрт шлангісімен су сеуіп сөндіру.
- HORUL HORUL** *zf.* Қорыл-қорыл, қор-қор етіп, қорылдаған дыбыс шығарып. *Horul horul uyuyor.* Қорылдап ұйықтап жатыр.
- HORULTU** *is.* Қорыл, қорылдаған дыбыс.
- HOSTES** *is. İng.* Стюардесса – әуе жолындағы жолаушыларға қызмет ететін қызметкер.
- HOŞ** *s. Far.* 1.Хош, жан сүйсінерліктей, жағымды, жайлы, ұнамды. *Hoş bir ses.* Жағымды дауыс. 2.*bağ.* Хош, құп, жақсы, жарайды. *Hoş, gelmese de olur ya!* Жарайды, ол келмесе де болады! *hoş bulduk* “қош келдіңіз” сөзіне қайтарылатын жауап. *hoş geldiniz!* қош келдіңіз! *hoş görmek (veya karışılmak)* жылы жүзбен, жылы шыраймен, жайдары қарсы алу. *hoşuna gitmek* ұнату, жақсы көру, жарату: *Bu konuşmalar çok hoşuma gidiyordu.* Бұл әңгімелер маған қатты ұнап қалған еді, көңіліме қатты жағып қалған еді.
- HOŞAF** *is. Far.* Компот. *hoşaf gibi* қатты шаршаған, шаршап-шалдыққан.
- HOŞGÖRÜ** *is.* Шыдамдылық, сабырлылық, төзімділік; кешірімді болушылық, түсінікпен қараушылық. *hoşgörü sahibi olmak* шыдамдылық таныту; кешірімшіл болу, түсінікпен қарау.
- HOŞGÖRÜLÜ** *s.* Аямпаз, жаны ашығыш, түсінікпен қарайтын, төзімді.
- HOŞHOŞ** *is.* (бала тілінде) Ит.
- HOŞLANMAK** *(-den)* Ұнату, жақсы көру, жарату, жақтыру. *Bu sözlerden hoşlandı.* Бұл сөздер оның көңіліне жақты. *İnsanlar bu usulden hoşlandılar.*

- Адамдар бұл жүйені ұнатты.
- HOŞLUK, -ğu** *is.* Хоштық, жағымдылық, ұнамдылық. *Gönül hoşluğu.* Көңіл хоштығы, көңіл күйдің көтеріңкілігі. *Gönül hoşluğu ile.* Шын көңілден, шын жүректен.
- HOŞNUT, -du** *s.* Риза, разы, ырза. *Ben arkadaşlarımdan hoşnutum.* Менің достарыма көңілім толады. *hoşnut etmek* риза ету, разы қылу; қанағаттандыру.
- HOŞNUTLUK, -ğu** *is.* Разылық, қанағаттанғандық, ырзалық, ризалық. *hoşnutluk getirmek* қуанту, шаттандыру.
- HOŞNUTSUZ** *s.* Қанағаттанбаған, риза емес, көңілі көншімеген.
- HOŞUR** *s. Erm.* 1.Пасық, көргенсіз, дөрекі. 2.*argo* Толық, етті, семіз (әйел).
- HOTOZ** *is. esk.* 1.Хотоз — әйелдер әсемдік үшін бастарына тағатын әшекей. 2.(құс) Айдар.
- HOVARDA** *s. ve is.* 1.Думаншыл, сауықшыл, ысырапшыл. 2.Қатыншыл, қатынқұмар. 3.*is.* (әйелдін) Бай, ақшалы көңілдесі.
- HOVARDALIK, -ğı** *is.* 1.Ысырапшылдық, шашып-төгушілік, расуа етушілік. 2.Азғындық, теріс жолға түсушілік.
- HOYRAT** *s. Yun.* Тұрпайы, дөрекі, өрескен.
- HOYRATLIK, -ğı** *is.* Тұрпайылық, дөреілік, өрескелдік.
- HOYUK, -ğu** *is. hlk.* Қаракшы — бау-бақшаның басына ит-құсты шошыту үшін қойылған адам пошымдас бейне.
- HOZALMAK** (*nsz*) Тәкаппарлану, мұрнын көкке көтеру, пандану, кербездену.
- HÖDÜK** *s.* 1.Дөрекі, тұрпайы, көргенсіз. 2. *hlk.* Қорқақ, су жүрек, жүрексіз.
- HÖDÜKLÜK, -ğü** *is.* 1.Дөрекелік, тұрпайылық, көргенсіздік. 2. *hlk.* Қорқақтық, су жүректік.
- HÖL** *is. hlk.* Дым, ылғал.
- HÖLLÜK, -ğü** *is.* Кей жерлерде жас нәрестені бөлеп орайтын жаялық орнына қолданылатын жылы құм.
- HÖPÜRDETMEK** (*-i*) Сораптап ішу, сыздықтатып сорып ішу. *Kahveyi hüpürdete hüpürdete içiyor.* Кофені сораптап ішіп отыр.
- HÖRGÜÇ, -cü** *is.* 1.Өркеш. 2.*mec.* Дөңес, дүңкиген, шығыңқы жер.
- HÖRGÜÇLÜ** *s.* (түйе) Өркешті, өркеші бар. *İki hörgüçlü deve.* Екі өркешті түйе.
- HÖT** *ünl.* Біреудің назарын өзіне аудару немесе біреуді қорқыту үшін айтылатын сөз. *höt demek* қорқыту, зәресін ұшыру, шошыту.
- HÖYÜK** *is.* Төбе, дөң, шоқы.
- HRİSTİYAN** *öz. is. Yun.* 1.Христиан. 2.*s.* Христиан дініне байланысты, христиан дініне қатысты. *Hristiyan âlemi.* Христиан әлемі.
- HRİSTİYANLAŞMAK** (*nsz*) Шоқыну, христиан дініне кіру.
- HRİSTİYANLAŞTIRMAK** (*-i*) Шоқындыру, христиан дінін қабылдату, христиан дініне кіргізу.
- HRİSTİYANLIK, -ğı** *öz. is.* Христиандық.
- HUBUBAT** *ç. is. Ar.* Дөнді дақылдар.
- HUDA (I)** *öz. is. Far.* Құдай, тәңір, жаратқан.
- HUDA (II)** *is. Ar. esk.* Құлық, амал-айла, алдау.
- HUDUT, -du** *is. Ar.* 1.Шекара, шек. *Devlet hududu.* Мемлекеттік шекара. 2.*mec.* Ұш, шет, шек.
- HUDUTLANDIRMAK** (*-i*) Шектеу, шек қою, межелеу, белгілеу.
- HUDUTLU** *s.* 1.Шекарасы бар, шекара тартылған. 2.Шекті, мөлшерлі, шектеулі.
- HUDUTSUZ** *s.* Шексіз, шеті, шегі жоқ.
- HUKUK** *ç. is. Ar.* 1.Хұқық, құқық, право. *Hukuk dışı.* Заңсыз, заңға қайшы. 2.Юриспруденция, заңтану, заң ғылымы. *Hukuk doktoru.* Заң ғылымдарының докторы. 3.Хұқ, хұқық, ерік, құқ. *Hukukumdan vazgeçmem.* Қақымдан бас тартпаймын. 4.*mec.* Достық, жолдастық.

НУКУКÇУ *is. ve s.* Заңгер, юрист.

НУКУКЕН *zf. Ar.* Заң жүзінде, заң бойынша, заңға сәйкес. *Hukuken tanımak.* Заң жүзінде мойындау, заң бойынша тану.

НУКУКІ *s.* Заңды, заңға сүйенген, заңға сәйкес.

НУКУКЛУ *is. ve s.* Заң факультетінде оқитын, заңгер-студент.

НУЛÂСА *is. Ar.* 1.Түйін, қорытынды, байлам. 2.Мән, маңыз. *3.kim.* Экстракт, сығынды. *Et hulâsası.* Ет сығындысы. *4.zf.* Қысқаша, қысқаша айтқанда. *Hulâsa, ben bundan hiçbir şey anlayamadım.* Қысқасын айтқанда, мен бұдан ештеңе ұға алмадым. *hulâsa etmek* түйіндеу, қорытындылау, жинақтау.

НУЛІГАН *is. İng. bk. Holigan.*

НУЛÛЛ,-лү *is. Ar. esk.* 1.(мереке, қыс т.б.) Басталу, жақындау, болу. *Bu günün hulûlü ile.* Осы күннің басталуымен. 2.Ену, кіру, қосылу, қатысу, араласу.

НУЛÛС *is. Ar. esk.* Адал ниеттілік, ақ көңілдік, таза жүректілік. *hulûs çakmak* жағымпаздану, жарамсақтану, жалбақтау.

НУЛÛСКÂР *s. Ar.Far.*1.Ақ көңіл, ақ жүрек. 2.*mec.* жағымпаз, жарамсақ.

НУЛҮА *is. Yun.esk.* 1.Қиял. 2.Арман, мақсат, тілек. *hulyaya dalmak* қиялға бату, қиялдау, армандау.

НУМБАРА *is.Far.tar.* Граната.

НУММА *is. Ar.* 1.Безгек (ауру). 2.Сүзек (ауру).

НУММАЛІ *s.* Безгек ауруына шалдыққан, безгекпен ауыратын. *Hummali hasta.* Безгек ауруымен ауыратын.

НУН *is. Far. esk.* Қан.

НУННАР *s. Far. esk.* Қанқұмар, қанқұйлы, қаншер.

НУННАРЛИК,-ғи *is.* Қанқұмарлық, қаншерлік, жауыздық.

НУНІ *is. Yun.* Май құйғыш, воронка.

НУННАК *is. Ar.tip* Ангина.

НУНРИЗ *s. Far. esk.* Қанқұмар, қаншер, қаныпезер.

НУРА *bk. Hurra.*

НУРАФЕ *is. Ar.* Миф, діни аңыз.

НУРДА *s. Far.* 1.Ескі-құсқы, қоқыр-соқыр. 2.Жарамсыз, істен шыққан. *Bu makine hurda olmuş.* Бұл машина істен шыққан. 3.*is.* Металл сынықтары. *hurdası çıkmak* (зат үшін) тозу, ескіру. *hurdaya çevirmek* ескірту, тоздыру.

НУРДАНАŞ *s. Far.* Құл-талқаны шыққан, парша-парша болып талқандалған. *hurdaşa etmek* құл-талқанын шығару, быт-шыт қылу.

НУРІ *is. Ar.* Хор қызы — діни наным бойынша жұмақта болатын мәңгі жас, өте сұлу қыз. *huri gibi* хор қызындай, ай мен күндей өте әдемі, сұлу (жас әйел).

НУРМА *is. Far.* Құрма.

НУРМА АҒАСІ *is. bot.* Құрма ағашы.

НУРРА *ünl. İng.* Ура.

НУСУФ *is. Ar. esk.* Ай тұтылу.

НУСУЛ,-лү *is. Ar.* Орындалу, болу, жүзеге асу. *husul bulmak* іске асу, жүзеге асу, орындалу.

НУСУМЕТ *is. Ar.* Дұшпандық, қастық, жаулық, өшпенділік. *husumet beslemek* жауласу, жау болу, қастасу, жауығу.

НУСУС *is. Ar.* 1.Жағдай, мәселе, іс. *Bu hususta ne düşünöyorsunuz?* Бұл мәселеге қалай қарайсыз? 2.Ерекшелік, өзгешелік. *Şu hususu da gözden uzak tutmamalı.* Істің бұл жағын да көзден таса қылмауымыз, жіті бақылауымыз керек.

НУСУСІ *s. Ar.* 1.Жеке, жеке меншік. *Hususî araba.* Жеке меншік машина. *Hususî ders.* Жеке оқитын сабақ, ақы төлеп жеке сабақ алу. 2.*zf.* Жеке-дара, оңаша, ерекше, оқшау. *Annemle babam dört gün içinde üç defa hususî konuştular.* Әкем мен шешем төрт күн ішінде үш рет оңаша сөйлесті.

НУСУСІҮЕТ *is. Ar.* 1.Ерекшелік, өзгешелік. 2.Достық, жақын-дастық, жақын қарым-қатынас.

НУСУСУЙЛА *zf. esk.* Айрықша,

ерекше, өзгеше.

HUSYE *is. Ar. anat.* Тас — аталық ұрық безі.

HUŞ *is. bot.* Қайың.

HUŞU, -u *is. Ar.* Сыпайылық, ибадаттылық; көнгіштік.

HUTBE *is. Ar.* Хұтба — жұма мен айт намаздарында михрабта тұрып иманның айтатын уағзы.

HUY *is. Far.* 1. Мінез, мінез-құлық. *Huyunu suyunu bilmiyorum.* Мен оның қандай адам екенін білмеймін; мен оның мінезін білмеймін. 2. Әдет, машық, дағды. *huy edinmek* әдетке айналдыру, дағды болып кету.

HUYLANMAK (*nsz*) 1. Тынышсыздану, мазасыздану, алаңдау, абыржу. *Ayak sesleri duyarak huylanmış, sabaha kadar uyuyamamış.* Аяқ тықырынан тынышсызданып, таңға дейін ұйықтай алмапты. 2. (мал) Үркіп бой бермеу, қорқып жүлқынұ.

HUYLU *s.* 1. Мінезді, мінезі бар. *İyi huylu.* Мінезі жақсы, жайдары мінезді. *Kötü huylu.* Мінезі жаман, мінезі шатақ. 2. Сенбейтін, күдікті, күмәншыл, шүбәланғыш. 3. (мінс, мінетін ат т.б. үшін) Үркек, асау, үріккіш.

HUYSUZ *s.* Сыйымсыз, сыйыспайтын, шатақ мінезді.

HUYSUZLANMAK (*nsz*) Қыңырлану, қикарлану, қасарысу.

HUYSUZLUK, -ğu *is.* Қыңырлық, қикарлық.

HUZUR *is.* 1. Тыныштық, жан тыныштығы, алаңсыздық. 2. Қатысу, ішінде болу. *Davetiler huzurunda.* Шақырылғандардың алдында. *Herkesin huzurunda.* Бәрінің көз алдында. 3. Аудиенсия, ресми қабылдау. *Huzuruna çıkmak.* Ресми қабылдауында болу. *huzur vermek* тынышын алмау, мазаламау. *huzurunu kaçırmak* мазалау, тыным таптырмау, тыныштық бермеу.

HUZUR EVİ *is.* Қарттар үйі.

HUZURLU *s.* Тыныш, алаңсыз, бейбіт.

HUZURSUZ *s.* Тынышсыз, мазасыз, үрейлі.

HÜCRE *is. Ar. anat. ve biy.* 1. Клетка. *Sinir hücreleri.* Жүйке клеткалары. 2. Кішкентай бөлме. 3. *is.* Қылмыстыларды жеке қамайтын кішкене бөлме.

HÜCRE BİLİMİ *is.* Цитология — жануарлар мен өсімдік клеткалары құрылысын және тіршілігін зерттейтін ғылым.

HÜCUM *is. Ar.* 1. Шабуыл, атака. *Karşı hücum.* Қарсы шабуыл. *Havadan hücum.* Әуе шабуылы. 2. Бір жерге жиналып қалу, ағылу. 3. *sp.* Шабуыл — спортта қарсы жаққа жасалатын әрекет, қарсы күш. *hücum etmek* шабуылға шығу, шабуылдау.

HÜKMEN *zf. Ar.* 1. Ережеге сай, ереже бойынша. 2. Төреші шешімі бойынша, шешімге сәйкес. *Pehlivan hükmen yenildi.* Балуан ұпай саны жағынан жеңілді.

HÜKMETMEK (*-e*) *Ar. T.* 1. Билік жүргізу, өкім жүргізу, үстемдік қылу. 2. Шешім қабылдау, қаулы шығару, қаулы ету. *Ceza hükmetmek.* Айып салу.

HÜKÛMET *is. Ar.* 1. Үкімет. *Geçici hükûmet.* Уақытша үкімет. 2. Өкімет, билік. 3. Үкімет үйі; әкімшілік ғимараты, басқарма.

HÜKÛMET DARBESİ *is.* Мемлекеттік төңкеріс.

HÜKÛMET KONAĞI *is.* 1. Үкімет үйі. 2. Әкімшілік.

HÜKÛMET MERKEZİ *is.* Астана, елорда.

HÜKÛM, -kmü *is. Ar.* 1. Үкім, қаулы, шешім. *Mahkemenin hükmü.* Сот үкімі. 2. Билік, үкімет. 3. Маңыз, мән. *Bu işin ne hükmü var.* Бұл істің қандай маңызы бар. 4. Ықпал, әсер. *Kışın hükmü geçti.* Қыстың беті қайтты. *hükmü olmak* 1) (заң) күшінде болу. 2) (бедел) ықпал жасау, әсер ету. *hüküm sürmek* 1) билік жүргізу, үстемдік қылу. 2) басым болу, артық болу: *Hüküm*

- süren kanaat. Қолдау тапқан пікір. hüküm vermek* 1) шешім қабылдау, бір шешімге келу. 2) үкім шығару.
- HÜKÜMDAR** *is. Ar.* Патша, ел басқарушы, өмірші.
- HÜKÜMLÜ** *s.* Сот үкімі шығарылған, жаза кесілген.
- HÜLLE** *is. Ar. esk.* Жалған неке.
- HÜMANİST** *s. ve is. Fr.* Гуманист.
- HÜMANİZM** *is. Fr.* Гуманизм, адамгершілік.
- HÜMAYUN** *s. Far. esk.* 1. Бақытты. 2. *esk.* Хандарға, сұлтандарға қатысты. *Saray hümayun.* Хан сарайы.
- HÜNER** *is. Far.* Ептілік, іскерлік, шеберлік. *hüner göstermek* шеберлігін, білгірлігін, ұсталығын көрсету; асқан шеберлік көрсету, шеберлігін таныту.
- HÜNERLİ** *s.* 1. Епті, шебер, ұста, өнерлі; дарынды, қабілетті. 2. Көз тартатын (туынды).
- HÜNGÜRDEMEK** (*nsz*) Қатты айқайлап, өкіріп жылау.
- HÜNGÜR HÜNGÜR** *zf.* Бақырып, ойбай салып, өкіріп. *Hüngür hüngür ağlamaya başladım.* Еңіреп жылай бастадым.
- HÜNKAR** *is. Far. tar.* Өмірші, қожа, билеуші — Осман сұлтандарының лауазымы.
- HÜR** *s. Ar.* Еркін, ерікті, азат.
- HÜRLE** *is. hlk.* Бұршақтың бір түрі.
- HÜRLÜK,-ğü** *is.* Бостандық, еркіндік, азаттық.
- HÜRMET** *is. Ar.* Құрмет, қадір, қастер, сый. *hürmet etmek* құрметтеу, сыйлау, қадірлеу, құрмет көрсету.
- HÜRMETKÂR** *s. Ar. Far.* Құрметті, сыйлы, қадірлі.
- HÜRMETLİ** *s.* Құрметті, қадірлі.
- HÜRRİYET** *is. Ar.* Бостандық, еркіндік; егемендік, тәуелсіздік.
- HÜRRİYETPERVER** *is. Ar.* Бостандықсүйгіш, еркіндікті сүйетін.
- HÜRRİYETSİZ** *s.* Еркі жоқ, тәуелді, еріксіз, басыбайлы.
- HÜRRİYETSİZLİK,-ği** *is.* Еріксіздік, еркі, қақы жоқтық.
- HÜRYA** *zf.* Бәрі бірден, жабыла. *Kapı açılınca hürya içeri girdiler.* Есік ашыла салысымен, бәрі бірден ішке лап берді. *hürya etmek* (ішке я сыртқа) лап беру, жапа-тармағай ұмтылу.
- HÜSNÜHÂL,-li** *is. Ar.* Жақсы мінез-құлық.
- HÜSNÜHÂL KAĞIDI** *is.* (қызметкерге берілген) Жақсы мінездеме.
- HÜSNÜHAT,-tı** *is. Ar. esk.* Көркем жазу өнері, каллиграфия.
- HÜSNÜKABUL,-lü** *is. Ar. esk.* Жылы шыраймен қарсы алу, жылы қабылдау.
- HÜSNÜKURUNTU** *is. Ar. T. alay.* Ойдан шығарылған, бос қиял.
- HÜSNÜNIYET** *is. Ar.* Жақсы ниет, жақсы тілек, ақ көңілділік, ақ жарқындық.
- HÜSRAN** *is. Ar. esk.* 1. Зиян, зарар. 2. Көңілі қалу, түңілу, өкініш, опық. *hüsrana uğramak* көңілі қалу, торуғы, түңілу.
- HÜSÜN,-snü** *is. Ar. esk.* Сұлулық, көркемдік.
- HÜVİYET** *is. Ar.* Жеке адам.
- HÜVİYET CÜZDANI** *is.* Жеке куәлік, жеке басын куәландыратын құжат.
- HÜZÜN,-znü** *is. Ar.* Қайғы, мұң, шер, қасірет. *hüzün çökmek* қайғылану, мұңаю, мұңға бату. *hüzüne kapılmak* қайғыру, шерлену, мұңаю.
- HÜZÜNLENDİRMEK** (*-i*) Қайғыландыру, мұңға батыру, шерлендіру.
- HÜZÜNLENMEK** (*nsz*) Мұңға бату, мұңаю, қайғыру, шерлену, күйзелу.
- HÜZÜNLÜ** *s.* Мұңды, қайғылы, шерлі.
- HÜZÜNSÜZ** *s.* Мұңсыз, қайғысыз, уайымсыз.
- HÜZÜNSÜZLÜK,-ğü** *is.* Мұңсыздық, уайымсыздық, қайғысыздық.

I – түрік әліпбиінің он бірінші әрпі.

İCİĞİ CİCİĞİ *is tkz.* Бүге-шіге, егжей-тегжей, анық-қанық. *icіğini cіcіğini çıkarmak* бүге-шігесіне дейін қарау, бақайшағына дейін анығына жету. *icіğini cіcіğini sormak* (біреу туралы) егжей-тегжейлі сұрастыру, жан-жақты сұрау.

İGİL *is.hlk.* Баяу, ақырын аққан су. *Iğilda yüzmek kolaydır.* Баяу аққан суда жүзу оңай.

İĞİL İĞİL *zf.* Баяу, ақырын, жай. *Çay ıgıl ıgıl akıyor.* Жылғамен су ақырын ағып жатыр.

İN *ünl.* Шөк-шөк – түйені шөгеру үшін айтылатын ішарат сөз.

İNİ *ünl.hlk.* Міне, әне, әнеки.

İNLAMAK (*nsz*) Біңқылдау, ыңқ-ыңқ ету, ыңқылдаған дыбыс шығару.

İNLAMUR *is.Yun.bot.* 1.Жөке. 2.Жөке шайы.

İNМАК, -ar (*nsz*) *hlk (mүйе)* Шөгү, тізесін бүгіп жату.

İKİL İKİL *zf.hlk.* Біңқылдап, қыңқылдап, ыңқ-ыңқ етіп *İkil ikil nefes alıyordu.* Біңқ-ыңқ етіп әрең дем алып жатыр еді.

İKİNA SİKİNA *zf.* 1.Зорға, әрең, әзер, зордың күшімен. 2.Ұялып, қымсынып, қымтырылып.

İKİNМАК (*nsz*) 1.Тынысты тоқтату, демді іште күшпен ұстап тұру. 2.(босанғанда) Күшену, ышқыну. *İkinip sıkınmak* күш салу, тырысып-тырмысу. *İkinci sıkındı, bir cevap bulup veremedi.* Қанша тырысса да, жауап тауып бере алмады.

İKİNTİ *is.* Біңқыл.

İKLAMAK (*nsz*) *hlk.* 1.Біңқылдау, алқыну, алқына дем алу. 2.Өксіп-өксіп жылау, өксу, солығын баса алмай жылау.

İKLİM TİKLİM *zf.* Лық, аузы-мұрнынан шығара, лық толы. *Sandığını iklim tıklım doldurmuş.* Сандығын аузы-мұрнынан шығара

толтырыпты.

İLGAMAK (*-i*) *hlk.* (атты) Шоқыта желу, шоқыраққа салу, шаба жөнелу.

İLGAR *is.hlk.* 1. (аттың жүрісі) Шоқырақ, текірек, шоқытқан желіс. 2. *tar.* (атқа мініп, баса-көктеп жасалған) Шапқын, шабуыл, басқын.

İLGARLAMAK (*-i*) *tar.* (бір елге) Атты әскермен шабуыл жасау, шапқындау, шабуылдау.

İLGİM *is.* Сағым.

İLGİM SALGİM *zf. hlk.* Бұлыңғыр-ланып, буалдыр, тұманды.

İLGİNCAR *is. bot.* Жабайы шие.

İLGIT İLGIT *zf.* Ақырын, жай.

İLİCA *is.* 1.Жерден шыққан ыстық бұлақ, ыстық су. 2.Жерден шыққан ыстық су моншасы.

İLİCAK *s. ve zf. hlk.* Жылымық, жылылау, жылырақ.

İLİK, -ği *s.* Жылы. *İlik hava.* Жылы ауа райы. *İlik su.* Жылы су. *İlik söz.* Жылы сөз.

İLİKÇA *s.ve zf.* Жылырақ, аздап жылыңқы, жылылау.

İLİKLAŞMAK (*nsz*) Жылыну, жылына бастау.

İLİKLAŞTIRMAK (*-i*) Жылыту.

İLİKLİK, -ği *is.* Жылылық, жылулық

İLİM *is.* Салмақтылық, байсалдылық, сабырлылық.

İLİMAN *s. coğr.* Қоңыр салқын, қоңыржай. *İlman iklim.* Қоңыржай.

İLİMLİ *s.* Байсалды, салмақты, өзін-өзі ұстай білетін.

İLİMLİLİK, -ği *is.* Байсалдылық, салмақтылық, өзін-өзі ұстай білушілік.

İLİNDIRMAK (*-i*) Жылыту, ысыту.

İLİNМАК (*nsz*) 1.Жылыну. 2.Жұмсару, басылу.

İLİTMAK (*-i*) Жылыту, жылы ету, ысыту.

İMİZGANMAK (*nsz*) *hlk.* 1.Қалғу, мүлгу.

2.Әлсіз жану, бықсу, түтеу.

IPIL IPIL *zf. hlk. bk. Pırlıl pırlıl.*

IPISLAK *s.* Шылқыған су, шылқылдаған, суға малынған, шылқа су болған. *Yüzü terden ıpıslak.* Бет-жүзін тер басқан.

IRAK, -ği (I) *s.* Жырак, шалғай, алыс, қашық.

IRAK (II) *is Ar.müz.* (классикалық түрік музыкасында) Мақамның бір түрі.

IRAKÇA *zf.* Жырақтау, алыстау, шалғайлау, ұзақтау.

IRAKGÖRÜR *is. astr.* 1. Дүрбі. 2. Телескоп.

IRAKLAŞMAK *(-den)* Жырақтау, жырақтап кету, алыстап кету.

IRAKLI *öz. is.* Ирак тұрғыны, Ирак азаматы.

IRAKLIK, -ği *is.* Жырақтық, ұзақтық, алыстық, қашықтық.

IRAKSAMAK *(-i)* (бір істің жүзеге асатынына) Күдікпен қарау, секемдене қарау, күмәндану.

IRAKSINMAK *(-i) hlk.* Жыраксыну, алыс көру.

IRGALAMAK *(-i)* Сілку, сілкілеу, қозғау, ырғау.

IRGAT *is. Yun.* 1. Дикан, егінші. 2. Құрылыс жұмысшысы. 3. *den.* Кабестан — кемелерде және құрылыста қолданылатын айналма білікті жүк көтеретін машина. *(bir yeri) irgat pazarına döndürmek* астан-кестенін шығару, ойран-топыр ету.

IRGATBAŞI *is.* (жұмысшы, жалшы т.б. үстінен) Бақылаушы, қараушы.

IRK *is. Ar.* 1. Нәсіл. *Beyaz ırk.* Ақ нәсіл. *Sarı ırk.* Сары нәсіл. 2. Тұқым, ұрпақ, тек.

IRK AYRIMI *is. sos.* Сегрегация — нәсілге қарап кемсіту, қорлау.

IRKÇI *s. ve is.* Нәсілшіл, өз нәсілін басқадан артық деп санаушы.

IRKÇILIK, -ği *is. sos.* Нәсілшілдік, нәсілдік теорияны жақтаушылық.

IRKİ *s.* Нәсілге байланысты, нәсілге қатысты.

IRMAK, -ğı *is.* Өзен, дария.

IRZ *is. Ar.* Абырой, ар, намыс. *Irzına*

geçmek зорлау, әйелдің намысына тию, қорлау.

IRZ DÜŞMANI *is.* Нәпсіқұмар, нәпсіқор, нәпсінің құлы.

IRZ ENLİ *is.* Арлы, намысты, ұяты бар.

ISI *is.* 1. Жылы, жылу, жылылық. *Isı enerjisi.* Жылу энергиясы. *Isı kapasitesi.* Жылу сыйымдылығы. 2. Температура, қызу. *En büyük ısı.* Ең жоғарғы температура. *En düşük ısı.* Ең төмен температура. 3. Ыстықтық, ыстық болушылық.

ISI DAM *is. hlk.* Монша.

ISI KUŞAK, -ğı *is. coğr.* Тропик белдеуі.

ISIL *s. fiz.* Термиялық, жылулық, жылылық.

ISIN *is. fiz.* Калория — бір килограмм суды 1⁰C-ға арттырарлық жылудың мөлшері.

ISINDIRMAK *(-e)* 1. Жылыту, ысыту, қыздыру. 2. *mec.* Үйрету, баулу, дағдыландыру; өзін жақсы көргізу, көңілін өзіне аударып алу.

ISINMAK *(nsz)* 1. Жылыну, жылу. *Ortalık ısındı.* Төңірек жылынды; күн жылынды. *Su ısındı.* Су жылыды. 2. *mec.* Үйрену, әдеттену, дағдылану, үйір болу, жақсы көру, беріліп кету. *Bu işe bir türlü ısınmadı.* Ол бұл іске бір түрлі үйрене алмады. *Yeni öğretime daha ısınmadık.* Біз әлі жаңа мұғалімге үйреніп кете алған жоқпыз.

ISIÖLÇER *is.* Калориметр — калория өлшейтін аспап.

ISIRGAN *is. bot.* Қалақай.

ISIRGIN *is. esk. bk. İsilik*

ISIRICI *s.* 1. Тістейтін, қабатын. 2. *mec.* (мата, жат т.б.) Қышытатын, жыбырлататын. 3. *mec.* (жел) Суық, ызғарлы.

ISIRIMLIK, -ği *is.* Бір тістем.

ISIRMAK *(-i, -den)* 1. Тістеу, тісін батыру, тісімен қыршып алу. *Köpek, çocuğu bacağından ısırmış.* Ит баланың аяғынан тістеп алыпты. 2. (мата) Қышыту, жыбырлату. 3. Ызғарлы суық жел есу, үсірік соғу, тондыру.

ISIRTMAK (-i, -e) Тістеу.

ISITICI *is.tek.* Жылытқыш, қыздырғыш.

ISITMAK (-i) Ысыту, жылыту. *Suyu isitmak.* Суды жылыту.

ISKA *is. argo* Мүлт кету. *iska geçmek* 1) мүлт кету, мүлт жіберу. 2) *tec.* елең қылмау, немқұрайды қарау, мән бермеу.

ISKALA *is. İt. müz.* 1. Гамма — дыбыстардың бірыңғай я көтеріңкі, я төмендеп келетін қатар тәртібі. 2. Шкала — өлшеу аспаптарының бетіндегі белгілі бір межемен алынған сызықтар. *Ampermetrenin iskalası.* Амперметрдің шкаласы.

ISKALAMAK (-i) *argo* Мүлт кету, дәл тигізе алмау.

ISKARTA *is. İt.* 1. (кейбір карта ойындарында қажет болмағандықтан шетке шығарылып қойылған) Қарталар. 2. *is.ve s.* (қандай да болмасын себептен құнын жоғалтқан) Жарамсыз, ақау тауар. *iskartaya çıkarmak (veya ayırmak)* браққа шығару, жарамсыз деп табу.

ISKAT *is. Ar. esk.* 1. Құлату, орнынан түсіру. *Hükümetin iskatı.* Үкіметті құлату. 2. Қайтыс болғандардың қылмаған намаздары мен ұстамаған ораза күндері үшін берілген қайыр-садақа.

ISKONTA *is İt. tic.* 1. Жеңілдік. 2. *tic.* Дисконт — вексельді есепке алу.

ISLAH *is. Ar.* Жақсарту, түзету. *Ceza evlerinin islahı.* Түрмелердің жағдайын жақсарту. 2. (өсімдік, жан-жануар) Асылдандыру, сапасын жақсарту.

ISLANAT *ç. is. Ar.* (бұрынғыдан гөрі жақсырақ күйге келтіру үшін жасалған) Өзгерістер, реформалар, түзетулер.

ISLANATÇI *is.ve s.* Реформатор, реформаны жақтаушы

ISLAN EVİ *is.* (жасөспірімдер үшін) Еңбекпен түзеу колониясы.

ISLANHANE *is. Ar. Far. bk. Islak evi.*

ISLAK *s.* Ылғалды, су, дымқыл. *Islak*

bez. Су шүберек. *Islak yer.* Ылғалды жер.

ISLAKLIK, -ğ*i s.* Ылғалдылық, сулылық, дымқылдылық.

ISLAMAK (-i) *bk. İslatmak*

ISLANMAK (*nsz*) Ылғалдану, сулану, дымқылдану.

ISLATMAK (-i) 1. Сулау, ылғалдау, дымқылдау. 2. *argo* Төмпештеу, сабау, таяқтау. 3. *argo* Жуу, тойлау, атап өту.

ISLIK, -ğ*i* Ысқырық. *Islık çalmak* ысқыру.

ISLIKLAMAK (-i) Ысқыру, шулау, ысқырып наразылық білдіру.

ISLIKLI *s.* Ысқырып шыққан, үлдеп шыққан.

ISLIKLI ÜNSÜZ *is. gr.* Ызың дауыссыз.

ISMARLAMAK (-e) 1. Тапсырыс беру, заказ ету. *Terziye elbise ismarladım.* Тігіншіге көйлек тіктіруге тапсырыс бердім. 2. Сыйлау, қонақ ету, сый көрсету. 3. Тапсырма, тапсырылған жұмыс. *Ben çarşıya gidiyorum, bir şey ismarlayacak mısınız?* Мен базарға бара жатырмын, қандай тапсырманыз бар? 4. Кеңес беру, пікір ұсыну, ақыл айту. *Ben sana böyle mi ismarlamıştım?* Мен саған осылай кеңес беріп пе едім?

ISPANAK, -ğ*i is. Yun. bot.* Саумалдық, шпинат — асты дәмдендіру үшін тамаққа салатын жасыл жапырақты өсімдік.

ISPANAKLI *s.* Саумалдық қосылған, саумалдық қосып жасалған (тамақ)

ISPATULA *is. İt.* Қалақша — езілген бояуды, дәрі-дәрмекті араластыратын қалақ.

ISRAR *is. Ar.* Айтқанынан қайтпау, табандылық көрсету, талап ету, дегенінде тұрып алу. *ısrar etmek* алған бетінен қайтпау, мақсатқа жетуде табандылық көрсету, талаптарынан қайтпау.

ISRARLI *s.* Айтқанынан қайтпайтын, дегенінен танбайтын, табанды, бірбеткей.

ISSIZ s. Шет жатқан, шалғай, қаңырап бос тұрған, иесіз қалған, құлазыған. *Issiz istasyon*. Шалғай жатқан станция. *Issiz yer*. Шалғай жер, алыс түкпір. *Issiz kalmak*. қаңырап бос қалу, иесіз қалу.

ISSIZLIK, -ғи is. 1. Қаңырап бос қалушылық, иесіз қалушылық. 2. Жалғыздық, жалғыз қалушылық.

ISTAKA is. bk. *İsteka*

ISTAKOZ is. *Yun.zool*. Омар — ірі теңіз шаяны.

ISTAMPA is. it. Мөр, белгі.

ISTAMPALAMAK (-i) Штампылау, штамптау, штамптан шығару.

ISTAMPA RESİM, -smi is. Ойма, өрнек, бедер, ойылған сурет.

ISTAVROZ is. *Yun.bk*. *Istavroz*.

ISTILAH is. *Ar.esk*. 1. Термин. *Fennî istilah*. Техникалық термин. *Tip istilahi*. Медициналық термин. 2. *mec*. Астарлы сөз, түспал сөз. *istilah paralamak* астарлап сөйлеу, түспалдап айту.

ISTIRAP, -bı is. *Ar*. 1. Қатты ауыру, сыздау, қақсау. *Yaram çok ıstırap veriyor*. Жарам қатты ауыртып тұр. 2. *mec*. Азап, бейнет, қиыншылық. *ıstırap çekmek* азап шегу, айықпас пәлеге қалу, жаны қиналу.

ISTIRAPLI s. Азапты, қиыншылығы мол, азабы көп. *Istıraplı günler artuk geçti*. Азапты күндер артта қалды.

ISTIRAR is. *Ar.esk*. Мәжбүрлік, шарасыздық, амалсыздық.

IŞIK, -ğи is. 1. Жарық, сәуле, нұр. *Burası pek az gün ışığı alır*. Бұл жерге күн сәулесі өте аз түседі. *Elektrik ışığı*. Электр жарығы. *Gün ışığı*. Күн сәулесі. 2. Проектор — жарық беретін аспап. *ışık tutmak* 1) жарық түсіру; 2) жол көрсету, жөн сілтеу.

IŞIKLANDIRMAK (-i) Жарық түсіру, сәуле беру, сәуле түсіру, нұрға бөлеу, жарқырату.

IŞIKLI s. Жарығы бар, жарық түсірілген; нұрлы, сәулелі.

IŞIKSIZ s. Жарықсыз, жарығы жоқ, қараңғы.

IŞILDAK, -ğи is. Проектор.

IŞILDAMAK (*nsz*) Жарқырау, жалтылдау. *Yıldızlar ışıldar*. Жұлдыздар жарқырайды.

IŞILDATMAK (-i) Жарқырату, жалтылдату.

IŞIL IŞIL *zf*. Жалт-жұлт етіп, жарқырап, жалтылдап, жарк-жүрк етіп.

IŞILTI is. Жарқыл, жалтыл.

IŞIMAK (*nsz*) Жарқырау, жалтылдау, жап-жарық болу.

IŞIN is. *fiz*. Сәуле, нұр. *Alfa ışınları*. Альфа сәулелер. *Güneş ışınları*. Күн сәулелері. *Röntgen ışınları*. Рентген сәулелері.

IŞINIM is. *fiz*. Радиация, сәуле шығару.

IŞINLI s. Сәулелі, сәуле шығарған.

IŞINTI s. bk. *Işıklı*.

IŞITMAK (-i) Жарық түсіру, сәуле түсіру, нұрға бөлеу.

ITIR, -trı is. *Ar*. Хош иіс, жұпар иіс.

ITIR ÇİÇEĞİ is. *bot*. Қазоты — сәндік үшін, эфир майын алу үшін егілетін хош иісті гүл.

ITIRLI s. Хош иісті, аңқыған жұпар иісі бар.

ITIRAP, -bı is. *Ar. esk*. Көп сөзділік, бөспелік, көпірмелік.

ITIRAN is. *Ar. esk*. Бөлініп шығу, секреция. *ıtrah etmek* денеден бөлініп шығу.

ITRÎ s. *Ar.esk.bk*. *İtrli*.

ITRİİYAT ç. is. *Ar*. Хош иістер, жұпар иістер.

ITRİİYATÇI is. Хош иісті заттар, косметикалық тауарлар сататын адам.

IVIR ZIVIR is. *ve s*. Ұсақ-түйек, майда-шүйде (заттар), бос, мәнсіз, құр (әңгіме, сөз).

IZBANDUT is. *İt*. Өңкиген, денесі қорбиған, түрі адамға қорқыныш беретін (адам).

IZGARA is. *Yun*. 1. Темір тор. 2. Ет, балық, котлет пісіретін торлы таба, трубасыз темір пеш. 3. s. Торлы табада піскен (ет, балық, котлет т.б.)

IZGARA KÖFTE is. Торлы табада піскен котлет.

IZRAR

IZTIRAR

IZRAR *is. Ar. esk.* Зиян келтіру, **IZTIRAR** *is. Ar. bk. Istirar.*
шығынға батыру, кесір тигізу.

İ, i – түрік әліпбиінің он екінші әрпі.

İADE *is. Ar.* 1.Қайтару, қайтарып беру, кері беру. *Sekiz altını iade için eline mühim bir para geçmesi lâzımdı.* Сегіз алтынды қайтарып беру үшін қолына комақты ақша түсуі керек еді. 2.Қабыл алмау, қайтарып жіберу. *iade etmek* кері қайыру, қайтарып беру.

İADELİ *s.* (пошта арқылы жіберілгенде) Жеткізілуі міндетті, қолына табыс етілетіндігі хабарланған, ескертілген *iadelî taahhütlü mektup.* Жеткізілуі міндеттелген тапсырыс хат.

İANE *is. Ar. esk.* 1.Жәрдем, көмек. 2.Жәрдем ақша.

İAŞE *is. Ar. esk.* Бағып-қағу, асырау; азықпен қамтамасыз ету. *iaşe etmek* бағып-қағу, асырау.

İBADET *is. Ar.* 1.Құдайға құлшылық ету, құдайға сыйыну, ғибадат. 2.Табыну, сыйыну. *ibadet etmek* намаз оқу, дұға қылу.

İBADETHANE *is. Ar. Far.* Ғибадатхана – құдайға құлшылық ететін, сыйынатын жер.

İBADULLAH *is. Ar.* 1.Құдайдың құлдары, пенделері. 2. *s. mec.* Өте көп, қыруар, сансыз көп. *Pazarda balık ibadullah.* Базарда балық өте көп.

İBARE *is. Ar.* Сөйлемше, сөз. *Bu ibareden mesele açıkça anlaşılıyor.* Осы сөзден мәселенің мәні толық ашылады. *Birkaç kelimelik Almanca bir ibare vAr.* Бірнеше сөзден тұратын немісше сөйлемше бар.

İBARET *s. Ar.* Тұратын, пайда болған, шыққан. *On kişiden ibaret bir heyet.* Он кісіден тұратын делегация.

İBATE *is. Ar. esk.* Паналату, қондыру.

İBİBİK, -ği *is. zool.* Бәбісек, сасықкөкек.

İBİK, -ği *is.* (қораз, үндік т.б.) Айдар.

İBİKLİ *s.* Айдарлы, айдары бар.

İBIŞ *is. tiy.* 1.Ибиш – қуыршақ театрының кейіпкерлерінің бірі.

2.Салақ, ұқыпсыз. *ibiş gibi* жыңды сияқты, әумесерлеу, әпенділеу.

İBLİS *is. Ar.* 1.Ібіліс, жын-шайтан. 2.*mec.* Алаяқ, қу, алдампаз.

İBLİŞÇE *zf.* Шайтан сияқты, шайтанша, залымша.

İBLİŞÇİLİK, -ği *is.* 1.Шайтанға табыну. 2.Шайтандық, өзезілдік.

İBRANCA *öz. is. bk. İbranice.*

İBRANİ *öz. is. İbr.* Иудей.

İBRANİCE *öz. is.* Көне еврей тілі.

İBRAZ *is. Ar. esk.* Көрсету, назарға ұсыну, көрсетілу. *ibraz etmek* ұсыну, көрсету.

İBRE *is. Ar.* 1.(аспаптарда) Қозғалмалы ине; тіл, стрелка. *Pusula ibresi.* Компастың тілі. 2. Қылқан. *Çam ibresi.* Қарағай қылқаны.

İBRET *is. Ar.* Ғибрат, тағылым, өнегелі іс, үлгі-өнгіс. *ibret almak* ғибрат алу, сабақ алу, тағлым алу. *ibret olmak* сабақ болу, қорытынды шығаратындай ой салу.

İBRETİÂLEM *is. Ar.* Бәрі, барлығы, баршасы. *İbretiâlem için* бәріне сабақ, өнеге болсын деп.

İBRİK, -ği *is. Ar.* Құмыра, құман. *Toprak ibrik.* Саз балшықтан істелген құмыра.

İBRİŞİM *is. Far.* Қалың етіп иірілген жібек жіп.

İBRİŞİM KURDU *is.* Жібек құрты.

İBZAL, -li *is. Ar. esk.* Жомарттық, берегендік, қолы ашықтық. *İbzal etmek* жомарттық жасау.

İCABINDA *zf. Ar. T.* Қажет болғанда, қажет жағдайда, керек болса.

İCAP, -bı *is. Ar.* Қажет, керек, керектік, қажеттік. *icap etmek* қажет ету, керексіну, қажетсіну. *icabına bakmak* 1)не керек болса жасау, орындау. 2)*mec.* біреуді жоқ қылу, құрту.

İCAR *is. Ar. esk.* Жал, жалдау. *icara vermek* жалға беру.

İCAT, -**dı** *is. Ar.* Жаңалық ашу, ойлап табу. *İcat kabiliyeti.* Ойлап тапқыштық, өнертапқыштық. *ıcat etmek* ойлап табу, жаңалық ашу.

İCATÇI *s ve. is.* Өнертапқыш.

İCAZ *is. Ar. ed. esk.* Ойды әрі қысқа, әрі нұсқа айтушылық.

İCAZET *is. Ar. esk.* 1.Рұқсат, келісім. 2.*esk.* Диплом. *ıcazet almak* 1)рұқсат алу. 2)диплом алу.

İCAZETNAME *is. Ar. Far.* 1.Рұқсат қағаз. 2.Аттестат; диплом.

İCBAR *is. Ar. esk.* Еріксіз көндіру, күштеу, мәжбүр ету. *ıcbar etmek* мәжбүрлеу, мәжбүр қылу, еріксіз міндеттеу.

İCMAL, **li** *is. Ar. esk.* Түйін, резюме; қысқа мазмұны; қысқа шолу жасау. *ıcmal etmek* түйіндеу, корытындылау, жинақтау.

İCRA *is. Ar.* 1.Орындау, атқару, жүзеге асыру. *İcra komitesi.* Атқару комитеті. 2.*müz.* Музыкалық шығарманың орындалуы. *Şarkının icrası.* Әннің орындалуы. 3. *huk.* Сот үкімінің орындалуы. *İcra dairesi.* Сот үкімін атқарушы орган. *İcra emri.* Үкім қағазы. *ıcra etmek* 1)орындау, жүзеге асыру. 2)музыкалық шығарманы орындау. *ıcraya vermek* алашағыны қайтарып алу үшін сотқа өтініш жасау.

İÇ *is.* 1.Іш, іш жақ. *Evin içi.* Үйдің іші. 2.Қуыс, ішкі жағы, арасы, ортасы. *Borunun içi.* Құбырдың іші. *Kutunun içi.* Қораптың ішкі жағы. 3.Өзек, дән, балдыры, жұмсағы. *Ağacın içi.* Ағаштың өзегі. *Ceviz içi.* Жанғақтың дәні. *Ektek içi.* Нанның жұмсағы. *Karpuz içi.* Қарбыздың балдыры. 4.Ойық, шұңқыр жер. *Avuç içi.* Алақан. *Tabağın içi.* Табақтың шұңқыр жері. 5.Іш, асқазан, құрсақ. *İçi sürmek.* Асқазаны ауыру. *Çocuğın içi sürüyor.* Баланың іші өтіп жатыр. 6.Жан, адамның ішкі сарайы, жан дүниесі, көңіл. *İçimde bir heyecan vardı.* Көңілімде бір қобалжу бар еді.

İçimde hafif bir ümit vardı. Көңілімде болмашы үміт бар еді. 7. *s.* Ішкі. *İç kapı.* Ішкі есік. *İç hastalıkları.* Ішкі аурулар. 8. Ішінде, арасында. *Parti içi disiplini.* Партияның ішкі тәртібі. *Şehir içi haberleşme.* Қала ішіндегі байланыс. *Şehir içi otobüsü.* Қала ішінде жүретін автобус. 9.Мазмұн, түйінді ой. *іçi açılmak* көңілі жайлану, көңілі орнына түсу. *іç çekmek* аһылап-уһілеу, қайғыру, қамығу. *іç tutmak (veya іç bağlamak)* (жеміс) түйнек салу, түйнек байлау, түйіндеу. *іçi kazanmak* іші шұрқырау, тамақ ішкісі келу, қарны ашу. *іçi bulanmak* жүрегі айну, құсқысы келу. *іçi daralmak* іші пысу, зерігу, жалығу. *іçi içine siğmatmak* өзін қоярға жер таппау, өзін қайда қоярын білмеу. *іçi ısınmak* жақын тарту, жақсы көру, ұнату. *іçi kan ağlamak* іші-бауыры өртену, қайғыдан өртену, қатты қапалану. *іçi rahat etmek* жаны жайлану, көңілі орнына түсу. *іçi yanmak* 1)шөлдеу, сусау, таңдайы кебу. 2)өзегі өртену, күйіну, қатты қайғыру, қапалану. *іçinden gelmek* бір нәрсені істеуге көңілі ауу, ықпалы түсу, өз еркімен қалау. *іçinden konuşmak* сыбырлау, басқаға естіртпей ақырын айту. *іçinden okumak* ішінен оқу. *іçine hüžün çökmek* көңіліне қайғы толу, жүрегіне дерт, құса ұялау. *іçine kapanmak* томаға-тұйық жүру, ешкіммен аралас-құраласы болмау, оқшау жүру. *іçine kurt düşmek* ішін иттей кеміру, мазасы қашу, ішін жегідей жеу, тынышы кету. *(birini) içine sokacağı gelmek* (біреуді) жан-тәнімен сүю, құлай сүю. *іçini açmak* мұңын шағу, көрген қиыншылығын, қайғы-қасіретін айтып, көңілдегі шерін кетіру. *іçini dökmek* мұң мен зарын (шерін) тарқату, сырын шерту. *іçini karartmak* іш құса болу, қайғыру, ішінен тыну.

İÇ ASALAK, -**ğı** *is. zool.* Эндопаразит.

İÇ BULANTISI *is.* Жүрегі айну.

İÇBÜKEY *s.* Ойыс, батыңқы, шүңқыр, иілген. *İçbükey ayna.* Ойыс айна.

İÇ CEP,-bi *is.* Іш қалта.

İÇ CÜMLE *is. gr.* Төл сөз. *Bakan, aylıklar yılbaşından önce verilecektir, dedi.* Айлық жаңа жыл болмай беріледі, - деді министр.

İÇ ÇAMAŞIRI *is.* Ішкіім.

İÇESEK,-ği *is.* 1. Сусын. *Burada yiyecek içecek her şey var.* Бұл жерде тамақ та, сусын да бар. 2. *s.* Ішетін, ішерлік. *İçecek su.* Ауыз су. *Bize içecek bir şey getiriniz.* Бізге ішетін бір нәрсе әкеліңіз.

İÇE KAPANIK,-ği *is. ve s.* Тұйық, бұйығы.

İÇE KAPANIKLIK,-ği *is.* Тұйықтық, бұйығылық.

İÇERİ,-yi *is.* 1. Іш, іш жак. *İçeri(ye) gir!* Ішке кір, төрлет! *Evin içerisi boyalı.* Үйдің іші боялған. *Evin içerisi sıcak.* Үйдің іші ыстық. *Odanın içerisi bu kadar adam almaz.* Үйдің ішіне мұнша адам сыймайды. 2. *zf.* Ішке қарай. *Çocuk içeri kaçtı.* Бала ішке қарай қашты. *Sular içeri akıyor.* Су ішке қарай ағып жатыр. *içeri girmek* 1) шығынға ұшырау, зиян шегу: *Bu işte bir milyar lira içeri girdim.* Бұл істе бір миллиард лира шығындандым. 2) түрмеге түсу, қамалу. *içeriye atmak* қамату, түрмеге отырғызу, абақтыға жабу. *içeriye dalmak* баса-көктеп кіру, лап қою.

İÇERİK,-ği *is.* Мазмұн. *Biçim ve içerik.* Форма мен мазмұн.

İÇERİKLİ *s.* Белгілі бір тақырыпта, мазмұнда жазылған. *Bilimsel içerikli.* Ғылыми тақырыпта жазылған.

İÇERİSİ,-ni *is. bk.* *İçeri.*

İÇERLEMEK (-e) Кек сақтау; өкпелеу; ашулану, ызалану.

İÇERMEK (-i) Ішіне алу, құрамына қосу, енгізу, қосу.

İÇGÜDÜ *is. psikol.* Түйсік, ырықсыз сезім.

İÇ GÜVEY *is.* Күшік күйеу. *İç güveyi girmek* қыздың қасына күшік күйеу

боп кіріп алу.

İÇ HASTALIKLARI *ç. is. bk.* Ішкі аурулар.

İÇ HAT,-ttı *is.* Ішкі транспорт қатынасы.

İÇİCİ *is. mec.* Ішкіш, арақ-шарапты көп ішетін маскүнем. *Çok içicidir.* Ол – маскүнем.

İÇİCİLİK,-ği *is.* Ішкіштік, ішкілікке салынғандық, маскүнемдік.

İÇ İÇE *s. ve zf.* 1. Көршілес, жақын, шектес. *İç içe iki oda.* Іргелес екі бөлме. 2. Бірінің ішіне бірі салынған, ішіне салынған. *İç içe kutular.* Бірінің ішіне бірі салынған қорапшалар.

İÇİ DAR *s.* Сабырсыз, шыдамсыз, тағаты жоқ.

İÇİ GENİŞ *s.* Қамсыз, жайбарақат, бейқам.

İÇİM *is.* 1. Бір жұтым, бір ұрттам, бір жұтарлық. *Bir içim su.* Бір жұтым су. 2. (сусын, түтін т.б.) Дәм, татым. *Bu çayın rehgi yok, ama içimi iyi.* Бұл шайдың рені нашар, бірақ дәмі жақсы.

İÇİMLİ *s.* 1. Дәмі бар. *Ağır içimli.* Татымы жоқ, дәмсіз. *Güzel içimli.* Дәмі жақсы, татымды. 2. Дәмді, татымды.

İÇİN *e.* 1. Үшін, сол үшін. *Söylemek için geldim.* Айтуға келдім, айту үшін келдім. 2. Арнайы, әдейілеп, арнап. *Sizin için bir kitap getirdim.* Сіз үшін бір кітап әкелдім. 3. Сол себепті, салдарынан, болғандықтан, сондықтан. *Doğru söylediğim için kızdı.* Шындықты айтқаным үшін ашуланды. *Hasta olduğu için.* Ауру болғандықтан. 4. Жайында, туралы, жөнінде. *Atatürk için yeni bir kitap.* Ататүрік туралы жазылған жаңа кітап. *Bundan sonrası için düşünelim.* Осыдан кейін не болатынын ойланайық.

İÇİNDE *zf.* 1. Ішінде. *İçinde kırılacak eşya vardır!* Ішінде сынатын зат бар. *Orman içinde.* Орманда. 2. Ішінде, аралығында. *Bütün ömrü içinde.* Бүкіл

өмір бойы. *İki yıl içinde bir defa olsun uğramadı.* Екі жыл ішінде бір рет те болса келіп кеткен жоқ

İÇİNDEKİLER *ç. is.* Мазмұны.

İÇİN İÇİN *zf.* Іштей, естіртпей, білдірмей. *için için ağlamak* ақырын жылау. *için için sevmek* іштей жақсы көру.

İÇİRMEK *(-i)* Ішкізу. *Çay içirmek.* Шай ішкізу. *Onları yedirdiler, içirdiler.* Оларды ішкізіп, жегізді. *Akşamüstü kaynanasına ilâçlar getirdi, kendi eliyle içirdi.* Кешқұрым қайын енесіне дәрі-дәрмек алып келіп, өз қолымен ішкізді.

İÇ İŞLERİ *is.* Ішкі істер. *İç işleri Bakanı.* Ішкі істер министрі. *İç işleri Bakanlığı.* Ішкі істер министрлігі.

İÇ KAPAK,-ği *is.* (кітаптың т.б.) Ішкі мұқаба.

İÇKİ *is.* 1.Ішімдік. 2.Ішімдік ішу. *Kocasının içkisinden bıkmış.* Ол күйеуінің ішкіштігінен әбден жалығыпты.

İÇKİ ÂLEMİ *is.* Арақ-шарап ішіп көңіл көтерушілік.

İÇKİCİ *is.* 1.Ішімдік сататын адам. 2. s. Ішкіш, араққұмар, ішкілікке салынған, алкаш.

İÇKİCİLİK,-ği *is.* 1.Арақ-шарап ішімдік сатушылық. 2.Араққа салынушылық, ішкіштік, маскүнемдік.

İÇKİSİZ *s.* 1.Ішкілік ішпеген, мас емес. 2.Ішкіліксіз, арақ-шарап ішілмейтін. *İçkisiz eğlence yeri.* Ішкіліксіз көңіл көтеретін орын.

İÇ LÂSTİK,-ği *is.* Камера – ішіне ауа толтырылатын шинаның резеңкелі қабаты. *Otomobil iç lâstigi.* Автомашина камерасы.

İÇLEM *is. man.* Ұғым.

İÇLENMEK *(nsz)* Құса болу, сары уайымға салыну, дертке бату, қайғыру.

İÇLER ACISI *s.* Аянышты, жан ашырлықтай, қайғылы.

İÇLİ *s.* 1.(жаңғақ, өрік т.б.) Дәнегі бар, дәні толық, дәнді. 2.*mes.* Нәзік,

сезімтал, көңілшек, көңіліне алғыш, өкпешіл. *İçli kız.* Сезімтал қыз. 3.*mes.* Әсерлі, көңіл жібітетін, жүрекке жылы тиетін. *İçli sözler.* Жылы сөздер.

İÇLİ DIŞLI *s.* Сырлас, көңілі жақын, сыр бүкпейтін. *İçli dışlı bir dost.* Сырлас дос. *Yolcularla içli dışlı olduk.* Жолаушылармен жақын танысып, араласып кеттік.

İÇLİK,-ği *is. hlk.* Іштен килетін, іш көйлек. *İçlik astar.* Киімнің астары.

İÇLİLİK,-ği *is.* Нәзіктік, сезімталдық, сезімге берілгіштік, әсершілдік.

İÇMEK,-er *(-i)* 1.Ішу, жұту, ұрттау. *Yemeklerini yemişler, ayakta kahvelerini içiyor, konuşuyorlar.* Олар тамактанып болыпты, кофелерін түрегеліп тұрып ішіп, әңгімелесіп тұр. 2. (темекі т.б.) Шегу, тарту. *Sigara içmek.* Темекі тарту. 3. Сіңіру, сорып алу. *Toprak suyu içer.* Топырақ суды сіңіріп алады. 4.*(nsz)* (ішімдік) Ішу, қолдану. *Çok içer.* Ол ішкілікті көп ішеді.

İÇ MERKEZ *is. jeol.* Гипоцентр – жер сілкінісінің жер астындағы басталған орны.

İÇME SUYU *is.* Ауыз су.

İÇ MİMAR *is.* Декоратор.

İÇ PAZAR *is.* Ішкі сауда.

İÇ POLİTİKA *is.* Ішкі саясат.

İÇ SALGI *is. anat.* Ішкі секреция.

İÇ SALGI BEZİ *is. anat.* Ішкі секреция бездері.

İÇ SALGI BİLİMİ *is. biy.* Эндокринология – ішкі секреция бездері туралы ғылым.

İÇ SES DÜŞMESİ *is. gr.* Синкопа – сөз арасында дыбыстың түсіп қалуы.

İÇTEN *s.* 1. Шынайы, адал, таза, ақ жүрек, ақ көңіл. *İçten bir dilek.* Ақ тілек, адал тілек. *İçten minnettarlık.* Шын алғыс. 2. *zf.* Іштей, ішімізге кіріп алып, білдірмей. *Amaçları bizi içten yukmak.* Олардың мақсаты бізді іштей құрту.

İÇTEN İÇE *zf.* Іштей, білдірмей,

астыртын.

İÇTENLİK,-ği *is.* Ақ пейілділік, шын жүректік, ақ ниеттік.

İÇTENLİKLE *zf.* Шын жүректен, шын көңілмен, адал ниетпен.

İÇTİHAT,-dı *is. Ar. esk.* 1. Көзқарас, ой-пікір, пікір. *Benim içtihadım böyledir.* Менің пікірім осындай. 2. *huk.* Юриспруденция.

İÇTİMAİ *s. Ar. esk.* Қоғамдық, әлеуметтік.

İÇTİMAİYATÇI *is.* Әлеуметтанушы, социолог.

İÇ TÜZÜK,-ği *is.* (мекеме, жұмыс орындарының т.б.) Ішкі жұмыс тәртібі, жарғысы. *Meclis iç tüzüğü.* Мәжіліс жарғысы.

İÇYAĞI *is.* Ішмай.

İÇ YARIÇAP *is.* Апофема – көп бұрыштың ортасынан кез-келген бұрышка тартылған перпендикуляр сызық.

İÇ YÜZ *is.* (істің, оқиғаның) Жасырын жағы, теріс жағы, белгісіз, күмәнді жағы. *іç yüzünü meydana çıkarmak* әшкере болу, сыры ашылып әйгілену, құпиясы ашылу.

İDAM *is. Ar.* Өлім жазасы, дарға асу. *idam etmek* асу, ату, дарға асып өлтіру.

İDAM CEZASI *is. huk.* Өлім жазасы.

İDAM SEHPASI *is.* Дар ағашы.

İDARE *is. Ar.* 1. (ұшақты т.б.) Басқару, жүргізу. *İdare sistemi.* Басқару жүйесі. 2. Басшылық, басқарушылық, жетекшілік етушілік. *İdaresi altında.* Басшылығымен. 3. Басқару, басқарма. *İdare şekli.* Басқару формасы. *Kendi kendini idare.* Өзін-өзі басқару. *Memleket idaresi.* Мемлекетті басқару ісі. 4. Әкімшілік, мемлекет басқарудағы басты органдар. *İdare binası.* Әкімшілік ғимараты. 5. Ұқыптылық, құнттылық, үнемшілдік. *idare etmek* 1) басқару, басшылық ету. 2) ұқыпты пайдалану, үнемдеп жұмсау. 3) ыңғайлы келу, сай келу, қолайлы келу: *Bu kumaşı yirmi*

liraya veremem, idare etmez. Бұл матаны жиырма лираға бере алмаймын, саудама тура келмейді. *idaresini bilmek* орнымен жұмсау, үнемдеп жарату.

İDARECİ *is.* 1. Басқарушы, басшы, жетекші; меңгеруші, мекеменің басқарушысы. 2. *s.* Үнемдегіш, үнемшіл.

İDARECİLİK,-ği *is.* Басқарушылық, жетекшілік етушілік.

İDAREHANE *is. Ar.* 1. Редакция. 2. Кеңсе, мекеме.

İDARE KANDİLİ *is. esk.* Керосин шамы.

İDARE LÂMBASI *is. bk.* *İdare kandili.*

İDARELİ *s.* 1. Жақсы басқара білетін, істі жүргізе білетін. 2. Үнемді, ұқыпты, шаруақор. *İdareli kadın.* Шаруақор (есепшіл) әйел.

İDARESİZ *s.* 1. Басқара алмайтын, басқару, жетекшілік қабілеті төмен, бос, сылбыр (адам). 2. Ұқыпсыз, салақ, шаруа емес.

İDARESİZLİK,-ği *is.* 1. Бостық, босандық, болбырлық. 2. Ұқыпсыздық, салақтық, шаруаға қырсыздық.

İDARİ *s.* Басқару мен байланысты, басқаруға қатысты, әкімшілік.

İDDİA *is. Ar.* 1. Пікір, көзқарас, тұжырым, пайымдау. *Bu adamın iddiası bana doğru göründü.* Бұл адамның пайымдауы маған шындыққа жақын болып көрінді. *Delilsiz iddialar.* Дәлелсіз, құрғақ пайымдаулар. 2. Дәмелену, орынсыз әрекеттену. *Birincilik iddiası.* Біріншілікке таласу. *Onda bilginlik iddiası var.* Онда ғалым болам деген үміт бар; ол өзін ғалыммын деп санайды. 3. Айтқанынан қайтпаушылық, қыңырлық, қикарлық, қасарысқандық. *Bu kadar da iddia olur mu?* Осынша қыңырлық көрсетуге бола ма? *iddia etmek* айтқанынан қайтпау, жалтармау.

İDDİACI *s.* 1. Бірбет, айтқанынан қайтпайтын, қыңыр, қырсық. 2. Таласқыш, ерегеспе, даукес.

İDDİALİ *s.* 1. Даулы, талас тудыратын. *İddiali bir söz.* Талас тудыратын әңгіме. 2. Өзіне сенімді, өзіне қатты сенетін. *İzmir'in en iddiali takımı.* Измирдің бірінші орынға үміткер командасы.

İDDİANAME *is. Ar. Far. huk.* Айыптау қорытындысы, ойыптау акті.

İDDİASIZ *s.* Даусыз, дау-дамайсыз; қарапайым, сыпайы. *Küçük, iddiasız bir otel.* Кішкентай, қарапайым ғана қонақүй.

İDEA *is. Yun. fel.* Пікір, ой, идея.

İDEAL,-li *is. Yun.* 1. Арман, мұрат. 2. *s.* Ең жоғарғы, мінсіз, мүлтіксіз, тамаша. *İdeal evlilik.* Үлгілі отбасы.

İDEALİST *s. Fr.* Идеалист.

İDEALİZM *is. Yun.* Идеализм.

İDEALLEŞTİRMEK *(-i)* Дәріптеу, мадақтау.

İDEFİKS *is. Fr. psikol.* Идефикс – миға қонған, орнап қалған ой, тұрақты пікір.

İDENTİK *s. Fr. mat.* Ұқсас, бірдей, пара-пар, тең.

İDEOLOG,-ğu *is. Fr.* Идеолог.

İDEOLOJİ *is. Yun.* Идеология.

İDEOLOJİK,-ği *s. Fr.* Идеологиялық, идеологияға тән, соған қатысты.

İDMAN *is. Ar.* 1. Жаттығу, дене шынықтыру. *Sabah idmanı.* Таңертеңгі гимнастика. 2. Машықтану, дағдылану, үйрену. *Yolculuğa idmanım eskidir.* Жол жүруге бұрыннан үйреніп кеткенмін. *idman etmek* жаттығу, дене шынықтыру.

İDMANCI *is.* Спортшы, спортпен шұғылданушы.

İDMANLI *s. ve is.* 1. Жаттыққан, шыныққан. 2. *mec.* Үйреншікті, дағдылы. *O, bu gibi sözlere idmanlıdır.* Ол мұндай сөздерге көндігіп кеткен.

İDMANSIZ *s.* 1. Жаттықпаған, шынықпаған. 2. *mec.* Үйренбеген, көндікпеген, ысылмаған.

İDRAK-ki *is. Ar.* 1. Таным; ұғыну, түсіну, аңғару. *İdrak kabiliyeti.* Таным, ұғыну қабілеті. 2. Жету, кезге келу. 3. *fel.* Түйсік, түйсіну. *idrak etmek* 1) түсіну, ұғыну, танып білу. 2) белгілі бір жасқа келу, кезге келу, толтыру. *Cumhuriyetin yetiş beşinci yılını idrak ettik.* Республиканың жетпіс бесінші жылын толтырдық.

İDRAKSIZ *s.* Ұғымсыз, топас, байымсыз.

İDRAKSİZLİK,-ği *is.* Ұғымсыздық, топастық, байымсыздық.

İDRAR *is. Ar.* Несеп, зәр. *İdrar söktürücü.* Несеп айдағыш. *İdrar tahlili.* Зәр анализі. *İdrar torbası.* Қуық. *İdrar yolları.* Несеп жолы.

İFA *is. Ar.* 1. Орындау, іске асыру. 2. (борышты т.б.) Толеу.

İFADE *is. Ar.* 1. Баяндау, айтып беру; түсіндіру, ұғындыру. *Güzel bir ifade.* Мәнерлеп, әдемілеп айтып беру. *Kuru bir ifade.* Құрғақ сөзбен баяндау, әсерсіз, қызықсыз мазмұндау. 2. Сөз орамы, сойлемше, қалыптасқан сөз. *Diğer bir ifade ile.* Басқа сөзбен айтқанда, басқаша айтқанда 3. (адамның) бет әлпеті, жүз өзгерісі, бет кескіні. *Bu artistin mimiklerindeki ifadeler çok kuvvetlidir.* Бұл әртістің жүз өзгерісі өте айқын. 4. *huk.* Куәгерлік, куәгердің жауабы. *Onun ifadesine göre bu iş bu kadarla da kalmamış.* Оның айтқанына қарағанда іс осымен ғана бітпепті. *ifade etmek* 1) түсіндіру, баяндау. 2) *mec.* маңызға, мәнге ие болу: *Dostluk benim için çok şey ifade eder.* Достықтың мен үшін үлкен маңызы бар. *ifade vermek huk.* куәгерлік ету, сотқа жауап беру. *ifadesini almak.* жауап алу.

İFFET *is. Ar.* 1. Тазалық, бұзылмағандық, пәктік, күнәсіздық, қыз абыройы. 2. Абырой, ар, ұят.

İFFETLİ *s.* 1. Таза, бұзылмаған, пәк, күнәсіз. 2. Абыройлы, арлы, ұяты бар.

İFFETSİZ *s.* Азғын, өнегесіз, адамшы-

- лықтан кеткен. *İffetsiz kadın*. Жеңіл жүрісті әйел; пасық әйел.
- İFFETSİZLİK,-ği** *is.* Азғындық, ұятсыздық, өнегесіздік.
- İFİLDEMEK** (*nsz*) *hlk.* 1.Сәл ғана дірілдеу, қалтырау. 2.(жел) Ақырын есу, баяу соғу.
- İFLÂH** *is. Ar.* Оңғы басу, түзелу, дұрысталу, оңалу. *iflâh olmak* оңалу, түзелу. *iflâhi kesilmek* амалы құру, не істерін білмеу.
- İFLÂS** *s. Ar.* Төлем қабілетсіздігі, банкроттық. *iflâs etmek* 1)банкроттану, төлем қабілетсіздігіне ұшырау. 2)*mec.* сәтсіздікке ұшырау, құнсыздану.
- İFRAT** *is. Ar.* Тым шектен тысқарылық, шектен шығушылық, шамадан тыстық. *ifrata kaçmak* шектен шығу, шамадан тыс кету, артық кету.
- İFRAT DERECEDE** *zf.* Тым, артық, аса, өте.
- İFRİT** *is. Ar.* 1.Әзәзіл, пері. 2.*mec.* Жынды, есерсоқ, есалаң. *ifrit kesilmek (veya olmak)* ашуға міну, бұлқанталқан болу, қаһарлану.
- İFRİTLEŞMEK** (*nsz*) Ашулану, ызалану, долдану.
- İFŞA,-ı** *is. Ar.* Жұртқа жаю, дабырлау. *ifşa etmek* жұртқа жаю, дабыра қылу, жария қылу.
- İFTAR** *is. Ar.* 1.Ауыз ашу, оразасын бұзу. 2.Ауызашар – ораза ұстаған адамның кешкі тамақ ішер мезгілі. 3.Ораза күндеріндегі кешкі тамақ.
- İFTARLIK,-ğı** *is.* 1.Ауыз ашу үшін дайындалған тағам. 2.*s.* Ауыз ашуға, ораза күндерінде жеуге жарайтын, жеуге татымды. *İftarlık reçel*.Ауыз ашуға татымды тосап.
- İFTAR VAKTİ** *is.* Ораза ұстаған адамның кешкі тамақ ішер мезгілі, ауызашар.
- İFTİHAR** *is. Ar.* Мақтаныш, абырой. *iftihar etmek* мақтану, мақтаныш ету.
- İFTİRA** *is. Ar.* Жала, жалған, нақақ тағылған айып, бәле. *iftira etmek (veya atmak)* жала жабу, нақақ кінә тағу.
- iftiraya uğramak* нақақтан-нақақ айыпқа бату, босқа күйю, кінәлі болу.
- İFTİRACI** *s. ve is.* Жалақор, жала жапқыш, бәлекор, бәлеқуғыш.
- İFTİRACILIK,-ğı** *is.* Жалақорлық, жала жапқыштық, бәлекорлық.
- İĞ** *is.* 1.Ұршық; қалбағай. 2.*hlk.* Білік, белдік, белағаш.
- İĞCİ** *is.* Ұршық иіретін, жасайтын я сататын адам.
- İĞDE** *is. bot.* Жиде.
- İĞDİR** *öz.is. tar.* Оғыз түріктерінің 24 тайпасының бірі.
- İĞDIŞ** *s. Far.* Пішілген, піштірілген. *ığdiş etmek* пішу, ақтау, еркек малдың енін сылып алып тастау.
- İĞFAL,-li** *is. Ar.* 1.Алдау, алдап кету, өтірік айту. 2.Азғыру, жолдан тайдыру.
- İĞNE** *is.* Ине. 1.*İğneye iplik geçirmek*. Жіпті иненің көзінен өткізу, сабақтау. 2.Түйреуіш. 3.Тіл. *Saat iğnesi*. Сағаттың тілі. 4.Бізгек, шанышқы, шаншар. *İğnesini batırmak*. Шағып алу, шағу. *Akrebin iğnesi*. Шаянның бізгегі. *Arının iğnesi*. Араның инесі. 4.Шприц. 5.Дәрі жіберу, укол салу. *Çocuk iğneden korkuyor*. Бала уколдан қорқады. 6.Қармақ. *Balık iğnesi*. Балық аулайтын қармақ. 7.(қарағай, шырша т.б.) Қылқан. *iğne ile kuyu kazmak* инемен құдық қазу. *iğne ipliğe dönmek* қу сүйегі қалу, азып кету. *iğne uarmak (veya vurmak)* укол салу.
- İĞNE ARDI** *is.* Тігістің бір түрі.
- İĞNECİ** *is.* Ине жасайтын я сататын адам.
- İĞNE DELİĞİ** *is.* Иненің көзі. *iğne deliği gibi* иненің көзіндей, құртақандай, кішкентай.
- İĞNELEMEK** (-i, -e) 1.Түйреу, түйреп қою, инемен қадау. 2.(-i) *mec.* Шағып сөйлеу, кекесін айту, сықақ қылу.
- İĞNELEYİCİ** *s. mec.* Шақпа, қағытпа, шымшыма (сөз).
- İĞNELİ** *s.* 1.Инегі, инесі бар. 2.Инемен қадалған, түйреп қойған. 3.*mec.*

Шақпа, қағытпа, шымшыма (сөз т.б.). *İğneli bakış*. Көзімен атып қарау. *İğneli söz*. Ащы сөз, жанына тиетіндей етіп айтылған сөз.

İĠNELİK, -ği *is.* Инеқап, ине түйрейдін зат. *İğneli söz*. Шымшыма сөз, қағытпа сөз.

İĠNE YASTIĞI *is. bk. İğnelik*.

İĠNE YURDU *is. hlk. bk. İğne deliği*.

İĠRENÇ, -ci *s.* Жеркенішті, жиренішті, жек көрінішті. *İğrenç bir koku*. Жеркенішті бір иіс.

İĠRENÇLİK, -ği *is.* Жеркеніштілік, жиреніштілік, жеркнүшілік, жек көрушілік.

İĠRENGEN *s. hlk.* Жеркеншек, жиреншек, жеркене бергіш.

İĠRENGENLİK, -ği *is. hlk.*

Жиіреншектік, жиреншектік.

İĠRENMEK (-den) Жиірену, жирену.

İHALE *is. Ar.* Тендер. *ihaleye çıkarılmak* тендерге шығарылу.

İHANET *is. Ar.* 1.Опасыздық, сатқындық. *Vatan ihaneti*. Отанына жасалған опасыздық. 2.Жарына опасыздық етушілік. *ihanet etmek* 1)опасыздық ету, сатқындық жасау. 2)(ерлі-зайыпты үшін) тұрлаусыздық істеу, алдау.

İHBAR *is. Ar.* Хабарлау, хабардар ету, хабар беру; ескерту, ескертіп қою. 2. Мәлімет беру, ақпар тасу, айтып бару. *ihbar etmek* 1)хабарлау, хабар беру. 2)(қылмысты іс, қылмысты адам туралы) жасырын ақпар беру, ұстап беру, мәлімдеу.

İHBARNAME *is. Ar. Far.* Хабарландыру қағаз, ескерту хат.

İHLÂL, -li *is. Ar.* Зиян беру, шығынға ұшырату. *ihlâl etmek* шығынға батыру, зиян шектіру.

İHLÂS *is. Ar.* 1.Шынайлық, ақ жүректік, ықылас, жақсы ниет. 2.Құранның 112-ші сүресінің атауы. 3.Шынайы ғибадат.

İHMAL, -li *is. Ar.* Селқостық, немқұрайдылық, енжарлық, салғырттық.

ihmal etmek селқостану, немқұрайды қарау, ықылас қоймау, көңіл бөлмеу.

İHMALCI *s.* Өз міндетіне немқұрайды, селқос, салқын қарайтын.

İHMALCILIK, -ği *is.* Селқостық, немқұрайдылық, немкеттілік.

İHRACAT *ç. is. Ar.* Экспорт – шетелге өндірілген өнімдер мен тауарды немесе капиталды шығару.

İHRACATÇI *is. ve s.* Экспортшы, экспортпен шұғылданатын адам немесе мекеме.

İHRACATÇILIK, -ği *is.* Экспортпен шұғылданушылық.

İHRAÇ, -cı *is. Ar.* 1.Шығару, шығарып жіберу, тысқа шығару. 2.Экспорт, шетке шығару. *Sermaye ihracı*. Капиталды шетке шығару. *ihraç edilmek* шығарылу: *Partiden ihraç edildi*. Партия қатарынан шығарылды. *ihraç etmek* 1)шығару, шығарып жіберу. 2)шетке тауар шығару.

İHRAM *is. Ar.* 1.Ихрам – қажылықта киетін ақ жамылғы. 2.Жүн төсеніш. *ihrama girmek* қажылық парызын өтеу үшін ихрам кию. *ihramdan çıkmak* қажылық парызын өтегеннен кейін ихрамын шешу.

İHRAZ *is. Ar.* Жету, қол жеткізу, алу. *ihraz etmek (veya eylemek)* жету, қол жеткізу, алу.

İHSAS *is. Ar.* Ишара, ым, тұспал. 2.*fiz.* Сезім, сезіну. *ihsas etmek* тұспалдау, ишаралау, мезгел түсіндіру.

İHTAR *is. Ar.* Ескерту, ескертіп қою, күні бұрын білдіру; алдын-ала сақтандыру, сақ болдыру. *ihhtar etmek* ескерту, есіне салып қою, ескертіп қою.

İHTARNAME *is. Ar. Far.* Жазбаша хабарландыру, ескерту хат, шақыру қағаз.

İHTİDA *is. Ar. esk.* Басқа діннен шығып, мұсылман болу, исламды қабылдау.

İHTİLÂF *is. Ar.* Алауыздық, келіспеушілік, келісе алмаушылық, ынтымақсыздық.

İHTİLÂL, -li *is. Ar.* 1. Төңкеріс, революция. *Fransız ihtilâli.* Француз төңкерісі. 2. Бүлік, қақтығыс, сойқан, бүліншілік. *ihtilâl çıkarmak* бүлік шығару. *ihtilâl yapmak* 1) төңкеріс жасау. 2) бүлік салу, бүлік шығару.

İHTİLÂLCİ *is. ve s.* Төңкерісші, революционер.

İHTİMAL, -li *is. Ar.* 1. Ықтималдық, мүмкіндік. 2. *zf.* Мүмкін, ықтимал, бөлкі.

İHTİMAM *is. Ar.* 1. Ықылас, ынта, ыждағат. 2. Қамқоршылық, қамқорлық. *ihitimam göstermek* қамқорлық көрсету, қамқор болу, қамын жеу.

İHTİRA, -ı *is. Ar.* Жаңалық ашу.

İHTİRA BERATİ *is.* Патент – белгілі бір ғылым, өнер салаларында жаңалық ойлап тапқан адамды растайтын куәлік қағаз.

İHTİRAM *is. Ar.* Сый, құрмет.

İHTİRAS *is. Ar.* 1. Қомағайлық, ашкөздік, тойымсыздық. 2. Құштарлық, құмарлық, ынтықтық.

İHTİRASLI *s.* Құмар, ынтық, ынтызар.

İHTİSAR *is. Ar. esk.* 1. Қысқаша айту, қысқа баяндау. 2. (мәтінді) Қысқарту, ықшамдау.

İHTİSAS (I) *is. Ar.* 1. Сезім, сезіну. 2. Өсерлену, сезімге берілу.

İHTİSAS (II) *is. Ar.* Мамандандыру, мамандыққа үйрету, мамандану. *ihhtisas yapmak* мамандану.

İHTİSASLAŞMAK (-de) Мамандану.

İHTİŞAM *is. Ar.* Сәнділік, көріктілік, көздің жауын алушылық.

İHTİŞAMLI *s.* Сәнді, салтанатты, әдемі.

İHTİVA *is. Ar.* Қамту, құрамына алу. *ihhtiva etmek* қамту, қосу, кірістіру.

İHTİYAÇ, -cı *is. Ar.* 1. Қажеттілік, керектілік, мұқтаждылық. *Oyun, çocuklar için bir ihtiyacıdır.* Ойын ойнау – балалар үшін қажеттілік. *O, ailenin bütün ihtiyacılarını görüyordu.* Отбасына қажетті нәрселердің бәрін өзі қамтамасыз ететін-ді. 2. Жоқшылық, кедейшілік, жетіспеу-

шілік. *İhtiyaç adamcağızın belini бүktü.* Жоқшылықтан байғұстың бөлі бүгілді. *ihhtiyaç duymak* қажетсіну, қажет ету, керексіну. *ihhtiyaca cevap vermek* қажетін өтеу. *ihhtiyacı olmak* зәру болу, керек болу, қажетсіну.

İHTİYAR (I) *s. Ar.* Кәрі, қартайған, жасы келген, егде тартқан. *Yaşlı adam.* Қарт, шал, ақсақал. *ihhtiyar olmak* қартаю, жасы келу.

İHTİYAR (II) *is. Ar.* Ықтияр, ерік, қалау.

İHTİYAR HEYETİ *is.* Ақсақалдар кеңесі.

İHTİYARLAMAK (nsz) 1. Қартаю, жасы келу. 2. Кәрі көріну.

İHTİYARLATMAK (-i) Қартайту.

İHTİYARLIK, -ği *is.* Кәрілік, қартайғандық, жасы ұлғайғандық.

İHTİYAR MECLİSİ *is. bk.* *İhtiyar heyeti.*

İHTİYARSIZ *zf.* Ықтиярсыз, еріксіз, өз қалауынсыз.

İHTİYAT *is. Ar.* 1. Сақтық, қырағылық, абай болушылық. *İhtiyat tedbirleri.* Сақтық шаралары. 2. Қор, запас, резерв. *Altın ihtiyatı.* Алтын қоры.

İHTİYATKÂR *s. Ar. Far.* Сак, қырағы, абай; үнемшіл, үнемдегіш.

İHTİYATKÂRLIK, -ği *is.* Сақтық, қырағылық; үнемшілдік.

İHTİYATLI *s.* Сақ, мұқият, алды-артын ойлайтын. *ihhtiyatlı davranmak* сақтану, сақ болу.

İHTİYATSIZ *s.* Абайсыз, аңғырт, аңғыл.

İHTİYATSIZLIK, -ği *is.* Аңғалдық, істің алды-артын бағдарламаушылық, аңғалақтық.

İHYA *is. Ar. esk.* 1. (қайтадан) Жандардыру, жан бітіру, тірілту. 2. Жақсарту, жетілдіру, күшейту. 3. Үмітін, сенімін қайтадан жандандыру.

İKAMET *is. Ar.* Тұратын жері, тұрағы. *ikamet etmek* тұру.

İKAMETGÂH *is. Ar. Far.* Мекен-жай, мекен, қоныс. *İkametgâh değiştirmek.* Мекен-жайын ауыстыру.

İKAMETGÂN KAĞIDI *is.* Бір жерде тұруға белгі қағаз.

İKAZ *is. Ar.* Ескерту, ескертпе. *ikaz etmek* ескерту, ескертпе жасау.

İKBAL,-li *is. Ar.* 1.Табысқа жету, жоғары дәрежеге қол жеткізу. 2.*esk.* Тілек, қалау. *Çaya ikbal yok mu?* Шай ішкіңіз келе ме?

İKBAL DÜŞKÜNLÜĞÜ *is.* Бақ дәулеті қашып, кедейшілік күйге түсушілік.

İKEN *zf.* Кезде, шақта. *Ben Kuzeyde iken.* Мен солтүстікте жүрген кезімде. *Ben öğrenci iken.* Мен студент болып жүргенде, менің студент кезімде.

İKİ *is.* 1.Екі. *İki dilde yazılmış sözlük.* Екі тілді сөздік. 2.Екілік, екі (баға). *Edebiyattan iki aldı.* Әдебиет сабағынан екі алды. *iki ateş arasında (kalmak)* екі оттың арасында (қалу), шешім қабылдауда (қиналу). *iki ayağını bir rabuca sokmak* екі аяғын бір етікке тығу, састыру, апшысын қуыру. *iki çift lâf etmek* екі ауыз сөз айту. *iki gözü iki çeşme ağlamak* ботадай боздау, еңіреу, ағыл-тегіл көзінің жасын бұлау. *iki lâfi bir araya getirememek* екі ауыз сөздің басын құрай алмау, ойын жүйелі жеткізе алмау. *iki paralık etmek* беделін түсіру, қадірін кетіру, атына кір келтіру. *iki paralık olmak* беделі түсу, қадірі кету.

İKİ CANLI *s. hlk.* Жүкті, аяғы ауыр, екі қабат (әйел).

İKİ CANLILIK,-ğı *is.* Жүктілік, аяғы ауырлық.

İKİCİ *is. ve s. fel.* Дуалист, дуализм идеясын жақтаушы.

İKİCİLİK,-ği *is. fel.* Дуализм – дүниенің негізгі бір-біріне тәуелсіз екі бастама – материя мен рух дейтін философиялық ағым.

İKİ DİLLİ *s.* Екі тілді. *İki dilli sözlükler.* Екі тілді сөздіктер.

İKİLEM *is. man.* Дилемма.

İKİЛЕМЕК *(-i)* 1.Екі есеге арттыру, екі есе көбейту, екі есе үлкейту. *Vitesi ikilemek.* Жылдамдықты арттыру.

2.Қайталау, қайыра істеу. 3.*hlk.* (жерді) Екі рет айдау.

İKİLEŞMEK *(nsz)* Екі есе арту, екі есе көбею.

İKİLİ *s.* 1.Қос, екі бөлшектен т.б. тұратын. 2.Екі жақты. *İkili anlaşma.* Екі жақты келісім. 3.*müz.* Дуэт. *ikili oynamak* екі жүзділік істеу, екі жақпен де ойнау.

İKİNCİ *s.* 1.Екінші. *İkinci Dünya Savaşı.* Екінші дүниежүзілік соғыс. 2.Екінші дәрежелі. *İkinci plânda kalmak.* Екінші кезекте тұру.

İKİNCİ ÇAĞ *is. jeol.* Мезозей эрасы – жер дамуының тарихындағы бір кезең; бұл кезде құстар, сүтқоректілер, алып зор кесірткелер пайда бола бастаған.

İKİNCİL *s.* Екінші дәрежелі, екінші.

İKİNDİ *is.* 1.Екінді – бесін мен ақшам арасындағы мезгіл. 2.Екінді кезінде оқылатын намаз.

İKİNDİ NAMAZI *is.* Екінді намазы.

İKİ PARALIK,-ğı *s.* Қадірсіз, қадір-қасиеті жоқ. *iki paralık olmak* қадір-қасиетінен айырылу, қадірсіздену, сыйы кету.

İKİRCİL *s. fel.* Екі мәнді, екі ұшты. *Kara ikincil bir kelimedir.* «Қара» сөзінде екі ұшты мағына бар.

İKİŞER *s.* Екі-екіден. *ikişer olmak* екі-екіден қатарға тұру.

İKİ TELLİ *is.* Екі ішекті саз.

İKİ YAŞAYIŞLI *s. biy.* Амфибия – суда да, құрғақта да жүретін жәндік.

İKİ YÜZLÜ *s.* Екі жақты, екі бетті.

İKİYÜZLÜ *s.* Екі жүзді, опасыз.

İKİYÜZLÜLÜK,-ğü *is.* Екіжүзділік, опасыздық, сатқындық, оңбағандық.

İKİZ *s.* Егіз. *İkiz çocuk.* Егіз бала. *İkiz erkek kardeşler.* Егіз туған ер балалар. 2.Ұқсас, үйлес.

İKİZKENAR *s. mat.* Тең бүйірлі.

İKİZKENAR ÜÇGEN *is.* Тең бүйірлі үшбұрыш.

İKİZLER *ç. öz. is. astr.* Егіздер.

İKİZLİ *s.* 1. Егіз балалары бар (ана). 2. Қос, екі бөлшектен тұратын.

- İkizli şamdan.* Қос шамдал.
- İKLİM** *is. Yun. coğr.* Климат, аяу райы.
- Ilman iklim.* Орташа климат.
- İKLİM BİLİMİ** *is.* Климатология – аяу райын зерттейтін ғылым.
- İKMAL,-li** *is. Ar.* 1.Толықтыру, кем-кетігін толтыру. 2.Бітіру, тамамдау, аяқтау. *ikmal etmek* 1)толықтыру, жетілдіру. 2)бітіру, аяқтау.
- İKMAL İMTİHANI** *is.* Қайта емтихан алу, емтиханды қайтадан тапсыру.
- İKNA,-ı** *is. Ar.* Сендіру, нандыру. *ikna etmek* сендіру, нандыру, көзін жеткізу, иландыру. *ikna olmak* сену, илану, нану.
- İKON** *is. Yun.* Икона – христиан дініндегілер сиынатын «құдайлардың», «әулиелердің» суреті.
- İKONA** *bk. İkon.*
- İKRAH** *is. Ar. esk.* Жеркену, жирену. *ikrah etmek* жеркену, тіксіну.
- İKRAM** *is. Ar.* 1.Қонақ күту, қонақты жылы қабылдау, қарсы алу. 2.Сыйлық, тарту-таралғы. 3.(баға) Түсіру, жеңілдік жасау. 4.(қонақты) Ішкізіп-жегізу, сыйлау. *Ev sahibi bize sigaralar ikram buyurdu.* Үй иесі бізге темекі ұсынды. *ikram etmek* 1)(қонақты) күту, сыйлау. 2)(бағада) жеңілдік жасау, түсіру.
- İKRAMCI** *s.* Береген, біреуге бір нәрсе бергенді жақсы көретін, қолы ашық.
- İKRAMİYE** *is.* 1.(жалақадан бөлек берілетін) Сыйлық ақша, ақшалай жәрдем. 2.(лотереядан шыққан) Ірі ақшалай ұтыс я зат.
- İKRAMİYELİ** *s.* 1.(лотереяда) Ұтысы бар, ұтыс шыққан. 2.Жеңілдетілген, түсірілген (баға). *İkramiyeli fiyat.* Жеңілдік жасалған баға.
- İKSİR** *is. Ar.* Эликсир.
- İKTİDAR** *is. Ar.* 1.Күш, күш-қуат, ерік, жігер. *Senin iktidarındadır.* Бұл сенің еркінде. 2.Өкімет, билік. *iktidardan ayrılmak* биліктен айырылу. *iktidar başında bulunmak (veya olmak)* билік басында болу, өкімет басында болу. *iktidar başına gelmek* өкімет

- басына келу. *iktidardan düşmek* биліктен кету.
- İKTİDARSIZ** *s.* 1.Олак, ебедейсіз, еспіз, іске икемі жоқ. 2.*is.* Импотент, әтек, белсіз адам.
- İKTİDARSIZLIK,-ğı** *is.* 1.Олақтық, ебедейсіздік, іске икемі жоқтық. 2.Импотенция, әтектік, еркектіктің әлеіреуі.
- İKTİSADEN** *zf. Ar.* Экономика тұрғысынан, экономикалық жақтан. *İktisaden bağımsız duruma gelmek.* Экономика тұрғысынан тәуелсіз болу. *İktisaden geri kalmış.* Экономика жағынан артта қалған.
- İKTİSADİ** *s. Ar.* Экономикалық, шаруашылық. *İktisadî abluka.* Экономикалық блокада. *İktisadî kriz (buhran).* Экономикалық тоқырау, (дағдарыс). *İktisadi coğrafya.* Экономикалық география.
- İKTİSADİİYAT** *ç. is. Ar. esk.* Мемлекеттің экономикалық жағдайы.
- İKTİSAT,-dı** *is.* Экономика. *iktisat etmek (veya yapmak)* үнемдеу, үнемдеп жұмсау.
- İKTİSATÇI** *is. ve s.* Экономист.
- İKTİSATLI** *s. ve is.* Ұқыпты, үнемшіл, құнтты.
- İKTİSATSIZ** *s. ve is.* Ысырапшыл, ысырапқа жол бергіш, ысырапқор.
- İL** *is.* Уәлаят, аймақ, өлке, өңір.
- İLÂÇ,-cı** *is. Ar.* 1.Дәрі, дәрі-дәрмек. 2.*mec.* Шара, амал, лаж. *ilâç yapmak (veya hazırlamak)* дәрі жасау (дайындау). *ilâç yazmak* рецепт жазу.
- İLÂÇLAMAК** *(-i)* 1.Дәрі жағу, бальзамдау. *Ölüyü ilâçlamak.* Өлікті бальзамдау. 2.Дәрілеу, дәрі себу.
- İLÂN** *is. Ar.* 1.Құдай, тәңір. 2.*s. mec.* Мықты, керемет. *Müzik dünyasının ilâhı.* Музыка әлемінің ең кереметі.
- İLÂNÎ** *s. Ar.* 1.Құдайға тән. 2. *mec.* Керемет, өте жақсы, асып түсетін.
- İLÂNİİYAT** *ç. is. Ar.* Теология, дін білімі.
- İLÂNİİYATÇI** *is.* Теолог, теологиямен шұғылданушы.

İLÂM *is. Ar. esk. huk.* Сот шешімі, сот қарары.

İLÂN *is. Ar.* Хабарландыру; жарнама. *ilân etmek* хабарлау, жария ету, мәлімдеу: *Gazeteye ilân vermek.* Газетке хабарландыру (күлақтандыру) беру.

İLÂNEN *zf. Ar.* Хабарландыру, күлақтандыру арқылы.

İLÂN TAHTASI *is.* Хабарландыру тақтасы.

İLÂVE *is. Ar.* 1.Қосу, үстеу. 2.Қосымша, үстеме, қосалқы. *Not ve ilâveler.* Ескертпелер мен қосымшалар. 3.s. Қосымша, үстеме. *İlave masraflar.* Қосымша шығындар. *ilâve etmek* қосу, үстеу.

İLÂVELİ *s.* 1.Толықтырылған, үстемеленген. *İlâveli ikinci baskı.* Толықтырылған 2-ші басылымы. 2. *tec.* Әсірелеп, асырып айтылған, жанынан қосып айтылған.

İLÂVETEN *zf. Ar.* Қосымша ретінде, үстеме ретінде.

İLÇE *is.* аудан – әкімшілік-территориялық жағынан бөлінген бөлік, уезд.

İLE *e. ve bağ.* 1.Істің қимылға ортақтығын, амалын білдіреді. *Bu haberin gelmesiyle iş bozuldu.* Бұл хабар жете салысымен іс теріс кетті. 2. *e.* Көмектес септіктің қосымшасы тұлғасында жұмсалады. *Bıçakla kesmek.* Пышақпен кесу. *Çiçeklerle bezemek.* Гүлдермен өшекейлеу. *Mektubu kurşunkalem ile yazdım.* Хатты қарандашпен жаздым. 3. *bağ.* Жалғаулық шылау қызметінде жұмсалады. *Annesi ile babası geldiler.* Әкесі мен шешесі келді. *Bu yol köy ile orman arasından geçer.* Бұл жол ауыл мен орман арасынан өтеді.

İLBET *zf. Ar.* Мәңгі бақи, мәңгілік.

İLENÇ,-ci *is.* Қарғыс, қарғау, лағынет.

İLENMEK (-e) Қарғау, лағынеттеу, лағынет айту.

İLERİ *is.* 1.Алды, алдыңғы жағы. *Kafilenin ilerisinde yürüyorduk.*

Саптың алдыңғы жағында кетіп бара жатыр едік. 2.Болашақ, келешек.

İleride ne olacağını kimse bilmez.

Келешекте не болатынын ешкім білмейді. 3. *s.* Алдыңғы жақтағы, алдыңғы. *İleri karakol.* Күзет бекеті,

күзет заставасы. 4. *s.* (сағат) Ілгері кеткен, алда тұрған. *Saat beş dakika ileridir.* Сағат бес минут алда. 5. *s.*

tec. Алдыңғы қатардағы, прогресшіл, дамушы. *İleri fikirler.*

Прогресшіл идеялар. *ileri geçmek*

1)алға шығу, алдыңғы шепке шығу.

2)қызметте жоғарылау. *ileri gitmek*

(veya varmak) шектен шығу, шамадан

тыс кету.

İLERİCİ *s. ve is.* Прогресшіл, алдыңғы қатарлы, озық ойлы.

İLERİCİLİK,-ği *is.* Прогресшілдік, озық ойлылық.

İLERİDE *zf.* 1.Алда, ілгеріде, алдыңғы жақта. 2.Келешекте, болашақта, алдағы уақытта.

İLERİ GERİ *zf.* Ұқыпсыз, бейберекет, қалай болса солай. *ilerisini gerisini düşünmemek* алды-артын ойламау,

түбін ойламау, абайламау. *ileri geri konuşmak* ойланбай қойып қалу,

алды-артын пайымдамай айта салу.

İLERLEMЕК (*nsz, -e*) 1.Ілгерілеу, ілгері басу, алға қарай жүру. 2.(уақыт) Өту, өтіп кету. 3.Даму, арту, өсу. *İhsan Bey'in şüphesi günden güne ilerliyordu.*

Ихсан мырзаның күдігі күннен-күнге арта түсті. 4.(қызметте т.б.)

Жоғарылау, өсу, табысқа жету.

İLERLEYİCİ *s.* Прогресшіл, алдыңғы қатарлы, озық ойлы.

İLERLEYİCİ BENZEŞME *is. gr.* Ілгерінді ықпал.

İLETİ *is.* Жолдау.

İLETİM *is. fiz.* Өткізу қабілеті, өткізгіштік.

İLETİŞİM *is.* 1.Хабарласу, қатынас. 2.(радио, телефон т.б. үшін)

Коммуникация, байланыс.

İLETİŞİM AĞI *is.* Байланыс торабы.

İLETİŞİM ARAÇLARI *ç. is.* Ақпарат

кұралдары.

İLETKEN *s. fiz.* Өткізгіш. *Yarı iletken.*

Жартылай өткізгіш.

İLETKENLİK, -ği *is.* Өткізгіштік. *Isı iletkenliği.* Жылу өткізгіштік.

İLETKİ *is. mat.* Бұрыш өлшеуіш, транспортир.

İLETMEK *(-i)* 1. Жеткізу, алып бару, апару. 2. (сәлем, хабар т.б.) Жеткізу, айту, айтып бару. *Ahmet Bey'e selamlarınızı ilettim.* Сіздің сәлеміңізді Ахмет мырзаға айттым. 3. *fiz.* (электр, газ) Өткізу, жүргізу.

İLGEÇ, -ci *is. gr. bk. Edat.*

İLGI *is.* 1. Байланыс, қатынас, қатыс. *Dış dünya ile bütün ilgisini kesmiş.* Сыртқы дүниемен барлық байланысын үзген. *Onun bu işle ne ilgisi var?* Оның бұл іске қандай қатысы бар? 2. Қызығушылық, ынтығушылық, назар, ықылас. *ilgi çekmek (toplamak veya uyandırmak)* айналасындағылардың назарын, ықыласын өзіне аудару. *ilgi duymak* қызығушылық таныту, қызығу. *ilgisini kesmek* байланысын, қатынасын үзу.

İLGI ÇEKİCİ *s.* Тартымды, сүйкімді, қызықтыратын.

İLGİLENDİRMEK *(-i, -le)* 1. Қызықтыру, керек болу, ынталандыру. *Bu beni ilgilendirmez.* Бұл мені қызықтырмайды, бұл мәселе маған қатысты емес. 2. Қатысы болушылық, байланысы болушылық, қатысты, байланысты. *İşçileri ilgilendiren bir karar.* Жұмысшыларға қатысты шешім. 3. Қызықтырып әкету, қызығушылығын туғызу, назарын аудару. *Çalışmanız bizi ilgilendiriyor.* Сіздің істеп жатқан жұмыстарыңыз біздің қызығушылығымызды туғызды.

İLGİLENMEK *(-le)* 1. Қызығу, көңіл қою, назар аудару. *Bu işe çok ilgilendim.* Бұл іске көп көңіл бөлдім. *Okulda ilgilendiği tek ders İngilizceydi.* Оның мектепте көңіл қойып оқыған жалғыз сабағы ағылшынша болатын.

İLGİLİ *s.* Қатысты, қатысы бар, байланысты.

İLGİLİLİK, -ği *is.* Қатыстылық, қатысы барлық, байланыстылық.

İLGİNÇ, -ci *s.* Қызықты, тартымды, қызықтыратын, қызығушылық тудыратын, қызық.

İLGİNÇLİK, -ği *is.* Қызықтылық, тартымдылық, әсерлілік.

İLGİSİZ *s.* 1. Қатыссыз, қатысы жоқ, қатынассыз, байланыссыз. 2. Немқұрайды, селқос, селсоқ.

İLGİSİZLİK, -ği *is.* 1. Қатыссыздық, қатысы жоқтық. 2. Немқұрайдылық, селқостық, селсоқтық.

İLHAM *is.* Шабыт, көңіл күйдің ерекше ықыласты, әсерлі сәті, шабыттылық, рухтанушылық. *ilham vermek (veya etmek)* шабыттандыру, рухтандыру, дем беру.

İLHAN *is. tar.* (монғолдарда) Хан, ильхан, ел билеуші.

İLİK, -ği (I) *is.* (кіімде т.б.) Ілгек. *ilik açmak* ілгекті торлау.

İLİK, -ği (II) *is.* Жілік майы, кемік майы. *ilik gibi* 1) жақсы піскен ет. 2) *argo* сұлу, тартымды, сүйкімді (әйел немесе қыз).

İLİKLEMEK *(-i)* Ілгектеу, түймелеу, түймесін салу.

İLİM, -lmi *is. Ar.* 1. Ғылым; білім. *Edebiyat ilmi.* Әдебиеттану ғылымы. 2. *mec.* Ерекшелік, өзгешелік. *ilmini almak.* Бір нәрсені терең меңгеру, үйреніп алу, мамандану.

İLİM ADAMI *is.* Ғалым, білім адамы.

İLİMCİLİK, -ği *is. fel.* Позитивизм.

İLİNTİ *is.* Байланыс, қатынас, қарым-қатыс. *Benim onunla hiçbir ilintim yoktur.* Менің онымен ешқандай байланысым жоқ.

İLİNTİLİ *s.* Қатысы, байланыс бар.

İLİŞİK, -ği *s.* 1. Бірге ұсынылған, қоса жіберілген, қоса тіркелген. *Dilekçeye ilişik olarak sunulan belge.* Өтінішке қосылып берілген құжат. 2. Қатысты, қатысы бар, байланысты. 3. *is.* Байланыс, қарым - қатынас, қарым

қатыс. *ilişigi kalmamak*. Белгілі бір істі әрі қарай дамытпау, тоқтату я біреумен қарым-қатынасын, байланысын тұтастай үзу.

İLİŞKİ *is.* Қарым-қатынас, байланыс, алыс-беріс. *ilişkileri kesmek* қарым-қатынасты үзу. *ilişki kurmak* байланыс құру, қарым-қатынас жасау. *Diplomatik ilişkiler*. Дипломатиялық қатынастар.

İLİŞKİN *s.* Қатысты, қатысы бар, қатынасты. *Felsefeye ilişkin bir konu*. Философиямен байланысты тақырып.

İLİŞKİSİZ *s.* Қатысы жоқ, байланыссыз.

İLİŞKİSİZLİK, **-ği** *is.* Қатысы жоқтық, қатыссыздық, қатынассыздық.

İLİŞMEK **(-e)** 1. Тию, тиіп кету, жанасу. *Elim çiçeklere ilişti, vazo devrildi*. Қолам гүлдерге тиіп кетіп, вазо құлады. 2. Тию, тиісу. *Şu kağıtlara kimse ilişmesin*. Бұл қағаздарға ешкім тимесін. 3. Шеттеп отыру, шетіне отыру, жанына отыру. *Sandalyenin kenarına ilişmek*. Орындықтың шетіне отыру. 4. Кілігу, араласу, кірісу. 5. *tec.* Қозғау, әңгіме ету. *O konuya hiç ilişmedik*. Біз ол мәселені қозғаған жоқпыз.

İLK *s.* 1. Бірінші, алғашқы, бастапқы. *Gözlerini açınca ilk işi saatine bakmak oldu*. Көзін аша салысымен бірінші істеген ісі сағатына қарау болды. 2. *zf.* Алдымен, ең әуелі, бірінші кезекте. *İlk hatırladığım olay...* Ең әуелі ойыма түскен оқиға... 3. *zf.* Бірінші рет, алғаш рет. *Ben onu ilk görüyorum*. Мен оны алғаш рет көріп тұрмын. *ilk göz ağrısı* 1) тұңғыш бала. 2) алғашқы махаббат.

İLK AĞIZDA *zf.* Алдымен, ең әуелі, бірінші кезекте.

İLКВАНАР *is. T. Far.* Көктем.

İLК ÇAĞ *is. tar.* Ежелгі заман.

İLKE *is. tar.* Негізгі қағида, принцип. *Kimyanın ilkeleri*. Химия негіздері, химия заңдары. *Genel ilkeler*. Жалпы қағидалар. 2. Бастапқы негіз, бастапқы себеп.

İLKECİ *s.* Принципшіл, принципті.

İLKECİLİK, **-ği** *is.* Принциптілік, табандылық, ауытқушылық.

İLKEKEL *s.* 1. Бастапқы, алғашқы. 2. *tec.* Анайы, жабайы, дөрекі. *İlkel insanlar*. Алғашқы қауым адамдары.

İLК ELDEN *zf.* Тікелей, тура.

İLKELEŞMEK **(nsz)** Қағидаға айналу, қағидаға негізделу.

İLKELLEŞMEK **(nsz)** Жабайылану, тағылану, жабайылыққа айналу.

İLKELLİK, **-ği** *is.* Жабайылық, анайылық, қарапайымдылық.

İLКEL TOPLUM *is. sos.* Алғашқы қауымдық құрылыс.

İLК GÖSTERİ *is. tiy.* Премьера – пьесаның бірінші рет көрсетілуі.

İLКGÜZ *is.* Қыркүйек.

İLКİN *zf.* Алдымен, бастапқыда, ең әуелі, бірінші кезекте.

İLК OKUL *is. esk.* Бессжылдық бастауыш мектеп.

İLКÖĞRENİM *is.* Бастауыш білім.

İLКÖĞRETİM *is.* Сегіз жылдық оқу.

İLК ÖNCE *is. is. Yun. hlk.* Алдымен, ең әуелі, бірінші кезекте.

İLК SEZİ *is. fel.* Түйсік, түйсіну.

İLKTEN *zf. hlk. bk.* *İlk önce*.

İLК VE SON *s. tec.* Жалғыз, жалғыз-ақ.

İLК YARDIM *is.* Алғашқы көмек.

İLК YARDIM HASTAHANESİ Жедел жәрдем ауруханасы.

İLКYAZ *is.* Көктем.

İLLÂ *zf. Ar. bk.* *İlle*.

İLLÂKÎ *zf. Ar. Far. bk.* *İlle*.

İLLÂLLAH *ünl. Ar.* Құдай үшін! Құдай ақы. *illâllah demek (etmek)* жалықтыру, мазасын алу, тойдыру, беймазалау.

İLLE *zf. Ar.* 1. Міндетті түрде, сөзсіз, даусыз. *İlle seni evine kadar geçireceğim*. Сені міндетті түрде үйіне дейін шығарып саламын. 2. Әсіресе, ерекше. 3. Әйтпесе, болмаса, әйтпегенде. *Sen de gelirsin, ille gitmem*. Сен де бірге жүр, әйтпесе бармаймын.

İLLEGAL, **-li** *s. Fr.* Жасырын, заң бойын-

ша тыйым салынған. *İllegal örgütler*. Астыртын ұйымдар.

İLLET *is. Ar.* 1. Ауру, дерт, сырқат. 2. *mec.* Дағды, әдет. *Mektup yazmak illetine tutulmak*. Хат жазуды әдетке айналдыру. 3. *mec.* Бұзылу, бұзылып қалу, ақау. *Bu radyonun bir illeti var*. Бұл радионың бір ақауы бар. *illet etmek* 1) ашуландыру, ызаландыру. 2) мертіктіру, мүгедск ету.

İLLETLİ *s.* 1. Ауруы бар, аурулы. 2. *mec.* Ақауы бар, ақаулы.

İLLÜSTRASYON *is. Fr.* Иллюстрация.

İLLÜZYON *is. Fr.* Иллюзия, сағым, қиял.

İLMEK, -ği (I) *is. bk. İlmik*

İLMEK, -er (II) (-i) 1. Бос етіп байлау, жеңіл ғана түйіп байлау. 2. (кілем тоқығанда) Түйіндеп байлау.

İLMÎ *s. Ar.* Ғылыми. *İlmî araştırma*. Ғылыми зерттеу. *İlmî araştırma enstitüsü*. Ғылыми-зерттеу институты.

İLMÎ AHLÂK *is. esk.* Этика.

İLMİNÂL, -li *is. Ar.* Дін қағидаларын, ережелерін үйрететін кітап.

İLMİK, -ği *is.* Шешілуі оңай түйін.

İLMİKЛЕМЕК (-i). Бос етіп байлау, жеңіл ғана түйіп байлау.

İLMÜNABER *is. Ar.* 1. Жеке куәлік, 2. Квитанция.

İLSİZLEŞMEK Отанынан айырылу, отансыз қалу.

İLTİCA *is. Ar.* Паналау, жасырыну. *iltica etmek* паналау, тығылу, жасырыну.

İLTİCA HAKKI *is. huk. bk. Sığınma hakkı*.

İLTİFAT *is. Ar. esk.* Ілтипат, ықылас; сыпайылық, ізеттелік. *iltifat etmek* ілтипат көрсету; сыпайылық таныту, ізет жасау.

İLTİFATLI *s.* Ілтипатты, кішіпейіл, ізетті.

İLTİNAP, -bı *is. Ar.* Қабыну, талаурау.

İLTİNAPLANMAK (nsz) Қабыну, талаурау, ісіну.

İLTİNAPLI *s.* Іскен, қабынған, талаураған.

İLTİMAS *is. Ar.* Сүйеу, жақтау, колдау.

көрсету, қорғаушылық, жақтаушылық. *iltimas etmek* қорғау, жақтау.

İLTİMASÇI *s.* Қорғаушы, жақтаушы, сүйеуші.

İLTİMASÇILIK, -ği *is.* Қорғаушылық, жақтаушылық, сүйеушілік.

İMA *is. Ar.* Ишара, ым, түспал. *ima etmek* ишаралау, түспалдау.

İMAL, -li *is. Ar.* 1. Даярлау, жасау. 2. Өндіру, өндіріп шығару, жасап шығару. *imal etmek* жасап шығару, өндіру. *Ayakkabı imal etmek* Аяқкиім жасап шығару.

İMALÂT *ç. is. Ar.* 1. Өнім, өнеркәсіп орындары өндіретін зат. 2. Өндіріс, өндіру. *İmalât kapasitesi*. Өндіріс қуаты.

İMALÂTÇI *is. ve s.* Өндіруші, өнім шығарушы.

İMALÂTHANE *is. Ar. Far.* Кәсіпорын, өндіріс орны.

İMALI *s.* Түспалды, астарлы.

İMAM *is. Ar.* 1. Имам – мешітте намаз қылдыратын адам. 2. Мұсылмандардың рухани жетекшісі, дін басы.

İMAMBAYILDI *is.* Имамбайылды – тартылған ет қосып пісірілген баклажан тағамы.

İMAM EVİ *is. hlk.* Әйелдер түрмесі.

İMAMLIK, -ği *is.* 1. Имамдық, имам болушылық. 2. Имамның қызметі.

İMAM NİKÂHİ *is.* Имам некелі, Ислам діні бойынша қиылған неке.

İMAM SUYU *is. argo* Рақы, арак.

İMAN *is. Ar.* 1. Иман, діни сенім, діни наным. 2. Ислам дінін қабылдау. 3. *mec.* Күшті сенім, сенімділік, батылдық. *Kalpleri vatan aşkı ve imanı ile doluydu*. Олардың жүректері отанға деген сүйіспеншілік пен сенімге толы еді. *iman etmek* сену, илану, нану. *iman getirmek* өз еркімен исламды қабылдау., мұсылман болу. *imanı gevremek tkz.* шаршау, қажу.

İMANLI *s.* 1. Иманды, құдайға сенетін, дінге сенген. 2. *mec.* Ар-ұяты мықты,

адал, шыншыл.

İMAN SAHİBİ *is.* Иманды кісі, құдайға сенетін адам.

İMANSIZ *s.* 1. Имансыз, дінсіз, діннен безген. 2. *mec.* Мейірімсіз, қатыгез, жауыз. *imansız gitmek* құдайға сенбей өліп кету.

İMANSIZLIK, *-ği is.* Имансыздық, дінсіздік, құдайға сенбеушілік.

İMAR *is. Ar.* Абаттық, абаттандыру. *Şehirlerin imarı.* Қалалардың абаттығы? *imar etmek* абаттандыру, көріктендіру.

İMARET *is. Ar. bk. İmarethane.*

İMARETHANE *is. Ar. Far. tar.* (кедейлерге және оқушыларға тағам тарататын) Қайырымдылық мекемесі.

İMBAT *is.* Жазда теңізден соғатын жел, теңіз желі.

İMBİK, *-ği is. Ar.* Сұйық нәрсені сүзетін аспап,дистиллятор. *imbikten çekmek* тазарту, сүзу.

İMDAT, *-dı is. Ar.* 1. Жәрдем. *İmdat işareti.* Апат дабылы, апат сигналы. 2. *ünl.* Құтқарындар! Көмектесіңдер! *imdat etmek* қауіпті жағдайда қалған біреуге көмек беру, көмек көрсету. *imdada (veya imdadını) koşmak* көмекке келу, қолұшын беру.

İMDATÇI *is.* 1. Апат жағдайында көмекке келетін адам. 2. *s.* Көмектесетін, қол ұшын беретін.

İMDİ *bağ.* Ендеше, сонымен, сөйтіп, демек.

İMECE *is.* (ауылды жерде) Асар, жабылып жұмыс істеу, көмек беру.

İMGE *is.* 1. Елес, бұлдыр бейне. 2. Иллюзия, фантазия, құрғақ қиял.

İMGELEMEK *(-i)* Елестету, көз алдына келтіру.

İMGESEL *s.* Елесті, елестейтін, қияли.

İMHA *is. Ar.* Жою, жоқ қылу, құрту, қыру. *imha etmek* жоқ қылу, құрту.

İMİK, *-ği is. hlk.* Тамақ, алқым.

İMİTASYON *is. Fr.* Имитация, еліктеу.

İMKÂN *is. Ar.* Мүмкіндік, мүмкіншілік. *imkân vermek* мүмкіндік беру, мүмкіндік туғызу, жағдай жасау.

imkân yok мүмкіндігі жоқ, мүмкін емес.

İMKÂNSIZ *s.* Мүмкін емес, мүмкіндігі жоқ.

İMKÂNSIZLIK, *-ği is.* Мүмкін еместік, мүмкін болмаушылық.

İMLÂ *is. Ar.* Емле, орфография. *Başlıca imlâ kuralları.* Негізгі емле ережелері. *imlâ etmek* 1) айтып отырып жаздыру. 2) диктант жазу.

İMLÂ YANLIŞI *is. gr.* Емле қатесі, орфографиялық қате.

İMMORAL, *-li s. Fr. fel.* Азғын, өнегесіз, бейморальды.

İMMORALİZM *is. Fr. fel.* Бейморальдық, азғындық.

İMMÜNOLOJİ *is. Fr.* Иммунология.

İMPARATOR *is. Lat.* Император, әмір.

İMPARATORİÇE *is.* Император әйел, императрица.

İMPARATORLUK, *-ğu is.* Империя, монархия. *Osman imparatorluğu.* Осман мемлекеті, Осман империясы.

İMRENMEK *(-e)* 1. Бар ынтасымен қалау, бар ықыласымен тілеу. 2. Қызығу, қызыға қарау, құмарта қарау, ынтық болу. *Çağımızın yazarları arasında da klâsiklere imrenenler yok değildir.* Қазіргі жазушылардың арасында да классиктерге қызыға қарайтындар жоқ емес.

İMSAK, *-ki is. Ar.* 1. Ұстамдылық, төзімділік, диета. 2. (ораза айында) ауыз бекітер алдындағы уақыт.

İMSAKİYE *is. Ar.* Ораза айында ауыз бекітетін уақытты көрсететін күнтізбе.

İMTİHAN *is. Ar.* 1. Емтихан, сынақ. 2. *mec.* Сынақ, сын, тексеріс. *imtihan etmek* 1) емтихан алу, сынақ жүргізу. 2) сынау, байқау, тексеру. *Sözlü imtihan.* Ауызша емтихан. *Yazılı imtihan.* Жазбаша емтихан.

İMTİYAZ *is. Ar.* 1. Жөнілдік, жартылай босатушылық, кеңшілік. 2. *huk.* Концессия – бір мемлекеттің өз өндіріс орнын, пайдалы кендерін,

жерін жеке адамдарға я бірлестіктерге белгілі бір мерзімге жалға беру туралы рұқсат.

İMTİYAZLI *s.* 1. Түрлі жеңілдіктерден пайдаланатын, ерекше жеңілдік жасалған, артықшылығы бар. 2. Концессиялық, концессиясы бар. *İmtiyazlı şirket.* Концессиялық фирма.

İMTİYAZSIZ *s.* Жеңілдіксіз, жеңілдік жасалмаған.

İMZA *is. Ar.* 1. Қол қою, қол. 2. Автограф, қолтаңба. 3. *tec.* Атақты жазушы я өнер адамы. *Dergi en ünlü imzalara yer veriyor.* Журнал атақты адамдар жайлы жазып жүр. *imza atmak* қол қою. *imza toplamak* 1) қол жинау, адамдарға қол қойғызу. 2) қолтаңба жинау.

İMZALAMAK *(-i)* Қол қою.

İMZALANMAK *(nız)* Қол қойылу.

İMZALATMAK *(-i, -e)* Қол қойғызу.

İMZALI *s.* Қолы қойылған, қол қойылған.

İMZASIZ *s.* 1. Қол қойылмаған, қолы жоқ. 2. *(nız)* Аноним, автор өз атын жасырын жазған (хат т.б.).

İN (I) *is.* 1. Апан, ін. 2. Үңгір.

İN (II) *is.* Адам. *in cin top оунатак (veya in cin yok)* жан баласы жоқ, төңіректе ешкім жоқ.

İNADINA *zf.* 1. Қасақана, әдейілеп. 2. Керісінше, мүлде басқаша, қарама-қарсы.

İNAK, -ği *is. fel.* Догма.

İNAKÇILIK, -ği *is.* Догматизм.

İNAL *is.* Сенімге кірген, сенімді адам.

İNAM *is. esk.* Аманат.

İNAN *is. esk.* Сенім. *Ona inanım var.* Оған сенемін. *inanı olmak* сену, сенім білдіру.

İNANCA *is.* Гарантия, кепілдік.

İNANC, -cı *is.* 1. Сенім, наным. *Ona inanç olmaz.* Оған сенуге болмайды. 2. Сенімділік, көзі жетушілік. *Buna inancım tamdır.* Бұған менің сенімім мол, толық көзім жетеді. 3. Діни сенім, құдайға сенушілік. *İnancı yerinde.* Құдайға сенетін, діндар.

Batıl inanç Ырымшылдық, жокқа нанушылық.

İNANÇLI *s.* 1. Өзіне сенетін, өзіне деген сенімі мол. 2. Иманды, иманы бар, иманы берік.

İNANÇSIZ *s.* Сенімі жоқ, сенбейтін, имансыз, дінге сенбейтін.

İNANDIRICI *s.* Сендіретін, сенім ұялататын, нанымды.

İNANDIRMAK *(-i, -e)* Сендіру, нандыру, иландыру.

İNANILMAZ *s.* 1. Нанымсыз, шынайы емес, ақылға симаытын. 2. Бұрын-сонды болып көрмеген, құлақ естімеген.

İNANMAK *(-e)* 1. Сену, нану, илану. *Ben size inanıyorum.* Мен сізге сенемін. *Her reklama inanmayın.* Жарнамалардың бәріне бірдей сенбеңіз. *inanıp güvenmek* сену, сенім арту, илану. *Allaha inanmak.* Құдайға сену.

İNANMAZLIK, -ği *is.* Сенбеушілік, нанбаушылық, иланбаушылық.

İNANSIZ *s.* Құдайға сенбейтін, имансыз.

İNANSIZLIK, -ği *is.* Құдайсыздық, имансыздық.

İNAT, -dı *is. Ar.* 1. Қыңырлық, қасарушылық, айтқанға көнбеушілік, бірбеткейлік. 2. *s. hlk.* Қиқар, қырсық, қыңыр. *inat etmek* қасарысу, қыңыраю, айтқанынан қайтпау. *inadi tutmak* қасарысып қалу, қырсығып қалу.

İNATÇI *s.* Қиқар, қыңыр, айтқаннан қайтпайтын.

İNATÇILIK, -ğı *is.* Қиқарлық, қыңырлық, қисықтық.

İNATLAŞMAK *(-le)* Қиқарлану, қасарысу, айтқанынан қайтпау.

İNCE *s.* 1. Жіңішке, жұқа. *İnce kitap* Жұқа кітап. *İnce değnek.* Жіңішке таяқ. 2. Майда, ұсақ. *İnce kum.* Ұсақ құм, уақ құм. *İnce tuz.* Майда тұз. 3. Таңдаулы, таңдамалы, әсем. *İnce yetek.* Таңдаулы тамақ, таңдалы ас. 4. Зерделі, өткір, зерек. *İnce görüş.* Өткір көзқарас. 5. Ащы, жағымсыз (дауыс). 6. *tec.* Егжей-тегжейлі,

толық, түп-түгел. *ince eleyip sık dokumak* бір істі тиянақты орындау, егжей-тегжейлі қарап шығу.

İNCE AĞRI *is. hlk. bk. Verem.*

İNCE AYRIM *is.* Ньюанс, аз ғана өзгешелік, түр.

İNCE BAĞIRSAK, **-ği** *is. anat.* Аш ішек.

İNCECİK *s.* 1. Жіп-жінішке, жұп-жұқа.

İNCECİKТЕН *zf.* Білінер – білінбес, болмашы, болар-болмас. *İncecikten bir kar yağıyor.* Болар-болмас қар жауып тұр.

İNCEDEN İNCEYE *zf.* Егжей-тегжейлі, тәптіштеп, әбден талдап. *İnceden inceye araştırmak.* Мұқият қарап шығу, бүге-шігесіне дейін.

İNCE HASTALIK, **-ği** *is. hlk.* Туберкулез, өкпе ауруы.

İNCE İNCE *s. ve zf.* Болар-болмас, білінер-білінбес, болмашы, жеңіл-желпі.

İNCELEMECİ *is.ve s.* Зерттеуші.

İNCELEMEK *(-i)* Зерттеу, зерттеу жүргізу, байқап білу, зерттеп тану. *Durumu incelemek.* Жағдайды байқап білу, мән-жайды байқастану.

İNCELİK, **-ği** *is.* 1. Жіңішкелік. 2. Талғампаздық, сезімталдық. 3. Нақтылық, түп-түгелдік, толықтық, жан-жақтылық. *Ona vaziyeti bütün inceliğiyle anlattım.* Оған жағдайды жан-жақты түсіндірдім.

İNCELMEK *(nsz)* 1. Жіңішкеру. 2. *mes.* Сезімталдану, талғампаз болу, сыпайылану. 3. Арықтау, жүдеу. 4. Сұйықтану, сұйылу, аккыштық қасиетке ие болу.

İNCELTİCİ *is.* (баяуды сұйылтатын) Сұйытқыш.

İNCCREK *s.* Жіңішкерек, жіңішкелеу.

İNCE TUTKAL *is.* Сұйық желім.

İNCE ÜNLÜ *is. gr.* Жіңішке дауысты.

İNÇİ *is.* Інжу. *İnci küpe.* Інжу сырға. *İnci gibi dişler.* Інжудей тізілген тістер.

İNÇİ ÇİÇEĞİ *is. bot.* Інжугүл, меруертгүл.

İNÇİK, **-ği** *is. anat.* Сирақ, жіліншік.

İNÇİK BONCUK, **-ğu** *is.* Бижутерия –

өсемдік бұйымдар, түйреуіш, алқа, жүзік сияқты заттар.

İNÇİNMEK *(nsz)* 1. Соғып алу, ауыртып алу. *Yürürken kaymış, ayağı incilmiş.* Жүріп бара жытп тайып кетіп, аяғын ауыртып алыпты. 2. *(-den) mes.* Өкпелесу, ренжу, қапа болу.

İNÇİR *is. Far.* 1. Інжір ағашы. 2. Бұл ағаштың жемісі.

İNÇİRLİK, **-ği** *is.* Інжір өскен алқап.

İNÇİTİCİ *s.* Қорлайтын, жәбірлейтін, тіл тигізген, көңіл қалдыратын (сөз я әрекет).

İNÇİТМЕK *(-i)* 1 (қол, аяқ т.б.) Ауыртып алу, зақым келтіру. *Sol ayağımı dün biraz incitmişim.* Сол аяғымды кеше біраз ауыртып алған едім. 2. *mes.* Өкпелету, көңілін қалдыру. Ренжіту.

İNÇ *is. İng.* Инч – Ағылшындардың ұзындығы 2,540 см тең өлшем бірлігі.

İNDEKS *is. lât.* Индекс.

İNDETERMİNİZM *is. Fr. fel.* Индетерминизм – табиғат пен қоғамдағы жалпы заңдылықты және еріктің абсолюттік бостандығын жоққа шығарушы идеалистік философиядағы көзқарас, ағым.

İNDİFA, **-ı** *is. Ar. esk.* 1. Жанартаудың атылуы, жанартау құсығы. 2. *tır* Бөртпе. 3. Бүлік, бүлікшілік.

İNDİKATÖR *is. Fr.* Индикатор, көрсеткіш.

İNDİRGEMEK *(-i)* 1. Оңайлату, жеңілдету. 2. (руда т.б. оттегіден) Босату, бөліп алу. *Asitleri indirgemek.* Қышқылдарды оттегіден айыру.

İNDİRİM *is.* Жеңілдік, бағасын кеміту. *indirm yapmak* кемітіп сату, түсіріп сату, жеңілдік беру.

İNDİRİMLİ *s.* Бағасы түскен, жеңілдік берілген, бағасы кемітілген.

İNDİRİMLİ SATIŞLAR *ç. is. ekon.* Жеңілдетілген бағамен сатып бітіру.

İNDİRİM – BİNDİRME *is.* (такси, миниавтобустарға) Жолаушыларды түсіретін және міндіретін аялдама.

İNDİRMEK *(-i)* 1. Түсіру. *Yukarı kattaki*

eşyayı indirdiler. Жоғары қабаттағы затты төменге түсірді. 2. (көліктен) түсіру. 3. (баға) Төмендету, түсіріп сату. *Giyisinin fiyatını indirdi.* Ол киімнің бағасын түсірді. 4. Қатты соғу, ұрып жіберу, салып қалу. *Son dardeyi indirdi.* Ол соңғы соккыны берді. 5. Құлату, тақтан түсіру. *Tahttan indirmek.* Тақтан түсіру. 6. Сындыру, күл-талқанын шығару. *Göstericiler yarımın camlarını indirdiler.* Демонстранттар ғимараттың шыныларын қиратты.

INDIVIDÜALİST *is. Fr.* Индивидуалист – ұжымның мүддесімен санаспайтын, ұжымнан оңашаланатын, жекешеленетін адам.

INDIVIDÜALİZM *is. Fr.* Индивидуализм – барлық нәрсені жеке адамға табындыруға бағытталған идеалистік ұғым.

İNEK, -ği *is.* 1. Сиыр. *Kısır inek.* Қысыр сиыр. *Sağımlı inek.* Сауын сиыр. *Sütlü inek.* Сүтті сиыр. 2. *s.mec.* Жайбасар, ақымақ, топас. 3. *argo* Ынталы оқушы. 4. *argo* Пассив педераст.

İNEKÇİ *is.* Сүт және сүт тағамдарын сату үшін сиыр ұстайтын адам.

İNEKÇİLİK, -ği *is.* Сиыр өсіру ісімен шұғылданушылық.

İNEKHANE *is. T. Far.* Сиыр қора.

İNEKLEMEK (*nsz*) *argo* (сабақты)

Жаттау, қайта-қайта оқу, жаттап алу.

İNEKLİK, -ği *is.* 1. Сиыр қора. 2. *mec.* Топастық, ақыл-парасат кемдігі, ақымақтық.

İNEK YAĞI *is.* Сарымай.

İNFAZ *is. Ar.* 1. (сот шешімін) Орындау, жүзеге асыру. 2. *esk.* Бедел, ықпал. *infaz etmek* соттың шешімін орындау.

İNFİLÂK *is.* Жарылысы, жарылу, копарылу, дүмпу. *İnfilâk dalgası* Жарылған заттың ауа толқыны. *İnfilâk merkezi.* Жарылыстың эпицентрі. *infilâk etmek* жарылу, копарылу, талқандалу.

İNFORMATİK, -ği *is. Fr.* Ақпараттану, информатика.

İNGİLİZ *öz. is.ve s.* 1. Ағылшын. 2. Англияға немесе ағылшын халқына тән. *İngiliz edebiyatı.* Ағылшын әдебиеті. *İngiliz lirası.* Фунт стерлинг–Ұлыбританияның ақша өлшемі.

İNGİLİZCE *is.* 1. Ағылшын тілі. 2. *s.* Ағылшынша, ағылшын тіліне тән. *İngilizcesi var mı? lirası* Ағылшынша біледі ме? Ағылшынша сөйлей ме?

İNGİLİZ İPİ *is. bk. İngiliz sicimi.*

İNGİLİZ SİCİMİ *is.* Өте мықты арқан.

İNGİN *s.* 1. Ойпатты, ойдым, ойпаң. *İngin yer.* Ойпатты жер. 2. *is. tıp* Шырышты қабықтың қабынуы, талаурау. *Bağırsak ingini.* Тоқ ішектің талаурауы, қабынып ауруы. *Burun ingini.* Тұмау.

İNGİNLİK, -ği *is.* 1. Ойпатты жер. 2. *mec.* Әлсізденушілік, күш-қуаты кемушілік, қартаюшылық.

-İN HALI *gr.* Ілік септігі.

İNHİSAR *is. Ar.* Монополия. 2. *mec.* Бір өзі қожайын болу. *İnhisarına almak.* Монополизациялау, монополия құру. *inhisar etmek.* 1) шектеу, шек қою: *Konuşmamız bu meseleye inhisar etmeli.* Әңгімеміз осы мәселемен шектелуі керек. 2.) берілу, құқы деп танылу: *Söz hürriyeti şu kürsiye inhisar etmiş.* Сөз бостандығы ана кафедраға берілген болатын.

İNHİSARCI *is. ve s.* Монополист.

İNHİSARCILIK, -ği *is.* Монополизм.

İNİ *is. hlk.* Қайын іні, қайны.

İNİK *s.* Түсірілген. *Pencere perdeleri hep inik.* Олардың терезелерінің перделері қашан көрсең түсіп тұрады.

İNİLDEMEK (*nsz*) Ыңырсу, ыңырану.

İNİLTİ *is.* Ыңкыл, ыңырсу.

İNİSİYATİF *is. Fr.* Инициатива, бастама, ынта. *inisiyatifi ele almak* (veya geçirmek) инициативаны өз қолына алу.

İNİŞ *is.* 1. Қону, түсу. *İniş alanı.* Қонатын алаң. *İniş yapmak.* Жерге қону. 2. Еңіс, беткей.

İNİŞLİ *s.* Көлбеу, құлама, жайпақ.

İNKÂR *is. Ar.* Мойындамау, қабыл

етпеу, теріске шығару. *inkâr etmek* (veya *inkârdan gelmek*) қабыл алмау, теріске шығару, бас тарту.

İNKİLÂP, -bı *is. Ar.* Төңкеріс, реформа. *İlimde inkilâp.* Ғылымдағы төңкеріс, ғылымдағы өзгеріс, ғылымдағы бетбұрыс. *Yazı inkilâbı.* Жазу реформасы.

İNKİLÂPÇI *s.* Төңкерісшіл, революцияға қатысушы, төңкеріс жасаушы.

İNKİŞAF *is. Ar. esk.* Даму, көркею, өркендеу. *inkişaf etmek* даму, нығаю, өркендеу. *inkişaf ettirmek* дамыту, нығайту, өркендету.

İNLEMEK (*nsz*) 1. Ыңырсу, ыңырану. 2. Шулау, гулеу, дүңгірлеу.

İNLETMEK (*-i*) 1. Ыңырсыту, ыңыранту. 2. *mes.* Қинау, азаптау.

İNME *is.* 1. Түсу. 2. *tıp* Апоп лексия, паралич, сал. *Beysin inmesi.* Инсулт – ми қан айналымының бұзылуы, сол арқылы есінен талма болу. *inme inmek* сал болу, жаны кету, сему. *Yanına inme inmiş.* Оның оң жағы сал болып қалған.

İNMEK, -er (-den) 1. Түсу. *Merdivenden inmek.* Баспалдақтан төмен түсу. 2. (көліктен т.б.) Түсу, жерге түсу, шығу. *Attan inmek.* Аттан түсу. *Otobüsten inmek.* Автобустан түсу. *Şimide iniyor musunuz?* Сіз қазір түсесіз бе? 3. (*-e*) Қону, жерге қону. *Au yüzeyine inmek.* Айдың үстіне қону. *Uçağı inmeye tecbur etmek.* Ұшақты қонуға мәжбүр ету. 4. (*-e*) (баға т.б.) Түсу, төмендеу. *Endüstri mahsullerinin fiyatları indi.* Өндірі өнімдерінің бағасы түсті. *İki lira daha indim, gene almadı.* Екі лира тағы да түсірдім, соған қарамастан алмады. 5. (*-e*) Бару, барып қайту. *Öte beri almak için şehre ineseğim.* Анау-мынау алу үшін қалаға барамын. 6. (*-e*) Түсу, орналасу, жайласу. *Otele inmek.* Қонақ үйге орналасу. 7. (*nsz*) Бәсеңсу, қайту, төмен түсу. *Sular indi* Судың деңгейі төмен түсті, су тартылды. 8. (*-e*) Сал болу, сему,

жаны кету. *Koluna inmiş.* Оның қолы семіп қалған. 9. Шөгү, құлау, құлап қалу. *Yağmurda çatı indi.* Жаңбырда шатыр құлады.

İNMELİ *s.* Сал болған, семіп қалған.

İNORGANİK, -ği *s. ve is. Fr.* 1. Жансыз, тіршіліксіз. 2. *kim.* Органикалық емес.

İNORGANİK KİMYA *is. kim.* Органикалық емес химия.

İNSAF *is. Ar.* 1. Әділдік, туралық, ар, ұят, намыс, ұждан. 2. *ünl.* “Ойлан, аясаңшы, құдайдан қорық” мағыналарында қолданылады: *İnsaf, oraya yarım saatte gidilir mi?* Рақымшыл бол, ол жерге адам жарты сағатта жете ала ма? *insaf etmek* 1) аяушылық ету, аяу, жаны ашу. 2) әділ болу, әділетті түрде шешу.

İNSAFLI *s.* Әділ, дұрыстықты жақтаушы, шындықты сүйетін, турашыл, әділетті.

İNSAFSIZ *s.* Ұятсыз, ұждансыз, рақымсыз, мейірімсіз.

İNSAFSIZLIK, -ği *is.* Ұятсыздық, ұждансыздық, рақымсыздық, мейірімсіздік.

İNSAN *is. Ar.* 1. Адам, кісі. *İnsan düşmanı.* Адамды жек көруші. *İnsan soyu.* Адам ұрпағы. 2. *s.* Адамгершілікті, адамшылықты сүйетін, мархабатты. *İnsan bir adam.* Адамгершілігі мол адам. *insan ayağı değmemiş* (veya *basmamış*) адам аяғы баспаған, адам өтпес, аң жүрмес. *insan gibi* адам сияктанып, адамша. *insan içine çıkmak* адам болу, адам қатарына қосылу. *insan ne bulursa, dilinden bulur* басқа бөле тілден, не нәрсе болса да тіліңнен табасың.

İNSAN BİLİMCİLİK, -ği *is. fel.* Антропоморфизм.

İNSAN BİLİMCİ *is.* Антрополог.

İNSAN BİLİMİ *is.* Антропология.

İNSAN BİLİMSEL *s.* Антропологиялық.

İNSANCA *zf.* Адамша, адам сияктанып, адам болып. *insani insanca tuamele etmek.* Адамға адамша қарау.

İNSANCIL *s.* 1. Адамжанды, адам сүйгіш, адамды қадірлегіш. 2. Ада-ми, адамға тән, адамға қатысты. 3. *fel.* Гуманист, гуманизмді қолдаушы.

İNSANCILIK, *-ğı is.* Гуманизм.

İNSAN EVLÂDÎ *is. mec.* Жаксы адам.

İNSANÎ *s. Ar.* Адами, адамға тән, адамгершілікті. *İnsanî bir hareket.* Адамгершілікті іс.

İNSANİYET *is. Ar.* Адамдық, адамға тән ізгі қасиет.

İNSANİYETLİ *s.* Адамгершілігі мол, адамгершілікті.

İNSANİYETSİZ *s.* Адамгершіліксіз, адамгершілігі жоқ; рақымсыз, мейірімсіз.

İNSANİYETSİZLİK, *-ği is.* Адамгершілігі жоқтық; рақымсыздық, мейірімсіздік.

İNSANLAŞMAK (*nsz*) Адамға тән ізгі қасиетке ие болу, адамша әрекет ету.

İNSANLIK, *-ğı is.* 1. Адамзат, адам баласы. 2. Адамдық, адамшылық, адамгершілік, адамға тән ізгі қасиет. *İnsanlık aşkı.* Адамды сүю, адамзатты сүю. *insanlık etmek* азаматтық істеу. *insanlıktan çıkmak* 1) жүдеп кету, қатты азып кету. 2) адам санатынан шығу, адамдық қасиетін жоғалту.

İNSANOĞLU *is.* Адам баласы, бүкіл адамзат, адам атаулы.

İNSANSI *s.* Адамға ұқсайтын, адам сықылды.

İNSANÜSTÜ *s.* Адам күші жетпейтін, адамнан тыс.

İNSİYAK *is. Ar.* Инстинкт; ішкі сезім.

İNŞA *is. Ar.* Салу, орнату, құрылыс. *Köprü inşası.* Көпір салу. *İnşa masrafı.* Құрылыстың бағасы; құрылыстың шығыны.

İNŞAAT *ç. Ar. is.* Құрылыс, тұрғын үй т.б. салу. *İnşaat işlerine hız vermek.* Құрылыс жұмыстарын жылдамдату. *İnşaat malzemesi.* Құрылыс материалдары. *İnşaat yeri.* Құрылыс жүріп жатқан жер.

İNŞAATÇI *is.* Құрылысшы, құрылыс маманы.

İNŞAATÇILIK, *-ğı is.* Құрылыс ісімен шұғылданушылық.

İNŞALLAH *ünl.* Иншалла, құдай қаласа, Allah бұйыртса. *İnşallah yakında buluşuruz.* Құдай қаласа жақында кездессерміз.

İNŞAT, *-dî is. Ar. esk.* Мәнерлеп оқу.

İNȚAN *is. Ar. tıp* Инфекциялы, жұқпалы ауру туғызатын коздырғыш, індет.

İNȚANÎ *is. Ar.* Жұқпалы, инфекциялы.

İNȚANİYE *is. Ar.* Жұқпалы аурулар.

İNTEGRAL, *-li is. Fr. mat.* Интеграл.

İNTEGRAL HESABI *is. mat.* Интегралдық есептеу.

İNTELEKT *is. Fr.* Ақыл, ой.

İNTELEKTÜALİZM *is. Fr.*

Интеллектуализм, ойшылдық.

İNȚIBA, *-î is. Ar. esk.* Әсер, әсер қалдыру.

İNȚIBAN *is. Ar.* Ояну, сергу.

İNȚIBAK *is. Ar.* Бейімделу, ыңғайлану, адаптация. *intibak etmek* ортаға бейімделу, ыңғайлану, үйрену.

İNȚIBAKSIZ *s.* Ортаға бейімделіп кете алмайтын, бейімсіз.

İNȚIHAR *is. Ar.* Өзін-өзі өлтірушілік. *intihar etmek* өзін-өзі мерт қылу, өз жанын өзі кию.

İNȚİKAL, *-li is. Ar. 1.* (бір күйден екінші күйге) Өту, ауысу. 2. (бір жерден екінші жерге) Көшу, өту, бару. 3. Түсіну, ұғыну, ұғу, аңғару. 4. Әкеден қалған мирас. *intikal etmek.* 1) орын ауыстыру. 2) ұғыну, түсіну. 3) әкеден балаға мирас қалу.

İNȚİKAM *is. Ar.* Кек, өш. *intikam almak* кек алу, өшін алу.

İNȚİKAMCI *s.* Кекшіл, кек сақтағыш, кек алғыш.

İNȚİŞAR *is. Ar.* 1. Таралу, жайылу. 2. Жариялану, басып шығару. *intişar etmek* 1) тарату, жаю. 2) жариялау.

İNȚİZAM *is. Ar.* 1. Тәртіп. 2. Жүйелілік, ұқыптылық, тиянақтылық. *intizama sokmak* тәртіп орнату, тәртіпке келтіру. *intizamla iş görmek* істі тиянақты орындау.

İNTİZAMLI *s.* Жинақы, ұқыпты, тыңғылықты.

İNTİZAMSIZ *s.* Ұқыпсыз, жинақы емес.

İNTİZAR *is. Ar.* 1. Күту, жолын тосу. 2. *hlk.* Қарғыс, қарғау. *intizar etmek* 1) күту, тосу. 2) қорғау, нәлет айту, қарғыс жаудыру.

İNZİBAT *is. Ar.* 1. Қатал тәртіп. 2. Әскери полиция.

İNZİBATÎ *s.* Тәртіпке қатысты. *İnzibatî tedbir.* Тәртіп шаралары.

İNZİVA (*nsz*) *Ar.* 1. (адамдардан, қоршаған ортадан) Оқшулану,

шеттеу, бөлек өмір сүру. 2. Сопылық, сопы болушылық. *inzıvaуа çekilmek* адамдардан оқшауланып, жеке дара өмір сүру.

İP *is.* 1. Жіп. *İple bağlamak.* Жіппен байлау. *Çekme ipi.* Арқан. 2. *tec.* Дарға асу арқылы өлім жазасына кесу. *ip atlamak* жіппен секіріп ойнау. *ipe çekmek* дарға асу *ipi koparmak* қарым-қатынасын үзу, байланысын кесу. *ipin ucunu kaçırmak* шамадан тыс кету, шектен шығу.

İP CAMBAZI *is.* Арқан бойымен жүретін артист.

İPEK, -ği *is.* 1. Жібек. 2. *s.* Жібектен жасалған. *İpek gömlek.* Жібек көйлек. *ipek gibi* 1) жібектей жұмсақ, биязы, жарқыраған 2) мінезі жібектей, биязы.

İPEK BÖÇEĞİ *is. zool.* Жібек құрты.

İPEKÇİ *is.* Жібек мата шығарушы маман я жібек сататын адам.

İPEK ÇİÇEĞİ *is. bot.* Қараот.

İPEKÇİLİK, -ği *is.* Жібек шаруашылығы, жібек талшығын өндірумен немесе жібек сатумен айналысушылық.

İPEKHANE *is. T. Far.* Жіп иіретін фабрика.

İPEKLİ *s. ve is.* 1. Жібек жібінен жасалған. *İpekli gömlek.* Жібек көйлек. 2. Жібек араласқан (мата).

İPİ ÇÜRÜK *s.* Сенімсіз, сенім артуға болмайтын (адам).

İPİ KIRIK *s.* Бұзақы; жауапсыз, іске

қалай болса солай немқұрайды қарайтын.

İPİNCE *s.* Жіп-жіңішке, өте жіңішке.

İPLEMEK (*-i*) *argo* Құрметтеу, сыйлау, құрмет тұту.

İPLİK, -ği *is.* 1. Иірілген жіп. *Pamuk ipliği.* Мақтадан иірілген жіп. 2. Талшық, тал жіп *iplik çekmek* 1) матадан жіп сөгу. 2) жіп иіру. *ipliği pazara çıkmak* бет пердесі ашылу, әшкере болу, маскара болу.

İPLİKÇİ *is.* Жіп иіретін немесе сататын адам.

İPLİKHANE *is. T. Far.* Жіп иіру кәсіпорны. *Keten işleyen iplikhane.* Зығыр торқасын иіретін фабрика.

İPLİKLENMEK (*nsz*) Сөгілу, сетінеп кету. *Kumaş ipliklenmiş.* Мата сөгіліп, сетінеп кетіпті.

İPNOTİZMA *is. Fr.* Гипнотизм.

İPNOTİZMACI *is.* Гипнозшы, гипноздаушы.

İPNOZ *is. Fr.* Гипноз.

İPOTEK, -ği *is. Fr.* Ипотека – жылжымайтын мүліктер кепілдігі.

İPOTEKLİ *s.* Ипотекалық.

İPOTEZ *is. Yun.* Болжам, жорамал.

İPSİZ *s.* 1. Жіпсіз, жібі жоқ. 2. Қанғыбас, кезбе.

İPSİZ SAPSIZ *s. ve zf.* 1. Мәңсіз, мағынасыз, орынсыз, қисынсыз. 2. Қанғыбас, кезбе.

İPTAL, -li *is. Ar.* 1. Күшін жою, күшін жоғалту, жою. 2. Жоққа шығару, қолданыстан шығару. *iptal etmek* 1) күшін жою, күшін жоғалту 2) жоққа шығару.

İPTİDA *is. Ar. esk.* 1. Бастапқы кезең, бастапқы күй. 2. Бір істің бастамасы, басы, бастама.

İPTİDAİ *s. Ar. esk.* 1. Алғашқы, ертедегі. *İptidai insanlar.* Алғашқы қауым адамдары. 2. *is.* Бастауыш мектеп.

İPTİDAİ MEKTEP, -bi *is. esk.* Бастауыш мектеп.

İPUCU *is. tec.* Айғақ, дәлел. *ipucu vermek* дәлел болатындай айғақ көрсету, мәлімет беру.

İRİADE *is. Ar. esk.* 1. Ерік, жігер, қалау, тілек. 2. Өмір, бұйрық, жарлық. 3. Ерік күші.

İRİADECİLİK, -ği *is. fel.* Волюнтаризм – өмірдің негізі ерік деп санайтын философиялық ағым.

İRİADE DİŞİ *is.* Еріктен тыс, еріксіз.

İRİADE KAYBI *is. bk.* *İrade yitimi.*

İRİADELİ *s.* Жігерлі, қайратты, қажырлы, қуатты, батыл.

İRİADESİZ *s.* 1. Жігерсіз, қажыр-қайратсыз, қуатсыз, жасық. 2. Еріксіз, еріктен тыс.

İRİADESİZLİK, -ği *is.* Жігерсіздік, қажырсыздық, ынжықтық, жасықтық.

İRİADE YİTİMİ *is. psikol.* Ынжықтық, жасықтық.

İRİANİST *is. Fr.* Иранист – иран ғылым – білімін, мәдениетін зерттеуші адам.

İRİANLI *öz. is. ve s.* Парсы, ирандық – иранның негізгі халқы.

İRİAT, -dı *is. Ar.* 1. Кіріс, пайда. 2. Пайда түсіретін, кіріс келтіретін шаруашылық т.б. *Küçük bir iradım var.* Шағын ғана шаруашылығым бар.

İRİDELEMEK *(-i)* (мәселені т.б.) Зерттеу, байқау, қарастыру.

İRİFAN *is. Ar.* 1. Білім, білу, түсіну. 2. Алдын ала болжағыштық, көргендік, қырағылық.

İRİ *s.* Ірі, көлемі үлкен. *İri ve sulu elmaları acele yuttu.* Ол ірі және шырынды алмаларды апыл-құпыл жеді.

İRİBAŞ *is. zool.* Кішкене бақа, бақаның баласы.

İRİCE *s.* Ірілеу, ірірек, үлкендеу.

İRİ KIYIM *s.* 1. Ірі-ірі, үлкендеу етіп туралған, кесілген. 2. Кесектеу, ірі тұлғалы, сом тұлғалы.

İRİ LÂF *is. mec.* Асырып айтылған, әсірелеп айтылған (сөз).

İRİLEŞMEK *(nsz)* Ірілену, үлкею, көлемі арту, зораю.

İRİLİK, -ği *is.* Ірілік, көлемдік, үлкенділік.

İRİLİ UFAKLI *s.* Ірілі-кішілі, үлкенді-кішілі, көлемі әртүрлі.

İRİN *is.* Ірін, жалқаяқ.

İRİNLENMEK *(nsz)* Іріндеу, ірін пайда болу, ірін кеулеу.

İRİNLİ *s.* Ірінді, іріндеген, ірін басқан.

İRİS *is. Fr. anat.* Көздің сыртқы мөлдір қабығы.

İRİ YARI *is.* Ірі, бойшаң, ірі денелі.

İRKİLMEK *(nsz)* 1. Селк ете түсу, селк ете қалу, ыршып түсу, ырғып кету. 2. *ıp* Талаурау, ісіну. 3. (су т.б.) Іркіліп жиналып қалу.

İRKİTİCİ *s.* Үркітетін, шошытатын, қорку ұялататын.

İRKİNTİ *is. hlk.* 1. Шалшық, іркінді су. 2. Үрку, тіксіну, секем алу. 3. Үрей, қоқыныш.

İRКМЕК *(nsz) hlk.* 1. Жиналу, іркілу. 2. *hlk.* Жинау, топтау. *hlk.* Жеркену, жирену.

İRİLANDALI *öz. is. ve s.* Ирландиялық.

İRİMİK, -ği *is.* Жарма, ұнтақ жарма.

İRONİ *is. Fr. ed.* Кекесін, келеке, мысқыл.

İRİRASYONALİZM *is. Fr.* Иррационализм.

İRİRASYONEL *is. Fr.* Иррациональды, ақыл жетпейтін.

İRİSİ *s. Ar.* Тұқым қуалаған, тұқым қуалайтын. *İrsi hastalık.* Тұқым қуалайтын ауру.

İRİSİYET *is. Ar.* Тұқым қуалаушылық, тегіне тартушылық.

İRİTİBAT *is. Ar.* Байланыс, қарым-қатынас. *irtibat kurmak* байланыс жасау, қарым-қатынас құру.

İRİTİCA, -ı *is. Ar. esk.* Кертартпа, кертартпалық, ескі пиғылды жақтағыштық.

İRİTİCAİ *s. Ar. esk.* Кертартпашыл, реакцияшыл, ескі пиғылды жақтағыш.

İRİTİCAL, -li *is. Ar. esk.* Сурып салма, экспрант, төкпе.

İRİTİCALEN *zf. Ar.* Дайындықсыз, жанынан суырып салып, бірден. *Önünde tek kâğıt olmadan irticâlen konuştu.* Ол ешқандай қағазға қарамастан, жанынан суырып салып

сөйлей берді.

İRTİFA, -i *is. Ar.* 1. Биіктік, жоғарылық.

2. *coğr.* Теңіз деңгейінен жоғарылық.

İRTİFAK HAKKI *is. huk.* Сервитут – меншікті нәрсені (бақша, жол т.б.) пайдалану правосына шек қою, басқа біреудің жылжымайтын мүлкін пайдалану құқығы.

İS *is.* Күйе, ыс. *ise tutmak* ыстау, қақтау.

İSABET *is. Ar.* 1. Дәл тию, дөп тию. *Bir kurşun isabetiyle öldü.* Ол оқтың дәл тиюінен өлді. 2. (сөз, пікір т.б.) Дөп басып айтылу, орындылық, жөнділік. *Sözünüzde isabet var.* Сіздің сөзіңіз өте орынды. 3. (лоторея т.б.) Ұтыстың шығуы. *Piyangoda bana yüz lira isabet etti.* Лоторейдан маған жүз лира шықты. 4. Дәл келу, үйлессу, бір жерден шығу. *Bize uğramanız isabet, biz de sizi arıyorduk.* Бізге келгеніңіз дұрыс болды, біз де сізді іздеп жатыр едік. *Gelmekle çok isabet ettin.* Тура уақытыңда келдің.

İSABELTLİ *s.* Орынды, тауып айтылған, дәл. *İsabelti bir karar aldılar.* Олар өте орынды шешім қабылдады.

İSABETSİZ *s.* Орынсыз, ретсіз, кисынсыз.

İSE *bağ.* 1. А, ал, бірақ. *Ben öğrenciyim, kardeşim ise doktor.* Мен оқушымын, ал бауырым болса дәрігер. 2. Егер. *O, hasta ise.* Егер ол ауру болса. 3. Болса да, болғанмен. *Genç ise de işini bilir.* Жас болса да өз ісін жақсы біледі.

İSEVİ *öz. is. Ar.* Христиан, христиан дiнiндегi адам.

İSEVİLİK, -ği *öz. is.* Христиандық.

İSFENDAN *is. Far. bot.* Үйенкі.

İSHAL, -li *is. Ar.* Іш өту, іш өтіп ауыру.

İSHALLI *s.* Іші өтіп ауыратын.

İSİLİK, -ği *is. tıp* Бөртпе, бөрткен.

İSİM, -smi *is. Ar.* 1. Есім, ат. *Askar isminde biri.* Асқар деген біреу. *İsmi nedir?* Аты кім? 3. *gr.* (зат) Есім, есім сөз. *isim koymak* ат қою, есім беріп атау. *isim vermek* ат қою, есім беру. *isim uapmak* белгілі бір салада аты шығу, мәлім болу. *ismi çıkmak* 1) аты

шығу, атақты болу. 2) жаман аты елге жайылу, жаман атақпен ел аузына ілігу. *ismini cismini almak* аты-жөні, кім екендігі туралы жазып алу. *isimini cismini bilmemek* ешқандай танымау, таныстығы болмау.

İSİM CÜMLESİ *is. gr.* Есім баяндауышты сөйлем.

İSİM ÇEKİMİ *is. gr.* Есімдердің жіктелуі.

İSİM DURUMU *is. gr. bk. İsim hali.*

İSİM GÖVDESİ *is. gr.* Есім негізді туынды түбір.

İSİM HÂLİ *is. gr.* Септік жалғауы.

İSİM KÖKÜ *is. gr.* Есім тұлғалы түбір сөз.

İSİMLENDİRMEK (-i, -e). Ат қою, есім беру.

İSİMLİ *s.* Есімді, деп аталатын, атты. *Canar isimli bir kız.* Жанар есімді бір қыз.

İSİMSİZ *s.* Атсыз, атаусыз, аты жоқ.

İSİM TAMLAMASI *is. gr.* Зат есімді сөз тіркесі.

İSKAMBİL *is. Fr.* Карта, ойын картасы. *İskambil falı.* Картамен бал ашу. *İskambil oynamak.* Карта ойнау.

İSKAMBİL KÂĞIDI *is.* Ойын картасы.

İSKÂN *is. Ar.* 1. Қоныстандыру, елдендіру, орналастыру. 2.

Қоныстану, қоныс тебу, орналасу. *iskân etmek* ел қондыру, елді орналастыру, қоныстандыру.

İSKANDİL *is. İt.* 1. Лот – теңіздің тереңдігін өлшейтін аспап. *İskandil atmak.* Лот тастау. *Derin su iskandili.*

Терең су лоты. 2. Лотпен теңіздің тереңдігін өлшеу. 3. *tec.* Жағдайды байқап қарау, тамырын басып көру. *iskandil etmek.* 1) теңіздің тереңдігін өлшеу. 2) мәлімет жинау, байқап көру. 3) сұрастыру, зерттеп білу.

İSKANDİNAV *öz. is. ve s.* 1. Скандинавия елдері. 2. Скандинавиялық.

İSKANDİNAV DİLLERİ *is.* Скандинавия тілдері.

İSKANDİNAVYALI *öz. is. ve s.* Сканди-

навиялық, скандинавия тұрғыны.

ISKARPELÂ *is. İt.* Қашау (аспап).

ISKARPİN *is. İt.* Туфли, қонышсыз бөтенке. *Ökçeli iskarpinler.* Өкшелі туфлилер. *Basık ökçeli iskarpinler.* Жай табан туфлилер. *Rugan iskarpinler.* Лактанған туфли. *Şık iskarpin.* Сәнді туфли.

ISKARTO *is. it.* Көктемгі қыркымдағы кой жүнінің қалдығы.

İSKELE *is. İt.* 1. Кемежай, айлақ. *İskeleyi bağlamak.* Айлақтау, кемеңі жағаға байлау. *İskeleyi tutmak.* Айлаққа тақалу, кемежайға жақындау. *İskeleye yanaşmak.* Ксмежайға жанасу, айлаққа келіп тоқтау. *Bindirme iskelesi.* Мінгізу айлағы. 2. Баспалдақ, басқыш. *İskeleyi indirmek.* Баспалдақты түсіру. *İskeleyi kaldırmak.* Басқышты көтеру. 3. Портты қала. 4. Кемеңің сол жақ бүйірі, сол жақ борты.

İSKELET *is. Yun.* 1. Сүлде, қаңқа, дененің қаңқасы, сүйек. 2. *mec.* Қаңқа, сыртқы бітімі. *Geminin iskeleti.* Кемеңің қаңқасы. 3. *s. mec.* Шидей, жіп-жінішке, ілмиген (адам). 4. *mec.* Нобай, жоба, схема. *iskelet gibi* ілмиген, өте арық. *iskeleti çıkmak* арықтап кету, қатты азып кету.

İSKEMLE *is. Yun.* 1. Орындық, отырғыш. *Bahçe iskemlesi.* Бақтағы орындық. *Bebek iskemlesi.* Балалар орындығы. 2. (вазо, күл салғыш үшін) Үстелше, кішкене үстел.

İSKİ *is. bk. Ski.*

İSKİTÇE *öz. is.* Скиф тілі.

İSKİTLER *ç. өз. is.* Скифтер – қара теңіздің солтүстік жағалауын мекендеген, біздің заманымыздан бұрынғы YII ғасырда өмір сүрген көшпенді дала тайпасының жалпы аты.

İSKOÇ *öz. is.* 1. Шотланд, Шотландияның негізгі тұрғын халқы. 2. *s.* Шотландия халқына тән. *İskoç kumaşı.* Кереге көз мата, шотландка.

İSKOÇÇA *öz. is.* Шотланд тілі.

İSKOÇYALI *is.* Шотландиялық, Шотландияның негізгі тұрғыны.

İSKOLÂSTİK *s. bk. Skolâstik.*

İSKORBÜT *is. Fr.* Дінгене, күркүлак, цинга – ағада С Витаминінің жеткіліксіздігінен болатын әлсіздік және тіс ауруы.

İSKOTA *is. İt. den.* Шкот – желкенді керіп байлайтын және желкенді реттеп отыратын жабдық.

İSLÂM *öz. is. ve s. Ar.* 1. Ислам. *İslâm dini.* Ислам діні. 2. Мұсылман. *İslâma gelmek.* Мұсылман болу, ислам дінін қабылдау.

İSLÂMÎ *s. Ar.* Ислам дініне қатысты, ислами. *İslâmî eserler.* Ислам дініне қатысты шығармалар.

İSLÂMÎYET *öz. is. Ar.* Мұсылмандық, мұсылманшылық.

İSLÂMLAŞMAK (*nsz*) Ислам дінін қабылдау, мұсылман болу.

İSLÂMLAŞTIRMAK (*-i*) Ислам жолына түсіру, мұсылман ету.

İSLÂMLIK, *-ği is.* Мұсылмандық.

İSLÂV *öz. is.* Славян. *İslâv dilleri.* Славян тілдері.

İSLEMEK (*-i*) Ыстау, ыс сіңіру, қақтау.

İSLİ *is. ve s.* Ысталған, қақталған, сүрленген. *İsli balık.* Қақталған балық.

İSMEN *zf. Ar.* Атын атап, атын атай отырып.

İSMET *is. Ar. esk.* 1. Адалдық, тазалық, пәктік. 2. Әділдік, әділ болушылық.

İSNADEN *zf. Ar.* (бір дерекке, қағидаға) Сүйене отырып, сүйеніп.

İSNAT, *-di is.* (біреуге не бір себепке) Аудару, арта салу, жабу. 2. *mec.* Жала жабу, күйс жағу, нақақтан кінәлау.

İSPANYOL *öz. is. ve s.* 1. Испан. 2. Испан халқына тән. *İspanyol dansı.* Испан биі.

İSPANYOLCA *is.* Испан тілі.

İSPANYOLET *is. Fr.* Сұқпа тиек, шпигалет – есік, терезенің ысырмалы сұқпа тиегі.

İSPAT *is. Ar. (-i)* Дәлел, айғақ, дәлелдеме. *ispata etmek* дәлелдеу,

айғақтау.

İSPATİ *is. Yun.* Шыбын шытыр – карта ойынындағы.

İSPATLAMAK (-i) 1. Дәлелдеу, іспен анықтау, көрсету. 2. Дәлелдеу, растау, қуаттау.

İSPATLANMAK (nsz) Дәлелдену, расталу.

İSPERMEÇET BALİNASI *is.* Кашалот – кит тұқымдас ірі теңіз жануары.

İSPİNOZ *is. Yun. zool.* Қызыл – сайрайтын орман құсы.

İSPİR *is. İt.* Атқосшы.

İSPİRTO *is. İt. hlk.* 1. Спирт. 2. *tec.* Ішімдік.

İSPİRTOCU *s.* Спирт ішетін адам.

İSPİRTOLU *s.* Спиртті, ішінде спирті бар.

İSPİRTOLUK, -ğu *is.* Спиртшам, спиртпен жанатын шам.

İSPİRTO OCAĞI *is. bk. İspirtoluk.*

İSPİRTOSUZ *s.* Құрамында спирт жоқ. *İspirtosuz içkiler.* Алкогольсыз ішімдіктер.

İSPİYON *is. Fr.* Шпион, тыңшы.

İSPİYONCU *is. hlk.* Шпион, тыңшы, жансыз.

İSPİYONCULUK, -ğu *is. hlk.* Тыңшылық, тың тыңдаушылық, жансыздық.

İSPİYONLAMAK (-i) Шпиондық әрекет істеу, тыңшы болу.

İSPRİTİZMA *is. Fr.* Спиритизм – о дүниеге, аруақтарға сенетін мистикалық сенім.

İSRAF *is. Ar.* Ысырап, шашалып-төгілуден болатын зиян, шығын. *israf etmek* ысыраптау, төгіп-шашып рәсуалау, шығындау.

İSRAFİL *öz. is. Ar.* Ислам дінінде қиямет-қайым күнін керней тарту арқылы алдын-ала хабар беретін періште.

İSRAİLLİ *öz. is. ve s.* Израилдік, Израил мемлекетінің негізгі халқы, еврей.

İSTANBUL EFENDİSİ *is.* Стамбул мырзасы – көбіне Стамбулда тұратын атақты, ақсүйек, мырза адамдар үшін

айтылады.

İSTASYON *is. Fr.* 1. Станция. *Demiryolu istasyonu.* Теміржол станциясы.

İstasyonun bekleme salonu.

Станцияның (вокзалдың) күту залы.

2. (мекеме, кәсіпорын) Станция.

Meteoroloji istasyonu. Метеорологиялық станция, ауа райын

бақылайтын станция. *Tohum islah istasyonu.* Селекциялық станция.

3. Станция, пункт, орын. *Benzin istasyonu.* Бензин құйып алатын

станция. *istasyon yapmak* аялдау,

күту.

İSTATİSTİK, -ği *is. Fr.* Статистика – қоғамдық құбылыстардың сандық жағын зерттейтін ғылым.

İSTATİSTİKÇİ *is.* Статистик, статистика маманы.

İSTAVRİT *is. Yun. zool.* Ставрида – алабуға тәрізді теңіз балығы.

İSTAVROZ *is. Yun.* Крест. *istavroz çikarmak* шоқынду.

İSTEK, -ği *is.* Қалау, тілек, ықылас. *O eski şarkıyı gerçek bir istekle tekrarlıyordu.* Ол ескі әнді бар ықыласымен қайта-қайта орындап тұрған еді. *Bugün sinemaya gitmeye isteğim yok.* Бүгін киноға баруға зауқым жоқ. *En büyük isteğim.* Менің ең үлкен тілегім (арманым). 2. Өтініш, талап, сұрау, тілек. *Bu adamın istekleri bitmiyor.* Бұл адамның өтінішінің соны жоқ. *İsteklerini yerine getirmek.* Талабын, өтінішін орындау. 3. *gr. İstek kipi.* Қалау рай. *istek duymak* ықыласы ауу, көңілі түсу, қалау.

İSTEKA *is. İt.* 1. Кий – Бильярд ойнауға арналған ұзын таяқ. 2. Кітап беттерін бүктеу үшін қолданылатын құрал.

İSTEKLENDİRMEK (-i) Қызықтыру, құмарландыру, ынталандыру.

İSTEKLENMEK (nsz) Қызығу, құмарлану, ынталану, ықыласы ауу.

İSTEKLİ *s.* Тілек білдірген, қызыққан, ықыласты. *İstekli çıkmadı.* Тілек білдірген болмады.

İSTEKSİZ *s.* Зауықсыз, ынтасыз, ықылассыз, шабытсыз. *Bu işe isteksiz ve hevesiz başlıyorum.* Бұл істі ынтасыз әрі ықылассыз бастап отырмын.

İSTEKSİZCE *zf.* Құлықсыздау, талапсыздау.

İSTEKSİZLİK, -ği *is.* Зауықсыздық, ынтасыздық, ықылассыздық.

İSTEM *is.* 1. Сұраныс, сұраным. *Sunu ve istem.* Сұраныс және ұсыныс, сұраным және ұсыным. 2. Ырық, ерік.

İSTEMEK (-i) 1. Қалау, тілеу. *İçeri girmekten korkarak bahçedeki demir kanepeye oturmak istedi.* Ол ішке кіруге жүрексінгендіктен, бақшадағы темір диванда отырғысы келді. 2. (-den, -i) Өтіну, сұрау. *Bir gün benden okumak için kitap istedi.* Ол менен бір күні оқу үшін кітап сұрады. 3. Іздеу, сұрау, шақыру. *Beni mi istedin? Meni izledin mi? Sizi isteyen kimdi? Sizdi isteyip jatkan kim edi? Sizdi izdegен kim edi? 4. Керек болу, қажет ету. *Bu iş çok emek ister.* Бұл іс көп еңбекті керек етеді. 5. Қыз айттыру, құда түсу. *Komşunun kızını istemişler.* Көршінің қызына құда түсіпті. *istediği gibi at koşturmak* емін-еркін жүріп тұру, ойына келгенін істеу, тартынбау.*

İSTEMLİ *s.* Ерікті, өз еркімен істелген.

İSTEMSİZ *s.* Еріксіз, өздігінен болмайтын.

İSTEMSİZLİK, -ği *is.* Еріксіздік, өздігінен болмайтындық.

İSTENÇ, -ci *is.* 1. Ықылас, ынта. 2. *psikol* Ерік, жігер.

İSTENÇÇİLİK, -ği *is. fel. ve psikol.* Волюнтаризм – өмірдің негізі ерік деп санайтын философиялық ағым.

İSTENÇ DIŞI *s.* Еріксіз, еркінен тыс, ырықсыз.

İSTENÇLİ *s.* Ерікті, өз еркімен істелген.

İSTENMEK (nsz) Қажет болу, керек болу. *Bir açığı istenir.* Аспаз керек.

İSTENMEYEN DURUM *is.* Қиын жағдай, керексіз шиеленіс.

İSTER *is.* 1. Мүдде, қажет, керек, талап. *Şehir halkının isterleri.* Қала халқының мүдделері. 2. *bağ.* Қаласа, мейлі. *İster giysin, ister kalsın.* Қаласа кетсін, қаласа қалсын. *İster inan, ister inanma.* Мейлі сен, мейіл сенбе.

İSTERİ *is. Yun. tıp* Қояншық, истерия (нерв ауруы).

İSTERİK, -ği *s.* Қояншық ауруы бар, қояншығы ұстап қалатын.

İSTER İSTEMEZ *zf.* Лажсыздан, шарасыздан, амалсыздан.

İSTETMEK (-i) Талап ету, өтіну.

İSTİAP, -bı *is. Ar.* Сыйымдылық, кенділік. *istiap etmek* сыйдыру, сыйғызу.

İSTİBDAT, -dı *is. Ar.esk.* Деспотизм, қатал әкімшілік.

İSTİDAT, -dı *is. Ar. esk.* Қабілеттілік, дарындылық. *Üstün istidat.* Тума талант, ерекше қабілет.

İSTİDATLI *s.* Қабілетті, дарынды, талантты.

İSTİDATSIZ *s.* Қабілетсіз, дарынсыз, талантсыз.

İSTİF *is. it.* 1. Бір жерге рет-ретімен жиналған қаланған үйінді. 2. Басы артық, запаста тұрған тауар. *istif etmek* қатар-қатар құламайтындай етіп жинау. *istifini bozmamak* назар аудармау, көңіл қоймау.

İSTİFA *is. Ar.* 1. Өз еркімен жұмыстан шығу. *Ertesi gün beni daireden istifaya mecbur ettiler.* Ертеңіне мені кеңседегі жұмыстан өз еркіммен шығуға мәжбүр етті. 2. Жұмыстан шығу туралы арыз. *istifa etmek* жұмыстан шығу, жұмыстан босау. *istifayı basmak* кенеттен жұмыстан шығу туралы шешім қабылдау.

İSTİFADE *is. Ar.* Пайдалану. *Fırsattan istifade.* Мүмкіндікті пайдалану. *istifade etmek* пайдаланып қалу, пайдасына асыру.

İSTİFANAME *is.* Жұмыстан шығуға арыз беру.

İSTİFÇİ *is.* 1. Ораушы, буып-гүйетін қызметкер. 2. Қатар-қатар қойып жинайтын адам.

İSTİFLEMEK *(-i)* 1. Қатар-қатар үйіп жинау. 2. (сатылмаған тауарларды) Үйіп қою, жинап қою.

İSTİFRAĞ *is. Ar. esk.* Құсық, локсу. *istifrağ etmek* құсу, жүрегі айну.

İSTİĞFAR *is. Ar. esk.* Құдайдан күнәсінің кешірілуін сұрау; тәубе қылу.

İSTİĞNA *is. Ar. esk.* 1. Бәлсіну, әлдеқандай болу, бұлдану. 2. Қанағатшылдық, барға риза болушылық, місе тұтушылық.

İSTİHARE *is. Ar.* Халықтың нанымы бойынша, кіріскелі отырған істің қалай болатындығын дәретін алып, дұғасын оқып ұйқыға кеткенде көретін түсіне қарай жору. *istihareye uatmak* жаңа істің келешекте қалай болатындығын түс көру арқылы білу үшін ұйқыға жату.

İSTİHBAR *is. Ar.* Хабар алу, мәлімет алу. *istihbar etmek* хабарлау, мәлімдеу.

İSTİHBARAT *ç. is. Ar.* 1. Ақпар, дерек, мәлімет. 2. Мәлімет жинау, хабар алу.

İSTİHBARAT DAİRESİ *is.* Барлау басқармасы, ақпарат алу басқармасы.

İSTİHBARAT SERVİSİ *is.* Барлау қызметі.

İSTİHFAF *is. Ar. esk.* Елемей, менсінбеу, төмен көру. *istihfaf etmek* елемей, менсінбеу.

İSTİHKAK *is. Ar.* (бірденеге) Құқығы болу, құқыға ие болу.

İSTİHKÂM *is. Ar.* Бекініс, қамал, қорғаныс құрылысы. *Daimî istihkâm.* Ұзақ уақыттық бекініс, тұрақты бекініс.

İSTİHKÂM SINIFI *is.* Инженерлік әскери бөлімдер.

İSTİHLÂK, -ki *is. Ar.* Тұтыну, қолдану, жарату, жұмсау.

İSTİHSAL *-li is. Ar.* 1. Өндіру, шығару. 2. Өндіріс. *İstihsal aletleri.* Өндіріс

құралдары. *İstihsalde gerileme.*

Өндірісте кейін қалу. *İstihsal ilişkiler.*

Өндірістік қатынастар. *İstihsal tarzı.*

Өндіріс тәсілі.

İSTİHZAR *is. Ar.* 1. Дайындау, әзірлеу.

2. Еске алу, еске түсіру.

İSTİKAMET *is. Ar.* Бағыт, бағдар, беталыс. *Şehir istikametinde.* Қалаға қарай бағыт алу. *Her istikamete doğru.* Кез-келген бағытта. *istikamet vermek* бағыттау, бағыт беру.

İSTİKBAL, -li *is. Ar. esk.* 1. Қарсы алу, күтіп алу. 2. Болашақ, алдағы уақыт, келешек. *istikbal etmek.* күтіп алу, қарсы алу, тосып алу.

İSTİKLÂL, -li *is. Ar.* Тәуелсіздік, еркіндік. *İstiklâl Harbi.* (1919-1923 жылдар арасындағы) Тәуелсіздік үшін соғыс. *İstiklâl kazanmak.* Тәуелсіздігін жеңіп алу. *İstiklâl Marşı.* Тәуелсіздік әнұраны (түріктердің ұлттық әнұраны).

İSTİKRAR *is. Ar.* 1. Тұрақтылық, орнықтылық. *Para istikrarı.* Ақшаның тұрақтылығы. 2. Қоныстану, елді болу. 3. *mec.* Тепе-теңдік. *istikrar bulmak* 1) тұрақтану, орнығу. 2) қоныстану, елді болу.

İSTİKRARLI *s.* Тұрақты, орнықты, бір қалыпты.

İSTİKRARLILIK, -ğı *is.* Тұрақтылық, орнықтылық, бір қалыптылық.

İSTİKRARSIZ *s.* Тұрақсыз, орнықсыз, аумалы.

İSTİKRARSIZLIK, -ğı *is.* Тұрақсыздық, орнықсыздық, аумалылық. *Siyasî istikrarsızlık.* Саяси тұрақсыздық.

İSTİLÂ *is. Ar.* 1. Жаулап алу, жеңіп алу, оккупация, басқыншылық. *İstilâ ordusu.* Басқыншы әскер. 2. Шабуыл, басып кіру; тарау; жайылу.

İSTİLÂCI *is. ve s.* Басқыншы, басып алушы, оккупант.

İSTİLÂCILIK, -ğı *is.* Басқыншылық, басып алушылық, баса-көктеп кірушілік, жаулап алушылық.

İSTİMLÂK, -ki is. *Ar.* Жеке адамдардың немесе қоғамдық ұйымдардың мүліктерін мемлекеттің өз қарамағына алуы, реквизиция, конфискация. *istimlâk etmek* реквизициялау.

İSTİMZAÇ, -cı is. *Ar. huk.* Сұрастыру, барлап қарау, байқау.

İSTİNABE is. *Ar. huk.* (тұрғылықты мекен-жайы бойынша соттың) Жауап алуы, тергеу жүргізуі.

İSTİNADEN zf. Негізге ала отырып, сүйсініп.

İSTİNAF is. *Ar. huk. esk.* Шағым, арыз, апелляция – айыпкердің сот үкіміне наразылығы жөнінде жоғары сотқа шағым беру жолы.

İSTİNAT, -dı is. *Ar. esk.* 1. Сүйену, таяну. 2. Арқа сүйеу, күш алу. 3. Бір қағиданы негіз етіп алу, дәлелге сүйену. *istinat etmek* сүйену, таяну.

İSTİNSAH is. *Ar. esk.* Көшіріп алу, көшіріп жазу.

İSTİNTAK is. *Ar. esk.* Тергеу, тергеуге алу, жауап алу.

İSTİRAHAT, -ti is. *Ar.* Демалыс. *istirahat etmek* дем алу, тынығу.

İSTİRHAM is. *Ar.* Өтініш, жалбарыну, жалыну. *istirham etmek* өтіну, жалынып – жалбарыну.

İSTİRİDYE is. *Yun. zool.* Устрица – жеуге болатын моллюскілердің бір түрі.

İSTİSMAR is. *Ar.* 1. Пайдалану, пайдаға асыру, іске жарату. 2. Қиянат етушілік, теріс пайдаланушылық. 3. Қанау. *İnsanın insan tarafından istismarı.* Адамды адамның қанауы.

İSTİSMARCI s. 1. Қиянатшыл, озбыр, біреудің еңбегін жегіш. 2. *is.* Қанаушы.

İSTİSMARCILIK, -ğı is. Эксплуатация, білгілі мақсат үшін пайдалану. *Din istismarcılığı yapmak.* Адамдардың діни нанымдарымен ойнау.

İSTİSNA is. *Ar.* (ережеден, құралдан тыс) Ерекшелік. *Her kanunun bir istisnası var.* Әрбір заңның ережеге

сай келмейтін тұстары болады. *Pek az istisna ile.* Өте аз ерекшелікпен. *istisna etmek* ерекшелену, бөлекшелеп көрсету.

İSTİSNAİ s. *Ar.* Ерекше, өзгеше, бөлекше. *İstisnai hâl.* Ерекше жағдай. *İstisnai mahkemeler.* Төтенше соттар. *İstisnai tarife.* Жеңілдік жасалған тариф.

İSTİSNASIZ zf. Ерекшеліксіз, өзгешеліксіз.

İSTİŞARE is. *Ar. esk.* Ақылдасу, кеңесу.

İSTOP ün! *İng.* Токта! Тұра қал! *Arabayı istop etmek.* Машинаны токтату. *Araba istop etti.* Машина тоқтап қалды, машина тұрып қалды.

İSTOR is. *hfk.* Перде. *İstorları indirmek.* Перделерді түсіру.

İSVEÇÇE öz. is. Швед тілі.

İSVEÇLİ öz. is. ve s. Швед, Швецияның негізгі тұрғыны.

İSVİÇRELİ öz. is. ve s. Швейцариялық, Швейцарияның негізгі тұрғыны.

İSYAN is. *Ar.* 1. Бүліншілік, бүлік, көтеріліс. *Silâhlı isyan.* Қарулы көтеріліс. 2. Бағынбаушылық, бас имеушілік. *isyan bayrağını açmak* қарсылық қылу, көтеріліс шығару, қарсы болу. *isyan etmek* 1) көтеріліске шығу, бүлік шығару. 2) қарсы болу, келіспеу, қарсылық ету.

İSYANCI s. Көтерілісші, көтеріліске қатысушы.

İSYANCILIK, -ğı is. Бүліншілік, бүлік шығарушылық.

İŞ is. 1. Жұмыс, іс. *İşe almak.* Жұмысқа алу. *İšten atmak.* Жұмыстан шығару. *İş borsası.* Еңбек биржасы. *İşe geç kalmak.* Жұмысқа кеш қалу. 2. Жағдай, жай-күй. *İş böyle iken.* Жағдай осылай болып тұрғанда. *Karışık iş.* Шешілуі қиын, шиеленісіп кеткен жағдай. 3. Іс; қызмет; жұмыс. *Devlet işleri.* Мемлекет істері. *İşim başımdan aşkın.* Жұмысым басымнан асады. *Şimdi işi var, gelemiz.* Қазір қолы бос емес, келе алмайды. *İşi nedir?* Немен шұғылданады? Не

істейді? *İşim olmasa, sana yardım ededrim.* Қолым бос болғанда саған көмектесер едім. *Sonunda bir iş buldu.* Соңында өзіне бір жұмыс тапты. 4. Еңбек, жұмыс, іс. *Dikiş işi.* Тігін, іс тігу ісі. *İğne işi.* Кесте тігу. *Yapı işleri.* Құрылыс жұмыстары. 5. Іс. *İşimi görmediler.* Менің ісіме қараған жоқ. 6. Әрекет, іс-қимыл. *Yoksullara yardım etmekle çok iyi bir iş yaptın.* Жарлыларға көмек көрсетіп, сен ізгілікті іс еттің. *iş açmak* шатақ бір істі (дауды) бастап алу, жатқан жыланның құйрығын басу. *işi Allaha kalmak* істі бір құдайға тапсыру. *işine bak!* 1) өз ісіңмен шұғылдан! 2) шаруаң, ісің болмасын! кіріспе! *işini bilmek* 1) өз ісін жақсы білу. 2) (бір нәрседен) пайда түсіре білу. 3) (бір істе) өз пайдасын ойлау, өз пайдасын көздеу. *işini bitirmek* өлтіру, көзін жоқ қылу. *işi bozmak* бұрынғы жасасқан шартынан бас тарту, айнып кету. *işi bozulmak* жұмысы жүрмеу, ісі алға баспау. *işi düşmek* ісі түсу. *iş etmek* 1) алдап кету. 2) зиян ету, шығынға батыру. *işi gücü bırakmak* барлық шаруасын тастау, жұмысты жиыстырып қою. *işten güçten kalmak* жұмысқа жарамай қалу; жұмыс істемеу. *işin içinden çıkmak (sıyrılmak)* 1) мәселені шешу, шешімін табу. 2) қиын бір істен шығатын жол тауып кету, шатақтан құтылып кету. 3) бір істен қашқақтау, қашу, жуымау. *İş işten geçti* қолайлы кезенді өткізіп алды, кеш қалды. *İşin kolayına kaçmak* оңай жол іздеу, ауырдың үсті, жеңілдің астымен жүру. *işin kötüsü* ең жаманы. *işi rast gitmek* табыстан табысқа жету, жұмысы алға басу. *işi tatlıya bağlamak* істі бейбіт түрде жөнге келтіру, мәселені жанжалсыз шешу. *işe yaramak* пайдаға асу, қажетіне жарау.

İŞ ADAMI *is.* Кәсіпкер, кәсіп иесі, бизнесмен.

İŞ AKDİ *is. huk. bk. İş sözleşmesi.*

İŞARET *is. Ar.* 1. Белгі, таңба. *Kesme işareti.* Дәйекше, апостроф. *Ünlem işareti.* Леп белгісі. *Noktalamalar işaretileri.* Тыныс белгілері. *Soru işareti.* Сұрақ белгісі. *Tırnak işaretileri.* Тырнақшалар. 2. Сигнал, шартты белгі. 3. Ишарат, ым-белгі арқылы белгі беру әдісі. *işaret etmek* 1) ишаралау, ишарамен түспалдап, мезгеп түсіндіру, көрсету. 2) айтып ескерту.

İŞARETLEMEK *(-i)* Белгілеу, белгі қою.

İŞARETLENMEK *(nsz)* Белгілену, белгі қойылу.

İŞARETLİ *s.* Белгі қойылған, таңба салынған.

İŞARET PARMAĞI *is.* Сүк саусақ.

İŞARETSİZ *s.* Белгісіз, белгісі, ең таңбасы жоқ.

İŞ BAŞI *is.* Іс басы, жұмыстың басталар сәті. *iş başı yapmak* жұмысты бастау, іске кірісіп кету.

İŞ BIRAKIMCI *is.* Ереуілші.

İŞ BIRAKIMI *is.* Ереуіл.

İŞ BİLİMİ *is.* Эргономика – адам мен оның жұмысының өзара қатынасының заңдары туралы ғылым саласы.

İŞ BİRLİĞİ *is.* Ынтымақтастық, қарым-қатынас, бірлесіп істеу, әрекеттестік, *iş birliği yapmak* бірлесіп жұмыс істеу, қарым-қатынасты жүзеге асыру, күш жұмылдыру.

İŞ BÖLÜMÜ *is.* Еңбек бөлісі.

İŞBU *is. esk.* Осы, бұл, дәл осы. *İşbu protokol.* Осы хаттама. *İşbu sebepten dolayı.* Осы себептен, көрсетілген себепке байланысты.

İŞÇİ *is.* Жұмысшы. *İşçi gücü.* Жұмысшы күші. *İşçi kartesi.* Еңбек кітапшасы. *İşçi mevzuatı.* Еңбек туралы заңдар жинағы, еңбек жайындағы заңдар. *İşçi sınıfı.* Жұмысшы табы. *İşçinin hizmet süresi.* Жұмысшының еңбек стажы, еңбек өтілі. *Kafa ve kol işçileri.* Ой және дене еңбегінің қызметкерлері. *Kalifiyeli işçi.* Маман

жұмысшы. *Maden işçisi.* Руда қазушы, кенші, шахтер. *Tarım işçisi.* Ауылшаруашылық жұмысшысы. *Uluslararası işçi hareketi.* Халықаралық жұмысшы қозғалысы. *Yapı işçisi.* Құрылыс жұмысшысы, құрылысшы.

İŞÇİLİK, -ği is. 1. Жұмысшы еңбегі, жұмыс. *Bunda çok işçilik vAr.* 1) Бұған көп еңбек сінірген. 2) Бұл көп еңбекті қажет етеді. 2. Орындау сапасы. *Bu yapının işçiliği iyi değil.* Бұл құрылыстың сапасы төмен. 3. Орындалған жұмысқа төленетін ақы, төлемақы.

İŞÇİ SİGORTASI is. bk. Sosyal sigorta.

İŞ DONU is. Кең шалбар.

İŞEMEK (nsz) Сию, кіші дәретке отыру, зәр төгу.

İŞ ERİ is. Өз ісінің шебері, ұста, ісмер адам.

İŞETMEK (-i) Сигізу, кіші дәретке отығызу.

İŞE UYGUN s. Үйлесімді, сайма-сай.

İŞEYARAR s. Епті, шебер, ысылған.

İŞGAL, -li is. Ar. 1. Басқын, жаулап алу, оккупация. *İşgal rejimi.* Басқыншылық режим (мемлекеттік құрылыс). 2. Ұстап қалу, ұстап жібермеу, токтату. *işgal etmek* 1) басып алу, жаулап алу. 2) ұстап қалу, жібермеу; жұмыстан көңілін бөлу.

İŞGALCI s. ve is. Басқыншы, оккупант.

İŞGALCILIK, -ği is. Басқыншылық, жаулап алушылық.

İŞ GÜCÜ is. Жұмыс күші.

İŞ GÜÇ, -cü is. Міндет, қызмет, кәсіп, жұмыс.

İŞ GÜÇ SAHİBİ s. Қызметі, кәсібі бар.

İŞ GÜNÜ is. Жұмыс күні.

İŞGÜZAR s. T. Far. 1. Іскер, тыңғылықты, епті. 2. Көзге түсуге құмар, көрсетпекке істеуді мақсат ететін.

İŞGÜZARLIK, -ği is. Іскерлік, ептілік, алғырлық.

İŞ HANI is. Офис, офистер орналасқан ғимарат.

İŞİ DUMAN is. tkz. Жағдайы өте нашар.

İŞİTİLMEK (nsz) Естілу, құлаққа шалыну.

İŞİTMEK (-i) 1. Есіту, есту. *Ağır işitmek.* Құлағы нашар есту. 2. Құлақтану, есту, хабардар болу, білу. 3. (сөгіс, ескерту) Есту, есіту.

İŞİTMEMEZLİK, -ği is. bk. İşitmmezlik.

İŞİTMEZLİK, -ği is. Естімегенсу, естімеген болу. *işitmmezliğe getirmek* естімеген болу, мән бермеу.

İŞİ KADINI is. Іскер, кәсіпкер әйел.

İŞKEMBE is. Far. 1. Үлкен қарын – күйіс қайтаратын хайуандардың асқазанының жалбаршақ қарны. 2. Сойылатын малдардың ішек-қарны. 3. s. Сол қарыннан пісірілген (тағам). *İşkembe çorbası.* Ішек-қарыннан дайындалған сорпа.

İŞKENCE is. Far. 1. Жәбір, қорлық-зорлық, қинау, азаптау. 2. Жан азабы, уайым-қайғы. *işkence etmek* азаптау, азап көрсету, жәбірлеу, зорлық-зомбылық жасау. *işkenceye sokmak* азаптау, жәбір-жапа шектіру, қинау.

İŞKENCECİ s. Жәбірлеуші, жапа шектірген.

İŞKİL is. Күдіктену, қауіптену, қорқу.

İŞKİLLİ s. Күдікті, күмәнді, сенімсіз.

İŞKİLLİLİK, -ği is. Күдіктілік, күмәнділік, сенімсіздік.

İŞKİLSİZ s. Сенгіш, нанғыш.

İŞKİLSİZLİK, -ği is. Сенгіштік, нанғыштық.

İŞ KOLU is. ekon. Департамент, бөлім.

İŞLEK s. 1. Жанданған, қызу, халық көп жүретін. *İşlek yol.* Халық көп жүретін жол. 2. Әдемі жазу. *İşlek, açık bir yazı.* Әдемі, әрі түсінікті қол.

İŞLEM is. 1. Процедура, операция, бір істі орындау, атқару тәртібі, орындау түрі. *Banka işlemleri.* Банк операциялары. *Vize işlemi yapmak.* Виза рәсімдеу. 2. *mat.* Амал. *Dört işlem.* Арифметикалық төрт амал.

İŞLEME is. 1. Жұмыс істеу, әрекет, жүргізу, қозғалту. *İşleme tarzi.* Жұмыс істеу әдісі. 2. Істеу, жасау. *Günah işleme.* Күнәлі болу,

күнәкарлану. *Suç işleme.* Қылмыс жасау. 3. *tec.* (бір мәселені т.б.) Қарау, талқылау. 4. Қолөнер. *Gümiş işlemeleri.* Күмістен жасалған қолөнер бұйымдары. *İpek işleme.* Жібекпен кестеленген.

ІШЛЕМЕК (-i) 1. Жұмыс істеу, жүру, істеу. *Kafası işlemiyor.* Оның басы істемейді. *Tezgâh işliyor.* Станок жұмыс істеп тұр. 2. Қолөнермен айналысу. 3. Жүріп тұру, рейс жасау. *Şimdi otomobillerin, otobüslerin işledikleri asfalt caddeden bir zamanlar ne kervan, ne insan geçerdі.* Қазір автомобильдердің, автобустардың жүріп тұратын асфальт данғылдан кезінде керуен де, адам да жүрмейтін. 4. Ішкі ойды түсіну, жүрегіне бойлау, жанын ұғыну. *içine işlemek.* 1) көкейіне қону. 2) жанды жеріне жанына тию. 5. Іріңдеу, бітеу, жара болу. *Parmağı işliyor.* Оның саусағы іріңдеп тұр. 6. (жара) Бітелу, біту, тартылу. 7. Тіркеу жұмыстарын жүргізу, есептерді жөндеп жазып отыру.

ІШЛЕМЕЛІ s. Кестелі, кестеленген.

ІШЛЕМ НАСМІ is. *ekon.* Биржада тіркелген экспорт пен импортқа шығарылған тауарлардың жалпы көлемі.

ІШЛЕТМЕ is. 1. Эксплуатация, пайдалану. *İşletme hakkı.* Пайдалану құқығы. *İşletme masrafları.* Эксплуатациялық шығындар. 2. Пайдалануға қосу, өндіріске ендіру. 3. Өнеркәсіп, кәсіпорын; зауыт. *İşletme hesabı.* Шарушылық есебі. *İşletme müdüriyeti.* Өнеркәсіп (зауыт) дирекциясы.

ІШЛЕТМЕСІ is. Кәсіпкер, іскер адам; (кәсіпорын т.б) басшы, жетекші. 2. *sin.* Продюсер.

ІШЛЕТМЕСІЛІК, -ği is. 1. Кәсіпорынға жетекшілік жасау. 2. Жеке бюджетке ие мемлекеттік кәсіпорын.

ІШЛЕТМЕК (-i, -e) 1. Жұмыс істету, жұмыс беру. 2. Пайдалану, іске қосу

İşletmeğe başlamak. Іске қосу. *Demiryolları işletmek.* Темір жолын пайдалану. *Makineyi işletmek.* Машинаны іске қосу. 3. (-i) *tkz.* Ажуалау, келемеждеу, мазақтау.

ІШЛЕТМЕК (-i, -e) Оператор.

ІШЛЕV is. 1. Қызмет, міндет, функция. 2. Еңбекке жарамдылық, Еңбекке қабілеттілік. *İşlev yitimi.* Еңбекке жарамдылығын жоғалту.

ІШЛЕVSEL s. Функционалды, функционалдык.

ІШЛЕYİM is. Өнеркәсіп, индустрия.

ІШЛІК, -ği is. 1. Ателье. *İşliğin karanlık köşelerinde.* Ательенің қараңғы бұрыштарында 2. *hlk.* Көйлек. *İşliğin yakasını açtı.* Ол көйлегінің жағасын ағытты.

ІШЛІК ORUN is. Кәсіпкерлерге арналған мекен, бизнес-класс.

ІШMAR is. *hlk.* Ым, ымдау, көзбен, қолмен берілетін ишарат, *işmar etmek* ымдау, ыммен белгі беру, ишара жасау.

ІШPORTA is. *İt.* Кезіп жүріп сататын саудагерлердің тауар салып алатын кәрзеңкесі, жаймасы. 2. Бұйымдарды далада жайып қойып сату.

ІШPORTACI is. Жаймашы, ұсақ-түйек заттарын жайып қойып я кезіп жүріп сататын адам.

ІШRET is. *Ar. esk.* Ішімдік, арақ-шарап.

ІШSİZ s. Жұмыссыз, іссіз. *İşsiz güçsüz kalmak.* Жұмыссыз қалу. *Kısmen işsiz.* Жарым-жартылай жұмыссыз.

ІШSİZLİK, -ği is. 1. Жұмыссыздық, істейтін жұмысы жоқтық. *İşsizliğin artması.* Жұмыссыздықтың көбеюі. *İşsizlik ödeneği.* Жұмыссыздыққа төленетін жәрдемақы. 2. (жұмыс орны үшін) Жұмыстың болмауы тоқырау кезені.

ІШ SÖZLEŞMESİ is. *huk.* Еңбек келісімшарты.

ІШТАН is. *Ar.* 1. Тәбет. 2. *tec.* Тілек, ықылас, құмарлық, әуестік. *İştahı açılmak* тәбеті шабу, асқа зауқы соғу. *İştahı kapanmak* тәбеті тартпау, асқа

- зауқы соқпау. *ıştahım yok*. 1) тәбетім тартпай түр. 2) ықыласым жоқ.
- İŞTANLANDIRMAK** (-i) Тәбетін ашу.
- İŞTANLANMAK** (nsz) 1. Тәбеті ашылу, тамақ ішкісі келу. 1 (ықылас, ынта) Пайда болу, ояну.
- İŞTANLI** s. 1. Тәбеті бар, асқа зауқы бар. 2. *tec*. Ынталы, ықыласты. 3. *zf*. Қуана-куана, шын көңілмен. *İştahlı çalışmak*. Шын көңілмен жұмыс істеу.
- İŞTANSIZ** s. 1. Тәбеті жоқ, асқа зауқы жоқ. 2. *tec*. Ынтасыз, ықыласты.
- İŞTE** *zf*. 1. Міне. *Hani kitap? – İşte!* Кітап қайда? – Міне. *İşte size anlattığım adam*. Міне сізге айтқан адамым. 2. Сонымен, қысқасы, сөйтіп. *İşte, arkadaşlar, bu sebepten dolayı hepimiz...* Сонымен, достар, осыған байланысты бәріміз... 3. *is*. Дәл, нақ. *Niçin söylemedin diyeceksiniz; bunun için işte!* Неге айтпадың дейтін шығарсыздар, дәл сол себептен!
- İŞTEŞ** s. Қызметтес, әріптес.
- İŞTEŞ ÇATI** *is. gr*. Ортақ етіс.
- İŞTİGAL**, -li *is. Ar. esk*. Айналысу, шұғылдану, кәсіп ету. *ıştiral etmek* айналысу, шұғылдану.
- İŞTİHA** *is. Ar.* 1. Тәбет. 2. Жыныстық әуестік.
- İŞTİRAK**, -ki *is. Ar.* 1. Ортақтасу, ортақ болу. 2. Қатысу, араласу. *ıştirak etmek* 1) қатысу, араласу. 2) ортақтасу, ортақ болу.
- İŞTİRAKÇI** *is*. Қатысушы.
- İŞTİYAK** *is. Ar. esk*. Сағыну, көргісі келу. 2. Тілек, мүдде-мұрат, көксеген ой.
- İŞVE** *is. Ar.* Қылымсу, қылымсушылық, құбылып түрленушілік, назданушылық.
- İŞVELİ** s. Қылымсыған, назды.
- İŞVEREN** *is*. Жұмыс беруші, кәсіпорын иесі, патрон.
- İŞYAR** *is*. Қызметкер, шенеунік.
- İŞYERİ** *is*. 1. Жұмыс орны. 2. Кәсіпорын.
- İT** *is*. 1. Ит. 2. *hkr*. Оңбаған, әдепсіз, көргенсіз адам.

- İTA** *is. Ar. esk*. Бөрү, төлеу, өтеу.
- İTAAT**, -ti *is. Ar.* Бой ұсыну, тіл алу, бағынушылық, көнушілік. *itaat etmek* бой ұсыну, бас ию, бағыну.
- İTAATKÂR** s. *Ar. Far.* тіл алғыш, көнгіш.
- İTAATLİ** s. Тіл алғыш, көнгіш, мойынсұнғыш.
- İTAATSİZ** s. Тілазар, кежір, тіл алмайтын, бағынбайтын.
- İTALİK**, -ği *is. Fr.* Курсив, көлбеу шрифті.
- İTALYAN** *öz. is*. Италиян, Италияндық. 2. Италиян халқына тән. *İtalyan müzigi*. Италиян музыкасы. *İtalyan mutfağı*. Италиян асханасы.
- İTALYANCA** *öz. is*. Италиян тілі, Италиянша.
- İTBURNU** *is. bot*. Итмұрын.
- İT CANLI** s. Ит жанды, шыдамды, төзімді.
- İTÇE** *zf*. Итше, ит сияқты, итше ырылдасып, итше жұлқысып.
- İTE KAKA** *zf*. 1. Қағып-соғып, киіп-жарып, итермелеп. 2. *tec*. Бейнетпен, қиналып жүріп, қиыншылықпен. *Çocuğu ite kaka bu duruma getirdik*. Баланы бейнетпен осы дәрежеге жеткіздік. *Çocuğu ite kaka yatırdık*. Баланы зорға дегенде ұйықтауға жатқыздық.
- İTEKLEMEK** (-i) Итермелеу, қағып-соғу.
- İTELEMEK** (-i) Итергіштеу, үсті-үстіне итермелеу.
- İTENЕК**, -ği *is*. Пистон.
- İTFA** *is. Ar. esk*. 1. Сөндіру, өшіру. 2. *fiz*. Басылу, сөну, өшу. 3. *tic*. (қарызды) Өтеу, төлеу.
- İTFAİYE** *is. Ar.* 1. Өрт сөндірушілер командасы, өрт сөндірушілер бөлімі. 2. Өрт сөндіру машинасы.
- İTFAİYE ARACI** *is*. Өрт сөндіргіш машинасы.
- İTFAİYECİ** *is*. Өрт сөндіруші.
- İTHAF** *is. Ar.* Арнау, сыйлау. *ithaf etmek* арнау, біреуге меншіктеу, тарту ету.

İTHAL, -li *is. Ar.* 1. Кірістіру, қосу, енгізу. 2. Импорт, тауар әкелу. *İthal bedeli.* Импорт салығы, шет мемлекеттен әкелінген тауардан алынатын баж салығы. *ithal etmek* 1) кірістіру, енгізу. 2) шеттен тауар әкелу, импорттау.

İTHALÂT *ç.is. Ar.* Импорт, елге шет мемлекеттерден тауар әкелу. *İthalât bedeli.* Елге шет мемлекеттен әкелінген тауардан алынатын баж (үкімет салығы) *Muvakkat ithalât.* Уақытша шет елден тауар әкелу.

İTHALÂTÇI *is. ve s.* Импортшы, елге шетелден тауар әкелуші.

İTHALÂTÇILIK, -ği *is.* Импортпен, елге шетелден тауар әкелумен айналысушылық.

İTHAL MALI *is. ekon.* Импорт тауар.

İTHAM *is. Ar.* Айыптау, кінәлау, айыпты деп санау. *itham etmek (veya ithamda bulunmak)* айыптау, айыпты деп табу, кінәлау.

İTHAMNAME *is. Ar. Far.* Айыптау қорытындысы, айыптау актісі.

İTİ *is.* Шабыт, шабыттандыратын күш.

İTİBAR *is. Ar.* 1. Бедел, қадір-қасиет, абырой. *İtibarı var.* Беделге ие, қадір-құрметке бөленген. *Biz sana ağabeu diye itibar ediyoruz.* Біз сені аға ретінде құрметтейміз. *Başkalarının sözüne itibar etmez.* Ол басқалардың сөзін елемейді. 2. Борышты төлеу қабілеттілігі, төлей алушылық. *itibar etmek.* 1) қадірлеу, құрметтеу, қастерлеу. 2) мән беру, көңіл қою, назар аудару. *itibar görmek* абыройға, құрметке бөлену, беделге ие болу. *itibara almak* назар аудару, мән беру. *itibardan düşmek* беделден айырылу, абырой-құрметтен жұрдай болу.

İTİBAREN *zf. Ar.1.(-dan, -den)* Бастап. *İlk gördüğü dakikadan itibaren.* Алғаш көрген минуттан бастап. *Bugünden itibaren.* Бүгіннен бастап. 2. *(-dan, -den)* Бері. *Bababım ölümünden itibaren.* Әкем өлгеннен бері.

İTİBARIYLA *zf.* Тұрғыдан, алып қарағанда. *Kılık kıyafet itibarıyla, bir dilenciden hiç farkı yoktur.* Киім-кешегіне қарасақ, оның қайыршыдан ешқандай айырмашылығы жоқ.

İTİBARİ *is.* Шартты, теориялық. *Kağıt paranın değeri itibarıdır.* Қағаз ақшаның құны шартты түрде ғана.

İTİBARLI *s.* 1. Беделді, абыройлы, құрметті. 2. Кредитін ақтай алатын, борышын өтерлік. 3. Құрметті, беделді қонақтарға арналған (орын т.б.) *Köşedeki itibarlı masalardan birine karşılıklı oturduk.* Бұрыштағы құрметті кісілерге арналған үстелдердің біреуіне қарама-қарсы отырдық.

İTİBARSIZ *s.* Беделсіз, қадірсіз, абыройсыз.

İTİBARSIZLAŞMAK *(nsz)* Қадірі кету, сый-құрметтен айырылу, беделі қалмау.

İTİBARSIZLIK, -ği *is.* Беделсіздік, абыройсыздық, қадірі жоқтық, қадірсіздік.

İTİCİ *s.* Қозғау салатын, қозғау болатын, түрткі болатын, итермелейтін. 2. *tec.* Жеркенішті, жиіркендіретіндей, сүйкімсіз.

İTİDAL, -li *is. Ar.* 1. Бір қалыпты, бір сарындылық, біркелкілік. 2. Суыққандылық, байсалдылық, сабырлылық, ұстамдылық. *itidalini kaybetmek* өзін-өзі ұстап тұра алмау, суыққандылығын жоғалту. *İtidalini muhafaza etmek* сабыр ету, шыдамдылық жасау, сабырлылық сақтау.

İTİKAT, -dı *is. Ar.* 1. Сенім, наным. 2. Көзі жетушілік, сенушілік.

İTİKATLI *s.* 1. Иманды, иманы бар, дінге сенген. 2. Сенген, көзі жеткен, нанған.

İTİKATSIZ *s. Ar.* 1. Имансыз, иманы жоқ. 2. Сенімсіз, сенімді емес.

İTİKATSIZLIK, -ği *is.* Имансыздық, дінсіздік.

İTİLÂF *is. Ar. esk.* Келісім, келісу,

- ризалык. *itilâf etmek* келісімге келу, келісу.
- İTİMAT**, **-dı** *is. Ar.* Сенім, сенім білдірушілік. *itimat beslemek* сенім арту, сену. *itimat etmek* сену, илану. *itimat telkin etmek* сенімге кіру, сенімге ие болу.
- İTİMATLI** *s.* Сенімді, сенім артуға болатын.
- İTİMATSIZ** *s.* 1. Сенбейтін, күдікпен карайтын. 2. Сенім ұялатпайтын, сенімсіздеу, онша сенімді емес.
- İTİMATSIZLIK**, **-ğı** *is.* Сенімсіздік, сенбеушілік.
- İTİNA** *is. Ar.* Мұқияттылық, тиянақтылық, ұқыптылық; ынта, ықылас. *itina etmek* тырысу, тындырымды болуға әрекеттену.
- İTİNALI** *s.* Ұқыпты, тыңғылықты, жинақы, тап-тұйнақтай.
- İTİNASIZ** *s.* Ұқыпсыз, пемкұрайды, салак.
- İTİNASIZLIK**, **-ğı** *is.* Ұқыпсыздық, салақтык.
- İTİRAF** *is. Ar.* Мойындау, мөйнына алу. *itiraf etmek* мойындау, мөйнына алу, тану. *Mağlubiyetini itiraf etmek.* Жеңілгенін мойындау.
- İTİRAZ** *is.* Қарсылық, наразылық, қарсы болушылық. *itiraz etmek* қарсы болу, қарсы тұру, көнбеу, наразы болу.
- İTİRAZSIZ** *zf.* Қарсылықсыз, наразылықсыз, сөзсіз, мүлтіксіз.
- İTİŞ KAKIŞ** *zf.* Қағып-соғып, итеріп, киіп-жарып.
- İTİŞMEK** (*nsz, -le*) Бірімен-бірі соқтығысу, итерісу. *itişip kakışmak* 1) бірімен-бірі соқтығысу, қағылып-соғылу. 2) бір-бірін қағып-соғып қалжындасу.
- İTİYAT**, **-dı** *is. Ar.* Әдет, дағды. *itiyat etmek* әдеттену, дағдылану.
- İT KOPUK**, **-ğu** *is.ve s.* Оңбаған, жексұрын.
- İTLENMEK** (*nsz*) *kaba* Әдепсіздену, адамшылыққа жатпайтын қылық көрсету, жүгенсіздену.
- İTLİK**, **-ği** *is hkr.* Иттік, итке тән қасиет.

- İTMEK** (*-i*) Итеру, итеріп қалу, итеріп жіберу, итермелеу. *Arabayı arkadan itmek.* Арбаны артынан итеру. *Kapıyı itmek.* Есікті итеру. *Suya itmek.* Суға итеріп жіберу.
- İTTİFAK** *is. Ar.* 1. Келісу, келісім, мақұлдау. 2. Одақ, ұйым. 3.*esk.* Пікір бірлігі. *ittifak etmek* 1) келісімге келу, келісу. 2) одақ құру, ұйымдасу.
- İTTİFAKLA** *zf.* Бір ауыздан.
- İVDİRMEK** (*-i*) Тездету, шапшаңдату, үдету, жылдамдату.
- İVECEN** *s.* Асығып-үсігіп жүретін, шыдамсыз, төзімсіз.
- İVECENLİK**, **-ği** *is.* Асығыстық, шыдамсыздық.
- İVEDİ** *is.* 1. Асығыстық, шұғылдық, тығызтаяндық. 2. *s.* Шұғыл, тығыз, асығыс, кідіртуге болмайтын.
- İVEDİLENMEK** (*nsz*) Асығу, асығып-үсігу.
- İVEDİLİ** *s.* Шұғыл, дереу, тез, кідіртуге болмайтын.
- İVEDİLİK**, **-ği** *is.* Шұғылдық, асығыстық, тығыздық.
- İVEDİLİKLE** *zf.* Шұғыл түрде, тез, дереу.
- İVEĞEN** *s.* 1. Шыдамсыз, асыққыш. 2. *tp* Тез үдейтін, ұлғаятын (ауру).
- İVİNTİ** *is.* Жылдамдық, шапшаңдық.
- İVMEK** (*nsz*) Асығу, асығысу.
- İVMEÖLÇER** *is.* Акселерометр.
- İVMEYAZAR** *is.* Акселерограф.
- İYE** *is.* Ие, қожайын, меншік иесі.
- İYELİK**, **-ği** *is.* Иелік, ие болушылық, қожалық.
- İYELİK EKİ** *is. gr.* Тәуелдік жалғауы.
- İYİ** *s.* 1. 1. Жақсы, жаман емес, тәуір. *İyi adam.* Жақсы адам. *İyi ilâç.* Жақсы дәрі. *İyi para kazandı.* Ол әжептеуір ақша тапты. 2. Аман, сау-сәлемет, есен-сау.
– *İyi misiniz?* – *İyiyim.* – Сау-сәлеметсіз бе? – Аман-есен жүріп жатырмын. 3. Жеткілікті, жетерлік. *Süt çocuklar için iyidir.* Сүт балалар үшін жақсы. *Bu yün, hırka için iyidir.* Бұл жүн бешпент үшін жеткілікті. 4.

zf. Жақсы, орынды, ретті, қисынды. *İyi konuştı.* Орынды сөйледі, жақсы айтты. *İyi bir cevap.* Орынды берілген жауап. *iyi gelmek* 1) жақсы әсер ету, жағу, ем болу: *İlaç iyi geldi.* Дәрі ем болды. *Palto üstünüze iyi geldi.* Пальто сізге құйып қойғандай. *iyi gitmek.* 1) (жұмыс т.б) ойдағыдай болу, жақсы жүру. 2) жарасу, үйлесу, шақ келу: *Bu elbise size iyi gidiyor.* Бұл көйлек сізге жарасып тұр. *iyi gözle bakmak* жаман ойлау, арам ойлау.

İYİCE *s.* 1. Жақсылау, тәуірлеу. 2. *zf.* Жақсылап, дұрыстап, жөндеп. *Ne konuşulduğunu da belki iyice anlamadı, ancak kendi düşüncesini söyledi.* Ол араларында не туралы әңгіме болғанын да жөндеп ұқпады, бірақ өз ойын айтып шықты.

İYİDEN İYİYE *zf.* Жақсылап, тиянақтап, жөндеп.

İYİ HAL BELGESİ *is.* Жақсы мінездеме.

İYİ KALPLI *s.* Жылы жүзді, мейірбан, мейірімді.

İYİ KÖTÜ *zf.* Жаман-жақсы, өйтіп-бүйтіп, әйтеуір.

İYİLEŞMEK (*nsz*) 1. Жақсару, түзелу, оңалу. 2. Аурудан сауығу, жазылу, айығу, оңалу.

İYİLEŞTİRMEK (*-i*) 1. Жақсарту, түзелту, арттыру. 2. Аурудан сауықтыру, айықтыру, емдеп шығару.

İYİLİK, -ği *is.* 1. Амандық, саулық, есендік. *İyilik haberinizi aldım.* Сіздің амандығыңыз туралы хабар алдым. 2. Игілік, жақсылық, тілектестік, жақсылық тілеушілік. *İyiliğini ödeyemem.* Сенің жақсылығыңды өтей алмаймын.

İYİLİKBİLİR *s.* Жақсылықты бағалай білетін, жақсылықты ұмытпайтын, ризалығын білдіріп, алғысын айта жүретін.

İYİLİKBİLİRLİK, -ği *is.* (жақсы қасиеттерді) Бағалай білушілік,

құрметтей білушілік.

İYİLİKÇİ *s.* Қамқор, көмекшіл, қайырымды.

İYİLİK GÜZELLİK *is.* (“жағдайыңыз қалай?” сұрағына жауап) Бәрі өз орнымен, бәрі жақсы.

İYİLİKLE *zf.* Жақсылықпен, өз еркімен, өз ықтиярымен.

İYİLİK SAĞLIK *is. bk. İyilik güzellik.*

İYİLİKSEVER *s.* Қамқор, жәрдемшіл, көмекшіл, қайырымды.

İYİLİKSEVERLİK, -ği *is.* Қамқоршылық, жәрдемшілік, көмекшілік, қайырымдылық.

İYİMSER *s.* Оптимист, дүниеге сеніммен, шаттана қарайтын.

İYİMSERLİK, -ği *is.* Оптимизм, өршіл көзқарас.

İYİ NİYET *is.* Адал пейіл, адал ниет, адал көңіл.

İYON *is. Fr. fiz. ve kim.* Ион.

İYOT, -du *is. Fr. kim.* Йод.

İYOTLU TUZ *is. kim.* Йодты тұз.

İZ *is.* 1. Із, таңба. *Ayak izi.* Аяқ ізі. *Parmak izi.* Саусақтың ізі, бармақтың таңбасы. 2. Тыртық, денеде қалған таңба. *Yara izi.* Жараның ізі, тыртық. *iz bırakmak* із қалдыру. *izi belirsiz olmak* ұшты-күйлі жоқ болу. *izine düşmek* ізіне түсу, із кесу, ізіне түсіп аңду. *izi silinmek* жоғалып кету, ұшты-күйлі жоқ болу. *izi sürmek* із аңду, соңына түсу. *izinden yürümek* ізімен жүру, біреудің ісін жалғастыру.

İZABE *is. Ar. esk.* (металл) Ерпту, балқыту, қорыту.

İZABE FIRINI *is.* Балқытатын пеш.

İZAFE *is. Ar.* Қосу, біріктіру. *izafe etmek* қосу, үстеу, біріктіру.

İZAFETEN *zf.* Құрметтеп, арнап, ізет көрсетіп. *Bu caddenin adı filâna izafeten verildi.* Бұл даңғыл пәленшеге көрсетілген құрмет ретінде осылай аталды.

İZAFÎ *s. Ar.* Салыстырмалы; релятивті.

İZAFİLİK, -ği *is.* Салыстырмалылық.

İZAFİYE *is. Ar.* Релятивизм.

İZAFİYET *is. Ar.* Өзара байланыс, қатынас, қарым-қатыс.

İZAH *is. Ar.* Түсіндіру, түсінік беру. *izah etmek* түсіндіру, ұғындыру.

İZAHAT *ç. is. Ar.* Түсініктер, түсініктемелер, мағлұматтар. *izahat vermek* (veya *izahatta bulunmak*) түсінік беру, түсіндіру, мағлұмат беру.

İZAHLI *s.* Түсінік берілген, түсіндірген. *İzahlı sözlük.* Түсіндірме сөздік.

İZ'AN *is. Ar. esk.* Түсіну, ұғу, ұғыну.

İZ'ANLI *s.* Ұғымтал, түсінігі бар.

İZ'ANSIZ *s.* Түсінігі жоқ, ұқпайтын.

İZBE *is. ve s. Rus.* 1. (іші қаракөлеңке, ылғалды) Жертөле, лашық. 2. Шетте, түкпірде орналасқан.

İZCİ *is.* 1. Ізші, із кесуші. 2. Бойскаут.

İZDİHAM *is. Ar.* Қыстырылу, сығылысу, қысылысу.

İZ DÜŞÜMÜ *is. fiz., mat.* Проекция.

İZİN, -zni *is. Ar.* 1. Рұқсат, келісім. 2. Демалыс. *Yıllık iznini kullanıyor.* Ол өзінің жылдық демалысын қолданып жатыр. *izin almak* 1) рұқсат алу. 2) демалыс алу. *izin istemek* рұқсат сұрау. *izin vermek* 1) рұқсат беру. 2) жұмыстан босату, жұмыстан шығару.

İZİNLİ *s.* 1. Рұқсат алған, рұқсаты бар. 2. Демалыс алған, демалыста жүрген, демалыстағы.

İZİNNAME *is. Ar. Far.esk.* 1. Жазбаша рұқсат қағаз. 2. *esk.* (қазы тарапынан) Некелесуге жазбаша түрде берілген рұқсат қағаз.

İZİNSİZ *zf?* Рұқсатсыз, ризалықсыз. *İzinsiz dışarı çıkmaz.* Рұқсатсыз шығуға болмайды. 2. *is.* Демалыс күндері шығуға рұқсат ала алмаған. (сарбаз я интернат оқушысы).

İZLEMEK *(-i)* 1. Көру, қарау. *Televizyonu izlemek.* Теледидар көру. 2. Ізінше еру, ере келу, ілесу. *Geceyi gündüz izler.* Түнмен ілесе күндіз

келеді. 3. Қадағалау, қадағалап байқау. *Çocuk kuşu gözleriyle izledi.* Бала құсты көздерімен байқап отырды. 4. Көксеу, жетуге тырысу, ұмтылу, соңына түсу. *Bu üretim politikasını izleyeceğiz.* Осы өндіріс бағытын ұстанатын боламыз.

İZLENİM *is.* Әсер, қалдырған әсер. *izlenim vermek* әсер ету.

İZLENİMCİ *is. ve s.* Импрессионист.

İZLENİMCİLİK, -ği *is.* Импрессионизм.

İZLEYİCİ *is.* Көрермен. *Sürekli bir televizyon izleyicisidir.* Ол тұрақты теледидар көрермені.

İZMARİT *is. Yun.* 1. Теңіз табан балығы. 2. Темекі тұқылы.

İZOBAR *is. Yun. coğr.* Изобара – ауа қысымы бірдей жерлерді география картасында бірімен-бірін қосатын сызықтар.

İZOLÂSYON *is. Fr.* Изоляция, айыру, жекелеу.

İZOLE *s. Fr.* Бөлектенген, жекелеген, айырылған.

İZOMER *s. Fr. kim.* Изомер – химиялық құрамы жағынан бірдей, бірақ физикалық және химиялық қасиеті жағынан басқалығы бар (заттар).

İZOMORFİZM *is. Fr.* Изоморфизм – химиялық құрамы мен құрылымы ұқсас кристалдық заттардың қосылыстар түзу қасиеті.

İZOTOP *s. Yun. fiz.* Изотоп – атом ядролары бір-біріне нейтрон санымен ғана ажыратылатын, ал протон саны бірдей (химиялық элементтер).

İZZET *is. Ar. esk.* Ұлылық, жоғары адамгершілік сезім, ұлықтық

İZZETİNEFİS, -fsi *is. Ar.* Өзінің адамгершілігін сезу, өзін-өзі сыйлау; намыс. *izzetinefse dokunmak* намысына тию. *izzetinefsini yerdirememek* намыстану, ар көру.

J

J, j – түрік әліпбиінің он үшінші әрпі.

JAGAR *is. zool. bk. Jaguar.*

JAGUAR *is. Fr. zool. Ягуар.*

ЖАКЕТАТАУ *is. Fr.* Фрак – алдыңғы етегі жоқ, артқы етегі ұзын еркек киімі.

ЖАКУЗИ *is.* Джакузи – гидромассажды ванна.

ЖАЛЕ *is. Far. esk. Шық.*

ЖАЛҰЗИ *is. Fr.* Терезе жапқыш, жалюзи.

ЖАМБОН *is. Fr.* 1. Сүрленген шошқаның сан еті, шошқаның тұздалған, сүрленген майы.

ЖАНДАРМА *is. İt.* 1. Жандарма. 2. Жандармерия. 3. *мес.* Жылпос, қу, жылмақай.

ЖАНЖАН *s. Fr. hlk.* Құбылмалы, құбылғыш.

ЖАНР *is.* Жанр.

ЖАНТ *is. Fr.* Доңғалақтың тоғыны.

ЖАПОН *öz. is.* 1. Жапон. 2. *s.* Жапондық, жапон халқына тән. *Japon güreşi.* Жапон күресі.

ЖАПОНСА *öz. is.* Жапон тілі, жапонша.

ЖАРГОН *is. Fr.* Жаргон – ерекше әлеуметтік топтың тілі.

ЖЕЛАТИН *is. Fr.* Желатин – мал сүйегінен шығарылатын дәмді, исі жоқ мөлдір желім.

ЖЕНЕРАСЫОН *is. Fr.* Ұрпақ, нәсіл, тұқым.

ЖЕНЕРАТӨР, -di *is. Fr.* Генератор.

ЖЕНОСИТ *is. Fr.* Геноцид – нәсіліне, ұлтына, дініне қарай ұсақ халықтардың жекелеген тобын құрту, жою.

ЖЕОДЕЗИ *is. Fr.* Геодезия – жердің формасы мен көлемін зерттейтін, жердің бетін өлшейтін ғылым.

ЖЕОФИЗИК *is. Fr.* Геофизика.

ЖЕОЛОГ *is.* Геолог.

ЖЕОЛОЖІ *is. Fr.* Геология.

ЖЕОМОРФОЛОЖІ *is. Fr.* Геоморфология – жер бетінің көрінісін, оның

жаратылыс тегін, өзгерісін тексеретін географияның бір саласы.

ЖЕОСАНТРИЗМ *is. Fr.* Геоцентризм.

ЖЕСТ *is. Fr.* 1. Бiм, дене кимылы. 2. Ұнамды әрекет, сыпайы қылық.

ЖЕТ *is. Fr.* Реактивті ұшақ. *jet gibi* тез, шапшаң, көз ілеспес жылдамдықпен.

ЖЕТОН *is. Fr.* Жетон – ақша орнына жүретін дөңгелек жұқа темір.

ЖІГОЛО *is. Fr.* Альфонс – егде тартқан дәулетті әйелдің жас көңілдесі. *jigolo tutmak*, (егде әйел) жас көңілдеспен болу, оны асырап, бағып-қағу.

ЖІЛЕ *is.* Жилет, көкірекше.

ЖІЛЕТ *is. İng.* Қауіпсіз ұстараның жүзі, алмасы.

ЖІМНАСТИК, -gi *is. Fr.* Гимнастика. *jimnastik yapmak* гимнастикамен айналысу, жаттығу жасау.

ЖІМНАСТИКЧІ *is.* Гимнаст.

ЖЕНЕКОЛОГ *is. Fr.* Гинеколог – әйелдер ауруының маманы.

ЖЕНЕКОЛОЖІ *is. Fr.* Гинскология – әйелдер ауруы және оны емдеу туралы ғылым.

ЖОКЕЙ *is. İng.* Жокей, атшабар.

ЖӨЛЕ *is. Fr.* 1. Жемістен я жидектен жасалған тәтті тамақ. 2. Сүйектің, еттің ұзақ қайнауынан қойылтылған суық тоңба тамақ. 3. Шашқа жылтыр түс беретін лак.

ЖУДО *is. Jap.* Дзюдо – жапонша күрестің бір түрі.

ЖУРНАЛ, -li *is. Fr.* 1. Сөз тасу. 2. Күнделік. *jurnal etmek* білдіру, жеткізіп бару.

ЖУРНАЛЦІ *is. ve s.* Жансыз, жеткізуші, сөз тасушы.

ЖУРНАЛЛЕМЕК *(-i)* Шпиондық әрекет істеу, тыңшылық жасау.

ЖУБИЛЕ *is. Fr.* Мерейтой, мүшелтой.

ЖҮПОН *is. Ar.* Ішкі белдемше, көйлек астынан килетін юбка.

ЖҮРІ *is. Fr.* Төреші, қазы, сарапшы, жюри.

JÜT

JÜT *is. Fr. bot.* 1. Кендір – көбіне
Үндістанда өсетін өсімдік. 2. Осы
өсімдіктен тоқылған мата.

К

К,к – түрік әліпбиінің он төртінші әрпі.

КАВА *s.* 1. Дөрекі, анайы, тұрпайы.

Kaba adam. Дөрекі, көргенсіз, әдепсіз адам. *Kaba söz.* Ерсі, оғаш сөз. 2. Дөрекі, үстіртін істелген, добалдай. *Kaba bir masa.* Дөрекі істелген үстел. 3. Ірі, кесек. *Kaba çakıl.* Қиыршық тас. *Kaba un.* Ірілеу ұнтақталқан ұн. 4. (салмағы жеңіл, көлемі жағынан) Үлкен немесе қалың. *Kaba bir yün döşek.* Үлкен жеңіл жүн төсеніш. *kabasını almak* 1) кедір-бұдырын алу, тегістеу. 2) (бір нәрсені) аздап қана тазалау, азын-аулақ тазалық жасау.

КАВАСА *zf.* 1. Дөрекілеу, дөрекі түрде, өрескелдеу, оғаштау, ерсілеу. 2. *s.* Ірілеу, ірірек, үлкендеу.

КАВАДАҮІ *is.* 1. Бұзақы, төбелесқой, еш нәрседен тайынбайтын, қорықпайтын. 2. *s. mec.* Өжет, ер жүрек, батыл, қайсар. *Doğrusu kabadayı çocuktur.* Сөздің шыны, ол батыл жігіт. 3. *s. hlk.* Ең жақсысы, ең кереметі, ең тәуірі. *Bunun en kabadayısı yüz bin lira.* Мұның ең жақсысы жүз мың лира тұрады.

КАВАДАҮІЛАҒМАҚ (*nsz*) Өжеттену, батылдану, тайсалмау, қаймықпау.

КАВАДАҮІЛІК, *-ği is.* Батылдық, ер жүректілік, сабаздық, өжеттік. *kabadayılık taslamak* батылсыну, өжетсіну.

КАВА ДÜZEN *zf.* 1. Атүсті, қалай болса солай, ұқыпсыз, немқұрайды. 2. Музыка аспаптарын күйге келтіру.

КАВА ЕТ *is.* Бөксе, сауыр.

КАВАНАТ, *-ti is. Ar.* Кінә, жазықтылық, айып. *kabahat işlemek* жазықты болу, айыпталатын іс істеу, теріс қылық жасау. *kabahati (birine veya bir şeye) yüklemek* кінәні (басқасына я басқа нәрсеге) аудару салу.

КАВАНАТЛІ *s.* Кінәлі, кінәсі бар, жазықты.

КАВАНАТЛІЛІК, *-ği is.* Кінәлілік жазықтылық.

КАВАНАТСІЗ *s.* Кінәсіз, кінәсі жоқ, айыпсыз.

КАВАНАТСІЗЛІК, *-ği is.* Кінәсіздік, кінәсіз болушылық, айыпсыздық.

КАВАК, *-ği is. bot.* 1. Асқабақ, кәді. *Kabak dolması.* Ішіне фарш салынған кәді. *Kabak haşlaması.* Буға піскен асқабақ. 2. *s.* Надан, білімсіз, көргенсіз. 3. *s.* (қауын, қарбыз үшін) Піспеген шикі. 4. *s.* Таз, қасқа. *kabak başına patlamak* көп адамның ішінен бір адам жазасын тарту.

КАВА КАĞИТ, *-dı is.* Орауыш қағаз.

КАВАКÇИ *is.* Асқабақ, кәді өсіретін, сағатын адам.

КАВАК КАФАЛІ *s. ve is.* 1. Қасқа (бас). 2. Қырылған, ұстарамен таптакыр етіп алынған. 3. *mec.* Ақымақ, жарымес, есуас.

КАВАК КЕМАНЕ *is. hlk.* Ішекті шертпелі халық аспабы.

КАВАКЛАМАҚ (*-i*) *hlk.* Ағаштың бұтақтарын жалаңаштап бұтау, шабу.

КАВАЛАҒМАҚ (*nsz*) 1. Қасқа бас бола бастау, қасқалану, маңдай шапшы түсу.

КАВАКЛІК, *-ği is.* 1. (қауын, қарбыз) Шикілік, піспегендік. 2. Қасқа бас болушылық. 3. *mec.* Надандық, көргенсіздік, мәдениетсіздік.

КАВАК ТАДИ *is. mec.* Мазасын алушылық, жалықтырушылық.

КАВАКУЛАК, *-ği is. tp* Мысқыл – шықшыт безінің қабынуы.

КАВА КУŞЛУК, *-ğu is. hlk.* Түске дейінгі бір-екі сағат мезгілі, сағат он бір шамасы.

КАВАЛАК, *-ği is.* (Осман әскерлерінің) Бас киімі.

КАВАЛАҒМАҚ (*nsz*) Дөрекілену,

өрескелдену, әдепсіздену.

KABALIK, -*ǵı is.* 1. Қолапайсыздық, икемсіздік, дөкірлік. 2. Дөрекілік, ерсілік, оғаштық.

KABAN is. Fr. Қысқа пальто.

KABARA is. 1. Басы жалпақ (бүркеншекті) етікші шегесі. 2. Сәндік үшін үйге қағылатын басы жалпақ мыс шеге.

KABARCIK, -*ǵı is.* 1. Бөртпе, безеу. 2. Көпіршік, көпірше.

KABARE is. Fr. 1. Кабаре – түрлі ойын-сауықтарды көрсететін ресторан немесе кафе. 2. Ішкілік ішілетін жай, кабак.

KABARECI is. Кабаре артисі

KABARIK, -*ǵı s.* 1. Қабарған, іскен, қампаған, томпайған. 2. Дөнес, дөнесі бар, бұдыр.

KABARIKLIK, -*ǵı is.* 1. Қабарушылық, ісіп томпайып кетушілік. 2. Дөнестік, бұдырлық.

KABARMAK (nsz) 1. Ісіну ісіп-кебу, көтерілу, дүмпію, көлемі ұлғаю. *Hatur kabardı.* Қамыр көтерілді. 2. (сұйықтық) Қайнап тасу, көбіктену. *Kahve kabardı.* Кофе көбіктенді. 3. Арту, өсу, көбею. *Masraflar kabardı.* Шығын көбейді. 4. Түсіп қалу, кетіп қалу. *Dolabın boyası kabardı.* Шкафтың бояуы түсіп қалды. 5. (хайуанның жүні) Тікірею, тікшию. 6. (теңіз) Алай-түлей болу. 7. Тас-талқан болып ашулану, ашуға міну, жанжал шығару. 8. *tec.* Кекірею, менменсу, бөддену. 9. (-*e*) *tec.* Өрескелдік ету, әдепсіздену, дөрекілік істеу. 10. Жүрегі лоблу, жүрегі айну. *Kan görünce birden midesi kabardı.* Қанды көргенде бірден жүрегі айнып қоя берді.

KABARTI is. Дөнестік, дөнес, томпақ жер.

KABARTMA is. 1. Рельеф, бедер. *Arazi kabartması.* Жердің бедері. 2. *s.* Бедерлі, көрнекті, бадырайып тұрған. *Kabartma harita.* Бедерлі карта.

KABARTMAK (-i) 1. Томпайту, дүмпію, қабарту. *Döşegi kabartmak.* Төсекті көпсіту. 2. (жерді, топырақты) Жұмсарту, босату, қопсыту. *Toprağı kabartmak.* Топырақты қопсыту.

KABARTMA TOZU is. Ашытқы.

KABA SABA s. 1. Дөрекі, мәдениетсіз, көргенсіз. 2. Үстірт, атүсті, немқұрайды

KABA SAKAL s Қою, қалың сақалды.

KABA SIVA is. Жай сылақ.

KABA TASLAK s. Схема түріндегі, бірдененің алғашқы жазылған (нобайы, сұлбасы).

KABIZ, -*bzi is. Ar. esk.* Іш қату, іш жүрмеу. *kabız çekmek* іш қату.

KABİL (I) s. Ar. Мүмкін, болуы мүмкін, болатын. *kabil değil* мүмкін емес, болуы мүмкін емес.

KABİL (II) s. Ar. 1. Тәрізді, ұқсас, сол сияқты. 2. Түр, сорт. *Bu kabil hastalıklarda...* Бұл түрдегі ауруларда...

KABİLE (I) is. Ar. Кіндік шеше, босануға жәрдем беретін әйел, акушерка.

KABİLE (II) is. Ar. Тайпа, ру.

KABİLİYET is. Ar. Қабілет, бейімділік. *Çocuğun müziğe kabiliyeti var.* Баланың музыкаға деген бейімділігі бар.

KABİLİYETLİ s. Қабілетті, қабілеті мол.

KABİLİYETSİZ s. Қабілетсіз, қабілеті жоқ, икемсіз, бейімсіз.

KABİLİYETSİZLİK, -*ǵı is.* Қабілетсіздік, қабілеті жоқтық, икемсіздік.

KABİN is. Fr. Кабина. *Pilot kabini.* Ұшқыштың кабинасы. *Plâj kabini.* Жағажай кабинасы. *Telefon kabini.* Телефон будкасы.

KABİNE is. Fr. 1. Министрлер кеңесі, кабинет. *Kabine buhranı.* Кабинеттің (үкіметтің) дағдарысы. 2. Дәрігер кабинеті. 3. Кабина. 4. Дәретхана, әжетхана.

KABİR, -*bri is. Ar.* Қабыр, мола.

KABLO *is. Fr.* Кабель. *Telefon kablosu.* Телефон кабелі. *Kablo çekmek (veya döşemek).* Кабел жүргізу, кабель тарту. *Kablo hattı.* Кабель жүйесі. *Yeraltı kablosu.* Жер астынан жүргізілетін кабель.

KABOTAJ *is. Fr.* Каботаж, жақын жерлерге жүк, жолаушы тасушылық.

KABRİSTAN *is. Ar. Far.* Мола, бейіт, зират.

KABUK, -ğu *is.* 1. Қабық. *Ağaç kabuğu.* Ағаштың қабығы. 2. Қыртыс. *Ekmek kabuğu.* Нанның қыртысы. 3. *astr.* Қыртыс. *Yer kabuğu.* Жер қыртысы, жердің сыртқы қабаты. 4. Қабық, қауыз. *Yumurta kabuğu.* Жұмыртқаның қабығы. *Elmanın kabuğunu soymak.* Алманың қабығын аршу. 5. *zool.* Тас қабық, қабыршақ. *Kaplumbağa kabuğu.* Тасбақаның тас қабығы. *kabuğuna çekilmek* өзімен өзі томаға тұйық болу, бөлектену.

KABUK DEĞİŞTİRME *is.* Жаңару.

KABUKLANMAK (*nsz*) Қабыктану, қабыршық пайда болу.

KABUKLU *s.* Қабықты, қабығы бар, сыртын қабық қаптаған.

KABUKSUZ *s.* Қабықсыз, қабығы жоқ.

KABUL, -lû *is. Ar.* 1. Қабыл алу, мақұлдау, ризалық, келісім. *Kabul müsün?* Келісесің бе? Қабылдайсың ба? *Önerimin kabulüne sevindim.* Ұсынысымның мақұлданғанына қуандым. 2. Қабылдау. *Resmi kabul.* Ресми қабылдау. 3. Акцепт, келісім беру, қол қою.

KABUL GÜNÜ *is.* (келушілерді) Қабылдау күні.

KABULLENMEK (*-i*) 1. Келісу, көну. 2. Сіңіріп кету, меншіктену, біреудің нәрсесін иелену. *Kitabımı kabullendi.* Ол менің кітабымды иеленіп кетті.

KABUL ODASI *is.* Қабылдайтын бөлме, қабылхана.

KABUL YERİ *is. bk.* *Kabul odası.*

KABURGA *is. Moğ. anat.* 1. Көкірек

қуысы. 2. *anat.* Қабырға 3. *den.* Кеменің қаңқасы. *kaburgaları çıkmak (veya sayılmak)* қабырғасы көріну, қабырғалары санауға келу, қатты азып кету.

KÂBUS *is. Ar.* 1. Басылып қалу, бастығырылу, тұншығып, жаман түс көру. 2. *s.* Қорқынышты, үрейлі.

KABUZ *is. hlk.* Өтірік айту, жалған айту.

KABZ *is. Ar.* 1. (қолымен) Ұстау, ұстап алу. 2. Өзірейіл тарапынан жанның алынуы, өлім.

KABZA *is. Ar.* Сап. *Kılıç kabzası.* Қылыштың сабы.

KABZIMAL *is. Ar.* (жеміс пен көкөністерді) Алыпсатар, делдал.

KACAK, -ğı *is. bk.* *Kap cacak.*

KAÇ *s.* 1. Қанша? Неше? *Kaç kişi?* Қанша кісі? *Kaç paran kaldı?* Қанша ақша қалды? *Kaç yaşındasın?* Неше жасыңдасың? Нешедесің? *Bugün ayın kaçdır?* Бүгін айдың нешесі? 2. Қаншама, қанша, қаншалықты, өте көп, сансыз рет. *Ona kaç defa söyledim, gene dinlemedi.* Оған қанша айттым, сонда да тындамады. *Benimle kaç zamandır dargın.* Ол маған көптен бері өк-пелі.

KAÇA *zf.* (баға) Қаншадан? Қанша тұрады? *Elma kaç?* Алма қаншадан? *Bu giysi kaç satılıyor?* Бұл киім қаншадан сатылып жатыр?

KAÇAK, -ğı *is. ve s.* 1. Босқын, ауғын, қашқын. *Asker kaçığı.* Әскерден қашқан, дезертир. *Vapurda bir de kaçak Küba ailesi vardı.* Кемеде тағы бір Кубадан келген босқын отбасы бар еді. 2. *s.* Заңға қайшы, заңсыз. *Kaçak av.* Браконьерлік, рұқсатсыз аң аулаушылық. *Kaçak avcı.* Браконьер, рұқсатсыз аңды аулаушы адам. *Kaçak kat.* Заңсыз салынған қабат. 3. *s.* Контрабандалық. *Kaçak mal.* Контрабандалық тауар, шекарадан жасырып

өткізілген тауар. 4. (газ, жанармай т.б.) Ағып кету, кеміп қалу, азаю. 5. *zf.* Жасырын, құпия, астыртын. *Bütün harp müddetince babası ile İsviçre'de kaçak yaşadı.* Ол соғыс жылдарында әкесімен Швейцарияда жасырын өмір сүрді. *kaçak görüşmek* жасырын кездесіп тұру.

КАСАҚСЫ *is.* Контрабандашы, контрабандамен шұғылданатын адам.

КАСАҚСЫЛИК, -ғи *is.* 1. Контрабанда. 2. *tec.* Жалтару, қашу, бас тарту. *Vergi kaçakçılığı.* Салық төлеуден жалтару.

КАСАКЛИК, -ғи *is.* Қашқындық, қашушылық.

КАСАМАК, -ғи *is.* 1. Жалтару, айла-шарғымен құтылу, қашу, бойды аулақ салу. *Görevinden kaçamak yapıp ava gidiyor.* Ол жұмысынан қашып-пысып, қашқақтап аңға кетеді. *Bir kaçamak noktası bulmak.* Жалтаратын, бойын аулақ салатын амал табу. 2. Жасырын істеу, астыртын қимылдау, сездірмей әрекет жасау. 3. (далада малды жаңбырдан қорғау үшін салынған) Пана, қалқа.

КАСАМАКЛИ *s.* Жалтарма, жалтармалы. *Қақатмакли севар.* Жалтармалы жауап.

КАСАН КАСАНА *zf.* Бірінің артынан бірі (қашқанда).

КАСАР *s.* Қаншадан? Қанша? *Her işçiyе kaçар lira verdiniz?* Әр жұмысшыға қанша лирадан бердіңіз?

КАСАГОС *is.* Әйелдердің ерлермен бірге бір ортада болуына, олармен сөйлесуіне тыйым салатын діни түсінік.

КАСАК, -ғи *is.* 1. (бір жағына қарай) Жылжып кеткен, сырғаған, қисайып кеткен. 2. Ілмегі шығып кеткен (шұлық т.б.). 3. *tec.* Есі ауысқан, ақылы кем, жынды.

КАСАНСИ *s.* Нешінші, қаншасыншы. *Қасанси катта отурыпсунуз?* Нешінші қабатта тұрасыз?

КАСАНАН *s.* Ұялшақ, ұяқ.

КАСАНАНЛИК, -ғи *is.* Ұялшақтық, ұяндық.

КАСАНИЛМАЗ *s.* Болмай қоймайтын, болуы сөзсіз, бәрібір болатын, болуы ақиқат.

КАСАНАМАК (-ден) Қашқақтау, басын ала қашу, тартыну.

КАСАНАМАК (-и) 1. Алып қашу, алып кету, ұрлап әкету. *Kız kaçармак.* Қыз алып қашу, қыз ұрлау. 2. (мезгілін, уақытын) Жіберіп алу, өткізіп алу, кешігу.

İlacın saatini kaçардым. Дәрі ішетін уақытты өткізіп алдым. *Үарури kaçармак.* Кемеге кешігіп қалу. *Маці kaçардым.* Футбол матчын көре алмай қалдым. 3. (мүмкіндік, сөт т.б) Пайдалана алмай қалу, айырылып қалу. *Fırsatı kaçардым*

Ыңғайлы сәтті жіберіп алдым, реті келіп тұрғанда пайдалана алмадым. 4. Жындану, жынданып кету. *Zavallı kaçарды.* Байғұс адам жынданып кетті. 5. Жасыру, көрсетпеу. *Karısını benden kaçарыпюр.* Ол маған әйелін көрсетпей жүр. 6. (Ішімдік) Шамадан тыс көп ішу, көп қолдану.

Biraz fazla kaçарыштым. Біраз артықтау ішіп қойған едім. 7. (-е) (кіші дәретін) Астына жіберіп қою, сиіп қою. *Donuna kaçармак.*

Бұтына жіберіп қою.

КАСАШАМАК (nsz) Жан-жаққа, тым-тырақай қашу.

КАСАКИН *is. ve s.* 1. (жұмыстан, сабақтан т.б) Қашып жүретін, қыдырымпаз. *Okul kaçкını.* Себепсіз сабаққа бармайтын оқушы. 2. Қашқын, дезертир.

КАСАКЛИ *s.* 1. Қандай? Нешелік? *Қаскыlı iskambil?* Қандай қарта? Нешелік қарта? 2. Қай жылы? (туылған, бі-тірген т.б) *Bu çocuk kaçкы?* Бұл бала қай жылғы? *Bu doktor kaçкы?* Бұл дәрігер оқуды қашан бітірген?

КАСАКЛИК *s.* 1. Қаншалық? Қанша тұратын? Қанша бөліктен тұратын? Қанша тартатын? *Қаскыlık kumaş?*

Матаның бағасы қанша? Мата қанша тұрады? 2. *tkz.* Қанша жастағы? Неше жасында?

КАСМАК, -ar (-den) 1. Қашу, безу, зыту. *Çocuk köpekten kaçtı.* Бала иттен қашты. 2. Қашқақтау, қашу, жоламау, көзіне түспеуге тырысу. *Alacaklılardan kaçmak.* Несие берушілерден қашқақтау. *Gelin bir evde kayın babasından kaçар.* Келін кейбір үйде қайын атасына көрінбеуге тырысады. *Okuldan kaçmak.* Сабақтан қашып кету. *Zahmetten kaçmak.* Қиындықтан қашу. 3. Ағып кету, жарықшақтан, сызаттан шығу. *Kazandan istim kaçıyor.* Қазаннан бу шығып жатыр. 4. Жоғалу, жоқ болып кету, айырылу. *İştahım kaçtı.* Тамаққа зауқым жоқ. *Neşesi kaçtı.* Көңіл-күйі бұзылды. *Rahatı kaçtı.* Тынышы кетті, тынышсызданды. 5. (-e) Кіру, ішіне кіріп кету. *Kulağına su kaçtı.* Құлағына су кіріп кетті. 6. (-e) Ұқсас болу, ұқсау, тарту, үйлес келу. *Bu mavi yeşile kaçıyor.* Бұл көк түс жасылға үйлес келеді. 7. Көмекші етістік қызметінде жұмсалады: Болу, болып көріну. *Bu söz soğuk kaçtı.* Бұл сөз қатты айтылғандай болды.

КАСТА *zf.* Сағат қаншада? Қашан? *Dün kaçta yattın?* Кеше сағат қаншада жаттың?

KADAR *e. Ar.* 1. (көлемі, биіктігі, үлкендігі жағынан) Бірдей, шамалас. *Авиç içi kadar.* Алақандай. *Yumruk kadar.* Жұдырықтай. 2. Сонша, соншама, сондай, соншалықты. *O kadar sevindi ki...* Ол сондай қуанды... *Senin kadar çalıştı.* Сен қанша істесең, ол да сонша істеді. *İstedigin kadar al.* Қалағаныңша ал. 3. Сондай, сол сияқты, сол тәрізді. *Aslan kadar kuvvetli.* Арыстандай күшті. *Çöl kadar geniş.* Шөл дала сияқты кең. 4. Сияқты, тәрізді (болу). *Teşekkür ederim onu almış kadar*

oldum. Рахмет, мен оны алғандаймын. 5. Жуық, шамасы, шамасында. *Bir yıl kadar.* Бір жылға жуық. *Bir ay kadar.* Бір ай шамасында. 6. Дейін, шейін. *Gara kadar.* Вокзалға дейін. *Saat ona kadar.* Сағат онға дейін. *Bildiğim kadarıyla.* Менің білуімше, маған белгілісі. *Mümkün olduğu kadar.* Мүмкіндігінше, мүмкін болғанша.

KADASTRO *is. İt.* Кадастр.

KADAVRA *is. İt.* Өлік.

KADAYIF *is. Ar.* Кадаиф–тәтті тағам.

KADEH *is. Ar.* Рөмке, бокал. *kadeh kaldırmak* (Біреудің құрметі үшін) бокал көтеру. *Kadeh tokuşturmak.* Рөмке қағыстыру.

KADEH ARKADAŞI *is.* Бөтелкелес, шөлмектес.

KADEHDAŞ *is. bk.* *Kadeh arkadaşı.*

KADEM *is. Ar. esk.* 1. Қадам. 2. Аяқ, табан.

KADEME *is. Ar.* 1. Дәреже, деңгей; саты, баспалдақ. *Dışişleri bakanları kademesinde konferans.* Сыртқы істер министрлері дәрежесіндегі конференция. 2. *ask.* Бөлімше.

KADEME KADAME *zf.* 1. Сатылап, саты-саты. 2. Дәреже-дәреже.

KADEMELEMEK (-i) Дәрежесіне қарай орналастыру, реттеу.

KADEMELİ *s.* Сатылы, бірнеше сатыдан тұратын.

KADER *is. Ar.* 1. Жазмыш, тағдыр. 2. *mec.* Бақытсыз тағдыр, тағдырдың тәлкегі. *kadere boyun eğmek* тағдырдың дегеніне көну. *kaderin cilvesi* тағдырдың құбылмалығы.

KADERCİ *s.* Фаталист – фатализмге бейім, қайдағы жоққа нанғыш, діндар адам.

KADERCİLİK, -ği *is. Fel.* Фатализм – адам өмірі алдын ала жазылып қойылған тағдырға тәуелді деп санайтын діни-идеалистік, философиялық ілім.

KADI *is. Ar. tar.* Қазы, төрелік ай-

татын судья, төрөші.

KADIN *is.* 1. Әйел. 2. Тұрмыс құрған қыз. 3. *esk.* Ханым. *Fatma Kadın.* Фатима Ханым. 4. *s.* Шаруақор, өз шаруасына ұқыпты (әйел). 5. *tec.* Үй қызметіндегі әйел, қызметші. *kadın olmak* 1) әйел болу. 2) *tec.* үй шаруасына пысық, күйеуіне жайлы әйел болу. *kadının fendi, erkeği yendi* әйелдің айланы еркекті жеңді, әйелдер қулығымен еркектерден жоғары тұрады.

KADINANA *is.* Егде тартқан аяулы ана.

KADIN AVCISI *is.* Қатынкұмар, қатыншыл, қатынжанды.

KADINCA *s. ve zf.* Әйелше, әйел сияқтанып, әйелге ұқсап.

KADINCAĞIZ *is.* Байғұс әйел, сорлы қатын.

KADINCİK, -ği *is.* Кішкентай келген әйел.

KADINCİL *s.* Қатыншыл, қатынкұмар
KADIN HASTALIKLARI *ç. is. tıp*
Әйел аурулары, гинекологиялық аурулар.

KADINIMSI *s.* Әйелге ұқсайтын, әйел сияқты.

KADIN KADINA *zf.* Тек әйелдер отырып, әйелдер арасында.

KADIN KADINCİK *s.* Пысық, көргенді, салмақты (әйел).

KADINLAR HAMAMI *is. tec.* У-шұлы жер.

KADINLI ERKEKLİ *zf.* Әйел-еркек аралас.

KADINLIK, -ği *is.* 1. Әйелдік, қатын болушылық. 2. Әйелге тән, әйелге лайық қасиет.

KADINNİNE *is.* 1. Әже. 2. Егде әйел.

KADINSAL *s.* Әйелге тән, әйелге қатысты.

KADINSI *s.* 1. Әйелге тән, әйелге лайық. 2. Әйел қылықты, әйелге ұқсайтын, әйел мінезді (еркек). *Kadinsı erkek.* Әйел сияқты еркек,

қыз-теке.

KADINSIZ *s.* Әйелсіз, әйелі жоқ, әйел алмаған.

KADIN TERZİSİ *is.* Әйел киімі тігіншісі.

KADIN TİCARETİ *is.* Әйелдерді саядалау, әйелдерді ұрлап әкетіп сату.

KADIRGA *is. Yun. den.* Желкенді, әрі ескекті соғыс кемесі.

KADİFE *is. Ar.* Барқыт (мата). *kadife gibi* барқыттай, жұп-жұмсақ, жайлы.

KADİM *is. Ar. esk.* Атам заманғы, ежелгі, бұрыннан келе жатқан.

KADİM DOST *is.* Ескі дос.

KADİR, -dri (I) *is. Ar. esk.* 1. Қадір-қасиет, күн. 2. *astr.* Үлкендік (жұлдызға қатысты). *kadrini bilmek* қадірін білу, қадір тұту, бағалау. *kadrini anlamak* қадіріне жету, қа дірлеу.

KADİR (II) *s.* 1. Құдіретті, қуатты, күшті. 2. “Құдіретті, бәріне күші жететін” мағынадағы Алла тағаланың есім-сипаттарының бірі. *kadir olmak* күшті болу, бар нәрсеге құдіреті жету.

KADİRBİLİR *s.* Қадірін, құнын білетін, бағалай алатын.

KADİRBİLMEZ *s.* Қадіріне жетпейтін, қадір-қасиетін, бағасын білмейтін.

KADİR GECESİ *is.* Қадыр түні—бұл рамазан айының қасиетті саналатын жиырма жетінші түні. *Kadir Gecesi doğmuş.* Қадір түні туған, жолы болғыш, несібесі мол адамдарға айтылады.

KADİRÎ *öz. is. Ar.* Қадиріе қауымдастығының мүшесі.

KADİRİLİK, -ği *öz. is. Ar.* Шейх Абдулкадыр Гейлани тарапынан XI ғасырда құрылған қауымдастық.

KADİRİYE *öz. İs. Ar. bk. Kadirîlik.*
KADİRŞİNAS *s. Ar. Far. bk. Kadir-bilir.*

KADİT, -di *s. Ar.* Жүдеген, арық, жадағай. *kadit çıkmak* жүдеп кету,

арықтап қалу, жадап біту.

KADMIYUM *is. Fr. kim.* Кадмий.

KADRİL *is. Fr.* Жұптасып билейтін би.

KADRO *is. İt.* 1. Кадрлар, штат, қызметкер құрамы. *Daimi kadro.* Тұрақты кадрлар, тұрақты құрам. 2. Штат кестесі. 3. Велосипедтің рамасы.

KADROLANDIRMAK *(-i)* Штатқа енгізу, қызметкерлер құрамына алу.

KADROLAŞMAK *(nsz)* Кадрлар құрамын құру.

KADROLU *s.* Штаттағы, тұрақты қызметкер.

KADROSUZ *s.* Кадрлар құрамына енген.

KAFA *is. Ar.* 1. Бас. 2. *mec.* Зеректік, зейінділік. 3. Ес, жад, ой. *kafa atmak* (төбелесте) баспен жүзіне соғу, баспен ұру. *kafa bulmak argo* 1) ішімдік ішу. 2) мазақтау, келемеждеу. *kafa dinlemek* басын ауыртпау, басын қатырмау. *kafa göz yarmak* дәрменсіздік, әлсіздік көрсету. *kafa kafaya vermek* кеңесу, ақылдасу. *kafasını kaldırmak* бас көтеру, қарсы шығу. *kafa kalmamak* мидың шаршағанынан түсінбеу, ұқпау. *kafa patlatmak* бірдеңе туралы бас қатыру. *kafa sallamak* 1) бас изеу. 2) дұрыс-бұрысына қарамай мақұлдау. *kafa şişirmek* басын қатыру, әр нәрсені бір айтып мазалау. *kafa tutmak* бас имеу, берілмеу, көнбеу. *kafadan atmak* ойдан айта салу. *kafası almamak* басына кірмеу, миына қонбау, түсінбеу. *kafası bozulmak* ашулану, ызалану. *kafası çalışmak* басы жақсы жұмыс істеу, тез ұғыну, түсіну. *kafasında tutmak* ойында сақтау, ұмытпау. *kafasını uçurtmak* басын шауып тастау, басын кесіп тастау. *kafayı bulmak argo* мас болу, көңілдену. *kafayı çekmek argo* ішімдік ішу. *kafayı dinlemek* өзді-өзі қалып ойлану. *kafayı üşütme* жындану, жынданып кету.

KAFADAR *is. Ar. Far.* Пікірлес, ойы, көзқарасы бір жерден шығатын ниеттес.

KAFADARLIK, -ğы *is.* Пікірлестік, бір пікірде болушылық.

KAFA DENGİ *is.* Бір-біріне саймасай, көзқарасымен ой-пікірі бір жерден шығатын адамдардың әрбірі.

KAFA KAĞIDI *is. hlk. bk.* *Nüfus cüzdanı.*

KAFALI *s.* 1. Басы бар, басты. *Çıkkı kafalı.* Басы сопақша келген. *Koca kafalı.* Басы дәу. 2. *mec.* Білімді, әрі түсінігі мол; басы жұмыс істейтін.

KAFASI BOŞ *s.* Надан, сауатсыз.

KAFASI ÇATLAK, -ğы *is. ve s.* Ақымақ, жарымес.

KAFASIZ *s.* 1. Басы жоқ, бассыз. 2. *mec.* Бассыз, ақылы жоқ, түсінігі аз.

KAFASIZLIK, -ğы *is.* Алғыр еместік, зейінсіздік, топастық.

KAFATASÇI *is. ve s.* Нәсілшіл.

KAFATASÇILIK, -ğы *is.* Нәсілшілдік.

KAFATASI *is. anat.* Бас сүйек.

KAFE *is. bk.* Kahve.

KAFEİN *is. Fr.* Кофеин.

KAFES *is. Ar.* 1. Тор. *Kuş kafesi.* Құстың торы. 2. (жабайы аңдар үшін) Темір тор, шарбак. *Aslan kafesi.* Арыстанның темір торы. 3. Терезенің сыртынан қойылған темір тор. 4. Мешіттерде әйелдер үшін қоршалып қойылған жер. 5. *argo* Қапас, түрме. *kafese girmek* 1) торға түсу, біреуге жем болу. 2) түрмеге түсу, қамауға алыну.

KAFETERYA *is. İng.* Кафетерий, кафе.

KÂFİ *s. Ar.* 1. Жеткілікті, мол. *Kâfi derecede.* Жеткілікті мөлшерде. *kâfi gelmek* жету, жеткілікті дәрежеде болу. 2. Жетті! Болар!

KAFİLE *is. Ar.* 1. Топ, шоғыр. *Yüz kişilik bir kafiye.* Жүз кісіден тұратын топ. 2. Колонна, сап, тізбек,

эшелон. *Asker kafilesi*. Эскери эшелон. 3. Партия, топ. *Malların ilk kafilesi dün geldi*. Тауарлардын бірінші партиясы (тобы) кеше келіп жетті.

KÂFİR *s. ve is.* 1. Кәпір, дінсіз, күдайға сенбейтін. 2. Мұсылман дінінен басқа діндегілер. 3. *tec. Қаныпезер, мейірімсіз, қатал.* 4. *tec.* Кәпір, ант ұрған, соққан. *Seni kâfir seni!* Әй, сен кәпір!

KÂFİRİSTAN *is. Ar. Far.* Кәпірлердің елі, кәпірлер тұратын жер.

KAFİRLEŞMEK (*nsz*) Кәпірленіп кету. **KAFİRLİK, -ği** *is.* 1. Кәпірлік, дінсіздік. 2. *tec.* Қатыгездік, мейірімсіздік, қаталдық.

KAFİYE *is. Ar. ed.* Ұйқас – өлен жолдарының соңғы дыбыстарының қабысуы, белгілі бір ырғаққа құрылуы.

KAFİYELİ *s.* Ұйқасты, ұйқасқа құрылған, ұйқастырылған.

KAFKASYALI *öz. is. ve s.* Кавказия тұрғыны, Кавказдық.

KAFTAN *is. tar.* Ұзын етек сырт киім, кафтан.

KÂFUR *is. Ar.* 1. Камфара – медицинада, техникада қолданылатын иісті зат. 2. *tec.* Аппак, кіршіксіз ак.

KÂGİR *s. Far.* Тас пен кірпіштен салынған. *Kâgir ev.* Тас үй.

KAĞAN *is.* Қаған, хан.

KAĞANLIK, -ğı *is.* 1. Қағандық, қаған болғандық. 2. Қағанат, қаған иелігіне қарайтын жер.

KÂĞIT, -dı *is. Far.* 1. Қағаз. *Kâğit destesi.* Қағаз будамы. *Duvar kâğıdı.* Тұсқағаз. *Sigara kağıdı.* Темекі қағазы. *Yazı kağıdı.* Жазатын қағаз. 2. Қысқа хат, құжат, куәлік. *Aşı kâğıdı.* Егу туралы анықтама. *Resmi kâğit.* Ресми құжат. 3. Ойын картасы. *Kâğit dağıtmak.* Ойын картасын тарату. *Kâğit oynamak.* Карта ойнау. 4. *hlk.* Қағаз ақша. 5. *s.*

Қағаздан жасалған. *Kâğit para* Қағаз ақша. *kâğit gibi olmak* құп-қу болып кету, бозарап кету, өңі қашу. *kâğit üzerinde kalmak* қағаз жүзінде қалу, алға жылжымау. *kâğit kaleme sarılmak* қағаз бен қаламға жармасу, бірден жаза бастау.

KÂĞITÇILIK, -ğı *is.* 1. Қағаз өнеркәсібі. 2. Қағаз сағумен айналысу-шылық.

KAĞNI *is.* Екі доңғалақты өгіз арба.

KAĞŞAK *s. hlk.* Тозығы жеткен, ескі, ескірген.

KAĞŞAMAK (*nsz*) *hlk.* 1. (жиһаз т.б) Тозу, тозығы жету, ескіру, көнеру. 2. *tec.* Қартаю, жасы келу, шал болу.

KÂH *bağ. Far.* Кейде, кей уақытта.

KAHIR, -hırı *is. Ar.* 1. Зорлық-зомбылық, басып жаншу, езу, жок қылу. 2. Қайғы-қасірет, уайым. *kahrını çekmemek* қысымшылыққа төзе алмау, көрсеткен жәбіріне шыдай алмау. *kahrı çekilir* төзуге болатын. *kahrı çekilmez* төзуге болмайтын. *kahrını çekmek* төзуге, шыдауға тура келу, қысымшылығын көтеру.

KAHIRLANMAK (*nsz*) Қатты уайымға түсу, өзін-өзі жегідей жеу, қайғыру.

KAHIRLI *s.* Қайғылы, мұңды, қайғыға батқан.

KÂHİN *is. Ar.* Сәуегей, көріпкел адам.

KÂHİNLİK, -ği *is.* Сәуегейлік, көріпкелдік.

KANKANA *is. Ar.* Қарқ-қарқ күлу, ахахалап күлу, қатты күлу. *kahkaha atmak* қарқылдап күлу. *kahkahanadan kırılmak* ішек-сілесі қатқанша күлу.

KAHPE *is. Ar. kaba* 1. Жәлеп, жезөкше, жүргінші. 2. Арамза, оңбаған, опасыз. *Kahpe düşman.* Жауыз дұшпан.

KANPELENMEK (*nsz*) Жәлепшілік жасау, жезөкшелікпен айналысу.

КАНПЕЛЕШМЕК (*nsz*) Жезөкше сиякты кылык көрсету, өзін жеңіл жүрiстi әйел сиякты ұстау.

КАНПЕЛІК, -ғі *is.* 1. Жәлептік, жәлепшілік, жезөкшелік, жеңіл жүріске түсушілік. 2. Оңбағандық, опасыздық. *kahpelik etmek* 1) жеңіл жүріске түсу, жәлепшілік жасау. 2) жамандық жасау, арамдық қылу.

КАНРАМАН *is. ve s. Far.* 1. Қахарман, батыр, ер. 2. *ed.* Кейіпкер.

КАНРАМАНЛИК, -ғі *is.* Қахармандық, батырлық, ерлік.

КАНРЕТМЕК (*-i*) *Ar. T.* 1. Азаптау, азап көрсету, қинау, жәбірлеу. 2. Жазалау, сазайын беру. *Allah hepinizi kahretsin!* Алла бәріңіздің сазайыңызды берсін! Бәріңізді лағынет атсын! 3. Қиналу, азаптану, қайғыру. 4. (*-e*) Қарғау, лағынеттеу.

КАНРОЛАСИ *s.* Құрып кеткір! Жок болғыр!

КАНРОЛМАК (*nsz*) *Ar. T.* Азаптану, азап шегу, қиналу. *kahrolsun* 1) лағынет атсын! қарғыс ұрсын! 2) жойылсын! *Kahrolsun düşmanlar* Дұшпандар жойылсын!

КАНВАЛТИ, -уи *is. Ar.* Таңертеңгі ас. *kahvaltı etmek* 1) таңертеңгі ас ішу. 2) әлдену, жеңіл тамактану.

КАНВЕ *is. Ar.* 1. Кофе. *Kahve çekirdeği.* Кофе дәні. *Kahve çekmek.* Кофе тарту, ұнтақтау. *Kahve pişirmek.* Кофе қайнату. *Kahve telvesi.* Кофе тұнбасы. *Sade kahve.* Қантсыз кофе. *Orta şekerli kahve.* Қант аз қосылған кофе. *Sütlü kahve.* Сүт қатқан кофе. 2. Кафе. *Yazlık kahve.* Жазғы кафе, ашық ауа кафесі.

КАНВЕ FALI *is.* Кофе тұнбасымен бал ашу.

КАНВЕ FİNCANI *is.* Кофе шыныаяғы.

КАНВЕHANE *is. Ar. Far.* Кафе, кофехана.

КАНВЕ KASİĞİ *is.* Кішкентай шай қасығы (кофе үшін).

КАНВЕРЕНГІ, -уі, -ні *s.* Қалампыр

түстес, қоныр. *Kahverengi çanta.* Қоңыр сөмке.

КАҺЬА *is. Far.* 1. Басқарушы, басшылық етуші. *Kâhya kadın.* Экономка, ас-суды, үй шаруасын басқаратын әйел. 2. *esk.* Ұстахана, цех бастығы. 3. *tec.* Біреудің сөзін сөйлеуші, жоғын жоқтаушы адам, адвокат. *Sen benim kâhyam mısın?* Немене, сен менің адвокатымсың ба? (*birinin başına*) *kâhya kesilmek* біреудің ісіне килігу, кірісу.

КАİДЕ *is. Ar.* 1. Ереже, тәртіп, қағида. *Kaideye göre.* Ережеге сай. *Kaide olarak.* Қағида бойынша, ереже бойынша. *Ahlâk kaideleri.* Мінез-құлық ережелері. *Hukuk kaideleri.* Заңдылық нормалары. 2. Тұғыр, тас табан. *Heykelin kaidesi.* Ескерткіштің тұғыры.

КАİДЕЛІ *s.* Ережелі, ережеге негізделген.

КАİДЕСІЗ *s.* 1. Ережесіз, ережесі жоқ. 2. Тұғыры, табаны жоқ, тұғырсыз.

КАİНАТ *is. Ar.* 1. Барлық тірі организм. 2. Дүнис, әлем. 3. *tec.* Бәрі, барлығы. *Bunu kâinat duydu.* Бұл туралы бәрі естіді, естімеген қалмады.

КАК (I) *is. hlk.* 1. Қак, кептірілген жеміс. *Armut kaki.* Алмұрт қағы. 2. *s. tec.* Арық, жүдеу.

КАК (II) *is. hlk.* Қак, іркіліп қалған жауын-шашын суы.

КАКА *s.* 1. (бала тілінде) Жаман, жиіркенішті. 2. *is.* Бок. *kaka uarmak* (бала) ішті босату, дәретке отыру.

КАКАС, -сі *is. hlk.* 1. Кептірілген, қақталған азық. 2. *hlk.* Қақталған енеке (буйвол) еті.

КАКАЛАМАК (I) (*-i*) 1. Қағып-соғу, итермелеу. 2. *tec.* (сауда-саттықта) Алдап соғу, сапасыз тауар са-ту.

КАКАЛАМАК (II) (*nsz, -e*) (бала, нәресте) Үлкен дәретке отыру,

тышып кою.

КАКАО *is. İsp.* Какао.

КАКАВАН *s.* Менмен, өзімшіл, паң.

КАКАВАНЛИК, **-ği** *is.* Менмендік, өзімшілдік, паңдық.

КАКИÇ, **-сi** *is.* Шанышқы – балық аулайтын үш айыр істік темір, сере.

КАКИМ *is. Ar. zool.* Ақ тышқан.

КАКИМАК *(-i) hlk.* Бетіне басу, ұялту, көзіне шұқу, соғу, ұрсу.

КАКИНÇ, **-сi** *is. hlk.* 1. Соғу, жазғыру. 2. Ашу, реніш, өкпе.

КАКИРДАК, **-ği** *is.* Шыжық.

КАКИРДАМАК *(nsz)* 1. Шықырлау, шықыр-шықыр ету, сықырлау, кытырлау. 2. Қатайып қалу, құрғап қалу. 3. *argo* Сілейіп қалу, сіресіп қалу, өлу.

КАКИŞМАК *(-i)* Итермелеу, үсті-үстіне итеру.

КАКМА *is.* 1. Итеру, қағу, түрту. 2. *s.* Оюланған, нақышталған. *Kakma gümiş tepsi.* Нақышталған күміс поднос.

КАКМАК *(-i)* 1. Итеру, итеріп жіберу, қағып кету, соғып кету. 2. Қағу, жерге ұрып кіргізу. *Kazık kakmak.* Қазық қағу. 3. Ою-өрнек шығару, ойып өрнектеу, нақыштау.

КАКМАЛИ *s.* Оюлы, нақышты, өрнекті.

КАКНЕМ *s.* 1. Көріксіз, кейіпсіз. 2. Арық, жүдеу, азғын.

КАКТÜS *is. Yun. bot.* Кактус.

КАКÜL *is. Far.* Кекіл.

КАКÜLLÜ *s.* Кекілді, кекіл койған, кекілі бар.

KAL (I) *is.* (балқыту кезінде) Металды шақпақтап шығару ісі.

KAL (II) *is. Ar. esk.* Жай сөз, бос әңгіме. *kale almatak* мән бермеу, назар аудармау.

KALA *zf.* Қалғанда, қалған кезде. *Köye iki kilometre kala benzin bitmiş.* Ауылға екі километр қалғанда бензин бітіп қалыпты.

KALABALIK, **-ği** *is. Ar. T.* 1. Жиын, тобыр, қалың топ. *Kalabalık*

içinde zorlukla boş bir masa bularak oturdum. Қалың тобыр ішінде зорға дегенде бос бір үстел тауып отыр-дым. 2. *s.* Есебі жок, көп, құжы-наған, қаптаған. *Kalabalık bir aile.* Үлкен отбасы. *kalabalık etmek* үй-іп тастау, ыбырсыту, қоқырсыту. *Şu eşya odada kalabalık ediyor.* Бұл зат бөлмені ыбырсытып тұр.

KALABALIK AĞIZLI *s.* Бәдік, аузына не келсе соны айтатын.

KALABALIKLAŞMAK *(nsz)* Топталу, шоғырлану, жиналу. *Kahve kala-balıklaştı.* Кафе адамға толды.

KALAK, **-ği** *is. hlk.* 1. Мұрын, мұрынның ұшы. 2. *hlk.* Келіннің үй-лену тойында киген фатасы. 3. *hlk.* Тезек үйіндісі.

KALA KALA *zf.* Бар болғаны, не бары. *Okulun kapanmasına kala kala iki hafta kaldı.* Мектептің жабылуына не бары екі апта қалды.

KALAKALMAK *(nsz)* Сасып қалу, саскалақтау, абдыру, абыржу.

KALAMAR *is. Yun.* Калмар балығының бір түрі.

KALAN *s.* 1. Қалған, артылған. *Kalan yüz lirayı Aliş'e verdim.* Қалған жүз лираны Әлішке бердім. 2. *is. mat.* Қалдық.

KALANTOR *is. ve s. İt.* Кербез, сәнқой, сән қуғыш.

KALANTORLUK, **-ğu** *is.* Кербездік, сәнқойлық.

KALAS *is.* 1. Жуан бөрене, қалың тактай. 2. *tec.* Түйсіксіз, топас, меңіреу.

KALAVRA *is.* 1. Өкшесіз аяқкиім, йемени. 2. Былғарыдан тігілген зат.

KALAY *is. kim.* 1. Қалайы–тез балкитын, ақ түсті, жеңіл металл. *Kalay yaprağı.* Қалайы фольгасы. 2. *tec.* Алдамшы көрініс, сырт көз көру үшін ғана көрер көзге жасалған көрініс. 3. *argo* Балағат. *kalayı basmak* балағаттау,

тілдеу.

KALAYCI *is.* 1. Қалайышы, қалайы қорытушы. 2. *tec.* Алаяқ, залым, алдамшы.

KALAYICILIK, -ğı *is.* 1. Қалайышы мамандығы. 2. *tec.* Алаяқтық, залымдық, қулық.

KALAYHANE *is.* Қалайышының ұстаханасы.

KALAYLAMAK *(-i)* 1. Қалайылау. 2. *tec.* Кем-кетігін жасыру, әдемі етіп көрсету.

KALBEN *zf. Ar.* Шын көңілден, шын жүректен.

KALBİ TEMİZ *s.* Ақ пейіл, адал, қалтқысыз.

KALBUR *is. Ar.* Елек, елеуіш. *kalbur gibi* шүрк тесік, тесік-тесік. *kalbura çevirmek* шүрк тесік ету, сау тамтығын қалдырмау. *kalburdan geçirmek* електен өткізу, елеу.

KALBURCU *is.* 1. Елек жасайтын я сататын адам. 2. Елекші, елек елейтін адам.

KALBURÜSTÜ *s. tec.* 1. Таңдаулы, қалаулы. 2. Көрнекті, үздік, жемісті. *kalburüstüne gelmek (veya kalburüstü kalmak)* халық қалаулысына айналу, қоғамда танымал бірі болу.

KALÇA *is. anat.* Сан.

KALÇA KEMİĞİ *is. anat.* Сан сүйек, орган жілік.

KALÇALI *s.* Санды, сан етті, жуан.

KALDI Kİ *bağ.* Бұдан басқа, оның үстіне. *Kaldı ki bugün propaganda da yasaktır.* Оның үстіне қазір насихат жүргізуге де тыйым салынған.

KALDIRAÇ, -cı *is. tek.* Рычаг.

KALDIRICI *is. tek.* Домкрат.

KALDIRIM *is.* 1. Тас төселген жол, тас төселген көше. *Kaldırım döşemek.* Тас төсеу. 2. Тротуар. *kaldırım çığnemek* қала өміріне ысылу. *kaldırıma düşmek* 1) мәнін, құнын жоғалту. 2) арзан бағамен көшеде сатылу. *kaldırımları arşınlamak* жұмыссыз, бос сандалу.

KALDIRIMCI *is.* 1. Көшеге, жолға тас төсеуші. 2. Алаяқ, қалтаға түсетін ұры.

KALDIRIM MÜHENDİSİ *is. alay* Көшеде бос сандалушы, жұмыссыз бос сенделуші.

KALDIRMAK *(-i)* 1. Көтеру. *Başını kaldırmak.* Басын көтеру. *Bavulu kaldırmak.* Шамаданды көтеру. *Ellerini kaldırmak.* Қолдарын көтеру. *Yakasını kaldırmak.* Жағасын көтеріп қою. 2. Жинау, жинап алу, алып кету. *Ekin kaldırmak.* Егін жинау. *Sofraıı kaldırmak.* Дастарқанды жинап алу. *Vazoıı kaldırmak.* Вазаны алып кету. 3. Жою, тарату, қысқарту, жабу. *Askeri üsleri kaldırmak.* Әскери базаларды жою. *Yürürlükten kaldırmak.* (заң, шешім т.б) Күшін жою, күші жүрмеу. 4. *tec.* Көтеру, шыдау, төзу, төтеп беру, кө-ну. *Ben bu sözleri kaldıramam.* Мен бұл сөздерді көтере алмаймын. 5. *tec.* Үйлесу, жасару, сай келу. *Bu kumaş süs kaldırmaz.* Бұл матаға өшекей үйлеспейді. 6. Ауруханаға жатқызу. *Dün öğleden sonra hastaneye kaldırdılar.* Оны түстен кейін ауруханаға жатқызды. 7. (өлікті дін талаптарына сай) Көму, жерлеу. *Zavallıyı bugün kaldırdılar.* Байғұсты бүгін жерледі. 8. Ояту, тұрғызу. *Beni saat sekizde kaldırım.* Мені сағат сегізде оятындар. 9. Нарықтан, саудадан алып тастау. *İstifçilerin piyasadan kaldırdığı mallar.* Алыпсатарлардың сауда-саттықтан алып тастаған тауарлары. 10. (қызды) Алып қашу, ұрлап өкету. 11. Емдеу, емдеп жазу, емдеп шығару. *Bu ilaç onu yataktan kaldırdı.* Бұл дәрі оны төсектен тұрғызды, емдеп жазды. 12. (бір нәрсені) Көп мөлшерде сатып алу. 13. Тағайындау. *Bu müdürü başka, daha önemli bir yere kal-*

dirdılar. Бұл директорды басқа, бұдан да маңызды бір жерге тағайындады. 14. *argo* Қағып кету, жымқыру, ұрлап кету.

KALE *is.* 1. Қорған, бекініс, қамал. *Kale duvarı.* Қорған қабырғасы. 2. *sp.* Қақпа. *Kale alanı* Қақпа алаңы. 3. Ладья – шахматтың мұнара тәрізді тасы. *kale gibi* 1) қорған сияқты (ғимарат жайында). 2) күші мол, қуатты (адам).

KALECİ *is. sp.* Қақпашы.

KALEM *is. Ar.* 1. Қалам, қарандаш. *Kurşun kalem.* Қарындаш. *Dolma kalem.* Автоқалам. *Taş kalemi.* Грифель, жазатын қарындаш тас. 2. Кескіш, жонғыш, қырғағыш аспап. *Taşçı kalemi.* Кірпіш, тас қалаушының кескіші. *Torna kalemi.* Токарлық кескіш, темір кесетін аспап. *Vida kalemi.* Винттің оймасын шығаратын аспап. 3. (бояу үшін) Қылқалам. *Kıl kalem.* Қылқалам, кисть. 4. Кеңсе, бюро. *Kalem arkadaşı.* Қызметтес, әріптес. *Kalem odası.* Кеңсе, кеңсе бөлмесі. 5. Хат, сөз саптау, сөз қолдану, стиль. *Kuvvetli kalemi var.* Оның қаламы жүйрік. 6. Түр, сорт. *Beş kalem ilâç.* Бес түр дәрі. *Üç kalem erzak.* Үш түр азық. 7. Жазушы. *kalem oynatmak* 1) жазу жазу. 2) жазуды түзелту, жөндеу. *kaleme sarılmak* отыра қалып жаза бастау. *kaleme almak* жазу, жазбаша түрде баяндау. *kaleminden kan damlamak* 1) жазғаны жан тебірентетін, толқытатын, қайғы-мұңға батыратын түрде болу. 2) өткір, тура жазу.

KALEM AÇACAĞI *is. bk. Kalemtraş.*

KALEM KAŞLI *s.* Жіңішке, қиылған қасы бар.

KALEM KUTUSU *is.* Қаламсауыт.

KALEMLİK, -ği *is.* Қаламсауыт.

KALEM PİL *is.* (жіңішке, ұзын, кішкене) Электр батареясы, батарейка.

KALEMTIRAŞ *is. Ar.* Қарындаштың

ұшын шығаратын жануыш.

KALENDER *s. Far.* 1. Көнбіс, күй талғамайтын, қарапайым. 2. Дәруіш, сопы, тақуа.

KALENDERİ *is. Far.* (халық ақындары) Саздың сүйемелдеуімен орын-дайтын төрт жолдан тұратын өлең.

KALENDERLEŞMEK (*nsz*) Сопылық жолға түсу, тақуалану.

KALEYDOSKOP *is. Far.* Калейдоскоп.

KALFA *is. Ar.* 1. (қолөнершінің, ұстаның т.б.) Көмекшісі, қолғабысшысы, қолғанаты. 2. *esk.* (күндердің үстінен қарайтын) Қараушы әйел, бақылаушы. 3. *esk.* Бастауыш мектептегі мұғалім көмекшісі. 4. *esk.* Балаларды мектепке алып баратын, үйге алып келетін адам.

KALGIMAK (*nsz*) *hık.* 1. Секіру, ыршу, шапшу. *At kalgıdı.* Ат шапшып кетті. 2. *tec.* Қатты кею, жындану, зығырданы қайнау. 3. *hık.* Бұзылу, жаман жолға түсу, азғындыққа беріліп кету.

KALICI *s.* 1. Тұрақты, үздіксіз. 2. Өлмейтін, өшпес, мәңгі.

KALICILIK, -ğı *is.* 1. Тұрақтылық, үздіксіздік. 2. Мәңгілік, өмірлік, өмір бақилық. 3. *fiz.* Қалдық маг-нетизм.

KALIÇ – cı *is. hık.* Орақ.

KALIK, -ğı *is. ve s. hık.* 1. Қалдық, артылып қалған, сарқыншақ. 2. *hık.* Отырып қалған қыз, кәрі қыз.

KALIMLI *s.* Тұрақты, мәңгі, өлімсіз, өшпейтін.

KALIN (I) *s.* 1. Жуан, қалың. *Kalın bir ağaç.* Жуан ағаш. *Kalın duvar.* Қалың қабырға. *Kalın iplik.* Қалың жіп. 2. Томпақ, томпиған, толық. *Kalın dudak.* Томпиған ерін. 3. (дауыс) Жуан, күшті, қатты күрілдек. 4. Қалың, қою, тығыз, жіңі. *Kalın bir duman tabakası.* Қою тұман. 5. *Argo*

Ақшалы, қалтасы қалын, бай.

KALIN (II) *is. hlk.* Қалын, қалыңмал. *Babam senden çok mu istedi kalın?* Әкем сенен көп қалыңмал сұрады ма?

KALIN BAĞIRSAK *is. anat.* Тоқ ішек.

KALINCA *s.* Қалыңдау, қалыңырақ.

KALIN KAFA *is. mec.* Топас, кеше, ақымақ, түсінігі жоқ.

KALIN KAFALI *s. mec.* Зейінсіз, зердесіз, топас.

KALIN KAFALILIK, -ğı *is. mec.* Зейінсіздік, зердесіздік, топастық.

KALINLAŞMAK (*nsz*) Жуандау, қалыңдау. *Üzümlerin çekirdeği büyü-müş, derisi kalınlaşmış.* Жүзімдердің дәні үлкейіп, қабығы қалыңдапты.

KALINLIK, -ğı *is.* Қалыңдық, жуандық. *70 metre kalınlığında toprak tabakası.* 70 метр қалыңдығындағы топырақ қабаты.

KALINMAK (бір жерде) Қалу, аял-дау. *Akşama kadar orda kalınır mı?* Ол жерде кешке шейін қалуға бола ма?

KALINTI *is.* 1. Қалдық, артық. 2. Қалдық, із. *Eski şehirlerin kalıntıları.* Ескі қалалардың қираған орны. *Geçmişin kalıntıları.* Ескіліктің қалдығы. *Radyoaktif kalıntıları.* Радиоактив қалдықтар. *Yüzünde yorgunluk kalıntısı var.* Жүзінде шаршағанның ізі бар.

KALIN YAĞ *is.* Майлайтын май.

KALIP, -bı *is. Ar.* 1. Пішін, форма, қалып, шаблон. *Biçki kalbı.* Киім үлгісі. *Harf kalbı.* Әріп құятын қалып. 2. Тілім, кесек, шағым. *İki kalıp sabun.* Екі кесек сабын. 3. *mec.* Қалып, түр, пішін, кейіп. *Kalbına bakarsan aslan gibi.* Түріне қарасаң арыстан сияқты. *kalıba dök-mek* қалыпқа құю. *kalıbını basmak* растау, дұрыстығын қуаттау. *kalıp gibi oturmak* құйып қойғандай, шапшақ. *kalıp gibi uyumak* өлген адамдай ұйықтау, дым сезбеу.

KALIPÇI *is.* 1. Қалып дайындайтын

я сататын адам. 2. Қалыптаушы, қалыпқа құюшы, формалаушы.

KALIP KIYAFET *is.* Сыртқы түр, сыртқы келбет, пішін.

KALIPLAMAK (*-i*) Қалыптау, қалыпқа құю, формалау.

KALIPLAŞMAK (*nsz*) 1. Қалыптасу, белгілі бір формаға келу, қалып алу. 2. Қалыптасып, орнығып кету, тұрақталу.

KALIPLAŞMIŞ *s.* Қалыптасқан, қалыпқа түскен, тұрақталған.

KALIPLI KIYAFETLİ *s.* Тартымды, сүйкімді, ұнамды, жағымды (адам)

KALIPLI KIYAFETSİZ *s.* Сүйкімсіз, ұнамсыз, жағымсыз (адам)

KALIT *is.* Мирас, мұра.

KALITÇI *is.* Мұрагер, мұраға ие, мираскор.

KALITIM *is. biy.* Тұқым қуалаушылық, тегіне тартушылық.

KALITIM BİLİMİ *is.* Генетика.

KALİBRE *is. Fr.* Калибр.

KALİFİYE *s. Fr.* Маман, ысылған төселген. *Kalifiye işçi.* Маман жұмысшы, бірінші дәрежелі маман.

KALİGRAFİ *is. Fr.* Каллиграфия.

KALİNOS *is. Yun. zool.* Алабұға (балық).

KALİTE *is.* 1. Сапа. *Kumaşın kalitesi.* Матаның сапасы. 2. *s.* Сапа-лы, жоғары сапалы. *Kaliteli mal.* Сапалы тауар.

KALİTELİ *s.* Сапалы, сапасы жоғары. *Kaliteli çay.* Жоғары сортты шай, сапалы шай. *Kaliteli eser.* Жоғары көркемдікті шығарма.

KALİTESİZ *s.* Сапасыз, сапасы төмен. *Kalitesiz mal.* Сапасы төмен тауар.

KALKAN (I) *is.* 1. Қалқан, оқтан, найзадан қорғанатын соғыс құралы. 2. *mec.* Қорғаушы.

KALKAN (II) *is. zool.* Камбала (балық).

KALKAN BEZİ *is. anat.* Қалқанша без.

KALKER *is. Fr.* Ізбесті тас, әк тас.

KALKIK *s. 1.* Көтеріңкі, жоғары қарай көтеріңкі тұрған, тік тұрған. *Kalkik burun.* Таңқы мұрын. *Masanın bir tarafı kalkık.* Үстелдің бір жағы көтеріңкі. 2. Кепкен, қабарған, іскен, көтеріліп кеткен. *Kaplamanın ortası kalkık.* Жабудың ортасы қабарып тұр.

KALKINDIRMAK *(-i)* Өркендету, өркендеуге мүмкіндік туғызу, дамыту.

KALKINMA *is.* Даму, өркендеу. *Kalkınma programı.* Даму, өркендеу бағдарламасы. *Ekonomik kalkınma.* Экономикалық жоғарылау.

KALKINMAK *(nsz)* Көтерілу, даму, өркендеу, нығаю, күшю. *Bu firma batmak üzere iken yeni müdürün çabasıyla kalkındı.* Бұл фирма күйреуге жақын тұрғанда, жана директордың күш салуының арқасында қайта күшейді.

KALKIŞ *is.* Көтерілу, жоғарылау. *Kalkışa geçmek.* (ұшақ) Әуелеп ұша бастау. *Kalkış pisti.* Ұшу алаңы *Kalkış saatleri.* Ұшақтың ұшу уақыты.

KALKIŞMAK *(-e)* (әлі келмейтін бір іске) Тырысу, тырмысу, кірісу, ниет ету. *Hastalığını düşünmeyerek evi badana etmeğe kalkıştı.* Ауырып жүргенің ойламай үйді ағарта бастады.

KALKMAK, -ar *(nsz)* 1. Тұру, көтерілу. *Yerinden kalktı.* Орнынан тұрды. 2. Күшін жою, жойылу, болдырмай тастау, өзгерту. *Yasanın bu maddesi kalktı.* Заңның бұл бабы күшін жойды. 3. Ісу, жоғары көтерілу, қабару. *Masanın kaplaması kalktı.* Үстелдің жабыны көтеріліп, ажырап кетті. 4. Жиналу, жинап алыну. *Ürün kalktı.* Өнім жиып алынды. 5. Құру, жойылу, жоқ болу. *Bu âdet çoktan kalktı.* Бұл әдет-ғұрып көптен жойылып кетті. 6. Жоғалып кету, жоқ болу, ұшты-күйлі жоқ болу. *Piyasadan kahve*

kalktı. Сатылымда кофе жоқ. 7. Көшу, басқа жерге қоныстану, қоныс аудару. *Tapu dairesi buradan kalktı.* Қаластр басқармасы бұл жерден көшіп кетті. 8. Жөнелу, шығу, кету. *Uçak ne zaman kalkıyor?* Ұшақ қашан ұшады? 9. Тіп-тік тұру, түрегеліп тұру. *Mektepte cezaya kalkmış gibi duruyorsun.* Мектепте жазасын тартып тұрған оқушыдай тұрсын. *kalkıp kalkıp oturmak* (зығырданы қайнағаннан т.б.) бір отырып, бір тұру, өзін ұстап тұра алмау.

KALLAVİ *is. Ar.* Уәзірлер киетін бас киім. 2. *s.* Дәу, зор, ірі.

KALLEŞ *s. Ar.* Алаяқ, арам, қу, мұттайым.

KALLEŞTİK, -ği *is.* Арамздық, қара ниеттілік, қаскөйлік.

KALMA DURUMU *is. gr.* Жатыс септірі.

KALMAK, -ır *(nsz)* 1. Қалу. *Baş başa kalmak.* Екеуі онаша қалу. *Bir ton kömür kaldı.* Бір тонна көмір қалды. 2. Болу, тұру. *Amerika'da yıllarca kaldı.* Көп жылдар Америкада тұрды. 3. Тұсу, орналасу, жайласу. *Siz nerede kaliyorsunuz?* Сіз қай жерге орналастыңыз? 4. Келесі жылға қалу, сыныпта қалу. *Çocukların içinde kalanlar da var geçenler de.* Балалардың арасында сыныпта қалғандар да бар, өткендер де. 5. *(-e)* Кейінге қалу, кешіктірілу. *Gitmemiz cumaya kaldı.* Біздің жолға шығуымыз жұма күнге қалды. 6. *(-e)* Қалу, өту, көшу. *Bu iş size mi kaldı?* Бұл іс енді сізге қалды ма? Бұл іс сізге өтті ме? 7. Қалу, тию. *Çiftlik ana babasından kaldı.* Жер меншігі оған әкешесінен қалды. 8. *(-den)* -сыз қалу. *Misafir geldi, gezmeden kaldık.* Қонақ келіп, серуенге шыға алмадық. *İşten kalmak.* Жұмыссыз қалу. 9. Тұрып қалу, жүрмей қалу. *Araba yarı yolda kaldı.*

Машина жарты жолда тоқтап қалды. *O iş şimdilik kaldı.* Ол жұмыс қазірше тоқтап қалды. 10. *(-le)* Шектелу, қанағат ету. *İş yalnız dayak atmakla kalmadı.* Іс тек таяқтаумен, ұрып-соғумен біткен жоқ. 11. (белгілі бір күйде, жағдайда) Қалу, болу. *Aç kalmak.* Аш қалу. *Cahil kalmak.* Сауатсыз боп қалу. *Fakir kalmak.* Кедей қалу. *İki kardeş öksüz kaldı.* Екі ағайынды жетім қалды. *Yalnız kaldı.* Жападан жалғыз қалды. 12. *-a, -ıp* Көсемшенің жұрнақта-рынан кейін келіп, іс-әрекеттің ұзақтылығы мен тандану, сасып қалу мағыналарда жұмсалады. *donakalmak, donupkalmak* сілейіп орнында тұрып қалу. *şaşa, şaşıp kalmak* тандану, таңырқау, таңғалу. *kalsa, kalırsa* қалса, салса; ойымша: *Bana kalırsa siz yanılıyorsunuz.* Меніңше, сіз қателесесіз. *Ona kalsa bize hiçbir şey vermez.* Оған салса, бізге ештеңе бермейді.

KALORİ *is. Fr.* Калория.

KALORİFER *is. Fr.* 1. Бір орталықтан жылыту. 2. Жылыту радиаторы.

KALORİFERCİ *is.* 1. Радиатор кондыратын, жөндейтін адам. 2. Орталық жылыту жүйесінің қызмет көрсетушісі.

KALORİFERLİ *s.* Бір орталықтан жылытылатын.

KALP, -bi (I) *is. Ar.* 1. Жүрек. *Kalbi atmak.* Жүрегі соғу. *Kalp uz-manı.* Кардиолог. 2. Жүрек ау-руы. *Kalpten öldü.* Жүрек ауруы-нан өлді. *Kalbi var, o dağa çıkamıyor.* Жүрек ауруы бар, ол тауға шыға алмайды. 3. *tec.* Көңіл, жүрек. *Kalpten.* Шын көңілден, шын жүректен. *Kalbini açmak.* Көңілдегі сырын ақтару. *Onda kalp denen şey yok.* Оның жүрегі жоқ. 4. *tec.* Жүрек, орталық. *Türkiye'nin kalbi Ankara.* Түркияның жүрегі – Анкара. *kalbi*

ağzına gelmek жүрегі аузына тығылу, қатты қобалжу; үрейлену, қатты қорқу. *kalbini çalmak* өзін сүйгізу, біреудің жүрегін билеу. *kalbi dayanamadı* жүрегі шыдамады, өлді. *kalbine doğmak* күні бұрын сезу, алдын ала жүрегі сезу. *kalbe dokunmak* көңілі елжіреп босау. *kalbi doldurmak* көңілі шаттыққа, сүйіспеншілікке толу. *kalbi ferahlamak* көңілі жайлану, тыныштану. *kalbine girmek* жүрегін жаулап алу, сүйіспеншілігіне бөлену. *kalbini kırmak* көңілін қалдыру, ренжіту.

KALP (II) *s. Ar. esk.* 1. Жасанды, бояма, қолдан жасалған. *Kalp altın.* Жасанды алтын. *Kalp para.* Жалған ақша. 2. *tec.* Өтірікші, жалған. *Kalp herifin biri bu.* Бұл нағыз өтірікші. 3. Түкке тұрмайтын, түк-ке жарамайтын. *Kalp adam.* Түкке жарамайтын адам

KALPAK, -ği *is.* Қалпақ, тымақ.

KALPAK AKÇE *is.* 1. Жалған, жасанды ақша. 2. *tec.* Жылпос, жылмақай, суайт.

KALPAKLİ *s.* Қалпақты, қалпақ киген.

KALPAZAN *is. Ar. Far.* 1. Жалған ақша жасаушы. 2. Алаяқтық, алдау-шылық, қулық.

KALPAZANLIK, -ğı *is.* 1. Жалған ақша жасаумен шұғылданушылық. 2. Алаяқтық, алдамшылық, қулық.

KALPÇİ *is. hlk.* Кардиолог – жүрек ауруының маман дәрігері.

KALP KRİZİ *is.* Жүрек ауруының ұстап қалуы.

KALPLAŞMAK *(nsz)* Селсоқтану, жұмысқа деген көңіл-күйі болмау, енжарлану.

KALPLİ *s.* 1. Жүрек ауруы бар (кісі). 2. Жүрегі бар. *İyi kalpli adam.* Ақ көңіл, көңілшек адам. *Saf kalpli.* Ақ пейіл, жайдары адам.

KALPSİZ *s. tec.* Жүрексіз, мейірімсіз, қайырымсыз.

KALPSİZLİK, -ği *is.* Жүрексіздік, мейірімсіздік, қайырымсыздық.

KALP SPAZMI *is.* Жүрек қысылуы.

KALP YARASI *is.* Жан жарасы, жан күйігі.

KALSİYUM *is. Fr. kim.* Кальций.

KALTABAN *is. Far. esk.* 1. Намысы жок, намыссыз, ұятсыз. 2. Алаяқ, өтірікші, алдамшы.

KALТАК, -ği *is.* 1. Құйысқансыз ер. 2. Ердің қасы. 3. *kaba* Ұятсыз, көргенсіз, әдепсіз әйел.

KALТАҚҢИ *is.* Ерші, ер шабатын, жасайтын шебер.

KAM *is. bk. Şaman.*

KĀM *is. Far. esk.* 1. Тілек, мақсат, арман. 2. Ләззат, жан рахаты. *kām olmak* ләззат алу.

KAMA *is.* 1. Қанжар. 2. Сына. 3. *ask* Затвор-зеңбіректің бекітуші тетігі. 4. Ойында ұтып шығу. *ka-ma basmak* ұту, жеңіп шығу.

KAMALAMAК (-i) Қанжармен жарақаттау.

KAMARA *is. İt.* 1. Каюта, кемедегі жеке бөлме. 2. Ағылшын мәжіліс палатасы. *Lordlar kamarası.* Лордтар палатасы, ағылшын мәжілісінің жоғары палатасы.

KAMAŞMAК (-sz) 1. (көз) Шағылысу, шағылу, қарығу, көздің жарыққа, сәулеге қаратпауы. *Işıktan gözlerim kamaşiyor.* Көзім қатты түскен жарыққа шағылып тұр. 2. Тісті қамау (түту).

KAMBİYO *is. İt. tic.* (ақша, валюта) Айырбастау, майдалау. *Kambiyo altın esası.* Алтын валюта стандарты. *Kambiyo kuru.* Валюталық курс. *Kambiyo muameleleri.* Валюталық операциялар. 2. (валюта айырбастау орны) Банк, биржа, агенттік.

KAMBİYO AJANI *is.* Биржада валюта сату және сатып алу жұмыстарын атқаратын агенттік.

KAMBUR *is.* 1. Бүкір, бүкіш, құныс. 2. Өркеш. 3. *s.* Бүкір, құныс.

Kambur adam. Бүкір адам. 4. Томпақ, дөңес шығынқы жер. 5. *tec.* Мазасыздық, уайым. *kamburunu çıkarmak* еңкею, бүгілу. *kamburu çıkmak* 1) бүкірею, еңкіш тарту. 2) (ауыр жұмыстан) бүкірі шығу, бүкір пайда болу.

KAMBURLAŞMAК (-sz) Бүкірею, еңкіш тарту.

KAMBURLUK, -ğu *is.* 1. Бүкірлік, құныстық. 2. Дөңестік, томпақтық.

KAMÇI *is.* 1. Қамшы, шыбыртқы. 2. *den.* Байлау арқанының ұшы.

KAMÇILAMAК (-i) 1. Қамшылау, қамшымен соғу, шықпырту, осу. 2. (жаңбыр, қар) Сабалап құю, төгілу, сорғалау. 3. *tec.* Жігерлендіру, қайраттандыру, ынталандыру; асықтыру. *merakını kamçilamak* әуестігін арттыру.

KAMÇILI *s.* 1. Қамшылы, қамшысы бар, қамшы ұстаған. 2. *tec.* Өктем, билеп-төстейтін, қолында билігі бар.

KAMELYA *is. Fr. bot.* Камелия.

KAMERA *is. Fr.* Камера.

KAMERAMAN *is. İng.* (кино) Оператор

KAMERİ *s. Ar. esk.* Айлы.

KAMERİYE *is. Yun.* Күрке, қос.

KAMERİYELİ *s.* Күркелі, күрке тіккен.

KAMERSİZ *s.* Айсыз.

KAMET *is. Ar. esk.* 1. Бой, тұлға. 2. *esk.* Мешітте намазға шақыру, қамет айту.

KAMIŞ *is. bot.* 1. Қамыс, құрақ. 2. *s.* Қамыстан жасалған. *Kamış sepet.* Қамыс кәрзеңке. 3. Еркектің жыныстық мүшесі. *kamış atmak (veya koymak)* ұрыстыру, керістіру; істің бітуіне кесірін тигізу.

KAMIŞ KULAK, -ğı *is.* Қамыс құлақ, тік құлақ (ат).

KAMIŞLI *s.* Қамысты, қамыс көп өскен.

KAMIŞLIK, -ğı *is.* Қалың қамысты

жер.

KÂMİL *s. Ar.* Кемел, толып жетілген, мінсіз.

KÂMİLEN *zf. Ar.* Бүтіндей, толығымен.

KAMP *is. Fr.* Лагерь. *Kampa çıkmak.* Лагерьге кету. *Kamp hayatı.* Лагерь тұрмысы. *Kamp kurmak.* Лагерь құру. *Esir kampı.* Соғыс тұтқындарының лагері. *Toplama (temerküz) kampı.* Тұтқындарды бір жерге жинап ұстайтын лагерь. *Kampa girmek. sp.* Лагерь жиынында болу.

KAMPANA *is. İt.* Қоңырау. *Kampana çalmak.* Қоңырау соғу, шалу.

KAMPANYA *is. İt.* Кампания, науқан. *Seçim kampanyası.* Сайлау науқаны.

KAMPLAŞMAK *(nsz)* Лагерьлерге бөліну, бөлініп кету, ажырау.

KAMPUS *is. İng.* Университет қалашығы, кампус.

KAMU *s. esk.* 1. Бүкіл, барлық, барша. *Kamu evlerden ayrı bir ev.* Барлық үйлерден өзгеше бір үй. *Kamu insanlar.* Барлық адамдар. 2. *is.* Қоғам, жұртшылық. *Kamu çıkarı.* Қоғам мүддесі. *Kamu hakları.* Азаматтық құқық. *Kamu görevi.* 1) Мемлекеттік қызмет. 2) Коммунальдық қызмет.

KAMU DÜZENİ *is.* Қоғамдық тәртіп.

KAMUFLÂJ *is. Fr.* Камуфляж, бүркеу, жасыру.

KAMUFLE *s. Fr.* Бүркелген, бүркеулі, байқамайтын етіп бүркемеленген. *katufle etmek* жасыру, бүркеу.

KAMU GÜVENLİĞİ *is.* Қоғамдық қауіпсіздік.

KAMU HİZMETİ *is.* Коммунальдық қызмет.

KAMU KURUMU *is.* Қоғамдық ұйым.

KAMULAŞTIRMAK *(-i)* 1. Жеке меншікті мемлекет пайдасына, иелігіне алу. 2. Қоғамдастыру, мемлекет мүлкіне айналдыру.

KAMUOYU *is.* Қоғамдық пікір. *Ka-*

muoyu oluşturmak (veya yaratmak) Қоғамдық ой-пікір қалыптастыру.

KAMUS *is. Ar. esk.* Үлкен, көлемді сөздік.

KAMU SAĞLIĞI *is.* Халықтың денсаулығы.

KAMUSAL *s.* Қоғамдық, қоғамға қатысты.

KAMUSALLAŞMAK *(nsz)* Қоғамдық мүлікке айналу, мемлекет мүлкіне айналдыру.

KAMU SEKTÖRÜ *is.* Мемлекеттік сектор.

KAMU TANRISI *is. ve s.* Пантеист, пантеизмді қолдаушы.

KAMU TANRICILIK, -ğı *is. fel.* Пантеизм—құдайды табиғатпен тең санайтын, табиғатты құдайдың бәйнесі деп танитын философиялық бағыт.

KAMYON *is. Fr.* Жүк машинасы, жүк автомашинасы.

KAMYONCU *is.* Жүк машинасы жүргізушісі.

KAMYONET *is. Fr.* Пикап — жүк және жолаушылар тасуға арналған ашық қорапты жеңіл автомобильдің бір түрі.

KAMYONETÇİ *is.* Пикап жүргізушісі.

KAN *is.* 1. Қан. 2. *tec.* Тұқым, тек, туыс. *Kan almak.* Қан алу. *Kan gelmek.* Қанау, қан ағу. *Kan kaybetmek.* Қан жоғалту. *kanı başına sıçramak (veya beynine çıkmak)* қаны басына шапшу, қатты ашулану, кіжіну. *kan ter içinde kalmak, kan tere batmak* қара терге түсу. *kana boyamak* қанға бояу, қан жоса қылу. *kana kan* қанға қан, қанды қанмен жуу. *kanı kanla yumazlar,kanı suyla yurlar* қанды қанмен жумайды, қанды сумен жуады (мақал).

KANAAT, -ti *is. Ar.* 1. Қанағат, барға ризалық, тойым. 2. Сенім, сену-шілік. *Onun sınıfı geçeseğine kanaa-tim yok.* Оның келесі

сыныпқа көшетініне көзім жетпейді.

3. Пікір, көзқарас. *kanaat etmek* қанағат ету, барға риза болу, місе тұту. *kanaat getirmek* сену, көзі жету.

KANAATKÂR *s. Ar. Far.* Қанағатшыл, нысапшыл, місе тұтқыш.

KANAATKÂRLIK, -ġı *is.* Қанағатшылдық, барға риза болушылық, місе тұтушылық.

KANAATLÍ *s. bk.* Kanaatkâr.

KANA KANA *zf.* Шөлі қанғанша, тойғанша, қомағайланып. *Onların da kana kana su içtiklerini görürsünüz.* Олардың да шөлдері басылғанша су ішіп жатқандарын көресіз.

KAN AKTARIMI *is. tp.* Қан күйю, біреудің қанын екінші біреуге күйю.

KANAL *is. Fr.* 1. Канал, су ағатын жасанды арна. 2. *anat.* Жол, өзек. *Atmik kanalı.* Ұрық шашатын жол. 3. Канал, байланыс, коммуникация линиясы.

KANALİZASYON *is. Fr.* Канализация.

KANAMA *is.* Қан кету, қанау. *Burun kanaması.* Мұрыннан қан кету.

KANAMAK (nsz) Қанау, қан ағу, қан шығу. *Burnu kanıyor.* Оның мұрны қанап жатыр. *Yarası kanıyor.* Оның жарасынан қан ағып тұр, жарасы қанап тұр.

KANARA *is. Ar. bk. Mezbaha.*

KANARYA *is. İsp. zool.* Ақсары шымшық, канарейка. *Kanarya sarısı.* Ақсары шымшық.

KANAT, -dı *is.* 1. Қанат. *Kanat çırtmak.* Қанатын қағу. 2. (балықтардың) Жүзу қанаты. 3. Ұшақ қанаты. 4. *ask.* Қанат, фланг. *Ordunun sağ kanadı.* Әскердің оң жақ қанаты. 5. Жарма, екі жағына ашылатын есік, терезе т.б. *kanadı altına almak (veya birinin üstüne) kanat germek* қанатының астына алу, қамқорлық жасау, пана болу.

KANATLANMAK (nsz) 1. Қанаттану, қанаты өсіп шығу. 2. Ұшу, көкке

көтерілу, әуелу. 3. *mec.*

Шаттану, мәз-мейрам болу, қуану.

KANATLI *s.* Қанатты, қанаты бар.

KANATMAK (-i) Кесіп алу, жаралау. *Parmağını kanattı.* Саусағын кесіп алды.

KANATSIZ *s.* Қанатсыз, қанаты жоқ.

KANAVA *is. İt. bk. Kanaviçe.*

KANAVİÇE *is. İt.* 1. Селдір мата. 2. Кенеп, қап тігетін мата.

KAN BAĞI *is.* Қандық туыс.

KAN BİLİMCİ *is. tp* Гематолог.

KAN BİLİMİ *is. tp* Гематология – қан зерттеу ілімі.

KANCA *is. İt.* Ілмек, ілгек.

KANCALAMAK (-i) 1. Ілмекпен іліп алу, ілгекпен іліп тарту. 2. *mec.* Мазалау, мазасын алу, жармасу.

KANCALI *s.* Ілмегі бар, ілмекпен жабдықталған.

KANCIK, -ġı *is.* 1. Ұрғашы (мал, жануар). *Kancık eşek.* Ұрғашы есек. *Kancık köpek.* Қаншық, ұрғашы ит. 2. *mec.* Сатқын, опасыз, арыс. 3. *is. hlk.* Қатын.

KANCIQA *zf.* Сатқындық жасап, опасыздық істеп.

KANCIKLİK, -ġı *is.* Сатқындық, опасыздық, екі жүзділік.

KANÇILAR *is. İt.* Елшілік хатшысы.

KANDAŞ *s.* Қандас, тумалас, ағайын, бауырлас.

KANDAŞLIK, -ġı *is.* Қандастық, туыстық.

KAN DAVASI *is.* Қанды кек, қанды өшпенділік.

KANDIRICI *s.* 1. Сендіретін, нандыратын, иландыратын. 2. Қызықтыратын, еліктіретін, еліктіргіш, азғырып әкететін. 3. Шөлді қандыратын, сусағанды басатын.

KANDIRMAK (-i) 1. Сендіру, иландыру, көндіру. *Bu arkadaşları da ben kandırdım.* Бұл жолдастарды да мен көндірдім. 2. Азғыру, алдау, еріксіз қызықтыру. 3. Сусынын қандыру, қарнын тойғызу.

KANDİL *is. Ar.* 1. Шамдал, шырағдан. 2. *argo* Мас. 3. Мейрам түні – бұл түн мешіт мұнаралары жарықпен әдеміленеді.

KANDİLCİ *is. esk.* 1. Мешіт және мешіт мұнараларының шырағданын жағатын адам. 2. Шырағдан жасайтын я сататын адам.

KANDİL GECESİ *is.* Төрт мейрам түнінің әрбірі: мәуліт, раджаб, мұғраж және ақталу (берат) түні.

KANDİL GÜNÜ *is.* Мереке түнінің қарсаңы.

KANDİLLEŞMEK (*nsz, -le*) Бірін-бірі мейрам түнімен (*kandil gecesi*) құттықтау, құтты болсын айту.

KANDİLLİ KÜFÜR *is. hlk.* Ауыр балағат, былапыт сөз, боқтық.

KANDİL SİMİDİ *is.* Дөңгелек нан – күнжіт майына дәмді етіп пісіріп, мереке күндері сатылатын тоқаш.

KANDİL YAĞI *is.* Сапасыз зәйтүн майы.

KANEPE *is. Fr.* 1. Диван, канапе. 2. *tec.* Жеңіл тағам.

KANGAL *is. Yun.* Орам, оралған сым т.б. *Halat kangalı.* Арқан орамы. *İki kangal sucuk.* Екі дөңгелек шұжық.

KANGREN *is. Fr.* Гангрена, қағыну–тән тканьдерінің жансызда-нуы, шіруі.

KANGRENLEŞMEK (*nsz*) 1. (ткань) Жансыздану, жаны кету. 2. (жұмыс, жағдай т.б) Тұйыққа тірелу.

KANGURU *is. Fr. zool.* Кенгуру.

KANI *is.* Пікір. *kanıma göre, kanım-ca* менің пікірімше, менің ойымша. *kanısında olmak* ойлау, есептеу, жорамалдау.

KANI AYAKLI *is. ve s.* Күйеуге шыққан әйел.

KANI BOZUK, -ğu *is.* Қаны бұзық, арам ниет, жауыз.

KANIK *s. hlk.* Күй талғамайтын, азға қанағат еткіш, қанағатшыл.

KANIKLANMAK (*-le*) Қанағат ету, барға риза болу, қанағаттану.

KANIKLIK, -ği *is.* Барға қанағат етушілік, қанағатшылдық.

KANIKMAK (*-e*) Сену, көзі жету, нану.

KANIKSAMAK (*-i*) 1. Үйрену, бойы үйреніп кету. 2. Әбден ығыр болу, жалығу, тою.

KANIRMAK (*-i*) Бұрап шығару, суырып алу, жұлып алу. *Çiviyi kanırmak.* Шегені босаңсытып суырып алу.

KANI SICAK, -ğı *is. ve s.* Сүйкімді, ұнамды.

KANIT *is.* Дәлел, айғақ.

KANITLAMAK (*-i*) Дәлелдеу, айғақтау, анық-қанығына көз жеткізу, дәлелдер келтіру.

KANITLI *s.* Дәлелді, дәлелденген, дәлел көрсетілген.

KANITSAMAK (*-i*) Дәлелдеме көрсету, дәлел келтіру.

KANİ, -i *s.* Нанған, сенген, иланған. *kani olmak* сену, илану.

KAN KANSERİ *is. tıp* Лейкемия–қандағы ақ түйіршіктердің көбеюі себепті болатын қан ауруы, ақшыл қан.

KAN KARDEŞ *is.* Өкіл бауыр.

KAN KIRMIZI *s. ve zf.* 1. Ашық қызыл. 2. *tec.* Өткір, өжет, шақар.

KANLAMAK (*-i*) Қанға бояу, қандау, қанға батыру.

KANLANMAK (*nsz*) 1. Қанға бояну, қандану, қан жұғу, қан жағылу. *Mendil kanlandı.* Бет орамал қанмен былғанып қалды.

Sargı kanlandı. Жаратанғыш қан болып кетті. 2. Оңалу, сауығу. *Çocuk bu yaz epeyce kanlanıp canlandı.* Бала осы жаз әжептәуір сауығып оңалып қалды. 3. Қанталап кету. *Gözleri kanlandı.* Екі көзі қанталап кетті.

KANLI *s.* 1. Қанға боялған, қандалған. *Kanlı gömlek.* Қанға боялған көйлек. 2. Қан араласқан, қан қосылған. *Kanlı pirzola.* Қан қосып дайындалған бифштекс. 3.

Қанды, қан аққан, қан төгілген.
Kanlı kavga. Қанды ұрыс-керіс,
қанды төбелес. *Kanlı olaylar.*

Қанды оқиғалар. *Kanlı savaş.*
Қанды қырғын. 4. Толық қанды.

Kanlı bir insan. Толық қанды адам.
5. Қанды. *Halis kanlı.* Асыл

тұқым, таза қанды. *So-*
ğukkanlı. Салқын қанды, сабырлы.

6. Қанды қол, кісі өлтірген, құны-
кер. *Oğlumun kanlısı Esme'dir.* Ба-
ламды өлтірген Эсме.

KANLI BIÇAKLI *s.* Қырық пышақ.
kanlı bıçaklı olmak қырық пышақ
болу, өзара қырқысу.

KANLI KATİL *is.* Қанқұмор адам,
қанішер.

KANMAK, -ar (-e) 1. Сену, нану,
илану. 2. Алдану, алданып қалу,
азғырғанға көну. *Kanma!* Сенбе!
Алданып қалма! 3. Қанағаттану,
қанағат ету, барға риза болу.

KAN NAKLİ *is. bk.* Кан ақтарımı.

KANO *is. Fr.* Кішкене қайық.

KAN PARASI *is.* Өлтірілген адамның
құны.

KANSA *is. bk. Konsa.*

KANSER *is. Fr. tıp* Рак, қатерлі ісік.
Akciğer kanseri. Өкпе рагы.

KANSERLEŞMEK (*nsz*) Қатерлі ісік-
ке айналу, рак ісігі пайда болу.

KANSERLİ *s.* 1. Қатерлі ісігі бар.
Kanserli ur. Қатерлі ісік. 2. Қа-
терлі ісікпен ауыратын, рақпен ауы-
ратын.

KANSIZ *s.* 1. Қансыз, қан төгілме-
ген. *Kansız bir devrim.* Қансыз
төңкеріс. 2. Қаны аз, құп-қу. 3.
mes. Енжар, селсоқ, селқос.

KANSIZLAŞMAK (*nsz*) Қансыздану,
қаны азаю.

KANSIZLIK, -ğı *is.* 1. Қансыздық,
қаны аздық, анемия. 2. *mes.* Ен-
жарлық, селсоқтық. 3. Қорқақтық
үркектік. 4. Ұрпақсыздық, тұқым-
сыздық.

KANTAR *is. Ar.* 1. Безбен. 2.
Кантар – 56,452 кг. ауырлық.

kantara çekmek (veya vurmak) 1)
бсзбсндеу, бсзбенге салып өлшеу,
таразылау. 2) ақылға салып көру,
бағалау. *kantarı belinde* қырағы,
сак.

KANTARLAMAK (-i) 1. Безбендеу,
безбенге салып тарту. 2. *mes.* Ой
елегінен өткізу, ойлап алу, ойлап
байқау.

KANTARLI KÜFÜR *is.* Балағат, бок-
тық, былапыт сөз.

KANTARMA *is.* Ауыздық, сулық.

KANTARAN *is. Yun. bot.* Көктікен,
василёк.

KANTAR TOPU *is.* Безбен тасы, без-
бен гири.

KANTAT *is. Fr.* Кантата–хор түрінде
орындалатын ерлік және діни та-
қырыптарда жазылған ән.

KANTİN *is. Fr.* 1. Буфет. *Okul*
kantini. Мектеп буфеті. 2. (меке-
ме, өндіріс орындарындағы)
Асхана. *Fabrikanın kantini.*

KANTON *is. Fr.* Кантон – кейбір
мемлекеттердегі әкімшілік-террито-
риялық бөлім, округ.

KANUN (I) *is. Ar.* 1. Заң. *Kanuna*
aykırı. Заңға қайшы. *Kanun*
namına /adına. Заңның атынан, заң
бойынша. *Kanun yoluyla.* Заңды
жолмен, заңды түрде. *Seçim*
kanunu. Сайлау заңы. *Tabiat*
kanunu. Табиғаттың заңы. *Toprak*
kanunu. Жер туралы заң. *Yer*
çekimi kanunu. Жердің тартылыс
заңы. 2. Кодекс, заңдар жинағы.
Ceza kanunu. Қылмысты істер
заңы. *Medenî kanun.* Азаматтық
кодекс. *Yargılama usulü kanunu.* Іс
жүргізу кодексі.

KANUN (II) *is. Ar. müz.* Канун–
ішекті музыка аспабының бір түрі.

KÂNUN *is. Ar. esk.* Жылдың ал-
ғашқы және соңғы айы. *Birinci kâ-*
nun. Желтоқсан. *İkinci kânun.* Қаң-
тар.

KANUN ADAMI *is.* Заңшыл, тек заң-

мен жүретін адам.

KANUN DIŞI *s.* Заңнан тыс.

KANUNEN *zf. Ar.* Заң жүзіндс, заң бойынша, заң түрінде.

KANUNÎ *s.* Заңды, заңға сәйкес келетін.

KANUNLAŞMAK (*nsz*) Заң күшіне ие болу, заңдану.

KANUNLAŞTIRILMAK (*nsz*) Заңдастырылу, заңға сәйкестендірілу.

KANUNLAŞTIRMAK (*-i*) Заңдастыру, заңдандыру, заңға сәйкестендіру.

KANUN MADDESİ *is. huk.* Заңның бабы.

KANUNNAME *is. Ar. Far.* Заң жинағы, кодекс.

KANUNSUZ *s.* Заңсыз, заңға қайшы, заңға сәйкес емес.

KANUNSUZLUK, - **ğū** *is.* Заңсыздық, заңға қайшылық.

KANUN TASARISI *is. huk.* Заң жобасы.

KANYAK, -**ğī** *is. Fr. bk. Konyak.*

KANYON *is. İng. coğr.* Арна – су жырган терең, жіңішке арна.

KAOLİN *is. Fr.* Каолин – фарфор бұйымдар істейтін ақ балшық.

KAOS *is. Yun.* 1. Хаос–дүниенің жаратылыстан бұрын бұлдыр тұман, түпсіз тұңғиық болған күйі. 2. *tec.* Былық, астан-кестен, тәртіпсіздік.

KAP, -**bı** (I) *is.* 1. Ыдыс, сауыт. 2. Ыдыс-аяқ. 3. Қап, кәрзенке, сөмке т.б. 4. Мұқаба. *Kitap kabı.* Кітаптың мұқабасы. 5. Бір кісілік тағам, порция. *İki kap yemek yediler.* Олар екі кісілік тағам жеді.

KAP (II) *is. Fr.* 1. Жамылғы плащ. 2. Әйелдер киетін жеңсіз жамылғы.

KARAK, -**ğī** *is.* 1. Қақпак. *Şişe karağī.* 1) Бөтелке қақпағы. 2) Банка қақпағы. *Tencere karağī.* Кастрөл қақпағы. 2. Қақпак, есік. *Elbise dolabının karağī.* Киім шкафының есігі. 3. Мұқаба. *Kapak resmī.* Мұқабадағы сурет. *karağī atmak* қашып құтылу, қашып кету.

KARAKÇIK, -**ğī** *is.* 1. Қақпакша,

кішкентай қақпак. 2. *anat.* Жүректесгі қан жолы тстігі, қақпак.

KARAKLANMAK (*nsz*) 1. Жалпанынан құлау, серейіп құлап түсу, етпетінен түсу. 2. *den.* (желкенді қайық) Аударылу, аударылып кету.

KARAKLI *s.* 1. Қақпакты, қақпағы бар. 2. *tec.* Жасырын, құпия.

KARAKSIZ *s.* 1. Қақпаксыз, қақпағы жоқ. 2. *tec.* Көргенсіз, арсыз, ұятсыз.

KAPALI *s.* 1. Жабық, ашық емес. *Kapalı sandık.* Жабық сандық. *Kapalı zarf.* Жапыстырылған, жабық конверт. 2. Тұйық, оңаша, өзімен-өзі. *Kapalı bir hayat yaşamak.* Тұйық, өзімен-өзі өмір сүру, тұйық тіршілік кешу. 3. Жабылған, жабулы, төбесі жабық (стадион, базар т.б.). 4. Бұлынғыр, буалдыр, тұманды, ашық емес, күңгірт. *Kapalı bir anlatım.* Күңгірт түсіндірме, ойын көмескілеу айту. *Gökyüzü kapalıydı.* Аспан бұлынғыр еді. 5. Құпия, жасырын. 6. Басы жабық, жаулықты (әйел). *Kapalı geçmek* негізгі тақырыпты қозғамау, маңызды мәселеге тоқталмау. *kapalı yetişmek* тұйық ортада тәрбиелену.

KAPALI ÇARŞI *is.* Төбесі жабылған базар.

KAPALI DURUŞMA *is.* Жабық соттың істі қарауы, соттың жабық түрде өтуі.

KAPALI HAVA *is.* Бұлынғыр ауа райы.

KAPALI HECE *is. gr.* Дауыссызға біткен буын, жабық буын.

KAPALI OTURUM *is.* Жабық мәжіліс.

KAPALI YÜZME HAVUZU *is.* Жабық жүзу бассейні (хауызы).

KARAMAK (*-i*) 1. Жабу, бекіту. *Çukuru karatak.* Шұңқырды көміп тастау, шұңқырды бітеп тастау. *Delği karatak.* Тесікті бекіту. *Suçluları ceza evlerine kaparlar.*

Қылмыс-тыларды түрмеге отырғызады. 2. (жарық, радио т.б.) Өшіру, сөндіру. *Musluğu kapamak.* Кранды жабу, судың шүмегін жабу. *Radıoyu kapamak.* Радионы сөндіру. 3. Төлеу, орнын толтыру. *Bu ikramiye borçlarını kapar.* Бұл сыйақы оның қа-рыздарының орнын жабады. 4. Тоқтату, тоқтатып қою, доғару. *İşi kapadılar.* Олар істі тоқтатты, істі жауып тастады. *O bahsi kapayalım.* Бұл өңгімені доғарайық.

КАРАН *is. Ar.* 1. Қақпан, тұзақ. 2. *mec.* Айла-шарғы, алдау, арбау ісі. *karan kurmak* аң аулау үшін қақпан құру. *kapana düşmek (girmek, kısılmak, kaçmak, tutulmak veya yakalanmak) mec.* қақпанға түсу, алданып қалу, шырмалу. *kapana düşürmek (veya kıştırmak)* қақпанға түсіру, алдап соғу.

КАРАНИК *s.* 1. Жабық. 2. Томаға тұйық, сыр бермейтін, ешкіммен аралас-құраласы жоқ. 3. *mec.* Жабынқы, көңілсіз, қараңғы.

КАРАНАМАК (*nsz*) 1. Жабылу. *Dolar güçlükle kapandı.* Шакафтың есігі зорға жабылды. *Dükkanlar kaçta kapanır?* Дүкендер кашан жабылады? *Okullar yazın kapanır.* Мектептер жазда жабылады. 2.

(-e) Дара тұру, ешкіммен араласпау, жеке өмір сүру. *Eve kapanmak* 1) Үйге тығылу, үйден шықпау. 2) Ешкіммен ара-ласпау. *İçine kapanmak.* Өзімен-өзі болу, томаға тұйық болу. 3. Аспанды бұлт торлау, бұлттану, бұлт торлау. *Hava birdenbire kapandı.* Ауа райы бірден бұзылды, аспанды бұлт торлады. 4. Тоқтау, біту, тыйылу. *İçeriye yabancı biri girince mevzu kapandı.* Ішке бөтен біреу кіріп келгенде әңгіме тыйыла қалды. *Söz burada kapandı.* Әңгіме осы жерден доғарылды. 5. (жара) Бітелу, бітіп кету. *Yeni kapanmış yaralar.*

Жаңадан жазыла бастаған жаралар. 6. (көз) Соқыр болу, көз жанарынан айырылу. *Zavallının bir gözü kapandı.* Байғұстың бір көзі соқыр болып қалды. 7. (-e) Жабыса жығылу, жығылу, жер бауырлау. *Anasının kucacağına kapandı.* Анасының құшағына құлай кетті.

КАРАРО *is. İt.* Кепілдеме, залог, задаток.

КАРАРОЗ *is. argo* Заңсыз жолмен еңбексіз келген табыс; тонаумен келген мал.

КАРАСИТЕ *is. Fr.* 1. Сыйымдылық, кеңділік. *Bu tankerin kapasitesi on tondur.* Бұл танкердің сыйымдылығы он тонаға тең. 2. *fiz.* Қуат, күш, өнімділік. *Fabrika tam kapasite ile çalışıyor.* Фабрика бар қуатымен жұмыс істеп тұр. *Üretim kapasitesi* Өнімді өндіру қуаты. 3. *mec.* Қабілет, мүмкіндік. *Onun kapasitesi bu işi başarmaya elverişlidir* Оның қабілеті бұл істі меңгеріп кетуге жетеді.

КАРАТМА *is.* 1. Жабу, бекіту. 2. Ашына, көңілдез әйел. 3. *s.* Ұрлықы және арзан бағамен сатылған. *Karatma mal.* Жең ұшынан сатылған тауар.

КАРАТМАК (-i) 1. Жабу. *Kapıyı kapatmak.* Есікті жабу, жауып қою. 2. Құлыптау, кілттеу, бекітіп қою. *Tavukları kafese kapattı.* Тауықтарды торға қамап қойды. 3. Өтеу, төлеу, жабу. *Masrafları kapatmak.* Шығындарды өтеу, шығындарды жабу. 4. Доғару, тоқтату, тыю. *Bahsi kapatmak.* Әңгімені доғару. *İşi kapatmak.* Жұмысты тоқтату, жауып тастау. 5. Оңай жолмен олжалау, арзан бағамен алу, еңбексіз иеленіп кету. *Öbür firmaların kararsız davrandıkları bir saat içinde ilçenin yarı tütününü kapattı.* Басқа фирмалардың нақтылы тоқтамға келе алмай жатқан бір сағат ішінде аудандағы

темекинің жартысын арзан бағаға алып қалды. 6. Бір әйелмен некесіз тұру.

КАРИ *is.* 1. Есік. *Avlu kapısı.* Аула қақпасы, дарбаза. *Oda kapısı.* Бөлменің есігі. *Kapıya vurmak.* Есікті қағу. 2. Жұмыс орны, қызмет орны. *Bir yılda dört kapı değiştirdi.* Ол бір жылда төрт рет жұмыс орнын ауыстырды. *Yeni kapısı iyi imiş.* Жаңа қызмет орны жақсы екен. 3. Мемлекеттік мекеме. *Hükümet kapısı.* Мемлекеттік мекеме. *hükümet kapısına düşmek* 1) мемлекеттік мекемеге өтінішпен бару. 2) өкіметке өтініш ету. 4. *tec.* Жақын, таяу уақыт. *Kış kapıda.* Қыс тақап қалды. *kapı açmak* 1) әңгімеге/іске бастау. 2) жоғары бағамен саудаласуға бастау. *kapı baca açık* караусыз қалған, ашық-шашық (орын). *kapısını aşındırmak* табалдырығын тоздыру. *kapısını çalmak* 1) есігін қағу. 2) өтінішпен бару. *kapıdan çevirmek* табалдырықтан аттатпау, қабылдамау. *kapı dışarı etmek* қуып шығу, есігіне жолатпау. *kapıda kalmak* есіктің сыртында қалу, ішке кіре алмау. *kapı kapı aramak* тінту, ақтарып-төңкеріп қарау, барлық жерді іздеу. *kapıya dayanmak* 1) келіп қалу, сап ете түсу: *Kış kapıya dayandı, daha kömür alamadık.* Қыс келіп те қалды, әлі көмір алғанымыз жоқ. 2) қорқыту, күш көрсету, қоқан-лоқы жасау.

КАРИ АҒЗИ *is.* Есік көзі, табалдырықтың қасы, босаға.

КАРИСИ *is.* Есікші, есік алдында отыратын күзетші; швейцар.

КАРИ КОЛУ *is.* Есіктің тұтқасы.

КАРИ КОМШУ *is.* Есіктері қатарлас, есіктес тұратын көрші.

КАРИЛАНМАК *(-e)* Жұмысқа кіру, қызметке тұру; бір жерде ұзақ мерзім істеу.

КАРИЛГАН *s.* Көңілшек, көңгіш, тым сенгіш.

КАРИЛИ *s.* 1. Есігі бар, есікті. 2. *tec.* Жұмыс істейтін, мемлекеттік қызметте істейтін.

КАРИЛМАК *(nsz, -e)* 1. Берілу, шому. *Hayale kapılmak.* Қиялға шомып кету. *Paniğe kapılmak.* Үрейлену, дүргілу. *Ümitsizliğe kapılmak.* Үміт ұзу, торығу, ашыну. 2. Ілігу, түсу. *Elektrik cereyanına kapılmak.* Электр тогына түсіп қалу. 3. *tec.* Ырқына еріп кету, ықпалға түсу. *Ben onun sözlerine kapıldım.* Мен оның сөздеріне еріп кеттім.

КАРИСИЗ *s.* 1. Есігі жоқ, есіксіз. 2. *tec.* Жұмыссыз, жұмысы жоқ, қызметсіз.

КАРИШ КАРИШ *zf.* Таласып-тартысып, талайға салып, талапайлап. *kapış kapış gitmek* таласып-тартысып бөліп алу, талапайлап кету: *Elmalar kapış kapış gitti.* Алмаларды талапайлап сатып алды, алмалар лезде сатылып кетті. *kapış kapış uarmak* сұранысқа ие болу.

КАРИШМАК *(-i)* 1. Бас салу, талап алу. *Ucuz malları kapıştılar.* Арзан тауарларды талап алып кетті. 2. *(-le)* Ұстасу, керісіп қалу, ілінісіп қалу. 3. (күресте) Айқасу, ұстасып қалу, жұлқыласу.

КАРИ YOLDAŞI *is.* Қызметтес, бірге қызмет істейтін.

КАРИК, -ғи *is.* *Rus.* Тиын.

КАРИТАЛ, -ли *is.* *Fr. ekon.* Капитал.

КАРИТАЛИСТ *is.* *Fr. ekon.* Капиталист.

КАРИТАЛИЗМ *is.* *Fr. ekon.* Капитализм.

КАРИТҮЛАСЫОН *is.* *Fr.* Капитуляция – жеңіліс табуларын мойындап, соғыс қимылдарын тоқтатып тізе бүгу, берілу.

КАРИ КАСАК, -ғи *is.* Ыдыс-аяқ.

КАРИКАҶ *is.* Еппен, білдірмей ұрлап, алып қашу, түсу.

КАРИКАҶСИ *is. ve s.* 1. Айлакер ұры, білдірмей ұрлап алып қашып кететін ұры. 2. *s.* Шалағай, шала,

шала істелген. *Kapkaççı bir çalışma*
Шала істелген жұмыс.

КАРКАРА *s.* Қап-қара, өте қара, тым қара.

КАРКАРАНЛІК *s.* Қап-қараңғы, қара түнек.

КАРЛАМА *is.* 1. Қаптау, жабу, қаптама. *Dış kaplama.* Сыртқы жағын қаптау. 2. *s.* Қапталған, жалатылған. *Altın kaplama saat.* Алтын жалатылған сағат.

КАРЛАМАК *(-i, -e, -le)* 1. Қаптау, жайылу, басып қалу. *Bulutlar gökyüzünü kapladı.* Аспанды бұлт қаптады. *Ormanı sessizlik kapladı.* Орманды тыныштық басты. *Ortalığı duman kapladı.* Төңіректі тұман басты. 2. Жалату, күптеу, аптау. *Gümüş kaplamak.* Күміс жалату. *Terşiyi altınla kaplamak.* Подносты алтынмен күптеу. 3. Қаптау, сыртынан қап жасау. *Kanepeye kumaş kaplamak.* Диванды матамен қаптау. *Duvarı kağıtla kaplamak.* Қабырғаға тұсқағаз жапсыру. 4. Билеу, бойын билеп алу. *İçini sevinç kapladı.* Кеудесін қуаныш биледі.

КАРЛАМАЛИ *s.* Қапталған, жалатылған. *Gümüş kaplamalı tepsi.* Күміспен күптелген поднос. *Ceviz kaplamalı dolap.* Жаңғақ ағашымен қапталған шкаф.

КАРЛАН *is. zool.* Жолбарыс.

КАРЛАН ДЕРІСІ *is.* Жолбарыс терісі.

КАРЛИ *s.* 1. Қапталған, жалатылған. *Bakır kaplı.* Мыспен қапталған. 2. Қабы бар, қапты, қапталған. *Maroken kaplı küçük bir defter.* Сахтиянмен түптелген кішкентай дәптер.

КАРЛИСА (I) *is.* 1. Ыстық минеральды бұлақ, ыстық су. 2. Ыстық минеральды суы бар демалыс орны.

КАРЛИСА (II) *is. bot.* Дәні кішкентай бидайдың бір түрі.

КАРЛІК, -гі *is.* 1. Ыдыс-аяқ қоятын жер. 2. *s.* Дәптер, кітап т.б. түптейтін, қаптайтын. *Kaplık kağıt.* Түптейтін қағаз.

КАРЛУМБАҒА *is. zool.* Тасбақа. *kaplumbağa gibi* салқын қанды, сабырлы және баяу қимылдайтын.

КАРЛУМБАҒА YÜRÜYÜŞÜ *is.* Тасбақа аяң, баяу жүріс.

КАРМАК, -ар (-i) 1. Жұлып алу, бас салу. *Onun elinden defteri kaptı.* Оның қолынан дәптерді жұлып алды. 2. Ұғыну, біле кою, үйреніп алу. *Bir müzik parçasını kapmak.* Музыканың үзіндісін іліп әкету. 3. (ауру) Жұқтыру, ұстап қалу. *Hastalık kapmak.* Ауру жұқтыру. 4. Сүйреп әкету, ұрлап әкету. *Kurt kuzuuy kaptı.* Қасқыр қозыны алып кетті. 5. Жұлып алу, қысып қалу, іліп кету. *Makine parmağını kapmış.* Машина саусағын қысып қалыпты.

КАПОРТА *is. İt.* 1. Капот. 2. *den.* Люк.

КАПРІС *is. Fr.* Қыңырлық, еркелік. *kapris yapmak* қыңырлық істеу, еркелік істеу, наздану.

КАПРІСЛІ *s.* Қыңыр, ерке.

КАПСАМ *is.* Ая, өріс, ауқым, шеңбер. *kapsamını genişletmek* аясын кеңейту, ауқымын кеңейту.

КАПСАМАК (-i) Қамту, қатыстыру. *Plan bütün endüstri branşlarını kapsıyor.* Жоспар индустрия салаларын түгел қамтиды.

КАПСÜL *is. Fr.* 1. Капсюль, пистон. 2. Капсула, қабық. 3. *bot.* Тұқымдық қауашақ.

КАРТАН *is. İt.* 1. Капитан, кеме командирі. 2. *sp.* Команда жетекшісі, капитан. *Futbol takımının kartanı* Футбол командасының капитаны. 3. *tar.* Партизан.

КАРТАНІ ДЕРЯ *is. İt. Ar.* (Осман әскерінде) Бас қолбасшы.

КАРТАН КÖPRÜSÜ *is.* Кемені басқарып тұратын капитанның (палубадағы) орны.

КАРТАН ПАША *is. bk. Kartanı derya.*

КАРТАН ПІЛОТ *is.* 1. Ұшақ коман-

дирі. 2. Қала аралық автобус жүргізушісі.

КАРТИ КАШТИ *is.* 1. Кішкентай жүк автомобилі. 2. Карта ойынының бір түрі. 3. Ұсақ-түйек ұрлық.

КАРТІРМАК *(-i, -e)* 1. Тартылу, қанығу, үйрену кету. *Kendini kapturmak.* Беріліп кету. *Kendini içkiye kapturmak.* Ішкілікке салынып кету. 2. (станок т.б. дененің бір мүшесін)

Қысып қалу, езіп жіберу, жұлып кету. *Parmağını makineye kapturdi.*

Саусағын машина езіп жіберді. 3. *mes.* (байқамай біреуге) Мүмкіндік беру, жағдай жасау. 4. *mes.* Құр қалу, қапы қалу, байқамай қалу.

KARUSKA *is.* *Rus.* Бұқтырылған етті капуста.

KARUT (I) *is.* *Fr.* 1. Шинель. 2. Автомобиль капоты. 3. Мүшекап, презерватив.

KARUT (II) *is.* *Alm.* 1. Карта ойынында үнемі жеңу. 2. *hlk.* Жаман.

KARUT BEZİ *is.* Қолдан тоқылған ағартылмаған кенеп, кенептен тоқылған мата.

KARUZ *is.* *hlk.* 1. Тау шатқалы, жартасты терең сай. 2. Ну орман, қалың жыныс тоғай.

KAR *is.* Қар. *Kar fırtınası.* Қарлы боран, ақ түтек боран. *Kar tanesi.* Қар ұшқыны, қар бүршігі. *Kar yağı-şı.* Қар басу. *Kar yağmak.* Қар жауу. *kar gibi* қардай, қар тәрізді аппақ.

KÂR *is.* *Far.* 1. Пайда, кіріс. 2. *mes.* Пайда, олжа. *kâr bırakmak* пайда келтіру, кіріс кіргізу. *kâr etmek* 1) пайда түсіру, пайда көру. 2) пайда қылу, олжа ету. 3) пайдасы тию, себі болу. *kâr etmemek* пайда келтірмеу, пайдасы тимеу.

KARA (I) *is.* *Ar. jeol.* Құрлық, жер. *karaya ayak basmak* жағалауға жету, құрлыққа шығу. *karaya çıkarmak* жағалауға түсіру. *karaya oturmak* (кеме) қайығға тұрып қалу.

KARA (II) *s.* 1. Қара. *Kara boya.* Қара бояу. *Kara derili.* Қара түсті,

терісі қара. *Kara toprak.* Қара топырақ. 2. Қара торы, қоңырқай, қара қоңыр. *Kara kız.* Қара торы қыз. 3. *mes.* Жабынқы, көңілсіз, мұңды, уайымды. *Kara düşünceler.* Қараңғы ойлар, сұмдық ойлар. *karalar bağlamak (veya giymek)* қара кию, аза тұту. *kar çalmak (veya sürmek)* қаралау, жала жабу, қара күйе жағу.

KARAAĞAÇ, -cı *is.* *bot.* Шегіршін, қарағаш.

KARA AĞIZLI *s.* Жалақор, жала жапқыш, бөлекор.

KARA BAHT *is.* Мейірімсіз тағдыр, бақытсыз жазмыш.

KARA BALIK, -ğı *is.* *zool.* Қарабалық.

KARABASAN *is.* 1. Бастығырылу, тұншығып жаман түс көру. 2. Көңілі жабығынқы, қамығынқы күй.

KARABAŞ *is.* 1. Монах. 2. *mes.* Сүр бойдақ, көпкес дейін үйленбей жүрген ер адам. 3. *hlk.* Шопанның (қойшының) иті. 4. *hlk.* Бидайдың қатты түрі. 5. *bot.* Лаванда.

KARABATAK, -ğı *is.* *zool.* Ірі баклан (құс).

KARABİBER *is.* *bot.* 1. Қарабұрыш. 2. *mes.* Сүйкімді, әдіміше келген, қара торы қыз.

KARA BORSA *is.* *tic.* Астыртын биржа, қара базар.

KARA BUĞDAY *is.* *bot.* Қара құмық (дән).

KARA BULUT *is.* Жаңбыр бұлты.

KARABURÇAK, -ğı *is.* *bot.* Сыыр жоңышқа (бұршақ тұқымдас өсімдік).

KARACA (I) *s.* Қаралау, қараға жуық, аздап қара.

KARACA (II) *is.* *zool.* Елік.

KARACA (III) *is.* *anat.* Білек.

KARA CAHİL *is.* Шіп-шикі надан, сауатсыз.

KARACA KEMİĞİ *is.* Иық сүйек.

KARACI (I) *is.* *ve s. ask.* Жаяу әскер.

- KARACI (II)** *s.* Жалакор, жала жабушы, бәлеқор.
- KARACILIK, -ğı** *is.* Жалақорлық, бәлеқорлық.
- KARACİĞER** *is. anat.* Бауыр.
- KARAÇALI** *is. bot.* Шомырт, тікенді бұта.
- KARAÇAYIR** *is. bot.* Үйбидайық.
- KARA DAMAKLI** *is. ve s.* Қисық, қикар, қыныр.
- KARAGÖZ** *is.* 1. Қаракөз – көлеңкелсп қойып, қуыршақ адамдар арқылы ойын көрсететін театр. 2. Көлеңке театрдың күлдіргі кейіпкері.
- KARAGÖZLÜK, -ğü** *is.* Сайқымазақтық, күлдіргіштік. *karagözlük etmek* қызжақтау, күлдіру.
- KARA GÜN** *is. mec.* Қиын-қыстау кезең, ауыр азапты уақыт.
- KARAĞI (I)** *is.* Көесу.
- KARAĞI (II)** *is. hlk.* Көр соқыр.
- KARA HABER** *is.* Қайғылы хабар.
- KARAİM** *öz. is.* Қарайым.
- KARAİMCE** *öz. is.* Қарайым тілі.
- KARAKABARCIK, -ğı** *is.* Қараталақ, күйдіргі, топалан.
- KARAKAÇAN** *is. hlk.* Есек.
- KARA KALEM** *is.* 1. Сурет салғанда қолданылатын көмір қалам. 2. *s.* Көмір қаламмен салынған (сурет).
- KARAKALPAQÇA** *is.* Қарақалпақ тілі, қарақалпақша.
- KARAKARGA** *is. zool.* Қара қарға, құзғын.
- KARAKAŞ** *s.* Қара қасты.
- KARAKEÇİ** *is. zool.* Сүген, қаяз (балық).
- KARA KIŞ** *is.* 1. Қыстың ортасы, күннің қақаған суық кезі. 2. *tec.* Қиын-қыстау кезең.
- KARA KOCA** *is. hlk.* Шашына ақ түспеген егде адам.
- KARAKOL** *is.* 1. Полиция учаскесі, полиция бекеті. *Polis karakolu.* Полиция учаскесі. *Sınır karakolu.* Шекарадағы застава. 2. Патруль, күзет, күзетшілер тобы. *Karakol hizmeti.* Патрульдік қызмет.

- karakol gezmek* күзетке шығу.
- KARAKOLLUK** *s.* Полицияға қатысты. *karakolluk olmak* полиция учаскесіне әкеліну, полицияның қолына түсу.
- KARAKTER** *is. Fr.* Мінез. *Ölçülü ve sakin bir karakter.* Байсалды және салмақты мінез. *Karakter özelliği.* Мінез ерекшелігі.
- KARAKTERİSTİK, -ği** *is. ve s.* 1. Ерекше, тән. 2. *mat.* Характеристика – ондық логарифмінің бүтін бір бөлігі.
- KARAKTERLİ** *s.* Мінезді. *Zayıf karakterli.* Осал мінезді, босаң.
- KARAKTERSİZ** *s.* Мінезсіз, мінезі нашар.
- KARAKTERSİZLİK, -ği** *is.* Мінезсіздік, мінезі нашарлық.
- KARAKUCAK, -ğı** *is. sp.* Ескіден келе жатқан дәстүрлі күрес.
- KARAKUL** *is. zool.* Қаракөл қойы.
- KARA KURBAĞASI** *is. zool.* Құрбақа.
- KARA KUTU** *is.* (ұшақтағы) Қара қорапша.
- KARA KUVVETLERİ** *ç. is. ask.* 1. Қарулы күштер. 2. Құрлықтағы әскер.
- KARALAMA** *is.* 1. Қаралау, қара түске бояу. 2. Көркем жазуға жаттығу. 3. Алғашқы жазылған нұсқа, шимай. 4. *tec.* Қаралау, күйе жазу, ғайбаттау.
- KARALAMAK (-i)** 1. Қаралау, былғау, кірлету, шимайлау. *Duvarı karalamışlar.* Қабырғаны шимайлап тастапты. 2. Сызып тастау, өшіріп тастау. *Son iki satırı karalamalı.* Соңғы екі жолды сызып тастау керек. 3. Алғашқы нұсқасын жазып көру, шимайлап жазу. 4. *tec.* Қаралау, күйе жазу, жала жабу, ғайбаттау.
- KARALEYLEK, -ği** *is. zool.* Қара құтан.
- KARALI** *s.* 1. Қара дағы бар. 2. Сызылған, өшірілген.
- KARALI BEYAZLI** *s.* Ала-құла,

KARA LİSTE

кара-ала.

KARA LİSTE *is.* Қара тізім.

KARALTI *is.* Көмсскі, бұлдыр кескін, қарауытып көрінген нәрсе. *Uzaktan bir karaltı göründü.* Алыстан қарайған бір нәрсс көрінді.

KARAMAK *(-i) hlk.* 1. Қор тұту, менсінбеу, төмен санау. 2. Күйеу, жала жабу, қаралау, пәле салу. 3. Жамандау, даттау, өсектеу.

KARAMAN *is. zool.* Құйрықты қой, қазақы қой.

KARAMANDOLA *is. Yun.* 1. Прюнель – аяккіім сыртын тыстауға жұмсалатын жеңіл мата. 2. *s.* Осы матадан тігілген (аяккіім).

KARAMELÂ *is. İt.* Карамель, көмпит.

KARA MİLİ *is.* 1609 метрге тең ұзындық өлшемі.

KARA MİZAN *is.* Ашы қалжын, өткір әзіл-қалжың.

KARAMSAR *s.* Пессимист.

KARAMSARLIK, -ği *is.* Пессимизм.

KARAMUK, -ğu *is. bot.* Куколь, арам шөп.

KARANFİL *is. Ar. bot.* Қалампыр.

KARANLIK, -ğı *s.* 1. Қараңғы, жарық түспейтін. 2. *is.* Қараңғылық, қараңғы. *Akşamın alaca karanlığı.* Кешкі ымырт, іңір қараңғылығы. 3. *mec.* Күмөнді, белгісіз, қараңғы, түсініксіз (жағдай т.б.). *Karanlık düşünceler.* Қараңғы ойлар. *Karanlık bir durum.* Белгісіздеу бір жай. 4. *mec.* Күдікті, шүбөлі. *Karanlık işler.* Күдік тудыратын істер. *karanlık basmak (veya çökmek)* қараңғылық басу, қараңғы түсу, кеш болу. *karanlığa gömülme* 1) қараңғы түн жамылу, қараңғылыққа шому. 2) қайғы тарту, қайғы шегу. *karanlığa kalmak* қараңғы түскенге дейін қалып қою.

KARANTİNA *is. İt.* Карантин. *karantin koymak* карантин енгізу, карантинге қою.

KARANTİNA MÜDDETİ *is.* Карантин мерзімі.

KARARLAŞTIRMAK

KARANTİNA SÜRESİ *is. bk. Karantina müddeti.*

KARA PARA *is.* Енбекпен табылмаған табыс, еңбөксіз табылған ақша.

KARA PAZAR *is.* Қара базар.

KARAR *is. Ar.* 1. Шешім, қарар, ұйғарым. *Kararımı biradere pek güçlkle kabul ettirdim.* Шешімімді ағама әрең дегенде мақұлдаттым. 2. Шешім, қаулы. *Mahkeme kararı.* Сот қаулысы, сот шешімі. 3. (ауа райы) Тұрақтылық, бір қалыптылық. *Havanın hiç kararı yok.* Ауа райы бір қалыпты емес. 4. Қарқын. *Makine bir karar üzere çalışır.* Машина белгілі бір қарқынмен жұмыс істейді. 5. *s.* Керекті мөлшерде, аз да емес, көп те емес. *Yemeğin tuzu karar.* Тамақтың тұзы жеткілікті. *karar almak* шешім қабылдау. *karar altına almak* шешім қабылдау, бір тоқтамға келу. *karara bağlamak* шешім шығару, шешім қабылдау. *karara varmak* шешімге келу.

KARARGÂH *is. Ar. Far. ask.* 1. Әскери орталық, штаб, ставка. 2. Армияның белгілі бір мерзімге дейін тұрақтанғай жері. 3. *esk.* Қоныстанған жер, мекен тепкен жер.

KARARINCA *s. ve zf.* Керегінше, қажетінше, қанша керек болса сонша.

KARARLAMADAN *zf.* Жорамалдап, шамалап, тәуекелдеп.

KARARLAMAK *(-i)* Шамалау, болжау, ойлау. *Söyle bir kararladı ve tetiği çekti.* Біраз ой жүгірте келіп, мылтықтың құлағын басты.

KARARLAŞMAK *(nsz)* Шешілу, шешімге, тоқтамға келу. *Bu iş artık kararlaştı.* Соңында бұл істің шешімі табылды.

KARARLAŞTIRMAK *(-i)* Шешім қабылдау, бір тоқтамға келу, қаулы шығару. *Bu işi kararlaştırdık.* Бұл іске байланысты шешім қабылда-

дык.

KARARLI *s.* 1. Табанды, сөзіне берік, тұрақты, батыл. *Eskiden çok kararlı iken şimdi gevşemiş gibi idi.* Бұрындары ол өте табанды, сөзіне берік сияқты еді, ал қазір самарқау көрінді. 2. Ұстамды, сабырлы, байсалды.

KARARLILIK, -ği *is.* Табандылық, тұрақтылық, сөзіне беріктік, төзімділік.

KARARMAK (*nsz*) 1. Қараю, түсі қара тарту, қараға айналу. 2. Қараңғы түсу, көз байлану, қарауыту, қараңғылану. 3. (от) Сөне бастау, өше бастау. 4. *mec.* Қайғылану, мұңға бату, қайғыру. 5. *mec.* Сапасын жоғалту, сапасы төмендеу.

KARARNAME *is. Ar.* 1. Қаулы, шешім, қарар. *Hükümetin çıkardığı kararnameden söz ediyorlar.* Олар үкіметтің қабылдаған қаулысы жайлы сөз етіп жатыр. 2. Тағайындау және жоғарылату жайлы ресми бұйрық.

KARARSIZ *s.* 1. Жасқаншақ, тартыншақ, батылсыз. *Kararsız adam.* Жасқаншақ адам. 2. Құбылмалы, тұрақсыз. *Kararsız hava.* Құбылмалы ауа райы.

KARARSIZLIK, -ği *is.* 1. Жасқаншақтық, тартыншақтық, именшектік. 2. Құбылмалық, тұрақсыздық.

KARARTI *is.* Көмескі, бұлдыр кес-кін, қарапайым көрінген нәрсе.

KARARTMAK (*-i*) 1. Қарайту, қарайытып жіберу. *Güneş tenini karartmış.* Күн денесін қарайытып жіберіпті. 2. Қараңғылату, қараңғылатып жіберу, жарығын азайту. *Perdeler odayı kararttı.* Перделер бөлмені қараңғылатып жіберді. 3. (жарықты) Азайту, көмескілету. 4. *mec.* Қабағы кірбің тарту, көңіліне қаяу түсіру, қайғыландыру.

KARA SABAN *is.* Соқа.

KARASAKIZ *is.* Шайыр, смола.

KARASAL *s.* Континенттік, мате-

риктік, құрлыққа қатысты.

KARASAL İKLİM *is.* Континенттік ауа райы.

KARA SEVDA *is.* 1. Ынтық жүрек, жауапсыз (үмітсіз) күшті махаббат. 2. *psikol.* Меланхолия, мұңды күй.

KARA SEVDALI *s.* Меланхолик.

KARASU *is. tip* Глаукома – су қараңғы ететін көз ауруының бір түрі.

KARA SU *is.* Баяу аққан озен, су.

KARA SULARI *ç. is. huk.* Территориялық сулар, бір мемлекеттің меншікті суы.

KARAŞIN *s.* Қара торы, тотыққан.

KARA TAHTA *is.* Мектеп тақтасы.

KARATE *is. Jap.* Каратэ.

KARATECİ *is.* Каратист.

KARATURP *is. bot.* Тұрын, шомыр.

KARAVAN *is. İng.* Автофургон – үсті жабық жүк машинасы.

KARAVANA *is. İt.* 1. (әскерде, ауруханада) Тағам құятын ыдыс, бак. 2. (әскерде, түрмеде т.б.) Түскі тамақ, ас. *Karavana daha çıkmadı.* Түскі тамақ әлі дайын емес. *Bugün karavana çok iyi idi.* Бүгінгі тамақ өте дәмді болды. 3. Жалпақ, жінішке бриллиант, гауһар тас. 4. *argo* Атқан кезде мүлт кету, мүлт жіберу.

KARA VAPURU *is. hlk.* Пойыз.

KARA YAĞIZ *s.* Мықты, тың, денсаулығы күшті.

KARA YANIK, -ği *is. bot.* Қарата-лак, күйдіргі, топалаң.

KARA YEL *is. meteor.* Солтүстік-батыс желі, солтүстік-батыстан ескен суық жел.

KARA YER *is. hlk.* Мола, қабір, бейіт.

KARA YOLU *is.* Тас жол, тас төселген жол.

KARA YÜZLÜ *s.* Жүзі қара, ұятсыз, арсыз.

KARBON *is. Fr. kim.* Көміртек.

KARBONAT *is. Fr. kim.* 1. Карбонат – көмір қышқылды тұздар. 2. (тазартылған) Қос көмір қышқылды

сода.

KARBÜRATÖR *is. Fr. tek.* Карбюратор.

KAR ÇİÇEĞİ *is. bot.* Бәйшешек.

KARDELEN *is. bot.* Бәйшешек.

KARDEŞ *is.* 1. Бауыр, бірге туған қандас. *Erkek kardeş.* Аға, іні. *Kız kardeş.* Әпке, сіңлі, қарындас. *Öz kardeş.* Туған бауыр. *Üvey kardeş.* Өгей бауыр. 2. Інішек, іні. *Bir ağabeyi ve iki kardeşi var.* Оның бір ағасы мен екі інісі бар. 3. Пікірлес. *Din kardeşi.* Діндес, бір діндегі. *Meslek kardeşi.* Қызметтес. 4. (қаратпа сөз) Бауырым, туысқан.

KARDEŞÇE *s. ve zf.* Туысша, туысқандарша, досша.

KARDEŞLİK, -ği *is.* 1. Бауырластық, туыстастық, жақындық. 2. Жақын дос, жан дос. 3. Достық, ынтымақ, татулық. *Sınıfımızdaki kardeşlik çok güçlüydü.* Сыныпымызда достық қарым-қатынас өте жақсы еді. *kardeşlik etmek* бауырындай көру, бауыр санау.

KARDINAL, -li *is. Fr.* Кардинал – католик шіркеуі дін бастықтарының ең жоғары шені.

KARDİYOĞRAF *is. Fr. tıp* Кардиограф.

KARDİYOĞRAFİ *is. Fr. tıp* Кардиография – арнаулы аппаратпен жүректің жұмысын жазу.

KARDİYOGRAM *is. Fr. tıp* Кардиограмма – жүректің соғуын сызықтармен көрсету.

KARDİYOLOG, -ğu *is. Fr. tıp* Кардиолог.

KARDİYOLOJİ *is. Fr. tıp* Кардиология.

KARE *is. Fr.* 1. *mat.* Төртбұрыш, квадрат. 2. *s.* Квадратты, квадрат формалы. *Kare masa.* Төртбұрышты үстел.

KARELİ *s.* Торлы, кереге көз. *Kareli defter.* Тор сызықты дәптер. *Kareli kumaş.* Торлы мата, кереге көз мата.

KARGA *is. zool.* Қарға. *Ekin*

kargası. Таған, қаратаған. *karga bok yemeden (kaba)* таңертценнен, таң ат-пай.

KARGABURNU *is.* Сүйір атауыз, қысқаш.

KARGA BURUN *s.* Дөңес мұрын, қошқар тұмсық, қоңқақ мұрын.

KARGAŞA *is.* 1. Анархия, өкіметсіздік, бастықсыздық. 2. Тәртіпсіздік, ретсіздік, жөнсіздік; айқай-ұйқай, айқай-шу, у-шу. *kargaşa çıkarmak* тәртіпсіздік орнату, айқай-шу шығару.

KARGAŞACI *is. ve s.* Бүлікшіл, бұзақы, лаңшыл.

KARGAŞALIK, -ğı *is.* Бүлік, толқу, тәртіпсіздік. *kargaşalıklar yaratmak* (жаппай) бүлік шығару, тәртіпсіздік жасау.

KARGIMAK *(-i) hlk.* Қарғау, қарғапсілеу.

KARGIŞ *is. hlk.* Қарғыс, лағынет.

KARGIŞLAMAK *(-i) bk.* *Kargımak.*

KARGIŞLI *s.* Қарғыс тиген, қарғыс атқан, лағынет атқан.

KARGO *is. İng.* 1. Жүк кемесі. 2. Тасымалданатын, тасылатын жүк.

KARNA *is. Ar. bk.* *Ülser.*

KARI *is.* 1. Әйел, жұбай, зайып. *Eve varınca karım Fadime kapıyı açar.* Үйге келгенде әйелім Фатима есікті ашады. 2. *kaba* Әйел, қатын. *Karı kısmı.* Әйел қауымы, қатындар. *Aile karısı.* Жақсы, парасатты әйел. *Aşçı karı.* Ас пісіруші әйел. *Çamaşırıcı karı.* Кір жуатын әйел. 3. *hlk.* Кәрі, қартайған, езде тартқан әйел. *karı gibi* қатын сияқты, қорқақ, пәтуасыз, уәдеде тұрмайтын (ер адам).

KARI AĞIZLI *s.* Өсекші, өсекқұмар.

KARK, -ğı (I) *is.* 1. (қардан) Көз шағылысу. 2. *s.* Аппақ қарға қарғаннан шағылысқан (көз).

KARK, -ğı (II) *is. hlk.* 1. Суландыратын канал, арық. 2. Арықтар арасындағы жер телімі. 3. Соқа

аударған із, борозда.

KARKMAK (nsz) *hfk.* (ақша қар)

Көзді шағылыстыру.

KARI KOSA *is.* Ерлі-зайыпты, жү-
байлар.

KARI KOCALIK, -*ğı* *is.* Ерлі-
зайыптылық, некелі болушылық,
үйлі-жайлылық.

KARILAŞMAK (nsz) *kaba* (ер адам)
Қатынға ұқсау, қатын сияқты әрекет
ету, қимылдау.

KARILIK, -*ğı* *is.* 1. Әйелдік, әйелге
тән қасиет. 2. Қатын болушылық,
әйелдік.

KARILI KOCALI *zf.* Әйелі мен күйеуі
(болып). *Karılı kocalı bize geldi-*
ler. Әйелі мен күйеуі бірге бізге
келді.

KARIN, -*rni* *is.* 1. Қарын, іш. 2.
Асқазан. *Karnım aç.* Қарным аш,
тамақ ішкім келеді. *Karnı acıtmak.*
Ашығу, қарын ашу. *Karnı tok.*
Қарны тоқ. *Bu sözlere karnı tok.* Ол
бұл әңгімелерге әбден тойған. 3.
Құрсақ, жатыр, жатын. *Seni dokuz ay*
karnında taşıyan annen... Сені тоғыз
ай күрсағында көтерген анаң... 4.
Іш, көңіл, ой. *Ben senin karnındakini*
ne bileyim? Мен сенің ішің-дегіні
кайдан білейін? 5. (кейбір нәрсе-
лердің) Іші бос, томпиған бөлігі.
Geminin karnı. Кеменің бүйірі.
Şişenin karnı. Бөтелкенің жалпақ
бөлігі. *karnı doyurmak* күн көру,
қарын тойдыру. *karnı büyümek*
жүкті болу, бала көтеру. *karnı zil*
çalmak қарны шұрылдау, қарны
қатты ашу, жүрегі созу.

KARIN AĞRISI *is.* 1. Іштің бұрап
ауруы, шаншу. 2. *tec.* Төзуге
болмайтын, шыдап болмайтын,
қолайсыз.

KARIN BOŞLUĞU *is.* Құрсақ қуысы.

KARINCA *is. zool.* 1. Құмырсқа. 2.
Металда болатын қуыс, саңылау.

KARINCA ASİDİ *is. bk.* Құмырсқа
қышқылы.

KARINCA KARARINCA *zf.* Қолын-

ан келгенше, мүмкіндігінше.

KARINCAYİYEN *is. zool.*

Құмырсқа қоректі (жануар).

KARINCA YUVASI *is.* Құмырсқаның
илеуі.

KARINCIK, -*ğı* *is. anat.* Жүректің
қан қуысы.

KARINDAŞ *is. esk.* Бауыр, бірге ту-
ған қандас.

KARINLAMAK (-*e*) *den.* (кеше)
Айлақтау, айлаққа келіп тоқтау.
Gemi rihuma karınlamış. Кеме
жағалауға келіп тоқтады.

KARINLI *s.* Қарынды, қарны үлкен,
қарны жуан.

KARIŞ *is.* Қарыс, сүйем.

KARIŞIK, -*ğı* *is. ve s.* 1. Аралас,
араласқан. *Karışik süt.* Сұйытыл-
ған, су қосылған сүт. 2. Шатысып
қалған, шатасқан, шиеленісіп
кеткен. *Karışik bir oda.* Шашылып
жатқан бөлме. *Karışik iş.*
Шиеленіскен, шешілуі қиын іс.
Karışik zaman. Тынышсыз, аласа-
пыран кезең, қиын заман. 3. (ха-
лықтың түсінігі бойынша) Жын-
шайтандармен байланысы бар. 4.
Анық емес, көмескі, бұлдыр.
Karışik bir ibare. Түсініксіз
айтылған ой.

KARIŞIKLIK, -*ğı* *is.* 1. Шиеленіс-
кендік, шатысқандық, бытыс-
қандық. 2. Бүлік, толқу,
тәртіпсіздік.

KARIŞILMAK (-*e*) Килігу, араласу,
қатысу, кірісу. *Böyle şeylere karışıl-*
maz. Мұндай істерге араласуға
бол-майды.

KARIŞIM *is.* Қоспа, қосынды, аралас.

KARIŞMAK (-*le*) 1. Араласу. *Kum*
toprakla karışır. Құм топырақпен
араласады. *Yağ su ile karışmaz.*
Май сумен араласпайды. 2. (nsz)
Шатысып қалу, ұйысып қалу,
шатасу, былығып кету. *Bu kâğıtlar*
pek karışmış. Бұл қағаздар
араласып кетіпті. *Kafam karıştı*
düşünemiyorum. Басымда бәрі

шатастырып кетті, ұқпай қойдым. *Saçları karışmış.* Шашы ұйысып қалыпты. 3. (-e) Араласу, киілігу, кірісу. *Babasının her işine karışıyordu.* Әкесінің әрбір ісіне килігетін-ді. *Sen bu işe karışma!* Сен бұл іске араласпа! 4. (-e) Араласып кету, қосылып кету. *Çubuk çayı Sakarya'ya karışır.* Чубук өзеншігі Сакарьяға құяды. *Uçaklar bulutlarla karıştı.* Ұшақтар бұлттарға жетіп көрінбей кетті. 5. (-e) Басқару, қарау, тексеру жүргізу. *Bu işe belediye karışır.* Бұл іске қалалық басқарма қарайды.

KARIŞTIRICI *is.* 1. Бұлғауыш, араластыруға арналған аспап, миксер. 2. *tec.* Бүлікші, бүлік шығарушы, лаңшы.

KARIŞTIRMAK (-i, -e, -le) 1. Араластыру. *Toprağı kumla karıştırmak.* Топырақты құммен араластыру. 2. (-e) Араластыру, қосу. *Çimentoya kum karıştırmak.* Цементке құм қосу. *Sirkeye su karıştırmak.* Сіркеге су араластыру. 3. (-i) Араластыру. *Pilâvı karıştırmak.* Палауды араластыру. 4. (-i) Араластыру, сапырылыстыру, былықтыру. *Kâğıtları karıştırmak.* 1) Қағаздарды араластырып жіберу. 2) Ойын картасын араластыру. *Masanın üzerini karıştırmak.* Үстелдің үстін былықтырып жіберу. *Ortalığı karıştırmak.* Төніректі аударып-төңкеру, астан-кестенін шығару. 6. (-i) Ақтару, тінту, іздеу. *Ceplerimi karıştırdım, bozuk para bulamadım.* Қалталарымды ақтардым, бірақ майда ақша таба алмадым. *Dolabımı karıştırmışlar.* Олар шкафымды тінтіпті. 7. (-i) Парактау, аудақтырып қарау. *Eski kitapları karıştırmak.* Ескі кітаптарды аудақтырып қарау. 8. (-i) Шатастыру, шатастырып алу. *İhtiyar eski dostlarının adlarını karıştıryor.* Қарт адам ескі достарының аттарын шатастырады. 9. (-i) Қатыстыру,

араластыру. *Ben kimseyi işime karıştırmam.* Мен ешкімді өзімнің ісіме араластырмаймын.

KARİDES *is.* *Yun.* Крветка – су шаянының бір түрі.

KARİKATÜR *is.* *Fr.* 1. Карикатура. 2. *tec.* Сымақ, ұсқынсыз, сұрықсыз жасалған нәрсе. *Ev karikatürü.* Үй емес, күлкілі нәрсе.

KARİKATÜRCÜ *is.* Карикатурашы.

KARİYER *is.* *Fr.* Карьера–жұмыс бағыты, мамандығы. *kariyer yapmak* карьера жасау, жұмысында өсу, жетістікке жету.

KARKAS *is.* *Fr.* 1. Негізгі қаңқа, тірек. 2. Сүйекті сиыр еті.

KARLAMAK (*nsz*) Қар жауу.

KARLI *s.* 1. Қарлы, қары бар, қар басқан. *Karlı dağ.* Қарлы тау. 2. Қарлы, қар жауып тұрған. *Karlı hava.* Қарлы ауа райы.

KÂRLI *s.* Пайдалы, түсімді, кірісі мол.

KARLUK *öz. is. tar.* Қарлұқ – ертедегі түркі халықтарының бірі.

KARMA *s.* Аралас, құранды, құрама. *Karma futbol takımı.* Құрама футбол командасы. *Karma hükümet.* Коалициялық үкімет.

KARMAÇ, -cı *is.* Бұлғауыш, араластыруға арналған аспап, миксер.

KARMAK, -ar (-i) Араластыру. *Boya karmak.* Бояуды араластыру, езу.

KARMAKARIŞ *s.* Шатысып кеткен, сапырылысып кеткен. *karmakarış etmek* шатастыру, шатастырып жіберу, сапырылыстыру.

KARMAKARIŞIK, -ğı *is. ve s.* 1. Ретсіз, тәртіпсіз; шатысып қалған, шатысып кеткен. 2. *tec.* Шымшытырық, шиеленіскен, шешілуі қиын.

KARMAN ÇORMAN *s.* Қатты шиеленісіп кеткен (іс т.б.).

KARMAŞIK *s.* Шатастып кеткен, шытырман; күрделі, қиын. *Karmaşık bir düşünce.* Шым-шытырық ой.

- Karmaşık bir sorun.* Күрделі, қиын мәселе.
- KARNABAHAR** *is. bot.* Гүлкапуста.
- KARNAVAL** *is. Fr.* 1. Карнавал, сауық-сайран. 2. Христиан халықтарында қысты шығарып салу мейрамы.
- KARNE** *is. Fr. ped.* 1. Мектеп күнделігі. 2. Кітапша. *Çek karnesi.* Чек кітапшасы.
- KARNI BURNUNDA** *s.* Босануға жақын, айы-күні жетіп тұрған.
- KARNIKARA** *is. hlk.* 1. Сибір бұршақ. 2. *s. mec.* Қара ниет, арам ойлы, залым.
- KARNİYARIK, -ğı** *is.* Ішіне тартылған ет салынған баклажан тағамы.
- KARNİVOR** *is. biy.* Ет қоректі жануар.
- KARO** *is. Fr.* 1. (ойын картасында) Кірпіш. 2. (төсеу үшін) Плитка, шаршы тақта.
- KAROSER** *is. Fr.* Шанақ, автомобиль қорабы, кузовы.
- KÂR PAYI** *is. tic.* Пайда, кіріс үлесі.
- KARPUZ** *is. Far. bot.* 1. Қарбыз. 2. Қарбыз тәріздес, домалақ келген зат (шар т.б.).
- KARPUZCU** *is.* Қарбыз сатушы.
- KARPUZCULUK, -ğu** *is.* Қарбыз өсіру я қарбыз сатумен айналысу.
- KARPUZ FENER** *is.* Лампион, қағаз фонарь.
- KARSAK, -ğı** *is. zool.* Қарсақ.
- KÂRSIZ** *s.* Пайдасыз, түсімсіз.
- KARŞI** *is.* 1. Қарсы жақ, қарсы тарап. *Karşıdan bir araba geliyordu.* Қарсы алдынан бір машина келе жатыр еді. *Karşıya geçmek.* Арғы бетке өту. *Karşıda oturuyor.* Ол қарсыда тұрады. 2. *s.* Қарсы тұрған, карама-қарсы орналасқан. *Karşı mahalle.* Қарсы орналасқан квартал. *Karşı taraf.* Қарсы жақ. 3. *s.* Қарама-қарсы, бір-біріне қайшы, кереғар, қарсы. *Karşı dava.* Қарсы талап, жауапкердің талапкерге қарсы дау айтуы. *Karşı parti.* Оппозициялық партия. *Karşı teklif.* Қарсы

ұсыныс. 4. (-e) Қарсыда, карама-қарсы. *Parka karşı oturuyor.* Ол парқтың қарсысында тұрады. *Gribe karşı ilâç.* Тұмауға қарсы дәрі. 5. (біреуге қатысты) Қарсы. *Size karşı söz.* 1) Сізге қарсы айтылған сөз. 2) Сізге қатысты сөз. *Ona karşı sempatim var.* Менің оған көңілім ауып тұрады. 6. (уақытқа қатысты) Таман, жуық. *Akşama karşı.* Кешке таман. *Tren sabaha karşı istasyona geldi.* Пойыз таңға жуық станцияға келді. *karşı çıkmak* 1) қарсы алу, күтіп алу. 2) қарсы шығу, қарсы болу. *karşı durmak* қарсы тұру, қасарысу. *karşı gelmek* қарсы болу, қарсылық ету, қарсы келу. *karşı koymak* қарсы тұру, қарсылық көрсету. *karşı olmak* қарсы болу.

KARŞICI *is.* 1. Күтіп алушы, қарсы алушы. 2. Оппозиционер.

KARŞI DEVRİM *is.* Контрреволюция.

KARŞILAMA *is.* Күтіп алу, қарсы алу.

KARŞILAMAK (-i) 1. Қарсы алу, күтіп алу. *Kasabalarına uğrayan yolcuları iyi karşılarlar.* Олар қалашықтарына келген жолаушыларды жақсы қарсы алады. 2. Орнын толтыру, шығынын жабу; қанағаттандыру. *Bu para masrafi karşılamaz.* Бұл ақша шығынды жаппайды. 3. (аурудың) Бетін қайтару, алдын алу. *Bu ilâç sıtmayı karşılar.* Бұл дәрі безгек ауруына қарсы. 4. (пікір, ой т.б.) Қабылдау, қабыл алу. *Bu öneriyi iyi karşıladılar.* Олар бұл ұсынысты жылы қабылдады.

KARŞILAŞMAK (*nsz, -le*) 1. Кездесу, ұшырасу, жолығу. *Öğretmenle yolda karşılaştık.* Біз мұғаліммен жолда ұшырасып қалдық. 2. *sp.* Кездесу өткізу, жарыс өткізу.

KARŞILAŞTIRMAK (-i, -le) Салыстыру, салыстырып көру, салғастыру.

KARŞILAŞTIRMALI DİL BİLİMİ *is.*
d.b. Салыстырмалы тіл білімі.

KARŞILIK, -ği *is.* 1. Сәйкестік, балама, эквивалент. *Doların Türk parasıyla karşılığı.* Доллардың түрік ақшасына қарсы баламасы. 2. Жауап. *Ağır bir karşılık.* Дәрекі жауап. *Mektubunuza karşılık olarak.* Хатыңызға жауап ретінде. 3. Орнына, төлеуіне, айырбасқа. *Karşılığında ne aldın?* Оның орнына не алдың? 4. Дотация, мемлекеттік жәрдем қаржы, бөлінген қаржы. 5. Ақы, төлем. *Elbette hizmetinin karşılığını verecek.* Әрине, ол саған көрсеткен қызметінің ақысын төлейді. *Çalışma karşılığı.* Еңбек ақы, төлем-ақы. *karşılık vermek* 1) тайталасу, сөз қайыру, сөз таластыру. 2) жа-уаптау, жауап беру.

KARŞILIKLI *s.* 1. Өзара, біріне-бірі, екі жақты. *Karşılıklı güven.* Бір-біріне сенушілік. *Karşılıklı yardım.* Өзара жәрдем. 2. Қарама-қарсы тұрған, қарама-қарсы орналасқан, бетпе-бет, жүзбе-жүз. *Karşılıklı masalarda oturdular.* Олар қарама-қарсы қойылған үстелде отырды.

KARŞILIKSIZ *s.* 1. Жауапсыз, жауабы жоқ. 2. Жауап талап етпейтін. *Karşılıksız iyilik.* Риясыз жақсылық, шын ықыласпен істелген қайырымдылық. *Karşılıksız yardım.* Тегін, ақысыз көмек, қайтарымсыз көмек. 3. *zf.* Жауапсыз. *Çocuğun sorununu karşılıksız bıraktı.* Баланың сұрағын жауапсыз қалдырды.

KARŞIN *e.* Қарамастан.

KARŞIT ANLAMLI *s.* Мағыналары бір-біріне қарама-қарсы, қарсы мағыналы (сөз).

KARŞIT DUYGU *is.* (бір-біріне қарсы) Сүйкімсіздік сезімі, жиреніштік.

KARŞITLIK, -ği *is.* Қарама-қарсылық, контраст.

KART (I) *s.* Кәрі, қартайған, қарт. *Kart adam.* Қарт адам.

KART (II) *is. Fr.* 1. Карточка. *Va-*

sın kartı. Журналист куәлігі. *Kimlik kartı.* Жеке куәлік. *Seçmen kartı.* Сайлаушының карточкасы. *Size kartımı vereceğim.* Сізге өзімнің адресім жазылған карточкамды беремін. 2. Ашық хат, открытка. *Yılbaşı kartı.* Жаңа жылдық (құттықтау) открыткасы. 3. Ойын картасы. *kart çıkarmak* (спортта) қызыл немесе сары карточка көрсету.

KARTAL *is. zool.* Бүркіт. *Kartal yavrusu.* Бүркіт балапаны.

KARTALMAK (*nsz*) *hlk.* Қартаю, жасы келу.

KARTLAŞMAK (*nsz*) *bk.* *Kartalmak.*

KARTLIK, -ği *is.* Қарттық, көрілік.

KARTOGRAF *is. Fr.* Карта сызушы, картограф.

KARTOGRAFİ *is. Fr.* Картография.

KARTON *is. Fr.* 1. Картон. 2. Темекі қорабы. 3. Лото карточкасы. 4. Қол қоюға дайындалған құжат папкасы. 5. Мультфильм.

KARTONPIYER *is. Fr.* Сызымдалған, престелген картон.

KARTOPU *is.* 1. Кесек қар. *Kartopu oynamak.* Қар лақтырысып ойнау. 2. *mec.* Ақ тәнді, толық келген адам.

KARTOTEK, -ği *is. Fr.* Картотека.

KARTPOSTAL *is. Fr.* Пошта открыткасы.

KARTVİZİT *is. Fr.* Аты-жөні, адресі жазылған карточка, визит карточкасы.

KARUN *öz. is. Ar.* 1. Крез – діни кі-таптар мен аңыз әңгімелерде айты-латын есепсіз қазына иесі, гарун. 2. *mec.* Байлығы асыптасқан адам.

KARYOLA *is. İt.* Кереует.

KAS *is. anat.* Бұлшық ет. *Kas ağrısı.* Бұлшық еттің ауруы.

KASA *is. İt.* 1. Сейф. 2. Касса. *Kasa mevcudu.* Кассадағы барлық ақша. 3. Шанақ, машинаның қорабы, кузовы. 4. Жәшік. *Bir kasa*

birä. Бір жәшік сыра. *Süt şişesi kasası.* Сүт бөтелкелерін салатын жәшік.

KASABA *is. Ar.* Поселке, қалашық.

KASACI *is.* Кассир, касса қызметкері.

KASADAR *is. İt. Far. bk. Kasacı.*

KASA DEFTERİ *is. tic.* Касса кітабы.

KASALAMAK (*nsz*) Жәшікке салу. *Meyveleri kasalamak kolay değıldir.*

Жеміс-жидектерді жәшіктеу онай іс емес.

KASAP, -bı *is. Ar.* 1. Қасапшы, ет сатушы. 2. Ет сататын дүкен.

KASAPHANE *is. Ar. Far. esk.* Қасапхана.

KASAPLIK, -ğı *is.* 1. Қасапшылық, қасапшы болушылық. 2. *s.* Соғымдық, сойыс (мал). *Kasaplık hayvan.* Сойыс малы, соғымдық мал.

KASAVET *is. Ar.* Қайғы, уайым, қасірет. *kasavet çekmek* қайғылану, қайғыру, қамығу, қайғы шегу.

KASAVETLENMEK Қайғыру, қамығу, қайғыға салыну.

KASAVETLİ *s.* Қайғылы, уайымды, қасіретті, қапа көңілді.

KÂSE *is. Far.* Кесе, үлкен шыны кесе. *Çorba kâsesi.* Сорпа ішетін кесе.

KASEM *is. Ar. esk.* Ант, ант беру.

KASET *is. Fr.* Кассета.

KASIK, -ğı *is.* Шап. *Kasık kemiği.* Шат сүйек.

KASIK BAĞI *is.* Бандаж, белбеу.

KASILMAK (*nsz*) 1. Қысқарып қалу, жиырылу, тырысу. 2. *tec.* Маңғаздану, пандану, әлдеқандай болу.

KASIM *is. Ar.* Қараша, күздің соңғы айы.

KASIMPATI *is. bot.* Хризантема-әсемдік үшін өсірілетін гүл.

KASINMAK (*nsz*) 1. Сіңір тартылу, құрысып-тұрысып қалу. 2. *tec.* Маңғазсыну, кекірею, әлдеқандай болу, өзінше болу.

KASIRGA *is.* Құйын, боран, дауыл. *Kasirga çıktı.* Дауыл көтерілді, дауыл шықты.

KASIT, -stı *is. Ar.* 1. Мақсат, тілек. *Benim kastım bu değıldi.* Менің мақсатым бұл емес болатын. 2. Арам ниет, қаскүнемдік, жауыз ниет, алдын-ала ойластырылған жаман пиғыл. *Bana kastın mı var?* Сенің маған деген арам ойың бар ма?

KASITLI *s.* Біліп істелген, ойластырылған, мақсатты.

KASITSIZ *s.* Білмей істелген, жоспарланбаған, алдын-ала ойластырылмаған.

KASİDE *is. Ar. ed.* Қасида, мадақтау өлең.

KASİS *is. Fr.* 1. (жол үстіндегі) Шұңқыр, ойқы-шойқы жер. 2. Жол-ды кесіп өтетін арық.

KASİYER *is. İt. bk. Kasadar.*

KASK *is. Fr.* Каска, дулыға қалпақ.

KASKATI *s.* 1. Қап-қатты, өте қатты. 2. *tec.* Қаныпезер, мейірімсіз, қатал. 3. *zf.* Қозғалыссыз, әркетсіз, қимылсыз. *kaskatı kesilmek* мелшиіп қалу, тұрып қалу.

KASKET *is. Fr.* Кепка, күнқағары бар бас киім. *Kasket siperi.* Кепканын (фуражканын) күнқағары.

KASKO *is. İt. huk.* Автокөлік сақтандыру.

KASLAŞMAK (*nsz*) Бұлшық етке айналу, бұлшық етті болу.

KASLI *s.* Бұлшық етті.

KASMAK, -ar (-i) 1. Кеміту, азайту. 2. Қысқарту, тарылту. *Pantolonun belini kasmalı.* Шалбардың белін тарылтып тігу керек. 3. *tec.* Қысымшылық көрсету, қысу, қыспаққа алу. *kasıp kavurmak* 1) езіп-жаншу, зұлымдық қылу. 2) зиян келтіру, шығынға батыру, көрлену. *Fırtına üç gün kasıp kavurdu.* Боран үш күн бойы көрлене соқты.

KASSIZ *s.* Бұлшық етсіз, бұлшық еті жоқ.

KAST *is. Fr.sos.* Каста, қоғамдық топ – Үндістандағы шығу тегі мен құ-қықтары бойынша ерекшеленген

қоғамдық топ.

KASTEN *zf. Ar.* Әдейі, қасақана, біле тұра.

KASTETMEK *(-i) Ar. T. 1.* Көзделу, ниеттену, ескеру, ойда тұту; жобалап түсіну. *Ev deyince, kasabada dört beş tane zengin evini kastediyor.* Үй деген кезде, қалашықтағы төрт-бес ғана байлардың үйін жобалап түсініп тұрмын. *Ben bu sözü kimseyi kastetmeden söyledim.* Мен бұл сөзді ешкімге тиістірместен айттым. 2. *(-e)* Қиянат істеу, жамандық ойлау, қастық істеу. *canına kastetmek* біреудің өміріне қастық істеу.

KASTÍ *zf. ve s. Ar.* Әдейі, қасақана, қастықпен, біле тұра.

KASTOR *is. Fr.* 1. Құндыз. 2. Құндыз терісі.

KASVET *is. Ar.* Қайғы, қасірет, уайым. *kasvet basmak (veya çökmek)* қайғы басу, сары уайымға салыну.

KASVETLÍ *s.* Қайғылы, мұнды, жабырқаңқы.

KASVETSÍZ *s.* Қайғысыз, мұңсыз, уайымсыз.

KAŞ *is. 1.* Қас. *Kalem kaş.* Қиылған қас. *Samur kaş.* Қою қас. 2. Шығыңқы, аздап сыртқа қарай шығып тұрған бөлігі. *Yüzük kaşı.* Жүзіктің шығыңғы көзі. 3. Шыңырау, мұңғиық. 4. Ердің алдыңғы басы мен артқы басы, қас. *kaş çatmak* қабағын түю, түнеру. *kaş göz etmek* көзбен белгі беру, ишара жасау. *kaş yaraуım derken göz çıkarmak* артық қылам деп, тыртық қылу, бүлдіріп алу. *kaşla göz arası* қаспен көздің арасында, лезде, тез арада.

KAŞAĞI *is.* Ат тарақ, ат тарауға арналған тарақ.

KAŞAĞILAMAK *(-i)* (атты) Тарақпен тарау, тарақпен тазарту.

KAŞALOT *is. Fr. zool.* 1. Кашалот – кит тұқымдас ірі теңіз жануары. 2. *argo* Ақымақ, есуас, жарымес.

KÂŞÂNE *is. Far.* Салтанатты әдемі

үй, жақсы жабдықталған жеке үй, вилла, сарай.

KAŞAR *is. 1.* Қой сүтінен жасалған сыр, брынза. 2. *argo* Алаяқ, жылпос, қу (құмар ойындарында).

KAŞARLANMAK *(nsz)* 1. Тәжірибе жинақтау, жұмысқа ысылу, төселу. 2. *tec.* Шыдау, шыдап жүру, көну, төзу.

KAŞE *is. Fr. 1.* Мөр, төрткіл мөр, белгі. 2. Пилюля, дәрінің домалактанған түрі.

KAŞEKSÍ *is. Fr. tıp* Арықтық, жүдеулік.

KAŞELEMЕК *(-i)* Мөр басу, мөрлеу, мөр соғу.

KAŞELÍ *is. ve s.* Мөрлі, мөрі бар, мөрленген.

KAŞIK, -ğı *is. 1.* Қасық. *Çay kaşığı.* Шай қасығы. *Çorba kaşığı.* Асхана қасығы. 2. Басында инесі бар, қа-сыққа ұқсайтын қармақтың түрі. *kaşık atmak (veya çalmak)* тамақты қомағайланып, ашқарақтанып немесе тәбеті ашыла жеу. *kaşık kadar* кішкене, құртақандай, титімдей. *kaşık sallamak* тамақ жеу.

KAŞIKÇI KUŞU *is. zool.* Бірқазан (күс).

KAŞIKLAMAK *(-i)* Қасықпен тамақ жеу.

KAŞIMAK *(-i)* Қасу, дененің қышыған жерін тырнақпен ары-бері тырналау. *Sırtını kaşımak.* Арқасын қасу.

KAŞINMAK *(nsz)* 1. Қасыну, қышу. *Başım kaşınıyor.* Басым қышып тұр. 2. *tec.* Бәлеге, шатаққа өзі сұрану, өзі барып шатаққа ұрыну. *Sen kaşınıyorsun galiba, git işine, başımı belaya sokma.* Сен өзің шатақ шығарғың келіп тұрған сияқты, жұмысыңа бар, менің басымды бәлеге тықпа.

KAŞINTI *is.* Қышу, қышып дуылдау.

KÂŞİF *is. Ar.* Жаңалық табушы, жаңалық ашушы.

КАШКОЛ

КАШКОЛ, -l^ü *is. Fr.* Мойын орағыш, шарф.

КАШЛАМАК (-i) Жүзікке көз (қым-бат тас) тағу.

КАШЛИ *s.* 1. Қасты, қасы бар. *İnce kaşlı kadın.* Жіңішке қасты әйел. 2. Бағалы тасы бар жүзік.

КАШМЕР *is.* Қуақы, сайқымазақ, қалжыңқой, клоун.

КАШМЕРЛІК, -ği *is.* Сайқымазақтық.

КАШМІР *is. Fr.* Кашемир – жұмсақ жүн мата.

КАТ *is.* 1. Қабат. *Alt kat.* Төменгі қабат. *Üst kat.* Үстінгі қабат. *Orta kat.* Ортаңғы қабат. 2. Қабат, қатпар, қатар. *Bir kat et.* Бір қабат ет. 3. (киім) Жинақ, комплект. *Üç kat çamaşır.* Үш жинақ жуылатын кір киімдер. 4. Рет, есе. *Beş kat fazla.* Бес есе көп. *Bu ondan iki kat pahalı.* Бұл одан екі есе қымбат.

KATALEPSİ *is. Fr. tıp* Катаlepsия – тәннің және оның бір мүшесінің семіп, жансызданып қалуы.

KATALİZ *is. Fr. kim.* Катализ – катализатордың әсерімен химиялық реакцияның шапшандануы я баяулауы.

KATALİZÖR *is. Fr. kim.* Катализатор – химиялық реакцияны шапшандататын я баяулататын зат.

KATALOG, -ğu *is. Fr.* Каталог.

KATALOGLAMAK (-i) Каталогқа кіргізу, каталог жазу.

KATAR *is. Ar.* 1. Эшелон. *Askeri katar.* Әскери эшелон. *Erzak katar.* Азық-түлік эшелоны. 2. Колонна, сап, тізбек. *Otomobil katarı.* Автомобиль коллоннасы. *Yük katarı.* Жүк пойызы. 3. Тізбек, қатар. *Turna katarı.* Тырна тізбегі.

KATARAKT *is. Fr. tıp* Шел басу (көз ауруы).

KATAR KATAR *s.* Тізбек-тізбек, қатар-қатар.

KATEGORİ *is. Fr.* Категория, дәреже, қатар.

KATEGORİK *s. Fr.* 1. Кесінді,

KATIR KUTUR

үзілді-кесілді, тиянақты. 2. *zf.* Үзілді-кесілді, шешімді, біржолата.

КАТЕТМЕК (-i) *Ar. T. esk.* 1. Бөлу, айыру. 2. Жүріп өту, жүріп шығу.

КАТИ (I) *s.* 1. Қатты, тастай. *Kati ekmek.* Қатып қалған, қатқан нан. *Kati toprak.* Қатты жер. 2. *tec.* Қатал, мейірімсіз, қатыгез. *Kati bir insan.* Мейірімсіз, қатал адам. *Kati yürekli.* Рақымсыз, мейірімсіз. 3. *fiz.* Қатты. *Kati cisim.* Қатты дене.

КАТИ (II) *is. zool.* (күстарда) Жемсау.

КАТИК, -ği *is.* 1. Нанмен қосып желінетін сыр, зәйтүн, халуа сияқты тағамдар. 2. Айран, шалап.

КАТИКЛАМАК (-i) *hfk.* 1. (сыр, зәйтүн т.б.) Нанның арасына салу, нанмен қосып жеу. 2. Сорпаға айран қату.

КАТИКСІЗ *s.* 1. (тағамға) Қоспа қосылмаған, қоспасыз. 2. Ешнәрсе араластырылмаған, қосылмаған. *Katıksız süt.* Су қосылмаған сүт. 3. *tec.* Таза, қоспасыз. *Katıksız bir dürüstlük.* Адал аниет, адалдық.

КАТИЛАШМАК (*nsz*) Қатаю, қаттылану, қатая түсу.

КАТИЛІК, -ği *is.* 1. Қаттылық. 2. *tec.* Қаталдық, мейірімсіздік, қаты-гездік.

КАТИЛІМ *is.* Қатысу, араласу.

КАТИЛМАК (I) (-e) 1. Қосылу, араластырылу. *Süte su katılmış.* Сүтке су қосылған. 2. Қосылу, қатысу. *Açık oturuma katılanlar.* Ашық мәжіліске қатысқандар. *Düşünce-nize katılıyorum.* Мен сіздің пікіріңізге қосыламын. *Seçime katılmak.* Сайлауға қатысу.

КАТИЛМАК (II) (*nsz*) Қысылу, булығу, алқыну. *Gülmekten katılmak.* Күлкіден булығу, көзінен жас аққанша күлу.

КАТИР *is. zool.* 1. Қашыр. 2. *tec.* Қиқар, қыңыр.

КАТИР KUTUR *zf.* 1. Қатыр-құтыр,

- карш-карш. *Auyayı katır kutur yedi.*
Айваны катыр-күтыр жеді. 2. *s.*
Қатты. *Katır kutur ayakkabılar.*
Қатты аяккиімдср.
- KATIRLAŞMAK** (*nsz*) *mes.* Қасары-
су, кыңыраю, қасару.
- KATIRLIK, -ği** *is. mes.* Қыңырлық,
қасарушылық.
- KATIR YILANI** *is. hlk.* Улы сұр жылан.
- KATI SÖZ** *is.* Қатты айтылған сөз,
көңілді жығатын сөз.
- KATIŞIK, -ği** *is. ve s.* Қоспа, аралас,
таза емс.
- KATIŞIKSIZ** *s.* Қоспасыз, таза.
- KATIŞMAK** (*-e*) Қосылу, жалғасу,
жанасу. *O da bize katıştı.* Ол да біз-
ге қосылды.
- KATI YAĞ** *is.* Тоң май.
- KATI YÜREKLİ** *s.* Мейірімсіз, қаты-
гез, қатыбас.
- KAT'İ** *s. Ar.* Үзілді-кесілді, қатаң.
Kat'î cevap. Үзілді-кесілді, тиянақ-
ты жауап. *Kat'î delil.* Бұлтартпай-
тын дәлел.
- KÂTİBE** *is. Ar.* Хатшы (әйел).
- KATİL (I)** *is. Ar.* 1. Кісі өлтіруші.
2. Өлтіретін, қырғынға ұшыра-
татын, қырып-жоятын. *Katil kursun.*
Өлтіретін оқ.
- KATİL, -tli (II)** *is.* Өлтіру, өлтіруші-
лік. *Katil etmek. bk. Katletmek*
- KÂTİP, -bi** *is. Ar.* Хатшы.
- KÂTİPLİK, -ği** *is.* Хатшылық, хатшы
болушылық.
- KAT'İYEN** *zf. Ar.* 1. Мүлдем, еш-
қашан, еш уақытта, үзілді-кесілді.
Oraya kat'iyen gitmeyeceksin. Ол
жаққа енді еш уақытта бармайтын
боласың. 2. Үзілді-кесілді, кесімді,
ақырғы.
- KAT'İYET** *is. Ar.* Үзілді-кесілділік,
кесімділік, тұжырымдылық, тиянақ-
тылық.
- KAT KAT** *s. ve zf.* 1. Анағұрлым,
әлдеқайда, недәуір. *Bu, ondan kat kat*
güzel. Бұл оған қарағанда ана-
ғұрлым әдемі. 2. Қабат-қабат,
бірнеше қабат, қат-қат. *Kat kat*

- giyin-miş.* Қабаттап киініп алыпты.
- KATKI** *is.* 1. Үлес, жәрдем. *Bu işte*
bizim de katkımız olsun. Бұл істе біз-
дің де көмегіміз болсын. 2. Қо-
сымша, үстеме. *katkıda bulunmak*
үлес қосу, жәрдем беру, ақшалай
көмек беру.
- KATKI PAYI** *is.* Кіру жарнасы.
- KATLAMAK** (*-i*) Қаттау, бірінін үс-
тіне бірін қойып реттеп қою,
бүктеу. *İkiye katlamak.* Екіге
қаттау. *Gazeteleri katlayıp cebine*
koydu. Газеттерді бүктеп
қалтасына салды.
- KATLANMAK** (*nsz*) 1. Қатталу,
бүктелу. 2. (*-e*) *mes.* Шыдау,
төзу, көну, мойынсыну.
- KATLETMEK** (*-i*) *Ar. T.* (адам)
Өлтіру.
- KATLI** *s.* 1. Қатталған, бүктелген.
Katlı mendilleri dolaba koydu. Ол
бүктелген қол орамалдарды шкафқа
қойды. 2. Қабатты, қабат-қабат.
Dokuz katlı büyük bina. Тоғыз
қабат-ты үлкен ғимарат. *İki katlı.*
Екі қа-батты.
- KATLIAM** *is. Ar.* Қырғын, жаппай
қыру, қырғынға ұшырату.
- KATMA** *is.* 1. Қосу, үстеу. 2. *s.*
Қосымша, үстеме, қосылған.
- KATMA BÜTÇE** *is. ekon.* Қосымша
бюджет.
- KATMA DEĞER VERGİSİ** *is. ekon.*
Қосымша күн салығы, қосымша
күннан алынатын салық.
- KATMAK, -ar** (*-i, -e*) 1. Қосу, үстеу.
On liraya iki lira daha katmak. Он
лираға екі лира тағы қосу. *Sirkeye*
su katmak. Сіркеге су қосу. 2.
Қосу, қатыстыру, қосып қою.
Kuzuları sürüye katmak. Қозыларды
табынға айдау. *Kafileyeye muhafız*
katmak. Отрядқа күзетші қою.
(*birbirine*) *katmak* шағыстыру,
жауластыру, араздастыру, айдап
салу.
- KATMAN** *is.* Қабат, қатпар, пласт.
- KATMAN BULUT** *is. meteor.* Қат-

қабат бұлт.

KATMER *is.* 1. Қабаттылық, қатпарлылық. 2. Қаттама самса.

KATMER KATMER *s. ve zf.* Қабат-қабат, қат-қат.

KATMERLEŞMEK (*nsz*) 1. Қабатталу, қабат-қабат болу, қатталу. 2. *mes.* Көбею, арту.

KATMERLİ *s.* 1. Қат-қабат, қабат-тап жасалған. 2. *mes.* Шамадан тыс, шектен тыс. *Katmerli belâ.* Үлкен бәле. *katmerli katmerli gülmek* тоқтаусыз күлу.

KATOLİK *öz. is. Fr.* Католик – католик дінін ұстаушы адам. *Katolik dini.* Католик діні, католицизм. *Katolik kilisesi.* Католиктік шіркеу.

KATOLİK, -ği *is.* Католицизм – христиан дінінің кең тараған бағыттарының бірі.

KATOT, -du *is. Yun. kim.* Катод.

KATRA *is. bk.* Katre.

KATRAN *is. Ar. kim.* Смола, кара май.

KATRANLAMAК (*-i*) Смолалау, смола жағу, кара май жағу.

KATRE *is. Ar. esk.* Тамшы. *katre kalmadı* ештеңе қалмады, ештеңе жоқ.

KATRE KATRE *zf.* Аздап, тамтұмдап, аз-аздап.

KATRİLYON *is. Fr.* Квадрильон.

KAT SAYI *is. mat.* 1. Коэффициент – санмен көрсетілген көбейткіш. 2. *fiz.* Шама, коэффициент.

KAT YUVARI *is. astr.* Стратосфера.

KAUÇUK, -ğu *is. Fr.* Каучук. *Kauçuk ağacı.* *bot.* Каучук ағашы.

KAUÇUKLU *s.* 1. Каучукты. *Kauçuklu ayakkabi.* Табаны каучук аяқкиім. 2. Құрамында каучук бар, каучук араласқан.

KAV (I) *is.* Шақпақтың білтесі. *Bez kavi.* Білте. *Mantar kavi.* Шақпақтың білтесі; кептірілген ағаш саңырауқұлағы.

KAV (II) Шарап қоймасы, шарап сақтайтын погреб.

KAVAF *is. Ar.* Қолапайсыз тігілген арзан аяқкиім сататын я тігетін адам.

KAVAF İŞİ *s.* Үстірт, қалай болса солай істелген.

KAVAİT, -di *ç. is. Ar.* Ережелер, қағидалар.

KAVAK, -ğı *is. bot.* Терек. *Ak kavak.* Ақ терек. *Titrek kavak.* Көк терек.

KAVAL *is.* Сыбызғы, бақташы сыбызғысы, кернейі.

KAVALCI *is.* Кернейші, керней тартушы.

KAVAL KEMİĞİ *is. anat.* Жіліншік.

KAVAL TÜFEK, -ği *is. esk.* Теріс стволды мылтық.

KAVALYE *is. Fr.* Кавалер.

KAVANOZ *is. Yun.* Шыны банка; кыш құмыра. *Reçel kavanozu.* Тосап банкасы.

KAVAS *is. Ar.* Елшілік қызметшісі, елшілікте я консулдықта қызмет етуші.

KAVAT *is. Ar. hlk.* Жеңгетай – әйел мен еркекті жақындастыратын я жасырын істерді келістіруші адам.

KAVGA *is. Far.* 1. Ұрыс-керіс, жанжал, дау-дамай, шатақ. 2. Ұрыс, төбелес. 3. *mes.* Күрес, талас, тартыс. *Hayat kavgası.* Өмір үшін күрес. *kavga çıkarmak* ұрыс шығару, жанжал шығару. *kavga etmek* ұрысу, төбелесу, жанжалдасу.

KAVGACI *s. ve is.* Жанжалқой, төбелескіш, сотқар.

KAVGA KAŞAĞISI *is.* Әзәзіл, арандатушы.

KAVGALAŞMAK (*nsz, -le*) Ұрысу, жанжалдасу; төбелесу.

KAVGALI *s.* 1. Жанжалды, дау-дамайлы мол. *Kavgalı bir toplanti.* Дау-дамайлы жиналыс. 2. Ұрысып қалған, керісіп қалған.

KAVGASIZ *s.* 1. Даусыз, жанжалсыз, ұрыс-керіссіз. *Kavgasız bir toplanti.* Жанжалсыз жиналыс. 2. *s. ve zf.* Бейбіт, тыныш, тату.

Kavgasız yaşıyorlar. Тату-тәтті өмір сүріп жатыр.

KAVİ *s. Ar. esk.* Күшті, мықты, берік.

KAVİL, -vli *is. Ar. esk.* 1. Сөз. *Kavlince.* Оның сөзіне қарағанда. 2. Келісім, өзара келісім, уәделесу. *Kavlimiz böyle mi idi?* Біздің келісіміміз осылай ма еді?

KAVİLEŞMEK (*nsz*) Беку, тыңаю, әлдену.

KAVİLLEŞMEK (*nsz, -le*) Келісу, уәделесу, сөз байласу.

KAVİM, -vmi *is. Ar.* Ұлт, халық; тайпа; ру.

KAVİM KARDAŞ *is.* Туысқан-туған, ағайын-туған, жақын-жақыбай.

KAVİS, -vsi *is. Ar.* Доға; иін, иіліс, бүгіліс. *Nehir kavsi.* Өзеннің ирені.

KAVİSLİ *s.* Иілген, июлі, бүгілген.

KAVKI *is. bk. Kabuk.*

KAVLAK *s.* 1. Қабығы түскен, қабықсыз. *Kavlak ağaç.* Қабығы сыдырылған ағаш. 2. (күнге күйоден) Терісі сыдырылған, түлеген.

KAVLAMAK (*nsz*) Сыдырылу, копарылу, түлеу, сыдырылып түсу.

KAVLETMEK (*-le*) *Ar. T.* Келісу, уәделесу, сөз байласу.

KAVLİNCE *zf.* Айтқанына қарағанда, сөзіне қарап. *Ayşe hanımın kavlince paşa pek cömertmiş.* Айша ханымның сөзіне қарағанда, паша өте жомарт екен.

KAVMÎ *s. Ar.* Тайпалық, этникалық.

KAVMÎYAT *is. Ar.* Этнография.

KAVMÎYET *is. Ar. esk.* 1. Халық, жұрт, ұлт. 2. Этникалық ерекшелік.

KAVRAM *is.* Таным, ұғым.

KAVRAMAK (*-i*) 1. Қапсыра күшактау, мықтап ұстау, ұстай алу. *Tüfegi kavramak.* Мылтықты қысып ұстау. *Sızılar vücudumu kavramış.* Денемді қатты ауру құрсап алды. 2. *tec.* Ұғыну, түсіну, аңғару; ұғып алу, меңгеріп алу. *Dersi iyice kavramadı.* Ол дәрісті жақсы ұқпады, толық

түсінбеді. *Meseleyi henüz kavrayamadım.* Мен әлі мәселенің не туралы екенін ұққаным жоқ.

KAVRAMSAL *s.* Ойға қатысты, ұғыммен байланысты.

KAVRAYIŞ *is.* Ұғыну, түсіну, аңғару, аңдау. *Kavrayış kudreti.* Танып-білу қабілеті.

KAVRAYIŞLI *s.* Зерек, ұғымтал, түсінгіш. *Kavrayışlı bir öğrenci.* Зерек оқушы.

KAVRAYIŞSIZ *s.* Топас, ой-өрісі тар, аңғал.

KAVRUK, -ğu *is. ve s.* 1. Қуырылған, шығғырылған, қыздырылған. *Kavruk bir ekmek dilimi.* Қызартылған нан тілімі. *Kavruk mısır.* Қуырылған жүгері. 2. *tec.* Арық, аурулы, жүдеу. *Kavruk çocuk.* Жүдеу, дұрыс жетілмеген бала.

KAVRUKLU, -ğu *is.* Арықтық, жүдеулік, дұрыс жетілмегендік.

KAVŞAK, -ğı *is.* Торап, жолдардың түйіскен жері, көшенің түйіскен жері, кесіп өткен жер, айкасқан жер. *Su kavşağı.* Өзендердің қосылысқан жері, құйылыс. *Yol kavşağı.* Жолдардың түйіскен жері.

KAVUK, -ğu *is. hlk.* 1. Сәлде оралған бас киім. 2. *anat.* Қуық.

KAVUN *is. bot.* Қауын.

KAVUNCU *is.* Қауын сатушы.

KAVUNSU *s.* Қауын секілді, қауын тәрізді.

KAVURGA *is. hlk.* Қуырылған бидай, жүгері.

KAVURMA *is.* Қуырдақ, өз майында қуырылған ет.

KAVURMAK (*-i*) 1. Қуыру. *Et kavurmak.* Ет қуыру. 2. Кептіру, құрғату, қуарту. *Rüzgar ekinleri kavurdu.* Жел егінді қуартып жіберді.

KAVUŞMAK (*-e*) 1. Қауышу, жақын адаммен кездесу, қауысу. *Baba, oğluna kavuştu.* Әке ұлымен қауышты. 2. Жету, мақсатқа жету. *Köy elektriğe kavuştu.* Ауылдың электрге қолы жетті. 3.

Ұласу, жалғасу, жету. *Bu yol şosseye kavuşur.* Бұл жол тас жолға дейін барады. 4. (*nsz*) Ұштасу, қабысу, жету. *Ceketin önü kavuşmuyor.* Пенжактың екі жағы (түймелеуге) жетпей тұр. 5. (*nsz*) (күн) Бату, уясына кіру. 6. Бару, жету.

KAVUŞTURMAK (-i, -e) Қауыш-тыру, жақын адамымен кездестіру.

KAYA *is.* Жартас, күз. *kaya gibi* берік, мықты, бекем.

KAYA BALIĞI *is. zool.* Теңіз шабағы.

KAYAĞAN *s.* Тайғак, сырғанақ; былкылдақ, босаң. *Kayağan bir yol.* Тайғанақ жол. *Kayağan toprak* Былкылдақ топырақ.

KAYAK, -ği *is.* 1. Шаңғы. 2. Шаңғы спорты.

KAYAKÇI *is.* Шаңғышы.

KAYAKÇILIK, -ği *is.* 1. Шаңғы тебумен айналысушылық. 2. Шаңғы спорты.

KAYALIK, -ği *is. ve s.* Жартасты жер.

KAYA LİFİ *is.* Асбест-жылу жібермейтін, отқа төзімді минерал.

KAYAN *s.* 1. Тайғак, тайғанақ, жылтыр. 2. Жылжып бара жатқан, қалқып бара жатқан. 3. *is. hlk.* Сел, су тасқыны.

KAYA SARIMSAGI *is. bot.* Жабайы сарымсақ.

KAYBETMEK (-i) *Ar. T.* 1. Жоғалту. *Saatini kaybetmiş.* Сағатын жоғалтқан. 2. Ұтылу, ұтылып қалу, жеңілу. *Savaşı kaybetmek.* Соғыста жеңіліп қалу. 3. (ақша т.б.) Ұттыру, ұтқызу. 4. *tec.* (өлімге байланысты жақын адамнан) Айырылып қалу, жоғалту. *Bir kızım vardı, doğururken onu da kaybettik.* Бір қызым бар-ды, босанып жатқанда одан да айырылып қалдық.

KAYBOLMAK (*nsz*) *Ar. T.* 1. Жоғалу, жоқ болу. *Kalemim kayboldu.* Қаламым жоғалып қалды. 2. Көзден таса болу, жоқ болып кету, жоғалып кету. *Tavandaki gölgeler kayboldu.* Үйдін төбесіндегі көлеңке-

лер жоқ болып кетті.

KAYDETMEK (-i, -e) *Ar. T.* 1. Тіркеу, тізімге тіркеу, жазып қою, жазып алу. *Çocuğu okula kaydetmek.* Баланы мектепке тіркеу. *Bunu be-nim hesabıma kaydediniz.* Мұны менің есебіме жазып қойыңыз. 2. (есінде сақтау үшін) Жазып алу, түртіп қою, белгілеп қою. *Not defterine kaydetmek.* Қойын дәптеріне жазып алу. 3. Көңіл аудару, назар салу, көңіл бөлу. 4. Магнит таспасына жазу, таспаға жазып алу. 5. Жемісті болу, нәтижелі болу. *Başarı kaydetmek.* Жетістікке жету, табысқа жету. *Gol kaydetmek.* Гол салу.

KAYDIRAK, -ği *is.* 1. Жалпақ жұмыр тас. 2. Осы таспен ойналатын ойын. 3. Сырғанақ тебетін төбешік.

KAYDIRMAK (-i, -e) Сырғанату, жылжыту, орнынан қозғау. *Buzdolabını yerinden kaydırmak çok güç oldu.* Тоңазытқышты орнынан жылжыту оңайға түскен жоқ.

KAYGAN *s.* Тайғак, тайғанақ, жылтыр, сырғанақ. *Kaygan yol.* Тайғак жол.

KAYGI *is.* Қайғы, мұң, шер, қасірет. *kaygı çekmek* қайғыру, мұңаю, қайғылану, қасірет шегу.

KAYGILANMAK (*nsz*) Қайғыру, мұңға бату, күйзелу, шерлену.

KAYGILI *s.* Қайғылы, мұңды, шерлі, қасіретті.

KAYGIN *s. hlk.* 1. Тайғанақ, тайғак, жылтыр. 2. *is. hlk.* Буаз түйе.

KAYGISIZ *s.* Қайғысыз, мұңсыз, мұңсыз-қамсыз, уайымсыз.

KAYGISIZLIK, -ği *is.* Қайғысыздық, мұңсыздық, уайымсыздық, қамсыздық.

KAYIK, -ği *is.* Қайық. *Balıkçı kayığı.* Балықшы қайығы. *Yelkenli kayık.* Желкенді қайық.

КАҮІКҢІ *is.* Қайықшы.

КАҮІКҢІ КАҮГАСИ *is. тес.* Бітпейтін талас-тартыс, дау-дамай.

КАҮІН (I) *is. бол.* Бүк ағашы, шамшат.

КАҮІН, -уы (II) *is.* Қайны.

КАҮІН БАВА *is.* Қайын ата, қайната.

КАҮІН БІРАДЕР *is.* Қайны.

КАҮІН ПЕДЕР *is.* Қайын ата, қайната.

КАҮІН ВАЛІДЕ *is.* Қайын ене, қайнене.

КАҮІР, -уы *is. Ар.* 1. Жоғалу, жоғалып кету, жоқ болу; шығынға ұшырау, қаза. *Асı bir қауір.* Ауыр қаза. 2. *s.* Жоғалған, жоғалып кеткен. *Қауір есya.* Жоғалған заттар. *қауір vermek* қазаға ұшырау, шығынға ұшырау. *қауірлара қарымақ* ғайып болу, үшті-күйлі жоқ болу.

КАҮІРСІ *s.* Қорғаушы, қамқоршы, жақтаушы, сүйеуші.

КАҮІРМАК (-i) 1. Қамқорлық ету, қамқорына алу, қамын жеу, пана болу. *Yoksulları қауірмақ.* Кедей-кепшіктің қамын жеу, жоқ-жітіктерге қамқорлық ету. 2. Қорғау, қолпаштау, жақтау, сүйеу.

КАҮІСИ *is. бол.* 1. Өрік. 2. Шала пісірілген жұмыртқа.

КАҮІСИ КОМПОСТОСУ *is.* Өрік компоты.

КАҮІСИ КУРУСУ *is.* Кептірілген өрік.

КАҮІШ *is.* Қайыс, ремень. *Bel қауіш.* Белдік, белбеу. *Berber қауіш.* Ұстара жануыш белдік.

КАҮІТ, -уды *is. Ар.* 1. Тіркеу, жазу, тізімге алу. *Қосıғın қауды булунамади.* Баланың аты-жөні жазылған тіркеу қағаз табылған жоқ. *Қауит темуру.* Тіркеп жазып отыратын қызметкер, тіркеуші. *Қауиттан дүшметек.* Тізімнен алып тастау. 2. *тес.* Шектеу, шек қою. 3. *тес.* Шарт, жағдай. *Китаби гері vermek қаудыла size verebilirim.* Кітапты кері қайыру шартымен ғана сізге бере аламын. 4. Назар аудару, маңыз

беру. 5. Магнит таспаға жазу. *қауды геçирмек* тізімге тіркеу, жазып алу, тізімдеу. *қауит алтына гирмек* шек қою, әрекеттеріне шек қойылу, шектеу. *қауит коумак* шарт қою.

КАҮІТ ДЕФТЕРІ *is.* Тіркеу кітапшасы.

КАҮІТЛАМАК (-i) Шек қою, белгілі шарттар мен кедергі қою, шектеу.

КАҮІТЛІ *s.* 1. Тіркелген, жазылып қойылған, жазылған. 2. *тес.* Шектелген, шарт қойылған.

КАҮІТМАК (-den) *hlk.* Бас тарту, райынан қайту.

КАҮІТСІЗ *s.* 1. Тіркелмеген, жазылмаған. 2. Немқұрайды, селқос, селсоқ, ықылассыз. *қауитсиз калмақ* 1) назар аудармау, мән бермеу. 2) немқұрайды қарау, селқос қарау.

КАҮІТСІЗСА *s. ve zf.* Немқұрайды, немкетті, қалай болса солай, селқос.

КАҮІТСІЗЛІК, -ғи *is.* Немқұрайдылық, селқостық, немкеттілік.

КАҮІТСІЗ ҚАРТСІЗ *s.* Сөзсіз, мүлтіксіз, даусыз.

КАҮКІЛМАК (-e) Шалқайып отыру.

КАҮМАК, -ғи (I) *is.* 1. Қаймақ, кілегей. 2. *тес.* Ең жақсысы, ең таң-даулысы. *Топлутун қаумак табакası.* Қоғамның таңдаулылары, бетке ұстарлары. *қаумак гери* 1) ақша қардай, аппак. 2) қаймақтай дәмді.

КАҮМАК, -ар (II) (nsz) 1. Сырғанау, сырғу. *Қауик су үстінде қауиуор.* Қайық судың бетінде сырғып барады. 2. Тайып кету, сусып шығып кету. *Бардак елимден қауди.* Стақан қолымнан сусып шығып кетті. 3. Жылжу, сырғып түсу. *Маса бираз саға доғру қаумиш.* Үстел аздап оңға қарай жылжып кетіпті. 4. *тес.* Пікірін, ойын өзгерту. 5. Еріксіз, байқамай бір нәрсе істеу. *Дили қаумак.* Андаусызда айта салу. *Гөзү қаумак.* Еріксіз көзі түсу. *Гөnlü*

kaumak. Бір көргеннен көңілі ауу, сүйіп қалу. 6. Мағынасы өзгеру. *Bazen kelimeler başka anlamlara kayar.* Кейде сөздер басқа мағыналарда жұмсалады.

КАУМАКАМ *is. Ar.* 1. Каймакам – аудан басшысы, усзд басшысы. 2. *esk.* Подполковник.

КАУМАКЛИ *s.* Қаймақты, қаймағы бар, қаймак қосылған. *Kaumakli süt.* Қаймақты сүт.

КАУМАКЛИ DONDURMA *is.* Қаймақты балмұздак.

КАУНАК, -ғи *is.* 1. Қайнар, көз, бұлақ. *Kaynak suyu.* Бұлақтың суы. *Gelir kaynağı.* Кіріс көзі. *Isı kaynağı.* Жылу көзі. 2. Хабар-ошар тараған жер, ақпар шыққан жер. *İnanılır kaynaklardan alınan haberlere göre...* Ең сенімді мәліметтерден алынған хабарларға қарағанда... 3. Пісіру, дәнекерлеу, балқытып біріктіру. *kaynak уармак* пісіру, дәнекерлеу (металды).

КАУНАКҶА *is.* Библиография.

КАУНАКҶАСИ *is.* Библиограф.

КАУНАКҶИ *is.* Дәнекерші, пісіруші (металды).

КАУНАМАК (*nsz*) 1. Қайнау. *Kaynatış su.* Қайнаған су. 2. Бұркылдау, толқындану. *Deniz kaynıyor.* Теңіз бұркылдап жатыр. 3. Ашу, быжылдау, көпіру. *Şiranın kaynaması.* Жүзім шырынының ашуы. 4. (асқазан) Бұзылу, қыжылдау. 5. Быжынау, құжынау. *Dolabın içi karınca kaynıyor.* Шкафтың ішінде құмырсқа құжынап жүр. *Sokakta insanlar kaynıyor.* Көшеде құж-құж қайнаған халық. 6. Біте бастау, бірігіп кету. *Kırık kemik daha kaynamadı.* Сүйек сынығы әлі біте қайнаған жоқ. 7. Басталу, ойлап шығару. *Burada bir iş kaynıyor.* Бұл жерде бір іс басталғалы тұр. 8. *argo* Из-түзсіз жоғалып кету. *Bizim para kaynadı.*

Біздің ақшамыз ізім-қайым жоқ болып шықты.

КАЙНАНА *is.* Қайын снс.

КАЙНАНА АҒЗИ *is.* Бос әңгімс, өсск.

КАЙНАР *s.* Қайнап тұрған, қайнап жатқан. *Kaynar su.* Қайнап тұрған су, қайнаған су. 2. *is. hlk.* Бұлақ, бастау.

КАЙНАҶМАК (*nsz, -le*) 1. Бірігіп кету, араласып кету, қосылып кету. 2. Жақындасу, достасу. *Onlar çabucak kaynaşiverdiler.* Олар бір-бірімен тез тіл табысып кетті. 3. Құжынау, быжынау, қаптау. *Kütikte karıncalar kaynaşiyor.* Томарда құ-мырсқалар быжынап жүр. 4. Тура келу, үйлесу. *Bu iki renk iyi kaynaşmış.* Бұл екі түр жақсы жарасып тұр.

КАЙНАТА *is.* Қайын ата.

КАЙНАТМАК (*-i*) 1. Қайнату; пісіру. *Kalksam, bir ihlamur kaynatıp içsem.* Орнымнан тұрып жөке шайын қайнатып ішсем. *Eti on dakika kaynatıldı.* Етті он минут пісірді. *Su(yu) kaynatmak.* Су қайнату. 2. Дәнекерлеу, дәнекерлеп біріктіру. 3. *tkz.* Шатпақтау, көп сөйлеу. 4. *argo* Білдірмей алып кету, жымқыру, иемденіп кету.

КАУПАК, -ғи *is. ve s.* 1. Тайғақ, тайғанақ. *Kaypak bir yol.* Тайғанақ жол. 2. *tec.* Сөзінде тұрмайтын, айнығыш, табансыз.

КАУРАК, -ғи *is. hlk.* 1. Құнарсыз жер. 2. Жалпақ, тегіс тас. 3. Қайрак.

КАУРАН *is. hlk.* Орман (тоғай) ішіндегі ашық алаң.

КАЙСЕР *is. Lât.* Цезарь, кайзер.

КАУҶА *is. jeol.* Көшкін, жар көшкіні, опырылып құлау.

КАУҶАМАК (*nsz*) (жар, топырақ) Опырылып құлау, шөгу, мүжіліп құлау.

КАУТАК, -ғи *is. ve s. hlk.* 1. Таса, қалтарыс, оқшау орын. 2. Сөзінде

- түрмайтын, айнығыш. 3. *argo* Жағымпаз, жарамсақ.
- КАУТАН** *is. Ar.* Бау, жіп.
- КАУТАРИЦИ** *is.* Жұмыстан қашатын, сылтаушыл адам, еріншек адам.
- КАУТАРМАК** *(-i) hlk.* 1. Қайтару, кері қайыру. 2. *(nsz)* Жұмыстан жалтару, жұмыстан қашқақтау.
- KAZ** *is. zool.* 1. Қаз. *Kaz eti.* Қаз еті. *Kaz palası.* Қаздың балапаны. 2. *tec.* Меңіреу, делқұлы, жынды.
- KAZA** *is. Ar.* 1. Апат, бақытсыз жағдай. *Kazaya uğramak.* Апатқа ұшырау. *Gemi kazası.* Кеме апаты, кеме күйреуі. *Trafik kazası.* Жол апаты. *Tren kazası.* Пойыз апаты. 2. Қаза – намаздың уақытысымен өтелмей қалуы. 3. *esk.* Сот процесі. 4. Уәлаят, аймақ, аудан. *kaza etmek* намазын оқу; қаза оразасын тұту. *kazaya kalmak* намазы қаза болу.
- KAZAEN** *zf. Ar.* Аяқ астынан, күтпеген жерден, жок жерден.
- KAZAĞI** *is.* Қырғыш.
- KAZAK, -ғы** *öz. is.* 1. Қазақ, Қазақстан Республикасының негізгі тұрғын халқы. 2. *s.* Қазақтарға тән, қазаққа қатысты.
- KAZAK, -ғы (I)** *is. Far.* 1. Свитер, мойны бар тоқыма жылы киім. 2. Атшабар көкірекшесі, жокей жилеті.
- KAZAK, -ғы (II)** *is.* 1. Қазақтар. 2. *s. tec.* Әйеліне сөзі өтетін, айтқанын істете алатын (ер кісі).
- KAZAKÇA** *öz. is.* Қазақ тілі, қазақша.
- KAZAN** *is.* Қазан. *Buhar kazanı.* Бу жіберетін дәу қазан.
- KAZANÇ, -сі** *is.* 1. Табыс, кіріс. *Ay-lık kazanç.* Айлық табыс. 2. *tec.* Пайда, түсім.
- KAZANÇLI** *s.* Кірісті, табысты, пайдалы. *Kazançlı bir iş.* Пайдалы бір іс.
- KAZANMAK** *(-i)* 1. Табыс табу, пайда түсіру. *Hayatını kazanmak.* Күн көрістік қаржы табу. 2. Жеңу, жемісті болу. *Sınarı kazanmak.* Сынақтан сүрінбей өту. *Seçimi*
- kazanmak.* Сайлауда жеңіске жету. *Zafer kazanmak.* Жеңіп шығу. 3. Ие болу, табу, алу. *İyi bir dost kazandı.* Біз жақсы дос таптық. *Büyük ikramiyeyi kazandı.* Ол камақты сома ұтып алды.
- KAZARA** *zf. Ar. Far.* 1. Білместіктен, байқамай. 2. Кездейсок, күтпеген жерден.
- KAZARATAR** *is.* Экскаватор.
- KAZASIZ** *s.* Аман-есен, аман-сау, ушусыз.
- KAZASIZ BELÂSIZ** *zf. ve s.* Аман-есен, аман-сау, қиындыққа тап болмай.
- KAZAZEDE** *is. ve s. Ar. Far.* Апаттан жапа шеккен.
- KAZEİN** *is. Fr.* Казеин-сүтте болатын белоктық зат.
- KAZGIÇ, -сі** *is. hlk.* Шымшуыр.
- KAZI** *is.* 1. Қазу, қазба жұмыстары. 2. (ағаштан, металдан) Ою, өрнек жасау. *Kazı kalemi.* Өрнек салушының кескіші.
- KAZI BİLİMCİ** *is.* Археолог.
- KAZI BİLİMİ** *is.* Археология.
- KAZI BİLİMSEL** *s.* Археологиялық.
- KAZIK, -ғы** *is.* 1. Қазық. *Çadır kazığı.* Шатырдың қазығы. 2. Қада, тіреуіш, дінгек. *Kazık ayaklı köprü.* Қадалармен тірелген көпір. 3. *tkz.* (сауда-саттықта) Алдап кетушілік, таразыдан жеушілік, кем есептеу, артық ақша алу. *kazık atmak* алдап кету, алдап соғу. *kazık kadar* сорайған, өнкіген. *kazık kesilmek* мелшиіп қалу, сіреспіп қатып қалу.
- KAZIKÇI** *s. tkz.* (сауда-саттықта) Алдап соғатын, олдап сататын, алдамшы.
- KAZIKLAMAK** *(-i)* 1. Қада қағу, қада орнату, қадалау, жерді қадалап бемі салу. 2. (сауда-саттықта) Алдап соғу, алдап кету, тиімсіз келі-сімге отырғызу.
- KAZIKLANMAK** *(nsz) esk.* 1. Қада қағылу, қада орнатылу. 2. *tkz.*

(сауда-саттықта) Тауарды кымбат бағаға сатып алу, алданып қалу.

KAZIMAK (-i) 1. Қыру, қырнап тазалау, қырнау. *Tencerenin dibini kazımak.* Кастролдің түбін қырнап тазалау. 2. Жазылғанды өшіру, жазуды қырнап кетіру. *O daktilo yanlışını iğneyle kazıyarak düzelter bilirsın.* Бұл жазу машинкасының қатесін инемен қырнап түзей аласын. *Yazıyı kazımak.* Жазылғанды қырнап өшіру. 3. Қырып тастау, алу. *Sakalını kazımak.* Сақалын алу. 4. (қатты заттың үстіне) Ою ою, оймыштау, нақыштау. *Mühür kazımak.* Ойып мөр жасау.

KAZINMAK (nsz) 1. Тырналап қасыну, тырналау. 2. (терісін сыдыратындай) Қырыну, сақал-мұртын қыру. 3. (айналаны) Қырып тазалау, тазарту. 4. *mec.* (қолындағы барлық ақшасы) Ұрлану, айырылып қалу.

KAZINTI *is.* 1. Қырғанда, қырнағанда шыққан қалдық. 2. (мәтіндегі, жазудағы) Қырнап өшірілген жер, өшірілген із.

KAZMA *is.* 1. Қазу. 2. Кетпен, шот. *Buz kazması.* Мүз шапқыш. *Portatif kazma.* Шағын шот, шот балға. 3. *s.* Ойып жасалған, ойғы-лап істелген.

KAZMACI *is.* Жер қазушы, руда қазушы.

KAZMAK, -ar (-i) 1. Қазу. *Kıyу kazmak.* Құдық қазу. 2. Ою салу, оюлау, ойма жасау. *kazdığı çukura (veya kuyuya) kendisi düşmek* өзі қазған шұңқырға өзі түсу, біреуге қазған орға өзі түсу.

KAZMİR *is.* *İng.* Кашемир, жұмсақ жүн мата.

KAZULET *s.* *hlk. bk. Kocaman.*

KEBAP, -bı *is.* *Ar.* 1. Кәуап. *Hindi kebabi.* Шокка қақтап пісірілген күркеауық еті. *Şiş kebab.* Шашлык. 2. *s.* Қуырған, қақталған. *Kebab mısır.* Қуырылған жүгері.

KEBAPÇI *is.* 1. Шашлыкшы, шаш-

лык пісіруші, кәуапшы. 2. Шашлыкхана, шашлык пісіріп сататын орын.

KEBZE *is. anat.* Жауырын.

KEBZECİ *is. hlk.* Қойдың жауырынына қарап бал ашатын балгер.

KEÇE *is.* 1. Киіз. 2. *s.* Киізден жасалған. *Keçe ayakkabı.* Жүннен басылған аяккіім, пима. *Keçe çadır* Киіз үй. *Keçe külâh.* Киіз қалпақ.

KEÇECİ *is.* Киіз басушы я сатушы адам.

KEÇİ *is. zool.* Ешкі. *Keçi eti* Ешкі еті. *Keçi sütü.* Ешкінің сүті. 2. *s. mec.* Бірбеткей, айтқанынан қайтпайтын.

KEÇİ İNADI *is.* Қиқарлық, қиңырлық, бір беткейлік.

KEÇİLEŞMEK (nsz) *mec.* Қасарысу, қасарысып қалу, айтқанынан қайтпау.

KEÇİLİK, -ği *is. mec.* Қиңырлық, қиқарлық, қасарысқандық.

KEÇİ YEMİŞİ *is. bot.* Қаражидек, қарашық.

KEÇİ YOLU *is.* Соқпақ, сүрлеу, жалғыз аяқ жол.

KEDER *is. Ar.* Қайғы, қасірет, уайым, бақытсыздық. *keder çekmek* қайғыру, уайымдау, қамығу. *keder vermek* қайғыға салу, қайғыландыру, қамықтыру.

KEDERLENMEK (nsz) Қайғылану, қайғыру, қамығу.

KEDERLİ *s.* Қайғылы, уайымды, қасіретті, қапа көңілді.

KEDERSİZ *s.* Қамсыз, бейқам, жай-барақат.

KEDİ *is. zool.* Мысық. *Kedi yavrusu.* Мысықтың баласы. *Erkek kedi.* Еркек мысық. *Kedi ile köpek gibi.* Итпен мысық сияқты.

KEDİ OTU *is. bot.* Валерьяна (дәрі өсімдік).

KEFAL, -li *is. Yun.* Лобан, кефаль (балық).

KEFALET *is. Ar. huk.* Кепілдік, кепілдеме. *Kefalet mektubu.* Кепіл-

деме хат.

KEFALETNAME *is. Ar. Far.* Кепілдеме.

KEFEN *is. Ar.* Көбін, ақірет киімі.

KEFENLEMEK *(-i)* Көбінге орау, көбіндеу, көбін кигізу.

KEFENLİ *is.* Көбінді, көбін киген.

KEFENLİK, -ği *is. ve s.* Көбіндік, көбінге жарарлық.

KEFENSİZ *s.* Көбінсіз, ақ жауып, арулап көмілмеген.

KEFERE *ç. is. Ar.* Көпір, мұсылман дінінен басқа діндегілер.

KEFİL *s. Ar.* Кепілдік беруші.

KEHANET *is. Ar.* Көрегендік, көріпкелдік, сәуегейлік.

КЕНКЕШАН *is. Far.* Құс жолы.

КЕНРІВАР *is. Far.* 1. Янтарь. 2. *s.* Янтарьдан істелген. *Kehribar pipo.* Янтарьдан істелген трубка. *Kehribar tesbih.* Янтарь таспик.

КЕК *is. İng.* Кекс.

КЕКÂ *ünl.* Өте жақсы! Тамаша!

КЕКÂН *ünl. bk. Kekâ.*

КЕКЕ *s. hlk. bk. Kekeme.*

КЕКЕÇ, -ci *s. hlk. bk. Kekeme.*

КЕКЕЛЕМЕК *(nsz)* Кекештену, тұтығу.

КЕКЕМЕ *s.* Кекеш, тұтықпа.

КЕКІК, -ği *is. bot.* Тасшөп, жебір шөп.

КЕКЛІК, -ği *is. zool.* 1. Құр (күс).

Keklik palazı. Құрдың балапаны. 2.

mec. Тартымды әдемі әйел.

КЕКРЕ *s.* Ауыз қуыратын, ашы, қышқыл.

КЕКРЕЛІК, -ği *is.* Ауыз қуырарлық, ашылық.

КЕКРЕСІ *s.* (дәмі) Қышқылдау, ащылау.

KEL *is. Far.* 1. Таз, қотыр. 2. *s.*

Басы таз (адам). 3. *s. mec.*

(табиғат) Тақыр, жалаңаш, жадағай.

Kel tepeler. Тақыр таулар. 4. *mec.*

(өсімдік) Көгермей қалған, өспей қалған.

KELÂM *is. Ar. esk.* 1. Сөз. 2.

Сөйлеу мәнері. 3. Ислам діни ілімі.

KELÂMIKADİM *öz.is. Ar. bk. Kur'an.*

KELE *is. hlk. bk. Boğa.*

KELEBEK, -ği *is. zool.* 1. Көбелек.

2. (қойларда) Делбе, айналма ауруы.

KELEBEK GÖZLÜK, -ğü *is.* Қыстырма көзілдірік, мұрын қырына қыстырып киетін көзілдірік, пенсне.

KELEK, -ği *is.* 1. Піспеген қауын.

2. Шанаш, сүйретпе байланған сал

ағашы. 3. *s.* Арагидік, кей жер-

лері түсіп қалған, тақырланып

қалған. 4. *s.* Жүні түскен, түле-

ген. *Kelek tulum.* Тақыр торсық.

5. *argo* Ақымақ, ақылсыз.

KELEM *is. Far. hlk. bk. Lâhana.*

KELEPÇE *is. Far.* Кісен, темір бұ-

ғау. *Kelepçe vurmak.* Кісіндеу,

кісен салу, қол-аяққа бұғау салу.

KELEPÇELEMEK *(-i)* Кісіндеу,

кісен салу.

KELEPÇELENMEK *(nsz)* Кісенделу,

кісен салыну.

KELEPÇELİ *s.* 1. Кісенді, кісені

бар. 2. Кісендеулі, кісен

салынған.

KELEPİR *is. ve s.* Арзан бағамен

алынған, арзанға алуға болатын.

Kelepir bir ev satın aldı. Арзан баға-

мен бір үй сатып алды. *kelepire*

konmak өте арзанға алу.

KELEPİRCİ *s.* Барлық нәрсені су те-

гін алып қалғысы келетін (адам).

KELEPSER *is. Far.* Жүген.

KELER *is. zool.* Кесіртке. *Alaca ke-*

ler. Тарғыл кесіртке. *Yeşil keler.*

Жасыл кесіртке.

KELEŞ *s. hlk.* 1. Батыл, ер жүрек,

қайсар. 2. Өте әдемі, сұлу, көрікті.

3. *hlk.* Ұсқынсыз, кейіпсіз,

сыықсыз. 4. *hlk.* Таз, қасқа бас.

KELİME *is. Ar.* Сөз. *Kelimenin tam*

anlamıyla. Сөздің толық мағына-

сында. *kelimeleri tartarak konuşmak*

әр сөзді ойланып айту, байыптап

сөйлесу.

KELİME HAZİNESİ *is. bk. Söz var-*

lığı, kelime kadrosu.

KELİMEİŞAHADET *is. Ar.* (Исламда)

Иман келтіру.

KELİME KADROSU *is. bk.* Söz varlığı.

KELİMESİ KELİMESİNE *zf.* Сөзбе-сөз, нақ сол қалпында, дәлме-дәл.

KELLE *is. Far. tkz.* 1. Бас, кәлде. 2. Кесек, шағым. *Bir kelle peynir.* Бір кесек сыр. *Bir kelle şeker* Бір шағым қант. 3. Масақ (егіннің т.б. дөңді басы). *kelle götürmek* асығып-үсігу, асығу. *Kellesini koltuğuna almak* Басын қатерге тігу, тәуекелге бел байлау. *kellesini uçurmak* басын кесу, кәлдесін алу.

KELLEŞMEK (*nsz*) Қасқа бастану, маңдай шашы түсе бастау.

KELLİ *e. hlk.* Сосын, содан кейін. *Sen böyle dedikten kelli ben ne yapabilirim?* Сен осылай дегеннен кейін, менің қолымнан не келеді?

KELOĞLAN *öz. is.* 1. Тазша бала. 2. *mec.* Жетім бала.

KEM *s. Far. esk.* 1. Кем, жетімсіз, кеміс, аз. *Kem akçe.* (салмағы т.б. жағынан) Кем теңге. 2. Жаман, жақсы емес. *Kem söz.* Жаман сөз. *ket gözle bakmak* жаман көзбен қарау; тесіле, сұқтана қарау.

KEMAL, -li *is. Ar.* 1. Кемеліне келгендік, жетілгендік, жетілу, кемеліне келу, толығу. 2. Құн, құндылық, жақсы қасиет. *kemale gelmek (veya ermek)* кемеліне келу, әбден толысып жетілу.

KEMALİST *öz. is.* Кемалист-Ататүрікші идеяны, ой пікірді жақтаушы, қолдаушы.

KEMALİZM *öz. is.* Кемализм – Ататүрікші идеяны жақтаушылық, Ататүріктің саяси доктринасы.

KEMAN *is. Fr. esk.* 1. Скрипка. *Keman çalmak.* Скрипка тарту. *Birinci keman.* Оркестрдегі бірінші скрипка. 2. Садақ. *keman gibi* имек қас, жіңішке қиылған қас.

KEMANCI *is.* Скрипкашы.

KEMAN YAYI *is. müz.* Ысқы, қияқ.

KEME *is. hlk.* Егеуқұйрық, мұжыма тышқан.

KEMER *is. Far.* 1. Белдік, белдеу. *Bel kemeri.* Құтқару белдігі. *Can-kurtaran kemeri.* Құтқару белдігі. 2. Көпір арқасы, көпір иіні. 3. *anat.* Ойдым, шұңқыр. *Damak kemeri.* Тандай шұңқыры. 4. *s.* Дөңес, ортасы көтеріңкі. *Kemer burun.* Қоңқақ мұрын.

KEMERLİ *s.* 1. Белдігі бар, белдеулі. *Kemerli bir giysi.* Белдігі бар көйлек. 2. Доға тәрізді, иіңкі, дөңесту.

KEMER PATLICAN *is.* Ұзын баклажан.

KEMİK, -ği *is. anat.* Сүйек. *Alın kemiği.* Маңдай сүйек. *Eğe kemiği.* Қабырға сүйек. *Kürek kemiği.* Жауырын. 2. *s.* Сүйектен істелген, сүйек. *Kemik tarak* Сүйек тарак. *kemik gibi* сүйек сияқты қатты. *kemiklerini kırmak* сүйегін сындыру, ұрып соғу. *kemik yalayıcı* жағымпаз, жарамсақ.

KEMİK BİLİMİ *is. anat.* Остеология – анатомияның адамның сүйек қанқаларын зерттейтін бөлімі.

KEMİKLEŞMEK (*nsz*) Қатаюу, сүйекке айналу.

KEMİKLİ *s.* 1. Сүйекті, сүйегі ірі. 2. Сүйегі арсиған, арық, етсіз.

KEMİKSİZ *s.* Сүйексіз, сүйегі жоқ.

KEMİRCİK, -ği *is. anat.* Шеміршек. *Burun kemirciği.* Мұрын шеміршегі.

KEMİRGEN *s.* Кеміргіш.

KEMİRGENLER *ç. is. zool.* Кеміргіштер (тиін, қоян, суыр т.б.).

KEMİRMEK (*-i*)1. Кеміру, мұжу. *Küçük bir fare bir şeyler kemiriyor.* Кішкентай тышқан бір нәрсені кеміріп жатыр. 2. *mec.* Түтіп жеу, жегідей жеу.

KEM KÜM *zf.* *ket küm etmek* мінгірлеу, мыңғырлау.

KEMLİK, -ği *is.* Жамандық, жауыздық, зияндық.

KENAR *is. Far.* 1. Ернеу, шет, кенере. *Köy kenarı.* Ауылдың шеті. *Orman kenarı.* Орманның шеті, тоғай шеті. *Yolun kenarı.* Жолдың жағасы. 2. Жақ, шет. *Kenarda durmak.* Шет жағында тұру. *Bir kenara çekilmek.* Шетке шығып тұру. 3. Жиек. *Kumaşın kenarı.* Матаның жиегі. 4. Жаға. *Derenin kenarı.* Өзеннің жағасы. *Gölün kenarı.* Көлдiң жағасы. 5. *s.* Шеткі, шеттегі. *Kenar bir yer.* Шет жер. *Kenar mahalle.* Шет аудан, қаланың шеткі аймағы.

KENARCI *is.* Теңіз жағалауында балық аулаушы, балықшы.

KENARLI *s.* Кенерелі, кенересі бар, жиекті, жиектелген.

KENDİ *zm.* 1. Өз. *Kendim.* Мен өзім. *Kendin.* Өзің. *Kendin daha iyi bilirsin!* Өзің де жақсы білесің! *Bu işi kendin yapabilirsin.* Мұны өзің де істей аласың. *Kendisi gelsin.* Өзі келсін. *Kendine güveniyor.* Ол өзіне сенеді. *Kendimiz.* Өзіміз. *Kendimiz görmeliyiz.* Өзіміздің көруіміз керек. *Kendiniz sebep oldunuz.* Сіз өзіңіз себепші болдыңыз. 2. Өзіңікі, өз меншігі. *Kendi evim.* Өзімнің жекеменшік үйім. *Kendi işini kendisi yapsın.* Өз ісін (өзіне тиісті істі) өзі істесін. *kendi ağzıyla tutulmak* айтып қалу, байқаусызда айтып салу. *kendini beğenmek* өзін-өзі сүю, өзін бас-қалардан артық санау, паңдану, кісі-лесу. *kendini bırakmak* азып-тозып кету, өзіне қарамау. *kendini bir şey sanmak* мұрын шүйіру, өзін керемет санау. *kendi derdine düşmek* өзінің жеке мәселелерімен басы қату, өз басының уайымы, мұңы өзіне жету. *kendine gelmek* 1) өз-өзіне келу. 2) есі кіру, ақылға келу. *kendini kaptırmak* беріліп кету, соңына түсу, салыну. *kendini kaybetmek* 1) естен танып қалу, естен тану. 2) өзін-өзі ұстай алмау, ашуланып кету, долдану. *kendini*

yemek өзін-өзі іштей мұжу, азап тарту, жапа шегу. *kendi kuyusunu kendi kazmak* өз көрін өзі қазу, өзіне өзі жамандық істеу. *kendini naza çekmek* еркелеу, наздану.

KENDİ BAŞINA *zf.* Өз бетімен, өзінше.

KENDİ HÂLİNDE *s.* Өзімен-өзі, еш нәрсемен ісі жоқ, тыныш.

KENDİ KENDİNE *zf.* Өзімен-өзі, өз бетінше, өз алдына.

KENDİLİĞİNDEN *s. ve zf.* Өзінен-өзі, қараптан-қарап, жайдан жай.

KENDİNCE *zf.* Өзінше, өз түсінігінше, өз шамалауынша. *Yaptığı kendince önemli bir iş.* Оның ойынша, істегені маңызды бір іс.

KENDİNDEN *zf.* Өздігінен, өз бетімен, өзінше.

KENDİNE MAHSUS *s. bk. Kendine özgü.*

KENDİNE ÖZGÜ *s.* Өзіне тән.

KENDİR *is.* 1. Кендір (өсімдік). 2. Кендірден жасалған. *Kendir halat.* Кендір жіп, кендірден есіп жасалған арқан.

KENE *is. Far. zool.* Кене. *kene gibi yapılmak* кенедей жабысу, ұстаған жерінен айырылмай.

KENEF *is. Ar. kaba* 1. Дәретхана. 2. *s.* Жеренішті, жиіркенішті.

KENET, -di *is.* Қапсырма шеге, скоба.

KENETLEMEK *(-i)* 1. Қапсырма шегемен бірін-біріне бекіту. 2. *tec.* Бекіту, ұстастыру, жалғау. 3. *tec.* Қысу, сығу.

KENEVİR *is. bot. bk. Kendir.*

KENT *is.* Қала, шаһар, кент.

KENTAL, -li *is. Fr.* Центнер.

KENTET *is. Fr.* Квинтет – бес дауыспен ойналатын музыкалық шығарма.

KENTLEŞMEK *(nsz)* 1. Қалаға айналу. 2. Қалалық болу, қала тұрғыны болу.

KENTLİ *s.* Қалада тұратын, қала тұрғыны, қала адамы.

KEP *is. İng.* 1. Кепка (бас киім). 2.

Қалпак (дәрігер т.б. киетін).

KEPAZE *s. Far.* 1. Шатпақ, мағынасыз, сандырақ, тантық. 2. Арсыз, ұятсыз. *kepaze etmek* ұятқа қалдыру, масқаралау. *kepaze olmak* масқара болу, күлкі болу.

KEPÇE *is. Far.* 1. Шөміш, ожау. 2. Ожау ыдыс, өндірісте қолданылатын металдан жасалған үлкен ожау. 3. Сачок – балық, көбелек ұстау үшін таяқтың басына керген торлы дорба. 4. *sp.* Күрес тәсілі.

KEPÇE KULAK, -ği *s. ve is.* Салпаң құлақ.

KEPÇE KUYRUK, -ğu *s. ve is. argo* Арамтамақ, жатып ішер.

KEPÇE SURAT *s.* Беті бір уыс (адам).

KEPEK, -ği *is.* 1. Кебек. 2. Қайызғақ.

KEPEKÇİ *is.* Кебек сататын адам.

KEPEKLENMEK (*nsz*) 1. Қайызғақ түсу, қайызғақтану, қайызғақ пайда болу. 2. (алма) Құрғап кеуіп қалу.

KEPEKLİ *s.* Кебекті, кебегінен ажыратылмаған.

KEPEKLİ UN 1. Кебекті ұн. 2. Қайызғақты, қайызғағы бар.

KEPEKLİ SAÇLAR Қайызғақ түскен шаш.

KEPENEK, -ği *is.* Шопан жамыл-ғышы – киізден я теріден істеген жеңсіз шапан.

KEPENK, -ği *is.* Дүкендер жабылғанда есік-терезесін жауып тұратын темір қақпа, есік-терезе қақпағы.

KEPİR *is. hlk.* Соран жер, құнарсыз топырақ.

KEPMEK (*nsz*) *hlk.* Шөгу, опырылу.

KERAMET *is. Ar.* Керемет, ғаламат, ғажап. *Keramet sahibi.* Ғажайып іс жасаушы, таңғаларлық іс жасаушы.

KERATA *is. Yun.* 1. Өзін басқа еркектермен алдатып жүрген әйелдің күйеуі. 2. Тентек, сотқар – жақсы көріп, мейірі түскенде айтылатын сөз. 3. Аяқкиімді киюге арналған қалақша.

KERE *is. Ar. esk.* Рет. *Birkaç kere.* Бірнеше рет. *Çok kere.* Көп рет. *İki*

kere iki. Екі жерде екі. *Kaç kere?* Қанша рет?

KERESTE *is. Far.* 1. Тақтай, тілінген құрылыс материалдары. 2. *mec.* Жайбасар, қолапайсыз, икемсіз. 3. Етікшінің құрал-саймандары.

KERESTECİ *is.* Ағаш, тақтай сататын адам.

KEREVET *is. Yun.* Сәкі-төсек, жайдақ ағаш кереует.

KEREVİZ *is. Far. bot.* Иісті балдыркөк.

KERHANE *is. Far.* Ашынажай.

KERHANECİ *is.* Ашынажай ұстаушы.

KERHEN *zf. Ar. esk.* 1. Жеркөніп, жиреніп. 2. Еріксізден, лажсыздан, амалсыздан.

KERİM *s. Ar. esk.* 1. Текті, асыл, бекзат. 2. Кең пейілді, жомарт, мейірімді. 3. *is.* Алланың есімдерінің бірі. *Allah kerim.* Алланың шапағаты, рақымы мол.

KERİZ *is. Far.* 1. Лас су ағындысы. 2. *argo* Құмар, карта ойыны. 3. *argo* Сауық кеші, той-томалақ.

KERİZCİ *is. argo* 1. Музыкант. 2. Шулер, ойында қулық жасайтын адам.

KERKİ *is. hlk. bk. Keser.*

KERMEN *is.* Қамал.

KERMES *is. Fr.* Халық серуені (мереке т.б. күндерде).

KERPETEN *is. Ar.* Кемпірауыз, тістеуік, қысқаш.

KERPİÇ, -ci *is.* 1. Шикі кірпіш, саман, балшықтан құйған кірпіш. 2. *s.* Саманнан соғылған, балшықтан құйған. *Kerpiç evler.* Саманнан соғылған үй.

KERRAT *is. Ar.* Бірнеше рет.

KERRAT CETVELİ *is.* Көбейту кестесі.

KERTE (I) *is.* Кертік, ойық, таңба, белгі.

KERTE (II) *is. İt. mec.* Дәреже, шама. *Bu işi bu kerteye getirmemeli idiniz.* Бұл істі мұндай дәрежеге дейін

жеткізбеуіңіз керек еді.

KERTE KERTE *zf.* 1. Аздап-аздап, шамалап. 2. Жай-жай, акырындап.

KERTENKELE *is. zool.* Кесіртке.

KERTİ *is.* 1. Кертік, ойық, таңба, белгі. 2. *s. hlk.* (нан, ет т.б.) Қатып қалған, кеуіп қалған.

KERVAN *is. Far.* Керуен. *Kervan yolları.* Керуен жолдары, керуен қатынайтын жол.

KERVANBAŞI *is.* Керуен басы, керуенді бастаушы адам.

KERVANCI *is.* Керуенші, керуен тартушы адам.

KERVANKIRAN *öz. is. Far. T.* Шолпан (жарық жұлдыз).

KERVANSARAY *is. Far.* Керуен сарай, жолаушылар түсіп дем алатын арнаулы жай.

KERVAN YILDIZI *öz. is. bk.* *Kervankıran.*

KES (I) *is. hlk.* Тезек.

KES (II) *is.* Кеды, спорттық ботинка.

KESAT, -dı *is. Ar.* 1. Тоқырау, тоқтап қалу (сауда-саттық). 2. Таршылық, азық-түлік жетіспеушілік, тоқшылық.

KESE (I) *is. Far.* 1. Әмиян, шилан. *Para kesesi.* Ақша салатын әлиян. 2. Қалташық, дорбаша, кішігірім қалташық. *Kur'an kesesi.* Құран салып қоятын дорбашық. *Mühür kesesi.* Мөр салатын қалташық. 3. Жуыну жөкесі, қолға киіп езінетін, кір шығарғыш жөке. 4. *tec.* Мал-мүлік, дүние-мүлік. *kesenin ağzını açmak* ақшаны орынсыз шашу, ысырап ету; жомарттану, мырзасу. *kesesine göre* ақшасына қарай, қалтасына қарай. *kesesine güvenmek* ақшасына, қалтасына сену. *her keseye elverişli* көпшілік қолды, арзан, көпшіліктің тұтыну мүмкіншілігі бар.

KESE (II) *is. ve s. hlk.* Ең қысқа, төте. *Kese yol.* Ең қысқа жол.

KESEK, -ği *is.* 1. Кесек, балшық, топырақ т.б. кесегі. 2. Тезек. 3.

Шым, қыртыс.

KESE KAĞIDI *is.* Қағаз қапшық.

KESEKLİ *s.* Кесек-кесек, түйір-түйір (топырақ).

KESEL *is. Ar. esk.* Босандық, жалқаулық. *kesel gelmek* босансу, жалқаулану.

KESELEMEK (-i) Жөкемен ысыну, монша қолғабымен ысқылану.

KESELİLER *ç. is. zool.* Қалталылар, қалталы жануарлар.

KESENEK, -ği *is.* 1. Айлықтан ұсталған ақша, айлықтан шегерілген сома. 2. Құнын төлеп сатып алу, құнын төлеп құтқарып алу. *kesenek vermek* бірдемені біреулердің билігіне түгел сатып беру.

KESENEKÇİ *is.* Сатып алушы.

KESENKES *zf. hlk.* Сөзсіз, міндетті түрде.

KESER *is.* Айбалта, балта.

KESİK, -ği *s.* 1. Кесілген, шауып тасталған. *Kesik saç.* Кесілген шаш. 2. Іріп кеткен, ұйып қалған. *Kesik süt.* Іріп кеткен сүт. 3. *is.* Ашыған сүт. 4. Ірімшік, брынза. 5. Кесілген жер, кесік. *Parmağında kesikler.* Саусағындағы кесілген жерлер. 6. *hlk.* (бақша, егістік айналасында қазылған) Шұңқыр.

KESİK KELİME *is. gr.* Қысқартылған сөз.

KESİK KESİK *s. zf.* Үздік-создық, үздік-үздік, үзік-үзік, кідірмелі. *Kesik kesik nefes almak.* Ауық-ауық дем алу.

KESİKLİ *s.* Үзік-үзік, кідірмелі, үзілмелі.

KESİKSİZ *s.* Тұрақты, үздіксіз, тоқтаусыз. *Kesiksiz akım.* Тұрақты ток.

KESİLMEK (nsz) 1. Кесілу, қиылу; бөгелу, жабылу. *Yollar kesildi.* Жолдар кесілді, жабылып қалды. 2. Тоқтау, басылу, тыйылу. *Rüzgâr kesildi.* Жел тыйылды. *Yağmur kesildi.* Жаңбыр басылды. 3. Шар-шау, болдыру, қалжырау. *Biraz koşunca kesildi.* Біраз

жүгіргеннен кейін, болдырып қалды.

4. Болу, істелу. *Bembeyaz kesilmek.*

Аппак, ақша қардай болу. *Buz kesilmek.*

Мүз болып қатып қалу, сіресіп қатып қалу. *Düşman kesilmek.*

Дұшпанға айналу, дұшпан болу. *Taş kesilmek.*

Тас болу, тас болып қатып қалу, тасқа айналу. 5. (сүт) Ұйып қалу, іріп кету. 6. (-den) Айырылу, қашу. *İštahtan kesilmek.*

Тәбеті қашу. *Kuvvetten kesilmek.*

Күш-қайраты кету. 7. Өзін ерекше санау. *Kahraman kesilmek.*

Батырсыну, өзін-өзі ер санау.

KESİM *is.* 1. Кесу. *Hayvan kesimi.*

Мал сою. 2. Пішу; үлгі, фасон. *Kumaş kesimi.*

Мата пішу. 3. Үзіліс, үзіліс жасау. *Ders kesimi.*

Дәріс арасында үзіліс жасау. 4. Жал, жалдау. *Kesime vermek.*

Жалға беру. 5. Аудан, аймақ. *Marmara kesiminde yoğun sis var.*

Мәрмәр теңізі аймағында қалың тұман бар. 6. *hık.* Дене бітімі, дене құрылысы, тұлға.

KESİM EVİ *is.* Қасапхана.

KESİMLİK *s.* Сойымдық, союға жарамды.

KESİN *s.* Кесімді, нақты, тұжырым-ды, шешімді, тиянақты. *Kesin öntemler.*

Нақты шаралар.

KESİNLEŞMEK (*nsz*) Нақтылану, дәл анықталу, дәлелдену. *Burada kalmamız kesinleşti.*

Осында қалуымыз біржолата шешілді.

KESİNLEŞTİRMEK (*-i*) Нақтылай түсу, нақтыландыру, анықтай түсу.

KESİNLİK, -ği *is.* Нақтылық, кесімділік, тиянақтылық. *Bu sözde kesinlik yok.*

Бұл сөзде нақтылық жоқ. 2. *fel.* Анықтық, дұрыстық. *kesinlikle* дәл, анық, нақты: *Kesinlikle biliyorum.*

Мен анық білемін.

KESİNSİZLİK, -ği *is.* Нақты еместік, анық еместік.

KESİNTİ *is.* 1. Кесінді, қиынды. 2. Үзіліс, кідіріс. 3. (ақшадан, жалақыдан) Ұстап қалу, алып қалу,

шегеру. *Bu ücretin hiçbir kesintisi yoktur.* Бұл жалақыдан ештеңе ұсталған жоқ.

KESİNTİLİ *s.* 1. Үзіліспен, тоқтап-тоқтап істелген. *Kesintili bir çalışma.*

Токтап-тоқтап істелген жұмыс. 2. (ақша) Бір бөлігі ұсталынған, шегерілген, кемітілген. *Kesintili ücret.*

(бір бөлігі) Ұстап қалыпған жалақы.

KESİNTİSİZ *s.* 1. Үзіліссіз, демалыссыз, кідіріссіз. *Kesintisiz bir çalışma.*

Үзіліссіз істелген жұмыс. 2. (ақша, жалақы) Шегерілген, ешқандай салық ұсталмаған, кемітілмеген.

KESİR, -sri *is.* *Ar. mat.* Бөлшек.

KESİRLİ SAYI *is.* Бөлшек сан.

KESİŞMEK *is.* (*nsz, -le*) 1. Қиылысу. 2. (сауда-саттықта) Сөз байласу, райласу, келісу. 3. *argo* (еркек пен әйел) Көзқарастарымен түсінісу, көз қысысу.

KESİT *is.* Кесілген жер, кесік, қима. *Ağacın kesiti.*

Ағаштың кесілген жері.

KESKİ *is.* Кескіш; балта.

KESKİN *s.* 1. Өткір. *Keskin bıçak.*

Өткір пышақ. *Keskin göz.* Өткір көз. 2. Өкпек, өткір, қатты. *Keskin rüzgâr.*

Өкпек жел. *Keskin bir soğuk.* Қатты суық. *Keskin renkler.*

Көздің жауын алатын ашық түстер. 3. Міндетін мүлтіксіз атқаратын. *Keskin nişancı.*

Мерген атқыш. 4. (дауыс) Аңы. 5. Күшті, қою, қатты. *Keskin ayaz.* Қатты аяз. *Keskin sirke.*

Күшті сірке суы.

KESKİNLEŞMEK (*-i*) Өткірлену; қатаю.

KESKİNLİK, ği *is.* Өткірлік, кесіп түсушілік.

KESME *is.* 1. Сойыс. *Hayvan kesme.*

Мал сою. 2. Қаңылтыр т.б. кесетін үлкен қайшы. 3. *mat.* Сектор. *Küre kesmesi.*

Сфералық сектор. 4. *s.* Кесек-кесек түрінде кесілген, төртбұрыштап кесілген.

5. *s.* Кесімді, тиянақты, соңғы. *Kesme fiyat.* Соңғы, кесімді баға.
- KESMECE** *zf.* Кесіп көру арқылы, кесіп. *Karpuzu kesmece satmak.* Қарбызды кесіп сату. 2. Бір бағамен, бірдей бағаға. *Bu kitapları kesmece yüzer liradan aldım.* Бұл кітаптардың бәрін бірден жүз лирадан сатып алдым.
- KESME İŞARETİ** *is.* Апостров, дәйекше.
- KESMEK, -er (-i)** 1. Кесу, турау. *Eti kesmek.* Етті турау. *İpi kesmek.* Жіпті кесу. 2. Сою, бауыздау. *Koyun kesmek.* Қой сою. *Tavuk kesmek.* Тауық сою. 3. Жаралау, кесіп алу. *Parmağını kesmek.* Саусағын кесіп алу. 4. Токтату, үзу. *Diplomatik ilişkileri kesmek.* Дипломатиялық байланыстарды үзу. *Savaşı kesmek.* Соғысты тоқтату. *Sözünü kesmek* Сөзін бөлу. *Yardımlı kesmek* Жәрдем беруді тоқтату. *Bu ilâç baş ağrısını keser.* Бұл дәрі бас ауыруын жазады. 5. Ажыратып тастау, үзіп тастау. *Cereyanı kesmek.* Электр тоғын сөндіру. *Havagazını kesmek.* Газды ажыратып тастау. *Telefonu kesmek.* Телефонды үзіп тастау. 6. (-den) (берілетін нәрсенің бір бөлігін) Ұстап қалу, бермей қою, алу. *Ücretinden beş lira kesmek.* Жалақысынан бес лира ұстап қалу. 7. Белгілеу, анықтау. *Ceza kesmek.* Айып салу. *Gününü daha kesmedik.* Күнін әлі белгілеген жоқпыз. *Paha kesmek.* Бағасын белгілеу. 8. Кедергі жасау, бөгет болу. *Rüzgâr geminin yolunu kesiyor.* Жел кеменің қозғалысына бөгет келтіріп тұр. 9. (акша) Басып шығару, басу. 10. *argo* (біреуді) Жамандау, даттау, өсектеу.
- KESMELİK, -ği** *is.* Тас қашалған орын, түрлі тау жынысы шығарыла-тын және өндірілетін жер.
- KESME ŞEKER** *is.* Шақпақ қант.
- KESME TAŞ** *is.* Төртбұрышты тас плитка.
- KESTANE** *is. Yun. bot.* 1. Каштан, талшын. 2. Сол ағаштың жемісі.
- KESTANECİ** *is.* Қуырылған каштан сататын адам.
- KESTANECİK, -ği** *is.* 1. *anat.* Жыныс бездері, простатит. 2. Аттың табанындағы күс, жүрекше.
- KESTANE DORUSU** *is.* Қара торы (аттың түсі).
- KESTANE FİŞEĞİ** *is.* Фейерверк.
- KESTANELİK, -ği** *is.* Қаштанды жоқ тоғай.
- KESTANE RENGİ** *is.* Сарғылт түс, ашық қоңыр түс.
- KESTİRME** *is.* 1. Кестіру. 2. *s.* Ең қысқа, төте. *Kestirme yol.* Төте жол. 3. *zf.* Қысқа, қысқаша. *Konuunu kestirme anlattı.* Мәселені қыс-қаша айтып шықты.
- KESTİRMECE** *s.* 1. Төтелеу, жақындау. 2. Шамамен алынған, шамалы.
- KESTİRME DEN** *zf.* Төтеден-төте, төтелеп, тура жүріп.
- KESTİRMEK** *is. (-i, -e)* 1. Кестіру. 2. Анықтау, белгілеу. *Bunu kestirmek zordur.* Мұны анықтау қиын. 3. Болжау, шамалау, ойлау. *Fakat onun kestirdiği gibi çıkmadı.* Бірақ оның ойлағанындай шықпады. 4. (сүт т.б.) Ашыту, ұйыту. 5. Шешімге келу, тоқтамға келу. *Söze nereden nasıl başlayacağımı kestiremiyorum.* Сөзге қай жерден, қалай бастайтынымды біле алмай отырмын. 6. (*nsz*) Мызғу, көз іліп алу, көз шырымын алу. 7. Түсіну, ұғыну, аңғару.
- KEŞFETMEK** (-i) *Ar. T.* Жаңалық ашу, жаңалық табу, ашу.
- KEŞİF, şfi** *is. Ar.* 1. Ортаға шығару, жарыққа шығару. 2. Жаңалық ашушылық, жаңалық табушылық, ашу. 3. *tec.* Барлау, шолу. *Keşif uçağı.* Барлау ұшағы.

KEŞİF KOLU *is. ask.* Барлаушылар тобы, шолғыншылар тобы.

KEŞİK, -ği *is. Moğ. hlk.* Кезек; кезекшілік.

KEŞİKLEŞMEK *(-le)* Кезекпен жұмыс істеу, сменамен жұмыс істеу.

KEŞİŞ *is. Far.* Монах.

KEŞİŞHANE *is. Far.* Монастырь.

KEŞKE *zf. ve bağ. Far.* Жақсы болар еді, жаман болмас еді. *Keşke gelseler!* Олар келсе екен! *Keşke gitmeseydi.* Кетпесе жақсы болар еді.

KEŞLEMEK *(nsz) argo* Елең қылмау, назарға алмау.

KEŞMEKEŞ *is. Far.* Әбіргерлік, абыр-сабыр, у-шу. *Bu keşmekeşin içinde kimin ne yaptığı bilinmiyor.*

Бұл абыр-сабырда кімнің не істеп жүргені белгісіз.

KET *is.* Кедергі, бөгет. *ket vurmak* кедергі келтіру, бөгет болу. *Bu karar işime ket vurdu.* Бұл шешім жұмысыма кедергі келтірді.

KETÇAP *is. İng.* Кетчуп.

KETE *is. hlk.* Тандыр нан.

KETEN *is. Ar. bot.* 1. Зығыр. 2. *s.* Осы өсімдіктің талшықтарынан жасалған тоқылған (мата). *Keten kumaş.* Тоқыма мата.

KETEN KUŞU *is. zool.* Шымшық.

KETUM *s. Ar.* Сыр бермейтін, барын ішіне сақтайтын, ауызы берік, тұйық.

KETUMLUK, -ğu *is.* Сыр алдырмаушылық, өз ойын, ниетін басқадан сақтаушылық.

KEVSER *öz. is. Ar.* Кәусар, жұмақ суы. *kevser gibi* кәусардай, жұмақтың суындай.

KEYFETMEK *(nsz) Ar. T.* Көңіл көтеру, сауық-сайран салу.

KEYFİ *s. Ar.* 1. Ерікті, келісіммен істелген. 2. Өз бетімен істелген, еркін, қағусыз.

KEYFİNCE *zf.* Еркінше, қалауынша, өз еркімен.

KEYFİ YERİNDE *is.* Көңіл-күйі орнында, көңілі жай.

KEYFİYET *is. Ar.* 1. Сапа, қасиет.

Mesele kemiyette değil, keyfiyettedir.

Мәселе санда емес, сапада. 2. Жағдай.

KEYİF, -yü *is. Ar.* 1. Көңіл-күйі, хал-жай; денсаулық. *Keyif sormak.*

Көңіл-күйін, жағдайын сұрау; денсаулығын сұрау. *Keyfiniz nasıl?*

Көңіл-күйіңіз, халіңіз қалай? 2. Көтеріңкі көңіл күй, көңілдің хошы, көңілі тоқтық. *Bugün keyfim yok.*

Бүгін көңіл күйім жоқ. 3. Уақытты көңілді өткізу. *O ancak keyfini düşünür.*

Ол тек қана уақытын сауық-сайранмен, көңілді өткізуді ойлайды. 4. Қалау, тілек. *Keyfim istediği vakit.*

Жаным қалаған уақытта. 5. Масаңдық, аздап мас болушылық. *keyif vermek* аздап мас болу. *keyfi bozulmak*

1) сырқаттану, ауырып қалу. 2) көңіл-күйі бұзылу. *keyfine bakmak* қалағанындай өмір сүру, уақытты көңілді өткізу. *keyfini çıkarmak*

рахаттану, ләззат алу.

KEYİFLENMEK *(nsz)* Көңілдену, көңілі көтерілу.

KEYİFLİ *s.* Көңілді, қуанышты.

KEYİFSİZ *s.* 1. Науқастанған, дімкәс. 2. Көңілсіз, жабырқау.

KEYİFSİZLENMEK *(nsz)* Науқастану, науқастанып қалу, дімкәстану.

KEZ *zf. Ret.* *Bir kez.* Бір рет. *Bu kez.* Осы жолы, осы ретте. *Kendisine kaç kez söyledim.* Өзіне қанша рет айттым.

KIBLE *is. Ar.* 1. Құбыла, Мекке жақ. 2. Оңтүстіктен соққан жел.

KİÇ *is. tkz.* 1. Бөксе. 2. (диалект) Сан ет, аяқ.

KIDEM *is. Ar.* Еңбек өтілі, стаж. *İşinde kıdemi yirmi yılı buldu.* Оның еңбек өтілі жиырма жылға толды.

KIDEMLİ *s.* Еңбек өтілі бар, стажы бар. *Kıdemli bir öğretmen.* Стажды мұғалім.

KIDEMSİZ *s.* Еңбек өтілі жоқ, стажсыз.

KİĞ *is. hlk.* Көң, қи, тезек.

KİĞİ *is. bk. Kığ.*

KIKIRDAK, -ği *is. anat.* Шеміршек.

KIKIRDAMAK (*nsz*) 1. Қықылдап күлу, кик-кик күлу. 2. (суықтан) Қатып қалу, үсіп қалу. 3. *argo* Сіресіп қатып қалу, сілейіп қалу, өліп қалу.

KIL *is.* 1. Қыл, жүн, түк. 2. Ешкінің түбіті, жүні. 3. *s.* Ешкінің жүнінен істелген, қылдан істелген.

KILAVUZ *is.* 1. Жол бастаушы, жол көрсетуші, гид. 2. Жол көрсеткіш, анықтама, анықтама кітапшасы. *İmlâ kilavuzu.* Орфографиялық анықтама, емле создігі. 3. Жеңгетай – кыз бен жігіттің арасын байланыстыратын адам. 4. *tec.* Жөн көрсетуші, бағыт-бағдар беруші, жол сілтеуші. *Kilavuzumuz Atatürk'tür.* Жол сілтеушіміз – Ататүрік. 5. *den.* Лоцман – кемелерді жүргізетін маман.

KILAVUZLUK, -ğu *is.* 1. Жол бастаушылық, жол көрсетушілік. 2. Бағдар, нысана. *kilavuzluk etmek* жол бастау, жол көрсету.

KILÇIK, -ği *is.* 1. Қылтанақ, қылқан, қылтан, балықтың ұсақ тікенек сүйегі. 2. *bot.* Мұрт, қылқан.

KILÇIKSIZ *s.* Қылтанақсыз, қылқансыз. *Kilçiksiz balık.* Қылтанақсыз балық.

KILDIRMAK (*-i, -e*) Қылдыру, істету, жасату.

KILIBİK, -ği *is. ve s.* Қатынбасша, қатын-қалаштын ісін істеуші, қазан-аяққа араласушы ер адам.

KILIBİKLİK, -ği *is.* Қатынбасшалық, қатын ісіне араласушылық.

KILICINA *zf.* Қырындатып, қыры-нан. *Kirişleri kılıcına yerleştirmeli.* Бөренелерді қырынан қою керек.

KILIÇ, -cı *is.* Қылыш, семсер. *Kılıç kını.* Қылыш қынабы, қыны. *kılıç çalmak* қылыштау, қылышпен шабу. *kılıç çekmek* қылышты жалаңаштау.

KILIÇ BASAK, -ği *s. ve is.* Қисық аяқ.

KILIÇ BALIĞI *is. zool.* Қылышбалық.

KILIÇÇI *is.* 1. Қылыш жасайтын я сағатын адам. 2. Семсерші, семсерлесу спортымен шұғылданушы.

KILIÇLAMAK (*-i*) Қылыштау, қылышпен шабу, қылышпен кесу.

KILIÇLI *s.* 1. Қылыш асынған, қылышпен қаруланған. 2. Қылышты, қылышы бар.

KILIÇ OYUNCUSU *is.* Семсерші, фехтовальщик.

KILIÇ OYUNU *is.* Семсерлесу, спорттық мақсатта сайысу.

KILIF *is. Ar.* Қап, тыс. *Yastık kılıfı.* Жастықтың тысы.

KILIFLAMAK (*-i*) Тыстау, қаптау.

KILIFLI *s.* Тысталған, қабы бар. *Bana kılıflı yastığı verin.* Маған тысталған жастықты беріңіз.

KILIFSIZ *s.* Тысы жоқ, тыссыз, тысталмаған, қабы жоқ.

KILIK, -ği *is.* 1. Сыртқы түр, келбет, кейіп, кескін, пішін. *Kılığım değiş-tirmek.* Сыртқы түрін өзгерту. 2. Киім, киім-кешек. *Kılık kıyafeti düzgün.* Жақсы киінген. *Kadın kılığına sokmak.* (ер адамды) Әйел сияқты киіндіру.

KILIK KİYAFET *is.* Киім-кешек және сыртқы түр, сыртқы келбет.

KILIKLI *s.* Кейіпті, кескін-келбеті ұқсас, кейіптес. *Dilenci kılıklı bir adam.* Қайыршыға ұқсайтын адам. *Düzgün kılıklı.* Таза киінген.

KILIKSIZ *s.* Олпы-солпы киінген, кейіпсіз, ұсқынысыз.

KILINMAK (*nsz*) Қылыну, істелу, жасалу. *Camide namaz kılınır.* Месітте намаз қылынады.

KILMAK, -ar (*-i*) 1. Қылу, істеу, жасау, ету. *Namaz kılmak.* Намаз қылу. *Beni böyle söylemeye mecbur kıldı.* Мені осылай айтуға мәжбүр қылды.

KIMİL *is. zool.* Өсімдік биті, шіркей.

KIMILDAMAK (*nsz*) Қозғалу, кималдау, қыбырлау.

KIMILDATMAK (*-i*) Қозғалту,

кимылдату, орнынан жылжыту, козғау.

KIMIZ *is.* Қымыз.

KIN *is.* Қын, қынап.

KINA *is. Ar.* Қына. *kına sürmek* қына жағу, қынамен бояу. *kınalar yakmak* басқаның қайғысына қуану.

KINALAMAK *(-i)* Қынамен бояу, қына жағу.

KINAMA *is.* Ұялту, бетіне басу, кінәлаушылық, айыптаушылық.

KINAMAK *(-i)* Ұялту, бетіне басу, көзіне шүку, кінәлау, айыптау, жазғыру.

KINLAMAK *(-i)* 1. Қынына, қынабына салып қою. 2. Қын, қынап жасау.

KINNAF, -bi *is.* Жінішке арқан, жіп.

KIPÇAK *öz. is. tar.* Қыпшақ.

KIPÇAKÇA *öz. is.* Қыпшақ тілі, қыпшақша.

KIPİRDAK, -ğı *is. ve s.* Қолды-аяққа тұрмайтын, дамылсыз, тынымсыз. *Kıyırdak bir çocuk.* Тынымсыз бала.

KIPİRDAMAK *(nsz)* Қыбырлау, кимылдау, қыбыр-қыбыр сту.

KIPİR KIPİR *s. ve zf.* 1. Қыбыр-қыбыр, қыбыр-жыбыр. *Kıpır kıpır kıyırdanmak.* Қыбыр-қыбыр ету, үздіксіз кимылдау. 2. Дамылсыз, тынымсыз, шыдамсыз.

KIPİRTİ *is.* Қыбыр, қозғалыс.

KIPİŞTİRMAK *(-i)* Жыпықтау, жыпылықтау, көзін жыпық-жыпық ету.

KIPKIP *s. hlk.* Жыпық, көзін қайта-қайта жыпықтата беретін (адам).

KIPKIRMIZI *s.* Оттай қызыл, қып-қызыл. *kıpkırmızı kesilmek (veya olmak)* қып-қызыл болу, ұялу, қызару.

KIPKIZIL *s.* Қып-қызыл, ашық қызыл.

KIPMAK, -ar *(-i)* Көзін қысу.

KIR (I) *is.* 1. Сүр, бозғылт, боз. *Kır at.* Боз ат. 2. *s.* Ақ, бурыл. *Kır sakal.* Ақ сақал. *kır düşmek* (шашқа, сақалға) ақ кіру, ағару.

KIR (II) 1. Қыр, дала. *Kıra gitmek.* Қырға, қаланың сыртына шығу; қа-

ладап сырт шығып серуендеу. 2. Жазық, ашық жер.

KIRAAT, -ti *is. Ar.* 1. Оқу. 2. Оқу кітабы, хрестоматия. 3. Құран оқу өнері.

KIRAATHANE *is. Ar. Far.* 1. Келушілердің отырып газет, журнал оқуларына жағдай жасайтын кафе. 2. Кафе.

KIRAÇ, -cı *is. ve s.* Құнарсыз жер, топырақ.

KIRAÇLAŞMAK *(nsz)* (жер, топырақ) Құнарсыздану, топырақтың тозуы.

KIRAÇLIK, -ğı *is.* Құнарсыздық, шұрайсыздық.

KIRAĞI *is.* Қырау. *kırağı çalmak (veya vurmak)* суық ұру. *kırağı düşmek (veya yağmak)* қырау түсу, қырау басу.

KIRAĞILI *s.* Қыраулы, қырау қатқан.

KIRAN (I) *s.* 1. Ұсақтайтын, уата-тын, уактайтын (адам). *Taş kiran işçiler.* Тас уактайтын жұмысшылар. 2. *is.* Индет, апат, эпидемия. *Sürüye kiran girdi, hayvan kalmadı.* Табынды индет жайлады, мал қырылды.

KIRAN (II) *is. hlk.* 1. Шет, кенерс, жаға. 2. *hlk.* Жота, арка, жон. 3. *hlk.* Құнарсыз топырақ.

KIRAN KIRANA *zf.* Аяусыз, қатал, канкүйлы (күрес, ұрыс).

KIRANTA *is. İt.* 1. Шашына ақ кіре бастаған орта жастағы ер адам. 2. *s.*(шаш, сақал) Ақ кіре бастаған, ағарған.

KIRAT *is. Ar.* 1. Карат – асыл тастарды өлшейтін 0,2 грамдық салмақ өлшемі. 2. *tec.* Дәреже, мәртебе, абырой.

KIRAY *is.* 1. Талаушы, тонаушы, жол торушы. 2. Жас жігіт.

KIRBAÇ, -cı *is.* Қамшы, шыбыртқы, шыбық. *kırbaç vurmak* қамшымен соғу, қамшылау.

KIRBAÇLAMAK *(-i)* 1. Қамшылау, қамшымен соғу, қамшымен тартып жіберу, осып жіберу. 2. *tec.* Жі-

герлендіру, қуаттандыру, күш беру.

KIRCA *s.* (біраз) Ағарған, ақ кірген, ақ түскен (шаш, сақал).

KIRCI *is. hlk.* 1. Бұршақ (жауын). 2. Майда қар.

KIRÇIL *s.* 1. (сақал, шашына) Ақ кірген, бурыл тартқан. 2. Ақ, бурыл (шаш, сақал).

KIRGIN *s.* 1. Өкпелі, көңілі қалған, ренішті, өкпелеген. *Ona kirgindi.* Оған өкпелі еді. *Kirgin bir hâliniz var.* Өкпелеп қалған сыңайыңыз бар. 2. Индет, эпидемия.

KIRGINLIK, -ği *is.* 1. Өкпе, наз, реніш. 2. Шаршағандық, қалжырағандық; мазасы кетушілік, сырқаттық.

KIRGIZ *öz. is.* Қырғыз.

KIRGIZCA *öz. is.* Қырғыз тілі, қырғызша.

KIRICI *s.* 1. Сындыратын, ұсақтайтын. *Taş kırıcı işçi.* Тас жаратын жұмысшы. 2. *tec.* Дөрекі, ерсі, оғаш. *Kırıcı bir davranış.* Көңілді қалдыратын, дөрекі қылық.

KIRIK, -ği (I) *s. ve is.* 1. Қираған, сынған. *Kirik sandalye.* Сынған орындық. 2. Будан, аралас қанды. *Kırık tazi.* Будан тазы. 3. Нашар баға. *Üç dersten kırığı var.* Үш сабақтан нашар бағасы бар. 4. *tec.* Өкпелі, ренішті, жабырқаңқы. 5. *is.* Сынық, жарқыншақ. *Cam kırığı.* Әйнектің сынығы. 6. Сынық, сынған жер. *Kolunda kırık yok, ama çıkık var.* Оның қолы сынбаған, шығып кеткен; Сынық жоқ, бірақ буыны шыққан. 7. Бүлінген, зақымданған жер. *Bunun kırığı neresinde?* Бұның қай жері бүлінген.

KIRIK (II) *is. hlk.* Ашына, көңілдес.

KIRIKÇI *is.* Сынықшы, оташы.

KIRIKÇILIK, -ği *is.* Сынықшылық, оташылық.

KIRIKLAMAK *(-i)* Ұзу, ұнтақтау, майдалау.

KIRIKLIK, -ği *is.* 1. Сынық, сынған жер, зақымданған жер. 2. *tec.*

Жеңіл сырқаттану, мазасыздану, мазасы қашу. 3. *tec.* Көңіл қалушылық, түңілушілік. *hayal kırıklığı* күдер үзушілік, түңілушілік, безушілік.

KIRILGAN *is.* 1. Сынғыш, тез сынатын, морт. 2. *tec.* Өкпешіл, өкпелегіш, ренжігіш.

KIRILMAK *(nsz)* 1. Сыну, қирау. *Bu evin pencereleri kırılmıştır.* Бұл үйдің терезелері сынған. 2. Өлу, қырылу, опат болу. *Bu hastalıktan çok hayvan kırıldı.* Бұл аурудан көп мал қырылып қалды. *Koleradan birçok insan kırıldı.* Тырысқақтан көптеген адам опат болды. 3. Құрысу, денесі сіресу, бой жаздырмау. *Bana ne oluyor bugün? Her tarafım kırılıyor.* Маған бүгін не болған? Денемнің бәрі құрысып тұр. 4. *(-e)* Өкпелеу, ренжу. *Bana kırılmış.* Ол маған өкпелеп жүр. 5. (жел, суық т.б.) Басылу, саябырлау, саябырсу. *Soğuk kırıldı.* Суықтың беті қайтты. 6. (үміт т.б.) Жоғалту, үзу. *Ümidi kırıldı.* Үмітін үзді.

KIRIM *is.* 1. Қырып жою, атып асу. *Irk kırımı.* Нәсіліне, ұлтына қарай ұсақ халықтардың жекелеген тобын құрту, геноцид. 2. Малдың қырылуы, мал өлімі.

KIRINTI *is.* 1. Сынық, жарқыншақ; қиқым, үгінді, қоқым. *Ekmek kırıntısı.* Нанның қиқымы. 2. *tec.* Қалдық, сарқыншақ. *Eski zenginliğin kırıntıları.* Ескі байлықтың сарқыншақтары.

KIRIŞIK, -ği *s.* 1. Әжім басқан, әжімді. *Kırışık yüz.* Әжімді жүз. 2. Умажалданған, мыжылған. *Kırışık etek.* Умажалданған юбка. 3. *is.* Әжім. *Gözlerinin yanları kırışık içindedi.* Оның көздерінің айналасын әжім басқан. 4. Мыжылу, умажалдау. *Paltosunun kırışıklarını ütü ile düzeltti.* Пальтосының умажалданған жерлерін үтіктеп қыртысын жазды.

KIRIŞIKLI *s.* Әжімді, әжім басқан.

KIRIŞIKSIZ *s.* Әжімсіз, әжімі жоқ, әжім түспеген.

KIRIŞMAK (*nsz*) 1. Әжімдену, әжім түсу. 2. Ұйпалану, мыжылу, умаждалу. 3. (*nsz, -le*) Құрту, жоқ қылу, өлтіру. 4. Саудаласу. 5. (*-le*) Дауласу, бөстесу, бәс тігу. 6. (өз арасында) Бөлісу, бөлісіп алу.

KIRITKAN *s.* Қылымсыған, назды.

KIRITMAK (*nsz, -e*) Қылымсу, қысылған болып сызылу, майысу.

KIRK *is.* 1. Қырық. 2. *mec.* Өте көп. *Kırk kere gitti geldi.* Қырық рет барып келді, сан рет барып келді. *kırk (veya bin) dereden su getirmek* мың түрлі дәлел айту. *kırk yılda bir* қырық жылда бір, өте сирек.

KIRKAR *s.* Қырықтан, қырық-қырықтан.

KIRKAYAK, -ғи *is. zool.* 1. Қырық аяқ. 2. Шаш биті.

KIRKBAYIR *is. anat.* Қатпаршак, жұмыршак, жалбыршак қарын-күйіс қайыратын жануарлар асқазанының төрт бөлімінің бірі.

KIRKI *is.* Қырықтық, малдың жүнін қыратын қайшы.

KIRKICI *is.* Қырықтықшы, қыркымшы, қырықтықпен қой қыратын адам.

KIRKIM *is.* 1. Қыркым, қой қыратын науқан, қырықтық. 2. Қой, ешкі қырку.

KIRKINCI *s.* Қырқыншы.

KIRKLI *s.* 1. Қырық күндік. 2. Қырық жасындағы. *Kırklılar askere alınacak.* Қырық жасындағылар әскерге алынады.

KIRKMAK (*-i*) 1. Қырку, қырықтықпен, қайшымен қию. 2. (шаш, сақал т.б.) Алу, қырку.

KIRK YIL *is.* Ұзақ, ұзақ уақытқа созылған. *Kırk yılda kazandığını bir günde kaybetti.* Көп жылдар бойы жиған-тергенін бір күнде жоғалтты.

KIRK YILLIK, -ғи *is.* Қырық жылдық, бұрынғы, ескі. *Kırk yıllık bir*

ahbab. Ескі дос.

KIRLANGIÇ, -cı *is. zool.* Қарлығаш.
KIRLANGIÇ DÖNÜMÜ *is.* Қазан айының басы.

KIRLAŞMAK (*nsz*) 1. Сұрлану, бозару. 2. (шаш) Ағару, ақ кіру.

KIRMAK, -ar (-i) 1. Сындыру, қирату, уату, күл-талқанып шығару. *Bardağı kırmak.* Стақанды сындыру. *Hayatını kırmak.* Өмірін быт-шыт қылу. *Kalbini kırmak.* Жүрегін жаралау. 2. Сындыру, сындырып алу. *Kayak yaparken düşüp kolunu kırdı.* Шаңғы теуіп жүріп қолын сындырды. 3. Уату, уақтау, ұсату, жару, шағу. *Arpa kırmak.* Арпа уату. *Odun kırmak.* Отын жару. 4. *mec.* Тойтарыс беру, бетін қайтару; жеңу. *Düşmanın direncini kırmak.* Дұшпанның қарсылығына тойтарыс беру. *Dünya rekorunu kırmak.* Әлем рекордын жаңарту, бәрін жеңіп шығу. 5. Қыру, қирату, жоқ қылу. *Soğuk ekinleri kırdı.* Суық егінді ұрып кетті. *Düşmanı kırmak.* Дұшпанды қырып-жою. *Soğuk çok hayvan kırdı.* Суық көп малды қырып кетті. 6. Төмендету, түсіру. *Fiyat kırmak.* Бағаны кеміту, бағаны түсіру. *İtibarını kırmak.* Беделін түсіру, қадірін кетіру. 7. Бүктеу, қаттау. *Forma kırmak.* (полигр.) Бүктеу. 8. Бұру. *Direksiyonu sola kırmak.* Рульді солға бұру. *Dümeni kırmak.* Кемеңің рулін бұру. 9. *mec.* Өкпелету, ренжіту. *Ben kimseyi kırmak istemem.* Мен ешкімді ренжіткім келмейді. 10. *argo* Тайып тұру, кетіп қалу.

KIRMALI *s.* Бүрмелі, бүрмесі бар. *Kırmalı etek.* Бүрмелі юбка.

KIRMIZI *is. Ar.* Қызыл, ал қызыл.

KIRMIZIBİBER *is. bot.* Қызылбұрыш.

KIRMIZILAŞMAK (*nsz*) Қызару, қызыл түске ену; қысылу, ұялу. *Elmalar kırmızılaştı.* Алмалар қызарды.

KIRMIZILIK, -ğı *is.* Қызылдық, қызыл болғандық.

KIRMIZIMSI *s.* Қызылдау, сәл қызыл.

KIRMIZIMTIRAK *s. bk. Kırmızımsı.*

KIRMIZITURP *is. bot.* Шалғам.

KIRPIK, -ğı *is. ve s.* 1. Қыркылған, кесілген. 2. Бөлшектерге бөлінген, бөлшектелген.

KIRPINTI *is.* Кесінді, қиынды.

KIRPIŞMAK (*nsz*) 1. (көзді) Ашып-жұму, кірпік қағу. 2. (жарық) Жыпықтау, сөнетіндей болу.

KIRPMAK, -ar (-i) 1. Кесу, қырку. 2. (көзді) Ашып-жұму, кірпік қағу.

KIRSAL *s.* Ауылдық, ауылға тән.

KIRSAL BÖLGE *is.* Ауылдық жер.

KIRSAL NÜFUS *is.* Ауылда тұратын халық.

KIRTASIYE *is. Ar.* Кеңсе жабдықтары, кеңсе тауарлары, жазу-сызу құралдары.

KIRTASIYECİ *is.* 1. Кеңсе жабдықтарын сататын адам. 2. *mec.* Кеңсешіл адам, бюрократ.

KISA *s.* 1. Қысқа, ұзын емес. *Kısa boylu.* Қысқа бойлы. *Kısa cevap.* Қысқа жауап. *Kısa dalga alicısı.* Қысқа толқынды қабылдағыш. *Kısa vadeli kredi.* Қысқа мерзімді кредит. *Kısa yol.* Қысқа жол. 2. *zf.* Қысқаша, қысқа түрде. *Kısa konuştu.* Аз сөйледі. *kısa geçmek* қысқаша айтып шығу, қысқа баяндау.

KISACA *s.* 1. Қысқалау, келтелеу. *Kısaca boylu.* Біраз қысқа бойлы, қортықтау. 2. *zf.* Қысқаша, қысқаша түрде, қысқашалап, қысқартып. *Kısaca başından geçenleri anlattı.* Басынан өткен жағдайды қысқаша айтып берді. *kısacası* қысқасы, тоқ етерін айтқанда.

KISACIK, -ğı *is. ve s.* Өте қысқа.

KISA ÇİZGİ *is.* Сызықша.

KISA GÖRÜŞLÜ *s.* Ой-өрісі тар, дүние танымы шамалы, келте ойлайтын.

KISALIK, -ğı *is.* Қысқалық, ұзын еместік.

KISALMAK (*nsz*) 1. Қысқару, қысқа

болып қалу, шолтию. 2. (уақыт) Азаю, аз қалу.

KISALTMAK (-i) 1. Қысқарту. *Ben bu sözü biraz daha kısaltarak tekrar edeceğim.* Мен бұл сөзді тағы да біраз қысқартып қайталаймын. 2. Қысқа етіп көрсету. *Bu giysi boyunu kısaltmış.* Бұл киім сенің бойыңды қысқа етіп көрсетіп тұр.

KISALTMALI *s.* Қысқарған, қысқартылған.

KISALTMALI KELİME *is. gr.* Қысқарған сөз.

KISARAK *s. hlk.* 1. Қысқарак, онша ұзын емес, қысқалау. 2. *zf.* Қысқа мерзімді.

KISIK, -ğı *s.* 1. Жаншылған, қысып сығылған. 2. Қарлыққан, қырылдаған (дауыс). 3. Қысық, сығырайған, қысыңқы (көз).

KISALMAK (*nsz*) 1. Қысылу, езілу. *Parmağı kapıda kısıldı.* Саусағы есікке қысылып қалды. 2. (дауыс) Қысылу, қарлығу. *Bağurmaktan sesi kısıldı.* Бақырғаннан дауысы қарлығып қалды. 3. Сығыраю, сыксию. 4. *mec.* Шарасыз қалу, не істерін білмей дал болу, басы қату. *Kapana kısıldı.* Қақпанға түсті.

KISIM (I) *is. hlk.* Алақан.

KISIM, -sını (II) *is. Ar.* 1. Бөлік, бөлшек, тарау. *Eşyanın bir kısmı.* Заттардың бір бөлігі. *Paranın bir kısmı.* Ақшаның бір бөлігі. 2. Бөлім, бөлік. *Bankanın kambiyo kısmında çalışıyor.* Банктің валюта бөлімінде жұмыс істейді. *Bu doların işi kısımlara ayrılmıştır.* Бұл шкафтың іш жағы бөлімдерге бөлінген.

KISIM KISIM *zf.* Бөлшектеп, бөлек-бөлек етіп, бөліп-жарып.

KISIR *s.* 1. Қысыр. 2. Құнарсыз. *Kısır toprak.* Құнарсыз жер. 3. *mec.* Бос, жай, қысыр. *Kısır tartışma.* Бос дауласу.

KISIRGANMAK (-i, -den) *hlk.* Са-

рансу, көз кимау, бергісі келмеу.

KISIRLAŞMAK (*nsz*) 1. Қысыр қалу, қысырау, төлемсу. 2. Жердің тусырап жатуы, құнарсыздану, қысырау.

KISIRLAŞTIRMAK (*-i*) Пішу, ақтау.

KISIRLIK, **-ği** *is.* Қысырлық, қысыр қалушылық; құнарсыздық, шұрайсыздық.

KISITLAMAК (*-i*) (құқықтарына т.б.) Шек қою, шектеу, мөлшерлеу.

KISKAÇ, **-ci** *is.* Қысқыш, қысқаш. *Düz kışkaç.* Кемпірауыз, тістеуік.

KISKANÇ, **-ci** *is. ve s.* Қызғаншақ, іші тар, күншіл.

KISKANÇLIK, **-ği** *is.* Қызғаншақтық, іші тарлық, күншілдік. *kiskançlık etmek* қызғану, қызғаншақтық көрсету, күндеу.

KISKANIŞ *is.* Қызғаныш, қызғаныш сезімі.

KISKANMAK (*-i, -den*) 1. Қызғану. *Karısını o adamdan kiskanıyor.* Әйелін ол адамнан қызғанады. 2. Қызыға қарау, қызығу. *Saadetinizi kiskanıyor.* Ол сіздің бақытыңызға қызығады. 3. Аяп қалу, қызғанып қалу, іштарлық қылу. *Benden bir dilim ekmeği kiskandı.* Ол менен бір тілім нанды қызғанды. 4. Қорғаштау, қырғидай қору, шан жуытпау. *Herkes yurdunu anası gibi kiskanır.* Әрбір адам өз отанын анасындай сүйеді.

KIS KIS *zf.* Мырс-мырс. *kıs kıs gülmek* мырс-мырс күлу.

KISKIVRAK *zf.* Қатты, мықтап, жақсылап. *kiskıvrak bağlamak* мықтап байлау. *kiskıvrak yakalamak* тырп еткізбеу, қашып кетуге мұрша бермейтіндей етіп мықтап ұстау.

KISMAK, **-ar** (*-i*) Қысқарту, бәсеңдету, азайту, кеміту. *Masrafi kısmak.* Шығынды азайту. *Radyonun sesini kısmak.* Радионың дауысын бәсеңдету. 2. Қысу, сығу. *Gözleri kısmak.* Көзін сығырайту, көзін қысу. 3. *hık.* Сарандық ету,

сарансу.

KISMEN *zf. Ar.* Жарым-жартылай, түгелдей емес, бірен-сарандап. *Eşyaı kısmen gönderdim.* Заттарды жартылай жібердім. *Kısmen haklısınız.* Бір жағынан сіздікі де дұрыс.

KISMET *is. Ar.* Нәсіп, несібе; сәттілік, бақыт, бақ. *Bu çocuğun kısmeti açık olacak.* Бұл баланың жолы сәтті, ашық болады. 2. (қыз, әйел үшін) Тұрмысқа шығу, үйлену бақы-ты. *kısmet (veya kısmeti) çıkmak* қызға, әйелге жігіт тарапынан сөз айтылу; бағы жану, бақыты ашылу. *kısmeti bağlanmak* тұрмысқа шықпай қалу; бағы ашылмау, бағы жанбау.

KISMETLİ *s.* Бағы бар, бақытты, жолы болғыш.

KISMETSİZ *s.* Бағы ашылмаған, бақытсыз, жолы болмаған.

KISMİ *s. Ar.* Жарым-жартылай, түгелдей емес, жартылай, жарым-жарты.

KISIRAK, **-ği** *is.* Бие, жылқының ұрғашысы.

KISSA *is. Ar. esk.* Әңгіме, аңыз, қисса.

KISTAK, **-ği** *is. coğr.* Мойнақ, қылта.

KISTAS *is. Ar.* Өлшеуіш, өлшем.

KISTIRMAK (*-i, -e*) 1. Қыстырып алу, қысып алу. *Parmağını kırıya kıstırdı.* Саусағын есікке қыстырып алды. 2. *mec.* Қаумалау, жан-жақтан қоршап қаумалау, қыспаққа алу. *Fareyi köşeye kısturdılar.* Тыш-қанды бұрышқа тақау. *Hırsızı çatı arasına kısturdılar.* Олар ұрыны ша-тырға қамалады.

KIŞ (I) *is.* 1. Қыс. 2. *mec.* Суық ауа райы. *kış basmak* қыс түсу. *kışı geçirmek* қысты өткізу, қыстап шығу.

KIŞ (II) *ünl.* Кішт-кішт – үй құстарын айдағанда шығаратын дыбыс.

KIŞ GÜNÜ *is.* Қыстыгүні, қыс күндері.

KİŞİN *zf.* Қыста, қыс күні.

KİŞKİRTİ *is.* Айдап салу, арандату.

KİŞKİRTİCİ *s. ve is.* Арандатушы, айдап салушы, жауластырушы.

KİŞKİRTİCİLİK, -ği *is.* Арандатушылық, айдап салушылық.

KİŞKİRTMAK *(-i)* 1. Үй құстарын үркіту, үркітіп жіберу. 2. Арандату, айдап салу.

KIŞ KIYAMET *is.* Сұрапыл аяз, сақылдаған сары аяз, қыстың көзі қырауда.

KIŞLA *is. ask.* 1. Казарма, әскерлерге арналған жатақ үй. 2. *hlk.*

Уак малға арналған үсті жабық каша.

KIŞLAK, -ği *is. hlk.* Қыстау, мал қыстататын мекен.

KIŞLAMAQ (I) *(nsz)* 1. Қыс түсу. *Bu yıl erken kışladı.* Биыл қыс ерте түсті. 2. Қыстау, қыстап шығу, қысты өткізу.

KIŞLAMAQ (II) *(-i) hlk.* Үй құстарын үркітіп жіберу, шошыту.

KIŞLIK, -ği *s.* 1. Қыстық, қысқа арналған. *Kışlık giysi.* Қыстық киім. *Kışlık palto.* Қыстық пальто. 2. *is.* Қыстап шығатын жер, қысқы мекен.

KIT *s.* Қат, зәру, мардымсыз, тапшы, жеткіліксіз. *Bu yıl ürün kit.* Биылғы жыл өнім мардымсыз. *Sözü kut bir adam.* Сөзге сараң адам.

KIT'A *is. Ar.* 1. Құрлық, континент. 2. Әскери бөлімше. 3. *ed.* Қыта – бір ұйқасса негізделген қысқа өлең түрі.

KIT'ALAR ARASI *is.* Құрлықаралық.

KITİK, -ği *is.* Қалдық, талшық (зығырдың, кендірдің т.б.).

KITİR *is. argo* 1. Өтірік, жалған. 2. Қуырылған жүгері. *kitir atmak* өтірік соғу, жалған айту.

KITİRCİ *s. ve is. argo* Суайт, өтірікші.

KITİRDAMAQ *(nsz)* Қытырлау, сықыр-сықыр ету, сықырлау.

KITİR KITİR *s.* 1. Қытырлаған, қытыр-қытыр еткен. 2. *zf.* Қытыр-қытыр, қытырлап.

KITLAŞMAK *(nsz)* Тапшы болу, тапшылану, жетімсіз болу. *O zaman ülkede benzin kutlaştı.* Ол кезде елде бензин өте тапшы болатын.

KITLIK, -ği *is.* Тапшылық, жетімсіздік, аздық.

KIVAM *is. Ar.* 1. Қоюлық, жұмсақтық (сұйық заттың). 2. *tec.* Қолайлы, оңтайлы сәт, орайы келген кез. 3. *sp.* Спортшының күшқуатында, жақсы формада болуы. *kivamını bulmak (veya kivamina gelmek)* бабына келу, дер шағына жету, қажетті күйге келу.

KIVAMLI *s.* Бабындағы, дер шағындағы, нағыз кемеліне келген.

KIVANÇ, -cı *is.* 1. Мақтаныш, абырой. 2. Қуаныш. *kivanç duymak* 1) мақтану, мақтаныш қылу. 2) қуану, шаттану.

KIVANÇLI *s.* 1. Мақтан ететін, мақтанатын, мақтанарлық, мақтан тұтарлық. 2. Қуанышты, мәз-мейрам.

KIVANMAK *(-e, -le)* 1. Мақтану, мақтан ету, мақтаныш қылу. 2. Қуану, шаттану.

KIVILCIM *is.* Ұшқын, от.

KIVILCIMLANMAK *(nsz)* Ұшқындау, ұшқын шашу.

KIVILCIMLI *s.* Ұшқынды, ұшқын атқан, ұшқындаған.

KIVİRCİK, -ği *s.* 1. Бұйра, бұйраланған. *Kivircik saç.* Бұйра шаш. 2. Биязы жүнді қой тұқымы.

KIVİRCİKLAŞMAK *(nsz)* Бұйралану, шиыршықтану.

KIVİR KIVİR *s.* 1. Бұйраланған, бұралған, есілген, ширатылған. *Kivir kivir saçlar.* Бұйраланған шаш. 2. *zf.* Ойнақыланып, ойнақшып, қуақыланып.

KIVIRMAK *(-i)* 1. Бұйралау; бұрау. *Saçlarını kıvırmak.* Шашын бұйралау, шашын ширату. 2. Бұғу, ию, бүктеу. *Paçalarını kıvırıp suya girdi.* Балағын түріп, суға түсті. 3. Бұлтыңдау, бұлтың-бұлтың етіп билеу, ырғалып-жырғалып жүру, бұлан қа-

ғу. *Her tarafını kıvıra kıvıra oynadı.* Ол барлық денесін бұлғаңдатып биледі. 4. *mec. ve hlk.* Үстесінен келу, жеңіп шығу. *Bakalım bu işi kıvırabilecek mi?* Көреміз, бұл істің үстесінен шыға ала ма? 5. *hlk.* Өтірік соғу, жалған сөзді қарша борату. *Gene yalanları kıvırmaya başladı.* Ол тағы да өзінің өтірігіне басты. 6. (-e) Бұрылу, айналу. *Araba birden sağa kırdı.* Машина бірден оңға бұрылды.

KIVIRAK, -ғи *s.* 1. Шапшаң, епті, еті тірі. 2. Тапқыр, алғыр, зерек. *Kıvrak bir zekâsı var.* Ол өте тапқыр. 3. *hlk.* Асығыс, шыдамсыз, төзімсіз. 4. *hlk.* Сұлу, әдемі, тартымды. 5. *is. hlk.* Жібек, орамал.

KIVRAKLİK, -ғи *is.* 1. Шапшаңдық, ептілік, еті тірлік, пысықтық. 2. *hlk.* Асығыстық, шыдамсыздық, төзімсіздік.

KIVRAMAK (nsz) 1. Өрілу, есілу, ширатылу, шырмалу, оралу. *İplik kıvradı.* Жіп ширатылды. 2. *hlk.* Асығу, шапшаң жүру.

KIVRAMAK (nsz) 1. Құрысу, денесі сіресу, бой жаздырмау. 2. *mec.* Мұнаю, қайғыру, уайымдау. 3. *mec.* Арпалысу, жанталасу, күресу. *Yoksulluk içinde kıvrınmak.* Жоқшылықпен арпалысу. *Su su diye kıvrandı.* Су-су деп өзеуреді.

KIVRANTI *is.* Тартыншақтық, батылсыздық, тайсалышылық.

KIVRIK, -ғи *is. ve s.* 1. Шиыршықты, ширатылған, оралған. 2. Бүгілген, бүктетілген.

KIVRILMAK (nsz) 1. Бүктетілу, бүгілу, майысу. 2. Бұйралану, бұйраланып қалу. 3. (тар жерде) Бүктеліп жату, бүрісіп жату. 4. Бұрылу, айналу.

KIVRIM *is.* 1. Бүгіліс, бұрылыс, иіліс. *Yolun kıvrımında.* Жолдың бұрылысында. 2. *jeol.* Қатпар, қабат.

KIYAFET *is. Ar.* 1. Сыртқы түр, келбет, пішін. 2. Киім. *Gündelik kıyafet.* Күнделікті киетін киім. *Resmî kıyafet.* Тәуір киім, бір киер киім. *Spor kıyafeti.* Спорттық киім.

KIYAFET BALOSU *is.* Арнаулы киімді бал кеші.

KIYAFETLİ *s.* Киімді, киім киген. *Asker kıyafetli.* Әскер киімін киген, әскери формада. *Dilenci kıyafetli.* Алба-жұлба киімді. *Düşük kıyafetli.* Нашар киімді.

KIYAFETSİZ *s.* Нашар киімді, олпы-солпы киінген.

KIYAK, -ғи *is. hlk.* 1. Қатал, мейірімсіз, қайырымсыз. 2. *tkz.* Теңдессіз, тені жоқ, теңдесе алмайтын. *Kıyak bir koşu atı.* Теңдессіз жарыс аты. *Kıyak bir vuruş.* Керемет соққы.

KIYAMET *is. Ar.* 1. Қиямет, ақырзаман. 2. *mec.* Ығы-жығы, топыр, айқай-шу, у-шу. *kiyamet koparmak* 1) ақырзаман орнау. 2) азан-қазан, у-шу болу, айқай-ұйқай шығару.

KIYAMET GÜNÜ *is.* Қиямет күні.

KIYAS *is. Ar.* Салыстыру, салғастыру. *Bu adamı başkalarıyla kıyas edemeyiz.* Бұл адамды басқалармен салыстыра алмаймыз. *kıyas etmek* салыстыру, салғастыру. *kıyas kabul etmez* басқамен салыстыруға болмайтын, аса жақсы.

KIYASEN *zf. Ar.* Салыстырғанда, салыстырмалы түрде алғанда.

KIYASIYA *zf.* Өлгенше, өлердей, жанын аямай. *Kıyasıya dövmüşmek.* Өлердей, өлген-тірілгеніне қарамай төбелесу.

KIYASLAMAK (-i, -le) Салыстыру, салғастыру. *Sen kendini onunla kıyaslamaya kalkma.* Сен өзіңді онымен салыстыруға тырыспа.

KIYGIN *s.* Жәбірленуші, жәбір көрген.

KIYGINLIK, -ғи *is.* Жәбір көрушілік, әділетсіздік, қиянаттылық.

КІҮІ *is.* 1. Жаға. *Deniz kıyısı.* Теңіз жағасы. 2. Жиек, жағалау (көл, теңіздің). *Karadeniz kıyıları.* Қара-теңіз жағалауы. *Kıyı ovası.* Жағалаудағы, судың жағасындағы жазық. 3. Шек, кенере, ернеу. *Masanın kıyısı.* Үстелдің шеті. *Yol kıyısı.* Жолдың шеті. 4. *tec.* Таса, қалтарыс жер.

КІҮІСІ *is.* 1. Кесетін, турайтын адам. *Tütün kıyıcısı.* Темекі кесетін адам. 2. *s.* Рақымсыз, аяусыз, қатыгез.

КІҮІЛАМАК (*nsz*) Жағалау, өзен, көлді жағалап жүру.

КІҮІЛМАК (*nsz*) 1. Туралу, кесілу. *Et kıyıldı.* Ет туралды. 2. *(-e)* Аяушылық көрсетілмеу, есіркенбеу. *Zavallıya nasıl kıyıldı?* Қалайша ол бейбақ өлтірілді? 3. *tec.* Әлсіздену, әлсіреу, әлсіздік сезіну. *Yorgunluktan her tarafım kıyılıyor.* Шаршағаннан бойымда бір әлсіздік бар.

КІҮМА *is.* Тартылған ет, фарш.

КІҮМАК, -ar *(-i)* 1. Турау, кесу. *Eti kıymak.* Етті турау. 2. *(-e)* Қию, біреуге беру, аяп қалмау. *Paraya kıyarsan alabilirsin.* Ақшанды қисан, сатып ала аласың. 3. *(-e)* *tec.* Аямау, есіркемеу, аяушылық көрсетпеу, өлтіру. *Canına kıymak.* Өлтіру. *Gençliğine kıymak.* Жастық шағын қор қылу. *Zavallıya nasıl kıydılar?* Байғұсты қалайша жандары ашымай өлтірді?

КІҮМАЛІ *s.* Тартылған ет қосылған, ішіне тартылған ет салынған.

КІҮМЕТ *is.* *Ar.* Құн, баға; құндылық. *kiymetten düşmek* құнсыздану, құны кему, бағасыздану. *kiymet koymak* бағалау, құнын шығару. *kiy-metini bilmek* бағасын білу, бағалай білу, қадірлей білу. *kiymeti yok* құнсыздану; құндылығын жоғалту.

КІҮМЕТЛЕНМЕК (*nsz*) 1. Қымбаттау, баға көтерілу, баға өсу. 2. *tec.* Маңызға ие болу, маңызы арту.

КІҮМЕТЛІ *s.* Қымбат, құнды, бағалы; қадірлі, құрметті. *Kiymetli eşya.* Құнды зат.

КІҮМЕТСІЗ *s.* Құнсыз, құны төмен, арзан. *Kiymetsiz bir yüzük.* Арзан жүзік.

КІҮМІК, -ği *is.* Шөгip, жаркыншақ, шөңге. *Elime kıymuk battı.* Қолыма шөгip кірді.

КІЗ *is.* 1. Қыз. *Üç kızı var.* Үш қызы бар. 2. Қыз, бойжеткен. *Kız arkadaş.* Құрбы, дос қыз. *Kız öğrenci.* Оқушы қыз. 3. Қызым – қаратпа сөз. *Kızım, buraya gel!* Қызым, мұнда кел! 4. (карта ойынында) Қыз, мөтке. *kız almak* келін түсіру, үйлену. *kız gibi* 1) қыз сияқты, қызға ұқсаған. 2) қыздай сызылған, ұялшақ. *kız istemek* қызға құда түсу, қыз айттыру. *kız kaçırmak* қыз алып қашу. *kızım sana söylüyorum (veya dedim) gelinim sen işit* қызым саған айтам, келінім сен тында.

КІЗАК, -ği *is.* 1. Шана. 2. *den.* Стапель – кемеңі құрастыратын жөне суға түсіретін алаң.

КІЗАМІК, -ği *is.* *ıp* Қызылша (ауру). *kızamığa tutulmak* қызылшамен ауыру.

КІЗАМІКÇІК, -ği *is.* *ıp* Қызамық.

КІЗАМІКЛІ *s.* Қызылшамен ауыратын, қызылшаға шалдыққан.

КІЗАН (I) *is.* *hık.* 1. Ер бала. 2. Жігіт, бозбала. 3. Бала-шаға.

КІЗАН (II) *is.* *hık.* Ұйығу, мауығу (ит, мысық т.б.)

КІЗАРІК *s.* Қызарған, қызарып қалған.

КІЗАРМАК (*nsz*) 1. Қызару, қызыл түске ену. 2. (жеміс) Қызару. *Domatesler kızardı.* Қызанақтар қызарып қалды. 3. Қызару, ұяту, қысылу. *Ben utancımdan kulaklarım kadar kızardım.* Ұялғаным соншалық құлақтарыма дейін қызарды. 4. Қуырылып пісірілу, қуырылып пісу. *Balık kızarmış.* Балық

куырылып пісті. *Kızarmış tavuk.*
Куырылған тауык.

KIZARTMAK (-i) Куыру, куырып пісіру. *Patates kızartmak.* Картоп куыру.

KIZGIN is. 1. Қызған, қыздырылған. *Kızgın demir* Қызған темір. 2. *tec.* Ашулы, ашуға мінген, ызалы.

KIZGINLIK, -ği is. 1. Қызғандық, қызып, ысып кеткендік. 2. *tec.* Ашулық, ашуға мінгендік, ызалылық.

KIZIL is. 1. Қызыл. *Kızıl bayrak.* Қызыл жалау. 2. *tec.* Шын, нағыз. *Kızıl cahil.* Шіп-шикі, саутсыз. *Kızıl deli.* Қып-қызыл жынды, долы. 3. *tec.* Қызыл. *Kızıl asker.* Қызыл әскер. *Kızıl bahriyeli.* Қызыл флотшы. 4. *tec. is.* Коммунист. 5. *hlk.* Алтын.

KIZILCA KIYAMET is. Жанжал, даудамай. *kızılca kıyamet kopmak* жанжал шығу.

KIZILCIK, -ği is. *bot.* Қызылтал.

KIZILKANAT is. *zool.* Қызыл қанатты балық.

KIZILLAŞMAK (nsz) Қызылдану, қызыл түске ену.

KIZILLIK, -ği is. 1. Қызылдық, қызыл болғандық. 2. Далап, бояу.

KIZIL YARA is. *hlk.* Шикан.

KIZIL YEL is. *hlk.* Оңтүстіктен соққан жел.

KIZIŞMAK (nsz) 1. Қызып кету, ысып кету. 2. (шөп) Шіру, баздану. *Ot bayurları kızıştı.* Пішен шөмелесі шіріп кетті. 3. *tec.* Қызу, күшею. *Kavgı kızıştı.* Талас, егес қыза түсті. 4. *tec.* Ашулану, қызу, ызалану.

KIZIŞTIRMAK (-i) 1. Қоздыру, тұтандыру, қыздыру. 2. Ынталандыру, дем беру, сергіту.

KIZ KARDEŞ is. Қарындас, сінді.

KIZ KIZAN is. Үй іші, бала-шаға.

KIZ KURUSU is. *alay* Кәрі қыз.

KIZLIK, -ği is. 1. Қыздық, қыздың қыздық белгісі. 2. *s.* Қызға тән, қызға қатысты. 3. *is. hlk.* Өгей қыз.

KIZLIK ZARI is. *anat.* Қыздық перде.

KIZMAK, -ar (nsz) 1. Қызу, ысып кету. 2. *tec.* Ашулану, ашуға міну, ызалану. 3. (жануар) Күйлеу.

KİBAR s. *ve is. Ar.* 1. Сыпайы, әдетті, инабатты, биязы. *O pek kibardır, öyle sözler söylemez.* Ол сондай сыпайы, оның аузынан ондай сөздер шықпайды. 2. Сәнді, әсем, құнды. *Kibar bir giyim.* Сәнді киім. 3. Текті, бекзат (адам, отбасы).

KİBARCA zf. Сыпайы түрде, әдептілік сақтап. *Kibarca reddetti.* Сыпайы түрде бас тартты.

KİBARLAŞMAK (nsz) Сыпайы болу, әдеп сақтау, ибалық жасау.

KİBARLIK, -ği is. Сыпайылық, ізеттілік, инабаттылық.

KİBERNETİK, -ği is. *Alm.* Кибернетика.

KİBİR, -bri is. *Ar. esk.* 1. Менмендік, тәкаппарлық, өр көкіректік. 2. Ар, намыс. *kibrine dokunmak* намысына тию. *kibrine yedirememek* кісілігі, тәкаппарлығы ұстау.

KİBİRLENMEK (nsz) Тәкаппарлану, менменсу, көкірегін көтеру.

KİBİRLİ s. Менмен, тәкаппар, өр көкірек.

KİBİRSİZ s. Қарапайым, сыпайы, менменсімейтін.

KİBRİT is. *Ar.* 1. Сіріңке. *Kibrıt yakmak.* Сіріңке жағу. 2. Күкірт.

KİBRİTÇİ is. 1. Сіріңке сататын адам. 2. *s. tec.* Саран, қытымыр, қарынбай.

KİFAYET is. *Ar.* 1. Жеткіліктілік, жететіндік, молдық. 2. Жете білушілік, хабардарлық. *kıfayet etmek* жету, жеткілікті болу.

KİFAYETLİ s. Жеткілікті, жетерлік, молдық.

KİFAYETSİZ s. Жеткіліксіз, жетіспейтін, тапшы.

KİFAYETSİZLİK, -ği is. Жеткіліксіздік, жетіспейтіндік, жетімсіздік.

KİK KIZARTMAK is. *İng.* Гичка –

кішкене жүйрік қайық.

KİKİRİK, -*ği is. ve s.* Сорайған, сойдаған, ұзын бойлы.

KİKLON is. Alm. Циклон.

KİL is. Far. Саз балшық.

KİLER is. Yun. Азық қоймасы.

KİLİM is. Far. Тықыр кілем, түксіз кілем.

KİLİSE is. Yun. Шіркеу; Собор. *Anglikan kilisesi.* Ағылшын шіркеуі. *Ortodoks kilisesi.* Православиелік шіркеу.

KİLİT, -di is. Yun. Құлып. *Kilit vurma.* Құлып салып тастау. *Asma kilit.* Аспа құлып. *Frenk kilidi.* Ағылшын құлыбы.

KİLİTЛЕМЕК (-i) 1. Құлыптау, құлып салу. *Kapıyı kilitledi.* Есікті құлыптады. 2. Бекіту, кілттеп қамау, жауып қою. *Çocuğu bodruma kilitlemiş.* Баланы төлеге қамап тастапты. 3. *tec.* Сығымдау, қысу, сығу. *Zehra parmaklarıyla kadehini kilitledi.* Зехра бокалын сығымдап ұстады.

KİLİТLENМЕК (nsz) 1. Құлып салыну, құлыпталу, бекітілу. 2. *tec.* Қарысу, жағы, қолы сіресіп қалу, ашылмай қалу. *Dişleri kilitlenmişti.* Тістері қарысып қалған еді.

KİLİТLİ s. Құлыптаулы, құлыпты, құлып салынған, бекітулі. *Kapı kilitli değil.* Есік құлыптаулы емес.

KİLLİ s. Сазды, балшықты. *Killi topraklar.* Сазды балшықты жерлер.

KİLO is. Yun. Кило, килограмм. *İki kilo şeker.* Екі килограмм қант. *kilo almak* оңалу, семіру, толу. *kilo vermek* арықтау, азу.

KİLOGRAM is. Yun. Килограмм.

KİLOLU s. 1. Ауыр. 2. Семіз, толық.

KİLOLUK, -ğu is. ve s. Килограмдық.

KİLOMETRE is. Километр.

KİLOVAT is. Киловатт.

KİM zm. Кім. *Kimin?* Кімнің, кімдікі? *Kiminle?* Кіммен, кіммен бірге? *Kime ne?* Кімнің не шаруасы бар? *Senin kimin var mı?* (туыста-

рыннан) Біреу бар ма? *Kim oluyorsun?* Сен кім боласың? Сенің қандай қақын бар?

KİMİ zm. Басқа да, бөгде, кейбір. *Kimi çocuklar.* Кейбір балалар.

KİMİ ZAMAN zf. Кейде, кей-кейде.

KİMLİK, -ği is. 1. Кісі, жеке адам. *Kimliği bilinmeyen bir kadın.* Кім екені анықталмаған әйел. 2. Жеке куәлік.

KİMONO is. Jap. Кимоно.

KİMSE zm. 1. Біреу, әлдекім. *Burada mutlaka kimse oturuyordu.* Бұл жерде, әрине, біреу тұратын еді. *Orada kimse var.* Ол жерде әлдекім бар. 2. Ешкім. *Kimsem yok.* Ешкімім жоқ. *Dün kimse gelmedi.* Кеше ешкім келген жоқ.

KİMSECİK, -ği zm. Жан баласы, ешкім. *Sokakta kimsecik yoktu.* Көшеде жан баласы жоқ еді.

KİMSESİZ s. ve is. 1. Ешкімі жоқ, жалғыз. *Kimsesiz çocuk.* Жетім бала. 2. Елсіз, ессіз. *Kimsesiz topraklar.* Елсіз жердер.

KİMSESİZLİK, -ği is. Жалғыздық, ешкімі жоқтық.

KİMYA is. Yun. 1. Химия. *Kimya ile tedavi.* Химиялық тәсілдермен емдеу. *Analitik kimya.* Аналитикалық химия. *Tatbiki kimya.* Қолданбалы химия. 2. *tec.* Сирек кездесетін құнды зат. *kimya olmak* қол жетпейтін құнды болу.

KİMYACI is. 1. Химик, химия маманы. 2. Химия мұғалімі.

KİMYASAL s. Химиялық. *Kimyasal birleşim.* Химиялық қосылыс. *Kimyasal reaksiyon.* Химиялық реакция.

KİMYASAL SAVAŞ is. Химиялық улы заттар қолданылатын соғыс.

KİMYEVİ s. bk. *Kimyasal.*

KİMYON is. Yun. bot. Зире – хош иісті өсімдік.

KİN is. Far. Жек көрушілік, өшпенділік, ашу, кек, ыза. *kin bağlamak* жек көру, жаман көру. *kin beslemek*

(veya tutmak) өшігу, егесу, өш болу.

KINAYE *is. Ar.* 1. Ишара, ым, тұспал. 2. *ed.* Метонимия, метафора. *kinaye atmak* тұспалдау, ишара жасау. *kinaye yoluyla söylemek* тұспалдап айту.

KINAYELİ *s.* Астарлы, бейнелі, тұспал. *Kinayeli sözler.* Астарлап айтылған сөздер.

KİNCİ *s.* Кекшіл, кек сақтағыш.

KİNCİLİK, -ği *is.* Кекшілдік, кек сақтағыштық.

KİNDAR *s. bk. Kinci.*

KİNDARLIK, -ği *is. bk. Kincilik.*

KİNLEMEK (*nsz*) Кектену, кек тұру, жек көру.

KİNLİ *s.* Кекті, өшпенді, кегі бар.

KİNSİZ *s.* Кексіз, кек сақтамайтын, зілсіз.

KİP *is. esk.* 1. Үлгі, қалып, модель, өрнек. 2. *gr.* Рай. *Emir kipi.* Бұйрық рай.

KİR *is.* Кір, былғаныш, лас. (*bir şey*) *kir götürmek* кір көтеру, кір екендігі білінбеу. (*bir şeyi*) *kir götürmek* кірлену, былғану.

KİRA *is. Ar.* 1. Жал, жалдау. *Kendi evinizde mi yoksa kirada mısınız?* Сіз өз үйіңізде тұрасыз ба әлде жалдама? 2. Жалгерлік ақы. *kirada olmak* (veya *oturmak*) 1) жалға берілу. 2) үй жалдап тұру. *kiraya vermek* жалға беру.

KİRA BEDELİ *is.* Жалгерлік ақы.

KİRACI *is.* Жалгер.

KİRALAMAK (*-i, -e*) 1. Жалға беру. *Evi ona kiraladım.* Үйді оған жалға бердім. 2. (*-i, -den*) Жалдау, жалға алу. *Evi ondan kiraladım.* Оның үйін жалға алдым.

KİRALAYICI *is.* Жалгер.

KİRALIK, -ğı *is. ve s.* Жалдама, жалдамалы, жалға берілетін. *Kiralık ev.* Жалға берілетін үй.

KİRAZ *is. Yun. bot.* Қызыл шие.

KİREÇ, -ci *is. Far.* Избес, әк. *kireç söndürmek* избес сөндіру.

KİREÇ KAYMAĞI *is. kim.* Хлорлы әк.

KİREÇ TAŞI *is. jeol.* Избесті тас, әк тас.

KİREMİT, -di *is. Yun.* Черепица, үйдің төбесін жабатын жұқа қыш.

KİRİL ALFABESİ *is.* Кириллица.

KİRİŞ *is.* 1. Ішек (музыкалық аспаптарға жататын). 2. Адырна – садақтың оқ салып тартатын қайысы. 3. *mim.* Бөрене, төрт қырлы бөрене. 4. *anat.* Сіңір, тарамыс.

KİRLENMEK (*nsz*) 1. Кірлену, кірлеу, кір болу, ластану, былғану. 2. *tec.* (атына, атағына, абыройына) Кір келу. 3. (әйелдің) Абыройы төгілу, зорлану. 4. (әйелдің) Етеккірі келу.

KİRLETMEK (*-i*) 1. Кірлету, былғау, ластау. *Çocuk üstünü kirletti.* Бала үсті-басын кірлетті. 2. Дәретке отыру, дәрет сындыру. *Çocuk altını kirletmiş.* Бала бұтына жіберіп қойыпты. 3. *tec.* Ұятқа қалдыру, кір келтіру. *Böyle bir şüphe insanı kirletir.* Мұндай күдік адамның атына кір келтіреді. 4. Зорлау, абыройын төгу, намысына тию, қорлау.

KİRLİ *s.* 1. Кірленген, кірлі, былғанған. 2. *tec.* Лас, кірлі, күңгірт. *Kirli iş.* Заңға қайшы лас іс. 3. (әйел) Етеккірі келген.

KİRLİ ÇAMAŞIR *is.* Заңға қайшы келетін лас іс.

KİRLİLİK, -ği *is.* Ластық, былғаныштық.

KİRPİ *is. zool.* Кірпі.

KİRPİK, -ği *is.* 1. Кірпік. 2. *bot.* Түк, өсімдіктің майда талшықтары.

KİRVE *is. hlk.* 1. Сүндетке отырғызылған баланы ұстап тұратын адам. 2. Өкіл әке.

KİST *is. Yun. tıp* Сары су, ірің кернеген ісік.

KİŞİ *is.* 1. Адам, кісі. *Kişi özgürlüğü.* Адам бостандығы. *Er kişi.* Ер адам. *Sizi iki kişi aradı.* Сізді екі кісі сұрады. 2. *hlk.*

- Күйеу, жұбай. 3. *ed.* Кейіпкер, персонаж. 4. *gr.* Жак. *Biz (çoğul kişi).* Біз (көпше 1. жак).
- KİŞİ EKİ** *is.* Жак жалғауы.
- KİŞİLEŞTİRME** *is. ed.* Кейіптеу.
- KİŞİLİK, -ği** *is.* 1. Жеке адам, жеке тұлға. *Kişiliği olan bir hikâyeci.* Өзіндік қолтаңбасы бар әнгіме жазушысы. 2. Кісілік, азаматтық, адамдық. 3. *s.* Адамдық, адамнан тұратын. *Bir kişilik oda.* Бір адамдық бөлме. *İki kişilik karyola.* Екі кісілік кереует.
- KİŞİLİKLİ** *s.* Кісілікті, адамгершілігі мол, адамгершілікті.
- KİŞİLİKSİZ** *s.* Адамгершіліксіз, адамгершілікке жатпайтын, адамгершіліктен тыс.
- KİŞİOĞLU** *is.* 1. Адам баласы, адамзат. 2. Аксүйск, текті адам.
- KİŞİSEL** *is.* Жеке, жеке адамға тән. *Kişisel belgeler.* 1) Бір адамның құжаттары. 2) Жеке адамның іс қағаздары.
- KİŞİ ZAMİRİ** *is. gr.* Жіктеу есімдігі.
- KİŞMİŞ** *is. Far.* Мейіз.
- KİŞNЕМЕК** (*nsz*) Кісінеу, оқыранып шұрқырау. *Atlar kişnediler.* Жылқылар кісінеді.
- KİTABE** *is. Ar. esk.* (тасқа т.б. жерге жазылған) Жазу, эпитафия. *Mezar kitabesi.* Құлпытасқа жазылған жазу. *Orhon kitabeleri.* Орхон жазулары.
- KİTAP, -bı** *is. Ar.* 1. Кітап. *Kitap meraklısı.* Кітапқұмар. *Ders kitabı.* Оқы құралы. 2. Қасиетті кітап. *Dört kitap.* Төрт қасиетті кітап.
- KİTAPÇI** *is.* Кітап басушы; кітап сағушы.
- KİTAPLIK, -ğі** *is.* 1. Кітап сөресі. 2. Кітапхана. *Okul kitaplığı.* Мектеп кітапханасы.
- KİTAPLIK BİLİMİ** *is.* Кітап зерттеу ғылымы.
- KİTAPSEVER** *is.* Кітапқұмар.
- KİTAPSIZ** *is.* 1. Кітапсыз, кітабы жоқ. 2. Қасиетті кітаптарға сенбейтін, дінсіз. 3. *hlk.* Қатыгез, аяусыз, қатал.
- KİTARA** *is. isp. bk.* Гитар.
- KİTLE** *is. Ar.* 1. Көпшілік, қалың жұртшылық, қауым. 2. Үйме, үйінді.
- KİZİR** *is. hlk.* 1. Ауыл әкімінің көмекшісі. 2. Ауыл күзетшісі.
- KLÂKSON** *is. Fr.* Клаксон (мотоцикл және автомобиль сигналы).
- KLÂN** *is. Fr. sos.* Рулық қауым.
- KLÂRNET** *is. Fr. müz.* Кларнет (музыкалық аспап).
- KLÂS** *is. Fr.* 1. Сынып. 2. *s. mec.* Таңдаулы, күшті, асып түсетін. *Klâs oyuncu.* Таңдаулы ойыншы.
- KLÂSİK, -ği** *s. Fr.* 1. Классикалық. *Klâsik öğretim.* Классикалық білім беру. *Klâsik yapıt.* Классикалық еңбек. 2. Классик. *Fransız klâsikleri.* Француз классиктері.
- KLÂSÖR** *is. Fr.* Іс қағаздарын тігіп қоятын папка, құжаттар папкасы; картотека.
- KLÂVYE** *is. Fr.* Клавиатура, клавиш.
- KLEPTOMANİ** *is. Fr. tıp* Клептомания – психика ауруы салдарынан ұрлыққа құмарлану.
- KLİK, -ği** *is. Fr.* Сұрқиялар тобы, сыбайластар тобы.
- KLİMATOLOJİ** *is. Fr.* Климатология – ауа райын зерттейтін ғылым.
- KLİNİK, -ği** *is. Fr. tıp* 1. Клиника. 2. *s.* Клиникалық.
- KLİŞE** *is. Fr.* 1. Клише – кітапқа басылатын суреттің металдан ойып жасалған қалыбы. 2. *s. ve is. mec.* Штамп, дайын үлгі, еліктеу (сөз, пікір т.б.).
- KLOR** *is. Fr. kim.* Хлор.
- KLORLAMAК** (*-i*) *kim.* Хлорлау, хлормен тазалау.
- KLOROFİL** *is. bot.* Хлорофилл.
- KLOŞ** *s. Fr.* Кең етек, кең балақ.
- KOALİSYON** *is. Fr.* Коалиция. *Koalisyon hükümeti.* Коалициялық үкімет, партиялардың, мемлекеттердің одағы.

- KOBALT** *is. Alm. Kim.* Кобальт.
- KOBRA** *is. Fr. zool.* Кобра (ұлы жылан).
- KOSA (I)** *is.* Күйеу, жұбай. *kosa bulmak* күйеу табу. *kosaуа gitmek* күйеуге, тұрмысқа шығу. *kosaуа varmak* күйеуге шығу. *kosaуа ver-mek* күйеуге беру.
- KOSA (II)** *s.* 1. Үлкен, орасан зор. *Kosa gemi.* Өте үлкен кемсе. 2. Кәрі, егде. 3. *tec.* Ұлы, данышпан. *Kosa şair.* Ұлы ақын.
- KOSAKARI** *is.* 1. Кемпір, жасы егде тартқан әйел, картаған әйел. 2. *argo* Шешс.
- KOSALMAK** (*nsz*) Қартаю, жасы ұлғаю.
- KOSAMAK** (*nsz*) Қартаю, жасы егде тарту.
- KOSAMAN** *s.* 1. Үлкен, орасан, зор. 2. *s.* Егделеу, жасы келіп қалған мосқалдау, үлкендеу (адам).
- KOSAMANCA** *s.* Үлкендеу, үлкені-ректеу.
- KOSAOĞLAN** *is. alay* Аю.
- KOSASIZ** *s.* 1. Күйеуі жоқ, тұрмысқа шықпаған. 2. Күйеуінсіз, күйеуін жанына ертпей. *Kocasız sokağa çıktı.* Күйеуінсіз көшеге шығып кетті.
- KOŞ** *öz. is. astr.* Токты (жұлдыз-нама).
- KOŞ (I)** *is.* 1. Қошқар. 2. *tec.* Денсаулығы мықты, жігіт, бозбала.
- KOŞ (II)** *is. İng. sp.* Жаттықтырушы.
- KOŞAK, ğı** *is. ve s.* 1. Батыл, ержүрек. 2. Жомарт, мырза.
- KOŞAKLAMA** *is. ed.* Батырлар жыры, эпос.
- KOŞAN** *is.* 1. Собық. *Mısır koşanı.* Жүгері собығы. 2. Өзек. *Lâhana koşanı.* Капуста өзегі. 3. Түбіршік. *Makbuz koşanı.* Квитанция түбіршігі.
- KOŞMAK, -ar** (*-i*) *hlk.* Құшақтау, кеудеге басу.
- KOŞUŞMAK** (*nsz, -le*) *hlk.* Құшақтасу.
- KOŞ YİĞİT, -di** *is.* Сымбатты жас жігіт.

- KOD** *is. bk. Kot.*
- KODAMAN** *is. ve s.* Беделді, ықпалды. *Kasabanın kodamanları.* Қалашықтың беделді адамдары.
- KODEKS** *is. Fr. tip* Фармакопоя-дәрілерді жасау, сақтау туралы ресми нұсқау.
- KODES** *is. argo* Түрме, қапас, абақты. *kodeşe tıkmak* түрмеге тығу.
- KOĞUŞ** *is.* 1. Палата, аурулар жата-тын бөлме. 2. Түрме бөлмесі, түрме камерасы.
- KOK** *is. İng.* Кокс – металлургия пештерінде отынға қолданылатын күйдірілген тас көмір.
- KOKAİN** *is. Fr.* Кокаин – ұйықтатқыш дәрі
- KOKAİNOMAN** *is. ve s.* Fr. Кокаиншы.
- KOKAK** *s. hlk.* Сасық, сасыған.
- KOKART, -dı** *Fr.* Кокарда – фуражкаға қадайтын формалық белгі.
- KOKLAMAK** (*-i*) Иіскеу, иіскелеу.
- KOKMAK, -ar** (*nsz*) 1. Иісі шығу, аңқу. *Güzel kokmak.* Хош иіс шығу. 2. Иістену, сасу, сасып кету, шіріп кету. *Bu et kokmuş.* Бұл ет сасып кетіпті.
- KOKOROZ** *is.* 1. Жүгері. 2. *argo* Ажарсыз, кейіпсіз, көріксіз.
- KOKTEYL** *is. İng.* Коктейль.
- KOKU** *is.* 1. Иіс. 2. Иіс су. *koku almak* сезіп қалу, сезу. *koku sürün-mek* иіс су, өтір жағыну.
- KOKULU** *s.* 1. Иісті, иісі бар. 2. Аңқыған, иісі шыққан.
- KOKUTMAK** (*-i*) 1. Сіңіп қалу, иісі шығып тұру. *Sigara elini kokuttu.* Оның қолынан темекі иісі шығып тұрды. 2. Шірітіп жіберу, шірітіп тастау, сасыту. *Eti kokutmak.* Етті сасытып алу.
- KOL** *is.* 1. Қол. 2. Жең. *Bu ceketin kolları dar.* Бұл жакеттің жеңдері тар. 3. Тармақ, сала; сілем. *Bu dağ üç kola, o nehir iki kola ayrılır.* Бұл таудың үш сілемі, ана өзеннің екі тармағы бар. 4. Бұтақ; тармақ.

Ağaç kolu. Ағаш бұтағы. *Demir yol kolu.* Темір жол тармағы. 5. Тұтқа, сап. *Dikiş makinesinin kolu.* Тігін машинасының тұтқасы. 6. Бөлім, сектор, сала, тарау. *Endüstri kolu.* Индустрия саласы, өнеркәсіп саласы. *Bu kuruluşun hiçbir yerde kolu yoktur.* Бұл ұйымның басқа жерде бөлімі жоқ. *Dil kurumunun sözlük kolu.* Тіл қоғамының сөздік секторы. 7. *ask.* Колонна, сап, тізбек. *Yürüyüş kolu.* Жорық колоннасы. 8. Шолғыншы, барлаушы, патруль. 9. Жасақ, топ, команда. *Avcılar üç kola ayrıldılar.* Аңшылар үш топқа бөлінді. *Keşif kolu.* Барлау жасағы. 10. Ысырма. *Karı kolu.* Есіктің ысырмасы. 11. Қанат, фланг. 12. *müz.* Мойын – ішекті музыка аспаптарының мойны. *kollarının arasına almak* құшақтау, құшағына алу. *kollarını sıvamak* жеңін түру. *kol vermek* қол ұшын беру, көмек көрсету.

KOLA *is.* 1. Крахмал. 2. Крахмалдан істелген желім.

KOLALAMAK *(-i)* Крахмалдау.

KOLAN *is.* 1. Айыл, тартпа. *Eyer kolanı.* Ердің тартпасы. 2. Жалпақ кайыс, белбеу.

KOLAY *s.* 1. Оңай, жеңіл, қиындығы жоқ. *Kolay ders.* Жеңіл дәріс. *Kolay iş.* Оңай жұмыс. 2. *zf.* Жеңілірек, оңай.

KOLAYCA *s.* 1. Жеңілдеу, оңайлау. 2. Оп-оңай, өте оңай. *Evi kolayca bulduk.* Үйді оп-оңай тауып алдық.

KOLAY KOLAY *zf.* Оңайлықпен, оп-оңай. *İşe girsem artık kolay kolay kocaya varmam.* Жұмысқа тұрсам, оңайлықпен тұрмысқа шықпаймын.

KOLAYLAŞMAK *(nsz)* 1. Оңайлану, жеңілдену. 2. (кедергі, қиындық) жоқ болу, болмау.

KOLAYLAŞTIRMAK *(-i)* Оңайлату, жеңілдету.

KOLAYLIK, **-ği** *is.* 1. Жеңілдік, оңайлық. 2. Ыңғайлылық, қолайлылық. *Telefon bir süs değil, kolay-*

lıktır. Телефон – әшекей емес, ыңғайлылық. 3. Мүмкіндік. *Kolaylık göstermek.* Жағдай жасау, мүмкіндік туғызу.

KOLAYLIKLA *zf.* Қиындықсыз, оңай.

KOLBAŞI *is.* Топ, жасақ жетекшісі.

KOLÇAK, **-ğı** *is.* 1. Қолғап, биялай. 2. Жеңғап, жеңнің сыртынан киілетін шүберек. 3. Белгі шүберек, жеңге белгі үшін танылатын шүберек.

KOLEJ *is. Fr.* Колледж.

KOLEJLİ *is. ve s.* Колледж оқушысы.

KOLEKSİYON *is. Fr.* Коллекция. *Pul koleksiyonu.* Марка коллекциясы.

KOLEKSİYONCU *is.* Коллекция жиюшы.

KOLEKTİF *s. Fr.* Ұжымдық, коллективтік.

KOLEKTİFLEŞTİRMEK *(nsz)* Коллективтендіру, ұжымдастыру.

KOLERA *is. Fr. Yun.* Тырысқақ, холера.

KOLHOZ *is. Rus.* Колхоз.

KOLİ *is. Fr.* Бандероль, посылка.

KOL KOLA *zf.* Қолтықтасып, қол ұстасып.

KOLLAMAK *(-i)* 1. Күту, күтіп тұру, тосу. *Fırsat kollamak.* Қолайлы жағдайды күту. 2. Қадағалау, қадағалап байқау, бақылау. 3. Қорғау, қамқор болу, жақтау.

KOLLUK, **-ğu** *is.* 1. Манжета. 2. Қолға тағатын шүберек.

KOLOKYUM *is. Lât.* 1. Коллоквиум – оқушылардың білімін тексеру мақсатымен жүргізілетін әңгіме. 2. Доцентке тапсыру емтиханы.

KOLON *is. Fr.* Бағана, тіреуіш.

KOLONYA *is.* Әтір, иіс су.

KOLONYALİST *s. Fr.* Отаршыл, отарлаушы.

KOLORDU *is. ask.* Әскери корпус.

KOLSUZ *s.* 1. Қолсыз, қолы жоқ. 2. Жеңсіз, жеңі жоқ.

KOLTUK, **-ğu** *is.* 1. Қолтық. 2. Кресло. 3. Түкпір, шет жер. 4.

мес. Тірек, сүйеніш. *koltuk vermek* жарамсақтану, жағымпаздану. *kol-tuğa girmek* үйлену, үй-жай болу.

KOLTUKLAMAК (-i) 1. Қолтықтау, қолтығынан сүйемелдеу. 2. *мес.* Жағымпаздану, жарамсақтану.

KOLU UZUN *s.* Ықпалды, беделді.

KOLYE *is. Fr.* Алқа.

KOMA *is. Fr.* Ессіз күй, терең ұйқыға ұқсас күй. *komadan çıkmak* өзіне-өзі келу, бірқалыпты жағдайға ену. *komaya girmek* 1) ес-түссіз жату, комаға кіру. 2) *мес.* ашулану, ашуға міну.

KOMANDO *is. Fr.* 1. Десант-диверсиялық топ, арнайы жасак. 2. Десант – диверсиялық топтың әскері. 3. *мес.* Сокқы беретін күш.

KOMBİNA *is. Fr. Rus.* Комбинат.

KOMBİNEZON *is. Fr.* 1. Әрекет-амал. 2. Әйелдердің жұқа ішкімі.

KOMEDİ *is. Fr. tiy.* Комедия.

KOMEDYA *is. bk. Komedi.*

KOMEDYEN *is. Fr.* Комедиялық актёр.

KOMİ *is. Fr.* 1. Қол бала, барып кел, алып келге жұмсалатын бала. 2. Даяшының көмекшісі.

KOMİK, -ği *s. Fr.* 1. Күлдіргі, күлкілі. 2. *is.* Күлдіргі артист.

KOMİSER *is. Fr.* Комиссар. *Polis komiseri.* Полиция комиссары.

KOMİSYON *is. Fr.* 1. Комиссия. *Karma komisyon.* Аралас комиссия. *Soruşturma komisyonu.* Тергеу комиссиясы. *Teftiş komisyonu.* Тексеру комиссиясы. 2. Делдалдық ақша.

KOMİSYONCU *is.* Делдал, комиссионер.

KOMİTE *is. Fr.* Комитет. *İcra komitesi.* Атқару комитеті.

KOMODİN *is. İt.* Тумбочка, кішкентай аласа шкаф.

KOMPARTİMAN *is. Fr.* Купе.

KOMPETAN *is. Fr.* Маман.

KOMPLE *s. Fr.* 1. Толық, толықтырылған. 2. Жинақ, комплект.

KOMPLEKS *s. Fr.* Кешен, жиынтық.

KOMPLİMAN *is. Fr.* Қошемет, қолпаш.

KOMPLO *is.* Қаскүнемдік, қастандық, астыртын әрекет. *komplο kurmak* астыртын әрекет жасау, астыртын сөз байласу.

KOMPLOCU *is.* Қастандық жасаушы.

KOMPOSTO *is. İt.* Компот.

KOMPOZİSYON *is. Fr.* 1. Композиция, әр түрлі құрама бөліктердің тұтастығы. 2. Шығарма.

KOMPOZİTÖR *is. Fr.* Композитор.

KOMPRES *is. Fr. tip* Компресс.

KOMPÜTER *is. İng. bk.* Bilgisayar.

KOMŞU *is.* 1. Көрші, қоңсы. 2. *s.* Көршілес, көрші тұратын, іргелес. *Komşu ülke.* Көршілес ел.

KOMŞULUK, -ğu *is.* Көршілік, көрші тұрушылық.

KOMUT *is.* Команда, әмір. *komut vermek* әмір беру.

KOMUTAN *is. ask.* 1. Командир. *Alay komutanı.* Полк командирі. 2. Қолбасшы. *Ordu komutanı.* Армия қолбасшысы. *Cephe komutanı.* Майдан қолбасшысы.

KOMUTANLIK, -ği *is. ask.* Қолбасшылық, армияны басқарушылық.

KOMÜNİKASYON *is. Fr.* Коммуникация, байланыс.

KOMÜNİST *is. Fr.* Коммунист.

KOMÜNİZM *is. Fr.* Коммунизм.

KOMÜTATÖR *is. Fr.* Коммутатор, ауыстырып қосқыш.

KONAK, -ğı *is.* 1. Жақсы жабдықталған жеке үй. 2. Үкімет үйі, резиденция. 3. *hlk.* Қонатын, түнейтін жер.

KONAKLAMAК (*nsz*) Түнейтін жерге тоқтау, қонуға тоқтау.

KONÇ, -cu *is.* Қоныш. *Çizme konçu.* Етіктің қонышы.

KONÇERTO *is. İt.* Концерт. *Piyano konçertosu.* Фортепьянолық концерт.

KONDANSATÖR *is. Fr.* Конденсатор.

KONDURMAК (-i, -e) 1. Қою, орналастыру, жайғастыру. 2. Түйреу,

- түйреп қою, қадау. *Başına çiçekler kondurmuş.* Ол басына гүл қадап алыпты. 3. *tec.* Лезде істей қою, жасай қою немесе айта қою. *Örücüğü kondurdu.* Ол бірден сүйіп алды.
- KONDÜKTÖR** *is. Fr.* Кондуктор; жолсерік (проводник).
- KONFEDERASYON** *is. Fr.* Конфедерация, одақ.
- KONFEKSİYON** *is. Fr.* 1. Тігілген дайын киім. 2. Көп мөлшерде киім тигу өндірісі.
- KONFERANS** *is. Fr.* 1. Конференция; кеңес. 2. Лекция, баяндама. *konferans vermek* лекция оқу, баяндама жасау.
- KONFERANŞI** *is.* Лекция оқушы, баяндамашы.
- KONFOR** *is. Fr.* Жақсы жабдықталғандық, ыңғайлылық, қолайлылық. *Bütün konforu haiz bir apartman dairesi.* Барлық жағдай жасалған пәтер.
- KONFORLU** *s.* Жабдықталған, ыңғайлы. *Konforlu bir otel.* Жақсы жабдықталған, барлық жағдай жасалған қонақ үйі.
- KONGRE** *is. Fr.* 1. Конгресс, съезд. *Parti kongresi.* Партия съезі. 2. Конгресс – АҚШ мәжілісінің аты.
- KONİ** *is. Fr. mat.* Конус, шошақ.
- KONİK, -ği** *s. Fr. mat.* Конус пішінді, шошақ формалы.
- KONJONKTÜR** *is. Fr.* Конъюнктура – бір нәрсеге әсерін тигізетін жағдайлардың кездесуі.
- KONMAK, -ar (I) (-e)** 1. Қону, жерге келіп түсу. *Kelebek çiçeğin üzerine kondu.* Көбелек гүлге қонды. *Masaya toz konmuş.* Үстелге шаң қоныпты. 2. Түнеу, түнеп шығу. 3. (уақытша) Орналасу, жайғасу. 4. *tec.* Еңбексіз алу, тегін келу. *Hazıra konmak.* Дайынға тап болу. *Mirasa konmak.* Мұраға, мирасқа ие болу, алу.
- KONMAK (II) (-e)** Қою, жайғастыру; салу. *Yemeğe tuz konur.* Тамаққа тұз
- салады. *Yemek tabakları oraya konmaz.* Табақтарды ол жерге қоюға болмайды.
- KONSA** *is. zool.* Жемсау.
- KONSANTRASYON** *is. Fr.* 1. Шоғырлау, жинақтау. 2. *kim.* Концентрация, ерітіндінің қоюлануы.
- KONSANTRE** *s. Fr.* Қойылтылған, құнарландырылған. *Konsantre gıdalar.* Құнарландырылған азық.
- KONSER** *is. Fr.* Концерт. *konser vermek* концерт беру.
- KONSERVATUVAR** *is. Fr.* Консерватория.
- KONSERVE** *is. Fr.* (азық-түлік) 1. s. Консервіленген. *Konserve fabrikası* Консерві заводы. 2. *is.* Консерві. *Balık konservesi.* Балық консервісі.
- KONSEY** *is. Fr.* Кеңес. *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi.* Біріккен Ұлттар Ұйымының Қауіпсіздік Кеңесі. *Dünya Barış Konseyi.* Дүниежүзілік Бейбітшілік Кеңесі.
- KONSOLIDASYON** *is. Fr. ekon.* Ұзарту, қысқа мерзімді борышты төлеу мерзімін ұзарту.
- KONSOLOS** *is. Lât.* Консул.
- KONSOLOSLUK, -ğu** *is.* Консул қызметі, консулдық.
- KONSOMASYON** *is. Fr.* 1. (ойынхана, кафе т.б. жерлерде) Сусындар мен жеңіл тағамдар. 2. (ойынхана, кафе, бар сияқты жерлерде) Ішіп жеу.
- KONSOMATRİS** *is. Fr.* Ойынхана, бар т.б. жерлерге келгендердің көңілін көтеретін қыз.
- KONSORSİYUM** *is. İng. ekon.* Консорциум.
- KONSÜLTASYON** *is. Fr. tp* Консультация, кеңес.
- KONTAK, -ğı** *is. Fr.* 1. Түйісу, жалғасу, қосылу. 2. Жалғасу, байланысу. *kontak kurmak* байланыс құру.
- KONTENJAN** *is. Fr. ekon.* 1. Үлес, бөлім, норма. *Akaryakat kontenjanı.* Жанармай нормасы,

жанармай лимиті. 2. Контингент, сандық құрам. *Bu yıl üniversitede kontenjan dolmadı.* Биыл университетте сту-дент контингенті толық емес.

KONTEYNER *is.* *İng. tic.* Контейнер – жүк тасуға арналған жабдық.

KONTRA *zf.* *İt.* Қарсы, қарамастан. *kontra gitmek* қарсы жүру, қарсы келу.

KONTRAT *is.* *Fr.* Шарт, келісім, контракт. *Kontrat yapmak.* Шарт жасау. *Bir yıllık kontrat.* Бір жылдық шарт жасау.

KONTRATLI *s.* Шартты, келісілген, келісімді.

KONTROL, -lү *is.* *Fr.* 1. Бақылау, тексеру. *Kontrol merkezi.* Бақылау орны. *Devlet kontrolü.* Мемлекеттік бақылау. 2. Тексеру. *Gümrük kontrolü.* Ксдендік тексеру. 3. Бақылаушы, тексеруші.

KONU *is.* Тақырып, сюжет. *Konunun dışına çıkmak.* Тақырыптан ауытқу, тақырыптан шығып кету. *Münakaşa konusu.* Таластың (даудың) тақырыбы.

KONUK, -ğu *is.* Қонақ. *Konuğa gelmek.* Қонаққа келу.

KONUKLAMAК *(-i)* Қонақ қабылдау.

KONU KOMŞU *is.* Көрші-қолаң, көрші-қомсы.

KONUKSEVER *s.* Қонақжай, қонақуар, меймандос.

KONUKSEVERLİK, -ği *is.* Қонақжайлық, қонақуарлық, меймандостық.

KONUM *is.* 1. Күй, қалып. 2. Жайкүй, жағдай. 3. (қаланың) Тұрған жері, тұрған орны.

KONUR *s.* *hık.* Қараторы, қоңырқай.

KONUŞKAN *s.* Әңгімешіл, сөзшен, сөзуар. *Konuşkan değildir.* Әңгімешіл емес.

KONUŞKANLIK, ği *is.* Сөзшендік, көп сөйлегіштік.

KONUŞMA *is.* 1. Әңгімелесу, сөйлесу, әңгіме, сөз. *Konuşmaya dal-*

mak. Сөйлесіп отырып қалу. *Şehirler arası konuşma.* Қалааралық (телефонмен) сөйлесу. *Telefon konuşması.* Телефонмен сөйлесу.

2. Сөйлеу, сөз сөйлеу; лекция. *Açılış konuşması.* (жиналысты т.б.) Кіріспе сөз сөйлеп ашып беру. *Kapanış konuşması.* Қорытынды сөз сөйлеу. *Bugün profesörün bir konuşması var.* Бүгін профессордың лекциясы бар. *konuşma yapmak* сөз сөйлеу.

KONUŞMACI *is.* Сөз сөйлеуші, лекция оқушы.

KONUŞMA DİLİ *is.* Сөйлеу тілі.

KONUŞMAК *(nsz)* 1. Сөйлеу, айту. *Çocuk daha konuşmıyor.* Бала әлі сөйлей алмайды. 2. Әңгімелесу, сөйлесу, талқылау. *Biz şimdi bu konuyu konuşuyorduk.* Біз қазір осы мәселе жайлы әңгімелесіп жатыр едік. 3. *(-le)* Әңгімелесу, сөйлесу. *İşten sonra arkadaşlarla şiir ve edebiyat konuşuyoruz.* Біз жұмыстан кейін достарымызбен поэзия және әдебиет жайлы әңгімелесеміз. 4. Сөз сөйлеу, көпшіліктің алдына шығып сөйлеу. *Bu hafta Türk Dil Kurumunda konuşacak.* Ол осы апта Түрік тіл қоғамында сөз сөйлейді. 5. *(-le)* (болымсыз түрде) Сөйлеспей, әңгімелеспей. *Ben onunla iki yıldır konuşmuyorum.* Мен онымен екі жылдан бері сөйлеспеймін.

KONUŞU *is.* Коллоквиум.

KONUŞUCU *s.* Тілмар, сөзге жүйрік.

KONUŞULMAК *(-le)* 1. (тарапынан) Әңгімелесу, сөйлесу. *Bu iş kiminle konuşulacak?* Бұл іс жайлы кіммен сөйлесуге болады? 2. (қайсы бірі) Сөйлеу, сөйлесіп отыру. *Derste konuşulmaz.* Сабақта сөйлесуге болмайды.

KONUT *is.* Тұрғын үй, пәтер-үй. *Konut sorunu.* Тұрғын үй мәселесі.

KONUT BELGESİ *is.* Тұратын жері туралы анықтама.

KONUT KREDİSİ *is.* Тұрғын үй алуға берілетін несие, ипотека.

KONVOY *is. Fr.* 1. Жүк тиеген керуен. 2. Сауда кемелерін қорғап жүретін соғыс кемелері.

KONYAK, -ğı *is. Fr.* Коньяк.

KOOPERATİF *is. Fr. ekon.* Кооператив. *Kooperatif birlikleri.* Кооператив бірлестіктері. *Tarım kooperatifi.* Ауылшаруашылық кооперативі.

KOORDİNATÖR *is. Fr.* Координатор.

KOORDİNE *s.* Үйлестірумен байланысты. *koordine etmek* үйлестіру, құрылымдастыру, байланыстыру, координациялау.

KOPARMAK *(-i)* 1. Үзу, үзіп алу, жұлу. *Çiçek koparmak.* Гүлді жұлу. *Fırına elektrik tellerini kopardı.* Дауыл электр сымдарын үзіп кетті. 2. (ағаштан алма т.б.) Жинау, жұлып алу. *Yemiş koparmak.* Жеміс-жидек жинау. 3. *(-i)* Шу шығару, бақырып-шакыру. *Çığlık koparmak.* Бақырып-шакыру. *Kavga koparmak.* Ұрыс-керіс шығару. 4. *(-den, -i)* Зорға дегенде алу, әрең дегенде қолы жету. *Ondan bu kitabı koparmak kolay olmadı.* Одан бұл кітапты алу оңайға соқпады. *Ondan para koparmak meseledir.* Одан ақша алу қиынның қиыны. *Üç gün izin kopardı.* Ол әрең дегенде үш күндік демалыс алды.

KOPÇA *is. Mac.* Ілгек; түймелік.

KOPKOYU *s.* Қоп-кою, өте кою.

KOPMAK, -ar *(nsz)* 1. Үзілу, үзіліп кету. *Tel koptu.* Сым үзілді. *İp koptu.* Жіп үзілді. 2. Үзіліп түсу, үзіліп қалу. *Düğme koptu.* Түйме үзіліп түсті. 3. Оқыстан болу, аяқ астынан көтерілу. *Denizde fırtına koptu.* Теңізде дауыл көтерілді. *Rüzgâr koptu.* Жел көтерілді. *Savaş koptu.* Соғыс басталып кетті. 4. *tec.* Алыстау, байланысын үзу, ұзақ кету. 5. *tec.* Қатты ауыру, жанға бату, қақсау. *Belim kopuyor.* Белім үзіліп барады.

KOPUK, -ğu *s.* 1. Үзіліп түскен, үзілген. *Kopuk düğme.* Үзіліп қалған түйме. 2. *tec.* Қаңғыбас, қыдырма.

KOPUZ *is. esk.* Қобыз.

KOPUZCU *is.* Қобызшы.

KOPYA *is.* 1. Көшірме. 2. Көшіріп алу, көшіріп жазу. 3. Шпаргалка, жазба қағазы. *kopyasını çıkarmak* көшіріп алу, көшірмесіні алу. *kopya etmek* көшіру, көшіріп жазу. *kopya çekmek (veya uarmak)* (емтихан үстінде) шпаргалкадан, қағаздан көшіру.

KOPYACI *is.* 1. Емтиханда шпаргалка қолданатын оқушы. 2. Біреудің жазған еңбегін көшіретін адам, көшіріп алушы.

KORAMİRAL, -li *is. ask.* Вице-адмирал.

KORDON *is. Fr.* 1. Аксельбант, бау, жібек жіп. 2. Сағаттың т.б. бауы. 3. Жиек, шет, көмкерме. 4. Кордон – күзетте я тосқауылда тұратын жасақ. *Polis kordonu.* Полицией күзеті.

KORECE *is.* Корей тілі.

KOREGRAF *is. Fr.* Хореограф.

KOREGRAFİ *is. Fr.* Хореография.

KORELİ *öz. is. ve s.* Корей, корейя тұрғыны.

KORGENERAL, -li *is. ask.* Қолбасшы; генерал–лейтенант.

KORİDOR *is. İsp.* Коридор.

KORKAK, -ğı *s. ve is.* Қорқақ, су жүрек, жүрексіз.

KORKAKÇA *s. ve zf.* Қорқақ сияктанып, қорқақ адам сияқты.

KORKAKLIK, -ğı *is.* Қорқақтық, су жүректік, батылсыздық. *korkaklık etmek* қорқақтау, жүрексіздену.

KORKALAMAK *(nsz, -den)* Қорқақтау, үрейлену, жүрексіздену.

KORKMAK, -ar *(-den)* 1. Қорқу, үрейлену, қорқақтау. *Gök gürültüsünden korkmak.* Күн күркіреуінен қорқу. *Gölgesinden korkmak.* Өзінің көлеңкесінен қорқу. 2. Алаң

болу, тынышсыздану, қорку. *Korkarım gelmeyecek.* Келмей қала ма деп қорқамын.

KORKU *is.* 1. Үрей, қорқыныш. 2. Қауіптену, қорку, үрейлену. 3. Қауіп-қатер. *Yollarda korku kalmadı.* Жолдар қазір қауіпсіз. *korku düşmek (veya korkuya kapılmak)* үрейлену, қорку. *korku saçmak* қорқыту. *korku vermek* қорқыту, шошыту.

KORKULU *s.* 1. Қорқынышты, үрейлі. *Korkulu rüya.* Қорқынышты түс. 2. Қауіпті, қатерлі. *Bu korkulu işe girişmeyin.* Бұл қауіпті іске араласпаңыз.

KORKULUK, -ğu *is.* 1. Қарақшы. *Bostan korkuluğu.* Бақшаға қоятын қарақшы. 2. Қанат, сүйеніш, қоршау. *Merdiven korkuluğu.* Үй басқыштарының қанаты. *Balkon korkuluğu.* Балконның темір қоршауы.

KORKUNÇ, -cu *is. ve s.* Қорқынышты, сұмдық, үрей тудыратын. *Korkunç manzara.* Қорқынышты көрініс. *Korkunç bir sıcak.* Сұмдық ыстық.

KORKUSUZ *s.* 1. Қорықпайтын, жажүрек, батыл. 2. Қауіпсіз, қатерсіз.

KORKUTMAK (-i) 1. Қорқыту, шошыту. 2. Зәресін алу, зәресін ұшыру, қорқыту. 3. Тынышын кетіру, мазасын алу, қайғыландыру. *Annesinin hastalığı onu korkuttu.* Анасының ауруы оның мазасын қашырды.

KORKUTUCU *s.* Үрей тудыратын, үрейлендіретін, үрейлі, зәре-құтын аларлық.

KORNA *is. İt.* Гудок, сигнал. *Korna çalmak.* Гудок беру.

KORNER *is. İng. sp.* (футболда) Бұрыштан берілген доп. *Topu kornere atmak.* Допты бұрышқа тастау.

KORNET *is. Fr. müz.* Корнет.

KORNİŞ *is. Fr.* 1. Карниз, перде ілгіш. 2. *mim.* Рамка, багет.

KARO *is. İt. müz.* Хор.

KORSAN *is. İt.* 1. Пират, теңіз қарақшысы. *Korsan gemisi.* Теңіз қарақшысы кемесі. 2. *mec.* Заңсыз, заңға қайшы; жасырын, тыйым салынған. *Korsan kasetçilik.* Жасырын кассета жасап шығару. *Korsan radyolar.* Астыртын жұмыс жасайтын радиолар.

KORSANLIK, -ği *is.* Қарақшылық, пираттық. *Hava korsanlığı.* Әуе қарақшылығы, ұшақ ұрлап қашу.

KORT *is. Fr.* Теннис алаңы, корт.

KORTEJ *is. İt.* Салтанатты шеру.

KORU *is.* Орман-бақ, көпшілік дем алатын орманды алқап.

KORUCU *is.* Орманшы, орман күзетшісі.

KORUK, -ğu *is. bot.* Көк, піспеген жүзім.

KORUMA *is.* Оққағар, сақшы-жогары лауазым иесін қорғаушы.

KORUMAK (-i, -den) 1. Қорғау. *Duvarı yağmurdan korumak için boyadılar.* Олар қабырғаны жаңбырдан қорғау үшін бояды. 2. Сақтау, құнттап ұстау, бағып-күту. *Üstünü başını biraz korusaydın bu kadar kirlenmezdin.* Үсті-басыңды біраз құнттап ұстаған, мұнша былғанбас едің. 3. *mec.* (шығында т.б.) Жабу, өтеу. *Bu işin geliri masrafını korumaz.* Бұл істің кірісі шығынын жаппайды.

KORUNAK, -ğı *is.* Пана, бас сауғалайтын жер.

KORUNACAK, -ğı *is.* Құндақ, тыс, қап.

KORUNMA *is.* Сақтық; өзін-өзі қорғау. *Çevre korunması.* Қоршаған ортаны қорғау. *Hava korunması.* Әуе қорғанысы. *Sağlık korunması.* Денсаулық сақтау.

KORUYUCU *is. ve s.* 1. Күзетші, қорғаушы. *Saray koruyucusu.* Сарай күзетшісі. 2. Қорғаныш, қорғайтын. *Koruyucu bir tabaka.* Қорғайтын қабат.

KOSİNÜS *is. Fr.* Косинус.

KOSKOCA *s.* Үлкен, орасан, дәу, зор.

Koskoca bir şehir. Үлкен қала.

KOSMOS *is. bk. Kozmoz.*

KOSTAK, -ғи *s. hlk.* 1. Сырбаз, әдемі, тап-тұйнақтай киінген. 2. Батыл, жау жүрек.

KOSTÜM *is. Fr.* Костюм.

KOŞA *s. hlk.* 1. Қос, жұп, егіз. 2. *zf.* Бірге, бірлесіп, қосылып. *koşa karımak* бірге картаю, бірге егде тарту (жанадан үйленгендерге тілек ретінде айтылады).

KOŞMA *is.* 1. Жүгіру, зымырау, шабу. 2. *ed.* Қошма–қара өлең түрі.

KOŞMACA *is.* Қуаласпақ–балалардың бірін-бірі қуалап ойнайтын ойны.

KOŞMAK, -ar (I) 1. Жүгіру, зымырау. *Çocuk koşarken düştü.* Бала жүгіріп бара жатып құлады. *Koşa koşa.* Жүгіріп, аяқ-қолы жерге тимей. 2. Асығу, асығып-үсігу. *Tiyatroya koştı.* Ол театрға қарай зымырай жөнелді. *Yardıma koşmak.* Оған жәрдем беруге асықты. 3. Шабу, шапқылау, ызғыту. *Doru at bugün koştayacak.* Торы ат бүгін шаппайды. 4. Шапқылау, тыным таппау. *Yok, yok, dedi, akşamdan beri ben koştum, biraz da onlar yorulsunlar.* Жок, жок, -деді ол, кештен бері мен шапқыладым, олар да аздап шаршасын. 5. *tec.* Соңына түсу, қуалау, дйттеу. *İki yıldır bu işin peşinden ko-şuyorum.* Бұл істің соңына түскеніме екі жыл болды, екі жылдан бері жүгіріп жүрмін.

KOŞMAK (II) (-e) 1. Қасына адам қосу, қосып беру. 2. Жегу, қосу. *Atları arabaya koşmak.* Аттарды арбаға жегу.

KOŞTURMAK (-i, -e) 1. Жүгірту, шапқылату т.б. *Onu karakola koşturdu.* Оны полиция бөлімшесіне жүгіртіп жіберді. 2. Тыныш тартырмау, әуре-сарсаңға түсіру, шапқылату.

KOŞU *is.* 1. Жүгіру, жүгіруден жа-

рыс. 2. Ат жарысы, шабыс, бәйге.

Koşu alanı. Ипподром. *Koşu atı.*

Жарыс аты. *Koşuda koşmak.* Ат жарысына қатысу.

KOŞUCU *is.* Жүгіруші, жүгіруге қатысушы.

KOŞUK, -ğu *is. ed.* 1. Бәйіт, өлең. *Hece koşuğu.* Силлабикалық өлең жүйесі. *Vurgu koşuğu.* Ритмикалық өлең. 2. Поэзия.

KOŞUL *is.* Шарт, жағдай. *Ekonomik koşullar.* Экономикалық шарттар. *Uygunsuz koşullar.* Қолайсыз шарттар.

KOŞULLANDIRMAK (-i) Шарт қою, талап қою.

KOŞULLU *s.* 1. Шарт қойылған, шарттар көрсетілген. *Koşullu sözleşme.* Шарттар көрсетілген келісім. 2. Шартты келісілген.

KOŞULMAK (nsz, -e) 1. Жегілу. *Araba koşuldu.* Арба жегілді. 2. Қосылу, қосып жіберілу. *Yanımıza adam koşuldu.* Бізге бір адам қосылды.

KOŞUM *is.* Жегу әбзелдері. *Koşum atı.* Жеккі ат, жегілетін ат. *Koşum takımı.* Ат-сайман.

KOŞUN *is. Moğ. hlk.* Қатар, сап. *koşun bağlamak* сапка тұру.

KOŞUŞMAK (nsz, -le) 1. Жапа-тармағай жүгіру, бәрі бірдей жүгіру. *Gürültüye koşuştular.* Абырдабырға бәрі жүгірісіп келді. 2. Шапқылау, тыныш таппау, әбігерлену.

KOŞUŞTURMAK (nsz) Шапқылау, тыныш таппау, әуре-сарсаңға түсу.

KOT *is. İng.* Джинси–айрықша матадан тігілген киім. *Kot pantolon.* Джинси шалбар.

KOTA *is. Fr. ekon.* Квота – сырттан тауар әкелуді сан жағынан шектеудің бір түрі.

KOTARMAK (-i) 1. Қотару, аударып құю. *Yemeği pişirip kotardı.* Тамақты пісіріп басқа ыдысқа құйып алды. 2. *tec.* Бір

істі бітіру, аяқ-тау, аяғына дейін жеткізу.

KOTLET *is. Fr.* Котлет.

KOTON *is. ve s. Ar.* Мақтадан жасалған (мата т.б.).

KOVA *öz. is. astr.* Сукұйғыш.

KOVA (I) 1. Шелек. 2. *argo* Көп гол жіберетін қақпашы я футбол командасы.

KOVA (II) *is.* Қамыс.

KOVALAMACA *is.* Қуаласпақ.

KOVALAMAK *(-i)* 1. Қуалау, қуу. *Bir hırsız kovalamak.* Ұрыны қуалау, ұрының ізіне түсу. 2. Қуалап тастау, айдап жіберу, үркіту. *Kuşları kovalamak.* Құстарды қуып жіберу. 3. *mec.* Соңына түсу, жетуге тырысу. *İşini kovalayarak on günde yaptırabildi.* Жұмысын жүгіріп жүріп он күн ішінде бітіріп алды.

KOVAN *is.* 1. Гильза, октың қабы. *Fişek kovanı.* Ок гильзасы. 2. Ара ұясы.

KOVBOY *is. İng.* Солтүстік Америкада сиыр бағатып бақташы.

KOVCAK *s. hlk.* Өскші, жалакор.

KOVMAK, -ar *(-i)* 1. Қуу, қуып шығу, айдап шығу. *Kapıdan kovsak bacadan girer.* Есіктен қуасқан, мұржадан кіреді. 2. *(-i, -den)* Қуып жіберу, қуып шығару, шығарып жіберу. *İşinden kovmak.* Жұмысынан қуып шығу. *Okuldan kovmak.* Мектептен шығарып жіберу.

KOVUK, -ğu *is.* Ойық, қуыс. *Ağaç kovuğu.* Ағаштың қуысы.

KOYAK, -ğı *is.* Алқап, қойнау, аңғар.

KOYMAK, -ar *(-i, -e)* 1. Қою, салу. *Kâğıdı cebine koydu.* Қағазды қалтасына салды. *Salataya tuz koymak.* Салатқа тұз салу. *Koltuğu köşeye koymak.* Креслоны бұрышқа қою. 2. Қою, тағайындау, орналастыру. *Bu işe kimi koyacağız?* Бұл жұмысқа кімді қоямыз? *Kızını bir bankaya koydu.* Қызын банкке жұмысқа орналастырды. 3.

Белгілеу, қарастыру. *Bütçede bu giderler için ödenek koymamışlar.* Бюджетте бұл шығындар үшін қаржы қарастырылмаған. 4. *(-i, -e)* Жіберу, ішке кіргізу. *Hastanın yanına kimseyi koymuyorlar.* Ауру адамның жанына ешкімді жібермейді. *İçeri kimseyi koymayın!* Ішке ешкімді кіргізбеңіз! 5. *(-i)* Қалдыру. *Çocuğu aç koyma.* Баланы аш қалдырма. 6. Қую. *Çay koy.* Шай күй. 7. *(-e)* *mec.* Жанына тию, ренжіту, қамықтыру. *Bu söz ona çok koymuş.* Бұл сөз оның жанына қатты батты. *Oğlunun ölümü ona çok koydu.* Баласының өлімі оған қатты тиді.

KOYU *s.* 1. Қою. *Koyu süt.* Майлы сүт. 2. Қара қоңыр. *Koyu kırmızı.* Қою қызыл, күрең қызыл. *Koyu renkli.* Қою түсті. 3. *mec.* Барып тұрған, нағыз. *Koyu cahillik.* Нағыз надандық. *Koyu devrimci.* Жалынды революционер. 4. Нағыз, шын. *Koyu Müslüman.* Нағыз мұсылман.

KOYULAŞMAK *(nusz)* 1. Қоюлану. 2. Қараю, қою түске ену.

KOYULMAK *(nusz)* 1. Қойылу, жайғастырылу. 2. *(-e)* Кірісу, бастау. *Çalışmaya koyulmak.* Жұмысқа кірісу. 3. Қоюлану. *Reçel koyuldu.* Тосап қоюланды.

KOYULUK, -ğı *is.* Қоюлық, қою болушылық.

KOYUN (I) *is. zool.* Қой. *Koyun derisi.* Қой терісі. 2. *mec.* Момақан, жуас адам.

KOYUN, -ynu (II) *is.* Қойын. *Koyunna koymak.* Қойнына салу.

KOYUN ETİ *is.* Қой еті.

KOYUN KOYUNA *zf.* Құшақтасып, бірін-бірі құшақтап.

KOYUVERMEK *(-i)* Қоя беру, босатып жіберу, жібере салу. *Koyuverin, evlerine gitsinler, dedi.* Қоя беріңіз, үйлерің барсын, -деді. *Tuttuğu kuşu koyuverdi.* Ұстап алған

күсын жібере салды.

KOZ *is. Far.* 1. Жаңғақ. 2. (ойын қартасында) Көзір. 3. *tec.* Мүмкіншілік, басымдылық. *kozunu oynamak* 1) соңғы көзірін жүру. 2) ең соңғы мүмкіншілікті пайдалану.

KOZA *is. Far.* Қауашақ. *İpek kozası.* Жібек құрты. *Pamuk kozası.* Мақта қауашағы.

KOZMETİK, -ği *is. Fr.* Косметика.

KOZMİK *s. Fr. astr.* Космостық. *Kozmik ışınlar.* Космостық сәулелер.

KOZMOGRAFYA *is. Yun. astr.* Космография—аспан әлемі туралы суреттеме.

KOZMOLOJİ *is. Fr.* Космология – Әлемнің құрылысы туралы ілім.

KOZMONOT *is. Yun. astr.* Космонавт, астронавт.

KOZMOPOLİT *s. Yun.* 1. Көп ұлттан тұратын, әр түрлі ұлттардан құралған. 2. *is.* Космополит – өз халқына, оның мәдениетіне жат адам.

KOZMOS *is. Yun.* Космос, әлем, ғарыш.

KÖŞEK, -ği *is.* Әйел қылығына кіріп билейтін еркек.

KÖFTE *is. Far.* Котлет. *Patates köftesi.* Картопан жасалған котлет.

KÖFTECİ *is.* 1. Котлет дайындап сататын адам. 2. Котлет сатылатын жер.

KÖHNE *s. Far.* Көне, көнерген, тозығы жеткен, ескі. *Köhne bir ev.* Ескі бір үй.

KÖHNELİK, -ği *is.* Көнергендік, тозығы жеткендік, әбден ескіргендік.

KÖK *is. bot.* 1. Тамыр. *Kazık kök.* Негізгі тамыр. *Saçak kök.* Шашақты тамыр. *Yumru kök.* Түйнекті тамыр. 2. Түп, түбір. *Diş kökü.* Тістің түбірі. 3. *tec.* Негіз, өзек, түп. *Kökü belli olaylar.* Негізі белгілі оқиғалар. 4. *gr.* Түбір. *Kelime kökü.* Сөздің түбірі.

KÖKÇÜ *is. esk.* Дәрілік шөптер сататын адам.

KÖKEN *is. hlk.* 1. Сабак (қауын,

қарбыздың т.б.). 2. Негіз, көз, қайнар бұлақ. *Yazının kökeni resimdir.* Жазудың негізінде сурет жатыр. 3. Тұқым, тек.

KÖKEN BİLİMİ *is. d.b.* Этимология.

KÖKEN BİLİMSEL *s. d.b.* Этимологиялық.

KÖKENLİ *s.* 1. Түбірлі, түбірі бар. 2. Негізге сүйенген, негізі бар.

KÖKLÜ *s.* 1. Тамырлы, тамыры бар, тамыр жайған. 2. *tec.* Тамыр жайған, бекіген, қалыптасқан. 3. *tec.* Текті, атақты, ақсүйек.

KÖKLÜ AİLE *is.* Текті отбасы.

KÖKNAR *is. bot.* Самырсын, май қарағай.

KÖKSÜZ *s.* 1. Тамырсыз, тамыры жоқ. 2. *tec.* Негізсіз, дәлелсіз.

KÖKTEN *s.* Түпкілікті, негізгі, іргелі. *Kökten bir değişiklik.* Түпкілікті өзгеріс.

KÖKTENCİ *is. ve s.* Радикал, батыл әрекетті қолдаушы.

KÖKTENCİLİK, -ği *is. fel.* Радикализм.

KÖLE *is. tar.* Құл. *Kadın köle.* Құн. *kölen olayım!* құлың болайын! өтінемін! жалынып сұраймын! *Kölen olayım, beni bu işe al!* Құлың болайын, мені жұмысқа ал.

KÖLELEŞMEK (*nsz*) Құл болу, еркінен айырылу.

KÖLELEŞTİRMEK (*-i*) Құл қылу, еркінен айыру, тәуелді ету.

KÖLELİK, -ği *s.* Құлдық, құл болушылық, тәуелділік.

KÖLELİK DÜZENİ *is. sos.* Құлдық құрылыс, құл иелену негізіне құрыл-ған қоғам құрылысы.

KÖMÜR *is.* 1. Көмір. *Kömür çarpmak.* Иіс тию, иіс тиіп қалу. 2. *s.* Қою кара түсті. *Kömür gözlü.* Қара көзді. *Kömür saçlı.* Қою кара шашты.

KÖMÜRCÜ *is.* 1. Көмір өндіруші. 2. Көмір сатушы.

KÖMÜRLEŞMEK (*nsz*) Көмірлену,

көмірге айналу.

KÖMÜRLÜK, -gü is. Көмір қора, көмір қоятын жер.

KÖPEK, -ği is. zool. 1. Ит, төбет. *Av köpeği.* Аңшы иті. *Bekçi köpeği.* Күзетші төбет. *Dişi köpek.* Ұрғашы ит. *Ev köpeği.* Үй иті, қорашыл төбет. *Kurt köpeği.* Бөрібасар, қасқыр алатын ит. *Polis köpeği.* Полиция иті, иісшіл ит. *Serseri sokak köpekleri.* Қаңғыбас көше иттері. 2. *tec.* Жексұрын, оңбаған, жауыз, ит.

KÖPEK BALIĞI is. zool. Акула.

KÖPEK DİŞİ is. anat. Азу тіс, сойдақ тіс.

KÖPEKLEMEK (nsz) hlk. 1. Шаршап шалдығу, қалжырау. 2. Денсаулығы мен күш-қуатын жоғалту.

KÖPEKLENMEK (nsz) Жалынып жалпаю, зар қағу, құрдай жорғалау.

KÖPEKLEŞMEK (nsz) bk. *Köpeklenmek.*

KÖPEKLİ s. Итті, иті бар.

KÖPEKLİK, -ği is. tec. Құрдай жорғалаушылық, жағымпаздық, жарамсақтық.

KÖPRÜ is. 1. Көпір. *Asma köprü.* Аспа көпір. 2. *den.* Кішкене көпір. *Kaptan köprüsü.* Капитан мінбесі. 3. *tır* Қолдан салынған тістердің қалыбы. *Diş köprüsü.* Тіс көпірі, тістердің көпір тәріздес қалыбы.

KÖPRÜ ALTI ÇOCUĞU is. Қараусыз, панасыз бала.

KÖPÜK, -gü is. 1. Көбік, көпіршік. *Köpük almak.* Көбігін алу. *Deniz köpüğü.* Теңіз көбігі. 2. Ренопласт.

KÖPÜKLENMEK (nsz) Көбіктену, көпіру, көпіршу.

KÖPÜKLÜ s. Көбікті, көбіктенген, көпіршіген.

KÖPÜKSÜZ s. Көбіксіз, көбігі жоқ.

KÖPÜRMEK (nsz) 1. Көбіктену, көпіру, көпіршу. *Kahve köpürdü.* Кофе көпірді. 2. *tec.* Долдану, жындану, зығырданы қайнау.

KÖR s. ve is. Far. 1. Көр, соқыр.

Kör çocuk. Соқыр бала. *Kör doğmak.* Соқыр болып туу. 2.

Өтпейтін, мұқалған. *Kör bıçak.* Өтпейтін пышақ. *Kör makas.*

Өтпейтін қайшы. 3. Күңгірт, көмескі. *Kör ışın.* Күңгірт сәуле.

4. *tec.* Саңылаусыз, шығатын жері жоқ. *Kör duvar.* Саңылаусыз қабырға. *Kör karanlık.* Тас қараңғы, қара түнек. *Kör sokak.*

Тұйық көше. *kör olası (veya kör olsun)* 1) көр болғыр! 2) қарғыс атқан.

KÖR BAĞIRSAK, -ğı is. anat. Соқыршек.

KÖR BOĞAZ is. Мешкей, ашқарак, жалмауыз.

KÖREBE is. Соқыртеке (ойын). *Körebe oyunu.* Соқыртеке ойыны.

KÖRELMEK (nsz) 1. Мұқалу, мұқалып қалу. *Bıçak köreldi.* Пышақ мұқалып қалыпты. 2. Құрғау, кету. *Kuyu köreldi.* Құдық кету. 3. (от, жарық) Сөну, өшіп қалу. 4. Тұқымы жоғалу, ұрпақ қалмау. *Bu aile köreldi.* Бұл отбасы жоқ болып кетті. 5. *tec.* Мәнін, маңызын жоғалту.

KÖRFEZ is. Yun. coğr. 1. Шығанақ. 2. *tec.* Таса, оңаша жер.

KÖRLEŞMEK (nsz) 1. Мұқалу, жүзі қайырылу, мұқылдану. *Bıçak körleşti.* Пышақ мұқалып қалды.

2. *tec.* Маңызын, бағасын жоғалту.

KÖRLÜK, -gü is. 1. Соқырлық, соқыр болушылық, көре алмаушылық.

2. Мұқалу, жүзі қайырылу.

KÖRPE s. Жас, жаңадан пайда болған, жаңа. *Körpe bir dal.* Жас бұтақ, өркен.

KÖRPELİK, -ği s. Жастық, балғындық, балаусалық.

KÖR ŞANS is. Сәтсіздік, жалы болмаушылық.

KÖRÜK, -gü is. Көрік, көмірді үрлеп темірді қыздыру үшін жасалған үрлеуші.

KÖRÜKÇÜ is. Көрікші, көрік басушы

адам.

KÖRÜ KÖRÜNE *zf.* Көзсіз, ойланбастан, ойламай.

KÖS *is. Far. esk.* Дабыл – жарықта сарбаздарды, жұртты бір жерге жию үшін пайдаланылатын дүңгіршек аспап.

KÖSCÜ *is.* Дабылшы, дабыл қағушы.

KÖSE *s. Far.* Көсе, сақал-мұрт шықпайтын (ер кісі).

KÖSELE *is. Far.* 1. Қалың былғары (аяккіім табанына жұмсалатын қара мал терісі). 2. *s.* Былғарыдан жасалған. *Kösele ayakkabi.* Табаны қалың теріден тігілген аяккіім.

KÖSEM *is. hlk. bk. Kösemen.*

KÖSEMEN *is. hlk.* 1. Отарды бастап жүретін теке я қошқар. 2. Көп сүзisetін, сотқар қошқар я теке. 3. *mec.* Жол көрсетуші, жол бастаушы.

KÖSTEBEK, -ği *is. zool.* Көртышқан.

KÖSTEK, -ği *is.* 1. Тұсау, тұсамыс. 2. Шынжыр (сағат, қылыш, кілт сияқты заттардың). 3. *mec.* Бөгет, кедергі, қиындық. *köstek olmak* кедергі жасау, бөгет болу. *köstek virmek* 1) тұсаулау, тұсау салу. 2) кедергі жасау, кесір болу.

KÖSTEKLEMEK *(-i)* 1. (ат) Тұсаулау, аяғына тұсау салу. 2. *mec.* Кедергі жасау, бөгет болу.

KÖŞE *is. Far.* 1. Бұрыш. *Kutunun sivri köşesi.* Жәшіктің сүйір бұрышы. *Mendil köşesi.* Қол орамалдың бұрышы. 2. Бұрыш, көшенің түйіскен жері. 3. Жер, тарап, тұс. *Ülkenin her köşesinden haberler.* Елдің әр тарапынан жеткен хабарлар. *Yurdun her köşesini gezdi.* Ол мемлекеттің барлық жерін аралады.

KÖŞE BUCAK, -ği *is.* Түкпір, таса жер, қалтарыс. *Köşe bucak aradım, ama bulamadım.* Түкпір-түкпірдің бәрін іздедім, бірақ таба алмадым.

KÖŞEGEN *is. mat.* Қиғаш сызық, диагональ.

KÖŞEK, -ği *is. hlk.* Бота, ботакан.

KÖŞE YAZARI *is.* Қысқа мақала,

әңгіме жазушы.

KÖŞK *is. Far.* Вилла, жаздық үй.

KÖŞKER *is. Far.* Етікші.

KÖŞKERLİK, -ği *is.* Етікшілік.

KÖTEK, -ği *is. Far.* 1. Таяк, сойыл. 2. Таяқтау, таякпен ұрып соғу.

KÖTÜ *s.* Жаман, нашар, теріс. *Kötü alışkanlık.* Жаман әдет. *Kötü davranış.* Жаман қылық, теріс қылық. *Kötü bir huy.* Жағымсыз, жаман мінез.

KÖTÜLEMEK *(-i)* Жамандау, даттау, өсектеу. *Komşusunu çok kötüledi.* Көршісін қатты жамандады.

KÖTÜLEŞMEK *(nzs)* 1. Нашарлау, төмендеу, бұзылу. *Hasta kötüleşmiş.* Аурудың жағдайы нашарлап кетіпті. *Navalar kötüleşti.* Ауа райы бұзылды. 2. (әйел) Жаман жалға тұсу.

KÖTÜLÜK, -ğü *is.* 1. Нашарлық, осалдық. *Kumaşın kötülüğü.* Кезде-менің сапасыздығы. 2. Жамандық, зұлымдық, қастық. *O, kimseye kötülük etmedi.* Ол ешкімге зұлымдық жасаған жоқ.

KÖTÜMSER *s.* Өмірден торыққан, түңілген (адам)

KÖTÜMSERLİK, -ği *is.* Түңілушілік, торығушылық

KÖTÜRÜM *s.* 1. Сал болған, семіп қалған. *Onun sağ bacağı kötürüm.* Оның оң аяғы сал болып қалған. 2. Ақсақ.

KÖTÜRÜMLEŞMEK *(nzs)* Сал болып қалу, салдану, сал тарту.

KÖY *is. Far.* Ауыл, село. *Köy adamı.* Ауыл тұрғыны. *Köy ahalisi.* Ауыл жұрты. *Köy hayatı.* Ауыл тұрмысы, тіршілігі. *Köy okulu.* Ауылдық мектеп.

KÖYDEŞ *is.* Ауылдас, бір ауылда тұратын.

KÖY İNTİYAR HEYETİ *is.* (ауылдағы) Қариялар кеңесі.

KÖY İMAMI *is.* Ауыл молдасы, имамы.

KÖYLÜ *s.* Ауылда тұратын, шаруа.

- Orta halli köylü.* Орта шаруа. *Yok-sul köylü.* Кедей шаруа.
- KÖYLÜK, -ğü** *is.* Ауыл орналасқан жер.
- KÖZ** *is.* Шоқ, қоламта.
- KÖZLEME** *is.* Шоққа қақтап пісірілген ет.
- KÖZLEMEK** *(-i)* Шоққа қақтап пісіру.
- KRAL** *is. Sl.* 1. Король. *İngiliz kralı.* Ағылшын королі. 2. *s.* Сәнді, салтанатты. *Kral bir otel.* Салтанатты қонақ үй.
- KRALCI** *is. ve s.* Роялист – король билігін жақтаушы.
- KRALCILIK, -ği** *is.* Роялизм – король билігін жақтаушылық.
- KRALİÇE** *is. Sl.* Король әйел.
- KRALLIK, -ği** *is.* Корольдық, монархия.
- KRAMP** *is. Fr.* Сіңір тартылу, түйілу, спазма. *Yüzerken bacağına kramp girdi.* Жүзіп бара жатып аяғының сіңірі тартылып қалды.
- KRAVAT** *is. Fr.* Галстук. *Kravat iğnesi.* Галстук түйреуіші.
- KRAVATLI** *s.* Галстук таққан, галстугы бар.
- KREDİ** *is. Fr.* Несие, кредит. *Kısa vadeli kredi.* Қысқа мерзімді несие. *Uzun vadeli kredi.* Ұзақ уақытқа берілген несие.
- KREDİ ANLAŞMASI** *is.* Несие алу үшін жасалатын келісім.
- KREDİ KARTI** *is.* Несие карточкасы.
- KREDİLEMEK** *(-i)* Несие беру.
- KREM** *is. Fr.* 1. Крем – теріге өң беретін косметикалық майлы зат. 2. *is.* Ақ сары түс.
- KREMA** *is. İt.* 1. Крем – қою тәтті тағам. 2. Қаймақ.
- KREŞ** *is. Fr.* Бала бақша.
- KRİKO** *is. İt. tek.* Домкрат.
- KRİMİNOLOG, -ğu** *is. Fr.* Криминалист, криминалистика маманы.
- KRİMİNOLOJİ** *is. Yun.* Криминология.
- KRİSTAL, -li** *is. Yun.* 1. Хрусталь. 2. Кристалл.
- KRİSTALLEŞMEK** *(nsz)* Кристалдану, кристалдық күйге көшу.
- KRİTER** *is. Fr.* Критерий, өлшем.
- KRİTİK, -ği** *s. Fr.* 1. Қиын-қыстау, қысылтаян (жағдай). 2. *is.* Сын. 3. Сыншы. *kritik etmek* сынау.
- KRİZ** *is. Fr.* Дағдарыс, күйзеліс, тығырыққа тірелушілік. *Ekonomik kriz.* Экономикалық дағдарыс. *Hükümet krizi.* Үкімет дағдарысы. *kriz geçirmek* 1) (ауру) ұстап қалу: *Kalp krizi geçirdi.* Жүрек ауруы ұстап қалды. 2) дағдырысқа түсу.
- KROKİ** *is. Fr.* Эскиз, набай, алғашқы нұсқа, сызба. *Kroki çizmek.* Нобайын сызу.
- KROM** *is. Fr. kim.* Хром. *Krom çeliği.* Хромды болат (құрыш).
- KROMAJ** *is. Fr.* Хромдау, хром жалату, хроммен қаптау.
- KROMOSFER** *is. Yun. astr.* Хромосфера – күн атмосферасының бір қабаты.
- KROMOZOM** *is. Yun. biy.* Хромосома.
- KRON** *is.* Крона – Батыс Европадағы кейбір елдердің ақшасы.
- KRONİK, -ği** *is. Fr.* 1. Хроника – оқиғаларды уақыт ретімен жазу. 2. *s.* Көп уақытқа созылған, созылмалы. *Kronik bir hastalık.* Созылмалы ауру.
- KRONOLOJİ** *is. Yun.* Хронология.
- KROS** *is. İng. sp.* Кросс.
- KRUVAZÖR** *is. Fr. ask.* Крейсер – жүйрік, үлкен соғыс кемесі.
- KUAFÖR** *is. Fr.* 1. Шаштараз. 2. Әсемдік салоны.
- KUARTET** *is. Fr. müz.* Квартет.
- KUBBE** *is. Ar.* Күмбез. *Cami kubbesi.* Мешіт күмбезі. 2. *s.* Күмбездеп жасалған, күмбез тәрізді. *Kubbeli hamam.* Күмбез тәрізді монша.
- KUBUR** *is.* 1. Канализация құбыры. 2. Ұзынша келген құты. *Ok kuburu.* Оқшантай, оқ салғыш қорамсақ.

KUCAK, -ğ*ı* *is.* 1. Құшақ. *Çocuğünü kucacağına aldı.* Баласын құшағына алды. 2. *s.* Бір құшақ, бір қолтық. *Bir kucak odun.* Бір құшақ отын.

KUCAK ÇOCUĞU *is.* Нәресте, емшектегі бала.

KUCAK DOLUSU *s.* Құшақ-құшақ, көп.

KUCAK KUCAĞA *zf.* Құшақтасып, құшақтаса.

KUCAKLAMAK (-*i*) 1. Құшақтау, құшағына алу, қапсыра қысу. 2. Құшақтап алып жүру, құшақтап жүру.

KUCAKLAŞMAK (*nsz, -le*) Құшақта-су.

KUDRET *is. Ar.* Күш-қуат. *Askeri kudret.* Әскери күш, әскери потенциал. *Çekiş kudreti.* Тарту күші. *Yataktan kalkacak kudreti yok.* Оның төсектен тұратын күші жок. 2. Қа-білет, құдірет, ғажайып қасиет. 3. Материалдық байлық, қаржы. 4. Құдірет, жаратушы.

KUDRETLİ *s.* Құдіретті, күшті, қуатты. *Kudretli bir yazar.* Күшті жазушы.

KUDRETSİZ *s.* Әлсіз, күшсіз. *Kudretsiz bir şair.* Нашар ақын.

KUDRETSİZLİK, -ğ*ı* *is.* Әлсіздік, қуатсыздық.

KUDURGAN *s.* Құтырған, долданған.

KUDURMAK (*nsz*) 1. Құтыру. 2. *mec.* Желігу, елігу.

KUDUZ *is.* 1. Құтыру, жындану. 2. *s.* Құтырған. *Kuduz kedi.* Құтырған мысық.

KUĞU *is. zool.* Аққу. *kuğu gibi* ұзын, жіңішке, нәзік (мойын).

KUĞURMAK (*nsz*) *hlk.* (көгершін) Гүрлеу.

KUKA (I) *is. Yun.* Шумақ, домалақ (жіп).

KUKA (II) *is. Yun.* 1. Кокос (ағаш, тамыр). 2. *s.* Кокостан жасалған. *Kuka tespîh.* Кокос ағашынан жасалған тәспі.

KUKLA *is. Yun.* 1. Қуыршақ. *Kukla tiyatrosu.* Қуыршақ театры. 2. *mec.*

Қуыршақ адам – біреудің айтқанымен жүретін, оның айтқанын істейтін адам.

KUKLACI *is.* Қуыршақ театрының актері.

KUKLALIK, -ğ*ı* *is. mec.* Біреудің айтқанымен жүрушілік.

KUL *is.* 1. Құл, кіріптар. 2. Құл, пенде, пақыр. *Allahın kulu.* Құдай-дың құлы.

KULA *is.* Құла. *Kula at.* Құла ат.

KULAÇ, -c*ı* *is.* Құлаш. *Burada deniz beş kulaçtır.* Бұл жердегі теңіздің тереңдігі бес құлаш. *İki kulaç ip.* Екі құлаш жіп.

KULAK, -ğ*ı* *is.* 1. Құлақ. *Kulak akıntısı.* Құлақтан аққан құлық. 2. Есту, есту қабілеті. *Kulağı ağır.* Құлағының мүкісі бар. *Kulağı ağır işitir.* Құлағы жөнді естімейді. 3. (балық) Желбезек, желкен тыныс. 4. Құлақ (музыка аспаптарындағы). *kulak asmamak* құлақ аспау, тындамау. *kulağına çalınmak* естіп қалу; құлағына жету.

KULAK ALTI BEZİ *is. anat.* Шық-шыт безі, құлақтың жанындағы без.

KULAKÇI *is.* Ларинголог – көмей, мұрын, құлақ дәрігері.

KULAKÇIK, -ğ*ı* *s. anat.* Жүрекше. *Kalbin sol kulakçığı.* Сол жүрекше.

KULAK DOLGUNLUĞU *is.* Құлақ-тын есту қабілеті.

KULAK KEPÇESİ *is. anat.* Құлақ қалқаны, құлақ жарғағы.

KULAKLI *s.* Құлақты, құлағы бар. *Küçük kulaklı.* Кішкентай құлақты. *Kulaklı tencere.* Құлақты кастрюль.

KULAKLIK, -ğ*ı* *is.* 1. Құлағы бар бас киім. 2. Құлаққап – дыбыс беретін аппараттан сөз, ән тындау үшін қолданылатын құлақ аспабы, наушник.

KULAK MEMESİ *is. anat.* Құлақ сырғалығы.

KULAK MİSAFİRİ *is.* Жасырын тындаушы, сырттын тындаушы. *kulak misafiri olmak* біреудің сөзін

біл-дірмей тың тындау.

KULAKTAN KULAĞA *zf.* Құлақтан-құлаққа.

KULAK TIRMALAYICI *is.* Құлаққа түрпідей тиетін, өрескел естілетін.

KULE *is. Ar.* 1. Мұнара. *Kule saati.* Мұнара сағаты. 2. Мұнара, шышка. *Gözcü kulesi.* Бақылау мұнарасы. *Paraşüt kulesi.* Парашют мұнарасы.

KULİS *is. Fr.* Театр залының жан-жағындағы ықтасын жер. *Kulis arkasına geçmek.* Сахна декорациясының ар жағына өту.

KULLANILMAK (*nsz*) Қолданылу, пайдаланылу.

KULLANILMIŞ *s.* Қолданылған, ұсталған. *Kullanılmış elbise.* Киілген көйлек.

KULLANIM *is.* Қолдану, пайдалану, тұтыну.

KULLANIŞ *is.* Қолданыс, қолдану, іске асыру. *Kullanış talimatnamesi.* Қолдану инструкциясы, нұсқау.

KULLANIŞSIZ *s.* Қолдануға ыңғайсыз, қолайсыз. *Kullanışsız bir ev.* Жайсыз пәтер.

KULLANMAK (*-i*) 1. Қолдану, пайдалану, іске асыру. *Gözlük kullanmak.* Көзілдірік тағу. *İçki ve sigara kullanmıyor.* Ол ішімдік және темекі тартпайды. 2. Басқару, жүргізу. *Araba kullanır mısın?* Сіз машина жүргізесіз бе?

KULLUK, -ğu *is.* Құлдық, кіріптарлық.

KULP *is. Yun.* 1. Тұтқа, сап. *Çaydanlığın kulpu.* Шайнектің тұтқасы. 2. *tec.* Сылтау, жалтару.

KULPLU *s.* Тұтқалы, сапты.

KULUÇKA *is. Sl.* Ұябасар, ұя басқан тауық.

KULUÇKA MAKİNESİ *is.* Инкубатор – жұмыртқадан балапан шығаратын аппарат.

KULUN *is.* Құлын, қодық.

KULUNÇ, -cu *is. Ar.* Шаншу, сырқырау.

KULUNLAMAК (*nsz, -i*) Құлындау.

KULÜBE *is. Far.* 1. Лашық, күрке. *Bahçivan kulübesi.* Бағбан күркесі. 2. Будка, күрке. *Nöbetçi kulübesi.* Күзетші буткасы. 3. Ит жатақ, ит күрке. *Köpek kulübesi.* Иттің күркесі.

KULÜP, -bü *is. İng.* Клуб. *Gece kulübü.* Түнгі клуб. *Spor kulübü.* Спорт клубы.

KULVAR *is. Fr. sp.* Жүгіретін, жүзетін жол (бассейнде, стадионда).

KUM *is.* Құм. *Kum fırtınası.* Құм дауыл. *kum gibi* құмдай, еспесіз көп, сансыз.

KUMA *is.* Бәйбіше-тоқал.

KUMAN *öz. is.* Қыпшақ.

KUMANCA *is.* Қыпшақша.

KUMANDA *is. İt.* 1. Әмір, бұйрық. 2. Басқару. *Otomatik kumanda.* Автоматты басқару. *Uzaktan kumanda.* Ұзақтан басқару, дистанциялы басқару.

KUMANDAN *is. Fr.* Командир; қолбасшы. *Kumandan gemisi.* Флагман кемесі. *Bölük kumandanı.* Рота командирі.

KUMANDANLIK, -ği *is.* Командованье; штаб, басқарма. *Alay kumandanlığı.* Полк командованиесі. *Yüksek kumandanlık.* Жоғары командалық құрам.

KUMAR *is. Ar.* Құмар – ақша салып ойнайтын ойын. *Kumar kağıdı.* Ойын қартасы. *kumar oynamak* 1) құмар ойнау. 2) *tec.* тәуекел ету, тәуекелге бел байлау.

KUMARBAZ *s. ve is. Ar. Far.* Құмарпаз, құмар ойынына берілген адам.

KUMARBAZLIK, -ği *is.* Құмарпаздық, әуесқойлық.

KUMARCI *s. ve is. bk. Kumarbaz.*

KUMARCILIK, -ği *is. bk. Kumarbazlık.*

KUMARHANE *is.* Ойынхана.

KUMAŞ *is. Ar.* Мата, кездеме; материал. *Kumaş topu.* Шиыршықтап оралған мата. *Ambalaj kumaşı.*

- Орайтын мата. *Döşemelik kumaş.*
Қаптайтын мата. *Yerli kumaş.* Жер-гілікті өндіріс орындары шығарған мата.
- KUMBARA** *is. Far.* Жинақ сандықша, ұсақ ақша жинайтын қорап.
- KUMCU** *is.* Құм сататын адам.
- KUM ÇÖLÜ** *is.* Құмды шол.
- KUMLU** *s.* Құмды, құм қосылған. *Kumlu arazi.* Құмды жер.
- KUMPANYA** *is. İt.* 1. Бірлестік, компания, серіктестік. *Petrol kumpanyası.* Мұнай бірлестігі. 2. Труппа, театрдың шығармашылық құрамы. 3. *mec.* Компания, біріккен топ. *Hırsız kumpanyası.* Ұрылардың компаниясы.
- KUMRAL** *is.* 1. Қоңыр сары я ақ сары түс. 2. *s.* Қоңыр сары, ақ сары. *Kumral çocuk.* Ақ сары шашты бала.
- KUMRU** *is. Far. zool.* Орман кептері.
- KUM SAATİ** *is.* Құм сағат.
- KUMSAL** *is.* 1. Жағажай, құмды тайыз жаға. 2. *s.* Құмдақ, құмды. *Kumsal topraklar.* Құмдақ топырақтар.
- KUM TAŞI** *is. jeol.* Құмдақ, құмдақ тас (жер).
- KUMUK, -ğū** *öz. is.* Құмық – түркі тілдерінің қыпшақ тобына жататын, негізінен Дағыстан жерінде тұратын халық.
- KUMUKÇA** *is.* Құмық тілі, құмықша.
- KUNDAK, -ğū** *is.* 1. Жаялық, жөргек, құндақ. *Kundak çocuğu.* Жас нәресте, сәби. 2. Жанармай сіндірілген шүберек. 3. Басқа таңылған таңғыш. *Baş kundağı.* Басқа таңылған шүберек. 4. Мылтықтың құндағы. *kundak sokmak (veya koymak)* 1) (үй т.б.) өртеу, өртеп жіберу. 2) дұшпандықтың ұрығын себу, ала ауыздық тудыру, жанжал тудыру.
- KUNDAKЛАМАК (-i)** 1. Құндақтау, сәбиді жөргекке орау. 2. Мылтықтың оқпанын құндаққа бекіту. 3. Өртеп жіберу, өрт қойып жіберу. 4.
- Шашын таңғышпен байлап алу. 5. *mec.* Ала ауыздық тудыру, жанжал тудыру.
- KUNDURA** *is. Yun.* (қонышы жоқ) Аяқкиім.
- KUNDUZ** *is. zool.* Құндыз.
- KUPA** *is. İt.* 1. Кубок. *Futbol kupa maçları.* Футболдан кубок ойындары. 2. Түйетабан, қызыл айыр (карта ойынында).
- KUPKURU** *s.* Құп-құрғақ, кеуіп кеткен, құп-ку.
- KUPON** *is. Fr.* 1. Купон. 2. Көйлектік кесінді мата. *Kupon kumaş.* Кесінді мата.
- KUR (I)** *is. Fr.* Курс, валюта құны. *Borsa kuru.* Биржалық курс.
- KUR (II)** *is. Fr.* Қырындау, қырым-поздану, қылымсу.
- KUR'A** *is. Ar.* Жеребе. *Kur'a çekmek.* Жеребе суыру.
- KURABİYE** *is.* Күлше, печенье.
- KURAK, -ğū** *is. ve s.* 1. Құрғақшылық, қуаңшылық, құрғақтық. *Bi seferki kurak uzun sürdü.* Бұл жолғы құрғақшылық ұзаққа созылды. 2. *s.* Құрғақ, қуаң. *Kurak bölgeler.* Қуаң аймақтар. *Kurak iklim.* Құрғақ климат. *Kurak yıl.* Құрғақшылық жыл.
- KURAKÇIL** *s.* (өсімдік) Құрғақ (ылғалсыз) жерде өсетін, қуаң жерге бейім.
- KURAKLIK, -ğū** *is.* Құрғақшылық, жауын-шашын аз болушылық, қуаң-шылық.
- KURAL** *is.* 1. Ереже, қағида, тәртіп, норма. *Gramer kuralları.* Грамматикалық ережелер. *Uluslar arası hukuk kuralları.* Халықаралық құқық нормалары.
- KURALLI** *s.* Ережелі, ережеге негізделген, ережесі бар. *Kurallı oyunlar.* Ережелі ойындар.
- KURAM** *is.* Теория. *Bilimsel kuramlar.* Ғылыми теориялар.
- KURAMCI** *is.* Теоретик, теория жалаушы.

KURUMLAŞTIRMAK (-i) Мәселені теория тұрғысынан тексеру.

KURUMSAL s. Теориялық. *Kurumsal tartışmalar.* Теориялық айтыстар.

KUR'AN öz. is. Ar. Құран.

KUR'ANIKERİM öz. is. Ar. Құран-кәрім, құран.

KURBAĞA is. zool. Құрбақа, бақа.

KURBAĞALAMA is. sp. Брасс – малтудың ерекше түрі.

KURBAĞA OTU is. bot. Сарғалдақ.

KURBAN is. Ar. 1. Құрбан – құдай жолына арнап сойған мал. 2. Құрбан айт. *Kurbanda geleceklermiş.* Олар құрбан айтта келеді екен. 3. *mes.* Құрбан – белгілі бір максатты орындау жолында жанын қиған адам. *Hava kurbanları.* Әуе апаты құрбандары. 4. *mes.* Құрбан, шығын, зиян. *Bu depremde çok kurban verdi.* Бұл жер сілкінісінің құрбаны аз болған жоқ. *kurban olmak* құрбан болу, жанын қию.

KURBAN BAYRAMI is. Құрбан айт.

KURBAN ETİ is. Құрбандыққа шалынған малдың еті.

KURBANLIK, -ği is. ve s. Құрбандық, құдай жолына бағышталған.

KURBANLIK KOYUN is. Құрбандық қой.

KURCALAMAK (-i) 1. Шұқылау, шұқыну. *Motoru kurcalamak.* Моторды шұқылау. 2. Тырналау, қасу. 3. *mes.* Қазбалау, шұқылау, қозғау. *Meseleyi kurcalamak.* Мәселені қайтадан қозғау, сөз қылу.

KURDELE is. İt. Лента, бау.

KURDEŞEN is. tip Есекжем (ауру).

KURGAN is. 1. Қорған, бекініс. 2. Оба, төшпешік.

KURGU is. 1. Тетікті бұрайтын кілт. 2. Жүретін тетік. *Saatin kurgusu bitmiş.* Сағаттың жүретін тетігі бітіп қалыпты. 3. Монтаж, құрастыру. *Kurgu odası.* Монтаж бөлмесі.

KURGUCU is. Монтаж жасаушы, құрастырушы.

KURGULAMAK (-i) sin. Монтаж-

дау, құрастыру.

KURMAK, -ar (-i) 1. Салу, орнату. *Anıt kurmak.* Ескерткіш тұрғызу. *Fabrika kurmak.* Фабрика салу. *Sahile bir iskele kurdular.* Олар жағаға айлақ салды. 2. Құру, жасау. *Aile kurmak.* Отау құру. *İşbirliği kurmak.* Ынтымақтастық құру, бірлесіп жұмыс істеу. 3. Құрастыру, жинау. *Çadır kurmak.* Шатыр құру. 4. (сағат т.б.) Жүргізу, бұрау. 5. *mes.* Ниет ету, ойлану. *Hayaller kurmak.* Қиялға шолу, қиялға берілу. *Komplot kurmak.* Қастандық, қаскүнемдік ұйымдастыру. *Tuzak kurmak.* Тұзақ құру.

KURMAY is. ask. Офицер. *Kurmay başkanı.* Штаб офицері.

KURNAZ s. Far. Қу, жылпос, айлакер. *Kurnaz adam.* Қу кісі.

KURNAZCA zf. Қуақыланып, қулықпен, қуланып, қутың қағып. *O kurnazca güldü.* Ол қутың қағып күлді.

KURNAZLIK, -ği is. Қулық, айлакерлік, қуақылық.

KURS (I) is. Ar. Диск, дөңгелек. *Kurs atmak.* Диск лақтыру. 2. *astr.* Ай, күн т.б. шарасы, табағы. *Güneş kursu.* Күн табағы.

KURS (II) is. Fr. Курс (оқыту). *Şoför kursu.* Шофёрлық курс. *Türkçe kursu.* Түрік тілі курсы.

KURSAK, -ğı is. zool. 1. Жемсау (құстардың). 2. *hlk.* Асқазан, құрсақ.

KURŞUN is. kim. 1. Қорғасын. 2. Оқ. *kurşun kaplamak* қорғасынмен қаптау. *kurşun atmak* оқ ату.

KURŞUN GEÇİRMEZ s. Оқ өткізбейтін.

KURŞUN KALEM is. Қарындаш.

KURŞUN RENGİ is. Қара сұр түс.

KURT, -du (I) is. zool. 1. Қасқыр. 2. *mes.* Білгір, білгіш, жетік. *O, bu işin kurdudur.* Ол бұл істің шебері. 3. *mes.* Қу, жылпос. *Ne kurttur o, ben bilirim.* Оның қандай

жылпос екенін мен білемін.

KURT, du (II) *is. zool.* Құрт. *Kurt yemiş ağaç.* Құрт жеген ағаш. *Ağaç kurdu.* Ағаш құрты.

KURTARICI *s.* 1. Құтқаратын, азат ететін. 2. *is.* Құтқарушы, сақтап қалушы, азат етуші.

KURTARMA *is.* Құтқару; азат ету, босату. *Kurtarma gemisi.* Құтқару кемесі.

KURTARMAK *(-i)* 1. Құтқару, аман алып қалу. *Denize düşen çocuğu kurtarmak.* Теңізге батып бара жатқан баланы құтқару. *Onu ancak iyi bir avukat kurtarabilir.* Оны тек қана жақсы адвокат алып қала алады. *Tehlikeden kurtarmak.* Қатерден құтқару. 2. Ақтау, орнын жабу, орнын толықтыру. *Bu ayakkabı on bin lirayı kurtarmaz.* Бұл аяқ киім он мың лираға тұрмайды.

KURT KÖPEĞİ *is. zool.* Бөрібасар, қасқыр алатын ит.

KURTLANMAK *(nsz)* 1. Құрттау, құрт түсу, құрттап кету. 2. *tec.* Қозғалақтау, орнында отыра алмау, тыпырши беру. 3. *tec.* Бір орнында көп отырғаннан іші пісу. *Sabah-tan beri burada kurtlandım, biraz çıka-lım.* Таңертеннен бері бұл жерде тұра бергеннен ішім пісті, біраз сыртқа шығайық.

KURTLU *s.* 1. Құртты, құрттаған, құрт түскен. 2. *tec.* Ұшқалақ, қолды-аяққа тұрмайтын.

KURTULMAK *(nsz)* 1. Құтылып кету, аман қалу. *Hasta kurtuldu.* Ауру аман қалды. 2. Босану, босанып кету, құтылу. *At bağından kurtulmuş.* Ат арқаннан босанып кетіпті. *Hastalıktan kurtulmak.* Аурудан құтылу. *Sinekten kurtulmak.* Шыбыннан құтылу. 3. (әйел) Босану, туу. *Kadın sabaha karşı kurtuldu.* Әйел таңға жақын босанды. 4. Түсіп қалу, түсіп кету. *Makinenin vidası kurtulmuş.* Машинаның бұрандасы түсіп

қалыпты. *Tabak elimden kurtuldu.* Табақ қолымнан абайсызда түсіп кетті.

KURTULUŞ *is.* 1. Азат ету, босату, азат болу. *Kurtuluş savaşları.* Азаттық жолындағы соғыстар. *Millî kurtuluş hareketi.* Ұлт-азаттық қозғалыс. 2. Азаттық, бостандық алған күн. *Her yıl İzmir'in kurtuluşu 9 Eylül'de kutlanır.* Измирдің азаттық күні жыл сайын 9-қыркүйекте тойланады.

KURU *s.* 1. Құрғақ, кеуіп кеткен. *Kuru hava.* Құрғақ ауа райы. *Kuru rüzgâr.* Аңызак жел, ыстық жел. 2. Кептірілген, кептірген. *Kuru incir.* Кептірілген інжір. 3. Жүдеу, арық. *Bu çocuk ne kadar kuru!* Бұл бала қандай жүдеу! 4. Тақыр, жалаңаш, жалаң. *Kuru tahtaya oturma.* Тақыр тақтайға отырма. 5. Құр, жанына ештеңе қоспай. *Kuru eknek.* Құр нан. *Kuru çayla karın doyar mı?* Құр шайға қарын тоя ма? 6. *tec.* Бос, бекер, жай, негізсіз. *Kuru hayallere kapılmak.* Бос киялға берілу. *Kuru iftira.* Негізсіз жабылған жала. *Kuru vaatler.* Бос уәделер. 7. *tec.* Жалықтыратын, қызықсыз, біркелке. *Bu yazının dili çok kuru.* Бұл мақаланың тілі тартымсыз. *Kuru zevksiz bir hayat.* Жалықтыратын, қызықсыз өмір.

KURUCU *is.* 1. Құрушы, ұйымдастырушы, негізін салушы. *Gazetenin kurucusu.* Газеттің құрушысы. 2. *s.* Құрылтай. *Kurucu meclis.* Құрылтай мәжілісі.

KURUCULUK, -ğu *is.* Құрушылық, ұйымдастырушылық, негізін салушылық.

KURU ÇEŞME *is.* Суы тартылып қалған бұлақ.

KURU FASULYE *is.* 1. Ақбұршақ, бұршақтың тұқымы. 2. Бұршақтан жасалған тағам түрі. 3. Аршылған көкбұршақ.

KURU GÜRÜLTÜ *is.* Бос айқай, керексіз айқай-шу.

KURU KAFA *is.* 1. Бас сүйек. 2. *мес.* Ақылсыз бас.

KURU KAHVE *is.* Тартылған, ұнтақталған кофе.

KURU KAYISI *is.* Кептірілген өрік, қак өрік.

KURU KEMİK, -ği *is.* Құр сүйек.

KURU KURUYA *zf.* 1. Бекерге, текке, босқа. 2. Құрғақтай.

KURUL *is.* Кеңес; комиссия. *Bakanlar kurulu.* Министрлер кеңесі. *Birleşmiş Milletler Genel Kurulu.* Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас Ассамблеясы. *Senatörler kurulu.* Сенаторлар Палатасы. *Seçiciler.* Іріктеуші комиссия.

KURU LÂF *is.* Бос әңгіме, бос сөз.

KURULAMAK *(-i)* Құрғату, кептіру. *Ellerini havluyla kurulamak.* Қолын орамалға сүртіп кептіру. *Saçını kurulamak.* Шашын кептіру.

KURULANMAK *(nsz)* Сүртілу, құрғатылып сүртілу, сүртіну. *Kurulanmadan giyindi.* Ол сүртілбей киініп алды. *Tabaklar kurulandı.* Табақтар сүртілді.

KURULMAK *(nsz)* 1. Салыну, орнатылу, тұрғызылу. *Onun adına bir saray kurulmuştu.* Оның атына бір сарай салынды. 2. Құрылу, пайда болу, туу. *Bir hükümet kuruldu.* Үкімет құрылды. *Birçok ülkelerde spor bakanlıkları kuruldu.* Көптеген елдерде спортқа қатысты министрліктер құрылды. 3. *мес.* Менменсу, кездесін қағу, асқақтау. *Bu adam amma da kuruluyor.* Бұл адам қалай мұрнын шүйіреді. 4. *(-e)* Жайғасу, жайланып отыру, көсілу. *Kotluğa kuruldu.* Креслоға жайланып отырды.

KURULTAY *is.* Моғ. Құрылтай, конгресс, съезд. *Dil kurultayı.* Лингвистикалық конгресс.

KURULU *s.* Құралған, тұратын. *Çocuklardan kurulu bir koro.* Балалар

хоры.

KURULUK, -ğu *is.* Құрғақтық, кеберсушілік. *Havanın kuruluğu.* Ауа райының құрғақтығы.

KURULUŞ *is.* 1. Құрылу, орнатылу. *Kuruluş devri.* Ұйымдастыру кезені. *Kuruluş tarihi.* Құрылған мезгілі. 2. Мекеме, ұйым. *Devlet kuruluşları.* Мемлекеттік мекемелер. *Öğrenci ve gençler kuruluşları.* Студент және жастар ұйымдары. 3. *мес.* Құрылым, құрылыс.

KURUM (I) *is.* Күйе, құрым, кара күйе.

KURUM (II) *is.* 1. Қоғам, одақ, ұйым. *Türk Dil Kurumu.* Түрік тіл қоғамы. 2. Бірлестік, бірігушілік, ортақтық.

KURUMAK *(nsz)* 1. Кебу, құрғау. *Çamaşırlar kurudu.* Жуылған кірлер кепті. *Dilim damağım kurudu.* Аузым кеуіп кетті. 2. (өсімдік) Қурау, солу. 3. *мес.* (адам) Жүдеу, арықтау, солу, сему. *Kadıncağız dertten kurudu.* Байғұс әйел қайғыдан жүдеп, солып кетті.

KURUMLANMAK *(nsz)* 1. Менменсу, кекірею, көкірегін көтеру. 2. Күйелену, күйе жағылу.

KURUMLU (I) *s.* Күйе жағылған, күйелі, күйе басқан.

KURUMLU (II) *s.* Менменшіл, төкаппар.

KURU ÖKSÜRÜK *is.* Құрғақ жөтел.

KURU SÖZ *is.* Бос сөз, бос әңгіме, құр сөз.

KURUŞ *is.* *Alm.* Куруш – лираның жүзден бірі.

KURUT *is.* *hлк.* Құрт.

KURU TEMİZLEME *is.* Химиялық жолмен тазарту.

KURUTMA *is.* Құрғату, кептіру.

KURUTMAK *(-i)* 1. Кептіру, құрғату. *Bataklık kurutmak.* Батпақты жерді құрғату. *Kayısı kurutmak.* Өрік кептіру. 2. *мес.* Титыктату, қажыту, қаусату. *Üzüntüler onu kuruttu.* Уайым-қайғы оны қажытып

жіберді.

KURUTMA MAKİNESİ *is.* Кептіргіш машина.

KURU YEMİŞ *is.* Кептірілген жемістер.

KURYE *is. Fr.* Курьер. *Diplomatik kurye.* Елшілік курьер.

KUSKUN *is.* Құйысқан.

KUSMAK (*nsz, -i*) 1. Құсу, жүрегі айну. *Hasta bütün yediklerini kustu.* Ауру барлық ішкен-жегенін құсып тастады. *Kan kusmak.* Қан құсу. 2. Қарсылық көрсету, көңілі толмайтынын білдіру. 3. (-i) (дақ т.б.) Қайта шығу, қайта көріну. *Kumaş lekeyi kustu.* Матаның дағы қайта көрінді.

KUSMUK, -ğu *is.* Құсық.

KUSTURUCU *s.* Құстыратын, құсысын келтіретін.

KUSUR *is. Ar.* 1. Кемістік, ақау, кемшілік. *Bu evin birçok kusuru var.* Бұл үйдің көптеген кемшілігі бар. *Kumaşın ufak bir kusuru var.* Матаның аздаған ақауы бар. 2. Ұқыпсыздық, селкостық, немқұрайдылық. *Görevinde kusur etmek.* Өзінің қызметіне немқұрайлы қарау. 3. Кінә, айып, қате. *Kusura bakmayın.* Айып етпегейсіз, кешіріңіз. 4. *hlk.* Қалдық, қалғаны. *Paranın kusurunu vermedi.* Ақшаның қалғанын қайтармады.

KUSURLU *s.* Кемістігі, кемшілігі бар, ақаулы.

KUSURSUZ *s.* Ақаусыз, мінсіз, кемістіксіз, мүлтіксіз.

KUŞ *is. zool.* Құс. *Avcı kuşlar.* Аушы құстар. *Evcil kuş.* Үй құсы. *Yırtıcı kuşlar.* Жыртқыш құстар. *Kuş uçuşu.* Сергек ұйқы, құс ұйқы. *Kuş yürekli.* Қорқақ, су жүрек.

KUŞAK, ğı *is.* 1. Жалпақ белдік, мата белбеу. 2. *coğr.* Белдеу. *Sıcak kuşak.* Ыстық белдеу. 3. Ұрпақ, нәсіл, буын. *Genç kuşak.* Жас ұрпақ.

KUŞAM *is.* Формалы киім; киім, киімкешек. *giyim kuşam* киім; формалы

киім.

KUŞAMLI GİYİMLİ *s.* Жасанған, әдемі киінген.

KUŞANE *is. hlk.* Аласа кішкене кастрөл.

KUŞANMAK (-i) 1. Белін буу, буыну, белбеулену. 2. Жасану, әдемі киіну.

KUŞATMA *is.* Қоршау, қамау. *kuşatmayı kaldırmak* қоршаудан, қамаудан босату.

KUŞATMAK (-i) 1. Қоршау, айналдыра бекіту, қоршау жасау. *Çitle kuşatmak.* Дуалмен қоршау. 2. *ask.* Қоршау, жан-жағынан қамап алу. *Asker şehri kuşattı.* Әскерлер қаланы қоршап алды. 3. Қаптау, жабу. *Fabrika dumanları bütün şehri kuşattı.* Фабрика түтіні қаланы жауып кетті.

KUŞBAŞI *s.* Түйір, кішкентай кесек. *Eti kuşbaşı doğramak.* Етті ұсақтап турау.

KUŞBAZ *is. T. Far.* Құсшы, құс өсіруші.

KUŞ BEYİNLİ *s.* Мисыз, миы жоқ.

KUŞ BİLİMİ *is. zool.* Орнитология – зоологияның құстар өмірін зерттейтін саласы.

KUŞBURNU *is. bot.* Итмұрын.

KUŞÇU *is.* 1. Құс өсіріп сататын адам. 2. Құсбегі, сұңқар салушы.

KUŞET *is. Fr.* (пойызда т.б.) Ұйықтайтын орын.

KUŞHANE *is. T. Far.* Құсхана.

KUŞKU *is.* Күдік, шүбә, шк. *kuşku beslemek (veya duymak)* сезіктену, күдіктену, шүбәлану. *kuşku uyanmak* секем алу, сезіктене бастау.

KUŞKUCU *s.* 1. Күдікшіл, күмәншіл, сезіктенгіш. 2. *fel.* Скептик, еш нәрсеге сенбеуші.

KUŞKUCULUK, -ğu *is.* 1. Күдікшілдік, күмәншілдік, күдікшіл болушылық. 2. *fel.* Скептицизм.

KUŞKULANDIRMAK (-i) Күдіктендіру, сезіктендіру.

KUŞKULANMAK (*nsz*) Күдіктену,

сезіктену, күмәндану.

KUŞKULU *s.* 1. Күдікті, сезікті, шүбәлі, күмәнді. 2. Қорыққан, маза-сызланған, тынышсызданған.

KUŞKUSUZ *s.* 1. Алаңсыз, тыныш, қаперсіз. 2. *zf.* Күдіксіз, шүбәсіз.

KUŞPALAZI *is. tip* Дифтерия – балалардың жұқпалы тамақ ауруы.

KUŞ TÜYÜ *is.* 1. Құстың жүні, мамық. 2. *s.* Құстың жүнінен жасалған, мамық жүннен жасалған. *Kuş yastık.* Құс жастық.

KUŞ UYKUSU *is.* Құс ұйқысы, сергек ұйқы.

KUŞ ÜZÜMÜ *is.* Сүйексіз кішкене қара жүзім сорты.

KUŞ YUVASI *is.* Құс ұясы.

KUTAN *is. zool.* Пайыз торғай.

KUTLAMAK *(-i)* 1. Құттықтау, құтты болсын айту, тілек білдіру. *Bayramınızı kutluyorum.* Сізді мерекенізбен құттықтаймын. 2. Тойлау, мейрамдау, мерекелеу. *Cumhuriyet bayramını kutlamak.* Республика мерекесін тойлау.

KUTLU *s.* Құтты, құт қонған, берекелі. *Kutlu olsun!* Құтты болсын! *Bayramınız kutlu olsun!* Мейрамыңыз құтты болсын! *Yeni yılınız kutlu olsun!* Жаңа жылыңызбен! Жаңа жылыңыз құтты болсын!

KUTLULUK, -ğu *is.* Құттылық, құт қонғандық, берекелік.

KUTSAL *s.* Қасиетті, киелі, қастерлі.

KUTSALLAŞMAK *(nsz)* Киелілену, қастер тұтылу.

KUTSALLIK, -ği *is.* Киелілік, қастерлілік, қасиеттілік.

KUTSÎ *s. Ar. bk. Kutsal.*

KUTSİYET *is. Ar. bk. Kutsallık.*

KUTSUZ *s. Ar.* 1. Құтсыз, құты жоқ, жалы ауыр, қырсық. 2. Бақытсыз, сорлы.

KUTU *is.* 1. Қорап, құты; жәшік, қобдиша. *Kalem kutusu.* Қаламсауыт, қарындаш салатын құты. *Kibrit kutusu.* Сіріңке қорабы. *Posta kutusu.* Пошта жәшігі. 2. *tec.*

Жиынтық, көптік. *Akıl kutusu.* Ақыл қалта, ақылғөй. *Fesat kutusu.* Интригашыл адам, қаскүнем адам.

KUTULAMAK *(-i)* Құтылау, құтыға салу, жәшіктеу.

KUTUP, -tbu *is. Ar.* 1. Полюс. *Kutup dairesi.* Поляр шенбері. *Kutup fecri.* Поляр шұғыласы. *Kutup gecesi.* Поляр түні. 2. *esk. tec.* Білгір, білімді.

KUTUP YILDIZI *öz. is. astr.* Темірқазық.

KUVARS *is. Alm. jeol.* Кварц.

KUVVET *is. Ar.* 1. Күш, қуат. *Kaba kuvvet.* Қара күш. 2. Қарулы күштер, әскери күш. *Hava kuvvetleri.* Соғыс – әуе флоты, авиация. *Kara kuvvetleri.* Құрлықтағы әскер. 3. *mat.* Дәреже. *kuvvet almak* қуат алу, күш алу. *kuvvetini toplamak* күш жинау, қуаттану.

KUVVETLENDİRİCİ *s.* Қуаттандыратын, күш арттыратын.

KUVVETLENMEK *(nsz)* Қуаттану, күшею, күш алу.

KUVVETLİ *s.* Қуатты, күшті. *Kuvvelli ordu.* Қуатты әскер. *Kuvvelli pehlivan.* Күшті палуан.

KUVVETÖLÇER *zf.* Динамометр.

KUVVETSİZ *s.* 1. Әлсіз, қуатсыз, күш-қуаты аз. 2. Нәтижесі аз, пайдасы жоқ, әсерсіз. *Kuvvetsiz bir ilâç.* Пайдасы аз дәрі.

KUVVETSİZLİK, -ği *is.* Әлсіздік, қуатсыздық, күшсіздік.

KUYRUK, -ğu *is.* 1. Құйрық. *Uçağın kuyruğu.* Ұшақтың құйрығы. 2. Қойдың құйрық майы. 3. Кезек. *Kuyrukta beklemek.* Кезек күту, кезекте тұру. *Kuyruğa girmek.* Кезекке кіру.

KUYRUKLU *s.* 1. Құйрықты, құйрығы бар. 2. *hfk.* Шаян.

KUYRUKLU YILDIZ *is. astr.* Құйрықты жұлдыз, комета.

KUYRUK SOKUMU *is. anat.* Құйымшақ.

KUYRUKSUZ *s.* Құйрықсыз, құй-

рығы жок.

KUYRUK YAĞI *is.* Қойдың күйрык майы.

KUYTU *s.* 1. Оңаша, оқшау, аулак (орын), таса, қаға беріс, қалтарыс (жер). *Bahçenin kuytu bir köşesi.* Баудың оқшау бұрышы. 2. Шеттегі, алыс түкпірдегі, менірсу жердегі. *Kuytu bir kasaba.* Алыс түкпірдегі поселке. 3. Күн түспейтін, көлеңкеленген, көлеңкелі.

KUYU *is.* 1. Құдық. *Kuyudan su çekmek.* Құдықтан су тарту. *Arteziyen kuyusu.* Артезиан құдық. *Kör kuyu.* Суы тартылып қалған құдық. 2. *tec.* Шұңқыр. *Kireç kuyusu.* Избес шұңқыры. 3. *mdn.* Скважина. *Petrol ve gaz kuyuları.* Мұнай және газ скважиналары.

KUYUCU *is.* Құдық қазушы, құдықшы, құдық қазуды кәсіп сткен адам.

KUYUM *is.* Зергерлік бұйымдар.

KUYUMCU *is.* Зергер, сәндік заттар жасайтын шебер адам, ұста.

KUYUMCULUK, -ğu *is.* Зергерлік, әшекейлі бұйым жасау өнері.

KUZEN *is. Fr.* Немере аға, немере іні немесе жиен аға, жиен іні.

KUZEY *is.* 1. Солтүстік. *Zonguldak Ankara'nın kuzeyindedir.* Зонгулдак Анкараның солтүстігінде орналасқан. 2. *s.* Солтүстік жақтағы, терістіктегі, солтүстік.

KUZEYBATI *is.* Солтүстік-Батыс.

KUZEYDOĞU *is.* Солтүстік-Шығыс.

KUZEY KUTBU, -nu *öz. is. coğr.* Солтүстік полюс.

KUZEYLI *is. ve s.* Солтүстіктік.

KUZEY YILDIZI *öz. is. astr.* Поляр жұлдызы.

KUZGUN *is. zool.* Құзғын, қара қарға.

KUZİN *is. Fr.* Немере әпке, сінлі немесе жиен қыз.

KUZU *is.* 1. Қозы. 2. *s.* Қозы етінен жасалған (тағам). *Kuzum!* Қозым, ботам, балақаным.

KUZU DIŞI *is.* 1. Сүт тіс. 2. *hfk.* Ақыл тіс.

KUZU KUZU *zf.* Монтиып, томпиып, момақан болып.

KUZULAMAK (*nsz*) 1. Қоздау, төлдеу. 2. (бала) Еңбектеу, тігерлеп етпеттей жүру.

KUZULAŞMAK (*nsz*) Жуасу, моп-момақан болу.

KUZULU *s.* 1. Буаз саулық. 2. Қозылы, қозысы бар.

KUZULUK, -ğu *is.* 1. Қозы тұратын қаша. 2. Момындық, жуастық.

KÜBİK, -ği *s. Fr.* 1. Куб. 2. Куб пішінді, текше пішінді. *Kübik bina.* Текше пішінді ғимарат.

KÜÇÜCÜK, -ğü *s.* Кіп-кішкене, кіп-кішкентай, титімдей.

KÜÇÜK, -ğü *s.* 1. Кішкентай, кішкене, титімдей. *Küçük şeyler.* Майда-шүйле нәрселер. *Küçük ülkeler.* Кішігірім мемлекеттер. 2. Жас, кішкентай, өрімдей, бүлдіршіндей. *Küçük bir çocuk.* Кішкентай бала. *Küçük bir kız.* Бүлдіршіндей қыз. 3. Ұсақ-түйек, майда, кішігірім. *Küçük işletmeler.* Кішігірім кәсіпорындар. 4. Кіші, кенже, жас. *Küçük kardeş.* Кіші іні. *Küçük oğlu.* Оның кенже баласы. *küçük gelmek* (киім т.б.) шақ келмеу, тар келу: *Bu şapka başıma küçük geliyor.* Бұл шапка менің басыма кішкентай болып тұр. *küçük görmek* кішісіну, баласыну.

KÜÇÜK ABDEST *is.* Кіші дәрет.

KÜÇÜK ASYA *is.* Анадолы.

KÜÇÜK AY *is.* Ақпан айы.

KÜÇÜKBAŞ *is.* Уақ мал.

KÜÇÜKÇE *s.* Кішілеу, кішірек, шағындау.

KÜÇÜK DİL *is. anat.* Кішкене тіл, тілшік.

KÜÇÜK HARF *is.* Кіші әріп.

KÜÇÜKLEŞMEK (*nsz*) Бағасы төмендеу, маңызын жоғалту.

KÜÇÜLMEK (*nsz*) 1. Кішірею, кішкентай болу, тарылу. *Pantolon yıkanınca küçüldü.* Шалбар жуылғаннан кейін тарылды. 2. *tec.* Кішірею,

өзін төмен ұстау, бас ию.

КҮЧҮЛТМЕК (-i) 1. Кішірейту, тарылту. 2. *мес.* Кішімсінү, менсінбей қарау, төмен көру.

КҮЧҮМSEMЕК (-i) Кішісінү, баласынү, кем көру, көзге ілмеу.

КҮЧҮРЕК *s. hlk.* Кішірек, шағындау.

КҮҒ *is.* Өңез, зең, көгеру. *küf bağlamak (veya tutmak)* көгеру, зең пайда болу.

КҮҒЕ *is. Yun.* Тоқылған кәрзеңке.

КҮҒЕСІ *is.* 1. Арқасына кәрзеңке байлап жүк тасушы. 2. Кәрзеңке тоқитын я сататын адам.

КҮҒҒАР *is. Ar.* Кәпір, мұсылман дінінен басқа діндегілер.

КҮҒLENMEK (*nsz*) 1. Көгеру, зең пайда болу. *Peynir küflenmiş.* Ірімшік көгеріп кетіпті. 2. *мес.* Дәурені өту, ескіру, көнеру. *Küflenmiş düşünceler.* Ескірген көзқарастар.

КҮҒLÜ *s.* 1. Көгерген, өңезденген, зең басқан. *Küflü ekmek.* Көгерген нан. 2. *мес.* Дәурені өткен, ескірген, көнерген. *Küflü kafa.* Ескішіл, кертартпа адам.

КҮҒLÜCE *is. bk.* *Mantar hastalığı.*

КҮҒFRETMEK (-e) *Ar. T.* Балағаттау, бейпіл сөйлеу, боқтау, былапыт сөзбен тілдеу.

КҮҒFÜR, frü *is. Ar.* 1. Балағат, былапыт сөз, боқтық, боғауыз. 2. Қарғыс, құдайға тіл тигізу. *küfür savurmak* балағаттау, боқтау.

КҮҒFÜRBAZ *is. Ar. Far.* Балағатшыл, боқтампаз, боқтық сөзді айтқыш.

КҮҒFÜR KҮҒFÜR *zf.* (жел) Баяу есіп, қоңыр салқын соғып.

КҮҒ YEŞİLİ *is.* Ашық жасыл, салат түстес.

КҮҒHEYLÂN *is. Ar.* Асыл тұқымды араб жылқысы.

КҮКREMEK (*nsz*) 1. (арыстан) Ақыру, ырылдау. 2. (өзен, көл) Асыптасу, шарасынан асу. 3. Ашулану, долдану, ызалану.

КҮКҮРТ,- dü *is. Far. kim.* Күкірт.

КҮКҮRTLÜ *s.* Күкіртті, күкірт қосылған, күкірті бар.

КҮЛ (I) *is.* Күл. *Sigara külü.* Темекінің күлі.

КҮЛ (II) *is. Ar. esk.* Күллі, барлық, бүкіл.

КҮЛАН *is. Far. esk.* 1. Шашақ пішінді киіз қалпақ. 2. *мес.* Қағаз қапшық. 3. *мес.* Алаяқтық, алдаушылық.

КҮЛÇЕ *is. Far.* 1. Кесек, сом. *Altın külçesi.* Алтын кесегі. 2. Үйінді, үйме, тізбек, буда. *Anahtar külçesi.* Бір бай кілт.

КҮЛFET *is. Ar.* 1. Қиындық, бейнет, қиыншылық. 2. Көп шығын, көлденең шығындар.

КҮЛFETLİ *s.* 1. Азапты, бейнетті, машақатты. 2. Шығынды, шығын-ға батыратын.

КҮЛFETSİZ *s.* 1. Қиындықсыз, оңай, машақаты аз. 2. Шығынсыз, шығыны аз, зиянсыз.

КҮЛHAN *is. Far.* Пеш, пештің оттығы (түрік моншасында).

КҮЛKEDİSİ *is. ve s. мес.* 1. Тоңғақ, суыққа шыдамсыз, тез тоңа-тын. 2. Жалқау, жатыпішер, тоғы-шар. 3. Салақ, ұқыпсыз (өйле).

КҮЛLENMEK (*nsz*) 1. Күлдену, күлге айналу. 2. *мес.* (қайғықаси-рет т.б.) Ұмытыла бастау, басылу.

КҮЛLİ *s. Ar. esk.* Күллі, барлық, бүкіл.

КҮЛLİYAT *is. Ar. esk.* (бір жазушының) Толық шығармалар жинағы.

КҮЛLİYE *is. Ar.* Мешіттің жанында орналасқан ғимарат кешендері: медресе, қайырымдылық мекемелері, кітапхана, аурухана т.б.

КҮЛLÜK, -gü *is.* 1. Қоқыс тастайтын жер. 2. Күлсауыт, шылымның күлін салатын сауыт. 3. Күлдік – пештің күл түсетін

төменгі бөлімі.

KÜLOT *is. Fr.* 1. Дамбал, шалбар ішінен киетін ішкіім. 2. Рейтуз – көбіне атқа мінгенде киетін балағы тар шалбар.

KÜL RENGİ *is.* 1. Күлгін, күл түстес түр. 2. *s.* Күлгін, күл түстес, күлге ұқсас.

KÜLT *is. Fr.* 1. Табыну, сиыну. 2. Дін, ғибадат. 3. Діни салт-дәстүр.

KÜLTİVATÖR *is. Fr.* Культиватор.

KÜLTÜR *is. Fr.* 1. Мәдениет. *Kültür bakanı.* Мәдениет министрі. 2. *biy.* Дақыл. *Tarım kültürleri.* Ауыл шаруашылық дақылдары.

KÜLTÜR BİTKİLERİ *is.* Мәдени өсімдіктер.

KÜLTÜREL *s. Fr.* Мәдени, мәдениетке қатысты. *Kültürel işbirliği.* Мәдени ынтымақтастық.

KÜLTÜRFİZİK, -ği *is.* Дене шынықтыру.

KÜLTÜRLÜ *s.* Мәдениетті, мәдениеті жоғары.

KÜLTÜRSÜZ *s.* Мәдениетсіз, мәдениеті жоқ.

KÜLTÜRSÜZLÜK, -ğü *is.* Мәдениетсіздік.

KÜLTÜR VARLIKLARI *ç. is.* Мәдени құндылықтар.

KÜLÜNK, -ğü *is. Far.* Шот балға, кирка.

KÜLÜSTÜR *s. tkz.* Көне, тозығы жеткен, ескі. *Külüstür bir evde oturuyor.* Ескі үйде тұрады.

KÜME *is.* 1. Үйінді, үйме. 2. Тобыр, топ. *İnsan kümesi.* Бір топ адам. 3. *sp.* (футбол) Лига, одақ. 4. *sp.* Команда.

KÜMELEMEK *is.* Жию, шоғырлау, үйме-үйме ету.

KÜMES *is. Yun.* Тауыққора, тауық қамайтын қора. *Kümes hayvanları.* Үй құстары. 2. *tec.* Үйшік, кішкене үй.

KÜNCÜ *is. Far. hlk.* Күнжіт – майлы өсімдік.

KÜNDE *is. Far. esk.* 1. Бұғау, кі-

сен, шынжыр. 2. *tec.* Қақпан, тор. *kündüye gelmek* торға түсу, алданып қалу.

KÜNK, -gü *is. Far.* Су құбыры. *Çimento küngü.* Цемент құбыр.

KÜNYE *is. Ar.* Жеке адамның іс қағаздары, бір адамға қатысты құжаттар.

KÜP (I) *is. Ar.* 1. Үлкен қыш құмыра. 2. *argo* Мас адам. 3. Молдық, көптік. *Akul küpü.* Ақыл-гөйлік. *küplere binmek* қатты ашулану, долдану. *küpe dönmek* семіріп кету, семіру.

KÜP (II) *is. Fr. mat.* Куб. *Metre küp.* Кубометр.

KÜPE *is.* Сырға.

KÜPELİ *s.* Сырғалы, сырға такқан.

KÜP ŞEKER *is.* Шақпақ кант.

KÜRDAN *is. Fr.* Тіс тазартқыш. *kürdan gibi* қу таяқтай, арық.

KÜRE (I) *is. Ar. mat.* 1. Шар. *Küre biçiminde.* Шар тәрізді, домалақ. 2. Жер шары, өлем.

KÜRE (II) *is. mdn.* Домна пеші.

KÜREK, -ği *is.* 1. Күрек. 2. Ескек.

KÜREK KEMİĞİ *is. anat.* Жауырын.

KÜRELEMEK (-i) Күректеу, күрекпен тазалау.

KÜRELENMEK (nsz) Күреу, күрекпен бір жерге жинау.

KÜREMEK (-i) Күректеу, күрекпен тазалау.

KÜRESEL *s.* Шар тәрізді, сфералық, домалақ

KÜRESELLEŞMEK (nsz) Жаһандану.

KÜRK *is.* 1. Аң терісі. 2. *s.* Теріден тігілген. *Kürk manto.* Тері тон, ішік.

KÜRKÇÜ *is.* Аң терісінің маманы, тері илеуші маман.

KÜRSÜ *is. Ar.* 1. Мінбе. *Kürsüye çıkmak.* Мінбеге шығу. 2. *esk.* Кафедра. *Türk Dili kürsüsü.* Түрік тілі кафедрасы.

KÜRT *öz. is.* Күрд – Кіші Азияны мекендеуші халық.

KÜRТАЈ *is. Fr. tp* 1. Қыру, қыр-

нау, кырып тазарту. 2. Бала түсіру, аборт.

KÜRTÜN (I) *is. hlk.* Ершік, атамай.

KÜRTÜN (II) *is. hlk.* Күртік қар.

KÜS *s.* Өкпелі, ренішті, көңілі қалған.

KÜSEĞEN *s. hlk.* Өкпешіл, өкпелегіш, ренжігіш.

KÜSKÜ *is.* Сүймен, лом.

KÜSKÜN *s.* Өкпелі, ренішті, көңілі қалған.

KÜSKÜNLÜK, -ğü *is.* Өкпе-наз, өкпеленіш, өкпе-базына.

KÜS KÜS *zf.* Қорқа-қорқа, үркіп, тайсалып.

KÜSMEK, -er (-e) 1. Өкпелеу, ренжу, налу. *Talihine küsmek.* Тағдырына налу. 2. (өсімдік) Қурау, солу, өспей қалу. *Ağaç yerini sevmedi, küstü.* Ағаш отырғызылған жерді жерсінбей, солып қалды.

KÜSTAN *is. ve s. Far.* Арсыз, бетпақ, әдепсіз.

KÜSTANҒА *s. ve zf.* Арсызданып, қарабеттеніп.

KÜSTANЛАҒМАК (*nsz*) Арсыздану, бетпақтану, көгеріп-сазарып долдану, әдепсіздену.

KÜSTANLIK, -ği *is.* Арсыздық, бетпақтық, әдепсіздік, ұятсыздық.

KÜSTÜRMEK (*-i*) Өкпелету, ренжіту, көңілін қалдыру.

KÜSUR *ç. is.* 1. Қалдық, қалған бөлігі, артық. *Paranın küsuru sizde kalsın.* Ақшаның қалғаны сіздікі болсын. 2. Артық, үстеме, қосымша.

On bin küsur lira. Он мыңнан артық ақша.

KÜSURAT *ç. is.* Артық, басы артық, артылған, қалдық.

KÜSÜŞMEK (*nsz, -le*) Өкпелесу, ренжісу.

KÜT (I) *s.* 1. Доғал, сүйрік емес, келте. *Küt parmaklar.* Келте әрі жуан саусақтар. 2. Өтпейтін, өткір емес. *Küt makas.* Өтпейтін қайшы.

KÜT (II) *is.* Тық, тықылдаған дыбыс.

KÜTLE *is. Ar.* 1. Үйінді, кесек (тас, мәрмәр т.б. заттардың үйіндісі). 2. Көпшілік, тобыр, қауым. *Halk kütleleri.* Қалың жұртшылық.

KÜTLEMEK (*nsz*) Тықылдату, тарсылдату, қағу.

KÜTLESEL *s.* Жаппай, көпшілік.

KÜTLEŞMEK (*nsz*) Мұқалу, жүзі тұқылдану.

KÜTÜK, -ğü *is.* 1. Бөрсене, дөңбек ағаш. 2. Түбір, тамыр. 3. Жүзім сабағы. 4. Реестр, тізім. *Seçim kütüğü.* Сайлаушылар тізімі.

KÜTÜPHANE *is. Ar.* 1. Кітапхана. 2. *esk.* Кітап дүкені.

KÜTÜPHANECİ *is.* 1. Кітапханашы, кітапхана қызметкері. 2. *esk.* Кітап дүкенінің қожайыны.

KÜTÜRDEMEK (*nsz*) Қытырлау, сықырлау, қытыр-қытыр, қытырлатып.

KÜVET *is. Fr.* 1. Шылапшын, леген. 2. Ванна, кісі шомылатын терең астау.

L

L, l – түрік әліпбиінің он бесінші әріпі.

LÂBİRENT *is. Fr.* 1. Лабиринт – кірген адам оңайлықпен шыға алмайтын етіп жасалған коридорлы үй . 2. *мес.* Шытырман іс, шым - шытырық оқиға.

LÂBORANT *is. Alm.* Лаборант.

LÂBORATUVAR *is. Fr.* Лаборатория. *Fizik Laboratuvarı.* Физикалық лаборатория. *Dil Laboratuvarı.* Лингафон кабинеті.

LÂCİVERT, - di *is. Far.*1. Қою көк түс. 2. *s.* Қою көк.

LÂF *is. Far.*1.Сөз.*Ben lâfımı bitirmeden o atıldı .* Мен сөзімді бітірмей жатып, ол шапшып қоя берді. 2. Бос сөз, құр сөз. *Onun söyledikleri lâfıan ibaret.* Оның айтқандарының бәрі бос сөз. 3. Әңгіме, мәселе, сөз, әңгіме желісі. *Lâfi değıstirdi.* Әңгіменің желісін басқа жаққа бұрып жіберді. *lâf açmak* сөйлей бастау, әңгімені бастап жіберу. *lâf anlatamaz* сөзді түсінбейтін, сөз ұқпайтын. *lâfa dalmak* әңгімеге беріліп кету, көп әңгімелесу. *lâfi geçmek* 1) сөзі өтімді болу, сөзі жүру . 2) әңгімеге арқау болу. *lâfi uzatmak* сөзді көбейтіп жіберу, көп сөйлеп қоймай қою. *lâfını kesmek* біреудің әңгімесін бөліп жіберу, килігу.*lâfını şaşurmak* сөзден жаңылу, не айтарын білмеу.

LÂFAZAN *s. Far.* Мылжың, сөз-құмар, көк ауыз.

LÂFAZANLIK, -ği *is.* Мылжыңдық, көкезулік, мыжымалық.

LÂFÇI *s.* 1. Мылжың, көп сөйлейтін. 2. Сөзуар, шешен, тілмар, сөзшең.3. *мес.* Өсекші, өсекқұмар.

LÂFLAMAK (*nsz*) *hlk.* Әңгімелесу, сөйлесу, әңгіме айту.

LÂFZEN *zf. Ar.* Ауызша, ауызша

түрде.

LÂĞAR *s. Far.* Арық, жүдеу.

LÂĞİM *is. Yun.* 1. Кір сулар ағатын жер асты науа. 2. *мес.* Үңгір, қазба.

LÂĞİM DÖŞEMİ *is.* Канализация, канализация жүйесі, жер асты су құбырлары.

LÂHANA *is. Yun . bot.* Капуста. *Lâhana dolması.* Капуста жапырағына орап пісірілген турама ет. *Lâhana turşusu.* Тұздалған капуста.

LÂHİT, -hdi *is. Ar* Мазар, мола.

LÂHZZA *is. Ar.* Бір сөт.

LÂİK *s. Fr.* Зайырлы – дінді мемлекет істеріне араластырмайтын, дін ықпалынан арылған. *Türkiye Cumhuriyeti lâik devlettir.* Түркия Республикасы зайырлы мемлекет.

LÂİKLİK, -ğı *is.* Мемлекет істеріне дінді араластырмау жағдайы.

LÂKAP, -bı *is.* Лақап ат, жалған есім. *lâkap takmak* лақап тағу, жалған есім беру.

LÂKAYDİ *is* Немқұрайдылық , селқостық , парықсыздық.

LÂKAYT *s.* Немқұрайды, селқос, немкетті.

LÂKAYTLİK, -ğı *is.* Немқұрайдылық, немкеттілік.

LÂKE *s.* Лакпен сырланған, лакталған.

LÂKIRDİ *is.* 1. Сөз. *Lakırdısı az.* Аз сөзді, көп сөйлемейтін. 2. Бос әңгіме, құр сөз.

LÂKİRDİCİ *s.* 1. Мылжың, көп сөйлейтін. 2. *мес.* Өсекші, өсекқұмар.

LÂKİN *bağ. Ar.* Бірақ, алайда, өйтсе де, дегенмен.

LÂKLÂK, -ğı *is.* Ләйлектің шықшылықтауы. 2. *мес.* Бос әңгіме, құр сөз. *lâklâk etmek* шатпақтау, көп сөйлеу.

LÂKLÂKA *is. Ar.* Мылжыңдық, көкезулік, мыжымалық.

LÂKONİK *s. Fr.* Қысқа, ықшамды.

LÂKTOZ *is. Fr. kim.* Лактоза, сүттегі кант.

LÂL *s. Far.* Мылқау, сөйлей алмайтын.

LÂLE *is. Far. bot.* Қызғалдақ.

LÂMBA *is. Yun.* Лампы, шам. *Gaz lâmbası.* Керосин шамы. *Madenci lâmbası.* Рудник шамы.

LÂMEKÂN *s. Ar.* Мекенсіз, тұрақжайы жоқ. 2. Үйсіз-күйсіз, баспанасыз.

LÂNET *is. Ar.* Лағынет, қарғыс. 2. *s.* Лағынет атқан, қарғыс атқан, жеркенішті. *lânet etmek* лағынеттеу, қарғау. *lânet okumak* лағынет айту, лағынет жаудыру.

LÂNETLEMEK *(-i)* Лағынеттеу, қарғап-сілеу.

LÂNETLI *s.* Лағынетті, қарғысқа ұшыраған, қарғыс тиген.

LANGIR LUNGUR *zf.* 1. Қаңғыр-күңгір, даңғыр-дүңгір, салдыр-күлдір. 2. Ойланбастан, жорамалдап.

LÂNSE *s. Fr.* Ерекшеленген, алға тартылған.

LÂPA *is.* 1. Көже, сұйық ботқа, быламық. 2. Ыстық басу, булау. *Hardal lâpası.* Горничник, қыша жағылған қағаз.

LÂPACI *s. мес.* Әлсіз күшсіз.

LÂPA LÂPA *zf.* Жапалақ-жапалақ, үлпек. *Lâpa lâpa kar yağmak.* Жапалақтап қар жауу.

LÂRENJİT *is. Fr.ıp* Ларингит-көмейдің тамаурауы, тамақ қарлығы.

LÂZER *is. İng. bk.* Lazer.

LÂSTİK, -gi *s. Fr.* 1. Резеңке. 2. Өшіргіш. 3. Резеңке галош. 4. Авто. Шина.

LÂSTİK AĞACI *is. bot.* Каучук ағашы.

LÂSTİKÇI *is.* 1. Резеңке бұйымдарды сататын адам. 2. Автомобиль шиналарын сататын адам.

LÂTİF *s. Ar.* Нәзік, сүйкімді, жағымды.

LÂTİFE *is. Ar.* Әзіл, қалжың.

lâtifeden anlamak әзілді түсіну.

lâtife etmek қалжындау, әзілдеу.

LÂTİFECİ *s.* Әзілқой, қалжыңбас.

LÂTİN *is. tar.* Латын.

LÂTİNCE *is. tar.* Латын тілі, латынша.

LÂUBALÎ *s. Ar.* 1. Ожар дөрекі. 2. Именбестен, ожарлықпен, тікеден-тік, ай-шайға қарамай.

LÂUBALÎLESMEK *(nsz)* Ожарлану, дөрекілену, ерсілену.

LÂUBALİLİK, -gi *is.* Қысылып-қымтырылмаушылық, өзін-өзі еркін ұстаушылық; ожарлық, дөрекілік.

LÂV *is. İt.* Лава-жанартаудан атылып шығатын отты сұйық балқыма. *Lâv taşması.* Лава тасқыны.

LÂVABO *is. Lât.* Қол жуғыш, раковина. 2. Дәретхана.

LÂVAJ *is. Fr.* Жуу, шаю, тазарту. *lâvaj yapmak* (асқазанды т.б.) тазарту, жуу.

LÂVANTA *is. İt.* (лаванда гүлінен шығарылатын) Иіс май, өтір.

LÂVMAN *is. Fr.* 1. Клизма. 2. (асқазанды) Тазарту, жуу.

LÂYİK, -ği *s. Ar.* Лайықты, тұрарлық, лайық. *Övgüye lâyik.* Мақтауға тұрарлық. *lâyik görmek* лайық көру, лайық санау. *lâyik olmak* лайықты болу.

LÂYIKIYLA *zf.* Лайықты түрде, жөндеп дұрыстап.

LÂZER *is. İng.* Лазер. *Lâzer ışını.* Лазер сәулесі.

LÂZİM *s. Ar.* Керек, қажет; керекті қажетті. *lâzım gelmek (veya olmak)* керек болу, қажет болу.

LEBLEBİ *is. Far.* Қуырылған ноқат.

LEBLEBİCİ *is.* Қуырылған ноқат сататын адам.

LEGAL, -li *s. Fr.* Ресми, заңды.

LEGALLEŞMEK *(nsz)* Ресмилену, заңға сәйкестену.

LEĞEN *is. Far.* 1. Шылапшын, леген. 2. *anat.* Жамбас.

LEH *öz. is. Rus.* Поляк.

- LEN** *e. Ar.* Үшін, пайдасына. *Benim lehimde konuştu.* Менің пайдама, мені жақтап сөйледі. *Babanın fikri, her zaman senin lehinedir.* Әкенің ойы — әрдайым сен жақта, сенің пайдаңа шешіледі.
- LENÇE** *öz. is.* Поляк тілі.
- LENÇE** *is. Ar.* Диалект, диалектілік ерекшелік.
- LENÇE BİLİMİ** *is. ve d. b.* Диалектология.
- LENİMLEMEK** *(-i)* Дөнекерлеу, дөнекермен біріктіру.
- LENİMLİ** *s.* Дөнекерленген, біріктірілген, қосылған.
- LEKE** *is. Far.* 1. Дақ, былғанған жерде қалған тап. *Yağ lekesi.* Май дағы. *Kan lekesi.* Қан дағы. 2. *mec.* Жаман атақ, жаман ат; маскара болушылық, абыройсыздық.
- LEKELEMEK** *(-i)* 1. Былғау, лақтау, кірлету. 2. *mec.* Қаралау, кір келтіру, ұятқа қалдыру.
- LEKELENMEK** *(msz)* 1. Былғану, ластану, кірлену. 2. *mec.* Кір келу, ұятқа қалу, абыройы төгілу, маскара болу.
- LEKELİ** *s.* Дақ түскен, былғаныш, ластанған. 2. *mec.* Маскара болған, абыройы төгілген, ұятқа қалған, жаман аты шыққан.
- LEKELİ HUMMA** *is. tıp* Бөртпе, сүзек.
- LEKESİZ** *s.* 1. Дақсыз, таза, кірсіз. 2. *mec.* Таза, бұзылмаған, жаман аты шықпаған.
- LEKSİKOĞRAF** *is. Fr.* Лексикограф, сөздік жасаушы маман.
- LEKSİKOĞRAFI** *is. Fr.* Лексикография — сөздік жасаудың теориясы мен практикасы.
- LEKSİKOLOG** *is. Fr.* Лексиколог, лексикология маманы.
- LEKSİKOLOGİ** *is. Fr.* Лексикология — тілдің сөздік құрамын зерттейтін бөлімі.
- LEKTÖR** *is. Fr.* Лектор, лекция оқитын адам.
- LEKTÖRLÜK, -ğü** *is.* Лектор болушылық, лекция оқушылық, лекторлық.
- LENF** *is. Fr. anat.* Лимфа. *Lenf bezleri.* Лимфа бездері. *Lenf damarları.* Лимфа тамырлары.
- LENFA** *is. Fr. bk.* Lenf.
- LENGER** *is. Far.* 1. Жалпақ бакыр табак. 2. *den.* Зәкір, якорь.
- LENGÜSTİK, -ği** *is. Fr.* Лингвистика.
- LENS** *is. İng.* Линза.
- LEOPAR** *is. Fr. zool.* Қабылан (жыртқыш аң).
- LEPRA** *is. Yun. tıp* Алапес (ауру).
- LEŞ** *is. Far.* 1. Өлімтік, жан-жануардың көмілмей қалған өлекесі, жемтігі. 2. *is. ve s.* Иістеніп кеткен, жағымсыз иіс шығарған. *leş gibi sarhoş* өле мас, ес-түсін білмейтіндей мас.
- LETAFET** *is. Ar.* 1. Тартымдылық, сүйкімділік. 2. Сыпайылық, нәзіктік, талғағыштық.
- LETARJİ** *is. Fr. tıp* Летаргия.
- LETÇE** *is.* Латыш тілі.
- LETON DİLİ** *öz. is.* Латыш тілі.
- LEVAZİM** *ç. is. Ar.* 1. Инвентарь. 2. *ask.* Жабдықтау қызметі, индентанттық қызмет.
- LEVAZIMCI** *is. ve s.* Жабдықтаушы, жабдықтау ісін басқарушы.
- LEVENT, -di** *is. Far. tar.* 1. (Осман заманында) Теңіз әскері, матрос. 2. *s. mec.* Сымбатты, тұлғалы, бойшан.
- LEVHA** *is. Ar.* 1. Мандайша жазу, жазуы бар тақтайша. *Sokak levhası.* Көшенің аты жазылған тақтайша. 2. Плакат, сурет.
- LEVREK, -ği** *is. Yun. zool.* Теңіз алабұғасы.
- LEYLAK, -ğı** *is. Ar. bot.* Бозқараған, сирень.
- LEYLEK, -ği** *is. Far. zool.* Ләйлек, құтан.
- LEZİZ** *s. Ar.* Дәмді, төтті.
- LEZZET** *is. Ar.* 1. Дәм, татым. *Bi elmanın garip bir lezzeti var.* Бұл алманың дәмі бір түрлі. 2. Ләззат, жан рахаты. *lezzet duymak* ләззат

- алу, рахаттану.
- LEZZETLENDİRMEK** (-i) Дәмін келтіру, дәмді ету, татымды қылу.
- LEZZETTLİ** s. 1. Дәмді, татымды, тәтті. 2. Ләззатты, қызғылықты, рақатты.
- LEZZETLİLİK,-ği** is. Дәмділік, татымдылық, тәттілік.
- LEZZETSİZ** s. Дәмсіз, татымсыз татымы жоқ.
- LEZZETSİZLİK,-gi** is. Дәмсіздік, татымсыздық.
- LİG** is. Қоқыс, үйінді, салынды.
- LİBERAL,-li** s. Fr. 1. Либерал. 2. тес. Ымырашыл.
- LİBERALİZM** is. Fr. Либерализм.
- LİBERASYON** is. Fr. ekon. Сырттан еркін тауар әкелу.
- LİBRETTO** is. İt. müz. Либретто – музыкалық шығарманың, көбінесе операның сөздері.
- LİDER** is. İng. 1. Лидер, басшы, жетекші. *Parti lideri*. Партияның басшысы. 2. sp. Лидер озат.
- LİDERLİK,-ği** is. 1. Басшылық, жетекшілік. 2. Лидерлік, озаттық.
- LİF** is. Ar. Талшық, тал жіп. *Hurma lifi*. Құрманың талшығы. 2. Өсімдік талшықтарынан жасалған ысқыш.
- LİFЛЕМЕК** (-i) Ысқышпен жуыну.
- LİFLİ** s. Талшықты, тал жіпті.
- LİG** is. Fr. Лига, кәсіпқой футбол командасы.
- LİKİT,-di** is. Fr. 1. Нақты, қолма-қол ақша. 2. s. Сұйық аққыш. *Likit gaz*. Сұйық газ.
- LİKÖR** is. Fr. Ликер.
- LİMAN** is. Yun. Порт; айлақ. *Limanda yatacak*. Портта тұру. *Hava limanı*. Аэропорт.
- LİMANЛАМАК** (nsz) 1. Портқа кіру, айлақта тұру. 2. Саябырсу, тынышталу (теңіз, жел).
- LİMİT** is. Fr. Шек, норма, лимит. Лимиттеу, нормалау, шек қою.
- LİMİTET** s. İng. Шек қойылған, шектелген.

- LİMİTET ORTAKLIK-ğı** is. huk. ve tic. Жауапкершілігі шектеулі серіктестік.
- LİMİTET ŞİRKET** is. bk. *Limitet ortaklık*.
- LİMİTSİZ** s. Шексіз, шек қойылмаған.
- LİMÖN** is. Yun. bot. Лимон.
- LİMÖNATA** is. İt. Лимонад, тәтті сусын.
- LİMÖNЛАМАК** (-i) Лимон шырынын қосу, лимон сығу.
- LİMÖNLU** s. Лимон қосылған, лимонды. *Limonlu çay*. Лимон қосылған шай.
- LİMÖN TOZU** is. hlk. Лимон қышқылы.
- LİMÖN TUZU** is. hlk. Лимон қышқылы.
- LİNÇ,-cı** is. İng. Бір топ адамның біреуді жазықты деп есептеп тергеусіз, сотсыз таяқтап өлтіруі. *linç etmek* (біреуді) аяусыз ұрып-соғып өлтіру.
- LİR** is. Fr. müz. Лира – көне дәуірдегі музыкалық ішектегі аспап.
- LİRA** is. İt. Лира – Түркияның ақша өлшемі. *Türk lirası*. Түрік лирасы.
- LİRET** is. İt. Лира – Италияның ақша өлшемі.
- LİRİK,-ği** s. Fr. 1. Лирикалы, лирикалық. *Lirik şair*. Лирик ақын. 2. ed. Лирикалық (өлең). 3. is. ed. Лирика, лирикалық шығарма.
- LİRİZM** is. Fr. Лиризм, сыршылық.
- LİSAN** is. Ar. Тіл, сөйлеу.
- LİSANİ** is. Ar. Тілге қатысты, тілдік.
- LİSANS** is. Fr. 1. Жоғарғы оқу орнын бітіргені туралы диплом. 2. tic. Лицензия. *İhraç lisansı*. Сыртқа тауар шығару лицензиясы.
- LİSANSLI** s. Лицензиясы бар, рұқсаты бар.
- LİSANSÜSTÜ** is. Fr. T. Жоғары оқу орнын бітіргеннен кейін білім жетілдіру (аспирантура, докторантура).

LİSE *is. Fr.* Лицей.

LİSELİ *is. ve s.* Лицейдің оқушысы.

LİSTE *is. İt.* Тізім, сан. *Eşya listesi.* Заттардың тізімі. *Fiyat listesi.* Баға көрсеткіш, заттардың бағасы көрсетілген тізім. *Yemek listesi.* Ас мәзірі, меню. *Listeye geçirmek.* Тізімге кіргізу. *Liste yapmak.* Тізім жасау.

LİSTELEMEK (-i) Тізімдеу, тізімге алу, тізімге қосу.

LİTOGRAFI *is. bk.* Litografya. .

LİTOGRAFYA *is. Yun.* Литография – жадағай тасқа басу әдісі.

LİTKE *is. Yun.* Литр.

LİTRELİK, -ğ*i s.* Литрлік. *Üç litrelik şişe.* Үш литрлік бөтелке.

LİYAKAT, -ti *is. Ar.* 1. Қызмет, еңбек. 2. Құн, құндылық. *liyakat göstermek* өзінің қабілетін көрсету.

LİYAKATLI *s.* Қабілетті, икемді, қолынан іс келетін.

LİYAKAT SAHİBİ *is.* Іскер, істің жөнін білетін адам.

LİYAKATSİZ *s.* Қабілетсіз, икемсіз, қолынан іс келмейтін.

LOCA *is. İt.* 1. Ложа – театрда бірнеше адамға арналған бөлім. 2. Ложа – масондар ұйымының бөлімі.

LODOS *is. Yun.* 1. Оңтүстіктен соққан жел. 2. Оңтүстікке қараған жақ. *Lodosa bakan pencereler.* Оңтүстікке қараған терезелер. 3. Оңтүстіктен соққан желдегі теңіз дауылы.

LODOSLAMAК (*nsz*) 1. (оңтүстік желі) Соғу, есу. 2. (ауа райы) Жылыну, жылып кету.

LOGARİTMA *is. Yun. mat.* Логарифм – дәреже көрсеткіш.

LOGİSTİK, -ğ*i is. Yun. bk.* Lojistik.

LOGUSA *is. Yun.* Жас босанған әйел.

LOJİK *is. Fr.* Логика.

LOJİSTİK, -ğ*i is. Fr. ask.* Тылдағы қызмет.

LOJMAN *is. Fr.* (мекемелердің өз қызметкерлеріне арнап салдыр-

ған) Жатақхана я тұрғын үй.

LOKAL, -li *s. Fr.* 1. Жергілікті, бір жердің шеңберінен аспайтын. 2. *is.* Клуб, ғимарат, жай үй. *Siyasal kuruluşların lokalleri.* Қоғамдық ұйымдардың ғимараттары. 3. Түнгі клуб.

LOKANTA *is. İt.* Асхана; ресторан.

LOKAVT *is. İng.* Локаут – кәсіп иелерінің жұмысшыларды бірден я жаппай жұмыстан шығаруы.

LOKMA *is. Ar.* 1. Үзім, тілім. *Bir lokma ekmek.* Бір тілім нан. 2. Тоқаш, нан. 3. *hkk.* Ас, тағам. *Bu akşam lokmayı beraber yeriz.* Бүгін кешке тамақты бірге жейміз. 4. *tec.* Еңбексіз келген байлық, ақша т.б., жіліктің майлы басы.

LOKMACI *is.* Тәтті тоқаш пісіретін я сағатын адам.

LOKMA GÖZLÜ *is.* Бадырақ көз.

LOKOMOTİF *is. Fr.* Локомотив, паровоз. *Elektrikli lokomotif.* Электровоз.

LOKUM *is. Ar.* Локум – шекерлі крахмалдан істелетін, төрт бұрышты тәтті тағам. *lokum gibi* 1) дәмді, татымды; жұмсақ. 2) сұлу, әдемі (әйел).

LOMBOZ *is. Yun. den.* Иллюминатор – кемеңгі, ұшақтың қалың әйнекті терезесі.

LOP *s.* Жұмсақ және дөңгелек.

LOP YUMURTA *is.* Қатып піскен жұмыртқа.

LOR *is. Far.* Ірімшік.

LORT, -du *is. İng. hkk .1.* Лорд. *Lordlar kamarası.* Лордтар палатасы. 2. *hkk.* Бай, дәулетті.

LOSİYON *is. Fr.* Иіс су, әтір.

LOŞ *s.* Ала көлеңке, көмескі, қара көлеңке.

LOŞLAŞMAК (*nsz*) Қараю, қараңғылану.

LOŞLUK, -ğ*u is.* Ымырт, іңір, қас қарайған кез.

LOTA *is. Lât. zool.* Лақа (балық) .

LOTARYA *is. İt.* Лотарея.

LOTUS *is. Yun. bot.* Лотос – көп

жылдық әсем гүлді су өсімдігі.

LÖK (I) *is. hlk.* Жеті жасына толған еркек түйе.

LÖK (II) *is. hlk.* Сылайтын, саңылауды бігейтін қоймалжың зат.

LÖKLEMEK (-i) *hkl.* Сылау, сылап бігеу, саңылауды тығындау.

LÖKOSİT *is. Fr. tıp* Лейкоцит – қандағы ақ түйіршік.

LÖSEMİ *is. Fr.* Лейкемия, ақшыл қан – қандағы ақ түйіршіктердің көбеюі себепті болатын ауру.

LÜGAT,-ti *is. Ar. esk.* 1. Сөз. 2. Сөздік.

LÜGATÇE *is. Ar.* Кішкентай сөздік.

LÜKS (I) *s. ve is. Fr.* 1. Сәнділік, салтанаттылық. 2. Сәнді, салтанатты, әдемі.

LÜKS (II) *is. Lât. fiz.* Люкс – жарық өлшемі.

LÜKS HAYAT *is.* Сән-салтанатты тұрмыс.

LÜP *is. argo* Тегін келген нәрсе. *Lüpe bayılır.* Тегін алғанды жақсы көреді.

LÜPTEN *zf. argo* Тегін, текке, төлеусіз, ақысыз.

LÜTERCİ *öz. is. ve s.* Лютеран – лютеран дініндегі.

LÜTFEN *zf. Ar.* 1. Өтініш! Мархабат!

LÜTFETMEK (-i, -e) *Ar. T.* 1. Беру, ұсыну. *Okuduğumuz şiiri bana lütfeder misiniz?* Сізбен бірге оқыған өлеңді маған бересіз бе? 2. Айту, баяндау. *Adınızı lütfeder misiniz?* Есіміңізді айтып жібересіз бе? 3. Рұқсат беру. 4. Сыпайылық көрсету, қарапайымдылық таныту.

LÜTUF,-tfu *is. Ar.* Сыпайылық, игі ниеттілік, қайырымдылық. *Lütuf dilemek* көмек сұрау.

LÜTÜFKÂR *s. Ar. Far.* Сыпайы, қайырымды, рақымды.

LÜZUM *is. Ar.* Қажеттілік, керектілік. *Lüzumdan dolayı.* Қажет болғандықтан. *lüzum görmek* қажет деп санау.

LÜZUMLU *s.* Керек, қажет.

LÜZUMLU LÜZUMSUZ *zf.* Орынды-орынсыз, қажетті-қажетсіз.

LÜZUMSUZ *s.* Керексіз, пайдасыз, бекер. *lüzumsuz yere* бекерге, босқа.

LÜZUMSUZLUK,-ğu *is.* Керексіздік, қажеті шамалылық, зәру еместік.

М

М,м – түрік әліпбиінің он алтыншы әрпі.

MAALESEF *zf. Ar.* Өкінішке орай, әттеген-ай.

MAARİF *is. Ar. esk.* Оқу-ағарту, білім беру ісі.

MAARİFÇİ *is. ve s.* Оқу-ағарту саласының қызметкері.

MAAŞ *is. Ar.* Жалақы, еңбекақы. *maaş almak* жалақы алу. *maaş bağlamak* жалақы тағайындау.

MAAŞ BORDROSU *is.* Жалақы төлеу ведомості.

MAAŞLI *s.* Жалақылы, еңбекақы төленетін.

MAAZALLAN *ünl.* Құдай сақтасын! Құдай басқа бермесін! Құдай бетін аулақ қылсын!

MABAT, -dı *is. Ar.* 1. (әңгіменің, романның) Жалғасы, аяғы, соңы. 2. *argo* Арт, күйрек.

MABET, -di *is. Ar.* 1. Храм, шіркеу. 2. Ғылымға, өнерге қызмет ететін жер.

MABUT, -du *is. Ar.* Табынатын нәрсе, құдай, кумір.

MACAR *öz. is.* Мадьяр, венгр. *Macar dili.* Венгр тілі.

MACARCA *öz. is.* Венгр тілі.

MACERA *is. Ar.* (бастан өткен) Қызықты, шытырман оқиға; соқыр тәуекел. *maceraya atılmak* тәуекелге бел байлау.

MACERACI *s.* Шытырман жолды ұнатушы, тәуекелшіл.

MACERALI *s.* Шытырман оқиғалы.

MACUN *is. Ar.* 1. Паста. *Diş macunu.* Тіс пастасы. 2. Сылайтын, бітейтін зат, замазка. *Cam macunu.* Терезе жиектерін сылайтын замазка.

MACUNLAMAQ *(-i)* Сылау, сылап бітеу.

MAÇ *is. İng.* Матч, кездесу, жарыс. *Boks maçı.* Бокстан жарыс. *Futbol maçı.* Футбол матчы.

MAÇA *is. İt.* (карта ойынында) Қарға.

Maça beyi. Тұз қарға. *Maça oğlu.* Валет қарға.

MADALYA *is. İt.* Медаль. *madalyanın ters tarafı* медальдің теріс жағы.

MADALYON *is. İt.* Медальон.

MADAM *İs. Fr.* 1. Ханым – Францияда үйленген әйелдерге айтылатын қаратпа сөз. 2. Түркияда мұсылман емес әйелдерге айтылады.

MADDE *is. Ar.* 1. Материя, зат. 2. Зат, нәрсе, материал. *Patlatıcı maddeler.* Жарылғыш заттар. 3. Бап, тарау, бөлім. *Anayasanın beşinci maddesi.* Атазаңның бесінші бабы.

MADDECİ *s. ve is. fel.* 1. Материалист. 2. *tec.* Дүниеқор дүниеқоныз.

MADDECİLİK, -ği *is. fel.* Материализм.

MADDESEL *s.* Материялық, заттық.

MADDİ *s. Ar.* Материалдық. *Maddî değerler.* Материалдық құндылықтар. *Maddî zarara uğramak.* Материалдық шығынға ұшырау.

MADDİLEŞMEK *(nsz)* Материалдық құндылықтарға көп көңіл бөлу.

MADDİLİK, -ği *is.* Заттық, материалдық.

MADDEM *bağ. Ar.* Егерде, солай болғандықтан, сондықтан. *Madem istiyorsun.* Егерде сен өзін қалап тұрсаң. *Madem öyle söyledi, öyle yaparsınız.* Егерде солай айтқан болса, бізде солай жасаймыз.

MADEMKİ *bağ. Ar. Far. bk.* Madem.

MADEN *is. Ar. jeol.* 1. Металл. *Hafif madenler.* Жеңіл металдар. *Has madenler.* Асыл (қымбат) металдар. *Nadir madenler.* Сирек металдар. 2. Рудник. *Maden işçisi.* Руда қазушы. 3. *s.* Металл, металдан жасалған. *Maden kap.* Металл ыдыс.

- MADENCİ** *is.* 1. Руда казушы. 2. Рудник қожайыны.
- MADENİ** *s.* Металға қатысты. Madenî para. Металл ақша.
- MADEN KÖMÜRÜ** *is. jeol.* Тас көмір.
- MADEN KUYUSU** *is. bk.* Maden ocağı.
- MADEN OCAĞI** *is.* Рудник, шахта.
- MADENSİ** *is. kim.* Металлоид.
- MADEN SUYU** *is.* Минералды су.
- MADDEN YATAĞI** *is.* Руда кені.
- MADERŞAHİ** *is. Far.* Матриархат, аналық дәуір.
- MADİK, -ği** *is. Erm. argo* Кулық, алаяқтық. *madik atmak (etmek veya oynamak)* алдап соғу, тонап кету.
- MADRABAZ** *is. Ar. Far.* 1. (балық, жеміс-жидек т.б.) Көтерме саудамен сатушы, көтерме саудагер. 2. *s. mec.* Алаяқ, алдап кететін.
- MAESTRO** *is. İt.* Маэстро.
- MAFIŞ** *s. Ar. tkz.* Жоқ, қалған жоқ. *Bende para mafiş.* Бір тиын ақшам жоқ.
- MAFSAL** *is. Ar.* 1. Буын (дене буындары). 2. Топса, шарнир.
- MAFYA** *is. İt.* Мафия.
- MAGAZİN** *is. İng.* Иллюстрациялық журнал.
- MAGMA** *is. Yun. jeol.* Магма-жердің терең қойнауындағы сұйық отты зат.
- MAGNEZYUM** *is. Fr. kim.* Магний.
- MAĞARA** *is. Ar.* Үңгір.
- MAĞAZA** *is. Ar.* 1. Дүкен, магазин. 2. Қойма.
- MAĞDUR** *s. Ar.* Алданып қалған, қиянат көрген, жапа шеккен.
- MAĞDURİYET** *is. Ar. bk.* Mağdurluk.
- MAĞDURLUK, -ğu** *is.* Әділетсіздік, қиянаттылық.
- MAĞFİRET** *is. Ar. esk.* Құдайдың күнәларды кешіруі. *mağfired etmek* (тәңір) күнәсін кешу.
- MAĞFUR** *s. Ar.* Кешірілген, кешірім жасалған.
- MAĞLUBİYET** *is. Ar.* Жеңілу, ұтылу.

- MAĞLÛP, -bu** *s. Ar.* Жеңілген, жеңіліске ұшыраған. *mağlup etmek* жеңу, жеңіске жету. *mağlup olmak* жеңілу, жеңіліске ұшырау.
- MAĞRİP, -bi** *is. Ar. esk.* 1. Батыс. 2. Солтүстік Африка елдері (Мысырдан басқасы), Мағриб.
- MAĞRUR** *s. Ar.* Маңғаз, тәкаппар, паң.
- MAĞRURANE** *zf. bk.* Мағмурса.
- MAĞRURCA** *zf.* Тәкаппарланып, паңданып.
- MAĞRURLANMAK** (*nsz*) Тәкаппарлану, паңдану, мұрын шүйіру.
- MAĞRURLUK, -ğu** Тәкаппарлық, паңдық, менмендік.
- MAHAL, -lli** *is. Ar.* Орын, жер. *Mahallinde yapılan araştırma.* Оқиға болған жерде жүргізілген тінту. *mahal kalmamak* керегі қалмау, қажеті болмау.
- MAHALLE** *is. Ar.* 1. Квартал, аудан (елді мекен). 2. Квартал тұрғындары. *Mahalleyi ayağa kaldırmak.* Бүкіл кварталды басына көтеру.
- MAHALLEBİ** *is. bk.* Muhallebi.
- MAHALLELİ** *s.* 1. Бір кварталда тұратын. 2. *is.* Бір кварталдың тұрғындары.
- MAHALLÎ** *s.* Жергілікті. *Mahallî idare.* Жергілікті басқарма.
- MAHARET** *is. Ar.* Ептілік, қабілет, ұсталық.
- MAHARETLİ** *s.* Шебер, епті, іскер.
- MAHARETSİZ** *s.* Олақ, ысылмаған.
- MAHBES** *is. Ar.* Түрме.
- MAHCUBİYET** *is. Ar.* Ұялшақтық, тартыншақтық, ұялу, қысылу.
- MAHCUP, -bu** *s. Ar.* Ұялшақ, именшек. *mahcup etmek* ұялту, қысылшан күйге түсіру. *mahcup olmak* ұялу, қысылу.
- MAHCUPLUK, -ğu** *is.* Ұялшақтық, именшектік.
- MAHDUT, -du** *s. Ar. esk.* 1. Шектелген, шек қойылған. 2. Санаулы, аз.
- MAHFAZA** *is. Ar.* Сандықша, қоб-

- диша (кымбат, асыл заттар үшін).
- МАНFAZALI** *s.* 1. Қобдишалы. 2. Күзетілетін карауыл қойылған. *Maḥfazalı köy.* Күзетілетін ауыл.
- МАНFUZ** *s. Ar.* Сақталатын, қорғалатын, жасырылған.
- МАНİR** *s. Ar.* 1. Қабілетті, іскер. 2. Епті, қолынан іс келетін, шебер.
- МАНİRANE** *zf. Ar. Far.* Еппен, ебін тауып, әдісін біліп.
- МАНİYET** *is. Ar.* 1. Мән, мәніс, маңыз. 2. Қасиет, ерекшелік. *Ayn mahiyetteki.* Бірдей қасиетке ие, біркелкі.
- МАНKEME** *is. Ar.* Сот. *Mahkeme hükmü.* Сот үкімі. *Mahkeme masrafları.* Сот шығындары. *Ağır ceza mahkemesi.* Қылмыстық сот. *Askeri mahkeme.* Әскери трибунал.
- МАНKEME DUVARI** *is. hlk.* Ұятсыз, арсыз.
- МАНKEME KAPISI** *is. Cot.* *Yıllarca mahkeme kapılarında süründü.* Ол көп жылдар сот табалдырығын тоздырды.
- МАНKEME KARARI** *is.* Сот шешімі.
- МАНKEMELEŞMEK** (*nsz*) Соттасу.
- МАНKEMELİK** *s.* Сотта қаралуға тиісті, сотқа жататын.
- МАНKÛM** *s. Ar.* 1. Сот үкімі шығарылған, жаза кесілген. *İdam mahkûmu.* Өлім жазасына кесілген. *Kürek mahkûmu.* Айдалған адам, жер аударылған адам. 2. Мәжбүр, ырықсыз, еріксіз. *Ben buraya oturmağa mahkûmum.* Мен осында отыруға мәжбүрмін. 3. Ұшыраған, душар болған (ауру адам туралы). *mahkum etmek* соттау.
- МАНKÛMİYET** *is. Ar.* 1. Сотталғандық, сотты болушылық. *Hiçbir mahkûmiyeti yok.* Ол ешқашан сотталмаған. 2. Тұтқындалу мерзімі. *Mahkûmiyetini bitirmeden öldü.* Ол жазалау мерзімі бітпей тұрып өлді.
- МАНLÂS** *is. Ar. esk.* Бүркеншек ат, лақап ат.
- МАНLÛK** *is. Ar. esk.* Жаратылған,

- тірі жан.
- МАНMUR** *s. Ar.* 1. Масайған, ішкен. 2. (ұйқыдан кейін) Есенгіреу, мәңгіру. *Mahmur bakış.* Қажыған көзқарас.
- МАНMURLUK, -ğü** *is.* 1. Мастықтан кейінгі әлсіздік. 2. Ұйқылылық, ұйқыдан сергімегендік.
- МАНMUZ** *is. Ar.* 1. Өкше темір, шпор – атты тебинетін өкше темір. 2. Тепкі тырнақ – кейбір құстардың қару қылатын топшы мүйізі. 3. *den.* Таран – кемеңнің істік тұмсығы.
- МАНMUZLAŞMAK** (*-i*) 1. Тебінуге. 2. Соқтығып қирату.
- МАНPUS** *s. ve is. Ar.* Тұтқын, тұтқынға алынған адам.
- МАНPUSHANE** *is. Ar. Far.* Түрме, абақты.
- МАНREM** *s. Ar.* 1. Тыйым салынған (жақын туыстар арасындағы некеге қатысты). 2. Құпия, сыр. 3. *is.* Сырлас дос, жақын дос.
- МАНREMİYET** *is. Ar.* Құпиялылық, жасырындық.
- МАНRUM** *s. Ar.* Мақрұм, жұрдай. *mahrum olmak* айрылып қалу, құр алақан қалу.
- МАНRUMİYET** *is. Ar.* 1. Мұқтаждық, кемтарлық. *mahrumiyete katlanmak* мұқтаждық көру. 2. Айыру. *Medenî haklardan mahrumiyet.* Азаматтық құқықтардан айыру.
- МАНHSUL, -lü** *is. Ar.* 1. Өнім, түсім. 2. *tec.* Жеміс, нәтиже, табыс.
- МАНHSULDAR** *s. Ar. Far. esk.* Өнімді, жемісті.
- МАНHSUP, -bu** *s.* Есептелген, есепке кірген. *mahsubunu yapmak* есептеу, есепке енгізу.
- МАНHSUR** *s. Ar.* Қоршалған, қоршауға алынған. *Şehir yüz gün mahsur kaldı.* Қала жүз күн қоршауда қалды.
- МАНHSUS (I)** *s.* 1. Арналған. *Çocuklara mahsus bahçe.* Балаларға арналған бақша. *Erkeklerle mahsus bahçe.* Ерлер үшін. 2. Тән,

қатысты. *Bu hâl ona mahsustur.* Мұндай жағдай оған тән. 3. *zf.* Әдейі, біле тұра, қасақана. *Buraya mahsus bunun için geldim.* Бұл жерге әдейі осы үшін келдім. *Camı mahsus kirdi.* Әйнекті қасақана сындырды. 4. *zf.* Өзілдеп, өзіл ретінде. *Mahsus söylüyor inanmayın.* Өзілдеп тұр, сенбеніз.

MAHSUS (II) *s. Ar. esk.* Сезілген; байқалған.

MAHSUSEN *zf. Ar.* Әдейілеп, арнайылап, біле тұра.

MAHŞER *is.* 1. Мақшар – қиямет күні тірілгендердің жиналатын орны. 2. *tec.* Топыр, ығы-жығы халық.

MAHŞER GÜNÜ *is.* Мақшар күні, қиямет күні.

MAHUT *s. Ar.* Аталып өткен, аталған, аты айтылған.

MAHVETMEK *(-i) Ar. T.* Жоқ қылу, құрту, жою. *Kuraklık ekinleri mahvetti.* Құрғақшылық егістікті құртып кетті.

MAHVOLMAK *(nsz) Ar.* Жоқ болып кету, құру, жойылу, жоғалып кету.

MAHYA *is. Far.Ar.* Ораза айында мешіттің екі мұнарасы арасына тізбектеле жүргізілген өшекейлі жарықтар.

MAHZEN *is. Ar. esk.* Төле, үй асты, подвал.

MAHZUN *s. Ar.* Қайғылы, мұнды, жабырқанқы.

MAHZUNLAŞMAK *(nsz)* Қайғыру, мұндану.

MAHZUNLUK, -ğu *is.* Қайғы, мұн.

MAHZUR *is. Ar.* 1. Қауіп-қатер, тәуекел. 2. Бөгет, тосқауыл.

MAHZURLU *s.* Қатерлі, қауіп-қатері мол.

MAİL *s. Ar.* 1. Бейімді, ынталы. 2. Көлбеу, құлама, жайпақ. 3. Ұқсас, ұқсайтын.

MAİŞET *is. Ar. esk.* Күнкөріс, тіршілік.

MAİYET *is. Ar.* Бастықтарға жақын жүретіндер, бастықтың жанындағылар.

MAJESTE *is. Fr.* Ақ патша, патшам!

MAJÜSKÜL *s. ve is. Fr.* Бас (өріп).

MAKAK, -ğı *is. Fr. zool.* Макака – кішігірім маймыл.

MAKALE *is. Ar.* Мақала.

MAKAM *is. Ar.* 1. Қызмет, лауазым. 2. Билік, өкімет, инстанция. *Yerli makamlar.* Жергілікті өкімет билігі.

MAKARA *is. Ar.* 1. Катушка, бобина, барабан. 2. *den.* Блок.

MAKARNA *is.* Макарон.

MAKARNACI *is.* 1. Макарон дайын-дайтын я сататын адам. 2. *şaka* Италиян. 3. *s.* Макаронды қатты ұнататын (адам). 4. *tec.* Толық, семіз (адам).

MAKAS *is. Ar.* 1. Қайшы; қырқатын машина. *Bahçivan makası.* Бағбан қайшысы, бұтақтарды кесетін қайшы. 2. Тіркеу, тіркелу. *Vagon makası.* Вагон тіркеуі. 3. (темір жолда) Стрелка, рельстерді жолға бұру тетігі. *Makası açmak.* Стрелканы бұру, ауыстыру. 4. Рессор, солкылдақ серіппелі темір (вагонның, машинаның т.б.).

MAKASÇI *is.* 1. Қайшы жасайтын я сататын адам. 2. Айырушы, біріктіруші – темір жолда рельсті ашып-жауып тұратын жұмысшы.

MAKASLAMAK *(-i)* 1. Қайшымен кесу, қайшылау. 2. (мақала т.б.) Қиып алу, кесіп алу. 3. (беттен) Шымшып алу, шымшу.

MAKASTAR *is. Ar. Far.* Пішуші, киім пішуші.

MAKAT *is. Ar.* 1. Арт, арт жақ, көт. 2. *anat.* Көтен, үлкен дәрет жолы.

MAKBER *is. Ar.* Қабір.

MAKBUL, -lû *s. Ar.* 1. Қабылдауға болатын, қолайлы, жарамды, тиімді. 2. Ұнамды, жағымды. *makbul olmak* ұнатылу, ұнау. *makbule geçmek* іске алу, қажеттілікті өтеу.

MAKBUZ *is.* Квитанция.

МАКЕТ *is. Fr.* Макет.

MAKİNE *is. İt.* 1. Машина; машина. *Dikiş makinesi.* Тiгiн машинасы. 2. Механизм; двигатель. *Gemi makinesi.* Кеме двигателi. 3. Автомашина, автомобиль.

MAKİNECİ *is.* Механик.

MAKİNELEŞMEK (*nsz*) Механикалану, машиналану.

MAKİNELEŞTİRMEK (*-i*) Механикалау.

MAKİNELİ TÜFEK, *-ği is.* Пулемёт.

MAKİNİST *is. Fr.* Машинист.

MAKSAT, *-dı is. Ar.* Мақсат, ниет, ой. *Maksata uygun.* Мақсатқа сәйкес, орынды. *Gizli maksat.* Жасырын ниет.

MAKSATLI *s.* 1. Мақсатты, мақсат еткен. 2. *zf.* Әдейi, биле тұра.

MAKSATSIZ *s.* 1. Мақсатсыз, ойарманы жок. 2. *zf. mec.* Бiлмей, байқаусызда.

MAKSİMAL, *-li s. Fr.* Максимал, барынша көп.

MAKSİMUM *is. ve s. Fr.* 1. Максимум, барынша толық. 2. Максимум, барынша көп.

MAKSUT, *-du s. Ar. esk.* Мақсатты, мақсат еткен, ниеттенген.

MAKUL, *-lü s. Ar.* 1. Ақылға қонымды, көкейге қонарлықтай, түсінікті. 2. Жөнi бар, ретгi, орынды.

MAKYAJ *is. Fr.* Бетiн бояу, макияж. *makyaj yapmak* макияж жасау.

MAL *is. Ar.* 1. Мүлiк, меншiк. *Mal sahibi.* Мүлiк иесi. *Baba mali.* Әке мұрасы. *Devlet mali.* Мемлекеттiк мүлiк. 2. Тауар, зат. *Tüketim malları.* Тұтыну тауарлары. *Türk mali.* Түркияда жасалған, түрiк тауары. (жазу). 3. Ipi қара мал. 4. *mec.* Надан, топас. 5. *argo* Есiрткi. *mal etmek* иелену, меншiктену: *Ucuza mal etmek.* Арзанға алу. *mal olmak* 1) (баға) арзанға түсу, қымбатқа түсу: *Kaçta mal oldu? Қаншаға түстi? 2) зиян тарту, қасiрет шегу, жапа шегу:*

Avçılık hayatına mal oldu. Аңшылық оның түбiне жетгi.

MALA *is. Far.* Қалақ – кiрпiшке саз жағатын құрам.

MALAK, *-ğı is.* Дала сиырының (буйволдың) бұзауы.

MALAKİT *is. Fr. min.* Малахит.

MALALAMAK (*-i*) Қалақпен терiстеу.

MALAZ *is. hlk.* 1. Сазды жер. 2. Айдалмаған, пайдаланылмаған жер. 3. Су басқан, су астында қалған жер.

MAL BEYANI *is. hlk. bk.* *Mal bildirimi.*

MAL BİLDİRİMİ *is.* Жылжымайтын мүлiк және жылжымалы мүлiк туралы мәлiмдеме.

MAL CANLISI *is. mec.* Пайдакүнем, дүниеқоңыз, көзi тоймайтын.

MALİ *s. Ar.* 1. Қаржы, финанс. *Malî yılı.* Қаржы жылы. *Malî bunalm.* Қаржы дағдарысы. *Malî sermaye.* Қаржы капиталы. 2. Мүлiк, материалдық. *Malî durum.* Материалдық жағдай. *Malî sorumluluk.* Материалдық жауапкершiлiк.

MALİCİ *is. Ar.* Қожайын, ие.

MALİYE *is. Ar.* Қаражат. *Maliye Bakanlığı.* Финанс министрлігi.

MALİYECİ *is.* 1. Қаржы маманы. 2. Қаржы мекемесiнiң қызметкерi.

MALİYET *is. Ar. ekon.* Өзiндiк құн. *Maliyet fiyat.* Тауар өндiруге жұмсалған сома. *Maliyetine satış.* Өзiндiк құнына сату.

MALİYETLİ *s.* Тұратын, құны бар.

MALKIRAN *is. Ar. T. hlk.* Мәлiк – қара малда болатын жұқпалы ауру.

MALLANMAK (*nsz*) Баю, малға ие болу, малдану.

MAL MÜLK *is.* Мал-мүлiк, дүниемүлiк.

MAL SANDIĞI *is.* Сақтық қассасы.

MALÛL, *-lü s. ve is. Ar.* Мүгедек, жарымжан. *Malûl gazi.* Мүгедек соғыс ардагерi.

MALÛLLÛK, -ğü *is.* Мүгедектік, жарымжандық.

MALÛM *s. Ar.* 1. Белгілі, мәлім. *Herkese malûm olay.* Жалпыға мәлім оқиға. 2. *zf.* Белгілі, түсінікті. *Malûm olduđu gibi.* Белгілі болғандай.

MALÛMAT *ç. is. Ar.* 1. Мәлімет, мағлұмат, хабар. 2. *fel.* Білім, таным. *Malûmat sahibi.* Терең білімді адам, білгір. *malûmat almak*

мәлімет алу, хабар алу. *malûmat vermek* мәлімет беру, хабарлау.

MALÛMATLI *s.* Хабардар, хабары бар, мәліметті.

MALÛMATSIZ *s.* Хабардар емес, жетік білмейтін.

MALZEME *is. Ar.* 1. Материал, керек-жарак, зат. *İnşaat malzemesi.* Құрылыс материалдары.

MAMA *is.* Емшектегі баланың тамағы.

MAMAFİN *bağ. Ar.* Алайда, дегенмен; сонымен бірге.

MAMUL, -lû *s. ve is. Ar.* 1. Жасалған, дайындалған, өндірілген. *Taştan mamul pipo.* Тастан жасалған темекі трубкасы. 2. Өнім, бұйым. *Petrol mamulleri.* Мұнай өнімдері.

MAMULÂT *ç. is. Ar.* Өнім, бұйым, дайын зат. *Deri mamulâtı.* Былғарыдан жасалған заттар.

MAMUR *s. Ar.* Жөнделген, жақсы жабдыкталған; гүлденген, құлпырған.

MAMUT *is. Fr.* Мамонт – ежелгі заманда өліп таусылған ұзын жүнді, ұзын тұмсықты піл.

MANA *is. Ar.* Мағына, мән. *Kelimenin tam manasıyla.* Сөздің толық мағынасында. *Gitmekte bir mana yok.* Барудың ешқандай мағынасы жоқ.

MANALI *s.* 1. Мағыналы. 2. Байыпты, ойланып айтылған, мәнді.

MANASIZ *s.* Мағынасыз, мәнсіз; ойға сыймайтын, көңіле қоңбайтын, орынсыз.

MANASTIR *is. Yun.* Монастырь.

MANAV *is. Yun.* 1. Көкініс және

жеміс-жидек сатылатын жер. 2. Көкөніс және жеміс-жидек сататын адам, көк сатушы.

MANCA *is. İt.* Ит пен мысық азығы.

MANDA(I) *is. zool.* Буйвол, снекедала сиырының бір түрі. *manda gibi* сорайған, өңкиген.

MANDA(II) *is. Fr. huk.* Мандат – бірінші дүние жүзілік соғыстан кейін кейбір ірі мемлекеттерге дамымаған елдерді басқаруға берілген уәкіллік.

MANDAL *is. Ar.* 1. Ілгешек, ысырма, ілгек. 2. Кір қысатын, кір қысқыш. 3. *müz.* Құлақ–музыка аспаптарындағы ішскті бұрап күйін келтіретін құрал.

MANDALİNA *is. İt. bot.* Мандарин.

MANDAPOST *is. Fr.* Пошта арқылы жіберілген ақша т.б.

MANDARİN *is. Port. esk.* Мандарин – Европалықтардың Қытай мемлекет қызметкерлеріне берген атауы.

MANDEPSİ *is. argo* Қақпан, төр. *mandepsiye basmak* тұзаққа түсу.

MANDIRA *is. Yun.* Мал қора, қой қора.

MANDOLİN *is. Fr.* Мандолин–музыка аспабы.

MANEJ *is. Fr.* Манеж – ат үйрететін жер.

MANEN *zf. Ar.* Рухани тұрғыдан, моральдік жактан, адамгершілік тұрғыдан.

MANEVİ *s. Ar.* Рухани, моральдік, адамгершілік. *Manevi borç.* Моральдік борыш.

MANEVİ EVLÂT, -dî *is.* Асырап алған бала.

MANEVİYAT *ç. is. Ar.* Рухани күй, руханият.

MANEVRA *is. İt.* 1. Маневр, айла, әдіс. *Askeri manevralar.* Әскери маневрлер. 2. Маневр жасау. *Manevra kabiliyeti.* Маневрлік, ептілік, жылдамдық. 3. *tec.* Амал, айла, тәсіл.

MANGA *is. İt. ask.* 1. Әскери бө-

- лімше. 2. *den.* Кубрик – кеме командасы үшін арнаулы бөлме.
- MANGAL** *is. Ar.* Мангал – алғы бар, мұржасыз темір пеш; кішкентай темір ошақ.
- MANGAL KÖMÜRÜ** *is.* Ағаш көмір.
- MANGAN** *is. Fr. kim. bk.* Manga-nez.
- MANGANEZ** *is. Fr. kim.* Марганец.
- MANGİZ** *is. argo* Тенге, ақша.
- MANİ** *is. Fr. psikol.* Мания, сезім түршігуі.
- MÂNİ, -yi (I)** *is. Ar.* Кедергі, бөгет. *mâni olmak* кедергі жасау, бөгет болу.
- MÂNİ (II)** *is. Ar. ed.* Жеті-сегіз буынды тармақтарға негізделген өлең өрнегі.
- MÂNİA** *is. Ar.* Бөгеу, тосқауыл, барьер.
- MANİDAR** *s. Ar. Far.* Байыпты, ойланып айтылған, көңілге қонымды.
- MANİFATURA** *is. İt.* Кездеме, мата, тоқыма.
- MANİKÜR** *is. Fr.* Маникюр – қолдың тырнақтарын күту.
- MANİTA** *is. İt. argo* 1. Алаяқтық, алдамшылық, алдап соғушылық. 2. *argo* (біреудің) Сүйіктісі, ғашығы.
- MANKAFA** *s.* 1. Топас, надан, пасық. 2. Маңқа ауруына шалдыққан (жылқы).
- MANKAFALIK, -ğı** *is.* 1. Топастық, надандық, пасықтық. 2. Маңқа – жылқының кеңсірігінде болатын ауру.
- MANKEN** *is. Fr.* 1. Манекен. 2. Манекенші – киім үлгілерін киіп көрсететін адам.
- MANOLYA** *is. Fr. bot.* Магнолия.
- MANOMETRE** *is. Fr. fiz.* Манометр.
- MANSİYON** *is. Fr.* Мақұлдау, ұнату; мойындау.
- MANŞET** *is. Fr.* 1. Манжета – көйлектің түймелі, қабаттама жең ұшы. 2. Тақырыпша (газеттің).
- MANŞON** *is. Fr.* 1. Муфта – көбіне аң терісінен немесе елтіріден жаса-

- латын, қолғап орнына кистін әйелдер киімінің бір түрі. 2. Муфта – машинаның бөлшектерін қосып тұратын қысқа металл түтік.
- MANTAR** *is. Yun. bot.* 1. Саңырау құлақ. *Ak mantar.* Қозықұйрық, ақ саңырауқұлақ. *Kurt mantarı.* Жаңбыршы. 2. Таз ауруы. 3. Тығын. 4. Қалтқы (қармақтың).
- MANTAR AĞACI** *is. bot.* Тозды емен ағашы.
- MANTARCI** *is. ve s. argo* Суайт, өті-рікші.
- MANTARLAMAK (-i)** *argo* Өтірік айту, алдап кету.
- MANTARLI** *s.* 1. Саңырауқұлақ қосылған, саңырауқұлақты. *Mantarlı çorba.* Саңырауқұлақ қосылған сорпа. 2. Тығыны бар, тығынмен бекітілген. 3. Таз ауруына ұшыраған адам.
- MANTI (I)** *is.* Манти.
- MANTI (II)** *is. İt. den.* Тали, жүк көтергіш.
- MANTİK, -ğı** *is. Ar.* Логика, қисын. *Bunda mantık yok.* Бұның қисыны жоқ.
- MANTİKÇİLİK, -ğı** *is. fel.* Қисындылық, ойға қонымды.
- MANTİK DIŞI** *s.* Қисынсыз, жөнсіз.
- MANTIKLI** *s.* Қисынды, қонымды.
- MANTIKSIZ** *s.* Қисынсыз, ойға қонымсыз.
- MANTO** *is. Fr.* Әйел пальтосы.
- MANÜEL** *is. Fr.* Нұсқау, құрал.
- MANYAK, -ğı** *s. Fr.* 1. Маньяк – психиялық ауруға ұшыраған (адам). 2. *tec.* Күлкілі, қызық қылықтары бар (адам). 3. *is.* Балағат сөз, намысқа тиетін жағымсыз сөз.
- MANYETİK** *s. Fr. fiz.* Магниттік.
- MANYETİT** *is. Fr. kim.* Магнетит – магнит бар темір рудасы.
- MANYETİZMA** *is. Fr.* 1. Магнетизм – магнит құбылыстары туралы ілім. 2. Гипноз, сендіру, ұйғу.
- MANYETİZMACI** *is.* Гипнозшы.
- MANYEZİ** *is. Fr. tp* Магнезия.

MANYEZİT

- MANYEZİT** *is. Fr. kim.* Магнетит.
- MANZARA** *is. Ar.* 1. Пейзаж, әсем көрініс. 2. *mec.* Көрініс, сурет, картина.
- MANZUM** *s. Ar. ed.* 1. Өлеңмен жазылған (шығарма). 2. *esk.* Жөнді, ретті.
- MANZUME** *is. Ar. ed.* 1. Поэзиялық шығарма, өлең. 2. *esk.* Жүйе, система.
- MARABA** *is. hlk.* 1. Шаруа. 2. Жарты пайдаға жұмыс істейтін шаруа.
- MARANGOZ** *is. Yun.* Ағаш шебері.
- MARANGOZ BALIĞI** *is. zool.* Ара балық.
- MARATON** *is. Fr. Yun. sp.* Марафон. *Maraton koşusu.* Марафон жарысы, жүгірісі.
- MARAZ** *is. Ar.* 1. Ауру-сырқау. 2. *mec.* Өте қиын, ауыр жағдай. 3. *s. mec.* Бабын тауып болмайтын кисық, қыңыр (адам).
- MARAZA** *is. Ar. hlk.* 1. Ауру-сырқау. 2. Ұрысу, керісу; ұрыс-керіс.
- MARAZI** *s. Ar.* Зиянды, шектен шыққан. *Marazî kiskançlık.* Асып кеткен қызғаныштық.
- MARAZLANMAK** *(nsz)* Ауыру, ауырып қалу, науқастану.
- MARAZLI** *s.* Аурулы, сырқаулы, ауырғыш.
- MARDA** *is. Yun.* Бракқа шығарылған товар.
- MAREŞAL, -li** *is. Fr. esk.* Маршал.
- MARGARİN** *is. Fr. kim.* Маргарин.
- MARİFET** *is. Ar.* 1. Шеберлік, ұсталық, ептілік. 2. Орынсыз қылық, китүрқы қылық.
- MARİFETLİ** *s.* Шебер, епті, іскер.
- MARİNA** *is. İt.* Кемежай, айлақ.
- MARİZLEMEK** *(-i)* Сабау, ұру, ұрып-соғу.
- MARJ** *is. Fr.* 1. Маржа – сатушы мен сатып алушының валюта курсы арасындағы банктің шығындарын жабуға бөлінген үлес. 2. Қағаздың жазусыз шеті.

MARUF

- MARK** *is. Alm.* Марка – Германияның бұрынғы ақша өлшемі.
- MARKA** *is. İt. Alm.* 1. Марка, белгі, таңба. 2. Жетон.
- MARKALAMAK** *(-i)* Таңбалау, белгі соғу, белгілеу.
- MARKE** *s. Fr.* Белгіленген, белгі соғылған.
- MARKET** *is. İng.* Өзіне-өзі қызмет ететін азық-түлік дүкені.
- MARKETİNG** *is. İng.* Маркетинг, саудалау.
- MARKİ** *is. Fr.* Маркиз – кейбір Батыс Еуропа елдерінде дворяндық титул.
- MARKSÇI** *öz. is. ve s.* Марксист.
- MARKSÇILIK, -ğı** *is.* Марксизм.
- MARMELÂT, -di** *is. Yun.* Мармелад.
- MARN** *is. Fr. jeol.* Мергель – бос топырақ, құмды ізбес.
- MAROKEN** *is. Fr.* Сахтиян, сафиян – сшкі терісінен иленген жұмсақ былғары.
- MARS (I)** *is.* Екі бірдей ұтыс (нарды ойынында). *mars etmek* 1) нарды ойынында ұтып шығу. 2) *mec.* Біреудің аузын жабу.
- MARS (II)** *is.* Марс, қызыл жұлдыз.
- MARSIK, -ğı** *is.* Шала жанған отын, бықсы түтіндеген от.
- MARŞ ün.** *Fr.* 1. Марш (команда). 2. *müz.* Марш (музыкалық шығарма). *Cenaze marşı.* Жерлеу маршы. 3. Әнұран. *Milli marş.* Ұлттық әнұран.
- MARŞANDİZ** *is. Fr.* Жүк пойызы, эшелон.
- MART** *is. Lâ t.* Наурыз айы.
- MARTAVAl** *is. argo* Ойдан шығарылған, жалған сөз.
- MARTAVAlCI** *s. argo* Өтірікші, суайт.
- MARTI** *is. İt. zool.* Шағала. *Kara başlı martı.* Көл шағаласы.
- MARTİNİ** *is. İt.* Мартини (шарап).
- MARUF** *s. Ar.* Белгілі, әйгілі, танымал.

MARUL *is. Yun. bot.* Сүтшөп.

MARUZ *s. Ar.* 1. Душар болған, ұшыраған, тап болған. *Güneşe maruz kalmak.* Күннің астында қалу. 2. *esk.* Ұсынылған, берілген. *Ahmet tarafından maruz bir mektup.* Ахмет тарапынан берілген хат.

MASA *is. Lât.* 1. Үстел. *Masa örtüsü.* Дастарқан. *Yazı masası.* Жазу үстелі. 2. Мемлекеттік мекеменің бір бөлімі. *Kaçakçılık masası.* Контрабандамен күрес бөлімі. 3. *tic.* Банкротқа ұшыраған адамның мүлкі. *İflas masası.* Қарызын өтей алмайтын адамның мүлкі.

MASAJ *is. Fr.* Сылау, укалау.

MASAJCI *is.* Сылаушы, укалаушы.

MASAL *is. Ar.* 1. Ертегі, аңыз әңгіме. 2. Мысал. *La Fontaine'in masalları.* Ж. Лафонтеннің мысалдары. 3. *mec.* Өтірік сөз. 4. Маңызы жоқ нәрсе.

MASARIKA *is. Yun. anat.* Ша-жырқай – ішектің сыртындағы жұқа ішмай, шажамай.

MASA SAATİ *is.* Үстелге қоятын сағат.

MASAT, -dı *is. Ar.* Болат шарық. *Kasap masadı.* Қасапшы қайрағы.

MASA TENİSİ *is. sp.* Үстел теннисі.

MASKARA *is. ve s. Ar.* 1. Күлкілі, көңілді, күлдіргі, қызықты. *Gör-seniz ne maskara şey!* Бір көрсеңіз, қандай күлкілі екенін! 2. Ұятсыз, көргенсіз, әдепсіз. *Birak şu maskara-yı.* Қойшы, сол көргенсізді. 3. *is.* Карнавал маскасы. *Çocuk bir maskara satın aldı.* Бала бір маска сатып алды. 4. Кірпік бояуы, тушь. *maskara etmek* маскара қылу, маскара-лау. *maskara olmak* маскара болу, күлкі болу.

MASKARALIK, -ğı *is.* 1. Сайқыма-зактық, қуақылық, қалжыңбастық. 2. Оңбағандық, бұзақылық.

MASKARATA *is. İt.* Бәтеңкенің тұмсығы.

MASKE *is. Fr.* 1. Маска, бетперде. 2. Противогаз. 3. *mec.* Жалған көрініс, жалған әрекет. *maskesini düşürmek* бет пердесін ашу, әшкере болу.

MASKELİ *s.* Бетперде киген, бетпердемен жүзін жасырған.

MASKOT *is. Fr.* Тұмар, бойтұмар.

MASMAVİ *s.* Көкпенбек.

MASON *is. Fr.* Масон, масондар ұйымының мүшесі.

MASÖR *is. Fr.* Сылаушы, укалаушы (еркек).

MASÖZ *is. Fr.* Сылаушы, укалаушы (әйел).

MASRAF *is. Ar.* Шығын, зиян, ысырап. *masraf etmek* ақша жұмсау, шығындау.

MASRAFLI *s.* Шығынды, шығыны көп. *Masraflı bir düğün.* Көп шығынға түскен үйлену тойы.

MASTAR *is. Ar. gr.* Тұйық етістік.

MASTER *is. İng.* Магистр (ғылыми дәреже).

MASTÜRBASYON *is. Fr.* Мастурбация, онанизм.

MASUM *s. Ar.* 1. Кінәсіз, күнәсіз, бейкүнә. 2. Пәк, таза. 3. *is.* Нәресте, сәби.

MASUMİYET *is. Ar. bk. Masumluk.*

MASUMLUK, -ğu *is.* Кінәсіздық, күнәсіздік, айыпсыздық, бейкүнәлік.

MAŞ *is. Far. bot.* Маш – жасымықтың бір түрі.

MAŞA *is. Far.* 1. Қысқаш, шымшуыр. *Şeker maşası.* Кант қысқашы. 2. *mec.* Құрал, қару. 3. Шаш бұйралайтын құрал. *maşa gibi* арық, сидиған. *maşa gibi kullanmak (maşası olmak)* біреуді қолшоқпар (қару) ретінде пайдалану.

MAŞACI *is.* Қысқаш жасайтын я сататын адам.

MAŞALAMAK *(-i)* Шаш бұйралайтын құралмен (плойка) шашты бұйралау.

MAŞALI *s.* 1. Қысқашы бар, қысқашты. 2. Бұйраланған (шаш).

МАШАЛЛАХ *ünl. Ar.* 1. Тіфу–тіфу, тіл–көзім тасқа, құдай тіл–көзден сақтасын. *Maşallah, çabucak gitti geldi.* Тіл–көзім тасқа, көзді ашып–жұмғанша барып келді. 2. Бәлі, жарайсың. 3. *is.* Үстінде “*maşallah*” сөзі жазылған тұмар.

МАШАТЛИК, -ғи *is. Ar.* Мұсылман еместердің қабірі. *Yahudi maşatlığı.* Еврей зираты.

МАШЕР *is. Ar. esk.* Тобыр, жиналған халық, қалың нөпір топ.

МАШРАПА *is. Ar.* Сапты аяқ.

МАШРИК *is. Ar. esk.* Шығыс.

МАТ (I) *is. Ar.* 1. Мат, лажсыз жеңіліс (шахмат ойынындағы). 2. *mec.* Лажсыз жағдай.

МАТ (II) *s.* Күңгірт, күлінгір, жылтыр емес (түс).

МАТАДОР *is. İsp.* Матадор.

МАТАРА *is.* Фляга, құты.

МАТБАА *is. Ar.* Баспахана.

МАТБААСИ *is.* 1. Баспашы. 2. Баспаханашы, баспахана иесі.

МАТБААСИЛИК, -ғи *is.* Баспахана исі, баспаханалық.

МАТБУ, -у *s. Ar.* Басылған, басылып шыққан.

МАТБУАТ *ç. is. Ar.* Баспасөз, баспа.

МАТЕМ *is. Ar.* Аза. *matem tutmak* аза түту.

МАТЕМАТИК, -ғи *is. Fr.* Математика.

МАТЕМАТИКСІ *is.* 1. Математик, математика маманы. 2. Математика оқытушысы.

МАТЕМАТИКСЕЛ *s.* Математикалық.

МАТЕМЛІ *s.* Азалы, мұңлы, шерлі.

МАТЕРИАЛИСТ *is. Fr. fel.* Материалист.

МАТЕРИАЛИЗМ *is. Fr. fel.* Материализм.

МАТИНЕ *is. Fr.* Күндізгі көрсетілім, күндізгі сеанс.

МАТИЗ *is. Yun. argo* Ес–түсін білмейтіндей мас.

МАТКАР, -бі *is. Ar.* Бұрғы, бұранда

(металл, ағаш кесетін аспап). *El matkabi.* Қол бұрғы, дрель.

МАТЛАШМАК (*nsz*) Күрендену, күрең тарту.

МАТМАЗЕЛ *is. ve s. Fr.* Бойжеткен, бойжеткен қыз.

МАТРИАРКАЛ, -лі *s. Fr. sos.* Матриархаттық.

МАТРИС *is. Fr.* Қалып, әріпті құятын ұя, матрица.

МАВАЛ *is. Ar. argo* Өтірік, бекер сөз.

МАВИ *s. Ar.* Көк, көгілдір. *Mavi göz.* Көк көз. *Gök mavisî.* Аспан көк.

МАВИЛЕШМЕК (*nsz*) Көгілдірлену, көгеріп көріну, көк тарту.

МАВИМСІ *s.* Көгілдірлеу, көкшілдеу.

МАВИШ *is. ve s. hlk.* Ақ тәнді, көк көзді (әйел).

МАВЗЕР *is. Alm.* Маузер – винтовканың бір түрі.

МАҒА (I) *is. Far.* 1. Ашытқы. 2. *mec.* Жаратылыс, болмыс. 3. *argo* Арсыз, ұятсыз адам.

МАҒА (II) *is. hlk.* Тұқым беру үшін бөлінген жануардың ұрғашысы.

МАҒАЛАМАК (*-i*) Ашыту, ұйыту.

МАҒАЛИК, -ғи *is.* 1. Ашытқы, ұйытқы. 2. *s. hlk.* Асыл тұқымды (мал). *Mayalik koyun.* Тұқымдық кой.

МАҒАСИЛ *is. tıp* 1. Есекжем, бөртпе. 2. *hlk.* Геморрой.

МАҒДАНОЗ *is. Yun. bot.* Ақжелек, петрушка.

МАҒНОШ *s. Far.* Дәмі аздап қышқылдау. *Mayhoş bir şerbet.* Дәмі қышқылдау шәрбат.

МАҒИН *is. İng.* Мина. *Mayın tarlası.* Миналы жер.

МАҒИНЛАМАК (*-i*) Миналау.

МАҒИС (I) *is. Lât.* Мамыр айы.

МАҒИС (II) *is. hlk.* Сиырдың жас қиы, жапа.

МАҒИС БӨСЕҒІ *is. zool.* Зауза, шаруашлыққа зиянды қоңыз.

МАҒИШМАК (*nsz*) *hlk.* Ашу, божу, бүлініп кету.

MAYI, -i *s. ve is. Ar.* Сұйықтық, сұйық.

MAYMUN *is. Yun.* 1. Маймыл. 2. *s. mec.* Кескінсіз, бет әлпеті келіспеген, ренсіз. 3. *s.* Еліктеріш, елікпе.

MAYMUNCUK, -ğu *is.* 1. Кішкентай маймыл. 2. Желбезекті кілт, құлыпты ашуға пайдаланатын аспап.

MAYMUNLAŞMAK (*nsz*) 1. Маймылға ұқсау, маймылдану. 2. *mec.* Еліктеу.

MAYMUNLUK, -ğu *is. mec.* Қылжақбастық, ыржаңдау, ыржаң-ыржаң ету.

MAYO *is. Fr.* Суға түскенде киетін киім.

MAYONEZ *is. Fr.* Майонез.

MAZBUT *s. Ar.* 1. Басып алынған, тартып алынған. 2. Жазылған, тіркелген. 3. Есте қалған, есте сақталып қалған. 4. Жинақты, ұқыпты. 5. Бекем, берік, мықты (ғимаратқа қатысты).

MAZERET *is. Ar.* 1. Ақтайтын дәлел, орынды себеп. 2. Сылтау. *mazeret bulmak* өзін-өзі ақтайтын дәлеле табу, сылтау табу.

MAZERETLİ *s.* Ақтаушы, ақтайтын.

MAZARETSİZ *s.* Себепсіз, ешбір негізсіз, дәлелсіз.

MAZİ *s. Ar.* Өткен, өтіп кеткен. *Ülkenin şanlı mazisi.* Мемлекеттің даңқты өткен күндері.

MAZLUM *s. Ar.* 1. Қаналған, езілген. 2. *mec.* Момын, көнгіш, бой ұсынғыш.

MAZOT *is. Rus.* Мазут.

MAZUR *is. ve s. Ar.* Кешіруге тұратын, себепті; кешірім. *Beni mazur görün.* Мені кешіріңіз.

MAZURKA *is. Slav.* 1. Мазурка – бидің аты. 2. Бұл бидің музыкасы.

MEBLAĞ *is. Ar.* Сома, белгілі бір мөлшердегі ақша.

MEBUS *is. Ar.* Халық өкілі, депутат.

MEBUSLUK, -ğu *is.* Депутаттық.

MECAL, -li *is. Ar.* Күш-қуат. *mecal kalmamak* қалжырау, әлсіреу.

MECALSİZ *s.* Күшсіз, қуатсыз.

MECAZ *is. Ar.* Метафора, ауыспалы мағынада қолданылған сөз.

MECAZİ *s. Ar.* Бейнелі, метафоралы.

MECAZLI *s.* Ауыспалы, метафоралы.

MECBUR *s. Ar.* Мәжбүр, амалсыз, шарасыз. *mecbur etmek* мәжбүр ету, мәжбүр қылу.

MECBUREN *zf. Ar.* Амалсыздан, лажсыздан.

MECBURİ *s. Ar.* Амалсыз, шарасыз, міндетті. *Mecburi hizmet.* Міндетті қызмет.

MECBURİYET *is. Ar.* Мәжбүрлік, шарасыздық, амалсыздық.

MECCANEN *zf. Ar. mec.* Тегін, ақылсыз, жай.

MECİDİYE *is. Ar.* Меджидие–20 тиындық күміс теңге.

MECLİS *is. Ar.* 1. Мәжіліс, Түрік парламенті, палата. *Çift meclis sistemi.* Екі палаталық жүйе. *Millî meclis.* Ұлттық мәжіліс (Түркиядағы). *Belediye meclisi.* Муниципалдық кеңес. 2. Жиналыс, жиын. *meclis kurmak* жиналу, бас қосу.

MECMUA *is. Ar. esk.* Журнал.

MECNUN *s. Ar. esk.* 1. Ғашықтықтан есі ауысқан, басын жоғалтқан, өліп-өшіп ғашық болған. 2. Жынды, ақылсыз, есалан.

MECNUNCA *zf.* Жынды адамға ұқсап, есі ауысқан адам сияқты.

MECRA *is. Ar.* 1. Өзеннің арнасы. 2. *mec.* Ағыс, даму барысы (оқиғаның т.б.)

MECUSİ *öz. is. ve s. Ar.* 1. Отқа табынушы. 2. Зороастризм.

MEÇ *is. Fr.* Семсер.

MEÇHUL, -lû *s. Ar.* 1. Белгісіз, беймәлім. 2. *gr.* Ырықсыз етіс.

MEDENİ *s. Ar.* 1. Өркениетті, мәдени. 2. Азаматтық. *Medenî hukuk.* Азаматтық құқық. *Medenî nikâh.* Азаматтық неке.

MEDENİLEŞMEK (*nsz*) Мәдениеттену, мәдениетке жету.

MEDENİYET

- MEDENİYET** *is. Ar.* Өркениет, мәдениет.
- MEDENİYETSİZ** *s.* Мәдениетсіз, мәдениеті дамымаған.
- MEDET, -di** *is. Ar.* Көмек, жәрдем.
- MEDRESE** *is. Ar.* Медресе.
- MEDRESELİ** *is.* Медресе оқушысы, шәкірті.
- MEDÜZ** *is. Fr. zool.* Медуза.
- MEDYA** *is.* Бұқаралық ақпарат құралдары.
- MEDYA CAMİASI** *is.* Бұқаралық ақпарат құралдарының қызмет-керлері.
- MEFHUM** *is. Ar. esk. bk. Kavram.*
- MEFTUN** *s. Ar.* Берілген, құмар болған, құмартқан.
- MEGAFON** *is. Fr.* Мегафон.
- MEĞER** *bağ. Far.* Алайда, дегенмен, сөйтсек. *Meğer gitmiş.* Сөйтсек, кетіп қалыпты.
- MEĞERKİ** *bağ. Far.* Болмаса, егер де, тек. *Yapamaz meğerki siz yardım edersiniz.* Оның қолынан келмейді, тек сіз көмектесіп жіберіңіз.
- MEHMETÇİK, -ği** *öz. is.* Мехметчик – түрік әскеріне еркелету мағынасында тағылған ат.
- MENTAP, -bi** *is. Far.* Ай жарығы. *mehtaba çıkmak* Айдың жарығында қыдыру.
- MENTAPLI** *s.* Айлы. *Mehtaplı gece.* Айлы түн.
- MEKÂN** *is. Ar.* 1. Орын, орналасқан жер. 2. Мекен, қоныс, үй. 3. *esk.* Ғарыш. *mekân tutmak* мекен тебу, орналасу.
- MEKANİK, -ği** *is. Fr.* 1. Механика. 2. *zf.* Механикалы түрде, өзінен-өзі.
- MEKANİKÇİ** *is. ve s.* Механик.
- MEKANİZE** *s. Fr. ask.* Механикаланған.
- MEKANİZMA** *is. İt.* Механизм. *Devlet mekanizması.* Мемлекеттік механизм. *Düşünmenin mekanizması.* Ойлау механизмі.
- MEKİK, -ği** *is. Far.* Тоқыма қайығы, тігін машинасының қайығы. *mekik dokumak* ерсілі-қарсылы жүру.

MELEZLEŞMEK

- MEKRUH** *s. Ar.* 1. Жеркөшікті, жексұрын, жағымсыз. 2. Шарығат рұқсаты бар, бірақ қуатталмайтын.
- MEKSİKALI** *öz. is. ve s.* Мексикандық.
- MEKTEP, -bi** *is. Ar.* 1. Мектеп, орта мектеп, оқу орны. 2. *argo* Ысылмаған, тәжірибесіз.
- MEKTEPLİ** *is. ve s.* 1. Оқушы. 2. Орта білімі бар, мектеп бітірген.
- MEKTUP, -bu** *is. Ar.* Хат. *mektup atmak* хат салу.
- MEKTUPLAŞMA** *is.* Хат жазысу, хат алысу.
- MEKTUPLAŞMAK** (*nsz, -le*) Хат жазысу, хат алысу, хабарласу.
- MEKTUPÜSTÜ** *is.* Конверттің үстіндегі адрес.
- MELÂİKE** *ç. is. Ar.* 1. Періштелер. 2. *hlk.* Періштедей әдемі (әйел).
- MELÂL, -li** *is. Ar. esk.* Жалығу, мезі болу.
- MELÂMET** *is. Ar.* Кінәлау, сөгү, жазғыру.
- MELÂNKOLİ** *is. Yun.* Меланхолия, уайымшылдық, мұңдылық.
- MELÂNKOLİK** *s. Fr.* Мұңға батқан, уайымға берілген; дел-сал күй кеш-кен.
- MELEK, -ği** *is. Ar.* 1. Періште. 2. *s. mec.* Көргенді, әдепті (адам). *melek gibi* кіршіксіз, адам және мейірімді (жан).
- MELEKE** *is. Ar.* 1. Дағды, әдет. 2. *psikol.* Қабылдау, ұғыну күші.
- MELEMEK** (*nsz*) Маңырау (қой, ешкі).
- MELES** *is. hlk.* Арық, белі шойырылып қалған (ат).
- MELEZ** *is. Ar.* 1. Будан, гибрид, дүбәра. 2. *s.* Аралас қанды. 3. Аралас, араласқан. *Melez bir dil.* Аралас тіл.
- MELEZLEMEK** (*-i*) Будандастыру, шағылыстыру.
- MELEZLEŞMEK** (*nsz*) Будандасу, шағылысу, түйісу.

- MELİK** *is. Ar. esk.* Патша, хан.
- MELİSA** *is. Yun. bot.* Мелисса – көп жылдық өсімдік.
- MELODİ** *is. Fr.* Мелодия, күй.
- MELODRAM** *is. Fr. tiy.* Мелодрама.
- MELON** *is. Fr.* Қалпақша.
- MELTEM** *is.* Маусымдық жел, жазда құрлықтан теңізге қарай соғатын жел.
- MEL'UN** *s. Ar.* 1. Қарғыс атқан, лағынет атқан. 2. *tec.* Жексұрын, пасық.
- MELÜL** *s. Ar.* Қайғылы, мұңды; ренжіген, ренішті.
- MEMBA, -i** *is. Ar.* Бұлақ, көз, қайнар.
- MEMBA SUYU** *is.* Бұлақ суы.
- MEME** *is.* 1. Емшек, омырау. *Meme başı.* Емшектің ұшы. *Meme bezi.* Емшек безі. *Meme çocuk.* Емшектегі бала. 2. Желін. 3. Ісік, томпақ. *Basur memesi.* Геморрой ісігі.
- MEMLEKET** *is. Ar.* 1. Мемлекет, ел. 2. Туған жер, өскен орта.
- MEMLEKETLİ** *s. ve is.* Жерлес, елдес.
- MEMNU, -u** *is. Ar.* Тыйым салынған.
- MEMNUN** *s. Ar.* Разы, риза, ырза, қанағаттанған. *Sizi görmekten memnunum.* Сізді көргеніме қуаныштымын. *memnun etmek* риза қылу. *memnun olmak* риза болу, қанағаттану, көңілі толу.
- MEMNUNİYET** *is. Ar.* Қанағаттану, риза болғандық.
- MEMNUNİYETLE** *zf.* Қуана-қуана, шын көңілімен.
- MEMNUNİYETSİZLİK, -ği** *is.* Қанағаттанбаушылық, наразылық.
- MEMNUNLUK, -ğu** *is. Ar. T.* Қанағаттанушылық, көңілі жай табушылық.
- MEMORANDUM** *is. Lât.* Меморандум.
- MEMUR** *is. Ar.* 1. Қызметкер. 2. *s.* Уәкіл етілген, өкілетті. *Teftişe tetur.* Тексеруге өкілетті. *temur etmek* міндеттеу, жүктеу; уәкіл ету, өкіл ету.
- MEMURİYET** *is. Ar.* 1. Қызметкер болушылық, қызмет істеушілік. 2. Міндет, қызмет.

- MEMURLUK, -ğu** *is. bk.* Memuriyet.
- MENAJER** *is. Fr. bk.* Menecer.
- MENDEBUR** *s. Far.* Ебедейсіз, ерсі, келіссіз.
- MENDERES** *is. Yun. coğr.* Өзеннің не ағынды судын ирелендеген тұсы.
- MENDİL** *is. Ar.* 1. Қол орамал. 2. Түйіншек, буыншақ.
- MENECER** *is. İng.* Менеджер.
- MEN EDİLMEK** (*nsz*) *Ar. T.* Тыйым салыну, рұқсат етілмеу.
- MENEJER** *is. bk.* Menecer.
- MENEKŞE** *is. Far. bot.* Қоғажай, шегір-гүл.
- MENENJİT** *is. Fr. tıp* Минингит, делбе – микабының ауруы.
- MENENT, -di** *is. Far.* Ұқсас, үйлес.
- MENETMEK** (*-i*) *Ar. T.* Тыйым салу, рұқсат етпеу.
- MENEVİŞ** *is. Far.* (түс, бояу) Құлпыру, басқа түске еніп құбылу.
- MENFAAT, -ti** *is. Ar.* Пайда, табыс; мүдде. *Milli menfaatlere uygun olmak.* Ұлттық мүддеге сай болу.
- MENFAATPEREST** *s. Ar. Far.* Пайдакүнем, қанағатсыз, көзі тоймайтын.
- MENFAATPERESLİK, -ği** *is.* Пайдакүнемдік, пайдақорлық.
- MENFİ** *s. Ar.* 1. Теріс, негатив. 2. *hık.* Жер аударылған, айдалып келген.
- MENFUR** *s. Ar.* Жеркенішті, жексұрын.
- MENGENE** *is. Yun.* 1. Қысқыш, пресс. *Marangoz mengenesi.* Ағаш шеберінің қысқышы. 2. Май сығатын аппарат. 3. Шырын сығатын аппарат.
- MENİ** *is. Ar. fizy.* Ұрық, сперма.
- MENKİBE** *is. Ar. ed.* Аңыз, аңыз әңгіме.
- MENKUL, -lü** *is. Ar.* 1. Тасымал, тасымалды. 2. *is. ve s. huk.* Қозғалмалы (мүлік). *Menkul mülkiyet.* Қозғалмалы мал-мүлік, жиһаз. *Menkul rehni.* Мүлікті кепілге алу.
- MENOLUNMAK** (*nsz*) Тыйым

салыну, рұқсат етілмеу.

MENOPOZ *is. Fr. tip* Климат, климатерий – қартаю бастаған әйелдердің етеккірі тоқталып, баладан қалатын мезгілі.

MENSUBİYET *is. Ar.* Қатынас, қарым-қатыс, байланыс; қатысы барлық, қатыстылық.

MENSUCAT *ç. is. Ar.* Тоқыма. *Mensucat fabrikası.* Тоқыма фабрикасы.

MENSUP, -bu *is. ve s. Ar.* Қатысты, қатынасы бар, құрамына кіретін. *mensup olmak* қатынасы, байланысы болу.

MENSUR *s. Ar. esk.* Прозалық, прозамен жазылған.

MENŞE, -i *is. Ar. esk.* Шығу тегі, шыққан негізі, көзі.

MENŞELİ *s.* Шығу тегі жағынан. *Türkiye menşeli mallar.* Түркияда өндірілген тауарлар.

MENTEŞE *is. Far.* Металл ілмек, тор, ілмешек.

MENTOL, -lü *is. Fr.* Ментол.

MENZİL *is. Ar. esk.* 1. Жолда аялдама жасау үшін тоқтайтын жер; тұрақ, аялдама. 2. Екі аралық, жол бойындағы екі аялдаманың аралығы, перегон. 3. *ask.* Оқтың ұшу қашықтығы.

MERA, -sı *is. Ar.* Жайылым, өріс.

MERAK *is. Ar.* 1. Әуес, үйір, құмар, құштар. 2. Уайым, қам. *merak etmek* 1) әуестену, қызығып құмарту, соңына түсу. 2) мұңау, мұңға бату.

MERAKLANMAK *(-e)* 1. Әуестік білдіру, қызығып құмарту. 2. Алаңдау, тынышсыздану.

MERAKLI *s.* 1. Әуесқой, қызықшы, білуге құштар. 2. Әуес, құмар, құштар, сүйші. *Av meraklısı.* Аңшылыққа құмар. *Tiyatro meraklısı.* Театрқұмар, театршыл.

MERAKSIZ *s.* 1. Селқос, ықылассыз. 2. Қамсыз, уайымсыз.

MERAL, li *is.* Лань – бұғының бір түрі.

MERAM *is. Ar.* Тілсек; мақсат, ынта, талап. *meram anlatmak veya meramını anlatmak* 1) ойын, ниетін білдіру. 2) сырын ақтарып салу. *meram etmek* тырысу, ұмтылу.

MERASİM *is. Ar.* Рәсім, салтанат.

MERASİMLİ *s.* Салтанатты.

MERBUT *s. Ar.* 1. Байланған, бекітілген. 2. Қоса тіркелген, қосылған, қоса берілген. *Bavula merbut etiket.* Шамоданға жапсырылған этикетка.

MERCAN *is. Ar. zool.* 1. Маржан (теңіз жәндігі). 2. Маржан – осы жәндіктердің ізбес қалдықтары деп саналатын қызғылт яқ түсті тастар.

MERCAN ADASI *is.* Маржанды арал.

MERCEK, -ği *is. fiz.* Линза.

MERCİ, -i *is. Ar.* Мемлекеттік мекеме, инстанция (өтініш, арызбен бара-тын жер). *Son merci.* Соңғы инстанция, саты.

MERCİMEK, -ği *is. Far. bot.* Жасымдық.

MERDANE (I) *zf. ve s. Far.* Жігітше, жігіт сияқты, жігіт тәрізді.

MERDANE (II) *is. Ar.* 1. Жұмыр білік, валик. 2. Оқтау.

MERDİVEN *is. Far.* Баспалдақ; басқыш, саты. *Merdiven parmaklığı.* Баспалдақтың сүйеніші, үй басқышының қанаты. *Dayama merdiven.* Жеңіл баспалдақ, басқыш.

MERDİVEN KORKULUĞU *is.* Басқыш, балкон т.б. өн бойына құрылған сүйеніш, қанат.

MERDİVENLİ *s.* Баспалдақты, басқышты, сатылы.

MERDİVEN SAHANLIĞI *is.* Басқыш алаңы.

MEREK, -ği *is. hlk.* 1. Сарай. 2. Қора.

MERET, -di *s. ve is. Ar.* 1. Түкке алғысыз, түкке жарамайтын. 2. *hlk.* Жолы болмаған, ісі оңбаған, қырсықты.

MERHABA *ünl. Ar.* Амансың ба!

Амансыз ба! Сәлеметсің бе! Сәлеметсіз бе! *merhabayı kesmek* амандаспай қою, сәлемдеспеу.

MERHABALAŞMAK (*nsz, -le*) Сәлемдесу, амандасу, есен-саулық білісу.

MERHALE *is. Ar.* Кезең, этап, саты.

MERHAMET *is. Ar.* Аяушылық білдіру, аяу, жаны ашу, есіркеу. *merhamet etmek* аяу, есіркеу, жаны ашу. *merhamete gelmek* қайырымдылық көрсету, аяушылық таныту.

MERHAMETEN *zf. Ar.* Аяп, есіркеп.

MERHAMETLİ *s.* Қайырымды, мейірімді, рақымды.

MERHAMETSİZ *s.* Қайырымсыз, рақымсыз.

MERHAMETSİZLİK, -ği *is.* Қайырымсыздық, рақымсыздық, мейірімсіздік.

MERHEM *is. Ar.* 1. Май – бетке, жараға жағатын дәрі. 2. *tec.* Амал, құрал, лаж.

MERHEMLEMEK (*-i*) Майлау, май жағу.

MERHUM *s. Ar.* 1. Марқұм, қаза болған, дүние салған. 2. *is.* Қайтыс болған мұсылман ер адам.

MERHUME *is. Ar.* Дүние салған мұсылман әйел.

MERİDYEN *is. Fr. astr.* Меридиан.

MERİH *öz. is. Ar. astr.* Марс.

MERİNOS *is. Ar.* Меринос. *Merinos koyunu.* Меринос кой.

MERKAT, -di *is. Ar. esk.* Бейіт, мола.

MERKEP, -bi *is. Ar.* Есек.

MERKEZ *is. Ar.* 1. Орталық. *Alışveriş merkezi.* Сауда орталығы. *Kültür merkezi.* Мәдениет орталығы. 2. Басқарма, бөлім, бөлімше. *Jandarma merkezi.* Жандарм бөлімшесі. *Polis merkezi* Полиция бөлімшесі. 3. Орта, орталық (облыстың, республиканың негізгі қаласының т.б.).

MERKEZİ *s. Ar.* Орталық, орталықтағы, ортадағы.

MERKEZİ İSITMA *is.* Бір орталық-

тан жылу тарату, бір орталықтан жылыну жүйесі.

MERKEZİLEŞMEK (*nsz*) 1. Орталықтандыру. 2. Шоғырлану, топталу.

MERKEZİYET *is. Ar.* Орталықтандыру, бір орталыққа бағындыру.

MERKEZLEMEK (*-i*) Бір орталыққа бағындыру; шоғырландыру.

MERKEZLENMEK (*nsz*) Бір орталыққа бағындырылу; шоғырландырылу

MERKEZLEŞMEK (*nsz*) Бір орталыққа бағыну; шоғырлану.

MERKÜR *öz. is. Fr. astr.* Меркурий.

MERMER *is. Yun. jeol.* 1. Мәрмәр, мрамор. 2. *s.* Мәрмәрден істелген.

MERMİ *is. Ar.* Оқ; патрон; мина. *Topçu mermisi.* Артиллерия оғы.

MERSİ *ünl. Fr.* Рахмет. *Çok merci.* Көп рахмет.

MERSİN BALIĞI *is. zool.* Бекіре (балық).

MERSİN MORİNASI *is. zool.* Құртпа (балық).

MERT, -di *s. Far.* 1. Батыл, ержүрек. 2. Сөзінде тұратын, сенімді.

MERTÇE *zf.* Батыл, жүрексізбестен.

MERTEBE *is. Ar.* 1. Дәреже, шен, мәртебе. 2. Саты, дәуір, кезең.

MERTEK, -ği *is. Erm.* Бөрене.

MERTLİK, -ği *is.* Батылдық, ержүректік.

MESAFE *is. Ar.* Қашықтық.

MESAİ *is. Ar.* Жұмыс, іс. *Mesai saati.* Жұмыс уақыты.

MESAJ *is. Fr.* Жолдау, жолдаухат, жіберілген хабар. *Tebrik mesajı (kutlama mesajı).* Құттықтау жолдау хаты.

MESANE *is. Ar. anat.* Қуық.

MESCİT, -di *is. Ar.* 1. Мешіт. 2. Кішкентай мешіт – ішінде жұма және мерекелік намаз қылынбайтын мешіт.

MESELÂ *zf. Ar.* Мысалы, мәселен.

MESELE *is. Ar.* 1. Мәселе, проблема.
2. Күрделі мәселе, қиын мәселе. *Oraya gitmek şimdi bir meseledir.* Ол жаққа бару қазір қиынның қиыны. *mesele çıkarmak* проблема жасау, проблема қылу. *mesele уарmak* істі күрделендіріп жіберу, проблемаға айналдыру.

MESH *is. Ar. esk.* 1. Қолмен сипау.
2. Мәсих – дәрет алған кезде су қолмен бас сипау.

MESHETMEK (-e) Дәрет алғанда су қолмен бас сипау.

MESİH *öz. is. Ar.* Мессия, маңдайына бан қонған; христос.

MESKEN *is. Ar.* Үй-жай, пәтер.

MESKÛN *s. Ar.* Мекен еткен, тұратын (үй).

MESLEK, -ği *is. Ar.* Мамандық, кәсіп. *Meslek hastalıkları.* Кәсіби сырқаттар.

MESLEKÎ *s. Ar.* Кәсіби.

MESLEK İÇİ EĞİTİM *is.* Мамандықты көтеру, біліктілік курсы.

MESLEKSEL *s.* Кәсіби, мамандыққа тән.

MESLEKSİZ *s.* Кәсіпсіз, кәсіби жоқ.

MESLEKTAŞ *is. Ar. T.* Әріптес, қызметтес.

MESNEVÎ *is. Ar. ed.* Мәснәуи, мәснәви – арап, парсы, түркі тілді әдебиеттердегі қос тармақты шумақ қолданылатын өлең түрі.

MEST (I) *s. Far.* 1. Мас, ішімдікті көп ішкен. 2. Есінен айырылған. *mest etmek* мас болу, мас қылу.

MEST (II) *is. Ar.* Мәсі.

MES'UL, -lü *s. Ar. esk.* Жауапты. *mes'ul tutmak* жауаптылық жүктеу.

MES'ULİYET *is. Ar. esk.* Жауаптылық, жауапкершілік.

MES'ULİYETSİZ *s. esk.* Жауапсыз, іске қалай болса солай немқұрайды қарайтын.

MES'UT, -du *s. Ar.* Бақытты, қуанышты. *Mes'ut zaman.* Бақытты шақ. *mes'ut etmek* бақытты ету. *mes'ut olmak* бақытты болу.

MEŞAKKAT, -ti *is. Ar.* Қиыншылық, машақат, бейнет, азап. *meşakkat çekmek* машақатқа түсу. *meşakkate katlanmak* қиыншылыққа төзу.

MEŞAKATLI *s.* Машақатты, бейнетті, азапты.

MEŞ'ALE *is. Ar.* Шырақ, факел. *Olimpiyad meş'alesi.* Олимпиада оты.

MEŞATLIK, -ği *is.* Еврей зираты.

MEŞE *is. Far. bot.* Емен.

MEŞELİK, -ği *is.* Еменді.

MEŞGALE *is. Ar.* Іс, жұмыс, кәсіп.

MEŞGUL, -lü *s. Ar.* Жұмыс басты, қолы бос емес. *Neyle meşgulsün?* Немен айналысып жатырсың? *Telefon meşgul.* Телефон бос емес. *meşgul etmek* 1) уақытын алу. 2) алдандыру, әңгімелесіп отыру.

MEŞGULİYET *is. Ar.* Іс, жұмыс.

MEŞHUR *s. Ar.* Атақты, танымал, белгілі. *meşhur olmak* атақты болу, аты көпке белгілі болу.

MEŞİN *is. Far.* Өңделген тері.

MEŞİN SURATLI *s. mec.* Ұятсыз, арсыз; бетпақ.

MEŞKUK *is. Ar.* Күдікті, күмәнды, шүбә туғызған.

MEŞRU, -u *s. Ar.* 1. Шарифат жол берген, шарифатқа қайшы келмейтін. 2. Заңды.

MEŞRUBAT *ç. is. Ar.* Сусындар (газды су, лимонад т.б.)

MEŞRUİYET *is. Ar.* Заңдылық, заңды болушылық.

MEŞRULAŞMAK (*nsz*) Заңдастырылу, заң күшіне келтірілу.

MEŞRUTEN TAHLİYE *is. huk.* Шартты түрде босату.

MEŞRUTİYET *is. Ar.* Конституциялық басқару жүйесі. *Meşrutiyet dönemi.* 1876–1918 жылдары арасында Түркиядағы конституциялық басқару кезеңі.

MEŞ'UM *s. Ar.* Қырсық, сәтсіз.

META, -ı *is. Ar.* 1. Тауар. 2. Қолдағы капитал.

METABOLİZMA *is. Fr. biy.* Метабол-

изм.

METAĞIZİK, -đi is. Fr. 1. Метафизика. 2. *s.* Метафизикалық.

METAL, -li is. Fr. kim. 1. Металл. 2. *s.* Металл, металға тән.

METALİK, -đi s. Fr. Металға байланысты, металдық.

METALÜRĐİ is. Fr. kim. Металлургия.

METANET is. Ar. Беріктік, төзімділік, мықтылық.

METANETLİ s. Берік, мықты, бекем.

METANETSİZ s. Осал, сынғыш, күйрек.

METASTAZ is. Fr. tıp Метастазкеселді жердің зардабының дененің басқа жерлеріне де таралуы.

METAZORİ zf. Yun. Күштеп, күш жұмсап, зорлықпен.

METELİK, -đi is. Fr. esk. 1. Он теңгелік ақша. 2. *mec.* Өте аз ақша. *metelik etmez* түкке тұрғысыз.

METELİKSİZ s. Ақшасыз, көк тиыны жоқ.

METEOR is. Fr. Yun. Метеор.

METEORİT is. Fr. Метеорит.

METEOROLOG, -đu is. Fr. Метеоролог.

METEOROLOĐİ is. Fr. Метеорология.

METEOR TAĐI is. Метеорит.

METHETMEK (-i) Ar. T. Мақтау, мадақтау.

METİN, -tni (I) is. Ar. Мәтін, текст.

METİN (II) s. Ar. Берік, мықты, мығым.

METİS is. Fr. Будан.

METHODİK, -đi s. Fr. Әдістемелік, методикалық.

METODOLOĐİ is. Far. Методология, әдістеме.

METOT, -du is. Fr. Әдіс, метод.

METOTLU s. Әдістемелік, методикалық.

METRAJ is. Fr. Метраж.

METRAJLI : kisa metrajli filmler қысқа метражды фильмдер.

METRE is. Fr. Метр.

METRE KARE is. mat. Шаршы метр.

METRE KÛP is. mat. Текше метр.

METRELİK, -đi is. ve s. Метрлік,

метр шамасында. *Ûç metrelik.* Үш метрлік.

METRES is. Fr. Ашына, көңілдес.

METRİK s. Fr. Метрлік.

METRE SİSTEM is. Метрлік жүйе.

METRO is. Fr. Метро.

METROLOĐİ is. Fr. Метрологияөлшеу туралы ғылым.

METROPOL, -lü is. Fr. Бас қала.

METROPOLİT is. Fr. Метрополит.

METROPOLİTEN s. Fr. Метрополитен, метро.

METRÛK, -kü s. Ar. 1. Тәрк еділген, тастап кеткен. 2. Жарамсыз, қолданымнан шыққан.

MEVCUT, -du s. Ar. 1. Бар, бар болған, қолданыстағы. *Mevcut rejim.* Қазіргі таңдағы мемлекеттік құрылыс. 2. *s.* Бары, қолдағы. *Mevcut para.* Қолдағы ақша. 3. *is.* Бары, барлық саны, жалпы саны. *Okulun öđrenci mevcudu.* Мектептегі оқушылардың жалпы саны.

MEVDUAT ç. is. Ar. 1. Ақша салу (Банкіге пайызбен салынған ақша). 2. *hık.* Қаражат салу, өндіріске жұмсалған қаржы, капитал.

MEVKİ, -i is. Ar. 1. Орын, тұрған жері; тұрған орны. 2. (біреудің қоғамдағы) Орны, жағдайы. 3. Қызмет орны, мансап. *mevkii olmak* жауапты қызметте болу. *Yüksek mevkii sahibi.* Жоғары қызметтегі адам.

MEVLÂ is. Ar. Алла, тәңір.

MEVLEVİ öz. is. Ar. Мевлеви тари-катының жолын ұстанушы.

MEVLEVİLİK, -đi öz. is. Мевлана Желалеттин Румидің көзқарасына сүйенетін, оның ұлы тарапынан құрылған тариқат.

MEVLİT, -di is. Ar. esk. 1. Мәуліт –Мұхаммед пайғамбардың туған күні. 2. Пайғамбарымыздың өмірбаянын суреттейтін шығарма.

MEVLİTHAN is. Ar. Far. Мәуліт оқыған адам.

MEVLİT KANDİLİ is. Мәуліт күні,

- Мұхаммед пайғамбарымыздың туған күні.
- MEVLÛT, -du** *is. Ar. esk.* 1. Туу, дүниеге келу. 2. Жаңа туған бала.
- MEVSİM** *is. Ar.* 1. Маусым, жыл мезгілі. 2. Мерзім, мезгіл.
- MEVSİMLİK, -ği** *s.* Маусымдық, мерзімді. *Mevsimlik palto.* Маусымдық пальто (жазғытұрым, күздігүні килетін пальто).
- MEVZİ, -i** *is. Ar.* 1. Орын, орналасқан жер. 2. *ask.* Позиция, ұрыста әскер орналасқан орын. *Atış mevzii.* Атыс позициясы. *Geri mevzi.* Тыл жақ, тылдағы позиция. *Savunma mevzii.* Қорғаныс позициясы.
- MEVZİİ** *s. Ar.* 1. Жергілікті, бір жердің шеңберінен аспайтын.
- MEVZU, -u** *is. Ar.* Тақырып, әңгіме желісі. *mevzuya girmek* негізгі тақырыпқа өту.
- MEVZUAT** *ç. is. Ar.* Күші бар заңдар, заңдар. *Çalışma mevzuatı.* Еңбек туралы заң.
- MEVZUUBAHİS, -hsi** *s. Ar. esk.* Тақырыпқа негіз болған, сөз болған.
- MEY (I)** *is. Far. esk.* Шарап.
- MEY (II)** *is.* Кішкентай сырнай.
- MEYDAN** *is. Ar.* 1. Алаң. *Taksim meydanı.* Таксим алаңы. 2. Алаң, майдан. *At meydanı.* Ипподром, ат бәйгесі болатын алаң. *Atış meydanı.* Атыс алаңы, полигон. *Hava meydanı.* Аэродром. *Savaş meydanı.* Ұрыс майданы. 3. Көз жетерлік кеңістік. *Meydanda kimse yok.* Төңіректе ешкім жоқ. 4. Мүмкіндік, қолайлы сәт. *meydan bıraktamak* мүмкіндік бермеу, жол бермеу.
- MEYDANCI** *is.* 1. Қора (аула) таза-лаушы. 2. Түрме қараушы.
- MEYDANDA** *zf.* Анық, айқын.
- MEYDAN KORKUSU** *is. tıp bk.* Агорафобия – кеңістіктен, биіктіктен корқушылық.
- MEYDAN MUHAREBESİ** *is. bk.* *Meydan savaşı.*
- MEYDAN SAVAŞI** *is. ask.* Шешуші ұрыс.
- MEYHANE** *is. Far.* Кабак – ішкілік сатылатын, арақ ішетін жай.
- MEYİL, -yli** *is. Ar.* 1. Ылди, еңкіш. 2. *mec.* Игі ниеттілік, әуестік, күш-тарлық, зауықтану. *mevil göstermek* 1) қисаю, жантаю. 2) бейімділік таныту, икемделу.
- MEYİLLİ** *s.* 1. Көлбеген, жантайған, еңкіш. 2. Ғашық болған.
- MEYLETMEK (-e)** *Ar. T.* 1. Жантаю, қисаю. 2. Бейімделу, икемделу.
- MEYMENET** *is. Ar.* Қолайлы жағдай, іс оңға басу.
- MEYMENETLİ** *s.* Жолы болғыш, бағы бар.
- MEYMENETSİZ** *s.* 1. Жолы болмайтын, бақытсыз, сорлы. 2. Қыңыр, мінезі матақ.
- MEYVE** *is. Far.* 1. Жеміс, жеміс-жидек. *Meyve bahçesi.* Жеміс бағы. *Kuru meyve.* Кептірілген жеміс. 2. *mec.* Нәтиже, жеміс.
- MEYVE AĞACI** *is.* Жеміс ағашы.
- MEYVESİZ** *s.* Жеміссіз, жемісі жоқ.
- MEYVE SUYU** *is.* Жеміс шырыны.
- MEYVE ŞEKERİ** *is.* Фруктоза, жеміс шырыны.
- MEZAR** *is. Ar.* Мола, мазар, зират. *Mezar kazıcı.* Көр қазушы. *Mezar kitabesi.* Эпитафия, қабірдің үстіндегі ескерткішке жазылған жазу.
- MEZARCI** *is.* Көр қазушы.
- MEZARLIK, -ğı** *is.* Мола, бейіт, зират.
- MEZAR TAŞI** *is.* Қабір тасы.
- MEZAT, -dı** *is. Ar.* Аукцион, саудалап сату.
- MEZBAHA** *is. Ar.* Қасапхана.
- MEZBELE** *is. Ar.* Қоқыс тастайтын жер.
- MEZE** *is. Far.* Бірасам, асарлық, закуска.
- MEZHEP, -bi** *is. Ar.* Мәзһаб, имамдық ағым мектептері; дін.
- MEZİYET** *is. Ar.* Ерекше белгі, ай-

рыкша касиет.

MEZRA *is. Ar. esk.* Айдалған, жыртылған жер.

MEZUN *is. ve s. Ar.* 1. Бітіруші, түлек. *Liseden mezun.* Лицейді бітіруші. 2. Өкілетті, уәкіл етілген. *Bunu uapmaya mezun degilim.* Мұны істеуге құқықты емеспін.

MEZURA *is. İt.* Өлшеуіш – сантиметрлерге бөлінген лента.

MICIR *is. bk. Mucur.*

MIH *is. Far.* Үлкен шеге.

MIHLAMAK *(-i, -e)* 1. Шегелеу, шеге қағу. 2. *mec.* Жіпсіз байлау, қозғалмастай ету.

MIHLI *s.* Шегеленген, шеге қағылған.

MIKNATIS *is. Yun.* Магнит.

MIKNATISLAMAK *(-i)* Магниттеу.

MIKNATISLI *s.* Магниттік, магнит. *Miknatıslı iğne.* Компастың магнит стрелкасы.

MINCIKLAMAK *(-i)* Мыжғылау, мылжалау, умаждау, ұйпалақтап тастау.

MINTIKA *is. Ar.* Аудан, аймақ. *Sınır mintikası.* Шекара аймағы. *Yasak mintika.* Тыйым салынған аймақ.

MIRILDAMAK *(-i)* Міңгірлеу, мыңғырлау.

MIRILDANMAK *(nsz)* 1. Мұрнының астынан сөйлеу, міңгірлеу. 2. Біңылдап ән салу.

MIRILTI *is.* Міңгірлеу, мыңғырлау.

MIRIN KIRIN : *mırın kırın etmek* қыңырлық істеу, еркелік істеу, наздану.

MISIR *is. Ar. bot.* Жүгері.

MISIRLI *öz. is.* Мысырлық, Египеттік.

MISIR YAĞI *is.* Жүгері майы.

MISRA, -ı *is. Ar.* Өлең жолы.

MİŞİL MİŞİL : *mışıl mışıl uuyamak* пыс – пыс етіп ұйықтау.

MİYMINTI *s.* Икемсіз, қырсыз, қолапайсыз.

MIZIKA *is. İt. müz.* 1. Үрлеп тартатын музыкалық аспаптар оркестрі, духовой оркестр. 2. Ауыз сырнай.

MIZIKÇI *is. ve s.* Ойын бұзушы,

арандатушы, өзезіл.

MIZIKLANMAK *(nsz)* Алаяқтық жасау, қулық жасау.

MIZILDANMAK *(-den)* Қыңырлық істеу, наразы болу, күңкілдеу.

MIZMIZ *s.* Күңкілдек, ештеңеге риза болмайтын, қай нәрседен болса да бір айып табатын.

MIZMIZLANMAK *(nsz)* Күңкілдеу, реніш білдіріп міңгірлеп сөйлеу.

MIZRAK, -ğı *is. Ar.* Найза.

MIZRAKLI *s.* Найзамен қаруланған.

MİDE *is. Ar. anat.* Асқазан. *Mide suyu.* Асқазан шырыны. *Mide ülkeri.* Асқазан жарасы. *mide bulandırma* 1) құсқысын келтіру, жүректі айныту. 2) *mec.* мазасын кетіру.

MİDECİ *is. ve s. mec.* Өз басының қашын ойлайтын, қарақан басының қамын жасайтын.

MİDİBÜS *is. Fr. İng.* Микроавтобус.

MİDİLLİ *is. Yun. zool.* Пони – көдімгі аттардан бірталай кішкентай жылқының бір тұқымы.

MİDYE *is. Yun. zool.* Мидия.

MİGREN *is. Fr. tıp* Бастың сақинасы, бас ауруы.

MİĞFER *is. Ar.* Қасқа, дулыға.

MİHENK, -ği *is. Ar.* 1. Сын тас, мықтылықты сынайтын тас. 2. Сынау, байқау.

MİHNET *is. Ar.* Қиындық, азап, мехнат.

MİHR *is. Ar. huk.* Қалыңмал – Ислам дінінде некелесу кезінде күйеудің қалыңдық үшін төлеуге міндеттенген мал-мүлкі.

MİHRAP, -bı *is. Ar.* Михраб – мешітте имам намаз оқитын орын.

MİHVER *is. Ar. esk.* Білік, ось.

MİKA *is. Fr. min.* Слюда-қабат, құрылымды алюмосиликаттарға жататын минералдар тобы.

MİKADO *is. Jap.* Микадо, жапон императоры.

MİKROBİK, -ği *s. Fr. tıp* Микробқа қатысты.

MİKROBİYOLOG, -ğu *is. Fr.* Мик-

- робиолог.
- МІКРОБИYOЛОЖІ** *is. Fr.* Микробиология.
- МІКРОФОН** *is. Yun.* Микрофон.
- МІКРООРГАНИЗМА** *is. Fr.* Микроорганизм.
- МІКРОП, -бу** *is. Fr.* 1. *biy.* Микроп. 2. *tec.* Қасқой, зиянкес, қаскүнем адам.
- МІКРОПЛУ** *s.* Микропты, микроп жұтқан.
- МІКРОСУЗЛАНДИРМАК (-i)** Стерилдеу, дезинфекциялау, дәрілеу.
- МІКРОСКОП, -бу** *is. Yun.* Микроскоп.
- МІКСЕР** *is. İng.* Миксер.
- МІКТАР** *is. Ar.* Мөлшер, сан. *Az miktarda.* Аз мөлшерде. *Bol miktarda.* Көп мөлшерде.
- МІЛ (I)** *is. Yun.* Лай, өлі балшық, тұнба.
- МІЛ (II)** *is. Fr.* Миля—ұзындық өлшемі. *Deniz mili.* Теніздік миля (1852 метр).
- МІЛ (III)** *is. Ar.* Білік, белдік, ось.
- МІЛАДІ** *s. Ar.* Христиан жыл санауы.
- МІЛАДІ ТАРИН** *is.* Христиан жыл санауы бойынша күнтізбелік.
- МІЛАТ, -ді** *is. Ar.* Иса пайғамбардың туған күні.
- МІЛАТТАН ӨНЦЕ** *is.* Біздің жыл санауымызға дейінгі.
- МІЛАТТАН СОНРА** *is.* Біздің жыл санауымыздан бастап. *Milattan sonra bin yılında.* Біздің жыл санауымыздың мыңыншы жылында.
- МІЛИГРАМ** *is. Fr.* Миллиграмм (грамның мыңнан бірі).
- МІЛИЛІТРЕ** *is. Fr.* Миллитр.
- МІЛИМ** *is. Fr. hlk.* Миллиметр.
- МІЛИМЕТРЕ** *is. Fr.* Миллиметр.
- МІЛИС** *is. Lât.* 1. Халық жасағы. 2. Милиция.
- МІЛИТАН** *s. Fr.* 1. Күрескер. 2. Белсенді.
- МІЛИТАРИСТ** *is. ve s. Fr.* Милитарист.

- МІЛИТАРИЗМ** *is. Fr.* Милитаризм.
- МІЛЛЕТ** *is. Ar.* 1. Халық; ұлт. *Birleşmiş Milletler.* Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ). *Hangi milletten-siniz?* Қай ұлттансыңыз? 2. *hkk.* Жұрт, көпшілік. *Millet gülmekten kırıldı.* Халық күлкіден ішек-сілесі қатты. 3. *hkk.* Тек, тұр, қауым (жалпылық белгі). *Şu kadın milletin kiskançlığını hiç sonu yok.* Осы әйел қауымының қызғаныштығында шек жоқ.
- МІЛЛЕТÇЕ** *zf.* Халық болып, ұлт болып, ел болып.
- МІЛЛЕТЛЕР АРАСИ** *s.* Халықаралық. *Milletler arası ticaret.* Халықаралық сауда.
- МІЛЛЕТВЕКІЛІ** *is. Ar. T.* Депутат, түрік парламентінің мүшесі.
- МІЛЛІ** *s. Ar.* 1. Ұлттық, халықтық. *Millî cephe.* Ұлттық майдан. *Millî eğitim.* Халық ағарту, халыққа білім беру ісі. 2. *sp.* Халықаралық. *Millî maç (karşılaşma).* Халықаралық кез-десу. *Millî hakem.* Халықаралық дәрежедегі төреші.
- МІЛЛІ ГЕЛІР** *is.* Ұлттық табыс.
- МІЛЛІ ГÜVENLİK, -ği** *is.* Ұлттық қауіпсіздік.
- МІЛЛІЛЕШТІРМЕК (-i)** Национализациялау, мемлекет мүлкіне айналдыру.
- МІЛЛІ МÜCADELE** *is.* Ұлт-азаттық соғыс.
- МІЛЛІ ТАКИМ** *is.* Ұлттың құрама ко-манда.
- МІЛЛІYET** *is. Ar.* 1. Ұлттылық, халықтық. *Milliyet davası.* Халықтық мәселе. 2. Ұлт, халық. *Bu adamın milliyeti nedir?* Бұл қай ұлттың адамы?
- МІЛЛІYETÇİ** *s.* Ұлтшыл, ұлтын сүйуші, ұлтжанды.
- МІЛЛІYETÇİLİK, -ği** *is.* Ұлтшылдық, ұлтжандылық.
- МІЛЛІYETПЕРВЕР** *is. Ar. Far.* Отансүйгіш, ұлтжанды.

MİLLİYETPERVERLİK, -ği *is.* Отан сүйгіштік, ұлтжандылық.

MİLLİYETSEVER *is.* Ұлтын сүюші, ұлт жанды.

MİLLİYETSEVERLİK, -ği *is.* Ұлтын сүюшілік, ұлтжандылық.

MİLYAR *is. Fr.* Миллиард.

MİLYARDER *is. ve s. Fr.* Миллиардер, миллиардтаған сомға тұратын байлықтың иесі.

MİLYON *is. ve s. Fr.* Миллион.

MİLYONER *is. ve s. Fr.* Миллионер, байлығы миллионмен есептелетін адам.

MİLYONLARCA *zf.* Миллиондаған, сан миллион, бірнеше миллион.

MİMAR *is. Ar.* Сәулетші, архитектор.

MİMARİ *s. Ar.* Сәулет өнеріне байланысты, сәулет.

MİMARLIK, -ği *is.* 1. Сәулеткерлік, архитекторлық. 2. Сәулет өнері.

MİMİK, -ği *is. Fr.* Ым, мимика.

MİMЛЕМЕК (-i) (біреуді) Қаперге ала жүру, одан сақтанып, күндіктеніп жүру.

MİMLİ *s.* Күдікті, шүбәлі, қара тізімде тұрған. *Bu adam polisçe mimmilidir.* Бұл адам полицияның күдіктілер тізімінде тұр.

MİMOZA *is. Fr. bot.* Мимоза.

MİNARE *is. Ar.* Мұнара. *minare gibi* өте ұзын.

MİNBER *is. Ar.* Мінбер.

MİNDER *is.* 1. Көпшік. 2. *sp.* Кілем, мат.

MİNE *is. Far.* 1. Әшекей, жылтырақ, глазурь–металл ыдыстың іші-сыртын сырлайтын жылтыр зат. 2. Тіс эмалі.

MİNEЛЕМЕК (-i) Жылтырату, эмальдау, глазурьмен сырлау.

MİNAREL, -li *is. Fr. jeol.* 1. Минерал (кен, руда). 2. *s.* Минералды.

MİNERAL BİLİMİ *is. jeol.* Минералогия.

MİNEROLOG, -ğu *is. Fr.* Минералог.

MİNEROLOJİ *Fr.* Минералогия.

MİNİ *s. Fr.* Кіп-кішкентай, құртқандай.

MİNİBÜS *is. Fr. İng.* Микроавтобус.

MİNİCİK, -ği *s. ve is.* Титтей, күйттымдай.

MİNİK, -ği *s.* Титтей, кіп-кішкентай.

MİNİMAL, -li *is. Fr. bk.* Minimum.

MİNİMİNİ *s.* 1. Кіп-кішкентай, құртқандай. 2. *is.* Нәресте, сәби.

MİNİMUM *is. ve s. Fr.* Минимум.

MİNNACIK, -ği *s.* Кіп-кішкене, титімдей.

MİNNET *is. Ar.* Алғыс, қадірлеушілік, силаушылық. *minnet duymak* өзін борышты сезіну.

MİNNETTAR *is. Ar. Far.* Борышты, міндетті, қарыздар. *Sana çok minnettarım.* Саған көптен-көп борыштымын.

MİNNOŞ *is. tkz.* Әсем, әдемі. *Benim minnoşum!* Менің әдемім!

MİNTAN *is. Far.* Жағасыз еркек көйлегі.

MİNÜSKÜL *is. Fr.* Кіші әріп.

MİNYATÜR *is. Fr.* Миниатюра.

MİRA *is. İt.* Жол сілтегіш, жол белгі.

MİRAÇ, -ci *is. Ar.* Мұғыраж, көкке көтерілу.

MİRAÇ GECESİ *is.* Мұғыраж түні–Раджабтың 27-сінің түні. Бұл түн Мұхаммед пайғамбардың көкке көтерілгеніне сенілген түн.

MİRALAY *is. Far. ask. esk.* Полковник.

MİRAS *is. Ar.* Мұра, мирас. *Miras hukuku.* Мұрагерлік құқығы. *Miras-tan iskat.* Мұрадан құр қалдыру. *mirasa konmak* мұраға не болу, мұрагер болу.

MİRASÇI *is.* Мұрагер.

MİRASYEDİ *is. ve s. Ar. T.* 1. Үлесіне көп мөлшерде мұра қалған адам. 2. *tec.* Ысырапшыл адам.

MİS (I) *is. Ar.* Жұпар иісті.

MİS (II) *is. İng.* Мисс – ағылшын-

дарда ерге шықпаған әйелге айтылатын сыпайы сөз.

MİSAFİR *is. Ar.* Қонақ, мейман. *misafir ağırlamak* қонақ күту. *misafir etmek* қонақ ету, қонақ сыйлау. *misafir kalmak* қонақ болу, қонақтау.

MİSAFİRLİK, ği *is.* Қонақ болушылық. *Misafirliğe gitmek.* Қонаққа бару.

MİSAFİRPERVER *is. Ar. Far.* Қонақжай, меймендос.

MİSAFİRPERVERLİK, -ġi *is.* Қонақжайлылық, меймендостық.

MİSAL, -li *is. Ar.* 1. Үлгі, өнеге, мысал. *Misal olarak.* Мысал ретінде. 2. *s.* Ұқсас, тәріздес.

MİSİS *is. İng.* Миссис – ағылшындарда ерге шыққан әйелдің атының алдынан айтылатын қаратпа сөз.

MİSK *is. Ar.* Хош иісті зат, мускус.

MİSKET (I) *is. Ar.* 1. Мускат, хош иіс. *Misket üzümü.* Мускат жүзімі (жүзім сорты). *Misket elma.* Хош иісті алма. 2. Мускат жүзімінен дайындалған шарап.

MİSKET (II) 1. Шрапнель оғы. 2. Кішкене шар, шарик.

MİSKİN *s. ve is. Ar.* 1. Енжар, селқос, бос; парықсыз. 2. Алапес ауруына ұшыраған. 3. *esk.* Мүсәпір, сорлы, бейшара. 4. Жалқау, сандалбай.

MİSKİNHANE *is. Ar. Far. esk.* Лепрозорий – алапес ауруларына арналған емхана.

MİSKİN TEKKEŚİ *is. mec.* Жұмыс істемейтіндердің клубы.

MİSKİN HASTALIĒI *is. tıp* Алапес.

MİSKİNLEŞMEK (*nsz*) Жалқаулану, жалқаулыққа салыну.

MİS SABUNU *is.* Хош иісті сабын.

MİSTER *is. İng.* Мистер, мырза.

MİSTİK, -ġi *is. Fr.* 1. Мистик, мистицизм жолын ұстаушы. 2. *s.* Мистикалық.

MİSTİSİZM *is. Fr. fel.* Мистицизм.

MİSYON *is. Fr.* Борыш, миссия. *Askerî misyon.* Әскери миссия.

MİSYONER *is. Fr.* Миссионер.

MİT *is. Fr.* Миф.

MİTİNG *is. İng.* Митинг. *miting yapmak* митинг өткізу.

MİTOLOJİ *is. Fr.* Мифология.

MİTOLOJİK *s. Fr.* Мифологиялық.

MİTOS *is. Yun. bk. Mit.*

MİTRALYÖZ *is. Fr.* Пулемет.

MİYAR *is. Ar.* 1. (мемлекеттік) Стандарт. 2. *tec.* Өлшем, өлшеуіш.

MİYAV *is.* Мияу, мысықтың мияулаған дыбысы.

MİYAVLAMAK (*nsz*) (мысық) Мияулау, мияу-мияу деп дыбыстау.

MİYAVLATMAK (*-i*) (мысықты) Мияулату.

MİYOKART, -dı *is. Fr. anat.* Миокард – жүректің бұлшық еті.

MİYOP, -bu *s. ve is. Fr. tıp* Алыстан көрмейтін, жақыннан көргіш.

MİYOPLUK, -ġu *is.* Алыстан көрмеушілік.

MİZA *is. İt.* (карта ойынында) Ұтыс тігу, ақша тігу.

MİZAÇ, -cı *is. Ar.* Мінез, болмыс, мінез-құлық, натура.

MİZAÇLI *s.* Мінезді. *Tez mizaçlı.* Қызу қанды, қызба. *Uysal mizaçlı.* Көңіл жықпайтын, жұмсақ мінезді.

MİZAH *is. Ar.* Сықақ, әзіл-оспақ, юмор. *Mizah yazarı.* Әзіл әңгіме жазушы.

MİZAHÇI *is.* Әзіл әңгіме жазушы.

MİZANİ *s. Ar.* Әзіл-оспақты.

MİZANPAJ *is. Fr.* Газет-журналдарда терілген әріптерді бет-бетке бөліп реттеу.

MİZANSEN *is. Fr. tiy.* Мизансцена – қойылым кезінде артистердің сахнада орналасуы.

MİZANTROP *is. Fr.* 1. Адамды жек көруші, мизантроп. 2. Адамдардан қашатын, үйлесімсіз адам.

MOBİLYA *is. İt.* Жиһаз, мебель. *Mo-bilya mağazası.* Жиһаз дүкені.

MOBİLYALI *s.* Жиһазды, жиһазбен жабдықталған.

MODA *is. İt.* Сән, мода. *Moda defi-*

lesi. Сән көрсету. *modası geçmek* модасы өту.

MODACI *is.* Модельер, модельші.

MODA EVİ *is.* Сән үйі.

MODEL *is. Fr.* 1. Модель, үлгі, өрнек. *Uçak modeli.* Ұшақ моделі. 2. Натурашы – ақы алып, өзінің суретін салдырушы. 3. Үлгі, орасан. 4. Мода журналы. 5. *tec.* Түп-тура көшірмесі. *Bu çocuk babasının modeli.* Бұл бала әкесінің тура көшірмесі. 6. *s.* Үлгілі. *Model bir öğrenci.* Үлгілі оқушы.

MODELÇİ *is.* Үлгіші, модельші.

MODERN *s. Fr.* Қазіргі, осы заманғы. *Modern teknik.* Осы заманғы (жаңа) техника.

MODERNİZE : *modernize etmek* жаңарту, осы заманға сәйкес өзгерту, модернизациялау.

MODERNLEŞMEK (*nsz*) Жаңару, осы заманға сәйкес өзгеру, модернизациялану.

MODİSTRA *is. İt.* Тігінші әйел, модистка.

MODÜL *is. Fr. mim.* Модуль.

MOĞOL *öz. is.* Монғол.

MOĞOLCA *öz. is.* 1. Монғол тілі. 2. Монғолша.

MOKA *is.* Мокко – хош иісті кофенің бір түрі.

MOLA *is. İt.* 1. Дамылдау, аялдау, дем алу. 2. *sp.* Тайм-аут, бір минуттық үзіліс. 3. *den.* Босату. *Halatı, mola ettiler.* Олар арқанды бірте-бірте босатты. *mola vermek* аялдау, дем алу.

MOLEKÜL *is. Fr. kim.* Молекула. *Molekül ağırlığı.* Молекулалық салмақ.

MOLEKÜLER *s. Fr.* Молекулалық.

MOLLA *is. Ar.* 1. Молда. 2. Медресе шәкірті. 3. *hık.* Дін зерттеушісі.

MOLOZ *is. Yun.* 1. Топырақ пен ізбест араластырылған шағыл, ұсақталған тас. 2. *tec.* Жарамсыз, түкке алғысыз, түкке тұрғысыз.

MONARŞİ *is. Yun.* Монархия.

MONARŞİST *is. ve s. Fr.* Монархияшыл, монархияны жақтаушы.

MONARŞİZM *is. Fr.* Монархизм.

MONGOLİST *öz. is.* Монғолтанушы.

MONİTÖR *is. Fr.* 1. Тәрбиеші, жетекші. 2. Жаттықтырушы. 3. Монитор.

MONİZM *is. Fr.* Монизм – дүниенің негізінде бір ғана бастама бар деп танитын философиялық бағыт. Идеалистік ұғымда бұл бастама – рух, материалистік ұғымда – материя.

MONOGAMİ *s. Fr. sos.* Дара некелік, еркектің бір әйелді, әйелдің бір ерлі ғана болуы.

MONOGRAFİ *is. Fr.* Монография.

MONOLOG,-ğu *is. Yun. tiy.* Монолог.

MONOPOL,-lül *is. Fr.* Монополия.

MONOTEİST *is. Fr.* Монотеист.

MONOTEİZM *is. Fr.* Монотеизм – бір құдайға сенушілік.

MONOTON *s. Fr.* Бір қалыпты, бір сазды.

MONT *is. İng.* Куртка, кеудеге киетін шолақ сырт киім.

MONTAJ *is. Fr.* Құрастыру, жинау, монтаж. *Montaj işçisi.* Монтаж жасаушы, құрастырушы. *Otomobil montaj fabrikası.* Автомобиль құрастыратын фабрика.

MONTE ETMEK (*-i*) Монтаждау, құрастыру.

MOR *is.* Күлгін түсті.

MORAL,-li *is. Fr.* 1. Адамгершілік, мораль. 2. Көңіл-күй. *moralini bozmak* көңілін құлазыту, көңіл-күйін бұзу, ренжіту. *moralı bozuk* көңіл-күйі жок, көңілсіз.

MORARMAK (*nsz*) 1. Күлгін түске ену, күлгіндеу. 2. (саусақ т.б.) Көгеру, бозару; суықтан тоңып көгеру.

MORARTI *is.* Көгерген, көгеріп қалған жер (денедегі).

MORATORYUM *is. İng. ekon.* Мораторий – қарыз өтеу, қаржы міндеттемелерін кейінге көшіру.

MORFEM *is. Fr. gr.* Морфеме – сөздің мағына беретін бөлшегі, жұрнақ, жалғау т.б.

MORFİN *is. Fr. kim.* Морфий – ауруды ұйықтатын, ауырғанын басатын дәрі.

MORFİNOMAN *is. Fr.* Морфий құмар адам.

MORFOLOJİ *is. Fr. gr.* Морфология – грамматиканың сөз формаларын зерттейтін бөлімі.

MORG *is. Fr.* Морг.

MORİNA *is. İng. zool.* Треска (ірі балық).

MORLAŞMAK (*nsz*) 1. Күлгін түске ену. 2. Көгеру.

MOR ÖTESİ *is.* Ультра күлгін.

MORS *is. Fin. zool.* Морж.

MORS ALFABESİ *is.* Морзе әліппесі.

MORTLAMAK (*nsz*) *argo* Олу.

MORTO *is. İt.* Өлген адам.

MORUK, -ğu *is. Erm. argo* Кәрі қақпас.

MORUKLAŞMAK (*nsz*) *argo* Қартаю, қаусау.

MOSKOF *öz. is. Rus. hlk.* 1. Орыс. 2. *tec.* Қатал, рақымсыз.

MOSMOR *s.* Қою күлгін. *mosmor olmak* бозару, өңі кашу, түсі бұзылу.

MOSTRA *is. İt.* Үлгі, модель.

MOTAMOT *s. ve zf.* Сөзбе-сөз, дәлме-дәл.

MOTAMOT ÇEVİRİ *is.* Сөзбе-сөз аударма.

MOTEL *is. İng.* Мотель – ұзақ жолға шыққан жүргізушілердің дем алулары үшін жол бойына салынған қонақ үйі.

MOTİF *is. Fr.* 1. Әуен, ән, мотив. 2. Ою, өрнек, бедер.

MOTOR *is. Fr.* 1. Мотор, двигатель, қозғалтқыш. *Akaryakut motoru.* Сұйық отынмен жұмыс істейтін двигатель. *Buharlı motor.* Бу двигательі. *Elektrikli motor.*

Электромотор, электр двигателі. 2. Моторлы қайық. 3. *hlc.* Мотоцикл.

MOTORBOT *is. İng.* Моторлы қайық.

MOTORİZE *s. Fr. ask.* Моторланған.

MOTORLU *s.* 1. Моторлы. 2. Моторланған. *Motorlu piyade.* Моторланған жаяу әскер.

MOTOSİKLET *is. Fr.* Мотоцикл.

MOZAIK, -ği *is. Fr.* Мозаика, өрнек.

MOZOLE *is. Yun.* Кесене, мавзолей.

MÖBLE *is. Fr. bk.* Мобилья.

MÖBLELİ *is. bk.* Мобильялы.

MÖNÜ *is. bk.* Menü.

MUAF *s. Ar. esk.* 1. Кешірілген. 2. Босатылған, құтқарылған. *muaf tutulmak* босатылу.

MUAFİYET *is. Ar.* 1. Жеңілдік. *Vergi muafiyeti.* Салықтан босату. 2. *biy.* Иммунитет.

MUAHEDE *is. Ar.* Келісім, келісім шарт.

MUALLİM *is. Ar. esk.* Мұғалім, ұстаз.

MUALLİME *is. Ar. esk.* Әйел мұғалім.

MUALLİMLİK, -ği *is.* Мұғалімдік, ұстаздық.

MUAMELE *is. Ar.* 1. Әрекет, қимыл; ұстау, қарау. *Kaba muamele.*

Дәрекі сөйлесу, дәрекі қатынас. 2. Жұмыс барысы, іс. 3. Істі орындау, атқару тәртібі, процедура, операция.

Bu belgenin muamelesi henüz bitmedi. Бұл құжатты рәсімдеу әлі біткен жоқ. 4. *tic. esk.*

Сауда келісімі, сауда операциясы.

MUAMMA *is. Ar.* Жұмбақ.

MUAMMALI *s.* Сырлы, жұмбақты.

MUARE *is. Fr.* 1. Муар (мата). 2. *s.* Муардан істелген.

MUASİR *s. Ar.* 1. Замандас, тұстас. 2. Кәзіргі, осы заманғы, заманға сай.

MUASIRLAŞMAK (*nsz*) Заманға сай болу.

MUAŞERET *is. Ar.* 1. Қарым-қатынас, өзара қатынас. 2. Этикет, мінез-

кұлық, қарым-қатынас тәртібі.

MUAVİN *s. Ar.* Көмекші; орынбасар.

MUAYENE *is. Ar. tıp* Қарау, тексеру. *Doktor muayenesi.* Дәрігерлік тексеру. *Gümrük muayenesi.* Кедендік тексеру. *muayene etmek* 1) (ауруды) қарау, көру. 2) тексеру, түгел қарап шығу.

MUAYENECİ *is.* 1. Кеден қызметкері. 2. Тексеруші, бақылаушы.

MUAYENEHANE *is. Ar. Far.* Дәрігердің ауру қабылдайтын бөлмесі. *Dişçi muayenehanesi.* Тіс дәрігері кабинеті.

MUAYYEN *s. Ar.* 1. Белгілі, айқын. *Muayyen bir miktar.* Белгілі мөлшер. 2. Шешілген, келісілген.

MUAZZAM *s. Ar.* 1. Үлкен, орасан зор. 2. *tec.* Маңызды, мәнді.

MUAZZEZ *s. Ar.* 1. Қымбатты, сүйікті. 2. Құрметті, қадірлі.

MUBAH *s. Ar.* 1. Дін бойынша тыйым салынбаған. 2. *tec.* Мүмкін, рұқсат етілген.

MUCİBİNCE *zf. Ar. T.* Сәйкес, бойынша, сай.

MUCİP, -bi *s. Ar.* 1. Керекті, қажетті. 2. *is.* Себеп, сылтау.

MUCİT, -di *is. Ar.* Жаңалық ашушы, жасап шығарушы, жаратушы.

MUCİZE *is. Ar.* Керемет, бұрын-сонды болмаған нәрсе. *mucize göstermek* ғажап нәрсе жарату.

MUCUR *is. Erm.* 1. Күл. 2. Ұсақ тас. 3. Қоқыс, қалдық.

MUÇO *is. İt.* 1. Юнга – теңізшілік жұмыспен шұғылданып жүрген жасөспірім. 2. Қолбала (ішімдік ішілетін жайларда).

MUGAYİR *is. Ar. esk.* Сай келмейтін, қайшы.

MUĞLAK *s. Ar. esk.* Түсініксіз, анық емес.

MUHABBET *is. Ar.* 1. Махаббат, сүйіспеншілік. 2. Тату-тәтті әңгіме, досша әңгімелесу. *muhabbet beslemek* жақсы көру, сүю. *muhabbet etmek* досша әңгімелесу.

MUHABBET KUŞU *is. zool.* Тоты құстың бір түрі.

MUHABERE *is. Ar.* Хат жазысу, хат алысу, хабарласып тұру. *muhabere etmek* хабарласу, хат жазысу.

MUHABERECİ *is. ask.* Байланысшы.

MUHABİR *is. Ar.* Тілші, корреспондент.

MUHABİRLİK, -ği *is.* Тілшілік, тілші қызметін атқарушылық.

MUHACİR *is. ve s. Ar.* Қоныс аударушы, көшіруші, эмигрант.

muhacir gitmek қоныс аудару, көшу.

MUHAFAZA *is. Ar.* Қорғау, сақтау. *muhafaza etmek* қорғау, сақтау.

MUHAFAZAKÂR *is. Ar. Far.* Кертартпа.

MUHAFİZ *is. Ar.* Күзетші, сақшы.

MUHAKEME *is. Ar.* 1. Сот, сотқа жататын іс. 2. Алды-артын ойлап істеушілік, ойланғандық, ұғыныс. *muhakeme etmek* 1) соттау. 2) ойлап байқау, түсініп алу.

MUHAKKAK *s. Ar.* 1. Сөзсіз, шүбәсіз, күмәнсіз. 2. *zf.* Сөз жоқ, шүбәсіз.

MUHALEFET *is. Ar.* Оппозиция, келіспеушілік. *muhalefet etmek* қарсы шығу, қарсыласу.

MUHALEFET PARTİSİ *is.* Оппозициялық партия, қарсы шығушы партия.

MUHALİF *is. Ar.* 1. Оппозиционер. 2. *s.* Оппозициялық.

MUHALLEBİ *is. O. T.* Күріш ұнынан жасалған сүтті кисель.

MUHAMMEDİ *öz. is. Ar.* Мұсылман.

MUHAREBE *is. Ar.* Ұрыс, айқас, қақтығыс. *muharebeye katılmak* ұрысқа қатысу.

MUHARİP, -bi *is. Ar.* Жауынгер.

MUHARREM *is. Ar.* Хижра жыл санауы бойынша бірінші ай.

MUHASARA *is. Ar.* Қоршау, қоршауға алу.

MUHASEBE *is. Ar. esk.* Бухгалтерия.

MUHASEBECİ *is.* Бухгалтер, есепші.

МУНАТАР, -ы *is. Ar.* Әңгімелесуші, әңгімеші. *muhatar olmak* сөзге тартылу, әңгімеге араласу.

МУНІТ *is. Ar.* Қоршаған орта, айнала орта. *muhit yapmak* айналасындағылармен таныс болып алу, араласа бастау.

МУНКЕМ *s. Ar.* Мықты, берік, тың.

МУНТАҢ, -сі *is. Ar. 1.* Керек, қажет, мұқтаж. *Bu gemi onarıma muhtac.* Бұл кеме жөндеуден өту керек. 2. *is.* Кедей, тұрмысы нашар адам. 3. Мұқтаж, күн көрісі төмен; бейшаралық халге түскен.

МУНТАР *s. Ar. esk. 1.* Егемен, тәуелсіз, автономиялы. 2. *is.* Ауылнай, әкім. *Köy muhtarı.* Ауыл әкімі.

МУНТЕМЕЛ *s. Ar.* Мүмкін, болуы мүмкін, болуы ықтимал.

МУНТЕМЕЛЕН *zf. Ar.* Мүмкін, ықтимал, бөлкім.

МУНТЕРЕМ *s. Ar.* Құрметті, қадірлі.

МУНТЕШЕМ *s. Ar.* Сәнді, салтанатты, көрікті, жайнаған.

МУНТЕВА *is. Ar.* Мазмұн. *Mesajın muhtevası.* Жолдаудың мазмұны.

МУНТИРА *is. Ar. 1.* Жаднама, қысқа ереже, нұсқау жазылған жазу. 2. Меморандум – екі мемлекет арасында дипломатиялық талқылауға жататын мәселелерді баяндаған хат. 3. Қойын дәптері, блокнот.

МУНЗИР *is. Ar. tar.* Сот приставы, сот үкімін орындаушы.

МУЖІК, -жі *is. Rus.* Орыс шаруасы, мұжық.

МУКАБЕЛЕ *is. Ar. 1.* Жауап, қарымта. 2. Қарсы тұру, қарсы әрекет. 3. (ораза күндерінде) Мешіттерде Құран оқылғанда хафыздардың да жатқа Құран оқуы. *mukabele etmek* қарсылық көрсету, қарсы келу. *mukabele okumak* (ораза айында) жатқа Құран оқу.

МУКАБІЛ *s. Ar. 1.* Жауап ретінде айтылған, жауап ретінде істелген. *Mukabil dava.* Қарама-қарсы дау. *Mukabil taarruz.* Қарсы шабуыл. 2.

is. Жауап. *Mektubunuza mukabil.* Сіздің хатыңызға жауап. 3. *zf.* Орнына, төлеуіне, айырбасқа. *Beş günlük işine mukabil.* Бес күндік жұмысы үшін. 4. *zf.* Қара-мастан.

MUKADDERAT *ç. is. Ar.* Жазмыш, тағдыр.

MUKADDES *s. Ar.* Касиетті. *Mukaddes ödev.* Касиетті борыш.

MUKAVELE *is. Ar.* Шарт, келісім шарт, контракт.

MUKAVELELİ *s.* Шартты, келісілген.

MUKAVEMET *is. Ar. 1.* Қарсылық, қарсы тұру, қарсыласу. 2. *fiz.* Төзімділік, беріктік. *Mukavemet göstermek* қарсылық көрсету.

MUKAVEMETÇİ *is. ve s. 1.* Қарсыласу қозғалысының жауынгері. 2. *sp.* Стайер – ұзаққа жүгіруші.

MUKAVEMETLİ *s.* Шыдамды, табанды; берік, күшті.

MUKAVVA *is. Ar. 1.* Картон, қалың қатырма қағаз. 2. *s.* Қартоннан, қатырма қағаздан істелген.

MUKAYESE *is. Ar.* Салыстыру. *mukayese etmek* салыстыру, салғастыру.

MUKAYESELİ *s.* Салыстырмалы.

MUKTEDİR *s. Ar.* Қабілетті, қолынан келетін, икемді. *Eli silâh tutmaya muktedir.* Қолы қару ұстауға жарамды.

MULAJ *is. Fr.* Муляж – заттың формасын дәл беретін бедер.

MUM *is. Far. 1.* Шырағдан, шам. 2. Балауыз шам. *tum yakmak* шырақ жағу.

MUMLAMAK (-i) 1. Балауыз жағу. 2. Сургучпен мөрлеу.

MUMLU *s.* Балауыз жағылған. *Mum-lu kağıt.* Балауыз қағаз.

MUMYA *is. Far. 1.* Мумия – бальзамдап, бұзылмайтын, шірімейтін етіп тасталған өлік дене. 2. *tec.* Өте арық адам. *tumya gibi* қу сүйек, арық.

MUMYALAMAK (-i) Бальзамдау.

MUNTAZAM *s. Ar. 1.* Тәртіпке қо-

- йылған, жөнге салынған, түзу, дұрыс. 2. Біркелкі, бірқалыпты. *Muntazam nefes*. Бірқалыпты тыныс алу. 3. Жинақы, жүйелі, тұрақты. *Muntazam ordu*. Тұрақты әскер.
- MUNTAZAMAN** *zf. Ar.* Біркелкі; үнемі, ұдайы, жүйелі түрде. *Muntazaman geç geliyor*. Ол үнемі кешігіп келеді. *Muntazaman her beş yılda bir*. Жүйелі түрде бес жылда бір.
- MURAT, -dı** *is. Ar.* Тілек, мұрат, мақсат. *muradına ermek* мұратына жету; арманы орындалу.
- MURDAR** *s. Far.* 1. Кір, лас; нас, арам. 2. Жыныстық қатынастан кейін жуынып шайынбаған (адам). 3. Шарифатқа сай сойылмаған (мал).
- MUSALLA** *is. Ar.* 1. Намаз оқуға жарайтын ашық жер (мешіт сыртында). 2. Мешіттерде жаназа шығарылғанда намаз қылатын жер.
- MUSALLAT** *s. Ar.* Беймаза, тынышсыз, адамның ығырын шығаратын, жабысқақ. *musallat olmak* жалықтыру, беймазалау, мазасын алу.
- MUSALLA TAŞI** *is.* Мұсалла тасы – жаназа оқылғанда өлген адамды қоятын тас.
- MUSANDIRA** *is. Yun.* 1. Үйде төсек-орын жабдығын қоятын шкаф. 2. Ас бөлмесіндегі кең сөре.
- MUSEVÎ** *öz. is. Ar.* Еврей, иудей.
- MUSEVİLİK, -ği** *öz. is.* Иудаизм.
- MUSHAF** *öz. is. Ar.* Құран. *mushafa el basmak* Құранға қолын басып ант беру, ант-су ішіп сендіру.
- MUSİBET** *is. Ar.* 1. Кездейсоқ келген бақытсыз жағдай, бақытсыздық, апат. 2. *s. mec.* Бақытсыз, сорлы.
- MUSİKİ** *is. Ar.* Музыка.
- MUSKA** *is. Ar.* Тұмар, бойтұмар.
- MUSLUK, -ğu** *is. Ar.* Шүмек, кран. *Musluğu açmak*. Шүмекті ашу.
- MUSLUKÇU** *is.* 1. Шүмек жасайтын адам. 2. *argo* Дәрет алып жатқан адамдардың шешіп қойған сырт киімдерінің қалтасына түсетін ұрлықшы, ұры-қары.
- MUSON** *is. Ar. coğr.* Муссон–теңізден құрлыққа, құрлықтан теңізге қарай ауысып соғатын жел.
- MUSTARİP, -bi** *s. Ar.* 1. Азап шеккен, азап тартқан. 2. *(-den)* Аурушаң, денсаулығы жоқ.
- MUŞAMBA** *is. Ar.* 1. Клеёнка. 2. Линолеум. 3. Плащ.
- MUŞTA** *is. Far.* 1. Кастет–саусактарға кигізілетін болат пластинка. 2. Етікші балғасы (былғарыны жұмсарту үшін). 3. Жұдырықпен ұру.
- MUŞTU** *is. Far.* Қуанышты хабар, сүйінші.
- MUŞTUCU** *is.* Қуанышты хабарды жеткізген адам, сүйінші сұраған адам.
- MUŞTULAMAK** *(-i, -e)* Сүйіншілеу, қуанышты хабарды әкелу.
- MUŞTULUK, -ğu** *is.* Сүйінші, қуанышты жеткізген адамға берілетін сый-сыяпат.
- MUT (I)** *is.* Бақыт.
- MUT (II)** *is. hlk.* Сусымалы заттардың өлшемі (бидай т.б.).
- MUTAASSIP, -bı** *s. Ar.* Фанатик, ынтасымен берілген.
- MUTABİK** *s. Ar. esk.* Келісілген, ризаласқан; келісімді, ыңғайлы.
- MUTASARRIF** *s. Ar. esk.* Басқарушы, басшылық етуші.
- MUTASAVVIF** *is. Ar.* Сопы, тақуа.
- MUTASYON** *is. Fr. biy.* Мутация.
- MUTAT, -dı** *s. esk.* 1. Үйреншікті, үйреніп қалған. 2. *is.* Үйреншікті іс.
- MUTAVAAT** *is. Ar.* Ырқына көну, бағыну, бой ұсыну; көнгіштік, тіл алғыштық.
- MUTEBER** *s. Ar.* 1. Құрметті, қадір-лі. 2. Сенімді, сенуге болатын. 3. Жарамды, күшінде (билет, виза т.б.).
- MUTFAK, -ğı** *is. Ar.* Асүй, асхана. *Mutfak eşyası*. Асүй жабдықтары. *Türk mutfağı*. Түрік асханасы, түрік тағамы.

MUTLAK *s. Ar.* 1. Абсолюттік, шексіз, басым. *Mutlak çoğunluk.* Басым көпшілік. *Mutlak hakikat.* Абсолюттік ақиқат. 2. *zf.* Сөзсіз, даусыз, міндетті түрде, үзілді-кесілді.

MUTLAKA *zf. Ar.* Міндетті түрде, дереу, сөзсіз, даусыз.

MUTLAKİYET *is. Ar. esk.* Абсолютизм, шексіз билік.

MUTLANDIRMAK *(-i)* Бақытты ету.

MUTLU *s.* Бақытты, бағы жанған.

MUTLULUK, -ğu *is.* Бақыттылық, арманы орындалушылық.

MUTSUZ *s.* Бақытсыз, бақыты жоқ, сорлы.

MUTSUZLUK, -ğu *is.* Бақытсыздық, бағы ашылмаушылық.

MUVAKKAFEN *zf. Ar.* Уақытша.

MUVAZENE *is. Ar. esk.* Тепе-теңдік.

MUZ *is. Ar. bot.* Банан.

MUZAFFER *s. Ar. esk.* 1. Жеңімпаз, жеңіске ие болатын. 2. Женуші, жеңіске жетуші.

MUZİP, -bi *s. Ar.* Әзілқой, қалжыңбас; мысқылшыл.

MUZİPLEŞMEK *(nsz)* Әзілдеу, қалжындау.

MUZİPLİK, -ği *is.* Әзілқойлық, қалжыңбастық. *muziplik etmek* қалжындау.

MÜBADELE *is. Ar. esk.* Айырбас, ауыстыру, алмасу. *mübadele etmek* ауыстыру, алмастыру, айырбастау.

MÜBALÂĞA *is. Ar.* Әсірелеу, асырып көрсету, гипербола.

MÜBALÂĞACI *s.* Асырып көрсетуші, асырып айтушы.

MÜBALÂĞALI *s.* Ұлғайтылған, асырып жіберілген, асырып айтылған.

MÜBAREK, -ği *s. Ar.* 1. Берекелі, ырысты, игілікті. 2. Құтты, құт қонған; бақытты, қуанышты. 3. Құрметті, қадірлі. 4. Береке! Рахат! Керемет! Ғажап! *Mübarek, ne güzel yer!* Бұл жер қандай керемет! 5. Дарақы, қылжакбас – мысқыл мәнде жұмсалады. *Aklin neredede idi, mübarek!* Қайда қарап тұрдың, не

ойлап тұрдың, қылжакбас!

MÜBAREK AY *is.* Қасиетті ай.

MÜBAŞİR *is. Ar.* Сот орындаушысы.

MÜCADELE *is. Ar.* Күрес, айқас. *mücadele etmek (vermek)* күресу, арпалысу, күрес жүргізу.

MÜCADELECİ *s.* 1. Күрескер. 2. Бәсекелес.

MÜCANİT, -di *is. ve s. Ar.* Сенім күрескері, мұжахит.

MÜCBİR SEBEP, -bi *is. huk.* Түрткі болған себеп.

MÜCEVHER *is. Ar.* Асыл тас, қымбат, әшекей зат.

MÜCEVHERAT *ç. is. Ar.* Зергерлік бұйымдар.

MÜCEVHERCİ *is.* Зергер.

MÜCEVHERCİLİK, -ği *is.* Зергерлік, әшекейлі бұйым жасау өнері.

MÜDAFAA *is. Ar.* Қорғау, қорғану, қорғаныс. *Kendini müdafaa.* Өзін-өзі қорғау. *müdafaa etmek* қорғау, қорғану.

MÜDAFİ, -i *s. Ar.* Қорғаушы, жақтаушы.

MÜDAHALE *is. Ar.* Кілігу, кірісу, араласу. *müdahale etmek* кілігу, кірісу.

MÜDAHİL *s. Ar.* 1. Кіліккен, араласқан. 2. *huk.* Адвокат, қорғаушы.

MÜDAVİM *is. Ar.* Тұрақты келіп-кетуші, әрдайым болушы.

MÜDEİUMUMÎ *is. Ar. esk.* Прокурор.

MÜDDET *is. Ar.* Мезгіл, мерзім, уақыт. *Müddetini uzatmak.* Мерзімді ұзарту. *Bir müddet sonra.* Біраз уақыттан кейін. *Uçuş müddeti.* Ұшу ұзақтығы.

MÜDDETLİ *s.* Мерзімді, уақтылы. *Kısa müddetli.* Қысқа мерзімді. *Uzun müddetli.* Ұзақ мерзімді.

MÜDDETSİZ *s.* Мерзімсіз, мерзімі көрсетілмеген.

MÜDÜR *s. Ar.* Басшы, басқарушы, директор. *Okul müdürü.* Мектеп директоры. *Şube müdürü.* Бөлім бастығы.

MÜDÜRİYET *is. Ar.* Басқарма,

әкімшілік, дирекция.
MÜELLİF *is. Ar.* Жазушы; автор.
MÜESSESE *is. Ar.* Мекеме, кәсіпорын, ұйым. *Orta öğretim müessesesi.* Орта білім беретін оқу орны. *Ticarî müessese.* Сауда кәсіпорны.
MÜEZZİN *is. Ar.* Азаншы, азан шақыратын адам.
MÜFETTİŞ *is. Ar.* Тексеруші, бақылаушы, ревизор.
MÜFLİS *s. Ar.* Банкрот, қарызын өтей алмай қалған.
MÜFREZE *is. Ar. ask. esk.* Жасақ, бөлім.
MÜFRİT *s. Ar.* Шамадан тыс, шектен тыс.
MÜFSİT, -di *s. ve is. Ar. esk.* Бұзық, бүлікші.
MÜFT *s. Far.* Тегін, ақысыз.
MÜFTÜ *is. Ar.* Мүфти-шариғат жолын, дін қағидаларын сақтауды қадағалайтын дін адамы.
MÜHENDİS *is. Ar.* Инженер. *Maden mühendisi.* Тау-кен инженері.
MÜHENDİSLİK, -ği *is.* Инженер болушылық, техникалық білімі бар маман болушылық.
MÜHİM, -mmi *s. Ar.* Маңызды, көңіл аударарлық. *Mühim bir sorun.* Маңызды мәселе.
MÜHLET *is. Ar.* Кейінге қалдыру, мерзімін ұзарту. *Mühlet vermek.* Мерзімін ұзарту.
MÜHÜR, -hrü *is. Far.* Мөр. *mühür basmak* мөр басыу.
MÜHÜRLEMEK *(-i)* 1. Мөр басыу, мөр соғу. 2. Сүргі салу, сүргі соғу. *Binaı mühürlemek.* Ғимараттың есігіне сүргі соғу.
MÜHÜRLENMEK *(nsz)* Мөр басылу, мөр соғылу.
MÜHÜRLETMEK *(-i)* Мөр бастыру, мөр соқтыру.
MÜHÜRLÜ *s.* Мөрлі, мөрі бар.
MÜHÜRSÜZ *s.* Мөрсіз, мөр басылмаған.
MÜJDE *is. Far.* 1. Қуанышты хабар, сүйінші. 2. Сүйінші,

қуанышты хабарды жеткізген адамға берілетін сый.
MÜJDELEMEK *(-i, -e)* Сүйінші сұрау, қуанышты хабар әкелу.
MÜKÂFAT *is. Ar.* Марапат, сыйлық, сый.
MÜKÂFALATLANDIRMAK *(-i)* Марапаттау, сыйлық беру.
MÜKELLEF *s. Ar.* 1. Міндетті, борышты. 2. Саылқ төлеуге міндетті. 3. Сәнді, салтанатты.
MÜKELLEFIYET *is. Ar.* Міндеттілік, борыштылық. *Askerlik mükellefiyeti.* Әскерге бару міндеттілігі. *İş mükellefiyeti.* Еңбек етуге міндеттілік. 2. Міндеттеме. *Mükellefiyetlerin yerine getirilmesi.* Міндеттемелердің орындалуы.
MÜKEMMEL *s. Ar.* Керемет, тамаша, асып түсетін.
MÜKEMMELEN *zf. Ar.* Өте жақсы, керемет, тамаша. *İşini mükemmelen yapıyor.* Ол өзінің жұмысын өте жақсы біледі.
MÜKEMMELİYET *is. Ar.* Мүлтіксіздік, мінсіздік, жетілгендік.
MÜKTESEP, -bi *s. Ar.* Еңбекпен табылған, қол жеткізген. *Müktesep hakları.* Қол жеткізген, жеңіп алған құқықтары.
MÜLÂKAT *is. Ar. esk.* 1. Кездесу, жолығу. 2. *esk.* Сұхбат, интервью. 3. (жұмысқа орналасуға тілек білдіргендермен көзбе-көз отырып) Әңгімелесу, әңгіме өткізу.
MÜLÂYİM *s. Ar. esk.* 1. Жұмсақ, нәзік, биязы. *Mülâyim bir adam.* Жұмсақ мінезді адам. 2. Ыңғайлы, қолайлы, орынды. *Mülâyim bir teklif.* Лайықты ұсыныс.
MÜLEYİN *s. Ar. esk.* 1. Жұмсартатын, жұмсартқан. 2. *ıp* Іш жүргізетін (дәрі).
MÜLHAK *is. Ar. esk.* Қосымша бюджет.
MÜLK *is. Ar.* 1. Жылжымайтын мүлік. *Küçük mülk sahibi.* Ұсақ меншік иесі. 2. Мемлекет менші-

- гіндегі жер.
- MÜLTECİ** *is. Ar.* Босқын, эмигрант.
- MÜLTİPLEKS** *is. ve s. Lât.* 1. Көп каналды. 2. Мультиплекс (телефон аппараты). 3. *is.* Көп каналды байланыс жүйесі.
- MÜMBİT** *s. Ar.* Құнарлы, шұрайлы. *Mümbit topraklar.* Құнарлы жерлер.
- MÜMESSİL** *is. Ar.* Өкіл.
- MÜMESSİLLİK, -ği** *is.* Өкілдік.
- MÜMİN** *s. Ar.* 1. Дінге сенген, иманды. 2. *is.* Мүмин, мұсылман.
- MÜMKÜN** *s. Ar.* Мүмкін, ықтимал, бәлки. *Mümkün olduğu kadar.* Мүмкіндігінше.
- MÜMKÜN MERTEBE** *zf.* Мүмкіндігінше, мүмкіндігіне қарай.
- MÜMTAZ** *s. Ar.* Көрнекті, үздік, таңдаулы.
- MÜNACAT** *is. Ar. esk.* 1. Мінажат, Аллаға жалбарыну. 2. *ed.* Тәңірді мадақтаған өлең туындысы.
- MÜNAFİK, -ği** *is. ve s. Ar.* Өсекші, жалақор; арандатушы, араға от салушы.
- MÜNAFIKLIK, -ği** *is.* Жалақорлық; арандатушылық.
- MÜNAKAŞA** *is. Ar.* Талас, егес, айтыс; сөзбен қағысу, дискуссия. *münakaşa etmek* таласу, дауласу, айтысып-тартысу. *münakaşa götürmez* даусыз, талассыз.
- MÜNAKAŞALI** *s.* Таласты, даулы.
- MÜNASEBET** *is. Ar.* Байланыс, қатынас. *İyi komşuluk münasebetleri.* Тату көршілік қатынас. *münasebetiyle* байланысты, себепті.
- MÜNASEBETLİ** *s.* 1. Байланысты, қатысты. 2. Лайықты, орынды. *Münasebetli münasebetsiz.* Орынды-орынсыз, жөнді-жөнсіз.
- MÜNASEBETSİZ** *s.* 1. Орынсыз, жөн-жосықсыз, қисынсыз. 2. Келіссіз, ұятсыз, әдепсіз. *Münasebetsiz bir davranış.* Әдепсіз мінез-құлық. 3. Ерсі, ебедейсіз, келіссіз.
- MÜNASEBETSİZLİK, -ği** *is.* 1. Орынсыздық, ретсіздік, қисынсыздық. 2. Келіссіздік, ұятсыздық, әдепсіздік. 3. Жөнсіз қылық, ерсілік.
- MÜNASİP, -bi** *s. Ar.* Орынды, ыңғайлы, сай, сәйкес, дәл. *Münasip bir zamanda.* Қолайлы бір уақытта. *Bu ev size münasip değil.* Бұл үйсіз үшін ыңғайлы емес.
- MÜNAZARA** *is. Ar.* Пікірталас, пікірсайыс.
- MÜNECCİM** *is. Ar.* Астролог, жұлдыз санаушы.
- MÜNECCİMLİK, -ği** *is.* 1. Жұлдыздарға қарап болжаушы. 2. *esk.* Астрология.
- MÜNEVVER** *is. ve s. Ar. esk.* 1. Оқымысты, білімді. 2. Зиялы, интеллигент.
- MÜNHAL, -li** *s. Ar.* Бос орын, ваканция.
- MÜNHASİR** *s. Ar.* 1. Арналған, белгіленген. 2. Шектелген, шек қойылған.
- MÜNHASIRAN** *zf. Ar. esk.* Тек ғана, сол ғана, жалғыз.
- MÜNHEZİM** *s. Ar.* Жеңілген, жеңіліске ұшыраған.
- MÜNKİR** *s. Ar.* 1. Терістеген, жоққа шығарған, қабыл етпеген. 2. Құдайды жоққа шығарған, құдайға сенбейтін.
- MÜNZEVİ** *is. Ar.* Дарашыл, ешкімге араласпайтын, дара жүретін.
- MÜRHEM** *s. Ar.* 1. Белгісіз, екі ұшты, анық емес. 2. *zf.* Екі ұшты, астарлы (сөйлеу, айту т.б.).
- MÜRHEMİYET** *is. Ar.* Белгісіздік, екі ұштылық.
- MÜRTELÂ** *s. Ar.* 1. Душар болған, ұшыраған. *Vereme müptelâ.* Өкпе ауруына ұшыраған. 2. Құмар, ынтық, әуес. *Kumara müptelâ.* Құмарға әуес. 3. Ғашық болған, ғашық болып қалған.
- MÜRACAAT** *is. Ar.* 1. Өтінішпен бару, жүгіну. 2. Әдебиеттен, шығармадан пайдалану. *müracaat etmek* өтінішпен бару.
- MÜRDÜM** *is. bot.* Шомырт.

MÜREBBİYE *is. Ar.* Бір баланы бағып-қағу мен тәрбиелеу ісін мойнына алған әйел.

MÜREKKEP, -bi *is. Ar.* Сия. *Çin mürekkebi.* Тушь. *mürekkep yalamış* білім алған, сауатты.

MÜREKKEPLEMEK *(-i)* Сиялау, сиямен былғау.

MÜREKKEPLİ *s.* 1. Сиямен былғанған, сия тиген. 2. Сиямен толтырылған.

MÜRETTEBAT *ç. is. Ar.* Команда, экипаж. *Hizmet mürettebatı.* Қызмет көрсетуші. *Tank mürettebatı.* Тапк экипажы. *Teknik mürettebatı.* Техникалық қызмет көрсету командасы.

MÜRİT, -di *is.* Мурид, шейхтың сонынан еруші, шейхтың шәкірті.

MÜRŞİT, -di *is. ve s. Ar. esk.* 1. Тура жолды көрсетуші, жол бастаушы. 2. Муршит – муридтердің ұста-зы.

MÜRT *s. Far.* Өлген, арам қатқан (жан-жануар).

MÜRÜVRET *is. Ar.* Қуаныш (ата-аналардың өз балалары үшін). *Mürüvretini görmek.* Өз балаларының бақытын көріп қуану.

MÜRÜVRETİLİ *s.* Адамгершілігі мол, кең пейілді, қайырымды.

MÜSAADE *is. Ar.* Рұқсат, ризалық. *Bana müsaade.* Сіздің рұқсатыңызбен (кетер кезде айтылады). *müsaade etmek* рұқсат ету, ризалық беру.

MÜSABAKA *is. Ar. esk.* Жарыс, сайыс, бәсеке.

MÜSADERE *is. Ar.* Конфискелеу – бірсудің мүмкін ерексіз мемлекет пайдасына алу.

MÜSAİT, -di *s. Ar.* Қолайлы, ыңғайлы. *Müsait bir gün geleceğim.* Қолайлы бір уақытта келемін.

MÜSAMANA *is. Ar.* 1. Шыдамдылық, төзімділік; қамқоршылық, кіші пейілділік. 2. Көрмегенсу, көрмеген болу.

MÜSAHAMALI *s.* Шыдамды,

кешірімшіл.

MÜSAMAHANISIZ *s.* Төзбейтін, шыдамайтын.

MÜSAMERE *is. Ar.* 1. Сауық, ойын-сауық (мектеп оқушылары ұйымдастырған ойын, спорт жарыстары т.б.). 2. *esk.* Сауық кеші, ойын-сауық.

MÜSAVAT *is. Ar.* Теңдік. *Yasa önünde müsavat.* Заң алдындағы бірдейлік, теңдік.

MÜSAVATSIZLIK, -ğı *is.* Теңсіздік.

MÜSAVİ *s. Ar.* Тең, бірдей.

MÜSECCEL *s. Ar.* Тіркелген, тізімге кірген.

MÜŞİL *is. Ar.* Іш жүргізетін, ішті айдайтын дәрі.

MÜSLİM *öz. is. Ar.* Мұсылман.

MÜSLÜMAN *öz. is. Ar. Far.* 1. Мұсылман. 2. *hık.* Діндар, дінге берілген адам. 3. *tec.* Турашыл, әділ адам.

MÜSLÜMANLIK, -ğı *öz. is.* Мұсылмандық, исламды тұтушылық, мұсылманшылық.

MÜSPET *s. Ar.* Оң, дұрыс, болымды, жағымды.

MÜSRİF *s. Ar.* Ысырапшыл, ысырапқор.

MÜSRİFLİK, -ğı *is.* Ысырапшылдық, орынсыз шашып-төгушілік.

MÜSTAHAK, -kku *s. Ar.* Лайықты, тұрарлық.

MÜSTAHDEM *s. ve is. Ar.* Жалданып жұмыс істеуші, жинап тазалаушы.

MÜSTANZAR *is. Ar. esk. tıp* Дайын дәрі.

MÜSTANZARAT *ç. is. Ar. tıp* Даяр дәрі-дәрмектер.

MÜSTAKBEL *s. Ar.* 1. Келешек, келешектегі, ендігі. 2. Келешек, болашақ.

MÜSTAKİL, -li *s. Ar.* 1. Тәуелсіз, егеменді; дербес, өздігінше, өз бетінше. 2. Жеке, бөлек, оңашаланған. *Müstakil bir ev.* Жеке үй.

MÜSTENCEN *s. Ar.* Келіссіз, ұятсыз, әдепсіз.

MÜSTENCENLEŞMEK (*nsz*) Әдепсіздену, әдеп сақтамау.

MÜSTENCENLİK, -ği *is.* Әдепсіздік, ұятсыздық; адамгершіліксіздік.

MÜSTENZİ *s. Ar.* Кекесін, келеке, мысқыл.

MÜSTEMLEKE *is. Ar. esk.* Отар, колония, қаналған ел.

MÜSTEMLEKECİ *s. esk.* Отарлаушы, отаршы.

MÜSTEMLEKECİLİK, -ği *is. esk.* Отарлау.

MÜSTERİH *s. Ar.* Тынышталған, жұбанған, көңіл көншіген. *müsterih olmak* тыныштану, көңіл жайлану.

MÜSTESNA *s. Ar.* 1. Ерекше, ережеден тыс. 2. Таңғаларлық, бұрынсоңды болмаған, әдеттен тыс. *Müstesna bir insan.* Таңғажайып адам. 3. *zf.* Ерекшелік ретінде, басқаларынан бөлек.

MÜŞEŞAR *is. ve s. Ar.* Кеңесші (елшіліктің, министрліктің).

MÜSVEDDE *is. Ar. esk.* Нобай, алғашқы нұсқа.

MÜSVEDDE DEFTERİ *is.* Шимай дәптер.

MÜŞAVİR *is. ve s. Ar. esk.* Кеңесші, кеңес беруші.

MÜŞERREF *s. Ar.* Лайық көрілген, лайық табылған. *müşerref olmak* лайық табылу.

MÜŞFİK *s. Ar.* Мейірімді, мейірбан.

MÜŞKÛL *s. Ar.* 1. Қиын, ауыр. 2. *is.* Қиыншылық, ауырлық.

MÜŞKÛLÂT *ç. is. Ar.* Қиыншылықтар, кедергілер, ауыртпашылықтар. *müşkülât çıkarmak* қиындық туғызу, кедергі жасау. *müşkülât çekmek* қиыншылық шегу.

MÜŞKÛLLEŞMEK (*nsz*) Қиындау, оңайға түспеу, кедергі көбею.

MÜŞRİK *s. Ar. esk.* Көп құдайшыл, көп құдайға табынатын.

MÜŞTEREK, -ği *s. ve is. Ar.* Жалпы, бірлескен, ортақ. *Müşterek*

bildiri. Ортақ өтініш. *Müşterek emniyet.* Ортақ қауіпсіздік. *Müşterek maksat.* Жалпы мақсат.

MÜŞTEREKEN *zf. Ar.* Бірлесіп, ортақтасып.

MÜŞTERİ *is. Ar.* Сатып алушы, клиент.

MÜTAREKE *is. Ar. ask.* Уақытша бітім, келісім.

MÜTEAHHÛT, -di *is. Ar.* Мердігер.

MÜTEAHHÛTLİK, -ği *is.* Мердігерлік – белгілі бір жұмысты келісім бойынша орындайтын кісі немесе мекеме.

MÜTEAKİP, -bi *s. Ar. esk.* 1. Кейінгі, келесі, соңынан келетін, кезектегі. 2. Кейін, соңынан, соңыра. *Birbirini müteakip.* Бірінен кейін бірі. *Derse müteakip.* Дәрістен кейін.

MÜTEBESSİM *s. Ar. esk.* Күлімсіреген, жымиған.

MÜTEDEYYİN *s. Ar. esk.* 1. Құдайшыл, діндар. 2. Кез-келген бір дінді қабылдаған. *İslâm diniyle mütedeyyin.* Ислам дінін қабылдаған.

MÜTEESSİR *s. Ar. esk.* 1. Қайғылы, мұңды. 2. Әсер алған, әсерленген. *müteessir olmak* 1) мұңау. 2) әсерлену.

MÜTEHASSIS *is. ve s. Ar.* Маман.

MÜTEKAÛT, -di *s. Ar. esk.* Зейнеткер.

MÜTEMADİ *s. Ar.* Тұрақты, үздіксіз, тоқтаусыз.

MÜTENASİP, -bi *s. Ar.* Шамалас, сай келетін, өлшемдес, пропорционалды.

MÜTERCİM *is. Ar. esk.* Аудармашы.

MÜTEŞEBBİS *s. Ar.* Ынталы, инициативті, бастаушы.

MÜTEŞEKKİL *s. Ar.* Тұратын, құрылған.

MÜTEŞEKKİR *s. Ar.* Қадірін білген, құрметтеуші, сыйлаушы. *Size müteşekkirim.* Сізге алғысымды, ризалығымды білдіремін.

MÜTEVAZI, -ı *s. Ar.* Қарапайым, сыпайы.

MÜTEVEKKİL *s. Ar.* Тағдырға мойын-
сұнған, бір құдайға сыйынған.

MÜTEVELLİ *is. Ar. huk.* Белгілі бір
қоғамның, одақтың басқарушысы.

MÜTEVELLİ HEYETİ *is.* Өкілетті
кеңес (қоғамның, одақтың т.б.).

MÜTHİŞ *s. Ar.* 1. Қорқынышты,
үрейлі, адамның зәре-құтын аларлық.

2. Төзгісіз, шыдауға болмайтын.

Müthiş bir sancı. Төзуге болмайтын
ауру. 3. *zf.* Өте, аса, қатты. *Müthiş*
korktu. Қатты қорықты. 4. *ünl.*

Сұмдық! Қорқыныш!

MÜTTEFİK *is. Ar.* 1. Одақтас. 2.
s. Одаққа біріккен, одақтық.

MÜVEZZİ, -î *is. Ar.* Таратушы.
Posta müvezzi. Поштамен келген
нәрселерді таратушы.

MÜZAKERE *is. Ar.* 1. Талқылау,
пікір алмасу. *Müzakere masasına*
oturmak. Келіссөз жүргізу. 2.

Ауызша емтихан. *müzakere etmek* 1)
мәселені талқылау, пікір алмасу. 2)
ауызша емтихан алу.

MÜZAYEDE *is. Ar.* Аукцион, көп-
шілік арасында саудаласу, бір тауар-
дың сатып алушылар арасындағы
бәсеке негізінде сатылуы.

MÜZE *is. Yun.* Мұражай, музей.

MÜZEKKERE *is. Ar.* Мәлімдеме.

MÜZELİK, -ği *s.* Мұражайға қойы-
латын, мұражайлық.

MÜZEVİR *s. Ar.* Өсекші; айдап са-
лушы.

MÜZEVİRLEMEK *(-i)* Арандату,
жауластыру, айдап салу.

MÜZEVİRLİK, -ği *is.* Сөз қылу, ғай-
баттау, өсек.

MÜZİK, -ği *is. Yun.* Музыка.

MÜZİKAL, -li *s. Fr.* 1. Музыкалық.

2. *is.* Музыкалы, сазды, пьеса т.б.

MÜZİK BİLİMCİ *is.* Музыкатанушы.

MÜZİKÇİ *is.* Музыкант.

MÜZİKHOL, -lü *is. İng.* Мюзик-холл.

MÜZİKOLOG, -ğu *is. Fr.* Музыка-
танушы.

MÜZİKOLOJİ *is. Fr.* Музыкатану.

MÜZİKSEVER *is. ve s.* Музыка кү-
мар, музыкашыл.

MÜZİSYEN *is. Fr.* Музыкант.

MÜZMİN *s. Ar.* Созылмалы, көп уа-
қытқа созылған. *Müzmin hastalık.*
Созылмалы ауру.

MÜZMİNLEŞMEK *(nsz)* Ұзаққа со-
зылу, созылмалы болып кету.

MÜZMİNLİK, -ği *is.* Созылмалы-
лық, ұзаққа созылушылық.

N

- N, n** – түрік әліпбиінің он жетінші әрпі.
- NAAŞ** *is. Ar. esk.* Өлік.
- NAAT** *is. Ar. esk.* 1. Мадақтау, дәріптеу.
2. *ed.* Хазіреті Мұхаммедті мадақтаған қасида.
- NABIZ,-bzi** *is. Ar. tıp* Тамыр, тамыр соғу.
Sık nabız. Тамырдың жиі соғуы.
nabzını almak (veya saymak, tutmak) тамырды ұстап байқау.
- NACAK, -ğı** *is. Far.* Балташа, сабы қысқа балта.
- NAÇAR** *s.* Лажсыз, амалсыз, шарасыз.
naçar kalmak лажсыз жағдайға тап болу.
- NAÇIZ** *s. Far.* Болмашы, түкке тұрмайтын, құнсыз, маңызсыз.
- NAÇİZANE** *zf. Far.* Болар-болмас, болмашы.
- NADAN** *s. Far. esk.* 1. Надан, білімсіз. 2. *tec.* Көргенсіз, әдепсіз.
- NADANLIK,-ğı** *is.* 1. Надандық, білімсіздік 2. *tec.* Көргенсіздік, әдепсіздік.
- NADAS** *is.* Тың жерді айдау, сүдігер айдау. *Tarlayı baharda nadas edip güzün ekmeli.* Жерді көктемде жыртып, күзде егу керек.
- NADİDE** *s. Far.* Сирек кездесетін, өте құнды, баға жетпейтін. *Nadide elmas.* Өте бағалы алмас.
- NADİM** *s. Ar. esk.* Өкінген, опық жеген.
nadim olmak өкіну, опық жеу.
- NADİR** *s. Ar.* Сирек, сирек кездесетін, аз.
- NADİREN** *zf. Ar.* Сирек, анда-санда.
- NAFAKA** *is. Ar.* 1. Нәпақа, табыс, рызык, күнкөріс. 2. *hık.* Алимент.
nafaka bağlanmak алимент төлену.
- NAFAKALANMAK** (*nsz*) Күнелту, күн көру.
- NAFILE** *s. Ar.* 1. Босқа, бекер, текке.
Nafile zahmet. Зая кеткен еңбек. 2. *zf* Бостан-босқа, бекерге.
- NAFILE YERE** *zf.* Бостан-бос, жайдан-жай, қараптан-қарап.
- NAFTALİN** *is. Fr.* Нафталин.
- NAFTALİNЛЕМЕК (-i)** Нафталиндеу.
- NAĞME** *is. Ar.* 1. Мотив, әуен, күй. 2. *müz.* Нота. 3. *tec.* Қылымсыған сөз, бөлсініп айтқан сөз.
- NAHAK** *s. Ar. esk.* 1. Жазықсыз, орынсыз, жөнсіз. 2. Бостан-бос, бекерден-бекер, нақақтан-нақақ.
- NAHAK YERE** *zf.* Нақақтан-нақақ, бекерден бекер, жайдан-жай.
- NAHIR** *is. hık.* Сиыр табыны.
- NAHIRCI** *is. hık.* Бақташы, малшы.
- NAHİF** *s. Ar.* Әлсіз, дәрменсіз.
- NAHİYE** *is. Ar.* 1. Болыс, нахие – Түркиядағы әкімшілік бөліну. 2. *anat.* Жер, тұс. *Kalp nahiyesinde bir ağırım var.* Жүрегімнің тұсы ауырып тұр.
- NAHOŞ** *s. Far.* Жағымсыз, ұнамсыз.
Nahoş bir olay. Жағымсыз оқиға.
- NAİL** *s. Ar.* Табысқа жеткен, қол жеткізген. *nail olmak* дегеніне жету, жету.
- NAİP, -bi** *is. Ar. tar.* Мемлекетті уақытша басқарып тұрушы, орынбасар.
- NAKARAT** *is. Ar.* 1. Қайырма, өлеңнің қайырмасы. 2. *tec.* Мезі қылған, жалықтырған сөз.
- NAKAVT** *is. İng. sp.* Нокаут, сұлау.
nakavt etmek сұлату, нокаутқа түсіру.
- NAKDEN** *zf. Ar.* 1. Ақшалай, ақшамен есептегенде. 2. Қолма-қол, нақты.
- NAKDİ** *s. Ar.* Ақшалай, ақша. *Nakdi ceza.* Ақшалай салынған айып. *Nakdi yardım.* Ақшалай жәрдем.
- NAKIŞ, - kışı** *is.* 1. Кесте, жіппен тоқылған өрнек. 2. Қабырға я төбеге салынған әшекей, көркем сурет.
nakış işlemek кесте тігу, кестелеу.
- NAKIŞCI** *is.* Кестеші.
- NAKIŞLAMAК (-i)** 1. Кестелеу, кесте тігу. 2. Әшекейлеу, бедерлеу.
- NAKIŞLI** *s.* 1. Кестелі, өрнек салынған. 2. Әшекейлі, безендірілген.
- NAKİL, - kii** *is. Ar. esk.* 1. Тасу, жүк тасу, тасымал, тасымалдау. *Nakil vasıtları.* Тасымал құралдары. 2. Айтып беру,

- мазмұнын айтып шығу. 3. Ауыстыру, басқа бір қызметке тағайындау. 4. (сурет, жазу) Көшіру, қайта көшіру. 5. Аудару, бір тілден өз тіліне аудару.
- NAKİT**, - *kdi is. Ar.* Ақша. *Nakit para.* Қолма-қол ақша.
- NAKKAŞ is. Ar. esk.** Үйдің қабырғасын безендіретін шебер, суретші.
- NAKLEN zf. Ar.** Ауыстыру арқылы, тағайындалу. *Naklen atandı.* Ауыстыру арқылы тағайындалды.
- NAKLETMEK Ar. T. 1. 1.** Тасу, тасымалдау. 2. Ауыстыру, көшіру. *Onu taşraya naklettiler.* Оны орталықтан алыс жерге ауыстырды.
- NAKLİYAT is. Ar.** Тасу, тасымалдау. *Deniz nakliyatı.* Теңіз жолымен тасымалдау. *Kara nakliyatı.* Құрлықпен жүк тасу.
- NAKLİYE is. Ar.** Тасу, тасымал, тасымалдау. *Nakliye gemisi.* Жүк тасымалдайтын кеме.
- NAKLİYESİ is.** Тасу, тасымалдаушы.
- NAKŞETMEK (-i, -e) Ar. T. 1.** Әшекейлеу, безендіру. 2. *tec.* Қатерінде қалдыру, ойында сақтау. *Zihnine nakşetmek.* Ойында сақтап қалу.
- NAKŞİBENDİ öz. is. Ar.** Накшибенди – Накшибенди тариқатының мүшесі.
- NAKŞİBENDİLİK, -ği öz. is.** Шейх Мұхаммед Бахауддин Накшибенди тарапынан құрылған тариқат.
- NAKŞOLMAK (-e) Ar. T.** Із қалдыру, айқын белгі қалдыру.
- NAKZEN zf. Ar. esk.** Бұзып, өзгертіп, жойып. *Davayı nakzen gökmek.* Істі қайта қарау. *Davayı nakzen iade etmek.* Істі қайта қарауға жіберу.
- NAKZETMEK (-i) Ar. T. esk. 1.** Бұзу. *Yemini nakzetmek.* Антты бұзу, серттен таюу. 2. *huk.* Істі қайта қарауға жіберу.
- NAL is. Ar.** Таға. *Nal çakmak.* Таға қағу, тағалау.
- NALÂN s. Far.** Ыңырсыған, ыңыранған.
- NALÂYİK, -ği is. ve s. Ar.** Лайықсыз, жағымсыз, келіспейтін.
- NALBANT, -dı is. Ar. Far.** Тағашы, ат тағалайтын адам.
- NALBUR is. Ar. Far. esk. 1.** Таға соғатын адам. 2. Темірден істелген ұсақ-түйек сататын адам.
- NALÇA is. Ar. Far.** Нәл (аяккіім үшін).
- NALIN is. Ar.** Ағаштан жасалған жеңіл аяккіім. (монша үшін).
- NALINCI KESERİ is. tec.** Пайдакүнем адам, өз қамын ойлайтын адам.
- NALLAMAK (-i) 1.** Тағалау, таға қағу. 2. *argo* Өлтіру, көзін жою.
- NAM is. Far. 1.** Ат, есім. *Askar namında bir çocuk.* Асқар деген бала. 2. Даңқтылық, атағы шығушылық. *nam almak* атағы шығу, даңқы арту. *namı nişanı kalmamak* ұмыт болу, аты өшу. *nam salmak* дәріптелу, даңқы шығу.
- NAMAHRİM s. Far. Ar. esk. 1.** Некелесулеріне заң тұрғысынан тыйым салынбаған. 2. Бөген, жат.
- NAMAZ is. Far.** Намаз. *namaz kılmak* намаз қылу.
- NAMAZLIK, -ği is. 1.** Сәжде, жайнамаз. 2. *hik.* Намазда оқылатын қысқа дұғалар.
- NAMAZ SECCADESİ is.** Сәжде, жайнамаз.
- NAMAZ VAKTİ is.** Намаз оқылатын мезгіл.
- NAME is. Far. esk.** Хат.
- NAMERT, -di s. Far.** Арам, қара ниетті адам; су жүрек, қорқақ.
- NAMERTÇE zf.** Арамдықпен, залымдықпен; қорқақ адамша.
- NAMERTLİK, -ği is. 1.** Опасыздық, ұждансыздық. 2. Қорқақтық, су жүректік.
- NAMLİ s.** Атақты, даңқты.
- NAMLİ ŞANLI s.** Атағы шыққан, атағы жер жарған.
- NAMLU is. Yun. 1.** Ұңғы, оқпан, ствол. *Yivli namlu.* Иір айықты оқпан. 2. Жүз. *Kılıç namusu.* Қылыштың жүзі.
- NAMUS is. Ar. 1.** Намыс, ар, абырой. *Namus sözü.* Шын сөз беру, сөз байласу, айнымас серт беру. 2. Парасаттылық, адалдық. 3. Тазалық, адалдық, бұзылмағандық. *namusuna dokunmak* ар-намысына тию.
- NAMUSKÂR s. Ar.** Адал, намысты, арлы.

NAMUSLU *s. bk. Namuskâr.*

NAMUSLULUK, -ğu *is.* Намысшылдық, арлылық, адалдық.

NAMUSSUZ *s.* Намыссыз, арсыз.

NAMUSSUZLUK, -ğu *is.* Намыссыздық, арсыздық.

NAMÜNASİP, -bi *Far. Ar.* Орынсыз, ретсіз, қисынсыз.

NAMZET, -di *Far.* 1. Үміткер, кандидат. 2. Атастырылған.

NAN *is. Far.* Нан.

NANAY *s. argo* Жок. *Bende para nanay!* Менде көк тиын жок!

NANE *is. bot.* Жалбыз, мята.

NANELİ *s.* Жалбыз қосқан.

NANEMOLLA *is. ve s. alay* 1. Ынтық, босбелбеу. 2. Аурушан, жүдеу. 3. Енжар, селсок.

NANE ŞEKERİ *is.* Жалбыз қосылған мұз кәмпит.

NANKÖR *s. Far.* Рақметі жок, жақсылықты білмейтін.

NANKÖRLÜK, -ğü *is.* Рақметі жоқтық, жақсылықты білмеушілік.

NAR (I) *s. Far. bot.* Анар (жеміс).

NAR (II) *is. Ar. esk.* От.

NARA *is. Ar.* Шақыру, шақырған дауыс. *nara atmak (veya basmak)* бақыру, айғайлау.

NARCİL *is. Ar. bot. esk.* Кокос жаңғағы.

NAR ÇİÇEĞİ *is.* Қоңыр қызыл түс.

NARENCİYE *is. Ar. bot.* Цитрус тұқымдас.

NARGİLE *is. Far. bot.* Қорқор, кальян.

NARH *is. Far.* Мемлекеттік баға. *narh koymak* баға қою, бағалау.

NARİN *s. Far.* Нәзік, жіңішке; әсем, көркем.

NARİNLİK, -ği *is.* Нәзіктік, жіңішкелік; әсемдік.

NARKOTİK, -ği *is. ve s. Fr.* Есірткі, наркотик.

NARKOZ *is. Fr. tıp* Наркоз. *narkoz vermek* наркоз беру.

NARKOZCU *is. tıp* Анастезиолог.

NASIL *s. T. Ar.* Қандай? Қалай? *Nasil kâ-ğit istiyorsunuz?* Сізге қандай қағаз керек? *Bu nasıl bir adam?* Бұл өзі қандай адам? 2. *zf.* Қалай? Қайтіп?

Nasil geldiniz? Қалай жеттіңіз? 3. Соншалықты, сонша, өте. *Seni nasıl seviyorum!* Сені сонша жақсы көремін. 4. *ünl.* Қайталап сұрағанда: Не? Қалай? *Nasil iyi oldu mu?* Қалай жақсы болды ма? Сауықты ма? *Nasilsiniz?* Қал- жағдайыңыз қалай? *nasil olsa* әйтеуір, қайткенмен, не қылғанмен.

NASILSA *zf.* 1. Қалайша, қалай етіп, қайтіп. 2. Ертелі-кеш, әйтеуір бір.

NASIR *is. Ar.* Күс; қол ойылу, аяқ қажалу. *nasır bağlamak* 1) күстену, күс болу. 2) қатыгездену, мейірімсіздену.

NASIRLAŞMAK (*nsz*) 1. Күстену, күс болу 2. *tec.* Қатыгездену, мейірімсіздену.

NASIRLI *s.* Күсті, сүйелді.

NASİHAT, -ti *is. Ar.* Насихат, ақыл-кеңес, өсиет. *nasihat etmek (veya vermek)* ақыл- кеңес беру. *Nasihatte bulunmak* кеңес беру, ақыл айту, жөн сілтеу.

NASİP, -bi *is. Ar.* 1. Сыбаға, үлес, пай. 2. Нәсіп, несібе, рызык. *nasip olmak* 1) үлесіне тию. 2) нәсіп болу, бұйыру.

NASİPLENMEK (*-den*) Нәсіп болу, бағына қарай болу, сәті түсу.

NASRANİ *öz. is. Ar.* Христиан дініндегі адам.

NASYONALİST *s. Fr.* Ұлтшыл.

NASYONALİZM *is. Fr.* Ұлтшылдық.

NATAMAM *s. Fr. Ar. esk.* Толық емес, бітпеген.

NATIKA *is. Ar. esk.* Шешендік, шешендік қабілет.

NATIR *is. Ar.* Моншашы әйел.

NATO *s.* Топас, меңіреу.

NATRON *is. Fr. kim.* Селитра.

NATUK *s. Ar. esk.* Тілмәр, тілі шебер.

NATURA *is. lâat.* Болмыс, табиғат.

NATÜRALİST *s. Fr.* Натуралист, натурализмді қолдаушы.

NATÜRALİZM *is. ve s.* Натурализм.

NATÜREL *is. Fr.* Табиғи, натуральды.

NATÜRMORT, -tu *is. ve s. Fr.* Натюрморт.

NAVÇAĞAN *is. bot.* Сасық мендуана.

NAVLUN *is. Yun.* 1. Кемеге артылған жүк. 2. Теңіз жолымен жүк

тасығаны үшін төленетін ақы, фрахт.
NAYLON *is. İng.* Нейлон
NAZ *is. Far.* 1. 1. Қылымсу, қылымсушылық. 2. Назданушылық, еркелік, қыңырлық.
NAZAR *is. Ar. esk.* 1. Көз тастау, көз тігу, қарау. *Düşman nazarıyla bakmak.* Жау көргендей қарау, көзімен атып жіберу. 2. Көзқарас, пікір, ой. 3. Тіл-көз. *nazar deĝmek (veya nazar gelmek)* көз тию, көз өту, тіл тию.
NAZARAN *zf. Ar.* Алып қарағанда, салыстырғанда; гөрі. *Gazete haberlerine nazaran...* Газет жаңалықтарына қарағанда...
NAZAR BONCUĞU *is.* Тіл-көзден сақтасын деп тағылатын моншақ.
NAZARÎ *s. Ar. esk.* Ойша, оймен, теориялық тұрғыдан.
NAZARÎYE *is. Ar. esk.* Теория.
NAZARLIK, **-ĝi** *is.* Тіл-көзден сақтайтын бойтұмар.
NAZENİN *s. Far.* Назды, қылықты.
NAZIM, **-zım** *is. Ar. ed.* Өлең, өлеңмен жазылған шығарма, поэзия. *Nazım şekilleri.* Поэтикалық жанр.
NÂZİM *s. Ar.* 1. Жөнге салған, төртіпке келтірген, ретке келтірген. 2. *is. ed.* Ақын.
NAZIR *s. Ar. esk.* 1. Қараған, қарап тұрған. 2. *is. hlk.* Министр.
NAZÎ *öz. is. ve s. Alm.* Ұлтшыл.
NAZİK, **-ĝi** *s. Far.* 1. Әдепті, сыпайы, көргенді. 2. Нәзік, жіңішке.
NAZİKÇE *zf.* Сыпайы түрде, әдептілік сақтап.
NAZİKLİK, **-ĝi** *is.* 1. Сыпайылық, ізеттілік, инабаттылық. 2. Нәзіктік, жіңішкелік, талдырмаштық.
NAZİR *s. Ar. esk.* Ұқсас, тәріздес, сәйкес.
NAZİRE *is. Ar. esk.* 1. Үлгі, өнеге, тәлім. 2. *ed.* Пародия, сықақ.
NAZİZM *is. Fr.* Нацизм, герман фашизмі.
NAZLANMAK (*nsz*) 1. Қылымсу, сызылу, бөлдену; наздану, еркелеу.
NAZLI *s.* 1. Нәзік, ерке, назды, қылықты. 2. Қылымсыған, қылымдаған, бөлденген.

NE, **-yi** *zm.* 1. Не. *Ne dedi?* Не деді? *Ne ile geldin?* Немен келдің? *Sen ne karışıyorsun?* Сен неге араласасың? 2. *s.* Қандай. *Ne kaba adam!* Қандай дөрекі адам. *Bu ne fabrikası.* Бұл қандай фабрика? *Ne güzel çiçekler!* Қандай әдемі гүлдер! *Ne mutluluk!* Қандай бақыт! Неткен бақыт! 3. Қалай? *İşler ne hâlde?* Жұмыс не болып жатыр? Жұмыс барысы қалай? *Neyin var?* Саған не болды? *ne âlâ!* ғажап! сөз жоқ! *ne arar* қайдан? қайдан келсін? *Onda para ne arar?* Оған ақша қайдан келсін? *ne diye?* не үшін? *Ne diye buraya geldin?* Бұл жерге не үшін келдің? *ne olur ne olmaz?* керек болған жағдайда. *ne va ne yok?* қалай жағдай? не жаңалық? *ne uyarı* міндетті түрде, қалай болған күнде де.

NEBAT *is. Ar. bot. esk.* Өсімдік.

NEBATAT **ç.** *is. Ar.* 1. Өсімдіктер. 2. *bot.* Ботаника.

NEBATAT VAHÇESİ *is.* Ботаникалық бак.

NEBİ *is. Ar.* Пайғамбар, нәби. *Nuh nebiden kalma* атам заманғы, топан су қаптағанға дейінгі.

NEBZE *is. Ar.* Шамалы ғана, көп емес.

NECE *zf.* Қай тілде? *Bu yazı necedir?* Бұл мақала қай тілде?

NECİ *is.* Неген айналысады? Не істейді? Кәсібі не? *Bu adam necidir? Necedir?* Бұл кісінің мамандығы не? *Senin baban neciydi?* Сенің әкең кім болған?

NECİR, **-bi** *is. Ar. esk.* Текті, сойлы.

NEDAMET *is. Ar.* Өкіну, тәубаға келу. *nedamet duymak (veya getirmek)* өкіну.

NEDEN *is.* 1. Себеп. *Bunun nedeni.* Мұның себебі. 2. *zf.* Неге, неліктен, не себепті. *Neden gelmedi?* Ол неге келмеді?

NEDEN BİLİMİ *is. fel.* Себептілік.

NEDENLİ *s.* Себепті, дәлелді, негізді. *Nedenli nedensiz.* Себепсіз, ешбір негізсіз.

NEDENSE *zf.* Бір себептен, бір

себеппен.

NEDENSEL *s.* Себепті.

NEDENSELLİK, -ği *is.* Себептілік.

NEDENSİZ *s.* 1. Себепсіз, дәлелсіз, негізсіз. 2. *zf.* Себепсізден себепсіз, жайдан-жай.

NEFASET *is. Ar.* Нәзіктік, сәнділік, талғағыштық.

NEFER *is. Ar. esk.* Әскер, қатардағы жауынгер. *Bayrak için ölen neferler.* Байрақ үшін жанын пида еткен боздақтар.

NEFES *is. Ar.* 1. Дем, дем алу, тыныс. 2. Үшкіру, дем салу. 3. *mes.* Тірі жан. *nefes aldirmamak* дем алдырмау, тыным бермеу. *nefesi durmak* демі біту, демі таусылу.

NEFES BORUSU *is.* Кеңірдек, трахея.

NEFES DARLIĞI *is.* Буыну, тұншығу, тыныс біту.

NEFES KESİCİ *s.* Тартымды, қызық, таң қалдыратын.

NEFESLEMEK *(-i)* 1. Үрлеу, дем шығару. 2. Үшкіру, дем салу.

NEFESLENMEK *(nsz)* Тынығу, дем алу.

NEFESLİ *s.* Демін ішіне тартып ұзақ уақыт тұра алатын.

NEFESLİ ÇALGI *is. bk.* Үрлеп тартатын музыкалық аспап.

NEFİS, -fisi (I) *is. Ar.* 1. Өзі. *Yalnız nefisini düşünmek.* Тек өзін ғана ойлау. *Nefsine hakim olmak.* Өзін ұстай білу.

2. Адамның табиғи мұқтаждары (ішу, жеу т.б). *nefsine düşkün* өзімшіл, қара бастың қамын ойлаушы.

NEFİS (II) *s. Ar.* 1. Өте өдемі, асып түсетін, таңдаулы. 2. Әсем, нақышты.

NEFRET *is. Ar.* Жеркенушілік, жек көрушілік. *nefret duymak* жек көру, ұнатпау, жақтырмау.

NEFRİT *is. Fr. tip* Бүйректің ісуі, нефрит.

NEGATİF *s. Fr.* Қайшы, жағымсыз, болымсыз, негатив.

NEHİR, -hri *is. Ar.* Өзен. *Nehir kavsi.* Өзеннің ирені. *Nehir limanı.* Өзен порты.

НЕКАНЕТ *is. Ar.* Сауығу, жазылу.

NEKES *s. Far.* Сараң, ешнәрсе бермейтін қытымыр, қарынбай.

NEKTAR *is. Yun.* 1. Шәрбат — ежелгі грек мифологиясындағы олимпиялық құдайлар сусыны. 2. *bot.* Тәтті шірне (өсімдіктердің).

NEM *is. Far.* Ылғалдық, дымқылық.

NEMA *is. Ar. esk.* 1. Көбею, арту. 2. *ekon.* Пайыз, процент.

NEMANLANDIRMAK *(-i)* 1. Ақшаны пайызға салу.

NEMCİL *s.* Ылғалды жақсы көретін, ылғал сүйіш (өсімдік).

NEMLENDİRİCİ *s.* Дымқылдандыратын, ылғалдандыратын, жұмсартатын. *Nemlendirici krem.* Нәрлендіретін крем. 2. *is.* Дымқылдаушы аппарат.

NEMLENDİRMEK *(-i).* Дымқылдау, дымқылдандыру, ылғалдандыру.

NEMLENMEK *(nsz)* Дымқылдану, ылғалдану.

NEMLİ *s.* Дымқыл, ылғалды.

NEMLİLİK, -ği *is.* Дымқылдық, ылғалдық.

NEMÖLÇER *is.* Гигрометр — ауаның ылғалдығын өлшейтін аспап.

NEMRUT, -dus. *Ar.* Қатыгез, тасбауыр, тас жүрек.

NEMRUTLUK, -ğu *is.* Қатыгездік, тас жүректік.

NENE *is. hlk. I.* Ана-шеше. 2. Әже.

NEOLOJİZM *is. Fr.* Неологизм.

NEON *is. Yun. kim.* Неон (химиялық элемент).

NEPTÜN öz. is. Fr. Нептун — сегізінші үлкен планета.

NERDE *zf. bk. Nerede.*

NERDEN *zf. bk. Nereden.*

NERDEYSE *zf. bk. Neredeyse.*

NERE *zm.* Қай жер, қай ара. *Bu nerenin fotoğrafı.* Бл қай жердің суреті? *Nereleri gezdin?* Қай жерлерде болдыңыз? *Neren ağrıyor?* Қай жерің ауырып тұр? *Nereyi arıyorsunuz?* Қай жерді іздеп жүрсіз? Сізге қайда бару керек?

NEREDE *zf.* Қайда? Қай жерде? *Nerede oturuyorsunuz?* Сіз қайда тұрасыз? *Nerede o günler?* Сол күндер қайда?

NEREDEN *zf.* 1. Қайдан? Қай жерден? *Nereden geliyorsunuz?* Қайдан келе

- жатырсыз? 2. Қалай? *Nereden hatırınıza geldi de?* Ойыңызға қалай келе қалды?
- NEREDEYSE** *zf.* Жуық арада, әне-міне дегенше, әне-міне.
- NERELİ** *s.* Қай жердікі? *Siz nerelisiniz?* Сіз қай жерденсіз? Қай жерден келдіңіз?
- NERESİ** *zm.* Қайда? Қай жерде? *Postane neresi?* Пошта қай жерде? *Şehrin neresinde?* Қаланың қай жерінде?
- NEREYE** *zf.* Қайда? Қай жаққа? *Kitabı nereye koydun?* Кітапты қайда қойдың?
- NERGİS** *is. Far. bot.* Нарцисс (өсімдік).
- NESEBİ GAYRİSAHİN** *s. huk.* Некесіз туған бала.
- NESEBİ SAHİN** *s. huk.* Занды бала.
- NESEP, -bi** *is. Ar. esk.* Тегі, туысы (әке жағынан).
- NESİL, -sli** *is. Ar.* Ұрпақ, нәсіл буын. *nesilden nesle* ұрпақтан ұрпаққа. *nesli tükenmek.* қырылып қалу, құрып біту.
- NESİR, -sri** *is. Ar. ed.* Проза, қара сөзбен жазылған көркем шығарма.
- NESNE** *is.* 1. Зат, нәрсе, дене. 2. *fel.* Объект. 3. *gr.* Толықтауыш.
- NESNEL** *s.* 1. Материялық, заттық. 2. *fel.* Обьективті, ақиқат.
- NESNELCİLİK, -ği** *is. fel.* Обьективизм.
- NEŞE** *is. Ar.* 1. Шаттық, жайдарылық, көңіл көтеріңкілік, көңілділік. 2. Жеңіл-желпі масандық. *neşesini bulmak* көңілдену, көңіл көтеру, шаттану. *neşesi kaçmak* көңіл күйі бұзылу, көңілсіздену. *neşesi yerinde* көңіл күйі орнында, көңілді.
- NEŞELENDİRMEK (-i)** Көңілдендіру, көңілін көтеру.
- NEŞELENMEK (-e, -den)** Көңілдену, көңілі көтерілу, қуану.
- NEŞELİ** *s.* Көңілді, қуанышты, шатшадыман.
- NEŞESİZ** *s.* Көңілсіз, көңіл күйі мез емес.
- NEŞESİZLİK, -ği** *is.* Көңілсіздік, көңілі жабырқаулық.
- NEŞİR, -şri** *is. Ar. esk.* 1. Тарату, жаю. 2.
- Жариялау, басып шығару. *Neşir hakkı.* Жариялау құқығы. *Neşir tarihi.* Жарияланған күні, айы, жылы.
- NEŞRETMEK (-i)** *Ar. T. esk.* 1. Тарату, жаю. 2. Жариялау, басып шығару.
- NEŞRİYAT** *is. Ar.* Баспа жұмысы; басып шығару, жариялау.
- NEŞTER** *is. Far. tıp* Ланцет (хирургияда қолданылатын пышақ).
- NET** *s. Fr.* 1. Айқын, анық (көзге көрінерлік т.б.). 2. Қалдық, қалған. 3. Таза. *Net kâr.* Таза кіріс.
- NETAMELİ** *s.* 1. Қауіпті, тәуекелді. *Son derece netameli iş.* Аса тәуекелді іс. 2. Жолы болмаған, қырсықты. *Netameli çocuk.* Жолы болмаған, қырсығы арылмаған бала.
- NETİCE** *is. Ar.* Нәтиже, қорытынды. *İyi neticeler elde etmek.* Жақсы нәтижелерге қол жеткізу.
- NETİCELENDİRMEK (-i)** Аяқтап шығу, аяқтау, бітіру.
- NETİCELENMEK (nsz)** Аяқталу, біту.
- NETİCESİZ** *s.* Нәтижесіз, жеміссіз, пайдасыз.
- NETLEŞMEK (nsz)** Айқындалу, анықталу, саралану.
- NETLİK, -ği** *is.* Айқындық, анықтық.
- NEUZÜBİLLÂH** *is. Ar.* Алла жар болсын! Құдай сактай қор! Бір құдайға сыйындық!
- NEVALE** *is. Ar.* Азық, қорек, тамақ. *nevaleyi düzmek* дастарқан жаю.
- NEVAZİL** *is. Ar.* Тұмау, салқын тию.
- NEVİ, -v'i** *is. Ar.* Түр; сапа, сорт.
- NEVRALJİ** *is. Yun.* Невралгия, жүйке ауруы.
- NEVRESİM** *is. Far. Ar.* Сейсеп, көрпе кірлемес үшін қаптап қоятын астар.
- NEVROLOJİ** *is. Yun.* Неврология – жүйке және оның аурулары туралы ғылым.
- NEVRUZ** *is. Far.* 1. Наурыз, жыл басы, жаңа жыл. 2. Наурыз мейрамы.
- NEVRUZ BAYRAMI** *is.* Наурыз мерекесі.
- NEVRUZ OTU** *is. bot.* Сарғыш я көкшіл түсті декорациялық гүл (өсімдік).
- NEY** *is. Far. müz.* Ней – қамыстан жасалған үрмелі музыкалық аспап.
- NEYE** *zf. bk. Niye.*

NEYSE *bağ.* 1. Жарайды, маңызды емес, оқасы жок. 2. Құдайға шүкір, тәубе.

NEZAKET *is. Far.* 1. Сыпайылық, ізеттілік, инабаттылық, әдептілік. 2. Құрмет корсетушілік, көңіл бөлушілік, көңіл аударушылық. *nezaket göstermek* әдептілік көрсету, ізет жасау.

NEZAKETLİ *s.* Сыпайы, әдепті, инабатты.

NEZAKETLİLİK, -ği *is.* Сыпайылық, ізеттілік, әдептілік.

NEZARET *is. Ar.* 1. Байқау, бақылау, қарау. 2. *esk.* Министрлік. *Maarit nezareti.* Оқу министрлігі. 3. Тексеру, қадағалау. *nezaret etmek* 1) тексеру, қадағалу. 2) бақылау, байқау.

NEZARETHANE *is. Ar. Far.* Тергеу изоляторы.

NEZARETLİ *s.* (ғимарат т.б.) Үлкен, әдемі, көзге түсетін. *Yüksek, havadar, nezaretili bir ev.* Үлкен, кең, әдемі үй.

NEZARETSİZ *s.* (ғимарат т.б.) Көзге түспейтін, елеусіз.

NEZDİNDE *zf.* Жанында, қатар, қасында. *Benim nezdimde.* Менің көз алдымда.

NEZLE *is. Ar.* Тұмау. *Nezle oldu.* Тұмауратып қалды.

NEZLELİ *s.* Тұмау тиген, тұмауратқан.

NİCE *s. ve zf.* 1. Қанша, неше. 2. Едәуір көп, мейлінше көп. *Nice kitaplar okudu!* Өте көп кітап оқыды! 3. Қалай. 4. Көп уақыттан бері, бұрыннан.

NİCEL *s.* Сандық.

NİCELEMEK *(-i)* Санын, салмағын т.б. белгілеу.

NİCELİK, -ği *is.* Сан, мөлшер.

NİCE NİCE *zf.* Сансыз, есебі жок, көп. *Allah nice nice yıllara eriştirsın!* Алла ұзақ өмір берсін!

NİÇİN *zf.* Не үшін, неліктен, неге.

NİFAK *is. Ar.* Жанжал, араздық тудыру, жік салу. *nifak sokmak* араларына от тастау.

NİFAKÇI *is. ve s.* Арандатушы, айдап салушы.

NİHAİ KARAR *is. huk.* Соңғы шешім, соңғы үкім.

NİHAN *s. Far. bk. Gizli.*

NİHAYET *is.* 1. Ақыры, соңы, аяғы. 2. *zf.* Ақырында, соңында, ақыр аяғында.

NİHAYETİNDE *zf.* Ақыр аяғында, соңында.

NİHAYETLENMEK *(nsz)* Біту, аяқталу.

NİHAYETSİZ *s.* Шексіз, таусылмайтын.

NİHİLİST *s. Fr.* Нигилист.

NİHİLİZM *is. Fr.* Нигилизм.

NİKÂH *is. Ar.* Неке. *nikâh etmek* некелесу. *nikâh kıymak* некеге тұру, неке кию. *nikâh tazelemek* ажырасқаннан кейін екінші рет некелесу, неке жаңарту.

NİKÂHLAMAK *(-i)* Некесін кию, некелеу.

NİKÂHLI *is. ve s.* Некелі, некесі қиылған.

NİKÂH MEMURU *is.* Некеге тіркейтін қызметкер.

NİKÂHSİZ *s.* Некесіз, некесі қиылмаған, заңсыз.

NİKÂHSIZLIK, -ği *is.* Некесіздік, некесі қиылмағандық.

NİKİBİN *s. Far.* Оптимист.

NİKİBİNLİK, -ği Оптимизм.

NİKEL *is. Alm.kim.* Никель.

NİKELÂJ *is. Fr. bk. Nikel kaplama.*

NİKEL KAPLAMA *is.* Никельмен қаптау.

NİKELLİ *s.* Никельмен қапталған, никель жағылған.

NİKOTİN *is. Fr.* Никотин.

NİLÜFER *is. Fr. bot.* Тұңғық, қувшинка — су астында өсетін ақ сары, көк гүлді өсімдік.

NİMBUS *is. Lât.* Қара бұлт.

NİMET *is. Ar. is.* 1. Жақсылық, қайырымдылық, рақымдылық, мейірімділік. 2. Игілік, ризық, дәулет, ырыс. *Dünya nimelleri.* Дүниенің ризықтары. 3. Қүнкеріс, азық-түлік, тамақ. 4. *mes.* Керемет, тамаша. *Evinizin iş yerine bu kadar yakın oluşu nimet.* Үйіңіздің жұмыс орнына сондай жақын болуы — керемет.

NİNE *is.* 1. Әже. 2. Шешей, шеше, ана — жасы үлкен әйелдерге құрметтей

айтылатын сөз.

NİNNİ *is.* 1. Бесік жыры. 2. *ünl.* Әлди-әлди.

NİRENGİ *is. Far.* Триангуляция – геодезиялық тірек пунктер торын құру әдістерінің бірі.

NİSAİ *s. Ar.* Әйелге қатысты; гинекологиялық. *Nisai hastalık.* Әйелдер ауруы.

NİSAİYE *is. Ar. tıp* 1. Гинекология. 2. Гинекология бөлімі.

NİSAİYESİ *is. ve s.* Гинеколог.

NİSAN *is. Ar.* Сәуір.

NİSAN BALIĞI *is.* Бірінші сәуір әзілі.

NİSAP, -ы *is. Ar.* Қажетті сан.

NİSPET *is. Ar.* 1. Пропорция, сай келушілік, шамаластық. 2. Қатынас, өзара байланыс, қарым-қатынас. 3. *zf.* Әдейі, қасақана. *Bunu bana nispet yapıyor.* Мұны маған әдейі жасап отыр.

NİSPETÇİ *s.* Қаскүнем адам, қара ниетті адам.

NİSPETEN *zf. Ar.* 1. Қарағанда, салыстырғанда. 2. Біршама, біраз. *Hava nispeten iyi.* Ауа райы біршама жақсы.

NİSPETLİ *s.* Шамалас, мөлшерлес.

NİSPETSİZ *s.* Пропорционал емес, тепе-тең емес.

NİSPETSİZLİK, -гі *is.* Пропорционал еместік, тепе-тең еместік.

NİSPİ *s. Ar. esk.* Салыстырмалы.

NİŞAN *is. Far.* Белгі, нышан, із. 2. Некелестіру, атастыру. 3. Көздеу, нысана. 4. Медаль, орден, төсбелгі. *Nişan yüzüğü.* Неке жүзігі. *nişan uşmak* ұл мен қызды атастыру, құда түсу. *nişan almak* 1) көздеу, нысанаға алу. 2) орден алу.

NİŞANCI *s.* Атқыш, мерген. *Nişancı er.* Нысанашы. *Keskin nişancı.* Мерген, снайпер.

NİŞANGĀH *is. Far.* 1. Атыс жүргізетін алаң; полигон. 2. Прицел – ату құралдарындағы көздегіш тетік.

NİŞANLAMAК (-i, le) 1. Некелендіру, неке кию рәсімін өткізу. 2. Көздеп ату. 3. Белгілеу, белгі салу.

NİŞANLI *s.* 1. Некесі қиылған. 2.

Айттырылған, атастырылған. 3. *is.* Белгісі (таңбасы) нышаны бар.

NİŞASTA *is. Far.* Крахмал. *Patates nişastası.* Картоп крахмалы.

NİTEKİM *bağ.* Шынында, расында, оның үстіне. *Nitekim kendisi de bunu anlamış gibi.* Оның үстіне өзі де мұны түсінген сияқты.

NİTEL *s.* Сапалық, сапа жағынан.

NİTELEME (-i) Бейнелеу, сипаттау, мінездеме беру, сапасын белгілеу, баға беру.

NİTELEME SIFATI *is. gr.* Сапалық сын есім.

NİTELENDİRMEK (-i) Бейнелеу, сипаттау, баға беру, бағалау, анықтау.

NİTELİK, -ği *is. Fr.* Сапа, қасиет.

NİTELİKLİ *s.* Сапалы, жоғары сапалы.

NİTELİKLİ İŞÇİ *is.* Жоғары білікті жұмысшы.

NİTELİKSİZ *s.* 1. Сапасыз, сапасы төмен; қарапайым, жай.

NİTELİKSİZLİK, -ği *is.* Сапасыздық, сапасы төмендік.

NİTRAT *is. Fr. kim.* Нитрат.

NİTRATLAŞMA *is. kim.* Нитрация.

NİTRİK ASİT, -di *is. Fr. kim.* Азот қышқылы.

NİTROJEN *is. Fr.* Азот.

NİYAZ *is. Far.* Өтініш, жалбарыну, жалыну. *niyaz etmek* жалыну, жалбарыну.

NİYE *zf.* Here, неліктен, не себепті. *Niye doğrusunu söylemiyorsun?* Here дұрысын айтпайсың? *Sen bana niye söylemedin?* Сен маған неліктен айтпадың?

NİYET *is. Ar.* 1. Ниет, ой. *Öyle bir niyetim yok.* Менің ондай ниетім жоқ. *Kalmaya niyetim yok.* Қалсам деген ойым жоқ. 2. (сәуегейлер пайдаланатын) Тағдырды алдын-ала болжайтын билет. 3. Намаз қылардың, ораза тұтардың, дәрет алардың алдында оқылатын дұға.

NİYETİ BOZUK *s.* Жаман ниетті, қара ниетті.

NİYETLENMEK (-e) 1. Ниеттену, ниет білдіру, ниет таныту. 2. Ораза

ұстауға ниет қылу.

НІҮЕТЛІ *s.* 1. Ниетті, ниеті бар. 2. Ораза ұстаған. *Ben niyetliyim.* Аузым берік, оразамын.

НІҮЕТСІЗ *s.* 1. Ниеті жоқ, құлықсыз. 2. Ораза ұстамайтын.

НІЗАМ *is. Ar.* 1. Тәртіп, жүйе. 2. Ереже, заң.

НІЗАМЛИ *s.* Тәртіпке салынған, жөнге түскен. 2. Ережеге сай, тәртіпке сай.

НІЗАМNAME *is. Ar. Far.* Ереже, нұсқау.

НІЗАМСИЗ *s.* 1. Тәртіпсіз, ретсіз, жүйесіз. 2. Ережеге, нұсқауға сай емес.

NOEL *öz. is. Fr.* Рождество — Иисус Христостың туған күнін қастерлеп құлшылық етуге арналған христиандардың басты мейрамдарының бірі.

NOEL AĞACI *is.* Рождество шыршасы.

NOEL BABA *is.* Аяз ата.

NOGAY *öz. is.* Ноғай.

NOGAYCA *öz. is.* Ноғай тілі.

NOHUDI *is. Far.* Бұршақ түсті.

NOHUT, -du *is. Far.* Ноқат, нұт, қой-бұршақ.

NOHUTLU *s.* Бұршақ қосылған. *Nohutlu pilâv.* Бұршақ қосылған палау.

NOKSAN *is. Ar.* Нұқсан, кемшілік, ақау.

NOKSANSIZ *s. ve zf.* Мінсіз, мүлтіксіз.

NOKTA *is. Ar.* 1. Нүкте. 2. Орын, пункт. *Hareket noktası.* Басталған жері, негізгі пункт. *Hepsi bir noktada toplandılar.* Бәрі бір жерге жиналды. 3. Күзет орны. *Nokta deęiştirme.* Күзет ауыстыру. *Polis noktası.* Полиция күзеті.

NOKTALAMA İŞARETLERİ *ç. is. gr.* Тыныс белгілері.

NOKTALI *s.* Нүкте қойылған, нүктесі бар. *Noktalı virgöl.* Нүктелі үтір.

NOKTASI NOKTASINA *zf.* Дәлме-дәл, айнытпай, нақпа-нақ, түп-тура.

NOKTASIZ *s.* Нүктесіз, нүкте қойылмаған.

NOMİNAL, -li *s. Fr.* Нақтылы, көрсетілген.

NOMİNAL DEĞER *is. ekon.* Көрсетілген баға.

NOMOŞ *is.* Ботам, бөбегім, балапаным,

құлыным.

NORM *is. Fr.* Мөлшер, шама, норма. *Hukuk normaları.* Құқық нормалары.

NORMAL, -li *s. Fr.* 1. Әдеттегі, нормалы, қарапайым, стандартты. 2. *is. mat.* Нормаль — жанама түзуді немесе жазықты қиып өтетін перпендикуляр.

NORMALLEŞMEK *(nsz)* Тұрақтану, бірыңғайлану, нормаға келу.

NORMATIF *s. Fr.* 1. Нормативті, норма бойынша істелген. 2. Нормативтік, нормалы. *Normatif gramer.* Тіл нормалары үлгілерін беретін грамматика.

NORVEÇÇE *öz. is.* Норвеж тілі.

NORVEÇLİ *öz. is.* Норвегиялық, Норвегия тұрғыны.

NOSTALJİ *is. Fr.* Ностальгия.

NOT *is. Fr.* 1. Естелік, қысқаша жазылған ескертпе жазу, бір жапырақ қағаз. *Not defteri.* Қойын дәптері. 2. *Gezi notları.* Жол естелігі. 2. Баға, балл. *Kırık not.* Төмен баға. *Tam not.* Ең жоғары баға.

NOTA *is. müz.* 1. Нота. 2. Нота — бір үкіметтің екінші бір үкіметке дипломатиялық үндеуі.

NOTER *is. Fr.* Нотариус. *Noter dairesi.* Нотариальдық кеңсе.

NOTERLİK, -ği *is.* 1. Нотариальдық кеңсе. 2. Нотариустың қызметі, нотариус мамандығы.

NÖBET *is. Ar.* 1. Кезек, рет. *Bu akşam nöbet sizde, masrafi siz yapacaksınız.* Бүгін кешке шығынды көтеру кезегі сізде. 2. Күзет, күзетші, қарауыл; кезекшілік. *Nöbet deęiştirme.* Күзет ауыстыру. 3. Ауруы ұстау, дерті козу. 4. Мезгіл, рет. *Çocuklar bir nöbet daha oynadılar.* Балалар бір мезгіл тағы ойнады.

NÖBETÇİ *s. ve is.* Күзетші, қарауыл, кезекші.

NÖBETÇİLİK, -ği *is.* Кезекшілік, вахта, күзетшілік.

NÖBETLEŞMEK *(nsz)* Кезектесу, алмасу.

NÖROLOG, -ğu *is. Fr. tıp* Невролог — нерв жүйесін зерттеумен шұғылданатын маман.

NÖROLOJİ *is. Fr. tıp* 1. Неврология – жүйке және оның аурулары туралы ғылым. 2. Неврология бөлімі.

NÖTR *s. Fr.* Бейтарап.

NÖTRLEŞTİRMEK *(-i)* 1. Бейтарап қалдыру. 2. Нейтрализациялау.

NUH *öz. is. Ar.* Нұх, Нұх – пайғамбардың аты. *Nuh gemisi.* Нұх пайғамбардың кемесі. *Nuh der, peygamber demez* бірбеткей, айтқан бетінен қайтпайтын.

NUMARA *is. İt.* 1. Нөмірсіз. 2. Молшер, үлкен-кішілігі. *Ayakkabı numarası.* Аяқкийм олшемі. 3. (концерт т.б.) Қойылым, нөмір. 4. Баға, балл (білімі туралы). 5. *argo* Көзептық, алаяқтық.

NUMARACI *s. tkz.* Көзеп, алаяқ.

NUMARALAMAK *(-i)* Нөмірлеу, реттік санын қорсету.

NUMARALI *s.* Нөмірлі, нөмірленген. *Üç numaralı ev.* Үшінші нөмірлі үй.

NUMARASIZ *s.* Нөмірсіз.

NUMUNE *is. Far.* Үлгі, қалып, форма. *Numuneye uygun olmak.* Үлгіге сай болу.

NUMUNELİK, -ği *is.* Үлгі боларлық.

NUR *is. Ar.* Жарық, сәуле, нұр шашу. *nur içinde yatsın!* топырағы торқа болсын!

NURLU *s.* 1. Жарқыраған, нұр шашқан. 2. *mec.* Қадірлі, құрметті.

NUTUK, -tku *is. Ar.* Сөз, сөз сөйлеу. *Nutuk söylemek.* Сөз сөйлеу. *nutku tutulmak* тілі байланып қалу.

NÜANS *is. Fr.* Аз ғана өзгешелік, рек, ерекшелік.

NÜFUS *is. Ar.* 1. Халық, жұрт. *Nüfus artması.* Халық санының өсуі, демографиялық өсу. *Nüfus başına.* Адам басына шаққанда. *Nüfus*

fazlalığı. Халықтың тығыздығы, халықтың аса тығыздығы. *Nüfus sayımı.* Халық санағы. *Nüfus yoğunluğu.* Халықтың тығыздығы. 2. Адам, кісі. *Burada beş nüfus var.* Бұл жерде бес адам бар.

NÜFUS BİLİMİ *is.* Демография – статистиканың халықтың құрамын, санын және өсуін зерттейтін саласы.

NÜFUS CÜZDANI *is.* 1. Метрика куәлігі. 2. Жеке куәлік, толқұжат.

NÜFUZ *is. Ar.* Бедел, ықпал; ықпал ету, сөзі жүру.

NÜFUZLU *s.* Беделді, ықпалды.

NÜFUZSUZ *s.* Беделсіз, қадірсіз.

NÜKLEER *s. Fr. fiz.* Термоядролық. *Nükleer denemeler.* Ядролық сынаулар. *Nükleer enerji.* Ядролық энергия. *Nükleer santral.* Атом электростанциясы. *Nükleer silâh.* Термоядролық қару.

NÜKSETMEK *(nsz) Ar. T.* Қайталану (ауру т.б.).

NÜKTE *is. Ar.* Тауып айтылған сөз, тапқыр жауап. *nükte uapmak* әзілдеу, қалжыңдау.

NÜKTECİ *s.* Сөз тапқыш, тапқыр, әзілқой, өткір тілді.

NÜKTECİLİK, -ği *is.* Сөз тапқыштық, өткір тілділік.

NÜKMAYIŞ *is. Far. esk.* Демонстрация, манифестация.

NÜKMAYIŞCI *is.* Демонстрацияға қатысушы.

NÜSHA *is. Ar.* Нұсқа, дана. *Üç nüsha olarak.* Үш дана етіп.

NÜVE *is. Ar.* 1. Ядро. *Atom nüvesi.* Атом ядросы. 2. Негізгі, өзек, мән.

NÜZUL, -lü *is. Ar. esk.* Сал, паралич.

NÜZULLÜ *s.* Сал болған, семіп қалған.

0,0 – түрік әліпбиінің он сегізінші әрпі.
O (I) *ünl.* O, ой, ah. *O, bu kadarı fazla.* O, мынауың тым артық.

O (II) *zm.* 1. Ол. *O gelmedi, ben geldim.* Ол келген жок, мен келдім. 2. Сол, ол, анау. *O, adamı tanır mısınız?* Сол адамды танысыз ба? 3. Осындай, сондай, соншама. *O büyüklükle.* Үлкендігі осындай.

OVA *is. Ar.* 1. Шатыр, итарқа. 2. Көшпенділер, көшпенді отбасы. 3. Көшпенділер қонысы, көшіп келіп қонатын жер.

OVABAŞI *is.* Көшпенді отбасының үлкені.

OBARTI *is. bk. Abartı.*

OBARTILMAK (*nsz*) *bk. Abartılmak.*

OBARTMAK (*-i*) *is. Abartmak.*

OBELİSK *is. Fr.* Ескерткіш,obelisk.

OBJE *is. Fr.* Объект, зат.

OBJEKTİF *s. Fr.* 1. Объективті, әділ, ақиқат. *Objektif bir realite.* Объективті шындық. 2. *is.* (фото) Объектив.

OBJEKTİFLİK,-ği *is. Fr.* Дұрыстық, әділдік.

OBURUK,-ğu *s.* 1. Ойыс, батыңқы шұңқыр. 2. *is.* Шұңқыр, ор.

OBSERVATUVAR *is. Fr. astr.* Обсерватория – астрономиялық, метеорологиялық бақылау жүргізетін ғылыми мекеме.

OBUA *is. Fr. müz.* Гобой – ауызбен үрлеп тартылатын музыкалық аспаптың бір түрі.

OBUR *s.* Мешкей, қомағай, обыр, тамақсау.

OBURCA *zf.* Қомайғайланып, ашқарақтанып, көзі тоймай.

OBURLAŞMAK (*nsz*) Қомайғайлану, ашқарақтану.

OBURLUK,-ğu *is.* Мешкейлік, қомайғайлық, обырлық, тамақсау.

OSAK,-ğı (I) *is.* 1. Ошак, пеш. *Ocak tutuştu.* Пеш жанды. *Ocak yakmak.* Пеш жағу. 2. Камин – тік муржалы, алды ашық пеш. 3. Шай, кофе

дайындалатын орын (мекеме, кафелерде). 4. Рудник, пайдалы қазбалар шығаратын кен орны. *Mermer ocağı.* Мрамор қазып алатын орын. 5. Отбасы, үй-іші. *Baba ocağı.* Ата-ананың үйі, қара шаңырақ. 6. Ошак, орталық, орда. *Hayır ocağı.* Қайырымдылық орталығы. *Türk ocağı.* Түрік ошағы (мәдени – ағартушылық бірлестігі) 7. Жүйек, атыз. *Hiyar ocağı.* Қияр атызы. *Patlıcan ocağı.* Баклажан жүйегі.

OSAK,-ğı (II) *is.* Қантар.

OSAKÇI *is.* 1. От жағушы. 2. Мұржа тазалаушы. 3. Кофе, шай дайындаушы (кафе т.б. жерлерде).

OSAKLIK,-ği *is.* 1. Ата-бабасынан қалған мүлік (жер, үй т.б.). 2. Ошақтың орны. 3. *mes.* Асхана. 4. *mes.* Мұржа.

OD *is. esk.* От, жалын.

ODA *is.* 1. Бөлме. *Oda sıcaklığı.* Бөлме температурасы. *Banyo odası.* Ванна бөлмесі. *Çalışma odası.* Жұмыс бөлмесі. *Kabul odası.* Қабылдау бөлмесі. *Konuk odası.* Қонақ бөлмесі. *Öğretmenler odası.* Мұғалімдер бөлмесі. *Yatak odası.* Жататын бөлме. 2. Нөмір, мейманханадағы бөлме. *Oda numaranız kaç?* Сіз қай нөмірдесіңіз? 3. Бюро, палата; мекеме. *Avukatlar odası.* Адвокаттар бюросы. *Ticaret odası.* Сауда палатасы. *Ticaret ve Sanayi Odası.* Сауда-өнеркәсіп палатасы (Түркия-да).

ODACI *is.* (мекемелерде) Курьер, жинап тазалаушы.

ODACIK,-ğı *is.* Кішкентай бөлме.

ODAK,-ğı *is.* Орталық, шоғырланма.

ODAKLAMAК (*-i*) *sin.* Көріністі ашық, айқын түсіру үшін линзаны бір нүктеге өкелу.

ODAKLANMAК (*nsz*) Шоғырлану, жиналу, топталу.

ODALI *s.* Бөлмелі. *Dört odalı bir ev.* Төрт

- болмелі үй.
- ODALIK**, -*ğı* *is. esk.* Күн, біреуге берілген тұтқын әйел.
- ODA MÜZİĞİ** *is. müz.* Аз адам орындайтын музыка.
- ODENLİ** *zf.* Сонша, соншалық, сондай.
- OD OCAK**, -*ğı* *is.* Материалдық әл-ауқат, байлық
- ODUN** *is.* 1. Отын; шөрке, кеспек отын. *Odun kesmek.* Арамен отын кесу. *Odun karmak.* Отын жару. 2. *mes.* Дүлей, меңіреу, есалаң.
- ODUNCU** *is.* 1. Отын кесуші. 2. Отын сататын адам.
- ODUN KÖMÜRÜ** *is.* Ағаш көмірі.
- ODUNLAŞMAK** (*nsz*) 1. Қатаюу, сүректену. 2. Дөрекілену, жабайылану, күстену.
- ODUNSU** *is. bot.* Ағаш сияқты, ағашқа ұқсайтын.
- OF ün.** Уһ! аһ! түү! *Of, bıktım artık!* Түү, жалығып кеттім! *Of çekmek.* Аһылау, уһілеу.
- OFİS** *is. Fr.* Офис; мекеме; басқарма. *Ticaret ofisi.* Сауда басқармасы.
- OFLAMAK** (*nsz*) Аһылау, уһлеу; күрсіну, ішке дем тарту. *Oflamak puflamak* аһылап-уһілеу.
- OFLAZ** *s. hlk* 1. Өте әсем, өте әдемі, көркем.
- OFSAYT**, -*dı* *is. İng.sp.* Офсайд — футбол ойынында ойыншының ойынан тыс қалу жағдайы.
- OFTALMOLOG** *is. Fr. tıp* Офтальмолог — көз ауруының маман дәрігері.
- OFTALMOLOJİ** *is. Fr. tıp* Офтальмология — көз аурулары және оны емдеу туралы ілім.
- OFTALMOSKOP**, -*bu* *is. Fr. tıp* Офтальмоскоп — көздің түбін барлайтын айна.
- OĞALAMAK** (-*i*) *bk. Ovalamak.*
- OĞAN** *öz. is. esk.* Құдай.
- OĞLAK**, -*ğı* (**I**) *is.* Лақ
- OĞLAK** (**II**) *öz. is. astr.* Таутеке (жұлдызнама).
- OĞLAN** *is.* 1. Бала (ұл), ер бала. *Çocukların ikisi oğlan.* Балалардан екеуі ұл. 2. Жігіт бозбала. *Tüysüz oğlan.* Мұрты шықпаған бозбала.
3. (карта ойынында) Валет, балта. 4. Жыныстық жағынан еркектің құмарын қандыратын ер бала.
- OĞLANCI** *is.* Педераст — еркекпен жыныстық қатынасқа құмар еркек.
- OĞLANCIK**, -*ğı* *is.* Балақай, кішкене бала.
- OĞMAK**, -*ar* (-*i*) *bk. Ovmak.*
- OĞUL**, -*ğlu* *is. l.* Ұл, бала. *Biricik oğlu.* Оның жалғыз ұлы. *Büyük oğlu.* Оның үлкен ұлы. *Küçük oğlu.* Оның кіші ұлы. *Ortanca oğlu.* Оның ортаншы ұлы. 2. Балам, ұлым — жасы кішіге айтылатын қаратпа сөз. 3. Ара үйірі. *oğul vermek* жаңа ара үйірін жасау.
- OĞULCUK**, -*ğu* *is.* 1. Ұлым, балам, кішкентайым. 2. *biy.* Эмбрион — ұрық.
- OĞULLANMAK** (*nsz*). (үялы аралар) Үйірлену, топтану, үйір-үйір болу.
- OĞULLU** *s.* Ұлды, ұл балалы.
- OĞULLUK**, -*ğu* *is.* Асырап алған бала. *Oğulluğa kabul etmek.* Ұл бала асырап алу.
- OĞUL OTU** *is. bot.* Сермене, мелисса — көп жылдық дәрілік өсімдік.
- OĞULSUZ** *s.* Ұлсыз, ер баласыз.
- OĞUZ** *öz. is.* Оғыз — ежелгі түрік тайпасы.
- OĞUZ** *is. ve s. hlk.* Ақ пейіл, ақ көңіл, жайдары мінезді.
- OĞUZCA** *öz. is.* Оғыз тілі.
- OH ün.** Ой! о! оһо! (қуанғанда, танданғанда т.б. айтылатын одағай сөз). *Oh ne güzel!* Ой, қандай әдемі! *oh çekmek* табалап қуану *oh demek* уһ деп еркін дем алу, құтылғанына қуану.
- OJE** *is. Fr.* Тырнақ бояу (лак).
- OK** *is.* Оқ, жебе, садақ оғы. 2. Жол сілтегіш, жол белгі. 3. Жіңішке, ұзын бөлшек (кейбір механизмдерде, құрылғыларда). *Araba oku.* Арбаның оқ ағашы. *ok gibi fırlamak* оқтай ұшып зымырау.
- OKÇU** *is.* 1. Садақ жасаушы. 2. Садақшы.
- OKKA** *is. Ar. esk.* Окка — 1,283 кг тең салмақ өлшемі. *okka altına girmek* жазықсыз жапа шегу.
- OKKALLAMAK** (-*i*) 1. Шамалау, шама-

- лап салмағын анықтау. 2. *tec.* Жағымпаздану, жарамсақтану.
- OKKALI** *tec.* 1. Байыпты, байсалды, орынды. *Okkaly bir söz söyledi.* Ол байыпты бір сөз айтты. *Okkaly fikir.* Ойлануға тұратын пікір. 2. *tec.* Үлкен, дәу, орасан. *Okkaly bir fincan.* Үлкен шыныаяқ. 3. Ауыр, салмақты, зілдей.
- OKLAVA** *is.* Оқтау.
- OKLUK, -ği** *is. esk.* Қорамсақ., оқшантай.
- OKLU KİRPİ** *is. zool.* Жайра, дикобраз (кірпінің бір түрі).
- OKRAMAK** (*nsz*) *hlk.* Кісінеу, оқырану (ат).
- OKSALİK** *s. Fr. Kim.* Қымыздық. *Oksalik asit.* Қымыздық қышқылы.
- OKSİJEN** *is. Yun.* Оттегі. *Oksijen maskesi.* Оттегі маскасы.
- OKSİT, -di** *is. Yun.* Тотық
- OKSİTLEMЕК** (-*i*) *kim.* Тотықтыру.
- OKSİTLENМЕК** (*nsz*) *kim.* Тотығу.
- OKŞAMAK** (-*i*) 1. Сипау, еркелетіп сипау. 2. *tec.* Ақырын ғана ұрғансу, аздап соғу, шапалақтау. *Camı kıran çocuğu adam biraz okşadı.* Терезені сындырған баланы адам біраз ұрған болды. 3. *esk.* Ұқсау, ұқсас болу, тарту. *Çocuk biraz babasını okşuyor.* Бала біраз әкесіне тартады.
- OKŞANTI** *is.* Мейірім, еркелету.
- OKŞAYICI** *s.* Мейірімді, жылы, жұмсақ. *Okşayıcı bir sesle.* Жылы сөзбен.
- OKTAV.** *is. Lât. müz.* Октава.
- OKUL** *is.* 1. Мектеп, училище; оқу орны. *Okul çantası.* Оқушы сөмкесі. *Okul öğretmeni.* Мектеп мұғалімі. *Askeri okul.* Әскери мектеп. *Genel öğretim okulu.* Жалпы білім беретін мектеп. *Özel okul.* Жеке меншік мектеп. *Hava okulu.* Авиация мектебі. *İlk okul.* Бастауыш мектеп. *Yatılı okul.* Интернат. *Yüksek okul.* Жоғары мектеп. 2. Мектеп, бағыт ағым.
- OKULDAŞ.** *is.* Сыныптас, бір сыныпта оқитын, кластас.
- OKUL KAÇAĞI** *s.* Мектепке себепсіз келмейтін, қыдырымпаз (оқушы).
- OKULLU** *is. ve s.* Оқушы, мектеп оқушысы.
- OKUL ÖNCESİ** *is.* 1. Мектеп жасына дейінгі бала. 2. *s.* Мектеп жасына дейінгі. *Okul öncesi eğitim.* Мектеп жасына дейінгі тәрбие.
- OKUMA** *is.* Оқу. *Okuma kitabı.* Оқу кітабы. *Okuma salonu.* Оқу залы. *Okuma yazma.* Оқып жаза білу, сауаттылық.
- OKUMAK** (-*i*) 1. Оқу. *Sabahleyin kalkınca gazetesini okur.* Таңертең тұра салысымен газетін оқиды. 2. (ән) Шырқау, салу, айту. 3. Шақыру. *Ezan okumak.* Азан шақыру, намазға шақыру. 4. Оқу, білім алу, ілім-білімді меңгеру. *İşviçre'de okumuş.* Ол Швейцарияда оқыған. 5. Оқу, дұға айту, оқып үшкіру.
- OKUMUŞ** *s.* Оқыған, білімді.
- OKUMUŞLUK, -ğu** *is.* 1. Сауаттылық. 2. Білімдарлық, білімділік.
- OKUNAKLI** *s.* Анық, айқын (жазу). *Çok okunaklı el yazısı.* Өте анық жазылған қолжазба.
- OKUNAKSIZ** *s.* Анық емес, танылмайтын (жазу).
- OKUNMAK** (*nsz*) Оқылу. *Kitap okundu.* Кітап оқылды.
- OKUNTU** *is. hlk.* Шақыру билеті.
- OKUR** *is.* Оқырман.
- OKURYAZAR** *s.* Сауатты, білімді.
- OKURYAZARLIK, -ği** *is.* Сауаттылық, білімділік.
- OKUTMAK** (-*i, -e*) 1. Оқыту. *Bu parçayı her öğrenciye okuttu.* Осы үзіндіні әр оқушыға оқытты. 2. (-*i*) Білім беру, оқыту. *Ne, yazık, çocuklarını okutmadı.* Өкінішке орай балаларын оқытпады. 3. (-*i*) Оқыту, үйрету. *Lisede İngilizce okutuyor.* Лицейде ағылшынша үйретеді. 4. *argo* Сатып құтылу, сатып жіберу. *Eski elbiselerini okuttu.* Ескі көйлектерінен сатып құтылды.
- OKUTMAN** *is.* Оқытушы.
- OKUYUCU** *is.* 1. Оқырман. 2. Әнші.
- OKYANUS** *is. Yun. coğr.* Мұхит. *Atlas okyanusu.* Атлант мұхиты.
- OLABİLİR** *s.* Мүмкін, болатын, мүмкін

болған. *Olabilir her çareye başvurdu.* Мүмкін болған барлық жолды сынап көрді.

OLABİLİRLİK,-ği *is.* Мүмкіндік, мүмкіншілік, ықтимал.

OLACAК,-ğı *s.* Болатын, жүзеге асатын, орындалатын. *Olacak bir şey söyle, yapalım.* Болатын бір нәрсе айт, істейік. 2. Саналған, деген, деп ойлаған, деп жүрген. *Arkadaşım olacak adam beni yarı yolda bıraktı.* Жолдасым деп жүрген адам мені жарты жолда тастап кетті. 3. Қолайлы, жарамды, ыңғайлы. *Olacak bir fiyat söyle de alayım.* Болатын бағасын айт, мен де алайын. 4. Мүмкін, ықтимал, сияқты, мүмкіндігінше. *Bu temur olacak.* Бұл қызметкер болуы ықтимал.

OLAGELMEK (nsz) Жалғасы, созылу.

OLAĞAN *s.* Әдеттегі, дағдылы, үйреншікті.

OLAĞANÜSTÜ *s.* 1. Әдеттен тыс, үйреншікті емес. 2. Төтенше. *Olağanüstü durum.* Төтенше жағдай. 3. Бұрын-соңды болып көрмеген, таңғаларлық. *Olağanüstü bir başarı.* Таңғаларлық жеңіс.

OLAĞANÜSTÜ HÂL -li *is.* Төтенше жағдай.

OLAĞANÜSTÜLÜK,-ğü *is.* Әдеттен тыс, ғажайып, таңғаларлық.

OLAMAZ *s.* 1. Мүмкін емес, шамадан тыс, болмайтын. *Havada uçmak, eskiden insan için olamaz sanılırdı.* Аспанда ұшу бұрын адам үшін мүмкін емес нәрсе болып есептелетін. 2. Мүмкін емес, нанғысыз.

OLANAK,-ğı *is.* Мүмкіндік, мүмкіншілік, қолайлы жағдай. *Olanak sağlamak.* Мүмкіндік жасау, жағдай жасау. *Eşit olanaklar.* Тең мүмкіндіктер.

OLANAKLI *s.* Мүмкін, болуы мүмкін, болатын.

OLANAKSIZ *s.* Мүмкін емес, болмайтын.

OLANCA *s.* Бар, барлық, бүкіл. *Olanca*

gücüyle. Бар күшімен. *Olanca parasını kumarda batırdı.* Барлық ақшасын құмар ойнап жоқ қылды.

OLASI *s.* Болуы мүмкін, болуы ықтимал.

OLASILIK,-ği *is.* Болуы мүмкіндік, ықтималдық.

OLAY *is.* 1. Оқиға, жағдай. *Her bayramda o olayı anarım.* Әр мереке сайын сол оқиғаны есіме аламын. *olay çıkarmak* шатақ шығару, дау-жанжал шығару.

OLAYLI *s.* Оқиғалы, оқиғаға толы.

OLAYSIZ *s.* Оқиғасыз, тыныш, дау-дамайсыз.

OLDU *zf.* Жарайды, жақсы, мақұл, хош.

OLDU BİTTİ *is.* (бір істі) Шала-шарпы бітіре салу, жарым-жартылай тындыра салу.

OLDUKÇA *zf.* Едәуір, айтарлықтай, жеткілікті дәрежеде, мол. *Oldukça parası var.* Оның ақшасы жеткілікті. *Hava oldukça soğuk.* Аяу райы әжептеуір суық.

OLGU *is.* Факт, оқиға, шын болған оқиға.

OLGUN *s.* 1. Піскен, толысқан (жеміс). *Olgun armut.* Піскен алмұрт. 2. Жетілген, ақыл-ойы толысқан. *Olgun kız.* Есейген, ер жеткен, естияр қыз. *Olgun bir sanatkâr.* Кемеліне келген суретші.

OLGUNLAŞMAK (nsz) 1. Пісу, дәні толып жеуге жарату. 2. Кезі келу, толғағы жету. *Olgunlaşmış mesele.* Толғағы жеткен мәселе. 3. Жетілу, ер жету, ақыл-ес тоқтату. 4. Кемеліне келу, әбден жетілу.

OLGUNLUK,-ğu *is.* 1. Піскендік, пісіп жетілгендік (жеміс). 2. Ер жету, бой жету, жетілу, көмелетке толу. *Olgunluk çağlarında.* Көмелеттік шақта. *Olgunluk sınavı.* Көмелеттік аттестат емтиханы.

OLUGARŞI *is.* Yun. Олигархия

OLİMPİYAT,-dı *is.* Yun. Олимпиада. *Yaz olimpiyat oyunları.* Жазғы олимпиада ойындары.

OLMADIK *s.* Теңдессіз, болып көрмеген, кездеспеген.

OLMAK -ur (nsz) 1. Болу, болып қалу, пайда болу, туу, шығу. *Aman, ona bir*

şey olmasın! Құдай сақтасын, оған бірдеңе болып қалмасын! *Kimseye bir şey olmadı.* Ешкімге ештеңе болған жоқ. *Ne oldu?* Не болды? Не болып қалды? *Her gün fırtına oluyor.* Күнде дауыл соғады. 2. Болу, болып келу. *Bu hanım sizin neniz oluyor?* Бұл әйел сіздің кіміңіз болады? *Halam oluyor.* Ол менің әкемнің қарындасы болады. 3. Болу, белгілі бір орында болу. *Öğleden sonra orada olmalıyım.* Түстен кейін сол жерде болуым керек. *Siz onun yerinde olsanız ne yaparsınız?* Сіз оның орнында болсаңыз, не істер едіңіз? *Yarın koniğümüz olacak.* Ертең бізге қонақтар келеді. 4. Болу, табылу. *Cebimde olanı ona verdim.* Мен қалтамдағының бәрін соған бердім. *Bir erkek çocuşu oldu.* Оның ұлы болды. 5. Болу айналу, *Doktor oldu.* Дәрігер болды. *Su, buz oldu.* Су мұзға айналды. 6. Пісу, пісіп жетілу. *Ekinler oldu.* Егін пісіп жетілді. *Üzüm daha olmadı.* Жүзім әлі піскен жоқ. 7. Дайын болу, әзір болу. *Çay oldu.* Шай дайын болды. *Yemek oldu.* Тамақ даяр болды. 8. (-e) Жарау, қону, үйлесу. *Bu ceket bana olmuyor.* Бұл костюм маған жарамайды. 9. (-den) Айырылу, жоғалту. *Hem işinden, hem de çocuklardan oldu.* Ол жұмысынан да, балаларынан да айырылды. *Tembelliğі yüzünden işinden oldu.* Өзінің жалқаулығынан жұмысынан айырылды. 10. (жыл, сағат т.б. сөздермен бірге) Өту, толу. *Neredeyse üç yıl olacak.* Жақында үш жыл болады. *Tam iki yıl oldu.* Тура екі жыл болды. 11. (түн, кеш т.б. сөздермен бірге) *Sabah oldu.* Таң атты. 12. (ауру білдіретін сөздермен тіркеседі.) Ауыру, ауырып қалу. *Anjın olmak.* Ангинамен ауырып қалу. *Öksürük olmak.* Жөтелу. *Tifa olmak.* Сүзек ауруымен ауыру. 13. Көмекші етістік ретінде жұмсалады. *Rezil olmak.* Масқара болу. *Teselli olmak.* Жұбану, алдану.

OLMAMIŞ s. 1. Шикі, көк. *Olmamış bir elma.* Көк алма.

OLMAYACAK s. 1. Мүмкін емес, іске аспайтын, орындалмайтын. *Olmayacak hayaller.* Орындалмайтын армандар. 2. Орынсыз, ретсіз, қисынсыз; келіссіз, ұятсыз, әдепсіз. *Olmayacak sözler söyledi.* Болмайтын әңгімелер айтты.

OLMAZ s. 1. Мүмкін емес, орындалмайтын. *olmaz olur yapmak* болмайтынды болдыру.

OLMUŞ s. 1. Піскен, толған. *Bu karpuz fazla olmuş.* Бұл қарбыз қатты пісіп кеткен. 2. Біткен, аяқталған. *Olmuş bir iş.* Біткен іс; шешілген іс.

OLTA is. Қармақ. *Olta ıgnesi.* Балық аулайтын қармақ. *Olta ipliği.* Қармақ бауы. *Olta mantarı.* Қармаққа байланатын қалтқы.

OLUK, -ğū is. 1. Науа. *Değirmen oluğū.* Диірмен науасы. 2. Су ағатын құбыр.

OLUMLU s. 1. Оң, дұрыс, болымды, жағымды. *Olumlu rol.* Жағымды рөл. *Olumlu sonuç vermek.* Оң нәтиже беру. 2. zf. Болымды, жарайтын, дұрыс. *Olumlu değerlendirmek.* Болымды деп бағалау. *Olumlu karşılamaq.* Дұрыстап қарсы алу; оң көзбен қарау.

OLUMLULUK, -ğū is. Болымды, дұрыстық, ондылық.

OLUMSUZ s. Болымсыз, қайшы, жағымсыз, негатив.

OLUMSUZ CÜMLE is. gr. Болымсыз сөйлем.

OLUR s. 1. Болуы мүмкін, болуы ықтимал. *Bu olur iş mi?* Бұл болатын іс пе? 2. zf. Жарайды, мақұл, жақсы. *Olur, dediğın gibi yaparım.* Жарайды, айтқанындай істеймін. *olur olmaz yere* орынсыз, жөн-жосықсыз, ретсіз. *oluruyla edinmek* азға қанағат ету.

OLURLUK, -ğū is. Мүмкіндік, ықтималдық.

OLUŞ is. Шығу, басталу, пайда болу. 2. *fel.* Генесиз. 3. *jeol.* Формация.

OLUŞMAK (nsz) Құрылу, қалыптасу;

- шығу, пайда болу.
- OLUŞUM** *is.* 1. Құрылу, пайда болу. 2. *jeol.* Формация.
- OM (I)** *is. Alm. fiz.* Ом.
- OM (II)** *is.* Сүйектің домалақ, жуандау үш жағы.
- OMA** *is. hlk.* 1. Сан сүйек, ортан жілік. 2. *hlk.* Бел омыртқа.
- OMLET** *is. Fr.* Омлет – жұмыртқадан істелген тағам.
- OMUR** *is. anat.* Омыртқа, омыртқа жотасы. *Boyun omurları.* Мойын омыртқа. *Bel omurları.* Бел омыртқалары.
- OMURGA** *is.* Омыртқа жотасы, бел омыртқа.
- OMURGALILAR** *ç. is. zool.* Омыртқалылар.
- OMURGASIZLAR** *zool.* Омыртқасыздар.
- OMUZ,-mzu** *is.* Иық.
- OMUZLAMAK (-i)** Иыққа салып көтеру, иықтау. 2. Иықпен итеру. 3. *argo* Жымқыру, үрлап кету.
- OMUZLU** *s.* Иықты, жауырынды.
- OMUZLUK,-ğu** *is. ask.* 1. Погон; Эполет. *Subay omuzlukları.* Офицер погондары. 2. *den. ask.* Кемеңің алдыңғы және артқы жағы.
- ON** *is.* Он. *Saat onda.* Сағат онда. *On yaşında.* Он жасында. *Yüzde on.* Он пайыз.
- ONAMA** *is. Ar.* Мақұлдау, қабылдау, апробация.
- ONAMAK (-i)** 1. Мақұлдау, қабылдау, қабыл алу.
- ONANİZM** *is.* Онанизм.
- ONAR** *s.* Оннан, он-оннан.
- ONARIM** *is.* Жөндеу, жамау, ондау. *Binanın onarım işi.* Ғимараттың жөндеу жұмысы. *Küçük onarım.* Ағымдағы жөндеу.
- ONARIMCI** *is.* Жөндеуші.
- ONARMAK (-i)** Жөндеу, қалпына келтіру. *Bozuk bir saati onarmak.* Бұзылған сағатты жөндеу. 2. *tec.* (қатені) Түзеу, дұрыстау.
- ONAŞMAK (nsz)** Келісу, көну, ризаласу.
- ONAY** *is.* Бекіту, мақұлдау, қабылдау. *onay almak* бекіттіру, мақұлдату.
- onayına sunmak* бекітуге ұсыну.
- ONAYLAMAK (-i)** Бекіту, мақұлдау, рұқсат ету. *Meclis anlaşılmayı onayladı.* Мәжіліс келісім-шартты бекітті.
- ONAYLI** *s.* Бекітілген, мақұлданған, қабылданған.
- ONAYSIZ** *s.* Бекітілмеген, мақұлданбаған, қабылданбаған.
- ONBAŞI, -уы** *is. ask.* Ефрейтор, кіші командир.
- ON BİNLERCE** *s.* Он мыңдаған, көптеген.
- ONBİR** *is. sp.* (он бір ойыншыдан тұратын) Футбол командасы.
- ONCA** *zf.* 1. Оның ойынша, оның пікірінше. 2. Сонша, соншама, соншалық.
- ONCULAYIN** *zf.* Оның пікірінше.
- ONDALIK,-ğı** *is.* 1. Төлем ақының оннан бір бөлігі. 2. *s.mat.* Ондық. *Ondik sayı sistemi.* Есептеудің ондық жүйесі.
- ONDAN** *zm.* 1. Одан, ол туралы. *Herkes ondan söz ediyor.* Бәрі ол туралы айтып жүр. 2. *zf.* Сол себепті, сондықтан.
- ONDURMAK (-i)** Жақсарту, түзету.
- ONDÜLE** *s. Fr.* Бұйра, адыр-бұдырлы.
- ONGUN (I)** *s.* Мол, ағыл-тегіл.
- ONGUN (II)** *is.* Тотем.
- ONGUNCULUK, -ğu** *is.* Тотемизм.
- ONKOLOJİ** *is. Fr.* Онкология.
- ONLAR (I)** *zm.* Олар.
- ONLAR (II)** *is. mat.* Ондықтар.
- ONLARCA** *s.* Ондаған, он шақты, көптеген.
- ONLUK,-ğu** *s.* 1. Он бөлшектен тұратын. 2. *is.* (қарта ойынында) Ондық.
- ONMADIK** *s.* Бақытсыз, бағы жанбаған; жолы болмаған.
- ONMAK,-ar (nsz)** 1. Жақсару, дұрысталу, түзелу. 2. Жазылу, сауығу.
- ONOMASTİK,-ğı** *is. gr.* Ономастика.
- ON PARALIK** *s.* Көк тиындық, құнсыз.
- ON PARASIZ** *s. ve zf.* Көк тиынсыз, ақшасыз.
- ONTOLOJİ** *is. Fr.* Антология.
- ONU** *zm.* Оны. *Onu dinliyorduk.* Біз оны тыңдап тұрдық.

ONUN *zm.* 1. Оның. *Onun annesi yok.* Оның анасы жоқ. *Onun hakkında.* Ол жайында, ол туралы. *onun için* 1) ол үшін. 2) сондықтан, сол себепті.

ONUNCU (*nsz*) Оныншы.

ONUR *is. Fr.* 1. Ар, намыс, өз басын сыйлаушылық, өзіне деген құрмет. 2. Адамгершілік, абырой. *onuruna dokunmak* намысына тию.

ONURLANDIRMAK (*-i*) Абыройын арттыру, құрметке бөлеу.

ONURLANMAK (*nsz*) Құрметке бөлену, абыройы арту.

ONURLU (*-i*) *s.* 1. Намысты, намысқой, арлы.

ONURSAL *s.* Құрметті (мүше, атак т.б.). *Kurumun onursal üyeleri.* Қоғамның құрметті мүшелері.

ONURSUZ *s.* Лайықсыз, құрметке лайық емес.

OPERA *is. İt.* 1. Опера. *Opera sanatçıları.* Опера артистері. 2. Опера театры.

OPERASYON *is. Fr.* 1. Операция. 2. *mec.* Әрекет, іс-қимыл.

OPERATÖR *is. Fr.* 1. Хирург. 2. Оператор.

OPERET *is. Fr.* Оперетта.

OPERTÜNİST *s. Fr.* Оппортунист.

OPERTÜNİZM *is. Fr.* Оппортунизм.

OPTİK, *-ği* *s. Yun.* 1. Оптикалық. *Optik aletler.* Оптикалық аспаптар. *Optik camlar.* Оптикалық шынылар. 2. *is* Оптика.

OPTİMİST *s. Fr.* Оптимист.

OPTİMİZM *is. Fr. fel.* Оптимизм.

OPTİMUM *is. Lât.* 1. Оптимизм, ең жақсы жағдайлар жиынтығы. 2. *s.* Ең жақсы, қолайлы, үйлесімді.

ORA *is.* Ол жер; сол ара. *Bizim oraları bu mevsimde soğuk olur.* Біздің жақта жылдың бұл мезгілінде суық болады. *Oram değil, buram ağırıyor.* Ол жерім емес, бұл жерім ауырып тұр. *Oranın havası güzel.* Ол жердің ауасы тамаша.

ORACIK *zf.* Мына жерде, ана жерде.

ORADA *zf.* Ана жерде, сонда, сол жерде. *Orada bütün yaz kalacak.* Ол жаз бойы сонда болады.

ORADAN *zf.* 1. Ол жақтан, ол жерден.

ORAK, *-ğı* *is.* 1. Орак. 2. Орак науқаны, егін ору мерзімі.

ORAK AYI *is. hlk.* Шілде.

ORAK ÇI *is.* Орақшы, егін орушы.

ORALI *s.* Сонда тұрушы, сол жерде тұратын. *Siz orali mısınız?* Сіз сол жерденсіз бе?

ORAMİRAL, *-li* *is. T. Fr.* Әскер адмиралы (түрік армиясындағы шен).

ORAN *is.* 1. (шама, мөлшер, колем тұрғысынан) Ара қатынас, байланыс. 2. Шамаластық, сай келушілік, мөлшерлестік. 3. Болжам, жорамал.

ORAN DIŞI *is. mat.* Иррациональді, олшемге келмейтін. *Oran dışı sayılar.* Өлшеусіз сандар.

ORANGUTAN *is. Fr.* Орангутан — адам тәрізді маймылдың бір түрі.

ORANLA *zf.* Салыстырғанда, қарағанда.

ORANLAMAК (*-i*) *hlk.* 1. Есептеу, есептеп шығару. 2. Болжау, шамалау. 2. Мөлшерлеу, сәйкестеу. 4. Теңестіру, тендеп ойлау.

ORANLI *s.* Шамалас, мөлшерлес, симметриялы.

ORANSIZ *s.* Тепе-тең емес, пропорционал емес.

ORANTI *is.* 1. Пропорционалдық, шамаластық, мөлшерлестік.

ORANTILI *is.* Пропорционалды; шамалас, мөлшерлес.

ORASI, *-nı* *is.* Сол жер, сол ара. *Orası hiç de fena değil.* Ол жер мүлде жаман емес. *Orası neresi?* Ол қай жер?

ORAYA *zf.* Сол жаққа, сонда.

ORDİNARYÜS *is. Lât. esk.* (университетте) Жоғары оқытушылық атак.

ORDU *is.* Армия, әскер. *Ordu kurmayı (merkezi).* Армия штабы. *İşgal ordusu.* Басқыншы әскер. *Kara ordusu.* Құрлықтағы әскер.

ORDU EVİ *is.* Офицерлер үйі.

ORDUGÂN *is. T. Far. ask.* Әскери лагерь, әскери орда.

ORG *is. Lât. müz.* Орган — үрмелі клавишті музыкалық аспап.

ORGAN *is. Fr. anat.* Мүше, орган. *Basın (yayın) organı.* Баспасөз органы. *Devlet organları.* Мемлекеттік органдар. *Sindirim organları.* Ас қорыту органдары.

ORGANİK *s. Fr.* Органикалық. *Organik kimya.* Органикалық химия.

ORGANİZASYON *is. Fr.* 1. Ұйымдастыру. 2. Ұйым, мекеме.

ORGANİZATÖR *is. Fr.* Ұйымдастырушы.

ORGANİZE *s.* Ұйымдасқан, біріккен. *organize etmek* ұйымдастыру.

ORGANİZE SUÇ *is.* Ұйымдасқан қылмыс.

ORGANİZMA *is. Fr. biy.* Ағза, организм.

ORGAN HAKLİ *is. tp* Органдар мен тканьдерді ауыстырып отырғызу әдісі, орган трансплантациясы.

ORGENERAL,-li *is. T. Fr. ask.* Армия генералы.

ORJİNAL,-li *s.* 1. Өзіндік. 2. *is.* Негізгі нұсқа, түпнұсқа.

ORKESTRA *is. Yun. müz.* Оркестр. *Orkestra şefi.* Дирижер.

ORKESTRACI *is.* Оркестрде ойнаушы.

ORKİDE *is. Yun. bot.* Орхидея.

ORMAN *is.* Орман.

ORMANCI *is.* Орман күтуші, орманшы.

ORMANCILIK,-ğı *is.* 1. Орман (ағаш) өсірушілік. 2. Орманшының ісі.

ORMANLAŞMAK (*nsz*) Ормандану, орманға айналу.

ORMANLIK,-ğı *is.* 1. Орманды жер. 2. Орманды, ағашты. *Ormanlık bir bölge.* Орманды аймақ.

ORMANSIZ *is.* Ормансыз, орманы жоқ.

ORMAN YEŞİLİ *is.* Қою жасыл.

ORNİTOLOG *is. Fr.* Орнитолог — құстарды зерттейтін ғалым.

ORNİTOLOJİ *is. Fr.* Орнитология.

OROSPU *is. Far. kaba* Жезөкше әйел, жөлеп, жүргіш, жеңіл жүрісті.

OROSPU ÇOCUĞU *is.* Қу, жылпос, жылмақай.

OROSPULUK,-ğu *is. kaba.* 1. Жезөкшелік, жүргіштік. 2. Алдамшылық, суайттық.

ORTA *is.* 1. Орта, ортасы. *Kışın ortası.* Қыстың ортасы. *Meydanın ortası.*

Алаңның ортасы. 2. Айнала, төңірек. *Ahmet birkaç gündür ortada yok.* Ахмет бірнеше күннен бері көрінбей кетті.

3. Қоршаған орта. 4. *mat.*

Пропорция. 5. *sp.* Орта салмақ.

Büyük orta. Бірінші орта салмақ. 6.

hık. Орта мектеп. *Ortayı bile*

bitiremedi. Орта мектепті де бітіре

алмады. *Orta boylu adam.* Орта бойлы

ер адам. *Orta yaşlı adam.* Орта

жастағы ер адам.

ORTA AĞIRLIK,-ğı *is. sp.* Орта салмақ (71-75 кг арасындағы боксшылар салмағы; ауыр атлетикада 72-79 кг арасындағы салмақ).

ORTA ÇAĞ *is. tar.* Орта ғасыр.

ORTA DOĞU *öz. is.* Орта Шығыс (Түркия, Сирия, Мысыр, Израиль, Ливан, Палестина, Сауд Арабиясы, Иран, Ирак).

ORTA ELÇİ *is.* Елші, өкіл.

ORTA HÂLLİ *s.* Әл-ауқаты орташа (адам, отбасы).

ORTAK,-ğı *is.* 1. Ортақ, серіктес. 2. *s.* Бірге, ортақ, бірлескен. *Ortak bir dil bulmak.* Ортақ тіл табу. *Ortak çalışma.* Бірлескен жұмыс. 3. *zf.* Бірге, бірлесіп, қосылып.

ORTAKÇI *is.* Жарты пайдаға жұмыс істейтін шаруа.

ORTAKLAŞA *zf.* Ортақтаса, бірлесіп, қосылып.

ORTAKLAŞACILIK,-ğı *is. sos.* Ұжымдық, коллективизм, бірлестік.

ORTAKLAŞMAK (*nsz*) Бірлесу, бірігу, ортақтасу, ұжымдасу.

ORTAKLIK,-ğı *is.* Серіктестік, ассоциация, бірлескен одақ, компания.

ORTAK YAPIM *is. sin.* Бірлескен кинофильм түсірімі.

ORTALAMA *is.* 1. Орта, орташа.

Ortalama fiyat. Орташа баға (құн).

Ortalama hız. Орташа жүру

жылдамдығы. *Ortalama olarak.* Орта

есеппен. 2. *zf.* Қақ ортасынан, тең

жарып. *Baltayı ortalama vurdu.*

Балтамен қақ ортасынан ұрды.

ORTALAMAK (*-i*) 1. Ортасын табу; жартысына дейін бару, жартылау,

- орталау. *İşi ortaladık.* Жұмысты жартылай бітірдік. 2. Екі бөлікке бөлу, ортасынан қаж бөлу. 3. *sp.* Допты аланның ортасына бағыттау.
- ORTALIK,-ғи** *is.* Орталық, айнала, төңірек, маңай. *Ortalıkta kimseler kalmadı.* Төңіректе ешкім қалған жоқ. *ortalıktan kaybolmak* зым-зия жоғалып кету. *ortalığı toplamak* жан-жағын жинап теру.
- ORTAM** *is.* 1. Қоршаған орта, айнала. 2. Орта, жағдай. *Sanat ortamı.* Өнер ортасы. *Çalışma ortamı.* Жұмыс істеу ортасы. *ortam yaratmak* жағдай жасау, мүмкіндік тудыру.
- ORTA MALI** *is.* 1. Көпшілік қолды, арзан тауар. 2. *s.* Дағдыға айналған, шаблон, еліктеме. 3. *is.* Жезөкше, жәлеп.
- ORTANCA** *is.* Ортаншы. *Ortanca kardeş.* Ортаншы бала.
- ORTAOKUL** *is.* Орта мектеп.
- ORTA OYUNU** *is.* Орта ойыны — халық театры.
- ORTA ÖĞRETİM** *is.* Орта білім.
- ORTA SIKLET** *is. bk. Orta ağırlık.*
- ORTA YAŞLI** *s.* Орта жастағы.
- ORTODOKS** *öz. is. Fr.* Православиелік.
- ORTODOKSLUK,-ғи** *öz. is.* Православие.
- ORTOPEDİ** *is. Yun. tip* Ортопедия.
- ORTOPEDİK** *is. Fr. tip* Ортопедиялық.
- ORTOPEDİST** *is. Fr.* Ортопед.
- ORUÇ,-cu** *is. Far.* 1. Ораза. 2. *tec.* Ұстамдылық, тозімділік. *oruç ақмак* ауыз ашу *оруç тутмак* ораза түту (ұстау), ауыз бекіту.
- ORUÇLU** *s.* Аузы берік, ораза ұстаған. *Oruçluym.* Аузым берік.
- ORUÇSUZ** *is.* Аузы ашық, ораза ұстамаған.
- ORUN** *is.* 1. Арнайы орын, бекет; пункт. 2. Мансап, қызмет орны.
- ORYA** *is. İt* (карта ойынында) Кірпіш.
- ORYANTAL,-лі** *s. Fr.* Шығыс, шығыстық. *Oryantal dans.* Шығыс биі.
- ORYANTALİST** *is. Fr.* Ориенталист, шығыстанушы.
- OSMANLI** *öz. is.* 1. Осман империя-
- сының қол астындағы мемлекеттер. 2. *s.* Осман,Оттоман — бұрынғы түріктерге берілген ат. *Osmanlı imparatorluğu.* Осман империясы.
- OSMANLICA** *öz. is. bk. Osmanlı Türkçesi.*
- OSMANLI TÜRKÇESİ** *is. d.b.* 1. Осман түрікшесі (Осман империясының әдеби тілі). 2. Қазіргі түрік тіліндегі араб және парсы тілінен ауысқан сөздер.
- OSURGAN** *s. tkz.* Осырақ, арттан жел жіберіш.
- OSURMAK** (*nsz*) *kaba* Осыру, арттан жел жіберу.
- OSURUK,-ғи** *is. kaba* Осырық.
- OŞİNOGRAFI** *is. İng. coğr.* Океанография.
- OT** *is. bot.* 1. 1. Шоп. *Yabanî ot.* Арам шоп. 2. Дәрілік шөп. 3. У, улы зат. 4. *argo* Есірткі.
- OTACI** *is. hlk.* Емші, тәуіп.
- OTACILIK,-ғи** *is.* Емшілік, тәуіптік.
- OTÇUL** *s. zool.* Өсімдікпен қоректенетін, шөп қоректі.
- OTEL** *is. Fr.* Қонақ үй. *Otelde kalmak.* Қонақ үйге орналасу.
- OTELCİ** *is.* Қонақ үй қожайыны.
- OTLAK,-ғи** *is.* Жайылым өріс.
- OTLAKÇI** *s. argo* Арамтамақ, жатыпшер
- OTLAKÇILIK,-ғи** *is. argo* Арамтамақтық, жатыпшерлік.
- OTLAMAК** (*nsz*) 2. *argo* 1. Жайылу, бағылу, оттау, отығу (мал). 2. *argo* Біреудің арқасында күн көру, арамтамақ болу.
- OTLATMAК** (*-i*) Жаю, бағу, оттау (малды).
- OTLU** *s.* Шалғынды, шөбі қалың.
- OTLU BAĞA** *is. zool.* Құрбақа.
- OTLUK,-ғи** *is.* 1. Шабындық, шалғын, жайылым. 2. Пішен, қыстық шөп, 3. Пішен сарай.
- OTO** *is. Fr.* Автомобиль, автомашина. 2. *Oto sanayii.* Автомобиль өнеркәсібі.
- OTOBAN** *is. Alm.* Автомобиль жолы, трасса.
- OTOBİYOĞRAFI** *is. Fr.* Өмірбаян, автобиография.
- OTOBİYOĞRAFIK** *is. Fr.* Өмірбаяндық.
- OTOBÜS** *is. Yun.* 1. Автобус.

OTOBÜŞÇU *is.* 1. Автобус иесі. 2. Автобус жүргізушісі.

OTODİDAKT *s. Fr.* Өздігінен білім алған, үйренген.

OTOGAR *s.* Автовокзал.

OTOGRAF *s. Fr.* Қолтаңба.

OTOKRASİ *is. Yun.* Автократия, шексіз билеушілік.

OTOKRİTİK, -ği *is. Fr.* Өзара сын.

OTOMASYON *is. Yun.* Автоматтандыру. *Otomasyon araçları.* Автоматтандыру құралдары.

OTOMAT *is. Yun.* 1. Автомат. 2. Газ колонкасы.

OTOMATİK *s. Fr.* Автоматты. *Otomatik telefon santrali.* Автоматты телефон станциясы. *Otomatik yönetme sistemleri.* Автоматты басқару жүйелері.

OTOMATİKLEŞMEK (*nsz*) Автоматтану.

OTOMOBİL *s. Fr.* Автомобиль, машина. *Binek otomobil.* Жеңіл автомобиль, жеңіл машина. *Zirhli otomobil.* Бронмен қапталған автомобиль, броневик.

OTOMOBİLCİ *is.* Автомобиль алып сататын адам.

OTOMOTİV: *Otomotiv sanayii.* Автомобиль өнеркәсібі.

OTONOM *s. Fr.* Автономиялы, өзін-өзі басқарушы.

OTONOMİ *is. Yun.* Автономия, өзін өзі басқару.

OTOPARK *is. Fr.* Автопарк, автотұрақ.

OTOPLÂSTİ *is. Yun. tıp* Автопластика — бұлшық етті, теріні ағзаның бір бөлігінен екінші орынға хирургиялық жолмен ауыстырып орнату, жапсыру.

OTOPSİ *is. Yun. tıp* Өлікті сою, аутопсия.

OTORAY *is. İng.* Автодрезина.

OTORİTE *is. Fr.* Бедел, абырой.

OTORİTER *is. Fr.* Беделді, ықпалды, абыройлы.

OTORİTERLİ *is. bk. Otoriter.*

OTOSTOP *İs. İng.* Көлік тоқтату. *otostop yapmak* (жолаушы) көлікке ақысыз жол-жөнекей мініп кету.

OTOYOL *is. Fr. T.* Автожол, автотрасса.

OTSU *s. bot.* Шөп сияқты, шөпке ұқсас.

OTURACAK, -ğı *is.* Орындық.

OTURAK, -ğı *is.* 1. Отыруға болатын жер. 2. Аласа ағаш орындық. 3. Кішкентай балалар мен аурулардың үлкен және кіші дәретке отыруы үшін қажет ыдыс. 4. Ескекшінің орны (қайықтағы). 5. *hık.* Сауық кеші, той-томалақ.

OTURAKLI *s.* 1. Мықты, берік, мызғымайтын. *Oturaklı bina.* Бекем ғимарат, іргетасы, табаны мықты ғимарат. 2. *tec.* Салмақты, байсалды, салиқалы. 3. Орынды, тауып айтылған (сөз).

OTURAKLILIK, -ğı *is.* Салмақтылық, салиқалылық, байсалдылық.

OTURMA BELGESİ *is.* Бір жерде орын теуіп тұруға рұқсат беретін құжат, тұруға рұқсат құжаты.

OTURMA GRUBU *is.* Отыруға арналған жиһаздардың жалпы атауы (орындық, кресло, диван т.б.).

OTURMA İZİNİ *is. bk. Oturma belgesi.*

OTURMAK (-e) 1. Отыру, бір жерге жайғасу. *Sandalyeye oturmak.* Орындыққа отыру. 2. Бір жерде отыру. *Bir saatten beri oturuyorum.* Бір сағаттан бері отырмын. *Karşılıklı oturmak.* Қарама-қарсы отыру. 3. Шақ келу, сәйкес келу, дәл келу. *Kapak tencereye oturdu.* Қақпақ кастрөлге дәл келді. 4. (-de) Тұру, мекендеу. *Ayhan Ankara'da oturuyor.* Айхан Анкарада тұрады. *Nerede oturuyorsun?* Қайда тұрасың? 5. Қол қусырып отыру, ештеңе істемей қарап отыру. 6. (үйдің т.б. іргетасы) Шегіп қалу, төмен түсу. 7. (-e) Тұну, шөгу. *Tortu şişenin dibine oturmuş.* Тұнба бөтелкенің түбіне тұнып қалыпты.

OTURMUŞ *s. tec.* Орнықты, ірі, күшті (мекеме, ұйым т.б.).

OTURMUŞLUK, -ğu *is.* 1. Орнықтылық, ірілік, күштілік. 2. Машыққандық, дағдыланғандық.

OTURUM *is.* Мәжіліс, отырыс, жиналыс. *Açık oturum.* Ашық мәжіліс. *Gizli oturum.* Жабық

мәжіліс.

OTURUŞ *is.* Отырыс, отыру қалпы.
Şunun oturuşuna bakın! Мынаның отырысына қара.

OTURUŞMAK (*nsz*) Саябырлану, басылу, баяулау.

OTUZ *is.* Отыз. *Otuz yaşındadır.* Ол отыз жасында.

OTUZAR *s. mat.* Отыздан, отыз-отыздан.

OTUZLUK,-ğu *is. ve s.* 1. Жасы отыздардағы. 2. Отыз бөліктен тұратын.

OVA *is.* Жазық, теп-тегіс жер.

OVAL,-li *s. Fr.* Сопақ, сопақша. *Oval masa.* Сопақ үстел.

OVALAMAK (*-i*) 1. Ысқылау, уқалау.

OVALATMAK (*-i,-e*) Ысқылату, уқалату.

OVALI *s.* Жазық жерде тұратын (халық).

OVALIK *is.* Жазықтық, тегіс жазық жер.

OYMAK *is. Fr.* 1. Уқалау, үйкелеу. Сылау. 2. Тазалау (ұнтақпен). *Tencereyi ovmak.* Кастрөлді ұнтақпен тазалау.

OYUŞTURMAK (*-i*) 1. (қолды т.б.) Уқалау, үйкелеу.

OY *is.* 1. Пікір, ой, көзқарас, пікір айту. *Halk oyu.* Қоғамдық пікір. 2. Сайлаушылардың дауысы. *Oya koymak.* Дауысқа салу. *Oy pusulası.* Сайлау бюллетені.

OYA *is.* Шілтер.

OYALAMAK (I) (*-i*) 1. (біреудің көңілін басқа жаққа) Аудару, аударып әкету; алдандыру, жұбату. *Çocuğı oyalamak.* Баланы алдандыру. 2. Бөгеу, кідірту, жолынан қалдыру.

OYALAMAK (II) (*-i*) Шілтермен әшекейлеу.

OYALANMAK (*nsz*) Көңілі бөліну, көңілін басқа жаққа аудару, өзін-өзі алдандыру. 2. Босқа уақыт өткізу.

OY BİRLİĞİ *is.* Бірауыздылық. *Oy birliğı ile.* Бірауыздан.

OYDAŞ *s* Пікірлес, ниеттес.

OYNAKKI *is.* Дауыс беру құқығы.

OYLAMA *is.* Дауысқа салу, дауыс беру. *oylamaya koymak* дауысқа салу.

OYLAMAK (*-i*) 1. Дауыс беру. 2. Дауысқа қою.

OYLUM *is. hlk.* 1. Көлем, үлкендік. 2. Бос кеңістік, қуыс, шұңқыр, ойдым.

OYMA *is. (-i)* 1. Ойма, 2. Ою, өрнек жасау. *Ağaç oyma sanatı.* Ағаштан ою жасау өнері. 3. Ойма, өрнек, бедер.

OYMACI *is.* Оюшы, гравер.

OYMACILIK,-ğı *is.* Ойма, ою салу өнері.

OYMAK (I) 1. Қашау, ұңғылау, ою, үңгу. *Kayayı oymak.* Жартасты қашау. 2. Оюлау, оймыштау, нақыштау. 3. Ойып алу, кесіп алу. *Gömleğın yakasını oymak.* Көйлектің жағасын кесіп алып тастау.

OYMAK (II) Тайпа.

OYMAKBAŞI *is.* Тайпа басшысы.

OYMALI *s.* Оймалы, оюлы, өрнекті, бедерлі.

OYNAK *s.* 1. Босаң, солқылдақ, орнықсыз. *Masanın ayağı oynak.* Үстелдің аяғы орнықсыз. 2. Қызу, ойнақы, көңілді. 3. Құбылмалы, өзгергіш. 4. (әйел немесе қыз үшін) Жеңілтек, ұшып-қонба, жеңіл мінезді. 5. *anat.* Буын.

OYNAK KEMİĞİ *is. hlk.* Тобық.

OYNAMAK (*nsz*) 1. Ойнау, түрлі ойындар ойнау. *İp oynamak.* Жіптен секіріп ойнау. *Tennis oynamak.* Теннис ойнау. 2. Қозғалу, қимылдау, жылжу. *Ali yerinden oynamadı.* Али орнынан қозғалған жоқ. *Bu taş yerinden oynamıyor.* Бұл тасты орнынан жылжыта алмайсын. 3. Ойнау, белгілі бір кейіпкердің ролін сахнада бейнелеу. 5. (фильм, спектакль) Көрсетілу, жүру, қойылу. 6. Билеу. 7. Шайқалу, тербелу, теңселу. *Depremde yarı oynadı.* Жер сілкінісінде ғимарат шайқалды. 8. (*-le*) Ермек ету, алдану, ойнау. *Sakın, saatle oynama.* Байқа, сағатпен ойнама. 9. Әзілдеу, қалжыңдау, ойнау. *Gözünü seveyim, benimle oynama.* Өтініп сұраймын, менімен ойнама.

OYNANMAK (*nsz*) Ойналу, (пьеса, қойылым) көрсетілу, қойылу. *Bu akşam "Hamlet" oynanacak.* Бүгін кешке "Гамлет" қойылады. *Bu odada yalnız satranç oynanır.* Бұл бөлмеде

тек шахмат ойнауға болады. *Burada futbol oynanmaz.* Бұл жерде футбол ойнауға болмайды.

ОУНАШ *is.* Ойнас, көңілдес. *oynaşına inanan avrat ersiz kalır* ойнасына сенген әйел күйеусіз қалады.

ОУНАШМАК (*nsz, -le*) *Fr.* 1. Бір-бірімен ойнау; алдану, әурелену. *Köpek yavruları analarıyla oynaşiyor.* Күшіктер енесімен ойнап жүр. 2. Ойнасу, ойнас құру, біреумен жасырын ойнап-күлу, көңіл қосу. *Onunla oynaşmaya kalkma ha!* Онымен көңіл қосу ойыңа да кіріп шықпасын!

ОУНАТМАК (*-i*) 1. Ойнату, ойынмен айналдыру. *Çocuğu oynatmak.* Баланы ойынмен айналдыру. 2. Би билету. 3. (қойылым, пьеса) Қою, көрсету. *Kukla oynatmak.* Қуыршақ театрын көрсету. 4. Қимылдату, қозғау. *Elini kolunu oynatarak arıları kovmaya çalıştı.* Қолдарын сермеп, араларды қууға тырысты. 5. Орнынан жылжыту, қозғау. *Hastayı yerinden oynatmayınız.* Ауруды орнынан қозғамаңыз. 6. *tec.* Қорқыту, қобалжыту, зәресін ұшыру. *Yüreğini oynatmak.* Жүрегін аузына келтіру. 7. Алдау, ақымақ ету, алдап кету. *Borçlu alacaklıyı iki aydır oynatıyor.* Қарыз алған несие берушіні екі айдан бері алдап жүр. 8. Ақылдан жазу, естен айырылу. *Zavallı, az kalsın oynatıyordu.* Байғұс енді болмағанда ақылынан адасып кетер еді.

ОУНАҒА ОУНАҒА *zf.* Қуанып, қуана-қуана.

ОУСА *bağ.* Алайда, әйтсе де, дегенмен.

ОУ SANDIĞI *s.* Сайлау сандықшасы, сайлау бюллетендерін салатын жәшік.

ОУУК,-ғу *s.* 1. Ойық, қашалған, ұңғылған. 2. Қуыс, бос.

ОУУКУ *s.* Ойылған, терендетілген,

шұңқырланған.

ОУУЛГА *is.* Көктеу, алыс шаншылып, әр жерінен ілінген тігіс.

ОУУМ *is.* Ою, қазу, үңгу.

ОУУН *s.* 1. Ойын. *Satranç oyunu.* Шахмат ойыны. 2. Театр көрсетілімі, спектакль, қойылым. 3. Би, би билеу. *Oyun havası.* Би әуені. 4. Айла, қулық, алдап соғушылық.

ОУУН АЛАНИ *is. sp.* Спорт алаңы.

ОУУНБАЗ *s. T. Far.* 1. Ойынқұмар, ойынпаз. 2. *tec.* Алдамшы, қу, жыппос.

ОУУНБАЗЛИК,-ғи *is.* Қулық, алдаушылық, алдап кетушілік.

ОУУНБОЗАН *is. ve s.* Алаяқ, қу, залым.

ОУУНЦАК,-ғи *is.* 1. Ойыншық. 2. *tec.* Түкке тұрмайтын, болмашы, онай. 3. *tec.* Басқалардың қуыршағы болған жігерсіз адам.

ОУУНЦАКÇИ *is.* Ойыншық жасайтын я сататын адам.

ОУУНЦУ *is.* 1. Ойыншы, ойынға қатысушы. 2. Актёр, артист. 3. *tec.* Қу, жыппос, алаяқ. 4. *s.* Ойыншы, ойнақы. *Oyuncu kedi.* Ойнағанды жақсы көретін мысықтың баласы.

ОУУНЦУЛУК,-ғи *is.* 1. Ойыншылық, ойын ойнаушылық. 2. Сахнада ойнау. 3. *tec.* Қулық, залымдық, алдаушылық.

ОУУН HAVASI *is. müz.* Би музыкасы.

ОУУН KÂĖIDI *is.* Карта, ойын картасы.

ОУУНЛУК,-ғи *is.* Сахна.

ОУУН MASASI *is.* Ломбер үстел, карта т.б. ойнауға арналған төрт бұрышты, көбінесе жасыл шұғамен қапталған үстел.

ОУУН SAHASI *is. bk.* *Oyun alanı.*

ОУУН YAZARI *is. tiy.* Драматург, драмалық шығарма жазушы.

ОУУН YAZARIĖI *is.* Драматургия.

OZAN *is.* Халық ақыны, ашұғ. 2. Ақын.

OZON *is. Yun. kim.* Озон (газ).

OZONLAMAK (*-i*) Озонға айналдыру.

Ö

Ö, ö – түрік әліпбиінің он тоғызыншы әрпі.

Ö ünl. Түу – ұнатпау, жеркену мәніндегі көңіл-күй одағайы.

ÖBEK, -ği is. 1. Үйме, үйінді. 2. Шоғыр, топ (адамдардың).

ÖBEKLEŞMEK (nsz) Шоғырлану, топталу, топтану.

ÖBEK ÖBEK zf. Топ-топ, шоғыр-шоғыр. *Halk oraya buraya öbek öbek oturmuştu.* Халық әр жерге топ-топ болып отырыпты.

ÖBÜR s. 1. Басқа, өзге, бөтен. 2. Келесі, кейінгі (күн, апта т.б.). *Öbür gün.* Бүрсігүні, арғы күні, бір күннен кейін. *Öbür hafta.* Бір аптадан кейін.

ÖBÜR DÜNYA is. О дүние, ақиреттік өмір. *öbür dünyayı boylamak.* о дүниеге аттану, қайтыс болу.

ÖBÜRKÜ zm. hlk. bk. Öbürü.

ÖBÜRÜ zm. Басқасы, басқа біреуі.

ÖCÜ is. Бөжей, үби, құбыжық.

ÖÇ, -cü is. Өш, кек. *öç almak* кек алу.

ÖÇLENMEK (-e) Өштесу, кастасу, жауласу.

ÖÇLÜ s. Өшігулі, жауығулы, өштесулі.

ÖD (I) is. Far. Өт. *ödü kopmak* өлердей қорқу, қатты қорқу.

ÖD (II) is. Ar. Алоэ ағашы жанғанда шығатын иіс.

ÖD AĞACI is. bot. Алоэ ағашы.

ÖDEMEK (-i) 1. Төлеу; борышын өтеу, қарызын қайтару. *Borcunu ancak üç ay sonra ödemeye başlayabilir.* Ол өзінің қарызын тек үш ай өткеннен кейін ғана төлей алады. 2. Шығынды төлеу, шығынның орнын толтыру. 3. Орнын жабу, орнын толықтыру. *Bu fabrika sermayesini beş yılda ödedi.* Бұл фабрика өзінің жұмсаған қаржысының орнын бес жылда жапты. 4. Есесін қайтару, өтеу. *İyiliğini nasıl ödeyeceğini bilmiyorum.* Жақсылығын қалай қайтаратынымды білмеймін.

ÖDEMELİ s. Ақша төленетін, төлеп алынатын. *Ödemeli mektup.* Қосымша төлем алынатын хат.

ÖDENEK, -ği is. 1. Бөлінген қаржы, қаржы болу, мемлекеттік жәрдем қаржы. *Ek ödenek.* Қосымша бөлінген қаржы.

ÖDENMEK (nsz, -le) 1. Төлену, өтелу. *Ödenmiş çek.* Төленген чек. 2. Орны толтырылу, орнын жабу. *Her şeyden önce zararımın ödenmesini isterim.* Бәрінен бұрын шығындарымның төленуін талап етемін.

ÖDENTİ is. Мүшелік жарна.

ÖDEŞMEK (nsz, -le) Есеп айырысу, есептесу, борышты өтеу, төлеп құтылу.

ÖDEV is. 1. Парыз, міндет, борыш. 2. (мектепте) Үй тапсырмасы. *ödevini yerine getirmek* борышын өтеу, міндетін атқару.

ÖDEVLENDİRMEK (-i) 1. Міндеттеу, міндетін жүктеу. 2. Тапсырма беру.

ÖDEVLİ s. Міндетті, орындауға тиісті, борышты.

ÖD KANALI is. anat. Өт жолы.

ÖD KESESİ is. anat. Өт іркілетін қалта.

ÖDLEK s. Қорқақ, жүрексіз, су жүрек.

ÖDLEKLİK, -ği is. Қорқақтық, батылсыздық, жүрексіздік.

ÖDÜL is. Сыйлық, сый, марапат. 2. Жүлде, бәйге. *ödül almak* сыйлық алу, марапатталу. *ödül vermek* сыйлық беру, марапаттау.

ÖDÜLLENDİRMEK (-i) Сыйлық беру, сый беру, марапаттау, наградтау.

ÖDÜN is. Орнын толтыру, компенсация. *ödün vermek* айтқанына көну, шарттарын орындау.

ÖDÜNÇ, -cü is. 1. Несие, қарыз. 2. is. Несие берілген, қарызға алынған. *ödünç almak* қарызға алу. *ödünç vermek* қарызға бере түру.

ÖDÜNLÜ s. Компенсациялық шығынның орнын толтыратын.

ÖDÜNSÜZ s. Төлеусіз, ақысыз, орнына ештеңе төленбейтін.

ÖF *ünl.* Түү – жеркену, әбден мезі болу, қуаттамау мәніндегі одағай сөз. *Öf, ne kaba adam!* Түү, қандай дөрекі адам!

ÖFKE *ünl.* Ашу, ыза, қаһар. *öfkesi başına sıçramak* қатты ашулану, ашу кернеу. *öfkesi burnunda* ашушаң, күйгелек.

ÖFKELENDİRMEK (-i) Ашуландыру, ашуын келтіру.

ÖFKELENMEK (-e) Ашулану, ызалану, ызасы келу, долдану.

ÖFKELİ s. 1. Ашулы, ашуға мінген, ызалы. 2. Ашушаң, ашуланшақ, ызақор.

ÖGE *is.* Элемент; бөлік.

ÖĞLE *is.* 1. Түс, тал түс, шаңқай түс. *Öğleye doğru.* Түске таман. *Öğleye kadar.* Түске дейін. *Öğleden sonra.* Түстен кейін. 2. Түскі намаз, бесін намазы.

ÖĞLE EZANI *is.* Бесін намазының азаны.

ÖĞLEN *is. hlk. bk. Öğle.*

ÖĞLE NAMAZI *is.* Бесін намазы, бес уақыт намаздың екіншісі.

ÖĞLENCİ s. Екінші ауысымда оқитын оқушы.

ÖĞLENDE *zf. bk. Öğleyin.*

ÖĞLE PAYDOSU *is. bk. Түскі үзіліс.*

ÖĞLE TATİLİ *is. bk. Öğle paydosu.*

ÖĞLEÜSTÜ *zf.* Түске дейін, түске таман.

ÖĞLE ÜZERİ *zf. bk. Öğle üstü.*

ÖĞLE VAKTİ *is.* Түскі уақыт, түскі мезгіл, түскі тамақ уақыты.

ÖĞLEYİN *zf.* Түс кезінде, түскі уақытта, түсте.

ÖĞRENCİ *is. İt.* 1. Оқушы, студент. 2. Шәкірт, ұстаздың жолын ұстайтын, ісін алға апаратын адам.

ÖĞRENCİ BELGİSİ *is.* Оқушыға, студентке берілетін анықтама қағаз, студенттік құжат.

ÖĞRENCİ BİLETİ *is.* (оқушыға, студентке) Жеңілдік беретін кіру билеті.

ÖĞRENCİ KARTI *is. bk. Öğrenci belgesi.*

ÖĞRENCİ KİMLİĞİ *is.* Студенттік билет.

ÖĞRENCİLİK, -ği *is.* Оқушылық, шәкірттік, студент болушылық.

ÖĞRENCİ YURDU *is.* Студенттер жатақханасы.

ÖĞRENİM *is.* Білім беру, оқыту, үйрету, оқу-ағарту. *Öğrenim araçları.* Оқу құралдары. *Öğrenim çağındaki çocuklar.* Мектеп жасындағы балалар. *Öğrenim süresi.* Оқу мерзімі. *İlk öğrenim.* Бастауыш білім. *Parasız öğrenim.* Ақысыз оқу, тегін білім беру. *Yüksek öğrenim.* Жоғары білім.

ÖĞRENMEK (-i) 1. Оқу, үйрену. *Dil öğrenmek.* Тіл үйрену. *Abzal Türkçe öğreniyor.* Абзал түрікше үйреніп жүр. 2. Ұғып алу, үйреніп алу. *Okuma yazma öğrenmek.* Оқып-жазуды үйрену, сауаттылыққа үйрену. 3. Білу, сұрастыру, анықтау. *Vapur kaçta kalkacak, lütfen öğrenir misiniz?* Кеменің қашан жүретінін біліп бере аласыз ба? 4. *hık.* Үйрену, дағдылану. *Yüzmeyi öğrenmek.* Жүзіп үйрену.

ÖĞRENMELİK, -ği *is.* Стипендия, шәкіртақы.

ÖĞRETİ *is.* Ілім, доктрина.

ÖĞRETİCİ *is.* Үлгі боларлық, өнеге көрсетерлік; оқып-үйрететін. *Öğretici örnek.* Үлгі боларлық мысал. *Öğretici film.* 1) Оқытуға арналған фильм. 2) Ғылыми-көпшілік фильм.

ÖĞRETİM *is.* Оқу, оқыту, үйрету, үйрену. *Öğretim metodu.* Оқыту әдісі. *Mecburi öğretim.* Жалпыға бірдей міндетті оқу. *Meslekî teknik öğretim.* Кәсіптік-техникалық білім, кәсіптік-техникалық оқыту.

ÖĞRETİM BİLGİSİ *is.* Дидактика.

ÖĞRETİM GÖREVLİSİ *is.* (университетте арнайы шақырумен дәріс беретін) Оқытушы.

ÖĞRETİM PROGRAMI *is.* Оқу бағдарламасы; оқу жоспары.

ÖĞRETİM ÜYESİ *is.* Жоғары оқу орындарында дәріс беретін профессор, доцент, ассистент.

ÖĞRETİM YARDIMCILARI *ç.is.* Жоғары оқу орындарында арнайы курстарды жүргізетін мамандар.

ӨҒРЕТІМ YІЛІ *is.* Оқу жылы.

ӨҒРЕТМЕК (-i, -e) 1. Үйрету, оқыту. 2. Баулу, тәрбиелеу, жаттықтыру, үйрету. *Bunu sana kim öğretti?* Мұны саған кім үйретті?

ӨҒРЕТМЕН *is.* Мұғалім, оқытушы. *Öğretmenler kurulu.* Педагогикалық кеңес. *Öğretmen not defteri.* Сынып журналы. *Kadın öğretmeni.* Әйел мұғалім, әйел оқытушы. *Lâtince öğretmeni.* Латын тілі мұғалімі.

ӨҒРЕТМЕНЛІК, -гі *is.* Мұғалімдік, оқытушылық, ұстаздық. *Öğretmenlik yapmak.* Бала оқыту, сабақ беру.

ӨҒҮН *is.* Рет (ішіп-жеуге қатысты).

ӨҒҮР *s.* 1. Құрбы, құрдас. 2. Дағдыланған, машықтанған. 3. *is.* Топ, шоғыр (адамдардың) *öğür olmak* үйір болу, бауыр басу.

ӨҒҮРЛЕШМЕК (-e) Үйреніп кету, бауыр басу, достасу, жақындасу.

ӨҒҮРМЕК (*nsz*) 1. Жүрегі айну, лоқсу, құсқысы келу. 2. (мал) Мөңіреу, окіру.

ӨҒҮТ -дү *is.* Кеңес, насихат, ақыл-кеңес, өсиет. *öğüt vermek (öğütte bulunmak)* кеңес беру, ақыл айту, жөн сілтеу.

ӨҒҮТЧҮ *is.* 1. Кеңесші, ақыл беруші. 2. Үгіттеуші, уағыздаушы, насихатшы.

ӨҒҮТЛЕМЕК (-i, -e) Ақыл айту, кеңес беру; насихаттау, үгіттеу.

ӨҒҮТМЕК (-i) Тарту, үн қылу, үту, майдалау. *Buğday öğütmek.* Бидай тарту.

ӨҒҮТҮСҮ *s.* 1. Үгітетін, тартатын. 2. *is.* Уатқыш, ұнтағыш (машина).

ӨҚСЕ *is.* 1. Өкше (аяқкиімнің). 2. Өкше (табанның).

ӨҚСЕЛІ *s.* Өкшелі, өкшесі бар. *Alçak ökçeli bir ayakkabı.* Аласа өкшелі аяқ киім.

ӨҚСЕСІЗ *s.* Өкшесіз, өкшесі жоқ.

ӨКСЕ *is.* *Yun.* Құс аулау үшін пайдаланатын желім, құс желімі. *Ökse çubuğu.* Желім жағылған шыбық (құс аулағанда). 2. *tec.* Еркектерді еліктіріп әкететін әйел.

ӨКСҮРМЕК (*nsz*) 1. Жөтелу, күркілдеу.

ӨКСҮРҮК, -гү *s.* Жөтел. *Kuru öksürük.* Құрғақ жөтел. 2. *tip* Тұмау; салқын тию, тыныс жолдарының қабынуы. *Çocuk öksürük olmuş.* Баланың тыныс жолдары қабынған.

ӨКСҮЗ *is. ve s.* 1. Анасы жоқ немесе анасы да, әкесі де жоқ тұл жетім. 2. *tec.* Ешкімі жоқ, жалғыз басты адам. *Buralarda öksüz kaldım.* Бұл жерде мен жалғыз қалдым. *öksüz kalmak* жетім қалу, панасыз қалу. 2. *tec.* Жалғыздық, жалғыз қалушылық.

ӨКСҮЗЛҮК, -гү *is.* 1. Жетімдік, анасынан немесе әке-шешеден айрылғандық. 2. *tec.* Жалғыздық, жалғыз қалушылық.

ӨКҮЗ *is.* 1. Өгіз. 2. *tec.* Дөрекі, көргенсіз; икемсіз, қолапайсыз.

ӨКҮЗ АРАБАСИ *is.* Өгіз арба, өгізге жегілетін үлкен арба.

ӨКҮЗ DAMI *is.* Өгіз тұратын қора, сиыр қора.

ӨКҮЗЛҮК, -гү *is. tec.* Топастық, топас болушылық.

ӨКҮЗ СОҒУҒУ *is.* (сәуірдегі) Суық жел.

ӨЛЧЕК, -гі *is.* 1. Сусымалы денелерді өлшейтін бірлік. 2. Дәнді дақылдарды өлшейтін қап не ыдыс. 3. *coğr.* Масштаб. *Yüz binde bir ölçeğinde bir harita.* 1:100 000 масштабтағы карта.

ӨЛЧМЕК, -er (-i) 1. Өлшеу, өлшеп беру. *Kumaş ölçmek.* Матаны өлшеп беру. *Tarlayı ölçmek.* Егіс даласының ауданын анықтау. 2. *tec.* Ақылға салып көру, өлшеу, бағдарлау. *Atığı her adımı ölçmek.* Өзінің әрбір іс-әрекетін ойланып істеу, әрбір қадамын ойланып басу.

ӨЛЧҮ *is.* 1. Өлшеу. *Ölçü aleti.* Өлшеу құралы. *Ölçü aygıtı.* Өлшеу аспабы. 2. Өлшеу, өлшем, шама. *Ölçü birimleri.* Өлшем бірліктері. *Ağırlık ölçüleri.* Салмақ өлшемдері. *Uzunluk ölçüleri.* Ұзындық өлшемдері.

ӨЛЧҮЛҮ *s.* 1. Өлшенген, өлшеніп қойылған, өлшемі анықталған. 2. *tec.* Ұстамды, байсалды.

ÖLÇÜM *is.* 1. Өлшем, мөлшер. *Bu alanın ölçümü iki kilometre karedir.* Бұл ауданның өлшемі екі километр шаршы. 2. *tec.* Қорытынды, нәтиже.

ÖLÇÜMEK (*nsz, -le*) 1. Өлшеу. *Boy ölçüşmek.* (біреумен) Бой өлшесу. 2. Жарысу, сынасу.

ÖLÇÜT *is.* Өлшеуіш, өлшем, критерий, белгі.

ÖLDÜRESİYE *zf.* Өлтіре, әкесін танытып (ұрып-соғу).

ÖLDÜRMEK (*-i*) 1. Өлтіру, тірі қоймай, өмірін жою. *Kendini öldürmek.* Өзін-өзін өлтіру, өз жанын өзі қию. 2. Жою, құрту, бітіру. 3. (өсімдік үшін) Қурату, солдыру, қуратып алу. *Susuzluktan çiçekleri öldürdü.* Гүлдерді су құймай солдырды. 3. Дінкелету, шаршату, титықтату. *Bu yol bizi öldürdü.* Бұл жол бізді қатты шаршатты. 4. (уақыт) Босқа өткізу, текке кетіру. *Bütün bir günü öldürdük.* Біз бір күнді босқа өткіздік.

ÖLDÜRTMEK (*-i, -e*) Өлтірту.

ÖLDÜRÜCÜ *s.* Өлтіретін, қырғынға ұшырататын, қанқұйлы. *Öldürücü düşman.* Қанқұйлы жау. *Mikrop öldürücü ilaç.* Микроп өлтіретін дәрі.

ÖLESİYE *zf.* Өлердей, аса қатты, өте, тыс. *Ölesiye dövme.* Өлердей ұрып-соғу. *Ölesiye sevmek.* Өте қатты жақсы көру.

ÖLEYAZMAK (*nsz*) Өле жаздау, өлуге шақ қалу. *Sıcaktan öleyazdı.* Ыстықтан өліп қала жаздады.

ÖLMEK, -ür (*nsz*) 1. Өлу, жан беру, өмірі таусылу. 2. (өсімдік) Солу, қурау. 3. *tec.* Істен шығу, пайдаланылмау; мәнін жоғалту, қажет болмай қалу. *Bu usul öldü artık.* Бұл әдіс енді қолданылмайды.

ÖLMEZ *s.* 1. Өлмейтін, өшпес, мәңгі. *Ölmez anıtlar ve eserler.* Өлмейтін ескерткіштер мен шығармалар. 2. *tec.* Берік, орнықты, төзімді.

ÖLMEZLİK, -ği *is.* Өлмейтіндік, өшпестік, мәңгілік.

ÖLMÜŞ *s.* 1. Өлген, өліп қалған. 2. *is.*

Өлген адам, марқұм.

ÖLÜ *s.* Өлген, өлі. *Ölü doğmak.* Өлі туу. 2. *tec.* Әлсіз, күшсіз. *Ölü bir ses.* Әлсіз дауыс. 3. *is.* Өлік, өлген адам. 4. Өліктік, өлексе. *Tavuk ölüsü.* Өлген тауық.

ÖLÜ DİL *is.* Өлі тіл.

ÖLÜ FİYATINA *zf.* Өте арзанға, болмашы ақшаға.

ÖLÜM *is.* 1. Өлім, ажал, қаза. *Ölüm haberi.* Өлім хабары. *Ölüm hâlinde olmak.* Өлім халінде болу. 2. Өлім жазасы. *Ölüm hükmü.* Өлім жазасы. 3. Жоқ болу, құрып кету.

ÖLÜM CEZASI *is.* Өлім жазасы.

ÖLÜMCÜL *s.* 1. Өлтіретін, қырғынға ұшырататын, өлім шашқан. *Ölümcül bir hastalık.* Өлтіретін ауру. 2. Өліп бара жатқан, өлім халіндегі, хал үстіндегі. *Ölümcül bir hasta.* Хал үстіндегі ауру.

ÖLÜM KALIM *is.* Өмір мен өлім мәселесі.

ÖLÜMLÜ *s.* Өткінші, ажалды, фәни. *Ölümlü dünya.* Опасыз дүние, жалған дүние.

ÖLÜM SESSİZLİĞİ *is.* Жым-жырт, тып-тыныш.

ÖLÜMSÜZ *s.* Өлімсіз, өлмейтін, мәңгі.

ÖLÜMSÜZLÜK, -ğü *is.* Өмірлік, мәңгілік, мәңгі бақилық.

ÖMRÜNCE *zf.* Өмір бойы, өмір бақи.

ÖMÜR, -mrü *Ar.* Өмір, тіршілік. *Çınarın ömrü uzun olur.* Шынар ағашының өмірі ұзақ болады.

ÖMÜR BOYU *zf.* Өмір бойы.

ÖMÜRLÜ *s.* Ұзақ өмірлі, өмірлік.

ÖMÜRSÜZ *s.* Қысқа мерзімді, аз өмір сүретін.

ÖMÜR TÜRPÜSÜ *is.* Қалжырататын, ауыр жұмыс.

ÖN *is.* 1. Алды, алдыңғы жақ. *Jaketin önü.* Костюмнің алды. *Evin önü.* Үйдің алды. 2. Келешекте, алда. *Önümüz kış.* Алдымыз қыс. 3. *s.* Алдыңғы, алдағы, алдыңғы қатардағы. *Ön sıralar.* Алдыңғы қатарлар. *Trenin ön tarafı.* Поездың бас жағы. *Öndeki.* Алдыңғы жақта

- tұрған. *Önden yürümek.* Алда жүру. *Önümüzdeki.* Алдымыздағы, алдағы, болашақ.
- ÖNCE** *zf.* 1. Алдымен, ең әуелі, бастан, басына. *İlk önce.* 1) Алдымен, әуелі. 2) Алғашында, әуелде: *Önce düşün sonra söyle.* Әуелі ойлан сосын айт. 2. Бұрын. *Bir yıl önce.* Бір жыл бұрын. *Bundan bir gün önce.* Бұдан бір күн бұрын. *Bu işi yapmadan önce.* Бұл істі бастамай тұрып. *Her şeyden önce.* Бәрінен бұрын, алдымен. *Senden önce geldi.* Сенен бұрын келді.
- ÖNCEDEDEN** *zf.* Күні бұрын, ерте бастан, ертеден, алдын ала. *Önceden bilmiyordu, sonra öğrendi.* Бұрын білмейтін, кейіннен білді.
- ÖNCEKİ** *is.* Бұрынғы, бұрынғы болған, ескі.
- ÖNCEL** *is.* Негізін салушы, құрушы, жолсалушы.
- ÖNCELERİ** *zf.* Бұрын, ертеректе, ілгері уақытта.
- ÖNCELİK, -ği** *is.* Артықшылық, басымдылық.
- ÖNCELİKLE** *zf.* Ең алдымен, әуелі.
- ÖNCÜ** *is.* 1. Авангард, алдыңғы жасақ. 2. Бастауыш, алдыңғы болып бастаушы. 3. Жетекші, басшы, көсем.
- ÖNCÜL** *is. man.* 1. *sos.* Алғы шарт. 2. *hik.* Басшы, жетекші.
- ÖN DAMAK, -ğı** *is. anat.* Тандай.
- ÖNDELİK, -ği** *is.* Аванс.
- ÖNDER** *is.* Көсем, жетекші, басшы.
- ÖNDERLİK, -ği** *is.* Жетекшілік, жол көрсетушілік, басшылық.
- ÖN DEYİŞ** *is.* Пролог, кіріспе бөлім.
- ÖNEM** *is.* Маңыз, маңыздылық, мәнділік. *Bunun önemi yok.* Бұның маңызы жоқ. *önem taşımak* маңызы, мәні болу. *önem vermek* мән беру.
- ÖNEMLİ** *s.* Маңызды, мәнді. *Önemli olay.* Маңызды оқиға.
- ÖNEMSEMEK (-i)** Мән беру, маңызды деп санау.
- ÖNEMSENMEK (nsz)** Мән берілу, маңызды деп саналу.
- ÖNEMSİZ** *s.* Мәнсіз, мән-мағынасы жоқ, болмашы.
- ÖNEMSİZLİK, -ği** *is.* Мәнсіздік, маңызсыздық.
- ÖNERGE** *is.* Ұсыныс. *önerge vermek* ұсыныс жасау.
- ÖNERİ** *is.* Ұсыныс; кеңес, ақыл.
- ÖNERMEK (-i)** Ұсыныс жасау, ұсыну.
- ÖNGÖRMEK (-i)** Алдын ала қарастыру, алдын ала ескеру, ескерілу.
- ÖNGÖRÜ** *is.* Болжағыштық, көрегендік; алдын ала ойлау.
- ÖNLEM** *is.* Шара, алдын алу шаралары, тәсіл, жол.
- ÖNLEMEK (-i)** Алдын алу, алдын ала сақтандыру; кедергі болу, жол бермеу. *Dünya savaşını önlemek.* Дүние жүзілік соғысты болдырмау. *Yangını önlemek.* Өрттің алдын алу.
- ÖNLÜK, -ğü** *is.* Алжапқыш, белдемше.
- ÖN SEÇİM** *is.* 1. Сайлаушылардың сайлау алдындағы жиналысы. 2. *sp.* Алдын ала іріктеу.
- ÖN SEZİ** *is.* Алдын ала сезу, күні бұрын сезу.
- ÖN SÖZ** *is.* Алғы сөз, кіріспе.
- ÖN SÖZLEŞME** *is. huk.* Алдын ала келісу.
- ÖN TASAR** *is.* Жоба, нұсқа.
- ÖN YARGI** *is.* Қате түсінік, теріс ұғыныс.
- ÖRMEK, -er (-i, -den)** Сүю, өбу. *Yanağından örmek.* Бетінен сүю.
- ÖPTÜRMEK (-i, -e)** Сүйдіру.
- ÖPÜCÜK, -ğü** *is.* Сүю, сүйіс, өбіс. *öpücüklerle boğmak* бастырмалатып сүю, қайта-қайта сүю.
- ÖPÜŞMEK (nsz, -le)** Сүйісу, өбісу.
- ÖRDEK, -ği** *is.* 1. *zool.* Үйрек. *Baba ördek.* Кежек, еркек үйрек, ата үйрек. 2. *tip.* Несеп ыдысы, утка.
- ÖRDEKBAŞI** *is.* Қою жасыл.
- ÖRDÜRMEK (-i, -e)** Өргізу, тоқыту.
- ÖREN** *is.* Ескі құрылыстың не қаланың қираған қалдықтары.
- ÖRF** *is. Ar.* Әдет, әдет-ғұрып; дәстүр, салт.
- ÖRGÜ** *is.* 1. Өру; тоқу. 2. Тоқыма, тоқылған зат. 3. *s.* Тоқылған,

- өрілген. *Örgü bir giysi.* Тоқылған көйлек.
- ÖRGÜCÜ** *is.* Тоқушы.
- ÖRGÜLÜ** *s.* Тоқылған.
- ÖRGÜN** *s.* Ұйымдасқан, біріккен.
- ÖRGÜT** *is.* Ұйым. *Gençlik örgütleri.* Жастар ұйымы.
- ÖRGÜTÇÜ** *is.* Ұйымдастырушы.
- ÖRGÜTLEMEK** *(-i)* Ұйымдастыру, құру.
- ÖRGÜTLENMEK** *(nsz)* Ұйымдасу, бірігу. *İyi örgütlenmiş bir savaş.* Жақсы ұйымдасқан күрес.
- ÖRME** *is.* 1. Өру, тоқу. 2. Тоқылған бұйым 3. *s.* Тоқылған, өрілген. *Örme çorap.* Тоқылған шұлық.
- ÖRMEK, -er** *(-i)* 1. Тоқу; өру. *Çorap örmek.* Шұлық тоқу. *Sepet örmek.* Көрзенке өру. 2. (киімді) Торлап жамау. *Elbisenin yurтуğunu örmek.* Көйлектің жыртығын торлап жамау. 3. (шаш) Өру, өріп қою. *Kız saçlarını örmüş.* Қыз шаштарын өріп қойыпты. 4. (үйдің) Қабырғасын қалау, көтеру. *Bu duvarı iki günde ördüler.* Олар бұл қабырғаны екі күнде қалап шықты.
- ÖRNEĞİN** *zf.* Мысалы, мәселен.
- ÖRNEK, -ği** *is.* 1. Үлгі; модель; макет; кесінді. *Kumaş örnekleri.* Мата үлгілері, кесінділері. 2. Көшірме, үксас, құлды. *Hayret, bir görüşte tıpkı örneğini yaptı.* Ғажап, бір қарағаннан тура көшірмесін жасады. 3. Үлгі, өнеге, тәлім. *Bu çocuk babasından örnek alıyor.* Бұл бала әкесінен үлгі алады. *Her şeyden çocuklara örnek olur.* Әр істе балаларға үлгі болды. 4. *s.* Үлгілі, өнегелі. *Örnek köy.* Үлгілі ауыл.
- ÖRNEKLEMEK** *(-i)* Үлгілі болу, өнеге көрсету.
- ÖRNEKLİK, -ği** *s.* Үлгі боларлық (макет, модель).
- ÖRNEKSEMEK** *(-i)* Үлгі ретінде алу; үлгі, өнеге түту.
- ÖRS** *is.* 1. Төс, темір соғатын төс. 2. Етікшінің аяқкіім табанына шеге қағуға арналған құралы, табан.
- ÖRSELEMEK** *(-i)* 1. Ескірту, тоздыру.

- Bakın kitabımı ne kadar örselemiş.* Қарашы, кітабымды қалай тоздырып жіберген. 2. *tec.* Шаршату қалжырату, қажыту. *Hastalık onu epey örselemiş.* Ауру оны біршама титықтатып жіберіпті.
- ÖRSELENMEK** *(nsz)* 1. Тозу, ескіру, дал-дал болу. *Örselemiş gazete kâğıtları.* Тозығы жеткен газет беттері. 2. Қалжырау, шаршау, қажу.
- ÖRS KEMİĞİ** *is. anat.* Тес.
- ÖRTBAS:** *örtbas etmek* жасыру, тығу, жарияламау. *Onlar kabahati örtbas ettiler.* Олар кінәні жасырды.
- ÖRTMEK, -er** *(-i)* 1. Бүркеу, қымтау, жабу. *Paltomu üzerime örttüm.* Пальтомды жамылдым. 2. Жабу, жауып қою, бүркеу. *Pencereyi örttü.* Терезені жапты. 3. Жасыру, ізін жасыру. *Kabahatini örtmek.* Кінәсін жасырып қалу.
- ÖRTÜ** *is.* 1. Жапқыш, бүркеме. *Baş örtüsü.* Бас орамал, бас жаулық. *Masa (sofra) örtüsü.* Дастархан. *Yatak örtüsü.* Төсек жапқыш. 2. Шатыр, төбе жабындысы.
- ÖRTÜK** *s.* Жабық, бүркелген. *Yarı örtük bir kapı.* Жартылай жабық есік.
- ÖRTÜLÜ** *s.* 1. Жабылған, бүркелген. *Başı örtülü bir kadın.* Бас орамал таққан әйел. 2. *tec.* Жасырын, бүркеме. *Üstü örtülü kelimeler.* Түспалдап айтылған сөздер.
- ÖRTÜNMEK** *(-i, -le)* Жабылу, бүркену. *Baş örtüsü örtünmek.* Орамал тарту. *Yorganı örtünmek.* Көрпе жамылу.
- ÖRÜ** *is.* 1. Тоқу. 2. *hlk.* Торланып жамалған жер.
- ÖRÜMCEK, -ği** *is. zool.* Өрмекші. *Örümcek ağı.* Өрмекшінің өрмегі.
- ÖRÜMCEK KAFALI** *is.* Артта қалған, мешеу.
- ÖRÜMCEK KUŞU** *is. zool.* Суықторғай, тағанақ.
- ÖRÜMCEKLENMEK** *(nsz)* 1. Өрмекшінің өрмегі басып кету. 2. *hlk.* Қоқырсық, шашылып жату. 3. *tp* (көз, ауыз) Ісіну, талаурау.

ÖRÜMCEKLİ *s.* Өрмекші торымен шырмалған, торлы.

ÖT *is. anat. bk. Öd.(I).*

ÖTE *is.* Арғы жақ, арғы бет. *Dağın ötesi.* Таудың арғы жағы. *Denizler ötesi.* Теңіздің арғы беті. 2. Басқасы, қалғаны. *İşin ötesi kolay.* Жұмыстың ендігі қалған бөлігі оңай. *Ötesine karışma.* Бұдан кейінгісіне кіріспе. 3. Арғы жаға, қарама-қарсы жақ. *Gölün öte tarafında.* Көлдің арғы жағасында. *Irmağın öte yakası.* Өзеннің қарсы жағасы.

ÖTE BERİ *is.* Анау-мынау, жоктан өзге, ұсақ-түйек. *Öte beri almaya çıktım.* Ұсақ-түйек алуға шықтым.

ÖTEDE BERİDE *zf.* Онда-мұнда, әр жерде.

ÖTEDEN BERİ *zf.* Бұрыннан бері, көптен, әлдеқашаннан, ертеден. *Yalan söylemek öteden beri âdetidir.* Өтірік айту бұрыннан бергі әдеті.

ÖTEKİ, -ni *s. ve zm.* 1. Басқа, өзге. *Öteki kalemi veriniz.* Қаламның басқасын беріңіз. *Öteki oda bundan geniştir.* Ана бөлме бұл бөлмеден кең. *Onu tanıyorum, fakat öteki kim?* Оны танимын, бірақ екіншісі кім?

ÖTEKİSİ *zm.* Басқа, арғы. *Beriki sandalye kırık, ötekisini al.* Бергі орындық сынық, арғысын ал.

ÖTEKİSİNDE BERİSİNDE *is.* Әр жерде.

ÖTE YANDAN *zf.* Басқа жақтан, басқа тараптан.

ÖTLEĞİ *is. hlk.* Күшіген (құс).

ÖTMEK, -er (nsz) 1. (құс) Сайрау; (шыбын-шіркей) ызылдау, ызындау. 2. (үрмелі аспапқа қатысты) Үн шығару, дыбыс шығару. *Bu boru ötmüyor.* Бұл кернейдің үні нашар шығады. 3. Сыңғырлау, шылдырлау. *Kübbe öter.* Күмбез сыңғырлайды. 4. *hlk.* Шатпақтау, көп сөйлеу. *Bütün gün ötüp durdu.* Күні бойы шатпырақтады.

ÖTÜCÜ *s.* Сайрағыш, сайрайтын (құс).

ÖTÜCÜ KÜŞLAR *ç. is. zool.* Сайрағыш құстар.

ÖTÜRÜ *e.* Сол себепті, салдарынан,

болғандықтан, сондықтан. *Bundan ötürü.* Сол себептен. *Neden ötürü.* Нәліктен, не себептен.

ÖTÜRÜK, -ğü *is. hlk.* Іш оту, іші отіп ауыру.

ÖVGÜ *is.* Мақтан, мадақ, мақтау.

ÖVMEK, -er Мақтау, мадақтау, дәріптеу.

ÖVÜNÇ, -cü *is.* Мақтаныш, абырой. *övuñç duymak* мақтан ету, мақтану, мақтаныш қылу.

ÖVÜNGEN *s.* Мақтаншақ, боспе.

ÖVÜNGENLİK, -ği *is.* Мақтаншақтық, мақтан сүйгіштік, бөспелік.

ÖVÜNMEK (-le) 1. Мақтану, мақтаншақтыққа салыну. 2. Мақтаныш тұту.

ÖYKÜ *is.* Әңгіме, новелла; повесть.

ÖYKÜCÜ *is.* 1. Әңгіме айтушы, әңгімеші. 2. Әңгіме жазушы.

ÖYKÜLEMEK (-i) *ed.* Әңгімелеу, баяндау.

ÖYLE *s.* 1. Сондай, сол сияқты, тәрізді, ұқсас. *Öyle bir şey yok.* Тіпті олай емес. 2. *zf.* Солай, осылай, сондай. *Öyle yaptılar.* Олар солай істеді. 3. *zf.* Сонша, соншама, сол дәрежеге дейін.

ÖYLECE *zf.* 1. Дәл солай, дәл, тап солай. *Öylece yapılacak.* Дәл солай істеледі. 2. Сөйтіп, солай етіп. *Öylece işlerini yoluna koydu.* Сөйтіп істерін жолға қойды.

ÖYLELİKLE *zf.* Сөйтіп, сонымен, осылай. *Öylelikle zavallıyı kandırdılar.* Бейшараны осылай көндірді.

ÖYLESİ *s.* Осындай, сондай, мұндай.

ÖYLESİNE *zf.* Соншама, соншалықғы, сонша.

ÖZ (I) *is.* 1. Өз. *Özünü dünyanın göbeği sanmak.* Өзін дүниенің кіндігі санау. 2. Мән, маңыз, мәні. *Meselenin özü.* Мәселенің мәні. 3. Шырын, сөл. *Meeyvenin özü.* Жемістің шырыны. 4. *bot.* Өзек.

ÖZ (II) 1. Туған, бір туған. *Öz kardeş.* Туған аға (іні); туған әпке (қарындас). *Ben onun öz dayısıyım.* Мен оның туған нағашы ағасымын. 2. Өзіне тән, өзіне меншікті. *Öz*

anlam.(сөз) Тура мағына. *Öz saygı.* Өзіне деген құрмет. 3. Нағыз, шын, таза. *Öz Türkçe.* Таза, байырғы түрікше.

ÖZ (III) is. hlk. 1. Жылға. 2. Шағын өзен. 3. Сулы, құнарлы жер.

ÖZ BAĞIŞIKLIK, -ği is. tıp Ағзаның өзін-өзі қорғауы.

ÖZBEK öz. is. Өзбек.

ÖZBEKÇE öz. is. 1. Өзбек тілі. 2. Өзбекше.

ÖZBE ÖZ is. Нағыз, шынайы.

ÖZDEK, -ği is. Материя.

ÖZDEKÇİ is. ve s. Материалист.

ÖZDEKÇİLİK, -ği is. fel. Материализм.

ÖZDEKSEL s. fel. Заттық, материалдық.

ÖZDEN is. anat. Асқазан асты безі, ұйқы безі.

ÖZ DENETİM is. Өзін-өзі тексеру, ішкі бақылау.

ÖZDEŞ s. 1. Бірдей, тен. 2. *fel.* Ұқсас, парапар, тепе-тең.

ÖZDEŞЛЕМЕК (-i) Тендестіру, бірдей ету.

ÖZDEŞLEŞМЕК (nsz) Ұқсау, бірдейлену, тендестірілу.

ÖZDEŞLİK, -ği is. Бірдейлік, тепе-теңдік, парапарлық.

ÖZ DEĞİŞ is. Афоризм, нақыл сөз.

ÖZEK, -ği is. hlk. 1. Орта, кіндік; ядро.

ÖZEL s. 1. Жеке, өзіндік, бір өзіне қатысты. *Buraya özel işlerim için geldim.* Бұл жерге өзімнің жеке шаруаларыммен келдім. 2. Жеке, жеке меншік. *Özel sermaye.* Жеке меншік капитал. 3. Ерекше, бөлек, өзгеше. *Özel bir ilgi göstermek.* Ерекше ілтипат көрсету. *Ülkenin özel meseleleri.* Елдің жеке (ішкі) мәселелері. *Özel dil.* Жаргон — ерекше әлеуметтік топтың тілі.

ÖZEL GİRİŞİM is. Жеке кәсіпкерлік.

ÖZEL GİRİŞİMCİ is. Жеке кәсіпкер, кәсіп иесі.

ÖZEL HAYAT is. Жеке өмір, жеке адамның өмірі.

ÖZELLEŞМЕК (nsz) Жекелену, даралану.

ÖZELLEŞTİRМЕК (-i) Жекешелендіру,

жекеменшікке айналдыру.

ÖZELLİK, -ği is. Жекелік, айрықшалық, ерекшелік, тән ерекшелік, өзіндік қасиет. *Her kadının kendine göre bir özelliği var.* Әр әйелдің өзіне тән ерекшелігі бар.

ÖZELLİKLE zf. Ерекше, айрықша, әсіресе, өте-мөте.

ÖZEL MÜLKİYET is. Жекеменшік, жеке адамның жылжымалы және жылжымайтын мүлігі.

ÖZEL OKUL is. 1. Жеке меншік мектеп. 2. Арнайы мектеп.

ÖZEL TEŞEBBÜS is. bk. *Özel girişim.*

ÖZEL YAŞAM is. *Özel hayat.*

ÖZEN is. Ықылас, ыждағат, тырысу, зейін. *özen göstermek* ықылас кою, талпыну, құлшыну.

ÖZENCİ is. ve s. Әуесқой, сүйуші. *Özenci sineması.* Әуесқой фильм.

ÖZENÇ, -ci is. hlk. Ынта, ықылас, әуес.

ÖZENLİ s. Ынталы, талапты, ықылас-ынтасы зор.

ÖZENМЕК (-e) 1. Ынталану, тырысу, тырмысу. *Ben bu yazıya çok özendim.* Мен бұл мақаланы жазуға көп еңбектендім. 2. Құмар болу, әуес болу, ынтығу. *Ressamlığa özeniyor.* Ол суретші болуды қатты қалайды. 3. Еліктеу, ұқсау, тәріздену. *Kimden (kime) özendin de bu kılığa girdin?* Кімге еліктеп осындай болдың?

ÖZENSİZ is. ve s. 1. Үстіртін, ат үсті, жеңіл-желпі. 2. Ұқыпсыз, салақ.

ÖZENTİ is. Еліктеу, еліктеушілік, ұқсағысы келу.

ÖZENTİLİ s. Ынтамен істелген, ұқыптылықпен орындалған, мұқият жасалған.

ÖZENTİSİZ s. Ұқыпсыз жасалған. ат үсті істелген.

ÖZERK s. Автономиялық; дербес, тәуелсіз. *Özerk cumhuriyet.* Автономиялық республика.

ÖZERKLİK, -ği is. Автономия, өзін-өзі басқару; дербестік, тәуелсіздік.

ÖZET is. Түйін, қорыту; қысқаша мазмұны. *Özetini çıkarmak.* Қысқаша баяндау, мазмұнын қысқаша айтып шығу, қорыту. *Haberlerden özetler.*

Соңғы жаңалықтардың қысқаша түйіні.

ӨЗЕТЛЕМЕК (-i) Қысқаша баяндау, қорыту, ой-пікірді тұжырымдау.

ӨЗГЕ s. 1. Өзге, басқа. 2. Бөтен.

ӨЗГЕҒІМІШ is. Өмірбаян.

ӨЗГÜ s. 1. Тән, қатысты. *Türkiye' ye özgü olan ürünlerden biri antep fistiğidir.* Түркияға тән ауылшаруашылығы өнімдерінің бірі – антеп пістесі. 2. Арналған. *Bu bahçe çocuklara özgüdür.* Бұл бақша балаларға арналған.

ӨЗGÜN s. Өзгеше, өзіне тән, соны, оригинал.

ӨЗGÜNLÜK,-ğü is. Сонылық.

ӨЗGÜR s. Еркін, ерікті, азат.

ӨЗGÜRCE zf. Еркін, өз еркінше.

ӨЗGÜRLEŞMEK (nsz) Еркіндік, азаттық алу, ерікті болу.

ӨЗGÜRLÜK,-ğü is. Еркіндік, азаттық бостандық, тәуелсіздік. *özgürlüğe kavuşmak* еркіндік алу. *Basın özgürlüğü.* Баспасөз бостандығы.

ӨЗGÜRLÜKÇÜ s. Бостандықсүйгіш.

ӨЗGÜVEN is. Өзіне-өзі сенушілік, өзіне деген сенімділік.

ÖZ KARDEŞ is. Бауыр – әке-шешелері я әкелері бір аға-інілер, апалы-сіңлілер.

ÖZLEM is. Сағыну, зарығу, қасірет, шер; ынтықтық, құмарлық.

ÖZLEMEK (-i) Сағыну, аңсау, зарығу. *Çocuğunu özleyiyor.* Баласын қатты сағынып жүр. *Canar köyünü özleyiyor.* Жанар ауылын сағынып жүр.

ÖZLEMLİ s. Сағынышты, зарыққан.

ÖZLENTİ is. bk. *Özlem.*

ÖZLENTİLİ s. bk. *Özlemli.*

ÖZLETMEK (-i, -e) Сағындыру, аңсату.

ÖZLÜ s. 1. Шырынды, етті; құнарлы. *Özlü toprak.* Құнарлы топырақ. 2. *tec.* Мәнді, бейнелі, мағыналы (сөз

т.б.).

ÖZLÜ SÖZ is. Афоризм, накыл сөз.

ÖZNE is. gr. 1. Бастауыш. 2. *fel.* Субъект.

ÖZNEL s. Субъективтік.

ÖZNELCİLİK,-ği is. *fel.* Субъектизм.

ÖZNEMLİK,-ği is. Субъективтілік.

ÖZ ÖĞRENİM is. Өз бетімен білім алу.

ÖZ SU is. *biy.* 1. Шырын. 2. Сөл. **ÖZÜLEME** is. *biy.* (-i) Ассимиляция 2. *tec.* Өзіне бейімдеп өзгерту.

ÖZÜMLEMEK (-i) *biy.* Ассимиляциялау, өзіне бейімдеп өзгерту.

ÖZÜMSEMEK (-i) bk. *Özümlmek.*

ÖZÜR, -zrü is. *Ar.* 1. Кешірім, кешу, ақтау; сылтау, уәж, себеп. 2. Кемшілік, ақау. *Bu evin bazı özürleri var.* Бұл үйдің біраз кемшілігі бар. *özür dilemek* кешірім сұрау, ғапы өтіну. *Özürüm vardı, gelemedim.* Орынды себептермен келе алмадым.

ÖZÜRLÜ s. 1. Себепті, орынды себебі бар. *Özürlüdür gelemez.* Оның орынды себебі бар, келе алмайды. 2. Ақауы, кінәраты бар, зақымдалған. *Bu çorap özürlüdür.* Бұл шұлықтың ақауы бар.

ÖZÜRSÜZ s. 1. Ақталмаған, дәлелсіз, қисынсыз (іс-әрекет). 2. Ақаусыз, мінсіз, кінәратсыз. *Özürsüz bir gömlek.* Ақауы жоқ көйлек. 3. *zf.* Себепсіз, дәлелсіз, негізсіз. *Özürsüz geç kalanlar.* Себепсіз кешіккендер.

ÖZVERİ is. Өзін-өзі құрбан ету, жанкештілік, жанқиярлық, аянбастық.

ÖZVERİLİ s. Аянбайтын, жанкешті, шексіз берілген.

ÖZ YAPI is. Мінез, болмыс.

ÖZ YAŞAM is. Жеке өмір.

ÖZ YAŞAM ÖYKÜSÜ is. Өмірбаян.

ÖZ YÖNETİM is. Өзін-өзі басқару.

Р

Р,р – түрік әліпбиінің жиырмасыншы әрпі.

РАВУÇ, -cu *is. Far.* 1. Шәрке, өкшесіз жеңіл аяқкиім. 2. Башмақ, тиянақ – орындық, үстел аяқтарының табанына кигізілетін қалып.

РАВУÇЛУ *s.* Шәркелі, шәрке киген.

РАҒА *is. Far.* 1. Балақ, шалбардың т.б. тізеден төмен жағы. 2. (сойылған малдың) Сирағы, жіліншігі. 3. Сойылған малдың сирағынан дайындалған тағам. *рағасını kurtarmak* қиындықтан құтылып кету *рағалары sıvamak* білекті сыбану, маңызды іске кірісіп кету.

РАҒАСИ ДÜŞÜК *s.* Бос белбеу, болбыр, ұқыпсыз, салақ.

РАҒАВРА *is. Yun.* 1. Ескі-құсқы ата; шүберек. 2. *tec.* Ескі-құсқы нәрсе, түкке алғысыз нәрсе немесе осал, түкке жарамайтын адам.

РАҒАВРАСИ *is.* Ескі-құсқы сатып алушы, жинаушы.

РАҒАВРА НАСТАЛІҒИ *is. hlk.* Грипп, тұмау.

РАДІШАН *is. Far. tar.* Падиша, патша, сұлтан.

РАДІШАНЛИК, -ғи *is.* Патшалық, сұлтандық, монархия. 2. Падишаның, сұлтанның лауазымы. 3. Империя, ірі монархиялық мемлекет.

РАГАН *is. ve s. Lât.* Пүтқа табынушы.

РАГАНІЗМ *is. Fr.* Пүтқа табынушылық.

РАГОДА *is. Fr.* Будда ғибадатханасы.

РАНА *is. Fr.* Баға, нарық, құн. *ates pahasına*. өте қымбатқа, удай қымбат бағаға. *раһа биçилmez*. баға жетпес, өте құнды. *раһауа çıkmak* бағасы көтерілу.

РАНАЛАНМАК (*nsz*) Қымбаттау, баға көтерілу.

РАНАЛИ *s.* Қымбат, бағалы, құнды.

РАНАЛИСА *zf.* Қымбаттау, қымбатырақ.

РАНАЛИЛАШМАК (*nsz*) *bk. Pahalalanmak.*

РАНАЛИЛИК, -ғи *is.* 1. Қымбатшылық. 2. Қымбаттық, баға жоғарылық.

РАНАЛАМАК (*-i*) Жону, жонып тегістеу, шауып тегістеу.

РАК *s. Far.* Пәк, кіршіксіз таза.

РАКЕТ *is. Fr.* 1. Түйіншек, пакет. *Kumaş paketi*. Мата түйіншегі. 2. Бандероль. 3. Қорап, тақта. *Bir paket çikolata*. Бір пакет шоколад. *Bir sigara paketi*. Темекі қорабы.

РАКЕТЛЕМЕК (*-i*) Буып-түю, орау, байлау.

РАКЛАМАК (*-i*) Тазалау, тазарту.

РАКЛИК, -ғи *is.* 1. Тазалық, 2. Пәктік, адалдық, бұзылмағандық.

РАКТ *is. Fr.* Пакт, шарт, келісім. *Saldırmazlık paketi*. Соғыс ашпау туралы келісім.

РАЛА (I) *is.* Алдаспан, ауыр қылыш. *pala çekmek* қылыш сермеу.

РАЛА (II) *is. hlk.* 1. Мата қиындыларынан тоқылған кілем. 2. *hlk.* Ескі-құсқы зат немесе киім-кешек.

РАЛА БІҮЙІК, -ғи *is.* 1. Ұзын қалың мұрт. 2. Ұзын қалың мұртты адам.

РАЛАМУТ, -ду (I) *is. Yun. zool.* Скумбрия балығының бір түрі.

РАЛАМУТ, -ду (II) *is. Yun. bot.* Емен жанғағы.

РАЛАМУТ МЕШЕСІ *is. bot.* Емен ағашының бір түрі.

РАЛАН *is. Far.* Ершік, атамай.

РАЛАНГА *is. İt.* Көтергіш кран; ауыр жүк көтеретін шығыр.

РАЛАВРА *is.* Бос, мылжың сөз, ойдан шығарылған нәрсе. *palavra savurmak (atmak veye sıkımak)* бөсу, асыра сілтеп мақтану, лепіру.

РАЛАВРАСИ *is. ve s.* Бөспе, өтірік қосып айтатын көпірме, мақтаншақ.

РАЛАЗ *is.* Балапан. *Kaz palazı*. Қаздың балапаны.

РАЛАЗЛАМАК (*nsz*) 1. (балапан) ірілену, өсу, семіру. 2. (бала) Өсу, үлкею. 3. *tec.* Баю, дәулеті тасу.

РАЛАЗЛАНМАК (*nsz*) 1. Өсу, жетілу, үлкею. 2. *tec.* Баю, мал - мүлкі

молаю, дәулеті тасу.

PALDIM *is. Far.* Құйысқан.

PALDIR KÜLDÜR *zf.* 1. Қаңғыр-күңгір, даңғыр-дүңгір, күрс етіп, күрсілдеп.

2. Кенеттен, күтпеген жерден, тосыннан.

PALEOGRAF *is. Fr.* Палеограф.

PALEOGRAFİ *is. Fr.* Палеография — көне жазба ескерткіштердің қай жерде, қашан жазылғанын зерттейтін ғылым.

PALET *is. Fr.* 1. Бояу тақтайшасы, суретшілер бояу езетін тақтайша. 2. Тез жүзу үшін аяққа киілетін жүзу қанатшасы. 3. Табан шынжыр (трактордың, танктың).

PALETLİ *s.* Шынжыр табанды (трактор т.б.).

PALMIYE *is. Fr. bot.* Пальма.

PALTO *is. İng.* Пальто.

PALTOLU *s.* Пальто киген, пальтосы бар.

PALTOSUZ *s.* Пальто кимеген, пальтосы жоқ.

PALYAÇO *is. İt.* Масқарампаз, күлдіргі, сайқымазақ.

PALYAÇOLUK, *-ğı is. Far.* Сайқымазақтық, қалжыңбастық.

PAMUK *is. Far. bot.* 1. Мақта. 2. Тазартылған мақта, вата. 3. *s.* Мақтадан дайындалған. *pamuk gibi* 1) жұп-жұмсақ, ұлпадай. 2) жұмсақ мінезді, көңіл жықпайтын.

PAMUK BEZİ *is.* Мақтадан тоқылған мата.

PAMUKÇU *is.* 1. Мақташы, мақта өсіруші. 2. Мақта алып сататын адам.

PAMUKÇULUK, *-ğı is.* Мақташылық, мақта өсірумен шұғылданушылық немесе мақта сатумен айналысушылық.

PAMUK YAĞI *is.* Мақта майы.

PANAMA *is. Fr.* 1. Панама — жаздық, етектегі жеңіл қалпақ. 2. Мақтадан тоқылған матаның бір түрі.

PANAYIR *is.* Жәрмеңке.

PANCAR *is. bot.* Қызылша (өсімдік). *Şeker pancarı.* Қант қызылшасы.

PANCUR *is. hlk. bk.* Panjur.

PANDA *is. İng. zool.* Панда.

PANDOMİMA *is. Yun.* Пантомима

PANDÜL *is. Fr.* Маятник, тіл.

PANEL *is. İng.* 1. Пікірталас, дискуссия, диспут. 2. Панель, филенка.

PANİK,-ğı *is. Yun.* Үрей, дүрбелең, байбалам. *paniğe kapılmak* үрейлену, дүрлігу. *panik saçan* үрейлендіргіш, дүрліктіргіш. *panik yaratmak* дүрліктіру, үрейлендіру.

PANİKLEMEK *(nsz)* Дүрлігу, байбаламға басу.

PANİSLÂMİZM *öz. is. Fr.* Панисламизм.

PANJUR *is. Fr.* Терезе жапқыш, терезе қақпағы.

PANKART *s. Fr.* Плакат, транспарант.

PANKREAS *is. Yun.* Асқазан асты безі, ұйқы безі.

PANO *is. Fr.* 1. Таныту тақтасы, стенд. *Reklam panosu.* Жарнама тақтасы. 2. Электр тогын тарататын қалқан. 3. Панно — үйдің қабырғасына, төбесіне өрнектеліп, әшекейленіп салынған сурет.

PANORAMA *is. İng.* Панорама, көрініс, жоғарыдан қарағанда жазықтық көрінісі.

PANSİYON *is. Fr.* 1. Пансион. 2. Ақылы студент (оқушы) жатақханасы.

PANSİYONCU *is.* Пансион қожайыны.

PANSİYONER *is. Fr.* Пансионер, пансионды пайдаланушы; пансионда тұрып оқушы.

PANSLAVİZM *öz. is. Fr.* Панславизм.

PANSUMAN *is. Fr.* 1. Таңу, орау, байлау. *pansuman yapmak* жараны таңу.

PANTER *is. Fr. zool.* Барыстың қара түрі, ілбісін, пантера (мысық тұқымдас жыртқыш аң).

PANTOGRAF *is. Fr.* Пантограф — сызу, жоба және карталардың көшірмесін алуға арналған аспап.

PANTOLON *is. Fr.* Шалбар. *Pantolon askuları.* Шалбардың аспа бауы, иық бау.

PANZENİR,-hri *is.* Уға қарсы дәрі.

PAPA *is. İt.* Рим папасы.

PAPAĞAN *is. Ar.* Тоты (құс). *papağan gibi tekrarlamak* тотыдай қайталау.

ПАРАК,-ğı *is.* Елтіріден, сеңсеннен жасалатын бөрік.

- PARATYA** *is. Yun.bot.* Түймедағы (гүлдің бір түрі).
- PAPAZ** *is. Yun.* 1. Поп, шіркеудегі дін өкілі. 2. (карта ойынында) Король.
- PAPEL** *is. İsp. argo* 1. *esk.* Бір лиралық қағаз ақша. 2. Қағаз ақша.
- PAPELCİ** *is. argo* Шулер — карта ойынында алдап, ұрлап түрлі қулық істейтін және соны кәсіп ететін кісі.
- PAPİRÜS** *is. Yun.bot.* 1. Папирус (өсімдік). 2. Папирус қағазы. 3. Ерте заманда жазуға қолданылған папирус жапырағы.
- PAPRIKA** *is. İng.* Қызыл бұрыш.
- PAPYON** *is. Fr.* Кобелек (галстук).
- PARA** *is. Far.* Ақша, теңге. *para basmak* ақша жасап шығару. *para biriktirmek* ақша жинау, қор жасау. *para bozmak* ақша майдалау. *para çekmek* а) (банктан т.б.) ақша алу. ә) біреуден қорқытып, күштеп ақша алу. *parayı denize atmak* ысырап ету, ақшаны қалай болса солай ұстау, мөлшерсіз жұмсау. *para dökmek* (бір нәрсеге) ақша жұмсау, шығын қылу. *para dönmek* жұмысты пара беріп істету. *para sındırmak (koparmak)* қорқытып-үркітіп, қоқан-лоқы салып ақша алу. *parasını sokağa atmak* ақшасын желге шашу. *paranın üstü* ақша қайыру, артық ақшаны қайтару.
- PARA BABASI** *is.* Бай, ауқатты.
- PARA BASMA** *is. ekon.* Ақша басып шығару. 2. *mec.* Мол табыс табу.
- PARABOL,-lü** *is. Fr. mat.* Парабола.
- PARABOLİK,-ği** *s. Fr. mat.* Параболалық.
- PARA CANLISI** *s.* Ақша құмар, ақшаны жақсы көретін.
- PARA CEZASI** *is.* Ақшалай жаза беру, ақша жазасы.
- PARA CÜZDANI** *is.* Әмиян.
- PARA DARLIĞI** *is. ekon.* Дефляция — артық ақшаның құнсыздануы кезінде шығарылған ақша белгілерінің басы артық бөлігін әдейі айналымнан алып тастау.
- PARADİGMA** *is. Lât.* Парадигма.
- PARADOKS** *is. Far.* Парадокс, өдеттен тыс оғаш пікір, күтпеген оқиға, көрініс.

- PARAF** *is. Fr.* Қол қоюдағы қысқаша таңба.
- PARAFİN** *is. Fr.* Парафин — мұнайдан, көмірден шығатын балауыз сияқты зат.
- PARAGÖZ** *s.* Дүниекоңыз, ақшақұмар, дүниеқор.
- PARAGRAF** *is. Fr.* 1. Параграф, бап. 2. Абзац, жаңа жол. 3. Параграф белгісі (§).
- PARAKA** *is. İt. den.* Тастама ау.
- PARALAMAK (-i)** 1, Парша-парша ету, паршалау, бөлшек-бөлшек ету (жабайы аңға қатысты). *Aslan geyiği paraladı.* Арыстан киіктің парша-паршасын шығарды. 2. Жырту, тоздыру, ескірту. *Yepyeni ayakkabıları bir ayda paraladı.* Жап-жаңа аяқкімді бір айда тоздырып жіберді.
- PARALANMAK (I) (nsz)** Қолына ақша тию, байып шыға келу.
- PARALANMAK (II) (nsz)** Парша-паршасы шығу, тозығы жету. 2. *mec.* Бар күшін салып жұмыс істеу, тырысу.
- PARALEL** *s. Fr.* 1. Параллель. 2. Параллель сызығы. *Paralel çizmek.* Параллель сызығын жүргізу.
- PARALELKENAR** *is. mat.* Параллелограмм.
- PARALELLİK,-ği** *is. mat.* Қатарлас, қатар тұру. 2. *mec.* Ұқсастық.
- PARALI** *s.* 1. Ақшалы, ақшасы көп, қалталы. 2. Ақшалы, ақша төлейтін, ақшамен баратын. *Paralı okul.* Ақылы мектеп.
- PARALIK,-ği** *s. ve is.* 1. Теңгелік, теңгеге татитын. 2. Түкке тұрмайтын, болмашы. *Bir paralık adam.* Қуыс кеуде, бейшара адам. *paralık etmek* ұятқа қалдыру, маскаралау.
- PARALIZİ** *is. Fr. tıp* Сал, паралия.
- PARAMETRE** *is. Fr. mat.* Параметр.
- PARAMPARÇA** *s.* Парша-паршасы шыққан, күл-талқаны шыққан, быт-шыт болып қираған.
- PARANTEZ** *is. Fr.* Жақша. *Koşeli parantez.* Квадрат жақша. *parantez açmak* жақша ашу.

PARA PUL *is.* Ақша, пұл, қаржы қаражат.

PARASAL *s.* Ақшалай, ақшамен есептегенде.

PARASIZ *s.* 1. Ақшасыз, ақшасы жоқ, кедей. 2. Ақы-пұлсыз, тегін. *Parasiz sinema.* Тегін кино. 3. *zf.* Ақысыз, ақы төлемей, тегін.

PARASIZLIK, -ğı *is.* Ақшасыздық, пұлсыздық.

PARASIZ PULSUZ *s.* Кедей, ақшаға мұқтаж.

PARA ŞİŞKİNLİĞİ *is. ekon.* Инфляция.

PARAŞÜT *is. Fr.* Парашют. *paraşüt ile atlama* парашютпен секіру (қарғу).

PARAŞÜT BİRLİKLERİ *ç. is. ask.* Десанттық әскер.

PARAŞÜTÇÜ *is.* Парашютшы.

PARAŞÜTÇÜLÜK, -ğü *is.* Парашютизм, парашют спорты.

PARATONER *is. Fr.* Жай (найзағай) тартқыш.

PARAVAN *is. Fr.* Керме, қалқа.

PARAZİT *is. ve s. Fr. biy.* 1. Паразит. 2. Радиодағы дауысқа кедергі келтіретін дыбыс, қыжырты. 3. *med.* Жатыпшыер, арамтамақ, масыл.

PARAZİTLİK, -ğı *is.* Паразитизм.

PARAZİTOLOJİ *is. Fr. biy.* Паразитология.

PARÇA *is. Far.* 1. Кесек, тілім; бөлік, бөлшек, мүше, тарау; сынық, жарқыншақ. *Kırılan vazunun parçaları.* Сынған вазаның сынықтары. *Yolun bu parçası bozuk.* Жолдың бір бөлігі пайдалануға жарамсыз. 2. Бөлшек, кішкентай бөліктері. *Alfa parçaları.* Альфа – бөлшектер. *Radyoaktif parçalar.* Радиоактивті бөлшектер. 3. *zf.* Сәл, аз ғана, аздап. *Bir parça bekleyin.* Сәл күте тұрыңыз. *Bir parça rahatsızdır.* Ол біраз ауырып жүр. *Elime bir parça su döker misiniz?* Қолыма біраз су құйып жібересіз бе? 4. *is.* Дана, бөлшек, бөлік (жиынтықтың). *On parçadan yapılmış bir oda takımı.* Он түрлі бөліктен тұратын жиһаз (гарнитур). 5. *müz.; ed.* Үзінді. 6.

Біреуді жек көру, менсінбеу, жаратпау мағынасында жұмсалады. *Bir kâtip parçası.* Бейшара хатшы. *Bir şarkıcı parçası.* Бағы жанбаған, бақытсыз әнші. 7. *hlk.* Ұқсас сияқты. *Aу parçası.* Айдай сұлу, әдемі. *Elmas parçası.* Алмастай әдемі.

PARÇACI *is.* 1. Мата кесіндісін, қиығын сататын адам. 2. (түрлі машиналардың) Қосалқы бөлшектерін сататын адам.

PARÇALAMAK (-i) 1. Бөлшектеу, парша-парша ету, бөлшектерге айыру. 2. *med.* Бөлу, ара жікті ажырату, айыру.

PARÇALAYICI *s.* Ынтымақ бұзатын, іріткі салатын. *Parçalayıcı tutumlar.* Іріткі салатын әрекеттер.

PARÇALI *s.* Құрама, жалғамалы, құрақ. *Parçalı etekler moda.* Құрақ юбкалар сән.

PARÇA PÜRÇÜK *s.* Болмашы, болар болмас.

PARDON *ünl.* Кешіріңіз, ғафу етіңіз, айыпқа бұйырмаңыз.

PARDÖSÜ *is. Fr.* Жеңіл жаздық пальто.

PARE *is. Far.* 1. 1. Кесек, бөлік, бөлшек. 2. Дана. *Yirmi pare top.* Жиырма зеңбірек оғы.

PARFÜM *is. Fr.* Әтір, иіс су.

PARFÜMCÜ *is.* Иіс су, әтір, иіс сабын т.б. сататын адам, парфюмер.

PARILDAMAK (nsz) Жарқырау, жытырау, жалт-жұлт ету.

PARILDAYICI *is.* Жайнаған, жалтыраған, жанып тұрған.

PARIL PARIL *zf.* 1. Жалт-жұлт еткен, жаркылдап сөуле шашқан.

PARILTI *is.* Жалтыл, жалтылдау, жаркыл.

PARILTILI *s.* Жалтылдаған, жаркылдаған, жалт-жұлт еткен.

PARİTE *is. Fr.* Паритет – ел-елдің ақшасының алтынмен салыстырған құны.

PARK *is. İng.* 1. Парк, саябақ; депо. *Kültür parkı.* Мәдениет паркі. *Otomobil parkı.* Автомобиль паркі. 2. Автотұрақ. *park etmek (уармак)*

(машина т.б.) арнаулы орынға қою.

PARKE *is. Fr.* 1. Паркет. *Parke döşeli.* Паркет төселген. 2. Тротуарға төселетін төртбұрышты тас плита.

PARKECİ *is.* Паркетші; паркет жасайтын және сататын адам.

PARKELEMEK *(-i)* Еденге паркет төсеу.

PARLAK, *-ği s.* 1. Жарқыраған, жалтыраған. 2. Ашық, жарық, таза. *Sabahleyin gökyüzü parlaktı.* Таңертең аспан ашық болатын. 3. *mes.* Өте жақсы, тамаша, керемет. *Parlak bir düşünce.* Тамаша ой. *Parlak bir yönetici.* Өте жақсы басшы. 4. *hfk.* Сүйкімді. *Parlak oğlan.* Әдемі бозбала.

PARLAKLIK, *-ği is.* 1. Жарқыл, жарқырау, жалтылдау, жылтырау. 2. *mes.* Әсемдік, асқан әдемілік.

PARLAMAК *(nşz)* 1. Жарқырау, жылтырау, жалт-жұлт ету. *Ayna gibi parlamak.* Айнадай жарқырау *Gözleri parladı.* Оның көздері жайнап кетті. 2. Тұтану, от алу, жану. 3. Атағы шығу, даңқы шығу, беделге ие болу. 4. *mes.* Ашу буу, долдану. *Sinirlidir, çabucak parlar.* Оның жүйкесі тозған, тез ашуланып кетеді.

PARLAMENTARİZM *is. Fr.* Парламентаризм.

PARLAMENTER *is. Fr.* 1. Парламентарий, парламентке мүше адам. 2. *s.* Парламенттік.

PARLAMENTO *is. İt.* Парламент.

PARLATIСI *is. ve s.* Жалтырататын, жылтырататын.

PARLATMAК *(-i)* Жалтырау, жылтырату. 2. *argo.* (ішімдік) Алып тастау, ішу. *Bir iki kaden parlatmadan edemez.* Бір-екі рюмка ішпесе тұра алмайды.

PARMAK, *-ği is.* 1. Саусақ, бармақ. *Değneği iki parmak kısaltmalı.* Таяқты екі елі қысқарту керек. 2. Сым шыбық (доңғалақтың) 3. Дюйм — бір дюйм футтың он екіден бірі, немесе 25 миллиметр шамасында. *parmağını bile kıpırdatmamak (veya oynatmamak)* қол ұшын тигізбеу, қолғабыс етпеу, ешнәрсе істемеу. *parmağını ısırmaк* таңғалу, қайран

қалу. *parmak ısırmaк* таңғалдыру, қайран қалдыру. *parmak kadar* титтей, кішкентай ғана, құрттай. *parmak kaldırmaк* (сабақта, жиналыста т.б.) қол көтеру.

PARMAK İZİ *is.* Саусақтың ізі, бармақтың таңбасы.

PARMAKLAMAК *(-i)* 1. Қолмен тамақ жеу. 2. Саусағымен түрткілеу, түрту.

PARMAKLIK, *-ği is.* Темір тор; шарбақ; канат, сүйеніш. *Bahçe parmaklığı.* Бақша шарбағы. *Merdiven parmaklığı.* Үй басқыштарының қанаты. *Pencere parmaklığı.* Терезе торы.

PARMAKLIKLI *s.* Торлы, торланған. *Demir parmaklıklı pencere.* Темір торлы терезе.

PARODİ *is. Fr. tiy.* Пародия, сықақ.

PAROLA *is. it.* 1. Пароль. 2. Девиз. ұран.

PARS *is. Far. zool.* Барыс, леопард.

PARSEL *is. Fr.* (құрылыс салуға арналған) Жер учаскесі.

PARSELEMEK *(-i)* 1. Жерді кішігірім учаскелерге бөлу, жер бөлу. 2. *mes.* Қызметтік орындарды өзара бөлісу.

PARŞÖMEN *is. Yun.* Пергамент, жарғақ — ертеде қағаз. орнына пайдаланылған тері.

PARŞÖMEN KAĞIDI *is.* Пергамент қағаз, майды, суды өткізбейтін қағаз.

PARTAL *is. ve s.* 1. Тозған, тозығы жеткен, ескірген. 2. *hfk.* Бөспе сөз, көпірме бос аөз.

PARTER *is. Fr.* Партер.

PARTİ (I) *is. Fr.* Партия *Parti üyesi.* Партия мүшесі. *Çok parti sistemi.* Көп партиялық жүйе.

PARTİ (II) *is. Fr.* 1. Топ, бөлім, партия. *Bir parti mal geldi.* Тауардың бір бөлімі (партиясы) келді. 2. Партия, бір мәрте ойын. *Satranç partisi.* Бір мәрте шахмат ойнау. 3. Сауық кеші, жиын. *Doğum günü partisi.* Туған күн кеші. 4. *mes.* Өте арзанға су тегінге алынған зат.

PARTİCİ *is.* 1. Партия мүшесі. 2. *s.* Партия, партиялық.

PARTİSAN *is. Fr.* 1. 1. Партия жолын ұстаушы. 2. Партизан.

PARTİSANLIK, *-ği is.* 1. Партия жолын

- ұстаушылық. 2. Партизандық.
- PARTNER** *is. İng.* Серік, әріптес, партнер.
- PARTTAYM** *is. İng.* Толық емес жұмыс күні, жарты күн.
- PAS (I)** *is.* Тот, дат. *Altın pas tutmaz.* Алтынды тот баспайды. 2. *tıp* Жұқа қабат, болар болмас қатпар.
- PAS (II)** *is. İng.* 1. Қақпақыл, пас — ойыншылардың бір-біріне допты, шайбыны беруі. 2. (карта ойынында) Пас, қалыс қалу.
- PASAJ** *is. Fr.* 1. Пассаж — төбесі жабық қатар-қатар орналасқан дүкендер. *Çiçek pasajı.* Гүл пассажы. 2. *müz.* Пассаж — шапшаң, тез ойнайтын музыкалық шығарма. 3. *ed.* Үзінді.
- PASAK,-ғи** *is. hlk.* Кір, лас, былғаныш.
- PASAKLI** *s.* Салақ, ұқыпсыз.
- PASAKLILIK,-ғи** *is.* Салақтық, ұқыпсыздық.
- PASAPORT** *is. Fr.* Паспорт. *pasaportunu eline vermek* жұмыстан шығару, босату.
- PASİF** *s. Fr.* 1. Пассив, енжар, селсоқ. 2. *gr.* Ырықсыз етіс. 3. *is. tic.* Пассив — кәсіпорынның қағаздар мен міндеттемелерінің жиынтығы. *Pasif bilânço.* Пассив баланс.
- PASİFLİK,-ғи** *is.* Пассивтік, керенаулық, енжарлық.
- PASKAL** *s. Fr.* Қуақы, сайқымазақ, қалжыңқой.
- PASKALLIK,-ғи** *is.* Сайқымазақтық, күлдіргілік.
- PASKALYA** *is. İbr.* Пасха.
- PASKALYA ÇÖREĞİ** *is.* Биік дөңгелек тітті нан, қулич.
- PASKALYA YUMURTASI** *is.* (боялған) Пасха жұмыртқасы.
- PASLANMAK (nız)** 1. Тот басу, тоттану, тотығу. *Viçak paslandı.* Пышақты тот басты. 2. *mec.* (жұмыссыздықтан) Топастану, сезімталдық қабілетінен айрылу.
- PASLANMAZ ÇELİK,-ғи** *is.* Тот баспайтын құрыш.
- PASLI** *s.* 1. Тот басқан, тотыққан. *Paslı kılıçlar.* Тот басқан қылыштар. 2. *mec.* Тартыншақ, жасқаншақ.

- PASO** *is. İt.* Терін жол билеті.
- PASPAL** *is. Yun.* 1. Ірі тартылған ұн. 2. (осы ұн араластырылып дайындалған) Жем, жемшөп. 3. *argo* Сапасы төмен есірткі. 4. *s.* Ұқыпсыз, жалба-жұлба, жұлым-жұлымы шыққан.
- PASPALLIK,-ғи** *is.* Салақтық, ұқыпсыздық, таза еместік.
- PASPAS** *is.* 1. Төсеніш (аяқ сүрту үшін). 2. Еден жуатын құрал, швабра.
- PASPASLAMAK (-i)** Еденді швабрамен жуу.
- PASTA (I)** *is. İt.* Торт.
- PASTA (II)** *is. İt.* Бүрме. (көйлектің)
- PASTACI** *is.* 1. Тәтті тағамдарды дайындайтын маман. 2. Тәтті тағамдар сататын дүкен, кондитер дүкені.
- PASTAHANE** *is. İt. Far.* Тәтті тағамдар сататын дүкен.
- PASTIRMA** *is.* Бастурма (ысталған, қакталған ет).
- PASTİL** *is. Fr.* Тәтті дәрі.
- PASTIŞ** *is. Fr.* Пародия, еліктеу.
- PASTIŞÇI** *iş.* Сықақшы.
- PASTORAL,-li** *s. Fr. ed. ve müz.* Пастораль — карапайым бақташылар өмірін суреттеген (әдеби шығарма).
- PASTÖRİZASYON** *is. Fr.* Пастеризация, пастерлеу.
- PASTÖRİZE** *s. Fr.* Пастерленген. *Pastörize süt.* Пастерленген сүт.
- PAŞA** *is.* 1. *tar.* Паша — Осман империясы кезінде берілген азаматтық және әскери жоғары атақ. 2. Генерал (республика кезінде). 3. *s.* Байсалды, салмақты; ақылды, зерделі.
- PAŞA ÇAYI** *is.* Ашық демделген шай.
- PAŞA PAŞA** *zf.* Тыныш, үнсіз, момақан. *Senin oğlun paşa paşa oturuyor.* Сенің балаң тып-тыныш отыр.
- PAŞAZADE** *is. T. Far.* 1. Пашаның баласы. 2. Керімсал, бойкүйез.
- PAT (I)** *s.* Жапырылған, жапырайған, жалпиған. *Pat burun.* Жалпыйған мұрын.
- PAT (II)** *is.* 1. Тарс, тарс еткен дыбыс. 2. Кенеттен, күтпеген, шыға келген мағыналарында жұмсалады. *Pat diye*

- gelmek.* Сап ете түсу, күтпеген жерден келіп.
- PAT (III)** *is. bot.* Астра (гүл).
- PATA** *is. İt.* Ойында тең түсу, жеңісе алмау.
- PATADAK** *zf.* Кенеттен, күтпеген жерден.
- PATAK, -ғы** *is.* Таяқтау, таяк соққысы.
- PATAKЛАМАК (-i)** Сабау, таяқтау, таяқтың астына алу.
- PATATES** *is. İt.* Картоп.
- PATATES PÜRESİ** *is. İt. s.* Картоп пюресі.
- PATAVATSIZ** *s.* Ақылсыз, ойланбайтын, ойланбай сөйлейтін.
- PATEN** *is. Fr.* 1. Патен, коньки. *paten kaymak* коньки тебу. 2. Шығыршықты коньки (ролики).
- PATENT** *is. İng.* Патент, өнертабысқа берілетін куәлік қағаз. 2. Азаматтық куәлігі.
- PATENT НАККИ** *is. tic.* Патент құқығы.
- PATIRDAMAК (nsz)** Тарсылдау, тарс-тарс ету, күрсілдеу.
- PATIR PATIR** *zf.* Тарс-түрс, сарт-сұрт.
- PATIRTI** *is. 1.* Күрсіл, тарсыл. 2. У-шу, шу, даңғыра, дырду.
- PATIRTILI** *s.* Шуылдаған, абыр-дүбырлы.
- PATIRTISIZ** *s. zf.* Шусыз, ың-жыңсыз.
- PATİK, -ği** *is. Yun.* Жұмсақ ұлтанды шоқайма (бөбектерге арналған аяқкіім).
- PATİKA** *is. Bulg.* Сүрлеу, соқпақ, жалғыз аяқ.
- PATİNAJ** *is. Fr. sp.* 1. Коньки тебу, конькимен сырғанау. 2. Тайғанақтау, тау, сырғанау (доңғалақ) *patinaj yarmak a)* конькимен сырғанау. б) тығылып қалу, тұрып қалу (машина т.б.).
- PATİSKA** *is. İt.* Бәтес (мата).
- PATLAK, -ғы** *s.* 1. Жарық, жарылған, сызаттанған. 2. *is.* Жарылған жер, жарықшақ, саңылау. *patlak vermek* жарылу, жарықшақтану, сызаттану, шытынап кету.
- PATLAK GÖZ** *is. ve s.* Бадырақ көз, бадана көз.
- PATLAMAК (nsz)** 1. Жарылу, жарық-
- шақтану. *lastik patladı.* Дөңгелек жарылды. *Su borusu patladı.* Су құбыры жарылды. 2. Жыртылу, жыртылып қалу. *Ayakkabılarımın yanları patlamış.* Аяқкіімімнің жаны жыртылып кетіпті. 3. Кенеттен, оқыстан болу (дауыл, боран т.б.). *Firtına patladı.* Дауыл соғып кетті. 4. *mec.* (Кенеттен) Естілу, шығу. *Silah patladı.* Мылтықтың дауысы шықты. 5. *mec.* Жарылу, ашу-ыза қысып булығы, өзін-өзі ұстай алмау. *Öfkesinden patlayacaklı.* Ашудан жарылуға шақ қалған еді.
- PATLANGAÇ, -сы** *is.* 1. Ойыншық тапанша. 2. Шартылдақ (бала ойыншығы).
- PATLAYICI** *is. ve s.* Жарылғыш, жарылуға бейім.
- PATLICAN** *is. Far. bot.* Баклажан.
- PATOJEN** *s. Fr. tıp* Потогендік, ауру жұқтыратын, ауру тудыратын. *Patojen mikrop.* Ауру қылатын микроб.
- PATOLOJİ** *is. Fr.* Патология — ағзаның физиологиялық қалыптан тыс ауытқуын зерттейтін ғылым.
- PATOLOJİK** *s.* Патологиялық.
- PATRIARKAL** *s. Fr. sos.* Патриархалдық.
- PATRİK, -ği** *is.* Патриарх — православие шіркеуінде жоғары діни биліктерге берілген атақ. *Rum patriği.* Грек патриархы. *Ermeni patriği.* Армян патриархы, католикос.
- PATRON (I)** *is. Fr.* 1. Қожайын, кәсіпорын иесі. 2. *mec.* Беделді, бай адам.
- PATRON (II)** *is. Fr.* Үлгі, киім үлгісі.
- PAT SAT** *zf. hlk.* Анда-санда, оқта-текте.
- PATTADAK** *zf.* Кенеттен, күтпеген жерден, ойда жоқта. *Pattadak misafir geldi.* Аяқ астынан қонақтар келді.
- PAVYON** *is. Fr.* 1. Павильон — бақ ішіне салынған жеңіл құрылысты шатырша, күрке. 2. Түнгі клуб.
- PAУ** *is.* 1. Сыбаға, үлес, пай. *Bu işte sizin payınız hepimizden çoktur.* Бұл істе сіздің үлесіңіз біздің бәріміздікінен көп. 2. Бөлік, бөлім. *Bunu beş pay yapın.* Бұны бес бөлікке

бөлініз. *aslan payı* сыбағанын ен үлкені, жіліктің майлы басы. *payına düşmek* үлесіне тию. *pay etmek* өзара бөлісу.

PAYAN *is. Far. esk.* Соңы, ақыры, шеті. *Sevincine payan yoktu.* Қуанышында шек жоқ болатын.

PAYANDA *is.* Сүйеу, тірек.

PAYANDALAMAQ *(-i) Tіrey, тіреп қою.*

PAYDA *is. mat.* Бөлгіш, бөлуші сан.

PAYDAŞ *zf.* Акционер, акция ұстаушы адам, үлестік жарна төлеуші.

PAYDAŞLIK,-ğı *is.* Акционерлік, үлестік жарна төлеу.

PAYDOS *is. Yun.* Үзіліс, демалыс сағаты; жұмыстың (дәрістің) тоқтауы. *Bu yıl okullar geç paydos edecek.* Биыл мектептерде дәрістер кеш бітеді. *Birisi işini dokuzda paydos ederdі.* Кейбіреулер жұмысын тоғызда тоқтататын. *Öğle paydosu.* Түскі үзіліс. 2. *ünl.* Болды! Токта! *paydos etmek* үзіліс жасау; жұмысты тоқтата тұру.

PAYE *is. Far. esk.* Атақ, лауазым. *paye vermek* 1) құрметтеу, сыйлау. 2) мән беру.

PAYEN *is. ve s. Fr.* Пұтқа табынушы.

PAYLAMAQ *(-i)* Ұрсу, сөгу.

PAYLAŞMAQ *(-i)* 1. Бөлу, өзара бөлісу. 2. *tec.* Қосылу, ортақ болу, бөлісу. *acısını paylaşmak.* қайғысын бөлісу, қайғысына ортақ болу.

PAYPLAYN *is. İng.* Құбыр.

PAYTAK,-ğы *is. Ar.* 1. (шахмат ойынында) Пешка. 2. *s.* Қисық аяқ, маймақ.

PAYTON *is.* Күймелі арба, фазтон.

PAYTONCU *is.* Арбакеш.

PAZAR *is. Far.* 1. Базар; рынок. *Çiçek pazarı.* Гүл сататын базар. *Perşembe pazarı.* Бейсенбі күндері болатын базар. 2. Сауда, сауда-саттық. *Allah hayırlı pazar versin.* Сауданыз жақсы кетсін! Құдай жақсы сауда берсін! 3. Жексенбі, базар күні.

PAZARCI *is.* Базарда сауда жасайтын адам.

PAZARLAMA *is. ekon.* Маркетинг.

PAZARLAMAQ *(-i) tic.* 1. Тауарды өткізетін базар табу, тауарды базарға шығару. 2. Саудалау.

PAZARLAŞMAK *(nız, -le)* Саудаласу, бағасына келісу.

PAZARLIK,-ğы *is.* 1. Саудалау, наркын белгілеу, бағасына келісу. 2. Жексенбі күндері (мейрам күндері) киілетін сәнді киім. 3. *tec.* Келісімге келу, келісу. *pazarlık etmek.* 1) келісу, уәделесу. 2) саудаласу.

PAZARLIQÇI *is.* Саудаласқанды жақсы көретін, саудаласуға құмар.

PAZARLIKSIZ *zf.* Саудаласпай, саудасыз.

PAZARTESİ,-yi *is. Far. T.* Дүйсенбі, *Pazartesi günü.* Дүйсенбі күні, дүйсенбіде.

PAZAR YERİ *is.* 1. Базар орналасқан жер. 2. Өндіріс тауарларын сататын рынок.

PAZI (I) *is. Far.* Бұлшық ет.

PAZI (II) *is.* Бір болке нан пісіретіндей иленген қамыр.

PAZIBENT,-di *is. Far.* Жеңдегі байлам, жеңге таңылатын таңғыш.

PAZI KEMİĞİ *is.* Білек.

PAZVAL *is.* Тартпа қайыс (етікшінің қайысы).

PAZVANT *is. Far. esk.* Түнгі күзетші.

PEÇ,-ci *is.* Пеш.

PEÇE *is.İt.* (әйелдің бетін жауып тұратын) жұқа қара қоңыр тор. 2. *tec.* (бір нәрсені) Басқалардан жасыру үшін үстіне жапқан жапқыш. 3. *tec.* Сыр, құпия.

PEÇELEMЕК *(-i)* Жасыру, бүркеу.

PEÇETE *is. İt.* Салфетка.

PEDAGOG *is.İt.* Педагог; тәрбиеші.

PEDAGOJİ *is. Yun.* Педагогика

PEDAGOJİK *is. Fr.* Педагогикалық.

PEDAL *is. Lât.* Педаль.

PEDER *is. Far. esk.* Әке.

PEDIATRİ *is. Fr. tıp* Педиатрия.

PEDİKÜR *is. Fr.* Педикюр.

PEDOLOG *is. Fr.* Топырақ зерттеуші.

PEDOLOJİ (I) *is. Fr.* Педология.

PEDOLOJİ (II) *is. Fr.* Топырақтану.

PEDOMETRE *is. Fr.* Қадам, өлшеуіш.

PEHLIVAN *is. Far.* 1. Балуан, күреспен айналысушы. 2. *mec.* Батыр, алып.

PEHLIVANANE *zf.* Қорықпай, жүрек-сінбестен.

PEK *s. Fr.* 1. Қатты, мықты. 2. Өте, аса, тым. *Pek güzel.* Өте әдемі. *Pek yorulmak.* Қатты шаршау. 3. *zf.* Тез, шапшаң. *Pek gittiği için çabuk yoruldu.* Қатты жүргендіктен, тез шаршап қалды.

PEKÂLÂ *s. T. Ar.* 1. Өте жақсы, өте әдемі, күшті, асып түсетін. *Pekâlâ bir ev.* Өте әдемі үй. 2. *zf.* Өте жақсы; жарайды. *Pekâlâ, madem biliyordun, ne diye söylemedin?* Өте жақсы, біле тұра неге айтпадың? *Pekâlâ gideceğim, siz ne karşılırsınız?* Жарайды, мен кетемін сіз неге араласасыз? *Pekâlâ, ya sen neredeydin?* Жарайды, ал сен қайда едің?

PEK BAŞLI *s.* Қисық, қикар.

PEK CANLI *s.* Төзімді, шыдамды.

PEK GÖZLÜ *s.* Батыр, жажүрек.

PEKİ *zf.* Жарайды, мақұл, жақсы. *Dersine çalış!* – *Peki!* Сабағыңды оқы! – Жақсы!

PEKİŞMEK (*nsz*) 1. Қатаю. 2. Тығындалып қалу, бітеліп қалу. 3. *mec.* Күшею, нығаю, көбею.

PEKİTMEK (*-i*) 1. Күшейту, нығайту. 2. Қайта ескерту, қайталау.

PEKİYİ *is.* Өте жақсы (баға). *Sınıfını pekiyi derece ile geçti.* Ол келесі сынапқа өте жақсы деген бағамен өтті.

PEKLIK, -ği *is.* 1. Қаттылық, тығыздық; мықтылық. 2. *tip* Іш қату, іш жүрмеу. *peklik çekmek* іш қату.

PEKMEZ *is.* Пекмез — жүзім, тұт жемістерінің қайнатылған шырыны.

PEK YÜZLÜ *s.* Тас бауыр, тас жүрек.

PELENG *is. Far.* Қаблан.

PELERİN *is. Fr.* Пелерина — белге түсіре иыққа жамылатын киім.

PELESENK, -ği *is. Ar. bot.* Бальзам.

PELIKAN *is. Fr. zool.* Бірқазан (күс).

PELİN *is. Yun. bot.* Жусан (шөп).

PELİT, -di *is. Ar.* Емен жаңғағы.

PELTE *is. Far.* Мармелад.

PELTEK, -ji *s.* Шолжың, сақау (с, з дыбыстарын ш, ж етіп айтатын адам).

PELTEKLEŞMEK (*nsz*) Мүдіру, мүдіріп қалу.

PELTEKLİK, -ği *is.* Шолжындық, тілін шайнап сойлеушілік.

PELÜŞ *is. Fr.* Пүліш, масаты.

PEMBE *is. Far.* Қызғылт, ал қызыл.

PEMBELEŞMEK (*nsz*) Қызғылттану, қызғылт түске ену, қызғылт тарту.

PEMBEYSİ *s.* Қызғылттау, күлгін қызыл.

PENALTI *is. İng.sp.* Пенальти, айып добы.

PENCERE *is. Far.* Терезе.

PENCERELİ *s.* Терезелі, терезесі бар.

PENÇE *is. Far.* 1. Жыртқыш аңдардың тырнақты алдыңғы аяқтары. *Aslanın pençesi.* Арыстанның тырнағы (табаны) 2. *mec.* Шенгел, уыс. *Adaletin pençesi.* Әділеттің шенгелі. 3. Табан, өкше (аяқ-киімнің). *pençesine düşmek* (біреудің) уысына түсу.

PENÇELEMEK (*-i*) 1. (тырнақпен) Бұру, шенгелдеп бас салу, тырп еткізбеу. 2. (аяқкиімге) Табан, өкше қағу.

PENÇELEŞMEK (*nsz, -le*) 1. Жұдырықтасу, тобелесу. 2. *mec.* Тырысу; күресу. *Delikanlı beş saat dalgalarla pençeleşmiştir.* Жас жігіт бес сағат бойы толқынмен арпалысты.

PENGUEN *is. Fr. zool.* Пингвин.

PENİSİLİN *is. İng. tip* Пеницилин.

PENSE *is. Fr.* Қысқыш, қысқаш (күрал).

PENTATLON *is. Fr. sp.* Бессайыс.

PENYE *s. Fr.* Сапасы жоғары мата.

PEPE *s.* Кекеш, тұтықпа.

PEPELEMEK (*nsz*) Тұтығу, кекештену.

PEPELİK, -ği *is.* Тұтығу, кекештік.

PERAKENDE *s. Far. esk.* 1. 1. Бөлшек, жекелеп. *Perakende fiyat.* Бөлшек сауда бағасы. *Perakende satış (ticaret).* Бөлшек сауда. 2. Бытыранқы, шашыранды, шашылып жатқан.

PERAKENDECİ *is.* Жекелеп, даналап сатушы.

PERAKENDECİLİK, -ği *is.* Бөлшек сауда,

даналап сату.

PERÇEM *is. Far. esk.* 1. Тұлым, айдар. 2.

Жал. *At perçemi.* Жылқының жалы.

PERÇİN *is. Far.* Тойтарылатын шеге, заклепка.

PERÇİNLEMEK (-i) Тойтарып шегелеу, тойтару, екі темірді беттестіріп шегелеп тойтару.

PERÇİNLEŞMEK (*nsz*) *mec.* Бекемдену, нығаюу, беку.

PERÇİNLİ *s.* 1. Шегеленген, тойтарылған. 2. Мықты, берік.

PERDAH *is. Far.* 1. Жылтырату, жылтырақ. 2. (шашты, сақалды) Қыру, алу. *perdah vurmaq* жылтырату, жалтырату.

PERDAHÇI *is.* 1. Жылтыратушы, өңдеуші. 2. *argo* Біреуді өтірік айтып сендіруші.

PERDAHLAMAK (-i) 1. Жылтырату, жалтырату. 2. *argo* Өтірік айтып сендіру. 3. *argo* Ұрсу, сөгу.

PERDE *is. Far.* 1. Перде, шымылдық. *Pencere perdesi.* Терезе пердесі. *Tiyatro perdesi.* Театр шымылдығы. 2. Қалқа, шымылдық. *Burun perdesi.* Мұрын шымылдығы. *Tahta perdesi.* Қаша, қоршау. 3. *mec.* Жамылғы, жапқыш. *Bu sözü duyunca gözlerimdeki perde kalkiverdi.* Бұл сөзді естігенде көзім шарадай ашылды. 4. *tır* (көзді) Шел басу, ақ басу. 5. *tiy.* Перде, акт. 6. Жарғақ, дабыл жарғақ (суда жүзетін құстардың) 7. *müz.* Үн; нота. *perde arkasında (veya arkasından)* білдірмей, сездірмей, жасырынып.

PERDECİ *is.* 1. Перде тігетін және сататын адам. 2. Театр шымылдығын ашып-жауып тұратын адам.

PERDELEMEK (-i) 1. Перделеу, жабу, бүркеу. 2. *mec.* Жасыру, бой тасалату.

PERDELİ *s.* 1. Перделі, перде тұтылған. 2. Жабылған, бүркелген. 3. *tır.* Көзін шел басқан, көзіне ақ түскен.

PERDELİK, -ği *s. ve is.* 1. Перделік, перде тігетін, пердеге жетерлік мата. 2. *tiy.* Бөлімнен тұратын. *İki perdelik bir*

ouun. Екі бөлімнен тұратын қойылым.

PERDE PERDE *zf.* Аздап-аздап, жай-жай, ақырын.

PERDESİ SIYRIK *s. bk. Perdesi yırtık.*

PERDESİ YİRTİK *s.* Ұятсыз, арсыз.

PERDESİZ *s.* 1. Пердесіз, перде тағылмаған. 2. Ұятсыз, арсыз, әдепсіз.

PERDESİZLİK, -ği *is.* 1. Пердесі жоқтық. 2. *mec.* Ұятсыздық, әдепсіздік.

PERENDE *is. Far.* (құс) Әуеде денесімен шырқ айналу, сальто. *Perende atmak.* сальто жасау.

PERFORMANS *is. İng.* Табыс, жетістік.

PERGEL *is. Far. mat.* Циркуль.

PERGELLEMEK (-i) Циркульмен өлшеу.

PERHİZ *is. Far.* Диета. *Ölçülü perhiz.* Дұрыс диета. 2. (христиандарда) Ораза.

PERİ *is. Far.* 1. Пері, перизат. 2. *mec.* Сұлу, тартымды әйел. *peri gibi* перизаттай, әдемі, сұлу.

PERİ HASTALIĞI *is. tıp* Қояншық, талма ауру.

PERİSKOP, -bu *s. Fr.* Перископ.

PERİŞAN *s.* 1. Шашыраңқы, бытыраңқы; ұйпалақтанған; шашылып жатқан, жиналмаған. *Perişan saçlar.* Ұйпалақтанған шаш. *Perişan oda.* Шашылған бөлме. 2. Аянышты, байғұс, сорлы. *perişan etmek.* 1) шашып тастау, ұйпалақтап тастау. 2) абыржыту, берекесін қашыру.

PERİŞANLIK, -ği *is.* Ретсіздік, тәртіпсіздік. 2. Ренжіту, қынжылту.

PERİTON *is. Fr. anat.* Қарынның көк еті.

PERİYODİK, -ği *s. Fr.* 1. Мезгіл-мезгіл, октын-октын, периодик. 2. *is* Мерзімді, периодика. *Periyodik yayın.* Мерзімді баспасөз.

PERKİ *is. Yun. zool.* Алабұға.

PERMANGANAT *is. Fr. kim.* Марганцовка.

PERON *is. Fr.* Перрон; платформа.

PERSONEL *is. Fr.* Қызметкерлер құрамы, қызмет істеушілер. *Personel kadrosu.* Қызметкерлер құрамы, штаттағы қызметкерлер саны.

- Yardımcı personel.* Қосалқы қызметкерлер.
- PERSPEKTİF** *is. Fr.* 1. Көрініс, бейне. *Perspektif görünüşü.* Көлемді сурет. 2. Перспектива. *İlerleme perspektifleri.* Даму перспективалары.
- PERŞEMBE** *is. Far.* Бейсенбі.
- PERUK**, -ğu *is. bk. Peruka.*
- PERUKA** *is. İt.* Парик, жасанды шаш.
- PERVA** *is. Far.* Үрей, қорқыныш. *pervasi olmamak* қорықпау, жасқанбау.
- PERVANE** *is. Far.* 1. Түнгі көбелек. 2. (ұшақтың, кемеңің) Қалағы, винт; жел диірменнің қанаты.
- PERVASIZ** *is.* Батыл, қорықпайтын.
- PERVASIZLIK**, -ği *is.* Батырлық, қорықпаушылық.
- PERVAZ** *is. Far.* 1. Рама, кәсек. *Pencere pervazi.* Терезе рамасы.
- PES (I):** *pes demek* мойынсұну, көну, бағыну. *pes etmek* 1) мойындау, мойынсұну. 2) берілу, жеңілу.
- PES (II)** *s. Far.* жай, бәсең, ақырын (дауыс). *pes perdeden konuşmak* 1) ақырын сөйлеу. 2) жағымпазданып, колгірсіп сөйлесу.
- PEŞİMİST** *is. Fr.* Пессимист.
- PEŞİMİZM** *is. Fr.* Пессимизм, түңілу, үмітсіздік.
- PEŞPAYE** *s. Far.* Арам, жаман ниетті.
- PEŞTİL** *is.* Пастила — жеміс қағынан жасалған кәмпит. *Kayısi pestili.* Өрік пастилласы
- PEŞ:** *peşini bırakmamak* артынан қалмау, ізіне түсу. *peşinde (veya peşinden) koşmak* артынан жүгіру, айтқанын істету үшін соңынан қалмау.
- PEŞİN** *s. ve zf. Far.* 1. Нақты, қолма-қол. *Peşin satın almak.* Қолма-қол ақшаға сатып алу. 2. Аванс ретінде. *Kirayı peşin istiyorlar.* Олар үйдің пәтер ақысын алдын-ала сұрап жатыр. 3. Күні бұрын, ерте бастан, алдын ала. *Sana peşin haber vereyim ki...* Саған күні бұрын айтып қояйын деп...
- PEŞİNAT** *is. Far. Ar.* Аванс, алдын ала төленген (ақша).
- PEŞİNATSIZ** *s.* Несиеге, қолма-қол

- ақшасы, нақты ақша бермей.
- PEŞİN CEVAP**, -bı *is.* Дайын жауап.
- PEŞİNEN** *zf. Far. Ar.* Күні бұрын, ерте бастан.
- PEŞİN SATIŞ** *is. tic.* Нақты ақшаға жасалған сауда.
- PEŞİ PEŞİNE** *zf.* Бірінің артынан бірі, бірін-бірі қуалай.
- PEŞKEŞ** *is. Far.esk.* Сыйлық, сыйлық беру. *peşkeş çekmek* 1) ысырап ету, орынсыз шашу (ақша). 2) сыйлық беру, сыйға тарту.
- PEŞKİR** *is. Far.* Салфетка.
- PEŞ PEŞE** *zf. bk. Peşi peşine.*
- PEŞİ SIRA** *zf.* Артынан, бірінен кейін бірі.
- PEŞ KEŞ** *is. Far. esk.* Сыйлық.
- PEŞ PEŞE** *zf.* Бірінің артынан бірі.
- PEŞTEMAL** *is. Far.* 1. Алжапқыш, 2. Бас орамал.
- PEŞTUCA** *öz. is.* Пушту тілі.
- PETEK**, -ği *is.* 1. Ара ұясы. 2. Балы жоқ ара ұясының рамкасы. 3. *hık.* Саз балшықтан салынған астық камбасы. 4. Радиатор. *Kalorifer peteği.* Бір орталықтан жылыту радиаторы.
- PETOGRAFİ** *is. Yun.* Петрография.
- PETROL**, -lü *is. Lat.* Мұнай. *Petrol borusu.* Мұнай құбыры. *Petrol deposu.* Мұнай сақтайтын орын. *Petrol gemisi.* Мұнай құятын кеме, танкер. *Petrol kuyusu.* Мұнай скважинасы (саңлауы).
- PETROL LÂMBASI** *is.* Керосин шамы.
- PEYDA** *s. Far.* Айқын, ашық.
- PEYDAHЛАМАК** (-i) 1. (жағымсыз немесе әдепсіз саналатын нәрсе) Алу, тауып алу, иемдену. *Kimi de kadının karnındaki çocuğun o heriften peyдахlanmış olabileceğini söylüyorlarmış.* Кейбіреулер әйелдің ішіндегі баланың сол еркектен болуы мүмкін екенін айтып жүр. 2. *tec.* Пайда болу, шығу.
- PEYDERPEY** *zf. Far.* Аз-аздап, жайлап, там-тұмдап.
- PEYGAMBER** *öz. is. Far.* Пайғамбар. *Peygamber Hazreti Muhammed.*

Хазіреті Мұхаммед Пайғамбар.
PEYGAMBER ÇIÇEĞİ *is. bot.* Көктікен.
PEYGAMBER DEVESİ *is. zool.* Дәуіт (көк шегіртке).
PEYGAMBER DİKENİ *is. bot.* Түйетікен, ошаған.
PEYK *is. Far.* 1. Спутник, серік. 2. *s.* Тәуелді, бағынышты. *Peyk devletler.* Кіріптар мемлекеттер.
PEYKE *is. Far.* Ағаш сәкі.
PEYNİR *is. Far.* Ірімшік, сыр. *Be Yaz peynir.* Сүзбе ірімшік, брынза. *Kaşar peynir.* Қой сүті ірімшігі. *Lor peyniri.* Ешкі сүтінен жасалған сүзбе ірімшік. *peynir ekmek gibi* 1) тез-тез әп-сәтте (істеу, жасау). 2) сұранысқа ие болу; табысқа жету, үлкен жетістіктерге жету.
PEYNİRCİ *is.* Ірімшік жасаушы, ірімшік қайнатушы немесе ірімшік сатушы.
PEYNİRCİLİK,-ği *is.* Ірімшік жасау, ірімшік қайнату.
PEYNİR DİŞİ *is.* Ақыл тіс.
PEYZAJ *is. Fr.* Пейзаж.
PEZEVENK,-ği *is. Far. kaba* Жеңгетай — еркекпен әйелді жақындастыратын кісі.
PEZEVENKLİK,-ği *is. kaba.* Жеңгетайлық — еркек пен әйелді жақындастыру үшін арада жүрушілік.
PIHTI *is. Far.* Ұйысқан, ұйыған сұйық. *Kan pıhtısı.* Ұйыған қан.
PIHTILAŞMAK (*nsz*) Қоюлану, қойылу.
PILI PIRTI *is.* Ескі-құсқы, қоқырсоқыр. *Şu pılı pırtıları kaldırmalı.* Бұл ескі-құсқы заттарды жиыстыру керек.
PINAR *is.* Бұлақ, көз.
PIR *is.* Пыр. *Kuş pır diye uctu.* Құс пыр етіп ұша жөнелді.
PIRILDAK,-ği *is.* Жанып-сөну арқылы белгі беретін құрал.
PIRILDAMAK (*nsz*) Жалтырау, жарқырау.
PIRİL PIRİL *s.* 1. Жалт-жұлт еткен, жарқыраған, жайнаған. 2. Айнадай, тап-таза, жалтыраған. 3. Жап-жана, су жаңа. 4. *tec.* Мінсіз, кінаратсыз.
PIRILTI *is.* Жарқыл, жарық, жарқырау.

PIRILTILI *s.* Жарқыраған, жалт-жұлт еткен, жалтыраған.
PIRLANGIÇ,-cı *is.* Зырылдауық (ойыншық).
PIRLANTA *is. İt.* 1. Бриллиант, гауһар тас. 2. *s.* Үстіне бриллиант жапсырылған. *Pırlanta yüzük.* Бриллиант жүзік. *pırlanta gibi* тап-таза, саф, қоспасыз.
PISIRIK,-ği *s.* Ұялшақ, именшек, жасқаншақ, қорқақ.
PISIRIKLIK,-ği *is.* Жасқаншақтық, именшектік, қорқақтық, жүрексіздік.
PITIRIDAMAK (*-i*) Сыбдырлау, сусылдау, суйлдау.
PITIRTI *is.* Сыбдыр, сусыл, суыл (дыбыс).
PİÇ *is. Far.* 1. Некесіз туған бала, көрдемше. 2. *tec.* Көргенсіз, әдепсіз.
PİÇ KURUSU *is. kaba* Сотқар, төртіпсіз бала.
PİÇLEŞMEK (*nsz*) Азғындау, азу, деградацияға ұшырау.
PİDE *is. Yun.* Жұқа нан — ашыған қамырды жайып үстіне жұмыртқа, тартқан ет, ірімшік т.б. қосып пісірілетін нанның бір түрі.
PİGMENT *is. Fr. biy.* Пигмент, бояу.
PİJAMA *is. İng.* Пижама.
PİKAP,-bı *is. İng.* 1. Радиола, электрлі радиоқабылдағыш. 2. Пикап — жүк және жолаушылар таситын ашық қорапты жеңіл автомобильдің бір түрі.
PİKNİK,-ği *is. Fr.* Серуен — қаладан сырт шығып сайрандау, дем алу.
PİL *is. Fr.* Батарея; батарейка.
PİLÂV *is. Far.* Палау.
PİLİÇ,-ci *is.* Тауықтың балапаны. *Çevirme piliç, piliç çevirmesi.* Істікке шаншып отқа тұтастай қақталған тауық, гриль тауық. *piliç çıkarmak* балапан басып шығару.
PİLOT *is. Fr.* Ұшқыш, пилот. *Askerî pilot.* Әскери ұшқыш. *Deneme pilot.* Сынаушы ұшқыш. *Uzay pilot.* Ұшқыш— космонавт, ғарышкер.
PİLOTAJ *is. Fr.* Ұшу өнері, пилотаж.
PİNEKLEMEK (*nsz*) 1. Қалғу, мүлгу, ұйқысырау. 2. *tec.* Бос отыру, қол

кусырып отыру.

PİNTİ *s.* Сараң, қытымыр, қарынбай.

PİNTİLEŞMEK (*nsz*) Сарандану, сараң тарту, сараң болу.

PİNTİLİK, -ği *is.* Сарандық, қытымырлық.

PİPET *is. Fr. Kim.* Пипетка.

PİPO *is. it.* (темекі тартатын) Трубка. *pipo içmek (veya çekmek)* трубка тарту (немесе шегу).

PİR *is. Far.* 1. Ақсақал, қария, қарт. 2. Діни қауымның құрушысы, жетекшісі. 3. *mec.* Белгілі бір салада тәжірибелі егде адам. 4. *zf.* Жақсылап, дұрыстап, әдемілеп. *Bir söyledi, ama pir söyledi.* Бір рет айтты, бірақ жақсылап тұрып айтты. *pir aşkına* жай, ақысыз, әшейін, тегін.

PİRAMİT, -di *is. Fr.* Пирамида.

PİRAMİTSİ *s.* Пирамида төрізді.

PİRE *is. zool.* Бүрге. *pire gibi* шапшан, епті.

PİRELENMEK (*nsz*) 1. Бүрге басы. *Kedi pirenlenmiş.* Мысықты бүрге басып кетіпті. 2. Өзінің бүргесін тазалау, бүрге іздеу.

PİRELİ *s.* Бүргелі, бүргесі бар. *Pireli yatak.* Бүргелі төсек.

PİRİNÇ, -ci (I) *is. Far. bot.* Күріш. *pirinçin taşını ayıklamak* бейнеті көп, қияншылығы мол жұмыс орындау.

PİRİNÇ, -ci (II) *is. Far.* 1. Латун, жез — мыс пен мырыш қоспасы. 2. Жезден жасалған. *Pirinç tel.* Жез сым.

PİRİNÇ PİLÂVI *is.* Күріштен басқан палау, күріш палау.

PİRZOLA *is. İt.* Жаншылған ет.

PİS *is.* 1. Лас, кірлі, ластанған. *Pis sular.* Ағынды су. *Akar su pis tutmaz.* Ағын су ластанбайды. 2. Оңбаған, жексұрын, жиренішті, сұмпайы. 3. Ұят, келіссіз, әдепсіз. *Pis ağız.* Бейпіл ауыз, көргенсіз. *Pis hastalıklar.* Жаман аурулар. *Pis lâf* Ұятсыз өңгімелер. *Pis sözler.* Ұят сөздер. 4. Шиеленісіп кеткен, шиеленіскен, былығы көп. *Pis bir iş.* Былықшылығы көп іс.

PİSBOĞAZLIK *s.* Қомағай, тамақсау, ашқа-

рақ.

PİSBOĞAZLIK, -ği *is.* Қомағайлық, ашқарактық.

PİSİN *is.* Бассейн, хауыз.

PİSİ PİSİ *is.* 1. (бала тілінде) Мысық. 2. *ünl.* Піс-піс (мысыққа айтылады).

PİSİ PİSİNE *zf.* Босқа, бекерге, құр бекер. *Pisi pisine bu kadar masraftan çıktık.* Бостан-босқа осынша шығындандық.

PİSKOPOS *is. Yun.* Епископ.

PİSLEMEK (-i) Ластап тастау, былғап тастау. *Kedi halıyı pislemiş.* Мысық кілемді ластап тастапты.

PİSLETMEK (-i) 1. Былғау, ластау, кірлету. 2. *mec.* Бүлдіру, бұзу. *Dikkat et bu işi de pisletme!* Байқа, бұл істі де бүлдіріп алма!

PİSLİK, -ği *is.* 1. Лас, былғаныш, кір. *Çocuğun yüzü gözü pislik içinde kaldı.* Баланың бет-аузы кір қожалақ. 2. Бок, нәжіс; ки, тезек. *Şu kedi pisliğini temizlesinler.* Мына мысықтың боғын тазаласын. 3. Былғаныштық, ластық, настық. *Şu mutfağın pisliğine bakın.* 5. *mec.* Мына асхананың ластығына қараңыз. 4. *mec.* Ұятсыздық, әдепсіздік, келіссіздік. 5. *mec.* Әдепсіз, жағымсыз іс немесе әрекет. *Onun pisliklerinin cezasını çekiyoruz.* Біз оның былықтарының зардабын тартып жатырмыз.

PİST (I) ünl. Пыр. (мысыққа айтылады).

PİST (II) is. Fr. 1. Ұшақтардың ұшып-қонатын алаңы. *Kalkış ve iniş pisti.* Ұшу және қону алаңы. *Kalkış pisti.* Ұшу алаңы. 2. *sp.* Жүгіретін, жүзетін жол (стадионда, бассейнде т.б.). *Koşu pisti.* Жарыс жолы. 3. Алаң. *Dans pisti.* Би алаңы.

PİSTON *is. Fr.* 1. Поршень. *Piston iteneği (kolu).* Поршень штогы, шатун. *Piston segmanları.* Поршень сақинасы. 2. *mec.* Қорғаушылық, жақтаушылық.

PİSUVAR *is. Fr.* Писсуар.

PİŞİK, -ği *is.* Тер бөртпе (көбіне баланың қолтық асты).

PİŞİRİCİ *is.* Наубайшы, нан пісіруші;

аспаз, ас пісіруші.

PIŞİRİM *s.* Бір пісірім, бір рет пісіруге жататын. *Bir pişirim pirinç.* Бір пісірімдік күріш.

PIŞİRİMLİK, -ği *is. bk. Pişirim.*

PIŞİRMEK (-i) 1. Пісіру, қайнату, ас дайындау. *Ekmek pişirmek.* Нан пісіру, нан салу. *Yemek pişirmek.* Тамақ пісіру. *Kahve pişirmek.* Кофе қайнату. 2. Күйдіру, өртеу (кірпіш т.б.) *Tuğla pişirmek.* Кірпішті күйдіру. 3. *mec.* Ұғып алу, менгеру, ұғыну, аңғару. 4. *mec.* Ақыл айту, ұқтыру, тура жолға салу.

PIŞKİN *s.* 1. Пискен, қайнаған. *Pişkin ekmek.* Пискен нан. 2. Тез пісетін, тез дайын болатын. 3. *mec.* Бетпак, арсыз, ұятсыз, ұяты кем. 4. Жылпос, жылмақай, пысық. 5. Тәжірибелі, көп көрген, басынан көпті кешірген.

PIŞMAN *s. Far.* Өкінген, опық жеген, санын соққан. *pişman etmek* өкіндіру, сан соқтыру. *pişman olmak* өкіну, опық жеу.

PIŞMANLIK, -ği *is.* Өкіну, өкініш. *pişmanlık duymak (veya getirmek)* өкіну, күйіну.

PIŞMEK (*nsz*) 1. Пісу, қайнау, қуырылу. *Kebar pişti.* Көуәп пісті. 2. Күйдірілу, өртелу (кірпіш, балшықтан жасалған ыдыстар т.б.). 3. Пісу, жетілу. (жеміс т.б.) 4. *mec.* Бір істі менгеру, игеріп кету, қыр-сырын жақсы біліп алу. 5. *mec.* Күйіп кету, қатты ыстықтау, пысынап кету (күнге).

PIYADE *is. Far. ask.* 1. Жаяу әскер. *Piyade bölüğü.* Жаяу әскер ротасы. 2. (шахматта) пешка. 3. *s. esk.* Жаяу.

PIYALE *is. Far. esk.* Шарап тостағаны.

PIYANGO *is. İt.* Лотерея. *Piyango bileti.* Лотерея билеті. *Eşya piyangosu.* Заттай лотерея.

PIYANGOCU *is.* Лотерея билетін сатушы.

PIYANGOLU *s.* Жолы болғыш, бағы бар.

PIYANİST *is. Fr.* Пианист.

PIYANO *is. İt. müz.* Фортепьяно, пианино. *Piyano çaltmak.*

Фортепьянода ойнау. *Kuyuruklu piyano.* Рояль.

PIYANOCU *is.* Пианист.

PIYASA *is. İt.* 1. Рынок. *Diş piyasa.* Сыртқы рынок. *Dünya piyasası.* Дүние жүзілік рынок. *İç piyasa.* Ішкі рынок. 2. Базар нарқы, рыноктағы баға. *Büğün piyasa yükseldi.* Бүгін базар нарқы көтерілді. *Resmî piyasa.* Рыноктағы ресми валюта құны (курсы). 3. Серуен, серуендеу. *Piyasa etmek (veya yarmak)* серуендеу, қыдыру.

PIYASA EKONOMİSİ *is. ekon.* Нарық экономикасы.

PIYAZ *is. Far.* 1. Пияз (ас қатығы). 2. Үрме бұршақ салаты. 3. *argo.* Қошамет, жарамсақтық, жағынушылық. *Benim bu piyazlara karnım tok.* Менің мұндай мақтау сөздерге қарным ток.

PIYES *is. Fr.* Пьеса.

PIYON *is. Fr.* 1. Шахматта ойынның басында қатар тізілген сегіз пешка тасы. 2. *mec.* Қолшоқпар, біреудің сойылын соғатын адам.

PIYORE *is. Fr. tip* Тіс еттерінің қабынуы, пиорея.

PIZZA *is. İt.* Пицца.

PLÂÇKA *is. Arn.* Талау, тонау.

PLÂÇKACI *is.* Талаушы, тонаушы.

PLÂJ *is. Fr.* Жағажай. 2. Құмдақ жер.

PLÂK, -ği *is. Fr.* 1. Пластинка (патефонның). *Sesi plâğa almak.* Дауысын пластинкаға жазу. 2. Металл пластинка. *plâk bozulmak argo* жалықтыру, зеріктіру.

PLÂKA *is. İt.* 1. Нөмір белгісі (автомобильдің т.б.). 2. Жазу жазылған тақтайша (көшенің аты, үйдің нөмірі т.б.). 3. Металл пластинка.

PLÂKALI *s.* Нөмір белгісі бар, нөмірлі.

PLÂKÇI *is.* Граммофон пластинкаларын жасайтын немесе сататын адам.

PLÂN *is. Fr.* План, жоспар.

PLÂN KURMAK Жоспарлау, жоспар жасау.

PLÂNLAMAK (-i) Жоспарлау.

PLÂNLANMAK (*nsz*) Жоспарлану.

PLÂNLİ *s.* 1. Жоспарлы, жоспарланған. *Plânlı çalışma.* Жоспарлы жұмыс. *Plânlı gelişme.* Жоспарлы, жүйелі даму. 2. Алдын ала ойланyp істелген, айтылған.

PLÂNÖR *is. Fr.* Планер — моторсыз қалықтап ұшатын аппарат.

PLÂNÖRCÜ *is.* Планерші.

PLÂNSIZ *s.* 1. Жоспарсыз, жоспарланбаған, жүйесіз, жобасыз. 2. *tec.* Ойланбай істелген.

PLÂNSIZ PROGRAMSIZ *s. ve zf.* Бағытбағдарсыз, жөн-жобасыз, жоспарсыз. *Bu sefer plânsız programsız hareket edelim.* Бұл жолы ешқандай бағдарлама жасамай-ақ қимылдайық.

PLÂNTASYON *is. Fr.* Плантация.

PLÂSMAN *is. Fr.* Инвестиция.

PLÂSTER *is. İng.* Бұласыр, пластырь.

PLÂSTİK, -ği *s. Fr.* 1. Пластикалық, созымды, сынбайтын. 2. *is.* Пласт-масса.

PLÂSTİK AMELİYAT *is.* Пластикалық операция.

PLÂSTİK BORU *is.* Пластмассадан жасалған құбыр.

PLÂSTİK CERRAHİ *is. bk. Plâstik ameliyat.*

PLÂSTİK TUTKAL *is.* Ағаш желімі.

PLÂTFORM *is. Fr.* Платформа.

PLÂTİN *is. Fr.* Платина.

PLÂTONİK, -ği *s. Fr.* Сырттай сүйетін, желөкпе.

PLÂZMA *is. Fr. biy.* Плазма.

PLEVRA *is. İt. Fr. anat.* Плевра.

PLÜRALİST *is. Fr. sos.* Плюралист.

PLÜRALİZM *is. Fr. sos.* Плюрализм.

PLÜTONYUM *is. Fr. kim.* Плутоний.

PODYUM *is. Fr.* Подиум.

POĞAÇA *is. İt.* Бөліш.

РОНРОН *is. İt.* Жарамсақ, жағымпаздық, қошамет. *Bazı insanlar pohpohtan hoşlanır.* Кейбір адамдар жағымпазданғанды жақсы көреді.

РОНРОНЛАМАК *(-i)* Жағымпаздану, жарамсақтану, жағыну.

POKER *is. İng.* Покер — карта ойынының бір түрі.

POLARGI *is. fiz.* Поляризатор.

POLEMİK, -ği *is. Fr.* Қақпайласу, сөзбен қағысу.

POLEMİKÇİ *is.* Сөз жарыстырушы, пікір таластырушы.

POLİÇE *is. İt.* 1. Вексель (аударылатын). 2. Полис. *Sigorta poliçesi.* Қайыпсіздендіру полисі.

POLİFONİ *is. Fr. müz.* Полифония — бірнеше дауыстың бірігіп көп дыбысты болып үндесуі.

POLİGAMIA *is. ve s. Fr.* Көп некелік, полигамия.

POLİGON *is. Fr.* Полигон. 2. *mat.* Көп бұрыш.

POLİKLİNİK, -ği *is. Fr.* Емхана, поликлиника.

POLİS *is. Fr.* 1. Полиция. *Polis müdürlüğü* Полиция басқармасы. *Polis şefi.* Полиция бастығы. 2. Полиция қызметкері.

POLİS ARABASI *is.* Полиция машинасы.

POLİS HAFİYESİ *is.* Детектив, тыңшы.

POLİSLİK, -ği *is.* Полиция қызметі.

POLİTEİZM *is. Fr.* Көп құдайға табынушылық.

POLİTİK, -ği *s. Fr.* Саяси. *Politik partiler.* Саяси партиялар.

POLİTİKA *is. İt.* 1. Саясат. *Barış politikası.* Бейбітшілік саясаты. 2. *tec.* Айлакерлік, аярлық, жылпостық.

POLİTİKACI *is.* 1. Саясатшы. 2. *s. tec.* Айлакер, аяр, жылпос.

POLONEZ *öz. is. Fr.* 1. Поляк. 2. *müz.* Полонез, поляк биі.

POLONYALI *öz. is. ve s.* Поляк.

POMPA *is. İt.* Насос.

POMPALAMAK *(-i) İt. (nsz)* 1. Насоспен тарту. *Su pompalamak.* Суды насоспен тарту. 2. *tec.* Қыздыру, қоздыру, өршіту.

PONZA *is. İt.* Пемза — тазартуға, ажарлатуға қолданылатын жеңіл, кеуек тас.

POP MÜZİK, -ği *is.* Поп-музыка.

ПОРО *is. tkz.* Бөксе, құйрық.

POPÜLARİTE *is. Fr.* Әйгілiлiк, көпшілікке белгiлi болушылық, халық арасына жайылғандық.

- POPÜLER** *s. Fr.* Аты шыққан, аты әйгілі, танылған.
- POPÜLERLİK**, -ғи *is. bk. Popülarite.*
- PORNO** *is. bk. Pornografik.*
- PORNOGRAFI** *is. Yun.* Порнография.
- PORNOGRAFIK**, -ғи *is. ve s. Fr.* Порнографиялық, анайы.
- PORSELEN** *is. İt. Фарфор.* 2. *s.* Фарфордан жасалған. *Porselen tabak.* Фарфор табак.
- PORSİYON** *is. Fr.* Бір кісілік тамақ мөлшері, сыбаға, порция.
- PORSUK (I)** *is. zool.* Борсық.
- PORSUK (II)** *s.* Тыржыған, кіржиген, әжім басқан.
- PORTAKAL** *is. Fr. bot.* Апельсин.
- PORTAKAL RENGİ** *is.* Қызғылт сары түс.
- PORTAKAL SUYU** *is.* Апельсин шырыны.
- PORTATIF** *s. Fr.* Тасымал, тасымалды, қозғалмалы. *Portatif ev.* Жиналатын үй. *Portatif karyola.* Жиналмалы төсек.
- PORTAKİZCE** *öz. is.* Португал тілі.
- PORTFÖY** *is. Fr.* 1. Әмиян. 2. *ekon.* Құнды қағаздар салынған портфель.
- PORTMANTO** *is. Fr.* Ілгіш, киім ілгіш.
- PORTMONE** *is. Fr.* Кішкене әмиян, шилан.
- POTO** *is. Fr.* Атақты Португалия шарабы.
- PORTRE** *is. Fr.* Сурет, портрет.
- PORTRECİ** *is.* Суретші, портрет жасаушы.
- POSA** *is.* Тұнба, торта, бір нәрсенің қоюы.
- POST** *is. Far.* 1. (жүні қырқылмаған) Тері. *Ayu postu.* Аю терсі. *Kaplan postu.* Жолбарыстың терісі. *Koyun postu.* Қой терісі. 2. *mec.* Мансап, қызмет орны. *Post kavgası.* Қызмет орны үшін талас. 3. *mec. esk.* (дәруіштерде) Шейх қызметі. 4. Кейбір тіркестерде “жан”, “өмір” мағынасында жұмсалады. *post vermek* өлу, қайтыс болу.
- POSTA** *is. İt.* 1. Пошта. *Posta havalesi.* Пошта арқылы жіберілген ақша. *Posta treni.* Пошта пойызы. *Koyun*

postu. 2. *ask.* Күзет орны, пункт. *Sağa sola postalar çıkarıldı.* Оңға және солға бақылау күзеті қойылды. 3. Қосшы, денщик, ординарец. *Posta, şu zarfi komutana götür.* Қосшы, мына конвертті командирге апар. 4. Ауысым; вахта. *Gece postu.* Түнгі ауысым. 5. Кез, рет, рейс. *Bu araba bütün eşyaı dört postada taşır.* Бұл машина барлық затты төрт рейсте тасып бітіреді. *Otobüs şehre günde üç posta uapar.* Автобус қалаға күнде үш рейс жасайды.

POSTACI *is.* Пошташы.

POSTAHANE *is. it. Far.* Пошта, пошта бөлімшесі.

POSTA KARTI *is.* Открытка.

POSTA KUTUSU *is.* Пошта жәшігі.

POSTAL *is. Far.* 1. Әскер етігі. 2. *mec.* Жүргінші әйел.

POSTALAMAK (-i) 1. Пошта арқылы жіберу. 2. *tkz.* Біреуді өзінен алыстату.

POSTA POSTA *zf.* Топ-топ болып, топталып, жеке-жеке.

POSTER *is. İng.* Панно, үлкен түрлітүсті фотосурет.

POŞET *is. Fr.* Нейлон дорба.

POT (I) *is.* 1. (дұрыс тігілмегеннен болатын) Бұрме, бүктесін, қисық тігіс. 2. *mec.* Мүлт кету, жаза басу, кателесу. *pot kırmak* мүлт кету; жаңылыс сөйлеу.

POT (II) *is. Alm.* Паром, сал.

POTANSİYEL *s. Fr.* Мүмкіндік шама, потенциал. *Potansiyel enerji.* Потенциалды энергия.

POTANSİYEL SUÇLU *is. ve s. huk.* Күдікті, қылмыскер.

POTASYUM *is. Fr. kim.* Калий.

POTİN *is. Fr.* Бөтенке.

POTPURİ *is. Fr. müz.* Попурри — түрлі музыка шығармаларының үзінділерінен құралған музыкалық шығарма.

POYRAZ *is. Yun.* 1. Солтүстік — шығыстан соққан жел, борей. 2. Солтүстік жақ. *Bu oda poyraza karşı.* Бұл бөлме солтүстікке қарайды.

POYRAZLAMAK (*nsz*) (солтүстік желі)
Есу, соғу.

POZ *is. Fr.* 1. Дене тұрысы, қалпы, кейіп. 2. (фото) Аппаратқа түсіру уақыты. *poz vermek* суретке түсерде денені белгілі бір қалыпта ұстау.

POZİSYON *is. Fr.* Күй, қалып; позиция.

POZİTİF *s. Fr.* Оң, дұрыс, жағымды, болымды.

PÖRSÜK *s.* Босаң, божыраған.

PÖRSÜMEK (*nsz*) Тыржию, тырысып-бырысу, әжімдену.

PÖSTEKİ *is. Far.* Кой не ешкі терісі.

PRAGMACI *s. fel.* Прагматик.

PRAGMACILIK,-ğ *is. fel.* Прагматизм.

PRAGMATİZM *is. Fr. bk. Pragmacılık.*

PRANGA *is. İt. esk.* Бұғау, кісен. *pran-gaya vurmak* кісендеу, бұғау салу.

PRATİK,-ğ *is. ve s. Fr.* 1. Практика. *Pratik değeri olmak.* Практикалық құны болу. *Pratik faydası.* Практикалық жағынан пайдасы. 2. *s.* Қолайлы, үнемді; епті, икемді.

PRATİSYEN *is. Fr.* Тәжірибелі, практик.

PREFABRİKASYON *is. Fr.* Жиналатын, құрастырылатын үй, кеме т.б.

PREFABRİKE *s. Fr.* Жиналмалы, құрастырылатын, алдын ала дайындалған (үй, т.б.).

PRENS *is. Fr.* Ханзада, принц.

PRENSE *is. Fr.* Ханша, хан қызы, ханшайым.

PRENSİP,-bı *is. Fr.* Принцип, ұстаным. *Prensip sahibi.* Принципті адам.

PRES *is. Fr.* Пресс, қыспақ. *Hidrolik pres.* Гидравликалық пресс.

PRESLEMEK (*-i*) Престеу, қысу.

PRESTİJ *is. Fr.* Мәртебе, қадір, бедел.

PREVANTORYUM *is. Fr.*
Профилактикторий.

PREZANTASYON *is. İng.* Ұсыну, көрсету.

PRİM *is. Fr.* Премия, марапат, ақшалай немесе материалдық көтермелеу.

PRİMİTİF *s. Fr.* Қарапайым, жабайы, дөрекі.

PRİNTER *is. İng.* Принтер.

PRİZ *is. Fr.* Штепсель, розетка.

PRİZMA *is. Yun. mat.* Призма.

PROBLEM *is. Fr. mat.* 1. Есеп. *Geometri*

problemi. Геометриялық есеп. 2. Мәселе, проблема. 3. *s. tec.* Проблемалық, тәлім-тәрбиеге оңай көне қоймайтын. *Problem çocuk.* Қиын бала.

PROBLEMLİ *s.* Проблемалық, күрделі, қиын.

PRODÜKSİYON *is. Fr. Yun.* 1. Өндіріс, жасап шығару. 2. Өнім, бұйым.

PRODÜKTİVİTE *is. Fr.* Өнімділік.

PRODÜKTÖR *is. Fr. sin. ve TV.* 1. Продюсер. 2. *tic.* Өндіруші.

PROFESÖR *is. Fr.* Профессор.

PROFESYONEL *s. Fr.* Кәсіпқой, профессионал.

PROFESYONELLEŞMEK (*nsz*) Кәсіптену, мамандану, машықтану.

PROFİL *is. Fr.* 1. Профиль, пішін, көрініс. 2. Профиль, қырынан қарағандағы көрініс.

PROGRAM *is. Fr.* 1. Бағдарлама, бағыт-бағдар, жоспар; кесте. *Program çizmek.* Бағдарлама жасау. *Ders programı.* Сабақ кестесі. 2. Бағдарлама, программа (компьютердің).

PROGRAMCI *is.* Программалаушы.

PROGRAMLAMAK (*-i*) Бағдарлама жасау, бағдарлама түзу, программалау.

PROJE *is. Fr.* Жоба, нұсқа.

PROJECİ *is.* Жобалаушы, жобасын жасаушы.

PROJEKTÖR *is. Fr.* Проектор.

PROLETARYA *is. Fr.* Пролетариат.

PROLETER *is. Fr.* Пролетар.

PROLOG *is. Fr.* Пролог, алғы сөз, кіріспе бөлім.

PROPAGANDA *is. İt.* Насихат, үгіт. *propaganda yapmak* насихат жүргізу.

PROPAGANDACI *is. İt.* Насихатшы.

PROSEDÜR *is. Fr.* Бір істі орындау, атқару тәртібі, орындау түрі, процедура.

PROSES *is. Lat.* Процесс, жүріс.

PROSTAT *is. Fr. anat.* 1. Простат. 2. *tip* Простатит.

PROTEİN *is. Fr. kim.* Протеин.

PROTESTAN *öz. is. Fr.* Протестант.

PROTESTANLIK, -ğ*ı* *öz. is.* Протестанизм.
PROTESTO *is. İt.* Наразылық, қарсылық.
PROTEZ *is. Fr.* Протез. *Diş protezi.* Тіс протезі.
PROTOKOL, -l*ü is. Fr.* Хаттама, мәжіліс хат, протокол.
PROTOTİP *is. Fr.* Прототип, түп тұлға.
PROVA *is. İt.* 1. Сынау, байқау. 2. Репетиция, жаттығу. 3. Өлшеу, шақтап көру (тігіншіде). 4. Корректур, басылып жатқан кітап, газеттің қателерін түзеу. *prova yapmak* 1) сынау, байқау. 2) жаттығу жүргізу. 3) (киімді) өлшеу, шақтап көру.
PROVOKASYON *is. Fr.* Арандату, арандатушылық әрекет, азғыру.
PROVOKATÖR *is. ve s.* Арандатушы; азғырушы.
PROVOKE: *PROVOKE ETMEK* арандату; азғыру.
PRÖMIYER *is. Fr.* Премьера.
PSİKİYATR *is. Fr. tıp* Психиатр.
PSİKİYATRİ *is. Fr. tıp.* Психиатрия.
PSİKOLOG *is. Fr.* Психолог.
PSİKOLOJİ *is. Yun.* Психология.
PSİKOPAT *s. Fr. tıp* Жүйке ауруына шалдыққан.
PSİKOTERAPİ *s. Fr. tıp* Психотерапия.
PSİKOZ *s. Fr. psikol.* Психоз — елегізіп, есаланданып ауыру.
PUAN *is. Fr.* Ұпай. *puan almak (veya kazanmak)* ұпай жинау.
PUANLAMAК (-i) Бағалау, баға беру.
PUDİNG *is. İng.* Пудинг.
PUDRA *is. Fr.* Опа, пудра.
PUDRALAMAК (-i) Опалау, бетіне опа жағу.
PUFLAMAК (nsz) Ентігіп дем алу, алқыну, демігу.
PUHU *is. zool.* Үкі (құс).
PUL *is. Far.* 1. Марка. *Posta pulu.* Пошта маркасы. *Damga pulu.* Гербті марка. 2. Киімге әшекей ретінде тағылатын жылтырақ. 3. Балықтың қабыршағы.
PULAT, -du *is. Far. esk.* Құрыш.
PULCU *is.* Марка сатушы. 2. Филателист, марка коллекциясын жинаушы.

PULCULUK, -ğ*u is.* Марка коллекциясын жинау.
PULLAMAК (-i) 1. Үстіне марка жапсыру. *Zarfi pulladı.* Конвертке марка жапсырды. 2. (киімді) Жалтырақпен әшекейлеу.
PULLUK, -ğ*u is. Alm.* Соқа.
PUMA *is. İsp.* Пума, тау арыстаны.
PUMBA *s.* Көпсітілген, үрпитілген, қампайтылған. *Pumba yastıklar.* Көпсітілген жастықтар.
PUNTO *is. İt.* Шрифт, әріп мөлшері. *Sekiz punto.* Сегіз шрифтпен жазылған әріп.
PUNTOLU: *İpi puntolu.* Үлкен әріпті. *Küçük puntolu.* Кіші әріпті.
PURO *is. İt.* 1. Сигара, ораулы жуан шылым.
PUS *is.* 1. Жеңіл тұман. 2. Ағаштардағы мүк.
PUSAT *is.* 1. Құрал-сайман. 2. Қару-жарақ. 3. *hık.* Киім я киім тігетін мата.
PUSET *is. Fr.* Нәрестенің жиналмалы арбасы.
PUSLANMAК (nsz) Булану, бу басу (терезе т.б.).
PUSLU *s. 1.* Тұманды, бұлыңғыр. 2. Буланған.
PUSMAК, -ar (nsz) Тығылу, жасырыну.
PUSU *is.* Торуыл. *pusuya düşmek* торуылға кездесу.
PUSULA (I) *is. İt.* Компас. *Pusula ibresi (iğnesi)* Компас тілі. *pusulayı şaşırmak* абыржу, сасып қалу.
PUSULA (II) *is. İt.* 1. (үстіне қысқа бір жазу жазылған) Бір жапырақ қағаз, қысқа хат. 2. Квитанция.
PUŞT *is. Far. kaba* Педераст (боқтық).
PUT (I) *is. Far.* (табынатын) Пүт; кумир, идол. 2. Крест.
PUT (II) Ширатылған жібек жіп.
PUTPEREST *is. Far.* Пүтқа табынушы.
PUTPERESTLİK, -ğ*ı is.* Пүтқа табынушылық.
PÜF *ünl.* Үф— үрлегенде шығатын дыбыс. *Püf demek.* Үрлеу, үф деп, ауыздан жел шығару.
PÜFLEMEK (-i) 1. Үрлеу, үру. 2. Үріп өшіру, сөндіру.

PÜF NOKTASI *is.* (бір істің) Ең негізгі, маңызды, нәзік жері.

PÜNEZ *is. Fr.* Кнопка, жалпақ басты кішкене шеге.

PÜRÇEKLİ *s.* Бұйра (шаш).

PÜRE *is. Fr.* Пюре. *Patates püresi.* Картоп пюresi.

PÜREN *is. hlk. bot.* Аршагүл.

PÜRİZM *s. ve is.* Пуризм – тілді кірме сөздерден арылтып, олардың орнына келсін, келмесін ана тіліндегі төл сөздерді қолдануға тырысушылық.

PÜRMEĻĀL *s. Far. Ar.* Қайғылы, мұнды.

PÜRNEŞE *s. Far. Ar.* Көңілді, шаттықты.

PÜRTÜK, -ğü *is.* Тегіс емес, ойлы-қырлылық, кедір -бұдырлылық.

PÜRTÜKLÜ *s.* Ойлы-қырлы, кедір-бұдырлы.

PÜRÜZ *is.* 1. Кедір-бұдырлық, ойлы-қырлылық; ақау, кемісті. 2. *tec.* Бөгет, кедергі.

PÜRÜZLÜ *s.* 1. Кедір - бұдырлы, тегіс

емес. 2. Қырылдаған, қарлыққан (дауыс). 3. *tec.* Қиын, шиеленіскен (іс, жағдай).

PÜSKÜL *is.* Шашақ, шок.

PÜSKÜLLÜ *s.* Шашақтық, шашақталған.

PÜSKÜRMEK (-i) 1. Шашырату, бұрку. 2. (жанартау) Лава ату, шығару. 3. *tec.* Ашуға булығы, ашуға міну.

PÜSKÜRTEÇ, -ci *is.* Бүріккіш, сепкіш.

PÜSKÜRTMEK (-i, -e) 1. Қуып тастау, шегіндіріп тастау. *Düşmanı geri püskürtmek.* Дұшпанды кейін шегіндіру. 2. Шашырату, шашу, себу.

PÜSKÜRTÜ *is. jeol.* Лава, жанартаудан аталып шығатын отты сұйық балқыма.

PÜSKÜRÜK, -ğü *s. jeol.* Жанартаудан пайда болған.

PÜSÜR *is. Yun.* 1. Беймаза адам, мазасыз адам. 2. Жалқау. 3. *hlk.* Шатасқан, ұйысқан (жіп, шаш т.б.). 4. Шиеленіскен, шешуі қиын іс.

R

R, r – түрік әліпбиінің жиырма бірінші әрпі.

RAB, -bbi *öz. is. Ar.* Тәңір, құдай, алла-тағала.

RABBANĪ *s. Ar. esk.* 1. Құдай берген. *İlhamı rabbanı.* Құдай берген кәсіп. 2. Тақуа, діндар.

RABBENA *is. Ar. esk.* Тәңір, тәңірім. *rabbena hakkı için* құдай алдында ант етемін! құдай ақы.

RABITA *is. Ar.* 1. Бау, тізбек. 2. Байланыс, қарым-қатынас. *Dostluk rabıtası.* Достық қарым-қатынас. 3. Байланыстылық. 4. Тәртіп, жөн.

RABITALI *s.* 1. Мінсіз, мүлтіксіз, жөні түзу. *Rabıtalı bir ev.* Тәп-тәуір үй. 2. Салмақты, байсалды, сөзі түзу.

RADAR *is. İng.* 1. Радар, радиолокатор. 2. *mec.* Сезу, интуиция.

RADDE *is. Ar.* Дәреже. *Bir raddeye kadar.* Белгілі бір дәрежеге дейін.

RADDELERİNDE *zf.* Шамасында, жуық шамамен. *Ertesi sabah on iki raddelerinde kalkar.* Ертесі күн таңертең сағат он екілерде тұрады.

RADİKAL,-li *s. Fr.* 1. Радикалды. 2. *is. ve s.* Радикал, батыл әрекетті қолдаушы.

RADON *is. Lât. kim.* Радон (радиоактивті элемент).

RADYASYON *is. Fr. fiz.* Радиация, күшті сәуле.

RADYATÖR *is. Fr.* Радиатор.

RADYO *is. Fr.* 1. Радио. *Radıoyu açmak.* Радионы қосу. *Radıyo bađlantısı.* Радиобайланыс, радиоқатынас. 2. Радиостанция.

RADYOAKTİF *s. Fr. fiz.* Радиоактивтілік, радиоактивті.

RADYOAKTİFLİK,-đi *is.* Радиоактивтілік.

RADYO EVİ *is.* Радиоорталық.

RADYO GAZETESİ *is.* Радиогазет.

RADYOGRAM *is. Fr.* Радиограмма, радио арқылы берілетін телеграмма.

RADYO İSTASYONU *is.* Радиостанция.

RADYOTELEFON *is. Fr.* Радиотелефон.

RADYOTELGRAF *is. Fr.* Радиотелеграф.

RADYO TERAPİ *is. Fr. fiz. ve tıp* Радиотерапия.

RADYO YAYINI *is.* Радиохабар.

RADYUM *is. Fr. kim.* Радий.

RAF *is. Ar.* Сөре, сәкі.

RAFADAN *s.* Шала пісірілген (жұмыртқа).

RAFİNAJ *is. Fr.* Тазарту, тазалау.

RAGBİ *is. bk. Rugby.*

RAĞBET *is. Ar.* 1. Ынтық болушылық, әуес болушылық, көңілі ауушылық, қызығушылық. 2. Әйгілілік, көпшілікке ұнау, мадақталу. *Buna artık rađbet yok.* Қазір бұл көпшіліктің көңілінен шықпайды, қазір бұған сұраныс жоқ. *Onun yazdıkları bugünlerde çok rađbette.* Қазіргі таңда оның шығармалары өте әйгілі.

RAĞBETLİ *s.* Көпшілікке ұнайтын, көпшіліктің көңілінен шығатын; сұранысқа ие.

RAĞBETSİZ *s.* Әйгілі емес, көп тарамаған; қажет етілмейтін, сұраныс жоқ.

RAĞMEN *e. Ar.* Қарамастан, қарамай-ақ; бола тұрса да. *Bütün çabalarına rađmen.* Жанын салып тырысқанына қарамастан.

RAHAT *is. Ar.* 1. Дамыл, маза, тыныштық. 2. *s.* Жайбаракат, алаңсыз, тыныш. 3. Жайлы, ыңғайлы, қолайлы. *Rahat bir oda.* Жайлы бөлме. 4. *zf.* Тыныш, жеңіл, оңай; еркін, өз еркінше. *rahat bıraktımak (veya vermemek)* мазасын алу, мазалау, дамыл бермеу. *rahatını bozmak* мазасын алу.

RAHATÇA *s. ve zf.* Жайлы, ыңғайлы, қолайлы.

RAHATLAMAK *(nsz)* Тыныштану, көңілі жайлану; жеңілдеп қалу.

RAHATLIK,-đi *s.* 1. Тыныштық, дамыл, маза. 2. Ыңғайлылық, қолайлылық.

РАНАТ РАНАТ *zf.* Емін еркін, қалауынша, керегінше.

РАНАТСИЗ *s.* 1. Мазасыз, тынышсыз, үрейлі. 2. Ыңғайсыз, жайсыз, қолайсыз. *Bu sandalye rahatsız.* Бұл орындық жайсыз. 3. Науқас, сырқатты, мазасы жоқ. *Ne o, rahatsız misiniz?* Не болды, ауырып тұрсыз ба?

РАНАТСИЗЛАНМАК (*nsz*) Ауыру, денсаулығы болмау, мазасы қашу.

РАНАТСИЗЛАŞМАК (*nsz*) *bk.* *Rahatsızlanmak.*

РАНАТСИЗЛИК *is.* 1. Аландау, абыржу, маза кету. 2. Нашар күй, сырқатты хал, мазасы болмау. *rahatsızlık duymak* мазасыздану, тынышсыздану, аландау. *rahatsız vermek* тынышын алу, маза бермеу.

РАНИБЕ *is.* *Ar.* Монах әйел.

РАНИМ, -hmi (I) *is.* *Ar. anat.* Жатыр.

РАНИМ (II) *s.* *Ar. esk.* Қорғайтын, мархабатты, рақымды, жаны ашитын.

РАНИР, -bi *is.* *Ar.* Монах.

РАНАМ *is. ve s.* *Ar.* Қайырымды, мейірімді, рақымды.

РАНАМЕТ *is.* *Ar.* 1. Күнәсін кешу, рақым ету, рақым көрсету; қайырымдылық, мейірімділік. 2. *hık.* Жаңбыр.

РАНАМЕТЛІ *s.* Марқұм. *rahmetli olmak* өлу, қайтыс болу.

РАНАВАН *is.* *Far.* 1. Жорға жүріс. 2. Жорға ат.

РАКАМ *is.* *Ar. mat.* 1. Сан, цифр. 2. Мөлшер, сан.

РАКАМЛИ *s.* 1. Саңдық, цифрлы. *İki rakamlı sayılar.* Екі таңбалы сандар. *Tek rakamlı sayılar.* Бір қатарлы сандар.

РАКАЕТ *is.* *Fr. sp.* Ракетка.

РАКИ *is.* *Ar.* Арақ, анис қосылған арақ.

РАКИ АЛЕМІ *is.* Арақ-шарап ішіп көңіл көтеру.

РАКИМ *is.* *Ar.* Теңіз деңгейінің үстіндегі биіктік.

РАКИБЕ *is.* *Ar.* Бәсекелес, бақталас (әйел).

РАКИР, -bi *s.* *Ar.* Бәсекелес, бақталас, жарыстас.

РАКИПЛИК, -ği *is.* Бәсекелестік, бақталастық.

РАККАС *is.* *Ar.* Маятник, тіл.

РАМАЗАН *is.* *Ar.* Ораза — мұсылман жыл есебі бойынша тоғызыншы ай.

РАМАЗАН БАЙРАМИ *is.* Ораза айт.

РАМПА *is.* *İt.* Платформа (жүк тиейтін биіктеу алаң).

РАМПАЛАМАК (*nsz*) (кеме) Тақалып тоқтау, айлақтау.

РАНАДЕВУ *is.* *Fr.* Жолығу, кездесу. *randevu almak* кездесу, жолығу үшін алдын ала уақыт белгілеу.

РАНАДЕВУ ЕВІ *is.* Ашынажай.

РАНАДЕВУЛАŞМАК (*nsz*) Жолығысу, кездесу үшін алдын ала күнін, уақытын белгілеу.

РАНДИМАН *is.* *Fr.* Өнімділік; рентабельділік; кірістілік, пайдалылық.

РАНДИМАНЛИ *s.* Өнімді, өндіргіш; түсімді.

РАНТ *is.* *Fr. ekon.* Рента.

РАНТАБИЛИТЕ *is.* *Fr. ekon.* Кірістілік, түсімділік, пайдалылық.

РАНЗА *is.* *Fr.* Кереует, койка — бірінің үстіне бірі құрылған жататын орын.

РАПОР *is.* *Fr.* 1. Мәлімдеме, есеп, рапорт. 2. Мәлімет. *Hava raporu.* Ауа райы туралы мәлімет. 3. *tıp.* Медициналық анықтама, бюллетень. *Dört günlük rapor aldı.* Ол төрт күнге дәрігерлік анықтама алды.

РАПОРКУ *is.* Мәлімдеме жасаушы, мәлімдеме беруші.

РАПОРЛАМАК (-i) Мәлімдеме беру, есеп беру.

РАПОРТОР *is.* *Fr.* 1. Түсінік беруші, комментатор. 2. Референт.

РАПАДАК *zf.* Кенет, күтпегенде, қапыда.

РАПИҮЕ *is.* *Ar.* Бүркеншікті шеге, кнопка.

РАСАТ, -dı *is.* *Ar.* Бақылау, байқау.

РАСАТЧИ *is.* Бақылаушы, байқаушы.

РАСАТНАНЕ *is.* *Ar. Far.* Обсерватория.

РАСТГЕЛЕ *s.* *Far.* 1. Әркім, кім көрінген. 2. *zf.* Шамалап, жобалап; қалай болса солай.

RASTGELİŞ *is.* Кездейсоқтық, кездейсоқ.

RASTLAMAK *(-i)* 1. Кездесіп қалу, ұшырасу, жолығып қалу. 2. Тию, тигізу, тигізе ату. *Taş cama rastladı.* Тас өйнекке тиді.

RASTLANTI *is.* Кездейсоқтық; тура келу, тура келіп қалу, кездесіп қалу.

RASYON *is.* Рацион.

RASYONALİST *is. Fr.* Рационалист.

RASYONALİZM *is. Fr.* Рационализм.

RASYONEL s. *Fr.* Рационалды, орынды, ұтымды.

RASYONELLEŞTİRMEK *(-i)* Рационализациялау, жетілдіру, жақсарту тусу.

RASYONEL SAYI *is. mat.* Рационал сан.

RAŞE *is. Ar.* Дірілдеу, қалтырау.

RAŞELENMEK *(nsz)* Дірілдеу, қалтырау (қорқудан т.б.).

RAŞI *is. Ar.* Пара беруші.

RAŞİTİZM *is. Fr. tp.* Рахит.

RATING *is. İng.* Рейтинг.

RAUNT, -du *is. İng.* Паунт.

RAY *is. İng.* Рельс, теміржол, рельсті жол.

RAYIÇ, -ci *is. Ar.* Бір тауардың базардағы сатылу бағасы.

RAYİHA *is. Ar. esk.* Хош иіс.

RAZI s. *Ar.* Риза, разы; қанағаттанған. *razı olmak* келісу, кону, ризаласу.

REAKSIYON *is. Fr.* Реакция.

REAKTÖR *is. Fr. fiz.* Реактор. *Atom reaktörü.* Атом реакторы.

REALİST *is. ve s. Fr.* Реалист.

REALİTE *is. Fr.* Нақтылық, шындық.

REALİZM *is. Fr.* Реализм.

RECEP, -bi *is. Ar. esk.* Раджаб — қасиетті үш айдың біріншісі, мұсылман күнтізбесінің жетінші айы.

RECİM, -cmi *is. Ar. esk.* Таспен ұрып соққыға жағу.

RECMETMEK *(nsz) Ar. T. esk.* Таспен ұрып өлтіру.

REÇEL *is. Far.* Тосап, қайнатпа. *Kayısı reçeli.* Өрік тосабы, өрік қайнатпасы.

REÇETE *is. İt. 1.* Рецепт. 2. *mec.* Әдіс, тәсіл, жол.

REÇİNE *is. İt.* Шайыр, ағаш шайыры.

REÇİNELİ s. Шайырлы.

REDAKSİYON *is. Fr.* Редакциялау.

REDAKTÖR *is. Fr.* Редактор.

REDDETMEK *(-i) Ar. T. 1.* Қабыл алмау, қабылдамау, кейін қайтару. *Kendisine evlenme teklif ettim, reddetti.* Оған үйленуге ұсыныс жасадым, қабыл алмады. 2. (біреуді өзінің отбасының мүшесі ретінде) Мойындамау, қабылдамау.

REDÜKSİYON *is. Fr.* Редукция.

REEL s. *Fr.* Шын, нақты іске асатын.

REFAH *is. Ar.* Молшылық, береке.

REFAKAT, -ti *is. Ar. 1.* Бірге жүру, еріп жүру, қасында болу. 2. *müz.* Сүйемелдеу, үн қосу.

REFAKATÇI *is.* Ауруды бағушы.

REFARANDUM *is. Lât.* Референдум.

REFARANS *is. Fr.* Мінездеме, сипаттама; кепілдемелік хат.

REFİK *is. Ar. esk. 1.* Дос, жолдас. 2. Күйеу, ер, жұбай.

REFİKA *is. Ar. esk.* Зайып, жұбай, жар.

REFLEKS *is. Fr. biy. ve psikol.* Рефлекс.

REFLEKTÖR *is. Fr.* Рефлектор.

REFORM *is. Fr.* Реформа, қайта құру, жаңадан жасау.

REFORMCULUK, -ğu *is.* Реформалау, реформа жасау.

REGLÂN *is. İng. 1.* Реглан пальто — иығы, жеңі тұтас пішілген пальто. 2. Реглан жең.

REGRESYON *is. Fr.* Регресс.

REGÜLÂTÖR *is. Fr.* Реттеуіш.

REHABILİTASYON *is. Fr. tp.* Емдеу, сауықтыру.

REHAVET *is. Ar.* Әлсіздік, босандық, әлсірегендік. *rahavet çökmek (veya basmak)* босансу, әлсіреу, ұйқысы келу.

REHBER *is. Far. 1.* Гид, экскурсия жасатушы. 2. *mec.* Анықтама, анықтағыш, жол көрсеткіш.

REHBER ÖĞRETMEN *is.* Репетитор.

RENİN *is. Ar.* Кепіл, залог. *rehine koymak* кепілге қою, кепілге қалдыру.

RENİNE *is. Ar.* Кепіл ретінде тұтқындалған адам, кепілге ұсталған адам.

REİS *is. Ar.* Бас, басшы. *Aile reisi.* Отбасы отағасы. *Belediye reisi.* Қала әкімі.

REİS BEY *is.* Төраға.

REİSİCUMHUR *is. Ar.* Елбасы, президент.

REJİM *is. Fr.* 1. Режим, мемлекеттік құрылыс. *Demokratik rejim.* Демократиялық режим. 2. Режим, диета. *Süt rejimi.* Сүт диетасы. *rejim yarmak* режим (диета) сақтау.

REJİSÖR *is. Fr.* Режиссер.

REKABET *is. Ar.* Бәсеке, жарыс. *rekabet etmek* бәсекелесу, жарысқа түсу.

REKABETÇİ *is.* Бәсекелес, жарысқа түсуші.

REKÂT *is. Ar.* Рәкәт – намаздың төрт міндетті шарттан тұратын бөлімі.

REKLÂM *is. Ar.* Жарнама. *reklâm etmek* жарнамалау, жариялау.

REKLÂMCI *is.* Жарнама жасаумен айналысатын адам.

REKLÂM LEVHASI *is.* Жарнама тақтасы.

REKOLTE *is. it.* Өнім, астық өнімі, түсім.

REKONSTRÜKSİYON *is. Fr.* Реконструкция, қайта құру.

REKOR *is. İng.* Рекорд. *rekor kırmak* рекорд жаңарту.

REKORTMEN *is. İng.* Рекордсмен.

REKTÖR *is. Fr.* Ректор.

REKTÖRLÜK, -ğü *is.* 1. Ректордың қызметі. 2. Ректорат.

REKTUM *is. Lât. anat.* Тік ішек.

RENCİDE *s. Far. esk.* Өкпелеген, ренжіген. *rencide olmak* өкпелеу, көңілі қалу.

RENÇPER *is. Far.* 1. Дикан, егінші. 2. Күндік жұмысшы, батырақ.

RENDE *is. Far.* 1. Сүргі, қырғы. 2. Үккіш, терка. 3. Үгінді, үгітілген зат. *Havuç rendesi.* Үгітілген сәбіз.

RENDELEMEK (-i) 1. Сүргілеу, қыру. *Tahtayı rendelemek.* Тақтайды сүргілеу. 2. Үккіш.

RENGÂRENK, -ğı *s. Far.* Түрлі-түсті, әр түрлі, түрлі-түрлі, әр алуан.

RENK, -ğı *is. Far.* Түс, рең, түр; бояу, сыр. *renği atmak (kaçmak veya uçmak)*

1) оңу, оңып кету. 2) бозару, өңі кашу, құп-қу болып кету.

RENKÇİ *is.* Колорист.

RENK KÖRLÜĞÜ *is. tıp.* Дальтонизм – көздің қызыл, қызғылт, көк, көкшіл түстерді айыра алмайтын ауруы.

RENKLEMEK (-i) Бояу, өң беру, түр беру.

RENKLENDİRMEK (-i) 1. Бояу, өң беру. 2. *tec.* Жандандыру, қыздыру; көңілдендіру.

RENKLİ *s.* 1. Түрлі-түсті 2. *tec.* Әсерлі, көркем, қызықты. *Renkli film.* Түрлі-түсті фильм.

RENKLİLİK, -ğı *is.* Түрлі-түстілік.

RENKLİ TELEVİZYON *is.* Түрлі-түсті телевизор.

RENKÖLÇER *is. fiz.* Колориметр.

RENK RENK *s.* Түрлі-түсті, әр алуан, түрлі-түрлі.

RENKSİZ *s.* 1. Түссіз, түсі жоқ; өңі кашқан, солғын. 2. Өңсіз, сүренсіз, қызықсыз.

RENKSİZLİK, -ğı *is.* 1. Түссіздік, реңсіздік. 2. Сүреңсіздік, өңсіздік.

RENKTAŞ *is. ve s.* Түстес, бір түске жататын, реңдес.

RENKTAŞLIK, -ğı *is.* Түстестік, бір түске жатушылық.

RENK YUVARI *is. astr.* Хромсфера – күн атмосферасының бір қабаты.

REORGANİZASYON *is. Fr.* Қайта ұйымдастыру, қайта құру.

REPERTUAR *is. Fr.* Репертуар.

REPLİK, -ğı *is. Fr. tiy.* Ілікпе сөз, реплика.

REPRODÜKSİYON *is. Fr.* Репродукция, көшірмесін жасау.

RESEPSİYON *is. Fr.* 1. Қабылдау. 2. Регистратура, тіркейтін бөлім.

RESEPTÖR *is. Fr. fiz.* (радио) Қабылдағыш.

RESİM, - smi *is. Ar.* 1. Сурет. *Resmi çizmek.* Суретін салу. 2. Кескіндеме, сурет салу. *Resim defteri.* Сурет салатын дәптер. 3. Сызба, чертеж. 4. Сурет, фотография. *Resim çekmek.* Суретке түсіру. 5. *huk.* Салық. *Gümrük resmi.* Кеден салығы. 6.

- Рәсім, ашылу салтанаты. 7. Ресмилік, ресми тәртіп.
- RESİMCİ** *is.* 1. Фотограф, суретке түсіруші. 2. Сурет пәнінің мұғалімі. 3. Үй қабырғасына салынатын көркемсурет.
- RESİMLEMEK** *(-i)* Суреттермен әшекейлеу, (кітапты т.б.).
- RESİMLİ** *s.* Суретті, иллюстрациялы.
- RESİMLİK, -ği** *is.* 1. Сурет қоятын рамка. 2. Альбом.
- RESİM YAZI** *is.* 1. Пиктография, суретті жазу. 2. Иероглифика.
- RESMEN** *zf. Ar.* 1. Ресми түрде. 2. Үзілді-кесілді, қатан.
- RESMÎ** *s. Ar.* 1. Мемлекеттік, мемлекетке қатысты. 2. Ресми. *Resmî gazete.* Ресми газет, үкіметтік ресми баспасөз орны. *Gayri resmî.* Бейресми, ресми түрде емес.
- RESMÎ DİL** *is.* Мемлекеттік тіл.
- RESMÎ ELBİSE** *is.* 1. Формалы киім, униформа. 2. Парад формасы.
- RESMİKABUL, -lû** *is.* Ресми қабылдау.
- RESMİLİK, -ği** *is.* Ресмилік.
- RESMÎ NİKÂH** *is.* Занды неке.
- RESMİYET** *is. Ar. bk. Resmîlik*
- RESSAM** *is. Ar.* Суретші. *Kitap ressamı.* Кітапты суреттермен көркемдеуші.
- RESSAMLIK, -ği** *is.* 1. Сурет салушылық, сурет салумен айналысушылық. 2. Сурет салу өнері.
- RESTORAN** *is. Fr.* Мейрамхана, ресторан.
- RESTORASYON** *is. Fr. mim.* Қалпына келтіру.
- RESTORE** *s. Fr. mim.* Қалпына келтірілген. *restore etmek* қалпына келтіру, жөндеу.
- RESUL, -lû** *is. Ar. esk.* Алланың елшісі, пайғамбар.
- REŞİT, -di** *s. Ar. huk. esk.* Көмелетке толған. *reşit olmak* көмелетке толу.
- RET, -ddi** *is. Ar.* Қабылдамау, кейін қайтару. *Evâtluktan ret.* Ата-ана құқығынан айыру.
- RETORİK, -ği** *is. Fr. ed.* Шешендік өнері, риторика.
- REVİZE:** *revize etmek* тексеру жүргізу.
- REVOLVER** *is. İng.* Тапанша, револьвер.
- REY** *is. Ar. esk.* 1. Сайлау дауысы. 2. Пікір, көзқарас.
- REYE** *s. Fr.* Жолақ, жол-жол.
- REYHAN** *is. Ar. bot.* Райхан, базилик.
- REYON** *is. Fr.* Бөлім (дүкенде). *Ayakkabı reyonu.* Аяккіім сататын бөлім.
- REYTING** *is. İng.* Рейтинг.
- REZALET** *is. Ar.* 1. Ұят, маскара. 2. Жанал., ұрыс-керіс. *rezalet çıkarmak* жанжал шығару.
- REZEDE** *is. bot.* Шашақгүл, резеда (хош иісті гүл).
- REZERV** *is. Fr.* Резерв, қор.
- REZERVASYON** *is. Fr.* Брондау, орын бөлу, алдын ала орын алып қою (ұшақ, қонақ үй т.б.).
- REZERVUAR** *is. Fr.* (дәретханада) Су ағызатын бачок.
- REZİDANS** *is. Fr.* Резиденция.
- REZİL** *s. Ar.* Маскара қылатын, ұятты. *rezil etmek* маскаралалу, сөгү, қорлау. *rezil olmak* маскара болу, ұятқа қалу.
- REZİLLİK, -ği** *is. Ar.* 1. Маскара, маскара болу. 2. Жанжал, жанжалды оқиға.
- REZONANS** *is. Fr. fiz.* Резонанс.
- RİHTİM** *is. Far.* Жағалау, кемежай, айлақ.
- RIZA** *is. Ar. esk.* Ризалық, келісу, мақұлдау, құптау. *rızasını almak* келісімін алу, ризашылығын алу. *rıza göstermek* келісу, көну, келісімін беру. *rızası olmak* рұқсат беру, рұқсат ету.
- RİZİK** *is. Ar.* Ризық, бұйырған нәсіп, ырыс.
- RİAYET** *is. Ar.* 1. Сый, құрмет, қадірлеушілік. 2. Орындау, тәртіпке көну, бағыну. *riayet etmek* 1) құрметтеу, қадірлеу. 2) тыңдау; бағыну.
- RİAYETKÂR** *s. Ar. Far. esk.* Кішіпейіл, әдепті; елгезек.
- RİAYETSİZ** *s. esk.* Дөрекі, әдепсіз.
- RİCA** *is. Ar.* Өтініш, тілек, қалау. *ricada bulunmak* өтініш жасау, өтіну.
- RİCACI** *is.* Өтінуші, сұраушы.
- RİNG** *is. İng.* Ринг.

RİNT, -di *is. Far. esk.* Сауықшыл, ойын-күлкі сүйгіш; жайдары, ақжарқын.

RİSK *is. Fr.* Қауіп-қатер, қатер, қауіп.

RİSKLİ *s.* Қатерлі, қауіпті.

RİTM *is. Fr. ed. ve müz.* Ритм.

RİTUEL *is. Fr.* Жол-жора, салт.

RİVAYET *is. Ar.* 1. Хабар, сыбыс. *Rivayete göre.* Естуі бойынша, естуіне карағанда. 2. Аңыз, аңыз-өңгіме.

RİYA *is. Ar.* Екі жүзділік.

RİYAKÂR *s. Ar. Far.* Екі жүзді, зымиян, айлакер.

RİYAKÂRLIK, -ğı *is.* Екі жүзділік, қулық.

RİYAKIZ *s.* Ашық, әшкере, қалтқысыз.

RİZIKO *is. İt. bk. Risk.*

ROBOT *is. Ar.* 1. Робот, автомат. 2. *tec.* Біреудің айтқанымен жүретін адам, өз пікірі жоқ адам.

RODYUM *is. Fr. kim.* Родий.

ROKET *is. Alm.* Ракета.

ROL, -lū *is. Fr. tiy. ve sin.* Рөл. *rol almak* рөл алу, рөлде ойнау *rol уармак* жасанды қылық көрсету, өтірік қылымсу.

ROLCŪ *is.* Рөлде ойнаушы, орындаушы.

ROM *is. İng.* Ром (ішімдік).

ROMALI *is.* Римдік.

ROMAN *is. Fr. ed.* Роман. *Macera roman.* Қызық оқиғалы роман.

ROMAN *öz. is.* Сыған.

ROMANCI *is.* Роман жазушы, жазушы.

ROMAN DİLLERİ *ç. öz. is.* Роман тілдері.

ROMANİST *is. Fr. d. b.* Роман тілдерін зерттейтін ғалым.

ROMANLAŞTIRMAK (-i) Романның оқиға желісі етіп алу.

ROMANS *is. isp.* Романс.

ROMANTİK, -ğı *s. Fr.* 1. Романтикалық, асқан арманшылдық, қиялшылдық. 2. *is.* Романтик.

ROMANTİZM *is. Fr.* Романтизм.

ROMANYALI *öz. is. ve s.* Румын, Румыния тұрғыны.

ROMATİZMA *is. Fr. tıp* Сарп, Ревматизм. *Kardeşinin romatizmaları tutmuş.* Бауырының буын-буыны сырқырай бастады.

ROMEN RAKAMLARI *ç. is.* Рим

цифрлары.

RONDELÂ *is. İt.* Шайба, тығырық – винттің астынан кигізілетін жұқа сақина темір.

ROTA *is. İt.* Бағыт, бет алыс. *Rotayı değıştirmek.* Бағытын өзгерту.

ROTATİF *is. İng.* 1. Ротациялық машина, көп тиражбен кітап т.б. басып шығаратын айналмалы машина. 2. *s.* Ротациялық.

ROZA *is. İng.* Қызғылт бриллиант. *Roza küpe.* Қызғылт бриллиантты сырға.

ROZET *is. Fr.* Белгі, значок.

RÖFLE *is. Fr.* (шашты) Түрлі түске бояу.

RÖLE *is. Fr.* Түрлендіргіш, өзгерткіш.

RÖMORK *is. Fr.* Тіркеме, тіркем (көлік үшін).

RÖNESANS *öz. is. Fr.* Ренессанс, қайта өркендеу дәуірі.

RÖNTGEN *is. fiz.* Рентген. *Röntgen filmi.* Рентгенмен түсірілген бейне. *Röntgen tedavisi.* Рентген сәулесімен емдеу, рентгенотерапия. *röntgen çekmek* рентген сәулесіне түсіру.

RÖNTGENCİ *is.* 1. Рентгенолог. 2. *argo* Біреудің терезесінен әйелдерді тамашалап, сығалағанды жақсы көретін еркек .

RÖNTGENLEMEK (-i) *argo* (әйелдерге) Терезеден сығалап қарау.

RÖPORTAJ *is. Fr.* Репортаж, сұхбаттасу.

RÖPORTÖR *is. Fr.* Репортер.

RÖTAR *is. Fr.* Кешігу, кідіру, тұрып қалу.

RÖTARLI *s.* Кешіккен, кешігіп келетін.

RÖTUŞ *is. Fr.* Ретушь. *rötüş etmek (veya уармак)* суреттерді өндеу, суреттерді түзету.

RÖTUŞÇU *is.* Суреттерді, портреттерді бояп, өңдейтін адам.

RÖTUŞLAMAK (-i) Суреттерді өндеу, портреттерді өндеу.

RÖVANŞ *is. Fr.* Реванш, қарымта қайтару.

RUBLE *is. Rus.* Рубль .

RUGAN *is. Far.* 1. Лак. 2. *s.* Лакталған. *Rugan ayakkabı.* Лакталған аяқкиім.

RUGBY *is. İng.* Регби.

- RUH** *is. Ar.* 1. Рух, жан. *Ruh hâli.* Көңіл күй, ішкі сезім. 2. Жандылық, рухани күш-қуат. 3. Мән, маңыз, мәніс. *Meselenin bütün ruhu burada.* Мәселенің барлық мәні осында. 4. Сығынды, экстракт, эссенция. *Nane ruhu.* Жалбыз қосқан эссенция.
- RUHANÎ** *s. Ar. esk.* Рухани, клерикалды. *Ruhanî reis.* Рухани басшы.
- RUHBAN** *ç. is. Ar. esk.* Монахтар.
- RUHBANİYET** *is. Ar.* Монахтық өмір.
- RUH BİLGİNİ** *is.* Психолог.
- RUH BİLİMCİ** *is. bk. Ruh bilgini.*
- RUH BİLİMCİLİK, -ği** *is.* Психология.
- RUH BİLİMİ** *is.* Психология.
- RUH BİLİMSEL** *s.* Психологиялық.
- RUH ÇÖKÜNTÜSÜ** *is. Yun.* Құлдилау, кері кету, азу, деградация.
- RUH DOKTORU** *is.* Психолог.
- RUHEN** *zf. Ar.* Психологиялық тұрғыдан.
- RUH HASTASI** *is.* Жүйке ауруына шалдыққан, психопат.
- RUH HEKİMİ** *is. tip* Психолог.
- RUHÎ** *s. Ar.* Психикалық; психологиялық.
- RUHİYAT** *is. Ar. esk.* Психология.
- RUHİYATÇI** *is. esk.* Психолог.
- RUHLU** *s.* 1. Жанды, тірі. *Alçak ruhlu.* Оңбаған, арамза. 2. *tec.* Жігерлі, қайратты.
- RUH ÖTESİ** *is. ve s. psikol.* Табиғаттан тыс, ғажайып.
- RUHSAL** *s. psikol.* Рухани; психикалық. *Ruhsal hayat.* Рухани өмір.
- RUHSAT** *is. Ar.* 1. Рұқсат, ризалық. 2. Рұқсат қағазы.
- RUHSATLI** *s.* Рұқсатты, рұқсаты бар.
- RUHSATSIZ** *s.* Рұқсатсыз, рұқсаты жоқ.
- RUHSUZ** *s.* 1. Рухсыз; жансыз. 2. Әлсіз, енжар.
- RUHSUZLAŞMAK** (*nsz*) Енжарлау, селсоктану.
- RUHSUZLUK, -ğu** 1. Рухсыздық; жансыздық. 2. Енжарлық, селсоқтық, әлсіздік.
- RUJ** *is. Fr.* Ерін далабы.
- RUJLAMAК** (*nsz*) Далаптау, далаппен бояу.
- RULET** *is. Fr.* Рулетка (ойынның бір түрі).
- RULMAN** *is. Fr.* Подшипник. *Makaralı rulman.* Доңғалақша подшипник.
- RULO** *is. Fr.* 1. Рулон. 2. (дөңгелек пішіндегі) Балмұздақ, самса, бөліш т.б.).
- RUM** *öz. is. Ar.* 1. (Түркияда немесе мұсылман мемлекетте туып-өскен және сонда тұратын) Грек. 2. Византиялық, ертедегі грек. 3. *hkk.* Кіші Азия, Антолия.
- RUMCA** *öz. is.* Грекше, грек тілі.
- RUMEN** *öz. is ve s.* 1. Румын, Румыния тұрғыны. 2. Румындарға қатысты. *Rumen dansı.* Румын биі.
- RUMENCE** *öz. is.* Румынша, Румын тілі.
- RUMLUK, -ğu** *is.* Грек тегі.
- RUMUZ** *is. Ar.* 1. Символ, эмблема. 2. Шартты белгі.
- RUPİ** *is. Hint.* Рупия – Үндістан ақша өлшемі.
- RUS** *öz. is. ve s.* Орыс.
- RUSÇA** *öz. is.* Орыс тілі, орысша.
- RUSLAŞMAK** (*nsz*) Орыстану, орыстанып кету.
- RUSLAŞTIRMAK** (*-i*) Орыстандыру.
- RUS RULETİ** *is.* Орыс рулеткасы.
- RUTUBET** *is. Ar.* Дым, сыз, дымқыл, ылғал.
- RUTUBETLENMEK** (*nsz*) Дымқылдану, ылғалдану.
- RUTUBETLİ** *s.* Дымқыл. Ылғалды. *Rutubetli hava.* Дымқыл ауа райы.
- RUZ** *is. Far. esk.* Күн.
- RUZİKLENMEK** (*nsz*) Ептеп-септеп күн көру, лаждап күн көру.
- RUZNAME** *is. Far. esk.* 1. Күнделік. *Ruzname tutmak.* Күнделік жазу. 2. Күн тәртібі.
- RUZUŞEV, -bı** *is. Far.* Күні-түні, үнемі, әрдайым.
- RÜKÜ, -u** *is. Ar. esk.* 1. Бел бүгілу, еңкею. 2. Рүкүғ – намазда тұрғанда бел бүгіліп тәжім етлу.
- RÜKÜN, -knü** *is. Ar. esk.* 1. Беделді адам; басшы, жетекші. 2. Тірек, таяныш, сүйеу.
- RÜKÜŞ** *is. ve s.* Ұсқынсыз киінген (әйел).

RÜNİK *s. Fr.* Руналық, руна жазуымен жазылған.

RÜSUM *ç. is. Ar.* Салықтар, баж салықтары.

RÜSUP, -bu *is. Ar. esk.* Тұнба, торта.

RÜSVA *s. Far.* Масқараланған, ұятқа қалған.

RÜŞT, -dü *is. Ar.* Ер жету, көмелетке толу. *rüşdünü ispat etmek* көмелетке толу.

RÜŞTİYE *is. Ar. esk.* Орта мектеп.

RÜŞVET *is. Ar.* *Para. rüşvet almak* пара алу. *rüşvet vermek* пара беру.

RÜŞVETÇİ *is.* Парашы, паракор.

RÜŞVETÇİLİK, -ği *is.* пара алушылық, паракорлық.

RÜTBE *is. Ar.* 1. Мәртебе, даңқ, дәреже. 2. Шен, атақ, дәреже. *Askerî rütbe.* Әскери шен.

RÜTBELİ *s.* Шенді, шені бар. *Yüksek rütbeli.* Жоғары қызметтегі, жоғары шенді.

RÜYA *is. Ar.* 1. Түс, түс көру. 2. *Annemi rüyamda ölmüş gördüm. Ağlayarak uyanmışım.* Түсімде анам өліп қалыпты. Жылап ояндым. 2. *tec.* Арман, қиял. *rüya gibi* көрген түстей, өте керемет, нанғысыз. *rüyalarına girmek* 1) түс көру. 2) (қорқынышты, үрейлі нәрсе) түсіне ену, түске кіру.

RÜZGÂR *is. Far. is.* Жел. *rüzgar gibi* тез, жылдам, ескен желдей.

RÜZGÂRLI *s.* Желді, жел соғып тұратын.

RÜZGÂRSIZ *s.* Желсіз, тым-тырыс, жел соқпаған.

S,s — түрік әліпбиінің жиырма екінші әрпі.

SAADET *is. Ar.* Бақыт; рахат; амандық, саулық.

SAADETLE *zf. Ar. T.* Сау болыңыз! Аман-есен жолыққанша!

SAAT, -ti *is. Ar.* 1. Сағат. *Duvar saati.* Қабырға сағат. *Kum saati.* Құм сағат. *Masa saati.* Үстелге қоятын сағат. 2. Уақыт, мерзім, сағат, тәулік. *Çalışma saati.* Жұмыс уақыты. *Yirmi dört saat.* Жиырма төрт сағат, тәулік. *Kırk sekiz saat.* Екі тәулік. 3. Санаушы, счетчик. *Elektrik saati.* Электр санаушы. *Gas saati.* Газомер, газ санаушы. *Kilometre saati.* Спидометр.

SAATÇI *is.* Сағатшы, сағат жөндеуші шебер немесе сағат сататын адам.

SAATÇİLİK, -ği *is.* Сағат жөндеу я сату ісімен шұғылданушылық.

SAAT FARKI *is.* Сағат айырмасы.

SAAT SAATİNE *zf.* Дер кезінде, тура уақытында.

SAAT KULESİ *is.* Мұнара сағаты.

SAATLERCE *zf.* Бірнеше сағат, көп уақыт.

SAATLİ *s.* Сағаты бар, сағат таққан.

SAATLİ BOMBA *is.* Жай жарылатын бомба.

SAATLİK, -ği *s.* Сағаттық. *Dört saatlik bir yol.* Төрт сағаттық жол. *Altı saatlik iş günü.* Алты сағаттық жұмыс күні. *Saatlik ücret.* Сағатына қарай ақы төлеу.

SABA *is. Ar.* Таңғы самал.

SABAH *is. Ar.* 1. Таң. *Sabah erkenden.* Таң сәриден, елең-алаңнан. *Sabah karanlığı.* Таң қараңғысы. 2. *zf.* Таңертең, ертемен. *Bu sabah.* Бүгін таңертең. *Dün sabah.* Кеше таңертең.

SABANA DOĞRU *zf.* Таңға жақын, таң ата, таң қылаң бере.

SABAN AKŞAM *zf.* Күні бойы, үнемі, әрдайым.

SABAHÇI *is.* 1. Түнгі кезекте жұмыс істейтін адам. 2. Түске дейінгі кезекте оқитын оқушы. 3. Түні бойы кірпік ілмеген адам.

SABAN KAHVALTISI *is.* Таңертеңгі ас.

SABAN KEYFİ *is.* Көп ұйықтау, кеш тұру.

SABAN KOŞUSU *is.* Таңертең таза ауамен жүгіру.

SABANLAMAK (*nsz*) 1. (бір жерде) Таңертеңге дейін болу, таңертеңге дейін қалу. 2. Түні бойы кірпік ілмеу, ұйықтамау.

SABANLARI *zf.* Таңертеңгі уақытта, күнде таңертең.

SABANLEYİN *zf.* Таңертең, таңертеңгі уақытта.

SABANLIK, -ği *is.* 1. (таңертең, ұйқыдан тұрғанда киілген) Халат, жеңіл көйлек. 2. *s.* Таңертеңгі, таңғы. *Bir sabahlık iş kaldı.* Бір рет таңертең істейтін жұмыс қалды.

SABAN NAMAZI *is.* Таң намазы.

SABAN SABAN *zf.* Таңертеңнен, таң атпай.

SABAHTAN *zf.* Таңертеңнен, ертемен, құлқын сәриден. *Sabahtan akşama kadar.* Таңертеңнен кешке дейін.

SABAN YELİ *is.* Таңғы самал.

SABAN *is.* Соқа. *saban sürmek* жер жырту, жер аудару.

SABAN DEMİRİ *is.* Түрен, соқаның жерді жыртатын тісі.

SABIK *s. Ar.* Бұрынғы, алдыңғы, ескі. *Okulun sabık müdürü.* Мектептің бұрынғы директоры.

SABIKA *is. Ar.* Қылмыстың қайталануы, қайталанып істелген қылмыс.

SABIKALI *s.* Баукеспе ұры, қаныпезер ұры.

SABIKASIZ *s.* Қылмысы жоқ, қылмыс істемеген.

SABIR, -bri *is. Ar.* Сабыр, шыдам, төзім.

- sabır taşımak (veya tükenmek)* шыдамы таусылу.
- SABIRLA** *zf.* Сабырмен, шыдамдылықпен, төзімділік көрсетіп.
- SABIRLI** *s.* Сабырлы, ұстамды, шыдамды.
- SABIRSIZ** *s.* Сабырсыз, шыдамсыз, тағатсыз.
- SABIRSIZLANMAK** (*nsz*) Сабырсыздану, шыдамы кету, тағатсыздану, төзімі таусылу.
- SABIRSIZLIK, -ği** *is.* Сабырсыздық, тағатсыздық, шыдамсыздық.
- SABIR TAŞI** *is.* Өте сабырлы, ұстамды адам.
- SABİ** *is. Ar.* Сәби, нәресте, бүлдіршін.
- SABİT** *is. Ar.* 1. Қозғалмайтын, жылжымайтын, мызғымайтын. 2. Тұрақты, өзгермейтін. *Sabit gelir.* Тұрақты кіріс. 3. Дәлелденген, аныққанығына көз жеткізілген, анықталған. *Suçtu sabittir.* Оның кінәсі анықталған.
- SABİTLEŞMEK** (*nsz*) Жылжымау, қозғалмау; тұрақтану.
- SABİTLİK, -ği** *is.* Тұрақтылық, онықтылық.
- SABO** *is.* Шабата. (аяккиім).
- SABOTAJ** *is. Fr.* Саботаж. *Sabotaj yapmak.* Саботаждық істеу, бір нәрсенің іске асырылуына астыртын қарсы әрекет істеу, іріткі салу.
- SABOTAJCI** *is. s.* Саботажшы.
- SABOTE:** *sabote etmek* саботаждық істеу.
- SABRETMEK** *Ar. T. (nsz)* Сабыр ету, шыдау, төзу.
- SABREYLEMEK** *Ar. T.* Сабырлылық көрсету, сабырлылық сақтау, шыдамды болу.
- SABUN** *is. Ar.* Сабын. *Sabun köpüğü.* Көбік, көпіршік; сабын көпіршігі. *Bir kalıp sabun.* Бір кесек сабын. *Mutfak sabunu.* Кір сабын. *Tuvalet sabunu.* Иіс сабын, өтір сабын.
- SABUNCU** *is.* 1. Сабыншы. 2. Сабын сатушы.
- SABUNCULUK, -ğu** *is.* 1. Сабын жасау,

сабын қайнату. 2. Сабын сатумен айналысу.

- SABUNHANE** *is. Ar. Far.* Сабын қайнататын завод.
- SABUNLAMAK** (*-i*) Сабындау, сабынмен жуу.
- SABUNLANMAK** (*nsz*) Сабындану, сабынмен жуыну.
- SABUNLU** *s.* 1. Сабынды. *Sabunlu su.* Сабынды су. 2. Сабындалған, сабынды.
- SABUNLUK, -ğu** *is.* Сабынсауыт.
- SABUNSUZ** *s.* Сабынсыз, сабыны жоқ.
- SABUR** *s.* Өте сабырлы, ұстамды.
- SAC** *is.* Қаңылтыр, табак темір, қаңылтыр табағы. 2. *s.* Қаңылтырдан жасалған.
- SACAYAĞI** *is.* Үш аяқты темір ошақ, мосы.
- SAÇ** *is.* Шаш. *Saç örgüsü.* Бұрым. *Saç yapturmak.* Шашын жөндету, әдемілету. *Saçına ak düşmek.* Шашына ақ түсу, қартаю. *Saçı başı ağarmak.* Қартаю, қартаң тарту, мосқалдану. *saçını başını yolmak* бармағын тістеу, аса қатты қынжылу. *saç saça baş başa gelmek* жұлысу, ұрысып-керісу (әйелдер).
- SAÇAK, -ğı** *is.* 1. Шашақ. *Perdenin saçığı.* Перденің шашағы. 2. Шатырдың сырт ернеуі.
- SAÇAKLI** *s.* Шашақты, шашақпен көмкерілген.
- SAÇI** *is. hlk.* Шашу – той үстінде келіннің басына шашылған ұсақ ақша, гүл, көмпит т.б. нәрселер. *Saçı kılmak (veya saçı atmak)* шашу шашу.
- SAÇILMAK** (*nsz*) 1. Шашылу, шашылып қалу, төгілу, төгіліп қалу. 2. Ыдырау, тарап кету. *saçılıp dökülmek* 1) ысырап ету, ақшаны қалай болса солай ұстау, мөлшерсіз жұмсау. 2) сырын ашу, көңілдегісін айту.
- SAÇKIRAN** *is. tıp* Теміреткі, бұзаутас.
- SAÇLI** *s.* Шашты, шаш қойған. *Sarı saçlı.* Сары шашты.
- SAÇLI SAKALLI** *s.* Егде, жасы ұлғайған. *Saçlı sakallı koca adamlar.*

Жасы келіп қалған егделеу кісілер.

САҒМА *is.* 1. Ақылсыздық, ақымақтық; абсурд, танту, сандырақ. 2. Балық аулайтын үлкен ау. 3. Бытыра (мылтықтың). 4. *s.* Ақылға сыймайтын, жөнсіз, қисынсыз. *Saçma iddia.* Ақылға сыймайтын пікір, қисыны жоқ сөз. *Saçma adam.* Ақылсыз адам.

САҒМАСІ *s.* Көк мылжың, көк езу, даурықпа.

САҒМАК (-*i*) Шашу, төгу. *Kıvılcım saçmak.* Ұшқын шашу. *Koku saçmak.* Хош иісі аңқу. *Ölüm saçmak.* Өлім тарату. *Para saçmak.* Орынсыз ақша шашу. *saçır savurmak* (ақша) есепсіз шашу, орынсыз жұмсау.

САҒМАЛАМАК (*nsz*) Сандырақтау, жүйесіз бос сөйлеу, оттау.

САҒМАЛІК, -**ғі** *is.* Сандырақ, қисыны жоқ сөз.

САҒМА SAPAN *s.* Мылжындап не болса соны айтып, мыжып, көк езуленіп. *saçma sapan konuşmak* мылжындау, мыжу, мылжындап көп сөйлеу.

САҒСІЗ *s.* Шашсыз, шашы жоқ.

SADAK, -**ғі** *is.* Қорамсақ, оқшантай.

SADAKA *is. Ar.* 1. Қайыр садақа, қайыр. *Sadaka vermek.* Қайыр беру. 2. Садақа, жоқ-жігітерге берілетін қайыр құдайы.

SADAKAT, -**ті** *is. Ar.* Берілгендік, сенгендік.

SADAKATLİ *s.* Шын берілген, сенімді, айнымайтын.

SADAKATLİLİK, -**ғі** *is.* Шын берілгендік, айнымастық.

SADAKATSİZ *s.* Адал емес, опасыз, алдамшы.

SADAKATSİZLİK, -**ғі** *is.* Адал еместік, опасыздық.

SADE *is. Far.* 1. Қарапайым, жай, жұпыны. *Sade bir giyisi.* Қарапайым киім. 2. Таза, қоспасыз. *Sade kahve.* Қантсыз, сүтсіз кофе. 3. *zf.* Тек, тек қана.

SADECE *zf.* Тек, тек қана, жалғыз.

SADELEŞMEK (*nsz*) Қарапайымдану, жұпынылану.

SADELİK, -**ғі** *is.* Қарапайымдық, қарапайым болушылық, жұпынылық.

SADET, -**ді** *is. Ar.* Әңгіменің тақырыбы, әңгіменің өзегі. *Sadetten ayrılmak.* Әңгіменің негізгі тақырыбынан ауытқу.

SADEYAĞ *is.* Сарымай.

SADİK, -**ғі** *s. Ar. esk.* Берілген, сенімді, жанқияр.

SADİST *s. is. Fr.* Садист, азаптап қорлық көрсетуші.

SADİSTLİK, -**ғі** *is.* Садизм.

SADİZM *is. Fr. psikol. bk.* *Sadistlik.*

SADME *is. Ar.* 1. Соққы. 2. Шайқалыс; күйзеліс.

SADRAZAM *is. Ar.* Садыразам, бас уәзір.

SAF (I) *is. Ar.* Сап, қатар. *saf bağlamak* сапқа тұру.

SAF (II) *s. Ar.* 1. Саф, кіршіксіз таза, қоспасы жоқ. *Saf tereyağı.* Қоспасыз сарымай. 2. *mec.* Аңқау, аңғырт. 3. *mec.* Ақкөңіл, акпейіл.

SAFA (II) *ç. is. Ar. Sefa.*

SAFALI *s.* Көңілді, сауықты, қызықты.

SAFÇA *s.* 1. Жай, аңқаулау, қарапайымдау. 2. *zf.* Қулықсыз, қулық-сұмдықсыз.

SAFDERUN *s. Ar. Far.* Аңқау, аңғырт.

SAF DIŞI *s. zf.* Саптан тыс, қатардан тыс. 2. Байланысы жоқ. *saf dışı etmek* саптан шығарып жіберу. 2. Қатынасын үзу.

SAFDİL *s. Ar. Far. esk.* Ашық ауыз, ынжық, бос белбеу.

SAFFET *is. Ar. esk.* 1. Тазалық, пәктік. 2. Аңқаулық, аңғырттық.

SAFHA *ç. is.. Ar.* 1. Саты, кезең, этап. 2. Қыр, бүйір. 3. *fiz.* Фаза.

SAFİ *s. Ar.* 1. Таза; қоспасыз. *Safî gelir.* Таза кіріс. 2. *zf.* Тек, тек қана, жалғыз.

SAFİHA *is. Ar.* Жұқа қаңылтыр табақ.

SAFİR *is. Fr.* Сапфир (асыл тас).

SAF KAN *s.* Асыл тұқымды (ат).

SAFLAŞMAK Тазару, арылу.

SAFLIK, -**ғі** *is.* 1. Тазалық, пәктік. 2.

мес. Аңқаулық, аңғырттық.

SAFRA *is. Ar. anat.* Өт.

SAFRA KESESİ *is. anat.* Өт іркілетін қалта.

SAFSATA *is. Ar.* 1. Қисынсыз сөз, сандырақ, бос сөз. 2. *fel.* Софизм.

SAFSATACI *s. is.* Мылжың, мыжып көп сөйлейтін адам.

SAĞ (I) *s.* Оң, оң жақ. *Sağ el.* Оң қол. *Sağ otuz.* Оң иық. *Sağa dönmek.* Оңға бұрылу. *Sağdan yürümek.* Оң жақпен жүру. *sağını solunu bilmemek* оң мен солын айыра алмау.

SAĞ (II) *s.* Аман-есен, аман-сау. 2. Қоспасыз, таза. 3. Тірі, зақымсыз, аман. *Sağ kalanlar.* Тірі қалғандар.

SAĞALMAK (*nsz*) Сауығу, жазылу.

SAĞALTMAK (*-i*) Емдеу, сауықтыру, жазу.

SAĞANAK, **-ğı** *is.* Нөсер, құйындап жауған жаңбыр. *Sağanağa tutulmak.* Шелектеп құйған жаңбырдың астында қалу.

SAĞ BEĞENİ *is.* Жақсы талғам.

SAĞCI *s. is.* Оңшыл.

SAĞDIÇ, **-cı** *is.* (үйлену тойында) Күйеудің немесе қалыңдықтың жанында тұратын куә.

SAĞDIÇ EMEĞİ *is.* Босқа кеткен еңбек, зая кеткен еңбек.

SAĞDUYU *is.* Дұрыс ойлаушылық; саналылық, естілік, ақылдылық.

SAĞDUYULU *s.* Дұрыс ойлаушы, дұрыс пікірлі.

SAĞIM *is.* 1. Сауын, сүт сауу. 2. Сауылатын мал, сүт беретін мал.

SAĞIMLI *s.* Сауылатын, сауын (сиыр т.б.).

SAĞIMLIK, **-ğı** *s.* Сауындық, сауып ішуге жарайтын.

SAĞIM MAKİNESİ *is.* Сүт сауатын аспап.

SAĞIR *s.* Саңырау, керен. *sağır etmek* құлақ тұндыру, құлақты бітеп тастау. *sağır edici* құлақ тұндыратын.

SAĞIR DİLSİZ *is.* Керен-мылқау.

SAĞIRLAŞMAK Керен болып қалу, құлақ тұну.

SAĞIRLIK, **-ğı** *is.* Саңыраулық, керендік.

SAĞLAM *s.* 1. Сау, ауру-сырқаудан аман, дені таза. *Sağlam vücut.* Сау организм, ағза. 2. Мықты, төзімді, берік; қатаң, қатал, табанды. *Sağlam ayakkabı.* Төзімді аяқкиім. *Sağlam dostluk.* Берік достық. *Sağlam karar.* Қатаң шешім. *Sağlam yapı.* Мықты, орнықты құрылыс. 3. Сенімді, берік. *Sağlam iş.* Сенімді жұмыс. *Sözü sağlam.* Оның сөзіне сенуге болады. 4. Бүтін, тұтас, зақымданбаған. *Bütün eşya sağlam geldi.* Барлық заттар толық, бүлінбей жетті.

SAĞLAMAK (I) (*-i*) *is.* 1. Қамтамасыз ету; жабдықтау. 2. Қол жеткізу, жету; ие болу. 3. *mat.* Дәлелдеу.

SAĞLAMAK (II) (*nsz*) (транспорт) Оң жаққа шығу, оң жақпен жүру.

SAĞLAMLIK, **-ğı** *is.* Беріктік, төзімділік, мықтылық, қаттылық.

SAĞLANMAK (*nsz*) Қамтамасыз етілу, қамтамасыздандырылу; жабдықталу.

SAĞLAYICI *s.* Қамтамасыз ететін. *Temizliği sağlayıcı önlemler.* Тазалықты қамтамасыз ететін шаралар.

SAĞLIK, **-ğı** (**I**) *is.* 1. Денсаулық, есен-саулық, ауру-сырқаудан аман болушылық. *Bu günlerde sağlığını kötü.* Осы кездерде денсаулығым онша болмай жүр.

SAĞLIK (II) *is. bk. Salık.*

SAĞLIK BİLGİSİ *is.* Гигиена.

SAĞLIK EVİ *is.* Сауықтыратын орын, санаторий.

SAĞLIK HİZMETİ *is.* Медициналық қызмет.

SAĞLIKLI *s.* Дені сау, ауру сырқаудан аман.

SAĞLIKLI YAŞAM *is.* Саулықты өмір салты.

SAĞLIK MEMURU *is.* Медицина қызметкері; санитар; фельдшер.

SAĞLIK MERKEZİ *is.* Медицина орталығы.

SAĞLIK MUAYENESİ *is.* Дәрігерлік

тексеру.

SAĞLIK OCAĞI *is.* Дәрігерлік пункт.

SAĞLIKSIZ *s.* Денсаулығы жок, ауру.

SAĞLIK SİGORTASI *is.* Сауықтыру полисі.

SAĞLIK YURDU *is.* Аурухана.

SAĞLI SOLLU *s.* Оңды, солды. *Sağlı sollu evler.* Оң жақта да, сол жақта да үйлер.

SAĞMAK, **-ar (-i)** 1. Сауу. 2. Ара ұясынан бал алу. 3. Жазу, жаю, ашу (оралған затты). 4. *argo* Алдап-сулап ақшасын алу, ақшасын сыпырып алу.

SAĞMAL *s.* 1. Сауынды, сауылатын, сүт беретін. 2. *is.* Сауынды сиыр. 3. *tec.* Мол табыс келетін, табыс көзі ретінде қолданылатын (адам, мемлекет т.б.).

SAĞ OL *ünl.* Рақмет.

SAĞRI *is.* Сауыр (малдың).

SAĞRI KEMİĞİ *is. anat.* Құйымшақ, сегізкөз.

SAĞ SALİM *zf.* Аман-есен, сау-сәлемет, есен-сау.

SAHA *is. Ar.* 1. Аймақ, аудан; кеңістік, бостық. *Ateş sahası.* Атыс аймағы. *Hava sahası.* Ауа кеңістігі. 2. *sp.* Алаң. *Ceza sahası.* Айып алаңы. *Futbol sahası.* Футбол алаңы. 3. *tec.* Алаң, майдан, арена, сфера. *Faaliyet sahası.* Әрекет (қызмет) алаңы. *Bilgi sahasında.* Білім саласында.

SAHABE *is. Ar.* Сахаба – Мұхаммед пайғамбардың уағыздарына қатысқандар.

SAHAVET *is. Ar. esk.* Қорғаушылық, жақтаушылық.

SAHAVETÇİ *is. esk.* Қорғаушы, жақтаушы.

SAHACA *is. bk. Yakutça.*

SAHAF *is. Ap.* Букинист – ұсталған я сирек кездесетін кітаптармен сауда ететін адам.

SAHAFLIK, **-ği** *is.* Ұсталған я сирек кездесетін кітаптарды сатумен шұғылданушылық.

SAHAN *is. Ar.* Металдан я бақырдан жасалған онша шұңқыр емес ыдыс,

миска.

SAHAVET *is. Ar. esk.* Жомарттық, берегендік, қолы ашықтық.

SAHİ *zf. Ar.* Шынында, расында, дұрысын айтқанда. *Siz onu görmediniz mi sahi?* Сіз оны шынымен көрген жоқсыз ба?

SAHİBE *is. Ar.* Ие, қожа (әйел).

SAHİCİ *s.* Нағыз, шын. *Sahici elmas.* Шын бриллиант.

SAHİDEN *zf. Ap. T.* Шынында, расында.

SAHİN *s. Ap.* Нағыз, ақиқат, шын.

SAHİL *is. Ar.* Жаға, жағалау, жиек. *Sahil bölgeleri.* Жағалаудағы аймақтар.

SAHİL BOYU *is.* Теңіз жағалауы.

SAHİLEŞMEK (*nsz*) Жүзеге асу, орындалу, айтқаны келу.

SAHİL ŞERİDİ *is. coğr.* Жағалаудағы алқап.

SAHİP, **-bi** *is. Ar.* 1. Ие, қожайын. *Ev sahibi.* Үй иесі. *Gemi sahibi.* Кеме ұстаушы (иесі). *Ortak sahibi.* Бірге иемденуші, бірлесіп қожалық етуші, ортақтас. *Toprak sahibi.* Жер иесі, жер қожасы. 2. Белгілі бір қасиетке ие, белгілі бір істі жақсы меңгерген адам. *Hüner sahibi.* Шебер, өнерпаз, ісмер адам. *Kafa sahipleri.* Ой еңбегі адамдары. *Namus sahibi.* Арлы, намысты адам. *Şöhret sahibi.* Даңқы шыққан, атағы жер жарған. *Tecrübe sahibi.* Тәжірибелі, тәжірибесі мол. 3. Қорғаушы, қолдаушы, демеуші.

SAHNE *is. Ar.* 1. Сахна. *Sahneye çıkmak.* Сахнаға шығу. 2. *tiy.* Көрініс. 3. *tiy.* Бөлім, перде, акт. *Birinci sahne bitti.* Бірінші перде аяқталды.

SAHNELEMEK (*-i*) Сахналау, сахнада көрсету.

SAHRA *is. Ar.* 1. Дала, жазық. 2. Шөл дала.

SAHTE *s. Far.* 1. Қолдан жасалған, жасанды, жалған. *Sahte para.* Жалған ақша. *Sahte belge.* Жалған құжат. 2. *s.* Жасанды, жалған, өтірік. *Sahte göz yaşları.* Жалған көз жастары.

САНТЕCІ *s.* Жалған істермен айналысатын; өтірікші суайт.

САНТЕCІЛІК, -ғи *is.* Қолдан жасаушылық, жалған істеушілік, бір нәрсені ұқсатып істеу.

САНТЕKÂR *s. Far. bk. Sahteci.*

САНТЕKÂRLİK, -ғи *is. bk. Sahtecilik.*

САНТЕЛІК, -ғи *is.* 1. Қолдан жасаушылық, жалған істеушілік, қолдан істелген бояма. *Bu senedin sahteliği meydanda.* Бұл вексельдің қолдан істелгені көрініп тұр. 2. Өтірік, жалған.

САНТІЯН *is. Far.* Сафьян, сахтиян (былғары).

САHUR *is. Ar.* Сәресі – ораза кезінде аузы берік адамның таң алдында ішіп-жейтін тамағы. *sahura kalkmak* сәресін ішуге тұру.

САHURLUK, -ғи *is.* Сәрелік – сәресі үшін дайындалған ас.

САHUR YEMEGİ *is.* Сәресі кезінде ішіп-желінетін тағам.

САİR *s. Ar.* Басқа өзге. *Sair eşya.* Басқа заттар.

SAK *s. hlk.* 1. Сақ, қырағы. *sak durmak* қырағылық көрсету.

SAKA (I) *is. Ar.* Үйлерге су тасушы.

SAKA (II) *is. zool.* Пайыз торғай.

SAKA (III) *is. Ar.* Талу, есінен тану.

SAKAK, -ғи *is.* Иек, бұғақ.

SAKA KUŞU *is. bk. Saka (II).*

SAKAL *is.* Сақал. *sakal bırakmak (veya koyuvermek, uzartmak)* сақал өсіру (жіберу).

SAKALİK, -ғи *is.* Үй-үйге ауыз су тасу.

SAKALLANMAK (*nsz*) Сақалы өсу, сақал жіберу.

SAKALLI *s.* 1. Сақалды, сақалы шыққан, сақалы бар. *Sakallı keçi.* Сақалды ешкі. 2. Қырынбаған, сақал-мұрты алынбаған.

SAKALSIZ *s.* Сақалсыз, сақалы жоқ.

SAKAMET *is. Ar.* 1. Зиян, зарар; кемістік. 2. Қате, жаңылыс.

SAKAR *is.* 1. Қасқа, көбіне атты маңдайында болатын ақ түсті жолақ. 2. *s.* Икемесіз, ебедейсіз, епсіз.

SAKARİN *is. Fr. kim.* Сахарин.

SAKARoz *is. Fr. kim.* Сахароза.

SAKAT *s. is. Ar.* Мүгедек, жарымжан. *Sakat arabası.* Мүгедек арбасы. 2. *tec.* Қате, қисық, дұрыс емсс, бұрмаланған. *Sakat bir ifade.* Дұрыс құрылмаған сөйлемше, қате айтылған сөз. *Sakat bir iş.* Сапасы төмен жұмыс.

SAKATLAMAK (*-i*) 1. Мерткітпру, мүгедек ету, кемтар ету. *Gözlerinden birini sakatladi.* Ол бір көзін жарақаттап алды. 2. *tec.* Зиян келтіру, зарар тигізу; бұрмалау.

SAKATLANMAK (*nsz*) Мертгігу, бір жері шығу, сыну, майып болу.

SAKATLIK, -ғи *is.* 1. Жарақаттану, жарақат алу, зақымдану, мертігу. 2. Зақым келу, зиян келу, бүліну. 3. *tec.* Ақау, кемістік. дефект.

SAKIN *ünl.* 1. Байқа! *Sakin söylediklerimi unutma!* Байқа, айтқандарымды есіңнен шығарма! 2. Абайла! Сақтан! *Sakin bulaşıcı hastalık olmasın!* Абайла, жұқпалы ауру болып жүрмесін.

SAKINCA *is.* 1. Бөгеуіл, кедергі, бөгет, қиындық. 2. Тәуекел, қауіп-қатер.

SAKINCALI *s.* 1. Ауыр, қиын. 2. Қауіпті, тәуекелді.

SAKINCASIZ *s.* Кедергісіз, бөгеуілсіз.

SAKINGAN *s.* Сақ, алды-артын байқайтын; ұстамды.

SAKINGANLIK, -ғи *is.* Сақтық, абай болушылық.

SAKINİM *is.* Сақтық, абай болушылық.

SAKINMAK (*-den*) 1. Тартыну, өзін-өзі тоқтату, қашқақтату. *Günahтан sakınmak.* Өзін күнә істеуден аулақ ұстау. 2. Сақтану, сақ болу. *Hastalıktan sakınmak.* Аурудан сақ болу. *Soğuktan sakınmak.* Суықтан сақтану. 3. (*-i*) Сақтау, қорғау, бағып күту.

SAKIRDAMAK (*nsz*) Тоңғаннан немесе қорыққаннан дірілдеу, дір-дір ету, қалтырау.

SAKIRGA *is. hlk.* Кене, жер, тас кене.

SAKIR SAKIR *zf. hlk.* Дір-дір етіп, қалш-қалш етіп, қалтырап. *Bütün vücudu sakır sakır titriyordu.* Оның барлық денесі дір-дір етіп, қалшылдап тұрған еді.

SAKIRTI *is. hlk.* Дірілдеу, қалшылдау, дір-дір ету.

SAKIT *is. astr.* Марс – күн жүйесіндегі төртінші планета.

SAKIZ *is.* Сағыз.

SAKIZLI *s.* Шайырлы, шайыры бар.

SAKİN *s. Ar.* 1. Тыныш, қимыл-қозғалыссыз. 2. Тыныш, шусыз, ың-жыңсыз. 3. Сабырлы, байсалды; момақан, жуас. 4. Тыныш, алаңсыз. *Hasta şimdi sakin, uyuyor.* Ауру қазір тыныш, ұйықтап жатыр. 5. Тұрғын, мекендеуші. *esk. Mahalle sakinleri.* Мөлтекаудан тұрғындары.

SAKİNCE *s. zf.* Тыныш, асықпай, байсалды, жай.

SAKİNLEŞMEK (*nsz*) Тыныштау, тыншу, басылу.

SAKİNLEŞTİRMEK (*-i*) Тыныштан-дыру, жұбандыру, жұбату; басу.

SAKİNLİK, -ği *is.* Тыныштық.

SAKİN SAKİN *zf.* 1. Тып-тыныш, жым-жырт. 2. Алаңсыз, қаннен –қаперсіз, бейқам.

SAKLAMAK (*-i*) 1. Сақтау, құнттап ұстау. *Okul kitaplarını saklıyorum.* Мектеп оқулықтарын сақтап жүрмін. 2. Сақтау, салу. *Eti buzdolabında saklamak.* Етті тоназытқышта сақтау. *Paralarını kasada saklıyor.* Ол ақшасын сейфте сақтайды. 3. Жасыру, тығу. *Ondan bu haberi saklamışlar.* Олар одан бұл жаңалықты жасырып қалыпты. 4. Алып қою, қалдырып қою, бөліп шығарып қою. *Bu kitabı size sakladım.* Бұл кітапты сізге бөлек қойып қойдым. 5. *tec.* Қорғау, есіркеу, қамқоршы болу. *Allah saklasın!* Бір күдай өзі сақтасын.

SAKLAMBAÇ, -cı *is.* Жасырынбақ (ойын).

SAKLANMAK, -cı (*nsz*) 1. Жасырыну,

тығылу. 2. Сақтану, сақ болу. 3. Сақталу, бір жерге сақталып қойылу.

SAKLANTI *is.* Қорғанатын жер, баспана. *Gaz saklantısı.* Газпана, улы газдан сақтану үшін жасалған орын.

SAKLI *s.* 1. Сақталған, қорғалған. *Hakkını saklı tutmak.* Құқығын өзінде қалдыру. 2. Жасырын, құпия. *Birbirinden saklı hiçbir işler yoktur.* Олардың арасында жасырын ештеңе жоқ.

SAKLIK, -ği *is. hlk.* Қырағылық, сақтық.

SAKSAGAN *is. zool.* Сауысқан.

SAKSI *is.* 1. Гүл өсіретін қыш құмыра. 2. *argo* Бас.

SAKSILIK, -ği *is.* 1. Гүл өсіретін құмыра сөресі. 2. Қыс айларында бөлме гүлдері қоятын орын.

SAKSOFON *is. Fr. müz.* Саксафон.

SAL *is.* Сал – терең сулардан өту үшін бір-біріне байластырған бөрене кеспелтек ағаштар.

SALÂBET *is. Ar.* Мықтылық, беріктік, қаттылық.

SALACAK, -ği *is.* Үстінде мәйіт, өлген кісінің денесі жуылатын төсек.

SALÂHIYET *is. Ar. esk.* Өкілдік, біреуге берілген билік я құқық.

SALÂHIYETLİ *s. esk.* Өкілетті, өкілдік құқығы бар.

SALÂHIYETSİZ *s. esk.* Құқығы жоқ, правосыз.

SALÂHIYETSİZLİK, -ği *is.* Құқығы жоқтық, правосыздық.

SALAK, -ği *s.* Алаңғасар, есерсок, әумесер.

SALAKÇA *s. zf.* Ерсі, оғаш, сөлекеттеу.

SALAKLAŞMAK (*nsz*) Ақымақтану, әумесерлену, алаңғасарлану, есерсоқтану.

SALAKLIK, -ği *is.* Есерсоқтық, алаңғасарлық, ақымақтық.

SALAM *is. İt.* Шұжықтың бір түрі.

SALAMANDRA *is. Yun. zool.* 1. Саламандра – кесіртке тәріздес жәндік. 2. Тасымалды, әрлі-берлі жылжытуға болатын пеш.

SALÂT *is. Ar.* 1. Намаз. 2. Мұхаммед

- пайғамбардың аты айтылғанда құрметтеп оқылатын дұға.
- SALATA** *is. İt.* Салат. *Domates salatası.* Қызанақ салаты.
- SALATALIK, -ği** *is.* 1. Қияр. 2. *сын.* Салат жасауға қолданылатын. *Salatalik domates.* Салат жасайтын қызанақ.
- SALĀVAT** *ç. is. Ar.* 1. Намаздар. 2. Мұхаммед пайғамбар мен оның ұрпақтарына құрмет көрсету үшін оқылатын дұға, салауат дұғасы.
- SALĀVAT PARMAĞI** *is.* Сұқсаусақ.
- SALCI** *is.* Паромды жүргізуші, салшы, сал жүргізуші.
- SALÇA** *is.* 1. Тұздақ, соус. 2. Томат пастасы.
- SALÇALI** *s.* Соус қосылған, тұздақ қатқан.
- SALDIRGAN** *is. ve s.* Шап беретін, тарпа бас салатын; агрессор, жаулап алу мақсатымен шабуылдаушы, басқыншы; қабаған (ит), сүзеген (сыыр т.б).
- SALDIRANLIK, -ği** *is.* 1. Агрессия, басқыншылық, басып алушылық. 2. Агрессияшылық, басқа бір елді басып алуға құмарлық.
- SALDIRI** *is.* Агрессия; бас салу, шабуыл. *Saldırı savaşı.* Басып алу үшін жүргізілген соғыс. *Karşı saldırı.* Қарсы шабуыл.
- SALDIRICI** *s.* Агрессор, басқыншы, шабуылдаушы.
- SALDIRMAK (-e)** 1. Шабуыл жасау, бас салу, тап беру. 2. *теc.* Дүрсе қоя беру, қатты сынға алу, бас салу. 3. *kim.* Ерітіп жіберу, жеп қою. *Asiiler madenlere saldırır.* Қышқылдар металдарды жеп қояды.
- SALDIRMAZLIK, -ği** *is.* Шабуыл жасамау, жауласпау.
- SALDIRMAZLIK ANTLAŞMASI** *is.* Шабуыл жасамау туралы шарт.
- SALDIRMAZLIK PAKTI** *is. bk.* *Saldırmazlık antlaşması.*
- SALGI** *is. biy.* Секретция, секреттер бөліп шығару. *Salgı bezi.* Сілекей

- бездері.
- SALGILAMAK (-i)** *biy.* Секрет бөліп шығару.
- SALGIN** *s.* 1. Эпидемиялық, кең тараған, жұқпалы, жаппай. *Salgın hastalık.* Жұқпалы ауру. 2. *is.* Эпидемия, індет, жұқпалы аурулардың етек алуы. *Tifo salgını.* Сүзек ауруының етек алуы. 3. *is. esk.* Уақытша салық. 4. Шабуыл, басқыншылық. *Çekirge salgını.* Шегірткелердің басып кетуі.
- SALGINLAŞMAK (nsz)** (эпидемия, жұқпалы ауру) Кең тарап жайылу, тарап кету.
- SALHANE** *is. Ar. Far.* Қасапхана.
- SALI** *is.* Сейсенбі. *Salı günü.* Сейсенбіде, сейсенбі күні.
- SALIK, -ği** *is.* Хабарлау, жаңалық, хабар. *salık vermek* 1) хабарлау. 2) кеңес беру.
- SALINA SALINA** *z.f.* Шайқалып, тербеліп, теңселіп (жүру).
- SALINCAK, -ği** *is.* 1. Әткеншек, алтыбақан. 2. Аспа бесік.
- SALINCAKLI** *s.* Әткеншегі бар. *Salıncaklı çocuk bahçesi.* Әткеншегі бар балалар бақшасы.
- SALINIM** *is.* Тербелу, дірілдеу. *Enine salınım.* Көлденең тербеліс.
- SALINMAK (nsz)** Теңселу, шайқалу (жүргенде).
- SALINTI** *s.* Тербелу, шайқалу.
- SALINTILI** *s.* Солқылдақ, орнықсыз, тұрақсыз. *Salıntılı bir ev.* Тозығы жеткен, құлайын деп тұрған үй.
- SALIVERMEK (-i)** Жіберу, босатып жіберу. *Kuşu salıverdi.* Құсты еркіне жіберді.
- SALİK** *s. Ar.* 1. Жолға түскен, жолда кетіп бара жатқан. 2. Дәруіш сектасына кірген.
- SALİM** *s. Ar. esk.* 1. Дені сау, аман-есен. *Sağ ve salim dönmek.* Аман-есен оралу. 2. Тыныш, алаңсыз, бейқам.
- SALKIM** *is.* Шоқ. *Üzüm salkımı.* Бір шоқ жүзім. 2. *теc.* Глициния – лилия гүлінің бір түрі.

SALKIM AĞACI *is. bot.* Акация, караған.

SALKIMAK (*nsz*) Салбырау, салбырап тұру; салпию.

SALKIM SALKIM *s. zf.* Салп-салп еткен, салпылдақ, салбыраған (сырға т.б.).

SALLABAŞ *s.* 1. Басын шұлғи беретін. 2. Кез келген нәрсеге келісе беретін, қостай жөнелетін.

SALLAMAK (*-i*) Тербету, шайқау. *Başını sallamak.* Басын шайқау. *Beşik sallamak.* Бесікті тербету. 2. Бұлғау, сермеу. *Bayrak gibi sallamak.* Жалау сияқты бұлғау. *El sallamak.* Қол бұлғау. 3. *tec.* Ұзаққа созып жіберу, созбаққа салу, кешіктіру. 4. *argo* Шапалақпен тартып жіберу, салып қалу. *sallamak argo* мән бермеу, көңіл аудармау.

SALLANDIRMAK (*-i, -e*) 1. Шайқалту, теңселту. 2. *tec.* Дарға асу, асу.

SALLANMAK (*nsz*). 1. Шайқалу, теңселу, тербелу, тербетілу. *Dişi sallanıyor.* Оның тісі босап тұр. *Lâmba sallanıyor.* Лампа шайқалып тұр. 2. *tec.* Тентіреу, босқа қанғырып жүру, түк істемеу. 3. Сілкіну, солқылдау, шайқалу. *Son depremde bütün şehir sallandı.* Соңғы жер сілкінісінде қаланың барлық жері сілкінді.

SALLANTI *is.* 1. Тербелу, шайқалу. 2. *tec.* Созбаққа салу, созып жіберу, кешіктіру. *sallantıda bırakmak* кейінге қалдыру, қоя тұру.

SALLAPATİ *s.* Жеңілтек, ұшқалақ, ұстамсыз. *Sallapati bir adam.* Жеңіл мінезді адам. 2. *zf.* Жеңіл-желпі, жүрдім-бардым, немқұрайды, жеңілтектеніп. *Sallapati konuşmak* Жүрдім-бардым сөйлесу. 3. *s.* Үстіртін, немқұрайды жасалған (зат).

SALLAPATİLİK *is.* 1. Жеңілтектік, алып-ұшпалық, ұшқалақтық. 2. Немқұрайдылық, селқостық, немкеттілік.

SALMAK, -ar (*-i, -e*) 1. Жіберу, босату.

Annem beni dışarı salmıyor. Шешем мені далаға жібермейді. *Hayvanları çayıra salmak.* Малдарды өріске жіберу. 2. Шұғыл жіберу, жөнелту. *Bununla beraber peşine adam salmak gerekir.* Осымен бірге оның артынан шұғыл адам жіберу керек. 3. Қосу, салу. *Pilâvın pirincini salmak.* Палаудың күрішін салу. 4. Өркен жаю, бұтақ жаю; өсіп-өну. *Bunun içindir ki dal budak saldı, yetmiş vermeye başladı.* Осының әсерінен ағаш бұтақ жайып, жеміс бере бастады. 5. Душар болу, кезігу. *Başını derde salmak.* Басына бәле тілеп алу. 6. (*салық*) Салу. *Ona elli bin lira salmışlar.* Оған елу мың лира салық төлетіпті. 7. Қосу, айтақтау. *Tazıyı tavşana salmak.* Тазыны қоянға айтақтау. 8. (*-e*) Бас салу, тарпа бас салу, тап беру. *Aç kurt yılanı da salar, taşa da.* Аш қасқыр жыланға да, тасқа да бас салады. 9. Түсіру, тастау. *Soğutmak için kuyuya su kabı salmak.* Салқындату үшін құдыққа су құйылған ыдысты салып қою. 10. (*-i*) *tec.* Мән бермеу, қызықпау.

SALMALIK, -ğı *is. hlk.* Жайылым, өріс.

SALON *is. Fr.* 1. Зал. қонақ қабылдайтын кең бөлме. 2. Зал, салон. *Bekleme salonu.* Күту залы. *Jimnastik salonu.* Гимнастика салоны. *Konferans salonu.* Конференц-зал, мәжіліс залы. *Konser salonu.* Концерт залы. *Mahkeme salonu.* Сот залы.

SALUZ *s. argo* Есерсоқ, есуас, жарымес. **SOLOZLAŞMAK** *argo* Есерсоқтану, есерлену, әумесерлену.

SALT *zf.* Тек, сол ғана. *Bu iş salt kendisini ilgilendirmez.* Бұл жұмыс тек оған ғана қатысты емес. *Salt benim elimde doksan lira var.* Тек менде ғана тоқсан лира бар.

SALTANAT *is. Ar.* 1. Патшалық құру. 2. *tec.* Сән-салтанат, молшылық; салтанаттылық, сәнділік. 3. *tec.* Үстемдік, билеп-төстеушілік, қожалық. *saltanat sürmek* 1) патшалық

күру. 2)бай тұру, молшылықта өмір сүру.

SALTANATÇI *is.* Монархист, монархизмді жақтаушы.

SALTANATLI *s.* Сәнді-салтанатты.

SALTÇILIK,-ğı *is.* Абсолютизм, шексіз билік.

SALT ÇOĞUNLUK-ğu *is.* Басым көпшілік.

SALT DEĞER *is. mat.* Абсолют шама.

SALTIK,-ğı *is. fel.* Абсолюттік, сөзсіз. *Saltık gerçek.* Абсолюттік ақиқат.

SALT SICAKLIK,-ğı *is. fiz.* Абсолюттік температура.

SALT SIFIR *is. fiz.* Мүлдем нөл.

SALVO *is. İt. ask.* Дүркін, залп.

SALYA *is.* Сілекей.

SALYANGOZ *is. zool.* Ұлу.

SAMAN *is.* Сабан. *Saman çöpü.* Кішкентай сабан талы. *saman altından su yürütmek* астыртын қулық-сүмдық жасау, сездірмей әрекет жасау.

SAMAN KAĞIDI *is.* Орауыш қағаз.

SAMANKAPAN *is.* Янтарь.

SAMANLIK,-ğı *is.* Сабанхана, сабан жиналған жер.

SAMANLI KERPIÇ,-ci *is.* Сабан мен балшықтан құйылған қыш, кірпіш.

SAMAN RENGİ *is.* Ашық сары, сабан түстес түр.

SAMANUĞRUSU *öz. is.* Құс жолы.

SAMANYOLU *öz. is. astr.* Құс жолы.

SAMBA *is.* (Португаль тілінен) Самба (би).

SAMİ *öz.is. Ar.* 1.Семиттер. 2. *s.* Семиттік, семит. *Samî diller.* Семит тілдері.

SAMİMİ *s. Ar.* 1.Адал, шын. *Samimî bir arkadaş.* Шын дос. *Samimî duygu.* Адал сезім. 2.Ақ жүрек, ақ көңіл, ашық. *Samimî konuşma.* Ашық әңгіме. 3. *zf.* Ашық, бүкпесіз, қалтқысыз, шын көңілден. *Onunla samimî konuştum.* Онымен ашық сөйлестім. *Samimî olmak* 1)ашық, адал болу. 2)жақын болу, араласып-құраласып кету.

SAMİMİLEŞMEK (*nsz*) Сырлас, жақын

болып кету, араласып-құраласып кету.

SAMİMİLİK,-ğı *is.* 1.Адалдық, ақ пейілділік, шын жүректік. 2.Адал ниеттілік, ақ көңілділік, ашықтық.

SAMİMİYET *is. Ar.* 1. Адалдық, ақ пейілділік, шын жүректік. 2.Ашықтық, ақ пейілдік. 3.Емін-еркіндік, қысылып-қымтырылмаушылық, өзін-өзі еркін ұстаушылық.

SAMİMİYETLE *zf.* Шын көңілден, шын жүректен, ақ пейіл, қалтқысыз.

SAMİMİYETSİZ *s.* Қара ниет, арам ойлы, жымысқы.

SAMİMİYETSİZLİK,-ğı *is.* Қара ниеттілік, жәдігөйлік, жалғаншылық.

SAMSUN *is. Yun. esk.* Соғыс иті – соғыста пайдаланылатын иттерге берілген жалпы атау.

SAMUR *is. Ar. zool.* 1.Бұлғын (аң). 2.*s.* Бұлғын терісінен жасалған.

SAMURAY *is. Japon.* Самурай – князьдар мен дворяндар қарамағындағы әскер.

SAMUR KAŞLI *s.* Қою қара қасты.

SAMUR KÜRK zam. Бұлғын терісі.

SAN *is.* 1.Даңқ, атақ; сый-құрмет. *San olarak.* Құрмет ретінде, құрмет көрсетіп. *Adı sanı var.* Аса қадірлі, көпшілікке танымал. *Adı sanı yok.* Атағы шықпаған, белгісіз. 2.Лауазым, атақ.

SANAL *s. mat.* Жорамал, тұспал, болжам.

SANAT *is. Ar.* 1.Өнер, көркемөнер. *Sanat eseri.* Көркемөнер туындысы. *Güzel sanatlar akademisi.* Көркемсурет академиясы. *Kültür ve sanat adamları.* Мәдениет және өнер қайраткерлері. *Ülkenin sanat yaşantı.* Елдің мәдени өмірі. 2.Шығармашылық, творчество. *Sanat özgürlüğü.* Шығармашылық еркіндік. 3.Шеберлік, өнер, іскерлік, ептілік. *Asker sanatı.* Әскер өнері. *Konuşma sanatı.* Шешендік өнер, сөз өнерін меңгеру. 4.Кәсіп, қолөнер кәсібі. *Sanat okulu.* Қолөнер училищесі. *Sanat sahibi.* Қолөнерші.

SANAT ADAMI *is. bk. Sanatçı.*

SANATÇI *is.* 1. Қолөнерші; суретші.
2. Артист, өнер адамы.

SANATÇILIK, -ğı *is.* 1. Қолөнершілік; суретшілік. 2. Артистік, өнерлік.

SANAT ESERİ *is.* Өнер туындысы.

SANAT FİLMİ *is.* Көркем фильм.

SANATKÂR *is. Ar. Far.* 1. Артист, өнерлі адам. 2. Қолөнерші. 3. Өз ісінің шебері.

SANATORYUM. *is. Fr.* Санаторий.

SANATSEVER *is. ve s.* Өнерсүйер.

SANAYİ, -i ç. *Ar.* Өнеркәсіп, индустрия.
Ağır sanayi. Ауыр өнеркәсіп. *El sanayii.* Қолөнер өнеркәсібі. *Hafif sanayii.* Жеңіл өнеркәсіп.

SANAYİ BÖLGESİ *is.* Өнеркәсіпті аудан.

SANAYİCİ *is.* 1. Өнеркәсіпші, өнеркәсіп қожасы. 2. *s.* Өнеркәсіп, өнеркәсіпті. *Sanayici ülkeler.* Индустриялы мемлекеттер.

SANAYİCİLİK, -ği *is.* Индустриализм.

SANAYİLEŞMEK (*nsz.*) Индустрияландыру.

SANAYİLEŞTİRMEK (*-i*) Индустрияландырылу.

SANAYİ ODASI *is.* Өнеркәсіп палатасы.

SANAYİ ÜLKESİ *is.* Индустриялы ел.

SANCAK, -ğı *is.* Ту, байрақ. *Sancak eri.* Ту көтеруші әскер, тушы. *Alay sancığı.* Полк туы.

SANCAKTAR *is. T. Far.* Ту көтеруші, ту ұстаушы.

SANCI *is.* Шаншу, шаншып ауыру. *Doğum sancıları.* Толғақ қысу. *Sancısı tutmak.* Шаншу қадалу.

SANCILANMAK (*nsz.*) Шаншу, дененің түйреп ауыруы.

SANCIMAK (*nsz.*) Шаншу, шаншып ауыру.

SANDAL (I) *is. Ar. bot.* Сандал ағашы.

SANDAL (II) *is.* Қайық.

SANDAL (III) *is. Fr.* Сандал, жазғы жеңіл аяккіім.

SANDALCI *is.* Қайықшы.

SANDOLET *is. Fr.* Сандалет, жазғы жеңіл аяккіім.

SANDALYE *is. Ar.* Орындық. *Hasır sandalye.* Тоқыма орындық. 2. *mec.* Қызмет, лауазым.

SANDALYECİ *is.* Орындық жасайтын немесе сататын адам.

SANDIK, -ğı *is. Ar.* 1. Сандық, жәшік. *Alet sandığı.* Құрал-сайман жәшігі. *Elbise sandığı.* Киім сандық. 2. Касса.

SANDVIÇ *is. İng.* Сандвич, бутерброд.

SANGI *s. hlk.* Естен танған, есі шығып кеткен, ақылынан адасқан.

SANGILAMAK (*nsz*) *hlk.* Абыржу, есі шығып кету.

SANGILIK, -ğı *is. hlk.* Сасып қалу, абдырау, есі шығып кету.

SANI *is.* Болжау, жорамал, шамалау. *sansına kapılmak* ойлау, жорамалдау.

SANIK, -ğı *s. ve is.* Айыпталушы, айыпкер, сотталушы.

SANILMAK (*nsz*) Шамалану, ұйғарылу, болжам жасалу.

SANIYE *is. Ar.* Секунд.

SANIYELİK, -ği *s.* Секундтық.

SANKİ *zf.* 1. -дай, -дей, сияқты. *Ne olur sanki, sen de gelsen?* Сен де барсан, бірдеңе боп қалатындай? 2. Сияқты, тәрізді. *Sanki haberi yokmuş.* Түктен хабары жоқ адам сияқты. *Sanki gece olmuş gibi.* Түн боп қалғандай.

SANLI *s.* Құрметті, қадірлі. *Adli sanlı bir adam.* Атақты, атағы елге жайылған адам.

SANMAK (*-i*) 1. Санау, есептеу, ойлау. 2. Шамалау, деп ойлау, жорамалдау.

SANRI *is. psikol.* Елестеушілік, галлюцинация.

SANRILAMAK (*-i*) *psikol.* Елес көріну.

SANSASYON *is. Fr.* Сенсация, таң қаларлық оқиға, естімеген тосын хабар. *Sansasyon yaratmak* жұртты таң қалдыру, өректіту.

SANSASYONEL *is. Fr.* Таңғаларлық, дүрліктірген.

SANSKRİT *öz. is.* Санскрит – ежелгі және орта ғасырдағы үнділердің діни әдебиет пен философиялық, көркем әдебиет пен ғылыми әдебиетінің тілі.

SANSÜR *is. Fr.* Цензура.

SANSÜRCÜ *is. ve s.* Цензур.

SANTİM *is. Fr. mat.* Кез – келген бір бірліктің жүзден бірі. *Metre santimi.* Метрдің жүзден бірі, сантиметр.

SANTİMANTAL,-li *is. Fr.* Сентиментал, сезімтал, әсерленгіш.

SANTİMANTALİZM *is. Fr.* Сезімділікке берілушілік, күйреуіктік, синтимиентализм.

SANTİMETRE *is. Fr. mat.* Сантиметр.

SANTİMETRELİK,-ği *is.* Сантиметрлік.

SANTRAL,-li *is. Fr.* 1.Станция. *Elektrik santrali.* Электр станциясы. *Telefon santrali.* Телефон станциясы. 2.Коммутатор – телефон аппараттарын жалғастырып тұратын арнаулы бөлім.

SAP *is.* 1.Сабақ, өсімдік сабағы. *Gülün dikenli sapı.* Раушангүлінің тікенді сабағы. 2.Сап, тұтқа. *Baltanın sapı.* Балтаның сабы. *Valizin sapı.* Шамаданның тұтқасы. 3.Инеге өткізілген жіп. *sapla saman karıştırmaq* жақсы мен жаманды ажырата алмау.

SAPA *s.* Алшақтағы, жырақтағы.

SAPAK,-ği *s.* Кемісті, аномал. 2. *is.* Жол айрығы, жол торабы. 3.Өзеннің тармақтануы.

SAPAKLIK,-ği *is.* Ауытқулық, аномалия.

SAPAN *is.* 1.Сақпан (күрал). 2.Рогатка.

SAPARTA *is. İt.* 1.Кеме бортынан атылған зеңбірек оты. 2.*mec.* Қатаң сөгіс.

SAPASAĞLAM *s.* Сап-сау, денсаулығы жақсы.

SAPIK,-ği *s.* 1.Азғын, бұзылған. 2.Есі дұрыс емес, жынды, есерсоқ.

SAPIKLAŞMAK (*nsz*) Бұзылу, есі ауысу.

SAPIKLIK,-ği *is.* Есуастық, есі ауысқандық.

SAPILMAK (*-e*) Бұрылу. *Oradan sola sapılırsa daha çabuk gidilir.* Сол жерден солға бұрылса, тезірек баруға болады.

SAPI SİLİK,-ği *is.* Қаңғыбас, кезбе.

SAPITMAK (*nsz*) 1.Рухани күйзеліске ұшырау. 2.*mec.* Аузына келгенін айту, шату, шатпырақтау. 3.Адасу, жөн таба алмау. 4.*tkz.* Ақылынан адасу, жынданып кету.

SAPKIN *s.* 1.Тура жолдан адасқан, қате жолға түскен (өмірде). 2.Адасқан, теріс кеткен.

SAPKINLIK,-ği *is.* Адасу, теріс кету, жаңылу.

SAPLAMAК (*-i, -e*) Шаншу, сұғу, қадау, тығу (пышақты т.б.). *Biçağı sapladı.* Пышақты тығып алды.

SAPLANMAK (*-e*) 1. Шаншылу, қадалу, сұғылу. 2.Тығылып қалу, батып қалу, тұрып қалу. *Dönüşte kara saplandık.* Қайтар жолда қарға тығылып қалдық. 3. *mec.* Ойында қалу, ойынан шықпай қою, көкейінде қалып қою.

SAPLANTI *is. psikol.* Миға қонған, орнығып қалған (жалған) ой, идефикс.

SAPLI *s.* 1.Сабы бар, тұтқалы. 2.Шаншылған, сұғылған, қадалған. *Biçak karpuzla saplı duruyor.* Пышақ қарбызға қадалып тұр. 3.*is.* Сабы бар ыдыс. 4.Үлкен шөміш.

SAPMAK,-ar (*-e*) 1.Бұрылу, бұрылып кету, бағытын өзгерту. *Satıcı yan sokağa saptı.* Сатушы көлденең көшеге қарай бұрылды. 2.Жалтару, бас тарту, ауытқып кету. *Amacımdan saptı.* Ол өзінің мақсатынан ауытқып кетті. 3.*mec.* Жаман жолға түсу, бұзылу, тура жолдан таю. *Kötü yola düşmek.* Жаман жолға түсу.

SAPSARI *s.* Сап-сары, ашық сары. *sapsarı kesilmek (veya olmak)* бозарып кету, өңі кашу, түсі бұзылу.

SAPSIZ *s.* Сабы жоқ, тұтқасыз.

SAPSIZ BALTA *is. mec.* Қорғансыз, таянышсыз.

SAPTAMA *is.* Белгілеу, анықтау.

SAPTAMAК (*-i*) Белгілеу, анықтау, дәлелдеу.

SAPTIRMAK (*-i, -e*) Бұрып жіберу, басқа жолға түсіру, жаңылдыру. *Yanlış yola saptırmak.* Жаңылыс жолға

түсіру.

SARA *is. Ar. tıp* Қояншық, талма ауру, эпилепсия. *Sara nöbeti tutmak.* Қояншық ауруы ұстап қалу.

SARAÇ, -cı *is. Ar. 1.* Қайысшы, ер-тұрман, әбзел-жабдықтар жасайтын шебер. *2.* Ер-тұрман, әбзел-жабдықтар сататын адам. *3.* Теріден сөмке т.б. тігетін адам.

SARAÇHANE *is. Ar. Far.* Қайыс бұйым жасайтын шеберхана.

SARAÇLIK, -ği *is.* Қайыс бұйым тігу ісімен шұғылданушылық.

SARAHAT, -ti *is. Ar.* Анықтық, айқындық, нақтылық.

SARAHATEN *zf. Ar.* Анық, айқын, тура, ашық. *Sarahaten söylesem darılmaz mı?* Егер мен ашық айтсам, ренжіп қалмас па екен?

SARAKA *is. argo.* Келемеж, келеке. *saraka etmek* келемеждеу, мазактау.

SARALI *s. ve is.* Қояншық ауруы бар адам.

SARARMAK (*nsz*) *1.* Сарғаюу, сары түске айналып өзгеру. *2.* Құп-қу болып кету, бозарып кету, өңі қашу.

SARARTI *is.* Сарғылт, сарғыш түс.

SARARTMAK (*-i*) Сарғайту, сарғайтып жібсру.

SARAY *is. Far.* Сарай, орда, салтанатты ғимарат. *Beyaz Saray.* Ақ үй. *Spor ve Sergi Sarayı.* Спорт және көрме сарайы. *Ticaret Sarayı.* Сауда үйі.

SARDALYE *is. İt. zool.* Сардина – майшабақ тұқымдас кішкентай балық.

SARDOĞAN *is. zool.* Сары түсті қаршығаның бір түрі.

SARF *is. Ar. 1.* Шығын, зиян; жұмсау, тұтыну, ұстау. *Para sarfi.* Ақша шығындары. *2. esk.* Гармматика. *sarf etmek* 1) жұмсау, ұстау (ақша), 2) қолдану: *Ağır sözler sarf etti.* Ауыр сөздер айтты.

SARFINAZAR *is. Ar.* Назарға алмай, мән бермеу, есептемеу. *sarfinazar etmek* мән бермеу, көңіл аудармау.

SARFIYAT *ç. is. Ar.* Шығын, ысырап.

Sarfiyat ve varidat. Шығыс және кіріс. *Yakut sarfiyatı.* Жанармай шығыны.

SARGI *is. 1.* Бинт, ақ дәке. *sargı sarmak* бинттеу, бинтпен орап байлау, таңу.

SARGILAMAK (*-i*) Бинттеу, таңу, байлау.

SARHOŞ *s. ve is. Far. 1.* Мас, ішіп алған. *Ayakta duramayacak kadar sarhoş.* Аяқта тұра алмайтындай мас. *2. mec.* Мастану, масайрау. *Arılar bahar çiçekleriyle sarhoş dolaşıyorlar.* Аралар көктемгі гүлдердің иісінен масайрап шыр айналып жүр. *sarhoş etmek* мас қылу. *sarhoş olmak* мас болу; масайрау, мастану: *Sevdadan sarhoş.* Махаббатқа мас болу.

SARHOŞLAŞMAK (*nsz*) Мас болу, есіріктену.

SARHOŞLUK, -ğu *is.* Мастық, мас болушылық, есіріктік.

SARI *s. 1.* Сары. *2. is.* Сары түс. *3. s.* Бозарыңқы, бозғылт.

SARIASMA *is. zool.* Мысықторғай, сарғалдақ.

SARI BENEK, -ği *is. biy.* Көз торының сары дағы.

SARICA *s. 1.* Сарылау. *2. is. zool.* Сона.

SARIÇALI *is. bot.* Бөріқаракат, барбарис.

SARIÇIYAN *s.* Жауыз, зұлым.

SARIÇİÇEK, -ği *is. bot.* Солмасгүл, салаубас.

SARICIĞDEM *is. bot.* Запыран, шафран.

SARIDIKEN *is. bot.* Ошаған.

SARIERİK *is. hlk.* Өрік.

SARI HUMMA *is. tıp* Сары безгек.

SARI IRK *is.* Сары нәсіл.

SARIK, -ği *is.* Сәлде.

SARIKLI *s.* Басына сәлде ораған.

SARILAŞMAK (*nsz*) Сарғаюу, сарғылттану.

SARILGAN *s. bot.* Шырмалып өскен, шырмауық (өсімдік).

SARILI (I) *s.* Сары дақтары, гүлдері бар.

SARILI (II) *s.* Оралған, байланған. *Eli sarılıydı.* Оның қолы бинтпен таңып байланған-ды.

SARILIK, -ği *is. 1.* Сарылық, сарғыштық,

- сары түстілік. 2.Сары түс. 3.*up* Сарауру (ауру).
- SARILIKLI** *s.* Сарауруға шалдыққан.
- SARILIŞMAK** (*nsz, -le*) 1.Ширатылу, бұралу, түйінделіп қалу. 2.Кұшақтасу.
- SARILMAK** (*nsz.*) 1.Орану, қымтану. 2.*(-e)* Оралу, шырмалу. 3.*(-e)* Құшақтау. *Boynuna sarılmak.* Мойнына асылу. 4.Қолға алу, кірісу; ден қою. *İkinci sınıfa geçtikten sonra derslerine daha fazla sarılmıştır.* Екінші сыныпқа өткеннен кейін, өзінің сабақтарына көп көңіл бөле бастаған-ды. *Kaleme sarılmak.* Қаламын алып жаза бастау.
- SARIM** *is.* 1.Орам, айналым. 2.*fiz.* Электрмагнит орауышының орамдары.
- SARIMSAK, -ğı** *is. bot.* Сарымсақ. *Bir diş sarımsak.* Бір тіс сарымсақ.
- SARIMSAKLAMAK** *(-i)* Сарымсақ қосу, сарымсақ қату (асқа).
- SARIMSAKLI** *s.* Сарымсақ қосылған, ішінде сарымсағы бар.
- SARIMSI** *s.* Сарылау, сарғыш.
- SARIMTIRAK** *s.* Сарғылтым, сарғыш.
- SARINMAK** *(-e)* 1.Орану, бүркену, қымтану. 2.Белбеу буыну, белбеу байлану.
- SARIPAPATYA** *is. bot.* Сары түймедағы.
- SARISABIR** *is. bot.* Алоэ (өсімдік).
- SARI SICAK, -ğı** *is.* Шыжыған ыстық, шыжыған аптап.
- SARIŞIN** *s.* 1.Ақсары, аққұба. 2.Сары шашты.
- SARI YAĞ** *is.* Сарымай.
- SARI YAĞIZ** *is.* Жирен, күрең (ат).
- SARIYONCA** *is. bot.* Сары жоңышқа.
- SARİN** *s. Ar.* Айқын, ақиқат, даусыз, талассыз.
- SARKAÇ-сі** *is. fiz.* Маятник, тіл.
- SARKIK-ғı** *s.* Салбырап тұрған, салбыраған. *Sarkık yanaklar.* Ұрты салбыраған.
- SARKINTI** *is.* Мазалау, жармасу, мезі кылушылық.
- SARKINTILIK, -ğı** *is.* Мезі кылушылық, мазасын алушылық. *sarkıntılık etmek (veya yapmak)* мазалау, жармасу.
- SARKITMAK** *(-i)* Төмен түсіру, салбырату. 2.*mes.* Асып қою, дарға асу.
- SARKMAK, -ar** *(-e)* 1.Салбырап тұру, асылып тұру. 2.*hлк.* Кіріп-шығу, соғып кету.
- SARKOM** *is. Fr. tip* Саркома (кәтерлі ісік).
- SARMA** *is.* 1.Орау. 2.Қоршау, қамау. 3.Сарма – капуста, жүзім жапырағына орап пісірілген тағам.
- SARMAK, -ar** *(-i)* 1.Орау, орап байлау, тану. 2.Қоршау, қоршауға алу. 3.*(-i)* Қамтып алу, қоршап алу. *Ateş evi sardı.* Жалын үйді қамтып алды, үй өртке оранды. 4.Домалақ (шумақ) етіп орау. 5.*(-i, -e)* Орау. *Kitabı kâğıda sarmak.* Кітапты қағазға орау. 6.*(-e)* Орау, шырмау, орап алу. *Asma çardağā sardı.* Шырмауық күркені орап алды. 7.*(-i)* Қызықтырып әкету, ұнау. *Bu ev bizi çok sardı.* Бұл үй бізге қатты ұнады. 8.*(-e)* Мазалау, бас салу. *Evdekilerin hepsi bana sarıyor.* Үйдегілердің бәрі маған килігеді. 9.*(-i, -e)* Зорлап беру, міндеттеу. *Bu işi başkalarına sarmak istiyor.* Ол бұл жұмысты басқаларға міндеттерісі келеді.
- SARMAL** *s.* Шиыршықты, спиральды.
- SARMALAMAK** *(-i)* Орау, құндақтап тастау, қымтау.
- SARMAN** *s.* 1.Үлкен, орасан, зор, ірі. 2.*is.* Сары мысық.
- SARMAŞ DOLAŞ** *zf.* Құшақ. *sarmaş dolaş olmak* бірін-бірі құшақтау; құшақтасу.
- SARMAŞIK, -ğı** *is. bot.* Шырмауық.
- SARMAŞMAK** (*nsz, -le*) 1.Шырмалу, оралу, өрілу. 2.Құшақтасу.
- SARNIÇ, -сі** *is. Ar.* 1.Табиғи суат, жаңбыр суы қоймасы. 2.Цистерна – кемелерде пайдаланылатын ауыз суға арналған үлкен ыдыс.
- SARNIÇ GEMİSİ** *is.* Сұйық затты

- (мұнай т.б.) ішіне құйып таситын кеме.
- SARNIÇ VAGONU** *is.* Вагон-цистерна (мұнайдың, бензиннің).
- SARP** *s.* 1.Тік, құламалы, өр. 2.*mec.* Ауыр, қиын. *sarpa sarmak* қиын жағдайда қалу.
- SARPIN** *is.* *Yun. hlk.* 1.Астық қоймасы. 2.Нан салғышы.
- SARPI** *is.* *Fr. İng. den.* Екі желкенді кеме.
- SARPLIK,-ğı** *is.* Құламалылық, ылдилық.
- SARRAF** *is.* *Ar.* Ақша уақтауды кәсіп еткен кісі.
- SARSAK,-ğı** *s.* Әлсіз, қаусаған, қартайған.
- SARSAKLIK,-ğı** *is.* Қаусаушылық, қаудыраушылық, қартаюшылық, әлсіздік.
- SARSAK SARSAK** *s. ve zf.* Қалтырап, дірілдеп.
- SARSICI** *s.* Тербететін, дірілдететін.
- SARSILIŞ** *is.* Шайқалу, сілкіну, солкылдау.
- SARSILMAK** (*nsz*) 1.Сілкіну, шайқалу, теңселу. 2.*mec.* Қаусау, кеудіреу, шөгу. 3.Таң қалу; естен тану, абдырау (күтпеген жағдайда).
- SARSINTI** *is.* 1.Шайқалу, сілкіну; тербелу; дірілдеу. 2.Жер сілкіну. 3.Жер асты дүмпуі. 4.*mec.* Күйзеліс, дағдарыс. *Büyük bir sarsıntı geçirdi.* Ол үлкен күйзелісті басынан өткізді. 5.*tp.* Ми шайқалу.
- SARSINTILI** *s.* 1.Тербелмелі, шайқалмалы. 2.*mec.* Күйзеліске, дағдарысқа ұшыраған.
- SARSMAK** (*-i*) 1.Сілкіну, шайқау, тербету. 2.*mec.* Әлсірету, зиян келтіру, күйзелту.
- SASI** *s.* Сасық, иістенген. *sası kokmak* сасу, мүңку.
- SASIMAK** (*nsz*) *hlk.* Сасу, сасып кету, иістеніп кету.
- SATAŞKAN** *s.* Жанжалқой, сотқар.
- SATAŞMAK** (*-e*) Ілінісу, қақтығысу; мазалау, мазасын алу.
- SATEN** *is.* *Fr.* Сәтен, атлас (мата).
- SATI** *is.* Сату, сауда-саттық.
- SATICI** *is.* Сатушы, саудагер.
- SATICILIK,-ğı** *is.* 1.Сатушылық, сауда-саттықпен айналысушылық. 2.Ұсақ сауда-саттық.
- SATIŃ,-thı** *is.* *Ar.* Бет, сырт; жазықтық; аудан.
- SATILIK,-ğı** *s.* Сатылатын. *Satılık ev.* Сатылатын үй.
- SATILMAK** (*nsz,-e*) Сатылу.
- SATIM** *is.* Сату. *Alım satım.* Сатып алу және сату.
- SATIMCI** *is.* Саудагер, сатушы.
- SATIN ALMACI** *is.* Сатып алушы, алушы.
- SATIN ALMAK** (*-i*) Алу, сатып алу.
- SATIR (I)** *is.* *Ar.* Жол, сызық.
- SATIR (II)** *is.* *Ar.* Үлкен қасап пышағы. *satır atmak* өлтіру, қырып-жою.
- SATIR SATIR** *zf.* Жолма-жол, жол-жолымен, рет-ретімен. *Yazılarımı satır satır inceliyordu.* Ол менің мақаламның әр жолын оқитын-ды.
- SATIŞ** *is.* Сату. *Satışa çıkarmak.* Сатуға шығару. *Satış yapmak.* Сату. *Satış fiyatı.* Сатылатын бағасы. *Kredi ile satış.* Несиеге сату. *Tenzilâtli satış.* Арзан бағамен сату.
- SATIŞ MUKAVELESİ** *is.* Сауда келісімі.
- SATIŞ RUHSATI** *is.* Сауда жасауға құқық беретін куәлік (рұқсат қағаз).
- SATIŞ SÖZLEŞMESİ** *is.* *huk.* Сауда келісімшарты.
- SATIŞ ŞARTNAMESİ** *is.* *bk.* *Satış sözleşmesi.*
- SATİR** *is.* *Lât.* Сатира, сықақ.
- SATİRİK,-ğı** *s.* *Fr.* Сатиралық.
- SATLICAN** *is.* *Ar. hlk.* Өкпенің қабынуы.
- SATMAK** (*-i,-e*) 1.Сату. *Damping fiyatına satmak.* Демпингтік бағаға сату, төмен бағаға сату. *El altından satmak.* Тығып сату. *Peşin para ile satmak.* Қолма-қол ақшаға сату. 2.*mec.* Мақтану, кісімсіну, білгішсіну, әлдеқандай болу. *Cesaret satmak.* Батырсыну. *Evlilyalık satmak.*

Сәуегейлену, әулиесіну. *3.argo*
 Бөлініп кету, сиырылып шығу.
SATRANÇ, -ci *is. Far.* Шахмат.
SATRANÇÇI *is.* Шахматшы.
SATRANÇLI *s.* Торлы, тор көзді.
SATRANÇ TAHTASI *is.* Шахмат тақтасы.
SATTIRMAK (-i, -e) Саттыру, сатқызу.
SATÜRN *öz. is. Lât. astr.* Сатурн – күн жүйесіндегі планета.
SAUNA *is. Fr.* Сауна.
SAV *is.* 1.Пайымдау, пікір; қағида. 2. *esk.* Сөз, хабар. 3. *esk.* Мақал-мәтел.
SAVA *is.* 1.Хабар. 2.Қуанышты хабар, сүйінші.
SAVACI *is.* 1.Хат-хабар тасушы, шабарман. 2.Қуанышты хабарды жеткізуші. 3.*hlk.* Пайғамбар.
SAVAK, -ğı *is. hlk.* Диірмен суын басқа жаққа бұратын суағар.
SAVAN *is. hlk.* 1.Мақта жіптен тоқылған қалың кілем. 2.Кілемше.
SAVANA *is. İsp.* Саванна – субэкваторлық, субтропикалық өсімдіктер өсетін дала.
SAVAŞ *is.* 1.Соғыс, ұрыс, шайқас, айқас. *Savaş alanı.* Ұрыс майданы. *Savaş durumu.* Соғыс жағдайы. *Boğaz boğaza savaş.* Қоян-қолтық ұрыс. *Deniz savaşı.* Теңіздегі ұрыс. *Dünya savaşı.* Дүниежүзілік соғыс. *İç savaş.* Азамат соғысы. 2. Күрес. *Veremle savaş.* Туберкулезбен күрес. *savaş açmak(veya ilân etmek)* соғыс ашу, жариялау.
SAVAŞCI *is.* 1.Жауынгер, қатардағы әскер. 2.*s.* Жауынгер, өжет, беті қайтпайтын.
SAVAŞIM *is.* Күрес, тартыс (белгілі бір мақсатты жүзеге асыру жолында)
SAVAŞIMCI *is. ve s.* Күрескер, қайраткер.
SAVAŞMAK (*nsz, -le*) 1.Соғысу, ұрысу, шайқасу. 2.*mes.* Күресу, алысу, күш салу.
SAVAT *is. Ar.* Күмістің бетіне салынған өрнек, қарайтылған, бағдар қондырған күміс.

SAVATLAMAK (-i) Күміске бағдар қондыру, өрнек салу.
SAVCA *is.* Айыптау акті, айыптау қорытындысы.
SAVCI *is.* Прокурор. *Baş savcı.* Бас прокурор.
SAVCILIK, -ğı *is.* 1.Прокурордың қызметі. 2.Прокуратура.
SAVLAMAK (-i) *hlk.* Сендіру, дегенінен қайтпау.
SAVMAK, -ar (-i) 1.Қуу, қуып жіберу, шығарып жіберу. 2.Құтылу, кетіру.
SAVRUK, -ğı *s.* 1.Ұқыпсыз, тыңғылықты емес. 2.Алаңғасар, жаңғалақ.
SAVRUKLUK, -ğu *is.* Ұқыпсыздық, салақтық; алаңғасарлық, жаңғалақтық.
SAVRULMAK (*nsz*) 1.Ыдырау, жайылу, тарап кету. 2.Шығындану, текке кету, жұмсалу (ақша).
SAVSAK, -ğı *is.* Ұқыпсыз, салақ; міндетіне селқос қараушы, ықылассыз.
SAVSAKLAMAK (-i) Кейінге қалдыру, қоя тұру, уақыт созу, болдырмау.
SAVSAMAK (-i) Немқұрайды қарау, елемеу, көңіл қоймау, назар аудармау.
SAVUNLAMAК (*nsz*) Шеттеу, шетке шығу, жол беру.
SAVUNMA *is.* 1.Қорғаныс, қорғану. *Savunma gücü.* Қорғаныс қабілеті. *Hava savunması.* Әуе шабуылына қарсы қорғану. 2. Қорғау (диссертация т.б.) 3.*sp.* Қорғаныс (футболда т.б.). *savunma уармак* 1)өзінің құқығын қорғау. 2) *sp.* қорғану.
SAVUNMAK (-i) 1.Қорғау, жақтау. *Barışı savunmak.* Бейбітшілікті жақтау. 2.Қорғау (диссертация т.б.)
SAVUNMALIK, -ğı *s.* Қорғаныс қорғаныстық.
SAVUNUCU *s. ve is.* Қорғаушы, жақтаушы.
SAVURGAN *s.* Ысырапшыл, ысырап еткіш.
SAVURGANLIK, -ğı *is.* Ысырапшыл.

дық, орынсыз шашып-төгушілік.

SAVURMAK (-i) 1. Аспанға шашу. *Harman savurmak*. Денді ұшырып тазалау, денді суыру. *Tükürükler savurmak*. Түкірігін шашу. 2. Сермеу, сілтеу. *Kılıç savurmak*. Қылыш сермеу. 3. Аспанға шығару, көтеру (түгінді т.б.). *Sigaranın dumanını yüzüme savurma*. Темекінің түгінін бетіме үрleme. 4. (балағат, әдепсіз) Сөз айту, жаудыру. *Küfür savurmak*. Балағаттау, балағат сөздер айту. *Palavra savurmak*. Оттап кету, шатып-бүту. 5. Ысырап ету, босқа шашу (ақша т.б.).

SAVUŞMAK (nsz) 1. Зыту, байқатпай кетіп қалу. 2. (ауру, қиындық) Өтіп кету, артта қалу.

SAVUŞTURMAK (-i) Артқа тастау, өткізіп жіберу, арылу.

SAYA is. Пішілген былғары (аяқкиімнің үстінгі жағы).

SAYACI is. Аяқкиім пішуші.

SAYAÇ, -сі is. Санауыш, счетчик. *Elektrik sayacı*. Электр санауышы.

SAYDAM s. Мөлдiр, тұнық.

SAYDAMLАŞMAK (nsz) Мөлдiрлену, тұну.

SAYDAMLIK, -ғи is. Мөлдiрлік, тұнықтық.

SAYDAM ТАБАКА is. anat. Көздің мөлдiр қабығы, шынайна.

SAYDIRMAK (-i, -e) 1. Есептету, санату. 2. Құрметтету, сыйлату; санастыру.

SAYESİNDE zf. Арқасында, көмегімен; себепті. *Senin sayende aç kaldık*. Саған бола аш қалдық.

SAYFA is. Ar. Бет (кітаптың, дәптердің).

SAYFALANDIRMAK (-i) Жазуды, терілген әріптерді бет-бетке бөліп реттеу.

SAYFALIK, -ғи s. Беттік. *Elli sayfalık kitap*. Елу беттік кітап.

SAYFIYE is. Ar. Саяжай, жазғы үй.

SAYGI is. Құрмет, сый, кішіпейілділік, сыпайылық. *Saygı ile*. Құрметпен. *Saygı göstermek*. Құрметтеу, сыйлау. *Karşılıklı saygı*. Өзара құрмет, екі

жақты сыйласушылық.

SAYGIDEĞER s. Қадірлі, құрметті, сыйлы.

SAYGILI s. Әдепті, сыпайы, кішіпейіл. *saygılı davranmak* өзін-өзі әдепті ұстау, сыпайы болу.

SAYGIN s. Сыйлы, құрметті, қадірлі.

SAYGINLIK, -ғи is. Құрмет, сый, абырой.

SAYGISIZ s. ve is. Әдепсіз, ибасыз, сыйлауды білмейтін, тұрпайы, дөрекі.

SAYGISIZLIK, -ғи is. Сыйламаушылық, қадірлемеушілік, әдепсіздік, ерсілік.

SAYI is. mat. 1. Сан. *Abstre sayı*.

Дерексіз сан. *Asal sayılar*. Бөлінбейтін сандар. *Çift sayı*. Жүп сан. *Kesirli (kesir) sayı*. Бөлшек сан. *Negatif sayı*.

Теріс сан. *Ondalık sayı*. Ондық сан. *Pozitif sayı*. Оң сан. *Rasyonal sayı*.

Рационал сан. *Tam sayı*. Бүтін сан. *Tek sayı*. Так сан. 2. sp. Есеп, ұпай.

Sayı çıkarmak. 1) Есеп ашу (ойында). 2) Ұпай санын көбейту.

SAYICA zf. Сан жағынан. *Sayısız pek azdı*. Сан жағынан аз болатын. *Sayısız üstünlük*. Сан жағынан басымдық.

SAYIKLAMAК (nsz, -i) 1. Сандырақтау, сандырақтап сөйлеу. 2. (-i) тес. Қиялдау, арманға берілу.

SAYILAMAК (-i) Санау, санап шығу.

SAYI LEVHASI is. Көрсеткіш щит, табло.

SAYILI s. 1. Саналған, есептелген. *Tabaklar sayılıdır*. Табақтар саналып қойылған. 2. Нөмірленген. *On sayılı kâğıt*. Он нөмірлі қағаз. 3. Санаулы, аздаған, сирек. *Tarihte bu gibi sayılı olaylar vardır*. Тарихта осы сияқты санаулы ғана оқиға бар.

SAYIM is. Санақ. *Nüfus sayımı*. Халық санағы.

SAYIM BİLİMİ is. Статистика.

SAYIMLAMA is. bk. *Sayım bilimi*.

SAYIMLAMACI is. Статист, санақшы қызметкер.

SAYIMLAMAК (nsz) Санақ жүргізу, тізімін жасау (халықтың т.б.).

SAYIMSAL s. Статистикалық.

- SAYIMSIZ** *s.* Сансыз, саны жок, есепсіз.
- SAYIM VERGİSİ** *is.* Жылдык мал салығы.
- SAYIN** *is.* Құрметті, қадірлі. *Sayın bayanlar, baylar!* Құрметті ханымдар мен мырзалар!
- SAYISAL** *is.* Сандық, санмен көрсетілген.
- SAYISIZ** *s.* Сансыз, есебі жок, көп.
- SAYISIZLIK, -ğı** *is.* Сансыздық, көптік.
- SAYIŞMAK** (*nsz, -le*) Есептесу, есеп айырысу.
- SAYMAK, -ar** (*-i*) 1. Санау, есептеу. *Paralarınızı saydınız mı?* Ақшаларыңызды санадыңыз ба? 2. Құрметтеу, сыйлау. *Anam babamı nasıl saydı ise ben de kocamı öyle sayacaktım.* Шешем әкемді қалай сыйлап өтсе, мен де күйеуімді солай сыйлар едім. 3. Назар аудару, есепке алу, санау. *Bundan önce verdiğimi saytıyor musun?* Бұдан бұрынғы бергенімді есепке алмайсың ба? 4. Есептеу, санау, ойлау. *Kendini adam mı saytıyor?* Ол өзін адаммын деп есептемей ме? 5. Қолма-қол беру, төлеу. *İki bin lira saydı, bana bir küpe aldı.* Екі мың лира қолма-қол беріп, маған сырға алды.
- SAYMAMAZLIK, -ğı** *is.* Сыйламау, құрметтемеу; елемеу; жек көру, жаратпау.
- SAYMAN** *is.* Есепші; бухгалтер.
- SAYMANLIK, -ğı** 1. Бухгалтерия, есеп-қисап жүргізетін бөлім. 2. Есепшінің, бухгалтердің жұмысы.
- SAYRIMSAK** *s.* Сылтаушыл, өзін аурумын деп сылтауратқан.
- SAYRIMSAMAК** (*nsz*) Өзін ауру көрсетіп сылтаурату, өтірік ауырып сылтаурату.
- SAZ (I)** *is.* 1. Қамыс, құрақ. 2. Қамыстан жасалған, қамысты.
- SAZ (II)** *is. Far.* Саз – шығыс халықтарының шекті аспабы.
- SAZAK, -ğı** *is.* 1. Қатты соққан жел. 2. Сазды, батпақты жер.

- SAZAN** *is. zool.* Сазан (балық).
- SAZ BENİZLİ** *s. ve is.* Қуқыл жүзді, жадау сары жүзді.
- SAZCI** *is. müz.* 1. Сазды шебер ойнайтын адам. 2. Саз жасайтын шебер.
- SAZ ESERİ** *is. müz.* Сазда ойнауға арналған музыкалық шығарма.
- SAZ KAYASI** *is. zool.* Теңгебалық, тасбас.
- SAZLI** *s.* Әуенді, музыкалы (кеш).
- SAZ RENGİ** *is.* Күңгірт, өңі түскен.
- SAZ ŞAIRİ** *is. ed.* Ашуғ, акын-жыршы.
- SEANS** *is. Fr.* Сеанс.
- SEBAT** *is. Ar.* Табандылық, қажырлық, қайсарлық, өжеттік; тұрақтылық.
- SEBATKÂR** *s. Far.* Табанды, қажырлы, тұрақты.
- SEBATLI** *s. bk. Sebatkâr.*
- SEBATSIZ** *s.* Тұрақсыз, құбылмалы, өзгергіш.
- SEBATSIZLIK, -ğı** *is.* Тұрақсыздық, құбылмалылық, өзгергіштік.
- SEBEBİYET** *is. Ar. esk.* Себептілік.
- SEBEP, -bi** *is. Ar.* Себеп, сылтау, дәлел. *Sebebiyle.* Себепті, салдарынан.
- SEBEP BİLİMİ** *is.* Этиология – аурудың себептерін және пайда болу жағдайын зерттейтін ілім.
- SEBEPLENMEK** (*nsz*) Пайдалану, пайдаланып қалу. *Bu işten biz de sebeplendik.* Бұл жұмыстан біз де пайдаланып қалдық.
- SEBEPLİ** *s.* Себепті, себебі бар.
- SEBEPLİ SEBEPSİZ** *zf.* Жайдан-жай, ешбір, негізсіз, себепсіз.
- SEBEPSİZ** *s.* 1. Себепсіз, негізсіз, *Sebepsiz bir öfke.* Орынсыз өкпе. 2. Жайдан-жай, тектен-тек.
- SEBİL** *is.* Діни мейрамдарда тегін таратылатын ауыз су.
- SEBİLCİ** *is.* Көшеде тегін су тарататын адам.
- SEBZE** *is. Far.* Көкөніс.
- SEBZECİ** *is.* Көкөніс сатушы.
- SEBZECİLİK, -ğı** *is.* Көкөніс өсірумен айналысушылық.
- SAYIMSIZ** *is.* Көкөніс сорпасы.

SEBZELİK,-ği *is.* 1.Бақша.

2.Тоңазтқыштың көкөніс сақтайтын бөлімі.

SECCADE *is. Ar.* Сәжде, жайнамаз.

SECDE *is. Ar.* Сәждеге басын тигізу. *secde etmek (secdeye varmak veya kapanmak)* сәждеге бас ұру (сәждеге басын қою, намаз оқу).

SECİYE *is. Ar.* Мінез, мінез-құлық.

SECİYELİ *s.* Мінезді, өзіне сенімді.

SECİYESİZ *s.* Мінезсіз, бос.

SECİYESİZLİK,-ği *is.* Мінезсіздік, мінезі нашарлық.

SEÇAL *is.* Өзіне-өзі қызмет ету (кафеде, асханада т.б.)

SEÇENEK,-ği *is.* Альтернатива, таңдау.

SEÇİ *is.* Таңдау, таңдап алу, іріктеу.

SEÇİCİ *s.* Таңдайтын, іріктейтін (адам, мекеме т.б.)

SEÇİCİ KURUL *is. bk. Seçiciler kurulu.*

SEÇİCİLER KURULU *is.* Іріктеу комиссиясы, қазылар алқасы.

SEÇİLMİŞ *s.* 1.Таңдаулы, сұрыпталған. *Seçilmiş hikâyeler.* Таңдамалы әңгімелер. 2. Іріктелген, таңдап алынған. *Seçilmiş kumaşlar arasında iyileri de var.* Таңдалып алынған маталардың арасында тәуірлері де бар.

SEÇİM *is.* 1.Таңдау, сұрыптау, іріктеу. 2.*huk.* Сайлау. *Seçim hakkı.* Сайлау құқығы. *Seçimi kazanmak.* Сайлауда жеңіп шығу. *Genel seçim.* Жалпыға бірдей сайлау. *Yerel seçimler.* Жергілікті сайлаулар.

SEÇİM BÖLGESİ *is.* Сайлау округы.

SEÇİMLİK DERS *is.* Факультативтік дәріс.

SEÇİM SANDIĞI *is.* Сайлау сандығы.

SEÇKİ *is.* Антология.

SEÇKİN *is.* 1.Таңдаулы, іріктелген. 2.Атақты, белгілі. *Seçkin bir yazar.* Атақты жазушы.

SEÇKİNLER *ç. is.* Қалаулылар, таңдаулы топ, элиталар.

SEÇME *is.* 1.Таңдау, іріктеу. 2.*s.* Таңдаулы, іріктелген.

SEÇMECE *zf.* 1.Таңдап, іріктеп. 2.*s.*

Іріктелген, сұрыпталған. *Seçmece karpuz.* Іріктеліп алынған қарбыз.

SEÇME HAKKI *is. huk.* Таңдау құқығы.

SEÇMEK,-er (-i) 1.Таңдау, таңдап алу, талғау. *Ben bu kitabı seçtim.* Мен бұл кітапты таңдап алдым. 2.Сайлау, дауыс беру жолымен өкіл ету, дауыс беру. *Biz sizi başkanlığa seçtik.* Біз сізді төрағалық қызметке сайладық. 3.Айыру, айырып тану, ажырату.

SEÇMELER *ç. is.* Таңдамалы (шығармалар т.б.).

SEÇMELİ *s.* 1.Таңдай алатын, таңдау құқығы бар. 2.Міндетті емес, ерікті. *Seçmeli ders.* Міндетті емес пән, факультативтік дәріс.

SEÇMEN *is.* Сайлаушы.

SEÇMEN KÜTÜĞÜ *is.* Сайлау бюллетені.

SEDA *is. Ar.* Дыбыс, үн.

SEDALİ *s.* Дауысты, үнді.

SEDASIZ *s. gr. esk.* Дыбыссыз, үнсіз.

SEDEF *is. Ar.* 1.Маржан. 2.*s.* Маржаннан жасалған. *Sedef düğme.* Маржан түйме.

SEDEFÇİ *is.* Маржаннан түрлі зат жасаушы.

SEDEF HASTALIĞI *is. tıp* Қабыршақты теміреткі.

SEDEFİLİ *s.* Маржанмен көмкерілген.

SEDEF OTU *is. bot.* Андыз (өсімдік).

SEDİR (I) *is. Ar.* Аласа кең диван.

SEDİR (II) *is. Lât. bot.* Балқарағай, самырсын.

SEDYE *is. İt.* Санитарлық зембіл.

SEDYECİ *is.* Санитар (ауруларды зембілде тасушы).

SEFA *is. Ar.* Рақат, ләззат; шаттық, сауық-сайран; бейқамдық, қамсыздық. *Sefa geldiniz!* Қош келдіңіз! *sefa sürmek* рақат өмір сүру.

SEFALET *is. Ar.* Кедейлік, қайыршылық күй. *sefalet çekmek* кедейлену, мұқтаждық көру.

SEFARET *is. Ar.* Елшілік.

SEFARETHANE *is. Ar.Far.* Елшілік орналасқан үй.

SEFER *is. Ar.* 1. Сапар, жол жүру, саяхат жасау; жол; рейс. *Dönüş seferi.* Қайту рейсі. 2. *esk.* Жорық, операция. *Sefer ordusu.* Экспедициялық армия. 3. Пет. *Bu sefer.* Бұл жолы. *Geçen sefer.* Өткен жолы.

SEFERBER *s. Ar. Far.* Соғысқа жұмылдырылған, соғыс жағдайына көшірілген (әскер). *seferber etmek* армияны соғыс жағдайына көшіру, мобилизациялау.

SEFERBERLİK,-ği *is.* Мобилизациялау.

SEFİL *s. Ar.* 1. Кедей, жарлы. *Sefil bir ev.* Жұпыны бір үй. 2. *mec.* Қуыс кеуде, сұмпайы.

SEFİLLİK,-ği *is.* 1. Кедейлік, жокшылық, тапшылық. 2. *mec.* Сұмпайылық, жексұрындық.

SEFİR *is. Ar.* Елші.

SEFİRE *is. Ar.* 1. Әйел-елші. 2. Елшінің әйелі.

SEĞİRMEK (*nsz*) Тарту, тартылу, шіміркену. *Gözüm seğiriyor.* Көзім тартып тұр.

SEĞİRTMEK (*nsz*) Лап беру, жүгіре жөнелу, ұмтылу. *Eve doğru seğirtti.* Ол үйге қарай зымырай жөнелді.

SEĞMEN *is. Far.* Мерекелер мен тойларға ұлттық киім киіп, қару асынып, атқа мініп шығатын жігіт.

SEHER *is. Ar.* Таң сәрі, шапақ.

SEHER YELİ *is.* Таңғы самал, таң сәріде ескен самал.

SEHPA *is.* 1. Мосы, тоған. 2. Кішірек үстел. 3. Дар ағашы. *sehpaya çekmek* дарға асу.

SEK *s. Fr.* 1. Ішіне су т.б. қосылмаған (ішімдік). 2. *zf.* Ішіне су немесе басқа бір сусын қоспай, таза күйде. *Sek içmek.* Таза өзін ішу, ештеңе араластырмай ішу.

SEKEL *is. tp* Асқыну, өрбіп қайталау.

SEKENDİZ *öz. is. astr.* Сатурн (күн жүйесіндегі планета).

SEKİZ *is.* Ceriz.

SEKİZER *s.* Cerizден, сегіз-сегізден.

SEKİZGEN *is. mat.* Сегізбұрыш.

SEKİZİNCİ *s.* Сегізінші.

SEKİZLİ *s.* 1. Сегіздік (сегіз саны жазылған). 2. (карта ойынында) Сегіздік. 3. *müz.* Октава.

SEKİZLİK,-ği *s.* 1. Сегіз бірліктен тұратын. 2. *müz.* Нотаның сегізден бірі.

SEKME *is.* 1. Сөкіру, қарғу. 2. Рикошет – оқтың т.б. тиген жерінен тайқып кетуі.

SEKMEK,-er (*nsz*) 1. Сөкіру, ырғу, ырғып түсу, қарғу. 2. (оқ т.б.) Тайқып кету. *Mermi sekti.* Оқ тайқып кетті. 3. (болымсыздық формасында) Үздіксіз жалғасу. *Hastanın ateşi bir gün bile sekmedi.* Аурудың ыстығы бір күн де түскен жоқ.

SEKRETER *is. Fr.* Секретарь, хатшы.

SEKRETERLİK,-ği *is.* 1. Хатшылық, хатшыға жүктелген қызмет. 2. Секретариат, хатшылық жұмыстар жүргізетін бөлім.

SEKS *is. Fr.* Жыныстық қатынас.

SEKSEN *is.* Сексен.

SEKSENER *s.* Сексеннен, сексен-сексеннен.

SEKSENİNCİ *s.* Сексенінші.

SEKSIYON *is. Fr.* Бөлім, секция.

SEKSTANT *is. lat.* Секстант, бұрыш өлшейтін аспан.

SEKTE *is. Ar.* 1. Кідіріс, кідіру; тоқырау. 2. *esk.* Зиян, залал. 3. *tp* Сал, паралич. *sekteye uğramak* тоқтау, тоқырау.

SEKTER *s. ve is. Fr.* 1. Сектант, діни секта мүшесі. 2. *mec.* Қатал, мейірімсіз, қайырымсыз.

SEKTİRMEK (*nsz*) 1. Үздіксіз жалғастыру, тоқтатпау. *İşini hiç sektirmez.* Ол жұмысын ешқашан тоқтатпайды. 2. Ықылас қою, назарын басқа жаққа аудармау (бір нәрсені өлшегенде).

SEKTÖR *is. Fr.* Бөлім, сала, сектор. *Özel sektör.* Жеке меншік сала.

SEL *is. Ar.* Сел, тасқын.

SELÂM *is. Ar.* Сәлем, сәлемдесу. *selâm almak* сәлемін алу, амандасу. *Selâm*

söylemek сәлем жолдау, сәлем айту.
selâmu sabahı kesmek амандаспау,
араласпай қою.

SELÂMET *is. Ar.* 1. Амандық, саулық,
есендік. 2. Қауіпсіздік, тыныштық.

SELÂMLAMAK *(-i)* Сәлем беріп кіру,
сәлем беріп шығу.

SELÂMLAŞMAK *(nsz, -le)* 1. Амандасу,
сәлемдесу, есен-саулық сұрасу.
2. Жүз таныс болу, жақыннан
танымау. *Pek ahbar degiliz,
selâmlaşırız.* Жақын дос емеспіз,
онымен тек жүз таныспыз.

SELÂMLIK, -ğı *is. esk.* Үйлерде,
сарайларда ер адамдар жиналатын
орын.

SELÂM SABAH *is.* Амандық-саулық
сұрасу.

SELÂMSIZ SABAHSIZ *zf.* Амандық-
саулық сұраспай, құрмет көрсетпей.

SELÂMÜNALEYKÜM *ünl. Ar.*
Ассалаумағалайкүм, амандық сұрасу,
сәлемдесу.

SELÂSET *is. Ar. ed. esk.* Жатықтық,
шапшандық (кітап оқығанда,
жазғанда).

SELÇUKİ *öz. is. T. Ar. esk. bk. Selçuklu.*

SELÇUKLU *öz. is.* 1. Селжүктер –
өзінің басшысы Селжүктің (IX
ғасырдың аяғы мен XI ғасырдың
басы) атымен аталған оғыз-
түркілерінің бір тайпасы. 2. Осы
тайпа тарапынан құрылған және XIII
ғасырға дейін өмір сүрген түрік
мемлекеті.

SELE (I) *is. Ar.* 1. Жалпақ көрзенке.

SELE (II) *is. Fr. sp.* (велосипедтің)
Отырғышы.

SELE (III) *is.* Сүйем, қарыс.

SELEF *is. Ar. esk.* Құрушы, негізін
салушы.

SELEK, -ği *s. hlk.* Жомарт, қолы ашық.

SELEKSİYON *is. Fr.* Селекция.

SELEKTÖR *is. Fr.* Селектор,
сорттайтын машина.

SELSERVİS *is. İng.* 1. Өзіне-өзі қызмет
ету (кафеде, дүкенде т.б.).

SELİM *s. Ar. esk.* 1. Дұрыс, сау; сенімді;

кінәратсыз. 2. Зарарсыз (ісік);
қауіпсіз (ауру).

SELİNTİ *is. cogr.* 1. Жанбыр тасқыны.
2. *hlk.* Селмен пайда болған қоқыс.

SELOFAN *is. Fr. İng.* Целлофан.

SELOTEYP, -bi *is. İng.* Скотч, жабысқақ
лента.

SELP, -bi *is. Ar. esk.* 1. Тартып алу,
күшпен алу. 2. Жою, жоқ қылу. *selp
etmek* 1) тартып алу. 2) жоқ қылу.

SELÜLOİT, -di *is. Fr.* Целлулоид.

SELÜLOZ *is. Fr. kim.* Целлюлоза.

SELZEDE *is. Ar. Far.* Селден зардап
шеккен.

SEMA (I) *is. Ar.* Аспан, көк.

SEMA (II) *is. Ar. esk.* 1. Есту, құлаққа
шалыну. 2. Мәуләуви дәруіштерінің
айналып зікір салуы.

SEMAFOR *is. Fr.* Семафор.

SEMAN *is. Ar.* Анадолияның халық биі.

SEMANAT *is. Ar. esk.* Кең пейілдік,
жомарттық.

SEMAİ *s. Ar. esk.* 1. Құлаққа шалынған
(сөз). 2. *is. müz.* Семаи – классикалық
түрік әуені. 3. *ed.* Сегіз буынды қара
өлен.

SEMAN *is. Fr.* Цемент.

SEMANTİK, -gi *is. Fr.* Семантика.

SEMAVER *is. Rus.* Самаурын.

SEMAVÎ *s. Ar. esk.* Аспанға қатысты,
аспан.

SEMBOL, -lü *is. Fr.* Символ.

SEMBOLİK, -gi *s. Fr.* Символдық,
символды, символ мәнді.

SEMBOLİZM *is. Fr.* 1. Символдар
арқылы білдіру, символдар жүйесі.
2. *ed.* Символизм – XIX ғасырдың
соңғы ширегі мен XX ғасырдың
басында Европада, одан кейін
Ресейде әдебиет пен өнерде өріс
алған ағым.

SEMBOLLEŞTİRMEK *(-i)* Символмен
көрсету, символдар арқылы білдіру.

SEME *s.* Жыңды, есерсок.

SEMELEŞMEK *(nsz)* Есерсоқтану,
ақымақтану.

SEMEN *is. Ar. esk.* Толықтық, семіздік.
semen peyda etmek толысу, жуандау.

SEMENDER *is. Far. zool.* Саламандра (кесіртке тәрізді жәндік).

SEMER *is. Yun.* 1.Ершік, атамай. 2.Арқаға салып жүк тасуға арналған құрал.

SEMERCİ *is.* Ершік, ер сияқты жабдық жасайтын адам.

SEMERE *is. Ar. esk.* 1.Жеміс, ұрық. 2.*mec.* Нәтиже, жеміс. *semeresini vermek* жемісін беру.

SEMERELİ *s.* Жемісті, нәтижелі.

SEMERLEMEK (*nsz*) Ершіктеу, жегілетін көлікке ершік салу.

SEMERLİ *s.* Ершігі бар, ершік салынған (ат т.б.).

SEMİH *s.Ar.esk.* Жомарт, қолы ашық.

SEMİNER *is. Fr.* Семинар.

SEMİRMEK (*nsz*) Семіру, май басу, толысу.

SEMİRTMEK (*-i*) Семірту, қондандыру.

SEMİYOTİK,-ği *is. Fr.* Семиотика.

SEMİZ *s.* 1.Семіз, жуан, толық. 2.Қоңды, семіртілген, жемделген. *Semiz tavuk.* Семіз тауық.

SEMİZCE *zf.* Семіздеу, толықтау.

SEMİZLEMEK (*nsz*) Жуандау, толысу.

SEMİZLİK,-ği *is.* Толықтық, жуандық, семіздік.

SEMİZ OTU *is. bot.* Қараот (өсімдік).

SEMPATİ *is. Yun.* Ұнату, жақсы көрушілік. *sempati duymak (veya beslemek)* ұнату, жақсы көру.

SEMPATİK,-ği *s. Fr.* Сүйкімді, ұнамды.

SEMPATİZAN *s. ve is. Fr.* Қостаушы, жақтаушы.

SEMPOZYUM *is. Yun.* Симпозиум, жиын.

SEMT *is. Ar.* 1.Жақ, шет. 2.Мөлтекаудан, аудан (қаладағы). *Hangi semtte oturuyorsunuz?* Қаланың қай ауданында тұрасың?

SEN *zm.* Сен. *Senin adın ne?* Сенің атың кім?

SENARİST *is. Fr.* Сценарийшы.

SENARYO *is. Fr.* 1.Сценарий. 2.*mec.* Ойдан шығарылған іс, жалған іс.

SENARYOCU *is. bk.* *Senarist.*

SENATO *is. İt. tar.* 1.Сенат, парламент.

2.Ғылыми кеңес (университеттің т.б.).

SENATÖR *is. Fr.* Сенатор, сенат мүшесі.

SENDELEMEK (*nsz*) 1.Сүріну, сүрініп кету, шалыну. 2.*mec.* Сасып қалу, сенделу, дел-сал күйге ену. *Bu haberi alınca fena hâlde sendeledi.* Ол хабарды ести салысымен қатты сасып қалды.

SENDİKA *is. Fr.* Кәсіподақ.

SENDİKACI *is.* Кәсіподақ қызметкері.

SENDİKAL *s. Fr.* Кәсіподаққа қатысты.

SENDİKALAŞMAK (*nsz*) Кәсіподаққа бірігу.

SENDİKALAŞTIRMAK (*-i*) Кәсіподаққа бірігу.

SENDİKALI *s. ve is.* Кәсіподақ мүшесі.

SENDROM *is. Fr. tıp* Синдром – белгілі бір ауруға жаптайтын, бірнеше ауру белгілерінің кездесуі.

SENE *is. Ar.* Жыл. *Senelerce.* Көп жылдар, жылдап. *Seneler senesi.* Ұзақ уақыт бойы, жылдар бойы.

SENEK,-ği *is. hlk.* Су құятын құмыра.

SENELİK *s.* Жылдық, бір жылға арналған.

SENET,-di *is. Ar.* 1.Қолхат, борыш қолхаты, вексель. *Hisse senedi.* Бағалы қағаз, акция. *Nakliye senedi.* Тасылатын жүкпен бірге жіберілетін құжат, жүк құжаты. 2. *esk.* Растау. *senet vermek* 1) қолхат беру. 2) растау.

SENETLEŞMEK (*nsz,-le*) Бір-біріне қолхат беру, өзара келісімшарт түзу.

SENETLİ *s.* Құжаты, қолхаты бар. *Senetli alacak.* Қолхат алу арқылы берілген борыш.

SENETLİ SEPETLİ *zf.* Жазбаша құжаттандырылып, қолхатқа сүйеніліп (жасалған іс).

SENET SEPET *is.* 1.Келісімшарт құжаты.

SENETSİZ *s.* Құжаттандырылмаған, қолхат алынбаған.

SENFONİ *is. Fr.* Симфония.

SENFONİK,-ği *s. Fr.* Симфониялық.

SENFONİ ORKESTRASI *is.müz.* Симфония оркестрі.

SENİT,-di *is. hlk.* Қамыр жаятын тақтай.

SENKRETİZM *is. Fr.* Синкретизм – біріне-бірі қарама-қарсы қосылыспайтын көзқарастардың тіркесуі.

SENFONİ *is. Fr.* Симфония.

SENKRON *s. Fr.* Синхронды, бір мезгілде.

SENKRONİ *is. Fr.* Синхрония, бір мезгілдік.

SENLI BENLI *zf.* Ым-жымы бірлесіп, жақындасып. *senli benli olmak* біреумен жақын болу, ым-жымы бір болу.

SENSEN *is.* Сағыз.

SENTAGMA *is. Fr. gr.* Синтагма.

SENTAKS *is. Fr. gr.* Синтаксис.

SENTAKTİK *s. Fr.* Синтаксистік.

SENTETİK,-ğİ *s. Fr.* Синтездік.

SENTEZ *is. Fr.* Синтез.

SENYÖR *is. Fr. tar.* Сеньор, мырза.

SEPEK,-ğİ *is.* Диірмен тасының өзегі.

SEPELEMEK (*nsz*) Сіркіреу, себелеу. *Kar sepeliyordu.* Қар себелеп тұр.

SEPET *is. Far.* 1.Кәрзеңке. 2. *s.* Кәрзеңке сияқты тоқылған. 3.*is.* Тұтқыр, балық ұстау үшін шиден я сымнан тоқылған ау. 4.*sp.* Баскетболда доп түсіретін тор.

SEPETÇİ *is.* Кәрзеңке жасайтын я сататын адам. 2. *hkk.* Сыған.

SEPET KAFALI *tkz.* Ақылсыз, мисыз.

SEPETLEMEK (*-i*) 1. (жеміс-жидекті т.б.) Кәрзеңкеге салу. 2.*tkz.* Қуу, қуып шығу (жұмыстан т.б.).

SEPETLİ *s.* Кәрзеңкесі бар, кәрзеңкелі.

SEPETLİK,-ğİ *s.* 1.Кәрзеңке тоқуға жарайтын. 2.*is.* Ғимараттың шығыңқы жері.

SEPET SANDIK,-ğİ *is.* Тоқылған сандық.

SEPETSİZ *s.* Кәрзеңкесі жоқ, кәрзеңкесіз.

SEPET TOPU *is. sp.* Баскетбол.

SEPI *is.* Тері өңдеу.

SEPICİ *is.* Тері илеуші, иші.

SEPICİLİK,-ğİ *is.* Тері өңдеу ісі, тері илеушілік.

SEPILEMEK (*-i*) Былғары өңдеу, тері

илеу.

SEPİLİ *s.* Өңделген, иленген (тері т.б.).

SEPİL SEPİL *zf. hkk.* Сіркіреп, себелеп. *Sepil sepil sepelemek.* Сіркіреу, себелеп жауу.

SEPTİK,-ğİ *s. Fr. fel.* Скептик, еш нәрсеге сенбеуші, күдікшіл.

SEPTİSEMİ *is. Yun. tıp* Сепсис – қанға және тканьдерге өтуінен пайда болатын жұқпалы ауру.

SEPTİSİZM *is. Fr. fel.* Скептицизм, шүбәланып қараушылық.

SERA *is. İt.* Оранжерея, теплица - өсімдіктер өсіретін жылы жай.

SERAMİK,-ğİ *s. Fr.* Керамика.

SERAP,-bİ *is. Far.* Сағым.

SERASKER *is. Far.Ar. tar.* Бас қолбасшы (Осман империясында).

SERBEST *s. Far.* 1.Азат, ерікті, еркін. 2.Бос, жұмысы жоқ. –*Akşam serbest misin? – Serbestim, gelebilirsin.* – Кешке боссың ба? – Боспын, келуіңе болады. 3.*sp.* Еркін, ережесіз. *Serbest yüzmeye.* Еркін жүзу. 4. *zf.* Емін-еркін, қысылып- қымтырылмай. *Serbest konuşuyor.* Емін-еркін сөйлесіп отыр. *serbest bırakmak* босатып жіберу, еркіне жіберу (тұтқынды т.б.).

SERBEST BÖLGE *is.* Еркін аймақ.

SERBEST *s. ve zf.* Еркін, смін-еркін.

SERBEST GÜREŞ *is. sp.* Еркін күрес.

SERBEST KART *is.* Рұқсат қағаз, кіру құжаты.

SERBESTLEMEK (*nsz*) Құтылу, арылу (қиындықтан), шығып кету (калын көпшілік арасынан).

SERBESTLİK,-ğİ *is.* 1.Азаттық, еркіндік, тәуелсіздік. 2.Емін-еркіндік, қысылып- қымтырылмаушылық.

SERBEST TERCÜME *is.* Еркін аударма.

SERÇE *is. zool.* Торғай.

SERÇE PARMAK,-ğİ *is.* Шынашак (колдың).

SERDAR *is. Far. esk.* Бас қолбасшы.

SERDETMEK (*-i*) *Ar. T.* Дәлелдеу, растау. *Emine birçok deliller serdetti.* Әмина көптеген дәлелдер келтірді.

SERE is. Сүйем, қарыс.

SEREMONİ is. *Fr.* Рәсім, салтанат.

SERENAT,-dı is. *İt. müz.* Серенада.

SERENDİ is. Бидай, жеміс-жидек кептіретін қойма.

SERA is. *Lât.* Басыбайлы шаруа.

SERGEN is. *hkk.* 1.Сәкі, сөре. 2. Көрме, витрина.

SERGİ is. 1.Көрме. *Sergi salonu.* Көрме залы. *Resim sergisi.* Сурет көрмесі, көркемөнер көрмесі. *Sanayi sergisi.* Өнеркәсіп көрмесі. 2.*hkk.* Төсеніш, кілемше. *sergi açmak* көрмеге қою. *sergi sermek* құрғату немесе көрсету үшін шығарып қою, жайып тастау.

SERGİCİ is. Тауарларын жайып тастап, шығарып қойып сататын адам.

SERGİ EVİ is. Көрме залы, көркемөнер галереясы.

SERGİLEMEK (-i) Көрмеге қойып көрсету.

SERGİLİK,-ği is. 1.Көрме өткізілетін орын. 2.Стенд – көрмеге қойылатын заттарды ілуге арналған тақтайша.

SERGİN s. 1.Жайылған, төселген. 2.Төсек тартып жатқан (ауру). *sergin vermek* төсек тартып жату.

SERİ (I) is. *Fr.* 1.Серия. 2.s. Сериялы, бір текті. *Seri imalât.* Сериялы өндіру.

SERİ (II) s. *Ar.* Жедел, шұғыл. *Seri telgraf.* Шұғыл телеграмма.

SERİLMEK (-e) 1.Жайылу, төселу. 2.Созылу, керілу. *serilip serpilme* аяқ-қолын жазып жіберіп жату, шалқасынан түсіп жату.

SERİN s. Салқын, қоңыр салқын. *Serin su.* Салқын су.

SERİN KANLI s. Салқынқанды, сабырлы.

SERİN KANLILIK,-ğı is. Салқынқандылық, сабырлық.

SERİNLEMEK (*nsz*) 1.Салқындау, суық тарту, күн суыту (ауа райы). 2.Сергу, серпілу, көңілі бөліну; көңіл көтеру.

SERİNLEŞMEK (*nsz*) Салқындау,

желпіну.

SERİNLİK,-ği is. 1.Салқындық, салқын болушылық. 2.Қоңыр салқын, салқын леп.

SERKEŞ s. *Far.* Қайсар, бас имейтін, бағынбайтын.

SERKEŞLİK,-ği is. Қайсарлық, бас имеушілік, бағынбаушылық.

SERMAYE is. *Far.* 1.Капитал. *Sermayenin birikmesi ve merkezleşmesi.* Капиталдың шоғырлануы мен орталықтандырылуы. *Sermaye koyma.* Капитал салу, инвестиция құю. *Döner sermaye.* Айналым капиталы. *Esas sermaye.* Негізгі капитал; қозғалмайтын капитал. *Mali sermaye.* Ақша капиталы. *Sanayi sermayesi.* Өнеркәсіп капиталы. *Ticaret sermayesi.* Сауда капиталы. 2.*mec.* Байлық. 3.*mec.* Тақырып. 4.*mec.* Ашынажайдағы жүргінші әйел.

SERMAYECİ is. Капитал иесі, капиталист.

SERMAYEDAR is. *Far. ekon. bk.* *Sermayeci.*

SERMAYELİ s. Капиталы бар, қаржысы бар.

SERMEK (-i,-e) 1.Жаю, іліп қою (кірді т.б.). 2.(кептіру үшін) Жаю, жайып қою, жайып тастау. *Üzüm sermek.* Жүзімді жайып тастау. 3.Жаю, төсеу. 4.Жалпасынан түсіру, жерге сұлату. *Hasımın yere serdi.* Жауын сұлатып түсірді.

SERPANTİN s. *Fr.* Серпантин - ұзын жіңішке, түрлі-түсті қағаз ленталары.

SERPELEMEK (*nsz*) Сіркіреу, сіркіреп жауу. *Yağmur serpeiyor.* Жаңбыр сіркіреп тұр.

SERPE SERPE *zf.* Емін-еркін, қымсынбай, тартыншақтамай.

SERPİCİ is. Су сепкіш, су бүріккіш.

SERPİLMEK (*nsz*) 1.Шашылу, төгілу. 2.Өсу, жетілу, толысу.

SERPİNTİ is. 1.Шашыранды, бүркінді (су т.б.). 2.Себелеген, себелеп жауған (жаңбыр, қар). 3.Түнба. *Radyoaktif serpintiler.* Радиактив тұнбалар.

4.Сынык, жаркыншак.
SERPİŞTİRMEK (-i,-e) 1.Сіркіреп жауу, сіркіреу. 2.Бұрку, шашырату; шашу, бытырату.

SERPME is. 1.Шашу, себу. 2.Басына қорғасын батырғы байланған балық торы. 3.s. Себілген, шашылған; бүріккен. *Serpme benli*. Секпілді, бетінде секпілі көп; мең басқан.

SERPMEK,-er (-i,-e) 1.Себу, шашу. *Kuşlara yem serpmek*. Құстарға жем шашу. 2.Бұрку, шашырату. 3.Сіркіреу, себелеу. *Kar serpiyor*. Қар себелеп тұр. *Yağmur serpiyor*. Жаңбыр сіркіреп тұр. 4.*mec.* Есепсіз шашу, орынсыз жұмсау (акшаны т.б.).

SERSEFİL s. *Far. Ar.* Өте кедей, қайыршы.

SERSEM s. *Far.* 1.Естен танған, есі шығып кеткен, ақылынан алжасқан. *Gürültüden sersem oldum*. Шудан миым айналып кетті. 2.Ақымақ, дөкір. *sersem etmek (veya sersemeye çevirmek)* есінен тандыру, есін шығарып жіберу.

SERSEMLEMEK (nsz) Есі шығып кету, естен тану, есенгіреп қалу.

SERSEMLİK,-ği is. Мелшиіп қатып қалушылық, естен айырылып қалушылық, есенгіреу. *Uyku sersemliği*. Ұйқысырап есенгіреу.

SERSERİ s. ve is. *Far.* 1.Қаңғыбас, кезбе. 2.Бос сандалушы, бос сенделуші; бұзылған, бұзық. 3.*mec.* Қаңғыма. *Serseri kurşun*. Қаңғыма оқ.

SERSERİCE zf. Қаңғыбасқа ұқсап, кезбелер сияқты.

SERSERİLEŞMEK (nsz) Қаңғыбас-тану, тентіреу.

SERSERİLİK,-ği is. Қаңғыбастық, кезбелік.

SERSERİ SERSERİ zf. Мақсатсыз, бос.

SERT s. *Far.* 1.Қатты. *Sert çelik*. Қатты болат. *Sert et*. Қатты ет. 2.Күшті, ашы. *Sert şarap*. Күшті шарап. *Sert tütün*. Ашы темекі. 3.Қатал, ызғарлы.

Sert iklim. Қатал ауа райы. 4.Қатал, қатаң. *Sert adam*. Қатал адам. *Sert bir karşılık*. Қатаң жауап. 5.Қатал, қатаң, қатты. *Sert bir yönetim*. Қатал басшылық.

SERT BUĞDAY is. Қатты бидай.

SERT DAMAK,-ği is. *anat.* Қатты тандай.

SERTİFİKA is. *Fr.* Сертификат; куәлік, аттестат.

SERTİFİKALI s. Сертификаты бар, куәлігі, аттестаты бар.

SERTİFİKASIZ s. Куәліксіз, аттестатсыз.

SERTİFİKASYON is. *Fr.* Растау, куәландыру.

SERTLENMEK (nsz) Қаталдану, табандылық көрсету.

SERTLEŞMEK (nsz) 1.Қаттылану, қатаю түсу, қатаю. 2.Қаталдану, қатаю, үдей түсу, күшею. *İklim sertleşti*. Ауа райы қатайып кетті. 3.*mec.* Қаһарлану, қаталдану, қатігездену.

SERTLİK,-ği is. 1.Қаттылық, мықтылық, беріктік. 2.Қаталдық, қатал талап қойғыштық.

SERT SU is. Тұзды су.

SERT ÜNSÜZ is. *gr.* Қатаң дауыссыз.

SERUM is. *Lât. tp* 1.Қан сарысуы. 2.Вакцина.

SERÜVEN is. *Far.* Басынан өткен шытырман оқиға, оқиға.

SERÜVENCİ s. Шытырман жолды ұнатушы, авантюрист.

SERÜVENLİ s. Шытырман оқиғалы, қызық оқиғалы.

SERVET is. *Ar.* Байлық, мүлік, игілік. *Millî servet*. Ұлттық игілік. *Servet uapmak*. Дүние-мүлік жинау.

SERVET SAHİBİ is. Бай, аukatты адам.

SERVİ is. *Far. bot.* Сауыр, кипарис, сауыр ағашы.

SERVİ BOYLU s. Сымбатты, ұзын бойлы.

SERVİLİK,-ği is. Сауыр ағашты шок тоғай.

SERVİS is. *Far.* 1.Қызмет. *Güvenlik*

servisi. Қауіпсіздік қызметі. *İstihbarat servisi*. Барлау қызметі. 2.Қызмет көрсету, қызмет ету (тұтынушыға). 3.Сервиз (ас, шай ішетін ыдыстар мен жабдықтардың толық жинағы. 4.Қызмет көрсететін транспорт (университеттің, мекеменің т.б.) 5.*sp.* Доп беру (волейболда т.б.). *servis atmak* допты ойынға қосу. *servise çıkmak* тасымалдау, тасу (балаларды мектепке т.б.).

SERVİS ARABASI *is.* Қызмет машинасы, қызметкерлерді таситын көлік.

SERVİS ARACI *is. bk. Servis arabası.*

SERVİSÇİ *is.* Қызмет көрсетуші.

SERVİS TAKIMI *is.* Тамақ ішетін ыдыс-аяқ жабдықтары.

SES *is.* 1.Дауыс. *Sesini yükseltmek.* Дауысын көтеру. 2.Дыбыс. *Sesini açmak.* Дауысын шығару (радиоқабылдағыштың т.б.). *Ayak sesi.* Аяқ тықыры. *Çan sesi.* Қоңырау даңғыры. *Davul sesi.* Барабанның даңғыр-дүңғыры. *Top sesleri.* Зеңбірек гуілі.

SES ALETİ *is. bk. Ses aygıtı.*

SES AYGITI *is.* Дыбыс күшейткіш.

SES BİLGİSİ *is. gr.* Фонетика.

SES BİLİMİ *is. gr.* Фонология.

SES BİRİMİ *is. gr.* Фонема.

SESÇİ *is.* Дыбыс операторы.

SESÇİL *s.* Фонетикалық.

SES DALGALARI *ç. is. fiz.* Дыбыс толқындары.

SES DEĞİŞMESİ *is. gr.* Дыбыстық өзгеру.

SES DUVARI *is. fiz.* Дыбыс кедергісі.

SES DÜŞMESİ *is. gr.* Дыбыстың түсуі.

SESELİM *is. fiz.* Резонанс.

SES İKİZLENMESİ *is. gr.* Қосарлану.

SESLEM *is. gr.* Буын.

SESLEMEK *(-i) hlk.* 1.Тыңдау, құлақ түру. 2.Шақыру, қасына шақырып алу.

SESLENMEK *(nsz, -e)* 1.Шақыру, қасына шақырып алу. 2.Дауыстау, қаттырақ сөйлеу, айқайлау. Үн қату,

дыбыс беру.

SESLİ *s.* 1.Дауысы бар, үн қатқан. 2.*zf.* Дауыстап, қаттырақ сөйлеп. 3.Дауысты дыбыс.

SESLİ FİLM *is. sin.* Дыбысты кино.

SESLİ HARF *is. gr.* Дауысты дыбыс, дауысты (әріп).

SESLİ OKUMA *is.* Дауыстап оқу.

SES SEDA *is.* Хабар, хабар-ошар. *ses seda çıkmamak* хабарсыз кету; үнсіз қалу. *ses seda kesilmek (veya kalmamak)* дыбысы шықпау.

SESSİZ *s.* 1.Үнсіз, дауыссыз.

2.Дабырсыз, шусыз, дыбыссыз. *Sessiz çalışma.* Шусыз жұмыс істеу. 3.Сөзге сараң, бұйығы, көп сөйлемейтін.

4.Көңгіш, момын. 5.*zf.* Шу шығармай, дабырламай, тыныш.

SESSİZ FİLM *is. sin.* Дыбыссыз кино.

SESSİZ HARF *is. gr.* Дауыссыз дыбыс, дауыссыз.

SESSİZLEŞMEK *(nsz)* Тыныштану, тым-тырыс болу, үнсіз күйге түсу.

SESSİZLİK, -ği *is.* Үнсіздік, тым-тырыс болушылық, тыныштық. *sessizliğe götülmek* үнсіздік жайлап алу, үндемеу.

SESSİZ OKUMA *is.* Ішінен оқу, дауысын шығармай оқу.

SESSİZ SEDASIZ *s. ve zf.* 1.Сөзге сараң, бұйығы, көп сөйлемейтін. 2.Дыбыс шығармай, шусыз, үн-түнсіз. *Sessiz sedasız odasına çekildi.* Ол үнсіз бөлмесіне кіріп кетті.

SESSİZ SESSİZ *zf.* Үн-түнсіз, тіл қатпай.

SES SOLUK *s.* 1.Күрсіл, тарсыл, шу, айғай-шу. 2.Хабар, хабар-ошар. *Oğlundan bir aydır ses soluk yoktu.* Ұлынан бір айдан бері хабар-ошар жоқ.

SESTAŞ *is. ve s.* Омоним.

SES TELLERİ *ç. is.* Дауыс желбезегі.

SESTEŞ *is. bk. Sestaş.*

SESYAYAR *is.* Дауыс зорайтқыш, рупор.

SESYAZAR *is.* Фонограф, дыбысты жазып, әрі қайта жаңғыртатын аспап.

SES YİTİMİ *is.* Дауыс жоғалту.

SES YÖNETMENİ *is.* Дауыс операторы.

SET (I) *is. Ar.* 1.Бөгет, үймек дуал; қорған. 2.Үстірт, жон, шоқы. 3.Үйінді, үйген топырақ.

SET (II) *is. İng. sp.* Волейбол, теннис ойындарының белгілі бір уақыт мерзімінде өтетін бөлігі, сет.

SETLİÇ *is. Alm.* 1.Минерал суы. 2.Лимонад.

SEVAP,-bı *is. Ar.* Сауап, игілікті *is. sevap kazanmak (veya işlemek)* сауабына қалу, сауабын алу.

SEVDA *is. Ar.* 1.Бстық махаббат, шынайы сезім. 2.Күшті арман, тілек; құмарлық, ынтық болушылық. *sevda çekmek* ғашық болу, ғашықтық отына жану. *sevdasına düşmek* ынтызар болу, қатты құмарту, ансары ауу.

SEVDALANMAK (*nsz*) Ғашық болу, құмарту, ынтық болу.

SEVDALI *s.* 1.Ғашық болған, құлай сүйген. 2.Құмартқан, ынтық болған, ансары ауған.

SEVDİCEĞİM *is. hlk.* Махаббатым, ғашығым, сүйіктім.

SEVDİRMEK (*-i,-e*) Сүйдіру, жақсы көргізу.

SEVCEN *s. hlk.* Мейірімді, қайырымды, мейірбан, шапағаты зор.

SEVECENLİK,-ği *is. hlk.* Мейірбандылық, мейірімділік.

SEVGİ *is.* Махаббат, ғашықтық; сүйіспеншілік, мейірімділік, ішібауыры елжіреушілік. *Evlât sevgisi.* Балаға деген махаббат, балаға деген мейірім. *Yurt sevgisi.* Отанға сүйіспеншілік. *sevgi beslemek* жақсы көру, сүю.

SEVGİLİ *s.* 1.Аяулы, қадірлі, қымбатты. 2.Сүйікті, өте жақсы көретін. 3.*is.* Адал дос, сүйікті жар.

SEVGİSİZ *s.* Мархабатсыз, сүйіспеншіліксіз, мейірімсіз.

SEVİLMEK (*nsz*) Сүйіспеншілікке бөлену, сүйіктісі болу.

SEVİMLİ *s.* Сүйкімді, ұнамды,

тартымды.

SEVİMLİLİK,-ği *is.* Сүйкімділік, жылы шырайлылық.

SEVİMSİZ *s.* Сүйкімсіз, ұнамсыз, жағымсыз.

SEVİMSİZLEŞMEK (*nsz*) Сүйкімсіздену, ұнамсыз көріну.

SEVİNÇ,-ci *is.* Қуаныш, шаттық. *sevinç göz yaşları dökmek* қуанғаннан жылау, қуанғаннан көзіне жас алу. *sevinçten uçmak* қуанғанынан төбесі көкке жету, қатты қуану.

SEVİNÇLİ *s.* Қуанышты, шат, мәзмейрам.

SEVİNDİRİCİ *s.* Қуанышқа бөлейтін, шаттықты. *Sevindirici haber.* Қуанышты хабар.

SEVİNDİRMEK (*-i*) Қуанту, қуанышқа бөлеу, шаттандыру.

SEVİNMEK (*-e*) Қуану, шаттану, мәз болу. *Bu habere çok sevindim.* Бұл жаналыққа қатты қуандым.

SEVİŞMEK (*nsz,-le*) 1.Бірін-бірі жақсы көру, сүю. 2. Жыныстық қатынасқа түсу, қосылу.

SEVİYE *is. Ar.* Деңгей; дәреже. *Bakanlar seviyesinde görüşmeler yapıtı.* Министрлер деңгейінде келіссөздер жүргізді. *Yaşam seviyesi.* Халықтың тұрмыс дәрежесі.

SEVİYELİ *s. mec.* Жоғары деңгейлі, биік деңгейлі. *Bu seminer çok seviyeli geçti.* Бұл семинар өте жоғары деңгейде өтті.

SEVİYESİZ *s. mec.* Жай, қатардағы, үйреншікті. *Seviyesiz bir konuşma.* Дағдылы әңгіме.

SEVİYESİZLİK,-ği *is.* Қарапайымдылық, әдеттегілік.

SEVK *is. Ar.* 1.Жіберу, жөнелту, тасу. 2.Итеру; сүйрету. *sevk etmek* 1) жөнелту, жіберу. 2)сүйрету, итеру. *sevk olmak* жөнелтілу, жіберілу.

SEVKİYAT *is. Ar.* Жіберу; эвакуация, қоныс аудару. *Geri sevkıyat.* Тылға көшіру. *Hasta ve yaralı sevkıyatı.* Ауру мен жаралыларды басқа жерге көшіру.

SEVMEK (-i) Сүю, жақсы көру. *Çiçekleri sevmek.* Гүлдерді жақсы көру. *Yurdunu sevmek.* Отанын сүю. 2. Мәпелеу, еркелету. *Gel çocuşğum, seni biraz seveyim.* Қасыма кел, ботақаным, сені біраз еркелетейін.

SEVE SEVE *zf.* Куана-куана, шын көңілмен.

SEYAHAT *is. Ar.* Саяхат, жол жүру. *Seyahat masrafları.* Жол шығындары. *seyahat etmek* саяхаттау, сапарға шығу, ел аралау.

SEYAHAT ASENTASI *is.* Саяхат агенттігі.

SEYİR,-гі *is. Ar.* 1. Бағыт, ағым, барыс. *Hadiselerin seyri.* Оқиғалардың барысы. *Hastalığın seyri.* Аурудың барысы. 2. Қозғалыс, қимыл. *Seyir durumunda bir gemi.* Жүзіп бара жатқан кеме. 3. Ойын-сауық. 4. Бақылау, сырттай қарау.

SEYİRCİ *is.* 1. Байқаушы, бақылаушы. 2. Көрермен. *Tiyatro seyircileri.* Театр көрермендері. *seyirci kalmak* сырттай бақылау, оқиғаға араласпау.

SEYİRLİK OYUN *is. tiy.* Театр көрсетілімі.

SEYİRTMEK (*nsz*) Жегу, қосу.

SEYİS *is. ve s. Ar.* Атшы, ат бағушы.

SEYİSLİK,-гі *is.* Атшылық, ат бағушылық, ат қосшылық.

SEYİT,-di *is. Ar. esk.* Сейіт – Хазіреті Мұхаммедтің ұрпақтары.

SEYRAN *is. Ar.* Серуен, қыдыру. серуенге шығу.

SEYRANLIK,-ğı *is.* Серуендейтін жер.

SEYREK,-гі *s.* 1. Сирек, селдір. *Seyrek saç.* Сирек шаш. *Seyrek kumaş.* Селдір мата. 2. Сирек кездесетін. 3. *zf.* Сирек, анда-санда. *Bir yere seyrek gitmek.* Анда-санда бір жерге бару. *Çiçekleri seyrek dikmek.* Гүлдерді сирек отырғызу.

SEYREKÇE *s. ve zf.* Сиректеу, селдірлеу; анда-санда, окта-текте.

SEYREKLEŞMEK (*nsz*) Сиректеу, сирек тарту, сирей бастау, кему. *Kalabalık seyrekleşti.* Қалың топ сирей

бастады. *Yağmur seyrekleşti.* Жаңбыр сирек жауа бастады.

SEYREKLİK,-гі *is.* Сиректік, селдірлік, арасы қашық болушылық.

SEYRETMEK (-i, *nsz*) *Ar. T.* 1. Қарау, бақылау. 2. Қарау, көру. *Televizyon seyretmek.* Теледидар қору. 3. Рейс жасау. 4. Созылу, жалғасу (ауру).

SEYREYLEMEK (-i) *Ar. T. bk.* *Seyretmek.*

SEYYAH *is. Ar. esk.* Саяхатшы, турист.

SEYYANEN *zf. Ar.* Бірдей, бір текті.

SEYYAR *s. Ar.* 1. Көшпелі, кезіп жүретін, қыдырма. *Seyyar satıcı.* Кезіп жүріп сауда-саттық жасаушы. 2. Тасымалды, қозғалмалы, алып жүруге қолайлы.

SEYYARE *is. Ar. astr. esk.* Планета.

SEYYAR HASTAHANE *is. ask.* Далалық госпиталь, жорық госпиталі.

SEYYAR SATICI *is.* Көше-көше, үй-үйді аралап сататын адам.

SEYYİAT *ç. is. Ar. esk.* Күнәлар, күнәкар болатын істер, дінге қайшы, теріс әрекеттер.

SEYYİBE *s. Ar. esk.* Жесір, түл әйел.

SEZARYEN *is. Fr.* Баланы іштен жарып алу.

SEZDİRMEDEN *zf.* Байқатпай, білдірмей, көзге түспестен.

SEZDİRMEK (-i, -e) Сездіру, білдіру.

SEZGİ *is.* 1. Сезу, сезіну. 2. Аңғарғыштық, тапқырлық. 3. *fel.* Түйсік, сезім.

SEZGİLİ *s.* Интуициялық.

SEZİNLEMEK (-i) Алдын-ала сезу, аңғару, түсініп қою, болжау.

SEZİNMEK (*nsz*) *bk. Sezinlemek.*

SEZİŞ *is.* 1. Сезу, түсіну. 2. Интуиция, болжал. *Önceden sezış.* Алдын-ала сезу.

SEZMEK,-er (-i) 1. Сезу, сезіну, білу. 2. Аңғару, түсініп қалу, байқау.

SEZON *is. Fr.* Маусым, мезгіл. *Tiyatro sezonu.* Театр маусымы.

SEZÜ *is. bot.* Тозды емен (еменнің бір түрі).

SEZYUM *is. Fr. kim.* Цезий (химиялық

элемент).

SFENKS *is. Yun. esk.* 1.Сфинкс, жұмбақ адам. 2.*esk.* Сфинкс – ежелгі Мысырдағы әйел басты, денесі арыстан бейнесіндегі мүсін.

SICACIK,-ği *s.* 1.Жып-жылы. 2.*mec.* Сүйкімді, тартымды, әдемі.

SICAĞI SICAĞINA *zf.* Артынша, ізін суытпай, көп кешіктірмей, бірден.

SICAK,-ğı *s.* 1.Ыстық, аптап, қапырық. *Yakıcı sıcaklık.* Шыжыған ыстық. *Bu sıcakta çalışılmıyor.* Мұндай аптап ыстықта жұмыс істеу мүмкін емес. 2.*mec.* Жылы, жылы жүз. *Sıcak bir karşılama.* Жылы жүзбен қарсы алу. *Sıcak istek.* Ыстық тілек. 3.Ыстық. *Sıcak hava.* Ыстық ауа райы. *Sıcak kahvaltı.* Ыстық таңертеңгі ас. *sıcak bakmak* түсіністікпен қарау, қабыл алу, мақұл көру. *sıcak yüz göstermek* жылы шырай таныту, жылы жүзбен қарсы алу.

SICAKÇA *s. ve zf.* Ыстықтау, ыстығырақ.

SICAKKANLI *s.* 1.Жылы қанды (жәндіктер т.б.) . 2.*mec.* Сүйкімді, тартымды.

SICAK KUŞAK,-ğı *is. coğr.* Ыстық белдеу.

SICAKLAŞMAK (*nsz*) Ысу, ысып кету.

SICAKLIK,-ğı *is.* 1.Ыстық, ыстықтық, ыстық болушылық. *Salonun sıcaklığı.* Залдың ыстықтығы. 2.Қызу, температура. *Havanın sıcaklığı.* Ауаның температурасы. *Sıcaklık düştü.* Қызуы түсті. 3.Жылу, жылылық. 4.(моншада) Бүмен қыздырылатын орын, бу бөлмесі. 5.*mec.* Жылы қарым-қатынас.

SICAKLIKÖLÇER *is. fiz.* Термометр.

SICAK SAVAŞ *is.* Қанды соғыс.

SİÇAN *is. zool.* 1.Тышқан. 2.*zool.* Ереуқұйрық.

SİÇAN KIRI *is.* Сұр түс.

SİÇANKUYRUĞU *is.* Киікшөп, киікот.

SİÇAN OTU *is. hlk.* Мышьяқ.

SİÇAN YOLU *is.* Жер асты суағар.

SİÇIRGAN *s.* Тышқак. *Sıçırған bir kedi.*

Тышқак мысык.

SİÇMAK (*nsz*) *kaba* 1.Тышу, ішти босату, үлкен дәретке отыру. 2.*mec.* Бұзу, бүлдіру.

SİÇRAMAK (*nsz,-e*) 1.Секіру, ырғу, қарғу; секіріп түсу, секіріп кету. *Çocuk taştan taşta sıçrayarak gitti.* Бала тастан тасқа секіріп жүгіріп кетті. 2.Селк ете түсу, селк ете қалу. *Çocuk sıçrayarak uyandı.* Бала селк ете қалып оянып кетті. 3.Шашырау, шапшу. *Kan sıçradı.* Қан шапшыды. 4.Жайылу, тарау, түсу. *Yangın öte mahalleye sıçradı.* Өрт келесі кварталға да жайылды.

SİÇRAMA TAHTASI *is. sp.* Трамплин, биіктен секіруге арналған тұғыр.

SİFAT *is. Ar.* 1.Сапа; қасиет, белгі. *Müdür sıfatıyla.* Директор ретінде. 2.*hlk.* Бет, жүз, бет-әлпет, түр. *Onun ne adam olduğu sıfatından belli.* Оның қандай адам екені түрінен көрініп түр. 3.*gr.* сын есім.

SİFAT-FİİL *is. gr.* Есімше.

SİFAT TAMLAMASI *is.gr.* Сын есімді сөз тіркесі.

SİFİR *is. Ar.* Нөл. *sıfırdan başlamak* нөлден бастау, басынан бастау.

SİĞ *s.* 1.Таяз, терең емес. 2.*mec.* Таяз, өресі шамалы. *Sığ düşünce.* Таяз ой.

SİĞDIRMAK (*-i,-e*) Сыйғызу, жайғастыру, әрең орналастыру. *Kitapları çantaya sığdıramadım.* Кітаптарды сөмкеге сыйдыра алмадым.

SİĞİN *is. zool.* Лань (бұғының бір түрі).

SİĞİNAK,-ğı *is.* 1.Пана, паналайтын жер. 2.*ask.* (бомбадан т.б.) Жасырылатын жер, пана. *Gaz sığınağı.* Газдан жасырылатын жер.

SİĞİNİK,-ğı *is.* Босқын, имигрант.

SİĞİNMA HAKKI *is. huk.* Баспана құқығы, қуғын көрген адамға баска мемлекеттің бас паналауға берген мүмкіндігі. *Sığınma hakkı istemek.* Саяси баспана сұрау.

SİĞİNMAK (*-e*) 1.Паналау, бас сауғалау, бой тасалау. 2.Эмиграцияға

кету, шетелге қоныс аудару. 3. *мес*. Біреуге арқа сүйеу немесе біреуден көмек күту.

SİĞINTI *is.* Жағымпазданып күнін көріп жүрген адам, тамағын асырап жүрген адам.

SİĞIR *is.* 1. Мүйізді ірі қара мал. 2. *kaba* Түсінігі таяз, дөрекі адам.

SİĞIRCI *is.* 1. Малшы, сиыршы. 2. Ірі қара мал сататын адам.

SİĞIRCIK, -ğı *is. zool.* Қараторғай.

SİĞIRCILIK, -ğı *is.* Мүйізді ірі қара мал өсірумен айналысушылық.

SİĞIR ETİ *is.* Сиыр еті.

SİĞIRGÖZÜ *is. bot.* Арника.

SİĞIRKUYRUĞU *is. bot.* 1. Сасықшөп. 2. Аюқұлак.

SİĞIR TENYASI *is. zool.* Ішекқұрт, солитер.

SİĞIRTMAÇ, -cı *is.* Бақташы, табыншы, сиыр бағушы.

SİĞIR VEBASI *is.* Ірі қара малдың жұқпалы ауруы.

SİĞIŞMAK (*nsz*) Зорға сыйысу, әрең дегенде жайғасу, орналасу.

SİĞLAŞMAK (*nsz*) Таяздану, таяз бола бастау, таязу. *Deniz siğlaşıyor.* Теңіз таяздай түсіпті.

SİĞLIK, -ğı *is.* 1. Саяздық, терең еместік, таяздық. 2. Қайыр, қайран, саяз жер.

SİĞMAK, -ar (*-e*) Сью, жайғасу, орналасу. *akla siğar* ақылға қонатын, ақылға сыятын, көңілге қонымды. *kabına siğmamak* шыдай алмау, сабырсыздану. *mantığa siğmaz* ақылға сыймайтын, қисынсыз.

SİHHAT, -tî *is. Ar.* Денсаулық, есен-саулық. *Sihhati yerindedir.* Оның денсаулығы жақсы. *sihhatler olsun!* 1) жеңіл буыңызбен! 2) денсаулық болсын! (шаш, сақал-мұрт алдырғаннан кейінгі тілек).

SİHHATLÎ *s.* Сау, денсаулығы мықты.

SİHNÎ *s. Ar.* Санитарлық, гигиеналық. *Sihhi kontrol.* Санитарлық тексеру.

SİHNÎ İMDAT *is.* Алғашқы дәрігерлік

SİHNÎ TESİSAT *is.* 1. Су тазалайтын құрылғы (ғимараттарда). 2. Сантехника.

SİHNİYE *is. Ar.* Денсаулық сақтау, санитария. *Sihhiye eri.* Санитар, жедел жәрдем көрсететін қызметкер. *Sihhiye hizmeti.* Санитарлық қызмет.

SİHNİYECİ *is.* Санитар, фельдшер.

SİHRÎ *s. Ar.* Туыс, туыстық.

SİHRİYET *is. Ar. esk.* Туыстық, жақындық. *sihriyet peyda etmek* туыстасу, туыс болып кету.

SİK *s.* Тығыз, қалың. *Ağaçları sık orman.* Ағаштары қалың орман. *Sık saç.* Қалың шаш. 2. *zf.* Жиі, үзбей, үнемі. 3. *zf.* Жиі. *Çiçekleri sık dikmek.* Гүлдерді жиі, араларын жақын отырғызу.

SİK BOĞAZ: *sık boğaz etmek* мәжбүрлеу, күштеу, ықтиярсыз көндіру.

SİKÇA *zf.* Жиі-жиі, жиілете.

SİKİ *s.* 1. Тығыз, жақын, тар. *Sıkı iş birliği.* Жақын ынтымақтастық, тығыз қарым-қатынас. *Yaka sıkı.* Жағасы тар. 2. Нығыздап толтырылған, нығыздалған. *Sıkı bir denk.* Нығыздап толтырылған тең. 3. Қатал, қатаң. *Sıkı denetim.* Қатаң тексеру. *Sıkı kurallar.* Қатал тәртіп ережелері. 4. Шұғыл, жедел; қызу. *Sıkı çalışma.* Қызу жұмыс. 5. Тез, жылдам. *Sıkı yürüyüşle.* Жылдам жүріспен. 6. *zf.* Қатал, қатаң. 7. *is.* Қиындық, қиыншылық. *Sıkıyı görünce kaçtı.* Қиындықты көргенде басын ала қашты. 8. *is.* Қаталдық, қатаң талап қоюшылық. *sıkıya gelmek* қиын жағдайға тап болу. *sıkıda kalmak* қиын халде болу. *sıkıya alışmamış* қатал тәртіпке үйренбеген. *sıkı basmak* бетінен қайтпау, төзімді болу. *sıkı durmak* табандылық көрсету, шыдап бағу. *sıkı tutmak* (бір іске) шындап кірісу.

SİKİ AĞIZLI *s.* Сыр шашпайтын, сырға берік, сырын сыртқа шығармайтын.

SİKICA *zf.* Қатты, бекем, жақсылап

SIKICI *s.* Жалықтыратын, зеріктіретін, қызықсыз; ауыр, қиын.

SIKI DENETİM *is.* Цензура.

SIKI FIKI *s. ve zf.* Жақын, сырлас. *Siki fiki arkadaş.* Жақын дос.

SIKILAMAK *(-i)* 1.Тарылту, қысып буу. 2.*mec.* Қысым көрсету, мәжбүрлеу.

SIKILGAN *s.* Ұялшак, ұяң.

SIKILIK,-ği *is.* 1.Тығыздық, тарлық. 2.*mec.* Сараңдық.

SIKILMAK *(-e)* 1.Сығылу, сығу. *Çorbaya limon sikilir.* Сорпаға лимон сығады. 2.Жалығу, зерігу, іші пысу. 3.*(nsz,-e)* Ұялу, қымсыну, имену. *Sikildim da söyleyemedim.* Ұялып айта алмадым. 4.*(nsz)* Қиындыққа тап болу, қиналу. *Sikalırsam bu parayı harcarım.* Қиналатындай болсам, осы ақшаны жаратамын.

SIKILMAZ *s.* Ұятсыз, арсыз; бетсіз.

SIKIM *is.* Уыс, бір шөкім.

SIKINTI *is.* 1.Қайғы, мұң, зерігу, іш пысу. 2.Қиындық, қиыншылық, қиын жағдай. *Maddi sıkıntılar.* Материалдық қиындықтар. *Su sıkıntısı.* Судың жетіспеушілігі. 3.Мұқтаждық, өмірдің ауыртпалығы, жетіспеушілік. 4.*mec.* Мәселе, проблема. *sıkıntı basmak* зерігу, іші пысу. *sıkıntı çekmek* өмірдің ауыртпалығын тарту, таршылық көру. *sıkıntıya düşmek* таршылыққа ұшырау, қиындыққа тап болу.

SIKINTILI *s.* 1.Ауыр, қиын. 2.Азапты, ауыр тиетін, езетін; қамықтырғыш, жабырқаңқы, көңіл-күйді түсіретін.

SIKINTISIZ *s.* Мұқтажсыз, қамсыз, бейқам, машақаты жоқ. *Sıkıntısız bir hayat.* Мұқтажсыз өмір.

SIKI SIKI *s.* Жақсылап, мықтап, қатты.

SIKIŞIK,-ği *s.* Қиналған, қиналып тұрған, ауыр.

SIKIŞIKLIK,-ği *s.* 1.Тығыздық, жиілік, тарлық.

SIKIŞMAK *(nsz)* 1.Қысылып тұру, тығылысып тұру. *Biz bu yerde çok sıkıştık.* Біз бұл жерде қатты

сығылысып тұрдық. 2.Қысылып қалу, қысылу. *Parmağı kapıya sıkıştı.* Оның саусағы есікке қысылып қалды. 3.Қиындыққа тап болу, тарығу. *Bu parayı ancak sıkıştığın vakit sarfet.* Бұл ақшаны тек тарыққан кезінде жұмса. 4.Қысылу, буыну, тұншығу. *Göğsüm sıkıştı.* Кеудем қысылып кетті. 5.Дәретке барғысы келу.

SIKIŞTIRMAK *(-i)* 1.Тығыздау, нығыздау, итеріп кіргізу. *Çamaşırları bavula sıkıştırmak.* Көйлек-көншектерді шамаданға нығыздап салу. 2.Қысу, сығу, басу, жаншу. 3.Ығыстырып қою, ығыстырып орналастыру, ығыстыру. 4.Қыстырып алу, қысып алу. *Parmağını kapıya sıkıştırdı.* Саусағын есікке қысып алды. 5.Еріксіз ұстата қою, байқатпай беріп жіберу, зорлап беру, қыстыра қою. *Eline dolu bir kadeh sıkıştırdılar.* Олар оның қолына толып тұрған бокалды ұстата қойды. 6.Қоршап алу, қоршауға алу, қыспаққа алу (қарсы жақты т.б.). 7.*mec.* Қысым жасау, зорлау, қинау. *Sıkıştırdıncı hepsini söyledi.* Қинағанда бәрін айтып салды.

SIKIYÖNETİM *is.* (төтенше жағдайда орнатылатын) Қатал әскери тәртіп.

SIKLAŞMAK *(nsz)* Жиілеу, жиілену, жиі-жиі қайталану.

SIKLAŞTIRMAK *(-i)* Жиілету.

SIKLET *is. Ar.* 1.Салмақ, ауырлық. *Ağır siklet.* Ауыр салмақ. *Hafif siklet boksör.* Жеңіл салмақтағы боксшы. 2.*esk.* Қиындық, қиыншылық.

SIKLIK,-ği *is.* Тығыздық, жиілік.

SIKMAK,-ar *(-i)* 1.Қысу, сығу. *Çizmeleri sıkıyor.* Етігі аяғын қысады. *Elini sıkamak.* Қол алысу. *Göğsüne sıkmak.* Кеудесіне басу. 2.Сығу, сығып шығару. *Limon sıkamak.* Лимонның шырынын сығып шығару. 3.Су құю, су төгу (шлангымен). *Yangına su sıkamak.* Өртті су құйып сөндіру. 4.Ату, атып жіберу. *Ona dođru bir kurşun sıkı.* Ол тіке оған

қарап оқ атты. 5. *мес.* Қысым көрсету, қысымшылық көрсету. *Çocuğu çok sıkıyorlar.* Олар балаға қатты қысым көрсетеді. 6. Жалықтыру, мезі ету. *Böyle şeyler onu sıkar.* Мұндай нәрселер оны жалықтырып жібереді. *Hayat beni sıkıyor.* Өмір мені қатты жалықтырып жіберді.

SIK SIK *zf.* 1. Жиі-жиі, қайта-қайта, дүркін-дүркін. 2. Жиі, тығыз, жақын. *Ağaçları sık sık bir bahçe.* Ағаштары бір-біріне жақын отырғызылған бақша.

SILA *is. Ar.* 1. Ұзақ уақыттан кейін туғандарымен я туған жермен қауышу. 2. Отан, туған жер (шет жерде тұратындар үшін) *silaya gitmek* туған жерге барып қайту.

SILA ÖZLEMİ *is.* Туған жерге деген сағыныш.

SIMSICAK *s. ve zf.* 1. Ып-ыстық, ыстық. *Simsıcak bir güneş.* Шыжып тұрған күн. 2. *мес.* Сезімге толы, жанға жағымды.

SIMSIKI *s. ve zf.* Мықтап, берік етіп, нығыздап, қатты.

SINAMAK *(-i)* 1. Байқау, байқап көру, сынау. 2. Сынақтан өткізу, емтихан алу.

SINAV *is.* Емтихан, сынақ, тест. *Sınavlara katılmak.* Емтихандарға қатысу, емтихан тапсыру. *Sınavları kazanmak.* Емтихандардан сүрінбей өту, емтихандарды тапсырып шығу. *Bitirme sınavı.* Бітіру емтиханы.

SINCAN *is. bot.* Таспашөп, сеңгірлек, астрагал.

SINDIRMAK *(-i) hlk.* 1. Сындыру, құл-талқанын шығару, қирату. 2. Жеңіп шығу, жеңіліске ұшырату, талқандау. 3. *hлк.* Сіңіру, бойға тарату.

SINIF *is. Ar.* 1. Сынып, класс. *Sınıf arkadaşları.* Сыныптас, кластас. *İkinci sınıfa geçmek.* Екінші сыныпқа өту. 2. Сынып, оқитын бөлме, аудитория. 3. *sos.* Тап. *Sınıf çelişkileri.* Таптық қайшылықтар. *İşçi sınıfı.* Жұмысшы табы. 4. Түр, топ. *Birinci sınıf.* Бірінші

дәрежелі, жоғары сапалы.

SINIFLAMAK *(-i)* Топтастыру, жүйелеу, жіктеу.

SINIFLAŞMAK *(nsz)* Тапқа бөліну, тап пайда болу (қоғамда т.б.).

SINIFLI *s.* Тап, таптық. *Sınıflı toplum.* Таптық қоғам.

SINIKÇI *is. hlk.* Сынықшы, сынық салғыш.

SINIR *is. Yun.* Шегара; шек. *Sınır bölgesi.* Шегаралық аудан. *Devlet sınırı.* Мемлекеттік шегара. *Sevincine sınır yoktu.* Қуанышында шек жоқ-ты.

SINIRDAŞ *s.* Шегаралас, іргелес, шектес.

SINIR KARAKOLU *is.* Шегара бекеті.

SINIRLAMAK *(-i)* 1. Шегара орнату. 2. Шектеу, шек қою.

SINIRLI *s.* 1. Шегарасы бар, шегара орнатылған. 2. Шектеулі, өлшеулі, мөлшерлі.

SINIRLI ORTAKLIK, -ği *is. tic.* Жауапкершілігі шектеулі серіктестік.

SINIRLI SORUMLULUK, -ğu *is. huk.* Шектеулі жауапкершілік.

SINIR ÖTESİ *is.* Шегараның арғы жағы, шетел.

SINIRSIZ *s.* 1. Шегарасыз, шегарасыз жок. 2. Шектеусіз, шексіз.

SINIRSIZ SAYI *is.* Шексіз шама.

SINIRSIZ YETKİ *is.* Шексіз өкілдік, шексіз билік.

SIPA *is.* Қодық, көдек.

SIR (I) *is.* 1. Әшекей, жылтырақ (ыдыстың т.б. іші-сыртын жалататын жылтыр зат). 2. Амальгама – сынапқа қосылған металл қоспасы.

SIR (II) 1. Сыр, құпия. *Devlet sırrı.* Мемлекеттік құпия. 2. Ақыл жетпейтін, түсініксіз құбылыс, сыр. *Doğanın sırları birer birer çözülüyor.* Табиғаттың жасырын сырлары біртіндеп ашылып жатыр. *sır tutmak (veya saklamak)* сыр сақтау, сыр алдырмау.

SIRA *is.* 1. Қатар, рет. *İki sıra.* Екі қатар. *Ön sıra.* Алдыңғы қатар (театрда т.б.). 2. Сап. *İki sıra olmak.*

Екі сап түзу, екі сапқа түру. 3.Кезек. *Sıra beklemek.* Кезекте түру. *Sıraya girmek.* Кезекке түру. 4.Сәт, ыңғайлы бір мезет, қолайлы кез. *Sırası düştü.* Сәті түсті. 5.Уақыт, мезет, кез. *Tam bu sırada biz gelmiştik.* Дәл сол кезде біз де келген сдік. 6.Орындық. 7.Парта. 8.Көмекші сөздер құрамында екінші компонент ретінде қолданылады. *Ardı sıra gelmek.* Артынан жүріп отыру. *Önü sıra gitmek.* Алдында жүріп отыру. *Yanı sıra yürümek.* Қатарласа жүру. *sırası gelmek* 1)кезегі келу. 2)сәті түсу.

SIRADAĞ *is.* Тау тізбектері.

SIRADAN *s.* Қарапайым, көдімгі, жай, қатардағы. *Siradan bir memur.* Қарапайым қызметкер.

SIRA DIŞI *s.* Әдеттегіден тыс, өзгеше.

SIRALAMAK *(-i)* 1.Қатарға қою, қатар-қатар қою, ретімен қою, тізу. *İskemleleri sıralamak.* Орындықтарды қатар-қатар қою. 2.Жүйелеу, топтастыру, түрге бөлу. *Dosyaları sıralamak.* Жеке іс-қағаздарын жүйеге келтіру. 3.Санап шығу, түгендеп шығу. *Bekçi bütün kapıları sıraladı.* Күзетші барлық есіктерді санап шықты.

SIRALI *s.* 1.Қатарланған, тізбекті. 2.Орынды, жүйелі. *Sıralı konuşma.* Орынды әңгіме.

SIRALI SIRASIZ *zf.* Орынды-орынсыз, жөнді-жөңсіз, ретгі-ретсіз.

SIRA SIRA *zf.* Қатар- қатар. *Sıra sıra ağaçlar.* Қатар- қатар отырғызылған ағаштар.

SIRASIYLA *zf.* Кезегіммен, кезегі келгенде.

SIRASIZ *s.* 1.Жүйесіз, ретсіз. 2.Орынсыз, қисынсыз.

SIRDAŞ *is. Ar. T.* Сырлас, сенімді адам.

SIRF *zf. Ar.* 1.Тек, тек қана, ғана. 2.Бүтіндей, жаппай, тегіс. *Bu söz surf yalandır.* Бұл сөздердің бәрі өтірік.

SIRIK,-ğI *is.* Сырық, сырғауыл. *sirik gibi* серейген, тым ұзын бойлы.

SIRIKÇI *is. sp.* Сырықпен секіруші.

SIRIKLA ATLAMA *is.sp.* Сырықпен секіру.

SIRILSIKLAM *s.* Малмандай, үсті-басы су-су, белшесінен суға малынған. *sırlısklam âşık* өлердей ғашық, өліп-өшіп ғашық болған. *sırlısklam olmak* белшесінен суға малыну.

SIRITKAN *s.* Мысқылшыл, әжуашыл, сықақшыл.

SIRITKANLIK,-ğI *is.* Мысқылшылдық, сықақшылдық.

SIRITMAK *(nsz)* 1.Мысқылдау, әжуалау, келемеждеу. 2.*mec.* Кемшіліктері, кем-кетіктері, көрініп қалу. *İşi biraz karıştıınca, bütün pürüzler sırttı.* Істі біраз қазбалаған сайын, барлық кем-кетіктер шыға бастады.

SIRLAMAK *(-i)* Глазурьмен сырлау, өңдеу.

SIRMA *is.* 1.Күміс немесе алтын жалатқан жіңішке жіп, зерлі жіп. 2.Оқа – формалы киімдерге тігілетін зер.

SIRMALI *s.* Оқалы, зерлі, зермен көмкерген.

SIRNAŞIK,-ğI *s. ve is.* Мазасыз, ығыр қылатын, беймаза.

SIRNAŞIKÇA *s. ve zf.* Мазасын алып, мазалап, ығыр етіп, ығыр шығарып.

SIRNAŞIKLIK,-ğI *is.* Беймазалық, мазасыздық.

SIRNAŞMAK *(nsz)* Беймаза ету, ығыр қылу, зеріктіру.

SIRP,-bI *öz. is.* Серб (халық).

SIRPÇA *öz. is.* Серб тілі.

SIRROLMAK *(nsz) Ar. T.* Жоғалу, ұшты күйлі жоқ болу, жоғалып кету.

SIRSIKLAM *s. bk. Sırlısklam.*

SIRSIKLAM ÂŞIK,-ğI *is. bk. Sırlısklam âşık.*

SIRT *is.* 1.Арқа. *Pardösüyü sırtıma geçirdim.* Жеңіл пальтоны үстіме кидім. 2.Пышақтың өтпейтін жағы, доғал жағы. 3.Жота, қырқа (таудың, төбенің). 4.Бас, төбе, үсті. *sirt çevirmek* назар аудармау, көңіл

бөлмеу; теріс айналу, қарамау. *sirt sirta vermek* қол ұстасып, бірге жүріп бірін-бірі қолдау.

SIRTAR *is.* Кесірткенің бір түрі.

SIRTLAN *is. zool.* Қорқау – тек өлімтік жеп қоректенетін қасқыр.

SIRTÜSTÜ *zf.* Шалқасынан, шалқайып. *sirtüstü uyumak* шалқасынан жатып ұйықтау.

SISKA *s.* Арық, тыриған, жүдеу.

SISKALAŞMAK (*nsz*) Арықтау, жүдеп кету, сему.

SISKALIK,-ğı *is.* Арықтық, ілмигендік, жүдеулік.

SITMA *is. tıp* Безгек. *sitma tutmak* безгек ауруы ұстап қалу.

SITMALANMAK (*nsz*) Безгек ауруына шалдығу.

SITMALI *s.* 1.Безгек аурулы. 2.Безгек ауруы тараған (жер).

SIVA *is.* Сылақ. *siva vurmaq* сылақтау, сылау.

SIVACI *is.* Сылақшы.

SIVACILIK,-ğı *is.* Сылақшылық.

SIVALAMAK (*-i*) Сылақтау, сылақ жүргізу.

SIVAMAK (I) 1.*(-i)* Сылақтау, сылақ жүргізу. *Duvarı sıvamak.* Үйдің қабырғасын сылақтау. 2.*(-i,-e)* Сылап бітеу, бітеп тастау. *Çimentoyu duvara sıvamak.* Қабырғаны цементпен сылап тастау. 3.*(-i,-e) mec.* Жағу, ластау. *Çocuk reçeli yüzüne sıvadı.* Бала тосапты бетіне жақты. 4.*(-i) mec.* Басынан сипау, еркелету.

SIVAMAK (II) (*-i*) Түру, түріп қою, түріп алу. (жеңді т.б.).

SIVANMAK (I) (*nsz*) Сылану, жағылу.

SIVANMAK (II) (*-e*) 1.Жеңін түріну, сыбану. 2.(бір іске) Сыбана кірісу, ынта-жігерін сала кірісу. 3.Тамаққа тәбеті шабу, асқа зауқы соғу.

SIVAŞMAK (*-e*) 1.Былғану, кірлену, ластану. 2. (*nsz*) Жабысу, желімдену.

SIVAZLAMAK (*-i*) Сипалау, әрлі-берлі сипау.

SIVI *is.* 1.Сұйықтық. 2.*s.* Сұйық. *Sivi oksijen.* Сұйық оттегі. *Sivi sabun.*

Сұйық сабын.

SIVIK,-ğı *s.* Сұйқылтым, сұйықтау. *Sivik hamur.* Сұйқылтым қамыр.

SIVIKLAŞTIRMAK (*-i*) Сұйылту, су қосу.

SIVILAŞTIRMAK (*-i*) *fiz.* Сұйылту, сұйқылдандыру.

SIVIÖLÇER *is. kim.* Арсометр.

SIVIŞIK,-ğı *s.* 1.Жабысқақ, жабысқыш. 2.*meç.* Кісіні жалықтырып жіберетін, жалықтыратын, мезі қылатын.

SIVIŞMAK (*-e*) 1.Жайылу; жұғу, былғану. 2.*(-den, nsz) meç.* Зыту, сездірмей кетіп қалу.

SIVI YAĞ *is.* Сұйық май.

SIYGI *is.* Көлем, мөлшер.

SIYIRIK,-ğı *s.* 1.Жыртылған, тырналған. 2.*meç.* Ұятсыз, бетсіз. 3. *is.* Терісі сыдырылған жер, жара, тырнақтың ізі.

SIYIRMAK (*-i*) 1.Жырту, жыртып тастау, тырнау. 2.Тарту, жұлып алу. *Örtüyü birden bire sıyardı.* Жапқышты бірден жұлып алды. 3.Суырып алу, жұлып алу. *Kılıcını sıyardı.* Қылышын суырып алды. 4.Тазалап қою, түк қалдырмау, жым-жылас қылу. 5. *(-den) meç.* Құтқару, құтқарып қалу.

SIYRIK,-ğı *is.* Терісі сыдырылған жер, жара, тырналған жер.

SIZAK,-ğı *is. hlk.* Тау-тас арасынан аққан су.

SIZDIRMAK (*-i*) 1.Сыздықтау, өткізу. *Bu kap suyu sızdırıyor.* Бұл құмырадан су сыздықтап ағады, құмыраның сызаты бар. 2.Тарату, жаю, дабыра қылу, жұртқа жаю. 3.Сүзгіден өткізу, сүзу. 4.*meç.* Қорқытып ақша алу, қоқан-лоқы көрсетіп ақша алу.

SIZI *is.* Сыздап ауыру, сырқырап, солкылдап ауыру.

SIZILİ *s.* Сыздаған, сырқыраған, солкылдатып ауырған.

SIZILTI *is.* Наразылық, шағым, күңкіл.

SIZINTI *is.* 1.Ағу, ағып жиналу, іркілу. 2. (теріде т.б.) Бөлініп шыққан сұйықтық, ірің.

SIZIRMAK (*nsz*) Сүзу, сүзгімен сүзу.

SIZLAMAK (*nsz*) 1.Сыздау, солкылдау, сырқырау. *Yüregim sızlıyor.* Жүрегім сыздап тұр. 2.Шағымдану, зарлану, жылап-сықтау.

SIZLANMAK (*nsz*) Шағымдану, жылану, күйіну.

SIZMAK, -ar (*nsz*) 1.Тамшылау, тамшылап ағу, сыздықтап ағу. *Kan sızıyor.* Қан тамшылап тұр. *Küpten su sızıyor.* Құмырадан су тамшылап тұр. *Panjurlardan ışık sızıyor.* Терезе қақпағынан жарық түсіп тұр. 2.(хабар,сыбыс) Жайылу, таралу. 3.Дұшпан қостарына (лагерлеріне) сездірмей кіріп алу. 4.Зығу, сездірмей кетіп қалу. 5.(мас болып немесе шаршап) Қатты ұйқыға кету, түк білмей ұйықтап қалу. *İlâci konyağa döktüm. İki saat sonra Süleyman sızdı.* Коньякқа дәрі тамыздым. Екі сағаттан кейін Сүлеймен қатты ұйқыға кетті.

SİBERNASYON *is.İng.* Кибернетизация, компьютерлендіру.

SİCİL *is. Ar.* 1.Реестр. 2.Жеке іс-құжат.

SİCİLLİ *s.* 1.Реестрге енгізілген. 2.*mec.* Бұрын қылмыс жасаған, қылмысты болған.

SİCİM *is.* Бай, жіп, жіңішке арқан.

SİDİK, -ği *is.* Зәр, несеп, сідік.

SİDİK BORUSU *is. anat.* Несеп жолы.

SİDİK KAVUĞU *is.* Қуық.

SİDİK SÖKTÜRÜCÜ *is.* Несеп айдағыш дәрі.

SİDİK TORBASI *is. anat.* Қуық.

SİF *is. İng. ve tic.* Сиф – сату шарты, бұл шартқа қамсыздандыру және фрахта шығындары кіреді.

SİFON *is. Fr.* 1.Сифон (иіліп жасалған түтік). 2.Су ағызатын құбыр. *sifonu çekmek* сифондағы суды босату.

SİFTAH *is. Ar.* 1.Бастама, сауданың басы, бірінші сауда. 2.Бірінші рет. *Bu haberi siftah ondan duydum.* Бұл жаңалықты алғаш одан естідім. *siftah etmek* (сатушы) таңертеңгі бірінші саудасын жасау.

SİFTAHLAMAK (*-i*) Бірінші саудасын

жасау, бірінші затын өткізу.

SİGAR *is. Fr.* Сигара.

SİGARA *is. İsp.* Темекі, сигарет. *sigara içmek* темекі тарту, шылым шегу. *sigara sarmak* темекі орау, папирос орау.

SİGARA KÂĞIDI *is.* Темекі қағазы.

SİGARALIK, -ğı *is.* 1.Портсигар, шылым салатын сауыт. 2.Мүштік, темекі тартатын түтік.

SİGARA TABAKASI *is.* Шылым салатын металл сауыт.

SİGARA TABLASI *is.* Күлсауыт, күлсалғыш.

SİGARA TİRYAKİSİ *is.* Темекіқұмар, темекішіл, темекі көп тартатын.

SİGORTA *is.İt.* 1.Сақтандыру. *Sigorta acentesi.* Сақтандыру агенттігі. *Mal sigortası.* Мүлікті сақтандыру. *Sosyal sigorta.* Әлеуметтік сақтандыру. 2.Сақтандыру компаниясы. 3.(электр) Сақтандырғыш, қорғағыш.

SİGORTACI *is.* Сақтандырушы, сақтандыру ісін жүргізуші.

SİGORTALAMAK (*-i*) Сақтандыру.

SİGORTALI *s.* 1.Сақтандырылған, қауіпсіздендірілген. *Sigortalı araba.* Сақтандырылған машина. 2.*mec.* Кепілді, кепілге алынған, қамсыздандырылған.

SİHİR, -hri *is. Ar.* Сикыр, дуа.

SİHİRBAZ *is. Ar. Far.* Сикыршы, арбаушы.

SİHIRLİ *s.* 1.Сикырлы, дуалы. 2.Сикырлы, еліктіріп әкететін.

SİKKE (I) *is. Ar.* 1.Теңге, ақша. 2.Чекан – металл ақшаларға басылған бедер.

SİKKE (II) *is. hlk.* Қазық, мал байлайтын қазық.

SİKKE (III) *is.* Мәуләуи қауымдастығының дәруіштері киетін төбесі жалпақ келген, киізден жасалған биік қалпақ.

SİKLON *is. Fr.* Циклон, дауыл, боран.

SİLÂH *is. Ar.* Қару. *silâh çekmek* қару қолдану.

SİLÂHÇI *is.* Қару-жарақ жасаушы, я сатушы.

SİLÂHNANE *is. Ar. Far.* 1. Қару-жарак қоймасы, арсенал. 2. Қару-жарак шеберханасы.

SİLÂHLANMAK (*nsz*) Қарулану, қару-жарактану, қару-жарак алу.

SİLÂHLI *s.* Қарулы, қару-жаракты.

SİLÂHLI KUVVETLER *ç. is.* Қарулы күштер. *Türk Silâhli Kuvvetleri.* Түрік қарулы күштері.

SİLÂHSIZ *s.* Қарусыз, қаруланбаған, қаруы жоқ.

SİLÂHSIZLANDIRMAK (*-i*) Қарусыздандыру.

SİLÂHSIZLANMA *is.* Қарусыздану.

SİLÂHSIZLANMAK (*nsz*) Қарусыздану, қарулы күштерді қысқарту, жою.

SİLÂHŞOR *is. Ar. Far.* 1. Жауынгер. 2. *tar.* Мушкетер..

SİLÂJ *is. İng.* Силост (малдың құнарлы азығы).

SİLGİ *is.* 1. Шүберек (такта сүртегін). 2. Өшіргіш, резеңке.

SİLİCİ *is.* Жинап тазалаушы, сүртіп тазалаушы.

SİLİK,-ğİ *s.* 1. Өшіп кеткен, қажалып қалған. 2. *mec.* Көзге түспейтін, елеусіз. *Silik bir adam.* Елеусіз адам.

SİLİKAT *is. Fr. kim.* Силикат.

SİLİKLİK,-ğİ *is.* Өшіп кеткендік.

SİLİKOZ *is. Fr. tıp* Силикоз – шаңтозаң жұтқаннан болатын ауру.

SİLİNDİR *is. Fr. mat.* 1. Цилиндр. 2. Цилиндр, білік, белдік.

SİLİNMEK (*nsz*) 1. Сүртгілу, қажалу. 2. *mec.* Жоғалу, жоқ боп кету. *ortadan silinmek* көзден ғайып болу, көрінбей кету.

SİLİS *is. Fr. kim.* Кремнезем – кремнийдің оттеппен қосындысы.

SİLİSİZ *s. ve is.* Көргенсіз, ұяттан безген.

SİLİSİZLİK,-ğİ *is.* Әдепсіздік, көргенсіздік.

SİLİSYUM *is. Fr. kim.* Кремний, силиций.

SİLKELEMEK (*-i*) 1. Сілқу, қағу, сілкіп қағып тастау. 2. Жұлқылау, сілкілеу. *Birini yakasından tutup silkelemek.*

Біреуді жағасынан алып сілкілеу, жұлқылау. 3. *mec.* (біреудің есебінен күн көріп жүрген адамнан) Құтылу, арылу.

SİLKİ *is.* Селк ету, селк ете қалу (ұйықтап жатып).

SİLKMEK (*-i*) Сілқу, қағу. *Ağacı silmek.* Ағашты сілқу. *Halıyı silmek.* Кілемді қағу.

SİLLE *is. Far.* Шапалақпен тартып жіберу, шапалақтау.

SİLMEK (*-i*) 1. Сүрту. *Burnunu silmek.* Мұрнын сүрту. *Cam silmek.*

Терезені сүрту. 2. Өшіру (жазуды т.б.). 3. (*-i, -den*) Сызып тастау, өшіріп тастау. *Defterden adını silmişler.*

Тізімнен атын сызып тастапты. 4. (*-i, -den*) *mec.* Алып тастау, шығарып жіберу. *Sahnedен silmek.* Сахнадан шығарып жіберу. 5. (*-i, -den*) *mec.* Жок қылу, құрту. *sil baştan* басынан бастау, қайта бастау. *silip süpürmek*

1) жинап-теру, тазалау (үйді, бөлмені т.б.). 2) жок қылу, құрту. 3) жеп тауысу, түк қалдырмай жеп қою.

SİLO *is. Yun.* Элеватор.

SİLSELE *is. Ar.* 1. Тізбек, қатар. *Dağ silselesi.* Тау тізбегі. 2. Шежіре.

SİLUET,-ti *is. Fr.* Кескін, бейне.

SİMA *is. Far.* 1. Бет, пішін, жүз. 2. Кісі, адам.

SİMETRİ *is. Fr.* Симметрия.

SİMETRİK,-ğİ *s. Fr.* Симметриялы.

SİMGЕ *is.* Символ, шартты белгі.

SİMGЕLEMEK (*-i*) Символмен көрсету, символдар арқылы білдіру.

SİMİT,-di *is. Ar.* 1. Дөңгелек тоқаш. 2. Суға батырмайтын дөңгелек.

SİMPOZYUM *is.* Симпозиум.

SİMSAR *is. Ar.* Делдал, келістіруші адам.

SİMSARLIK,-ğİ *is.* Делдалдық, келістірушілік.

SİMSİYAH *s.* Қап-қара.

SİMÜLTANE *s. Fr.* Бір мезгілде, синхронды. *Simültane tercüme.*

Синхронды аударма.

SİMYA *is. Ar.* Алхимия.

SİMYACI *is.* Алхимик.

SİNAGOG *is. Yun.* Синагога, иуда шіркеуі.

SİNCAP,-bı *is. Far. zool.* Тиін.

SİNDİRİM *is. biy.* Ас қорыту, тамақ сіңіру.

SİNDİRİM AYGITI *is.* Ас қорыту аппараты.

SİNDİRİM BİLİMCİ *is. tıp* Гастроэнтеролог.

SİNDİRİM BİLİMİ *is. tıp* Гастроэнтерология.

SİNDİRİM ORGANLARI *ç. is.* Ас қорыту органдары.

SİNDİRMEK *(-i,-e)* 1. Жасыру, тығу. 2. (-i) Сіңіру, бойға тарату (асты). 3. *mec.* Меншіктеп алу, жасырып меншіктеу.

SİNEK,-ği *is. zool.* Шыбын.

SİNEKÇİL *is. zool.* Шыбын-шіркеймен коректенетін торғайдың бір түрі.

SİNEMA *is. Fr.* Кино, кинотеатр. *Sinema oyuncusu.* Киноактер. *Sinema salonu.* Кинозал. *Sinema yıldızı.* Кино жұлдызы. *Renkli sinema.* Түрлі-түсті кино. *Sessiz sinema.* Дыбыссыз кино.

SİNEMACI *is.* 1. Кинематографшы, кинофильм түсіруші. 2. Кино өнеркәсібі.

SİNEMA ENDÜSTRİSİ *is. sin.* Кино-студия.

SİNEMALAŞTIRMAK *(-i)* Экранда көрсету.

SİNEMA SALONU *is. sin.* Кинозал.

SİNEMASEVER *is.* Киноқұмар.

SİNİR *is. anat.* Жүйке, нерв. *Sinir telleri.* Жүйке талшықтары. *sinirlerini bozmak* ашуландыру, кейіту. *sinirleri bozulmak* ашулану, ашуға булығы.

SİNİR ARGİNLİĞİ *is. tıp* Неврастения – жүйкелердің бұзылуы, сәл нәрсеге ашулану.

SİNİR BİLİMİ *is. tıp* Неврология – медицина ғылымының нерв жүйесі ауруларын зерттейтін саласы.

SİNİR HASTASI *is. psikol.* Жүйке ауру, жүйке ауруына шалдыққан.

SİNİRLENMEK *(nsz,-e)* Күйіп-пісу, күйгелектену, ашулану.

SİNİRLERİ ZAYIF *s.* Күйгелек, жүйкесі тозған.

SİNİRLİ *s.* 1. Күйгелек, ашуланшак. 2. Сіңірлі, сіңірі бар. *Sinirli et.* Шандырлы ет.

SİNİRLİLİK,-ği *is.* Күйгелектік, ашуланшактық.

SİNİR SİSTEMİ *is. psikol.* Нерв жүйесі.

SİNİRSİZ *s.* 1. Сіңірсіз, сіңірі жоқ. 2. *mec.* Салмақты, байсалды.

SİNMEK,-er *(nsz,-e)* 1. Жасырыну, бүгіп қалу, тығылып қалу. *Salonda bulunan insan ürkmüş, sinmişti.* Залда тұрған адам қорқып, бұрышқа тығылып қалғн-ды. 2. Тізе бүгу, тартыну, қорқақтау. 3. (-e) Сіңу, сіңіп кету, сіңіп қалу. *Balığın kokusu eve sinmiş.* Балықтың иісі үйге сіңіп қалыпты. 4. (мінез, әдет) Сіңіп қалу, бойына сіңу. *Kötülük damarlarına sinmiş.* Жауыздық оның бойына сіңіп қалған.

SİNOLOJİ *öz. is. Fr.* Синология – қытайтану.

SİNONİM *is. Fr.* Синоним.

SİNSİ *s.* Зымыян, залым, сұрқия.

SİNSİLİK,-ği *is.* Зымыяндық, сұрқиялық.

SİNÜS *is. lat.* 1. *mat.* Синус. 2. *anat.* Дененің кейбір мүшелерінің қуысы, шұқыры. *Alın sinüsleri.* Шеке қуыстары.

SİNYAL,-li *is. Fr.* Белгі, сигнал. *sinyal vermek* белгі беру.

SİNYOR *is. İt.* Синьор.

SİPARİŞ *is. Far.* Тапсырыс, заказ. *sipariş vermek* тапсырыс беру.

SİPARİŞÇİ *s.* Тапсырыс беруші.

SİPER *is. Far.* 1. Пана, қалқа. 2. (жаңбырдан, желден) Қорғанатын пана, ықтасын жер. 3. Құңқағар (баскиімнің). 4. *ask.* Окоп, траншея. *Siper kazmak.* Окоп қазу. *siper etmek* қорғау, бүркеу. *göğsünü siper etmek* кеудесімен жабу.

SİPSİ *is. hlk.* 1. Сыбызғы. 2. Кемешінің ысқырығы.

SİPSİVRİ *s.* Үп-үшкір.

SİRAYET *is. Ar.* Жайылу, таралу.

SİREN *is. Fr.* Сигнал гудогы.

SİRK *is. Fr.* Цирк.

SİRKE (I) *is.* Сірке, биттің ұрығы.

SİRKE (II) *is. Far.* Сірке, сірке суы.

SİRKELENMEK (*nsz*) 1. Сіркелеу, сірке түсу. 2. Сірке суын қосу.

SİRKÜLASYON *is. Fr.* Айналып жүру, тарау, циркуляция.

SİRKÜLER *is. Fr.* Циркуляр, бұйрық-жарлық.

SİROZ *is. Fr. tp* Цирроз – ағзада бір органның дәнекер тканінің ұлғайып, орган қызметін бұзуы.

SİROZLU *s.* Циррозбен ауырған.

SİS *is. coğr.* 1. Тұман. *Kesif sis.* Қалын тұман. 2. Түгін. *sis püskürtmek* түгін шыға бастау, түтеу.

SİS BOMBASI *is.* Түгіндеткіш бомба.

SİSLENMEK (*nsz*) Тұман басы, тұмандану, тұман түсу.

SİSLİ *s.* Тұманды, тұман түскен.

SİSMİK *s. Fr.* Сейсмикалық, жер сілкінісіне қатысты. *Sismik araştırmalar.* Сейсмикалық зерттеулер.

SİSMOGRAF *is. Yun.* Сейсмограф.

SİSMOLOG *is. Fr.* Сейсмолог.

SİSMOLOJİ *is. Fr.* Сейсмология.

SİSTEM *is. Fr.* 1. Жүйе, система. *Eğitim sistemi.* Білім беру жүйесі. 2. Әдіс, тәсіл, метод. 3. Модель, үлгі, түр.

SİSTEMATİK,-ğİ *s. Fr.* Жүйелі, сатылы, системалы.

SİSTİT *is. Fr. tp* Цистит – қуықтың қабынып ауруы.

SİTE *is. Lât.* Қалашық. *Öğrenci sitesi.* Студенттер қалашығы. *Spor sitesi.* Спорт қалашығы.

SİTEM *is. Far.* Ұялту, бетіне басы, сөгу, жазғыру. *sitem etmek* бетіне басы, кінәлау, жазғыру.

SİTEMLİ *s.* Кінәлайтын, жаратпаған, ұрсысқан.

SİTOLOJİ *is. Fr. biy.* Цитология.

SİTOPLAZMA *is. Fr. biy.* Цитоплазма.

SİTRİK ASİT,-di *is. Fr. kim.* Лимон қышқылы.

SİVİL *s. Fr.* 1. Жай, әскери емес, кәдімгі.

2. Азаматтық. *Sivil savunma.* Азаматтық қорғаныс. 3. *is.* Форма кимейтін полиция қызметкері, тыңшы, жансыз.

SİVİLCE *is.* Бөртпе, безеу.

SİVİLCELİ *s.* 1. Безеу басқан, безеуленген.

SİVİL POLİS *is.* Форма кимейтін, басқаша киінетін полиция қызметкері,

SİVRİ *s.* Үшкір, сүйір. *Sivri burun.* Сүйір тұмсық. 2. Шошақ төбелі. 3. *mec.* Өткір, зерек, алғыр.

SİVRİLEŞMEK (*nsz*) Сүйірлену, ұштату, үшкірлену.

SİVRİLİK,-ğİ *is.* Сүйірлік, өткірлік.

SİVRİLİK (*nsz*) 1. Сүйірлену, ұштату. 2. *mec.* Көзге түсу, үздік шығу.

SİVRİSİNEK,-ğİ *is. zool.* Маса.

SİYAH *is. Far.* 1. Қара. *Siyah ekmek.* Қара нан. *Siyah havuvar.* Қара уылдырық (икра). 2. (полиграф) Қою әріп.

SİYAHIMSİ *s.* Қаралау, қаралтым, кара кошқыл.

SİYAHIMTIRAK,-ğİ *s. bk. Siyahımsı.*

SİYAH İRK *is.* Қара нәсіл, негр.

SİYAHİ *s. Far.* 1. Негр тектес. 2. Қара нәсілді.

SİYANLAŞMAK (*nsz*) Қараю, кара түске ену.

SİYANHLIK,-ğİ *is.* Қаралық, кара түстілік.

SİYASAL *s. Ar. Fr.* Саяси.

SİYASET *is. Ar.* Саясат. *Dış siyaset.* Сыртқы саясат.

SİYASET BİLİMİ *is.* Саясаттану, политология.

SİYASETÇİ *is.* Саясатшы, саясатпен айналысушы.

SİYASETEN *zf. Ar.* Саяси тұрғыдан.

SİYASİ *s. Ar.* 1. Саяси. *Siyasi gerginlik.* Саяси шиеленіс. 2. *is.* Саясатшы.

SİYASİ AMBARGO *is.* Саяси эмбарго.

SİYASİ COĞRAFYA *is.* Саяси география.

SİYATİK,-ğİ *is. Fr. tp* Ишиас – жамбас нервнің талаурауы, ісуі.

SİYEK,-ğİ *is. anat.* Несеп жолы.

SİYER *is. Ar. esk.* Пайғамбарымыздың өмірі, сияр.

SİYMEK (*nsz*) Сию, зәр төгу (мысық, ит).

SİYONİST *s. Fr.* Сионист, сионизмді колдаушы.

SİYONİZM *is. Fr.* Сионизм.

SİZ *zm.* Сіз. *Size göre.* Сіздің ойыңызша, сізше.

SKANDAL *is. Fr.* Жанжал, ұрыс-керіс.

SKANDİYUM *is. Lât. kim.* Скандий.

SKЕÇ,-çi *is. İng.* Скетч, әзіл-қалжыңға құрылған кішкене пьеса.

SKİ *is. İng.* Шаңғы. *ski yapmak* шаңғы тебу.

SKİF *is. İng.* Скиф – жінішке жарыс қайығы.

SKLEROZ *is. Yun. tıp* Склероз, ұмытшақтық ауыру.

SKOLASTİK,-ği *is. Lât. fel.*
1. Схоластика. 2. *s.* Схоластикалық.

SLAV *öz. is.* Славян.

SLÂYT,-dı *is. İng.* Слайд, негатив түріндегі фотосурет.

SLİP *is. İng.* 1. Суға түскенде киетін киім. 2. Шорт, шولاқ шалбар.

SLOGAN *is. İng.* Ұран. *slogan atmak* ұран тастау.

SLOVAK *öz. is.* Словак (халық).

SLOVAKÇA *öz. is.* Словак тілі.

SMOKİN *is. İng.* Смокинг.

SOBA *is.* Мас. Пеш.

SOBACI *is.* Пешші, пеш салушы.

SODA *is. İng.* 1. Сода. 2. Газдалған су, газды су.

SODYUM *is. İng.* Натрий.

SODYUM BİKARBONAT *is. kim.*
Натрий бикарбонаты.

SOFA *is. Ar.* Ауызүй, кіре беріс, холл.

SOFİ *is. Ar.* Сопы, тахуа.

SOFİSTİK *is.* 1. Софистика. 2. *s.* Софистикалық.

SOFİZM *is. Fr.* Софизм.

SOFRA *is. Ar.* 1. Тамақ ішетін үстел. *Misafirler sofraya oturmuşlardı.* Қонақтар үстел бойына отырып қойыпты. 2. Тамақ, дастарқан. *Düğün sofrası.* Тойдың дастарханы. 3. Үстел

басындағылар, тамақ ішіп отырғандар. *Bizim sofraya çok şendir.* Біздің үстелде отырғандар өте көңілді. 4. Тамақ ішетін, кейде қамыр жаятын аласа донгелек үстел. *sofrayı kaldırmak (veya toplamak)* дастарқанды жинау. *sofraya kurmak* дастарқан жаю.

SOFRA DUASI *is.* Дастарқанға ас қайыру, бата беру.

SOFRA ÖRTÜSÜ *is.* Дастарқан.

SOFRASI AÇIK *s.* Қонақжай, дастарқаны бай, ас-суы мол.

SOFU *is. ve s.* Діндар, құдайшыл.

SOFULUK,-ğі *is.* Діндарлық, дінге берілгендік.

SOĞAN *is. bot.* 1. Пияз. 2. *bot.* Бадана – кейбір өсімдіктердің жер астында өсетін түйнек сабағы.

SOĞANCI *is.* Пияз сататын адам.

SOĞANLAMAK (*nsz*) Пияз кату, пияз қосу.

SOĞANLI *s.* Пиязды, пияз қосылған.

SOĞUK,-ğu *s.* Суық. *Soğuk su.* Суық су. 2. Салқын. *Soğuk hava.* Салқын ауа райы. 3. *mec.* Салқын, көңілсіз, немқұрайды. *Soğuk karşılama.* Салқын қарсы алу. 4. *mec.* Орынсыз, қисынсыз. *Soğuk bir espri.* Орынсыз әзіл. *soğuk almak* суықтау, суық тию. *soğuk vermek* үсік шалу, аязға ұрыну (өсімдік).

SOĞUK ALGINLIĞI *is.* Суық тию, тұмаурату.

SOĞUK DAMGA *is.* Мөр, таңба.

SOĞUK HARP,-bi *is.* Қырғи қабақ соғыс.

SOĞUK HAVA DEPOSU *is.* Тоназтқыш қондырғы.

SOĞUKKANLI *s.* Сабырлы, байсалды, салқынқанды.

SOĞUKKANLILIK,-ğі *is.* Салқынқандылық, сабырлылық, байсалдылық. *soğukkanlılığı kaybetmek* сабырлылығын жоғалту.

SOĞUKLAMAK (*nsz*) *hlk.* Суықтау, суық тиіп ауыру.

SOĞUKLAŞMAK (*nsz*) Салқындау,

суық тарту, суыту.

SOĞUKLUK,-ğū *is.* 1. Суықтық, салқындық. 2. Десерт, тамақтан кейін бсрлетін жеміс немесс тәтті тағам. 3. Моншаның ауыз үйі. 4. *mec.* Суықтық, көңілсіздік, салқын қарым-қатынас, немқұрайдылық.

SOĞUK SAVAŞ *is.* Қырғи қабақ соғыс.

SOĞUK ŞAKA *is.* Өрескел әзіл.

SOĞUMAK (*nsz*) 1. Суу, салқындау. *Hava soğudu.* Ауа райы салқындады. *Çay soğudu.* Шай суып қалды. 2. (-*den*) *mec.* Көңілі суу, суынып кету. *Öğrenciler dersten soğudular.* Студенттердің сабаққа деген қызығушылығы қалмады.

SOĞURMAK (-*i*) Ему, сору, жұту, сіңіру.

SOĞURUCU *is.* Сорғыш, сорып алғыш, сіңіргіш.

SOĞUTMA *is.* Суыту, салқындату.

SOĞUTMAÇ,-cı *is.* Тоңазтқыш құрал, мұздатқыш.

SOĞUTMAK (-*i*) 1. Суыту, салқындату. *Suyu soğutmak.* Суды суыту. 2. (-*den*) *mec.* Көңілі суып кету, салқын қарау, немқұрайды қарау.

SOĞUTUCU *s.* 1. Салқындататын, суытатын. 2. *is.* Тоңазтқыш.

SOHBET *is. Ar.* Әңгіме, әңгіме-дүкен. *sohbet etmek* әңгіме-дүкен құру, шүйіркелесіп сыр шерту.

SOKAK,-ğı *is. Ar.* Көше. *Ara sokak.* Көлденең көше. *Kör sokak.* Тұйың көше. *sokağa atmak* 1) (үйден, жұмыстан т.б.) қуып жіберу, қуып шығу. 2) (ақша, дүние-мүлікті т.б.) шығындау, босқа жұмсау, орынсыз жарату. *sokakta kalmak* үйсіз-күйсіз далада қалу, қаңғырып қалу. *sokaktan toplamak* еңбек етпей табыс табу, жанын қинамай не болу.

SOKAK ÇOCUĞU *is.* Үйсіз-күйсіз, қаңғырып жүрген көше баласы, үйі жоқ бала.

SOKAK KADINI *is.* Жәлеп, жезөкше.

SOKAK SÜPÜRGESİ *is.* Үйде отырмайтын, қаңғыбас әйел.

SOKMAK,-ar (-*i*) 1. Кіргізу, жіберу (бөлмеге т.б.). *Hastahaneye ziyaret saati dışında kimseyi sokmazlar.* Ауруханаға қабылдау сағатынан басқа уақытта ешкімді кіргізбейді.

2. Батыру, сұғу, қадау, шаншу. *İğne sokmak.* Ине тығып алу, түйреп алу.

3. Шағу, шағып алу (жылан, маса т.б.). *Çocuğu arı sokmuş.* Баланы ара шағып алыпты. *Onu yılan sokmuş.*

Оны жылан шағып алыпты. 4. Тыйым салынған тауарды елге кіргізу немесе елден шығару. 5. Алдап беріп жіберу, көрсетпей қыстырып жіберу, арасына тығып жіберу. *Sattıcı emalarının çükürlerini sokmuş.* Сатушы шіріген алмаларды білдірмей салып жіберіпті. 6. Әңгіме айтып отырып, арасына күтпеген бір сөзді, сұрақты, ойды қосып айтып жіберу, айта салу. 7. *mec.* Тілмен шағып алу, жанына батырып айту, түйреп сөйлеу.

SOKULGAN *s.* Көпшіл, көп көңілінен шығатын, қауымшыл.

SOKULGANLIK,-ğı *is.* Көпшілдік, адамға үйір болушылық, қауымшылдық.

SOKULMAK (*nsz,-e*) 1. Кіргізілу, жіберілу. 2. Ішкіне кіру, кіру. *Yorganın altına sokulmak.* Көрпенің астына кіріп кету. 3. Жақындау, таяп келу, жанына келу.

SOKUR *is. esk.* 1. Көртышқан. 2. *s.* Соқыр, жанары жоқ, көр. 3. *s.* Бір көзі соқыр, жалғыз көз. *Sokur hayvan.* Бір көзі соқыр жануар.

SOL *s.* 1. Сол. *Sol el.* Сол қол. *Sol cep.* Сол қалта. 2. *is.* Сол, оңға қарама-қарсы жақ. *Benim solumda.* Менің сол жағымда. *Sola dön!* Солға бұрыл! 3. *is.* Солшыл, солшылдар (партиялар арасында социализмді жақтайтын көзқарастағы адамдар, топ).

SOLAK,-ğı *s.* Солақай, сол қолы икемді.

SOLCU *is. ve s.* Солшыл. *Solcu parti.*

Солшыл партия.

SOLCULUK,-ğū *is.* Солшылдық.

SOLGUN *s.* Солғын, күңгірт, көмескі,

SOLGUNLAŞMAK

өңі қашқан, бозғыл.

SOLGUNLAŞMAK (*nsz*) Бозару, өңі қашу, солғындау, көмескі тарту.

SOLGUNLUK,-ğu *is.* Солғындық, қуқылдық.

SOLİST *is. Fr.* Солист.

SOLLAMAK (*nsz*) Сол жағынан жүріп басып озу, сол жағынан өте шығу (көлік).

SOLMAK,-ar (*nsz*) 1.Өңі түсу, оңу, оңып кету. 2.Солу, қурау, сему. *Çiçekler solmuş.* Гүлдер солып қалыпты.

SOLMAZ *s.* Оңып кетпейтін, өңі түспейтін (баяу).

SOLO *is. İt. müz.* Соло.

SOLOCU *is. müz.* Солист.

SOL ŞERİT,-di *is.* Сол жақ (тас жолдың).

SOLUCAN *is. zool.* Құрт. *Yer solucanı.* Жер құрты.

SOLUCAN DÜŞÜRÜCÜ *is.tıp* Ішек құртты айдағыш дәрі.

SOLUK,-ğu (I) *is.* Дем, тыныс. *soluk aldirtamak* дем алдырмау, үзіліссіз жұмыс істету, дем алуға мұрша бермеу. *soluk soluğa kalmak* еңтігу, алқыну, демігу.

SOLUK (II) *s.* 1.Солғын тартқан, өңі қашқан. 2.(жарық) Көмескі, күңгірт. 3. Оңып кеткен, өңі түскен. *Soluk kumaş.* Оңып кеткен мата.

SOLUK BORUSU *is.* Кеңірдек, трахея.

SOLUKLAMAK (*nsz*) Дем алу, дем жұту, демі ішке тарту.

SOLUKLAŞMAK (*nsz*) Оңып кету, түсі өзгеру, күңгірттену.

SOLUK SOLUĞA *zf.* Еңтігіп, алқынып, аптығып, демігіп.

SOLUKSUZ *zf.* Дем алмай, демін ішіне тартып.

SOLUMAK 1.Дем алу, тыныстау. 2. (*nsz*) Еңтігу, зорға дем алу.

SOLUNGAÇ,-cı *is. zool.* Желбезек, желкен тыныс.

SOLUNMAK (*nsz*) Дем алу, тыныс алу.

SOLUNUM *is. biy.* Дем, дем алу, тыныс.

SONRA

SOM (I) *s.* 1.Тұтас, кесек. *Som altın bilezik.* Құйма алтын білезік. 2.Қоспасыз, таза.

SOM (II) *is.* Айлақтың су үстіндегі бөлігі.

SOM (III) *is. zool.* Аркан балық, лосось.

SOMURDANMAK (*nsz*) Күңкілдеу, мінгірлеп сөйлеу, күңкілдеп ұрсып сөйлеу.

SOMURTKAN *s.* Түнеріңкі, тұнжыраған, қабағы ашылмайтын.

SOMURTKANLIK,-ğı *is.* Түнерінкілік, қабақ ашылмаушылық.

SOMURTMAK (*nsz*) Тұнжырау, қабағы гүйілу, қабағы ашылмау.

SOMUT *s.* Деректі, дәйекті, нақтылы.

SOMUTLANMAK (*nsz*) Нақтылану, айқындалу.

SOMUTLAŞMAK (*nsz*) Нақтылану, айқындалу, жүзеге асу.

SOMUTLUK,-ğu *is.* Деректілік, нақтылық, айқындық.

SON *s.* 1.Соңғы, ақырғы, шеткі. *Son defa.* Соңғы рет. *Son haberler.* Соңғы жаңалықтар. *Son vagon.* Соңғы (шеткі) вагон. 2.*is.* Аяғы, соңы, ақыры. *Kışın sonu.* Қыстың аяғы. *Yolun sonu.* Жолдың ақыры. 3.*is. anat.* Жолдас, шу (жаңа туған баланың жолдасы, малдың шуы). *son bulmak* біту, аяқталу. *son vermek* тоқтату, бітіру.

SONBAHAR *is. T. Far.* Күз.

SONDAJ *is. Fr.* Бұрғы, зонд, тереңдікті өлшеу.

SONDAJCI *is.* Бұрғышы, бұрғылаушы.

SONDAJ KUYUSU *is.* Бұрғы құбыры.

SON DERECE *s.* Өте-мөте, аса, тіпті.

SON DEYİŞ *is. ed.* Эпиплог.

SONLAMAK (*-i*) Бітіру, аяқтау, соңына дейін жеткізу.

SONRA *zf.* 1.Соңыра, кейін, содан кейін, сонан соң. *Sonra anlatırım.* Кейін айтамын. 2.Кейін, өткен соң. *Bir hafta sonra.* Бір аптадан кейін. *Bir yıl sonra.* Бір жылдан кейін. 3.Соң,

кейін. *Harpten sonra*. Соғыстан кейін. *Sizden sonra*. Сізден кейін. 4. Әйтпесе, өйтпесе. *Tembellik etme, sonra sınıfta kalırsın*. Жалқау болма, әйтпесе сыныпта қаласың. 5. *is.* Онан арғы, ксйінгі, жалғасы. *Bunun sonrası yok*. Мұның жалғасы жоқ. *Sonraya bırakmak*. Кейінге қалдыру. *Sonrası kolay*. Мұнан былайғы оңай.

SONRADAN *zf.* Кейіннен, кештеу, кешірск. *Onun farkına sonradan vardı*. Ол мұның жай-жапсарын кшштсу түсінді.

SONRAKİ *s.* Ксйінгі, келесі. *Sonraki yüz yıllarda*. Кейінгі ғасырларда.

SONRALARI *zf.* Кейіннен, кейінгі кездс, соңғы уақыттарда.

SONRASIZ *s. bk. Sonsuz.*

SONSUZ *s.* 1. Мәңгі, өмір-бақи, соңы жоқ. 2. Ұшы-қиыры жоқ, есепсіз, сансыз. 3. Шексіз, өлшсүсіз. *Sonsuz bir sevgi*. Шексіз сүйіспеншілік.

SONSUZLUK, -ġu *is.* Шексіздік, ұшы-қиыры жоқтық.

SONUÇ, -cu *is.* Нәтиже, қорытынды. *sonuç almak* нәтижеге қол жеткізу. *sonuç vermek* нәтиже шығу.

SONUÇLANMAK (-i) 1. Аяқтау, бітіру. 2. Нәтиже шығару, нәтиженің шығуына себеп болу.

SONUÇLANMAK (nsz) Аяқталу, біту. *Bu iş çabuk sonuçlandı*. Бұл іс тез аяқталды.

SONUÇSUZ *s.* Нәтижесіз, жеміссіз.

SONUNDA *zf.* Ақырында, соңында, ақыр аяғында.

SOPA *is.* 1. Жуан таяқ, келдек. *Lâstik sora*. Резеңке таяқ. 2. Таяқ соққылары, таяқпен ұру. *sora atmak (veya çekmek)* таяқтау, таяқпен ұрып-соғу. *sora yemek* таяқ жеу.

SOPALAMAK (-i) Таяқтау, таяқтың астына алу, сабау.

SOPSOÇUK, -ġu *s.* Сүп-суық, өте суық.

SORA SORA *zf.* Сұрай-сұрай, әркімнен жөн сұрасып, қайта-қайта сұрап.

SORGU *is.* 1. *huk.* Жауап алу, тергеу. 2. Сұрастыру, сұрастырып жауап алу. *Sorgu daha yıllarca sürecekt.* Сұрастыру жұмыстары көп жылға созылады. *sorguya çekmek* жауап алу, тергеу.

SORGULAMAK (-i) Жауап алу, тексеру.

SORGU SUAL *is.* Сұрақ сұрау, сұрақтар қою, сұрағыштау.

SORGUSUZ *zf.* Сұрамай, рұқсатсыз.

SORGUSUZ SUALSIZ *zf.* Ешкімнен сұрамай-ақ, сұраусыз, рұқсатсыз. *El evine girilir mi sorgusuz sualsiz?* Рұқсатсыз бөтен үйге баса-көктеп кіруге бола ма?

SORGU YARGICI *is. huk.* Тергеуші.

SORMACA *is.* Сауалнама, анкета.

SORMAK (I) (-i, -e, -den) 1. Сұрау, сұрап алу, сұрап білу. *Beni soran oldu mu?* Мені сұрағандар бар ма? 2. Сұрастыру. 3. Талап ету, сұрау. *Bunu senden sorarlar*. Мұны сенен талап етеді. *Sorma! Sormayın! Sorma gitsin!* Сұрап әуре болма! Еш сұрама!

SORMAK (II) (-i) Ему, сору.

SORU *is.* 1. Сұрақ. *Soru sormak*. Сұрақ қою. 2. Сауал, сұрату, сұрау. *Sözlü soru*. Ауызша сауал беру (парламентте т.б.).

SORU CÜMLESİ *is. gr.* Сұраулы сөйлем.

SORU İŞARETİ *is.* Сұрау белгісі.

SORUM *is.* Жауапкершілік, жауаптылық, міндеттілік.

SORUMLU *s. ve is.* Жауапты. *Bu işin sorumlusu kim?* Бұл жұмысқа кім жауапты? *sorumlu tutmak* жауапты деп есептеу, жауапты деп қарау.

SORUMLULUK, -ġu *is.* Жауаптылық, жауапкершілік. *sorumluluk düşmek* жауапкершілік жүктеу. *sorumluluk taşımak* жауапты болу, міндетіне алу.

SORUMSUZ *s.* Жауапсыз, бір іске немқұрайды қарайтын.

SORUN *is.* Мәселе, проблема.

SORUNLU *s.* Шешілмеген, проблемалы.

SORUNSUZ *s.* Шешетін мәселесі қалмаған, проблемсіз.

SORUŞMAK (I) (*nsz*) Сұрастыру.

SORUŞMAK (II) (*nsz*) *hlk.* 1. Кебу, құрғап қалу. *Derenin suyu soruшту.* Өзеннің суы тартылып құрғап қалыпты. *hlk.* 2. Кебу, құрғау (жуылған киім).

SORUŞTURMA *is.* 1. Тергеу, тергеу жүргізу. 2. Тексеру, бақылау. 3. Сауалнама, анкета. *soruşturma ақтам* 1) тергеу жұмыстарын жүргізу. 2) тексеру.

SORUŞTURMACI *is.* Сауалнама жүргізуші.

SORUŞTURMACILIK, -ǵı *is.* Сауалнама жүргізу.

SORUŞTURMAK (*-i, -e*) Сұрастыру, сұрақтар қою, тексеру.

SORUŞTURMA KURULU *is.* Тексеру (тергеу) комиссиясы.

SORUŞTURUCU *is. ve s.* Тергеуші.

SORU ZAMİRİ *is. gr.* Сұрау есімдігі.

SOS *is. Fr.* Тұздық, соус.

SOSİS *is. Fr.* Шұжықша, сосиска.

SOSYAL, -li *s. Fr.* Әлеуметтік, қоғамдық.

SOSYAL ADALET *is.* Әлеуметтік әділеттілік.

SOSYAL BİLİMİ *is.* Әлеуметтану, социология.

SOSYAL BİLİMLER *ç. is.* Қоғамдық ғылымдар.

SOSYAL BÜNYE *is.* Қоғамдық құрылыс.

SOSYAL DEĞERLER *ç. is.* Қоғамдық құндылықтар.

SOSYAL DEMOKRASİ *is.* Социал-демократия.

SOSYALİZM *is. Fr. sos.* Социализм.

SOSYALLEŞTİRMEK (*-i*) Қоғамдастыру, ортақтастыру.

SOSYAL SİGORTA *is.* Әлеуметтік сақтандыру.

SOSYAL YARDIM *is.* Әлеуметтік көмек.

SOSYETE *is. Fr. esk.* 1. Жұрт, қауым. 2. Қоғамның қаймақтары, ақсүйектер.

SOSYETİK, ği *s. Fr.* Ақсүйектерге тән, ақсүйек, бекзада.

SOSYOEKONOMİK *s. Fr.* Әлеуметтік-экономикалық.

SOSYOLENGÜSTİK, -ĝi *is. Fr.* Әлеуметтік тіл білімі, социолінгвистика.

SOSYOLOG *is. Fr.* Әлеуметтанушы, социолог.

SOSYOLOJİ *is. Fr.* Әлеуметтану, социология.

SOVYET *öz. is. Rus.* Кеңес, совет. *Sovyetler Birliđi.* Кеңестер Одағы.

SOY *is.* 1. Ру; тұқым, ата тегі. 2. с. Сойлы, текті. 3. *is.* Түр, сорт. *soya çekmek* тұқымына тарту, ата тегіне тарту.

SOYA *is. Japon. bot.* Соя (бұршақ тұқымдас дақыл).

SOY ÇEKİM *is.* Тегіне тартушылық.

SOYADI *is.* Тері, фамилия.

SOY AĞACI *is.* Шежіре ағашы.

SOYDAŞ *is. ve s.* Рулас, аталас.

SOYGUN *is.* 1. Тонау, талау, тартып алу. 2. Қулық-сұмдық, алаяқтық.

SOYGUNCU *s. ve is.* Тонаушы, талаушы.

SOYGUNCULUK, -ĝu *is.* Тонаушылық, зорлап тартып алушылық.

SOY KIRIMI *is.* Геноцид – нәсіліне, ұлтына, дініне қарай ұсақ халықтардың жекелеген тобын құрту.

SOYLU *s. tar.* 1. Текті, сойлы, бекзат. 2. Көргенді, өнегелі, үлгілі.

SOYLULUK, -ĝu *is.* Тектілік, бекзаттық. 2. Өнегелілік.

SOYLU SOPLU *s. esk.* Текті, тері, шыққан жері жақсы.

SOYMAK, -ar (*-i*) 1. Қабығын аршу, терісін сыдыру. *Ağacın kabuđunu soymak.* Ағаштың қабығын сыдырып алу. *Elmayı soymak.* Алманы аршу. 2. Шешіндіру, шешіп алу. *Çocuđu soy da yatur.* Баланы шешіндіріп жатқыз. 3. Тонау, тонап кету, тартып алу. *Adamı yolda soymuşlar.* Адамды жолда тонап кетіпті. *soyup sođana çevirmek* түгін қалдырмай тонап кету.

SOY SOP *is.* Туған-туысқан, ағайын.
SOYSUZ *s.* 1.Тексіз, тегі белгісіз. 2. Оңбаған, жксұрын.
SOYSUZLAŞMAK (*nsz*) Азғындау, құлдырау.
SOYTARI *is. Ar.* 1.Қуақы, сайқымазақ, қалжыңқой. 2.*mec.* Алаяқ, жылпос, сұрқия.
SOYTARILIK,-ğı *is.* Қуақылық, сайқымазақтық. 2.Қулық, сұмдық.
SOYUNMAK (*nsz*) Шешіну, жала-наштану. *Soyunup yattu.* Шешініп жатты.
SOYUT *is. Jel.* Абстракті, дерексіз.
SOYUTÇULUK,-ğu *is. fel.* Абстракционизм.
SOYUTLAMA *is. fel.* Абстракциялау.
SOYUTLAMAK (-*i*) *fel.* Абстракциялау, дерексіздендіру.
SOYUTLAŞMAK (*nsz*) Абстракциялану, дерексіздену.
SOYUTLUK,-ğu *is.* Абстрактілік, дерексіздік, жалпылық.
SÖBE *s.* Сопақ, сопақша келген, жұмыртқа тәрізді.
SÖĞÜRME *is.* Отқа қақтап дайындалған бакалажан.
SÖĞÜŞ *is.* Пісіріліп суықтай желінетін ет.
SÖĞÜT,-dü *is. bot.* Тал.
SÖKMEK (-*i*) 1.Суырып алу, жұлып алу, үзіп алу. *Ağacı sökme.* Ағашты жұлып алу. *Çiviyi sökme.* Шегені суырып алу. 2.Бөлшектеу, сөгу (машинаны). 3. Өту, өтіп кету, өтіп алу. *Gemi akıntıyı söktü.* Кеме ағыстан өтіп кетті. *Bataklığı zor söktük.* Батпақты жерден өрен дегенде өттік. 4.Сөгу, тарқатып жіберу. *Bu dikişti sökünüz.* Бұл тігісті сөгіп жіберіңіз. 5. Жазылғанды айырып оқу. *Şu yazıyı sökmedi.* Ол жазылғанды ажыратып оқи алмады. 6.Оқи білу, оқуды үйрену. *Çocuk, üç ayda okumayı söktü.* Бала үш ай ішінде оқуды үйренді. 7.(*nsz*) Бөліну, бөлініп шығу (ағзадан). *Balgam sökme.* Қақырық тастау, қақырық түкіру.

SÖKÜK,-ğü *is. ve s.* Сөгілген, тарқатылған (тоқыма). *sökük dikmek* сөгілген жерді тігу.
SÖKÜNTÜ *is.* 1.Сөгілген, жыртылған жер, жыртық, тесік (киімнің т.б.).
SÖKÜ OTU *is. bot.* Кестежапырақ.
SÖLPÜK,-ğü *s. tip. hlk.* Босаң, божыраған, бос.
SÖMESTR *is.Fr.* Семестр.
SÖMÜRGE *is.* Колония.
SÖMÜRGESİ *is.* 1.Отарлаушы. 2. *s.* Отарлық, отар.
SÖMÜRGEÇİLİK,-ği *is.* Отаршылдық, отарлау.
SÖMÜRGEN *is. ve s.* Қанаушы.
SÖMÜRGENLİK,-ği *is.* Қанаушылық.
SÖMÜRMEK (-*i*) 1.(тағамды) Жеп тауысу, түк қалдырмау. 2.Қанау, біреудің сңбегін пайдалану. 3. (сусынды) Бөтелкенің т.б. аузынан ішу.
SÖMÜRÜCÜ *is.* Қанаушы.
SÖMÜRÜCÜLÜK,-ğü *is.* Қанаушылық.
SÖNDÜRMEK (-*i*) 1.Өшіру, сөндіру. *Ateşi söndürmek.* Отты өшіру. *Işıkları söndürmek.* Жарықты сөндіру. 2.Ауаны шығарып жіберу, желін шығарып жіберу. *Balonu söndürmek.* Аэростаттың газын шығарып жіберу. 3.*mec.* (сезімді т.б.) Тыныштандыру, көндіктіру, жұбандыру.
SÖNDÜRÜCÜ *is.* Өрт сөндіргіш.
SÖNMEK (*nsz*) 1.Сөну, өшу. *Ateş söndü.* От өшті. 2. Желін, ауасын шығару. 3. *mec.* (сезім т.б.) Жоғалу, басылу, біту. *Aşkı söndü.* Оның махаббаты сөнді. *Neşesi söndü.* Оның жақсы көңіл-күйі басылып қалды. 4.*mec.* Тозу, құру, төмендеу. *Türk çarşısı söndü.* Түрік базары бұрынғы күйін жоғалтты. 5.*mec.* (дауыс) Шықпай қалу, жоғалу.
SÖNÜK,-ğü *s. ve is.* 1.Сөнген, өшіп қалған. 2.Ауасы, желі шығарылған. 3.*mec.* Күңгірт, көмескі, сөнік. *Sönük bir adam.* Жігерсіз адам. *Sönük bir ışık.* Күңгірт жарық. *Sönük bir ümit.* Болмашы үміт, шамалы ғана үміт.

SÖNÜKLÜK, -ğü *is.* Көмескілік, күнгірттік.

SÖRF *is. İng. sp.* Серфинг.

SÖVE *is.* 1. Кәсек, рама (есіктің, терезенің). 2. Табалдырық.

SÖVGÜ *is.* Балағат, балағат сөз.

SÖVGÜCÜ *is. ve s.* Балағатшыл, боқтампаз.

SÖVME *is.* 1. Балағат, балағаттау, бейпіл сөйлесу. 2. *huk.* Тіл тигізу, қорлау.

SÖVMEK *(-e)* Балағаттау, тіл тигізу. *söyüp saymak* әбден балағаттау, бастырмалатып балағаттап дүрсе қоя беру. *ana avrat sövmek* боқтау, боқтықтың астына алу, сілейте боқтау.

SÖVÜŞMEK *(nsz, -le)* Балағаттасу, бірін-бірі тілдеу, соғысу.

SÖYLEM *is.* 1. Айтылым, айтылуы. 2. Қалыптасқан сөз, сөйлесіме.

SÖYLEME *is.* Айту. *söylemesi* ауір айтуға ұят.

SÖYLEMEK *(-i, -e)* 1. Айту, деу, сөйлеу. *Ciddi mi söylüyorsun?* Шын айтып тұрсың ба? *Çok iyi söylediniz.* Сіз өте жақсы айттыңыз. *Siz fikrinizi artuk söylediniz.* Сіз өзіңіздің пікіріңізді айтып қойдыңыз. 2. Өтіну, өтініш жасау. *Çorba söyledim.* Мен сорпаға тапсырыс бердім, сорпа әкелуін өтіндім. *Size bir mektup yazmamı söylediler.* Олар маған сізге хат жазуымды өтінді. 3. Айтып қою, хабарлау, жеткізу. *Bunu görenler babama da söylerler.* Мұны көрген адамдар әкеме де жеткізеді. 4. Ән айту, ән салу, өлең айту. *Şarkı söylemek.* Ән салу, өлең айту. *söylemediğini bırakmamak* айтпағаны қалмау, аузына келгенін айту.

SÖYLENCE *is.* Аңыз.

SÖYLENMEK *(nsz)* 1. Айтылу. *Bir vakitler öyle söylendi.* Бір кездері солай айтылып жүрген. 2. Күнкілдеу, мінгірлеп сөйлеу, ренжу.

SÖYLENTİ *is.* Қауасет, сыбыс, өсек. *Bir söylentiye göre.* Есту бойынша,

естуіне қарағанда.

SÖYLEŞİ *is.* Әңгіме, әңгіме-дүкен.

SÖYLEŞMEK *(nsz, -le)* 1. Әңгімелесу, әңгіме-дүкен құру. 2. Талқылау, кеңесу; келісімге келу.

SÖYLETMEK *(-i, -e)* 1. Айтқызу, сөйлету. 2. Мойындату, айтқызу. *Ben ona bunu söyletirim.* Мен оны айтуға мәжбүр етемін.

SÖYLEV *is.* Сөз сөйлеу.

SÖYLEVCI *is.* Шешен, оратор.

SÖYLEYİŞ *is.* Сөйлеу мәнері.

SÖZ *is.* 1. Сөз, әңгіме. *Söze karışmak.* Әңгімеге (сөзге) араласу. 2. Сөз, уәде. *Sözünde durmak.* Уәдеде тұру, сөзінде тұру. 3. Хабар, сыбыс. *Ortalıkta bir söz dolaşiyor.* Ел аузында бір сыбыс бар, манайға бір сыбыс жайылыпты. 4. Әнге арналған өлең тексі. *Şarkının sözleri çok anlamlı.* Бұл әннің сөздері өте терсең мағыналы. *söz almak* 1) сөз сөйлеу. 2) уәде беру, сөз беру. *söz kaldıramamak* сөз көтере алмау. *sözünü geçmek* сөзі өту. *sözünü tutmak* уәдеде тұру, сөзінде тұру.

SÖZ BAŞI *is.* Алғы сөз; кіріспе.

SÖZ BİRLİĞİ *is.* Келісім, пікір бірлігі. *söz birliği etmek* келісу, сөз байласу.

SÖZ CAMBAZI *is.* Сөзқұмар, созшен.

SÖZ CAMBAZLIĞI *is.* Сөзшендік, сөзуарлық.

SÖZCÜK, -ğü *is.* Сөз.

SÖZCÜK HAZİNESİ *is. gr. bk.* *Söz varlığı.*

SÖZ DAĞARCIĞI *is. bk.* *Kelime hazinesi.*

SÖZ DALAŞI *is.* Ұрыс-керіс, дау-дамай.

SÖZDE *zf.* Сияқты, тәрізді. *Sözde eğlendik.* Көңілді көтерген сияқты болдық.

SÖZ DİZİMİ *is. gr.* Синтаксис.

SÖZ EHLİ *is.* Шешен, тілмар.

SÖZ GELİŞİ *zf.* Былайша айтқанда; сонымен қатар.

SÖZ KESİMİ *is.* Атастыру.

SÖZ KONUSU *is.* Әңгіменің төркіні.

SÖZLEŞME *is.* Келісім, келісімшарт, контракт.

SÖZLEŞMEK (*nsz,-le*) Келісу, уәделесу, сөз байласу.

SÖZLEŞMELİ *s.* Келісімді, келіскен; келісімшарт бойынша жасалған.

SÖZLÜ *s.* 1. Ауызша, ауызша жасалған. *Sözlü sınav.* Ауызша емтихан. 2. Сөз берген, уәделі. 3. Атастырылған.

SÖZLÜK,-ğü *is.* Сөздік.

SÖZLÜK BİLGİSİ *is.* Лексикология.

SÖZLÜK BİLİMCİ *is.* Лексикограф, сөздікші.

SÖZLÜK BİLİMİ *is.* Лексикография.

SÖZLÜKÇÜ *is. bk. Sözlük bilimi.*

SÖZLÜKÇÜLÜK,-ğü *is.* Лексикография.

SÖZLÜ SORU *is.* Ауызша сұрақ.

SÖZSÜZ OYUN *is. bk. Pantomma.*

SÖZ VARLIĞI *is. gr.* Сөз байлығы, сөздік қор.

SÖZ YAZARI *is.* Әннің сөзін жазушы.

SPEKÜLÂSYON *is.* Алыпсатарлық, саудагерлік.

SPERMA *is. Yun. fizy.* Сперма.

SPERMATOZOİT *is. Fr.* Сперматозоид.

SPESİFİK *s. Fr.* Ерекше, өзгеше.

SPESİYAL,-li *is. Fr.* Арнайы, арнаулы, жеке, салалық.

SPESİYALİST *is. Fr.* Маман.

SPİKER *is. İng.* Диктор.

SPİRAL,-li *s. Fr.* 1. Серіппе, спираль.

SPONSOR *is. İng.* Демеуші, спонсор.

SPONSORLUK,-ğu *is.* Демеушілік.

SPOR *is. İng.* 1. Спорт. *Spor uarmak.* Спортпен шұғылдану. 2. *s.* Спорттық.

Spor ayakkabi. Спорттық аяқкиім.

SPORCU *is. ve s.* Спортшы.

SPORSEVER *is. ve s.* Спортты жақсы көретін, спортқақұмар.

SPORTİF *s. Fr.* Спорттық.

SPREY *is. İng.* Бүріккіш, сепкіш.

STABİLİZASYON *is. Fr.* Тұрақтылық.

STABİLİZATÖR *is. Fr.* Стабилизатор.

STABİLİZE *s. Fr.* Тұрақты.

STADYUM *is. Lât.* Стадион.

STAJ *is. Fr.* 1. Еңбек өтілі, стаж. 2. Мамандық алу, үйрену мерзімі, стажировка.

STAJYER *is. ve s.* Практикант, сынақ

мерзімінен өтуші.

STAJYERLİK,-ği *is.* Практика.

STALÂGMİT *is. Yun.* Сталагмит – тау үңгірінде тұрып қалатын әкті тұмба.

STALÂKTİT *is. Yun.* Сталактит – тау үңгірі төбесінен аға-аға сүңгі түрінде салбырап тұратын әкті тұмба.

STANDARDİZASYON *is. Far.* Стандарттау, бір үлгіге салу.

STANDART,-dı *s. İng.* 1. Стандартты, стандартқа сәйкес. 2. *is.* Стандарт; үлгі; ереже, норма. *Ortalama hayat standartı.* Орташа өмір сүру дәрежесі.

STANDART DİL *is.* Қазіргі әдеби тіл.

STANDARTLAŞTIRMAK *(-i)* Стандарттау, бір үлгіге салу.

STAR *is. İng.* Жұлдыз (киноның, театрдың).

START *is. İng. sp.* Старт.

STATİK,-ği *s. Yun.* 1. Статикалық, орныққан. 2. Статика, тұрақты қалып, тең салмақтылық.

STATOR *is. Yun.* Статор.

STATÜ *is. Fr.* 1. Статус, жағдай. 2. Устав, статус. 3. Статуя.

STENOĞRAF *is. Fr.* Стенограф.

STENOĞRAFİ *is. Yun.* Стенография.

STEP *is. Rus.* Дала, қыр.

STEREOSKOP *is. Yun.* Стереоскоп (оптикалық құрал).

STERİL *s. Fr.* 1. Ұрықсыз. 2. Стерилденген, залалсызданған.

STERİLİZASYON *is. Fr.* Залалсыздау, стерилдеу.

STİL *is. Fr.* Стиль, амал, мәнep.

STİLİST *is. Fr.* Стилист, сән үлгісін жасаушы.

STİLİSTİK,-ği *is. Fr.* Стилистика – тіл ғылымының тілдік тәсілдер жүйесін зерттейтін саласы.

STOK *is. İng.* 1. Тауар қоры, тауар запасы (қоймадағы т.б.). 2. Қолдағы бар өндіріс тауарлары (фабрикадағы т.б.). 3. Қойма.

STOKLAMAК *(-i)* Басы артық тауарды қоймаға жинап қою, үю.

STOP *ünl. İng.* Тоқта!

STRATEJİ *is. Yun.* 1. Стратегия.

2. Стратегия, соғысты жүргізу өнері.
STRATEJİK, -ği *s. Fr.* Стратегиялық.
STRATOSFER *is. Fr.* Стратосфера.
STRES *is. İng. tip.* Стресс.
STRESLİ *s.* Стресс күйдегі, стресс жағдайдағы, стресті.
STRÜKTÜR *is. Fr.* Құрылым, құрылыс.
STÜDYO *is. İt.* Студия.
SU, -yu *is.* 1. Су. *Deniz suyu.* Теңіз суы. *Kaynar su.* Қайнаған су. *Tatlı su.* Тұщы су. *Yağmur suyu.* Жаңбыр суы.
 2. Сулар. *Sanayi suları.* Өнеркәсіптің ағынды сулары. *Yeraltı suları.* Жер асты сулары. 3. Ағынды өзен.
 4. Шырын, сөл. *Domates suyu.* Қызанақ шырыны. *Portakal suyu.* Апельсин шырыны. *Mide suyu.* Асқазан сөлі. 5. Жұпар иісті гүлдерден алынатын эссенция. *Çiçek suyu.* Гүл эссенциясы. 6. Сорпа, нәрі, суы. *Et suyu.* Еттің сорпасы. *Tavuk suyu.* Тауық сорпасы. *su gibi akmak* 1) (уақыт) тез өту. 2) (ақша т.б.) құйылу, көп мөлшерде келу. *su gibi gitmek* ақша судай жұмсалы, ұсталып кету, жаратылу. *su içinde kalmak* тер судай ағу, терлеп-тепшу.
SU AKREBİ *is. zool.* Су шаяны.
SUAL, -li *is. Ar. esk.* Сұрақ. *sual açmak* сұрақ қою. *sual etmek* сұрау, сұрақ сұрау.
SU ALTI *is.* Су астындағы, су асты.
SU AYGIRI *is. zool.* Гиппопотам, бегемот.
SU BARDAĞI *is.* Стакан.
SU BASKINI *is.* Тасқын су, су басы, тасқын.
SUBAY *is.* Офицер.
SU BİLİMCİ *is.* Гидролог.
SU BİLİMİ *is.* Гидрология.
SU BİTKİLERİ *ç. is. bot.* Балдырлар.
SU BORUCU *is.* Су жүретін құбыр.
SU BOYASI *is.* Акварель, суға езілетін бояу.
SUCU *is.* Су сататын я үйлерге су таситын адам.
SUCUK, -ğu *is.* Шұжық. *sucuğunu çıkarmak* төмпештеу, сабау. *sucuk*

gibi olmak шылқылдаған су болу.
SUÇ *is.* 1. Кінә, жазықтылық, кінәлі болушылық. *Ne suçu var?* Қандай кінәсі бар? *Suçu üstüne almak.* Кінәні өз мойнына алу. *Bunda benim suçum yok.* Бұл жерде менің кінәм жоқ.
 2. Қылмыс, заңды бұзу. *Suç delili.* Қылмысты дәлелдейтін зат, айғақ. *suç işlemek* 1) қылмыс жасау. 2) жазықты болу.
SUÇ ALETİ *is.* Қылмыс жасалған құрал.
SUÇİÇEĞİ *is. tip* Қызылша, қорасан, шешек.
SUÇLAMA *is.* Айыптау, айып тағу.
SUÇLAMAK (-i, -le) Айыптау, айыпты деп табу.
SUÇLANMAK (*nsz, -le*) Айыпталу.
SUÇLU *s.* 1. Кінәлі, жазықты, қылмысты. 2. *is.* Қылмыскер.
SUÇLULUK, -ğu *is.* 1. Кінәлілік, жазықтылық, қылмыстылық. 2. Қылмыскерлік, қылмыс істеушілік.
SUÇSUZ *s.* Кінәсіз, жазықсыз.
SUÇSUZLUK, -ğu *is.* Кінәсіздік, жазықсыздық.
SUÇÜSTÜ *z.* Қылмыстың үстінен, қылмыс жасап жатқан кезде.
SUÇÜSTÜ YAKALAMA *is. huk.* Қылмыстың үстінен түсу.
SUDAN *s.* Түкке тұрмайтын, болмашы, бос. *Sudan bir çalıřma.* Болмашы жұмыс.
SU DEĞİRMENİ *is.* Су диірмені.
SU DEPOSU *is.* Су қоймасы.
SUFLÖR *is. Fr. tiy.* Суфлер.
SU GEÇİRMEZ *s.* Су өткізбейтін, су өтпейтін.
SU HATTI *is.* Су құбыры.
SU İSTİCİSİ *is.* Су жылытқыш, су қыздырғыш.
SUIİSTİMAL, -li *is. Ar.* Қиянат етушілік, теріс пайдаланушылық. *suiistimal etmek* қиянат ету, теріс пайдалану.
SUIKAST *is. Ar.* 1. Қастандық, өлтіруге әрекет жасау. 2. Қаскүнемдік, қара ниеттілік.
SUIKASTÇI *is. ve s.* Қаскүнем,

- қастандық жасаушы.
- SU KORKUSU** *is.* Гидрофобия – судан қорқатын психикалық аурудың бір түрі.
- SUKUTUHAYAL,-li** *Ar.esk.* Көңілі қайту, түңілу.
- SU KÜRE** *is.* Гидросфера.
- SULAK,-ğı** *s.* 1. Сулы, суы мол; сазды. 2. *is.* Құсқа су беретін кішкентай астау.
- SULAMA** *is.* 1. Суару, су себу, жер суландыру.
- SULAMAK** *(-i)* Суару, суландыру. *Çiçekleri sulamak.* Гүлге су құю. *Tarlayı sulamak.* Егістікті суару. 2. Суару, су беру (мал).
- SULARINDA** *zf.Far.T.* Шамасында, жуық, шамасы. *On sularında geldi.* Ол онға таман келді.
- SULH** *is.Ar.* Бейбітшілік, татулық. *sulh olmak* келісу, келісімге келу.
- SULHSEVER** *s.* Бейбітшіліксүйгіш, бейбітшілікті қолдайтын.
- SULP,-bü** *is.Ar.esk.* 1. Омыртқа жотасы, бел омыртқа. 2. *mec.* Ұрпақ, үрім-бұтақ.
- SULTAN** *is.Ar.tar.* 1. Сұлтан, патша. 2. *tar.* Патшаның ұл мен қыздары, анасы мен әйелдеріне берілген атақ.
- SULTANLIK,-ğı** *is.* 1. Сұлтандық, патшалық, ел билеушілік. 2. Сұлтан әмірлігіндегі ел. 3. *mec.* Емін-еркін, кеңшілік тұрмыс, қамсыз, уайымсыз өмір. *Bekârlık sultanlıktır.* Бойдақ жүру – уайымсыз өмір сүру.
- SULU** *s.* 1. Шырынды. *Sulu armut.* Шырынды алмұрт. 2. Сулы; су қосылған. *Sulu süt.* Су қосылған сүт. 3. Сұйық. *Sulu yemek.* Сұйық тамақ. 4. *s. mec.* Инабатсыз, ибасыз, көргенсіз, әдепсіз.
- SULU BOYA** *is.* Аквафель, суға езілетін бояу.
- SULU GÖZ** *s. bk. Sulu gözlü.*
- SULU GÖZLÜ** *s.* Жылауық.
- SULU TARIM** *is.* Суармалы егіншілік.
- SUMER** *öz. is.* Шумер – Тигр мен Евфрат өзендерінің арасын мекен

еткен, өзіндік ескі жазуы бар, көне халық.

SUMERCE *öz. is.* Шумер тілі.

SU MERCİMEĞİ *is.bot.* Балықот, балдыршөп.

SU MERMERİ *is.* Алибастр.

SUMSUK,-ğu *is.hlk.* 1. Жұдырық, 2. *hlk.* Жұдырықпен ұру.

SUMSUKLAMAK *(-i) hlk.* Жұдырықтау, тоқпақтау, төмпештеу.

SUNA *is.* 1. Еркек үйрек, ата үйрек. 2. Жабайы үйрек.

SUNGUR *s.* Сұңқар.

SUNİ *s.Ar.* 1. Жасанды, табиғи емес, қолдан жасалған. 2. *mec.* Жасанды, бояма, жалған.

SUNİ BÖBREK,-ği *is.* Жасанды бүйрек.

SUNİLİK,-ği *is.* Жасандылық, табиғи еместік.

SUNİ SOLUNUM *is.* Қолдан дем алдыру.

SUNMAK *(-i,-e)* Тапсыру, беру; жіберу; ұсыну. *Bu kitabı size sunmak istiyorum.* Бұл кітапты сізге сыйға тартқым келеді. *Bakanlığa bir proje sunmak.* Министерствоға жоба ұсыну. *En iyi dileklerimi sunarım.* Сізге өзімнің ең жақсы тілектерімді жолдаймын. *Saygılarımı sunarım.* Құрметпен, игі тілекпен (хаттың т.б. соңында жазылады).

SUNU *is.* 1. Тарту, ұсыну. Базарға ұсынылатын тауар, ұсыным. *Sunu ve istem.* Ұсыным және сұраным (тауарға).

SUNUCU *is.* Бағдарлама жүргізуші (радио, теледидарда).

SUNUŞ *is.* 1. Ұсыну. 2. Баяндама, рапорт. 3. Алғы сөз.

SUÖLÇER *is.* Гидрометр.

SUPAP,-bı *is.Fr.* Қақпақ, клапан; вентиль. *Boşaltma supabı.* Шығаратын қақпақ.

SUPHANALLAH *ünl.Ar.* О, құдай! Құдайым-ау! (таңырқағанда, таң қалғанда айтылады).

SU PERİŞİ *is.zool.* Су перісі.

SUR (I) *is.Ar.* Қорған, бекініс

қабырғасы.

SUR (II) *is.hlk.* Тағдыр, жазмыш.

SURAT *s.Ar.tkz.* Бет-әлпет, ұсқын, кейіп, пішін. 2.Наразы пішін, өңі бұзылу, қабағын түю, қабағын шығу. *surat asmak* түнеру, қабағы түйілу, маңдайы тыржию. *suratina indirmek* жағынан тартып жіберу.

SURAT DÜŞKÜNÜ *s.* Ұсқынсыз, сыықсыз, әдемі емес.

SURATLI *s.* Түсі суық, ашулы, қабағынан қар жауған.

SURATSIZ *s.* 1.Ұсқынсыз, сыықсыз. 2.Түнеріңкі, қабағынан қар жауған. 3.Қисық, қикар.

SURATSIZLIK,-ği *is.* Қабағы ашылмаушылық, түнеріңкілік.

SURE *is.Ar.* Сүре, Құранның бір тарауы, бөлімі. *Fatiha suresi.* Фатиха сүресі.

SURET *is.Ar.* 1.Көрініс, кескін; сыртқы бейне. *İnsan suretinde bir ağaç.* Адам пішініндегі бір ағаш. 2.Көшірме. *Bunun bir suretini almali.* Мұның көшірмесін түсіріп алу керек. 3.Тәсіл, жол, амал. *Bu suretle.* Сөйтіп, осылай. *Uygun gelecek suretle.* Сәйкес келетін жолдармен.

SUSAM *is.Ar.bot.* 1.Күнжіт. 2.Құрт-қашаш, айылқияқ.

SUSAMAK (nsz) 1.Шөлдеу, шөліркеу, сусау. 2. *tec.* Көксеу, аңсау, ынтығу.

SUSAM HELVASI *is.* Күнжіт қосылған халуа.

SU SAMURU *is.zool.* Қама, кәмшат.

SUSAM YAĞI *s.* Күнжіт майы.

SUSKUN *s.* Сөзге сараң, көп сөйлемейтін, тұйық.

SUSKUNLAŞMAK (nsz) Тұйықтану, ешкіммен ашылып сөйлеспеу, бұйығылану.

SUSKUNLUK,-ğu *is.* Тұйықтық, сөзге сараңдық.

SUSMA *is.* Үндемеу.

SUSMAK,-ar (nsz) Үндемеу, сөйлемей, ләм демеу.

SUSTURMAK (-i) 1.Аузын аштырмау, сөйлетпеу, айтқызбау.

SUSUZ *s.* 1.Сусыз, шөл. 2.Қуаң,

құрғақшылық. *Susuz bir yaz.* Жауын-шашынсыз жаз. 3.*zf.* Сусыз. *Susuz bırakmak.* Сусыз қалдыру.

SUSUZLUK,-ğu *is.* 1.Сусыздық, құрғақшылық. 2.Шөлдеу, шөліркеу. *Susuzluğu gidermek.* Шөлін қандыру.

SUTAŞI *is.Mac.* Оқа.

SU TAŞKINI *is.bk.Sel.*

SUTYEN *is.Fr.* Төстартқыш, көкірекше, бюстгальтер.

SUVARMAK (-i) Малды суару, малға уя беру, суғару.

SUVAT *is.* Суат, мал суаратын жер.

SU YILANI *is.zool.* Су жылан, сары бас жылан.

SUBJEKTİF *s.* Субъективтік, субъектив.

SUBJEKTİFLİK,-ği *is.* Субъективизм.

SÜBVANSİYON *is.Fr.* Жәрдем ақша.

SÜJE *is.Fr.* 1.Тақырып, сюжет. 2.*gr.* Бастауыш.

SÜKLÜM PÜKLÜM *zf.* Үрпип, үрейленіп, өңі қашып.

SÜKÜNET *is.Ar.* 1.Тыныштық, дамыл, маза, тыным. 2.Жан тыныштық, рақат. *sükünet bulmak* тыныштану, көңіл жайлану; басылу.

SÜKÜT *is.* Тіл қатпау, үн шығармау, сөйлеспеу, үнсіздік. *sükûtle geçiştirmek* үндемей құтылу.

SÜLÂLE *is.Ar.* Әулет, ұрпақ.

SÜLFAT *is.Fr.kim.* Сульфат.

SÜLFİT *is.Fr.kim.* Сульфит, күкірт қышқылы тұзы.

SÜLÜK,-kü *is.Ar.esk.* Медицина сүлігі.

SÜLÜĞEN *is.* Қызыл бояу, жоса.

SÜLÜN *is.zool.* Қырғауыл.

SÜMBÜL *is.Far.bot.* Сүмбілшаш.

SÜMEK,-ği *is.hlk.* Иірілген жіптің шумағы.

SÜMKÜRMEK (nsz) Сінбіру.

SÜMSÜK,-ğü *s.hlk.* Аңқау, аңғырт.

SÜMSÜKLÜK,-ğü *is.* Аңқаулық, аңғырттық.

SÜMÜK,-ğü *is.* Сінбірік.

SÜMÜK DOKU *is.biy.* Шырышты қабық.

SÜMÜKLÜ BÖCEK,-ği *is.zool.* Ұлу.

SÜMÜKLÜ *s.* 1.Шырышты. 2.Мұрны-

нан маңқа ағып тұратын.

SÜNEPE *s.* Бейшара, мүсәпір.

SÜNGER *is. Yun.* Жұмсақ ысқыш, губка.

Süngerle silmek. Ысқышпен сүрту.

sünger gibi өте жұмсақ, жүп-жұмсақ.

SÜNGER TAŞI *is. jeol.* Пемза, жеңіл кеуек тас.

SÜNGÜ *is.* 1. Найза, сүңгі. 2. Құлпытас, қабір басына қойылған ескерткіш.

3. Көсеу, отты көсейтін құрал.

SÜNGÜLEMEK *(-i)* 1. Найзамен түйреу, найзамен шаншу. 2. Қүлді, отты көсеумен қағыстыру, көсеу.

SÜNNET *is. Ar.* 1. Сүннәт – Пайғамбарымыздың мүбәрак сөздері, іс-қимылдары, тағылымдары мен ишараттары. 2. Сүндет. *sünnet etmek* сүндетке отырғызу.

SÜNNETÇİ *is.* Баланы сүндетке отырғызушы.

SÜNNET DÜĞÜNÜ *is.* Сүндет той.

SÜNNETLİ *s.* Сүндетке отырғызылған.

SÜNNETSİZ *s.* Сүндетсіз, сүндетке отырғызылмаған.

SÜNNİ *öz. is. ve s.* Суннит.

SÜNNİLİK, -ği *öz. is.* Суннизм – Ислам дініндегі негізгі бағыттардың бірі.

SÜPER *is. Lat.* Артық, ең, өте, жоғары – күрделі сөздердің бірінші бөлігі болып қосылғанда салыстырмалы түрде сапа т.б. жағынан жоғары және ерекше екендігін көрсетеді.

SÜPER BENZİN *is.* Жоғары сапалы бензин.

SÜPERMARKET *is. Ing.* Супермаркет.

SÜPER STAR *is.* Атақты немесе танымал өнер адамы.

SÜPRÜNTÜ *is.* 1. Қоқыс, коқыр-соқыр. 2. *meс.* Қолынан түк келмейтін, түкке тұрғысыз адам.

SÜPÜRGE *is.* 1. Сыпырғы, сыпырғыш. 2. Шаңсорғыш.

SÜPÜRMEK *(-i)* 1. Сыпыру, коқыр-соқырдан тазарту. *Dükkanların önünü çocuklar süpürürler.* Дүкендердің алдын балалар сыпырады. 2. *meс.* Лақтырып тастау, шығарып жіберу. 3. *meс.* Жеп тауысу, бітіру.

SÜRAHİ *is. Ar.* Графин.

SÜRAT, -ti *is. Ar.* Жылдамдық, шапшандық. *Sürati arttırmak.*

Жылдамдықты үдету.

SÜRATLE *zf.* Тез, шапшаң, жылдам.

SÜRATLENDİRMEK *(-i)* Жылдамдату, тездету, шапшандату.

SÜRATLENMEK *(nsz)* Жылдамдатылу, тездетілу, шапшандатылу.

SÜRATLİ *s.* Жылдам, шапшаң, жедел.

SÜRÇMEK *(nsz)* 1. Сүріну, сүрініп кету. 2. *meс.* Мүлт кету, жаңылыс басу, жаңылу.

SÜRDÜRMEK *(-i)* 1. Жаққызу, жақтыру. *Parmaklarına boya sürdürdü.*

Саусақтарына бояу жақтырды.

2. Жалғастыру, ұзарту, созу.

SÜRE *is.* Мерзім, мезгіл, уақыт; кезең; ұзақтық. *Bu süre içinde.* Бұл уақыт аралығында. *Ortalama yaşama süresi.* Орташа өмір сүру ұзақтығы.

SÜREÇ, -ci *is.* Процесс, үдеріс. *Üretim süresi.* Өндіріс үдерісі.

SÜREGELEN *s.* Жалғасқан, созылған.

SÜREGELMEK *(nsz)* Жалғасу, созылу.

SÜREĞEN *s.* Созылмалы, көп уақытқа созылған. *Süreğen bir hastalık.* Созылмалы ауру.

SÜREĞENLEŞMEK *(nsz)* Ұзақ уақытқа созылып кету.

SÜREK, -ği *is.* 1. Ұзақтық, созыңқылық. 2. *hлк.* (базарға айдап әкелінген) Мал табыны. 3. *s.* Зымырай жөнелген, зулаған.

SÜREKLİ *s.* 1. Үздіксіз, үнемі, толассыз; ұзаққа созылған. *Süreklі alkışlar.* Ұзаққа созылған қол шапалақтау. *Süreklі şikayetler.* Тоқтаусыз шағымдар. *Süreklі yağmur.* Толассыз жауған жаңбыр. 2. *zf.* Үнемі, үздіксіз, тоқтаусыз.

SÜREKLİLİK, -ği *is.* Үздіксіздік, толассыздық, ұзаққа созылушылық.

SÜREKSİZ *s.* Қысқа, ұзақ емес, өткінші, тез өтетін.

SÜREKSİZLİK, -ği *is.* Қысқалық, қысқа мерзімдік, аз уақыттық.

SÜRELİ *s.* Мерзімді, периодикалық, мезгіл-мезгіл. *Sürelî yayınlar.* Мерзімді басылымдар.

SÜREÖLÇER *is.* Хронометр.

SÜRELİK, -ği *is.* Ұзақтық.

SÜRESİZ *s.* Мерзімсіз, мәңгі. *Süresiz hapse mahkûm etmek.* Өмір бойы түрмеге жабу.

SÜREYAZAR *is.* Хронограф.

SÜRGÜ *is.* 1. Ысырма (есіктің т.б.)

2. Жер тегістейтін каток. 3. Үлкен қалақ (балшық, саз жағатын құрал).

4. Дәрет ыдысы (аурулар үшін).

SÜRGÜLEMEK *(-i)* 1. Ысырмамен бекіту, ысырмасын салу. 2. Таптап тегістеу, таптап нығыздау.

SÜRGÜN *is.* 1. Жер аударылған адам.

2. Жер аудару, айдалу. *Sürgün gitmek.*

Айдалып кету, бас еркінен айырылып жазалану. 2. Іш өту, іші өтіп ауыру.

Sürgün oldu. Оның іші өтті. 3. Жас бұтақ, өркен.

SÜRME (I) *is.* 1. Ысырма (есіктің т.б.)

2. Суырма (үстелдің т.б.).

SÜRME (II) *is.* 1. Сүрме – кірпік, қасты бояйтын бояу. 2. Күйе, қара күйе. *sürme çekmek* сүрмелеу, сүрме жағып бояу.

SÜRMEK *(-i, -e)* 1. Айдау, жүргізу.

Arabayı sürmek. Машина жүргізу.

Hayvanı sürmek. Малды айдау.

2. Ұсыну, беру, жақындатып қою,

қозғап жақындату. *Bir ipotез илери*

sürmek. Ғылыми болжам ұсыну.

Karyolanın altına sürmek. Кереуеттің

астына жылжытып қою. *Önüне bir*

kâğıt sürdü. Алдына бір қағаз қойды.

3. Тию, тиіп кету. *Elinizi oraya*

sürmeyiniz. Қолыңыз ол жерге тиіп

кетпесін, қолыңызбен ұстамаңыз.

4. Жағу, сылау. *Ekmeğe tereyağı*

sürmek. Нанға сарымай жағу. *Parfüm*

sürmek. Иіс су сеуіп алу. 5. Жер

аудару, айдау. 6. Тауар сату, тауар

өткізу. *Kışlık etekleri piyasaya*

sürdüler. Қыстық юбкаларды саудаға

(базарға) шығарды. 7. Сату, өткізу

(қолдан жасалған ақшаларды т.б.).

8. Жер жырту, жер айдау. *Tarlayı*

sürmek. Егістік жырту. 9. Жалғасы,

созылу. *Bu iş iki saat sürer.* Бұл

жұмыс екі сағатқа созылады. *Fırtına*

üç gün sürdü. Дауыл үш күн соқты.

10. Өну, көктеу, өсіп шығу. *Filiz*

sürmek. Бұтақ жаю. 11. Іші өту.

Hastanın içi sürüyor. Аурудың іші өтіп

жатыр.

SÜRME NAJ *is. Fr. tp.* Қажу, шаршай.

SÜRPRİZ *is. FR.* Сюрприз, күтпеген

нәрсе, ойда жоқ нәрсе. *sürpriz yapmak*

сюрприз жасау.

SÜRTMEK *(-i, -e)* 1. Ысқылау, үйкеп

ыспалау, қатты-қатты ысу. *Taşları*

birbirine sürtmek. Тастарды бір-

бірімен үйкесп ысқылау. 2. *(nsz) tkz.*

Кезу, тентіреу, қаңғырып жүру. *Sokak*

sokak sürtmek. Көше-көше кезіп

тентіреу.

SÜRTÜK, -ğü *s.* 1. Үйінде отырмайтын,

қыдырымпаз, қаңғыбас (әйел).

2. Жүргінші, желеп.

SÜRTÜKLÜK, -ği *is.*

1. Қыдырымпаздық, қаңғыбастық.

2. Жезөкшелік, жүргіншілік.

SÜRTÜNME *is. fiz.* Үйкеліс. *Sürtünme*

kuvveti. Үйкеліс қуаты.

SÜRTÜNMEK *(nsz)* 1. Тиіп кету,

жанасу. 2. *mec.* Жанжалдасу, ұрысу

үшін себеп іздеу.

SÜRTÜŞME *is.* 1. Үйкелу, қажалу.

2. *mec.* Егес, дұшпандық. *Aralarında*

sürtüşme çıkmış. Олардың арасында

алауыздық шығыпты.

SÜRTÜŞMEK *(nsz, -le)* 1. Бір-біріне тию,

бірін-бірі қажу. 2. *mec.* Сыйысып

кете алмай, үйлесіп кете алмай.

SÜRÜ *is.* Табын, бір қора мал. *At sürüsü.*

Бір үйір жылқы. *İnek sürüsü.* Бір

табын сиыр. *Koyun sürüsü.* Бір отар

қой. 2. Топ, тобыр. *Köpek sürüsü.* Ит

тобыры. 3. Қалың топ, халық тобыры.

4. *s.* Өте көп. *Bir sürü ішим çıktı.* Менің

бірталай жұмысым шығып қалды.

SÜRÜCÜ *is.* 1. (арба т.б.) Айдаушы.

2. Шопыр, жүргізуші.

SÜRÜCÜ BELGESİ *is.* Жүргізуші

күәлігі.

SÜRÜKLEMEK (-i) 1.Сүйрелеу, сүйрету, сүйреп әкелу. *Bu adamcağızı buraya kadar ne diye sürüklediniz?* Бұл байғұсты осы жерге дейін не үшін сүйреп алып келдіңіз? 2.Ағыс алып кету, ағыс тартып кету. 3.*mec.* Азғыру, тарту, қатыстыру. *Harbe sürüklemek.* Соғысқа итермелеу.

SÜRÜKLENMEK (-e) 1.Сүйретілу. 2.Тартылу, қатыстырылу. *Kavgaya sürüklenmek.* Ұрыс-керіске айдап салыну, қатыстырылу. 3.Созылу. *Bu dava iki yıl sürüklendi.* Бұл іс екі жылға созылды.

SÜRÜM *is.* 1.Өтім (тауардың). *Sürüm pazarı.* Тауар өткізетін базар. *Bu malın sürümü yoktur.* Бұл тауардың өтімі жоқ, бұл өтімді тауар емес. 2.Ақша айналымы. *Bu para sürümden kaldırıldı.* Бұл ақша қолданыстан алып тасталынды.

SÜRÜMLÜ *s.* Өтімді, тез өтетін, жақсы сатылатын (тауар).

SÜRÜMSÜZ *s.* Өтімсіз, тез өтпейтін, құнсыз (зат).

SÜRÜMSÜZLÜK, -ğü *is.* Өтімсіздік, құнсыздық.

SÜRÜNCEME *is.* Кешіктіру, кейінге қалдыру.

SÜRÜNGENLER *is. zool.* Бауырымен жорғалаушылар.

SÜRÜNMEK (*nsz*) 1.Бауырымен жорғалау, жер бауырлау. 2.Жағыну, жағып алу. *Krem sürünmek.* Крем жағыну. *Parfüm sürünmek.* Иіс су сеуіп алу. 3.Тию, жанасу. *Duvara sürünmek.* Қабырғаға сүйкену. 4.*mec.* Өлмешінің күнін көру, әрең күн көру.

SÜRÜ SÜRÜ *zf.* Көптеген, көп.

SÜS *is.* Әшекей; жасау. *Süs bitkisi.* Сәндік өсімдік.

SÜSLEME *is.* Әшекейлеу, безендіру. 2.Сәндеу, декорациялау.

SÜSLEMECİ *is. ve s.* Декоратор.

SÜSLEMEK (-i) 1.Әшекейлеу, безендіру. 2.Сәндеу, декорациялау.

3.*mec.* Бетіне айту. *Ben onu bir süsleyeyim de görsün.* Мен оған бәрін бетіне айтып салайын, білсін. *süsleyip püslemek* нақышына келтіріп әдемілеу, сәндеу.

SÜSLENMEK (*nsz*) 1.Боянып-сылану, әдемілену, әдемі кiну. 2.Әшекейлену, безендірілу, әдемілендіру.

SÜSLEYİCİ *is. ve s.* 1.Сәндік, декоративтік. 2.Декоратор.

SÜSLÜ *s.* 1.Әшекейлі, безендірілген. 2.Сырбаз, кербез. *Süslü bir kadın.* Сырбаз әйел.

SÜSLÜ PÜSLÜ *zf.* Үлде мен бүлдеге оранған, қымбат киім киінген.

SÜSMEK (-i) Сүзу.

SÜT *is.* 1.Сүт. *Taze süt.* Жаңа сауылған сүт. 2.*bot.* Кейбір өсімдіктердің сабағынан шығатын ақ сүт. 3.*zool.* Еркек балықтың ұрығы. 4.Сүтке ұқсайтын түрлі сұйық зат. *Acı badem sütü.* Бадам сүті. 5.*argo.* Бензин; мазут. *süt çekmek* бір жері туыстарына тарту, ұқсау. *süt gibi* сүттей ақ, кіршіксіз, тап-таза. *süt vermek* емізу. *sütten ağız yantmak* аузы күйу, абайлап істеу.

SÜTANA *is.* Сүт ана, біреудің баласын емшек сүтімен асыраушы әйел.

SÜTBELAZ *s.* Сүттей ақ, кіршіксіз.

SÜT ÇOCUĞU *is.* Нәресте, емшектегі бала.

SÜT ÇORBASI *is.* Сүт көже.

SÜTÇÜ *is.* Сүтші, сүт сатушы.

SÜT DİŞİ *is.* Сүт тіс.

SÜTHANE *is. T. Far.* Сүт фермасы.

SÜTKARDEŞ *is.* Емшектес бауыр.

SÜT KUZUSU *is.* 1.Енесін еметін қозы, еміп жүрген қозы. 2.*mec.* Құртақандай, титімдей нәресте, бөпе. 3.*mec.* Ерке, бұла өскен бала.

SÜTLAÇ, -cı *is.* Сүтлач – сүтке күрiш пен қант қосып дайындалған тәттінің бір түрі.

SÜTLEĞEN *is. bot.* Сүттіген.

SÜTLÜ *s.* 1.Сүтті, сүт қосып дайындалған. *Sütlü kahve.* Сүт

қосылған кофе. 2.Сүтті. *Sütlü inek*. Сүтті сиыр. 3.Балауызданған, сүттенген. *Sütlü mısır*. Сүттенген жүгері.

SÜTLÜCE *is.bot.* Сарғалдақ.

SÜTLÜK,-ğü *is.* Сүт құятын ыдыс.

SÜTLÜ OT *is.bot.* Мекет.

SÜT MAVİSİ *s.* Ашық көк, көкшіл.

SÜTSÜZ *s.* 1.Сүт қосылмаған, сүтсіз. 2.

Сүтсіз, сүт аз беретін. 3.*mec.* Арам, жаман ниетті.

SÜT ŞEKERİ *is.* Лактоза, сүт қанты.

SÜTUN *is.Far.* 1.*mim.* Бағана, тіреуіш.

Sıra sütunlar. Бағаналар қатары.

2.Бағана, қатар. *Gazete sütunu.*

Газеттің бағаналық мәтіні, газете бағанасы. 3.Бағана, дінгек.

SÜTÜ BOZUK *s.* Арам, арамза, оңбаған, жаман ниетті.

SÜTYEN *is.bk.* *Sutyen.*

SÜVARİ *is.Far.* 1.Салт атты. 2.Атты әскер. 3.Капитан (кеменің).

SÜVARİ ALAYI *is. ask.* Атты әскер полкі.

SÜVARİ BÖLÜĞÜ *is. ask.* Эскадрон, атты әскер полктерінің бөлімі.

SÜVETER *is. İng.* Свитер, мойны бар, тоқыма жылы киім.

SÜZEK,-ği *is. hlk.* Сүзгі.

SÜZGEÇ,-ci *is.* Сүзгіш, сүзгі.

SÜZGEÇLEMEK *(-i)* Сүзгіден өткізу, сүзу.

SÜZGÜ *is. hlk.* 1.Сүзгі ожау, кепсер. 2.Балықшының балық ұстау үшін таяқтың басына керген торлы дорбасы.

SÜZGÜN *s.* Әлсіреген, діңкесі құрыған, титықтаған.

SÜZGÜN BAKIŞ *is.* Қажыған көзқарас.

SÜZGÜNLÜK,-ğü *is.* 1.Әлсіздік, қуатсыздық. 2.Шаршағандық, қажығандық.

SÜZMEK *(-i)* 1.Сүзу, сүзгімен сүзу, сүзгіден өткізу. *Suyu süzmek.* Суды сүзгіден өткізу. 2.Қадала қарау, көзін сүзіп қарау.

SÜZÜLMEK *(nsz)* 1.Сүзгіден өткізу, сүзу. 2.Ағу. *Gözlerinden yaşlar süzüldü.* Оның көзінен жас парлады. 3.(құс) Шарықтау, қалықтау, самғай ұшу. 4.Ағызып өте шығу, зу етіп өту. *Baktım iki sandal süzülerek geçti.* Қарасам, екі қайық зу етіп өте шықты. 5.Жүдеп кету, азып кету. *Yedi sekiz gün içinde kızağыз süzüldü.* Жеті-сегіз күннің ішінде қыз байғұс жүдеп кетті. 6. (көз) Шаршаңқырап тұру.

SÜZÜNTÜ *is.* 1.Сүзгіден өткізілген сұйықтық. 2.Тұнба.

Ş – Түрік әліппесінің жиырма үшінші әрпі.

ŞABAN *is. Ar. esk.* Шабан — қасиетті саналатын үш айдың екіншісі. Олар рәджаб, шабан, рамазан. Шабан айы мұсылманша жыл санауының сегізінші айы. 2. *s. argo* Ақылсыз, зердесіз; ноқай; алаңғасар, аңғал.

ŞABANLAŞMAK (*nsz*) *argo* Ақылсыздану, есалаңдану, нақұрыстану.

ŞABANLIK, **-ğī** *is. argo* Ақылсыздық, ақымақтық.

ŞABLON *is. Alm.* 1. Үлгі, модель, өрнек. 2. Шаблон, қалып.

ŞABLONCULUK, **-ğū** *is.* Шаблондық, үлгішілдік.

ŞAD *s. Far. esk.* Көңілді, қуанышты, шат-шадыман. *şad olmak* шаттану, қуану, көңілдену.

ŞAFAK, **-ğī** *is. Ar.* Шапақ, арай. *şafak sökmek* шапақтану, шапақ ату.

ŞAFİİ *öz. is. ve s.* 1. Шәфи мәзһәбі — Имам Мұхаммед ибн Идрис шәфи қауымдастық мектебі. 2. Шәфи ілімін жалғастырушы.

ŞAFT *is. Ing.* Білік, белдік; ось.

ŞAFUL *is.* Бал құйылған кішкене бөшке.

ŞAH (I) *is. Far. tar.* 1. Шах, Иран патшасының атағы. 2. (шахмат ойынындағы) Шах.

ŞAH (II) *is. Far.* (аттың) Артқы аяқпен тік тұруы, аспанға шапшуы.

ŞAHADET *is. Ar.* 1. Күәгерлік жауап, куә болу. 2. Шейіт болу, дін, отан т.б. үшін жанын пида ету. *şahadet getirmek* кәлима қайыру, тілін кәлимаға келтіру.

ŞAHADETNAME *is. Ar. Far.* Күәлік; аттестат, диплом.

ŞAHADET PARMAĞI *is.* Сұқ саусак.

ŞAHANE *s. Far. esk.* 1. Шахқа, патшаға тән, қатысты. 2. *tec.* Керемет, өте әдемі, тамаша, ғажап.

ŞAHBAZ *is. Far.* 1. *zool.* Сұңқардың бір

түрі. 2. *s. tec.* Епті, икемді. 3. *s.* Батыл, жаужүрек.

ŞAH DAMARI *is. anat.* Қолқа —дененің әртүрлі мүшелеріне қан тарататын ең ірі және басты тамыр.

ŞAHESER *is. Far. Ar.* Аса көрнекті туынды, үлгілі шығарма.

ŞAHIS, **-hsı** *is. Ar.* Адам, кісі, жеке адам.

ŞAHİS *is. Ar.* Нивелир тақтайша — жердің ойы мен қырын өлшейтін құрал.

ŞAHİN *is. Far. zool.* Сұңқар.

ŞAHİN BAKIŞLI *s.* Қыран кабак, қабағы түксиген, сұсты.

ŞAHİNCİ *is.* Күсбергі, сұңқар салушы.

ŞAHİT, **-dī** *is. Ar.* Күә, күәгер. *şahit olmak* күә болу, күәға тартылу.

ŞAHİTLİ *s.* Күәлі, күәсі бар, айғақты.

ŞAHİTLİLİK, **-ğī** *is.* Күә болушылық, күәгерлік.

ŞAHSEN *zf. Ar.* Жеке өзі, өз басы. *Şahsen işitmedim.* Өз басым естіген жоқпын.

ŞAHSİ *s. Ar.* Жеке, дербес, арнайы, жеке адамға қатысты. *Şahsi düşünce.* Менің жеке пікірім. *Şahsi eşya.* Жеке адамның заттары.

ŞAHSİYET *zm. Ar.* 1. Адам, кісі. 2. Жеке адам.

ŞAHSİYETLİ *s.* Кісілікті, адамгершілігі мол, нағыз азамат.

ŞAİBE *is.* 1. Дақ, кір. 2. *tec.* Кемшілік, ақау, кінәрат.

ŞAİR *is. Ar.* 1. Ақын. 2. *s. tec.* Поэзиялық, ақындық, ақынжанды, сезімтал, сезгіш. *Şair ruhlu bir adam.* Ақынжанды адам.

ŞAİRANE *zf. Ar. Far.* 1. Ақынша, ақын сияқтанып, ақынға ұқсап. 2. *s.* Поэтикалық, поэзиялық.

ŞAİRANELİK, **-ğī** *is.* Ақындылық, ақынжандылық.

ŞAİRLİK, **-ğī** *is.* Ақындық, өлең шығару қабілеті барлық.

ŞAK *is.* Тарс, шарт.

ŞAKA *is.* Өзіл, қалжын. *şaka yapmak* өзілдеу, қалжындау.

ŞAKACI *s.* Өзілқой, қалжынбас.

ŞAKACIKTAN *zf.* 1. Өзілдегенсіп, қалжындаған болып. *Şakacıktan söylemek.* Өзілдегенсіп айту. 2. Ойнай, қиналмай-ақ, ойнап. *Şakacıktan epey iş görmüşüz.* Ойнап жүріп көп іс тындырыппыз.

ŞAKADAN *zf.* Қалжындап, өзіл ретінде.

ŞAKAK, -ğı *is.* Самай. *şakağı atmak* ашулану, ашуға міну.

ŞAKALAŞMAK (*nsz, -le*) Өзілдесу, қалжындасу.

ŞAKASIZ *zf.* Өзілсіз, ойыны жок, өзіл өз алдына, қалжыңы жок.

ŞAKIMAK (*nsz*) (күс) Сайрау; шықылдықтау, шықылдау, шықыл қағу.

ŞAKIRDAMAK (*nsz*) шытырлату, сатырлату; шықырлау, қытырлау.

ŞAKIRDATMAK (*-i*) Шықырлату, сытырлату, сыртылдату. *Parmaklarını şakırdatıyordu.* Саусақтарын сыртылдатып жатыр еді.

ŞAKIRTI *is.* Сатыр, сатырлаған дыбыс, тарсыл, шатырлаған дыбыс.

ŞAKI *is. Ar.* Қарақшы, тонаушы.

ŞAKİLİK, -ği *is.* Қарақшылық, тонаушылық.

ŞAKIRT, -di *is. Far. esk.* Шөкірт, үйренуші, оқушы.

ŞAKKADAK *zf.* Кенеттен, қапыда, тосыннан, байқаусызда. *Şakkadak düşür bayıldı.* Ол бірден талып жығылды.

ŞAKKETMEK (*-i*) *Ar. T.* Жарып тастау, қак айыру.

ŞAKLABAN *s.* 1. Қалжынқой, қалжынбас 2. *is. mec.* Жағымпаз, жарамсақ.

ŞAKLABANLIK, -ğı *is.* Қалжынбастық, өзілкештік, қалжынқойлық.

ŞAKLAMAК (*nsz*) Тарсылдату, сартылдату.

ŞAKRAK *s.* Көңілді, шат-шадыман, қуанышты.

ŞAKRAK KUŞU *is. zool.* Бозторғай.

ŞAKRAKLIK, -ğı *is.* Көңілділік, қызықтылық, сергектік.

ŞAKRAMAK (*nsz*) *bk. Şakımak.*

ŞAK ŞAK *zf.* Алақанды шарт еткізу, соғу; қол шапалақтау.

ŞAL *is. Far.* Шәлі.

ŞALAK, -ğı *is. hlk.* Пісіп жетпеген қарбыз.

ŞALLAK *s. ve is. hlk.* 1. Жалаңаш, жалаңаштанған. 2. *s. ve is.* Қалай болса солай киінетін.

ŞALTER *is. Alm.* Электр рубильнигі.

ŞALVAR *is. Far.* Кең шалбар.

ŞAMA *is. Ar.* Балауыз жағылған білте.

ŞAMAN *is.* Шаман, бақсы.

ŞAMANİZM *öz. is.* Шаманизм, шамандық бағыт.

ŞAMANLIK, -ğı *öz. is.* Шамандық, бақсылық.

ŞAMAR *is.* Шапалақ, шапалақпен тартып жіберу. *şamar atmak (veya indirmek)* шапалақпен тартып жіберу.

ŞAMARLAMAК (*-i*) Шапалақтау, шапалақпен үру.

ŞAMATA *is. Ar.* Айғай-шу, айғай-үйғай; у-шу, ың-жың. *şamata etmek* улап-шулау.

ŞAMATACI *s. ve is.* Бақырауық, бақырып-шақырып жүретін адам.

ŞAMATALI *s.* Шуылдаған, айқай-кикулы.

ŞAMDAN *is. Ar. Far.* Шамдал, шам қоятын ыдыс.

ŞAMPANYA *is. Fr.* Шампан.

ŞAMPİYON *is. ve s.* Чемпион.

ŞAMPİYONA *is. Fr.* Чемпионат, біріншілік.

ŞAMPİYONLUK, -ğu *is.* Біріншілік, чемпионат.

ŞAMPUAN *İng.* Шампунь.

ŞAN *is. Ar.* 1. Атақ, даңқ. 2. Абырой, бедел.

ŞANGIRDAMAK *is.* (табақ, стакан т.б.) Тарс етіп сыну, шатынап кету, шығынап кету.

ŞANGIR ŞUNGUR *zf.* Салдыр-гүлдір, қанғыр-күңгір, тарсыл-гүрсіл. *Koca ayna şangır şungur kırıldı.* Үлкен айна салдыр-гүлдір етіп быт-шыты шықты.

ŞANGIRTI *is.* (табақ, кесе т.б. құлағанда,

- сынғанда шығатын) Шылдыр, сыңғыр, қаңғыр, зыңыл.
- ŞANJMAN *is. Fr.* Шапшандық қорабы.
- ŞANLI *s.* 1. Даңқты, даңқы шыққан, атағы жер жарған. 2. Қадірлі, қасиетті.
- ŞANO *is. it.* Театр сахнасы.
- ŞANS *is. Fr.* Жолы болу, сәтін салу; бақыт, талай; ісі оңға айналу, олжалы болу. *şansı yaver gitmek* іс оңға басу, жолы болу. *şansın açık olsun!* жолың болсын!
- ŞANSIZ *s. hlk.* Даңқсыз, көпке аты жайылмаған, белгісіз. 2. Ажарсыз, көріксіз. 3. Ұқыпсыз киінген.
- ŞANSLI *s.* Жолы болғыш, бағы бар.
- ŞANSLILIK, -ғы *is.* Жолы болғыштық, бағы жанушылық.
- ŞANSON *is. Fr. ed. ve müz.* Жыр, өлен.
- ŞANSÖLYE *is. Fr.* Канцлер (жоғары дәрежелі атақ)
- ŞANSSIZLIK, -ғы *is.* Жолы болмау, сәтсіздік, бағы жанбаушылық.
- ŞANTAJ *is. Fr.* Шантаж, қоқан-лоқы, бопса. *şantaj uapmak* шантаж жасау, бопсалау, біреуді бопсалап қорқытып үркіту.
- ŞANTAJCI *is. Fr.* Шантажшы, бопсашыл.
- ŞANTIYE *is. Fr.* 1. Құрылыс, құрылыс алаңы. 2. Құрылысы жүріп жатқан үй, фабрика т.б. 3. Элинг — кеме жөндеу мақсатында салынған құрылыс.
- ŞANTÖR *is. Fr.* Әнші (ер адам)
- ŞANTÖZ *is. Fr.* Әнші (әйел).
- ŞANZIMAN *is. bk. Şanjman.*
- ŞAP (I) *is.* Шөп еткізіп сүйіп алғанда шығатын дыбыс. *Şap diye yanağımdan öptü.* Шөп еткізіп бетінен сүйіп алды.
- ŞAP (II) *is. Ar. kim.* Ашудас.
- ŞAPADANAK *zf.* Кенет, кенеттен, аңдаусызда. *Şapadanak sordu.* Ол бірден сұрай кетті.
- ŞAP HASTALIĞI *zf.* Аусыл — сиырда т.б. қара малда болатын жұқпалы ауру.
- ŞAPIRDAMAK (*nsz*) Шөпілдету, шөпілдетіп сүю; шыпылдану, шыпылдататып шайнау.

- ŞAPIR ŞAPIR *zf.* Шыпылдататып, шыпыл-шыпыл еткізіп; шөпілдетіп.
- ŞAPKA *is. Rus.* 1. Қалпақ, бас киім, шапка, шляпа. 2. Қақпақ. *Soba borusu şapkası.* Пеш құбырының қақпағы. 3. *bot.* Саңырауқұлақтың басы.
- ŞAPKACI *is.* Қалпақ тігетін я сататын адам.
- ŞAPKALIK, -ғы *is.* Бас киім ілетін ілгіш.
- ŞAPLAK, -ғы *is.* Шапалақ, алақан.
- ŞAPLAMAK (I) (*nsz*) Шапалақ даусы шығу. *Tokat şapladı.* Шапалақ даусы естілді.
- ŞAPLAMAK (II) (*-i*) Ашудас ерітіндісінде жібіту.
- ŞAPLATMAK (*-i, -e*) Шапалақпен тартып жіберу, шапалақпен ұру.
- ŞAPPADAK *zf. tkz.* Кенеттен, аңдаусызда, бірден. *Şappadak odaya giriverdi.* Ол бірден бөлмеге кіріп келді.
- ŞAPRAK, -ғы *is.* Ат жабу, тоқым, тебингі.
- ŞAPŞAL *s.* 1. Ақымақтау, есерсоқтау, өнгүдік. 2. Салақ, ұқыпсыз. 3. Солбыраған, жинақы емес. (киім).
- ŞAPŞALAK *s. hlk.* Ұқыпсыз қалай болса солай киінген.
- ŞAPŞALCA *zf.* Ақымақтарша, ақымақ адамға ұқсап.
- ŞAPŞALLIK, -ғы *is.* 1. Ақымақтық, есуастық, есерсоқтық. 2. Салақтық, ұқыпсыздық.
- ŞAPŞAL YAKA *is.* Кең жаға.
- ŞAP ŞAP *zf.* Шөп-шөп, шөпілдетіп (сүю).
- ŞARAMPOL, -lü *is. Alm.* Жолдың жиегіндегі ор, кювет.
- ŞARAP, -bı *is. Ar.* Шарап. *Elma şarabı.* Алма шырынынан жасалған шарап, сидр.
- ŞARAPÇI *is.* 1. Шарап ашытушы, шарапшы немесе шарап сатушы. 2. *s.* Шарап көп ішетін, шарапқұмар.
- ŞARAPÇILIK, -ғы *is.* Шарап ашытушылық, шарапшылық немесе шарап сатушылық.
- ŞARAP FIÇISI *is.* Шарап бөшкесі.
- ŞARAPHANE *is. Ar. Far.* 1. Шарап қоймасы. 2. Шарап дүкені.

ŞARAPNEL *is. İng.* Шрапнель – зеңбірек оғының бытырасы.

ŞARBON *is. Fr. tip* Топалаң, кебенек (ешкі, қойда); қарасан (сиырда).

ŞARILDAMAK (*nsz*) Сылдырап ағу, сылдырлап ағу. *Dere şarıldıyor.* Өзеншік сылдырлап ағып жатыр.

ŞARIL ŞARIL *zf.* Сылдыр-сылдыр, сылдырлап.

ŞARILTI *is.* Сылдырлап ағу. *Derenin şariltısı.* Өзеншіктің ағуы.

ŞARJ *is. Fr. fiz.* Зарядтау, толтыру. *şarj etmek* зарядтау (аккумулятор т.б.).

ŞARJÖR *is. Fr.* Магазин – автоматтың, мылтықтың патрон салатын жері; оқ сауыты, обойма.

ŞARK *is. Ar. esk.* Шығыс.

ŞARK ÇIBANI *is.* Бетке, қолға шығып, орны қалып қоятын сыздауық.

ŞARKI *is. Ar.* Ән, өлең. *şarkı söylemek* ән айту, өлең айту, ән салу.

ŞARKICI *is.* Әнші.

ŞARKICILIK, **-ği** *is.* Әншілік.

ŞARKI *s. Ar. esk.* Шығыс, шығысқа тән, шығыстық.

ŞARKİYAT *is. Ar. esk.* Шығыстану ғылымы.

ŞARKİYATÇI *is. esk.* Шығыстанушы, шығысты зерттеуші.

ŞARKLI *s. ve is.* Шығыс тұрғыны.

ŞARKÜTERİ *is. Fr.* Шұжық дүкені.

ŞARLAMAK (*nsz*) 1. Сылдырап ағу (*cy*). 2. *hlk.* Айғайлау, бақыру, айғайлап ұрысу.

ŞARLATAN *s. ve is. it* Дүмше, шарлатан, алдаушы, көз бояушы.

ŞARLATANLIK, **-ği** *is.* Дүмшелік, шарлатандық, алдамшылық.

ŞARPI *is. İng. den.* Екі желкенді кеме.

ŞART *is. Ar.* Шарт, жағдай. *Hava şartları.* Ауа райы жағдайлары. *Hayat şartları.* Өмір сүру жағдайлары, тұрмыс жағдайлары. *şart etmek* 1) шарт етіп қою, шарт қою. 2) сөз беру, ант ету.

ŞART KİPİ *is. gr.* Шартты рай.

ŞARTLANDIRMAK (*-i*) Алдын ала келісіп алу, шарттасу, шарт жасасу.

ŞARTLAŞMAK (*nsz, -le*) Уәде байласу, уәделесу, келісу.

ŞARTLI *s.* 1. Шартты, шарттасқан, келіскен, уәделескен. 2. (дін бойынша) Кем дегенде үш рет кірден жуып тазартылған (нәрсе).

ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE *is. gr.* Шартты құрмалас сөйлем.

ŞARTLI REFLEKS *is. psikol.* Шартты рефлекс.

ŞARTNAME *is. Ar. Far.* Жазбаша келісім жасасу, контракт.

ŞARTSIZ *s.* 1. Сөзсіз, бұлтарыссыз. 2. (дін бойынша) Кірден жуылып тазартылмаған.

ŞASİ *is. Fr.* Шасси (автомобильдің, машинаның т.б.).

ŞAŞAA *is. Ar.* 1. Сәнділік, салтанаттылық, асқан әдемілік. 2. *esk.* Жалтырақ, жылтырауық.

ŞAŞA KALMAK (*-e*) Сасып қалу, сасқалақтау; мелшиіп қалу, қимылдамай қатып қалу; сасып қалу, анырап қалу, не қыларын білмей дал болу, дағдару.

ŞAŞI *s.* 1. Қыли. *Şaşı gözler.* Қыли көз. 2. *zf.* Қиғаш қарап, қыңыр қарап. *Şaşı bakmak.* Шөлкес, қыңыраа қарау.

ŞAŞI LASI *s.* Таңғаларлық, таңданарлық.

ŞAŞILASMAK (*-i*) Қылилану, ақию, шапыраштану.

ŞAŞILIK, **-ği** *is.* Қылилық, қыли көзділік.

ŞAŞI LMAK (*nsz, -e*) Таңдану, таңғалу.

ŞAŞIRMAK (*-i*) 1. Сасу, сасып қалу, анырап тұрып қалу, абдырап қалу. 2. Аласу, адасып кету. *Yolunu şaşırdı.* Жолдан адасып кетті. 3. (*nsz*) Шатасу, жаңылысу, жаңылып кету, қателесу. *Hesabını şaşırmak.* Есебінен жаңылысу.

ŞAŞIRTICI *s.* Таңғалдыратын, қатты әсер ететін, ерекше, ғажап.

ŞAŞIRTMAK (*-i*) 1. Шатыстыру, жаңылыстыру, жаңылту. 2. Таңғалдыру, таңырқату, састыру. 3. Көшеттерді қайта отырғызу.

ŞAŞKALUZ *s. argo* Қыли, қисық (көз).

ŞAŞKIN *s.* 1. Есі шыққан, сасып қалған, абдырап қалған. 2. Ақылсыз, жаңғалақ, алаңғасар. *şaşkina dönmek*

сасып қалу, есінен танып қалу.

ŞAŞKINCA *s. ve zf.* Саскалақтап, абдырап, не істерін білмей.

ŞAŞKINCALAŞMAK (*nsz*) Сасып қалу, абдыру, асып-сасып қалу, не істерін білмей қалу.

ŞAŞKINLIK, **-ği** (*nsz*) Сасып қалушылық, сасу, саскалақтақтау, абдырау; таңғалу, таңдану, аң-таң қалушылық.

ŞAŞKINLIKLA *zf.* Таңғалып, таңырқап, аң-таң болып. *Şaşkınlıkla bakmak.* Таңырқап қарау.

ŞAŞKIN ŞAŞKIN *zf.* Саскалақтап, абдырап; таңғалып, таңырқап.

ŞAŞMAK, **-ar** (*-e*) Таңғалу, таңдану, таңырқау. *Şaşacak bir şey yok!* Таңғалатындай ештеңе жоқ. 2. (*-den*) (болымсыз немесе сұрау формасында) Жолынан танбау, айнымау, жаңылыспау. *O, bildiğinden şaşmaz.* Ол өз дегенінен танбайды. 3 (*-i*) Адасу, жаңылысу, шатасу. *Yolunu şaşmak.* Жолынан адасу. *Gününi şaşmak.* Күндерді жаңылыстырып алу.

ŞAŞMAZ *s.* Айнымайтын, бағытынан танбайтын.

ŞAT *is. Fr. l. den.* Паром, лихтер, сал. 2. Көңілді, шат-шадыман, қуанышты.

ŞATAFAT *is.* Сәнділік, салтанат.

ŞATAFATLI *s.* Сәнді, салтанатты; әшекейленген.

ŞATO *is. Fr.* Қорған, бекініс, қамал.

ŞAVALAK *is. ve s. hlk.* Ақымақ, жынды, есерсок, жарымес.

ŞAVK *is. Ar. hlk.* Жарық, от.

ŞAVKIMAK (*nsz*) *hlk.* Жарық шашу, жарқырау.

ŞAVUL *is. Ar. hlk.* Тік құлама.

ŞAYAK, **-ği** *is.* Саржа (астарлық мата).

ŞAYAN *s. Far. esk.* Лайықты, сай.

ŞAYET *bağ. Far.* Егер, егерде. *Şayet gelmeyecekse...* Егер келмейтін болса...

ŞAYIA *is. Ar.* Хабар, сыбыс.

ŞEBVOY *is. Far. bot.* Жұлдызшешек, левкой – көп жылдық гүлді өсімдік.

ŞEBEK, **-ği** *is. zool.* Бабуин. 2. *s. mec.* Арсыз, бетсіз, ұятсыз.

ŞEBEKE *is. Ar.* 1. Желі, жүйе, торап. *Telefon şebekesi.* Телефон желісі. 2. *tec.* Банды, қарақшылар тобы, шайка. *Hırsız şebekesi.* Ұрылар тобы. 3. Студенттік билет.

ŞEBİYELDA *is. Far.* Жылдың ең ұзақ түні.

ŞEBNEM *is. Far. esk.* Шық.

ŞECAAT, **-ti** *is. Ar.* Батылдық, ерлік, жүректілік.

ŞECERE *is. Ar.* Шежіре, туыстық кесте, шежіре ағашы. *Şecere bilimi.* Ру тарихы, генеалогия.

ŞECERECİ *is.* Шежіреші, шежіре жинаушы.

ŞECERELİ *s.* Текті, сойлы.

ŞECİ, **-i** *s. Ar. esk.* Батыл, ержүрек.

ŞEDDADÎ *s. Ar.* Үлкен әрі мықты (құрылық).

ŞEDDE *is. Ar.* Шәддә – араб әліпбиінде бір дауыссыздың екі рет оқылатынын көрсететін белгі.

ŞEF *is. Fr.* Шеф, бастық. *İstasyon şefi.* Станция бастығы. *Orkestro şefi.* Дирижер, оркестр ұжымдарын басқаратын адам.

ŞEFAAT, **-ti** *is. Ar.* Жақтаушылық, ара түсушілік; қорғаушылық.

ŞEFAATÇI *is.* Қолдаушы, қорғаушы.

ŞEFFAF *s. Ar.* Мөлдір, тұнық.

ŞEFFAFLAŞMAK (*nsz*) Мөлдірлену, мөлдір болу, тұну.

ŞEFFAFLIK, **-ği** *is.* Мөлдірлік, тұнықтық.

ŞEFİK *s. Ar. esk.* Мейірімді, мейірлі, мейірбанды.

ŞEFKAT, **-ti** *is. Ar.* Мейірімділік, мейірбандылық, қайырымдылық; аяу, жаны ашу, есіркеу. *Anne şefkati.* Ана мейірімі, аналық махаббат.

ŞEFKATLİ *s.* Мейірімді, мейірлі, мейірбанды, қайырымды.

ŞEFKATLİLİK, **-ği** *is.* Мейірімділік, мейірбандылық, қайырымдылық.

ŞEFKATSİZ *is.* Мейірімсіз, қайырымсыз, рақымсыз, қатыгез, дөрекі.

ŞEFKATSİZLİK, **-ği** *is.* Мейірімсіздік, рақымсыздық, қатыгездік, дөрекілік.

ŞEFLİK, **-ği** *is.* 1. Шеф болушылық; жетекшілік. 2. Шефтің (жетекшінің) бөлмесі.

ŞEFTALİ *is. Far. bot.* Шабдалы.

ŞEHİR, -hri *is. Far.* Қала, шаһар.

ŞEHİRCİ *is. ve. s.* Қала салушы; қала құрылысшысы.

ŞEHİRCİLİK, -ği *is.* Қала салушылық, қала құрылысы.

ŞEHİR HATLARI *G. İ.* 1. Қаланың жолдары. 2. Қала ішіндегі қатынас, байланыс.

ŞEHİRLER ARASI *s.* Қалааралық. *Şehirler arası telefon.* Қалааралық телефон.

ŞEHİRLEŞME *is. sos.* Қалаға айналу.

ŞEHİRLEŞMEK (*nsz*) Қалаға айналу.

ŞEHİRLİ *s.* Қалалық, қалада тұратын.

ŞEHİT, -di *is. Ar.* Шейіт. *şehit düşmek (veya olmak)* шейіт болу, құрбан болу.

ŞEHİRİYAR *is. Far. tar.* Патша, билеуші.

ŞEHİRİYE *is. Ar.* Кеспе. *Tel şehriye.* Вермишель, жіңішке кеспе.

ŞEHİRİYE ÇORBASI *is.* Кеспе көже.

ŞEHVET *is. Ar.* 1. Әйелжандылық (еркек), еркекжандылық (әйел). 2. *mec.* Құмарлық, ынтызарлық.

ŞENZADE *is. Far. tar.* Ханзада, патша баласы.

ŞEKEL *is. Far.* Шейкель — Израиль ақшасы.

ŞEKER *is. Far.* 1. Шекер, қант. *Toz şeker.* Құмшекер. 2. Тәттілер, кәмпит. 3. *is. tıp* Қант ауруы, шажырқай безінің ауруы, диабет. 4. *s.* Сүйікті, қымбатты; сүйкімді. *Ne şeker şey!* Қандай өдемі! *Şekerim!* Сүйіктім, қымбаттым!

ŞEKER BAYRAMI *is.* Ораза айт.

ŞEKERCİ *is.* Тәтті тағамдар дайындайтын я сататын адам.

ŞEKER HASTALIĞI *is. tıp* Қант ауруы, диабет.

ŞEKER KAMIŞI *is. bot.* Қант құрағы.

ŞEKERLEMEK (*-i*) Қант қосу, тәттірек ету, тәтті қосу.

ŞEKERLENMEK (*nsz*) Қанттану, қантқа айналу. *Reçel şekerlendi.* Тосап қанттанып кетті.

ŞEKERLİ *s.* Қантты, қанты бар. *Şekerli kahve.* Қант қосылған кофе.

ŞEKERLİK, -ği *is.* 1. Қант салғыш, қантсауыт. 2. Қант қызылшасы.

ŞEKER PANCARI *is. bot.* Қант қызылшасы.

ŞEKERPARE *is. bot.* 1. Тәтті өрік. 2. Шекерпаре — тәтті тағамның бір түрі.

ŞEKERSİZ *s.* Қантсыз, қанты жоқ; тәтті емес.

ŞEKİL, -kli *is. Ar.* 1. Түр, кескін, пішін, форма. *Kayık şeklinde bir tabak.* Қайық пішініндегі табақ. 2. Сурет, бейне. *Bu kitapta birçok şekil var.* Бұл кітапта көптеген сурет бар. 3. Амал, тәсіл, әдіс. *Bu şekilde hareket etmek doğru değildir.* Мұндай әдіспен іс жасау дұрыс емес. 4. Құрылыс, тәртіп. *Yönetim şekli.* Басқару тәртібі. *şekil almak* бейнелену, кескінделу, түрге ену. *şekil ve şemail* сыртқы түр, пішін.

ŞEKİL BİLGİSİ *is. gr.* Морфология.

ŞEKİLCİ *s.* Формалист.

ŞEKİLCİLİK, -ği *is.* Формализм.

ŞEKİL DEĞİŞTİRME *is.* Трансформация, өзгеру, айналу.

ŞEKİLDEŞ *ş.* Пішіндес, түрі, формасы бірдей.

ŞEKİLLENDİRMEK (*-i*) Формаға келтіру, пішіндеу.

ŞEKİLLENMEK (*nsz*) Формаға келу, пішінделу.

ŞEKİLSİZ *s.* Кескінсіз, тұлғасыз, түрсіз.

ŞEKİLSİZLİK, -ği *is.* Кескінсіздік.

ŞEKLEN *zf. Ar.* Тұлғасы жағынан, сырт бейнесіне карап, формасы жағынан.

ŞELÂLE *is. Ar.* Сарқырама, құлама су.

ŞELEK, -ği *is.* 1. Арқалаған жүк, арқаға салынған жүк. 2. Бір мүйізі сынық мал.

ŞEM *is. Ar.* Балауыз шам.

ŞEMA *is. Lât.* 1. Схема. 2. Жоба, үлгі, нобай.

ŞEMALAŞTIRMAK (*-i*) Схемалау, сызықтар жүргізіп схемаға келтіру, схемасын жасау.

ŞEMATİK *s. Fr.* Схема түріндегі, схемалық.

ŞEMPANZE *is. Fr. zool.* Шимпанзе.

ŞEMS *is. Ar. esk.* Күн.

ŞEMSI *s. Ar.* Күнге қатысты, күнге тән.
ŞEMSIYE *is. Ar.* Қолшатыр. 2. Парашюттің шатыры. 3. *bot.* Гүл шоғыры.
ŞEMSIYECİ *is.* Қолшатыр жасаушы я сатушы адам.
ŞEMSIYECİLİK, **-ği** *is.* Қолшатыр жасау ісімен шұғылданушылық.
ŞEN *s.* Көңілді, қуанышты; бақытты; көңіл жадырататын, көңілді көтеретін. *Şen fıkralar.* Көңілді көтеретін анекдоттар. *Şen şarkılar.* Көңілді әндер.
ŞENLENDİRMEK (*nsz*) Қуанту, көңілдендіру, шаттандыру.
ŞENLENMEK (*nsz*) 1. Көңілдену, көңіл көтерілу, шаттану, сергу. 2. Жөнделу, көріктену, көркею, даму. *Bu şehir kısa bir zamanda çok şenlendi.* Бұл қала қысқа уақытта қатты көркейді.
ŞENLİK, **-ği** *is.* 1. Қуаныш, шаттық. 2. Серуен, қыдырыс. 3. Фестиваль, байқау; мерекелік ойын-сауық.
ŞENLİKLİ *s. hlk.* 1. Халық тығыз орналасқан (жер). 2. Көңіл көтеретін, сауықты, қызықты.
ŞENLİKSİZ *s. hlk.* 1. Халқы аз, сирек қоныстанған. 2. Сауық-сайрансыз.
ŞEN ŞAKRAK *s. ve zf.* Өте көңілді, қуанышты.
ŞER, **-rri** *is. Ar.* Жауыздық, жамандық, қастық.
ŞERBET *is. Ar.* 1. Шербет. *Portakal şerbeti.* Апельсин шербеті. 2. Ерітінді. *Çimento şerbeti.* Цемент ерітіндісі.
ŞERBETÇİ *is.* 1. Шербет жасайтын я сататын адам. 2. Шербет сатылатын орын.
ŞERBETÇİ OTU *is. bot.* Құлмақ, (өсімдік).
ŞEREF *is. Ar.* Абырой, ар намыс. *İnsan şerefi.* Адамның абыройы. 2. Сый, ізет, құрмет. *şeref vermek* құрмет көрсету. *şerefe!, şerefinize!* сіздің денсаулығыңыз үшін! саулыққа, есендікке!
ŞEREFİ *is. Ar.* Мұнарада азан оқылатын жер.

ŞEREF KİT'ASI *is. ask.* Құрметті қарауыл.
ŞEREF KONUĞU *is.* Құрметті қонақ.
ŞEREFLENDİRMEK (*-i*) Құрметке лайық көру, сый-құрметке лайық деп санау.
ŞEREFLENMEK (*nsz*) Құрметке, сый-құрметке лайық табылу, лайық деп саналу.
ŞEREFİLİ *s.* 1. Құрметті, абыройлы. 2. Қастерлі, қасиетті, ардақты. *Şereflî bir görev.* Қасиетті міндет.
ŞEREF MİSAFİRİ *is. bk.* *Şeref konuğu.*
ŞEREF SALONU *is.* Құрметті қонақтарға арналған зал.
ŞEREFİSİZ *s.* Абыройсыз, намыссыз, арсыз.
ŞEREFİSİZLİK, **-ği** *is.* Намыссыздық, намысы жоқтық.
ŞEREF TRİBÜNÜ *is.* Құрметті қонақтарға арналған мінбе (стадионда т.б.).
ŞEREF ÜYESİ *is.* Құрметті мүше.
ŞEREF YERİ *is.* Құрметті орын.
ŞERİAT *is. Far.* Шариағат.
ŞERİATÇİ *is. ve s.* Шариағатшыл, дін заңын бұлжытпай орындаушы.
ŞERİATÇILIK, **-ği** *is.* Шариағатшылдық, шариағатты жақтаушылық.
ŞERİF (I) *is. Ar. esk.* 1. Қасиетті, киелі. 2. Текті, сойлы.
ŞERİF (II) *is. İng.* Шериф.
ŞERİT, **-di** *is. Ar.* 1. Лента, бау, таспа, жол-жол. *Daktilo şeridi.* Жазу машинакасының лентасы. *Film şeridi.* Кинематография лентасы. *Makineli tüfek şeridi.* Пулемет лентасы. 2. (тас жолды ортасынан бөлетін) Жолақ сызық. *Sol şerit geçişe ayrılmıştır.* Сызықтың сол жағы басып озуға арналған. 3. *zool.* Ішек құрт.
ŞERİT MAKARNA *is.* Спагетти.
ŞEVK *is. Ar. esk.* 1. Ынта, ықылас. 2. Қуаныш, шаттық.
ŞEVKET *is. Ar. esk.* Айбындылық, ұлылық (көбіне патшаларға қатысты айтылады).
ŞEVKETLİ *s.* 1. Ұлы данышпан, құдіретті (патшаларға, сұлтандарға берілетін атақ).

ŞEY *is. Ar.* Зат, нәрсе. *Yalan kötü bir şeydir.* Өтірік — жаман нәрсе. *Çok ilginç şeyler anlattı.* Ол өте қызықты нәрселер айтып берді. 2. Еске түспей, ұмытылып тұрған сөздің орнына жұмсалады: *Şeyi gördüm..., arkadaşınızı.* Аты кім еді өзі..., досыңызды көрдім. *bir şey* 1) бірдеме, бір нәрсе: *Buna benzer bir şey.* Осыған ұқсайтын бірдеме. 2) ештеңе, ештеме: *Bir şey kalmamış.* Ештеңе қалмаған. *Bir şey değil.* Оқасы жоқ, түк те емес.

ŞEYH *is. Ar.* 1. Шейх, шайқы, діни қауым басшы. 2. Арабтардың ру басы, ақсақал.

ŞEYTAN *is. Ar.* Жын-шайтан, сайтан, жын-пері. *şeytana uymak* шайтан түрту, пәлеге жолығу, қырсық шалу.

ŞEYTANCA *zf.* Шайтан сияқты, қулық істеп, қуланyp.

ŞEYTAN ÇEKİCİ *is. mec.* Еті тірі, елгезек бала.

ŞEYTAN ELMASI *is. bot.* Сасық мендуана.

ŞEYTANET *is. Ar.* Сайтандық, қулық, арамдық.

ŞEYTANĪ *s. Ar.* Шайтандай, шайтанға ұқсайтын.

ŞEYTANLIK, -ği *is.* Сайтандық, қулық, залымдық, арамдық.

ŞEYTAN ÖRÜMCEĞİ *is. hlk.* Сағым (шыжыған ыстықтағы).

ŞEYTAN TAŞLAMA *is.* Шайтанға тас лақтыру — қажылыққа барған адамның айттың бірінші, екінші, үшінші күні Минадағы Ақабә жәмрәсіне жеті тас лақтыруы.

ŞEYTAN TIRNAĞI *is.* Тырнақтың көтерілген еті, саусақтың көбесі.

ŞİK (I) *s. Alm.* 1. Сәнді, салтанатты, әдемі. *Şik bir elbise.* Сәнді көйлек. 2. *tec.* Орынды тауып айтылған. *Şik bir cevap verdiniz.* Өте орынды жауап бердіңіз.

ŞİK -kkı (II) *Ar.* Альтернатива, таңдау. *Sizin için iki şik var.* Сіздің екі мүмкіндігіңіз бар. *İki şiktan birini seç.* Екеуінің біреуін таңда.

ŞIKIRDAMAK (*nsz*) Сыңғырлау,

қаңғырлау (металл заттар). *Çantanın içinde bir şeyler şıkırdadı.* Сөмкенің ішінде бір нәрсе сыңғырлады.

ŞIKIR ŞIKIR *zf.* Сыңғыр-сыңғыр, сыңғырлап, сылдырлап.

ŞIKLAŞMAK (*nsz*) Сәндену, әдемілену, әсемдену.

ŞIKLIK, -ği *is.* Әдемілік, сәнділік.

ŞILDİR ŞILDİR *zf.* Жалт-жұлт еткен, жанып тұрған, жайнаған (көз).

ŞILIK *is. ve s.* Боянып-сыланған өйел.

ŞIMARIK, -ği *is. ve s.* Ерке, бетімен жіберілген. *Şimarık bir kız.* Шолжаң қыз.

ŞIMARIKLIK, -ği *is.* Еркелік, шолжаңдық.

ŞIMARMAK (*nsz*) Бетімен кету, еркелеу, еркінсу, шолжаңдау.

ŞIMARTMAK (*-i*) Бетімен жіберу, еркелету.

ŞINGIRDAMAK (*nsz*) Сыңғырлау, сылдырлау.

ŞINGİR ŞINGİR *zf.* Сыңғыр-сыңғыр, сыңғырлап, сылдырлап.

ŞINGIRTI *is.* Шыдырлау, сылдырлау.

ŞIP *is.* Тырс-тырс (судың тамшылауы). *şip diye* 1) кенеттен, аяқ астынан күтпеген жерден. 2) бірден, тез, бір мезетте.

ŞIPIDIK, -ği *is. ve s.* Үй шәркей, өкшесіз жеңіл аяқкиім.

ŞIPIN İŞİ *is. hlk.* Тез, бір сәтте, дереу.

ŞIPIRDAMAK (*nsz*) Дамылсыз тамшылау.

ŞIPİR ŞIPİR *zf.* Шып-шып етіп, шыпылдап. *Alnundan şipir şipir ter damlıyordu.* Маңдайынан шып-шып етіп тер тамшылап тұрған еді.

ŞIPIRTI *is.* Шалпыл, шалп еткен дыбыс.

ŞIPPADAK *zf.* Кенет, күтпеген жерден. *Şippadak çıkageldi.* Күтпеген жерден шыға келді.

ŞIP SEVDİ *is.* Сүйгіш, ғашық болғыш, бір көргеннен сүйіп қалатын; құмартқыш адам. *O şip sevdiğini biridir, herkese âşık olur.* Ол бір көргеннен ұнатып қалатын адам, бөріне ғашық болады да жүреді.

ŞİPSİP, -bi *is.* *Şipidik.*

ŞIP ŞIP *is. bk.* *Şip.*

ŞIRA *is. Far.* Ашытылмаған жүзім

шарабы.

ŞIRAKKADAK *zf.* Кенет, аңдаусызда, күтпегенде. *Şirakkadak düşüp bayıldı.* Күтпеген жерден есінен танып құлап қалды.

ŞIRALI *s.* Шырынды. *Şıralı üzüm.* Шырынды жүзім.

ŞIRILDAMAK (*nsz*) Сылдырлап ағу, сылдырап ағу.

ŞIRIL ŞIRIL *zf.* Сылдыр қағып, сылдырап.

ŞIRILTI *is.* Сылдырлап ағу.

ŞIRINGA *is. İt.* Шприц, ине. *şiringa yapmak* укол салу, инемен дәрі жіберу.

ŞIRINGALAMAK (*-i*) 1. Укол салу, инемен дәрі жіберу. 2. *mec.* Сендіру, дегеніне көндіру, иландыру.

ŞIRLAĞAN *is. hlk.* Күнжіт майы.

ŞIRLAMAK (*nsz*) Сылдырап ағу, сылдырлап ағу.

ŞIDDET *is. Ar.* 1. Күш, қарқындылық; беріктік. *Rüzgârın şiddeti.* Желдің күші. 2. *mec.* Қаталдық, мейірімсіздік. *şiddet göstermek* қатал болу, қаталдану. *şiddete başvurmak* қатал жазалау, күш қолдану. *şiddetle* қатты, өте, тым: *Şiddetle sarsılmak.* Қатты сілкіну, шайқалу.

ŞIDDETLENDİRMEK (*-i*) Күшейту, үдету; асқындару, шиеленістіру.

ŞIDDETLENMEK (*nsz*) Күшею, үдеу; асқыну, шиеленісу.

ŞIDDETLİ *s.* 1. Күшті, қатты. *Şiddetli soğuklar.* Қатты суық, өңменіңнен өтетін суық. 2. Қатал, қатты. *Şiddetli tenkit.* Өткір сын.

ŞİFA *is. Ar.* Шипа, ем, айығу, сауығу. *şifa bulmak* айығып кету, жазылу.

ŞİFAHANE *is. Ar. Far.* Аурухана.

ŞİFAHEN *is. Ar. esk.* Ауызша, сөзбен. *Şifahen bildirmek.* Ауызша айтып беру.

ŞİFALI *s.* Шипалы, емдік қасиеті бар, денсаулыққа пайдалы.

ŞİFASIZ *s.* Шипасыз, емі жоқ. *Şifasız dert.* Емделмейтін ауру.

ŞİFLEMEK (*-i*) *hlk.* Мақтаны қауашақтан тазарту.

ŞİFON *is. Fr.* Шифон (жібектен

тоқылған жұқа мата).

ŞİFRE *is. Fr.* Шифр, код. *şifreyi çözmek* шифрды ашу, шифрды шешу.

ŞİFRELEMEK (*-i*) Шифрлау, кодпен жазу.

ŞİFRELİ *s.* Шифрлы, шифр қойылған, кодпен жазылған.

Şİİ *öz. is. ve s. Ar.* Шииттер.

ŞİİLİK, -ği *öz. is.* Шиизм.

ŞİİR *is. Ar.* Өлең; поэзия. *Şiir söylemek.*

Өленді мәнерлеп жатқа оқу.

ŞİİR KİTABI *is.* Өлендер жинағы.

ŞİİRLEŞTİRMEK (*-i*) Өлең шығару, өлеңмен жазу.

ŞİİRSEL *s.* Поэтикалық, поэзиялық.

ŞİKÂYET *is. Ar.* Шағым, арыз, шағыну, өкіну. *şikâyette bulunmak* 1) шағымдану, арыз беру. 2) наразылық білдіру, зарлану. *şikâyet etmek* шағым айту, арыздану.

ŞİKÂYETÇİ *s. ve is.* Шағымшы, арыз беруші, шағымпаз, шағым айтқыш.

ŞİKÂYETNAME *is. Ar. Far.* Шағым арыз.

ŞİKE *is. Fr. sp.* (спортта) Астыртын жасалған келісім.

ŞİLE *is. bot.* Киікшөп, киікоты.

ŞİLEP, -bi *is. Alm.* Жүк кемесі.

ŞİLT, -di *is. İng.* Эмблема, белгі.

ŞİLTE *is.* (ішіне мақта я жүн толтырылған) Тосеніш көрпеше. *Ot şilte.* Ішіне сабан толтырылған төсек.

ŞİMAL, -li *is. Ar. esk.* Солтүстік, теріскей.

ŞİMALİ *s. Ar.* Солтүстік, солтүстікке қатысты.

ŞİMDİ *zf.* Қазір; енді; жаңа ғана, қазір ғана. *Annen şimdi gelir, ağlama.* Шешен қазір келеді, жылама. *Otobüs şimdi geçti.* Автобус жаңа ғана өтіп кетті.

ŞİMDİCİK *zf. hlk.* Қазір ғана, жаңа ғана, дәл қазір.

ŞİMDİDEN *zf.* Қазірден бастап, бұдан былай, осы уақыттан бастап. *Şimdiden sonra bol bol görüşürüz.* Бұдан былай сізбен жиі-жиі кездесіп тұратын боламыз.

ŞİMDİKİ *s.* Қазіргі, осы күнгі. *Şimdiki gençler.* Қазіргі жастар.

ŞİMDİLİK *zf.* Өзірше, өзірге, қазірше. *Şimdilik bu kadar yeter.* Өзірше осы да жетеді. *Sen şimdilik büyük babanın*

yanında kal. Сен әзірше атаңның жанында бол.

ŞİMENDİFER *is. Fr.* 1. Теміржол. 2. Теміржол вагондары, пойыз.

ŞİMŞEK, -ği *is.* Найзағай. *şimşek çakmak* найзағай жарқылдау.

ŞİMŞEKLENMEK (*nsz*) Жарк ету (найзағай).

ŞİMŞEK TAŞI *is.* Метеорит.

ŞİMŞİR *is. Far. bot.* Самшит — мәңгі жасыл болып тұратын қатты ағаш.

ŞİNANAY *ünl. hlk.* 1. Қуанғанды, сүйсінгенді, ұнатқанды білдіретін одағай сөз. 2. *s.* Түрлі-түсті (мата). 3. *is. hlk.* Шырақ, түнгі шам. 4. *argo* Бітті, қалған жоқ, басқа жоқ мағыналарында жұмсалады. *Onda para şinanay.* Оның соқыр тиыны да жоқ.

ŞİPŞAK *zf. tkz.* Дереу, бірден, лезде, тез.

ŞİPŞİRİN *s.* Тәп-тәтті, өте сүйкімді, ұнамды.

ŞİRİN *s.* Сүйкімді, тартымды, ұнамды.

ŞİRİNLİK, -ği *is.* Сүйкімділік, тартымдылық, ұнамдылық.

ŞİRK *is. Ar. esk.* Көп құдайға табынушылық, политеизм. *şirk koşmak* көп құдайға табыну.

ŞİRKET *is. Ar.* Серіктестік, компания, фирма.

ŞİRPENÇE *is. Far. tp* Шикан.

ŞİRRET *s.* Сыйымсыз, ешкіммен сыйыспайтын, шатақ мінезді.

ŞİRRETLİK, -ği *is.* Сыйымсыздық, сыйыспаушылық *şirretlik etmek* әдепсіз қылық көрсету.

ŞİŞ (I) *is.* Ысік; ісу, қабару, қампаю. 2. *s.* Ісінген, ісіп кеткен; қабырған, іскен.

ŞİŞ (II) *is.* 1. Ыстік, отқа ет қақтайтын істік. *Kebap şişi.* Кәуап істігі. 2. Тоқыма бізі, сым. *Örgü şişi.* Тоқу бізі.

ŞİŞE (I) *is.* 1. *Far.* Шиша, бөтелке, флакон. *Şişenin ağzı.* Бөтелкенің аузы. *Şişe sütü.* Бөтелкедегі сүт. *Bir şişe parfüm.* Бір шиша өтір. 2. *tp* Банка, онқа. *şişe çekmek* онқа қою.

ŞİŞE (II) *is. hlk.* Жұқа тақтайша, планка, рейка.

ŞİŞECİ *is.* Бөтелке сататын адам.

ŞİŞEK, -ği *is. hlk.* 1. Тұсақ, бір жас пен екі жас арасындағы ұрғашы қой. 2. Буаз саулық.

ŞİŞELEMЕК (-i) Бөтелкеге толтыру.

ŞİŞELENMEK (*nsz*) Толу (бөтелкеге).

ŞİŞİNMEK (*nsz*) *hlk.* 1. Кердендеу, менменсіну. 2. *hlk.* Бүртию, бүртигип қалу, өкпелеу.

ŞİŞİRMEK (-i) 1. Үрлеп толтыру, үрлеу. *Lâstiği şişirmek.* Доңғалаққа

(шинаға) ауа толтыру. 2. *mes.* (әңгімені, сөзді т.б.). Көпіртіп

жіберу, асырып айту, көптіру. 3. *mes.* Қалай болса солай істей салу,

асығыс істеу.

ŞİŞ KEBAP, -bı *is.* Кәуап, шашлык.

ŞİŞKİN *s.* Ісінген, ісіп тұрған; қабарған, қампиған.

ŞİŞKİNLİK, -ği *is.* 1. Ысік; қабару, қампаю. 2. Инфляция.

ŞİŞKO *s. alay* Мес қарын, жуан қарын; семіз, толық, жуан.

ŞİŞ KÖFTE *is.* Ыстікте қақтап пісірілген тартылған ет.

ŞİŞLEMЕК (-i) 1. Ыстікке түйреу, істікке шаншу. 2. *argo* (пышақ т.б.) Тығып алу, сұғып алу.

ŞİŞMAN *is. ve s.* Семіз, денесі толық май басқан, жуан, мес.

ŞİŞMANCA *s.* Семіздеу, толықтау, местей.

ŞİŞMANLAMAK (*nsz*) Семіру, толу.

ŞİŞMANLIK, -ği Семіздік, толықтық, етженділік.

ŞİŞMEK (*nsz*) 1. Ісу, томпаю, қабынып кету. *Eli şişti.* Оның қолы ісініп

кетті. 2. Ісініп көтерілу, ісіп-кебу, ісініп кету. *Tahta, su emerek şişer.*

Тақтай суды сіңіріп алып ісініп кетеді. 3. Күпті болу, артық жеу. 4.

hlk. Маңғазсыну, кекірею. 5. *sp.* Шаршап шалдығу, күші саркылу

(спортта). 6. *argo* Қысылып-қымтырылу, қызарып-бозару.

ŞİVE *is.* 1. Айтылым, айту не сөйлеу ерекшелігі; акцент. *Şivesi bozuk.* Ол

сөздерді дұрыс айта алмайды. *Istanbul şivesi.* Стамбулдықтарға тән

сөйлеу ерекшелігі. 2. Жаргон.

ŞİZOFREN *is. Fr. tp* Шизофреник.

ŞIZOFRENİ *is. Fr. tip* Шизофрения.

ŞOFBEN *is. Fr.* Су колонкасы (ваннадағы).

ŞOFÖR *is. Fr.* Шопыр, жүргізуші.

ŞOFÖR MUAVİNİ *is.* Жүргізушінің көмекшісі.

ŞOK *is. İng.* Естен тану, сандырақ.

ŞOKE *is. Fr.* Естен тану. *şoke etmek* есінен тандыру, жағымсыз әрекетімен таңғалдыру. *şoke olmak* естен танып қала жаздау, таңғалып жағасын ұстау.

ŞOM AĞIZLI *s.* Қаскүнем, қастық ойлайтын.

ŞOPAR *is. hlk.* 1. Сығанның баласы. 2. *mec.* Ерке, шолжан.

ŞORT *is. İng.* Шорты, шолақ шалбар.

ŞOSE *is. Fr.* Тас жол.

ŞOSET *is. Fr.* Қысқа шұлық.

ŞOV *is. İng.* Көрсетілім, ойын-сауық, шоу. *şov yapmak* ойын-сауық көрсету.

ŞOVEN *is. ve s. Fr.* Шовинист.

ŞOVENİZM *is. Fr.* Шовинизм.

ŞOVRUM *is. İng.* Көрме залы.

ŞÖHRET *is. Ar.* Данқ, атақ. *şöhret bulmak (veya kazanmak)* атақты болу, атағы жайылу. *şöhret kapısı açılmak* данқы шығу, атағы шығу.

ŞÖHRETLİ *s.* Атақты, атағы елге жайылған, данқты, танымал.

ŞÖHRET SAHİBİ *is.* Атақты, данқты.

ŞÖLEN *is. Moğ.* 1. Банкет, қонақасы. 2. *mec.* Шығармашылық кеш. 3. Ойын-сауық, ойын-думан.

ŞÖMİNE *is. Fr.* Камин – тік мұржалы, алды ашық пеш.

ŞÖVALYE *is. Fr. tar.* Рыцарь, сері; кавалер.

ŞÖYLE *s. ve zf.* 1. Осындай, мұндай, сондай. *Aralarında şöyle bir konuşma geçti.* Олардың арасында мынадай өңгіме болды. 2. *zf.* Солай, осылай. *Kendisi lisedeki ilk zamanlarını şöyle anlattı.* Өзі лицейдегі алғашқы күндерін солай айтты.

ŞÖYLE BİR *zf.* 1. Қалай болса солай, ат үсті, немқұрайды. *Bardağı şöyle bir yukadı.* Стаканды қалай болса солай

жуа салды. 2. Аздап, сәл, біраз. *Şöyle bir dolaşalım.* Біраз серуендеп қайтайық.

ŞÖYLE BÖYLE *zf.* 1. Орташа, жаман да емес, жақсы да емес, онша емес. *Almancayı şöyle böyle bilir.* Неміс тілін орташа біледі. 2. Жуық, шамалы, шамасы. *Şöyle böyle üç yıl oldu.* Шамамен үш жыл өтті. 3. *s.* Жай қатардағы. *Şöyle böyle bir adam.* Жай қатардағы адам.

ŞU *zm.* Сол, оқпа.

ŞUBAT *is.* Ақпан (ай).

ŞU BU *zm.* Әркім, кім көрінген. *Şu bu karışırsa iş yürümez.* Кім көрінген араласатын болса, жұмыс алға жүрмейді.

ŞUBE *is.* Бөлім, бөлімше, секция, филиал. *Şube amiri (müdürü).* Бөлім бастығы.

ŞULE *is. esk.* Жалын от.

ŞUNCA *s.* Сонша, соншама, соншалық.

ŞURA *zm.* Сол жер. *Şurada.* Ана жерде. *şurada burada* барлық жерде, ана жерде, мына жерде.

ŞÜRA *is. Ar.* Кеңес (ұйымның).

ŞURACIK, -ğı *zm.* Өте жақын, таяқ тастам жер.

ŞURACIKTA *zf.* Ана жерде, тиіп тұр, таяқ тастам жерде.

ŞURADA *zf.* Ана жерде, ана бір жерде.

ŞURALI BURALI *s.* Әр жерден келген.

ŞURASI *zm.* Сол жер, ана жер. *Şurası iyi değil, buraya geçin.* Ол жер жақсы емес, мына жаққа өтініз. *Şurasını beğendiniz mi?* Сол жер сізге ұнады ма?

ŞURUP, -bu *is. Ar.* 1. Жеміс шырыны. 2. Сұйық дәрі, микстура. *Öksürük şurubu.* Жөтелдің сұйық дәрісі.

ŞUT *is. İng.* Сокқы (футболда). *şut çekmek* қақпаға дөдеп соғу.

ŞUTLAMAК *mec.* Қуып шығу, қуып жіберу.

ŞUUR *is. Ar.* Сана, түсінік. *şuuruna varmak* ұғыну, жете түсіну.

ŞUURALTI *is.* Андамау, парқына бармай.

ŞUURLU *s.* Саналы, зерделі, түсінігі

мол.

ŞUURLULUK, **-ğū is.** Саналылық, зерделілік.

ŞUURSUZ s. 1. Санасыз, ессіз. *Şuursuz bir hâlde.* Ессіз қалыпта. 2. Санасыз, зердесіз.

ŞUURSUZLUK, **-ğū is.** 1. Санасыздық, ессіздік. 2. Санасыздық, зердесіздік.

ŞÜKRAN is. Ar. esk. Ризашылық, риза болушылық, жақсылықты білушілік, алғыс айту.

ŞÜKRETMEK (-e) Ar. T. 1. Шүкірлік ету, тәубашылық ету, құдайға ризашылық білдіру. 2. Алғыс айту, ризашылық білдіру.

ŞÜKREYLEMEK bk. Şükretmek.

ŞÜKÜR, -krü is. Ar. 1. Шүкір, құдайға тоба, тәубе. 2. Шүкіршілік, ризашылық, шүкірана. *Çok şükür bu günleri de gördük.* Құдайға мың да бір шүкір, бұл күнге де жеттік. *şükür etmek* шүкір ету, шүкіршілік ету.

ŞÜPHE is. Ar. Күмән, шүбә, сезік, күдік. *şüphe etmek* күдіктену, күмәндану.

ŞÜPHECİ s. Скептик, еш нәрсеге сенбеуші, күдікпен қарайтын.

ŞÜPHECİLİK, -ği is. Fel. Скептицизм, күдікпен қараушылық.

ŞÜPHELENDİRMEK (-i) Күмәндандыру, күдіктендіру, сезіктендіру.

ŞÜPHELENMEK (-den) Күмәндану, күдіктену, секем алу. *Kimden şüpheleniyorsunuz?* Кімнен күдіктенесіз?

ŞÜPHELİ s. Күдікті, күмәнды, шүбә туғызатын.

ŞÜPHE SİZ s. 1. Күдіксіз, шүбә тудырмайтын. 2. *zf.* Күдіксіз, шүбәсіз, күмәнсіз.

ŞVESTER is. Alm. 1. Медбике. 2. Әпке, сінлі, қарындас.

T, t – Түрік әліпбиінің жиырма төртінші әрпі.

TA *zf.* Дейін, шейін, соған дейін. *Ta akşama kadar.* Кеш болғанға дейін. *Ta sabaha kadar bekledim.* Таң атқанға дейін күттім. *ta kendisi* дәл өзі.

TAACÜP, -bü *is. Ar. esk.* Таңғалу, таңдану, қайран қалу. *taacüp etmek* қайран қалу.

ТААННҮТ, -dü *is. Ar.* Міндеттеме, міндет. *taahhüt etmek* міндет алу, міндеттену. *taahhüdünü yerine getirmek* міндетін орындау.

ТААННҮТЛҮ, -dü *s.* Тапсырыс бойынша істелген, міндетті.

ТААННҮТNAME *is. Ar. Far.* Міндеттеме, жазбаша түрде берілген уәде.

TAARRUZ *is. Ar.* Шабуыл, атака, шабуыл жасау. *taarruz etmek* шабуыл жасау. *taarruza geçmek* шабуылға көшу, шабуылға шығу. *karşı taarruz* қарсы шабуылға шығу, қарсы шабуыл.

TAASSUP, -bu *is. Ar.* Фанатизм.

TABABET *is. Ar.* 1. Медицина. 2. Емдеу, дәрігерлік практика.

ТАБАК, -ğı (I) *is. Ar.* 1. Табак, тарелка. *Çorba tabağı.* Шұңғыл табак. 2. Порция, мөлшер. *tabak gibi* теп-тегіс, жатық (жол, жер).

ТАБАК (II) *is. Ar.* Тері илеуші.

ТАБАКА (I) *is. Ar.* 1. Қабат, қатпар. *Kömür tabakası.* Көмір қабаты. 2. Қоғамдық, әлеуметтік топ. *Değişik nüfus tabakaları.* Түрлі әлеуметтік топтар.

ТАБАКА(II) *is. Ar.* Темекісауыт, портсигар.

ТАБАКХАНЕ *is. Ar. Far.* Былғары өнеркәсібі.

ТАБАКЛАМАК (-i) Тері илеу, тері өңдеу.

TABAN *is.* 1. Табан (аяқтың). 2. Табан (аяккімнің). 3. Еден. *Toprak taban.* Топырақ еден. 4. Табан, іргетас,

фундамент. 5. Табан, тұғыр. 6. *mat.* Табан. *Üçgenin tabanı.* Үшбұрыштың табаны. 7. *coğr.* Өзеннің ең терең жері. 8. Базис, негіз.

TABANCA *is. T. Far.* 1. Тапанша, пистолет, револьвер. 2. Бүріккіш аспап, бояу шашатын сепкіш.

TABANCA BOYASI *is.* Бүріккішпен жағылатын бояу.

TABAN FİYATI *is.* Тауардың ресми түрде белгіленген ең төмен сатылу бағасы.

TABANIYARIK *s. argo* Қорқак, үрейшіл, жасқаншақ.

TABANLI *s.* 1. Табанды, табаны бар. 2. Тіреуіші, ірге тасы бар. 3. Еденді, едені бар.

TABANLIK, -ğı *s.* 1. Шпал, рельс астына төселетін ағаш, бетон. 2. Ұлтарак.

TABANSIZ *is.* 1. Табаны жоқ (аяккіім). 2. Ірге тассыз, ірге тасы жоқ, негізсіз. 3. Еденсіз, едені жоқ. 4. Қорқак, сужүрек; жасқаншақ.

TABANVAY: *tabanvayla gitmek is.* жаяу жүріп бару.

TABELÂ *is. İt.* 1. Тақтайша, мандайша, жазу жазылған тақтайша. 2. (аурухана, интернат т.б. асханаларында тамақтың түрі көрсетілген). Ас мәзірі, меню.

TABELÂCI *is.* 1. Мандайша жазуларды жазатын адам.

ТАБЕТМЕК (-i) *Ar. T.* Басу, басып шығару.

TÂBÎ, -i (I) *s. Ar. T.* 1. Тәуелді, кіріптар, бағынышты. 2. Бауыр басқан, үйреніп кеткен. *tâbi olmak* бағынышты болу, бағыну. *tâbi kılmak* бағындыру, тәуелді ету.

TABIÂT *is. Ar.* 1. Табиғат. *Tabiatı koruma.* Табиғатты қорғау. 2. Табиғи болмыс, ерекшелік. *Arazinin tabiatı.* Жердің ерекшелігі. 3. Мінез, болмыс. *Tabiyatını değıştirmek.* Өзінің мінезін

өзгерту. 4. Жақсы талғам.

TABIAT BİLGİSİ *is.* Табиғаттану, жаратылыстану.

TABIAT BİLİMLERİ *ç. is.* Жаратылыс ғылымдары.

TABIATIYLA *zf.1.* Табиғи түрде, өзінен-өзі белгілі, әлбетте, әрине. 2. Өздігінен, өзінен-өзі.

TABIYATLI *s.* Мінезді, мінезі бар. *Fena tabiyatlı.* Жаман мінезді.

TABIYATSIZ *s.* 1. Талғамсыз, парықсыз. 2. Сыйымсыз, сыйыспайтын, мінезі шатақ.

TABIYATSIZLIK, -ği *s.1.* Талғамсыздық, парықсыздық. 2. Сыйымсыздық, сыйыспаушылық, мінезі нашарлық.

TABIİ *s. Ar.* 1. Табиғи, жаратылыс. *Tabii servetler.* Табиғи байлықтар. 2. Әдеттегі, дағдылы. 3. Табиғи, кәдімгі, шын. 4. Таза, қоспасыз. *Tabii meyve sular.* Таза жеміс шырындары. 5. *zf.* Әрине, әлбетте

TABIİ AFETLER *ç. is.* Табиғи апаттар.

TÂBVİİYET, -ti *is. Ar. esk.1.* Тәуелділік, бағыныштылық. 2. Азаматтық, бір елдің азаматы болу.

TÂBİİYETLİ *s.* Азаматтығы бар, бір елдің азаматтығын алған.

TÂBİİYETSİZ *s.* Азаматтығы жоқ, белгілі бір мемлекеттің азаматтығын алмаған.

TÂBİİYETSİZLİK, -ği *is. Ar.* Азаматтығы жоқтық, белгілі бір елдің азаматтығын алмағандық.

TABİP, -bi *is. Ar.* Дәрігер.

TABİR *is. Ar. esk.1.* Байымдау, түсіндіру. 2. *esk.* Бейнелі сөйлемше, нақысты сөз. 3. (түс) Жору, болжалдау.

TABİRNAME *is. Ar. Far.* Түс жору кітабы.

TABLA *is. Ar.* 1. Ағаш тартпа, ағаш лоток. 2. Қаңылтыр табақ, темір табақ (темір пештің, мангалдың). *Soba tablası.* Пештің қасындағы темір табақ. 3. Күлсалғыш, күлсауыт.

TABLAKÂR *is. Ar. Far. esk. 1.* Лотокшы, лотокпен сауда істеуші. 2. Тамақ таситын ұй.

TABLDOT *is. Fr.* Табльдот (қонақ үйлерде, асханаларда берілетін комплексті тағам).

TABLET *is. Fr.* Дәрі, таблетка.

TABLO *is. Fr.1.* Сурет, картина; полотно. *Sergideki tablolar.* Көрмеге қойылған суреттер. 2. Таблица, кесте. *Çarpım tablosu.* Көбейту кестесі. 3. *tec.* Көрініс, пейзаж. 4. *teamp.* Көрініс. *Oyun üç perde, beş tablo.* Қойылым үш пердеден, бес көріністен тұрады.

TABU *is. Fr.* Табу.

TABUR *is. ask.* 1. Батальон; артиллерия дивизионы. *Piyade taburu.* Атқыштар батальоны. 2. Сап, колонна. *Öğrenciler tabur oldu.* Оқушылар сапқа тұрды.

TABURCU *s.* Ауруханадан шығарылған. *taburcu etmek* ауруханадан шығару. *taburcu olmak* ауруханадан шығу.

TABURE *is. Fr.* Орындық, табуретка.

TABUT *is. Ar.* Табыт.

TACİK *öz. Far.* Тәжік.

TACİKÇE *öz.* Тәжік тілі; тәжікше.

TACİR *is. Ar. esk.* Саудагер.

TACİZ *is. Ar.* Мазаны алу, мезі қылу. *taciz etmek* мазалау, мазасын алу, ығыр қылу, сонынан қалмай мазалай беру.

TACİZLİK, -ği *is.* Мазасын алушылық, ығыр қылушылық. *tacizlik getirmek* мазасын алу, ығыр қылу.

TAÇ, -cı *is. Ar.* 1. Тәж. 2. Фата, неке кию ғұрпында келіннің басына кигізілетін сәукеле. 3. *bot.* Гүлжапырақ. *taç giymek* тәж кию, такка отыру.

TAÇ GIYME TÖRENİ *is.* Тәж кигізу жорасы.

TAÇLANMAK (*nsz*) Тәж кию, такка отыру.

TADİM *is.* Дәм, татым, дәм сезімі.

TADİMLİK, -ği *s.* 1. Бір татым, бір шөкім. 2. *tec.* Өте аз мөлшерде.

TADİLÂT *esk. is. Ar.* Өзгеріс, түр өзгерушілік, модификация. *tadilat yapmak* (*veya etmek*) өзгерту.

ТАФЛАН *is. bot.* Лаврлы ағаш.

ТАФРА *is. Ar.* Тәкаппарлық, паңдық, менменділік.

ТАФРАСИ *s.* Асқақ, менмен, менсінбейтін, шадыр.

ТАФСІЛÂТ *ç. is. Ar.* Егжей-тегжей, жай-жапсар, анық-танық. *tafsilâta girmek* егжей-тегжейлеу, жан-жақты айқындау.

ТАФСІЛÂТЛИ *s.* Егжей-тегжейлі, жан-жақты, толық.

ТАНАККУК *is. Ar.* Иске асыру, жүзеге асыру. *tahakkuk etmek* жүзеге асыру.

ТАНАККУМ *is. Ar.* Зорлық-зомбылық, қысым. *tahakküm etmek* қысым көрсету, зорлық – зомбылық жасау.

ТАНАММУЛ *is. Ar.* Шыдам, төзім, сабыр; шыдамдылық, төзімділік, сабырлылық. *tahammül etmek* шыдау, тезу.

ТАНАММУЛСÜZ *s.* Шыдамсыз, төзімсіз.

ТАНАРЕТ *is. Ar.* 1. Тахарет, тазалық. 2. Үлкен я кіші дәреттен кейін тазалану. *taharet almak* тазалану, жуынып-шайыну.

ТАНИЛ *is.* Дақыл, дәнді дақыл, астық.

ТАНИЛ YEMİ *is.* Сүрленген шөп, сүрлем.

ТАНИН HELVASI *is.* Күнжіт.

ТАНКІК *is. Ar.* Тергеу, тексеру. *tahkik etmek* тергеу.

ТАНКІКАТ *esk. is. Ar.* Тергеу, жауап алу.

ТАНКІР *is. Ar.* Қорлау, тіл тигізу, жәбірлеу. *tahkir etmek* қорлау, кемсіту, намысына тию.

ТАНЛІЛ *is. Ar.* Талдау, анализ. *tahlil etmek* талдау, талдап жіктеу.

ТАНЛІЛІ *s. Ar.* Аналитикалық, талдауға жұмсалатын. *Tahlilî kimya.* Аналитикалық химия.

ТАНЛІYE *is. Ar.* 1. Көшіру, эвакуация. *Evin tahliyesi iki gün sürdü.* Үйді көшіру екі күнге созылды. 2. (тұтқынды) Босату, азат ету. 3. Жүк

түсіру, жүктен босату. *tahliye etmek* 1) босату, азат ету. 2) жүктен босату.

ТАНМІН *is. Ar.* 1. Болжау, болжам, жорамал, шамалау. *Tahminlerinde yanılmaz.* Ол өз болжамдарында қателеспейді. *Hava tahmini.* Ауа райы болжамы. 2. Байқау, шамалау. *Göz tahmini.* Көз мөлшері, көзбен мөлшерлеу.

ТАНМІНЕН *zf. Ar.* 1. Шамалап, жуық шамамен. 2. Шамамен, мөлшермен.

ТАНМІНІ *s. Ar.* Болжалды, шамамен істелген, жақын. *Tahmini fiyat.* Шамамен алынған баға, болжалды баға.

ТАНРІБАТ *ç. is.* Қирату, талқандау, бүлдіру.

ТАНРІF *is. Ar. esk.* Бұзу, бұрмалау, өзгерту. *Tahrif ederek tercüme ettim.* Мен сөздерді бұрмалап аудардым.

ТАНРІК *is. Ar. esk.* Арандатушылық, айдап салушылық.

ТАНРІКÇІ *is.* Арандатушы, айдап салушы.

ТАНРІP, -bi *is. Ar.* Қирату, талқандау; қырып жою.

ТАНСИЛ *is. Ar.* 1. Оқу, білім. *İlk tahsil.* Бастауыш білім. *Orta tahsil.* Орта білім. *Yüksek tahsil.* Жоғары білім. 2. (ақша, салық) Жинау, алу.

ТАНСІЛÂТ *ç. is. Ar. huk.* (қарыз т.б.) Өндіріп алу, төлету; (ақша, салық) жинау, жинап алу.

ТАНСІЛДАР *is. Ar. Far.* 1. Салық жинаушы. 2. Инкассатор.

ТАНСІS *is. Ar.* Бөлу, белгілеу, алдын ала дайындап қою. *tahsis etmek* бөлу, белгілеу: *Bana üst kattaki yazlık odayı tahsis etmişlerdi.* Олар маған жоғары қабаттағы жаздық бөлмені дайындап қойған еді.

ТАНСІSAT *ç. is. Ar.* Қаржы бөлу; мемлекеттік жәрдем қаржы.

ТАНСІSLİ *s.* Бөлінген, белгіленген, арналған.

ТАНТ *is. Far.* Тақ. *tahta çıkmak* таққа отыру. *tahttan indirmek* тақтан түсіру.

ТАНТА *is. Far.* 1. Тактай, такта. *Döşeme tahtası.* Еден тактайы. *Satranç tahtası.* Шахмат тактасы. *Yazı tahtası.* Сынып тактасы. 2. *s.* Ағаштан істелген. *Tahta kaşık.* Ағаш қасық. 3. *is.* Жүйек, атыз.

ТАНТА БІТІ *is. zool. bk.* *Tahtakurusu.*

ТАНТАКУРУСУ *is. zool.* Ағаш қандаласы.

ТАНТАЛИ *s.* Тактайлы, тактай төселген, тактай салынған.

ТАНТАЛІКӨЙ *is. argo.* Мола, зират. *tahtalıköyü boylamak* о дүниеге аттану, о дүниеге сапар шегу.

ТАК (I) *is. bk.* *Tak tak.*

ТАК (II) *is. Ar.* Арка, салтанатты қақпа.

ТАКА *is.* Кішкентай желкенді кеме.

ТАКАС *is. Ar.* 1. Айырбас, тауармен есептесу – тауар алып, ақысына тауар беру негізінде жүргізілетін сауда. 2. *tic.* Клиринг – өзара талаптармен міндеттердің негізінде тауарға, бағалы қағаздарға және көрсетілген қызметке ақшасыз есеп айырысу жүйесі.

ТАКАТ,-ті *is. Ar.* Күш, қуат, дәрмен, шама. *takat getirmek* шыдау, төзу. *takat kalmamak (veya kesilmek)* дәрмені қалмау, титықтау.

ТАКАТЛІ *s.* Күшті, шыдамды, мықты.

ТАКАТСІЗ *s.* Дәрменсіз, қуатсыз, әлсіз.

ТАКАТСІЗЛІК, -гі *is.* Дәрменсіздік, әлсіздік, қуатсыздық.

ТАКДІМ *is. Ar. esk.* 1. Ұсыну, тарту, сыйлау. 2. Таныстыру, таныту. 3. Алға жылжыту (уақытын). *takdim etmek* 1) ұсыну, тарту ету. 2) таныстыру, таныстырып қою. 3. мерзімін алға жылжыту.

ТАКДІМСІ *is.* 1. Жүргізуші (концертті т.б.). 2. Таныстырушы (біреуді біреумен).

ТАКДІР *is. Ar.* 1. Құптау, мақұлдау. 2. Бағалау, баға беру. 3. Тағдыр, жазмыш. *takdir etmek (veya eylemek)* 1) мақұлдау, құптау. 2) бағалау, баға беру.

ТАКДІРНАМЕ *is. Ar. Far.* Мақтрау

қағаз.

ТАКДІС *is. Ar.* Қадірлеу, құрметтеу, бас ию, тәжім ету. *takdis etmek* киелі санау, тәжім ету, қадір түту.

ТАКЕОМЕТРЕ *is. Fr.* Тахометр.

ТАКИ *is.* 1. Сыйлық – үйлену тойында ұсынылған қызға берілетін жүзік, сырға, алқа, білезік сияқты әшекейлердің жиынтығы. 3. *gr.* Септік жалғауы.

ТАКИЛГАН *s.* Мазактағыш, біреуді мазак еткіш, келемеждегіш.

ТАКИЛГАНЛІК, -гі *is.* Мазалау, мазасын алушылық, жармасушылық.

ТАКИЛІ *s.* Тағылып тұрған, тағылған, ілініп қойылған, ілінген; қадалған, шегеленген.

ТАКИЛМАК 1. Тағылу, іліну. *Geline takılan iğne annesinin armağanıydı.* Келінге тағылған сәнді түйреуіш анасының сыйлығы болатын. 2. Шатысу, кірісу, араласу. *Biz de biçimsiz işe takıldık.* Біз де келеңсіз іске киеліктік. 3. Тұрып қалу, тұтылып қалу. *“A” harfi takılıyor* «А» әрпі жазылмай тұтылып қалды (жазу машинкасында) *Sözler kafama takılmıştı.* Оның айтқан сөздері ойымнан шықпай қойды. 4. Ілінісу, сөзбен қақтығысу, әзілмен қағыту, әжуалау.

ТАКИМ *is.* 1. Ұжым, топ, компания. 2. Жинақ, топтама, комплект. *Çay takımı.* Шай сервизи, шыны-аяқ жиынтығы. *Marangoz takımı.* Ағаш шеберінің аспаптар жиынтығы. 3. *ask.* Взвод. 4. Команда. *Futbol takımı.* Футбол командасы. *Millî takımı.* Ұлттық құрама команда. 5. Мүштік, папирос тартатын түтік. 6. *biy.* Түр. 7. Ұқсас, тәрізді, сияқты. *Bu takım düşünceler.* Бұл тәріздес ойлар.

ТАКИМАДА *is. coğr.* Архипелаг – біріне-бірі жақын, жалғас аралдар тобы.

ТАКИМ ОYУНУ *is. sp.* Командалық ойын.

ТАКИМ ТАКИМ *zf.* Топ-топ, топ-топ

болып, шоғырланып.

TAKIMYILDIZ *is. astr.* Шокжұлдыз.

TAKINMAK 1. Үстіне тағып алу. 2. Бола қалу, өзгеріп шыға келу. *Ciddiliğini takınmak.* Байсалды бола қалу.

TAKINTI *is.* 1. Шырғалаң ой, мәселе, мазалаған сұрақ. 2. Қайта тапсырылатын дәріс. 3. Кішігірім қарыз. 4. *argo* Байланыс, қарым-қатынас. 5. Әйел әшекейлері (сырға, жүзік т.б.).

TAKIRDAMAK (*nsz*) Тарсылдау, сартылдау, күрсілдеу, даңғырлау.

TAKIR TAKIR *zf.* 1. Тарсылдап, тасыртұсыр етіп, дүрсілдеп. 2. Қатал түрде, дөрекі түрде. 3. *s.* Қатып қалған, кепкен. *Takır takır ekmek.* Қатып қалған нан.

TAKIRTI *is.* Тарсыл, дүрсіл, гүрсіл.

TAKIŞMAK (*-i, -le*) 1. Сөзбен қағыту, әзілдесу. 2. Жұлқыласу, ілінісу, бір-бірінің жағасына жармасу.

TAKİBAT *ç. is. Ar.* Ізіне түсу, кудалау, қуалау.

TAKİBEN *zf.* 1. Артынан, соңынан. 2. Ізінше, ізін суытпай.

TAKİP, -bi *is.* 1. Артынан жүру, соңынан жүру, ізінен жүру. 2. Ізіне түсу, кудалау *Gizlice takip.* Анду, ізіне түсу.

TAKİPÇİ *is.* Кудалаушы, соңына түсуші.

TAKİPSİZ *is.* Бақылауға алынбаған, іздеу салынбаған. 2. *zf.* Қадағаланбай, бақылау жүргізілмей. *Takipsiz hiçbir iş yürütüyor.* Қадағаланбай ешқандай жұмыс жүрмейді.

TAKKADAK *zf.* Лезде, кірпік қаққанша, көзді ашып-жұмғанша.

TAKKE *is. Ar.* Тақия.

TAKKELİ *s.* Тақиялы.

TAKLA *is.* Тоңқалаң асу, аунап түсу, домалау. 2. (машина т.б.) Аударылып түсу, төңкеріліп кету.

TAKLACI *is.* Акробат.

TAKLİDİ *s. Ar.* Еліктеген, еліктеу.

TAKLİT, -di *is. Ar.* 1. Еліктеу, еліктеу

ісі, еліктеушілік. 2. Біреуді еліктеп келемеждеу, біреудің қылығын келемеждеп салу. 3. *s.* Қолдан жасалған, жасанды, бояма. *Taklit para.* Қолдан жасалған ақша. *taklit etmek* 1) еліктеу 2) сыртынан жасау, сұрамай істеу : *İmzasını taklit etmek* Қолын айтпай қойып жіберу.

TAKLİTÇİ *is.* Еліктеуші, ұқсатқыш.

TAKLİTÇİLİK, -ği *is.* Еліктеушілік, ұқсатқыштық.

TAKMA AD *s.* Бүркеншік ат, лақап ат, жалған ат, жасырын ат.

TAKMA AYAK, -ği *is.* Жасанды аяқ, протез аяқ.

TAKMA DİŞ *is.* Жасанды тіс.

TAKMA İSİM, -smi *is. bk. Takma ad.*

TAKMAK, -ar (*-i, -e*) 1. Тағу, тағып алу, ілу, іліп қою. *Kapıyı takmak.* Есікке іліп қою. *Kılıç takmak.* Қылыш тағып алу. *Şapkaıya yeni kordela takmak.* Қалпаққа жаңа лента қадап қою. 2. (әшекей) Салу, кигізу, сыйлау. *Geline pırlanta yüzük takmışlar.* Келінге гауһар жүзік салыпты. 3. Ат қою, ат беру. *Ona bu adı kim takmıştır?* Оған бұл атты кім қойған? 4. (болымсыз түрде) Мән бермеу, маңызды деп есептемеу. *O hiç kimseyi takmaz.* Ол ешкіммен санаспайды, ол ешкімді сыйламайды. 5. Борышты болу, қарыздар болу, төлемеу. *Ziya yine bin lira takti.* Зия бұл жолы да мың лира бермей кетті. 6. Салу, қою, қондыру. *Camı çerçeveye takmak.* Шыныны рамкаға қондыру. 7. (көзілдірік т.б.) Тағу. *Gözlük takmak.* Жүзік тағу. 8. (*-den, -de*) (емтиханда) Құлау, өте алмау. 9. *Arka, art, peş* сөздерімен бірге «өзімен бірге алып кету, ертіп кету» сияқты мағыналарда жұмсалады. *Peşine on kişi takarak geldi.* Ол өзімен бірге он кісі ертіп келді.

TAKMA KİPRİK, -ği *is.* Жапсырма кірпік.

TAKMA KOL *is.* Протез қол.

TAKMAMAZLIK, -ği *is.* Елемеушілік,

тыңдамау, елен қылмау.

ТАКМА САÇ *is.* Жасанды шаш, парик.

ТАКМАЗЛИК,-ғи *is. bk.* *Takmazlık.*

ТАКОЗ *is. Yun.* 1. Ағаштан жасалған сына. 2. Тежеуіш қалып. 3. Кесінді ағаш, кеспелтек, дөңбек ағаш.

ТАКРІБЕН *zf. Ar.* Шамамен, шамалап.

ТАКСА *is. Lât.* Такса, кесімді баға.

ТАКСАЛИ *s.* Қосымша төлемелі, үстіне ақша төлеп алатын. *Taksalı mektup.* Ақша төлеп алатын хат.

ТАКСІ *is. Fr.* Такси.

ТАКСІСІ *is.* Таксиші.

ТАКСІМ *is. Ar.* Бөлу, бөліну, тарату, бөліп беру. *taksim etmek* бөлу, бөліп беру.

ТАКСІМЕТРЕ *is. Yun.* Таксометр.

ТАКСІРЛІ СУÇ *is. Yun.* Абайсыз жасалған қылмыс.

ТАКСІТ *is. Ar.* Бөліп-бөліп төлеу, бөліп-бөліп өтеу. *Taksitle satış.* Несиеге сату, несиеге беру.

ТАКСІТ ТАКСІТ *zf.* Бөліп-бөліп, бөлшектеп.

ТАКТ *is. Lât.* Әдептілік сезімі, өнегелілік.

ТАК ТАК *s. zf.* Ток-ток, тоқ-тоқ етіп, тоқылдатып.

ТАКТІК,-ғи *is. Fr.* Тактика, әдіс, тәсіл.

ТАКТІКÇІ -ғи *is.* Тактикашы, тактика маманы.

ТАКТ САҢІБІ *is. Ar.* Әдепті, өнегелі.

ТАКВІМ *is. Ar.* Күнтізбе, календарь. *Takvim yılı.* Күнтізбелік жыл. *Julian takvimi.* Юлиан күнтізбесі. 2. Жыл санау, жыл есебі. *Hicrî takvim.* Мқсылман жыл санауы.

ТАКВІЙЕ *is. Ar.* 1. Нығайту, бекіту, күшейту, 2. Қолдау, сүйемелдеу. *takviye etmek.* 1) бекіту, нығайту. 2) қолдау, қолдау көрсету.

ТАЛÂК *is. Ar. esk.* Талақ, некені бұзу, әйелін тастау.

ТАЛАН *is. Far.* Талан-тараж, тонаушылық, талаушылық. *talan etmek* талау, тонау.

ТАЛАНЦИ *is.* Тонаушы, талаушы.

ТАЛАНЛАМАК (-i) Тонау, талау.

ТАЛАŞ *is.* Жоңқа, жанқа.

ТАЛЕБЕ *ç. is. Ar. esk.* Оқушы, дәріс алушы.

ТАЛЕП,-би *is. Ar.* 1. Талап, сұраныс. 2. Қалау, тілек. *Arz ve talep.* Ұсыныс пен сұраныс. *talep etmek* 1) талап ету. 2) өтіну, сұрау.

ТАЛІН *is. Ar. esk.* Тағдыр, жазмыш; бақыт; кез, сәт, жолы болу. *talihî yaver gitmek* жолы болу, ісі алға басы. *talihin kucағına atılmak* тағдырға мойынсұну, тағдырдың дегеніне көну.

ТАЛІН КУŞУ *is. mec.* 1. Бақ құсы. 2. Бақытты сәт.

ТАЛІНЛІ *s.* Бақытты, бағы жанған, ісі оңға басқан, жолы болғыш.

ТАЛІНСІЗ *s.* Бақытсыз, бағы жанбаған, жолыболмайтын, ісі оңға баспаған.

ТАЛІНСІЗЛІК,-ғи *is.* Бақытсыздық, жолы болмаушылық, бағы ашылмағандық.

ТАЛІКА *is. Rus. esk.* Төрт доңғалақты арба.

ТАЛІМАТ *is. Ar.* 1. Нұсқау, ереже. *talimat vermek* нұсқау беру.

ТАЛІМАТNAME *is. Ar. Far. esk.* Жазбаша нұсқау.

ТАЛІМГÂН *is. Ar. Far. ask.* Полигон, әскери жаттығулар жүргізілетін орын.

ТАЛІМNAME *is. Ar. Far. ask.* Нұсқау, ереже, устав.

ТАЛІП,-би *s. Ar.* 1. Тілек білдірген, талап еткен. 2. *is.* Талапкер, үміткер. *Talip çıkmak (veya talibi çıkmak)* 1) қызға тұрмысқа шығуға сөз айтылу, үйленуге ұсыныс жасау. 2) үміткер болу, талаптану: *Bu satılık eve çok talip çıktı.* Бұл сатылатын үйге үміткер өте көп.

ТАЛК *is. Ar.* Тальк – силикаттар сыныбының минералы.

ТАЛКŞOV *is. İng.* Ток-шоу, әңгімә-дүкен бағдарламасы.

TALLAHİ *is.* Құдай ақы! Шын сөзім! Құдай ұрсын!

TAM *is. Ar.* 1. Толық; бүтін. *Tam zafer.*

- Толық жеңіс. *Bildirinin tam metni.* Мәлімдеменің толық мәтіні. *Bu iş tam iki yıl sürdü.* Бұл жұмыс тура екі жылға созылды. 2. *tec.* Нағыз, шын, *Tam ev kadını.* Нағыз үйіне жанашыр әйел, пысық әйел. 3. *zf.* Толығымен, тұтасымен, толықтай. 4. *zf.* Дәл, тура, толық. *Tam bir ay geçti.* Тура бір ай өтті. *Tam saat beşte.* Тура сағат бесте. *Tam o sırada.* Тура сол уақытта, дәл сол кезде. *Tam vaktinde.* Дәл уақытында. 5. *is. argo.* Доллар. *Tam adamını bulmak (veya tam adamına düşmek).* Тура лайықты, сай адамды табу, іздеген адамын дәл табу. *tam gelmek* дәл келу, тура келу, жарау.
- TAMAH** *is. Ar.* Қомағайлық, ашкөздік, ашқарақтық. *tamah etmek* 1) қомағайлану, ашқарақтану. 2) ынтамен қалау, ынтамен тілеу.
- TAMANĶÂR** *s. Ar. Far.* Қомағай, тойымсыз.
- TAMAM** *is. s.* 1. Толық, бүтін, барлық, бөрі. *Liste tamam değildir.* Тізім толық емес. *Paranın tamamını verdim.* Ақшаның барлығын бердім. 2. *zf.* Түгел, тегіс. *Bu kitap tamam değildir.* Бұл кітап түгел емес. 3. Даяр, дайын; біткен. *Plân tamamı.* Жоспар дайын еді. *Vakit tamam oldu.* Уақыт бітті. 4. Дұрыс, қатесіз, тура. *Kayıtlar tamam.* Тізімдегілер қатесіз. 5. *zf. tkz.* Иә, мақұл, жарайды.
- TAMAMEN** *zf. Ar.* Толығымен, түгелдей, бүтіндей. *Borcumu tamamen ödedim.* Қарызымды толықтай төледім.
- TAMAMI TAMAMINA** *zf.* Бүтіндей, түгел дерлік, толығымен.
- TAMAMIYLA** *zf.* Толығымен, толықтай, тұтастай.
- TAMAMLAMAK (-i)** 1. Толықтыру, бүтіндеу. 2. Бітіру, аяқтау, тамамдау.
- TAMAMLAYICI** *s.* Толықтыратын, қосымша, үстеме. *Tamamlayıcı bilgiler.* Қосымша мәліметтер.
- TAM BAKİM** *is. tr* Толық тексеру, бастан-аяқ тексеру (ауруды).
- TAMBURA** *is. Ar.* Тамбур (музыка аспабы).
- TAMER** *is.* Қарулы әскер.
- TAM GAZ** *is. zf.* Бар екпінмен, қарқынмен, шапшаң.
- TAM GÜN** *is.* Толық жұмыс күні.
- TAMİM** *is. Ar.* Циркуляр, бұйрық-жарлық.
- TAMİR** *is. Ar.* 1. Жөндеу, жөндеп қалпына келтіру. 2. *tec.* (қателікті, кемшілікті) Түзету, дұрыстау, түзеу. *tamir etmek* 1) жөндеу. 2) түзету; түзеу; қалпына келтіру.
- TAMİRAT** *ç. is. Ar.* Жөндеу жұмыстары; қалпына келтіру жұмыстары.
- TAMİRCİ** *is.* Жөндеуші.
- TAMİRHANE** *ç. is. Ar. Far.* Жөндеу шеберханасы.
- TAMLAMA** *is. gr.* Тіркес, сөз тіркесі.
- TAM MESAİ** *is. bk.* *Tam gün.*
- TAM OTOMATİK,-ği** *is.* Толық автоматтандырылған.
- TAMPON** *is. Fr.* 1. Тампон. 2. Буфер, амортизатор. 3. (авто) Бампер.
- TAMPON DEVLET** *is. huk.* Аралық мелекет, жауласқан екі елдің аралындағы мемлекет.
- TAMPONLAMAK (-i)** (жараға т.б.) Тампон қою.
- TAM SAYI** *is. mat.* Бүтін сан.
- TAMTAKIR** *s.* Боп-бос, ішінде ештеңе жоқ, күр. *Tamtakar bir oda.* Ішінде ештеңе жоқ бөлме.
- TAM TAMINA** *zf.* Толықтай, бүтіндей.
- TAN** *is.* Таң, таң сәрі. *tan ağarmak (veya atmak, sökmek)* таң ату, таң ағарып ату.
- TAN** *s.* 1. Ат, есім. 2. Атақ, данқ.
- TANDIR** *is.* Тандыр ошақ.
- TANDIR EKMEĞİ** *is.* Тандыр нан.
- TANE** *is. Far.* 1. Дана. *Beş tane elma.* Бес дана алма. 2. Дән. *Buğday tanesi.* Бидай дәні. *tane bağlamak* дәндеу, дән алу.
- TANECİK,-ği** *is.* 1. Жалғыз, жалғыз-ақ. *Bir tanecik oğlu var.* Оның жалғыз ғана ұлы бар. 2. Сан есімдермен жұмсалып, заттың аз мөлшерде

- екендігін білдіреді. *İki tanecik elması kaldı.* Оның тек екі ғана алмасы қалды. 3. *s.* Кішкентай бөлшек.
- TANECİKLİ** *s.* Түйір-түйір, түйірлі-түйіршікті.
- TANELEMEK** *(-i)* Дәнін алу, дәнін ажырату. *Mısırı tanelemek.* Жүгерінің дәнін айырып алу.
- TANELİ** *(-i)* *s.* Түйірлі, түйіршікті, түйір-түйір. *İri taneli.* Ірі дәнді.
- TANE TANE** *zf.* 1. Бір-бірлеп, біртіндеп. 2. Бөліп-бөліп, даралап. *tane tane söylemek (veya konuşmak)* асықпай, анық етіп айту.
- TANGIRDAMAK** *(-i)* Даңғырлау, даңғыр-дүңғыр ету, салдырлау.
- TANGIR TANGIR** *zf.* Даңғыр-дүңғыр, қаңғыр-күңгір.
- TANGO** *is. İsp. müz.* 1. Танго. 2. *hfk.* Сәнді, салтанатты киінген әйел.
- TANI** *is.* Диагноз.
- TANIDIK, -ğı** *s. is.* Таныс, таныс адам. 2. *s.* Таныс, бұрыннан білетін, танымал.
- TANIK, -ğı** *is.* Куәгер, куә.
- TANIKLIK, -ğı** *is.* Куәгерлік, куә болушылық, растаушылық.
- TANILAMAK, -ğı** *(-i)* Диагноз қою.
- TANIM** *is.* Суреттеу, бейнелеу, анықтау; түсіндіру.
- TANIMAK** *(-i)* 1. Тану, білу. *Ben sesini tanıdım.* Мен оның дауысын таныдым. 2. Білу, таныс болу. *Onu bir de eski polisler tanır.* Оны тіпті бұрынғы полициялар да таниды. 3. Мойындау, тану. *Yasaları tanımak* Заңдарды мойындау.
- TANIMAMAZLIK, -ğı** *is.* Танымағансу, танымаған сыңай білдіру.
- TANIMAZLIK, -ğı** *is. bk. Tanımamazlık.*
- TANIMLAMAK** *(-i)* Анықтау, анықтама беру; бейнелеу, суреттеу.
- TANINMAK** Танылу, біліну.
- TANILMIŞ** *s.* 1. Танымал, белгілі. 2. Атақты, аты шыққан.
- TANISIZLIK, -ğı** *is. pskiol.* Агностицизм.
- TANIŞ** *is. hfk.* Таныс, бұрыннан білетін, танитын адам.
- TANIŞIKLIK, -ğı** *is.* Таныстық, таныс болушылық.
- TANIŞMAK** *(-le)* 1. Танысу, жүздесіп білісу. 2. Бұрыннан таныс болу. *Okuldan tanışıyoruz.* Біз мектептен бір-бірімізді танимыз.
- TANIŞTIRMAK** *(-i, -le)* Таныстыру, білістіру.
- TANITLAMAK** *(-i)* Дәлелдеу, айғақтау; растау.
- TANITMAK** *(-i, -e)* 1. Таныстыру, таныту; көрсету, ұсыну.
- TANITMA YAZISI** *is.* 1. Аннотация (кітапты т.б.). 2. *sin.* Титр, фильмнің жазулары.
- TANJANT** *is. Fr. mat.* Тангенс.
- TANK** *is. İng.* 1. *ask.* Танк. 2. Цистерна. *Akar yakıt tankı.* Жанармай цистернасы.
- TANKÇI** *is. s. ask.* Танкист, танк жүргізуші.
- TANKER** *is. İng.* Танкер – сұйық зат тасуға арналған кеме.
- TANKSAVAR** *is. İng. T. ask.* Танкіге қарсы, танк бұзатын қару.
- TANLAMAK** *(-e) hfk.* Тандану, таңғалу.
- TANRI** *(-e) öz. is.* Алла, тәңір, құдай.
- TANRI BİLİMCİ** *is.* Теолог, дін ілімін зерттеуші.
- TANRI BİLİMİ** *is. fel.* Теология, дін ілімі.
- TANRICILIK, -ğı** *is. fel.* Теизм.
- TANRIÇA** *is.* Әйел құдай.
- TANRILAŞMAK** Құдай деп танылу, құдайдай көріну.
- TANRILAŞTIRMAK** *(-i)* Құдай деп тану, құдайдай көру.
- TANRI MİSAFİRİ** *is.* Құдайы қонақ, шақырылмаған қонақ.
- TANRISAL** *s.* Құдайға төн, құдайға қатысты.
- TANRISIZ** *s.* Құдайсыз, дінсіз, құдайдың барлығын мойындамайтын.
- TANRISIZLIK, -ğı** *is.* Құдайсыздық, құдайдың барлығына шек келтірушілік.
- TANRITANIMAZ** *s. fel.* Атеист.
- TANRITANIMAZLIK, -ğı** *s. fel.* Атеизм.
- TANRI VERGİSİ** *is.* Құдай берген

- кабилет, тума талант.
- TANSIK**, -ğı *is.* Керемет, ғажайып, таңғажайып.
- TANSİYON** *is. Fr. tip* 1. Қан қысымы. 2. *мес.* Кернеу, буу, қысу, булықтыру (ашу, намыс т.б.). *tansiyon ölçmek* қан қысымын өлшеу.
- TANTANA** *is. Ar.* Сәнділік, салтанаттылық.
- TANTANALI** *s.* Сәнді, салтанатты.
- TAN YELİ** *is.* Таңғы самал.
- TAN YERİ** *is.* Таңертең күн шығатын жер. *tan yeri ağarmak* таң ату.
- TANZİMAT** *öz. is. Ar. tar.* Танзимат – 1839 жылы Сұлтан Абдулмәжит кезеңінде жасалған саяси реформа және оның жүзеге асу кезеңі.
- TANZİMATÇI** *öz. is.* Танзиматты жақтаушы, реформашы – 1839 жылғы саяси реформаларды жақтаушы.
- TANZİM SATIŞI** *is.* (әкімшілік тарапынан тауардың) Сату бағасын жөнге келтіру, реттеу, жөнге салу.
- TAPA** *is. İt.* Тығын.
- TAPALAMAK** Тығындау, тығынмен бекіту.
- TAPALI** *s.* Тығындаулы, тығындап жабылған (бөтелке).
- TAPINAK**, -ğı *is.* Құдайға табынатын жер, ибадат қылатын жер.
- TAPINCAK**, -ğı *is.* Фетиш, тұмар.
- TAPINCAKÇILIK**, -ğı *is.* Фетишизм, киелі затқа табыну.
- TAPINMAK** (-e) 1. Намаз оқу, ғибадат ету. 2. Құдайға сыйыну, құдайға табыну. 3. *мес.* Қадірлеу, бас ию, тәңірдей табыну.
- TAPIRDAMAK** (*nsz*) Аяғымен жер тебіну, аяғын тыпырлату.
- TAPIRTI** *is.* Дүбір, дүрсіл.
- TAPMAK**, -ar (-e) 1. Табыну, құдайға құлшылық ету, сыйыну. 2. *мес.* Тәңірдей көру, табыну, бас ию, құрмет тұту.
- TAPTAZE** *s. T. Far.* 1. Жаңадан піскен, жаңа піскен. 2. Жап-жас; ізі суымаған (естелік т.б.).
- TAPU** *is.* 1. Жылжымайтын мүлікке

- берілген төлқұжат, иелік қағаз. 2. Кадастр басқармасы.
- TAPU KÜTÜĞÜ** *is.* Жер кадастры; жеке меншік құқығын дәлелдейтін құжат.
- TAPULAMAK** (-i) Жылжымайтын мүлікті кадастерге енгізу.
- TAPULU** *s.* Иелік құқығы бар, төлқұжаты бар (жер т.б.).
- TARAF** *is. Ar.* 1. Жақ, тарап. *Karşı taraf.* Қарсы жақ. *Ön taraf.* Алдыңғы жақ. *Yan taraf.* Бүйір жақ. 2. Орын, жер, жақ. *Onlar bizim taraflarda oturuyor.* Олар біздің жақта тұрады. *İzmir taraflarında.* Измир аймағында. 3. Жақтар, қарама-қарсы топтар. *Karşı tarafın adamları.* Қарсы жақтың адамдары. 4. Бөлік, бөлім. *Tiyatronun ön tarafı konuklara ayrıldı.* Театрдың алдыңғы жағы қонақтарға бөлінді. 5. (туыстық байланыстарға қатысты) Жақ. *Baba tarafından akraba.* Әке жағынан туыс. *taraf gözetmek* біреудің жағында болу, сөзін сөйлеу, қолдап қолдау. *taraf tutmak* жақтау, қолдап сөзін сөйлеу, жақтасу.
- TARAFLI** *s.* 1. Жағы бар, жақты. *Çok taraflı.* Көп жақты. 2. (белгілі бір жерде) Туып-өскен. *Ne taraflısınız?* Сіз қай жерден боласыз? 3. Жақтас, жақтаушы, қолдаушы. *Onun tarafırları çok.* Оның жақтастары көп.
- TARAFSIZ** *s.* Бейтарап, қалыс.
- TARAFSIZ BÖLGE** *is.* Бейтарап аймақ.
- TARAFSIZLAŞTIRMAK** (-i) Бейтараптандыру, оқшауландыру.
- TARAFSIZLIK**, -ğı *is.* Бейтараптық, қатыстық.
- TARAFLAR** *is. s.* Жақтас, жақтаушы, қолдаушы.
- TARAK**, -ğı *is.* 1. Тарак. 2. Тырма. 3. Айдар. (күстың). 4. Жіп тарак (тігіншінің). 5. Желбезек, желкен тыныс (балықтың).
- TARAKÇI** *is.* Тарак, тырма жасайтын я сататын адам.
- TARAKLAMAK** (-i) 1. Тарау, тарақтау. 2. Тырмалау.

TARAMAK (-i) 1. Тарау. *Saçını taramak.* Шашын тарау. 2. (жүн т.б.) Түту. 3. Сүзу, сүзіп шығу. *Ormanı taramak.* Орманды сүзіп шығу. 4. Тырмамен тырмалау. 5. (кескішпен, қашаумен) Тастың үстін өңдеу. 6. *ask.* (автоматпен т.б.). Үздіксіз оқ жаудыру, оқтың астына алу. 7. *tec.* (кітап, журнал т.б.). Мұқият қарап шығу. *Dergileri taramak.* Журналдарды мұқият қарап шығу. 8. *tec.* Байыптап қарау, қадалып қарау.

TARANGA *is. hlk.* Табан (балық).

TARANMAK (*nsz*) Тарану, таралу.

TARÇIN *is. Far. bot.* Дәм қабық – тропикалық өсімдіктердің кептірілген хош иісіті қабығы.

TARHANA *is. Far.* Ішіне қызанақ, бұрыш, пияз, ас тұздықтары және түйіршіктелген камыр қосып дайындалған сорпа.

TARHUN *is. Ar. bot.* Жусан.

TARIM *is.* Егін шаруашылығы, ауыл шаруашылығы *Tarım aletleri.* Ауыл шаруашылығы құралдары. *Tarım ülkesi.* Аграрлы ел.

TARIMCI *is.* Дикан, егінші.

TARIMSAL *s.* Ауыл шаруашылық. *Tarımsal üretim.* Ауыл шаруашылық өндіріс.

TARİF *is. Ar.* Анықтама, түсінік. *tarif etmek* баяндау, суреттеу; түсіндіру.

TARİFE *is. Ar.* 1. Тариф, ресми белгіленген баға. *İndirimli tarif* Жеңілдетілген тариф. *Fiyat tarifesi.* Баға көрсеткіші, прејскурант. 2. Жүру кестесі (пойыздың, кемеңің т.б.). *Tren tarifesi.* Пойыздың жүру кестесі. 3. Нұсқау, қабылдау тәсілі (дәрі т.б.). *Bir ilâcın tarifesi.* Дәрі қолдану тәсілі.

TARİH *is. Ar.* 1. Тарих. *Dünya tarihi.* Бүкіл дүниежүзілік тарих. *Türk dilinin tarihi.* Түрік тілінің тарихы. 2. Уақыты, күн, дата. *O tarihten itibaren.* Сол уақыттан бері. *tarih atmak (veya koymak)* датасын қою, күнін, айын, жылын қою. *tarihe*

geçmek тарихта қалу, мәңгі аты қалу.

TARİHÇE *is. Ar. Far.* Тарих – оқиғаның т.б. қысқаша жай-жапсары *Bu eserin tarihçesi.* Бұл шығарманың тарихы.

TARİHÇİ *is.* 1. Тарихшы, тарих зерттеушісі. 2. Тарих пәнінің мұғалімі.

TARİHİ *s. Ar.* 1. Тарихи, тарихқа байланысты, соған қатысты. 2. *tec.* Естен кетпейтін, ұмытылмайтын. *Tarihî bir gün.* Ұмытылмайтын күн.

TARİHİ MADDECİLİK, -ği *is.* Тарихи материализм.

TARİHİ ROMAN *is. ed.* Тарихи роман.

TARİHLİ *s.* Датасы қойылған, даталанған, күні қойылған.

TARİH ÖNCESİ *is.* Тарихқа дейінгі, тарихтан бұрынғы, көне.

TARİHSEL *s. bk. Tarihî.*

TARİHSİZ *s.* 1. Күні қойылмаған, датасы жоқ. 2. Тарихы жоқ, тарихсыз.

TARİKAT *is. Ar.* Тарикат, діни ұйым, діни қауым.

TARLA *is.* Егіс даласы, танап. *Tarla işleri.* Дала жұмыстары.

TARLA FARESİ *is. zool.* Түз тышқаны.

TARLA KUŞU *is. zool.* Бозторғай.

TARLA SIÇANI *is. bk. Tarla faresi.*

TARSİN *is. Ar.* Нығайту, бекіту. *tarsin etmek* нығайту, бекіту, күшейту.

TARTAKLAMAK (-i) Сілқу, сілкілеу, селкілдету.

TARTI *is.* 1. Өлшеу, тарту (таразыға қойып). 2. Салмақ, ауырлық. *Tartıya göre.* Салмағына қарай. 3. Таразы, өлшеуіш. 4. *tec.* Ақылға салып өлшеу, алдын-ала ойлау, сарапқа салу.

TARTICI *is.* Таразышы, өлшеуші, кірші.

TARTILI *s.* 1. Өлшенген. 2. *tec.* Жаксы ойластырылған.

TARTILMAK (*nsz*) Өлшену.

TARTIM *is.* Дозалау, дозаға бөлу.

TARTIŞMA *is.* 1. Талқылау, ойларын ортаға салу. 2. Талас, егес, айтыс. *tartışmaya girmek* айтысу, дауласу.

TARTIŞMAK

TARTIŞMAK (-le) 1. Жан-жақты талқылау, ойларын ортаға салу. 2. Айтысу, дауласу, таласу.

TARTIŞMALI s. Даулы, таласты, даушарлы.

TARTMA is. 1. Өлшеу. 2. *hık*. Бас орамал. *tartma tartmak* орамал тарту.

TARTMAK, -ar is. 1. Өлшеу, таразыға тарту. 2. *tec*. Ойлау, ақылға салып көру, ойлап-пішу. 3. (аттың т.б.) Тізгінін тарту.

TARZ (-i) is. *Ar.* Өдіс, тәсіл, жол; манера, стиль.

TAS (-i) is. *Ar.* 1. Шылапшын, леген, шара. *Hamam tasi*. Монша шылапшыны. 2. Каска, дулыға. *tas gibi*. каска бас, таз.

TASA is. Қайғы-шер, кам, мұң, уайым; үрей, қорқыныш, абыржу. *tasa çekmek* уайымдау, уайым жеу; алаңдау, үрейлену, мазасыздану. *tasa etmek* уайымға бату, уайым жеу, тынышсыздану.

TASALANMAK (-e) Уайымдау, қайғыру; тынышсыздану, алаңдау, үрейлену.

TASALI (-e) s. Уайымды, уайымға салынған, тынышсызданған, алаңшыл.

TASAR is. Жоба, сызба, жоспар.

TASAR ÇİZİM is. Дизайн.

TASAR ÇİZİMCİ is. Дизайнер.

TASARI is. Жоба, нұсқа, проект. *Yasa tasarısı*. Заң жобасы.

TASARI GEOMETRİ is. *mat.* Сызба геометрия.

TASARIM is. 1. Елестету, түсінік. 2. Жоба, сызба; дизайн. *Kentsel tasarım*. Қалалық жоба.

TASARIMLAMAK (-i) Көз алдына елестету, жобалау, жобалап түсіндіру.

TASARIMLI s. Жобаланған, жобасы жасалған.

TASARLAMAK (-i) Жобалау, жобасын жасау.

TASARRUF is. *Ar.* 1. Қолдану, пайдалану; ие болу, иелену. 2.

Үнемдеу, ұқыпты жұмсау, құнттылық. *Zaman ve para tasarrufu*. Уақыт пен қаржыны үнемдеу. 3. Жиналған қор, сақталған ақша. *Tasarruf bankası*. Жинақ банкасы. *Tasarruf cüzdanı*. Сақтық кітапшасы *tasarruf etmek* 1) ие болу, иелену. 2) үнемдеу, ұқыпты жұмсау.

TASARRUF BONOSU is. *экон.* Сақтық облигациясы.

TASARRUFLU (-i) s. Ұқыпты, құнтты, үнемшіл.

TASASIZ s. Қамсыз, жайбарақат, бейкам, уайым-қайғысыз.

TASASIZLIK, -ği is. Қамсыздық, бейкамдық, уайым-қайғысыздық.

TASAVVUF is. *Ar. fel.* Мистика, мистицизм.

TASAVVUFİ s. *Ar.* Мистикалық.

TASAVVUR is. *Ar.* 1. Елес, көзге елестету. 2. Жоба, жобалау. 3. Ой, жоспар, мақсат. *tassavvur etmek* көз алдына елестету, ойша жобалау.

TASDİK is. *Ar.* 1. Растау, куәландыру. 2. Бекіту, ратификация. *tasdikten geçmek* бекітілу. *tasdik etmek* 1) растау, куәландыру. 2) Бекіту; мақұлдау.

TASDİKLİ s. 1) Расталған, қолы қойылған. 2. Бекітілген, мақұлданған.

TASDİKNAME is. *Ar. Far.* Куәлік, аттестат.

TASDİKSİZ s. 1. Расталмаған, қолы қойылмаған.

TASFIYE is. *Ar.* 1. Тазарту, тазалау; аршу. 2. *tic*. Тарату, таратып жіберу, жою (өнеркәсіпті, сауда ісіні т.б.). *Tasfiye satışı*. Таратылғаннан кейін тауарды, мүлікті түгел сатып жіберу. 3. *tec*. Жұмыстан шығару, қызметінен босату.

TASLAK, -ği is. Нобай, жоба, сұлба, алдын – ала жасалған үлгі, эскиз. *Kaba taslak*. Сұлба, жалпы нобайы.

TASLAMAK 1. Кісімсіну, өзінше болу, білгішсіну, әлдеқандай болу. 2. (-i) (тас, ағашты) Жону, жонып тегістеу, шауып тастау. 3. Кітапты түптеу,

мұқабалау. 4. *hik.* Анду, ізіне түсу.

TASMA *is.* Қарғы бау, мойынжіп.

TASNİF *is.* Жіктеу, бөлу, сыныптау, топтастыру. *tasnif etmek* сыныптау, жіктеу.

TASNİFLEMEK (-i) Сыныптау, топтау, жіктеу.

TASVİP,-bi *is. Ar. esk.* Құптау, мақұлдау.

TASVİR *is. Ar. esk.* Суреттеу, баяндау, бейнелеп түсіндіру.

TAŞ *is.* 1. Тас. 2. Асыл тас. *Bu küpenin taşları o kadar temiz değil.* Бұл сырғаның тастары соншалықты таза емес. 3. Дойбы тасы. 4. *tıp* Тас. *Böbrek taşları.* Бүйректің тастары. 5. Тау жынысы. *Ankara taşları.* Андезит, вулкандардан пайда болаған тау жыныстары. *Kayağan taş.* Тақта тас. 6. *s.* Тасты. *Taş köprü.* Тас көпір. *Taş merdiven.* Тастан жасалған баспалдақ. *taş kesilmek* сілейіп тұрып қалу, тастай қатып қалу.

TAŞAK, -ğ*i is.kaba* Тас, аталық ұрық безі, енек.

TAŞAKLI *is. kaba* 1. Енекті, енегі бар. 2. *tec.* Батыл, қайсар, ержүрек.

TAŞ ARABASI *is. argo* Ақымақ, жынды.

TAŞ BASMASI *is.* Литография.

TAŞ BİLİMİ *is.* Петрография; литология.

TAŞÇI *is.* Тас қашаушы.

TAŞ DEVRİ *is. tar.* Тас дәуірі.

TAŞ DÖŞEME *is.* Тас еден.

TAŞIL *is.* Тасқа айналушылық, тас боп қатушылық.

TAŞIL BİLİMİ *is. jeol.* Палеонтология.

TAŞIM *is.* Қайнау. *İki taşım kaynatmak* Екі рет қайнату.

TAŞIMA *is.* 1. Тасу, алып бару, апару. 2. Тасымал, тасымалдау, жүк тасу. *Taşıma harcamaları.* Жүк тасу шығындары. *Yük ve yol taşınması.* Жүк және жолаушы тасымалдауы.

TAŞIMACI *is.* Жүк тасушы.

TAŞIMAK (-i) 1. Алып бару, апару, тасымалдау, тасу. *Yük taşımak.* Жүк тасу. 2. Алып жүру, жанында тасу.

Çanta taşımak. Сөмке тасу. *Silâh taşımak.* Қару алып жүру. 3. Кию. *Devlet üniforması taşıyordu.* Ол мемлекеттік қызметкер формасын киетін еді. 4. *tec.* Болу, алу. *Sorumluluk taşımak.* Жауапты болу. 5. *tec.* Сезіну, іштей сезу.

TAŞIMSI *s.* Тастай, тас сияқты.

TAŞINABİLİR *is. s.* Қозғалмалы, жылжымалы (мал-мүлік, жиһаз).

TAŞINIR *is. s.* 1. Алып жүруге болатын, көшіруге болатын (зат т.б.). 2. *huk.* Жылжымалы (мал-мүлік).

TAŞINMAK 1. Тасымалдану, көшірілу. *Eşyalar taşındı.* Заттар көшірілді, басқа жерге апарылды. 2. (-den) Көшу, қоныс аудару, көшіп кету. *Onlar buradan taşındılar.* Олар бұл жерден көшіп кетті. 3. (-e) Жиі-жиі барып тұру. *Bir ay mahkemeye taşındı.* Бір ай сотқа барып әуре болды.

TAŞINMAZ *is. s.* 1. Алып жүруге болмайтын, тасымалданбайтын. 2. *huk.* Жылжымайтын мүлік.

TAŞIRMAK (-i) 1. Тасыту, тасытып жіберу, қатты қайнатып жіберу. 2. *tec.* Төзімін кетіру, шыдамын тауысу.

TAŞIT *s.* Көлік, транспорт.

TAŞITÇI *is. s.* 1. Көлік жүргізушісі. 2. Автокөлік жөндейтін я сататын адам.

TAŞIYICI *is. s.* 1. Таратушы, жаюшы, жүктырушы. *Mikrop taşıyıcı.* Бактерия таратушы. *Söz taşıyıcısı.* Өсек тасушы, өсекші. 2. Жүк тасушы.

TAŞKIN *s.* 1. Тасыған, тасқынды, тасып жатқан. *Şimdi nehir taşkındır.* Қазір өзен тасып жатыр. 2. *tec.* Елірмелі, желікпелі, қызулы. *Taşkın bir neşe.* Желікпелі көңіл-күй. 3. *is.* Тасқын су, су тасу.

TAŞKINLIK, -ğ*i s.* 1. Тасып кетушілік, толқындылық. 2. *tec.* Желігушілік, қозушылық, қызушылық.

TAŞ KÖMÜRÜ *is. jeol.* Тас көмір.

TAŞ KÜRE *is. jeol.* Литосфера.

TAŞLAMAK (-i) 1. Тас лақтыру, таспен ұру. 2. Тастан тазарту, тастарын алып

тастау. 3. Тас төсеу. 4. *mec.* Сөзбен шағып алу, шымшып сөйлеу, тиісіп сөйлеу.

ТАШЛИ *s.* 1. Тасты, тас араласқан. *Taşlı piring.* Тасы бар күріш. *Taşlı toprak.* Тастақ жер. *Taşlı yüzük.* Асыл тасты жүзік.

ТАШЛИК, -ği *is. ve s.* 1. Тастақ жер, тасты жер. 2. Тас төселген (аула т.б.). 3. *zool.* Жемсау (құстын).

ТАШМАК, -ar Тасу, төгілу, ернеуінен асып кету. *Süt taştı.* Сүт тасыды. 2. Тасу, арнасынан шығып кету. *Irmak taştı.* Өзен тасыды. 3. *mec.* Өзін-өзі ұстай алмай қалу, қатты ашулану, зығырданы қайнау.

ТАШ ПАМУҒУ *is. jeol.* Асбест – жылу жібермейтін, отқа төзімді минерал.

ТАШРА *is.* Провинция, шеткері жер, орталықтан алыс жер.

ТАШРА АҒЗИ *is. d.b.* Диалект, жергілікті сөйлеу ерекшелігі.

ТАШРАЛИ *is. s.* Шет аймақ тұрғыны.

ТАШ YAҒИ *is.* Керосин.

ТАШ YUVARI *is. jeol.* Литосфера.

ТАШ YÜREKLİ *is.* Тасбауыр, тасжүрек, қатыгез.

ТАШ YÜREKLİLİK, -ği *is.* Тасбауырлық, мейірімсіздік, қатыгездік.

TAT, -dı *is.* 1. Дәм, татым. *Tadına bakmak.* Дәмін татып көру. 2. Тәттілік, шырындылық. *Bu helvanın tadı az.* Бұл халуаның тәттілігі аз. 3. *mec.* Рахаттылық, рахат сезім, рахат күй. *tat almak* рахаттану, рахатқа бату. *tadı damağına kalmak* 1) дәмі аузында қалу. 2) есінен кетпеу, есінде қалып қою. *tadını çıkarmak* әбден рахаттану, рахатқа кенелу, ләззат алу.

TATAR öz. is. Татар.

TATARCA öz. s. Татар тілі; татарша.

TATARCİK, -ği *is. zool.* Москит, бәкене шыбын.

TATBİK *is. Ar.* Практика жүзінде көру, іске асыру, жүзеге асыру. *tatbik etmek* практикада қолдану, жүзеге асыру, орындау.

TATBİKAT *is. Ar.* 1. Практикада

қолдану, жүзеге асыру; практика. 2. *ask.* Маневрлер, әскери жаттығулар өткізу.

TATBİKATÇI *is.* Жүзеге асырушы, орындаушы.

TATİL *is. Ar.* 1. Демалыс, каникул. *Okul tatili.* Каникулға шығу. *Parlamento tatile girdi.* Парламент демалысқа шықты. 2. Тоқтату, тоқтатылу. *Tediyenin tatili.* Төлемдердің тоқтатылуы. 3. Демалыс уақыты. *Tatil günü.* Демалыс күні. *tatil etmek.* 1) тоқтату, тоқтатылу. 2) үзіліс беру, демалысқа жіберу.

TATLI *s.* 1. Тәтті; дәмді. *Tatlı elma.* Тәтті алма. 2. Тұшы, ішуге, жеуге жарамды. *Tatlı su.* Тұшы су. 3. *mec.* Тартымды, ұнамды, сүйкімді. *Tatlı bir kadın.* Жағымды әйел. *Tatlı bir ses.* Жағымды дәм. 4. *is.* Тәттілер, тәтті тағамдар, десерт.

TATLICA *zf. s.* Тәттірек, тәттілеу.

TATLICI *is.* 1. Тәтті жасайтын я сататын адам. 2. Тәтті тағамдар сататын дүкен. 3. Тәттіқұмар, тәттіні жақсы көретін адам.

TATLILIK, -ği *is.* 1. Тәтті тағам дайындау ісі. 2. Тәтті тағамдар сату.

TATLI DİL *is.* Тәтті тіл, жанды ериткен жақсы сөз.

TATLI DİLLİ *s.* Тілі майды, сөзуар (адам).

TATLILIK, -ği *is.* 1. Тәттілік, тәтті болғандық. 2. Тартымдылық, ұнамдылық, сүйкімділік.

TATLILIKLA *zf.* Майда тілмен, сыпайы түрде, әдеппен; жақсылықпен.

TATLIMSİ *s.* Тәттілеу.

TATLI SÖZ *is. bk.* *Tatlı dil.*

TATLI SÖZLÜ *s. bk.* *Tatlı dilli.*

TATLI SU *is.* Тұшы су.

TATLI SU ISTAKOZU *is. zool.* Шаян.

TATLI SU KAYASI *is. zool.* Қара балық.

TATLI SU KEFALİ *is. zool.* Головань – қарп тұқымдас балық.

TATLI SU LEVREĞİ *is. zool.* Алабұға.

TATLI TATLI *zf.* Жылы-жылы, әдемілеп, майдалап, сыпайылап,

бипаздап.

TATMAK, -dar (-i) 1. Дәмін тату, дәмін көру, татып қарау, ауыз тию. *Ben de tadabilir miyim?* Менің де дәмін көруіме бола ма? 2. *tec.* Бастан кешіру, шегу, тарту. *Yaşamın her acısını tatmış.*

Өмірдің көп қиындығын тартқан, қайғы-қасірет шеккен.

TATMİN *is. Ar.* Қанағаттандыру, қамтамасыз ету. *tatmin etmek* қанағаттандыру, қамтамасыз ету.

TATMİNKÂR *is. Ar. Far.* Қанағаттандыратын; қанағаттанарлық, көңіл тоярлық.

TATSIZ *s.* 1. Дәмсіз, дәмі жок. 2. Жағымсыз: тартымсыз; талғамсыз. 3. *tec.* Келеңсіз, ұнамсыз (өңгіме) немесе төзуге болмайтын (адам).

TATSIZLAŞMAK (nsz) 1. Дәмсіздену, дәмі, татымы бұзылу. 2. *tec.* Қызығы қалмау, тартымсыздану, келеңсіздену.

TATSIZLIK, -ğı *is.* 1. Дәмсіздік, татымсыздық, дәмі болмаушылық. 2. *tec.* Мәнсіздік, мағынасыздық, қызығы қалмаушылық, ұнамсыздық.

TATSIZ TUZSUZ *zf.* 1. Өте дәмсіз, дәмтатуы жок. 2. Өте талғамсыз, тартымсыз, қызықсыз.

TAV *is. Far.* 1. Жоғары жылыту дәрежесі, жоғары температура. 2. Семіздік (малдын). *tava getirmek* қажетті температураға дейін ысыту.

TAVA *is. Far.* 1. Таба. 2. Табаға пісірілген тамақ. *Balık tavası.* Қуырылған балық.

TAVAN *is.* 1. Төбе (үйдің). 2. *tec.* Шек, ең жоғарғы дәреже немесе баға. *tavanına çökmek (veya yıkılmak)* не істерін білмей сасып қалу, абдырап қалу.

TAVAN ARASI *is.* Шатырдың асты.

TAVAN FİYATI *is. tic.* Ең жоғарғы баға (тауардың).

TAVCI *is. s. tec.* Алаяқ, залым.

TAVCILIK, -ğı *is.* Алаяқтық, залымдық.

TAVERNA *is. İt.* Таверна – музыка

ойнап тұратын, ішкілік ішілетін шағын дәмхана.

TAVERNACI *is.* Таверна қожайыны.

TAVIR, -vri *is. Ar.* 1. Мінез- құлық, жүріс-тұрыс; тұр, күй. 2. Тәкәппарлық, менмендік, өркөкіректік.

TAVİZ *is. Ar. esk.* Орнын толтыру, есесін қайтару. *taviz vermek* жол беру, орын беру.

TAVLA (I) *is. Ar.* 1. Ат қора.

TAVLA (II) *is.* Нарды (ойын). *tavla atmak* нарды ойнау.

TAVLACI (I) *is.* Атшы, ат бағушы.

TAVLACI (II) *is.* Нарды ойыншысы.

TAVLAMAK (-i) 1. Күйдіру, өртеу (құрышты, шыныны т.б.). 2. *tec.* Алдап кету, алдап пайда табу. 3. *argo* Алдап қолға түсіру.

TAVSIYE *is. Ar.* Кеңес, ақыл. 2. Жақсы мінездеме беру, кепілдеме. *tavsiye etmek* 1) кеңес беру, ақыл айту, жөн сілтеу. 2) жақсы мінездеме беру.

TAVSIYE MEKTUBU *is.* Кепілдемелі хат.

TAVŞAN *is. zool.* Қоян.

TAVŞANCI *is.* Қоян өсіретін я сататын адам.

TAVŞANCIL OTU *is. bot.* Аюбалдырған (өсімдік).

TAVŞAN DUDAĞI *is.* Қоян жырық, адамның үстіңгі ернінің туғаннан дұрыс жаралмауы.

TAVŞAN ETİ *is.* Қоян еті.

TAVŞAN UYKUSU *is.* Тынышсыз, мазасыз ұйқы.

TAVŞAN YÜREKLİ *s.* Су жүрек қорқақ.

TAVUK, -ğı *is. zool.* Тауық.

TAVUKÇU *is.* 1. Тауық өсіруші. 2. Тауық сатушы.

TAVUKÇULUK, -ğı *is.* 1. Тауық өсіру шаруашылығы. 2. Тауық сатумен айналысушылық.

TAVUK ETİ *is.* Тауық еті.

TAVUK KÜMESİ *is.* Тауық қора.

TAVUK SUYU *is.* Тауық сорпасы.

TAVUS *is. Ar. zool.* Тауыс – қырғауыл

тұқымдас ұзын құйрықты әдемі күс.
TAVUK TÜYÜ *is.* Тауыс жүні.
TAVZİF *is.Ar.* Миндет арту не жұмыс тапсыру.
TAY (I) *is.* Тай.
TAY (II) *s. Far. hlk.* Тең, бірдей.
TAYDAŞ *is.Far. T. hlk.* Құрбы, құрдас, с.ыптас.
TAYFA *is.Ar.* 1. Команда (кеменің). 2. *hlk.* Матрос. 3. *kaba* Дем беруші, қолтығына су бүркуші. 4. Зәйтүн жинайтын жұмысшы.
TAYFUN *is.* (қытай тілінде) Құйын, тайфун.
TAYGA *is.Rus.* Тайга.
TAYIN *is.Ar.* Паск, мөлшермен берілетін азық түлік.
TAYİN *is.Ar.* 1. Айқындау, анықтау, көрсету жөн сілтеу. 2. Тағайындау. *tayin edilmek* тағайындалу. *tayin etmek* 1) анықтау, жөн сілтеу. 2) тағайындау (қызметке т.б.).
TAYİNLİ *s.* Тағайындалған.
TAYLAQ, -ği *is. hlk.* Тайлақ немесе құлын.
TAYLAMAK (*nsz*) Құлындау.
TAYT *is.* Бриджи, тайт (шалбардың бір түрі).
TAY TAY *zf.* Тәй-тәй, тәй-тәй басып. *tay tay durmak* тәй-тәй тұру.
TAY TAY ARABASI *is.* Баланың жетек арбасы, төрт аяқты арба.
TAYYARE *is. Ar. esk.* Ұшақ.
TAYYARECİ *is. esk.* Ұшқыш.
TAYYÖR *is. Fr.* Юбка – костюм.
TAZE *s. Far.* 1. Жаңа, бұзылмаған, ескірмеген, солып қалмаған. *Taze balık* Жаңа ауланған балық. *Taze ekmek* Жаңа піскен нан. 2. Тың, сау ажарлы, қажымаған, шаршап-шалдықпаған. *Yüzü taze ve güzeldi.* Бет-әлпеті ажарлы және көрікті еді. 3. *tec.* Ең соңғы, жаңа. *Taze havadis.* Соңғы жаңалық. 4. *is. tec.* Жас әйел.
TAZE FASULYE *is.* 1. Жас үрме бұршақ, көк бұршақ. 2. Көк бұршақтан дайындалған тағам.
TAZELEMEK (*-i*) 1. Жаңасымен я

басқасымен ауыстыру, алмастыру. *Barmenle yardımcısı boşalan kadehleri tazeliyorlardı.* Бармен мен көмекшісі босап қалған рөмкелерді басқасымен ауыстырып тұрған еді. 2. Кейбір тұрып қалған тағамдарды қайнатып қалпына келтіру. 3. *tec.* (ұмытыла бастаған бір сезімді я ойды) Еске түсіру, жаңғырту, жаңалау. *Derdi tazelemek.* Қайғылы бір жағдайды еске түсіру. *Eski problemleri tazelemek.* Бұрынғы өткен мәселелерді қайта қозғау. 4. Қайталау, қайта істеу. *Soruyu tazelemek.* Сұрақты қайталау. 5. Үзілген, суыған қарым-қатынасты я сенімді қайта жаңарту, қайта құру. *Nikah tazelemek.* «Неке» жаңарту (ажырасқандардың қайта табысуы).
TAZELEŞMEK Жасару, жақсару, жандану.
TAZELİK, -ği *is.* 1. Балғындық, балаусалық, жастық. 2. *tec.* Мықтылық, жандылық, сергектік, ширақтық.
TAZI *is. Far.* Тазы, құмай. *Taziya dönmek* 1) жүдеп кету, арықтап қалу. 2) әбден су өтіп жаурау.
TAZILAŞMAK Арықтау, жүдеу.
TAZİYE *is. Ar.* Көңіл айту, қайғы-қасіретке ортақтасу.
TAZİYET *is. Ar. bk. Tazyie.*
TAZMİN *is. Ar.* Орнына төлеу, компенсация. *tazmin etmek* шығынды төлеу, орнын толтыру.
TAZMİNAT *is. Ar.* 1. Шығынның орнына төленетін ақша, шығынның төлемі, компенсация. 2. Контрибуция – соғыста жеңілген мемлекеттің жеңіп шыққан мемлекетке төлейтін соғыс салығы. *Harp tazminatı.* Әскери контрибуция.
TAZYİK *is.* 1. Қысым. *Hava tazyiki* Атмосфералық қысым. 2. Зорлық, күштеу, зорлық салу, мәжбүрлеу. 3. Сығу, қысу, тығыздау. *tazyik etmek* 1) мәжбүрлеу, қысым көрсету, зорлық салу. 2) қысу, сығу.

TEBESSÜM *is. Ar.* Күлімсіреу, жымыю. *tebessüm etmek* күлімсіреу, сзу тартып күлімдеу, күлім қағу.

TEBESSÜMLÜ *s.* Күлімсіреген, күлім қаққан.

TEBEŞİR *is. Far.* Бор.

TEBLİĞ *is. Ar. esk.* 1. Хабар беру, мәлімдеу. 2. Мәлімет. *tebliğ etmek* хабарлау, мәлімдеу.

TEBRİK *is. Ar.* Құттықтау, құтты болсын айту. *Tebrik kartı.* Құттықтау открыткасы. *tebrik etmek* құттықтау, құтты болсын айту.

TECAVÜZ *is. Ar.* 1. Шабуыл, шабуыл жасау; агрессия, басып алу. 2. Қол сұғу, озбырлық жасау. 3. Намысына тию, қорлау. *tacavüz etmek* 1) шабуылжасау. 2. қол сұғу, біреудің ақыс. жеу. 3) намысына тию, зорлау.

TECRİT, -di *is. Ar.* 1. Оқшаулау, бөлектеу. 2. *fel.* Абстракциялау. *tecrit etmek* 1) бөлектеу, айыру, жекелеу. 2) абстракциялау.

TECRÜBE *is. Ar.* 1. Ғылыми тәжірибе, сынау, байқау, эксперимент. *Tecrübe pilot.* Сынаушы – ұшқыш. *Tecrübe uçuşu.* Сынау ұшуы. 2. Тәжірибе, машық. *Harp tecrübesi.* Соғыс тәжірибесі. *Nayat tecrübesi.* Өмір тәжірибесі. *tecrübe etmek* байқап көру, сынау, эксперимент жасау.

TECRÜBELİ *s.* Тәжірибелі, тәжірибесі мол; білгір, көпті көрген.

TECRÜBELİLİK, -ği *is.* Тәжірибелік, тәжірибелі болушылық; көпті көргендік.

TECRÜBESİZ-ği *is.* Тәжірибесіз, тәжірибесі жоқ; білгір емес, жетік білмейтін.

TECRÜBESİZLİK, -ği *is.* Тәжірибесіздік; білгір еместік.

TEÇHİZAT *is. esk.* Жабдық заттары, жабдықтар; құрал-саймандар.

TEDARİK *is. Ar.* Табу, қолға түсіру; дайындау, қамтамасыз ету. *tedarik etmek* табу, қамтамасыз ету.

TEDARİKLEMEK (-i) Қамтамасыз ету, дайындау.

TEDARİKLİ *s.* 1. Қор жиғыш, қорлы, алдын-ала қам жасайтын, алды-артын ойлайтын, сақ. 2. *zf.* Алдын ала қам жасап, алдын-ала ойлап, күні бұрын.

TEDAVİ *is. Ar.* Емдеу, емделу. *tedavi etmek* 1) емдеу. 2) жазу, емдеп жазу: *Yarayı tedavi etmek.* Жараны жазу.

TEDBİR *is. Ar.* Шара. *tedbir almak* алдын алу, алдын ала шара қолдану. *Ciddi tedbirler.* Батыл шаралар. *Emniyet tedbirleri.* Сақтық, қауіпсіздік шаралары.

TEDBİRLİ *s.* 1. Сақ, қырағы, абай, алды-артын ойлайтын. 2. *zf.* Сақтықпен, алды-артын ойлап.

TEDBİRSİZ *s.* 1. Қамсыз, алды-артын болжамайтын. 2. *zf.* Жайбарақат, қамсыз.

TEDHİŞÇİ *is. bk. Terrorist.*

TEDHİŞÇİLİK, -ği *is. bk. Terorizm.*

TEDİRGİN *s.* Мазасы кеткен, тынышсызданған. *tedirgin etmek* беймазалау, тынышын кетіру.

TEDİRGİNLEŞMEK Мазасыздану, мазасы кету, тынышсыздану.

TEDİRGİNLİK, -ği *is.* Мазасыздық, тынышсыздық, беймазалық.

TEDİYE *is. Ar.* Төлем, қарызын өтеу. *Tediye kabiliyeti.* Төлей алушылық, төлеу қабілеті. *tediye etmek* төлеу, төлеп құтылу.

TEDİRİCEN *zf. Ar.* Аздап, біртіндеп, жайлап.

TEDRİS *is. Ar.* Оқыту, дәріс беру, үйрету.

TEF *is. Far.* Дабыл, бубен (музыка аспабы).

TEFECİ *is.* Өсімқор, өсім алушы, қарыз ақша беріп пайда табушылық.

TEFECİLİK, -ği *is.* Өсім алушылық, қарыз ақша беріп пайда табушылық.

TEFEÜL *is. Ar.* 1. Бал ашу, балгерлік ету. *tefeül etmek* бал ашу.

TEFRİKA *is. Ar.* (газетте, журналда жарияланған) Әңгіменің, повестің, романның үзіндісі. *tefrika etmek* (романның т.б.) үзіндісін жариялау.

TEFSİR *is. Ar.* 1. (мәтінге берілген)

- Түсінік, түсіндірме. 2. Құран сүрелеріне түсінік беру. *tefsir etmek* түсінік беру, түсіндіру.
- TEFTİN** *is. Ar.* 1. Ашу, ашылу. 2. Кекірік.
- TEFTİŞ** *is. Ar.* Тексеру, тексеріс, инспекция, ревизия. *teftiş etmek* тексеру, тексеру жүргізу.
- TEFTİŞ KURULU** *is.* Тексеру комиссиясы.
- TEFTİŞ RAPORU** *is.* Тексеру комиссиясының есебі.
- TEĞMEN** *is. ask.* Лейтенант.
- TEĞMENLİK, -ği** *is.* Лейтенант атағы я қызметі.
- TEHDİT, -di** *is. Ar.* Қорқыту, үрейлендіріп қою, үркітіп қою, жүрегін шайып тастау. *tehdit etmek* қорқыту, үркіту, зәресін алу, үрейін ұшыру.
- TEHİR** *is. Ar.* 1. Кейінге қалдыру. 2. Кешіктіру. *tehir etmek* кейінге қалдыру.
- TEHİRLİ** *s.* 1. Кейінге қалдырылған. 2. Кешіктірілген, мерзімі өткен.
- TEHLİKE** *is. Ar.* Қауіп-қатер; тәуекел. *tehlikeye atılmak* басын қауіп-қатерге тігу; тәуекелге бел буу. *tehlike atlamak* қауіп-қатерден аман-сау құтылу.
- TEHLİKELİ** *s.* Қауіп-қатерлі, қауіпті, қатерлі.
- TEHLİKESİZ** *s.* Қауіпсіз, қатерсіз, қауіп-қатері жоқ.
- TEHLİKESİZLİK, -ği** *is.* Қауіпсіздік, қатерсіздік.
- TEİN** *is. Fr.* Кофеин, теин.
- TEİZM (-i)** *is. Fr. fel.* Теизм.
- TEK (I)** *s.* 1. Жалғыз, жалғыз ғана, тек қана. *Tek çıkar yol.* Жалғыз ғана шығар жол. 2. Жеке, дара, жалғыз. *Tek ağaç.* Жалғыз ағаш. 3. Бірыңғай. *Tek cephe.* Бірыңғай майдан. *Tek enerji sistemi.* Бірыңғай энергетикалық жүйе. 4. Так. *Tek sayı.* Так сан. *Çift mi, tek mi?* Жұп па, так па? 5. *is.* Екінші, жұптың біреуі. *Eldivenin bir tekini bulamadım.* Қолғаптың екіншісін таба алмадым. 6. *is.* Бір рәмке ішімдік. *İki tek içmek.*

Екі рәмке ішімдік ішу.

- TEK (II)** *s.* Үнсіз, қимылсыз; сыпайы. *tek durmak* тыныш тұру, мелшиіп үндемей тұру. *tek durmamak* 1) тыныш тұрмау, бір орнында тұра алмау. 2) тентектік істеу, сотқарлық жасау.
- TEK ANLAMLI** *s.* Бір мағыналы, тек мағыналы.
- TEK ANLAMLI LİK, -ği** *is.* Бір мағыналылық.
- TEKAÜT, -dü** *is. Ar. esk.* 1. Зейнеткерлікке шығу. 2. *s. hlk.* Зейнеткер.
- TEK BAŞINA** *zf.* Жалғыз өзі, бір өзі, өз бетімен.
- TEKBENCİLİK, -ği** *is. fel.* Солипсизм.
- TEK BİÇİM** *is.* Стандарт.
- TEKBİR** *is. Ar.* Тәкбір. *tekbir getirmek* тәкбір алу, «Аллаһү әкбәр» сөздерімен басталатын дұғаны оқу.
- TEKDÜZE** *s.* Бірқалыпты, бірыңғай, монотонды, бір дауысты.
- TEKDÜZELİK, -ği** *is.* Бірқалыптылық, бірыңғайлық, монотондық, бір дауыстылық.
- TEKE** *is.* 1. Текс. 2. Креветканың, шаянның бір түрі. 3. Түйснің бір түрі. *tekeden süt çıkarmak* болмайтын нәрсені болдыру.
- TEKEL** *is.* Монополия.
- TEKELCİ** *is.* 1. Монополист. 2. Монополиялық.
- TEKELCİ ANAMALCİLİK, -ği** *is. ekon.* Монополиялық капитал.
- TEKELCİLİK, -ği** *is.* Монополизм.
- TEKELLEŞMEK** Монополияға айналу, монополиялану.
- TEKELLEŞTİRMEK (-i)** Монополиялау.
- TEKER** *is.* 1. Доңғалак, дөңгелек. *Makine tekeri.* Машина доңғалағы. 2. *is. ve s.* Дөңгелек, шеңбер. *Bir tekir peynir.* Дөңгелек келген ірімшік. 3. *mat.* Шеңбер, дөңгелек.
- TEK ERKÇİ** *is.* Монархист.
- TEK ERKÇİLİK, -ği** *is.* Монархизм.
- TEK ERKLİK, -ği** *is.* Монархия.
- TEKERLEK, -ği** *is.* Дөңгелек, доңғалак;

дөңгелектің шинасы.

ТЕКЕРЛЕКЛІ KOLTUK *is.* Мүгедек арбасы.

ТЕКЕРЛЕК PABUCU *is.* Тежеуіш табан.

ТЕКЕРЛЕМЕ *is.* 1. Дөңгелету, айналдыру. 2. Дағдыдағы сөз, мәлім сөз. 3. *ed.* Ертегінің мазмұнына байланысы жоқ кіріспе бөлімі (ерте ерте ертеде, ешкі жүні бөртеде сияқты). 4. Жаңылтпаш.

ТЕКЕРЛЕМЕК *(-i)* Дөңгелету, домалату; айналу, дөңгелену.

ТЕКЕР ТЕКЕР *zf.* Бір-бірден, бір-бірлеп, жеке-жеке.

ТЕК ЕШЛІ *s.* Дара неке, бір некелі.

ТЕК ЕШЛІЛІК, -гі *is. sos.* Дара некелілік, бір некелілік, моногамия.

ТЕКЕ ТЕК *zf.* Бірге-бір, жекпе-жек. *Teke tek dövüşmek.* Жекпе-жекке шығу, бірге-бір шайқасу.

ТЕК EVLİ *s. bk. Tek eşli.*

ТЕК EVLİLİK, -гі *is. bk. Tek eşlilik.*

TEKFİN *is. Ar. esk.* Көбіндеу, көбінге орау.

TEKFİR *is. Ar. esk.* Көпір санау, көпір деп есептеу.

ТЕК НЕСЕЛІ DİL *is. d.b.* Бір буынды тіл.

ТЕК HÜCRELİ *s.* Дара клеткалы.

TEKİL *s. gr.* Жекеше (грамматикалық категория).

TEKİN *s.* 1. Бос, адам тұрмайтын, елсіз. 2. Бақыт әкелетін, бақыт сыйлайтын. 3. *tar.* Мұраға ие болып саналатын кенже бала.

TEKİNSİZ *s.* 1. Бақытсыз, сор болған; қырсық шалған. 2. *is. sos.* Табу.

TEKKE *is. Ar.* 1. Текке, дәруіш тұрағы. 2. Мекен-жайы жоқ, жұмыссыз қаңғыбастардың тұрағы. 3. *argo* Апиын шегетін орын.

ТЕК КІШІЛІК, -гі *is. s.* Бір кісілік, бір орынды.

TEKLİF *is. Ar. esk.* 1. Ұсыныс, тұжырымды пікір. 2. Ресмилік *teklif etmek* 1) ұсыныс жасау, пікір білдіру. 2) үйленуге ұсыныс жасау.

TEKLİFLİ *s.* Ресми, формальды.

TEKLİFSİZ *s.* Еркін, қысылып-қымтырылмайтын, ресми емес; именбейтін. *Teklifsiz arkadaş.* Жақын дос.

TEKLİFSİZCE *zf.* Еркін, қысылмастан, қымсынбай; шын көңілден.

TEKLİFSİZ KONUŞMA *is.* Емін-еркін сөйлеу.

TEKLİK, -ği *is.* 1. Бірлік, тұтастық. 2. Бірлік, бір. 3. *gr.* Жекеше (грамматикалық категория). 4. *argo* Бір лира.

TEKME *is.* 1. Тепкі, аяқпен ұрған соққы. 2. (мал) Теуіп жіберу, тебу. *tekme atmak (veya tekme vurmak)* 1) аяқпен тебу; теуіп жіберу.

TEKMELEMEK *(-i)* Тебу, теуіп жіберу.

TEKNE *is.* 1. Астау, күбі. *Çamaşır teknesi.* Кір жууға арналған астау. *Namur teknesi.* Қамыр ашытатын күбі. 2. Кеменің корпусы. 3. Теңіз қайығы.

TEKNECİ *is.* Теңіз қайығын жасайтын я сататын адам.

TEKNE KAZINTISI *is.* Кенже бала.

TEKNİK, -ği *is. Yun.* 1. Техника. 2. *s.* Техникалық. *Teknik terimler.* Техникалық терминдер.

TEKNİKÇİ *is.* Техник.

TEKNİK EĞİTİM *is.* Техникалық білім.

TEKNİKER *is. Alm. bk. Teknikçi.*

TEKNİK LİSE *is.* Техникалық лицей.

TEKNİK OKUL *is.* Техникалық колледж, техникум.

TEKNİK ÜNİVERSİTE *is.* Техникалық университет.

TEKNİSYEN *is. Fr. bk. Teknikçi.*

TEKNOLOJİ *is. Fr.* Технология.

TEKNOLOJİK, -ği *is. Fr.* Технологический.

TEK ÖRNEK *s.* Біркелкі, бірыңғай.

TEK PARMAKLILAR *ç. is. zool.* Так тұяқтылар.

TEK PARTİLİ *s.* Бір партиялы.

TEKRAR *zf. Ar.* 1. Қайтадан, тағы, тағы да, қайталап. 2. *is.* қайталау. *tekrar etmek* қайталау, қайта айту, қайта істеу.

TEKRAREN *zf. Ar.* Қайта-қайта, қайталап, әлсін-әлсін.

TEKRARLAMAK (-i) Қайталау, қайта айту, қайта жасау, қайыра істеу.

TEKRARLANMAK Қайталану, қайта айтқызу, қайта істету.

TEKRARLATMAK *s.* Қайталату, қайта айтқызу, қайта істету.

TEKRARLI *s.* Қайталанған, екінші рет болған.

TEKRAR TEKRAR *zf.* Қайта-қайта, қайталап, үздіксіз.

TEK RENKLİ *s.* Бір түсті.

TEKRİR *is. Ar.* Қайта бастау, қайтадан басталу, жаңарту. *tekrir etmek* Қайтадан бастау, қайталау.

TEK SAYI *is. mat.* Тақ сан.

TEKSİR *is. Ar.* Ұлғайту, көбейту, арттыру. *teksir etmek* көбейту (көбейту аппаратында).

TEKSİR MAKİNESİ *is. sos.* Гектограф – жазылған мәтінді көбейтіп көшіретін аспап, аспап, ротатр.

TEKST *is. Fr.* Мәтін, текст.

TEKSTİL *is. Fr.* Тоқыма.

TEKSTİLCİ *s. is.* Тоқымашы.

TEK TANRICI *is. s.* Монотеист.

TEK TANRICILIK, -ğı *is. sos.* Монотеизм, бір құдайға сенушілік.

TEK TARAFLI *is.* Бір жақты, бір беткей (пікір, көзқарас т.б.).

TEK TEK *zf.* Біреулеп, бір-бірлеп, бір-бірден.

TEK TIRNAK İŞARETİ *is.* Тек тырнақша белгісі (``).

TEK TÜK *s. zf.* Сирек, селдер. *Gökte tek tük yıldızlar vardı.* Аспанда аздаған жұлдыз бар еді.

TEKVANDO *is. (Kore dilinden)* Теквандо (күрес).

TEKVİN *is. Ar. esk.* Жарату, жасау.

TEK YÖNLÜ YOL *is.* Бір бағыттағы жол.

TEKZİP, -bi *is. Ar.* Жалған екенін білдіру, бекерге шығару. *tekzip etmek* жалғандығын әшкерелеу.

TEL (I) *is.* 1. Сым. *Telgraf teli.* Телеграф сымы. 2. Талшық, тал жіп. 3. Ішек

(музыкалық аспаптың). 4. Сым; трос. *Çelik tel.* Болат сым. 5. Бір тал шаш. *Tek tel saç kalmadı.* Оның басында бір тал шаш қалған жоқ. 6. *s.* Сымнан жасалған, сым. *Tel ip.* Болаттан жасалған майысқақ трос. *teli kırmak* байланысын үзу, қатынасын үзу.

TEL (II) *is.* Телеграф сөзінің қасқартылған варианты. *tel çekmek* телеграмма жіберу.

TELÂFFUZ *is. Ar.* Айту, шығару. (дыбысты т.б.). *telâffuz edilmek* айтылу. *telâffuz etmek* айту, сөйлеу.

TELÂFFUZ ORGANI *is.* Дыбыстау мүшесі.

TELÂFİ *is. Ar. esk.* Орнын толтыру, есесін қайтару.

TELÂKKİ *is. Ar.* 1. Түсінік. 2. Түсіну, қабылдау. *telâkki etmek* түсіну, солай деп санау, солай қабылдау.

TELÂŞ *is. Ar.* 1. Алаңдау, абыржу, маза кету; қорқу, қауіптену. *Hastanın durumunda telâş edecek bir şey yok.*

Науқастың жағдайы қорқынышты емес. 2. Асығу, асығыстық, тығыз-таяндық. 3. Абыржу, асып-сасу, сасқалақтау. *telâş almak* қобалжу, алаңдау; асығу, асып-сасу. *telâş etmek* 1) мазасыздану, үрейлену, алаңдау, қобалжу. 2) асығу, асығып-үсігу.

TELÂŞLANMAK 1. Асығу, сабырсыздану, асып-сасу. 2. Алаңдау, беймазалану, қобалжу.

TELÂŞLI *s.* Алаңдаған, үрейлі, абыржыңқы; асып-сасқан, асыққан.

TELÂŞLILIK, -ğı *is.* Алаңдау, абыржу, мазасыздану, асып-сасушылық, сасқалақтау.

TELÂŞLI TELÂŞLI *zf.* Асып-сасып, асығып-үсігіп, сасқалақтап.

TELÂŞSIZ *s.* 1. Асықпай, алаңсыз, жайбарақат, салмақты. 2. *zf.* Асып-саспай, сасқалақтамай.

TELÂŞSIZLIK, -ğı *is.* Жайбарақаттық, алаңсыздық.

TELEF *is. Ar.* 1. Жок қылу, құрту; өлтіру. 2. Ысырап ету, босқа шашу. *telef etmek* 1) жоқ қылу, құрту. 2)

TELEFERİK

ысырап ету, босқа шашу. *telef olmak* олу, жок болу, құрып кету.

TELEFERİK, *-ği is. Fr.* Аспалы жол.

TELEFON *is. Yun.* Телефон. *Telefonla görüşmek.* Телефон арқылы сөйлесу. *telefon etmek (veya açmak)* телефон соғу.

TELEFONCU *is.* 1. Телефон жөндеуші. 2. Телефонист.

TELEFON HATTI *is.* Телефон желісі.

TELEFON KABİNİ *is.* Телефон будкасы.

TELEFON KARTI *is.* Телефон карточкасы.

TELEFON KULÜBESİ *is. bk.* Телефон будкасы.

TELEFONLAŞMAK *(-le)* Телефон арқылы сөйлесу, телефон соғу, хабарласу.

TELEFON REHBERİ *is.* Телефон анықтамасы.

TELEFON SANTRALİ *is.* Телефон станциясы.

TELEKİZ *(-le) is. Fr.* Телефон арқылы шақыртумен келетін жүргіші әйел, женіл жүріске салынған әйел.

TELEKOMÜNİKSİYON *is. Fr.* Телекоммуникация, дистанциялық байланыс.

TELEOBJEKTİF *is. Fr.* Телеобъектив.

TELEOLOJİ *is. Fr.* Телеология.

TELEPATİ *is. Fr. психол.* Телепатия.

TELES *s.* Тозған, тозығы жеткен.

TELESEKRETER *is. İng.* Автоматты жауап беруші, автоответчик.

TELESİMEK *hлк.* 1. Әлсіреу; шаршапшалдығу. 2. Арықтау азып-тозу.

TELESİNEMA *is. Fr.* Телевизиялық фильм.

TELESKOP *is. Fr.* Телескоп.

TELEVİZYON *is. Fr.* 1. Телевизия. 2. Теледидар.

TELEVİZYON ALICISI *is.* Теледидар.

TELEVİZYONCU *is.* 1. Теледидар сатушысы. 2. Теледидар жөндеуші. 3. Телевизияда жұмыс істеуші, телевизия қызметкері.

TELEVİZYON VERİCİ İSTASYONU

TELMİN

is. Телевизиялық орталық.

TELEVİZYON YAYINI *is.* Телевизиялық хабар.

TEL FIRÇA *is.* Щетка.

TELGRAF *is. Fr.* 1. Телеграф. *Telgraf hattı.* Телеграф жүйесі. 2. Телеграмма. *telgraf çekmek* телеграмма жіберу. *Yıldırım telgrafi.* Өте асығыс телеграмма жіберу.

TELGRAFÇI *is.* Телеграфист.

TELGRAF DİREĞİ *is.* Телеграф бағанасы.

TELGRAF ÜSLÛBU *is.* Қысқа әрі нұсқа.

TEL HALAT *is.* Қалың болат трос.

TELİF *is. Ar. esk.* 1. Келістіру, пәтуластыру. 2. (жазу) Жазу.

TELİF HAKKI *is.* Авторлық құқық.

TEL KAFES *is.* Сым тор.

TELKİN *is. Ar.* 1. Сендіру, иландыру. 2. Жаназа дұғасы. 3. *психол.* Гипноз, ұйыту. *telkin etmek* сендіру, иландыру.

TELLÂK, *-ği is. Ar.* Моншашы, моншаға келгендерді ысқылап жуындыратын адам.

TELLÂL *is. Ar.* 1. Жаршы, базарда көпшілікке дауыстап сатылатын тауар я бір оқиға туралы хабарды жеткізуші, жар салушы; аукционшы. 2. Делдал, сатушы мен алушы арасында жүретін пайдакүнем.

TELLEMEK (I) (-i) 1. Сым жүргізу, сым тарту. 2. Алтын я күміс сыммен әшекейлеу, зерлеу.

TELLEMEK (I) (-i) Телеграмма беру, телеграмма жіберу.

TELLENDİRMEK (-i) (темекі т.б.) Ішке сорып тарту; құмарланып тарту.

TELLİ *s.* 1. Талшықты. 2. Ішекті (аспап). 3. Сыммен тартылған, сым жүргізілген. 4. Зерлі, зермен әшекейленген. *Telli gelin.* Зер таққан келін.

TELLİ ÇALGILAR *ç. is. müz.* Ішекті аспаптар.

TELLÜR *is. Fr. kim.* Теллур.

TELMİN *is. Ar. esk.* Ишара, ым, түспал.

TELMİHEN *is. Ar.* Ишарамен, түспалдап, ымдап.

TEL ÖRGÜ *is.* Сым қоршау.

TELSİZ *is.* Сымсыз. *Telsiz bağlantısı.* Сымсыз байланыс.

TELSİZCİ *is.* Радист.

TELSİZCİLİK, -ği *is.* Разистің қызметі.

TELSİZ TELEFON *is.* Радиотелефон.

TELSİZ TELGRAF *is.* Радиотелеграф.

TELSİZ ŞEHRIYE *is.* Жіңішке кеспе, вермишель.

TELTİK, -ği *is.* Ақау, кемістік.

TELTİKLİ *s.* Ақаулы, кемістігі бар.

TELYAZI *is.* Телеграмма.

TEMA *is. Lât.* 1. Тақырып. 2. *ed.* Сюжет.

TEMAS *is. Ar.* 1. Жанасу, жуысу. 2. Байланыс жасау, қарым-қатынас, араласу. 3. Қозғау, әңгіме ету. *O konuya hiç temas edilmedi.* Ол мәселеге байланысты сөз қаралған жоқ. 4. Байланыс, қатынас, хабарласу. *İki şehir arasında temas kesildi.* Екі қала арасындағы байланыс үзілді. *temas edilmek* 1) жанасу, тию. 2) қозғау, әңгіме ету. 3) қатынасу, қарым-қатынас жасау.

TEMAŞA *is. Far. esk.* Тамашалау, сүйсіне қызықтау. 2. Қойылым, ойын-сауық; спектакль. *temaşa etmek* тамашалау, қызықтау.

TEMAŞA SANATI *is.* Театр өнері, спектакль, қойылым.

TEMATİK *s. Fr.* Тақырыптық.

TEMBEL *is. Far.* Жалқау, енжар, селқос.

TEMBELLEŞMEK (*nsz*) Жалқаулану, жалқаулыққа салыну, еріншектену, бойкүйездену.

TEMBELLİK, -ği *is.* Жалқаулық, еріншектік. *tembellik etmek* жалқаулану, жалқаулыққа салыну. *tembelliği tutmak* жалқаулығы ұстау, жұмыс істегісі келмеу, ерину.

TEMBİN *is. Ar.* 1. Ескерту, сақтандыру, ескертіп қою. 2. Жөн сітпеу, бағыт көрсету. *tembih etmek* 1) алдын ала ескерту. 2) бағыт беру, жөн сілтеу.

TEMBİHLEMEK (*-i*) 1. Ескерту, есіне салып қою, алдын ала сақтандыру. 2. Жөн сілтеу, бағыт көрсету.

TEMEL *is. Yun.* Іргетас, фундамент, табан (үйдің т.б). *Evin temeli.* Үйдің іргетасы. 2. Негіз, тірек, база. 3. *s.* Негізгі, басты. *Temel düşünceler.* Негізгі идеялар. *Temel prensipler.* Негізгі қағидалар. *temel atmak* негізін салу. *temel kakmak* тұрақтану, нығаю; орын табу, орнығу.

TEMEL CÜMLE *is. gr.* Басыңқы сөйлем.

TEMELENDİRMEK (*-i*) Нығайту, бекіту, орнықтыру, тұрақтандыру.

TEMELENMEK (*nsz*) Беку, нығаю, тамыр жаю, қалыптасу.

TEMELEŞMEK (*nsz*) Беку, нығаю, тамыр жаю, қалыптасу.

TEMELLİ *s.* 1. Табаны, іргетасы бар. 2. Негізді, дәлелді. 3. Берік, нық, бекем; тұрақты, үздіксіз. 4. *zf.* Бүтіндей, толық, әбден; негізгі түрде.

TEMELSİZ *s.* 1. Іргетасы, табаны жоқ. 2. *mes.* Негізсіз, дәлелсіз. 3. Осал, мықты емес; тұрақсыз.

TEMEL TAŞI *is. 1.* Іргетас, табан. 2. *mes.* Негізгі идея, негізі.

TEMEL TÜRME *is. gr. bk.* *Temel cümle.*

TEMENNA *is. Ar. esk.* Иіліп сәлемдесу. *temenna etmek.* қолын басына қойып, иіліп сәлем беру.

TEMENNİ *is. Ar. esk.* Тілек қалау. *temenni etmek* тілеу, өтіну.

TEMİN *is. Ar.* 1. Сенім, сендіру, нандыру. 2. Қамтамасыз ету, жабдықтау; алу. 3. Жүзге асыру. *temin etmek* 1) сендіру, нандыру. 2) қамтамасыз ету.

TEMİNAT *is. Ar.* Кепілдік, гарантия. *teminat vermek* кепілдік беру, өз атынан сенім білдіру.

TEMİNAT AKÇESİ *is. tic.* Ақшалай кепілдік.

TEMİNATLI *s.* Кепілді, міндеттеген.

TEMİNAT MEKTUBU *is.* Кепілдеме, кепілдік хат.

TEMİZ *s. Ar.* 1. Таза, кірсіз, кір

шалмаған, мұнтаздай. *Temiz hava.* Таза ауа. 2. Мұқият, ұқыпты істелген. *Temiz iş.* Ұқыпты істелген жұмыс. 3. Жақсы, жаңа. *Temiz araba.* Жақсы ұсталған машина, ақауы жоқ машина. 4. Таза, адал, пәк. *Temiz adam.* Парасатты, адал, адам. 5. *zf.* Таза, ұқыпты, мұнтаз. *Temiz giyinmek.* Таза киіну. *temiz tutmak* таза ұстау, ұқыпты қарау. *temize çıkmak* ақталу, ақталып шығу, айыпсыз деп танылу.

TEMİZLEMEK (-i) 1. Тазалау, тазарту, жуып-шаю, кір-қоқыстын арылту. 2. (кесепатты, кырсықты, бөлелі бір істің артын) Жуып-шаю, білдірмей жіберу. 3. *tec.* Бітіру, тауысу. *Bir aylık iş vardı, bir haftada temizledim.* Бір айға созылатын жұмысты бір аптаның ішінде бітірдім. 4. *argo* Өлтіру, қозін жою, жоқ қылу. 5. *ırp* (ағзаның зақымданған бөлігін) Алып тастау, кесіп тастау. 6. *argo* (карта ойынында) Серіктесінің барлық ақшасын сыпырып алу.

TEMİZLENMEK 1. Тазарту, тазалану, кір-қоқыстан арылу. 2. (түбі шикі кырсықты бір істің артын) Жауып жіберу, түзету. 3. *argo* Өлтіру, қозі жойылу. *Sokak köpekleri temizlendi.* Көшедегі бос иттердің көзі жойылды. 4. Біту, тазалану (етеккір). 5. *argo* (карта ойынында басқа ойыншылар) Қалтасынан қағылу.

TEMİZLEYİCİ *is.* Тазартушы, тазалаушы. 2. *s.* Тазалағыш, тазартқыш. *Temizleyici krem.* Тазартқыш крем.

TEMİZLİK, -ği *is.* 1. Тазалық. *Çocukları temizliğe alıştırmak.* Балаларды тазалыққа үйрету. 2. Тазалау, жинастыру. *Temizlik işleri.* Тазарту жұмыстары, кір-қоқыстан арылту жұмыстары. 3. *tec.* Жөк қылу, өлтіру, көзін жою *temizlik yarmak* 1) тазалау, жинастыру. 2) керексіз заттарды құрту, жоқ қылу.

TEMİZLİKÇİ *is.* Тазалаушы, жинап тазалаушы, сыпырушы.

TEMİZLİKÇİ KADIN *is.* Сыпырып тазалаушы әйел.

TEMİZ PAK *zf.* Тап-таза, айнадай.

TEMİZ YÜREKLİ *s.* Ақжүрек, адал, ақ ниетті, қулық-сұмдығы жоқ.

TEMKİN *is. Ar.* Сақтық, абайлағыштық, алды-артын ойлау-шылық.

TEMKİNLİ *s.* Құнтты, ұқыпты, сак.

TEMKİNSİZ *s.* Абайсыз, аңғырт, абайламай, асығыс.

TEMKİNSİZLİK, -ği *is.* Абайсыздық, аңғырттық, асығыстық.

TEM MUZ *is. Ar.* Шілде.

TEMPO *is. İt.* 1. Қарқын. *Sanayileşme temposu.* Өнеркәсіпті өркендетудің қарқыны, индустрияландыру қарқыны. 2. *müz.* Темп, шапшандық, музыкалық шығарманы орындау жылдамдығы.

TEMPOLU *s.* Ырғақты, қарқынды.

TEMSİL *is. Ar.* 1. Өкілдік, өкілеттік. 2. Қойылым, спектакль. 3. *biy. esk.* Ұқсау, ұқсасу. 4. *zf.* Мысалы, мәселен. *temsil etmek* 1) өкілетті болу, өкілетті болып табылу. 2) сахнада ойнау.

TEMSİLCİ *is. s.* 1. Өкіл, өкілетті. *Halk temsilcisi.* Халық өкілі; халық қалаулысы, депутат. 2. Белгілі бір топтың, ұйымның өкілі, әдеттегі өкіл. *Yeni şiir temsilcileri.* Жаңа поэзияның әдеттегі өкілдері.

TEMSİLCİLİK, -ği *is.* 1. Өкілдік; өкілеттік. *Halk temsilciliği.* Халық өкілеттігі. 2. Біреудің мүддесін қорғайтын мекеме.

TEMYİZ *is. Ar.* 1. Айырмашылық, өзгешелік. 2. *huk.* Кассация, сот үкімін бұзу. *temyiz etmek* 1) ажырату, айырып тану. 2) сот үкімін бұздыру туралы шағым арыз беру.

TEMYİZ MАНКEMESİ *is.* Шағым арызды қайта қарайтын сот, кассациялық сот.

TEN *is. Far.* Тән, дене. *Teni beyaz.*

Оның тәні ақ.

TENCERE *is.* Кастрөл. *tenceresi* *kaynamak* мұқтажсыз өмір сүру.

TENDER *is.* *İng.* Тендер – паравозға тіркелген отын, су таситын вагон.

TENEFFÜS *is.* *Ar.* 1. Дем алу, тыныс. *Teneffüs yolları.* Тыныс жолдары. 2. Тыным, дамыл, үзіліс, демалыс. *Teneffüs odası.* Демалыс бөлмесі. *teneffüs etmek* 1) дем алу, тыныс алу. 2) демалу, тынығу.

TENEKE *is.* 1. Қаңылтыр. 2. Бидон. *Gaz tenekesi.* Керосин бидоны. 3. *s.* Қаңылтырдан жасалған. *Teneke faraş.* Қаңылтырдан жасалған күл-қоқыс күрекшесі. *Teneke maşrapa.* Қаңылтыр сапты аяқ.

TENEKECİ *is.* Қаңылтыршы, қаңылтыр бұйымын жасайтын шебер.

TENEŞİR *is.* *Far.* Өлген адамды жуғанда қоятын төсек.

TENEŞİR HOROZU *is.* Қу сүйек, өте арық адам.

TENEZZÜL *is.* *Ar.* Қарапайымдылық көрсету, кішіпейілділік ету. *tenezzül etmek* қарапайымдылық ету, өзін төмен ұстау, сыпайылық көрсету.

TEN FANİLÂSİ *is.* Ішкіім.

TENGE *is.* Теңге.

TENHA *is.* *Far.* Сырт көзден таса, адам аздау жер; елсіз жер.

TENHALIK, -ği *is.* Елсіздік, елсіз жер; сырт көзден ұзақ жер.

TENİS *is.* *İng. sp.* Теннис.

TENİSÇİ *is. sp.* Теннисші.

TENİS KORTU *is. sp.* Теннис алаңы.

TENKIYE *is.* *Ar.* Клизма.

TENKİT, -di *is.* *Ar. esk.* Сын. *tenkit etmek* сынау, сын айту.

TENKİTÇİ *is.* 1. Сыншы, сын айтушы. 2. *s.* Сыни тұрғыдан қарайтын, сыншыл.

TENKİTÇİLİK, -ği *is.* Сыншылдық, сынға алушылық.

TENOR *is.* *İt. müz.* Тенор.

TEN RENGİ *s.* Дене түстес. *Ten rengi çorap.* Дене түстес шұлық.

TENTENE *is.* *Fr. hlk.* Шілтер.

TENTENELİ *s. hlk.* Шілтерлі, шілтер өрнекті.

TENYA *is.* *Yun. zool.* Ішекқұрт, солитер.

TENZİLÂT *is.* *Ar.* Жеңілдік, бағасын кеміту. *tenzilât yapmak* 1) бағасын кеміту, арзандату 2) төмен бағамен сату.

TENZİLÂTLI *is.* Бағасы кемітілген, арзандатылған. *Tenzilâth satış.* Арзан бағамен сату.

TEOGONİ *is.* *Fr.* Теогония – құдайдың тегі туралы діни аңызға сүйенетін ілім.

TEOKRASİ *is.* *Fr.* Теократия – саяси өкімет дін басшыларының қолында болған мемлекет құрылысы.

TEOLOG, -ğu *is.* *Fr.* Теолог.

TEOLOJİ *is.* *Fr.* Теология – діннің хадистері туралы ілім.

TEOREM *is.* *Fr. mat.* Теорема.

TEORİ *is.* *Fr.* Теория.

TEORİK, -ği *s.* *Fr.* Теориялық.

TEORİSYEN *is.* *Fr.* Теоретик.

TEPE *is.* 1. Шың, ұш, бас. *Ağacın tepesi.* Ағаштың ұшар басы. 2. *anat.* Төбе, еңбек. *Tepe saçları dökülmüş.* Оның төбе шашы түсіп қалыпты. 3. *coğr.* Төбе, шоқы, биік, дөң. *tepeden bakmak* жоғарыдан қарау, кішісіну, кіші санау. *tepesine binmek* мойнына мініп алу, дегеніне көндіру. *tepesine dikilmek* төбесінен қарап тұру.

TEPE AŞAĞI *is.* Асты-үстіне келген; төңкерілген, аударылған.

TEPECİK, -ği *is. coğr.* 1. Төбешік, төмпешік, дөңес. 2. *bot.* Аналық аузы.

TEPEDEN İNME *s.* 1. Төбеден түскендей, кенет, күтпеген. 2. *is.* Бұйрық (жоғарғы мекемелерден келген).

TEPEDEN TIRNAĞA *zf.* 1. Бастан-аяқ, басынан-аяғына дейін. 2. Бәрі, барлығы.

TEPEGÖZ *s. ve is.* 1. Тар маңдай, тар майдайлы (адам). 2. Қағылып-соғылып, теңселіп жүретін (адам).

TEPELEMEK *(-i)* 1. Тенкілеу, тебу. 2. *mec.* Жок қылу, қырып-жою, құрту.

3. *mec.* Өлгенше сабау, ұрып-соғу.

TEPELİ *s.* 1. Дөңесті, дөңді, төмпешік (жер). 2. Айдарлы. *Tepeli tavuk.* Айдарлы тауық.

TERETAĞLA *zf.* Тонқалаң асу, домалау. *tepetakla etmek (veya devirmek)* (біреудің әлеуметтік жағдайын) құлдыратын жіберу, төмендетіп жіберу. *tepetakla gitmek (veya yuvarlanmak)* (экономикалық, әлеуметтік жағдай) құлдырау, төмендеу, кейін кету.

TERETAĞLAĞ *bk. Tepetakla.*

TEREÜSTÜ *is.* Бастың төбесі.

TERİK, -ği *is. hlk. bk. Tekme.*

TERİKLEMEK *(-i) hlk.* 1. Мініс жануарын тез жүру үшін аяқпен тепкілеп отыру. 2. (автомобильдің) Газына барынша басу, ең жоғарғы жылдамдықты қосу.

TERİNME *is.* Аяқпен жер тебіну.

TERİŞMEK *(-le)* 1. Тебісу, алысу, алысып-тартысу. 2. Бірімен-бірі соқтығысу, итерісу.

ТЕРКЕ *is. biy.* Рефлекс.

ТЕРКІ *(-le) is.* Реакция. *Savunma tepkisi.* Ағзаның қорғану реакциясы.

ТЕРКİLİ *s.* Реактивті, тебілу, дүмпү күші әсерінен қозғалатын.

ТЕРКİLİ UÇАҚ, -ğı *is.* Реактивті ұшақ.

ТЕРМЕК, -er *(-i)* 1. (жануар) Тебу, теуіп жіберу. 2. (жүнді, кигізді т.б.) Аяқпен басу, таптау. *Yünleri çuvala tepmek.* Жүндерді қапшыққа нығыздап салу. 3. *mec.* Елемеу, ескермеу, қадірін білмеу, бас тарту. 4. *mec.* Қайта бастау, қайталану. 5. Тебу, кері соғу; итеріп қалу, итеріп жіберу. *Silâh atılırken teper.* Мылтық атылғанда кері серпиді. *tepe tepe kullanmak* аямай пайдалану, қалай болса солай қажетіне пайдалану.

TEPSİ *is.* 1. Поднос. 2. Қанылтыр таба.

TER *is.* Тер, қара тер. *ter alıştırmak* терін басу. *ter atmak* терлеу, терлеп-тепшу. *ter başmak* қара терге түсу, терлеп-тепшу.

TERAKKİ *is. Ar. esk.* Даму, өркендеу;

өсу. ұлғаю. *terakki etmek* алға басу, даму.

TERAPİ *is. Fr. tıp* Терапия.

TERAS *is. Fr.* 1. Терасса.

TERAVİ *is. Ar.* Тарауық – ораза айында кешкі уақыт оқылатын намаз.

TERAVİH *is. Ar. bk. Teravi.*

TERAVİ NAMAZI *is.* Тарауық намазы.

TERAZİ *is. Far. astr.* Таразы (жұлдызнама).

TERAZİ *is. Far.* 1. Таразы, безбен. *Teraziyi ayarlamak.* Таразыны туралау. 2. Сырық сырғауыл (арқан бойымен жүретін әртістердің) *teraziye vurmak* ой таразысына салу, асықпай ойлану, ақылға салу.

TER BEZİ *is. anat.* Тер бәзі.

TERBİYE *is. Ar.* 1. Тәрбие, тәрбиелеу, тәрбие беру. 2. Әдеп, этика; мінез-құлық нормалары. 3. Оқу, дайындық. *Askerî terbiye.* Әскери дайындық. 4. (жануар) Жаттықтыру, үйрету. *At terbiyesi.* Ат үйрету. 5. Ас қатығы, соус. *terbiye etmek* 1) тәрбиелеу, тәрбие беру. 2) (асты) тұздықтау, қату. 3) жаттықтыру.

TERBİYESİ *is. s. esk.* Тәрбиеші, тәрбиелеуші, педагог.

TERBİYELEMEK *(-i)* 1. Тәрбиелеу, тәрбие беру, бір іске баулу. 2. (асты) Тұздықтау, дәмін кіргізу, асқа тұздық құю.

TERBİYELİ *s.* 1. Тәрбиелі, тәрбие көрген, өнегелі, әдепті. 2. Ас қатығы қосылған, дәмі кіргізілген.

TERBİYELİLİK, -ği *is.* Тәрбиелілік, әдептілік, көргенділік, сыпайылық.

TERBİYESİZ *s.* 1. Тәрбиесіз, әдепсіз, көргенсіз. 2. Келіссіз, орынсыз, әдепсіз.

TERBİYESİZCE *s. zf.* Тәрбиесіз түрде, әдепсіздеу, тұрпайылау, дөрекілеу.

TERBİYESİZLİK, -ği *is.* Тәрбиесіздік, көргенсіздік, тұрпайылық, ерсілік.

TERBİYUM *is. Fr. kim.* Тербий.

TERCİH *is. Ar.* Жоғары бағалау, басқалардан артық көру, ұнату. *tercih etmek* жоғары бағалау,

- басқаларынан артығырақ көру, ұнату.
- TERCÜMAN** *is. Ar.* Аудармашы, тәржімеші.
- TERCÜMANLIK**, **-ği** *is.* Аудармашылық, тәржімешілік.
- TERCÜME** *is. Ar.* Аударма, тәржіме. *tercüme etmek* аудару, тәржімелеу.
- TEREDDÜT**, **-dü** *is. Ar.* Тартыншақтық, тайсалышылық; жалтақтау, қорғалақтау; сенбеушілік, шүбә, күдік. *tereddüt etmek* тартыншақтау, айну, дұрыс шешім қабылдай алмау.
- TEREDDÜTLÜ** *s.* Сенімсіз; тартыншақ, батылсыз.
- TEREDDÜTSÜZ** *s.* Батыл, сенімді, күдік тудырмайтын.
- TEREKE** *is. Ar.* Мұра.
- TEREKELLİ** *s. tkz.* Жеңіл мінезді, жеңілтек, ұшқалақ.
- TEREYAGI** *is.* Сарымай. *tereyagi gibi* өте жұмсақ, шырынды (алма, алмұрт т.б.).
- TERFİ**, **-i** *is. Ar.* Жоғарылау, өсу (қызмет т.б.) *terfi etmek* қызметі жоғарылау.
- TERHİS** *is. Ar.* Әскерден қайтару. *terhis etmek* әскерден қайтару, демобилизациялау.
- TERİM** *is.* 1. Термин. 2. *mat.* Мүше.
- TERK** *is. Ar.* 1. Айырылысу, бөлініп кету. 2. Бас тарту. 3. Елемеу, назардан тыс қалдыру. *terk etmek* 1) тастап кету, қалдырып кету. 2) бас тарту. 3) елемеу, ескермеу.
- TERKİ** *is.* 1. Ердің артқы қасы. 2. Сауыр (малдың).
- TERLEMEK** 1. Терлеу, тер шығу. 2. (әйнек т.б.) Булану, терлеу. 3. (мұрт) Тебіндеу, жаңадан шыға бастау. 4. *mec.* Терлеу, еңбектену; шаршашалдығу.
- TERLETİCİ** *s.* 1. Терлететін, тер шығаратын. 2. *mec.* Қиын, ауыр. *Terletici bir soru.* Қиын сұрақ.
- TERLİ** *s.* Терлеген, терлі, тершен, тершіген.
- TERLİK**, **-ği** *is.* 1. (үйде киетін) Шәрке, өкшесіз жеңіл аяккіім. 2. *hlk.* Тақия,

- төбетей.
- TERLİKÇİ** *is.* Өкшесіз жеңіл аяккіім жасап шығаратын я сататын адам.
- TERMAL**, **-li** *s. Fr.* 1. Табиғи ыстық, термальды (су). 2. Шипалы сумен емдейтін, минералды суы бар (курорт, санаторий).
- TERME** *is. Far. hlk.* Турнепс, жабайы шалқан.
- TERMİK**, **-ği** *s. Fr.* Термиялық, жылылық, жылу. *Termik dalğa.* Жылу толқыны, жылу сәулеленуі.
- TERMİK SANTRAL**, **-li** *is.* Жылу электр орталығы, жылу электр станциясы.
- TERMINAL**, **-li** *is. Fr.* Сапарға шығатын Сонғы аялдама, бекет (ұшақтың автобустың т.б.); авиавокзал.
- TERMINOLOJİ** *is. Fr.* Терминология.
- TERMODİNAMİK**, **-ği** *is. Fr. Yun. fiz.* Термодинамика.
- TERMOKİMYA** *is. Fr. Ar. kim.* Термохимия.
- TERMOMETRE** *is. Yun.* Термометр.
- TERMONÜKLEER** *s. Fr. fiz.* Термоядролық.
- TERMOS** *is. Fr.* Термос.
- TERMOFER** *is. Fr. astr.* Термосфера.
- TERMOSTAT** *is. Fr.* Термостат.
- TERORİST** *is. Fr.* Террорист, терроршы.
- TERORİZM** *is. Fr.* Терроризм.
- TERÖR** *is. Fr.* Террор.
- TERÖRCÜ** *(-i) is. bk. Terorist.*
- TERS (I)** *is.* 1. Теріс жақ, сырт жақ. *Viçağın tersi.* Пышақтың моқал жағы, өтпейтін жағы. *Elin tersi.* Қолдың сырт жағы. 2. Қарама-қарсы, теріс. 2. *s.* Қарама-қарсы, қайшы, кереғар. *Tersini ispat etmek.* Қарама-қарсы пікірді дәлелдеу, керісіншесін дәлелдеу. 3. *mec.* Орынсыз; қолайлы емес. *Ters bir iş.* Жөнсіз бір іс. *Ters sözler.* Қисынсыз айтылған сөздер. 4. *mec. s.* Төзіп болмайтын; бірбеткей; дөрекі. *Ters bir adam.* Төзуге болмайтын адам. *Ters bir cevap.* Дөрекі жауап. 5. *zf.* Теріс, керісінше.

Gömleği ters giydin. Көйлекті теріс кидін. *Kitabı ters tutmak.* Кітапты астын үстіне қаратып ұстай. *ters anlamak* керісінше түсіну. *ters düşmek* сай келмеу, үйлеспей.

TERS (II) is. Қи, малдың тезегі.

TERS AÇI is. mat. Қарсы бұрыш.

TERSİNE zf. Керісінше, мүлде басқаша, қарама-қарсы. *tersine çevirmek* өнін айналдыру, сыртын айналдыру. *tersine dönmek* керісінше болып шығу, ойдағыдай жүзеге аспау.

TERSLEMEK (I) (-i) Сөгу, жазғыру, ұрсу.

TERSLEMEK (II) (-e) (мал) Ластау, былғау, тышқақтау.

TERSLEŞMEK Қарсылық көрсету, қарсы шығу; қасарысу.

TERSLİK, -ği is. Қарсы шығушылық, қасарысушылық.

TERS TERS zf. Қырын қабақпен, жақтырмай; қатал, қатаң. *ters ters bakmak* қыңыр қарау, адырая жақтырмай қарау.

TERS YÜZ is. Ішкі жағы, теріс жағы. *Kumaşın ters yüzü.* Матаның ішкі жағы.

TERTEMİZ s. 1. Тап-таза, кіршіксіз таза. 2. *mes.* Пәк, адал.

TERTİBAT ç. is. Ar. Тәртіп, рет, тәртіпке салу, жөнге салу. *tertibat almak* сақтық шараларын қолдану.

TERTİP, -bi is. Ar. 1. Ретке келтіру, реттеу; *Dolapların tertibiyle annem uğraşiyor.* Шкафтарды шешем ретке келтіріп жүр. 2. Рет, тәртіп, жүйе. 3. *mes.* Алаяқтық, қулық, айлакерлік. 4. Науқасқа берілген доза, дәрі мөлшері. 5. *полигр.* Теру. 6. Әскерге шақырылу мерзімі.

TERTİPÇİ is. Реттеуші, ұйымдастырушы.

TERTİPLEMEK (-i) 1. Реттеу, ретке келтіру, жолға қою, жүйелеу. 2. Ұйымдастыру, дайындау.

TERTİPLEYİCİ is. ve s. Реттеуші, ұйымдастырушы.

TERTİPLİ s. 1. Ретті, ретке келтірілген, жөнге салынған; жақсы ұйымдастырылған. 2. Ұқыпты, тиянақты (адам). 3. *mes.* Алдын-ала ойластырылған, алдын-ала дайындалған.

TERTİPLİLİK, -ği is. 1. Реттілік, тәртіпке салынғандық. 2. Ұқыптылық, тиянақтылық. 3. Даярлық, өзірлілік.

TERTİPSİZ s. 1. Ретсіз, жөнсіз, тәртіпсіз. 2. Ұқыпсыз, салақ; алаңғасар, жаңғалақ.

TERTİPSİZLİK, -ği is. 1. Ретсіздік, жөнсіздік, тәртіпсіздік. 2. Ұқыпсыздық, салақтық; алаңғасарлық.

TERZİ is. Far. 1. Тігінші. 2. Тігін шеберханасы.

TERZİLİK, -ği is. Тігіншілік.

TESADÜF is. Ar. 1. Кездейсоқ ұшырасу. 2. Кездесоктық, кездейсоқ нәрсе, тура келу, бір кезде болу. *tesadüf etmek* 1) кездейсоқ ұшырасып қалу. 2) бір кезде болу.

TESADÜFEN zf. Ar. Кездейсоқ, күтпеген жерден, аяқ астынан, тосыннан.

TESCİL is. Ar. Тіркеу, тізімге алу, регистрация. *tescil etmek* тізімге тіркеу.

TESCİLLİ s. Тіркелген, тізімге алынған.

TESCİLSİZ s. Тіркелмеген, тізімге алынбаған.

TESELLİ is. Ar. Жұбату, көңілін аулау, жұбаныш, алданыш, медет. *teselli bulmak* жұбану, алдану. *teselli etmek* жұбату, көңілін аулау, алдандыру.

TESELLİ MUKÂFATI is. Ынталандыру сыйлығы.

TESELLİSİZ s. Жұбанышсыз.

TESETTÜR is. Ar. esk. Жамылу, жасырыну. *tesettür etmek* (әйел) жамылғымен бүркену.

TESİR is. Ar. esk. Әсер, ықпал. *tesir etmek* әсер ету, ықпал жасау. *tesirini göstermek* әсерін тигізу.

TESİRLİ s. esk. Әсерлі, ықпалды;

нәтижелі, тиімді.

TESİRSİZ *s. esk.* Әсерсіз, ықпалы аз, нәтижесіз.

TESİS *is. Ar.* 1. Құру, ұйымдастыру, негізін қалау. 2. Мскеме; қондырғы. *Sulama tesisleri.* Жер суландыру қондырғысы. *tesis etmek* 1) құру, салу, орнату.

TESİSAT *ç. is. Ar.* 1. Қондырғы; құрылғы, керек-жарак. *Su tesisati.* Су құбыры. *Kolorifer tesisati.* Жылыту құрылғылары, жылыту жүйесі.

TESKERE *s. Far. esk.* Зембіл. *Hasta teskeresi.* Санитарлық зембіл.

TESKİN *s. Ar.* Тыныштандыру, жұбату, көңілін жайландыру. *teskin etmek* жұбандыру, тыныштандыру, жайландыру, жұбату.

TESLİM *is. Ar.* 1. Қайтарып беру, иесіне тапсыру, иесіне беру; табыстау, тапсыру. *Aldığımız evi bize daha teslim etmediler.* Олар сатып алған үйімізді әлі бізге табыс еткен жоқ. 2. Тізе бүгу, берілу; тастап кету. *Şehrin teslimi sırasında çok kan döküldü.* Қала берілер тұста кан судай ақты. 3. *tes.* Мойындау; растау. *teslim almak* 1) алу, қабылдау, қабылдап алу. 2) тұтқындау, тұтқынға алу. *teslim etmek* табыстау, табыс ету, аманат ету. *teslim olmak* 1) тізе бүгу, берілу. 2) біреуге қатты сену, жан-тәнімен берілу.

TESLİMİYET *is. Ar.* Тізе бүгу, берілу.

TESLİS *is. Ar. esk.* 1. Үшке дейін жеткізу, үш есе арттыру. 2. (христиан дінінде) Үштің бірлігі, үштік (троица).

TESMİYE *is. Ar.* Ат қою, атау. *tesmiye etmek* ат қою, атау.

TESPİN *is. Ar.* Таспик. *tespих çekmek* таспик тарту.

TESPİN BÖCEĞİ *is. zool.* Есекқұрт.

TESPİNÇİ *is.* Таспик жасайтын я сататын адам.

TESPİT *is. Ar.* 1. Қондыру, орнату, қою. 2. Белгілеу, дәлелдеу, анықтау. *tespit etmek* 1) қондыру, орнату. 2)

анықтау, дәлелдеу, белгілеу.

TEST *is. Ar.* Тест. *test etmek* тест алу, бақылау жүргізу, сынақтау; тексеру.

TESTERE *is. Far.* Ара (кесуге арналған құрал). *El testeresi.* Қол ара. *Kil testere.* Оюлап кесуге арналған кішкене ара.

TESTERE BALIĞI *is. zool.* Арабалық.

TESTERELEMEK *(-i)* Аралау, арамен кесу, қию.

TESTİ *is. Far.* Құмыра.

TESTİCİ *is.* Құмырашы, құмыра жасайтын шебер я құмыра сататын адам.

TESTİS *is. Lât.* Аталық ұрық безі, тас.

TESTOSTERON *is. Fr.* Еркектің жыныстық гармоны.

TEŞEBBÜS *is. Ar.* 1. Талпыныс, әрекет; тырысу, ыждағат. 2. Ынта ықылас, іскерлік. *teşebbüs etmek* 1) тырысу, талпыну. 2) ынталы көрсету, іскерлік таныту.

TEŞEHHÜT,-dü *is. Ar.* Намаз оқығанда “әттәһиййатү” дұғасыны отырып оқу.

TEŞEKKÜL *is. Ar.* 1. Құрылу, пайда болу, қалыптасу. 2. Ұйым, ұжым. *teşekkül etmek* 1) құрылу, пайда болу. 2) қалыптасу, құралу.

TEŞEKKÜR *is. Ar.* Алғыс, ризашылық, риза болушылық. *teşekkür etmek* рақмет айту, алғыс жаудыру. *Teşekkür ederim!* Рақмет!

TEŞHİR *is. Ar.* 1. Көрсету, жайып көрсету. 2. Көрмеге қою, жұртқа көрсету. 3. Халыққа естірту, халыққа тарату, жариялау, жария қылу. *teşhir etmek* көрсету, көрмеге қою.

TEŞHİS *is. Ar.* 1. Тану, танып білу, анықтап тану (біреуді). 2. *tıp* Диагноз. 3. *ed.* Кейіптеу. *teşhis etmek* (*veya koymak*) 1) Тану, танып білу; ажырату. 2) диагноз қою. 3) кейіптеу, бейнелеу.

TEŞHİS VE İNTAK *is. ed.* Кейіптеу – жансыз нәрселерді адам кейпіне келтіре бейнелейтін көркемдік тәсіл.

TEŞKİL *is. Ar.* 1. Құру, жасау,

- жарыкка шығару, қалыптастыру. 2. Ұйымдастыру, құру, біріктіру. *teşkil etmek* 1) құру, қалыптастыру, ұйымдастыру.
- TEŞKİLÂT** *ç. s. Ar.* Ұйым; бірлестік; топ.
- TEŞKİLÂTÇI** *is.* Ұйымдастырушы, басқарушы.
- TEŞKİLÂTIESASIYE KANUNU** *is. esk.* Конституция.
- TEŞKİLÂTLANDIRMAK** *(-i)* Ұйымдастыру, құру.
- TEŞKİLÂTLANMAK** Ұйымдасу, бірігу, ұйым болу.
- TEŞKİLÂTLI** *s.* Ұйымдасқан, біріккен.
- TEŞMİL** *is. Ar.* Қамту; жаю, кеңейту, ұлғайту. *teşmil etmek* қамту, кеңейту.
- TEŞNE** *is. Far. esk.* 1. Қатты шөлдеген, шөл қысқан адам. 2. *s.* Аңсары ауған, қатты құмартқан, іңкәр.
- TEŞRÎ,-i** *is. Ar.* Заң шығару; заңдар жинағы.
- TEŞRÎF** *is. Ar.* Құрмет көрсету, ізет ету. *teşrif etmek* (кіріп шығып, барып) құрмет көрсету, сыпайылық көрсету.
- TEŞRÎFAT** *is. Ar.* 1. Рәсім, салтанатты ресми қабылдау. 2. Этикет.
- TEŞRÎÎ** *is. Ar.* Заң шығаратын.
- TEŞRÎÎ KUVVET** *is.* Заң шығаратын өкімет.
- TEŞRÎÎ MASUNİYET** *is.* Дербес құқықтылық, уәкілдік беретін жоғарғы орынның рұқсатынсыз жауапқы тартылмаушылық (депутаттың т.б.).
- TEŞRÎ KUVVETİ** *is.* Заң шығаратын өкімет.
- TEŞRİNİEVVEL** *is. Ar. esk.* Қазан (ай).
- TEŞRİNİSANİ** *is. Ar. esk.* Қараша (ай).
- TEŞT** *is. Far. hlk.* Кір жуатын шылапшын.
- TEŞVİK,-ki** *is. Ar.* 1. Ынталандыру, колдау. *Teşvik primi.* Мадақтау сыйлығы, көтермелеу сыйлығы. *Maddî teşvik.* Материалдық ынталандыру. 2. *tec.* Арандатушылық, өзәзілдік. *teşvik etmek* 1) ынталандыру, колдау көрсету. 2) айдап салу.
- TEŦİK, -ğİ (I)** *is.* Шүріппе, тетік. *tetiğe basmak (tetiğe dokunmak veya tetiğe çekmek)* мылтықтың құлағын, шүріппесін басу.
- TEŦİK, -ğİ (II)** *s.* 1. Қырағы, сергек; сақ; епті. 2. Нәзік, шебер. *Tetik iş.* Нәзік жұмыс. *tetikte bulunmak (veya beklemek)* сақадай сай тұру, сақ болып жүру.
- TEŦİKÇİ** *is.* Жалдамалы кісі өлтіруші.
- TEŦİKLİK, -ğİ** *is.* Қырағылық, сақтық; нәзіктік.
- TEŦİR** *is. hlk.* 1. Жаңғақтың жасыл қабығы. 2. Анар тәріздес жемістердің дағы.
- TEŦKİK** *is. Ar.* Зерттеу, зерттеу жүргізу, оқып білу. *tekkik etmek* зерттеу, зерттеп білу, зерттеу жүргізу.
- TEŦKİKAT** *ç. is. Ar.* Зерттеулер, тексерулер.
- TEVDİ,-i** *is. Ar.* Тапсыру, сеніп тапсыру, беру. *tevdi etmek* тапсыру, сеніп тапсыру.
- TEVDİAT** *is. Ar.* Банкіге ақша, вексель т.б. салу; депозит.
- TEVECCÛH** *is. Ar. esk.* 1. Басын бұру, бұрылу. 2. Жылы шырай таныту, жақын тарту. *tevaccüh etmek* жақын көру, іш тарту.
- TEVEK,-ğİ** *is. hlk.* 1. Қауын, қарбыз сияқты өсімдіктердің сабағы. 2. Жүзім сабағы.
- TEVEKKEL** *is. Ar. hlk.* Тәуекел, тәуекелге бел байлаушылық.
- TEVEKKELİ** *zf. Ar.* Босқа, бекерге, текке.
- TEVEKKÛL** *is. Ar.* Мойынсұну, көнгіштік; Алладан үміт ету. Алладан күту. *tevekkül etmek* тағдырға мойынсұну, тағдырдың жазғанына көну.
- TEVHÎT, -di** *is. Ar.* 1. Таухид, бір құдайға сену. 2. *esk.* Біріктіру, бірлестіру. 3. Монтеизм.
- TEVKİF** *is. Ar.* 1. Токтару. 2.

- Тұтқындау. *tevkif etmek* тұтқындау, тұтқынға алу.
- TEVKİFHANE** *is. Ar. Far.* Түрме.
- TEVRAT** *öz. is. Ar.* Тәурат – Еврейлердің діни кітабы, тора.
- TEYEL** *is.* Көктеп тігу, тепшіп тігу. *teyel yapmak (veya atmak)* көктеу, көктеп тігу, қабу.
- TEYELLEMEK** *(-i)* Көктеп тігу, көктеу.
- TEYEMMÜM** *is. Ar.* Тайаммум – жуыну жоралғысы, су жоқ жерде топырақпен сүртінуге, дәрет алу.
- TEYR, -bi** *is. İng.* Магнитофон. *teybe almak* таспаға жазу.
- TEYZE** *is.* 1. Шешесінің сіндісі я әпкесі, нағашы әпке. 2. *ünl.* Апа, апай.
- TEZ (I)** *s. Far.* Шапшан, жылдам, көз ілеспейтін жүйрік. 2. *zf.* Тез, шапшан.
- TEZ (II)** *is. Fr.* 1. Диссертация. 2. Тезист, ереже.
- TEZHÜRAT** *ç. is. Ar.* Қол шапалақтап қолдау көрсету, улап-шулап қошеметтеу.
- TEZAT, -dı** *is. Ar.* Қайшылық, үйлеспеушілік; қарама-қарсылық, контраст. *tezada düşmek* бір сөзі екінші сөзіне қайшы келу, кереғар пікірлер сөйлеу.
- TEZATLI** *s.* Қайшы, кереғар.
- TEZ BERİ** *zf. hlk.* Бірден, тез, дереу.
- TEZ CANLI** *s.* Шыдамсыз, сабырсыз.
- TEZCE** *zf.* Тездетіп, жылдамдатып.
- TEZEK** *is.* Тезек.
- TEZGÂH** *is. Far.* 1. Станок, станок қойылған үстел. *Halı tezgâhi.* Кілем тоқитын станок. *Marangoz tezgâhi.* Токарь станогы. 2. Дүкендегі сатушының алдындағы үстел, прилавок. 3. (кафе, бар т.б. жерлерде тағам қоюға арналған) Үлдірік, сөре орын. 4. Кеме жасайтын және жөндейтін орын. 5. *argo* Заңсыз бір істі жүзеге асыру әдісі. *tezgâhi kurmak* 1) бір жұмысты бастау үшін дайындық жүргізу. 2) *argo* заңсыз бір істі жасау үшін қулық жасау, алдап кетуге тырысу, қақпан құру.

- TEZGÂHLAMAK** *(-i)* 1. Станокта жұмыс жасауға дайындалу, станокта жұмыс жасау үшін керек заттарды дайындау. 2. *mec.* Іске кірісу, бір істі қолға алу.
- TEZGÂHTAR** *is. Far.* 1. Сатушы (дүкенде). 2. Бармен, буфетші.
- TEZGÂHTAR AĞZI** *is.* Асыра мақтау, жер-көкке сыйғызбай мақтау.
- TEZKERE** *is. Ar.* 1. Қысқа хат, қысқаша түсініктеме жазылған жаднама. 2. Құжат, анықтама. *İkamet tezkeresi.* Тұратын жері туралы анықтама. *Silâh taşıma tezkeresi.* Қару алып жүруге құқық беретін рұқсат қағаз. 3. *ask.* Әскерден қайтарылғаны туралы құжат. 4. *ed.* Тезкере – диуан әдебиетіндегі атакты ақындардың өмірі мен шығармашылығын баяндайтын еңбек. *tezkere almak* әскери қызметтің аяқталғанын көрсететін құжат алу. *tezkere bırakmak* біткеніне қарамастан әскери қызметін жалғастыру, әскерде қалып қою. *tezkeresini eline vermek mec.* жұмыстан қуып шығу, жұмыстан босату.
- TEZKERECİ** *is.* 1. Әскерден қайтқан, әскери борышын өтеген. 2. Сот хатшысы.
- TEZLEMEK** *(-i) hlk.* Тездету, жылдамдату.
- TEZLİK, -ği** *(-i) is.* 1. Асығыстық, шұғылдык. 2. Сабырсыздық, шыдамсыздық
- TEZ VAKİT** *is.* Уақытша, қысқа мерзімді.
- TEZYİN** *is. Ar. esk.* Сәндеу, әшекейлеу.
- TİBBEN** *zf. Ar.* Медицина тұрғысынан, медициналық тұрғыдан.
- TİBBÎ** *is. Ar.* Медициналық, дәрігерлік
- TİBBÎ BİTKİLER** *is.* Дәрілік өсімдіктер.
- TİBBÎ MUAYENE** *is.* Дәрігерлік тексеру.
- TİBBÎ YARDIM** *is.* Дәрігерлік көмек.
- TİBBİYE** *is. Ar.* Медициналық колледж, медицина факультеті.
- TİBBİYELİ** *is.* Медицина факультетінің

студенті.

TIFIL *is. Ar.* 1. Жас бала, сәби. 2. *hik.* Арық, жүдеу.

TİĞ (-i) *is. Far.* 1. Тоқу бізі, тоқыма бізі, тоқыма тоқитын сым. 2. Біз (сайман). *tiğ gibi* сымдай, сымбатты, мүсінді.

TİĞLİK, -ği *is.* Инс қап, инс салатын қорапша.

TIKA BASA *zf.* Лық толы, аузы мұрынынан шыға. *Kompartman tika basa dolu* Купс лық толы болатын. *tika basa doldurmak* лықа толтыру, кемеріне дейін толтыру. *tika basa yemek* лықа тою, тыңқия тойып алу, көп жеп қою.

TIKAÇ, -cı *is.* Тығын.

TIKAÇLAMAК (-i) Тығындау.

TIKAÇLI *s.* Тығынды.

TIKAÇSIZ *s.* Тығынсыз.

TIKALI *s.* Жабық, жабылып қалған.

TIKAMAК (-i, -e; -i) 1. Тығындау, тығып қою. *Şişenin ağzını mantarla tikamak.* Шөлмсктің аузын тығынмен тығындау. *Kulaklarına pamuk tikamak.* Құлақтарына мақта тығып алу. 2. Бөген тастау.

TIKANIK, -ği *s.* 1. Булыққан, қарлыққан, тұншыққан (шу, дауыс т.б.). 2. Үнсіз, дыбыссыз.

TIKANIKLIK, -ği *is.* 1. Кептелу, іркілу; үйінді. 2. Буыну, тұншығу, тыныс біту.

TIKANMAК 1. Бітеліп қалу, тығындалып қалу. *Lâvabo tikandı.* Қол жуғыш бітеліп қалды. 2. Тәбеті қашу, асқа зауқы болмау. 3. Дем ала алмай қалу, ентігу.

TIKIR *is.* 1. Тықыр, тық-тық еткен, тықырлаған дыбыс. 2. *argo* Ақша. *tikirında gitmek* (бір іс) ретімен кету, сәтті кету.

TIKIRTI *s.* Тықыр, тық-тық еткен, тықырлаған дыбыс.

TIKIR TIKIR *zf.* Бір қалыпты, тоқтамай. *Makine tikar tikar işliyor.* Машина бірқалыпты тоқтамай жұмыс істеп тұр. *İşler tikar tikar gidiyor.* Жұмыс

ойдағыдай жүріп жатыр.

TIKİŞİK *s.* Қысылған, сығылған.

TIKİŞMAК (-le) Сығылысу, тығыздалу. *Altı kişi bir arabaya tikiştılar.* Алты кісі бір машинаға сығылысып, қысылысып мінді.

TIKİŞ TIKİŞ *s.* 1. Лықа толған, аузы-мұрнынан шыққан. 2. *zf.* Лықа толып, лық толып.

TIKİŞTIRMAК (-i, -e) 1. Лықа толтыру, аузы-мұрнынан шыға толтыру, итеріп кіргізу, нығыздау. *Bavula her şeyi tikiştirdi.* Шамаданға бәрін нығыздап салып алды. 2. (-i) Шайнамай жұту, асығып-үсігіп жеу.

TIKIZ *s.* 1. Семіз, толық. 2. Нығыздап толтырылған, нығыздалған. *Bu yastık pek tikiş olmuş.* Бұл жастық қатты нығыздалып толтырылған. 3. Қатты. *Tikiş hamur.* Қатты иленген қамыр.

TIKIZLIK, -ği *is.* 1. Семіздік, толықтық. 2. Тығыздық, нығыздалғандық.

TIKLATMAК (-i) Тықылдату, қағу, соғу, тарсылдату. *Karıyı ukladmak.* Есікті қағу.

TIKLIM TIKLIM *zf.* 1. Лық толы, аузы-мұрнынан шыға толы. *Tiklim tiklim eşyalarla dolu mağazalar.* Аузы-мұрнынан шыға заттарға толы дүкендер. 2. *s.* Лық толған, лықа толған. *Tren tiklim tiklim.* Пойыз лық толған.

TIKMAК, -ar (-i, -e) 1. Нығыздап кіргізу, нығыздап салу, күшпен орналастыру. *Bütün eşyasını bir sandığa tiktı.* Ол барлық заттарын бір сандыққа салып тығып қойды. 2. *argo* Тығып қою. Тығып тастау, көзден таса қылу.

TIKNAZ *s.* Дембелше келген, орта бойлы, етженді, мығым денелі.

TIKNAZLIK, -ği *is.* Толықтық, етженділік, мығым денелілік.

TIKSIRIK, -ği *is.* Түшкірік.

TIKSIRMAК (*nsz*) Түшкіру.

TIK TIK *zf.* Тық-тық, тық-тық соғып (сағат).

TILSIM *is. Ar.* 1. Табиғаттан тыс

- белгісіз күш, сиқырлы күш. 2. Тұмар, бойтұмар. 3. *tec.* Амал, айла, жол.
- TIMARHANE** *is. Far.* 1. Жындыхана. 2. Психиатриялық ауруларды қарайтын аурухана.
- TIMARHANE KAŞKINI** *s.* Жынды, әумесер, тентек.
- TIN** *is.* Дыңғыр-дыңғыр, дың-дын.
- TINAZ** *is.* 1. Шәмеле, күде. 2. Үйме, үйінді.
- TINGIR** *is.* 1. Сынғыр, сынғырлаған дыбыс. 2. *argo* Ақша. 3. *s.* Ақшасыз, пұлсыз. 4. *s.* Бос.
- TINGIRDAMAK** (*nsz*) Сылдырлау, сынғырлау (металл).
- TINGIRDATMAK** (*-i*) 1. Сылдырлату. 2. (музыкалық аспапты) Дыңғырлату.
- TINGIRTI** *is.* Сылдыр, салдыр.
- TINTIN** *s.* 1. Боп-бос, ішінде ештеңе жоқ, құр. 2. *tec.* Надан, білімсіз, мәдениетсіз.
- TIP, -bi** *is. Ar.* Медицина. *Tıp fakültesi.* Дәрігерлік факультет.
- TIPA** *is.* Тығын.
- TIPALAMAK** (*-i*) Тығындау.
- TIPATIP** *zf.* Тура, дәл, айнамай қалған, сәйкес : сайма-сай, лайық.
- TIPIRDAMAK** (*nsz*) Жүрегі дүрсілдеп соғу, жүрегі лүпілдеу. *Kuşun yüreği tipirdiyor.* Құстың жүрегі дүрсілдеп соғып тұр.
- TIPIRTI** *is.* 1. Дүрсілдеу, соғу (жүректің). 2. Тықыр, тықырлаған дыбыс (аяқтың).
- TIPİŞLAMAK** (*-i*) *hlk.* (баланы ұйықтағанда, жұбатқанда) Арқасынан қағу.
- TIPİŞ TIPİŞ** *zf.* Тыпың-тыпың етіп, тыпыңдап, тыпың қағып (жүру). *Çocuk tıpiş tıpiş geldi.* Бала тыпың қағып жетіп келді.
- TIPİ TIPINA** *zf.* Дәлме-дәл, ұқсас, нақпа-нақ.
- TIPKİ** *zf. Ar. T.* 1. Аумайтын, бірдей, ешқандай айырмашылықсыз. *Çocuk tıpkı babasına benziyor.* Бала әкесінен аумай қалған. 2. *İs.* Ұқсас, тәріздіс, сәйкес. *Bu masanın tıpkısı bizde de*
- var.* Біздің де тура осындай үстел бар.
- TIPKİ BASIM** *is. Ar. T.* Факсимиле, дәл көшірілген қолжазба т.б.
- TIRAŞ** *is. Far.* 1. Қырыну, сақал-мұрт қыру. 2. (ерлердің шашын) Алдыру, кию. 3. Жону, сүргілеу. 4. *argo* Өтірік, бос сөз, мәнсіз-мағынасыз сөз. *Birak tıraşı, doğru konuş.* Бос сөзді қой, турасын айт. *tıraş etmek* 1) қыру, алу (шашты, сақалды). 2) көп сөйлеп басын қатыру, миын ашыту. *tıraş olmak* қырыну, сақал-мұрттың алу. *tıraşa tutmak* (біреуді) мылжындап көп сөйлеп жолдан қалдыру, көп сөйлеп тұрып алу. *tıraşı gelmek (veya uzamak)* сақал-мұрты өсіп кету.
- TIRAŞ BIŞAĞI** *is.* Ұстара, қауіпсіз ұстараның жүзі.
- TIRAŞCI** *s. tec. argo* Мылжың, көп сөйлейтін, мыжыма, көкезу.
- TIRAŞ FIRÇASI** *is.* Жаққыш, сақал-мұрт алғанда көбік жағатын шокша қыл.
- TIRAŞ KÖPÜĞÜ** *is.* Қырынуға арналған көбік.
- TIRAŞ KREMİ** *zf.* Қырынуға арналған крем.
- TIRAŞLAMAK** (*-i*) 1. (сақал-мұртты, шашты т.б.) Қыру, алу. 2. Сүргілеу, сүргілеп алу. 3. *argo* Мылжындау, мылжындап көп сөйлеп жалықтыру, мезі ету.
- TIRAŞLI** *s.* 1. Қырынған, сақал-мұртты алынған. 2. Қырынбаған, сақал-мұртты өсіп кеткен. 3. Жонып тегістелген, сүргіленген.
- TIRAŞ MAKİNESİ** *is.* Электрұстара.
- TIRAŞ SABUNU** *is.* Қырынуға арналған сабын.
- TIRAŞSIZ** *s.* 1. Қырынбаған, сақал-мұртты өсіп кеткен. 2. Жонылмаған, тегістелмеген.
- TIRIK** *is.* Сарт, сарт-сұрт. *Kapı tırık diye kapandı.* Есік сарт етіп жабылды.
- TIRIL** *s. tkz* 1. Жалаңаш, лыпасыз. 2. *tec.* Ақшасыз, ақшасы жоқ (адам).
- TIRILLAMAK** *tkz* 1. Жалаңаш қалу. 2.

Ақшасыз - пұлсыз қалу.

TIRINK *is.* Дың-дың, дығыр-дыңыр (металл заттардың қактығысуынан шығатын зыңыл).

TIRIS *is.* Желіс, бүлкіл, жорту (ат жүрісі).

TIRKAZ *is. hlk.* Есіктің ысырмасы.

TIRMALAMAK *(-i)* Тырнау, тырнап алу. 2. *tec.* Мазасын алу, мазалау.

TIRMANMAK *(-e)* 1. Тырбану, тырмысып шығу. 2. Өрмелеу, өрмелеп шығу. 3. (өсімдік) Өрмелеп өсу, биіктеу. *Sarmaşıklar bahçe duvarına tırmanmış.* Шырмауықтар бақшаның қабырғасына өрмелеп өсіпті. 4. *tec.* Күшею, күші арту, нығаю.

TIRMIK, **-ğı** *is.* 1. Тырнақтың ізі, тырнақ сызған із. 2. Тырма, мала.

TIRMIKLAMAK *(-i)* 1. Тырнау, тырнап алу. 2. Тырмалау, малалау.

TIRNAK, **-ğı** *is.* 1. Тырнақ. 2. Ілмек, ілгек. 3. *den.* Зәкірдің табаны. 3. Тырнақша. *Tırmak içine almak.* Тырнақшаның ішіне алу. *turnak göstermek* қорқыту, үркіту, зәрессін алу. *turnaklarını sökmek* қолындағы биліктен айыру, пәрменсіз қылу.

TIRNAKÇI *is. s. argo* 1. Қалтаман, қалтаға түскіш ұры. 2. *tar.* Өр бейсенбі күні падишаның тырнақтарын кесіп тазалайтын қызметші.

TIRNAKLAMAK *(-i)* 1. Тырнау, тырналау. 2. Тырнақпен жабысу, жұлмалау.

TIRNAKLI *s.* Тырнақты, тырнағы бар.

TIRPAN *is. Yun.* Шалғы.

TIRPANCİ *is. Yun.* Шалғышы, шалғымен шөп шабушы.

TIRPANLAMAK *(-i)* 1. Ору, шалғымен шөп шабу. 2. *tec.* Жөк қылу, құрту.

TIRSMAK *(-den)* Қорқу, үрқу; жүрексіну, жасқану.

TIRTIK, **-ğı** *is.* Кетік.

TIRTIKÇI *is. argo* Қалтаман, қалтаға түсетін ұры.

TIRTIKLAMAK *(-i) argo* Ұрлап кету,

кымқыру, қағып кету.

TIRTIKLI *s.* Кетілген, кетігі бар; кедір-бұдырлы.

TIRTIL **(I)** *is. zool.* Гусеница – шыбын-шіркейлердің құрт дәуіріндегі түрі.

TIRTIL **(II)** *is.* 1. Табан шынжыр (танкінің т.б.). 2. Кертік, ойық (марканың я тсмір ақшаның шетіндегі).

TIRTILLI *s.* Тісті, кетілген; штінде кертігі, ойығы бар.

TIRTILLI BIÇAK *is.* Кетілген пышак.

TIS *is.* Ысылдау (мысықтың, жыланның т.б.). *tis yok* жым-жырт.

TISLAMAK 1. Ысылдау (жыланның, қаздың т.б.). 2. *hlk.* Аһылау, үһілеу (ауыр затты көтергенде). 3. *hlk.* Үндемей қалу, сөйлемеу (кінәсін мойындағанда). 4. Сақауланып сөйлесу, тілін шайнап сөйлеу.

TİBETLİ *öz. is. s.* Тибеттік, тибет тұрғыны.

TİBET ÖKÜZÜ *is. zool.* Тибет өгізі, қодас.

TİCARET *is. Ar.* Сауда, коммерция. *Ticaret mümessili.* Сауда уәкілдігі. *Ticaret ve sanayi odaları.* Сауда-өнеркәсіп палаталары. *Devlet ticareti.* Мемлекеттік сауда. *Dış ticaret.* Сыртқы сауда. 2. Пайда, табыс. *Ticaret birakmak.* Табыс әкелу, пайда келтіру.

TİCARET ATEŞESİ *is.* Сауда атташесі.

TİCARET BANKASI *is.* Сауда банкі.

TİCARET BORSASI *is.* Сауда биржасы.

TİCARET GEMİSİ *is. den.* Сауда кемесі.

TİCARET HUKUKU *is. huk.* Сауда құқығы.

TİCARET KANUNU *is. huk.* Сауда туралы заң.

TİCARET LİMANI *is.* Сауда порты.

TİCARET MERKESİ *is.* Сауда орталығы.

TİCARET ODASI *is.* Сауда палатасы.

TİCARİ *s. Ar.* Сауда, саудалық.

TİCARİ ATAŞE *is. bk. Ticaret ataşesi.*

- TİFO** *is. Yun. tip* Ішсүзек (ауру).
- TİFTİK, -ği** *is. Ar.* 1. Жұмсақ ангор жүні, махер. 2. *s.* Осы жүннен тоқылған.
- TİFTİK KEÇİSİ** *is. zool.* Ангор ешкісі, жүні ұзын талшықты келген асыл тұқымды ешкі.
- TİFÜS** *is. Fr. tip* Бөртпе сүзек.
- TİK** *is. Fr. tip* Тарту – дене мүшелерінің еріксіз тартуы.
- TİKE** *is. hlk.* 1. Кесек, шағым, тілім (еттің, нанның т.б.). 2. *s.* Азғана, азғантай, біраз.
- TİKSİNDİRİCİ** *s.* Жеркеништі, жек көрінішті; мейлінше жаман, жексұрын; жүрек айнытатын.
- TİKSİNDİRMEK** (*-i, -den*) Жеркендіру.
- TİKSİNMEK** (*-den*) Жиіркену, жек көру.
- TİKSİNTİ** *is.* Жеркенушілік, жек көрушілік.
- TİK TAK** *is.* Тық-тық (сағаттың соғуы).
- TİLÂVET** *is. Ar. esk.* Құранды дауыстып, мәнеріне келтіріп оқу.
- TİLKİ** *is. zool.* 1. Түлкі. 2. *s. mec.* Қу, айласы көп, әккі. *tilki gibi* түлкі сияқты қу.
- TİLKİLEŞMEK** Қулану, қуақылану, айлакерлену.
- TİLKİLİK, -ği** *is. mec.* Қулық, айлакерлік, залымдық.
- TİMSAN** *is. Ar. zool.* Крокодил.
- TİMSAL, -li** *is. Ar. zool.* Символ; үлгі.
- TİN** *is. pskiol.* 1. Жан, ішкі дүние. 2. Көңіл күйі.
- TİNER** *is. İng.* Еріткіш (бояуды т.б.).
- TİN TİN** *zf.* Шусыз, дабырсыз, ақырын, жай. *Tin tin uzaklaştı.* Ол ақырын ғана кетіп қалды.
- TİP** *is. Fr.* 1. Түр, бейне, тип; үлгі. *Kadın tipi.* Әйел бейнесі. *Uçak tipi.* Ұшақ үлгісі. 2. Түр, сорт. 3. Тип, субъект.
- TİPİ** *is.* Боран, ұйытқыған боран.
- TİPİK, -ği** *s. Fr.* Типті, тән, ерекше.
- TİPİЛЕМЕК** (*nsz*) (қар) Ұйытқып соғу, борау. *Hava tipiledi.* Боран көтерілді.

- TİPİLİ** *s.* Бораған, ұйытқыған.
- TİPLEMEK** (*-i*) Типтеу, типке келтіру.
- TİPOGRAFI** *is. Fr.* Кітап бастыру-шылық, баспаханалық жұмыс.
- TİPOGRAFYA** *is.* Баспахана.
- TİPOLOJİ** *is. Fr.* Типология.
- TİPOLOJİK** *s. Fr.* Типологиялық.
- TİPOLOJİK TASNİF** *is.* Типологиялық белгілеріне қарай сыныптандыру.
- TİRAJ** *is. Fr.* Таралым, тираж.
- TİРАН** *is. Fr.* 1. Тиран – Ежелгі Грецияда өкіметті күшпен басып алушы адам. 2. Тиран, жендет, мейірімсіз, рақымсыз ел билеуші.
- TİRBUŞON** *is. Fr.* Штопор – бөтелкенің тығынын ашатын аспап.
- TİRE (I)** *is.* 1. Мақта-мата жібі. 2. Мақтадан тоқылған бұйым.
- TİRE (II)** *is. Fr.* Сызықша.
- TİRFİL (II)** *is. bot.* Беде (өсімдік).
- TİRFİLLENMEK** (*nsz*) (гим) Тозу, ескіру).
- TİRİL TİRİL** *zf.* 1. Дір-дір етіп, дірілдеп, қалтырап. *Tiril tiril titremek.* Дір-дір қағып дірілдеу. 2. (жұқа мата) Желбіреп, желпілдеп. 3. *mec.* Тап-таза етіп, мұнтаздай қылып. *Çocuklarını tiril tiril giydiriyor.* Ол балаларын тап-таза киіндіреді.
- TİROİT** *is. Fr. anat.* Қалқанша без.
- TİROKSİN** *is. Fr.* Қалқанша без гормоны.
- TİRSİ** *is. Yun. zool.* Майшабақ, сельд.
- TİR TİR** *zf.* Қалт-қалт етіп, дір-дір етіп, дірілдеп-қалшылдап, дірілдеп. *Tir tir titriyor.* Ол дірілдеп тұр.
- TİRYAKİ** *is. s. Ar.* Нашақор, апиыншы. 2. Құмарпаз, әуесқой. *Tütün tiryakisi.* Шылымды құмарта тартатын адам, шылымқор.
- TİRYAKİLİK, -ği** *is.* 1. Нашақорлық. 2. Құмарпаздық.
- TİŞÖRT** *is. İng.* Футболка, жеңсіз жеңіл тоқыма көйлек.
- TİTİZ** *s.* 1. Талғағыш, ешкім бабын тауып болмайтын мұнтаз. 2. Қатал, талап қойғыш, талғампаз; кінәмшіл, кінәратшы. 3. Сыйымсыз, қазымыр,

- ұрысқак.
- TITİZLENMEK** (*nsz*) 1. Талғампаздық көрсету, талғамшыл болу; қыңырлану, талап ету. 2. Ашулану, кею, ызалану.
- TITİZLEŞMEK** (*nsz*) 1. Қыңырлану, қазымырлану, мінегіштену, соқтығу. 2. Ашуланшақ болу, тез ашулану.
- TITİZLİK, -ği** *is.* 1. Талғағыштық, Мұнтаздық. 2. Талап етушілік; кінәмшылдық, кінәратшылдық. 3. Ашуға мінушілік, ашуланушылық.
- TITREK, -ği** *s.* Дірілдеген, селк-селк еткен. *Titrek bir elle yazılmış yazı.* Дірілдеген қолмен жазылған жазу.
- TITREK KAVAK, -ği** *is. bot.* Көктерек.
- TITREKLİK, -ği** *is.* Діріл, дірілдеу, қалтырау.
- TITREMEK** (*-den*) 1. Дірілдеу, қалтырау. *Korkudan titremek.* Қорыққаннан дірілдеу. *Soğuktan titremek.* Суықтан тоңып қалтырау. 2. (дауыс) Дірілдеу. 3. (жарық) Жылт-жылт ету, жылтылдау.
- TITREŞİM** *is.* 1. Діріл, тербеліс. 2. *fiz.* Тербелу, теңселу, шайқалу.
- TITREŞİMLİ** *s.* Тербелмелі, теңселгіш, дірілдегіш.
- TITREŞMEK** 1. Дірілдеу, дір-дір етіп қозғалу. 2. *fiz.* Шайқалу, тербелу, теңселу.
- TITRETE TITRETE** *zf.* Дірілдеп, діріл қағып.
- TİYATRO** *is. İt.* 1. Театр. *Tiyatro temsili (oyunu).* Театр қойылымы. *Tiyatro türleri.* Театр жанрлары. 2. Театр өнері.
- TİYATROCU** *is. tkz.* 1. Театр артисі. 2. Театр қожайыны.
- TİYATROLAŞTURMAK** (*-i*) Театрға, сахнаға бейімдеу.
- TİZ** *s. Far.* Ащы (дауыс).
- TOĞRUL** *is.* Тұйғын (күс).
- ТОҢТ** *is. tkz.* Қарғыбау, мойынжіп (шопан итінің).
- ТОHUM** *is. Far.* 1. Ұрық, дән, дөнек. 2. *mec.* Әулет, ұрпақ. *Tohumi kurudu.*

- Оның тұқымы құрыды, артында ұрпақ қалмады. 3. *tkz.* Сперма, ұрық.
- ТОHУMLAMAK** (*-i*) 1. Ұрықтандыру, тұқымдандыру.
- ТОHУMLUK, -ğu** *s.* Тұқымға жарайтын, тұқымдық. *Tohumluk buğday.* Тұқымдық бидай. 2. *is.* Ұрық, тұқым сақтайтын орын. *Patates tohumluğu.* Картоп сақтайтын орын. Картоп қоймасы.
- ТОК** *s.* 1. Ток, тамаққа тойған, қарны ток. 2. (мата) Тығыз, қалың. 3. (дауыс) Қалың, жуан. 4. *mec.* Төрт құбыласы тең, болып-толған; төрт түлігі сай. *tok evin aç kedisi* тойымсыз, нысапсыз.
- ТОКА (I)** *is.* 1. Тоға, айылбас (белдіктің). 2. Шашқа қыстыратын түйреуіш.
- ТОКА (II)** 1. Қол алысу, қол қысысу. 2. (рөмке) Қағыстыру, соғыстыру *toka etmek* 1) қол алысу. 2) қағыстыру.
- ТОКАҚ, -сі** *is.* Қолтоқпақ, қолағаш.
- ТОКАҚЛАМАК** (*-i*) (кір жуғанда) Тоқпақпен ұру, кірді қалағашпен соғу.
- ТОКАЛИ** *s.* 1. Тоғасы бар, тоғалы (белбеу). 2. Шашқа тағатын түйреуіші бар.
- ТОКАТ, -dı (I)** *is.* Шапалақ, шапалақпен тартып жіберу. *tokat almak* 1) шапалақпен тартып жіберу. 2) *argo* алдап кету, тақырға отырғызып кету.
- ТОКАТ, -dı (II)** *is. hlk.* 1. Қаша (мал үшін).
- ТОКАТҶИ** *is. argo* Алаяқ, алдамшы, алдап кетуші.
- ТОКАТЛАМАК** (*-i*) 1. Шапалақтау, шапалақпен ұру. 2. *argo* Алдап кету, тақырға отырғызып кету.
- ТОК ГӨЗЛÜ** *is.* Қанағатшыл, барға риза болғыш, нысапшыл.
- ТОК ГӨЗЛÜLÜК, -ğü** *is.* Қанағатшылдық, місе тұтушылық, барға риза болушылық.
- ТОКЛУ** *is.* Тоқты.
- ТОКЛУК, -ğu** *is.* Тоқтық, тойғандық, ток болушылық.

ТОКМАК,-ғи *is.* 1. Токпак; (үлкен) ағаш балға. 2. Домалақ, шар тәріздес есіктің қолы. *tokmak gibi* толық, етженді.

ТОКМАКБАŞ *is. zool.* Бұзаубас (балық).

ТОКСİKOLOJİ *is. Fr. tıp* Токсикология – улы заттардың әр түрлі қасиетін зерттейтін ғылым.

ТОКСİKOMAN *s. Fr.* Нашакор, нашашы.

ТОКСİKOMANİ *is. Fr.* Нашакорлық.

ТОКСİN *is. Fr.* Токсин, уыт.

ТОК ТОК *zf.* Жуан дауыспен, қатты дауыстап (сөйлесу).

ТОКURCUN *is.* Мая, мая шөп.

ТОKURDAMAК (*nsz*) Бүлкілдеу, бүлк-бүлк ету (су кайнағанда).

ТОКУŞ *is. bk. Değiş tokuş.*

ТОКУŞTURMAК (*-i, -le*) Соғыстыру, түйістіру. *Kaden tokuşturmaк.* Рөмке қағыстыру.

ТОКУZ *s.* Қалың, тығыз (мата).

TOLERANS *s. Fr.* 1. Шыдамдылық көрсету, кешіріммен қарау, төзімділік таныту. 2. *tek.* Шек, ауытқу шегі.

TOLERANSLI *s.* 1. Шыдауға, түзуге болатын. 2. Шыдамды, төзімді.

TOLERANSSIZ *s.* Төзбейтін, шыдамайтын.

TOLERANSSIZLIK,-ғи *is.* Төзбеушілік.

TOLGA *is.* Шлем; дулыға, каска.

ТОКŞOV *is. İng.* Ток-шоу, әңгіме-дүкенге құрылған бағдарлама.

TOMBALA *is. İt.* Лото (ойын). *tombala çekmek* лото ойнау.

TOMBALACI *is.* Лото ойнататын адам.

TOMBALAK,-ғи *s.* Қысқа бойлы, етженді, толық.

TOMBUL *s.* 1. Жуан, толық, семіз. 2. Етженді, мүсінді, келісті.

TOMBULCA *s.* Толықтау, етженділеу.

TOMBULLAŞMAК Толығу, ет алу, семіру.

TOMBULLUK, -ғи *is.* Толықтық, етженділік, толық болушылық.

TOMOGRAFİ *is. Fr.* Томография.

TOMRUK,-ғи *is.* 1. Томар, дөңбек ағаш. 2. Өңделмеген тас кесегі, блок. *Mermer tomruğu.* Мәрмәр блогы. 3. *esk.* Түрме. *tomruға atмак* түрмеге жабу.

TOMURCUK,-ғи *is. bot.* 1. Бүршік. *Çiçek tomurcuğu.* Гүл бүршігі. 2. Гүлдің қауызы, гүлдің түйнесі, бутон.

TOMURCUKLANMAК (*nsz*) Бүршіктену, бүршік ату.

TON (I) *is. Fr.* Тонна. *tonla* тонналап, өте көп: *Bizde onda tonla var.* Бізде одан өте көп бар.

TON (II) *is. Fr. müz.* 1. Үн. 2. Екпін, сарын. 3. Түс, өн. *Renk tonları.* Бояу түстері.

TONAJ *is. Fr.* 1. Тоннаж. 2. *den.* Кеменің жүк көтерімділігі.

TONGA *is. argo* Алдау; кулық; қақпан. *tongaya basмак (veya düşmek).* қақпанға түсу, алданып қалу.

TONİK,-ғи *is. ve s. Fr.* 1. Ағзаның күшін арттыратын, әлдендіретін (дәрі). 2. Тонник (сусын).

TONLUK, -ғи *s.* Тонналық. *Beş tonluk kamyon.* Бес тонналық жүк автомобилі.

TONTON *is.* Сүйкімді, жылы шырайлы адам.

ТОР *is.* 1. Доп. *Futbol toru.* Футбол добы. 2. Дөңгелек бөлшек (аспаптың, құралдың). *Duvar saatinin toru.* Қабырға сағатының маятнігі. *Kantarın toru.* Безбеннің гір тасы. 3. *ask.* Зеңбірек. *Tor ateşi.* Зеңбірекпен оқ жаудыру, артиллериялық атыс. 4. Рулон, шиыршықтап оралған қағаз, мата т.б. *Bir tor basма.* Бір рулон шыт. 5. Үйінді (қағаз, мата т.б. бір жерге жиналған заттардың үйіндісі). *Defter topları.* Бір жерге жиналған дәптер үйіндісі. 6. *s.* Дөңгелек, шар тәріздес. *Tor ağаç.* Жұмыр ағаш. *tor atмак (veya toru atмак)* 1) зиян көру, босқа күю. 2) сыныпта екінші жылға қалу. *torа tutмак* оқ жаудыру, оқтың астына алу.

TOPAL *s.* 1. Ақсақ. 2. *mes.* Бір аяғы қысқалау (үстел т.б.). *Topal masa.* Шайқалып тұрған үстел.

TOPALLAMAQ Ақсау, ақсаңдау, шойнаңдау, аяғын сылтып басу.

TOPALLIK, -ği *is.* Ақсақтық, аяғын ақсап басушылық.

TOPARLAK, -ği *is. s.* 1. Дөңгелек, шар тәріздес. 2. *is.* Зенбсректі сүйрететін арба.

TOPARLAK HESAP, -bı *is.* Жинақталған есеп, дөңгелек есеп.

TOPARLAK RAKAM *is.* Дөңгелек сан (ондық, жүздік т.б.).

TOPARLAK SAYI *is. bk.* *Toparлак rakam.*

TOPARLAMAK (-i) 1. Жинау, реттеу, топтау. 2. (өзінің ойын, айтатын сөзін) Жинақтау, топтау, ойлап алу. 3. Өзіне келу, түзелу; саябырлану. 4. Ретке келтіру, жинау. *Odayı toparlamak.* Бөлмені ретке келтіру.

TOPAZ *is. Fr. min.* Топаз.

TOPÇU *is.* 1. *ask.* Артиллерист; артиллерия. 2. *argo* Екі жыл бір сыныпта қалған бала. 3. Футболшы.

TOPLAM *is. mat.* Қосынды сан, жалпы саны.

TOPLAMA *is.* 1. Жинау. 2. *mat.* Қосу, қосу амалы.

TOPLAM İŞARETİ *is. mat.* Қосу белгісі, плюс.

TOPLAMAK (-i) Жинау, жинап алу, теру. *Çiçek toplamak.* Гүл теру. 2. Шақыру, шақырып жинау. *Askere toplamak.* Әскерге шақыру. *Arkadaşlarını topladı.* Достарын шақырып жинады. 3. Қор жинау, жинау. *Epey servet toplamış.* Ол бірталай дүние жинапты. 4. Жинау, жию, тәртіптеу, реттеп қою, тап-тұйнақтай етіп қою. *Yatakları toplamak.* Төсекті жинау. 5. Толу, толысу, семіру. 6. *mat.* Жинақтау, қосу, жалпы санын шығару.

TOPLAMA KAMPİ *is.* Тұтқындарды бір жерге жинап ұстайтын лагерь.

TOPLANILMAK (nız) 1. Жиналу,

жинастырылу. *Eşyalar toplandı.* Заттар жинастырылды. 2. Жиналу, бастары қосылу. *Akşam büyük salonda toplandı.* Кешке үлкен залға жиналды.

TOPLANMAK *is.* 1. Жиналу; терілу. *Ağaçtaki meyveler toplandı.* Ағаштағы жемістер терілді. 2. Жиылу, жиналыс жасау, бір жерге жиналу, шоғырлану. 3. Үсті-басын ретке келтіру, таранып-сылану. 4. Толу, ет алу оналу, толысу.

TOPLANTI *is.* Жиналыс; мәжіліс; отырыс. *Açık toplantı.* Ашық мәжіліс. *Basın toplantısı.* Пресс-конференция. *Geniş bir toplantı.* Кеңейтілген мәжіліс.

TOPLANTI SALONU *is.* Мәжіліс залы.

TOPLARDAMAR *is. anat.* Күретамыр, вена.

TOPLU *s.* 1. Дөңгелек бөлшегі бар. *Toplu tabanca.* Револьвер, тапанша. 2. (бір жерге) Жиналған, топталған. 3. Жиылған, тәртіпке келтірілген. *Toplu bir oda.* Тап-тұйнақтай жиналған бөлме. 4. Толған, толысқан, ет алған, оңалған. 5. Ұжымдық, топталған. *Toplu iş sözleşmesi.* Ұжымдық еңбек шарты.

TOPLU KONUT *is.* Тұрғын үй кооперативі.

TOPLULUK, -ğu *is.* 1. Қауым; қоғам; бірлестік, ассоциация. 2. Қалың топ, тобыр, жиын. 3. *müz.* Ансамбль, топ. *Oyun ve şarkı topluluğu.* Би және ән ансамблі. *Tiyatro topluluğu.* Театр труппасы.

TOPLUM *is.* Қоғам. *İlke toplum.* Алғашқы қоғамдық құрылыс.

TOPLUM BİLİMCİ *is. sos.* Әлеуметтанушы, социолог.

TOPLUM BİLİMCİLİK, -ği *is. sos.* Әлеуметтану, социология.

TOPLUM BİLİMİ *is. sos.* Қоғамтану ғылымы.

TOPLUMLAŞTIRMAK (-i) Қоғамдастыру, ортақтастыру.

TOPLUMSAL *s.* Қоғамдық, әлеу-

- меттік.
- ТОПЛУМСАЛ БІЛІМ** *is.* Қоғамтану ғылымы.
- ТОПЛУМСАЛ ЯПИ** *is.* Әлеуметтік-қоғамдық құрылыс.
- ТОПЛУМСАЛ YARDIM** *is.* Әлеуметтік жәрдем.
- ТОПЛУ СӨЗЛЕШМЕ** *is.* Ұжымдық келісімшарт.
- ТОПЛУ TABANCA** *is.* Тапанша, револьвер.
- ТОПЛУ TARTIŞMA** *is.* Форум.
- ТОПЛУ ТАŞИМА** *is.* Қоғамдық транспорт (автобус, трамвай т.б.).
- ТОР MERMİSİ** *is. ask.* Артиллерия снаряды.
- ТОРОГРАФ** *is. Fr.* Топограф, топография маманы.
- ТОРОГРАФИК НАРІТА** *is.* Топографиялық карта.
- ТОРОГРАФИЯ** *is. Fr.* Топография.
- ТОРОНИМ** *is. Fr.* Топонимия, топонимика.
- ТОПРАК, -ғи** *is.* 1. Топырақ; жер. *Kara toprak.* Қара топырақ. *Killi toprak.* Саз балшықты жер. 2. Құрлық. 3. Ел, территория. *Toprak бүтінлігі.* Территория тұтастығы. 4. Жер, жер телімі. *Köylüye toprak dağıtmak.* Шаруаға жер беру. 5. *s.* Топырақтан жасалған. *Toprak dam.* Топырақтан жабылған үйдің төбесі. *Toprak kap.* Саз балшықтан істелген ыдыс. *Toprak taban.* Жер еден.
- ТОПРАК ALTI** *s.* Жер асты, жер астындағы. *Toprak altı hattı.* Жер астынан жүргізілетін кабель. *Toprak altı servetler.* Пайдалы қазбалар.
- ТОПРАКБАСТИ** *is.* Шегарадан өткенде алынатын салық, кіру я шығу салығы.
- ТОПРАК БІЛІМСІ** *is.* Топырақ зерттеуші.
- ТОПРАК БІЛІМІ** *is.* Топырақтану.
- ТОПРАК КАУМАСИ** *is.* Көшкін, топырақ көшкіні.
- ТОПРАК КӨЛЕЛІГІ** *is.* Крепостнойлық тәртіп.
- ТОПРАК КӨЛЕСІ** *is.* Басыбайлы шаруа.
- ТОПРАК СИҒАНИ** *is. zool.* Түз тышқаны.
- ТОПРАКСИЗ** *is.* 1. Топырақсыз, топырағы жоқ. 2. Жері жоқ (шаруа).
- ТОПТАН** *s.* 1. Көтерме, түгелдерлік, толайым. *Toptan alış veriş.* Көтерме сауда. 2. *zf.* Топырлап; бәрі бірге; бәрі бірден. *Toptan gittiler.* Олар бәрі бірден кетті.
- ТОПТАНЦИ** *is.* Көтерме сатып алушы.
- ТОПТАНЦИЛИК, -ғи** *is.* Көтерме сауда.
- ТОПУК, -ғи** *is. anat.* 1. Тобық. *Topuklarına kadar uzun saçları vardı.* Оның шашы тобықтарына дейін түсетін. 2. Өкше, тақа (аяқкиімнің). *Yüksek topuk.* Биік өкше.
- ТОПУКЛАМАК (-и)** Малды аяқпен тебу.
- ТОПУКЛУ** *s.* Биік өкшелі, биік өкшесі бар. *Topuklu ayakkabı.* Биік өкшелі аяқкиім.
- ТОПУКСУЗ** *s.* Өкшесіз (аяқкиім).
- ТОПУ ТОПУ** *zf.* Бар болғаны, не бары; шамамен. *Topu topu iki gün kalabildim.* Мен не бары екі күн қалдым.
- ТОПУЗ** *is.* 1. Күрзі, шокпар. 2. Түйілген шаш. 3. Есіктің шар тәрізdes қолы. *Evvêlâ anahıtarı, sonra topuzu çevirdi.* Алдымен кілтті, сосын есіктің қолын бұрады. *topuz gibi* дембелше, мығым денелі, тығыршықтай (адам).
- ТОПҮЕКҰН** *s. T. Ar.* Жаппай, барлығын қамтитын, тотальды.
- ТОР (I)** *is. tkz..* 1. Ау, тор (арасы жиі тоқылған, кішкене көзді). *Tor başlık.* Тоқылған шапка.
- ТОР (II)** *s. tkz.* 1. Тәжірибесіз, білгір емес, жетік білмейтін; ысылмаған; қолға үйретілмеген, жабайы. *Tor hauvan.* Жабайы, қолға үйретілмеген жануар.
- ТОРАМАН** *is.* Ірі денелі, тұлғалы жас жігіт.
- TORBA** *is.* 1. Дорба, қапшық. *Pirinç torbası.* Күріш салатын дорба. 2. Дорбаша, кішігірім қалташа. 3. *anat.* Ұма, жыныстық без, ен.

TORBA ÇAY *is.* Пакеттегі шай.

TORBALAMAK (-i) Дорбаға салу, дорбалау, қапшыққа, сөмкеге салу.

TORBALI *s.* Дорбалы, қапшығы бар.

TOREADOR *is. İsp.* Тореадор – Испанияда бұқамен сайысушы.

TORNA *is. İt.* Токарь станогы. *Torna kalemi.* Темір кесетін аспап, кескіш.

TORNACI *is.* Токарь.

TORNALAMAK (-i) Токарь станогымен жону.

TORNALI *s.* Токарь станогымен өңделген.

TORNAVIDA *is. İt.* Бұрауыш, от-вертка.

TORPİL *is. Fr. den.* 1. Торпеда, өзі жүретін су асты минасы. 2. *mec.* Қорғаушы, жақтаушы, камқоршы, сүюші.

TORPİLLİ *s.* 1. Торпедасы бар, торпедалы. 2. *mec.* Қорғаушысы, жақтаушысы бар.

TORTU *is. Far.* 1. Тұнба, қойыртпақ, шөгінді. 2. *mec.* Азғын, оңбаған адам. 3. *mec.* Сарқынты, қалдық.

TORTULANMAK (nsz) Тұнбаға айналу.

TORUM *is. tkz.* Бота.

TORUN *is.* 1. Немере. *Onun torunu koşarak yanına gelir, yüzünü gözlerini öper.* Оның немересі жүгіріп қасына келіп, бетінен, көзінен сүйеді. 2. (көптік жалғаумен жұмсалғанда) Немерелер, ұрпақтар. *Torun oğlu.* Шөбере ұл.

TORYUM *is. Fr. kim.* Торий.

TOS *is.* Баспен ұру немесе сүзу. *tos vurmaq* баспен ұру немесе сүзу.

TOSBAĞA *is. bk. Kaplumbağa.*

TOSLAMAK (-i) 1. Сүзу, сүзіп жіберу. 2. (-e) (көлік) Соғылу, соғысу. *Araba duvara toslamıştı.* Машина қабырғаға соғысып қалған-ды.

TOSLAŞMAK Сүзісу.

TOST *is. İng.* Тост – қызартылған нан тілімі.

TOST MAKİNESİ *is.* Тостер – тост дайындайтын электр аспабы.

TOSUN *s.* 1. Піштірілген ерке тайынша. 2. *mec.* Шымыр, мығым денелі жігіт. *tosun gibi* шомбал, шымыр, мығым денелі.

TOSUNCUK, -ğü *s.* Алпамсадай, аяқ-колы балғадай жаңа туған нәресте.

TOTAL, -li *s.* Жаппай, тұтас, тотальдық.

TOTALİTARİZM *is. Fr.* Тоталитаризм.

TOTALİTER *is. Fr.* Тоталитарлық, үстемшілдік (мемлекеттік құрылыс).

TOTEM *is. İng.* Тотем.

TOTEMCİLİK, -ği *is.* Тотемизм.

TOTEMİZM *is. Fr. bk. Totemcilik.*

TOY (I) *s.* Ысылмаған, жұмысқа төселмеген, тәжірибесіз; жас, балғын. *Toy bir delikanlı.* Тәжірибесіз жас жігіт; балғын жас.

TOY (II) *is. esk.* Той, той-томалақ.

TOY (III) *is. zool.* Дуадақ.

TOYGAR (III) *is. zool.* Бозторғай.

TOYLUK, -ğü *is.* Тәжірибесіздік, ысылмағандық.

TOYNAKLILAR *ç. is. zool.* Так тұяқтылар (жылқы, есек т.б.).

TOZ *is.* 1. Шаң, тозаң. *Toz almak.* Шаң сүрту. 2. Ұнтақ. *Diş tozu.* Тіс тазалайтын ұнтақ. *Süt tozu.* Күрғақ сүт. 3.с. Ұнтақ тәрізді, ұнтақталған. *Biber tozu.* Ұнтақталған бұрыш. *toz etmek* күл-талқанын шығару, жок қылу. *toz kondurmamak* шаң жуытпау, тоз қондырмау.

TOZAN *is.* 1. Тозаң. 2. Тоз басқан жер.

TOZARMAK (nsz) Тозандау, шаң басу.

TOZ BEZİ *is.* Шаң сүртетін шүберек.

TOZ DUMAN *is.* Шаң-тозаң.

TOZ FIRÇASI *is.* Киім тазалайтын щетка.

TOZLANMAK (nsz) *is.* Шаң басу, тозандану.

TOZLAŞMAK (nsz) Тозаңға айналу, тозандану, шаң басу.

TOZLU *s.* Шаңды, тозанды. *Tozlu yol bitmiyordu.* Шаңды жол бітпей қойды.

TOZMAK, -ar: *gezip tozmak* 1) көп қыдыру, шарлау. 2) қаңғыру, тентіреу, бостан-босқа қаңғыру, кезіп-тозу.

TOZ SABUN *is.* Ұнтақ сабын.

TOZ ŞEKER *is.* Құмшекер.

TOZ TOPRAK, -ğı *is.* Шаң-тозаң, шаң-топырақ.

TOZUMAK (*nsz*) Шаң көтерілу, шаңдану, шаң болу.

TOZUTA TOZUTA *zf.* Шандатып, тозаңдатып.

TOZUTMAK (*-i*) 1. Шандату, тозаңдату, шаң көтеру. (қар) Бұрқырау, ұйтқыта соғу. 3. *tkz.* Есінен айырылу, ақылынан жазу. 4. Өтірік қосып айту, жоқты бардай етіп айту, мақтаншақтану.

TÖHMET *is. Ar.* 1. Күдіктену, шүбәлану; айыптау. 2. Кінәлі, айыпты, айыпкер.

TÖHMETLENDİRMEK (*-i*) Кінәлау, айыптау.

TÖHMETLİ *s.* 1. Айыпкер, айыпталушы. 2. Кінәлі, жазықты.

TÖKEZLEMEK 1. Сүріну, сүрініп кету, сүрініп құлау. 2. *mes.* Қиындыққа тап болу.

TÖKEZMEK (*nsz*) *hlk.* Сүріну, жығылып қала жаздау.

TÖR *is. sos. esk.* Тәр, құрметті орын.

TÖRE *is.* Әдет-ғұрып, дәстүр, жөн-жора.

TÖRE BİLİMİ *is.* Этика, мінез-құлық нормалары.

TÖRECİ *s.* Әдепті, этика нормасына сай.

TÖRE DIŞI *s.* Адамгершілікке жат, аморальды, құлықсыз.

TÖRE DIŞICILIK *is. fel.* Адамгершілікке жатпайтындық, аморальдық, құлықсыздық.

TÖREN *is.* Рәсім, салтанат. *Açılış töreni.* Ашылу салтанаты.

TÖREN DÜZENİ *is.* Рәсімнің, салтанаттың өткізілу тәртібі.

TÖRENLİ *s.* Салтанатты (жиын т.б.).

TÖRETANIMAZ *s. fel.* Өнегесіз, көргенсіз, аморальды.

TÖRETANIMAZLIK, -ğı *is. fel.* Аморальдық, моральға сыйымсыздық, адамгершілікке жат іс-

әрекет.

TÖRPÜ *is.* 1. Егеу; түрпі. 2. Тырнақ егеуіш.

TÖRPÜLEMEK (*-i*) 1. Егеумен егеулеу, егеулеу. 2. *mes.* Тәрбиелеу, адамгершілікке үйрету.

TÖRPÜLÜ *s.* Егелген, егеулгенген.

TÖVBE *is. Ar.* Тәубеге келу, өкіну. *tövbe etmek* тәубе қылу, күнә немесе қылмыс істемеуге уәде беру.

TÖVBEKÂR *s. Ar. Far.* Тәубе еткен, күнә я қылмыс істемеуге уәде еткен, тәубесіне келген.

TÖVBELİ *s.* Тәубе сткен. *Şarap tövbelisi.* Шарап ішпеуге уәде еткен, сөз берген.

TÖZ *is. tkz.* 1. Түбір, негіз. 2. *fel.* Субстанция.

TRADİSYON *is. Gelenek.*

TRADİSYONEL *is. Geleneksel.*

TRAFİK, -ğı *is. İt.* 1. Транспорт қозғалысы. *Trafik kuralları.* Жол қозғалысының ережелері. *Trafik kurallarına uymak.* Жол қозғалысының ережелерін сақтау, көшеде жүру ережелерін сақтау.

Trafik polisi. Жол полициясы. *Trafik tıkanıklığı.* Жолдың кептеліп қалуы. 2. Қатынас, рейс. *Hava trafiği.* Әуе қатынасы; әуе тасымалы.

TRAFİK AKIMI *is.* Транспорт қозғалысы.

TRAFİK AKIŞI *is. Trafik akımı.*

TRAFİK İŞARETLERİ *ç. is.* Жол белгілері.

TRAFİK LÂMBASI *ç. is.* Бағдаршам.

TRAFİK MÜFETTİŞİ *is.* Жол патрулі.

TRAFİK ŞERİDİ *is.* Жолды бөліп тұратын сызық, автожол жолағы.

TRAGEDYA *is. Fr.* Трагедия (драмалық шығарма).

TRAHOM *is. Fr. tıp* Трахома – ісініп былшықтанып кететін жұқпалы, созылмалы соз ауруы.

TRAJEDİ *is. Fr. bk. Tragedya.*

TRAJİK, -ğı *s.* Трагедиялық, қайғылы, аянышты.

TRAJİKLEŞMEK (*nsz*) Трагедияға

- айналу, қайғылы оқиғаға айналу.
- TRAKE** *is. Fr. anat.* Кеңірдек, трахея.
- TRAKİT** *is. Fr. jeol.* Трахит (тау жынысы).
- TRAKTÖR** *is. Fr.* Трактор.
- TRAKTÖRCÜ** *s.* Тракторшы.
- TRAMPET** *is. Fr.* Барабан (саз аспабы).
trampet çalmak барабан соғу.
- TRAMPETÇİ** *is.* Барабаншы.
- TRAMPLEN** *is. Fr.* Трамплин – секіру үшін жасалған серіппе.
- TRAMVAY** *is. İng.* Трамвай.
- TRAMVAY HATTI** *is.* Трамвай жолы.
- TRANS** *is. Fr.* Транс – гипноз әсерінен есінен айырылу, өзін билей алмай қалу. *trans hâline girmek* трансқа ұшырау.
- TRANSFER** *is. Fr.* 1. Көшу, бір жерден екінші жерге орын ауысу; миграция. 2. Ақша аудару (шетел валюта-сымен). 3. *sp.* Ойыншының ауысуы (бір клубтан басқа бір клубқа).
- TRANSFORMASYON** *is. Fr.* Трансформация; өзгеру, айналу.
- TRANSFORMATÖR** *is. Fr. fiz.* Трансформатор.
- TRANSİSTOR** *is. İng.* Жартылай өткізгіш; транзистор.
- TRANSİT** *is. Fr.* Транзит. *transit geçmek* 1) бір жерден екінші жерге транзит арқылы бару, тоқтамай бару. 2) (тауар) бақылаусыз өту.
- TRANSKRİPSİYON** *s. Fr.* Транскрипция.
- TRANSLİTERASYON** *is. Fr.* Транслитерация.
- TRANSPLÂNTASYON** *is. Fr.* Трансплантация – мүшелер мен тканьдерді ауыстырып отырғызу әдісі.
- TRANSPORT** *is. Fr.* Транспорт.
- TRAP** *is. Fr.* 1. Қақпан, тор. 2. *tiy.* Люк – театр сахнасының едендегі есігі.
- TRAPEZ** *is. Fr. sp.* Трапеция. *Trapez cambazları.* Трапециямен өнер көрсететін акробаттар.
- TRAVMA** *is. Fr. tıp* Зақым, жарақат.
- TRAVMATOLOJİ** *is. Fr. tıp* Травматология.

- TREN** *is. Fr.* Пойыз. *Banliyon treni.* Қала маңында қатынайтын пойыз. *Marşandiz treni.* Жүк таситын пойыз. *Posta treni.* Пошта пойызы. *Sûratlı tren.* Жүрдек пойыз, жылдам жүретін пойыз. *treni kaçırmak* 1) пойызға кешігіп қалу. 2) мүмкіндікті жіберіп алу.
- TRENÇKOT** *is. İng.* Плащ, жауын өткізбейтін шекпен.
- TRENT,-di** *is. İng.* Тенденция, даму бағыты.
- TRİBÜN** *is. Fr.* Трибуна, тұғыр, мінбе. *Şeref tribünü.* Құрметті қонақтарға арналған мінбе.
- TRİBÜN** *is. Fr. mat.* Тригонометрия.
- TRİGNOMETRİ** *is. Fr. mat.* Тригонометрия.
- TRİGNOMETRİK,-ğі** *is. Fr. mat.* Тригонометриялық.
- TRİKO** *is. Fr.* Трико (мата).
- TRİKOTAJ** *is. Fr.* Трикотаж, трикотаж бұйым.
- TRİLYON** *is. Fr.* Триллион.
- TROLEYBÜS** *is. İng.* Троллейбус.
- TROMBON** *is. Fr. Müz.* Тромбон (музыкалық аспап).
- TROMPET** *is. Fr. müz.* Керней, труба.
- TROMPETÇİ** *is.* Кернейші.
- TROPİK** *s. Fr.* Тропик.
- TROPİKA** *is. İt. coğr.* Тропик белдеуі.
- TROPİKAL,-li** *is. Fr. coğr.* Тропиктік, тропик.
- TROPİKAL BÖLGE** *is.* Тропик белдеуі.
- TROPİKAL KUŞAK,-ğі** *is.* Тропик белдеуі.
- TROPİKAL ORMAN** *is. Fr.* Тропик орманы.
- TROPOSFER** *is. Fr.* Тропосфера.
- TROTUVAR** *is. Fr.* Тротуар.
- TRUP** *is. Fr.* Труппа – театрдың шығармашылық құрамы.
- TRÜK,-ğü** *is. Fr.* Трюк, шеберлік, сәтті қимыл-әрекет.
- TUBA** *öz. is. Ar.* Туба – жұмақта төмен қарай өсетін үлкен ағаш.
- TUBELESS** *s. İng. bk. İşsiz.*
- TUFAN** *is. Ar.* 1. Топан су, әлемдік

таскын, сел. 2. *мес.* Қатты нөсер; дауыл. *Alkış tufanı.* Қызу кол шапалақтау.

TUGAY *is. ask.* Бригада – бірнеше батальоннан я дивизионнан құралған құрама.

TUĞAMİRAL,-li *is. ask.* Бригада адмира-лы (түрік әскери-теңіз флотында контр-адмиралға сәйкес келетін шен).

TUĞGENERAL,-li *is. ask.* Контр-адмирал.

TUĞLA *is. Lât.* 1. Кірпіш. *Ateş tuğlası.* Отқа төзімді кірпіш. *Delikli tuğla.* Ұсақ санғылаулы кірпіш, қуыс кірпіш. 2. *s.* Кірпіштен жасалған, кірпіш. *Tuğla bina.* Кірпіш ғимарат.

TUĞLACI *is.* Кірпішіші, кірпіш даярлаушы немесе сатушы.

TUĞLACILIK,-ğî *is.* 1. Кірпіш өндірісі. 2. Кірпіш сату ісімен шұғылданушылық.

TUĞLA HARMANI *is.* Кірпіш зауыты.

TUHAF *s. Ar.* 1. Оғаш, әдеттен тыс; біртүрлі, таңданарлық. 2. Күлкілі, қызық. *Tuhaf hikayeler.* Қызықты оқиғалар. 3. Түсініксіз, жұмбақ; елден ерекше, ғажап. *tuhaf olmak* 1) әдеттен тыс көріну, елден-ерекше болу. 2) *мес.* не істерін, не айтарын білмей қалу, таңданып, абдырап қалу. *tuhafına gitmek* біртүрлі, қызық көріну, таңғалдыру, таңдандыру.

TUHAFİYE *is. Ar.* Галантереялық тауарлар.

TUHAFİYESİ *is.* Галантерея тауарларын (айна, тарақ, ине-жіп сияқты ұсақ түйек) сататын адам.

TUHAFİYE DÜKKÂNI *is.* Галантерея дүкені.

TUHAFLAŞMAK Оғаштану, қызық қылық көрсету, біртүрлі басқашалау болып кету. 2. Таңдану, таңғалу, таңырқау. 3. (мінезі, мінез-құлқы) Өзгеру, өзгеріп кету, басқаша болу.

TUHAFLIK,-ğî *is.* 1. Оғаштық, әдеттен тыстық. 2. Таңданарлық іс-әрекет, қызық мінез-құлық. *tuhaflik etmek*

күлкі келтіретін, күлкілі әрекеттер жасау, тентектік жасау.

TULUM *is.* 1. Торсық, шанаш, *мес.* 2. *müz.* Волынка (музыкалық аспап). 3. Түтік, тубик (бойаудың, кремнің т. б.). 4. Комбинезон, тұтастырылып тігілген бешпент-шалбар. 5. *мес.* Толық, семіз.

TULUMBA *is. İt.* Насос. *Basma tulumba.* Айдамалау насосы. *Benzin tulumbası.* Бензин насосы. *Su tulumbası.* Су насосы. *Yangın tulumbası.* Өрт сөндіретін насос, өртке су себетін насос.

TULUMCUK,-ğû *is. anat.* Құлақтың құрышы, құлақтың ішіндегі иірім.

TULUM PEYNİRİ *is.* Брынза, меске, қарынға тығыздап толтырып дайындайтын ақ ірімшіктің бір түрі.

TUNÇ,-cu *is.* 1. Қола (мыс пен қалай қосындысы). 2. *s.* Қоладан жасалған, қоладан құйылған. 3. *s.* Қола түсті, қола түсті қоңыр.

TUNÇLAMAK (-i) Қолаға айналдыру.

TUNDRA *is. Fin. coğr.* Тундра.

TUNGSTEN *is. Fr. kim.* Вольфрам.

TUN TUN zf. Жасырын, жасырынып, құпия түрде. *tun tun kaçmak* көрінбей қашып кету.

TUR *is. Fr.* 1. Қыдыру, серуен, серуендеу. *Yemekten sonra araba ile tura çıktık.* Тамақтан кейін машинамен қыдыруға шықтық. 2. *sp.* Тур, жарыстың бір бөлімі. 3. Тур, айналым. 4. Турне. *Konser turu.* Концерттік сапар. 5. Айналым. *tur atmak* 1) айналып шығу, бір айналып келу. 2) серуендеу, серуен құру.

TURAC, *-cî is. zool.* Бұлдырық (күс).

TURANCI *öz. s.* Тұраншыл, түрікшіл.

TURANCILIK,-ğî *öz. is.* Тұраншылдық, түрікшілдік, түрік әлемінің бірлігін қуаттаушылық.

TURFA *is. Ar. hlk.* 1. Сирек, сирек кездесетін. 2. *мес.* Құнсыз, бағасы түскен.

TURFANDA *s. Far.* 1. Ерте піскен (жеміс-жидек). 2. *мес.* Жаңадан

пайда болған, жаңа көріне бастаған, енді таныла бастаған.

TURGAY *is. esk.* Бозторғай.

TURİST *is. Fr.* Турист, саяхатшы.

TURİSTİK,-ğİ *s. Fr.* Туристік. *Turistik gezi.* Туристік саяхат.

TURİZM *s. Fr.* Туризм. *Turizm kampı.* Туристік лагерь.

TURKUAZ *is. bk. Türkuaz.*

TURLAMAK (*nsz*) Серуендеу, серуенге шығу, қыдырыстау.

TURNA *is. zool.* Тырна. *Mısır turnası.* Тырнақұтан, дегелек сияқты ұзын тұмсық құс. *turnayı gözünden vurmak* жақсы табыс табудың көзін табу.

TURNAA YAĞI *is. bot.* Сарғалдақ.

TURNA BALIĞI *is. zool.* Шортан (балық).

TURNACI *is. tar.* Құсбегі, сұңқар салушы (падишаның).

TURNAGAGASI *is. bot.* Қазоты (хош иісті гүл).

TURNAGÖZÜ *is.* Ашық сары түс.

TURNÉ *is. Fr.* Турне, концерттік сапарға шығу.

TURNİKE *is. Fr.* Турникет – әрлі-берлі өтушілерді біртіндеп жіберіп тұру үшін кіре беріске қойылған айналып тұратын жабдық.

TURNUSOL, -lü *is. Fr. kim.* Лакмус – көк бояудың бір түрі.

TURNUSOL KÂGIDI *is.* Лакмус қағазы, лакмус сіңірілетін жылтыр қағаз.

TURNUVA *is. Fr.* Жарыс, турнир. *Satranç turnuvası.* Шахмат жарысы.

TURP *is. Far. bot.* Тұрын, шомыр. *Kırmızı turp.* Шалғам, редиска.

TURŞU *is. Far.* Тұздалған немесе маринадталған көкөністер. *turşu gibi olmak* шаршап-шалдығу, қалжырау. *turşu kurmak (veya yapmak)* (көкөністі) тұздау, маринадтау.

TURŞU SUYU *is.* Тұздалған көкөніс суы, маринад.

TURUNCU *is. Far. Ar.* Қызғылт сары, қызғылт сары түс.

TURUNCULAŞMAK Қызғылт сары

түске ену.

TURUNÇ,-cu *is. Far. bot.* 1. Ащы апельсин ағашы. 2. Ащы апельсин жемісі.

TURUNÇİLLER *ç. is. bot.* Цитрус тұқымдас.

TUŞ *is. Fr.* 1. Клавиш. 2. *sp.* Жауырыны жерге тию, туше (күрескенде).

TUŞE *is. Fr.* Жанасу, тию, тиіп тұру. *tuşe etmek* тию, жанасу.

TUTAK, -ğİ *is.* 1. Сап, тұтқа, қол. *Bıçak tutağı.* Пышақтың сабы. *Kılıç tutağı.* Қылыштың сабы. 2. Кепілге алынған адам.

TUTAM *is.* 1. Шөкім, шым-шым, бір салым, бір қайнатым. *İki tutam tuz.* Екі шөкім тұз. 2. Бір буда, бір байлам, бір бау. *Bir tutam ot.* Бір буда шөп. 3. *zf.* Аздап, аздап қана, азғантай.

TUTAMAK, -ğİ *is.* 1. Тұтқа, сап. 2. Тірек, таяныш.

TUTAMAKSIZ *s.* 1. Тұтқасыз, сапсыз. 2. Тірексіз, таянышсыз.

TUTAMLAMAK (-i) Шөкімдеп алу, шымшымдап алу.

TUTAMLİK, -ğİ *is. s.* 1. Бір шөкім, бір шым-шым; бір буда, бір бау. *Bir tutamlık ot.* Бір бау шөп.

TUTANAK, -ğİ *is.* 1. Хаттама, мәжіліс хат, протокол. 2. Акт, белгілі бір оқиғаны растайтын құжат. 3. Қорытынды хаттама (бірнеше кісі тарапынан қол қойылған).

TUTAR *is.* Қосынды, сома; жалпы саны.

TUTARLI *s.* Үйлесімді, сай.

TUTARLIK, -ğİ *is.* Үйлесімділік, қисындылық, орамдылық.

TUTARLILIK, -ğİ *is.* Үйлесімділік.

TUTARSIZ *s.* Айнымалы, тиянақсыз.

TUTARSIZLIK, -ğİ *is.* Айнымалылық, тиянақсыздық.

TUTKAL *is.* Желім. *tutkal gibi* жабысқақ, жалықтыратын (адам).

TUTKALLAMAK (-i) Желімдеу, желіммен жабыстыру.

TUTKALLI *s.* 1. Желімді, желім жағылған, желімделген. 2.

Құрамында желім бар. *Tutkallı boya.*

Желім бояу.

TUTKALSIZ *s.* 1. Желімсіз, желім жағылмаған. 2. Құрамында желім жоқ.

TUTKU *is.* Қатты құмартушылық, ынтық болушылық; құмарлық, ынтықтық. *tutkuya kapılmak* құмарлану, ынтызар болу.

TUTKULAŞMAK Ынтық болу, ансары ауу, құмарту.

TUTKULU *s.* Құмар, ынтық, ынтызар, інкәр.

TUTKUN *s.* 1. Ғашық болған; берілген, құмартқан; сезім кернеген, сезім билеп алған. 2. *is.* Әуестенуші, сүйөші. *Ben yine eskisi gibi tutkunum tiyatroya.* Мен әлі де бұрынғыдай театрға құмармын.

TUTKUNLUK,-ğū *is.* 1. Құштарлық, ынтызарлық, ынтықтық, інкәрлік.

TUTMA *is.* 1. Ұстау. 2. Сүйеу, қолдау, қуаттау. 3. Қызметші, үй қызметшісі.

TUTMAK, -ar (-i) 1. Ұстау, қолмен қармап тұту. *Ateşi tutma, elini yakar.* Отты ұстама қолыңды күйдіреді. *Seni tutan yok, git.* Сені ешкім ұстап тұрған жоқ, кете бер. 2. Қолға тұсіру, тұтқыңға алу, ұстап алу. *Hırsızı tutmak.* Ұрыны ұстап алу. 3. Аулау, ұстау. *Balık tutmak.* Балық аулау. *Kuş tutmak* Құс ұстау. 4. Біліп қою, әшкерелену. *Bir iki yalanını tuttum, çok korktu.* Оның бір-екі өтірігін ұстап алдым, қатты қорықты. 5. Орын алу; уақыт алу. *Bu dolap çok yer tutar.* Бұл шкаф көп орын алып тұр. *İş iki saat tuttu.* Жұмыс екі сағат уақыт алды. 6. Жалдау, жалға алу. *Burada bir kat tuttum.* Мен бұл жерден бір қабатты жалдадым. *Yazlık tutmak.* Саябақ жалдау. *Taksi tutmak.* Такси ұстау. 7. Қолдау, болысу, көтермелеу. *Hangi takımı tutuyorsun?* Қай команданың жанкүйерісің? *Bu sorunda bizi tutmadı.* Бұл мәселеде бізді қолдаған жоқ. 8. Жерсіну, көктеу, өну. *Bu ağaçlar tutmadı.* Бұл

ағаштар өніп кетпеді. 9. Ауруы ұстап қалу, дерт қозу. *Sancısı tuttu.* Шаншуы ұстап қалды. *Başım tutuyor.* Басым сынып барады, басымның сақинасы ұстап қалды. *Dişi tuttu.* Тісі ауыра бастады. *Kalbi tuttu.* Жүрегі ұстап қалды. 10. Басталу. *Giderken yağmur tuttu.* Кетіп бара жатқанымызда, жаңбыр жауа бастады. 11. Пайдалану, қолдану. *Ustura tutmak.* Ұстара қолдану. 12. Әсер ету. *Bu uyku ilacı beni tutmadı.* Бұл ұйқы дәрісі маған әсер етпеді. 13. Ұстау; жұғу. *Boya fena tuttu.* Бояу жаман жағылды. *Çivi iyi tuttu.* Шеге мықты ұстады. 14. Орындау, іске асыру. *Verdiği sözü tutmuş, vaktinde gelmişti.* Ол айтқан уәдесінде тұрып, уақытында келген болатын. 15. Айналысу, қолға алу. *Askerden sonra ne iş tutacağını bilmiyordu.* Ол әскерден кейіп немен айналысатынын білген жоқ. 16. Тұру, болу. *Aldığım şeyler bin lira tuttu.* Алған заттарымның бағасы мың лира болды. 17. Қосу, үстеу. *z.f. Yüz lirayı borcunuza tuttum.* Жүз лираны қарызыңызға қостым. 18. Жолшыбай бұрылу, соғу. *Vapur İzmirli tutmayacak.* Кеме Измирге соқпайды. 19. Ауыстыру, алмастыру, орнына жүру. *Bak, azizim, dedim, ben senin yerini tutamam.* Тыңда, қымбаттым, мен сенің орныңды баса алмаймын,- дедім. 20. Салу, түсіру, душар қылу. *Ateşe tutmak* 1) Оқтың астына алу. 2) Жылыту, ысыту. 21. Көмекші етістік қызметінде жұмсалады. *Kayıt tutmak.* Тіркеуеге алу, тіркеу. *Gideceği tuttu.* Кеткісі келді. *aklından tutmak* бір нәрсе ойлау: *Herkez aklından bir sayı tutsun.* Әркім ойша бір сан ойласын *tuttuğu dal elinde kalmak* барынан айырылу, құр алақан қалу; қадірі кету. *tuttuğunu koparmak* епті болу, бастаған әрбір ісін нәтижелі аяқтау.

TUTSAK,-ğı *is.* 1. Соғыс тұтқыны. 2. Тұтқын.

TUTSAKLIK,-ğ *is.* Түткындык, түткын болушылык, колға түсушілік.

TUTTURMAK (-i, -e) 1. Ұстату. 2. Бастап кету, кірісіп кету. *Bir şarkı tutturmuş.* Ол ән шырқай жөнсіліпті. 3. Айтқанынан қайтпау, қайта-қайта айта беру. 4. (-i,-e) (шеге, түйреуішпен т.б.) Бекіту, іліп қою.

TUTTURMALIK,-ğ *is.* Бекіткіш, ілгек, түймелік.

TUTUCU *is.* Кертартпа, ескі пиғылды адам, консерватор.

TUTUCULUK,-ğu *is.* Кертартпалык, консерватизм.

TUTUK,-ğu *s.* 1. Тұтыкпа, тұтығып сөйлейтін, кекеш. 2. Ұялшақ, именгіш. 3. Жайбасар, сылбыр, шабан. 4. Қарлыққан, қырылдаған (дауыс). 5. Түткындалған, түткынға алынған.

TUTUK EVİ *is.* Түрме.

TUTUKLAMAК (-i) Түткындау, түткын ету, қамауға алу.

TUTUKLANMAК (-i) Түткындалу, қамауға алыну.

TUTUKLU *is. s.* Түткындалған, түткынға алынған, ұсталған.

TUTUKLUK,-ğu *is.* 1. Баяулық, ақырындык. 2. Ұялшақтык, тартыншақтык. 3. Тығылып қалу, кептеліп қалу. *Motor tutukluk yapıyor.* Мотор тоқтап-тоқтап жұмыс істеп тұр.

TUTUKLULUK,-ğu *is.* Түткынға алу, түткындау.

TUTULMA *is.* 1. Даңқы жайылғандык, көпшілікке белгілі болушылык, әйгілілік. 2. *astr.* Тұтылу. *Ay tutulması.* Ай тұтылу. *Güneş tutulması.* Күн тұтылу.

TUTULMAК 1. Әйгілі болу, даңқы жайылу. 2. (-e) Ауырып қалу. *Grip hastalığına tutulmak.* Тұмауратып қалу. *Nezleye tutulmak.* Тұмау жұқтырып алу. 3. Жансызданып қалу. *Dili tutuldu.* Оның тілі байланып қалды; (қорыққаннан) тілі күрмеліп қалды. 4. Ұсталып қалу, колға түсіп қалу. 5. *astr.* (ай, күн) Тұтылу. 6. (-i)

Ғашык болу, сүю.

TUTULMAZ *s.* Ұсталмайтын, колға түспейтін.

TUTULMUŞ Ұсталған, колға түскен.

TUTULU *s.* 1. Бос емес, алдын ала беріліп қойылған. *Bizim takımда bütün yerler evvelden tutulu idi.* Біздің командада барлық орындар бұрыннан бос смес-ті.

TUTULUM *is. astr.* Тұтылу (айдың, күннің).

TUTUM *is.* 1. Өзін ұстау, әрекет, жүріс-тұрыс кимыл. 2. Ұқыптылык, құнттылык, үнемділік.

TUTUMLU *s.* Үнемді, ұқыпты, құнтты.

TUTUMLULUK,-ğu *is.* Үнемділік, ұқыптылык, құнттылык.

TUTUMSUZ *s.* Ысырапшыл, орынсыз шашып төгетін, ысырапкор.

TUTUMSUZLUK,-ğu *is.* Ысырапшылык, босқа шашушылык, ысырап етушілік.

TUTUNMAК (-i) 1. Ұстап тұру, сүйену. *Parmaklığı tutunmak.* Темір коршаудан ұстап тұру. 2. Төтеп беру, төзу. *Düşman ordusu ordumu karşısında tutunamadı.* Жаудың армиясы біздің армиямызға төтеп берс алмады. 3. Өзін мойындату, белгілі бір ортаға сіңісіп кету. 4. Пайдалану, колдану. *Sülük tutunmak.* Сүлік салу, сүлік пайдалану. *tutunacak dalı olmamak* қамқоршысы, сүйеніші болмау.

TUTUŞMAК 1. Бір-бірінің қолынан ұстау. 2. (-e) Бастау, кірісу. *Kavgaya tutuşmak.* Ұрсысу, жанжалдасу, төбелеске килігіп кету. *Tartışmaya tutuşmak.* Дау-дамайға араласып кету, дауласу, айтысу. 3. Жана бастау, тұтану, от алу. 4. Қызару, қызыл түске ену.

TUTUŞTURMAК (-i, -e) 1. Жағу, тұтану, тұтандыру. 2. Сұрамай беру, қолына қыстырып жіберу, сала салу. 3. Толкыту, тынышын кетіру, қобалжытып қою.

TUVAL,-li *is. Fr.* Полотно – майлы

бояумен салынған сурет.

TUVALET *is. Fr.* 1. Киіну, сәндену, таранып-сылану. 2. Әйелдердің сәндік киім-кешегі, кешкі көйлек. 3. Туалет бұйымдары. 4. Дәретхана.

TUVALET KÂĞIDI *is.* Дәретхана қағазы.

TUVALET SABUNU *is.* Иіс сабын.

TUZ *is. Tүз. Sofra (yemek) tuzu.* Ас тұзы.

TUZAK, -ġı *is.* 1. Тұзақ, қақпан, тор. 2. *mes.* Қақпан, айла-шарғы, алдау, арбау ісі. *tuzğa düşmek* қақпанға түсу, алданып қалу. *tuzak kurmak* 1) қақпан құру, тұзақ салу. 2) *mes.* тұзақ құру, пәле ойлау, біреуді алдамақ болу.

TUZAKÇI *is.* Тұзақшы, тұзақ құрушы, қақпаншы, қақпан құрушы.

TUZAKLAMAQ *(-i)* 1. Тұзақ, қақпан құру.

TUZCU *is.* Тұз сататын адам.

TUZLA *is.* 1. Тұз шығаратын өндіріс орны. 2. *tkz.* Сортаң жер.

TUZLAK, -ġı *is. ve s. hlk.* Сортаңды, тұзды жер.

TUZLAMAQ *(-i)* Тұздау, тұз салу.

TUZLU *s.* 1. Тұзды, тұзы бар. 2. Тұзы көп, ащы. *Bu yemek tuzlu olmuş.* Бұл тамақтың тұзы ащы болып кетіпті. 3. *mes.* Өте қымбат, удай қымбат. *Kendisine tuzluya patlamış.* Өзіне қымбатқа түсіпті.

TUZLUK, -ġu *is.* Тұз сауыт, тұз дорба.

TUZLULUK, -ġu *is.* Тұздылық, ащылық.

TUZ RUHU *is. kim.* Тұз қышқылы.

TUZSUZ *s.* 1. Тұзсыз, тұзы жоқ я тұзы аз салынған, аз тұздалған. 2. *mes.* Ұятсыз сөздер айтып әзілдейтін, әдепсіз қалжыңдайтын (адам).

TÜBERKÜLİN *is. Fr. tıp* Туберкулин – туберкулезді анықтауға пайдаланылатын биологиялық препарат.

TÜBERKÜLOZ *is. Fr. tıp* Туберкулез. *Akciğer tüberkülozu.* Өкпе туберкулезі. *Kemik tüberkülozu.* Сүйек туберкулезі.

TÜCCAR *is. Ar.* Саудагер, сатушы, коммерсант.

TÜCCARLIK, -ġı *is.* Сауда саттықпен

айналысу, сауда ісі.

TÜFEK, -ġı *is. Far.* Мылтық, винтовка. *Av tüfeği.* Аңшы мылтығы. *Makineli tüfek.* Пулемет. *tüfek atmak* атып жіберу, ату.

TÜFEKÇİ *is.* Мылтықшы – мылтық жасаушы, мылтық сатушы немесе оны жөндейтін адам.

TÜFEKÇİLİK, -ġı *is.* Мылтық жасау я жөндеу ісімен шұғылданушылық. 2. Мылтық сату ісімен айналысушылық.

TÜFEKHANE *is. Far.* Мылтық жасайтын орын, арсенал.

TÜH *ünl.* Әттең-ай, әттеген-ай.

TÜKENMEK 1. Біту, сарқылу, таусылу. 2. *mes.* Қалжырау, шаршап-шалдығу, титықтау. *Bitip tükenmek bilmeyen çekişmeler.* Бітпейтін, соны жоқ қактығыстар.

TÜKENMEZ *s.* 1. Бітпейтін, таусылмайтын, сарқылмайтын. *Tükenmez hazineler.* Сансыз байлықтар. 2. *is. hlk.* Үйде жеміс шырынына су қосып дайындалатын сусын. 3. *is. hlk.* Қалам-сап, автоқалам.

TÜKENMEZ KALEM *is.* Қаламсап, автоқалам.

TÜKENMEZLİK, -ġı *is.* Сарқылмастық, бітпеушілік.

TÜKENMİŞLİK, -ġı *is.* Күшсіздік, әлсіздік, қалжырағандық.

TÜKETİCİ *is. s.* Тұтынушы.

TÜKETİM *is.* Тұтыну. *Tüketim malları.* Көпшілік тұтынатын тауарлар, көпшілік қолды тауарлар.

TÜKETMEK *(-i)* 1. Бітіру, тауысу, жұмсау, жұмсап тауысу, жұмсап қою, ұстап бітіру. 2. Әлсіретіп жіберу, әлсірету, әлін кетіру.

TÜKÜRMEK *(-i)* 1. Түкіру. *Yerlere tükürmeyiniz.* Еденге түкірмеңіздер. 2. Түкіріп тастау, аузынан шығарып тастау. *Çocuk tamasını tükürüyor.* Бала тамағын аузынан шығарып тастап жатыр.

TÜKÜRÜK, -ġü *is.* Түкірік, сілекей.

TÜKÜRÜK BEZLERİ *ç. is. anat.* Сілекей бездері.

TÜKÜRÜK HOKKASI *is. esk.* Түкіргіш.
TÜKÜRÜKLEMEK *(-i)* Түкіріктеу, сілекейлеу, сілекейін жұқтыру.
TÜL *s. Fr.* Тюль, селдір перде.
TÜLBENT, -di *is. Far.* Муслин (жеңіл, жұмсақ мата).
TÜM (I) *is. ve s.* Барлық, бүкіл, түгел. *Parasının tümünü kaybetti.* Ол барлық ақшасын жоғалтып алды.
TÜM (II) *is. hlk.* Төбе, төмпешік.
TÜMAMİRAL, -li *is. ask.* Дивизион адмирал (Туркия контр-адмиралға сәйкес келетін әскери шен).
TÜMBEK *is. hlk.* Төбе, төбешік.
TÜM SAHİL *s.* Шип-шикі надан.
TÜMCE *is. gr. bk.* *Cümle.*
TÜMDEN *zf.* Толық, бүтіндей, тұтас.
TÜMEN *is. esk.* 1. Жиын, тобыр, көп адам. 2. *ask.* Дивизия. 3. *esk.* Түмен – саны он мыңға жететін әскери бөлік. 4. *s.* Он мың.
TÜMEN TÜMEN *zf.* Өте көп, ығы-жығы.
TÜMGENERAL, -li *is. ask.* Дивизион генералы (түрік армиясында генерал-лейтенантқа сәйкес келетін әскери шен).
TÜMLEÇ, -ci *is. gr.* Толықтауыш.
TÜMLEMEK *(-i)* 1. Толықтыру, кемкетігін толтыру. 2. Бітіру, аяқтау.
TÜMÖR *is. Fr. up* Ісік.
TÜMÖRLENMEK *(nsz)* Ісік пайда болу.
TÜMÖRLEŞMEK *bk.* *Tümörlemek.*
TÜMSEK, -ği *is.* 1. Төмпешік, төбешік, дөң. 2. Шығыңқы, дүңкиген, дөңес жер.
TÜMSEKLİ *s.* Шығыңқы, дөңесті, адырлы-бұдырлы.
TÜM TANRICI *is. fel.* Пантеист.
TÜM TANRICILIK, -ği *is. fel.* Пантеизм – құдай мен әлемді біртұтас деп танитын философиялық ілім.
TÜN *is. esk.* Түн.
TÜNAYDIN *ünl.* Кеш жарық!
TÜNEK, -ği *is.* Бақан, ағаш (тауық қонақтайтын).

TÜP *is. Fr.* 1. Колба, шыны түтік, пробирка. 2. Тюбик, түтік. 3. Баллон. *Oksijen tüpü.* Оттек толтырылған баллон. *Gaz tüpü.* Газ баллоны.
TÜP BEBEK, -ği *is.* Жасанды жолмен ұрықтандырылған бала.
TÜPÇÜ *is.* Баллон сағаттын адам.
TÜP GAZ *is.* Сұйық газ толтырылған баллон.
TÜPLEMEK *(-i)* Баллон толтыру.
TÜR *is.* 1. Түр, сорт. 2. *biy.* Түр. *Aslan ve insan türleri.* Арыстан мен адам түрлері. 3. *ed.* Жанр; стиль. *Yazı türleri.* Жазу стильдері. *Bu tür eserler.* Бұл жанрдағы шығармалар.
TÜRBE *is. Ar.* Қабір, мазар, мола.
TÜRBN *is. Fr. fiz.* Турбина. *Buhar türbini.* Бу турбинасы. *Gaz türbini.* Газ турбинасы.
TÜRDEŞLİK, -ği *is.* Біркелкілік, біртектілік, тектестік.
TÜREMEK 1. Пайда болу, шығу; туу. 2. *gr.* (сөз) Жасалу.
TÜREMİŞ KELİME *is. gr.* Туынды сөз.
TÜRETMEK *(-i)* 1. Тудыру, туғызу; жасау, құру. 2. *gr.* Сөз тудыру.
TÜREV *is. gr.* Туынды.
TÜRK *öz. is.* 1. Түрік – Түркияның негізгі тұрғын халқы. 2. Түрік – түркі халықтарының арғы атасы.
TÜRK BİBERİ *is. bot.* Қызылбұрыш.
TÜRKÇE *öz.* Түрікше, түрік тілі.
TÜRKÇECİ *is.* 1. Түрік тілі пәнінің мұғалімі (мектепте). 2. Түрік тілінің тазалығын жақтаушы.
TÜRKÇECİLİK, -ği *öz. is.* Түрікшелендіру, түрік тілін шетел сөздерінен тазарту, арылту бағыты.
TÜRKÇELEŞTİRMEK *(-i)* 1. Түрікшелеу, түрік тілін шетел сөздерінен арылту. 2. Басқа тілден түрікшеге аудару, түрікшелеу.
TÜRKÇESİ *zf. mec.* Ашығын айтқанда, шынында. *Türkçesi, sen bu işi beceremedin.* Шынын айтқанда, сен бұл жұмысты игеріп кете алмадың.

TÜRKÇÜ *öz. is.* Түрікшілдік бағытын жақтаушы.

TÜRKÇÜLÜK, -ğü *öz. is.* Түрікшілдік, түркі әлемінің бірлігін жақтаушылық.

TÜRKİYAT *öz. T. Ar.* Түркология, түркітану.

TÜRKİYE TÜRKÇESİ *öz. is.* Түркия түрікшесі.

TÜRKLEŞMEK (*nsz*) Түріктену.

TÜRKLEŞTİRMEK (*-i*) Түріктендіру.

TÜRKLÜK, -ğü *is.* 1. Түріктік, түрік болушылық. 2. Түрік халқы.

TÜRKLÜK BİLGİSİ *is.* Түркология, түркітану.

TÜRKMEN *öz. is.* Түркімен.

TÜRKMENÇE *öz. is.* Түрікменше, түрікмен тілі.

TÜRKOLOG, -ğu *öz. is. Fr.* Түркітанушы, түрколог.

TÜRKOLOJİ *öz. is. Fr.* Түркология, түркітану.

TÜRKUAZ *is. Fr.* 1. Бирюза, көгілдір ақық (көгілдір түсті асыл тас). 2. *s.* Көгілдір ақық (түс).

TÜRKÜ *is.* Халық әні, түркі. *türkü söylemek* түркі сөйлеу, ән айту. *türkü tutturmak* түркі сөйлей жөнелу, халық әнін бастап кету. *türkü yakmak* түркі айтып беру.

TÜRKÜÇÜ *is.* Халық әндерін орындаушы.

TÜRKÜCÜLÜK, -ğü *is.* Халық әндерін орындаушылық.

TÜRLÜ *s.* 1. Түрлі, әр түрлі, баска-баска. 2. *is.* Түр. *Sporlar kaç türlüdür?* Спорттың қанша түрі бар? 3. *zf.* Әр түрлі, түрліше, баскаша. *Başka türlü yapamazdı.* Ол баскаша жасай алмас еді.

TÜRLÜ TÜRLÜ *s.* Түрлі-түрлі, әр түрлі, әр алуан.

TÜTMEK 1. Түтеу, түтіндеу. *Soba tütüyor.* Пеш түтейді. 2. *tkz.* Сағыну, көруге құмарту, аңсау. *Bütün arkadaşları gözünde tütüyor.* Барлық достары оның көз алдында түр.

TÜTSÜ *is.* 1. (діни мейрамдарда жағы-

латын фимиам сияқты) Хош иісті зат. 2. Қоңырсық, қоңырсыған түтін. 3. *argo* Ішімдік. *tütsü yapmak* 1) діни мейрамдарда хош иісті *s.* жағу. 2) ет және балық сияқты тағамдарды түтінге ұстау, ыстау, ыс сіңіру.

TÜTSÜLEMEK (*-i*) 1. Ыстау, түтінге ұстау, ыс сіңіру. 2. *argo* Мас болу, ішімдік ішу.

TÜTSÜLÜ *s.* 1. Ысталған, түтінге қақталған. 2. *argo* Мас, мас болған.

TÜTSÜLÜK, -ğü *is.* Кадило – хош иісті нәрсе салынған темір ыдыс.

TÜTTÜRMEK (*-i*) 1. Түтету, түтіндету, түтін шығару. 2. (темекі т.б.) Тарту, шегу.

TÜTÜN *is. bot.* Темекі. *tütün içmek* темекі тарту. *tütününü tüttürmek* отбасының түтінін түтетіп, тыныштығын сақтап, берекесін кіргізіп отыру.

TÜTÜN BALIĞI *is. zool.* Ысталған, қақталған балық.

TÜTÜNCÜ *is.* 1. Темекі өсіруші, темекі егуші. 2. Темекі сатушы.

TÜTÜNCÜLÜK, -ğü *is.* 1. Темекі шаруашылығы. 2. Темекі сату ісі.

TÜY *is.* Мамық (құстың жұмсақ жүні), түк, қыл, жүн (мысықтың, малдың т.б.). *tüy atmak* түлеу, жүннің түсуі (жан-жануардың). *tüyleri diken diken olmak* төбе шашы тік тұру, зәресі ұшу, шошу. *tüy gibi* мамықтай, жұп-жұмсақ, мақтадай.

TÜYDÜRMEK (*-i*) *argo* 1. Ұрлап кету, жымқырып кету. 2. Алыстату, аулақтату.

TÜYLENMEK 1. Жүн шығу, жүн өсу; қанаттану, қауырсындану, қауырсын біту. 2. *mec. hlk.* Баю, байып кету, бай болу.

TÜYLÜ *s.* Жүнді, жүні өсік, түкті; қауырсынды, мамық, үлпілдеген, жұмсақ. *Tüylü halı.* Түкті кілем.

TÜYMEK, -er *argo* Қашып кету, зыту, сездірмей кетіп қалу.

TÜY SKLET *is. sp.* 1. Жеңіл салмақ. 2. *mec.* Арық, қу сүйек.

TÜYSÜZ

TÜYSÜZ *s.* 1. Жүнсиз, жүні жоқ, түксиз; қауырсыны жетілмеген. 2. Мұртсыз жасөспірім, мұрты шықпаған жас бала.

TÜZE *is. bk. Hukuk.*

TVİST

TÜZEL KİŞİ *is.* Заңды құқығы бар адам немесе мекеме.

TÜZÜK, -ğü *is.* Ереже, устав; статус, заң.

TVİST *is. İng.* Твист (би).

U

U, u — түрік әліпбиінің жиырма бесінші әрпі.

UBUDİYET *is. Ar. esk.* Құлдық.

UCA (I) *is. hlk.* Құйымшақ.

UCA (II) *s. hlk.* Биік, зор, асқар. *Uca dağ başında.* Асқар таудың басында.

UCU UCUNA *zf.* Әзер, болар-болмас, әрең дегенде.

UCUZ *s.* 1. Арзан, қымбат емес. *Ucuz kumaş.* Арзан мата. 2. *mec.* Құнсыз, қадірсіз, маңызсыз. *Ucuz bir başarı.* Болмашы жетістік. *ucuz atlatmak veya kurtulmak* жеңіл құтылу. *ucuz a çıkamak* арзанға түсу. *sudan ucuz* су тегін, өте арзан.

UCUZLAMAK (*nsz*) Арзандау, бағасы кему, құны төмендеу. 2. *mec.* Құнсыздану, қадір-қасиетін жоғалту.

UCUZLATMAK (*-i*) 1. Арзандату, бағасын төмендету. 2. *mec.* Құнсыздандыру, қадір-қасиетін кетіру.

UCUZLUK, -ğu *is.* Арзандылық, құны төмендік, бағасы арзан болушылық.

UCUZUNA *zf.* Арзандатып, бағасын төмендетіп. *ucuzuna satmak* арзандатып сату.

Uç, -cu *is.* 1. Ұш, бір нәрсенің сүйірленіп келген ұшы. *Makasın ucu.* Қайшының ұшы. 2. Ұш, шет. *İpin ucu.* Жіптің ұшы. 3. Шет, соңы, аяғы. *Bu ormanın ucu yok.* Бұл орманның ұшы-қиыры жоқ. *İsmi dilmin ucundadır.* Оның аты тілімнің ұшында тұр. *ucü buscağı bulunmaz (veya görülmez)* ұшы-қиыры жоқ.

UÇAK *is.* Ұшақ. *Uçak kaçırma.* Ұшақ алып қашу. *Uçak yolcusu.* Ұшақ жолаушысы.

UÇAK ALANI *is.* Аэродром, ұшақтар ұшып-қонатын жер.

UÇAKSAVAR *is. ask.* Аспандағы ұшақтарды т.б. ататын қаруларға берілген жалпы атау, зенит. *Uçaksavar topu.* Зенит зеңбірегі.

UÇAN DAİRE *is.* Ұшатын тарелке.

UÇARI *s.* 1. Ұшып-қонба, жеңілтек, шошақай. 2. Сауық-сайраншыл, ойын-сауыққа құмар, думаншыл.

UÇARILIK, -ğı *is.* 1. Жеңілтектік, шошақайлық. 2. Сауықшылдық, ойын-сауыққа құмарлық.

UÇKUN *is. hlk.* Ұшқын, от.

UÇKUR *is.* Ышқыр бай.

UÇLANMAK (*nsz*) 1. Ұшталу, сүйірлену. 2. *argo* Беру (ақша т.б.).

UÇLU *s.* 1. Ұшталған, сүйір. 2. Фильтрлі сигарет.

UÇMAK, -ar (*nsz*) 1. Ұшу, әуелсу, көкке көтерілу. 2. Буға айналу, ұшу (газ тәрізді сұйық заттар). 3. Оңу, оңып кету, өзгеру (мата). 4. Ұшып кету. Қағаз батпырауық ұшып кетті. 5. Ұшып түсу, жоғарыдан құлау. 6. Жоғалып кету, жоғалу. *Bizim kitaplar uçmuş.* Біздің кітаптар жоғалып кетіпті.

UÇSUZ *s.* Шексіз, ұшы-қиыры жоқ.

UÇSUZ BUCAKSIZ *s.* 1. Ұшы-қиыры жоқ, шексіз-шетсіз, ұлан-байтақ. 2. *hlk.* өте көп, мол.

UÇTAN UCA *zf.* Бір ұшынан екінші ұшына дейін, бұ шетінен о шетіне дейін.

UÇUCU *s.* 1. Ұшатын, ұша алатын. 2. Буға айналатын, ұшып кететін. *Uçucu zehirli gazlar.* Тез ұшып кететін улы газ. 3. *is.* Ұшқыш.

UÇUK (I) *s.* 1. Солғын, өңі кеткен. *Benzi uçuk.* Қуқыл жүзді, жүдеу. 2. Ашық (түс) *Uçuk yeşil.* Ашық жасыл.

UÇUK, -ğu (II) *is. tip.* Ұшық, сулы жара.

UÇUKLAMAK (*nsz*) Ұшық шығу.

UÇUKLAŞMAK (*nsz*) Оңып кету, ону (мата т.б.).

UÇUKLUK, -ğü *is.* Солғындық-бозарыңқылық.

UÇURMAK (*-i, -e*) 1. Ұшыру. *Uçurtmayı uçurmak.* Батпырауықты ұшыру.

2. Ұшырып кету, жұлып әкесту. *Rüzgâr damı uçurdu.* Жел шатырды ұшырып кетті. 3. Тез жеткізу, зуылдау, зымырау. 4. *argo* Ұрлап кету, қымқыру.

UÇURUM *is.* Тұңғиық, шыңырау. *Uçurumun kenarında.* Шыңыраудың шетінде. *uçuruma sürüklemek* тұңғиыққа итермелеу.

UÇUŞ *is.* Ұшу.

UÇUŞMAK (*nsz*) Пыр-пырлап ұшу, айналып ұшып жүру, шыр айналып ұшу. *Her tarafta kuşlar uçuşuyordu.* Барлық жерде құстар қалықтап ұшып жүр еді.

UF *ünl.* 1. Ай, ойбай-ай. *Uf, parmağım yandı!* Ойбай-ай, саусағым күйіп қалды! 2. Уһ! *Uf, amma yorulдум!* Уһ, қатты шаршап кеттім!

UFACIK,-ğî *s.* Титтей, кіп-кішкентай, құйттай, құйтақандай.

UFACIK TEFECİK,-ğî *is. ve s.* Қысқа бойлы, арық, сиықсыз.

UFAK,-ğî *s. ve is.* 1. Кішкентай, кішкене. *Ufak bir ev.* Кішкентай үй. 2. Жас, кішкене. *Ufak bir çocuk.* Жас бала, кішкене бала. 3. Ұсақ; болмашы, болар-болмас. *Ufak bir ücret.* Болмашы айлық.

UFAKLIK,-ğî *is.* 1. Кіші көлемділік, шағындық. 2. Болмашылық, шамалылық, көп еместік. 3. Майда ақша, ұсақ ақша. 4. *şaka* Бит. 5. Балақай, балдырған. *Ufaklık, orada ne arıyorsun?* Балақай, ол жерде не іздеп жатырсың?

UFAK PARA *is.* Ұсақ ақша.

UFAK TEFEK,-ğî *is.* 1. Ұсақ-түйек, майда-шүйде. *Ufak tefek işlerim var.* Ұсақ-түйек жұмыстарым бар. 2. *s.* Болмашы, болар-болмас. 3. *s.* Қысқа бойлы, арық.

UFALAMAK (*-i*) Уату, уақтау, ұсату; бөлшектеу.

UFALAYICI *s.* Уатқыш, ұнтағыш (құрал).

UFALMAK (*nsz*) 1. Кішірею, шақталу, майдалану. 2. Қысылу, бүрісу.

UFALTMAK (*-i*) Кішірейту, шақтау.

UFKÎ *is. Ar. esk.* Көлденең, горизонталь.

UFLAMAK (*nsz*) Аһылау, уһілеу, өкіну. *uflayıp puflamak* аһылап-уһілеу.

UFUK,-fku *is. Ar.* Көкжиек, горизонт. 2. *mec.* Ой-өріс, білім шегі. *ufkunu genişletmek* ой-өрісін кеңейту.

UĞRAK,-ğî *is.* 1. Адамдар жиі келіп-кететін, жиі баратын орын. 2. Тұрақты аялдама орны.

UĞRAMAK (*-e*) 1. Кіріп-шығу, жол бойы соға кету, жол үсті кіріп-шығу. *Eve giderken size de uğrayayım dedim.* Үйге бара жатып, сіздің үйге де кіре кетейін дедім. 2. Жанынан өту, арқылы өту. 3. Жүгіріп шығу, шығып кету. *Deprem başlayınca herkes sokağa uğradı.* Жер сілкінген кезде бәрі далаға жүгіріп шықты. 4. Бастан кешіру. *Felâkete uğramak.* Бақытсыздыққа, бөлге ұшырау. *Hastalığa uğramak.* Аураға шалдығу. *Hayal kırıklığına uğramak.* Көңілі қалу, түңілу.

UĞRAŞ *is.* 1. Іс, кәсіп, қызмет. 2. Күрес, бір мақсатты жүзеге асыру үшін ат салысу.

UĞRAŞMAK (*nsz*) 1. Айналысу, шұғылдану, сңбектену. *Bu olmayacak bir iş değil, ancak çok uğraşmak ister.* Бұл орындалмайтын іс емес, тек көп еңбектенуді керек етеді. *Benim başka işlerim var. Bununla uğraşamam.* Менің басқа жұмыстарым бар, мұнымен айналыса алмаймын. 2. (*nsz,-le*) Күресу, тартысу, алысу.

UĞRU *is. esk.* 1. Ұры. 2. *hik.* Алды, алдыңғы жағы.

UĞULDAMAK (*nsz*) 1. Үілдеу, гуілдеу. *Rüzgâr uğulduyor.* Жел үілдеп тұр. 2. Шулау, дыңылдау. *Gürültü hâlâ kulaklarımda uğulduyor.* Шу қазірге дейін құлақтарымда дыңылдап тұр.

UĞULTU *is.* Гуіл, шуыл. *Rüzgârın uğultusu.* Желдің гуілі.

UĞUR (I) *is.* 1. Жақсылықтың белгісі, жақсы ырым, жақсылық нышаны. 2. Бақыт, сәттілік; жақсылық. *uğur getirmek* бақыт әкелу. *uğur ola!* (*uğurlar olsun!*) жолыңыз болсын! ақ жол!

UĞUR,-gru (II) *is.* Жол, мақсат. *Barış uğrunda.* Бейбітшілік жолында. *Yurt uğrunda can verenler.* Отан үшін өмірін бергендер.

UĞUR BÖCEĞİ *is. zool.* Қызыл қоңыз.

UĞURLAMAQ *(-i)* Амандық тілеп шығарып салу, сау-сәлемет айтып аттандыру.

UĞURLAYICI *is.* Шығарып салушы, аттандырушы.

UĞURLU *s.* 1. Бақытты; жолы болғыш. 2. Бақыт әкелетін.

UĞURSUZ *s.* 1. Жолы болмайтын, ісі оңға кетпеген. 2. Бақытсыздық әкелетін; кырсық, сәтсіз.

UĞURSUZLUK,-ğu *is.* Жаман ырым, жаман нышан.

UKALÂ *is. ve s. Ar.* Білгіш, даңғой, даңғаз.

UKALÂ DÜMBELEĞİ *s.* Ақылдысымақ.

UKALÂLIK,-ği *is.* Ақылдысу, білгірсу.

ULAK,-ğı *is.* Хабаршы, шабарман. *ulak çıkarmak* хабаршы жіберу.

ULAM *is. hlk.* 1. Топ, шоғыр (пікірлестердің т.б.). 2. *man.* Категория, разряд.

ULAMAQ *(-i,-e)* Қосу, үстеу; қоса тіркеу, қоса жіберу.

ULAN *ünl. kaba* 1. Ей, әй! *Ulan, Mehmet, baksana!* Ей, сен Мехмет, маған қара! Әй, Мехмет мені тыңда! 2. Ынжық, босбелбеу, жігерсіз.

ULAŞIM *is.* Қатынас, байланыс; коммуникация. *İki şehir arasında ulaşım kesildi.* Екі қала арасындағы байланыс үзілді.

ULAŞMAQ *(-e)* 1. Жету, бару (бір жерге дейін). 2. Жету, қол жеткізу. *Başarıya ulaşmak.* Табысқа жету. 3. Шектесу, жалғасу, қосылу. *Nehirler denizlere ulaşıyor.* Өзендер теңіздерге құяды.

ULAŞTIRMA *is.* 1. Жеткізу, апару. 2. Транспорт, тасымалдау, тасу;

жеткізу. *Ulaştırma araçları.* Тасымал құралдары.

ULAŞTIRMAK *(-i,-e)* 1. Жеткізу, апару, әкелу. 2. Қол жеткізу (табысқа т.б.). *Zafere ulaştırmak.* Жеңіске жеткізу.

ULEMA *ç. is. Ar. esk.* 1. Ғалымдар, білім адамдары. 2. Дін адамдары.

ULEMALIK,-ğı *is. hlk.* Ғалымдық, білімпаздық. *ulemalık taslamak* білгішсіну, ғалымсыну.

ULU *s.* Ұлы, данышпан. 2. Үлкен, оразан зор. *Ulu ağaç.* Үлкен ағаш. *Ulu cami.* Үлкен мешіт.

ULUMAK *(nsz)* 1. Ұлу (қасқыр, ит т.б.). 2. Ыңырану, ыңырсу.

ULUMUDİNİYE *is. esk.* Теология, діннің хадистері туралы ілім.

ULUS *is. Moğ.* Халық, ұлт, ұлыс.

ULUSAL *s.* Ұлттық.

ULUSALLAŞTIRMAK *(-i)* Мемлекет мүлкіне айналдыру.

ULUSALLIK,-ğı *is.* Ұлттық ерекшелік, ұлттың өзіндік ерекшелігі.

ULUSÇU *s.* Ұлтшыл, ұлтжанды.

ULUSÇULUK,-ğu *is.* Ұлтшылдық, ұлтжандылық.

ULUSLARARASI *is.* Халықаралық. *Uluslararası ilişkiler.* Халықаралық байланыстар.

ULUSLARARASICILIK,-ğı *is.* Интернационализм.

ULUSSEVER *is. ve s.* Отансүйгіш, патриот.

ULUSSEVERLİK,-ği *is.* Отансүйгіштік.

UMAR *is.* Амал, лаж, шара, жол.

UMARSIZ *s.* Амалсыз, лажсыз, шарасыз.

UMARSIZLIK,-ğı *is.* Амалсыздық, лажсыздық, шарасыздық.

UMDE *is. Ar. esk.* Принцип.

UMMAK,-ar *(-i)* 1. Үміттену, дәмелену, күту, сену. *Senden ummazdım.* Сенен күтпеген едім. 2. Ойлау, болжау.

UMMAN *is. Ar. esk.* Мұхит.

UMRE *is. Ar.* Ұмра, кіші қажылық.

UMUM *is. Ar.* Барлығы, бөрі, баршасы. *Umum âlem.* Барлық халық; бүкіл дүние.

UMUMÎ *s. Ar.* 1.Жалпыға бірдей, жалпы. 2.Қоғамдық, көпшілік. *Umumî telefon.* Телефон-автомат, көпшілік қолданатын телефон.

UMUMÎ AF *is.* Жалпыға бірдей жасалған кешірім, жалпы амнистия.

UMUMÎ EFKÂR *is.* Қоғамдық пікір.

UMUMÎYET *is. Ar.* Жалпылық, жалпыға бірдейлік.

UMUMÎYATLE *zf.* Жалпы алғанда, жалпы айтқанда.

UMUR *ç. is. Ar.* 1.Мән беру, назар аудару. *Bunun umurunda bile değil.* Оның ойына кіріп шықпайды. *umurunda olmamak* мән бермеу, ойына кіріп шықпау.

UMURSAMAK *(-i)* Мән бері, назар аудару.

UMURSAMAZLIK,-ğî *is.* Елемеушілік, назар аудармаушылық; немқұрайдылық, немкеттілік.

UMUT,-du *is.* Үміт, сенім. *Umut beslemek,* үміттену, үміт күту. *Umut etmek* үміттену, сену.

UMUTLANDIRMAK *(-i)* Үмміттендіру.

UMUT İŞİĞİ *is.* Үміт оты.

UMUTLU *s.* Үмітті, үміткер.

UMUTSUZ *s.* 1.Үмітсіз, сенімін жоғалтқан. 2.Күдер үзген, үміт етуге болмайтын.

UMUTSUZLUK,-ğû *is.* Үмітсіздік, күдер үзгендік. *Umutсуzluğa düşmek* күдер үзу, үмітін үзу, сенімін жоғалту.

UN *is.* Ұн. *Buğday unu.* Бидай ұны.

UNCU *is.* Ұн сататын адам.

UNCULUK,-ğû *is.* Ұн сату ісімен айналысушылық.

UNSUR *is. Ar.* Элемент; бөлшек, мүше.

UNUTKAN *s.* Ұмытшақ, ұмытқыш.

UNUTKANLIK,-ğî *is.* Ұмытшақтық, тез ұмытушылық.

UNUTMABENİ *is. bot.* Ботагөз, құралайгүл.

UNUTMAK *(-i)* Ұмыту, естен шығару.

UNVAN *is. Ar.* Лауазым, атақ, дәреже.

UPUZUN *s.* 1.Ұп-ұзын, өте ұзын. 2.*zf.* Серейіп, ұзынынан сұлап. *Upuzun yatmak* ұзынынан сұлап жату.

UR *is.* 1.Ісік.

URAL-ALTAY *is.* Орал-Алтай тілдері.

URAL DİLLERİ *ç. is.* Орал тілдері.

URANYUM *is. Lât. Kim.* Уран.

URBA *is. İt. hlk.* Роба – теңізшілер киімі.

URBAN *ç. öz. is. Ar. esk.* Көшпелі арабтар, бедуин.

URDUCA *öz. is.* Үрді тілі – Пакистанның ресми тілі.

URGAN *is.* Жіңішке трос.

URLAŞMAK *(nsz)* Ісікке айналу.

URUK,-ğû *is.* Тайпа, ру.

US *is.* Ақыл, ес, парасат.

USANÇ,-cı *is.* Зерігу, іш пысу. *usanç getirmek* зеріктіру, жалықтыру. *usanç vermek* мазасын алу, ығыр қылу.

USANDIRICI *s.* Зеріктіретін, жалықтыратын.

USANMAK *(-den)* Жалықтыру, зеріктіру, мезі ету.

USANTI *is.* Зерігу, іш пысу, жалығу, тою.

USÇU *is. ve s.* Рационалист.

USÇULUK,-ğû *is.* Рационализм.

US DIŞI *s.* Иррациональды, ақыл жетпейтін.

USKURU *is. Yun. zool.* Скумбрия (балық).

USLANMAK *(nsz)* Ақылы кіру, жөнге келу.

USLU *s.* 1.Тіл алғыш, момын. 2.Жуас, үйретілген (мал).

USLU USLU *zf.* Тып-тыныш, тыныш, өзімен өзі.

US PAYI *is.* Үлгі боларлық сабақ, іс-әрекет. *us payı vermek* үйрету, үлгі көрсету.

USTA *is. Far.* 1.Ұста, шебер. 2.Қолөнер, қолөнерге үйретуші маман, шебер. 3.Ұста, шебер (қаратпа сөз немесе атақ). *Mehmet usta.* Мехмет ұста. 4.*s.* Іскер, епті, шебер. *Usta şair.* Тамаша ақын.

USTA İŞİ *is.* Көрнекті туынды, шедевр.

USTALIK,-ğî *is.* Ұсталық, шеберлік, ісмерлік.

USTURA *is. Far.* Ұстара.

USUL,-lü (I) *ç. is. Ar.* 1.Түп-тамырлары, негіздері. 2.Аталары, бабалары, ата-бабалары.

USUL,-lü (II) *is. Ar.* 1.Әдіс, тәсіл, амал. *Asker toplama uslü.* Әскер іріктеп жинау тәртібі. 2.*huk.* Процесс, сот ісінің жүргізілу тәртібі, реті. Сот істерін жүргізу құқығы. 3.*müz.* Темп, шапшаңдық.

USULCA *zf.* 1.Жайлап, ақырын. 2.Үнсіз, тыныш.

USULCACIK *zf.* Жайлап, ақырын ғана, байқатпай. *Usulcacık kariyi açmak.* Жайлап қана есікті ашу.

UŞAK,-ğı *is.* 1.Жасөспірім, бозбала. 2.Жігіт, ер адам (бір аймаққа қатысты). *Anadolu uşağı.* Анадолы жігіті. 3.Қызметші, күтуші. *uşak tutmak* қызметші ұстау.

UŞAKLIK,-ğı *is.* Қызмет көрсету, қызмет қылушылық.

UT (I) *is.* Ұят, әдеп. *Ut yeri.* Әдеп жері.

UT,-du (II) *is. Ar.* Уд – шертпелі музыкалық аспап.

UTANA SIKILA *zf.* Ұялып-қызарып, ұялшақтап, именшектеп.

UTANÇ,-cı *is.* Ұят, ұялшақтық. *utanç duymak* ұялу, ұялып-қызару. *utançıdan yere geçmek* ұялғанынан жерге кіріп кете жаздау.

UTANÇ DUYGUSU *is. psikol.* Ұялу сезімі.

UTANDIRICI *s. ve is.* Ұялдыратын, ұятқа қалдыратын.

UTANDIRMAK *(-i)* Ұялту, ұялтып-қызарту.

UTANGAÇ,-cı *s.* Ұялшақ, именшек, тартыншақ; жасық.

UTANGAÇLIK,-ğı *is.* Ұялшақтық, жасқаншақтық, жасықтық.

UTANGAN *s. hlk. bk. Utangaç.*

UTANMA DUYGUSU *is. bk. Utanç duygusu.*

UTANMAK *(-den,-e)* 1.Ұялу; имену, жасқану. 2.Қысылып-қымтырылу, ыңғайсыздану. *Borç para isteycekti ama utandı.* Ол қарыз ақша сұрағысы келді, бірақ ыңғайсызданды.

UTANMAZ *s.* Ұятсыз, коргенсіз, арсыз.

UTANMAZSA *zf.* Арсызданып, қарабеттеніп.

UTANMAZLIK,-ğı *is.* Ұятсыздық, арсыздық, коргенсіздік.

UTKU *is. hlk.* Сәтті біту; жеңіс.

UTKULU *s.* Жеңіп шығушы, жеңіскер.

UTMAK,-ar *(-i) esk.* Жеңу, жеңіп шығу.

UYAK,-ğı *is.* Ұйқас, рифма.

UYAKLI *s.* Ұйқасты, ұйқасқа құрылған.

UYAKSIZ *s.* Ұйқассыз, ұйқасқа құрылмаған.

UYANDIRMA *is.* 1.Ояту, тұрғызу. 2.*psikol.* Сезімнің оянуы, есіне қайта түсіру.

UYANDIRMAK *(-i)* 1.Ояту, тұрғызу. *Saat sekizde uyandırınız!* Сағат сегізде оятыңыз. 2.(пеш, шырақ т.б.) Жағу, тұтату. 3.*mes.* Ояту, құмарландыру (сезімін т.б.). *Endişe uyandırmak.* Үрей тудыру, үрейлендіру, дүрліктіру.

UYANIK,-ğı *s.* 1.Ояу, ұйықтамаған. *Uyanık mısın?* Ояусың ба? Ұйықтаған жоқсың ба? 2.*mes.* Пысық, еті тірі, тапқыр; зерек. 3.*mes.* Қырағы, сақ.

UYANIKLIK,-ğı *is.* 1.Ұйықтамау, ояу жату. 2.*mes.* Пысықтық, еті тірлік; зеректік. 3.*mes.* Қырағылық, сақтық.

UYANMAK *(nsz)* 1.Ояну, ұйқыдан тұру. 2.(өсімдік т.б.) Жандану, жан біту. 3.Қайта пайда болу, шығу, көріну. *Ağrı uyandı.* Ауыруы қайта қозды.

UYARI *is.* Ескерту, ескертіп қою, сақтандыру.

UYARICI *is.* Күні бұрын ескертетін, сақтандыратын.

UYARINCA *zf.* Сәйкес, бойынша.

UYARLAÇ,-cı *is.* Адапгер.

UYARMAK *(-i)* Ескерту, ескертіп қою, сақтандыру.

UYDU *is. astr.* 1.Спутник. *Ay, Yer'in uyodusudur.* Ай – жердің спутнигі. *Yарпта uydu.* Жасанды спутник, жасанды жер серігі. 2.*s. ve is. mes.*

Сателлит, тәуелді, бағынышты (адам, мемлекет т.б.).

UYDURMACA *s.* Жалған, жаңсақ, ойдан шығарылған.

UYDURMACI *is.* Өтірікші, суайт.

UYDURMAK *(-i,-e)* 1. Ойдан шығару, ойлап шығару. *Bu hikâyeyi kim uydurdu?* Бұл әңгімені кім ойлап шығарды? 2. Үйлестіру, киюластыру, бейімдеу, ыңғайлау. *Anahtarı uydurmak.* Кілтті сәйкестіру. *Ayak uydurmak.* Бірдей жүріп отыру. 3. *(-i) tkz.* Табу, алу. *Bu vazoyu nereden uydurdun?* Бұл вазаны қайдан алдың?

UYDURUK,-ğu *s. hlk.* Ашықтан- ашық өтірік.

UYDURUKÇU *s.* Өтірікші, суайт.

UYGAR *s.* 1. Өркениетті. *Uygar bir toplum.* Өркениетті қоғам. 2. Мәдениетті; білімді.

UYGARLAŞMAK *(nız)* Өркениетке қол жеткізу, мәдениеті көтерілу.

UYGARLIK,-ği *is.* Өркениет; мәдениеттілік.

UYGULAMAK *(-i)* 1. Практикада қолдану; жүзеге асыру (теорияны, идеяны т.б.) 2. *(-i,-e)* Үйлестіру, қисындастыру.

UYGULAMALI *s.* Практикалық, қолданбалы.

UYGULAMALI BİLİMLER *ç. is.* Қолданбалы ғылымдар.

UYGULANIŞ *is.* Практика, практикада қолдану.

UYGUN *s.* 1. Ыңғайлы, қолайлы. *Uygun fiyat.* Қолайлы баға. *Bu fikri uygun buldu.* Бұл пікірді ыңғайлы деп тапты. 2. Сәйкес, сай. *Böyle bir anlaşma her tarafın çıkarına uygundur.* Мұндай келісім екі жақтың да мүддесіне тура келеді. *uygun düşmek (veya gelmek)* сәйкес келу, тура келу.

UYGUNLUK,-ğu *is.* Сәйкестік, үйлесімділік, үндестік.

UYGUNSUZ KADIN *is.* Жеңіл жүрісті әйел.

UYGUR *öz. is. ve s. tar.* Ұйғыр.

UYGURCA *öz. is.* Ұйғыр тілі; ұйғырша.

UYKU *is.* 1. Ұйқы. *Yukum açıldı.* Ұйқым ашылып кетті. *Uykum geliyor.* Ұйқым келіп тұр. 2. (жануарлардың) Ұзақ ұйқысы. *Kış uykusu.* Қысқы (ұзақ) ұйқы.

UYKUCU *s.* Ұйқышыл, көп ұйықтайтын.

UYKU HASTALIĞI *is.* Ұйқы ауруы.

UYKU İLÂCI *is.* Ұйықтататын дәрі, ұйқы келтіретін дәрі.

UYKULU *s.* 1. Ұйқылы. 2. *z.f.* Ұйқылы-ою.

UYKUSUZ *s.* Ұйқысыз, көз ілмеген.

UYKUSUZLUK,-ğu *is.* Ұйқысыздық, ұйқысы қашушылық.

UYMAK,-ar *(-e)* 1. Дәл келу, шақ келу; сәйкес келу; үйлесі. *Bu renkler birbirine uymaz.* Бұл түстер бір-біріне үйлеспейді. 2. Сәйкес болу, жарасу. *Kravat ceketine uymuş.* Галстук комтюміне жарасып қалыпты. 3. Тыңдау, құлақ асу; сақтау, бұзбау. *İyi ki size uymadım.* Сізді тыңдамағаным дұрыс болған екен. *Kurallara uymak.* Ережелерді сақтау. 4. Бейімделу, ыңғайлану. *Namazda cemaat imama uyar.* Намаз қылғанда жамағат (көпшілік) имамға қарай бейімделеді. 5. Сай келу, бірдей болу. *Gün güne uymaz.* Бір күн бір күнге ұқсамайды.

UYRUK,-ğu *is.* 1. Азамат, бір мемлекеттің тең құқықты адамы. 2. *mec.* Біреудің қол астындағы адам, біреуге құлай берілген адам. *uyruğuna girmek* 1) азаматы болу (бір мемлекеттің). 2) *mec.* біреуге тәуелді болу.

UYRUKLU *s.* Азаматтығы бар. *Kazakistan uyruklu.* Қазақстан мемлекетінің азаматы.

UYRUKLUK,-ğu *is.* Азаматтық, белгілі бір мемлекеттің азаматы болғандық.

UYRUKSUZ *s.* Азаматтығы жоқ.

UYSAL *s.* Тіл алғыш, көңіш, көңіл жықпайтын.

UYSALLIK

- UYSALLIK,-ğı** *is.* Тіл алғыштық, көнгіштік.
- UYUKLAMAК** (*nsz*) Қалғу, мүлгу.
- UYUM** *is.* 1.Үйлесімдік; үндестік, гармония.
- UYUMAK** (*nsz*) 1.Ұйықтау, ұйқыға кету. 2.*mec.* Жайбарақат отыру, ұйықтап жүру. *Bizim iş hâlâ uyuyor.* Біздің жұмысымыз әлі күнге дейін жылжымай тұр.
- UYUMLU** *s.* Үйлесімді, жөнге салынған.
- UYUMSUZ** *s.* Үйлесімсіз, жөнге түспеген.
- UYUMSUZLUK,-ğu** *is.* Үйлесімсіздік, үйлеспеу.
- UYURGEZER** *s. ve is.* Ұйқыда жүріп кететін ауруға ұшыраған, лунатик.
- UYUŞKAN** *s.* Көнгіш, тіл алғыш.
- UYUŞMAК (I)** (*nsz*) Сіресіп қатып қалу, жаны кетіп қалу. *Soğuktan ellerim uyuştu.* Суықтан қолдарымның жаны кетіп қалды.
- UYUŞMAК (II)** (*nsz,-le*) 1.Сыйысу, үйлесіп кету. *Bu çiftin uyuşacağı umulmazdı.* Бұл жұпты жарасып кетеді деп ойламаған еді. 2. Келісу, түсінісу, ұғынысу. *Alıcı ile verici beş bin liraya uyuştular.* Алушы мен сатушы бес мың лираға келісті.
- UYUŞMAZLIK,-ğı** *is.* Келіспеушілік, келісе алмаушылық, ынтымақсыздық; дау, дау-жанжал.
- UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ** *is. huk.* Арбитраждық сот.
- UYUŞTURUCU** *is.* 1.Есірткі, наша. 2.*s.* Ойлау қабілетін әлсірететін, ой-өрісін тарылтатын.
- UYUŞTURUCU MADDE** *is.* 1.Есірткі, наша. 2.Ауруды басатын морфий, кокаин сияқты дәрілер.
- UYUŞUK,-ğu** *s.* 1.Жаны кетіп қалған, қатып қалған. 2.*mec.* Жігерсіз, енжар, бос.
- UYUŞUKLUK,-ğu** *is.* 1.Жаны кетіп қалу, сілейіп қатып қалу. 2.*mec.* Жігерсіздік, енжарлық.

UZAKLAŞTIRMAK

- UYUŞUM** *is.* Үйлесімділік, сәйкестік.
- UYUTMAК** (*-i*) 1.Ұйықтату. 2.*mec.* Жеңілдету, басу. *Acıyı uyutmak.* Ауырғанды басу.
- UYUTUCU** *s.* Ұйықтататын, ұйқы келтіретін.
- UYUZ** *is. tır* 1.Қотыр, қышыма; таз. 2.*s.* Қотырлы, қотыры бар. 3.*mec.* Ынжық, жасық, жігерсіз. *uyuz etmek tkz.* ашуландыру, кейігу.
- UYUZ BÖCEĞİ** *is. zool.* Кене, жер кене, тас кене.
- UYUZLAŞMAК** (*nsz*) Қотырлану, қабыршықтану.
- UZAK,-ğı** *s.* 1.Алыс, қашық; ұзақ. *Uzak bir şehir.* Алыс қала. *Uzak gelecek.* Болашақ алыс күндер. *Uzak yer.* Алыс жер. 2.Күмәнды, екі талай. *Ben bu işi çok uzak görüyorum.* Мен бұл іске күмәнмен қараймын. 3. Бөлек, бір-біріне қатысы жоқ. *O böyle işlerden uzaktır.* Ол мұндай жұмыстарды онша түсіне қоймайды. 4.*is.* Алыс жер, қиыр шет. *Fazla uzağa gitme.* Қатты ұзап кетпе. *Orası çok uzaktır, yayan gidilmez.* Ол жер тым алыс, жаяу бара алмайсың.
- UZAK AKRABA** *is.* Жамағайын, алыс туыс.
- UZAK DOĞU** *öz. is.* Қиыр Шығыс.
- UZAK GÖRÜŞ** *is.* Алдын ала болжау, алдын ала көре білу.
- UZAK GÖRÜŞLÜ** *s.* Алдын ала болжаушы, сәуегей.
- UZAKLANMAК** (*nsz*) Қыңырлану, еркелеу, наздану.
- UZAKLAŞMAК** (*-den*) 1. Алыстау, алыстап кету, ұзап кету. 2.Оңашалану, бөліну, бөлектену.
- UZAKLAŞTIRMAК** (*-den,-i*) 1.Қашықтату, алыстату, жылжытып қою. *Benzini ateşten uzaklaştırın.* Бензинді оттан алыстау жерге қойыңдар. 2. Шеттету, босату. *Görevinden uzaklaştırmak.* Қызметтен босату. *Onu okuldan uzaklaştırdılar.* Оны мектептен шығарып жіберді.

UZAKLIK, -ğı *is.* 1. Алыстық, қашықтық, жырақтық. 2. Аралық, дистанция.

UZAKSAMAK *(-i)* Алыссыну, қашықсыну.

UZAMAK *(nsz)* 1. Ұзару, ұзая түсу. *Çocuğun boyu uzadı.* Баланың бойы өсті. 2. Созылу, ұзап кету. *Bu işin çözümlü uzadı.* Бұл істің шешімі ұзаққа созылып кетті.

UZANMAK *(-e)* 1. Жату, жайылып жату, созылып жату. *Ben biraz uzanacağım.* Мен біраз жатып дем аламын. 2. Созылу, жайылып жату. *Bağlar kilometrelerce uzantıyor.* Жүзім егісі бірнеше километрге дейін созылып жатыр. 3. Бару, жету. *Parka uzandık.* Паркке дейін бардық. 4. Қолын созу; созылып жету.

UZATMAK *(-i)* 1. Ұзарту. *Pantolonu uzatmak.* Шалбардың балағын ұзарту. 2. Созу. *Elini uzatmak.* Қолын созу, қол ұшын беру. 3. Керу, тарту. *İp uzatmak.* Жіп керу. 4. *(nsz)* Сөзді көбейтіп жіберу, созу. *Konuşmayı o kadar uzattı ki.* Ол әңгімені созып жіберді.

UZATMALI *s.* Мерзімі ұзартылған.

UZAY *is. astr.* 1. Космос, ғарыш. *Uzay araştırmaları.* Ғарыштық зерттеулер. 2. Кеңістік.

UZAY ADAMI *is.* Ғарышкер, космонавт.

UZAY GEMİSİ *is.* Ғарыш кемесі.

UZAY GEOMETRİ *is.* Стереометрия.

UZAY İSTASYONU *is.* Ғарыш станциясы.

UZAYLI *s.* Басқа планетадан келген, басқа планеталы.

UZAY PİLOTU *is.* Ғарышкер-ұшқыш.

UZAY TAŞI *is.* Метеорит, аспандағы тас дене.

UZAY ÜSSÜ *is. bk.* *Uzay istasyonu.*

UZ İLETİŞİM *is.* Телекоммуникация.

UZLAŞI *is.* Бітісу, ымыраласу.

UZLAŞMAK *(nsz)* Бітісу, ымыраласу, келісу.

UZLAŞMAZ *s.* Ымыраға келмейтін, келісімге келмейтін.

UZLAŞMAZLIK, -ğı *is.* Ымыраға келмеушілік, келісімге келмеушілік.

UZLAŞTIRICI *s.* Бітімші, екі жақты келістіруші, мәмлегер.

UZLUK, -ğu *is.* Шеберлік; ептілік.

UZMAN *is.* Маман; білгір, өз ісіне жетік.

UZMAN ÇAVUŞ *is.* Лицейді бітіргеннен кейін, арнайы дайындықтан өткен сержант.

UZMAN DOKTOR *is. tıp* Маман-дәрігер.

UZMAN HEKİM *is. tıp bk.* Uzman doktor.

UZMANLAŞMAK *(nsz)* Мамандану, маманы болу.

UZMANLIK, -ğı *is.* Мамандық; квалификация.

UZUN *s.* 1. Ұзын. *Uzun değnek.* Ұзын таяқ. *Uzun sokak.* Ұзын көше. 2. Ұзақ, ұзаққа созылған. *Uzun vadeli kredi.* Ұзақ мерзімді несие. 3. *zf.* Ұзақ, ұзақ етіп, толық етіп. *uzun lâfin (veya sözüün) kıyası* ұзын сөздің қысқасы, қысқаша айтқанда.

UZUN ATLAMA *is. sp.* Ұзындыққа секіру.

UZUN BOYLU *s.* Ұзын бойлы, бойшаң.

UZUN ÇİZGİ *is.* Сызықша.

UZUN HAYVAN *is. mec.* Жылан.

UZUN KULAKLI *is. mec.* Есек.

UZUNLUK, -ğu *is.* 1. Ұзындық. *Beş metre uzunluğunda.* Ұзындығы бес метр. 2. Ұзақтық, ұзақтылық. *Gün uzunluğu.* Күннің ұзақтығы.

UZUNLUK ÖLÇÜSÜ *is. mat.* Ұзындық өлшемі.

UZUN ÖMÜRLÜ *s.* Ұзақ өмір сүретін, ұзақ жасайтын.

UZUV, -zvu *is. Ar. esk.* 1. Дене мүшесі, орган. 2. Мүше, элемент.

UZVİ *s. Ar. esk.* Органикалық.

UZVİ KİMYA *is. kim.* Органикалық химия.

UZVİYET *is. Ar. esk.* Организм, ағза.

Ü,ü – түрік әліпбиінің жиырма алтыншы әрпі.

ÜCRA s. Ar. Алыстағы, шалғайдағы.

ÜCRET is. Ar. 1.Ақы, төлем. *Saat başına ücret*. Сағаттап ақы төлеу. 2. Жалақы, айлық. *Asgari ücret*. Ең аз айлық.

ÜCRETLİ s. ve is. 1.Жалақы алатын. 2.Ақылы, ақы төленетін, жалдама. *Ücretli emek*. Жалдама еңбек. 3.Төленетін. *Ücretli izin*. Төленетін демалыс.

ÜCRETSİZ s. 1.Тегін, ақысыз, төлеусіз. 2.zf. Тегін, текке, ақысыз. *Üç ay ücretsiz çalıştı*. Үш ай бойы тегін жұмыс істеді.

ÜÇ is. Үш. *Üç saat*. Үш сағат. *Saat üçte*. Сағат үште. *üç günlük ömür* үш күндік пәни, қысқа өмір.

ÜÇ BEŞ s. Аздап, азғана; бірнеше дана.

ÜÇ BOYUTLU s. Үш өлшемді.

ÜÇ BUCUK,-ğu s. Үстіртін, шалағай, қалай болса солай.

ÜÇ DÜZLEMLİ s. geom. Көп қырлы.

ÜÇER s. Үш-үштен.

ÜÇGEN is. geom. Үшбұрыш.

ÜÇKAĞIT,-dı is. 1.Карта ойынының аты. 2.Алаяқтық, қулық. *üçkâğıda bağlamak (veya getirmek)* алдап кету, санын соқтырып кету.

ÜÇKÂĞITÇİ is. 1.Карта ойынын кәсіп еткен адам. 2.mec. Алаяқ, қу, жылпас.

ÜÇKÂĞITÇILIK,-ğı is. Карта ойынын кәсіп етушілік. 2.mec. Алаяқтық, қулық.

ÜÇLEMEK (-i) 1.Үшке жеткізу; үш есе арттыру. 2.Өнімнің үште бірін алу үшін жерді жалға беру. 3.Жерді үш рет жырту.

ÜÇLÜ s. 1.Үшеуден тұратын, үш қабат; үштен құралған, үш жақты. *Üçlü itifak*. Үш жақты одақ. 2.is. (карта ойынында) Үштік. *Maçanın üçlüsü*. Қарғаның үштігі. 3.müz. Трио.

ÜÇÜNCÜ s. Үшінші.

ÜÇÜNCÜLÜK,-ğü is. Үшінші орын. *Üçüncülüğü almak*. Үшінші орын алу.

ÜÇÜZ s. 1.Үшем, үш егіз. 2.Үш қабатты, үш жақты т.б.

ÜÇÜZLÜ s. 1.Үш бала тапқан (әйел). 2.Үшеуден құралған. *Üçüzlü şamdan*. Үш май шамы бар шамдал.

ÜFLEMEK (-e,-i) 1.Үрлеу. 2.Үрлеп сөндіру, өшіру. *Mumu üflemek*. Май шамды сөндіру. 3.Үрлеп тұтату, жандыру. *Ateşi üflemek*. Отты үрлеп жандыру. 4.Үрлеп тартатын музыкалық аспапта ойнау.

ÜFLEMELİ ÇALGI is. Үрлеп тартатын музыкалық аспап, үрлеп ойнау аспабы.

ÜFÜRMEK (-i) 1.Үрлеу, ауыздан дем шығару. 2.Ұшырып түсіру. 3.Соғу, есу (жел т.б.). *Bütün pencereden rüzgâr üfürüyor*. Барлық терезелерден жел соғып тұр. 4.Үрлеп тартатын музыкалық аспапта ойнау.

ÜFÜRÜKÇÜ is. Тәуіп, үшкіріп дем салушы.

ÜFÜRÜKÇÜLÜK,-ğü is. Емшілік, үшкіріп ем-дем жасаушылық.

ÜLEŞ is. Үлес, сыбаға, тиесі.

ÜLEŞTİRMEK (-i,-e) Үлестіру, бөліп беру, тарату. *Anneleri şekerli çocuklara üleştirdi*. Шешесі балаларына тәттілерді үлестіріп берді.

ÜLKE is. 1.Ел, өлке, аймақ. 2.Мемлекет.

ÜLKER öz. is. astr. Үркер.

ÜLKÜ is. Идеал, асқақ арман.

ÜLKÜCÜ s. Идеалист.

ÜLKÜCÜLÜK,ğü is. Идеализм.

ÜLSER is. Fr. *tip* Ойық жара. *Mide ülseri*. Асқазан жарасы.

ÜLTİMATOM is. Fr. Ультиматум, үзілді-кесілді талап.

ÜLTRASON is. Fr. Ультрадыбыс.

ÜMİT,-di is. Үміт, сенім. *ümit bağlamak* үміттену, сену. *ümit etmek* үміт ету, арман қылу. *ümidini kecmek* үмітін үзу.

ÜMİTLENMEK (nsz) Үміттену, үміт ету.

ÜMITLİ *s.* Үмітті, дәмелі.

ÜMİTSİZ *s.* Үмітсіз, сенімін жоғалтқан, күдер үзген. *Ümitsiz bir hasta.* Үміт етуге болмайтын ауру.

ÜMİTSİZLİK,-ği *is.* Үмітсіздік, күдер үзгендік.

ÜMMET *is. Ar.* Үмбет. *Muhammed ümmeti.* Мұхаммедтің үмбеттері, мұсылмандар.

ÜMMİ *s. Ar. esk.* Сауатсыз, надан.

ÜMRAN *is. Ar. esk.* Жақсылап жабдықталушылық.

ÜMRANLI *s.* Жақсы жабдықталған.

ÜN *is.* 1. Дауыс, дыбыс. 2. Даңқ, атак. *ün almak (kazanmak, salmak veya yapmak)* даңқы шығу, атағы шығу.

ÜNDEŞ *s.* Бір үнді, бір дыбысты.

ÜNDEŞLİK,-ği *is.* Бір дыбыстық.

ÜNIFORMA *is. Fr.* Форма, формалы киім. *Askerî üniforma.* Әскери форма. *Okul üniforması.* Мектеп формасы.

ÜNİTE *is. Fr.* Бірлік; бір.

ÜNİVERSAL,-li *s.* Әмбебап, жан-жақты; дүние жүзілік.

ÜNİVERSİTE *is. Fr.* Университет.

ÜNİVERSİTELİ *s. ve is.* Университет студенті.

ÜNLEMEK *(-e) hlk.* 1. Айқайлау, шақыру. *Mustafa'ya ünle.* Мустафаны шақыр. 2. *hлк.* Дауыстап хабарлау, жария ету.

ÜNLEM İŞARETİ *is. gr.* Леп белгісі.

ÜNLÜ *s.* 1. Атақты, даңқты, танымал. *Ünlü bir sinir doktoru.* Танымал жүйке ауруының маманы. 2. *is. gr.* Дауысты дыбыс.

ÜREMEK *(nsz)* Көбею, қаптау; өсіп-өну.

ÜREME ORGANLARI *ç. is. biy.* Жыныс мүшелері.

ÜRETEÇ,-ci *fiz.* Генератор.

ÜRETİCİ *is.* 1. Өндіруші, шығарушы. 2. *s.* Өндіргіш, өнімді.

ÜRETİM *is.* 1. Өндіріс, өндіру, жасау, шығару. *Yeniden üretim.* Қайта өндіру. 2. Өнім, бұйым. *Kimya sanayi üretimi.* Химиялық өндіріс өнімі.

ÜRETİM ARAÇLARI *ç. is.* Өндіріс құралдары.

ÜRETİM BİÇİMİ *is.* Өндіріс формасы.

ÜRETİM EVİ *is.* Зауыт; фабрика.

ÜRETKEN *s.* Өнімді, тиімді.

ÜRETKENLİK,-ği *is.* Өнімділік, жемістілік.

ÜRETMEK *(-i)* 1. Көбейту, өсіру. *Tavuk üretmek.* Тауық өсіру. 2. Жасап шығару, өндіру. *Çimento üretmek.* Цемент шығару. *Petrol üretmek.* Мұнай шығару.

ÜRKEK,-ği *s.* 1. Үркек, қорқақ, үрейшіл. 2. Ұялшақ, жасық.

ÜRKEKLEŞMEK *(nsz)* Үркектену, үрсйлснү, қорқақтану.

ÜRKEKLİK,-ği *is.* 1. Үркектік, қорқақтық. 2. Ұялшақтық, именшектік.

ÜRKEK ÜRKEK *zф.* Ұялып, именіп.

ÜRКМЕК,-er *(nsz)* 1. Үрку, зәресі ұшу. 2. Жүрексіну, қорқу. 3. (ағаш) Жеміс бермеу, жеміс салмау. *Şeftaliler bu yıl ürkmüş.* Шабдалылар биыл жеміс салған жоқ.

ÜRКÜ *is.* Үрей, дүрбслен.

ÜRКÜTMEK *(-i)* Үркіту, шошыту, қорқыту.

ÜROLOG *is. Fr. tıp* Уролог.

ÜROLOJİ *is. Fr. tıp* Урология.

ÜRPERMEK *(nsz)* 1. Тіксіну, тікірею. *Tüyleri ürperdi.* Оның төбе шашы тік тұрды (қорыққаннан т.б.). 2. *mec.* Қорқу, қорыққаннан қалтырап-дірілдеу.

ÜRPERTİ *is.* Дірілдеу, қалтырау; селк ету.

ÜRТІKER *is. Fr. tıp* Есекжем (ауру).

ÜRÜMEK *(nsz)* Үру, шәуілдеу, арсылдау.

ÜRÜN *is.* 1. Өнім, өндірілген зат. *Hafif sanayi ürünleri.* Жеңіл өнеркәсіп өнімдері. *Tarımsal ürünler.* Ауыл шаруашылық өнімдері. 2. Астық өнімі, түсім. *Ürün alma.* Астық жинау. *Bol ürün.* Мол астық. 3. *mec.* Нәтиже, жеміс. *Çalışmalarımızın ürünleri.* Еңбектеріміздің нәтижесі.

ÜRÜN YELPAZESİ *is.* Өндірілген заттардың, өнімдердің әр түрлілігі.

ÜS,-ssü *is. Ar. esk.* Негіз, база. *Askerî üs.* Әскери база. *Uzay üssü.* Космодром.

ÜSLÛP,-bu *is. Ar.* 1.Стиль. *Klâsik üslûp.* Классикалық стиль. 2.Тәсіл, амал.

ÜST *is.* 1.Үсті, жоғарғы жағы. *Evin üstü.* Үйдің үсті. *Masanın üstü.* Үстелдің үсті. *Toprağın (yerin) üstü.* Жердің беті. 2. Киім. *Üstünü değiştirmek.* Киімін ауыстыру.

3.Қызмет жағынан жоғары, бастық. *Üstler.* Бастықтар, жоғарыдағылар.

4.Қалған, қалдық. *Üstü kalsın.* Артық ақшаны қайырмай-ақ қойыңыз. 5.s.

Жоғарғы, үстінгі. *Eczane evimizin üst yanında.* Дәріхана біздің үйдің сәл жоғарғы жағында. 6. Көмекші сөз қызметінде жұмсалады: а) үстінде

Kâğıt üstünde. Қағаз жүзінде, қағазда. ә) көп, үлкен. *Ahmet artık kırk üstünde olmalı.* Ахметтің жасы қырықтың

үстінде болуы керек. б) жанымда, қасымда. *Üstümde para yok.* Жанымда ақша жоқ. в) кейін, бері. *Oğlunun bulunduđu o otobüsle gidişinin üstünden bir ay geçti.* Баласы мінген сол автобус кеткеннен бері, бір ай өтті. г)

үстіне *Bu davayı hocanın üstüne yıklmış.* Бұл істі мұғалімге жауып жіберіпті. 7. Уақыт білдіретін сөздермен тіркесіп келеді. *Akşam üstü.* Кешке қарай, кешқұрым.

Bayram üstü. Мейрам қарсаңында. *üstüne almak* міндеттену, мойнына алу. *üstünden atmak* құтылу;

жауапкершіліктен қашу. *üstüne atmak* кінәлау, айыпты деп табу. *üstüne toz kondurmak* шаң жуытпау, қорғап қолпаштау.

ÜSTAT,-dı *is. Far.* 1.Шебер, ұста, өз ісінің білгірі; маман. 2.*tkz.* Қаратпа сөз. *Üstadım, nasılsınız?* Досым, жағдайыңыз қалай?

ÜSTATLIK,-ğı *is.* Шеберлік, ұсталық, ісмерлік.

ÜST BAŞ *is.* Киім, киім-кешек.

ÜST ÇENE *is. anat.* Үстінгі жақ (сүйек).

ÜST DERİ *is. anat.* Эпидерма, терінің сыртқы қабаты.

ÜSTE *is.* Үстіне, қосымша. *Saatini üste bin lira vererek başkasıyla değiştirdi.* Ол үстіне мың лира беріп, сағатын басқа сағатқа ауыстырды. *üste vermek* 1) бағаны көтеру. 2) қосу, үстеу. *üstesinden gelmek* орындап шығу, жеңіп шығу.

ÜSTEGMEN *is. ask.* Аға лейтенант.

ÜSTELİK,-ği *is. is.* 1.Қосымша, үстеме. *Bin lira da üstelik aldım.* Қосымша мың лира алдым. 2. *zf.* Одан басқа, оның үстіне. *Yedirdi, içirdi, üstelik para da verdi.* Ол ішкізіп-жегізді, сонымен қоса ақша да берді. 3. *s.* Күшті, қуатты. *Benim sesim ondan daha üsteliktir.* Менің дауысым оның дауысынан күштірек.

ÜST GEŞİT,-di *is.* Эстакада – көліктің өтуіне арналып жер үстіне, су бетіне салынған көпірлік құрылыс.

ÜST GÜVERTE *is. den.* Жоғарғы палуба.

ÜST İNSAN *is.* Көрнекті тұлға.

ÜST KAT *is.* Жоғарғы қабат.

ÜST KÜME *is. sp.* Жоғарғы лига.

ÜSTLENMEK *(-i)* Міндеттену, өзінің жауапкершілігіне алу.

ÜSTLÛK,-ğü *is.* Плащ.

ÜSTSUBAY *is. ask.* Аға офицер.

ÜST TABAKA *is. sos.* Қалаулы топ, элита, қоғамның қаймақтары.

ÜSTÜN *s.* Күшті, басым, асып түсетін. *üstün gelmek (veya olmak)* басқалардан басым тұру. *kendini üstün tutmak* өзін басқалардан жоғары санау, өзін әлдеқандай көру.

ÜSTÜNKÖRÜ *s.* 1.Үстіртін, шалағай. 2.*zf.* Үстірт, үстіртін, шалағай.

ÜSTÜNLÛK,-ğü *is.* Аса басымдық, артықшылық.

ÜSTÜN ZEKÂ *is.* Эрудит, жан-жақты білімдер.

ÜSTÜN ZEKÂLILIK,-ğı *is.* Эрудития, білімдаралық, көп оқығандық.

ÜSTÜPÜ *is. Yun.* Қалдық талшық (кендірдің т.б.).
ÜST YAPI *is. sos.* 1.Қондырма. 2.*mim.* Үстіне салынған бөлік.
ÜŞENÇ,-ci *s.* Жалқаулық, еріншектік; бостық.
ÜŞENGEÇ,-ci *s.* Жалқау, еріншек, енжар.
ÜŞENGEÇLİK,-gi *is.* Жалқаулық, еріншектік, енжарлық.
ÜŞENGEN *s. bk. Üşengeç.*
ÜŞENMEK *(-e)* Жалқаулану, еріну. *Yazmaya üşeniyorum.* Жазуға ерініп тұрмын.
ÜŞÜMEK *(nsz)* Тону, жаурау, қалтырау.
ÜŞÜNTÜ *is. ve s.* Топ, тобыр, жиын.
ÜŞÜŞMEK *(-e)* Жиылып қалу, бір жерге ағылып жиналу, топтану.
ÜTOPİ *bk. Ütopya.*
ÜTOPİK,-ği *s. Fr.* Утопиялық, бос қиялшылдық.
ÜTOPIST *is. Fr.* Утопист.
ÜTOPYA *is. Yun.* Утопия, құрғақ қиял.
ÜTÜ *is.* 1.Үтік. 2.Үтіктеу.
ÜTÜCÜ *is.* Үтікші.
ÜTÜLEMEK *(-i)* 1.Үтіктеу, үтікпен қыртысын жазу. 2.Үйту (сойылғаннан кейін).
ÜTÜLÜ *s.* Үтіктелген, қыртысы үтікпен жазылған.
ÜTÜ MASASI *is.* Киім үтіктейтін тақта.
ÜTÜSÜZ *s.* Үтіктелмеген.
ÜTÜ TAHTASI *is. bk. Ütü masası.*
ÜVEY *s.* Өгей, өзінен тумаған *üvey evlât gibi tutmak (veya saymak)* өгейсу, жатсыну, өгей түту.
ÜVEY ANA *is.* Өгей шеше.
ÜVEY BABA *is.* Өгей әке.
ÜVEY ÇOCUK,-ğu *is.* Өгей бала.
ÜVEY EVLÂT,-dı *is.* Өзінен тумаған перзент.
ÜVEY KIZ *is.* Өгей қыз.
ÜVEYMEK *(nsz)* Гүрлеу (көгершін туралы).
ÜVEY OĞUL,-glu *is.* Өгей ұл.
ÜVEZ (I) *is. bot.* Шетен.

ÜVEZ (II) *is. zool.* Шіркей, ұсақ шыбын.
ÜYE *is.* 1. Мүше. *Aile üyeleri.* Отбасы мүшелері. 2.*anat.* Дене мүшесі.
ÜYELİK,-ği *is.* Мүшелік, белгілі бір ұйымға мүше болғандық.
ÜYELİK AİDATI *is.* Мүшелік жарна.
ÜZENĞİ *is.* Үзеңгі.
ÜZERE *e.* 1.Үшін, мақсатында. *Gitmek üzere kalktı.* Кету үшін орнынан тұрды. *Bir cevap yazmak üzere masaya oturdu.* Жауап жазу үшін үстелдің басына отырды. 2.Шарттық қатынасты білдіреді. *Akşama geri vermek üzere bu kitabı alabilirsiniz.* Кешке қарай қайтарып беретін болсаңыз, бұл кітапты ала аласыз. 3.Сәйкес, бойынша; сияқты. *İsteği üzere.* Оның қалауы бойынша. *Daha önce belirtildiği üzere.* Осыдан бұрын көрсетілгендей. 4.Жақын арада, аз уақыт ішінде. *Gelmek üzeredir.* Ол әне-міне дегенше келіп қалады. *Sabah olmak üzere.* Таң атуға жақын қалды.
ÜZERİ *is.* 1.Үсті, беті. *Evin üzeri.* Үйдің үсті. *Toprağın üzeri.* Жердің беті. 2.Киім, киім-кешек. *Onun üzerini aradılar.* Олар оның үсті-басын тінтті. 3.Қалдық, қалған. *Alış verişin üzeri.* Сауда-саттықтан қалғаны. 4.Шамасы, жуық. *Akşam üzeri.* Кешке қарай.
ÜZERİNDE *e. ve is.* 1.Үстінде. *Anahtar kapının üzerinde.* Кілт есікте тұр. *Masanın üzerinde.* Үстелдің үстінде. *Şehir üzerinde.* Қаланың үстінде. 2.Туралы, жөнінде. *Bunun üzerinde görüşmeler.* Бұған қатысты пікірлер. *Kimya üzerinde araştırmalar.* Химия саласындағы зерттеулер. 3.Жанында, қасында. *Üzerinde hiç para yok.* Жанында еш ақша жоқ.
ÜZERİNE *e. ve is.* 1.Туралы, жөнінде. *Uzay üzerine bir yazı.* Қосмос туралы мақала. 2.Үстіне. *Üzerine örtülen yorgan.* Оның үстіне жамылған көрпе. 3. –ден кейін. *Bu söz üzerine herkes*

rahat etti. Бұл сөзден кейін бәрінің көңілі орнына түсті.

ÜZERLİK,-ği *is. bot.* Адыраспан.

ÜZGÜN *s.* Ренжіген, ренішті, қайғы басқан, қынжылған.

ÜZGÜNLÜK,-ğü *is.* Қынжылушылық, жабырқаңқылық, реніш.

ÜZMEK,-er *(-i)* 1.Ренжіту, қамықтыру, уайым-қайғыға түсіру. 2.Тоздыру, түтетіп тастау (киімді т.б.).

ÜZÜCÜ *s.* Ренішті, өкінішті, реніш туғызатын.

ÜZÜLMEK *(nsz)* Ренжу, қамығу, қайғыру.

ÜZÜM *is. bot.* Жүзім. *Üzüm çubuğı.* Жүзім сабағы.

ÜZÜM ASMASI *is.* Жүзім сабағы.

ÜZÜM ÇEKİRDEĞİ *is.* Жүзімнің сүйегі.

ÜZÜM HOŞAFI *is.* Жүзім компоты.

ÜZÜM KOMPOSTASI *is.* Жүзім компоты.

ÜZÜM KURUSU *is.* Кептірілген жүзім.

ÜZÜM SALKIMI *is.* Бір шоқ жүзім.

ÜZÜM SUYU *is.* Жүзім шырыны.

ÜZÜM ŞEKERİ *is.* Глюкоза.

ÜZÜNTÜ *is.* Қынжылушылық, жабырқаңқылық, реніш. *üzüntü vermek* ренжіту, қамықтыру; қобалжыту.

ÜZÜNTÜLÜ *s.* 1.Қайғылы, мұнға батқан. 2. Ренішті, жабырқаңқы.

ÜZÜNTÜSÜZ *s.* Қамсыз, бейқам, қайғысыз.

V, v – түрік әліпбиінің жиырма жетінші әрпі.

VAAT, -di *is. Ar.* Уәде, серт. *vaadini tutmak* (veya *vaadinde durmak*) уәдесінде тұру, айтқан сөзінен таймау, айнымау. *vaatte bulunmak* уәде беру, серт ету.

VAAZ *is. Ar.* 1. Діни уағыз. 2. Ақыл айту, ақыл-кенес беру; насихат. *vaaz vermek* (мешіттерде) діни уағыз айту.

VACİP, -bi *s. Ar. esk.* 1. Жасалуы керек, қажетті. 2. Уәжіп – мұсылман дінінде орындалуы, жасалуы қажет. *Kurban bayramında her zenginın kurban kesmesi vaciptir.* Құрбан айтта ауқаттылардың барлығы құрбан шалулары керек.

VADE *is. Ar.* Төлеу мерзімі. *Bononun vadesi geldi.* Вексельдің төленетін уақыты келді. 2. Мерзімін ұзарту, мерзім. *Vade ile.* Мерзімге, уақытқа. *Vade ile borç vermek.* Кесімді мерзімге қарыз беру. 3. *mec.* Ажалы жету, өлу.

VADELİ *s.* Мерзімді. *Kısa vadeli.* Қысқа мерзімді. *Uzun vadeli.* Ұзақ мерзімді.

VADELİ HESAP, -bı *is.* Мерзімді банк есебі, мерзімі нақты көрсетіліп банкке салынған ақша.

VADESİZ *s.* Мерзімсіз.

VADETMEK *(-i) Ar. T.* 1. Уәде ету, сөз беру. 2. Үміттендіру, үміт беру.

VADİ *is. Ar.* 1. Аңғар, қойнау (таудың)

VAFTİZ *is. Yun.* Шоқкыну. *Vaftiz babası.* Шоқындырған ата, кіндік ата.

VAGİNA *is. Lât. anat.* Қынап.

VAGON *is. İng.* Вагон. *Eşya vagonu.* Багаж вагоны. *Yük vagonu.* Жүк вагоны.

VAH ün. *Ar.* Ай, ой, әттең, қап. *Vah, vah pek yazık oldu!* Ай-ай-ай, өте обал болды!

VAHA *is. Ar.* Көгал, оазис.

VAHİ *s. Ar. esk.* Бекер, текке; мағынасыз.

VAHİM *s. Ar.* Қауіпті, қатерлі; қиын.

Vahim durum. Өте қиын жағдай.

VAHŞET *is. Ar.* 1. Жабайылық, тағылық. 2. Үрей, қорқыныш. 3. *esk.* Елсіздік, жалғыздық.

VAHŞİ *s.* 1. Жабайы, тағы. 2. Қатты, күшті, зор. 3. Дөрекі, көргенсіз; сыйымсыз.

VAHŞİCE *s. ve zf.* Жабайыланып, жұлқынып, қаһарланып.

VAHŞİ HAYVAN *is.* Жабайы аң.

VAHŞİLEŞMEK *(nsz)* Жабайылану, тағылану.

VAHŞİLİK, -ği *is.* Жабайылық, тағылық.

VAHŞİ ORMAN *is.* Орман, ит мұрны өтпейтін жыныс орман.

VAK'A *is. Ar.* Оқиға, жағдай.

VAKAYİNAME *is. Ar. Far. esk.* Шежіре, хроника.

VAKİF, -kî (I) *is. Ar.* 1. Фонд – жеке тұлғалар тарапынан қайырымды бір іске бөлінген дүние-мүлік, қаржы. 2. Фонд, қор. *vakıf kurmak* қор құру.

VÂKİF (II) *s. Ar. esk.* Білетін, хабардар, мәліметі бар. *vâkıf olmak* білу, хабардар болу.

VAKİT, -ktî *is. Ar.* Уақыт. *Vaktinde.* Уақытында, дәл кезінде. *vakit geçirmek* уақыт өткізу. *vakit kazanmak* уақыт ұту. *vakit kaybetmeden* уақыт жоғалтпай, уақыт жібермей.

VAKİTLİ *s.* Дер кезінде, уақытында істелген; орынды.

VAKİTSİZ *s. ve zf.* Мезгілсіз, уақытсыз. *Vakitsiz ölüm.* Мезгілсіз қаза.

VAKİT VAKİT *zf.* Анда-санда, оқта-текте, кей-кейде.

VAKUM *is. Lât. fiz.* Вакуум.

VAKUR *s. Ar.* Салмақты, ұстамды, байсалды.

VAKVAK *is.* (бала тілінде) Үйрек.

VAKVAKLAMAК *(nsz)* Қырқылдау, қырк-қырк ету (үйрек).

VALE *is. Fr.* Валет, балта (карта ойынында).

VALF *is. İng.* Клапн, қақпақ.

VALİ *is. Ar.* Губернатор, уәлаят бастығы.

VALİDE *is. Ar. esk.* Шеше, ана.

VALİLİK,-ği *is.* 1. Уәлаят бастығының қызметі. 2. Губернатор резиденциясы. 3. Уәлаят, облыс.

VALİZ *is. Fr.* Шамадан.

VALLAHİ *is. Ar.* Құдай ақы, шын, ешқандай өтірігі жоқ.

VALLAHİ BİLLÂHİ *is.* Құдай ақына ант етемін.

VALS *is. Fr.* Вальс.

VAMPİR *is. Alm.* 1. Қансорғыш, вампир. 2. *zool.* Вампир, ірі жарқанат.

VANADYUM *is. Fr. kim.* Ванадий.

VANDAL *öz. is. Lât.* Вандал; варвар.

VANDALİZM *is. Fr.* Вандализм – мәдениет мұраларын орынсыз қатты қирату, бүлдірушілік.

VANİLYA *is. İt. bot.* Ваниль.

VANTİLÂTÖR *is. Fr.* Желдеткіш, вентилятор.

VANTUZ *is. Fr.* Банка, оңқа, оңқа қою.

VAPUR *is. Fr.* Кеме, пароход. *Vapurla gitmek.* Кемемен жүзу. *Yolcu vapuru.* Жолаушылар кемесі.

VAR *s.* 1. Бар, болу. *Onun evi vardı.* Оның үйі бар болатын. *Onun parası var.* Оның ақшасы бар. 2. *is.* Мүлік, дәулет; әл-ауқат. *Bütün varını harcadı.* Қолындағы бар-жоғын жұмсады. *var etmek* жасау, құру, жарыққа шығару.

VARAK,-ğı *is. Ar. esk.* 1. Парақ, бет. 2. Жұқа металл табағы. *Altın varak.* Алтын түсті жұқа металл табак, сусаль алтын.

VARAKA *is. Ar. esk.* Парақ, бет; құжат. *Hüviyet varakası.* Жеке куәлік.

VARAKÇI *is.* Алтын жалатушы, зергер.

VARAKLAMAK *(-i)* Сусаль алтын жалату.

VARAN: *varan bir* біріншіден; *varan iki* екіншіден.

VARDA *ünl. İt.* Байқа! Абайла! Абай бол!

VARDİYA *is. İt. den.* 1. Вахта, кезекшілік. 2. Күзет орны. 3. Смена. *İki vardiya halinde çalışmak.* Екі сменада

жұмыс істеу.

VARESTE *s. Far. esk.* Құтылған, босап қалған. *Endişeden vareste.* Уайымнан арылған. *vareste kalmak* құтылу.

VAR GÜCÜYLE *zf.* Бар күшімен, бар пәрменімен.

VARILMAK *(-e)* Жету, бару. *Oraya üç saatte varılır.* Ол жерге үш сағатта жетуге болады.

VARIŞ *is.* 1. Келу, келіп жету. 2. *mec.* Зеректік, алғырлық. 3. *sp.* Мәре, финиш.

VARIŞ ÇİZGİSİ *is. sp.* Мәре сызығы.

VARIŞLI *s.* Алғыр, зерек, ұғымтал.

VARIŞLILIK,-ğı *is.* Алғырлық, зеректік; көргендік.

VARİDAT *ç. is. Ar. esk.* 1. Кіріс, табыс, түсім.

VARİL *is. Fr.* 1. Бөшке, кеспек. 2. Баррель – сұйықтық өлшемi (мұнайдың).

VARİS *is. Fr. tıp* Варикоз, күре тамырдың ұлғаюы.

VÂRİS *is. Ar.* Мұрагер.

VARİT,-di *s. Ar. esk.* Болатын, іске асатын. *Bu sizin söylediğiniz varit değil.* Сіздің айтқандарыңыз жүзеге асатын нәрсе емес.

VARİYET *is. T. Ar. hlk.* Байлық, дәулет.

VARİYETLİ *s.* Бай, дәулетті, бақуатты.

VAR KUVVETİYLE *zf.* Бар күшімен, бар пәрменімен.

VARLIK,-ğı *is.* 1. Болмыс, тіршілік. 2. Тірі организм. *Canlı varlıklar.* Тірі жәндіктер. 3. Мал-мүлік, дәулет, байлық. *varlık içinde yaşamak* молшылықта өмір сүру, бақуатты тұру.

VARLIK BİLİMİ *is. fel.* Онтология – болмыс туралы ілім.

VARLIKLI *s.* Ауқатты, дәулетті, бақуатты.

VARLIKLILIK,-ğı *is.* Ауқаттылық, дәулеттілік.

VARLIKSIZ *s.* Кедей, бай емес.

VARMAK,-ar *(-e)* 1. Бару, жету. *Tren*

Ankara'ya saat üçte vardı. Пойыз Анкараға сағат үште барды. 2.Келу, толу. *Onun yaşı elliye vardı.* Ол елу жасына толды. 3.(соңы бір нәрсеге) Жеткізу, әкелу, апару. *İş dövüşmeye kadar vardı.* Істің соңы төбелеске дейін барды. 4.Сезу, сезіну, ұғыну. *Sırrına varmak.* Сырын ұғу, сырын шешу. 5.Дәті бару, батылы жету. *Eli varmadı.* (ұруға т.б.) Қолы бармау. 6.(әйел) Тұрмысқа шығу, үйлену. *Kocaya varmak.* Күйеуге шығу. *var saymak* болжау, шамалау.

VAROLUŞ *is. fel.* Бар болу, тіршілік ету.

VAROŞ *is. Mac.* Қала маңайы, қала сыртындағы елді мекен.

VARSAYIM *is.* Жорамал, болжам; гипотеза.

VARSIL *s.* Бай, дәулетті, бакуатты.

VARSIL ERKİ *is. sos.* Плутократия.

VARSILLAŞMAK (*nsz*) Баю, мал-мүлкі молаю.

VARSILLIK,-ğı *is.* Байлық, дәулеттілік.

VARTA *is. Ar.* Қауіп, қатер, қауіп-қатер. *var tayı atlatmak* қауіп-қатерден құтылу.

VARYANT *is. Fr.* Вариант.

VARYASYON *is. Fr. müz.* 1.Вариация, түр. 2.*biy.* Өзгеріс.

VARYEMEZ *is.* Сараң, қытымыр.

VARYOS *is. Yun.* Тас уататын үлкен балға.

VASAT *is. ve. s. Ar.* 1.Орта, ортасы. 2. Коршаған орта, айнала.

VASATÍ *s. Ar.* Орта, орташа.

VASATÍ İRTİFA *is.* Орташа биіктігі.

VASATÍ SÜR'AT *is.* Орташа жылдамдық.

VASEKTOMÍ *is.* Піштіру, тарттыру.

VASIF,-sı *is. Ar.* Сапа, қасиет, сипат.

VASIFLANDIRMAK (-i) Сипаттау, сипаттама беру, бағалау.

VASIFLI *s.* Маман, төселген, ысылған.

VASIFLI İŞÇİ *is.* Маман жұмысшы, тәжірибелі жұмысшы.

VASIFSIZ *s.* Маман емес, мамандығы жоқ.

VASIFSIZ İŞÇİ *is.* Мамандығы жоқ

жұмысшы.

VASIL *s. Ar.* Барған, жеткен. *vasıl olmak* жету, бару, келу.

VASITA *is. Ar.* 1.Құрал, амал. 2.Делдал, келістіруші. 3.Делдалдық.

VASITA HÂLİ *is. gr.* Көмектес септік.

VASITA HÂLİ EKİ *is. gr.* Көмектес септік жалғауы.

VASITALI *s.* 1.Құралы бар, құралды. 2.Жанама, қосымша. Қосымша салық.

VASITASIYLA *zf.* Арқылы, жәрдемімен.

VASITASIZ *s.* Тикелей, тура.

VASİ (I) *is. Ar.* Қамқоршы, опекун.

VÂSİ,-i (II) *s. Ar. esk.* Кең, жазық.

VASİLİK,-ği *is.* Қамқорлыққа алу.

VASİSTAS *is. Alm.* Форточка, терезенің ашпалы көзі.

VASİYET *is. Ar.* Өсиет. *vasiyet etmek* өсиет етіп қалдыру.

VASİYETNAME *is. Ar. Far.* Жазбаша өсиет.

VAŞAK,-ğı *is. Far. zool.* Сілеусін.

VAT *is. İng. fiz.* Ватт. *Vat saat.* Ватт-сағат.

VATAN *is. Ar.* Отан, атамекен. *Vatani savunma.* Отанды қорғау.

VATAN BORCU *is. tec.* Отан алдындағы әскери борыш.

VATANDAŞ *is. Ar. T.* Отандас.

VATANDAŞLIK,-ğı *is.* Азаматтық. *vatandaşlıktan çıkarılmak* азаматтықтан шығарып тастау, азаматтықтан айырылу.

VATAN HAINİ *is.* Отан сатқыны, опасыз.

VATAN HAINLİĞİ *is.* Отанын сатушылық.

VATANÍ *s. Ar.* Отан, Отандық.

VATANÍ GÖREV *s. ask.* Әскери қызмет.

VATANPERVER *s. Ar. Far.* Отаншыл, өз отанын сүйген, патриот.

VATANPERVERLİK,-ği *is.* Отаншылдық, патриотизм.

VATANSIZ *s. huk.* Отаны жоқ, отансыз.

VATMAN *is. Fr.* Трамвай жүргізуші.

VATVAT *is. Ar. zool.* 1.Қарлығаштын

- бір түрі. 2.Жарқанат.
- VAVEYLÂ** *is. Ar.* Шыңғырык, шыңғыртып жылау. *vaveylâ koptak* шыңғыртып жылау.
- VAY ünl.** 1.О! Ой! *Vay, sen burada mısın?* Ой, сен осындасың ба? *Vay, siz misiniz?* Ой, сіз бе едіңіз? 2. Ah! Ұh! *Vay başım!* Ah, басым (сыркырап түр)! *vay anam, vay anasını!* (*veya vay canına!*) *tkz.* қарай қор өзін! бәлесін-ай!
- VAYBAMACI** *is.* Бақырауык, бақырып-шақыра беретін адам.
- VAYVAYCI** *is.* Ұрысқақ, күнкілдек.
- VAYVAYCILIK,-ğı** *is.* Ұрысқақтық, жанжалқойлық.
- VAZELİN** *is. Fr. kim.* Вазелин.
- VAZELİNLEMEK** (*-e*) Вазелин жағу.
- VAZGEÇMEK** (*-den*) *Far. T.* 1.Бас тарту. *Ben bu paradan vazgeçtim.* Мен бұл ақшадан бас тарттым. 2.Қою, тастау, тоқтату. *İçki alışkanlığından vazgeçti.* Ол ішкілікті (арақ ішуді) тастады.
- VAZİN** *s. Ar. esk.* Анық, айқын.
- VAZIKANUN** *is. Ar. esk.* Заң шығарушы.
- VAZİYET** *is. Ar. esk.* (мүлікті т.б.) Сатуға тыйым салу; иемдену.
- VAZİFE** *is. Ar.* 1.Міндет, парыз. 2.Қызмет. *vazife etmek* міндетін атқару, борышын өтеу.
- VAZİFELENDİRMEK** (*-i*) Міндеттеу, шаруа жүктеу, жұмыс тапсыру.
- VAZİFELİ** *s.* 1.Міндетті, борышты; жауапты. 2.Қызметші, қызмет ететін (адам).
- VAZİFE ŞEHİDİ** *is.* Қызмет басында қаза тапқан.
- VAZİYET** *is. Ar.* 1.Жағдай, күй, ситуация. *Coğrafi vaziyet almak* Географиялық жағдай. 1)белгілі бір көзқарасты ұстану. 2)қарсы болу, қарсы шығу.
- VAZO** *is. İt.* Ваза.
- VE bağ.** *Ar.* Мен (бен, пен), және. *Biz ve o.* Біз және ол.
- VEBA** *is. Ar.* Оба, індет (жұқпалы ауру). *Sığır vebası.* Ірі қара малдың індеттен қырылуы.
- VEBAL,-li** *is. Ar.* Айып, күнә. *vebali boynuna almak* күнәсын өзінің мойнына алу, күнәсын арқалау.
- VE BENZERLERİ** *ç. is.* (*қысқа vb*) Тағы басқалар (т.б.).
- VECİN,-çi** *is. Ar.* 1.Бет, жүз, түр. 2.Әдіс, тәсіл, жол.
- VECİZ** *s. Ar.* Қысқа әрі мағыналы, әсерлі (сөз).
- VECİZE** *is. Ar.* Афоризм, накыл сөз.
- VEDA,-ı** *is. Ar.* Қоштасу. *Veda konseri.* Қоштасу концерті. *veda etmek* қоштасу, қош айтысу.
- VEDALAŞMAK** (*nsz,-e*) Қоштасу, қош айтысу.
- VEFA** *is. Ar.* Берілгендік, адалдық, сенгендік.
- VEFAKÂR** *s. Ar. Far.* Шын берілген, айнымайтын, сенімді, жан қияр.
- VEFAKÂRLIK,-ğı** *is.* Берілгендік, сенгендік, жан қиярлық.
- VEFALI** *s.* Шын берілген, айнымайтын.
- VEFASIZ** *s.* Тұрақсыз, алдамшы, опасыз.
- VEFASIZLIK,-ğı** *is.* Опасыздық, тұрақсыздық, айнығыштық.
- VEFAT** *is. Ar.* Өлім, ажал, қаза. *vefat etmek* қайтыс болу, қаза табу, өлу.
- VEFAT İLMÜHABİRİ** *is.* Өлгендік туралы күәлік.
- VENİM,-hmi** *is. Ar. esk.* Негізсіз қорқу; босқа қауіптену. *vehme kapılmak* (*veya düşmek*) жөнсіз қорқу, зәресі ұшу.
- VENMETMEK** (*-i*) *Ar. T.* Босқа қорқу, тектен-текке зәресі ұшу; үрейлену.
- VEJETARYEN** *is. Fr.* Вегетарианшыл – ет жемейтін, көбінесе өсімдіктен жасалған тамақпен қоректенетін адам.
- VEJETARYENLİK,-ği** *is.* Вегетарианшылдық.
- VEKÂLET** *is. Ar.* 1.Өкілетті болушылық, өкілеттілік. 2.*esk.* Министрлік. *vekâlet etmek* орнын басы, орнына уақытша отыру

(директордын т.б.)
VEKÂLETEN *zf. Ar.* Өкіл ретінде.
VEKÂLETNAME *is. Ar. Far.* Сенімхат.
VEKÂLET ÜCRETİ *is. huk.* Сенімхатты рәсімдеуге төленген ақша.
VEKİL *is. Ar.* 1.Орынбасар; Үәкіл. 2.*esk.* Министр.
VEKİLLİK, -ği *is.* 1.Орынбасарлық. 2.*esk.* Министрлік.
VEKİL VÜKELÂ *ç. is.* Алдыңғы қатардағылар; көрнекті қайраткерлер.
VEKTÖR *is. Fr. mat.* Вектор.
VELÂDET *is. Ar. esk.* Туу, дүниеге келу.
VELESPİT *is. Fr. esk.* Велосипед.
VELET, -di *is. Ar. esk.* 1.Бала, ұл. 2.(балаға ұрысқанда айтылады) Жетесіз, жетпегір.
VELEV *zf. ve bağ. Ar.* Әйтсе де, сонда да; тіпті, керек десе. *Bu sözü söylemedim, velev söylemiş olsam ne çıkar.* Мен бұл сөзді айтқан жоқпын, тіпті айтқан болсам, не болады?
VELHÂSİL *bağ. Ar.* Қысқасы, бір сөзбен айтқанда.
VELİ *is. Ar.* 1.Қамқоршы, балаға бас-көз болушы. 2.Әулие, тақуа адам.
VELİAHT, -dı *is. Ar.* Так мұрагері.
VELİAHTLIK, -ği *is.* Такқа мұрагер болушылық.
VELİLİK, -ği *is.* 1.Қамқоршылық, балаға бас-көз болушылық. 2.Әулиелік.
VELİNİMET *is. Ar.* Жарылқаушы, есіркеуші.
VELÛR *is. Fr.* Барқыт (мата).
VELÛT, -du *s. Ar. esk.* Жемісті, нәтижелі, өнімді. *Velût bir yazar.* Жемісті жұмыс істейтін жазушы.
VELVELE *is. Ar.* Айқай-шу, у-шу, дабыра. *velvele kopmak* у-шу болу, айқай-шу шығу. *velvele vermek* айқай-шу шығару, дабырлау.
VELVELECİ *s.* Айқайшыл, даурықпа, даңғаза.
VENA *is. Lat.* Күретамыр, вена.
VENÛS *öz. is. Fr.* Шолпан (жарық жұлдыз).
VERANDA *is. Fr.* Веранда, дәліз.
VERASET *is. Ar.* 1.Тұқым

қуалаушылық, тегіне тартушылық.
 2.*huk.* Мұрагерлік, мұрагер болушылық.
VERASET İLÂMI *is. huk.* Мұрагерлік құқығын дәлелдейтін құжат.
VERE *is. tar.* Тізе бұғу, берілу, капитуляция.
VERECEK, -ği *is.* Қарыз, борыш.
VEECEKLİ *s.* Қарыздар, қарыз алған.
VEREM *is. Ar.* Өкпе ауруы, күрт ауруы, туберкулез. *Kemik veremi.* Сүйек туберкулезі. 2.*s.* Өкпе, күрт ауруына шалдыққан, туберкулез аурулы. *Verem bir hasta.* Туберкулерге шалдыққан ауру.
VEREMLİ *s.* Туберкулезге шалдыққан, көкірек ауруы бар.
VERESİYE *zf.* 1.Қарызға, несие түрінде. *Veresiye almak.* Несиеге алу. *Veresiye defteri.* Қарыз кітапшасы (несиеге берілген тауарларды жазатын кітапша). 2.*mes.* Ұқыпсыз, қалай болса солай, құнтсыз. *Veresiye iş görüyor.* Ол салғырт қимылдайды.
VERGİ *is.* 1.Салық. *Gelir vergisi.* Кіріс салығы. *Vasıtalı vergi.* Қосымша салық. 2. Қабілет, бейімділік, талап. *Güzel yazmak bu adama vergidir.* Әдемі жазу бұл адамның бойындағы қабілет.
VERGİ BEYANNAMESİ *is. huk.* Салық салу жөніндегі декларация.
VERGİCİ *is. huk.* Салық жинаушы.
VERGİ DAİRESİ *is. huk.* Салық басқармасы.
VERGİ KAÇAĞI *is.* Салықтан жалтару.
VERGİ KAÇAKÇILIĞI *is.* Салықтан жалтарушылық.
VERGİ KAÇAKÇISI *is.* Салықтан жалтарушы.
VERGİLEMEK (nız) Салық салу.
VERGİ MUAFİYETİ *is.* Салық төлеуден босату.
VERGİ MÜKELLEFİ *is.* Салық төлеуші.
VERGİSİZ *s.* Салық салынбайтын, салық төленбейтін.
VERGİ YÜKÜMLÜSÜ *is.* Салық

төлеуге міндетті адам.

VERİ *is.* Мәлімет. *İstatistik veriler.*
Статистикалық мәліметтер.

VERİCİ *s.* 1. Беретін, беріп тұратын.
2. Материалдық көмек көрсететін,
жәрдем ететін. 3. *is. fiz.*
Радиотаратқыш.

VERİM *is.* 1. Өнімділік. *İşçilerin verimi.* Жұмысшылардың өнімділігі.
Makinenin verimi. Машинаның жұмыс өнімділігі.
2. Жемістілік, түсімділік, шығымдылық.
Ağacın verimi. Ағаштың жеміс бергіштігі.
verim düşürmek 1) өнімділігін төмендету.
2) шығымдылығын түсіру.

VERİMLİ *s.* 1. Өнімді, өндіргіш.
2. Жемісті; құнарлы. 3. Рентабельді,
шығынды жабатын, кірісті, пайдалы.
4. *med.* Шығармашыл, жемісті еңбек ететін (жазушы т.б.)

VERİMLİLİK, -ği *is.* Жемістілік, жемісті жұмыс істеушілік.
2. Жемістілік, құнарлылық.
3. Өнімділік, өндіргіштік.

VERİMSİZ *s.* 1. Құнарсыз, өнім бермейтін; нәтижесіз. *Çok verimsiz bir çalışma.* Өте өнімсіз жұмыс.
2. Астық шықпай қалған, астықсыз. *Verimsiz yıl.* Астық шықпай қалған жыл.

VERİŞTİRMEK *(-i, -e)* Көп сөйлеу, көпіру, бөсе сөйлеу.

VERMEK, -ir *(-i, -e)* 1. Беру. *Ders vermek.* Сабак беру, дәріс беру. *Fırsat vermek.* Мүмкіндік беру. *Konser vermek.* Концерт беру. 2. Салу, түсіру, ұшырату. *Ateşe vermek.* Отқа тастау, жағып жіберу. *Ortalığı heyecana vermek.* Маңайындағылардың бәрін әбігерге түсіру. 3. Күйеуге беру. 4. Беру, батыру, душар ету. *Işık vermek.* Жарық беру. *Korku vermek.* Қорқынышка душар ету. *Sıkıntı vermek.* Іш пыстыру, зеріктіру. 5. Бұру, бағыттау. *Sırtını sobaya vermek.* Арқасын пешке сүйеу. 6. Келтіру, беру (дәм т.б.). *Tat vermek.* Дәмін келтіру, дәлдеу. 7. Тарту, шегу (шығын т.б.). *Bu depremde çok kurban*

verdiler. Осы жер сілкінуінен көп адам қаза тапты. *Zarar vermek.* Зиян келтіру. 8. *(-i)* Төлеу. *Borcunu vermek.* Қарызын беру. 9. Негізіні етістікпен тіркесіп шапшаңдық, шұғылдық реңк үстейді. *Susuverdi.* Бірден үндемей қалды. *Yazıvermek.* Бірден жаза қою, шапшаң жазып тастау.

VERMUT *is. Alm.* Вермут (шараптың бір түрі).

VERNİK, -ği *is. Yun.* Лак; палитра.

VERNİKLEMEK *(-i)* Лактау, лакпен сырлау.

VERONİKA *is. İt.* Боденешөп (өсімдік).

VERSİYON *is. Fr.* Болжама, версия.

VESAİRE *is. Ar.* Тағысын тағылар (т.т.).

VESİKA *is. Ar.* Құжат.

VESİKACI *is.* Құжатпен айналысатын қызметкер.

VESİKA FOTOĞRAFI *is.* Құжат суреті, құжатқа арналған сурет.

VESİKALI *s.* 1. Құжаты бар, құжатты. 2. Жезөкшелікпен айналысуға ресми түрде рұқсат қағазы бар (әйел).

VESİKALIK FOTOĞRAF *is. bk. Vasika fotoğrafı.*

VESİKALIK RESİM *is. bk. Vasika fotoğrafı.*

VESİKASIZ *s.* Құжатсыз, құжаты жоқ.

VESİLE *is. Ar.* 1. Себеп, сылтау; дәлел. *Arkadaşlar birer vesile ile dağıldılar.* Достар әр түрлі сылтау айтып тарап кетті. 2. Қолайлы жағдай, ыңғайлы сәт. *vesile aramak* қолайлы жағдай іздеу, сәтін күту. *vesile olmak* 1) себеп болу. 2) қолайлы жағдай туу, сәті түсу.

VESTİYER *is. Fr.* 1. Гардероб – көпшілік орындарда сырт киім сақталатын орын. 2. Киім ілгіш (кіре берістері т.б.)

VESTİYERCİ *is.* Гардеробшы.

VESTON *is. Fr.* Костюм (срлердің).

VESVESE *is. Ar.* Күдік, шүбә; қорқу, қауіптену. *vesveseye düşmek* сезіктену, күдіктену.

VETERİNER *is. Fr.* Мал дәрігері.
VETO *is. Lât.* Тыйым, вето. *veto koymak* тыйым салу.
VETO HAKKI *is. huk.* Тыйым салу құқығы.
VEYA *bağ. Ar. Far.* Не, немесе.
VEYAHUT *bağ. Ar. Far. bk. Yahut.*
VEZİN,-zini *is. Ar. esk.* 1.Салмақ, ауырлық. 2.ed. Ырғақ, ритм.
VEZİR *is. Ar. tar.* 1.Уәзір. 2.(шахмат ойынында) Ферзь.
VEZİRİAZAM *is. Ar. tar.* Бас уәзір.
VEZİRLİK,-ği *is.* Уәзірлік, уәзір болушылық.
VEZNE *is. Ar.* Касса.
VEZNECİ *is.* Кассир.
VEZNEDAR *is. Ar. Far. bk. Vezneci.*
VİCİK *s.* Сұйық, сұйытылған.
VİCİKLAMAK (-i) Сұйылту; жұмсарту, жібіту.
VİCİKLIK,-ği *is.* Қою, қоюлық, қоймалжындық.
VİCİRDAMAK (nsz) Шықылықтау, шырылдау, сайрау (күс туралы).
VİDİ VİDİ *s.* Мылжын, орынсыз көп сөйлейтін; зеріктіретін. *vidi vidi etmek* бос сөйлеп зеріктіріп жіберу.
VİK VİK *zf.* Шикылдап, шіңк-шіңк етіп.
VİNLAMAK (nsz) Ызындау, ызылдау.
VİRT ZİRT *zf.* Жиі-жиі, қайта-қайта.
VİRVİRCİ *is. ve s.* Мылжың, көкауыз.
VİZ *is.* Ызың, ызыл. *viz gelmek* мән бермеу, назарға алмау.
VİZİLDAMAK (nsz) 1.Ызылдау (маса т.б.). 2.Шағыну, үнемі наразы болу, болмашыға жыламсырай беру.
VİZİLTİ *is.* 1.Ызыл, ызың. 2.*mec.* Шағыну, өкіну.
VİBRASYON *is. Fr.* Тербеліс, діріл.
VİBRATÖR *is. Fr.* Вибратор.
VİBRİYON *is. Fr.biy.* Вибрион – оба ауруын қоздыратын бактерия.
VİCDAN *is. Ar.* Ар, ұждан, ұят, намыс. *vicdan azabı çekmek* ар-ұжданы алдында азап шегу. *Vicdanım kabul etmiyor.* Менің арым жібермейді.
VİCDANEN *zf. Ar.* Ар алдында, шынын

айтқанда. *Vicdanen söyleye bilirim.* Ар алдында айта аламын.
VİCDANİ *s. Ar.* Адал ниетті, адал, таза.
VİCDANLI *s.* Ар-намысты, ұжданды, ұяты бар, адал.
VİCDANSIZ *s.* Арсыз, ұятсыз, ұждансыз.
VİCDANSIZCA *s. ve zf.* Арсызданып, ұялмай, ұялмай-қызармай.
VİCDANSIZLIK,-ği *is.* Арсыздық, ұятсыздық, ұждансыздық, адамгершіліксіздік.
VİDA *is. İt.* Бұранда, винт; бұрандалы шеге.
VİDALAMAK (-i) Бұрандалау, бұрандамен бекіту.
VİDALI *s.* 1.Бұрандалы; бұрандамен бекітілген.
VİDEO *is. İng.* Видеомагнитафон.
VİDEOBANT,-dı *İng. Fr.* Бейнетаспа.
VİDEOKASET *is. İng. Fr.* Бейнекассета, видеокассета.
VİDEOTEYP,-bi *is. İng.* Видеомагнитофон.
VİETNAMLI *öz. is.* Вьетнамдық.
VİGLÂ *is. İt. den.* Бақылау пункті.
VİKONT *is. Fr.* Виконт – барон мен графтың арасындағы дворяндық лауазым.
VİKONTES *is. Fr.* Виконтесса, виконт әйелі.
VİLÂYET *is. Ar.* Уәлаят, аудан, губерния.
VİLÂYET BİNASI *is.* Уәлаят басқармасы.
VİLLÂ *is. İt.* Вилла, жаздық үй.
VİNC,-ci *is. İng.* Көтергіш кран, ауыр жүк көтеретін шығыр.
VİNTER *is. İng. den.* Вентерь, балық аулау құралы.
VİRA *zf. İt.* 1.Токтаусыз, үзіліссіз. *Vira söylüyor.* Токтаусыз сөйлеп тұр. 2.*ünl. den.* Көтер! Тарт! – бұйрық мағынасында жұмсалатын одағай сөз.
VİRAJ *is. Fr.* Бұрылу, бұрылып, айналу. *viraj almak* бұру, айналу.
VİRAJLI *s.* Бұрылысы көп (жол туралы).

- VİRAJSIZ** s. Бұрылысы жоқ, түзу (жол).
- VİRAN** s. *Far.* Қираған, бүлінген, тозығы жеткен. *viran olmak* қиратылу, бүліну, талқандалу.
- VİRANE** is. *Ar.* 1. Қираған үй, тозығы жеткен ғимарат. 2. Қираған, құлап қалған үйдің немесе құрылыстың орны. *viraneye çevirmek* қирату, құлталқанын шығару.
- VİRANELİK,-ği** is. Бос қалған жер, тастап кеткен жер.
- VİRANLAŞMAK** (-i) Тозығы жету, көнеру; қиратылу, бүліну.
- VİRGÜL** is. *Fr.* Үтір.
- VİRMAN** is. *Fr. tic.* Бір есепшоттан басқа бір есепшотқа ақша аудару, трансферт.
- VİROLOG** is. *Fr. tp* Вирусшы, вирусты зерттейтін маман.
- VİROLOJİ** is. *Fr. tp* Вирусология – вирус туралы ғылым.
- VİRTÜÖZ** is. *İt. müz.* Асқан шебер орындаушы, музыкалық аспапта шебер ойнайтын музыкант.
- VİRTÜÖZLÜK,-ğu** is. Шебер орындаушылық.
- VİRÜS** is. *Fr.* Вирус – жұқпалы ауруды қоздырушы микроп.
- VİSAMİRAL,-li** is. *Fr. ask.* Вице-адмирал.
- VİSKİ** is. *İng.* Виски (шімдіктің бір түрі).
- VİSKOZ** is. *Fr. kim.* Вискоза, жасанды жібек.
- VİŞNE** is. *Sl. bot.* Шие.
- VİŞNEÇÜRÜĞÜ** s. Қою-қызыл (түр).
- VİŞNE HOŞAFI** is. Шие компоты.
- VİŞNE REÇELİ** is. Шие тосабы, шие вареньесі.
- VİŞNE SUYU** is. Шие шырыны.
- VİŞNE ŞURUBU** is. Шие шербеті.
- VİTAMİN** is. *Lât.* Витамин.
- VİTAMİNLİ** s. Витаминді, витамині бар.
- VİTAMİNSİZ** s. Витамин қосылмаған.
- VİTAMİNSİZLİK,-ği** is. Витаминсіздік, витаминоз.

- VİTES** is. *Fr.* Жылдамдық, шапшандық. *vites deęiştirmek* жылдамдықты ауыстыру.
- VİTES DİŞLİSİ** is. Жылдамдықтың тісті доңғалағы, жылдамдық шестернясы.
- VİTESLİ** s. Шапшандық қорабы бар.
- VİTİR,-tri** is. *Ar.* Түнгі намаздан соңғы намаз, пітір намазы.
- VİTRİN** is. *Fr.* 1. Витрина. 2. Сервант.
- VİTRİNCİLİK,-ği** is. Витринаға қойып безендіру ісі.
- VİTRİNLEMEK** (-i) Витринаға қойып көрсету.
- VİYADÜK** is. *İng.* Виадук – темір жолдың не тас жолдың үстінен салынған көпір.
- VİYOLA** is. *İt. müz.* Альт – скрипкадан сәл үлкенірек, ысқымен тартылатын музыка аспабы.
- VİZE** is. *Fr.* 1. Виза. *Giriş vizesi.* Кіру визасы. 2. *ped.* (университетте, институтта) Қысқы сессия.
- VİZE SINAVI** is. *ped.* Қысқы сессия емтиханы.
- VİZİYER** is. *Fr. zool.* Күнқағар (кепқаньң т.б.).
- VİZON** is. *Fr. zool.* 1. Қара күзен. 2. s. Қара күзен терісінен жасалған. *Vizon kürk.* Қара күзен терісінен тігілген тон.
- VİZYON** is. *Fr.* Көрсету, көрініс беру.
- VİZYON SAHİBİ** s. Көреген, алысты болжай білетін; ой-өрісі кең.
- VOKABÜLER** is. *Fr.* 1. Сөздік қор. 2. Шағын сөздік, кішкентай сөздік.
- VOKAL (I)** is. *Fr. müz.* Ән салуға бейімделген, ырғақты, реттелген дауыс, вокал.
- VOKAL,-li (II)** is. *Alm. gr.* Дауысты.
- VOKAL UYUMU** is. *gr.* Үндестік заңы, дауыстылардың үндестігі, сингармонизм.
- VOLEYBOL,-lu** is. *İng. sp.* Волейбол.
- VOLEYBOLCU** is. *sp.* Волейболшы.
- VOLFRAM** is. *Alm. kim.* Вольфрам.
- VOLKAN** is. *Fr.* Жанартау. *Sönmüş volkan.* Сөнген жанартау.

VOLONTARİZM

- VOLONTARİZM** *is. Fr.* Волюнтаризм.
- VOLT** *is. Fr. fiz.* Вольт.
- VOLTA** *is. İt. den.* 1.(бір жерге) Айналдыра оралған арқан, арқан орамы. 2.Шынжырлардың шиеленісіп, оралып қалуы (зәкірдің айналасындағы); екі шынжырдың бір-біріне оралып қалуы. 3.Желкенді кемеңіз желге қарсы маневр жасауы. 4.*argo* Түк бітірмей ерсілі-қарсылы жүру. *volta atmak argo* сенделіп жүру, іссіз қаңғырып жүру, ерсілі-қарсылы түк істемей жүру. *voltasını almak argo* жым-жылас кетіп қалу, сытылып кетіп қалу.
- VOLTAJ** *is. Fr.fiz.* Вольтаж – электр тогы күшінің дәрежесі.
- VOLTAMETRE** *is. Fr.fiz.* Вольтаметр.
- VOTKA** *is. Rus.* Арақ.
- VOYVODA** *is. Sl. tar.* Әскер басы.
- VUKU,-u** *is. Ar.esk* Оқиға, жағдай. *Vukua gelmek (veya vuku bulmak)* болу, пайда болу, шығу.
- VUKUAT** *ç. is. Ar. esk.* 1.Оқиғалар. болған жағдайлар. 2.Қылмысты іске жататын жағдайлар.
- VURAC,-cı** *is.* Токпак.
- VURDUMDUYMAZ** *s.* Немқұрайды, селқос, парықсыз; дөрекі.
- VURDUMDUYMAZLIK,-ğı** *is.* Немқұрайдылық, селқостық, парықсыздық, дөрекілік. *vurdumduy-mazlıktan gelmek* немқұрайды қарау, селқос қарау, мән бермеу.
- VURGU** *is. gr.* Екпін. *Mantık vurgusu.* Логикалық екпін.
- VURGULAMAK (-i)** 1.Екпін түсіріп айту. 2.Мөр соғу, белгі қою.
- VURGULU** *s. gr.* Екпінмен айтылған, екпінмен айтылатын.
- VURGUN** *s.* 1.Ғашық болған, құштар. 2.Олжа, табыс; алып сатарлық, пайда. 3.Ыстықтан, суықтан бұліну; үсік шалу. Бұршақ соққан алмалар. 4.*s.* Мылтықпен жараланған.
- VURGUNCU** *is. ekon.* 1.Алыпсатар, саудагер. 2.*s.* Алыпсатарлық, саудагерлік.

VURUCU

- VURGUNLUK,-ğu** *is.* Ғашықтық, құлай сүйшілік, ынтызарлық.
- VURGUSUZ** *s.* Екпінсіз, екпін түсірілмей айтылған.
- VURGUSUZ HECE** *is. gr.* Екпінсіз буын.
- VURMA ÇALGILAR** *ç. is.* Соқпалы музыкалық аспаптар.
- VURMAK,-ue (-e)** 1.Ұру, соғу. *Masaya vurmak.* Үстелді ұру, үстелді қойып қалу. *Birinin başına vurmak.* Біреудің басына қойып қалу. 2.*(-e)* Қағу, соғу, тарсылдату. *Cama vurmak.* Терезені қағу. 3.*Kıru, ötu. Işık dışarıya vurdu.* Жарық сыртқа түсті. *Rüzgâr buraya vuruyor.* Жел бұл жерге кірмейді. 4.*(-i)* Атып түсіру, өлтіру, атып тастау. *Ayuyu vurmak.* Аюды атып тастау. *Haydudu vurmuşlar.* Олар қаракшыны өлтіріпті. 5.*(-i,-den)* Жаралау. *Onu kolundan vurmuşlar.* Оны қолынан жаралапты. 6.*(-i,-e)* Бояу, сылау. *Duvara boya vurmak.* Қабырғаны бояу. *Tahtaya cila vurmak.* Тақтайды лакпен сырлау. 7.*(-i,-e)* Қою, тағу, байлау. *Bir yere destek vurmak.* Тіреу қою. *Yama vurmak.* Жамау салу. *Zincire vurmak.* Бұғау салу, бұғаулап тастау. 8.*(-i,-e)* Көбейту. *İkiyi dörde vurursak sekiz eder.* Екіні төртке көбейтсек сегіз болады. 9.*(-i,-e)* Айналдыру, аудару. *İşi şakaya vurmak.* Істі қалжыңға айналдыру. 10.*(-i,-e)* Шаншу, сұғу, қадау. *Biçak vurmak.* Пышак қадау. *Hastaya iğne vurmak.* Ауруға укол салу. 11.*(-i)* Иеленіп кету, тонау. 12. Зиян келтіру, денсаулыққа зиянды болу. *Kömür başına vuruyor.* Көмір басымды ауыртып жіберді. 13.*(-i)* Қажау, қажап тастау. *Çizme ayağımi vurdu.* Етік аяғымды қажап тастады. 14.*argo* Ішімдік ішу.
- VURTUT** *is.* 1.Қарулы қақтығыс. 2.*çf.* Ұзақ уақыт саудаласып. *Vurtut yüz liraya aldım.* Жақсылық саудаласып жүз лираға сатып алдым.
- VURU** *is.* Тамыр соғу.
- VURUCU** *s.* Атқыш, мерген; соққы

беретін.

VURUCU GÜÇ,-cü is. 1.Сокқы беруші күш. 2.Сокқы беретін әскер тобы.

VURUCU TİM is. Мергендер жасағы.

VURULMAK (nsz) 1.Соғылу, қағылу (есік т.б.). 2.Ғашық болу, құлай сүю.

VURUŞ is. 1.Сокқы, ұру. *Bir vuruşta.* а)Бір ұрғаннан. ә) Бірден. 2.Жүрек соғуы, тамыр соғу. 3. Ұрыс, төбелес.

VURUŞKAN s. Төбелескіш, сотқар.

VURUŞKANLIK,-ği is. Төбелескіштік, сотқарлық.

VURUŞMAK (nsz,-le) 1.Төбелесу, тартысу, жұлқыласу. 2.Соғысу, алысу, алпарысу.

VÜCUT,-du is. Ar. 1.Дене; тұлға. 2.*esk.* Өмір, тіршілік. *vücut bulmak* пайда болу, шығу. *vücuttan düşmek* азып кету, арықтау. *vücuda getirmek* жасау, жарыққа шығару, тудыру. *vücut vermek* жарату, жасап шығару, тудыру. *vücut yarmak* денесін шынықтыру.

VÜCUT ISISI is. Дене температурасы, дене кызуы.

VÜCUTLU s. Толық, жуан.

VÜZERA ç. is. esk. Ar. Уәзірлер.

Ү

Ү,у – түрік әліпбиінің жиырма сегізінші әрпі.

ҮА (I) ünl. О, ой, уа. уа *Allah!* Алла жар болсын! уа *Rabbi!* О, жасаған! *Aman* уа *Rabbim, rüya mı görüyorum?* О, тәңірім, түс көріп тұрған жоқпын ба?

ҮА (II) bağ.Far. 1.А, ал. *Ya bu adam kim?* Ал бұл адам кім? 2. Я, яки, не, немесе. *Ya hürriyet, ya ölüm!* Я бостандық, я өлім! *Ya sen, ya ben!* Не сен, не мен! 3.Иә. *Rahatsız mısın yoksa!* – *Ya, biraz başım ağrıyor.* Әлде ауырып тұрсың ба? – Иә, біраз басым ауырып тұр. 4.Ғой, қой. *Gelmeyeceğini söyledim* уа. Келмейтінін айттым ғой. 5.Әрине, ия. *Biz de gelelim mi?* – *Gelin* уа. Біз де келейік пе? – Әрине, келіңіз.

ҮАВА *is.* Айыр, аша.

ҮАВАЛАМАК (-i) Айырлау, шөпке айыр салу.

ҮАВАН *is.Far.* 1.Құлазыған иен дала. 2.с. Тағы, жабайы. *Yaban keçisi.* Тау ешкі. *Yaban kedisi.* Орман мысығы. 3.(кейбір аймақтарда) Бөтен, бөгде, келімсек. *Yerliler bize yaban derler.* Тұрғылықты халық бізге келімсек дейді.

ҮАВАН АРИСИ *is.zool.* Есек ара (араның бір түрі).

ҮАВАНЦИ *s. ve is.* 1.Шетелдік, жат жұрттық; шетел. *Yabancı uzman.* Шетелдік маман. *Yabancı diller.* Шетел тілдері. *Yabancı başın.* Шетел баспасөзі. 2.Бөтен, бөгде. 3.Бейтаныс, таныс емес.

ҮАВАНЦИЛАМАК (-i) Шеттету, сыртқа тебу.

ҮАВАНЦИЛАШМАК (*nsz*) 1.Бөтенсіп кету, бөтенсу. 2.Жатырқау, жатсыну.

ҮАВАНЦИЛІК,-ғи *is.* Жатырқаушылық, жатсынушылық, бөтенсушілік.

ҮАВАНЦИ САНА *is.sp.* Сырт алаң (футболда).

ҮАВАН ДЕФНЕСІ *is.bot.* Қасқыржидек,

ҮАВАН ДЕФНЕСІ *is.bot.* Қасқыржидек, бөріжөке.

ҮАВАН ДОМУЗУ *is.zool.* Қабан, жабайы шошқа.

ҮАВАН ЕРІГІ *is.bot.* Тікенді қараөрік.

ҮАВАН ЕШЕГІ *is.zool.* Жабайы есек, құлан.

ҮАВАН ГҮЛҮ *is.bot.* Итмұрын.

ҮАВАН НАВУСУ *is.bot.* Егістік ботташық.

ҮАВАНІЛ *s.* Жабайы, тағы.

ҮАВАНІ *s.Far.* 1.Жабайы, тағы, қолға үйренбеген. 2.*мес.* Үркек, қорқақ; дөрекі.

ҮАВАНІ АКДІКЕН *is.bot.* Сынғақ итшомырт.

ҮАВАНІСЕ *s. ve zf.* Жабайылау, тағылау; жабайылынып, тағыланып.

ҮАВАНІ ЕНГІНАР *is.bot.* Бөрікгүл.

ҮАВАНІ ИСПАНАК *is.bot.* Жапырақ қызылша.

ҮАВАНІ ІНЦІР *is.bot.* Інжір.

ҮАВАНІ КІМҮОН *is.bot.* Түйетабан.

ҮАВАНІ КІРАЗ *is.bot.* Алша.

ҮАВАНІ ЛАНАНА *is.bot.* Теңіз қапустасы.

ҮАВАНІ МЕНЕКШЕ *is.bot.* Ит шегіргүл.

ҮАВАНІ ТУРП *is.bot.* Жабайы шомыр.

ҮАВАН КЕЧІСІ *is.zool.* Тауешкі.

ҮАВАН КЕДІСІ *is. zool.* Орман мысығы.

ҮАВАН КЕКЛІГІ *is. zool.* Жабайы құр.

ҮАВАНЛІК,-ғи *is.* 1.Бір киер костюм; мерекелік көйлек. 2.Құлазыған ку дала, құла дүз.

ҮАВАН МАЙДАНОЗУ *is. bot.* Орман жасылшасы.

ҮАВАН НАНЕСІ *is. bot.* Бұрыш жалбыз, кермек жалбыз.

ҮАВАН ӨРДЕГІ *is.zool.* Жабайы үйрек.

ҮАВАН ПАНЧАРИ *is. bot.* Жабайы қызылша.

YABANSI *s.* Оғаш; жат, бөтен.

YABANSILIK,-ğı *is.* Оғаштық; жаттық.

YABAN TAVUGU *is. zool.* Қарабауыр, шіл (күс).

YABAN YASEMİNİ *is. bot.* Ашылау алқа, итжүзім.

YAD (I) *s.* Бөтен, бөгде.

YAD (II) *is. Far.* 1.Еске түсру, еске алу. 2.Жад, ес, қапер. *yad etmek* еске алу; есте сақтау.

YA DA *bağ. Far. T.* Я, яки, немесе. *Sen, ben ya da başka bir adam.* Сен, мен я басқа бір адам.

YAD EL *is.* Жат ел, жат жер.

YAD ELLER *ç. is.* 1.Жат жер. 2.Бөтен адамдар, жат кісілер.

YADIMLAMA *is. biy.* Диссимилиция.

YADIRGAMAK *(-i)* Жатырқау, жатсынуды, бөтенсуды. *Küçük babasını yadırgadı.* Кішкентай әкесін жатырқады.

YADIRGATICI *s.* Жат, оғаш.

YADİGÂR *is. Far.* 1. Естелікке берілген сыйлық, жәдігерлік.

YADSIMAK *(-i)* 1.Теріске шығару. 2.Бас тарту, тайып шығу. 3.Мойындамау, танымау, сенбеу (құдайға т.б.).

YAFTA *is. Far.* Этикетка.

YAFTALAMAK 1.Этикетка жапсыру. 2.*mes.* Жар салу, жария ету.

YAĞ *is.* Май. *Badem yağı.* Бадам майы. *Balık yağı.* Балықтың майы. *Domuz yağı.* Шошқаның майы. *Hayvansal yağlar.* Мал майы. *Kuyruk yağı.* Құйрық майы. *Susam yağı.* Күнжіт майы.

YAĞ BEZİ *is. anat. bk.* *Yağ bezleri.*

YAĞ BEZLERİ *ç. is. anat.* Май бездері.

YAĞCI *is.* 1.Май сатушы. 2.Май шайқаушы, май жасаушы. 3.Майлаушы, май жағушы (машинаға т.б.). 4. *argo* Жағымпаз, жарамсақ.

YAĞCILIK,-ğı *is.* 1.Май сату ісімен шұғылданушылық. 2.Май жасау ісі. 3.Майлау, май жағу ісімен шұғылданушылық (машинаға т.б.).

4.*argo* Жағымпаздық, жарамсақтық.

YAĞDANLIK,-ğı *is.* Май шелек (бидон).

YAĞDIRMAK *(-i,-e)* 1.Жаудыру, күн жауғызу. 2.Жаудыру, қаптату. *Soru yağdırmak.* Сұрақ жаудыру. *Küfür yağdırmak.* Боктықтың астына алу, былапыт сөзбен балағаттау. *Taş yağdırmak.* Тас жаудыру, тастың астына алу.

YAĞHANE *is. T. Far.* Май шығаратын орын, май заводы.

YAĞ HÜCRESİ *is. anat.* Май клеткасы.

YAĞI *is. hlk.* Жау, дұшпан.

YAĞILAŞMAK *(nsz,-le)* Жауласу, қастасу.

YAĞILIK,-ğı *is.* Дұшпандық, өштік, араздық.

YAĞIMSI *is.* Майлы.

YAĞIR *is. hlk.* 1.Жота, жон. 2.Жауыр. 3.Таз.

YAĞIŞ *is.* 1.Ылғал, жауын-шашын. 2.Жауған жаңбыр мен қардың мөлшері. *Kar yağışı.* Қар жауу, қар басы. *Karma yağış.* Жаңбыр мен қар аралас жауу. 3.*hlk.* Жаңбыр.

YAĞIŞ HARİTASI *is.* Метеорологиялық карта.

YAĞIŞLI *s.* Жаңбырлы, жауын-шашынды. *Yağışlı hava.* Жауын-шашынды ауа райы.

YAĞIŞÖLÇER *is.* Жерге түскен жауын шамасының мөлшерін өлшейтін аспап.

YAĞIŞSIZ *s.* Жауын-шашынсыз; құрғақ, қуаң.

YAĞIŞSIZLIK,-ğı *is.* Құрғақшылық, жауын-шашын аз болушылық.

YAĞIZ *s.* 1.Қара торы. 2.Қара қоңыр, қара кер, баран (ат). 3.*s. hlk.* Батыл, ержүрек. *Yağız savaşı.* Ержүрек әскер.

YAĞIZ DORU *s.* Қара қоңыр, қара кер (ат).

YAĞ KESESİ *is.* Іш май, шарбы май.

YAĞ KUTUSU *is.* Картер (двигательдің).

YAĞLAMAK (-i) 1. Май жағу, майлау. 2. *mec. ve tkz.* Мақтау; алдап-сулап көндіру. *yağlayıp ballamak* жер-көкке сыйғызбай мақтау.

YAĞLAMA YAĞI *is.* Майлайтын май.

YAĞLANMAK (*nsz*) 1. Майлану, май жағылу. 2. Май басу, семіру. 3. Майлану, майланып қалу. 4. (балуандар жарыстың алдында денесіне) Май жағу, май жағып алу.

YAĞLAYICI MADDELER *ç. is.* Майлайтын материалдар.

YAĞLI *s.* 1. Майлы, май басқан, майланған. 2. Майға піскен. 3. *mec. ve tkz.* Пайдалы, олжалы. *Yağlı bir iş.* Олжалы, табысы көп іс. 4. Бай, ақшасы көп.

YAĞLI BALLI *s.* Сырлас, жақын. *yağlı ballı olmak* жақын қарым-қатынаста болу, сырлас болу.

YAĞLI BOYA *is.* 1. Майлы бояу. 2. *s.* Майлы бояумен салынған. *Yağlı boya resim.* Майлы бояумен салынған сурет.

YAĞLI BOYACI *is.* Сырлаушы, сыршы.

YAĞLI GÜREŞ *is. sp.* Денесіне зәйтүн майын жағып алып күресетін еркін күрестің бір түрі.

YAĞLI GÜREŞÇİ *is. sp.* Денесіне зәйтүн майын жаққан палуан.

YAĞLI İP *is.* Дар ағашы.

YAĞLIK, -ğı (I) *is. hlk.* Майлық, майлы нәрсені сүртетін орамал.

YAĞLIK, -ğı (II) *s.* Май жасайтын, май шығаратын.

YAĞLI KÂĞIT *is.* Балауыз қағаз.

YAĞLI KAPI *is. mec.* Кірісті, табысты жұмыс орны т.б. *yağlı kapıya konmak* табысы мол жұмысқа орналасу; өзіне жылы орын табу.

YAĞLI KÖMÜR *is.* Битуминозды көмір.

YAĞLI KUYRUK, -ğu *is. mec.* Май шелпек, оңай олжа.

YAĞLILIK, -ğı *is.* Майлылығы.

YAĞLI MÜŞTERİ *is.* Бай, ақшасы көп клиент.

YAĞMA *is. Far* Тонау, талау, ұрлау, талан-таражға салу. 2. *s.* Тартып алынған, тонап алынған. *yağma etmek* тонау, талау.

YAĞMACI *s.* Тонаушы, талаушы.

YAĞMACILIK, -ğı *is.* Талау, тонау.

YAĞMAK, -ar (*nsz*) 1. Жауу. *Kar yağdı.* Қар жауды. *Yağmur yağıyor.* Жаңбыр жауып тұр. 2. (ок т.б.) Жауу, қаптап кету, көбею. *Üstümüze kurşun yağıyordu.* Төбемізден ок жауып тұрды.

YAĞMALAMAK (-i) Тонау, талау.

YAĞMUR *is.* 1. Жаңбыр. *Yağmur yağmak.* Жаңбыр жауу. 2. *mec.* Көптік, молдық. *Para yağmuru.* Ақшаның көптігі, ақшаның құйылуы.

YAĞMUR BORUSU *is.* Су ағатын құбыр.

YAĞMUR BULUTU *is.* Жаңбыр бұлты.

YAĞMUR DUASI *is.* Жаңбыр дұғасы – құрғақшылық жылы елдің жаратқаннан жаңбыр сұрап жалбарынуы.

YAĞMUR KUŞAĞI *is.* Кемпіркосақ.

YAĞMURLU *s.* Жаңбырлы, нөсерлі.

YAĞMURLUK, -ğu *is.* Жаңбырлық, сулық (сырт киім).

YAĞMUR SUYU *is.* Жаңбыр суы.

YAĞMURSUZ *s.* Жаңбырсыз, жауын-шашыны аз, құрғақ.

YAĞRIN *is.* Жауырын.

YAĞSIZ *s.* 1. Майсыз, семіз емес (құс т.б.). 2. Майсыз, майы жоқ (тағам). 3. *mec.* Арық, жүдеу.

YAHNİ *is.* Ет тағамы.

YAHŞİ *s. hlk.* Жақсы, әдемі.

YAHU *ünl. Ar. tkz.* 1. Әй, сен!; Тыңда! *Yahu neredesin?* Әй, қайдасың? 2. Айтылған сөзге екпін түсіру мақсатында жұмсалады: *Ne sıcak yahu!* Қандай ыстық! 3. Өтініш мағынасында жұмсалады: *Yarptayın yahu!* Қойыңызшы!

ҮАНУДИ *öz. is. Ar.* 1.Еврей. 2.*mec.*

Қорқақ, сужүрек. 3.*mec.* Сараң.

ҮАНУДИ АЛМАНСАСИ *is. d. b.* Идиш – Германиядан шыққан еврей балаларының сөйлесетін тілі.

ҮАНУДИ АРАПСАСИ *is. d. b.*

Бұрмаланған Араб тілі – Араб елдерінде тұратын еврейлердің жазу және сөйлеу тілі.

ҮАНУДИСЕ *öz. is.* 1.Еврей тілі. 2.*s.*

Еврей тіліне тән.

ҮАНУДИЛІК,-гі *öz. is.* 1.Иудаизм.

2.Еврейлік, еврей болушылық.

ҮАНУДИ ТАКВИМІ *is.* Еврей

күнгізбесі.

ҮАНУДИ ТАРИНАҒИ *is.* Синагога.

ҮАНУТ *bağ. Far.* Не, немесе.

ҮАК *is. zool.* Қодас.

ҮАКА *is.* 1.Жаға. *Devrik yaka.*

Қайырма жаға. *Dik yaka.* Тік жаға.

2.Киім ілгегі. *Yakasına bir karanfil takmıştı.* Ол ілгегіне қалампыр гүлін тағып алыпты. 3.Жаға, жағалау, жиек (өзеннің т.б.). *Karşı yaka.* Арғы беттегі жаға. 4. Шет, жак. *Rumeli yakası.* Румели жағы. *yaka bir tarafa,*

paça bir tarafa олпы-солпы киінген.

yaka paça götürmek желкелеп алып кету. *yaka silmek* жалығу, мезі болу.

yakasına asılmak (veya yapışmak)

жағасына жармасу, жабысу, мазалау.

ҮАКАСАҚ,-ғи *is.* Жанармай.

ҮАКА КАРТИ *is.* Бейдж.

ҮАКАЛАМА *is. huk.* Ұстап алу, тұт-

қынға алу.

ҮАКАЛАМАК *(-i)* 1.Ұстау, ұстап алу.

2.Тұтқындау, тұтқынға алу.

3.Ұшырастыру, кездестіру. 4.Үстінен түсу, жасырын оқиғаның болып жатқан мезгіліне тап болу. *Kocasını bir kadınla yakalamış.* Күйеуін бір әйелмен ұстап алыпты. 5.Қалып қою, астында қалу. *Yağmur bizi yolda yakaladı.* Біз жолда жаңбырдың астында қалдық. 6.*mec.* Түсіну, анықтау. *Kız onun zayıf damarını yakalamıştı.* Қыз оның әлсіз жағын ұққан болатын.

ҮАКАЛАНМАК *(nsz)* 1.Ұсталу,

ұсталып қалу. 2.Тұтқынға алыну,

тұтқындалу. 3.(ауруға т.б.) Шалдығу,

ұшырау. *Nezleye yakalanmak.*

Тұмауратып қалу. 4.Ұшырасу,

кездесіп қалу. *Evden çıkarken o adama yakalandı.* Үйден шығып бара жатып

сол адаммен ұшырасып қалды.

ҮАКАЛАТМАК *(-i,-e)* Ұстатып

жіберу.

ҮАКАЛИ *s.* Жағалы, жағасы бар. *Dik*

yakalı gömlek. Тік жағалы көйлек.

ҮАКАЛИК,-ғи *s.* 1.Жаға тігуге

жарайтын. 2.*is.* Алмалы-салмалы

жаға.

ҮАКАРИШ *is.* 1.Өтініш, жалбарыну.

2.Құдайдан сұрау, тілек тілеу.

ҮАКАРМАК *(-e)* Жалынып-

жалбарыну, сұрап өтіну.

ҮАКАСИЗ *s.* Жағасыз, жағасы жоқ.

ҮАКИ *is.* Пластырь, жабыстырғыш.

Hardal yakısı. Қыша жағылған қағаз,

горчичник. *yakı açmak*

жабыстырғышты алу. *yakı vurmak*

(veya yapıştırmak) жабыстырғыш

тартып қою.

ҮАКИ АҒАСИ *is.bot.* Қасқыржидек,

бөріжөке.

ҮАКИЦИ *s.* 1.Күйдіретін, ыстық. *Yakıcı*

sıcak. Күйдіріп тұрған күн. 2.*kim.*

Күйдіргіш, ойып түсетін. 3.*mec.*

Кекесін, шақпа (сөз, ескерту т.б.).

Yakıcı eleştiri. Кекесін сын.

ҮАКИЦИЛІК,-ғи *is.* 1.Күйдіргіштік,

күйдіретінлік ыстық. *Güneşin yakıcılığı.*

Күнін ыстығы, аптап.

ҮАКИН *s.* 1.Жақын, таяу. 2.Шамалас,

жуық, жақын, ұқсас. *Buna yakın bir*

söz söyledi. Осыған жақын бір сөз

айтты. *Beyaza yakın bir renk.* Ақ түске

жақын түр. 3.Жуық, шамасы,- дай. *Üç*

yıla yakın. Үш жылға жуық, үш

жылдай. *Yaşı seksene yakın.* Жасы

сексен шамасы. 4.*zf.* Жақын, таяу.

Karıya yakın oturdu. Есікке жақын

отырды.

ҮАКИН АКРАВА *is.* Жақын туыс.

YAKINDA *is.* Жақында, жақын маңда, жақын жерде. *Yakında mı oturuyorsun?* Жақын жерде тұрасың ба? 2.*zf.* Жақында, жақын арада, аз уақыт ішінде. *Yakında gidiyor.* Ол жақын арада кетеді. 3.*zf.* Жақында, көптен емес. *Yakında mı geldiniz?* Мұнда жақында келдіңіз бе?

YAKINDAN *zf.* 1.Жақыннан, жақын жерден, жақындап. *Yakından bakılırsa, iyi görülür.* Жақындап келіп қараса жақсы көрінеді. 2.*meс.* Ұқыпты, мұқият.

YAKIN DOĞU *öz. is.* Таяу Шығыс (Сирия, Египет, Ливан, Израиль, Палестина және Иордания).

YAKIN DOST *is.* Жақын дос.

YAKINLARDA *is.* 1.Жуық маңда, жақын жерде. *Yakınlarda lokanta var mı?* Жақын маңда асхана бар ма? 2.*zf.* Жақында, жақын арада, жақын уақытта. *Bu yakınlarda onu hiç görmedim.* Мен оны жақын арада көргенім жоқ.

YAKINLAŞMAK (*nsz, -e*) 1.Жақындау, таяп келу, жуықтау. 2.Жақындасу, достасу, дос болып кету.

YAKINLIK, -ğı *is.* 1.Жақындық, таяулық, жуықтық. 2.Жақындық, ағайын-туыстық, тумалық. *yakınlık duymak* жақын тарту, жақын көру. *yakınlık göstermek* жақын көру, іш тарту.

YAKINLIK DERECEŚİ *is.* 1.Жақындық дәрежесі (туыстар арасында). 2.*soс.* Бір әлсуметтік топқа бірігушілік, бүтіндік.

YAKINMAK (I) (*nsz*) Денеге жағу, сылау. *Kına yakınmak.* Қына жағу.

YAKINMAK (II) (*nsz*) Шағыну, мұның шағу, жылану.

YAKI OTU *is. bot.* Күренот.

YAKIŞIK, -ğı *is.* 1.Жарасу, үйлесу. 2.Келбетті жігіт.

YAKIŞIKLI *s.* Келбетті, сымбатты, келісті (ер адам).

YAKIŞIKSIZ *s.* Көріксіз, ажарсыз. *yakışksız kaçmak* орынсыз болу,

кисыны келмеу.

YAKIŞIKSIZLIK, -ğı *is.* 1.Келіссіздік, ұятсыздық, әдепсіздік. 2.Үйлесімсіздік, жарамсыздық.

YAKIŞMAK (*-e*) 1.Жарасу, үйлесу, шак келу (киім). 2.Сәйкес болу, лайықты болу, сыпайы болу.

YAKIT *is.* Жанармай, отын. *Akar yakıt.* Сұйық отын.

YAKITÇI *is.* Жанармай сататын адам.

YAKIT DEPOSU *is.* Жанармай қоймасы.

YAKIT PARASI *is.* Жылу төлемақысы (бөлменің т.б.).

YAKLAŞIK *s.* Шамалау, шамасында, болжалды, жақын. *Yaklaşık bir hesap.* Болжалды есеп. *Yaklaşık olarak.* Шамалап, жуық шамамен.

YAKLAŞMAK (*-e*) 1.Жақындау, жуықтау, таяу, жақын келу. 2.Ұқсау, ұқсас болу, (біреуге) тарту.

YAKMAK, -ar (I) (*-i*) 1.Жағу, өртеу, тұтату. *Ateş yakmak.* От жағу. *Çöpleri yakmak.* Қоқысты өртеп жіберу. 2.Жағу, жарық беру. *Elektriği yakmak.* Электр жарығын қосу. 3.Күйдіру, қуыру, ашыту. *Biber ağzı yakar.* Бұрыш ауызды қуырып жібереді. 4.Күйдіру, қыздыру, шығғыру. *Büгün güneş yakıyor.* Бүгін күн шығып тұр. *Eteğini ütülerken yaktı.* Юбкасын үтіктеп жатып күйдіріп алды. 5.Қарау, күю. *Güneşte vücudunu yaktı.* Денесі күнге күйді. 6.*meс.* Сүйіспеншілік, құштарлық отын тудыру. 7.*meс.* Жою, құрту, қыру. *yakıp yıkmak* қырып-жою, зиян келтіру.

YAKMAK (II) (*i*) 1.Жағу, сылау. *Kına yakmak.* Қына жағу. 2.(музыка, өлең т.б.) Жазу, шығару. *Türkü yakmak.* Өлең шығару.

YAKUT *öz.is.* Якут (халық).

YAKUT *is.* Жақұт, лағыл (қызыл түсті асыл тас). *Yakut yüзük.* Лағыл тасты жүзік.

YALAMAK (-i) 1.Жалау, жалап-жүктау, жалап кою. *Kedi tabağı yaladı.*

Мысық табақты жалап койды.
2.Жанап тию, сүйкей өту.

YALAN *is. ve s.* 1.Өтірік, жалған. 2.Ойдан шығарылған, жалған. *Yalan haberler.* Жалған, негізсіз хабарлар. *yalan atmak (veya kıvırmak)* өтірік айту. *yalanı çıkmak* өтірігі шығып қалу.

YALANCI *s. ve is.* 1.Өтірікші. 2.Жалған, қолдан жасалған. *Yalancı elmas.* Қолдан жасалған алмас. *Yalancı suçlamalar.* Негізсіз айыптаулар.

YALANCI AKASYA *is. bot.* Инеш.

YALANCI DÜNYA *is.* Жалған дүние, өткінші ғұмыр.

YALANCI İNCİ *is.* Жасанды інжу.

YALANCIKTAN *zf.* Өтіріктен, жасандылықпен.

YALANCILIK,-ğı *is.* 1.Өтірік айту, жалған айту, өтіріктік, жалғандық. 2.Өтірік сөз.

YALANCI SAFRAN *is. bot.* Мақсары, сафлор.

YALANCI ŞAHİT,-di *is.* Жалған куә.

YALANCI TANIK,-ğı *is. bk. Yalancı şahit.*

YALANCI TAŞ *is.* Жасанды қымбат тас.

YALANDAN *zf.* 1.Өтіріктен, өтірік айтып. 2.Үстірт, шалағай.

YALAN DOLAN *is.* 1.Өсек-өтірік, өсек-аяң. 2.Алаяқтық.

YALAN DÜNYA *is.hlk. bk. Yalancı dünya.*

YALANLAMAK (-i) Жалғандығын әшкерелеу.

YALANMAK (*nsz*) Жалану, жаланып-жүктану.

YALANSIZ *s.* 1.Жалғансыз, өтірігі жоқ, ақиқат. 2.*zf.* Өтірік қоспай, ақиқатын айтып. *Yalansız konuşur.* Ол турасын айтады.

YALAN YANLIŞ *s. ve zf.* Өтірік-шыны аралас, өтірік-шынды; үстірт,

шалағай, қалай болса солай.

YALAZ *is. hlk.* Жалын. *yalaz yalaz yanmak* жалындаған отта жану.

YALÇIN *s.* 1.Тік, тіп-тік, құламалы (жар т.б.). 2.Тегіс; тайғақ, жылтыр.

YALÇINLAŞMAK (*nsz*) 1.Құламалы болып келу. 2.Тайғақ болып келу.

YALDIRAK *s. hlk.* Жылтыраған, жалтылдаған.

YALDIZ *is.* 1.Алтын, күміс түсін беретін зат. *Yaldız altını.* Сусаль алтыны. 2.*tec.* Бояма, көз алдайтын, жасанды.

YALDIZCI *is.* Алтын жалатушы зергер.

YALDIZLI *s.* 1.Алтын жалатылған, я күміс жалатылған. 2.*tec.* Бояма, көз бояушы, жасанды.

YALI *is. Yun.* 1.Өзеннің, теңіздің жағасы, жағалау. 2.Жазғы үй, вилла.

YALI BOYU *is. coğr.* Жаға, жағалау.

YALIÇAPKINI *is. zool.* Балықшықұс.

YALIM *is.* 1.Жалын. 2.Жүз (пышақтың т.б.).

YALIN (I) *is.hlk.* Жалын.

YALIN (II) *s.* 1.(сөз, жазу) Боямасыз, қоспасыз, әсіресіз; қарапайым. 2.*hlk.* Жалаң, жалаңаш, қынабынан шығарылған.

YALIN AYAK,-ğı *s.* 1.Жалаң аяқ. 2.*zf.* Жалаң аяқ күйде.

YALINÇ *s.* Қарапайым, күрделі емес. *Yalinç bir mesele.* Оңай мәселе.

YALINGÖZ *s.* 1.Көз қабақтары жоқ. 2.*is.* Кесірткенің бір түрі.

YALIN KAT *s.* 1.Бір қабатты. *Yalin kat taban.* Бір қабатты табан. 2.Осал, сынғыш, күйрек. 3.*tec.* Қарапайым, үстірт, терең емес, жұтаң.

YALIN KELİME *is.gr.* Түбір сөз.

YALINLIK,-ğı *is.* 1.Қоспасыздық, басқа нәрсе қосылмағандық. 2.Түсініктілік, айқындық, анықтық.

YALITIM *is. fiz.* Изоляция, жекелеу.

YALITKAN *is. fiz.* Изолятор, электр тоғын өткізбейтін зат.

YALITMAK (-i) *fiz.* Жекелеу, айыру.

YALLAN *ünl. Ac.* Көне! Жүр! Айда! Кет! *Yallah sofraya!* Көне,

дастарқанға келіндер! *Yallah sokağa!*
Далаға кетіндер! *yallah etmek* қуып
шығу, лақтырып тастау.

YALMAN *s. hlk.* 1. Көлбеу, жантайған,
еңкіш. 2. Тік, құламалы. 3. Жүз, үш
(пышақтың, найзаның т.б.).

YALNIZ *s.* Жалғыз, дара. *Yalnız ev.*
Жалғыз үй. *Buraya yalnız geldi.* Бұл
жерге жалғыз өзі келді. 2. *zf.* Тек, тек
кана. *Yalnız bir ülkede.* Тек кана бір
мемлекетте. 3. *bağ.* Тек, алайда. *Güzel*
yalnız biraz renksiz. Әдемі, бірақ біраз
өні түскен.

YALNIZ BAŞINA *zf.* Бір өзі, жалғыз.
Yalnız başına oturuyor. Жалғыз өзі
тұрады.

YALPA *is. den.* Тербеліс, шайқалыс.
yalpa vurmak (veya atmak) 1) (кеме
т.б.) шайқалу, тербелеу. 2)
шайқатылып жүру.

YALPAK,-ğŭ *s. hlk.* 1. Беймаза,
мазасыз. 2. Жағымпаз, жарамсақ.
3. Тұңғиық, терең, шынырау.

YALPIK *s.* Жалпак, жазық.

YALPILI *s.* Бұраң, қиралан.

YALTAK *bk.* *Yaltakçı.*

YALTAKÇI *s.* Жағымпаз, жарамсақ.

YALTAKÇILIK,-ğŭ *is.* Жағымпаздық,
жарамсақтық.

YALTAKLANMAK (*nsz*) Жағым-
паздану, жарамсақтану.

YALTAKLIK,-ğŭ *is.* Жағымпаздық,
жарамсақтық. *yaltaklık etmek*
жағымпаздану, жағыну, жалбақтау.

YALVAÇ,-cı *is.* Пайғамбар, Алланың
елшісі.

YALVARIŞ *is.* Жалбарыну, жалыну.

YALVARIŞ YAKARIŞ *is.* Жалынып-
жалбарыну.

YALVARMAK (*-e*) Жалбарыну,
жалыну, сыйыну. *yalvarıp yakarmak*
жалынып-жалбарыну.

YALVARTMAK (*-i,-e*) Жалындыру,
жалбарту. *Yaracak, ama biraz*
yalvartmak istiyor. Істейді, бірақ біраз
жалындырғысы келеді.

YAMA *is.* 1. Жамау. 2. Мең, қал. *yama*
vurmak жамау салу, жамау.

YAMACI *is.* Аяккімді жамайтын,
жөңдейтін адам.

YAMAÇ,-cı *is.* Еңіс, ылди, құлама,
баурай. *Dik yamaç.* Тік ылди. *Düz*
yamaç. Жазық еңіс.

YAMAK,-ğŭ *is.* 1. Көмекші, қолғанат.
Aşçı yamağı. Аспаздың көмекшісі.
2. *mec.* Тіл алғыш, көңгіш, елгезек
адам.

YAMALAMAK (*-i*) Жамау, жамау
салу.

YAMALI *s.* 1. Жамаулы, жамау-жамау,
жамалған. 2. Бетінде қалы бар, мең
бар.

YAMAMAK (*-i*) 1. Жамау салу. 2. *mec.*
Алдап беріп жіберу. *Bu bozuk saati*
size kim yamadı? Бұл бұзылған
сағатты сізге кім алдап беріп жіберді.

YAMAN *s.* 1. Ұста, бөлекет, пысық,
шақар. *Yaman bir asker.* Ұста әскер.
Yaman bir herif. Бөлекет жігіт.
2. Қорқынышты, кісі шошынарлық,
үрейлі.

YAMÇI *is.* Бурка (сырт киім).

YAMPİRİ *s.* Қиық, бүгілген, қисайған.

YAMUK *s.* 1. Жантайған, бір жағына
қарай қисайған; көлбеген. 2. *is. mat.*
Трапеция.

YAMULMAK (*nsz*) Қисаю, жантаю;
бүгілу.

YAMYAM *is. ve s.* 1. Кісі егін жейтін
жалмауыз, қандыбалақ адам. 2. *mec.*
Жыртқыш, жабайы.

YAMYAMLIK,-ğŭ *is.* Кісі жеушілік,
жалмауыздық, жыртқыштық.

YAMYASSI *s. ve zf.* Жап-жазық, теп-
тегіс, жап-жадағай.

YAN *s.* 1. Жақ, түс, тарап. *Her yandan.*
Әр жақтан, жан-жақтан, түс-түстан.
2. *ask.* Фланг, қанат. *Yan ateşi.*
Флангтан оқ ату. 3. Жан, жақ, бүйір.
Yan сер. Жан қалта. 4. Жанама,
қосымша. *İlâcin yan etkileri.* Дәрінің
жанама әсерлері. 5. Көмекші сөз
қызметінде жұмсалады. *Yanına*
oturduk. Біз оның жанына отырдық. *O*
belge yanınızda mı? Ол құжат

- қасыңызда ма? Өзіңізбен бірге ме? *yanına almak* 1)өзімен бірге алып жүру, жанына алу. 2)өзінің қолына алу: *Annesini yanına almış*. Шешесін қолына алыпты. 3)жұмысқа алу: *Ben seni yanına alayım, ama çok para veremem*. Мен сені жұмысқа алайын, бірақ көп ақша бере алмаймын.
- YANAK,-ğı** *is.* Жақ, бет. *yanığından kan damıyor* бетінен қан тамып тұр, жүзінде нұр ойнайды.
- YANAL** *s.* 1. Жан, бүйір. *2.hkl.* Екі түсті, ала-құла.
- YANAL YÜZEY** *is. mat.* Бүйір жақ беті, бүйір жағы.
- YANARCA** *is.* Факел, шырақ.
- YANARDAĞ** *is. jeol.* Жанартау, вулкан.
- YANARDAĞ BİLİMİ** *is.* Вулканология.
- YANARDAĞ PÜSKÜRMESİ** *is.* Жанартаудың атылуы.
- YANARDÖNER** *s.* 1.Құбылмалы, жалт-жұлт еткен (мата т.б.) *2.tec.* Бірінен екіншісіне секірген, бір тақырыптан екінші тақырыпқа ауытқып кететін т.б.
- YANAŞMAK** *(-e)* 1.Жақындау, жуықтау, таяу. *2.(кеме, қайық т.б.)* Тақалып тоқтау, келіп тоқтау, жағаға жанасу, айлақтау. *3.Ынталану, қызығу; мақұлдау, келісу. Böyle bir işe yanaşmaz.* Ол мұндай бір іске бармайды. *4.tec.* Байланыс жасау, қарым-қатынас жасау.
- YANAY** *is. mat.* Профиль, қырын қарағандағы көрініс, вертикаль қима.
- YAN BAKIŞ** *is.* Шәлкес қарау, қырын қарау.
- YAN CÜMLE** *is. gr.* Бағыныңқы сөйлем.
- YANDAŞ** *is. ve s.* Жақтас, жақтаушы, қолдаушы; ізбасар, жолын қуушы.
- YANDAŞLIK,-ğı** *is.* Жақтастық, бірін-бірі қолдаушылық; жолын қуушылық.
- YANDIRMAK** *(-i) hlk.* Тұтату, жағу, жандыру.
- YAN ETKİ** *is.* Жанама әсер.
- YANGI** *is.* Талаурау, қабыну.
- YANGILANMAK** *(nsz)* Талаурау, ісіну. *Yara yangılandı.* Жара талаурап кетті.
- YANGIN** *is.* 1.Өрт. *Orman yangını.* Орман өрті. *2.hlk.* (ауырғандағы) Қызу, дене қызуының көтерілуі. *3.s.hlk. ve tec.* Әуес, үйір, құмар, құштар. *Kumar yangınıdır.* Ол құмар ойнауға әуес. *yangın bacayı sarmak* іс насырға шабу, шиеленісіп кету.
- YANGINCI** *is.* Өрт сөндіруші.
- YANGIN ÇIKIŞI** *is.* Қосалқы шығу есігі (ғимаратта өрт шыққан жағдайдағы).
- YANGIN HORTUMU** *is.* Өрт шлангісі.
- YAN HAKEM** *is. sp.* Оң немесе сол жақ қанаттағы төреші (футболда).
- YANIK,-ğı** *s.* 1.Күйген, от шалған, шала өртенген. *Yanık etmek.* Күйген нан. *2.is.* Күйік, күйген жер. *Elimdeki yanık iyi oldu.* Қолымның күйген жері жақсы болып кетті. *3.is.* Күйік иіс. *Bi oda yanık kokuyor.* Бұл бөлмеден күйік иіс шығады. *4.s.* Жүдеу, арық. *Yanık çocuk.* Жүдеу бала. *5.s. tec.* Шын жүректен шыққан, әсерлі, тебіренетін.
- YANIKARA** *is. hlk.* Топалаң, оба, кебенек.
- YANIK RÜZGÂR** *is.* Тез басылатын жел.
- YANIK SES** *is.* Шын жүректен шыққан дауыс.
- YANILGI** *is.* Жаңылыс, жаңсақ, қате. *yanılığa düşmek* жаңылысу, жаңсақ басу, қателесу.
- YANILMAK** *(nsz)* Жаңылысу, жаңылу, қателесу.
- YANILTI** *is.* Жаңсақтық, қателік.
- YANILTICI** *s.* Жаңылыс, жаңсақ, қате. *Yanılıcı bilgi verdiler.* Олар қате мәлімет берді.
- YANILTMAÇ,-cı** *is.* Жаңылтпаш.
- YANI SIRA** *zf.* Қатар, жанында; бірге; мен қатар. *Yanı sıra yürümek.* Қатар жүру. *Yanı sıra çocuğunu da getirdi.* Өзімен бірге баласын да алып келді.

YANIT *is.* Жауап. *yanıt vermek* жауап беру, жауаптау.

YANITLAMAK *(-i)* Жауап беру, жауап қайтару.

YANITLANMAK *(nsz)* Жауап берілу, жауапталу, жауап қайтарылу.

YANITLI *s.* Жауабы берілген, жауабы бар.

YANITSIZ *s.* Жауабы берілмеген, жауабы жоқ.

YANI *bağ. Ar.* 1.Яғни, демек. *2.hlk.* Шынында, расында, қысқасы. *Berbat bir hava yani.* Шынында, ауа-райы құбылып тұр.

YANKESİCİ *is.* Қалтаға, сөмкеге түсетін ұры, сұғанақ.

YANKESİCİLİK,-ği *is.* Қалтаға, сөмкеге түсіп ұрлық жасаушылық, сұғанақтық жасаушылық.

YANKİ *is.* 1.Жаңғырық. *2.mec.* Ой, түрткі, пікір. *yanki uyandırmak (veya yapmak)* 1)жаңғыру, жаңғырып естілу. 2)ой-пікір тууына түрткі болу.

YANKİ BİLİMİ *is.* Акустика (физиканың дыбысты зерттейтін бөлімі).

YANKICA *is. psikol.* Эхолалия.

YANKILAMAK *(nsz)* Жаңғырту, жаңғырығы естілу.

YANLAMAK *(-i)* 1.Жантаю, жантая жату. *2.mec.* Рақат өмір сүру, көңілі қалағанындай өмір сүру.

YANLAMASINA *zf.* Жантайып, жантая жатып.

YANLI *s.* Жақтас.

YANLILIK,-ği *is.* Жақтастық.

YANLIŞ *is.* 1.Қателік, жаңсақтық, ағаттық. *Bu yanlış hemen düzeltilmeli.* Бұл қателікті дереу түзету керек. *2.s.* Қате, жаңсақ, жаңылыс. *Yanlış davranış.* Қате іс-әрекет. *3.zf.* Қателікпен, жаңылысып.

YANLIŞLIK,-ği *is.* Қателік, жаңсақтық, ағаттық.

YANLIŞLIKLA *zf.* Жаңылысып, қателесіп, қателесіп кетіп. *Yanlışlıkla başkasını yakaladılar.* Олар қателесіп

кетіп, басқа біреуді ұстап алды.

YANMAK,-ar *(nsz)* 1.Жану, өртену. *Ev yandı.* Үй өртеніп кетті. *Lâmba yandı.* Шам жанды. 2. Күйіп кету, кюю.

Ekmek yandı. Нан күйіп кетті. *Güneşten kolları yandı.* Оның қолдары күнге күйіп кетті. *Dokunma, elin yanar.* Тиіспе, қолың күйседі. 3.Қызуы

көтерілу, күйіп-жану. *Ateşler içinde günlerce yanar.* Күні бойы температурасы көтеріліп күйіп тұр.

жанды. 4.*(-den)* Зақымдану, зиян тарту, құрып кету. *Ekinler dondan yandı.* Егін суықтан құрып кетіпті. *Kumaş boyadan yandı.* Мата бояудан зақымданыпты. 5.*mec.* Құру, өлу.

Gecikirsен yandı! Кешіретін болсаң, құрыдың! Кешіретін болсаң, өлдің дей бер! *Vaktinde yetişemezse yandı.* Егер ол дер кезінде үлгере алмаса, құрыдық. 6.*mec.* Қайғыру, уайымдау; өкіну. *Gitmediğime hâlâ yanarım.* Бармағанымға әлі де өкінемін.

7.Құлай сүю, ғашықтықтан күйіп-жану.

YAN ÖDEME *is.* Қосымша ақшалай марапаттау.

YANSI *is.* 1.Сәуле шағылту; проекция. *2.biy.* Рефлекс.

YANSIMAK *(nsz)* 1.Сәуле түсу. *2.mec.* Байкалу, белгілі болу.

YANSITAC,-cı *is.* Рефлектор.

YANSITICI *is. bk. Yansıtacı.*

YANSITMAK *(-i)* 1.Сәулелену, шағылу; бейнелеу. *2.mec.* Жеткізу, хабарлау.

YANSIZ *s.* Бейтарап, қалыс.

YANSIZLIK,-ği *is.* Бейтараптық.

YANŞAK *s. hlk.* Мылжың, бәдік.

YANŞAKLIK,-ği *is. hlk.* Мылжыңдық, көкезулік.

YANŞAMAK *(nsz) hlk.* Мылжыңдау, мыжу, танту.

YAN TESİR *is.* Жанама әсер.

YANTUTMAZ *s.* Бейтарап, қалыс.

YANTUTMAZLIK,-ği *is.* Бейтараптық, қалыс болушылық.

YAN TÛMCE *is. bk. Yan cümle.*

YAN YANA *zf.* Қатарласып, бірге, қатар тұрып.

YARAĞI *is.* Көктемде қыркылған қойдың жүні.

YARAĞICI *is.* Қойдың жүнін сататын адам.

YARAY *s.* Жасанды, табиғи емес.

YARAYALNIZ *s. ve zf.* Жападан-жалғыз.

YARAY DİL *is.* Эсперанто, халықаралық жасанды тіл.

YARAY DÖLLENME *is.* Қолдан ұрықтандыру.

YARAYLIK,-ği *is.* Жасандылық, табиғи еместік.

YARAY SOLUNUM *is.* Қолдан дем алдыру.

YAPI *is.* 1.Фимарат. 2.Құрылыс. *Yapı endüstrisi.* Құрылыс индустриясы. *Yapı işçisi.* Құрылыс жұмысшысы. 3.Құрылым, структура. *Atom yapısı.* Атом құрылымы. *Jeolojik yapı.* Геологиялық құрылым. *Türkçenin yapısı.* Түрік тілінің құрылысы. 4.Дене құрылысы, дене бітімі. *Yapısı sağlam güzel bir erkek.* Дене бітімі келісті ер адам.

YAPI BİLGİSİ *is.gr.* Морфология.

YAPI BİLİMİ *is.1.biy.* Морфология – организмнің құрылысын және формаларын зерттейтін ғылым. *2.gr.* Морфология – грамматиканың сөз формаларын зерттейтін саласы.

YAPI BİLİMSEL *is.* Морфологиялық.

YAPICI *is.* 1.Жасаушы, шығарушы, құрушы. *2.s.* Іскер, қолынан іс келетін, істің жөнін білетін. *İkisi de zeki adamdı, akıllı adamdı, yapıcı adamdı.* Екеуі де зейінді, ақылды, іскер адам еді. *3.is.* Құрылысшы. *4.s.* Жарамды, болымды, конструктивті. *Yapıcı fikir.* Жарамды пікір.

YAPI KOOPERATİFİ *is.* Құрылыс кооперативі.

YAPILI *s.* 1.Салынған, жасалған. *Sağlam yapılı bir ev.* Мықты салынған үй. 2.Денелі, сом тұлғалы, ірі тұлғалы. *Yapılı bir adam.* Ірі тұлғалы

адам.

YAPILIŞ *is.* Құрылыс, құрылым. *Bu binanın yapılışı depreme dayanıklı.* Бұл ғимараттың құрылысы жер сілкінісіне төтеп береді.

YAPILMAK (*nsz*) Жасалу, істелу. *Böyle yapılmaz.* Бұлай істеуге болмайды.

YAPIM *is.* Өндіру, шғару; құру.

YAPIMCI *is.* 1.Өндіруші, шығарушы; кәсіпкер. 2. Продюсер (кинода). 3.Бағдарламашы (радио, кино бағдарламаларын жасауға жауапты).

YAPIM EKİ *is.gr.* Сөз тудырушы жұрнақ.

YAPIM EVİ *is.* Шеберхана; фабрика; өндіріс.

YAPISAL *s.* Құрылымдық, структуралық.

YAPISALCI *is. ve s.* Структуралист.

YAPISALCILIK,-ği *is.* Структурализм.

YAPISAL DİL BİLİMİ *is. d. b.* Структурализм (лингвистикалық ағым).

YARIŞIK *s.* Жабысқақ, тұтқыр; жабысып айырылмайтын. *Yarışik adam.* Беймаза кісі. *Yarışik ikizler.* Жабысып туған егіздер.

YARIŞKAN *s.* 1.Жабысқақ. 2.*mec.* Кісіні жалықтырып, қыр соңынан қалмайтын. 3.*is.* Желім.

YARIŞKAN OTU *is. bot.* Жарып (өсімдік).

YARIŞMAK (*-e*) 1.Жабысу, желімдену, жабысып қалу. *Kâğıt duvara yapıştı.* Қағаз қабырғаға жабысып қалды. 2.Қысылу, қысылып қалу. *Geri geri giderek duvara yapıştı.* Кейін қарай шегіне-шегіне қабырғаға қысылып қалды. 3.Жармасу, жармасып алу, жабысып айырылмау. *Çocuk eteğine yapıştı.* Бала оның етегіне жабысып айырылмады. *Eline yapıştı.* Ол қолынан ұстап жібермеді. 4.*mec.* Жалықтыру, қыр соңынан қалмау, айырылмау. *Bu da bize nereden yapıştı?* Бұл да бізге қайдан ғана жабысты екен?

YAPIŞTIRICI *is.ve s.* Жапсыратын, желімдейтін (зат). *Yapıştırıcı madde.* Желімдейтін зат.

YAPIŞTIRMAK *(-i,-e)* 1.Жапсыру, желімдеу. 2.Тақау, жақындату. *Telefonu iyice kulağına yapıştırdı.* Телефонды мықтап құлағына тақады. 3.Тартып жіберу, беріп жіберу. *Tokadı yapıştırdı.* Жағынан тартып жіберді.

YAPIŞ YAPIŞ *s.* 1.Жабысқақ, тұтқыр. 2.Ылғалды, дымқыл.

YAPIT *is.* Туынды, шығарма.

YAPİ TAŞI *is.* 1.Іргетас, фундамент. 2.Негіз.

YARMA *is.* 1.Жасау, істеу. 2.*s.* Жасанды, табиғи емес; жалған.

YARMA ÇİÇEK,-ği *is.* Жасандыгүл.

YARMA GÜBRE *is.* Жасанды тыңайтқыш.

YARMAK,-ar *(-i)* 1.Жасау, істеу, қылу, ету. *Büyük bir iş yapmak.* Үлкен жұмыс істеп тастау. *Yeniden yapmak.* Қайта жасау, қайта істеу. 2.Салу, құру, жасап шығару. *Resim yapmak.* Сурет салу. *Ev yapmak.* Үй салу, үй тұрғызу. 3.Дайындау. *Dersini yaptı.* Ол өзінің сабақтарын дайындады. *Yemek yapmak.* Ас дайындау. 4.Жөндеу, қираған, бүлінген затты қалпына келтіру. *Bu saatçi saatimi yapmadı.* Бұл сағатшы сағатымды жөндей алмады. 5.Себеп болу, түрткі болу, тудыру. *Durgun sular sıtma yapar.* Ақпайтын тоспа сулар безгек ауруының тууына себеп болады. 6.Орындау, жүзеге асыру (өтінішті т.б.). *Arkadaşım on dakika içinde istediğimi yapmıştı.* Досым он минутта өтінішімді орындады. 7.Ретке келтіру, оңдау. *Yatak yapmak.* Төсек салу. *Yolu yaptılar.* Жолды жөнге келтірді. 8.Айналысу, шұғылдану. *Spor yapmak.* Спортпен айналысу. *Tarım yapmak.* Ауыл шаруашылығымен айналысу. 9.Қылу, ету. *Hasta yapmak.* Ауру қылу. *Zengin yapmak.* Бай қылу, байыту. 10.Дәрет

сіндыру. *Çocuk altına yaptı.* Бала астына жіберіп қойды. 11.Үйлендіру, күйсуге бсру. *Bu kıızı sana yapacağı.* Бұл қызды саған күйеуге беремін. 12.Істесу, әрскет ету. *Doğru yaptın.* Сен дұрыс істедің. *İyi yapmıyorsun.* Сен дұрыс жасап тұрған жоқсың. 13.Оқу, білім алу. *Öğrenimi Fransada yaptı.* Ол Францияда білім алды. 14.Оқуын оқыту, мамандыққа баулу. *Doktor yapmak.* Дәрігердің оқуын оқыту. *Terzi yapmak.* Тігіншінің оқуын оқыту, тігіншілікке баулу. 15.Болу. *Bu kış çok soğuk yaptı.* Бұл қыс өте суық болды. 16.Көмекші стістік қызметінде жұмсалады. *Bayram yapmak.* Мейрамдау, тойлау. *Tesir yapmak.* Әсер ету, ықпал жасау. 17.Километр, миля т.б. сөздермен тіркесіп: Басып өту, жүріп шығу. *Uçak beş bin kilometre yaptı.* Ұшақ бес мың километр ұшып өтті. *yapma!* *yapmayın!* *yapmayınız!* 1)тима, істеме: *Yapma çocuğum, saat bozulur!* Тиме, балақай, сағатты бұзасың! 2) мүмкін емес, адам наңғысыз (таңдану мағынасында):-*Onca yolu iki saatte almışlar.* – *Yapma!* – Сонша жолды екі сағатта басып өтіпті. – Мүмкін емес! *yapmadığımı bırakmamak (veya koymamak)* істемеген жамандығы қалмау, қолынан келген барлық жамандықты істеу.

YARMA UYGU *is.* Жасанды спутник.

YAPRAK,-ğı *is.bot.* 1.Жапырақ. *Çam yaprakları.* Қарағайдың қылқаны. *İğne yapraklar.* Қылқан жапырақ. 2.Бет, парак. *Bu defterin yaprakları eksik.* Бұл дәптердің беттері кем. 3.Қабат (жайылған қамырдың). *Bu baklavada elli yaprak var.* Бұл баклава елу қабаттан тұрады. 4.*esk.* Кесінді, қиық (матаның т.б.).

YAPRAK BİTİ *is. zool.* Өсімдік биті.

YAPRAK ÇAY *is.* Жапырақ шай.

YAPRAK KURBAĞASI *is. zool.* Көдімгі құрбақа.

YAPRAK KURDU

YAPRAK KURDU *is. zool.* Өсімдік биті.

YAPRAKLANMAK (*nsz*) Жапырақтау, жапырақ жаю.

YAPRAKLI *s.* Жапырақты, жапырағы бар.

YAPRAK SARMAŖI *is.* Жүзім жапырағына ет я күріш орап пісірілген тағам.

YAPRAKSIZ *s.* Жапырақсыз, жапырағы жоқ.

YAPRAK TAŖ *is. jeol.* Филлит.

YAPRAK TÛTÛN *is.* Жапырақ темекі.

YAPSATÇI *is.* Жылжымайтын мүлікке ақша салатын инвестор.

YAPTIRIM *is. huk.* Санкция.

YAPTIRMAK (*-i, -e*) Істету, жасау.

YAPYAKIN *zf.* Жап-жақын, өте жақын.

YAPYALNIZ *s.* Жапа-жалғыз.

YAR *is.* Тұңғиық, шыңырау, түпсіз терең.

YÂR, -ri *is. Far.* 1. Сүйікті, ғашық жар. 2. *esk.* Дос, жолдас-жора. 3. *esk.* Көмекші. *yâr olmak* көмектесу, қол ұшын беру.

YARA *is.* 1. Жара, жарақат. *Yara izi.* Жараның орны, тыртық. 2. Тесік, ойық, жарық. *Gemi derin bir yara almıştır.* Кемеде терең ойық пайда болыпты. 3. *mec.* Жара, қайғы-қасірет, ауыртпалық.

YARABBÎ *ünl. Ar.* Уа, тәңірім! Уа, жаратқан ием! *Yarabbim sen koru!* Уа, тәңірім, сен сақтай гөр!

YARADAN *öz. is.* Жаратушы, тәңір.

YARADILIŖ *is.* Жаратылыс, табиғи болмыс.

YARADILIŖTAN *zf.* Жаратылысынан, туғаннан, әуелден.

YARAK, -ĝi *is.* 1. *esk.* Қару, қару-жарак. 2. *kaba* Аталық мүше.

YARALAMAK (*-i*) 1. Жаралау, жарақаттау. 2. *mec.* Өкпелету, реңжіту, тіл тигізу. *Gururunu yaraladılar.* Олар оның намысына тиді.

YARALI *s. ve is.* 1. Жаралы, жарадар.

YARATMAK

2. *mec.* Қайғылы, қасіретті.

YARAMAK (*-e*) 1. Жарау, іске асу, қажеттілікті өтеу. 2. Пайдалы болу, пайда әкелу.

YARAMAZ *s. ve is.* 1. Сотқар, тентек. 2. Жарамсыз, пайдалануға жарамайтын.

YARAMAZLIK, -ĝi *is.* 1. Сотқарлық, тентектік. 2. Жарамсыздық, жарамай калушылық. *yaramazlık etmek* сотқарлық жасау.

YÂRÂN *ç. is. Far.* 1. Достар, дос-жарандар. 2. *tar.* Бауырластық, қауымдастық. *Malta yârânı.* Мальта қауымдастығы.

YARANMAK (*-e*) 1. Пайдалы болуға тырысу. 2. *mec.* Жарану, жағымпаздану, жарамсақтану.

YARAR *s.* Жарайтын, жарамды, ыңғайлы. *Çiçek koymaya yarar bir kap.* Гүл қоюға жарайтын құмыра. 2. *is.* Пайда, олжа. *Bu çalışmanın bir yararı olmadı.* Сіздің бұл жұмысыңыздың ешқандай пайдасы болмады.

YARARLANMAK (*nsz*) Пайдалану, пайдаға асыру, қажетіне жарату.

YARARLI *s.* Пайдалы, тиімді. *yararlı olmak* пайдалы болу.

YARARSIZ *s.* Пайдасыз, тиімсіз; бос, керексіз.

YARARSIZLIK, -ĝi *is.* Пайдасыздық.

YARASA *is. zool.* Жарғанат.

YARAŖIK, -ĝi *is.* Сәйкестік, үйлесімділік. *yaraŖık almak* сәйкес келу, үйлесу.

YARAŖMAK (*nsz*) Сай болу, үйлесу, жарасу. *Bu davranış size yaraŖmaz.* Мұндай іс-әрекет сізге жараспайды.

YARATICI *s.* Жаратқыш, жасағыш, жаратушы; шығармашыл.

YARATIK, -ĝi *is.* Тірі, жанды мақұлық.

YARATILIŖ *is. bk.* *YaradılıŖ.*

YARATMAK (*-i*) 1. (Алла) Жарату, өмірге келтіру, тудыру. 2. *mec.* Жасап шығару, ойлап шығару, жасау, жарыққа шығару. 3. *mec.* Тудыру,

себепкер болу. *Bu haber sinirli bir hava yarattı.* Бұл хабар шиеленісті бір жағдай туғызды.

YARBAY *is.* Подполковник.

YARDIM *is.* 1.Көмек, жәрдем; қолдау. *Ben ondan çok yardım gördüm.* Ол маған көп көмек көрсетті. 2.Қайырымдылық қорына жасалған көмек. *yardım etmek* көмек беру. *yardımda bulunmak* көмектесу, қол ұшын беру.

YARDIMCI *is. ve s.* 1.Көмекші, орынбасар. *Bakan yardımcısı.* Министр орынбасары. 2.Қосалқы, көмекші.

YARDIMCI DERS *is.* Қосымша дәріс.

YARDIMCI FÜL *is.gr.* Көмекші етістік.

YARDIMLAŞMAK (*nsz*) Көмектесу, жәрдемдесу, болысу, қолғабыс көрсету.

YÂREN *is.Far.* Дос, жолдас.

YÂRENCE *zf.* Досша, достарша.

YÂRENLIK,-ği *is.* 1.Достық, жолдастық. 2.Досша сөйлесу, досша әңгімелесу, сұхбаттасу.

YARGI *is.* 1.Байымдау, ой тұжырымы. 2.Ұйғарым, шешім, қорытынды. *Doğru bir yargıya varmak.* Дұрыс шешім қабылдау. 3.*huk.* Сот ісінің жүргізілу тәртібі, реті.

YARGICI *is.* Сот, төреші.

YARGIÇ,-cı *is.huk. bk. Yargıcı.*

YARGI DENETİMİ *is.huk.* Сот бақылауы.

YARGI EVİ *is.huk.* Сот үйі.

YARGILAMA GİDERLERİ *ç.is.huk.* Сот шығындары.

YARGILAMAK (*-i*) Соттау, сот тәртібімен жазалау.

YARGILAMA USULÜ *is.huk.* Сот ісін жүргізу.

YARGI ORGANLARI *ç.is.huk.* Сот органдары.

YARGITAY *öz.is.huk.* Кассациялық сот.

YARGI USULÜ *is.bk. Yargılama usulü.*

YARI *is.* 1.Жарты, жарым. *Bu evin yarısı onun.* Бұл үйдің жартысы оның. *Ürünün yarısı çürüdü.* Өнімнің жартысы шіріп кетті. 2.*zf.* Жартылай, толық емес, шала. *Yarı pişmiş.* Шала піскен. 3.*is.sp.* Тайм. *Birinci yarıda dört gol attık.* Бірінші таймда төрт гол салдық. *yarı yolda bırakmak* жарты жолда тастап кету. *yarıda kalmak* бітпей қалу.

YARI FİNAL *is.sp.* Жартылай финал.

YARI GECE *is.* Түн ортасы, түн жарымы.

YARI GÖÇEBE *is.* Жартылай көшпелі.

YARIK,-ğı *is.* Жарық, сызат, саңылау, тесік.

YARI KARANLIK,-ğı *is.* Қара көлеңке, алагеуім, ала көлеңке.

YARI KÜBİK *is.* Парабола.

YARI KÜRE *is.meteor.* Жарты шар (жер шарының жартысы).

YARILAMAK (*-i*) Жартысына дейін жету, жартылай бітіру. *İşimizi yarılıdık.* Жұмысымыздың жартысын бітірдік. Жұмысымыздың жартысы істелді.

YARIM *is.* 1.Жарым, жарты. *Yarım saat.* Жарты сағат. 2.*s.* Жартылай, толық емес, бітпеген, кем. *Yarım iş.* Бітпей қалған жұмыс, жарым-жарты жасалған іс. 3.*mes.* Жарымжан, кембағал, мүгедек.

YARIMADA *is.* Түбек.

YARIM ADAM *is.* Жарымжан, кембағал, мүгедек.

YARIM AKILLI *s.* Кем ақыл, ақымақ.

YARI MAMAL,-lü *s.* Жартылай фабрикат.

YARIM AY *is.meteor.* Жарты ай.

YARIM BAŞ AĞRISI *is.tıp.* Бастың сақинасы, бас ауруы.

YARIM DAİRE *is.mat.* Жарты шеңбер.

YARIM YAMALAK *s.ve zf.* Асыға-үсіге, шала-шарпы, шала-пұла.

YARIN *zf.* 1.Ертең. *Yarın sabah.* Ертең таңертең. *Yarın geleceğim.* Ертең келемін. 2.*is.* Ертеңгі күн, келешек.

İnsan daima yarını düşünmeli. Адам үнемі ертеңін ойлауы керек.

YARINKİ *s.* Ертеңгі, болашақтағы, келешектегі.

YARI OTOMATİK,-ği *is.* Жартылай автомат.

YARI SAYDAM *is.* Күнгірт, көмескі.

YARI SON *is.sp.* Жартылай финал.

YARIŞ *is.* 1.Жарыс. *At yarışı.* Ат жарыс. *Barış içinde ekonomik yarış.* Бейбіт экономикалық жарыс. 2.Бәсеке, жарыс. *Silâhlanma yarışı.* Қару-жаракты жаппай шығару.

YARIŞ ARABASI *is.* Жарыс машинасы.

YARIŞCI *is.* Жарыскер, жарысқа түсуші.

YARIŞMA *is.* 1.Жарыс. 2.Конкурс. 3.Бәсеке.

YARIŞMACI *is.* 1.Жарыскер, жарысқа қатысушы. 2.Конкурсқа түсуші. 3.Бәсекеші.

YARIŞMAK (*nsz,-le*) 1.Жарысу, жарысқа қатысу. 2.Бәсекелесу, сайысу.

YARIŞ OTOMOBİLİ *is.* Жарыс автомобилі.

YARIŞTIRMAK (*-i*) Жарыстыру, жарысқа қатыстыру.

YARIYIL *is.* Семестр, жарты жылдық оқу мерзімі.

YARMAK,-ar (*-i*) 1.Жару, бөліп-бөліп тастау. *Odun yarmak.* Отын жару. 2.*mec.* Жарып өту, кесіп өту. *Kalabalığı yarmak.* Көпшіліктік арасынан кесіп өті. 3.Тарту, ұн қылу, үгу. 4.Жарақаттау, жарып кету. *Karnı yarmak.* Қарнын жару.

YARMA LAMAK (*-i*) Ортасынан қак бөлу.

YAS *is.* Аза, өлім-жітімге байланысты қайғы-қасірет. *yas tutmak* аза түту.

YASA *is.* 1.Заң, қағида. *Doğa yasaları.* Табиғат заңдары. 2.*huk.* Заң. *Ceza yasası.* Қылмыстық кодекс.

YASA DIŞI *s.* Заңсыз, заңға қайшы.

YASAK,-ği *is.* 1.Тыйым, рұқсат жоқ. *Av yasağı.* Аң аулауға рұқсат жоқ. 2.*s.* Тыйым салынған. *yasak etmek* тыйым салу, рұқсат бермеу. *yasak olmak* тыйым салыну. *yasaktır* тыйым салынады, рұқсат жоқ.

YASAK BÖLGE *is.* Тыйым салынған өңір, аймақ.

YASAK KİTAP *is.* Сатуға, таратуға тыйым салынған кітап.

YASAKLAMAK (*-i*) Тыйым салу, рұқсат бермеу.

YASAKLANMAK (*nsz*) Тыйым салыну, рұқсат берілмеу.

YASAKLI *s.* Тыйым салынған.

YASAK MEYVE *is.* Тыйым салынған жеміс.

YASA KOYUCU *is. huk.* Заң шығарушы.

YASAL *s.* Занды, заңға сәйкес келетін.

YASALAŞMAK (*nsz*) Занды күшіне ену.

YASALAŞTIRMAK (*-i*) Зандастыру, зандандыру, заңға сәйкестендіру.

YASALI *s.* Занды, заңға сәйкес келетін.

YASAMA *is.* Заң шығару.

YASAMA DOKUNULMAZLIĞI *is.* Дербес правольлық (депутаттың, заң шығарушының т.б.).

YASAMA GÜCÜ *is.* Заң шығаратын өкімет.

YASA ÖNERİSİ *is huk.* Заң жобасы.

YASASIZ *s.* Заңсыз, заңға қайшы.

YASASIZLIK,-ği *is.* Заңсыздық, заңға қайшылық.

YASA TASARISI *is.huk.* Заң жобасы.

YASA TEKLİFİ *is.huk.bk.* *Yasa önerisi.*

YASEMİN *is.Far. bot.* Ақжұпар, ақтамақгүл.

YASİN *is. Ar.* Ясин сүресі.

YASLANMAK (*-e*) 1.Сүйену, таяну. 2.*mec.* Арқа сүйеу, сену.

YASLI *s.* Азалы, қаралы.

YASMAK,-ar (*-i)hlk.* 1.Садақтың адырнасын босату. 2.Жалпайту, жаншып тастау.

YASSI *s.* Жалпақ, жазық, тегіс. *Yassı burunlu.* Жапырайған мұрынды.

YASSILANMAK

YASSILANMAK (nsz) Жалпаю, жалпайып кету.

YASSILAŞMAK (nsz) bk. *Yassılanmak*.

YASSILAŞTIRMAK (-i) Жалпайту, жалпайтып жіберу.

YASTAĞAÇ,-cı is.hlk. Қамыр жаятын тақтай.

YASTIK,-ği is. 1.Жастық. *Yastık kılıfı*. Жастық тыс. 2.Жастық сияқты бұйым. *İgne yastığı*. Инекап, ине түйрейтін зат. 3.Жүйек, атыз.

YASTIK BÜYÜK,-ği is. Ұзын мұрт.

YASTIK KILIFI is. Жастық тыс.

YASTIKLI s. Жастығы бар, жастықты.

YAŞ (I) is. 1.Жас, жас шамасы, шақ. *Geçkin yaş*. Жасы ұлғайған шақ, қартайған кез. *Genç yaşında*. Жас шағында. *Kaç yaşındasın?* Қанша жастасың? *Çocuk daha yaşında değil*. Бала әлі жасына толмаған. *yaş ilerlemek* қартаю, жасы ұлғаю. *yaşını doldurmak* жасқа толу: *On yaşını doldurdu*. Ол он жасқа толды, онға келді.

YAŞ (II) is. 1.Білгалды, дымқыл, сулы. *Yaş odun*. Дымқыл отын. 2.Жаңа, жаңа піскен. *Yaş sebze*. Жаңа піскен көкөніс. 3.Көз жасы, жас. *yaş akıtmak* (veya *dökmek*) жылау, көздің жасын төгу. *yaşını içine akıtmak* іштей жылау. *yaşlara boğulmak* көздің жасын көл қылу, көп жылау.

YAŞA ünl. Бәлі! Жарайсын! Жасай бер!

YAŞAM is. Өмір. *Yaşam süresi*. Өмір сүру ұзақтығы.

YAŞAMA is. Өмір, өмір сүру. *Barış içinde yanyana yaşama*. Бейбіт өмір сүру.

YAŞAMACA zf. Өмір бойы, өмірлік. *Yaşamaca aylık bağlamak*. Өмірлік жалақы тағайындау.

YAŞAMA ÇABASI is. Тіршілік үшін күрес.

YAŞAMAK (nsz) 1. Өмір сүру. *Deden yaşıyor mu?* Атаң тірі ме? 2.Тіршілік ету. *Balıklar suda yaşar*. Балықтар суда тіршілік етеді. 3.Тұру, мекендеу. *Köyde oturuyoruz*. Ауылда тұрамыз.

YAŞLANMAK

Şehirde oturuyor. Қалада тұрады. 4.Күнелту, күн көру. *Bu kazançla yaşamak kolay değil*. Бұл табыспен өмір сүру оңай емес. 5.мес. Жалғасу, қалу. *Onun anısı hep yaşayacak*. Ол мәңгі жадымызда. 6.мес. Ойнап-күліп уақыт өткізу. 7.Кешіру, бастан өткізу. *İki üç büyük aşk yaşadı*. Ол өмірінде екі-үш шынайы махаббатты басынан өткізді.

YAŞAM BİÇİMİ is. Өмір сүру салты.

YAŞAM GÜVENCESİ is. Өмірді сақтандыру.

YAŞAM KOŞULLARI is. Тұрмыс жағдайлары.

YAŞAM ÖYKÜSÜ is. Өмірбаян.

YAŞAM SİGORTASI is.bk. *Yaşam güvencesi*.

YAŞAM STANDARDI is. Тұрмыс дәрежесі.

YAŞANTI is. 1.Өмір тәжірибесі. 2.Өмір сүру салты. *Köy yaşantısı*. Ауыл өмірі.

YAŞARMAK (nsz) 1.Дымқылдану, ылғалдану. 2.Көзі жасқа толу.

YAŞARTICI is.ve s. Жас ағызғыш.

YAŞASIN is. Жасасын! Жасай берсін!

YAŞATICI s. Өмірге келтіретін, өмірді гүлдендіретін, өмірге жалғайтын.

YAŞATKAN s. Вегетативтік, өмірдің жалғасуын, өсіп-өнуді қамтамасыз ететін.

YAŞATKAN SİNİR SİSTEMİ is.anat. Вегетативтік жүйке жүйесі.

YAŞATMAK (-i) Өмір беру, өмір сүргізу, өмір сүруін қамтамасыз ету. *Gelenekleri yaşatmak*. Салт-дәстүрді сақтап тұру.

YAŞAYIŞ is. Тұрмыс немесе өмір сүру салты.

YAŞ DÖNÜMÜ is. Климат, климатерий.

YAŞ GÜNÜ is. Туған күн.

YAŞIN YAŞIN zf. hlk. Жасырын, білдірмей, астыртын.

YAŞIT s.ve is. Құрбы, құрдас, жасты.

YAŞLANMAK (nsz) Қартаю, жасы ұлғаю.

YAŞLI (I) *s.* Қарт, кәрі, қария.

YAŞLI (II) *s.* (көз) Жасқа толған.

YAŞLI BAŞLI *s.* Көпті көрген, кәрі көз, кәнігі.

YAŞLICA *s.* Кәрілеу, қартаңдау.

YAŞLILAR YURDU *is.* Кәрілер үйі.

YAŞLILIK,-ğı *is.* Кәрілік, қарттық, егде тартқандық.

YAŞLIK BİLİMİ *is. tıp* Гериятрия; геронтология.

YAŞMAK,-ğı *is.esk.* Шадыра, паранжы.

YAŞMAKLAMAK *(-i)* Жүзін шадырамен бүркемелеу, шадыраға орану.

YAŞMAKLI *s.* Шадыраға оранған, шадыра жамылған.

YAŞ SEBZE *is.* Жаңа піскен көкөніс.

YAŞ ÜZÜM *is.* Жаңа піскен жүзім.

YAT (I) *is.tar.* Сауыт, кіреуке.

YAT (II) *is.Fr.* Яхта, желкенді кеме.

YATAĞAN *is.* Наркескен, қайқы кылыш.

YATAK,-ğı *is.* 1.Төсек, төсек-орын. *Yatağımı düzelttim.* Төсегімді жинадым. 2.Арна. *Nehrin yatağı.* Өзеннің арнасы. 3.(бір нәрсенің) Мол болған жері. *Av yatağı.* Аң аулайтын жер. *Arslan yatağı.* Арыстандардың апаны. 4.Жасырын баспана, жасырын орын. *Hırsız yatağı.* Ұрылар қордасы. 5.*jeol.* Кен орны, кен. *Maden yatağı.* Кен орны. *Petrol yatakları.* Мұнай кендері. 6.Қабат, пласт. *Çakıl yatağı.* Ұсақ жұмыр тас қабаты. *yatak yapmak (veya sermek)* төсек салу. *yatağa bağlamak (veya düşmek)* төсек тартып жату, төсектен тұра алмайтындай ауырып жату.

YATAKHANE *is.T.Far.* Жатақхана.

YATAKLI *s.* 1.Төсегі, кереуеті бар. *Yüz yataklı hastane.* Жүз орындық аурухана. 2.Терең арналы (өзен). *Yataklı ırmak.* Терең арналы өзен, терең өзен.

YATAKLIK,-ğı *is.* 1. Кереует. 2.Қылмыскерді жасырушылық, қылмыскерге жәрдем етушілік. 3.*s.* Орындық, кісілік. *On yataklı koğuş.*

Он кісілік палата. *yataklık yapmak (veya etmek)* қылмыскерге астыртын көмектесу, жасырынатын орын тауып беру.

YATAKLI VAGON *is.* Ұйықтайтын вагон, төсек-орны бар вагон.

YATAK ODASI *is.* Ұйықтайтын бөлме.

YATALAK *s. ve is.* Төсек тартып жатқан ауру. *yatalak olmak* төсек тартып жату.

YATAY *s.mat.* Көлденең, горизонталь.

YATAY GEÇİŞ *is.* Мектеп басшылығының рұқсатымен бір мектептен екінші мектепке ауысу.

YATÇI *is.* Яхташы.

YATI *is.* Түнеу, кону.

YATIK,-ğı *s.* 1.Көлбеу, жантайған, еңкіш. 2.Тозған, тозығы жеткен. *Yatık kumaş.* Тозығы жеткен мата. 3.Қайырма, қайырылған. *Yatık yaka.* Қайырма жаға.

YATILI *s. ve is.* 1.Мектеп-интернат, пансион. 2.Интернат оқушысы.

YATIR *is.* Әулие, әулие-әнбие.

YATIRIM *is.* 1.Капитал, ақша қаражатын жұмсау. 2.Инвестиция. *Sermaye yatırım alanları.* Ивестиция салатын салалар. *yatırım yapmak* инвестиция/капитал салу.

YATIRIM BANKASI *is.ekon.* Инвестиционалдық банк.

YATIRIMCI *is.* Капитал салушы, инвестор; депонент.

YATIRMAK *(-i,-e)* 1.Жатқызу. *Hastaneye yatırmak.* Ауруханаға жатқызу. 2.Ұйықтату, ұйықтауға жатқызу. *Gece beni en üst katta bir odada yatırdılar.* Олар мені түнде ең жоғарғы қабаттағы бөлмеге жатқызды. 3.Жатқызып тастау, жапырып кету. *Yağmur ekinleri yatırdı.* Жаңбыр егінді жапырып кетті. 4.(ақша т.б.) Салу. *Parayı bankaya yatırmak.* Ақшаны банкіге салу. *Faize yatırmak.* (ақшаны) Өсімге я пайызға беру. *Aylığının yarısını her ay kitaplara yatırır.* Жалақысының

жартысын ай сайын кітап алуға жұмсайды.

YATISIZ *s.* 1.Жатақханасы, пансионы жоқ. 2.Күндізгі, жатып оқымайтын.

Yatusız öğrenci. Күндіз оқитын оқушы.

YATIŞMAK (*nsz*) Саябырлану, басылу, тыныштану. *Firtına yatıştı.* Боран саябырланды. *Neşecanı yatıştı.* Онын кобалжуы басылды.

YATIŞTIRICI *is. ve s.* Тыныштандыратын, басатын (дәрі т.б.), *Yatıştırıcı ilaçlar.* Ауырған жерді басатын дәрілер.

YATIŞTIRMAK (*-i*) 1.Басу, тоқтату. *Ayaklanmayı yatıştırmak.* Көтерілісті басу. 2.Тыныштандыру, жайландыру; көндіру.

YATKIN *s.* 1.Көлбеу, жантайған, еңкіш. 2.Тұрып қалған, ескірген (тауар). *Yatkıl mal.* Көп уақыт тұрып қалған тауар. 3.Епті, икемді, бейім. *Eli dikişe yatkın.* Қолы тігін тігуге икемді. *Dil öğrenmeye yatkın.* Тіл үйренуге бейім.

YATKINLIK,-ğı *is.* 1.Көлбеулік, көлбей жатқандық. 2.Ептілік, икемділік, бейім болушылық.

YATMAK,-ar (*nsz*) 1.Жату. *Arka üstü yattım, kuşu seyretmeye başladım.* Шалқаннан жатып, құсты тамашалай бастадым. 2.Төсекте жату, ұйықтау. *Çocuk yattı.* Бала төсекке жатты. 3.Жантаю, бір жақ қырына жату. *Gemi sağa yattı.* Кеме оң жаққа қарай ауып кетті. 4.Ауырып төсекте жатып қалу. *Burada bir hastanede yatıyor.* Осы жердегі ауруханада жатыр. *Gripten yatıyor.* Тұмау тиіп төсекте жатыр. 5.Түнеу, кону. 6.Түрмеде жату, отырып шығу. *Beş yıl yatmış.* Ол бес жыл отырып шыққан. 7.Зәкірде тұру. *Gemi limanda yatıyor.* Кеме портта зәкірде тұр. 8.Түзелу, жазылу, тегістелу. *Kumaş iyice ütülenince yattı.* Мата жақсылап үтіктелгеннен кейін жазылды. *yatıp kalkıp* үнемі, жатса-тұрса, күндіз-түні: *Yatıp kalkıp anama dua ediyorum.* Жатсам тұрсам анам үшін дұға етемін, анамның тілеуін

тілеймін. *yatıp kalkmak* 1)түнді өткізу.

2)жыныстық қатынасқа түсу.

YATSI NAMAZI *is.* Құптан намазы.

YAVAN *s.* 1.Майсыз (тағам туралы).

2.Қатықсыз; ештеңе қосылмаған.

Yavan ekmeğ. Құр нан. 3.*mec.*

Парықсыз, дөрекі. *Yavan şaka.* Өрескел өзіл.

YAVAŞ *s.* 1.Баяу, жай, ақырын. *Yavaş bir yürüyüş.* Баяу жүріс, жайбарақат жүріс. 2.Салмақты, байсалды, байыпты. *Yavaş adam.* Салмақты кісі.

YAVAŞÇA *zf.* Жайлап, жай-жай, ақырындап.

YAVAŞLAMAK (*nsz*) Бәсеңдеу, баяулау, ақырындау.

YAVAŞLATMAK (*-i*) Бәсеңдету, баяулату, ақырындату. *Adımlarını yavaşlattı.* Жүрісін баяулатты.

YAVAŞLIK,-ğı *is.* Баяулық, ақырындық, шабандық.

YAVAŞ YAVAŞ *zf.* Жайлап, жай-жай, асықпай-үсікпей, ақырындап.

YAVE *is.Far.* Бос сөз, шатпақ, шатпырақ.

YAYER *is.Far.esk.* 1. Көмекші. 2.Адъютант.

YAVRU *is.* 1.Сәби, нәресте; төл (күшік, қозы, лак т.б.). *Kedi yavrusu.* Мысықтың баласы. *Kuş yavrusu.* Құстың балапаны. *Minimini yavru ağlıyor.* Кіп-кішкентай нәресте жылап жатыр. 2.*argo.* Өте әдемі, тартымды қыз. *yavru atmak* (жан-жануар) түсік тастау. *Yavrum!* Балам! Құлыным! Балапаным! – жас балаға еркелете айтылған сөз: *Yavrum, bir yerin mi acıyor?* Құлыным, бір жерің ауырып тұр ма?

YAVRU AĞZI *is.* Қызғылт сары түс.

YAVRUCAK,-ğı *is.* Балақай.

YAVRULAMAK (*nsz*) Төлдеу, малдын тууы.

YAVŞAK *is. hlk.* 1. Сірке. 2.*s.mec.* Мылжың, көкезу.

YAVŞAN OTU *is. bot.* Бөденешөп, бытпылдықшөп.

YAVUKLAMAK (-i,-e) *hлк.* Некелендіру, атастыру.

YAVUKLANMAK (*nsz,-e*) *hлк.* Некелесу, атастырылу.

YAVUKLU *is. ve s. hлк.* 1.Атастырылған. 2.*is.* Қалың дық, күйеу.

YAVUZ *s. hлк.* 1.Жаман, қатты. *Yavaş atın tekmesi yavuz olur.* Жуас аттың тепкені қатты тиеді. 2.*hлк.* Айбатты, қаһарлы, қатал. 3.*hлк.* Әдемі, сұлу.

YAVUZLUK,-ğu *is.* Қаһарлылық, қаталдық; батылдық.

YAY *öz. is. meteor.* Мерген (жүлдызнама).

YAY *is.* 1.Садақ. 2.Серіппе, серіппелі темір, рессор. *Araba yayı.* Автомобиль рессоры. *Helezoni yay.* Шиыршықты серіппе. 3.*müz.* Ысқы, кияк.

YAYA *is. ve s.* 1. Жаяу, көліксіз. 2.*zf.* Жаяулап, жаяу жүріп.

YAYA GEÇİDİ *is.* Жаяу жүретін өткел.

YAYA KALDIRIMI *is.* Жаяусоқпақ, жаяулар жүретін жол.

YAYA KÖPRÜSÜ *is.* Жаяу көпір, жаяулар өтетін көпір.

YAYALIK,-ğı *is.* Жаяулық, жаяу жүрушілік, көліксіздік.

YAYAN *zf.* 1. Жаяулатып, жаяу жүріп. *Ben oraya kadar yayan gidemem.* Мен ол жерге дейін жаяу жүріп бара алмаймын. 2.*s.* Жаяу, көліксіз. 3.*s. тес.* Жетік білмейтін, хабардар емес.

YAYAN YAPILDAK *zf.* Жаяу, жалаң аяқ. *Hemşehrim, bu geç saat nereye yayan yapıldak?* Жерлес, кеш уақытта жаяулатып, жалаң аяқ қайда барасың?

YAYA YOLU *is.* Жаяулар жүретін жол.

YAYÇIZER *is.* Циркуль.

YAYGARA *is.* Айқай, айқай-шу, у-шу, айқай-ұйқай. *yaygara koparmak (veya yaygarayı basmak)* айқайға басы, айқайды үдету.

YAYGARACI *s.* Айқайшыл, даурықпа.

YAYGARACILIK,-ğı *is.* Айқайшылық, даңғазалық, даурықпалық.

YAYGI *is.* Тесеніш.

YAYGIN *is.* Көп таралған, көп жайылған, жалпыға түсінікті. *Yaygın bir söz.* Көп қолданылатын сөз.

YAYGINLAŞMAK (*nsz*) Таралу, тарап кету, тарау, көп жайылу.

YAYIK,-ğı (I) *is.* Күбі, май шайқағыш. *yayık dövmek (veya yaymak)* күбі пісу.

YAYIK,-ğı (II) *s. bk.* *Yayvan.*

YAYIKLAMAK (*nsz*) Күбі пісу.

YAYIK YAYIK *zf.* Сөздерді созып. *Yayık yayık anlatıyordu.* Сөздерді созып түсіндіріп жатты.

YAYILIMCI *is. ve s.* Империалист.

YAYILIMCILIK,-ğı *is.* Империализм.

YAYILMAK (*nsz,-e*) 1.Тарау, таралу, жайылу. *Haber yayıldı.* Хабар тарап кетті. 2.(ауру) Таралу, жұғу. *Hastalık yayıldı.* Ауру жайылып кетті. 3.(мал) Өрісте оттау, жайылу. *Koyunlar yayıldı.* Қойлар жайылды. 4.Жайып тастау, төсеп тастау. *Halı yayıldı.* Кілем жайылды.

YAYIM *is.* 1. Шығару, басу (кітап, газет т.б.). 2.Радиохабар, телехабар, трансляция, хабар тарату.

YAYIMCI *is.* Баспагер.

YAYIMCILIK,-ğı *is.* Баспа ісімен шұғылданушылық, баспагерлік.

YAYIMLAMAK (-i) 1.Басу, баспадан шығару. 2.Радиодан, теледидардан беру, тарату.

YAYIN *is.* 1.Басып шығару, баспадан шығару, жариялау. *Kitap yayın işleri.* Кітап бастыру ісі. 2.Хабар (радиодан, теледидар арқылы).

YAYIN BALIĞI *is.zool.* Жайын, лақа.

YAYINCI *is.* 1.Баспагер. 2.Баспа (мекеме).

YAYIN EVİ *is.* Баспа, баспахана.

YAYLA *is.coğr.* 1.Үстірт, жон, шоқы. 2.Жайлау, таудағы мал жайылымы.

YAYLACI *is.* Жазда малын жайлауға шығарған кісі.

YAYLACILIK,-ğı *is.* Жайлауға шығу, жайлауда мал жайлау.

YAYLAK,-ğı *is.coğr.* Жайылым, өріс.

YAYLA KEKLIĞI *is.bot.* Майоран.

YAYLAMAK (nsz) *hлк.* Жайлауға көшу.

YAYLI *is.* 1.Серіппелі, серіппе орнатылған. 2. Садақпен қаруланған. 3.*is.* Тарантас – төрт доңғалақты жеңіл арба.

YAYLI ARABA *is.* Тарантас.

YAYLI ÇALGILAR *ç. is.* Ысқымен ойналатын аспаптар.

YAYLIM *is.* 1.Жайылу, тарау. 2.Жайылым, өріс.

YAYLIM ATEŞ *is.* Бір дүркін атыс.

YAYLI TERAZİ *is.* Безбен.

YAYMA *is.* 1.Жаю, төсеу. 2.Жаймашының ұсақ-түйек бұйымдарының көрмесі.

YAYMACI *is.* Жаймашы, базарда я көшеде ұсақ-түйек сатып отыратын адам.

YAYMACILIK,-ğı *is.* Базарда я көшеде ұсақ-түйек бұйымдар сату ісі.

YAYMAK (-i,-e) 1.Жаю, салу, жазу, төсеу. 2.Тарату, жаю, басқаларға айту. *Bu haberi acaba kim yaymış?* Қызық екен, бұл хабарды кім таратқан? 3.Кенейту, өрістету. 4. Мал бағу, мал жаю.

YAYVAN *s.* Жалпақ, жайпақ, көлемді. *Yayvan bir kase.* Жайпақ шыны аяқ.

YAYVAN YAYVAN *zф.* Дыбыстарды созып. *Yayvan yayvan konuşmak.* Сөйлескенде сөздердің дыбыстарын созып сөйлеу.

YAZ *is.* Жаз. *Yaz tatili.* Жазғы демалыс. *yazı getirmek* жаздық киім кию.

YAZANAK,-ğı *is.* Мәлімдеме, рапорт.

YAZAR *is.* 1.Жазушы; автор. 2.Мақала авторы. *Yazarlık hakkı.* Авторлық құқық. 3.Қаламақы.

YAZAR KASA *is.* Кассалық аппарат, касса (дүкендердегі т.б.).

YAZARLIK,-ğı *is.* Жазушылық, көркем шығарма жазумен шұғылданушылық.

YAZ DÖNEMİ *is.* Жаз мезгілі.

YAZGI (I) *is.* Тағдыр, жазмыш.

YAZGI (II) *is.* Төсеніш.

YAZGICI *is. ve s.* Фаталист.

YAZGICILIK,-ğı *is.fel.* Фатализм.

YAZGISAL *s.* Маңдайға жазған, жазмыш жазған.

YAZI (I) *is.* 1.Жазу, жазу өнері. *Türklerde yazının kullanılması eskidir.* Түріктерде жазу өнері ерте заманнан бері мәлім. 2.Алфавит, әліпби. *Türk yazısı.* Түрік алфавиті. *Arap yazısı.* Араб алфавиті. 3.Қол жазу, қол. *Okunaklı yazı.* Оқуға жеңіл, түсінікті қол. 4.Мақала. *Gazete yazısı.* Газет мақаласы. 5.(бір нәрсенің бетіне, сыртына жазылған) Жазу. *Mezar yazısı.* Қабыр үстіндегі ескерткішке жазылған жазу, эпитафия. 6.*mec.* Тағдыр, жазмыш. *yazıya dökmek* қағаз бетіне түсіру.

YAZI (II) *is.hлк.* Жазық дала.

YAZI BİLGİSİ *is.* Графология.

YAZI BİLİMCİ *is.* Графолог.

YAZI BİLİMİ *is. bk.* *Yazı bilgisi.*

YAZICI *is.* 1.Кеңсе хатшысы. *Alay yazıcısı.* Полктың кеңсе хатшысы. 2.Жазушы. 3.Хатшы.

YAZI ÇEVİRİMİ *is.* Жазбаша аударма.

YAZI DİLİ *is.* Жазу тілі.

YAZIHANE *is.T.Far.* 1.Кабинет, жұмыс бөлмесі, кеңсе, бюро. 2.Жазу үстелі.

YAZIK,-ğı *is.* 1.Күнә, айып. 2.*ünl.*Өкінішті, өтпеген-ай, өтпеген. *Çok yazık, hiçbir şey uyaratam!* Өте өкінішті, қолымнан ештеңе келмейді! 3.*ünl.*Жазғыру, ұялту мағынасында: *Yazık sana, böyle mi yapacaktın?* Сен үшін ұят, осылай істеуің керек пе еді? *yazık etmek (veya olmak)* кесірін тигізу, зиян келтіру, зақым келтіру: *Kumaşa yazık etti.* Матаны бүлдіріп алды. *Çocuğa yazık ettiniz.* Балаға кесіріңіз тиді. *Yazıklar olsun!* Масқараң шықсын! Қара бет бол! Бетің күйсін!

YAZI KADRASI *is.* Журналистер.

YAZI KÂĞIDI *is.* Жазатын қағаз.

YAZIKSIZ *s.* Күнәсіз, жазықсыз.

YAZI KURULU *is.* Редакция алқасы.

YAZILAMAK (-i) Жазып тастау, шимайлап тастау. *Çocuklar duvarları*

yazılamışlar. Балалар қабырғаға жазып тастапты.

YAZILI *s.* 1. Жазылған, жазу жазылған. *Yazılı bir kâğıt.* Жазуы бар қағаз. 2. Үстіне жазу жазылған. *Yazılı taş.* Жазу жазылған тас. 3. Маңдайға жазған. *Herkes alında ne yazılı ise onu görecek.* Әркім маңдайына не жазылса, соны көреді. 4. Жазбаша алынған (емтихан).

YAZILI BİLDİRİM *is.* Жазбаша хабарлама.

YAZILI EMİR *is.* Жазбаша бұйрық.

YAZILI İMTİHAN *is.* Жазбаша емтихан.

YAZILIM *is.* (компьютер үшін) Бағдарламалық қамтамасыз ету. *Yazılım mühendisleri.* Бағдарламалық қамтамасыз ету инженерлері.

YAZILIM DİZGESİ *is.* bk. *Yazılım sistemi.*

YAZILIM PAKETİ *is.* Бағдарламалық қамтамасыз ету пакеті.

YAZILIM SİSTEMİ *is.* Бағдарламалық қамтамасыз ету жүйесі.

YAZILI SINAV *is.* bk. *Yazılı imtihan.*

YAZILI YOQLAMA *is.* Жазбаша бақылау жұмысы.

YAZILMAK (*nsz*) 1. Жазылу. *Mektup yazıldı.* Хат жазылды. 2. Тіркелу, жазылу. *Mustafa okula yazıldı.* Мұстафа мектепке жазылды.

YAZIM *is. gr.* Орфография, жазу ережесі.

YAZI MAKİNESİ *is.* Жазу машинкасы.

YAZI MASASI *is.* Жазу үстелі.

YAZIN (I) *zf.* Жаздыгүні, жазда, жаз айында.

YAZIN (II) *is.* Әдебиет.

YAZIN BİLİMCİ *is.* Әдебиетші.

YAZIN BİLİMİ *is.* Әдебиеттану ғылымы.

YAZINCI *is.* Әдебиетші.

YAZIN DİLİ *is.* Әдеби тіл.

YAZINSAL *s.* Әдеби, көркем шығармаға қатысты.

YAZIŞMAK (*nsz, -le*) Хат жазысу, хат алысу.

YAZIT *is.* Жазба, графикалық жазу. *Orhon yazıtları.* Орхон жазулары.

YAZI TAHTASI *is.* Сынып тақтасы, тақта.

YAZ KIŞ *zf.* Қысы-жазы, бүкіл жыл бойы.

YAZLIK, -ği *s. ve is.* 1. Жазғы, жаздық. *Yazlık giysi.* Жаздық киім. 2. *is.* Жазғы үй, саябак.

YAZLIKÇI *is.* Саябақшы, саябақта тұрушы.

YAZLI KIŞLI *zf.* Қыста да, жазда да, жыл бойы. *Onlar yazlı kışlı orada oturuyorlar.* Олар қыста да, жазда сол жерде тұрады.

YAZMAK, -ar (I) (*-i*) 1. Жазу. *Ben size mektup yazarım.* Мен сізге хат жазамын. *Adresini bilmiyorum ki yazayım.* Жазайын десем, адресін білмеймін ғой. 2. Жазып алу, тіркеу. *Çocuğu okula yazdılar.* Баланы мектепке жазып алды. *O delikanlıyı polis yazmışlar.* Сол жас жігітті полицияға қабылдапты. 3. Жазып беру. *İlâç yazmak.* Дәрі жазып беру. 4. *hlk.* Жаю, төсеу. 5. *hlk.* Келіннің бетіне грим жағу, гримдеу.

YAZMAK (II) (*yar*) Жаз – негізгі етістікпен аналитикалық форманттар жасайтын көмекші етістік. *Düşeyazmak.* Құлай жаздау, құлауға шақ қалу. *Öleyazmak.* Өліп қала жаздау, өлуге аз қалу.

YAZMAN *is.* Хатшы, секретарь.

YAZMANLIK, -ği *is.* Хатшылық.

YAZ SÖMESTRİ *is.* Көктемгі семестр.

YEDEK, -ği *s.* 1. Қосалқы, запас, басы артық. *Yedek anahtar.* Басы артық кілт. *Yedek parça.* Қосалқы бөлшек. 2. *is.* Запас, басы артық нәрсе, резерв. 3. Жетекке алынған мініс. *Yedek at.* Минетін ат. *yedeğe almak* жетекке алу, жетектеу.

YEDEKLEMEK (*-i*) 1. Запаста ұстау. 2. Буксирлеу, буксирге алу, жіп байлап тарту.

YEDEK OYUNCU *is.sp.* Қосалқы ойыншы.

YEDEK PARÇA *is.* Қосалқы бөлшек.

YEDEK SUBAY *is.* Запастағы офицер.

YEDİ *is.* Жеті. *Yedi buçuk.* Жеті жарым.

Saat yediye on dakika var. Сағат жетіге он минут бар. *Yüzde yedi (%7).* Жеті пайыз (7%). *yedi kat yerin dibine geçmek* 1)жеті қат жердің астына ұрып кіргізіп, жоқ қылып жіберу. 2)жердің тесігі болса, кіріп кететіндей қатты ұялу. *yedi mahalle* ауыл-аймақ тегіс, бәрі: *Yedi mahalle duydu.* Бәрі тегіс естіді.

YEDİ BELÂ *is.* Жанжалкес, шатаққұмар, даукес кісі.

YEDİ CANLI *is.* Қырық жанды, оңайлықпен жаны шықпайтын кісі.

YEDİDEN YETMİŞE *s.* Еңбектеген баладан сңкейген қарияға дейін.

YEDİGEN *s.* Жетібұрыш.

YEDİ GÖBEK,-ği *is.* Ағайындардың ең үлкені.

YEDİLİ *s.* 1.Жеті бөлшектен тұратын. 2.*is.* Жетілік (карта ойынында).

YEDİNCİ *s.* Жетінші.

YEDİNCİ SANAT *is.* Кино.

YEDİRMEK *(-i,-e)* 1.Жегізу, тамақтандыру, тамақ беру, тойғызу.

Çocuğu yedirmek. Балаға тамақ беру.

2.Қосып араластыру, қосу. *Yağı*

hamura yedirmek. Майды қамырға

қосып илеу. 3.Шашу, бей-берекет

жұмсау; пайдалану, қолдану. *Bütün*

servetini bu kıza yedirdi. Барлық

байлығын осы қызға шашты. *Kumaşın*

fazlasını büzgüye yedirdi. Матаның

артылғанын ұсақ бүрмелерге

қолданды. 4.Көтеру, шыдау, төзу

(болымсыз формада). *Bunu kibirine*

yediremiyor. Бұған оның

тәкаппарлығы жол бермейді. *Hakkını*

yedirmez. Ол өзінің ақысын

жегізбейді. 5.Пара беру, паралау.

YEGÂNE *s.Far.* Жалғыз, тек.

YEGÂN YEGÂN *zf.* Бір-бірлеп, біреулеп.

YEĞ *s.* Ең жақсы, таңдаулы. *yeğ tutmak* артық көру, жоғары бағалау.

YEGEN *is.* Жисен.

YEÜLEMEK *(-i,-e)* Жоғары бағалау, артық көру, ұнату.

YEĞLİK,-ği *is.* Аса басымдық, артықшылық, басымдық.

YEĞNİ *s.hlk.* 1.Жеңіл, ауыр емес.

2.Жеңіл мінезді, ұшқалақ.

YEĞNİLEMEK *(-i)* Елемеу, ескермеу, мән бермеу.

YEĞNİLİK,-ği *is.* Жеңілдік, ауыр еместік.

YEİS,-esi *is. Ar.* Үмітсіздік, торығушылық, ашыну. *yeis duymak*

азаптану, азап тарту, қайғыдан

күйреу. *yeise kapılmak* камығу,

торығу, күдер үзу.

YEK *s. Far.* Бір, тек, жалғыз.

YEKİNE YEKİNE *zf.* Қиналып, өрен, зорға.

YEKİN YEKİN *zf.* Бірден, кенеттен.

YEKNESAK *s. Far. Ar.* Біркелкі, бірыңғай, бір қалыпты.

YEKNESAKLIK,-ği *is.* Біркелкілік, бір қалыптылық.

YEKTEN *zf.* 1.Бірден, бір мезетте.

2.Кенеттен, дереу, салған жерден.

YEKÛN *is.* Барлығы, жиынтық; қорытынды.

YEL *is.* 1.Жел. *Akça yel.* Оңтүстік-шығыстан соққан жел. *Kara yel.*

Солтүстіктен соққан жел. 2.*hkk.*

Ревматизм аурулары. 3.*hkk.* Жел

(іштегі, қарындағы).

YEL DEĞÜRMEŇİ *is.* Жел диірмен.

YELDİRMEK *(-e) hkk.* Асықтыру, тездету.

YELE *is.* 1.Жал. *Aslan yelesi.*

Арыстанның жалы. 2.Үстіңгі қанат

(балықтың).

YELEK,-ği *is.* 1.Көкірекше, жилет.

2.*hkk.* Құстың қауырсыны.

YELEKLENMEK *(nız) hkk.* Қанаттану, қауырсындану, қауырсын біту.

YELELENMEK *(-i)* (шаш) Желбіреу, желпілдеу.

YELKEN

YELKEN *is.den.* Желкен. *yelken açmak*
1) желкен керу. 2) теңізге шығу. *yelken basmak* жолға шығу.

YELKEN BEZİ *is.* Кенеп, қалың тоқылған мата.

YELKENCİ *is.* 1. Желкен сататын кісі. 2. Желкенші, желкен керуші әрі түсіруші.

YELKEN GEMİSİ *is.* Желкенді кеме.

YELKENLEMEK (*nsz*) 1. Желкен керіп жолға шығу. 2. *argo* Қашып кету, тайып тұру. 3. (кісі) Ақылынан алжасу, ссі кіресі-шығасылы болу.

YELKENLİ *s.* 1. Желкенді, желкені бар. 2. *is.* Шағын желкенді кеме.

YELKENLİ GEMİ *is.* Желкенді кеме.

YELKEN YARIŞI *is.* Желкенді қайық жарысы.

YELKOVAN *is.* 1. Минут тілі (сағаттың). 2. Желбаққыш, желдің бағытын анықтайтын аспап.

YELLEMEK (-*i*) Желпу, үрлеу.

YELLENMEK (*nsz*) 1. Желпіну, үрлену. 2. *hlk.* Жел шығару (арттан).

YELLİ *s.* 1. Желді, жел соғып тұратын. 2. *mes.* Ұшып-конба, ұшқалақ.

YELMEK (-*e*) *hlk.* Асығып-үсігіп жүгіру, зымырау.

YELÖLÇER *is.* Анемометр.

YELPAZE *is.* 1. Желпуіш, желпігіш. 2. *s.* Желпуіш тәрізді.

YELPAZELEMEK (-*i*) Желпіну, желпуішпен желпіну.

YELTEK, -ği *s.* Тұрақсыз, құбылмалы, жеңіл мінезді, ұшқалақ.

YELTENMEK (-*e*) Әлі келмейтін іске желігу, елту, құмарлану.

YEM *is.* 1. Жем, азық. *Hayvan yemi.* Малдың жемшөбі. *Kuş yemi.* Құстың жемі. 2. Қармақ жем, тұзақ жем. 3. *mes.* Айла-шарғы, қулық. *yem olmak* 1) жыртқыш аңға жем болу. 2) тұзаққа түсу, алданып қалу.

YEMEK, -ği (I) *is.* 1. Ас, тағам, тамақ. *Yemek arukları.* Жегеннен қалғаны, сарқыт. *Akşam yemeği.* Кешкі ас. *Alafranga yemeği.* Европа тағамы. *Alaturka yemeği.* Түрік тағамы. *Öğle*

YEMİŞLENMEK

yemeği. Түсті ас. *Sabah yemeği.* Танертеңгі ас. *Sıcak yemek.* Ыстық тамақ. 2. Түскі ас. *Yemeğe davet etmek.* Түскі асқа шақыру.

YEMEK (II) (-*i*) 1. Жеу, тамақтану. *Yemek yemek.* Тамақ жеу. 2. Жеп тастау, ойып тастау. *Güve yün giysiyi yemiş.* Жүн киімді күйе жеп тастапты. 3. Шағу, тістеп алу. *Sivrisinekler çocuğun kollarını yemiş.* Баланың қолдарын масалар шағып тастапты. 4. Пайда ету, заңсыз иелену. *Rüşvet yemek.* Пара алу. 5. Ысырап ету, шашу, орынсыз жұмсау. *Varını yoğunu kumarda yemiş.* Бар дүниесін карта ойнап шашыпты. 6. Іштей күйзелу, өзін-өзі қинау. *Bu dert beni yiyor.* Бұл уайым мені жеп барады. 7. Қайтармау, төлемей. *Bu adam benim yüz bin liramı yedi.* Бұл кісі менің жүз мың лирамды жеп кетті. *yediği önünde, yemediği ardında* ішкені алдында, ішпегені артында, не ішіп, не жеймін демеу. *yiyip içmek* ішіп-жеу, тамақ ішу.

YEMEKALTI *is.* Аперитив – тамаққа дейін ішіп-желінген жеңіл тағам я сусын.

YEMEK BORUSU *is.anat.* Өнеш.

YEMEK DUASI *is.* Тамақтан кейін оқылатын дұға.

YEMEKHANE *is.T.Far.* Асхана (оқу орындары, фабрика т.б. жерлердегі).

YEMEK LİSTESİ *is.* Мәзір, меню.

YEMEK ODASI *is.* Ас бөлмесі.

YEMEK SALONU *is. bk. Yemek odası.*

YEMEKSİZ *s.* Тамақсыз, тамақ берілмейтін.

YEMİN *is. Ar.* Ант, серт. *yemin etmek* ант беру, серт қылу. *yemin içmek* ант ішу.

YEMİNLİ *s.* Ант берген, антты.

YEMİŞ *is.* 1. Жеміс. *Kuru yemiş.* Кепкен жеміс. 2. *hlk.* Інжір. 3. Нәтиже, жеміс. *yemiş vermek* жеміс беру, жеміс салу.

YEMİŞLENMEK (*nsz*) Жеміс беру, жеміс салу.

YEMİŞLİ *s.* Жемісті, жемісі бар.
Yemişli ağaç. Жемісті ағаш.

YEMLEMEK *(-i)* 1. Малға жем беру, жемдеу. 2. *mec.* Қармағына түсіру үшін алдап-арбау.

YEMLİK, -ği *is.* 1. Малға жем беретін астау. 2. *mec.* Пара. 3. *argo* Карта ойнап ақшасын ұттырған кісі. 4. *s.* Жемге арналған, жемдік.

YEN (I) *is.* Жең.

YEN (II) *is.* *Japon.* Иена (Жапония ақшасы).

YENGE *is.* 1. Жеңге. 2. Жеңгей (күйеуі өз әйелі туралы әңгіме арасында осылай айтады). 3. Жеңгей (қаратпа сөз). 4. *hlk.* Үйлену тойы болатын күн келінді алып жүрестін әйел.

YENGEÇ, -ci (I) *is. zool.* Шаян.

YENGEÇ (II) *öz. is. meteor.* Шаян (жұлдызнама).

YENGİ *is.* Жеңіс.

YENİ *s.* 1. Жаңа. *Yeni ayakkabi.* Жаңа аяқкиім. 2. Жаңа, тың, соны. *Yeni haber.* Тың хабар. 3. Жаңадан келген, енді келген. *Yeni öğrenci.* Жаңадан келген оқушы. 4. *zf.* Жуықта, таяуда; әлгінде, қазір. *Bu elbiseyi yeni mi yaptın?* Бұл көйлекті жақында тіктің бе? *Daha yeni geldim.* Жаңа ғана келдім.

YENİ BAŞTAN *zf.* Қайтадан, жаңадан, басынан бастап.

YENİCE *s.* Жаңалау, жаңарақ.

YENİ ÇAĞ *is. tar.* Жаңа ғасыр – Орта ғасырдың соңы мен Француз төңкерісіне дейінгі мерзім.

YENİÇERİ *is. tar.* Янычарлар, жаяу әскерлер – падишахтың негізгі әскери күштерінің бірі.

YENİDEN *zf.* Жаңадан, қайтадан, тағы да.

YENİK, -ği (I) *is.* Күйе, тышқан т.б. жеген жер. *Fare yeniği.* Тышқан тесіп тастаған жер. *Güve yeniği.* Күйе жеп тастаған жер.

YENİK (II) *s.* Жеңілген, жеңіліп қалған.

YENİLEMEK *(nsz)* 1. Жаңарту,

жаңалау. *Oda takımını yeniledik.* Бөлмеснің жиһазын жаңаладық.

2. Қайтадан бастау, қайталау. *Abonmanını yenilemek.* Жазылымды жаңалау.

3. Қайталау. *Rekoru yenilemek.* Бұрынғы рекордты жаңарту.

YENİLEŞMEK *(nsz)* Жаңалану, жаңару.

YENİLGİ *is.* Жеңіліс, ұтылыс. *yenilgiye uğramak* жеңіліске ұшырау, жеңіліп қалу.

YENİLİK, -ği *is.* 1. Жаңалық, өзгеріс. 2. Жаңалық, жаңа тәртіп.

YENİLİKÇİ *s.* Жаңашыл, новатор.

YENİLMEK (I) *(nsz)* Желіну, желініп болу, таусылу. *Bunun hepsi yenilmeli mi?* Бұл тамақтың бәрі желініп біту керек пе?

YENİLMEK (II) *(nsz)* 1. Жеңілу, ұтылу. 2. *mec.* Шарасы қалмау, амалы құру.

YENİLMEZLİK, -ği *is.* Жеңілмейтіндік, жеңімпаздық.

YENİ SENE *is.* Жаңа жыл.

YENİ YAZI *is.* Жаңа түрік әліпбиі – 1928 жылы латын графикасы негізінде жасалған әліпбиі.

YENİ YENİ *zf.* Жаңа-жаңа, енді-енді, енді ғана.

YENİ YETME *is.* Ержеткен, көмселетке толған.

YENİ YETMELİK, -ği *is.* Ержеткендік, көмелетке толғандық.

YENİ YIL *is.* Жаңа жыл.

YENLİ *s.* Жеңді, жеңі бар.

YENMEK, -er (I) *(-i)* 1. Жеңу, жеңіп шығу, жеңіске ие болу. 2. Басу, жеңу. *Korkuyu yenmek.* Қорқынышын басу.

YENMEK, -er (II) *(nsz)* 1. Желіну, желініп болу. *Yemekler yenmiş.* Тамақ желініп болыпты. *Bu meyve yenmez.* Бұл жеміс жеуге жарамайды. 2. Тозып қалу, қажалып қалу. *Ceketin dirseği yenmiş.* Костюмнің шынтағы жұқарып кетті. *Topukları yenmiş iskarpinler.* Өкшелері қажалған туфлилер.

- YENSİZ** *s.* Жеңсіз, жеңі жок.
- YEPELEK** *s. hlk.* Жіңішке, нәзік, талдырмаш.
- YEPYENİ** *s.* Жап-жаңа, су жаңа.
- YER** *is.* 1. Жер. *Yerini sattı.* Ол өзінің жерін сатып жіберді. 2. Орын, мекен, жер. *Üç yer tut!* Үш орын алып кой! *O bir yerde fazla duramaz.* Ол бір орнында көп тұра алмайды. *Doğum yeri.* Туған жері. *Kaza yeri.* Апат болған жер. *Ön tarafta bir boş yer var.* Алдыңғы жақта бір бос орын бар. 3. Пункт, орын. *Gözletme yeri.* Бақылау пункті. *İdare yeri.* Басқару пункті. 4. Алатын орны, маңызы. *Uçağın yurt savunmasındaki yeri.* Ұшақтың мемлекет қорғанысындағы маңызы. 5. Қызмет орны. *Müdürün son atamalar sırasında yerinde kaldı.* Соңғы тағайындаулар кезінде директор өзінің қызметінде қалды. 6. Бөлме (қонақұйдің). *Yeriniz var mı?* Бос бөлмеңіз бар ма? 7. *mec.* Жағдай, күй. *Sen benim yerimde olsan ne yapardın?* Сен менің орнымда болсаң не істер едің?
- YER ADI** *is. coğr.* Топоним.
- YER ADI BİLİMİ** *is. d.b.* Топонимика.
- YER ALTI** *is.* 1. Жер асты. *Yer altı suları.* Жер асты сулары. 2. *s.mec.* Жасырын, астыртын.
- YER ALTI KAYNAKLARI** *ç. is.* Жер асты байлықтары, жер астындағы пайдалы қазбалар.
- YER ALTI SULARI** *ç. is.* Жер асты сулары.
- YER ALTI TRENİ** *is.* Метро.
- YER BİLİMCİ** *is.* Геолог.
- YER BİLİMİ** *is.* Геология.
- YER BİLİMSSEL** *s.* Геологиялық.
- YER ÇEKİMİ** *is. fiz.* Жердің тартылысы.
- YER ÇEKİRDEĞİ** *is. astr.* Жердің ядросы.
- YEREGEÇEN** *is. hlk.* Сәбіз.

- YEREL** *s.* Жергілікті, белгілі бір жерге тән.
- YEREL RADYO** *is.* Жергілікті радио.
- YEREL YÖNETİM** *is.* Жергілікті басқару.
- YEREŞEĞİ** *is. zool.* Есекқұрт.
- YER FESLEĞENİ** *is. bot.* Орманот.
- YER FISTIĞI** *is. bot.* Жержаңғақ.
- YERĞİ** *is.* Сатира, сықақ.
- YERĞİCİ** *is.* Сатирик, сықақшы.
- YERĞİCİLİK, -ği** *is.* Сатирамен шұғылданушылық.
- YERİNDE** *s. ve zf.* 1. Орны-орнымен, жөнімен, орынды, жөнді, қисынды. *Yerinde bir davranış.* Орынды іс-әрекет. *Yerinde bir soru.* Орынды сұрақ. *Yerinde söylemek.* Жөнімен айту. 2. Жақсы, жөнімен. *Neşesi yerinde.* Көңілі көтеріңкі. *Keyfi yerinde.* Көңіл-күйі жақсы, көңілі жай. 3. Сияқты, қатар; жағдайында. *Sıkılacak ne var, doktor onun babası yerinde.* Ұялатын несі бар, дәрігер оның әкесі қатар кісі.
- YERİNDELİK, -ği** *is.* Орындылық, жөнділік, қисындылық.
- YERİNE** *zf.* Орнына.
- YERİNMEK** *(-e)* 1. Аяу, есіркеу. 2. Өкіну, күйіну.
- YER KABUĞU** *is. coğr.* Жер қыртысы.
- YER KATI** *is.* Астыңғы қабат.
- YERKÜRE** *is. coğr. ve astr.* Жер шары.
- YERLEŞİK** *s.* 1. Отырықшы. *Onlar yerleşik toplumlar.* Олар отырықшы халықтар. 2. Тұрақты қоныс тепкен, мекендеуші, тұрғылықты.
- YERLEŞİKLİK, -ği** *is.* Отырықшылық, отырықшы болушылық.
- YERLEŞİM** *is.* Қоныстану, орналасу, мекен тебу.
- YERLEŞİM ALANI** *is. bk.* *Yerleşim merkezi.*
- YERLEŞİM MERKEZİ** *is. coğr.* Халық тығыз орналасқан жерлер (облыс, аудан орталықтары).

YERLEŞMEK (-e) 1. Орналасу, сыю. *Bu taş adamakilli yerleşmiş.* Бұл тас жылжымайтындай орнатылыпты. 2. Қоныстану, орналасу, қоныс тебу. *Kardeşim İzmir'e yerleşti.* Бауырым Измирге қоныстанды. 3. Жайғасу, жайлану. *Koltuğa iyice yerleşti.* Креслоға жақсылап жайғасты. 4. Жұмысқа түру. *Oğlu bankaya yerleşti.* Баласы банкіге жұмысқа тұрды. 5. Орналасу. *Taşındık, ama daha yerleşmedik.* Біз көшіп алдық, бірақ әлі заттарымызды орны-орнына қойған жоқпыз. 6. Кең тарау, таралу. *Bu moda yerleşti.* Бұл сән кең тарап кетті. 8. (nsz,-e) Орнығу, беку, қалыптасу. *Birtakım yeni kelimeler zamanla yerleşiyor.* Бір талай жаңа сөздер уақыт өте келе орнығады.

YERLİ s. 1. Жергілікті, тұрғылықты. 2. Жергілікті, осындағы, осы жердің. *Yerli mallar.* Жергілікті тауарлар. *Yerli meyve.* Осы жердің жеміс-жидегі. 3. is. ve s. Тұрғылықты халық, байырғы тұрғын. *Ben buranın yerlisiyim.* Мен бұл жердің тұрғылықты тұрғынымын.

YERLİ MALI is. Отандық тауар.

YERLİ YERİNDE zf. Орын-орнында, өз орнында. *Herkes yerli yerinde otursun.* Әркім өзінің орнында отырсын.

YERLİ YERİNE zf. Орын-орнына, өз тұрған жеріне, ретімен. *Eşyalarını yerli yerine yerleştirdi.* Заттарын орын-орнына қойды.

YERLİ YERSİZ zf. 1. Орынсыз, жөн-жосықсыз, ретсіз. 2. Шатпырақ, сандырақ.

YER MANTARI is. bot. Жерқұлақ.

YERMEK,-er (-i) 1. Бетіне басу, ұялту, көзіне шұқу. 2. Келекелеу, келемеждеу. 3. Ұнатпау, жирену, жек көру.

YER MERKEZİ s. Геоцентрлік.

YER MEŞESİ is. bot. Еменшөп.

YER ÖLÇÜMÜ is. Геодезия.

YER PALAMUDU is. bot. Еменшөп.

YER SAKIZI is. jeol. Битум.

YER SARSINTISI is. Жер сілкіну.

YER SIÇANI is. zool. Қортышқан.

YERSİZ s. 1. Үйсіз, үйсіз-күйсіз. 2. mec. Орынсыз, жөнсіз, қисынсыз.

YERSİZLİK,-ği is. 1. Үйсіздік, үйі жоқтық. 2. mec. Орынсыздық, жөнсіздік.

YERSİZ YURTSIZ s. Қаңғыбас, кезбе.

YER SOFRASI is. Жерге жайылған дастархан.

YER YAĞI is. Мұнай.

YER YATAĞI is. Жерге салынған төсек.

YER YER s. Кей жерлер, арагідік.

YER YUVARI is. bk. *Yer yuvarlağı.*

YER YUVARLAĞI is. astr. ve coğr. Жер шары.

YERYÜZÜ is. coğr. 1. Жердің беті. 2. Дүние жүзі, бүкіл әлем, жер жүзі.

YER ZARFI is. gr. Мекен пысықтауыш.

YESYENİ s. hlk. bk. *Yepyeni.*

YEŞERMEK (nsz) 1. Көгеру, көктеу, жапырақ жаю. 2. Жасыл түске ену, көк түске бөлну.

YEŞİL is. 1. Жасыл түс. 2. s. Жасыл. 3. s. Жаңа піскен (көкөніс). *Yeşil fasulye.* Жаңа піскен үрме бұршақ. *Yeşil zeytin.* Жасыл зәйтүн. 4. s. Піспеген, шикі (жеміс). *Yeşil domates.* Көк қызанақ. *Yeşil kayısı.* Піспеген көк өрік.

YEŞİLBAŞ is. zool. Жабайы ата үйрек.

YEŞİLBİBER is. bot. Жасыл бұрыш.

YEŞİL IŞIK,-ği is. Жарықты сигнал, бағдаршамның жасыл сигналы.

YEŞİLİMSİ s. Жасылдау, жасылырақ.

YEŞİLİMTIRAK,-ğı is. bk. *Yeşilimsi.*

YEŞİLLENMEK (nsz) 1. Жасылдану, жасыл түске бөлну. 2. (-e) argo. Жармасу, жабысу, мазасын алу (әйелдің). *Yanımızdaki kızlara yeşillendik.* Қасымыздағы қыздарға тиістік. 3. argo Біреудің затын иеленіп

кетуге тырысу, өзінс алып қоюға күш салу.

YEŞİLLİ *s.* 1.Жасылды, жасыл түс аралас. *Yeşilli kırmızılı kumaş.* Қызылды-жасылды мата. 2.Жасыл түсті киім киген.

YEŞİLLİK,-ği *is.* 1.Жасыл болушылық. 2.Жасыл шөбі көп жер, көк шалғын. 3.Көкөніс.

YEŞİL SAHA *is.* Футбол алаңы.

YETENEK,-ği *is.* Қабілет, дарын, талант.

YETENEKLİ *s.* Дарынды, қабілетті, талантты.

YETENEKLİLİK,-ği *is.* Дарындылық, қабілеттілік.

YETENEKSİZ *s.* Қабілетсіз, дарынсыз.

YETENEKSİZLİK,-ği *is.* Қабілетсіздік, дарынсыздық.

YETER *s.* Жетерлік, жететін, жеткілікті. *Yeter derecede.* Жеткілікті дәрежеде. *Yetiri kadar.* Жеткілікті мөлшерде.

YETERİNCE *zf.* Жеткілікті, жеткілікті мөлшерде, жететіндей.

YETERLİ *s.* 1.Қабілетті. 2.Жетік білетін, жарамды, істей алатын. 3.Жеткілікті, жететін. *Yeterli çadırları var mı?* Жетерлік палаткалары бар ма?

YETERLİK,-ği *is.* 1.Қабілеттілік, ептілік, іскерлік. 2.Жете білушілік, хабардарлық.

YETERLİK BELGESİ *is.* Мамандық куәлігі.

YETERLİK EĞİTİMİ *is.* Мамандықты көтеру курсы.

YETERLİK SINAVI *is.* Мемлекеттік қызметкерлерді қайта аттестациялау.

YETERLİLİK,-ği *is.* Жеткіліктілік.

YETERSİZ *s.* 1.Қабілетсіз; жете білмейтін. 2.Жеткіліксіз. 3.Нәтижесіз.

YETERSİZLİK,-ği *is.* 1.Қабілетсіздік; жете білмеушілік. 2.Жетіспеушілік, тапшылық. *Maddi yetersizlik.* Материалдық жағынан мұқтаждық, жетіспеушілік.

YETİ *is.* Қабілеттілік, алғырлық. *İnsanın düşünme yetisi.* Адамның ойлау қабілеті.

YETİM *is. Ar.* Жетім, әксі өлген бала. *yetim kalmak* жетім қалу.

YETİMHANE *is. Ar.Far.* Жетімдер үйі.

YETİMLİK,-ği *is.* Жетімдік.

YETİNGEN *s.* Қанағатшыл, барға риза болғыш, нысапшыл.

YETİNGENLİK,-ği *is.* Қанағатшылдық, барға риза болушылық.

YETİNMEK *(-le)* Қанағат ету, барға риза болу.

YETİŞKİN *s.* Есейген, ер жеткен, естияр. *Yetişkin bir kız.* Бойжеткен бір қызы бар.

YETİŞKİNLİK,-ği *is.* Ер жету, бой жету.

YETİŞMEK *(-e)* 1.Жету, үлгеру, қуып жету. *Bu trene yetişmeyiz.* Бұл пойызға үлгере алмаймыз. *Size yetişemem.* Сізді қуып жете алмаймын. 2.Бітіру, аяқтап шығу, үлгеру (мерзімінде). *Bu kostüm yarına yetişmeli.* Бұл костюм ертеңге дайын болуы керек. 3.Жету, созылып жету. *Ben o dala yetişemem.* Менің бойым бұтаққа жетпейді. *Bu ip kuyunun dibine yetişmez.* Бұл жіп құдықтың түбіне дейін жетпейді. 4.Орындап шығу, үлгеру. *Ben bu kadar işe yetişemem.* Мен мұншама жұмысты орындап шыға алмаймын. 5.Жету, жеткілікті болу. *Bu para yetişir.* Бұл ақша жетеді. *Bu yemek hepimize yetişir.* Бұл тамақ бәрімізге жетеді. 6.Көріп қалу, көріп үлгеру. *Ben dedeme yetiştim, torunlarıma da yetiştim.* Мен атамды да, өзімнің немерелерімді де көрдім. 7.Өсіп шығу, өсу, өсіп жетілу. *Az sonra dağ eteklerinde yetişen bağlar arasına gireceğiz.* Біраздан кейін таудың баурайында өсіп тұрған жүзімдіктің арасына кіреміз. *Türkiyede başlıca ne yetişir?* Түркияда негізінен не өседі? 8.Асығу. *İmdada yetişmek.* Көмек беруге асығу. 9.Үйрену, білім алу. 10.Жетілу, есею.

YETİŞMİŞ *s.* Тәжірибелі, ысылған, жұмысқа төселген. *Yetişmiş bir işçi.* Тәжірибесі мол жұмысшы.

YETİŞTİRİCİ *is.* Өндіруші, шығарушы. *Tütün yetiştiricisi.* Темекі өндіруші.

YETİŞTİRMEK *(-i,-e)* 1.Үлгерту, уақытында жеткізу. *Yazıyı saat ikiye yetiştirir misin?* Мақаланы сағат екіге дейін бітіре аласың ба? *Kitabı önümüzdeki aya yetiştireceğim.* Кітапты келесі айда бітіремін. 2.Өсіру, асырау, бағып-қағу. *Buğday yetiştirmek.* Бидай өсіру. *Nayvan yetiştirmek.* Мал асырау. 3.Тәрбиелеу,

YETİŞTİRME YURDU

бағып-қағу. *Çocuk yetiştirmek.* Бала тәрбиелеу. 4.Хабарлау, мәлімдеу, айту.

YETİŞTİRME YURDU *is.* Балалар үйі.

YETKİ *is.* Өкілдік, өкілеттік, құқық. *yetki vermek* өкілеттік беру, заңды мүмкіндік беру. *yetkisini kullanmak* өкілеттігін пайдалану.

YETKİ BELGESİ *is. huk.* Өкілетті өкілдің құжаты.

YETKİLİ *is. ve s.* 1.Өкілетті, толық құқылы. *Örgütün tam yetkili üyesi.* Ұйымның толық өкілетті мүшесі. 2.Өкілетті уәкіл.

YETKİLİ MERCİ,-i *is. huk.* Өкілетті кісі, өкілетті мекеме.

YETKİN *s.* Кәмелетке толған, есейген.

YETKİNLİK,-ği *is.* Кәмелетке толушылық, есөюшілік.

YETKİSİZ *s.* Өкілдігі жоқ, құқығы жоқ, билігі жоқ.

YETMEK,-er *(-e)* 1.Жету, жеткілікті болу. *Buna gücü yetmez.* Оның бұған күші жетпейді. *Bu kâğıt bana yeter.* Бұл қағаз маған жетеді. *Bu para kitapları almaya yetmez.* Бұл ақша кітаптарды алуға жетпейді. 2.Жасау, өмір сүру, келу. *Yaşı seksene yetti.* Жасы сексенге келді.

YETMİŞ *is.* Жетпіс.

YETMİŞİNCİ *s.* Жетпісінші.

YEVMI *s. Ar. esk.* Күнделікті, күн

сайынғы.

YEVMIYE *is. Ar.* 1.Күндік жалақы. 2.zf. Күнде, күн сайын. *Yevmiye şu kadar su harcanyor.* Күн сайын осыншама су жұмсалады.

YEVMIYECİ *is. ve s.* Күндеп істейтін жұмысшы, күндік ақшаға істейтін жұмысшы.

YİĞILMAK *(nzs)* 1.Жынып қалу. 2.Жиналу, топырлау. 3.Құлау, жығылу.

YİĞİN *is.* 1.Үйме, үйінді. 2.Жиын, жиылған жұрт, тобыр. *Halk yiğınları.* Жиылған жұрт, көпшілік.

YİĞİN BULUT *is. coğr.* Түйдек бұлттар.

YİĞİNLA *s. ve zf.* Көп қылып, бірталай, көп мөлшерде. *Avrupadan yiğınla kitap getirmiştim.* Европада бірсыпыра кітап әкелген болатынмын.

YİĞİNTI *is.* Бір жерге жиналған, үйілген, топтанған нәрсе.

YİĞMAK,-ar *(-i,-e)* 1.Үйіп кою, бір жерге төбе қылып жинау, үю. 2.Бір жерге жинау.

YİKAMAK *(-i)* Жуу. *Bardağı yıkamak.* Стаканды жуу. *Ellerini yıkamak.* Қолдарын жуу. *Çamaşır yıkamak.* Кір жуу.

YIKANMAK *(nzs)* 1.Жуылу. *Çamaşır yıkandı.* Кір жуылды. 2.Жуыну, жуынып-шайыну. *Çocuk yıkanyor.* Бала жуынып жатыр, шомылып жатыр.

YİKATMAK *(-i,-e)* Жудыру.

YİKAYICI *is.* Жуушы.

YİKİ *is. hlk.* Құлаған, қираған үйдін, құрылыстың орны, қираған орын.

YİKİCİ *s.* 1.Қирататын, қиратқыш, бұзғыш. 2.is. Қиратушы, бұзушы, бүлдіруші.

YİKİCİLİK,-ği *is.* Қиратушылық, бүлдірушілік, талқандаушылық.

YİKİK *s.* Қираған, бүлінген, талқандалған, бұзылған. *Yıkık duvar.* Қираған дуал.

YIKIK DÖKÜK *s.* Быт шыты шыккан, күл-талкан болған, кирап қалған.

YIKILA YIKILA *zf.* Теңселіп, әрлі-берлі шайқалып. *Yıkıla yıkıla yürümek.* Теңселіп жүру.

YIKILMAK (*nsz*) 1.Құлау, құлап қалу, жығылу. *Duvar yıkıldı.* Қабырға құлап қалды. *Yorgunluktan yıkılmak.* Шаршап құлап түсу. 2.*mec.* Тайып тұру, кетіп қалу. *Yıkıl burdan!* Бұл жерден тайып тұр. 3.*mec.* Құрып кету, жоқ боп кету. 4.*mec.* Күш түсу, жүк болу. *Bütün işler onun üstüne yıkılmıştı.* Барлық жұмыс оған қарап қалған еді.

YIKIM *is..* Апат, кирау; ойсырау, жұрдай болу.

YIKINTI *is.* 1.Апат, құлау, кирау. 2.Кираған, құлаған орын, кираған үй т.б.

YIKMAK,-ar (*-i*) 1.Кирату, талқандау, бұзу. 2.Құлату, жығу (ағашты т.б.). 3.*mec.* Қатты қайғыландыру, уайым-қайғыға батыру, күйіндіру. *Bi acı onu yıkar.* Бұл қасірет оған қатты соққы болады. 4.(кінәні, қылмысты т.б.) Аударып жіберу, басқаға аудару салу. *Suçu bana yıktı.* Ол кінәны маған аударып жіберді.

YIL *is.* Жыл. *Yeni yıl.* Жаңа жыл. *yıl on iki ay* жыл он екі ай, жыл бойы.

YILAN *is.zool.* 1.Жылан. *Su yılan.* Сужылан. 2.*mec.* Жауыз, сұм, залым адам. *yılan gibi* жылан сияқты, залым, сұмырай. *yılan gibi sokmak* жылан сияқты шағып алу.

YILAN BALIĞI *is.zool.* Жыланбалық.

YILANCI *is.* Жыландарды қолға үйретуші.

YILAN ÇIYAN *is.* Жылан-шаян. (улы бауырымен жорғалаушылардың жалпы атауы).

YILAN DERİSİ *is.* 1.Жылан терісі. 2.Жылан терісінен жасалған бұйым.

YILANDİLİ *is. bot.* Еркек усасыр.

YILAN GÖMLEĞİ *is.* Жыланның қабығы.

YILAN KAVI *is. bk. Yılan gömleği.*

YILANKAVİ *s.* Шиыршықты, ирек-ирек; бұрандалы, айналмалы. *Yılankavi merdiven.* Бұрандалы басқыш. *Yılankavi bir yol.* Айналмалы жол.

YILAN KEMİĞİ *is.* Ұждан азабы, жан азабы.

YILANYASTIĞI *is.bot.* Шаянот.

YIL AŞIRI *zf.* Бір жылдан кейін, араға жыл салып.

YILBAŞI *is..* Жаңа жылдың алғашқы күні.

YILDIRIM *is.* Найзағай, жай. *Yıldırım çarpması.* Найзағай түсу, жай түсу. *yıldırım gibi* найзағай тез, жай түскендей тез.

YILDIRIMKIRAN *is.* Жай тартқыш.

YILDIRIMSAVAR *is. bk. Yıldırımkiran.*

YILDIRMAK (*-i*) Қорқыту, зәресін алу, үрейін ұшыру.

YILDIZ *is.* 1.Жұлдыз. *Türk bayrağındaki yıldız beş ışınıdır.* Түрік жалауындағы жұлдыз бес бұрышты. 2.Озық, майталман, шамшырақ. *Sinema yıldızı.* Кино жұлдызы. 3.*den.* Солтүстік. 4.*mec.* Бақыт, жолы болу; үміт. *Yıldızı barışmak* жарасу, сыйысу. *yıldızı parlamak* жұлдызы жану, мәртебесі жоғарылау.

YILDIZ BİLİMCİ *is.* Астроном.

YILDIZ BİLİMİ *is.* Астрономия.

YILDIZ BÖCEĞİ *is. zool.* Жарық қоныз.

YILDIZ ÇIÇEĞİ *is. bot.* Нарғызгүл.

YILDIZ FALCILIĞI *is.* Астрология.

YILDIZ FALÇISI *is.* Астролог.

YILDIZI DÜŞÜK *s.* Жолы болмайтын, бақытсыз.

YILDIZ KARAYEL *is.* Солтүстік-батыс желі.

YILDIZ KURDU *is. zool. bk. Yıldız böceği.*

YILDIZLI *s.* 1.Жұлдызды, жұлдызы бар. 2.Бұлтсыз, ашық.

YILDIZ DÖNÜMÜ *is.* Жылдық мереке, юбилей, мерейтой.

YILGIN *s.* 1. Қорқып қалған, үрейленген, үріккен. 2. Жалыққан, мезі болған.

YILGINLIK, -ğı *is.* Қорыққандық; қорқақтық, үркектік.

YILKI *is. hlk.* 1. Табын, үйір. 2. Үйретілмеген, мінілмеген ат.

YILKICI *is.* Табыншы, жылқышы.

YILLARCA *zf.* Жылдар бойы.

YILLIK, -ğı *s.* 1. Жылдың, әр жылғы.

Yıllık gelir. Жылдық кіріс. 2. Жылдық, жылға арналған. *Beş yıllık şoför kursu.* Бес жылдық жүргізуші курсы. *On yıllık şarap.* Он жылдық шарап. 3. Бір жасар. *Yıllık kuzu.* Бір жылдық козы, тоқты. 4. Жылдық, жылына бір рет шығатын. *Yıllık dergi.* Жылына бір рет шығатын журнал. 5. *is.* Жылдық төлемақы. *Bu evin yıllığı bir milyon liradır.* Бұл үйдің бір жылдық төлемақысы бір миллион лира.

YILMAK, -ar *(-den)* 1. Қорқынқырау, сескену, тайсалу. *Güçlüklerden yılmak.* Қиындықтардан қорқу. 2. Жалығу, мезі болу.

YILMAZ *s.* Батыл, қорықпайтын, жасқанбайтын.

YILMAZLIK, -ğı *is.* Батырлық, қорықпаушылық, жүректілік.

YIPRANMAK *(nsz)* 1. Тозу, тозып кету. *Dikiş makinesi kullanıla kullanıla yıprandı.* Тігін машинасы көп қолданылғандықтан қажалып тозып кетті. 2. *mec.* Әлсіреу, әлі кету, әлі құру.

YIPRATICI *s.* Қалжырататын, қажытатын, шаршататын, титықтататын.

YIPRATMAK *(-i)* 1. Тоздыру, тоздырып жіберу, ескірту. 2. *mec.* Әлсірету, қажыту, шаршатып жіберу.

YIR *is. hlk.* Жыр, өлең.

YIRTICI *s.* 1. Жыртқыш. 2. *mec.* Қанішер, қаныпезер, қанқұмар. 3. *mec.* (дауыс) Жан түршіктіретін, жан түршіктіргіш.

YIRTICI HAYVAN *is. zool.* Жыртқыш аң.

YIRTICI KUŞ *is. zool.* Жыртқыш құс.

YIRTICILIK, -ğı *is.* Жыртқыштық.

YIRTIK, -ğı *s.* 1. Жыртық, жыртылған.

Yırtık bir mendil. Жыртылып қалған қол орамал. 2. *mec.* Ұятсыз, арсыз. 3. Тозған, ескірген. 4. Ашы (дауыс). 5. *is.* Жыртық. *Çorabın yırtığı.* Шұлықтың жыртқық жері.

YIRTIKLIK, -ğı *is.* 1. Жыртықтық, тозығы жеткендік. 2. *mec.* Арсыздық, ұятсыздық.

YIRTIK PIRTIK *is.* Жұлым-жұлым, алба-жұлба, жыртқық-жыртқық.

YIRTIKMAK *(nsz)* 1. Жыртылу, жұлым-жұлымы шығу. 2. *mec.* Ұятсыздану, бетсіздану.

YIRTINMAK *(nsz)* 1. Шыңғыру, қышқыру, бақыру. 2. Тыраштану, қолынан келгенше тырысу.

YIRTMAÇ, -cı *is.* Ойық, кесік (көйлектің т.б.).

YIRTMAK, -ar *(-i)* 1. Жырту, жырттып тастау. 2. Тырнау, тырнап алу. *Kedi çocuşun elini yırttı.* Мысық баланың қолын тырнап алды. 3. Жоқ қылу. 4. *mec.* Шыңғыру, айқайлау. 5. Қолға үйрету (атты т.б.).

YİĞİT, -di *is.* 1. Жігіт, бозбала. 2. *s.* Батыр, қаһарман, ер жүрек. 3. *s.* Батыл, қайсар, жүректі. *O yiğit adamdır, gerçeği söylemekten çekinmez.* Ол батыл, жасқанбайтын адам, шындықты бетке айтудан тартынбайды.

YİĞİTÇE *s. ve zf.* Батыл, жүрексінбестен.

YİĞİTLENMEK *(nsz)* Батылдану, тайсалмау, өжеттену.

YİĞİTLİK, -ği *is.* Батылдық, жүректілік, жігіттік, ерлік.

YİNE *zf. bk. Gene.*

YİNELEMEK *(-i)* Қайталау.

YİNELENMEK *(nsz)* Қайталану.

YİRMİ *s. ve is.* Жиырма.

YİRMİLİK, -ği *is.* 1. Жиырма лиралық қағаз ақша. 2. *s.* Жиырма бөлшектен тұратын.

YİRMİNCİ *s.* Жиырымасыншы.

YİRMİ YAŞ DIŞI *is.* Ақыл тіс.

YİTİM *is.* Шығын, қаза. *Bunun yitimi sizden sorulur.* Бұл шығын сізден сұралады. *Onun ölümü büyük bir yitimidir.* Оның өлімі – ауыр қаза.

YİTİRMEK *(-i)* 1. Жоғалту. *Kalemini yitirdim.* Қаламымды жоғалтып алдым. 2. Айырылып қалу.

YİTMEK, -er *(nsz)* 1. Жоғалу, жоғалып кету. 2. Көрінбеу, ұшты-күйлі жок болу, көзден ғайып болу. 3. Қолындағы барынан айырылу, қолынан шығып кету.

YİV *is.* 1. Кертiк, ойық, кертe. *Helezoni yiv.* Винтті ойық. 2. Ойма, қуыс, ойылған жер, науаша. 3. Жапжар, жік. 4. Сызық. *Avucumuzdaki yivler.* Алақанымыздағы сызықтар.

YİVLİ *s.* Иір ойықты. *Yivli tüfek.* Иір ойықты мылтық.

YİYECEK, -ği *is.* 1. Ас, тамақ, азық-түлік. *Yiyecek mağazası.* Азық-түлік дүкені. 2. с. Жейтін, тамақ болатын.

YİYİCİ *s.* 1. Жейтін, қоректенетін. *Et yiyici hayvanlar.* Етпен қоректенетін жануарлар. 2. *mec.* Пара алатын, паракор. 3. *hlk.* Қомағай, мешкей.

YİYİM *is.* Тамақ жеу, ас ішу.

YOBAZ *is.* 1. Діншіл фанатик. 2. *s. mec.* Белгілі бір идеяға, сенімге жан-тәнімен берілген. 3. *hlk.* Дөрекі, әдепсіз.

YOBAZLAŞMAK *(nsz)* Діншіл фанатикке айналу.

YOBAZLIK, -ği *is.* Дөрекілік, әдепсіздік, көргенсіздік.

YOGA *is.* Йога.

YOĞALMAK *(nsz) hlk.* Жоғалу, жок болу.

YOĞUN *is.* 1. Қалың, қою. *Yoğun bir sis.* Қалың тұман. 2. Ауыр, жағымсыз (ніс). 3. *mec.* Тығыз, жиі. *O bölgede nüfus yoğundur.* Ол аймақта халық көп шоғырланған. 4. *mec.* Сезім, ірі, дөңгеленіп қалған.

YOĞUNLAŞMAK *(nsz)* Қоюлану, тығыздану, қатаю; жиілеу.

YOĞUNLUK, -ğu *is.* Қоюлық; тығыздық, жиілік. *Yoğunluk şişesi. fiz.*

Пикнометр.

YOĞUNLUKÖLÇER *is. fiz.* Денсиметр.

YOĞURMAK *(-i)* 1. Илеу (қамырды т.б.). 2. *mec.* Баулу, үйрету, дамыту, шындау.

YOĞURT, -du *is.* Йогурт; ұйыған сүт, қатық. *yoğurt çalmak* йогурт жасау (сүтті ұйытып).

YOĞURT ÇİÇEĞİ *is bot.* Түймедағы.

YOĞURT OTU *is bot.* Қызылбоая.

YOK, -ku, -ğu *is.* 1. Жоқ, болмау.

Burada kimse yok. Бұл жерде ешкім жоқ. *Evde yoktu.* Ол үйде жоқ болатын. *Siz yokken.* Сіз жоқ кезде, сіз болмаған кезде. 2. Жоқ (мақұлдамау, теріске шығаратын сөз). *Geldiler mi? – Yok, daha gelmediler.* Олар келді ме?

– Жоқ, әлі келген жоқ. *Yok, doğrusu iyi adam, kim ne derse desin.* Жоқ, шынында жақсы кісі, кім не десе, о десін. *yokuna* тегін, әшейін, ақысыз: *Bu mal yokuna gitti.* Бұл тауар болмайтын ақшаға сатылды. *yok etmek* жоқ қылу, жою. *yok olmak* жоқ болу, жойылып кету. *yoktan var etmek* жоқтан бар жасау.

YOKÇU *is ve s. fel.* Нигилист.

YOKÇULUK, -ğu *is. fel.* Нигилизм.

YOKLAMA *is.* 1. Тексеру, түгендеу, түгелдеу. *Akşam yoklaması.* Кешкі түгендеу. *Gümrük yoklaması.* Кеден бақылауы. 2. Сұрау, жауап алу. *Sözlü yoklama.* Ауызша сынақ. *Yazılı yoklama.* Жазбаша бақылау жұмысы, жазбаша сынақ.

YOKLAMAK *(-i)* 1. Қарап шығу, бақылау, тексеру; түгендеу. 2. Сипап қарау, қармалау. *Etrafımda gördüğüm eşyaı elimle yokladım.* Айналадағы заттарды қолыммен сипалап көрдім. 3. Түсінуге тырысу, анықтауға тырысу (жағдайды т.б.) 4. Тінту, ақтару, іздеу. *Odaların köşe bucağını yoklamaya başladılar.* Олар бөлмелердің бұрыш-бұрышын тінте бастады. 5. Барып тұру, кіріп шығу, халін білу. 6. Сездіру, анда-санда сездіріп қою. *İlâç aldığım hâlde*

ağrılarım yine beni yokluyor. Дәрі ішкеніме қарамастан ауруларым тағы да маған сыр беріп қояды.

YOKLUK,-ğu *is.* 1. Жоктық, жоқ болу. *Onun yokluğu beni nasıl üzüyor.* Оның болмауы мені қатты қобалжытады. 2. Кедейлік, жетіспеушілік. *Doksan yaşına kadar yaşatmış, yokluk yüzü görmemiş.* Ол тоқсан жасына дейін өмір сүріп, жокшылықтың не екенін білмей өтіпті.

YOK PAHASINA *zf.* Су тегін, арзанға, төмен бағамен. *Yok pahasına sattı.* Болмашы ақшаға сатты.

YOKSA *bağ.* 1. Әйтпесе, өйтпесе, өйтпегенде, болмаса. *Ver diyorum sana, yoksa yersin dayağı.* Бер деймін саған, өйтпесе таяқ жейсін. 2. Әлде, не, немесе; мүмкін. *Bugün mü, yoksa yarın mı gidiyorsunuz?* Бүгін кетесің бе, әлде ертең кетесің бе?

YOKSUL *s. ve is.* 1. Кедей, жарлы. 2. *mec.* Нашар, жеткіліксіз, мардымсыз, жартымсыз. *Yazılarını okudum, biraz yoksul buldum.* Жазғандарын оқыдым, біраз мардымсыз деп таптым.

YOKSULLAŞMAK (*nsz*) Кедейлену, жарлылану, күнкөрісі нашарлау.

YOKSULLUK,-ğu *is.* Кедейлік, кедейшілік, жарлылық, жоқшылық. *yoksulluk çekmek* кедейшілік зардабын тарту.

YOKSUN *s.* Айырылған, айырылып қалған. *yoksun bırakmak (veya kalmak, olmak)* айырылу, айырылып қалу.

YOKUŞ *is.* Өр, биіктік. *Dik yokuş.* Тік өр.

YOKUŞ AŞAĞI *zf.* Өрден төмен қарай.

YOKUŞ YUKARI *zf.* Өрге қарай.

YOK YERE *zf.* Босқа, бекерге, бос жерге.

YOK YOKSUL *s.* Сіңірі шыққан кедей.

YOL *is.* 1. Жол. *Yol kavşağı.* Жол айрық, торап, көшенің түйіскен жері. *Keçi yol.* Жалғыз аяқ жол, соқпақ. *Kestirme yol.* Төте жол. 2. Жол, қатынас. *Kara*

yol. Тас жол, автомобиль жолы. *Deniz yolu.* Теңіз жолы. *Su yolları.* Су жолдары. 3. Сапар, жол. *Yola çıkmak.* Жолға шығу. *Yol harsı.* Іс-сапар шығыны. 4. Әдіс, амал. 5. *mec.* Мақсат, міндет. *Bu yolda çok emek harcadı.* Осы жолда көп тер төгілді. *yol aramak* шығар жол іздеу, амалын табуға тырысу. *yol bulmak* амалын табу, жолын табу. *yola gelmek* жөнге келу, түзелу. *yoldan kalmak* жолынан қалу, бара алмау.

YOL AĞZI *is.* Жол айырық.

YOLAK,-ğı *is. hlk* Жалғыз аяқ жол, соқпақ.

YOL AYRIMI *is.* Жолдың тарамдануы.

YOLCU *is.* 1. Жолаушы, жүргінші. *Yolcu salonu.* Жолаушыларға арналған зал. *Yolcu treni.* Жолаушылар пойызы. 2. Жолға шығуға жиналған кісі. 3. *mec.* Жақын арада дүниеге келетін сәби. 4. *mec.* Жазылмас дертке душар болған ауру.

YOLCULUK,-ğu *is.* Сапар, саяхат, жол жүру. *yolculuk etmek* сапарға шығу, жол жүру.

YOLDAŞ *is.* Жолдас, серік; дос.

YOLDAŞLIK,-ğı *is.* Жолдастық, серіктік. *yoldaşlık etmek* серіктес болу.

YOLGEÇEN: *yolgeçen hanı* әрлі-берлі өтетін есік, кім көрінген кіріп-шығатын үй.

YOL HALISI *is.* Ұзын төсеніш.

YOLKESEN *is.* Жолбасар, жол тосып, жолаушыны тонайтын қарақшы, ұры.

YOLLAMAK (*-i,-e*) Жібери, жұмсау, аттандыру, салу.

YOLLU *s.* 1. Жолды, жолы бар. *Bozuk yollu bir mahalle.* Жолдары нашар, қиқы-жикы квартал. 2. *mec.* Жөнді, жөні түзу, тәуір. *Bu hiç de yollu bir iş değildi.* Бұл ешқандай жөні түзу іс болған жоқ. 3. (көлік) Жүрдек, жүйрік. *Yollu gemi.* Тез жүзетін кеме. 4. *mec.* Ретінде, түрде. *Alay yollu.* Кекесін түрінде. *Cevap yollu.* Жауап ретінде. 5. *is. ve s. argo* Жезөкше, жүргіш әйел.

YOZLAŞMAK (*nsz*) 1. Деградацияға ұшырау, азғындау, адамшылықтан кету.

YOZLUK, **-ğu** *is.* Дегснерация, азғындау; деградация, азу, құлдылау.

YÖN *is.* 1. Жақ. *Binanın batı yönü.* Ғимараттың батыс жағы. 2. Бағыт, бағдар. *Bolu yönüne.* Болу бағытына қарай. 3. *mes.* Жөн, жай-жапсар. *İşin ekonomik yönü.* Істің экономикалық жай-жапсары.

YÖN BELİRTECİ *is.* Компас.

YÖNELİK *s. ve is.* Бағытталған, беталған.

YÖNELME DURUMU *is. gr.* Барыс септік.

YÖNELME HÂLİ *is. bk.* *Yönelme durumu.*

YÖNELMEK (*-e*) 1. Бағыт алу, бет алу, беттеу. 2. Бет бұру, бет қою. *Şiire veda etti ve sanatın başka bir bölümüne yöneldi, hikaye ve romana.* Өлеңмен коштасып, өнердің басқа саласына бет бұрды, әңгіме мен романға.

YÖNELTEÇ, **-ci** *is.* Руль, тұтка.

YÖNELTEK (*-i, -e*) 1. Бағыттау, бағыт көрсету, жөн сілтеу. 2. Көзін тігу, мойнын бұра қарау. *Bakışlarını ona yöneltti.* Оған көзін тіге қарады.

YÖNERGE *is.* Нұсқау, инструкция.

YÖNETİCİ *is.* Басшы, басқарушы, жетекші.

YÖNETİCİLİK, **-ği** *is.* Басшылық, басшы болушылық.

YÖNETİLMEK (*nsz*) Басқарылу.

YÖNETİM *is.* 1. Басқару, басшылық жасау. *Bu iş sizin yönetiminiz altında yürüyebilir.* Бұл жұмыс сіздің басшылығыңызбен ғана жүреді. 2. *mes.* Руль.

YÖNETİM KURULU *is.* Басқарма, басқару органы мүшелері, әкімшілік кеңес.

YÖNETMEK (*-i*) 1. Басқару, басшылық ету. 2. Жетекшілік ету, ұйымдастыру. *Maçı yönetmek.* Жарысқа төрелік ету. 3. *sin.* Қойылымды басқару. *Filmi yönetmek.* Фильмнің түсірілуін

басқару.

YÖNETMELİK, **-ği** *is.* Нұсқау, ереже, инструкция.

YÖNETMEN *is.* 1. Басшы, жетекші, меңгеруші, директор; басқарушы. 2. *sin.* Қоюшы-режиссер.

YÖNETMENLİK, **-ği** *is.* Басшылық; басқарушылық; әкімшілік, дирекция.

YÖNETMEN YARDIMCISI *is.* 1. Директордың орынбасары. 2. Режиссердің көмекшісі.

YÖNETSEL *s.* Әкімшілік.

YÖNLENDİRMEK (*-i*) Бағыттау, бағыт-бағдар беру, жол көрсету.

YÖNLÜ *s.* 1. Жақты. *Çok yönlü bir sorun.* Көп жақты мәселе. 2. Қатысты. *Bu söz size yönlü değil.* Бұл сөз сізге қатысты емес.

YÖNTEM *is.* 1. Әдіс, метод. 2. Амал, құрал, әдіс, тәсіл, жол.

YÖNTEM BİLGİSİ *is.* Әдістеме, методика.

YÖNTEM BİLİMİ *is.* Методология.

YÖNTEM BİLİMSEL *s.* Әдістемелік.

YÖRE *is.* Төңірек, өңір, маңай; елді мекен.

YÖRESEL *s.* Жергілікті.

YUDUM *is.* Бір жұтым, бір ұрттам. *Bir yudum su.* Бір жұтым су.

YUDUMLAMAK (*-i*) Ұрттап ішу, асықпай ішу.

YUFKA *is.* Жайылған қамыр, жұқа лаваш. *yufka açmak* қамыр жаю.

YUFKA YÜREKLİ *s.* Жаны ашығыш, аяғыш, жұмсақ көңілді.

YUHA *ünl.* Ұят, масқара. *yuha çekmek* келемеждеу, мазақтау, ысқырып наразылық білдіру.

YUHALAMAK (*-i*) Ысқырып наразылық білдіру, келемеж ету.

YUKARI *is.* 1. Жоғары жақ, үсті. *Evin yukarısı kirada.* Үйдің үсті жапқа берілген. 2. *s.* Үстіңгі, жоғарғы. *Yukarı kat.* Үстіңгі қабат. 3. *is.* Басшы, бастық. *Emir yukarıdan, çaresiz kaldık.* Бұйрық жоғары жақтан, бастықтан, амалымыз қалмады. 4. *zf.* Жоғарыға, жоғарыға қарай. *Yukarı, kocasının*

odasına çıktı. Ол жоғарыға күйеуінің бөлмесіне көтерілді. *yukarıdan açacağı* жоғарыдан төменге, жоғарыдан төмен қарай.

YUKARIDA *zf.* Жоғарыда, үстінде. *Yukarıda adı geçen.* Жоғарыда аты аталған.

YUKARIDAN *zf.* Жоғарыдан, төбеден.

YULAF *is. Yun. bot.* Сұлы.

YULAF UNU *is.* Сұлы ұны.

YULAR *is.* Тізгін, ноқта.

YUMAK (I) *(-i) hlk.* Жуу.

YUMAK,-ғи (II) *is.* 1.Шумак, домалақ. *Yün yumağı.* Жүннен иірілген жіптің шумағы. 2.Түйір, кесек. *Boğazıma bir yumak tıkandı.* Тамағыма бір түйір тұрып қалды.

YUMMAK,-ar *(-i)* Жұму, жабу. *Ağzını yummak.* Аузын жабу. *Gözünü yummak.* Көзін жұму,көзін сығырайту.

YUMRUK,-ғу *is.* 1.Жұдырық. 2.Жұдырық соққысы. 3.*mec.* Қысым, қысым көрсету. *yumruk atmak (veya indirmek)* жұдырық жұмсау, жұдырықпен ұру. *yumruk göstermek* жұдырық көрсету, күш көрсету, қорқыту. *yumruk kadar* жұдырықтай, кіп-кішкентай.

YUMRUKLAMAK *(-i)* Жұдырықтау, жұдырықпен ұру, тоқпақтау.

YUMRUKLAŞMAK *(-le)* Жұдырықтасу, қол сілтеп төбелесу.

YUMRUK OYUNCUSU *is. sp.* Боксшы.

YUMRUK OYUNU *is.* Бокс.

YUMULMAK *(nsz)* 1.Жабылу, жұмылу (көз). 2.*(-e)* Бір іске бел шешіп кірісу, шындап кірісу.

YUMULU *s.* Жұмулы, жұмылған (көз).

YUMURCAK,-ғи *is.* Сотқар, тентек (бала).

YUMURTA *is.* 1.Тауық жұмыртқасы. *Yumurtadan çıkmak.* Жұмыртқаны жарып шығу. *Yumurta kabuğı.* Жұмыртқа қабығы. 2.Уылдырық. *Balık yumurtası.* Балықтың уылдырығы. 3.*mec.* Аталық, ұрық безі, тас. 4.Торлауға, жамауға

арналған қалып (шұлықты т.б.). *yumurtadan daha dün çıkmış* емшек сүті аузынан кеппеген, аузынан уызы арылмаған.

YUMURTA AKI *is.* Жұмыртқаның ағы.

YUMURTALIK,-ғи *is anat.* Аналық без. 2.*bot.* Түйін, гүл қауашағының төменгі жағы. 3.Жұмыртқаны тік қоюға жарайтын тұғыр.

YUMURTA SARISI *is.* 1.Жұмыртқаның сары уызы. 2.Ашық тоқсары түс.

YUMURTLAMAK *(-i)* 1.Жұмыртқалау, жұмыртқа салу. *Tavuk yumurtladı.* Тауық жұмыртқалады. 2.*mec.* Ойдан шығарып айту, қиялмен ойлап шығару.

YUMUŞAK *s.* 1.Жұмсақ. *Yumuşak etmek.* Жұмсақ нан. 2.Жайлы, жылы. *Yumuşak iklim.* Жылы ауа райы. 3.Жылы, жағымды, ұнамды. *Yumuşak sözler.* Жылы сөздер. 4.*mec.* Жайлы, жайдары, биязы. *Yumuşak adam.* Биязы кісі.

YUMUŞAK BAŞLI *s.* Көңілшек, көңіл жықпайтын, жұмсақ мінезді.

YUMUŞAK DAMAK *is.anat.* Жұмсақ таңдай.

YUMUŞAK İNiŞ *is.* Жайлы кону (ұшак т.б.).

YUMUŞAKLAŞMAK *(nsz)* Жұмсару, жұмсау.

YUMUŞAKLIK,-ғи *is.* 1.Жұмсақтық. 2.Қатал еместік.

YUMUŞAK YÜZLÜ *s.mec.* Көңіл жықпайтын, көңілшек.

YUMUŞATMAK *(-i)* Жұмсарту.

YUMUŞATMALIK,-ғи *is.* Амортизатор.

YUNAK,-ғи *is.hlk.* Монша.

YUNAN *öz. is.* 1.Грек. 2.*s.* Гректерге тән. *Yunan dili.* Грек тілі. *Yunan müziğı.* Грек музыкасы.

YUNANCA *öz. is.* Грек тілі; грекше.

YUNANİSTANLI *öz. is. ve s.* Грецияда тұратын; грек. *Yunanistanlı Türkler.* Грецияда тұратын түріктер.

YUNANLI *öz. is.* Грек.

YUNUS BALIĞI *is.zool.* Дельфин.

YURT *is.* 1.Отан; туған жер; ел. *Yurt özlemi.* Туған елге деген сағыныш. *Yurt sevgisi.* Отанға деген сүйіспеншілік. 2.Жатақхана. *Öğrenci yurdu.* Студенттер жатақханасы. 3.Баспана, үй. *Gücsüzler yurdu.* Қарттар үйі. *Kimsesiz çocuklar yurdu.* Балалар үйі. 4.*mec.* Өлке, ел, отан. *Bu köy pehlivanlar yurdudur.* Бұл ауыл палуандардың отаны. *yurt tutmak* орнығу, орын тебу, коныстану.

YURT BİLGİSİ *is.* Өлкетану.

YURT DIŞI *s.* Шетел, шетелдік. *Yurt dışında.* Шет мемлекетте, шетелде.

YURTSEVER *s.* Отаншыл, өз отанын сүйген, патриот.

YURTSEVERLİK,-ği *is.* Отаншылдық, отанды сүюшілік, патриотизм.

YURTSUZ *s.* 1.Отансыз, отаны жоқ. 2.*mec.* Үйсіз, үйсіз-күйсіз, тұратын жері жоқ.

YURTTAŞ *is.* Отандас.

YURTTAŞLIK,-ği *is.* Азаматтық, бір елдің азаматы болу.

YUTAK,-ği *is.anat.* Жұтқыншақ.

YUTAK İLTİHABI *is.tıp* Фарингит.

YUTMAK,-ar *(-i)* 1.Жұту, жұтып жіберу, қылғыту. 2.*mec.* Төзу, шыдау. *Ben bu ağır sözleri yutmam.* Мен бу ауыр сөздерге шыдай алмаймын. 3.Сөзді дұрыс айтпау. *Bazı heceleri yutuyor.* Кейбір буындарды айтпай кетеді. 4.*tkz.* Сему, илану. *Bu yalanı kimse yutmaz.* Бұл өтірікке ешкім сенбейді. 5.Жақсы үйреніп, біліп алу, жаттап алу. *Kimyaı yutmuş.* Ол химияны өте жақсы біледі, химияны жаттап алған.

YUVA *is.* 1.Ұя. *Leylek yuvası.* Ләйлектің ұясы. *Karınca yuvası.* Құмырсқаның илеуі. *Kartal yuvası.* Бүркіттің ұясы. 2.Отбасы, өзінің үйі. 3.Балабақша. 4.Баспана, үй. *Kimsesizler yuvası.* Қараусыз жас балалар үйі, панасыз балалар үйі. 5.Жаман іс орны, жаман іс қордасы. *Hırsızlar yuvası.* Ұрылар қордасы. *yuvasını bozmak* отбасын бұзу,

шаңырағын шайқалту. *yuva kurmak* үйлену, үй болу.

YUVALAMAK *(nsz)* Ұя салу.

YUVARLAK,-ğı *s.* 1.Дөңгелек, домалақ, шар тәрізді. *Yuvarlak bir yüz.* Дөңгелек бет. *Yuvarlak bir masa.* Дөңгелек үстел. 2.*is.* Шар тәрізді дене.

YUVARLAKLAŞMAK *(nsz)* Дөңгелектену, домалақтану, жұмырлану.

YUVARLAKLIK,-ği *is.* Дөңгелектік, дөңгелектенген пішім, томпақтық.

YUVARLAMAK *(-i)* 1.Дөңгелету, домалату. *Taşı yuvarlamak.* Тасты домалату. 2. Жығу, құлату. *Bir çelmede adamı yere yuvarladı.* Бір шалғаннан қалып адамды жерге жалпасынан түсірді. 3.Ішіп-жеу, ішу, жеу (апыл-ғұпыл, ашқарақтанып). *Birbiri ardınca bilmem kaç şişe bira yuvarlamış.* Оның бірінен кейін бірін тауысып, қанша бөтелке сыра ішкенін білмеймін. 4.Мінгірлеу, анық айтпау, мінгір-мінгір ету. 5.*(nsz)* *tkz.* Өтірікті шындай сапыру.

YUVARLANMAK *(nsz)* 1.Дөңгелену, домалау. *Fıçı yuvarlanıyor.* Бөшке домалап барады. 2.Құлау, жығылу. 3.*mec.* Кенеттен, күтпеген жағдайда қайтыс болу.

YÜCE *s.* Ұлы, үлкен, биік. *Yüce Tanrı.* Ұлы тәңір. *Yüce dağlar.* Биік таулар.

YÜCE DİVAN *is.huk.* Жоғарғы сот (жоғарғы үкімет шенеуніктерінің ісін қарайтын сот).

YÜCELMEK *(nsz)* Биіктеу, көтерілу, ұлылану.

YÜCELTMEK *(-i)* Биіктету, көтерсу, ұлылау.

YÜGRÜK,-ğü *s. hlk.* 1.Жүйрік, ұшқыр. 2.Еңбексүйгіш. 3.Ширақ, епті, шапшаң.

YÜK *is.* 1.Жүк. *Bir araba yükü odun.* Бір арба отын. *Vapur yükünü boşalttı.* Пароходтағы жүкі түсірді. 2.Жүк, зат. *Bütün yükü bu bavul.* Барлық заты бір шамадан. 3.*mec.* Бейнет, ауыртпалық. *Bu yüke herkes katlanamaz.* Бұл

ауыртпалыққа кез-келген кісі төзе алмайды. 4.*tkz.* Заряд, заттағы электр қуаты. 5.*hlk.* Іштегі нәресте. 6.*mec.* Кедергі, әуре, машақат. 7.*tar.* Жүз мың қуруш (тыын) тұратын тауар.

YÜK ARABASI *is.* Жүк машинасы.

YÜKÇÜ *is.* Жүкші, жүк тиеуші.

YÜKÇÜLÜK,-ğü *is.* Жүкшілік, жүк тиеушілік.

YÜK GEMİSİ *is. den.* Жүк кемесі.

YÜKLEM *is.gr.* Баяндауыш.

YÜKLEMEK *(-i,-e)* 1.Жүктеу, жүк арту, жүктеу. 2.*mec.* Міндеттеу, шаруа жүктеу, тапсыру. *Çocuğun bakımını ona yüklediler.* Олар оған балаға қарауды тапсырды. 3.*mec.* Кінәні біреуге арту, аудару салу, жауып жіберу.

YÜKLÜ *s.* 1.Жүкті, жүгі бар. *Kömür yüklü bir araba.* Көмір тиелген машина. 2.Жұмысы көп, жұмысы басынан асатын. *O çok yüklü, bu işi başkasına verelim.* Оның жұмысы басынан асады, бұл жұмысты басқасына берейік. 3.Көп міндет жүктелген, көп жұмысты қажет ететін, ауыр. *Bu yılki ders programı çok yüklü.* Осы оқу жылының бағдарламасы өте ауыр. 4.*hlk.* Жүкті, аяғы ауыр. 5.*argo.* Өле мас, көп ішімдік ішкен.

YÜK ODASI *is.* Зат қоятын бөлме.

YÜKSEK,-ği *s.* 1.Биік, асқар, заңғар, зәулім. *Yüksek dağ.* Биік тау. *Yüksek uarpı.* Зәулім ғимарат. *Yüksek basınç.* Жоғары, ең көп. *Yüksek gerilim.* Жоғары қысым. Жоғары қуатты ток. 3.*mec.* Жоғары. *Yüksek matematik.* Жоғары математика. *Yüsek öğrenim görmek.* Жоғары білім алу.

YÜKSEK ATLAMA *is. sp.* Биіктікке секіру. *Sırıkla yüksek atlama.* Сырықпен секіру.

YÜKSEK FIRIN *is.* Домна пеші.

YÜKSEK FİYAT *is.* Қымбат баға.

YÜKSEKLİK,-ği *is.* Биіктік, жоғарылық. *Yükseklik uçşları.*

Биіктікке ұшу. *Yüz metre*

yüksekliğinde. Жүз метр биіктігінде.

YÜKSEK OKUL *is.* Жоғары мектеп.

YÜKSEK ÖĞRENİM *is.* Жоғары білім.

YÜKSEK TAHSİL *is. bk. Yüksek öğrenim.*

YÜKSELMEK *(nsz)* 1.Қүтерілу, жоғарылау. *Artık güneş adamakıllı yükselmişti.* Күннің күзі елдеқашан шыққан болатын. *Harareti yükseldi.* Оның дене қызуы күтерілді. 2.Күшею, қатаю. *Sesler yükseliyor.* Дауыстар қатты шыға бастады. 3.(күн, баға) Өсу, жоғарылау. 4.Өсу, абыройы арту.

YÜKSELTEÇ,-ci *is. fiz.* Күшейткіш.

YÜKSELTGEMEK *(-i) kim.* Оксидтеу, тотықтыру.

YÜKSELTME *is.* Көтеру. *Halkın refahını yükseltme.* Халықтың тұрмысын жақсарту.

YÜKSELTMEK *(-i)* 1.Көтеру, жоғарылату. 2.Күшейту, қатайту. 3.*mec.* Мадақтау, дәріптеу.

YÜKSÜK,-ğü *is.* Оймақ. *yüksük kadar* оймақтай, кіп-кішкентай.

YÜK TRENİ *is.* Жүк пойызы.

YÜKÜM *is.* Міндет, борыш.

YÜKÜMLÜ *s.* Міндетті, борышты.

YÜKÜMLÜLÜK,-ğü *is.* Міндеттілік, борыштық.

YÜN *is.* 1.Күзде қыркылған қойдың жүні. 2.Қойдың жүні. 3.*s.* Жүннен жасалған, жүннен тоқылған. *Yün kumaş.* Жүннен тоқылған мата. *Yün eldiven.* Жүн қолғап.

YÜNLÜ *s.* 1.Жүнді, жүні бар. 2.Жүннен жасалған. 3.*is.* Жүннен тоқылған мата.

YÜREĞİ GENİŞ *s.* Ақ көңіл, кең пейілді.

YÜREĞİ KATI *s.* Қайырымсыз, мейірімсіз.

YÜREĞİ TEMİZ *s.* Көңілшек, ақ көңіл, қайырымды.

YÜREĞİ YARALI *s.* 1.Көңілі жарым, қайғылы. 2.Ғашық жүрек, күлай сүйген.

YÜREK,-ği *is. anat.* 1.Жүрек. *Yürek çarpıntısı.* Жүрек соғу; жүректің дүрсілдеуі. *Yürek krizi.* Жүрек ауруының ұстап қалуы. 2.Жүрек, көңіл, жан. *Temiz yürekle.* Шын жүректен. 3.*mes.* Жүректілік, батылдық, қайсарлық. *Bu iş yürek ister.* Бұл іске батылдық керек. 4.*hik.* Асқазан, іш. *Yüreği bulanmak.* Жүрегі айну, құсқысы келу. 5.(карта ойынында) Түйе табан, қызыл айыр. *yüreği ağzına gelmek* жүрегі аузына тығылу.

YÜREKLENDİRMEK (-i) Жігерлендіру, қайрат беру.

YÜREKLİ *s.* Жүректі, батыл, қорықпайтын.

YÜREKLİLİK,-ği *is.* Жүректілік, батылдық, қайраттылық.

YÜREKSİZ *s.* Жүрексіз, су жүрек, қорқақ.

YÜREKSİZLİL,-ği *is.* Жүрексіздік, қорқақтық.

YÜREKTEN *s. ve zf.* Шын жүректен. *Yürekten teşekkürler!* Шын жүректен рахмет!

YÜRÜMEK (*nsz*) 1.Жүру, қозғалу. *Çocuk erken yürümeye başladı.* Бала ерте жүре бастады. *İşler iyi yürüyor.* Жұмыс ойдағыдай жүріп жатыр. *Yürüyerek gitmek.* Жаяу жүру. 2.Күшіне ену (заң т.б.). *Bu kanun 1 Eylül 1935ten yürür.* Бұл заң 1935 жылдың 1 қыркүйегінен бастап жүреді. 3.Шабуылдау, шабуыл жасау. *Ordu kaleye yürüdü.* Армия қамалға шабуыл жасады. 4.Есептелу, есептеліну (пайыз туралы). *Bu paranın faizi yüzde beşten mi yürüyor?* Бұл ақша бес пайызбен бе есептелінеді? 5.*argo.* О дүниеге жүріп кету, аттанып кету.

YÜRÜÇALAR *is.* Аудиоплеер.

YÜRÜRLÜK,-ğü *is.* Жүру, күші болу. *Yürürlükte bulunan yasa.* Қолданыстағы заң, күшіне енген заң. *yürürlüğe girmek* күшіне ену.

YÜRÜRTME GÜCÜ *is. huk.* Атка-

рушы өкімет.

YÜRÜYÜŞ *is.* 1.Жүру. 2.Серуен, серуендеп жүру. *Her sabah bir saat yürüyüş yaparım.* Күнде таңертең бір сағат серуен жасаймын. 3.Наразылық шеру. *yürüyüş yapmak* 1)серуен жасау, бой жазу. 2)наразылық шеруіне шығу.

YÜZ (I) *is.* Жүз. *Yüzde yüz.* Жүз пайыз.

YÜZ (II) *is.* 1.Жүз, бет, шырай, өң. *Yüz çizgileri.* Бет әлпеті. 2.Бет, үст. *Suyun yüzünde.* Судың бетінде. 3.Пышақ т.б. заттардың өткір жағы, жүз. *Biçağın keskin yüzü.* Пышақтың өткір жүзі. 4.Алдыңғы жақ. *Binanın yüzü.* Ғимараттың алдыңғы жағы. 5.Өң жағы, теріс жағына қарама-қарсы жағы (матаның т.б.). *Kumaşın yüzü.* Матаның өң жағы. 6.Жастыққап, жастықтың тысы. 7.*mes.* Ұят, ар. *Adamda yüz yok ki!* Адамның ұяты жоқ қой! 8.Сыртқы жақ, сырты. *Arka yüz.* Артқы жағы. *Ön yüz.* Алдыңғы жағы. *Yan yüz.* Бүйір жағы, жаны. 9.Салдар, себеп. *Yağmur yüzünden.* Жаңбырдың салдарынан, жаңбыр жауғандықтан. *yüz vermek* 1)салқын қарау, жылы қабақ танытпау. 2)мән бермеу, немқұрайды қарау. *yüzünü çevirmek* теріс қарап кету. *rahat yüzü görmemek* жаны тыныш таппау, жаны тыншымау.

YÜZBAŞI,-ы *is. ask.* Капитан.

YÜZBAŞILIK,-ğı *is. ask.* Капитан шені.

YÜZBEYÜZ *zf.* Бетпе-бет.

YÜZ BİNLERCE *s.* Жүз мыңдаған.

YÜZ BİNLİK,-ği *is.* Жүз мыңдық.

YÜZDE *is.* Пайыз, процент. *Yüzde yirmi.* Жиырма пайыз.

YÜZDELİK,-ği *is.* Пайыздық.

YÜZDEN *zf.* Сырт пішініне, түріне қарағанда.

YÜZDE YÜZ *zf.* 1.Толығымен, тұтасымен, толықтай. *Güpegündüz içki içmeye yüzde yüz karşıdır.* Тапа тал түсте ішкілік ішуге толықтай қарсы. 2.Сөзсіз, шүбәсіз, қалайда.

yüzde yüz o. Сөзсіз сол. *Hiç kimseye yüzde yüz söz vermek adetim değil.*

Ешқашан ешкімге жүз пайыз уәде беру әдетім емес.

YÜZE GÜLÜCÜ s. Екі жүзді, табансыз.

YÜZE GÜLÜCÜLÜK,-ğü is. Екі жүзділік, табансыздық.

YÜZEY is. Үстіңгі жақ, жоғарғы қабат, бет.

YÜZEYSEL s. 1. Үстіңгі. 2. *mec.* Үстіртін, ат үсті, жеңіл-желпі.

YÜZEY ŞEKİLLERİ ç. is. *coğr.* Жер бедерлері.

YÜZGEÇ,-ci is. Жүзу қанаты (балықтың т.б.).

YÜZ GÖZ is. Бет-ауыз, аузы-мұрны.

Yüz göz kan içinde. Бет-аузы қан жоса.

YÜZ KERE zf. Жүз рет, қайта-қайта, бірнеше рет. *Yüz kere söyledim.*

YÜZ KIZARTICI s. Ұялдыратын, бет қызартатын.

YÜZLEMEK (-i) Бетіне басу, ұялту.

YÜZLEŞMEK (*nsz,-le*) Беттесу, бетпе-бет кездесу.

YÜZLEŞTİRMEK (-i) Беттестіру, бетпе-бет кездестіру.

YÜZLÜ s. 1. Бет-пішінді, жүзді. *Güzel yüzlü kız.* Әдемі жүзді, өңді қыз.

2. *mec.* Ерке, бетімен жіберілген.

YÜZLÜK,-ğü is. 1. Жүз лиралық қағаз ақша. 2. *mat.* Жүздік.

YÜZLÜ YÜZLÜ zf. Ұялмастан, тартынбастан. *Borcunu vermediği hâlde yüzlü yüzlü yine para istiyor.*

Қарызын қайтармағанына қарамастан, ұялмай-қызармай тағы да ақша сұрап тұр.

YÜZME HAVUZU is. Жүзу бассейні.

YÜZMEK,-er (I) (*nsz*) 1. Жүзу, малту. *Yüzmek bilmediği için on dakika içinde boğulmuştu.* Жүзу білмегендіктен он

минут ішінде тұншығып өлді. 2. Су бетінде қалқу, жүзу. *Tahta suda yüzer.*

Тақтай су бетінде қалқиды.

бетінде қалқу, жүзу. *Tahta suda yüzer.*

Тақтай су бетінде қалқиды. 3. Жабылу, басып кету, орану. *Kitaplar toz içinde yüzyyor.* Кітаптарды шаң басып

қалыпты. *Ev pislik içinde yüzyyor.*

Үйдің іші кір-қоқыстан көрінбейді.

YÜZMEK,-er (II) (-i) 1. Терісін сыдыру, терісін сыдырып алу. 2. *hлк.* Өте қымбатқа сату.

YÜZME KESESİ is. *zool.* Балықтың жүзу торсылдағы.

YÜZNUMARA is. Әжетхана.

YÜZ ÖLÇÜMÜ is. *mat.* Аудан (шаршы метрдің т.б.).

YÜZSÜZ s. *mec.* Бетсіз, ұятсыз, ардан безген.

YÜZSÜZLEŞMEK (*nsz*) Бетпақтану, арсыздану.

YÜZSÜZLÜK,-ğü is. Бетпақтық, бетсіздік, ұятсыздық.

YÜZSÜZ YÜZSÜZ zf. Бетпақтанып, көгеріп-сазарып, долданып.

YÜZÜCÜ is. 1. Жүзуші. 2. Малдың терісін сыдырушы.

YÜZÜK,-ğü is. Жүзік. *Nişan yüzüğü.*

Неке жүзігі. *yüzük takmak* 1) жүзік тағу. 2) некелесу.

YÜZÜ KARA s. Жүзі кара, масқарасы шыққан, ұятқа қалған.

YÜZÜKOYUN zf. Етпетінен.

YÜZÜNCÜ s. Жүзінші.

YÜZYIL is. Ғасыр, жүз жыл.

YÜZYILLIK,-ğı s. 1. Жүз жылдық, ғасырлық. 2. Жүз жастағы.

YÜZ YÜZE zf. Бетпе-бет, жүзбе-жүз, көзбе-көз. *yüz yüze gelmek*

1) кездейсоқ кездесіп қалу, ұшырасып

қалу. 2) бас қосу, бір жерге жиналу.

Z

- Z, z** – түрік әліпбиінің жиырма тоғызыншы әрпі.
- ZAAF** *is. Ar.* 1.Күшсіздік, әлсіздік, босандық. 2.Кем ақыл, ақыл-парасат кемдігі.
- ZABIT,-pti** *is. Ar.* Хаттамаға енгізу, хаттама жасау.
- ZABITA** *is. Ar.* Полиция.
- ZABITNAME** *is. Ar. Far. esk.* Хаттама.
- ZABIT** *is. Ar. esk.* 1. Офицер. 2. *s. mec.* Өктем, билеп-төстейтін, өктемшіл.
- ZAÇ** *is. Ar. kim.* Купорос – металдың күкірт қышқылды тұзы.
- ZADE** *is. Far.* Күрделі сөздердің екінші сыңары.1.Ұлы. *Selimpaşazade Sezai.* Салимпашазаде Сезаи сөзбе-сөз : (Селимпашаның ұлы Сезаи) 2. *s.* Туылған, занды жолмен туылған. *Haramzade.* Заңсыз туылған.
- ZADEGÂN ç. is. Far. esk.** Аристократтар, ақсүйектер, тектілер.
- ZADEGÂNLIK,-ği** *is.* Ақсүйектік, бекзаттық, тектілік, аристократизм.
- ZAFER** *is. Ar.* 1. Жеңіс. 2. Табыс, жетістік.
- ZAFER BAYRAMI** *öz. is.* Жеңіс мерекесі – 30 тамызда тойланатын жеңіс күні, 1922 жылғы түрік халқының ұлы жеңісі.
- ZAFİYET** *is. Ar.* Күшсіздік, әлсіздік, босандық. 2. *tip* Астения – ағзаның жалпы әлсіреуі.
- ZAFRAN** *is. bot.* Запыран (өсімдік).
- ZAĞANOS** *iş.* Сұңқар.
- ZAĞAR** *is.* Аңшы иті; тазы.
- ZAĞCI** *is. hlk.* Шарықшы.
- ZAĞLAMAK (-i)** (ұстара т.б.) Қайрау, жану, жүзін түзету.
- ZAĞLI** *s.* Қайралған, жүзін түзеткен.
- ZAHİR (I)** *s. Ar.* 1. Ашық, айқын, анық. 2. *is.* Сыртғы бейне, пішін, Ссеын. 3. *çf. hlk.* Аныс, айсын, сјзсіз. 4. *çf.* Шамасы, мсмкін.
- ZAHİR (II)** *s. Ar. esk.* Көмекші; тірек, сүйеніш, қамқоршы.
- ZAHİRDE** *çf. Ar. T.* Сырттай, сыртынан қарағанда.
- ZAHİRE** *is. Ar.* Бидай қоры. *Zahire ambarı.* Қамба, астық құятын орын.
- ZAHİT,-di** *is. Ar. esk.* 1. Құдайшыл, діншіл. 2. *mec.* Жәдігөй, екіжүзді (адам).
- ZAHMET** *is. Ar.* 1. Қиындық, өуре, машақат; алаңдау, абыржу. *zahmet çekmek* қиыншылық көру; абыржу. *zahmet etmek (zahmet girmek veya zahmete katlanmak)* 1) (біреу үшін) абыржу, әбігерлену, әурелену. 2) шығын болу, шығындану.
- ZAHMETLİ** *s.* Қиын, машақатты, бейнетті, азапты; шаршататын, қажытатын, жалықтыратын.
- ZAHMETLİ İŞ.** Машақатты іс.
- ZAHMETSİZ** *s.* Жеңіл, оңай, қиындығы жоқ. *Zahmetsiz bir kazanç.* Жеңіл табыс.
- ZAHMETSİZCE** *çf.* Оп-оңай, ешбір қиындықсыз, жеп-жеңіл.
- ZAIL** *s. Ar. esk.* Жоғалып бара жатқан, бітіп бара жатқан. *zail olmak* жоғалу, құрып кету, жоқ боп кету.
- ZALİM** *s. Ar.* Қатал, мейірімсіз, қайырымсыз, рақымсыз, қатыгез.
- ZALİMANE** *çf. Ar. Far.* Қатыгезденіп, мейірімсізденіп, қатал түрде.
- ZALİMCE** *s. ve çf. bk. Zalimane.*
- ZALİMLİK, -ği** *is.* Қатыгездік, мейірімсіздік, қатыбастық.
- ZAM, -mmi** *is. Ar.* Қосымша, үстеме. *zam gelmek* бағасы өсу, қымбаттау. *zam uapmak* үстеу, өсіру. *Fiyatlara zam uapıldı.* Бағаны өсірді, үстеме баға қосты. *Maaş zamt.* Жалақының көбеюі, жалақыға үстеме қосылу.
- ZAMAN** *is. Ar.* 1. Уақыт, заман, мезгіл. *İş zamanı.* Жұмыс уақыты. 2. Шақ, сәт, кез. *Çocukluk zamanı.* Балалық шақ. 3. Мезгіл, уақыт, мерзім. *Gül zamanı.* Раушан гүлі ашатын мезгіл. *Üzüm zamanı.* Жүзім жинайтын уақыт. 4. Заман, дәуір, кезең. *İmparatorluk zamanı.* Империялық

dəyir. 5. *gr.* Шақ. *Geçmiş zaman.* Өткен шақ. *Gelecek zaman.* Келер шақ. *Şimdiki zaman.* Осы шақ.

ZAMAN AŞIMI *is.* Ескілік, конелік, мерзімі өткендік.

ZAMAN BELİRTECI *is. gr.* Мезгіл үстеу.

ZAMAN BİLİMİ *is.* Хронология.

ZAMAN BİLİMSEL *s.* Хронологиялық.

ZAMAN BİRİMİ *is. astr.* Уақыт бірлігі.

ZAMANDAŞ *s.* Бір уақытта, бір мезгілде (болған, істелген).

ZAMAN DİZİNİ *is.* Хронология.

ZAMANE *is. Ar. hlk.* 1. Дəyір, кезең. 2. Қазіргі уақыт, қазіргі заман.

ZAMAN EKİ *is. gr.* Етістіктің шақ жұрнағы.

ZAMANLA *zf.* Біртіндеп, бірте-бірте, жайлап, уақыт өте.

ZAMANLAMAК (-i) 1. Ыңғайлы, қолайлы уақытты таңдау. 2. Басталған бір істі жалғастыру үшін уақытты жоспарлау.

ZAMANLI *s. ve zf.* 1. Қолайлы уақытта, ыңғайлы сәтте. 2. Ритмді, ырғақты.

ZAMANSIZ *s. ve zf.* Мезгілсіз, уақытқа сай емес.

ZAMAN ZAMAN *zf.* Мезгіл-мезгіл, кей-кейде.

ZAMBAK, -ğı *is. Ar. bot.* Лала.

ZAMBUR *is.* Бүкір, құныш; бүкіш, еңкіш.

ZAMİR *is. Ar. esk.* 1. Мән, маңыз, мәніс. 2. *gr.* Есімдік.

ZAMK *is. Ar.* Желім.

ZAMKLAMAК (-i) Желімдеу, желіммен жабыстыру.

ZAMKLI KAĞIT, -dı *is.* Жабысқақ қағаз.

ZAMLANMAК (nsz) (баға) Өсу, арту, көтерілу.

ZAMMETMEК (-i) *Ar. T.* Қосу, үстеу.

ZAMPARA *is. Far.* Қатыншыл, қатынқұмар, қатынжанды.

ZAMPARALIK, -ğı *is.* Қатынқұмарлық, қатынжандылық.

ZAN, -nnı *is. Ar.* 1. Пікір, көзқарас. *Zanına göre.* Менің ойымша. 2. Шек, күдік, шүбə. *zan altında bulunmak* күдікті болу. *zanına düşmek* ойлау, жорамалдау.

ZANAAT *is. Ar.* Кәсіп, қолонер кәсібі.

ZANAATÇI *is.* Қолонерші.

ZANAATKĀR *is. Ar. Far. bk.* *Zanaatçı.*

ZANGIRDAMAК (nsz) Дірдек қағу, қалш-қалш ету, бүрсендеу.

ZANGIRTI *is.* Күрсіл, гүрсіл.

ZANGIR ZANGIR *zf.* Дір-дір етіп, қалш-қалш етіп. *zangır zangır titremek* қалшылдау, дірдектеу.

ZANKA *is. Rus.* Қос ат жегілген шана.

ZANNETMEК (-i) *Ar. T.* Ойлау, есептеу, санау.

ZAPT ETMEК (-i) 1. Жаулап алу, басып алу. 2. Конфискелеу, мүлкін еріксіз алу. 3. Токтату, ірку. *Öfkesini zapt edemedi.* Ол өзінің ашуын жеңе алмады, өзін баса алмады. 4. Еске сақтау; менгеру (дәріс т.б). 5. Жазып алу, хатқа түсіру. *İfadesini zapt etmişler.* Олар оның айтқандарын жазып алды, оның берген жауабын хаттамаға түсірді. 6. Түсіну, ұғыну.

ZAPTİYE *is. Ar. tar.* 1. Жандармерия; полиция. 2. Жандарм.

ZAR (I) *is. esk.* Жұқа перде; жұқа жапқыш. 2. *anat.* Жарғақ, дабыл жарғақ; жарғақша. *Akciğer zarı.* Өкпе жарғақшасы. 3. *bot.* Қабық, сырт.

ZAR (II) *is.* Ойын тасы, ойында қолданылатын сүйек тас.

ZARAFET *is. Ar.* Әсемдік, көркемдік, әдемілік; сырбаздық, кербездік.

ZARAR *is. Ar.* Зиян, залал, шығын. *Bizden hiç kimseye zarar gelmez.* Бізден ешкімге зиян келмейді. *Ben bu adamnan hiçbir zarar görmedim.* Мен бұл адамнан ешқандай жаманшылық көрмедім.

ZARARINA *zf.* Зиян келтіргеніне, шығынға ұшырағанына қарамастан.

ZARALI *s.* 1. Зиянды, зиян келтіретін. 2. Зиянсыз, шығынға ұшырататын.

ZARARSIZ *s.* 1. Зиянсыз, залалсыз. 2. Қанағат етерлік, біршама.

ZARF *is. Ar. esk.* 1. Конверт. 2. Қаптама, құндақ, қап, футляр. 3. *gr.* Үстеу.

ZARF FİİL *is. Ar. gr.* Көсемше.

ZARF FİİL GRUBU *is. gr.* Көсемшелі тіркес.

ZARFINDA *is. gr. T.* Ішінде, аралығында.

İki yıl zarfında. Екі жыл ішінде.

ZARFLAMAK (-i) 1. Конвертке салу. 2. Қабына салу.

ZARGANA *is. Yun. zool.* Саргон (балық).

ZARİF *s. Ar.* 1. Нәзік, әсем, көркем, сәнді; тартымды. *Zarif kadın.* Нәзік әйел. 2. (тіл, сөйлеу т.б.). Ұнамды, жағымды. *Zarif bir söz.* Тауып айтылған, орынды айтылған сөз.

ZARİFLİK, -ği *is.* Нәзіктік, талдыр-маштық, биязылық.

ZARİ ZARİ *zf. Far. hlk.* Зар еңіреп, зар-зар етіп, зарлап.

ZAR KANATLILAR *ç. is. zool.* Жарғақ канаттылар.

ZARP, -bı *is. Ar.* 1. Соққы; соғу. 2. Соғу, басы. *Para zarbı.* Шақа (ұсақ тиын) соғу. 3. *hlk.* Қатты әсер ету. *Yaranın zarbindan kolunu kıpırdatmıyor.* Жараның қатты солқылынан қолын қимылдата алмайды.

ZARPLI *s. hlk.* Өте қатты, өте күшті. *Zarpli bir öfke.* Ашу, ызса, қаһар.

ZART ZURT: *zart zurt etmek* мақтану, бөсу, лепіру.

ZARURET *is. Ar.* 1. Қажеттілік, керектілік. *Çalışma zarureti var.* Жұмыс істеу қажеттілігі бар. 2. Мұқтаждық, кедейлік, жоқшылық. *Zaruret içinde yaşıyorlar.* Олар кедейшілік зардабын тартып отыр.

ZARURİ *s. Ar.* Қажетті, керекті; міндетті. *Zarurî ihtiyaçlar.* Аса маңызды қажеттіліктер. *Zarurî masraflar.* Амалсыз жасалатын шығындар.

ZAR ZOR *zf.* Әрең- әрең, зорға, өліп-талып.

ZAT *is. Ar.* 1. Жеке кісі, адам. 2. *esk.* Өзі. *Evvelki gün gelen kadın sizi istiyor, zatınızla konuşacakmış.* Алдыңғы күні келген әйел сізді сұрап жатыр, өзіңізбен жеке сөйлескісі келеді.

ZATA MAHSUS *is.* Жеке кісіге — хаттың, жіберілген нәрсенің т.б. сыртына жазылады.

ZATEN *zf. Ar.* Шынын айтқанда, дұрысында, турасын айтқанда, негізінде.

ZATİ *zf. Ar. bk. Zaten.* *Bu akşam zati geç*

kaldık. Шынын айтқанда, біз бүгін кешкісін кешігіп қалдық.

ZATİ *s. Ar. esk.* Жеке, жеке адамға қатысты. *Zatî eşya.* Жеке кісінің заттары.

ZATÜLCENP, -bi *is. Ar. tıp* Плеврит, плевраның қабынуы.

ZATÜLKÜRSİ *öz. is. Ar. astr.* Жеті қарақшы.

ZATÜRREE *is. Ar. T.* Пневмония, өкпенің қабынуы.

ZAVALLI *s. Ar. T.* Бейшара, байғұс, мүсәпір, сорлы. *Zavallı çocuk.* Бейшара бала.

ZAVALLILIK, -ği *is.* Бейшаралық, сорлылық, мүсәпірлік.

ZAYIF *s. Ar.* 1. Арық, жүдеу. 2. Әлсіз, қуатсыз, күшсіз. *Zayıf ışık.* Нашар, күңгірт жарық. *Zayıf bir ihtimal.* Шамалы ғана мүмкіндік. *Zayıf bir ordu.* Әлсіреген, күш-қуаттан айрылған армия. *Zayıf nabız.* Әлсіз соққан тамыр. *zayıf düşmek.* 1) арықтау, жүдеу. 2) әлсіреу. *zayıf yerinden yakalamak* осал жерін табу.

ZAYIFLAMAK (*nsz*) 1. Арықтау, жүдеп кету, жүдеу. 2. Әлсіреу, әлсіздену, нашарлау.

ZAYIFLIK, -ği *is.* 1. Арықтық, жүдеулік, ашандық. 2. Әлсіздік, қуатсыздық, күшсіздік. *akıl zayıflığı* ақыл-парасат кемдігі, ақыл-ес кемістігі.

ZAYIF NAHIF *s.* Тырық, тыртиған, қатты жүдеу.

ZAYIF SESLİ *s.* Әлсіз дауысты.

ZAYİ, -i *is. Ar.* 1. Жоғалу, жоғалту; шығын. *Fazla kan zayii.* Көп қан жоғалту. 2. *s.* Жоғалған; шығындалған; жойылған. 3. *s.* Жарамсыз, пайдасыз.

ZAYİAT *ç. is. Ar.* 1. Шығындар. *Zayıat miktarı.* Шығын көлемі. *İnsan zayıati.* Адам шығыны. 2. Зиян, зарар.

ZEBAN *is. Far. esk.* Тіл.

ZEBRA *is. İsp.* Зебра.

ZEBUN *s. Far. esk.* Дәрменсіз, қуатсыз, әлсіз.

ZEBUNKÜŞ *s. Far. esk.* Езуші, қанаушы, қысым көрсетуші.

ZEBUNLAŞMAK (*nsz*) Әлсіреу, күші кету, қажу.

ZECİR, -cri *is. Ar.* 1. Қысым, қорлық, зорлық, қиянат. 2. Тыйым салу.

ZECREN *zf. Ar. esk.* Күштеп, күш жұмсап, зорлап, қинап.

ZECRİ *s. Ar. esk.* Ырықсыз, еріксіз, күштеп істелген.

ZECRİ TEDBİR *is.* Ықтиярсыз істелген шара.

ZEDELEMEK (*-i*). 1. Ауыртып алу, жаракаттап алу, соғып алу (бір жерін) жаншу, мыжу. 2. Зиян келтіру, зарар беру.

ZEDELİ *s.* Ұрылған, соғылған, мыжылған (жемісі т.б.).

ZEDESİZ *s.* Бүтін, тұтас, ақаусыз.

ZEFİR (I) *is. Fr.* Зефир (мата).

ZEFİR (II) *is. Ar. esk.* Дем шығару.

ZEHİR, -hri *is. Far.* 1. У, зәр. 2. Қайғы, қасиет, уайым. *zehir gibi* 1) өте ашы, ауызды қуыратын, удай. 2) өте суық, қақаған (ауа райы). 3) епті, шебер. 4) зерек, зерделі. *Zehir gibi bir zekâ.* Зерек ой (ақыл).

ZEHİRLEMEK (*-i*) Улау, у беру.

ZEHİRLENMEK (*nsz*) Улану, уланып қалу.

ZEHİRLİ *s.* 1. Улы. *Zehirli mantarlar.* Улы саңырауқұлақтар. 2. Кекесін, мысқылды, сықақ.

ZEHİRLİ GAZ *is.* Тұншықтырғыш газ, улы газ.

ZEHİRSİZ *s.* Усыз, уы жок.

ZEHRETMEK (*-i*) *Far. T. mec.* Бұзу, бұзып жіберу; біреудің өмірін харап қылу, быт-шытын шығару, қара түнекке айналдыру. *Hayatı birbirmize zehrettik.* Біз өз өміріміздің быт-шытын шығардық.

ZEKÂ *is. Ar.* Ақыл, сана-сезім; зеректік, ұғымталдық, зейіндік, тапқырлық. *Zekâ geriliği.* Ақыл-ой кемістігі, жетілмегендік.

ZEKÂT *is. Ar.* Зекет — Исламның төртінші шарты. *zekât vermek (veya dağıtmak)* зекет беру.

ZEKÂ YETENEĞİ *is.* Ақыл қабілеті.

ZEKİ *s. Ar.* Ақылды, зерек, аңғарғыш, ұғымтал.

ZEKİL *is. Ar. esk.* Арам, жексұрын,

сұмпайы.

ZELVE *is. Yun. hlk.* Жарма, мойынтұрық.

ZELZELE *is. Ar.* Зілзала, жер сілкінісі.

ZEM, -mmi *is. Ar.* Сөгу, жазғыру.

ZEMBEREK, -ği *is. Far.* 1. Пружина, рессор, солқылдақ серіппелі темір. 2. *tar.* Құрыштан немесе сары мыстан соғылған садақ оғы.

ZEMBİL *is. Ar.* Қамыстан тоқылған сапты сөмке.

ZEMBİL OTU *is. bot.* Қамыс.

ZEMHERİ *is. Ar.* Аяз, қатты суық.

ZEMİN *is. Far.* 1. Топырақ, жер. 2. Фон, бояу қабаты. *Zemini beyaz bir basma.* Беті ақ түсті мата. 3. *tec.* Негіз, тірек. *Bir anlaşma zemini bulamadılar.* Олар келісім үшін негіз таба алмады.

ZEMİN KAT *is. bk. Zemin katı.*

ZEMİN KATI *is.* Төменгі қабат.

ZEMİNLİK, -ği *is. hlk.* Жер астындағы баспана.

ZEMMETMEK (*-i*) *Ar. T.* жазғыру, сөгу, жамандау.

ZEMZEM *is. Ar. T.* 1. Зәмзәм суы, қасиетті, киелі су. *zemzem suyu ile yikanmak* күнәсіз болу, тазару.

ZEMZEM SUYU *is.* Зәмзәм су, киелі су.

ZECEFİL *is. Ar. bot.* Зімбір, занзабіл — тамыры асқа дәм-татым ретінде қосылатын өсімдік.

ZENCİ *is. Ar.* 1. Нерп. 2. *tec.* Араб, феллах.

ZENCİR *is. Far. bk. Zincir.*

ZENDOST *s. Far. esk.* Қатынқұмар, қатыншыл.

ZENDOSTLUK, -ğu *is.* Қатынқұмарлық, қатыншылдық.

ZENGİN *s.* 1. Бай, ауқатты. *Zengin bir aile.* Ауқатты отбасы. 2. Бай, өте көп, көл-көсір. *Zengin bir dil.* Бай тіл. *Zengin bir kitaplık.* Бай кітапхана.

ZENGİNLEŞMEK (*nsz*) Баю, мал-мүлкі молаю, дәулеті тасу.

ZENGİNLİK, -ği *is.* Байлық, мол дәулет.

ZER *is. Far. esk.* Алтын.

ZERDALİ *is. Far.* Өріктің бір түрі.

ZERDEVA *is. zool.* Сусар (аң).

ZERK *is. Ar. esk.* Шприц.

ZERRE *is. Ar.* Түйір, кішкене бөлік.
zerre kadar түйіршіктей: *Bunun zerre kadar faydası yok.* Мұның титімдей пайдасы жоқ.

ZERRİN *is. Far. esk.* Жонкиль – сары түсті, ұсақ гүлді нәркес. 2. *s.* Алтыннан жасалған. 3. *s.* Алтын түсті, сары.

ZERZEVAT *is. Far. Ar. bot.* Көкөніс.

ZERZEVATÇI *is.* Көкөнісші, көк сауатышы.

ZEVHİR *ç. is. Ar.* (бір нәрсенің) Сыртқы көрінісі, сырт жағы.

ZEVAL, **-li** *is. Ar. esk.* 1. Жойылу, жок болып кету, жоғалу. 2. Жығылу, құлау; түсу. 3. *esk.* Тал түс, шаңқай түс.

ZEVALİ *s. Ar. esk.* Түскі, тал түстегі.

ZEVALSIZ *s. esk.* Мәңгілік, тұрақты.

ZEVCE *is. Ar. esk.* Зайып, жұбай, жар.

ZEVC, **-ci** *is. Ar. esk.* Күйеу, ер, жұбай.

ZEVK *is. Ar.* 1. Талғам, әдемілікті айыра білушілік. *Zevk sahibi.* Талғамды адам. 2. Рақат, ләззат, құшыр. *Zevkli dinlemek.* Құшырлана тындау. 3. Дәм, татым. *zevk almak* рақаттану, ләззат алу.

ZEVKİSELİM *is. Ar.* Ләззат, рахат, құшыр.

ZEVKLENMEK (*nsz*) 1. Рақаттану, ләззат алу, ұнату. 2. Келеке ету, мазақ қылу.

ZEVKLİ *s.* 1. Талғамды, талғампаз. 2. Қызықты, тартымды, көңілді. *Zevkli bir çalışma.* Көңілді жұмыс.

ZEVKSİZ *s.* 1. Талғамсыз, талғамы жоқ. 2. Қызықсыз, көңілсіз, жалықтыратын.

ZEVEK, **-ği** *s.* Мылжың, езбе, сөзқұмар.

ZEVEKLENMEK (*nsz*) Мылжындау, мыжу, танту.

ZEVEKLIK, **-ği** *is.* Мылжындық, көкөзулік, мыжымалық.

ZEYBEK, **-ği** *is.* 1. Зейбек – негізінен Батыс Анатолияда тұратын ауыл тұрғындарына берілген атау. 2. Зейбек биі (халық биі).

ZEYİL, **-yli** *is. Ar. esk.* 1. Қосымша (шығармаға т.б.). 2. Посткриптум.

ZEYREK, **-ği** *is. Far.* Зерек, ұғымтал.

ZEYREKLİK, **-ği** *is.* Зеректік, ұғымталдық, алғырлық.

ZEYTİN *is. Ar.* 1. Зәйтүн (ағаш). 2. Зәйтүн (жеміс). *Zeytin ağacı.* Зәйтүн ағашы.

ZEYTİNCİ *is.* Зәйтүн өсіретін немесе сататын адам.

ZEYTİN DALI *is.* 1. Зәйтүн бұтағы. 2. Бейбітшілік белгісі. *zeytin dali uzatmak* бейбітшілік, татулық, ымыраластық үшін қол созу, бірінші болып қадам жасау.

ZEYTİNLİK, **-ği** *is.* Зәйтүн өскен алқап.

ZEYTİN RENGİ *is.* Қара сұр түс.

ZEYTİNYAĞI *is.* Зәйтүн майы.

ZEYTİNYAĞLI *s.* Зәйтүн майы қосылған, зәйтүн майымен дайындалған.

ZIBARMAK (*nsz*) 1. Арам қату, мүрдем кету, өліп қату. 2. *hkr.* Мас болып ұйықтап қалу.

ZIBIDI *is. hlk.* Мыртық, дәрменсіз, әлсіз. (адам).

ZIBİN *is.* 1. Распашонка – жас нәрестенің түймесіз, арты ашық койлегі.

ZİN *is. Far.* 1. Жиек, қима, көмкерме. *Pantolon zih.* Лампас, шалбардын сыртқы тігіс бойына салынатын түрлі жапсырма. 2. Ұшбұрышыты сызғыш (ағаш шеберінің).

ZİHLAMAK (*-i*) Көмкеру, жиектеу, өдіптеу.

ZİHLİ *s.* Көмкерілген, жиекті, қималы.

ZİKKİM *is. Ar.* У, зәр.

ZİKKİPLANMAK (*-i*) Әбден тою, сықа тою.

ZİLGİT *is. Ar. tkz.* Сөгу, жазғыру; қорқыту, қокан-лоққы көрсету. *zilgit vermek* қорқыту, зәресін алу, үрейін ұшыру.

ZİMBA *is. Far.* 1. Степлер – қағазды т.б. тесіп бір-біріне қыстыратын аспап. 2. Перфорация, тесу, бұрғылау.

ZİMBALAMAK (*-i*) 1. Бұрғылап тесу, тесіп шығу. 2. *argo* Пышақ салу, пышақтау, пышақ сұғып алу; өлтіру.

ZİMBİRTİ *is.* 1. (музыкалық аспапты)

Дыңғырлату . 2. Дыңғырлаған дыбыс шығарған нәрсе.

ZIMNEN *zf. Ar. esk.* Тұспалдап, жұмбақтап. *Konuşu bana zimnen anlattı.* Мәселені маған тұспалдап айтып берді.

ZIMNİNDA *zf. esk.* Мақсатпен, үшін. *Buraya bir iş zimninde geldim.* Бұл жерге мен бір жұмыс үшін келдім.

ZIMNİ *s. Ar. esk.* Жасырын, бүркеме. *Bu sözün zimni anlamı şudur.* Бұл сөздің бүркеме мағынасы осы.

ZIMPARA *is. Far.* Зімпара, наждак.

ZIMPARA KAĞIDI *is.* Зімпара қағаз.

ZIMPARALAMAK *(-i)* Зімпарамен металл, ағаш т.с.с. заттарды өңдеп тегістеу, бетін тегістеу.

ZIMPARA TAŞI *is.* Зімпара тас.

ZINDİK, -ği *is. Ar.* Атеист, құдайды жоққа шығарушы.

ZINDIKLIK, -ği *is.* Атеизм, құдайды жоққа шығарушылық.

ZINGADAK *zf.* Абайсызда, кенеттен (құлап түсу т.б.).

ZINGIRDAMAK *(nsz) bk. Zangırdamak.*

ZINGIRTI *is. bk. Zangırtı.*

ZINGIRI ZINGIR *zf. bk. Zangır zangır .*

ZIPİR *s. tkz.* Делқұл, ойына не келсе соны істейтін.

ZIPIRLİK, -ği *is.* Делқұлылық, дарақылық, есерсоқтық.

ZIPKA *is.* Балағы тар кең шалбар.

ZIPKIN *is.* (балық аулайтын) Шанышқы, ұзын баулы найза.

ZIPLAMAK *(nsz)* Секіру, қорғау, ыргу.

ZIPLAYA ZIPLAYA *zf.* Секіріп, секең-секең етіп, секендеп.

ZİPPADAK *zf.* Кенеттен, күтпегенде, тұтқиылдан, қапыда. *Zıppadak içeri giriverdi.* Күтпеген жерден кіріп келді.

ZİRCAHİL *s.* Шіп-шикі надан, өте сауатсыз.

ZİRDELİ *s.* Барып тұрған жынды, жарымес, есуас.

ZİRH *is. Far. esk.* Сауыт, оқ өтпейтін құрыш болат, брон. *Zırhla kaplamak.* Сауыт қаптау, бронялау.

ZİRLİ BİRLİK, -ği *is. ask.* Бронетанк бөлімшесі, бронетанк.

ZİRLİ GÜÇ, -cü *is. bk.* *Zırhlı birlik.*

ZİRLİ KUVVET *is. ask. bk.* *Zırhlı birlik.*

ZİRLİDAMAK *(nsz)* 1. Көп сөйлеу, шатпақтау. 2. Еңіреп жылау, жылап қоймай қою.

ZİRLİTI *is.* 1. Шалфей (дәрі шөп). 2. *tec.* Ұрыс-керіс, жанжал. *Zırılı çıkarmak.* Жанжал тудыру, ұрыс шығару. 3. Жалықтыратын, мезі қылатын музыка.

ZİRLİ ZİRLİ *zf.* 1. Тоқтамай, мезі етіп, мазасын кетіріп. *Zırl zırl söyleniyor.* Ол өзінше тоқтамай күнкілдеп жүр. 2. Мол, ағыл-тегіл, көп. *Zırl zırl akmak.* Толып ағу.

ZİRLAK, -ği *s. hlk.* Күнкілдек, ұсақ сөзді, ұрысқақ.

ZİRNAK, -ği *is. Far. kim.* 1. Мышьяк. 2. Бір нәрсенің керексіз, маңызы жоқ кішкентай бөлшегі: *zırnak bile koklatmamak* иіскетпеу, жанына жолатпау. *zırnak bile vermemek* бір түйірде бермеу, ештеңе бермеу.

ZİRİTAPOZ *s. argo* Деліқұл, есалан, есуас.

ZİRTLAK *s.* Дәмсіз; тым арық, майсыз.

ZİRT PİRT *zf.* 1. Жөн-жосықсыз, орынсыз, қисынсыз, ретсіз.

ZİRT ZİRT *zf.* Жиі-жиі әрі орынсыз, жөнсіз.

ZİRVA *is. ve s.* Бос соз, мылжын; сандырақ.

ZİRVALAMAK *(nsz)* Сандырақтау, жүйесіз бос сөйлеу, оттау.

ZİT, -ddi *s. Ar.* 1. Қарама-қарсы, қайшы. *Zıt anlamlı.* Мағынасы бір-біріне қарама қарсы, антоним.

ZİTLAŞMAK *(nsz)* Қарсы тұру, қарсылық көрсету, бір-біріне қарсы келу.

ZİVANALİ *is. Far.* Екі шеті ойық трубка. *Zıvanalı sigara.* Папирос, темекі.

ZİYA, -ı *is. Ar. esk.* Жоғалу, жоғалтып алу.

ZİYPAK *s. hlk.* Тайғанақ, тайғақ, сырғанақ.

ZİBİDİ *s.* 1. Қысқа әрі тар киім киген. 2. Делқұлы, есерсоқ.

ZİFAF *is. Ar.* Алғашқы неке түні.

ZİFİR *is. Ar.* 1. Темекі түтінінен болатын никотин. 2. Қараңғылық, қараңғы.

ZİFİR KARANLIK, -ği *is. Ar.* Тастай қараңғы, қап-қараңғы, қара түнек.

ZİFOS *is. Yun.* Лай шашырандысы. *zifos atmak* 1) мазалау, жалықтыру, мезі ету. 2) жала жабу, өсектеу.

ZİFT *is. Ar.* Шайыр, смола, карамай.

ZİFTLEMEK (-i) Шайыр жағу, смолалау.

ZİHAYAT *is. ve s. Ar.* Еті тірі, көңілді; денсаулығы мықты.

ZİHN, -hni *is. Ar.* 1. Ақыл, сана-сезім. 2. Ес, есте сақтау қабілеті. 3. Түсіну, аңғару, ұғу. *zihni alt üst etmek* ойы шатасу, миы ашу, миы қату. *zihnini oynatmak* жындану, ақыл-есінен айырылу. *zihin yormak* бас қатыру, бір нәрсені ойлап басын ауырту. *zihinden çıkmak* ұмыту, естен шығару. *zihinde kalmak* сақтау, ұмытпау.

ZİHİN AÇIKLIĞI *is.* Ақыл зеректігі.

ZİHİN BERRAKLIĞI *is. bk. Zihin açıklığı.*

ZİHİNCE *zf.* Ойша, оймен. *Zihince hesap etmek.* Ойша есептеу.

ZİHİNSEL *s.* Ақыл-оймен байланысты, ақылға-ойға қатысты.

ZİHİN YORGUNLUĞU *is. psikol.* Мидын шаршауы.

ZİHNEN *zf. Ar.* Ойша, ішінен.

ZİHNİYE *is. Ar.* Интеллектуализм.

ZİHNİYET *is. Ar.* Көзқарас, пікір, көзқарас жүйесі, концепция.

ZİKİYMET *s. Ar. esk.* Бағалы, құнды.

ZİKİR, -kri *is. Ar.* 1. Еске түсіру, еске алу. 2. Зікір, зікір салу, зікір айту.

ZİKRETMEK (-i) *Ar.T.* 1. Еске алу, еске түсіру. 2. Зікір салу, зікір айту.

ZİKZAK, -ği *is. ve s. Fr.* 1. Ирек, бұлталақ, зигзаг. 2. *mec.* Жиі өзгертін пікір, ой, тұрақсыз іс-әрекет, құбылмалылық.

ZİKZAKLI *s.* Ирек, бұлталақ, иерелендеген, түзу емес.

ZİL *is. Far.* 1. Қоңырау. *Kapı zili.* Есіктің қоңырауы. 2. *müz.* Табақ-біріне-бірін соғып ойнайтын музыка аспабы. *zil çalmak* қоңырау шалу.

Karnım zil çalıyor. Қатты ашықтым, қарным ашып тұр.

ZİLLET *is. Ar.* Қорлану, кемсіну.

ZİLLİ *s.* Қоңыраулы, қоңырауы бар. 2. *mec.* Бетсіз, арсыз, ұятсыз (әйел).

ZİLLİ BEBEK, -ği *is. hlk.* Жағымпаз, жарамсақ.

ZİLVE *is. bk. Zelve.*

ZİLYET, -di *is. Ar.* Ие, қожа.

ZİLYETLİK, -ği *is.* Ие болу, қожалық ету.

ZİL ZURNA *s. ve zf.* Толық, мүлде. *Zil zurna sarhoştı.* Удай мас болатын.

ZİMAMDAR *is. Ar. Far. esk.* Жетекші, басшы.

ZİMMET *is. Ar.* Мекеменің (өнеркәсіптің) барлық қарызы. *Bir parayı kendi zimmetine geçirmek.* Біреудің ақшасын иемденіп кету, сіндіріп кету.

ZİNA *is. Ar.* Зинақорлық, ерлі-зайыптылардың бір-бірінің көзіне шоп салуы.

ZİNCİR *is. Far.* 1. Шынжыр. *Demir zincir.* Зәкір шынжыры. 2. *mec.* Тізбек, бұғау. *Olaylar zinciri.* Оқиғалар тізбегі. 3. Шынжыр бұғау, кісен. *zincire vurmak* кісен салу, кісендеу, бұғау салу.

ZİNDAN *is. Far.* 1. Зындан; түрме. 2. *mec.* Қараңғы жер.

ZİNDANCI *is.* Зындан қарауылы, түрме қызметкері.

ZİNDE *s. Far.* Күшті, мықты, тың.

ZİNDELEŞMEK (-i) Күштену, әл-қуат жинау, тыңаю.

ZİNDELİK, -ği *is.* Күштілік, әлділік, мықтылық.

ZİNHAR *ünl. Far. esk.* Құдай басқа салмасын! Бетін аулақ қылсын!

ZİRA (I) *is. Ar. esk.* Шынтақ пен ортан саусақтың аралығымен өлшенетін ұзындық өлшемі.

ZİRA (II) *bağ. Far.* Өйткені, себебі, сол себепті, сондықтан; салдарынан.

ZİRAAT *is. Ar.* Егін шаруашылығы, ауыл шаруашылығы.

ZİRAATÇI *is.* Дикан, егінші.

ZİRAİ *s. Ar.* Егіншілік; диканшылық; ауыл шаруашылық.

ZİRAİ İŞLETME *is.* 1. Ауыл шаруашылық өндірісі. 2. Ауыл шаруашылық өнеркәсіп.

ZİRKON *is. Fr. jeol.* Циркон, циркон силикаты.

ZİRKONYUM *is. Fr. kim.* Цирконий.

ZİRVE *is. Ar.* 1. Шың, төбенің басы. *Dağın zirvesi.* Таудың ұшар басы, биік жері. 2. Жоғары саты, ұшы.

ZİRZOP *s. tkz.* Делқұлы, жындысүрей, әумесер.

ZİYA *is. Ar. esk.* Жарық, нұр.

ZİYADAR *s. Ar. Far. esk.* Жарқыраған, нұр шашқан, жарық (бөлме т.б.).

ZİYADE *s. Ar.* 1. Көбірек, молырақ, артығырақ. *Bundan ziyade.* Бұдан басқа. *Pek ziyade.* Өте көп. 2. *esk.is.* Көбею, молаю.

ZİYADELEŞMEK (*nsz*) Көбею, арту, ұлғаю.

ZİYADESİYLE *zf.* Тым артық, аса көп, шектен тыс, артығымен.

ZİYAFET *is. Ar.* Банкет, сияпат, салтанатты кеш. *ziyafet çekmek (veya vermek)* банкет жасау, сияпат беру, қонақтарға арнап арнайы ас беру.

ZİYAN *is. Far.* Зиян, шығын. *ziyan çekmek (veya görmek)* зиян тарту, шығынға ұшырау. *Ziyanı yok!* Зияны жоқ, маңызды емес.

ZİYANKÂR *s. Far.* Зиянкес, қаскүнем, жауыз.

ZİYANKÂRLIK,-ğı *is.* Зиянкестік, қаскөйлік, қастық.

ZİYANSIZ *s.* Зиянсыз, шығынсыз.

ZİYARET *is. Ar.* Бару, кіріп-шығу, келіп-кету. *ziyaret etmek* кіріп-шығу, барып шығу.

ZİYARETÇİ *is.* Келуші, келіп-кетуші, барып-шығушы.

ZİYARETGÂH *is. Ar. Far.* Зияратхана.

ZİYNET *is. Ar.* Әшекей, жасау.

ZODYAK *öz. is. Fr. astr.* Зодиак.

ZOKA *is. Yun.* Балық аулайтын қармақ.

ZOM *s. argo* 1. Кемеліне келген, жасы толған. 2. Удай мас.

ZONA *is. Lât. tp* Безеу, бөртпе (беттегі т.б.).

ZONKLAMAK (*nsz*) Шаншу, түйреу. *Şakaklarım zonkluyordu.* Шекем зырқылдап тұрған еді.

ZOOLOG *is. Fr.* Зоолог, зоология маманы.

ZOOLOJİ *is. Yun.* Зоология.

ZOOSPOR *is. Yun.* Зооспора— жыныссыз көбейту үшін пайдаланылатын балдыр және кейбір саңырауқұлақтардың клеткалары.

ZOOTEKNİ *is. Yun.* Зоотехник, мал өсіру маманы.

ZOR *is. Far.* 1. Қиындық, қиыншылық, кедергі, бөгет. 2. *s.* Қиын, ауыр. *Zor bir çalışma.* Қиын жұмыс. 3. Амалсыздық, шарасыздық, мәжбүр болушылық. *Oraya gitme zorunda idim.* Ол жаққа баруға міндетті едім. 4. Зорлық-зомбылық, күштеу, мәжбүр ету. *Hocaların zoru ile çıkarılmış olan bu kanun yürümedi.* Молдалардың зорлығымен шығарылған заң іске аспады.

ZORAKİ *s. ve zf.* Күшпен, күш жұмсап, зорлықпен, зорлап.

ZOR ALIM *is.* Конфискелеу.

ZORBA *s. Far.* Рақымсыз, қатал, қысымшы, езуші.

ZORBACA *s. ve zf.* Зорлап, күштеп.

ZORBALIK,-ğı *is.* Зорлық, зорлық-зомбылық, озбырлық.

ZOR BELÂ *zf.* Өрең, зорға, зорлап.

ZORCA *zf.* Зордың күшімен, зорға, әзер, өрен.

ZORGU *is.* Зорлықпен, күшпен істелген іс.

ZORGULU *is. ve s.* Мәжбүр, ықтиярсыз.

ZORLA *zf.* Күштеп, қинап, мәжбүр етіп.

ZORLAMAK (*-i, -e*) Мәжбүр ету, күштеу, ықтиярсыз көндіру, зорлық істеу. 2. (*-i*) Күштеу, күш жұмсау. *Gece kapıyı zorlamışlar.* Түнде есікті ашу үшін күш жұмсапты. 3. Айтқанын істету, дегеніне көндіру, дегенін орындатпай қоймау. *Bütün köylü zorladı da, bu sefer izin alabildi.* Ауылдың барлық адамы айтқанынан қайтпай, осы жолы рұқсат алды.

ZORLAMASIZ *s.* Жай, оңай, жеп-женіл, қиналмай.

ZORLAŞMAK (-i) Қиындау, қиынға айналу, күрделену.

ZORLU *s.* 1. Күшті, қатты. *Zorlu bir yağmur.* Қатты жауған жаңбыр. 2. Қайсар, табанды. 3. Қысым көрсеткен, қанаған. 4. Көп еңбек, күш керек ететін. *Bu zorlu denemeyi başarı ile yaptılar.* Олар мандай терді қажет ететін тәжірибені табысты жүзеге асырды.

ZORLUK, -ğu *is.* Қиыншылық, қиындық, кедергі, бөгет.

ZORLUKLA *is.* Әрең, зорға, әзер.

ZORUNLU *s.* Керекті, қажетті; міндетті, борышты; шарасыз, болмай қалмайтын. *zorunlu kalmak* мәжбүр ету, мәжбүрлеу.

ZORUNLULUK, -ğu *is.* Қажеттілік, керектілік; міндеттілік, борыштылық; амалсыздық, шарасыздық, мәжбүрлік.

ZORUNLU ÖĞRENİM *is.* Міндетті оқу, білім беру.

ZORUNLU TASARRUF *is.* Міндетті үнемдеу, үнемділік.

ZORU ZORUNA *zf.* Еңбекпен, мандай тер төгіп, зорға.

ZUHUR *is. Ar. esk.* Пайда болу, шығу.

ZULMET *is. Ar. esk.* Қаранғылық, қаранғы түскендік, түнектік.

ZULMETMEK (-e) *Ar. T.* Қинау, азаптау, қысым көрсету.

ZULÜM, -lümü *is. Ar.* Зорлық, зорлық-зомбылық; қыспақ, қысымшылық. *zulüm görmek* озбырлық, жәбір көру.

ZURNA *is. Far.* Зурна (музыкалық аспап).

ZURNAPA *is. hlk.* Жираф.

ZÜCACIYE *is. Ar.* Форфордан, шыныдан жасалған бұйым.

ZÜGÜRT, -düsü *s. ve is. alay* Ақшасыз, пұлсыз, кедей.

ZÜGÜRTLEMEK (*nsz*) *alay* Ақшасыз,

пұлсыз қалу, жарлылану, кедейлену.

ZÜGÜRTLEŞMEK (*nsz*) Ақшасыз, пұлсыз қалу, кедейлену, жарлылану.

ZÜGÜRTLÜK, -ğüsü *is. alay* Ақшасыз, пұлсыз қалушылық.

ZÜGÜRT TESELLİSİ *is.* Жеңіл-желпі жұбану.

ZÜHAL, -li *öz. is. Ar. astr.* Сатурн.

ZÜHRE *öz. is. Ar. astr.* Шолпан (жарық жұлдыз).

ZÜHREVİ *s. Ar.* Мерез, соз — жыныстық қатынастан жұғатын (аурулар).

ZÜHREVİ HASTALIK, -ğı *is.* Жыныстық қатынастан жұғатын соз ауру.

ZÜHT, -düsü *is. Ar. esk.* Тақуалық, сопылық.

ZÜKÂM *is. Ar. esk.* Тұмай.

ZÜL, -lülü *is. Ar. esk.* Опасыздық, рақымсыздық, ұждансыздық.

ZÜLÂL, -li *is. Ar.* Таза, мөлдір су.

ZÜLCELÂL *öz. is. Ar.* Құдай, төңір.

ZÜLFİKÂR *öz. is. Ar.* Зұлпықар (қылыш).

ZÜMRE *is. Ar.* 1. Топ, шағын жиын, шоғыр. 2. Түр, категория, сынып.

ZÜMRÜDİ *s. Ar.* Көк-жасыл түс.

ZÜMRÜT, -düsü *is. Ar.* 1. Изумруд — көк-жасыл түсті асыл тас. 2. *s.* Изумрудтан жасалған. 3. *s.* Көк-жасыл.

ZÜMRÜTLENMEK (*nsz*) Жасылдану, жасыл түске ену. *Bahar gelince ağaçlar zümrütlendi.* Көктем келісімен, ағаштар жасыл жамылды.

ZÜMRÜT YEŞİLİ *is.* Қою көк-жасыл түс.

ZÜPPE *s.* Кербез, сәнқой.

ZÜPPELİK, -ğı *is.* Кербездік, сәнқойлық. *züppelik etmek* кербездену, сәнқойлану.

ZÜRRAFA *is. Ar. zool.* Жираф.

ZÜRRA, -ı *ç. is. Ar. esk.* Діқаншылар, егіншілер.

**Байниязов Аябек
Жандарбекулы**

**Байниязова Жанар
Төлеубайқызы**

Все права защищены авторами

Түрікше-қазақша сөздік

Көркемдеуші *Тәжібаев Ғалымжан*
Тергендер *Мангизитдинова Резеде*
Байғұт Мадина
Корректоры *Байниязова Жанар*

Басуға қол қойылды 01.07.07. Пішімі 70x100¹/₁₆. Офсеттік қағаз. Офсеттік басылым. Шартты баспа табағы 50,5. Тапсырыс N 722. Таралымы 1000.

Қазақстан Республикасы “Атамұра корпорациясы” ЖШС-нің
Полиграфкомбинаты, 050002, Алматы қаласы, М. Мақатаев көшесі, 41.

